

245

Inc

pt. q. qui. ma. no. pos. l. i. n. de distrac. pig. qui. ff.
 re. m. de. h. a. si. d. q. n. a. p. al. m. qu. h. t. q. p. l. e. p. m. h. e.
 no. p. t. f. de. m. i. s. u. o. c. a. l. i. t. i. n. de. n. ob. m. o. r. a. que. r. e. s. p. i. g.
 ob. m. i. s. t. o. j. de. a. l. i. e. a. c. c. q. q. q. m. o. a. l. i. e. n. o. **Q. et.**
 i. m. e. n. a. n. o. h. e. o. h. a. l. i. m. m. a. t. i. r. e. n. o. p. o. s. s. i. t. e. de. h. y. o. q. u. i.
 n. e. e. i. p. e. l. a. e. de. m. u. l. f. i. de. a. u. c. t. u. p. m. p. u. l. l. u. s. d. g.
 de. e. p. i. s. a. l. l. i. c. i. o. q. u. i. s. q. u. i. s. de. d. e. c. u. r. n. o. i. a. a. l. f. **Et**
 c. m. a. r. i. a. p. m. i. s. s. i. o. n. e. t. e. n. e. t. q. u. i. s. f. de. a. c. t. e. p. s. i. m.
 u. o. r. de. e. d. i. l. a. c. t. l. i. j. de. e. d. i. l. e. q. f. n. o. h. t. f. i.
Q. u. i. a. m. a. p. i. e. o. r. n. o. d. e. b. e. o. a. l. i. a. f. a. c. e. e. de. u. s. u. r. e. c. o.
 i. f. i. r. m. q. m. p. l. i. q. e. m. a. i. t. e. f. i. a. l. l. f. e. t. de. s. i. m. o.
 i. t. m. f. de. i. o. f. t. i. p. m. d. e. a. q. m. i. e. r. o. g. a. t. i. o. de. l. o. q. h.
 l. i. g. u. s. i. a. d. u. r. e. m. m. l. a. n. **De actio 4 de p. m. e. c. e.**
U. t. i. n. t. u. r. r. e. m. i. s. s. a. a. l. i. c. i. n. r. e. c. e. m. o. b. l. i. g. a. t. o.
U. t. de. t. e. s. t. o. r. e. o. de. m. o. r. e. p. e. o. r. d. e. f. r. u. p. m. b.
 f. i. m. e. t. de. u. s. u. p. l. e. r. t. u. a. r. **Constitutio er**
 i. m. a. p. t. e. p. h. i. s. i. t. r. n. q. n. f. i. q. f. de. p. u. c. t. i. o. s. u. r. i. u. s. u. s.
 r. e. n. q. m. q. p. p. o. s. i. t. u. s. e. t. r. e. r. e. b. e. c. n. o. a. l. u. l. l. i.
 e. de. t. r. a. c. t. t. r. a. c. t. f. i. d. q. i. t. o. t. i. r. e. s. i. d. i. t. e. i. p. p. t. e.
 r. e. s. i. d. i. t. u. r. de. p. o. i. n. p. m. f. de. d. i. l. e. p. s. i. o. u. o. q. o.
 f. f. de. i. d. i. e. m. a. d. i. e. t. q. f. i. n. o. r. m. q. v. p. e. n. a. l. e. **Q. u. e.**
 d. u. b. i. t. a. t. i. o. n. i. s. c. o. l. l. e. n. d. e. c. i. a. d. i. b. i. s. i. s. e. r. u. t. u. r. m. a. c. t. e. n. o. l. e.
 d. u. t. f. de. r. e. g. u. r. i. a. d. u. b. i. t. a. t. i. o. n. i. s. a. l. m. e. l. i. r. m. q. n.
 n. o. e. r. r. o. r. e. m. e. r. f. m. a. d. i. q. u. i. m. u. t. u. a. d. e. p. m. e. c. e. f. r. e. r.
 s. a. i. m. e. l. o. m. a. f. i. c. u. t. a. d. o. t. e. i. p. n. **Q. u. i. l. l. i. d. e. p. t.**
 n. l. l. a. o. b. l. i. g. a. t. i. o. m. e. n. f. a. c. e. p. t. f. de. r. e. g. u. r. i. a. q. n. l. l. i. u. s.
 a. l. e. a. q. e. t. de. r. e. m. a. l. l. e. g. e. i. n. t. e. de. l. e. g. s. e. a. q. u. i. p.
 l. i. p. t. i. p. o. s. s. i. b. i. l. i. u. n. l. l. a. a. i. o. b. l. i. g. a. t. i. o. f. de. n. o. b. a. l. i. t. e. r.
 i. o. e. t. de. p. t. e. p. o. m. f. de. r. e. g. u. r. i. a. i. p. o. s. s. i. b. i. l. i. u. a. l. e. a.
 q. e. t. de. p. m. e. c. e. f. i. de. p. o. i. e. a. p. o. e. f. i. **S. e. m. p. e. r. i. c. o. n.**
 n. i. c. o. m. b. i. s. p. l. i. c. e. a. t. a. q. h. o. e. s. q. u. i. e. s. t. a. q. e. r. p. e. d. i. t. a. t.
 t. e. n. d. e. n. d. i. e. s. t. f. de. r. e. g. u. r. i. a. s. p. i. s. l. n. o. a. c. s. a. e. t. de.
 u. o. t. o. m. a. g. n. e. de. s. p. i. s. a. l. a. d. a. n. d. i. a. m. n. a. q. a. l. i. u. d. a.
 e. p. t. i. n. o. m. e. **U. t. e. r. q. u. i. b. u. s. m. o. i. s. o. b. l. i. g. a. m. u. r.**
 q. u. e. f. i. h. a. b. e. a. f. i. n. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. t. i. u. q. u. i. a. d. e. a. g. r. o. f. a. n. d. i. a. r. e. l. i. c. i. t. u. r.
 e. a. p. e. n. a. l. m. a. p. o. s. s. i. t. u. s. i. n. t. e. l. l. i. g. e. n. t. i. u. e. p. o. s. s. i. t. u. s. e. t. n. o. a. l. i. u. d. a. t. o. p. o.
 p. l. i. c. i. t. u. r. i. n. p. i. s. t. a. c. o. n. s. u. l. t. a. t. i. o. n. e. o. r. d. i. n. a. t. i. o. n. e. p. o. s. s. i. t. u. s. n. o. l. i. c. i. t. u. r. i. n. p. i. s. t. a. c. o. n. s. u. l. t. a. t. i. o. n. e.
 i. n. p. i. s. t. a. c. o. n. s. u. l. t. a. t. i. o. n. e. q. u. i. b. u. s. d. e. l. i. b. e. r. a. t. i. o. n. e. m. e. n. t. i. s.

Inven.
 245
 Bibl. Jag.

A. cum la. i. s. i. n. o. r. i. s. p. r. d. a. g. u. i.
 A. a. l. i. n. d. i. s. i. p. r. e. z. u. s. o. m. i. d. a. g. u. i. J. n. o. p. h. i. s. p. r. i. p. i. o.
 e. p. o. p. u. l. i. s. i. n. o. p. u. l. i. s. o. a. b. o. l. l. i. a.
 A. d. r. o. z. c. a. m. e. r. i. a. r. i. u. m. q. u. i. d. e. l. i. b. e. r. a. t. i. o. n. e. p. a. r. e. n. t. e. a. d. a. m. p. a.
 A. d. a. l. l. a. t. o. n. m. a. r. s. c. h. a. l. o.
 XIX. 3 12.

1. I have a great deal of money, and I want to know how to use it.

*Amia pro in vobis hanc et
conscripta sunt regni hanc et
hypocritae simagines protulerunt*

Fragile of
Hedonism

in Si Nati
possunt
comedere
in Viti
pote puer
colligunt
redemunt

Vltim
de p
per
tue G
quid f
m
quid
ly n
et p
Cui
q p
f m
et n
luc c
Vltim
ch. ch
p m
Cui d s
refolue
confit
Cui d s
prode
et ren
et par
Oyo m
mid ar
rang s
Gi m p

fragile et vultum quod asu fragilis: fragilior tunc avarice que flatur iniquitas
sed homo fragilissimus est qui solo visu interimitur

1^a Si Nativitas domini veniat in festum seu vel sabbato Numquid carnis est
possimus et alia nisi quis vult se ad regulam observantiam agere
comedens et in omni de observantia huius angelus in omni
in vltima sit quoniam missa per parvulus mortuus et 6^{tho} in m. et sic
pro pueris baptisatis nam qui eis proficit ad remissionem peccatorum
collatam nec ad augmentum glorie sed potius celebrat ad commendam
redemptionis missarum huius angelus binarius actu videtur ante amorem
in themis et culpa ad consuetudinem

Speculum Aureum fra- tris Heinrichi Herp: de pre- ceptis divine legis.

Vltimus institutus heresim quod quis celebrat omni die obliget in seculo ad sic
celebrandum et per hunc Confessum de cele missa et in e. Significatum
de preben et in q. d. huius institutus est illud et datur missam
per annu et de taliter institutus debet accipere inter rebus ubi ipse
est Significatum ut per intelligat debet celebrare et tenetur
quod frequenter per salua honestate sua et debita reverentia et deo
ad facientem et sic intelligit de quoniam beneficiato Similiter dic
quod institutus ad dicentem missam simularem quod tunc quod
hunc non obstante potest et debet de de p. et a. de cele missa
et sic patet quod quis alius tenetur frequenter celebrare huius angelus
et de illo qui celebrat ut deus parat aliquem vel alium ad
et peccat mortaliter et 4to q. v. a. m. nec non et ad rem per
per hunc naturam facientem per ut proficit ad et 1^a q. in Cathelicis
et ad hunc 1^a q. possit et ex causis a mortali quod tales per inter rebus
licet et impeditores bonorum

Vltimus licet orare per et amari et huius in omni et huius in memento et huius
et et huius in alius orationibus que potius dicuntur generaliter et non specialiter
et non licet de se in q. d. Nuper

Quid si vult in calice congelatur et alia facit debet ipse ante consecrationem
resolvere ut heat rationem actualem potius si tamen non resoluit
conspicua vult congelatur non differt a ad congelato nisi quod tunc
conspicua vult congelatur non differt a ad congelato nisi quod tunc

Quid si in fugore hostia dila b. in calice et alia debet vult accidentem
prodece nec per aliquid reiterare per huius in p. q. l. y. in sic
et rebus laudus in m. d. et si aliqua pars remansit in ma
et partem in calicem quia prima casualiter accidit

Dico missam de ecclesia hierarchia ad sanctissimum eum
mundari convenit ab ipso vltimis anime sanctissimis
tangit se posse huius probabilitate cordis probabilitate per inter a. de
Si in sperat et in similitate distrahit in m. per huius huius angelus

[illegible]

Materiarū

Materiarū in speculo auro p̄ce-
ptorū diuine legis fratris Heinrici
herp tractatay: ſūmaria: ordiata:
quotatay: annotatio.

Absolutio ab excomunica-
tione maior. liij. requirit. v. p̄ce-
pto. ser. xij. C.

Absolutionem excomunicatiōis ex-
torquēs eſt excomunicat⁹ iſo iure. v. f. xij. C.
Absoluti debent a papa ab excomunicatio-
ne iniicientes manus violētās i pſonam
priuilegiatam. v. p̄cep. ſermo. viij. A.
Absoluti p̄nt taliter excomunicati citra papā i
multis caſibus: ibidē. A. B. C.

Absolutus ab excomunicatiōe q̄liter in eādē
relabitur: ibidē. A. ſermo. xxiij. B.

Absolvens de facto quē de iure nō poſteſt
quid faciet. vij. p̄cep. ſermo. liij. A.

Abstinentia qualiter fieri debet ſm rectā
rationē. liij. p̄cep. ſermo. xviij. C.

Abstinentia quid eſt ⁊ utrum eſt virt⁹. liij.
p̄cep. ſer. xix. A.

Aceptio pſonay quid ē ⁊ in quibus cō-
ſiſtit: ⁊ utrū ē peccatū. liij. p̄cep. ſer. xi. B.

Aceptio pſonarū non eſt apud deum.
liij. p̄cep. ſer. xvij. A.

Accidia utrū ⁊ quando eſt peccatū morta-
le. liij. p̄cep. ſer. xxvj. B.

Accidia ſex habet filias: ibidē. C.

Accuſatio utrum fieri debet in ſcriptis.
viij. p̄ce. ſermo. liij. C.

Accuſator utrū tenetur ad penā talionis
ibidē. B.

Accuſatio redditur iniuſta tripliciter: ibi-
dem. B. C.

Accuſare qui poſſunt ⁊ qui nō. viij. p̄cept.
ſermo. liij. C.

Accuſatus utrū abſq; mortali negare pōt
veritatē. viij. ſermo. liij. B.

Accuſatus viz appellare pōt: ibidē. B.

Actores qui dicunt ⁊ de eorum officijs.
viij. ſer. vj. C.

Admirare demones viz ſit licitū ⁊ qua-
liter. j. p̄cep. ſer. liij. in fine.

Admiſtratores rerū quarūlibet qualiſc
obligant. vij. ſer. ix. per totū.

Adoratio duplex eſt exhibenda ſumme tri-
nitati. p̄mo p̄cep. ſer. j. A.

Adorandus eſt chriſtus ⁊ qualiter. j. p̄ce-
pto ſermo. j. A.

Adoratio imaginū ⁊ crucis chriſti ac reli-

Annotatio

quiarū qualiter fieri debet: ibidē. B. C.

Adulatio quid eſt ⁊ de eius materia: vide
viij. ſer. li. per totū: ⁊. viij. ſmo. ix. C.

Adulatio triplex nocumētū inferre poſteſt
viij. p̄cepto ſermo. li. B.

Adulatiois triplex ē differētia: ibidē. C.

Adulteriū trib⁹ modis cōmitti poſteſt. vi.
p̄cepto ſermo. j. A.

Adulteriū viz ē maximū pctōy. ibidē. C.

Adulteriū in ſe duodecim criminalia cō-
tinere poſteſt: ibidē. C.

Adulterij pena: ſm legē ⁊ de lege zelothy
pte. vi. p̄cepto. ſermo. ij. A.

Adulteriū dāuid quadruplici pena fuit
punitum: ibidē. A.

Adulteriū multis modis in vxore propala
cōmitti poſteſt: ibidē. B. C.

Adulteriū ſpirituale cōmittit in ſeminan-
do hereticas prauitates: ibidē. C.

Aduocati qui p̄nt eſſe ⁊ qui requirunt ad
iuſtā aduocationē. viij. ſer. v. p̄ totū

Aduocati utrū pauperibus gratis aduo-
care tenent. viij. ſer. v. C.

Alchymia viz ē licita. viij. p̄ce. ſer. xxj. B.

Allauſione terra vel ſimilia adiecta culus
erunt. viij. p̄cep. ſermo. ix. B.

Ambitio officiorū vel dignitatū q̄p deteſta-
bilis eſt. viij. p̄cep. ſer. x. C.

Amarī poſteſt aliquid nō p̄pter ſe ſed pro-
pter aliud q̄tuor modis. liij. ſer. xxij. A.

Amor amicitie ⁊ cōcupiſcētie qualiſc diſſe-
runt. liij. p̄cep. ſer. xxij. A.

Amor ſui quid eſt. vj. p̄cepto. ſer. xi. C.

Animalia capta quedā ad reſtōnē obligāt
⁊ quedā non. viij. ſer. ix. A. B.

Anime damnay qualiter inferi multipli-
citer. viij. p̄cepto: ſermo. ij. p̄ totū.

Appellare utrū licitū eſt reo. viij. p̄-
cepto. ſermo. liij. B.

Appellatiōis materia tangitur ibidē. B. ⁊
viij. p̄cep. ſermo. vj. B. C.

Arbitri qui poſſunt eſſe ⁊ utrū ab eis ap-
pellari poſteſt. viij. p̄cep. ſer. vj. B. C.

Arborē plantans i ſolo alieno vl proprio
cū alteri⁹ damno quō tenet. viij. ſer. vj. A.

Arma mouere utrū ⁊ qualiter clericis eſt
licitum. v. ſer. xxix. A.

Ars notoria cur ē illicita. j. ſermo. viij. B.
⁊. viij. ſer. xxj. B.

Ars mechanica quinq; modis corrumpit
vide plura. viij. ſer. xxj. p̄ totū.

Ars cāpſoria utrū ē licita. viij. ſer. xxxix. A.

Aſceſſio domini deuotorū affectū ſecum
trahit. j. ſer. x. C.

Conſuetudine rō ⁊ ueritate ſemp̄ ex p̄cedit

BIBLIOTHECA
VNI
CRACOVENSIS

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp

Affessor quis dicitur et qualis esse debet.
viii. sermo. vj. A.

Affessoris pena ponit̄ ibidē. B.

Assisni qui sunt et de excommunicatione fau-
torū eorū. v. ser. xxi. B.

Astucia quid est et quomodo differt a pru-
dentia. iij. sermo. ix. A.

Auarius triplices dicit heredes. vij.
er. j. B.

Auaroꝝ pena ponitur: ibidē. B.

Auvaricia quid ē et vtrū semper est mortale
peccatum. vij. ser. lxxvj. A.

Auvaricia qualiter consistit in tribus. s. in
appetēdo: acquirēdo et retinēdo. ibidem
A. B. C.

Auvaricia vtrū ē maximū peccatoꝝ et capi-
tale vitium. vii. ser. lxxvij. A. B.

Auvaricia septē filias hz. vij. s. lxxvij. B. C.

Audacia quid est et vtrū est peccatum. ij.
sermo. x. B.

Auditor quis dicitur et qualis esse debet.
viii. sermo. vj. A.

Auditoris pena ponit̄: ibidē. B.

Aureola quid est et vtrum erit in anima vlt̄
corpore. vi. sermo. liij. C.

Aures prurientes q̄ perniciose sūt. vj. ser.
x. B.

Aptismus iohannis ad

b quid fuit institut⁹. j. ser. xij. A.

Baptismi integritas tria req̄-
rit: scz materia: forma et inten-
tionē. ibidē. B.

Baptism⁹ in qua fieri dñs instituit prop̄
sex rationes: ibidē. B.

Baptismi forma qualis ē. j. ser. xij. C.

Baptizat⁹ coacte fictē vlt̄ a malo sacerdo-
te vtz recipit effectum. j. sermo. xviij. A.

Baptismus parvuloꝝ qñ fieri dñz et vtrum
offert eis gratiā. j. ser. xij. B. et xvi. B.

Baptismus sanguinis vtrū in p̄uulis sup-
plet vicē baptismi aque. j. ser. xij. B.

Baptismus vtrū p̄ angelos bonos vlt̄ ma-
los dari potest. j. sermo. xliij. A.

Baptismus qualē ministrū et intentionem
requirit: ibidē. A. B.

Baptismi effectus qualiter ē delere omnē
culpā et penā. j. ser. xv. per totū.

Baptismus multiplex ē: vt pz ibidē. C.

Baptismi effectus q̄tū ad collationē bo-
ni multiplex est. j. ser. xv. per totū.

Basiliscus et ei⁹ nā ponit̄. v. ser. xxxij. i. fl.

Belloꝝ septē sunt species et possūt esse
iusta vel iniusta. v. ser. liij. A.

Bellū reddit⁹ iniustum vel illicitū multis
modis: ibidē. A.

Bellare diebus festiuis vtrum est licitum
ibidē. B.

Bellū indicere qui potest: ibidē. B. C.

Bellando grassantes vtrū et quādo tenen-
tur ad restitutionē: ibidē. C.

Bellare iuuantē vtrū et qñ sunt obnoxij
peccato vlt̄ restitutioni: ibidē. C.

Beneficiū simoniace cōferēs vel media-
tor existēs suspensus ē. v. ser. xxvj. B.

Beneficiū acquirēs simoniace qualiter est
suspensus. v. ser. xxvij. A.

Bigamia contrahitur multis modis.
v. sermone. xxx. A.

Blaspheemia quid est et de eius gravitate.
ac pena. ij. sermone. xi. A.

Bonum vtrum semper est optabile. iij.
sermone. xij. A.

Bona opera vtrū sunt ppter scandalū p̄-
termittenda. v. sermone. vij. C.

Bona in iusta q̄ multos damnāt. vij. ser.
j. B.

Bona inuenta vel rapta vtrū obligant ad
restitutionē. vij. ser. ix. A. B.

Bona ecclesiastica dilapidata vtrū obligāt
ad restitutionē. vij. sermo. x. C. et xij. B.

Bona tēporalia que fuerūt cōmunia pro-
pter tria facta sunt p̄pria. vij. ser. xxij. A.

Ambia sunt triplicia et

c vtrū sunt licita. vij. ser. xxxix. p̄
totum.

Canones abrogati p̄ dissuetudi-
nē vtz obligant. j. ser. ij. A.

Canonis trāsgressor qñ ē et qualiter puni-
ri debet. ser. p̄ambulo. ij. C.

Canonizare sc̄tōs qñ ē. j. sermo. xj. B.

Characteres facere ppter crucē vtrū est pec-
catū. j. sermo. liij. A.

Character i sacramentū quid ē et qualiter
imprimitur. j. sermo. xvi. B.

Charitas ē origo et fundamētū oīm prece-
ptoꝝ dei. sermo. p̄ambulo. liij. A.

Charitatis laus et vtrū ē aliquid creatū in
anima. liij. sermone. xliij. A. B.

Charitas dei vtrū est eadē respectu suip̄
et creaturaz: ibidē. C.

Charitas creata vtrū est virt⁹ et potissima
virtutū. liij. sermo. xv. A.

Charitas vtrū in se includat omne meriti⁹
et omnē virtutē: ibidē. C.

Charitatis subiectū ē voluntas et vtrum
causā in nobis materialit̄. liij. s. xvi. A.

Summaria

Charitas causat nobis quinque dona. ibi dem. B.
 Charitas habita vtrū minui potest vel auget. ibidem. C.
 Charitatis oblectum vtrū est sūmū bonū: iij. sermone. xvij. A.
 Charitatis apotheca est elus mercantia: vbi et in quo cōsistit: ibidē. A.
 Charitas quē extēdit se ad ea q̄ sūt supra nos ad nos iuxta nos et infra nos: ibi. B. C.
 Charitas qualiter diligit deū sup omnia: iij. sermo. xvij. A.
 Charitas vtrū deū diligit propter mercedem: ibidē. A.
 Charitatis diuine vtrū sit aliquis modus habendus: ibidē. B. C.
 Charitatis pceptū diliges dñm deū tuū et qualiter intelligit: ibidē. C.
 Charitatis ordo respectu diligibillū boni cōmutabilis. iij. ser. xix. et xx. p totum
 Charitas vtrū plus diligit subiectū vlt p ximū. iij. sermo. xix. A.
 Charitas vtrū plus diligit extraneū meliorē q̄ cōiunctum: ibidē. B. C.
 Charitatis ordo vtrū manebit i p̄ia: ibi. C.
 Charitas vtrū magis diligit p̄em vlt maiore spūale vel carnale. iij. ser. xx. A.
 Charitas vtrū magis diligit parentes vel vxorē aut filios: ibidē. A. B.
 Charitas vtrū magis diligit benefactore vel beneficiatū: ibidē. C.
 Charitas vtrū tenet extēdere se ad inimicos. iij. sermo. xx. B. C.
 Charitas vtrū magis meret diligēdo inimicos q̄ amicos: ibidē. C.
 Charitas vtrū aliquo actu diligit primū quo nō diligit deū. iij. sermo. xxj. A.
 Charitas proximi perficit effectū septiflorū: ibidē. C.
 Charitatis act⁹ pncipalior ē diligere amice amicitie q̄ concupiscētie. iij. ser. xxij. A.
 Charitatis effect⁹ iterior ē gaudiū misericordiae: et pax: ibidē. A. B. C.
 Charitas vtrū obligat ad inuendā mortem pro christo. iij. ser. xxij. A.
 Charitas perfecta vtrū obligat ad ea que sunt perfectionis: ibidē. A.
 Charitas quātūcūq; modica vtrū resiste re pōt omni tentationi: ibidē. B.
 Carminatores et carminatrices vtrum peccent mortaliter. j. ser. iij. B.
 Castitas duplex distinguit et vtrū ē virtus. iij. sermo. xix. B.
 Castrans seipz reputat homicida. v. f. iij. C.

Annotatio

Cecitas mētis qd ē et vtrū ē peccatū. iij. sermone. v. B. et vj. ser. xi. B.
 Censura quid est et quid per eā intelligit. v. ser. xi. A.
 Clementia quō differt a māsuetudine et vtrū est virtus. iij. ser. xxij. C.
 Clericus vxorat⁹ ordinē recipientes sine consensu vxoris quid faciet. ij. ser. vij. B.
 Clerici de qb⁹ testm facere p̄nt. iij. f. vij. C.
 Clericorū p̄uilegia et p̄ugatorum. v. f. xij. A. B.
 Clerici p̄dūt p̄uilegia i. vj. casib⁹. ibidē. A.
 Clerici in sacris m̄rimonia p̄bentes exco municati sunt. v. ser. xv. C. et xxj. C.
 Clerici inducētes ad vocationē de sepultura eligenda sūt excoicati. v. ser. xvj. A.
 Clerici iniuriantes quāter excoicati sūt: q̄ re in verbo excoicatio.
 Clericis qualiter licitū ē exercere negocia tiones. vij. ser. xxij. B.
 Cogitatio qd est et vtrū demones cogitationes agnoscant. ix. et xx. ser. A.
 Cognatiōis septē sūt spēs i qb⁹ incest⁹ cōmittit et matrimoniu contrahere prohibetur. vj. sermo. vij. B. C.
 Commodatio rei alienius debet esse mereuoluntaria. vij. ser. xxv. C.
 Cōsiliarius p̄au⁹ quādoq; magis punit q̄ actor. vij. ser. ij. C.
 Cōsiliū iniustū vel iniquū qd obligat et quādo nō. vij. ser. xlix. A. B. C.
 Concubinā habere vtrū et qualiter ē licitū fm leges. iij. ser. vj. B.
 Concubinas habere vtrum aliquādo fuit licitum. vj. ser. ij. A.
 Concubitus concubinaris vtrū aliqui ex diuina dispensatiōe fuit licit⁹. vj. f. iij. A. B.
 Concupiscētia luxurie septem gradus habet. vj. sermone. xj. A. B.
 Concupiscētia mechie et diuitiarū cur specia liter in pceptis phibet. ix. et x. ser. j. A.
 Concupiscētia inordinate vtrum lege nature prohibetur: ibidem. A.
 Concupiscētia qd ē et q̄ ē multiplex: ibidē. B.
 Concupiscētie inordinatio vtrū semp ē peccatū: ibidē. B. C.
 Concupiscētia que ponit triplex vtrū ē cō omniū peccatorū. ix. et x. ser. v. A.
 Concupiscere platuras vlt domitiōes vtrū est licitū: ibidem. B.
 Concupiscere dignitatē vtrū licitū est relligioso: ibidē. C.
 Concupiscētia oculorū intelligit tribus modis: ibidem. C.

Materialiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp̄

Concupiscētia carnis triplex expōit: ibi. *C.*
 Concussionis crimē quid est ⁊ de hoc. vij.
 sermone. lv. *E.* ⁊. vij. ser. iij. *B.*
 Confessio vtrū fieri potest alteri ⁊ p̄prio
 prelato. iij. sermo. x. *B.*
 Confessio vtrū fieri pōt fratrib⁹ mendican
 tibus: ibidē. *C.*
 Confessio in certis casibus fieri pōt nō p̄
 prio prelato: ibidem. *C.*
 Confessio vtrum requirit de necessitate sa
 lūtis. iij. sermo. xi. in principio.
 Confessio quādo ⁊ quēis fieri d̄z: ibidē. *A.*
 Confessionis dilatio ⁊ periculosa ⁊ vitio
 sa est: ibidē. *A.*
 Confessio vtrū in aliquo casu debz iterari:
 ibidem. *A. B.*
 Confessio ei facta qui nō habet absoluēdi
 potestatem quid valet: ibidē. *A. B.*
 Confessio pegrinorū cui fieri d̄z. ibidē. *C.*
 Confessionale habēs vtz absolutū v̄ absol
 uere pōt ab excoṁmunicatiōib⁹. iij. ser. xi. *C.*
 Confessionis celatio vel dimidiatio quali
 ter obligat. vij. ser. lvj. *B.*
 Confirmatio qd ē ⁊ vñ oriū bz. j. ser. xvij. *A.*
 Confirmatio vtrū ē sacramētū necessitatis
 ⁊ que requirit ibidē. *A. B.*
 Cōsensus i delectationē mortalis vtz ⁊ q̄
 liter ē mortale. vj. ser. x. c. ⁊. ix. ⁊. x. f. iij. *C.*
 Consensus in malū ē q̄druplex ⁊ qualiter
 obligat. vij. ser. l. per totū.
 Consensus inferioris rōnis vtz potest esse
 mortalis. ix. ⁊. x. ser. iij. *C.*
 Consensus superioris rōnis vtrū potest esse
 venialis. ix. ⁊. x. ser. iij. *A.*
 Cōseruator p̄uilegiōz abutens officio
 suo est excoṁmunicatus. v. ser. xliij. *B.*
 Cōseruator p̄uilegiōz qui facit aliqd per
 sordez ē suspensus. v. ser. xxvij. *A.*
 Consuetudo quid est ⁊ vtrum est seruāda
 j. ser. xxliij. *A.*
 Consuetudo vtrū potest tollere legem. ser.
 pambulo. ij. *A.*
 Contentio vtrū ⁊ quādo est mortale pecca
 tum. j. ser. xxv. *B.*
 Continentia vtrum est virtus. iij. sermone
 xvij. *C.*
 Contractus rerum fit tribus modis. vij.
 sermone. xxv. *C.*
 Contractus quattuor modis vitatur. vij.
 sermone. xxx. in fine.
 Contract⁹ societatis in mercātijs p̄ncipalr
 trib⁹ modis variat. vij. f. xxliij. p̄ totū.
 Contumelia vel cōuicti quid est ⁊ vtrum
 est peccatum. ij. sermone. xj. *B.*

Copulatrices luxurie ⁊ detestāde sunt. v.
 sermone. ij. *A. B.*
 Choreas exercentes vel astantes vtz sem
 per peccent mortaliter. iij. sermone. iij. *C.*
 Correctio fraterna vtrum est actus chari
 tatis. iij. sermone. xxij. *B.*
 Corrigenda sunt districte peccata notoria
 v. sermone. vij. *B. C.*
 Correctio qualiter est in precepto. vij. ser.
 mone. lv. *A. B. C.*
 Curiositatis vitium ponit. j. ser. xxj. *B.*
 Cruz christivrum ⁊ qualiter est adorāda.
 j. sermone. j. *B.*

Annū anime p̄ncipa
 liter inferri potest tripliciter
 v. sermone. ij. per totum.
 Annū aīe inferri loquendo
 q̄nos modis. vij. ser. ij. *B. C.*
 Annū inferens cū aīalibus quō tenetur
 ad restitutionem. vij. ser. v. *C.*
 Annū inferens qualitercūqz reipublicaz
 quomodo tenetur ad restitutionem. vij.
 sermone. vij. *C.*
 Datum a religiosis vel clericis vtrū recli
 pi pōt. iij. ser. ix. *C.*
 Datū per errorē qualiter restitui debet. vij.
 ser. ix. *A.*
 Datū quere etiā in verbo donatū.
 Debita non soluētes tēpore cōstituto quo
 modo tenent. vij. ser. vj. *C.*
 Debitum triplex inuenitur quod obligat
 ad restitutionē diuersimode. vij. ser. lxx.
 ⁊. ix. per totū.
 Debitōrū vera relaxatio septē circūstanti
 as requirit. vij. ser. lxxv. *C.*
 Decimas dare vtrū ē p̄ceptū. iij. sermo.
 xij. *A. B.*
 Decime triplices sunt: scz personales: p̄re
 diales ⁊ mixte: ibidē. *A. B.*
 Decimas in feudū habere vtrū est licitum
 laicis: ibidē. *C.*
 Decimas fideliter soluentū quadruplex ē
 remuneratio: ibidē. *C.*
 Decimas nō soluētes religiosi sunt excoṁ
 cati. v. ser. xliij. in fine.
 Decime quare sunt institute. vij. sermone
 x. *B.*
 Decimas in feudum tenens vtrū decimas
 non aliā recipere potest. vij. ser. xxliij. *C.*
 Decimas soluere qui religiosi obligantur
 ibidē. *C.*
 Defendere proximū iniuste inuasum vtrū
 est de necessitate salutis. v. ser. ij. *B.*
 Defensio ab iniurijs qualiter est licita. vij.

Summaria

sermone. liij. A.
 Defendere aliu in malo q̄ perniciosum est
 vij. ser. liij. per totum.
 Degradatio et depositio quid est: vide. v.
 sermo. xxvj. A.
 Delectationes sūt duplices sex naturales et
 in naturales. ix. et x. ser. liij. A. B.
 Delectationes vtrum sunt semper male:
 ibidem. B.
 Demones inuocantes sunt excoicati. v. ser.
 xxj. A.
 Demon expellebatur a Saule per Dauid
 ludentē in cythara. v. ser. ~~xxx~~ L.
 Demones incubi et succubi de his vide. vi
 ser. ix. A. et L. in fine.
 Demon quere in verbo diabolus.
 Depositarius quinq; modis tenet ad res/
 titutionē. vij. ser. v. B.
 Desperatio quid est et vnde venit. liij. ser.
 xxvj. L.
 Desperatio duplex est. v. sermo. xxxliij. B
 et vi. ser. vi. L.
 Detractio sumpsit ex tribus exordis a diabo
 lo. v. ser. viij. A. B. et C.
 Detractio capit originē ex supbia: inuidia
 et malicia: ibidē per totum.
 Detractio similatur cani rabido. ibidē. L.
 Detractio sex modis sine peccato fieri po/
 test. v. sermone. ix. per totū. et vij. sermo.
 liij. per totum.
 Detractio vtrū ē mortale peccatum. v. ser.
 ix. A.
 Detractio fit cū veniali tribus modis: ibi
 dem. L.
 Detractio quomō differt a susurratiōe. v.
 sermone. x. A.
 Detractio sex modis fit cum pctō mortali.
 v. sermo. x. A. B.
 Detractionē audiēs vtrū tñ peccat quātū
 detrahens: ibidē. L.
 Deus vtrū magis diligit angelos vel ho/
 mines. liij. ser. xliij. L.
 Diabolus decipit animas sic vulpes gal/
 linas. j. ser. vj. B.
 Diabolus solus tentare dicif triplici rati
 one. ix. et x. sermo. j. B.
 Diabolus vtrū inducere vel cogere potest
 hominē ad peccatū. ibidē. B. et C.
 Diabolus cōuenienter pmittit tentare ho/
 minē: ibidem. L.
 Diaboli triplex motū cur tentat hoīem.
 ibidem. L.
 Diabolus quere in xbo demon.

Annōtatio

Dilectio q̄re in verbo amor vel charitas
 Discordia quid est et vtrum est mortale. j.
 sermo. xxvj. B. et C.
 Dispensatores rei familiaris ecclesie vel
 publice qualiter obligantur. vij. sermo.
 x. per totū.
 Diuinationes vtrum sunt licite et qualiter
 sunt puniende. j. ser. liij. A.
 Diuinationū triplex est genus et sub quo
 libet multe sunt species. j. sermone. liij. A.
 Diuinationis primum genus fit per mani
 festam inuocationē demonū et hoc multi
 pliciter. j. ser. liij. B.
 Diuinationis fm genus fit per considera
 tionem dispositionis vel motus alicuius
 rei: ibidē. B. et C.
 Diuinationis tertiu genus est quādo faci
 mus aliquid ad manifestandū nobis ali
 quid occultum sine expressa tamen inuo
 catione demonū quod fit multipliciter.
 j. ser. liij. per totum.
 Diuortij vel reconciliatiōis iugatorum for/
 ma ponitur. v. ser. xxj. in fine.
 Dolus quid est et qualiter obligat. liij. ser.
 ix. A. et vij. ser. v. A. B.
 Dominus vel prelatus qualiter tenet de
 regimine officialium inquirere. vij. ser.
 xi. A.
 Domini translatio fit duobus modis. vij
 sermo. xxij. B.
 Domini translatio aucte priuata fit duo/
 bus modis. vij. ser. xxv. p. totum.
 Domū edificās in pprio solo cū alteri dā
 no vtz obligat. vij. ser. vi. A.
 Donatio rei alicui qualiter debet eē me/
 re voluntaria. vij. ser. xxv. A. et ix. L.
 Donatio quere in verbo datum.
 Dos et donatio vide de his. vij. sermone
 xliij. L.
 Dote maritus fraudatus expellere potest
 vxorē. vij. ser. xliij.
 Duellum assumere vtrū sit licitū. j. sermo.
 liij. L. et liij. ser. liij. B.

Bricas vtrum et quando
 est mortale pctm. liij. ser. liij. B.
 Ebrietas vtrum et qualiter excu
 sat sequens peccatū: ibidē. L.
 Ecclesia vtrum errare potest. j. ser. xi. A.
 Ecclesia errās vtrum ligare vel absoluere
 potest: ibidem. A.
 Edificans domū in pprio solo cū alterius
 dāno q̄liter obligat. vij. ser. vi. A.
 1 liij

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp

Elemosyna vix est actus charitatis et mul-
 ta ibidē. liij. ser. xxiij. l.
 Elemosynā dāns nouē additōnes conside-
 rare debet. liij. ser. xxiij. A.
 Elemosyna de q̄bus ē faciēda: ibidē. B.
 Elemosynā dare vtrū et qualiter est in p̄ce-
 pto. liij. ser. xxv. A.
 Elemosynā dare q̄ p̄hibent: ibidē. B. l.
 Elemosynā faciēns de alieno vitra mēsu-
 rā p̄stitutā furtū cōmittit. vij. ser. x. B.
 Elemosynā d̄ furto faciēs peccat: ibidē. B.
 Elemosyna male recepta p̄pter dā dī impo-
 tentiā: accipiēdi fraudulentiā fallaz q̄/
 situatiōē vel dānabilē abusiōē qualic-
 obligat. vij. ser. xx. per totū.
 Elemosynā recipere ab usurario q̄ ē pec-
 catū et obligat. vij. ser. xliij. l.
 Eligentes scienter indignū ad ep̄atum q̄li-
 ter suspensū sunt. v. ser. xxvij. l.
 Emptio et venditio quid requirunt vt sint
 iuste. vij. ser. xxv. l.
 Empta nūnis dimidia pte iusti precij vtrū
 reddi debent. vij. ser. xxvij. A.
 Emere redditus vitales vel p̄petuos vtrū
 est licitū. vij. ser. xxx. A. l.
 Emere minus p̄pter solutiōis anticipatiōem
 vtrū ē licitū. vij. ser. xxxij. p̄ totū.
 Emptor male fidel vtrū ad restitutiōē ob-
 ligatur. vij. ser. liij. B.
 Emunitas: quere in imunitas.
 Episcopus tonsurā cōferens infanti illiter-
 rato homini alterius dioceseos vel con-
 iugato q̄liter ē suspensū. v. ser. xxvj. B.
 Error voluntarius non excusat a peccato. j.
 ser. v. A.
 Estimatores iniusti rerū quarūlibet quali-
 ter obligant. vij. ser. xj. B.
 Exactio talliarū et similiarū vtrū et quando
 obligat. vij. ser. xj. A.
 Excoicatio tradit hoīem sathane. v. ser. vij
 l. et ix. B.
 Excoicatio in quib⁹ puenit et differt ab in-
 terdicto et suspensione. v. ser. xj. A.
 Excoicatio quid est et quis illā inferre pōt
 et quos excoicare potest: ibidē. B.
 Excoicatio pro quib⁹ causis proferre pōt:
 ibidē. l.
 Excoicatio minor in quibus casibus infli-
 gitur a iure. v. ser. xij. A.
 Excoicatio iniuste lata vel ex falsa cā vtrū
 ligat: ibidē. A. B.
 Excoicatio quinq; modis cōtēnē: et sic li-
 gatur ex p̄emptu: ibidē. B.
 Excoicatio quib⁹ nulla vtrū ligat et in quib⁹

casibus ē nulla: ibidē. B.
 Excoicat io i iudicē p̄seruatore et inq̄sitorē
 heretice prauitatis abutentes officio. v.
 Excoicatio p̄lati iustitū herē. (f. xij. B.
 ticū heredē vlt p̄ fr̄as vagātis: ibidē. l.
 Excoicatio seq̄stratis fruct⁹ vlt studētis seu
 audiat leges aut p̄physicā: ibidē. l.
 Excoicatio scholaris domū in bononia cō-
 ducētis scda localis est: ibidē. l.
 Excoicatio religiosi apostatāt aut sine li-
 cētia studētis vlt cū docētis. v. f. xliij. A.
 Excoicatio religiosi p̄physicam vlt leges stu-
 dentis aut discarētis ad curiā vt mole-
 stet p̄elatos: ibidē. A.
 Excoicatio monachi arma tenentis et simo-
 niace recepti: ibidē. B.
 Excoicatio religiosi nō seruantis interdi-
 ctū qualiter intelligit: ibidē. l.
 Excoicatio religiosi nō soluentis decimas
 v. ser. xliij. in fi.
 Excoicatio religiosi ministrātis sacramen-
 ta absolūtis ab excoicatione vlt retrahē-
 tis a decimis soluēdis. v. ser. xv. A. B.
 Excoicatio religiosi mēdicāt loca noua si
 ne licētia recipientis: ibidē. l. et xxi. B.
 Exco. nouā religionē vlt habitū religionis
 assumētis et stat⁹ beguinay. v. f. xv. l.
 Exco. religiosi vlt i ordie sacro p̄stituti m̄li
 moniū p̄rabentis: ibidē. l. et xxi. l.
 Exco. religiosi vel ecclia. inducētis ad vo-
 uēdū de sepultura eligēda. v. f. xvi. A.
 Exco. sepellētis hereticos excoicatos vsu-
 rarios aut tpe interdicti: ibidē. A. B. l.
 Exco. impediētis electionē p̄lati vel vici-
 tatores monialiū. v. ser. xliij. B. l.
 Exco. exenterantis vel decoquentis vel di-
 membrantis corpa mortuorū vt ossa trās-
 ferantur. v. sermo. xvj. l.
 Excoicatio propter infectionē man⁹ in cle-
 ricū vel religiosam personā. liij. requirit
 v. ser. j. per totū. et xx. A. *¶* vñ
 Excoicatio p̄pter ratihabitōē q̄ all⁹ in-
 terdictū man⁹ i h̄mōl p̄sonas: ibidē. B.
 Excoicatio nō incidit q̄s man⁹ in tales in-
 ieiens multis modis: ibidē. B. l.
 Excoicatio p̄sequentiū cardinales vel pro-
 mulgātes cēsuras ecclesiasticas aut eorū
 cognatos seu pontifices. v. ser. xix. A.
 Exco. nō parētū inquisitorib⁹ heretice pra-
 uitat⁹ et cogētū violare interdictū ibi. A.
 Excoicatio p̄cedētū ē ecclesiasticos rep̄sa-
 lias: pedagias: guldagias: collectas: tallias
 et similia: et agentū p̄tra libertatē ecclesia-
 sticam: ibidē. A. B. et xx. A.

Summaria

Excoꝛcatio pꝛa incedarios ⁊ effractoꝛes ecclesiay: ibidem. C.
 Excoꝛcatio impediens sequestrationem aut fructus beneficioru applicantiu de functo vñ ecclesie. v. ser. xx. A.
 Excoꝛcatio circa electione pape senatoris vel alioꝝ ecclesiasticor: ibidem. B.
 Excoꝛcatio epoz q se ingerunt ad cura al terius dloc. ibidem. B.
 Excoꝛcatio inuadens impium romanu si ne licentia et fautoꝝ eius seu occidentis officiali anconitanu: ibide. B. C.
 Excoꝛcatio falsarioꝝ litteraru pape vel cardinalium: ibidem. C.
 Excoꝛmunicatioes i pcessu annuali pape: ibidem. C.
 Excoꝛ. demones inuocantis aut saracenis ⁊ christianos auxiliu pstat. v. f. xxj. A.
 Excoꝛmunicatio inuicis aliena comunibꝫ a scismaticis factis ⁊ quod differunt scisma ⁊ heresis: ibidem. A.
 Excoꝛcatio hereticorꝝ cum fautoꝝibꝫ ⁊ assisioꝝ cu fautoꝝibus: ibide. A. B.
 Excoꝛcatio spoliatis romipetas aut nau gantes seu naufragiu patietes: ibide. C.
 Excoꝛcatio pꝛahitis scienter infimontuz in gradibꝫ pꝛibitis: ibide. C.
 Excoꝛcatio pꝛicipatis cu excoꝛcatis multꝫ modis pꝛingit. v. ser. xxij. p totum.
 Excoꝛcatis i quinqꝫ pꝛicipare pꝛibemur: ibidem. B.
 Excoꝛcatꝫ pꝛicipates qda excusat: ibide. C.
 Excoꝛcatꝫ p statuta synodalia quod censent excoꝛcatꝫ vel vitadi. v. ser. xxij. A.
 Excoꝛmunicatio pꝛicipantis cuꝫ vsurarijs quo quomodo: ibidem. C.
 Excoꝛcatio quata dāna facit in christiano tam spūalia qꝫ tpalia: ibidem. C.
 Exheredari qualiter oēs generaliter pꝛit. iij. sermone. ix. in fine.

Alfari lꝛay papaliu vel car dinaliu qñt sūt excoꝛcati. v. f. xx. c. Fallacia qualiter est auaricie filia. vij. sermone. lxxvij. C.
 Fatum ⁊ vtrum dici debeat aliquid esse fa tum. j. sermone. liij. C.
 Festa decem erāt i lege veteri ⁊ quare. iij. sermone. j. A.
 Festa qñ scipiūt ⁊ termināf. liij. ser. vij. C.
 Festa quere in verbo sabbatum.
 Fides dz tribꝫ modis. j. f. vj. A. ⁊ ix. A.
 Fides mortua cognoscit dupliciter scz ex defectu operis ⁊ intentiois: ibidem. A.

Annotatio

Fides efficitur mortua ex amore male in flāmate in tribꝫ ꝑcupiscētijs: ibide. A.
 Fides mortua ē ex triplici timore male bu milliante: ibidem. B.
 Fides mortua est dupliciter non ex ope sz intentione: ibidem. C.
 Fides informis ⁊ formata ꝑ grām quomo do differunt. j. ser. vij. A. ⁊ ix. C.
 Fides formata qualiter intellectu illumi nat: viuificat ⁊ roborat: ibide. B.
 Fides vera quandoqꝫ salubiter non ope ratur: ibidem. C.
 Fidei dubitationē quidam salubiter pati untur tribꝫ ex causis: ibide. C.
 Fides habet tres gradus. j. ser. viij. A.
 Fidē qñ habere tenentur laici simplices: clerici ⁊ pꝛati: ibidem. A. B.
 Fidei articuli quot sunt ⁊ eoz declaratio: ibidem. C. ⁊ ix. A. C. ⁊ x. p totum.
 Fidei confessio ⁊ integritas vtrum est ad salutem necessaria. j. sermōe. viij. C.
 Fidei effectus est timor ⁊ purificatio coꝛ dis. j. sermone. viij. A.
 Filij multoꝝum cur efficiuntur maliuoli. iij. sermone. ij. B. C.
 Filij parentibꝫ obediētes multiplicit felici tate dotantur: ibidem. C.
 Filij quando tenent obediēre parentibus ⁊ quando non. j. ser. ii. C.
 Filij vtz circa matrimoniu parētibꝫ obedi re tenentur. iij. sermone. liij. A.
 Filij spurij vtz succedere pꝛit i testamento vel ab intestato. iij. ser. vi. p totum.
 Filij spurij ⁊ de eꝫ materia qñ in dho pꝛ. Filij quādo excludūtur ab hereditate pa tris intestati. iij. sermōe. ix. A.
 Filij possunt a parentibꝫ exheredari i mul tis casibus: ibidem. A.
 Filij ex quibꝫ causis parentes exheredare possunt. iij. sermōe. ix. C.
 Fornicatores notozij qualiter sūt ipso in re suspensi. v. ser. xxvij. A.
 Fornicatio simplex vtz est mortale ⁊ vtrū aliqui licuit hꝛe ꝑcubinas. vj. f. liij. A. B.
 Fornicatio vtz qñqꝫ fuit licita ex dispensa tione diuina: ibidem. B.
 Fortitudo qd ē ⁊ qꝫ habet qꝫtuor gradus ac vtrum est virtus. iij. ser. xij. A.
 Fortis operatur ex habitu ⁊ cum delecta ctione: ibidem. B.
 Fortitudo vtrum ꝑcellit alias virtutes: ibidem. C.
 Fortitudinis actus sūt sustinere graula et aggredi ardua. iij. ser. xij. A.

Ad materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici Herp

Fortitudo vtrum p̄sistit solum circa pericula mortis: ibidem. B.
 Fortis vtz vti in actu suo passionib⁹ naturalib⁹ scz ira &c. ibidem. C.
 Fortitudinis actus potissimus est martyrium. iij. sermone. xliij. p totū.
 Fortitudinis ptes integrales que sunt. iij. sermone. xv. per totum.
 Fratricidium clamat vindictaz ad deum. v. sermōe. v. A.
 Fraus qd ē. iij. ser. ix. A. & vij. ser. lxxvj. C.
 Furtū qd ē & vtz cōmittit i re pua sic in re magna. vij. ser. j. A. & ix. C.
 Furtum cōmittit octo modis. vij. sermōe. viij. & ix. per totum.
 Furtum ex necessitate factum vtrum excusatur. vij. sermone. viij. A.
 Furāf hoies quō puniē & obligat. ibid. B.
 Furē occidere p iusticiā vtrum est licitū: ibidem. B.
 Furto p̄p̄lam rem vl equiualentem recuperans vtz obligatur: ibidem. B. C.
 Furto tollens bona reipublico quomodo puniatur: ibidem. C.
 Furtum multipliciter cōmittitur in abusu rei aliene. vij. sermo. ix. C.
 Furtū ē occulte tenere alijs debita: ibid. C.
 Fur peccat d furto facit el ynā. vij. f. x. B.
Aud iū & de el⁹ materia po-
g nitur. iij. ser. xxij. A.
 Gratia vtrum datur parvulis i ba ptismo. j. ser. xvj. B.
 Gratia vtz datur eq̄lī baptizat: ibid. B.
 Gratias agere debemus deo propter tria. iij. sermone. xxvj. A.
 Gula vtrum est mortale vel veniale peccatum. iij. sermone. iij. A.
 Gula. v. spēs hz fm Grego. ibid. A. B. C.
 Gula vtrum consistit in vsu cibarioz delicatoz: ibidem. A.
 Gula est vitium capitale quinqz habens filias. iij. sermone. v. p totum.
 Gustus lasciu⁹ q̄ p̄nciosus ē. vj. ser. x. C.
Ebetudo sensus qd ē & vtz
 b est peccatuz. iij. ser. v. B.
 Hereditas diuiditur in. xij. partes q̄ dicunt vncie. iij. ser. vij. B.
 Hereditas vtrū dari pōt extraneis exclusis heredibus. iij. ser. viij. A.
 Heredes infra qd tempus voluntatē decedentium implere tenent: ibid. A.
 Heredes plures quomodo tenentur ad debita & legata: ibidem. C.

Heredes vtrum quandoqz excludunt ab intestato. iij. ser. ix. A.
 Hereses ppter quā causam tantū increuerūt in ecclia primitiua. x. ser. ix. B.
 Heresis qd ē & circa que versat: ibid. B.
 Hereses multozum ortum trahūt ex voluntate peruersa: ibidem. C.
 Hereticus non censet aliquis nisi nec p̄tinaciter in heresi p̄sisteret. j. ser. xij. A.
 Heretici vtz sunt tolerādi & q̄liter puniuntur. j. ser. v. B. & ix. B. & v. ser. xxx. B.
 Heretici cum oib⁹ fautoribus suis sunt excommunicati. v. ser. xv. A. B.
 Heresis quō differt a scismate. v. f. xxj. A.
 Hypocritis qd ē & vtz est mortale peccatum: sermone pambulo. iij. B.
 Hypocritis quomō differt a simulatione. viij. sermone. x. A.
 Hypocrita qd ē censendus. viij. ser. x. A.
 Homicidium q̄re etia in verbo occidere. Homicida reputatur qui p̄p̄la spōte amputat virilia. v. ser. iij. C.
 Homicidium clamat vindictam ad deū. v. sermone. v. A.
 Homicidioz tria sunt genera & multipliciter p̄ficiuntur. v. ser. viij. A.
 Homicidium fieri pōt tripliciter & q̄liter obligat ad restitutionē. vij. ser. iij. C.
 Honestas qd ē & vtz ē xp̄. iij. f. xviij. B.
 Honora patrem multipliciter intelligitur. iij. sermone. j. A. B.
 Honor qd ē & qd ē exhibēd⁹: ibid. A. B.
 Honor parentū p̄sistit in reuerētia: obediētia & beneficētia & q̄re. iij. ser. iij. p to.
 Honorantibus parentes cur lōgeuitas p̄mittitur: ibidem. A.
 Humilitat⁹ gradus. xij. j. sermōe. xix. C.
 Humilitas vtz ē potissima virtus. j. f. xx. A.
 Humilitatem q̄re christus maxime cōmendauit. j. ser. xx. A.
 Humilitas ē nobis maxime necessaria et deo grata ppter sex. j. ser. xx. A. B.
 Humiliatione in nos inducunt q̄nqz fideliter consideranda. j. ser. xx. C.
 Humilitas vtrum in exteriori ostēsiōe consistere potest. j. ser. xxj. A.
 Humiliatio exterior fieri potest quattuor modis. j. ser. xxj. A.
 Humiliatio qualiter ostēditur in opere et sermone. j. ser. xxj. B. C.
 Humilitate cognitionis vtrum se qd oib⁹ subicere debeat. j. ser. xxij. A.
 Humilitas cognitionis tribus gradibus p̄ficiuntur. j. ser. xxij. A. B. C.

Summaria

Humilitas affectionis in q̄ virtus humillitatis essentialiter consistit. j. ser. xxiij. A.
Humilitas affectionis tribus gradibus perficitur. j. ser. xxiij. A. B. C.

Actantia quid est et de eius

I materia ponit. j. ser. xxv. C. et vij. sermone. ix. C.
Economus qd est de eius officio. vij. f. vi. C.
Idolorum diversitas quibus exhibeat diuersum de cultus diuinus. j. ser. ij. A.
Idolatria in debito cultu diuino: ibid. C.
Idolatria q̄ fit in creaturis et eius grauitas ac origo: ibid. C. et x. A.
Ignorantia crassa non excusat. j. ser. v. A.
Ignorantia vtrum minuit peccatum. ix. et x. sermone. liij. C.
Imagines habere et adorare vtrum est illicitum. j. sermone. j. B.
Imagines christi qualiter est adoranda: et crux christi. j. sermone. j. B.
Immundicia quid est et vtrum est peccatum. liij. sermone. v. C.
Immunitas clericorum et rerum ecclesiasticarum. v. sermone. xliij. A. B.
Impenitentia quid est et q̄ graue est peccatum. v. sermone. xliij. C.
Impudencia quid est et vtrum est peccatum. liij. sermone. ix. C.
Incendiaris quis dicitur et qualiter obligatur. vij. ser. i. C.
Incens? qd est et vtr̄ aliqui licuit accipere cognatos in uxores. vij. ser. vij. A.
Incensus vtrum excusari potest in patriarchis: ibid. A.
Incensus cur ponitur determinata species luxurie: ibid. B.
Incensus et cur cum sanguinea q̄s contrahere non potest: ibid. B.
Incensus multis modis committitur: qz septem sunt species cognationis: ibid. B. C.
Inconsideratio qd est et qualiter prouidetur: ibid. liij. ser. ix. C.
Inconstantia ex quibus trahit originem. sermone pambulo. liij. B.
Inconstantia quid est et vnde puenit. liij. ser. ix. C. et vj. ser. xi. C.
Infidelitas in se vtrum habet rationem peccati et damnationis. j. ser. v. A.
Infidelitas vtrum est maximum peccatum. j. sermone. ix. B.
Infideles et eorum ritus vtrum sunt tolerandi: ibid. B.

Annotatio

Inferni pene ponuntur quinque a poetis. j. sermone. x. C.
Iniuriam quomodo quis tenetur remittere. ij. sermone. ix. C.
Iniurias q̄re in violentia et. liij. f. xliij. C.
Innocentia vtrum est vitium speciale. liij. sermone. x. C.
Iniuste extorta q̄ debent restitui vtr̄ pauperibus erogari. liij. ser. xliij. C.
Inobedientia q̄ graue peccatum est. j. sermone. xxv. B.
Inquisitor heretice prauitatis abutens officio qualiter est excommunicatus. v. sermone. xliij. B.
Insensibilitas quid est et vtrum est peccatum. liij. sermone. xvij. C.
Intemperantia et de eius materia ponitur liij. sermone. xvij. C.
Interesse quid est et qualiter exigi potest sine iura. vij. sermo. xxv. p. totum.
Interdictum in quibus differt aut conuenit cum excommunicatione et suspensione. v. sermone. x. A.
Interdictos aut excommunicatos vel interdicti tempore sepeliētes qualiter excommunicati sunt. v. ser. xvj. B. C.
Interdictum violare cogens et ex metu violans vtrum excommunicati sunt. v. ser. xix. B.
Interdictum quid est et q̄ duplex est interdictum scz generale et speciale: ac vtriusqz differentia. v. ser. xliij. A. B. C.
Interdictum contra quos vel ex qua causa proferri potest. v. ser. xxv. A.
Interdicti tpe quid conceditur et denegatur. v. ser. xliij. et xxv. p. totum.
Interdicti duplex effectus scz prohibitio diuinorum et ministrationis sacramentorum aliquorum. v. ser. xxv. p. totum.
Intestatus quis decedit quattuor modis. liij. sermone. vij. A.
Intestato decedente qui succedunt in hereditate. liij. sermone. vij. A.
Inuidia quid est et de eius materia ponit. v. sermone. xxij. p. totum.
Inuidia vtrum semper est mortale peccatum: ibid. C.
Inuidie malū q̄ detestandū est: ibid. C.
Inuidia quinque habet filias. v. sermone. xxij. A.
Inuidientia fraterne gratie quid est. v. sermone. xxij. C.
Inuenta retenta vtrum sunt semper restituenda. vij. sermo. ix. A. B.
Hypocrisis vtr̄ semper est mortale peccatum

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp:

vij. sermone. x. B.
 Prophanitas cur a christo tam multipliciter i
 euangelio reprobat: ibidē. B. C.
 Ira quid est et cur hominē data ē et vtrū
 est peccatum. ij. ser. ix. A.
 Ira tres gradus habet: est enī ira cordis:
 oris: opis: ibidem. B.
 Iracundus cur est ab omī ecclesiastica dig
 nitate repellendus. ij. ser. ix. C.
 Iracundorū tria sunt genera. ij. ser. x. A.
 Ira vitium est capitale sex habens filias.
 ij. sermone. x. A. B. C.
 Ironia quid est et qñ ē mortale peccatum.
 j. ser. xxvj. A. et. viij. ser. ix. C.
 Irregularitas quid est: et q causa instituti
 onis eius. v. sermōe. xxvij. A.
 Irregularitatē nō incurrūt si occidunt fu
 riosi infantes et dormientes: ibidem. A.
 Irregularitas quō strahit ex defectu cor
 poris vitiat: ibidem. B.
 Irregularitas cōtrahitur per seruile con
 ditionem: ibidem. B.
 Irregularitas cōtrahitur p illegitimā pa
 rentum p̄iuctionē: ibidem. C.
 Irregularitas quō cōtrahit p homicidiū
 vel mutilationē. v. ser. xxix. p totū.
 Irregularē se quicq debet i dubio repu
 tare: ibidem. A.
 Irregularitatē nō inducit homicidiū ex i
 mitabili nēcessitate vel casu factū: ibid. C.
 Irregularitas strahitur p bigamiam tri
 plici ratioe. v. ser. xxx. A.
 Irregularitas qualiter strahit in crimie
 heresis: ibidem. B.
 Irregularitas per dilationē baptismi con
 trahitur: ibidem. B.
 Irregularitas p̄bit p iteratā receptionē
 sacrorū characterē imp̄mētū: ibidem. B.
 Irregularitas strahit p solennē p̄niam et
 p crimen: ibidē. B. C.
 Irregularitas qñ strahit p obligatiōem
 curie secularē: ibidem. C.
 Irregularis efficit q excoīcatus: suspēsus
 interdictus ingerit se officio et qualiter.
 v. sermone. xxxj. p totum.
 Iudex frudulēter mulierē sumēs i testē
 est excoīunicatus. v. ser. xij. B.
 Iudex ecclesiasticus q facit aliqd i iudicio p
 fordes q̄liter ē suspēsus. v. ser. xxvij. A.
 Iudices debēt esse iusti. vij. ser. vij. A.
 Iudex vtrum reū iudicare potest absq
 accusatore. vij. ser. liij. A.
 Iudex vtrū p supplicia reū cogere pōt ad
 p̄tendū veritatem: ibidem. A.

Iudicium ferit candentis vel aque bullē
 tis vtrum est licitum. j. ser. liij. C.
 Iudiciū humanū vtrū ē licitū. vij. s. ij. A.
 Iudiciū humanū ex quattuor causis p
 uertitur: ibidem. B.
 Iudiciū humanū tria p̄ncipaliter re
 quirūt. vij. ser. ij. p totum.
 Iuramentū qd ē et vtrū ē phibitū iurare
 tā p creatorē q p creaturam. ij. ser. j. A.
 Iuramentū ad qd est institutū: ibidē. B.
 Iuramentū tres comites h̄re dz: ibidē. B.
 Iuramentū quādo iurantē obligat deo et
 quando hominē: ibidem. C.
 Iuramentū qles p̄ditiones h̄z subintelle
 ctas: lz non exp̄ctas: ibidem. C. et. ij. A.
 Iuramentū i multis casibus infringi pōt
 auctoritate p̄p̄a. ij. ser. ij. A.
 Iuramentū metu extortū vtrū est necessario
 tenendum: ibidē. B. et. v. ser. liij. C.
 Iuramentū vtrū magis obligat factum p
 deū: q p euangelū: ibidē. B.
 Iuramentū vtrum obligat ad intentionē
 iurantis vel recipientis: ibidem. B.
 Iuramentū cōmunitatis vtrum obligat
 vnū alio nō seruante: ibidem. C.
 Iuramentū vno non tenente vtrum alius
 potest p̄trahere: ibidem. C.
 Iuramentum vtrum est appetendū tanq̄
 vtile: ibidem. C.
 Iuramentum fidelitatis quot cōditiones
 p̄tinet. ij. ser. liij. A.
 Iuramentū se submittēs capitulo vel colle
 gio qualiter obligat: ibidem. A.
 Iuramentū calūnie qd est. vij. ser. liij. B.
 Iure parrochialis ecclesie semp salvo quō
 intelligitur. liij. ser. xj. C.
 Iure nature et diuino sunt omīa cōmunia
 sed humano iure facta sunt p̄p̄a et q̄re.
 vij. sermone. xxij. A.
 Ius ē multiplex q̄re i x̄bo lex q̄ s̄lū ē mul
 tiplex: sermōe p̄ambulo. j. p totum.
 Ius abrogatum p dissuetudinē vtrū liget
 sermōe p̄ambulo. ij. p totum.
 Ius positium vtrum et quando obligat
 in foro conscientie: sermōe p̄ambulo. liij.
 C. et. liij. sermone. x. B.
 Ius patronatus quid ē et de eius materia
 vide. v. sermone. xxvj. A.
 Iussor obligat sic executor. vij. ser. xlvij.
 per totum.
 Iusticia vtrū est virtus. liij. ser. x. A.
 Iusticia duplex est scz generalis et particu
 laris. liij. sermone. x. A.
 Iusticia qd ē et q h̄z q̄tuor gradus: ibidē. A.

Summaria

Iusticia peminet alijs xxiij. ibidem. B.
Iusticie ptes integrales: subiective et potē
tionales. iij. ser. xj. per totum.
Iusticia iudicis exempli de h. v. ser. v. L.
Iusticia publice honestatis. iij. sermo. vij
B. in fine.

Aborare diebus nō festiuis

vtz ē in pcepto. iij. ser. vij. L.

Legatio facta spurijs a pte vl mfe
vtrum est licita. iij. ser. v. L.

Legatio facta de portioe legitima heredi
bus debita nō valet. iij. ser. vij. B.

Legatus a religiosis vel clericis vtrum re
cipi potest. iij. ser. ix. L.

Legitima portio triplex distinguitur. iij.
sermo. vij. B.

Legitimatio fit tribus modis. v. sermone
xxvij. L.

Rex quid est et est multiplex: ser. pambulo
j. per totum.

Rex abrogata per dissuetudinem vtrū li
gat: ser. pambulo. ij. A.

Regis trasgressor quis cēsetur et qualiter
punitur: ser. pambulo. ij. L.

Rex non est iustis posita qualiter itelligi
tur: sermone pambulo. ij. in fi.

Rex vetus vtz omnes obligabat ad obser
uantiam: sermōe pambulo. iij. A.

Rex gratie suos absoluit a seruitute legi
veteris: ibidem. A.

Rex vetus quot pcepta habuit tam affir
mativa q̄ negatiua: ibidem. A.

Rex positiua vtrum et quando obligat in
foro pscientie: ibidem. L.

Rex noua vtz et qualiter legē veterē adim
plet: ser. pambulo. iij. B. L.

Rex zelotypie i lege veteri qualis fuit. vj.
sermone. ij. A.

Lingua tertia sicut p̄latriā turpitu
dinis q̄ detestabilis est: vj. ser. v. A. B.

Lingua lubrica q̄ p̄niciosa ē. vj. ser. x. B.

Locatio rerum quid est et de eius materia
vide. vij. sermōe. xxxij. A. B.

Locatio operum et animalium quid est et
de ea vide ibidem. L.

Ludos eutropie vtrū vbi et quando
licitus est. iij. sermōe. ij. A.

Ludos inspicere vel spectacula vtrum est
licitum: ibidem. B.

Ludos alee vtrū sine peccato mortali ex
erceri potest. iij. sermōe. iij. A.

Ludos alee qualiter est p̄bitus et obli
gat ad restitutionem. vij. ser. xij. A.

Annotatio

Ludus schacorū vtrum est licitus. iij. ser/
mone. iij. A.

Ludus theatralis est multiplex et vtrū est
licitus: ibidem. B. L. et. vij. L.

Luxurie gradus diuersi q̄tū ad grauita
tem peccati. vj. ser. iij. L.

Luxuria sacerdotum et religiosorū q̄ gra
uis ē et grauiter punit. vj. ser. vj. B. L.

Luxuria contra naturam multis modis p
petratur. vj. ser. viij. per totum.

Luxuria qualiter fuit causa diluuij. vj. ser.
mone. ix. B.

Luxuria in tactib⁹ et osculis et sic de alijs
vtrū est mortale peccatū. vj. ser. x. A.

Luxuria sensu exteriorū q̄ sūt laquei cor
dis declaratur. vj. ser. vij. A. B. L.

Luxuria quid est et vtrum actus ei⁹ absq̄
peccato fieri potest. vj. ser. xj. A.

Luxurie concupiscentia septem grad⁹ ha
bet: ibidem. A. B.

Luxuria est capitale vitium habens octo
fillas. vj. sermone. xi. B. L.

Luxuria deicit omnes status. vj. sermōe
xi. in fine.

Agnanimitas vtrum ē ali

m qua virtus. iij. sermōe. xv. L.

Magnificencia vtrum est virt⁹ alio
qua et qualis. iij. ser. xv. L.

Maledicere vtrum est licitum de hac ma
teria ponitur. ij. ser. x. L.

Malicia quid est et ex malicia peccare. iij.
sermone. xvj. L.

Malicie peccatū vtz semp est grauius q̄
peccatum ignorātie vel infirmitatis. ix.
et. x. sermone. iij. L.

Mandantes iniqua: iniusta vel iniurias
fieri q̄liter obligant. vj. ser. xlvij. A. L.

Mansuetudo quomodo differt a clemētia
iij. sermone. xvij. L.

Mare mortuum et de eius materia ponitur
v. sermone. v. B.

Maria virgo qualiter est honoranda vel
adoranda. j. ser. j. B.

Martyrium illatum manu pp̄la vtrū est
licitum. iij. sermone. xliij. A.

Martyrium puerorū inocētū: ibidem. A.

Martyrium est actus quattuor virtutem:
ibidem. A.

Martium vtrum est actus maxime pfecti
onis: ibidem. B.

Martyriū duplex ē sed ei⁹ cōpletio requirit
supplicium mortis: ibidem. B.

Martyrii causa quatuorplex ē p̄t: ibidē. L.

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrichi Werp

Matrimoniu sciēter cōtrahentes euz religioſis vel clericis in ſacris excōmunicati ſūt. v. ſer. xv. l. r. xxi. l.
 Matrimoniu contrahentes in gradibus phibitis ſciēter ſunt excōmunicati. v. ſermone. xxi. l.
 Matrimoniu taliter ex utraq pte p̄trahētium pena. vj. ſer. vj. l.
 Matrimoniu impediſ per ſanguinitatem ex tripliſ iure ſed diuerſimode. vj. ſermone. vij. l.
 Matrimoniu cur inter cognatos cōtrahi non poteſt: ibidem. B.
 Matrimoniu illicitū cōtrahere p̄mittētes r tacētes qd merent. v. ſer. lvj. l.
 Medicus infideliter p̄ſumptuoſe vel negligenter agens qualiter obligat infirmo. vij. ſermōe. xi. l.
 Medicus non inducentes infirmos ad medicinā ſpiritualem qualiter peccant. vij. ſermone. lvj. l.
 Medacij cōpleta ratio requirit duplicē falſitatem. vij. ſermone. j. l. r. vij. l.
 Mendacium duplex diſtinguit ſcilz naturale r formale. vij. ſer. vij. l.
 Medaciu p̄nicioſū q̄tuor modis r gradibus p̄ficiſ. vij. ſer. B. l.
 Medaciu vtz ſemp ē p̄ſū. vij. ſer. ix. l.
 Mendaciu vtrum ſemp eſt peccatum mortale. vij. ſer. vij. l.
 Mendacium vtz in viris p̄fectis ſemp eſt mortale peccatum. vij. ſer. ix. l.
 Mendaciu patrū legis veteris quō excuſat. vij. ſer. vij. l. l. r. ix. l.
 Mendacium officioſum quattuor modis r gradib⁹ p̄ficiſ. vij. ſer. vij. l.
 Mendacium locoſum quattuor modis cōmittitur. vij. ſermone. ix. l.
 Mendacium in adulatione cōmiſſum vtz eſt mortale: ibidem. l.
 Mercatorū officiū ē ſordidū. iij. ſer. vij. l.
 Mercatores chariſtiā educētes q̄liter obligant r puniant. vij. ſer. xi. l.
 Mercētia ex quinqz circūſtantijs reddiſ illicita. vij. ſer. xxij. p totum.
 Mercētijs comitant. vij. genera mēdacionum r deceptionū. vij. ſer. xxvj. p totum.
 Mercatores decipiūt in pōdere: mēſura: moneta i p̄ſo: macula: defectio: admixtione r corruptio. vij. ſer. xxvij. p totū.
 Mercatorū decem p̄cepta qualia ſunt. vij. ſermōe. xlvij. p totum.
 Mercedis operarioz detētio clamat vin dictam. v. ſermone. v. l.

Meretrices d earum deteſtabilitate vide vij. ſermone. iij. B.
 Meretriciū ē duplex r bona ſic acquiſita vtz reſtitui debent. vij. ſer. xij. B.
 Miſericordia vtrum ē virtus r maxima virtutum. iij. ſer. xxij. B.
 Miſſa p defunctis legi p̄hibetur pro vltis in fraudem. j. ſer. iij. B.
 Miſſam non audies in officia vtrum et qñ peccat mortaliter. iij. ſer. ij. B.
 Miſſam audire in p̄p̄ta eccleſia quando quis obligatur: ibidem. l.
 Modestia qd ē r vtz ē d̄r. iij. ſ. xvij. l.
 Moniales carnaliter cognoscentes q̄ grauius peccāt r puniunt. vj. ſer. vj. B. l.
 Multiloquium quid eſt r vtrum ſemp eſt peccatum mortale. iij. ſermōe. v. l.
 Mutuum quid ē r quomodo diſfert a comodato. vij. ſer. xxv. l.
 Mutuare p̄rio q̄liter oēs obligant ſm facultates p̄p̄tas. vij. ſer. xxix. p totum.
 Mutuum ſub uſura r de e⁹ materia vide ibidem. l.
 Mutuū faciēs cōmunitati coacte ex charitate vlt cupiditate vtz recipiēs ultra ſortē cōmittit uſurā. vij. ſer. xxvij. p totū.
 Mutuās vtrum obligare poteſt ad remutuandum. vij. ſer. xli. B.
 Mutuum accipe ſub uſura ex neceſſitate vtrū eſt licitum. vij. ſer. xliij. B.
 Negligentia quid eſt r vnde p̄uenit vtrum etiam ē mortale peccatum. iij. ſer. ix. l.
 Negocia q̄nos ſūt q̄ ſine peccato nūq̄ aut vix exerceri poſſūt. vij. ſer. xxij. l.
 Negociatio p̄p̄culoſo eſt exercitibus: ibidem. B.
 Notorij fornicatores in ſacris exiſtētes q̄liter ſuſpenſi ſunt. v. ſer. xxvij. l.
 Ruptias ſecundas benedicentes ſuſpenſi ſunt: ibidem. B.
 Rduration q̄liter ponitur ſi
 • lla auaricie. vij. ſer. lxxvij. B.
 Obedia quādo obligat r quādo non. iij. ſer. iij. l. r. iij. p totum.
 Obedia qualiter ſubditos obligat erga p̄latos eccleſiaſticos. iij. ſermone. p. l. ij. ſer. xxvij. B.
 Obedia quō religioſos obligat ſuo p̄lato vel epiſcopo. iij. ſer. xij. l. B.
 Obedia vtrum ē maxima d̄ctum. iij. ſermōe. xij. B.
 Obedia triplex diſtinguit: ibidem. B.

Sūmaria

Oblationes in ecclesia vtrū sunt de necessitate salutis. liij. sermone. xij. A.
Oblationes aliorum vtrum sunt respondende: ibidem. A.
Obstinatio in malo. v. ser. xxiiij. in fine.
Occidere hominē per iusticiam vtrū est licitum. v. sermone. j. A.
Occisio hominis per legē ex tribus iusta redditur: ibidem. B. C.
Occidere reum vtrum pūate persone est licitum: ibidem. B.
Occidens innocentem cōdemnatum vtrū excusatur: ibidem. C.
Occidens aliū se vel sua defendendo vtrū excusatur. v. sermone. ij. A.
Occidens aliū casu quādo tenetur et quādo non: ibidem. A.
Occidere seipm ex quacūq; necessitate vtrū est vel aliquā fuit licitū. v. ser. iij. C.
Occisionis periculum incurrere p castitate seruanda vtrū est licitum: ibidem. C.
Oculi libidinosi pñciosus ē. vj. ser. A.
Odii primi ē pctm grauisimū et cōpact homicidio. v. sermone. xxiiij. A. B.
Odire possumus et debemus tria cum merito: ibidem. A.
Odire pñbemur duo i pñio: ibidem. B.
Odii reuocat peccata dimissa: ibidem. B.
Odium diuine gratie q̄ detestabile ē: ibidem. B. et. xxiiij. C.
Odium dei est grauisimum peccatū: ibidem. C. et. vj. ser. xj. C.
Odor lasciu⁹ allicit ad libidinē. vj. ser. C.
Officiales iniusti qualiter obligant dñm ad restitutionem. vj. ser. xj. A.
Officiales quales esse debēt et qualiter institui: ibidem. A.
Officiales ineqliter collectas distribuētes qliter obligantur: ibidem. B.
Operarij mechanici qñq; modis opera sua depauiat. vj. ser. xj. p totum.
Operarij faciētes opera pñciosā corpori vel anime: ibidem. C.
Opa bona ex diabolica suggestionē facta vtrū sunt meritoria. j. ser. ix. A.
Opa seruilia sūt triplicia. iij. ser. ij. A.
Opa seruilia qualiter differunt ab opib⁹ liberalibus. iij. ser. vj. A.
Opera seruilia quō ab eis ferri debet. iij. ser. vj. et. vj. per totum.
Opa seruilia quandoq; fieri possunt i sabbaro: ibidem. A. B.
Operum seruilia septē sunt genera et eoz declaratio pontif. iij. ser. vj. et. vj. p totū.

Annotatio

Opñiones mñroꝝ erratū sequētes vtrū excusant a peccato. j. ser. viij. C.
Oppressio miserabiliū psonaz vindictam clamat ad deū. v. sermone. v. C.
Ordinē pferens alieno clerico vel simoniacō aut sub falso titulo scientē suspēsus est. v. sermone. xxvj. B.
Ordinem recipiēs ab alieno epō aut simoniacō vel simoniacō qualiter est suspēsus. v. sermone. xxvj. B.
Ordinē recipiēs a scismatico hereti. exco. vel degradato suspēsus est: ibidem. B.
Ordinem recipiens p saltum aut sub falso titulo vel exco. municatione ligatus ē suspēsus: ibidem. C.
Ordinē recipiēs i apostasta vel mñmonio ligat⁹ qualiter ē exco. catus: ibidem. C.
Ordinē recipiēs sub falso titulo ab alieno epō furtiue p saltum ex ipso vel mediāte munere quō puniē. vj. ser. xliij. p totum.
Omnatus vanus ex septē circūstantijs ag. grauat. j. sermone. vj. B.
Omnatum naturalis pñciosus adulterare vtrum est licitum. j. ser. xliij. A.
Omnatus humane pñciosus vtrū et qliter est vnicuiq; licitus: ibidem. B. C.
Omnatus van⁹ pñciosus ē. vj. ser. x. A.
Patentia pfecta in aduersis p exēplo reple in David. j. ser. xliij. C.
Patentia in sustinendo iniurias verbo et ponitur. ij. ser. x. A.
Patentia quid ē et vtrum ē virtus ac psonitudo. iij. ser. xvi. A. B.
Patienter debet sustinere detractiōes aliorum. v. sermone. x. C.
Parētes subuenire debēt in necessitatib⁹ et quare. iij. ser. j. C. et. v. A.
Parētes qñq; modis a filiis spūaliter reuerētia haberi debent. iij. ser. ij. A.
Parētes in multis casibus filios exheredare possunt. iij. ser. ix. A.
Parētes filios religionem pñtētes exheredare non possunt: ibidem. B.
Parētes in multis casibus a filiis exheredari possunt: ibidem. C.
Patris eterni ineffabilis dignatio pontif. j. sermone. x. A.
Pater honorandus multiplex distinguitur. iij. sermone. j. A. B.
Pater vtrū tenet dotare filiam sine pñsensu eius nubentē. iij. ser. iij. A.
Pater vtrum tenetur alere filios spurios. iij. sermone. v. A. B.

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrichi herp.

Pater infidelis vtz magis subuenire de-
bet q̄ extrane⁹ fidelis: ibidem. B.
Pater hereticus vtrum accusari debet a
filio: ibidem. L.
Pater vtrum filijs spurijis aliquid legare
potest: ibidem. L.
Participationē sanctorū quinq; modis
sortiri possumus. j. ser. xj. B.
Participātes diuersis modis excōicant:
q̄liter sunt excōicati. v. ser. xxi. p. totū.
Participare phibemur excōmunicatis i
quinq; ibidem. B.
Participātes excōicant excusantur sex ge-
nera hominū: ibidem. L.
Participātes diuersis modis vsurarijs
q̄liter sūt excōicati. v. ser. xxiij. A.
Participātes vsurarijs ad restitutionez
obligantur. vj. genera hominū. vij. ser.
xliij. xliij. et. xlv. p. totū.
Participare p̄bit malicie vel iniusticie. vij
genera hominū. vij. ser. liij. p. totū.
Passio quid est et ex passione peccare. ix.
r. x. sermone. liij. L.
Pax et d̄ eius materia ponitur. liij. sermo-
ne. xxiij. L.
Peccatū ex certa malicia contingit du-
pliciter. j. sermone. v. L.
Peccatum vtrum augetur ⁊ diuturnitate
tēporis. liij. ser. xxvj. L.
Peccatū vtrum excusatur p̄pter inestū-
bile necessitatem. v. ser. ij. B.
Peccata ad deū vindictam clamātia po-
nūtur. v. ser. v. per totū.
Peccata criminalia ⁊ mortalia quomodo
differunt. v. sermone. vj. A.
Peccatum originale ⁊ d̄ eius materia po-
nitur. v. sermone. vj. A.
Peccatum actuale quando dicitur morta-
le ⁊ quando non: ibidem. B.
Peccatum veniale quattuor modis fieri
pote mortale: ibidem. L.
Peccatum mortale vtrum obligat ad pe-
nam infinitam: ibidem. L.
Peccatum veniale mortali iunctū vtz ob-
ligat ad penam eternam: ibidem. L.
Peccata notoria sunt multum p̄ciosā ⁊
ideo stricte corrigēda. v. ser. vij. B. L.
Peccata dimissa p̄ quattuor redire dicun-
tur. v. sermone. xxiiij. B.
Peccata in spiritum sanctum ponūtur. v.
sermone. xxliij. per totū.
Peccata in spiritum cur dicuntur irremis-
sibilia: ibidem. A.
Peccatum p̄tra naturam q̄ detestandū

est ⁊ de eius vindicta. vj. ser. viij. A.
Peccatū p̄tra naturā est omnis luxuria
quā generatio sequi nō p̄t: ibidem. A.
Peccatum cōtra naturā quattuor grad⁹
habet. vj. sermone. ix. per totū.
Peccatum sodomiticū ⁊ de eius vindi-
cta: ibidem. B.
Peccatū pessimum sex bestialitatis ⁊ de
eius vindicta: ibidem. L.
Peccatum mortale vtrum esse potest i in-
feriorū ratione. ix. r. x. ser. iij. L.
Peccatum veniale vtz esse potest in supe-
riorū ratione. ix. r. x. ser. liij. A.
Peccatū ex malicia vtz est grauius pec-
catum ex ignorantia vel infirmitate: ibi-
dem. L.
Peccatum vtrum augmētatur ex euentu
sequenti. ix. r. x. sermone. v. A.
Peculium quadruplex distinguitur. vij.
sermone. xliij. B.
Pena futura q̄ acerba erit. j. ser. xj. L.
Perfectionis quinq; sunt genera. liij. ser-
mone. xxiij. A.
Peritium decem modis fieri contingit
ij. sermone. liij. p. totū.
Peritū ab alio extorquentes qualiter
peccant: ibidem. B.
Peritium aliquem facere sciens iudex
vtrum peccat: ibidem. L.
Peritium q̄ graue sit ⁊ vtrū excedit ho-
mildidum. ij. sermone. liij. B.
Peritium audiens ⁊ tacens vtrum pec-
cat: ibidem. B.
Peritij pena vel penitentia qualis est:
ibidem. L.
Peritium cum imprecatione q̄ detestā-
dum est: ibidem. L.
Permititur aliquid fieri tribus modis.
vij. sermone. xl. L.
Permutatio quid requirit vt sit iusta. vij.
sermone. xxv. L.
Perseuerantia quid est et vtrum est virt⁹
liij. sermone. xvj. L.
Pertinacia contrariatur perseuerantie ⁊
qualiter. j. sermone. xxiiij. B.
Pirate qui sūt ⁊ de eorū pena ac resti-
tutione. vij. sermone. vij. L.
Pollutio non voluntaria sicut nocturna
vel ex debilitate vtrum ē criminalis. vj.
sermone. viij. A.
Pollutio nocturna quando est peccatum
⁊ impedit cōmunionem et quando non:
ibidem. L.
Pollutio nocturna causatur ex trib⁹ gra-

Sūmarā

dibus malarum cogitationū: ibidē. **C.**
 Portio canonica et de eius materia. vide
 vij. ser. xvij. **C.**
 Precepta legis veteris vtz oēs ad obser-
 uantia obligabāt. ser. pambulo. iij. **A.**
 Precepta dei facilia sunt habētib⁹ chari-
 tatē: ibidē. **A.**
 Precepta dei cur merito sunt obseruāda.
 ibidem. **B.**
 Precepta dei vtz sunt dispensabilia: ibi-
 dem. **C.**
 Preceptorū dei origo et fundamentū ē cha-
 ritas. ser. pambulo. iij. **A.**
 Precepta decalogi quō differunt ab alijs
 pceptis legis veteris: ibidē. **A.**
 Precepta affirmatiua et negatiua quot fu-
 erūt in lege veteri. ser. pambulo. iij. **A.**
 Precepta affirmatiua et negatiua quomo-
 do differūt: ibidē. **B.**
 Precepta affirmatiua q̄liter obligant sem-
 per s̄ nō ad semp. i. ser. vij. **C.**
 Precepta mercatorū sūt decē q̄ necessario
 sūt eis obseruāda. vij. ser. xlvij. p totum.
 Precepti iusti triplex ī grad⁹. vij. s̄. xxvij. **C.**
 Preceptatio quid ē et vtrū est peccatū. iij.
 sermo. lx. **C.** et. vij. ser. xj. **B.**
 Predonū quorū sūt genera. vij. ser. vij. **B.**
 Prelati q̄ ecclias obligant p alienis debi-
 tis suspensi sūt. v. ser. xxvij. **A.**
 Prelati maiores qui locant vsurarijs do-
 mus suspensi sunt: ibidē. **B.**
 Prescriptio quid est et de eius materia vt
 de. vij. ser. xxij. **B.**
 Prescriptio quinq; requirit ad hoc q̄ sit
 iusta. vij. ser. xxij. per totū.
 Prescriptio nō habet locū in aliquib⁹ re-
 bus: ibidē. **C.**
 Presumptio nouitatis quid est pontif. ser.
 pambulo. iij. **C.**
 Presumptio duplex ē spēs. v. s̄. xxxij. **B.**
 Procuratores rei familiaris eccliaſtice vt
 publice q̄liter obligant. vij. ser. x. p totū
 Professo in religioe q̄liter et quot modis
 fieri pōt. ij. ser. viij. **B.** **C.**
 Prudentia triplex distinguitur scz cordis:
 ois et opis. iij. ser. viij. **A.**
 Prudentia vtrū p̄t inesse pctōib⁹: ibidē. **B.**
 Prudentie partes potentiales ponun-
 tur ibidē. **C.**
 Prudentia carnis qd ē et qualiter p̄traria-
 tur vere prudentie. iij. ser. ix. **A.**
 Pudicitia quid est et vtrum est virtus. iij.
 ser. xix. **C.**
 Puniunt quandoq; filij pro parentibus.

Annotato

iij. ser. v. **C.**
 Pusillanimitas vtrum est peccatum. iij.
 sermone. xxvj. **C.**
 Quæstionarioz status et predicatio qua-
 lis esse debet. vij. ser. xx. **B.**
 Ancor quid est et vnde ve-
 nit. iij. ser. xxvj. **C.**
 Raptos romipetaz: nautaz:
 et naufragantium excōicati sūt.
 v. ser. xxi. **C.**
 Raptus psonarū multis modis cōmittit.
 vj. ser. v. **A.** **B.** **C.**
 Raptus q̄ grauis iudicat et grauitur pu-
 nitur: ibidem. **C.**
 Raptor psonarū ds dicitur et quō punit ac ad
 restitutionē obligat. vij. ser. vij. **A.**
 Raptor rerū quis dicitur et quō punit ac ad re-
 stitutionē obligat: ibidē. **B.**
 Ratibabitio quid est et vtrū mandato cō-
 paratur. v. ser. xvij. **B.**
 Recursū prestare in malo q̄ perniciosū est
 vij. ser. iij. p totum.
 Redditus emere vitales vl ppetuos vtrū
 est licitum. vij. ser. xxx. **A.** **C.**
 Religiosus qualiter et quot modis facere
 pōt p̄fessionē. ij. ser. viij. **B.** **C.**
 Religiosis ingressus vtz excusat a subue-
 rtione parentū. iij. ser. iij. **B.**
 Religione ingredi p̄tra voluntatē parentū
 vtrū est licitum: ibidē. **B.**
 Religiosi testamentū cōdere nō possunt li-
 cet etiā ep̄t effecti. iij. ser. vij. **C.**
 Religiosi bonis tēporalib⁹ abutētes gra-
 ue sacrilegiū cōmittūt. iij. ser. ix. **B.**
 Religiosus vtz semp mortaliter peccat re-
 gulam transgrediendo. iij. ser. xlij. **A.**
 Religiosus in quib⁹ tenet obedire prela-
 to: ibidē. **A.**
 Religiosi apostatates aut sine licentia stu-
 dentes vel eos docentes qualiter sūt ex-
 cōmunicati. v. sermo. xliij. **A.**
 Religiosi physica vel leges studentes ex-
 cōmunicati sunt: ibidē. **A.**
 Religiosi curias frequētes vt plat⁹ suis
 molestiā inferāt sūt excōicati: ibidē. **A.**
 Religiosi arma tenentes aut simoniacce re-
 cepti q̄liter sunt excōica. xl. v. s̄. xliij. **B.**
 Religiosi non seruātes interdictū quomō-
 do sunt excōicati: ibidē. **C.**
 Religiosus verum eijci potest de monaste-
 rio et bona secum sumere. v. ser. xv. **A.**
 Religiosi nō soluentes decimas qualiter
 sunt excōicati. v. ser. xliij. in fine.

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp̄

Religiosi sacramenta ministrantes aut ab excom̄icatione absoluentes qualiter sunt excom̄icati. v. ser. xv. A. B.
 Religiosi a decimis soluendis retrahentes qualiter sunt excom̄icati: ibidem A. B.
 Religiosi mendicantes nona loca sine licētia assumētes sunt excom̄icati: ibidē C. r. xxj. B.
 Religionē nouam vel religionis habitum assumētes r̄ beguine sunt excom̄icati. v. sermone. xv. C.
 Religiosi matrimoniū p̄trahētes excom̄icati sunt: ibidē. C. r. xxj. C.
 Religiosi inducētes ad uonēdū d̄ sepultura eligēda excom̄icati sūt. v. ser. xvj. A.
 Religiosis inturiā faciētes qualiter sūt excom̄icati. v. ser. xvij. p̄ totū. r. xx. A.
 Religiosi p̄lati reddit⁹ ad uitā cōcedētes: qualiter sunt suspensi. v. ser. xxvij. B.
 Religiosi medicātes ad p̄fessionē indebitē recipiētes q̄liter sūt suspensi: ibidē. C.
 Religiosi dignitatē p̄cupiscētes vtr̄ mortaliter peccent. ix. r. x. sermo. v. C.
 Reliquie sanctorū vtrū r̄ qualiter sunt uenerande vel transferende. j. ser. j. C.
 Remissio inturiarū de h̄ exēplū. v. f. liij. B.
 Remittere inimico ueniam petenti vtrum est necessariū. v. sermone. v. A.
 Rep̄esalie quid est r̄ vtrū sunt licite. vij. sermone. vij. C.
 Resistere malo vtrum omnes obligantur vij. sermo. lv. per totum.
 Restitutio vtrū est necessariū faciēda et partes satisfactiois. vij. sermo. j. A.
 Restitutionē impedit diabolus per septē deceptiones: ibidem. B.
 Restituenti bona iniusta refundunt bona spiritalia: ibidē. C.
 Restitutio qualiter fieri debz in damno slato alterius anime. vij. sermo. ij. p̄ totū.
 Restitutio p̄pter diffamā directē vel indi rectē disseminatā. vij. ser. liij. p̄ totū.
 Restitutio de corpore leso vel violato. vij. sermone. liij. p̄ totū.
 Restitutio de dānis alteri occasionalit̄ illatis. vij. ser. v. A. r. vj. A. B.
 Restitutio damni eorū que x̄turaliter quis possidebat. vij. sermone. vj. B.
 Restituere clam sibi p̄p̄ debita vel ablata: vtrū est licitum. vij. ser. viij. B. C.
 Restitutio simoniace receptorū cui fieri debet. vij. sermo. xix. B.
 Restitutio elemosynarū male receptorum

cui fieri debet. vij. ser. xx. p̄ totum.
 Restitutio cui fieri debz. vij. f. liij. r. lvij. per totum.
 Restitutio de quibus fieri debz. vij. sermo ne. lix. r. lx. per totū.
 Restitutio vtrū est necessaria in omni contractu minus equa. vij. ser. lix. C.
 Restitutio incertorū a quo r̄ quib⁹ fieri debet. vij. sermone. lx. B.
 Restitutio tam certorū q̄ incertorū ubi fieri debet. vij. sermone. lix. A. B.
 Restitutions vera relaxatio septē requirit circumstantias: ibidē. C.
 Restitutio diuersis faciēda quo ordine fieri debet. vij. sermo. liij. per totum.
 Restitutio quādo fieri debet ex necessitate salutis. vij. ser. liij. r. liiij. p̄ totum.
 Restitutio mulieris p̄tū alienū supponētis q̄liter fieri debet. vij. ser. lxx. p̄ totum.
 Resurgens corpus vtr̄ pōt vti cibis eo d̄ poralibus. j. sermone. xj. C.
 Reuelatio eorū que dicta sunt in confessione vtrū est licita. liij. sermo. xj. C.
 Reuelatio eorū que sub sigillo p̄fessionis dicta sunt vtrū est licita. v. sermo. ix. A.
 Reus vtrū licite potest auferre vel se defendere. vij. sermone. liij. C.
 Rixa quid est r̄ vtrum est mortale peccatū ij. sermone. xj. C.

Abbati obseruatio cur in

lege veteri magis precipitur q̄ aliarū solennitatū. iij. ser. j. A.
 Sabbati dies cur est translata i die dominicam: ibidē. B.
 Sabbati celebratio propter tria ē indicta: ibidē. C.
 Sabbatum violari potest quinqz modis: ibidē. C.
 Sabbatū maxime per peccatum violatur: iij. sermone. ij. A.
 Sabbati obseruatio intelligit̄ de ope seruili r̄ nō liberali. iij. ser. vj. A.
 Sacerdotes cur sūt honorādi. iij. f. xij. C.
 Sacrilegiū put̄ ē spēs luxurie quō differt a sacrilegio generali. vj. sermo. vj. A.
 Sacrilegij generalis diuersi sunt gradus: ibidem. A.
 Sacrilegiū in speciebus luxurie grauius ē adulterio: ibidem. A. B.
 Sacrilegorū pena i speciebus luxurie multiplex est: ibidem. B. C.
 Sacrilegiū quid est r̄ quō punitur r̄ obligat. vij. sermone. ix. A.

Summaria

Sagittariorum arte utrū quis vtl potest
contra christianos. iij. sermo. iij. l.
Sanctificatus in vtero utrū baptizari de/
beat. j. sermone. xij. B.
Sanctorum cōmunionē quinq; modis so/
tiri possumus. j. sermo. xj. B.
Satisfactio principaliter quattuor requi/
rit. vij. sermone. j. B.
Scandalū actiū quid est et vtrum ē pec/
catum. v. sermone. vij. A.
Scandalū actiū quādo est veniale et quā/
do mortale. ibidē. B.
Scandalū passiū quid ē et quādo venia/
le et quando mortale. ibidē. l.
Scandalū et utrū propter illud opera bo/
na sunt p̄mittenda. ibidē. l.
Sclimaticus quis dicat et eis innitentes:
sunt excoīcati. v. sermone. xj. A.
Scurrilitas quid est et vtrum ē peccatum.
iij. sermone. v. l.
Sententia nulla vtrum ligat et quādo sen/
tentia excoīcationis est nulla. v. ser/
mone. xj. B.
Sentētia iniusta dari potest tribus ex cau/
sis. vij. ser. xlvij. B.
Sensualitatis inordinatio vtz semp ē pec/
catum. ix. r. x. ser. ij. B. l.
Sensualitatis appetitus vtrum volūtarie
mouere potest. ibidē. l.
Sensualitas utrū peccare potest mortaliē
ix. r. x. sermone. iij. B.
Sepelīctes hereticos excoīcatos interdi/
ctos vsurarios aut interdici tēpore sūt
excoīcati. v. ser. xvj. A. B. l.
Sepultura et de eius materia ponitur. vij.
sermone. xvij. per totum.
Simonia detestatio ponit. vij. ser. xij. l.
Simonia mentalis et conuentionalis quō
differuntur. vij. ser. xij. A.
Simonia triplex habet diuisionē: p̄ma ē
q̄ quedā sunt phibita qz simoniaca: q̄/
dā simoniaca qz phibita. ibidē. B.
Simonia triplex scz a manu: lingua et ob/
sequio. ibidē. B. l.
Simonia ex pte vni? vtriusq; vel neutri?
Simonia q̄liter cōmittit i acti. (ibidē. l.
bus spiritualib? vij. ser. xij. B.
Simonia in susceptione ordinis contingit
quinq; modis. vij. ser. xij. per totū
Simonia in collatione vel ademptione be/
neficiorū. vij. ser. xv. per totum.
Simonia quō vitari potest p̄ qnq; in ade/
ptione beneficiorū. ibidē per totū.
Simonia in locatione beneficiorū v̄ eccle.

Annōtatio

narum. vij. ser. xvj. A. B.
Simonia in collatione sacramentorū v̄ sa/
cramentalium. ibidē. B. l.
Simonia in intronizatione p̄latorū. ibidē. l.
Simonia in sepulturis et exequiis mortuo/
rū. vij. ser. xvij. per totū.
Simonia in ingressu religionis contracta
vij. ser. xvij. per totum.
Simonia in iurepatronatus quomō com/
mittitur. vij. ser. xix. A.
Simonia in predicationib? faciēdis quan/
do cōmittunt. ibidē. B.
Simoniace recepta cui restitui debet. ibi/
dem. B.
Simoniace dispensatio quādo: qualiter et
per quē fieri potest. ibidē. B.
Simulatio quomodo differt ab hypocrisi
vij. ser. x. A.
Simulatio vtrum semper est peccatū. vij.
sermone. x. A. B.
Synodici qui dicuntur et de eorum officio.
vij. sermone. vj. l.
Sobrietas quid est et vtrum est virtus. iij.
sermone. xix. B.
Sodomia est vitiū clamans ad deū vindic/
tam. v. ser. v. B.
Sodomia et ei? vindicta ponit. vj. f. ix. B.
Sollicitudo quid ē et vtrū est licita. iij. ser/
mone. ix. B. et vij. ser. lxvij. B.
Solutio quo ordine creditoribus et legata/
rijs est faciēda si bona non sufficiunt.
iij. sermone. vij. B.
Sors quid est et quottuplex. j. sermo. iij.
A. et vij. sermone. xxx. A.
Sors capis q̄tuo; modis vt p̄z ibidē. A.
Sors per lotos vel festucas vtrum est lic/
ta. ibidē. A.
Sors p̄ sortilegio diuinatione vel maleficio
est illicita. ibidē. A.
Sors p̄ capitalitate vsuray sumpta vtz l̄
vltra sortē recipere rōne seueritatis: eq/
tat? v̄ charitat. vij. f. xxx. A. B. et xxxvj
Sp̄s sanctū negat simoniaci et (p̄ totū.
qualiter. j. sermone. xj. A.
Spurij utrū a parentib? legata licite reci/
pere possunt. iij. sermone. v. l.
Statuta p̄latorū citra papā utrū quando
et quos obligant. ser. p̄ambulo. ij. B.
Statuta synodalia q̄liter obligāt ad sniaz
excoīcationis. v. ser. xxij. A.
Statuta iniqua et irrationabilia cōdētes q̄/
liter sunt obligati. vij. ser. xlvij. B.
Stuprū qd est virginū defloratio et de eius
materia. ponit. vj. ser. iij. A.

Materiarū p̄ceptorij fratris Heinrici herp

Subuenire p̄ximo in necessitate vtrū est
de lege nature. v. sermone. ij. B.
Subuenire alteri in malo in verbo vel fa-
cto q̄ perniciosum ē. vij. ser. liij. p. totum.
Supbia est regina omnīū vitiōz et qualis.
j. sermone. xix. A.
Supbie quattuor sunt spēs et q̄ grane vi-
tium est: ibidem. A. B.
Supbus labi p̄mittit in aliud peccatū vt
humilietur: ibidē. B.
Supbie gradus sunt. xij. sicut et humilita-
tis: ibidē. C. et. xxj. xxij. xxij. p. totū.
Supbia qualiter exterius ostenditur tam
ope q̄ ore. j. sermone. xxi. B. C.
Supbia in adinuentiōe nouitatis ornamē-
torum ponitur. vij. ser. xxi. C.
Superstitio quid est et q̄ sunt due species
eius principales. j. ser. ij. B.
Superstitio in litteris ad collum suspensis
aut in diuersis obseruationib⁹ tēporum:
verboz: characterū et similiū vt faciunt
carminatrices est illicita. j. ser. liij. B.
Suspensio in quibus differt et cōuenit cuz
excoicatione et interdico. v. ser. xj. A.
Suspensio quomodo differt a depositione
et degradatione. v. sermone. xxvj. A.
Suspensio dī aliq̄s trib⁹ modis: ibidē. A.
Suspensionē quis incurrit ip̄o iure pluri-
bus modis et causis. v. s. xxvj. et. xxvij.
per totum.
Suspensus vtrū post satisfactiōē indiget
absolutione. v. ser. xxvij. C.
Sufurratio quomodo differt a detractiōe
v. sermone. x. A.
Sufurrator quomodo obligatur ad resti-
tutionē. vij. sermone. liij. p. totum.

Abernationum officiū q̄

criminosū est. liij. ser. vij. B.
Taciturnitas triplex damnum
inferre potest. vij. sermone. liij.
A. B. C. et. lvj. p. totum.
Taciturnitas mendacio pernicioso cōpa-
ratur. vij. sermone. liij. A. lvj. per totū.
et. viij. sermone. j. A.
Tactus lubricus q̄ perniciosus et detesta-
bilis est. vj. sermone. j. B.
Tentare deum quid est et vtrum est pecca-
tum. j. sermone. B. C.
Tentatio ascribit soli diabolo triplex ra-
tione. ix. et. x. sermone. j. B.
Tentari hominē a diabolo vtrū est cōue-
niens. ibidem. C.
Tentationis motiū in diabolo triplex ē:

ibidem. C.

Tentationis progressus lubrius ad mo-
dum lenonis. ix. et. x. sermo. ij. A.
Temperantia vtrū est virtus et virtus car-
dinalis. iij. ser. xvij. A. B.
Temperantie gradus et alia de hac mate-
ria ponunt: ibidē. A. B.
Temperantie partes integrales et potētio-
nales. iij. sermone. xix. per totum.
Temperantie partes subiectiue. iij. sermo.
xix. per totum.
Terra et similia per alluutionē adiecta cul-
erit. vij. sermone. ix. B.
Testare prohibens repellit ab hereditate
iij. sermone. vj. B.
Testamentū spuris factū vtrum est vali-
dū. iij. sermone. vj. p. totum.
Testamentū condere qui nō possunt. iij.
sermone. vij. C.
Testamentū infra qd̄ tempus exequi de-
bet. iij. sermone. viij. A. B.
Testamenti executio vtrum ppter melius
differri potest: ibidem. B.
Testamēti exequendi dilatio vtrū noceat
defuncto: ibidem. B.
Testamētū nō exequēs quale iudiciū me-
retur: ibidem. B.
Testamentū a religiosis vel clericis factū
vtrum recipi potest. iij. sermone. ix. C.
Testes veritate nō manifestantes qd̄ me-
rentur. vij. sermone. lvj. A.
Testes vtrū cogi possunt ad ferendū testi-
moniū. viij. sermone. j. A.
Testimoniū falsum vtrū semper est morta-
le. viij. sermone. j. A.
Testes vtrū pro testimonio ferendo aliqd̄
recipere possunt: ibidem. B.
Testimoniū ferre vtrū est de necessitate sa-
lutis. viij. sermone. j. B.
Testimoniū aliquoz repelli pōt. viij. ser. j.
C.
Thesaurus condere vtrum est licitū et qui-
bus. vij. sermone. lxxvj. B.
Torneamenta sunt illicita et de eorū pena.
liij. sermone. liij. B.
Torpor qd̄ ē et vnde orit. liij. ser. xxvj. C.
Transgressor canonis quis esse censetur et
qualiter punif. v. sermo. ij. C.
Translatio domini rerū fit duob⁹ modis
scz auctoritate duplici. vij. ser. xxij. B.
Translatio domini auctoritate priuata fit
duob⁹ modis. vij. ser. xxij. per totum.
Translatio rerū in alterū debet esse mere vo-
luntaria: ibidē. B.

Summaria

Tristitatis personarum et unitatis essentie exemplum. j. sermone. x. A.

Ana gloria quomodo dis-

sert a superbia. j. ser. xxv. A.

Ana gloria vtru et quando e mor-
tale peccatu: ibidem. A.

Ana gloria vitium est capitale septē ba-
bēs filias: ibidem. B. L.

Venditio et emptio quedā requirūt ut iu-
ste agantur. vij. sermone. xxv. L.

Vendere res plusq valēt aut minus eme-
re vtz est licitum: ibidem. B.

Vendere res fm vtilitatem emētium vtru
est licitum: ibidem. B.

Vendere carius ppter ptractionē soluti-
onis vtz est licitū. vij. ser. xxi. p totum.

Vendens et statim iterum minus emens
vtx est usurarius. vij. ser. xxij. B.

Virescundia quid est et vtrum est virtus.
ij. sermone. xvij. A.

Vindictam appetere vtrum et qualiter ē
licitum. ij. sermone. ix. B.

Vindicta vtrum sit melius silendo vel re-
spondendo. ij. ser. x. A.

Vindicta diuina multiplex tāgitur. v. ser-
mone. ix. A.

Violentia miserabilibus psonis illata cla-
mat vindictam. v. ser. v. L.

Violētia qualiter est auaricie filia. vij. ser-
mone. lxvij. B.

Virginitas vtz est virtus et potissima vir-
tutum. ij. sermone. xix. L.

Virginitas defloratio quātum malum est.
vj. sermone. iij. A.

Virginem corrupens vtrum et qualiter
illi obligatur: ibidem. A.

Virginitas vtru est excellentior matrimo-
nio: ibidem. B.

Virginitas accipitur duobus modis: ibi-
dem. B.

Virginitas pfertur matrimonio propter
quinq: ibidem. L.

Virginitat aureola et in quo pfitit pprie
virginitas: ibidem. L.

Virtutes theologice qliter reformāt ptem
anime supioram. iij. ser. viij. A.

Virtutes cardinales qualiter reformant
ptem hoīs inferiorē: ibidem. A.

Virtutes cardinales diuersis nominibus
appellantur: ibidem. A.

Virtus vtrum augmentatur ex euentu ser-
quenti. ix. r. x. ser. v. A.

Visitatores exigentes in debitas pcurari

Annotato

ones suspensissunt. v. ser. xxvij. A.

Alta eterna quid et qlis ē. j. sermōe. xj. L.

Anctio extrema quid est et qd requirit et ad
qd est ordinata. j. ser. xvij. A. B.

Anctiōis extreme multiplex est effectus:
ibidem. L.

Volucres inuente vel capte vtrum obli-
gant ad restitutionē. vij. ser. ix. B.

Voluntas peruersa qualiter excecatur intel-
lectum. j. sermone. v. L.

Volūtas peruertitur duobus modis: ibi-
dem. L.

Voluntas perfecte deo oblata q̄ accepta
est. j. sermone. xxiij. A. B.

Voluntas vtz moueri potest ab appetitu
sensitivo. ix. r. x. ser. ij. L.

Voluntas sola circa delicta vtrum est pu-
nienda. ix. r. x. sermōe. iij. A.

Voluntas benefaciendi vtrum haberi de-
bet p facto: ibidem. B.

Votum quid est et que requiruntur ad ei-
perfectionem. ij. sermōe. v. A.

Votum voluntarium est duplex: scz solen-
ne et simplex: ibidem. B.

Votum facere de meliori vtrum sit expedi-
ens: ibidem. L.

Votum vtrum aliquod bonum factum fa-
cit magis meritolum: ibidem. L.

Votum facere vel implere quidam phibē-
tur. ij. sermone. vj. A. B.

Votum aliquod quodcūq vtrum semper
cōmutari potest in voto religionis: ibi-
dem. B.

Votum decedentis vtrum heredes adim-
plere tenentur: ibidem. B.

Votum vtrum semper obligat et statim ad
perficiendum: ibidem. L.

Votum vtrum fieri potest de eo quod est
indifferens. ij. sermone. vij. A.

Votum vxoris vtrum vir semper reuoca-
re potest et econuerso: ibidem. A.

Votum continentie in matrimonio qualiter
est seruandum: ibidem. B.

Votum continentie conuolans ad nuptias
quātū malum agit: ibidem. L.

Votum peregrinationis vtrum vnus con-
iugum facere potest sine consensu alteri-
us: ibidem. L.

Votum cōiugum ad religionem qualiter
obligat: ibidem. L.

Votum religionis quos quando et quali-
ter obligat. ij. ser. viij. p totum.

Votum vtrum qualiter et p quem recipit
dispensationem: ibidem. L.

Usucapio qd est et de eius materia ponitur. vij. sermone. xliij. B. C.
 Usurarij vtrum testamentum condere possint. iij. sermone. vij. C.
 Usurarijs publicis oluerimode precipiantes quomodo sunt excommunicati. v. sermone. xliij. A.
 Usuras ab hostibus recipere vtrum est illicitum. vij. sermone. xxxvj. B.
 Usura qm excusatur ppter dubium vel periculum. vij. ser. xxxvj. p totum.
 Usura quando committitur communitati coacte ex charitate vel cupiditate mutando vel ultra sortem recipiendo. vij. sermone. xxxvij. p totum.
 Usura quid est et cur obligat ad restitutionem. vij. ser. xl. A. B. et. xlvj. A.
 Usura vtrum aliquando fuit permessa in aliquo casu ab aliqua lege. vij. sermone. xl. B. C.
 Usura q multa mala inducit tam temporalia q corporalia. vij. ser. xli. p totum.
 Usurarius vtrum censendus est fur vel latro. vij. sermone. xli. B.
 Usurarius infinita spiritualia mala operatur tam causa principalis. vij. ser. xli. xliij. xliij. et. xlv. p totum.

Usura maxime parit impenitentiam ppter tria. vij. sermone. xliij. A.
 Usura et vtrum sub ea licet recipere mutuum ppter necessitatem. ibidem. B.
 Usuras efficaciter autenticantes excommunicati sunt excommunicatione maiori. ibidem. C.
 Usurarijs precipiantes nouem genera hominum obligantur ad restitutionem. vij. ser. xliij. xliij. et. xliij. per totum.
 Usurarius qualiter recipi potest ad sepulturam ecclesiasticam. vij. ser. xlv. C.
 Usura triplex est scilicet animi: signi et pacti. vij. sermone. xlvj. A.
 Vulneras alium qualiter obligatur ad restitutionem. vij. ser. iij. A. B.
 Uxor utrum semper tenetur sequi virum etiam vagabundum. ij. sermone. vij. C.
 Uxores plures simul habere vtrum est de lege nature. vij. sermone. j. A.
 Uxores plures simul habere vtrum aliquando licuit ex dispensatione. ibidem. B.
 Uxor qualiter furtum committit in rebus viri. vij. sermone. j. B.
 Uxor vtrum restituere potest furta vel alia iniusta sine viro. ibidem. B.

Explicit tabula decem preceptorum.

De primo precepto agitur
 in duobus sublati sunt fides
 quare ad hoc preceptum addit hoc videtur
 de merito non in debeat ad alia precepta
 hinc et hoc ppter hoc dicitur. Primum est qd
 a hoc precepto dicitur sublati sunt fides
 facta ppter qm est exad xx. dicitur ad vtrum
 moralis et illis qui sunt dicitur sunt ad de
 meritis. De sanctificatione sublati sunt fides
 benedictio deus dicitur ppter hoc qd est fides
 ne et sublati vbi ppter hoc in manu colligatur
 in sublati. Etia est qd hoc videtur
 no obligat ad semper ppter hoc in re et in
 modo sublati sunt. Primum est qd sublati sunt
 in re et in modo. Primum est qd sublati sunt
 ad de meritis dicitur hinc fides ppter hoc
 moralis no ppter hoc in hinc modo ppter hoc
 alia precepta sublati sunt. Etia est qd sublati sunt
 oblati ppter hoc in re et in modo. Primum est qd
 vigo ppter hoc addit hoc in re et in modo. Primum est qd
 in preceptum reforme ad ppter hoc in re et in modo.

De multiplicitate legū: Sermo pambul⁹ 1

Preceptoz diuine legis Speculū aureuz: a deuoto ac pdocto viro ffe ltheirico herp ordīs mīoz de obseruātia p instructōe p̄dicatorz r cōfessorz aliozqz christifidelīū s̄ forma Sermonū diligētissīmo studio cōpositū: feliciter incipit.

De multiplicatē ac diuersitate legum: Sermo pambulus prim⁹.

Inuenio aliam

legē in membris meis: pugnantē legi mētī mee: r captiuū me ducentē i legem peccati. Ro. vii. Ad euidentiā thematis q̄ri pōt: **Utrū lex sit aliqd ratōis**

psertim cū nihil qd est rōnis est in mēbris nris: eo q rō nō vīs organo corpall. Ad hoc rōndet doctor sc̄tūs prima 2. q. xc. q. lex ē quedā regula r mēsurā actūū p quā inducitur aliqd ad agendū vel ab agēdo retrahit. Dicis em̄ lex aligando qz ligat ad agendū. Regula autē r mēsurā humanoz actūū ē rō que ē primū principīū humanoz actūū: qz rōnis est ad finem ordinare qui est primū principīū in agendis s̄m p̄m. In vnoquoqz autē genere id qd ē principīū ē mēsurā r regulā illius generis: sicut vnitas in genere numeri: primus uior⁹ i genere motūū. Ex quo relinquit^r q lex sit aliquid p̄tines ad rōnē. **Utrum autē lex q ē quedā regula r mēsurā dupliciter dicis ē i aliquo.** Primo sicut i mēsuratē r regulatē: r qz hoc ē p̄m rōnis iō p hūc modū lex ē in sola rōne. Secūdo mō sicut in regulato r mēsurato: r sic lex ē in oībus que inclinant ad aliqd ex aliq lege: ita qz quolibz inclinatio pueniēs ex aliq lege pōt dici lex: nō eēntialiter sed qz si p participationem: r hoc mō inclinatio membrorū ad p̄cupiscēdū lex mēbroz dī: de qua ait ap̄ls: Inuenio aliā legē. Lex igit ē quedā ordinatio rōnis de his q spectant ad bonū cōe p̄mulgata ab eo q curā cōitatis hz. Et ē multiplex. Primo nā qz ē quedā lex que dicis eterna: qd sic p̄bas: qz manifestū ē qz mūdus p̄uidētia diuina regit^r tota cōitas vniuersi rōne diuina gubernat^r: r iō ipa gubernatio re-

rū in deo quasi in p̄ncipe vniuersitat^r extēns habet rōnem legis. Et qz diuina rō nihil cōcipit ex tpe: sed p̄ceptū eternū habet vt dicis p̄rouer. vii. inde ē qz h̄mōi legē oportet dicere eternā. Qz si obijcis p̄mulgatio ē de rōne legis q nō potuit eē ab eterno: qz nō erat ab eterno cui p̄mulgaret. Dicendū ē q lex eterna tam verbo q scripto p̄mulgationē hz eternā ex p̄te dei p̄mulgātis: qz verbū diuinū ē eternū r scriptura libi vite ē eterna: licet ex p̄te creature suscipientis vel audientis nō potest eē p̄mulgatio eterna. Et hec lex eterna nihil aliud ē q rō diuine sapie s̄m q ē directiua oīm actūū r motionū: qz sic de⁹ p suā sapiām p̄ditor ē vniuersaz naturaz ad quas cōparat sicut artifex ad artificia: sic etiam ē gubernator oīm actuum et motionū que inueniunt in singulis naturis. Hic queri pōt. **Utrū lex eterna sit omnib⁹ nota sicut sentire videt Aug⁹. li. de li. ar. qz eterne legis notio nobis impsa ē.** Ad hoc rōndet beatus Tho. prima 2. q. xcij. qz aliqd dupliciter cognosci pōt. vno mō in seipso: alio mō in suo effectū in q reperit aliqua ei⁹ similitudo: sicut nō vidēs solem in sua substantia cognoscit ipm in sua irradiatione. Sic qz dicendū est: qz legem eternā nullus cognoscere pōt s̄m qz in se ipa ē: nisi solū beati qui deū p̄eēntiam vident: sed oīs creatura rōnalis ipam p̄gnoscit s̄m aliquā ei⁹ irradiationē vel maiore vel minore. Dis em̄ cognitio veritatis ē quedā ordinatio vel p̄ticipatio legis eterne que ē veritas incōmutabilis: vt dicis Aug⁹. li. d. vera religio. veritatē oēs eq̄litter cognoscūt ad min⁹ q̄tū ad p̄ticipia cōia legis naturalis: in alijs vero quidā plus quidā min⁹ p̄ticipāt de cognitioe veritatis: r s̄m hoc plus vl⁹ min⁹ cognoscūt legē eternā. Et ex hac lege eterna oīs lex deriuat: qd sic p̄z: qz in oībus gubernantib⁹ hoc vident^r qz rō gubernatiōis a p̄mo gubernante in sedos deriuat: sicut rō rerū que sunt agenda in ciuitate deriuat a rege p̄ p̄ceptū in inferiores administratores: r in artificialib⁹ rō artificialiū actūū deriuat ab architectore ad inferiores artifices qui manu operant. Cū igit lex eterna sit rō gubernatiōis in sup̄mo gubernatē: necesse ē qz nō oēs rōnes gubernatiōis q sunt in inferiorib⁹ gubernantib⁹ a lege eterna deriuat: h̄mōi autē rōnes sūt quecumqz alie leges p̄ter legē eternā: que

Lex 3 multiplex
1. naturalis q̄ p̄tinet ad rōnē humanā
2. naturalis q̄ p̄tinet ad rōnē animalē
3. naturalis q̄ p̄tinet ad rōnē vegetāle
4. naturalis q̄ p̄tinet ad rōnē inanimatā
5. naturalis q̄ p̄tinet ad rōnē diuinā

De multiplicitate et diuersitate legum:

B quātū p̄ticipat de rōne recta tātū derivat
a lege eterna. Secunda vero lex d̄r na-
turalis velius naturale. Et capit̄ multis
modis. Primo cōpetit oībus rebus et est
quedā vis. i. facultas insita oībus rebus
naturaliter. Dicit̄ Basp̄ d̄ cal. 1. di. i. c. ius
aut̄: q̄ ista vis est quoddā ius a rerū cōdi-
toze singulis entib⁹ seu reb⁹ cōcessū: puta
ignis q̄ calefaciat: soli q̄ luceat: rei graui
q̄ descendat: leui q̄ ascendat: adamanti
q̄ ferrum attrahat: accipitri q̄ rapiat et̄.
Ista em̄ entia habent p̄dicta a natura et iō
ius naturale appellat̄: et q̄ ius istud reb⁹
insitū est: iō violari vel tolli nō pōt. Scōdo
modo cōpetit reb⁹ aīatis: et tūc ius natu-
rale dicit̄ quidā stimulus vel instinctus
nature ex sensualitate pueniēs ad appetē
dū vel pcreandū vel educandū: et h̄ iure
dicit̄ q̄ similia sibi⁹ gaudēt: q̄ pulchra
q̄s appetit et silia q̄ a natura pcedūt. Istō
est ius de quo d̄r q̄ natura docuit oīa ani-
malia: Verūtamē sine isto iure aīal est in-
terdū et pōt rep̄mi vel augeri vel etiā i to-
tum cassari: vt q̄ nō comedat filiū: nō nu-
triat: nō coeat vel pcreet. Tertio mō ppe-
tit solū rōne vtentib⁹: et tunc ius natura-
le ē quedā rō naturalis ab instinctu natu-
re pcedens. Et ius ex tali natura pueni-
ens dicit̄ naturalis: equitas ex q̄ rōne na-
turali iura postina derivat̄: ex q̄ inq̄ sur-
git habitus discernēdi inter bonū et ma-
lum: bonū appetendi et sequēdi: malum
vero fugiendi: vt dicit̄ ap̄lus Ro. ij. Ben-
tes q̄ legē nō habēt naturalē ea q̄ legē sūt
faciūt: vbi dicit̄ glo. et si nō hnt legē sc̄ptā
hnt tñ legem naturalē q̄ quisq̄ intelligit
et sibi p̄sciū est: qd bonū sit et quid malū.
Uñ cū ab h̄ iure discrepat hō tūc cōpara-
t̄ est iūmēt̄ insipientib⁹ et siliis fact⁹ ē ill.
Ex hoc iure naturali Job se regebat tā p-
fecte q̄ nō inueniebat similit̄ illi in ēra.
4 Quarto mō cōpetit etiā rōnalib⁹ q̄ tunc
ius naturale dicit̄ p̄ceptū naturale vel p-
ceptū decalogi qd fundatum ē in iure na-
turali: vt nō furtū facies: nō mechaberis
et̄. Unde oī ius diuinū dicit̄ etiā ius na-
turale q̄tū ad p̄cepta: q̄ cessante etiā oīni
mandato dei dictat illa rō naturalis faci-
endū. s. q̄ de⁹ diligat̄ ex toto corde: pri-
mus sicut ip̄met: q̄ nō fure et silia. Ter-
tia vero lex dicit̄ humana: q̄ subdūdit̄
vt postea videbit̄. De q̄ q̄ri pōt: Atq̄ con-
gruebat dari lex hūana p̄serti cū lex nālī
sit qdā p̄ticipatio legis eterne: s̄ p̄ legē eter-

nā oīa sūt ordinatissima vt dicit̄ Aug⁹ li.
j. de li. ar. ḡ videt̄ q̄ lex naturalis sufficit
ad oīa humana ordināda. Ad hoc r̄ndet
sanct⁹ Tho. p̄ma 2. q. xcj. q̄ ex p̄ceptis
legis naturalis quasi ex quibusdā p̄nci-
pijs cōtibus indemonstrabilib⁹ necē est q̄
rō humana pcedat ad aliq̄ magis p̄ticulari-
ter disponēda: q̄ dispositiōes s̄m hūanā
rōnem aduēte dicunt̄ leges hūane. Ver-
bi grā: lex nature dicit̄ in generali: nō fa-
cies alijs qd tibi fieri nō vis. Lex hō scri-
pta dicit̄ eadē in p̄ticulari: nō occides et̄.
et sic practice dedūcit ad oīni noticiam: q̄
lex nature ex aliqua passiōe vel mala con-
suetudine vel mala dispōne nature in ali-
quorū cordib⁹ q̄tū ad aliqua corūptiōē et
obfuscat̄: sicut p̄z q̄ sicut ex p̄te rōnis spe-
culatiue p̄ naturale p̄ticipatiōē dīne sa-
piētīe test̄ nob̄ cognitio qdā cōmuniū p̄n-
cipiorū: nō tñ cognitio p̄ia cuiuslib⁹ veri-
tatis: sic i diuina sapiā p̄tinet̄: sic etiā ex
p̄te rōnis practice naturalit̄ hō p̄ticipat le-
gem eternā s̄m qdā cōia p̄ncipia: nō autē
s̄m p̄ticularēs directiōes singulorū que tñ
in eterna lege cōtinent̄: et iō necē est q̄ hū-
mana rō pcedat vlt̄r⁹ ad quāsdā p̄ticularē
lares legū sanctiōes. Quarta deniq̄ lex
dicit̄ diuina: quā d̄uid exp̄t̄it̄ dīcēs: Le-
gē pone mihi dñe vīa iustificatiōis tua-
rū: que n̄lm̄ lex etiā nobis necessāria fuit
ad directionē hūane vite p̄pter quatuor
rōnes. Prima q̄ sic dicit̄ Aug⁹ i p̄mo li.
de li. ar. humana lex nō pōt oīa q̄ malefi-
ciunt punire vel p̄hibere: q̄ dū auferre vel
let oīa mala: sequer̄ q̄ et tollerent mul-
ta bona: et sic impediret̄ vtilitas boni cō-
munit̄ qd ē necessāriū ad hūanā cōuer-
sationē: vt p̄z de meretricib⁹ q̄ si tollerēt̄
oīa cōfunderent̄ adulterijs stupris sodo-
mīs et siliis: vt ḡ nullū malū improbi-
bitū et impunitū remaneat: necessārio fuit
supuenire legē diuinā p̄ quā oīa p̄tā pro-
hiberent̄. Et h̄ tangit̄ ps. dīcēs: Lex dñi
imaculata. i. nullā peccati turpitudinē ad-
mittēs. Scōdo q̄ lex humana tñ de his le-
gē ferre pōt de quib⁹ et iudicare: qd solū
fieri pōt de motib⁹ exteriorib⁹ qui appa-
rent hoīb⁹: et nō necessāriū fuit q̄ supueni-
ret lex diuina que disponderet de motibus
interioribus q̄ latent hoīb⁹. Hinc addit̄
ps. Cōuertēs aīas: q̄ nō solū act⁹ exte-
res sed etiā interiores dirigit̄. Tertio: q̄
lex nature vt dictū ē cōtinet̄ ip̄a p̄cepta
in genere q̄ p̄ncipaliter duo sunt, Primū

Job lege nālī

Lex

Sermo

preambulus . I

2: Qd tibi vis fieri b alijs facito. Scdm:
 Ad facias alijs qd tibi fieri nō vis. Nec
 descēdit ad ipas pticulares cōclusiones.
 Modo ppter inclinationē hūant iudiciij p
 cipue de rebz ptingentibz p pticularibus
 ptingit de actibz humanis diuersoz eē iu
 diciā: ex quibz diuerse r cōtrarie leges p/
 cedunt. Et igit hō absqz omī dubitatōe
 scire possit qd ei sit agendū: qd vitandū:
 necessariū fuit vt i actibz ppijs dirigere
 p legē diuinit? datā: de qua pstat qz erra
 re nō pōt. Hinc psequit ps. Testimoniū
 dñi fidele. s. ppter certitudinē veritatis et
 rectitudinis. Quarto qz lex nature ptici
 pat cū eterna lege fm pportionē capacita
 tis hūane nature: s. qz hō ordinat ad finē
 beatitudinis eterne qz excedit pportiones
 naturalis facultatis hūane: iō oportet qz
 supra legē naturālē r humanā dirigat p/
 fectiori r altiori mō ad finē vltimū supna
 turālē qd sit lege diuinit? data: p quā al
 tiori mō pceptur lex eterna. Hunc igit
 tur psequēdo de lege hūana sciendū qz
 fuit hūano genere multiplicato: nā an dū
 taxat lege naturali regebāt ita qz erāt eis
 oīa cōia: pcedebant em oīa occupāti sicut
 dictū erat illis: quācūqz terrā calcauerit
 pes tu? tua erit. Post multiplicationē ve
 ro humani generis facta fuit hec lex per
 quā regiones distincte sūt: bella orta r ser
 uitutes secute r obligatiōes inducte. in
 sti. de iure na. s. ius aut gentiū. Et fm h.
 boye in. c. de psti. simplr ista ligat oēs p/
 ter papā et impatorē nisi p eos vel p legē
 seu p canonē fuerit imutata: vt i. d. s. ius
 aut gētiū. vel etiā nisi p p̄suetudinē rōna
 bilē r p̄scriptā in aliquibz fuerit abroga
 ta: r hec lex data fuit ante legē mosaicā:
 post legē dō mosaicā r ppheticā data fu
 it lex civil? q̄cepta a phoroneo rege: quē
 postmodū aliq̄ secuti sūt i legis ciuilis edi
 tiōe. Unde romani miserūt decē viros ad
 grecos p hūdis legibz. Greci vero mise
 runt romā quēdā sapientē expiri volētes
 an romani digni eēnt legibz. Qui cū ro
 me venisset romani cogitātes quid veller
 quēdā stultū ad disputandū cū greco po
 fuerūt vt si pderet tñ derisio eēt. Grecus
 vero solo nutu disputare cepit r vñ deū
 significās vñ digitū leuauit: stult? autē
 credens qz eū vno oculo cecare veller du
 os digitos leuauit r xū hoc pollicē: sicut
 naturaliter euenit quāsi veller eū cecare

de vtroqz: grec? tñ credidit qz p hoc trini
 tatē cōderet: deinde grec? manū apertā
 tenuit vt cōderet oīa nuda r aperta deo:
 stultus vero timens alapā pugnā clausū
 quasi repensur? leuauit: grecus tñ intel
 lexit p hoc qz de? oīa palmo clauderet: et
 sic credens romanos dignos legibz? recel
 sit r leges his sapientibz? romanis cōcedi
 fecit in ciuitate athenaz r lacedemoniā:
 r sic lex ciuilis ortū habuit a grecis: sicut
 r qlibet alia scia. Hec no. glo. in. l. ij. ff. de
 orig. iuris. Et d hac lege ciuili dic. Hec in.
 boye vbi supra: qz si nō p̄st sine pctō sua
 ri tūc nullū ligant in aliquo foro: qz rōne
 peccati hz necessario lex canonī succūbe
 re: si vero sine pctō seruari p̄nt r canonibz?
 p̄cordat: tūc oēs ligāt nisi papā r impato
 rē: si tñ p̄riant canonibus tūc ab oibz? sibi
 subditis etiā paganis sūt seruanda: nō tñ
 ligāt i foro ecclie. Porro Iesu nato tres
 leges dare sūt. P̄ia ē euāgelica ad quā
 tenent etiā papā r impator: qz si p̄riū cō
 stituūt vel faciūt nō dicunt legē dare sed
 qd verius ē errare. vt pz. xv. q. j. c. sūt q̄
 dā. nisi in his q̄ sūt p̄cilijs p̄fectiōis. xliij.
 q. j. c. q̄s q̄s. Secūda lex ē aplice: de qua q̄
 ri pōt: At rū statuta legis aplice de quibz
 habet. xxiiij. di. c. si subdiacon. r. c. le
 ctor. vel etiā statuta quattuor p̄cilioz p̄n
 cipaliū. de quibz. xv. di. c. sicut. r. c. san
 cta: ligant oēs. Dicendū qz illa sicut qua
 tuor euāgelia ligant oēs r seruari debent
 ab oibus nisi papā r nisi p papā fuerit im
 mutata vel correctā r nisi sūt p̄cilijs p̄fecti
 onis. Itā cū papā ptātem suā nō recipiat
 ab hoīe s. a deo: vt pz. xxiij. di. c. sacrosctā.
 r sic ē successor petri r vicari? dei: iō nulla
 regula vel p̄stitutio aplice ipm ligat cum
 nō habeat imperiū par iparē. Tertia deni
 qz lex dicis canonica q̄ p̄cedit ex veteri r
 nouo testō: r tanqz vltima in alijs legibus
 p̄tenta cōplectēs: nobilior r p̄fectior meri
 to iudicat. Pro quo notandū fm h. cin.
 boye in. c. de psti. qz si statutū canonicū ef
 fet p̄trariū legi nature vel diuine morali
 vl noui testamēti tūc nō obligaret nec ob
 seruari deberet. xxj. di. c. inferior. xj. q. iij. c.
 qui resistit. qd si nō ē p̄trariū legi natura
 li vel diuine r p̄ceptis tūc ab omnibus
 obseruari oportet. xliij. q. j. qd p̄cipis. vel
 si phibet tūc etiā obligat phibitio eodē
 mō. Si vero p̄cat tūc nō ligat de necessita
 te licet instū sit qz obediāt. xxiij. q. j. c. sic
 em. Si indulget nō debz trahi ad p̄sequē

Lex civilis
 ortu habuit
 in a gē

I

Z

3

Lex civilis

Lex civilis

13

De cōsuetudinib⁹ ⁊ canonibus abrogatis:

tiā: tñ quo ad illos quib⁹ indulget ⁊ ptra quos indulget seruari dicitur: vt pz in institutis de iure na. §. si qd principi. ⁊. iij. di. c. pñilegia. Si cōsulit pñilio reuerētie tunc ab oībus obseruari debet ⁊ ligat sicut pceptū: vt pz extra de eta. ⁊ quali. c. ad aures in fi. vbi de h per glo. vide. vñ qñq q sunt pcepti pñilunt: vt pz. xxiij. q. j. sic em: vñ pñilio pfectōis nō ligat nisi volentes. Ad laudē dñi nostri iesu christi.

De cōsuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ abrogatis ac statutis inferiorū pñatorū tribusq⁹ generibus legatorum: Sermo pñambulus II.

¶ Veni o aliam le

gē in mēbris meis repugnatē legi mentis mee. Vñ vñ q de diuersitate legū: Jam psequendū ē reor breuē stilo pñti sermone de duob⁹ scz de pñuetudinib⁹ ⁊ canonib⁹ per illas abrogatis ⁊ de inferiorū pñatorū statutis. Quantū ad primū queri pōt primo de canonib⁹ ⁊ legib⁹ abrogat⁹ per diñuetudinē tacito consensu: vñ tales canones vel leges ligāt vel p iure allegari pñt. Ad hoc dicendū q iura abrogata p ius pñtrariū nō ligāt nec p iure allegari pñt: qz papa Thelesphor⁹ statuit vt septē hebdomadib⁹ a carnib⁹ ⁊ delictis añ pñsca clerici abstinere debeāt. vt. iij. di. c. statum⁹. qd. c. ē abrogatū: de pñe. di. iij. c. sacerdotib⁹ oībus decretum ē: vt ante pñsche solēnitatē nō qñquagesima sed quadagesima teneant: hoc ex pñilio aureliani. ⁊ sic canones abrogati nō ligant. Hinc dicit Hein. boye in pñemio decreta liū: q si allegat talis lex vel decre. vt ius per se stans tñc taliter allegas crimē falsi cōmittit: ⁊ etiā qz pñtra mandatū seu pñhibitionē pape facit infamis ē. vt pz. vj. q. j. c. infames. ⁊. xix. di. c. nulli. Si tñ allegat vt ius antiquū ad declarationē ⁊ noticiā noui iuris tunc pōt allegari: qz noticia iuris antiqui necessaria ē ad cognitionē iuris noui: vt no. Bern. ⁊ host. in. c. nouit. extra de iudicijs. Verū si lex vel canon ē pñceptiu⁹: tñc tolli nō pōt p solū abusum subditoz qz qd pñcipis necesse ē adimpleri. xiiij. q. j. qd pñcipis. al's em penderet ex arbitrio subditoz qd fieri nō debet: vt pz extra de postula. pla. c. bone me. Ad ma-

lorē tñ euidentia sciendū de pñuetudine q pñuetudo ē ius vtentū morib⁹ institutū qd p lege suscipit cū lex deficit. Sz qñ cōsuetudo redacta ē in scriptis tñc vocatur lex vel pñstitutio. Et notādū generalit⁹ q vñcūq⁹ lex deficit semp tenenda ē cōsuetudo dūmodo nō ē iniqua vel als a iure reprobata. Sñz vñcūq⁹ cōsuetudine seruata periclitat aīma nō valet cōsuetudo. Prē si sit ecclījs onerosa. ē de consue. c. j. Nec valet vbi pñtradicit iuri publico cui nō pōt qd renūciare: nec etiā valet p legē diuinā vel humanā. e. ti. c. fi. Nec deniq⁹ valet vbi ē pñtra pñciliū vel als pñtra iuris approbationē. ē de pñsan. ⁊ affi. nō debet. Qz si queris qñ ergo valet cōsuetudo. Dicendū q dū ē pñter ius nō pñtra: tñc est seruāda siue sit vñuersalis siue sit pñciliaris siue pñscripta siue nō. Vñde vñuersalis dicit vt orare pñtra orientē vel depone caputū in lectiōe euāgelij vel genuflectere i elenatiōe corporis christi: vel i tribus diebus rogationū seīnare: tunc em nō ē dubiū qñ talis pñuetudo dicitur seruari. Si ē pñtra ius hūanū ⁊ tñ rōnabilis tñc si ē pñscripta debet seruari: si nō tñc sequit⁹ legē tñc tollit legē sibi pñtrariā. ff. de legi. l. de quib⁹. Si pñcedit ⁊ lex sequēs facit mentionē d pñuetudine sibi pñtraria: tñc nō tenet. vt d pñue. c. nō putam⁹. li. vj. Si vero nō facit mentionē tñc seruaf: vt de pñue. lib. vj. c. vi. Pñterea qñ pōt an pñuetudo possit tollere legē seu valeat pñ legem. Ad hoc dicendū q si lex ē pñsultia ⁊ nullo mō ligatiua tñc valet pñuetudo: qz lex nō ligabat. Si autē ē pñceptiua tunc si eā legem tollere ē pñcū inducere p se nō valet pñuetudo in oppositū: Si autē tunc p cōsuetudinē pōt fieri aliqua modificatio fz Jo. an. in addi. spe. d pñstitutionib⁹ ad fi. In totū tñ tollere nō pōt. Et nota q eque puniri debet tñsgressor pñuetudinis laudabilis sicut tñsgressor legis. ē de si. mo. c. ad aplicā. ⁊ in glo. fi. ⁊ ita obligat religiofus ad laudabilē ⁊ bonā pñuetudinē sui monasterij: sicut ad statuta vel iura seu leges sui monasterij. Quantū autē ad secundū queri pōt de statutis inferiorū pñatorū: vñ. s. tales statuta facere pñt ⁊ vñ ligant in foro pñcie. Ad hoc dicendū generaliter q sic: qz pmo legati in pñuincia sibi cōmissa statuta facere pñt. que durāt etiā finita legatōe: vt pz ē de offi. lega. c. Remini dubiū ē volumus. quin

151
do. d.

Legi
h

smo

13

Sermo

preambulus II

legatorum aplice sedis statuta edita in pro-
uincia sibi commissa durent tanquam perpetua:
licet eandem postmodum sint egressi. Glo. Et
si lata sunt sub anathemate quod contrahunt
sunt excommunicari. Pro quo sciendum quod glo. in
c. officij. c. ti. dicit quod ibidem fit mentio de tri-
bus generibus legatorum. Primo de his qui
mittuntur a curia romana qui non sunt car-
dinales: ut in c. a nobis missi: et illi nec ex-
tra provinciam sue legationis nec homines alie-
runt provincie venientes ad eos absolvere
possunt nec beneficia conferre: ut per l. c. officij no-
stri. Secundo de his qui preterit ecclesiarum suarum
legationis sue sibi vendicant autem: et illi
nec homines sue provincie nec alienos etiam in
sua provincia excommunicatos absolvere possunt illos
quod propter violentam iniectionem manuum in cle-
ricos excommunicationem inciderunt: ut per l. ibidem.
c. excommunicatis: nec etiam isti beneficia conferre
possunt. Tercio de cardinalibus legatis qui de
latere pape mittuntur: et hi in eundem et redeun-
do ubique et quoscunque excommunicatos per in-
iectionem manuum in clericos absolvere possunt:
ut c. ti. quod translationem: et beneficia conferunt: ut
c. officij. et mare transseunt insignia papalia
deferunt. Secundo vero synodus provincialis
statuta facere potest: ut per l. xvij. di. c. quod dicitur.
Tercio synodus episcopalis statuta facere non
potest: ut per l. xvij. di. c. j. et addit ad quod eorum
precepta sunt utilia. Quod si episcopus in sua dio-
cesi statuta facere potest super sua iurisdictione
licet super alijs non nisi consentiant hi quorum in-
terest vel ad minus due partes. ut per l. extra de
maio. et obe. c. si quis venerit in textum et glo.
Quarto capitulum potest facere statutum: ut
per l. extra de prelati. c. cum accessissent. Quod si
quid qualiter et quos ista statuta obligant.
Dicendum quod statuta pape obligant omnes. ut
est de prelati. c. j. Sed si est statum particulare
tunc ligat illos quos comprehendit vult: ut de
elec. c. nihil est. Nec si intelligitur dummodo
non sint contra legem divine vel naturalis: ut per
l. per Hein. boye in d. c. j. de prelati. Ex his etiam
am per l. extra de maiores etiam ligant in foro
conscience si saltem sunt iuri consona: et tunc secundum il-
la iudicari possunt. Si tamen dissona fuerint iuri
tunc papa consulendus est: ut per l. extra de fi-
de instru. c. pastoralis. ubi dicitur auctoritate presentium
um duxi statuendum. et vide ibidem. Pre-
terea quod statutis inferioris prelati. scilicet archi-
episcopi etiam tunc obligant canonicis statutum non
valent: ut per l. extra de maio. et obe. c. quod su-
per his: ubi dicitur episcopus nihil posse statuer-
re in synodo quod canonicis obviet institui-

tis. Porro si tale statutum ledit superioris sen-
sus superioris tunc etiam non ligat: ut extra de
iureiuran. c. venientes. Ad etiam statuere
possunt in iudicium inferiorum nec ligat: ut per l.
extra de loca. et conduc. c. vestra. nisi tamen su-
per iurisdictione sua. id est quantum ad suam: nec alte-
rius interest. id est quod per hoc alijs iudicium non
parat: vel nisi eisdem presentiant: vel ad minus
due partes: quod si non sit iudicium iuris ma-
gis tamen si statutum est irrationabile non valet
nec ligat nec dicere sufficit ita statutum est ni-
si causa statuti assignetur. l. xvij. di. c. coram
ubi reuocat officium coram. vide ibidem.
et in c. procedenti. Minus cum i statuto debeant
debite conditiones concurrere quod habent. l. iij.
di. ubi dicitur. Erit autem lex iusta possibilis
finem naturam et consuetudinem patrie loco tem-
poris proueniens: necessaria utilis manife-
sta quoque: ne aliquid per obscuritatem incautum
captioem contineat: nullo prout comodo sed
per eam utilitate civium scripta: vide glo.
Ad si rationabile est tunc non ligat extra de territori-
um statuendis: ut expressit per l. vi. de prelati.
c. ut aliam salutem: ubi dicitur quod statuto episcopi quod
in omnes qui fuerint commiserunt excommunicationis
sententia promulgat subditi eius fuerint extra ipsius
diocesis committentes minime ligari noscuntur.
Si vero committit infra territorium statu-
entis tunc sicut non ligat probabiliter ignoran-
tes ut per l. extra de cle. ex. depo. v. l. inf. c. aplice
sedis: ubi dicitur vix quod tempore suspensionis ignari
celebrantis divina vos reddit ignorantia pro-
babilis excusatos: glo. non crassa et supbia:
secus si est in sententia interdicti qua ligantur et
absentes et ignorantes. Cuius ratio est quod quicunque
fert propter delictum alterius: ut per l. lib. vj. de
sen. ex. c. si sententia: super verbo interdicti et no-
uella. crasse tamen et supine ignorantes ligantur
ubi scientes ligantur. Quod si scientes quod non
sunt subditi ratione domicilij vel persone vel de-
licti tractant non ligat: ut per l. extra de sen. ex. a
nobis. j. quod extra territorium ius sen non exten-
dit: ut per l. lib. vj. de prelati. c. ut aliam salutem.
Denique scientes quod sunt subditi ratione domi-
cilij persone vel delicti tractant ligat quod ratione
delicti commissi in territorio statuente efficiunt
delinquentes de iurisdictione ipsius: ut per l. ex-
tra de priuilegiis. c. tuarum. de fo. cope. licet ratione
delicti. et in glo. Retex: utrum quis presumat
scire vel ignorare statutum arbitrabitur bonus
iudex ex more quam traxit et fra. s. modica
vel magna: et in dubio videtur quod eius iuramen-
to statum sit secundum Jo. an. de sen. ex. c. si vero. ij.
Et notandum generale quod quod iurant statuta vel

De preceptis veteris et noue legis:

De ergo garum noli
intra annos

cōsuetudines loci vñ ecclie suare p̄textu
talīs iuramētī nō obligant ad illicita vel
impossibilia vel obusantia eccliaſtice li
bertati: nec ad ea vñ intētio sua referri.

Ad vltimū q̄ri pōt q̄s iudicat eē trans
gressor canonis vel decretalis q̄ eiusdem
auctis ē cū canone qd diffuse pbat. xix.
di. c. ij. iij. et p totū. Ad hoc dicendū fin
lhein. boye. extra de elec. in. c. dudū. ij. q
si q̄rit de correctis vel retractis p aliū ca
nonē vel decretalē postea editū: tunc cō
traueniēs nō ē trāsgressor: vt pz. xxvj. di.
ca. j. scz vnius vxoīs virū: qd ē correctū
p. c. sequēs: et xxvj. q. vlti. c. vl. qd ē cor
rectū p. c. actedens. extra de rap. nā iuri
bus correctis nō ē vtendū. Si xō queris
de nō retractis p aliū canonē: tunc dicen
dū q̄ si nō sunt approbati de morib⁹ vtē
tū tales nō obseruās nō dicat transgres
sor: vt pbat. iij. di. §. leges instituunt cū
pmulgan: firman cum morib⁹ vtentiū
approbant. Sicut em morib⁹ vtentiū icō
trariū nō nulle leges abrogatē sūt ita mo
ribus vtentiū leges ip̄e cōfirman. Et il
lud Thelephori pape q̄ decreuit vt cleri
ci generalr a q̄nquagesima a carnibus et
delicijs teiunēt: qd qz morib⁹ vtentiū ap
probatū nō est aliē agentes trāsgressiōis
reos nō arguit: b̄ ibi. Et hoc sane intelli
git q̄s venit p̄tra b̄mōi canones aucte cō
suetudinis legitime in p̄rium introduce
eo q̄ nō sunt canones p̄ceptū vel p̄hibi
tiōnē p̄tinētes: imo eē trāsgressor si p̄tra
talē cōsuetudinē legitimā veniret. xj. di.
in his reb⁹: de quibus nihil certū statuit
scriptura diuina mos populi dei et insti
tuta maiōr p lege tenēda sunt: et sicut p̄
narratores legū diuinā: ita p̄ceptores
eccliaſticāz p̄suetudinū cohercendi sunt
Si xō p̄uenit nō aucte p̄suetudinis legi
time in cōtrariū introduce: qz nulla ē s̄
p̄uenit nēcitate vrgente: tūc nō ē trāsgres
sor: qz necessitas legem nō habet: vt p̄pater
extra de consue. c. quanto. et de conse. di.
v. c. discipulos cum per segetes transeun
do spicas euellerēt et ederēt ip̄ius ch̄isti
vox innocētes vocat qz coacti fame b̄ se
cerūt: si tñ p̄uenit voluntarie nō nēcitate
et sūt p̄cepta vñ p̄hibitiōes et ex certa scia
tūc ē trāsgressor: vt. xxv. q. j. c. violato
res canonū voluntarie et. vide ibidē. Si
p̄inde p̄uenit ex rōnabili cā quā et si le
gislator sciret nō decerneret eē seruandū
canonē: tūc nō ē trāsgressor: vt pz. et de

obser. actu. c. p̄siliū. Deniqz canones p̄ce
pta vñ p̄hibitiōes nō p̄tinētes s̄ tñ diffi
nitiōes si nō sunt morib⁹ vtentiū approba
ti: tunc p̄ueniēs nō ē trāsgressor: sec⁹ tñ
si morib⁹ vtentiū eēnt approbati. xj. di. c. l
his. Sicut si p̄tinēt p̄siliū vel hortationē
vt pz. iij. di. c. fi. Fallit tñ in p̄silio reuerē
tie qd oīno tenendū ē: vt pz. di. vj. c. testa
mentū. Alrmo queri pōt qua p̄ca trās
gressor legis vel canonis puniri debeat.
Ad hoc r̄idet lhein. boye extra de elec. i
c. dudū. ij. q̄ p trāsgressiōe legis q̄s pu
nit pena sacrilegij: vt pbat. l. de erga.
mil. annone. l. repetita. li. xj. Pro trans
gressione xō canonis si trāsgrediēs cre
dit eccliam romanā nō h̄re p̄tatem cōden
di canones: tūc punit vt heretic⁹: vt pz
xix. di. c. nulli fas ē. vbi glo. Quia dicit ro
manā eccliam nō esse caput nec posse con
dere canonē ille ē heretic⁹. Si xō credit
romanā eccliam h̄re p̄tatem: sed tñ facit
p̄trariū licet mādātā trāsgrediat nō tñ ē
heretic⁹ s̄ peccat. Si ergo in canone illo
p̄tra quē venit ē pena certa appositā p̄tra
trāsgressorē illius: tunc illa tñ imposit
tur: vt notat. Joh. mo. de elec. c. cupiētes
§. si xō in discordia. sup xō puenit. li. b̄.
vj. q. si nō est pena certa appositā: tūc ē pe
na depositiōis: vt pz. iij. di. §. vlti. vbi di
citur. Illi qui sacris nesciūt obedire cano
nibus penit⁹ officio iubeant carere susce
pto: nō tñ ad p̄mā offensā deponi debent
vt. xxliij. q. iij. c. de illicita. et. ix. q. vl. c. pe.

Et ex: cū iustis nō sit lex posita et qui
spū dei agunt non sunt sub lege. Quero
vtrū tales etiā obligant ad legū obseruā
tiā vel canonū. Ad hoc r̄idet Hasper de
calō. in. c. j. de cōsti. in suo cōmento: q̄ ta
les nō sunt sub lege vel nō tenent ad ob
seruantia legū vel canonū inuiti sed vo
luntarij: sic q̄ nō cognunt p leges que ma
los cohercent: sed b̄i dirigunt lege que
vult q̄ maiōr p̄tati obediāt nō obstante
p̄cepto p̄rio minoz: xj. q. iij. c. nō semp. c.
iulianus. c. q̄ resistit. et hoc mō sunt suble
cti et illā seruāt q̄ hoc vult. f. q̄ lex carnis
subiaceat legi spūs: vt pz. xix. q. ij. c. due
sunt leges: vna publica alia p̄inata. Ad
laudem dei omnipotentis.

De p̄ceptis veteris et noue le
gis: et vtrum sint dispensabilia:
Sermo p̄ambulus. III

lex diuina
vbi nō est

lex nō

Audi Israel et ob-

a serua vt facias q̄ pcepit tibi de-
vt bñ sit tibi. Deu. vj. Spūs san-

ctus p organū illud singulare moysen lo-
quens his verbis. Circa diuina precepta
tria tangit p̄ncipaliter. P̄mo nāq̄ osten-
dit q̄ audienda sūt hilarit̄ cū dicit: Audi
isrl: hoc ip̄m in eodē li. frequēter ingemi-
nans. Alim̄z cū p̄cepta naturā lapsā re-
leuēt curādo vuln̄ peccati merito christi
mentē quoq̄ rōnalē ad vite p̄fectionē ele-
uent: et de vita bñ certificent. Sc̄do tan-
git q̄ sunt retinēda memoraliē cū addit:
Et obserua. Al̄ p̄sequit̄. Erūtq̄ xba s̄ q̄
ego p̄cipio tibi hodie i corde tuo et narra-
bis ea filiis tuis et meditaberis sedēs in
domo tua et ambulās in itinere dormiēs
atq̄ p̄surgēs: nec solū corde sed etiā ope
sunt p̄ficienda. Al̄ subdit: Et ligabis ea
q̄si signū in manu tua: erūtq̄ et monebūt
inter oculos tuos: s̄cribēs ea in limine
et ostijs dom̄ tue. In thēmate quoq̄ cām
hoj̄ adiungit dicens: Et facias q̄ pcepit
tibi dñs. Tercio ostendit q̄ obseruata p̄-
cepta a deo sunt p̄mianda eternalit̄ cum
subinfert et bñ sit tibi. Audi igit̄ isrl̄ rē.

Ad enidētiā aut̄ hui⁹ thēmat̄ p̄mo q̄ri
pōt: vtrūq̄ oēs hoīes erāt obligati ad ob-
seruantiā p̄ceptoj̄ legis veteris: p̄sertim
cū dicit Deut. xxvij. Maledict⁹ qui nō per-
manet in sermonibus legis hui⁹: nec eos
p̄ficit ope. Alim̄z quicūq̄ subiicit̄ alicui
regi necessario sequit̄ q̄ subdat̄ etiā illi
us legi: sed lex vet̄ data ē a deo q̄ est rex
oīs terre: vt dicit in ps̄. Ad hoc r̄ndet doc.
s̄act⁹ p̄ma 2. q. xcvi. q̄ lex vet̄ manifesta-
bat p̄cepta legis nature et sup̄addebat q̄
dā p̄p̄ia p̄cepta. Quantū igit̄ ad illa q̄
lex vet̄is continebat de lege nature oīs
tenebant ad obseruantiā veteris legi: nō
q̄ erant de veteri lege: s̄ q̄ erant de lege
nature q̄ lex scripta ē naturalit̄ in cordi-
bus hoīm et manifestabat̄ deo dilecti in-
structiōe angeloj̄. Dicit enī Dionys. liij. c.
cel. hierar. q̄ multi gentiliū p̄ angelos
sūt redacti in deū: sicut Job et siles q̄ le-
gē nature p̄fectissime obseruabāt. Unde
ap̄ls Ro. ij. dicit q̄ gentes q̄ legē non h̄nt
naturalit̄ ea q̄ legis sunt faciūt: s̄ quātū
ad illa q̄ lex vet̄ sup̄addebat nulli tene-
bant nisi p̄pls iudeoj̄: cui⁹ rō est: q̄ data
enī fuit p̄p̄o iudeoj̄ vt quādā p̄rogatiua
sanctitatis obtineret. p̄pter reuerentiā

christi q̄ ex illo p̄p̄o nascitur⁹ erat. Que
cunq̄ x̄o statuunt ad sp̄alē aliquorū s̄a-
ctificationē nō obligāt nisi illos: sicut ad
quedā obligant clerici qui diuino man-
cipiāt ministerio. ad q̄ laici nō obligant: s̄
similit̄ religiosi ex sua p̄fessioē obligant
ad que seculares nō obligant. Al̄ uidet
quādā p̄fessioē vtebāt. vt p̄ Deu. xxvij.
P̄fiteor hodie corā dñō rē. Sic ē rex
aliquādo q̄dā instituit suis ministris fa-
miliarib⁹ ad q̄ ceteri nō obligant. Ro-
mandum tñ q̄ gentiles admittēbant ad
obseruantiā legis: vt p̄ Exo. xij. vbi dicit:
Si quis p̄grinorū in vram voluerit tran-
sire coloniā: et facere phasē dñi circumci-
detur prius omne masculinū eius et tunc
rite celebrabit: erūtq̄ sicut indigena fre-
t hoc iō: q̄ p̄fecti⁹ et securius salutē cōse-
quebant sub obseruantijs legis q̄ sub so-
la lege naturali: sicut et nūc laici trāsēunt
ad clericatū et seculares ad religionē q̄
uis absq̄ hac saluari possint. Verūt̄ cū
venit plenitudo temporis: plenitudo grē
christi apparuit et habitauit in nobis qui
filijs gratie donans legem libertatis: ab-
stulit illud iugum graue legis seruilis de-
cernens ad illam suos minime obligari:
de cetero put apostoli spiritu sancto ple-
nitus instructi responderūt. Act. xv. h̄is
qui voluerūt in christo baptizatos indu-
cere ad obseruantiā legis: Quid tempta-
tis deum imponere iugum sup̄ ceruicem
discipulorū q̄d neq̄ nos neq̄ patres no-
stri portare potuim⁹: sed per gratias iesu
christi credimus saluari sicut et illi. Alim̄
rum cum dicit rabbi moyses q̄ in veteri
lege erant ducenta. xvij. p̄cepta affir-
matua: q̄ tot ossa dicunt̄ esse in corpore
humano ad designandū q̄ de omnibus
membris debet homo seruire deo et bene
operari. P̄cepta vero negatiua sūnt p̄
hibitiua fuerunt s̄m eundē trecenta. lxx.
quia tot sunt dies in anno ad designan-
dum q̄ nullo die homo debet transgredi
legem: ita q̄ p̄cepta veteris legis i vni-
uerso erant quingenta. lxxij. et sic mul-
tigranlius erat ista seruare q̄ p̄cepta
nouē legis: ita q̄ dominus diceret omni-
bus iudeis: Venite ad me oēs qui labo-
rati et onerati estis et ego reficiam vos.
Sequitur. Iugum enim meum suauē est
et onus meum leue. Hinc etiam dicit̄ p̄-
ma Job. v. Nec est charitas dei: vt man-
data eius custodiamus: et mandata eius

gentiles.

ad clericali
p̄re ardeat

P̄p̄ia affir-

matua
p̄p̄ia negatiuaP̄p̄ia negatiua
p̄p̄ia affir-

De p̄ceptis veteris ⁊ noue legis:

3

Tertio p̄inde q̄ri p̄ōt. Utrū p̄cepta dei
sint dispensabilia p̄sertim cū sic hō se h̄z
ad legē humanā: sic de⁹ se h̄z ad legē di-
uinū? datā: s̄ hō dispensare p̄ōt in p̄ce-
pis legis q̄ hō statuit: q̄videt̄ q̄ r̄ deus.
h̄inc etiā furtū q̄ oībus phibuit filijs
isrl̄ in egressu de egypto p̄ceptū: r̄ qui hō
miciidiū phibuit abraā de filicidio māda-
uit: s̄ isrl̄ q̄zee ad ineretricē accedere mā-
dauit qui t̄i fornicationē phibuit. Ad b̄
r̄nder sanctus Tho. sc̄da 2. q. xviij: q.

tunc in pceptis dñi fieri dispensatio cū in-
currit aliq̄s casus p̄ticularis in q̄ si x̄bū
legis obseruet intentioni legislatoris cō-
trariat. Intentio autē legislatoris cuiusli-
bet ordinat. Primo quidē p̄ncipaliter
ad bonū cōe. Scđo vero ad ordinē iusti-
cie et virtutis: s̄m quē bonū cōe p̄seruat et
ad ip̄m puenit. Si q̄ dēnt q̄ p̄cepta que
p̄tineant ip̄am p̄seruationē boni cōis et
ip̄m ordinē iusticie et virtutis: h̄mōi p̄ce-
pta p̄tinet intentionē legislatoris et ideo
sunt indispensabilia: puta si poneret hoc
p̄ceptū q̄ nullus destrueret rēpublicam:
nec p̄deret ciuitatē hostibus: nec faceret
aliq̄d iniuste vel male: h̄mōi p̄cepta sunt
indispensabilia: s̄ illa p̄cepta q̄ tradūt tā-
q̄ ordinatā ad ista p̄cepta: dispensabilia
sunt in q̄tū p̄ dispensationē in aliq̄ibus
casib⁹ nō fieret p̄iudiciū p̄mis p̄ceptis q̄
p̄tinent intentionē legislatoris: vt si sta-
tueret q̄ singulis noctib⁹ p̄ vices vigila-
rent aliq̄d ad custodiā ciuitatis obesse: et
fieret cū aliq̄b⁹ dispensatio p̄pter maio-
rem vtilitatē. P̄cepta q̄ nature q̄ conti-
nent legislatoris intentionē nō sunt dispē-
sabilia: et p̄cepta decalogi q̄ sumit ex le-
ge nature: s̄m q̄ p̄tinent etiā intentionē
legislatoris. Illa p̄cepta p̄iudicabiles q̄ or-
dināt ad deū p̄tinet ip̄m ordinē ad bonū
cōe et finale q̄d de⁹ ē. P̄cepta x̄o secun-
de tabule p̄tinet ip̄m ordinē iusticie inter
hōies obseruāde: vt scz nullū fiat indebi-
tū et cuiuslibet reddat debitū: et s̄m hāc ra-
tionē sunt indispensabilia: nec a deo nec
ab hōie: qz dicit apl⁹. ij. ad Timoth. ij.
q̄ deus fidelis permanens nō pōt se ip̄m
negare: negaret enim seip̄sum si ordinem
sue iusticie auferret cum ip̄se sit ip̄a iusti-
cia. Unde prohibet i decalogo hominis
occisio s̄m q̄ habet rōnem indebiti: qz sic
p̄tinet ip̄am rōnem iusticie: et lex huma-
na nō pōt hoc cōdere q̄ hō indebite occi-
dat: s̄ qz malefactores vel hostes reip̄u-
blice occidi nō ē indebitū: ideo nō p̄trariat
p̄cepto decalogi: nec ē homicidiū q̄d illo
p̄cepto p̄hibet: vt dicit Aug⁹. i p̄mo d̄ li.
ar. S̄i si auferat alicui q̄d suū erat si de-
bitū ē q̄d ip̄m amittat hoc non ē furtū vel
rapina q̄ p̄cepto decalogi p̄hibet: et ideo
q̄d filij isrl̄ p̄cepto dei tulerunt egyptiorū
spolia nō fuit furtū qz hoc eis debebatur
ex iniū dei. S̄i si ab eam cū p̄sensit occide-
re filiū nō p̄sensit in homicidiū qz debitū
erat ei occidi p̄ mandatū dei q̄ ē dñs vite

et mortis: q̄ p̄ p̄ctis p̄mi parētis oib⁹ in-
fligit penā mortis cui⁹? Intē si sit hō excec-
tor: autē diuina nō erit homicida. Simi-
liter et D̄zee accedens ad mulierē fornica-
rīā vel adulterā nō ē mech⁹? nec fornica-
tus: qz accessit ad eā q̄ sua erat s̄m māda-
tū diuinū q̄ ē auctor institutiōis m̄rimo-
rij. An vt quidā volunt accepit eā i vxo-
rē. Sic q̄ p̄cepta q̄tū ad rōnē iusticie quā
p̄tinet sunt inmutabilia: sed q̄tū ad ali-
quā determinationē p̄ applicationem ad
aliquos actus: vt scz hoc vel illud sit ho-
micidiū furtū vel adulteriū aut nō: hoc ē
mutabile: q̄tū sola autē diuina in his
q̄ a solō deo sunt instituta: sicut in matri-
monio et alijs h̄mōi: q̄tū etiā auctoritate
hūana sicut in his q̄ sūt cōmissa hōim in
terdictionē: qz q̄tū ad hoc hōies dei vi-
cem agūt nō q̄tū ad oīa. Deniqz queri
pōt: virū oīs lex positua obliget in foro
cōscie: p̄sertim cū d̄r p̄cipue de iure cano-
nico: Q̄d cūqz ligaueris tē. Ad hoc di-
cendū q̄ q̄d lex non inducit p̄ctū nec nu-
trit s̄ ordinat ad bonū cōe: tūc obligat et
in foro p̄scie: qz tunc ab eterna lege deri-
uatur: et tales leges de⁹ p̄ impa: oēs et re-
ges tribuit. Mo: andū in s̄m Tho. p̄ma
2. q. xcvi. Lex humana iusta ē ex fine q̄
ordinat ad bonū cōe: et ex autē q̄ non
excedit p̄tatem cōdentis: et ex forma quā
do s̄m qualitatē p̄portōis subditis one-
ra p̄ponit i ordine ad bonū cōe. Cū enim
q̄libet hō sit ps multitudinis: hoc ipsum
q̄d ē et q̄d habet ē multitudinis: sicut et q̄
liber ps id q̄d tot⁹ ē. Sicut ergo natura
infert aliq̄d detrimētū p̄tī vt saluet totū:
sic talis lex humana p̄portionalitē infe-
rens onera p̄pter bonū cōe iusta ē et obli-
gat in foro p̄scie. Ecōtra: lex iniusta est ex
fine q̄d onus p̄pter vtilitatē cōem nō ipo-
nitur sed forte p̄pter gl̄iam et cupiditatem
imponentis: vel ex autē q̄ se extendunt
vltra p̄tatem faciētis: vl ex forma q̄d sub-
ditis inequaliter imponunt onera: vl in-
equaliter ad bonum cōe ordinat: et tales
nō sunt leges sed violentie: nec obligant
in foro p̄scie nisi forte p̄pter scandalū vi-
tandū et tribulationē: p̄pter q̄d hō tunc
iuri suo cedere d̄r: ius ill⁹ Matt. v. Qui
angariauerit te mille passus: et qui abstu-
lit tibi tunicā. Esset etiā iniusta si p̄cipe-
ret id q̄d ē p̄tra legē diuinā: et tunc deo
magis q̄ hominibus obediendum ē. Ad
laudem dei omnipotentis.

De preceptis decalogi in generalit:

De decē p̄ceptis ⁊ quō christ⁹ illa
per legem gratiē perfecit ⁊ adim-
pleuit: Sermo p̄ambulus III

Łdzi iſrabel z ob-

a Ierna. Deuf. vi. Iā psequēdo
 de pceptis decalogi. Sciendū
 q̄ fm aplm plenitudo legē ē dilectio: r iō
 oīa pcepta r eoz ad impletio salutifera
 originaliter emanāt a radice charitatē
 q̄ a fontali suo principio r in ipam vltie
 ordinant tanq̄ in finē r terminū cōpleti
 num: qd sic p̄t. Iā pcepta p̄te tabule d
 sūt tria: vt dicit glo. ij. xxij. q. vij. l. c. q̄
 in omnibz emanāt a dilectōe dei r finali
 ter nos ordināt in deū. Ipcepta xō se
 cūde tabule emanāt a dilectōe p̄mi r fi
 naliē nos ordināt respectu p̄mi. Ip̄o
 q notādū q̄ pfecta dei dilectio p̄io mētē
 vnit dine p̄ati r vnitati: qz pfecta dei di
 lectōe sic hō vnit deo q̄ oēs actiōes suas
 in dei laudē refert r honorē potētā eius
 cū obsequio venerādō r vniū deū fidelit
 credēdo: q̄ ad p̄mū mādatū q̄ refert ad
 p̄m. Minc Exo. xx. r Deuf. v. p̄ceptis.
 Iā hō habebis deos alienos corā me: vt nō
 facias tibi sculpsile nec oēm similitudinez.
 In q̄ fm Aug. includit qdlibet obsequi
 opis deo necrūm exhibendū. Scō p̄ eā
 oēs locutiōes suas refert in honorē deī si
 ce veritatē: sic ordinat i reuerentiā oīs
 q̄ debet diuine v̄itati q̄ ad p̄sonā filij et
 sic ē scōm pceptū. f. Non assumes nomen
 dei tui inuanū. Tertiō p̄ eā oēs affectōes
 suas refert in honorē diuine bonitatē eidē
 p̄ amorē pfectū suauissime inherēdo q̄no
 ad tertiū mandatū qd i deuotiōe cordis
 implet q̄ debet diuine bonitatē: q̄ ad perso
 nā spūsancti: r includit in illo. Sabbata
 scifices. Ip̄o r q̄ alia pcepta emanant a
 pfecta dilectōe p̄mi: sic p̄. Constat est
 q̄ qui p̄mū suū pfecte diligeret ipm li
 benē honoraret r ei⁹ necessitatibz studio
 se subueniret r nunq̄ nōcūmētū aliq̄d si
 bi inferret nec corde nec ore nec opē: r in
 his icludūt pcepta scōe tabule: r h̄ p̄ce
 pta decalogi data explicitē p legē nature
 sūt in corde cuiuslibet hōis iplicite natu
 ralitē insēpta: q̄ illud pceptū legē nature
 Qd tibi nō vis fieri alteri ne feceris: in
 cludit i se oīa pcepta negativa: vt nō occi
 des: nō furtū facies rē. Vñ ad maiorē
 euidentiā sciendū q̄ hō ordinat i p̄mū

duob⁹ modis. Primo mō ī būificētia: vt bona q̄ pōt ī primū īpendat: ⁊ sic ē q̄rtū pceptū. s. honora prēm ⁊ matrē. Scēdō mō ī innocētia: vt primo nihil ītūste īferat nec noceat: qđ fieri pōt tripliciter. Primo opē qđ q̄s primo nocet vel ī ppria psona: qđ ē q̄rtū pceptū. s. nō occides: vel ī psona iuncta: qđ ē sextū pceptū scy. nō mechaberis: vl ī inferiōrī suba: qđ ē septimū pceptū. s. nō furto facies. Scđo qđs infert nocumētū oer: qđ ē octauū pceptū. s. nōn fallū testimoniū dā. ubi fm Augl. phibet oē mēdaciū īplici- tē ⁊ oē nocumētūm ois respectu primī. Tertiō qđs infert nocumētū primis q̄tū īn se ē corde. s. qñ cogitat malū ⁊ primūz duplīc. Et hoc est respectu rei rōnalis ⁊ qđ hoc pēcipit: nō ꝑcupiscēs vxorē pro- ximi tui: vel respectu rei īrōnalis: ⁊ qđ ē decimū pceptū. s. nō ꝑcupiscēs rē pximi tui. Hic q̄ri pōt: vtrū oīa pcepta veterē legis moralia reducānt ad decē pcepta decalogi: p̄sertim cū p̄ia ⁊ p̄cipalia le- gis pcepta sūt. Diliges dñm deū tuū ⁊ dī liges pximū: vt dī Martb. xxi. sed ista duo nō vidēt p̄tineri inter pcepta decalogi. Ad b̄ r̄ndet doc. sanctus p̄ma 2^a. q. cccvii. q. pcepta decalogi differūt īn hoc ab alijs legl pceptis: q. pcepta legl decalogi p̄tinerim de⁹ dī p̄lo p̄posuisse. Alia xō pcepta p̄posuit p̄lo p̄ moysen: Alia q̄ pcepta ad decalogū p̄tinet quonū noticiā h̄z hō p̄ seipm a deo: h̄mōi xō sūt illa q̄ statī ex fide īfusa diuinē innotēscūt: ⁊ itēz illa q̄ statī ex p̄ncipijs cōibus modica p̄sideratōe cognoscī p̄nt. Inter pcepta igit decalogi nō cōputant̄ duo ge- nera pceptoz. s. illa q̄ sūt p̄ma ⁊ cōia q̄rū nō oporet altā editionē ēē nisi q̄ sūt scri- pta ī rōne nāsali q̄si p̄ se nota rōni vel p naturā vel p fidē: vt pcepta de dīlectione dei ⁊ pximi: q̄ tñ p̄tinent ī decē pceptis: sicut p̄ncipia ī cōclusionib⁹ pximis: ita q. oīa pcepta decalogi ad illa duo referunt̄ sicut cōclusiones ad cōia p̄ncipia. Scđo inter pcepta decalogi nō cōputant̄ illa q̄ p dīl- gentē īnquīstionē sane īnueniunt̄ ratiōl puenire: hec em̄ ad pplm a deo pueniunt̄ mediante disciplina sapientie. Et em̄ rō debiri ī alijs x̄tutib⁹ ē magl latens q̄ ī iusticia: tō pcepta de actib⁹ altiaz x̄tutis nō sunt ita nota p̄lo: sicut pcepta de acti- bus iusticie. Hinc act⁹ iusticie specialiter cadunt sub pceptis decalogi q̄ sunt dñm

des: no sunt tales etc. Et ad maiore
evidentia sciendum qd bñ ordinat i primu
bus iusticie. Vinc aut iusticie specialiter
cadunt sub pceptis decalogi q sunt pma

pro dilectio ne unius quis quado refertur ad seu	Actus 1 ^{us} 2 ^{us} 3 ^{us} 4 ^{us}	Landu honore potesta honore honore honore	di pñs in in in in in	1 obsequiu apud 2 in seculo 3 de novo cordi
--	---	--	--------------------------------------	---

Sermo

preambulus IIII

B legis elementa. Actus vero aliarum virtutum
non: quia indigent maiori explanatione et in-
formatione sapientis: illa tamen quae per sapientes
cognoscuntur continent etiam in preceptis deca-
logi licet e converso. sicut perclusiones in pre-
ceptis. Secundo queri potest cum quidam precepta
sint affirmativa et quidam negativa. Quae est
distingua inter obligationem preceptorum affirmati-
vorum et prohibitionem negativorum. Ad hoc respondet
Aristoteles. li. i. et li. ii. art. ii. quod preceptum affirma-
tivum quod restricto nomine solet dici preceptum
obligat semper. id est tempore si non ad semper. id est
omne tempus: et hoc intelligitur de preceptis de-
calogi quod iuris naturalis. Verbi gratia: hono-
ra patrem tuum et matrem. Preceptum est affirmati-
vum quod me obligat semper: quia semper teneor
honorare patrem: sed non ad semper honoran-
dum: quia hoc non est expediens nec possibile:
sed tamen cum oportunitas occurrat et tempus
requirit. Preceptum vero negativum obligat
semper et ad semper: sicut non mechaberis: quia
semper teneor et quocumque tempore non mechaberi.
Itaque cum precepta negativa sint de peccatis que
per se mala sunt nec bene fieri possunt: ut patet ex de
fureluran. c. et si christus. x. quidam. Et per tanto
dicitur quod potest de quibus omnia mala pati quod ma-
lo sentire. xxxij. q. v. c. ita ne. Sed prece-
pta affirmativa non obligant ad semper si cum
debitis circumstantiis: immo propter inde-
bitas circumstantias quas excusant ad illorum
observantiam: ita quod interdum filii dicere possunt
immo de parentibus non novi vos. xliij. di. c.
diaconi. Ultimo videtur pulchrum processum et glo-
sam: et sic excusant a precepto de honorandis
parentibus. huiusmodi ratio est quod precepta affirmativa
inducunt ad actus virtutis: si autem virtutum
non bene fieri quilibet modo sed observatis de-
bitis circumstantiis quod requiritur ad hoc quod sit
actus virtuosus: scilicet ut fiat: ubi: quando
debet. De vero circumstantiis considerantur per
prius propter finem qui est bonum virtutis. liij. di.
c. facte sunt autem leges. ubi quod cessat circum-
stantia sine qua non pervenit ad bonum virtutis:
tunc obmittitur observantia precepti sine peccato.
Verumtamen interdum circumstantie cessatio non
collit bonum virtutis licet propter hoc non
perfecte attingatur: et sic dicit philosophus. ii. Ethicorum. quod
si parum discedat a medio non est virtutes:
sed si multum tunc corrumpitur virtus in suo actu.

Tertio queri potest utrum peccata que sunt contra pre-
cepta prime tabule graviora sint quam contra prece-
pta secunde tabule vel e converso. Ad hoc respondet
sanctus Thomas. in quodlibet quod formalis ratio peccati
mortalis a conversione a deo consistit: si enim esset
inordinata conversio ad bonum commutabile

sine aversione a deo non esset peccatum mortale.
Cum igitur precepta prime tabule finem se directe
ordinent homines in deum: et tunc dicatur ad dilectionem
dei pertinere: tunc peccata que sunt contra precepta prime
tabule per se important aversionem a deo. Peccata
vero que sunt contra precepta secunde tabule: per se quidem
deordinant nos principaliter circa bona commu-
tabilia: circa que ordinamur per precepta se-
cunde tabule: ex consequenti vero deordinant
nos a deo. Hinc autem in unoquoque genere
potissimum. id est quod per se est: et tunc peccata que sunt contra pre-
cepta prime tabule finem generis sui sunt gra-
vissima in genere peccatorum. Quarto queri
potest: utrum lex nova legem veterem et decalogum
impleat: iuxta quod innuere videtur dominus Mar-
cus. v. dicens: Non veni legem solvere sed ad
implere. Ad quod respondet sanctus Thomas. prima 2.
q. cv. quod lex nova comparatur ad legem veterem
sic perfectum ad imperfectum. Quod autem perfectum ad im-
plet quod imperfectum deest: et finem hoc adimplet
legem veterem in quantum supplet illud quod lege ve-
teri deerat. In lege enim veteri duo possunt con-
siderari. scilicet finis et precepta in lege contenta.
Finis autem cuiuslibet legis est: ut homines ef-
ficientur iusti et virtuosus: unde et finis veteris
legis erat iustificatio hominum: quam quidem
lex veteris efficere non poterat sed quibusdam ceri-
monialibus factis figurabat et hominibus promitte-
bat: quantum ad hoc lex nova legem veterem im-
plet: iustificando virtute passionis christi. Et
hoc est quod apostolus dicit Romanis. iiij. quod impossibile erat
legi de filiis suis mitti similitudinem carnis
peccati dannaui peccatum in carne: ut iustificatio
legis adimpleret in nobis. Ad si queritur
quomodo lex nova iustificat. Dicendum quod ad eam
duo pertinent. Unum quidem principaliter
scilicet ipsa gratia spiritus sancti interioris data: et
quantum ad hoc iustificat. Hinc etiam dicitur lex
gratie. Unde Augustinus. in li. de spiritu et littera dicit
ibi. scilicet in veteri testamento lex extrinsecus posita
est qua iniusti ternerentur: sed in nouo testamento
intrinsecus data qua iustificarentur. Secun-
dario vero documenta fidei et precepta ordi-
nantia affectum humanum et humanos actus et
quantum ad hoc lex nova non iustificat. Unde apostolus
iij. Cor. iiij. Littera occidit: spiritus autem vivificat
quod Augustinus exponit in li. de spiritu et littera dicens:
quod per litteram intelligitur quilibet scriptura est
homines existens etiam moralium precepto-
rum qualia continentur in evangelio. Unde
etiam littera evangelii occideret nisi inte-
rius gratia fidei sonaret: et sic lex nova ve-
terem adimplet quantum ad adaptionem finis.
Secundo veterem adimplet quantum ad precepta in
lege contenta: quia dominus ordinavit quomodo prece-

propterea
duplex
est

hinc

De decalogi

precepto

pia veteris legi tutius seruarent. An lex
vet⁹ statuit q^d nullus p^urarer: et hoc tu-
tius p^useruat si penit⁹ a iuramento absti-
neat nisi in casu necessitatis: sic etiam dñs mo-
derauit diuortium p^u libellū repudij. Sicut
etiam prohibuit legē taliois. Matth. v. Ta-
rauit enim lex modū vindicte vt nō pcedet
ad imoderatā vindictā a q^d dñs pfectius
eā remouit quē a vindicta penit⁹ abstine-
re monuit: sic circa odium inimicorum re-
monuit falsū intellectū phariseor^u nos mo-
nens vt odio habere culpa nō psona.

Ad maiorē intellectū sciendū fmi tho. ibi
dē. q. cvj. q^d dñs circa illa legi pcepta ad-
pletionē apposuit in q^b scribe et pha-
risei rectū intellectū nō habebāt: et s^c con-
tingebat p^ucipue circa tria pcepta deca-
logi. Hāc circa prohibitionē adulterij et ho-
mici diij putabāt solū actū exteriorē pro-
hiberi nō aut interiorē appetitū: q^d ma-
gis credebāt circa adulterij et homicidi-
um q^d circa furtū et falsū testimonium: q^d
mot⁹ ire tēdēs in homicidiū et mot⁹ ocu-
piscentie tēdēs in adulterij vidēt inesse
nob^{is} aliquā a natura: nō aut appetit⁹ in-
rādī vel falsū testimonij dicendi. Circa
perituriū vero falsum habebant intelle-
ctū credētes perituriū quidem esse p^uctū:
iuramentū aut p se eē appetitū et frequen-
tandū eo q^d vidēt ad dei reuerentiā p^uine-
re: et iō dñs his trib⁹ addidit et ipletionē
apposuit: vt p^u Matth. v. Sicut circa p-
cepta iudicialia dupliciter errabāt. P^uo
q^d qdā in lege moysi tradita tāq^d pmissio-
nes estimabāt eē p se iusta. s. repudiū vxo-
ris vsura ab eñcis: et iō dñs repudiū vxo-
ris prohibuit. Matth. v. Et vsuraz accepti-
onē. Luc. vj. dicēs: Date mutū nihil in
de sperantes. Alio mō errabāt credētes
quedā q^d lex vet⁹ instituerat faciēda pro-
pter iusticiā eē exequēda ex appetitū vin-
dicte et ex rex tēporaliū cupiditate vel ex
inimicor^u odio et hoc in trib⁹ pceptis: nā
appetitū vindicte credebāt eē licitū pro-
pter pceptū datū de pena taliois: q^d qui
dē fuit datū vt iusticia seruaret nō vt hō
vindictā q^ueret: et iō dñs ad hoc remouē-
dū docet animū hōis sic debere esse para-
tum: vt si necesse sit etiā parat⁹ sit plura
sustinere. Motū aut cupiditatis estima-
bant eē licitū ppter pcepta iudicialia i q^d
bus mandat⁹ restitutio rei ablata fieri eti-
am cū aliqua additiōe q^d lex mandauit
ppter iusticiā obseruandā nō vt daret cu-

p^uditari locū: et iō dñs docet vt ex cupidi-
tate nra nō reputem⁹ sed parati simus: si
necesse fuerit etiā ampliora dare. Motū
vero odij credebāt esse licitū ppter prece-
pta legis data de hostiū interfectiōe: q^d
quidē lex statuit ppter iusticiā implendā
nō ppter odia exsaturāda: et iō dñs docet
vt ad inimicos dilectionē habeam⁹ et pa-
rati sim⁹ si op⁹ fuerit etiā benefacere fm
p^uocationē animi. Tertio dñs adimplet p-
cepta legis supaddēdo qdā pfectiōis cō-
silia: vt p^u Matth. xix. vbi dñs dicenti se
pcepta veteris legis seruasse rēdit: vnū
tibi deest: si vis pfect⁹ eē vade et vēde oīa
q^d habes et. que tū silia nō importāt ne-
cessitatē sed in eor^u optione ponunt⁹ qui-
bus dat⁹: et iō p^ucient⁹ in noua lege que
lex libertatis ē: sup pcepta sūt addita q^d
dā silia: nō aut in veteri lege q^d lex seru-
tutis erat. Clericū licet q^u in se ponant⁹
in optiōe tū nō mediocriter peccat q^d spe-
ciali grā ad s^c vocati p^uficere dissimulant:
magis enim p^uctū cōmittit vbi ppositū san-
ctū deserit: vt p^u xx. q. i. c. puelle.

De pceptis decalogi: Semōes
fris lheinrici herp: feliciter incipiūt.

Sermones de primo pcepto.

De adoratiōe latrię: hypdulię: du-
lię ac de reliquijs venerationeq^u
sanctorum: Sermo primus.

Non habebis de-

os alienos corā me. Hō faci-
es sculptile nec oēm similitudi-
nē q^d in celo ē desursū et q^d in
terra deorsū: nec eorum que
sūt in ads. Non adorabis ea neq^u coles:
Exod. xx. q^d sūt hba primi pcepti. Ad
cui⁹ euidentia q^ui pōt. Strū istud pceptū
p^uenient tradat⁹ p^uertim cui⁹ p^uineat ad
religionē. Dicit⁹ enim religio a religādo ea
q^d sunt diuini cult⁹: reelegit enim ea q^d ad di-
uinū cultū p^uinēt. S^c religio cum sit vna
virt⁹ vnū actū h^u. In s^c hō pcepto phi-
ben⁹ tres act⁹: vt p^u intuēti. Ad s^c rūder
scitū⁹ Tho. 2^a 2^a. q. cxv. q^d ad legē p^uinet
hōes facere bonos: hinc oportet pcepta
legis ordinari fm ordinē generatiōis: q^d
scz hō sit bon⁹: in q^d ordine duo sūt atten-
dēda. P^uamū ē q^d p^uma p^ustituaf⁹ sic in
generatiōe aīalis p^umo cor generat⁹: et in

primo:

Sermo I.

domo pmo fundamētū ponit: in bonita-
te xpo aīe pma ps ē bonitas volūtatis ex
q̄ q̄s bñ vtr̄ alia q̄libz bñitate. Bonitas
aut volūtatis attendit ad obiectū suū qd
ē finis: et iō in eo q̄ erat p legē instituēdus
ad virtutē oportet pmo quasi ponere fun-
damentū religiōis p quā hō debite ordi-
nat in deū q̄ ē vltim⁹ finis hūane volūta-
tis. Scdo in ordine generatōis attēdēdū
ē q̄ pmo p̄ia et ipedimēta tollant sicut
agricola pmo purgat agz et postea p̄icit
semina: fm illud Hier. iij. Mouate vob
nouale et nolite serere sup sp̄inas: et iō cir-
ca religiōē pmo q̄s erat instituēdus vt i-
pedimēta vere religiōis excluderet: p̄ci-
piū ipedimētū religiōis ē q̄ hō false deo
inhercat: fm illd Matt. vij. Nō potest
deo seruire et māmonē: et iō p̄io p̄cepto
legis excludit cult⁹ falsor deoz: et dicit
Nō hēbis deos alie. Sciēdū aut q̄ h̄ p̄ce-
ptū appropiate respicit psonā p̄is q̄rum
ad volūtariū obsequiū qd debet diuine
p̄iati: et hoc explicat cū dicit Non habebis
deos alie. et qd exponit dñs Matt. iij.
dicēs scriptū ē. Dñm deū tuū adorabis et
illi soli serues: in q̄ pluralitas deoz euidē-
ter excludit: et vn⁹ sol⁹ ver⁹ de⁹ colend⁹
p̄dicat: qd exp̄ssū p̄ Deut. vij. Audi isrl
dñs de⁹ tu⁹ de⁹ vn⁹ ē. Diliges dñm deū tuū
et. Hic ḡ duo p̄ncipalr p̄sōnda resultāt:
scz de adoratione salutifera et idolatria.
Quātū ad p̄mū qd p̄it Deu. vij. Dñm
deū tuū adorab et illi soli serues: Queri
pōt p̄io: vtr̄ p̄sone in diuinis vna adora-
tione debeāt adorari. Ad h̄ r̄idet Asteñ.
lib. i. q̄ sic: qz vna est excellentia vel ex-
stentia vel essentia trium personarū: et iō
vnus honor et vna reuerētia et p̄ p̄is vna
adoratio debet: in cui⁹ signū Hēn. viij. d
abraā legit q̄ tres vldit: et vnū adorauit
dicēs: Dñe si inueni grāz i ocul⁹ tuis et.
Et notādū fm Dam. li. iij. q̄ qz ex dupli-
ci natura cōpositi sum⁹. i. intellectiua: et se-
suali: iō duplicē adorationē deo offerim⁹
scz sp̄ialem q̄ consistit in interiori mentē de-
uotōe: et corporālē q̄ consistit i exteriori corpis
humiliatōe: s̄ ip̄a exterior adoratione sit p̄
pter interiorē vt sic p̄ signa humilitatē q̄
corporaliter exhibem⁹ excitet n̄r affect⁹
ad subiiciendū se deo: qz p̄naturale nobis
ē: vt p̄ sensibilia ad intelligibilia pceda-
mus: et hec adoratio q̄ soli deo debet in q̄
tū ē p̄ncipiū ois rei p̄ductiū gubernati-
um et cōseruatiū vocat latrā. Qz si q̄

ritur vtrū christ⁹ sit cultu latrē adorand⁹
Ad hoc r̄idet Richar. q̄ si q̄s respectum
h̄z p̄ncipalē ad hūanitatē christi sic ē cre-
atura: et iō nō obstante q̄ hūanitas xpo
sit vnita nō ē illi exhibendus cult⁹ latrē
put dicit glo. sup illud ps Adorate scabel
lū pedū ei⁹: q̄ si caro christi adorat a nob⁹
nō adoratiōe latrē q̄ debet soli deo crea-
tori: s̄ illa q̄ nulla dignior ē. i. adoratione
hyperdulle q̄ scz debet excellēti creature
sicut ē caro christi: btā xgo: crux xpi: nā
si creature exhiberet honor soli deo debi-
tus ēet idolatria. Si vero p̄ncipaliter re-
spectus habet ad verbū cū quo vna ado-
ratiōe christi hūanitas adorat: sic hūani-
tati christi latrē cult⁹ exhibet qz vna ado-
ratione adorat suppositū et natura ita q̄
natura p̄ suppositū: christ⁹ em̄ ē nomē p̄so-
ne in duab⁹ naturis. fm Dam. et iō vna et
eadē adoratione christ⁹ adorat p̄fect⁹ de⁹ et
p̄fectus hō quē adoram⁹ cū p̄re et sp̄san-
cto vna adoratione cū scōtāmiata carne ei⁹
q̄ adorat in vna hypostasi verbū. Ceterū
alios scōs adoram⁹ adoratione dulle q̄ i-
portat cultū veneratiōis ad sanctos quo-
rū orationibus adiuuari speram⁹. Se-
cūdo vero queri pōt vtrū licitū sit habe-
re imagines p̄sertim cū dñs hoc in isto p̄-
cepto p̄hibere videat dicēs: Non facies
tibi sculptile neqz oēm similitudinē: vnde et
Barro dicit aliq̄s romanos plus āntis cē-
tum et lxx. deū absqz simulachro coluisse.
Ad hoc dicendū fm Dam. q̄ licitū ē h̄re
imagines p̄pter tres cās. P̄ia est p̄pter
simplicitiū ruditatē qui legē nesciūt in co-
dice vt saltē legant in pariete: nā qd facit
scriptura legentib⁹ s̄ pictura facit idiotis
cernentib⁹: et iō respēdit ille eps q̄ fre-
git imagines in cōsiderato zelo. de p̄se. di.
iij. c. platū ē. v t scribit Greg. papa serui-
epo massiliē. vide ibidē. Seruū nō de-
bent adorari imagines put res qdā sunt
qz s̄ ēet idolatrare: sed in quātū sūt figu-
ra alicui⁹ rei. Itā idē ē mor⁹ quo qd serf i
imaginē in quātū ē signū et in ip̄am rē cu-
tus ē signū vel imago: et iō eadē est adora-
tio qua veneramur imaginē et rem cui⁹ ē
imago: qz nō sūt imagines ad adorādū
s̄ ad memorādū: et ois honor q̄ exhibet
imaginē: fm Dam. ad protipū. i. id illud
ad qd ē imago refert. Secūda cā ē p̄pter
affectiū tarditatē vt qui ad deuotionem
nō mouent ex auditu saltē moueant ex
visis. Tertia cā ē p̄pter memorie labilita-

latrē

et nare hnt
imagines
3 fas

in vltim
n̄ p̄mū nō
adorabim⁹
imagines
q̄ dñm nō
fuit iurata

hō q̄p̄ qd dñm nō adorabim⁹
fuit iurata

De decalogi

tē: vt si audita labant a memoria: sicut se
pe cōtingit qd p vnā aurē intrat p aliam
exit: tunc saltē memoriē teneant visa t p/
sentialiter depicta. Ceterū ob reuerentiā
hmōi imaginū dicit lex: q signū saluato/
ris nec in solo nec in silice vel in marmo/
ribus hmōi positus sculperet vel pingere
licet. L. nemini licere signū sal. l. vna. phi
benf etiā irreuerentē tractari vel vitupe/
rari. li. vj. d. offi. indi. or. c. si canonic. vbi
subdit: ceterū detestabilē abusu horrēdo
indenotantis illoz q crucis bte virginis
aliozū e sanctorū imagines vel statuas ir
reuerenti ausu ptrectantes eas in aggra/
uatōez cessatōis: hmōi psterunt in terrā
vrticis spinisq supponūt: penit? repro bā
tes: aliqd tale fieri d cetero districti? inhi
bemus statuētes vt in eos q cōtrafecerūt
vltrix pcedat dura snia que delinquētes
sic grauit punit q alios ad similiū pū/
ptiōe cōpescat. Si ergo qrit vtrū imago
christi sit adorāda. Dicēdū fm Asteū. li.
j. ti. vj. q si psiderat imago fm q ē qdam
res: sic nullus honor sibi debet: sicut nec
aliqui lapidi vel ligno: vl psiderat fm q
est imago: t qz tūc idē mor? ē in imaginēz
in q tū est imago t imaginatū: id vnus ho
nor debet imaginē t imaginatō. Cū ergo
christ? latria adoraf el? imago: silt latria
oz adorari: vñ Dasti. dicit li. iij. q honor
imaginis puenit ad protypum. i. ad ima
ginatū. Et si obijciat illd Exod. xxiij. Nō
facies tibi imaginē nec sculptā similitudinē.
Ad hoc dicendū q illud p illo tpe phi/
bitū ē in quo de? hūanā naturā nō assu
pserat: cū em tūc de? oīno spūs eēt infigu
rabilis erat: sec? aut postq naturā huma
nam assūpsit. Et si dicat q imagies hu/
tulinōi nec p vet? testm nec p nouū appro
bantur: Dicēdū q apli multa tradiderūt
q nō sūt in canone inter q est vnū de ima
ginib?. Ali dicit Dasti. li. iij. q lucas chri
sti t bte virginis imagies depexit: t christ?
Abagaro regi imaginē suā direxit: vt hi
storia tradit ecclīastica: ac etiā panno im
pssā veronice tradidit: imo in cōsecratiōe
basilice lateranē. imago saluatoris depi
cta oīni populo romano visibilis apparu
it tpe pstantini impatoris: in cui? etiā ar
gumētū. d. pte. di. iij. c. sexta sctā synodū
cū prius agn? in cruce extensus depingi
solebat: iubz hadrian? pa. hūanā imagi
nē in cruce p veteri agno depingi: vt cla
rius pz ibidē in glo. Deniq vt pateat q

precepto

qcd hmōi imaginib? fiat xps in se factū
reputet: Legitur in speculo historiali q i
vibe tholosana cū ab archiepo in die assū
ptiōis bte virginis marie misse solennia
agerent: inter misse secreta vox querula
de celo lapsa ē: heu heu qd dira calamitas
q inter salutifere filij mei crucis signacu
lo signati gregis ouilia manet t regnat
iudaice gentis pfidia q filiū meū vnūcūz
lumē t salutē fidelīū iā scdo puiciatur et
crucis supplicio mortificare conat: s cū
audissēt cōi pssillo decretū ē vt ad domos
iudeoz illi? ciuitatis pgerent: inuētaq ē
imago qdā cerea quā qñ vuentē ad xpi/
ane fidei dedec? spūis colaphis ac mor
te crucis pīmere mollebāt: qua inuenta
xpiani doliū t pfidiā iudeoz doluerūt et
oēs mox neci tradiderūt. Siliter legitur
exemplū notabile in legēda exaltationis
sancte crucis. Si xō qrit: vtrū q crux
christi i q xps pependit sit adorāda. Ad
p rñdet Asteū. vbi supra q crux illa duo
bus modis a nobis ē venerāda. Primo
mō in q tū representat figurā xpi in ea extē
si. Alto mō ex p tactu eius ad xpi mēbra
t ex hoc q eius sanguis ē p fusa: t vtroq
mō adoraf eadē adoratiōe cū xpo sez ado
ratiōe latrie: t iō crucē alloqmur t depre
camur qñ ipm xpm. Quidā tamē dicunt
q ipa crux in qua xps pependit in q tū
est res quedā nō adoraf adoratiōe latrie
cū verbo: cū ad psonā verbi nō pertineat
qñ ps eius: s adoratiōe hypdulie in q tū
est res qdā xpi rōne cul? adoraf: similē
vestis t alia q ad xpi hūanitatē referūt:
t hec ē expositio Thome. Si scdo qrit
vtrū bte virgo vtpote xpi mater t eius
imago in q tū repñtant imaginatū sit ado
ratiōe latrie adorāda. Dicendū fm Asteū.
vbi supra q nō p eo qd est pura creatura
qz tñ est mat xpi qd ē excellentissimū ita
q nihil excellenti? pure creature pueni
re pōt: iō sibi puenit nō tñ honor dulle s
etiā hyperdulie: q tñ debet excellēti cre
ature: qd nomē sumis de glo. Hier. viij.
vbi dicit dulia maior t dulia minor: t qñ
to maior ē alicui exhibenda reuerētia: tā
to execrabilior ē illata cōtumelia vel irre
uerentia: nā deo debet pte reuerentia
ppter ei? incōprehensibile excellentiaz q
cōicatur ex aliquib? creatur?: non fm eq/
litate sed fm quā dā p ticipationē: t iō sū
ma veneratiōe veneramur deū: qd ptinet
ad latriā. Excellenti xō veneratiōe qdā

qrit
Dulia

primo:

Sermo I

creaturas excellentes veneramur: vt bea-
tā xginē qd p̄tinet ad hypodulā. i. supdu-
lā: alias vero creaturas qndā etiā diuī-
nā p̄ticipatiōez attingentes cōt venerati-
one q̄ dulla vocat veneramur: t̄ iō q̄nto
brā virgo ē creatura diuina p̄ticipatione
excellētiōz: tanto illi⁹ irreuerentia dete-
stabilior. An legi⁹ q̄ dā Buido clare-
uallē. abbas erat in ordine multuz stre-
nuns ita q̄ vix aliqd qd p̄tra disciplinā:
t̄ statū ordi⁹ esse videret dissimulare pos-
set. Die quadā cū eēt in vna grāgiā sua-
rū sederetq̄ cōtra fornaculā succensā: di-
ctū est ei q̄ talis frater inordinate penes
se h̄ret imaginē beate marie xginis depi-
ctā in tabula: interrogat⁹ puerus si vix
esset: cū negare nō auderet: abbas ait: ite
festinan⁹ t̄ deserte mihi imaginē: q̄ cū al-
lata fuisset cōmōt⁹ abbas alpiciēte puer-
fo misit illā in fornacē. Eadem aut nocte
eiusdē curtis horreū granis refertū ful-
mine tactū ē t̄ in cinerē redactū: patuitq̄
cunctis postea q̄ ob iniuriā sacre icone
illatā illa plaga diuinit⁹ subsecuta est vl-
trix indiscreti furoris. Si deniq̄ queri-
tur: vtrum scōz reliquie sunt aliquo mo-
do venerāde. Dicendū fm̄ Asteñ. vbi su-
pra q̄ sic: q̄ sicut dicit Aug⁹. de ciui. dei:
qui ad aliq̄ affici⁹ ea q̄ de eo relinquū-
tur post mortē venerat⁹: nō tātū corpus t̄
ptes corpis sed etiā reliqua exteriora: vt
vestes t̄ silia: Manifestū ē aut q̄ sanctos
dei debem⁹ venerari tanq̄ xpi mēbra: fili-
os t̄ amicos t̄ intercessores nr̄os: t̄ ideo
reliquias sanctoz qualescūq̄ in eoꝝ me-
moria honore p̄gruo venerari debemus
q̄ t̄ ipe dñs h̄mōi reliquias honorat i eo
rū p̄ntia miracula faciendo. Sciendū ta-
mē q̄ reliquie antiq̄ nō debent extra cap-
sas suas ostēdi nec venales exponi: vt p̄z
ē de reli. t̄ vene. scōz. c. cū ex eo. q̄ dā
sanctoz reliquias sic exponūt venales et
eas passim ostendūt xp̄iane religioni de-
tractū sit sepi⁹ t̄ ne impoſteꝝ detrahatur⁹
p̄nti decreto statim⁹ vt antiq̄ reliquie an-
modo extra capſas suas nullaten⁹ osten-
dant nec exponant venales. Glo. q̄ reli-
quie sanctoz martyꝝ vendi nō p̄nt: q̄ sa-
cra res est nec recipit estimationē t̄ vendi-
tio sine p̄cio nō p̄st̄it nec etiā sp̄alia vē-
di p̄nt vel sp̄ualib⁹ annexa. Scdō reli-
quie noue venerari nō p̄nt absq̄ licentia.
An p̄sedē ibidē decretalis: inuētas aut
nouas reliquias nemo publice honora-

re p̄sumat nisi prius antēsumi p̄sifficls
approbate fuerint: cui⁹ rōnē ostendit ibi
dē. c. audiuit⁹: q̄ quidā iter vos diabo-
lica fraude decepti hoīem quēdā in pota-
tiōe t̄ ebrietate occisum quasi sc̄tū more
infidelitū venerat⁹ cū vix p̄ talib⁹ i ebrie-
tate pemptis ecclia p̄mittat orare. Dicit
enī apl̄s: ebriofī regnum dei nō posside-
būt: illū etiā nō p̄sumatis de cetero cole-
re cū etiā si p̄ eū miracula fierent nō lice-
ret vobis ipm̄ p̄ sancto absq̄ antē roma-
ne ecclie venerari. Et h̄ decretū ē ad cauē-
dū varia figmenta diabolica: nā miracu-
la q̄q̄ sūt p̄ malos: vt dicit ibidē glo.
iō nō d̄z venerari p̄ sc̄tō q̄sds miracula fa-
cit nisi ab ecclia romana prius fuerit per-
testes legitimos approbat⁹. vñ d̄z. j. q. i.
c. teneam⁹ fr̄es mei vnitatē p̄ter vnitatē
etiā qui miracula facit nihil ē. In vni-
te erat ppl̄s isrl̄ t̄ nō faciebat miracula: p̄-
ter vnitatē erāt magi pharaonis t̄ facie-
bāt moysi silia. ppl̄s isrl̄ vt dixi non facie-
bat miracula qui erant saluā dī apud deū
an qui faciebāt miracula an q̄ nō faciebāt
t̄. Tertiō: corpora scōz nō sunt trāſſerē-
da sine p̄ſilio t̄ p̄ſensu p̄ncipis epōꝝ t̄ scē
synodi: vt p̄z d̄ p̄le. di. c. j. corpa. qd̄ vix ē
cū corp⁹ traditū est p̄petne sepulture. C.
de reli. l. vlti. q̄ si nō est traditū p̄petne se-
pulture trāſſerri pōt sine antē alienius.
Deniq̄ fm̄ Tho. scdā 2. q. xvj. si reli-
quias q̄s portat apud se ex f̄iducia dei et
sanctoz quoz sūt reliquie nō est illicitum
nisi attenderet ad aliqd̄ vanū t̄ sup̄ſticio-
sum dū mō etiā portans laborat vinerevi-
ta xp̄iana in grā dei. Nō enī p̄nto sanctis
gratū ēē q̄ eoꝝ reliquie portarēt⁹ ab his
qui adhuc remanent i p̄posito peccandi.
An legi⁹ de brō Bern. q̄ ante p̄uerſionē
cū tres semel secū detulit reliquias scōzū
martyrū iohānis t̄ pauli ad latus qui cū
carnaliter moueret t̄ illicitos motus re-
stringere nō conaret⁹: reliquie p̄ capſellā
dure lat⁹ eius tondere ceperūt: qd̄ cū nō
aduerteret t̄ quiescentib⁹ motib⁹ tonsio
quiesceret: post aliq̄s horas cū itez titilla-
tiōes surgerēt renouate sunt tonsiōes q̄ſi
baiulū increparēt: dicētes: mūdare qui
fers vasa dñi: nam vasa dei sunt corpora
sanctoz. Ad laudem dei omnipotentis.

De duab⁹ sp̄cib⁹ sup̄ſtitionum
sc̄z indebito cultu dei t̄ idolatria
p̄ cultū creaturaz: Sermo II.

De decalogi

precepto

Non habebis de-

os alienos etc. Exo. xx. in quibus xbis tria prohibent: quibus nos vult ab omni idolatria reuocare: quod soli deo est cultus debitus: ut patet Matth. iij. Quoniam deum tuum adorabis et illi soli seruires. Primo namque prohibet adorare creaturam spiritualem. id est angelos vel demones quos ponit in summo: prohibens fieri in illis idolatriam. An. Orige. in glo. angelos quibus gentes commisit excelsus vocat scriptura deos quasi a deo datos. ps. Ego dixi dii estis. Sed iterum dicit. Des dii gentium de. do. aut ce. fe. Secundo vero prohibet adorare figuram humane mentis: cum dicit. Non facies tibi sculptile. id est imagines fictas que nullius rei naturalis sunt representatiue. Hinc dicit ps. Confundat omnes qui adorant sculptilia et qui gloriantur in simulacris suis: nam summa puerisio est quod homo in curuet ad adorandum figuram suam. Tercio denique prohibet adorare omnem similitudinem. id est omnem imaginem rei naturalis que est in celo desuper: ut solis: lune et stellarum et que terra deorsum: ut hominis: bouis quadrupedum: volucrum: serpentium et eorum que sunt in aquis sub terra id est piscium et similibus. Non inquit adorabis ea sed actu exteriorum: neque coles. id est affectu interiorum: cum enim ex duplici natura compositum sumus: scilicet intelligibili et sensibili: duplicem adorationem deo offerimus: scilicet spirituales que consistit in interiori mentis deuotione: et corporalem que consistit in exteriori corporis humilitatione: et exterior sit propter interior ut per signa humilitatis que corporaliter exhibemus: affectus noster excitet ad subiiciendum se deo: quod naturale est nobis ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus: et hec duo prohibent fieri creaturis cultu latrice. Ad maiorem euidenciam sciendum secundum Theop. 2. 2. q. xciiij. quod antiquitus diuersimode diuinus cultus idolis exhibebatur. Quidam enim per quandam nephariam artem imagines quasdam construunt que virtute demonum aliquos certos effectus habebant: unde putabant in ipsis imaginibus aliquid diuinitatis esse: et per consequens eis diuinus cultus deberetur: et hec fuit opinio Hermeti termegisti. ut Aug. viij. de ciuitate dei dicit. In cuius argumentum Beatus xxxj. dicunt aliqui doctores: quod ubi translatio nostra habet idola: in hebreo habet theraphim: et sic expolit iudicum. xvij. additque quod theraphim sunt imagines quasdam

facte primum per astronomiam: primum per necromantiam. Doctores autem hebrei dicunt quod est caput alicuius pueri primogeniti interfecti et sacrificati demoni quod percussus saltatur et aromatibus perficitur ut possit diu permanere: super cuius linguam in aurea lamina pontifex nominem alicuius demonis et dat responsa: non tamen intelligendum est quod talia virtutem habent dandi responsa nisi in quantum deus permittit: quod frequenter contingit propter peccata hominum talibus credentibus: nam quod demerent quod suis deceptioibus capti sunt: id deus talia permittit: diabolus igitur per caput illud responsa dabat et sic credebatur inesse aliquid diuinitatis. Alii vero non exhibebant cultum diuinitatis ipsis imaginibus sed creaturis quarum erant imagines: et utriusque eorum tangit apostolus Roma. j. nam quantum ad primum dicit. Commutauerunt gloriam incorruptibilis dei in similitudinem corruptibilis imaginis hominis et volucris et quadrupedum atque serpentum. Quantum vero ad secundum subdit: Coluerunt et seruiuerunt creature potius quam creatori. Qui dicitur enim estimabant quosdam homines fuisse deos quos per eorum imagines coluerunt: sic Iouem Mercurium et alia hominibus portenta. Quidam etiam estimabant totum mundum unum esse deum non propter corporalem substantiam sed propter aiam quam inesse putabant dicentes deum nihil aliud esse quam aiam motu et ratione mundum gubernantem: sicut homo sapiens dicitur non propter corpus sed propter aiam: et sic putabant totum mundum cunctisque rebus esse cultum diuinitatis exhibendum. id est celo aque aeri terre et omnibus hominibus: et ad hoc referebant nomina et imagines deorum: sic Barro dicebat: et Aug. narrat vij. de ciuitate dei. An. iij. Reg. xvij. legitur quod adorauerunt omnem militiam celum. id est solem lunam et stellarum: consecrantes etiam filios suos. Et ezech. vij. vidit in templo depictam omnem similitudinem animalium in circuitu parietum ita ut nulla esset bestia quam non pictura monstraret ut dicitur glo. et hoc usque hodie cernimus in phanis gentilibus ubi cuncta genera bestiarum adorant stulta religio. An. et Esa. ij. dicitur quod talpas et vespertillones adorabant. Alii vero sicut Platonici posuerunt unum esse summum deum omnium causam post quem posuerunt esse quasdam substantias spirituales a summo deo creatas quas deos nominabant participatione scilicet diuinitatis quas et nos angelos dicimus. Post quas ponebant aias celestium corporum et sub his demones quos dicebant esse aerea quasdam aias et sub his ponebant aias hominum quas per virtutis meritum ad deorum vel demonum sequi

clericali assumi credebant: et omnibus his cul-
tum deitarum exhibebant: ut refert Aug. viij.
de ciuit. dei. et oia hec pertinet ad superstitionem
idolatrie. Notandum igitur quod contra ad primam
periculam huius precepti prohibent omnes supersti-
tiones: de quibus dicitur xxvi. q. ij. c. illud. vbi
dicitur supersticiosum est quicquid institutum est ab
hominibus ad faciendum idola et colenda pri-
uens vel ad colendum sicut deum creaturam per
tineat vel creature vel pertinet ad consulti-
ones et pacta quedam significationum cum de-
monibus placita atque federata et multa que
ibi persequitur et sic generaliter superstitio est cul-
tus indebitus transgrediens medium virtutis
que est in religione. Et primo quidem secundum Tho.
secunda 2. q. xcij. potest esse superstitio ex parte obie-
cti vel finis: quod potest diuinus cultus exhibe-
ri vel vero deo sed modo indebito et sic est pri-
ma species superstitiosus: ut si quis tpe gratie cole-
ret deum secundum ritum veteris legis: vel exhiberet
diuinus cultus cui non debet exhiberi. scilicet cultum
creature. et hoc est secundum genus superstitiosus quod
quidam in multis species secundum diuersos fines
diuini cultus. Primo namque ordinat diui-
nus cultus ad reuerentiam exhibendam deo
et secundum hoc prima species huius generis est ido-
latria que diuinam reuerentiam indebitam ex-
hibet creature. Secundo ordinat ad hoc quod homo
instruat a deo quem colit et ad hoc pertinet su-
perstitio diuinatoria que demones consulit per aliquod
pactum cum eis inrita tacite vel expresse. Ter-
tio ordinat diuinus cultus ad quandam dire-
ctionem humanorum actuum secundum institutionem dei qui
colit et ad hoc pertinet superstitio quarundam
obseruationum que tria tangunt in decretis. vbi. 8.
Quintum igitur ad primum queri potest: verum in
cultu veri dei possit esse aliquod principiosum: per-
sertim cum dicitur Jobel. ij. Vis quicumque inuoca-
uerit nomen domini saluus erit. Sed quicquid modo
quis deum colit et nomen inuocat. Ad hoc re-
spondet Tho. secunda 2. q. xcij. quod sic dicit Aug. in
li. contra mendacium. Mendacium maxime principio-
sum est quod fit in his que ad christianam reli-
gionem pertinent. Est autem mendacium quod quis ali-
quid exterius significat contra charitatem. Porro
si aliquid significat contra hoc factum et factum et ita
si significatio facit consistit exteriori religio-
nis cultus: et tamen si per cultum exteriori religio-
nis significet erit cultus principiosus: quod pertinet
duplex. Uno modo ex parte rei significare a
quod discordat significatio cultus et ex hoc tempore
gratias tam christi mysterijs principiosus est
vnde ceremonijs veteris legis quibus christi
mysteria significabant futura, sic etiam per

culosum est si quis verbo confiteretur christum esse
passum. Tunc dicitur Aug. in epistola ad Hieronymum. que
galia observata potest veritate euangelij diuinum
gata sunt mortifera. Alio modo ex parte colen-
tis: et hoc precipue in cultu cuiusdam per ministros
exhibet in persona totius ecclesie. Sic enim fal-
sari esset quod aliquis proponeret ex parte alicuius quod
non esset et commissa. sic viciu incurrat falsita-
tis: qui ex parte eius cultum exhibet deo contra
modum auctore diuina ab ecclesia constitutum et in
ecclesia consuetum: sic Othas rex presumptus offer-
re sacrificium et lepra percussus est. Tunc cultus pri-
uens falsitatem non pertinet proprie ad dei immo-
cationem: sed magis ad presumptionem humanam
et blasphemiam diuinam: que enim maior blas-
phemia quam non sacerdotem celebrare diuinam:
Denique in cultu dei potest esse aliquod superfluum
licet non proprie superstitiosum: et tamen absconditum
eo quod non est finis religionis et cultus proportiona-
tum. Ita finis diuini cultus est ut homo deo det
gloriam et ei se subijciat mente et corpore: et ideo
quicquid homo facit ad dei gloriam et ad hoc quod
mens hominis deo subijciatur et etiam corpus per
moderatam refrenationem concupiscentiarum secundum
dei et ecclesie ordinationem et consuetudinem eorum
quibus homo conuinit non est superfluum in diuino
cultu. Si vero sit aliquid quod contra est de se non
pertinet ad dei gloriam: neque ad hoc quod mens
hominis feratur in deum: aut etiam si sit propter dei et
ecclesie institutionem: vel contra consuetudinem com-
munem que secundum Aug. per legem habenda est totum
hoc reputandum est superfluum et superstitiosum: quod
in exterioribus tamen consistens ad interiori dei
cultum non pertinet: sic quidam non comedunt car-
nes de capite: quedam non nent in sabbato et
silla. Secundo queri potest de secunda specie superstiti-
onis. scilicet idolatria que quis diuinam reuerentiam
creaturis exhibet. verum. scilicet sit peccatum gra-
uissimum perferim cum pessimum opponit opti-
mo: ut dicitur viij. ethico. Sed cultus interioris
consistit in fide spe et charitate melior est quam cul-
tus exterioris: quam infidelitas despiciatur et odium
dei que opponuntur cultui interiori sunt gra-
uiora peccata quam idolatria que opponitur
cultui exteriori. Ad hoc sanctus Tho. respondet
secunda 2. q. xcij. quod grauitas peccati potest du-
plici attendi. Uno modo ex parte peccati: et sic
idolatrie peccatum est maximum et grauissimum
quod sicut in republica grauissimum esse videtur
quod aliquis honorem regium impendat alteri quam
vero regi: quod contra in se est totum ordinem vel
publice perturbat: sic inter peccata que contra
deum committuntur que tamen sunt maxima grauissi-
ma esse videtur quod aliquis creature diuinum ho-

fidus contra infidelitatem
grauiter contra peccatum
grauiter contra peccatum

Sed contra
idolatriam

De decalogi

precepto:

noſe impēdat: qz quātū in ſe ē facit. alterū deū ēē in mundo diuinū minūēs pncipa- tū. Alio mō pōt attēdi grauitas pcti ex p- te peccātis: ſicut dī graui⁹ ēē pctm̄ eius q̄ peccat ſciēti q̄ ei⁹ qui peccat ignoranter: ⁊ fm̄ hoc nibil phibet graui⁹ peccare he- reticos q̄ ſciēti fidē corūpūt quā accepe- rūt q̄ idolatras ignorāter peccātes: ⁊ ſiſt aliqua alia pctā pnt ēē maiora ppter maio- rē cōtemptū peccātis. Et in idolatria plā pctā latent. Itā pſo pſupponit interiorē inſidelitatē ⁊ adiicit exteri⁹ in debitū cul- tum. Et ſi tñ ſit exteri⁹ idolatria abſq̄ interiori inſidelitate: tunc adiicitur culpa falſitatis. Scđo includit in ſe magnā blaſ- phemiā in q̄tū ſingularitas dñi deo ſub- trahit. Tertio includit in ſe ſpugnationē fidē ſaltē ope q̄ p idolatriā fidē chriſtia- nā impugnat. Et hui⁹ quidē idolatrie duplex fuit cā. Itā in etate pſima non fuit idolatria. ſ. vſq̄. Hoc ppter recētē memo- riā creatōis mūdi ex qua adhuc vigeat vni⁹ dei cognitio in mente hoīm. In ſcđa vero etate legiſ inuenta idolatria ex cau- ſa quadā diſpoſitiua que fuit ex pte hoīm ⁊ hoc tripliciter. Primo ex inordinatiōe affect⁹: put. ſ. hoīes aliquē hoīes vñ nimis amātes vñ nimis venerātes honore dñi ei ipēderūt: ſic nūus q̄ fecit imaginē belī pa- tris ſui ⁊ adorare fecit. Et vt dicitur Sap. xliij. Acerbo luctu dolens pater cito ſibi rapti filij fecit imaginē ⁊ illū qui cū quaſi hō mortu⁹ fuerat tanq̄ deū colere cepit: ⁊ ſubdiſ. q̄ hoīes aut affectui aut regib⁹ de ſerulentes inēdicabile nomē ſes diuinitatē lignis ⁊ lapidib⁹ impoſuerūt. Scđo pro- pter hoc q̄ hō naturaliter de reſpiratione delectat: vt dicit pbs in poetria ſua: ⁊ ido- hoīes rudes a pncipio vidētes p artifice diligentiā hoīm imagines expſiue factas diuinitatis cultū eis ipenderūt. Et Sap. xliij. Siquis artifice faber de ſilua lignū re- ctū ſecuerit ⁊ p ſciam ſue artis illud figu- ret ⁊ aſſimilet imaginē hoīs vt de ſubſtan- tia ſua ⁊ filijs ⁊ de nuptijs faciens votum inq̄rit ⁊c. vide. Tertio ppter ignorantia⁹ veri dei: cui⁹ excellentiā nō cōſiderātes im- penderūt diuinitatis cultū quibūſdā crea- turis ppter pulchritudinē ſeu virtutē. Et Sap. xliij. Reges operib⁹ attēdentes agno- ſcunt q̄s eēt artifice: ſed aut ignē aut ſpl- ritū aut citatū aerē aut gyrū ſtellarū aut ſolē aut lunā aut nūmā aquā rectores or- bis terrarū deos putauerūt. Alia cā cum

idolatriis ſunt ſummatius ex pte demonum qui ſe colendos hoīb⁹ errātib⁹ exhibue- runt in idolis danda rīſa ⁊ aliqua facien- do q̄ videbant hoīb⁹ mirabilia. Ad hāc idolatriā Hieroboā rex iſrl ppter ambitio- nē regni induxit oēm iſrl. Salomonē autē ad hāc traxit effrenata libido ⁊ inordinā- tus amor mulierū. Tanta ē obcecatio vi- tiū hui⁹ q̄ publice adorabāt idola turpitu- dinis. ſ. Veneris ⁊ Priapi ⁊ ſimilium: et vnusquiſq̄ in veneratiōe idolorum quere- bat ppiū cōmodū ⁊ inordinatū affectū: ſic luxurioſi deā veneris ⁊ priapi: ⁊ amoroſi adonidē: de quo refert Ouidi⁹ methamor- phoſ. ll. xliij. put plen⁹ habet in ſermōe de dhica. x. poſt penthecoſtes ſub themā- te. Nos autē feciſtis eā ſpeluncā latronū. Caſti vero deē veſte ſacrificabant ⁊ ſic de ſilib⁹. Unde ⁊ iudei ad tantā deuenerūt dementiā q̄ filios ſuos ⁊ filias ſuas imo- lauerūt demonijs: vt pleniffime pz in pre- dicto ſermone de dhica. x. ⁊ q̄ execrabili⁹ ē filios ſuos p̄mogenitos interfecerūt vt de capitib⁹ eorū ſibi facerent ſimulacra vñ tecas demonū. Et ex cōmodo ppiū idola- tria ortū habuit. Itā legi� q̄ nūus qui nī- ntuen p̄didit ⁊ noīe ſuo noſauit: p̄m ha- buit noīe belū: quo mortuo fecit ſtatūā in illius memoriā ſibi fieri quā tantū bono- rauit vt omīs malī ad eū conſugientes ma- nerent ipuniti ⁊ ſecuri: ppter q̄ multi ſta- tuā illā in ſanore nini venerabant ⁊ tādē p deo coluerūt. Ingredebant autē demo- nes ſtatuas illas vt oſtendentes monſtra ⁊ dantes rīſa magis hoīes ludificārē: gē- tes autē circūiacētes exemplo niniuitarū pa- rentib⁹ ſuis ſtatuas fecerūt: ⁊ eas adora- uerunt: ⁊ exinde cepit idolatria. Ex nomi- ne quoq̄ belī fm̄ diſſa idiomata ſūt etia⁹ deriuata diſſa idolorū noīa: nā babiloni vocabāt idolū ſuū beel. paleſtini baal. alij baalim. moabite. beelphegor. Sydonij be- elzebub: quē vocabāt pncipē demoniorū: qz dicebāt in hoc idolo lucifer habitare ⁊ ex eo futura p̄dicere: infirmos curare: ml- tiſq̄ modis illos deluſit donec nudi ⁊ rel- hinc exeant: nihil ſecū pter pctā portātes. Unde beat⁹ Andreas dicit in legēda ſua. q̄ chriſtus veniens in hunc mūdū docuit idola eſſe demonia vana que talia ſuadē: per que deus offendat vt offeſus ab eis auertatur: ⁊ auerſus non exaudiat ⁊ nō ex- audiendo ipſi a diabolo captiuentur: ⁊ ca- ptiuari tamdiū deludantur donec nudi ⁊

Causa idolatrie

1. Delectatio
2. Inordinatio
3. Ignorantia
4. Superbia

rei de corpore exeant nihil secum nisi pec-
cata portantes quod a nobis auertat Iesus
Christus.

De pphaniis ac diuersis practi-
cationib⁹ cū demonib⁹ ad aliq⁹ sciē-
da vel faciēda & de fato: Ser. III

Non habebis deos

N alienos coram me. Exod. xx. In
ista clausula prohibent illa per
que mens humana auertit a reuerētia cre-
atoris sui: & sic prohibent omnes prophe-
ne pactiones cum demonib⁹ siue sint p in-
cantationes verborū siue per inscriptiones
characterum vel imaginum siue per im-
molationes sacrificiorum. In his tribus
pstant omnes artes magicę. Prohiben-
tur igit⁹ omnia ex quibus fiunt prophane
pactiones demonū siue sint ad transmutati-
ones naturarū sicut fecerant magi pharao-
nis: siue ad ludificationes sensuum sicut fa-
ciunt histrioines: siue sint ad inuestigatio-
nes futurorū contingentū vt faciunt diui-
ni: omnia ista vocat Aug⁹. pactiones de-
monū: eo q⁹ in talibus attribuit creature
q⁹ soli creatori deberet attribui: de quib⁹
dicit in cantico Deutero. Pronocauerūt
eum in dijs alienis & in abominationibus
suis ad irā cōcitauerūt. Aiso igit⁹ in ser-
mone pcedenti de idolatria: iam psequē-
dū est de diuinatione. Ad cui⁹ euidenti-
am q⁹ pōt: vtrū diuinitio sit peccatū: sic
videt⁹ dñs velle Deut. xviij. vbi precipit:
Nō sit qui phtiones pstat neq⁹ diuinos.
Ad hoc rñdet doctor sanctus 2^a 2^e. q. xcv
q⁹ in noīe diuinationis intelligit quedā
pnunciatio futurorū. Futura g⁹ duplici p-
nosci possunt. pmo in suis causis. Secū-
do in seipīs. Cause vero futurorū triplici
se habent: quedā est semp⁹ & ex necessitate
producunt suos effectus: & huiusmodi ef-
fectus futuri pnosci possunt per certitudi-
nem: & pnunciari ex cōsideratione suarū
causarū: sicut astrologi pnunciant eclipses
futuras. Quedam vero cause producunt
suos effectus nō ex necessitate nec semper
sed vt in plurib⁹ & raro deficiunt: & per hu-
iusmodi causas pnt pnosci effectus futuri
nō p certitudinē sed p cōiecturā quandā.
sic astrologi p cōsiderationē stellarū quedā
prenoscere & pnunciare possunt de plu-
uijs & siccitatibus ac medici de sanitate &

morte. Quedam deniq⁹ sunt cause que fm
se si considerentur se habent ad vtrūlibet:
q⁹ pcpue videt⁹ de potentijs rōnabilib⁹
que se habent ad opposita fm pōm: & ta-
les effectus vlt⁹ etiā si q⁹ effectus vt in pan-
ctoribus casu accidūt ex naturalibus cau-
sis p cōsiderationē causarū prenosci nō pos-
sunt: quia eorū cause nō habent inclinatio-
nē determinatam ad hmoi effectus: & ideo
effectus hmoi nō possunt prenosci nisi con-
siderent⁹ in seipīs. Homines igit⁹ hmoi
effectus in seipīs solū cōsiderare possunt
dū sunt phtes: sicut cū homo videt sortem
currere vel ambulare vel furari: sed consi-
derare hmoi in seipīs anteq⁹ fiunt est del
proprium qui solus in eternitate videt ea
q⁹ futura sunt quasi presentia. Esa. xli. An-
nunciate que futura sunt in futurū: & scie-
mus quonā dii estis vos. Si ergo q⁹ hu-
iusmodi futura vel etiā occulta prenoscere
aut pnunciare quocunq⁹ modo psum-
pserit nisi deo reuelante vsurpet sibi mani-
feste q⁹ del est: & ex hoc aliqui diuini dicti
tur ab indebita vsurpatōe. Ande Psido.
in li. ethymo. Diuini sunt dicti quasi deo
pleni: diuinitate enim se plenos simulant
& astutia quadam fraudulentie futura cō-
secturant: & tunc solum dicuntur diuinare
id est q⁹ diuinum est facere quando inde-
bito modo sibi vsurpant pnunciationes
futurorū euentuum: nō ea que ex necessa-
rio veniunt: vel vt in pluribus que huma-
na ratione prenosci possunt: nec etiā deo
reuelante: & tunc constat esse peccatū. Et
xxvj. q. v. dicitur. Qui diuinationes expe-
runt & morem gentilium subsequuntur: vel
in domo sua huiusmodi homines introdu-
cunt exquerendi aliquid magica arte que
explandi causa sub regula quinquēnij is-
ceant fm gradus penitentie diffinitos scz
a sacerdote. Blo. ibidē isti scz diuinatores
fm legē concremantur: sed ille i cuius do-
mo hec fiunt post publicationē bonorum
in exilium mittit⁹ vt. L. de maleficijs. nul-
lus. fm iura vero ppter detestationem cri-
minis in accusatōe non admittunt⁹. ij. q.
viij. quisquis. item sunt excommunican-
di. xvj. q. v. c. sortes. & si clericus est depo-
nendus. c. quisquis. nec admittitur ad te-
stimonium: extra de testi. c. testimonium.
& si notorium est encharistia denegatur. d.
consecrati. distinc. ij. c. pro dilectione: vbi
legitur de magis et histrioines: & mul-
tis alijs penis in iure puniuntur. Ad

Summ. de iur. i.

pena talis

7

7

b ij

actio magis (Inocentius 3us v. 111)
q⁹ sunt in his (Inocentius 3us v. 111)
scribit⁹ & (Inocentius 3us v. 111)

De decalogi

precepto

si quis: vtrū ergo nō licet vti ministerio vt arte demonū ad cōgscendū futura vel ad aliqd aliud. Rūder Alstē. li. j. xi. q. vti ministerio diaboli xte diuina ei aliq li- cita impando hoc lz sic paulus Act. xvj. imperauit spiritui malo vt exiret a puella pbitonica: sed vti eius ministerio familia riter eū inuocando pbitū r illicitū ē nō solū lege positua sed etiā diuina. Leuē. xix. vbi pcpit occidi q sciscitat magos et ariolos. Ceterū hec diuinatio tā pnciosa diuidit in multas spēs. specialit tū est tri- plex gen^{us} diuinatiōis r sub quolibet horū multe spēs cōtinent: quoz pūmū gen^{us} fit p manifestā demonū inuocationem ad est grauiūmū r pmet ad necromātics: nā multo grauius ē demones inuocare q ali- qua facere quib^{us} dignū sit q demones se ingerant: Et diuidit in mltas spēs: qz de- monēs expresse inuocati solent qñs futu- ra p dicere ingerētes se aspectui r auditui hominū prestigiosis quibusdā apparitio- nib^{us}: que spēs vocat prestigii ex eo q ocu- li hoim pstringunt ad nūmū demonis ap- parentis vt in hālaā ppheta. Hūeri. xxij. Et de pcessu in sermone de penthecos. Le- perit loqui varijs linguis. Qñs xō ap- parent p somnia: r vocat diuinatio somni- orū: nā licet qñs causa somniorū fuit vl ē a deo qui ministerio angeloz aliq hominī bus reuelat in somnijs pferim in lege ve- teri. fm illud Hūeri. xij. Si quis fuerit in- ter vos ppheta dñi in visu apparebo ei vl per somniū loquar ad illū. Multoties tñ opatiōe demonū fantasie dormientib^{us} ap- parēt: ex quib^{us} qñs futura reuelāt his q pacta illicita cum eis habent: vel eis etiā qui supsticiose somnia obseruāt: cōtra qd dicit Deūf. xviii. Nō inueniat in te q obser- uet somnia. Qñs proinde p mortuoz ali- quoz apparitiōē vl locutiōē r vocat ne- cromātia: nam necros grece mortuū man- tia diuinatio nūcupatur fm vñd. qz qui- busdā pccatiōib^{us} adhibito sanguine vidētur resuscitati mortui diuina r ad in- terrogata rēdere. Qd si opponit hoc lici- tum esse eo q Sauli inqretū de futuro euē- tu belli. j. Regū. xxviii. c. a muliere habēte spiritū pbitonus apparuit samuel r euen- tum futurū p dixit: nō em fauent aīe sancto- rum illicitis interrogatiōib^{us}. Ad hoc rñ- det Tho. scda. x. q. xcv. q sicut Aug. dicit ad simplicitatē. Nō ē absurdū credere ali- qua dispensatiōe pmissum fuisse vt nō do-

minante arte magica vel potētia sed dispē- satione occulta que pbitonissimā r saulem latebat se ostēderet spūs iusti aspectib^{us} re- gis diuina eum snia pcussurus: vel non sa- muel a requie sua suscitāt^{us} est sed aliquod fantasma r illusio imaginaria machiatiōis diaboli facta quā scriptura samuel appel- lat sicut solent imagines rex suoz nomini- bus appellari. Qñs etiā futura pñunci- ant per hoies viuos: vtz in arrepticijs r h- est diuinatio per pbitones a pbitio appol- linis qui dicebatur eē auctor diuinadi: ta- les aut accedēte r ab eis occulta require- re: vt furtarē. r. stricte pbitū est. xxvj. q. ij. v. vij. in diuersis caplis. Nā hec omia deū ad iracundiā r vindictam puocāt. Hinc vt habet. iij. Reg. j. Ochozias egrotās et cōsulēs beclzebub deū accharō: a deo mor- tis vindictam accepit ex ore helie pphete. Qñs deniq futura pñunciāt per aliq s fi- guras vel signa que in rebus inatatis ap- parent: que si apparēt in corpore terrestri: vt vngue ferro vl lapide polito vocat geo- mantia: si in aqua vocatur hydromātia: si in aere aereomātia: si i igne pyromātia: et ista qttuor genera sūt pncipalia fm qttuor elemēta. Si deniq apparēt i viscerib^{us} ani- malū imolatorū in aris demonum vocat aursupitiū: r sic patet de primo genere di- uinatiōis. Scdm aut genus est p solā cō- sideratiōem dispositiōis vl motus alteri^{us} rei qd pmet ad augures r hz multas spe- cies: Hā qñs cōsiderātur dispositiōes fi- gurarū in aliquib^{us} corporib^{us} visui occur- rentes: r tūc erit quedā diuinatiōis spēs que diuersificat: qz ex liniamētis man^{us} cō- sideratis diuinatio sumpta vocatur cyro- mantia quasi diuinatio man^{us}. Si ex qbus- dam figuris in spatula culusdā aīalis ap- parētis vocat spatulamātia r sic de alijs. Qd si fiat cōsideratiō circa verba hominū alia intentiōe dicta: qd qz intorquet ad fu- turū qd vult pñoscere vocat omen. Qd si obijciatur diuinatio p omia nō ē illicita: qz gedeon qui ad heb. xi. in nūero sanctorū post vñs fuit omine ex hoc q audiuit re- citationē r interpretatiōem cuiusdā somnij. vt dicit Judi. vij. Similiter r eliezer seru^{us} abiae: vt legit Hē. xxiiij. Ad hoc rñdz do- tor scus. vbi. s. q gedeon obseruauit reci- tationem r expositionē somnij accipiēs ea pro omine quasi a diuina puidētia ad fut- instructiōem ordinata. Silr r eliezer xba- puelle ofone pmissa ad deū. Nō tñ nobis

Triplex spēs
diuinatio

ppheta

2
Somnia

3
necromātia

in no-
māte
diuina

in no-
māte
diuina
in no-
māte
diuina
in no-
māte
diuina

in no-
māte
diuina
in no-
māte
diuina
in no-
māte
diuina

primus

Sermo III

licet quia verba humana que accipiunt pro
omnino subdunt dispositioni stellarum
vel similia: licet aliqui disponunt secundum diuina
nam prudentiam: ut patet in Bede et Eliezer
ac etiam in Jonathane qui dixit ad armigerum
suum. j. Reg. xliij. Si ita locuti fuerint ad
nos manete donec veniamus ad vos item
in loco nostro nec ascendamus ad eos. Si autem
dixerint: Ascendite ad nos ascendamus ad
eos qui tradidit eos deus in manibus nostris: hoc erit
nobis signum. frequenter tamen fiunt secundum opera
ratione demonum ut observantes illudant: nam
his qui ex opinione vana vel falsa procedunt
ingerit se demonis operatio: ut hominem animos
implicet vanitati vel falsitati. Porro si sit
consideratio circa mortem vel voces ausu seu
quorumlibet aialium vel per sternutationes ho-
minum vel aialium: hoc generaliter pertinet
ad augurium quod dicitur a carritu auium: sic au-
tem ad inspectionem auium: quorum primum
pertinet ad aues: secundum ad oculos in quibus
principue homines considerari solent asseribentes
spiritum prophetie coram oculis canibus galli-
nis et similibus: ad prouidendum ea que sunt ho-
minibus incognita. Male dicta infantia
qua fere laborant infiniti: quos precipitur
Deus. xviij. Non inueniat qui obseruet angu-
ria. Alimur cum manifestum est quod mors vel gar-
ritus ausu: vel quocumque dispositiones hominum
in rebus considerate non sunt causa futurorum euen-
tuum: nec ex eis cognosci possunt. Notandum
tamen ad maiorem euidentiā quod causa operationum hu-
manorum aialium est instinctus: quidam qui mouentur
motu nature: quod non habent dominium sui actus:
hic igitur instinctus ex duplici causa procedere potest.
Primo ex causa corporali: cum enim non habent nisi aia-
sensitiuā: cuius omnes potentie sunt actus cor-
poraliū organorum: id subiacet eorum animā di-
spōitioni continentium corporum et primordia-
liter celestium: et ideo nihil prohibet aliquos eorum
operationes esse futurorum signa: in quantum confor-
mantur corporum celestium dispositioni et etiam
veris continentis ex quibus pueniunt aliquid futuri
euentus. In hoc tamen primo considerare oportet
quod homines operationes non extendunt nisi ad pre-
cognoscendum futura que causantur per mortem cele-
stium corporum. Secundo vero non extendant nisi ad
ea que pertinent aliquantulum ad homines animalia perti-
nere. Consequens enim per celestia corpora cogni-
tionem quandam naturalem et instinctum ad ea que
eorum vite sunt necessaria: sicut sunt imitati-
ones que fiunt per pluuias et ventos et alia hu-
iusmodi. Alio modo causantur instinctus hu-
iusmodi ex causa spirituali: ut scilicet vel ex deo vel in

colūba super christum: et in coruo qui paupere
belia: et in cere quod suscepit et eiecit Jonam
prophetam: vel ex demonibus qui vtuntur hu-
iismodi operationibus brutorum aialium ad im-
plicandas animas nouis opinionibus: et eadem
ratio videtur esse de omnibus alijs. Cum igitur natura
liter aliqua cognoscunt circa futuros tempore
euentus: ideo ad hec cognoscenda consi-
derare eorum voces et motus non est illicitum:
puta si quis ex hoc quod cornicula frequenter cro-
citatur predicat pluuiam cito venturam: et cetera
similia que multa reperiuntur in naturalibus.

Denique si sit consideratio circa mortem siderum
hoc pertinet ad mathematicos quantum ad consi-
derationes naturalium dierum que ponuntur esse fati.
Pro quo sciendum secundum Aristoteli. li. i. ti. xij. quod opi-
nio fuit quorundam mathematicorum quod ex vi
positionis siderum necessario causatur in homi-
nibus diuersitas morum: ita quod talis est quod sit
in moribus quale facit ipsum esse dispositio si-
derum in qua conceptus vel natus est: et ista vim
vocauerunt nomine fati. Quod si quis: vix igitur
tur ex impressione luminarium celestium causetur
in hominibus diuersitas morum. Respondet
Aristoteles. ibidem quod mores hominum et euentus fu-
turoz a sideribus causari intelligi dupliciter
potest. Primo modo quod intelligatur necessario
et sufficienter: et tunc non tamen est falsum si etiam
hereticum: quod repugnat christiane religioni.
tunc quod veritas fidei in hoc errore saluari
non potest. Cum enim ponitur omnia necessario a side-
ribus euenire tollit meritum: et per consequens
premiū tollit et gratiam: et per consequens gloriam
tunc etiam quod morum honestas per hunc errorem
pudicitiā patitur dum culpa peccantis in side-
ra refunditur licentia malefaciendi sine re-
pensione conceditur: et hoc ad honorandum et
colendum sidera incuruat. Secundo modo
quod intelligatur dispositiue et contingenter: et sic
potest habere veritatem: quod nec rationi nec fidei re-
pugnat. Planum est enim quod varia dispositio
corporis multum facit ad variationem effectuum
et morum aialium: ut plurimum enim anima complexi-
ones corporis comitatur: unde colerici sunt
iracundi: sanguinei benigni: melancolici
inuidi: flegmatici pigri: hoc tamen non est ne-
cessario eo quod anima dominatur suo corpori ma-
xime quando est adiuta per gratiam: multos enim
videmus colericos mansuetos: melancolicos
benignos. Cum ergo virtus corporum
celestium operatur admixtionem et qualitatem
complexionum. Hinc est quod per consequens ope-
ratur quodammodo ad qualitatem morum: valde
tamen ex longinquo quod plus facit ad qualitatem
b liij

De decalogi

cōplexionis virt⁹ nature inferioris q̄ vir-
tus siderū. Et ideo cōcludēdo dicēdū est q̄
corpa celestia non p̄t p̄ se esse cā opationū
ll. arbi. licz p̄t ad b̄ inclinare dispositiue
inquātū inclinationē impmūt i corp⁹ hūa-
nū: t p̄ p̄s in vires sensitivas q̄ sunt act⁹
organoz corpaliū t q̄ inclināt ad act⁹ hūa-
nos. t q̄ homines vt plurimū has passiōes
corpales sequūt. t sic act⁹ disponūt vt plu-
rimū fm̄ has inclinatioēs celestīū corpoz:
tō de his astrologi q̄sq̄ vera dicūt. s̄ expli-
mur q̄ inclinationē celestīū corpoz hō per
rōnē opari pōt cui sensitīue vires obediūt:
vt pbat phus. j. Ethic. t in. iij. de aia. Et sic
pōt intelligi qd̄ dicit p̄tolome⁹: q̄ hō sapi-
ens dñat astris: q̄ p̄ sapiētīā suā ea vitare
pōt ad q̄ disponūt astra sic is quē corp⁹ ce-
leste disponit eē gulosum t luxuriosuz sub-
missus rōnis: ecōtra sobri⁹ t castus esse pōt
put etiā scribit Cassian⁹ i ll. collationū. q̄
quidā socratē inspiciēs dixit: oculi tui cor-
ruptiores pueroz. t cū discipuli socratis cō-
uitiū illatū suo m̄gro vellent vlcisci. socra-
tes ait: quiescite sodales desicite sum eteni-
sed me virtute cōtineo. Ultimo queri pōt
vtr̄ dies egyptiaci sunt obseruādi. Breuiter
dicendū: q̄ illos obseruare q̄sq̄ est idola-
trie t infidelitatis: vt cū obseruant in his
q̄ pure depēdent aliq̄ hominis arbitrio: vt i
domoz edificatiōe belloz exercitio t silib⁹.
Quāq̄ vō pūdētie t sagacitatis est vt euz
obseruat in his q̄ h̄nt cām naturālē vt po-
tionib⁹ minutioib⁹: sic obseruare dies q̄ ad
seris purificatiōz t t̄pis q̄litate est puidē-
tie s̄ solū ad nūcupationē est vanitatis: vt
sez in sexta feria sit melius sanctificare q̄ in
q̄nta. Sicut obseruari pōt cursus lune i plā-
tatiōib⁹ vel infertioib⁹ arboz: vtpote in
fine decrescētie ei⁹ t in serendis semib⁹ in
nouilunio: q̄ ad b̄ sunt rōnes naturales.
Quāq̄ etiā necessitatis t obediētie: vt patz
in nuptijs celebrādis t festis. vnde de his
multa dicunt i decretis. xxvj. q. v. c. nō li-
cet xp̄ianis tenere traditiōes gentiliū: q̄ tū-
līa facilius nō intelligit nisi in glo.

De quattuor generib⁹ sortiu ac
arte notoria carminatione diuina
temptatione t demonū adiurati-
one: Sermo III.

¶ **On habebis deos**
alienos corā me. Exod. xx. Jā ordine debi

precepto

to psequēdū est tertiu gen⁹ diuinatiōis qd̄
ptinet ad sortes t sit qñ facin⁹ aliqd̄ vt no-
bis manifestet aliqd̄ occultū sine tñ exp̄ssa
demonū inuocatiōe: t h̄z etiā multas spēs
q̄ qñq̄ sit ex cōsideratiōe eoz q̄ enentūt ex
quibuscūq̄ q̄ ab homib⁹ serio fiūt ad aliqd̄
occultū inquirēdū siue p̄ p̄tractionē pun-
ctoꝝ qd̄ ptinet ad artē geomātie siue p̄ cōfi-
derationē figuraz q̄ veniūt ex plūbo lique-
facto in aquā piecto siue ex q̄busdā cedu-
lis scriptis t i occulto positis dñ. cōsiderat⁹
quis quā accipiat: vel etiā dum cōsiderat⁹
qd̄ apienti libruz occurrat q̄ oia sortiu no-
mē h̄nt. Hinc generalit⁹ q̄ri pōt: vtrū pec-
catū sit in characterib⁹ q̄ fieri solēt a pluri-
bus. Rēdet Rēstē. q̄ ē magnū peccatū fa-
cere characterē aliū q̄ signū crucis: q̄ fuit
ad demonū mīsteriū implozādū qd̄ nullo
mō licet: nec x̄tutē h̄nt ex se s̄ ex diabolica
pactiōe. sic em̄ diabol⁹ pepigit cū his q̄ fue-
rūt ei familiares q̄ talia signa recoḡsceret
t ad talia se p̄sentē offerret. Fingit autē p̄
illa se cogi vt ostēdat aliqd̄ esse virtutis in
h̄mōi artib⁹ in q̄b⁹ sunt multa nebhāda p̄
q̄ abducit hō a fide t cultu diuino. nec hoc
facit diabol⁹ vt i illis delectet: s̄ pōt i in-
fidelitate facientiū. Et notandū fm̄ Tho-
scōa 2°. q. xcv. q̄ sortes pprie dicūt cū ali-
qd̄ sit vt eius enētū cōsiderato aliqd̄ occultū
innotescat. Et si q̄rat sortiu ludicio qd̄
cui sit exhibendū siue illud sit res possēssā
siue honor pena dignitas vel actio aliq̄ vo-
cat sors diuinatoria. Si autē querat qd̄ agere
oporteat vocat sors cōsultoria. Si vō q̄rit
qd̄ sit futurū vocat sors diuinatoria. Act⁹
aut hōim q̄ inquirūt ad sortes nō subdūf
dispositioni stellaz nec etiā enētus ipoz. t
tō si q̄s ea intentiōe sortib⁹ vtrā qñ h̄mōi
act⁹ hūani q̄ requirūt ad sortes fm̄ dispo-
sitionē stellaz sortiant⁹ effectū vana t falsa
est opinto: t p̄ p̄s nō carēs demonū inge-
stione ex qua talis diuinatiō erit illicita t
superstitiosa t ideo phibita. xxvj. q. v. c. sor-
tes. quib⁹ cūcta vos vestris discriminatis:
id est in discriminē adducitis puincijs quas
patres damnaverūt nihil aliud q̄ diuina-
tiones t maleficia decerniūt. q̄ obrem vo-
lumus illas omīno damnari. t vltra inter-
christianos nolum⁹ nominari: t ne exerce-
ant anathematis interdicto phibemus.
hec Leo papa. liij. ad episcopos britanie.
Non tamē omnis sors phibet nec est ali-
quid mali in sui natura licz prohibeat in
lege positua sicut t multa alia phibent cu-

Sort
4° fm̄
diuina
falsa
diuinatoria

luis causam ponit. xxvj. q. ij. c. fors non est
aliquid mali. per totum. Ad euidentiā
igitur quādo fors admittit et quādo non: sci
endum quod quattuor modis capis fors. Pri
mo modo per casu fortuito vel euentu puta
quando faciunt lotos per festucas vel scri
bendo partes diuersis cedulis ut sic appa
reat cui fors accidit: et hec quidem non est
licita in electionibus et alijs spiritualibus
que ex spiritu sancti inspiratione fieri de
bent: ut patet extra de sorti. c. si. Admiru
cum sic posset indignior p̄fici: et dicitur Job.
an. q. sortilegium phibetur in quocunq;
actu in quo requiritur canonicus titulus in
regula prima lib. vi. Nec obest quod fors ceci
dit super mathiam et super ionam: quia hoc
factū fuit inspiratōe diuina. Si vero talis
fors exercet in dubijs quod occurrūt circa re
p̄rales dignitates que ad terrena dispo
nētia ordinantur vel ad alia temporalia
diuidentia: tunc licita est et permissa quod te
netur Jo. an. et lau. xxvj. q. ij. in summa. s. in
principio: et inter clericos admitti potest
ubi de temporalibus agitur: ut patet extra
de prebend. et digni. c. cum fm aplum fm
Job. an. et hosti. de sortileg. c. si. Similiter
fm Tho. scda 2. q. xcv. si necessitas immi
neat in aliquibus licitum est cū debita re
uerentia diuinum iudiciū sortibus implo
rare. Unde dicit Augu. in epistola ad ho
noratū: si in ministerios dei sit disceptatio
quod eorum tpe p̄secutōis maneat ne fuga oīm et
quod eorum fugiat ne morte oīm deserat ecclia:
quod disceptatio si nō aliter potuerit termina
ri quātum mihi videtur: qui maneat et qui
fugiant sorte legendi sunt. et iterum in pri
mo de doctrina christiana dicit: si tibi abū
daret aliquid quod oportet dari eis quod non
haberent nec duobus dari potuisset si tibi
occurrerent duo quorum neuter alium vel
indigentia vel gratia te aliqua necessitate
superaret: nihil iustus faceret quod ut sorte
legeres cui dandum esset quod dari vtri
que non posset. Secundo modo fors capis
pro sortilegio: et tunc fors ut dicit leo pa
pa: nihil aliud est quod diuinitas vel malefi
cium a sanctis patribus damnata et fm b
non est licita: et ideo phibet ne exercea
tur sub anathematis interdicto. xxvj. qst.
v. c. sortes: ideo non credenda nec exer
cenda. ut patet. xxvj. q. ij. s. bis itaq;. Admiz
quod tales sortilegi ea quod soli deo cōpetūt sibi
vsurpare conat expectantes iudiciū sortium
ex demonibus: sic Ezech. xxi. legitur quod rex

babylonis stetit in biuio in capite duarum
viarum diuinationem querens cōmiscēs sa
gittas interrogauit idola extra consuluit: et
tales illicite sunt que phibentur fm ca
nonēs: quod si iudiciū sortium expectatur a
deo scdm illud prouerbio. xvj. Sortes mit
tuntur in sinu: sed a domino temperantur:
tunc talis fors scdm se nō est malum ut di
cit Augustinus. potest tamen in hoc qua
druplex peccatum incidere. Primo si abs
que ulla necessitate recurrat ad sortes: hoc
videtur ad dei temptationē pertinere. Se
cundo si necessitate sed absque reuerentiā sor
tibus utatur. unde Beda super actus apo
stolorum. Si qui necessitate cōpulsī deum
putant sortibus apostolorū exemplo cōsu
lendum esse: videant hoc ipsos nō nisi col
lecto fratrum cetū et precibus ad deum fuis
egisse. Tertio si diuina oracula conuertan
tur ad terrena negocia: unde dicit Augu
stinus: et habetur xxvj. q. ij. c. Hi qui de pa
ginis euangelicis sortes legunt: et si optan
dum sit ut illud potius faciant quod ad demo
nia consulenda concurrant: tamen ista mi
hi displicet consuetudo ad secularia nego
cia et ad vite huius vanitatē diuina oracu
la velle conuētere. Quarto in electionib;
ecclesiasticis ut dictū est. Tertio modo ca
pitur fors pro capitalitate vsurarii. ut patet
de vsuris. c. j. et ij. et c. conquestus. Quarto
modo pro parte et portione: ut extra de
prebendis. c. cum scdm apostolum. sed de
his duobus nihil ad propositum. Cete
rum de alijs obseruantijs superstitionis p
sequendo. Notandum est primo quod ars no
toria est illicita: quia scdm Thomā secun
da scda. q. xcvj. quibusdam utitur ad acq
rendum scientiā que scdm se nō habet vir
tutem causandi scientiā: sicut inspectione
quarundā figurarum et p̄olatione quorū
dam verborum ignotorū et alijs hmoi et iō
hmoi ars nō utit his ut causis sicut ut signis
non autē ut signis diuinitus institutis: si
cut sunt signa sacramentalia. unde restat
quod sunt signa superuacua: et per consequēs
pertinentia ad quedam pacta cum demōi
bus placita et cōfederata: qua prop̄a chri
stianis penitus repudianda. Secundo ob
seruantie ordinate ad immutationes cor
porum scilicet ad sanitatem: et huiusmodi
si naturaliter possunt tales effectus causa
re tunc non sunt illiciti: quod si non videant
posse causare tales effectus naturaliter cō
sequēs est quod nō adhibeant ad hos effectus
b. liij.

De decalogi

causandos tanq̃ cause sed solum q̃si signa. et sic p̃tinent ad pacta significationū cū de monib⁹ inīta ex q̃ p̃t̃: q̃ si simpliciter adhibeant res naturales ad aliquos effect⁹ pducendos ad q̃s putant naturalem habere virtutē nō est supstitiosum neq̃ illicitum: si tñ adiungant aliqui characteres vel noīa vel alie quecunq̃ vane obſervationes que manifestū est naturalr̃ efficacitā nō habere erit supstitiosum et illicitū. Tertio obſervat̃e que ordinant ad p̃cognoscēda aliqua fortuna vel infortunia. s. q̃ aliq̃ t̃pa vel loca vel audita ṽba vel occurrus hominū vel animalū aut disforti et inordiati acus aliq̃ p̃lagiū habēt boni vel mali futuri: et infinita similia sūt supstitiosa et illicita: quia talia attendunt nō vt quasdam causas: s̃ vt quedā signa futuroz̃ euentū: nō tamē obſervant vt signa a deo tradita cum ex auctoritate diuina nō sunt introducta sed magis ex vanitate hūana coopante demonū malicia: nā qd̃ a principio in istis homines aliquid veri sunt experti casu accidit: s̃ postq̃ incipiūt hoīes h̃mōi obſervat̃iōis suūz̃ animū implicare multa s̃m h̃mōi obſervat̃iōes eueniūt p̃ demonū deceptiōnes: vt eis hoīes implicati curiosiores fiant et sese inserant multiplicib⁹ laqueis p̃niciosi erroris vt Aug. dicit in. ij. de doct. christiana. Quarto in scripturis q̃ suspendunt ad colla cōsiderandū est primo quid sit qd̃ scribit̃: q̃ si est aliqd̃ ad inuocatiōes demonū p̃tines scz̃ characteres vel ignota nomia: tūc manifeste supstitiosum est et illicitum. Anō Criso. supra mat̃. dicit q̃ phariseoz̃ significantiū fimbrias suas exēplo nunc multi aliqua hebraica noīa angeloz̃ cōfingunt et scribūt et alligant que nō intelligentibus metuenda vident̃. Est etiā cauendūne aliquid falsitatis cōtineat: q̃ sic eius effect⁹ a deo nō possit expectari qd̃ nō est testis falsitatis: deinde cauendū ne cuz̃ sacris l̃ris ponatur ibidē character p̃ter si gnum crucis: vel ne spes ponat̃ in mō scribendi vel ligandi vel in similib⁹ que non p̃tinet ad diuinā reuerentiā quia supstitiosum esset et illicitum: et idem intelligendū est in incantatiōibus serpentū vel quozūlibet animalū: et etiam in collectiōibus herbarū medicinaliū: ex his p̃t̃ q̃ si scribuntur nomina inusitata quasi noīa dei ineffabilia et in quib⁹ scribit̃ vel dicit̃ quicunq̃ sup se porauerit istud breue nō p̃clitabilē sic vel sic: aut illud vel illud bonū sibi con

precepto

tiget: p̃culdubio sunt reprobāda nec portanda: et peccant qui scribunt portant donant vel vendunt vel etiam portanda docent nisi fuerint adeo simplices q̃ ignorātia eos accusaret que nō excusat si sup hoc fuerint moniti vel instructi. Hic q̃ri pōt de carminatricib⁹ et carminatorib⁹ que carminant infirmos pueros vel alia ṽtrū peccant mortaliter. R̃ndet Huil. frater ray. et Astēn. li. j. ti. xv. q̃ si nihil supstitiosum dicunt vel faciunt nec dicit vel fieri mādant sed vtunt plurib⁹ licitis et etiam adiurant onibus sicut p̃ passionem crucē et h̃mōi nō peccant nisi talia fecerint post p̃hibitionē sibi ab ecclesia factam: sunt enī p̃hibenda p̃pter multa supstitiosa que solent ibi misceri nisi fieret p̃ aliquem discretū et deuotū q̃ funderet orōnem nō sup pomū pirū vel cingulum sed super infirmū manū imponens nec tales sunt p̃hibēdi nisi timeatur q̃ ad illoz̃ exemplū indiscreti et supstitiosi sibi vsurpent abusum illoz̃ exemplo se tuentes. De his p̃inde qui p̃ viuis q̃s odiunt scienter missas defunctoz̃ cantant vel cantare faciunt habet. xxvi. q. v. ca. q̃ cunq̃. Abi dicit̃ pleriq̃ etiaz̃ sacerdotum sauctati inimicitie dolo missam p̃ rege defunctoz̃ pmulgatam fallaci voto p̃ viuis student celebrare hominib⁹: vt his p̃ quo sp̃m offerat sacrificiū mortis incurrat p̃culū: p̃inde nostre elegit vnanimittatis cōuentus vt si quis deinceps talia p̃petrasse fuerit detent⁹ a p̃p̃ij deponit̃ ordinis gradu: et tam sacerdos q̃ etiam ille qui eū ad talia pagenda incitasse p̃pendit̃ perpetuo ergasculo relegent̃: hoc toletanū cōciliū.

Secdo queri potest de his qui deū tēptare conant̃: de quib⁹ sup illd̃ Deut. vj. Nō temptabis dñm deū tuum: dicit glo. deum tēptat qui habēs quid faciat sine rōne p̃culo se cōmittit exp̃iens ṽtrū possit liberari a deo: ṽtrū scz̃ temptare deū sit peccatū p̃sertim cum deus qui peccatū p̃cipe nō potest p̃cipit vt hoīes eum p̃bent quod et temptare: quia dicit Malach. iij. Inferte omnē decimat̃iōem in horreū meum et sit cibus in domo mea et p̃bate me sup hoc dicit domin⁹: si nō apartiero vobis chataractas celi: in culus argumentū achaz̃ ṽtrū perat⁹ a dño eo q̃ r̃ndit Esa. vij. Nō petam et nō tēptabo dñm. Ad b̃ r̃ndit scūs 2. ho. scda 2. q. xvij. q̃ temptare est exp̃imentū sumere. nullus aut exp̃imentū sumit de eo de quo certus est: et ideo omnis temptatio

ex aliqua ignorantia vel dubitatione proce-
dit eius qui temptat: sicut cum quis ex-
perimentum de aliqua re sumit ut eius qualita-
tem cognoscat. Ignorare autem vel dubitare
de his que pertinent ad dei perfectionem pecca-
tum est: hinc manifestum est quod temptare de-
um ad hoc quod temptas cognoscat dei xru-
tem est peccatum. Si vero sumat experimentum
eorum que pertinent ad divinam perfectionem non
ut ipse cognoscat sed ut alijs demonstraret
non est temptare deum cum subit iusta ne-
cessitas aut pia utilitas et alia que ad hoc
currere debet: sicut apostoli petierunt a domino ut
in nomine iesu fierent signa. Actuum. iij. ut sic
christi virtus infidelibus demonstraretur:
et sic deus volebat signum dare regi achaz
non pro ipso tantum: sed pro totius populi instructi-
one: et ideo reprehendit quasi impediret com-
munis salutis quod signum petere volebat. Et
nota generaliter quod quis deum expresse tem-
ptat: ubi quando ea intentione aliquid a deo
postulat ut dei scientiam potestatem vel volun-
tem exploret. Factis autem expresse temptat
quod per ea que facit intendit experiri sume-
re divine potestatis sapientie vel pietatis
sed quasi interpreta iue deum temptat qui
et si non intendat experimentum de deo sumere
tamen aliquid petit vel facit ad nihil aliud
utile nisi ad probandum dei potestatem sapien-
tiam vel bonitatem: sicut cum quis equum
currere facit ut euadat hostes hoc non est ex-
perimentum de equo sumere: sed si equum curre-
re facit absque ulla necessitate aut utilitate
hoc nihil aliud esse videtur quam experimentum su-
mere de equi velocitate: et idem est in omni-
bus alijs rebus: et sic patet quod quis ex ne-
cessitate vel utilitate se committit in suis pe-
titionibus vel factis divino auxilio hoc non
est deum temptare: secundum illud Paral. xx. Quia
ignoramus quid agere debeamus hoc so-
lum residui habemus ut oculos nostros ad te
dirigamus. Est etiam aliud genus tempta-
tionis de quo dicitur Eccli. xviij. Ante orationem
prepara animam tuam: et noli esse quasi homo qui tem-
ptat deum: super quo dicitur Thoma. secunda. 2. q.
xcvij. quod ille qui ante orationem non prepara ani-
mam suam dimittendo si quid aduersus ali-
quem habet vel aliter se ad deuotionem non dispo-
nendo non facit quod in se est ut a deo exaudia-
tur: et ideo quasi interpretatur deum temptare: et
quis videat huiusmodi interpretationem interpretatio
ex presumptione seu indiscretionem non puenire
tamen hoc ipsum ad dei reuerentiam pertinet: ut homo
presumptuose et sine debita diligentia se ha-

at in his que ad deum pertinent: Illud. ij. 21.
ij. Sollicite curate spiritum probabile exhibere
deo. Preterea queri potest utrum ferri cadē-
tis vel aque bullientis iudicia sunt licita quod
bus aliqua exquirunt occulta et videntur ad
fortes pertinere et tamen non videntur illicita: profer-
tum cum dauid legitur inisse duellum et proba-
steu. i. Regum. xvij. et quod nihil manifestum dñs
legitur dedisse leges zelotipie que scrutabatur
de occulto adulterio: ut patet alibi. scilicet in qua
dragesima ubi agitur de luxuria. Ad hoc re-
spodet sanctus Thoma. secunda. 2. q. xc. quod indi-
cium ferri candentis vel aque feruentis or-
dinatur quidem ad aliquid occultum peccatum in
spectionem per aliquod quod ab homine fit: et in hoc pue-
nit cum sortibus: sed in quantum expectatur aliquis
miraculosus effectus a deo excedit sortium
rationem communem ubi hominum iudicium illicitum
reddidit: tum quod ordinatur ad iudicandum occul-
ta que diuino iudicio reseruantur: tamen etiam quod
hominum iudicium non est auctore divina sanctitudo.
Unde. ij. q. ij. in decre. stepha. pape ad gub-
bertum episcopum moget. nu. c. consulisti. dicitur
quod ferri candentis vel aque feruentis exa-
minatione confessionem extorqueri a quolibet
sacri non censent canones et quod scriptura patrum
documento non est sanctum suppositio ad adin-
uentione non est presumendum: spontanea enim con-
fessio vel testimonium approbatione publicata
delicta habito per oculos dei timore concessa
sunt nostro regimini iudicare: occulta vero et
incognita illi soli sunt relinquenda quod solus
nouit corda filiorum hominum: hoc ibi. Et eadem
ratio videtur esse de lege duellorum nisi quod plus ac-
cidit ad communem rationem sortium in quantum non
expectatur ibi miraculosus effectus: nisi forte
quod pugiles sunt impares valde virtute vel
arte. Unde. ij. q. iij. de hoc habetur. c. monoma-
chia vero in lege non assumuntur quia preceptum
fuisse non reperiuntur quia licet misse quosdam le-
gamus sic scriptum dauid et goliath sacra prodit
historia: numquam tamen ut per lege teneatur alicui di-
uina sanxit auctoritas: cum hec et hominum secretum
deum solummodo temptare videantur: glo. ibidem
istos etiam qui pugnant in monachibus etiam
lex humana condemnatur: ut. 2. de gloria. l. vna.
Denique quod execrabile peccatum sit coram deo
satis patet eo quod pro peccato temptationis multa sa-
liter oēs filij israel in deserto perierunt: terra pro-
missio non intraret: secundum illud psalmi. Teptat
uerunt me patres vestri etc. Et sequitur: quibus
iuravi in ira mea si inuoluerunt requiem meam
Alto queri potest: utrum liceat adiurare de-
mones presertim cum dicat Origene. super mattheum.

De decalogi

precepto

nō est fin p̄tatem datā a saluatore adiura-
re demonia iudaicū est eī hoc: nō aut de/
bemus iudeoz ritus imitari: sed pot' vti
p̄tate a ch̄isto data. Ad hoc dicendū fin
Tho. scda 2. q. xc. q. duplex est adiurādi
modus: vnus p̄ modū dēp̄cationis vel in-
ductiōis obreuerentiā alicuius sacri: et sic
nō licet demones adiurare qz ille modus
adiurandi videt ad quandā veniuolētiā
vel amicitia p̄tinere. qua nō licet ad demo-
nes vti et sic intelligit origē. Ali' p̄ modū
cōpulsionis: et sic licet nobis ad aliqd vti
et ad aliqd nō: quia licz demones adiu-
rando p̄ virtutē diuini nōis tanq̄ infimi
eos repellere ne nobis noceāt sp̄aliter vl'
corporalr fin potestātē a ch̄isto datā. Lu.
x. Ecce dedi vobis p̄tatem calcandi super
serpētes et scorpiōes et sup oēm virtutē in-
mici et nihil vobis nocebit: nō tñ licitū est
eos adiurare ad aliqd ab eis addiscendū
vel etiā ad aliqd p̄ eos obtinendū: qz h̄
p̄tineret ad aliquā societātē cū ipis habē-
dā nisi forte ex sp̄ali instinctu vel reuelatio-
ne diuina aliqui sancti ad aliqd effect' de-
monū opatione vtant: sicut legi' d̄ beato
Iacobo qz p̄ demōes fecit hermogene' ad
se adduci ad laudem dei.

De diuersis erroribus qui veni-
unt excuriosa inuestigatione: per-
uerſa interpretatione vel inordi-
nata affectione: Sermo V

On facies tibi scul

n. p̄tile. Exod. xx. Expedit de p̄ma
clausula p̄mi p̄cepti iam scdā
p̄sequimur que cōphendit in verbis thema-
tis: in qua p̄icula p̄hibent oēs false et su-
p̄stitioſe adinuētiōes error: qz omnis error
fictio mentis est: quē errorē inducit fanta-
sia mōem obnubilās q̄ facit qd illud eē vl'
detur qd nō est: omēs aut false sup̄stitiōes
et adinuētiōes error aut p̄cedūt ex impro-
bo ausu inuētiōis p̄h̄sice: sic errores
phoz: sicut ponere mundū eternū quod 2
p̄uētere totā sacra scripturā et multa alia
2. que posuerūt gentiles p̄h̄i aut p̄cedunt ex
p̄uēto intellectu sacre scripture sicut repe-
riunt infinite hereses. xxiij. q. iij. c. penul.
aut etiā p̄cedunt ex inordinato affectu car-
nalitatis: sic errores epicurtoz qui dicunt
nullā aliam esse vitā q̄ istā: et nicolaytarū
dicentū qz turpiter agere cū qualibz etiā

cum vxore alteri' vt p̄t plen' alibi. Mte.
x. Scultus factus ē omis homo: a scia sua
cōfusus ē artifex in sculpile suo. Quid
igit ad p̄mū. s. errores phoz: sciendū qz
licet infideles rudes et simplices qui nihil
aliud audierūt de fide in hoc p̄prie nō pec-
cant qz infideles sūt eo qz talis infidelitas
nō habz rōem peccati s̄ magis pene: qz ta-
lis ignorātia diuinor ex peccato p̄mi parē-
tis est secuta. fm Tho. scda 2. q. x. et idō il-
cet damnant p̄pter alia peccata q̄ sine fide
remitti nō p̄t: nō tñ p̄pter peccatū infide-
litas. An dñs Jo. xv. Si nō venisses et lo-
curus eis nō fuisset peccatū nō haberent
qd exponēs Aug'. dicit: qz loquif de illo
peccato quo nō crediderunt in ch̄istū: nec
etiā debēt damnari p̄pter transgressionē
mādatoz ecclie: qz illis nō sunt subiecti:
sed p̄pter mādata diuina q̄ naturalit' sunt
idita rōne nātū: et iō de eoz trāsgressiōe ex-
cusationē h̄nt. An qz mal' est sup illud. ij.
Cox. xi. Ipse sathanas trāsgurat se i an-
gelū luc': dicit glo. qz si angel' mal' se bonū
singat etiā si credit' bonus nō est error: p̄-
culosus aut morbid': si facit vl' dicit que bo-
nis angel' cōgruūt. eo qz nō dissentit a deo
qd ē fidei qz sensus corpis tñ fallit: mēs
vero nō mouet a vera rectaqz sentētia: sed
si quis adhereret diabolo cū iam incipit
ad mala et falsa ducere tūc incidit in p̄mū
p̄h̄i tñ qui se scientes esse lactabāt ab infi-
delitat' peccato nequaqz excusari p̄t cui'
rōem adducit ap̄lus Ro. j. dicens: reuelat
ira dei: glo. id est. vindicta p̄cti: nō em̄ ira
dicit affectū vl' p̄turbatiōē in deo: sequit'
de celo sup oēm impietātē. i. peccatū p̄tra fi-
dem et iniusticiā. i. peccatū p̄tra mores ho-
minū hoz qui veritatē dei in iniusticiā de-
tinent. i. veram de deo cognitiōē detinēt
nō sibi sed impediunt ne fiat in alios: vel
in iniusticia detinēt p̄ malā vitam in q̄ ma-
nent: vt nec verbo nec exemplo qd noue-
runt ostendāt cum tñ veritas pulset ad in-
tellectū sicut lux pulsat ad oculum p̄stīm
in illis qui naturalr sunt ingentiosi: et ne p̄-
tendāt excusatiōem ignorantie p̄sequitur
ap̄lus: qz qd notū est dei manifestū ē illis.
Et si queris quō r̄idet: deus em̄ illis reue-
lauit: adiunxit em̄ deus rōem vt inuestigā-
do creaturas venirent in cognitiōem dei
ductu rōnis naturalis. An sequit': inuisi-
bilia em̄ dei. i. natura dei inuisibilis omia
causans et ad esse pducens: vel. i. deus pa-
ter qui specialiter inuisibilis dicit' Coll.

intra p̄m

intra p̄m

intra p̄m

ex p̄m

intra p̄m

primo:

Sermo v

quia nunq̄ apparuit i specie vifibili sicut
alio psona intellecta. i. intellectuali cogni
tione cognita p ea que facta sūt pspiciunt
a creatura mundi. Lab homie. Semplena
q̄z virtus. i. filius qui dicit dei xpus r sa
piētia. j. x. p. r diuinitas. i. bonitas oia
replens r pferuas p qd intelligit spūsan
ctus: ista siliter intellecta pspiciunt ab ho
mine p ea que facta sunt. a magnitudine effi
creaturaz cognoscit potētia q patri ex spe
ciositate r pulcritudine: sapiētia que filio
et ex vsu earū r vtilitate: bonitas que spi
ritui sancto appropriat. r sic aliquo mō ha
buerūt cognitiōem trinitatis q̄tum ad ap
propriata: ille nō q̄tū ad ppria: sequit: vt
sint in excusabiles q se p ignorantiā ex
cusare nō pnt Aug. in glo. eos scptura di
cit inexcusabiles quibus nota est veritas
et pferuat iniquitas. Nam dicit Aug. de
xā religioe. q habebāt scholas a populo
sepatas in quib⁹ docebāt illos quos cole
bāt nō esse deos r templa cū ppo cōmunia
in quib⁹ eis sicut dijs sacrificabāt: sequit:
quia cū cognouissent deū p naturalē rōem
aut dei reuelationē aut creaturaz inspecti
onē vnū. i. esse principiū a quo omia nō sic
deū glorificauerūt dōitū honorē ei exhibē
do. aut grās egerūt dō bñficijs accepti r co
gnitiōe dei: s̄ euauerūt i cogitaciōib⁹ suis
magna de se existimādo: ecce pctm̄ cordis
r id. obscuratū ē tumore supbie ispiēs cor
eoz. i. rō natural. dicētes effi se esse sapien
tes. ecce pctm̄ oris sapiētia sibi tribuēdo i
būantis r ideo stulti facti sūt in diuinis: r
mutauerunt gloriā incorruptibilis dei
in similitudinē imaginis corruptibilis hoīs vo
lucrū quadrupedū r serpentū ecce pctm̄
operis: ppter qd tradidit illos de⁹ in de
sideria cordis. Idc queri pōt vtrū idola
tria sit peccatū p̄sertim cum sicut honorās
aliquid vice regis regem honorare dicit ita
honorans idolū vice dei deū honorare vi
detur. Ad hoc dicendū q sicut duplex ho
nor regi est exhibendus sic r deo scz ppri⁹
et cōmunis. pprius est facere homagium
qd alij facere est regē inhonorare. cōmu
nis aut est assurgere et filia: quod vice re
gis facere est regem honorare: sic etiam al
teri exhiberi honorem ppriū deo: peccatuz
est r hoc est idolatria. Secūdo queri pōt
vtrū bebetudo sensus que circa intelligē
tiam importat qndā debilitatē mentis p̄ci
pue quo ad p̄siderationē spiritualiū bono
rum. v. cecitas mentis que importat omi

modam p̄uatiōnē cognitiōis spirituali
um bonorū possit esse peccatū p̄sertim euz
dicat Esa. vi. Ecce cor populi hui⁹: vide
p̄cessum textus r cām excecaciōis hui⁹:
nō enim a deo infligit malum nisi malū pe
ne. Ad hoc respōdet sanct⁹ Tho. scda 2.
q. xv. q sicut cecitas corporalis est p̄uati
tio eius qd est principiū corporalis visio
nis rē. vide istam questionē infra vbi agi
tur de speciebus gule. Num vero ad
secundū scz hereses que p̄cedunt ex intel
lectu puerio sacre scripture: sciendū. q. xv.
di. ponit causa hereseum: vbi dicitur. c. ca
nones generaliū concilioz a t̄pibus cōstā
tini ceperunt: in p̄cedentib⁹ nāq̄ annis p
secutione sentiente docendaz plebiū min
ime dabatur facultas r inde christianitas
in diuersas hereses scissa est: quia nō erat
episcops licentia pueniendi in vnum nisi
tpe supradicti impatoris sub quo sancti pa
tres in p̄cilio niceno de ol orbe terraz cō
ueniētes iuxta fidē euangelicā r aplicam
scdm p⁹ aplos symbolū tradiderūt. Ad
maiores euidētiā sciendū. q vt dicit. xliij.
q. iij. c. heresis grece ab electiōe dicit. i. qz
eam sibi vnusquisq̄ eligat disciplinā quā
putat esse meliorem: quicūq̄ ergo scriptu
ram aliter intelligit q̄ sensus sanctispiritus
flagitat a quo scripta sunt. licet ab ecclesia
nō recesserit tamē hereticus appellari pōt.
Ille vero dicit aliter exponere sacraz scri
pturam q̄ spūsanctus efflagitat q ad hoc
expositionē sacre scripture retorquet qd
p̄riat ei qd ē p spiritū sanctū reuelatū. Tho.
āt scda 2. q. xi. dicit q heresis de q̄ nūc loq
mur importat quā dā corruptiōez fidelis chri
stiane: nō aut ad corruptiōez fidelis p̄tinet si
quis falsam opinionēz habeat in his que
nō sunt fidei: puta in geometralib⁹ v. alijs
hūmōi que oīno ad fidem p̄tinere nō pnt: s̄
solum quādo quis falsam habet opiniōnē
circa ea que p̄tinent ad fidem. i. ad articu
los fidei: vel ad ea ex quibus sequit corru
ptio alicui⁹ articuli. r tamē opiniōnē illaz
p̄tinaciter defendit vel retinet vel emēda
re recusat: sed vt dicit. xliij. q. iij. ca. dixit
apls: q̄ inīam suā quis falsam atq̄ puer
sam nulla p̄tinaci aīositate defendūt p̄ser
tim quā non audacia sue p̄sumptiōis pe
pererint: sed a seductis atq̄ in errorem la
psis parentibus acceperunt: querūt antez
sollicitudine cauta veritates corrigi para
ti cum inuenerint nequa q̄ sunt inter here
ticos cōputādi: ecōtra ho dicit ibidē. c. q

*non est
q̄ bonum
reperit*

heresis

De decalogi

precepto

in ecclesia christi morbidū aliqd aut prauus
sapiūt si correpti vt sanū rectūq sapiāt re/
sistant p̄tinaciter suaq pestifera dogmata
emendare nolunt sed defendere persistunt
heretici sunt. Et notandū q̄ de^o q̄ nullum
malū nisi p̄pter bonū eliciendū fieri per/
mittit hereticos seminare nō pmitteret ni
si ex hoc suis fidelibus aliquid melius p
uidere disponderet: et idē cludit Aug^o. c. vi
tino dicens: Qd id diuina puidētia mul/
tos diuersi erroris hereticos eē p̄mittit vt
cū nos interrogāt ea q̄ nescim^o sic excutia
mus pigritiā et diuinas scripturas cupia/
mus. Deniq vt vtrūq̄ detestabilem
corruptelā ostendam^o: sciendū ē q̄ hereti/
cus fin iura punit quadruplici pena. Pri/
mo excoicatione: q̄ ois heretic^o siue occul/
tus siue manifestus ē ipso iure excoicatus.
ex. e. ti. c. excoicamus. nec solū ipi sed etiaz
receptores: fautores et defensores: vt eo.
ti. c. sicut ait. et qd malus ē: Quicunq̄ he/
reticos receptores fautores aut eoꝝ defen/
sores ecclesiastice sepulture sciens tradere p̄
sumpserit excoicatus est nec absolui debet
nisi prius manib^o extumulet: et eoꝝ corpa
extra proiciat: et loc^o ille ppetuo careat se/
pultura: vt eo. ti. li. vi. quicunq̄. Secūdo
bonoꝝ suoz confiscatione et ablatioe: s̄ tamē
excoicatio ipsius confiscationis et bonoꝝ ab/
latio vel occupatio p̄ principes seculares
fieri non debet anteq̄ p iudicē ecclesiasticū
sup eo dē crimine snia fuerit pmulgata: vt
p̄ eo. ti. c. cū scdm. li. vi. Qd si p̄uertatur
postea tū nō debent eis vel eoꝝ filijs bōa
restitui: q̄ ipso iure sunt omnia confiscata i
vindictā huius sceleris: vt p̄ eo. c. et ex. e.
ti. c. vergentis. Tertio depositiōe: q̄ indi/
stincte siue cleric^o siue laic^o fuerit etiā pa/
pa vel impator vel quilibet aliuz debz ab
omni dignitate deponi. xl. di. c. si papa. in
ter. et in glo. et xliiij. q. j. c. q̄ contra pacem
ecclesie sunt et. et in glo. vbi dicit^o q̄ hereti/
cus quicūq̄ sit debet ab omni officio et be/
neficio spoliari: et si cleric^o sit debet degra/
dari et demū quilibet talis debet arbitrio
pr̄atis secularis relinqui punitus anī ad
uersione debita. s. crematiōe continua nisi
post cōprehensionē erroris ad fidē cōueri
velint errorē suū abiurādo et satisfactionē
exhibendo: et tunc resipiscētes debent in
p̄petuo carcere retrudi: vt ex. e. ti. c. excoi/
cam^o. ij. Heretici tamē qui reuincunt in here/
sim abiurāā relinquendi sunt iudicio se/
culari: et idē intelligendū si cadat i alia be

restit quacūq̄: si tamē in huius punitōis su/
gna p̄nē manifeste appareat et humilē pe/
tierint sacra p̄nē et eucharistie nō sūt eis
denegāda: vt p̄ eo. ti. li. vi. c. sup eo. Qua/
liter etiam eoꝝ receptores fautores defen/
sores et credentes diuersis modis puniun/
tur. habetur ibidē. c. excoicamus. j. Ceter/
clericus degradandus p̄pter heresim in/
ductis sacris vestib^o habēs in manib^o in/
strumentū vel ornamentū ad ordinē suum
spectans q̄si solēniter ministratur^o ad ep̄i
p̄ntiam ducit: et tunc quilibet res inordina/
tione sua sibi tradita iterū auferit ab eo in/
cipiendo ab illo qd ei vltro datum fuit vsq̄
ad primā vestē que dat in collatione totū
re: et vti pōt ep̄s ad terrorē verbis aliqui/
bus oppositis illis q̄ in collatiōe ordinunt
plata sunt: vt auferim^o tibi vestē sacerdo/
talem et ordine sacerdotali te priuam^o et.
Ultimo dicendo ante omnipotentis dei
p̄ris et filij et sp̄s sancti ac n̄ra auferim^o ti/
bi habitū clericale et deponim^o degrada/
mus spoliā et exuimus te omni ordine be/
neficio p̄uilegio clericali: et post raditur et
tundes: hec oia habent de pentis. li. vi. c.
degradatio: vbi etiā ponunt alioꝝ degra/
datiōes: et ista degradatio p̄pter heresim
p̄nē potestate seculari celebranda ē: quo
facto dicitur vt degradatū in suū soꝝ reci/
piat: et sic intelligit tradit curie seculari: p
quo tamē debet ecclesia efficaciter interce/
dere vt citra mortis periculū circa eū sen/
tentia moderet: hec ex de xbo. sig. c. noui/
mus. Quarto militari p̄secutione: q̄ si ali/
ter non potest fieri armata manu sunt ab
eis oia bona auferēda. Quātū deniq̄
ad tertū sez errores epicurioꝝ et similia
que p̄cedunt ex inordinato affectu carna/
litate: sciendū q̄ peccatū adhuc in volun/
tate p̄stans intellectū auertit a recta cōsi/
deratiōe: q̄ volūtas mala eligēs oppositū
alicui^o rōne dictante nō p̄mittit intellectu
diu stare in illo recto dictamine: s̄ auertit
ipm ab hoc et p̄uertit ad oppositū vlt ad ali/
qd imprinens: ita q̄ pleriq̄ execrati tali
malicia si aduertit se errare: sic refret Se/
neca i epla. vi. ad lucillū dicens: q̄ vtrūq̄ dā
familiā qndā habuit q̄ subito scā fuit ce/
ca incredibilē rē tibi inq̄t s̄ veram narro:
ip̄a familiā nescit se eē ceca s̄ semp negat et
pedagogū suū q̄ de domo recedat horraē
dicē em domū tenebrosā eē: et subdit Sene/
ca. hec inq̄t que in ista fuerūt familiā nob
accidit: nemo se auarum intelligit: nemo

heretici
sunt
p̄pter
heresim

heretici
sunt
p̄pter
heresim
et
p̄pter
heresim
et
p̄pter
heresim

primo:

Sermo V

enpidū cecī duces querūt nos sine duce er
ram: et dicim: Non ego ambitiosus sum:
vita mea magnas requirit expensas: alius
dicit: non ē meū vitium iracundū esse adole
scentia facit: non est extrinsecū malū nostrū
intra nos est in viscerib⁹ nris sedet: sed iō
difficulter ad sanitatē venim⁹ qz nos egro
tare nescim⁹: hec ille. An hec auersio q vo
luntas auertit intellectū a recta p̄siderati
one cōtingit dupl⁹ fm Tho. scda 2. q. xv.
Primo mō p occupatiōez mētis circa alia
que magis dīligit: qd⁹ ab inspectiōe hmoi
mēs auertit: fm illd p̄s. Sup̄cecidit ignis
scz p̄cupiscētie nō viderūt solem verita
tis. Et si qdēz occupat hō circa feditatē lu
xurie: tunc pp̄le generat cecitatē mentis
que quasi totalr excludit cognitiōem bo
norū spūaliū: et hoc ppter delectatiōes ve
nerēoz que ceteris vehemētiōres sunt. Si
vero circa delectatiōem gule vel siliū ob
lectatiōnū sensualiū: tūc p̄p̄e generat sen
sus hebertudinē q reddit hōiem debile cir
ca intelligibilia: et ideo sicut oculis debili
bus odiosa est lux: sic illis mentib⁹ cogni
tio veritat⁹ est penalis: p̄sertim in illis in
quib⁹ vitati dīre noscunt. Si deniqz cir
ca ambitiōem tūc plerūqz generat scisma
ta in ecclia et infinita bella et iniusticias in
seculari militia: vt aut dī. xliij. q. iij. c. in
scisma et heresim hoc esse arbitror. qz here
sis p̄uersum dogma h̄z: scisma vero p̄ epi
scopatē dissensionē ab ecclia p̄ter sepat⁹:
qd qd ē i principio aliq ex pte intelligi p̄t di
uersum. Ceterū nullū scisma ē nisi sibi ali
quā heresim cōfingat vt recte ab ecclia re
cessisse videat. et fm Tho. scda 2. q. xxxix
in duob⁹ peccat. Primo qz se separat a cō
muniōe mēbroz ecclie. Secūdo qz sibi re
cusat ecclie capiti. Secūdo mō cōtingit ex
eo q volūtas corrupta et i pfundū maloz
dimerfa spontanee reuocat intellectū a cō
sideratiōe recta p̄me veritat⁹ et oīm q ad
illā mētem reducūt: iux illud p̄s. Noluit
intelligere vt bene ageret: vñ p̄s. in q ver
sus ille p̄tinet: vt dīc glo. agit de errore q
rūdā dīcētū mala oīa esse ex vitio natu
re et creatiōis nre: bona vero ex libero ar.
quod ppheta destruit dauid in p̄s. dīcēs:
Mala omia eē a nobis: bona vero ex deo
p grām. Sic insipēs dīxit in iust. i. delibe
rauit in semetipō vbi hō nō videt. Quid
vt delinquat. i. libere peccet: qz nō ē timor
dñi an oculos eius et sic nō curat si dē vi
det. Cur hoc? qm dolose egit in conspectu

elus. glo. eo q iniquitatē suam cum dolo
querens noluit vere inuenire et doluisse.
Multi em̄ inquirūt iniquitates suas: sed
cum dolo nolētes eas vere inuenire et odi
re: qui cū eas cognoscūt nō dimittūt s̄ de
fendūt: vel noluit studere legi dei: vt inue
niat iniquitas ei⁹ ad odiū. i. vt p eam legē
inueniret iniquitatē suā: et odiret qsi p igno
tiam excusari posset. H̄ba oris ei⁹ iniquitas et
dolus: et sic ex corde p̄p̄it in os et opa ei⁹
terioza: qz noluit intelligere vt bñ ageret:
etiam si posset et bene intelligere et bñ age
re cū nō desit ei diuin⁹ instinct⁹ ad bonū:
sed noluit imo iniquitatē meditat⁹ ē in cu
billi suo astitit omni viē nō bone. maliciā at
nō odit sed pot⁹ dilexit ex improba vo
luntate et electiōe li. ar. malicie adherens:
An fm Tho. scda 2. q. xliij. ex certa mali
cia. i. ex electiōe mali quis peccat duplici.
Primo ex inclinatiōe habit⁹ vitiosi q ma
licia dicit⁹: et venit ex praua cōsuetudie pec
candi qua d̄s inuiscat⁹ desperat de resip̄
scentia et sic irrefrenate labit in vitia: iux
illud Iher. xliij. Desperauim⁹ p̄ cogni
tiones nras ibim⁹ et vnusquisqz post prauit
tatem cordis sui mali faciem⁹. Secūdo vero
cōtingit ex eo q p p̄temptū abiicit et remo
uet illud qd electionē peccati poterat ip̄e
dire: sicut spem p desperationē timorē per
p̄sumptiōez et. et h̄ vt liberi⁹ peccet: p̄p̄o.
verb. xliij. Impi⁹ cū puenit in pfundū
maloz contemnit: et p̄sequēs intellectus
auertit a recta cōsideratiōe et p̄deratiōe
vitioz: et ex h̄ etiā disseminate sūt diūse he
refes que tangunt inter alias. xliij. q. iij.
c. quidā. Nam iouinianiste asserēbāt nul
lam distantia esse virginū et nuptiaz nul
lāqz inter abstīnētes et epulātes esse disert
men. Sic paterniani p̄tes corporis inferio
res a diabolo factas op̄inabant. Sic nico
alite vxores oīmibus eē cōmunicādas do
cebant. Therinciani xō mille annos post
resurrectiōez in voluptate carnis futuros
p̄dicabāt. Hicetages aut vigiliās nocti re
spuebant: dicētes: sup̄stitiōne esse diuina
tura temerari cum noctem fecerit ad quie
tem: et sic vnusquisqz fm affectū p̄p̄iū di
uinabat. H̄mirū cū lex nature in aliquoz
cordibus quātū ad aliqua sepius obfusca
tur ex aliqua passione vel mala cōsuetudi
ne ac etiā mala habitudine seu dispositiōe
nature: sic refert Iulius cesar de bello gal
lico q apd germanos olim latrocinū nō
reputabāt iniquū: cū tñ exp̄sse sit p̄ legem

ma

Jouinianiste h̄c.

Paterniani h̄c.

Nicaliste h̄c.

De decalogo

uase: qd a nob aūrat iesus christ⁹ dei fili⁹.

De fide in generali ⁊ qualiter cognoscit eē mortua dupl⁹ scz ex de facto opis ⁊ intentionis: Ser. VI

¶ Non habebis deos

N alienos coram me. Ero. xx. Cum
Xba pposita potissime fidē chri/
stianā recōmendent pñr sermone quedā
de fide in generali psequimur: ipa em ē que
ad salutē hūanam sūme necessaria iudica/
tur vtpote radit vnica future beatitudinis
acquirēde: dicit em Aug. sup Jo. q sicut i
radice arboris nulla proflus apparet pul/
chritudinis spēs: ⁊ tñ qdquid est in arbo/
re pulchritudinis vel decoris ex ea proce/
dit: sic ex fidei hūilitate qdqd meriti quic/
quid beatitudinis aīa susceptura est ex fi/
dei fundamento pcedit. Ad eūdentia
igit fidei sciendū fm Alex. de bal. in. liij. q
trib⁹ modis dicit fides. Primo mō dicit
fides habitus acquisit⁹ ex rōe vel testimo/
nio ⁊ tūc ex ea pōt elici motus qui ē crede/
re deo hoc ē dictis ei⁹ fidem adhibere. Se/
cūdo mō dicit habitus gratuit⁹ sed imp/
fectus vel in formis eleuās tñ intellectus
supra se ad assentiendū prime veritati ppē/
se: nā qz solū eleuat intellectū ⁊ nō mouet
affectū p amorē: habit⁹ informis denotat
et ex illa fide nō solū elicit motus qd ē cre/
dere deo: sed etiā quē ē credere deum put/
credendus ē trinus ⁊ vn⁹ creator ⁊ redem/
ptor qd elici nō pōt ab habitu acquisito: s
qz duplicē hāc fidem etiā mali habēt imō
et demones: vt dicit Jaco. ij. demones cre/
dūt ⁊ tremiscūt: ideo mortua iudicat nī/
si charitate diuina viuificet. Tercio mō di/
citur habit⁹ gratuit⁹ pfect⁹ ⁊ charitate for/
matus eleuās intellectū pariter ⁊ affectū
ad assentiendū sūme veritati ⁊ amandum
ppē se: ⁊ ex hac elicit nō tñ motus qd ē cre/
dere deo: vl etiā credere deū: s etiā qd ē cre/
dere i deū. i. fm Aug. credēdo amare deū
credēdo i eū ire credēdo ei adherere ⁊ cre/
dēdo ei⁹ mēbris icorpari: ⁊ vt dicit Bona.
in cōtiloquio ad b q fides pfecte tēdat in
deū reqrit adiūctio charitat⁹ q ordinat ad
amorē dei ⁊ ad opationē boni ⁊ ad ppesti/
onē mali ⁊ ad dilectiōem pximi. Ex dictis
igit patz: q duplex est fides. s. viua ⁊ mor/
tua: differūt aut sicut lumen candelę extin/
ctę a lumine candelę accense quod ppter
sui paruitatē insufficiens est ad dirigēdū

precepto

gressus hōmīnū ad pscuendū pericula et
ad discernendū quid formosum vel defor/
me. Pro maiori tā noticiā fidei mortue
sciendū q fides mortua cognoscit duplici/
ter. s. ex defectu opis ⁊ intentionis: Ex de/
fectu nāqz opis cognoscit cum sic latitat i
corde q nō cōprobat i exteriori operatiōe:
¶ An Jaco. ij. fides sine opib⁹ mortua ē: ⁊ b
sit dupl⁹. scz ex amore male inflāmante: et
ex timore male humiliāte. Primo credēs
nō opat ex amore male inflāmante: in qui/
busdam em credētib⁹ cessant opera bona
ppter triplicem inordinatū amorē vl affe/
ctum mundialē. Primo amor inordina/
tus est pcupiscentia carnis qua fides ipa
mortua reddit⁹: quia patientē carnis pcu/
piscentiam sic inficit q licet actualiter cre/
dat a bono tñ opere cessat: s vñ hoc est nisi
qz taliū fides ē qddā credere generale qd
ecclīa scīa tenet ⁊ tñ i mltis pticularib⁹ er/
rāt: qz ppter eoꝝ fides mortua iudicat: eo
q Xa fides viua quā informat charitas
diuina nō tantū gneraliter sed etiā pticu/
larit⁹ credit ad salutē necessaria cuncta eui/
tat cauenda ⁊ implet operāda: cuius simi/
litudinē videm⁹ in li. apō vbi intelligēs
videt ⁊ legit: nō aut intelligēs videt: s nō
legit cum tñ veros pspicaces oculos ha/
beat: sicqz multa particularia recognoscit
in libro q alter ignorat: taliter etiā hōmō
credunt ⁊ dicunt deū esse remunerantē iu/
stos ⁊ punientē impios credunt altēz esse
seculū: credūt paradisum ⁊ infernum: cre/
dunt peccata esse mala ⁊ virtutes bonas
animā imortalem ⁊ cetera multa: ⁊ tamen
in his ⁊ psimilib⁹ multis in particulari er/
rant: quia si vere ⁊ viue intelligerēt qd est
deus: que ⁊ quāta est gloria paradisi: que
et qdura sunt supplicia inferni: si intelli/
gerent horribilitatē peccati: ornāmēta vir/
tutum ⁊ anime dignitatē magis eligerent
millies mori qz semel mortaliter peccare et
deum offendere. An si quis sub generali/
tate credens luxuriam esse mortālē culpā
et nihilomin⁹ ex inordinata affectiōe mul/
tipharie multisqz modis ppetrās inquiri/
tur an talia credat deo displicere: nūdeat
hoc credere ⁊ sentire: quis tñ dubitat licz
vex dicat ei⁹ fidē eē mortuā: cū eadē infor/
mi ac mortua fide dāuid excecatur libidine
nō solū adulteriū s etiā homicidiū ppetra/
uit: vt. ij. Reg. xj. Sic infatuatur libidine sa/
lomō adorauit idola. liij. Reg. xj. lz intelle/
ctu fm Aug. crederet deū. s. fide mortua ⁊

informi. Sic indices inuenerat dierum malorum ut dicitur Dan. xij. Exarserunt in concupiscentiam Susanne et auerterunt sensum suum et declinauerunt oculos suos ut non viderent celum neque recordarentur iudiciorum in istorum. Sed amor inordinatus est concupiscentia oculorum quo de mortaliter inficitur: licet actualiter credat: tamen ab ope bono cessat: eo quod implicat se lucris iniunctis: et impijs contractibus: mendacijs: piurijs: cicibus: rationibus: rapinis: furtis: usuris: mercatibus in festis: locis deo sacratis: et similibus malis colligit iniquitatis: qui interrogatus si credat omnia que tenet ecclesia se credere confiteri: et quo ad intellectum verum fatetur: cum tamen non solum a bono ope cessat: sed etiam multas impietates accumulatur. Unde beatus Hieronymus dicit apostolus ad Titum. i. confitetur se nosse deum factis autem negant: cur enim contra preceptum domini dicentis: Non furtum facies tanta cupidine flagrant nisi quia non viuaciter: sed mortue et generaliter credunt: nec credita debite considerant neque debite ponderant: sed ut ait psalmista. Oculos suos statuerunt declinare in terram: sic iudas christum vendidit et tradidit: qui tamen post traditionem priori lumine fidei permansente penitentem corde: confitens ore: et satisfaciens opere: in fructuose dixit Matthei. xxvij. Peccavi tradens sanguinem iustum: ductus etiam penitentia pecunia retulit et laqueo se suspendit: sicque tali intellectuali fide sine ope damnatus est. Similiter etiam multi cupidi mundi: alibus implicati usurarii scelesti fures raptores et siles: licet in fine vite penitere videantur: tamen eternaliter damnabuntur eo quod illorum penitentia non est intentione debita formata. Tertius amor inordinatus est superbia vite que mirabilis operibus impijs mortuam reddit fidem: quibus in intellectu fidei quoddam lumen remaneat sectas partialitates fouet: lites ambit: dignitates despicit: minores inuidet: equalibus despicit: miseros infinitasque similia peccat cum intellectu actuali fide: quam tamen in homine tali mortuam esse scelera cumulatam manifestat. Secundo credens non operatur ex timore male humilitate et triplici. Primo ex timore damini fauorabilis sicut quidam non solum a bono ope cessant: sed etiam mala peccant ne perdant honorem fauorem vel amorem humanum plus eligentes amittere animam quam famam humanam gratiam et amicitiam et licet credenda credant: infelices tamen postquam eligunt perdere gratiam diuinam

nalem quam seculari: potius parere statuti iniquis dominorum et contrariis quam preceptis dei: multa impia peccata multas iniusticias negantes: multisque bonis nequissime iniustas: contra quos Actuum. v. dicit. Obediendum oportet magis deo quam hominibus. Sic multi ne displiceant veritatem retinent occultam: cum tamen ex debito charitatis vel officio illam manifestare teneantur: contra quos dicitur Romanorum. viij. Non accipitis spiritum fuitur iterum in timore. Et de filiis multa patebunt inferi ubi ager de nouis peccatis alienis: in. vij. precepto. His etiam connumeranda sunt quodam insensate muliercule que tanta formidine laborat quod maritis suis placeat ut per immoderatum ambitum vanitatum ornatum et pompam non vereantur alas preciosi sanguinis christi redemptas scandalizare et eis laqueum perditionis preparare. Unde diabolus sua versutia decipit tales feminas: sicut vulpecula gallinas: solent namque vulpes cum vident gallinam ex timore suo arboris ascendisse cito gressu stipitem arboris frequenter circumire quam territa gallina defixis oculis ex alto prospectans cerebri vertigine tandem agitat ex quo in arborescimine retinere valens de arborescencia cadit quam statim vulpes parata rapit occidit et comedit. Sic mulier infelata dum timet viro suo non placere ornatum meretricio se moniens ad iudicium vere rationem per spiritalem vertiginem amittens in os vulpis infernalis mortaliter peccando corruit. Unde peccatum vani ornatus ex septem principaliter aggrauatur. Primum est presumptuosa depictio nature proprie qua picturam dei nititur emendare quasi deo sub sanando diceret: tu creasti me nigram: ego faciam me albam: tu croceas: ego rubeas: tu artam frontem: ego latam: tu rudem: ego politam: tu nigros crines: ego croceos: tu sine alis et cauda: ego contra formabo me aliam et caudatam: si audiat dominum respondere: ego detestor superbiā: nimirum cum dicat Augustinus. in titulum. de doctrina christiana si quis pingendi artificis alicuius vultum et speciem et corporis similitudinem emulo colore signasset et signato iam summa toque simulacro alii manus inferret ut iam formata iam picta quasi pitior reformaret grauis prioris artificis iniuria et indignatio iusta videretur: tu te estimas impune laturam improbe temeritatem audaciam dei artificis offensam: et si facis lenocinantibus impudicis et incestis non sis tamen corruptis violatisque que dei sunt peiora adultera detinere: et infra. Hinc illa nascuntur incertina victorum

Vanitas
peccati

De decalogi

precepto

vt questis ora pingat dum vltis displice
 fe formidat: et de adulterio vult mediten
 tur adulterium castitatis. Scdm aut est: pi
 culosa incitatio imple imitationis: et id ta
 lis mulier pot dici rufiana: que multas ali
 as exemplo suo p occasionem vani ornat
 ponit in ptculo fornicationis vani ornatu
 imitates ac infinitos ad luxurie vitii alli
 cientes: quapropter dicunt laquei diaboli
 et rhete eius. Tertiu vero e libidinosa in
 flammatio aliene luxurie: qz p tales ad luxu
 riam inflamant templa dei que sunt aie et
 corpa christianor: vt dicit. i. Cor. iij. An
 plus diligit de vnu templu spuale q oia
 templa corporalia mundi: et tales mulieres su
 cut alios accedunt sic etia et semetipsas ad
 luxuria: iux illud Esa. l. Ecce oes vos ac
 cedentes igne accincti flammis. q si dicant
 hanc se intentione no habere p hoc tu no
 excusant: qz gladius aliqui necas non hz
 intentionem corrupta sed eo abutis: sic ta
 li muliere demon abutit ad perimendu ani
 mas: s qz mulier occasione dant dedit: da
 num dedisse indicat. Quartu itaqz e pni
 ciosa transgressio legis euagelice cul ex
 emplar se posuit in vita mortali filii dei et
 ad sequela suos alliciens ait: Discite a me
 qz mit sum et humilis corde. An in eade le
 ge sancit e: Qui se humiliat exaltabit: et
 qui se exaltat humiliabit. Quintu e odio
 sa derisio gloriificate ecclesie. s. ipius chri
 sti crucifixi humilis virginis marie et oim
 beatoru qui tato zelo cuncta vana mundi
 despererut vt deliberaret potius mortem
 eligere q vanis mudantis et carnalib ad
 herere. Quid igit putas ager sancti cu ta
 les in eoz festis adeunt ecclesias cu tot offe
 sionib? Imo blasphemijs christi: cum nece
 sarij: cu gaudio demonu: cu cotemptu chri
 stiane religionis et oim virtutis. Sextum est
 dolorosa afflictio angelice creature quib
 vt dicit Lu. xv. Est gaudiu sup vno pecca
 tore pniam agente: Quid g doloris e sup
 vna muliere ornatu meretrizio deturpata
 infinitos subuertete. Septimu est vanosa
 exultatio demoniace malicie: na peccatu
 quatomaluis dispendiu operat aiaz: tato
 malus gaudiu ingerit malicijs demonu q
 cupiditate insatiabili sitiunt perditionem
 hoim. Secudo ho credes no opat bonu
 sed magis malu ex timore damni realis sic
 multi cum necessitas impellit vnu e duo
 bus amittere potius eligunt pdere celu q
 cenari poti diuinu gram q ppriam libam:

ex hoc est timore pleriqz piurare no veren
 tur ad coaccruanda aut retineda terrenu
 substantiam: et lz se peccare no dubitant: tu
 peccare no. cursant ne tpaliter damnent: q
 tu eternal rugientib pparatis ad escam
 relinquunt. Tertio deniqz no opat ex ti
 more damni corporalis: multi naqz lz intelle
 ctualiter credant ex timore: tu opibus con
 tradicunt poti eligentes morte aut penam
 spualem q corporale: sic qui nec occidunt
 ore et opere fidem negat qua tu in corde te
 nent aut iuramento assecrati tpe pdicto re
 dire nolunt: aut alijs iniuste falseq p sua
 liberatione accusant et filia. hoc timore ter
 ritus Petr? licet christu filiu dei vniu cre
 deret du mori timuit vita negauit: sic alij
 discipuli fidem eandem in intellectu seruantes
 plus tu seipsos q dnm diligentes ex b ti
 more damnabilium eum reliquerunt. Prete
 rea scdo pncipaliter fides mortua cogno
 scitur ex defectu no quide opis sed intentio
 nis: et b duplr. Pmo ex amore male infla
 mate. Scdo ex timore male humiliate: qntu
 ad primu triplex amor hoim no credent
 bona facit opari. Pmum est carnalitat sic
 qui querut fieri copatres vt sic liberi? et se
 curius carnaliter misceri valeat: q aut p fi
 dem data fide puellas ad stupru inclināt
 sub pallio matrimoni. Taceo de his q sb
 ptextu pfessionis meretricias allocutiones
 et blaudias venant spuale amore i his vo
 uere merientes: multu filia prudens lector
 syllogizare pot. Scds e cupiditatis sic fa
 ciunt questores q medacijs decipiunt mulie
 res multas missas ofones et alia bona pmit
 tetes: ita q medat mltor pletas ad cumu
 landa pecunia fetet vsq ad celu: Sic mul
 ti ostentib imponunt missas vt occasione
 data apparenter honesta p missis ipi sint
 pecunie receptores: In sup lz pmittunt di
 cere missas tu no faciunt: et licet anime libe
 rent p sacrificiu altaris: vt pty. xij. q. ij. c.
 anime defunctor: tu in fraude esse psumi
 tur factum vt accepta pecunia promissis
 eos ab onere pnie releuare videant. ar. j.
 q. j. ex cocilio elibertino. c. emendari pla
 cuit vt q baptizant vt fieri solebat numos
 in concha no mittat: ne sacerdos qb grat
 accepit pco distrabere videat. Tertius e
 ambitiositas: multi naqz tam ecclesiastici
 q religiosi q etiaz seculares aspirantes ad
 dignitates et platuras vel officia faciunt ex
 terius qb no credunt interi: qz ptendunt
 pellem ouina et aiaz gerunt vulpinu lupina

qz pores

lap

vel leonina. quot inq̄ p̄textu pietatis p /
les pmouent ad religionē vel statū sacer /
dotalē: nō vt fiāt sanctiores sed excellēti /
ores: ditiores: honoratiores: et iuxta psal. /
Immolāt filios suos et filias suas demo /
nijs. Et ex hoc amore triplici arg omnis /
hypocrisis generat et frequētat. Q̄tū etiā /
ad secūdu triplex timor hominē nō creden /
tē bōa facit opari. Primus est timor amit /
tendi substantiā: sicut qui nō laborat in se /
stis ne p̄dēnef in nūmis. vitat ta bernas: /
ludos: lupanaria: ne pecuniā p̄sumat aut /
dammū recipiat. Secundus est timor amit /
tēdi famā: hinc q̄dā frequētat ecclias: mis /
sas: p̄dicationes: cōfessiones: sacramenta /
a similia. tñ nec intrinsecus vere credūt: s /
ideo hec agūt ne deteriores alijs reputen /
tur aut famā perdāt. Tertius est timor amit /
tendi vitā: sicut mlti heretici q̄ p̄e timore /
sunt in apparētia iusti: q̄ si dīmōstraret ex /
terius qd credūt interi⁹ iuste p̄burerent. /
et de omnibus p̄dictis dicit Matth. vij. At /
tendite a falsis p̄phetis et. quod a nobis /
auertat ibs christus lux vera mentiū.

De fide viua qualiter intellectus
illuminat viuificat et roborat: et q̄ a /
liquando in solo corde est: qñq; in /
ope: qñq; in vtroq; Ser. VII.

¶ Non habebis deos

a llenos corā me. Exod. xx. Et /
so succinetim de fide q̄ mortua /
dicitur in semetipsa tā breui stilo p̄stringē /
dū ē de fide viua vitā spirituale īfūente. /
¶ Pro quo sciēdū q̄ vt ait Bern. p̄ler /
q̄ sunt in quibus fides est solū fidei nō cō /
tradidere q̄ p̄suetudine viuendi magis q̄ /
virtute credēdi fideles denominant: in ta /
libus em̄ crudelitas est ligata quasi som /
nolenta: turpida et vndiq; īpedita: et ideo /
talis fides nec lumē pōt p̄stare nec vitam /
inflūere: nec sufficiens est motū viriū effice /
re: et illa dicit mortua quasi nō habeat ani /
mā. t. ipsam charitatē per quā moueat ad /
bonā opationē. Ecōtra x̄o pleriq; sunt in /
q̄bus ip̄a fides illūiat intellectū: inflāmat /
affectū: et impellit ad bonā opationē: et tal /
fides viua dicit. Qd si querit q̄bus er /
go fides mortua renūscit: v̄l fides infor /
mis fit formata Ad b̄ r̄idet sanct⁹. Tho. /
secunda secunde. q. liij. q̄ charitas dicitur /
forma fidei qua fides viuificat inq̄tū per

charitatē actus fidei p̄ficiet et format ac p /
sequēs viuificatur: qd sic patet. Itā act⁹ /
volūtarij speciē recipiūt a fine qui est volū /
tatis obiectū: id autē a quo aliq̄d speciē /
fortitur se habet ad modū forme in reb⁹ na /
turalibus: et ideo cuiuslibet act⁹ forma est /
q̄dāmodo finis ad quē ordiat vt ad ob /
iectū: tū q̄ ex ipso recipit spēm: tū etiā q̄ /
motus actionis oportet q̄ fini p̄portiona /
tim r̄ideat: Manifestū ergo est q̄ act⁹ fidei /
ordiat ad obiectū volūtatis qd est bonū /
sicut ad finē: hoc aut bonū qd est finis si /
dei scz bonū diuinū est p̄p̄iū obiectū cha /
ritatis: et sic charitas dicit esse forma fidei /
inq̄tū informat actū ipsius. per hoc tñ q̄ /
fides informis sit formata v̄l ecōuerso nō /
mutat ip̄a fides: sed mutat subiectū fidei /
qd ē anima q̄ quādoq; fidē habet sine cha /
ritate quandoq; cū charitate: nec sunt ibi /
dem diuersi habit⁹ cuius ratio est: q̄ cū fi /
des sit p̄fectio intellectus illud p̄ se p̄tinet /
ad fidē qd p̄tinet ad intellectū: qd aut p̄t /
net ad volūtātē nō p̄ se p̄tinet a fidei itaq; /
p̄ b̄ diuersificari possit habitus. Distinctio /
aut fidei formate et informis est fm̄ illd qd /
p̄tinet ad volūtātē: id est fm̄ charitatē et /
sic manet idē habitus fidei. Est aut fides /
viua qdā viuificus radius in humanū in /
tellectū gratia de fonte v̄ste descendens. in /
tra illd ps. Signatū est sup nos lumē v̄ni /
tus tul dñe. Glo. lumē v̄ni⁹ est gratia tu /
stificatiōis q̄ imago creata id est ratio ins /
gnitur. hoc lumē est tocū et v̄x homis bo /
nū quo signat: vt denarius imagine reg⁹: /
nec fides charitate formari pōt nisi medi /
ante diuina gratia. Et itex dicit ps. lxxv. /
Illuminās tu scz chaste non alius: m̄ra /
biliter a mōtibus eternis. id est summa tri /
nitate: vt verificet illud ps. In lumē tuo /
tuo v̄idebimus lumen. Hic igitur radi⁹ /
viuificus descendēs in ip̄m intellectū hu /
manū triplici fungit officio: scz ad intelle /
ctū illuminandū: viuificandū et roboran /
dū: vt sciat velit et possit opari grata deo.

¶ Primo nanq; illius officiū est intelle /
ctū illuminare vt sciat credēda: amplectē /
da et fugiēda. Unde triplices tenebras po /
tissimū de anima pellit. Primo om̄es tene /
bras ignoratiē fm̄ q̄ vnicuiq; necessariū /
est ad salutē. Que aut scire necessaria sunt /
ad salutē ondit sanctus Tho. secūda secū /
de. q. xxvj. dicēs q̄ omnes cōmuniter ob /
ligant ea scire que fidei sunt et v̄niuersalia /
iuris p̄cepta: singuli aut ea q̄ ad statū vel

*fuld
vina*

B

De decalogi

precepto

gumy

officiū eoz pertinet: nam q̄cunq; negligit
scire vel facere ad que obligatus est omis-
sionis peccato delinquit. Mirū cū negli-
gentia: ignorantia et impitia annumerentur
culpe: vt patet extra de iniur. et dam. da. c. si
culpa. et p̄cipue in glo. Secūdo p̄pellit tene-
bras p̄fidie et cuiuscūq; credulitatis picu-
lose: nō timore p̄uictōis sed lumine verita-
tis: Unde Aug. fidē viuā diffinitēs q̄tum
ad obiectū et primū motiū sic ait: Fides ē
illuminatio mentis ad summā veritatē scz
cognoscendā et diligendā et in ea omne p̄fi-
diā abhorredā: hinc etiam omni falsitate
summe ē opposita ita q̄ talē illustrat om-
nes incātatōes: sup̄sticiōes: obseruatōes
et similia detestat: tali q̄z lumē p̄natus in
quoscunq; errores et deceptiōes facili⁹ la-
bitur. Tertio deniq; p̄pellit omēs morta-
les tenebras clpe tā a corde q̄ ab ore et ope-
re: nā qui hoc viuū lumine fidelē plustra-
tur in corde noctas tenebras culpe nō reci-
pit: nec q̄dē illecebras carnis: quia dicit
Act. xv. Fide purificās corda eoz. nec de-
cipulas demonis: iuxta p̄siliū q̄d dicit. i.
Pe. v. Aduersari⁹ vester diabol⁹ et. cui
resistite fortes in fide. nec etiā blāditias se-
culi: q̄z dicit ad he. xi. Sancti p̄ fidē vice-
runt regna et. Secūdū vero officiū il-
lius radij viuifici: est intellectū viuificare
alioquin em̄ illuminatio p̄dicta nihil ad sa-
lutē cōferret intellectui nisi p̄ eundē radiū
illi vite gratia donaret: qua traheret et in-
citaret ad eadē appetēda: querēda: sumen-
da ac p̄traria horreda: declināda et fugien-
da: Unde dicit in glo. Job. vj. q̄ p̄ fidem
deo copulamur: et p̄ intellectū viuificamur:
hinc merito dicit Ecclesiastes xj. Dulce lu-
men scz fidei: et delectabile oculis scz intel-
lectus: videre solē id est cognoscere creato-
rem p̄ fidem viuam cuius radius non so-
lum illustrat sed etiaz viuificat vniuersa:
adeo nanq; sol iste naturalis est viuifica-
tus in sua illustratione q̄ ex suo splendore
cuncta terrenascētia reuincūt in vere: q̄ p̄
solis elōgationē quasi mortua videbātur:
et q̄d mirabilius est vt dicūt naturales in
ipsa solis eclipsatione fm̄ q̄ malus vel mi-
nus eclipsari cōtingit in terra semp rema-
net maior vel minor dispositio malā: et ad-
dunt q̄ si per diē vnū sol nō oriret sup̄ ter-
ram omnia mundi viuētia morerent: sic ē
etiā spiritalit̄ cum sole iusticie et radio fi-
dei: qm̄ absente fidei sua viuifica forma se-
paratur ab anima ipsa vita gratie: quia vi-

clitur ad Ro. j. Iust⁹ autē ex fide vult: scz
charitate formata. Tertū deniq; officiū
um illius viuifici radij est humanū intelle-
ctū et spūm roborare vt credita nō solū affe-
ctū velit sed etiā effectu perficiat: Unde ta-
lis radi⁹ tres vires in anima subministrat
que necessarie sunt ad salutē. Primo qui
dem facit verā fidē sentire veracit̄ in cor-
de: ita q̄ p̄ illa defensanda se paratū inue-
niat in articulo necessitatis nō solū ad ope-
rādū ardua sed etiā ad sustinēdū grauiā:
q̄z vt dicit Ro. x. corde creditur ad iusticiā
id est ad hoc vt homo iustificet. In quib⁹
verbis tria tangunt q̄ tpe necessitatis ani-
mā saluat. Primū est motus li. ar. cū dicitur
corde. Secūdū est act⁹ fidei q̄d est cre-
dere. Tertū est effectus credendi cū aditū
gitur ad iusticiā. id est ad iustificationem
habēdā. q. d. vere credere salutē dat: quia
dat iusticiā: An quomō fidelē potest esse in
corde viua sine cōfessione oris et exhibitio-
ne operis videbit̄ infra. Secundo facit il-
lam confiteri ore: quia vt ibidē subdit: ore
autē cōfessio fit ad salutē. scz p̄ loco et tem-
pore ceterisq; p̄gruis circūstantijs put ext-
gunt omnia precepta affirmatiua: tunc em̄
sine ipsa cōfessione nō esset in anima salus
vt infra videbitur. Tertio facit illā ope cō-
firmare et p̄ficere: quia dicit Aug. fides ap-
pellata est ab eo q̄d fit. Due sillabe sonant
cū dicit fides. prima sillaba est a facio. se-
cunda a dico. iterrogo igit̄ te vtrū credas
dicis credo. fac q̄d dicis et fides est. Mul-
ti em̄ vt dicit ad Tituz. j. cōfitem̄ se nos-
se deū: factis autē negant: et ideo ait domi-
nus Matth. vij. Nō omis q̄ dicit mihi do-
mine dñe: id est credit in me corde et ore in-
trabit in regnū celoz: Unde fm̄ Berni. in
eplā quadam triplex fides distingui pōt.
Prima fides est mortua: que scz nō opera-
tur corde ore vl opere ex dilectiōe quasi nō
habeat animā: id est ipsā dilectionē p̄ quā
ad opera moueat. Secunda fides est ficta
que scz suscepta vita et charitate moueri q̄-
dem inchoat ad bene operandū: sed minū-
me p̄uenit moritur⁹ tāq̄ abortiua: et eo
sensu dicimus fictā quo figuli vasa vocan-
tur fictilia: nō quia vilia sunt: q̄z non vti-
lia sunt q̄dū durāt: sed q̄z fragilia facili⁹
frāgi possūt: talē fidē illi habēt q̄ vt dicit
Luc. viij. Ad tēpus credūt et in tpe tēpta-
tionis recedūt. Tertia fides est phara: scz
in charitate et duratiōe siue fit solū in intel-
lectu siue solū in opere siue in vtroq; q̄d ce-

se p̄ d. e.

7 Tri-
fides { mortua
ficta
phara

Ceteris paribus melius est. Pro quo sciē,
dū q̄ primo fides quādoq̄ residet in solo
intellectu absq̄ opere bono t̄ hoc ex ratio
ne p̄uide discretēq̄ illustrante: nā in p̄ce /
ptis affirmatiuis q̄ semp obligant sed non
ad semp: plerūq̄ quis nō exequit̄ opus bo
nū licet fidē vīuā veraciter teneat: qd̄ con
tingere potest tripliciter. Primo quādo nō
est necessariū. exēpli gratia. licet homo de
necessitate salutis semp paratus esse tenea
tur potius velle subire mortē q̄ negare fi
dem cū periculū immineret: nō tamē peccat
si a tali ope cessat: cū talis piculi casus nō
iminet: sicut si aliq̄s nō semp se exerceret i
elemosynis dispensandis: infirmis visitan
dis: t̄ sic de alijs p̄ceptis affirmatiuis: in q̄
tū absq̄ tū opere potest esse fides vera: qz
taliū op̄e habet habitū licet nō semp ha
beat actus: sic beata virgo fide plenissima
videns filiū corā omni populo durissimis
verberib⁹ lacerari: caputq̄ tremendū an
glis durissimis sp̄itis p̄forari: crucis one
re grauari t̄ tandē crucifigi: nihil agebat
pro liberatiōe filij v̄l defensione ipsius: qz
nō erat necessariū illū defendere: sed poti⁹
p̄ n̄ra redēptiōe necessariū erat illum pati.
iuxta illud Luc. xxiij. *Sp̄tebat christū
pati rē.* Hauerat enī p̄ spiritū sanctū sic ef
se p̄destinātū fm̄ beneplacitū consiliū sum
me trinitatis cū q̄bus intelligebat filiū su
um penitus cōcordare: quozum volūtati t̄
ipsa v̄ltra oēs creaturas se p̄fectissime con
formabat. Secūdo iust⁹ a bono ope cessat
qū sez illud eidē nō quēit fm̄ statū suū: v̄
bigra. hominē ex malignitate q̄s occidat
t̄ cū iusticia poscat: iuste ad mortē cōdēne
tur: nihilomin⁹ tū enadit ip̄une: t̄ v̄ exul
esse debuerat libere ciuitatē inhabitare: sic
q̄s penit⁹ in eo iusticia peat: null⁹ tū hunc
absq̄ aucte v̄l nō fuato iuris ordīe pōt in
terimere ne iusticia peat: alioq̄n veracit̄ t̄
criminalit̄ homicida iudicaret: nā qui iu
stū cōdemnat t̄ qui iniustū sine iuris ordi
ne cōdēnat v̄terq̄ mortaliter peccat: quia
p̄ceptū ē Deū. xvj. *Iuste qd̄ iustū est exe
q̄ris.* Dolere debet igit̄ qui videt iusticiā
perire: t̄ q̄tū pōt illi fauere nō tū de alteri
us officio se interponere. iuxta illd̄ Deū.
xxij. *Nemo mittet falcem in alienā mes
sem:* quia per h̄ iusticia nō defensat h̄ iniu
sticia cumulat. Quobus enī malis sez errā
ti t̄ corrigēti terri⁹ adiūgit. s. q̄ iniuste cor
rigit. Hic ēt Jōh̄es recubēs sup̄ pect⁹ dñi i
iudā traditorē sibi notificatū viditā exer

cere noluit: nec dauid i saul q̄rentē aīaz il
lius. Sed quid mirū cum nec iudici liceat
interficere quēpiam licet iuste iudicatū or
dine iuris seruato nisi t̄ hoc faciat intētio
ne recta. s. ad p̄seruandā iusticiā nō ad ex
ercendam vindictā p̄p̄iam ex liuore v̄l ad
adipiscendū alterius fauorē aut pecuniā
vel aliud qd̄cūq̄s cōmodū: alloquin ho
micida iudicaret in iudicio anime. Tertio
deniq̄ iustus cum viua fide cessat a bono
opere quādo cōpensatis singulis circūstā
tijs opus illud finem bonū habere nō p̄r
licet de sui natura opus bonū esset: aut cū
p̄babilit̄ p̄sumi posset vergi debere i ma
lum finem: vt exempli grā: Xitas in se bo
na est t̄ sancta. p̄nitiosum tū est semp velle
verū dicere: qz dicit̄ Eccl̄s. iij. *Tempus ta
cendi est t̄ps loquendi:* descēdat igit̄ p̄di
cator in sermone ad p̄sonas ac earū defect⁹
pticulares aut ad dños vel p̄latos absen
tes seculares vel spirituales aut ad alios
clericos vel religiosos: t̄ merā veritatē p̄
dicet omīq̄s ratioe t̄ aucte dicta sua confir
met: tū quia in tali mō et in tali casu ad eā
nō p̄inet talia p̄dicare sine fructu scanda
la generabit et extrema dementia labora
bit: qz fm̄ Hiero. frustra niti t̄ nihil aliud
q̄ odium querere extreme demētie est. In
cuius argumentū dicit̄ Ezech. iij. *linguaz
tuam adherere faciā palato tuo t̄ eris mu
tus nec quasi vīr obiurgans qz domus ex
asperans est.* Secūdo vero fides esse p̄tin
git in opere sine lumine intellectus ex vi
uina sapientia p̄mittente: quia sunt quidā
iuste viuētes qui de fide veritatē horri
biles patiunt̄ ac diuersis erroribus t̄ fan
tasijs implicant quib⁹ aliquādo videntur
vel totaliter assentire seu saltē de multis
articulis fidei dubitare licet a talib⁹ mole
stari cordialiter doleant ac mente talibus
omīno p̄tradicant pro sua liberatiōe deū
suppliciter orant: ac interim bona opa mē
plicare minime cessant: t̄ p̄ ea defectum fi
dei supplere conant̄ quē in intelligētia pa
tiunt̄ qz si tale lumen fidei dominus vsq̄
in finem reddere dissimulat in dubitabili
fide tenendum est eis in celū palmā mar
tyrij referuatam: quia talis vexatio men
tis est de durioribus afflictionibus vite p̄
sentis: tamē dicant cum apostolo. ij. *Cor.
xij. Virtus in infirmitate perficitur:* liben
ter igit̄ glorabor in infirmitatibus meis.
vt inhabitet i me deus christi: d̄ h̄ q̄s grās
agant qz in talibus tēptatiōib⁹ p̄stituti sic

De decalogi

precepto

Impatienter patient in bonis opibus pfe-
uerant. fecerunt enim quod inu est deo mentem su-
am fideliter p posse pparado. And lumi /
nosam hac fide dñs ex inscrutabili suo lu-
dicio sepius non vult homini dispēfare: cō-
munis tñ hoc ptingit trib⁹ de causis. Pri-
mo ex natura qz pleriqz patiunt in cerebro
passionē quā medici melancoliā vocant: /
qbus post oratiōes p taliū liberatiōe fre-
quētatas ac post naturalia medicorum re-
media nullū efficacit⁹ remediū dari pōt qz
nihil curare nisi pōderare tales cogitatio-
nes: nec eas cōfiteri nisi generalit⁹: alit⁹ em
ardenti igni lingua arida adhibere videt⁹
vt extinguat. Secūdo ex culpa pterita ne-
scz relictis multis vitijs tā sibi iustus ⁊ p-
fectus esse videat⁹: ac in se pfidēs a diuina
pfidentia cuz suo discrimine dñabilius
elonget. Tertio vero ex gratia ne scz post
sublimia dona eis cōmunicata elati cadāt
sed in humilitate cōseruari semp in virtu-
tibus vberius crescāt sicut in simili casu d-
se dicit apls. ij. cor. xij. He magnitudo re-
uelatiōis extollat medat⁹ est mihi stimu-
lus carnis ⁊c. ⁊ seqtur. Itā virtus in infir-
mitate pficit. libent⁹ igit⁹ gloriabor in ifir-
mitate. ⁊c. Tertio deniqz fides esse ptingit tam in
intellectu qz in affectu ⁊ effectū: ita q radio
suo viuifico ⁊ intellectu illuminat ⁊ affectū
viuificat: ac semp viuere p effectū manife-
stat. Quā fide diffinit apls ad heb. xj. di-
cens: Fides est substantia rerū sperandarū
id est fundamentū substantiā edificatiōis spī-
rituali: qd est grā ⁊ glia vl causa subsisten-
di in nobis res sperādas: scz bona futura
in qtu scz est inchoatio qdā future beatitu-
dinis: quia fides est prima virt⁹ infusa si-
cut in alijs rebus: pma pars rei dicis qdā
modo substantia eius: res aut sperāde cōti-
nētur in ipsa beatitudine cū sit status omni-
um bonorū aggregatione pfectus: vt dicis
tij. de pfolatiōe Seqtur argumētū nō appa-
rentiū: qz oblectū fidei est veritas nō visa
sed ex firmitate fides adheret: nō ex rei euiden-
tia sed ex auctoritate diuina. Ad la.

De fide quō plari ⁊ clerici ⁊ lai-
ci tenētur ad illā explicite credēdā
vl etiā pfutendā: Sermo VIII.

Non habebis deos

n alienos corā me. Exo. xx. Quia
in his verbis instruit nos deus
ad fidē imaculatā ⁊ vnus dei cui firmiter

credendo adherere debemus. Ideo nūc de
eadē in pticulari psequamur. Sed quia fi-
des vt dicit Iacobus in canonicā ne ope-
rib⁹ mortua est. Sūmope pensandum est
a nobis qualē fidē exigat a nobis de⁹ cum
mittēs in omnē terrā apostolis suis ptesta-
tus sit: Qui crediderit ⁊ baptisat⁹ fuerit
saluus erit. Ad cuius euidentiā sciēdū
q tres sunt gradus fidei. Primus est cre-
dere deū esse: quod etiā demōes credūt:
vnde Iacob⁹ in canōica: Tu credis quia
vn⁹ est deus bene facis ⁊ demones credūt
⁊ cōtemiscūt: nec fides illa sufficit ad salu-
tem. Secūdus gradus est credere deo. id
est credere verū esse omne qd deus dic⁹ qd
⁊ mali faciūt: sic ⁊ nos credimus homi-
nē verū dicat: nec hoc sufficit ad salutē. Ter-
tius gradus est credere in deū: id est scdm
Aug⁹. credēdo amare ⁊ credendo in eum
ire. credendo ei adherere ⁊ ei⁹ mēbris in-
corporari. Et solū per hanc fidē iustificat⁹
impis: vt patet de pe. di. ij. c. charitas est
aqua. vnde dicit textus decretaliū qz firmi-
ter credere debemus imobilē scz inheren-
do fidei. Aserunt⁹ Huil. de monte lau. in
cle. vna. de sum. trini. dicit: q aliqui qd nō
credit ex infirmitate animi: id est debilita-
te nō tamē ptiaculus insitit ⁊ tunc nō ē he-
retic⁹: immo si recedit ab illa dubietate re-
sistendo illi meret⁹ sicut meret⁹ cohercēdo
primos motus ⁊ stimulos carnis: vt patet
vj. di. c. sed pensandū. ⁊ c. nō est peccat⁹.
si tamē ptiaculus insisteret esset heretic⁹: vt
extra de here. c. dubius. Nec liqde probā-
tur: extra de sum. trini. c. damnat⁹. in fi.
ibi em non damnat⁹ Joachim abbas: licet
erroneū dixerit: quia corrigi paratus fuit
⁊ ecclie determinatiōi se subiecit: vnde ille
tñ heresi dicis inherere ptiacul⁹: qui non
est paratus corrigi ad mandatū supioris.
Ex his patet q pertinacia ⁊ obstinatio req-
runt ad heresim. Hic dicit Heilinand⁹ hi-
storiograph⁹: q licet papas fuerit auctor
hereticorū qui dicunt ciliaſte: id est mille /
nari: nō tñ inf hereticos sed inf sanctos in
martyrilogio cōputat⁹: similiter nec hyreni⁹
lugdun⁹. nec victorinus pictauien. heretici
appellant⁹ qui glorioſi martyres fuerūt: ⁊
tñ in hac opiniōe papā secuti sunt. Mul-
ti nanq sancti simpliciter in aliquibus er-
rasse legunt⁹: sicut beatus Cyprian⁹ de here-
ticis rebaptisandis: qui tñ error eis nō im-
putat⁹ ppter ceteras virtutes q in eis ex-
celebant⁹: ⁊ quia nō ex pertinacia ⁊ animi

*Tris
9dy
fidei*

peccatū cōstitit in renitendo fidei hoc pōt
 ptingere tripliciter: vel em renititur fidei
 christiane nō dum suscepte: et talis est infi/
 delitas paganorū gentiliū et similis: et in/
 finis gradus in malicia: aut renitit chri/
 stiane fidei suscepte in figura dūtaxat et ta/
 lis est infidelitas iudeorū: et est medi⁹ gra/
 dus vel renitit fidei christiane iam susce/
 pte in ipa manifestatiōe veritatis et talis ē
 infidelitas hereticorū que est pessima inter
 omia: nam sicut grauius peccat qui nō im/
 plet qd pmissit qd si nō implet qd nunq p/
 misit: sic grauius peccat ē infidelitas here/
 ticoz qui pfitent fidem euāgelij et eidem
 renitunt ipam corrūpentes qd iudei qui fi/
 dem euāgelicam nunq susceperūt: s qd si su/
 sceperūt ei⁹ figurā in lege veteri quā male
 interpretantes corrūpūt: ideo ipoz infideli/
 tas est grauius peccatū qd infidelitas gen/
 tiliū qui nullo mō fidem euāgelij suscepe/
 runt. Deinde queri pōt. Atū infideles
 et eoz ritus sunt tolerādi: pferim qd vt di/
 cum est tales grauius peccāt tam i infi/
 delitate qd in ritu eos. s. seruando: s pecca/
 to pferire videt qui nō pphibet cū tñ pbi/
 bere pōt: vt habet in glo. ad Ro. j. sup il/
 lud: nō solum qui faciūt sed qui pferiūt
 facientib⁹. Hinc vt narrat Aug. xvij. d. ci.
 dei. christiani pncipes templa idolorū pri/
 mo claudi et postea dirui fecerūt ne. s. d ce/
 tero idolatriā exercerent infideles. Ad B
 rridet doctor sanct⁹ scda 2^a. q. x. r. xj. spar/
 sim qd humanū regimē deriuat a diuino re/
 gimine et illud imitari debet: deus aut qd
 uis sit omnipotēs et summe bon⁹ pmitit ali/
 qua mala fieri in vniuerso q tamē pphibere
 posset ne eis sublati miora bona tollerē
 tur vlt etiā peiora mala sequerent: sic etiā
 in regimine humano illi qui p sunt ratiōe
 aliqua mala tolerant ne aliqua bona ipe/
 diant: vel etiam ne aliqua peiora mala in/
 currant. sicut Aug. dic in. ij. de ordine: au/
 fer meretrices de rebus humanis et turba/
 bis omia libidinibus: vnde ritus gentili/
 um et infidelium qui nihil virtutis vel vtili/
 tatis afferūt: licet nō sint aliquallē tolerā/
 di: tñ ad vitandū scandalū vlt discidiū qd
 ex hoc puenire posset vel etiā ppter amo/
 uendū salutis impedimentū eoz qui pau/
 latim sic tolerati puerunt ad fidem tole/
 rari pnt: ppter hoc em tā hereticorū qd pa/
 ganorū ritus aliquā tolerauit ecclia quā do/
 erat magna infidelium multitudo: similr iu/
 dei et eoz ritus sunt tolerādi qui ex b qd ri/

tus suos obseruant in quib⁹ olim p figura
 batur veritas fidei quā tenemus s bonū
 puenit qd testimoniū fidei nre habem⁹ ab
 hostibus et qd in figura nobis repntat qd
 credimus. Verū si querit: vtrū hec he/
 retici sunt tolerandi: rñdet ibidē qd in eis
 duo sunt cōsiderāda. Vnū ex pte ipoz scz
 peccatū p qd meruerunt nō solum ab ecclie
 fla p excōicatiōem separi: sed etiam a mun/
 do p mortē excludi: qd grauius est corrum/
 pere fidem p quā est anime vita qd falsare
 pecuniam p quā vite corporali subuenit.
 Si ergo falsarij pecunie vel alij malefacto/
 res statim p seculares principes iusti mor/
 ti tradunt: multomag⁹ heretici statim qd
 d heresi pvincunt pnt nō solū excōicari: s
 etiam iuste occidi. Scdm aut est ex pte ec/
 clesie. s. misericordia ad errantū puerio/
 nem: et ideo nō statim damnat sed post pri/
 mā et scdm correptiōem: iux illud apli ad
 Tim. iij. dicēs: hereticū hoīem post p mā
 et scdm correptiōem deuota qd subuersus ē
 qui hmōi est. Vnde si post scdm correpti/
 onem adhuc ptnax inuenit tunc ecclia d
 eius pueriōe nō sperans alioz salutē pnt/
 det illum ab ecclia p excōicatiōis sniam
 separādo et vltius eum iudicio seculari
 ad exterminandū a mūdo p mortem relin/
 quēdo. Dicit em Hiero. et habet. xxiij. q.
 iij. abscindende sunt putride carnes et sca/
 biosa ouis a caulis repellenda ne tota ob/
 mus massa corpus et pecora ardeat corru/
 pas putrescat intereat. Arrius in alex/
 andria vna scintilla fuit sed qm nō statim
 oppressa est totā orbem ei⁹ flāma popula/
 lata ē. Hinc est qd primo reuertētes ab he/
 reti ecclia nō solū recipit ad penitentiā sed
 etiā cōseruat eos in vita et etiā ex spālī gra/
 tiā in bonis tpalibus et eccliaisticis dignitati/
 bus aliquā itez restituit p bono pacis si de
 pueri videant: si tñ recepti relabunt hoc
 videt esse signū incōstātie eoz circa fidē:
 et ideo vltius recipiunt quidē semp ad
 penitentiā nō tñ liberant a snia mortē nec
 pseruant in bonis tpalib⁹. Deniq licet
 fides christiana fuerit vnica et sola porta
 eterne salutis: nō tñ oim fides erit deo gra/
 ta vel nobis salutifera: qd qrundā pel⁹ for/
 desit i fide pueritas qd alioz infidelitas.
 Pro quo sciendū: qd duplex ē fides. Vna
 dicitur mortua vel informis: que scz non ē
 formata diuina charitate: dicit enim mor/
 tua quia omnipotēs est ad eliciendū act⁹
 meritorios vel etiam actus arduos: qd si

hinc

ang

c

De decalogi

precepto

aliquādo elicit opera ardua vñ etiā opera alia de genere bonorū nō tñ sūt meritoria: cuius ratio est: qz licet facit aliqd bonū nō tñ hoc facit ppter deū: vel si facit ppter deū nō tñ deus est principal' causa mouens ad illud bonū pficiendū: sed aut aliqd in / cōmodū euitandū vñ cōmodū cōsequēduz in tpe vñ eternitate ad qd tēdit natura vel fides informis: Ali. 1. Cor. xij. Si habue- ro omnē fidē. glo. id est pfectaz fidē: ita vt mōtes trāsserā: id est trāsserri a deo impe- trē sicut Alex. qui fide potuit mōtes caspi os cōiungere et iudeos intus includere: vt refert Iosephus. Sequitur. Charitatē autē nō habuero nihil mihi pdest: scz ad vitam eternā. Alia vero fides dicif viua p simili tudinem: qz sicut illa dicunt viuere q ex se motū et operationē habēt: sic illa fides vi- ua dicif q p dilectionē opat et tēdit in deū faciens nō solū illud qd deus vult s vt de- vult: scz psciētia pura et intētiōe recta. Ad laudē dei.

De sex primis articulis fidei et
quinqz penis inferni fm poetar:

Sermo X

Non habebis deos

n alienos Exo. xx. discussis vtun- qz de diuersitate credentū et edi- tiōe trīū symbolorū effectus fidei grā bre- uitatis ad articulos fidei put fm ordinez in symbolo aploz pntinēt succincte deluci- dādos stilum pueram? q ponunt. xij. fm numez. xij. aploz ad qz oēs alij reducun- tur. Quorū primū ponit Petr. Credo in deū. p. o. cre. ce. et terre. vbi breui verbo multa pcludit. Dicendo nāqz credo. i. fide tēdo charitate formata in deuz: in q osidit vnitatē essentie. Et ideo ad maiore instru- ctionē simpliciu adiūgit vnuz in alio sym- bolo: qz licz trinitas sit in psonis: est tamē vnitatis in essentia: sicut anima vna est in es- sentia tres habēs potētias: de q trinitate et vnitatis dicit Aug. vj. de tri. in sūma tri- nitate tñ est vna qtrū tres siml sunt: et nec plus aliqd sunt due q vna res et in se infi- nita sunt: ita et singula sunt in singulis: et omnia in singulis: et singula in omnib: et omnia in omnib: et vñ omnia. Si queris argumen. Berh. in fmone de trinitate. Re- spōdet. in qd de de sūmma trinitate puerfa curiositas est: credere et tenere sicut ecclia sancta tenet fides et securitas ē: videre au-

tē eā sicuti est pfecta et summa felicitas est. Dic tñ Aug. de verbis dñi: videm? solem in celo currentē: fulgentē: calentē: similitē ignis tria habz: s est motū: lucē et feruorē: diuide ergo si potes o arriane solē vñ ignē et tūc demū diuide trinitatē: dic ergo vñ deū fm Jo an. ne dñi trīa prietatē: prietatis pugna: pugna vero corruptioz iduceret. Dic inqz vñ ad pfusionē infidelū: q deos infinitos colēdos assūperūt. Dñi nāqz qz pagani deos asserūt homies olim fuisse p- bāt: et p vniuscuiusqz vita post mortē a lu- is coli ceperūt: pprim greci plurimos deos ac deas sinxerūt. Dicunt enim Jonē deū ce- li q pcpue colebat apd crethā. Venerem deā cupidinis q colebat apd paphos. Ap- pollinē deū diuinatiōis q colebat apd de- los. Vulcanū deū ignis q colebat apd len- nos. Minervā deā sapiētie q colebat apd athenas: et sic de infinitis alijs: in quorū laudē vt dic Papias poete carmīa cōpo- nētes eos in celos susculerūt: nā quarūdā inuētiōes artū et cultū peperisse dicūt: vt esculapi? medicinā: fucrit etiā viri fortes aut vrbū cōditores: qbus mortuis homi- nes q eos dilexerūt simulachra pfinxerūt vt haberēt aliqd ex imaginū pteplatiōe so- latiū: sed paulatim hmoi honor suadētib? demonijs ita in posteros irrepit: vt qz il- li p sola memoria nomis honorauerūt suc- cellores deos estimarēt et colerēt. hec Pa- plas. Quidā ē vt chaldei elemēta et pter- tim ignē ac figuras celi solis lune omneqz militiā celi adorabant. Sunt insup alij vt egyptij q bruta aīalia et arbores ac similia coluerūt: vñ tñ deū principalē habuerūt Apin. s. habentē similitudinē bouis: signūqz lune semiplene: Ande Plinius scribit se deū illū vldisse: et ex hac cultura venit ori- go idolatrie in filios isrl q vitulum adora- uerūt: qui ope diabolico formabat a liq- facto metallo. Iudei q dē vñ deū colūt: s nō fm sciētā eo q filiū eius xpm negant: Chastiani vñ q sup oēs gentes veritatem inuenerūt dulci modulatiōe inbulāt: credo in vñ deū. et sic confitent vnitatē diuine essentie: Deinde addūt pbrēm omnipotē- tem. Vide nunc q dulcissima cōnexio voca- bulorū in consolationē fidelū: nā in patre demonstrat inexpressibīlē dignationē: in om- nipotētia pcellā dignitatē: nam tā infini- te dignitatis et maiestatis est q in illi cō- paratione cuncta creata quasi vestigiū pe- dis et pene nihil reputant: qui nihilomin?

primo:

Sermo x

Sabellius
2202

arij. 2202

talis ac tantus imensa sua pietate tam di-
gnanter inclinavit se nre vilitati q nō so-
lū a nobis vocari paf expostulat: vt fiden-
tiam pleniorē nobis tribuat r amorē vbe-
riorem ingerat: sed etiā frater noster esse
ctus eo dē cinctorio vilissimo vestiri nō eru-
buit vt ipse primogenit⁹ effectus adoptiv⁹
nos filios dei institueret: r paternā pieta-
tē fidentius inuocādā eē doceret: de q am-
mirās bonauē. in expositione paf noster.
ait: O imensa clementia luti vilissimū dei
filiū se nominat r rex regū se patrē meum
dicit. Sequit^r: Creatorē celi r terre. qd ad-
ditū est cōtra heresim illā que dixit visibi-
lia esse a principe tenebrarū: inuisibilia ve-
ro a deo: r ideo ad maiorē declarationē di-
citur in alio symbolo. Visibiliū r inuisibi-
liū. Secundū vero articulū posuit An-
dreas dicēs: Et in iesum christū filiū eius
vnitū dñm nrm. quia nō solū christiano ne-
cesse est credere vnū deū: r hunc creatorē
celi r terre: s etiā necessariū est credere q
deus sit pater: r q christus vere sit fili⁹ ei⁹
hoc em̄ est vniciū fundamētū fidei nostre.
de quo in cle. de sum. trini. c. fidei catholi-
ce fundamētō pter qd teste aplo. Nemo po-
test aliud ponere firmū inherēs apte cum
sancta matre pstitūtur vnigenitū dei filiū
in his omnib⁹ in qbus de⁹ paf existat vna
cū patre eternalit^r existentē ptes nre natu-
re simul vnitas: ex qbus in se verus deus
existēs fieret ver⁹ homo: r ideo pcluditur
j. q. j. c. cū paulus dicat: fundamētū altō ne-
mo potest ponere pter id qd positū est qd
est christus iesus: psequen^r pbatur q vbi
christus nō est fundamētū nullū boni ope-
ris est supedificiū: r dicit glo. in dicto. c. fi-
dei. sup verbo. in omnib⁹. q p hoc cōphē-
dit imensitatē incōmutabilitatē: incōpre-
hensibilitatē: omnipotētiā: essentia: natu-
rā rē. vnā r equalē esse in patre r filio: qd
qual paf talis fili⁹: increat⁹: imēsus: eter-
nus. In hoc articulo primo Fotinus erra-
uit: quia dixit q christus nō esset alit^r fili-
us dei q alij boni viri qui bene viuētes
merent^r filij dei dici p adoptionē faciendo
dei voluntatē: r ita christus: quia bene vi-
xit r voluntatē dei fecit filius dei dici me-
ruit: r voluit q christ⁹ nō fuerit ante bea-
tam virginē sed esse incepit: quando ex ea
cōceptus est: cū ecōtra fides nostra tene-
at q sit filius dei veri scdm naturā r q sit
ab eterno. Hinc in alio symbolo additur.
Filiū dei vnigenitū r ex patre natum an-

te omnia secula. Sabellius autem dixit q
ipse pater est incarnatus r ideo candē di-
cit personā patris r filij: r sic aufert trini-
tatē personarū: r ideo in alio symbolo ad-
ditur deū de deo lumen de lumie: quasi di-
ceret deum filiū de deo patre. ergo r filius
qui est lumē de lumie patre. Arius dixit
q fuit ante beatā virginē: r q fuit alia p-
sona patr⁹ alia filij: attribuit tamē tria fal-
sa christo. Primū q fili⁹ dei fuit natura.
Secundū q nō fuit ab eterno sed in tēpo-
re factus a deo nobilissima creaturarum.
Tertiū q non fuit vni⁹ nature cū deo pa-
tre: q nō fuit verus deus: sed econtra di-
citur i alio symbolo. De q verū de deo ve-
ro genitū nō factū cōsubstantialē patr⁹. pa-
tet ergo q credere debem⁹ xpm ver⁹ r vni-
genitū filiū dei q fuit semp cū patre: r q
alia ē persona patris: alia filij: sed in vna
natura cū patre: r fm Iho. si hec credim⁹
hic per fidē cognoscemus ea: r p sanctam
visionē in vita eterna. Tertiū autē arti-
culū posuit Iacobus zebedē⁹ dicēs: Qui
cōceptus est de spiritu sancto natus ex ma-
ria virgīe. r sic necesse est credere filiū dei
carnē assumpsisse: Unde leo papa dicit: q
paris periculi est si i filio dei vera huma-
nitas aut patr⁹ negat eglitas. Qd si qrit^r
cur dei fili⁹ elegit poti⁹ incarnari de maria
virgīe q de alia. Rndet glo. in dicta cle.
q sicut ex superbissima natus ē morib⁹: sic
ex humilima p priū inchoari debuit medi-
cina: Hū. verso. nomie eua dictū est virgini
aue: qz sicut numiz ad summa humilitatez
incarnari dei filius voluit: sic summe hu-
milē eligere debuit in qua r de qua tanta
debuit humilitas inchoari. Hinc in canti-
co suo maria dixit: qz respexit humilitatez
ancille sue. Quedaz etiā refert historia q
ipsa deo primo virginitatez obtulit: vnde
quia nouū doni genus obtulit nouo r in-
audito dono honorari debuit. Rimitū qz
nunq fuit ea dignior inuenta: dignissima
antē deum eligere decuit: r sic ab ea carnē
assumere voluit que concepit christū non
de semine virili sed de spiritu sancto: id est
p opatiōez spiritus sancti: de qua dicit Da-
mas. super illd: Ecce ancilla dñi. q post cō-
sensū beate virgis spiritus sanct⁹ supueni-
ens in ipam purgās eā r potētiā diuinita-
tis: xbi receptūā preparans simul r gene-
ratiūā: r tunc obumbravit eā fili⁹ dei r co-
pulauit sibi ipi ex purissimis r scitissimis sē-
guinib⁹ virginis carnē aīatā aīa rōnali r

Maria
Lag

De decalogi

precepto

intellectus nō seminās s̄ p̄ spiritū sanctū
creans: quod exponens bonauē. sup. iij.
di. iij. dīc: q̄ his verbis nō intendit dice-
re q̄ illa caro facta fuerat ex nihilo: sed q̄
sanguis ille purissim⁹ ad p̄fectionē dedu-
ctus est p̄ virtutem infinitam sp̄s sancti ⁊
sup̄ naturalem: q̄ virtus generatiua licet
a spiritū sancto p̄parata fuerit per se tñ nō
poterat subito p̄ducere naturam illam ad
actum p̄fectū nisi p̄ successum t̄pis: s̄ vtr⁹
sp̄s sancti subito sanguinē illū purissimū
alterauit ⁊ disposuit vt esset p̄ueniens ma-
teriale principū de quo fienda erat caro
christi. Quartū p̄inde articulū compo-
nit Job. dīcēs: Passus sub p̄ōtio pylato
cruci. mor. ⁊ sepultus. In quib⁹ verbis p̄-
mo tangit christi passio q̄ passibilis erat.
Tñ glo. in dicta cle. dīcit q̄ oēs defect⁹ no-
stros assumpsit filius dei p̄ter passibilita-
tem ignorātie ⁊ peccati: ⁊ sic habuit frigus
⁊ calorem: famē: sitim ⁊ alias humanas pe-
nalitates ac passibilitatē mortis: ⁊ hoc cō-
gruū fuit p̄pter iusticiā satisfactōis quaz
p̄ nobis assumpsit ⁊ p̄pter fidem incarna-
tōis q̄ potissime p̄ eas p̄bata fuit ac etiaz
p̄pter exemplū patiētie nobis exhibendū
ad tolerādas penaltates carnis. Secūdo
tangit eius crucifixio q̄d genus mort⁹ spe-
cialiter elegit eo q̄ turpissimū eo tpe repu-
tabat⁹: q̄ maledict⁹ qui pependit in ligno
vt in q̄dā damna que p̄ lignū obuenerūt p̄ li-
gnū restauraret⁹: ⁊ diabolū p̄ lignū vin-
ceret qui p̄ lignū sup̄auit. Sz queri p̄r.
cur festū crucis celebrā⁹ in quo dñs de-
honestatus fuit ⁊ nō festum asine in q̄ dñs
fuit honorat⁹: Ad hoc rñdet glo. prima in
c. crucis dñi. de p̄se. di. iij. q̄ laus exhibita
dño in asina fuit mundana de qua nō ē cu-
randū: sed in cruce facta fuit n̄ra redēptio
de qua nobis est summe gloriādam ⁊ deo
gratissimū obsequiū exhibendū. Tercio tā-
git ei⁹ mors ⁊ sepultura d̄ quib⁹ cā breui-
tatis sup̄ sedeo. Quintū articulū cōpo-
nit Tho. dīcēs: Descēdit ad s̄ferna tertia
die resur. a mor. p̄ro q̄ sciendum: q̄ mors
christi fuit sepactio anime a corpe sic mors
alioz: sed deitas tam inseparabiliter ⁊ inso-
lubiliter iuncta fuit homini christo q̄ ipsa
p̄fectissime semp affuit anime ⁊ corpi: et tō
in sepulchro cum corpe fili⁹ dei ⁊ cū aīa in
infernū descendit. l. lumbū sanctorū patrū
quē ita destruxit q̄ circa illud t̄ps nullus
ibidem tentus fuit. Dic etiam notādū:
q̄ licet quidā enumerāt. xxi. penas infer-

ni: alij aut ponunt nouē: alij vero aliē nu-
merant: tñ poete distinguūt quinqs penas
inferni. p̄ima est Tantalus qui fuerat rex
corinthiorū ⁊ ob defectū cibarioz filiū suū
p̄elopē occisum dñs epulādū apposuit: ⁊
ideo fm̄ eos a dijs apud inferos damnat⁹
est: vbi in eridano fluuiū inferoz stans sp̄-
esurit ⁊ sitit: quia lz aquā habeat vsq̄ ad
labiū inferi ⁊ pomū pēdēs vsq̄ ad sup̄i⁹
labiū: tñ fm̄ eos collum habet ita rigidū
q̄ ipm̄ nō p̄t erigere vt comedat nec dep̄-
mere vt bibat: ⁊ signat auaros tenaces: q̄
licet vsq̄ ad os habeāt bladū aux⁹ diuiti-
as tē. semp m̄ famescūt ⁊ sitiūt in corde p̄-
ardorem auaritie. Alim⁹ cum diuitie non
impleant corda s̄ horrea: sic delicata men-
sa esurienti apposta nec gustant minime
reficit sed cruciat. Scda pena est Tritonis:
qui. s. primus glām in grecia affectauit et
ideo damnat⁹ credit⁹: cui⁹ penam referūt
esse q̄ semp ambulat in rota quadā voluē-
te que p̄petuo a se fugit ⁊ ipse sequit⁹: ⁊ si-
gnat vitiū ambitiois q̄d nunq̄ rotare ces-
sat d̄ gradu ad gradū: de beneficio ad be-
neficium: de officio ad officiū: de nūdinis
ad nūdinas: q̄tum ad mercatores. Eccl̄.
xxiij. p̄cordia fami quasi rota carri ⁊ q̄si
axis versatilis cogitatus illius: ⁊. j. Reg.
xxv. anima inimicorū tuorū rotabit quasi i
impetu ⁊ circulo fūde. Tercia pena ē Sisy-
phi: qui sisyphus p̄pter latrociniū q̄d cō-
miserat magno lapide sup̄ ipm̄ cadente in-
terfectus est: p̄ quē intelligunt iracūdi in-
uidi odiosi q̄ latrociniā vel homicidia cor-
de ore vel opere cōmittūt: ⁊ in hoc scelere
cōprehendunt etiam multi qui multa d̄ ge-
nere bonorū p̄ficiūt que tñ p̄ impatientiaz
subito amittūt in ecclesia deuoti in domo
litigiosi onerosi amanti q̄d etiam p̄tingit i
multis qui in cōitate viuūt quoz ē p̄ditio
sepi⁹ laborare p̄niam agere: s̄ q̄cqd̄ boni
fecerūt subito p̄ impatientiā destruit litigant
murmurāt suspitiosi sūt detractores i p̄sci-
entia inq̄rit ⁊ p̄p̄rio sensu scioli incorrigi-
biles i placabiles q̄z horribile manet iudi-
ciū. Quarta pēa ē Belidū: q̄ aquā i dolio
sine fundo p̄petue isūdūt ipm̄s iplere cre-
dūt nec possūt: ⁊ hec ē pena delictorū qui
doliū sui cordis aquis delictiaz implere la-
borant: sed quis fundo caret ⁊ sufficientia
tō semp ipm̄ vacuū ⁊ insatiabile reperit⁹:
in illō p̄uerb. xij. Venter aut impiorū in-
satiabil. Quinta pena ē Tyti q̄ p̄ eo q̄ laco-
nā deflorauerat ap̄d inferos dānat⁹ ē: hic

am 20
in p̄u

digni
honor
pena

vānū
di

hinc
f. vii

Pene infinalis
p̄ro q̄ d. 22
2y chas. q̄
clm aut a h̄ m̄uat
p̄ro q̄

vānū la solū
ab v̄o p̄ro
p̄ro q̄ d. 22
hinc v̄o p̄ro
m̄uat

obstinatiōe sed ex ignorantie simplicitate errabāt: et sic nullus iudicat hereticus nisi qui vult esse finis doctores. Refert etiam Celsus quod cum multi heretici fuissent ducti ad ignem unus illorum penitentia ductus dubitare cepit si penitentia sibi proficeret. et cum confortaretur a quodam fidei confiteri inciperet quāto plus procedebat in confessione tantū minuebat ignis in quo comburi debebat: confessio ergo completa perfecte ac abnegatis erroribus ignis extinctus est ex quo non fuit peritarius sed duci bilis ad penitentiam. Ad maiorem autem eundem tiam primo queri potest: utrum laici teneantur ad ad sciendum et credendum omnes articulos fidei quos continent symbolum apostolorum ac per hoc scire symbolum. Ad hoc respondet glossa. extra de sum. tri. c. firmis. et Jo. an. in nouella. super ea. quod articulos fidei debent laici scire et credere saltem implicite. Credere autem implicite est credere quicquid ecclesia credit. Theologi tamen dicunt quod laici tenentur explicite scire et credere articulos in symbolo positos de humanitate christi et nullus excusari potest de ignorantia: quod de istis ecclesia solennizat quolibet anno. Primo de conceptione ex spiritu sancto in annunciatione dominica. Secundo de natiuitate christi in natiuitate eiusdem. Tercio de passione in pasce. Quarto de descensu ad inferos et sepultura in vigilia pasche: cōs pulsatio omni campanarum in die sabbati signat tripudium et gaudium sanctorum patrum in limbo quod habuerunt de descensu christi ad inferos. de resurrectione in die pasche. de ascensione in die ascensionis. de iudicio in aduentu domini. Sed articulos de diuinitate positos in symbolo non tenentur simplices scire et credere nisi in generali si bene tangit symbolum apostolorum. et omnia particularia vel specialia credere implicite hoc est credere omnia illa que sancta mater ecclesia tenet et credit. et quicquid fuerint requisiti spiritus tenentur consentire in nullo contradicere. unde tantum valet illa fides implicita laico quod si naturali ratione motus dicat patrem maiorem vel filio priorem. vel quod tres persone sunt ab inuicem distincte vel aliquid simile non est hereticus nec peccat dummodo sic credat: quod credit ecclesia sic credere et opinionem suam fidei ecclesie semper supponit nec suam defendit errorem. et patet sit corrigi: quod licet sic opinetur illa tamen opinio non est fides sua sed fides ecclesie: finis Inno. Et dicit Hostius. quod istud remedium non admittitur in casu quo ore se dicit credere et operibus negat: ut patet. xj. q. iij. c. estimat quidam. ubi persequitur textus quod factus

deus negat: Unde quicquid propter contemptum ecclesiastice censure aliquis etiam laicus ut hereticus condemnatur: quod implicite sanare videtur hereticis: ut patet extra de here. c. excoicamus. j. §. j. Ceterum de laico sic implicite credente dicit quidam theologi quod talis laicus potest ex hoc mereri male credendo. ut si simplex homo credit aliquid hereticum eo quod sic predicat suus platus quāto magis hoc credit tantum plus meretur. quod tenet Iohannes de allaco quodam episcopus cameracensis. postea cardinalis in sua questione quā de conscientia errorum nea parissus disputauit. et hoc est verum dummodo talis laicus per suam simplicitatem de illo articulo non tenetur habere fidem explicitam: ut verbi gratia: quod pater in diuinis est maior filio et talis habeat conscientiam quod tenetur credere per lato suo sic asserenti: tunc in illo casu conscientia illa erronea non est peccatum imo meritum: talis huic opinioni concor. Iohannes dicens: quod quia talis bona voluntate assentit scilicet propter obedientiam prelati et propter reuerentiam ecclesie dei: et recte credit in vniuersali: et quibus erret in particulari hoc tamen est errore inuincibili tunc excusatur et meretur: hec ille. Secundo vero queri potest de clericis curatis et episcopis quod obligatur fidem scire et credere cum ipsi maioris sint capacitatis. Ad hoc respondet Inno. et Jo. an. in nouella. quod simplices clerici si pauperes sunt quod non possunt emere libros nec propter paupertatem vacare studio theologico: tunc possunt sine peccato vacare alteri studio: puta iuri vel medicine ex causa licita: ut inde viuatur: et tunc sufficit quod credant implicite sicut laici: tenentur tamen aliquantulum plus scire quam laici: puta quod in sacramento altaris conficitur verum corpus christi: quod in hoc quotidie versantur. Si vero tam diuites sunt quod habent expensas et magistros tunc peccant nisi plus proficiant in distincta cognitione fidei. et hoc habet discernere sacerdos qui eis iniungit penitentiam: quare non student: hec et alia ponit ibidem Jo. an. Porro curati et similes prelati tenentur excedere mensuram illam fidei eo quod curam animarum habent: debent enim scire articulos fidei distincte et explicite qui continentur in symbolo: Credo in unum deum. et in symbolo: Qui cumque vult saluus esse. ut. xxxviii. di. c. j. et sequenti. ubi dicitur: quod presbiteri in parochiis ordinant libellum officiale ab episcopo suo recipiant: ut ad ecclesias sibi deputatas instructi accedant et episcopi vero tamen scire debent quod de eis omni potestatem rationem reddere possint. ut. e. di. c. oēs. Et hoc est appie explicite scire scilicet scire alios articulos

De decalogi

precepto

Tua sim
Sola1
apostolusCredo in
principio
dei et uisus2
Nirumathanasij
3

fidel explicare distinguere et defendere. sus-
ficit tamē q̄ hoc faciāt deliberatiōe p̄habi-
ta etiā si oportuerit cū alioz cōsilio: s̄ ille.
Ex his etiā patet q̄ tria sūt symbola fidei.
Prīmū ē illud qd̄ cōmuniter dicit̄ a fide/
lib̄ tam clericis q̄ laicis: et factū est ad fi-
dei instructionē et fuit editū quando fides
nōdum fuit p̄palata: ideo apostoli cōgre-
gati fecerūt symbolū: id est collectionē cre-
dendorū vt homīes instruerent in fide. et
quia fides nōdū erat p̄palata: ideo secre-
te dicit̄ in ecclia et in p̄ncipio diei et noctis:
scz prima et cōpletorio ad designandū q̄ in
ortu p̄speritatis et i occasu aduersitat̄ de-
bet se quis firmiter tenere. Postea x̄o qz
multi errozes emerferūt ppter quedā dif-
ficilia que in illo symbolo fuerūt. ad eius
explanationē editum est symbolū nicenū
a trecentis et decē et octo patrib⁹. i. ep̄is: vt
patet. xv. di. c. canones. et hūc ibi aliq̄ addi-
tiones declarantes fidei veritatē in primo
symbolo contentā: vt patet cōferenti vnū
ad aliud qd̄ symbolū in niceno cōsilio fa-
ctum fuit ppter grecos q̄ credebāt q̄ spi-
ritus sanct⁹ nō pcederet ab vtroq̄: vt patz
de cōse. di. v. c. penl. et vlti. qd̄ etiā alte can-
tas in missa post euāgeliū: qz tūc fide p̄pa-
lata hora est p̄dicatiōis et expositiōis euā-
gelij. Proinde in illis symbolis nihilomi-
nus implicite quedā cōtinebant q̄ ppter
vigētes hereses oportebat explicari. et ideo
tertiū symbolū additū est: scz athanasij pa-
triarche alexādrini q̄ se specialit̄ cōtra he-
reticos opposuit et innumeras p̄secutiōes
sustinuit: et est symbolū tanq̄ ab ecclia cō-
firmatū. et ideo iam q̄si expulsis hereticis
tenebris illucēscēte fidei veritate cantat̄ i
p̄ma. s. Quicūq̄ vult saluus esse. sed duo-
bus vltimis omīssis reuertamur ad decla-
rationē p̄mi psequēdam. Tertio queri
pōt quot sunt articuli fidei. Ad hoc dicen-
dū q̄ si respect⁹ habeat̄ ad illos qui p̄mū
symbolū tradiderūt sic sunt duodecim fm
numerū aploz. Si x̄o cōsideremus ea que
radicaliter sunt credēda tūc sūt q̄ttuorde-
cim quoz. vij. p̄tinēt ad diuinitatē: et. vij.
ad christi hūanitatē quos oīs xp̄ianus te-
net credere et scire. et ideo vnusq̄sq̄ symbo-
lū illud tenet addiscere et quotidie dicere
in recognitionē xp̄iane fidei. hinc parētes
instruere debēt pueros suos vt sciāt Pa-
ter noster. Ave maria. Credo in deū. qd̄ si
nō fecerint obligant̄ ad hoc etiā patrini:
quia dum in baptismo puerum tenent eis

iniungit̄ vt in his pie puerū instruant vel
instrui faciant. vnde indicis eis hoc ipsum
de cōse. di. iij. c. monachi. vos ante omnia
tam viros q̄ mulieres qui in baptismo
filios suscipitis: moneo vt vos cognosca-
tis fidei iussores apud deū extitisse p̄ illis
quos nisi estis de sacro fonte suscipe: ideo
semp̄ eos admonere debetis vt castitatem
custodiant: iusticiā diligant et orationē do-
neant. ante omnia symbolū et orationē do-
minicā vos ipsi tenete: et illis quos excepti-
stis ostēdite. in cui⁹ etiā argumentū dicit̄
iij. di. c. ante viginti dies baptismi ad pur-
gationis exorcismū cathecumini currant.
in quib⁹ viginti diebus oīno symbolū qd̄
est: Credo i deū. specialiter doceant. et. c.
sequē. generale p̄ponit edictū: dicens: sym-
bolū placuit et vno die ab omnib⁹ ecclesijs
id est ante octo dies dñice resurrectionis
publice i ecclie cōpetētib⁹ p̄dicare: glo. id
est intellectū discretiōis hūitib⁹. Quar-
to q̄ri potest: vtrum auditores diuersarū
opinionū et diuersorū magistrorū tenentiū
diuersas opiniones excusent a peccato er-
rois si opiniones suozū magistrorū sequā-
tur. cum eū dicat dñs Math. xliij. Super
cathedrā moysi sederunt scribe et pharisei
oīa que dicūt vobis seruate et facite. mltro
ergo magis seruanda vident̄ q̄ tradunt a
doctorib⁹ sacre sc̄pture. Ad h̄ r̄ndē sanct⁹
abo. in qd̄libetis q̄ diuerse opinioes do-
ctorū sacre scripture q̄ nō p̄tinēt ad fidē et
mores bonos absq̄ piculo ab auditorib⁹
ex vtraq̄ pte ten. possunt: qz tunc habet
locū qd̄ apl̄is dicit Roma. xliij. Anusq̄sq̄
i suo sensu abundat. In his x̄o q̄ p̄tinēt ad
fidem et bonos mores nullus excusat si se-
quar̄ erroneam opinionē alicui⁹ magistri
quia de talibus dicit̄ Math. xv. Cecus si
ceco ducatū p̄stat ambo i foueam cadunt.
In talibus eū ignorātia nō excusat alio-
quin imunes fuissent a peccato qui secuti
sunt opinionē arrij: nestorij et alioz heresi-
archarū. Nec potest auditor excusationē
habere ppter simplicitatē si sequat̄ in tā-
lib⁹ opinionē erroneā: qz in rebus dubijs
nō est defacili p̄standus assensus quinimo
vt dicit Aug⁹. in. iij. de doctrina xp̄iana.
Cōsulere debet aliquis regulā fidei quam
de sc̄pturarū planiorib⁹ locis et ecclesie au-
toritate accepit: q̄ ergo assentit opinioni
alicuius magistri cōtra manifestū scriptu-
re testimoniū siue contra id quod publice
tenet fm auctoritatē ecclie nō pōt excusari.

ab erroris vitio. Quinto queri pōt. vtz cōfessio fidei sit necessaria ad salutē: p̄ter tūm cum illud videt ad salutem sufficere p qd homo attingit finē virtutis: sed p̄p̄t finis fidei est p̄iunctio humane mentis ad veritatem diuinā qd pōt esse sine exteriori cōfessione. Ad hoc r̄ndet sc̄t̄s Tho. sc̄da 2^a. q. iij. q. ea q̄ sunt necessaria ad salutē cadunt sub p̄ceptis diuine legis: cōfessio aut̄ fidei cum sit qd dā affirmatiuū nō p̄t cādere nisi sub p̄cepto affirmatiuo. Unde eo mō est de necessarijs ad salutē quo cadere pōt sub p̄cepto affirmatiuo diuine leḡ. p̄p̄cepta aut̄ affirmatiua nō obligant ad semp licz sp̄ obligēt: sed p loco t̄p̄e t̄ fm̄ alias circūstātijs debitas fm̄ q̄s oportet actū hūanū limitari ad b̄ q̄ sit act⁹ virtutis: sic ergo cōfiteri fidē nō sem̄ nec in q̄ libet loco est de necessitate salutis: sed aliquo loco t̄p̄e. s. qū p̄ omissionē h̄mōi cōfessionis subtraheret honor deo debitus v̄l etiā vtilitas p̄imis impēdēda: puta si q̄s interrogatus de fide taceret: t̄ ex hoc crederet q̄ nō haberet fidem: vel q̄ fides nō esset vera vel aliq̄ p̄ elus taciturnitatē auerteret a fide. In h̄mōi em̄ casibus p̄fessio fidei est de necessitate salutis. Qd si obijcitur illud quod vergere pōt in scandalū et p̄turbatiōem aliorū nō est necessariū ad salutē: q̄ dīc̄ apl̄s. i. Cor. x. sine offēsiōe estote iudeis t̄ gentib⁹ t̄ ecclesie dei: s̄ p̄ cōfessionē fidei infideles q̄nq̄ ad p̄turbatiōem p̄uocant. Ad hoc r̄ndet ibidem: q̄ si turbatio infidelium oriē de cōfessionē fidei manifesta absq̄ vtilitate fidei et fidelium nō est laudabile in tali casu fidem publice cōfiteri: q̄ est p̄tra illud math. vii. Nolite sanctū dare canib⁹ neq̄ margaritas spargere aī porcos ne p̄uersi dīsrūpant vos: s̄ si vtilitas aliqua fidei speret̄ aut necessitas assit cōtempta turbatione infidelium debet homo publice fidem cōfiteri. Deniq̄ b̄ fides catholica si debet esse x̄a: in aliq̄ necesse est q̄ sit integra: q̄ si quis errat i vno iam nō habet fidem etiā informē: q̄ sic p̄t̄ fm̄ Tho. ibidē. q. v. q̄ formale obiectū fidei est veritas p̄ma fm̄ q̄ manifestat̄ in sacris scripturis t̄ doctrina ecclesie quicūq̄ nō inhereret sicut infallibilī t̄ diuine regule doctrine ecclesie q̄ p̄cedit ex veritate p̄ma in sacris scripturis manifestata ille nō habet habitū fidei: s̄ ea que sunt fidei alio mō tenet q̄ per fidem: quia de his que ecclesia docet que vult tenet: t̄ que non vult

nō tenet: t̄ sic p̄ fidem non inheret ecclesie doctrine sicut infallibili regule: s̄ inheret p̄p̄rie voluntati t̄ opiniōi p̄ quā tenet alī q̄s articulos fidei ad libitū p̄p̄tū. Nū sic mortale peccatū h̄iat̄ charitati sic dīsc̄r̄dere vñū articulū p̄trariat̄ fidei: t̄ ideo sic charitas nō remanet in homīe post vñū mortale: sic nec fides postq̄ dīsc̄redit vñū articulum fidei. Ad laudem dei.

De effectu fidei t̄ infidelitate gētiliū: iudeorū t̄ hereticorū: t̄ vtrum heretici sint tolerādi: Ser. IX

Non habebis deos

n̄ alienos corā me. Exod. xx. Dicit

Aug. sermōe. xxi. q̄ fides appellata est ab eo quod sit: due sillabe sonant cū dicis fides. p̄ma sillaba ē a facto: sc̄da a dicto: interrogo te vtz credis: dicis: credo: fac qd dicis t̄ fides est: alioq̄n vt dicit Jaco. ij. c. Fides sine opib⁹ mortua ē. imo vt dicit Aug. li. de charitate: cū dilectione fides xp̄iani est sine dilectiōe fides demonis: etenim demones credūt t̄ p̄remiscunt: sup̄ q̄ x̄bo dicit Aug. vtiā quō demones iudicē sic hoīes agnoscerēt saluatozē. Est em̄ demonib⁹ remuneratoz malorū tm̄: t̄ iō merito timēt: homib⁹ x̄o tā malorū q̄ bonorū vt ei timorē reddam⁹ t̄ amorē. p̄d̄o q̄ sciēdū: q̄ vt tangit Aug. li. de sacramētis: tria sunt que ab initio t̄ ante aduentū christi t̄ post ad salutem obtinendam necessaria fuerunt sc̄z fides t̄ sacramenta fidei vt b̄ptismus: cōfessio t̄ similia t̄ opera bona in charitate facta: que tria ita sibynulcem cōnectunt: q̄ salutis effectum habere non pnt si sumul nō fuerint: quia nec fides meritū habet si dum potest opari neglexerit nec opus bonū est aliqd̄ si sine fide charitate formata factū fuerit: t̄ rursum fides opans botem sc̄tificare nō sufficit si eam q̄ in sacramētis dei constat sc̄tificationem recipere p̄temunt. Et ideo dīc̄ Jaco. ij. c. Si fidem dicat quis se habere opera autem nō habet nūquid poterit fides saluare eū: Ex quibus verbis elicit̄ q̄ duplex est fides. vna i intellectu: t̄ altera in opatione: multi sunt enim qui dicunt se nosse deū: factis aut̄ negāt. De quib⁹ dīc̄. ij. p̄d̄. ij. meli⁹ erat illis viam nō cognoscere iusticie q̄p̄ agnitionem retrozū cōuerti ab eo quod illis traditum est sancto mandato: quia faciunt eis posteriora petora priorib⁹: qui s̄ cu

De decalogi

precepto

Ara bonorum operum non habet fidem non habet: et est infidelis deterior. Quapropter duo re-
or esse persequenda scilicet de effectu fidei et de
peccato infidelitatis. Pro primo dicitur do-
ctor sanctus secunda 2. q. vii. verum scilicet timor
sit effectus fidei sicut dicitur Jac. ii. Demo-
nes credunt et tremiscunt. Ad hoc respon-
detur: quod timor est quidam motus appetitus vir-
tutis: omnium ergo motus appetitus boni
cipit est bonum vel malum apprehensum: quia
oportet quod timoris et omnium appetituum
motus principium sit aliqua apprehensio: per fi-
dem igitur sit in nobis aliqua apprehensio
de quibusdam malis penalibus quod secundum iudicium
divinum inferuntur: et per hunc modum fides est
causa timoris quo quis timet a deo puniri quod
est timor servilis. Est autem et causa timoris
fidelis quo quis timet separari a deo: vel
quo quis refugit se deo comparare reverendo
ipsum in quantum per fidem hanc estimationem habe-
mus de deo: quod sit quoddam imensum et altissi-
mum bonum a quo sperari pessimum et cui vel-
le equari est malum: sed primi timoris scilicet ser-
vilis est causa fides informis. Secundi ve-
ro timoris est causa fides formata quod per cha-
ritatem facit hominem deo iherere et illi iherere.

Secundo querit ibidem utrum purificatio
cordis sit effectus fidei: sicut innuere vide-
tur Act. x. Fide purificas corda eorum:
Ad hoc respondetur quod puritas virtutum in se rei
consistit in hoc quod rebus vilioribus immisce-
tur: non enim dicitur argentum impurum esse ex
mixtione auri per quam melius creditur: sed ex
mixtione plumbi vel stanni: Manifestum est
autem quod rationalis creatura dignior est om-
nibus temporalibus et corporalibus creatu-
ris: et ideo impura redditur ex hoc quod tem-
poralibus se subijcit per amorem: a qua quidem impurita-
te purificatur per modum contrarii dum scilicet ten-
dit in id quod est supra se scilicet in deum in quo mo-
tu primum principium est fides: accedente autem
ad deum oportet credere: ut habet ad hebr.
xi. et ideo primum principium purificationis
cordis est fides: que si perficiatur per charita-
tem perfecta purificationem causat: si vero re-
manet fides informis tunc excludit quoddam
turpitudinem sibi oppositam scilicet impuritatem
erroris. Pro secundo principali dicitur doc-
tor sanctus secunda 2. q. x. utrum infidelitas sit
peccatum: per se tamen cum nullus peccat in eo quod
vitare non potest: quia omne peccatum est vo-
luntarium: sed non est in hominis potestate quod
infidelitatem vitet quam vitare non potest nisi fide
habendo: dicit enim apostolus ad Ro. iii. Quomodo

credet qui non audierit: quomodo autem audient
sine predicatore. Ad hoc respondetur quod infidelitas
dupliciter accipi potest. Uno modo secundum pu-
ram negationem ut ex hoc solo quod dicat infide-
lis eo quod non habet fidem: sicut in illis qui non
habet audierit de fide: et tunc infidelitas non
habet rationem peccati sed magis pene: quia talis
ignorantia diviorum ex parte primi parentis est se-
cuta: quod ergo sic sunt infideles damnantur quod de
pena sensus propter alia peccata si que fecerunt
que sine fide remitti non possunt: non autem
tamen damnantur propter infidelitatis peccatum
nisi pena damni tantum. Hinc dicitur Job. xii.
Si non venissem et locutus eis non fuisset pec-
catum non haberent. quod exponens Augustinus dicitur:
quod loquitur de illo peccato quo non credide-
runt in christum. Alio modo potest infidelitas
intelligi secundum contrarietatem fidei: quia scilicet aliquis re-
pugnat auditui fidei: vel etiam ipsam pernitit.
Secundum illud Esai. l. Quis credidit auditui no-
stro. et in hoc proprie perficitur infidelitatis ratio et
secundum infidelitas est peccatum: et oritur ex super-
bia: ex qua contingit quod aliquis intellectum suum
non vult subiacere regulis fidei et sano intel-
lectui patrum: Unde dicit Gregorius. xxxi. mora. quod
ex inani gloria oculum novitatem presumptio-
rum.

Secundo querit potest utrum infidelitas quod peccatum
reputatur sit maximum peccatorum: per se tamen cum illud
quod diminuit vel excusat peccatum non videtur
maximum peccatorum: sed infidelitas diminuit
vel excusat peccatum: quia dicit apostolus: Fui blas-
phemus et persecutor et contumeliosus: sed mise-
ricordiam prefecit sum: quia ignorans feci in
incredulitate. Ad quod respondetur doct. sanctus ibi-
dem: quod omne peccatum formaliter consistit in a-
versione a deo: et ideo tanto aliquod peccatum
gravius est quanto per ipsum homo magis a deo
separatur. per infidelitatem autem maxime elon-
gatur homo ab eo: quia nec veram dei cognitio-
nem habet: per falsam autem cognitionem ipsius non
appropinquat ei sed magis ab eo elongatur: nec
enim potest quod quantum ad aliquod deum cognoscit quod fal-
sam opinionem de ipso habet: quia id quod ipse opi-
nat non est deus: et ideo manifestum est quod peccatum in-
fidelitatis est maius omnibus peccatis quod contingunt ex
universalitate morum. Unde licet peccatum infidelitatis
ex parte ignorantie habet a materia rationem
excusationis: et maxime quia quod ex malicia non
peccat: sicut fuit in apostolo paulo ex hoc
tamen quando habet revivum ad ea quod sunt
fidei habet rationem peccati gravissimi: quod tamen pec-
catum aggravatur per duos et gradus infidelitatis
nam secundum operationem infidelitatis ad fidem sunt tres
species infidelitatis: quia cum infidelitatis

primo:

Sermo xi

philippus

ppriū pectus et iecur dat vulturbus ad comendandū: et postq̄ psumpta fuerint reuiuifcit: et sic se comedit et reuiuifcit sicut poetas et signat amorē et libidinē luxuriosi q̄ in te core ponit. luxuriosus em̄ iecur suū id ē libidinofam affectionē carnalē dat vulturi bus id est carnalitatis actib⁹ q̄ deuorant et psumunt ipm̄ scz rationē: vitā: famā et libstantiā. iecur tñ renasci dicit qz luxuriosus semp in libidine renouat: et postq̄ stimulu carnis extinct⁹ fuerit reaccendit. Sequit⁹. tertia die resur. a mor. et hoc p̄ sinodothen cōputēdo p̄tē p̄ toto: vt sic leiciā resurrectiois acceleraret. Sextū articulū cōpōfuit Jacob⁹ alpheī dicens: Ascēdit ad celos sedet ad dextrā dei. p. o. qd̄ est necessarium credere. Ad cuius euidentia sciēdū qz christus dicit descēdisse rōe diuine nature relate ad humanā: qz humilitauit se assumēdo carnē. Ascēdere aut̄ illi puenit sicut humanā naturā: sicut quā dicit. Ascēdes christ⁹ altū: vt sic totū affectū nrm̄ secuz traheret. Ande legis qz quidā miles omnia loca i q̄ bus christ⁹ fuerat sollicit⁹ cū lachrymis visitauit: qd̄ cū deuote p̄fecisset venit tandem in montē oliueti vñ dñs celos ascēdit: q̄ post longā orationē cū lachrymis dixit: ecce dñe vbiqz te quesui diligēt: nūc cū uenerim ad locum vbi celos ascēdisti: nescio vbi ampl⁹ te requirā: iube ergo spm̄ meū suscipi vt ad dexterā patris videā te residētē in glia: qui exaudis a dño statim expirauit: videntes aut̄ eū socij mortuū adduxerūt medicū vt scirent qualis hoc p̄tigisset: qui ait: cuius cōplexiois fuit? rñderūt: locū dñs valde et in amore dei positus erat: tunc ait medicus ppter nimis gaudiū scissus est cor eius: et apto latere inuenerūt scissum cor ei⁹ et in eo scriptū: amor me⁹ iesus christ⁹. Sic et nos dñm p singula opera et virtutū exercitia q̄ramus vt tandē ad eū ascendere valeamus. Ad dei laudē et honorē.

De sex vltimis articulis fidei et quomodo sortimur sanctorū communionem ac de reliquijs sanctorum:

Sermo xi

Non habebis deos

Non habebis deos alienos corā me Exo. xx. Expe diti breuiter de sex articulis fidei ceteros presenti sermone succinctus stilus pcurrat. Septimū igit articulū cōpōsu-

it philippus apostolus dicens: Inde ventur⁹ est iudicare viuos et mortuos. hec credere oportet qz christus sicut humanitatem iudicaturus est bonos et malos: nā licet iudiciū auctoritatis habebit tota trinitas: tñ iudiciū ministeriū habebit filius sedens et apparens in iudicio reprobis tñ sicut humanā naturā: quod iudiciū dedit pater filio vt homines honorificent filiū sicut honorificant patrē: sed quia de hoc alis plura posui iam indiscusse p̄tereo. Et cū autē articulum cōpōsuisset Bartholome⁹ dicens: Credo in spiritū sanctū. id ē fide p dilectionē formata tēdo in spiritū sanctū. Circa quē articulū plurimi errauerunt heretici. hinc Grego. et in generali cōcilio lugdunensi. pmo ponit cōfessionē suā li. vi. de sum. tri. et fide catho. dicens. c. fidei ac deuota p̄fessio ne fatemur qz spū sanct⁹ eternaliter ex patre et filio nō tanq̄ ex duobus principijs s tanq̄ vno principio nō duab⁹ spirationib⁹ sed vnica spiratione p̄cedit: hec p̄fessa est hactenus p̄dicant⁹ docuit et hoc firmiter tenet et p̄dicat: p̄fitef et docet sancta romana ecclia et cetera. deinde reprobādo damnat omnes qui p̄missa negare vlt rarium asserere p̄sumpserint. De his aut̄ q̄ errauerūt circa spiritū sanctū ponunt aliq̄ xliij. q. iij. c. penul. Hūc autē spiritū sanctū maxime debonozant symoniaci: quia prop̄ nō habent spiritū veritatis sed mēdacijs: et sō ipm̄ spiritū sanctū exprimere: aliquādo nō possunt put narrat petrus damian⁹ q̄ hūc dibrando archidiacono referēte didicit: qz cū adhuc ip̄e diacon⁹ a victore papa apostolice sedis ad gallias esset directus synodū cōgregauit: in qua sex ep̄os p diuersis criminibus deposuit: int̄ quos quidam erat ep̄us symoniac⁹ fact⁹ qui hoc modo examīnatus est: iussus dicere. gloria patri et filio et spiritui sancto. spiritū sanctū exprimere verbis nō valebat: quib⁹ patrē et filiū expedite pronūciaret qui difficultate cōtictus ab episcopatu deposit⁹ est. Preterea ex decursu simboli tā inuenim⁹ ipam summā trinitatē equalē per omnia: quia qualis pater talis filius talis spiritū sanct⁹. increatus: imensus: eternus: omnipotēs et infinita que trinitati et vnitati diuine ascribunt⁹: quā credere: amare: laudare: summa felicitas. maledicere autē vlt blasphemare summa pueritas est. Ande quidam olim p̄ arrianus episcopus apd chartaginē sanctam trinitatē in balneis blasphemās: tri-

Barto lamm

De decalogi.

precepto

bus igneis iaculis angelo mittere inuisti-
biliter est combustus. Monu pinde arti-
culu cōposuit Matth. dicēs: sanctā ecclē-
siam catholicā: et merito post fidem de spū
sancto iubemur credere sanctā eccliam ca-
tholicā: utpote que a spūsancto sanctifica-
ta p̄sistit et cōsecrata sponsa christi: sponsa
inquā sed nō vxor: qz adhuc p̄ delictum se
parari pōt a sponso: sicut spōsa carnalis a
sponso aī m̄rimoniū p̄sumatū: et addit ca-
tholicam. i. vniuersalē vel generalē. Hic
queri pōt: utrū ecclia potest errare. Ad h
rūdet Hein. boyc. eē de sen. ex. c. a nob. ij.
qz ecclia triūphans nunq̄ errare p̄t: quia
om̄ia nouit aīq̄ fiant in speculo eternita-
tis: vñ h̄ier. ad celantiā: nunq̄ errat imi-
tatio que sequit̄ x̄itātē et sup̄ h̄iere. li. vj.
veritas claudī et ligari pōt vñci nō potest
quia et suoz paucitate p̄tenta est et multitu-
dinē hostiū nō terret: vt patuit in athana-
sio p̄iarcha alexandrino. Ecclia x̄o mili-
tans errare nō pōt si loquimur de ecclesia
spālī: vt in dicto. c. a nobis. ij. s̄ pro ipsa p̄-
sumit̄ quousq̄ de errore p̄betur: vt eē de
frigidis. c. fraternitatis. et potissime p̄ ro-
mana ecclia: vt patz de rell. et ve. sc̄toz. c. j.
si tñ posset de errore fieri fides nō negat̄:
etiam aplice sedis sententiā in meli⁹ cōmu-
tari posse: vt patet eē de sen. et re iudi. c. cū
olim. Si vero loquimur de ecclia generali
simul p̄gregata tunc illa nunq̄ errare p̄t.
vt pz. xxiij. q. j. c. a recta fide. quod credit
verū in errore iuris: et sic patz qz papa p̄t er-
rare vt pz. xix. d. c. anastasiū. S̄z nō vni-
uersalis ecclia simul p̄gregata: qz pro illa
rogauit dñs: cum diceret petro. Luc. xxiij.
Ego rogauī p̄ te vt nō deficeret fides tua.
Herūtū in errore facti pōt errare tam vñs
vel p̄ticularis ecclia: qz illi non sunt a deo
cōmissa occulta hōim iudicare: sed d̄ illis
de quib⁹ sibi p̄stat. Hic queri pōt utrū ec-
clesie iudiciū extendit̄ etiā ad actus oīno
occultos p̄sertim cū d̄ occult⁹ solus cogni-
tor ē deus. Ad hoc rūdet guil. d̄ mon. lau.
in cle. vnica. d̄ vsuris. s̄. cetex. qz vbi pena
p̄cedit a clauē vt est censura ecclastica q̄
fertur p̄ aliq̄ peccato qd̄ est damnatū lege
diuina vt vsura et symonia tunc extēdit se
ad crimen etiā occultū: nam in vsura so-
la spes damnat̄ que est oīno occulta: vt pz
eē de vsur. c. cōsuluit. et etiā symonia mē-
talis damnat̄: vt patz eē. e. ti. c. fi. que etiā
in mente consistit. in alijs aut̄ peccatis seu
penis in quibus cessat aliter p̄dictoz act⁹

occultus non cadit sub p̄cepto ecclie mili-
tantis. Idem Hein. boyc. in. c. sicut tuus. eē
de symo. Sc̄do queri p̄t: ex quo ecclia etiā
vniuersalis errare pōt et falli vt dictū est.
Utrū illa errans in clauē ligare pōt vñ ab-
soluere. Ad hoc rūdet ab. et Joh. an. eē de
sen. ex. a nobis: qz ligatio vñ absolutio quā
facit ecclia militans errante clauē non li-
gat vel absoluit apud deū: et addit Hein.
boyc. ibidē: qz ecclia militans nō pōt liga-
re vel absoluerē mortuos q̄tū ad ligatio-
nis vel absolutiois veritatē vt pz. xxx. di.
c. qualis. sed declarare pōt absolutioē a
sumo sacerdote in cōtritione factā fuisse.
vt dicto. c. a nobis. in verbo. nec obstat: et
ante talē declarationē p̄ iudicē suū factam
districte seruandā ē snia ab ecclia militan-
te q̄tācumq̄ p̄tritiōem excoīcatus ostēdet:
vt patet expresse eē de sen. ex. c. sacris. Et
dicit archid. xxiij. q. ij. in. c. sane p̄fertur.
qz sicut sub terra ligari pōt si i notorio cri-
mine discessit ita et absolutū qd̄ intelligit̄. i.
ligatus denūciari: et ita exponit hosti. et
Inno. ita etiaz intelligit̄ qd̄ notat archid.
xxij. q. iij. l. c. si qd̄ nō recto. vbi dicit qz si
post mortem ecclia inueniat se deceptā
absoluit mortuū quē ligauit sicut et ligat.

Secundū itaqz articulū posuit Simon di-
cens. sanctorū cōmunionē remissionē pec-
catorū. s. his q̄ sunt in ecclia: in quib⁹ x̄b̄is
breuiter duo ponit credenda. Primo ē qz
in ecclia sit cōmunicatio sanctorū ope. s. sp̄l
ritualliancti qui facit vñionē mēbroz ecclie
ad caput et adinuicē p̄ glutinū dñiū chari-
tatis: sic spūs hōis mēbra in corpore vñit
et viuificat. ps̄ p̄ticeps ego sum oīm timē-
tium te: signū aut̄ hui⁹ vñionis est sacra-
mentū dñici corporis. Hic queri pōt qd̄
modis fortiri possum⁹ sc̄toz cōmunionem
ita qz nos iuuat. Ad hoc dicendū. qz qnqz
modis. Primo p̄ ofonum suaz suffragia:
vñ. ij. Mach. vlti. Dicis qz trepidante po-
pulo iudeoz p̄pter imminēs bellū et iuda
exhortatiōes faciente ad pplm erat h̄mōs
visus onyam qui fuerat summ⁹ sacerdos
virū bonū et manus p̄tendentē orare p̄
pplō iudeoz p̄ hec apparuisse et aliū virū
etate et glia mirabilē et magni decoris ha-
bitudinē circa illum r̄ndentē vero onyam
dixisse. Hic est fratrū amator et ppl̄ israel.
hic est qui multum orat pro populo et vni-
uersa sacra ciuitate. Hieremias p̄pha dei.
Extēdisse aut̄ hieremiā dexterā et de disse
iude gladiū aureū dicentē: Accipe gladiū

sanctum munus a deo in quo deijcies ad/
uerfarios populi mei israel. Secundo nos
luant p sua merita sicut petiit ecclesia in fe/
sto oim sanctorum vt pphetarum merita nobis
precent veniam que s. merita vocant the/
sauri ecclesie. Unde in ecclesia militate chri/
stus totum corpus subiecit flagellis ita q a
planta pedis vsq ad verticem non fuit i eo
sanitas: totius sanguinem in precium fudit
culus minima gutta suffocisset ad redimē/
dum: et hic est pncipalis ecclesie thesaurus.
Secundarius vero innocens sanguis oim mar/
tyrum effusus pro deo meritisq iporum et oim
sanctorum qui computant p toto corpore militā/
tis ecclesie: quē thesaurum papa vniuersaliter
et ceteri plati piculariter habēt dispensa/
re ex quibus surgūt remissiones et indulgē/
tie peccatorum. Tertio nos luant p exempla
sua. Unde iacob in canonica. vi. exēplū
accipite fratres mei laboris. patientie p/
phetas qui locuti sunt in nomine dñi ecce
beatificamur eos qui sustinuerūt: sufferē/
tiam iob audistis et finē dñi vidistis: et sic
dicunt sancti carbonēs. An glo. sup illd.
sagite potētis accute cum carbonib? deso.
dicit: bñ dicunt carbonēs qui de mortuis
eos accendūt: ita q se puerunt ad dñm de
morte reuiscūt igne calefacti et suo exem/
plo alios accendūt et luant. Quarto nos
luant p doctrinā quā nobis reliquerunt
in scripturis. Quinto mō nos luant per
fructū quē fecerūt in ecclesia qui adhuc ap/
paret per quē firmat in nobis fides et alie
virtutes. Item queri pōt: quid sit cano/
nizare sanctos. Ad hoc rñdet Inno. q est
regulariter statuere q aliqd p sancto ha/
beat: puta solenne officium p eo facere sic
p alijs sanctis eiusdē additiōis vt si cano/
nizetur confessor q fiat p eo officium con/
fessorum. si martyr officium martyrum: et sic p
hāc canonizatiōē cōsequit sanctus q in ec/
clesia dicitur officiū sollemniter p eo sicut pro
sancto: verūtñ modū et practicā canonizā/
di ponit ioh an. post host. c. de reli. et ve.
sanctorum. c. audiui: et addit Inno. se nō
negare q si ecclesia erraret q nō est creden/
dum preces tñ bona fide porrectas de ac/
ciperet dicit etiam cuiuslibet licere pces por/
rigere defuncto alicui quē credebatur bonū
virū vt p eo intercedat ad deum. qz deus
fidem attendit: s nō licet p tali facere offi/
cium solenne vlt pces solennes. c. de reli.
et ve. sanctorum. c. i. etiam si p eum miracula
fuit nō licet nob ipm p scō absq aucte ro,

mane ecclesie venerari: ex quo etiā sequit q
nullus pōt canonizare sanctos nisi solus
papa qui pceest oimib. similiter ex his p/
q phibet veneratio nouarum reliquiarum pu/
blice fieri absq aucte pape nisi essent ant/
que licet de nouo inuēte: in secreto tñ hoc
admitteret. Porro peccatorum remissio fit
mediante thesauro quē christus in arca ec/
clesie recōdidit: nec est aliud nomen datū
hominib? in quo oportet nos saluos fieri.

Undecimū do articulū rōposuit Iudas
dicēs: carnis resurrectionem: quā vtiq cre/
dere tenemur: et hec maxie subleuat spem
nrē mortalitatis: spūs em sanctus nō solum
sanctificat ecclesiam q̄tum ad aīam: s in ei/
virtute corpora nra resurgent: ita q idem
corpus qd nūc est q̄tum ad carnem et ossa
et omia resurgēt circumdata pelle propria
Job. rursus circūdabor pelle. sed erūt cor/
pora tūc incorruptibilia qd erit bonis ad
gloriam: malis ad penā: et qz corp? erit in/
corruptibile et immortale: ideo post resur/
rectionē non erit vsus ciborum neq ventris
neq nubēt neq nubent qd est cōtra incre/
dulos. Ipe incidentaliter qri pōt: cū p
resurrectionē nullus erit vsus ciborum. Atq
ergo christus post resurrectionē vere co/
mederit: cum Augu. in li. lxxxiij. q̄stionū
dicat: si fallit veritas nō ē. An nulla fictio
christū decet q veritas pferim est: eēt aut
fictio si nō vere sibi cibū incorporaret quē
comedere videbat. Ad hoc rñdet Tho. i.
q̄dlibetis: q aliqd dupl? dicit esse verum.
Uno mō veritate significatiōis: sicut vox
est verax veritate significatiōis qñ signifi/
cat esse qd est. Alio mō veritate naturalis
speciei que veritas dependet ex pncipijs
spūs: nō at ex effectib? vlt ex his q psequit.
exēplū grā: vox dñi vera veritate naturalis
spūs qñ format debitis instrumēt? et ex ore
naturalis aīalis pferē cū qdā imaginati/
one etiā si a nullo audiat: qd ē effect? pse/
quēs vocē. Regunt aut i scripturis angeli
sine necessitate comedisse et christus p? resur/
rectionē: et vtraq comestio fuit dñi vt dicit
Aug. xliij. d. ciui. dei alt tñ et altē: in angel
em dñi fuit vitate significatiōis qz fm Au.
ibidē: angeli comederūt nō qz idigebāt: s
qz volebant et poterāt vt hominib? quidē
sui ministerij humanitate cōgruerent. In
christo vero fuit vera comestio veritate na/
turalis speciei. fuit enim exercitata natu/
ralibus instrumēt? ad hūc actū ordiat: et
fuit vera vitate signatiōis quia signabat

De decalogi

Veritatē humane nature in corpore resur-
gētes: licet ille cibus nō fuit in corp⁹ chri-
sti conuersus tñ nō fuit cōmestio ficta: q̄a
sepius r cibus euomis tamē erat cōmestio
verā: nō em̄ cōueniebat q̄ in corp⁹ christi
pueretur. Quodcumq̄ deniq̄ articulu
cōposuit Mathias dicēs: Altā etnā amē.
In quo ostendit q̄ credere debem⁹ bonorū
remuneratōē sub quo cōprehendit ma-
lorū punitio. Conuenientē autē fm̄ Tho. in
fine desideriorū omnīū nostrorū. id est in vi-
ta eterna daf finis credenti in simbolo.

Qd si querit quid est vita eterna. Re-
spōdet Tho. q̄ vita eterna est p̄miū qd̄ da-
tur anime iuste: r hoc p̄miū erit de⁹ cut in
vita eterna intime cōiungēt anima sācta:
que vnto p̄sistit in p̄fecta visione: licet em̄
nunc videmus per speculū in enigmate tñ
tunc videbimus eū facie ad facie: cōsistēt
etiā in feruentissimo amore: quia q̄tome-
llus cognoscit tātoplus amat. Itē in sum-
ma laude: quia fm̄ Augus. videbimus et
amabimus: amabim⁹ r laudabim⁹: in hac
em̄ visione erit p̄fecta satietas omnīū desi-
deriorū: qd̄ erit maxime delectabile bonis
ibi em̄ summa delectatio de summo bono:
summus bonorū: p̄fectissima scientia: chari-
tas inēsa: securitas plena rē. r omnia que
desiderari p̄st erūt ibi vlt̄a omne nosse et
velle: tunc oēs cōcinnēt illd̄ dulce enlogiū
Sap. vii. Venerūt autē mihi omnia bōa pa-
riter cū illa: r innumerabilis honestas per
manus illius. Sequit. Infinit⁹ est em̄ the-
saurus hominib⁹ quo q̄ vsi sunt p̄cipes
facti sunt amicitie dei. In hac at̄ vita eter-
na cōprehendit r mors eterna: de qua dicit
Tho. q̄ nō min⁹ habebūt mali de dolore r
pena q̄ boni de gl̄ia r gaudijs: que pena
exaggerat p̄mo de diuine visionis p̄uatio-
ne. Secūdo ex remotu x̄m̄is conscientie.
Tertio ex imensitate r multiplicitate sensi-
bilis pene. Quarto ex omnimoda despe-
ratione: q̄ si penā euadētes eternā ad pur-
gatoriu que sp̄alis ē maneāt obligati. tūc
dicit Tho. in. iiii. q̄ quo ad penā damni et
sensus minima pena purgatorij est maxia
pena totius mundi. fm̄ Bern. autē sola di-
es purgatorij superat oēs penas sanctorū.
Parto autē huius acerbis: est: q̄ cū de⁹
q̄rat plus emēda q̄ penā afflictōis: plus
ponderat deus modicā penā volūtariam
in p̄cti q̄ multā in futuro nō ita volūtari-
am: sicut plus valet modicu auri q̄ multuz
plūbi. vñ fm̄ Aug. Una gutta aq̄ lachryz

precepto

marū tantū facit hic p̄ emēda q̄ntū decem
anni in purgatorio: r oportet q̄ vbi desit in
volūntate suppleat in acerbitate: r q̄ tan-
tum viar dolor q̄ntū inheret amor: tāto
q̄s torq̄atur diutius q̄to affect⁹ ventilib⁹
inheret fortius: dū q̄ tps habem⁹ opere-
mur bonū ad omnes: r in omnib⁹: tpe em̄
suo metem⁹ in vitā eternā.

De baptismo iohis r ei⁹ baptis-
mi integritate q̄ntū ad qualitatez
materie r forme x̄borū: Ser. XII.

Assit eos baptiza-

ri in nomine dñi rē. Acc. x. Ad
euidētiā themat⁹ queri pōt vtrū
baptismus iohānis sufficiebat ad salutem
p̄sertiz cū dicit Marc. .j. Erat iohānes ba-
ptizans r p̄dicās baptismū penitētie in re-
missionē peccatorū: vbi videt q̄ p̄ illū re-
mittebat⁹ peccata r p̄sequēs p̄ferebat
gratia. vnde posterior fuit circūcisioe r ba-
ptismo christi p̄p̄ndor q̄ circūcisio q̄ p̄fere-
bat gratiā: q̄ r p̄fectior r efficacior. Ad h̄
hoc r̄f̄nd̄ est doc. sup. iiii. di. ij. q̄ baptismus
iohānis nō sufficiebat ad salutē: q̄ nō re-
mittebat culpā nec p̄ferebat gratiā nec in-
p̄mebat characterē: r ideo oportebat itēz
baptizari baptismō christi. Ande Augus.
assignans generalē d̄f̄itiā inē baptismum
christi r iohānis: dicit: baptizauit iudas r
rebaptizatu nō est. baptizauit ioh. r rebap-
tizatu est: nimiz q̄ ioh. fuit in illo bap-
tismo plenarius administrator: ita q̄ de⁹ ibi
nihil faciebat qd̄ p̄ ioh. nō fieret: q̄ tñ ex-
terius lauabat r nihil interius fiebat: sed
iudas pessimus baptizans baptismō chri-
sti licet tñ lauabat exterius vt minister tñ
deus baptizauit r mūdauit inter⁹. Infun-
dens gratiā r ip̄mēs characterē de quo
postea lat⁹ videbit. Qd si querit ad qd̄
ergo baptismus ioh. fuit a deo institutu.
Ad hoc respōdet ibidē bonauē. q̄ ad tria.
Primo ad p̄signandū baptismū christi:
sicut dicit magister sen. in lra: q̄ erat sacre
rei signū eo q̄ signabat baptismū xp̄i: r ra-
tione huius qd̄ammodo fuit sacramentū:
q̄ sacre rei signū. Secūdo ad assuefacien-
dū r p̄parandū homines ad baptismū chri-
sti. r dicit q̄ erat baptizās r p̄dicās bap-
tismū penitētie in remissionē peccatorū. s. p̄
paratiue non effectiue: q̄ p̄parabat ad ba-
ptismū christi in quo fiebat remissio pctōz
parauit in q̄ p̄ similitudinez actus exteri⁹

pro me multo
aggrauat

ad p̄signandū
ad assuefaciendū
ad p̄parandū

nō efficacia allent? dispositōis interi? An
Mat. iij. dicit: Ego baptizo vos aqua. glo.
tū corpora lauo: qz pctā solvere nequeo:
vt sicut nascēdo r pōicādo precurro: sic r
baptizando ad baptisma christi dirigo: et
qz ad hoc nō ē sacramētū sed sacramēta/
le: sicut torneamentū in quo milites assue/
scūt nō ē bellū. Tercio ad baptismū christi
pñunciādo manifestādo auctem r pparā/
do materiā. An cū baptizauit christū ma/
nifestatus ē christ? Joh. 1. Et manifesta/
ref in israel: ppterea veni ego in aqua ba/
ptizans: tūc etiā pparauit materiā baptis/
mo christi p sanctificationē aquarū r cōta/
ctu carnis christi quē baptizauit: r sic fuit
quasi sacramētū noue legis materiale in i/
tū: qz in illo actu baptizādi pūlit christ?
aquis vim regeneratiuā. An ad hoc qz fu/
it institut? faciebat r nō aliud: r iō nec pec/
cata tollebat nec grām cōferebat nec cha/
racterē imprimēbat: s tū ad grām baptis/
mi r ad characterē baptismi pparabat: ius/
sit igit eos baptizari rē. fm Dam. Baptis/
mus sit nobis in pñcipiū vite spūalis sigil/
lū custodia r illuminatio mētis vbi qdrū/
plice cōprehendit effectū spūalem illius.
Quorū prim? r pñcipalis ē viuere vita spi/
rituali: r alij tres sunt cōes: quorū pñmus
id ē sigillū pñnet ad cōformitatē volūtātē.
Secūdus. i. custodia ad ppetuitatē memo/
rie. Tercio. i. illuminatio ad illustrationē
intelligendī: vt sic aīa deū diligat toto cor/
de: tota aīa r tota mente. i. intellectu sine
errore: me moria sine obliuioe: voluntate
sine contradiciōe: vt dicit Aug. Ande tria
p ordinē sunt pñcipalit psequēda. Primo
de baptismi integritate. Secūdo de pferē/
tiā vel recipientiū qualitate. Tercio de ei?
efficacitate. Porro ad baptismi integri/
tatem tria requirunt: scz debita materiā:
determinata verborū forma: r intentio.
Quātū ad primū queri pōt: An baptis/
mus fieri pōt in omni liquore vltm in aq.
Iux illud dñicū Joh. iij. Nisi qs renat? nie/
rit ex aqua r spūsancto rē. Ad hoc rñdet
Bonauen. sup. iij. di. iij. inter alia: qz ante
baptismū christi oēs liquores erāt indiffe/
rentes: r poterat in qz tū ē de se in aliq alio
liquore baptizari vt in aqua: s postq dñs
voluit mergi r baptizatus ē in aqua: sola
aqua habuit ordinatiōē ad hoc tanq sū/
ctificata p cōtactū dñici corpis: vñ de pse.
di. iij. Quā aque baptismi purgare pctā
credentiū potuissent nisi cōtactu dñici cor/

poris sanctificata fuissent: ita qz vim qndā
regeneratiuā dñs aquis cōtulit q vis nō ē
aliqua pñetas vel absoluta essentia aque
supaddita: s solū ordiatio ei? ad hoc qz hō
regeneret ex ea: ita qz solū i ea pōt fieri ba/
ptism? s qz dñs nō instituit baptismū fieri
tm p umerionē sed etiā p verboz. platōez.
Similit r verba ad hoc ordinauit sic qz aq
in qua mergit r verba q pferunt sū vim
habēt regenerādi spūaliter: nec vnū sine al/
tero sed vtrūq simul ad regeneratiōē ob/
tinendā ordinauit. Preterea sicut dñs nō
tm verba q pūlit ordinauit r instituit ad
regeneratiōē sed etiā oīa verba consimi/
lia: sic pari mō nō tm aquā quā tetigit sed
etiā oēm aquā specie pñmilē: et qz oīs aq
oīni aque specie pñmilis est: iō omni aque
vim illā pūlit: r sic pz quō dñs tactu car/
nis vim aque dedit: nō qz mūdicia trans/
ret a carne in aquā: s qz cū dñs cēt mūdus
noluit ob aliud in aqua mergi nisi vt illa i/
merfione aqua hñet istā ordinationē. Cete/
rū doctores tangūt ibidē sex rōnes: quare
dñs instituit fieri baptismū in aqua. Pri/
ma ē: qz aqua rōne diaphaneitatis hz ali/
quid de lumine: r ita cōpetit baptismū qui
habet vim illuminatiuā fm qd in eo imp/
mif character q disponit aīam ad suscepti/
ōē luminis grē: sicut transparētia vitru/
ad susceptionē luminis corporalis. Secū/
da ē: qz rōne humiditatis habet vim ablu/
tiuā inter oīs liquores: r sic itez cōpetit
baptismo in quo sordes culpe mundant?
qz cōfert grām aīam mundificantē. Tercia
ē: qz rōne frigiditatis habet vim refrigerā/
di: r iō cōpetit baptismū in q incēdiū pū/
piscēte mitigat: qz grē date in baptismū
tribuit actus remittendi ardorē pūpiscē/
tie. Quarta ē: qz vt dr. xvij. de animalibus.
Aqua maxime cōpetit generatiōi rerū vl/
uentiū r augmentationi earū: r i pñcipio
mundi ex aqua aīalla pñmitus pducta sūt
r sic cōpetit baptismū in qz tū ē regeneratiō
in spūalem vitam. Quinta ē: qz aqua in oī/
bus mundi pñib? inuenit. Sexta: qz aqua
est res q defacili ab oībus haberi pōt sine
magno pñcio: r he due rōnes competūt ba/
ptismo put ē facim necessitatis a quo ne/
mo absoluit r in quo oēs cōicant: r iō ne/
cesse fuit institui in liquore qui ē cōis apd
oēs r in q abundāt taz paupes q diuites.
His ergo rōnibus instituit dñs baptismū
in aqua fieri: qz fm pñ. de taren. sup. iij.
di. iij. oportet qz sacri materia habeat natu

*Six rōnes
quare in aq
Bapty instituit*

B
2
a

De decalogi

precepto

ralem similitudinē ad representandū sacra-
menti effectū: sed aqua cōuenientissime re-
presentat effectus baptismi rōne nature et
usus: vt pz. Cū igit̃ fm̃ Tho. ibidē. Deus
baptismi materiā instituit ī tota spē aque
fieri: et toti speciei aque vim regeneratiuā
p̃tulit: ideo fieri pōt baptismus, etiā ī aq̃s
salis sulphureis et ī lyuio: q̃tales aque
nō differunt ab alijs nisi q̃ mutant̃ ex lo-
co in quo manent vel p̃ quē transseunt: et h̃
ē differentia accidentalis. Verū tamen fm̃
Al. sup. iij. di. iij. Si quis etiā in articulo
mortis baptizaret in vino oleo lacte vel
alio liquore p̃pter defectum aque nō esset
baptizatus p̃pter institutionē diuinā qua
domin⁹ instituit baptismi materiā ēē aquā
et nō aliū liquorem: nec deniq̃ baptismus
fieri potest cū salina oris: nam extra de ba-
ptismo. c. nō scribit̃ Inno. iij. cuidam ep̃o:
postulasti utrū puuli sint p̃ christianis ha-
bendi quos in mortis articulo cōstitutos
p̃pter aque penuriā et absentia sacerdotis
altiquoz simplicitas in caput ac pect⁹ ac in
ter scapulas p̃ baptismū saline asperione
liniunt. Rēdemus q̃ cū in baptismō duo
sunt: videlicet verbū et elementū q̃ necessa-
rio requirant̃: iuxta qd̃ ait veritas de ver-
bo. Eunt̃ in mundū vniuersū bapti. om-
nes gentes in nomine p̃ris et fi. et spūsan.
eadēq̃ dicat de elemento. Nisi q̃s renatus
fuerit ex aqua et spūsancto nō introibit in
regnū celozū: dubitare nō debes illos vez
nō habere baptismū in quib⁹ nō solū utrū
q̃ p̃missoz sed etiā eoz alterū est omīssuz:
ibi. Quantū aut̃ ad secūdū queri pōt
utrū vocalis platio verbox sit de essentia
baptismatis: p̃sertim cū christus p̃sumitur
baptizatus fuisse sine vlla expressione ver-
box: vt pz. Luc. iij. Et ergo ad exēplar ei⁹
videt̃ q̃ baptizari possum⁹ sine vlla vbo-
rum exp̃sione. Ad hoc rēdet̃ p̃pe. sup. iij.
di. iij. q̃ de substantia sacramēti noue legis
tria sunt. s. materia elementi forma verbi et
intentio ministri copulās formā materie:
verba vero sunt de substantia sacri noue
legis triplici rōne: tū p̃pter representationē
sui aucto: is. s. verbi incarnati: tū p̃pter
exp̃sionē significandi: nā vocalis exp̃sio
exigīt nō p̃pter virtutē soni exterioris sed
significatiōis interioris. Vñ manente ea-
dem significatiōe interiori eadē ē virtus
soni exterioris: qz exp̃sio vocalis nō est de
substantia sacri in specie sed in genere vocis.
et hoc p̃pter institutionē: tum deniq̃ p̃pter

virtutē significandi: et iō baptism⁹ christi
fuit sine verbo: qz tunc aqua fuit solū san-
ctificata nō sanctificans. Ad maiore aut̃
evidentiā fm̃ oēs doc. hec est forma p̃pria
verbox in baptismō: Ego baptizo te in no-
mine pa. et fi. et spūsan. et hec ē de necessita-
te seruāda. Cuius rōnem assignat̃ p̃pe. de
tareh. sup. iij. di. iij. dicens: q̃ in illa forma
verbox due p̃ticule cōtinent̃: vna p̃tinens
ad sanctificationē elemēti scz inuocatio tri-
nitatis: cū dicit̃. In noīe pa. et fi. et spūsa.
et hec habet̃ ex institutionē diuinā: nec mu-
tari pōt qz ē de substantia baptismi. Alia
p̃tinens ad determinationē intentiōis mi-
nistri scz exp̃sio actus baptizandi q̃ habe-
tur ex traditione ecclēastica. Dicit̃ enī de-
scendisse a p̃ma traditione et p̃suetudinē ba-
ptizandi aplice: et illa ps̃ q̃tum ad exp̃si-
onē actus et p̃sone lterū ē de substantia ba-
ptismi nec pōt mutari. Verū tamē ē de ba-
ptismo. c. si q̃s. dicit̃ Alex. iij. Si q̃s puerū
ter in aqua merferit: In noīe pa. et fi. et spū.
amen. et nō dixerit. Ego baptizo te in noīe
pa. et fi. et spūsan. amē. nō ēēt puer baptiza-
tus sed tū admodū exp̃sionis q̃ vari⁹ est
et diuersus apud grecos et latinos nō ē de
substantia sacri baptismatis sed accidit̃ ex
statuto ecclēie: Nā greci baptizant sub hac
forma. Baptizet̃ seru⁹ christi: in noīe pa. et
filij et spūsan. amē. qz tū statutū ecclēie pōt
obligare ministrū: licet nō pōt mutare sub-
stantialiter sacm̃: iō etiā ille modus ē de ne-
cessitate facient̃: s̃ nō rei facte fm̃ veriores
opinionē l̃z graui⁹ peccaret: et qz romana
ecclēia q̃ p̃dictā formā baptizandi tradidit
nunq̃ legis a vera fide declinasse: hāc for-
mā ab aplis retinēs: iō nō licet latinis hāc
formā mutare nec in forma grecoz bapti-
zare. Ad si obijci⁹ de aplis q̃ baptizabāt
in noīe christi nō in noīe pa. et fi. et spūsa.
Ad hoc rēdet̃ doctor sanct⁹ ibidem: q̃ for-
ma quā dñs tradidit nō fuit ab aplis mu-
tata q̃tū ad intellectū: qz in noīe christi in-
telligit̃ tota trinitas: christ⁹ em̃ vnctus d̃z
et iō vngentē vnctū et vnctionē insinuat: et
sic cū p̃dicta forma p̃cordabat: sed solū q̃-
tū ad vocē sensibile nec hoc ip̃m potuissēt
nisi ex familiari cōsilio spūsancti. Bō aut̃
mutatiōis fuit vt nomē christi publicaret̃
et amabile redderet̃: si in eius noīe baptis-
mus fieret qd̃ erat ignotū et p̃tumeliosum
vtpote crucifixi: et qz cessante cā cessat effe-
ctus: iō christi noīe publicato et honorabi-
le facto amplius nec debuit nec potuit in

forma
soni

eo baptismale sacramentū impleri: qz tā tū
ad tempus fuit institutū: ecclia tñ. posset
adhuc illis verbis baptizare si speciale p/
ceptū a spūs sancto haberet: nō aut auctori/
tate ppia: qz fm quosdā nō ēē baptismus
cū expōsio totius trinitatis sit de necessita/
te baptismi q fieri pōt quattuor modis fm
Bonauen. ibidē: aut ita q sit plena ⁊ i cor
de ⁊ in ore: ⁊ tunc fm omnes ē plenū sacra/
mentū: ita q sit semiplena aut i corde et in
ore: ⁊ tūc fm omīs nō est plenū sacramētū:
aut ita q sit plena in ore ⁊ semiplena i cor/
de. Et qz fm Augu. Baptism⁹ ē sacramen/
tū fidei nō singularis psonē s totius ecclie
ideo fides psonē nihil obest vel pdest: et
iō qualitercūqz quis credat si totā expri/
mit trinitatē cū intentiōe baptizādi bap/
tizatum ē: aut ita q semiplena in ore ⁊ plena
in corde: eo q nō expmīt totā trinitatē: tūc
nō ē baptism⁹ sed ē rebaptizāndus. Pro/
quo sciendū fm Tho. ibidē q q corrupte
pfert verba: aut hoc facit ex industria: et
sic nō videt intendere qd intendit ecclia
nec ē baptismus: aut ex ignorātia vel defe/
ctu lingue: ⁊ tunc si tanta sit corruptio q
oīno auferat sensus locutionis nō est ba/
ptism⁹ q si sēsus remanet: tūc est baptism⁹.
Porro tūc pēpue sensus nō mutat qñ sit
corruptio in fine: vt dicendo: In nōle pñ
⁊ filio ⁊c. s mutatio ex pte pncipij variat si
gnificationē: deniqz qui dicūt: Hos bap/
tizamus te: nihil faciūt: sed qui dicūt. Ego
baptizo vos ⁊ plures simul baptizat bap/
tizatū ē sed peccat: nisi ex magna necessitate
fiat. Quātū ad tertiū requirit intentio:
qz si nihil intenderet qdquid faceret nihil
fieret: eo q intentio ē essentialis omnibus
sacris: ⁊ iō oportet exprimere oīa que intē/
tionē determināt ad actū illū: q si non ha/
bet semp actualē intentionē habeat saltez
habitualē que sufficit ad pfectionēz sacri:
puta q cū sacerdos accedit ad baptizādū
intendit facere qd facit ecclia circa bap/
tizatū. De qua intentione latius videbitur
in sermone sequenti. Ad laudem dei.

De baptismo adultorum ⁊ par/
uulorum intentionēqz baptizan/
di: Sermo XIII

Si crediderit et

q baptizatus fuerit saluus erit.
Marci vlti. Ad euidentiam
thematis queri potest: An in baptis/
mo fides alicuius articuli sit necessaria:

ad cōpletū ⁊ integrū esse baptismi: sic vide/
tur sentire Aug. dicens: Unde hec tanta
virtus aque vt corpus tangat ⁊ cor ablu/
at nisi faciēte xbo: nō qz dicit s qz credif.
Ad hoc rñdet Bonauen. sup. llij. dist. iij. q
fides necessaria ē nō tñ sacro baptismi sed
etiā oibus sacramentis: specialiter tamen
sacramento baptismi: qz oīa sacramēta vir/
tutem habēt a fide: vt dicit Hugo. Cuius
rō est: quia in fide ē prima rō viuendi ⁊ ele/
uandi. Sra nanqz sacramētalis cōparatur
ad virtutē passionis chisti vt ad meritūz:
s ad virtutē trinitatis vt ad principiū esse/
ctiū. Ad hoc igit q virtus passiōis ope/
retur ⁊ disponat in sacris necesse ē q aliq/
modo copulet bñmōi signis qd esse nō pōt
sine eo i q ē pñvntio ⁊ s ē fides p quā meri/
tū capiz fit mēbroz: dū ei credim⁹ q p nob
pass⁹ ē meritū chisti fuit ecclie: similē ad
hoc q diuina virtus spēaliter insuat ⁊ mi/
rabiliter supra naturā necessaria ē fidel vir/
tus in qua ē prima rō eleuandi potentiam
supra naturā: ⁊ hec ē fides ppter qd maxi/
me attribuit ei virtus faciendi miracula.
Hinc etiā magis sit expōsio fidel explicite
in hoc sacro q in aliquo alio: tam in acu/
trine imersionis in quo expmīt fidē passio/
nis ⁊ triduane sepulture q in xbo in quo
fit pfectio fidel trinitatis: ⁊ sicut in adul/
tis requiritur fides propria: sic in pñlis
sufficit aliena. Qui ergo crediderit ⁊ ba/
ptizatus ⁊c. Jam ordine debito de recipi/
entium qualitate prosequi cupientes: duo
pñcipaliter declarare statumus. Primo
de baptismo adultorum de quo primo que/
ri potest: An aliquis inuitus vel coac/
tus recipere potest baptismi sacramentūz.
specialiter cum in sacramento baptismi cō/
trahitur matrimonium spirituale ⁊ despō/
satur anima deo: sed matrimonium spirit/
rituale aut tantum aut plus exigit de con/
sensu q matrimonium carnale. Ad hoc re/
spondet Bonauentura vbi supra. dist. iij.
q duplex est coactio. Prima dicitur suffi/
ciens: vt cum quis violenter accipitur: et
ipso manibus ⁊ pedibus renitente mergi/
tur: ⁊ talis nullo modo baptizatus est: qz
nullo modo fuit in eo consensus: nec vo/
luntas sed fuit i omīo repugnans. Secū/
da coactio dicitur inducens vtpote minis
vel flagellis ita q mag⁹ vult se subijcere sa/
cramento ecclie q morte perire: ⁊ tūc dī/
stinguendū est: aut em̄ intendit alios illu/
d ij

De decalogi.

precepto

dere et mortē enadere: et tūc qz nō adest illi
intento baptizandi nō est sacm cū nullus
dicat baptizatus ē qui p̄sensit se immer/
gi in loco: aut ip̄e magis velit p̄tra se fieri
qđ sit scz baptizari qđ perire velit: et tūc si
ue credat sine nō: siue velit habere gratiaz
siue nō: semp recipit sacm qđ tūcunqz fue/
rit coactio cōminatiōis vel etiā crudelissi/
me mortis: Nū a simill qui timore mortis
thura ponit idolis cōsentire videt et pec/
cat qz sacrificare dicis: ille vero cuius ma/
nus violentē thure implet et ad ignē trahi/
tur nec sacrificare nec peccare dō. Secun/
do queri pōt: utrū fite baptisimū recipiēs
psequat effectū illi. Ad hoc rōdet p̄be. i.
iij. di. iij. qz duplex ē fictio. P̄ba em̄ est i
sacramenti susceptiōe: qz qđ exteri⁹ ostēdit
scz suscipe sacm hoc interi⁹ nō intendit: s̄
tū facit simulatorie: et illa fictio ipedit ba/
ptisimū sacm. Secūda ē in dispositiōe: qz p̄/
tendit se dispositū exteri⁹ cum tū interi⁹ sit
indisposit⁹: et illa fictio non impedit sacm
sed rem sacri: qz fm p̄bm actus actiu⁹ sūt
in patiente p̄disposito: qđ scz indispositio v̄/
ē in rōnali scz qz nō credit: vel in p̄cupisci/
bili qz in denote accedit: vel in irascibili sic
dicis fictus qui p̄tendit. i. irreuerenter su/
scipit nō tū simplicit̄ recusans suscipe sed
coacte coactiōe cōminatoria. Cum igit ta/
lis fictio nō impediāt sacramētū si tū rem
sacramenti: tō character f̄ fite baptizato i/
p̄mitit qui fm Tho. ibidē ē imediata cau/
sa disponēs ad grām: et p̄sequēs receden/
te fictiōe qđ characteris effectū impediēbat:
character qui ē p̄s in aīa incipit habere
effectū suū: sic qz baptisim⁹ recedēte fictiō/
ne effectū suū p̄sequit quē prius habuisset
si fictio nō fuisset: oīa p̄ctā baptisimū prece/
dentia remittēs quo ad culpā s̄ nō q̄tum
ad penā totaliter: et iō p̄ illis ē p̄nā impo/
nēda. Qđ si obijcis susceptio baptisimi cū
tali fictione opus mortuū est vtpote i mor/
tali factum: et ideo non potest renouiscere:
Ad hoc rōdet ibidē p̄be. qz duplex est effe/
ctus interior baptisimi. Unus qui ē sacm
et nō res. s. character: et ille effect⁹ nō oppo/
nit culpe vel fictioni. Alter qui ē res et nō
sacm scz gratia: et ille effectus opponit cul/
pe et fictioni: ex quo cōcludit qz character
cū fictione suscipit sed nō grā: Character
igit q̄tū ē de se ē imediata dispositio ad
gratā: sicut organizatio corpis ad anīme
infusiōe: sed impedit p̄ dispositionē con/
trariā sibi in eodē atē subiecto p̄iunctā: iō

illa manente nō infundit gratia illa rece/
dente gratia statim infundit: sicut diapha/
neitas aeris impedit ne possit lumē solis
suscipere p̄pter p̄ntiam nubis obscure qua
resoluta statim lumen recipit a sole: et quia
sacm recipit culpā p̄cedentē nō sequentē
hinc ē qz plenā facit supinfusa grā remissi/
onē totius culpe et pene p̄cedentis: et fac re/
missionē totius culpe sequētis p̄ accidēs:
qz nō pōt vnā sine altera tollere nec fac re/
missionem totalis pene: qz remissio pene et
culpe sequētis magis fit in eo virtute sacri
p̄ntie qđ baptisimi: et ip̄a susceptio baptisimi
nō renouiscit sed character semp in aīa vi/
uit: nā susceptio ē op⁹ hoīs: sed character
est opus dei. Tercio queri pōt: utrū ba/
ptisimū recipiens in se vel in alio a sacerdo/
te malo peccet: p̄sertim qz consentiens pec/
canti peccare dinoscit: sed sacerdos indi/
gne baptizans cū solēnitare mortalit̄ pec/
cat vt p̄dictū ē: qz si nollet baptizare sine p̄/
cio: cōstat qz si dat exactū p̄ciū simonia cō/
mittit. Ad hoc rōdet Tho. sup. iij. di. v.
qz malus minister si ē ab ecclia p̄cisus: tūc
peccat ab eo sacm sumens nisi in necessi/
tate i qua posset etiā a pagano vel a iudeo
suscipe. Si vero nō ē p̄cisus ab ecclia: tunc
nō peccat ab eo sacm suscipiens nisi p̄ ac/
cidēs. s. si ei⁹ p̄ctō cōiter: licz em̄ sacerdos
peccat tū nō oportet qz ille qđ ab eo baptis/
mū erigit vel recipit etiā ē casū necessita/
tis s̄līr peccet p̄pter duas rōnes. P̄rio: qz
isti nō pōt ēē certū s̄ qz ille sit i p̄ctō mortali
cū in vno instanti spūssancet op̄e iustifica/
tionē impij. Secūdo: qz petit qđ iustū ē eo
qz a suo sacerdote d̄z sacra suscipe: nec p̄
cogit vel inducit ad peccā dū: qz ille potest
reddere qđ d̄z nō peccando. Verū de vi/
tio simonie sciendū qz si baptizandus ē ad
ultus sufficit ei petere baptisimū ad salutē
qz baptizat baptismo flāminis: nec debet
p̄pter hoc simoniā cōmittere nolente alio
baptizare sine p̄cio. Si vero baptizandus
puer ē tunc offerens debz potius puerz ha/
ptizare qđ simoniacē p̄ciū dare: tū licitū est
ei aquā emere si al̄s aquā h̄re non posset:
qz aqua nō ē sacm quid: et si ē sanctificata
tū nō opatur ad baptisimū d̄ necessitate ei⁹
exis quasi sanctificata: sed quasi aqua: et
iō nō emit aquā scificatā sed aquā: tū post
baptisimū dare pōt sacerdoti aliquid fm
antiquā consuetudinē approbatā. Qđ si
queritur an quis in articulo necessitatis
posset se ip̄m baptizare. De hoc quidem

Quia p̄ter solū
qz 1 vnde

Fig /
Capitulum

ep̃s Metech. cōsuluit papā Inno. iij. vt ba-
 beſ et de baptiſmo et ei⁹ effectu. c. debiti.
 cui r̃ndit papa dicēs: Sane intimaſti q tu
 deus in mortis articulo p̃ſtitutus cū inter
 iudeos t̃m exiſteret in aquā ſeiſm immer-
 ſerit dicēs: Ego baptiſo me in noīe patris
 et filij et ſpūſſancti: R̃ndem⁹ q cū inter ba-
 ptizantē et baptizātū debeat eē diſcretio ſi
 cut ex domini verbis colligiſ: dicētis apo-
 ſtoliſ: Ite baptizate oēs gētes in noīe pa-
 et filij et ſpūſſancti: et memorat⁹ iudeus ē lte
 rato ab alio baptizad⁹ vt oſtēdaſ q ali⁹ ē q
 baptizat et ali⁹ q baptizaſ. Ad qd̃ designā
 dū ip̃e xp̃s ſi a ſe ſa Johāne baptizari vo-
 luit: q̃n̄is ſi talis deceſſiſſet ad patriā cele-
 ſtem proin⁹ euolaſſet ppter fidē sacramen-
 ti: et ſi nō ppter fidē sacramentū. Secun-
 do p̃ncipaliter declarandū ē de baptiſmo
 puuloꝝ: de quo primo q̃ri pōt: vtrū in vte-
 ro ſanctificari debeat baptizari ex neceſſi-
 tate ſalutis: p̃ſertim cū in vtero ſanctifica-
 tiſ daſ maior gr̃a q̃ in baptiſmo: qz ſan-
 ctificatiōis gratia dic̃t p̃firmans ſalutē
 p̃tra petm̄ mortale. Ad hoc r̃ndet p̃p̃e. ſu-
 per. iij. di. vi. q̃ neceſſitas baptizandi non
 ſolū ē ppter indigentia remediij ſi etiā pro-
 pter obligationē p̃cepti q̃ reſpicit nō tātuz
 mundationē ab originali: ſi etiā diſtinctio-
 nē membrōꝝ eccl̃ie et imp̃ſſionē characterē
 et h̄mōi alias vtilitates: q̃n̄is aut̃ p̃ma ne-
 ceſſitas ceſſet in ſanctificato: ſecūda tamē
 remanet in eo vnde debet baptizari: qz tū
 baptizari ē ſibi p̃ceptū affirmatiuū nō ob-
 ſtat ip̃m niſi p loco et tpe: vnde ſi aī adul-
 tā etatem ſeu oportunitatē habitā moritur
 ſaluat⁹: qz nō habebat opus baptizari pro-
 pter remediū ſi ppter p̃ceptū ad acquiren-
 dū characterē quo annumeret⁹ et quaſi de-
 putet⁹ ad p̃ciplenda diuina ſacram̄ta et cor-
 poraliter morti chriſti p̃fugere: et ad p̃fici-
 endū obedientie bonū et oſtendendum hu-
 militatis exemplū: hinc Joh. ait: Ego a te
 debeo baptizari et tu venis ad me. Secūdo
 q̃ri pōt: vtrū i puulis baptiſm⁹ ſi quis ſup-
 plere poſſet vicē baptiſmi aque: p̃ſertim cū
 aque baptiſmus efficaciam habeat ex opere
 opato: ſed baptiſm⁹ ſanguinis ſolū ex ope-
 re opante: qz ſine charitate nō p̃deſt: vt d̃r
 j. Cor. xij. ſi in pueris nihil h̄z efficac̃ie ex
 ope opante: qz vſū li. ar. nō habent et non
 baptizati gratia carent. Ad hoc reſpōdet
 Tho. ſup. iij. di. iij. q̃ baptiſm⁹ aq̃ effica-
 ciā habet a paſſione chriſti in q̃tū eā ſacra-
 mentalis reſp̃tat: Baptiſmus aut̃ ſangui-

nis paſſioni chriſti realiter cōformat⁹ non
 ſacrali reſp̃tatiōe: et ideo in his q̃ ſacra-
 mentalia ſunt baptiſm⁹ ſanguinis nō ſup-
 plet vicē baptiſmi aque ſicut ē imp̃ſſio cha-
 racteris et h̄mōi: ſi in eo q̃ ē res t̃m ſupplet
 totaliter vicem baptiſmi aque q̃n̄ articul⁹
 neceſſitatis excludit ſacram̄: et hoc habz ba-
 ptiſmus ſanguinis nō t̃m ex ope opato ne-
 qz q̃tū ad penā qua d̃s martyriū expleret
 quā p̃tingit nō eē ſufficientē ad ſatiſfacien-
 dū p̃ p̃ctō: nec q̃tū ad deuotionē ſerui-
 de voluntatis: qz contingit q̃ voluntate
 maiori charitate formata quis ſine marty-
 rio nō pōt ab om̄i pena liberari: ſi habet ſi
 ex imitatione paſſionis chriſti: hinc d̃ mar-
 tyrib⁹ dic̃t Apo. v. Lauert⁹ ſtolas ſuas
 in ſanguine agni: et lō pueri quis vſum li.
 ar. nō habeant ſi occidant⁹ p̃ chriſto i ſuo
 ſanguine baptizati ſaluant⁹. Tertio que-
 ri poteſt: vtrū in pueris necdū rōne vtenti-
 bus melius ſit baptiſmū diſferri vel ſtatiz
 in puericia dari: q̃n̄ neceſſitas mortis non
 incūbit: p̃ſertim cū chriſt⁹. xxx. vite ſue an-
 no baptizari voluit: cui⁹ actio n̄ra ē inſtru-
 ctio. Et̃ et Martb. vlti. dic̃t: Qui credide-
 rit et baptizatus fuerit ſaluus erit: ex quo
 patet q̃ credere p̃ſupponit ad baptiſmum
 ſed pueri necdū credere poſſunt: eo q̃ vſū
 rōnis nō habent. Ad hoc r̃ndet Tho. inſt
 alia ſup. iij. di. iij. q̃ ſicut nullus ſtat⁹ m̄
 di fuit in quo eēt humano generi p̃cluſa
 via ſalutis: ſic nulla etas vnus hominis
 ē in qua vna via ſalutis ſibi p̃cludit⁹. Tum
 igitur in pueris ſit peccatū originale p qd̃
 a p̃ſecutione eterne ſalutis impediuntur:
 oportet q̃ eis adhiberi poſſit aliqd̃ reme-
 diū ad remouendū illud impedimentū: et
 hoc ē baptiſmus p quē ex inſtitutiōe diui-
 ne miſericordie ſubueniri pōt puulis: non
 dū actū fidei habentib⁹ ſi t̃m in baptiſmo
 fidei habitū ſicut et aliaꝝ virtutū ſuſcipiē-
 ribus quos d̃ns ſaluat i fide aliena. Quia
 propter laudabile ē q̃ puer citius quo cō-
 mode poterit baptizet⁹: tū ppter imbecil-
 litatē nature: qz de ſacili mori poſſet vt d̃a
 nationis p̃culū euitet: tum ppter inſeſta-
 tiones demonū qui nō habet tantā p̃tatez
 in pueris ab originali mundatis: nec q̃tū
 ad nocumenta ſpūalia: nec q̃tū ad nocu-
 menta corporalialia: tum quia in puericia ſa-
 cilius homo inducitur ad aliqua et firmi⁹
 inheret: vt dic̃t p̃b̃s. ij. Et̃bico. Illud au-
 tem Martb. vlti. Qui crediderit: intelli-
 gitur de adultis rōne vtentib⁹: nā et amē-

q̃d d̃r
 Baptiſm⁹
 Joh. 202

De decalogi

precepto

res tam adulti qui nūquā habēt internal/ la lucida: nec habuerūt baptizari possunt in fide aliena sicut pueri. Si vero vsum ra/ tionis habuerūt et amentia incurrerūt ex infirmitate vel aliquo hmoi: vel ad huc ha/ bent aliqua lucida intervalla: tunc si ante q̄ amentia incurrerūt vel dū habent luci/ da intervalla fuerūt in pposito suscipere baptismū: tūc in necessitate baptizari pnt et baptismi sacramentū et rem sacramenti suscipiunt: etiā si tunc actu dissentiant qñ baptizantur existentes in amentia. Si ta/ mē ante amentia contradixerūt tūc nec sa/ cramentū nec rem sacri suscipiūt: et qd ma/ tus est dormiens si positus i articulo mor/ tis baptizatur rebaptizandus non ē: quia sacramentū recipit si saltem ante somnum fuit in pposito suscipiendi baptismū. An/ Augu. iij. cōfess. de amico suo qui cū despe/ raret baptizatus ē nesciens: et tñ in ipso ba/ ptismus efficacā habuit qd patuit ex hoc qz postea peruerse suasioni contradixit.

Quarto q̄r pōt: utrū puer in vtero ma/ tris baptizari possit sicut et sanctificari: p/ fertim cū maior sit gratia sanctificationis q̄ gratia baptismalis: et promior sit de/ ad miserendū q̄ ad cōdemnandū: eo q̄ vult omnes hoīes saluos fieri. Ad hoc respon/ det Bonauen. sup. iij. di. vi. q̄ nullus re/ nasci poterit spūaliter nisi prius nat⁹ fue/ rit corporaliter: et ratio huius ē ipa diuina i/ stitutio que sic instituit: nec ē illa institutō necessitatis sed cōgruitatis: qz posset vtiqz aliter fieri si deus vellet: que. s. rō sumēda est ex pte sacramentalis remedij: qz etiā sa/ cramentale remediū respiciet opationē ec/ clesie militantis: et opatio ecclie nō se extē dit ad paruulū nisi extra vterū existentez: iō in illo tpe nec fide parētū nec aliquo sa/ cramento iustificari pōt puulus aq̄ fue/ rit natus quantū ē de lege cōmuni: qz de/ decreuit saluari puerū p sacramentū vli quid qd sit loco sacramenti: sicqz patet q̄ in vtero existentes nōdum sunt capaces il/ lius remedij per qd fm cōmunē legē passi/ onis christi p̄cipales efficiant a qua est re/ missio peccator. Unde fm Tho. ibidē to/ talis egressio ex vtero ē expectāda nisi pi/ culus mortis timeatur: qz tūc fm q̄sdā p̄n/ cipali parte egressa. s. capite in quo magis opationes anime manifestant baptizari debet: secus tñ ē de alijs p̄tibz vt de ma/ nu vel de pede quibz nō nocet: si tunc eti/ am ille ptes aqua baptismali aspergantur

qz diuina misericordia nō est artanda: si ta/ men postea plenarie nascatur: rebaptizari potest ad cautelam sub hac forma. Si non es baptizatus: ego te baptizo etc. Ad lau/ dem dei omnipotentis.

De baptizantiū et baptizandorū qualitate ac de his que figurātur in modo baptizadi. Ser. XIII

Antes docete om

nes gentes baptizantes eos.

Matth. vlti. Aiso de baptismi i/ tēgritate psequendum ē de secundo. s. de baptizantiū et suscipientiū qualitate. Ad cuius euidētiā primo queri potest: utz spiritus intelligibiles baptizari possunt: presertim illi qui sunt in gratia dei confir/ mati vt angeli boni: et videt q̄ sic: quia in actionibz hierarchicis ita ē q̄ quācunqz actionē facere potest inferior potest etiam supior: qdquid pōt diaconus potest sacer/ dos fm Dion. xij. c. cel. hierar. sed quili/ bet angelus maior ē sumo sacerdote apud nos qui ex p̄cipitatione p̄tatis eorum an/ gelus dicit Malach. ij. Si ergo sacerdos hōmo participare potest: multo fort⁹ an/ gelus. Ad hoc respondet doctor sanctus sup. iij. di. v. q̄ angel⁹ dei nō ē collata pote/ stas baptizandi ppter duas rōnes. p̄tia quia cū baptismus sit actus militantis ec/ clesie: de quo scz ecclia nō sunt angeli nec actu nec potentia: iō dispensatio sacramē/ torū cōcessa ē hominibz qui cōueniūt cum incarnato verbo a quo sacramēta fluxerūt in assumpta natura in militanti ecclēsia et etiam cōueniūt cū sacramētis in quibus ē spūalis virtus in corporeis elemētis sicut homines ex natura spūali et corporali com/ positi sunt. Angeli vero cū nullo eorū con/ ueniūt. Secūdo: qz ad necessitatē baptis/ mi nō valeret p̄tās eis data cum nō sint in p̄mptu hoībus: vt p eos baptizarent: ve/ rūtāmē sicut de/ potentia suā sacris nō al/ ligauit: ita nec p̄tatem cōsecrādi sacramē/ menta ministris aliquibz alligauit. Unde qui dedit p̄tatem hanc hoībus posset da/ re et angelis: nec bon⁹ angel⁹ baptizaret: nisi diuinit⁹ p̄tate sibi cōcessa: vnde si ba/ ptizaret aliquem nō esset rebaptizandus: dūmodo cōstaret q̄ eēt angelus bon⁹: vt etiā patet de p̄secratione ecclie sancti Mi/ chaelis in legenda eiusdem. Angelo vero sathane nūqz baptizandi p̄tās cōpetere

in p̄cipitatione p̄tatis eorum angelus dicit Malach. ij.

Angeli nō sunt p̄tatis cōcessa

in p̄cipitatione p̄tatis eorum angelus dicit Malach. ij.

in p̄cipitatione p̄tatis eorum angelus dicit Malach. ij.

in p̄cipitatione p̄tatis eorum angelus dicit Malach. ij.

primò:

potest: vt dicitur *De ibidem*. nec ex officio: nec ex speciali mandato: nec enim est minister officiorum salutis sed punitionis: qd si baptizaret: tunc baptismus esset reiterandus: qz constat qd in omnibus intentione pueriam habet: sicut enim christus omnia bene fecit: sic diabolus omnia male: nec intenderet baptizare sed deludere: non enim potest habere intentionem sanctificandi sed nec baptizandi nec faciendi quod ecclesia facit. Ex his patet qd ecclesie militati duntaxat dicitur: Euntis doce omnes gentes. *Et* ex verbis thematis: vt dicitur *lira ibidem*. dicta fuerunt a domino in monte thabor: ad omnes illic congregatos ubi simul erant plures gentes fratres exceptis mulieribus. De qua apparitione dicit Paulus. *1. Cor. xv.* Deinde visus est plures gentis fratribus: qui nimirum fuerunt ex omni statu: et vt verisimile est ex omni sexu. Ad hoc respondet Theophilus. *sup. liij. di. v.* qd propter casum necessitatis sacerdos est proprius minister baptismi: nam qz in omnibus sacramentis noue legis est illuminatio gratie cum purgatione: ideo diaconus non est proprius minister baptismi vel alius cuius sacramenti: sed duntaxat aliquorum sacramentalium sicut exorcismi et expulsionis imundorum a diuinis: vt cum dicitur: Si quis iudeus est abscedat et eruditiois eorum quod ignorant qualiter se habere debeant ad diuina: vt cum dicitur: Flectam genua humiliate vos ad benedictionem vel aliquod humilium. Hic etiam dicit Dionysius qd baptismi mysterium nec ipsi diaconibus implere licitum est: verum tamen qz baptismus est sacramentum maxime necessitatis: tum qz pueris non potest aliter subueniri: tum etiam nec adultis quantum ad remissionem totius peccati: ideo que ad necessitatem eius requiruntur debuerunt esse communissima tam ex parte materie. scilicet aque que ubique haberi potest: tam ex parte ministrum: ita qd in necessitate quod libet homo baptizare possit. Unde sic sanctificatio materie et benedictio precedens baptismum non sunt de necessitate sacramenti sed de solennitate quam extra necessitatem non licet pretermittere propter institutionem ecclesie: sic etiam ordinatio ministrum non est de necessitate sacri sed de solennitate: et peccat si quis non ordinatus extra casum necessitatis baptizat: licet si fecerit factum sit. In casu vero necessitatis non peccat: imo peccaret si non faceret: nam in eo casu non baptizat baptismum sed duntaxat formam ecclesie seruet et intentio

paganus baptizet

Sermo xiiii

nec baptismum debet habere: qz vt dicit magister in littera Romanus pontifex non hominem iudicat quod baptizat sed spiritum dei quibus paganus sit quod baptizat. Denique ex casum necessitatis in ministro baptizante propter solennitatem baptismi quantum requirunt. Primo quod sit in sacerdotem consecratum. vnde Iste. constat baptismum solis sacerdotibus traditum esse nec ipsis diaconibus vel ministerium esse commissum: grauius enim peccaret diaconus solenniter vel simpliciter ex casum necessitatis baptizans. Secundo quod sit in vita iustificatus: dicit enim doctor sanctus super. *liij. di. xliij.* qd lex precipit vt homo iuste ea que sunt iuste exequatur: et ideo quicumque hoc quod sibi competat ex ordine facit indigne quod iustum est iniuste exequitur: et hoc preceptum legis facit: ac per hoc mortaliter peccat: sed quicumque sacrum officium in mortali peccato pagit non dubium quod indigne facit. Ex quo sequitur quod quicumque in mortali peccato existens: exhibet se in aliquo actu vt ministerium ecclesie mortaliter peccat: et tollens mortaliter peccat quotiens hominem actum facit: qz vt dicit Dionysius. *1. c. le. hierar.* Immundis nec symbola tangere fas est. Quamquam tangunt res sacras quasi officio suo utentes peccant mortaliter: secus tamen est si in necessitate sacrum pertingeret vel exequeret in illo casu quo etiam laicis liceret: verum tamen quantumcumque fuerit minister malus etiam excommunicatus hereticus vel ab ecclesia perclusus si rite facit non solum offert sacramentum sed etiam rem sacram: non ipse sed deus cuius sacramenta sunt bona et impolluta: non enim mundat vel baptizat interior minister sed deus: et quia baptizans tamen agens instrumentale non offert ad rem sacri participanda vix ipse gratia habeat vel non: sicut effectus baptismi equalis est a quocumque datus ceteris paribus ex parte baptizati quia deus est agens principale in baptizando per auctorem suum et ipse christus semper quod homo cuius meritum operatur in baptismo. Hic ex plenitudine diuine potestatis et gratie christi peruenit gratia ad baptizatum. Tertio quod sit intentione rectificatus. Ad cuius euidentiam queri potest: vtrum in baptizante requiratur intentio recta preterea quod in omnibus ad que requiritur intentio ita est quod per prauam intentionem vitiat. Ad hoc respondet sanctus Theophilus. *sup. liij. di. vj.* qd rectum est cuius medium non exit ab extremis: sacramentum autem baptismi est quod mediante acquisitione effectus baptismi in anima baptizati. Quam tunc est recta intentio quam baptizans seu baptizat sacramentum ordinat ad effectum sacri: quod est salus. Si ergo intentio assit in baptizante quod intendit sacramentum perferre: sed desit rectitudo: quod ordinat

d. liij

De decalogi

precepto

pat sacramentū ad finē in debitu: nō tamē
 ppter hoc in baptizato impedit pceptio
 sacramēti: qz ad hoc fertur intentio bap-
 tizantis neqz effectus sacramēti: qz munda-
 tio interior: a ministro baptisimi nō ē: vñ
 eius intentio ad hoc nihil facit. *Ita Alex.*
de hal. in. iij. pte summe dicit qz infidelis
intendēs facere qd facit ecclesia baptizat:
cuius rō est: qz licet talis nō habet fidem
tamē si in baptizando intendit: qd intēdit
ecclesia baptizat et hoc in fide ecclesie: si tamē
in baptizato sit intentio recipiendi sacra-
mentū: sed deest rectitudo intentiōis: reci-
pit quidē qd intendit sacm sed nō rem sa-
cramenti: qz per prauā intentionem ponit
obijcere spūs sancto: et ex hoc habet qz dū
tarat requirā intentio baptizandi sine q
q̄cquid sit nihil fit: cui? rō est: qz cū vnus
vna sit causa si ex aliquib? pluribus caus
vnus effectus pcedat: oportet qz ille cause
sint aliquo mō facie vnū ad inuicē. Ad ef-
ctū igitur sacramenti videm? multa cōcur-
tere scz ministrū: formā verbor? et materiā:
 hic aut nō possunt colligari adinuicem vt
 sint vna causa nisi p intentionē baptizan-
 tis que formā ad materiā applicat: suū ve-
 ro ministrū ad vtrūqz: et totū hoc ad sacra-
 menti collationē: et licet minister sacramē-
 ti nūti debeat ad custodiendū cor suū q̄tū
 potest vt maxime i xbis sacramētalīs for-
 me intentionē actualē habeat: qz tamē co-
 gitatio valde veritabilis ē et labilis: si tunc
 nō assit actualis intentio qm̄ verba pfert
 dūmodo prius intenderit et ptraria inten-
 tio nō interuenerit sacramentū nō impedi-
 tur: qz tunc in vi pncipalis intentiōis opa-
 tur si saltē forma xboz seruat: nec aliquid
 qd in tentionē ptrariā exprimat exterius
 dicit: qz si baptizans intentiōē nō baptizā-
 di oīa fecerit licet tunc ex pte eius nihil sit
 tñ si baptizatus adultus fuerit: tūc illi? de
 uotio et fides supplet effectū baptisimi: vt
 ex hoc baptizato qui intentionē baptizan-
 tis ignorat nullū periculū pueniat. Si ve-
 ro puer fuerit tunc pte credit qz sumus sa-
 cerdos scz deus defectū suppleat et salutes
 ei pferat: si tñ nō facit nō iniuste facit sicut
 nec illo qui sacramēto nō subijcit. Quarto
 qz sit in actu modificat? nā i baptismo
 cū solennitate p̄io pcedit cathecismus vñ
 cathetizatio. i. in fide instructio q̄ ē qdā di-
 spofitio ad baptisimū: qz in adultis requi-
 ritur fides p̄ia et p̄ia voluntas: ita qz p
 se fide p̄stetur et christianā religionē p̄fue-

atur. In puero vero cui? baptisimus opat
 tñ ex fide ecclesie et merito christi sit instru-
 ctio mediante alio. Hinc eadē quib? instru-
 endus ē pponunt p̄ntē anadocho. i. patri
 no cui. s. cōmittit in his instruend? et ipse
 loco ei? p̄fessionē et p̄fessionē facit: vñ licet
 tunc nō possūt doceri tñ per patrilos p̄ntē
 obligari: et ideo fit in eis cathecismus: tūz
 ppter rōnem obligandi: tūz ppter vnifor-
 mitatē recipiendi baptisimū: sicut cōsilem
 effectū omnes recipiūt. Deinde sequit ex
 orcismus vel exorcizatio. i. abiuratio qua
 sacerdotes abiurat demones dicēs: Exi ab
 eo imunde spūs: et hoc fm̄ p̄ntē. in. iij. qz
 ppter p̄ntē hominis diabolus p̄ntem ac-
 cept in hoīem et in omnia q in vsum hoīs
 veniūt: hinc quia nulla ē cōuentio xpi ad
 bellat: quicqd in vsum christi sanctificat
 et dedicat siue res siue persona prius exor-
 cizat vt potestas diaboli pellat: vt p̄ntē in
 benedictione aque in cōsecratioē templi et
 similib? Cum igit prima sanctificatio qua
 homo deo p̄secrat fit in baptismo: oportet
 qz etiā homo prius exorcizet qz baptizetur
 multo fortiori rōne qz alie res: quia in ho-
 mine ē causa quare diabolus p̄ntem acce-
 pit in hominē: et in alia q sunt ppter homi-
 nē. s. peccatū originale vel actuale: et hoc si
 gnificat ea que in exorcismo dicunt: vt cū
 dicit: recede ab eo sathana: similiter ea q
 fiūt: qz ipa exufflatio significat demonis
 expulsiōē p̄ntē spūs sancti. Benedictio
 vero cū manus impositiōe p̄cludit expul-
 so viam ne redire possit: sal in os missus si
 gnificat fomitis et iniquitatis restrictionem
 a fetore et putrefactiōe: qz iam cōditus ē sa-
 pientia: linitio p̄inde nartū et aurū cū sa-
 liua oris que denotat diuinā gratiā signi-
 ficat remotionē impedimēti ipsius demo-
 nis respectu fidei docende vel addiscēde:
 et discretionem inter odorē vite et mortis:
 sed olei vinctio significat exp̄ditionē eius
 in pugna quā aduersus diabolū suscipit a
 cuius potestate except? est: habet etiā hec
 nō solū significationē sed etiā aliquē effe-
 ctum in suscipiente nō tñ in corpore sed etiā
 in anima: quia in vtroqz est infectio fomi-
 tis. Effectus aut iste ē fm̄ Tho. in. iij. dis.
 vj. Debilitatio p̄ntē demonis ne possit tñ
 in homine sicut ante ne baptisimū et alia
 bona impediāt et retrahat: p̄fert aduultū:
 sed potestas eius in baptismo totaliter au-
 fert: sicut pharao prius flagellatus ē p̄po
 nōdū de egypto egresso et postea totaliter

Exorn
fmg

Sal

mau
tmau

In mari rubro qđ est figura baptisimī submersus. Deinde sequit̃ baptisimus. De quo pmo qđ pōt: vtz imersio sit de necessitate baptisimī: pferim cū p baptisimū cōfiguramur sepulture christi: vt dicit̃ Roma. vj. sed h non sit p baptisimū nisi in aqua cum imergimur et occulramur in aq̃ sicut christ⁹ sub terra. Ad h rñdet doc. sanctus sup. liij. di. liij. q baptisim⁹ ablutiōez impoztat: ablutio aut p aquā fieri pōt nō tm̃ per modū imersionis s etia p modū aspersiōnis vel effusiōis: et ideo vtroq̃ modo fieri pōt baptisim⁹ et videt̃ q apli hoc modo baptizabāt cum legas q simul vna die cōuersi sunt quinq̃ milia: et alia die tria milia. Act. ij. et liij. et ideo qñ cōsuetudo ecclesie patitur vel incūbit necessitas ppter defectum aque vel ppter periculū pueri de cuius morte timeret̃ vel ppter imbecillitatem sacerdotis infante sustentare nō potētis: pōt sine immersione baptisim⁹ celebrari. Scđo queri pōt: vtrū trina imersio vel aspersio sit de necessitate sacramenti: pferim cum fidei trinitatis: sicut exprimit̃ per noia trium psonarū: sic etiā p tres imersiones: hinc etiā legit̃ in decretis: de conse. di. liij. c. si qđ p̃byter aut ep̃s non trinam imersionē vnus mysterij celebret: s semel in baptisimate mergat: deponatur. Ad qđ rñdet sanct⁹ Tho. vbi s. q congruentissimē fit trina imersio: tum ad exprimendū i facris fidem trinitatis: tum ad figurādū christi sepulturam cui p baptisimū psepellimur. Dic̃ enī Diony. q debet fieri baptisimus tribus immersionib⁹ et eleuatiōib⁹ ad significandū q christus iacuit in sepulcro tribus dieb⁹ et tribus noctib⁹: verūtamē trina imersio vel aspersio nō est de necessitate sacri: vt p̃tz etiā de p̃se. di. liij. c. de trina imersione: si tamē omittit̃ s p̃suetudine ecclesie: grauit̃ aliq̃s peccat semel i imergens: et ideo p p̃sequens pena p canones exhibet̃: q romana ecclesia trinaz seruat immersionem: ppter significationē trinitatis et triduanę sepulture: ac triplicis cōcupiscētie a q̃ aīa liberat̃: triplicisq̃ xtus q̃ imago i aīa reformat̃. Deniq̃ s̃m Bona. ven. sup. liij. di. liij. Si i vna imersione baptizans oīa verba pferit: nō debet ampli⁹ mergere: q baptisima p̃sumatū ē: s si sit trina imersio: in p̃ma debet noīari pater: i scđa filius: et in tertia spūsanct⁹: et tunc nulla sup̃fluit: qz nō ē cōpletū sacm̃ quosq̃ terminatū sit verbū. Ad laudē dei.

De effectib⁹ baptisimī q̃tum ad remotionē mali: q̃ sunt delere oēs culpā et penam: Sermo xv

Nicūq̃ baptizati

q sum⁹ in christo iesu: in morte ip̃i ns baptizati sumus. Roma. vj. Alex. de hales. sup. hūc locū: dicit q apls his verbis vult q quicūq̃ baptizat: ad similitudinē mortis christi baptizat: vt sicut christus mortēs deponebat omnē vetustatem pene: ita q̃libet in baptismo deponat vetustatē culpe: qz p baptisimū quis p̃sepe litur ad similitudinē christi i mortē peccatorū: vt quō christus resurrexit a mortuis p gloriā patris: ita et h̃mōi in nouitate vite ambulare studeat. Ande postea subdit apls: q vetus hō noster. i. fomes et p̃suetudo peccati: q̃ dicitur n̄: qz ex nobis et non ex deo simul crucifixus est cū christo. i. in firmat⁹ et debilitat⁹: qz iā abundantior est grā vt destruat̃ corp⁹ peccati. i. oīa peccata q̃ simul supra corpus vnū sunt et vna cōgerles. Qz si q̃rit: quō vetus hō n̄ crucifixus ē p baptisimū. Rñdet Aug. de baptismo puuloz: q gratia dei accepta p baptisimū id agit vt euacuet̃ corp⁹ peccati: nō vt tota cōcupiscētia vel fomes rep̃te cōsumat̃: ita vt nō sit: s vt eā deo adiuuante super q̃ nō inuaniā grām eius recipit: pro tanto q̃ dicit̃ crucifigi cōcupia qz non regnat: nō qz oīno nō sit. An dicit apls. Qui christi sūt carnē suā crucifixerūt cū vitijs et cōcupiscētijs: eis scz resistēdo. Ad malo rem aut̃ euidentia sciendū: q effect⁹ baptisimī p̃ncipaliter p̃sistit in duob⁹ scz i remotione mali et collatione boni. Querī pōt igit̃ vtz baptisimī sacm̃ digne recipientes oēs equaliter ei⁹ efficaciam recipiāt: pferim cū baptisim⁹ efficaciam habeat a passiōe christi: sed christ⁹ eq̃liter se obtulit oībus. Ad h̃ respondet Bonauē. sup. liij. di. liij. q primus effect⁹ ip̃ius baptisimī: est impsio characteris: et q̃tum ad illum effectum oēs equaliter recipiunt: qz nō ē vn⁹ magis baptizatus q̃ alius: licz magis sit cōtritus vel diuina dilectiōe p̃uētus. Secūdus aut̃ est innocētie restitutio: et q̃tum ad illum non est maius vel minus: qz oēs eq̃lem et plenam recipiūt innocētiā: q̃tum est ex pte baptisimī: qz si quis fecte recipit recedente tamē fictione plena innocentia reddit. Tertius deniq̃ effectus est infusio

Baptizans attendat ut simul sit abluo et aqua et forme prolatio vnde
hinc aug. 1. p totū simul vñq̃ dicitur verba ad elementū et p̃t sacramentū

Effectus 1. Infusio charitatis
Baptizans 1. Infusio charitatis
Baptizans 1. Infusio charitatis

Dedecalogi

precepto

gratie: et quod ad illum recipit malus et minus. Pro quo sciendum: quod gratia dupliciter habet actum. Primum est delere peccatum: et quod ad illum actum maiorem habet effectum in eo quod plura peccata commisit: propter hoc tamen gratia eius non est maior: quod modica gratia delere potest omnem culpam. Secundus actus est animam habilitare ad bonum: et quod ad illum actum: maiorem habet effectum in eo quod magis se disponit: quod licet Christus pro omnibus passus est: non tamen eius passio equalis in omnibus efficaciam habet: et quod non omnes equaliter se ad hoc disponunt: sed quod propinquius accedit: magis accipit: sicut quod propinquius ad ignem accedit: efficacius illius calor et beneficium recipit. His igitur promissis persequendum est primum eius principalis effectus: quod est remotio mali: de quo primo quod potest: utrum baptismus indigne suscipientibus: delet omnem culpam originalem et actuale: presertim cum sacramentum baptismi sit remedium perfectum: eo quod est fundamentum legis perfectionis: cum igitur originale peccatum hominem directe et principaliter innocentia prauertit: non delet perfecte baptismus originale nisi restituendo innocentiam: si non est innocens simpliciter: nisi quod caret omni culpa. Ad hoc respondet sanctus Thomas. 2. 2. l. 11. q. 1. q. 2. cum baptismus sit regeneratio in vitam spiritualem: omne quod est spirituali vite contrarium: quod scilicet cum gratia stare non potest: quod est spiritualis vite principium: per baptismum tollitur: et ideo baptismus delet omnem originalem et actuale culpam mortalem: et quod est de se veniale quod disponit ad prauersionem gratie: quod quicquid venialis culpa remaneat post baptismum mortali remota: propter indispositionem suscipientis baptismum: nec requirit baptismus prauersionem quasi co causam ad destructionem peccati actualis: quasi de se ad hoc non sufficeret: sed solum ad remouendum fictionem que est propria dispositio effectum baptismi impediens: unde glo. Ambrosio. super illud Romanorum. xi. sine pena sunt dona: dicitur quod gratia dei in baptismo non requirit gemitum: neque placentum: neque aliquam humilitatem: sed omnia gratia condonat: sicut baptismum dum effectum suum perfecte persequitur: destruit omnem culpam: non solum originalem et mortalem: sed etiam venialem: quod quicquid non brief gratie simpliciter: striatur tamen gratie baptismalis: quod debet esse perfecta ratione nouitatis vite: licet effectus eius impediri potest per fictionem recipientis: nam sicut fictio peccati mortalis dicitur fictio simpliciter: et totaliter effectum baptismi impedit: quod ad remissio-

nem culpe et collationem gratie: sic fictio peccati venialis in actu vel proposito: dicitur fictio secundum quod: sicut veniale est peccatum secundum quod. i. dispositio ad mortale: et ideo impedit effectum baptismi: non simpliciter sed quod ad remissionem illius venialis: et sic patet quod per baptismum dummodo perfecte suum consequitur effectum: quod plenarie restituit in pristina innocentiam quod ad animam. Quod si quodammodo huius: respondet ibidem Bonauentura: quod ratio causalis est diuina liberalitas: quod tanta huic sacro contulit efficaciam. Et si quodammodo huius: tunc assignat ibidem Bonauentura triplicem congruitatem. Prima potest esse ex parte eius quod baptismus enim est proprie per peccatum originale: quod iter omnia peccata peiora in anima relinquit sequela: cuius corruptio est vltima et magna: et ideo congruum fuit ut deus magne efficaciter remedium institueret in contrarium: ut sicut in corruptione illius morbi manifestat rigor diuine iusticie: sic etiam in remedio manifestaret dulcedo diuine misericordie: ut non solum illi morbum: sed omnia quod consequenter annexa sunt: huius remedii virtute deleantur: et hoc est quod dicitur Roma. vi. Non sitis delictorum ita et donum. Secunda congruitas est ratione eius ad quod est: quod scilicet est ad regenerandum. Tertia in sacro translatio homo a parte tenebrarum in adoptionem filiorum dei: et maxime apostolus largitas diuine misericordie in primo reddito ad deum per baptismum: et hoc est quod dicitur ad Titum. ij. Per lauacrum regenerationis et renouationis spiritus sancti: quod effudit in nos abunde. Tertia congruitas est ratione ordinis: quod cum id est primum inter omnia sacra et fundamentum ad alia: ideo ut perfectum statuas fundamentum placuit diuine misericordie huic sacro dare perfectam efficaciam ad delendam omnem culpam: ut posteriorum oblitus sit quod baptizatus est: et quod si nouus effectus: omnino se ad anteriora extendat: et quod deus disposuit huic sacro dare principium efficaciam: quod scilicet virtus passionis huic sacro spiritualiter adesset: ideo dedit illi expressam significantiam: hec enim iter cetera magis indicat animam fieri sanctam et puram. Secundo quod potest: ut per baptismum indigne summentibus deleat omnem penam: presertim cum efficacius sit donum Christi quam peccatum ade: ut dicit apostolus Roma. v. Propter enim passio Christi meruit: quod peccatum ade demeruit: et deus penam: est ad miserandum: quod ad damnandum: sed deus in ultione peccati ade penas nobis multiplices infligit: multo ergo fortius per meritum passionis Christi non tamen a culpa sed etiam ab omni pena quam infligit nos erige deberet.

primo:

Ad h. r. d. e. in. l. iij. d. i. v. q. c. h. baptis-
mus ut dicitur. Am. sit principium vite spūa-
lis. s. tam grē q. glie: ideo baptismus illud
tollit qd a vita spūali retardat vel exclu-
dit. Est igit triplex pena pro peccat. infli-
cta. Quedā est eterna q. penit. excludit a
vita: ideo hanc tollit baptismus. Quedā
est tpalis assumpta siue satisfactoria: quā
hō p. peccata meruit: vt letunia: corpalia r.
spūalia exercitia r. laboriosa opa: r. q. hec
pena tardat a vita: ideo silitur baptismus
hāc penam tollit: q. absolvit ab omni pena
tpali satisfactoria siue assumpta: cuius ratio
ē fm Tho. ibidē. d. i. l. iij. Quidā enī christi
p. mortē suā p. peccatis humani gener. suf-
ficiētissime satisfecit: etiā si essent mltro plu-
ra: r. q. hō p. baptismū i. mortem christi ba-
ptizatur r. ei cōmōitur r. sepelitur: vt dicit
Roma. vj. Ideo baptismus q. tuz in se est
totā efficacā passiois i. baptizati influit:
r. ppter hoc soluit nō solū a culpa: s. etiā a
pena satisfactoria: homo nāq. p. baptismū
incorporatur christo r. ei. membū efficitur:
ideo pena quā christ. sustinuit: reputatur
isti in satisfactionē: q. si patit vnū membū:
oia alia cōpatiunt. vt dicit. j. Cor. xv. et
ideo in christo illa peccata puniunt: sicut di-
cit. Esa. liij. Idem fuit i. eo iniquitates oim no-
strum. Q. si obijcitur deus nihil inordina-
tum relinquit: q. nec culpā dimittit qn ali-
quā penā infligit. Ad hoc r. d. e. ibidē: q.
culpā ordinat pena dupliciter. Primo vt
satisfaciens: r. sic culpa remanet ordinata
p. satisfactionē christi. Scdo vt medicina
sanans membū insanabile: r. sic in bap-
tizatis ordinatur culpa vt sanata p. grāz op-
positā. Quedā deniq. est pena tpalis con-
tracta: vt pote fames: sitis: infirmitas: r. si
miles quas homo nascendo cōtrahit tāq.
reliquas originalis vitij: r. hōi pene nō
retardant nec excludunt morientes a vita
sed magis iuuant ad illam: quia fm statū
i. quo humana natura repatur a lapsu: ma-
gis quis p. facit per hōi penas r. tribula-
tiones alias: ita q. nisi q. reparatur ad ino-
centiam p. hoc melior fieret aliquo modo:
nō pmitteret deus sūme potens: sūme bo-
nus: sūme sapiens talia pati: et ideo has
penas baptismus nō tollit: q. nō opponit
effectui eius. Q. si obijcitur: baptismus di-
rectius ordinat. contra peccatū originale
q. p. tra actuale: sed tollit omnē penā actu-
alis peccati vt dicit Ambro. ergo tollet etiā
omnē penā originalis. Ad hoc respondet

Sermo xv

doct. sanctus ibidē q. in peccato originali
talit fuit p. cessus: q. p. sona corrumpit natu-
ram: r. natura corrumpit p. sona: passio er-
go christi sufficienter originale peccatum
abstulit quātuz ad vtrūq. sed q. sacramē-
ta p. sonis adhibent: ideo baptismus hoc
ab homie tollit: qd ex corruptione nature
in p. sonam redū dabat: ideo infectionē cul-
pe put p. sonam afficit: r. penas que actum
p. sone p. uabat scz carentiā visionis diuine
baptismus aufert: sed nō actu aufert infe-
ctionem put afficit naturā: quod p. t. p. b.
q. baptizatus p. actū nature originale trās-
mittit in plē. Similiter nec penas que cō-
sequunt p. n. cipia nature destitute aufert
gratia innocētie primi status: cuiusmodi
sunt rebellio carnis ad spiritū: nec hōi
penalitates aufert q. sequunt ex ipso actu:
q. homo ex p. rariis cōpositus ē: r. q. tū ad
corpus r. q. tū ad animā quodāmodo scz
q. tuz ad appetitū sensus r. intellectus: sed
p. gratiā baptismalē efficit: q. he remanen-
tes nō dñent in p. sonis: sed magis eis sub-
ijciuntur: r. in vtilitatē ipso cedant: in q. tū
sunt materia virtutis r. occasio hūilitatis r.
exercitij: vnde Bonauen. ibidē ponit tres
rōnes quare cōgruū fuit q. hōi penalita-
tes in nobis dñs relinqueret. Prima ē ad
manifestandū equitates diuini iudicij: vt
scz illa sententia quā de mortalitate ade et
posterorū ei. domū dicitauerat in nobis
p. maneret: vnde r. ab illa nemo liber ena-
dit: quia nō debuit domū sententiā latā
retractare cōtra honorē suum: sed manēre
sententiā decuit eū remediū misericorditer
adhibere: vt fieret ad salutē quod erat il-
latum ad vindictā. Secūda est ad demon-
strandū meritū passionis christi: q. si dñs
creasset naturā r. fomitē: tunc filius nasce-
ret imunis a culpa: nec indigeret regenē-
rari a christo in baptismo: ideo vt omnes
noscant se passione ipius egere: data ē vir-
tus sacramēto a passione: siue ad hoc ordi-
natū est vt penas remittat personales non
naturales: q. remediū respicit p. sonam nō
naturā. Q. si obijcitur: cur medicus bonus
semp intēdat curare radicē morbi r. bonū
remediū ad hoc ferat: videt in cōgruū q.
baptismus relinquit magis penā fomitis
que inclinat ad peccatū: q. alias penas de-
bitas p. peccatis. Ad hoc ibidē r. d. e. q.
de. curare potuit vtroq. modo: s. tū illud
qd respicit p. sonā non naturā mag. curare
disposuit: vt non totū genus curet simul:

quoniam p. ual-
tatis in motu
dñs relinquit

Quoniam p. ual-
tatis in motu
dñs relinquit

baptismatis psequitur merito christi filiat/
onis effectus: qd notat i verbis themat: qd cu
q i christo baptizati estis etc. q nimiru esse/
ctus qtu ad collationes boni: notat i bap/
tismo christi: vt habet Mat. iij. christo ba/
ptizato statim aperti sunt celli: descenditq
spussanctus i specie colube: et vox pns audi/
ta e: h e fili meus dilectus. Ad qz executio
ne pmo qri pot: vtz aptio ianue celestis sit
effectus baptismi: pftim cu an passionem chri/
sti aliq fuerit baptizati: h tuc non erat eis
apta ianua: qz si mortui fuisset: tunc regnuz
no irassent. Nimiru qz fm oes doct. i mor/
te christi amotu e illud impedimentuz: qd
designatu erat p gladiu flameu et xfatile.
Ad h rñdet sanctus Tho. vbi s. qz apire la/
nuu regni nihil aliud e qz amouere spedi/
mentu q huane nature phibeat ingressu:
et illa remotio fit efficiet q ad aliquu pso/
na: qn passiois christi ta pfecte fit princeps
p baptismu: ita q baptismu sit qsi causa in/
strumentalis aptens ianu regni celestis q
ad psona baptismu recipietem: h b impedi/
mentu absolute qtu ad oes remotuz fuit
sufficiet p passionem christi: ita q passio
christi sit vt ea satisfactoria q ad oes: et qz
passio christi in cul virtute baptismi agit:
no du erat facta: nec p ea adit regni ap:
ideo baptismu no habuit hac virtute ante
christi morte: qz no e causa pncipalis ape/
riendi aditu regni. Et notandu q aditus
regni tripliciter apitur. Ano mo qtu ad aie/
gloria: et sic in passione ap: e hunc dictu e
la. Font. l. do die mecu eris in paradiso. Alio
modo qtu ad gloria corporis: et sic aptus e
in resurrectione: vnde canit i collecta. Me/
q hodierna die p vni genitu tuu eternitat
nobis aditu deuicia morte reuerasti. Ter/
tio qtu ad locu glorie congruent et sic ap:
est in ascensione: et in his tribus modis bap/
tismus instrumentaliter aperit q ad psonaz
ages etia virtute passionis: resurrectionis
et ascensionis: in qtu em ho pfiguratur chri/
sto passo p immersionem aq: quod amo chri/
sto psepelitus: et et resurgenti qtu ad nitore q
resultat ex aqua: et ei ascendenti qtu ad ele/
uatione baptizati de sacro fonte: h bap/
tismus prie passioni appropriat: qz glia aie/
pncipalior e et causa qd amo alior: et i hui/
signu baptizato dno apri sunt celi sup eu.
Et ex dicunt etia apri celi sup christu ba/
ptizatu: qz baptismu habet etia effectum illu/
minatiu pzo q sciedu: qz lume e q dirigi/
mur i visione alicuius rei: baptismu aut diri

git in visione spualem ta interiori q exte/
riori. Interiori qd e in qtu baptismu dicit
sacm fidei: q oculu meū idoneu facit ad
visione diuinor. Exteriori vero: qz bap/
tismi pcedit inspicere sacra eucharistiam
et no alijs: sicut dicit Wyo. et Jo. dam. i sua
diffinitioe: baptismu vim illuminatiua at/
tribuit: et h qtu ad primu: q baptismu
dno factum legim. Secdo vero descende
spussanctus i specie colube ad denotandu
infusione gre spualis i baptizatos. Ad/
cuius euidencia primo qri pot: vtz puulis i
baptismo pferant gra et virtutes vel habi/
tus virtutu: pferim cu dic Aug. qz fides
datur et nutrit i baptismu: datur qtu ad
paruulos: augef qtu ad adultos: sed si/
des q sic datur virtus: et eade rone danf
alie virtutes: vnde nulli admittit ad glo/
riam: nisi habeat veste nuptiale q e chari/
tas: et ideo pueri q moletes statim enolat
in gloria: charitate habent q e mater oim
virtutu. Ad h rñdet Bonau. sup. liij. dis/
v. qz pueris danf gra et habitus pfecti virtu/
tu: sicut et adultis q baptizant: quis p il/
los no opentur: eo q adhuc pediti tene/
antur. pzo q notandu: qz potentie anime
dupliciter impediut ne exeant i actus suos.
Primo modo a corpis impfectione vel in/
dispositione: sicut impediut i puulis stul/
tis et dormitib: et ecotra expediunt p cor/
poris pfectionem et bona dispositione. Alio
modo impediut ab habitu malo: sic a co/
cupiscentia vel culpa: et sic expediut p gra/
tia et virtutes q remouedo culpa potetias
pficiut: et ad operandu abiles red dnt: sed
pma expeditione no faciut: cu itaqz vtru/
q impedimetu puul habeat: alter tñ re/
mouet p vtutes: et qz bi habitus virtutu me/
diare baptismu ortu hnt a deo: si a natura
innati: nec a libero arbitrio p exercitia ac/
quisiti: ideo pnt esse in puulis an vsum li/
ar. et esse pfecti: natura adhuc exnte impfe/
cta: lz adhuc ligati sunt ppter puericia: si/
cut i dormiete ppter somnu: sed puericia
discedete inclinant ad bene opandū: nisi
qs spussancto resistat. pzo qz p eadē
causas qb virtus generat eisde etia augef:
vt dic phs. ij. ethi. ido qz baptismu e pferre
graz et vtutes no habetib: sed q i hñib
augeat deniqz ex hac gra i baptismu susce/
pta et habitu virtutu efficiet qs secud: bo/
nis opib exercitijs virtutib et merit: sic
coluba et avis secunda pullis: et b ideo: qz
cu ho p baptismu regeneret i spuale vita:

in sumptu
aleph

aprio ianue n lpte
aprio baptismi psequitur gre

adaprio

in baptismu

passiois
aprio

aditus
aditus

et baptismu prie passioni appropriat

De decalogi

p ipm efficiat homo actiue qñ genitor spi-
ritualiu opex: q reddut r deo grata r no-
bis meritoria: vt sic aqua grē fiat in nobis
fons aque salietis in vitā eternā. Scdo
qñ pōt vtz baptizatis equalis grā datur:
pferim cū ad effectuz baptisimū capiendū
non reqñt aliqua cōcausa: s solū vt impe-
dimentū remoueat: r h in adultis: r nul-
lus recipit grām in baptismo nisi ab eo sit
impedimentū remotū. Ad h rñdet doc. sñ
et sup. iij. dis. iij. q act actiuoz recipiūt
a passiuis fm suā dispositionē: r id qñ
baptism⁹ r passio christi q in eo opat qñ
est de se: equalē respectum ad oēs habeat:
qñ tñ qdam ad baptismū cū maiori ppara-
tione fidei r deuotiōis accedūt qñ alij: idō
qdam maiore gratiā alijs psequūt: qñ nul-
lus grām in termino recipit vt intendi non
possit p baptismū: r sic pparatio fidei r de-
uotionis ē quasi materialis dispositio ad
maiore grē receptionē. Et idō dicit Dñs.
q in baptismo remissio peccatoz cunctis
eqñlter dat a christo: grā aut spūsfacti fm
pportionē fidei r purgationē. S; i puer
baptizādis ex eoz pte nihil requirit: sed
hñt qñ p dispositione ad salutē fidē eccle-
siae: r p effectiue salutis virtutē passionis
christi q opatur i baptismo: r hec duo eqñ-
liter se habēt ad oēs pueros: oēs q equalē
gratiā recipiunt qñtum ē de lege cōmuni:
nec qdē bonitas disponit ad grām baptis-
malem i pueris: qñ fm Bonauē. ibidē: grā
mēsurat in eis fm liberalitatē dātis r nō
fm qualitatē suscipiētis: nisi de pgruo fm
q suscipiens adult⁹ se pparat: s quia vn⁹
punitus nō ē magis disposit⁹ qñ ali⁹: r de⁹
opatur fm exigentiā sacri: ideo equaliter
oñbus dat quātū est de lege cōmuni: qñ tñ
ptās eius nō ē alligata sacro: nō ē necesse
qñ semp det equalē: s pōt facere cui vult pri-
uilegiū spāle: r hoc qñtum ad scdm. Ter-
tio vox patris audita ē: Hic ē fili⁹ me⁹ rñ.
ad denotandū q baptizati p grāz adoptio-
nis efficiunt filij dei: in signū cui⁹ i baptis-
mo signū adoptiōis impmit qd dicit cha-
racter. Ad cui⁹ euidētiā sciendū q chara-
cterē in sacris qbusdam imprimi: oēs mo-
derni pñtēt: r ē distinctio a caractere eter-
no impssa aīe rōnali fm imaginē: configu-
rans trinitatē creatā: trinitati creati r re-
creanti: r distinguēs a non cōfigurat⁹ fm
statū fidei: ē in qñ distinctio. i. signū distin-
ctiū impssū aīe: qñ lūmē qd dā semiplenū
r qdam calor gratis datus: r lumen illud

precepto

dicit signaculū aīe. pñ. Signatū est super
nos lū. vul. r. do. signatū inquā p naturā:
s special⁹ p sacra diuina: spālissime vero
p dona spūsfacti: r illud signū impssū est
disponens ad vltiorē pfectionē grē: cui⁹
officiū fm pñe. in. iij. di. v. est grām signi-
ficare inquātū ē ei⁹ silitudo qdā: r causare
inquātū est virt⁹ qdā sactificatiua. Inquā-
tum igit ē grē silitudo: habet aīam pfigu-
rare deo: cui⁹ grā silitudo est: r p psequēs
habet siles a dissilib⁹ distinguere. Inquā-
tū vero causa ē: habet ad grām gratū faci-
entē pparare: r pñtez aliquā gratuitā in
aīam imprimere: istud igit signum distin-
ctiū impssū ē aīe rōnali a caractere eter-
no. i. a filio qui ē figura substantie pñs: fm
imaginē pfigurās trinitatē nām creatāz.
Cū igit character sit i aīa rōnali fm ima-
ginem: fm quā etiā ē cōfiguratio hoīs ad
deū: r imago pñstet i potentijs: sic r trini-
tas increata pñstet i psonis: r vnitas i es-
sentia: ideo relinqd q character ē i natura
lib⁹ potētijs aīe sicut i subiecto: pñcipali-
ter tñ pñstens i potētia cognitiua: r p po-
sterius alias respiciēs mediātē illa in qua
pma ē: sicut etiā imago pñcipaliter pñstet
in potētia cognitiua: qñ ex memoria r intel-
lectu volūtas orit⁹: r sic ē imago i intellectu
na pte sic i radice. Hñ character dat ad ex-
ercēdas actiōes spūales simplicif: s grā q
est i essentia aīe: magis tñ de ppinguo re-
spiciēs affectiua q intellectiua: dat ad bñ
opandū: qñter em aliq opetur pñcipue ex
volūrate pēdet: r volūtas bona p grāz di-
rigit. Deniq fm Tho. in. iij. dis. iij. iste
character indelibilē i aīa pmanet: cui⁹ rō-
est: qñ impssio characteris est p quādā aīe
rōnalis sanctificationē: pur sanctificatio
dicit deputatio alienius ad aliqd sacry: ad
quā sactificationē nō magis actiue opat
aīa sanctificanda qñ aqua sactificanda vel
oleum: vel chrisma ad sui sactificatōez: ni-
si q homo se subiicit sactificationi p cōsen-
sum: res aut ille subiicitur: qñ carent libe-
ro arbitrio: r ideo qñtercūq aīa variat p
pprias opationes: nūq amittit caracte-
rem: sicut nec chrisma: nec oleū nec panis
psecratus vnq sactificationē pdit quali-
tercūq transmutet⁹: dūmodo nō corūpa-
tur: vnde r in dñatis manet character lz
ibidē nō sit ordinatus ad aliq finē: nam
hoc est ideo: quia pñter intētiōē imprimē-
tis characterē dñatur: r ea qñ sūt pñter in-
tētiōē: carent ordine ad finē: deus tñ q

Character

nihil inordinatum relinquit: elicit ex hoc
aliquid bonum: fin quod apparet iustior eorum de-
natio: quia tantum munus neglexerunt. De-
nig: ut effectus baptismi clarior elucescat
legit quod sub imperio diocleciani cum per quat-
tuor annos ecclesie clausae fuissent erat ro-
me minus quam ante noster genesius qui christia-
nos (sicut incredulus erat) sepius irridebat:
quodam tempore per artis sue peritiam diocleciano
placere volens omnia secreta divini ministerii
scrutari cepit: et ad socios rediens scitis
inquit quod impatores exosos habent christia-
nos: venite ergo et de eorum mysterijs risum
proponamus: ut sic imperatoribus placeamus
quos annuente docuit de secretis divinis
quod faceret: quidne responderet: die igitur con-
stitutio impatore presentem: roma spectante: ve-
nit in medium: et esse se dicit egrotum: petit ba-
ptismatis sacramentum: facies in grabato: et
ait ad socios: etiam noster gravem me sentio:
levem me fieri volo. Quod inquit levem te
faciemus si gravis es: numquid fabri sumus?
Statimque genesius iterum a domino visitatus
ait vesani: christianus desidero mori. Cui
collegae. Quare: ut inquit in illo die velut
a deo fugitivus non inveniar: hec audiens im-
perator: risum tenere non potuit: tunc finem
erat ordinatum intrare faciunt exorcistam et
psibyrumque sedentes ad lectum eius: quid
inquit ad nos misisti filium: respondit (non simu-
lare sed ex corde) quod consequi gratiam christi cu-
pio: ut renasci me sentiens liberer a ruina
peccatorum meorum. Fit clamor populi: currunt
cursores ferentes ei munera ab imperatore
missa: et cum omnia circa eum divinarum secretorum
sacramenta completa fuissent: induit vestibus
albis: et cepit sedes panem et alia pauperibus
erogare: subitoque milites quasi ab impato-
re missi tenentes eum ad iudicem duxerunt: sed
ductus ad falsam passionem: accessit ad ve-
ram confessionem. Veniens enim ad impatorem
ascendit basim ubi statua fuerat veneris:
sicque concionatus est. Audi impator: et omnes
qui adestis: quotienscumque accidit ut christia-
num nomen audire detestabar: et his qui tra-
hebant christianos per publicum adiungebar et
simul traherem: tortoribus insultabam: ac furo-
re populi super eos accedebam: tantum enim no-
me illud exhorruim: hac de causa parietes
et affines deserui: maluitque peregrinationis et
egestatis onus assumere: quam in patria iter
christianos permanere: denique usque hodie
volui perquirere eorum secreta: non ut crede-
rem: sed ut de his populis risum exhiberem:

more autem ut me nudum illa aqua perfudit: et
interrogatus credere me ad interrogata re-
spondissem: vidi celum apertum: et manum de
celo super me venientem in hora qua perfunde-
bar aqua: dei quoque angelos flammam radi-
antes aspectu iuxta me stantes: qui omnia pec-
cata mea a iuventute commissa in libro scripta
recitantes dixerunt mihi: aqua hec delet
omnia ista que te recognoscis fecisse: cumque aqua
perfusus fuisset: factus sum nunc candidior:
ita ut nec signum scripture preterite appare-
ret: vidi etiam dei gloriam cordi meo impressam:
per quam didici christum Iesum hunc esse lumem
et salutem omnium: qui gloriam eius per baptismum fu-
erint consecuti. Tunc dixerunt mihi angeli:
scias te ab omni peccato mundatum: age nunc
ut gratiam dei quam accepisti conserues: tanta
enim vis est mysteriorum dei: ut ludibrijs sub-
iacere non possit. Quid ergo factum iudica-
te: dum vobis placere cupere: regi celesti
complacui: sicut igitur usque nunc mecum increduli
et illusores fuistis: sic mecum ab irrisione
cessate: credentes dominum Iesum verum deum
esse. Tunc impator nimio furore repletus
institit omnes sodales eius cum virgis cedat:
estimans eos similiter credere: qui blasphemantes
nomen Iesu: responderunt se nunquam
in illum credere voluisse. Tunc imperator
in genesium ita furere cepit: ut si non prohibe-
retur horrore: sanguinem eius biberet: fecit
igitur eum coram omnibus immaniter cedi:
satisfaciens iracundie sue. Die vero sequen-
ti: iussit eum a plustiano prefecto ad sacrifici-
um cogi: et tandem tormentis agi: quod dum ad
eius posset pervenire consensum: qui cum po-
situs esset in eculeo: et ei plustianus diceret
insane et miserrime: sacrificia dijs ut te pos-
sint iterum revocare ad gratiam domino-
rum. Respondit ad illorum dominorum gra-
tiam redeant: qui dominum ipsorum ignorat:
verus enim ille rex est: quem ego oculis
patientibus vidi: qui mihi dignatus est
ostendere misericordiam suam: et me indig-
num in suis mysterijs illuminare: ut qui ce-
cus eram: eius cognoscerem voluntatem. Et
miserum me lugeo: quia vobiscum assensum
ui: et sanctum nomen in christianis abhor-
rui: pro quo crimine mihi reputabo vni-
versa supplicia: quoniam satis tarde ad regem
deum adorandum accessi. Dicit ei plustianus:
quis est ille rex preter regem nostrum: respon-
dit: rex iste homo est: rex autem quem ego
adoro: deus est. Igitur dum in eculeo celsus et
vngulis atrectatur: ac lampadibus inflatus

216 my. h

Decalogi

precepto

tus: in p̄fessione sancta p̄sisteret: et iudici diceret: si cēp̄plicaueris hec tormenta cir ca me: christū mibi de corde nō poteris au ferre: et hec oīa gesta dum p̄fectus regi le genda portaret: tūc insit eū rex decollari: quā sententiā genesi? cū omni gaudio su scipiēs martyrij gloriā adeptus est. Ad laudem dei.

De sacramēto cōfirmatiōis quā tū ad materiā: formā et effectum: Sermo. XVII

Adponebāt man⁹

sup illos et accipiebāt spiritūsan ctū. Act. viij. In his verbis tan gitur scdm sacramētū eccl̄ie: scz cōfir mationis: cui⁹ institutio primo facta ē man fesse ab apostolis: vt pater in verbis ppo sitis quoz vestigijs inherentes eccl̄iaz re ctiores: ex familiarī cōsilio spūsc̄cti: formā illius et materiā instituerūt: nā apli nulla fuerūt vti materiā: s̄ sola man⁹ impositiōe nec etiam aliqua verboz forma: cui⁹ ratio potuit esse manifesta s̄cti spūs apparētia q̄ erat ip̄is p materiā et forma eo q̄ tūc tē poris visibiliter opabā: sed postq̄ hec ap parētia defecit: romana eccl̄ia ex familia ri grā spūsc̄cti et cōsilio certā materiā et formā instituit: vt dicunt Guill. et Tho. Pro quo sciendū q̄ cōfirmatio ē plena rie diuine gr̄e infusio: armans instruēs et corroboraans baptizatos ad p̄stendū fir miter nomē christi: vt ptz de pse. di. v. spi ritūsc̄cti: et vocat antihonomaticē man⁹ impositio: qz lz in alijs sacramētis cōmu niter man⁹ impositio fiat: p quā gr̄e infu sio creditur: quia tunc hic plenius fit infu sio gr̄e: eo q̄ dā ad augmentū gr̄e: idcir co p quādā excellentiā vocat h sacramen tū manus impositio: vnde sicut his q̄ cor poraliter nascuntur necessarie sunt vires ad opandum: sic spūaliter renatis necessariū est robur spūsc̄cti: quapropter apli post ascensionē dñi receperunt spiritūsc̄ctū ad robur: vt eēt fortes ī fide et fidelī p̄fessio ne circūuallantib⁹ vndiqz p̄secutionib⁹: hinc etiā diligētī cura debet pcurari pue roz p̄firmatio: qz p hāc p̄fert maior grā et p̄his maior gloriā. Hinc ergo pmo q̄ri pōt: vtz p̄firmatio sit sacramētū necessi tatis: p̄sertim cū dicit de pse. di. v. c. oēs fideles p man⁹ impositiones ep̄oz spiritū sanctū post baptismū accipe debēt: vt ple

ni christiani inueniā: sed hoc videt de ne cessitate salutis? q̄ d̄s sit plenus christian⁹. Ad hoc r̄idet Bonauē. sup. iij. di. vij. q̄ est necessitas simpliciter: et necessitas cō ditionata: grā ergo p̄firmatiōis nō est ne cessaria simpliciter: qz sine ea pōt hō mori ens et non p̄temnēs saluari p solū baptis matis sacramētū: est tñ necessaria ex p̄di tione scz pugnātī et vincere volēt: hinc di cit de pse. di. v. c. spūsc̄ctus gloriā in h mūdo tota etate victuri inter inuisibiles hostes et picula gradiendū ē: in baptismo regeneramur ad vitā: et post baptismū cō firmamur ad pugnam: in baptismo ablui mur: et post baptismū roboramur: et quis p̄tinuo trāsituris sufficiat regeneratiōis beneficia: victuris tñ necessaria sunt p̄fir mationis auxilia: ideo ex institutiōe eccl̄ie sic est: q̄ null⁹ ab hoc sacramēto excipit: si hī oportunitatē illa d recipiēdi negli gēdo p̄temnit: et mortalis culpe se piculis exponit. Cōfirmatio igit necessaria iudi cas: nō q̄dem simpliciter ad salutem: sicut nutrimentū ad vitā corporālē: ad quā suffi cit baptism⁹. Q̄tum ad originale et penitē tia q̄tum ad actuale mortale: si ad spūalē sanitatē est necessaria sicut ad corporālē me dicina: vt sic hō p̄firmetur ad pugnam: qz nō est nobis colluctatio rē. Scdo queri pōt: q̄ sūt de substantia hui⁹ sacri. Ad h̄ di cendū q̄ sex: primō sunt duo necessaria ex pte sacri scz materiā c̄firmat: et forma verboz: nam crisma p̄fectum ex oleo et balsa mo ē materiā hui⁹ sacri: et hoc rōne mysti ca: qz p oleū signat nitor bone p̄scientie: p balsamū vero odor bone fame: vt latius ptz ex de sacra vnctiōe. c. vnico. Pro quo sciendū: q̄ triplex oleū cōsecrat ī die cene dñi p ep̄os. Primū et principale ē sanctuz crisma: de quo dictū ē cū quō būdicūt fō tes baptismales: calices: patēne: eccl̄ie: altaria: pueri lā baptizati in vertice et frō te: ep̄i qñ p̄secrāt in capite et manib⁹ oēs fideles in sacramēto p̄firmatiōis: et istud oportet renouari annuatim: alioqn phibe tur vti nisi in necessitate baptizati: vt ptz de pse. di. iij. c. si q̄s d̄ alio. Et idē intelligē dū est de p̄firmatione q̄ est sacm̄ minoris necessitat. Scdm̄ dicit oleū sanctū vel ca thecuminoz: quo scz inungit puer bapti zandus ī pectore et iter scapulas: similiter manus ei⁹ q̄ sacerdos ordinat: eccl̄ie qz et altare qñ c̄firmatiōem: inungit etiā eo re ges et principes in humero siue brachio.

Confirmatio

Adponebāt man⁹
F. m.
C. m.
C. m.

Tertiu est oleu infirmoꝝ: quo scz vngun/
guur infirmi in mortis articulo: de his tñ
duob⁹ ultimis nō inuenit̃ pceptū q̃ debet
annuatim renouari. Scdm aut̃ substantiale
est forma verboꝝ q̃ talis est hodie. Signo
te signaculo crucis ⁊ pfirmo te chrisinate
salutis: i nomie pa. ⁊ fi. ⁊ spūs. amē: licz tē
pore primitiue ecclie sola manus ipositioe
vterent apli: vt patet in. c. de sacra. vinctio
ne: vbi plura ponūt de hac materia. Si
multiter sunt duo necessaria expte ministri:
p̃mū est dignitas episcopali cui soli cō /
petit: nisi papa alteri inferiori cōmitteret
ex causa multū necessaria vlt̃ rōnabili. An
de dicis de p̃se. di. v. c. manus q̃z ipositio /
nis sacramētū magna veneratiōe tenēduz
est: qd̃ ab alijs p̃fici nō pōt nisi a sumis sa
cerdotib⁹: nec tpe aploꝝum ab alijs nisi ab
ipsis aplis legis aut scis p actum eē: nec ab
alijs q̃ q̃ eoz tenēt locū vnq̃ p̃fici pōt aut
fieri debet: nā si aliē p̃sumptū fuerit irritū
habeat ⁊ vacuū: nec in ecclia vng̃ re
putabis sacramēta. Scdm aut̃ requisitū i mi
nist̃rate est int̃tōe debita: q̃ nimiz req̃rit̃ i
omib⁹ sacramētis. Expte deniq̃ suscipi
entis req̃runt̃ eq̃ duo. p̃mū q̃ pfirmā
dus sit baptisat⁹: qz nōdū baptisat⁹ cōfir
mari nō pōt nisi prius baptisat⁹. Cui⁹ rō ē:
qz character baptismatis est fūdamētum
alioꝝ: ⁊ ideo illo nō ip̃resso nō p̃t aliq̃ imp̃
ni: ⁊ qz cū in sacramētis nō imp̃m̃is chara
cter in q̃b⁹ ap̃t⁹ nat⁹ ē imp̃m̃is. Dicis nihil
fieri. de quo character p̃t⁹ vīdū est ⁊ po
stea videbis. Secūdo requirit̃ q̃ in lo
co debito scz in frōte pfirmet̃: cū em̃ q̃libz
christian⁹ fm̃ p̃parationez animi teneatur
p loco ⁊ tpe fidē catholicā publice p̃fiteri
req̃rēte necessitate vlt̃ suadēte vtilitate cō
muni: ideo confirmatio in fronte ponit̃ vt
a recipiente fides sine erubescētia publice
cōfiteat̃ ⁊ p̃dicet̃: ⁊ qz in pfirmatiōe con
fertur audacia spiritualis: euident⁹ sit in
frōte: in cuius argumētū dixit dñs ad eze
chiele quē misit ad euunciā dū ⁊ arguēdū
petā. eiusdem. iij. Vedi faciē tuā valētiorē
faciēb⁹ eoz ⁊ frontē tuā duriorē frōtib⁹
eoz tē. Tertio queri pōt q̃ sunt de bene
esse pfirmatiōis ⁊ nō de substantia. Ad hoc
dicēdū q̃ quatuor sunt q̃ tñ sine pctō p̃ter
mitti nō possūt: saltē ab adultis si omittū
tur absq̃ rōnali causa. p̃mū est q̃ confe
rēs debet eē ieiunus. de p̃se. di. v. p̃cipis ex
p̃cilio meldenis. c. vt ep̃i nō nisi ieiuni p im
positionē manū spūm̃ctm̃ tradant: exce

ptis infirmis ⁊ morte periclitantibus: nec
mirū qz sacramētū est omni venaratione
dignū: vtpote i q̃ abūdās ⁊ eminētiōz gra
tia p̃feret. Hinc melchiasdes papa p̃sultus
de dignitate sacramēti hui⁹: Rēdit ep̃i bi
spania ⁊ habet de p̃se. di. v. c. De his ve
ro. sup̃ q̃bus rogastis vos informari vtrū
maius sit sacramētū man⁹ ipositiois ep̃o /
rū: aut baptism⁹. Scitote vtrūq̃ magnum
esse sacramētū: ⁊ sic vnū maiorib⁹. i. sum
mis p̃otificib⁹ est accomodatū qd̃ nisi a ma
iorib⁹ p̃fici nō pōt: ita ⁊ maiori veneratiōe
venerādū est ⁊ tenēdū: sed ita iuncta sunt
hec duo sacramenta: q̃ ab iuncte nisi p̃ueni
ente morte nullatenus possunt separari: ⁊
vnū sine altero rite p̃fici nō pōt: h̃ ibidem.
Secūdu est q̃ adultū debet ad pfirmatio
nē ṽire ieiuni: p̃pter reuerētiā sacramēti ⁊
imo debet se sollicitē p̃parare p̃ p̃ulā con
fessionē: vt spūm̃ctm̃ digne suscipere va
leat: alioq̃ nō excusat̃ a mortali sacramē
tū tñ indigne p̃cipiētes: An de p̃se. di. v.
dicis ex cōcilio aureliano. c. Et ieiuni ad
pfirmationē veniāt p̃fecte etatis. glo. sta
tuimus vt moneant̃ p̃fessionē facere p̃t⁹
vt mūdī donū spūm̃sancti valeāt accipere: et
qz nunq̃ erit christian⁹ scz p̃fect⁹ nisi in cō
firmatiōe ep̃i fuerit chrismat⁹. Tertius est
q̃ pfirmā dus teneri debet ab alio ex ecclie
sue institutiōe: Unde dicis de p̃se. di. liij. c.
nō plures. ad suscipiēdū de baptismō infā
tē accedant q̃ vnus sine vir siue mulier: in
cōfirmatiōe q̃z idipm̃ fiat: in q̃bus verbis
duo notant̃. p̃mū est q̃ pfirmād⁹ tene
ri debet: sicut baptisand⁹ leuari. Secūdu
q̃ tñ ab vno: nec refert vtrū sit vir vlt̃ mu
lier: qz fortitudo spūalis est p̃ christū in q̃
nō est mascul⁹ vel femia: vt d̃r. Gala. iij. Ba
ptio vero huius est: ad p̃cauēdū piculū cō
paternitatis in p̃trabēdis matrimonijs: vlt̃
debitis iugalib⁹ erigēdis: An dicis. iij.
q. j. c. de his q̃ filiastrōs suos ad pfirmatio
nē corā ipsis tenēt. i. q̃ filios vxoris sue de
viro priori dū chrisinatur ab episcopis sup
se sustinēt: si in sciētia sicut asseris fiat: licz
sit pctm̃. nō tñ vlt̃ ad separationē cōiugij
puniēdus est: lugeāt tñ ⁊ digna cōiugij pe
nitētia h̃ diluētes dño dicāt: Delicta igno
rantie mee ne memineris. di. viij. c. cōfue
tudo. h̃ penul. Ignosci pōt simplr̃ errant.
glo. i. sine fraude. Arg. q̃ ignorātia iuris
excusat: vide textū ⁊ glosam. Qz si q̃ritur
vtrū q̃ req̃rit̃ q̃ aliq̃s pfirmādus teneat vlt̃
tangāt in pfirmatiōe. Ad hoc r̃ndet̃ tbo.

De decalogi.

precepto

sup. liij. q. in cōfirmatiōe daf spūsanctus
ad robur. ppter hoc em alijs ad cōfirma-
tionē accedit: qz se habere robur standi nō
psumat: 7 ideo fuit institutū ab ecclesia q
ab alio teneret ad designandū q p se stare
nō posset: q si nō sit peccatū nō euitat pro-
pter institutionē ecclie: nihilomin⁹ tñ recl-
pt sacramētū. Quarto est q cōfirmandū
tenere nō debet nisi cōfirmatus: qz si con-
trariū facit peccat: ille ppter hoc nō sit ir-
ritū sacramētū sūm Tho. 7 de cōse. di. liij.
c. in baptisate vel chrisimate nō pōt aliū
suscepi in filiū ipse qui nō est baptizat⁹ vl
cōfirmat⁹. Ceterū addi possūt adhuc duo
de bñ esse sacramēti. Prīmū est q pepulū
circūliget capiti: 7 hoc ppter reuerentiā
sacramēti. Secūdū est q def alapa: 7 s vt
memorie tradāt se fuisse pfirmatos ne i in
iuriā sacramēti denuo se faciant cōfirmari
qd oīno phibet: vt extra d sacramētis nō
iterādis. Quarto pncipaliter queri pōt
de effectu hui⁹ sacri ppter quem dinoscit
institutū. Ad hoc dicendū: q pncipaliter
duplicē causat effectū: imprimis em chara-
cterē 7 cōfert vel adauget gratiā. Quid
igit ad primū effectū dicit Tho. sup. liij. q.
character est signū distinctiuū quo qs ab
alijs distinguit ad aliqd spūale deputat:
qd pde. in. liij. lucidius declarat: dicens: q
character ē quedā habitualis: id est inde-
libilis dispositio ad gratiā: qua. scia ordi-
nat ad hoc vt sit dei templū: sicut cōsecre-
tio ecclie nō est aliud q quedā ordinatio i
dei templū: vñd p characterē aīa disponit
ad pfectū habitū grē: sicut aliqua diapha-
neitas disponit ad lucē. Tho. Ad aliqd q
spūale potest quis tripliciter deputari. Ano
mō vt i se spūalia picipet: 7 ad b de putat
qs in baptismo: qz iam baptizatus pōt esse
piceps oīs spūalis receptiōis: vñ chara-
cter baptismalis est qsi quedā potētia pas-
sina abilitās ad receptionē gratiā 7 alio-
rū sacroꝝ. Alio mō vt spūalia qs i noticiā
ducat p rerū fortē confessionē: 7 ad hoc qs
deputat in pfirmatiōe. Sacm em hoc nō
daf pprie ppter pugnā spūalem: q qs pu-
gnat ptra impediētē salutē sui ipsius: sed
magis ad p̄sistendū fortiter in pugna: qua
qs xpi nomē impugnat: 7 vt inuict⁹ christi
cōfessio pmaneat: 7 huic pugne nō oēs ex-
ponunt sed solū cōfirmati: nā tpe psecuti-
onis eligebant aliqui q debebant in loco
psecutiōis pmanere ad publice nomē xpi
confitendū. alijs occulte credētibz nec se

vlro manifestātibz q essent christianis
vt patet in legēda beati Sebastiani. Ter-
tio inō vt etiā credentib⁹ spūalia tradat: 7
ad b deputat alijs p sacramētū ordinis.

Quātū aut ad secūdū effectū sciendū: q
cōfirmatio digne sumēti cōfert gratiā si nō
habuit 7 adauget gratiā iam habēti: faci-
ens de grato magis gratū: nā sūm Tho. 7
pde. in. liij. in hoc sacro pfert grā: nō solū
cōter sic in quolibet sacro in q cōfert grā
emūdans a peccato 7 cōferēs facultatē di-
gne 7 salubriter vīdē eodē sacro dū digne
sumit: sed etiā daf specialis grā p quā dei
putat qs ad officiū sanctitatis: 7 idoneus
efficit ad xpm cōfitendū. vñ plerūq fit in
ipsa pfirmatiōe mutatio nomis: p eo q in
ipso fit quedā homis inuocatio deponēdo
ex toto vetustatē quā plene nō deposuerat
in baptismo ad ipsius roboris firmitatē.

Deniq ex hoc queri pōt: vtrūq maiorē
habeat gloriā parvul⁹ decedēs cōfirmat⁹
q nō cōfirmat⁹. Ad hoc rñdet glo. in. c. vt
leuini. de cōse. di. v. videt q sic: qz in cōfir-
matiōe daf augmentū grē: vt patz ibibē. c.
nouissime. vbi subdit: signat em baptizat⁹
cū chrisimate i capitis sūmitate p sacerdo-
tem: p pontificē xō in fronte: vt in pōzi vn-
ctione significet sup ipm spūsancti descen-
sio ad habitatiōz deo cōsecrādā. in secūda
xō vt eiusdē spūsancti septiformis gratia
cū omī plenitudine sanctitatis 7 scie 7 vtr-
tutis venire in hoīe declare: hoc ibi seq̄
in glo. qd cōcedendū est si dicat: q pūulo
cōcedat grā i baptismo: hec glo. 7 ideo ne
parvul⁹ tanto bono fraudet. pōt in ecclia
specialit̄ iterdicta chrisinari sicut 7 bapti-
zari: qz a quouis interdicto b duo sunt ex-
cepta: vt patz exp̄sse eē de sen. ex. c. rñso. in
fi. Qñ quātū malū ē negligere vel ex igna-
uia non recipere sacramētū cōfirmatiōis
patet exemplo. Itā legit q quidā florenti-
nus natione lapus nomē satis erat tener
7 mollis: hic vidēs episcopum florentinū
plures iuuenes cōfirmare: qui iuxta lau-
dabilē cōsuetudinē dabat eis alapā in si-
gnū recordationis: extūc horrens maxille
p̄cussionē recessit: 7 se cōfirmatū corā pa-
rētibus finxit: tandē xō mortuus fuit ad
iudiciū tractus vbi cum inquirer de statu
suo: p̄sertim an aliquid sustinere poterat:
ipso obmurescēte tandē demon respondit
q in vita tā mollis erat 7 delicatus q pro-
pter alapā quā abhorruit nō fuerat ausus
se facere pfirmari: hoc audito dixit sen-

primo:

rentiā iudex: q̄ vsq; in diem iudicii debe-
ret singulis diebus ⁊ noctib⁹ septies ala-
pas recipere a demonib⁹: in fine mūdi re-
cepturus sententiā an esset saluandus vel
damnāndus. Qd̄ auertat a nobis christus
iesus.

De sacramēto extreme vinctiōis
⁊ eius materia: forma ⁊ effectus: et
tpe: quib⁹ psonis: ⁊ in quib⁹ locis
dari debet: Sermo XVIII

Rent super cū vii

gentes est oleo: ⁊ oratio fidei sal-
uabit infirmū: Jaco. v. Ad cui
dentiā thematis q̄ri pōt: vtrū extreme vn-
ctionis sacramentū pncipaliter sit ordina-
tum ad curandū morbū spūalē vel corpo-
ralē: p̄sertim cum illud pncipaliter dispen-
set ppter infirmitatē corporalē: eo q̄ nūq̄
dat nisi existentibus in graui infirmitate
corporali. Ad hoc rñdet Bonauē. sup. iij.
dist. xxiij. q̄ aliquoz opinio fuit q̄ pncipa-
liter ordinatū est contra reliquias vel seq̄-
las peccati: que relicte sunt tā ex originali
q̄ ex actuali ⁊ grauāt animā: sicq; sunt pe-
nie spūales: habētes tamē frequēter penas
corporales annexas ppter sui expurgati-
onē: ⁊ ideo dicūt esse pncipaliter cōtra pe-
nam spūalē: sed ex consequēti ad sanandū
morbū corporalē: sed ptra hoc est qd̄ dicit
Jaco. v. vbi ī institutiōe hui⁹ sacramēti dē
si ī peccato fuerit remittet ei: ergo ordina-
tū est contra aliquē morbū peccati: qd̄ etiā
tangit in glo. cū ergo nō sit cōtra origina-
le nec cōtra mortale: relinquit ptra ventia-
le: ⁊ hoc tenet cōmunis opinio. Sed notā-
dum est q̄ de veniali peccato est loqui du-
pliciter. Ano mō put q̄s est ī statu vie: ⁊ sic
morb⁹ venialis est q̄s īseparabilis ⁊ qua-
daz necessitate iterabilis ac p hoc quodā-
modo incurabilis: ⁊ ideo nō debuit cōtra
ipm aliqua medicina specialiter ⁊ pncipa-
liter ordinari: sed oīa sacramēta generaliter
quodāmodo valent ad eius curationē fm
plus ⁊ min⁹. Secūdo mō put aliq̄s est in
egressū vie: ⁊ sic pōt curari morbus venia-
lis sine iteratiōe: cum igit aīa posset cōtra-
here talia q̄ retraherēt ipam a gloria: ideo
diuina clemētia remediū instituit quo aīa
curari posset q̄tum ad remissionē culpe: ⁊
etiā partis pene: ⁊ hoc est sacri vinctiōis
extreme. In cui⁹ argumentū dat illud tñ

Sermo XVIII

in statu infirmitatis extreme: nō qd̄ ppter
infirmitatē s̄ ppter h̄ qd̄ appropinqt egres-
sui in quo pōt venialia pfecte curari: ⁊ qd̄
illud verū sit: patet: qz quātūcūq; q̄s infir-
met non dat illi sacm hoc: nisi psumat q̄
moriat: vel q̄ sit in articulo mortis: ⁊ si cō-
staret de h̄io nō daret h̄ sacm. Ceterū mo-
dius curādi veniale peccatū in h̄ sacro cor-
rñdet mō infirmitatis: nā veniale peccatū
grauat aīaz depmēdo deorsū vt nō tra in-
tēdat in deū p deuotiōez ⁊ amorē: p eo q̄ ē
ibi cōuersio quedā inordinata ad bonū cō-
mutabile: ⁊ p eo q̄ amor dei ibi est minor:
sic dicit Aug⁹. in li. p̄fel. ⁊ h̄ cū curatio sit
directe p h̄iū: p illud curat qd̄ aīaz aggra-
uatā sursum p deuotiōez eleuat: ⁊ qz corp⁹
qd̄ corripit aggrauat aīaz: cū illud sacm
sit ad eleuandā aīaz p deuotionē: in q̄ aīa
recipit vigorē quēdā: in q̄ semp est delecto
venialitū si sunt: ⁊ p h̄is rep̄ssio molestiarū
corporaliū si expedit ipi aīe. Hinc ē q̄ sacm
illud est pncipaliter ad curationē infirmia-
tis spūalis. s. peccati venialis: ⁊ p accidēs
est ad curationē vel saltē alleuationē infir-
mitatē corporalis: qz spūs ptinet ⁊ regit cor-
pus: vñ sic passiōes aīales redūdant ī car-
ne: fm illud sapiētis: Spūs tristis ericcat
ossa: sic nō ē mirū q̄ trāquillat aīa ⁊ vigo-
rat ac letificat: q̄ h̄ etiā redūdant ī corp⁹:
sic a sili: vino ebri⁹ n̄ sentit passiōes exteri⁹
illatas quēadmodū ille q̄ vinū nō gustauit
de q̄ puerb. xxiij. Eris sicut dormiēs ī me-
dio mari ⁊ q̄s sopitus gubernator amisso
clano: ⁊ dices: Xberauerūt me ⁊ nō volui:
traxerūt me ⁊ nō sensi qm̄ euigilabo ⁊ rur-
sus vina reperiā. Secūdo q̄ri pōt qd̄ sit ex-
treme vinctio. Ad h̄ rñdet Huil. ī suo sacra-
li: q̄ est olei bñdicti cū orōne x̄bali mate-
rialis dilinitio q̄ spūalis infirmitas resistē-
di vitijs: nec nō corporalis infirmitas si expe-
dit enernat: in q̄b⁹ x̄bis pmo notat q̄ ma-
teria hui⁹ sacri est oleū bñdictū: ⁊ dicit sc̄tus
Tho. in. iij. dl. xxiij. q̄ oleū oliue ⁊ ei⁹ p̄se-
cratio sūt de nccitate hui⁹ sacri: sic aq̄ ī ba-
ptismo: ⁊ panis ⁊ vinū cū aq̄ ī sacro eucha-
ristie. s̄ h̄ red̄rit p̄tia p̄secratio: cui⁹ rōnez
assignat ibidē bonauē. tā ex pte institutiōis q̄
ex pte finis: Ex pte qd̄ institutiōis qm̄ em
x̄ps p semetipm̄ instituit q̄ p semetipm̄ ba-
ptismū ⁊ eucharistiā sc̄tificare potuit: iō nō
ē alia pparās p̄secratio nccria: s̄ solū facit ad
solēnitatē. Sz h̄ sacm spūaliter instituit p
aplos: q̄ nō poterāt sc̄tificare nisi p deū: iō
materia nō est simplex elementū: s̄ oleū p
e q̄

De decalogi

verbu ⁊ inuocationē sc̃spūs ꝑsecratū ⁊ b
p x̃bū ep̃oz q̃ sunt successores a pl̃p̃z ⁊ vt si
cūt spūssanc̃r instituit p aplos ⁊ sic etiam
nūc ꝑsecrat per ep̃os. A ꝑte finis ē sumit
r̃ qm̃ hic dat gra sanās lāgores spūales
⁊ gratia ordinās ad sanitatē ꝑfectā q̃ ē glo
rie ⁊ signari debet p oleū qd̃ est curatiūz
r̃ōe curationis ⁊ p oleū ꝑsecratū r̃ōe ordi
nionis ad sup̃imentē curationē ⁊ p oleū
simplex nō mixtū ⁊ qz ad ingressū in gloriā
requiritur ⁊ sufficit ꝑsciētia bonasī tm̃ fieret
vinctio extrēa cū ch̃ismate tūc tm̃ Matē.
In cle. ꝑma de pūlle. valeret vinctio ⁊ b̃te
net etiā glo. xcv. di. §. s̃ illud. Secūdo no
ratur q̃ ibi debet ēē forma hui⁹ sacramē
ti sc̃z forma x̃b̃oz q̃ debet esse de ꝑcatoria.
Alii dicūt Th̃o. in. iij. vbi. s̃. q̃ forma hui⁹
sacramēti est oratio de ꝑcatoria ⁊ dicēdo per
istā vñcionē ⁊ suā ꝑissimā misericordiaz
indulgeat tibi dñs qd̃ qd̃ dēlq̃stī p vñsum
q̃. nec oportet q̃ sit vniformitas in verbis
orōis sed solū q̃ sit in sensu x̃ba aut̃ indi
catiū modī q̃ sc̃m quarundā eccl̃iaz con
suetudinē ꝑmitūt nō sunt de substantia sa
cramēti vt ꝑmittēdo sic vngo hos oculos
oleo sanctificato in nomīe pa. ⁊ fi. ⁊ spūss
nec vtunt̃ in eccl̃a romana q̃ maxime vi
tat ea q̃ possūt ēē occasio deuīādī. Et si q̃r
enr in hoc sacramēto pot̃ ēē oratio de ef
fentia q̃ in alto. Rūdet ibidē Bonauen. q̃
ratio ꝑncipalis est institutio. Et si queris
institutiōis rationē dic̃t pōt q̃ hoc habet
rationē ⁊ gratuitā multiplicē. ꝑma ē ex
ꝑte suscipiētis q̃ ꝑpter infirmitatē est de
stitutus ideo ē orone releuādu. Secūda
est ex ꝑte modi curādi q̃ est p deuotionem
⁊ eleuationē anime ad spir̃tūalia ⁊ qz ad
hoc sup̃ om̃ia excitat oīo. Tertia est ex ꝑte
morbi qm̃ hic fit remissio ꝑc̃i interueniē
te ministerio sacerdotis ⁊ qz in remissione
culpe sacerdos nō se habet nisi p modum
de ꝑcatis sicut ⁊ in absolutiōe sacerdos ꝑ
mittit orationē de ꝑcatoriā. Terto notat̃
debitū p̃tes ⁊ ideo vocat̃ extrema vñctio ⁊
qz debet dari tm̃ infirmis in extremis labo
rantib⁹ q̃bns tūc nō est aliū remediūz eo
q̃ asperitates penitēntiales sustinere non
possūt vt patet. xxvi. q. vii. c. ab infirmis.
nō aut̃ dat̃ sanis q̃bus p aliud sacramētū
penitētiē. s̃. plene cōsuli pōt vt patet de pe.
di. iij. c. de quotidianis. Unde notādū ge
neraliē q̃ dat̃ adultis nō infancib⁹ ⁊ qz nō
habēt infirmitatē spir̃itualem ⁊ tractatz ex
peccato actuali nec dispositionē deuotiōis

habere pōt ad hoc sacramētū. Dāť pterea solū penitētib⁹ nō obſtatis. **Th. xcv. vl. c.** illō ſupfluū. ſubdiť. nā nō penitēti iſtō ſu- di nō pōt qz negat⁹ ſacramētū: nā qđ ſacra- mēta reliq⁹ negant quō vnū gen⁹ putat poſ ſe pcedi. Dāť inq⁹ in pēlo mortis pſtitut⁹ ex infirmitate nō ex alijs cauſis: qz nō dāť euntib⁹ ad bellū: vl⁹ nāuantib⁹ in pericu- lo maris: nec eis qđ mor occidēdi ſūt: qz ta- lis mors nō iminet ex defectu nature ſ; ex euentu fortune. Dāť etiā ſolū petētib⁹: qz redit affect⁹ deuotiōis qđ mētē furſum eri- gat: ſic venialia deleat: ex qđ relinātur qđ dari nō debet frenetiā. t amētib⁹ niſi pūſ in ſua mētē pſtituti petiuiſſent: tūc enī da- ri pōt eis in amētia: niſi verſimilitē pſume- ref qđ faceret irreuerētia ſacramento p all- quā imunditiā: ſimilitē mutis t ſurdis da- ri debet: dūmō p allq⁹ ſigna deuotionē ſuā oñdāt ad illud recipiēdū. Ceterū oportet qđ hāc vnctionē faciēs ſit ſacerdos vl⁹ eps qđ ſm **Thbo. ſolis ſacerdotib⁹** h⁹ diſpēſatio tradita eſt: nec ali⁹ iungere pōt ēt in articu- lo neceſſitat⁹: nec ēt religioſus dare pōt ſ; ſit ſacerdos nec clericus nec laico ſine ſpe- ciali licētia pſbyteri parochia: alioqñ ipſo facto ſnias excoſcātiōis incurreret: dūtara ſedē aplicā abſoluēd⁹: vt lati⁹ patet ali- bi. Tertiū qđ pōt in quo loco debet fieri vnctio: t videt qđ in toto corpore ſi in toto corpore baptizāt vl⁹ ēt mergit ſi ſit aq⁹ ſuffici- ens: vt ſic tot⁹ nō mūdē. Ad h⁹ rñd⁹ **Bo- nauē. vbi. ſ.** qđ ex qđ ſacramētū iſtud pñci- palit⁹ ordinat ad delectionē venialiu⁹: t ve- nialia ppetrāt ab aīa ſm vnctionē ipſius ad carnē corruptā: t hoc eſt p potētiās per qđ vnū corp⁹ t orgālo: ideo recte in de- lectionē taliu⁹ debet medicamētū exteri⁹ ad- hiberi ſm illō qđ habet ſenſibile circa or- gana ipſaz potētiāz. Eſt ergo triplex op⁹ tentia anime ſcōm quā regit corp⁹ t ei vn- tur ſm quā ad exteri⁹ opat⁹. ſ. ſenſitiua: ge- neratiua: pgreſſiua: t ideo organa ipſarūz potētiāz debēt inungi: t qđ qñqz ſunt or- gana deſulētia qñqz ſenſibus. ſ. oſ: oculi: nares: aures: manus: ppter tactū qđ maxie viget in palmis digitorū: ideo maxime be- qñqz ptes inungunt quia ſunt qñ ſenestre mortis t pime radices peccādi: ideo ſolū in illis aliq⁹ inungunt. Quidā vero vltra hoc in renib⁹ t pedibus inungunt: licet ſm quosdā nō eſt de neceſſitate ſm de cō- gruitate: in renib⁹ aut ppter vim generati- uā vl⁹ appetitiuā: cū enī verēcundū eſſet et

turpe inungi genitalia: loco illorū inungū-
tur lumbi: in pedibus xō sit vinctio ppter
vim motuā vel pgressiā: cui^o occasione
occulta mala fiunt: et si quis nō haberet ali-
qua mēbra inungenda tūc debent inungi
loca magis ppinqua. Quarto proinde
queri potest: psertim cū nulli sacramento
faciēda est iniuria: sed qui sacramentū hoc
iterat videt illi facere iniuriam: quia iam
videret q nō habuisset fidem ad primā et
q crederet: quia magis valeret secūda q
primā: qd esset facere iniuriā prime: vt pa-
tet. j. q. i. c. q. quedā. Ad hoc dicendū q sa-
cramēta que characterē impūmūt: ppetuū
effectū habent: sicut character indelibilis
est: et ideo nō possunt iterari nec debent: q
sunt tria: baptisimus: confirmatio et ordo.
Alia tō sacramēta nec characterē impū-
mūt: nec effectū ppetuū habent in suscipi-
ente: cuiusmodi est extrema vinctio: et ideo
pm̄ huius iterari pōt: qz nō habet effectum
ppetuū: licet etiā suscipiens fuerit plene cu-
ratus et sic effectū suū fuerit consecutus
quo ad corpus et quo ad animā: si tñ post-
ea incipiat infirmari cessat effectus eius: et
ideo pōt denuo dari: qz iam debet alia in-
firmitate supueniente vel ipso in eadē reci-
diuante. Et Tho. in. iij. dicit: q sine iniu-
ria pōt iterari: qz nō habet effectū ppetuū
eo q sanitas mētis et corporis qui sunt effe-
ctus eius amitti possunt. Et licet quidā di-
cant q in vna infirmitate non debet quis
bis inungi nisi vltra annū ptribat: ita q
nequaqs bis in anno inungat ppter vnā
infirmitatē: tñ opinio tenens cōtrariū est
verior et benignior: cui^o opinionis ē Tho.
et etiā Bonanē. qui dicit in. iij. q nullus
in aliqua infirmitate inungendus est nisi
psumat ipsum ad exitū ppinquare: et hoc
est in infirmitatis aggrauatione que statū
natura diu sustinere nō pōt: aut em̄ vincit.
aut vincit. Si ergo infirmus vincit: ita q
diutius viuat: et si nō pfecte curet tamē ab
intentione morbi curat aliquo mō: et ideo
quia venialia iterū redire possunt: et iterū
corporalis infirmitas aggrauat: potest et
debet sacramentū vinctionis aggrauari vl
iterari. Deniqz queri pōt de effectū huius
sacramēti quotuplex sit. Ad hoc dicendū
q multiplex. Mā pma est sanitas duplex.
Ana pncipalis scz liberatio ab infirmita-
te spirituali que contrahit p venialia qui-
bus anima debilis efficit ad exequēdum
actum gratie vl glorie. Alia dicit secūda

ria que est quasi effectus et signū pōtis sa-
nitatis. s. sanitas corporalis: et hoc verū est
qñ sanitas corporalis expedit spūali sanita-
ti: tūc em̄ indigne sumētibus istud sacra-
mentū causat vtrūqz: vtilis est em̄ inter dū
sanitas corporis ad meritū glorie cumulan-
dū: valet em̄ ad deuotionē excitandā et ad
velociorē transitū in celū. Alius est effectus
eius sicut aliorū: q aliqui de attrito facit cō-
tritum: ita q defectus digne pparationis ex
pre suscipiētis supplet diuina virtute i sa-
cramētis: dūmō nō accedat sciēs i mortali
vel in pposito peccādi. Alimrū cū sacra di-
cant esse vasa gratie: nō q in eis grā sub-
stantialitē cōtineat et causalitē efficiat: cum
i sola aīa collocari et a solo deo infundi ha-
beat: sed qz i illis et p illa gratiā curatiōis
a summo medico xpo oportet hauriri: licet
nō alligauerit potentia suā sacris quin et p
alias vias gratiā suā pferre valeat. dicif
autē vasa grē: qz sicut qd est in vase nō est
de ipso nec ex ipso sed cum ipso haurit: sic
etiā grā non est a sacramētis nec de sacris
sed orif de fonte eterno: et ex illo haurit ab
anima in ipis sacris. Q si queris: vtrū q
sacramēta sint effectiua gratie. Respondet
Bonauē. sup. iij. di. j. declinās ad hāc opi-
nionē: q sacramēta noue legis habēt vir-
tutē aliquā effectiua et dispositiua ad gra-
tiā: extenso nomie virtutis ad aliquā ordi-
nationē: vt qñ aliquē habet efficacē ordi-
nationē ad aliqd: dicif habere virtutē res-
pectu illi^o. Exempli gratia: rex statuit q
qui habet tale signū habeat centū libras.
post illā institutionē signū illud nō habet
pprietatē absolutā quā nō haberet p̄us: ad
aliquid tñ est ordinatū ad qd nō erat p̄us:
et quia habet efficacē ordinatiōis: dicif ha-
bere virtutē vt faciat aliquē habere centū
libras: et dicif illud signum valere centū li-
bras: et tamē nihil habet de bonitate nunc
plūb q p̄us. sic sacramēta sunt talia signa
a deo instituta: vt qui ea susceperint debi-
to modo tantū habeant de gratia vel ha-
bebūt gratiā ad hunc actū. Illa inqz ordi-
natio efficax virtus est sacramēti: et ratioe
illius disponit hominē vt habeat gratiā:
quia ex tali pactiōe se quodāmodo domi-
nus astrinxit ad dandā gratiā digne susci-
piēti sacramentū: sicqz cogit quodāmodo
deū ad conferendū gratiā: et sic dicif habe-
re virtutē ad efficiendū et etiā disponendū
ad gratiam: non influendo sed efficaciter
ordinando: et sic habēt efficacē sacramēta

Sacramēta
Dicitur
vasa grē

precepto

p assistentiā diuine virtutis que est causa
gantie: ⁊ p fidem ⁊ deuotionē suscipiētis q̄
disponit ad gratiā. Sicut a simili: Naamā
ad x̄bū helizei se lauati diuina virt^{te} assi-
stētiā sanitatis effectiua: ⁊ deuotio ac obedi-
tiā naaman dispositiua: nlla iñ causalitas
fuit nec i verbo helizei nec in aqua iorda-
nis. Si ergo dominus se instituiſſet q̄ ad
verbū helizei nō solū naaman sed et ceteri
accedētes curarent: ⁊ hoc ex quadam pa-
ctione: ita q̄ semp assisteret vis diuina: a q̄
illa diceret curare ⁊ sanare leprā ⁊ esse cau-
sa curatiōis: habereq̄ virtutē curandi: sic
est in sacramētis q̄ ad p̄lationē verbi assi-
ſti: diuina virtus materie ipsius sacramēti
⁊ in fundit gratiā ac cōfert sacramētis effi-
catiā: dū se subiicit homo p̄ fidel p̄fessionē
⁊ obedientiā. Ad laudē dei.

De peccato supbie ⁊ eius speci-
ebus ac gradib⁹: ⁊ de gradib⁹ hu-
militatis: Sermo XIX

Non facies omnē si
multitudinē que est in celo desup
et que in terra deorsum: nec eorū
que sunt in aquis. Exod. xx. In quib⁹ ver
bis tria pīcula primi pcepti cōtinet: in
qua prohibent omnes puerse creaturarū
appreciatiōes. Pro quo sciendū q̄ oīs
appreciatio puerfa creaturarū pcedit: aut
ex sublimitate qd̄ ptinet ad idolatriā sup
boz. colit enī supbus similitudinē celestiu
q̄ sup omnia pferri diligit: aut ex cupidit
tate qd̄ ptinet ad idolatriā cupidozū: qz
cupidos colit similitudinē terrestriu: eo q̄
sup omnia ditari diligit. Colof. iij. Quari
cia est idoloꝝ seruitus: aut deniq; ex dele
ctatione qd̄ ptinet ad idolatriā lasciuozū:
eo q̄ lasciuos in delictis hui⁹ mūdi super
omnia delectari diligit que sunt fluxibiles
instar aquarū. Phil. iij. Quoz deus ven
ter est et gloria etc. verūtamen omīssis duo
bus vltimis h̄ loco de pmo psequēdū esse
reoz: q̄ supbia erat causa prima idolatrie
tam in homine q̄ in angelis: cum vterq; si
milis esse voluit altissimo: nisi forte mēt
rum asseras qui dixit. ij. Theol. ij. Qui ex
tollit et aduersas sup omne qd̄ dicit deus
aut qd̄ colit. et Greg. iij. Possate angelo si
milis efficiat homo: dum hominib⁹ similis
esse dedignat. Est enī superbia amor pprie
excellētie qua homo alta cupit: seipm altū
reputat: et ab alijs reputari volens et alios

pcellere. Unde Greg^o. xxij. moral. Nonne
 supbia omnium vitiarum regina: et non vitium
 capitale: quia importat inordinatum appetitum
 excellentie: ex omni autem bono quod de appetitu
 situe sit vile: delectabile: vel honestum
 quamdam perfectionem et excellentiam consequitur:
 et ideo fines omnium vitiorum ordinantur ad
 finem supbie: vt dicit Tho. scda 2^a. q. cxxij.
 et propter hoc videtur quod habeat quamdam gene-
 ralem causalitatem super alia vitia: et non debeat
 reputari inter specialia vitiorum principia que
 sunt vitia capitalia: sed inane gloria que im-
 mediate ab ipsa oritur. Nonne Greg^o. capita-
 le vitium et hoc rationabiliter: quia inter bona que
 per excellentiam homo consequitur: ad hoc precipue
 videtur operari gloria in quantum importat ma-
 nifestationem bonitatis alicuius. nam bonum
 naturaliter amat et honorat ab omnibus: et
 ideo sicut per gloriam que est apud deum homo con-
 sequitur excellentiam que est in diuinis rebus:
 sic etiam per gloriam hominum: homo consequitur excellen-
 tiam in rebus humanis: et ideo propter propinqua-
 tatem ad excellentiam quam homines maxime de-
 siderant: consequens est quod sit multum appetibi-
 lis: et quod ex eius inordinato appetitu multa vi-
 tia oriuntur: et sic inanis gloria est vitium ca-
 pitale. supbia vero non solum capitale sed regi-
 na omnium vitiorum: regina inquam luciferi et
 corona detestabilis omnium damnatorum: vt
 dicit Ecclesi. x. Inimicum omnis peccati supbia. Ad
 ostendit sanctus Thomas scda 2^a. clix. dicens:
 quod ad vnum peccatum multi motus concurrere
 possunt: inter quos ille rationem habet primi
 peccati: in quo primo reperitur inordinatio.
 Manifestum est autem quod inordinatio primo re-
 peritur in motu interiori anime que in actu exte-
 riori corporis: que secundum Augustinum de ciuitate dei. non
 amittit corporis sanctitatem manente anime san-
 ctitate: inter motus autem interiores primus mo-
 uet appetitus in finem que in id quod requiritur
 propter finem: ideo ibi fuit primum peccatum ho-
 minis vbi potuit esse primus appetitus in-
 ordinatus finis. sic autem homo erat in statu
 innocentie institutus: quia nulla rebellio car-
 nis esset ad spiritum: et ideo non potuit esse pri-
 ma inordinatio appetitus humani: et hoc quod
 appetierit aliquid sensibile bonum in quo car-
 nis concupiscentia tenderet preter ordinem ratio-
 nis: relinquimus que per primam inordinatio appe-
 titus humani fuit ex hoc quod inordinate appetiit
 aliquid spirituale: non autem appetiuit inordinate
 appetendo illud secundum mensuram eius diuina regula
 positam. Relinquitur ergo quod primum peccatum eius
 fuit in hoc quod appetiit aliquid spirituale bonum

primo:

Sermo XIX

supra suā mēsurā qđ ptinet ad supbiā: et sic
primū hominis peccatū fuit supbia: a qđ oīa
virtū sumptērūt exordia. Unde Gregorius
xxiii. moral. Supbia nequaquā est vnius
virtutis extinctiōe cōtenta: sed p cūcta aīe
mēbra se erigit: et quasi generalis pestifer
morbus omne corp⁹ corrūpit: et sic patet qđ
habet quādam generalitatē ad extirpationem
omniū virtutū et insertionem omniū
vitiorū in quātum aliā peccata ordinant
ad finem superbie ad quā potest ordinari
omne id qđ inordinate quis appetit: et in
quātū p supbiā cōtemnit diuinā legē per
quā phibere a peccando: et in quātū fuit
supbia exordiu omniū vitiorū tam in ange
lo apostata qđ in homīe. Preterea dicit
Breg⁹. xxiii. moral. quattuor quippe sunt
species quib⁹ oīs tumor arrogātie demon
strat: cum bonū aut a seipis habere se esti
mant: aut si sibi datū desup credunt p suis
hoc accepisse se meritis putāt: aut cum sa
ctant se habere qđ nō habēt: aut despectis
ceteris singulariter videri appetūt qđ ha
bent. In quib⁹ verbis innuit quattuor esse
species supbie: quas ita declarat sanctus
Tho. scđa 2. q. cxxij. dicens: qđ supbia im
portat inordinatū appetitū excellētie: qui
des nō est fm rationē rectā. Est qđ cōsiderā
dum qđ quelibet excellētia cōsequit aliqđ
bonū habitū: qđ quidē pōt cōsiderari tri
plici ter. Primo modo fm se manifestū est
em qđ quātomagis est bonum qđ quis ha
bet: tanto p hoc maiorē excellētiā conse
quit: et ideo cū aliquis attribuit sibi mai⁹
bonū qđ habeat: cōsequēs est qđ eius appe
titus tendit in excellētiā ppiā ultra mo
dum sibi cōuenientē: et sic est tertia supbie
species: cū scz tacet se qđ habere qđ nō ha
bet: qđ ascribi pōt phariseo qđ orauit Luc.
xviii. Gratias tibi ago: qđ nō sum sicut ce
teri hominū. Secūdo ex pte cause put ex
cellētius est qđ aliqđ bonū insit alicui a se
ipso qđ qđ insit ei ab alio: et ideo cū aliquis
estimat bonū qđ habet ab alio ac si habe
ret a seipso: fert p cōsequēs eius appetit⁹ i
ppriā excellētiā supra suum modū. Pro
quo sciendū qđ aliqđ dupliciter est causa sui
boni. Primo efficiēter: et fm hū sumit pri
ma species. s. qđ a semetipso qđs estimat ha
bere qđ habet a deo: quales increpat apo
stolus. j. Cor. iij. dicens: Quid habes qđ
nō accepisti? si autē accepisti qđre gloriaris
qđ nō accepisti. And dñs distulit vindictā
filiorū isrl: vt dñ in cātic. Gen. xxxij. Ne su

phirēt hostes eorū et dicerēt: man⁹ nra excel
sa et nō dñs fecit hū oīa. Vel licz sciat a deo
se recepisse tñ ppijs meritis sibi datū credit
desup: et illa ē secūda spēs supbie. Tercio
ex pte modi hūdi put excellētior qđs red
dit ex hū qđ aliqđ donū ceteris excellētius
possidet: et ex hū inordinate fert ei⁹ appetit⁹
in ppiā excellētiā: et fm hoc sumit quarta
spēs supbie qđ est qđ qđs ceteri despectis sin
gularit vult videri: sic aman supbissim⁹:
vt pz in Hester. Hic qđ pōt: vtrū supbia
sit peccatū mortale: pferim cū sup illd pñ.
Deus me⁹ si feci istud: dicit glo. vñ pñm
qđ ē supbia: si qđ supbia esset pñm mortale
tūc omne peccatū eēt mortale. Ad hū dñ san
ctus Tho. ibidē: qđ supbia hūilitati oppo
nit: hūilitas autē ppiē respicit subiectionē
hoīs ad deū: iñ illud: hūilitati sub pōtē
ti manu dei: et ecōtra supbia ppiē respicit
defectū hūi subiectionis: fm. s. qđ aliqđs se
extollit supra id qđ ē sibi pfixū fm diuinā
regulā vñ mēsurā: hū id qđ dñc aplūs: Hos
autē nō in imensum glāmur s fm mēsurā
quā mēsus est nobis de⁹. et ideo dñ Eccl. x.
qđ initū supbie hoīs ē apostatare a deo: s
in hū radix supbie cōsiderat qđ hū aliqliter
nō subdit deo et regule ipi⁹: manifestū est
aut qđ nō subijci deo: hū rōnē peccati mor
talis: qđ hū est auerti a deo qđ est formale et
pplētū peccati: vñ ex pte auersiōis a deo
habet maximā grauitatē peccati: qđ i alijs
peccatis hū auertit a deo: vel ppter igno
rantiam: vel ppter infirmitatē: vel ppter
desideriū cuiuscūq; boni alteri⁹: s supbia
habet auersionem a deo: ex hoc ipso qđ non
vult deo et eius regule subijci. An Boetius
dicit: qđ cū oīa virtū a deo fugiāt: sola sup
bia se deo opponit. Hinc Iaco. iij. dicit: qđ
deus supbis resistit. et Breg⁹. in moral. eul
dētissimū signū reproborū est supbia: et ecō
tra hūilitas electorū. Cū igit auerti a deo
et eius pceptis. qđ est quasi psequēs i alijs
peccatis: p se ad supbiā ptinet: cui⁹ act⁹ est
cōtempt⁹ dei: et id qđ est p se semp est potit⁹
eo qđ est p aliud: cōsequēs est qđ supbia sit
grauissimū peccatorū fm genus suū: sic tñ
in alijs qđ ex suo genere sunt mortalia: puta
in fornicatiōe et adulterio sunt aliqđ motus
qđ sunt peccata venialia ppter eorū impfe
ctionē: qđ scz pueniūt rōnis iudiciū: et sunt
ppter ei⁹ cōsensum: sic etiā circa supbiā accl
dit qđ aliqđ mor⁹ supbie sē pñm venialia dñ
eis ratio nō consentit: et qđ dictū est supra:
qđ supbia est vñ peccatū: hoc nō intelligit

1. Pe. 5

supbia hūilitati
opposita
aut vna a deo pñm
supbia pñm

De decalogi

precepto

fm sua essentia: sed p quida redundant /
am in qtu scz ex supbia possunt oriri omnia
peccata. Nec sequit q omnia peccata sunt
mortalia: sed solu qd oriunt ex supbia. **Q**
si obijcis qto peccatu aliqd difficult? caue
tur: tanto videt esse leuius: sed supbia dif
ficillime cauet: qz sicut Aug⁹. in regula vi
cit: Cetera peccata in malis operib⁹ exer
cent vt fiat: supbia vero bonis operib⁹ in
sidiat vt pereat. Ad hoc rñdet Tho. vbi
s. q peccatu aliqd difficile cauet duplici:
Uno modo ppter vehemētiā ipugnatiōis
sicut ira vehement⁹ ipugnat ppter suū im
petū: t ad huc difficultus est resistere cōcu
piscētie ppter eius cōnaturalitatē: vt di
cit in. ij. Ethicor. t talis difficultas vitan
di peccatū peccati gravitatē diminuit: qd
qto quis minoris impugnationis impetu
cadit tāto gravius peccat: vt dicit Aug⁹.
Alio modo difficile est vitare aliqd pecca
tum ppter ei⁹ latētiā: t hoc modo super
bia difficile est vitare: quia ex ipsis bonis
occasionē sumit: t ideo signant dicit Au
gustinus q bonis opib⁹ insidiat. Et in ps.
di. In via hac q abulabā abscedit supbi
laqū mibi: t ideo supbia surrepēs occulte
nō habet maximā gravitatē anteq p iudi
ciū rationis deprehendat: sed postq depre
hensa fuerit p rōnē tunc facile evitat: tum
ex cōsideratiōe pprie infirmitatis fm illō
Ecclia. i. Quid supbis terra t cinis: tū
etiā ex cōsideratiōe diuine magnitudinis
fm illud Job. xv. Quid tūmet cōtra deū
spiritus tuus: tū etiā ex iperfectiōe bono
rū de qbus supbit Esa. xliij. Quasi pan
nus menstruate omnes iusticie nrē: t ps.
Non intres in iudiciū cū seruo tuo dñe: qz
nō iusti. in aspe. tuo om. viuēs. Et ideo si
tunc nō resistit deterior est omni vitio: Qñ
Ihudo. de summo bono dicit: omni vitio de
teriorē esse supbiā: seu ppter quod a sum
mis psonis t primis assumit seu qd de ope
re iusticie t virtutis exorit minusq culpa
eius scit: nā labes est tā detestāda q do
minus hominē in alia scādalosa pctā labi
pmittit: vt vñ sic supbiā eius curet: Ande
Aug⁹. xliij. de ci. dei. dicit: Audeo dicere
supbis vitale esse cadere in aliqd apertū et
maifestū peccatū: vñ sibi displiceat q tam
sibi placēdo ceciderit: salubri⁹ em pētrus
displicuit qñ flevit qñ sibi placuit qñ psum
sit: hoc dicit t sacer ps. Imple facies eorū
ignominia t querent nomen tuū dñe. Sic
plerūq labi pmittit supbiā in luxuriā q

notabilis omnibus est: quoniam p se statim
turpis ē t tñ dispēsan te deo supbia mior:
sed qui detinet supbia t nō sentit labis in
carnis luxuriā: vt p hanc humilitatis a cō
fusione exurgat: Ande sicut medicus sapi
ens in remediū maioris morbi patit infir
mū leuiorē morbū incidere: sic etiā supbie
peccatū gravius esse ostendit ex hoc ipso
q p eius remedio deus pmittit hominem
in alia peccata ruere. hec Tho. vbi supra.

Deniq queri pōt quor sunt gradus sup
bie. Ad hoc rñdet cōpēdium theologie li.
tij. c. xv. q fm Berū. xij. sunt quor nume
rus sic accipit: nā sex primi gradus deter
minant fm iniuriā pximi cui par esse de
bet: quattuor alij determinant fm iniuriā
q fit homini supiori: t deo vltimi determi
nant qtu ad iniuriā que deo fit imediate
hoc ideo dicimus: qz t supiores gradus in
deū redundant sed mediāte primo: t vo
cant gradus: qz sit a minori pgressus vsq
ad maius: nā iniuriā que est respectu par
est minor: illa vero que ē respectu superio
ris est maior: t illa q est respectu dei est ma
xima: t hoc gradus ponit Berū. in lib. de
gradibus humilitatis p oppositū ptra. xij.
grad⁹ humilitatis q ponunt in regla bea
ti Benedicti. Primus gradus supbie ver
gens in iniuriā pximi ē curiositas: p quā
aliqs curiose t inordinate vbiq circūspi
cit: Ande Grego. xxxliij. mora. Supbia cū
exterius vsq ad corpus extendit prius p
oculos iudicat. hinc ps. Dñe nō est exal
tatū cor meū tē. Et eccl. xxliij. orat dicens:
Extollētiā oculor ne dederis mibi: nāc so
lū signū est supbie sed t inuerecūdie: pfer
tim in mulierib⁹ t iuuenib⁹: Ande Eccl. i.
xxvij. Fornicatio mulier i extollētiā ocu
lor t in palpebris eius cognoscit: cui op
ponit in regula beati Benedicti prim⁹ gra
dus humilitatis: qui est corde t corpore sē
per humilitatē ostēdere defixis in terram
aspectib⁹: nō tñ q virtus aliq pstat in ex
teriorib⁹ exhibitionib⁹: sed principalit in
interiori electione mētis: vt patz p pñm in
li. Ethicor: t ideo virtus humilitatis p
prie cōsistit in interiori motu: quē si nō sen
tit frustra in exterioribus ostēdit: qz vt di
citur Eccl. xxix. est qui nequit se humiliat:
t interiora eius plena sunt dolo. Secund⁹
gradus est leuitas mētis fm quā homo su
perbe se habet in verbis: pñptus ad con
tentiones defendendo pte suam: Ande cō
tentio ponit filia tantis glorie a beato Hic

primo:

go. xxxj. moral. de qua videbitur in sequē-
tib⁹. Contra quā pōit fecūdu grad⁹ hu-
militatis: scz vt pauca verba ⁊ rationabi-
lia quis loquat: nō clamorosa voce: pser-
tim inter maiores: sapientiores ⁊ seniores:
nec excedat modum in loquēdo. Eccl. xix.
Qui odit loquacitatē extinguit maliciā:
sicut ecōtra in multiloquio nō deerit pec-
catū: ⁊ vir linguosus nō diriget in terra.
Tertius gradus est inepta leticia: ⁊ intel-
ligit de vaga leticia ⁊ icōposita: pserim i-
risu ⁊ chachinno: ⁊ generalit in omnibus
que pnt ad inepte leticie signa in diuer-
sis leuitatis gestibus. Ecclesiasti. xxi. Sa-
tuus in risu exultat vocē suā: vir aut sapi-
ens vix tacite ridebit. Inepta vero leticia
filla est gule: vbi de ea plenius videbitur:
Cōtra quā pōitur tertius grad⁹ humilita-
tis: scz vt nō sit facillit aut pmp⁹ in risu:
nec mireris q supbia se cunctis gradibus
humilitatis opponit. Quia dicit Grego.
xxxij. mora. q supbia nequaq̃ vnus vir-
tutis extinctioe cōtenta: s per cuncta ani-
me mēbra se erigit: ⁊ quasi generalis ⁊ pe-
stifer morbus corpus omne corrūpit: ⁊ ideo
dicit Bīd. Q supbia est ruina omniū
virtutū: inq̃tū scz abutit ipis virtutibus
ex ipis sumēs occasiōē supbiēdi: sicut et
qbuslibet alijs rebus ad extollentiā pntē-
tib⁹. Quartus gradus est factātia: q scz
verbis se conat extollere: ⁊ pcedit ex sup-
bia sicut ex causa interius motiua impellē-
te. Ex hoc enī q iterius supra se p arrogā-
tiā eleuat: ptingit plerūq̃ q exterius ma-
iora quedā de se factat: sicut Ruē. xviij. de
se phariseus dicit: nō sum sicut ceteri ho-
minū. Cōtra quē pōit quartus grad⁹ hu-
militatis: q est taciturnitas vsq̃ ad inter-
rogationē: nec pueniat tēpus loq̃ndi sicut
psult. Ecclesiasti. xxij. dicē: Adolecēs lo-
quere in causa tua vix cū necesse fuerit. Si
bis interrogatus fueris habeat caput re-
sponsū tuū. Quintus grad⁹ est singulari-
tas: cū scz q̃s in suis operib⁹ vl puerlatio-
ne recedit a via cōmuni: quā sancti patres
instituerūt: quo scz quis apparere sancti-
or vult ceteris: q̃ q facit qd nemo miratur
omnes. Hec est fera pessima q vineā sacre
religiōis plurimū deuastat. Iuxta illd ps.
Et singularis ferus depastus est eā. Et po-
test dici nouitatu psumptio: que fecit fa-
cta quidē vera: sed habentia quādā ammi-
rationē: per que nūc ostēdere ppriā excel-
lentiā vel sanctitatē. Cōtra quā pōit quin-

Sermo

xx

tū gradū humilitatis qui est tenere qd̃ ha-
bet cōmuni regula monasterij. Sext⁹ gra-
dus est arrogantia: per quā quis se pferat
alijs in corde. Cōtra quā ponit sext⁹ gra-
dus humilitatis qui est se credere ⁊ pui-
ciare cunctis viliore. Septimus est psum-
ptio p quā se aliq̃s reputat se sufficientem
ad maiora: Contra quā ponitur septim⁹
grad⁹ humilitat: q̃ ē ad oia se iūllē ⁊ idignū
pferi ⁊ credere: sic Moyses a dño vocat⁹
i ducē isrl. Exo. iij. se excusauit. Octauus
ē excusatio vl defēsiō pctōr: qd̃ ferēs in se
ps. dicēs: Nō declines cor me. in ver. ma-
ad ex. x. Contra quam ponitur octauus
gradus humilitatis q̃ est pfectio peccatoꝝ
nō ficta: cū scz ab alijs reprehendit: Ande
psequit ps. Corripiet me iustus ⁊. Nō
nūc est similita confessio: per quā scz ali-
quis nō vult subire penā pro peccatis q̃ si
mulate confiteat. Contra quā ponit in du-
ris ⁊ asperis p obedientia patientiā am-
plecti. Decimus est rebellio: scz contra su-
periorē: cui opponit obedientia qua regu-
lat voluntatē suā scdm superioris arbitri-
um. Andecimus est libertas per quā ho-
mo delectat libere facere qd̃ vult: cui op-
ponitur vndecimus gradus humilitatis
qui est q̃ homo nō delectat facere ppriaz
voluntatē. Duodecimus est pfectio pecc-
candi que implicat dei contēptū: cui oppo-
nitur timor dei quo memor est omniū q̃ p-
cepit deus. Ad laudē eius ⁊.

De eminentia virtutis humili-
tatis: ⁊ qualiter hūiliare sit actus
facilioz. Sermo XX

Non facias omnes

n similitudinē ⁊. Ad maiore autē
evidentiā dictoꝝ gradū tā hu-
militatis q̃ etiā superbie. Primo queri
potest vtrū humilitas sit maxima vl potē-
tissima virtutū: pserim cū dic Aug⁹. in li.
de vera religiōe: q̃ tota vita christi in terrā
p hominē quē suscipere dignatus est disci-
plina morū fuit: s christus p̃cipue suā hu-
militatē proposuit imitādā dicens: Mat.
xi. Discite a me ⁊. Hinc etiā dicit abbas
Ekrem. Fili pre omnib⁹ humilitatē stude
qd̃ est omniū virtutū sublimius: vt ad pfe-
ctionis fastigiū possis cōscēdere: cū te em
institutiones nō aliter nisi per humilitatē
implent ⁊ multoꝝ tēpoꝝ labores per su-

6 -
arrogantia

7 psumptio

8 excusatio

9 fingit
confessio

10 rebellio

libertas

12 pfectio
peccandi

De decalogi

precepto

perbiū in nihilū reputabunt. Vir humilis deo est similis et templo pectoris sui gestat eū: superbus autē cū deo sit odibilis diabo / lo est similis. hec ille. Ad hoc respōdet sanctus Tho. secūda. 2. q. clxj. Q bonū hu / mane virtutis in ordine ratiōis consistit: que principaliter attendit respectu finis: et ideo virtutes theologice que finem vlti / mū habent p obiecto sunt potissime. Se / cundario vero attendit pū scdm ratiōez finis ordinant ea que sunt ad finem: et hec ordinatio consistit essentialiter in ipsa ra / tione ordinante: picipative vero in appe / titu p rationē ordinato: quā quidē ordina / tionē vniuersaliter facit iusticia pferim le / galis: humilitas autē facit hominē ordina / tioni bene subiectū in vniuersali q̄tum ad omnia: quolibet vero alia virtus q̄tuz ad aliquā materiā specialē. Et ideo post vir / tutes theologicas et virtutes intellectu / les: que respiciunt ipsam rationē: et post iu / sticiā p̄cipue legalē potior est ceteris hūili / tas. Ideo tñ christus p ceteris virtutibus humilitatē nobis cōmendauit: qz p eā ma / xime remouet impedimentū humane salu / tis: que consistit in hoc q quis ad celestia et spiritualia tendit: a quibus impedit dū in terrenis magnificari studet. Hinc dñs vt decet impedimentum salutis auferret exteriorē celsitudinē cōtēndā p humili / tatis exēpla monstrauit. Et sic humilitas est quasi quedā dispositio ad libez accessū hominis in spiritualia et diuina bona. Si / cut igitur perfectio potior ē dispositione: sic charitas et alte virtutes quibus homo directe mouet in deū potiores sunt humi / litate. Nihilominus tñ humilitas int om / nes virtutes laude dignissima p̄dicat: sin / gularitē dicente Bern. in epla quadā. Q nulla splendidior gēma in omni p̄cipue or / natu summi pontificis q̄ humilitas: nem / pe si amittatur illa: virtutū aggregatio nō nisi ruina est. Et ad hoc possunt sex ratio / nes assignari. Prima est: qz humilitas est vnicū fundamentū omnīū virtutū: sine q nullū edificii spirituale potest erigi: de q dicit Job cassi. li. xij. de spiritu supbie. Mul / lo modo poterit in anima nostra virtutum structura p̄surgere: nisi prius factata fue / rint vere humilitatis in corde nostro fun / damenta: que firmissime collocata pfectio nis et charitatis culmē valeant sustinere. Sine qua etiā hūilitate nec purgatio pec / catorū: nec emendatio morū: nec cōsumma /

tio virtutū poterit cōprehēdi. hec ille. Et Aug. de ver. do. Cogitas magnā fabricaz construere celsitudinis: de fundamēto pri / us cogita humilitatis: de quo etiā funda / mento Tho. vbi supra lucidē declarat di / cens: Q sicut ordinata virtutū cōgrega / tio p quadā similitudinē edificationi cō / parat: sic etiā id qd est principū in acq̄si / tione virtutū fundamento cōparat: quod primum in edificio iactat. Virtutes autē a deo vere infundunt: primum igitur acq̄siti / ne virtutū accipi potest dupliciter. Ano mo / do p modū remouentis p̄hibēs: et sic hūi / litas primum locū tenet inq̄tū supbiā expel / lit: cui de⁹ resistit et p̄bet hominē subdituz et supra patulū ad suscipiendū influxū di / uine gratie: inq̄tū euacuat inflationē sup / bie: qz dicit Jaco. liij. Deus supbis resistit humilibus autē dat gratiā: et scdm hoc hu / militas dicit spūalis edificij fundamētū. Alio modo est aliqd primum in virtutibus directe: per qd scz iam ad deū accedit: pri / mus autē accessus ad deū est fides: scdm il / lud ad Hebr. xj. Accedentes ad deū oportet credere: et scdm hoc fides ponit funda / mentū nobilitati modo q̄ humilitas. Se / cunda ratio est: quia humilitas non soluz est fundamentū sed etiā radix virtutum si ne qua radice omnis virtus arefcit: Ande grego. xxvij. mora. Quia enī origo omni / um virtutū humilitas est: illa i nobis vir / tus veraciter pullulat: que in radice pro / pria id est in humilitate p̄durat: a qua ni / mirū si abscedit arefcit: qz viuificantē se in / intimis humorem charitatis p̄dit. Pro q sciendū scdm naturales qd os facit in ani / malis corpore: hoc facit radix i corpore ar / boris vel herbe: nā qd sibi pueniēs est at / trahit de humore et attractū p poros qua / si p venas transmittit ad nutrimentū plā / te. Et licet vtriusq arboris et plante radix est ps despectior: tñ vtriusq mater est et nu / trix. Sic etiā humilitas ceteris virtutibus despectior mater est et nutritrix omnīū virtu / tū. Qd si q̄ris que sit radix et nutritrix hu / militatis R̄ndet tho. vbi. s. Q humilitas essentialitē in appetitu cōsistit fm q aliq̄s refrenat ipetū animi sui ne inordinate ten / dat in magna s regulā habet in cognitiōe vt scz aliq̄s nō se existimet esse sup id qd ē et vtriusq primum principū et radix est re / uerētia quā q̄s interius habet ad deū q se totalitē subijcit deo: et ppter deū etiā alijs humiliando se subijcit. Et hec radix humi /

lis subministrat humore diuine gratie: qz humilib⁹ dat gratia: Ande Aug⁹. dic⁹. Si humilis et quies⁹ non fueris non potes in te habere gratia scilicet: subministrat inq⁹ succu charitatis: qz scdm Aug⁹. Tu mens humana humilitati innitit: pfecto ipa in amore celestiu inflammat: iducit em i aniam charitate sicut seta filiu: And Aug⁹. Qto sumus a tumore supple inanores ta to sumus dilectioe pleniores. Tertia ratio est quia humilitas e via q ducit ad patriam per veritatis agnitione et inhesionem. An Beru. de gradib⁹ humilitatis. Ego su iugit via veritatis et vita. Qia dicit humili tate q ducit ad xitatem: altera labor: altera fructus laboris est: et hac via imitari docu it cu dixit: Discite a me q mitis su et humi lis corde. An Aug⁹. sup Jo hem. Excella est patria humilis est via: q q querit patri am qd recuset via: abula igit p chasti hu militate vt venias ad et⁹ eternitate: vis ca pere dei celsitudin⁹ capere ei⁹ humilita te: altus est de⁹: si te eriges non tages illuz: si te humilias descendit ad te. Hille. Quali ter aut humilitas attingit xitatem: ostendit ab has Moyses in collatioib⁹ patz dicet: Ae ra discretio non nisi ha humilitate acquirit: cu tus humilitat⁹ h erit pma pbatio. Si vniuer sa non solu q agenda sunt: s et q cogitat⁹ refer uant⁹ senioz examinatiōis: vt nihil qd suo iu dicio credes illoz p oia diffinitioib⁹ acq⁹ scat: et qd bonu v⁹ malu debeat iudicare eo ru traditioe cognoscat. Hille. Ex qb⁹ solu dit q vera humilitas pferit experimentalē di/ scretione xitutu et virtioz: q non solu residet in intellectu s et i affectu: qru ad seq⁹la ois boni et fuga ois mali. Quarta ro est: qz humilitas e caput oim xitutu. Dic eni Aug. qz humilitas e caput oim xitutu: et obrinet p matu et pncipatu ceteraz taq ipaz p sua trix: in eo q ipa e pferentia ppe coadiu trix. Hille. Caput eni fm pnd. dictu est ab accipiendo: eo q ois sesus et nervi ide intri um capiāt: e em caput nobili⁹ oib⁹ mēbris: vtpote gubernaculu totu⁹ corplis existens: influēs illi pfectione sue xitutu ad pagēdas suas sensibiles actioes: sic et humilitas ope rib⁹ xtuosis et xitutib⁹ influet pfectionem beliscate itertiois: ac gustu expimentale spi ritual agnitiois et solatiois: And dñs in enage. Confiteor tibi dñe pat⁹ celi et t⁹re: qd abscondisti hec. haud dubiu qn secreta expi mēta xitatu a sapiētib⁹ et prudētib⁹. i. sup bis: et reuelasti ea puul. i. humilib⁹. Quinta

ro e: qz humilitas nos pmo deo gratos effi c et mēte nraz ad celestia pteplāda ac p amo re amplectēda efficacit illuminat et inflamat: An qru ad pnu dic Aug. qz nihil nos ita gratos efficit deo sic humilitas: et ideo respe xit de⁹ humilitate ancille sue: Hā fm Beru. placuit qz xgo: s pcept qz humilis: et iternz audeo dicere Sine humilitate nec marie xgi nitas placuissz. Qru xdo ad scōz et t⁹riu di cit Richard⁹ de scō vic. Ipa nāqz humilitas sola e q mēte diuio accēdit lumine celesti qz inflamat desiderio et amore. Q si obijcis et multos supbos illustratos eē lumine sciētie dicēte aplo. Scia iflat: charitas aut edifi cat. Ad h rñdet Tho. scōa. 2. q. clxij. expo nēs illd Greg. xxiij. mora. Obstatulu xita tis tumor mēte e: qz dū iflat obnubilat Du plex inq⁹ e cognitio xitatu. Ana e pure spe culatina: et hac idirecte supbia ipedit. scāz strahēdo: supb⁹ em neqz deo snū itellectu sbijcit vt ab eo xitatu cognitioez pcpiat s⁹ illd Mat. xj. Abscondisti h a sa. et pu. i. su p bis q sibi sapiētes et prudētes vidēt: et re uelasti ea puul. i. humilib⁹: neqz et ab hoib⁹ addicere dignat⁹: cū tñ Eccl. vj. dicat: Si inclinaueris aure tuā. s. humilē audiēdo ac/ cīptes doctrinā: q si post adeptā sciētiā v⁹ sapiam qd supbiat: tūc de eo dic Greg. xx. vij. mora. Summa cura puidēdū e ne acce pra sapia cū ignorātie tenebras illuminat: lumē humilitat⁹ tollat et iā sapia eē neqat: q et si xitute locutiois fulgeat: elatiois tñ ve lamē cor eloqnt⁹ obscurat. Hille. Alia xdo cognitio xitatu e affectiua: et talē co gnitio nē xitatu supbia directē ipedit: qz supbi dū delectat in excellētia ppta: xitatu excellē tiā fastidiūt. Hinc dic Greg. xxiij. mora. q supbi et secreta qdā itelligēda pcpitūt: et eo ru dulcediez expiri nō pnt: et si nouerūt quō sūt ignorāt quō sapiūt. Hille: An et puer. xj. dr: Abi humilitas ibi sapia. Sexta ro est: qz cū humilitate dulcorat⁹ et pdiunt et sapida reddūt oia genera virtutu et ope⁹ virtuo soz: An dic Aug. li. iij. de claustro anime: Discite a me qz mitis su et humilis corde: et inuenietis requit animab⁹ vris: ecce mel humilitatis cū dulcedine māsuētudinis: sic em mel cōcordat in cōfectioib⁹ medicie cū omnibus diuersitatib⁹ speciez: sic ex hūi litatis dulcedine pdiunt oia genera vir tutu. hec ille. Cū igit humilitas est tā sin gularis gēma virtutu ad hanc salubriter acquirēdā vnusquisqz tota sollicitudine inuigilet: pprim cū nō sit act⁹ homi facillioz

De decalogi

precepto

¶ hūillare se: utpote ad quē natura incli-
nat: sicut natura lapidis est descendere de
orsum qñ nō tenet ab aliquo. homo enim
qñ ad utrāq; naturā. s. spirituale & cor-
poralem ad humilitatē inclinatur: qz anima
tenet infimū locum & gradū inter spūales
substantias: inter quas natura diuina est su-
prema: natura angelica est media: & huma-
na est vltima. & corpus ex elemēto terre for-
matū est qd est elementū infimū: imo de li-
mo terre: vt nunq̃ psumat sapere nisi in fi-
ma: id est hūillia. nā qui student nō alta sa-
pere sed hūilibus cōsentire: nunq̃ inueni-
ent resistentiā. Non enī resistit humilis: qz
humilis inter se faciēt discōuententiā: nec
supbus: qz cum humili habet qd querit. s.
sup alios apparere. Insuper quinq; sunt q̃
nos ad humilitationē inducūt. Prīmū est
pfitiendi tarditas: qz multi infra. xxx. an-
nos vix se pfectisse pēpiūt: sicut filij israel
in spacio. xl. annorū vix dñs dietas in de-
serto pfererūt: in vltimo anno viciniores
existēs terre egypti q̃ terre pmissionis.
Secūdo deficiēdi pntas: cū ad libilū ve-
ri plerūq; reciditare dinoscunt: fragile ē
vitrum qd casu frangit: fragilior tela ara-
nee qz statu rumpit: sed homo fragilissi-
mus est qui solo visu interlinif. Tertiū est
casus assiduitas: qz septies in die cadit lu-
sus & resurgit: vt dicit p̃ouerb. xxiij.
Quartū resurgēdi difficultas tam a mor-
tali q̃ a veniali. Quintū status nostri du-
bietas: qz dicit Eccl̃. ix. Nescit hō vtrum
amore an odio dign⁹ sit. q̃ si amore dign⁹
fuerit: nescit vtrū manebit. igit̃ semp hūi-
liet anim⁹ vt inueniat gratiā. Ad lau. dei.

De signis exteriorib⁹ humilita-
tis & supbię vt cōmuniter foris in-
dicat cordis appetitū: Ser. XXI

On facies omnē si

n multitudine r̃. Exod. xx. Viso vt
cūq; de humilitate in generali:
tam in speciali de illius gradibus psequē-
dum. Pro quo sciendū: q̃ hūillitas tri-
plex distinguit. Quedā est i exteriori ostē-
sione: quedam in intellectuali cognitione:
quedā etiā in interiori affectiōe: & ad hec
tria reducunt. xij. gradus humilitatē: ex-
cepto q̃ duodecim⁹ gradus. s. timere deū
& illi subijci ad ipsam radicē hūillitatis ve-
re magis p̃tinere videat: vt tactū est i ser-
mone p̃cedenti: ecōtra hō supbia colit in

exteriori ostēsiōe: in p̃pria reputatiōe: & i
interiori affectiōe put in p̃secutiōe clar⁹
patebit. Prīmū igit̃ videndo de exteri-
ori ostēsiōe hūillitatis queri pōt: vtrū in
exteriorib⁹ actibus potest esse humilitas:
p̃sertim cum hūillitas ab intims sumit ex-
ordiu & radicē sicut & cetera virtutes: nec
est aliqua vera virtus nisi radicata fuerit
in affectu cordis. Ad hoc r̃ndet Tho. scda
2. q. clxv. q̃ hūillitas essentialiter cōsistit
in appetitu: fm q̃ aliquis reseruat impetū
animi sui ne inordinate tendat in magnas
sed regulā habet i cognitiōe vt se nō existi-
met esse supra id qd est. Ex interiori tamē
dispositiōe hūillitatis p̃cedunt signa que
dam exteriora in verbis factis & gestibus:
quib⁹ id qd iterius latet manifestat: sicut
& i ceteris virtutib⁹ accidit. Itā ex visu co-
gnoscat vir & ab occurru faciei sensatus vt
dicit Eccl̃. xix. Et ideo in dictis. xij. gradi-
bus hūillitatis ponit aliquid quod p̃tinet
ad eius radicē. s. q̃ hō deū timeat & memor
sit omnū q̃ p̃cepit. Ponunt etiā aliq̃ p̃ti-
nētia ad refrenationē appetit⁹: ne in excel-
lentiā p̃pria inordinate tendat. Ponunt
in q̃ aliqua p̃tinētia ad estimatiōē hominis
cognoscentis suū defectū. Ponunt deniq;
quedā p̃tinētia ad exteriora signa hūilla-
tis latēris: & hec signa qñq; sūt vera: qñq;
falsa & ficta. Pro quo sciendū fm Tho.
vbi s. q̃ hō ad hūillitatē dupliciter puenire
pōt. Prīmū quidē p̃ncipaliter p donum
diuine gratie: & sic ab interioribus sumit
exordium: ita q̃ ab interiore dispositione
hūillitatis p̃cedunt exteriora signa hūi-
liationis: & tūc semper sunt vera: quia hu-
militas fm q̃ virtus est: importat quādā
laudabilē deiectionē ad ima: que deiectio
consistit p̃ncipaliter in interiori electione
mētis: secūdario hō in exteriorib⁹ signis.
Secūdo hō ad humilitatē puenire potest
dispositiue p humanū studiū: p qd homo
p̃tius exteriora cohibet: & postea pertingit
ad extirpandū interiorem radicem super-
bie. Dicit enī Bern. in epistola quadam q̃
humiliatio est via ad humilitatē: sicut pa-
tientia ad pacē: sicut lectio ad scientiā: si g̃
virtutē appetis hūillitatis viā nō refugas
hūilliationis: dec ille. Sed hec exterior hu-
miliatio nō semp est vera: qz fieri pōt q̃tu-
or modis. Prīmū nāq; quis imis inheret
inuste: puta cum alio deicit: & tunc hūi-
litas nō est virtus sed pena: de qua dicit i.
ps. Hūillauerūt in cōpedib⁹ pedes ei⁹ nisi

quid nō
Tamen ad
humiliatōē

humilitas
triplex
in exteriori
in intellectuali
in interiori

primo:

taliter humiliat⁹ de necessitate faceret vir-
tutē p dei amore ppriā applicās volūtātē
sic chūstus in cui⁹ psonā dē in pō. Impro-
periu expectabit cor meū in miseriā. Secū-
do vero q̄s imis inheret fictē. s. non mente
s. solū fm signa exteriora: et talis humilia-
tio nō ē virt⁹ sed vitiiū: dē enī Eccl. xix. Est
q̄ nequit se hūiliat. s. tñ exteri⁹ et nō interi-
us: vbi pncipalit⁹ residet hūilitas: et iterio-
ra eius. i. intētio et desiderii plena sūt do-
lo: scz simulata neq̄tia et hypocrisi. Contra
quos dicit Hiero. in eplā ad celantiā: hūi-
litate se q̄re: nō q̄ ostēdit atq̄ simulat⁹ gestu
corpis: aut ficta voce x̄bor: s. q̄ puro cor-
dis affectu expmīt: aliud enī est virtutem
habere: aliud virtutis similitudinē: multo
illa deformior est supbia: q̄ sub q̄busdā si-
gnis humilitatis latet: nescio enī quō tur-
ptorū sunt vitia: cū virtutū sp̄s celant⁹. hec
ille. Tercio p̄inde q̄s imis inheret stollide:
sicut cū honore suū nō intelliges: cōparat
se iūmentis insipientibus et simil⁹ efficit illis
se subijcēdo peccatis et reb⁹ vilibus: sic
multi nihili pendūt ppriā ifamiā vt sequā-
tur ppriā cōcupiscētiā sep hoc excusare co-
nātes: q̄ amore despectiōis et humiliatio-
nis hec equanimit⁹ tolerāt. Cōtra q̄s dē in
decre. xj. q. iij. c. Nō sunt audēdi siue viri
scē siue femē: q̄ cū reprehendunt in aliqua
negligētia: ppter quā fit vt in malā veni-
ant suspitionē: vnde vitā suā lōge abeē sci-
ant: dicit corā deo sibi sufficere p̄sciētiam
suā estimatiōē hominū: nō solū impudē-
ter verū etiā crudeli⁹ p̄tēnētes: cū occidāt
aīas alioz siue blasphematiū viā dei: q̄b⁹
fm suā suspitionē q̄si turpis q̄ casta est vī-
splicet vitā scēoz: vī excusatiōē imitātium
nō q̄ vidēt s. q̄ putāt et infra: nobis enī
necessaria est vitā nra alijs fama nra. hec
ille. Quarto deniq̄ q̄s imis inheret vera-
citer et meritorie: nō solū exteriori ostēsiōe
s. etiā corde: et de his psequēdū est in p̄sen-
ti sermōe. Pro q̄ sciēdū q̄ hec humilia-
tio exterior duplici⁹ ostēdi pōt. s. in opere et
locutiōe. In opere igit⁹ triplici⁹ ostēditur.
Primo extollētis oculo⁹ repmēdo: quia
fm bñdictū prim⁹ gradus hūilitatis ē cor-
de et corpe semp humilitatē ostēdere: defi-
xis in terrā aspectib⁹: q̄ fm Tho. vbi. s. s.
Extollētis oculo⁹ est quoddā signū sup-
bie: in q̄tū excludit reuerentiā et timorem.
Cōsueuerūt enī timētes et verecūdātes ma-
xime oculos deprimere: quasi nō audētes
se alijs cōparare: Unde in pō. Dñe non est

Sermo xxi

exaltatū cor meum et p totū. Et eccl. xxiij.
orat sapiēs. Extollentia⁹ oculo⁹ mcorum
ne deder⁹ mihi. Ecōtra vero fm Hreg. xxx
iij. moral. Supbia cū exteri⁹ vsq̄ ad cor-
pus extēdit: prius p oculos indicat: et hic
ē prim⁹ gradus supbie q̄ dicit⁹ a be. Ber.
curiositas: de qua dicit li. de gradib⁹ bu-
militatis. Air puerus annuit oculo: terit
pede: digito loq̄tur: et isolēti corpis mo-
tu recēs aīe morib⁹ dephendit. Quid mē
a sul circūspectiōe torpescit incuria sui cu-
riosa in alios facit: q̄ enī seipsam ignorat
foras mittit vt hedos pascat: hedos q̄pe
q̄ peccatū significant recte oculos aurelq̄
appellauerūt: qm̄ sicut mors p peccatū in or-
bē: sic p has intrat fenestras ad mentē. In
his ergo pascēdis se occupat curiosus dū
scire nō curat qualē se reliquerit int⁹. hec
ille. Dicit enī Hreg. ome. xxxvj. Sup illud
iuga boū enī quinq̄. Braue curiositat⁹ vī-
tū est q̄ dū cuiuslibet mentē ad inuestigā-
dū vitā pximi exteri⁹ ducit: semp ei intī-
ma sua abscondit: vt aliena sciēs se nesciēs:
sic et curiosi anim⁹ q̄to perit⁹ fuerit alieni
meriti: tāto fiat ignar⁹ sui. hec ille. Et po-
nit Bern. vbi. s. tria curiositatis exēpla.
Primo de dīna filia Jacob. q̄ dū ad pascē-
dos hedos egreditur vt videret mulieres
alienigenas ipa patri et sua sibi virginitas
rapit. Secūdo de eua q̄ in paradiso posita
lignū vetitū curiosius inspexit. Cui Ber.
qd tuā mortē tā intēte intueris: qd illo tā
crebro lumīa vagātia facis: qd spectare li-
bet qd manducare nō licet? Oculos inq̄s
tēdo nō manū: nō ē interdictū ne videā s.
ne comedā. Ad qd apls. j. Co. vj. Oīa mi-
hi licēt s. nō oīa expediūt. Et si culpa nō ē
culpe tñ iudiciū est. Et si culpa nō est: cul-
pe tñ occasio est: iudiciū qdē cōmisit: et oc-
casio cōmittēde. Tercio ponit de sathana
cui ait: In delicijs paradisi dei positus es
quid ampli⁹ querere debes: plenus er-
go sapientia et perfect⁹ decore altiora te ne
quesieris: et fortiora te ne scrutat⁹ fueris.
Sra in te ne cadas a te: si ambulas in ma-
gnis et i mirabilib⁹ sup te. Sed qd interim
ex obliquo intēdis ad aquilonē? Quid te
tua misser curiositas ducit: vt p̄sumptione
singulari: nō dubites ciuib⁹ scandalū: in-
iuriā regi facere dicēs: Pōnā sedē meā ad
aquilonē et similis ero altissimo. Et infra
velim tñ curiosius o curiosē intētiōē tue
curiositatis inquirere: pōnā inquis sedē
meā ad aquilonē: nec hunc aquilonē cor-

Dim

cua

scilicet

Decalogi

precepto

poralē: nec sedē hanc cū sis spūs intelligo materialē: puto autē p aquilonē reproban-
dos homīes fuisse designatos: p sedē po-
testatē i illos quos vtiq; in pſentia dei q;
to et vicinior tāto ceteri pſpicatior puidē:
nullo dē sapientie radio choruscātes: nul-
lo spūs amore feruētes velut vacuū repe-
ris locū. Affectasti sup illos dominiū q;
quādā astutie tue claritate pfundēs mali-
cie tue estib; inflāmares: vt quō altissim;
sua sapientia ac bonitate omnib; filiis obe-
dictie perat: ita et tu sup omnes filios sup-
bie rex pſtitur: tua eos astuta malicia re-
geres p qd altissimo similis esses: s; mīroz
cū in pſentia dei tuū puidēris pncipatum
cur nō in eadē puidisti pcpitū? Nā si pui-
disti q; inſania fuit: vt cū tāta miseria cupe-
res pncipatū: malēs misere pſeſſe q; felicis
subesse? Sed credibilis est q; nō puidisti
aut q; dei bonitatē attēdēs dixisti in corde
tuo nō req̄ret: ppter qd o ipie deū irritasti:
aut q; viso pncipatu statim in oculo sup-
bie trabes excreuit q; interposita trabē vi-
dere nō potuit. S; ille spūm int̄ alia. Sic Jo-
seph cū suā puidiss; exaltatiōez nō pſeuit
sui vēdicatiōez: Quis porē eēt vēdicatio q; ex-
altatior ē et detestāda curiositas q; defect;
alioz diligētius indagare: vt alioz iper-
fectiōe fm suā extimationē agnita liquās
in primoz pſcientia culicē: et in sua camelū
deglutiōez: temerario eos iudicio ptenat:
ac in secreto mētis impudēter se pferat: qd
est extremū malū: dic̄ em̄ Chrys. Nec faci-
le repies quēq; nec patrem familias: nec
claustralē exp̄tē huius erroris. Sunt enī
be diabolice tēptationis insidie. Nā q; se-
uere discunt aliena nunq; p̄p̄ioz reatum
venia merebūt. hec ille. Secundo vero
ostendit humilitas: ineptā leticiā et inor-
dinatū risū cōpūnēdo: sicut supbia demō-
strat eadē frequētādo. Cuius ratio est: qz
semp humiles ea pſiderant in qbus ab ali-
is deficiūt. Hinc d; eccl̄. vij. Cor sapientiū
vbi tristitia est. Supbi autē ea dūtāt: con-
siderant in qbus alios pcellūt: et ideo sub-
ditur ibidē: Cor autē stultozum vbi leticia:
Unde dicit Bern. vbi. s. p̄p̄iū est super-
boz leta semp appetere et tristitia deuītare.
Et ideo ex illā pte q; sua sibi vilitas et alie-
na excellētia monſtrat: restringit curiosi-
tatē: vt totū se trāſſerat in cōtrariā pte: q;
tenus in quo ipse videtur pcellere curiosi-
us notet in quo alē pcellit: semp dissimulet
vt dū deuīt qd triste putat leticia p̄tinue

tur: et infra. Illū q; eiusmodi ē raro aut nū-
q; gementē audies: lachrymantē videbis
putes si attēdas aut sui oblitū aut ablatū
a culpis. In signis scurrilitas: in frōte bi-
laritas: vanitas apparet in incessu: p̄nus
ad iocū. facilis ad risum. hec ille int̄ alia.
Tertio ostendit omnē singularitatē fu-
giendo: in vestib; gestib; et exercitijs vel
operib;: sicut ecōtra supbus eadē sectā do-
vt ceteris excellētiōz vltiā sanctiōz appa-
reat: nō religionis amore s; ostētatione: et
pōt dici nouitatu; p̄sumptio q; ponit filia
inanis gl̄ie: vt videbitur infra: et hoc ideo
scōm Tho. scōa. 2. q. cxxij. qz finis ina-
nis gl̄ie est manifestatio p̄ple excellētie:
qd aliq; fit p facta exteriora que sūt vera
habentia aliquā admiratiōē: tūc dicitur
nouitatu; p̄sumptio q; homīes solēt magis
admirari q; imitari. Si vero sit p opera fi-
cta vel falsa tūc dicit hypocrisis: et vtrūq;
vitiū est abominabile corā deo. In verbis
deniq; duobus modis ostēdit humilitas.
Primo ipse loquēdi nō pueniēdo: vt. s. ta-
cituritatē vsq; ad interrogatiōē confer-
uet: p̄cipue si adolēscētiōz fuerit. Unde ec-
clesiasti. xxij. Adolēscens loquere in cau-
sa tua vtrūq; necesse fuerit: si bis interro-
gatus fueris habeat caput respōsū suū.
Contra vero supbus est p̄cept in loquen-
do. Dicit enī Bern. vbi. s. q; inēta occasio
ne loquēdi: aut loquēti aut rūpē: plenius
est enī cū belis sermonib; et coartat eū sp̄s
ritus vteri sui: puenit interrogatiōē: nō q;
renti rīdet: ipse q̄rit: ipse soluit: et d̄ba col-
locutiōis imp̄fecta p̄cidit: de singulis vtrū-
tutib; plenissime s; vanissime disputat: vt
tu si audieris dicas: q; ex habūdantia cor-
dis os loquēti: si ad lubrica sermo conuer-
titur i bis q;to assuetiōz tāto loquatiōz in-
uenitur. hec ille. Secūdo vero modū loqn-
di nō excedēdo s; per lactātiā (de qua vide-
bitur infra) vel etiā p multiloquiū. Dicit
enī abbas Jobes montis sinai. Multilo-
quiū ē vane gl̄ioz cathedra: p quā seipsas
manifestare ac p̄opatice p̄palare naturam
haberi: Unde Bern. vbi. s. Dū supbus q;
dā suspiciit supiores: quosdā despiciit infe-
riores et in alijs quidē videt qd inuidet: in
alijs qd irridet: idē fit vt p mobilitate ani-
mi sui: modo p superbiāz ad alta se erigit:
modo per inuidiā in ima demergat: nūc p
inuidiā nequē tabescit: nunc p excellētia
pueriliter hilarescit: nōnunq; in altero va-
nus in vtroq; supbus existit: et has animi-

Joseph

viciissitudines: nunc pauca et mordacia: nunc multa et inania: nunc risu nunc luctu plena: semper vero irrationabilia indicant verba: hec ille in aliis. Ad laudem dei.

De intellectuali proprie vilitatis agnitione: et qualiter ad illam pervenire quis valeat: Ser. **XXII**

Non facies omnes

Non similitudinē et. Exod. xx. Expe-
diti de primo scilicet de exteriori hu-
militatis ostensione: iam secundum persequamur
scilicet de intellectuali cognitione vilitatis.

B Ad cuius evidentiam primo queri potest
verum homo secundum interiore actum anime se per
humilitatem omnibus subijcere debeat: pre-
sertim cum dicat Aug⁹. in libro de natura et
gratia. Humilitas collocanda est in parte
veritatis non in parte falsitatis. Et ite-
rum Augustinus super Johannē. Cum humilitatis causa
mentiris: si non eras peccator antequam menti-
reris: mentiendo efficeris quod vitaras: veri-
tas in te non est nisi ita te dixeris peccatorem
ut te esse cognoscas. Ad hoc respondet Tho-
mas secundus. 2. q. clxx. quod in homine duo considerari
possunt: scilicet id quod est dei: et id quod est ho-
minis: hominis autem est quicquid pertinet ad
defectum: dei vero quicquid pertinet ad salutem
et perfectiōem: secundum illud Ioseph. xij. Perditio tua
ex te israel: tantummodo in me auxilium tuum:
humilitas ergo sicut super dictum est: proprie
respicit reverentiam: qua homo deo subijci-
tur: et ex consequenti quod subijcitur primo propter
deum: qua propter non solum revereri debemus
deum in seipso sed etiam id quod est eius revereri
debemus in quolibet primo: licet non eo-
dem modo reverentie quo reveremur deum:
Et ideo quilibet homo debet illud quod est su-
um in seipso subijcere ei quod est dei in alio:
unde tali modo potest quis subijcere omni-
bus primis propter deum. in iuxta illud. i. pe.
ij. Subiecti estote omni humane creature
propter deum: nec per hoc falsitatem incurrimus
si preferamus id quod est dei in primo: ei
quod est proprium in nobis: quia super illud philo-
sophi. i. Superiores invicem arbitantes. Dic-
tū. Non hoc debemus estimare ut nos esti-
mare fingamus: sed vere estimemus posse
esse aliquod occultum in alio quo nobis su-
perior sit: etiam si bonum nostrum quo videmur
illo superiores esse non sit occultum: potest etiam
aliquid boni reputare esse in primo quod

ipse non habet: vel aliquid mali in se esse quod
in alio non est: ex quo potest ei se subijcere
per humilitatem. Tria tamen sunt que non
requirit humilitas. Primo non requirit hu-
militas ut aliquis id quod est dei in seipso
subijciat ei quod apparet esse dei in alio. Nam
illi qui dona dei participant ea se habere
cognoscunt: secundum illud. i. Corinth. ij. ut scia-
mus que a deo donata sunt nobis: et ideo
absque prejudicio humilitatis possunt do-
na que ipsi acceperunt preferre donis dei
que alijs apparent esse collata: sicut dicit
apostolus ad Ephes. ij. Quod alijs gente-
rationibus non est agnitionis filijs hominum
sicut nunc revelatum sanctis apostolis et. Secundo
non requirit humilitas quod aliquis id quod est suum
in seipso subijciat ei quod est hominis in primo.
Alioquin oporteret quod quilibet se reputa-
ret magis peccatorem quolibet alio: cum tamen
apostolus absque prejudicio humilitatis dicat Gal.
ij. Nos natura ludel sumus: et non ex genti-
bus peccatores. Tertio multo minus requirit
humilitas quod aliquis id quod est dei in se:
subijciat ei quod est primi a seipso. Cuius ratio
est: quia hoc facere esset contra reveren-
tiam dei eo quod est dei in nobis pertinet ad sa-
lutem: id autem quod est primi a seipso pertinet ad
defectum. Esset itaque contra reverentiam dei:
ut bonum dei quod est in nobis submittere-
mus malo primi quod est ex seipso. Esset
etiam in detrimentum illius cui se subijceret:
qui ex hoc superbiret vel contemneret. Aug⁹.
enī dicit in regula: ne dum nimium servas hu-
militas: regendi fragas auctoritas. Ad
maiorē tamen evidentiam sciendum: quod ut dicit Rich.
de sancto victore. Differentia est inter hu-
militatem et humiliationem. Humilitas enim est
virtus qua quisque sibi ipsi vilescit interius
coram oculis dei. Humiliatio vero est virtu-
tis effectus quo quisque seipsum abijcit exte-
rius in oculis primi. Aliud enim est humi-
lem esse: aliud est humiliter se habere: illud
pertinet ad disciplinam mentis: istud ad di-
sciplinam corporis: illud est humilitatis: istud
est humiliationis. hec ille. Hec autem humi-
litas cognitionis tribus gradibus humi-
litis perficitur. Primus est quod proprios
defectus recognoscat et confiteatur: et est
octavus gradus in ordine quem ponit bea-
tus Benedictus: qui etiam gradus a perfectissi-
mis viris diligentissime colligit: ita ut se cre-
dat nunquam perficere: sed in omnibus deficere se
doleat: de quo dicit Rich. de sancto victore. Quia viri
perfecti sumusque humilitate sua dantur: quod se potest et

humilitas
humilis

De decalogi

finis do pñcere: et pñciēdo festiare: et hāc
sibi humilitatē suare ut semp pñciat: et tñ
nec pñctōis inītia se habere credat. Sed
obiici pōt q̄ hūilitatē tñ videt eē ip̄fectoꝝ
nō pñctōꝝ q̄ deo q̄ pñctō ē nō pñctō hūilia/
ri: utpote q̄ nllī subijci pōt. Ad hoc rñdet
Tho. vbi. s. q̄ aliqd dicit eē pñctū dupli/
cī. Uno modo simplicī in quo scz nullus
defect⁹ inuenit: nec fm naturā nec p respe/
ctū ad aliqd aliud: et sic solus de⁹ est pñ/
ctus: cui fm naturā diuinā nō cōpetit hu/
militas s̄ solū fm naturā assumptā. Alio
modo pōt dici aliqd pñctū fm quid: puta
fm naturā suā vñ scdm statū vñ tps: et hoc
modo homo virtuosus est pñctus: cui⁹ tñ
pñctio in cōparatiōe ad deū deficiēs inue/
nit scdm illud Esa. xl. Omnes gētes qua/
si nō sint: sic sunt corā eo. Et itez. lxiij. Fa/
cti sumus vt imundi omnes nos quasi pā/
nus mēstruate omnes iusticie nre. Et sic re/
spectu diuīe pñctōis omīs homo q̄tūcū/
q̄ pñctus impñct⁹ iudicaf. Hinc abas m
ppriā ip̄fectiōez pñderā ait: Bēn. xviij.
Loqr ad deū meū cui⁹ sim puluis et cinis.
De q̄ humilitate dic Aug. Humilitas ē ex/
intuitu pprie pñctōis et sui cōditoris volū/
taria mentis inclinatio. Qualit̄ etiā bo/
na q̄ agim⁹ cognoscere et nescire debemus
ostēdit Grego. in mor. dicēs: Plerūq̄ em̄
si scimus bona q̄ agim⁹ ad elationem duci/
mur: nā si nescim⁹ minime seruam⁹. Quis
em̄ audita virtutis pñctia nō q̄tūcūq̄
q̄ supbiat: aut q̄s rursus bonū in se custo/
diat q̄ ignorat. Sed ptra vtrāq̄ q̄d sup
pñt vt recta q̄ agim⁹ sciēdo nesciam⁹: vt h
et recta estimem⁹ et minima: q̄tenus ad cu/
stodiā sui sic sentiat anim⁹ pñctiā recti/
tudinis: vt in tumore nō elenet humilitas
estimatiōis: et q̄nis hūilia de se sentiat ani/
mus iustoz: ea tñ q̄ agūt quō sint recta cō/
spiciūt: sed de eoz rectitudine nō pñmūt.
Ille etiā deo verā exhibet orōnē: q̄ seipm
q̄ puluis sit humilit̄ videt: q̄ nil virtutis
sibi tribuit: q̄ bona q̄ agit de misericordia
pñctoris cognoscit. hec ille. Sic igit q̄tū/
cūq̄ pñctus p humilitatē se deo subijce/
re debet pñderādo diuinā excellētā et p/
pñā insufficiētā: ex q̄b⁹ seq̄nt̄ alia duo
scz reuerētia ad deū: et pñctia ad matoza
nō x̄ute ppria: q̄ talis pñctia ē hūilita/
ti pñctia sic pñctio: s̄ cōfidētia diuini
auxilij i matoza. iuxta illd apli. Oīa possū
i eo q̄ me pñctat de⁹. Ande Aug⁹. i li. de
peni. sic ait: Aliud est pñcere se ante deū:

precepto

et aliud erigere se ptra deū: Qui aū deū se
pñct ab illo erigit et exaltat: q̄ aduersus
deū se erigit ab illo pñct. hec ille. Vñ eti/
am Cassi. sup ps. Magna ptra diaboli ar/
ma sunt in suis virib⁹ fiducia nō habere:
sed deū rogare q̄ possit aduersariū oppri/
mere. hec ille. Ptra hunc aut̄ humilitatis
gradū est octauus supbie grad⁹ q̄ est pñctō/
rū defensora quo gradu se dauid pñerna/
ri petijt dicēs: Non declines cor meum in
verba malitie ad excusa. ex. in pec. cū hōi/
bus operā inīq̄ tē. Hinc cū hōi pecca/
tū in spūm sc̄m q̄d dicit ip̄gnatio verita/
tis agnate attigisse videat agnitā veritatē
ip̄gnās: imo agnitā malitiā defendēs vt
liberius peccet. Q̄ si rñdes ignorātie te/
nebris obfuscātū nō sciēter sed ignorantet
subterfugere ad tales excusatiōes in pec/
catis: ac p hoc corā deo magis excusabilē
fore. Audi sup hoc psillū. Ber. de gradib⁹
humilitatis: hypocrita in q̄t̄ eice trabē de
oculo tuo vt videas: trabes in oculo grā/
dis et grossa in mente est supbia: q̄ quada/
sui corpulētia vana nō sana: tumida nō so/
lida mentis oculū obscurat: x̄itatē obum/
brat: ita vt si tuā occupauerit mentē: iā te
talē qualis es vñ q̄lis esse potes nō possis
sentire: sed qualē te ames talē te putes ef/
se vel speres fore: amor enī sicut nec odiū
veritatis iudiciū nescit. Hinc legit⁹ hūa/
nis statutū est: speciales amicos causanti/
um nō debere admitti ad iudiciū: q̄ vñ fal/
lunt vel fallunt amore suoz: q̄ si culpam
amici tuo iudicio amor illi⁹ aut minuit aut
pñsus abscondit: q̄to magis amor tui: tūq̄
ptra te iudicium fallit. hec ille inter alia.

Secūdus vero gradus est q̄ ad omnia
indignū et inutillē se pñctat et credat: et hoc
ex pñderatiōe pprii defectus: et est septim⁹
in ordine gradūū humilitatis. Sed obiici
pōt q̄ hic gradus ad falsā op̄inonē ptine/
re videt: q̄ nulli virtuti pōt cōpetere: sicut
etiā gradus imēdiate ponēdus post istum
sicut enī videt falsum: q̄ iustus vel peni/
tens sit indignus vel inutillis ad omnia: sic
etiā videt falsū q̄ villos sit omnib⁹. Ad h
rñdet Tho. scda. 2. q. clxi. q̄ aliq̄s absq̄
falsitate potest se credere et etiaz pñctare
omnibus villos scdm defect⁹ occultos q̄s
in se cognoscit: et dona dei q̄ in alijs latēt:
Ande Aug. in li. de virgi. Estimāte ali/
quos in occulto superiores quib⁹ estis in
manifesto meliores. Similit̄ absq̄ falsita/
te pōt aliq̄s pñcti et credere ad omnia se

primus

Inutilis et indignus esse secundum proprias vires: ut
sufficiantia sua tota in deum referat. iuxta il-
lud. ij. Cor. iij. Non quod simus sufficientes co-
gitare aliquid a nobis quasi ex nobis: sed suf-
ficientia nostra a deo est. Item serui indigni
et inutiles sumus: iuxta illud Luc. xvij. Cum
feceritis omnia que precepta sunt vobis: dicit
quod serui inutiles sumus: quod debuimus facere
fecimus: que verba sic expoit Ambrosius. Non
ergo te iactes si bene seruisti que facere debu-
isti: obsequer sol: obsequer luna: seruiunt
angelis: et nos que non a nobis laudem exigamus.
Beda vero sic exponit. Serui quidem: quia
precio empti et redempti: inutiles quod non
bonorum non indiget: vel quod non sunt condigne
passiones bulis secuti ad futura gloriam.
Et subdit concludens: Hec ergo in omni-
bus fidei perfectio: si omnia que sunt precepta imple-
uerint et tamen imperfectos se esse non erit. Co-
tra hunc autem gradum ponit septimum gradus
supbie qui est presumptio que quis sufficientem
se reputat ad maiora: cuius indicia ponit
Bernardus de gradibus humilitatis: dicens: quia
liter presumens in contentibus primus sedet: in
consiliis primus ridet. Non vocat accedit: non
iusus se intromittit: reordinat ordinata:
reficit facta: quicquid ipse non fecerit aut ordina-
uerit nec recte factum nec pulchre estimat or-
dinatum iudicat iudicantes: preiudicat iudica-
torem etc. hec ille. Tertius denique gradus
est credere et pronuntiare se omnibus esse viliores
ut quantum ad omnia alios sibi preferat: et est sextus
in ordine graduum humilitatis: de quo gradu
dictum est aliquid in gradu precedenti. Notan-
dum est tamen quod qui hunc gradum veraciter que-
rit attingere vitam meliorem et non prauorum fre-
quentius debet subtiliter indagare. iuxta
illud Gregorius. Non quibus iam estis superiores:
sed quibus adhuc estis inferiores aspiciet:
et subdit causa: quia sicut incentiuum est elati-
onis respectus deteriorum: ita cautela humi-
litis est consideratio meliorum. hec ille. Verum
tamen ut quis etiam perfectissimus se maximum pec-
catorem sine dissimulatione reputare vale-
at triplici respectu sese frequentius exerceat.
Primum respectum dirigat ad indagandum
sub compendio peccatorum suorum multitudinem
et enormitatem: insuper diuine gratie recepte
detestabilem ingratitude: que tam indignissi-
mus misericorditer a deo puenitus: facili-
me peccatis resistere potuisset. Non enim tamen
apud deum pensat operatum malum sed etiam
oportunitas peccandi: facilitas resistendi:
gratia comitatus: malicia inflamas ac si-

Sermo XXII

milia. Secundum dirigat ad cognoscendum se
solammodo gratia diuina: non propria resisteren-
tia preseruatum: ne cum multis in maxima vitia
plaberet: subtractis etiam earum occasione
nibus et oportunitatibus: diabolicis quoque
temptationibus: quibus plerique circumuenti
miserabiliter ceciderunt: quas si forsitan ex-
pertus fuisset ceteris omnibus abominabili-
lus cecidisset. Tertium dirigat ad cognoscen-
dum liberalem munificentiam diuine gratie
iam recepte: quam si peccator maximum rece-
pisset: magis gratus extitisset: cautius con-
seruasset ac fidelius affectum mancipasset.
Ex quibus omnibus utilitate propria colligen-
do se reputet omni reprobatione dignissi-
mus: omni procul gratia indignissimus: ut in
se penitus desperans in deo solo confidat:
hoc enim proprium habet humilitas vera quod quod
tunc in se deiecit: tamen in deum ipse firma suble-
uat: quantum deficit desperatione suis: tantum pro-
ficit confidentia dei. Et extra hunc gradum
ponit sextus gradus supbie qui dicitur ar-
rogantia per quam homo se alijs prefert: cuius
originem tangit Gregorius. xliij. moral. dicens:
quod reprobi si quando in via dei veniunt: non ad
meliorum vestigia intuentur: sed ad prauorum
exempla vertuntur: neque eorum considerant vitam:
quibus se humiliando postponant: sed quibus
se superbiendo preferant deteriores namque re-
spiciunt quibus meliores se esse gloriantur: et id
circo perficere ad meliora non possunt: quia
hoc sibi sufficere estimant quod pessimos an-
tecedunt: hec ille. Ad laudem dei omni.

De interiori affectu humilitatis ac supbie: et qualiter quis eos
dem consequitur. Sermo XXII

Non facies omnem

nam similitudinem etc. Exod. xx. Pre-
missis ut potuimus de duobus pri-
mis virtutibus humilitatis concernentibus. Jam
tertium persequimur. scilicet de interiori affectione
humilitatis et utilitatis: de qua dicit Bernardus.
Vere humilis non vult humilis sed vi-
lis reputari: verus inquit humilis vilis vult
reputari non humilis predicari: gaudet de con-
temptu sui et in hoc consistit virtus humi-
litis essentialiter. Dicit enim Thomas. secunda 2.
q. clxj. quod cognitio proprii defectus pertinet ad
humilitatem sicut regula quidam directus
ipsius appetitus: sed in ipso appetitu consi-
stet humilitas essentialiter: que potissime ex-
peritur: cum quis aduersa et obprobrosa

De Decalogi

precepto

affectanter patitur: siue in factis siue i ver-
bis: qz sicut ait Grego. in registro. *Ita grā*
de ē his nos esse humiles a quib⁹ honora-
mur: quia ⁊ hoc seculares quilibet faciūt:
sed illis maxime humiles ēē debem⁹ a q̄-
b⁹ aliqua patimur. hec ille. Ad hāc hu-
ilitatē hortatur sapiēs. Eccl. iij. dicens:
Quanto magnus es humilia te in omni-
b⁹. i. fm gradū magnitudinis vel gene-
ris nobilitate vel scientie: subtilitate vñ ho-
nor⁹ dignitate vñ vite scitate erit grad⁹ hu-
ilitatis: nec dicit maior qz oīs cōparatio
maioritatis scrupulū habet suspitōis ⁊ cō-
tentōis. Luc. xij. Facta ē cōtentio inter
eos quis eoz videretur esse maior: humilia
inquit te: vt humilitas sit volūtaria nō co-
acta: ⁊ ab aliquo intrinseco nō intrinseco.
Et hoc in omib⁹ tam tēporalib⁹ q̄ corpo-
ralibus ⁊ spūalib⁹ que habes: qz nihil bo-
ni habes qd a deo nō accepisti: ⁊ q̄tum in
te est indignus accepisti. Sequit⁹. Et corā
deo inuenies gratiam. Jaco. iij. Deus su-
perbis resistit: humilib⁹ aut dat gratiam:
⁊ subdit cām mortuā humiliandi dicens:
Quoniam magna ē potētia dei ⁊ ab humili-
b⁹ honorat⁹. An. j. ppe. v. Humiliamini
sub potenti manu dei vt vos ⁊c. Nam re-
uerentia bonitatis diuine ē causa cur omīs
se debent humiliare: exemplo christi q̄ sum-
me se corā deo patre studuit humiliare: q̄
se vocat ostium ad ingressum regni. Joh.
x. Ego sū ostiū: qui em per ianuā paruam
transire voluerit nisi ad ostij mensurā se in-
clinauerit: caput elidet ⁊ retro cadet: sic vt
ait dñs: Nisi cōuersi fueritis ⁊ efficiamini
sicut paruuli: nō intrabitis i regnū celozū.

Ad maiorē autē eidentia sciendū q̄ h
humilitas affectionis trib⁹ gradib⁹ perfici-
tur. Primus ē qz quis ppriā volūtatem
nō delectet implere: ⁊ ē vñdecim⁹ in ordi-
ne gradū humilitatis: nō inquā delectet
implere ppriā volūtate quā caro ⁊ sūguis
suggerit: s⁹ diuinā quā spūs ingerit: De q̄
volūtate dicit Bern. sup cantica sermone.
xxj. Volūtas ē motus rōnalis sensui presi-
dens ⁊ appetitui: habet sane quocūqz vo-
luerit rōnem semp comitē: ⁊ quodāmodo
pedissequā: nō qz semp ex rōne sed nunq̄
absqz rōne mouet⁹: ita vt nulla facit per
ipam cōtra ipsam: hoc est per eius q̄si mi-
nistriū cōtra eius cōsiliū siue iudiciū. Est
em ratio data volūtati vt instruat. Ce-
terū oblatio pprie volūtatis apud deum:
tam excellentis virtutis ē qz quicūqz alia
virtutum opera: ex ipa solū meritoria red-

duntur: eo scz qz siunt vt diuine voluntati
cōplaceant ⁊ obedientia ostendant. Nam
si quis etiam martirium sustineret vel oīa
sua pauperib⁹ erogaret: nisi hoc ipm ad
pletionē diuine voluntatis ordinaret: nō
recte ad obedientia ptinet: meritoria neq̄
q̄ esse possent: sicut nec sine charitate fie-
rent: que charitas sine obedientia ēē nō po-
test: qz si vera amicitia facit idem velle et
nolle: q̄tō mag⁹ ipa charitas facit idē velle
nolle cū deo: ita vt suam volūtate diuine
volūtati ⁊ dispositioni per omnia taz i vo-
lito q̄ in modo volendi libere subijciat: sic
qz illius beneplacitū sit ei summū deside-
riū: tam in aduersis q̄ i pspertis: siue sint
psecutiōes: cōfusiones: infirmitates: peri-
cula vel similia: nihilqz sibi reseruat q̄ to-
tum ordinationi diuine cōmittens: sed ulis
pctibus visceroza quadam dulcedine repli-
cans: fiat voluntas tua ⁊c. ita qz tandem
incorporatis pijs desiderijs: naturali qua-
dā inclinatione pdominatē spū tori⁹ gra-
tie ferri videat⁹ infatigabiliter ad amplex-
tendū id qd diuina pudentia disponente
vel permittente circa se conspexit acitari.
Sed ptra hunc gradū humilitatis opponi-
tur. xj. gradus superbie qui dicitur liber-
tas peccādi: p quā scz quis delectat libere
facere qd vult potius fm appetitum pua-
tum q̄ fm iudiciū rōnis. De qua dicit Bern.
de gradib⁹ humil. qz postq̄ terribili dei iu-
dicio prima flagitia impunitas sequitur:
experta voluptas libenter repetitur: repe-
tita blandit⁹: cōcupiscentia reuiuiscēte so-
puitur ratio ligat cōsuetudo: trahit miser-
in pfundū maloz: tradit captiuus tiran-
nis victozum: ita vt carnaliū voragine de-
siderioz absorptus sine rōnis diuiniqz rō-
ris oblita: dicat insipiens in corde suo nō
est deus. Jam indifferenter libitis plicit⁹
vitē. Jam ab illicitis cogitandis: patran-
dis: inuestigandis: anim⁹: manus: vel pe-
des nō phibetur: sed q̄quid in cor in bu-
cam: ad manū venerit: machina: garrat ⁊
operatur. hec Bern. Secundus vero gra-
dus ē obedientia vt scz volūtatem suam
quis regulet superioris arbitrio: in omni
obedientia pro dei amore. Et est decimus
in ordine graduum humilitatis. Hic enim
gradus plenius attingitur: cū superioris
volūtati se quis conformare nitit⁹: nō so-
lum verborū sed etiā nutū illius diligēs
obseruator ⁊ executor effectus in nullo ex-
cusationez ptendens: nec difficultatē cau-
sans: nec inuoluntariū se ostentans: si etiā

mitius suauē aliquādo quid iniungit: re-
dolere videatur. Illud prudenter attēdēs
quod ait Bērsi. de p̄cep. et dīpen. In obedi-
endi ratione hec generalis regula tenea-
tur: q̄ in difficiliozibus agendis: obeditio
gratior q̄ p̄uaricatio grauior iudicetur:
et in faciliozibus minusq̄ onerosis cōtem-
ptus damnabilior q̄ act⁹ laudabilior esti-
metur. Nec sunt inobedientia subditorum
discutienda merita vel demerita superiorū:
quia dicit apls generaliter. Obēdite p̄e-
positis vestris: non tantū bonis sed etiam
discolis. Et Augu. sic obēdientie modus
tenendus est: vt bonis in malo nō cōfenti-
as nec malis in bono cōtradicas: q̄ si bo-
na sunt que iubent: debet tamen obēdien-
tia aliquid habere de suo: aliquādo vero
nō. Unde Grego. xxv. moral. Sciendum
ē q̄ obēdientia aliquādo si de suo aliquid
habet nulla ē: aliquādo vero si de suo ali-
quid nō habet: minima est. Itā cum hui⁹
mundi successus p̄cipit: cum locus superi-
rior impatur: is qui ad p̄cipiendā hic obe-
dit: obēdientie sibi virtutez euacuat: si ad
hoc etiā ex p̄p̄io desiderio anhelat. Rur-
sus cum mundi despectus p̄cipit: cū pro-
bria adipiscit. et humilie iubent: nisi hoc ex
semetipso anim⁹ appetat: obēdientie sibi me-
ritū minuit: quia ad ea que in hac vita de-
specta sūt: nolens inuit⁹ q̄ descendit: hec il-
le. Et exemplificat de moyse q̄tū ad p̄spe-
ra qui rēnuīt p̄ncipatū populi isrl: et d̄ pau-
lo q̄tum ad aduersa: qui phibitus a fra-
tribus ne hierusalē pergeret aduersa pas-
surus: p̄tinus r̄didit: Itō solū alligari sed
mori paratus sum in hierusalē p̄ noīe iesu.
Contra hunc autē gradū ponit decim⁹ gra-
dus superbie: qui ē rebellio cōtra superio-
res qua quis subijci nō vult superioris sui
imperio. Inobedientie morbus ex supbie
tumore procedit: sicut sanies ex vulnere: h̄
morbo prim⁹ homo languit: qui bestiis rer
re p̄positus fuit. Sed de his gratia bre-
uitatis sup̄sedeo. Tertius deniq̄ grad⁹
est i duris asperis et obprobriosis ample-
cti patientiam nō solum patienter sed etiā
affectanter: cum scz ad conformandū se do-
minice passioni: illusioni: reprobationi: et
turpissime morti: aduersa queq̄ et obpro-
briosa desideranter adepta cōplectitur: nō
dum habita querit celebris inuitat dul-
cius cum illo qui dicebat. Impropertū ex-
pectauit cor meū et miseriam. Et hoc q̄dem
experientia felicissima percipit: q̄ pro sua

dulcedo locunditatis interne ex hoc p̄lio
patientie frequentius effluit mentem feli-
citer inebrians: et corpus ad illatas penali-
tates velut insensibile reddens. An vt q̄s
imitatorē se cōstituat christi dicētis: Disci-
te a me q̄ mit⁹ sū et humilis corde: duo sūt
necessaria. Primū est vt quis se humilem
exhibeat in p̄p̄ia cōuersatione. Secundo
vt mitem se p̄bebeat in alioz despectione vel
p̄secutione. Ad vtrūq̄ dauid elegans am-
plexatus est: de quo Grego. xxvij. moral.
dicit inter alia: Inuerti libet quanta virtu-
tum munera dauid perceperat: atq̄ in his
omnibus q̄ fortis humilitati seruiebat.
Quē enim nō extolleret ora leonum fran-
gere: despectis p̄ioribus fratribus elegi:
reprobato rege ad regni gubernacula vn-
gi: vno lapide goliath sternere: et cetera que
gessit: et tamen cum archā dei hierusalem
reuocat: quasi oblitus se p̄latum: omni-
bus admixtus populis ante archā saltat.
Et infra. Quid de eius factis ab alijs sen-
tiatur ignoro: ego plus dauid saltantē stu-
peo q̄ pugnante: Pugnando quidem ho-
stes subdidit: saltando seipm̄ vicit. Quē
nichol cū humilitatum despiceret dicens:
Q̄ gloriosus fuit hodie rex rē. p̄tinus au-
dunt. Iudam ante dominū et vilior fiam
plusq̄ factus sum: eroq̄ humilis in oculis
meis: quasi dicat: Ailescere coram homi-
nibus appeto: quia mihi seruare corā deo
ingenuitatē: per humilitatē quero: in qui-
bus verbis geminū humilitatis indicium
exprimit scz hominis exterioris euz dicit:
Iudam et vilior fiam rē. et hominis interi-
oris tam in cognitione q̄ etiam i affectiōe
qua scz exteriora signa vililitatis ostendit.
Hic subdit. Eroq̄ humilis i oculis meis.
Et hanc viam quicunq̄ recusat imitari: re-
uera christiani nominis honorare non est
dignus insigniri: Dicit enim Beat⁹ Hier.
inter alia. Cur graue sit pro dño sustinere
oīa que aduenerint in hac vita: damna: de-
rogatiōes: suspitiōes: detractiones: rē. q̄n
ille cū deus sit et dei filius: pro salute tua
obprobria omnia: iniuriasq̄ sustinuit. Itā
quomodo amare eum dicimur: si pro ipso
nihil sustinere parati sumus: nihil enī no-
bis dignum pro eius amore irrogat: si sen-
tentie ip̄ius memores sum⁹ qua dicit: Itō
est discipulus super magistrū. Et si patrē
familias beelzebub vocauerint: quanto
magis domesticos eius: ergo q̄ h̄ sustinere
non vult: nec discipulum se approbat esse

De decalogi

precepto

nec filium nec seruū: nec domesticū. **H** ille, contra hunc aut gradū humilitatis ponit nouē gradū supbie q̄ ē simulata cōfessio: p̄ quā aliq̄s nō vult subire penam p̄ peccatis q̄ simulate confitetur. De qua dicit Bern. de gradibus humi. inter alia. Multo periculosior est fallax ac supbia cōfessio: q̄ p̄tinax et obstinata peccatorū defensio. Nonnulli enī cum de apertioribus arguantur scientes si se defenderent q̄ sibi nō crederetur: subtili inueniunt argumentū defensiois verba rudentes dolo cōfessionis. Est q̄p̄pe (vt scriptū ē) qui nequiter se humiliat: et interiora eius plena sunt dolo. Sequitur. Hoc enim nō cor penitentis assumunt: q̄ notā nō culpā delectant: dū ignorantia manifeste transgressionis decore recōpensant publice cōfessionis. Gloriosa res humilitas q̄ ipsa quoq̄ supbia palliare se appetit ne vilescent. Sed hec cito tergiversatio a prelato deprehendit: si ad hanc supbiā humilitatē nō leuiter flectit: quo magis dissimulat culpā vel differat penā. Cū enī veraciter penitet laborē penitentie nō abhorret: s̄ q̄cūquid sibi p̄ culpa quā odit iniungit tacta cōfessia libens amplectitur. In ipsa quoq̄ obedientia duris ac p̄trariis rebus aborētis: quibuslibet irrogatis iniurijs sustinet nō lacessit: vt in quarto gradu se stare idicet humilitatis. Cui vero simulata cōfessio ē vna vel leui p̄tumelia aut exigua penitentia interrogat: iā humilitatē simulare: iā simulationē dissimulare non pōt: murmurat: frendet: irascitur: et in nouū supbie gradū corruisse p̄bat: quāta putas tunc p̄fusio sit in corde supbi cū fraus decipit: par amittit: laus minuit: nec culpa diluitur: tandē notat ab oībus iudicatur ab oībus eorū vehemētē oēs indignant: q̄ falsū cōspiciunt q̄cūq̄ de eo p̄t opinabant. **H** ille.

De ornatu naturalis p̄ductionis et humane p̄uisionis qualiter sit licitus scdm̄ statum et conditiones:

Sermo XXXIII

Infacies omnem

In similitudinē q̄ ē in celo desuper et. **E**xo. xx. Hic ita ordine debitor: p̄sequēdū ē de lasciuo et sup̄fluo ornatu: qui potissimū cordis elationē representat: dicit Bern. in apo. Vanū cor vanitatis noticiā ingerit corpori et exterior sup̄fluitas in

terioris vanitatis indicium ē: mollia indumentā animi mollietate indiciant: nō tñ curare tur corporis cultus nisi p̄ neglecta fuisset mēs inculta vritur. Ad cuius euidentiam sciendū q̄ dñs hominem sine indumentis p̄dit p̄ oībus creaturis: nō vt ex hoc eleuaretur in sup̄biā: sed vt ex hac miseria depremeret et rō p̄pria sua industria in suo ingenio excitaret. An dicit Hugo in didas. li. j. Qui vsum vestimentoꝝ p̄m̄ aduēit p̄siderauit q̄ singula queq̄ nascentiū p̄pria q̄dam habeant munimenta quib⁹ naturā suā ab incōmodis defendūt. Cortex ambit arborē: p̄na tegit volucres: squama pisces operit: lana ouē induit: pilus immentā et feras vestit: cōcha testudinē excipit: ebur eleuantem iacula nō timere facit: nec tñ sine cā factū est: q̄ cum singula animantia sue nature arma habeant secum nata: solus hō inermis nascitur et nud⁹. Sportuit enim vt illis q̄ sibi p̄uidere nesciūt: natura cōsuleret: hominē aut ex hoc etiā maior experientiā occasio p̄staret: cū illa q̄ ceteri naturaliter data sūt p̄pria rōne sibi inueniret. Multo enī magis euilet nunc ratio hominis: hec eadem inueniēdo q̄ habendo claruit: nec sine cā p̄uerbiū sonat q̄ ingentiosa famēs offis excudit artes. Sed vt ait Bern. sup. Missus est: q̄d de habitu dicā: in quo tam nō calor sed color requiritur: magis cultui vestitū q̄ virtuti insinatur. Hic primo q̄rī pōt: vtrū licitū sit vti ornatu corporis: p̄sertim cū dicat Greg. l. ome. Si cult⁹ p̄ciosarū vestitū culpa nō ē: neq̄ q̄ sermo dei tā vigilanter exp̄meret q̄ diues qui torquet apud inferos: blisso et purpure induit⁹ fuisset. Ad hoc dicendū q̄ duplex ē ornat⁹. s. naturalis p̄ductionis: et humane p̄uisionis. Quātū igit ad p̄mū dicit Alex. de hales in. iij. parte sum. q̄ se fardantes et crines adulterinos usurpantes: adeo peccant q̄ sacra cōmunionē redduntur indigni: p̄mo nāq̄ peccāt i deū q̄ tales picture sunt in cōtumeliā summi artificis et in p̄uocationē indignationis eius. Secūdo peccāt in p̄mū: q̄ ibi ē fictio et mendaciū perniciosū: inducēs errorem ex certa scia. Tertio peccant in se q̄ faciunt iniuriā p̄prie nature. Unde Cyprianus dicit q̄ tolerabiliora p̄pe modū in adultorio crimina sunt. Ibi enim pudicitia: hic natura adulterat: quo contra refert Valerius maximus de quodam adolescente: q̄ cū esset nimis pulchritudinis: et plurimar

inhibet p̄ductionem
humano p̄uisionis

De decalogi

precepto

decentioribus vestibus uti q̄ communes laici: et se cōformare moribus clericorū in ter quos viuunt ne vilescat dignitas clericali: nisi tamen consuetudo patrie secus haberet. Nam anglicani clerici optimos pannos portant: et burgundi viles: decet tamē extremitates deuigare: quia ī medio consistit virtus: et tutius est declinare ad humiles vestes q̄ ad fulgidas: nisi in dignitatibus constituti p̄ciosas induerēt ex causa rōnabili vt videbitur. Serūtamen quedam sunt ad dignitatem ordinis sacerdotalis nō decentia que prohibent: et que dam cōuenientia que p̄cipiuntur: vt ex de vita et hone. cle. c. clerici. vbi subdis: clausa deferant desuper indumenta nimia breuitate vel longitudine nō notanda: p̄anis rubelis aut viridibus necnō manicis et solarib⁹ rostratis: frenis: sellis: pectoralibus: calcaribus deauratis: aut aliam superfluitatem gerētibus nō vtant: nec fibulas nec corrigias auri vel argenti ornatum habentes ferant: s̄ nec anulos nisi quib⁹ cōpetit ex officio dignitatis. Et de vi. et ho. cler. qm̄ clerici. dicit q̄ clerici beneficiati vtentes veste virgata vel p̄tita per sex mēses a beneficijs sunt suspensi. Hō beneficiati in sacris vel minoribus tonsurā cū tali veste portantes per idem tempus sunt inhabiles ad beneficiū obtinendū. Obtinens autem dignitatem vel beneficia curata ac sacerdos religiosus per annū eandē penā incurrant. Punit etiā portantes epytogiū notabiliter breue: q̄ vestis clericorum debet eē talis: designati sunt em̄ per losep̄ qui fuit a patre magis dilectus. Hic queri pōt: utrū in dignitatibus constituti vel etiā ministri altaris p̄ciosioribus vestibus q̄ ceteri seculares s̄m terre cōsuetudinem vti possent: p̄sertim cum iure vt visum ē multa videntur eis in vestibus prohibita: que tamen secularib⁹ sunt licita. Ad hoc r̄spondet sanctus Tho. sc̄da sc̄de. q. clxix. q̄ ex quo cultus exterior indicium q̄dam ē cōditionis hūane: iō talibus licitum ē illis vti: nō p̄pter sui gloriā sed ad designandū excellentiā sui misterij vel cultus diuini: et iō nō ē eis vitiosū cū talis fuerit intentio p̄comitans: q̄ adinuētū ē ad iduendū rudes ad reuerentiā status sp̄ualis qui plus p̄ferunt vestib⁹ q̄ virtutibus: vt patuit de abbate Johanni breui. Admirū si vrsarius et quilibet alius notorius peccator honorat propter diuitias et vestes:

cur nō sacerdotes potius: quos dñs tātis excellentijs et nominib⁹ honorauit: vt p̄ter xj. q. j. c. sacerdotibus: vbi dicit q̄ tantam reuerentiā deus sacerdotib⁹ impedit q̄ in diuinis eloquijs eos aliquando appellat deos: vt patet in veteri lege: applica eum s̄z iuraturū ad deos. Et iter. Dijs nō detrahes. Aliquādo etiā angelos appellat et iō cum constantino principi vt ibidē subdis accusatiōes oblate erāt: scripto contra ep̄os libellos accusationis accepit: et ep̄os qui fuerant accusati cōuocans in eorū conspectu libellos incendit dicēs: Ite et inter vos causas vestras disponite: q̄ dignum nō ē vt nos iudicemus deos. Serūtamen si moribus sordeant et vestibus splendeant: utrūq̄ abominabile est apud deū: q̄ ex s̄ iudicat in omnibus eorū intentio curua: q̄ nō sinit in ornatu vestitū querere diuinam gloriā sed p̄p̄riā. Nihil tñ ad te: cui p̄cipis nō iudicare sed obedire p̄positis: nō solus modestis s̄ et discolis. Q̄ si causaris de vita eorū et p̄lo dispendio in collatōe sacramentorū tibi respondeat in decretis. j. q. j. c. Dicitur est q̄ dñs ita gratiam tradidit p̄ ministeriū ordinati transfudit hominib⁹: vt nec volūtas sacerdotis obesse aut p̄desse possit: sed meritum benedictionis p̄scētis sicut cayphas p̄pter pontificiū p̄phetauit: p̄ter qd̄ ostenditur sp̄m̄ sanctū donatorē gratiā nō personā sequi aut digni vel indigni sed ordinē traditionis: vt quis aliq̄s boni sit meriti: nō tamē possit benedicere nisi fuerit ordinatus ad officiū: ministerij aut dei ē effectum tribuere benedictionis.

Similiter q̄ri potest: utrū licitum sit religiosi portare p̄ciosas vestes vel etiam nimis viles: p̄sertim cum dicat Augu. de sermone dñi in monte: Hō in solo rerū corporalium nitore atq̄ pompa: sed etiam in ip̄is sordibus atq̄ luctuosis vestibus esse posse iactantiā et eo periculosiorē: quo subnoie seruitutis dei decipit. Et iō dicit Ambro. j. de offi. q̄ decor corporis adiunctus eē debet cōmunibus vestibus: vt honestati atq̄ necessitati nihil desit: nihil accedet nitore. Ad qd̄ dicendū s̄m Tho. sc̄da sc̄de q. clxix. q̄ p̄cipue cōpetit vilius vestimētis vti his qui alios verbo et exemplo ad penitentiā hortant: sicut fuerūt p̄phete: et quibus dicit apls Ihes. xj. Circūierunt in melotis in pellibus capris. Quorū imitatores debent eē omnes religiosi. S̄z cur non possit singulis certa regula dari: ideo

consistere in eorum regulis et constitutionibus approbatis: ad quod obligantur debent: unde de constitutionibus. li. vj. c. j. Possunt tamen in viros peccare sed in superabundantia et defectu. Et licet plus in abundantia peccare videant: tamen in defectu eius potest esse duplex inordinatio secundum affectum. Primo ex negligentia ex parte hominis qui non adhibet studium vel laborem ad hoc quod utatur exteriori cultu sicut oportet. Dicit enim psalmus. vij. ethicoz quod ad molliem pertinet quod aliquis trahat vestimentum per terram: ut non laboraret eleuando. Secundo ex eo quod ordinat illuz defectum ad vanam gloriam et iactantiam et ypocrisim et simulationem ut sic se ceteris preferat: et sic est vitium superstitionis: de quo dicit Augustinus. de doctrina christiana. Quisquis restrictius rebus vult quod se habeant mores eorum cum quibus viuunt: aut temperas est. hoc faciens propter macerationem carnis vel humilationem spiritus. sequitur. Aut supersticiosus.

Denique queri potest: utrum ornatus mulierum fieri potest sine peccato: preteritum cum dicitur. j. Petri. iij. Quare si mulierum non sit capillatura extrinsecus: aut circumdatio auri aut indumentum vestimentorum cultus. Abi dicitur glo. Cypriani. Serico et purpura indute christiani sincere induere non possunt: auro et margaritis adornate et monilibus: ornamenta mentis et corporis perdiderunt. Ad hoc respondet Theodosius. ubi supra: quod circa ornamentum mulierum eadem sunt attendenda: que super predicta sunt circa exteriorum cultum in generali. Et insuper quoddam aliud speciale scilicet quod mulierum cultus viros ad lasciuiam puocat: et ideo magna est differentia inter coniugatas et innuptas. Nam secundum apostolum que nupta est coniugata quod sunt mundi et quod placeat viro: et ideo si ad hoc se mulier ornet ut viro placeat vel honorem perseruet: hoc potest facere absque peccato dummodo fiat decenti modo secundum consuetudinem communem patrie: non tamen ut alteri placeat. Culius ratio est: quia sicut quilibet christianus conari debet iugiter ut in omnibus actibus diuinam capiet complacentiam: ita mulier legitima in omnibus motibus suis conari debet ad viri sui complacentiam: ut ex hoc amor mutui figuret: et thori fides integre seruet: quod si faceret ad alterius complacentiam: peccatum illius multipliciter propter mentis fidem augeret. Ille vero mulieres qui viros non habet nec habere volunt: aut sunt in statu non habendi: non possunt absque gratia potius appetere placere viro aspectibus

ad concupiscendum: quia hoc est eis dare incentiuum peccandi: citius enim concupiscuntur innupte quam coniugate: quia libere: et ut frequenter querunt placere non uni sed pluribus: quod si non concupiscere voluit tamen concupiscit: quia ad hoc componunt ut amabiliiores et acceptiores videantur: quia non solum in plateis et choreis: immo etiam in ecclesia corda viro obnubilant et videntur dum eis nunc colore roseo: nunc familiariter colloquio: nunc manu iniectione: nunc vultus compositione: nunc oculo lasciuia intuitu: ones: laqueum et ruine occasionem prestant. Et si quidem intentione hac se ornent ut ad sui complacentiam prouocent: mortaliter peccant. Si vero ornauerit se ex quodam leuitate vel vanitate propter quoddam iactantiam: non tamen excedendo communi consuetudinem patrie: tunc non spiritus est mortale. De hoc tamen vide pulchram distinctionem in sermone de tribus primum primum: ubi agit de primo quod inuitat ad statum matrimonij. Ad illud igitur. j. Petri. iij. dicitur glo. quod mulieres eorum qui in tribulatione erant continebant viros suos: et ut alijs placerent pulchre se ornabant quod fieri prohibuit ibidem apostolus. In quo etiam casu loquitur Cyprianus. In ornatu namque tria sunt consideranda: nempe. s. p. excessu alijs scandalum generet: ne ex modo forma et gestu ad lasciuiam alios prouocet: neque principaliter intentionem a rectitudine deuiet. Quod si quis: utrum liceat mulieri uti veste virili. Respondet ibidem Theodosius. quod cultus exterior debet competere conditioni persone secundum communem consuetudinem: et si rationabiliter quod cois habitus utriusque sexus maximam daret occasionem lasciuie: et ideo de seuitioso est quod mulier utatur veste virili vel e conuerso: nisi propter aliquam necessitatem aut causam rationabilem: tunc enim illo casu quibus prohibuit videatur. Deinde. xxij. Non induat mulier vestem virili: nec vir vestem muliebrem: sed enim spiritualiter prohibet in lege: quia gentiles tali mutatione habitus utebantur ad idolatrie superstitionem. Quod a nobis auerterat iesus christus.

De vana gloria: inobedientia: contumacia et iactantia: Sermo XXV

De facies omnem

in similitudinem. et. Exod. xx. Post investigationem regine virginitatis que est superbia. Prosequendum est de filia eius primogenita que immediate ab ipsa oritur scilicet inanis gloria: quam Gregorius ponit capitale vitium et primum inter ea. Pro quo sciendum quod licet superbia et inanis gloria videntur esse

De decalogi

precepto

vnū & idem pctm: qz vtrobiqz ē appetitus
pprie excellentie: tñ in hoc differūt: qz su/
perbus sibi magn^o intus apparet: sed va/
ne glōsus magnus apparere desiderat in
alioz estimatione & hoc indebite: vel ex p/
te rei de qua quis glōiā querit: puta d eo
qd nō ē: vel de eo qd nō ē glōia dignū: sic
de aliqua re fragili & caduca: vel ex parte
eius a quo quis glōiā querit: p uta boīs
cuius iudiciū non est certū. De quibus dī
Job. xij. Dilexerūt magis glōiā hominū
q̄ dei: vnde ppter hoc nō audebāt osten/
dere se credere in chistū ne extra synago/
gā fierēt sicut mlti verecūdāter christiane
vivere ne forte detrimentū patiant^r huma/
ne glōrie: vel etiā ex parte ipsius qui glo/
riam appetit: quia videlicet appetitū glie
sue nō refert ad debitū finem: puta ad dei
honorē vel pximi salutē: ptra illud Mat.
v. Alideant opa vestra bona & glōificent
patrē vestrū qui in celis est. Et qz qd quis
magis colit & amat hoc illi d^o est: iō vani
glōsus in oibus qrens glām suāz nō dei
pprie peccat p̄ primū pceptū quo precipi/
mur nō hēre deos alienos nec colere omnē
filitudinē. Hic queri pōt: vtrū appeti/
tus vane glōrie vel inanis glie sit peccatū
mortale: p̄sertim cū quicunqz sibi surripit
qd ē dei pprium: mortaliter peccat: sed p
appetitū inanis glie quis sibi attribuit qd
ē ppriū dei: qui dicit Esa. xlij. Glōiā meā
alteri non dabo. & Paulus. j. ad Timo. j.
Regi seculoz īmortali tē. Ad hoc respon/
det cōpendiū the. ii. liij. c. xxiij. qz vana glia
ex genere suo ē veniale: qz genus opīs su/
mū ex obiecto. Vanū autē fm se nō est ob/
iectū mortalis peccati s̄ venial: cū q̄ laus
vana sit obiectū hui⁹ pcti: p̄z qz nō sp̄ ē mor/
tale. Erit tñ vana glia mortale dupliciter.
P̄mo rōne finis ppter quē laus appetit^r
& tūc opus q̄tū ad ei⁹ formale tale manet
q̄le ē illud ppter qd appetit^r. P̄mo q̄ scien/
dū qz duplici fine laus appetit^r. P̄mo ad
vitandū malū infamie: & hoc ē puidētie:
sicut Samuel se laudavit corā filiis isrl. j.
Regū. xij. iux illud Eccl. xij. Curā habeto
de bono noīe. Scdo ppter vtilitatē aliquā
spūalē vt ē glia dei vel edificatio pximi:
qd ē charitas: sicut Paulus se comēda/
uit. ij. Cor. xij. & alios instruit ad Ro. viij.
Prouidentes bona nō solū corā deo s̄ eti/
am corā hoībus. Licet em̄ ad pfectionem
boīs nō p̄tinet qz ab alijs cognoscat^r: & iō
p se nō ē appetendū: appeti tñ pōt in q̄tus

ē vtile: ad hoc qz dñs ab hoīb⁹ glificet^r: vt
ad s̄ vt hoies ex bono pficiant qd in alio
cognoscūt: vt ad s̄ qz ip̄e hō ex bonis que
cognoscit p testimoniū laudis aliene stu/
deat in eis pseuerare & ad meliora pficere
& fm s̄ fm Tho. Laudabile ē qz curam ali/
q̄s adhibeat de bono noīe: & qz bona pui/
deat corā hoībus: nō tñ qz in hoīm laude
delectet^r inaniter. Tercio appetit^r laus p/
pter lucrū auaricie: sicut pharisei q̄ deuo/
rabāt domos viduaz simulātes lōgā ora/
tionē: vt dī Mat. xxij. & hoc ē mortale
pctm. Et idē intelligendū ē q̄ncūqz morta/
le pctm ponit finis alicui⁹ opīs. Quarto
appetit^r laus ppter aliquē actū venialis
pcti: sicut qñ quis laudari vult eo qz veni/
aliter in laude delectet^r: & hoc ē pctm veni/
ale & sepius inuenit^r in seruis chisti. Ad
Thy. sup Mat. dicit^r qz cū cetera vitia lo/
cū habeant ī seruis diaboli: inanis glia lo/
cū hz etiā in seruis chisti. Qz si fm Au/
gu. cuiqz facile ē laudē nō cape dū negat^r:
difficile tñ ē ea nō delectari cū offert^r: vnō
significat^r p puluerē: de q̄ Mat. x. dī aplis
Excute puluerē de pedib⁹ vris. Dic enī
Breg. qz p̄dicatio vix sine aliq̄ mixtiōe pul/
ueris transit: p̄dicās em̄ aut ad indignatū
unē trahit si cōtemnit^r: aut aliquā inanem
glōiā acārit si ab auditozibus honorat^r.
Scda vana glia mortale erit pctm rōe ope/
ris p qd vel in q̄ laus glie q̄rit^r: & hoc tri/
pliciter. Prā qñqz laus q̄rit^r p opa illicita:
& tunc tale ē peccatū quale ē illud op⁹ illi/
citū. s. mortale vel veniale. Et idē ē intelli/
gendū qñ sic finē ponit in vana glia: qz p
ea psequēda nō p̄mitteret facere etiam
q̄ sunt ptra deū: tūc em̄ est mortale. Aliqñ
vero laus q̄rit^r p opa ex se indifferentia: &
sic ē pctm veniale: nisi talis finis poneret^r
in laude: sicut iā supra dictū est: sicut ē h̄re
diuitias: vestes p̄ciosas cū abusu taliū in
laudē veniale. Verūtū si talia de se ordina/
ta sunt vt sint occasio mortalis pcti: fm qz
mulier ornatu meretricio p̄parat ad capie/
das aīas: vel si factū illud sit illicitū ex p/
hibitiōe supioris: vt torneamēta cū excede/
rent pceptū ecclie: sic sunt pctā mortalia.
Qñqz etiā q̄ritur laus p opa virtutūz & s̄
p̄tingit dupliciter: qz vel appetit^r laudis ad
iungit^r opī dñi tanq̄ incidēs: sic p̄m/
git in cantu vel p̄dicatiōe & tūc ē veniale:
vel laus ē finis p̄ncipalit^r intētus opantis
vel opate virtutis: ita qz cōstituat ibi finē
vltimū & sic ē mortale pctm: qz tūc inheret

*Ha p̄x p̄m
vix p̄m*

et tāqz
ē glōia
eo qz m
testabile
tūc vñ
anem
non sit m
scda 2.
vj. dices
ris cozar
qn merce
lis est.
qri pōt
rium ca
xxij. m
q̄ sunt i
pocritia
voluntat
Quaz se
sic decla
sunt ordi
lis dicit
aut inan
cellitē.
ter. An
erantia
aliquā
qz hoīe
p̄ facta
nititur a
indirect
hoc qz
cūm: &
titur su
hoī. S
sic ē dñi
tate dñi
do q̄tū
aliquā
Quarto
entia: dñi
ceptū. &
delectabi
ri pōt de
anis glie
tūc cū di
landi ē r
nolle acq
mū pctm
hij qz gra
q̄ p̄cipiū
plona dñi
dñi qz lob
ritate alle

*q̄m
mā
fij*

et tãq̃ vltimo fini. Et nota q̃ maior pctm̃
ē gloriari de bono sp̃ali q̃ de bono tp̃ali
eo q̃ minus appareat eſt q̃ tp̃ale: vñ tã de/
testabile vitũ est q̃ opus virtuofũ am̃t/
tit vim merēdi vitaz eternam ſi ppter in/
anem gloriã fiat etiã ſi illa inanis gloria
non ſit mortale pctm̃: vt dicit ſanc⁹ Tho.
ſcda 2. q. cxxij. Et h̃ innuit dñs Matth.
vj. dicēs. Attēdite ne iuſticiã vram facia/
tis coram hoīb⁹ vt videamini ab eis: alio/
qn mercedē nō habebitis apud deũ q̃ i ce/
lis eſt. Ad maiorē autē euidētiã huius
q̃ri pōt quot ſunt filie vane glorie cū ſit vi/
tium capitale. Ad hoc dicendũ: q̃ Greg.
xxij. moral. ponit ſeptē filias vane glorie:
q̃ ſunt inobediētia: p̃tentio: iactantia: hy/
pocriſis: p̃tinacia: p̃prie ſentētie diſcordia:
volūtat̃is ab alijs: ⁊ nouitatũ p̃ſumptio.
Quap̃ ſufficientiã Tho. ſcda 2. q. cxxij
ſic declarat dicēs: q̃ illa vitia q̃ de ſenata
ſunt ordinari ad finē alicuius vitij capita/
lis dicunt filie ill⁹ vitij capitalis. Finis
autē inanis glorie ē manifeſtatio p̃prie ex/
cellētie. Et ad hoc hō pōt tendere duplici/
ter. Ano modo p̃ verba directe: ⁊ ſic eſt ia/
crantia vel p̃ facta: q̃ ſi ſunt vera habētia
aliquā admirationē ē p̃ſumptio nouitatum
q̃s hoīes magis ſolent admirari. Si vero
p̃ facta ficta: ſic ē hypocriſis. Allo modo
nititur aliq̃s manifeſtare ſuā excellētiã
indirecte oſtēdēdo ſe nō eſſe minorē alio:
⁊ hoc q̃ dupliciter. Primo q̃tū ad itelle/
ctum: ⁊ ſic ē p̃tinacia: p̃ quā hō nimis inni/
titur ſue ſentētie: nolēs cedere ſentētie me/
liori. Secūdo modo q̃tū ad volūtatē: ⁊
ſic ē diſcordia: dñ non vult a p̃pria volun/
tate diſcedere vt alijs p̃cordet. Tercio mo/
do q̃tū ad locutionē: ⁊ ſic ē p̃tentio: dum
aliq̃s clamoroſe ṽbis p̃tra alium litigat.
Quarto mō q̃tū ad factũ: ⁊ ſic ē inobedi/
entia: dñ q̃s non vult exequi ſupioris pre/
ceptũ. Ad ſingulas igit filias peſſimas
deſteſtabilis matris diſcutiēdas: primo q̃
ri pōt de inobediētia q̃ eſt prima filia in/
anis gl̃ie: vt ſit grauiffimũ peccatũ p̃ſer/
tim cū dicit. j. Reg. xv. Quasi pctm̃ ario/
landi ē repugnare: ⁊ quaſi ſcel⁹ idolatrie
nolle acquieſcere: ſed idolatria ē grauiffi/
mũ pctm̃ vt dictũ eſt. Ad hoc rñdet Amb.
li. ij. q̃ grau⁹ eſt pctm̃ p̃remnere p̃cipitēz
q̃ p̃ceptũ: ⁊ ideo grauioza ſunt q̃ ſūt p̃tra
p̃ſonā p̃cipientis vt blaſphemia ⁊ homici/
diũ q̃ inobediētia. Et illa dictio q̃ſi i aucto/
ritate allegata: nō ē nota eq̃litate ſed ſimi/
litudinis: q̃ inobediētia redūdat i p̃tem/
ptu dei: ſicut idolatria: ⁊ idolatria mag⁹.

Ad h̃m q̃dā inobediētia exhibita plato
nō eſt ſim ſe pctm̃ mortale: niſi ſit p̃ceptũ
obligatoriũ: multa nāq̃ p̃ter p̃ceptũ ſiūt
que tñ nō ſūt p̃ceptũ: nā ip̃e platus ideo
mandatũ tempat: q̃ nō vult ſubditũ p̃ q̃
libet leui cauſa exponere diſcrimini pecca/
ti mortalis. Et dixi notanter ſim ſe: q̃ ex/
animo nō obediētis ſimplici mādato poſ/
ſet fieri pctm̃ mortale ſi faceret cū tali con/
tēptu autoritatis plati: q̃ intēderet ei non
obedire etiã ſi p̃ciper ei q̃d ſimpliciē man/
dat: ſ q̃ de hoc in p̃cepto de honore parē/
tũ ſiet mentio. Hic cauſa breuitatis ſupſe/
deo. Secūdo q̃ri pōt de ſcda filia que eſt
p̃tentio vtrũ ſc̃z eſt pctm̃ mortale: p̃ſertim
cum legiſ facta p̃tentio iter diſcipulos ie/
ſu Luc. xxij. Quis eoz videret eē maior:
nec p̃ſumit q̃ diſcipuli tunc peccauerunt
mortalit̃. Ad hoc rñdet ſanc⁹ Tho. ſcda
2. q. cxxvij. q̃ p̃tendere ē p̃tra aliquē ten/
dere in locutiōe. Cōtrarietas q̃ locutiōis
pōt attēdi dupliciē. Ano modo q̃ ad intē/
tionē p̃tendentis: vtz ſc̃z aliq̃s cōtrariatur
veritati q̃d eſt vitupabile vel falſitati q̃d
eſt laudabile. Allo mō q̃tū ad modũ vtz
ſc̃z talis mod⁹ p̃trariandi pueniat p̃ſonis
⁊ negocijs: q̃ tunc ē laudabile. Sic igitur
p̃cludendũ ē: q̃ ſi p̃tentio dicat impugna/
tio falſitatis cū debito mō acrimoniē: ſic ē
laudabilis. Si autē accipiat contentio ſim
q̃ importat impugnationē falſitatis cū in/
ordinato modo: tñ pōt eē veniale: niſi for/
te tanta fiat inordinatio in p̃tendendo q̃
ex hoc genereſcandalũ aliorũ. Unde. ij.
Timo. ij. dicit apls. Moli verbis conten/
dere: ad nihil enī vrile ē niſi ad ſubuerſio/
nem audientiũ. Tñ diſcipuli in ſua p̃tent/
ione non excuſant a veniali: q̃ licz nō p̃te/
debant cum intentiōe impugnandi verita/
tem: eo q̃ vnusquisq̃ defendebat q̃d ſibi
vex videbat: erat tñ in eoz cōtentione in/
ordinatio: q̃ cōtendebant de quo nō erat
p̃tendendũ ſc̃z de primatu honoris: nō dñ
enī ſp̃uales erāt vt dicit ibidez glo. ⁊ ideo
dñs cōpeſcuit eos. Si deniq̃ accipiat cō/
tētio ſim q̃ importat impugnationē verita/
tis ⁊ inordinatũ modũ: ſic ē mortale pecca/
tũ et ſic diſſinit ab Amb. Cōtentio eſt im/
pugatio veritatis cū p̃fidētia clamoris.
Et ſic ē filia vane gl̃ie ex q̃ mouet ad deſe/
dendũ ṽbis p̃tē ⁊ opinionē ſuā: vnde ſim
cōpletā rōnem p̃tentiois put. eſt peccatũ

ad iſtũ p̃ceptũ
in alio p̃cepto
ſit ⁊ va
Indicere
ficta ſunt q̃ p̃cepta
p̃tendū ad impugnationē ſuā p̃ſentia
p̃tendū ad voluntariē ex p̃cepto diſſinit
p̃tendū ad voluntariē ex p̃cepto diſſinit
p̃tendū ad voluntariē ex p̃cepto diſſinit

De decalogi

precepto

mortale: ille prędit iudicio: q̄ iusticie xi
tatę impugnat: et ille prędit in disputatiōe
q̄ itędit ipugnare veritatę doctrine: volēs
vincere cū clamore cū non pōt rōne. Et ve
nit ex appetitu vane glie et supbie psumēs
de se magna et de alijs parua et loquit de fa
ctis suis: de scia: de potētia: de bonitate:
de sanctitate: et sic de alijs pponere. Et ve
nit ex arrogātia. Tāta ē etiā labes huius
vitiij q̄ talis phibet ordinari: vñ. xlvj. dl.
q̄. j. dicif. Ecce q̄liter litigiosi phibent in
epos ordinari: q̄ scz cum austeritate impe
rant. Sequit. Est et alia hmoi phibitiōis
causa: litigiosi nāq̄ vel adulatiōe aios p̄n
cipū sibi p̄cillant: vel supioribus suis de
trahēdo infamie notā ingerūt vel inf fra
tres discordiā seminando seditiōes facere
nō cessant: q̄ oia in plaris dānabilia eē p
bant. Dentq̄ q̄ri pōt de tertia filia vane
glorie q̄ dicif iactātia qd sit fm diffinitio
nem. Ad hoc rñdet Bstē. li. ij. ti. xviii. q̄
iactantia ē ostentatio pprie laudis cuz ve
ritas nō subsistit. Et ideo phus in. ij. t. iij.
ethico. eā opponit veritati. Et dicif a no
mine arrogātia cū q̄s attribuit sibi quod
nō habet. Qñq̄ tñ extēso noie dicif osten
tatio vana pprie laudis etiā cū vitas sub
est vt dicif Breg. fm illud. j. Cor. iij. Si
accepisti: qd gloriaris q̄si nō accepis. Tñ
et hic pōt dici iactantia de eo qd nō est: itez
enī habet bonū a se nō tñ habet quod ha
bet et tñ iactat se q̄si haberet a se: vnde dic
Tho. scda 2. q. cxij. q̄ iactantia pprie vi
des importare q̄ hō vñs se extollat: illa
enī q̄ hō vult longe iacrare in altū eleuat:
tūc aut ppe q̄s se ex tollit: q̄n d se aliqd su
pra se dicif. Ad qdem ptingit dupliciter.
Itā aliqui q̄s loquit de se nō qdē supra id
qd est i se s̄ supra id quod hoies opinātur
de eo. Quod aplūs refugies dic. ij. Cor.
xij. Idarco at ne q̄s me existmet sup id qd
videt in me aut audit aliquid ex me. Alio
modo p verba se q̄s extollit loquens de se
supra id quod i se ē fm rei vitatē. Et quia
maḡ ē aliquid iudicādu fm q̄ i se est: q̄
quod ē i opinione alioz: inde ē q̄ maḡ p
prie dicif iactantia q̄i q̄s se effert supra id
quod in ipō ē q̄ quod ē in opinione alioz
lz vtroq̄ mō iactantia dici possit. Queri
pōt igif: vtz iactantia sit pctm mortale: p
serm cū sit mēdaciū qd dā nō at mēdaciū
officiosū vel iocofū vt p̄z ex fine mēdaciij:
q̄ dic phus. iij. ethic. q̄ iactator fingit de
se maiora existētibz: quā doq̄ nulli grā

tia q̄i q̄s grā honoris vel glorie: q̄i q̄s grā
argenti: et sic p̄z q̄ nec est mēdaciū iocofū
nec officiosū: relinquit q̄ q̄ sit mendacuz
p̄niciosum. Ad h rñdet sanc? Tho. vbi s.
q̄ mortale peccatū est quod p̄trariat cha
ritati. Iactātia ergo cōsiderari pōt dupli
citer. Ano mō fm se put ē quoddā mēda
ciū: et sic q̄i q̄s ē mortale: q̄i scz quis de se
iactanter pfert quod ē p̄ gloriā dei: sicut
ex p̄sona regis cui d̄r Ezechiel. xxvii. Ele
uatū ē cor tuū et dixisti deus ego sū. Vel p̄
charitatē p̄tini scz cuz q̄s iactādo seipm
p̄umpit in cōtumelias alioz vt habetur
Luc. xvii. de phariseo: q̄ dicebat. Non sū
sicut ceteri hoim tē. Qñq̄ vero est pctm
veniale: q̄i scz quis de se talia iactat: q̄ ne
q̄s sunt p̄ deū neq̄ p̄ p̄mū: tunc enī nō ē
mēdaciū p̄niciosū: s̄ vel reduci ad mē
daciū iocofū: q̄i scz aliq̄s se iactat q̄i ex h
ipō delectat: hoc ē enī quoddā vanū: nisi
forte talē delectatiōē diuine dilectiōis pre
ferret: vt ppter h d̄r p̄cepta cōtemneret:
sic enī eēt p̄ charitatē dei: in quo solo mēs
nra debet quiescere sicut i ultimo fine. Al
reduci ad mēdaciū officiosū cuz se iactat
ad hoc vt lucrum vel gloriā acquirat: dū
modo fiat sine dāno alioz. Alio modo p̄t
iactātia cōsiderari fm snā causam scz sup
biam vel appetitū lucri vel vane glorie: et
sic p̄cedit ex supbia vel vana gloriā: que
si sit mortale pctm erit et ipa iactantia mor
tale peccatuz. Si vero p̄cedit ex appetitu
lucri ad deceptiōē et dānū p̄mū: quod
multipliciter cōtingit in mercatoribz: tūc
etiam est mortale peccatū. Dicit enī phus
iij. ethic: q̄ turpior est q̄ se iactat causa lu
cri q̄ q̄ se iactat causa glie et honoris. Q
si q̄rit: an p̄fectoz sit vitare iactantiā suē
ostētiōē. Ad h rñdet Alex. angli. q̄ lz
omnes declinare p̄nt opis ostētiōē p
sermone q̄i tñ ē ostētiō opis p sermone
nō tñ est quozlibet p̄fectoz vitare vane
glie motum: q̄i fuerit ab alijs ingesta lan
datio: vnde Breg. dicif q̄ valde p̄fectoz ē
ostēso ope gliam actiōis nō q̄rere: vt de il
lata laude nesciāt p̄uata exultatione gau
dere: et ideo opa studiū occultēf necessita
re publicent: et eoz occultatio sit custodia
ppria: et eoz publicatio vtilitas aliena.
Ad laudem dei.

De ironia: hypocrisi: p̄tinacia:
discordia et p̄sumptiōe nouitatu:
Sermo XXVI

Primo:

Sermo xxvi

De facies omnem

similitudinē et. **Ero. xx.** Cum in fine simonis pcedētis dictū sit d vltio lactātis: q̄ scz q̄s attribuit sibi qd nō habz. Hui⁹ occasiōe q̄r p̄t d ironia p quā q̄s de se fingit vel dicit minora q̄ sit in veritate: vtz scz sit p̄ctm: p̄sertim cum dicat **Breg.** in eplā ad **Aug.** angloz ep̄m: q̄ bo/ naz mentiū est tibi suas culpas agnoscere vbi culpa nō ē. Ad h̄ dicēdum q̄ sic: qz oē mēdacū ē p̄ctm: vñ. **xxij. q. v.** dicit **Amb.** c. **Cauete fr̄es mēdacium:** qz oēs q̄ amant mendaciū filij diaboli sūt: nō solū i falsis vbiis: s̄ etiā in simulatis opib⁹ mēdacium est: mēdacū nāq̄ est ch̄stianū se dicere et opa ch̄risti nō facere: mēdacū ē ep̄m sacerdotē vel clericū se p̄fiteri: et huic ordini cōtraria opari. Min⁹ cū dicat apls. **Cōfite tur se nosse deū:** factis aut negat. Et **Aug.** de verbis apli qd habet. **xxij. q. ij. c.** Cum humilitat⁹ causa mētris: si nō eras p̄ctōz aq̄s mētris? mētrēdo efficiet⁹ qd euitaras veritas i te nō est nisi ita te dixeris peccatorē vt etiā esse cognoscas. Sequitur. **Item** quō ē humilitas vbi regnat falsitas. Quō igit saluat verbū **Breg.** qd ponit. **v. di. c.** ad eius: vt q̄s cognoscat culpā vbi culpa nō est. Dicēdū fm glo. sup illud: cū humi/ litatis causa mētris: qz pōt i genere q̄s se dicere peccatorem: qz nemo sine crimie viuit: et recognoscēdo in se culpā esse nō pec cat: dūmodo credat hoc eē ver⁹: vt p̄z. **ij. q. vij. c. q̄z.** in glo. Sed spāliter dicendo aliq̄ p̄ctm de se cui⁹ p̄trariū est ver⁹: mor taliter peccat. Sed obijci⁹ de sacerdote ce lebꝛatē q̄ oia crimina de se spāliter p̄stet in p̄ncipio misse. Sed dic q̄ id facit: in p̄so na ecclie: nullū enī vitiū est qd nō repiat in aliquo membro ecclie. Vel dic vt dicit **Aug.** q̄ i vno p̄ctō multa possunt notari. Cū enī q̄s peccat mortaliter: cōmittit ho/ micidiū occidendo aīam suā: cōmittit fur tum quia se subtrahit deo: cōmittit adul/ teriū qz recedit a deo et fornicat⁹ cū diabo/ lo: cōmittit piuriū qz fidē pmissam in ba/ ptismo nō suat: qd dic et in oībus vitijs in qb⁹ homo miser peccare pōt: hec ibi i glo. Ad maiore tñ euidentiā hui⁹ vitiij quod est ironia sciēdū fm **Tho. scda. 2. q. xij.** q̄ hoc q̄ aliqui de se minora dicāt p̄tinge/ re pōt dupliciter. Ano mō salua veritate: dum scz maiora q̄ sūt in ip̄is renicet: qdam vero minora detegūt et de se p̄ferūt: q̄ tñ i

se esse recognoscūt: et sic minora de se blec/ re non p̄tinet ad ironiā nec est peccatū fm genus suū: nisi p̄ alicuius circūstantie cor ruptionē. Alio modo dicit minora quis a veritate declinās: puta cū asserit de se ali/ quid vile quod in se non recognoscit: aut cū de se negat aliq̄d magnum qd tñ perci/ pit esse i seip̄o: et sic p̄tinet ad ironiā et sem/ per est peccatū. **Factantia** tñ grauius est: qz ironia et factantia circa idem mentiunt⁹ verbis vel q̄buscūqz exterioribus signis scz circa p̄ditionem p̄sonē et q̄tum ad hoc sunt equalia: s̄ vt in plurimū lactātia pce dit ex motiūo turpiori scz ex appetitu lu/ cri vlt honoris: ironia vero ex hoc q̄ fugit licz inordinate per elationez alijs grauis esse. Et fm hoc p̄bus dicit: q̄ lactātia gra/ uis est peccatū q̄ ironia. Cōtingit tamē q̄h⁹ q̄ aliquis minora de se fingit ex aliq̄ alio motiūo scz ad dolo se decipiendum: et tunc ironia grauior ē: vnde **Eccl. xix.** Est qui nequiter se humilitat et interiora eius plena sunt dolo. Deniqz aliquādo in vno facto qdam incurrūt vitiū ironie et lactan tie simul: cum scz per aliquā corporālē ab/ iectionem ostētare intendūt aliquā excel/ lentiaz spūalem: de q̄bus ait dñs **Matth. vj.** Qui exterminant facies suas vt appa reant hominib⁹ leiunātes: abiiciunt enī et despiciūt se in cibo: potu: vestib⁹: et simili/ bus corporaliter: vt laudentur et eleuent⁹ spiritaliter: et illi grauius peccāt. Hīs vitijs pcedendum est de quarta filia vane glorie que dicitur hypocrisis: de cuius de testabilitate dicit **Aug.** et habetur. **xij. q. j. c. certe.** Ego sum qui statueram nullum ordinare clericum: nisi qui mecum vellet manere: aut si vellet a pposito discedere recte illi tollerem clericatū. Ecce in cōspe/ ctu dei et vestro muto consiliuz qui velint habere aliquid p̄ptum quibus non suffi/ cit deus nec ecclia eius maneāt vbi volūt et vbi possunt non eis auferā clericatū: nolo habere hypocritas: malum esse quis nesciat: malum est cadere a pposito s̄ p̄p̄ est simulare ppositum. Et post pauca. **Si** foris non seruat sanctitatē diuidius ceci/ dit. Si intus habuit simulationem totus cecidit. **Glo.** Idem enī ē per hypocrisim peccare q̄ manifeste: vt patet extra de he/ res. c. cum ex iniuncto. Sicut plus ē vene/ no occidere q̄ gladio. **L. de malefici. l. j.** Ad maiorem tamen euidentiā sciēdū: q̄ fm **Isid.** i li. ethymol. hypocrisis greco

*Sacerdos q̄stionis facit
in p̄ncipio misse facit
vñ in p̄ncipio misse*

De decalogi

precepto

finādo pficere: et pficiēdo festinare: et hāc
sibi humilitatē suare ut semp pficiat: et tñ
nec pfectiōis inīta se habere credat. Sed
obiici pōt q̄ hūilitatē tñ videt eē īfectoꝝ et
nō pfctoꝝ q̄ deo q̄ pfect⁹ ē nō pūit hūilia-
ri: utpote q̄ nlli subijci pōt. Ad hoc rñdet
Tho. vbi. s. q̄ aliqd dicit eē pfectū dupli-
cit. Uno modo simplicit in quo scz nullus
defect⁹ inuenit: nec fm naturā nec p respe-
ctū ad aliqd aliud: et sic solus de⁹ est pfe-
ctus: cui fm naturā diuinā nō cōpetit hu-
militas s̄ solū fm naturā assumptā. Alio
modo pōt dici aliqd pfectū fm quid: puta
fm naturā suā vlt scdm statū vlt tps: et hoc
modo homo virtuosus est pfectus: cui⁹ tñ
pfectio in cōparatiōe ad deū deficiēs inue-
nit scdm illud Esa. xl. Omnes gētes qua-
si nō sint: sic sunt corā eo. Et itēz. lxiij. Fa-
ci sumus ut imundi omnes nos quasi pā-
nus mēstruate omnes iusticie nre. Et sic re-
spectu diuī pfectiōis omīs homo q̄tūcū-
q̄ pfectus īmfect⁹ iudicat. Hinc abraam
ppriā īpfectiōēz cōsiderā ait: Gen. xviij.
Quā ad deū meū cui⁹ sūm pulvis et cinis.
De q̄ humilitate dicit Aug. Humilitas ē ex
intuitu pprie cōditiōis et sui cōditoris volū-
taria mentis inclinatio. Qualit̄ etiā bo-
na q̄ agim⁹ cognoscere et nescire debemus
ostēdit Grego. in mor. dicens: Plerūq̄ em̄
si scimus bona q̄ agim⁹ ad elationem duci-
mur: nā si nescim⁹ minime seruam⁹. Quis
em̄ audita virtutis pficiētia nō q̄tulūcū-
q̄ supbiat: aut q̄s rursus bonū in se custo-
diat qd̄ ignorat. Sed ptra vtrāq̄ qd̄ supē-
rissi ut recta q̄ agim⁹ sciēdo nesciam⁹: ut h̄
et recta estimem⁹ et minima: q̄tenus ad cu-
stodiā sui sic sentiat anīm⁹ pficientiā recti-
tudinis: ut in timore nō eleuet humilitas
estimatiōis: et quis hūilita de se sentiat ani-
mus iustoz: ea tñ q̄ agūt quō sint recta cō-
spiciūt: sed de eoz rectitudine nō psumūt.
Ille etiā deo verā exhibet orōnē: q̄ seipm
q̄ pulvis sit humilit̄ videt: q̄ nil virtutis
sibi tribuit: q̄ bona q̄ agit de misericordia
p̄ditoris cognoscit. hec ille. Sic igit q̄tū-
cūq̄ pfectus p humilitatē se deo subijce-
re debet cōsiderādo diuinā excellētā et p-
prietā īnsufficiētā: ex q̄b⁹ seqnt̄ alia duo
scz reuerētia ad deū: et pfidētia ad maiora
nō x̄tute ppria: q̄ talis pfidētia ē hūilita-
ti p̄traria sic p̄sumptio: s̄ cōfidētia diuini
auxilij ī maiora. iuxta illd apli. Quia possū
ī eo q̄ me p̄fortat de⁹. Ande Aug⁹. ī li. de
peni. sic ait: Illud est p̄ijcere se ante deū:

et aliud erigere se ptra deū: Qui autē deū se
p̄ijcit ab illo erigit et exaltat: q̄ aduersus
deū se erigit ab illo p̄ijcit. hec ille. Sic eti-
am Cassi. sug p̄s. Magna ptra diaboli ar-
ma sunt in suis virib⁹ fiducia nō habere:
sed deū rogare q̄ possit aduersariū oppri-
mere. hec ille. Cōtra hunc autē humilitatis
gradū est octauus supbie grad⁹ q̄ est p̄cto-
rū defensora quo gradu se dauid p̄serua-
ri petijt dicens: Non declines cor meum in
verba malitie ad excusa. ex. in pec. cū hōi-
bus operā īniq̄ et. Alim⁹ cū hōi pecca-
tū in spū m̄scitū qd̄ dicit īpugnatio verita-
tis agnate attingisse videat agnitā veritatē
īpugnās: imo agnitā malitiā defendēs ut
libertus peccet. Q̄ si rñdes ignorātie te-
nebris obfuscātū nō sciet̄ sed ignoranter
subterfugere ad tales excusatiōes in pec-
catis: ac p hoc corā deo magis excusabilē
fore. Audi sup hoc psallū Ber. de gradib⁹
humilitatis: h̄ ypocrita īnq̄ et̄ce trabē de
oculo tuo ut videas: trabes in oculo grā-
dis et grossa in mente est supbia: q̄ quada-
sui corpulētia vana nō sana: tumida nō so-
lida mentis oculū obscurat: x̄tate obum-
brat: ita ut si tuā occupauerit mentē: tā te-
talē qualis es vlt̄ q̄lis esse potes nō possis
sentire: sed qualē te ames talē te putes es-
se vel speres fore: amor enī sicut nec odin⁹
veritatis iudiciū nescit. Hinc legib⁹ hūia-
nis statutū est: speciales amicos causanti-
um nō debere admitti ad iudiciū: q̄ vlt̄ fal-
lunt vel fallunt amore suoz: q̄ si culpam
amici tuo iudicio amor illi⁹ aut minuit aut
p̄fius abscondit: q̄to magis amor tui: tūz
ptra te iudiciū fallit. hec ille inter alia.

Secūsus vero gradus est q̄ ad omnia
indignū et inutīlē se pfiteat et credat: et hoc
ex cōsideratiōe pprii defectus: et est septim⁹
in ordine graduū humilitatis. Sed obiici
pōt q̄ hic gradus ad falsā op̄inōnē p̄tine-
re videt: q̄ nulli virtuti pōt cōpetere: sicut
etiā gradus imēdiate ponēdus post istum
sicut enī videt falsum: q̄ iustus vel peni-
tens sit indignus vel inutīlis ad omnia: sic
etiā videt falsū q̄ villos sit omnib⁹. Ad h̄
rñdet Tho. scda. 2. q. clxx. q̄ aliq̄s absq̄
falsitate potest se credere et etiāz p̄nūciare
omnibus villosē scdm defect⁹ occultos q̄s
in se cognoscit: et dona dei q̄ in alijs latēt:
Ande Aug. in li. de virgi. Existimate ali-
quos in occulto superiores quib⁹ estis in
manifesto meliores. Similit̄ absq̄ falsitā-
te pōt aliq̄s pfiteri et credere ad omnia se

Inutilē et indignū eē scdm pprias vires: vt
sufficiētia suā totā in deū referat. iuxta il
lud. ij. Cor. iij. Hō q̄ simus sufficientes co
gitare aliqd a nobis quasi ex nobis: s̄ suf
ficientia nostra a deo est. Itē serui indigni
et inutiles sum⁹: iux illud Luc. xvj. Cum
feceritis oīa q̄ precepta sunt vobis: dīcite
q̄ serui inutiles sum⁹: qd̄ debuit⁹ facere
fecimus: que verba sic expōit Ambro. Hō
ergo te iactes si bene seruisti q̄ facere debu
isti: obsecratur sol: obteperat luna: seruiunt
angeli: et nos q̄ nō a nobis landē exigam⁹.
Veda vero sic exponit. Serui quidē: quia
p̄cio empti et redempti: inutiles q̄ n̄orū
bonorū nō indiget: vel q̄ nō sunt cōdigne
passiones huius secuti ad futurā gloriā.
Et subdit cōcludens: Hec ergo in omni
bus fidei p̄fectio: si oīa q̄ sunt p̄cepta ipe
nerit et tamē imperfectos se eē non erit. Cō
tra hunc aut gradū ponit septim⁹ gradus
supbie q̄ est p̄sumptio q̄ quis sufficientem
se reputat ad maiora: cuius indicia ponit
Berh. de gradib⁹ humilitatis: dīcēs: q̄ta
liter p̄sumēs in cōuentib⁹ p̄mus sedet: in
cōsilijs p̄m⁹ rīdet. Hō vocat⁹ accedit: nō
influxus se intrōmittit: reordinat ordinatq̄
reficit facta: q̄qd ip̄e nō fecerit aut ordi
nerit nec recte factū nec pulchre estimat or
dinatū iudicat indicātes: p̄iudicat indica
turū tē. hec ille. Tertius deniq̄ gradus
ē credere et p̄nunciare se oībus eē viliores
vt quātū ad oīa alios sibi p̄ferat: et ē sext⁹
In ordine graduū humilitatis: de q̄ gradu
dictū est aliqd in gradu p̄cedenti. Notan
dū est tamē q̄ qui hunc gradū veracit̄ q̄
rit attingere vitā meliorū et nō prauorū fre
quentius debet subtiliter indagare. iuxta
illud Greg. Hō quibus iā estis supiores:
sed quib⁹ adhuc estis inferiores aspīcite:
et subdit cām: quia sicut incensiuū est elati
onis respectus deteriorū: ita cautela humi
litaris ē cōsideratio meliorū. hec ille. Tertū
tamē vt q̄s etiā p̄fectissim⁹ se maximū pec
catorē sine dissimulatione reputare vale
at triplici respectu sese frequentit̄ exerce
at. Primū respectū dirigat ad indagādū
sub cōpendio peccatorū suorū multitudinē
et enormitatē: insup diuine gratie recepte
detestabilē ingratitude: q̄ tā indignissi
mus misericorditer a deo p̄uentus: facili
me peccatis resistere potuisset. Hō enī tñ
apud deū pensat opatum malū sed etiam
oportunitas peccandī: facilitas resistēdi:
gratia cōcomitās: malicia inflāmās ac si

milis. Secūdū dirigat ad cognoscendū se
solū modo gratia diuina: nō ppria resiste
tia p̄seruatū: ne cū multis i maxima vitia
plabere: subtractis etiā earū dē occasio
nibus et oportunitatib⁹: diabolicis quoq̄
temptatiōibus: quibus pleriq̄ circūuenti
miserabiliter ceciderūt: quas si forsā ex
pertus fuisset ceteris omnib⁹ abominabi
lius cecidisset. Tertū dirigat ad cognoscē
dum liberalē munificentā diuine gratie
tam recepte: quā si peccator maxim⁹ rece
pisset: magis gratus extitisset: cautius cō
seruasset ac fidelius affectū mancipasset.
Ex quibus oībus vilitatē ppriā colliger
do se reputet omni reprobatione dignissi
mū: oīi propterea gratia indignissimū: vt i
se penitus desperans in deo solo cōfidat:
hoc em̄ ppriū habet humilitas vera q̄ q̄
tum in se deicit: tñ in deū spe firma suble
uat: q̄tū deficit desperatiōe subleuat: tantū pro
ficit cōfidentia dei. Et p̄tra hunc gradū
ponit sextus gradus supbie qui dicit⁹ ar
rogantia p̄ quā homo se alijs p̄fert: cuius
originē tangit Grego. xliij. moral. dīcēs:
q̄ reprobi si qñ in via dei veniunt: non ad
meliorū vestigia intuenda: sed ad prauorū
exempla vertunt: neq̄ eorū cōsiderāt vitā:
q̄bus se humiliando postponāt: sed quib⁹
se supbiendo p̄ferant deteriorēs nanq̄ re
spiciūt quib⁹ meliores se eē gloriānt: et id
circo p̄ficere ad meliora nō possunt: quia
hoc sibi sufficere estimant q̄ pessimos an
tecedunt: hec ille. Ad laudem dei omni.

De interiori affectu humilita
tis ac supbie: et qualiter quis eos
dem consequitur. Sermo XXII

On facies omnem

n. similitudinē tē. Exod. xx. p̄re
missis vt potuim⁹ de duob⁹ p̄
mis virtutē humilitatis cōcernentib⁹. Tā
tertiū p̄sequimur. s. de interiori affectione
humilitatis et vilitatis: de qua dīc Berh.
Q̄ vere humilis nō vult humilis sed vi
lis reputari: verus inq̄: humilis vlt vult
reputari nō humilis p̄dicari: gaudet d̄ cō
temptu sui et in hoc consistit virtus humi
litaris cōtialiter. Dicit enī Tho. scda 2.
q. clxj. q̄ cognitio pprii defectus p̄tinet ad
humilitatem sicut regula q̄dam directiua
ip̄ius appetitus: sed in ip̄o appetitu cōsi
stet humilitas essentialiter: q̄ potissime ex
pertur: cum quis aduersa et obprobriosa

De decalogi

precepto

affectanter patitur: siue in factis siue i ver-
bis: qz sicut ait Grego. in registro. *Ita gra-
de e his nos esse humiles a quibz honora-
mur: quia et hoc seculares quilibet faciunt:*
sed illis maxime humiles ee debemz a qz
bus aliqua patimur. hec ille. Ad hac hu-
millitate horatur sapiens. Eccl. iij. dicens:
Quanto magnus es humilia te in omni-
bus. i. fm gradu magnitudinis vel gene-
ris nobilitate vel scientie: subtilitate vl ho-
noris dignitate vl vite scitate erit gradu hu-
millitatis: nec dicit maior qz ois coparatio
maioritatis scrupulu habet suspitiois et co-
tentiois. Luc. xxiij. Facta e contentio inter
eos quis eoz videtur esse maior: humilia
inquit te: vt humilitas sit voluntaria no co-
acta: et ab aliquo intrinseco no intrinseco.
Et hoc in omnibz tam teporalibz qz corpo-
ralibus et spualibz que habes: qz nihil bo-
ni habes qd a deo no accepisti: et qm in
te est indignus accepisti. Sequit. Et cora
deo inuenies gratiam. Jaco. iij. Deus su-
perbis resistit: humilibz aut dat gratiam:
et subdit cam motiuu humiliandi dicens:
Quonia magna e potetia dei et ab humili-
bus honorat. An. j. ppe. v. Humillamini
sub potenti manu dei vt vos etc. Nam re-
uerentia bonitatis diuine e causa cur ois
se debent humiliare: exemplo christi q sum-
me se cora deo patre studuit humiliare: q
se vocat ostium ad ingressum regni. Joh.
x. Ego su ostiu: qui em per ianuam paruam
transire voluerit nisi ad ostij mensura se in-
clinauerit: caput elidet et retro cadet: sic vt
ait dñs: Nisi couersi fueritis et efficiamini
sicut paruuli: no intrabitis i regnu celoru.

Ad maiore autē euidentiā sciendū qz h
humilitas affectionis tribz gradibz perfici-
tur. Primus ē qz quis ppriā voluntatem
nō delectet implere: et ē vndecim⁹ in ordi-
ne graduū humilitatis: nō in quā delectet
implere ppriā voluntatē quā caro et sāguis
suggerit: s; diuinā quā spūs ingerit: De q
volūtate dicit Bern. sup cantica sermone.
xxj. Volūtas ē motus rōnalis sensui presi-
dens et appetitui: habet sane quocūqz vo-
luerit rōnem semp comitē: et quodāmodo
pedissequa: nō qz semp ex rōne sed nunqz
absqz rōne moueat: ita vt nulla facit per
ipam cōtra ipsam: hoc est per eius qm mi-
nisteriū cōtra eius cōsiliū siue iudiciū. Est
enī ratio data voluntati vt instruat. Ce-
terū oblatio pprie volūtatis apud deum:
tam excellentis virtutis ē qz quicūqz alia
virtutum opera: ex ipa solū meritoria red-

duntur: eo scz qz sunt vt diuine voluntati
cōplaceant et obedientiā ostendant. Nam
si quis etiam martirium sustineret vel oia
sua pauperibz erogaret: nisi hoc ipm ad i-
pletionē diuine voluntatis ordinaret: qd
recte ad obedientiā pertinet: meritoria neqz
qz esse possent: sicut nec sine charitate fie-
rent: que charitas sine obediētia ee nō po-
test: qz si vera amicitia facit idem velle et
nolle: qm magis ipa charitas facit idē velle
nolle cū deo: ita vt suam voluntatē diuine
volūtati et dispositioni per omnia taz i vo-
lito qz in modo volendi libere subijciat: sic
qz illius beneplacitū sit ei summū desideri-
um: tam in aduersis qz i prosperis: siue sint
psecutioes: cōfusiones: infirmitates: peri-
cula vel similia: nihilqz sibi reseruat si to-
tum ordinationi diuine cōmittens: sed ulis
pccibus viscerosa quadam dulcedine repli-
cans: fiat voluntas tua etc. ita qz tandem
incorporatis pijs desiderijs: naturali qua-
dā inclinatione pdomināte spū toti⁹ gra-
tie ferri videat infatigabiliter ad amplec-
tendū id qd diuina puidencia disponente
vel permittente circa se conspexit acitari.
Sed ptra hunc graduū humilitatis opponi-
tur. xj. gradus superbie qui dicitur liber-
tas peccadi: p quā scz quis delectat libere
facere qd vult potius fm appetitum suū:
tum qz fm iudiciū rōnis. De qua dicit Bern.
de gradibz humil. q postqz terribili dei iu-
dicio prima flagitia impunitas sequitur:
experta voluptas libenter repetitur: repe-
tita blandit: cōcupiscentia renouiscente so-
pitur ratio ligat cōsuetudo: trahit miser-
in pfundū maloz: tradit captiuus tiran-
nis victorum: ita vt carnaliū voragine de-
siderioz absorptus siue rōnis diuiniqz rō-
ris oblitus: dicat insipiens in corde suo nō
est deus. Jam indifferenter libitis plicit⁹
vitiis. Jam ab illicitis cogitandis: patran-
dis: inuestigandis: anim⁹: manus: vel pe-
des nō phibetur: sed qdquid in cor: in bu-
cam: ad manū venerit: machinat⁹: garrit et
operatur. hec Bern. Secundus vero gra-
dus ē obedientia vt scz voluntatem suam
quis regulet superioris arbitrio: in omni
obedientia pio dei amore. Et est decimus
in ordine graduū humilitatis. Hic enim
gradus plenius attingitur: cū superioris
voluntati se quis conformare nitit⁹: nō so-
lum verborū sed etiā nutuū illius diligēs
obseruator et executor effectus in nullo ex-
cusatione pntendens: nec difficultatē cau-
sans: nec inuoluntariū se ostentans: si etiā

De decalogi

precepto

nec filium nec seruū: nec domesticū. **H** ille, contra hunc aut gradū humilitatis ponit nouē gradū supbie q̄ ē simulata cōfessio: p̄ quā aliq̄s nō vult subire penam p̄ peccatis q̄ simulate confitetur. De qua dicit Bern. de gradibus humi. inter alia. Multo periculosior est fallax ac supba cōfessio: q̄ priuax et obstinata peccato p̄ defessio. Honul- li em̄ cum de apertioribus arguant scien- tes si se defenderent q̄ sibi nō crederetur: subrepti inueniunt argumentū defensionis verba rudentes dolose cōfessionis. Est q̄p pe (vt scriptū ē) qui nequiter se humiliat: et interiora eius plena sunt dolo. Sequitur. Hoc enim nō cor penitentis assumunt: q̄ notā nō culpā deleant: dū ignorantia ma- nifeste transgressionis decore recōpensant publice p̄fessionis. Gloriosa res humilitas q̄ ipsa quoq̄ supbia palliare se appetit ne vilesceat. Sed hec cito tergiversatio a pre- lato deprehendit: si ad hanc supbā humili- tatē nō leuiter flectit: quo magis dissimu- lat culpā vel differat penā. Cū em̄ veraciter penitet laborē penitentie nō abhorret: s̄ q̄c quid sibi p̄ culpa quā odit iniungit taci- tē cōfessio libens amplectit. In ipsa quoq̄ obedientia duris ac p̄trariis rebus abor- tis: quibuslibet irrogatis iniurijs sustinet nō laceffit: vt in quarto gradu se stare edi- cet humilitatis. Cui⁹ vero simulata p̄fes- sio ē vna vel leui p̄tumellia aut exigua pe- na interrogat: iā humilitatē simulare: iā simulationē dissimulare non pōt: murmu- rat: frendet: irascit: et in nouū supbie gra- dū corruisse p̄bat: quāta putas tunc p̄su- sto sit in corde supbi cū fraus decipit: pax amittit: laus minuit: nec culpa diluitur: tandē notat ab oībus: iudicat ab oībus eoq̄ vehemētē oēs indignant: q̄ falsū cō- spiciunt q̄cqd de eo pri⁹ opinabant. **H** ille.

De ornatu naturalis p̄ductionis et humane p̄uisionis qualiter sit li- citus scdm̄ statum et conditiones:

Sermo XXXIII

Infacies omnem

n. In similitudinē q̄ ē in celo desuper et. **E**xo. xx. Hic iā ordine debito: p̄ sequēdū ē de lasciuo et supfluo ornatu: qui potissimū cordis elationē representat: dicitur Bern. in apo. Vanū cor vanitatis notū cū ingerit corpori et exteriori supfluitas in

terioris vanitatis indicium ē: mollis indu- mēta animi mollicie indicant: nō em̄ curare tur corporis cultus nisi pri⁹ neglecta fuisset mēs inculta et turib⁹. Ad cui⁹ euidentiaz sciendū q̄ dñs hoīem sine indumentis addi- dit p̄ oībus creaturis: nō vt ex hoc eleua- retur in supbiā: sed vt ex hac miseria depre- meret et rō p̄pria sua industria in suo in- genio excitaret. **A**ū dicit Hugo in bidas. li. j. Qui vsum vestimentoz pri⁹ aduēit p̄siderauit q̄ singula queq̄ nascentiū pro- pria q̄dam habeant munimēta quib⁹ na- turā suā ab incōmodis defendūt. Cortex ambit arborē: pēna tegit volucrē: squama pisce operit: lana ouē induit: pilus inmen- ta et feras vestit: cōcha testudinē excipit: ebur eleuantem iacula nō timere facit: nec tñ sine cā factū est: q̄ cum singula animan- tiū sue nature arma habeant secum nata: solus hō inermis nascit et nud⁹. Sporuit enim vt illis q̄ sibi prouidere nesciūt: natu- ra cōsuleret: homini aut ex hoc etiā maior experiendi occasio p̄staret: cū illa q̄ ceteri naturaliter data sūt p̄pria rōne sibi inue- niret. Multo em̄ magis euitet nunc ratio hominis: hec eadem inueniēdo q̄ habendū claruiffet: nec sine cā puerbiū sonat q̄ ingeniosa fames oīs excudit artes. Sed vt ait Bern. sup. Dissus est: q̄d de habitu dicā: in quo iam nō calor sed color requirit: magisq̄ cultui vestitū q̄ virtutū insinatur. Hic primo q̄r pōt: vtrū licitū sit vt orna- tu corporis: p̄sertim cū dicit Breg. i. ome. Si cult⁹ p̄ciosarū vestitū culpa nō ē: nec q̄ sermo dei tā vigilanter exp̄meret q̄ di- ues qui torquet apud inferos: blisso et pur- pura indut⁹ fuisset. Ad hoc dicendū q̄ du- plex ē ornatu. s. naturalis p̄ductionis: et humane p̄uisionis. Quātū igit ad p̄mū dicit Alex. de hales in. iiij. parte sum. q̄ se fardantes et crines adulterinos vsurpan- tes: adeo peccant q̄ sacra cōsumptione red- duntur indigni: p̄mo nāq̄ peccāt i deū q̄ tales picture sunt in cōtumeliā summi artificis et in p̄ocationē indignationis eius. Scdo peccāt in primū: q̄ ibi ē fictio et mendaciū perniciosū: inducēs errorē ex certa scia. Tertio peccant in se q̄ faciunt iniuriā p̄prie nature. Unde Lyprianus dicit q̄ tolerabiliora p̄prie modū in adulte- rio crimina sunt. Ibi enim pudicitia: hic natura adulterat: quo contra refert Gale- rius maximus de quodam adolescente: q̄ cū esset nimis pulchritudinis: et plurimaz

negligentia p̄ductam
humano p̄uisionis

primus

Sermo xxiiii

Illustrum semper sollicitaret oculos: et ex his
viris et parentibus eorum suspectum se sentiret:
oris decorem vulneribus confodit: quoniam irri-
tamentum aliene libidinis esse noluit. Unde
concludit Alex. de bal. quod tales siue solute si-
ue coniugate fuerint mortaliter peccant: li-
cet secus sit de ornatu humane provisionis:
et huius ratio est: quod habitus naturalis pducti-
onis datus sunt a natura et non ab humana p-
videntia: et ideo quando quis illis aliis vestitus
est eo modo quo sunt accomodati a natura
et ab opifice nature cessat: tunc adulterine
fiunt usurpationes quod nullo modo sunt licite.
De hac tamen questione plenius vide in ser-
mone de col. Job. bap. Quam vero ad
secundum ornatum scilicet humane provisionis: dicit
Basp. de cald. extra quod de. vi. vo. in. c. quod con-
fuit. quod usus vestitus non est prohibitus si ab-
usus ut lactantia et voluptas eorum. Sic enim
in viciu non refert: quis scilicet an sit rusticus vel
nobilis: quod scilicet capones vel carnes bouinas
vel quantum comedit scilicet secundum convenientiam na-
ture: dummodo non gulose vel ex ingluvia:
ut patet. xj. di. c. quisquis: ubi sequitur. In
omnibus enim talibus non usus rerum sed in
libido in culpa est. Quicquid igitur locis:
pionis: temporibus perveniat: diligenter atten-
dendum est ne temere flagitia reprehendam?
fieri enim potest ut sine aliquo vitio cupi-
dinis et voracitatis preciosissimo cibo sapiens
utatur: insipiens autem fetidissima gule flama
in vilissimum olus inardescat. Et c. de litie.
Sic etiam de vestibus intelligendum est: ut patet
xxj. q. iij. c. j. precipue in glo. super illud om-
nis lactantia. Unde posset quis uti panno
grossissimo voluptuose: sicut alius pannus
scarlatteo vel serico: et per consequens ex tali
voluptati vana gloria vel coplacentia pec-
caret: sicut Esau peccavit ex ferculo lenti-
cule: gulose et ingluviose comedendo: cum
tamen potius erat cibis iumentorum quam homi-
num. Hinc dicit. xj. di. c. delicie quilibet
si absque desiderio percipiant non officiant: et
viles cibi appetenter accepti: impediunt p-
fectum abstinentie: et c. quisquis: subdit.
Nam in huiusmodi rebus non ex eorum rerum
natura quibus utimur: sed ex causa utendi et
modo appetendi: vel probandi est vel impro-
bandum quod facillius. Et idem intelligendum est
de vestibus. et. c. clericus. Sicut ergo in cibis
mores eorum cum quibus vivimus observare mo-
nemur: sic et in indumentis intelligendum
est. Verumtamen nulli viro licet portare ves-
tes deauratas nisi cui ab imperatore con-

cessum est: ut patet. L. de vestibus. l. nemo. et ex de
vi. et hone. de. c. clerici. in glo. Denique con-
cludit Thob. secunda 2. q. clxx. quod in rebus exte-
rioribus quibus quis utitur non est vitium: sed vi-
tium est ex parte hominis quod talibus utitur immo-
derate: quod scilicet immoderantia potest esse duplex.
Uno modo per comparationem ad consuetudinem
hominum cum quibus vivit: unde dicit Augu. in
lij. p. q. contra mores hominum sunt flagitia
per morum diversitatem vitanda: et pactum inter
se civitatis vel gentis consuetudine vel le-
ge firmatum: nulla civis aut peregrini libidine
violatur: turpis est enim omnis pars suo uni-
verso non congruens: unde sicut ornat? et cult?
exterior variatur secundum diversitatem temporum et
locorum: sic etiam debet quis se conformare con-
suetudini illius temporis et loci: ubi saltem
dispar cultus vel ornatus scandalum gene-
raret. Sic dicit Augu. li. li. de doctrina chris-
tiana. quod talares et manicatas tunicas habe-
re apud romanos veteres flagitium erat:
nunc autem honesto loco natis non eas habere
flagitium. Alio modo potest esse immoderantia
ex inordinato affectu utentis: ex quo quicquid
contingit quod nimis libidinosus quis talibus
utitur: siue secundum communem consuetudinem siue pre-
ter. Et ista deordinatio affectus contingit
tripliciter primum ad superabundantiam. Pri-
mo secundum quod aliquis ex superfluo cultu vestitus
humanam gloriam querit: et hoc ut frequenter
est causa: cur quis in ornatu vestitus metas
excedit consuetudinis bonorum inter quos co-
uersatur. Hinc dicit Grego. in omel. Nemo
quippe vestimenta preciosa: scilicet excedentia
proprium statum nisi ad inanem gloriam querit.
Secundo modo secundum quod homo per superfluum cultum
vestitus delitias querit: et non secundum quod vestitus or-
dinatur ad corporis fomentum. Tertio modo
secundum quod nimiam sollicitudinem apponit ad exte-
riorem cultum vestitus licet non sit aliqua deordi-
natio ex parte finis. Denique queri potest
utrum liceat sacerdotibus uti preciosis et or-
natis vestibus: presertim cum a deo positi sunt
tanquam forma et exemplar vite spiritualis omni
populo christianorum quod a domino vocantur
sal terre et lux mundi. Ad hoc respondet
Guil. de monte laud. in clemen. j. de vi. et
hone. de. quod indistincte interdiciunt omni-
bus clericis vestes nimis fulgide et nimis
sordide: secundum morem clericorum et patrie inter
quos vivunt. unde. xj. di. c. j. ecce. subdi-
tur. Oportet illum esse ornatum habitu vi-
delicet et incessu: ut nec fulgidis vestibus
nec sordibus se ornent. Possunt tamen clerici

De decalogi

decentioribus vestibus uti q̄ communes laici: et se cōformare moribus clericorū in ter quos viuunt ne vilescat dignitas clericali: nisi tamen consuetudo patrie secus haberet. Nam anglicani clerici optimos pannos portant: et burgundi viles: decet tamē extremitates deuicare: quia ī medio consistit virtus: et tutius est declinare ad humiles vestes q̄ ad fulgidas: nisi in dignitatibus constituti p̄ciosas induerēt ex causa rōnabili vt videbitur. Verūtamen quedam sunt ad dignitatem ordinis sacerdotalis nō decentia que prohibent: et que dam cōuenientia que p̄cipiuntur: vt ex de vita et hone. cle. c. clerici. vbi subdis: clausa deferant desuper indumenta nimia breuitate vel longitudine nō notanda: p̄anis rubeis aut viridibus necnō manicis et solutularib⁹ rostratis: frentis: sellis: pectoralibus: calcaribus deauratis: aut aliam supfluitatem gerētibus nō vtant: nec fibulas nec corrigias auri vel argenti ornatum habentes ferant: s̄ nec anulos nisi quib⁹ cōpetit ex officio dignitatis. Et de vi. et ho. clerici. qm̄ clerici. dicit q̄ clerici beneficiati videntes veste virgata vel p̄rita per sex menses a beneficijs sunt suspensi. Itē beneficiati in sacris vel minoribus tonsurā cū tali veste portantes per idem tempus sunt inhabiles ad beneficiū obtinendū. Obtinens autem dignitatem vel beneficia curata ac sacerdos religiosus per annū eandē penā incurrant. Idem etiam portantes epytogiū notabiliter breue: q̄ vestis clericorum debet eē talaris: designati sunt em̄ per losep̄ qui fuit a patre magis dilectus. Hic queri pōt: vtrū in dignitatibus constituti vel etiā ministri altaris p̄ciosioribus vestibus q̄ ceteri seculares fm̄ terre cōsuetudinem uti possent: presertim cum iure vt visum ē multa videntur eis in vestibus prohibita: que tamen secularib⁹ sunt licita. Ad hoc r̄spondet sanctus Tho. scda scde. q. clxix. q̄ ex quo cultus exterior indicū qd̄dam ē cōditionis hūane: tō talibus licitum ē illis uti: nō p̄pter sui gloriā sed ad designandū excellentiā sui ministerij vel cultus diuini: et tō nō ē ī eis vitiosū cū talis fuerit intentio p̄comitans: q̄ adinuentū ē ad iduendū rudes ad reuerentiā status spūalis qui plus p̄ferunt vestib⁹ q̄ virtutibus: vt patuit de abbate Johanni breui. Admirū si vsurarius et quilibet alius notorius peccator honorat propter diuitias et vestes:

precepto

cur nō sacerdotes potius: quos dñs tātis excellentijs et nominib⁹ honorauit: vt p̄ter xi. q. j. c. sacerdotibus: vbi dicit q̄ tantam reuerentiā deus sacerdotib⁹ impedit q̄ in diuinis eloquijs eos aliquando appellat deos: vt patet in veteri lege: applica eum sc̄z iuraturū ad deos. Et iter. Dñs nō detrahēs. Aliquādo etiā angelos appellat et tō cum constantino principi vt ibidē subdis accusatiōes oblate erāt: scripto contra ep̄os libellos accusatiōis accepit: et ep̄os qui fuerant accusati cōuocans in eorū conspectu libellos incendit dicēs: Ite et inter vos causas vestras disponite: q̄ dignum nō ē vt nos iudicemus deos. Verūtamen si moribus sordideant et vestibus splendēat vtrūq̄ abominabile est apud deū: q̄ ex h̄ iudicet in omnibus eorū intentio curua: q̄ nō sint in ornatu vestriū querere diuinam gloriā sed p̄pitiā. Nihil tñ ad te: cui p̄cipit nō iudicare sed obedire p̄positis: nō soluz modestis s̄ et discolis. Et si causaris d̄ vltima eorū et p̄p̄lo dispendio in collatōe sacramentorū tibi respondeat in decretis. j. q. j. c. Dicitū est q̄ dñs ita gratiam tradidit p̄ ministeriū ordinati transfudit hominib⁹: vt nec volūtas sacerdotis obesse aut p̄desse possit: sed meritum benedictionē poscētis sicut cayphas p̄pter pontificiū p̄phetauit: p̄pter qd̄ ostenditur sp̄m̄ sanctū donatorē gratiā nō personā sequi aut digni vel indigni sed ordinē traditionis: vt quib⁹ aliq̄s boni sit meriti: nō tamē possit benedicere nisi fuerit ordinatus ad officiū: ministerij aut dei ē effectum tribuere benedictionis.

Similiter q̄ri potest: vtrū licitum sit religiosi portare p̄ciosas vestes vel etiam nimis viles: p̄sertim cum dicat Augu. de sermone dñi in monte: Itē in solo rerū corporalium nitore atq̄ pompa: sed etiam in ip̄is sordibus atq̄ luctuosis vestibus esse posse iactantiā et eo periculosiorē: quo subnoīe seruitutis dei decipit. Et tō dicit Ambrō. j. de offi. q̄ decor corporis ad iunctus eē debet cōmuniū vestibus: vt honestati atq̄ necessitati nihil desit: nihil accedet nitori. Ad qd̄ dicendū fm̄ Tho. scda scde. q. clxix. q̄ p̄cipue cōpetit vilibus vestimētis uti his qui alios verbo et exemplo ad penitentiā hortant: sicut fuerūt p̄phete: d̄ quibus dicit ap̄ls Heb. xi. Circūierunt in melotis in pellibus caprinis. Quorū imitatores debent eē omnes religiosi. Sc̄z cur non possit singulis certa regula dari: ideo

eōsistere in eoz regulis et cōstitutionibus approbatis: ad qd obligantur debent: videde e pstitutionib⁹. li. vi. c. j. Possunt tamē in vtroq; peccare scz in supabundantia et defectu. Et licet plus in abundātia peccare videant: tamē in defectu etus pōt eē duplex inordinatio fm affectū. Primo ex negligentia ex pte hominis qui non adhibet studiū vel laborem ad hoc q vtat exteriori cultu sicut oportet. Dicit enī pbs. vij. ethicoz q ad mollicie pertinet q aliquis trahat vestimentū per terram: vt nō laboreret eleuādo. Secūdo ex eo q ordinat illuz defectum ad vanam gloriā et iactantiam et ypocritism et simulationē vt sic se ceteris pferat: et sic ē vitiū superstitionis: de quo dicit Aug⁹. de doc. christia. Quisq; restrictius rebus vitis q se habeant mores eoz cum quib⁹ viuit: aut tēperās ē. s. hoc faciens ppter macerationē carnis vel humillationē spūs. sequit. Aut supersticiosus.

Deniq; queri pōt: vtrū ornatus mulierū fieri pōt sine peccato: pserim cū dicitur. j. pbs. iij. Quaz si mulierū non sit capillatura extrinsec⁹: aut circūdatio auri aut indumentū vestimētoz cultus. Vbi dicit glo. Cypriani. Serico et purpura indute christum sincere induere non possunt: auro et margaritis adornate et monilibus: ornamenta mentis et corporis perdiderūt. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra: q circa ornamentum mulierū eadē sunt attēdenda: que supradicta sunt circa exteriorē cultū in generali. Et insuper qdā aliud speciale scz q mulierū cultus viros ad lasciniā puocat: et iō magna ē differentia inter coniugatas et innuptas. Itā fm aplm que nupta ē cogitat q sunt mundi et quō placeat viro: et ideo si ad hoc se mulier ornet vt viro placeat vel honorē pseruet: hoc pōt facere absq; peccato dūmodo fiat decenti mō fm cōsuetudinē cōmunē patrie: nō tamē vt alteri placeat. Culus rō ē: qz sicut quilibz christianus conari debet iugiter vt in omnib⁹ actibus diuinā capret cōplacentiā: ita mulier legitima in oibus motibus suis conari debet ad viri sui cōplacentiā: vt ex hoc amor mutuus figuret: et thori fides integre seruet: q si faceret ad alteri⁹ cōplacentiā: peccatū illius multipliciter ppter mētam fidē angere. Ille vero mulieres q viros nō habēt nec habere volunt: aut sūt in statu nō habendi: nō possunt absq; graui peccō appetere placere viroz aspectibus

ad cōcupiscendū: qz hoc ē eis dare incentiuum peccandi: citius enim cōcupiscuntur innupte q; iugate: qz libere: et vt frequenter qrit placere nō vni s; plurib⁹: q si nō lūt cōcupiscere volūt tñ cōcupisci: qz ad hē cōponūt vt amabiliōres et acceptiores videat: qz nō soluz in plateis et choreis: imo etiā in ecclia corda viroz obnubilāt et vulerāt dū eis nūc colore roseo: nūc familiarī colloquio: nūc manuū inlectiōe: nūc vultus cōpositiōe: nūc oculoz lascina intuitiōe: laqueū et ruine occasione pstat. Et si qdē intētiōe hac se ornēt vt ad sui cōplacentiā puocēt: mortaliter peccant. Si nō oznauerit se ex qdā leuitate vel vanitate ppter quā dā iactantiā: nō tñ excedendo cōmunē cōsuetudinē patrie: tunc nō sp ē mortale. De hoc tñ vide pulchrā distinctionē in s̄mone de trib⁹ pñib⁹ pñie: vbi agit de pmo q inuitat ad statū matrimonij. Ad illud igit. j. pbs. iij. dicit glo. q mulieres eorū q in tribulatiōe erāt cōtēnebāt viros suos: et vt alijs placerēt pulchre se ornabant qd fieri phibuit ibidē apls. In quo etiam casu loquitur Cyprian⁹. In ornatu nāq; tria sūt cōsiderāda: ne. s. p excessū alijs scandalum generet: ne ex modo forma et gestu ad lasciniā alios puocet: neq; pncipalē itētoz a rectitudine deuet. Si qrit: vtrū liceat mulieri vti veste virili. Rñdet ibidem Tho. q cult⁹ exterior: dz cōpetere pditioni psonē fm cōm cōsuetudinē: et s; rōnabiliter qz cōis habit⁹ vtriusq; sex⁹ maximā daret occasionē lasciuie: et iō de seviriosū ē q mulier vtat veste virili vel ecōuerso: nisi ppter aliquā necessitatē aut cām rōnabilē: tūc enī i illo casu qñis phibitū videat. Deu. xxij. Itō induat mulier veste virili: nec vir veste muliebri: s; enī spālīe phibet i lege: qz gētiles tali mutatōe habit⁹ vrebāt ad idolatrie superstitionem. Ad a nobis avertat iesus christus.

De vana gloria: inobedientia: cōtētiōe et iactantia: Sermo XXV

On facies omnem

n similitudinē. et. Exod. xx. Post inuestigationē regine virioz q ē superbia. Prosequendū est de filia ei⁹ pūmogenita que imēdiate ab ipa orit scz inani gloria: quā Brego. ponit capitale vitium et pūmū inter ea. Pro quo sciēdūz q licet supbia et inanis gloria vident⁹ esse

De decalogi

precepto

vnū ⁊ idē pētū: qz vtrōqz ē appetitus
pprie excellentie: tñ in hoc differūt: qz su-
perbus sibi magn⁹ intus apparet: sed va-
ne glōsus magnus apparere desiderat in
alioz estimatione ⁊ hoc indebite: vel ex p-
te rei de qua quis glōriā querit: puta d eo
qd nō ē: vel de eo qd nō ē glōria dignū: sic
de aliqua re fragili ⁊ caduca: vel ex parte
eius a quo quis glōriā querit: p uta hoīs
cuius iudiciū non est certū. De quibus d-
Job. xij. Dilexerūt magis glōriā hominū
qz dei: vnde ppter hoc nō audebāt osten-
dere se credere in christū ne extra synago-
gā fierēt sicut mlti verēcūdāter christiane
vivere ne forte detrimentū pariant huma-
ne glōrie: vel etiā ex parte ipsius qui glō-
riam appetit: quia videlicet appetitū glie
sue nō refert ad debitū finem: puta ad dei
honorē vel pximi salutē: ptra illud Mat.
v. Alideant opa vestra bona ⁊ glōrificent
patrē vestrū qui in celis est. Et qz qd quis
magis colit ⁊ amat hoc illi d- est: iō vanū
glōsus in oībus qrens glām suāz nō dei
pprie peccat p primū pceptū quo precipi-
mur nō hēre deos alienos nec colere. omnē
filitudinē. Hic queri pōt: vtrū appeti-
tus vane glōrie vel inanis glie sit peccatū
mortale: psertim cū quicunqz sibi surripit
qd ē dei ppatum: mortaliter peccat: sed p
appetitū inanis glie quis sibi attribuit qd
ē ppatū dei: qui dicit Esa. xlij. Glōriā meā
alteri non dabo. ⁊ Paulus. j. ad Timo. j.
Regi seculoz immortalī ⁊ c. Ad hoc respon-
det cōpendiū the. li. liij. c. xxiij. qz vana glia
ex genere suo ē veniale: qz genus opis su-
mū ex obiecto. Vanū autē fm se nō est ob-
iectū mortalis peccati s veniale: cū q laus
vana sit obiectū hui⁹ pētū: pz q nō sp ē mor-
tale. Erit tñ vana glia mortale dupliciter.
Prō rōne finis ppter quē laus appetit
tūc opus qd ad ei⁹ formale tale manet
qle ē illud ppter qd appetit. Prō q scien-
dū q duplici fine laus appetit. Prō ad
vitandū malū infamie: ⁊ hoc ē puidētie:
sicut Samuel se laudavit corā filiis isrl. j.
Regū. xij. in illud Eccl. xij. Curā habeto
de bono noie. Scōdo ppter vtilitatē aliquā
spūalē vt ē glia dei vel edificatio pximi:
qd ē charitas: sicut Paulus se cōmēda-
uit. ij. Cor. xij. ⁊ alios instruit ad Ro. viij.
Prōvidentes bona nō solū corā deo s et
am corā hoīb. Licet em̄ ad pfectionem
hoīs nō ptnet qz ab alijs cognoscatur: ⁊ iō
p se nō ē appetendū: appeti tñ pōt in qtuor

ē vtile: ad hoc qz dñs ab hoīb glificet: vt
ad h vt hoies ex bono pficiant qd in alio
cognoscūt: vt ad h qz ipse hō ex bonis que
cognoscit p testimoniū laudis aliene stu-
deat in eis pseuerare ⁊ ad meliora pficere
⁊ fm h fm Tho. Laudabile ē qz curam ali-
qz adhibeat de bono noie: ⁊ q bona pui-
deat corā hoīb: nō tñ q in hoīm laude
delectet inaniter. Tercio appetit laus p-
pter lucrū auaricie: sicut pharisei q deuo-
rabāt domos viduaz simulātes lōgā ora-
tionē: vt d- Matth. xxiii. ⁊ hoc ē mortale
pētū. Et idē intelligendū ē qñcūqz morta-
le pētū ponit finis alicui⁹ opis. Quarto
appetit laus ppter aliquē actū ventalis
pētū: sicut qñ quis laudari vult eo q vent-
aliter in laude delectet: ⁊ hoc ē pētū veni-
ale ⁊ sepius inuenit in seruis christi. Ad
Thy. sup Mat. dicit: qz cū cetera vitia lo-
cū habeant i seruis diaboli: inanis glia lo-
cū hz etiā in seruis christi. Si fm Au-
gu. cui⁹ facile ē laudē nō cape dū negat:
difficile tñ ē ea nō delectari cū offert: vñ
significat p puluerē: de q Mat. x. d- aplis
Excute puluerē de pedib⁹ vris. Sic enī
Greg. qz p dicationē vix sine aliq mixtione pul-
ueris transit: p dicationē em̄ aut ad indignatū
unē trahit si cōtemnit: aut aliquā inanem
glōriā acdit si ab auditoribus honorat.
Scōda vana glia mortale erit pētū rōe ope-
ris p qd vel in q laus glie qrit: ⁊ hoc tri-
pliciter. Prā qñqz laus qrit p opa illicita:
⁊ tunc tale ē peccatū quale ē illud op⁹ illi-
citū. s. mortale vel veniale. Et idē ē intelli-
gendū qñ sic finē ponit in vana glia: qz p
ea psequēda nō pmitteret facere etiam
q sunt ptra deū: tūc em̄ est mortale. Aliqñ
vero laus qrit p opa ex se indifferentia: ⁊
sic ē pētū veniale: nisi talis finis ponere
in laude: sicut iā supra dictū est: sicut ē hēre
diuitias: vestes pcciosas cū abusu talū in
laudē veniale. Verūtū si talia de se ordina-
ta sunt vt sint occasio mortalis pētū: fm q
mulier ornata meretricio pparat ad capie-
das aīas: vel si factū illud sit illicitū ex p-
hibitiōe supioris: vt torneamēta cū excede-
rent pceptū ecclie: sic sunt pētū mortalia.
Quis etiā qritur laus p opa virtutū ⁊ h
ptingit dupliciter: qz vel appetit⁹ laudis ad
lungit opī virtutū tanqz incidēs: sic ptnit
gl in cantu vel p dicationē ⁊ tūc ē veniale:
vel laus ē finis pncipalis intētus opantis
vel opate virtutis: ita qz cōstituat ibi finē
vltimū ⁊ sic ē mortale pētū: qz tūc inheret

*Ita ppter pul-
verē p hōi*

et tãq̃ vltimo finit. Et nota q̃ maioris pctm̃
ē gloriari de bono spūali q̃ de bono tpali
eo q̃ minus appareat et q̃ tpale: vñ tã de/
testabile vitiū est q̃ opus virtuosū amit/
tit vñ mercedi vitaz eternam si ppter in/
anem gloriā fiat etiaz si illa inanis gloriā
non sit morale pctm̃: vt dicit sanct⁹ Tho.
scdā 2. q. cxxxi. Et b̃ inuitit dñs Martb.
vj. dicēs. Attēdite ne iustificā vram facia/
tis coram hoīb⁹ vt videamini ab eis: alio/
qn mercedē nō habebitis apud deū q̃ i ce/
lis est. Ad maiorē autē euidētiāz huius
q̃ri pōt quot sunt filie vane glorie cū sit vi/
tium capitale. Ad hoc dicendū: q̃ Greg.
xxj. moral. ponit septē filias vane glorie:
q̃ sunt inobediētia: p̃tētio: iactantia: hy/
pocrisis: p̃tinacia p̃prie sentētie discordia
volūtātis ab alijs: ⁊ nouitatū p̃sumptio.
Quaz sufficientiā Tho. scdā 2. q. cxxxi
sic declarat dicēs: q̃ illa vitia q̃ de se nata
sunt ordinari ad finē alicuius vitij capita/
lis dicunt filie illi⁹ vitij capitalis. Finit
autē inanis glorie ē manifestatio p̃prie ex/
cellētie. Et ad hoc hō pōt tendere duplici/
ter. Vno modo p̃ verba directe: ⁊ sic est ia/
crantia vel p̃ facta: q̃ si sunt vera habētia
aliquā admirationē ē p̃sumptio nouitatum
q̃s hoies magis solent admirari. Si vero
p̃ facta ficta: sic ē hypocrisis. Alio modo
nititur alijs manifestare suā excellētiāz
indirecte offēdēdo se nō esse minorē alio:
⁊ hoc q̃drupliciter. Primo q̃tū ad itelle/
ctum: ⁊ sic ē p̃tinacia: p̃ quā hō nimis inni/
titur sue sentētie: nolēs cedere sentētie me/
liori. Secūdo modo q̃tū ad volūtātē: ⁊
sic ē discordia: dū non vult a p̃pria volun/
tate discedere vt alijs p̃cedet. Tercio mo/
do q̃tū ad locutionē: ⁊ sic ē p̃tētio: dum
aliq̃s clamorose vbi⁹ p̃tra alium litigat.
Quarto mō q̃tū ad factū: ⁊ sic ē inobedi/
entia: dū q̃s non vult exequi supioris p̃re/
ceptū. Ad singulas igit filias pessimas
detestabilis matris discutiēdas: primo q̃/
ri pōt de inobediētia q̃ est prima filia in/
anis glie: vñ sit grauissimū peccatū p̃ser/
tin cū dicit. i. Reg. xv. Quasi pctm̃ ario/
landi ē repugnare: ⁊ quasi scel⁹ idolatrie
nolle acquiescere: sed idolatria ē grauissi/
mū pctm̃ vt dictū est. Ad hoc rñdet Astē.
li. ij. q̃ graui⁹ est pctm̃ p̃tēnere p̃cipiētes
q̃ p̃ceptū: i. ideo grauiora sunt q̃ sūt p̃tra
p̃sonā p̃cipiētis vt blasphemia ⁊ homici/
diū q̃ iobediētia. Et illa dictio q̃si i aucto/
ritate allegata: nō ē nota eq̃litate sed simi/

litudinis: qz inobediētia redūdar ī ptem/
ptu dei: sicut idolatria: ē ī idolatria mag⁹.
An fm qdā inobedientia exhibitā plato
nō est fm se pctm mortale: nisi sit q̄ pceptū
obligatorū: multa nāq̄ pter pceptūz fūit
que tū nō sūt q̄ pceptū: nā ipe platus ideo
mandatū tempat: qz nō vult subditū p q̄/
libet leui causa exponere discrimini pecca
ti mortalis. Et dixi notanter fm se: qz ex
animo nō obediētis simplici mādato pos
set fieri pctm mortale si faceret cū tali con
tēptu autoritatis plati: q̄ intēderet ei non
obedire etiā si p̄cipet ei qd simplici mā
dato: s; qz de hoc in pcepto de honore parē
tū fiet mentio. Hic causa breuitatis supse
deo. Sedo qri pōt de secūda filia que est
ptentio vtrū scz est pctm mortale: p̄sertim
cum legis facta ptentio iter discipulos ie
su Luc. xxiij. Quis eoz videref ē maior:
nec p̄sumit q̄ discipuli tunc peccauerunt
mortalitē. Ad hoc r̄idet sanct⁹ Tho. scda
2^a. q. xxxviij. q̄ ptēdere ē p̄tra aliquē ten
dere in locutioe. Cōtrarietas q̄ locutiois
pōt attēdi duplici. Ano modo q̄ ad intē
tionē ptēdentis: vtz scz aliq̄ cōtrariatur
veritati qd est vitupabile vel falsitati qd
est laudabile. Alio mō q̄ ad modū vtz
scz talis mod⁹ p̄trariandi pueniat p̄sonis
r̄ negocijs: qz tunc ē laudabile. Sic igitur
p̄cludendū ē: q̄ si ptentio dicat impugna
tio falsitatis cū debito mō acrimonie: sic ē
laudabilis. Si aut accipiat contentio fm
q̄ importat impugnationē falsitatis cū in
ordinato modo: tūc pōt ēē veniale: nisi for
te tanta fiat inordinatio in ptendendo q̄
ex hoc genere scandalū aliorū. Unde. ij.
Tim. ij. dicit apls. Moll verbis conten
deres: ad nihil enī vrile ē nisi ad subuersi
onē audientū. An discipuli in sua ptenti
one non excusant a veniali: qz licz nō ptē
lebant cum intētio impugnandi verita
tis: eo q̄ vniūquisq̄ defendebat qd sibi
ex videbat: erat tū in eoz cōtentione in
ordinatio: qz cōtendebant de quo nō erat
ptendendū scz de p̄mario honozis: nō dū
nī spūales erāt vt dicit ibidez glo. r̄ ideo
nī cōpessunt eos. Si deniq̄ accipiat cō
tentio fm q̄ importat impugnationē verita
tis r̄ inordinatū modū: sic ē mortale pecca
ti et sic diffinit ab Amb. Cōtentio est in
uagatio veritatis cū p̄fideria clamoris.
Et sic ē filia vane gl̄ie ex q̄ mouet ad defe
rendū vbiis p̄tē r̄ opinione suā: vnde fm
ōpletā rōnem ptentiois put. est peccatū

agris taro
in alio glo
fit y va

Directe et fu
 et en tana q
 si sunt

Indizote,

Q. fida lū. q. i. p. o. r. i. s.

Being ad interducing the 6 plurima
 Being ad voluuntatis exco 6 de fide
 Being ad loquens ex fide 6 qto uno
 Being ad factum the 6 in v. 6 de

De decalogi

precepto

mortale: ille p̄cedit iudicio: q̄ iusticie x̄i
tate impugnat: et ille p̄cedit in disputa: iōe
q̄ itēdit ipugnare veritatē doctrinē: volēs
vincere cū clamore cū non pōt rōne. Et ve
nit ex appetitu vane gl̄ie et supbie p̄sumēs
de se magna et de alijs parua et loquit de fa
ctis suis: de scia: de potētia: de bonitate:
de sanctitate: et sic de alijs p̄ponere. Et ve
nit ex arrogātia. Tāta ē etiā labes huius
vitij q̄ talis phibet ordinari: vñ. xlvi. di.
q̄. j. dicat. Ecce q̄liter litigiosi phibent in
epos ordinari: q̄ scz cum austeritate impe
rant. Sequit̄. Est et alia h̄mōi phibitiōis
causa: litigiosi nāq̄ vel adulationē aīos p̄n
cipū sibi p̄ciliant: vel supioribus suis de
trahēdo infamie notā ingerūt vel inē fra
tres discordiā seminando seditiōes facere
nō cessant: q̄ oīa in platis dānabilia eē p̄
bant. Deniq̄ q̄ri pōt de tertia filia vane
glorie q̄ dicit iactātia qd sit fm diffinitio
nem. Ad hoc r̄ndet Aist. li. ij. rl. xviii. q̄
iactantia ē ostentatio pprie laudis cuz ve
ritas nō subsistit. Et ideo phus in. ij. et. iij.
ethico. eā opponit veritati. Et dicit a no
mine arrogātia cū q̄s attribuit sibi quod
nō habet. Q̄nq̄ tñ extēso noīe dicit ostē
tatio vana pprie laudis etiā cū x̄itas sub
est vt dicit Grego. fm illud. j. Cor. iij. Si
accepisti: qd gloriaris q̄si nō accepis. Tñ
hic pōt dici iactantia de eo qd nō est: licz
enī habeat bonū a se nō tñ habet quod ha
bet et tñ iactat se q̄si haberet a se: vnde dic̄
Tho. scda 2. q. cxij. q̄ iactantia pprie vi
des importare q̄ hō x̄bis se extollat: illa
enī q̄ hō vult longe iactare in altū eleuat:
tūc aut p̄pe q̄s se ex tollit: q̄n d se aliqd su
pra se dicit. Qd qdem p̄tingit dupliciter.
Itā aliqñ q̄s loquit de se nō qdē supra id
qd est i se s̄ supra id quod hoīes opinātur
de eo. Quod apl̄us refugies dic. ij. Cor.
xij. Parco at ne q̄s me existimet sup id qd
videt in me aut audit aliquid ex me. Alio
modo p̄ verba se q̄s extollit loquens de se
supra id quod i se ē fm rei x̄itatē. Et quia
maḡ ē aliquid indicādus fm q̄ i se est: q̄
quod ē i opinione alior: inde ē q̄ maḡ p̄
prie dicit iactantia q̄n q̄s se effert supra id
quod in ip̄o ē q̄ quod ē in opinione alior
lz vtroq̄ mō iactantia dici possit. Queri
pōt igit̄: vtz iactantia sit p̄ctm mortale: p̄
ferim cū sit mēdacū qd dā nō at mēdacū
officiosū vel locosū vt p̄tz ex fine mēdacij:
q̄ dic̄ phus. liij. ethic. q̄ iactator fingit de
se maiora existētibz: quā doq̄ nulli⁹ gra

tia q̄nq̄ gr̄a honoris vel glorie: q̄nq̄ gr̄a
argenti: et sic p̄tz q̄ nec est mēdacū iocōsū
nec officiosū: relinquit q̄ q̄ sit mendacuz
p̄niciosum. Ad h̄ r̄ndet sanct⁹ Tho. vbi s̄.
q̄ mortale peccatū est quod p̄trariat cha
ritati. Iactātia ergo cōsiderari pōt dupli
citer. Ano mō fm se put ē quoddā mēda
ciū: et sic q̄nq̄ ē mortale: q̄n scz quis de se
iactanter p̄fert quod ē p̄ gloriā dei: sicut
ex p̄sona regis cui d̄r Ezechiel. xxviii. Ele
uatū ē cor tuū et dixisti deus ego sū. Vel p̄
charitatē p̄mi scz cuz q̄s iactādo seipm
p̄umpit in cōtumelias alior vt habetur
Luc. xviii. de phariseo: q̄ dicebat. Non sū
sicut ceteri hoīm et. Q̄nq̄ vero est p̄ctm
veniale: q̄n scz quis de se talia iactat: q̄ ne
q̄ sunt d̄ deū neq̄ p̄ p̄mū: tunc enī nō ē
mendaciū p̄niciosū: s̄ vel reducū ad men
dacū iocōsū: q̄n scz aliq̄s se iactat q̄si ex ip̄o
delectat⁹: hoc ē enī quoddā vanū: nisi
forte talē delectationē diuine dilectiōi p̄e
ferret: vt p̄pter h̄ del p̄cepta cōtemneret:
sic enī eēt p̄ charitatē dei: in quo solo mēs
nra debet quiescere sicut i ultimo fine. Al
reducū ad mēdacū officiosū cuz se iactat
ad hoc vt lucrum vel gloriā acquirat: dū
modo fiat sine dāno alior. Alio modo p̄
iactātia cōsiderari fm suā causam scz sup
biam vel appetitū lucri vel vane glorie: et
sic p̄cedit ex supbia vel vana gloria: que
si sit mortale p̄ctm erit et ip̄a iactantia mor
tale peccatuz. Si vero p̄cedit ex appetitu
lucri ad deceptionē et dānū p̄mi: quod
multipliciter cōtingit in mercatoribz: tūc
etiā est mortale peccatū. Dicit enī phus
liij. ethic: q̄ turpior est q̄ se iactat causa lu
cri q̄ q̄ se iactat causa gl̄ie et honoris. Et
si q̄rit: an p̄fectoz sit vitare iactantiā sine
ostērationē. Ad h̄ r̄ndet Alex. angli. q̄ lz
omnes declinare p̄nt opis ostērationem p̄
sermonē q̄n tñ ē ostēratio opis p̄ sermonē
nō tñ est quozlibet s̄ p̄fectoz vitare vane
gl̄ie motum: q̄n fuerit ab alijs ingesta lan
datio: vnde Greg. dicit q̄ valde p̄fectoz ē
ostēso ope gl̄iam actiōis nō q̄rere: vt de il
lata laude nesciāt p̄uata exultatione gau
dere: et ideo opa studio occultē necessita
te publicent: et eoz occultatio sit custodia
ppria: et eoz publicatio vtilitas aliena.
Ad laudem dei.

De ironia: hypocrisi: p̄tinacia:
discordia et p̄sumptiōe nouitātū:
Sermo XXVI

De facies omnem

n similitudinē et. Ego. xx. Cum in
 fine sermonis pcedētis dictū sit d
 vitio tactantie: q̄ scz q̄s attribuit sibi qd nō
 habz. Hui⁹ occasiōe q̄ri p̄t d ironia p quā
 q̄s de se fingit vel dicit minora q̄ sit in ve
 ritate: vtz scz sit p̄ctm: p̄sertim cum dicat
 Greg. in epla ad Aug. angloz ep̄m: q̄ bo
 nax mentū est ibi suas culpas agnoscere
 vbi culpa nō ē. Ad h̄ dicēdum q̄ sit: qz oē
 mēdaciū ē p̄ctm: vñ. xxi. q. v. dicit Amb.
 c. Lauete fr̄es mēdaciū: qz oēs q̄ amant
 mendaciū filij diaboli sūt: nō solū i falsis
 vbiis: s̄ etiā in simulatis opib⁹ mēdaciū
 est: mēdaciū nāq̄ est ch̄ristianū se dicere et
 opa ch̄risti nō facere: mēdaciū ē ep̄m sacer
 dotē vel clericū se p̄fiteri: et huic ordini cō
 traria opari. Hui⁹ cū dicat apls. Cōfite
 tur se nosse deū: factis aut negat. Et Aug.
 de verbis apli qd habet. xxi. q. ij. c. Cum
 humilitat⁹ causa mētiris: si nō eras p̄ctōz
 aīq̄ mētiris mētiedo efficiet⁹ qd euitaras
 veritas i te nō est nisi ita te dixeris pecca
 torē vt etiā esse cognoscas. Sequitur. Nam
 quō ē humilitas vbi regnat falsitas. Quō
 igit saluat⁹ verbū Greg. qd ponit. v. di. c.
 ad eius: vt q̄s cognoscat culpā vbi culpa
 nō est. Dicēdū fm glo. sup illud: cū humi
 litatis causa mētiris: qz pōt i genere q̄s se
 dicere peccatozem: qz nemo sine crimine vi
 uit: et recognoscēdo in se culpā esse nō pec
 cat: dūmodo credat hoc eē vtz: vt pr. ij.
 q. vij. c. q̄. In glo. Sed spāliter dicendo
 aliqd p̄ctm de se cui⁹ p̄trariū est vtz: mor
 taliter peccat. Sed obijci⁹ de sacerdotē ce
 lebrāte q̄ oīa crimina de se spāliter p̄fitec
 in p̄ncipio misse. Sed dic q̄ id facit: in p̄so
 na eccl̄ie: nullū enī vitū est qd nō rep̄at
 in aliquo membro eccl̄ie. Vel dic vt dicit
 Aug. q̄ i vno p̄ctō multa possunt notari.
 Cū enī q̄s peccat mortaliter: cōmittit ho
 micidiū occidendo aīam suā: cōmittit fur
 tum quia se subtrahit deo: cōmittit adul
 teriū qz recedit a deo et fornicat cū diabo
 lo: cōmittit piurū qz fidē p̄missam in ba
 ptismo nō fuat: qd dic et in oībus vitijs in
 q̄b⁹ homo miser peccare pōt: hec ibi i glo.
 Ad maiorē tñ euidentiā hui⁹ vitij quod
 est ironia sciēdū fm Tho. scda. 2. q. cxiiij.
 q̄ hoc q̄ aliqui de se minora dicāt p̄tinge
 re pōt dupliciter. Ano mō salua veritate:
 dum scz maiora q̄ sūt in ip̄is reuēcēt: qdam
 vero minora detegūt et de se p̄ferūt: q̄ tñ i

se esse recognoscūt: et sic minora de se dice
 re non p̄tinet ad ironiā nec est peccatū fm
 genus suū: nisi p̄ alicuius circūstantie cor
 ruptionē. Alio modo dicit minora quis a
 veritate declinās: puta cū asserit de se ali
 quid vile quod in se non recognoscit: aut
 cū de se negat aliqd magnum qd tñ percl
 pit esse i seip̄o: et sic p̄tinet ad ironiā et sem
 per est peccatū. Tactantia tñ grauius est:
 qz ironia et tactantia circa idem mentiunt⁹
 verbis vel q̄buscunq̄ exterioribus signis
 scz circa additionem p̄sonē et q̄tum ad hoc
 sunt equalia: s̄ vt in plurimū tactantia p̄ce
 dit ex motiūo turpiori scz ex appetitu lu
 cri vñ honoris: ironia vero ex hoc q̄ fugit
 licet inordinate per elationē alijs grauis
 esse. Et fm hoc phus dicit: q̄ tactantia gra
 uius est peccatū q̄ ironia. Cōtingit tamē
 q̄nq̄ q̄ aliquis minora de se fingit ex aliq̄
 alio motiūo scz ad dolo se decipiendum: et
 tunc ironia grauior ē: vnde Eccl̄. xix. Est
 qui nequiter se humiliat et interiora eius
 plena sunt dolo. Deniq̄ aliquādo in vno
 facto qdam incurrūt vitij ironie et tactan
 tie simul: cum scz per aliquā corporalē ab
 iectionem ostētare intendūt aliquā excel
 lentiaz spūalem: de q̄bus ait dñs Matth.
 vj. Qui exterminant facies suas vt appa
 reant hominib⁹ ieiunātes: abijciunt enī et
 despiciūt se in cibo: potu: vestib⁹: et simili
 bus corporaliter: vt laudentur et eleuent⁹
 spiritualiter: et illi grauius peccāt. His
 vitijs pcedendum est de quarta filia vane
 glorie que dicitur hypocrisis: de cuius de
 testabilitate dicit Aug. et habetur. xij. q.
 j. c. certe. Ego sum qui statueram nullum
 ordinare clericum: nisi qui mecum vellet
 manere: aut si vellet a p̄posito discedere
 recte illi tollerem clericatū. Ecce in cōspe
 ctu dei et vestro muto consiliū qui velint
 habere aliquid p̄p̄tū quibus non suffi
 cit deus nec eccl̄ia eius maneat vbi volūt
 et vbi possunt non eis auferā clericatum:
 nolo habere hypocritas: malum esse quis
 nesciat: malum est cadere a p̄posito si p̄p̄t⁹
 est simulare p̄positum. Et post pauca. Si
 foris non seruat sanctitatē dimidiū cecidit.
 Si intus habuit simulationem totus
 cecidit. Glo. Deus enī ē per hypocrisim
 peccare q̄ manifeste: vt patet extra de he
 ref. c. cum ex iniuncto. Sicut plus ē vene
 no occidere q̄ gladio. L. de malef. l. j.
 Ad maiorem tamen euidentiā sciendū:
 q̄ fm Iñd. i li. ethymol. hypocrita greco

facies q̄stionis facies
 in p̄ncipio misse fal
 raq̄ in p̄ncipio

tio fert ad utrūq; vt scz qđ nō curat facti-
tate habere s̄ solū sanctū apparere: sicut ac-
cipi p̄sumit in sacra scriptura: sic manifestū ē
qđ q̄ sit mortale pctm̄. **I**llū enī p̄uaf
totaliter s̄ctitate nisi p̄ peccatū mortale:
nec solū mortale s̄ etiam detestabile: quia
Iob. ij. dicit glo. q̄ simulata eq̄tas non est
eq̄tas s̄ duplicatū peccatuz. Si vero talis
hypocrita dicat q̄ sanctitatē intēdit simu-
lare: a q̄ deficit p̄ peccatuz mortale: tūc q̄-
uis sit in pctō mortali ex q̄ p̄uaf s̄ctita-
te vite: non tū ip̄a simulatio ē ei semp pec-
catū mortale: s̄ q̄h̄q; veniale: qđ discernē-
dū ē ex fine: q̄ si p̄traria charitati dei vel
p̄ximī: puta si simulat s̄ctitatē vt falsam
diffeminet doctrinam: vel vt adipiscat ec-
clesiasticā dignitatem indignū vel q̄cūq;
alia bona tp̄alia in qđ finem p̄stituit erit
pctm̄ mortale. Si v̄o finis intenti non re-
pugnat charitati erit pctm̄ veniale: vt cuz
qđ i ip̄a fictiōe delectat. Cōtingit tñ q̄h̄q;
q̄ qđ simulat p̄fectionē sanctitatē q̄ nō est
de necessitate salutē: ⁊ talis simulatio nec
semp ē mortale: nec semp ē cū pctō morta-
li. Et addit **Asten.** q̄ si qđ simulat s̄ctita-
tē ad dei honorē ⁊ p̄mox salutē vel edifi-
cationē: nō peccat s̄ etiā meref si ē i chari-
tate: vt cuz qđ ad edificationē magis reli-
giosum fē oñdit cozā secularib⁹ vel extra-
neis q̄ cozā fratrib⁹. **Denig** eē de imu-
neciaz. I. c. pleriq; dicit **Inno.** q̄ hypocri-
ta sub noīe boni christiani bona p̄q̄res: te-
net ad restitutionē. **xljij. q. v. c.** nō sane: nō
tñ illi q̄ dedit: q̄ p̄secutus est mercedē suā
s̄ paupib⁹ vel alijs pijs locis erogare pōt.
P̄inde circa q̄ntā filiaz q̄ p̄tinacia dē-
q̄ri pōt qđ sit. Ad b̄ dīcēdū: q̄ p̄tinacia v̄l
p̄tinax dicit ille q̄ factū suū malū v̄l dictū
p̄tinacit defendit ne videat errasse. Et op-
ponit p̄seuerantiē: qđ sit p̄tz. **Idē Aug.** i l. i.
de p̄seuerantiā dīcē: **Afferim⁹** donū dei eē p̄-
seuerantiā: q̄ v̄lq; i finē p̄seuerat i christo. I.
in d̄tute q̄ p̄sistit i medio. Dicit enī **Tulli⁹**
i rhetor. sua q̄ p̄seuerantiā ē in rōne h̄i p̄si-
derata stabilis ⁊ p̄petua p̄mālio. Et habet
duo vitia opposita. P̄mū dē mollicies si
cut dicit p̄bus in. vij. ethicor⁹: q̄ molli op-
ponit p̄seueratiū. Quod doctor sanctus
scđa 2. q. cxxvij. sic declarat: dicens: q̄
laus p̄seuerantie in b̄ cōsistit: q̄ aliqđ non
recedit a bono p̄pter diuturnam tolerantiā
difficiliū ⁊ laboriosozum: cui directe v̄l
def̄ opponi q̄ aliqđ defacili recedat a bo-
no: nō aliqđ difficilia q̄ sustinere nō pōt: et

Simulatio { puerile xpm in iohu
 et puerile { iustitias xpm in iohu
 puerile { signatorem xpm in iohu
 Duplitas {

hoc ptinet ad rōnem mollicies: qz molle dī
cīf qd facile cedit tangenti. vii. j. Cor. vi.
Nec adulteri nec molles. i. muliebria pa-
tietes. i. incōstantiā animi et etiā qnqz imū-
dictā corpis: qz mollicies qnqz causat ex
naturalī dispositiōe qua scz habēt animū
min⁹stantem ppter fragilitatē cōplexio-
nis: et hoc modo cōpant femine ad mascu-
los vt pbus dicit. vii. ethico. Aliqñ vero
ex p̄suetudine: cū enī quis p̄suetus est vo-
luptatib⁹ frui difficult⁹ pōt eaz abstinētiā
sustinere. Nā fm hoc p̄prie mollis dicit⁹:
q̄ recedit a bono ppter tristitias causatas
ex defectu delectationū quasi cedēs debi-
li monētī: et plerūqz ducit ad detestabilem
mollicie corpālis imūdictē. Scdm vitiū
oppositū p̄seuerātie est p̄tinacia: qz sicut p̄-
seuerantia laudat⁹ sicut existēs in medio i
quo p̄sistit virtus: et mollis vitupat⁹ p̄p̄
defectum mediū scz ppter defectum dele-
ctationū qbus carere nō pōt: sic p̄tinax vi-
tupat⁹ ppter excessum mediū p̄seuerās in
p̄p̄tia sentētia plus q̄ oportet. Et sicut p̄se-
ratiā p̄sistit i bono: sic p̄tinax in malo: vo-
lens p hoc suam excellentiam demonstrare
quā nimis appetit: et cōtrariā p̄fusione ni-
mis refugit: et sic orit⁹ ex inani gloria. *Plu-
max* et p̄tinax valde vel imprudenter tenēs
dur⁹: irremediabilis: idocibilis: obstinat⁹: d̄
vīf. i. cle: ex graui. s. sane: et d̄ sū. tri. cle. j.
s. porro. in glo. Sexta dō filia d̄ discor-
dia: q̄ iporat quandā disgregatiōē volū-
tatū: in quātū scz volūtas vni⁹ stat i vno:
et voluntas alterius stat i altero. Qu autē
alicui⁹ volūtas in p̄p̄io sūst: puenit ex
hoc q̄ aliquis ea q̄ sunt sua p̄fert his que
sunt aliorū: qd euz fit inordinate ptinet ad
sup̄biam: et ideo discordia p quā vnusqz
tenet qd suū est: et recedit ab eo qd alteri⁹
est: ponit⁹ a Gregorio filia inanis gl̄ie. Ne-
rūtāmē vt dīc Alstē. li. ij. In quātū discor-
dia ab alteri⁹ volūtatē recedit: hoc ptinet
ad inuidiā et causat⁹ ab inuidiā vt termin⁹
a quo: a vana autē gl̄ia vt termin⁹ ad quē.
Et qz in quolibet motu termin⁹ ad quē po-
tior est termino a quo et finis portior ē p̄nci-
pio: ideo ponit⁹ filia inanis gl̄ie: licz ex
vtrāqz oriri possit fm diuersas rationes.
Vinc qri pōt: vtz discordia sit p̄ctm mor-
tale: p̄sertim cū mortale nō repiat⁹ in vīris
sanctis: s̄ discordia repitur i eis fuisse: qz
dicit⁹ Act. xv. Facta est dissensio in p̄u-
lum et Barnabā ita vt discederēt ab invicē.
Sic etiā Chrysostron⁹ discordabat a qdaz

ep̄o vīro sancto noīe Epiphani⁹: vt p̄t in
eius legēda. Ad hoc rīdet sanctus Tho-
scōa 2. q. xxxvij. q discordia cōcordie op-
ponit⁹. Cōcordia vero causatur ex charita-
te in quātū scz charitas multorū corda con-
iungit i aliqđ vnū: qd est p̄ncipaliter qd ē
bonū diuinū: secundario vero bonū p̄xi-
mi. Discordia ergo ea rōne p̄ctm ē in quātū
hmoī cōcordie cōtrariatur. Sed sciendū:
q̄ hec p̄cordia p discordiā tollit dupliciter.
Vno modo p se: alio mō p accidens. Per
se qdem in humanis actib⁹ et motib⁹ dicit⁹
esse id qd est fm intentionē: vñ p se quis
discordat a p̄ximo quādo sciētē et ex intē-
tiōe dissentit a bono diuinō et a bono p̄xi-
mi in quo p̄sentire deberet: et hoc est p̄ctm
mortale ex suo genere ppter p̄trarietatem
ad charitatē: licz p̄imi motus hui⁹ discor-
die ppter imp̄fectionē act⁹ sūt peccata ve-
nialia. Et ex his p̄t: q̄ facere discordiā p
quā tollit bona cōcordia quā charitas fa-
cit ē grane peccatū. Nā dicit⁹ Prouer. vi.
Sex sūt que odit deus et septimū detesta-
tur anima ei⁹. Et hoc septimū ponit euz q̄
inter fratres seminat discordiā. Porro p
accidēs ex hoc p̄sideratur i humanis acti-
bus q̄ aliquid ē p̄ter intentionē. Nā cum
aliquorū intentio fertur ad aliqđ bonum
qd ptinet ad honorē dei vel vtilitatē p̄xi-
mi: sed vnus estimat hoc esse bonū: alius
aut p̄trariā habet opiniōē: tūc est discor-
dia p accidens p̄tra bonū diuinū vel p̄xi-
mi vtilitatē: et talis discordia non ē p̄ctm
nec charitati repugnat. Et talis discordia
fuit inter Paulū et barnabā: qz vterqz bo-
num itēdebat: sed vni videbat⁹ hoc bonū
esse et aliqđ aliud qd ad humanū defectū p̄-
tinebat. Non enī erat talis p̄trouersia in
his que sūt de necessitate salut⁹: quīs hoc
sp̄m fuerat ordinatum puidētia diuina
ppter vtilitatē inde sequentē. Verūtāmē
si talis discordia esset vel cum errore circa
ea que sūt de necessitate salutis: vñ inde-
bita p̄tinacia adhiberet⁹ ad scandalū alte-
rius vel etiā plurimorū: tūc non excusaret⁹
a mortali. Preterea sicut volūtas hoīs
adherēs deo ē quedā regula recta: a q̄ pec-
catum ē discordare: sic volūtas hoīs deo
p̄traria est qdam p̄uersa regula: a qua bo-
num ē discordare. Et ideo sicut facere dis-
cordiam p quā tollit bona cōcordia ē gra-
ue peccatū: sic causare discordiā per quā
tollit mala p̄cordia scz in mala voluntate
laudabile est. Sicut fecit Paul⁹ iter eos

*p̄seuerantia in bono
p̄tinacia in malo*

Discordia p̄cordie oppo-

De decalogi.

precepto

qui iter se cōcordes erant in malo; dissensi
onem ponēs Act. xxiij. cū clamauit. Fra-
tres ego phariseus sum: filius phariseorū:
speret et resurrectionē mortuorū ego iudico.
Ex his patet qd discordia est ex vnius pec-
cato: puta cū vnus vult bonum cui alter
resistit: quādoq; cum peccato vtriusq; pu-
ta cum vterq; dissentit a bono alterius et
vterq; diligit bonum propriū. Septima
nanq; et vltima filia dicit presumptio noui-
tatū: quia quis noua et insolita dicit vel in-
uenit. Et est duplex presumptio vitiosa sūm
Asten. li. ij. ti. lxj. Vna est que oritur ex pro-
pria virtute: que ē species supbie vel vane
glorie et opponit magnanimitati: qd ponit
modū rationis circa honores: et sic p̄sistit
in medio: non qdem sūm quātitatē eius in
quo tendit qz tendit etiā in maximū: s̄ cō-
stituitur in medio sūm p̄portionē ad p̄p̄iā
facultatem: quia nō in maiora tendit qd sibi
cōueniant. Presumptuosus vero sūm pro-
portionē sue facultatē excedit: et oritur ex
inani gloria. Altera presumptio vitiosa est:
que p̄surgit ex cōtemptu diuine iusticie: qd
si ex sola electione p̄cedit est peccatū i spi-
ritū sanctū: de quo vīsum est alibi: et tūc dī
recte videt oriri ex supbia: quia talē quis
se existimat qd deus cūm etiā peccantē nō
punit vel a gloria nō excludet. Est tamē
tali presumptione desperatio peccatorū: quia vo-
luntas per desperationē totaliter a deo re-
cedit: non enī innitit misericordie quā cō-
temnit: nec iusticie quia quātū potest eam
refugit: per presumptionem autem in deum
tendit licet inordinate. Ad laudē dei.

Sequitur sermōes d̄ p̄cepto sc̄bo.

De iuramēto. Quō licitū sit: et
quā conditiones subintelligūt in iu-
ramēto p̄missorio: Sermo I

Non assumes no-

men dei tui inuānum. Exo.
xx. Hoc est sc̄dū p̄ceptū pri-
me tabule: qd ordinat homi-
nem ad reuerentiā sūme ve-
ritatis. Nam in eo sūm Aug. phibet omne
iuramentū friuolū etiam omne piurium:
vterq; enī qui friuole iurat et qd false iurat
nomē dei sui inuānū assumit: quia p̄mus
sine causa nominat summa veritatē: secū-

das autē eam nominās cōtemnit piurā-
do. Ad maiore autē euidentia sciendū:
qd Henricus de vīmaria p̄ceptum istud tri-
plicit̄ exponit. Vno modo de trāsgressi-
one iuramenti vt sit sensus: non assumes
nomen dei tui inuānū: execrabiler sc̄z p̄-
iurando vel iurādo: vt qd dictum est: qd sal-
se iurat et qd friuole iurat: vterq; nomē dei
assumit inuānū. Secūdo modo exponitur
de voti trāsgressione sua hoc sensu. Nō as-
sumes nomē dei tui inuānū: votū sc̄z tui
deo factū trāsgrediendo. Nam votū ē al-
cuius boni cum deliberatiōe facta dei pol-
licitatio. Ex quo patet qd voti trāsgressio
sub h̄ p̄cepto phibet. Tercio mō exponit
de trāsgressiōe blasphemie et maledictiōis
sic intelligēdo: non assumes nomē dei tui
inuānū. s. in x̄bo maledicto. Deinde q̄ri-
pōt. Cur dominus hūc p̄cepto et etiā primo
et non alijs p̄ceptis addidit cōminationē:
pene. Ad hoc r̄spondet Asten. li. j. ti. xvij. i. fi.
qd ratio huius est: qz pene sūt p̄cipue necessa-
rie cōtra illos qd proueniunt ad malū: vt d̄r
x. Ethico. Et ideo i illis solis legis p̄ceptū
addit cōminatio penarū: in q̄bus erat p̄-
nitias ad malū. Erāt autē homines p̄ni ad
idolatriā ppter s̄uetudinē generalē gen-
tium. Similiter hoies p̄ni sunt ad piurium
ppter iurandi frequentia: et ideo magis cō-
minatio his duobus p̄m̄is p̄ceptis addit
hec ille. Notandū igit q̄tum ad primū
quo trāsgredit istud mandatū: qd iuramē-
tum sūm Hof. in sum. e. ti. est affirmatio vel
negatio sacre rei attestatiōe firmata. Et
ideo dicit sacre rei: qd nō licet iurare p̄ cre-
aturas nō sacras: vt p̄t̄ Mat. v. Et ponit
tur et de iureiur. in. c. et si christus. vbi sub-
dit: licet iuramentū d̄ns phibuisse videat:
nūq; tū p̄ creatorē sed p̄ creaturā iurare p̄-
hibuit: ne p̄ h̄mōt iuramentū trāsseret ad
creaturā honorificētia creatoris: q̄re cum
in euangelio p̄m̄ississet: d̄leo vobis nolite
iurare oīno: statim subiunxit: neq; p̄ celū
et. Et sequit. Quis non sit p̄ creaturā iu-
rādum: si tū iurei p̄ creaturā: seruādū est
qdem: dūmodo licitū sit qd iuraf. Vide
ibidē vlt̄erius si placet etiā glo. nisi tū p̄ il-
las creaturas de q̄bus in iure p̄mittit: vt
p̄ crucē: euangelii: ordinē: altare: p̄ salutē
p̄ncipis et similia in iure sc̄ssa. j. q. vij. q.
tiens. Ad maiorem autē horū noticiam
queri potest. An liceat iurare p̄ aliquam
creaturam. Ad hoc r̄spondet Asten. li. j.
ti. xvij. qd iuramentū dupliciter fieri habet.

Quoddā enī sit per interpretatōē: vt euz
dicit ita me lauet filius meus: et fm hanc
iurandi formā creatura non inuocat ad
testificandum: sed potius oppignorā ipi
creatori: fm q dicit Aug. et est licitum: qz
lz omīs creatura sit creatoris: tamē bonū
vel solatiū quod ex ea recipim⁹ est nobis
pcessum a deo: et ideo deo tanq nostrū op
pignorare possumus. Hoc tamē genus iu
ramēti fm Aug. ē grauissimū. Aliud aut
sit p veritatis testimoniū et inuocationem
vt cum quis iurat p aliquem ad inuocan
dum eum i testē. Potest autē creatura du
pliciter in testimoniū inuocari. Ano modo
fm se: et hoc modo nō licet: qz sic crederēt
q aliquid numinis esset in ea ratiōe cui⁹
veritas possit dici per hmoi testimonium
confirmari. Et sic dicit Math. v. Nolite
iurare neq p celum etc. glo. ibidē. Quod
pfectionis est docuit cum dixit non iurare
oīno: quod vero supstitiosum est resecauit
cum subdit: neq p celum. Si tamē iuratiū
est p eas: perinde habebit ac si esset iura
tum p deum: vt extra d iureiur. c. et si chri
stus: quia multa phibentur que tamen fa
cta tenent: et. c. quēadmodū. q. et si post.
Alio modo pōt inuocari creatura in testē
inquātū relucet in ea diuine veritatis ve
stigium: et hoc modo licet iurare p creatu
ras: quia nihil aliud ē q p eū iurare q re
lucet in creatura. Et ea de causa cōcedunt
iura p quādā creaturas iurare: vt p san
ctos: p crucem: p euangeliz: p ordinē etc.
etiam p pncipis salutē: quia intelligit iu
rare p deum cui⁹ iudicio salus pncipis cō
sistit. Hodie tamē non videt sic esse iuran
dum: licz hoc fuerit patrib⁹ nostris conces
sum. Item p altare vel reliquias. xxij. q. j.
c. habemus. Similiter p fidei interpositi
onem fm Bern. vt in dicto. c. et si chris.
Singulariter tamē phibetur ne iuretur p
caput vel p capillos dei: ppter quosdā he
reticos qui quādā rusticana simplicitate
dixerūt deū habere membra humana: euz
tamē de⁹ sit spūs incorpore⁹: vt ptz. xxiiij.
q. iij. c. quidam. vbi recitat multas here
ses: inter quas ponit antropomorphitas:
qui p eozū simplicitate rusticana deuz ha
bere mēbra humana que in diuinis libris
scripta sūt arbitrātur: psona tamē filij scz
christus deus et homo mēbra habet huma
na. Et fm Asten. blasphemia habet: quando
quis iurat per membra domini que i alijs
hominib⁹ reputant inbonesta: ynde talis

mortaliter peccat: qui vero iurat per domi
ni membra que non censentur turpia: nec
cum execratione sed cum quadā reueren
tia: non peccat mortaliter nisi duceret in
consuetudinem: quia hoc parit diuinū cō
temptum. Q si iurat cum execratione vel
irreuerētia p membra vel vulnera christi
tunc illa iuramēta non solū sunt mortalia
sed etiā execrabilia: quia magna irreuerē
tia et detestāda malicia est mēbra et vulne
ra christi piosa iuanū assumere vnde no
bis tota salus effluxit: vnde in aliquibus
terris talia iuramenta sic sunt phibita: q
quicunq in talib⁹ offendit aurem vel digi
tum vel aliquādo linguā pdat. Deinde
queri pōt que fuit causa institutiōis iura
menti. Respōdet Ray. q duplex fuit cau
sa. Prima ppter infirmitatē non creden
tium: vtpote euz aliquib⁹ suaderetur aliqd
bonum aut verum et non credunt simplici
verbo introductū non q iurare possum⁹:
vt patet. xxij. q. j. c. non est cōtra pceptum
domini iuratio que a malo est nō iurantis
sed incredulitatis a quo iurare cogit etc.
vide ibidem. Alia fuit causa pmissua scz
ad vitandum idolatriā: ppter quod fuit
concessum iudeis iurare per deum: ne iu
rando per creaturas in idolatriam incide
rent: vt patet. xxij. q. j. c. considera. Est er
go iuramentū licitum et meritozū: quan
do per ipsum primo subuenitur. An pō.
Domine q s habitabit etc. Qui iurat pxi
mo suo et non decipit. Cauenda tamen est
assuefactio iuramenti ppter piculū perlu
rij: ppter quod nō nisi ppter necessitatez
vel vtilitatē iurandū est: vt patz. xxij. q. j.
c. ita: ergo itelligitur pcepisse dominus ne
iuraret ne quisq sicut bonū apparet iusu
randū: et assidue iurandi ad puiū p cō
suetudinē delabaf: qpropter que intelli
git nō in bonis sed in necessarijs iuratio
nem habendā: refrenet se quātū potest: vt
nō vtatur nisi necessitas cogat etc. Patet
etiam duplici ratione q in necessitate vel
vtilitate licitum sit iurare. Primo ratiōe
originis: quia iuramentū introductū est
ex fide: quia credunt homines deum habere
veritatē infallibilē et omniū cognitorē
et puiōrē vniuersalē. Scdo ratione finis:
quia iuramentū introducitur ad certifican
dum homines et finitū cōtrouersias: vt
dr ad Heb. vi. Solo enī iuramento credif
qū d pscia alicui⁹ dubitat: vt ptz et d sen.
ex. c. si x. ij. Q si obijcit illd Mat. v.

*Infirmus
iuramentum*

*Infirmus
iuramentum*

De decalogi

precepto

Dico vobis non iurare oīno: et Iaco. v. Ante omnia fratres mei nolite iurare. Respondet Asten. q. qdam heretici scz manichei dixerunt omne iuramentū esse illicitū ex vobis tam allegatis: qz nescierūt distinguere qd aliū sensū facit negatio pposita: vt dīcēdo: nō oīno iurare: q equipollet pīcula: rī negatiuo r aliū negatio postposita: vt dīcēdo: oīno non iurare: q equipollet vniuersali negatiuo: deus enī non dīxit: oīno non iurabis: sed dīxit: non oīno iurabis: id ē nō iurabis oī modo et ex oī causa. Et sūm Aug. in li. de mēdaclo: hoc ideo dictū est: ne scz iurādo ad facilitatē iurādi veniat: r ex facilitate ad pīuetudinē: r ex cōsuetudine ad pīurū incidat: quia dicitur Ecclī. xxiij. Vir multū iurans implebitur iniquitate: r non recedet de domo ei⁹ plaga.

Deinde qri pōt vtrum tres comites qui ponunt Hiere. liij. iurabunt viuūt dñs in veritate et in iudicio r iusticia. In iuramēto qlibet exigit: vt recte fiat iuramentū et euēat vānū iuramentū. Ad hoc rīdet canon. xxiij. q. i. c. r iurabunt: r. q. ij. c. animaduertēdū: r ē de iureiur. c. r si chāst⁹: q sic. Nec mirū: qz in iuramento ē magnū periculū: tum ppter del magnitudinē cui⁹ testimoniu inuocat: tum ppter labilitate lingue humane cui⁹ iuramēto cōfirmant: vnde iuramentū non reddīt verū vel licitū nisi trib⁹ his comitib⁹ fuerit fūctū. Qd sic declarat Asten. li. j. ti. xviij. quia iuramentū cōpat ad tria. pīmo ad iurātē a q pcedit: et sic debet sibi iudiciū discretionis. i. debita deliberatio r discretio: vt scz nō iuret etiā verum: nisi ppter necessitatem vel vtilitatē. Ex hoc inferi Iho. stī. q. furiosi nō pōt iurare: nec pupilli pxi mi infantie: vt. xxiij. q. v. c. pūlli. nisi i etate rōnabili sint nō cogant iurare: r qui semel pīuratus fuerit nec testis sit post hoc: ad sacramentū non accedat nec in sua causa vel alteri⁹ iurator existat. Et hoc ē verū in iudicio: nam cū iudiciū potest iurare et deterare ex q habet sensum: vt ē de delic. pu. pueris. nec puer pōt esse testis scz iura xliij. annū. vt vtz. liij. q. liij. c. j. Secūdo iuramētū cōpatur ad rem de qua fit iuramētū: r sic debet sibi dīras: vt sit adeq̃tio sermonis r rei: q veritas ē debet in pscia iurātis facta debita diligētia: ita q ex parte pīpīe pscitē credat firmiter ita sic iurat: r b in iuramēto assertorio: r ita facere pponat sicut iurat in iuramēto pmissorio: q si

ffī credat ita esse: nō debet iurare de scientia sed de credulitate. Tercio iuramētū cōparat ad causā p q fit: r sic debet sibi iusticia: vt scz p causā iusta fiat: r vt sit licitū r honestū pro q iurat. xxiij. q. j. c. ita ergo. Cū enī sermo noster dubi⁹ sit: vt dīcīf Sap. ix. Cogitatōes mortaliū timide r i certe pudentie nre: ideo vt sermo nr p diuinam veritatē pfirmet: indiget comitib⁹ ipm regentib⁹ ne sit dissimilis inocate veritatis: r ideo si aliq̃s istoz comitū deficiat nequaq̃ erit iuramentū sed pīurū. i. illicitum vel temerariū iuramentū: vt apte dicitur. xxiij. q. ij. c. animaduertēdū: r sic pīz q his tribus comitib⁹ cōcurrentib⁹ licitū est iurare. Qd si querit: cur q dñs dicit ē euangelio: sit sermo vester ē est: nō nō. Ad hoc rīdet Asten. vbi s. q affirmatio vlnegatio q est i corde: debet esse in ore: sed qz hominū crescente malicia nō credīf assertioni simplici: ideo adiūxit dñs qd amplius est a malo est: nō culpe s pene: nō iuramentum sed iuramentū exigentiū: nam incredilitas huiusmōi mag⁹ est pena q culpa.

Cōsequēter qri pōt: qñ p iuramētū pīstū quis obligat deo r qñ hominī: pīstertim cum hominī semp fiat pmissio p deū p ei⁹ sanctos: vel p eius sacramēta. Ad h respōdet Jo. an. et post eū Gaspar de calō. lat⁹ r clar⁹ in. c. ij. de spon. q l3 iuramentū sit pīstitum deo: tūc tūc dīcīf pīstitum deo cum p id qd iurat magis credit placere deo: vt deo obligare magis siue sit in faciēdo aliquid meritozū: vel i abstīnēdo ab aliquo illicito: r sic fit causa maioris meriti. Exēplum pīnt: vt alicui iuranti religionē iurare vel ire ultra mare. Exemplus scdī: vt qz iuranti non facere ea q sunt de genere peccati scz nō fraudare mēsuras vel pōdera r talia ac similia non pōt recipiens iuramētum etiam si sit episcop⁹ vel platus remittere: quia obligat iurantē deo non hominī: iuxta illud ps. Donete et reddite dño deo vestro: hoc pīz extra de voto r vo. re. dēmp. c. magne deuotiōis: de iureiur. et si chāstus. Seruātamē tunc iuramentū pīstatur hominī nō deo: cum iurat sup obligatiōe vel pacto: p qd quis intendit ipsum hominē magis certificare vel reddere sercurum r sibi tm obligari: puta quia iurauit alteri soluere pecuniā mutuā r vlt feribere libzū. Jo. de ligna. tamē dicit: q omne iuramētū pccrnt deū: qz pmissio p religione q debet deo: s in vim psequētie pccrnt

De delictis pccrnt

De voto et voti redemone

Iuramentū ad iurātē
rampatū ad rem
ad tria ad causam

nit hōiem: q̄n p̄cernit cōmōdū ei⁹ cui iura
tur: et tunc pōt ab hōie remitti: de iure in. c.
j. Et cludit ergo hāc. q̄ spōsalia et alia que
iuramento p̄sensu p̄trahunt: dissensu mutuo
dissolunt: licet eēnt iuramēta: q̄ sub lata
obligatiōe sublatū ē iuramētū: sicut d̄ de
statuto iuramēto: eē de p̄ben. c. dilecto. Et
q̄ hec remissio fieri posset facit regula iur⁹
li. vi. q̄d fauore. et. xxij. q. vi. c. si qui. i. glo.
penul. vbi dicit: q̄ sicut parētes frangere
pōt sponsalia filioz sic et remittere iuramē
ta. Deniq̄ q̄r pōt q̄ p̄ditiones in iuramē
to sub intelligant licet nō exprimant. Dic
glo. et doctores in. c. quēadmodū. eē de iu
re iuran. q̄ multe. nā in iuramēto p̄missio
rio auctas pape siue supioris intelligit ex
cepta: vt. e. ti. c. venientes. §. j. ad si. d̄ q̄ in
postea latius videbit. Itē intelligit si de
voluerit vel dederit vel si deo placuerit: vt
p̄. xxij. q. ij. c. beat⁹ paulus. Itē nisi aliud
magis incōueniēs intenerit: nam si ti
bi sane mentis iurē gladiū reddere q̄nū
q̄ peteres: adueniente furia vel voluntate
p̄petrandi homicidiū non debeo tibi red
dere. xxij. q. ij. c. ne quis. Itē subintelligit
si mihi fidē seruaueris. e. ti. c. peruenit. ij.
vbi dicit: nec tu ei: etiā si p̄missum tuū iu
ramēto vel fidei obligatiōe interposita cō
ditione firmasses: aliq̄ten⁹ teneris si con
stat eū cōditioni minime paruissē. Ex hoc
etiā cōcludit q̄ si mulier p̄tra fidē sponsa
liū vel matrimonij venerit: licet iurauerit
eā accipere in vxorē: tamē aliā ducere posset
nō obstante iuramēto: q̄ vt p̄t̄ in hoc c. si
seruanti fidem: fides nō seruaf eide. Sili
si iurem tibi reddere pecuniā ad certū tem
pus: subaudit si p̄cesseris: vel tibi soluere
ad certū tempus subaudit nisi iudex aliō
p̄trariū p̄cipiat: vt p̄t̄ de cens. exac. et p̄
cura. c. significauit. q̄ ius supioris videt
semp̄ exceptū esse: de iure iur. c. venientes.
§. j. Itē nisi p̄te fuerim absolut⁹. ibidē. c.
j. et. c. sicut. Itē si iuro tibi tanq̄ regi vel al
teri plato: tunc te deposito nō obligor: vel
si tu tanq̄ ep̄s iuras mihi restituere pecu
niā mutuā: deposit⁹ nō tenebr⁹ si saltez
pecunia versa ē in vtilitatē ecclie. xv. q. vj.
c. allus: et de elec. venerabilē. Itē si iurem
stare mandatis tuis p̄ offensa: intelligit
nisi p̄cipias q̄d imoderatū: iniustū: ipossi
bile vel inhonestū ē: q̄ in hōi nō ē paren
dū: nec extendit iuramētū nisi ad ea de q̄
bus cogitatū ē: vt. eo. ti. c. venientes. et. c.
quāuallis. vide tex. et glo. Si iū pena als
de cens. et p̄t̄. et p̄m. et p̄m. et p̄m.

nō excederet culpā suari d̄: si xō excede
ret rediget ad arbitriū boni viri: vt. ff. p̄
socio. l. societati. §. arbitriū. Dicit tū Ray.
q̄ oēs tales (ne det occasio vel materia p̄
iurandi) debēt autem petere ab ecclesia:
vt colligit ex eisdē decretalib⁹. Et cōcedat
Tho. scda 2^a. q. lxxij. q̄ saltem p̄mittit
sub iuramento de quo dubiū ē: viz licitū
sit vel p̄ficiū aut nō: vel simplicit̄ aut in
aliq̄ casu: et in hoc pōt q̄libet ep̄s dispensa
re. Iuramentū vero p̄tra salutē vel legē vl
bonos mores dispensatiōe nō indiget: nec
seruari d̄. Nec dicit de iurare qui ex cā iu
sta deserit iuramentū: vel q̄ mutat i meli⁹:
vt eē de voto. c. nō licet: q̄tū ad p̄mū: et c.
scripture: q̄tū ad secūdū: vbi dicit: fracti
voti reus aliq̄ten⁹ nō habet: q̄ ipale obse
quiū in p̄petuū religionis obseruantia nō
scit cōmutare. Itē supueniēs necessitas vl
impossibilitas prius inspirata silt̄ excusat
a iuramēto: eē de iure iur. q̄relā. Itē qui iu
rat reddere vinū vel bladū: subaudit eius
dē bonitatis. ff. si cer. pe. l. cū qd. et de fili
bus et iudiciū. Si xō iurē tibi dare fillam
vel sororē: sub intelligit bona fide labora
bo: nā alienū factū p̄cise p̄mittere nō pos
sum: eē de spon. c. ex litteris. ij. et i glo. Itē
si iuro alicui fidelitatē vel q̄ nō ero p̄ eum
intelligit nō p̄curabo vel p̄sentia q̄ vitaz
mēbra vel res suas p̄dat. Si iū offenderit
me vel mihi p̄mitiores vel eccliam meam
potero me et illos defendere: q̄ p̄mitiores
vident̄ excepti eē: vt. e. ti. c. petio. i. textu
et glo. Quid autē cōtineat in iuramēto si
delitatis luculenter p̄sequit̄ decretū. xxij
q. v. c. de forma fidelitatis: in tex. et i glo.
Deniq̄ qui iurat facere residentia i ecclia
si p̄negocio ecclesie sit absens: nō incurrit
p̄iurū: vt p̄t̄ de cleri. nō resi. c. ex parte
tua. ij. Idē si eēt in seruitio ep̄i vl̄ vocare
tur a papa: vide ibidē glo. Adhuc sūt alie
aditiones q̄ sub intelligunt q̄ tū facilliter
ex p̄dictis p̄nt colligi. Ad laudē dei om̄.

De iuramēto p̄missorio: q̄n et
in quibus ē obligatoriuū et nō obli
gatorium: Sermo ii

Non assumes no

n me dei tui inuauum. Exod. xx.

Occasione sermonis p̄cedētis

q̄r pōt p̄mo q̄d ius supioris i iuramento
q̄libet intelligit exceptū. Ad cui⁹ euiden
tiā dicit bein. boyce: de iure iur. in. c. veni

Si p̄m. petat²

de clero nō
resoluit

21

8

De decalogi

precepto

entes. q. si quis de iure ppele loquendo ipi
superioris et coperete superioris: tunc pstat q. ta-
le ius in quolibet iuramento intelligit excepti-
onem: q. etiam ius cuiuslibet pparati intelligit
exceptum in iuramento alteri: nam iuramentum
vni obligare non potest iudicium alteri: in
eo q. alteri de iure debet. Et generaliter omnis
auctoritas iudicis seu superioris q. e. adiuta
et approbata aucte iuris: e. a iuramento ex-
cepta: et id si alicui iuravi infra menses sol-
vere centum q. interim precedenti die pdenat
p iudice iuste: vel accusat aliquo gravi cri-
mine et iuste convincit et bona sua iuste ap-
plicat fisco: ac iudex interdicit mihi sub
magna pena ne solvam: non obligor ex iura-
mento ad solvendum creditor: ut no. l. d. ost.
de iureiu. in. c. quendamodum. et in. c. signifi-
cavit. ex de censu. Q. si quis de iure superio-
ris improprie loquendo. l. de aucte superioris:
q. non e. adiuta vel approbata aucte iuris:
tunc talis auctoritas superioris non intelligit
in iuramento excepta ut p. p. dicta glo. i. di-
cto. c. significavit. ex de censu. ex ac. et pcur.
Et nota q. sicut in iuramento ius superioris
intelligit exceptum: sic etiam in consuetudine
et statuto: unde si q. iuravit non exire do-
mum vsq. ad. xv. dies: et interim e. citat. ad
iudicem venire tenet: q. in quolibet iurame-
to intelligit ius superioris exceptum. Hoc
tamen sane intelligit: q. hoc non facit auctoritas
citantis si sit inferior: papa: s. auctoritas in-
ris scripta volentis et statuentis: q. citat.
ad iudicium venire tenet: et de in ius voc. p.
torum. Auctoritas denique pape semper intelli-
git indistincte excepta: ut p. l. c. venientes
de iureiu. unde ex ca. potest remittere vel re-
larare iuramentum ad tempus vel perpetuum
de iureiu. c. verum. et c. ea te credim. Se-
cundo q. potest utrum q. venire potest p. p. iuramentum
aucte propria. Ad hoc rñdet l. he. b. o. y. c. in. c. si x. de iureiu. et etiam l. null. de
monte lau. in cle. vna. de iureiu. in verbo
vidu. q. alius venire potest p. p. iuramentum
aucte propria i. casibus sequentibus. Primo
q. observantia iuramenti dñgit in dispensatione
aucte: ut p. p. ex de iureiu. c. cum quidam. vbi sub-
dit. Illi x. q. iurant non loq. p.ri vel matri
vel sorori aut fratri aut eius humanitati sub
fidium non exhibere: absoluedi sunt. Glo. ad
cautelam: cum iuramentum non sit vinculum iniqui-
tatis ab illius observantia iuramenti cum illi-
citu sit et f. rñ rñ: i. iuncta tñ eis pñia ppe-
tenti ex hoc q. male iuraverunt et c. ex l. rñ.
Secundo q. vergit in detrimentum omnium rerum

suarum vel maioris pñis: sine quibus non possit
ipalem vitam ducere: ut p. p. x. q. iij. c. si.
vbi dñ. Quisq. ergo iuramento se firmaverit
aliquid facturum: q. corporalis vel spiritualis sa-
lus adinatur: et sine quo vtrique salus repa-
ri vel conservari non posset: fide promissa ser-
uare phibet. Et quibus videtur q. h. p. p. o-
cedit q. si servare possit timeri de salute
corporali et spirituali. Tertio si tenderet in deteri-
orem exitum simpliciter vel in alio casu: ut p. p.
x. q. iij. c. si aliquid. Et ponit exemplum d.
David: qui iuravit occidere Abal. j. Re-
gum. xv. Et glo. ibidem ponit aliud exemplum
ut si iuravi me peccaturum venialiter: tale
iuramentum adimplere non debeo: q. sic ad-
deret pñem pñem: ut clarius p. p. ibidem. c. dis-
finitio in textu et glo. Et addit Thoma. scda
2. q. lxxix. q. si vir vergit in deteriorem exi-
tum quando e. maioris boni impedimentum: pu-
ta cum quis iurat se non intraturum religionem
vel q. non fiet clericus et hmoi. Et in hoc casu
peccat quidem iurando: q. ponit obicere spi-
ritualis sancto: non tñ peccat iuramentum servan-
do: multo tamen melius facit non implendo: q.
talia sub iuramento cadere non possunt. Quarto
si sit iuramentum pñitum de rebus alicuius tertij
seu alicuius ecclesie vel persone seu p. platū de
rebus ecclesie: ut ex de iureiu. c. ij. in textu et
glo. Et hoc maxime verum e. si sit pñitum con-
tra iuramentum pñum p. eum factum de non alie-
nandis rebus ecclesie. Exemplum secundum d. v.
si iuravi alicui dare fillam vel sororem e. iur-
amentum de re alicuius tertij: et de h. supra dñ
ctu e. Quinto si pñitum iuramentum p. ius
publicum auctem et utilitatem: ut p. p. ex de fo-
p. p. c. si diligenti: vide p. p. l. c. Sexto q. si
e. pñitum p. pñum iuramentum licitum: ut p. p. ex
de iureiu. c. tua. et c. intellecto: vbi p. p. pla-
nissime. Septimo quando ius pñitum ap-
posuit hoc sustinet: ut c. ti. c. quendamodum.
de spon. c. sicut ex l. rñ. Octavo q. si vrgen-
tissima necessitas h. inducit: et superioris lice-
tia haberi non potest: extra de obser. ieliu. c. cō-
silium. xi. q. iij. c. antecessor. et c. q. p. p. de-
cessor. Tertio queri potest: utrum iuramentum
metu extortum sit servandum: pñertim cum tales
a iuramenti nexibus a romanis pontificibus
sunt absoluti: ut habet extra de iureiu. c.
vex. in ea qñe. Ad hoc respondet sanctus
Thoma. scda 2. q. lxxix. q. i. iuramentum q.
quis coactus facit duplex est obligatio.
Una quidem qua quis obligat hominem cui
aliquid pñittit: et talis obligatio p. coactio-
nem tollit: q. ille q. vi intulit hoc meretur

ut ei pmissū nō seruet. Alia xō ē obliga-
tio q̄ q̄s deo obligat vi i pleat qd p nomē
ei? pmissit: talis obligatio nō tollit i fo-
ro p̄fici: qz magis d̄z dānū tpale sustinere
q̄ iuramentū violare: pōt tñ repetere i iu-
dicio qd soluit vel p̄lato denūciare nō ob-
stante si p̄rim iurauerit: qz tale iuramentū
x̄git in deteriore exitū: eēt em̄ p̄ iusticiam
publicā. Porro romāi pōtīfices ab h̄mōi
iuramento hōies absoluerūt: nō q̄si decernē-
tes h̄mōi iuramēta nō eēt obligatoria: s̄ q̄si
h̄mōi obligatiōes ex iusta cā relaxantes: t
iō talis p̄uenire nō d̄z iuramento nisi fuerit
absolut? a papa: vt exp̄sse p̄z eēt de elec. c.
venerabilem. s̄. penul. Qd si nō pōt haberi
superior: tunc iurans p̄uenire pōt iminē-
te necessitate vgentissima: de q̄ dictū ē su-
pra. Quarto q̄ri pōt: vtrū maior sit obli-
gatio voti vel iuramenti: p̄sertim cū votū
sit simplex pmissio: sed iuramentū supra p̄-
missionē adhibet diuinū testimoniū: i cū?
argumētū sicut debili? solet p̄ forti? cōfir-
mari: sic votū interdū iuramento p̄firmat
Ad qd r̄ndet sanct? Thō. vbi s̄. qz vtraqz
obligatio scz voti t iuramenti causat ex ali-
quo diuino: tñ aliter t aliter: nā obligatio
voti causat ex fidelitate quā deo debem?:
vt scz ei pmissum soluam? Obligatio aut
iuramenti causat ex reuerentia quā debe-
mus ei: ex qua tenemur qz verificemus id
qd per nomē ei? pmittim? Dis enim infi-
delitas irreuerentiā cōtinet sed nō cōuer-
titur. Vides enim infidelitas subiecti ad
dominū eēt maxima irreuerentia: t iō vo-
tum ex sua rōne magis ē obligatoriū q̄ iu-
ramentū: nec voto adhibet iuramentum
quasi aliqd firmū: sed vt p̄ duas res imo-
biles maior firmitas adhibeat. Qd si q̄-
ritur: qñ ergo iuramentū t votū simplex si-
blinnicē p̄riant? qd illo p̄ p̄ualebit t adim-
pleri debebit. R̄ndet Hein. boye: extra de
spon. i. c. cōmissū. qz si nō pōt vtrūqz p̄uari
tunc si sit votū religiōis vel p̄tinētie p̄fert
iuramento: vt si q̄s iurauerit scribere libru
t postea religiōis intret qd facere pōt: vt
p̄z. l. j. dī. c. p̄terea in glo. vide t p̄ Inno. ex-
tra de ser. nō ordi. in. c. j. vnde si q̄s primo
iurat nubere t vxorē suā carnaliter cogno-
scere: t postea emittit votū religiōis vl cōi-
tinentie debet violare iuramentū t obserua-
re votū. xvij. q. j. c. qui bona: t ideo multo
magis si tale votum p̄cederet iuramentū:
vpote vouens castitatem iurat inire ma-
trimonium: debet seruare votum: vt patet

extra qui cle. vel vo. Si vero votum nō sit
religionis vel cōtinentie: sed forte magne
pergrinationis vel alterius rei cōtrarie iu-
ramento: tunc si iuramentū p̄cedit seruādū
ē. Si xō votū p̄cedit similiter seruādū ē qz
si p̄mū ē illicitū: sed xō licitū: tūc p̄mū nō ē
seruandū: extra de iureiu. c. ea te. Quin-
to q̄ri potest: vtrū iuramentū factū p̄ deū sit
magis obligatorium q̄ factū p̄ euāgelium
vel ecōuerso. R̄ndet Astē. li. j. ti. xvij. q.
qui iurat p̄ deū multū obligat: qui xō per
deum t euāgelium magis obligat: q̄ vero
his addit sancto: reliquias magis obliga-
tur: t sic crescente solennitate crescit obli-
gatio. Idem Ray. qz si vnus iurat p̄ deum
t alius p̄ euāgelium: tūc Chryf. dicere vi-
detur qz maius ē iurare p̄ deum. An p̄tra
q̄idā q̄ p̄trariūz credebāt: dic: o stulti: scri-
pture p̄pter deū sūt facte nō de? p̄pter scri-
pturas. xxij. q. j. c. si aliq̄ cā fuerit modicu
videt facere q̄ iurat p̄ deū. glo. q̄tum ad
vulgares: q̄ aut per euāgelium magis aliqd
videt fecisse: q̄bus dicendū ē: o stulti: scri-
pture p̄pter deū facte sūt nō deus propter
scripturas. Glo. hic p̄z qz eque obligatur
q̄ iurat p̄ deū: sicut qui iurat p̄ euāgelium:
sed si p̄ deū iuraret nō solenniter: p̄ euāge-
liū solenniter vel ecōuerso: magis ē obliga-
tus quo ad eccliam solenniter iurans: sed
quātū ad deū equaliter: vt p̄z extra q̄ cle.
vel vo. c. rursus. Si obijciat quāto sancti?
ē p̄ qd iurat: tanto magis ē penale p̄iuriū
ergo magis obligatoriū: vt eo. t. mouet. si
illud intelligo cū iurat illicite: t habetur
respectus ad solā creaturā: hec glo. Et sic
patet qz quanto illud per quod iuratur est
sanctius: tanto ceteris paribus iuramen-
tum magis obligat: quia ibi est maior con-
temptus in periurio. Cum autē vnum iu-
ramentū sit solenniter t alterum licet ma-
gis non solenniter: tunc de transgressio-
ne iuramenti solennis: debet inungi ma-
ior penitentia: eo qz est ibi maior scandalū
t maior contemptus: licet quo ad deū nō
magis obligant. Sexto queri pōt: vtrū
iuramentum obligat ad intentionem iurā-
tis vel recipientis: posito qz non sit vter-
qz eadem intentio: sed aliquando contra-
ria sibi inuicem: cum constet qz non potest
obligare ad duo p̄sertim opposita. Ad h̄
r̄ndz s̄a c? Thō. scda. 2. q. lxxix. qz qñ nō
ē eadē intentio iurātis t ei? cui iurat. tūc
si p̄uenit ex dolo iurāt? d̄z iuramentū sua
ri fin sapū intellectū ei? cui iuramentū pre-

de sermō nō ordinādis t cor m̄missionis

De decalogi

precepto

statutur. Unde Iſido. dicit. Quacunque arte
verborum quis iuret: deus tamen qui scit testis est
ita hoc accipit: sicut ille cui iuratur intelligit
et hoc intelligat de iuramento doloſo per
id quod subdit. Dupliciter reus sit quia et
nomen dei inuani assumit et primum dolo ca
pit. xxij. q. v. c. q. per iurare parat est in fl.
Et sic semper accipit de iuramentum secundum inten
tionem illius qui non habet dolum vel artem. Et
addit. xx. di. q. hoc intelligi debet de dolo
malo: quod si iuramentum violenter extorquet
quod alter prestare non tenet: tunc quidem extor
ques peccat et alter ad eliminandum illius
malticia verbis duplicibus utens: et intel
ligens in alio sensu quod iuramentum extor
uens: videtur non peccare secundum eundem. Unde
xxij. q. v. §. ex his: videtur hoc idem innuere
put per intuitum. Quod si iurans dolum non adhi
beat: tunc obligat secundum intentionem iurantis.
unde eo. ti. c. humane aures talia verba ve
stra indicant: quia foris sonant: diuina vero
iudicia talia foris audiunt: quia ex intimis
perferuntur. et. vide si placet. Septimo qui
potest: utrum homines alicuius universitatis vel so
cietatis iurantes se aliquid facturos vel non
facturos: possint sibi mutuo iuramentum remit
tere. Ad hoc respondet Aſteſi. post Ray. r. eo.
li. j. ti. xvij. q. tale iuramentum fieri potest quod
tuor modis. Primo namque sit aliquis iura
mentum de his que pertinent ad cultum dei vel ad
religionem aut ad pietatem: et tunc non possint sibi
mutuo remittere: ut si iurant quod ibunt ultra
mare militare deo: vel quod religionem intra
bunt: vel quod dicent duo vel tria psalteria per
inuitum: vel si aliqui mechanici vel mercato
res iurant quod de suo lucro certam portionem
dabunt in aliquos pios usus: vel aliquid da
bunt fabricae alicuius ecclesie. Si tamen iurant
quod ultra mare simul ibunt: sibi mutuo remit
tere possunt quod si non eant: sed non possunt re
mittere quando vadant: quod si duo iuramenta sunt. s.
quod ibunt et quod simul. Secundo non sit mutu
um iuramentum ad temporale commodum: et si sit tale
quod absque iuramento tenent facere quod iurant
tunc etiam sibi remittere non possint: quod propter
salutem animarum videtur sic iuratur: ut si carnis
ces iurent quod carnes infectas vel corruptas
per sanis non vendant: vel mercatores quod mer
ces suas non sophisticabunt: nec propter ter
minum carius vendant: hec enim et similia iura
menta remittere sibi mutuo non possunt.
Tertio potest contingere quod iuramentum sit sup
re temporali: sed tali quodem quod absque iurame
to facere non tenebantur quod iurant: et tunc si

observantia iuramenti spectat tamen ad como
dum vel incommodum iurantium tunc iura
mentum sibi remittere possunt: ut si iuret aliquis
quod faciet alteri librum vel domum: et alter quod
reddet ei mercedem: similiter quando duo so
cij iurant de comunicando sibi invicem omnia
lucra sua. Si vero spectat ad commodum alio
rum magis quam adiutantium: tunc iuramen
tum remittere sibi non possunt: ut si merca
tores iurent quod per mercibus. xx. solidorum
non accipient de lucro ultra unum solidum: vel
artifices quod non vendent opera nisi de mate
ria sic parata: vel quod non trahent petlas pan
ni ultra tantum. Quarto potest fieri iuramen
tum compromissorum quod est alijs damnosum:
et tunc illud non est obligatorium: ut si futo
res iurant quod certo tempore non laborabunt: puta
de nocte de opere artis sue non facient: et hoc
lo vel propter raritatem carius iusto vendant
opera sua vel carnifices quod non incident vel per
parabunt carnes ultra certum numerum: vel alij
opifices quod non operabunt per minori pretio quam
tali et homini qui non sunt obligati: eo quod sunt
manifeste peccatum vel maioris boni impedimen
tum: et est contra per eis imponenda. Idem tenet
Basil. Octavo qui potest: quod multitudo iurat
aliquid facere: utrum aliquibus contravenientibus
possunt et alij venire ubi gratia. La
bernarij simul iuraverunt quod vina non venderent
nisi pretio indilate soluto. Respondeo secundum Basil.
quod si absolute et in omnem eventum illud iura
mentum est tunc quilibet servare tenet. Si vero
iuratum est sub conditione expressa vel interp
tatina: vel ob determinatam causam: puta si alij
servient vel ne solutio fraudem et hominibus:
tunc non tenet quis servare non existente condi
tione: ut per eundem de iur. c. puenit. ij. vbi sub
dit. Nec tu et etiam si promissum tuum fidei obli
gatione vel iuramento interposita conditio
firmasset aliquatenus teneris si constat eum con
ditioni minime paruisse. Et si omnes alij vel
plures non serviant: tunc in hoc casu alij vel
denique absolute: dummodo non respiciant bonum
divinum vel spirituale: nec ad hoc prius obliga
bantur. Quod si pauci sunt qui si serviant: tunc re
currendum est ad intentionem iurantium. s. quod
si intendebat quod quocumque non servate ipsi
non tenerent: aut solus si multi essent quod non ser
varet. Item secundum intentionem iurantis explici
ta vel implicita tenet obligatio: quod si de in
tentione nescit: tunc tutius est servare. De
nig qui potest: utrum iuramentum sit appeten
dum tanquam utile et bonum: per se cum dicit
Miero. sup. Matth. quod qui iurat veneratur

aut diligit eū p quē iurat: s̄ venerari r dili-
gere deū ē appetendū. Ad hoc r̄idet Tho.
sc̄da 2. q. lxxix. q̄ id qd non querit nisi
ad subueniendū alicui defectui: nō nume-
rat inter ea q̄ sūt p se appetenda: s̄ inter ea
q̄ sūt necessaria: sicut pz de medicina que
qr̄it ad subueniendū infirmitati. Iuramē-
tum aut̄ qr̄it ad subueniendū alicui defe-
ctui: quo sc̄z vnus hō d̄scredit alteri: r iō
iuramentū ē appetendū nō inter ea q̄ sūt
p se appetenda: sed inter ea que sūt hūc
vite necessaria q̄bus indēbite vitē: q̄cūq;
eis vitē vltra terminos necessitatis. Anō
Aug. in sermone dñi in monte: q̄ inquit i-
telligit nō in bonis. l. p se appetendis: sed
in necessarijs iurationē habendā: refrenet
se quantū pōt: vt nō ea vitē nisi necessitas
cogat: alioq̄n dei sūt nomē iuanū assumit:
q̄ licet ille qui iurat vitē veneratōe aut di-
lectione eius p quē iurat: nō tñ ordinat iu-
ramentū ad venerandū aut diligendū eū:
p quē iurat: sed ad aliud etiā plerūq; vanū
r facinorosum. Vñ eccl. xxiij. dicitur. Vir
multū iurans replebit iniquitate r nō dis-
cedet a domo illi⁹ plaga: Et si frustraerit
frēm. i. de ceperit: delictū eius sup ip̄s erit:
et si dissimulauerit q̄s p simulationē iurā-
do falsum: delinquit duplici: q̄ sc̄z simu-
lata eq̄tas ē duplex iniquitas: r si inuacu-
tur iurauerit. l. sine debita cā r necessitate nō
iustificabit: replebit̄ em̄ retributionē pessi-
ma domus illius: qd a nobis auertat chri-
stus iesus. Ad laudem dei.

De periurio quod fieri potest
decem modis: Sermo III

¶ Non assumes no-
men dei tui inuani. Exo. xx.

Alto vtiq; de iuramēto: iam
ordine debito psequendū ē de piurio: qd ē
malū: nō tñ in se sed etiā fm seico q̄ nullo
modo bñ fieri pōt: cul⁹ rō ē: q̄ oīs piurās
summe veritati cōtrarietā facit dñi eaz ad
suā cōfirmationē inducit ad qd assumi nō
deberet: r iō q̄ nō tñ deordinat hoīem q̄
ad primū s̄ etiā quo ad deū: iō semp nō so-
lū malū s̄ etiā pessimū ē. Hic pmo q̄r̄i pōt
quot modis assumi nomē dei inuani:
male iurādo vel piurādo. Ad h̄ dicendū
q̄ decē modis: put ex diuersis colligi p̄t.
Pr̄mo mō ex surreptiōe r fragilit̄ qñ sc̄z
iuramentū pfert ex surreptiōe: non delibe-
rās de facto vel dicto pfirmādo: nec etiā

deliberās d̄ iuramēto: r sic piurās fm Ri-
char. sup. liij. peccat tñ venialiter: nisi tal
indelibratio veniret ex tā negligēti con-
suetudine q̄ illā deuincere nō pponeret:
q̄ si deliberat d̄ dicto sed nō de iuramēto:
sic etiā pōt ptingere q̄ hō piuret sine mor-
tali pctō: tñ ē ad min⁹ veniale graue r vici-
nū mortali: q̄ si deliberat de iuramento r
nō de dco tñ erit iuramentū indiscretū: de
q̄ videbit̄ postea. Rationē aut̄ horū profeq̄
tur Richar. dicens: q̄ id qd ex surreptione
pcedit nō ē pfecte volūtariū. Ad h̄ aut̄ q̄
qs mortaliter peccet requirit̄ q̄ pctū ple-
ne sit volūtariū directe vl̄ interpretatiue qd
dico ppter illū q̄ cū deliberare posset deli-
berare ptenit: si ex tali ptemptu piurat ex
surreptione videt̄ multis q̄ nō excusatur
a mortali: ex negligentia omittēs se delibe-
rare. Secūdo mō vane r inutiliter qñ. s.
qs r si iurat qd licitū est: tñ absq; nc̄itate
psuetudine deprauata: nō curās illā psue-
tudinē dediscere: sicut in quotidianis iu-
ramētis ex qdā mala psuetudine iurat: vt
p deū ibo cras ad ecclesiam vel aliud sile: vl̄
cū hmoi iuramēta sūt loco: in talib⁹ enim
q̄ iurat large loquēdo piurare d̄: q̄ deest
iudiciū discretiōis: r pmittit se periculo p
iurandī: vñ. xxiij. q. liij. c. q̄ sacro: ponitur
hmoi pntia r iudicat̄ mortale tāq; piuriū:
vt pz in tex. r glo. Hinc d̄ Eccl. xxiij. Vir
qui multū iurat replebit̄ iniquitate: r nō dis-
cedet a domo ei⁹ plaga. Et h̄ maxie ē mor-
tale cū ex ignauia qs non curat deponere
cōsuetudinē illā. Tertio mō coacte r vio-
lenter. Ad cui⁹ euidentiā q̄r̄i pōt: vtrum
qs piurās necessitate cōpulsus excusat̄ a
pctō. R̄idet Asten. post petrū. li. j. ii. xix.
q̄ duplex ē necessitas: quedā ē necessitas
nature q̄ legē nō h̄z: r bec excusare pōt nō
solū a tanto sed etiā a toto: vt pz de p̄se. di.
j. c. sicut. ex de psue. c. quāto: r ex de iur̄iu.
c. q̄relam. in textu r glo. Sc̄da h̄o necessi-
tas ē coactionis q̄ nō excusat a toto in his
q̄ fm se sunt mala s̄ a tanto: q̄ volūtas suf-
ficiēter cogi nō pōt. Itā prima coactio est
absoluta q̄ cadit in corpe nō in aīa: actus
aut̄ oīno corporales p̄nt p coactionē excusa-
ri totaliter a pctō: cadere etiā pōt coactio i
aīa: r iō actus aīe solū vel mediāte instro-
corporeo excusari p̄nt a tāto s̄ nō a toto: cu
iusmōt act⁹ sūt mediāciū r piuriū: r iō p co-
actionē excusari p̄nt a tāto nō a toto: vt pz
ex de his q̄ vi metusue cā si. c. sacris. vbi
subdit: l̄z mer⁹ culpā attenuet: tñ eam non
g liij

De decalogi

precepto

pius excludit: cū p nullo metu debeat qd pccm mortale icurrere. Qd si obijciat illd eē d iurū. c. v. vbi dicit q illi q veniūt i iura mentū vi vel metu pſitū p vita r reb⁹ seruandis nō sūt p hoc puniēdi tāq p crimi ne mortali. Dicēdū fm Tho. r Richar. q s iō dicit nō q nō peccāt mortaliter: s q pu niendi sūt pena mīori. Et fm Richar. illud intelligit in iudicio fori. vñ concludit Tho. scda 2^a. q. xcviij. q coactio nō aufert iuramēto pmissorio vñ obligādū respectu ei⁹ qd licite fieri pōt: r iō si qd non implet qd coactus iurauit: pluriū incurrit r mor taliter peccat: pōt tñ aucte sūmi pōtifficab obligatiōe iuramēti absolut: pſertim si co actus fuerit tali metu q cadit in pstantem vtrū. Qd si qrit si in iuramēto pmissorio qd ipedit ad pficiendū: vtrū peccat mor taliter. Rñ. fm Ray. q si tunc qñ iurabat credebatur q adimplere nō posset: vñ fatue cre debatur q adimplere posset: q cām credendi nō hēbat: tūc in vtroq casu plurat r mor taliter peccat: q in pmo xltas in conscia deerat: in secūdo iudiciū discretionis. Si vero pbabilis credebatur q adimplere posset r si postea posse suū fecit: tunc qñ ad hoc nō piurauit nec ē piurus. Quarto teme rarē r execrabiliter. Temerarie aut perlu rat cū qd iurat se aliqd facturū vel dicturū illicitū vel inhonestū: aut se nō intraturū religionē: vel alia qcuq opa virtuosa nō facturū: talis em fm Tho scda 2^a. q. xcvi. iurando statim ipso facto incurrit piurium qñ ad primū ppter defectū iusticie: q si si pplet qd iurauit in hoc piurū nō incurrit: qz b nō erat tale qd qd sub iuramēto cadere posset. Quātū etiā ad secūdū incurrit piu riū ppter defectum iudicii: r iō qñ facit id qd meli⁹ ē nō ē piuriū: s piurio pñū: pñūz em ei⁹ qd facit sub iuramēto cadere nō po terat. Hinc habet. xxij. q. iij. c. si publicis sacroz gestis. glo. i. sacramētis publice fa ctis (qd de⁹ auertat a qbuslibet) illicita vñ nō bona fuisset pditio allegata q aut ingu lare aīaz. i. vitā pñis: aut gerere cōpelleret stuprū sacratissime vīrginis: nūqd nō tole rabili⁹ eēt stulte pmissiōis votū restringē qz p inutiliū pmissoz custodiā horrendā cri minū implere mensurā: glo. ibidē. Itō pec cat trāsgrediēdo iuramētū illicitū: s tunc peccauit qñ iurauit. Et ibidē. c. vnusqz. vbi subdit: nihil pmittit inhonestū: aut si pmittit tolerabilis ē pmissuz nō facere qz facere qd turpe ē. glo. ibidē. Itō solū er go iuramētū rei illicitū nō ē seruandū: sed

nec etiā inhonestū: imo si tendat ad inho nestatē qñq nō est seruādū: licet posset ser uari sine interitu salutē eterne: vt exempli ficat eē de iurur. c. quēadmodū. Execra bilis qd iurat cū iurat p intestina dei vñ p pulmonē hñdī s ei iuramēta quātūcūq sint vera qz tñ sanant in dei blasphemiaz: eo q deo aliquid ascribit qd sue dignitati nō puenit: iō enormiter iurans peccat. Di citur etiā execrabiliter iurare q iurat irre uerēter sine cā. s. per qñq vulnera christi: qz magna ē irreuerentia dñi: pñosa vulne ra inuānū assumere vnde nobis tota salus effluxit: r iō cū deliberatōe taliter iurās a mortali nō excusat: ppter qd etiā talia iu ramenta in aliqbz terris sic sūt restricta q qcuq in talib⁹ offendit aurē vñ digitū vel aliqñ linguā pdit. Quinto mō indi screte r pñipitanter: cū. s. qd iurat de q ta mē dubitat an verū sit an non: r tñ si fiat ex deliberatiōe r pposito: tūc em ē piuriū i. mortale pccm: r maxie qñ ē solennizatū: qz deficit ibidē iudiciū discretiōis piuriū: periculo se exponēs q si tocofe faceret: tūc dicit Tho. scda 2^a. q. xcviij. q ille qui loco se piurat nō euitat diuinā irreuerentiaz: s qñ ad aliqd magis auget r iō nō excusa tur a mortali. Ex hoc videt q q in loco se exponit piuriū periculo: grauiter peccat r ē mortale vel mortali vicinū: nullus enim dz iurare nisi firmiter sciat qd verū est: r si tñ credit nō debet iurare de scientia s tñ de crudelitate: nec qd vllipendat q qd p viles creaturas periurat: qz dz. xxij. q. v. c. ecce dico charitatē vñ: qui r p lapidem iu rat falsum: piurus ē: vñ hoc dico qz multi in hoc fallunt r putāt qz nihil ē qd iurant nō se crimine piuriū teneri. Proptus periur us ē q per id qd sanctū nō putat falsū iu rat rē. imo plus audeo dicere si p demoia qd iurauerit obligat ad perficiendū: q si falsum iurauerit: piurus indicat: vñ. xxij. q. j. c. mouet te vtrū eius fide vtendū sit q vt eā seruet p demonia iurauerit: vbi tevo lo pius pſiderare: vtrū si quispiā p deos falsos iurauerit se fidem seruaturū: r eā nō seruauerit nō tibi videt hunc bis peccasse. Si em tali iuratione pmissā seruauerit fi dem: iō tñ peccasse iudicaret: qz per deos falsos iurauerit: illud aut nemo repñde ret quia fidem seruauit: nunc xō qz iura uit p quos nō debuerit: r ptra pollicitam fidē fecit qd nō debuit bis vtqz peccauit rē. Et subdit: verūtamē sine vlla dubitati one min⁹ malū ē p falsos deos iurare vera

clter q̄ p̄ deū verū fallaciter. hoc ibi. **And**
qui v̄x iurat p̄ falsos deos pluriū quip/
pe cōmittit large loquendo: q̄ dīc̄ ibidem
glo. q̄ pluriū cōmittit q̄ p̄ falsos deos v̄x
iurat: quia pluriū ē temerariū iuramētuz:
q̄ si p̄ falsos deos falsum iurat duplex per/
iurium incurrit. Sexto mō false s̄ igno/
rante. s. cū quis iurando loquit̄ falsū sine
tñ intentione fallēdi: q̄ ip̄e fallit̄ r̄ credit
verū dicere qd̄ pluriū si ignorāter fuerit fa/
ctum adhibita omī diligētia: tūc nullū in/
ducit p̄ctm̄: vt p̄. xxij. q. ij. c. beat⁹ paulus
Et subdit. ille falsus iurando mentis: qui
scit falsum eē qd̄ iurat. Est mendacium vt
Aug⁹ dicit. Falsa significatio vocis cū in/
tentione fallendi: sed cū fallere semper sit
voluntatis: falli aut̄ v̄ infirmitatis v̄ te/
meritatis: grauiusq̄ sit qd̄ ex voluntate q̄
qd̄ ex infirmitate v̄ temeritate p̄cedit: ali/
quādo p̄tingit falli vel nullū v̄ minimū
esse p̄ctm̄: hoc ibi. **¶** Si non adhibuit oēm
diligentiā vsquequaq̄: tūc ignoranter fal/
sum iurans peccat venialiter: de quo tan/
gī. xxv. dī. c. vnū erarium. in fi. Et addit
Ray. q̄ si falsa iuratio p̄tingit ex ignoran/
tia iuris vel facti crassa vel supina: tunc est
mortale p̄ctm̄: vt dī. xxij. q. v. c. q̄ per iurare
patus ē anteq̄ piurat iā periurus videt̄:
q̄ deus nō ex operibus iudicat sed ex co/
gitatiōibus r̄ ex corde. Septimo mō fal/
se v̄ fallaciter iurādo: nō false iurat qui iu/
rat falsum scienter cū intētiōe fallēdi. Ille
xō fallacit̄ iurat: q̄ ignoranter verū iurat
cū intētiōe fallendi. De his duob⁹ habet
xxij. q. ij. c. hoīes falsū iurant. vbi subdit.
Da aliū qd̄ scit falsum eē r̄ dīc̄ verū esse: r̄
iurat tanq̄ verū sit q̄ scit falsū eē videtis:
qm̄ ista detestāda sit belua r̄ de rebus hu/
manis extermināda: q̄s em̄ fieri velit: oēs
hoīes detestant̄ talia. Fac aliū: putat esse
falsum r̄ iurat tanq̄ verū sit forte verū ē:
verbi gr̄a vt intelligatis. Pluit in illo lo/
co interrogas hoīem r̄ dīc̄ pluuisse: r̄ ad ne/
gociū ei⁹ cōpetit vt dicat pluuisse s̄ putat nō
pluisse: piurus ē. Interest quēadmodum
nō bñ procedat ex aīo: ream linguā nō fac/
nisi rea mens: r̄. c. sequēti: vbi subdit: quā/
tum in ip̄o est ille mentis qui dicit verum
qd̄ putat eē falsum: q̄tū em̄ ad animū elus/
attinet: q̄ nō qd̄ sentit hoc dicit: nō veruz
dicit q̄uls inueniat̄ verū esse qd̄ dicit: nec
v̄llo modo liber ē a mendacio: q̄ ore nesci/
ens v̄x loquit̄: sciens aut̄ volūtate menti/
tur. hoc ibi. Porro licet p̄trūq̄ iuramētū

sit mortale peccatū: tñ qui scdm̄ facit. s. qui
verū dicit qd̄ putat falsū eē r̄ v̄x ē: ille tñ
ex animo peccat. Qui xō primū facit iu/
rans verū eē qd̄ putat falsū eē: r̄ falsum ē:
sicut plurimū contingit in ludis aleatorū:
r̄ in p̄tractibus mercatorū qui fraudulen/
ter decipiunt iurando rem suam eē melio/
rem q̄ sit. v̄ q̄ plus illi cōsiterat q̄ fecerit
bi ex omni p̄te falsum iurant r̄ grauiissime
peccant. Octauo publice r̄ solennit̄: nā
publice iurat qui consuetudinarie r̄ publi/
ce in tabernis r̄ alijs societatib⁹ iuramēta
frequētat: nō solū simplicit̄ sed etiā irreue/
renter r̄ execrabiliter. De quo legīs in ge/
stis francoꝝ. q̄ p̄hillipp⁹ rex frācoꝝ ludo/
uici regis filiū iuramenta que ab aleato/
ribus r̄ mimis frequēter in curijs v̄ in ta/
bernīs enormiter fieri solent: intantuz ab/
horruit: q̄ quando fortuistū miles vel ali⁹
quilibet ludens eo presente iurabat: statū
illum in flumen vel in lacum aliquē p̄ici
faciebat. Et tale edictum firmissime serua/
ri fecit: r̄ in posteris iussit. Porro solenni/
ter iurat quādo per iurū in iudicio solen/
nizatur: r̄ hoc ē grauiissimū peccatū vt lat/
us patebit in sermone sequēti: vnde p̄ tres
digitos quos ponit supra sanctos: signat̄
q̄ corpus r̄ animā r̄ res siue famam dat in
potestatem diaboli. Nono exigens dam/
nabilē. s. ab alio de quo q̄rit doctor sanct⁹
scda 2. q. xcviij. Atrū exigens ab alio iu/
ramētū peccet: p̄sertim cum ille qui iu/
ramētum iniungit alteri: aut scit aliū iu/
rare verum vel falsum: si scit eum verū iu/
rare: pro nihilo iuramentū ei iniungit. Si
vero credit eum falsum iurare: tūc quātuz
est in se: inducit alium ad peccandū: ergo
videtur q̄ peccat iuramentuz exigēs. Ad
hoc respondet ibidem: q̄ circa eum q̄ exi/
git ab alio iuramentū videtur distinguen/
dum: aut enim exigit iuramentuz a seipso
propria sponte aut pro alijs ex officij sul ne/
cessitate: si tanq̄ persona priuata pro seipso
exigit iuramentum: r̄ nescit eum iuraturū
falsum: r̄ ideo dicit iura mihi scz vt fides
ei sit: tunc non est peccatum: est tamen hu/
mana temptatio: quia procedit ex quadaz
infirmitate q̄ aliū dubitat eē dicturum ve/
rum: de quo malo dñs dicit Matt. v. Qd̄
ampli⁹ ē a malo ē: q̄ si scit eum fecisse fr̄iū
elus qd̄ iurat: r̄ cogit eū iurare: homicida
ē: q̄ iurans de suo periurio se interim̄t q̄/
dem: s̄ iste man⁹ interficiētis ip̄s sit: imo ho/
micidā vincit: vt p̄. xxij. q. v. vbi dī. c. ille
g iij

De decalogi

precepto

qui puocat hominem ad iurationem: et scit enim falsum iuraturum esse vincit homicidam: quia homicida corpus occisum est iste animam: imo duas animas et ei quod iurare cogit et suam: scis verum esse quod dicitur: et falsum esse quod ille dicit et iurare compellis: ecce iurat: ecce piurat: tu quid inuenisti quod de illi morte faciri voluisti. Si vero per alio iuramentum exigit tamquam persona publica: semper quod exigit ordo iuris ad petitionem alterius: tunc non videtur esse in culpa: licet sciat alterum iurare verum vel falsum: quia non videtur ipse exigere: sed ille ad cuius instantiam exigit. Ex his ergo patet quod tam cognoscens quam falsum iurans ambo sunt peccati: ut etiam patet. xxij. q. v. c. quod compellitur a domino scilicet suo sciens piurat vitiosum sunt pluri et omnes et milites domini quia precipit: miles quia plus dominum quam animam diligit: glo. in atrocibus enim non debet aliis parere domino suo. Unde refert beatus Augustinus in sermone de decollatione beati iohannis. de quodam qui puocauit alium ad perjurandum: quod nocte sequenti in visione fuit adductus ad iudicem excelsum et admirabilem: qui dum interrogaretur quare puocasset hominem ad perjurandum: statim respondit: quia negauit mihi rem meam. Cui iudex. Nonne melius rem tuam perderes: quam animam hominis illius falsa perjuracione perire: et ille respondit: et ac iussus est cedere: et celsus est tam grauiter: ut in eius dorso euigilanti vestigia plagarum apparerent: dictum est ei decetero caueas ne sic facias. Ceterum iudex sciens aliquem iurare falsum: non debet iudicare secundum iurata: sed omnem cautelam adhibere ut falsitas manifestetur: et in suo scelere puniatur. Sicut legitur de quodam iudice qui agebat causam inter duos qui rem minime ignorans: ambos ad altare duxit: et rem iuramento se purgare coegit: rogans apostolum petrum ut aliquo iudicio veritatem consideret. Cum ergo reus iurasset et nihil mali passus fuisset iudex eius malicie peritus exclamauit. Senior iste peritrus: aut nimis misericors es: aut iunior defert: eam ad pancratium inueni. Cum ergo reus super tumultum pancratij iurare presumpseret: manum inde retrahere non potuit: sed ibidem per modicum pro dolore expirauit. Unde usque hodie in plerisque locis obseruatur: ut super reliquias beati pancratij iuramentum fiat. Et Salomon rex multieribus pro puero coram eo contendit: non credidit: sed subtile iudicium iniit: et circumuentione ream inuenit. Sic Daniel senes iudices inueteratos die rui malorum diuidens ab alterutro examinatum one subtili conuicit. Sic diligite iusticiam qui

iudicatis terram et diligenter inuestigate ut rectum iudicium proferatis: erui te vi oppositum de manu caluniantis: quod elegantissime iob persecutus est cum dicit. xxix. Auris audies beatificabat me: et oculus videns testimonium reddebat mihi: et eo quod liberasset pauperem vociferantem et pupillum cui non erat adiutor benedictio perituri super me veniebat et cor vidue consolatus sum: iusticia vestitus sum: et induit me sicut vestimento: et diademate iudicio meo. Oculi mei ceco et pes claudus: pater eram pauperum et cum quam nesciebam diligenter me inuestigabam: perterebam molas iniqui: et de dentibus illius auferere predam. De primo transgrediens medaciter sicut dicitur piurum transgressio iuramenti vel in re vel in intentione. Pro quo sciendum: quod faciens iuramentum aliquod promissum: si iurans voluntatem habet vel intentionem non perficendi quod iurat piurus est: licet etiam postea perficiat: quia sic mentis est non mentem ire. id est loqui: sic piurare est per mentem iurare: et hoc patet. xxij. q. ij. c. iuramenti. Multum est et quod omnes qui iurat: ad id iurat ut quod verum loquatur: et ideo deus inter iuramentum et loquelam nam nullam vult esse distantiam: quia sicut in iuramento nulla puenit esse perfectio: ita quoque in verbis nostris nullum debet esse mendacium: quia utrumque per iuramentum et mendacium diuini iudicij pena damnatur: sed ibi. Si vero intendit quidem quod iurat: sed tamen posse perficere non sperat: vel temerarie sperat: tunc etiam piurus est: ut patet supra. Quod si intendit et potest perficere: tunc quidem non periturat: si tamen postea ab illa intentione declinat et non perficit periturus efficit: si denique postea volens perficere factus est impotens: tunc a piurio necessitas illam excusat donec iter potes fiat.

De periurij grauitate et eius penitentia in iure taxata: Ser. III

On assumes non

men dei tui inuani. Exod. xx.

Item ordine debito piurij grauitatem et penam vel penitentiam in iure taxatam persequi cupientes. Proinde promitti delectat occasione eorum que dicta sunt in precedentibus quod additiones intelligunt in iuramento fidelitatis quod prestat dominus terrarum et alijs superioribus. Ad hoc respondet Philibertus episcopus et pontifex. xxij. q. v. c. de forma fidelitatis aliquid scribere monuit: hec verbis que sequuntur breuiter ex librorum auctoritate notari. Qui domino suo fidelitatem

secundo:

Sermo iii

lurat: ista sex semp in memora habere debent: incolumetur: honestum: utile: facile: possibile. Primum est incolumetur: ne sit damnum suo de corpore suo. Secundum est tutum: ne sit ei in damno de secreto suo: et de muniti-
onibus per quas tutus esse debet. Tertium est honestum: ne sit ei in damnum de iusticia sua et de alijs causis que ad eius honestatem pertinere videntur. Quartum est utile: ne sit ei in damnum de suis possessioibus. Quintum est facile: ne illud bonum quod dñs eius leviter facere poterit faciat ei difficile. Sextum est possibile: ne quod erat possibile reddat ei impossibile. Et fidelis hec documenta caueat iustum est: si quod non sufficit abstinere a malo nisi etiam fiat quod bonum est: restat ut in eisdem sex supra dictis: consilium et auxilium dñi suo fidelis prestat: si beneficio dignus videri vult: et salus esse de fidelitate quam iurant: dñs qui fide-
li suo in omnibus his vicem reddere debet: quod si non fecerit: merito censetur maleficus: sic ille qui in eorum peruricatione faciendo vel persequendo deprehensus fuerit perfidus et per-
iurus: hoc ibi: vide declarationem glo. Hoc iuramentum prestant archiepiscopi romanis potestaticibus: ut patet ex de iureiur. c. ego: et subdi-
ti suis episcopis. xxiij. di. c. quod: et imperator pa-
pe. lxxij. di. c. tibi dñi. Secundo qui potestatem submittentes pluramentum capitulo vel collegio: promittentes se suare statutum: ob-
ligant ad omnia statuta: et similiter alij offi-
cium aliquod suscipientes qui iurant statuta ipso-
rum locorum observare teneant. Ad hoc re-
sponderet Jo. an. in. c. contingit: de iureiur. li. vj. in glo. si. ubi in textu inicola. iij. bec
duo tangit dicēs: pertinet in nonnullis eccle-
sijs de earum consuetudine observari: quod ipse pre-
lati cum primo ad ecclesiam accedunt: vel cum
de recipiendis ibidem novis canonicis agi-
tur: nec prelati admittunt nec canonicis aliter
recipiunt in ipsis: nisi iurent statuta et con-
suetudines ipsarum ecclesiarum scripta et non scri-
pta inviolabiliter observare: inter laicos
etiam in multis civitatibus castreis et terris in
suis potestatibus rectoribus vel officialibus as-
sumendis consuetudinis moribus irrepit: quod
potestates rectores et officiales homines ad
potestarias vel rectorias et officia eadem:
nisi prius fuaturos se statuta ipsorum locorum
clausa iuraverint: nullatenus admittuntur.
Jo. an. respondet ibidem breviter textum copre-
hendens: quod aut quis iurat expressse statuta
illicita impossibilia et inhonesta: tunc ipso
iure largo modo piurus est: ut s. e. li. c. si

cum nostris. Aut generaliter iurat servare
consuetudines et statuta: et tunc subdistingue:
aut sciebat ibi esse illicita statuta: et ad illa
obligatur in mente se suare gerebat: et tunc
idem quod supra: aut nesciebat nec in mente
gerebat illud: et tunc non peccavit: et solus
ad licita obligatus est: ut hic in textu: et in
predictis iuribus. Et nota quod nullum iuramen-
tum quocumque modo prestat obligare potest:
nisi ad licita possibiliter libertati ecclesie non
obstantia: ut patet hic in textu. Quibus
incidenter premissis duo sunt per ordinem per-
sequenda. Primum est de gravitate piurij
de quo primo quiri potest. An piurium sit
malus peccatus quasi adulterium: et videtur quod non
quia difficilius est observare preceptum de
non piurando quam preceptum de non adultera-
do: cum nullus homo possit domare linguam
suam: ut dicit Jacobus in canonica. Minus
autem videtur esse transgredi id quod est difficili-
us ad observandum: quam id quod est facilius. Re-
spondet Fran. de zab. in cle. vna. de iurjur.
quod crimina non habent certam periodum. id est me-
suram: sed variantur per circumstantias: ut patet
extra de sen. ex. c. cum voluntate: de iurjur.
c. cum quidam: in ceteris paribus dicendum est
absolute: quod piurium est malus adulterior:
quod magis resistit deo et charitati: et quia per-
sonam cui iniuriatur quis: in quantum est maior:
tanta maior iniuria reputatur: instans de iure
iur. s. atrox: et extra de sen. ex. c. cum volunta-
te: sicut etiam augetur crimen propter dignita-
tem prepositi. Sed de cuius piuratio quis iniuri-
atur dignior est quam piuratus cui per adulterium
quis iniuriatur. Secundo queri potest utrum igitur
piurium sit malus peccatus quasi homicidium: pro-
fertim cum homicida peccat contra duos. scilicet contra
deum et contra proximum: piurus autem frequen-
ter duntaxat contra deum: hinc etiam homicide
debet in lege civili maior pena. scilicet mortis:
piuro vero tantum pena infamie. Ad hoc respon-
det sanctus Thomas in quodlibet. quod sicut dicit
apostolus ad hebr. vj. Homines per maiores sui iu-
rant: et omnes controversie eorum finis est iura-
mentum: frustra autem in causa homicidij pro-
versie finis est iuramentum: si homicidium est
gravius quam piurium: presumere enim quod quod maior est
culpa. scilicet homicidij commisit non minorem vere-
ref. scilicet piurij: unde ex hoc ipso quod in causa cuius-
libet peccati deferretur iuramentum: manifeste
ostendit quod piurium debet haberi per maiorem
peccato: nec immerito: quod piurare nomen dei
videtur quedam diuturni nominis denegatio: unde
secundum locum post idolatriam peccatum piurij tenetur

De decalogi

precepto

ut ex ordine preceptorum patet: unde et maior cura prohibita est: quod est de preceptis prime tabule: quod transgressio maius peccatum indicat: eo quod for-
maliter ratio peccati mortalis consistit in auer-
sione a deo quod fit per transgressionem preceptorum
prime tabule: verum quod homicidium grauius
puniri ratio est: quod grauius nocumētum iterdum
hominibus imminet etiam ex minori culpa: et quod de-
us misericors est minus puniri ut communiter
iniuria illata deo quam illata proximo: tamen secundum
iudicium dei maius peccatum grauius puniri: in
huius etiam grauitatis argumentum prohibe-
mur aliquibus diebus iuramenta prestare: unde ha-
betur xxij. q. v. c. decreuit sacra synodus ut
a septuagesima usque in oct. pasche: et ab ad-
uentu domini usque ad octauas epiphanie nec
non et in ieiunijs quatuor temporum et in letanijs
maioribus: et in diebus dominicis: et in diebus roga-
tionum nisi de concordia et pacificatione nul-
lus super euangelia iurare presumat. glo. huic
tamen capitulo obuiat consuetudo scripta. Iterum
argumentum illud grauitatis habemus in eo quod
pueruli non debent ad iuramenta cogi: et hoc ideo
quod in iuramento debet adesse iudicium discre-
tionis: sed hoc etas nescit quod agit: unde xxij.
q. v. c. pueruli: nisi in etate rationabili sint non
cogantur iurare. Quod si quis de numero anno-
rum antequam iurare debeant: respondet in .c. sequen-
ti: ubi dicitur: pueri ante quatuordecim annos
non cogantur iurare: et addit ibidem: puella quod
si in puerili etate sita in domo patris illo nesci-
ente se iuramento perstringerit: et per eiusdem ut au-
dierit statim dixerit: vota eius et iuramenta
irrita erunt: et facilius emendabitur. glo. hoc est
de puero: ut. s. e. t. l. q. iij. c. tribus: et licet sta-
tim debet reuocare per iuramentum filij vel fi-
lie quod cito scit: votum tamen religionis non tenet
statim reuocare cum scit: sed usque ad annum dila-
cere potest: imo usque ad annos puberta-
tis: unde xx. q. ij. c. si in quolibet: ubi dicitur. Par-
entes sane filios suos religioni diceret non
amplius quam usque ad. xliij. etatis eorum annum li-
centia poterit esse: postea vero aut cum vo-
luntate parentum aut si sue deuotionis sit soli-
tarius votum: erit filij licitum religionis sume-
re cultum: et. c. sequenti: de puellis subiungit
dicens: Puella quam ante annos. xij. etatis sua
sponte vel amantem sacrum sibi assumpserit: post
statim parentes eius vel tutores id factum irri-
tum facere si voluerint. At si annum et diem simulan-
do persenserint: ulterius nec ipsi nec ipsa muta-
re poterunt: unde generaliter sicut parentes vo-
tū ita et iuramentum filiorum vel filiarum impube-
rum reuocare possunt. Tercio quod potest: utrum au-

diens iurare falsum et tacere peccet: presertim
cum de Leuit. v. Alia quam audierit vocem iurantis
testis fuerit quod aut ipse vidit aut presens est:
nisi iudicauerit portabit iniquitatem suam. Ad
hoc dicendum quod Aug. in questionibus Leuit. v. su-
per hunc locum dicit hanc questionem valde esse
difficilem et perplexam quam sic perscrutari: et habetur
xxij. q. v. c. hoc videtur dicere peccare ho-
minem qui audire iurat aliquis falsum: et scit eum
falsum iurare et tacet: tunc autem scit si eius rei de
qua iurat testis fuit: aut videns aut presens
fuit. i. aliquo modo cognouit: aut oculis suis
conspexit: aut ipse qui iurat illi indicauit: ita
enim potest esse presens: sed inter timorem huius
peccati et timorem perditionis huius hominis non
parua existit plerumque temptationis. i. dubitatio:
possumus enim patrum ad plurius amouendo vel
prohibendo a tam graui peccato reuocare: sed
si non audierit: et coram nobis de re quam no-
uimus falsum iurauerit: utrum pendens sit ita
ut perditus etiam periculum mortis incurrat: dif-
ficultissima questio est: sed quod hoc non expressit scriptura in
Leuit: cuius iudicandum sit: utrum illi cui iura-
tur: an sacerdoti cuiuspiam: quod non solum cum persequi
non potest irrogando supplicium sed etiam orare pro
illo potest: videtur mihi quod se ab hoc soluat pec-
cati vinculo si indicet talibus quod magis pre-
stare quam obesse puero sine eius corripitio-
ne sine dei pro eo placando: sed et ipse confessionis
sibi adhibeat medicinam: beatus ille. Ex quibus
patet quod ad hanc indicationem faciendam tenetur ta-
libus personis qui prestant prestare et non obesse. s. sa-
cerdotibus honestis et discretis parentibus.
Est tamen differentia inter indicationem et denunci-
ationem: quod ut dicitur hoc glo. quod hoc capitulum non loquitur
de vera denunciatōe sed potius de indi-
catione. s. cum quis indicat alijs quod aliquis vult
peccare: et hoc spectat ad delicta committenda:
sed denunciatō spectat ad delicta commissas:
et ad illam non tenentur nisi qui habent magistratum
super aliquos: et illa denunciatō de euangelica et
ista de canonica: placari ergo tenentur ad illam
ex precepto: alij vero non tenentur nisi ex consilio.

Secundum vero persequendum est plurius pena vel
pena: nam secundum hostiam tria mala incurruntur
ex piurio. Primum malum est reatum immanitatis in
culpa argumentum hoc crimine in pena copas ho-
micidio voluntario: presertim cum fuerit solen-
nizatum ut videbitur. Secundum malum est fame irre-
cupabilitas: quod plurius infamis efficitur: nec
postea quarumcumque penitentia et testimonium
admittit: ut patet ex de test. et at. c. testimo-
nium: quod repellitur ab omni promotione sine sit dig-
nitas sine ordo: ut patet de i. l. c. qui in aliquo re-

Multa de infamibus eēt notāda de q̄b⁹ gra breuitatis sup̄sedeo. Tertius malū est auferitas p̄nē q̄ piurantes grauius puniri debēt fm̄ canones: verūtm̄ diuersimodo de fm̄ circūstantias piurior: dicit enī Eutician⁹ papa .xxij. q. i. c. vlt. p̄dicādū est vt piuriū fideles caueāt: et ab hoc sūmope abstineāt: sciētes hoc grande scel⁹ esse: et i lege et in p̄p̄his et i euangelio p̄hibitū. Audiūtm̄ aut̄ q̄dā p̄uipēdere s̄ scel⁹ et leuem quodāmodo piuriū modū penitētie imponere: q̄ etiam nosse deberent talē p̄ piurio penitentiā imponi debere q̄lē et d̄ adulterio et de fornicatiōe et d̄ homicidio volūtariē cōmissio et d̄ ceteris criminalib⁹ vitijs. Si q̄s x̄o p̄petrato piurio a q̄libet criminali peccato t̄mēs penā longā ad cōfessionē venire noluerit: ab ecclia repellēdus est: et a cōmunionē et a s̄ortio fidelū: et null⁹ cum eo comedat neq; bibat neq; in domo sua eū recipiat: et hoc q̄dē i generali. Porro in sp̄ali de piurio illicito imponit penitētia .xxij. q. iij. c. qui sacramento se obligauerit vt litigās cum q̄libet ad pacē nullo modo redeat: p̄ piurio vno āno a cōmunionē corpis et sanguinis dñi segregatus reatū suū elemosynis et fletib⁹ et quātū potuerit ieiunijs absoluat: ad charitatē x̄o q̄ op̄ multitudinē peccatorū celeriter venire festinet. Q̄ si obijcit piurio septēnis p̄nā indicit. vi. q. i. c. q̄cūq; sciens piurauerit. xl. dies i pane et aq̄: et septē sequētes ānos peniteat: et nūq̄ sit sine penitētia et nūq̄ in testimoniū recipiat cōmunionē tñ post hec recipiat. Ad hoc r̄ndet s̄ glo. q̄ ibi loquit̄ cum q̄s transgredit̄ licitū iuramentū: hic loquit̄ cum q̄s temere iurat. Si adhuc obijcit: nōne q̄ temere iurat rē illicitā mortaliter peccat: s̄ septēnis p̄nā debet ei imponi r̄ndet glo. q̄ h̄ non negat q̄ p̄ .vij. annos debeat penitere: s̄ hoc solū d̄: q̄ a cōmunionē corpis ch̄isti sepatur vno anno. Ad maiore aut̄ euidentiā sciendū q̄ multiplex ē iuramentū illicitū vt p̄t̄ ibidē. c. in oēs: vbi d̄: q̄ iuramentū illicitū multipliciter itelligit̄. Est enī illicitū aliqui ex eo q̄ iurat. s̄ q̄ id q̄ iurat i sui natura p̄niciosum est vel adimēs vitā sc̄z eternā vel temporalē: vt adulteriū vel homicidiū et his similia: vel rep̄ari non p̄mit̄tens: sicut cum inimico ad pacē nō redire: indigēti misericorditer nō subuenire: ista quia p̄p̄icua in se habent iniusticiā: et si iuramento firment̄ tamen seruari non de-

bent. Est etiam aliquādo illicitū iuramentum ex modo iurādī: quādo sc̄z inconsiderate et circūspecte aliquid iurat: quo nec corporalis nec sp̄ualis salus adim̄it̄: et si ne quo vtraq; salus reparari et vita conseruari valet: veluti cū aliquis a parētib⁹ coactus vt clericatus tonsurā vt religionis vestem suscipiat: se neutrum facturū iuramento firmauerit: hoc q̄uis aliquibus vt deatur rephensibile: quia opus charitatē iuramento se non facturū p̄mit̄t: nulla tamē auctoritate p̄hibetur seruari: quia et si nūq̄ clericatus tonsurā vel religionis vestem suscipiat: non tamē ideo min⁹ salutem p̄mereri valet: cum nōnulli in laicalī veste sanctissimi et deo dilecti inueniātur: quo exēplo euidenter datur intelligi: quod tiens aliquis iurat se nō facturū aliquid: quo expeditorē viam sibi p̄paret ad beatitudinē: dūmodo sine eo salutem valeat inuenire: q̄ iuramentū non p̄hibetur obseruare: hoc ibi. Tamē fm̄ Tho. meli⁹ faciet si iuramentū violat eo q̄ non obligat. Est et id quod iurat aliquādo vitiosū: nō in natura sit: sed ex causis extraneis: vt veluti cum aliquis iurat post votum castitatis alicui: se habiturū eam in coniugem sc̄z p̄ verba de p̄senti. Coniugē autē habere in seip̄o malū non ē: tñ huic ex voto p̄niciosum est: hoc aut̄ iuramentū et si sit illicitum: non tñ obseruari p̄hibetur: s̄ de violatione voti p̄nā sibi iubetur indicit: iudicium etiā aliqui iuramento p̄batur deesse: veluti cum p̄p̄ia temeritate aliq̄s ductus iurat se manducaturū et bibiturū: hoc q̄uis indiscreta leuitate illicitum p̄bat: nō tamē violare iubetur. Deniq; cōcludo q̄ iuramentū q̄d non ignorat ignorantia factū nō iuris: q̄ nullū excusat nisi cui p̄mit̄tis ius ignorare ē. s̄ illicitū reputat̄ in piuriū et p̄nā iā prius posita diluendū. Ceterum qui cogit aliū ad piurādū et qui coactus facit piurium vterq; piurus est tam domin⁹ q̄ seru⁹: et suo p̄nā imponit. xxij q. v. c. qui compulsus: glo. nō p̄cise a dño sciēs piurat: vtiq; sūt piuri et dñs et miles: glo. q̄ in atrocibus non debet q̄s parere dño suo: sequit̄: dñs q̄ p̄cepit: miles quia plus dñm q̄ aīam dilexit: q̄d ē nō debet. Si liber est sc̄z coactus iurare. xl. dieb⁹ in pane et aqua penitebit: glo. cōtinue vel interpolatim: et septē sequentes annos: glo. non tñ in pane et aqua: s̄ fm̄ discretiōē cōfessoris: seq̄t̄. Si fuus eiusq; tres q̄dra-

De decalogi

gestimas. glo. vnam ante festum natalis: alia ante pascha: tertia ante festum beati Johannis. sequitur: et legitimas ferias peniteat glo. prima. scilicet quarta et sexta feriam: de conse. di. iij. c. ieiunia: et lxxij. dis. p. l. byter. verumtamen si est pura coactio metus quod cadit in instantem virum: tunc imponitur penitentia e. ti. scz. xxiij. q. v. c. si quis coactus pro vita redimenda vel quolibet causa vel necessitate. s. maxima piurat: quia plus corpus quam animam diligit: tres quod dragesimas peniteat: glo. q. rone coactionis mitigatur pena: ut patet ex q. me. ca. c. sacr. Nec qui potest: qua pena coactus castigari debet: eo quod ibidem non exprimitur: cum tamen postea subditur de eo. c. ille qui puocat hominem ad iurationem: et scit eum falsum esse iuraturum: vincit homicidam quia homicida corpus occisus est: ille autem anima imo duas animas: et eius quod iurare puocat et suam. Ad hoc respondetur ex consilio moguntinensi. et subdit in eadem questione ubi pena cogentis additur. c. si quis puicatus fuerit: scz in iudicio vel evidenter facti: alios ad falsa testimonia vel plura attraxisse glo. per coactionem vel quacumque corruptione sollicitasse: scz amicitie vel pecunie: ipse quod dem versus ad exitum vite sue non committitur: sed vero quod ei in plurio consensisse probatur: postea ab omni testimonio sunt remouendi: et secundum legem infamia notabuntur. De his quod dicitur de testamento detestandum quod fit cum interpretatione alicuius mali in seipsum: sicut legitur de beato Petro: quod cepit anathematizare et iurare quod non nouisset boiem: unde quod detestandum sit hoc plurium vitium ostendit Grosius per exemplum dicens: Quod cum romani legatos ad plures gentes misissent ut firmarent pacem cum eis: dum igitur cum iuramento firmassent: perditore et clam irruentes in eos occiderunt: et omnes romanos quot inueniunt: sed dei maledictio in detestationem plurium et fractionis fidei super eos venit: nam pannis quod frangebatur ab eis sanguinem emittebat: aialia domestica et blanda cum balatu et hyatu miserabili fugebant ad silvas et ad montes deferendo portia eorum: canes etiam cum latrificatione latrabant oberrantes ad modum luporum vindictam postulabant de perditione facta: cum autem auditis rumoribus omnes fuissent per imperatorem romanum victi in caplis exceptis quattuor milibus qui ascenderunt ad montes: ibi statim congelati ad modum lapidis facti sunt immobiles: ad signum vindicte diuine. Similiter legitur in ecclesiis. hystoria:

precepto

quod cum quidam episcopus hierosolymitanus iustissimus propter rigorem iusticie a multis subditis odiretur: crimine falsum imposuerunt ei et iuramento firmaverunt. Primum iuravit quod igne pereat nisi ita sit. Secundus vero quod morbo reglo pereat. Tertius denique quod oculos suos amittat nisi ita sit. Sancto ergo episcopo recedente ad heremum primus testis in vindictam cum oculis progenie sua rebus domo et familia exurit. scilicet etiam a pedibus versus ad caput morbo regio pluit. tertius vero videns factum reuelavit et ex tristitia lugens oculos amisit: et sic episcopus innocens inuentus est. Ad laudem dei.

De voto et his que requiruntur ad illud ac de precepto religiosorum: Sermo V

Non assumes nomen

dei tui inuane. Exo. xx. Expediti de transgressionem iuramenti quo primo modo sumitur nomen dei inuane. Ita de secundo modo querendum est scz de transgressionem voti sub hoc sensu: non assumes nomen dei tui inuane. scz votum tuum deo factum transgrediendo. Ad cuius evidentiam sciendum quod votum secundum hostiensem est alicuius rei licite facie de vel non facie de cum deliberatione animi deo facta pollicitatio: quam diffinitionem declarando dicit quod primo ponitur rei licite: quod si quod promissum illicitum esset id seruandum non esset: et eius esset nulla obligatio: intantum quod eius dissolutione non est necesse superiorum adire: iuxta illud. xxiij. q. iij. c. i. malis promissis rescinde fidem et in turpi voto muta decretum. Secundo ponitur facie de vel non facie de: quia ad utrumlibet pariter se habet: puta voueo ieiunare: vel non loqui post cibum cum muliere: et hostiensem dicat votum semper esse de futuro: non de presenti sicut iuramentum assertorium. Tertio ponitur cum deliberatione: quia aliter non obligaret si sine deliberatione factum sit: extra de regul. c. ad nraz. unde deliberatio presupponit liberam voluntatem sine qua non est meritum nec demeritum cui de liberationi vel voluntati vis inferri non potest. Quarto ponitur deo: quod aliter non esset votum obligatorium: ex de voto. c. magne: in fi. ubi dicitur de additione quam habuit in intentione vouendi: quod sublatam: quod cessare carere: facilius cessare poterit effectus: vide clarum ibidem. Interdum tamen votum fit etiam homini sed secundum dario: propter tamen talis obligatio quod fit homini non est votum sed obligatio ad eius executionem. Quinto ponitur facta pollicitatio: quia aliter si tamen

A
votu

facere pponeret s̄ adhuc nō deliberasset:
nō obligaret. Ad cui⁹ pleniorē intellectu
q̄ri pōt: qd̄ req̄rit ad votū p̄sumandū: pre
sertim cum dñs dicit Luc. ix. q̄ nemo mit
tens manū ad aratrū r̄. sed ex hoc ipso q̄
habet ppositū bifaciēdi mittit manū ad
aratrū: r̄ sic videt̄ q̄ ex solo bono pposit
to q̄s obligat apud deū: etiā nulla pmissi
one facta. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho. sc̄da
2. q. lxxviii. q̄ votū quā dā obligatiōez
importat ad aliqd̄ faciendū vel dimitten
dū. Obligat autē se hō homini ad aliqd̄ p
modū pmissionis q̄ est rōnis act⁹ ad quā
p̄tinet ordinare: sicut enī hō impando vel
depcando ordinat quodāmodo quid ab
alijs sibi fiat: ita pmittēdo ordinat qd̄ ipse
p alio facere debeat: s̄ pmissio q̄ fit ab ho
minē: hominē nō pōt fieri nisi p̄ xba vel q̄
cūq; exteriora signa: deo vero fieri pōt p
missio p solā interiorem cogitationē: quia
vt dicit̄. i. Reg. xvj. Moies videt̄ ea q̄ pa
tent de⁹ aut̄ intus cor. Ex̄p̄munt̄ tñ q̄h̄q;
verba exteriora vel ad sup̄ius excitatio
nem: sicut i oratione p̄t̄: vel ad alios p̄te
standū: vt nō solū desistat a fractione voti
p̄pter timorē dei: s̄ etiā p̄pter reuerētiā ho
minū: pmissio aut̄ pcedit ex pposito faci
endi: ppositū aut̄ deliberatiōē aliquā p̄
erigit̄ cuz sit actus volūtatis deliberate.
Ex q̄bus pcludit̄ q̄ ad votū tria necessa
rio req̄runt̄. primo deliberatio. sc̄do pro
positum. tertio pmissio in q̄ p̄fici rō voti.
Supradict⁹ vero q̄h̄q; r̄ alla duo ad quā
dam votū p̄sumatiōē. s. oris pronūciatio
Iuxta illud ps̄. Reddā tibi vota mea que
distinxerūt labia mea: r̄ testimoniū alioz.
Hinc dicit magister in. iij. s̄nax. lxxviii.
di. q̄ votū est qdā testificatio p̄missiōis
q̄ deo r̄ de his q̄ dei sunt fieri debet: q̄uis
testificatio possit ad testificatiōē interiōrē
proprie referri. Ad hoc ergo triū q̄ requi
runt̄ in voto p̄sumato declaratiōem scien
dum ē q̄ fm̄ Ab. ex de voto. in. c. l̄raturā.
Votū dicit̄ initiari: cōfirmari r̄ p̄sumari.
votū aut̄ initiatū ē cū ppositū tñ in aīo
seminat̄: r̄ ex tali pposito quo ad deum
vel eccliam null⁹ remanet obligat⁹: vt est
casus in dicto. c. l̄raturaz: vbi dicit̄ q̄
cū qdam ex qdam minutiōe nimia fuisset
mortis pauore p̄terit⁹ hec xba p̄ulit: nō
diu h̄ morabor pponēs i aīo suo. glo. non
tñ aīo obligādi q̄ religiōis habuit̄. eēt ali
qñ̄ suscep̄turus: vbi papa declarat q̄ si nō
pl⁹ eēt i voto processū: trāsgressor iudicari

nō poterit si nō impleat: s̄ ibi. Ex q̄ p̄t̄ q̄
propositū proprie est aliud q̄ votū: stricte
sup̄tis vocabulis: ppositū enī ē simplex
dispositio volūtatis de faciēdo aliqd̄ vel
nō sine oī affectiōe v̄l p̄missiōe vel firma
obligatiōe: r̄ pōt se habere ad bonū r̄ ma
lū: vñ ppositū ex sui natura nō obligat
ad implēdū: dico ex natura sua: q̄ ad bo
nū ppositū non obligat q̄s ex eo q̄ ppo
sitū s̄ ex eo q̄ bonū: r̄ h̄ tangit Greg. r̄ ha
bet. xvij. q. i. c. q̄ bona agūt. Si xō melio
ra deliberāt agere r̄ post deliberata nō fa
ciūt: l̄ i bonis p̄orib⁹ p̄seuerēt: in p̄spectu
tñ dei ceciderūt: r̄ tales peccāt venialiter.
Si tñ ē aīo deliberatū r̄ firmatū cū sc̄tēti
ne se obligādi ad ei⁹ executiōez: tñ trāsit
in votū: r̄ trāsgrediens peccāt mortalit̄: r̄
sic votū fm̄ diuersos status diuersa sunt
vocabula: r̄ fm̄ hoc solūda sūt oīa p̄ria i
scripturis de voto posita: q̄ q̄h̄q; ponitur
pro proposito q̄h̄q; pro deliberatiōe: q̄h̄q;
stricte i proprio vocabulo. Sc̄do aut̄ votū
dicit̄ p̄firmari qñ sup̄ proposito sit delibe
ratio: v̄t se velint obligare: r̄ tñ cōceptio
boni ppositi non firmat̄ p̄prie ex animi
deliberatiōe: nisi p̄missiōe deliberatiōez
p̄sequēte: q̄ pmissio p̄mo ratificat̄ i corde:
r̄ tñ q̄tū ad deū completa ē pmissio: ex q̄
q̄s quo ad deū ē obligat⁹: r̄ i foro penitētī
ali ē ad executiōē modis oib⁹ inducēd⁹:
nō tñ eēt ad hoc p̄ eccliaz cōpellēdus q̄ nō
iudicat de occultis. Consumatū deniq; d̄r
q̄tū ad forū extrinsecū: cū deliberatū ppo
situm exprimitur ore. Et ex tali q̄s obliga
tus ē nedū q̄ ad deū: s̄ etiā q̄ ad eccliaz m̄
litatē: ita q̄ ad executiōem voti p̄ eccliam
cōpellit̄. Ex his p̄mo pcludit̄ q̄ vt etiā di
cit̄ Inno. in. c. l̄raturam. ex de voto. q̄ licet
q̄s velit vouere vel etiā vouerat: nō in p
positū vel votū cōplere tenet̄: nisi delibe
ratio p̄cesserit: v̄l nisi aīo obligādi id fece
rit. Qd̄ si q̄rit an debet credi sibi dicēti:
q̄ nō habuit aīm obligādi se. D̄. c̄dum q̄
nō saltem in foro iudiciali: q̄ al̄s facile fo
ret votū eludere. ex de spon. c. tua. vbi d̄r i
glo. plane. De hoc casu i quodam tractu
m̄rimoniij: s̄ in foro penitentiali bñ credit̄
ei. Sc̄do pcludit̄ q̄ si p̄cedēte deliberati
one q̄s i mēte pposituit intētiōe obligādi
se p̄tinere vel pegrinari: tñ fm̄ Inno. in
dicto. c. l̄raturā. hoc facere tenet̄: etiam si
voce nō exp̄ssit: s̄ ecclia nō cogit h̄mō nisi
cōfiteat̄: r̄ l̄ Hosti. dicit q̄ si ex p̄sentia de
liberatiōe quis obliget̄ pauci p̄cipue stur

vota q̄r
m̄rimony

vota q̄r
m̄rimony

ad votū h̄is
2. q. lxxviii
liberatio
p̄sumari
p̄missio
o nō p̄sumari
p̄sumari alioz

De decalogi

precepto

dententes essent q̄ nō essent obligati religiōi
cū cōmuniter p̄sueuerūt talia concipere: ni-
hilomin⁹ tū scādū ē dietis Inno. q̄ de re/
spicit cor. Sic etiaꝫ paucē rep̄rēt beguine
q̄ nō eēnt obligate ad castitatē: semp̄ tū p̄/
supponēdo q̄ fuerit p̄uia deliberatio licz ī
corde fuerit retēta. Tercio p̄cludit q̄ ali⁹
aliū p̄ votū p̄p̄iū obligare nō pōt: etiā si ī
illi⁹ eēt p̄tate: puta patr⁹ vel tutoris. Ad h
enī nō sūt inuēte tales p̄tates: s̄ ad guber-
nandū vel ad bona administrāda. ff. d. x.
obli. l. si. h. j. si q̄s ergo vouet filiū vel filiā
religiōis: subintelligit q̄ ad hoc fideliter
laborabit: q̄ alienū factū p̄mittere p̄p̄ie
non pōt. et de spon. c. ex lris. ij. et in glo.

de voto

Q̄ si q̄rit: utz q̄s votū suū possit p̄
aliū exequi. Ad hoc r̄idet Hein. bo. y. et
de voto. in. c. licz. q̄ si pōt p̄ seipm̄ votū ex/
equi tūc tenetur p̄ seipm̄ facere: vt. e. ti. c.
magne. q̄d intellige licz etiā inutiliter exeq̄
posset. s. q̄ claudus eēt vel mutilat⁹ et ex
denotiōe vel in subsidū terre s̄acte vouit/
set: si tū talis eēt q̄ defectū suū p̄ alios q̄s
secū duceret supplere posset. Admittit tū ī
vtrōq̄ casu cōp̄satio dicto. c. magne. et c.
se. fm̄ Inno. et Hosti. Si x̄o nō pōt exeq̄ p̄
seipm̄ impedit⁹ impedimēto p̄petuo: et tūc
p̄ aliū pōt exequi: vt in dicto. c. licz. sed nō
tenet exequi: si postq̄ votū emisit impedi-
mētū supuenit aut tpe quo votū impleuit.
Si x̄o tpe q̄ vouit erat impeditus ita q̄ p̄
sonaliter ire nō poterat nec sperabat ab ī/
pedimēto liberari: tūc tale votum cēferi
debet irritōiū: si x̄o sperabat ab illo libe-
rari: et tunc dat dilatio: vt et de voto. c. q̄
sup̄ his. h. vnde credimus. Q̄ si nō puale
scat: intinenda ē vouētis intentio: q̄ si fue-
rat in voluntate pficiendi p̄ se vel p̄ aliū
in omni euentu: tunc redimere pōt p̄ aliū.
Sin autē tunc videt⁹ votū fuisse cōditiona-
le: nec illo obligari. Ceterum fm̄ sumi-
stas duplex voti species distinguit. Nam
aliud est necessitatis et cōmune scz votum
fidei ad q̄d quis tenet siue voueat siue nō
et ad illa que necessario quis p̄mittit ī ba-
ptismo: renūciando scz diabolo et pompis
et us: tenere fidem seruare decalogū et ge-
neraliter ea sine q̄bus nostra salus habe-
ri non pōt: de cōse. di. liij. c. j. licet. Tamen
hoc p̄p̄ie non est votum: eo q̄ a pueris fit
talis obligatio qui carent animi discretio-
ne. Unde q̄uis dici posset: q̄ talis obliga-
tio fit a patris eorū nomine: vt habet d
conse. di. liij. c. queris. tamē quia simplici

ter votum dicif esse voluntatis: vt extra
de voto. c. inagne. ideo p̄p̄ie non dicif vo-
tum: debet enī votum esse p̄p̄ie quid vo-
luntariū: tam respectu p̄ncipij a quo p̄ce-
dit: q̄ respectu eius q̄d vouetur. Hinc cuꝫ
homo peccat post baptisimū dupliciter re-
est: vt quia peccat in eo q̄ cōmittit: et q̄ vo-
tum p̄uaricatur: non tamen p̄ duob⁹ mor-
talib⁹ penitentia indicetur: sed tanq̄ pro
vno circūstantia trāsgressionis grauato.
Aliud vero votum est volūtatis cuiusmo-
di sunt que q̄s voluntarie emittit sup̄ his
ad que quis non tenebat: sed post votum
obligat: vt sunt vota abstinentie: p̄tinētie:
p̄grinatōis et similia: de q̄b⁹ per p̄p̄iam
Aouete hoc est cōsiliū: et reddite hoc est
p̄ceptum dñi deo vestro. Deinde queri
pōt: quortuplex dī votū voluntariū. Ad
hoc dicendū fm̄ officis doctores q̄ est du-
plex. Quoddā enī dī simplex: et est oē il-
lud votum cui non adhibet solēntas: vt
si fiat votum de nō cōtrahendo: de castita-
te: et sic de alijs. Solēne vero votum dicif
q̄d fit p̄ susceptionē sacri ordinis: vel p̄ p̄-
fessionem exp̄ssam vel tacitā factam alicui
de religionibus approbatis: vnde q̄liter/
cunq̄ quis al⁹s votum fecerit p̄ter q̄ in su-
sceptione ordinis implicite vel approbate
religionis exp̄sse vel tacite: dicif votū sim-
plex: vnde si voueo vel p̄fessionem facio ī
regula vel in religionē nō approbata: con-
trahens matrimoniū ligat⁹ sum matrimo-
nio: licz grauissime pecco: vt exp̄sse p̄z li.
vj. de voto. c. vnico. vbi et subdit. Et quā-
to solēntius et manifestius emissa sūt vota:
tanto p̄pter scandalū plurium et exemplū
durtor penitētia trāsgressorib⁹ debeat: nō
tamē rescindere possūt m̄rimonia post cō-
tracta: et hoc idem tenet Jo. an. in appa-
tu q̄ illud votū putat etiā si quādo p̄fite-
batur credebatur illā religionē eē approba-
tam. Sicq̄ patz q̄ omne votū dicif simplex
siue sit cōtinentie: siue habit⁹ deferēdi tū:
siue obediētie p̄stande: vel cuiuscunq̄ al-
terius pij operis faciēdi q̄d nō est p̄fessio/
onis regule approbate: vel susceptionis sa-
cri ordinis. Pro quo notādū fm̄ Tho.
scōs. 2. q. lxxxviij. q̄ solēntas voti atten-
ditur fm̄ aliquid spūale quod ad deum p̄-
tinet. id ē fm̄ aliquā spūalez benedictiōez
vel cōsecrationē: que ex institutione aplo-
rum adhibet in p̄fessioe certe regule scōo
gradu post sacri ordinis susceptionē: vt di-
cit Dio. ij. c. ce. hierarch. et hui⁹ ratio ē: q̄

B

solēntates non cōsueuerūt adhiberi: nisi
quādo aliq̄s totaliter mācipat alicui rei:
utpote quādo q̄s p̄ susceptionē sacri ordi-
nis diuino ministerio applicat: et in p̄fes-
sione certe regule quādo p̄ ahrenūclatio-
nem seculi et p̄prie voluntatis statū p̄fecti-
onis aliq̄s assumit: et licet alia vota ex hoc
q̄ sunt in publico possūt habere quandā
solēntatē humanā: nō tamē spūalē et diuī-
nā sicut habēt vota p̄missa: etiā si corā pau-
cioribus fiat: nec cōgruit alicui voto solē-
ntas: nisi illi quo totaliter q̄s deo manci-
pat. De hinc q̄rī pōt: vtrū votū simplex
tantū obligat: quantū votum solēne: sicut
dicitur extra q̄ cleri. v. l. vo. c. rursus. q̄ votū
simplex apud deū non min⁹ obligat q̄ so-
lēne. Ad hoc dicendū putat dicit Baspar d.
cal. e. ti. c. meminim⁹. q̄ quo ad ecclīaz mi-
litantē magis obligat votū solēne: s̄ q̄ tūz
ad deum eq̄lter obligant q̄d p̄ tanto dici-
tur: quia vtrūq̄ obligat ad mortale pecca-
tum: et eq̄lter q̄tum ad sufficientiā dāna-
tionis minus tamē peccat is q̄ trāsgredit̄
votum simplex q̄ solēne: vñ dicit Tho.
vbi s̄. q̄ hoc. c. rursus: extra q̄ cleri. v. l. vo.
sic exponendū est: q̄ vtriusq̄ trāsgressor
peccat mortaliter. Ceterū queri pōt: vtrū
homini expediat aliq̄ vouere: p̄sertim cuz
sibi p̄p̄t inicit laqueū trāsgressiōis et peri-
culum delicti. Ad hoc r̄ndet Asten. l. j. ti.
ij. q̄ si vouēs vouet bona: quoz obseruan-
tia p̄babiliter p̄porcionata videt̄ infirmi-
tati vel p̄ditioni sue vel nature: tunc expe-
dit homini vouere: q̄ p̄ hoc ampli⁹ firmat
voluntatē suam in bono: et excludit a se p̄
magna pte libertate malefaciendi: et facit
actū virtutis latric: et sic vouendo meret̄:
p̄p̄ q̄d monet p̄s. Honete et reddite dño
deo vro. Si hō nō sūt sue infirmitati: p̄di-
tioni statui: vel nature p̄porcionata: tunc
nō expedit nec licet: q̄ tale votū nō habe-
ret discretionē cōmittere cū p̄ hoc vouens
magis videt̄ se illaqueare q̄ augere secu-
ritatem d̄ sua salute: q̄libet tñ solutus et li-
ber reputare debet obseruatiā voti sue spi-
rituali infirmitati esse p̄porcionatā: nisi p̄
certam experiētiā cōstaret cōtrarium: q̄
tam p̄pter bona exempla que sepius aliq̄
vident et audiunt q̄ p̄pter p̄solatiōes spi-
rituales quas ex dei benignitate frequen-
ter ob fauorē religionis ex sancta societa-
te recipiunt: obseruantia aliquoz bonozū
est: p̄porcionata alicui in religioni existētī
que nō eēt p̄porcionata eidē in seculo rema-

nēt. **N** si obijciat graui⁹ eēt p̄cti religio-
si ceteris parib⁹ q̄ p̄cti laici: quia dicit
Anselm. in li. de similitudinib⁹: q̄ si penitere
religiosus noluerit maiori dānatiōi subia-
cebit: q̄ vouere nō expedit. Ad hoc r̄ndet
sanct⁹ Tho. scda 2. q. clxxxvij. q̄ peccatū
q̄d a religiosis cōmittit̄ pōt eēt graui⁹ pec-
cato secularium eiusdē speciei tripliciter.
Uno mō si sit h̄riū voto religionis: puta si
religiosus fornicet vel furet: q̄ fornicari-
do facit h̄ votum p̄tinētie: et furādo h̄ vo-
tū paup̄tatis: non solū h̄ p̄ceptū diuine le-
gis. Scdo mō si ex cōtēptu peccet: q̄ ex h̄
videt̄ magis eēt ingratus diuinis h̄ficijs
q̄bus est sublimat⁹ ad statū p̄fectionis: si-
cut ap̄s dicit Heb. x. q̄ fidelis meret̄ gra-
uiora supplicia: ex h̄ q̄ peccādo filium dei
cōculcat p̄temptum: vñ h̄iere. xj. dñs di-
cit. Quid ē q̄ dilectus me⁹ facit in domo
mea scelera multa. Tertio modo p̄pter scā-
dalum: q̄ ad eius vitam plures respiciūt
vñ de h̄iere. xxij. dicit. In p̄phet̄ hieru-
salem vidi similitudinē adulterij et iter mē-
daci et confortauerunt man⁹ pessimoꝝ vt
nō cōuerteret̄ vnusq̄sq̄ a malicia sua. Si
hō religiosus nō ex p̄temptu sed ex infir-
mitate vñ ex ignorantia aliq̄d peccatū q̄d
non est cōtra votū sue p̄fessionis cōmittit̄
absq̄ scandalo: puta in occulto: leu⁹ pec-
cat eodē genere peccati q̄ seculari: q̄ pec-
catū ei⁹ si sit leue q̄si absoꝛbet̄ ex mult⁹ bo-
nis opib⁹ q̄ facit: et si sit mortale facili⁹ ab
eo resurgit p̄pter intētiōem quā habet ad
deū erectā: et si ad horam iterripiatur: ad
p̄stinā tñ facile reparat̄: et etiaz iuuat̄ a so-
cijs ad resurgendū: iuxta illud Eccl̄s. iij.
Si vn⁹ ceciderit ab alio fulciet̄: ve soli q̄
si ceciderit nō habet subleuantē. Deniq̄
queri pōt: vtrum mag⁹ laudabile sit et me-
ritorium aliquid facere sine voto vel cum
voto: p̄stīm cuz dicit Prosper l. ij. de vita
cōtēplatiua: q̄ sic abstinere et ieiunare de-
bem⁹: vt nō nos necessitati ieiunādi sub-
dam⁹ ne tā nō denoti s̄ iuici rē voluntariā
faciam⁹. Ad hoc r̄ndet Tho. v. q. lxxxvij.
q̄ triplici rōne factū idem opus meli⁹ ē et
mag⁹ meritōiū cū voto q̄ sine voto. p̄ri-
mo q̄ vouere est act⁹ latric: latric autē est
honor qui fit deo: que est p̄cipua inter vir-
tutes morales: nobilioris autē virtutis ē
opus melius et mag⁹ meritōiū: q̄ impac⁹
a nobiliori virtute sicut act⁹ fidei vñ spei me-
lior ē si impac⁹ a charitate: et t̄do act⁹ aliaz
virtutū vt ieiunare p̄tinere sunt meliora et

precepto

magis meritoria si sunt ex voto: q̄ sic tā p̄
tinēt ad cultū diuinū q̄ si quedā dei sacrifici
ci: r hoc p̄ latrā q̄ d̄ nobilissima virtus.
Hinc dicit Aug. ll. de x̄ginitas: neq̄ ipsa
x̄ginitas q̄ x̄ginitas ē: s̄ q̄ deo dicata i
honorat: quā vouet r seruat p̄tinētia pie-
tatis. Scdō q̄ ille q̄ vouet r facit: plus se
deo subicit q̄ ille q̄ solum facit. s. nō solū
q̄tum ad actū s̄ etiā q̄tum ad p̄tēte: q̄ de
cetero nō pōt aliud facere sicut pl̄ daret
hoī q̄ daret arborē cuz fructib⁹ q̄ daret
ei fructus tm̄. Tertiō q̄ p̄ votū i mobili
volūtas i bono firmatur: facere aut aliqd̄
ex firmata volūtate in bonū p̄tinet ad pfe
ctionē virtutis: vt p̄t̄ p̄ p̄m in. ij. et bi. Si
cut ecōtra peccare mente obstinata aggra
uat peccatū r dicit peccatum in spirītūā
litum: q̄ si ip̄m opus fm̄ se p̄siderat⁹ post
votū aliqui triste r inuolūtariū redderet:
dū tñ remaneat voluntas implendi votū:
adhuc est magis meritoriū q̄ si fieret sine
voto: q̄ impletio voti ē actus religiōs⁹ q̄
est potior virtus q̄ abstinētia cul⁹ actus ē
seclunare: r sup̄ hoc votū volūtate magis
cōfirmat et deuotionē augeat in ill̄ p̄cipue
q̄ sūt bñ disposita. Ad laudem dei.

De his q̄ vouere non possunt et
quō ligat eorum votū qualiterq̄
ligat heredes vortum decedētis: 7
que cōditiones in voto subintelli
guntur: Sermo VI

On assumes nommé

dei tui inuianum. Exo. xx. Bre: e
rea psequenduz esse reoz de his
q vouere pnt. Pro quo notādū q̄ hēln.
boye. eē de voto. in. c. scriptura. dicit q̄ ge
neraliter q̄libet vouere pōt nisi phibeat:
phibentur autē q̄dam p̄sone q̄ q̄ ad votum
emittendū nō habēt liberā volūtātē vouē
dis: sicut ep̄us: clericus: monachus: impu
bes: vxor: seruus: ratio autē hui⁹ phibiti
onis ē: vt dicit Asten. qz nullus pot illud
p pmissiōe firmiter obligare qd ē i pote
state alteri⁹ s illud tm qd est in sua prāte:
sed sex p̄dicti nō sūt omnimode i sua pote
state: sed in alterius vt videbīs. P̄dicti
tm fm 2 hōj: non peccāt vouēdo qz semp i
eorū voto subintelligitur: si placuerit suis
superiorib⁹. Silt fm Inno. in dicto. c. septu
res: vouētes nō adimplendo votū auctoritate
superiorū phibēte nō peccāt: quia lex

⁊ suozz supioꝝ auctoritas eos excusat: ⁊
 etiam canones: vt patz. xxi. q. iiii. c. tribus.
 et. q. v. c. pueri: nec pater vel superior pec-
 cat: renocãdo votũ. qd vtiſ iure ſuo: eſt de
 elec. c. ecclia. Idẽ Tho. Veniẽtes igitur
 ad pſecutionẽ hoz ſciendum pmo: qd eſs
 ſim hoſti. ⁊ hẽm. boy. c. in dicto. c. ſcriptu
 re: non põt votũ emittere: p quod ſoluaf
 vinculũ mĩſimonij quod ẽ in ipm ⁊ ecclie/
 ſia ſponſa ſua: nec intuiũ alicuiꝝ religioſis
 ingrediẽdi ſine auctoritate pape: vt ptz eſt
 d regularibꝝ. c. licz. vbi ſubbit. ſ. illa. regu-
 la ſemp inuolabiliter obſeruetꝝ q nullus
 abſq licẽtia romani põtificis pſumat occa-
 ſione quacunqꝝ deſerere pſulatũ: qm ſicut
 malus bonũ minorũ bono d pponit: ſic com-
 munit vtilitas ſpali vtilitati pferz: ⁊ in h
 caſu recte pponitur doctrina ſilentio: ſoli-
 citudo pſeplationi: ⁊ labor quieti. Ad qd
 vtiqꝝ deſignandũ vigenit: dẽ filiꝝ iẽſus
 chriſtꝝ nõ de Rachele ſim carnẽ natꝝ eſt ſed
 de Lya: nec legiſt eũ i domo ſua excepiſſe
 Maria h Martha: vñ qũ põt eſs pſſe pa-
 riter ⁊ pdeſſe: non debet cedẽdĩ poſtulare
 licẽtia aut obtinere. Scdo non põt emitte-
 re votum ſine aucte pape: p qd fiat ecclie
 ſie ſponſe ſue graue p̃iudiciũ vt eſt votum
 lōge pegrinationis ppter qd oporteret eũ
 diu ab ecclia abſentire: vt ptz extra de vo-
 to. c. imagine. Põt tñ emittere tale votũ: p
 qd ecclie ſue non fieret graue p̃iudiciũ vt
 vota abſtinẽtiẽ t̃pate elemofynẽ: et etiam
 qdlibet votũ p qd pbeat bonum exemplũ
 qz ad hoc tenet: vt ptz in dicto. c. magne.

Secūdo certe nō pōt sine licentia sui pla-
ti votū pegrinationis emittere vel aliud
ppter qd oportet eū relinqre ecclesiā suā:
vt patz eē de renū.c.ad monet. vbi subdit
vniuersis psonis ecclesiasticis tui epatus
sub districtiōe phibēas: ne ecclias tue di-
ocesis ad ordinatiōē tuā ptnētes absq
voto assensu intrare audeāt aut retinere aut
dimittere te incōsulto rē. 7 in dicto. c. mag
ne. Et hoc intelligit de clericis beneficiis
tis: pōt tū hmoi facere votum intransi-
ligionem in quo casu sufficit petere licen-
tiam: vt extra de regula. in. d. c. licet. qd
ro clericus non beneficiat vovēre potest
sicut alius laicus. Diversimode tamē do-
ctores sentiūt de voto trāsmarino vel acci-
piēdi crucem: qdam enī dicunt qd clerico
sufficit petere licentiā d accipiendū crucē
qz ad hoc auctoritate pape licentiatū vidē-
tur qui possunt esse vtilēs terre sancte: eē

Epist. 10

de voto. c. ex multa. §. penul. Quidā autē dicunt q sine licētia p̄lati h̄ pōt. Deniq; si cut habet de regula. c. b̄nficiū. li. vj. B̄nficiū eius q̄ intrat ordinē: nō est alicui conferendū infra p̄batiōis annū: nisi ip̄e p̄sentiat aut p̄stet q̄ voluit absolute vitā mutare: et hoc clara p̄batione et cōpetentib; indicij; e. ti. nō solū: vel nisi p̄fessionē exp̄sam fecerit: subandi. Jo. an. alicui d̄ religio-
onibus approbatis: siue scienter habitum p̄fessorū suscepit scz ubi ē distinctus.

Tertio monachus nō pōt votū aliqd̄ facere p̄ qd̄ ipsū sine licētia abbatis claustrū exire oporteat: nisi ad altā religionē artiorē transire velit: qd̄ facere pōt licētia p̄lati: licet nō obtenta: vt ē de regu. in. d. c. licet. Itō pōt etiā facere votū abstinētie singularis nec peregrinatiōis: nec aliqd̄ aliō regulariter qd̄ ē in p̄iudiciū obedientie superioris: vel in scandalū p̄uersationis singularis: et si hoc fecerit nō tñ sine licētia licet exequi ne sit fratrū scandalū quibus se debet cōformare in q̄tū stant in obseruātia regule: vel ne de ei occasione euagandi. Qd̄ si votū emisit ante religionis ingressum: tunc nec sine licētia superioris exequi d̄z. xx. q. liij. c. monacho nō licet votū fouere sine consensu abbatis: si autem voverit frangēdū erit. r. xxiiij. q. v. c. noluit: quia oīa tp̄alia vota videt mutasse in religiois obseruantia. Qd̄ si vout dicere vnū p̄sal- mū vel p̄alteriū ubi nihil mali cōtingere pōt: tunc licite seruat votū: qz licitum ē ei plus mereri fm̄ Inno. et Hosti. in. d. c. scri-
pture: rō autē p̄dictorū fm̄ Richar. ē quia votū religionis ē tante altitudinis q̄ oīa
alta cōmutari possunt in illud: et iō ecclesia
p̄sideras huius voti altitudinē et hūanam infirmitatē voluit auctē dei nullū votum posse sup̄addi voto religiois p̄pter pericu-
lū trasgressionis: q̄ etiā de cā iura p̄fenti-
re vident: qd̄ vota q̄ fecit ante p̄fessionē in religione q̄ p̄latus ēū recipiens ignora-
uit reuocare pōt: post q̄ notum sibi fuerit: qd̄ p̄ hoc p̄bat: qz religiosus plus est sub-
plato q̄ vxor sub viro: et vt dicit. xxiiij. q. v. c. noluit: si adhuc innupte mulieri pater p̄cesserat vota p̄soluere: si anteq̄ p̄soluerit nupserit: et eius viro h̄ cognitio nō placue-
rit: non p̄soluat: et hoc oīno fiat sine pctō. Ex hoc arguit glo. abbatē reuocare posse monachi votū qd̄ emisit ante monachātū.
hoc Richar. Itē q̄ri pōt: vtrū quodlibz votum cōmutari pōt in votum religionis.

Ad hoc r̄ndet Asteñ. post Richar. li. j. m. xx. q. volens facere p̄fessionē i religione: si actualiter seu habitualiter remanere ve-
lit obligatus ad vota q̄ fecit in seculo: nō cōmutant in votū religionis: tñ post q̄ ad
noticiā p̄lati deuenerit eum ab ip̄is votis absolueret poterit: maxie si ignorabat ip̄m obligatū ēē votis illis tēpore p̄fessionis.
Si vero actualiter vel habitualiter inten-
derit se nō teneri amplius votis illis: sed solum voto religionis: tñ absoluit ab illis p̄ votū religionis p̄pter eius altitudinem et p̄fectionē: qz dicit ē de voto. c. scriptu-
re. Fracti voti aliquaten; reus non habet q̄ tp̄ale obsequiū in p̄petuā religionis ob-
seruantia nosc̄ cōmutare: ubi et glo. dīc q̄ intranti religionē nō ē penitētia ip̄onē-
da p̄ pctō: sic enim remittit assulpho p̄nia publica si voluerit monasteriū introire: q̄ tñ occidit p̄riam vxorē innocētē: vt patet
xxiiij. q. ij. c. admonere. lege ibi mirabilez p̄niam sibi ip̄ositam si monasteriū ingredi-
di noluerit: vnde ista cōmutatio votorum fit auctē iuris. Si tñ rex vel impator vone-
rit q̄ vsq; ad certū tempus in terra sancta militabit: vel alius magnus d̄ns existens dux totius exercitus cruce signator; et de
eius absentia desolaret exercitus: religio-
nem intrare vellet: in hoc casu papa consu-
lendus ē: fm̄ Hosti. et rōd. certū tamē est q̄ p̄sona mediocris absolueret a voto trās-
marino p̄ religionis ingressū et p̄fessionē in ea. Et si obijciat q̄ p̄ votū assumptionis crucis in subsidū terre sancte q̄s p̄sequit remissionē omnū peccator; et ita videtur
vtilius ēē voto religionis. Ad h̄ fm̄ Tho. rōnabiliter dicendū q̄ etiā per ingressum religionis p̄sequit quis remissionē omni-
um peccator;: si em̄ aliq̄bus elemosynis fa-
ctis hō potest statim satisfaccere p̄ peccat; suis: fm̄ illud. Qd̄ supest date elemosynā et ecce omnia munda sūt vobis: Multoma-
gis igitur in satisfactionē p̄ peccatis offi-
bus sufficit q̄ homo totaliter se d̄nis mā-
cipet obsequijs p̄ ingressū religionis: q̄ ex-
cedit omne genus satisfactionis. Unde in
vitiis patrū legitur. q̄ eandē gratiā p̄seque-
rentur intrantes religionē quā p̄sequunt
baptizati: Qd̄ si nō absoluerent ab omni
reatu pene nihilominus tñ ingressus reli-
gionis vtilior est illa q̄tū ad promotio-
nem in bono que p̄pōderat absolutionē a pena. hec Asteñ. et sic obsequiū p̄petuum
religiois absorbet tēporale: qd̄ adimpleri
b

De Decalogi

nō pōt stante ppetuo. Deniq; licet votum
precedens tollit per religionis ingressum
ppter cōtinuationē pñie & exercitiū in quo
semp debet eē monachi ac etiā omne pctm
ante ingressū perpetrātū: ita q; illi pñten/
ti nō sit p eis iponenda pñia: tamē si post
ingressū cōmittūt vel delinquūt religiosi:
tunc subiiciunt penitentie & discipline fm
regulā: eē de reg. c. fi. Quarto principa/
liter ipuberes. i. qui stant sub ptate patris
vel tutoris etiā si annos pubertatis attige/
rint vouere nō pñt in pñdiciū illoz sub q;
rum potestate cōstituti sunt. Pro quo sciē/
duz fm Tho. scda 2^a. q. lxxxviii. q; pueri
ante annos pubertatis duplici rōne voue/
re nō pñt. Primo: q; vt in plurimū patiū/
tur rōnis defectū. Hinc dicit Hein. boye:
q; impuberes votū religionis vouere non
pñt: etiā de patris vel tutoris auctoritate:
vt pz de regu. ll. vj. c. is qui. Secūdo quia
sunt in ptate parentū vel tutorū qui sūt eis
loco parentū: & iō eoz vota nō habēt effe/
ctū nisi parentes vel tutores cōsenserint:
tūc em in alijs votis pterq; in voto religi/
onis fm boye obligant: & hoc pñt: si
si proximi pubertati eēt: & vsus rōnis in
eis accelerari cōtigerit: & hoc ē tutius: licz
aliq; dicāt q; ante annos pubertatis nullo
se voto astringere pñt: q; hoc intelligēduz
ē de nō dolocapacib⁹. Meritā tūc vt dicit
Hein. boye: eē de voto in. c. veniēs. Si vo/
tum per aliquē emissū i impuberi etate po/
stea pubes fact⁹ ratū habuit: tunc tenet il/
lud adimplere: & ita pōt intelligi dictū. c. ve/
niēs. q; si pubes factus ratū non habuit
tūc nō obligat etiā cū auctoritate pñs: p/
sertim si nō fuit ante dolicapax. Unde dic/
Tho. scda 2^a. q. lxxxviii. q; si puer v^l puel/
la ante annos pubertatis nōdum habeat
vsus rōnis: tunc nullo mō se pōt voto ad/
aliquid obligare. Si vero ante annos pu/
bertatis attigerit vsus rōnis pōt quidem
quātū in ipō est obligare se: sed votū eius
pōt irritari p parētes quoz cure remanet
adhuc subiect⁹: quātūcūq; sit dolicapax:
ante annos pubertatis voto solenni reli/
gionis obligari nō pōt: ppter ecclie statu/
tum qd respicit id qd in pluribus accidit:
post annos aut pubertatis pñt se iam vo/
to religionis obligare vel simplici vel so/
lenni absq; volūate parentū. De hinc q;
queri pōt quid de puberib⁹ qui in potesta/
te alterius sunt: vtrū vouere possūt: dicit
Inno. idē eē qd de ipuberib⁹ nisi pater v^l

precepto

tutor cōsentiat expisse vel tacite: sufficit em
q; scit & nō ptradicit. Huius rō ē fm Tho.
q; nullus pōt se firmiter obligare ad id qd
ē in ptate alterius: sed solū ad id qd ē om/
nino in potestate sua. Ex quo etiā cōcludit/
tur q; postq; venit ad annos pubertatis:
si saltē sit libere cōditionis: vouere pōt ea
que pertinet ad suā personā: non aut ea q;
ptinet ad domesticā dispensationē sine cō/
sensu patris vel tutoris: q; in his subiect⁹
ē eisdem: & iō potest se obligare religioni
per votū vel q; ptrahat mñmoniz absq;
cōsensu: imo ptra cōsensum parentū v^l tu/
torū. Dicit em Inno. q; ipubes dolicapax
vel pubes adhuc existens i ptate paterna
& votū faciens pegrinatiōis vel abstinen/
tie: debet illud adimplere postq; paternaz
ptatem exiuerit: q; deo se obligauit qd po/
tuit sicut se p delictū obligat diabolo: eē d/
delic. pueroz. c. j. & licet filius patri sit ob/
ligatus iure paterne potestatis: excipit tñ
pegrinatio voti transmarini: vt eē de voto
c. qd sup his. in fi. & c. ex multa. §. qd aut.
excipit etiā necessari⁹ in euitabilis casus
vt si sit a canone p sedem aplicā absoluen/
dus: eē de sen. ex. c. relatum. Hic incidē/
taliter queri pōt: vtrū filius vel heres ad/
implere tenet votū illius cui succedit i he/
reditate. Ad hoc rñdet Hein. boye: eē de
voto. in. c. licet. q; si heres hereditatē adie/
rit: tunc tenet adimplere si vires heredita/
tis hoc patiant: q; voti obligationē ad he/
redē transire constat. ff. de possibilitate. l.
ij. in fi. si vero nō adijt: tūc nō tenet q; nec
heres ē nisi forte spōte hoc pñserit: & tūc
si in omni casu intellexerit obligare psonaz
tunc adimplere debet: nō tam ob pmissio/
nē factā a testatore q; ob suā: q; se obliga/
uit in omni euentu: sed si tūc q; heres hoc
pmittebat hereditatē adire sperās postea
tamē abstinit mutato cōsilio: tūc nō tene/
tur. vt pz eē de elec. c. venerabilem. §. fi. &
in glo. & sic pōt intelligi etiam dictū. c. licz.
sed quicūq; hereditatem adijt obligatur
extra: de solu. c. j. Et tunc queri pōt si quis
votum suscepit a parentibus vel ab alijs
decedentibus: vtrū per ingressum religio/
nis satisfaciit vel absolui potest. Ad hoc re/
sponder sanctus Tho. in quodlibetis. q;
ex quo ingressus religionis sufficit pro se/
tali: sufficit etiam pro illis: quib⁹ etiam in
ingressū de hoc nihil inten debat. Qz si q;
cruce signatus vel alius vouens mittere i
subsidiū terre sancte pecunias: & postea

religionē ingrediens: liberatus quidē est
a voto quo ad laborē peregrinationis fm
Bodeñ. non tamē quo ad predictā pecuni-
am: quia nullus sine speciali licentia pape
cōmutare potest vota terre sancte: nec ipō-
ture mutantur per ingressuz religionis: ni-
si quo ad laborē peregrinationis. idem
Asten. Quinto principaliter vxor voue-
re non potest absqz licentia viri sui vt lati-
us videbitur in sermone sequēti. Sexto
seruus vouere non potest in preiudicium
domini sui in quo scz illi subiectus ē: vn-
de dicit Tho. secūda 2^a. q. lxxviii. q. qui-
cumqz subiectus ē alicui quantū ad id in q
subiectus est: non est sue potestatis facere
quod vult sed dependet ex voluntate alte-
rius: ideo nō potest per votum se firmi-
ter obligare in his in quibus alteri subij-
citur sine cōsensu sui superioris: vnde seru⁹
ultra filios est in potestate domini sui: eti-
am quātum ad operationes personales: ideo
voto se ad religionem obligare nō po-
test sine consensu domini sui: per quam ab
obsequio domini sui abstraheretur. Nota
etiam fm Hosti. in dicto. c. scripture. extra
de voto: qz sicut monachus in talibus est
strictus abbatē prout prius dictū est: sic
abbas episcopo: vt pz. xviii. q. ii. vbi di-
citur. c. abbates pro humilitate religiōis
in episcopoz ptate consistant 7 si quos ex-
tra regulam fecerunt ab epīs corrigant: et
cetera multa ibidē: tñ videt excipiendum
votū maritnū qd aucte pape facere potest:
vt dictum ē supra de episcopo. Deniqz q-
ri potest in fine: vtrū omne votū sit obliga-
torium: iuxta illud ps. Vouete 7 reddite:
7 Deut. xxii. Cū votū voueris dño deo
tuo reddere nō tardabis: qz requirer illud
dñs deus tuus. Ad hoc rñdet Asten. li. i.
ti. xx. q. sicut dicitur extra de voto. c. licet.
Alig adeo solutio ē necessaria post votum
vt sine dispendio pprie salutis nō liceat re-
silire alicui: cuius rō ē: qz oīs pmissio lici-
ta cū intētiōe obligandi se facta 7 cū deli-
beratione: si acceptet ab eo cui fit obligat
pmittentē nō tñ ex pcepto legis diuine: s
etiam legis nature: s votū licitū ē hñmōi p
missio 7 oēs talē pmissionē recipit deus.
Notandū tñ fm Tho. in. iiij. sententiaruz
qz quicquid votū impediret si presens eēt
facto aufert obligationē voti: 7 ideo si qd
vouetur qd postea sit impossibile: tūc quā-
tuz ad hoc obligatio tollitur: vt si quis di-
ces voueret ecclesiam edificare qd postea

supueniente paup̄tate nō posset facere nō
obligatur nisi tantū ad illud quod potest:
irritatur etiam votum fm Inno. in. c. scri-
pture. extra de voto: ex defectu conditiōis
sue generalis sine specialis: vt verbi cau-
sa: in generali sub intelligitur si vixero: si
potero: si deo placuerit: faciam. He nanqz
conditiones semper intelliguntur etiaz si
non exprimantur: vt patet extra de voto. c.
nō est. xxii. q. ii. c. beatus. Exemplū de spe-
ciali: vt si filius meus liberabitur offeram
tale palliū vl faciā tales peregrinationes.
Unde refert Asten. plures casus in quibz
fm Hosti. potest omitti votum. Primus ē
si mutet in melius: vt patet extra de voto
scripture. Secundus est auctoritas supio-
ris que semper intelligitur excepta. Terti-
us casus: si votū fuerit conditionale 7 cō-
ditio defecerit: 7 hoc intellige siue sit con-
ditio specialis 7 expressa: vt extra de cōdi.
appo. c. veruz. 7. c. de illis: siue sit tacita q
ex sui natura de iure in voto sub intelli-
gitur. Si quis tamē voueat de duabz causis
vel pluribus vel sub duabus conditioni-
bus vel pluribus: 7 intendat se obligare:
qualibet illarū causarum vel cōditionū ex-
tante: tenet votum implere: licet deficiāt
alie dūmodo extet vna illaz causarū vl cō-
ditionum fm Ray. 7 Bod. Quartus ca-
sus ē vbi vouens nō habet liberā vouendi
facultatem: vt dictū ē. Quintus ē vbi su-
periorū auctoritate dilatum vel redemptū
vel mutatum ē. Sextus ē vbi votum ex sui
natura illicitum est: tunc observari nō de-
bet. Terūtamē votum religionis licet ex
causa falsa fiat: nō tamen vitatur: vt ex de
cōuer. p. iug. c. dndum. Querī pōt iteruz
vtrum ergo fouens votum licitū statī ipm
soluere tenet. Ad hoc respondet hoc: ex
de voto. in. c. licet. q obligatio voti causa-
tur ex ppria voluntate 7 intentione. vñ Le-
uit. xxii. Ad semel egressum est de labijs
tuis observabis: 7 facies sicut promissisti
domino deo tuo 7 propria voluntate locu-
tus es ex ore tuo: 7 ideo si de intentione 7
voluntate vouentis sit obligare se ad sta-
tim soluendum: tunc statim soluere tenet:
si vero ad certū temp⁹ vel sub p̄ditōe cer-
ta: tūc nō tenet statim soluere: nec etiā tar-
dare dz ultra qz intēdebat se obligare deo
quia dicitur ibidē Leuit. Cū votū voueris
domino deo tuo: nō tardabis reddere: qz
requirer domin⁹ de⁹ tu⁹ illud: 7 si morat⁹
fueris tibi reputabitur in peccatū. Et fm

*capitulum
de voto
de hosti
de hosti
de hosti*

De decalogi

precepto

Modo. cū q̄s. vouet sine p̄ditione v̄ tēpo-
ris p̄fixione: tūc statim illud tenet exequi
cū pōt nisi in fouendo habuit aliud i men-
te: datur t̄i ei tempus ad arbitriū boni vi-
ri ad disponendū de reb⁹ suis: et fm Tho.
in. iij. di. xxxvii. Si q̄s in vouēdo religio-
nē ingredi de debitis cogitabat p̄babilē
pōt p̄sumi q̄ nō intēdebat se obligare ante
q̄ de rebus suis disposuisset: quādo tamē
timet rōnabiliter perpetuū impēdimētum
tūc tenet vltēri⁹ nō differre. Ad laudē dei.

De votis eorū qui sūt in matri-
monio in quib⁹ ligant et in quibus
nō: siue sint cōtinentie peregrina-
tiōis vel alteri⁹ boni: Sermo VII

Non assumes no-

n men dei tui inuauz. Exod. xx.
Iā p̄secuturus de voto qd per
eos sit q̄ m̄rimonio copulati sūt. Iāmo
q̄re vtrū votū fieri potest de eo qd ē indif-
ferens vel inutile ad salutē: p̄sertim cū vo-
tū deberet esse de aliquo bono q̄tū ad di-
uinū honorē vel aīe salutem. Ad hoc r̄s d̄z
Richard. de media villa sup. iij. q̄ aliquā-
do fit votū de re noctua ad salutē: vtpote
de malo culpe: nā multi fatui vouēt q̄nq̄
nō t̄m inutile: sed etiā nociua ad salutem
ex affectu inordinato: sed taliter voueri nō
pōt nec tenet votū: q̄ de⁹ respuit om̄nē ob-
ligationē sibi oblata p̄tra seipm. Iāq̄ ve-
ro fit votū de inutili nō t̄m nociuo: vt ē illō
qd ē oīno indifferens: vt i sabbato nō ne-
re: et carnes aliqui capitis alicui⁹ nō come-
dere: et similia: et sic etiā nō pōt fieri d̄ iure
votū sub rōne q̄ indifferēs ē: q̄ de obliga-
tione q̄ nō ē ad honorē dei: nec vtilis ad sa-
lutē offerentis de⁹ nō curat: et iō talis obli-
gatio nō tenet ip̄o iure. Et dixi notant sub
rōne q̄ indifferēs est: q̄ si ē tale indifferēs
q̄ per aliquā circūstantiā in cōparatōe ad
vouentē p̄ferens sit ad salutē: sic de illo po-
test fieri votū: licet rōne generis sit indiffe-
rens: Et dicit Tho. scōa 2. q. lxxxvii. q̄
vota stulta. s. de nō pectinēdo caput et silia
potius sunt deridenda q̄ obseruāda: et ad-
dit Alber. q̄ si etiā p̄ honore sanctorū fie-
rent seruanda nō sunt: q̄ similitudinē q̄n-
dā hūt cū idolatria. Et notādū fm Tho.
in. iij. di. xxxvii. q̄ vir et mulier quātū ad
carnalē copulā ad paria indicant: et ideo
si votū cōtinentie emisierint eq̄liter ad ob-

seruantia illius obligant: ita q̄ tam vxor
q̄ vir sine cōsensu alterius se pōt obligare
ad debitū nō petendū: q̄ ex m̄rimonii vin-
culo nō obligat ad debitū petendū nō t̄m ē
solvendū emittre tale votū propter fragi-
litatem humanā et cōtinuā mutuā conuer-
sationē in mensa in lecto et similibus: si ta-
mē votum fecerit vxor. cōtinentie seruāde
quātū in ea est nō potest vir votū reuoca-
re se ip̄a pōt de cetero debitum petere sine
peccato: quibus posset sine pctō reddere de-
bitum exigenti: postq̄ obligata est ad hoc
p̄ carnalē copulā post cōsummatū m̄rimo-
niū. Nec obstat q̄ tunc nō sūt pares i actu
matrimonij: quia quilibet potest h̄ qd sūū
est abrenūciare: nā quantū ad cultū matri-
monij et penā adulterij et diuorij vir et mu-
lier ad paria indicant. xxiij. q. j. c. si quis
vxorē. et q. v. c. p̄cepit. et c. christiana. s. in
alijs nō. Ad cuius euidētiā p̄mo queri
pōt: vtrū vxor pōt aliqd aliud votū emit-
tere et seruare sine viri sui licentiā. Ad hoc
dicit omnes doctores q̄ vouere pōt absq̄
licentiā viri sui quodcūq̄ votū de meliorē
et fm Ray. non debet p̄p̄ia auctē puenire
q̄ als peccaret votū violando: s. viri pos-
sunt talia vota irritare etiā si vxores ante
tractū m̄rimoniū tale votū emisserāt. Iā
dicit xxiij. q. v. c. noluit itaq̄ lex aliquid
voueri deo aduersus aīam suā: vt nō i ali-
quā rerū licitāz atq̄ p̄cessaz abstinentia
eisdē votis femine valet auctoritas s. viri/
lis: ita vt si adhuc innupta p̄cesserunt pōt
psoluere vota si aliq̄ psoluerit nupserit: et
viro ei⁹ h̄ cognitū si placuerit nec psoluat:
et h̄ oīo sine pctō: q̄ de⁹ mūdauit eā sic dīc
et mūdā iudicauit: neq̄ h̄ fieri d̄ sūm pu-
tādū ē cū ip̄e de⁹ hoc p̄cepit h̄ voluerit.
Ex his autē q̄r pōt: vtrum vir oīa vota
vxoris p̄ter ea q̄ sūt de p̄tinentiā reuoca-
re poterit. Ad hoc dicendū q̄ qdā volunt
vix oīa vota reuocare posse: etiā illa q̄ de
licentiā viri ab initio emisserit: q̄ semp in
talibus obedire debet marito: licet marit⁹
peccet id qd prius p̄cesserat reuocādo: vt
p̄. xxxij. q. v. c. manifestū est ita voluisse le-
gem feminā sub viro eē: vt nulla ei⁹ vota
q̄ abstinentie causa vouerit reddant ab ea
nisi vir auctor fuerit p̄mittēdo: nam cū ad
pctm ei⁹ dē viri p̄tinere lex voluerit si pri-
us p̄miserit et postea phibuerit etiā hoc
tū nō dixit vt faciat mulier qd vouerat: q̄
p̄missa iam prius a viro fuerat viri dixit eē
pctm: q̄ abnuat qd prius cōcesserat: nō t̄m

muller ex hoc iussu dedit: vt cū prius vir ei pcesserit postea si phibuerit cōdēnāf. Seruū in hoc Hug. opinio pbabilior videt. e. c. q. i. vir illa sola vota reuocare potest q̄ ip̄a sine scandalo viri implere nō possit: vt ē ieiunare q̄ vir comedit: in camisia dormire: mane ad matutinas surgere singulis noctib⁹ ⁊ filia: q̄ d̄ volūtate viri facere nō d̄: alia vero vota q̄ nō sunt i scandalum vel p̄iudiciū viro suo: vt puta si vouerit singulis diebus legere aliqd vel dare aliqd de pprio vbi ē p̄suetudo q̄ mulier habere pōt bona pasernaia hec sine volūtate viri facere pōt. Huius occasione rursum q̄ri pōt: vtrū ergo vir talia vota facere potest ⁊ adimplere sine p̄sensu vxoris si cui quidā volunt ex hoc q. xxxij. q. v. c. p̄cepit: subiungit. Itē apud nos qd nō licet seminis etiā nō licet viris eadē seruit⁹ pari cōditione tenef. Ad hoc rñdet Asten. q. in votis abstinentie vir supior ē ⁊ caput mulieris: vt p. xxxij. q. v. c. cū caput mulieris sit: caput aut viri christ⁹: quecuq; vxor nō subijcit viro. t. capiti suo supple in licitis ⁊ honestis eiusdē criminis rea ē cū? ⁊ vir si nō subijcit capiti suo: sic vir nō ē obligatus in talib⁹ votis ad habendum vxoris p̄sensum nisi p̄ h̄mōi votū fieret circa carnale debitū mulieri p̄iudiciū: q̄ tale votū vxore in vita seruare nō posset: quia t̄ hac pte vir nō h̄z p̄tātē sui corporis s̄ vxor ideo nulla obstat exceptio in hoc casu: ex de iug. lepro. c. qm̄. ⁊ de puer. p̄iu. c. quidam. Deniq; queri pōt: vtrū mulier de p̄sensu viri votum cōtinentie emittens postea viro penitenti ⁊ debitū petenti tenef reddere debitū: p̄sertim cū per datū consensum videt vir renunciaſſe iuri suo. Ad hoc rñdet Basp. ex d̄ p̄iu. lepro. c. litteras. q̄ quidā dicūt si mulier vouit de p̄sensu viri puato: tunc q̄ videt renūciaſſe iuri suo q̄tū ad deū videt mulier absoluta nec tenebit debitū reddere: sed q̄ cōsensus fuit ut puatus ecclia militans que non iudicat de occultis cogit ip̄am ad reddendū debitū: q̄ si publice seu in p̄spectu ecclie ⁊ maxime plati sit p̄sensum p̄stitit non tenebit mulier debitū reddere: q̄ talem licentiam ip̄e vir per se reuocare nō pōt: ⁊ s̄ vult Gratianus. xxxij. q. v. i. si. vbi videt distinguere alia vota emissā ab vxore a voto cōtinentie dicens. Euidētissime itaq; apparet ita virum ē caput mulieris vt nulla vota abstinentie vel religioſe p̄uersatiōis liceat si

bi sine eius licentia deo offerre: etiā si viro permittēte repromissa fuerit nō licet ei votum opere cōplere: cum vir voluerit reuocare pmissum. Nota vero p̄tinentie ita alterius pmissu ab altero valēt offerri q̄ p̄ permissionē nō valent in irritū deduci. Rō vero diuersitatis ē p̄pter maius meritum voti cōtinentie: ad mandatum tñ ecclie putat q̄ ip̄a viro debitū reddere debeat: ecclia enim videns virū male dedisse licentiam: puta q̄ incōtinentē ip̄e viuit ⁊ ip̄e si vouit saltem expresse nec religionē intravit: poterit ip̄a ecclia iuste mandare q̄ debitum reddat p̄pter maius malū vitā dū: vt patet expresse extra de puer. p̄iu. c. j. vbi vir monasteriū ingrediēs p̄fessionē fecit de licentia vxoris: sed q̄ ip̄a p̄petuā cōtinentiā nō vouit: iudicat papa virū reuocandum. Ceterū fm̄ Tho. in. liij. Si vir ad tēpus dissimulat votū: sed nō consensit: sed ⁊ postea habita deliberatione reuocauit s̄ facere pōt ⁊ addit Alber. q̄ etiā cōiunx q̄ dat licentiā vouendi: si ip̄e nō voueat nec iuri suo p̄ hoc cedere intē: dat nō impedire exigere debitū: vt. e. ti. c. j. Deniq; si ambo cōiuges pari voto cōtinentiā vouerūt: queri pōt: vtrū exigenti pōt reddi debitum sine p̄ctō. Ad hoc rñdet Ray. q̄ neuter ab altero pōt exigere: nec etia; debet vel pōt reddere: nec in hoc casu d̄ ecclia votum s̄ soluere: qd p. xxxij. q. v. c. qd deo pari cōsensu voueratis pseuerant vsq; in finē reddere debuisti: a quo p̄posito si ille lapsus est saltem tu instantissime pseuera: qd non dehortaret nisi q̄ tibi ad hoc ip̄e p̄fērit cōcordat Hosti. ⁊ Inno. addens q̄ p̄p̄t h̄mōi votū vtriusq; nō pōt vnus sine licentia alterius religionē intrare. Deinde q̄ ri pōt: virū cleric⁹ p̄trahens m̄rimoniu in facie ecclie: qui sacerdos efficit sine licentia vxoris: poterit exigere debitū ab vxore vel exactus tenef reddere. Ad s̄ respōdet. h̄. de gandauo i qdlibetis: q̄ quo ad ius diuinū nulla ē repugnantia actus matrimonialis post ordies sacros susceptos: nec ip̄ius ordinis suscipiendi post m̄rimoniu iā p̄tractū: ⁊ hoc respectu potest sacerdos reddere ⁊ petere: sed impedimētū p̄ouenit ex aliqua institutione ecclie tacta vel expresse voti emissionē: nihil autem ecclia constituit circa dissolutionem matrimonij: sed solum q̄ castitatis obseruantia sit ordinibus annexa: maxime sacris: nō autē q̄ eorum ordinū etiam sacrorū. su.

De decalogi

ceptio separat matrimonium prius contra-
ctum etiam licet per carnalem copulam non co-
summatum sicut statuit de religionis ingres-
su: sed declarat per hoc matrimonium non se-
parari: ut in extrauaga. Jo. xxij. q. incipit
antique. et li. vj. de voto. c. voto. Ideo dic-
tū tenendum q. sic ordinatus post mīmo-
nium ab vxore non est separandus. l. per hoc
matrimonium non soluit. Cum ergo mulier
que tali ordinationi non cōsensit ppter scdm
viri iure suo non debet priuari: tenebitur sa-
cerdos effectus intrare religionē: ex quo
ante carnalem copulam: et sic mulier ab-
soluta alteri viro copulari poterit vel tene-
bitur ei petenti reddere debitū: quia non
potuit ei ppter susceptionē ordinis in ali-
quo derogare: nisi posset illi fornicationē
obicere carnalē vel spūalē: et q. volūtarie
factū ē p̄sbr quātū ad se statuto castitatē se
obligauit: et ideo quātū in se ē teneat p̄tinē-
tiā custodire: nec poterit debitū petere. Et
nota generalit̄ q. p̄tinētiā vouēs i mīmo-
nio licet teneat reddere debitū viuēte cōpa-
re: tñ p̄ mortē illi obligat ad ppetuā cōti-
nētiā: nec pōt iūstare scōis nuptijs. Quā-
tū aut ad malū sit voto p̄tinētie astrictū cō-
nolare ad nuptias: imo et talib⁹ cōsiliū vel
auxiliū vlt assensū p̄bere: sicut euidentē appa-
ret. Primo q. tales sūt crudeles homicide
perimētes aīam p̄mi veneno mortalis
peccati: et per cōsequens animā p̄p̄lā. Ubi
dicit Aug⁹. super Jo. homicida diabolus
dicit: non quia gladio armat⁹ aut ferro suc-
cinctus ad hominē venit: sed q. malū ver-
bum seminavit. Noli igitur te non putare
homicidā quādo p̄rio tuo mala non p̄sua-
des. Secūdo: q. personā illaz exponis ma-
xime periculo cū fm certiorē op̄tionē nū-
q. potest petere debitū sine graui peccato
et tamen reddere cogit qd fieri deberet in-
uite et cum dolore: q. si ex affectu reddit s̄z
quosdam non enadit periculum graui pre-
cipicij peccati. Tertio quia sponsū illi⁹ vo-
uentis Iesum christū grauit̄ offendit qd
non est modica p̄tumelia ip̄i christo. Quar-
to angelorū incurrit indignationē auferē-
do ei sorores suās: et ideo frequēter talia ma-
trimonia tristem sortunt̄ exitū erūnis mi-
serijs et aduersitatibus plenū. Deniq. q.
ri pōt vtrum vnus cōiugū sine consensu al-
terius facere pōt vota peregrinationis. Ad
hoc dicendū q. non p̄terq. votū hierosoly-
mitanū: cuius ratio ē quia tunc daret al-
teri occasio fornicandi qd fieri non debet.

precepto

vnde. xxvij. q. ij. c. si tu abstīnes sine vxor-
is volūtate tribuis ei fornicandi licentiā:
id ē occasione et p̄t̄m illi⁹ tue imputabilē
abstinentie. R̄mix cū constat ēē regulā iu-
ris. Qui occasione damni dat damnum dei
disse videt: et eadē ratione filie non sunt in-
uite nuptijs tradende. vnde. xxij. q. ij. c. d.
neptis tue cōiugio: quā te cuiusdā militi da-
turum necessitatis instante articulo sub fl-
dei pollicitatide firmasti et. vide. Sed qui
longā ponit morā absentie: magnā fragilit̄
sexui dat occasione ruine: et iō non pōt lōgā
p̄grinationē assumere sine p̄sensu alteri⁹
imo fm Inno. si aliqui cōsensit posset re-
uocare licet in h̄ peccaret: verūtāmē modē
cam p̄grinationē vel etiā ad exercendas
mercantias aut ad transferēdas domū po-
test se aliquātis t̄pibus absentare: naz fm
Tho. in. iij. q. in dispositione domus et re-
gimine vite mulier subiecta ē viro: iō in ta-
libus vir sine licentia vxoris vnuere pōt et
exequi et non ecōuerso: si tñ senserit fragili-
tatē vxoris et periculū absentie sue: tñ cō-
sulendū est ei q. abstīneat ab omni elonga-
tione corpale: q. maledictū lucrum qd tali
detrimento vxoris cōpensat: sed si vir vo-
luerit pōt secum vxorē ducere: nā fm In-
no: vir non teneat sequi vxorem nisi quādo
subest necessaria cā: s̄ vxor teneat sequi v-
rum ex quacūq. cā recedat nisi voluerit eā
trahere ad p̄t̄m vel aliqd aliud iniuste cō-
tra eā moliri in notabile p̄iudiciū vxoris
non etiā teneat sequi vagabundū: et hec pro-
ban̄. xxiiij. q. ij. c. si quis necessitate ient
tabili cogente in aliū ducatū seu puinciaz
fugerit: et vxor cū valet et pōt amore paren-
tū vel rex suaz eū seq. noluerit: ipa oī tpe
q̄dū vir ei⁹ quē insecuta non fuerit sp̄ inu-
pta p̄maneat: et intelligit glo. de vagabun-
do: si tñ scienter accipet h̄strionē tñ tene-
tur eū seq. In his etiā excipit votū trans-
marinū qd in fauorē terre sc̄t et fidei chri-
stiane vir pōt absq. licētia vxoris facere et
adiplere et vxor q. assentiat ē diligenti⁹ ad
monenda: ut p̄z ē d̄ voto. c. ex multa. s. q. d.
aut. Verūtū fm Tho. in qdlibetis: si vxor
sit talis q. sequi non pōt ppter aliqd impedī-
mentū legitimū: vel etiā non velit et de eius
incōtinentia timeat: non ē viro p̄sultendum
q. crucē accipiat et vxorē dimittat: secus si
volūtarie p̄tinere pponat vel velit vel v-
rū suū sequi possit. Et hui⁹ rō est: q. neces-
saria non debent p̄termitti ppter ea q. sunt
p̄p̄ie voluntatis: nec rō aut iūnet viro.

*Symbolus
de mīmo-
nio
27 aug⁹*

*Religionis
voti
p̄p̄ie voluntatis
nec rō aut iūnet viro*

Secundo:

curā vxoris gerere qz caput ei? Et crucem accipe volūtatis ē. vñ dñs Mat. xv. phariseos reprehendit q dicebāt p̄mittendum dei mandatū de honoratiōe parentum: vt aliq oblatiōes volūtarie deo offerēt: et mulieres q remanere nō volūt suos viros seq̄ p̄nt: vt. e. ii. c. qd sup his. in fi. Sillr etiam vxor inuito viro votū vltamarinū vone/ re pōt: qz q̄tum ad h nō ad iparia iudican/ tur: si tñ ē suspecta vel nimis iuuenis et de lectaret pot? b̄re societate aliorū q virt: tūc se suspectā redderet q mulier fragilis ē: et sicut dicit Quid. Casta ē quā nemo ro/ gavit: et iō nō debet tunc votū psonalit ex equi qz nō esset deo gratū. Absit em̄ vt cō/ pensatio talis admittat ab ecclesia: et de vo to. c. qd sup his. s. rursus. q si pcessisset in diebus suis vxor: et nō ē suspecta vadit nec votū redimat: maxime si talis sit q possit secū bellatores ducere. Deniq̄ qri pōt d̄ vota cōingū circa religionē quid iuris sit in tali voto. Ad hoc dicendū q an carna/ lē copulā pōt alter piugū intrare religioez altero inuito: vt pz exp̄sse: et de puer. p̄u. c. v. p̄. Q si an carnalē copulā dīc se velle intrare: s̄ procrastinat: tunc fm̄ Ray. ep̄s debet ei statim tempus. s. duoz mēsum aut plus vel minus fm̄ q videbit̄ expedi re: quo tēpore elapso si nō fuerit ingressus coget̄ p excoicationē ad ingressum vel ad matrimonij cultū: si tamē elapso termino ingressus fuerit monasteriū ante carnalez copulā valebit: vt pz et de puer. p̄u. c. ex publico: et tunc relictus i seculo fm̄ Tho. in. iiij. debet expectare p annū vsqz ad alte/ rius p̄fessionē: et tūc licite poterit alteri nu bere. Ceterū si vxori datū fuerit temp⁹ ad ingressū religionis: et interim etiā p violē/ tiā eā cognosceret marit⁹ eēt consummatum m̄rimonij fm̄ Hosti. etiā si cognosceretur in religione an p̄fessionē. Idcirco p̄t ocar/ nalem copulā nō p̄rvnus piugū altero cō tradicente monasteriū ingredi nisi in legi/ tima eā diuortij. De qua visū ē in sermoni bus de m̄rimoio: s̄ pz. xxvij. q. ij. c. agatho sa. Q si ambo piuges legitimā cām diuor tij habent: vtpote fornicati sūt ambo: tunc nō pōt alter altero iuito monasteriū intra re: siue occulta siue publica fuerit vtriusqz fornicatio siue vni⁹ publica et alteri⁹ occul ta: vt i. c. agathosa in glo. vbi etiā addit̄ qz cū adulterā nō pōt monasteriū ingre/ di siue licetia: sicut innocens nisi fuerit se/ paratio facta iudicio ecclesie: tūc enī adul

Sermo viii

terans religionem posset intrare nisi volu erit innocēs adulterantes sibi denuo reco cillari: nā fm̄ Richar. in. iiij. Alio dimittē ti vxorē nō fit p̄iudiciū quin posset ipsam correctā ad se reuocare infra biennij: etiā si ipa noluerit: vt pz et de puer. p̄u. c. gau demus. in glo. si tñ monitus ipaz correctā infra biennium recipere noluerit: et trans/ acto illo biennio mulier religionē intrauit: vir eā ad se vocare nō poterit: nec etiaqz si ante biennij de licentia viri votū casti/ tis emisit: sed innocēs post diuortij reli/ gionē intrare poterit altero iuito. Q si mo nasteriū ingressus fuerit si habito p̄fesu nec cā legitia diuortij ad petitiōez alteri⁹ piugl cogit̄ redire et debitu reddere s̄ si exigere: si votū emisit: vt de puer. p̄u. c. qdā. Q si pari voto ābo piuges religionē intrāt: n tñ vouētes castitatē s̄ tñ p̄bā ordinis ac/ cipiētes ābos vltatez peniteat p̄nt fm̄ Al ber. ābo r̄dire ad p̄ores āplex⁹ salua p̄cia: si tñ ābo votū castitatē emisit: tūc ad am plexus redire nō p̄nt: et si vir vxore sciēte et p̄sentiēte mōasteriū intrauerit a postea illa nō emisso voto castitatis vix reuocauerit: vir qdē redire coget̄: s̄ p mortē vxorē fm̄ Ray. redire tenet ad mōasteriū: qd sane l/ telligit si p̄fessionē fecerat: et si de factō cū alia p̄traxit: e. ti. c. ex pte. Ad laudē dei.

De voto religionis quos: quā/ do et qualiter obligat: et devotozū dispensationibus. Sermo viii

Non assumes no-

n mē dei tui iuanū. Exo. xx. Re/ stat nūc videre de voto religio nis. An cui⁹ p̄secutiōez qri p̄t: vtz votū teneat qd sc̄m ē de re bōa p̄p̄ finē malū: p̄ fertim cū mag⁹ depēdet votū a suo fine q a sua m̄a: eo q fm̄ p̄hm. finis ē cā causa. Ad h̄ r̄ndet Richar. sup. iiij. dl. xxxvij. q talit̄ vouens grauit̄ peccat et nō tenet vo/ tum: qz talis vel intendit p̄ illud votum se posse consequi finē illum: et sic nō tenet eo q errat: qz fm̄ Augu. li. lxxvij. q̄stionum. Impossibile ē q deo volente fiat homo de terior: s̄ p p̄secutionē finis malī deterior fi eret. Error aut̄ circa p̄ncipale motiū ali culus facti impedit consensū in t̄pm factū vñ si quis se facit ordinari ab illo quē ere/ dit verum ordinē posse conferre et non po/ test: vtpote si credit eum esse ep̄m. et nō est: si vouet castitatem qz credit se recipere sacrū

De decalogi

ordinē: qđ si nō crederet castitatē nō voue-
ret: talis nō p̄sentit absolute in votū casti-
tatis: iđ postq̄ sibi notū ē q̄ ille ip̄m ordi-
nare nō potuit: nō obligat voto castitatis
s̄ pōt licite matrimoniu p̄trahere: vel talis
nō intendit p̄sequi finē illuz p̄ius intēti:
et tunc etiā nō obligat: q̄ votū protūc fuit
p̄ditionatū sc̄z ad p̄sequēdū finē intēti:
vnde a simili quis vouens p̄pter bonū ali-
qđ tēporale cōsequendū vel p̄seruandū:
tū obligat sibi bonū illud consequi: si tū
se obligare intēdebat etiā si bonū illud nō
assequeret: tunc votū tenet i cōspectu dei:
licet illud bonū nō assequat: q̄ tūc nō vo-
uit p̄pter bonū tpale tū: et sic etiā ē in hoc
casu. p̄terea s̄m eundē: offie votū sub
p̄ditione factū tenet: licet p̄ditio nō imple-
atur: et hoc ex culpa vouentis non illi⁹ cui
vouet: siue q̄s vouet deo siue hoī: et s̄ iđo
q̄ frans et dolus nulli patrocinari debēt:
s̄ ille p̄ cuius culpā stat: ne p̄ditio quā ap-
posuit in suo voto impleat: fraudulēt h̄
impedit. His p̄missis primo q̄ri pōt: ut
quis infirmitate grauatus possit se religi-
one deuouere v̄l votū religiōis emittere:
p̄sertim cū in hoc voto requirit magna et
plena deliberatio. Ad h̄ r̄ndet Hein. boyc:
c̄p de regula. in. c. porrectū: q̄ si posu⁹ ē in
infirmitate mentis: vtpote mente alienat⁹
seu freneticus: tūc vouere nō pōt. e. t. c. sic
ex tenore. Aut tenet tū infirmitate corpo-
rali nō mentis: et tunc valet votū si sit cū
deliberatione: vt. c. porrectū. Hō tū q̄ pōt
esse vis in verbis: q̄ si sic dicit. Voueo me
p̄petue religiose victurū: et talē religionē
seruaturū: tunc nō potest amplius redire
ad seculū: vt. e. t. c. cōsultu: q̄ quasi tacite
p̄fessus intelligit corā deo. Si vero dicat
voueo me talē religionē intraturū: tūc qui
dem ingredi tenet: s̄ libere pōt infra annū
postmodū exire: nisi oīo deliberauerit mu-
tare vitam suā etiā in oēm euentū sup quo
q̄rū ad eccliam requirit p̄batio indicioz
q̄tū autē ad aīe piculū sue p̄scie relinq̄tur
ex quo aliud p̄bati nō pōt: c̄p de eta. et q̄li.
p̄fi. c. ad aures. Ad si votū nō emisit nec
p̄fessionē fecerit: et habitū monachalē pe-
tuerit sibi dari nō obligat: et infra annū p̄-
bationis libere exire pōt. Quod si voues
intrare religionē et postea intrat sed cū in-
tentione exeundi q̄rit qđ iuris. Respōdet
boyc ibidē: q̄ si vouens intrare religionē
actualiter p̄ponit in religiōe remanere: ita
tū q̄ p̄positū illud nō cadit sub voto: s̄ tū

precepto

vt ip̄m p̄positū p̄uertat ad p̄seuerandum
et si tunc postea intrat habēs absolute pro
positū exeundi et nūq̄ operā dandi vt mu-
tes p̄positū suū: talis nō implet votū suū
s̄m iudiciū dei: q̄ talis habet ex maligni-
tate p̄positū exeundi: sec⁹ autē si intrat cū
p̄posito exeundi: tū cū volūtate dādi ope-
rā vt mutet p̄positū suū. Quis rō est: q̄
in his q̄ deo offerunt magis pensat inten-
tionē opam dandi vt mutet p̄positū suū.
q̄ p̄positū exeundi: q̄ illud videt magis
esse ex infirmitate q̄ ex malignitate. Si ve-
ro actualiter p̄ponit vouendo religionem
experiri: vt si sibi placuerit ibi remaneat:
sin autē exeat: vel si nullū horū cogitabat
actualiter s̄ hoc tū vouet q̄ sibi videt esse
bonū aīe sue: et in his duob⁹ casib⁹ idē iu-
diciū est cū primo. Ad si dū vouit intrare
religionē actualiter habuit p̄positū exeū-
di postq̄ intrauit: et tunc vouens peccat:
nec votū ē obligatorium sed derisorium.

Secūdo queri pōt: quid faciet religionē
aliquā vouens cū in mōasterio nolūt eū re-
cipe. Ad h̄ r̄ndet Tho scda 2°. q. lxxviii.
q̄ si illud qđ quis vouerit ex aliqua causa
reddat impossibile: tunc debet hō facere
qđ in se est: vt saltē habeat p̄mptā volūta-
tem faciendū quod pōt: vñ qui vouit itra-
re mōasteriū aliqđ put potest opam da-
re debet q̄ ibidē recipiat: et si quidē inten-
tio sua fuit obligare se p̄ncipaliter ad reli-
gionis ingressum: et ex consequenti elegit
hanc religionē vel hūc locū quasi sibi ma-
gis cōgruentē: tunc si non pōt ibi recipi te-
net ad aliā religionē intrare. Si hō p̄nci-
paliter intendebat obligare se ad hanc re-
ligionē vel ad hunc locū: p̄pter cōplacen-
tiā spālem huius religionis vel loci nō te-
net aliaz religionem intrare si illi nolunt
illū recipe. Si autē incidit in impossibilita-
tem implendi votū ex p̄pria culpa: nō ex-
cusat s̄ s̄m possibilitatē adimplere tenet:
et tenet insuper de p̄pria culpa penitētiā
agere: sicut mulier vouens virginitatem si
postea corumpat: non solū debet seruare
qđ pōt. s̄ p̄petuā cōtinētiā: sed etiam de eo
qđ amisit peccādo penitere. Tercio que-
ri pōt: vtrū ille qui vouit vñā intrare reli-
gionē determinatā: licite posset induci ad
intrandū aliā religionē eo q̄ scriptū legif
Anulq̄s maneat in ea vocatiōe qua voca
tus ē. Ad hoc respondet sanctus Tho. se-
cūda 2°. q. vlt. q̄ in maiori minus includi-
tur: et ideo qui obligatus ē voto vel iura-

Secundo:

Sermo viii

mēto ad ingressum minoris religionis: li-
cite potest ad hoc induci q̄ ad maiore reli-
gionem trāseat nisi sit aliquid speciale qd̄
impediat puta infirmitas v̄l spes maioris
pfectus in minori religione: sed ille q̄ ob-
ligat voto vel iuramento ad ingressum ar-
tioris religionis: non pōt licite induci ad
minore religionē: nisi ex aliq̄ causa eviden-
ti & hoc cū dispensatiōe superioris. Si tamē i-
grediat̄ & p̄fiteat̄ in laxiori remanere pōt:
q̄ p̄ sēdm̄ votū solēne derogatur est primo
voto qd̄ fuit adhuc simplex eo q̄ nōdū in-
trauit: tñ p̄ voto p̄mo nō cōpleto ē ei p̄nia
inīugenda: nisi vt dictū est evidēs causa &
superioris licentia accesserint: hoc p̄z li. vi.
de voto. c. post votū. Quarto q̄ri potest
de p̄fessione religionē intrāns p̄fiteri dicat̄. Ad hoc re-
spondet Hein. boyc. eē qui cle. vel vo. i. c.
insinuāte: q̄ duplex est p̄fessio: vna ē vera
sc̄z p̄fessio x̄bis exprimitur more solito le-
gēdo chartā & faciēdo p̄fessionē & dicen-
do: ego talis: & debet fieri in manu prela-
ti ad b̄ ordinatū: & illa pōt fieri v̄l in mona-
sterijs v̄l extra etiā seculari habitu nō mu-
tato: vt expresse p̄z li. vi. de regul. c. cōsti-
tutionē. Excipiūt tñ ordines mendicantiū
qui nullū excipe pōt ad p̄fessionē añ. xv.
annū & añ annū p̄batiōis completū: & plu-
ra q̄ de illis ponunt̄ li. vj. e. ti. c. non solū:
& c. cōstitutionē: dūmodo tñ fiat in manu
plati. s. talis p̄fessio pur debet: & p̄ illā p̄-
fessionē solēniat̄ votū vt notat glo. in. c.
cōstitutionē. Alia p̄fessio dicit̄ p̄supta ta-
cita vel occulta: & hec inducit̄ vel ex mora
sp̄is q̄ p̄ annū stetit sine reclamatiōe v̄l p̄
testationē q̄ ordini nollit esse obligat̄: vt
eē de regula. c. ad aplicā: vel ostendit̄ eu-
dētia signa: puta q̄ qñ ingredit̄ renūciat
seculo facit testamentū ac si mori deberet:
& trāfert oīa bona sua in heredes legata-
rios & pias causas: & mutat habitū v̄l assu-
mit habitum p̄fessorū: vel ad minus legit
cantat & facit oīa sicut p̄fessus: tūc intelli-
git̄ tacite fecisse p̄fessionē: vt extra. e. ti. c.
vidua: q̄ ponit̄ p̄ exemplo: si tñ igredere
tur religionē ab aplica sede non approba-
tā & i tali religioe habitū portaret tūc nul-
lo tpe obligaret̄ tacite. Ad maiore tamē
evidētiā sciēdū q̄ aliq̄ sūt casus i q̄b̄ nō li-
cet alicui religionē dimittere s̄m̄ Huil. in
cle. & s̄m̄ Hein. boyc. eē de regula. in. c. sta-
tuim̄. p̄m̄ ē qñ votū emisit alicui religio-
nis iurādū: & postea p̄ interuallū susce-

p̄t habitū ab illo qui ptatem habet aggre-
gandi illi ordini: vt notat Inno. xx. de fri-
giō. c. fraternitatis. Sc̄ds casus si vno cō-
textu votū emisit & aīo mutandi seculū ha-
bitū solēniter recipit & qñ de hoc plane cō-
stat tūc etiā non poterit ip̄m dimittere: eē
de regula. c. cōsulti. Terti⁹ si exp̄sse p̄fitef-
tria substantiaalia vota regule etiā i habitu
seculari i religionib⁹ nō mendicantib⁹: vt
p̄z li. vj. de regula. c. cōstitutionē. Quart⁹
qñ infra annū p̄bationis recepit scienter
habitū p̄fessorū & portauit p̄ tres dies: in b̄
tñ casu nō obligat̄ p̄se illi religioi cui⁹ ha-
bitū suscepit: sed religioni i genere: vt. d.
c. cōstitutionē. Quint⁹ casus ē in casu q̄ po-
nit̄ in cle. c. eos: de reglā. vbi dicit̄: Eos q̄
deinceps in discretiōis p̄stituti etate noui-
tiorū habitū in aliq̄ religione p̄ annuz por-
tauerint hoc ip̄o religionē illā decernim⁹
esse p̄fessos: nisi h̄mōi habitus in colore
scissura vel forma se distinctū patēter exhi-
beat ad habitū p̄fessorū: vide Jo. an. sup
hūc locū & tūc obligat̄ religioni in specie.
Sextus cū q̄s iurauit nūq̄ exire: vt eē de
his q̄ vi metusue causa fiunt. c. penul. i. istl
casibus papa fingit aliquē p̄fisse cōsensisse
matrimonio sp̄iali: & p̄sumptio iuris d̄ in-
re cōtra quā non admittit̄ p̄batio in oīa
rium: de spon. is q̄ fidem: s̄m̄ glo. in dicta
cle. eos. Quinto q̄ri pōt: vtrū impubes
ad monasteriū cōuolans se voto obligare
pōt: & vtrū obligatio tenet p̄sertim cū dicit̄
xx. q. ij. c. puella que añ. xij. annos sua spō-
te velamen sac̄: glo. i. vestem p̄uersionis
sibi assumpserit: p̄t statim parentes ei⁹ v̄l
tutores id factū irritum facere si volunt:
at si diem & annū s̄lāndo consenserint v̄l
terius nec ip̄i nec ip̄a mutare poterunt: si
x̄o i fortiore etate adolecētula vel adole-
scens deo seruire elegerint non ē potestas
parētib⁹ p̄hibendi. Ad hoc dicendū q̄
si p̄pter nature dispositiōē que legib⁹ hu-
manis nō subdit̄ in aliq̄b⁹ l̄z paucis p̄in-
geret accelerari vsus rōnis q̄ ob b̄ dicunt̄
dolicapaces: l̄z annos pubertatē non ha-
beant: p̄t se quātū i ip̄is ē obligare: s̄ vo-
tū eorū irritari pōt p̄ parentes vel tutores
quorū cure adhuc subiiciunt̄ quousq̄ legi-
timos etatis annos habuerint: & tūc cōsu-
lendū ē eis q̄ votū exequant̄: verū tamē
ante pubertatis annos se voto solēni obli-
gare nō possunt: quātūcūq̄ dolicapaces
fuerint p̄pter statutum ecclie: vt p̄z li. vj.
de reglā. c. is q̄. vbi etiam dicit̄ Jo. an. Si

De decalogi

precepto

minor adolefcens. xliij. anno religionem
ingredit in. xv. anno libere exit: nisi i ipso
xv. anno pfectione fecerit vel habitū pro/
fessorū suscepit vel expresse ratā habuit, p/
fectione prius a se factā: si aut p totum. xv.
annū portat habitū ubi nō est distinctio pro/
fessorū intelligit: nisi tanta sit indistinctio
q̄ vluentes cū eis simili habitu induant:
q̄ si maior. xliij. anno ingrediat si portat
habitū p vnū annū quātūcūq̄ sit indistin/
ctus itelligit pfectionem nisi facta fuisset pri/
us ptestatio q̄ ordinē nō obligaret: vlt q̄
nulluz ius p hoc in ordine acq̄reret. Ad
maiorē euidentiā sciēdū q̄ aliqui sic ingre/
dientes portant habitū indistinctū a reli/
giosis pfectis: ē tñ distinctio inter ipsoz
cōuersos et alios cum eis cōmunē vitā du/
cētes: et tūc ligat lapsus anni post etatem
seu in etate discretionis: et inducit tacitaz
pfectionē siue loquamur de illis qui infra
etatem discretionis siue post ipaz intraue/
runt religionē lt. vj. d. c. is qui. §. q̄ si p vo/
tum: et §. qui vero: aliqui portant habitū i/
distinctū: hoc est q̄ pfecti et nouicij deo ob/
lati et mercenarij ac etiā alij cum eis vitam
cōmunē ducētes sili penitus habitu indu/
antur: et tūc refert iter puberes et impube/
res: q̄ illi q̄ infra etatē discretionis illā re/
ligionem intrauerint non obligant religi/
oni nec intelligūt tacite p̄fiteri p lapsum
anni: quia dicit in textu nisi tanta indistin/
ctio habitus ibi videat q̄ pfecti et nouicij
ac etiā alij cum eis cōmunē vitam ducē/
tes simili penitus habitu induantur: pube/
res xō licz talem habitum indistinctū in/
duant: tñ per lapsum anni obligant reli/
gioni indicant q̄ tacite pfecti: quia i. d. c.
psequitur textus: qui xō post. xliij. annū
habitū religionis assumpsit et p annū illū
gestauerit p̄sumitur veraciter esse pfectus
vbi pfecti a nouicijs dissimilitudine habi/
tus minime distinguūt: etiam si alij degē/
tes cum eis similib⁹ vestib⁹ induant: et cau/
sam addidit dicēs: q̄m cū iam is ad ānos
discretionis puenerit quid agat agnoscit.
Aliquī portant habitū distinctū patentem
vel saltem latentē: si patentē vtpote in co/
lore scissura vel forma distinctū ab habitu
professorū: tunc nō obligat lapsus anni: vt
e. ti. in cl. c. eos: in fi. Si vero latentē. §. p
benedictionē dato q̄ alis vestes in aliquo
nō deferant: vel habit⁹ professorū datur in
caplo: nouiciorū in choro vel cōuerso: vel
vnus daf certis diebus alius alijs: vel cū

certa solēnitare daf vnus et alio nō: et tunc
obligat lapsus anni: vt in. d. c. eos. j. Respo/
des qd̄ verificat per exceptionē ibi sequē/
tem in fi. exceptio namq̄ verificat regulā i
ceteris nō exceptis: et semp intelligit nisi
infra annū facta fuisset ptestatio: q̄ tūc
annalis p̄scriptio ē interrupta. Sexto q̄ri
pōt: vtz in voto cadere possit dispensatio p
sertim cū minus ē cōmutari q̄ dispensari:
sed votū cōmutari nō pōt: vt videt Leut.
xxvij. vbi dicit si aīal qd̄ immolari pōt do/
mino q̄s vouerit sanctū erit et mutari non
poterit nec meli⁹ malo nec pei⁹ bono. Ad
hoc rñder sanct⁹ Tho. scda. 2. q. lxxvij.
q̄ dispensatio voti intelligēda ē ad modū
dispensationis q̄ fit in obseruatiā alicui⁹
legis: q̄ lex respicit ad id qd̄ est vt in pluri/
bus bonū s̄ q̄ contingit hmoi i aliquo ca/
su nō esse bonū oportuit p aliquē dētermi/
nari illo p̄ticulari casu legē nō esse suā dā:
et h̄ p̄prie ē in lege dispensare: nā dispensatio
videt impotare mensurā quā dā distri/
butionem vel applicationē alicui⁹ cōis ad
ea q̄ sub ipso p̄tinent: p quē modū dicitur
aliq̄s dispensare cibum familie. Similiter
aut qui vouit quodāmodo sibi legem sta/
tuit obligans se ad aliqd̄ qd̄ est fm se et vt
in pluribus bonū: pōt tñ ptingere q̄ sit in
aliquo casu vel simpliciter malū vel inutile
vel maioris boni impeditiū qd̄ ē ratio/
nem ei⁹ qd̄ cadit sub voto: et ideo necesse ē
q̄ dēterminet in tali casu votū non ē ser/
uandū: et hoc dispensatio voti dicit: si autē
p hoc qd̄ seruandū erat aliquid aliud im/
ponat: dicit cōmutatio voti: et sic minus ē
votū cōmutare q̄ i voto dispensare: vtrūq̄
tñ p̄sistit in p̄tate ecclie. Et notandū q̄ dū
inferior dispensationez redit: tunc supior
p̄siderare debet p̄sone q̄litate et causā q̄
litateq̄ ac quātitate cōmutatiōis vt ex h̄
colligat an recompensatio melior sit et deo
magis placita et accepta: hec patent ex de
voto. c. j. Debet etiā considerare causā p̄f
quā votū emissū est: q̄ ea cessante cessat et
effectus. e. ti. c. magne: in fi. In voto etiā
pgrinationis sic faciēda ē redēptio: vt ex
pense que fierent in eundo morando et re/
deundo ad alias pias causas erogēt et la/
bor itineris ieiunio et vigiliis et orationū
laborib⁹ expendent. e. c. magne. §. penul.
ad fi. et c. super his: nam pauper pua pecu/
nia vel oratiōe si nihil haberet votū redē/
mere posset: vbi regi vel comiti magna nō
sufficerent fm hosti, extra de maledic. in

De decalogi

precepto

malis suggestionib⁹ et ex indignatione nō
 patiat⁹ se in p̄sensum peccati duci repri/
 mens malos mot⁹ in se et in alijs vbi opor/
 tunc pōt et vlciscat⁹ dei iniurias et iusticie
 transgressionē et tunc dicit⁹ zelus per in/
 sticiam: sicut legis christus irat⁹ fuisse plu/
 rīes phariseis et alijs non recte agentib⁹:
 sic alij sancti viri sepi⁹ irascunt⁹ sibiip̄is et
 alijs rationabiliter et zelo iusticie: iuxta il/
 lud ps. Irascimini et nolite peccare. Hūc
 p̄chpudor in vitiiū ita deformata est et r̄a/
 tionē velut i furore pueris et ac insaniēs ir/
 rationabiliter more frenetici mouet hō cō/
 tra hōiem p̄ p̄ximū amicum et seipm: imo
 plerūq; d̄ deū et sanctos eius: et d̄ insensibi/
 lia et irrationabilia q̄ nec male nec bñ sciūt
 agere nisi sicut natura impellit ea. Pri/
 mo igit⁹ q̄ri potest: vtrū ira sit p̄ctm: p̄fer/
 tim cū dicit glo. sup illud ps. Irascimini et
 nolite peccare: q̄ mot⁹ ire nō ē in p̄tate no/
 stra. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho. scōa. 2. q.
 clviii. q̄ ira p̄prie notat quādā passionē:
 passio autē appetit⁹ sensitiui intātū ē bona
 inq̄atū rōne regulat⁹: si autē ordinē rōnis
 excludit tūc ē mala ordo autē rationis i ira
 pōt attēdi q̄tum ad duo. Primo q̄tum ad
 appetibile i qd̄ tendit qd̄ est vindicta: vñ si
 q̄s appetat q̄m ordinē rōnis vindicta si/
 et laudabilis ē appetit⁹ ire: et vocat⁹ ira p̄
 zelum q̄ nihil aliud est q̄ detestatio viti et
 debiti correctio vel emēdatio eiusdē: et sic
 non est p̄ctm s̄ est p̄fectiōis: sicut christus
 phariseis i templo vendentib⁹ et filijs: vt
 impleret illud ps. Qm̄ zelus dom⁹ tue co/
 medit me. Et David. Zelauit sup iniquos pa/
 cem p̄ctōz videns. Qz si q̄s appetat vindi/
 ctam q̄litercūq; fiat etiā d̄ ordinē rōnis:
 puta si vult puniri illū q̄ nō meruit vel vl/
 tra q̄ meruit: vel d̄ ordinē legitimū vel nō
 p̄pter debitū finē qui ē observatio iusticie
 et correctio culpe erit appetit⁹ ire vltosus
 et vocat⁹ ira p̄ vitiiū. Qz si appetit iniustam
 vindictā sic ex suo genere est ira p̄ctm mor/
 tale: qz d̄riat charitati et iusticie: pōt tñ cō/
 tingere q̄ talis appetit⁹ sit veniale p̄p̄ i/
 p̄fectionē act⁹: q̄ d̄ ip̄fectio attēdit v̄ ex/
 p̄te appetentis: puta cū mot⁹ ire p̄uenit iu/
 diciū rōnis q̄ motus nō sūt in p̄tate hōis i
 generali: vt. s. nullus eoz insurgat: Quis
 ratio possit quēlibet ip̄dire singularit̄ ne
 insurgat et sic est aliquāliter in p̄tate hōis
 que causat motus illos esse veniale p̄ctm:
 vel etiā attendit⁹ ex p̄te appetibilis: puta
 cū q̄s appetit in aliq̄ modico se vindicare:

qd̄ quasi nihil est reputandū ita etiā q̄ si
 actu inferat⁹ nō ē p̄ctm mortale: puta si d̄s
 trahit aliquē puez parum ad capillos v̄/
 aliud huiusmodi. Secūdo attēditur ordo
 rationis circa iram q̄tum ad modū irascē/
 di cum sez motus ire non moderate ferue/
 scit: nec iterius nec exterius: vtpote quia
 nimis ardentē irascitur interius: vel ni/
 mis ire signa manifestat exterius: et sic licz
 ira sit peccatum fm̄ se: non tamē habet ex
 suo genere rationē peccati mortalis: lz cō/
 tingere potest q̄ sit peccatū mortale Quis
 appeteret dūtaxat iustam vñdictam: puta
 si quis ex tre vehementia decidat a dilecti/
 one dei et p̄ximi. Prefea notandū q̄ dō/
 minus in euangelio Matth. v. ponit tres
 gradus ire dicens: Qui irascit⁹ fratri suo
 erit iudicio: qui autē dixerit racha re/
 erit consilio: qui vero dixerit satue reus
 erit gehenne ignis: qui gradus ponuntur
 fm̄ p̄cessum humani actus. De q̄bus gra/
 dibus queri pōt vtrū om̄es cōstituit mor/
 tale peccatum: p̄sertim cum super illud
 Matth. v. iam allegatur dicit glo. q̄ p̄ illa
 tria que tangunt ibidē sez iudiciū cōsiliū
 et gehennā: diuerse mansiōes in eterna dā/
 natiōe p̄ modo peccati singulariter exp̄i/
 muntur. Ad hoc dicendum q̄ hec tria sūt
 cōtraria huic p̄cepto none legis promul/
 gate a legislatore christo. Matth. v. vbi dī/
 cit: Diligite inimicos v̄ros benefacite his
 q̄ oderunt vos: et orate p̄ p̄sequentib⁹ et ca/
 luniantib⁹ vos: vt sitis filij p̄ris v̄ri q̄ solē
 suū oriri facit r̄. Hoc enī fm̄ doctores nō
 solū ē p̄siliū s̄ etiā p̄ceptū obligatorii sal/
 tem in vniuersali: et sicut est de necessitate
 charitat⁹ ita et de necessitate p̄cepti absolu/
 te: sicut etiā in speciali: nō tñ ab solute: s̄
 fm̄ p̄parationem animi si necessitas occur/
 reret cū igit⁹ h̄ tria sint directe cōtraria: vt
 pote ira i corde dilectiōis: i signo oratiōis: i
 v̄bo vel facto beneficente exhibitioni: li/
 quido patet q̄ sūt mortalia peccata. Ad/
 cui⁹ euidentia sciendū q̄ p̄mus gradus ē
 ira i corde cū irascitur fratri suo cui⁹ et dī/
 tur quia reus erit iudicio i quo fiet ip̄i⁹ ire
 districta discussio an diuino vel p̄p̄io fe/
 rat⁹ zelo: nam ira cordis p̄ vitium p̄mo mō/
 accipi pōt: put dicit remissionē affectus d̄/
 p̄ximum p̄ quā hō nō dolet d̄ malo p̄ximi
 nec gaudet d̄ bono ei⁹: lz etiā nō dolet de
 bono nec gaudet de malo ei⁹: s̄ ē indiffe/
 rens et sic ē imp̄fectio charitatis. Secūdo
 mō pōt accipi put dicit actualē impatiētiā

ps. 4

Ira per
 zelum d

ps. 68

ps. 72

q. d. l. entatg
 f. p. p. p. p.
 r. a. l. o. n. d. i. l. i.
 p. u. s. m. d. u. s.
 p. u. s. m. d. u. s.
 l. u. y. v. p. p. p.
 l. i. h. o. n. y. c. o. z.

Ira p. v. m.

indignus
 q. d. h. u.
 v. h. o. m. i. n. a

Ira p. v. m.
 I. n. v. o. n. s. m. o. n. i. t. u. s.

secundo:

Sermo IX

tūā tñ abſqꝫ appetitū vindictę: ⁊ talis mor-
 tus etiā deliberati⁹ eſt veniale: ⁊ nō mor-
 tale qꝫ non habet cōpletā rōnem ire. Ter-
 tio modo pōt accipi pꝫ dicit impatiētiaz
 actualē cūm appetitū vindictę ⁊ h̄ pōt con-
 tingere tripliciter: qñqꝫ enī hoc ꝑtingit a
 natura ſicut in melancholicis in q̄bus ſm
 p̄m cōtinue mordeſ natura ppter qđ ſūt
 ſemp turbulenti: ⁊ ſic nullū eſt pctm̄ cū ſit
 motus naturalis. Quis autē eſt ab appeti-
 tu ſdeliberato ⁊ ſic ē veniale: ſicut alij pri-
 mi motus: vñ legiſ de quodā p̄ho qui eri-
 gens in altū manus ad caſtigandū ſeruū
 inuenit ſe ira cōmotū: inueniensqꝫ qđ in ſe
 corrigere penā ſuſpēdit ne caſtigādo mo-
 dū excederet: ⁊ Tarentin⁹ intus villicū
 ſuū male meriti ſumpſiſſem a te inqꝫ ſup-
 plicii niſi tibi iratus eſſem: maluit enī im-
 punitū relinquere q̄ p̄ trā iuſto ampli⁹ pu-
 nire. Quis deniqꝫ pcedit ex volūtate de-
 liberatiua: ⁊ de illo appetitū vindictę deli-
 beratiū q̄ri pōt: vtz ſit licit⁹ appetit⁹ vin-
 dictę: p̄ſertim qđ ille qui vindictā appetit
 qđ dei eſt ſibi ſuſparat: dī enī Deut. xi. ſin
 ſtram: mibi vindictā ⁊ ego retribuā. Ad h̄
 rñdet ſanctus Tho. ſcda. 2. q. c. viij. qđ vin-
 dictio ſit p̄ aliquod penale malū inſlictū
 peccanti: igit in vindicatione cōſideran-
 dus vñdictat anim⁹: nā ſi intentio vindi-
 cantis: vñ vindictā appetentis ſerāſ prin-
 cipaliter ad aliqđ bonū ad qđ pueniſ per
 penā peccantis: puta ad emendationē pec-
 cantis vel ſaltem ad cohibitionem eius ⁊
 quietē alioꝝ ⁊ ad iuſticie conſeruatiōē et
 dei honorē poſſeſt vindictio vel eius ap-
 petitus eſſe bona ⁊ licita: ſeruāt alij de
 bitis circūſtantijs: imo ſpēalis virtus po-
 niſ vindictio a Tullio in ſua rhetorica qđ
 ſcꝫ ponit eā eſſe partē iuſticie: quā ita diſſi-
 nit dicens: vindictio eſt p̄ quā viſ aut in
 iuria ⁊ oīno quicqđ obſcurū eſt. id ē igno-
 mintioſum defendēdo aut vlcicēdo ppul-
 ſatur. Ipoꝫ quo ſciendū eſt qđ ſicut dicit p̄hs
 viij. ethic. Ap̄ritudo ad virtutē ineſt nobis
 a natura: licz cōplementū virtutis ſit ab
 ſuetudinē vel p̄ aliquā aliā cauſam: vnde
 patet qđ virtutes p̄ficiunt nos ad p̄ſequē-
 dū debito modo inclinationes naturales
 qđ p̄tinent ad ius naturale: ⁊ ideo ad quāli-
 bet inclinationē naturālē determinatā or-
 dinaſ aliqꝫ ſpecialis virtus: eſt igit qđā ſpe-
 cialis inclinatio nature ad remouēdū nō
 cūmentia vnde ⁊ aīalib⁹ datur viſ traſcibi-
 lis ſegatiua vi ꝑcupiſcibili repellit aut bo-

mo nocumentū p hoc q se defendit. In iu-
 rias ne ei inferat vel tam illatas iniurias
 vlciscit: non intētiōe nocēdi: sed intētiōe
 remouendi nocumenta t hoc p̄tinet ad vin-
 dicationē sicq̄ pontif sp̄alis x̄tus cuius
 prima radix est zelus: put importat ferro
 rem amoris dei t. p̄mitit quoz scz iūrias
 vindicat quas ex charitate reputat q̄si su-
 as: licz parat esse debeat p̄prias iniurias
 patienter sustinere fm q oporet ad p̄p̄as
 salutē t ad dei honorē: als non: qz iniuria
 non inferet alicui p̄sone t vltēr? redūdat i
 deū: t eccliam debet q̄s vlciscit: sicut Hell-
 es q̄ fecit ignē descēdere de celo. iiii. Reg.
 et Helisens q̄ maledixerit pueris cū irri-
 dentib? iiii. Reg. ij. et Siluester papa qui
 os excōicauit q̄ illū miserit i exiliū. xxiij.
 iiii. c. Huilzarius. Si x̄o vindicant? vel
 indictaz appetitis intentio p̄ncipaliter
 eratur in malū illi? de quo vindictā ap-
 petit vel sumit t ibi quiescat est oīno illici-
 tū: quia delectari in malo alteri? p̄tinet ad
 diū: qd charitati repugnat qua debem?
 s hōies diligere: nec excusaf q̄s si ma-
 ior intēdat illius q̄ sibi iniuste malū iulit:
 cur nō excusaf q̄s q̄ odit odientē se: s vt
 t apls Roma. xij. Noli vinci a malo sed
 vince in bono malū: t hūc appetitū vin-
 ctē i corde latētē debet iudiciū ad discer-
 endū q̄ aīo fiat: qz si ferat in malū meri-
 ta est tale iudiciū: q̄ odit fratē suū homi-
 da est. Et q̄ innumerabiles hodie latent
 micide: imo patricide matricide vxori-
 des: plicide: ppter q̄cunq̄ cōmoda cōse-
 q̄da vel incomoda p̄cauēda: vel ppter
 ūq̄s iordinatas affectiōes amoris odij
 ectatiōis luci tē. qui crudellē vindicta
 labrāt in iudicio. Scōs vero grad?
 tra in signo: cū. s. p aliq̄ signa exteriora
 manifestat erteri? anteq̄ p̄umpat in effe-
 tū ad h̄ subdit dñs: qui aut dixerit
 cha: re? erit p̄silio: racha est interlectio
 tētis vel indignātis: in q̄ nobis exp̄i-
 f signa indignatiōis vel odij: sicut lo-
 q̄es t salutationes subtrahere: faciem
 teres: supcilla p̄trahere occurſū decli-
 t t similia: q̄ signa si demōstrant? ex in-
 ria t deliberatiōe p̄uia: etiā sine rāco-
 teriori: p̄sertim cū vsus cōis expose-
 alter ad familiaritatē se iegeret aut
 sentia prius illata veniam peteret: ac
 ad p̄sūptio q̄ nō simulate faciat: hoc
 p̄iculosū esset t mortali viciniū imo
 q̄ mortales: iū ppter vindictā quā p

[illegible]

orat' } gratias } dilectionis } id in } Diligite inimicos vros
 orat' } orationis } orationis } r. v. n. } orat' p' p'p'riety & ratio
 q' d' opit' } infirmitas } infirmitas } di } infantes h' q' d' d' n' vros

De decalogi

precepto

odiu in corde

hoc expetere videret: tum ppter signū ostē-
si odij: tū ppter occasionē odiū in altero nu-
mēditū dentē ppter scādālū vniūsi. *Q2* si
odiu lateat i corde: s̄ tāto graui⁹ ē: quāto
euidētiōri signo cūctis innotescit. Si tñ
ex cā rōnabili ostēderet illa signa vel fugā
societatis: vtpote ad declinandū puerfa-
tionē ⁊ familiaritatē alterius pñciosam ⁊
pticulosam q̄ nitit quēpiam in luxurie vel
alterius vitij voraginē trahere: tūc licitūz
est: qz dicit dñs: Qui nō odit p̄m ⁊ ma-
rē. nō pōt me? eē discipulus: alio qñ si talē
nō habet excusationē tunc quot ei⁹ exēplo
pñocant in peius p tot corā districto iu-
dice ē rōnez redditurus. Cui⁹ pena ponit
esse pñliū: qz s̄ tales in pñlio trinitat⁹ de-
cernit diuina sn̄a: qz sicut alijs fecit sibi fi-
at: ⁊ s̄m mensurā q̄ mensus ē sibi remecia-
tur: vt sicut p̄m̄us ostēdit signa rācoris
sic i iudicio recipiat signa diuini furoris.
De h̄mōi autē dicit dñs h̄iere. vij. Noli
orare p populo isto nec assumas p eis lau-
dem ⁊ orationē ⁊ nō obstitas mihi qz non
exaudiam te. Nimirū cū iudiciū sine misē-
ricordia fiet ei q̄ non fecit misericordiam.
Tertius deniqz gradus ē ira i x̄bo vel
in facto: qñ scz p̄ctm̄ interius pceptum p-
ducit ad effectū: est enī effectus ire nocu-
mentū alteri⁹ sub rōne vindicte: minimū
aut nocuimentoz ē qd̄ sit solo x̄bo: ⁊ ideo
p̄tū ad b̄ dicit dñs q̄ dixerit fratri suo fa-
turer⁹ erit gehēne ignis: vt sic q̄s p̄side-
ret si p minimo effectū ire tā horribilis pe-
na infligit. s. p solo x̄bo iniurioso ⁊ cōtu-
melioso gehēne igni m̄cipat: qd̄ erit
oppressoib⁹ pauper⁹ pupilloz ⁊ viduaruz
cū tā fere p orbē regnet violētia p iusticia:
cū nimirū debet gehēna. i. infernū. p̄fun-
dissimū: dicit enī gehēna a geos qd̄ ē ter-
ra: ⁊ enneos qd̄ est p̄fundū: qz creditur in-
fernus esse in cētro terre cui⁹ p̄fundū ira-
cundo cōpetit p̄fertim cuz iram ad odium
deducit. Quia sicut charitas est potissi-
ma virtutū: sic odium est pessimū omniūz
vitiōz. Unde iracundus ad omnē digni-
tatem reddit se inutilem: in cui⁹ argumen-
tum dicit ad Titū. j. q̄ oportet ep̄m eē nō
iracundum aut litigiosum: vt dicit etiam
xlvi. di. ⁊ hoc ppter duas causas quas ibi
dem tangit. Prima est quia cuz austerita-
te ⁊ p̄teruia imperāt ac subditos suos nō
tranq̄lle ratio cinando corrigere sed aspe-
re inflectere dominādo festināt. Alia cau-
sa est quia litigiosi vel adulationibus ani-

mos principū sibi cōciliant vel fratribus
suis detrahendo infamie notam ingerūt:
vel inter fratres discordiā seminādo sedi-
tiones facere non cessant: que oīa in prel-
tis dānabilia esse p̄bantur: qd̄ igit cōue-
nit ecclesiāz p̄latis: illud apli vtiqz ad Ti-
mo. ij. c. iij. Predica x̄bū: insta oportune
oportune argue: obsecra: increpa ⁊ hoc i oī
patientia ⁊ doctrina: tāq̄ medici spūales
ecclesie sancte: vñ dicis. xxiij. q. iij. Quid
est ecclesie medicina. glo. id ē correctio sa-
lutem oīm materna charitate conquirens
tanq̄ inter freneticos ⁊ letargicos estuās
nunq̄ p̄remere nunq̄ desistere debet vel
potest vtrūqz si necesse ē molesta sit q̄ neu-
tris est inimica: nā ⁊ frenetici nolūt ligari
⁊ letargici nolūt excitari: s̄ p̄ferat scz i
sistendo charitatis dilligentia freneticos
ligare: letargicos stimulare: ambo ama-
re: ambo offendunt: sed ambo diligunt:
ambo molestari q̄ diu egri sunt indignat⁹
sed sanati ambo gratulantur: ⁊ sic oportet
qz fiat officiū prelatis in omni patientia: nō
in ira: in omni charitate non in austerita-
te: similiter p̄positi ⁊ iudices seculares ex
ira nihil agere vel indicare debēt als etiā
grauiter delinquit: vñ dicit. xj. q. iij. c.
Sepe ira etiā innocentes in crimen addu-
cit: qz dum iusto amplius irascimur ⁊ vo-
lumus aliena cohercere peccata grauiora
cōmittimus: ⁊ ponit exemplū dicēs sequē-
ti caplo. Cū apud thesalonicam exorta se-
ditione qdam militaris vir fuisset impetu
furentis populi extinctus: Theodosi⁹ re-
pentim nūcū atrocitate succensus: ad lu-
dos circēses iuitari populū ei⁹ improui-
se circūfundi milites atqz obtruncare pas-
sim vt q̄s occurrisset gladio iubet ⁊ vin-
dictam dare nō crimini sed furori ob h̄ cū
a sacerdotib⁹ italie redargueret agnouit
delictū culpāqz cū lachrymis cōfessus pu-
blicā pñtaz in cōspectu tot⁹ ecclesie exegit:
⁊ in hoc tēpus sibi ascriptum absqz rega-
li fastigio patienter impleuit: qbus oībus
illud qz mirabiliter adiecit ⁊ leges sanxit
in postez vt sn̄e pñcipū sine aīaduersione
plate in diē tricesimū ab executorib⁹ dīffe-
rētur quo locus misēdie vel si res tulisset
pñe non periret: vbi dicit glo. qz si sn̄a sit
lata sup crimie statim mandat executioni
nisi i casib⁹ quoz vnus ē: cū pñceps ex ira
cundia seuerius tulit sn̄am. Deniqz di-
cit cōpendiū q̄ ex iniuria tria solent oriri.
Primū est rancor i affectu ⁊ illū tenet q̄

Gehenna dicitur

De decalogi.

2°. q. lxxij. Si patientia ē nob̄ necessaria i
bis q̄ nos agūt: p̄cepta x̄o patientie in
bis q̄ nos sūt habēda sūt in p̄paratiōe
animi: sicut Aug. in s̄mone dñi i mōre ex/
ponit: Si q̄s te p̄cusserit i vnā maxillā p̄/
be ei ⁊ aliaz: vt. l. homo sit parat⁹ h̄ facere
si op⁹ fuerit: nō tñ h̄ actu semp̄ facere tene/
tur: qz nec ip̄e dñs h̄ fecit: s̄ rñdit Jo. xlvij
Quid me cedis: sic etiā intelligendū ē de
oib⁹ iniurijs x̄bis vel signis irrogatis: te/
nemur enī animū habere paratū ad ea to/
lerāda si expediens fuerit. Q̄ h̄c tñ opoz/
tet vt talia repellam⁹ maxime p̄pter duo.
Primo p̄pter bonū ei⁹ q̄ stumeliā infert:
vt scz ei⁹ audacia reprimat⁹ ⁊ decetero ta/
lia nō attēptet. Sc̄do p̄pter bonū multoz
quoz p̄fect⁹ impedit⁹ p̄ stumelias nobis
illatas: vñ Grego. sup̄ Ezech. omel. ix. dicit:
q̄ h̄i quoz vita in exemplo imitatiois est
posita debēt si p̄t sibi detrahentū verba
cōpescere ne eoz p̄dicatioēz nō audiat qui
audire poterant: ⁊ in p̄aulis morib⁹ rema/
nentes h̄i viuere p̄tēnant: verūū oportet
audaciā p̄uiciat̄is reprimere moderate: et
h̄ p̄pter affectū charitatis: nō p̄pter cupi/
ditatē suarū honoris. Addit Hein. d̄ boy.
eē de iniurijs: ⁊ Alex. anglicus: q̄ atten/
dēde sūt p̄ditōes p̄uiciantis ⁊ p̄uiciati: ⁊
fm̄ h̄ oportet p̄uiciū sustinere vel nō susti/
nere: si enī dicat p̄uiciū a puocato p̄sone
pari vel inferiori: sibi nō ē iniuria officij: et
si p̄sumit tūc de medicina morbi siue intē/
perātie p̄ sustinētia: tūc sustinēdū ē ⁊ ē me/
ritozū: vtpote inductiū alteri⁹ ad recog/
nitōnē vel suūp̄ius ad hūiliationē: hanc
enī patientiā p̄bi sūmo p̄plectebāt affectu:
vñ refert Alari⁹ maxim⁹ li. viij. q̄ Anti/
sthenes cuidā dicēti sibi: maledixit tibi il/
le: non mihi inq̄t: s̄ illi qui i se qd̄ ille cul/
pat agnoscit: s̄ ⁊ si mihi maledicere curet:
non curo: qz auditus lingua debet esse ro/
bustior: cū singulis hoib⁹ lingue sūt singu/
le: sed aures bine aliquaten⁹ iū curo: qz eo
ip̄o fateor me eē sup̄iorē: qz sup̄ioris p̄sone
vsus ē bec pati: inferioris facere: gaudere
itaqz nisi v̄gēte hūanitate hoī cōpaterer
infelici. Et Seneca in eplā refert: q̄ Tit⁹
tacitus maledicēti sibi Metello: facile est
inq̄t in me dicere: cū nō sum respōsur⁹ tñ in/
quit didicisti maledicere: ⁊ ego p̄scia teste
didici maledicta p̄tēnere: et sicut tu lingue
me sic ego aurīū mearū sum dñs: bec ille.
Sūt tñ aliqui qui se vindicāt nō resistēdo
stumelijs vl̄ iniurijs: s̄ s̄lido ⁊ dissimulā

precepto

do fm̄ cōsiliū Thry. dicētis: Si vindicare
vis sile ⁊ funestam ei dedisti plagā: qd̄ p̄/
sertim accidit i mulierib⁹ ira cōmotis: ⁊ si
hoc facerēt vt tacendo stumeliātē ad ira/
cundiā puocarent: hoc ad vindictā ptine/
ret ⁊ sic peccaret: s̄ si tacet volēs ire locum
dare: hoc ē laudabile: vñ Ec̄s. viij. Mō li/
tiges cū hoīe linguato: ⁊ nō struas i ignē
illius ligna. Porro si dicatur sup̄iori inui/
ria officij vel alij coram ip̄o: et de remedio
tpantie nil p̄sumat: tūc non ē sustinēdū.
Quia dicit Berni. li. iij. de p̄sideratiōe: im/
punitas iniurie: soboles insolentie mater
radix impudicicie trāsgressionū nutrit⁹ ē:
aliud tñ est arguere vel corripere quando
cōuicians ē in furore: qz tunc non expedit
eo q̄ nō est aptus ad recipiendū. Hinc di/
citur Ec̄l. viij. Mō accēdas carbonēs pec/
cator⁹ arguēs eos scz tpe q̄ eis ira dñat: ⁊
aliud est iam aliquatūlū furore sedato re/
darguere: qz tunc sibi poterit esse p̄ficiū.

Circa sc̄dam fillam ire que dicit tumor
mentis dicit Alsteh. li. ij. ti. xlvj. q̄ nō sumi/
tur hic p̄ sup̄bia: sed p̄ quodā conatu siue
audaciā hoīs intētantis vindictā: ⁊ ē vo/
lūtas vindicādi fugiēs adūsitates inimi/
citas: vel est vitiū cordis ex ira pueniēs
quo quis excogitat i corde diuersas vias
vindictē: ⁊ talibus cogitationib⁹ animuz
suū replet ⁊ intumescit. Hic queri potest
vtr̄ audacia sit peccatuz sicut videt in nūi
Ec̄l. vi. Cū audace non eas i via: ne forte
grauet mala sua in te: s̄ nulli⁹ societas est
declināda nisi p̄pter peccatū. Ad hoc re/
spōdet sanct⁹ Tho. sc̄da. 2° q. cxxvij. q̄ au/
dacia est quedā passio: passio vero q̄q̄ ē
moderata fm̄ rationē: q̄q̄ aut caret mo/
do rōnis: vel p̄ excessū vel p̄ defectū ⁊ fm̄
hoc ē passio vitiosa. Sumunt autem q̄q̄
noīa passionū a sup̄abundanti: sicut ira p̄
p̄ile dicit nō quecūqz s̄ sup̄abundās passio
put scz est vitiosa: ⁊ hoc mō audaciā p̄ su/
perabundantiā dicta ponit esse p̄tīm: vñ
fortitudo put ē x̄tus cardinalis importat
firmitatē animi in sustinēdis ⁊ repellēdis
p̄iculis grauib⁹. Ad cui⁹ x̄tutē p̄tinet ip̄e
dimēta remouere q̄b⁹ retrahat volūtas a
seqla rōnis: q̄ antē aliq̄s retrahit ab aliq̄
difficili p̄tinet ad rōnez timoris: q̄ ip̄ortat
recessū quēdā a malo difficultatē habente
⁊ idō fortitudo q̄si mediū tenēs p̄ncipalit̄
qd̄ ē circa timores rerū difficultū q̄ retra/
here possunt voluntatē a sequela ratiōis
oportet aut h̄mōi rex difficultū impulsū

Exponit
m̄m̄p

Dea h̄y

Dea h̄y

nō solū firmiter tolerare cōhibēdo timorē
sed etiā moderate aggredi qñ. s. oportet et
quō oportet extirpare ea ad securitatem in
posterū habendā: q si nimis precipitanter
aggredit inordinate se piculis ingerens:
hoc videt p̄tinere ad rationē audacis: et sic
timor deuiat a virtute fortitudinis p̄ defe-
ctum: audacia hō p̄ excessum: sed quia ad
omnē virtutē moralē p̄tinet modū ratiōis
obseruare in materia circa quā est: et ideo
omne vitii qd̄ importat immoderantiā circa
materiā alicui⁹ virtutis moralis opponit
illi virtuti morali sicut immoderatiō mode-
rato. Audacia hō fin q̄ sonat in vitii im-
portat excessum passiōis q̄ audacia dicit:
culius motus cōstitit in inuadēdo id qd̄ est
homini contrariū ultra dictamē rōnis tra-
andie passiōe incitatus: et sic ponit filla
ire. Circa tertiā fillam ire que clamor di-
cit sciendū est: q̄ clamor pprie siue quā-
dam clamorosa et inordinata et confusa
locutionē ex ire cōmōtione puenientē: nō
quidē specificē cōtutia vel impropria aut
cōtumelias ingerentē: sed indicia dūtaxat
indignatiōis cōmōtōis et despectiōis p̄tē-
dentē: ac plerūq̄ ex impatiētia in maledi-
ctiones diuersas prumpentē impcando v̄l
optando alicui malū siue deo siue homini
siue etia⁹ creature irrōnali et differt a blas-
phemia: qz blasphemia est quādo aliquid
attribuit deo qd̄ ei nō cōuenit: vel non at-
tribuit ei quod sibi cōuenit: aut etiā attri-
buit creature qd̄ soli deo cōuenit: vt post-
ea videbit. Hic queri pōt: vitii licitū sit
maledicere: p̄sertim cū dicit Deut. xxvij.
Maledict⁹ qui nō pmanferit in sermōib⁹
legis hui⁹. vnde quoridie maledicit ecclia
dicens: Maledicti qui declināt a mōdatis
tuis. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho. scda 2. q.
lxxvj. q̄ maledicere est idē q̄ malū dicere.
Dicere ergo tripliciter se habet ad id qd̄ di-
cit. Ano mō p̄ modū enūciatiōis: sic ali-
quid expm̄it mō indicatiuo: et sic maledi-
cere nihil aliud est q̄ malū alterius refer-
re qd̄ pertinet ad detractiōē. Unde qñq̄
maledicti detractores dicunt: et h̄ p̄hibuit
dñs Leuit. xix. dicens: Nō maledices sur-
do: et corā ceco nō pones offendiculū: cui⁹
expositio patet in sermone de detractiōe.
Alio mō dicere se habet ad id qd̄ dicit per
modū cause: et quidē hoc pmo et p̄ncipalit̄
cōpetit deo q̄ fecit omnia solo verbo: cōse-
quēter autē cōpetit hominib⁹ q̄ verbo suo
alios mouet p̄ imperiū ad aliqd̄ faciendū:

et ad hoc sunt instituta verba impatiū mō-
di. Tercio mō dicere se habet ad id quod
dicit qñ expm̄io quedā affectus desiderā-
tis illud qd̄ expm̄it verbo: et ad hoc insti-
tuta sunt verba optatiū modi. Primus q̄
modus licitus est: sed alij duo modi quib⁹
malū dicit p̄ modū impatiū vel optatiū
possunt esse liciti aliqñ et aliqñ nō. Nam si
quis imperet vel optet malū alterius rōne
boni cū debeat circūstantiis: tūc licitū est
nec erit maledictio p̄ se loquēdo sed p̄ acci-
dens: qz p̄ncipalis intentio nō fert ad ma-
lū sed ad bonū. Pro quo sciendū q̄ cōtin-
git dici malū aliqd̄ impando vel optando
sub rōne duplicis boni. s. vel sub rōne iusti
et sic iudex iuste maledicit illi cui p̄cipit in-
stā penā inferri: et sic ecclia maledicit ana-
thematizando. Sic etiā pphete qñq̄ pec-
catorib⁹ impcabant mala qñ cōformātes
volūtātē suā diuine iusticie: sicut Heliz⁹
pueris sibi illudētib⁹ maledixit: vt par-
tū. Regū. ij. licet impcariōes hōmō possint
etiā p̄ modū p̄nunciatiōis intelligi. Qñq̄
hō dē aliqd̄ malū sub rōne vtilis: puta cū
qd̄ optat aliqd̄ peccatorē pati aliqd̄ egri-
tudinē aut aliqd̄ impedimentū vt ipse me-
lior efficiat: vel vt saltē ab alioz nocumē-
to cesset. Si qd̄ hō impet vel optet malum
alterius inquārtū est malū qñ ipsum malū
intendēs: sic erit illicitū: et hoc est maledi-
cere per se loquēdo et est graue peccatū: qz
velle vel imperio mouere ad malū alteri⁹:
fin se repugnat charitati qua primū dili-
gimus volētes bonū ipsius: et ita fin gen⁹
suū est mortale: et tanto graui⁹ quāto p̄so-
nam cui maledicim⁹ magis amare et reue-
renti tenemur. Cū Leuit. xx. Qui maledi-
xit patri vel matri morte moriat. vnde et
irrōnabilib⁹ creaturis maledicere inquā-
tū sūt creature dei peccatū: est blasphemie
et mortale. Maledicere hō eis dē fin se cōsti-
deratis est ociosum et vanū et p̄sequēs il-
licitū: nec em̄ diabolo qui p̄ obstinatiōē
maxime subiect⁹ est malicie licitū est alicui
maledicere: sicut dicit Eccl. xxi. Cū maledi-
cit impi⁹ diabolu: maledicit ipse animā
suā: et hoc ideo qz natura eius bona est et a
deo cui maledicere nō licet: q si maledicit
illi nō p̄pter naturā sed p̄pter culpā: tunc
seipm̄ impius simili rōne iudicat maledi-
ctione dignū: et fin hoc animā suā maledi-
cere dicit. Qñq̄ tamē cōtingit verbū ma-
ledictiōis plarimū esse veniale: vel p̄pter
paruitatē mali qd̄ maledicēdo qd̄ impcāt

Abolē
h̄ quidē
p̄t

dia na
maledicti

Cūz Iza audia
Pus p̄ modū cōmōtōis
dix̄ triplē alio dūtaxat modū cōse-
quēter
Tercio p̄ modū affectus expm̄io

De decalogi

precepto

alteri: vel etiā ppter affectū eius q̄ pferit
maledictiōis verba dū ex leui motu vel ex
fudo vel ex surreptione aliqua talia verba
pferit: q̄ peccata verborū maxie ex affectu
pensant. Maledictio tñ que fit in deū vel
in diuina semp est execrabilis q̄ p̄cipue q̄t
tūor modis cōtingere solet. Primo mō in
deū: sicut iustoze taxillorū q̄ culpā diabo/
licam in diuinam retorquent innocentia r
deo maledicūt qd̄ est horrendū: quoz pti/
cipes sūt q̄ talib⁹ hospitā cōcedūt sozem
lucrī recipiūt familiarit cum eis bibūt: b
parz in libro Apū de taxillatozib⁹: q̄ loua/
nij luserūt i nocte bone ferie serte. Secūdo
mō in beatā virgīnē r sanctos: qd̄ horribi/
liter sepius legit vindicasse dñs: p̄sertim
de matre sua benedicta: vt refert Cesari⁹.
Tertio mō in verbū vlt p̄conem verbi dei:
sicut illi q̄ verba dei r p̄dicatozū derident
ac puerit: vel p clamores risus detracti/
ones aliasq̄ trufas impedire cōtendunt.
Quarto mō in opa diuina q̄ quotidie sūt
sicut illi faciūt q̄ maledicūt aure plantali
vel p̄prie infirmitati vel rerū p̄ditioni: p/
pter que multi deo maledicūt vel subip̄is:
vnde tanta est labes criminis hui⁹: q̄ dicit
xlvi. dl. clericus maledict⁹. vbi dicit q̄ cle/
ricus maledicens remoueri debet ab offi/
cio: r si noluerit veniam petere: debet de/
gradari. glo. j. suspendi. et. vi. q. j. c. detra/
ctores. ibi iudicant infames r ab ecclesia
dei iudicant extorres. De qua maledicti/
one plurima tangunt in p̄mo sermone de
diuersis sub themate: Maledict⁹ eris sup
terram.

De blasphemie grauitate irre/
missibilitate r pena: ac de cōtume/
lia trixa: Sermo XI

On assumes no-

men dei tui inuaniū. Exod. xx.
Circā quartā p̄inde filiā ire que
dicit blasphemā: sciendum est q̄ blasphe/
mia est voluntas se vindicās p̄ opprobriū
deo vel sanctis illatū: vel est vitiū p̄sum/
pens in verba iniuriosa ac turpia contra
deū r sanctos eius: vel est de deo indigna
sentire. s. de illius potētia bonitate sapien/
tia iusticia charitate r sūbibus: de qua dicit
sāct⁹ Tho. scdā 2. q. xii. q̄ nomē blasphe/
mie videt ip̄otare quā dā derogatōez ali/
cui⁹ bonitatis excellētis r p̄cipue diuine.
Deus aut vt dicit Dio. j. c. de dl. no. est ipsa

essentia bonitatis: vñ quicqd̄ deo cōuenit
p̄tinet ad bonitatē ip̄e: r quicqd̄ ad ip̄m
nō p̄tinet longe est a rōne p̄fecte bonitatis
q̄ est eius essentia: quicunq̄ ḡ negat aliqd̄
de deo qd̄ ei cōuenit vel asserit de eo qd̄ ei
nō cōuenit: derogat diuine bonitati. Et b
dupliciter cōtingere pōt. Ano mō fm solā
opinione intellect⁹. Alio mō p̄iuncta qua/
dam affect⁹ detestatiōe q̄ derogatio si con/
sistit in corde tñ est cordis blasphemā: si
xō p̄cedit exterius p locutionem est oris
blasphemā: r est ex suo genere p̄ctū mor/
tale: qd̄ sic patet: nā peccatū mortale est p
qd̄ hō sepasa p̄mo p̄ncipio vite spūalis qd̄
est charitas dei: vñd̄ quecūq̄ charitati re/
pugnāt ex suo genere sunt mortalia pecca/
ta: blasphemā aut repugnat charitati di/
uine: q̄ derogat bonitati diuine q̄ est obie/
ctū charitatis: r ideo ex suo genere ē mor/
tale: nec solū sed est peccatū maximū: dñz
fuerit p̄fecta blasphemā: sicut Esa. xviij.
sup illud. ad populū terribilē: dicit glo. q̄
omne peccatū blasphemie cōparatū est le/
uius: qd̄ sic patet: q̄ blasphemā q̄ est fm
solā opinione intellect⁹ opponit cōfessiōi
fidei: vt patet intuenti: r ideo habet in se
grauitatē infidelitatis: aggrauat aut pec/
catum si supuenerit detestatio volūtatis: r
adhuc maius si p̄p̄at verba sicut r laus
fidei augeat p dilectionē r cōfessionē: cum
igit infidelitas sit maximū peccatū fm ge/
nus suum: cōsequēs est q̄ etiā blasphemā
sit maximū peccatū ad idē gen⁹ p̄tens r
ip̄m aggrauās. Q si obijciat de homici/
dio r p̄iurio q̄ sunt grauius peccata: re/
spōdet sanct⁹ Tho. ibidē: q̄ homicidiū r
blasphemā si cōparat ad obiecta in q̄ pec/
cat: manifestū est q̄ blasphemā q̄ directe
est peccatū in deum p̄ponderat homicidiū
qd̄ est peccatū in primū. Si xō comparat
fm effectū nocendi: sic homicidiū p̄ponde/
rat: q̄ plus homicidiū nocet p̄rio q̄ blas/
phemā deo. Sed q̄ in grauitate culpe ma/
gis attendit intentio volūtatis puerse q̄
effectus opis: ideo cū blasphem⁹ intendat
inferre nocumētū bonoz diuino sumpti/
citer loquēdo graui⁹ peccat q̄ homicida.
Sic vt dicit glo. sup illud Ephe. iij. Blas/
phemā tollat a vobis: petus est blasphe/
mare q̄ p̄terare: qui est p̄terat non dicit
aut sentit aliqd̄ falsū de deo sicut blasphe/
mus: sed deū adhibet testē falsitatis: nō tā/
q̄ est imans deū falsum testē esse: sed tanq̄
sperās q̄ de sup b nō testificet p aliqd̄ cui

Contra Mult
deus remouet
vlt ab offi

blasphemā
filiū ire

dens signū. Deniq; blasphemia tā detesta-
bile virtū est qđ credit vnicū r cōtinuū ex-
ercitū damnatoꝝ: iuxta illud Apoc. xvi.
Estauerūt homines estu magno r blasphe-
mauerūt nomē dei habentis potestātē sup
bas plagas: vbi dicit glo. qđ dolebūt de eo
qđ de tantā habeat potestātē qđ plagas eis
inferat: nō mirū cū retinebūt pueriam vo-
luntatē auersā a dei iusticiā in hoc qđ dili-
gūt ea p quib; puniunt r vellēt eis vti si
posset: r odiunt penas qđ p peccatis illis
insigunt. Volēt quidē de peccat; suis: nō
qđ odiūt ea s; qđ p eis puniunt qđ detestatio
diuine iusticie ē in eis interior: cordis blas-
phemia: r credibile ē qđ post resurrectionē
erit in eis etiā vocalis blasphemia: sicut i
sanctis erit vocalis laus diuina. Meritū cō-
tingere pōt aliqñ blasphemiam absq; delibe-
rationē r ex surreptionē. Et s; duob; modis.
Primo mō qđ aliq; nō aduertat hoc qđ di-
cit esse blasphemiam: qđ pōt contingere cū qđ
subito ex aliqua passiōe in xba imaginata
pūptit: quoz significatiōē nō cōsiderat:
r tūc est peccatū veniale: r nō h; ppe rō-
nē blasphemie. Alio mō qñ aduertit s; esse
blasphemiam: cōsiderans signata verbor;: r
tūc nō excusat a mortali: sicut nec ille qđ ex
subito motu ire aliquē occidit iux se seden-
tē. Hic qđ queri pōt: vtrū blasphemia sit
peccatū remissibile: pferim cū d; Matth.
xij. Omne peccatū r blasphemia remittet
hominib;: spūs aut blasphemie nō remit-
tet: r quicūq; dixerit verbū cōtra filiū ho-
minis remittet ei: qui aut dixerit cōtra spi-
ritū sanctū nō remittet ei neq; in hoc seculo
neq; in futuro. Ad s; rñdet Asteñ. li. ij. ti.
xl. q. ij. qđ blasphemia si fiat ex coactiōe vel
infirmirate peccat cōtra patrē: si xō ex de-
ceptionē vel ignorātia peccat in filium: qđ si
ex certa malicia peccare dicit i spūs sanctū
qđ licet s; m veritatē omne peccatū cōtra sup̄a
bñdictā trinitatē: appropriate tñ pctm cō-
missum ex infirmirate d; esse contra patrē:
cui. s. potētia appropriat: cōmissum aut ex
ignorātia s; filiū cui appropriat sapientia:
cōmissum insup ex certa malicia s; spūs san-
ctū cui bonitas appropriat. Si qđ peccatū
vel blasphemia fiat ex coactiōe v; infirmi-
tate: aut ex ignorātia r deceptionē: tūc dicit
remissibilis: qđ secū cām annexā h; diuine
misericordie pocationē ad remissionem: r
sic intelligit illud: omne peccatū. s. ppetra-
tum in ope: r hoc ex infirmirate vel impo-
tentia r blasphemia: id est peccatū perpe-

tratū verbo: r hoc ex ignorantia remittet
hominib;: id est remissibile est: vel remit-
tis ei si peniteat: qđ ex circūstantia qđ pecca-
tū extenuat dignū est remitti. Ex h; cōclu-
dit qđ blasphemias ex necessitate infirmira-
tis vel passionis alicui; aut ex leuitate: ve-
niā meret: vt pz. ij. q. iij. c. paulū: et. c. si qđ
iratus. Si xō ex insania: tūc miserationē di-
gnus est: vt. l. si qđ impa. maled. l. vna. et
hec notant etiā. xliij. q. iij. c. cū ergo. in fi. r
glo. qđ si qđ ex calore iracūdie vel ex ebrie-
tate vel ex dementia linguā s; dei publice
la rauert: benign; agit cum ipso blasphe-
mate qđ cōtineat decretalis: extra de male-
dic. statuim;: vt postea videbit. Porro si
peccatū vel blasphemia fiat ex electione r
certa malicia: tūc dicit irremissibile pecca-
tū: r hoc vel pure negatiue: scz qđ nullo mō
pōt remitti: vt peccata demonū r damna-
torū: vel dicit irremissibile peccatū: eo qđ
habeat p̄trariā dispositionē ad remissionē
vt qñ sit ex certa malicia nō ex infirmirate
vel ignorātia: tūc enī d; peccatū irremissi-
bile: nō qđ nō possit remitti: vl qđ nō remit-
tat aliqñ: sed qđ nō hab; secū cām motuā
ad remissionē: qđ s; m Aug. tanta est labes
hui; peccati qđ hūilitatē deprecandi subire
nō pōt: r de hoc subdit in Mattheo. Spi-
ritus aut blasphemie nō remittet. r iterū:
Qui aut dixerit cōtra spūs sanctū rē. id est
blasphemia illata ex certa malicia: r qđ li-
bet aliud peccatū ex certa malicia factū: ir-
remissibile d;: id est vix vel difficulter re-
mittere: qđ nullā habet excusationē: r s; m s;
intelligit illud Matth. xij. Qui dixerit ver-
bū cōtra spiritū sanctū nō remittet illi: neq;
in hoc seculo neq; in futuro: et Matth. x.
Qui aut blasphemauerit in spūs sanctū nō
habebit remissionē in eternū: r s; idē tenet
Hein. hoc: et de maledic. in. c. statuimus.
qđ si qđ maledicit verbo ex p̄tracia r deli-
beratiōe peccat irremissibilis: eo qđ rarissi-
me r difficillime illud pctm est remissibile
nō ex impotētia in misericordia dei sed ex
conditiōe peccati: qđ cū peccator venerit i
illud pfundū maloz cōtemnit: vñ scribe r
pharisei s; quos dñs hec verba loquebat:
ipsam diuinitatē xpī blasphemabant: opa
spūs sancti attribuētes diabolo ex certa ma-
licia: r iō nullā habebant excusationē: vñ
diminuere eoꝝ penas: r ideo dicit s; m ex-
positionē. Et p̄p̄o. peccatū hoc non remittit
neq; in hoc seculo neq; in futuro: qđ p̄o eo
passi sunt penā: r i p̄p̄i vñ p romanos: r

*qui impu-
tat: malit; r c.*

De decalogi

precepto

In futura vita in pena inferni : sicut etiam
 Athanasius exemplū inducit de eoz parē
 tibus q̄ primo qdē p̄tra moysen cōtēderūt
 p̄pter defectū aque ⁊ panis : ⁊ hoc dñs pa
 tiens sustinuit : qz excusationē habebāt p̄
 p̄pter infirmitatē carnis : sed postmodū gra
 uius peccauerūt q̄si blasphemātes in spi
 ritū sanctū : bñficia dei q̄ eos de egypto edu
 xerat idolo attribuētes cū dixerūt : hī sūt
 dii tui isrl qui te eduxerūt de terra egypti :
 ⁊ ideo dñs tēporalit̄ fecit eos puniri : qz ce
 ciderunt in illa die quasi viginti triamila
 hominū : ⁊ in futurū penā eis cōminat di
 cens : ego autē in die ultionis visitabo ⁊ h
 peccatū eoz. Unde ⁊ in detestationē hui⁹
 vitij publicus blasphemator si sic pmanse
 rit carere deberet ecclesiastica sepultura :
 immo vt dicit Job. an. in nouella. in. c. sta
 tuimus. qz vinē. dicit : qz si etiā in extremis
 iste velit penitere adhuc carebit ecclesiasti
 ca sepultura : si sup hoc p̄tra eū lata est sen
 tētia ab ep̄o. Deniqz penitētia blasphemā
 tiū ponit extra de malef. c. statum⁹. vbi
 dicit statum⁹ vt si q̄s p̄tra deū vlt̄ aliquem
 sanctorū suoz : ⁊ maxime p̄tra beatā virgi
 nē mariā publice linguā in blasphemā re
 larare p̄sumperit p̄ ep̄iscopū suū pene sub
 datur inferius annotare : videlicet vt septē
 dieb⁹ officijs p̄ foribus ecclie in manifesto
 dū agunt vlt̄ celebrant missaz solennia sta
 re debet : ita qz vltimo illoz die dñico pal
 liū ⁊ calceamēta nō habeat : ligat⁹ corrigia
 circa collū : septēqz p̄cedentib⁹ sextis feri
 is in pane ieiunet ⁊ aqua eccliam nullate
 nus ingressurus : quolibet qz p̄dictoz die
 rū tres si potuerit alioquin duos reficiat
 paupes siue vnū : ⁊ si nec ad hoc ei⁹ suppe
 rant facultates : id ē penā aliā cōmuretur :
 cui etiā si rennuent recipere penitētiā supra
 dictā pagere : ecclie interdicit ingressus :
 ⁊ in obitu ecclastica careat sepultura ⁊ c.
 vide ibidē. Qz si q̄ritur q̄s dicit publice
 blasphemare : rñdet hosti. sup hūc locum :
 qz nō solū si in platea hoc fiat : sed etiā si in
 camera multis astantib⁹ ⁊ audientib⁹ qui
 referret ad ep̄m ⁊ sic p̄ testes conuincatur.

Circa quintā p̄inde filiā ire q̄ dicit cō
 tumelia. sciendū est scdm Tho. scda. 2. q.
 lxxij. qz cōtumelia p̄prie importat alicuius
 dehonorationē : cū scz q̄s id quod est p̄tra
 honore alterius deducit in notitiā eius et
 alioz : quod quidē sit p̄ aliqua signa : s̄c
 Aug. dicit in. ij. de doctrina christiana : om
 nia signa verbis cōparata paucissima sūt :

verba em̄ inter homines obtinuerūt princ
 patū signandi quēcūqz animo cōcipiunt :
 ⁊ ideo cōtumelia p̄prie loquēdo cōstitit in
 verbis : An dicit glido. i. li. ethymol. qz cō
 tumeliosus dicit aliq̄s qz velox ē ⁊ tūmet
 verbis iniurie : qz in etiā p̄ aliq̄ facta signa
 tur aliquid q̄ in hoc qz signat habent vim
 verboz signantiū : inde est qz cōtumelia ex
 tenso nomine etiā in factis dicit. Hinc dicit
 tur Ro. j. sup illud cōtumeliosos : supbos.
 dicit glo. qz cōtumeliosi sunt q̄ dicitis vlt̄ fa
 ctis cōtumelias vlt̄ turpia inferūt. Et dicit
 ire filla cuius ratio est : qz licet vnū pecca
 tū possit ex diuersis oriri : tñ ex illo dicitur
 principalit̄ habere originē : ex quo frequē
 tius pcedere cōsuevit p̄pter p̄p̄nuitatez
 ad finē eius : cōtumelia vero magnā habz
 p̄p̄nuitatē ad finē ire q̄ est vlt̄ dicta : nul
 la aut vlt̄ dicta est magis in p̄mptū q̄ in
 ferre cōtumeliā alteri : ⁊ ideo cōtumelia ma
 xime orit̄ ex ira. Et notandū fm̄ Alstē. li.
 ij. ti. xliij. qz cōtumelia cōuenit in hoc cum
 improprio ⁊ quito : qz bec tria principalit̄
 ter p̄sistūt in xbis : qz ea representat aliq̄s
 defectus alicuius in detrimentū honoris
 eius. Huiusmodi aut defectus est triplex :
 scz culpe : pene ⁊ indigētie. Quādo igitur
 dicit alicui defectus alicui⁹ culpe tñ : dicit
 tur cōtumelia ⁊ frequēter cū timore quo
 dā p̄fertur. Si vero dicit alicui generalit̄
 defectus culpe vlt̄ pene : tunc dicit cōuitiū :
 qz vitū solet dici nō solū anime s̄z etiā cor
 poris : Ande si quis alicui dicat eū esse ce
 cū : luscū vel claudū : quitiū quidē dicit : s̄
 nō cōtumeliā : si q̄s vero alteri dicat qz sit
 fur : tunc nō solū dicit cōuitiū sed etiā con
 tumeliā. Dicit em̄ quitiū ratione materie :
 eo qz vitū vel quasi vitū iponit : si vero
 representat aliq̄s alicui defectū minoratio
 nis siue indigētie : qui defectus etiā deroga
 gat honori : tunc dicit improprium qd̄ pro
 prie p̄tingit q̄n q̄s alteri reducit iniuriose
 ad memoriā : auxiliū quod p̄tulit ei neces
 sitatē patiēti : sicut dicit Ecclia. xi. Exi
 gua dabit ⁊ multa improperebit : q̄to qz
 dicunt hic corā multis astantib⁹ tāto maior
 ingerit derogatio honoris ⁊ reuerētie ab
 alijs exhibēde. Qz si q̄rit vtrū ista sint
 mortalia. rñdet Tho. secūda. 2. q. vt. 5. qz
 bec tria derogāt honori alteri : si ad h̄ fer
 tur intentio tūc sūt mortalia nō min⁹ qz fur
 tū vlt̄ rapina : qz nō min⁹ amat q̄s honorem
 suū qz rē possēdā : qz si fit tñ p̄p̄e correctio
 nē vlt̄ aliq̄s hominū : tūc pōt q̄qz eē veniale :

septuaginta

negatur

q̄tumelia
 filia in
 q̄s p̄p̄nuitatē
 p̄p̄nuitatē
 p̄p̄nuitatē

q̄tumelia
 filia in
 q̄s p̄p̄nuitatē
 p̄p̄nuitatē
 p̄p̄nuitatē

tertio:

qñq; etiā absq; peccato: p̄sertim cū supior
dicit ad suum inferiorē: necessaria tamē est
in his discretio vt moderate talib⁹ verbis
vtat: qz possent esse tā graua q; alteri au/
ferrēt honorē r tūc mortalit̄ peccare possz
licz alterius dehonozationē nō intēderet:
ceteris tñ paribus magis dehonozat de/
fectus culpe q̄ pene vel indigētie: propter
piculū enī dehonozatiōis dīc Aug⁹. in ser/
mone dñi in monte: q; raro r ex magna ne/
cessitate obiurgatiōes sunt exhibende: in
quib⁹ nō vt nobis sed vt dño seruāt inste/
mus. Circa sextam deniq; filiū ire q̄ rira
dicit: sciendū ast q; rira est audax volūtas
vindicanđi in iniuriā facti pcedens: r per
rira intelligit omne nocuētū qđ facto
inferi p̄rio ex ira r libidine iniuriōse vin/
dicte. Duplicit̄ aut̄ vnus ledere aliū inten/
dit. Ano mō quasi querēs absolute malū
alterius: qualis lesio ptinet ad dñū cuius
intētiō fert ad ledendū inimicū vel in ma/
nifesto vel occulto. Alio mō querēs aliū
ledere eo sciente r repugnanter: qđ signat
nomine rixe: r hoc pp̄ie ptinet ad irā que
est appetit⁹ vindicte: sicut cōtentio quā/
dam importat cōtradictionē in verbis: ita
rira dicit quādam inuasiōē in factis: r h
ex quadā inordinata volūtate: r ideo rira
semp importat peccatū. In eo quidē q̄ alte/
rū inuadit iniuste est peccatū mortale: qz
nocuētū inferre p̄rio etiā ope manuali
non est absq; peccato mortali: in eo xō q̄ se
defendit p̄r eē sine peccato: r qñq; cū ve/
niali: qñq; etiā cū mortali s̄m diuersū mo/
tū animi ei⁹ r diuersū modū se defendēdi:
qz si solo aīo repellēdi illatā iniuriā cū de/
bita moderatiōe se defendit: nō est peccatū
nec dici p̄r rira pp̄ie ex pte eius: si xō cū
animo vindicte vel odij vel cū excessu de/
bite moderatiōis se defendit: semp est pec/
catū sed veniale: qñ leuis motus odij vel
vindicte se imiscet: vel cum nō multū exce/
dit moderatā defensionē: mortale xō qñ
obfirmato animo in impugnante insurgit
ad eum occidendū vel grauiter ledēdum.
Ande dicit Isid. in li. Ethymol. q; rixosus
est a rictu canino dictus: semp enī ad p̄tra/
dicēdū patius est r iurgio delectat⁹ r puo/
cat cōtendentē. In quib⁹ verbis Isid. tria
ponit q̄ declarant inordinationē rixe. Pri/
mo p̄mptitudinē ad cōtendendū sine ali⁹
bene vel male dicat vel faciat. Secūdo q̄
in cōtradictiōe delectat⁹. Et tertio q̄ etiā
alios puocat ad cōtradictiones: qđ a no

Sermo I

his auertat christus Iesus Marie filius.

Sequunt sermones de tertio
precepto.

De decem festis legis veteris: r
cur data est obseruatio diei dñice
pro sabbato. De causa quoq; p̄ce/
pti huius scz sanctificationis sab/
bati:

Sermo I

Emento vt diē

sabbati sanctifices: sex dieb⁹
opaberis r facies oia opera
tua: septimo aut̄ die sabbatū
dñi dei tui est: nō facies om

m

ne opus tuū r fili⁹ tuus r filia tua: seruus
tuus r ancilla tua: iumentū tuū r aduena
qui ē in tra portas tuas. Exod. xx. Remo/
tis impedimētis vere religiōis p̄ p̄mū r se/
cūdiū p̄ceptū decalogi vt vñsum ē: p̄sequēs
fuit vt tertīū p̄ceptū poneret: p̄ qđ hoies
in vera religiōe r cultu diuino ponerent:
nō solū interiori sed etiā exteriori q̄ p̄cipit
in isto p̄cepto qđ docet hoīem p̄ affectū de/
uotiōis: p̄sertim die sabbati totalit̄ in deo
quiescere: ita vt si hō quicq; in oratiōibus
vel bonis opibus p̄ totā septimanā negle/
xerit: hoc die recuperare debeat. Ad eundē
tā igit hui⁹ p̄cepti p̄mo queri p̄r: quare
magis in lege veteri p̄cipit obseruatio diei
sabbati in speciali q̄ aliaz solēntatiū. Ad
hoc rñdet Asteñ. li. j. c. xxi. q; om̄s solēn/
tates veteris legis: institute sunt in cōme/
morationē alicui⁹ diuini bñficii: vel p̄teri/
ti cōmemorati: vel futuri p̄figurati. Inter
oia autē beneficia memorāda. Primū r p̄/
cipuū est beneficiū creatiōis: qđ memorat⁹
in sanctificatione sabbati. Añ Exod. xx. p̄
rōne hui⁹ p̄cepti dicit: sex dieb⁹ fecit deus
celum r terrā: mare r oia que in eis sunt: r
requieuit die septimo: ideo bñdixit deus
diei sabbati r sanctificauit eum. Preterea
inter omnia beneficia p̄figurata: p̄cipuū r
finale fuit quies mentis i deo: r h in p̄sen/
ti p̄ gratiā: vel in futuro p̄ gloriā: que figu/
rat⁹ p̄ obseruationē sabbati: vt Esate. lviij.
dicit: Si auerteris a sabbato pedē tuū fa/
cere volūtate tuā: in die sancto meo voca/
beris sabbatū delictatū r sanctū dñi glorio/
sum: r glificaberis cū nō facis vias tuas:
r nō inuenis volūtas tuā. Cetero xō solē

i iij

*Solēntatiū
legis veteris*

De decalogi

precepto

In veteri
testamento
et septima

nitates celebrant ppter aliqua beneficia
ppicularia tpaliter trāscūtia. p̄p̄o quo sci
endū q̄ in testamēto veteri erat p̄cipue de
cem festa. p̄p̄mū erat sabbatū: et d̄i p̄p̄le
dies septimus septimane: q̄ tūc actor om
niū requieuit ab omni ope qd̄ patrauerat:
et hoc p̄ceptū p̄tm est morale: inquitū .i.
homī p̄cipit q̄ aliqd̄ temp⁹ vite sue depu
tet ad vacandū diuinis: vñ inest homī qdā
inclinatio naturalis ad hoc q̄ cultibet rei
necessarie deputet aliqd̄ t̄pus: vtpote cor
porali refectioni: dormitioni et s̄lib⁹: sic etiā
spūali refectioni q̄ mens homīs in deo resi
dit: s̄m dictamē rōnis naturalis aliqd̄ tem
pus deputet hō: et sic habere t̄pus aliqd̄
ad vacandū diuinis cadit sub morali p̄ce
pto: et hoc imp̄petuū seruādū est. p̄partim
etiā istud p̄ceptū est cerimoniale. i. in q̄tū
in eo determinat speciale t̄pus ad b̄. i. septi
ma dies: in signū memoratiuū generalis
beneficij. i. p̄ductionis mūdī: q̄ sex diebus
deus mūdū fecit et septima requieuit: sed qd̄
erat cerimoniale debuit obseruari quoad
nūq̄ veniret veritas quā figurabat: q̄ fuit
figura illi⁹ veri sabbati in quo ch̄st⁹ req̄
ruit i sepulcro: et figurabat etiā requiē spi
ritualē nobis p̄ ch̄stū datā: et post ostēsas
veritate obseruatio sabbati mutata est in
obseruatōē diei d̄iſice: vt postea videb̄s.
Secundū festū fuit neomeniarū: qd̄ sonat
in nouationē lune: qd̄ celebrat in quolibet
mēse in nouilunio ad cōmemorandū op̄is
diuine gubernatiōis: q̄ hec inferiora va
riant p̄cipue s̄m motū lune: hic celebra
bat etiā in nouitate lune nō in plenitudi
ne ad euitandū cultū idolatrie. Hec autē
duo b̄nficia: q̄ sunt hūano generi cōia: tō
frequētius iterabant: figurabat autē neo
menia illuminationē p̄mitine eccl̄ie p̄ x̄pm
eo p̄dicante et miracula faciēte. Tertiū fe
stū erat pasche: et hoc p̄mo mēse s̄m hebre
os. i. aprilis: qd̄ festū sic alia sequētia semel
in anno celebrabat: q̄ in eo sicut et in alijs
sequētib⁹ recolēbant b̄nficia specialit̄ illi
p̄plo exhibita: nā festū pasche celebrabat
ad cōmemorandū beneficiū liberatiōis ex
egypto: q̄ eadē nocte trāsīuit d̄s p̄ egi
ptū et p̄cussit cūcta p̄mogenita egyptiorū.
Et h̄ phase interpretat trāsitus d̄ni: et figura
uit festum pasche: in quo trāsīuit ch̄stus
de mortalitate ad immortalitē: quia resur
gens a mortuis iam non morit̄: spem imor
talitatis nobis ingerens. Quartū festum
fuit penthecostes post quinquaginta dies

ab egressu ex egypto ad recolendū benefi
ciū legis date eodem die verbo. i. in igne:
quo deus apparuit: et figurabat descēsum
spūsancti in ap̄los. Quintū festū fuit tu
barum sine clangoris: tūc enī buccinabat
cornibus pecorinis: eo q̄ illo die liberat⁹
erat Isaac vt imolaret quādo abraam in
uenit arietē inter vepres herentē cornib⁹:
et hec representabāt cornua quibus buccina
bant: et figurabat p̄dicationē apostolorū:
q̄n i oēm terrā exiuit son⁹ eorū: et hoc festū
erat p̄ma die mēsis septimi. Erat etiā festū
tubarū quasi quedā inuitatio: vt se p̄para
rent ad festū sequens: qd̄ celebrabat deci
ma die mēsis eiusdē. Sextū festū erat ex
p̄lationis vel p̄piciatiōis. i. decima die se
ptimi mēsis: q̄ redijt ea die Moyses ad
iudeos: referens eis deū placatū sup̄ offen
sa vituli cōstatilis: et sic ad memoriā illius
p̄piciatiōis celebrabāt festū illud: et figu
rat emū dationē populi ch̄ristiani a pecca
tis et p̄piciationē p̄ sacramentū penitentie.
Septimū festū fuit et dicebat cenophēgia
qd̄ interpretat tabernaculoz fixio: in qua p̄
septē dies habitabāt in vmbaculis: i me
morā. xl. annorū quib⁹ erat in deserto sub
tabernaculis: ad cōmemorandū beneficiū
diuine p̄piciatiōis et deductionis p̄ deserto: et
figurat pegrinationē eorū in hoc mūdō q̄
ambulāt in virtutib⁹ p̄ficiendos: et erat fe
stum illud. xv. die eiusdē mēsis. Octauū
festū dicebat festū cetus vel collecte: et ce
lebrabat. viij. die post festū cenophēgie: in
quo colligebant a p̄plo ea q̄ erant necessa
ria ad exp̄sas diuini cultus: in memoriā et
gratiarū actionē in eo q̄ d̄s populū israel
adunasset et illi pacē p̄stitisset in terra pro
missiōis: et figurabat collectionē fidelīū in
regno celoz: et ideo festū istd̄ dicebat eē s̄a
ctissimū cōtiguūq̄ cū duob⁹ p̄cedētib⁹: q̄
oportuit exp̄ptos a vitijs in virtute p̄ficere
quousq̄ pueniant ad dei v̄sionē: s̄m illud
ps̄. Ibūt de virtute i virtū. vi. deus deoz
in sion. Nonū festū fuit festū iub̄lei. i. an
ni q̄n quagesimi remissiōis et gaudij: q̄ ser
ui libertati donabant: debita oīno relaxa
bant: captiui soluebant: possessiōes resti
tuebant: et tota terra sabbatizabat: et s̄erē
impositum pro victoria abrae q̄n redue
bat loth de captiuitate: et figurat illā iubi
lationē q̄n post iudiciū corpe et aīa omnes
fideles eterna felicitate p̄diti in secula se
culoz gaudēbūt. Decimū festū depositū fuit
impositū qd̄ vocat encenia. i. festū dedica

Tub.

ex p̄
re lū

sermo
p̄p̄o

festū
colligebant

pasche

Encenia

festū h̄o
mem̄ia

festū pasche

festū pasche

fontis templi qđ ter dedicatū legiſ: ⁊ ſign
rat ſanctificationē ſpūs aīe in hac vita p
gratiā: iuxta illud: Hec ē volūtas dei ſan
ctificatio vſa. fuerūt ⁊ alia feſta quaſi in
fine legis veteris addita ex inſtitutiōe hu
mana: vt patz in Deſter: Judith ⁊ in libro
Machabeoz. Deniqz feſtū quoddā habu
erūt cōtinuū qđ dicebat iuge ſacrificiū: qz
quotidie mane ⁊ vſpe imolabat agnus p
qđ cōtinuū feſtū ingis ſacrificij replenta
bat pperuitas diuine beatitudinis: ⁊ ſigu
rabat agnū ſine macula xpm ſeſum: qđ quo
tidie p nobis imolaſ in altari: nobiſcū p
manēs vſqz ad cōſummationē ſeculi. Se
cūdo pncipaliſ queri pōt: quare dies ſab
bati trāſlata ſit in diē dñicā. Ad hoc dicen
dū qz ecclia phibuit celebrare diē ſabbati:
ne iudicare videat: vt patet de cōſe. diſt.
liij. c. puenit ad me quodā puer ſpūs ho
mines: praua inter vos aliqua ⁊ ſancte ſi
dei aduerſa ſemināſſe: ita vt die ſabbati ali
qui opari phiberēt quos qđ aliud qđ anti
chriſti pdicatores dixerim: qđ veniens diē
ſabbati ab omni ope cōſtitui faciet ⁊ c.
cui ſuccedit dies dñica: nō ex vi pcepti ſ ex
inſtitutione ecclieſie: vt patet ex de ferijs. c.
oēs dies dñicoſ a vſpa i vſpā decreuim⁹
cū omni venerationē obſeruari: ⁊ de pſe. di.
liij. c. pñciandū eſt: vt ſciant tpa ſerā di p
annū: id eſt omne dñicā a vſpa in vſperā
ne iudaismo captant ⁊ c. Cauſa xō huius
inſtitutionis eſt: qz vt dicif diſt. lxxv. c. qđ
diē dñico tantis diuinay diſpſationū my
ſterijs hec dies conſecrata eſt: qz quicqđ a
dño cōſtitutū eſt inſigne: in hui⁹ diei feſti
uitate ſit geſtū: in hac em mūdus ſumpſit
exordiu: ⁊ in hac per reſurrectionē ⁊ mors
ſcruitū ⁊ vita accepit pncipiū: hoc ibi. An
pter bñficiū creatiōis triplex ratio pōt aſſi
gnari. Prima eſt ob memoriā bñficii dñi
ce incarnationis: qz ſicut in diē dñica mūd⁹
creat⁹ eſt: ſic diē dñico p incarnationis my
ſteriū recreat⁹ eſt: qđ beneficiū merito di
gniffime in memoria iugiter eſt habendū:
qz deus in b nobis ſummā charitatē exhi
buit: dicēte aplo: pꝛopſ nimitā charitatē
ſuā qua dilexit nos: miſit filiu ſuū i terris
ex maxima pfecto charitate pceſſit: qz illd
verbū eternū bō fieri voluit: v. ſ. hominē
deificare: ⁊ ineffabiliter abiectū exaltaret
mēdicū: theſauro diuinitatis ditaret: et
vt hec in nobis pſiceret: lumē diuine clari
tatis abſcōdit ſub velamine noſtre mortalit
tatis: theſaurū ſue diuinitatis ſub velami

ne nre paupertatis: ⁊ potentiā ſue maiestae
ſub velamine nre infirmitatis. Secūdo p
pter memoriā bñficii nre redēptionis ⁊ li
beratiōis: nā xps illo die naturā humanā
de vinculo captiuitatis eduxit: ⁊ de carce
re tenebrarū eripuit: in quib⁹ fere p ſpaciū
quinqz milia annoz miſerabiliter captiuata
fuit: ⁊ viſione diuina pūata: ad quā p ver
bi diuini pſentationē feliciſ admitebat:
diabolica potentia ſupata ⁊ alligata. Ter
tio ppter memoriā bñficii dñice reſurrecti
onis in corpe: qđ fuit cauſa ⁊ exemplar nre
reſurrectiōis: tūc em immortalitatē veſte na
turā hūanā ornauit: reſurgēs immortalis ⁊
impaffibilis: auferēs a nobis timorē mor
tis: eo qz p ſuā reſurrectionē de eterna bea
titudine nos aſſecurauit. Verūtamē ſpeci
alis ratio tranſlatiōis fuit: ne videremur
iudicare diē ſabbati more iudeoz obſer
uādo: vñ tanta eſt excellentia diei dñice: qz
in nullo alio die pōt epūs pſecrari: vt patz
diſt. lxxv. c. qz in diē dñico. Tercio pnci
paliter queri pōt qua rōne fuit homi datū
iſtud pceptū. Ad hoc dicendū qz ē triplex
ratio ſralis: ⁊ ſm hoc tripliciter exponit.
Prima ratio eſt vacatio generalis ab om
nibus vitiōſis actib⁹ p quos mens maxie
pꝛedit a cultu diuino: ⁊ ſm hoc ſic expo
nit. Memēto vt diē ſabbati ſanctifices: id
eſt ſummo ſtudio diem illū honores: nulla
ſez peccata cordis: oris vel opis admitten
do: ⁊ pſertim oīa mortalia diligētiffime p
cauēdo: qz multomag⁹ peccatū eſt illo ſan
cto die qz alijs dieb⁹ delinquere. Hinc diē
Aug⁹. li. de. r. cordis: qz ſpecialiter obſer
ues ſabbatū nō quō iudei obſeruāt: corpo
rali em ocio vacare volūt ad nugaz ⁊ luxu
rias ſuas: mltō aut meli⁹ facerēt qz i agro
ſuo die ſabbati aliqd vtile ſemiarēt qz qz i
theatro ſeditionibus inſiſterent: ⁊ melius
eorū ſemine lanaz in ſabbato ſilarēt qz qz
tota die in choreis ipudice ſaltarēt: ⁊ ideo
Seneca deriſit ſabbata iudeozum: dicens
eos pꝛdere ſeptimā partē vite ſue. Mirū
cum in talib⁹ impleat illud Trenoꝝ. vj.
Aiderūt eam hoſtes ⁊ deriſerunt ſabbata
eius. Et hoc rationabiliter: qz cum pnci
palis intentio legiſlatoris ſit ppter hoc ab
ſtinere nos ab omni corporalib⁹ opib⁹:
vt liberius poſſim⁹ vacare ſpūalib⁹: patet
qz illorū ſabbata merito derident: qz tali
die deuotione reiecta ſolum carnali ocio ⁊
laſciuiē vacant. Secūda ratio eſt vacatio
corpalis: vt fieret quedā reſtrictio ipſius
liij

De decalogi

precepto

auaricie: cū retraheret ab opibus mecha-
nicis aut mercaturis et similibus: p que q̄s
distrabit et distendit ad inferiora: et fm b
sic exponit. Memento vt die sabbati san-
ctifices: id ē sūmo studio diē illū honores:
nihil corporalis in eo op̄is faciendo q̄ pos-
sis impedire quietē mētis in deo: et fm hūc
intellectū ptingit p̄ceptū istud transgredi
q̄tuor modis. Primo mō māualit̄ op̄at̄
do. Secūdo mō mercationib⁹ intendēdo.
Tertio modo placita secularia frequētan-
do. Quarto modo actū iudiciariū exercē-
do: q̄ iure statutū est vt illo die strepit⁹ vl
actūs iudiciariūs cōquiescat: vt postea vi-
debitur. Et sic ista vacatio est debita: quia
cōcernit obedientiā diuini p̄cepti et eccl̄ia-
stici instituti: sicut prima vacatio est simpli-
ter fm se ad salutē necessaria. Tertia ra-
tio est vacatio mētalis p̄ effluxū amorosus
in deū quo fiat omnipotētie diuine maior
recordatio: q̄ sicut deus requieuit die se-
ptimo ab omnib⁹ op̄atib⁹: sic homo reque-
scere debet nō solū ab omni op̄atiōe manua-
li sed etiā mētali: q̄tum ad ea que mentis
euagationē vl obnubilatiōē aut distracti-
ōē vl turbatiōē ingerere possunt: vt va-
cet diuine laudi et gratiarū actiōi p̄ h̄fisi-
cio creatiōis omniū: q̄ cūcta deus p̄duxit
in hūanū subsidū et obsequiū. Preterea
dies illa representat requiē animarū vl men-
tiū in deo p̄ deuotionis affectū et p̄ p̄tēpla-
tionis exercitiū: et fm hoc sic exponit. Me-
mō vt diē sabbati sanctifices: id est vt il-
la die purissime cōtēplatiōi et p̄fecte quie-
ti mētis potissime intēdas: ab omib⁹ inē-
medijs occupatiōibus te abstrahēdo: et p̄
actū intime p̄tēplatiōis diuine volūtati li-
berrime vacādo: q̄d p̄prie ouenit mētibus
p̄tēplatiuis: q̄ singula b̄nficia mēte deuo-
tissima p̄tractāt: et p̄ quolibet dei b̄nficio
p̄fectas gratiarū actiones exoluunt: velut
apis argumētosa sup flores circūuolās et
mella recolligēs: sic singula dei b̄nficia vi-
strās et ruminās affectu dulcissimo et amoro-
sis effluxib⁹ cū actiōe gratiarū in oī m̄ inge-
rit creatorē quotidiē replicās illud Esa.
Miserationū dñi recordabor: laudē dicay
p̄ omib⁹ que dedit mihi dñs deus noster.

Et notādū q̄ q̄nq̄ modis aliq̄s contra
istud p̄ceptū peccare pōt: vt indicāt verba
themat. Primo modo q̄ in p̄p̄ia p̄sona
quis sabbatū violat: cum dicit. Nō facies
omne opus. Secūdo modo q̄ aliū ad vio-
landū sabbatū incitat vl cogit: cū additur

Nec filius tu⁹ nec fillā. Tertio modo q̄
sabbati violatiōē a subditis sue potestati
nō phibet: cū adiungit: nec seruus tuus:
nec ancilla tua: nā ille qui facit peccatū s-
uus est peccati: sed q̄ peccatū defendit do-
minus est peccati: p̄bendo scz illi patroc-
niū q̄ facit peccatum. Quarto q̄ sabbati
violatiōē ab alijs p̄petratā acceptat p̄ cō-
placentiā et p̄p̄ia oblectatiōē in spectacu-
lis: ludis et similibus: cū subdit: nec iumentū
tuū: nā iumentū cū fuerit ligatū nō du-
citur ad opus nisi acceptate dño: q̄ scz acce-
ptatio est quedam iumentū dissolutio: vel
per iumentū intelligitur sensualitas q̄ sol-
uit p̄ abusū corporaliū oblectatiōnū in ob-
lecta viciosa. Quinto q̄ violatiōē sabbati
dissimilat: nec arguit nec punit cū tñ po-
test vl etiā ex p̄ditione ad hoc obligat q̄d
nō est paruū: q̄ errātē nō corripit vl corri-
gere est errozi p̄sentire: et hoc ostendit cuz
subinfert: et aduena q̄ est inē portas tuas:
nā aduena reputat hominē q̄ dicit qd ad
me de pctō tuo: sicut scribe et pharisei ac
summi p̄fices q̄ respōderūt iude pecca-
tū cōfiteant: quid ad nos tu videris: quod
a nobis auertat iesus christus.

De primo genere ludi scz eutro-
polie qualiter licitus sit: et de audi-
tione diuinorū in diebus dñicis et
festis: Sermo II

Memento vt diem

m sabbati sanctifices Exod. xx.

Dicit sanctus Tho. scda. 2.
q. cxvij. q̄ in obseruatiā sabbati duo sunt
cōsideranda: quorū vnū est sicut finis: et b̄
est vt homo vacet rebus diuinis q̄d signi-
ficat p̄ id q̄d dicit: memento vt diē sabbati
et sanctifices: illa em̄ dicunt sanctificari in
lege q̄ diuino cultui applicant. Aliud au-
tē est cessatio op̄erū q̄ significat cū subdit:
septimo em̄ die sabbati dñi dei tui est et nō
facies omne opus: de quo aut ope hoc intel-
ligitur satis apparet per id q̄d expōit Le-
uiti. xxij. Omne opus suile nō faciet i eo
opus aut suile dicit a sinitate. Est ergo tri-
plex suitus et p̄ consequēs triplex op̄ suile.
Vna quidē qua homo seruit pctō: fm illō
q̄ facit peccatum seru⁹ est peccati: et fm hoc
omne opus pcti dicit suile. Alia vero ser-
uitus est qua homo seruit homi: est aut ho-
mo alterius seru⁹ nō scdm̄ mētē s̄ fm cor

pus: et ideo opa nullia sunt in hoc dicuntur ope
ra corporalia: in quibus unus homo seruit al
teri. Tertia denique seruitur est ipsius dei: et
sunt hoc opus fuisse dici possit opus patrie: quod
declaratio magis in processu patebit. Ita de
prima fuit duntaxat procedendum est. scilicet
ipsius peccati per quod homo magis impeditur a re
bus diuinis quam per opus licitum: quis sit corpo
rale et per consequens magis contra preceptum dei fac
ere mortaliter peccat in die festo: quam quod corpo
rale opus in se licitum in die festo facit: et ideo
dicit Augustinus in libro de x. cord. quod melius face
ret in die in agro suo aliquid vile quam in thea
tro seditiosus existeret: et melius femine eo
rum in die sabbati lanas filaret: quam tota die
neomeniis suis impudice saltaret: ex quibus
patet quod opus fuisse ipsius peccati mortaliter maxime
violat sanctificationem sabbati: non tamen opus ve
nialis peccati: quod si opus fuisse se non excludit sancti
ficationem: potest tamen quod aliis diebus est veniale in die
festis esse mortale: quod omnia peccata grauiora sunt
dicantur propter sanctificationem dei: quod diuoscitur
festum institutum ad vacandum diuinis: et
ideo soluenda festa preteritum per opera crimina
lia grauius sunt puniendi: sicut patet in de
cretis. ubi Gregorius papa punit episcopum Ianuam
dicens. lxxxvj. d. l. c. Tanta nequitia ad aures
meas de tua senectute peruenit: ut ea nisi hu
mani. id est deperatue perferam: fixa iam ma
ledictione ferirem. Dicitur ergo mihi est: quod
duodecimo die post missam solennia celebraretur:
ad exarandam messam maioris presentium prexi
sti: et post exarationem eius missam solennia ce
lebrasti: post missam solennia etiam terminos
possessionis eius eradicare minime erubisti:
quod factum quod pene debeat sed omnes qui audiunt
sciunt: dubium autem de tanta perversitate fuera
mus: si filius noster Ciriacus abbas a nobis
requiritus ita se cognouisse prohibuit: et quod ad
huc canis tuus parum hortamur aliquem re
sponsibilem senex miser. Sequitur pene sententia in
te erat iaculanda. glo. de positionis: si qui sim
plicitate tua cum senectute cognouimus in te
rim tacem: eos vero quorum consilio hec egi
sti in duobus mensibus excommunicatos esse
decernimus. glo. quicquid magis puniuntur con
siliarii quam facientes: unde papa pepigit sene
ctutem et simplicitatem facientis non autem perversita
tem consiliantium. Ad maiorem autem euidentiam
sciendum quod contra ad futurum peccati duo sunt
genera peccatorum que maxime frequentantur do
minicis diebus et festiuis. scilicet ludus et volup
tas. Quum igitur ad primum distinguere pos
sumus triplicem ludum: est autem ludus eutropo

lites: alea et theatralis. Primum ad primum qua
ritur utrum in ludis aliquibus potest esse virtus ali
qua: preteritum cum dicit Ambrosius primo de officiis.
Dicit autem: Ne vos qui nunc ridetis quam flebi
tis: non ergo solum profusos sed etiam omnes io
cos declinados arbitror. Ad hoc respondet
sanctus Theodosius secunda. 2. q. clxxviii. quod homo si
cut indiget corporali quiete ad corporis re
focillationem: quod non potest continue laborare. pro
pter hoc quod habet finitam virtutem nature quod
determinatis laboribus proportionatur: sic etiam
anime virtus est finita et ad determinatas
operationes proportionatur: et ideo cum ultra mo
dum suum in aliquas operationes se extendit labo
rat et ex hoc fatigatur: quod in operationibus eius si
mul laborat corpus in quantum scilicet anima vit
viribus operantibus per organa corporalia. scilicet fan
tasmatum: sicut ergo fatigatio corporalis sol
uitur per corporis quietem: sic oportet quod fatiga
tio animalis vel mentalis soluat per anime vel
mentis quietem: quies autem anime est ipsa de
lectatio: et ideo oportet remedium contra fati
gationem animale vel mentale adhibere per
aliquam delectationem: incommensurabile intentione ad
insistendum studio rationis sicut legitur in
Coll. patrum. quod beatus Johannes euangelista
cum quidam scandalizabant quod eum cum su
is discipulis ludentem inuenerunt: dicitur unus
eorum mandasse quod arcum gerebat ut in sagittam
traheret: quod cum pluries fecisset quesivit:
utrum hoc continue facere possit: quod respondit quod
si hoc continue faceret arcus frangeretur: tunc be
atus Johannes subintulit quod similiter animus ho
minis frangeretur si nunquam a sua intentione rela
xaretur: huiusmodi autem dicta vel facta in quibus non quod
ritur nisi delectatio animalis vel mentalis vo
cantur ludicra vel iocosa: quibus interdum uti
necesse est: quasi ad quandam anime quietem:
et hoc est quod dicit philosophus. iiii. Ethic. quod in hu
ius vite conversatione quedam requies cum lu
do habet. Circa quem tamen tria precipue viden
tur cauenda. Primum est quod non queratur dele
ctatio in aliquibus rebus vel opinionibus tur
pibus vel nocivis: quod secundum Tullium primo de of
ficiis: unum genus iocandi est illiberale petu
lans flagitiosum et obscenum: et etiam precauedum
est ne finis in ludo constituat: quod dicit ibidem
Tullius: Non ita generati a natura sumus
ut ad ludum et iocum facti esse videamur: sed ad
seueritatem potius et ad quedam studia graui
ora atque maiora: alioquin si finis in delecta
tione ludi constitueret utique peccaret: cuius affe
ctus inordinatur si delectationem ludi propone
ret dilectioni dei mortaliter peccaret: ut pa

De decalogi

precepto

tet de illo de quo scribit beatus cirillus epi /
scopus hierosolymitanus ad Aug^o. *Opor-* /
tet ergo q^d delectatio ludi dūtaxat ordine /
tur ad quandā anime recreationē & quie /
tē. Unde Tullius vbi supra: ludo & loco q^d /
busdā vti licet: sed sicut somno a q^detib⁹ ce /
teris: tūc cū granib⁹ serijsq⁹ rebus satissece /
rimus: & sic vti ludo moderate licet. Secū /
dū est q^d ludo caute sit insistentū: ne tota /
liter anime grauitas resoluat. Unde Am /
bro. j. de offi. Laueam⁹ nedū laxare volu /
mus animū soluam⁹ omnē armonia quasi /
concentū quēdā bonoz opez: q^d dicit phs /
tr. Ethico. q^d pax de delectatiōe ad vitā q^d /
si p^o admōto: sicut pax de sale sufficit in ci /
bo: & ideo omnis abūdantia in ludo cauē /
da est. *¶* Si obiect⁹ maxime vident⁹ histri /
ones in ludo supabundare: q^d totā suā vi /
tā ordinant ad ludū: si ergo supabūdātia /
ludi esset peccatū tūc omnes histriōes eēnt /
in statu peccati: cuius cōtrariū patet in vl /
taspatz: vbi legis q^d brō pap⁹ hūcio reue /
labat q^d quidā loculator equalis sibi esset /
merito & premio in vita futura. Ad hoc re /
spōdet sanct⁹ Tho. vbi. s. q^d ludus neces /
sarius est ad puerfationē humane vite: ad /
cūta ergo q^d sunt vitia hūmāe puerfatio /
ni deputari possūto officia aliq^d licita. Hinc /
etiā officiū histriōnū q^d ordinat ad solaci /
um hominib⁹ exhibendū nō est fin se illici /
tū: nec sunt ppter hoc in statu peccati: dū /
modo moderate vtant⁹: sed nō vtendo ver /
bis vel factis illicitis & obscenis vl⁹ flagi /
tiosis: nec exercēdo ludū negocijs & tēpo /
ribus indebitis: & qui talib⁹ moderate sū /
uentū nō peccāt: si tū q^d sūmeret sua su /
p⁹na in illos histriōes qui ludis illicitis /
vtunt⁹: peccāt quasi vouētes illos in pec /
cato nisi in extrema necessitate. Unde Au /
g⁹ sup Job. dic⁹ q^d donare res suas histri /
onibus vitii est imane. Similit⁹ a cōtrario /
peccatū & p⁹sistit ī defectu ludi: q^d q^d est cō /
tra rationē in rebus hūanis est vitiosū: sed /
ptra ratioē est q^d aliq^d se reddat alijs one /
rosū: puta dūz nihil exhibet delectabile et /
insup⁹ alioz delectatiōes īpedit ptra quem /
dicit Seneca: Sic te gerat sapient⁹ vt te nul /
lus habeat tanq^d aspez: nec cōtēnat tanq^d /
vilē: nā illi q^d deficiūt in ludo nec ipi dicūt /
aliq^d ridiculū & dicentib⁹ molesti sunt: q^d /
moderatos alioz ludos nō recipiūt: sed m /
p⁹bm dicunt duri & agrestes: defect⁹ tū lu /
di minus est vitiosus q^d supercessus. Ter /
tiū deniq⁹ est q^d attēdat in eo sicut in omi /

bus alijs actibus: vt sit congruitas p⁹sonē /
tēpori & loco: & fm alias circūstātijs debi /
te ordinet⁹: vt sic ludus sit tpe & homine bi /
gnus: & circa ludū pōt esse virt⁹ bis cōcur /
rentib⁹ quā phus entropollā vocat: quaz /
& nos vocare possum⁹ locunditatē: & dici /
tur entropol⁹ a bona versione: q^d scz bene /
puertit aliqua dicta vl⁹ facta in solatiuz: et /
in q^d tū p hanc virtutē homo refrenat⁹ ab i /
moderantia ludoz sub modestia p⁹ntet q^d /
est pars tēperātie. *¶* Q^d tū em ad cōgruita /
tē p⁹sonē sciendū est q^d multa cōpetūt laic⁹ /
q^d nō clericis vl⁹ religiosis: p⁹sertim corā lai /
cis vl⁹ cū laicis: q^d dicit. ij. q. vij. c. laicos. /
q^d vita eoz & cōuersatio debeat esse secreta: /
& a laicoz actib⁹ remota: & similit⁹ dicēdus /
est de loco: q^d in ecclia p⁹hibēt fieri ludi /
theatrales cū laruis & similib⁹ ihonest⁹: vt /
patet extra de vi. & ho. cler. c. cū decorē. /
vbi dicit⁹. Interdū sunt ludi in ecclesijs /
theatrales. i. forenses in publico: & nō solū /
ad ludib⁹ioz spectacula t⁹roducunt in eis /
monstra laruar⁹: vex etiā in aliq^dbus festi /
uitatib⁹ diaconi atq⁹ p⁹b⁹teri & s⁹b⁹diaconi /
insanie sue ludib⁹ia exercere p⁹sumūt: fral /
nitati tue man. qua. ne p⁹hmōi turpitudi /
nē ecclie vestre inquinet⁹ honestas: p⁹liba /
tā ludib⁹ioz p⁹suetudinē vl⁹ potius corū /
p⁹relā curetis a v⁹is eccliesijs extirpare. Si /
militer etiā dicēdū de circūstantia tēpor⁹ /
nā dicit Aug. in li. de penitētia. Cohibeāt /
se penitētes a ludis & spectaculis seculi: & ra /
p⁹fectā volunt p⁹sed remissiōis gratiā: & ra /
tio huius est: q^d lud⁹ & luctus opponunt⁹ p /
oppositas causas eoz: sed penitētib⁹ indi /
citur luctus p⁹ peccatis: & p⁹ p⁹sequēs inē /
d⁹ citur eis ludus: similit⁹ in dieb⁹ festiuis /
tpe misse vl⁹ diuini officij: verūtāmē p⁹fect⁹ /
q^d agēs dic⁹ cū sara Thobie. liij. Nunq⁹ cū /
ludentib⁹ me miscui: neq⁹ cū his q^d in lent /
tate ambulāt & c. Deinde q^dri pōt vtrū in /
spectio spectaculoz sit peccatū: p⁹sertim cū /
ludi tales in casu admittunt⁹ cū nō sint in /
aliquo p⁹nticiōsi. Ad hoc r⁹idet sanct⁹ Tho. /
secūda. 2. q. clxvij. q^d cognitio sensitua in /
homine specialit⁹ ordiat⁹ ad cognitioē in /
tellectuā: speculatiuā vl⁹ practica: appone /
re q^d studiū circa sensibilia cognoscēda du /
pliciter pōt esse vitiosū. Ano modo in q^d tū /
cognitio sensitua nō ordinat⁹ in aliq^d vti /
le: sed potius auertit hominē ab aliq^d vtili /
cōsideratiōe. Unde dicit Aug⁹ in. x. p⁹fel. /
Tanē currentē post leporē: iā nō inspecto /
cū in certo sit aut vero in agro si casu trāse

donal

B

am: anertit me fortassis ab aliq magna co-
 gitatione atq; a se couertit illa venatio: et
 nisi mihi ista demonstrata infirmitate mea
 cito amoueat: vanus ebelesco: et sic spectio
 spectaculoꝝ vitiosa reddis: In qtu p h bo-
 mo fit pnus ad vitia lasciuie vl crudelita-
 tis p ea q ibi representant. Dicit eni Chrys.
 q adulteros et inuerecundos pstituit tales
 inspectioes. Alio modo In qtu cognitio se
 striua ordinat ad aliqd noxiu: sic inspectio
 mulieru ordinat ad concupiscendu: et diliges
 In qtu eoꝝ q sunt ab alijs ordinat ad de-
 trahendu: q si qs talē cognitionē vl inspe-
 ctionē ordinat ad aliqd vtile: scz ppter ne-
 cessitate sustetande nature: vl vtilitate mo-
 derate recreatiois: aut etiā ppter studiū i-
 telligende veritatis cū debitis circūstātijs
 tunc licitū est: multa nanq; fm se sunt lici-
 ta que tñ ex circūstātijs reddunt illicita:
 verbi gratia: sicut dictū est de ludis licitis
 et locis scdm modū debitū eutropolis: qui
 tñ nō debet frequentari tpe diuinoꝝ: et pci-
 pue celebrationis missarū: qz pcpit de cō-
 se. di. j. c. missas die dñico secularibꝝ totas
 audire speciali ordine pcpimus: ita vt an-
 te bñdictionē sacerdotis egredi pplus non
 psumat: qd si fecerit ab episcopo pfundat: et
 itez. c. q die solenni ptermisso puentu ec-
 clesie ad spectacula vadit excōctet. glosa si
 monitꝝ nō desistit nec em qs excōmunicat
 nisi p mortali: vnde et hoc capitulū videf
 intelligendū de toto diuino officio. Hic
 queri pōt vtrū illi q nō audiūt missā in do-
 minica peccāt mortali: sicut sonare videf
 illud. c. missas. qd est positū in pccito aga-
 reñ. Ad hoc rñdet Alstet. li. iij. de auditio-
 ne misse. et Hein. boye. et de cele. mis. in. c.
 dolentes. q quo ad laicos nō audire mis-
 sam in die dñica tunc est mortale peccatū:
 qñ hoc accidit ex pceptu vero vl interpeta-
 tiuo: vocāt aut pceptū interpretatiū quā-
 do sine causa legitima missā audire in die
 bus dñicis nō assuescat: puta vt ad specta-
 cula vadat: et talis ex cōceptu quouis mo-
 do peccat et ab epō pfundi debet vt dicto
 c. missas. qd p hoc patet: qz excōctat debz
 vt. c. qui die. que scz excōmunicatio fieri nō
 debet nisi p mortali: vt patet. xj. q. iij. c. ne
 mo episcopoꝝ. Unde glo. i dicto. c. missas
 dicit hoc esse pceptū: et ptra pceptū faci-
 unt qui dñicis diebus missā nō audiūt ni-
 si necessitas aliqua cogat. Si qz vero pre-
 mittit audire missā in dñica ex aliq cau-
 sa legitima tūc nō peccat: et vocāt causam

legitimam quādo qs corporali detinetur
 infirmitate vl inimicoꝝ timore vl aliq simi-
 li causa: q scdm rectū iudiciū ratiois excu-
 satio legitima reputari debeat. Si deniq;
 ptermittit audire missā non ex aliq legiti-
 ma causa vel sufficienti sed ex leui: vt pote
 ex aliqua mentis infirmitate: sicut ex aliq
 passione vl pigritia et tñ ad audiendū mis-
 sam fuit cōsuetus tūc potest esse veniale.

Preterea clerici bñficiati et religiosi qui
 tenent ad diuina adhuc magis peccant: vt
 patz dicto. c. dolētes. Deinde qñ pōt vtrū
 certis diebꝝ qs cogit ad ppiā ecclesiā pa-
 rochiale accedere. Ad hō dicendū q sūt cer-
 ti dies in quibꝝ parrochiani missā audire
 debēt in ecclesia sua parrochiali: vt patet ex
 tra de parrochijs et alienis parrochianis:
 vbi dicit ex cōcilio nateñ. c. vt dñicis vl se-
 stius diebꝝ pbyteri anteqꝫ missā celebrēt
 plebē interrogēt si alterius parrochianus
 in ecclesia sit: q ppiō cōceptū pbytero missā
 velt audire: quē si inuenerint statim ab ec-
 clesia eiciāt. glo. bñdixit pceptū: qñ ex iu-
 sta cā absens bñ pōt audire diuina in eccle-
 sia ad quā vēit. Unde Inno. Host. et Joh.
 an. sup rubricā de parrochijs. Dicit q hoc
 est in iura parrochialis: scz q parrochia-
 nus vnus ecclesie nō debet audire diuina in
 alia ex cōceptu: qd tñ fieri pōt ex rationa-
 bili cā vl corporal vl spūali. Tñ de pse. di.
 j. et. c. si qs et ex parrochias in qbꝝ legiti-
 mus ē exordinarius: quē oratorū habe-
 re voluerit reliqs festiuitatibꝝ vt ibi missas
 audiat ppter fatigationē familie iusto or-
 dine permittimꝝ: pascha vero: natali dñi:
 epiphania: ascēsiōe dñi: pērb. et nata. Joh.
 baptiste: et si q maxie dies in festiuitatibus
 habēt nō nisi in ciuitatibꝝ aut parrochijs
 audiat: bñ ibi ex pccilio agatheñ. Ex his pty
 q exceptis dñicis diebꝝ et maximis festiui-
 tatibꝝ: et nō habēs cām rōnabilem in alia ec-
 clesia pōt audire diuina: sñr de licētia ppij
 sacerdotis bñ facere pōt p dicit diebꝝ: qz de
 i dicto. c. vt dñicis. pceptū ppiō pbytero:
 q pceptū psumit fm Host. maxie vbi eccle-
 sia ē vicia: nisi iustā oñdat cāz vl licētia ha-
 beat quā dare pōt nō solū ppiꝝ sacerdos bñ
 et papa: legatꝝ pape et epꝝ: et sufficē licētia
 alteri eoꝝ: qz tñs dicunt ppij sacerdotes
 vt notat i. c. ois: sup xbo. a ppiō: et de p. et
 re. Qz si qs eoꝝ licētiā pcederet audienti
 diuina i alia pch. vl eccle. nō tñ intelligit
 pcessa licētia q i alia eccle. offerat qd i ppiā
 ddebat: qz tñ licētia vt odiosa ē restringēda

de parrochijs
 alienis

De decalogi

precepto

q̄ semper tenet ecclesie sue satisfacere: q̄ si
ultra hoc offerre voluerit: p̄t hoc facere
vbicūq; placuerit. Et iuxta cōcilia sancto-
rū patrū dñicis et festiuis diebus non solū
missas audire deberet: sed etiā aliqd offer-
re et ad memoriā reducere qd dñs dixit p̄
Moysen: Exo. xxij. et Deut. xvj. Ad ap-
parebis in cōspectu meo vacuus: et hoc p̄-
sertim in suis ecclesijs parrochialib⁹ quod
ordinatū fuit in ecclesia p̄mitina: vnde de
cōse. di. j. Dis christian⁹ p̄curet ad missaz
solemnia aliqd deo offerre et ducere ad me-
moriā qd deus p̄ moysen dixit: Ad appare-
bis in cōspectu meo vacuus: et in collectis
sanctorū patrū liquido apparet et. Est tñ
p̄nuc cōsiliū nō p̄ceptū: si tamē paup̄ esset
sacerdos q̄ non haberet victui necessaria:
possent cogi p̄ supiores parrochiani: eo q̄
dignus est opariū mercede sua: et q̄ altari
seruiūt de altari viuere debēt. Ad lau. del.

De secundo et tertio genere ludi
scz aleæ et theatralis: Ser. III

Emento vt diem

m sabbati sanctifices: Exo. d. xx. In
ordine debito videndū est de se-
cūdo genere ludi. scz aleæ. Et est oīs ludus
qui innitit fortune: et oīs talis phibit⁹ est
fm legē: et fm Ray. Quicūq; ludunt alea
siue taxillis vel qui sunt p̄icipes vel inspe-
ctores peccant. Ad cui⁹ euidentiā queri
pōt: vtrum ludens alea vel taxillis peccet
mortaliter: p̄sertim cu⁹ fm legē phibitus
inuenit: vt. ff. e. l. ij. licz pro eo qd ponit in
cōiū: o vscendi causa leges p̄mittunt lu-
dere. ff. e. l. fi. Ad hoc rñdet Alex. de bal. i.
liij. pte summe. q̄ aleatores nō debēt acce-
dere ad sacramēta: a quib⁹ tamē null⁹ ex-
cludit nisi p̄ mortali: sed aleatores fm eū-
dem pp̄ie dicunt qui ludū taxillozū du-
cunt in cōsuetudinē: tales em̄ licz sint laici
tamē nō sunt in statu saluādi: quāto min⁹
si sint clerici. Hinc dicit dist. xxxv. c. ep̄us
aut p̄byter aut diaconus aleæ aut ebrieta-
ti deseruiēs aut desinat aut certe depōat:
subdiacon⁹ autē aut lector aut cantor si illa
faciēs desinat: aut cōione priuef: similiē et
laicus: imo dicit: extra de vi. et ho. clerici.
clerici. q̄ ad aleas et taxillos non ludant:
nec hmoi ludis interfint: glo. hic phibet
clericis non tñ ludere sed etiā ne interfint
ludo: et q̄ qui publice aleator est repellit a
p̄mōtione: vt patet de excels. p̄la. c. inter di-

lectos. Nec debēt esse inspectores ludi: vt
in auten. de sanc. epi. §. interdictum. et trib⁹
annis arcetur a ministerio vt ibi dicit: et
sic patet: q̄ tam laici q̄ clerici sunt sacra cō-
munione p̄uandi tanq̄ existēs in mortali:
p̄sertim qui ducūt illud in cōsuetudinē:
qd notat p̄ deseruiens: nā assuesci in ludo
isto nō cōtingit sine grandi peccato p̄pter
ea q̄ circa eius assuefactionē p̄tingūt q̄ sūt
desideriū lucrādi: et sic ē p̄ctm auaricie siue
rapine: q̄ tales habēt cupiditatē et volūta-
tē spoliādi p̄ximū: est etiā ibi p̄missio vsu-
re grauisime: q̄ tales cōcedūt. xi. p. xij. nō
solū ad soluedū in mēse vlt̄ septimana s̄ ea-
dē die: est etiā ibi multiplicatio mēdacioz:
piurioz: blasphemiarū: fraudis: dolis: cor-
ruptio p̄ioz frequēter cōsuetū ad ludū
inspiciedū: scādalū honoz p̄cept⁹ ecclia-
ce phibitōis: et mīta alia mala cōcomitāf.
Rōnem autē q̄re nō licet amittere pecuniā
ad ludū aleæ sic ad ludū pile: ponit Alex.
de bal. ibidē dicens: q̄ s̄ est p̄pter multa ma-
la q̄ in eius frequētia solēt accidere: q̄ non
ita accidunt in ludo pile: et tō iste phibit⁹ est
ille nō: q̄ licz ludus pile q̄q̄ exercef p̄
desideriū lucrādi: tñ ludus ad pilā nō affi-
cit tanto desiderio p̄pter modicitatē lucris:
quāto q̄s afficit in ludo aleæ: nā lud⁹ aleæ
nō est illicit⁹ eo q̄ dānificat in pecunia tñ:
sed q̄ dānificat etiā in aīa p̄pter mala cō-
comitāria: et ideo mag⁹ phibet in nihilomi-
nus etiā ludus pile et similiū si intempera-
te exercef vel ex modo vel ex affectu vlt̄ ex
tempore vel loco potest esse mortale: et p̄ser-
tim cū sit ex auaricia tempore diuinoz vel
in loco sacro. Deniq; in ludis aleæ tanta ē
seditas iniuste auaricie q̄ oīa que lucrant
aut reddenda sunt aut in p̄tas causas ero-
ganda: nisi que causa recreatiōis lucrata
sunt pro symbolo vt latius videbit infra.
Sciendū tñ generalit̄ fm Jo. cald. et Frā.
de zab. in. c. clerici officia. extra d. vi. et ho.
cleri. Lucrū qd fit in ludo cōsistēte totalit̄
vel p̄ maiori pte in ingenio nō in fortuna:
vt est i ludo schaco: nō subiacet restituti-
oni fm leges: vt patet. C. de reli. et sup. fin.
l. vna. vbi p̄mittunt aliqd ludi cōsistētes in
ingenio: et hoc sane intelligit dñmō lucrū
sit moderatū: vt ibi limitat etiā ibi qñ lu-
di possunt exerceri: q̄ si ludi cōsistūt p̄nci-
palit̄ et p̄ maiori pte i fortuna: tñ cōputat
s̄ i ludo alearū. Hic q̄ri pōt an lud⁹ schac-
corū sit licit⁹. Ad hoc dicendū q̄ sic saltē
laicis eo q̄ cōsistit i ingenio naturali: nec

De decalogi

videf. Ad h. rñdet Alex. de hal. vbi. s. q. existentes in pposito duellum acceptā dif-
stant in statu mortalis peccati: nec solum
duellū acceptātes: sed etiā picipiētes vñ an-
ctoritatē cōferētes: sacerdotes arma: bene-
dicētes: oēs etiā assessores pñliū: auxiliū:
vñ fauorē tribuētes: et si cōtingit aliquē in-
terfici: oēs illi efficiūf irregulares: nec em
lex noua monomachia admittit: licet eccle-
sia tolerat: sic meretrices et usurarios: nec
mirū cū sit ptra pceptū illud Deut. vj. Nō
tēptabis dñm deū tuū: contra quod nullo
modo faciendū est: vt patet. xxiij. q. ij. c. qñ
tur. Qñ aut ecclesia nō recipit patet. ij. q. v.
c. monomachia vero in legē nō assumimus
quā pceptā eē nō repimus: quā licet inisse
quosdā legamus: sicut sanctū dauid et go-
liā sacra pñt bistoria: nunqñ tñ vt p lege
teneat alicui diuina sanxit auctoritas: cū
hic et hmoi sectātes deū solūmodo tēptare
videant. Similit̃ expñse pñbet in lege se-
culari. L. de gladiatozib. l. vnica. Nec ob-
stat pñria pñuetudo. qñ fm hñst. et Bay.
Nulla pñuetudo. vel veni coruptela pñt
aliquē excusare: qñ diuturnitas tēpoz non
minuit peccatū sed auget: nec factū dauid
excusare potest imitātē: qñ pñuilegia pau-
coz nō faciūt legē cōmunē: vt dicit Hiero.
Unde pie pñsumit hoc fecisse dauid instin-
ctu diuino. Qñ si obijciat de innocēte qñ ac-
cusat de crimine ad mortē: qui si duellum
recusauerit statim suspēdit: modo durum
videf diffinire qñ teneat poti⁹ sustinere se
suspēdit qñ in duello se defendere. Ad h. re-
spon. Alex. de hal. vbi. s. declinās ad hñc
opinionē: qñ nullo casu licet duellū offerre
nec oblatū suscipere: cū in lege ciuili sit p-
hibitū: et pñbitio in canone approba-
ta: verūtamē qñ iudice deferēte duellū inui-
tus suscipit et cōmittit excusaf a tanto sed
nō a toto: qñ mer⁹ ille peccatū attenuat: nō
tñ pñsus excludit: qñ poti⁹ deberet omnia
mala pati qñ mortali pñsentire peccato: vt
patet. xxiij. q. v. c. ita ne. Qñ si querit̃ er-
go ne sustinebit innocēs in causa crimina-
li se suspendi in cōfusione pñria et generis
sui et patrie scandalū. Rñdet Alex. ibidez
credo qñ sic in isto casu cū pñfessione sue in-
nocentie et humili reputatiōe se. s. ista suffi-
cienter als meruisse. Deniqz generaliter
notandū est qñ nō solū omnes torneamētis
duellis vñ similib⁹ in iure pñbitis insiste-
tes peccāt mortaliter: s. etiā omnes ex deli-
berato pposito ad hoc pueniētes: vt pñso

precepto

nali pñsentia in his sensus et affectus pñ-
os oblectēt: qñ tales nulli dubiū quin con-
sentire iudicant: dicit em aplūs ad Ro. i.
qui talia agunt digni sunt mortē nō solum
qui faciūt sed qñ pñsentit faciētib⁹. Aliqñ
vero ludi licet nō sint pñbiti sunt tñ illici-
ti: eo qñ sunt mltū pñciosi saluti corpis vñ
anime: sicut chorea: hastiludia et similia:
qñbus cōcomitantur infinita pctā: eo qñ p-
ximis ingerūt occasiōes pctōz: vt exempli
gratia: licet choree cū debita moderationē
facite scz tēpoz: loco: pñsoz: modo: intē-
tionis cause similitūqz qñ ad eandē modifi-
cationē requirunt excusari possent dum
sic reducerent ad virtutē eutropollē: s. vt
in pluribus in choreis occurrūt oīa opposi-
ta requisitis ad hoc vt licite redderent:
nā eoz itentio frequēter puerfa est: scz ad
ostentationē supbie: vane glie: vane con-
placētie: ad pñocationē turpissimū amorē:
et detestā de libidinis: vt placeāt et illicēat
vt cōcupiscant et cōcupiscāt. Hinc dicit Hiero.
in quadā omel. Non credo viro si dicit
se illesum euasisse a spectaculis talitū cū ba-
uid ex qñ vidit betsabē lauātē se ad li-
bidinē pñocatus est. Et itez Hiero. ad eu-
stochium. Si vir vñ mulier se ornauerit: et
vultus hominū ad se pñocauerit: si nul-
lū nō sequat damni: iudiciū tñ patiet eter-
nū: qñ venenū attulit si finisset qui biberet:
vnde et oēs astātes exinde maculant et gra-
uiter offendūt: vt patet. lxxvj. di. c. vidēt
homīes venatores et delectant: ve miseris
si se nō correxerint: qui est venatorē vidēt
et delectant: videbunt saluatozē et tristabū-
tur: vide glo. nec est detestabilior venatio
qñ vanitatis et impietatis: sicut qñ sunt tē-
pora sanctissima: vt pote celebra loca reli-
giosa: vt monasteria persone deo dicatē:
gestus et modi dissoluti et libidinosi: cant⁹
lascini et lu ruriōsi: et sic in oībus videf esse
quedā idolatria et cult⁹ demonū: qui mul-
tis laqueis vtunt ibidē. s. gestu: tactu: nu-
tu: cantu: visu: colloquio et similib⁹ quib⁹
letal venenum diffundūt animaz. Hñc
qñt Alex. de hal. in. iij. suo vtrū choreas
ducentes admitti possūt ad sacra cōmunio-
nē hoc est vtrū stant in statu dñnationis: p-
sertim cū nō legat simplr pñbitū: nec le-
ge diuina: nec lege nature: nec etiā lege po-
situa. Ad hoc rñdet ibidē qñ choreatrices
quibus innotescūt mala que ex vsu chorea-
rū pueniūt: siue ex pñria industria vñ ex
perletia vñ ex pñdicationē: et nihilomin⁹ illā

de gloria vide

exercent ex consuetudine mortalit' peccat mul-
tipliciter et grauiter. Primo quidem quia ad
hoc se ornant ut placeant et concupiscant. Se-
cundo quia ad hoc accedunt ut sensualitates
viles amores aut carnalia desideria voue-
ant. Tercio quia gestibus: nutibus: cantibus
et similibus se et alios ad lasciuia puocant
et puocari desiderant: alios carnalit' affe-
ctant et affectari desiderant. Quarto quia
his et similibus sabbata violant et in cotume-
lia dei totaliter demonibus dedicant: sequun-
tur et infinita alia peccata: nec fere subter-
fugere potest vllum peccati genus quod non se-
quitur hanc pestem. Merito fuit hec prima obla-
tio sabbane in vitulo constituta: quia nulla deo
cotumeliosior: diabolo acceptior: oes etiam
astutes peccatorum multiplici veneno infiti-
ens. Si vero mulier aliqua raro et inuite se
misceat hominibus choreatrici: non audeo diffi-
nire quod peccat mortalit': nec illam a peccato
mortalit' assecurare: cum igerat se periculo p-
uocandi colludetes et assistetes ad libidinem
et vitium ac consuetudinem choreatrici approba-
re videat: estimo tamen inquit quod quicquid aliquas
excusat a peccato mortali: simplicitas ino-
centia et puritas intentionis: utpote illas quod
non intendunt nisi ludum: penitus ignorantes
ex hoc aliquod periculum ex tali ludo alicui p-
uenire: sed ubi talis inueniri potest: cum lasci-
uia corporis semper indicet vel nutriet lasci-
uiam mentis: sicut dicit Ambrosius: lib. i. de offi-
ciis: caueamus ne dum laxare animi volumus sol-
uamus omnem armoniam quasi percenti quen-
dam bonorum operum: visus enim cito infectus na-
tura. Hinc concludit Chrysostomus super illud Mar-
tini. Die autem natalis: quod ubi saltatio ibi
diabolus: neque enim deus ad hoc nobis de-
dit pedes: ut cum camelis saltemus: sed ut
cum angelis chorum faciamus: in saltibus letan-
tur demones et exultant ministri demonum:
nimirum cum vndique vulnerant corda collu-
dentium: muliebrem enim affectum indicat libenter
cum mulieribus peruersari: Unde refert Vale-
rius: quod cum quidam stoicus audiret Pythagora
diceret: male esse cum mulieribus: cum philo-
sophis peruersari: et sues inquit libentius in
sceno quam in pura aqua versant: vnde conclu-
dit ibidem Alex. quod iste ludus prohibitus est (licet
exsequenti) in precepto de obfuratione sab-
bati. Quidam etiam iudi sunt liciti et secundum le-
ges permitti: sicut illi qui fiunt simpliciter cau-
sa virtutis exercitantes: et non sunt pniciosi ani-
me vel corpori: nam quod canones totemamenta
prohibent: ex eo venit quod ex illis ludis mori

hominum et animarum picula sepe pueniunt:
et eadem ratione omnes alij iudi secundum se liciti sunt et
aliquibus circumstantiis tanta picula versum
mille inde venire possent illiciti reddunt:
quia ubi est eadem ratio idem ius esse debet.

Veniens queri potest utrum balistariorum mor-
taliter peccent ludum suum vel arte illam frequen-
tantes: preterea cum dicitur de sagitta. c. arte il-
la mortifera et odibilis balistariorum et sagit-
tarioz aduersus christianos et catholicos
exerceri: de cetero sub anathemate prohibe-
mus: exercetes autem ea que sub anathema-
te prohibent: donatione anathematis incur-
runt et ideo videntur peccare mortaliter. Ad
fructum Alex. de bal. vbi. s. quod balistariorum
sagittariorum alij pugnatores quolibet armo-
rum genere licite contra saracenos uti possunt
sed non contra christianos ut dicit hec decre-
talis quod sane intelligitur in bello iniusto: ut
dicit glo. licet enim corpora appaia et possessio-
nes iuste possideas hominum armis mueri et cu-
stodiri: dico ergo sine iudicio quod in bello
iusto licet eis uti ad sui et suorum et maxime rei
publice defensionem: ar. xxiij. q. ij. dom. vbi
manifeste declarat quod in iusto bello nihil in-
terest utrum apte vel ex insidijs quis pugnet:
cui tamen bellare fas est: dummodo tamen fide non
rumpamur hosti: ut dicit ibidem glo. tales er-
go qui se exercent in arte illa cum debitis cir-
cumstantiis non habentes propositum eis aliquan-
do velle uti nisi in necessitate iusti belli non
peccant mortaliter: quod tamen indifferenter propositum
habet utrumque talibus in bello iusto sine in-
iusto non excusant a mortali: quia grauit' pec-
cant: tam propter bellum iniustum quam propter inter-
dictionem anathematis: quia non sine causa ar-
ma talia sunt interdictione: et ideo tale preceptum
improposito non caret mortali peccato: cum omnia
mortalia affectu et proposito qualicunque co-
ditione occurrente confirmata sunt intelligitur
tur patrata: saltem in corde et formaliter: quod
a nobis auertat Iesus christus.

De vitio gule quod perpetratur
quicquid modis: et de ebrietate ac pec-
catis inde sequentibus. Ser. III

Emento ut diem

in sabbati sanctifices Exo. xx. Se-
cundum autem vitium quod spe-
cialiter diebus festiuis frequenter sunt volu-
ptates et comestiones: preterea in gula et vora-
citate ac ebrietate: cum tamen dicat apostolus: Non
in comestationibus et ebrietatibus: non in cubilibus

De decalogi

precepto

q impudicitijs: sed indulgini dñm nostru
 letum chñstū. Ad hoc em festa sunt institu
 ta: vt recuperemus in illis depdita dieb⁹ fe
 rialib⁹ ppter occupationē terrenorū qbus
 impedimur a cōtemplatiōe et desiderio ce
 lestiū. Ad euidentiā igit gule que pñci
 pale dominiū dieb⁹ illis obtinet. Pñmo
 queri potest: vtrū gula sit peccatū mortale
 vel veniale: pñterim cui dicit Aug⁹. in ser
 mone de purgatorio: quoties aliq⁹ i cibo
 aut potu plus accipit q̄ necesse est: ad mi
 nuta peccata nonerit ptinere: sed hoc pti
 ner ad gulam: ergo videt esse veniale: imo
 videt nullū esse pctm: dicite dño Martb.
 v. Quod intrat in os nō coīnqnat homi
 nē. Ad hoc rñdet sanctus Lbo. scōa 2. q.
 clxviij. q̄ gula nō nomiat quēlibet appeti
 tū edendi et bibendi: sed nomiat appetitū
 inordinatū qui. s. appetitus inordinat⁹ di
 cit⁹ ex eo q̄ recedit ab ordine rōnis: in quo
 bonū virtutis moralis cōsistit. Ex hoc aut
 aliquid dicit esse peccatū qd̄ strariat vir
 tuti: sicq̄ manifestū est q̄ gula peccatū est:
 sed q̄ gula nō cōsistit in cibi substantia sed i
 inordinata cōcupiscentia: ideo dicit dñs:
 qd̄ intrat in os. s. p̄ modū cibi fm suā sub
 stantiā et naturā nō coīnqnat hominē: sed
 inordinat⁹ appetitus: nam si q̄s excederet
 in quātitate cibi: nō ppter cibi cōcupiscen
 tiā sed estimās id sibi necessariū: nō ptinet
 hoc ad gulā sed ad aliquā imperitiā: sed b̄
 solum ptinet ad gulā: q̄ aliq⁹ ppter cōcu
 piscentiā cibi delectabilis scienter excedat
 mensurā in edendo. Cum ergo vitium gule
 ppter cōsistat in inordinata cōcupiscentia
 sciendū est: q̄ ordo rōnis ipsam cōcupiscē
 tiā ordinātis tolli potest duplici. Pñmo
 mō q̄tum ad ea que sunt ad finē: put. s. nō
 sunt ita cōmensurata: vt sint fini debito p
 portionata: vt pote q̄ nimis q̄rit delectati
 ones ciborū: et ppter hoc in quātitate debi
 tā mensurā excedit: nō tamē ita q̄ ppter b̄
 faceret aliqd̄ cōtra legem dei: et tunc est ve
 niale peccatū: et sic intelligit verbū Aug.
 pus positū. Secūdo mō q̄tum ad ipm fi
 nem: put. s. hominē auertit ipa cōcupiscē
 tia a fine debito et prefertim a fine vltimo:
 qd̄ quidē cōtingit q̄ delectationi gule in
 heret homo tanq̄ fini ppter quē dēu. ptē
 nit: paratus. s. agere cōtra diuinā pcepta:
 vt delectatiōes hmōi assequat⁹: et tūc est mor
 tale peccatū: et fm b̄ p quā daz reductionē
 opponit pcepto de sanctificatiōe sabbati i
 quo p̄cipit quies i vltimo fine. Ad maiore

asit euidentiā notandū: q̄ quinq⁹ species
 gule ponit a beato Grego. liij. moral. et bā
 be⁹ de cōse. di. v. c. quib⁹ modis nos vitii
 gule tangit. Pñm⁹ modus est q̄ q̄s horā
 comedendi puenit: et hoc ppter impatien
 tiā expectandi debitū tempus: nisi necessi
 tas in causa fuerit: sicut Ionathas filius
 saul qui ppter mortis sententiā accepit:
 vt pater. j. Regū. xliij. talis em timere pōt
 illam maledictionē: de qua dicit Eccl̄s. x.
 Ne tibi terra cuius rex puer est: et pñceps
 mane comedunt: p terra intelligit bō qui
 terra est et in terra ibit: rex est liberū arbi
 triū qd̄ animā habet regem: pñces sunt
 sensualitates et. Sitr sub ista specie gule
 continet cū quis nimis frequēter cibū su
 mit: q̄ sufficit homi sano bis in die cibum
 sumere: et frequēs sumptio cibi nocua est
 corpori nisi labor magnus exigeret refici
 frequētius. Unde generaliter species illa
 gula nō est peccatū: nisi voluptas cibi sit i
 causa. Si nāq̄ fuerit in aliqua necessitate
 infirmitatis vel itineris vel hmōi nullum
 peccatū erit. Ceterū q̄ voluptas est i cau
 sa: nō tamē est adhuc mortale peccatū. nisi
 fuerit a deo inordinat⁹ et imoderat⁹: q̄ bō
 sequeret cū etiā si esset cōtra dei vel eccl̄ie
 pceptū. Secūdus modus est cū q̄s cibaria
 nimis delicata: p̄ciosa vel sumptuosa req̄
 rit fm statū suum: vt pater de populo Isra
 elitico carnes delicatas desiderate i here
 mo: nec erat p̄tentia bobus et ouib⁹ p̄p̄ijs
 quib⁹ dñs cōtulit aues regias: vt ps̄ lxx.
 merl. xj. et de diuine epulone qui epulabaf
 quotidie splendider. Luc. xvj. cōtra quos
 psulit h̄iero. in epla ad paulinā. Sit vllis
 et vestitus cibis olera et legumia: inter
 dūq̄ pisciculos p summis dicas delitijs:
 qui chñstū desiderat et illo pane vescit⁹
 nō querit magnopere quomō de p̄ciosis ci
 bis sterco cōficiat. Hic queri pōt: vtrū
 sumerere p̄ciosa et delicata cibaria sit pec
 catū. Ad hoc dicendū: q̄ si sumunt ex ne
 cessitate infirmitatis vel debilitatis aut p
 stine cōsuetudinis nō est peccatū: cum hoc
 Aug⁹. in regula sua cōcedit: nec etiā pecca
 tū est p̄parare cibaria iuxta cōdecenciā sui
 status et cōmunē p̄suetudinē patrie dñmō
 appetitus nō fuerit inordinat⁹. An Greg.
 iij. moral. Hō cibis sed appetitus in vitio
 est: vnō et lauciores cibos plerūq̄ sine cul
 pa sumunt: et abiectiones nō sine reatu cō
 sciētie degustant: et exemplificat de heliaz
 qui carnes sine culpa comedit in heremo:

fyza
 q̄ri m̄pheta

q̄ intrat

et de Esau qui comedens escā villissimā gule
vicio victus erat in seculo. Anō Aug. sup
illud Roma. xliij. Moli ppter escā destrue
re opus dei oīa mūda mūdis dicit: Mō p
pter potū sed ppter pomū p̄mus hō mor
tē inuenit: et esau p̄matū suū nō ppter gal
linā sed ppter lenticulā perdidit. Scio em̄
Hoe om̄e gen⁹ carnis qd cibo ēē vsu mā
ducare cōcessū: Heliā carnis cibo refectū:
Iobem mirabili abstinentia p̄ditū aīalib⁹:
Id est locustis in escā cedētib⁹ nō fuisse pol
lutū: et scio esau lenticule cōcupiscētia dece
ptū: et dauid ppter aque desiderū a seipso
rephensum: et regē nostrū nō de carne s̄ de
pane tēptatū: hec ille. Verūtū si sine causa
rōnabili nimis delicata et p̄ciosa cibaria re
freret fm̄ status sui cōdecētia: peccatū in
curreret: qz tūc esset in cā appetit⁹ imoderā
tia: nō tūc esset mortale nisi adeo talis appe
titus esset effrena⁹: qz etiā p̄tra dei et ecclie
p̄ceptū cibis statui vel tpt aut cōditioni nō
cōpetētib⁹ vesci parat⁹ inueniret: aut etiā
ad satisfaciendū in his p̄p̄is cōcupiscētijs
vltro bonoz suozum facultates se debitis
onerare nō verent⁹: qz sic creditores de so
lutiōe defraudarent. Terti⁹ modus est cū
quis in comedēdo vel bibēdo nimis mēsu
rā excedit sic sodomites quoz peccatū fuit
abū dātia panis: Ezech. xvi. Hec fuit iniq
tas sodomie sororis tue: saturitas panis et c.
et hoc q̄tū ad cibū cōtingere solet vt i plu
ribus ex diuersitate ferculoz: eo qz appeti
tus imoderat⁹ affectat ex omnib⁹ degusta
re. Dicit em̄ Seneca: Fastidietis est stoma
chi multa degustare qz vbi varia sunt et di
uersa inquināt nō alunt. Et Hugo dicit in
suo claustrali: qz tanta sollicitudine ciba
ria p̄parant vt deuoratis q̄tuor vel q̄nqz
ferculis prima non impediūt nouissima: et
cum stomachus iam crebris ructib⁹ se re
pletū indicat: nondum tamē curiositas sa
tiat: isti vident colere ventrē tanq̄ deum:
cui⁹ templū est coquina: altare mensa: mi
nistri coci: imolare pecudes cocte carnes:
fumus incensoz odor cibozum vel sapor:
hec ille inē alia: ista tū tertia species nō est
peccatū si nō sumit⁹ scienter vltro p̄portio
nem sumētis. Q̄tum autē ad supfluita
tem potus queri potest: vtrum ebrietas sit
mortale peccatū: p̄sertim cū dicit Seneca
lxxxiij. epistola: qz nihil aliud est ebrietas
qz volūtaria insania: que omne vitū incē
dit et detegit: ac obstantē malis verēcūdiā
remouet: sed insania volūtaria videt⁹ esse

peccatū. Ad hoc respondet Archid. xxxv
di. in. c. sexto die. sup verbo ebrietas: qz ma
lum ebrietatis sine culpa cōsistit in imode
rata et inordinata cōcupiscētia et vsu vini.
Hoc autē cōtingere potest tripliciter. Ano
modo ex hoc qz nescit potū esse imoderatū
inebriare potentem: vt cum ignorat potus
fortitudinē et h̄mōi: et sic inebriatio potest
fieri sine peccato: p̄cipue fm̄ Tho. scda 2^a
q. cl. si nō cōtingat ex hominis negligētia:
et sic Hoe credit⁹ inebriat⁹ fuisse: vt patet
in dicto. c. sexto die. vbi sequit⁹: in p̄ncipio
generis humani ignorabat ebrietas: p̄im⁹
Hoe vineā plantauit: denudauit naturā:
sed ignorabat potentia: itaqz vinū nec suo
pepercit auctori: sed illius ebrietas nobis
suadet sobrietatē: semel inebriat⁹ est noe.
vbi malum ebrietatis cognouit: iumentū
suum ad remediū tempauit: nec effudit ad
vitū: hec ibi. Alio mō ex hoc qz quidē p̄ci
pit quis potum esse potentē et imoderatū:
non tamē estimat illum inebriare potentē:
p̄sertim q̄tum ad p̄sonam suam: quia spe
rat se de hoc p̄cauere: et tūc ebrietas est ve
niale malus vel min⁹ fm̄ quātitatē excel
sus: qz ibi cōcomitat⁹ aliqua inordinata cō
cupiscētia: ex qua sequit⁹ inordinat⁹ vsus
vini fm̄ excessum: et hoc mō loth credit⁹ in
ebriatus fuisse: p̄sertim vice secūda: de quo
in dicto. c. sexto die: subdit. Legimus etiā
qz patrē loth inebriauerūt filie: et infra: fuit
itaqz ebrietas origo incesti cōcubitus pesti
me regeneratricis part⁹ deterior. Terti
mō quādo quis aduertit potū esse imode
ratum et inebriantē: et tūc vult magis ebrie
tatem incurrere qz a potu abstinere: et talis
p̄p̄le dicit⁹ ebrius: et est mortale peccatū: qz
mortalia recipiūt specie nō p̄ illis qz p̄ accl
dens p̄ter intentionē eueniūt: sed ab eo est
p̄ se intentuz: nam fm̄ hoc homo volens et
sciens priuat se vsu ratiōis quo fm̄ virtu
tem operat⁹ et peccata declinat: et sic p̄culo
peccandi se cōmittens mortaliter peccat.
Hinc dicit Ambro. li. de patriarch. vitan
dam dicit⁹ ebrietatē p̄ quā crimina cane
re nō possumus: nam que sobrii cauem⁹ p
ebrietatē omittimus: idem Tho. p̄re
terea fm̄ archid. in dist. liij. c. deniqz. come
dere p̄l⁹ iusto ex certa scda: mortale p̄ctū ē:
qz p̄p̄ia ledit naturā: sciens et volens p̄tra
naturā ingurgitās. Si xō vltro qz debeat
quis bibit vel comedit p̄pter appetitū vel
delectationē veniale peccatū est: cōcordat
Asten. li. ij. ti. xliij. addens qz quādo quis

De decalogi

precepto

multū comedit vel bibit sū medicīne con-
siliū ad vomitū puocandū: nō est reputā-
dus supflus cibus vel potus: et dicit Tho.
scdā 2^a. q. cl. in hoc casu nō esse peccatū: qz
licz talis cibus vel potus esset supflus sa-
no: nō tamē infirmo: sed tamē ppter hanc
causam nō debet dari potus vsqz ad ebrie-
tatē: qz tūc nō excusaret a peccato. Deniqz
ebrietas assidua q̄ ē hebetudo mētis inlu-
ste: id est mala qualitas: ad quāz homo sic
disponit: qz sepe sit disposit⁹ et pparat⁹ ad
inebriandū et assidue desiderat inebriari:
non solū est mortale peccatū sed etiā dicit⁹
grauissimū: saltē ex pte effectus cōsequen-
tis. Dicit enī Aug⁹. in sermone quodā: qz
ebrietas est blādus demon: dulces venenū:
quā q̄ habet seipm nō habet: quā qui facit
peccatū nō facit: sed ipse totus est peccatū.
Hinc p̄cipis dist. xxxv. c. epus aut p̄b̄yter
aut diacon⁹ alee atqz ebrietati deseruiens:
aut desinat aut certe deponat: subdiacon⁹
aut aut lector v̄l cantor silia faciēs desinat
aut cōlone p̄uef: et si desinit nō tñ sine peni-
tētia liber euadit: qz p̄cipis ibidē ex cōcil.
agathēn. c. ante oīa cleric⁹ vetes ebrietas:
qz vitiōz omniū fomes ac nutrit⁹ est: itaqz
eū quē ebriosum esse cōstitit vt ordo pa-
ris: aut. xxx. dierū spacio a cōmunionē s̄b-
moneat: aut corporali subda⁹ supplicio:
glo. xl. latus vno minus: et qz cōiter ebrie-
tas ex equalibus potib⁹ euenire solet: idō
mater ecclesia potus equales p̄uide p̄bi-
bere statuit: vñ dicit⁹ extra de vl. et ho. cle.
a crapula et ebrietate omnes clerici diligē-
ter abstineat: vnde vinū sibi temperet et se
vino nec ad bibendū quispiā incitet: cum
ebrietas ad mētis ducat exiliū et libidinis
puocet incentiuū. vñ illū abusum penitus
decreuit⁹ abolendū: quo ī quibusdā p̄ti-
bus ad potus equales suo mō se obligant
potatores: et ille iudicio talīū plus laudat⁹
q̄ plures inebriat et calices fecūdores ex-
haurit: si q̄s autē sup his se culpabilē exhi-
buerit nisi a supiore cōmonit⁹ satisfecerit
ab officio vel bñficio suspendat⁹: hoc ibi.
Deinde queri pōt: vtrū ebrietas excusat
peccatū sequēs: p̄sertim cū dicit p̄bus. iij.
Ethi. qz ebrius meret⁹ duplices maledicti-
ones. Ad hoc rñdet Alstē. et Hein. boyce:
post eum: qz in ebrietate duo sunt attēden-
da. s. defect⁹ cōsequēs et actus p̄cedēs. Ex
pte q̄ defect⁹ cōsequētis in quo ligat⁹ vsus
rōnis: habet ebrietas excusare p̄ctm: in q̄z
tñ causat inuolūtariū p̄ ignorantia. Sz ex

pte actus p̄cedēt⁹ videt⁹ esse distinguēdū:
qz si ex actu illo p̄cedēte subsecuta est ebri-
etas sine peccato: tūc sequēs culpa totalit⁹
a peccato excusat⁹: sic forte accidit in loth:
qz excusat⁹ ab incestu ppter ebrietatē: eo qz
nō discernebat qz essent filie eius: vt dicit
Aug⁹. li. xliij. p̄ sanctū: vñd. xv. q. j. c. in-
ebriauerūt loth filie ei⁹ et se nesciēte miscu-
erūt: quapropt⁹ culpā dus ē quidē: nō tātū
quātū ille incest⁹: sed quantū ebrietas illa
meret⁹: vbi glo. nō erat tūc loth nesciens.
Natura enī nō patit⁹ qz aliq̄s nesciēs coe-
at: sed dicit⁹ nesci⁹: qz nesciebat esse filias
suas: credebat enī vxorē suā: qz ī illo actu
sensem habebat s̄ nō discretū. Si aut⁹ act⁹
p̄cedens fuit culpabilis: sic excusat⁹ non a
toto peccato sequēs: eo qz reddidit volūta-
riū ex volūtate act⁹ p̄cedētis: sed excusat⁹
a tanto: quia diminuit⁹ ibi ratio volūtarij.
Ad aut⁹ dicit p̄bus: qz ebri⁹ meret⁹ dupli-
ces maledictiōes: hoc pōt intelligi ppter
duplex peccatū: vel dicit⁹ pōt: qz loquit⁹ s̄m
leges pietati: qui vñt. ij. Politic. statuit
qz ebri⁹ si p̄uenerit plus punirent⁹ q̄ sobri⁹:
in q̄ videt⁹ magis respexisse ad vtilitatē: vt
scz iniurie cōhiberent⁹ qz ad veniam quam
oportet habere de ebrijs: eo qz nō sunt sui
cōpotes: vñ Hein. boyce: extra de vl. et ho.
cleri. in. c. a crapula: dicit⁹ qz ex ebrietate
respublica multū dānificat⁹: ideo etiā s̄m
aliq̄s leges posituias faciētes aliq̄ turpia
ex ebrietate: magis puniunt⁹ q̄ si nō essent
ebri⁹: vt ab ebrietate se caueāt: immo dicit
p̄bus. iij. Ethl. Ebriū delinquētē teneri ad
duplicatas increpatiōes. s. ppter ebrieta-
tem et ppter delictū. Querit⁹ qz si ebrius
hominē mutillet vel occidat: an effici⁹ irre-
gularis: p̄sertim cū dormit⁹ furiosus vel
infans hominē mutilās vel occidens non
effici⁹ irregularis: vt patet ī cle. de homi.
si furiosus: ergo p̄ cōsequēs nec ebri⁹. Ad
hoc dicendū: qz talis irregularitatē incur-
rit: qz si voluisset papa s̄l⁹ exp̄sisset ī dicta
cle. de ebrioso: sicut fecit de dormiēte infan-
te vel furioso. Quart⁹ modus est qz ni-
mis ardēt⁹ vel auidē sumit⁹: et b̄ ex inordi-
nata cōcupiscētia qua tor⁹ sup cibū effun-
dit⁹: sic Esau nimis ardēt⁹ cibū vilē cōcu-
piscens peccauit: vt legit⁹ Gen. xxv. Eccl.
xxxvij. Noli esse auid⁹ in omī epulatiōe: q̄
thīauida sumptio si sit ex sola natura nullū
est p̄ctm: si vñ talī delectatiōi plusqz opor-
teat inherere ē veniale: qz si delectatio p̄po-
nat⁹ oīb⁹ alijs: sic Esau qz ppter escā vilissī

*actus p̄cedens,
defectus consequens*

tertio:

mā p̄mogenita vendidit p̄pter qđ repro-
batus fuit: vt pz l̄eb. xij. tūc est mortale.

Quint⁹ modus est qđ qđ studiose ciba-
ria sua p̄parat: sic legit⁹ d̄ filijs l̄eb. j. Re-
gū. ij. qui nō erāt cōtenti p̄paratiōe cōsue-
ta: sed accipiētes carnes crudas coxerunt
cū delicatis salsamētis: vt latius pz in ser-
monib⁹ de ieiunio: vbi agit⁹ de gula: Con-
tra qđ d̄r d̄l. xij. c. quisqđ. vbi sequit⁹: quisqđ
qđ vō eis sic vrit⁹ vt metas consuetudinis
bonorū inē quos versat⁹ excedit: aut aliqđ
significat: aut flagiciosus ē. In omnib⁹ em̄
talib⁹ nō vsus rerū sed libido vītis i cul-
pa est: quicqđ igit⁹ locis tpi ⁊ psonis cōue-
niat diligēter attēdendū est ne temere fla-
gicia rep̄bendam⁹: fieri em̄ pōt qđ sine aliqđ
vittio cupiditatis vel voracitatis p̄ciosissi-
mo cibo sapiēs vrit⁹: insipies aut feridissi-
ma gule flāma in viliissimū olus ardescat:
hoc ibi. Iste modus qđ veniale peccatū est
vel nullū: qđ. s. hoc requirit infirmitas vel
cōsuetudo vel honestas siue dignitas ali-
cul⁹: in his em̄ omnib⁹ sumēda sunt: nō qđ
requirit voluptas: sed qđ requirit necessitas:
⁊ si excedit inē venialia cōputat⁹ fm̄ Aug.
Et itē dicit in l. cōfess. Quis est inqđ dñe
qđ nō excedit metas necessitatis aliqñ: si qđ
est magn⁹ magnificet nomē tuū: nō sū ego
dñe talis: hō peccator sum: est aut mortale
peccatū cū anim⁹ totus ē dedit⁹ tali cure: qm̄
hūmōi ventrē p deo colit: sic ait apls p̄bil.
tij. Quos sepe dicebā vob⁹ ⁊ nūc flēs dico
inimicos crucis xp̄i: quorū dē venter est:
quos irridet Allan⁹ li. de cōplanctu natu-
re dicēs: Hec pestilētia: id ē gula nō vulga-
ri hūilitate cōtenta p̄fundi⁹ se porrigit i p̄-
latos: qđ salmōnes: lucios: ceterosq; pisces
equipollētī generositate p̄signes: varijs
decoctionū cruciatos martyrijs baptizādi
adulterātes: officiū sacri piperis fonte ba-
ptizāt: vt ex tali baptismate baptizati mul-
tiformē saporis gratiā cōsequāt⁹: in eadem
mēsa terrestrē animal piperis inundatiōe
submergit⁹ piscis natat i pipere: aus eius/
dem viscositate ligat⁹: dūq; tot aīaliū gene-
ra vno ventris ergastulānt in carcere: aq-
tile aīal secū pedestre: aereūq; gen⁹ i eodē
sepulcro intumulari mirant⁹: quib⁹ si def-
licētia exreundi egressum vix porte sufficit
amplitudo. Et Hugo i suo claustrali. Qui
dam nimis suspiciosum in p̄parandis ci-
bis studium adhibent: infinita decoctio-
nū strarum ⁊ cōdimentorū generā exco-
gitātes: modo mollia: modo dura: modo

Sermo v

frigida: modo calida: modo cocta: modo
assa: modo pipere: modo aleo: modo cimi-
no: modo sale condita: fm̄ cōsuetudinem
p̄gnantiū mulierū desiderantes: ita qđ ibi
desudant cocorū artes ⁊c. Quod a nobis
auertat dñs noster christus iesus.

De quinq; filiabus gule qđ sunt
hebetudo mentis: inepra leticia:
multiloquiū: scurrilitas: ⁊ immū-
dicia:

Sermo v

Emento vt diem

m sabbati sacrifices. Exo. xx. Ad
p̄secutionē vitij castrimargle qđ
potest: vtrum gula sit vitij capitale: p̄ser-
tim cum vitia capitalia dicunt⁹ illa ex quib⁹
bus alia oriunt⁹ fm̄ rationē cause finalis:
sed cibus circa quē est gula nō habet rati-
onē finis: quia nō p̄pter se querit⁹ sed x̄p̄
corpis nutritionē. Ad hoc respōdet Tho.
scđa 2. q. cxlviij. qđ vitij capitale dicit⁹ ex
quo alia oriunt⁹ vitia fm̄ rationē cause fi-
nalis: inquātum. s. habet finem multū ap-
petibilē: vnde ex eius appetitu homines
prouocant⁹ multipliciter ad peccandū: ex
hoc autē aliquis finis reddīt multū appe-
tibilis: qđ habet aliquā de cōditionibus se-
licitatis: que est naturaliter appetibilis:
ptinet autē ad rationē felicitatis delecta-
tio: vt patet in. j. et. x. Ethic. ⁊ ideo vitium
gule qđ est circa delectationes tactus: que
sunt p̄cipue delectatiōes inter alias: cōue-
nienter ponit⁹ inē vitia capitalia. Ad illud
autē quod obiiciebat⁹ de cibo: dicendū: qđ
ipse cibus ordinat⁹ ad aliquid: sicut ad fi-
nem qui est cōseruatio vitē: sed qđ ille finis
maxime dinoscit⁹ appetibilis: que nec sine
cibo cōseruari pōt: inde est qđ etiā ipse cib⁹
est maxime appetibilis: ⁊ ad hoc forte to-
tus labor humane vitē ordinat⁹: fm̄ illud
Eccl. vj. Omnis labor hominis in ore eius.
Cui⁹ nimirū vitij capitalis quinq; sunt fi-
lie detestande: que ponunt⁹ a beato Greg.
xxxj. moral. qđ sic ostēdi potest. Nam gu-
la proprie consistit circa immoderatā dele-
ctionē que est i cibis ⁊ potibus: ⁊ ideo illa
vitia inter gule vicina cōputant⁹: qđ ex im-
derata delectatiōe cibi ⁊ potus cōsequunt⁹
que quidē possunt accipi vel ex pte anime
vel ex parte corporis: ex pte namq; ipsius
anime quadrupliciter accipiunt⁹. Primo

De decalogi

precepto

quidē q̄tuz ad rationē cui⁹ acies hebetat⁹
ex imoderatā cibi ⁊ potus: ⁊ q̄tuz ad hoc
filla gula ponit⁹ hebetudo sensus circa itel
ligentiā: ppter fumositates ciboz prurbā
tes caput: sicut ecōtrario abstinētia cōfert
ad sapiētie pceptionē: s̄m illud Eccl. ij. Co
gitant in corde meo abstrahere carnē meā
a vino vt animā meā transferrē ad sapien
tiā. Secūdo q̄tum ad appetitū: qui multū
plicit⁹ deordinat⁹ per imoderantiā cibi ⁊
potus quasi sopito gubernaculo rōnis: et
q̄tum ad hoc ponit⁹ inepta leticia: qz om̄s
alie inordinatē passiones ad leticiā ineptā
ordinant⁹: vt dicit⁹ in. ij. Ethic. ⁊ hoc est qd
dicit⁹. ij. Esdre. iij. qz vinū om̄nē mentē con
uertit in securitatē ⁊ locūditatē: nec intel
ligit⁹ de illa leticia que cōsequit⁹ om̄nē pec
catū: iuxta illud 1. Puerb. ij. Qui letant cū
malefecerint ⁊c. sed intelligit⁹ de leticia va
ga ⁊ incōposita que hic dicit⁹ inepta ⁊ onē
pprie ex inordinata cibi ⁊ potus sumptio
ne. Tercio q̄tum ad inordinatū verbū: ⁊
sic ponit⁹ multiloquiū: qz dicit⁹ Grego. in
pastoralibus: nisi gula deditos imoderata
loquacitas rapet: diues ille qui quotidie
splēdide epulat⁹ dicit⁹ fuisse granius in lin
gua nō arderet igne. Quarto q̄tuz ad in
ordinatū actū: ⁊ sic ponit⁹ scurrilitas que
dam puentēs ex defectu ratiōis: que sic nō
pōt cohibere verba: sic nō potest cohibere
gest⁹ exteriores. vñ ad Ephe. v. sup illud:
Aut stultiloquiū aut scurrilitas: dicit⁹ glo.
que a stultis curialitas dicit⁹: id est iocula
ritas: q̄ risum mouere solet: q̄uis vtrūq;
horū ad verba referri possit in quib⁹ cōtin
peccare: vel rōne supfluitatis qd p̄tinet ad
multiloquiū: vel rōne inhonestat⁹ qd p̄ti
net ad scurrilitatē q̄ pprie p̄cedit ex actu
gule: non autē ex actu luxurie: itē ex eius
volūtate. ex pte x̄o corpis ponit⁹ imūdicia
que pōt attendi sine s̄m inordinatā emissi
onē quārcūq; supfluitatū: vel specialialit⁹
q̄tum ad emissiōnē semis. vñ sup illud ad
Ephe. v. Fornicatio aut ⁊ ois imūdicia
⁊c. glo. dicit⁹: id est cōtinētia p̄tinens ad li
bidinē quocūq; mō: q̄b⁹ p̄missis ad decla
rationē singulaz filiaz tā detestā de matrē
pcedam⁹. Circa primā q̄ filiā gula q̄ dicit⁹
hebetudo sensus vel cecitas mentis scien
tiā: qz gula ex nimia repletōe pigrū reddit
homine: qz vas plēnū efficit⁹ pōderosum:
⁊ hebetat intellectū ppter fumositates cere
bz ⁊ p̄turbantes ⁊ intellectū obfuscantes:
affectum etiā deuotionis obruit ⁊ refrige

rat ac i somnolentiā deducit: sicut tota agi
litas hominis retardat⁹: ⁊ quasi brutū ani
mal oīno sensualib⁹ subijcit⁹. Hic q̄ queri
potest vtrū hebetudo sensus ⁊ cecitas me
tis idē sunt: p̄sertim cū Greg. xxij. moral.
de hebetudine loquēs noiet eā hebetudi
nem sensus circa intelligentiā: s̄ hebetari
sensu circa intelligentiā nihil aliud esse vi
detur q̄ intelligēdo deficere qd p̄tinet ad
mētis cecitatē. Ad hoc r̄ndet sanct⁹ Tho.
scōa 2. q. xxv. qz hebes dicit⁹ aliqd ex hoc:
qz est obtusum penetrare nō valens: ⁊ op
ponit⁹ acuto. Dicit⁹ em̄ aliquid acutū ex
qd est penetratiū: sensus autē corporalis p
quādam similitudinē mediū penetrare dicit⁹.
Inquātū ex aliqua distātia suū obiectū per
cepit: vel inquātū pōt q̄si penetrādo mini
ma rei p̄cipere: vñ in corporalibus dicit⁹ ali
quis acuti sensus q̄ p̄cipere pōt aliqd sen
sibile ex remotis. s. videndo: audiēdo: ol
faciēdo: ⁊ ecōtrario dicit⁹ hebetari sensū q̄
non p̄cipit nisi magna sensibilia ⁊ ex p̄pin
quo. Ad similitudinē q̄ corporalis sensus:
dicit⁹ etiā circa intellectiā esse sensus ali
quis: qui est aliquoz ⁊ extremoz: vt dicit⁹
in. vj. Ethic. qui sensus circa intelligentiā
obiectū suū nō p̄cipit p mediū distātie cor
poralis: sed p quedā alia mediā: sicut cū p
pprietatē rei p̄cipit eius essentiā ⁊ cū p effe
ctus p̄cipit causam. Ille q̄ dicit⁹ acuti sen
sus circa intelligentiā: q̄ statim ad app̄hē
sionē pprietatis rei vel etiā effectus: natu
ram rei cōprehendit: ⁊ inquātū vsq; ad mi
nimas cōditiones rei cōsiderādas ptingit.
Ille x̄o dicit⁹ hebes circa intelligentiā: qui
ad cōscendā veritatē rei ptingere nō pōt
nisi p multa ei exposita: ⁊ tūc etiam nō pōt
ptingere ad pfecte cōsiderandū omnia que
p̄tinet ad rei rationē: sic ergo sensus ebetu
do circa intelligentiā importat quādā de
bilitatē mentis: circa cōsiderationē spūa
lium honorū: cecitas autē mentis importat
oīmodā p̄nationē cognitiōis ipoz: ⁊ vtrū
qz opponit⁹ dono intellectus p quē homo
spūalia bona app̄hendēdo cognoscit: ⁊ ad
eoz intima s̄bilit⁹ penetrat: ⁊ vtrūq; orit⁹
ex vitijs carnalibus. s. hebetudo ex gula:
cecitas ex luxuria: qd sic patz. Hā pfectio
intellectualis opatiōis in homie cōsistit in
abstractionē quādā a sensibilib⁹ fantasmat
ibus: ⁊ ideo quātomagis intellect⁹ homis
liber fuerit ab hmōi fantasmatibus: tanto
poti⁹ intelligibilia cōsiderare poterit ⁊ oīa
sensibilia ordiāre: sic ⁊ Anaxagoras dixit

*hebetudo sensus: debilitas in
intellectu: p̄turbatio cognitiōis*

q̄ oportet intellectū esse imixtū ad hoc q̄d
 speret et agēs oportet q̄ dñet sup materiā
 ad h̄ q̄d eā mouere possit: manifestū ē q̄
 declaratio applicat intentionē ad ea in q̄b̄
 aliq̄s delectat: vñ dñe p̄bus in .x. Ethic. q̄
 vnusq̄sq̄ ea in q̄b̄ delectat optime opat:
 cōtraria h̄o nequaq̄ vel debilit: vitia autē
 carnalia. s. gula et luxuria cōsistūt circa de/
 lectatiōes tact: cibor. s. et venereo: q̄ sunt
 vehemētissime inter oēs corpales delecta/
 tiones: et ideo per hec vitia intētiō homīs
 ad corpalia maxime applicat: et p̄ p̄sequēs
 homīs opatio debilitat: circa intelligibi/
 lia: magis tñ p̄ luxuriā q̄ p̄ gulā: quāto. s.
 delectatiōes venereo: vehemētiores sunt
 q̄ cibor: et ideo cecitas mētis orit̄ ex luxu/
 ria q̄ quasi totalit̄ cognitionē bonorū spiri/
 tualū excludit: ex gula autē hebetudo sen/
 sus: que reddit hominē debilit̄ circa h̄mōi
 intelligibilia: sicut cōtrario virtutes op/
 positae. s. abstinentia et castitas maxime dis/
 ponūt hominē ad p̄fectionē intellectuales
 opationis: vñ Daniel. j. dicit: q̄ pueris
 his. s. abstinentibus et continētibus dedit
 deus scientiā et disciplinā in omni li. et sapi/
 entia. Et quis aliqui vitij carnalib̄ de/
 diti possūt aliqua q̄sq̄ subtiliter circa in/
 telligibilia speculari: p̄pter bonitatē inge/
 nij naturalis vel habit̄ supadditi: necesse
 tamē est q̄ ab hac subtilitate p̄templatōis
 eorū intentio plerūq̄ retrahat̄ p̄pter dele/
 ctatiōes corporales: vel in his occupari fasti/
 diunt et negligunt. Deniq̄ queri potest:
 utrū hebetudo sensus vel cecitas mētis sit
 peccatū: p̄sertim cū omne peccatū oportet
 esse volūtariū: s̄m Aug. sed cecitas mētis
 nō est volūtaria: q̄ vt dicit Aug. .x. cōfess.
 Cognoscere veritatē lucētē omīs amant.
 Ad hoc respōdet sanct̄ Tho. vbi s̄. q̄ sic
 cecitas corporalis est p̄uatio eius q̄d est
 principiū corporalis visionis: sic etiā ceci/
 tas mētis est p̄uatio eius q̄d est princi/
 pium mentalis siue intellectualis visiōis.
 Qu? quidē principiū est triplex. Anū qui/
 dem est lumē naturalis rōnis: et hoc lumē
 cum p̄tineat ad specē aīe rationalis nunq̄
 p̄luat̄ ab aīa: impedit̄ tñ q̄sq̄ ab actu p̄/
 prio p̄ impedimēta viriū inferiorū quibus
 indiget intellect̄ hūan̄ ad intelligendū: sic
 patet in amētibus et furiosis: et illa cecitas

exausat a peccato. Aliud autē principiū intel/
 lectualis visiōis est aliq̄d lumē habituale
 naturali lumini rōnis supadditū: et h̄ qui/
 dē lumē interdū p̄luat̄ ab aīa: et talis p̄/
 uatio est cecitas que est pena s̄m q̄ p̄uatio
 lumis gr̄e pena ponit̄: vñ dicit de qui/
 busdā Sap. ij. Excecauit eos malicia eorū.
 Tertiū autē principiū intellectualis visiōis
 est aliq̄d intelligille primū p̄ q̄d h̄o intelli/
 git alia: cui quidem principio intelligibili
 mens homīs pōt intēdere vel nō intēdere
 et q̄ ei non intēdat cōtingit dupliciter. Pri/
 mo mō ex hoc q̄ habet volūtate se sponta/
 nee auertentē a cōsideratiōe talis principij
 s̄m illud ps̄. Noluit intelligere vt bñ age/
 ret. Secūdo mō p̄pter occupationē mētis
 circa alia q̄ magis diligit: quib̄ ab inspe/
 ctione h̄mōi principij mens auertit̄: s̄m illud
 ps̄. Supcecidit ignis. s. cōcupiscētie: et non
 viderūt solē: et vtroq̄ mō cecitas mētis est
 peccatū: q̄ venit ex cōtēptu: vñ licet intelli/
 gere veritatē cuiuslibet sit s̄m se diligibile
 pōt tñ esse p̄ accidēs alicui odibile inquā/
 tum. s. p̄ h̄ impedit̄ ad alijs q̄ magis amat.

Circa secūdā h̄o filiam que dicit̄ inepta
 leticia sciendū: q̄ inepta leticia est leticia
 vaga et incōposita: pueniens ex inordina/
 ta sumptiōe cibi vel potus. Est enī lasciuia
 carnis siue gest̄ opis inordinat̄: lasciuia
 mentis demonstrans: et prodit in publicum
 tā gestis q̄ verbis: vñ dicit Aug. de cōfli/
 ctu vitiōrū. Inepta leticia dicit̄: vt qd ani/
 mi gaudiū intus abscondit̄: Ingredere in
 publicū letus. Dic aliqd̄ foris vnde tu vel
 primi rideat̄: fac eos leros tua leticia: sed
 econtra dicit Eccl̄s. ij. c. Dixi in corde meo:
 vadā et effluā delicias: et fruor bonis: et vñ
 di q̄ hoc quoq̄ esset vanitas: risum repu/
 tati errorem: et gaudiū dixi: qd frustra de/
 cliperis: Admirū cū dñs dicat: De qui nūc
 ridetis q̄ lugebitis: et sic extrema gaudij
 inepti luctus occupat. Circa tertiā pin/
 de filiā que dicit̄ multiloquiū sciendū s̄m
 Alex. an. q̄ multiloquiū dicit̄ quasi mul/
 titudo locutiōis cum supfluitate p̄ter ali/
 quā vtilitatem vel necessitatē: et s̄m hoc in
 multiloquio nō deerit peccatū: nec accipit̄
 hic multiloquiū in sua generalitate: i qua
 fieri potest et bñ et male: q̄ oportet plerūq̄
 multis sermonib̄ vñ in difficilibus decla/
 rādis: sed accipit̄ h̄ p̄ excessu verborū s̄m
 exigentiā materie p̄sonē tēporis loci et ali/
 arū circumstantiarū: vt dicit Aug. in li. retra/
 ctationū. Absit vt multiloquiū reputē q̄

De decalogi

necessaria dicunt quātalibet sermonū pro-
lixitate ac multitudine dicant. Et est diffe-
rentia inter multiloquiū et verborum vel
linguofitarē: qz multiloquiū tñ stat in ge-
nere et sonat simpliciter excessum verborū
et est peccatū: qz dicit dñs: De omni verbo
otioso qd locuti fuerint homines reddent
de eo rationē in die iudicij: sed est veniale
ppter qd Aug⁹. loquēs de minutis pecca-
tis inter alia ponit illud quotiens loquit
qz oportet. Sed verboritas vel linguo-
fitas sonat in cōtemptū puenientē ex con-
suetudine supflue et inordinate locutiōis:
et sic verboritas vel linguofitas potest esse
mortale. s. ppter cōtemptū: qz dicit Aug⁹.
qz nō est peccatū adeo veniale quin pōt fie-
ri mortale si placet: qd exponit sanct⁹ tho.
dicēs: qz si veniale peccatū intantū placet
qz si sciret esse mortale: tamē ppter hoc nō
pmitteret qd illud pficeret: et sic pponit
delectationē illi⁹ peccati dilectioni vel qd
est mortale peccatū: et ponit extra de bistri-
onibus. Hinc dicit Job. xj. Nunquid vir
verbosus iustificabit: qñ diceret: nō: et pō
Vir linguofus nō diriget in terra. s. viue-
tū: qz nimirū talis diuina grā puata faci-
line laxat etia ad pñciosā. s. detractiones
ptinētiās: adulationes: mēdaciā: pñria et
stultia: et signū stulticie et insipientie fatuitatē
et vacuitatis. An quidā a pythagora qres
quō int discipulos sapientes cōputari pos-
set: Respondit: serua silentiū donec necessa-
riū tibi sit loqui: si nihil dixeris nisi qd bñ
scieris si gesseris optima et locutus fueris
paucā: nā silentiū signū est sapientie: et loq-
citaris signū stulticie. Circa quartā hō
fillā gule que dicit scurrilitas fm Asteñ.
lt. ij. ti. liij. post Alex. an. qz scurrilitas dis-
fert a stultiloquio: quia stultiloquiū refert
ad discretionē rōnis: sed scurrilitas ad lu-
xuriā affectiōis qz duo ponunt ad Ephef.
v. Fornicatio autē et ois imundicia et auaricia
nec nomies i vob sicut decet sanctos
aut turpitu do aut stultiloquiū aut scurri-
litas que ad rem nō pñnet. Et notandū qz
tale turpiloquiū si procedit ex lubricitate
lingue et impetu irascibilis vel cōcupiscibilis
ex surreptione rationis est veniale pecca-
tum: si hō ex deliberatiōe rationis et mala
assuefactione lingue ac pueria assuefactio-
ne cōcupiscibilis et irascibilis tunc vt fre-
quēter est mortale: vt pote ex radice morta-
lis peccati pcedens. Et si querit de audi-
toribus talium: respondet Asteñ. et Alex.

Qua Me

precepto

ibidem qz illi qui sustentant turpiloquos
vt talia dicant magis peccant qz turpilo-
qui: qz auctores scelerū sunt magis in cul-
pa qz ministri: ex maiori enī libidine pec-
cant: qui hō casualiter audiūt: si tamē ha-
bent in illis cōplacētiā: similis peccat licet
minus. Chrys. Ais ostēdere manifeste qz i-
talib⁹ nō letaris nō audire patiaris: alio-
quin corrumpūt bonos mores colloquia
praua. Circa quintā filiā que dicit im-
mūdia: notādū est qz dupliciter pōt acci-
pi. Primo mō fm inordinatā emissionem
quarūlibet supfluitatū: sicut sunt vomit⁹
et cructatiōes fetide: fm illud Esa. xxvij.
Sacerdos et ppheta nescierūt pre ebrietate
absorpti sunt a vino: errauerūt in ebrietate
nescierūt videntē: ignorauerūt iudicium:
omnes enī mense replete sunt vomitu for-
diūqz et. Unde Bern. in apolog. dicit: Ipa-
deinde qualitas rerum talis deforis appa-
rere curat: vt non minus aspect⁹ qz gustus
delectet: et cū tñ stomachus crebris ructi-
bus replet⁹ se indicet: necdū tñ curiositas
satiat⁹: sed cū oculi colorib⁹ palatū saporū
bus illiciant⁹ infelix stomachus cui nec co-
lores lucent nec saporis demulcent dū oia
suscepe cogit opōssus magis obuiat qz res-
ficiat: de qualib⁹ dicit Seneca in epla. lxxj.
ventri obediētes aialū numero computa-
mus nō hominū. Qd si obijcit vomitū
non esse peccatū sed penā: vel etiā aliquid
vtilē sub pñlio cadēs: fm illud Eccl. xxxj.
Si coact⁹ fueris comedere multū: surge e
medio et vome et refrigerabit te. Ad hoc
respondet sanct⁹ Tho. scda 2^a. q. cxlvij. qz
licet vtilis sit post supflūā sumptionē tamē
vitiōsum est qz huic necessitati hō se subdi-
p imoderantiā cibi vel potus nisi in reme-
diū alicui⁹ languoris ex cōsilio medicine.
Secūdo mō pōt attendi imundicia spūali-
ter qz mō ad emissionē semis: vñ sup illud
Ephef. v. Fornicatio autē et ois imundicia
dicit glo. id est incōtinētia ptinens ad libi-
dinē quocūqz mō: et sic magis pñie sumis-
hic et est filla gule: qz dicit Jo. cassi. de insti-
tutis monachorū: qz qbuslibet escis replet⁹
venter semiaria luxurie parit: nec pñualet
mens discretionū gubernacula moderare
ciborū ponderē pfocata. Et Hiero. in epla
quada: Venter mero est uans cito spumat
in libidinem: venter enī et genitalia vicina
sunt et vnū alteri subministrat: ex vicinitate
enī membrorū sequit⁹ cōfederatio vitiōū.
Deniqz illa imūdia que attēdit qz ad

tertio:

emissionē seminis volūtariae pcuratā nō solum est peccatū s̄ etiā grauissimū: vtpote s̄ naturā licet minimū sit inter vitia s̄ naturā vñ. ij. Cor. xiiij. dicit aplūs: Timeo ne forte cū venero hūillet me de⁹ apud vos et luxuriā multos ex his q̄ ante peccauerūt et nō egerūt penitentiā sup̄ imundiciā: glo. imundiciā ponit p luxuriā s̄ naturā: sic ad Gal. v. vbi dicit: Manifesta sunt opa carnis q̄ sunt fornicatio imundiciā: fm̄ glo. ponit imundiciā p quacūq̄ sup̄fluitate. Ad

Que opera dicunt seruilia et liberalia: et de quattuor p̄mis opibus seruilibus que sunt agricultura: lanificium: fabricatio et nauigatio:

Sermo VI

Emento vt diem

m sabbati sanctifices. Exo. xx. Premissis vtiq̄ de p̄mo genere operū seruiliū q̄ sabbata violant: et secūdū genus breui stilo pcurram⁹. Pro q̄ sciendū: q̄ opus seruile sc̄do mō dictū ē opus q̄ hō seruit hominib⁹: de q̄ ope dicit sanct⁹ Tho. sc̄da 2. q. cxxij. q̄ hō alteri⁹ seru⁹ ē: nō fm̄ mentē sed fm̄ corp⁹: et iō opa seruilia fm̄ hoc dicunt⁹ opa corporalia: in quib⁹ vnus alteri seruit: et addit Bonauē. q̄ opus seruile prohibitū est opus corporale quo q̄s inhiat terrenis lucris: p qd hō detinet circa hec inferiora: adeo vt nec se nec deū debito mō rectorat: et iō talia opa q̄ sunt ordinata ad lucrū tpale: etiā ex intentione agētis tanq̄ ad p̄mū et p̄mū finē in die dñica et alijs festiuitatib⁹ prohibita sunt ab ecclia: nisi forte necessitas vrgeat aut p̄auilitas suadeat cū intentione debite moderata: qd patet extra de ferijs. c. Dñs dies dñicos a vespera in vesp̄a cū omī veneratione decreuimus obseruari: et ab omī illicito ope abstinere: vt mercatū in eis minime fiat nec placitū: glo. id est iudicialē: neq̄ aliq̄s ad mortē vel ad penā iudicet: nec sacra. i. iuramēta nisi p pace vel p alia necessitate p̄stent. Et hoc pceptū extendit ad oēs solēnitates: vt p̄ eo. ti. c. cōquest⁹. Ad maiore autē euidentia sciendū fm̄ Ricb. q̄ opus seruile differt ad opē liberale: sicut opposita quoz vtrūq̄ in quātū hōi disp̄sari debet: maxie ex p̄mo et p̄p̄io fine: ita q̄ ratioe p̄mi et p̄p̄ii finis: nō quidē accidentalis quē cōstituit intentio agētis: s̄ essentialis quē p̄ncipalius

Sermo VI

respicit quātū est ex pte sua: iudicari debet opus seruile simplicit⁹: vel liberale per accidens: sc̄z p respectū ad agentē. Tertū ē aut q̄ corp⁹ d̄z seruile aīe s̄bdi et aīa desup sedere sicut libera. Illa q̄ opa q̄ tanq̄ finē p̄mū et maximū respiciūt tpale bonū corporis ipsius opantis sunt seruilia: etiā si materialit⁹ essent spūalia: vt exempli gratia si q̄s in corde suo aliqd sciētiāle ordinat ad tpale lucrū: vt ad p̄mū et ad p̄mū finem illud opus est magis seruile: et ille qd ordinat ad spūale bonū aīe: vt ad finē p̄mū et p̄mū magis est liberale q̄ seruile saltē p respectū ad agentē: licet i se videat esse seruile. Exemplū p̄mi: vt si q̄s docet vel p̄dicat p̄ncipalit⁹ ppter lucrū tpale. Exemplū secūdi: vt si q̄s aliqd scribit nō ppter tpale lucrū sed ppter edificationē aīaz: ppter diuinū cultū: cū ergo sit vacandū in diebus dñic⁹ ab omī ope corporali ordinato ad tpale bonū p̄p̄ii corporis tanq̄ ad p̄mū et p̄mū finē: vacandū est illis diebus ab omī ope qd materialit⁹ et finalit⁹ seu formalit⁹ est seruile simplicit⁹ et p respectū ad agentē: sic oīa opa mechanica q̄ sūt p̄ncipalr cā lucritpale. Ab opibus aut q̄ sunt materialiter libera sed formalit⁹ seruilia: sicut cū aduocatus cogitat et studet in his que cras vult pponere ppter lucrū tpale: et rustic⁹ de aratione terre sue quā in crastina die vult arare non sic astringit hō in p̄dictis dieb⁹ abstinerē sic ab opibus q̄ materialit⁹ et formalit⁹ sunt seruilia: q̄ facili⁹ ē abstinere ab his q̄ ab illis: vñ p tales nō peccat hō mortaliter nisi p hoc excludat illa vacatio quā necessario debet cultui diuino. Ab opib⁹ aut q̄ sunt seruilia materialiter et non formalit⁹ p respectū ad agentē: nō tenet hō necessario cessare i dñicis et festis: vñ. ff. de ferijs. l. diuinis. dñ lex. Ea q̄ ad militarē disciplinā p̄tinēt: etiā feriis dieb⁹ pagēda sūt: vt dñ glo. et sic scholares legere scribere p̄nt: dñ mō tñ p h̄ penit⁹ a diuinis nō s̄trahant: et hui⁹ rō est: q̄ talia opa q̄tū ad suū finē p̄mū et p̄mū sunt liberalia fm̄ Ricb. Alterius est notandū q̄ licet oīa opera corporalia ad spūalē dei cultū p̄tinētia: intantū seruilia dicant⁹ in quātū p̄p̄ie p̄tinent ad seruiles: tamē in quātū sunt cōmunia et liberis et seruīs non dicunt⁹ seruilia: quilibet aut tam seruus q̄ liber tenet in necessarijs puidere: nō tñ sibi s̄ etiā p̄mo: p̄sertim i p̄nētib⁹ ad salutē corporalē: fm̄ illd Pro. verb. xxiiij. Erue eos q̄ ducunt⁹ ad mortē

De decalogi

vel etiā ea pparare q̄ requirunt ad nature
cōseruationē: non em̄ est tam artā phibi-
tio opandi in noua lege in die dñica: sicut
in veteri lege in sabbato: sed quedā opera
phibebant in die sabbati: sicut decoctio
ciboꝝ et similia: et ideo qui ligna colligit in
die sabbati iustus est lapidib⁹ interfici: q̄
tamē cōcedunt in die dñica: vt de cōse. dñi.
iij. c. puenit. i. fi. et ap̄lus ad colo. ij. Nemo
vos iudicet in cibo vel i potu etc. vide. Se-
cūdario hō tenet tam liber q̄ seruus pro-
uidere sibi et p̄mis in damnis rerū vitā-
dis: sicut illud Deut. xxiij. Non videbis bo-
uem aut ouē fratris tui errantē et p̄teribis
sed reduces fratri tuo: et dñs in euangelio
Luce. xiiij. Cui⁹ vestrū asinus aut bos in
puteū cadit et cōtinuo nō extrahet illū die
sabbati. Et iterū. xiiij. hypocrite vnusq̄sq̄
vestrū sabbato nō soluit bouē suū aut as-
nū a p̄cepto et ducit ad aquare: Ex q̄b⁹ con-
cludit q̄ opus corpale ptinens siue ad sa-
lutē corpis pp̄ij vel p̄ximi: siue ad vitan-
dū imminens damnu rei pp̄ij vel p̄ximi:
nō est cōtra obseruantia sabbati. Et ppter
hoc machabei sabbatū non soluerunt pu-
gnātes ad sui defensionē die sabbati. p̄mo
Machabeo. ij. hoc idem patet. xxij. q. viij.
c. si nullā: vbi concedit pugnam nō solum
i defensionē corporis: sed etiā patrie et le-
gum paternarū. Sic etiā Hellas fugiēs a
facie Iezabel in die sabbati ppter iustum
metū excusat: et dñs Matth. xij. discipulos
suos excusauit qui colligebāt spicas i die
sabbati ppter necessitatē quā patiebant:
hec Tho. et Asteñ. Deniq̄ cum in veteri
lege cōcessum fuerat iter sabbati adambu-
landū in festis qd̄ erat spaciū mille passū
quo deambulare poterāt vltra ciuitatē vel
villā in qua erant: nec eis licebat p̄gredi:
sed p mille passus poterant circa deambu-
lare: vt patz in historia ecclīastica pte. viij.
c. vj. ex hoc satis innuit q̄ a trāsgressione
huius p̄cepti excusat q̄s ppter modicitatē
opis vel laboris: puta si labor tam modic⁹
est q̄ impedire non possit quietē mētis in
deo: et hec ratio etiā innuit in glo. Exodi
xxij. sup verbo quicūq̄ polluerit sabbatū
glo. turbando quietē anime morte moriet
scz corpis et anime. Hinc concludit Asteñ.
li. j. et. xxiij. q̄ non est dicendū q̄ propter
modicū opus homo mortaliter peccet: sed
quātū ad opus hō sine peccato facere pos-
set recurrendū est ad arbitriū boni et con-
scientiosū viri: vt si quis repararet fractu-

De op̄a hūmāna precepto

ram in sepe et h̄mōi: ex p̄missis autē omib⁹
facilis patet intelligētib⁹ respōsio ad que-
cūq̄ specificā et p̄ticularia descēdēdo. Ad
clariorē tamē simpliciū informationē dicir
Hugo in dialco. q̄ septē sunt op̄a seruilia
siue mechanica. Prīmū est agricultura q̄
cōprehendit omnē modū colendi terram.
Secūdū est lanificiū qd̄ cōsistit in omni ge-
nere vestimentoꝝ. Tertiū est fabricatio qd̄
cōsistit in materia lignea lapidea: ferrea:
vel metallica. Quartū est venatio que cō-
phendit omne genus piscioꝝ et coquoꝝ et
omnē artem p̄paradi cibaria. Quintū est
nauigatio q̄ cōprehendit omne gen⁹ mer-
catoꝝ. Sextū est medicina que cōsistit in
arte faciēdi pigmēta sirupos et silia. Septi-
mū est theatra q̄ cōprehendit omnē artē lu-
di et iocūditatis. Omnīū igit̄ istoz quedā
sunt mere seruilitatis et nō cōtinue necessi-
tatis: vt agricultura: lanificiū et fabrica-
tio: et ista simpliciter phibent ab ecclīa sie-
ri in sabbato nisi in casu vt videbit. Que-
dam hō sunt cōtinue necessitatis: sic illa q̄
ptinēt ad cōseruationē vite vel sanitatis:
vt nauigatio: venatio: medicina: et ista cō-
cedunt in quātū sunt necessitatis nō in-
quātū sunt seruilitatis. Quedā sunt mere
iocūditatis: sicut theatra non p̄niciofa: et
ista nec cōcedunt nec phibent: p̄mittunt
tñ ppter p̄nitatem et fragilitatē humanā.
Que tamē vt clarius pateant ad p̄ticularia
pcedamus: et p̄mo de his q̄ sunt mere
seruilitatis et nō cōtinue necessitatis: quo-
rū primū est agricultura. De qua queri
potest: vtrum liceat exerceri in die sabbati
siue festi: p̄sertim cum finis illius ordinet̄
ad cōseruationē et sustentationē hūane vite
que videt̄ esse necessaria. Ad hoc dicendū
q̄ nequaq̄ licet agriculture diebus festis
insistere: p̄cipue q̄ p̄cipit: Exo. xx. q̄ etiā
iūmēta sabbato vacare debent: vt patet in
themate p̄us posito: verūtāmē ppter duas
causas admittit agricultura in dieb⁹ dñi-
cis. Prīma est necessitas q̄ tñ tanta dz esse
q̄ labor sine piculo non posset pueniri vel
differri: sic p̄tingit i messib⁹ ppter incursum
hostiū vel frequētes pluuias vel siles cas⁹
nā q̄ tali neccitate patet artanē: tūc p̄t̄
arare fruct⁹ colligere fossata facere: et alia
h̄mōi i dieb⁹ dñicis et alijs festis p̄terq̄ in
maiorib⁹: et tūc etiā si maior necessitas ap-
pareret ad victū necessariū acq̄rēdū: ita tñ
q̄ de illis studeant largiores elemosynas
erogare: et b̄ tō ne deū videat hō tēptare:

tertio:

vt patet. xliij. q. viij. c. si nulla: extra de fe
rijs. c. licet. r simile iudiciū ē de vindemijs
ppter frigus r de quibuscūq; fructibus in
calibus iuste necessitatis ad p̄suationē rei
q; necessitas legē nō habet. Omnia tñ hec
intelligi debēt cū dilatio est in iusto pericu
lo: vlt cū hec nō ita fieri p̄nt in alijs diebus
ne scz occasiōe momenti pereat comoditas
p̄cessa p̄uisiōe celestina: s̄m Rod. si iacen
tib; segetib; in agro: aut senis in pratis tē
pestas imineat aut pluuia q; corūpet aut
multū deteriorabit illa a solo separata do
mīni rerū illaz p̄nt idēntitati sue p̄cauere:
ne tñ q̄s nimis sibi p̄p̄t p̄descēdat in neces
sitate vlt p̄ntate laboris q; a p̄cto excusare
posset in festis opari potius recurrēdū est
ad arbitriū boni viri q; p̄ aliquā doctrinā
generalē. Secūda causa ē pietas: q; bñ li
cet in sabbato p̄p̄t deū arare r agz paupe
rū seminare vlt ducere ligna religiosis pau
perib; r subuenire alijs miserabilib; p̄so
nis saltē in minorib; festis dūmodo nō sit
specialit̄ a p̄latis phibitū: r dūmodo p̄p̄t
ista se nū subtrahat a diuinis nec talia fa
ciūt p̄p̄t affectionē aliquā carnalē nec p
pter sp̄e remuneratiōis s̄ tñ p̄p̄t deū: r q
illi? paupertas erigere videatur: putat tñ
Huic. sup Ray. q; bñ nō licet dñicis dieb; et
maioribus festiuitatib;. Rīmīrū cū s̄m q̄s
dā sunt q̄dā dies celebres q; tñ de facto nō
festant q̄tū ad cessatiōē ab operib;: s̄ vi
dent abrogari p̄ p̄rariā p̄suetudinē que i
eis habet locū nō ita sint de p̄cepto dei: sic
est dies dñica r maiores illa. In cui? etiā
argumentū ecclia de dñicis dieb; r maiori
bus festis dūtaxat p̄ceptū dedit de audiē
da missa in p̄p̄ia ecclia: vt patet ex. de par
rochijs. c. vt dñicis. r specificat festa. de cō
se. di. j. c. si q̄s etiā. Q̄ aut quedā mīora fe
sta sunt abrogata: patet in aliqb; loc; vbi
duo vltima festa infra octa. pasche r p̄th.
tā venerūt q̄dammodo in dissuetudinē fe
riandi quo ad agriculturā: sic in aliqb; locis
nundine sep̄imānales tenent in fe
stis vigilijs nō habētibus que nō tenent
in alijs: que nimirū consuetudo simplices
excusat a tanto r si nō a toto: p̄sertim cū
p̄lati ecclesiariū tacendo cōsentire vident.
Q̄ si querit̄ quid de illis qui a dñis su
is operari cogūt in festis. Respōdet Huic.
r Rod. q; si hoc faciūt iusto metu inducī
vident posse ppter necessitatē excusari: q;
tñ debent dñis suis bladorū vecturā: r af
ferunt in diebus feriandis vt alijs diebus

Sermo vi

pprijs laboribus vacare possint libere nō
sūt excusabiles: nisi forte ad hoc arta neces
sitas eos cogat: nā nō tenent subditi dñis
suis obedire nisi in licitis r honestis.

Secūdū est lanificiū q̄d cōsistit in omni
genere vestimētorū: cui similit̄ nō licet in
stere feriatis dieb; nisi iusta necessitas req̄
rit: vt plerūq; p̄tingit in tinctura q; tractū
aliquē req̄rit r ordinatā expeditionē. Si
q̄s igit in timore dei p̄stitit p̄ posse sata
git oia disponere ad feriāda festa occurrē
te necessitatis articulo: si qñ licet raro die
bus feriatis occupat in illis: credo q; talis
excusat a mortali dūmodo se p̄p̄t s̄ nō sub
trahat a diuinis: r non fiat causa auaritie
q̄d in omnib; subintelligendū est. Similit̄
dicendū est de sartorib;: illi tñ q; p̄cipue cir
ca principalia festa tāto tpe talib; occupā
tur q; frequēter post mediā noctē vlt circa
auroz talib; occupatiōib; distēdunt et
eneruant: nequaquā excusari p̄nt a mortali
cū omnino sereddūt ineptos ad festa cele
branda. Tertū vero dicit̄ fabricatio q;
p̄sistit in omni materia ferrea: lignea: lapi
dea vlt metallica que similit̄ est phibita in
feriatis diebus exerceri: q; sunt mere sui
litatis r nō p̄tinētie necessitatis. Si tamē
qñq; dieb; illis occurrit causa ratiōabilis
necessitatis cessatē cupiditate r coopante
pietate: tūc licet in talib; aliqui festiuis die
bus occupari: dūmodo p̄p̄t hoc se q̄s non
subtrahat a diuinis: r ideo dicit̄ Alsten. post
Rod. q; barbarij vectores peregrinorū i su
is vehiculis aut sumētis: similit̄ r ferrato
res equorū in casu rationabili p̄nt excusa
ri: si p̄ncipalit̄ hoc faciūt p̄p̄t eorū necessi
tate: q̄bus hmoi opa impēdūt nec se s̄tra
hūt ppter hoc a diuinis p̄cipue a missarū
solennijs: q; si hoc p̄ncipalit̄ faciūt ppter
questū r improbā cupiditatē: tūc nō excu
santur a mortali: p̄sertim cū r sumētū in ve
teri lege quiescere p̄cipit. Similit̄ q; faciūt
sibi barbā radi vlt currib; vehi vlt etiā eq̄s
ferrari: sunt intātū inexcusabiles in q̄tum
causa ratiōalis ad h̄ eos vrgere dinoscitur
r si antea sup his nō potuerūt subcōmode
puidere. P̄terea credit Huic. glo. super
Ray. q; in festis liceat opari circa edifica
tiōē eccliaz paupculaz: r circa op̄ muni
stroz paup̄z q; nō habēt redditū sibi suffi
ciētē: ita tñ q; huiusmodi labor audita mis
sa post celebrationē diuinorū incipiat: nec
vsq; ad vltimā fatigationē insistat dūmo
do sola pietas sit in causa: s̄ ve mūdo ver

De decalogi.

genti in seniu: qz ia oia fere pstant in for /
nace auaritie coplacete hūani fauoris vel
alterius sinistre intētiōis. Deniqz scdm
Asteñ. vbi. s. post Roō. Quis clericis non
liceat scribere de quaterno l quaternū ali /
qd grāde diebus feriādis: licitū tñ ē lecti /
ones suas trāscribere qz sine scripturā nō
possent memorie cōmēdare: et in lectiōibus
qz audiūt libros corrigere: similē licz re /
ligiosos et alijs fmoēs et alia deuotionalia
colligere vñ scribere intuitu pfecti spūalis
in se vñ in alijs dūmodo nō minus insitāt
ita qz ppter hoc a diuīs se subtrahāt: et dū /
modo postmodū vēdendū pūc intētiōez
nō habeāt: qz tūc haberēt oculi ad lucruz
futurū qd ppter suilitatis est: et ex pdictis
multa pticularia silogizare possum. Se /
cūdo videndū est de his qz sunt cōtinue ne /
cessitatis: vt pote primo de nauigatiōe que
cōprehēdit omne opus mercatorū: de qz li /
cer ad singula respōdere nō possum: qdaz
tñ exēpli causa ad instructionē simplicituz
ad facili agnitōnē oīm etiā alioeum breui
stilo psequamur: qz de similibus fere sem /
per idē est iudiciū: nā b cōprehēdit omnia
mercata qz arte sūt pter esculēta et poculē /
ta: vñ qz talia nō sunt cōtinue necessitatis
ideo vēdere vñ emere talia dieb⁹ feriat⁹ nō
est licitū: vt pote calceos: caligas: corrigi /
as: calcepedia: sandalia: aliqz infinita lo /
calia: aurea: argenti: stanno: cupro: omi /
qz metallo cū omni suppellectili: cui⁹ vsus
est inf homies. Notandū tñ qz in istis di /
stinguunt⁹ duo genera mercatū: nā qdaz
iproprie dicunt⁹ mercatores vñ negotiato /
res qz scz ppria dūtaxat artificia vendunt
potius insitētes lucro artis pprie qz mer /
cantie: de quibus talis regula dari pōt qz
nullus eoz excusat a mortali dieb⁹ festiuis
artificia talia faciētes: vñ etiā p foribus ad
vendēdū exponēs ex psuetudine: et multo /
minus ad forū educēs cū in hoc apte relu /
cere videat⁹ ipsoa cupiditas: nisi tales ex /
cusaret necessitas: qz de solo cū familia sua
vicitās laboritio nō inueniēt copā vēdē /
di artē suā diebus ceteris: tūc enī si quan /
doqz in festis minoribus qz nō intātū obli /
gant vt dictū ē: cū timore dei sola euidenti
necessitate nō cupiditatē suā artē vēdēdaz
exponeret: vñ etiā nundinas aliqz eoz
requireret: credo qz excusaret a mortali:
dūmodo ppter hoc se nō subtraheret a di /
uinis: psertim a missa audienda: alē pcepti
tur extra de feriis. c. omnes: qz mercatū in

precepto

eis scz festis minime fiat. Preterea si talē
artē p foribus venditioni nō exponūt req⁹
siti tñ ab alijs scz peregrinis vñ villanis, vñ
etiā paupibus qz forte pecunias prius ha /
bere nō poterāt aut etiā alijs vicinis qz pri /
us ex incuria emere nō satagebāt cū dei ti /
more magis ex pietate qz ex cupiditate sa /
tisfaciāt: sobrie tñ credo qz excusant a mor /
tali: dūmodo tñ ppterea diuīa nō pmit /
tant in domo pñstētes et expectātes supue /
niētes: sicut aranea residēs in tela muscas
obseruat: cōsulendū tñ est qz ementes ad /
moneāt qz nō amplius veniāt diebus feri /
atis: psertim illos qz pñt necessitatē ratio /
nalē hoc faciūt: et multo magis excusant ex /
ratiōali necessitate nō cupiditate talia die /
bus illis emētes. In omnib⁹ enī hmoi in /
tuenda est rei necessitas: facti pietas: et in /
tētiōis puritas: que tria multa que sunt
p se illicita p accidēs licita imo meritoria
reddunt. Ad laudē dei.

De operib⁹ seruilibus qz sunt na /
uigatio: venatio: medicina: thea /
tra: et qñ festū incipit ac vtrū labo /
rare sit in pcepto: Sermo VII.

Emento vt diem

m. sabbati sanctifices Exo. xx. Jay
restat videre de secundo genere
mercatorū qz pprie negotiatores dicuntur.
de quib⁹ dicit Chrys. sup illō Mart. xxj.
Eijciebat e templo oēs emētes et vēdētes.
Quicūqz cōpat rē vt illā integrā et imuta /
tā dādo lucet: ille mercator est qz de tem /
plo eijcit. Quō tñ illa mercatio sit licita vñ
debit infra. Hoc tñ genus mercā diētm
ad violationē sabbati minus excusat qz p /
cedens ceteris parib⁹. Mirū cū pcedēs
nō nisi de pprio labore: sed istud etiā ple /
rūqz de alieno labore lucrū qrit. Hinc dicit
Tullius qz sordidū est eoz officiū qz emūt
a mercatoribus quod statim vēdant: nihil
enī pñciunt nisi quādamodū mentiant⁹.
Agricultura enī nil mel⁹: nil vber⁹: nil ī
homine libero dign⁹: et ideo nō min⁹ stri /
cte pceptū in isto genere negotiatiōis de /
bet accipi qz in prior: sed potius econtra.
In cuius argumentū dicit Roō. qz qui va /
dunt ad mercata vel mercata faciunt die /
bus dñicis vel festis: si hoc faciūt aliquā /
do pro sua necessitate nō ex cōsuetudinē vel
cupiditate non peccant mortaliter dūmo

do diuina non pretermittunt. Si vero di-
cant in pſuetudinē: aut ex improba cupidi-
tate lucrandi ſicut faciūt mercatores q̄ p-
pter frequentandas nundinas aut merca-
ta vix aut nunq̄ eccliam intrant tunc pec-
cant mortaliter: vel etiā ſi eſſent mercata p-
bibita a prelatis loci illius. Preterea eorū
que mercant quedam ſunt vitia. ſ. ad ali-
quem vſum licitū & honeſtū: quedā vana
& diuerſa clenodia quorū vſus eſt vanitas
quedā nociua vñ q̄rū ad corporalia vñ etiā
q̄rū ad ſpiritualia nocumenta vñ diuerſa
inſtrumenta ludorū & oblectamēta ſenſunz
vt alees: pile: ludi ſcachorum olfactoria cer-
ta & ſimilia: & ſm̄ hūc triplicē gradū aggra-
uatur etiā peccatū in violatione ſabbati.
Deniq̄ ppter ea que dicta ſunt ponēda vi-
detur cōcluſio generalis: q̄ quicūq̄ emit
in die feſto eo pacto q̄ carius vendat: intē-
dens exercere negotia mortaliter peccat:
cū in hoc reluceat manifeſte cauſa emptio-
nis rei illius cupiditatē eſſe: q̄ ſi non emat
eo pacto nō eſt facile precipitare ſentētiā.
Similit̄ etiā q̄cūq̄ emit etiā ſerialib⁹ die-
bus ea intētiōe q̄ carius vēdat etiā dieb⁹
ſolētijs vñ ſaltē verſimilit̄ credit q̄ cogetur
iterū vendere dieb⁹ ſerialib⁹ nō excuſat a
mortalī ſi poſtmodū quaſi coactus diebus
prohibitis itēz vendit: q̄ ſeipm̄ voluntarie
obtulit ad illā coactionēz auaritia victus.
Terūtamē de eſculētis & poculētis poſtea
dicā: nec etiā excuſant a mortalī ſi merca-
ta in vehiculis aut iumentis de loco ad lo-
cū tranſtulerūt in feſtis: ſi cōmode poterūt
facere in alijs: maxime ſi ppter hoc subtra-
hant ſe a diuinis: vnde ceteri paribus p-
mū genus mercatorū difficili⁹ cadit in mor-
tale q̄ ſcōm genus & etiā facili⁹ excuſat.
Deniq̄ curſores & viatores ſi mittūt a do-
minis ſuis vñ mercatoribus q̄bus ex cōdi-
tione vñ pacto ſunt tenent: ſicut ſerui em-
ticij vñ cōducticij ſine hoc faciūt p pecunia
ſine nō. Aſteſi. poſt Rod. nō audet eos cō-
demnare p̄cipue ſi miſſi audierint: cū ſcōz
legē cōceſſum fuit ire in ſabbato: licet non
vltra mille paſſus: qd̄ iter ſabbati dicitur.
Act. j. Si tñ in nullo erant eis ligati: nec
alijs tēporib⁹ ſunt conſueti: nec ſubest in
eis mouēs cauſā pietatis vñ neceſſitatis: ſ
tñ cupiditatis nō excuſant a mortalī: ma-
xime ſi ſe ſubtrahūt prop̄ boca diuinis.
In nauigantib⁹ autē maior inuenit̄ excu-
ſationis occaſio ppter incertitudinē ven-
ti & tēpeſtatū: ac etiā ppter minore laborem

vt cōmuniter: multa tamē in illis ſunt ob-
ſeruanda tanq̄ illicita que non cauētur ni-
ſi ab hijs qui verū dei timorem habent.

Tertio principaliter videndū eſt de ve-
natione que cōprehendit omne genus pi-
ſtorū & cocorū & omnē artē preparandi ci-
baria: de qua venatione primo datur talis
regula generalis: q̄ quīs non licet in ſe-
ſtis tenere mercatū publicū rerū venaliūz
ſaltem eorū que nō pertinet ad neceſſitatē
diei. Mercata tamē que ſiūt de victualib⁹
ad neceſſitatē diei p̄tinētibus: ſic q̄ vñ ſi
ne illis nō pōt cōmode tranſigi nō vident̄
facile dieb⁹ illis debere prohiberi: dūmō tñ
ppter h̄ nō ſe ſubtrahūt a diuinis horis de-
minatis ab ecclia ſm̄ pſuetudinēz loci: eo
q̄ ibidez excuſet neceſſitas: p̄ſertim in his
victualib⁹ que cito corrumpunt: ſicut car-
nes: piſces & ſimilia: nō enī ſic excuſat ne-
ceſſitas in his victualibus que diu perfe-
uerant: vt omnes fructus: caſeus: butyrū:
oua & ſimilia. Pro quo ſciendū q̄ quorū
officiū p̄prie eſt vēdere carnes: ſi q̄rum in
eis eſt magis optaret vēdere in vigilijs q̄
feſtis: ſi obſtāt p̄traria pſuetudine cogū-
tur vendere in feſtis faciētes hoc cū diſpo-
ſcentia & dei timore: ac tali tpe q̄ ppter hoc
ſe nō ſubtrahūt a diuinis: p̄ſertim ab offi-
cio ſumme miſſe: credo tales excuſari poſ-
ſe a mortalī: dūmō reddūt ſufficiēt nō ha-
beāt: vñ cū familia ſua ſm̄ ſtatū ſuū viuāt
aſs ſec⁹: q̄ & h̄ p̄tinere videt̄ ad notā aua-
ritie. Et ſimilit̄ dicēdū videt̄ de vēditione
piſciū. Illi tñ q̄ tāq̄ aucupes reſidēt in ma-
cello: vñ mulieres pſuetudinarie reſidētes i
foro ad vendēdū multimoda genera autū
ac paz vñ nihil curātes de diuino officio ſ
totalit̄ imerſi tā ipſo lucro: nequaq̄ ex-
cuſat a mortalī pctō. Similit̄ eos q̄ victua-
lia diu perfeuerantia ſine corruptiōe pre fo-
rib⁹ vñ in foro diebus ſerialib⁹ ponere p-
ſumunt ad oſtentationem venditionis: a
mortalī peccato excuſare non audeo: ſi ex
cōſuetudine faciūt: q̄ tanta ſatis tēpeſtiue
cōparare poſſunt: ac pillā oſtērationē cete-
ris chriſtianis lapidez oſſenſionis & petrā
ſcandali ponūt: vñ ad detrahendū vñ ad
imitandū vel ad emendū: vt patet in fru-
ctibus diuerſi generis: & ſic ditant̄ pecca-
tis nō ſolū p̄p̄ijs ſed etiā alienis: ſ ve ho-
minē p̄ quē ſcādālū vñt. Deinde venia-
mus ad officia tabernariorum: cocorūz et
piſtorū q̄ ſunt officia quidez licita ſed peri-
culosa ppter diuerſas proxias occaſiones

De decalogi

precepto

peccatorum: utpote gula: ebrietatis excessus laboris respectu sabbati improbi lucri et auaritie: nam quid aliud taberna quam ipsoz demonum ecclesia ubi parrochiani frequenter conueniunt et deo ventri festum celebrant: quorum plebanus est tabernarius: maxime quod dicitur Eccl. xxvj. Due species difficiles et piculose apparuunt mihi: difficile exiit negotians a negligentia sua: et non iustificabitur caupo a peccatis labioz. Quod si quis excusationem in peccatis: rursus ibidem sapiens subdedit propter inopia inquit multi delinunt: et qui dicit locupletari auerit oculum suum. scilicet a consideratione summi boni et veri per quam retrahit a peccatis: unde licet hospicia propter peregrinos et aduersitates licita reddant: tamen ex consuetudine receptare aduersum malignantium intraneos: mane meridie: vespere: media nocte ad ieiunandum: peierandum: blasphemandum: taxillandum: quod aliud dicitur xxi. qui tales tabernacula esse synagogam sabbane ubi minima cura de ecclesia: de diuino officio: de fratribus et hec omnia caupones sustinent male dicitur quibus gratia. Sic cocoz officia licita quod sunt in se dummodo propterea non omittant diuina: et caritas operis qualitasque intentionis proprie fuerit debite modificata: sed ubi possumus discernere cum omnia possint in fornace detestabilis auaritie: et propter inhiere lucris: curis: distractionibus: ita quod ad sabbati sanctificationem penitus sereddunt inhabiles: merito verentes illud. Exo. xxxj. quicumque polluerit sabbatum. glo. turbando detestabilem aie morte morietur. scilicet corporis et anime: multo igitur magis licitum est coquere per cura domestica quam per improbo lucro totum diem expendere in ciborum decoctione et venditione: quod labor ille qui diebus feriatis gratia quibus sit turbas anime detestabile et sensus libertate causat mortale peccatum: quod si omnino fuisse et contra intentionem legislatoris: Sic denique piscorum officia licita quod de improbant dummodo moderate fuerint exercitata. Insinere tamen diebus feriatis absque euidenti necessitate dictate auaritia sic contingere solet in festis pasche et penthecostes: ut pane recedente gulo et alliciatur: non potest a mortali facillime excusari: magis tamen excedunt in violatione sabbati pisces coquere pastillos ex farina et carnibus vel piscibus et lagana: similiaque luxurie oblectamenta: quibus in generali talis regula dari potest: quod si illud est proprium eorum officium: et tunc ab aliquibus conueniunt parare volentibus: sic contingit in nuptiis et tuberniis et similibus requisiti fuerint illa facere diebus feriatis: tunc credo quod excusantur dummodo tamen diuina

na (prosertim missa) audiant: et in occulto illa preparent: ne preterites vel sancta dalgizet vel ad similia affectada alliciatur: dummodo etiam faciant intentione debite circumstantionata. Qui vero non requisiti talia faciunt per foribus tanquam aucupes residetes et preparates: ut sic ad emendum alliciatur preterites non excusant a mortali cum illud faciunt euidenter ex auaritia. Ceterum victualia adducentes vel merces ad loca remota sic vina et alia secundum Altesii. post Rod. excusatur a violatione sabbati cum sine graui incommodo non possit vacare in festis abeundo et quadrigando: similiter qui mittit equos vel vehicula vel suos ad afferenda quodam necessaria in die festo sine quibus non possent ipsum festum commode transigere: nec ante super his habendis commode poterat sibi puidere. Deinde Rod. et Altesii. dicunt de molendinis ad ventum et aquam: cum officium eorum expleri possit si ne magna opera hominum: ideo creditur esse suanda consuetudinem regionis non prohibita a prelati. circa feriacionem a talibus in festis feriatis: quod maxime verum est de molendinis ad ventum propter omnimodam incertitudinem: non tamen sic generaliter concedendum est de molendinis ad aquam nisi in euidenti necessitate talis aqua retineri non possit: et ergo quam verisimiliter credunt non esse necessarium tunc obligant magis ad feriandum: subintelligit et quod ob hoc se non subtrahat a diuinis: prosertim ab audienda missa. Molendina tamen qui trahunt per iumenta secundum eosdem omnino deferere debent: tamen prope maiorem operam qui requiritur: tamen propter certitudinem laboris et usus molendi die sequenti: tamen quod secundum legem non solum homines sed et iumenta sabbato sunt vacare iussa: ut patet in themate. Si tamen si euidenter necessitas requireret tunc licitum esset eis uti. Et nota generaliter quod necessitas victualium vel capiendorum vel piscium vel coquendorum vel segetum vel etiam preparationum: ut ciborum: cum rationalis fuerit et rationabiliter pertrahi non poterit in alterum diem sine euidenter damno vel incommodo in re vel in iusto timore laboris excusatur in diebus feriatis: exple gratia: dicat extra de feriis. c. licet tam veteris quam noui testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputauit et tamen cum quod alios dies maiestari altissimi deputatos necnon natalia sanctorum martyrum ecclesia decreuerit obseruanda: et in his ab omni opere feruili cessandum. Sequitur. Indulgemus tamen ut liceat parrochianis vestris diebus officiis et alijs festis preceptis in maioribus anni solennitatibus: si alle-

ciater
gruen
priu
perib
intel
fir in
mofyn
ad oec
qi qual
princip
fistm
et fista
tudic
dumo
lucro
mofyn
ribus
obferu
ditate
Demi
candua
pnitola
canda
tur in
tur pp
talibus
fistm
a solenn
cula va
cari de
pus diu
ad imp
cusatur
tatioe n
tanda
ipsum
omne o
et ideo
sciend
phider
vt homo
catur ibi
ces. Illa
diuino
no feru
tis. Opu
tuo no
tratu
vt vacet
Andeo
mo in
D. arb.
sabbat
sabbato

cia terre se inclinauerint: eoꝛ captendi in /
gruente necessitate intēdere: ita qꝛ post ca /
pturā ecclesijs circūpositis ⁊ christi pau /
peribus ꝑgruā faciāt portionē: ⁊ hoc idē
intelligi debet de omni ope lucratino quod
fit in sabbato ex rationali causa: vt sic i ele /
mosynis fiat debita recōpensa saltē qꝛum
ad decimā partē lucrī: vt dicit glo. ibidem
qꝛ quasi decime ꝑdiales cēsent. Tertio
principaliter vidēdū est de medicina qꝛ cō /
sistit in arte cōficiēdi pigmenta ⁊ sirupos
⁊ silia: ⁊ in his etiā rationabilis necessitas
iudicio boni ⁊ discreti viri semp excusat:
vūmodo diuina nō ꝑremitat: ⁊ etiam de
lucro diez feriatꝛ christo cōtribuat in ele /
mosynis corporalibꝫ dandis: vñ in paupe /
ribus gratis subueniēdū: tñ hoc sollicitꝫ
obseruēt ne ꝑpāā ꝑscientiā improba cupi /
ditate vel sinistra intentione cōmaculent.
Deniqꝫ vidēdū est de his qꝫ sūt mere io /
cunditatis sicut theatra nō periculosa vel
pnitiosa corpōri vñ anime vñ sensui: sñ tñ io /
cunda ⁊ recreatiua: tales ludi nec ꝑcedū /
tur in sabbatis nec ꝑhibent: sñ tñ ꝑmittū /
tur ꝑpter pnitātē ⁊ fragilitatē humanaz:
talibus tñ insisteret tpe diuinoꝛ nō excu /
sant a mortali: quia dicit de ꝑse. di. j. qꝫ die
solenni ꝑtermisso cōuentu ecclie ad specta /
cula vadit ex cōmunitate: nec enī qꝫ excōi /
cari debet nisi ꝑ mortali. Similitꝫ extra tē /
pus diuinoꝛ in festis hmoi ludos exercēs
ad improbā cupiditatē vñ auariciā nō ex /
cusatur a mortali: sñ tñ hoc facit tñ ꝑ sustē /
tatiōe nature: ⁊ hoc moderate nō est ꝑcipt /
tanda sentētia. Tertia deniqꝫ finitus est
ipsius dei: ⁊ fm hoc opus fūile dici potest
omne opus latrīe qꝫ soli deo exhibēdū ē:
⁊ ideo ab alijs opibus cessādū. ꝑpro quo
sciendū qꝫ in obseruātia sabbati duo sunt
ꝑsiderāda: quorū vnū est sicut finis: ⁊ b̄ ē
vt homo vacet rebus diuinis: qꝫ signifi /
catur ibi: Memēto vt diē sabbati sanctifi /
ces. Illa em̄ in lege sanctificari dicuntꝫ que
diuino cultu mancipātur. Alterꝫ est cessa /
tio seruiliū scz peccati ⁊ corporalis seruitu /
tis. Opus tñ latrīe qꝫ ꝑtinet ad dei serui /
tiū nō ꝑhibet in diē sabbati: qꝫ hoc essz cō /
trariū fini obseruatiōis ipsius sabbati qꝫ ē
vt vacet opibꝫ ad dei seruitutē ꝑnētibꝫ:
Unde dñs Job. vii. circūcisionē accipit ho /
mo in sabbato vt nō soluatꝫ lex moysi: et
Matth. xij. Sabbatis sacerdotes i templo
sabbatū violant. i. corporaliter operantur in
sabbato ⁊ sunt sine crimine: sic etiā sacer /

dotes in sabbato circūferētes archam dñi
nō trāsgrediebant ꝑceptū dei. Sic in lege
gratie nullius actus spiritualis exercitiū:
est ꝑtrariū obseruantie sabbati: puta si qꝫ
docet xbo vñ scripto: Tñ Numeri. xxvij.
dicit glo. qꝫ fabi ⁊ hmoi artifices ociantur
in diē sabbati. lector autē diuine legis vel
doctor ab opere suo nō desistit nec tñ ꝑra /
minat sabbatū: qꝫ sabbatis debēt homines
vacare ꝑsalmis hymnis ⁊ canticis spūali /
bus: vt de ꝑse. di. iij. c. ieiunia. vbi sequitꝫ.
Die autē dñica nihil aliud agendū est nisi
deo vacandū: nulla operatio in illa sancta
die agatꝫ nisi tñ in hymnis ⁊ ꝑsalmis ⁊ cā /
ticis spūalibus dies illa trāfigat: Similitꝫ
insistendū est ꝑdicationi ⁊ auditōni verbī
dei ⁊ virtutibus ⁊ regulari discipline reli /
giosꝫ obfuantie magis qꝫ alijs diebus:
ad que melius exequenda ꝑhibentꝫ artes
mechanice secularia negotia ⁊ placita cere /
ragꝫ talē vacationē ⁊ sanctificationē ꝑedi /
entia: vt extra de feriis. c. oēs. ⁊ de cōse. vi.
ij. c. rogatiōes. vbi etiā dicit qꝫ tribꝫ diebꝫ
rogatiōū fui ⁊ ancille debent ab ope re /
laxari: quo magis vniuersa plebs ꝑueni /
ret ad exorandū dñm. Hic queri pōt qꝫ
dies solennis regularitꝫ incipit vñ desinit.
Ad hoc rñdet Hein. boꝛē: extra de offi. iu /
di. delegati. in. c. ꝑsultur: ⁊ extra de feriis.
in. c. qm̄. qꝫ quo ad celebratiōes diuinoꝛ
incipit diē de vespere i vespere: vt extra
de feriis. c. j. ⁊ hoc quo ad clericos: verūta /
mē quo ad laicos vñ quo ad feriandū inci /
pit a vespere in vespere. i. sero. Initiū tñ ⁊
finis festoꝛ ꝑsiderari debet fm qualitateꝫ
eoꝛ ⁊ diuersaz ꝑsuetudines regionū: ⁊ si /
cut exigit magnitudo festoꝛ celebrari sic
videtur ea prius debere incipere ⁊ tardius
terminare: vt lucide patz extra de feriis. c.
qm̄. Ex his potest elici qꝫ festa cōmunia ad
tardius incipiūt qñ de sero cōlter solēt des /
istere a labore: sed ꝑcipua festa qꝫ enumerā /
tur de cōse. di. j. c. si qꝫ extra parrochias.
debent prius incipi: qꝫ ad illa requiritꝫ ma /
ior reuerētia ⁊ ꝑparatio: qꝫ ergo in fraudes
diei festi in eoꝛ vigilijs suis artibꝫ ⁊ labo /
ribus insistent: solito tardius ꝑtendētes
longiorē qetē diei sequētis: nō excusantꝫ a
violatiōe festi cū maior deberet eē sollicitu /
do suis tēpōribus de bonis anime qꝫ cor /
poris. ꝑterea quo ad iudicia dies inci /
pit de mane ⁊ desinit in vespere: ⁊ sic de lu /
ca in lucē: vt patz in aut. de iud. qꝫ sedebāt.
colla. vi. quo ad cōtractus vero fm leges

De decalogi

tunc a media nocte in mediā noctē: fm Jo han. an. 7. Hoff. in. c. 7. fuluit. 7. ff. de ferijs. L. more romano. Unde si iurauit dare decem in dñica nō ero plurius si dederō ante me / diā noctē sequentē. Deniq; quo ad ieiunium tunc incipit post cenā diei pcedentis 7 desinit in mane diei sequentis: vt patet de ple. di. liij. de esu carnū: 7 idē est i simili⁹ obseruandū fm Host. in summa de ferijs.

Hic in fine queri pōt vtz alijs dieb⁹ laborare sit in pcepto sicut requiescere in septimo: pferim cu3 dicis in pmo themate: sex diebus operaberis. Ad hoc rñdet Asten. li. j. ti. xxiij. q. triplex est labor. Primus est debitus qui duplex est. Unus excludens ocium anime: 7 ad illū tenent omnes: sic cui tare tenent peccatorū occasionē: nā omnis homo tenet se exercere in aliquo vtili ratione cuius excludat a se tēptatiōis igres / sum: fm illud Eccl. xxiiij. Mitte illum in operationē ne vacet: multā em malitiā docuit ociositas. Alius est introducēs fructū 7 ille est triplex: Unus est platorū de cura subditōz: de quo. j. Thymo. v. Qui bene psumt p sbyteri duplici honore digni habentur: maxime q laborāt i verbo 7 doctrina: 7 ad hunc obligant plati 7 ecclesie ministri 7 seminatores verbi dei: Ande apus i. Cor. liij. Ego plātani appollo rigauit 7 c. Sequitur. Unus qsq; mercedē accipiet fm suū laborē. Alius actiuoz q laborāt vt habeant vnde viuāt 7 alijs tribuāt. Eph. iij. Magis aut laboret vnusq; opando manibus suis qd bonū est vt habeat vnde tribuat necessitatē patienti: 7 ad hunc tenet fortis capere ne cogāt viuere ociose de bonis que debent alijs. Tertius est cōtēplatiuoz in qbus 7 si qescit mēs a strepitu mūdi: tñ inuigilat sollicitudo deo placēdi 7 alijs gratiā impetrādi: iuxta illud cant. liij. Ego dormio 7 cor meū vigilat: naz in dormitione qes est: in vigilia labor: 7 ad hūc laborē tenent cōtēplatiui si nolūt inueniri ingrati. De primis igit 7 tertijs laboribus dicis Saplen. liij. Bonoz labor gloriofus est fructus: 7 illis laboribus insistentes de elemosynis viuere possunt: qz p illis a qb⁹ accipiūt vtiliter laborāt. Secundus labor ē cessus: scz ppter necessitatē 7 humanam fragilitatē: 7 est labor cordis circa occupationē tēporaliū: de quo Eccl. j. Cognoui q in eis esset labor 7 afflictio spūs. Et itez hanc occupationē pessimā dedit deus filiis hominū vt occuparent in ea: 7 est pena

precepto

peccati originalis. Tertius labor est pbitus qui est curiositatis 7 cupiditatis: q potissime spirituale extinguit quietē in deo: de quo dicis Iliere. ix. Et iniq; agerēt laborauerunt. Sed vt dicis Esa. lix. Telas araneæ texuerunt. Sequit. Tele eoz nō erūt i vestimentū neq; operiet operib⁹ suis opera eoz inutilia: 7 opus iniquitatis in manibus eoz. Qd a nob auertat iesus chris⁹.

De virtute prudentie que pōit vim rationalē in quietē ad faciendū sabbatū delicatū: 7 de partib⁹ eius:

Sermo VIII

Emento vt diem

m sabbati sanctifices Exo. xx. Tertio modo pceptū istud exponit memento 7 c. id est vt illa die purissime cōtemplatio nī 7 pfecte quieti mentis intendas ab omnibus peregrinis occupationibus te abstrahendo 7 diuinis amplexibus amorosum effluxum iugiter inherendo. Ad quod vtiq; pficiendū necesse est vt homo inferior debite disponat 7 ipi rationis dictamini pfecte subijciat: vt sic ad originalē iusticiā qd ammodo reducat: nam deus hominē fecit rectus: ab initio nobilitans illū nō solū sua imagine s etia simili tudine: 7 vt illa ps hominis que superior est libere tenderet in deū subiecte sibi fuerunt ptes inferiores sensualitatis vt nihil in eis accidere posset qd mentē a cōtēplatione diuinorū impediret: sed per peccatū homo cecidit a tali rectitudine: ideo ad omnia inferiora curnatus est: oportet igit ad exhibendū dñō sabbatū delicatū qz ps illa denuo reformet 7 supiori pti debite subijciatur: vt hoc medio ad mentis quietē homo queat puenire. Inferior autē ps hominis maxime reformatur 7 quietatur: ac etia subijcitur pti superiori p virtutes cardinales: naz sicut virtutes theologicales habēt rectificare pte anime superiorē in q consistit imago trinitatis: qz imago creatoris cōsistit in trinitate psonarū 7 vnitate essentie: 7 imago recreationis pssistit in trinitate habitū cū vnitate gratie per quos tres habitus virtutū anima fertur in sum mā trinitatē fm tria appropriata trib⁹ psonis ita qz fides dirigat in sumē vix credēdo 7 assentiēdo: spes in sumē ardū in nitendo 7 expectādo charitas in sumē ho

nū desiderando et amando: scilicet virtutes
theologice mouet in finē q̄ est deus. Sic et
am virtutes cardinales mouet ad ea q̄ sunt:
ad finē et per eas animā rectificat in suis virtutibus
nam prudentia rectificat rōnālē in eligēdis et
p̄cauēdis: fortitudo irascibilē in tolerādis
et p̄ferēdis molestijs: temperantia concupiscibilē
in vītēdis. s. in cohercēdis a delectatiōib⁹
p̄auis. Iusticia vero rectificat oēs vires
put nomē iusticie cōp̄bēdit: nō solū iusticiā
am speciale q̄ est in cōmutabilib⁹ vlt̄ distri-
butiōib⁹: s̄ et legalē q̄ est oīs x̄tus. put act⁹
eius ad p̄mū ordinat⁹: et iusticiā genera-
lē q̄ est oīs x̄tus. put act⁹ eius p̄ter ad de-
bitū obediētie p̄ceptoꝝ. Et iste q̄tuor vir-
tutes diuersis nomib⁹ appellant⁹: dicunt⁹
enī cardinales: q̄ sicut octiū virtutū in car-
dine: sic in his tota querelatio moralis vte
q̄ tota est circa passiōes hominis x̄tus: et igitur
tur vocant⁹ et politice vlt̄ ciuiles: q̄ polli-
unt siue ornāt hominē in vita ciuili: dicun-
tur etiā humane: q̄ humano studio acq̄rū-
tur nō diuinit⁹ infūdunt sic theologice: di-
cunt⁹ et p̄suetudinales: q̄ nō ex vno actu s̄
ex p̄suetudine inascunt⁹: vocant⁹ et corpora-
les: q̄ mores hominū informāt: vocant⁹ et
virtutes p̄ncipales: q̄ p̄ncipalit̄ et essentia-
lit̄ faciūt ad felicitatē ciuillē: vocant⁹ etiā
generales: q̄ includūt in se virtutes alias q̄
vocant⁹ ab aliq̄b⁹ virtutes adiacētes: ab alijs
comites p̄ncipaliū virtutū: ab alijs aut p̄-
tes virtutū vt postea videbit⁹. De his aut q̄-
tuor virtutib⁹ d̄ Sap. viij. Sobrietatē enī
i. temperantiā et sapientiā docet et iusticiā et x̄tu-
tē. i. fortitudinē q̄b⁹ vtili⁹ nihil ēī vita ho-
minib⁹. Preterea virtutes iste grad⁹ hnt p̄se-
ctiōis s̄m q̄s alie eas possidēt incipiētes i
q̄b⁹ regūt vitā q̄ ad opa exteriora: put pu-
gnāt p̄ vitā et sic vocāt virtutes politice:
et alie eas hnt p̄ficiētes s̄m q̄ iā sunt in vi-
ctoria virtuoꝝ et p̄sistūt p̄m intra p̄m ex-
tra: et sic vocāt purgatorie: et alie possidēt
eas p̄fecti s̄m q̄ iā delectis virtutib⁹ hō desit
ita q̄ raro insurgūt et p̄m mor⁹: et sic vocā-
tur virtutes purgati animi: alie deniq̄ p̄si-
stūt in mēte diuina et sic vocant⁹ virtutes exē-
plares: q̄ sic rex oīm exēplar est de⁹ sic et
idec virtutū q̄ in deo p̄sistūt. Ceterū he q̄tuor
virtutes put sunt politice ordināt hōes
in opatiōib⁹ q̄ ad p̄mū: put x̄o sūt pur-
gatorie ordināt eū q̄ ad seipm: put aut sūt
purgati animi ordināt eū q̄ ad deū: q̄ virtutes
exēplares q̄ in solo deo sūt p̄ficiūt s̄m
malus et min⁹ put opantes in fide et chari-

tate opa lucis eas p̄fecti⁹ vlt̄ min⁹ p̄fecte p̄-
ficiūt. Ad maiore aut enidētā hāz vir-
tutū in speciali sciēdum est q̄ prudentia s̄m
Macrobiū. put est x̄tus politice: ē ad ra-
tiōis normā q̄ cogitat queq̄ agit vniuersa
diriger: ac nihil p̄ter rectū velle vlt̄ facere:
s̄ put est p̄tus purgatoria s̄m eundē ē mū-
dū et oīa q̄ in mūdo sūt diuinoꝝ p̄tēplatiōe
despicere: et oīm anime cognitiōē in sola
diuina erigere: put at est x̄p⁹ purgati ani-
mi s̄m eundē est sola diuina cognoscere et ea-
tanq̄ nihil sit aliū itueri: deniq̄ put ē vir-
tus exēplaris s̄m eundē ē ipa mēs diuina cui
oīa nuda sūt et apta. S̄ h̄ potissime p̄se-
dū ē de prudentia put est x̄tus politice et
h̄z regere ceteras virtutes in actionib⁹ suis
s̄m oēs p̄tes p̄bie moralē q̄ ē Ethica: q̄ scili-
cet mores instruit q̄ ad seipm et mōastica vlt̄
p̄conomica q̄ familiā disponit: ac politice
q̄. s. vires et regna dispōit et regit. Prete-
rea adhuc triplex prudentia distingui pōt.
Prima ē cordis q̄ p̄sistit in cognitiōe p̄e-
ritōꝝ: dispositiōe p̄sentis: et p̄sitiōe futuro-
rū. iuxta illd̄ i. cāri. Deut. Et inā sapient. i.
p̄terita: et intelligēt. i. p̄fētia: ac nouissima
p̄uiderēt. Secda ē oris q̄. s. p̄sistit in mode-
ratiōe x̄boꝝ. iux illd̄ p̄uer. x. Qui mode-
rat labia sua prudentissim⁹ ē. et p̄uer. xxi.
Totū sp̄m suū p̄fert stult⁹: sapiēs at vlt̄
fer et refuat in postey. Tertia ē opis vt ait
Tull⁹: h̄ p̄sistit in fuga mali et electiōe bo-
ni. iuxta illd̄. Declina a malo et fac bonū: et
de illa p̄ncipalit̄ ad p̄hs tractādū ē. Mā li-
cet Amb. j. de officijs: nomē prudentie large
sumit p̄ q̄libet cognitiōe hūana tā specula-
tiua q̄ practica: cū dicit q̄ prudentia in ve-
ri inuestigatiōe x̄las et sciētie plenioris in-
fudit cupiditatē: itē p̄hs prudentia strict⁹
sumēs dicit in vj. Ethic. q̄ prudentia ē recta
rō agibilis: et h̄ ptinet ad rōnē practica p̄-
p̄rie ita q̄ ad prudentiā ptinet nō solū p̄side-
ratio rōnis s̄ et applicatio ad op⁹ q̄ ē finis
practice rōnis: vnde s̄m Tho. scda. 2. q̄.
xlviij. tres sunt actus ipius prudentie. Pri-
mus est p̄siliari q̄d ptinet ad inuentiōes: q̄
p̄siliari ē q̄rere et h̄n inuēire: vñ prudentē h̄n
p̄siliari s̄m p̄m in vj. Ethic. p̄siliū at ē de
his q̄ sūt p̄ nos agēda p̄p̄ finē. Secundus
act⁹ ē iudicare de inuēit̄ eligere q̄ electio p̄
suppōit p̄siliū ē em appetit⁹ p̄cōsiliari: vt d̄
in. iij. Eth. Tertius act⁹ est p̄cipere: q̄ sc̄ act⁹
consistit in appellatiōe consiliatorum et
iudicatorum ad operandum: et quia iste
actus est p̄p̄inquoꝝ finit ratiōis practice et

Prudentia

Triplex
PrudentiaPrudentia
p̄p̄ finē
p̄p̄ finē

De decalogi

precepto

ideo etiā est pncipal act⁹ ratiōis p^ractice et
 B p^rsequēs ipsius p^rudētie. Hic queri po
 test virū igit^r in peccatorib⁹ esse pōt p^rudē
 tia: p^rsertim cū dicit dñs Luc. xvi. filij hu
 lus seculi p^rudēiores sunt filiis lucis i ge
 neratiōe sua: sicut videm⁹ q^d multi pecca
 tores vident^r esse melioris consilij q^d iusti.
 Ad hoc rñder sanct⁹ Tho. vii. s. q^d p^ru
 dentia tripliciter dicit^r. Est em̄ quedā p^rudē
 tia falsa v^l p^r similitudinē dicta. Cū em̄ p^ru
 dens sit q^d bene disponit ea q^d agenda sunt
 p^rpter aliquē finē bonū: ille q^d p^rpter malū
 finē aliqua disponit illi finī p^rgruētia: fal
 sam habet p^rudentiā inq^rtu illud q^d acci
 pit p^r fine nō est vere bonū s^{ed} fm̄ similitudi
 nē: sicut aliq^d dicit^r bonus latro: hoc enī
 modo pōt fm̄ similitudinē dici p^rudēs la
 tro: qui p^rueniētes vias adinuēit ad latro
 cinandū: et hmoi est p^rudētia de qua dicit^r
 ad Ro. vii. p^rudentia carnis mors est q^d
 scz finē vltimū p^rstituit in delectatiōe car
 nis: et talis p^rudētia sol⁹ peccatorib⁹ inest.
 Alia vero p^rudentia dicit^r quidē vera: q^d
 adinuēit vias comodas ad finē vere bo
 nū s^{ed} est imperfecta duplici ratiōe. Uno mo
 do q^d bonū illud q^d accipit p^r fine non est
 cōmunis finis totius humane vite sed ali
 cuius specialis negocij: puta cū quis adi
 uenit vias accomodas ad nauigandū v^l
 ad negociandū: dicit^r p^rudens negociator
 v^l nauigator: et illa p^rudētia cōmunis ē bo
 nis et malis. Alio modo q^d deficit in actu
 p^rincipali p^rudentie: puta cū quis bene cō
 siliat^r et recte iudicat etiā de his q^d p^rtinent
 ad totā vitā s^{ed} nō efficacit^r p^rcipit: et illa p^ru
 dentia solū inest malis: et sic peccatores pos
 sunt quidē esse bene p^rsiliati ad aliquem
 finē malū: v^l ad aliq^d p^rticulare bonū: sed
 ad finē bonū totius vite nō sunt bene cōsi
 liati p^rfecte: q^d p^rsiliū p^rfecte nō perducūt
 ad effectū. Tertia deniq^{ue} p^rudētia vera est
 et p^rfecta que scz ad bonū finē toti⁹ vitę re
 t^re cōsiliat^r: iudicat et p^rcipit: et hec sola di
 citur p^rudentia simpliciter: q^d sicut in pec
 catoribus esse nō potest: sic nec iustis deef
 se potest: licet sint simplices aut iuvenes:
 nā illi qui consilio alieno idigent regi: sal
 tem in hoc sibi p^rpsolulere sciūt nisi grati
 am habēt q^d alioz consilia requirāt et bo
 na consilia a malis discernāt: vnde omni
 bus gratiā habentib⁹ industria daf^r suffi
 ciens ad ea que sunt de necessitate salutis:
 vtpote quos vinctio docet de omnibus: vt
 dicit^r prima Jo. ij. Hinc etiā macrobi⁹ fm̄

sententiā Platonis v^l platini docilitatē po
 nit inter ptes p^rudētie. Cuius ratio est: q^d
 p^rudētia cōsistit circa p^ricularia opabilia
 in q^dbus cū sint quasi infinite diuersitates
 nō possūt ab vno homīe sufficient^r oīa cō
 siderari nec p^r modicū tps s^{ed} p^r tps diutur
 nitatē: et ideo in his maxie q^d p^rtinēt ad p^ru
 dentiā homo indiget erudiri ab alio. et p^rci
 pue a senib⁹ q^d sanum intellectū circa fines
 operabiliū adepti sunt: vnde dicit^r p^ruerb.
 ij. Hec imitatis p^rudētie tue: et Eccl. vi. In
 multitudine p^rsbyteroz .i. senioz p^rudēt
 um stas: et sapiētia illoz coniungere. Et licet
 docilitas sicut et alia q^d ad p^rudentiā p^rtinēt
 est a natura fm̄ aptitudinē: q^dbus scz natu
 ralibus nec laudamur nec vituperamur:
 tñ ad eius cōsummationē plurimum valet
 hūanū studiū dū scz homo sollicite frequ
 ter et referent^r applicat anmū suū documē
 tis maiorū nō negligēs ea p^rpter igneas:
 nec cōtēnes p^rpter supbiā: q^d nullus in his
 q^d subsūt p^rudētie q^duēq^{ue} capax fuerit si
 bīpsi sufficit q^dtu ad oīa. Preterea sciē
 dū est q^d quedā sunt ptes potētiales hui⁹
 virtutis que dicunt^r virtutes adiūcte: que
 scz ordinant^r ad aliq^d secūdaros actus v^l
 materias: q^dsi nō habētes totā rationē p^ru
 cipalis virtutis: quaz p^rma vocat^r eubolia
 q^d importat bōitatē cōsiliij: dicit^r em̄ ab en
 q^d est bonū et boli q^d est p^rsiliū q^dsi bona cō
 siliatio: v^l potius bene p^rsiliatiua: et sic fm̄
 p^rhm. vii. p^rhiliē. p^rsistit circa p^rsiliū. i. actū
 secūdarū ipsius p^rudētie: eo q^d p^rincipalis
 actus eius est p^rcipere. Et si querit^r v^l
 eubolia sit virtus a p^rudētia distincta: p^r
 fertim cū dicit^r p^rhm. vi. Ethic. q^d p^rudētis
 est bene cōsiliari: sed s^{ed} p^rtinēt ad euboliaz.
 Ad hoc rñder sanct⁹ Tho. scda. 2. q. li. q^d
 virtus p^rprie ordinat^r ad actū quez reddit
 bonū: et ideo oportet fm̄ dñaz actū eē dī
 uersas virtutes: maxie q^d nō ē eadē ratio
 bonitatis in actib⁹: ex alia em̄ quis efficacit^r
 bene cōsiliatiuus et bene iudicatiuus et be
 ne p^rceptiu⁹: q^d ex hoc patet: q^d hec aliq^d
 separant^r abinuicē: et ideo oportet aliā esse
 virtutē euboliā p^r quā homo bene cōsilia
 tiuus est: et aliā p^rudentiā p^r quā est bñ p^rce
 ptiuus: et sicut cōsiliari ordinat^r ad p^rcipe
 re tanq^{ue} ad p^rincipalius: ita eubolia ordi
 nat^r ad p^rudentiā tanq^{ue} ad p^rincipaltorem
 virtutē: sine qua nec virtus esset sicut nec
 virtutes morales sine p^rudētia: nec ceterę
 virtutes sine charitate: et sic ordinat^r eubo
 lia ad p^rudentiā sicut virt⁹ secūria ad p^rncip.

falsa

in rati
imperfecta

in rati
imperfecta

Eubolia .i. bonū p^rsiliū
 p^rudētia .i. iudiciū ratiōis
 p^rceptiu⁹ .i. p^rceptiu⁹ ratiōis

Palē: qz ad vltimū finē qui est bene viuere ordinant actus diuersi fm quēdā gradū: pcedit enī cōsiliū: sequit iudiciū: et vltimū est pceptū qd immediate se habet ad finē vltimū: sed alij duo act⁹ remote: q tñ habent quosdā primos fines pñliū quidē innētī: onē eoz q agēda sunt: iudiciū autē certitudinē. Secūda xō virtus vocat synesis que importat iudiciū rectū: nō quidē circa speculabilia sed circa picularia opabilia: circa q est etiā prudētia: vñ fm synesim dicūt in greco aliqui syneti vel eusyneti. i. homines boni sensus: sic ecōtrario q carent hac virtute dicunt a syneti. i. insensati: manifestū autē q bonitas cōsiliij et bonitas iudicij nō reducunt in eandē cām: qz multi sunt bñ cōsiliatiui qui nō sūt bñ sensati qñ recte iudicātes: sicut etiā in speculatiuis aliqui sunt bñ inquirētes: ppter hoc q eoz ratio pūpta est ad discurrendū per diuersa: qd puenire videt ex dispositiōe virtutis imaginatiue: que defacili formare pōt diuersa fantasmata: et tñ hñōi qñq non sunt boni iudicij: qd est ppter defectū intellect⁹: qui maxime cōtingit ex mala dispositiōe sensus cōis nō bene iudicātis: et ideo oportet pter enollā aliā esse virtutē q est bñ iudicatiua: et hec dicit synesis: nam rectū iudiciū in hoc cōsistit q vis cognoscitiua rem aliquā apphendat fm q i se est: qd puenit ex recta dispositiōe virtutis apprehensiue: sicut in speculo si fuerit bñ dispositū imprūmunt forme eoz put sunt: sinatē tñc apparent ibidē imagines difforme et prauē se habētes. Qz autē virt⁹ cognoscitiua sit bñ disposita ad recipiendū res put sunt cōtingit radicaliter ex natura sed cōsummatue ex exercitio vel ex munere grē. Et hoc dupliciter. Ano mō directe ex pte virtutis cognoscitiue: vt qz nō est imbuta prauis cogitationib⁹ sed veris et rectis: et hoc pñnet ad synesim fm q est virtus specialis. Alio mō indirecte ex bona dispositione virtutis appetitiue: ex qua sequit q homo bñ iudicet de appetibilibus: et hoc bonū iudiciū virtutis cōsequit habet virtutū moraliū: ex quib⁹ etiā cōcludit q rectū iudiciū pñprie tñ repit in bonis: qz itez in malis pōt esse iudiciū rectū in vniuersali: tamē in piculari agibili semp eozum iudiciū corrumpt⁹. Tertia deniq virtus dicit gnomym: nā phus in. vi. Ethic. determinat gnomym esse speciale virtutē. Cuius ratio est: quia quādoqz contingit aliquid esse faciendū

ppter cōmunes regulas agendoz: fm quas solum iudicat synesis: puta cum impugnatōi nō est depositū reddendū vel aliquid aliud hñōi: et ideo de illis iudicare oportet fm aliqua altiora pñcipia: sed fm altiora pñcipia exigit altior virtus iudicatiua que vocat gnomym: qd importat quādam pspicacitatē iudicij: sicut etiā sapientia in speculatiuis altiora pñcipia pñderat q scientia: et ideo ab ea distinguit. Deniq qñtum ad pñcipale actū prudentie q est pñcipere: et cōsistit in applicatiōe cōsiliatorū et indicatorū ad opus: tñc ad illā pñnet sollicitudo vel pñprie rectitudo sollicitudinis: qd sic patet: qz dicit pñs. in libro Ethymol. q sollicitus dicit qñ solerētus inquātū. i. aliquis ex quadā animi sollicitia velox est ad psequēdū ea q sunt agenda: qd pñnet ad prudētiā: qz pñcipū actus prudentie est circa agenda pñcipere de cōsiliis et iudicatis: vñ phus in. vi. Ethic. q oportet opari quidē velocit cōsiliata. Hinc dicit pñs. i. iij. Estote prudētes et vigilate in oratiōib⁹: vigilātia enī est sollicitudo quedā: rectitudo xō sollicitudinis i hoc pñstet: q agat fm directionē et pceptū rōnis: et in his abilitat ratio ad celebrandū sabbatū i quiete mētis. Ad lau. dei.

De vitijis oppositis prudentie
scz prudētia carnis: astutia: dolo:
fraude: sollicitudine: imprudētia:
incōstantia &c. Sermo IX

Emento vt diem

m. sab. sancti. Exod. xx. Jam ordine cōgruo psequēdū est de his que prudentie opponunt: et impedimēta cōferūt ad celebrandū sabbatū. Que diuidere possumus in duas ptes: qz dicit Aug⁹. in. iij. ptra Julianū: q omnib⁹ virtutib⁹ nō solū sunt vitia manifesta discretiōe pñtraria: sic prudentie temeritas: verū etiā vicina quodāmodo nō veritate sed quadā specie fallenti sita: sicut prudentie astutia. Pñmo igit videndū est de his q quādā falsam habent similitudinē cū prudentia: vtpote q cōtingūt p abusum eoz q reqrunt ad prudētiā. Secūdo de his q manifeste pñteratē habent ad prudētiā: vtpote q pueniūt ex defectu prudentie vel eoz q reqrunt ad prudētiā. Qñ igit ad pñmū sciēdū: q vitia prudentie pñia p quēdā abusū prudentie: maxie

De decalogi

ordunt ex auaricia: nimirum cum auaricia potissimum sabbatum violatur. Quod autem ordunt ex auaricia patet: quia quodam similitudinem habet cum prudentia in aliquali rationis usu: ut patet de astutia dolo et fraude: sed in alias virtutes morales usus recte rationis apparet precipue in iusticia: que est in appetitu rationis: et similiter ideo indebitus usus rationis maxime apparet in virtutibus oppositis iusticie: cui maxime opponitur auaricia: et sic maxime ordunt ex auaricia. Primum igitur vitium falsam habens similitudinem cum prudentia: dicitur prudentia carnis: que secundum apostolum ad Romanos. viij. imitatur deo. De qua prudentia queri potest utrum sit peccatum: presertim cum operari ad finem quod licite amat non est peccatum: sed caro licite amat: imo nemo carnem suam unquam odio habuit: ut dicitur ad Ephe. v. Ad hoc respondet sanctus Thome. secunda. q. lv. quod prudentia est circa ea que sunt ad finem totius vite: et ideo prudentia carnis proprie dicitur: secundum quod aliquis bona carnis habet ut ultimum finem vite sue: manifestum est autem quod hoc est peccatum: quia per hoc homo deordinatur circa ultimum finem: quod non consistit in bonis carnis sed in bonis anime. Et quia caro est propter animam sicut materia propter formam: et instrumentum propter principalem agentem: ideo licite caro diligitur ad hoc ut ad anime bonum ordinetur sicut ad finem: si tamen sic caro diligitur quod in bono carnis ultimum finis constituitur: tunc erit inordinata et illicita dilectio: et hoc modo ad amorem carnis ordinatur prudentia carnis: cum contra scriptum sit ad Romanos. xlij. Curam carnis ne preceperitis in desideriis. Et nota quod apostolus tria genera temptationum comprehendit sub prudentia carnis: scilicet a carne: mundo et diabolo. Et Iacobus. i. canonicus. liij. comprehendit sub nomine sapientie dicens: Non est hec sapientia desursum descendens sed terrena. animalis diabolica: quod singula peccata constituit non tamen semper mortale. Pro quo sciendum: quod aliquis prudens dicitur dupliciter. Uno modo simpliciter. scilicet in ordine ad finem totius vite: et sic prudentia carnis accepta: ita quod in cura eius constituitur ultimum finis totius vite: est peccatum mortale: quia per hoc homo auertitur a deo: cum impossibile sit plures esse fines ultimos: de qua dicitur Roma. viij. Prudentia carnis mors est: prudentia autem spiritus vita et pax. Alio modo secundum quid. scilicet in ordine ad finem aliquem particularem: sic aliquis dicitur prudens in negotiatione vel in aliquo hominum: et sic prudentia carnis accepta constituit veniale peccatum: contingit enim quod inordinate afficitur aliquis ad

precepto

aliquid delectabile carnis: absque hoc quod auertitur a deo per peccatum mortale: quia non constituit finem totius vite in delectatione carnis: et sic adhibere studium ad hanc delectationem consequenda est peccatum veniale: quod etiam pertinet ad prudentiam carnis. Quod si quis actu curam carnis referat ad finem honestum. scilicet ad sustentationem corporis. tunc non vocatur prudentia carnis: quia sic vitium homo cura carnis non in desideriis: sed ad finem debetum. Secundo vero vitium similitudinem gerens cum prudentia dicitur astutia: quod differt a prudentia carnis quia prudentia carnis ordinat studium rationis ad finem: quod non est vere bonum: sed astutia putatur esse peccatum vitium non veris vijs sed simulatis et apparentibus ad consequendum finem aliquem: siue bonum siue malum: et sic sepe est peccatum: nam si etiam ordinetur ad bonum finem tamen est peccatum: quia non debet aliquis etiam ad bonum finem falsis vijs et medijs peruenire. Quod si obijciatur illud per dicitur. vij. ut de periculis astutia: quod sapiens non diceret si peccatum esset. Ad hoc dicendum quod licet astutia quando accipitur in bono in scriptura: et hoc proprie similitudinem vitium non alterum: proprie tamen in malo accipitur astutia: sicut per dicitur in. vij. Ecce. Ad maiorem tamen evidentiam sciendum secundum Thome. vbi. q. duo sunt peccata quod pertinent ad astutiam. scilicet dolo et fraude: quod sic patet: nam ad astutiam pertinet assumere vias non veras sed simulatas et apparentes ad finem aliquem consequendum vel bonum vel malum: assumptio autem harum viarum potest considerari dupliciter. Uno modo in ipsa excogitatione viarum hominum: et hoc proprie pertinet ad astutiam: sicut etiam excogitatio rectarum viarum ad debetum finem pertinet ad prudentiam. Alio modo considerari potest assumptio talium viarum secundum executionem operis ad decipiendum: et hoc dupliciter. Vel enim hoc fit principaliter per hominem quod precipuum locum tenet inter signa quibus homo signat aliquid alteri: ut patet per Augustinum. de doctrina christi. et hoc proprie pertinet ad dolum quod maxime tribuit locutioni: licet tamen contingit esse dolum etiam in factis: secundum illud per. Et dolum faceret in seruis eius: sicut et in corde iuxta illud Ecclesiastici. xix. Interiora eius plena sunt dolo: et sic dolum quod dicitur modo pertinet vitium ad executionem astutie: siue fiat per hominem: signa vero facta. Vel illa executio astutie principaliter fit per facta: et hoc proprie pertinet ad fraudem unde dicitur Actuum. v. quod vir quidam Ananias nomine cum uxore sua Sapphira vendidit agrum suum et fraudauit de pretio agri: et. j. Cor. vi. quare non magis fraudem patimini: et hec duo sunt peccata mortalia quod periculosio sunt: ut Ecclesiastici. xxxiij. Qui effundit sanguinem et qui fraudem facit mercenario frater suus: et per. Alterum sanguinum et dolo.

loſu abomiabilis dñs. Deinde qñ pñt de ſollicitudinē culꝝ rectitudo pñtinet ad prudētiā vt dictū ē: put. ſ. ē qdā animi ſolertia q̄ q̄s velociſſimē ad p̄ſequendū ea q̄ ſūt agēda. *Arp.* ſ. licitū ſit hñe ſollicitudinē dērebus tpalibꝝ: q̄. ſ. quādā gerit ſilitudinē cū ſpūali ſollicitudine: pñt cū vnūſq̄ ſollicitꝝ ſit de ſine pp̄e quē opatꝝ: ſ. licitū ē hominē opari ppter tpalia q̄bꝝ vitā ſuſtētar. Ad hñ dēder doc. ſanctꝝ ſcōa 2. q. lv. q̄ ſollicitudo iponit ſtudiū quoddā adhibitiū ad aliud cōcedendū. Tpalū q̄ ſollicitudo tripliciſ eſſe pñt illicita. Primo mō ex pte eiꝝ de q̄ ſollicitamur: ſ. ſ. tpalia tanq̄ ſi nē querimꝝ: qz tpalia bona ſubiecta quidē ſunt homi vt eis vtaſ ad neceſſitatē: nō tñ vt in eis finem cōſtituat ꝛ ſupſue circa ea ſollicitet. Secūdo mō ppter ſupflū ſtudiū qd̄ apponit ad tpalia pcuranda ppter qd̄ hō a ſpūalibꝝ quibꝝ pñcipaliꝝ inſeruire debet retrahitꝝ: iut illud Martb. xiiij. Sollicitudo ſeculi ſuffocat verbū. Pro q̄ ſciendū q̄ eiꝝ ſollicitudo q̄ corporali labore paſſem acquirat nō eſt ſupflua ſi ſit moderata ꝛ ideo dicit Hiero. q̄ labor eſt exercēdus ſi ſollicitudo tollēda ſupflua. ſ. animū inquietans. Hinc dicit Martb. vi. Nolite ſolliciti eſſe in crastinū: crastinū enī dies ſollicitꝝ erit ſibi ipſi: id eſt ſuā pñlā habebit ſollicitudinē q̄ ſufficiet ad animū aſſigendū: vñ ſubdit: Sufficit enī diei malicia ſua: id eſt aſſictio ſollicitudinis. Ratio aut̄ hōꝝ eſt: qz nullū opus pñt eſſe virtuoſum niſi debitis circūſtātijs veſtiatꝝ: inter quas eſt vna circūſtātia q̄ debitiū tempꝝ obſeruet: ſm illud Eccl̄i. viij. In omni negotio tempꝝ eſt ꝛ oportunitas q̄ nō ſolū in exterioribꝝ operibus ſed etiā in interiori ſollicitudine locū habet vnicuiq̄ enī tpe cōpetit pñlā ſollicitudo: ſicut tempore eſtatis cōpetit ſollicitudo merēdi: tēpore autūmni ſollicitudo vindemię: ꝛ ſic de alijs. Si quis q̄ tempore eſtatis de vindemia ſollicitus eſſet ſupflue p̄occuparet futuri t̄pis ſollicitudinē ꝛ illā tanq̄ ſupflū dñs p̄hibet. Tercio mō eſt illicita ſollicitudo ex pte timoris ſupflui: quando. ſ. aliq̄s timet ne faciendo qd̄ oportet neceſſaria deficiant: qd̄ dñs tripliciter excludit in euangelio. Primo ppter beneficia maiora diuinitꝝ homi pñtita pter ſuā ſollicitudinē. ſ. corpus ꝛ animā. Secūdo ppter ſubventionē qua deus aſalibꝝ ꝛ plāis ſubuenit abſq̄ ope hūano ſm p̄poſitionē ſue nature. Tercio ex diuina puidē

tia ppter cuiꝝ ignorantia geniles circa bona tpalia pcuranda pñcipaliꝝ ſollicitiſ: ꝛ ideo excludit dñs q̄ ſollicitudo nō ſtra pñcipalis eſſe debet de ſpūalibꝝ bonis ſperātes q̄ etiā tpalia nobis puenient ad neceſſitatē ſi fecerimꝝ qd̄ debemꝝ. Secūdo videndū eſt de his vitijs q̄ manifeſte cōtrarietate habēt ad prudētiā: vtpote q̄ veniūt ex defectu prudētie vel eoz que requirunt ad prudētiā cui pp̄ie tñ oppoſitꝝ impudētia p̄prie ſumpta. Pro quo ſciendū: q̄ impudētia qñq̄ ſumit ip̄opie ſez negatiue: ita ſez q̄ importat ſolā carentia prudētie que pñt eſſe ſine peccato vt in amētibus: qñq̄ hō ſumit p̄uatiue. Et hoc dupliciſ. Vel inquātū quis caret prudētia quā tñ natus eſt habere: ꝛ ſm hoc eſt peccatū rōne negligētie qua quis nō adhibet ſtudiū debitiū ad habendū prudētiā: Vel inquātū cōtrario mō mouet vel agit prudētie: puta ſi recta ratio prudētie agit cōſiliando: ſed impudēter cōſiliū ſpernitꝝ: ꝛ ſic de alijs que in actu prudētis obſeruāda ſunt: ꝛ hoc mō impudētia peccatū eſt ſm pñlā rationē prudētie: non enī poteſt hoc cōtingere q̄ hō cōtra prudētiā agat: niſi diuerſat a regulis prudētie quibꝝ hō rectificatꝝ. Unde ſi ptingit hoc ppter auerſionē a regulis diuinis eſt peccatū mortale: puta cū aliquis cōtemnēs diuina documenta p̄cipitanter agit. Si hō p̄ter eos agat abſq̄ cōtemptu ꝛ abſq̄ detrimento eorum que ſunt de neceſſitate ſalutis eſt veniale: ꝛ ſm hoc p̄prie ſumit hic impudētia: qz directe opponit ipſi prudētie ſub ſe cōtinens diuerſas ſpecies: nam inquātū in ſe cōtinet defectū cōſilij: tūc p̄cipitatio vel temeritas eſt eiꝝ ſpecies: qñ hō ad defectū iudicij incoſideratio: ſed qñ ad p̄ceptum qd̄ eſt p̄prie actus prudētie eſt incoſtātia ꝛ negligentia. Qñ igitur ad primū ſciendū: q̄ ſm Tho. ſcōa 2. q. liij. p̄cipitatio in actibus anime metaphoſice dicitꝝ ſm ſimilitudinē a corporali motu acceptam: dicitꝝ enim copoſaliter p̄cipitari quod a ſuperiori in ima puenit ſm impetum quēdam p̄prie motus vel alicuiꝝ impellentis: nō ordinate incedendo p gradus: ſumū autē anime eſt ipſa ratio: imū hō operatio per corpꝝ exercitata: gradus mediꝝ ſunt memoria p̄teritorū: intelligentia p̄ſentium: ſolertia i cōſiderandis futuris euentibꝝ: ratioſio p̄ferens vnū alteri ꝛ docilitas p quā quis acquieſcit ſentētijs

De decalogi

precepto

maiorum: p quos gradus q̄s ordinate descēdit recte cōsiliādo. Si q̄s q̄ ferat ad agendū fin impetū volūtatis et passiōis: p̄rāstis h̄mōi gradibus dicē p̄cipitatio: et sic p̄cipitationē deficit a docilitate: memoria et rōne: que sunt etiā quedā ptes integrales prudētie: q̄ p docilitatē q̄s sollicitē frequenter et reuerēter applicat animū docuētis maiorū: nō negligens ea p ignauitā: nec cōtēnēs p supbiā: p memoriā vō plurimorū p̄teritorū reminiscit: que necessaria sunt ad bñ cōsiliandū de futuris: et sic fin Tullii habet plurimū artis et industrie: q̄ ex p̄teritis q̄si sumit argumentū de futuris: p rōnem p̄inde fit hō bñ rationalius qd maxime requirit ad prudentiā: vt sic possit bene q̄s applicare vliā p̄ncipia ad p̄icularia que sunt varia et incerta: p intellectū aut cōsequit q̄s existimationē quandā rectā de aliquo p̄iculari fine: ita q̄ certitudo rōnis est ex intellectu: oportet enī q̄ oīs p̄cessus rōnis ab aliquo intellectu p̄cedat non q̄ intellectus et rō sint diuerse potētie: s̄ q̄ ex diuersis actib⁹ nominant: q̄ nōmē intellectus sumit ab intima penetratiōe veritatis: nōmē aut rōnis ab inq̄sitōe et discursu ad faciendā debitā applicationē: vt dictū est: nec sumit hic ratio vel intellectus p ipsa potētia rōnis vel intellectus: sed p ei⁹ vsu bono. Q̄tū vō ad secūdū sciendū: q̄ in cōsideratio maxime opponit rectitudinē iudicij. Imponat enī defectū iudicij: q̄ deficit in recte iudicādo: ex hoc qd p̄tēnit vel negligit attēdere ea ex quib⁹ rectū iudiciū p̄cedit: sub quo vitio. s. incōsideratiōis alia duo includunt. p̄limū ē incautio: nā ea circa que est prudētia sunt cōtingentia opabilia: in quib⁹ sicut verū pōt adnūsceri falso: sic malū bono ppter multiformitatē h̄mōi opabiliū: in quib⁹ a malis bona plerūq̄ p̄pediunt: et mala speciē boni gerūt: et ideo ad prudentiā cautio necessaria ē: vt sic accipiant bona q̄ vitent mala: cui⁹ oppositū est vitium qd vocat incautio. Secūdū vō est incircūspectio: nā cum prudētia circa opabilia singularia p̄sistat: in quib⁹ multa cōcurrūt: cōtingere potest aliquid fin se cōsideratum esse bonū et finit cōueniēs: qd tamē ex aliquib⁹ cōcurrētib⁹ reddat malū vel nō oportū ad finē: sicut ostēdere alicui signa amoris: fin se cōsideratum videt esse cōueniens ad alliciendū eius animū ad amorē: si tamē in illius animo p̄tingat ex hoc supbia vel suspitio adu-

lationis: nō erit hoc cōueniens ad finem et ideo ad prudentiā circūspectio necessaria est: vt homo illud qd ordinat in finem: cōparet cū his que circūstant: cui⁹ oppositū vitium vocat incircūspectio. Q̄tū deniq̄ ad tertium sciendū: q̄ incōstantia importat recessū quedā a bono pposito diffinito: qui recessus p̄ncipiū habet a vi appetitiva: nō enī quis recedit a bono pposito diffinito: quin recessus inordinate placet: sed iste recessus nō cōsumant nisi p defectū rōnis q̄ fallit eo qd repudiat illud qd recte acceptauerat: et cū possit resistere passionis impulsui: si nō resistit hoc est ex debilitate ipsius: q̄ non tenet se firmiter in bono cōcepto: et ideo incōstantia p̄tinet ad cōsumationē p̄tinet ad defectū ratiōis: vnde sicut p̄cipitatio est circa actum cōsiliij ex defectu: et incōsideratio circa actū iudicij: sic incōstantia est circa actum p̄cepti: q̄ ex hoc quis dicat incōstans q̄ ratio deficit in p̄cipiendo ea q̄ sunt p̄siliata et iudicata: cui adiuicta est negligentia que similis consistit circa actū p̄cepti qui est tertius et p̄ncipalis ipsius prudētie: nam negligentia importat defectū debite sollicitudinis: et habet rationē peccati: q̄ oīs defectus actus debiti rōnem habet peccati: et directe opponit sollicitudini de qua supra dictū est: vñ eo mō quo sollicitudo est specialis virtutis actus: eodē modo negligentia speciale peccatū est. P̄ro quo sciendū: q̄ negligentia puenit ex quadā remissione voluntatis: p quā cōtingit q̄ ratio non sollicita vt p̄cipiat ea que debet: vel eo modo quo debet: potest q̄ dupliciter cōtingere q̄ negligentia sit peccatū. Vno mō cum negligentia consistit in p̄termissione alicui⁹ actus vel circūstantie que nō sit de necessitate salutis: nec hoc sit ex cōtemptu sed ex aliquo defectu feruoris charitatis que impedit interdū p aliquō veniale: et tūc negligentia est veniale. Alio mō q̄ p̄termittit per negligentia illud qd est de necessitate salutis: siue sit actus siue circūstantia: vel licet nō sit de necessitate salutis: tamē negligentia illius sequitur ex quodā p̄temptu: eo q̄ volūtas tantū remissa ē circa ea q̄ dei sunt: q̄ totaliter a charitate dei deficit: et hoc est mortale cui⁹ cōtempt⁹ argumentū est: q̄ etiā q̄s negligeret ea p̄ficere: licet sciret de necessitate salutis esse. Ad a nobis auertat iesus christus.

De iusticia generali ac particulari
ac vitio illi opposito qđ dicit in iu
sticia:

Sermo X

Emento vt diem

m fab. sancti. Ero. xx. Post enoda
tionē quātulācūq; pme virtutis
cardinalis q̄ pndētia dī. Scđo loco vidē
dū est de scđa virtute cardinali. s. iusticia:
de q̄ dīc Seneca: Iusticia nō nra pstituto
s̄ diuina lex ē r vinculū societatis hūane:
q̄s q̄ iusticiā sectari desideras: time p̄s
deū r ama deū: vt ameris a deo: amabilis
eris deo s̄ illū in b̄ imiteris vt velis omib⁹
pdesse: nulli nocere: r tūc te virū iustū ap
pellabūt oēs frequēter venerabunt r dū
gent: iustus enī vt sis nō solū nō nocēbis:
s̄ r nocētes phibebis: hec ille. Hic p̄mo
queri pōt: virū iusticiā sit vir⁹? p̄sertim cū
cōiter fm̄ theologos r iuristas: iusticia est
cōstans r p̄petua volūtas ius suū vniciūq;
tribuēs: s̄ reddere alicui qđ suū est qđ ad
iusticiā ptinet est necessitatis: qđ aut fit ex
necessitate nō ē meritorū: q̄ dedignat ha
bere de⁹ coacta seruitia. Ad h̄ r̄idet Tho.
scđa 2. q. lviij. q̄ virtus hūana est: q̄ bonū
reddit actū hūanū r ip̄m hoīes bonū facit
qđ quidē iusticie cōuenit: q̄ actus hoīs ex
h̄ bon⁹ reddit: q̄ attingit regulā rōnis s̄
quā actus hūani rectificant: cū igit iusti
cia rectificet opatiōes hūanas: manifestū
est q̄ opus hominis bonū reddit. Hinc dicit
Tullius. j. de offi. q̄ ex iusticia virtutis splē
dor ē maxim⁹ ex q̄ boni viri nominant: nec
enī necessitas tollit in ea rōnē meriti. Pro
q̄ sciendū q̄ duplex est necessitas. Vna co
actionis: r hec q̄ repugnat volūtatī tollit
rōnē meriti. Alia est necessitas ex obliga
tiōe p̄cepti sine ex necessitate finis: sicut cū
q̄s finē virtutis psequi nō pōt nisi faciat h̄
vel illud: r talis necessitas nō excludit rō
nem meriti in quātū h̄ aliq̄s agit volūtariē
qđ sic est necessariū: excludit tñ gloriā sup
erogatiōis: fm̄ illud. j. Cor. ix. Si euāge
lizauero nō est mihi glia. necessitas enī mi
hi inscūbit: vñ Luce. xvij. Cū fecerit oīa q̄
p̄cepta sunt vobis dīcite serui inutiles su
mus: qđ debui⁹ facere fecim⁹: sic intelli
gendū ē: q̄ q̄ facit qđ debet nō aufert vti
litatē in ei cui facit qđ dī: sed solū absti
net a dāno illi: sicut seru⁹ inutillis est ei cui
facit: sibi p̄p̄ tñ vtilitatē facit id in quātum
spōtanea volūtatē facit id qđ dī qđ ē xtu

ose agere: vnde Sap. viij. dicit: q̄ sapientia
dei sobrietatē r iusticiā docet r pndētiā r
virtutē quib⁹ in vita nihil ē vtili⁹ hominib⁹
sez virtuosus. Ad maiore autē euidentia sciē
dū q̄ duplex ē iusticie vir⁹. s. generalis r
pticularis: iusticia autē generalis dī iusti
cia legal: q̄ p̄ eā hō cōcordat legi ordinātī
actus oīm virtutū in bonū cōe: nā iusticia
ordinat hoīem in cōpatiōe ad aliū qđ fieri
pōt duplicif. Primo ad aliū singularit cō
sideratū. Secūdo ad aliū in cōi fm̄ q̄ ille
q̄ seruit cōitati seruit omib⁹ hoīb⁹ sub illa
cōitate cōtēntis r ad vtrūq; pōt se h̄re fm̄
p̄p̄iā rōnem: oēs enī cōtēnti sub cōitate cō
parant ad cōitatē: sic p̄es ad totū: r qđ li
bet bonū ptis est ordinabile ī bonū totū:
cū igit bonū cuiuslibet x̄tutis ordinātis
hoīem ad seip̄m vel ad aliā singularē p̄so
nā referibile sit ad cōe bonū ad qđ ordinat
iusticia: cōstat p̄sequēter q̄ actus oīm vir
tutū ad iusticiā ptinere p̄nt fm̄ q̄ ordināt
hoīem ad cōe bonū: r q̄tū ad hoc dīcīt eē
virt⁹ generalis: vnde sic charitas dīcīt pōt
virt⁹ generalis in quātū ordinat oīs act⁹
x̄tutū ad bonū diuinū qđ respicit vt p̄p̄iū
obiectum: sic iusticia legalis in quātū ordi
nat actus omniū virtutū ad cōe bonū qđ
respicit vt p̄p̄iū obiectū. Alia ē iusticia q̄
dīcīt pticularis: que. s. ordinat hoīem circa
ea que sunt ad alterā singularē p̄sonā īme
diatē: sic iusticia generalis ordinat hoīem
in his que sunt ad alterū q̄tū ad bonū cōe
mediate. Pro quo nota q̄ oīa q̄ rectificari
possunt p̄ rōnem sunt materia virtutis mo
ralis q̄ diffinit p̄ rōnem rectā: vt patet in
ij. Ethic. Possunt q̄ rectificari p̄ rōnez in
teriores passiōes aīe r exteriores actiones
nec nō r res exteriores que veniūt in vsum
homīs. Iusticia q̄ non est circa interiores
aīe passiōes: q̄ p̄sistit in volūtatē vt ī sub
iecto cui⁹ motus vel actus nō sunt passio
nes: sed solū motus appetit⁹ sensitīui pas
siones dicunt: sicut tēperantia r fortitudo
que sunt ī irascibilī r cōcupiscibilī sunt cir
ca passiōes: sed iusticia solū est circa actio
nes exteriores r res fm̄ quādam rōnem
obiecti specialē: put. s. fm̄ eas vn⁹ homo
alteri coordinat: vñ ponit vna de quattu
or virtutib⁹ cardinalib⁹ habens materiā
specialem siue obiectū. Et habet quattuor
gradus fm̄ quadruplicē diffinitionē. Pri
mus gradus ab omni iniquitate hominē
custodit r cū omib⁹ pacifice cōuersari fa
cit: r sic est virtus politica que debet mun

De decalogi

precepto

sum istum despiciere et unicuique servare quod suum est. s. sibi ipsi primo et deo. Secundus gradus mentē ad eterna directe trahit: quia iusto ordini rationis perfecte consentit: et sic est virtus purgatoria quae est ad verā primi viā sentire et vniuersumque virtutis officiū in suo vigore seruare. Tertius gradus mentē in eternis figit: quia illā cum deo eterno perpetuo federe sociat. Et sic est virtus purgati animi quae est cum diuina mente perpetuo federe sociari. Quartus gradus praedictos gradus inchoat deducit et perficit: quia in solo deo est qui omnē creaturā suā inscribibiliter et perpetua lege iuste regit: et sic est virtus exemplaris: quae perenni lege a sempiterna opis suae consummatione non flectit. Thomas autem diffiniens iusticiā ait: Iusticia est habitus secundum quem aliquis constanti et perpetua voluntate ius suum unicuique tribuit. Est autem iusticia habitus secundum quem aliquis recte operatur et vult et hoc voluntate perpetua: quia non sufficit ad rationem iusticie quod quis velit ad horā in aliquo negotio seruare iusticiā cum vi inuentas quod velit in omnibus iuste agere: sed requiritur quod habeat voluntatem perpetuam in omnibus conservandi iusticiā. Ad id etiam constanti voluntate: quia sicut per hoc quod dicitur perpetua voluntas designatur quod aliquis gerat in proposito perpetuo iusticiā conservandi: sic etiam in hoc quod dicitur constans designatur quod in proposito firmiter perseveret. Quod autem subdit ius suum unicuique tribuit: non solum intelligitur de principio et iudice: quod reddat quod iustum est per modum impantis et dirigentis: sed etiam de subdit quod reddat unicuique quod suum est: per modum executionis iuxta illud Roma. xiiij. Reddite omnibus debita: cui tributum tributū: cui vectigal vectigal: cui timorē timorē: cui honorē honorē: nemini quicquam debeatis nisi ut invicem diligatis. Per hoc autem quod additur ius suum notatur quod ius est obiectum ipsius iusticie. Ius autem multiplex est ut tactum est in primo precepto: hoc tamē sciendū quod ius siue iusticia secundum Thoma. scda 2. q. lviij. est aliquid opus adequatum alteri: secundum aliquem equitatis modum. Dupliciter autem alicui homini potest aliquid esse adequatum. Uno modo ex ipsa natura rei ut cum de tantū datur ut tantū de recipiat: et hoc ius naturale vocatur. Alio modo aliquid est adequatum alteri vel commensuratum ex condictione vel ex communi placito: cum scilicet quis se reputat contentū si tantū accipiat: quod potest fieri dupliciter. Primo per aliquod privatum conductū: sicut quod firmatur aliquo pacto in-

ter privatas personas. Secundo ex condictione publico: cum scilicet totus populus consentit: ut aliquid habeatur quasi adequatum et commensuratum alteri: vel cum hic princeps ordinat quod populi curā habet vel eius persona gerit: et hoc dicitur ius positivum. Potest enim humana voluntas ex communi condictione aliquid facere iustum: in his quod secundum se non habet repugnantiam aliquā ad iusticiā naturalem. Secus tamen est de his quod de se repugnantiam habent ad ius naturale: quod de his dicitur Esa. x. Ne qui condunt leges iniquas. Deinde queri potest utrum iusticia premineat inter omnes virtutes morales: praesertim cum secundum philosophum. iij. Ethic. Ait: tus est circa difficile et bonū: sed fortitudo magis est circa difficultia quam iusticia: quia circa pericula mortis: ut postea videbitur. Ad respondet Thoma. ubi supra. q. lviij. quod si loquimur de iusticia legali: tunc manifestum est quod ipsa preclarior est inter omnes virtutes morales: in quantum bonū commune preminet bono singulari unius persone. Et secundum hoc in. v. Ethic. dicit philosophus: Quod preclarissima virtutum videtur esse iusticia: et neque hesperus neque lucifer ita admirabilis. Similiter si loquimur de iusticia particulari: tunc etiam precellit inter alias virtutes morales duplici ratione. Prima sumi potest ex parte subiecti: quia scilicet iusticia est in nobiliori parte ipsius animae: scilicet in voluntate: quod sic patet: quia iusticia non ordinatur ad dirigendum aliquem actum cognoscitivum: et ideo subiectum iusticie non est intellectus vel ratio. Sed iusticiamur ex hoc quod recte aliquid agimus: primum autem principium actus est vis appetitiva: quod duplex est. scilicet voluntas quod est in ratione: et appetitus sensitivus consequens apprehensionem sensus: qui dividitur per irascibilem et concupiscibilem. Reddere autem unicuique quod suum est ex appetitu sensitivo procedere non potest: quoniam apprehensio sensitiva ad hoc se non extendit quod apprehensionem unius ad alterum considerare possit: sed hoc est proprium rationis: et sic iusticia non potest esse sicut in subiecto in irascibili et concupiscibili: sed solum in voluntate. Alie vero virtutes morales sunt sicut in subiecto in appetitu sensitivo: ad quod pertinent naturales anime passionem quod sunt materia aliarum virtutum moralium. Secunda autem ratio sumi potest ex parte obiecti: quia virtutes alie laudantur solum secundum bonū ipsius virtutis: quia scilicet perficiunt ipsam habentem. Iusticia vero laudatur secundum quod virtuosus ad alium bene se habet: quia iusticia est circa operaciones quod homo ordinatur non solum in se: ut bene se habeat in seipso: sed etiam respectu alteri: ut

hñ se habeat ad alterū. Ad hñ aut qđ obij-
at de fortitudine: dicendū qđ rō virtutis ma-
gis cōsistit in bono qđ in difficili. Iusticia
aut est circa meliora qđ fortitudo: qđ illa so-
lū utilis est in bello: et ista in pace et in bello.
Verū inter virtutes cardinales pcellit
prudētia iusticia: vt videbit in pmo sermo-
ne de fortitudine. Veniqz qđ pōt de iustu-
sticia qđ s. opponit iusticie: vtrū. s. sit vitium
spāle: pferim cū nullū pctm spāle oppo-
nit oibz virtutibz: s. iniusticia omibz oppo-
nit virtutibz. Itā qđ ad adulteriū oppo-
nit castitati: qđtum ad homicidiū opponit
mansuetudini: et sic de alijs. Ad hoc rñdet
Tho. vbi s. q. lxx. qđ duplex est iniusticia.
Vna illegalis qđ s. opponit iusticie legali:
et hñ fm essentia ē spāle vitium inquātū respi-
cit obiectū spāle. s. bonū cōe qđ ptenit: sed
qđ ad intētiōē est vitium generale: qđ per
cōtempnū boni cōis pōt qđ ad oia peccata
deduci: sic etiā oia vitia inquātū repugnāt
bono cōi rōnē habēt iniusticie qđ derivata
ab iniusticia. Alia hñ ē iniusticia fm ineq-
litate quādam ad alterū: put hñ vult bre-
plus de bonis et min⁹ de malis: et sic spāle
habet materiā: et est pticulare vitium iusticie
pticulārī pñū. Et opponit etiā indirecte
virtutibz omnibz inquātū exteriores act⁹
ptinēt et ad iusticiā et ad alias virtutes mo-
rales licz diuersimode. Et est vitium morta-
le ex genere suo: qđ charitati cōtrariā: qđ ē
aīe vitia: qđ mouet ad volendū alteri⁹ bonū
cū ecōtra iniusticia sp in alteri⁹ nocumēto
cōsistat: nisi tā parua eēt iniusticia qđ pha-
biliter alter nō ledere nec illi displiceret:
puta si auferat pomū vel silē. Et nota qđ fa-
cere iniustū ex intētiōe et electiōe est pñū
iniustū: fm qđ iniustū dicit qđ hñ habitū iniu-
sticie: et ille dicit iniustū formalit. Sed facere
iniustū pter intētiōē. s. p ignorātiā vlex
quādā passiōe nō est pñū iniustū: qđ hñ pōt
quis facere absqz habitū iniusticie: sed tm
materialit et qđ p accidēs iniustū dicit. Ad l.

De partibz iusticie subiectiuis
integralibz et potentiālibus ac de
acceptiōe psonarū: Sermo XI

Emento vt diem

m fab. sancti. Exo. xx. Itā ordine cō-
gruo de pñibz ipz iusticie pfe-
quēdū ē qđ sūt triplices: nā quēdā sūt ptes
eius subiectiue: quēdā inegrales: et quēdā
potēntiales qđ sūt virtutes adiuncte. Qñ

igit ad pñū. s. ptes subiectiuas pmo qđ pte-
vtrū sint due ptes iusticie: qđ vna ē directi-
ua in distributiōibz et alia in cōmutatiōibz
sic tāgere videt pñus in. v. Ethic. cū tñ ecō-
tra sic dictū est: iusticie act⁹ ē reddere vni-
cuiqz qđ suū ē: s. in distributiōe nō reddit
vnicuiqz qđ suū erat: s. de nouo sibi appro-
piat qđ cōe erat. Ad hñ rñdet Tho. scda 2^e
q. lxx. qđ iusticia pticularis qđ ē virt⁹ card-
nalis ordinat ad aliquā psonā pnatā qđ cō-
pat ad cōitātē: sic ps ad totū. pñor igit ad
aliquā pte attēdi duplex ordo. Vn⁹ quidē
ptis ad pte cui filis ē ordo vni⁹ puate pso-
ne ad aliā: et hñc ordinē dirigit iusticia cō-
mutatiua qđ pñst i his qđ mutuo fiūt inter
duas psonas adinnicē. Ali⁹ ordo attēdit
toti⁹ ad ptes: et hñc ordinē assilat ordo ei⁹
qđ ē cōe ad singlas psonas quē ordinē di-
rigit iusticia distributiua qđ ē distributiua
cōmuniū fm pportionalitate. Et tō due sūt
spēs iusticie. s. cōmutatiua et distributiua:
qđ distinguūt nō solū fm vniū et mltā. i. fm hñ
qđ iusticia cōmutatiua cōsistit i eo qđ aliqd
reddat vni: et distributiua in hñ qđ aliqd red-
dat multis: s. etiā fm diuersā rōnē debiti:
qđ alto mō debet id alicui qđ est cōe: et alto
mō id qđ ē pñū. Ad obiectū igit dicendū
qđ cū ex bonis cōibz aliqd i singulos distri-
buit qlibet aliqd mō recipit qđ suū est. Ad
maiorē aut euidentia scendū: qđ act⁹ cōmu-
tatiue iusticie ē restitutio: qđ s. qđcūqz abla-
tū reddit vel equolēs put ē possibile. Itā
ablatio rei aliene qđ ē act⁹ iniusticie circa cō-
mutatiōes opponit restitutiōi: et tō resti-
tutio ei⁹ ē act⁹ iusticie qđ ē in cōmutatiōibz
directiua. pñeterea licz nomē restitutiōis
inquātū iporat iteratōez quādā supponit
idēptitatē rei: et tō fm pñiā ipositōez nois
restitutio pñpue locū hñc videt i rebz exte-
rioribz qđ manētes eedē tā fm subaz qđ fm
lus dñij possunt ab vno deuenire ad aliū.
Sicut tñ ab hñmōi rebz nomē cōmutatiōis
trāstatū est ad actiōes vlex passiōes qđ ptinēt
ad reuerentiā vel iniuriā alicui⁹ psonē seu
etiā nocumētū vlex pfectū: sic etiā nomē re-
stitutionis ad hoc derivat: que licz reali-
ter nō maneant: manent tamē in effectu vlex
corporali: puta cum ex psecutione corpus
ledit vel in effectu qui est in opinione ho-
minū: vt cū post xba opprobriosa remanet
aliquis infamat⁹ aut minoratus i honore
suo: vñ cōmutatiōes int⁹ duas psonas pos-
sūt esse duplices: p qđ facili⁹ inueniri pñt
vitia cōmutatiue iusticie pñia. Qñdā em

*duo pñi
in pñia*

De decalogi

sunt inuoluntarie cōmutatiōes: qñ. s. qñ vtiſ
alterius re pſona vel ope eo inuito: qđ du
plicit̃ fieri pōt: scz occulte p fraudem vel
manifeste p violentiā. Et hoc pmo in rem
siue occulte rem alterius accipiendo qđ fur
tum dicit̃: siue manifeste qđ dicit̃ rapina.
Secūdo in pſonā vel q̃tū ad eius cōsisten
tiā: sicut ledit̃ occulte qñ p dolosam occisi
onē p̃cussione aut veneni exhibitōe. Ma
nifeste hō p manifestā occisione: incarcera
tionem: verberationē seu mutilationē: vel
etiā q̃tum ad eius dignitatē: sicut occulte
quis ledit̃ p falsam testificationē detracti
onem: diffamationē: susurratiōē et silia.
Manifeste hō p falsā accusationē in iudi
cio: defensionē: indicationē: aduocatiōez:
testificationē. Itē derisionē: maledictionē
ptumeliā: cōuictiū: impropertū et silia. Ter
tio in pſonā cōiunctā: vt in vxorē p adulte
riū occultū vel manifestū: vel etiā in seruū
quē inducit occulte vel manifeste vt disce/
dat. Et eadē est ratio de alijs pſonis cōiun
ctis. Quēdā aut̃ sunt volūtarie cōmutati
ones: cū. s. quis volūtarie trāsfert res suas
in alterū: qđ fit multipliciter. Primo sim
plicit̃ fit translatiō rei in alterum p reco
pensatiōe alterius rei: sicut fit in emptiōe
et venditiōe. Secūdo cōcedit̃ alteri vsū rei
cū debito recipiendi rem: sicut in vsufru
ctu et in mutuo seu cōmodato: qđ si nō con
cedit̃ talis vsus gratis: tūc vocat̃ locatio
et cōductio. Tertio tradit̃ rem suā rōne cō
seruatiōis vt in deposito: vel rōne obliga
tionis vel fideiussione vt in pignore: et sic
de alijs. Et circa has cōmutatiōes volūta
rias sunt duo vitia. s. fraus et vsura. Verū
tamē: quia de his omnib⁹ vitijs oppositis
sparſo tractat̃ in pſenti opusculo: nūc grā
breuitatis supſedeo. Secūdo pncipalit̃
queri potest de vitio opposito iusticie distri
butiue qđ est acceptiō pſonarū: vtrū. s. sit
peccatū: pſertim cum apud deū nō pōt esse
iniquitas: sed deus videt̃ accipere pſonas
quia vnū assumit p gratiā et aliū in pecca
to relinquit: iuxta illd̃ Matth. xliij. Duo
erūt in loco vno vnus assumeſ alter relin
quetur. Ad hoc rñdet Tho. vbi s. q. lxij.
Ne equalitas iusticie distributiue cōsistit
in hoc qđ diuersis pſonis diuersa tribuunt̃
fm pportionem et dignitatē pſonarum cui
opponit̃ acceptiō pſonarū. Si ergo quis
cōsiderat illā ppletatē pſone ppter quam
id quod ei offertur est ei debitum: non erit
acceptiō pſone sed cause. Vnde super illud

precepto

Ephes. vj. Nō est pſonarū acceptiō apud
deū: dicit̃ glo. qđ iustus iudex causas discer
nit nō pſonas: puta si qñ aliquem pmouet
ad magisteriū ppter scientie sufficientiā:
h attendit̃ cā debita nō pſona. Si hō talis
solū attēderet pſonā: vt qđ Martin⁹ est vī
petr⁹ tūc esset acceptiō pſone cui nō tribue
ret̃ pp̃ cām qđ faceret̃ eū dignū: s. solū ppter
pſonā: vt qđ amic⁹: cōsanguine⁹ vel diues.
Cōtingit̃ tñ qđ aliqua p̃ditio pſone facit̃ eā
dignā respectu vni⁹ rei et nō respectu alte
rius: sic cōsanguitas facit̃ aliquē dignū ad
hoc qđ heres instituat̃ patrimonij: nō autē
ad hoc qđ ei p̃latio ecclesiastica pferat̃. Et sic
eadē p̃ditio pſone in vno negotio pſidera
ta: facit̃ acceptiōē pſonarū: in alio hō nō
facit̃. Ad obiectū aut̃ dicens qđ duplex ē
datiō. Vna qua qñ alicui dat̃ qđ ei debet̃:
et hoc p̃tinet ad iusticiā: vñ circa tales da
tiones acceptiō pſonarū attendit̃. Alia est
datiō p̃tens ad liberalitatē: qua. s. alicui
gratis dat̃ qđ ei nō debet̃: et talis est colla
tio munerū gratie p que peccatores assu
munt̃ a deo: circa quā acceptiō pſonarū lo
cum nō habet: qđ q̃libet absq; iniusticia de
suo dare pōt quātum vult et cui vult: et sic
deus dat̃ bona sua: qui ait̃ Matth. xx. An
nō licet̃ mihi qđ volo facere: tolle qđ tuum
est et vade. Ceterū hec acceptiō pſonarū
qñq; locū habet in iudicijs cōferēdis: qđ
corruptis amore vel odio: timore vñ cupi
ditate: qñq; hō locū habet in spūaliū dis
pensatiōibus: quorū p̃latiō ecclesiastic⁹ nō
est dñs vt ea dare possit̃ p habitu: sed tñ
dispensator: et ideo necesse est pmouere vñ
etiā eligere meliores: vel simpliciter vel i cō
paratiōe ad cōmune bonū. N si cōsanguin
ei sunt equē digni vt alij: tunc pferri pos
sunt: qđ saltē in hoc p̃minet̃ qđ de eis ma
gis cōsidere pōt: qđ vnanimit̃ secū eccle
negocia tractent. Nūq; deniq; locū habet
in exhibitōe honoris et reuerētie: qñ. s. di
ues honorat̃ solū intuitu diuitiarū. Et hoc
tangit̃ Jacob⁹ in canonica sua. ij. c. Et par
rōne si qñ honorat̃ ppter aliquas causas
qđ nō faciūt honore dignū est peccatū: et p
tinet ad acceptiōē pſonarū: possit̃ tñ ho
norari pncipes et p̃lati etiā mali: qđ gerunt
pſonā dei et cōitatis cui p̃ficiunt̃. Similit̃
et parētes et dñi ppter p̃cipitationē diuine
dignitatis: qui est omnīū pater et dñs. Itē
senes ppter signū virtutis: qđ est senect⁹:
Leuit. xix. Coram cano capite consurge et
honorā pſonam senis. Tertio queri pōt

*fraus
vsura*

de p[ar]tibus integralib[us] ipsius iusticie vtruz
sint p[ar]tes iusticie declinare a malo ⁊ facere
bonū cū Ang. ii. de correctio[n]e ⁊ gratia po-
nat ad iusticiā legis p[er]tinere declinare a ma-
lo ⁊ facere bonū: sed quia ad quālibet vir-
tutē p[er]tinet facere bonū ⁊ vitare malū: vi-
detur q[uo]d p[ar]tes excederēt totū. s. iusticiā que
est virtus quedā specialis. Ad hoc r[ati]o[n]at
Tho. vii. s. q. lxxix. q[uo]d si loquamur de bo-
no ⁊ malo in cōmuni: tūc facere bonū ⁊ vi-
tare malū p[er]tinet ad om[n]ē virtutē: s. q[uo]d iu-
sticia s[ecundu]m q[uo]d est virtus specialis respicit bo-
nū sub ratio[n]e debiti ad p[ri]mū: ideo s[ecundu]m
hoc ad eā p[er]tinet facere bonū sub rō[n]e debi-
ti in cōparatio[n]e ad p[ri]mū ⁊ vitare malū
oppositū. Et utinā facere bonū est actus
cōpletivus iusticie ⁊ quasi p[er] se eius p[ri]ncipa-
lis: sed a malo declinare ē act[us] i[m]p[er]fectior ⁊ q[uo]d
si secūdar[ia] et[er] p[er] se. Hinc ē q[uo]d p[er] se material[is]
sine q[uo]d nō pōt p[er] se formalis ē cōpletiva. Et
his duab[us] p[ar]tibus opponunt[ur] duo vitia q[uo]d sūt
trāsgressio ⁊ omisso. Trāsgressio nāq[ue] op-
ponit[ur] p[re]ceptis negatiuis q[uo]d p[er]tinet ad decli-
nationē a malo. Et omisso opponit[ur] p[re]cept[is]
affirmatiuis q[uo]d p[er]tinet ad faciendū bonū: ⁊ b[ea]t[us]
p[ro]p[ri]e sub rō[n]e debiti in ordi[n]e ad p[ri]mū.
Bonū em[en] sub rō[n]e debiti p[ro]p[ri]e p[er]tinet ad iu-
sticiā: legale q[uo]d d[icitu]r si debiti accipiā[ur] in ordi-
ne ad legē diuinā v[el] humanā: specialē ve-
ro si debiti p[er]siderat[ur] in ordi[n]e ad p[ri]mū.
U[bi] eo mō q[uo]d iusticia est virtus specialis: etiā
omisso est speciale peccatū distinctū a pec-
catis q[uo]d opponit[ur] alijs virtutib[us]. Et eo mo-
do quo facere bonū cui opponit[ur] omisso ē
quedā p[er] se special[is] iusticie distincta a decli-
natione mali cui opponit[ur] trāsgressio: etiā
omisso a trāsgressione distingu[itur]. Simpli-
citer t[ame]n ⁊ absolute loquēdo trāsgressio gra-
uius est peccatū q[uam] omisso: licet aliq[uo]d omis-
sio grauior esse pōt aliq[uo]d trāsgressio: cuius
rō[n]e est q[uo]d peccatū tantū graue est in q[uo]d t[ame]n
distat a virtute. Cōtrarietas aut[em] est maxia
distātia: vt dicit[ur] in. ix. Met[he]. Unde p[ro]tra-
rū magis distat a suo cōtrario q[uam] simplex
et[er] negatio: sic ab albo magis distat nigrū
q[uam] simpliciter nō album. Sed trāsgressio
p[ro]traria[ur] actui virtutis: omisso vero solū
i[m]portat negationem illi[us]. Hic min[us] peccat
omittēs parentib[us] exhibere debitā reuerē-
tiā q[uam] eis inferēs cōtumeliā v[el] iniuriā q[uo]d p[er]-
tinet ad trāsgressionem. Quarto q[ui] pōt
de p[ar]tibus iusticie pot[er]tionalibus ⁊ de vir-
tutib[us] ei annexis: vtrū. s. virtutes annexe
iusticie p[ro]uenienter assignet[ur]: p[re]sertim quia

Tullius ponit sex virtutes Macrobi[us] se-
p[er]t[ur] quatuor plures a Tullio p[re]mittunt[ur].
Andronic[us] nouē ex q[ui]bus Tullius ponit
t[ame]n vnā. Et Arist[oteles] pōt epichetā quā null[us]
p[re]dictor[um] ponit. Ad hoc dicendū s[ecundu]m Tho.
vii. s. q[uo]d in virtutib[us] q[uo]d adiungunt[ur] alicui
virtuti p[ri]ncipali sunt duo p[er]siderāda. P[ri]mo
q[uo]d in aliq[uo] virtute p[ri]ncipali cōicāt. Secū-
do q[uo]d in aliq[uo] deficiant a p[er]fecta rō[n]e ipsius.
Et q[uo]d iusticia ē ad alter[um] ideo oēs virtutes
q[uo]d sunt ad alter[um] p[er]tinet rō[n]e p[ro]ueniētie cōnecti
iusticie: ratio ergo iusticie p[er]sistit in b[ea]t[us] q[uo]d al-
teri reddat q[uo]d sibi s[ecundu]m eq[ui]tate[m] debet. Du-
pliciter igit[ur] aliq[uo] virtus ad alter[um] existēs a ra-
tione iusticie deficit. P[ri]mo deficit a rati-
one equalis. Secūda a rō[n]e debiti: q[uo]d q[uo]dā
virtutes licet alteri reddāt debitū t[ame]n eq[ui]t[er]
reddere nō pōt: vñ q[uo]d d[icitu]r deo reddit[ur] ab ho-
mine debitū est: nō t[ame]n eq[ui]t[er]: q[uo]d nō reddit hō
tāntū quāntū debet: iux[ta] ill[ud]. Quid retribuā
d[omi]no r[ati]o[n]e. Et sic adiungit[ur] iusticie religio: q[uo]d. s.
religamur diuino cultui. S[ecundu]m p[ar]tēb[us] red-
di pōt debitū s[ecundu]m nō eq[ui]t[er]: vt p[er] p[er] p[er] h[abitu]m. viij.
Ethic[orum]. Et sic adiungit[ur] pietas p[er] quā s[ecundu]m Tul-
liū sanguis iunctis patrie q[ue] beniuol[entia] officii
um: ⁊ diligens tribut[us] cult[us]. Tercio nō po-
test equale p[ri]mū ab homi[n]e recōp[er]sari vir-
tuti: vt p[er] p[er] h[abitu]m. iij. Ethic[orum]. ⁊ sic adiungit[ur] ob-
seruātia p[er] quā homi[n]es s[ecundu]m Tullū aliq[uo] di-
gnitate antecēdet aliq[uo] cultu ⁊ honore di-
gnant[ur]. Defectus etiā a rō[n]e debiti pōt at-
tēdi s[ecundu]m q[uo]d duplex est debitū. s. legale q[uo]d p[er]
p[re]t[er]itū attēdit iusticia q[uo]d est virtus p[ri]ncipalis
⁊ morale debitū q[uo]d. s. aliq[ui]s debet ex ho-
nestate virtutis: ⁊ habet duplicē gradū:
Quoddā em[en] debitū sic est necessariū: q[uo]d si
ne eo nō pōt honestas mor[is] suari: ⁊ h[abitu]m ha-
bet plus de rō[n]e debiti. Exempli g[ra]tia. De-
bitū ē q[uo]d talē alteri q[ui]s se exhibeat in v[er]bis
⁊ factis: q[ui]lis est: ⁊ sic adiungitur veritas.
Itē q[uo]d alteri recōp[er]sat s[ecundu]m ea q[uo]d fecit: v[el] in
bonis ⁊ sic adiungit[ur] gratia: v[el] in malis et
sic adiungit[ur] vindicatio. Aliud vero debi-
tū est necessariū sicut p[er]ferēs ad maiorē ho-
nestatē: sine q[uo]d t[ame]n honestas cōseruari pōt:
sicut liberalitas: affabilitas: ⁊ alia q[uo]d Tul-
lius p[re]mittit: quia parū habent de ra-
tione debiti. Ad laudem dei.

De tertia virtute cardinali. s. for-
titudie: ⁊ vtrū op[er]et[ur] ex habitu ⁊
cū delectatio[n]e: Ser XII
m Emento vt diem

De decalogi

precepto

sabbati sancti. Exo. xx. Alio de pma virtu
te cardinali q̄ dicit prudētia: ac de secūda
que dicit iusticia. It̄ de tertia psequimur q̄
dicit fortitudo: que. s. vim rectificat irasci
bile in tolerādis aduersis: et aggrediēdis
arduis: cōstituens illā in debita quiete ad
pagendū sabbatū delicatū. Et hec virt⁹
fm̄ quadruplicē eius gradū q̄drupliciter
diffinit a Macrobio. Primus em̄ grad⁹
homīnē facit omnē metū p vtilitate respu
blice postponere: et nisi turpia formidare:
et sic est virtus politica vl̄ ciuilis: q̄ est ant
mū supra periculi metū erigens nihilq̄ ni
si turpia formidare. Secundus grad⁹ men
tē magis cōfortat ita vt nulla pena corpo
ralls eā terreat: q̄ ad sola eterna fortit⁹ an
belat: et sic est virtus purgatoria: q̄ est mē
tē nō terret extra queq̄ aduersa: nec etiā
a corpore recedentē. Tertius gradus mē
tē in eternis figit: et sic est virt⁹ purgat⁹ ant
mē: cuius est nō solū passiōes corpis vince
re sed penitus ignorare: ita vt irasci nesci
at et nihil nisi eterna cupiat. Quart⁹ grad⁹
q̄ in deo est p̄dictos grad⁹ inchoat: dedū
cit et sumat. Ipsa em̄ attingit a fine vsq̄
ad finē fortit⁹: et disponit oīa suauit⁹: et sic ē
virtus exēplaris q̄ est in deo: et est qd̄ sem
per idē est et qd̄ nunq̄ mutat. Tho. aut̄ in
in scripto Ethic. li. iij. diffinitionē fortitu
dinis ex x̄bis Aresto. colligēs ait ibidem
Fortitudo est virtus medio mō se habens
fm̄ rōnes rectā circa timores et audacias.
Et alb. ten. ex x̄bis Aresto. et cōmētatoris
diffinitionē colligēs ait: Fortitudo est ha
bitus imēdiate audaciā et timorū sufferē
tes: facit periculorū mortis grā boni. Est
igit habitus quo quā dā animi firmitates
psequitur: p quā anim⁹ stat immobilis p̄ timo
res periculorū mortis. Et h̄ imēdiate p qd̄
fortitudo rōnē habet virtutis cuius est eē
in medio vl̄ rōnis vl̄ rei: facit etiā sufferē
tes: q̄ pncipalior eius actus est pati vl̄ ag
gredi: et habet duplicē materiā vl̄ obiectū.
pncipalis est mors. Secundaria vero pe
ricula: q̄ q̄ pnt eē plura: ideo dicit periculo
rū: et addit in fine grā boni: q̄ si in aggres
sione vl̄ p̄pensione mortis aut periculorum
mortis nō sequerē aliqd̄ bonū tūc tal⁹ for
titude nō haberet rationē virtutis. Ad
maiorē tñ enidentā pmo queri pōt virtut⁹
fortitudo sit virtus: p̄sertim cū ap̄ls dicat
virtus in infirmitate p̄fici: ergo nō in for
titudine. Ad hoc rñdēt Tho. scda. 2°. q. c
xxij. q̄ fm̄ pbūm in. ij. Ethic. virtus est q̄

bonū facit habentē et opus eius reddit ho
nū. Bonū aut̄ hominis est fm̄ rationē esse
scd̄z Hyonl. li. c. de diuinis no. Et ideo ad
virtutē humanā pertinet vt faciat hominē
bonū et opus eius scdm̄ rationē esse: quod
p̄tingit triplicif. Primo q̄ ipsa ratio recti
ficat qd̄ sit p virtutes itellectuales. Alio
modo fm̄ q̄ ipsa rectitudo rōnis in rebus
humanis equalitatē instituit qd̄ p̄tinet ad
iusticiā. Tertio scdm̄ q̄ ipedimēta hui⁹ re
ctitudinis in rebus humanis ponēde tol
lunt. Duplicif aut̄ humana volūtas ipē
dit ne rectitudinē rōnis sequat⁹. Ano mō
p hoc q̄ attrahit ab aliquo delectabili ad
aliud q̄ rectitudo rōnis requirit: et hoc im
pedimentū tollit virtus p̄tante. Alio mo
do p hoc q̄ voluntatē repellit ab eo qd̄ est
fm̄ rōnē p̄pter aliqd̄ difficile qd̄ tēp̄bit. Et
ad hoc ipedimētū tollendū requirit forti
tudo mētis: q̄. s. h̄mōl difficultatibus resi
stat: sicut homo p fortitudinē corporālē im
pedimēta corporalia superat et repellit Et sic
fortitudo est virtus inq̄tū facit homines
fm̄ rōnē esse. Nec tamē virtus anime p̄fi
citur in infirmitate anime sed carnis. Hoc
aut̄ ad fortitudinē mētis p̄tinet q̄ infirmi
tatē carnis fortiter ferat: p̄pter aliqd̄ bonū
anime psequendū Sciendū tñ q̄ nomē for
titudinis duplicif accipit. Ano modo fm̄
q̄ absolute importat quandam animi fir
mitatē: et fm̄ hoc est virtus generalis: vel
potius p̄dictio cuiuslibet virtutis: q̄ scdm̄
pbūm. ij. Ethic. ad virtutē requirit firmi
et immobiliter opari. Et de hac fortitudinē di
cit Ambro. in. j. de offi. Non mediocris a
nimi est fortitudo: que sola defendit orna
menta virtutū omnīū: et iudicia custodit et
que inexpressibili prelio aduersus omnia vi
ria decertat iulcta ad labores: fortis ad p
lia: rigidior aduersus voluptates. hec ille.
Alio modo pōt accipi fortitudo fm̄ q̄ im
portat firmitatē animi in sustinendis et re
pellēdis his in quibus maxime difficile ē
firmitatē habere. s. in aliq̄bus pericul⁹ gra
uibus. Et sic ponit specialis virtus: vtpo
te materiā habēs determinatā: de qua dicit
Tullius in rhetorica. Fortitudo est cōside
rata p̄teritorū periculorū susceptio: et labor
p̄pessio: et tūc ponit virtus cardinal⁹ vna si
ne pncipal⁹ de quattuor qd̄ sic patet. It̄ay
virtutes dicunt cardiales seu pncipales q̄
p̄cipue sibi vēdicāt id qd̄ p̄tinet ad virtutes
cōiter. Int̄ alias autem cōmunes virtutes
conditiones vna ponit firmi⁹ operari: vt

*Fortitudo
est magna
inimicitia*

patet in
tūlūm
magis
vltus
Impel
qd̄ est
affligen
ris q̄ v
q̄. q̄ nē
apparet
maxim
coheret
pericul
ē: p̄ter
do est
Adagio
animo
Inrepre
mi bon
pectare
tis ope
tim cū
quas x
sua der
pter se
amem⁹
desider
mauim
est virt
nō est a
hoc rñd
p̄rim⁹
iusq̄ ag
in alter
tis est
patiēte
similitu
cūq̄ a
pōt dici
in facili
artē: sic
spontē a
q̄ fortis
plo ignis
habitus
re fm̄ on
timū finē
mus ē
gul. dem
oīa p̄p
ēdū vt
timū
suo dela
Delecta

patet in. ij. Ethic. laudē ergo firmitatis potissime sibi vendicat fortitudo. Tāto enim magis laudat q̄ firmitatē stat q̄to habet grauius ipellēs ad cadendū et retrocedendū. Impellit autē hominē ad discedendū ab eo qd̄ est fm̄ rationē: et bonū delectat: et malū affligens: sed grauius ipellit dolor corporis q̄ voluptas. Dicit enī Aug. i. li. lxxij. q. q. nemo est q̄ nō magis dolorē fugiat q̄ appetat voluptatē: quāquidē videm⁹ etiam maximas bestias a maximis voluptatib⁹ coherceri dolor metū. Inter dolores autē et pericula maxime timet ea q̄ ducūt ad mortē: p̄tra q̄ firmitatē stat fortis: et ideo fortitudo est virtus cardinalis de qua dicit Sē. Magnanimitas q̄ et fortitudo dicit si insit animo tuo viues cū magna fiducia: liber: intrepidus: alacer. Magnū humani animi bonū est: finem hui⁹ vite intrepidū expectare. Secūdo vero queri pōt vtrū fortis operet⁹ p̄pter bonū p̄p̄ habitus: p̄ser tim cū dicat Aug. xij. de trinit. virtutes quas p̄pter solā beatitudinē amam⁹: sic p̄suadere qd̄a nobis audēt sic dicēdo eas p̄pter se appetēdas: vt ipam beatitudinē nō amem⁹: qd̄ si faciūt etiā ipas vtiq̄ amare desistemus: q̄ illā p̄pter quā solū istas a malū nō amam⁹. hec ille. Sed fortitudo est virtus quedā ergo actus fortitudinis nō est ad ipam fortitudinē referendus. Ad hoc r̄s̄det Tho. vbi. s. q. duplex est finis. s. p̄xim⁹ et vltim⁹. Finis p̄xim⁹ vniuscuiusq̄ agentis est: vt similitudinē sue forme in alterū inducat sicut finis ignis calefaciētis est vt inducat similitudinē sui caloris i patiēte: et finis edificatoris est vt inducat similitudinē sue artis in materia. Quod cumq̄ autē bonū ex hoc sequitur si sit intentū pōt dici finis remotus a gentis Sicut autē in factibilib⁹ exterior materia disponit p̄ artē: sic etiā in agibilib⁹ p̄ prudentiā disponit actus humani. Sic ergo dicendū q̄ fortis sicut p̄ximū finē intēdit: vt exemplo ignis et edificatoris similitudinē sui habitus exprimat in actu: intēdit enī agere fm̄ p̄uentiā sui habit⁹: sic enī intēdit vltimū finē vt illū assequat⁹. Finis autē vltim⁹ ē beatitudo vl̄ de⁹. De q̄ fine dicit Aug. de morib⁹ ecclie: q̄ fortitudo est amor oīa p̄pter deū facile p̄ferēs. Et sic fortis intēdit vtrūq̄ finē. s. p̄ximū et remotū vl̄ vltimū. Quā si querit vtrū ergo fortis in actu suo delectet⁹: p̄sertim cū fm̄ p̄bum. x. Ethic. Delectatio est opatio cōnaturalis habit⁹

nō ipedita: s̄ opatio fortis p̄cedit ex habitu q̄ agit in modū nature. Hinc ē dicit Ambr. sup̄ illō Gal. vij. Fructus autē spūs: q̄ opa virtutū dicuntur fruct⁹: q̄ mētē hominis scitā et sincera delectatiōe reficiunt. Ad hoc dicēdū q̄ duplex est delectatio. Quedā enī est corporal̄ q̄ p̄sequitur tactū corporale: et illā delectatiōē fortis nō p̄sequitur in actu suo p̄ncipali q̄ ē sustinere: quia sustinere p̄cussiones: flagella: vulnera vel mortē: est cōtristabile et dolorosū humane nature: vnde hoc negare esset negare eos esse carnales: q̄ si habēt carnē sensibilem necesse est q̄ lesiva inferant eis dolorem. Alia vero delectatio dicitur animal̄: q̄ sc̄ p̄sequit⁹ apprehensionē anime: et hec p̄rie cōsequit⁹ opera virtutū: q̄ in eis cōsideratur bonū ratiōis et fm̄ hoc fortis delectatiōē aliquā cōsequit⁹: licet etiā fm̄ apprehensionē anime habeat vnde doleat: eo sc̄ q̄ vltimā corporalē amittat: quā virtuosus amat nō solū inq̄tū est bonū naturale sed etiam inq̄tū est necessaria ad opera virtutū et q̄ ad ea p̄tinent. Et sic fortis habet ex vna p̄teq̄ delectet fm̄ delectatiōē animalē: sc̄ de actu virtutis et eius fine: habet etiam ex alia p̄te vnde doleat: nō solū corporalē p̄pter illatas penas: s̄ etiā animaliter p̄pter amissionē vite. Hic dixit Eleazar⁹. ij. Macha. vij. Viros corporis sustineo dolores: scdm̄ animā vero propter timorē tuū liber hec patior. Verū tamē sensibilis dolor corporis ipsis facit non sentire delectationem animalem virtutis. Hinc dicit p̄hus in. iij. Ethico. q̄ fortis in actu suo nihil delectabile videtur habere. Et iterū dicit ibidem q̄ a forti non requiritur q̄ delectetur quasi delectatiōē sentiens: sed sufficit q̄ non tristetur. hec ille. Propter abundantiam dei gratiā: tamen quis delectationem sentire potest: ita q̄ exuberās gratia fortis eleuat animā ad diuina in quibus delectatur q̄ corporalibus penis afficiat⁹. Sicut beatus Laurētius in craticula positus dixit: Carbones isti refrigeriū mihi p̄stāt. Et de beato Stephāo cantat ecclesia. Lapides torrentis illi dulces fuerunt. Item beatus Tyburtius dixit (cum sup̄ carbo nes incensos incederet) videtur mihi q̄ super roseos flores incedo. In ceteris autem licet sit delectatio quedam virtutis in opere fortitudinis tamen propter dolores sensus impeditur mens fortis ne in operatione propria delectationem sentiat: eo

De decalogi

q̄ uehementia passionis virtus potentie l-
pedit potentiam aliaz in actu suo propter
connexionem potentiarum adinuicem: n-
hilominus tñ virtus fortitudinis facit vt
ratio nō absorbeat a corporalibus dolori-
bus: facit in q̄ q̄ delectatio virtutū supe-
rar animalē tristitiā in q̄ tñ homo p̄fert bo-
num virtutis corporali vite: et quibusdam
ad eā pertinentibus. Tercio principalit̄
queri potest vtruz fortitudo p̄cellat alias
virtutes cardinales: p̄sertim cū scdm p̄m
virtus est circa difficile et bonū: sed forti-
tudo est circa difficillima. Et ideo dicit Am-
brosi⁹ .j. de offi. Hunc de fortitudie tracta-
mus que velut excelsior ceteris diuiditur
i res bellicas et domesticas. Ad hoc respō-
det Tho. ubi supra: q̄ sicut Aug⁹ .alt. .vj.
de trini. In his que non mole magna sunt
hoc est mai⁹ esse qd̄ ē melius ē: vnde tāto
m⁹ aliq̄ ē maior q̄to melior est: bonū igit̄
rationis est bonū hominis fm Dion. .liij. c.
de diuinis no. hoc autē bonū essentialiter
quidē habet prudentiā que est p̄fectio ra-
tionis. Iusticia vero est huius boni facti-
ua in q̄ tñ scz ad ipam ptinet ordinē ratio-
nis ponere in omnibus rebus humanis.
Alię vero virtutes scz fortitudo et t̄pantia
p̄seruatiue sunt huius boni in q̄ tñ passio-
nes moderant̄ ne hominē a bono rationis
abducāt. Et quia ratio virtutis magis cō-
sistit i bono q̄ in difficili sic q̄ magnitudo
virtutis magis est mensuranda scdm rati-
onē boni q̄ scdm rationē difficultis: ideo in-
ter virtutes cardinales potior est pruden-
tia: in qua bonū ratiois essentialit̄ p̄sistit:
quia id qd̄ essentialiter dicit̄ potius est eo
qd̄ dicit̄ effectiue. Rursus post prudentiā
iusticia potior est: qz id qd̄ effectiue dicitur
poti⁹ est: eo qd̄ dicit̄ p̄seruatiue: fm remo-
tionē impedimenti sicut alię due virtutes
cardinales: scz fortitudo et t̄pantia. Hic
dicit Tullius in .j. de offi. In iusticia vir-
tutis splendor est maxim⁹: ex qua viri bo-
ni iusti nominant̄. Ceterę in ordine harum
fortitudo tenet locū p̄cipuū: qz timor peri-
culorū mortis maxime ē efficac̄ ad b̄ q̄ ho-
minē faciat recedere a bono ratiois: post
q̄ ordinat̄ t̄pantia: qz etiā delectatiōes
tactus maxime inter cetera bonū rationis
impediūt. Seruatamē q̄ Ambro. fortitudi-
nē p̄ferre videat̄ in dicta auctoritate: ē in-
telligendū fm quandā generalē vtilitatez
put tā in rebus bellicis q̄ domesticis vel
ciuilibus vtilis est: sicut ait p̄s. .j. rherof.

precepto

q̄ iusti et fortes maxime amant: qz sūt ma-
xime viles et in bello et in pace. Ad laud.

De actib⁹ fortitudinis qui sunt
sustinere grauiā et aggredi ardua:
ac de vitij⁹ oppositū. Ser. XIII

Emeto vt diē sab-

m ba .san. Exo. xx. Expediti vtrū
q̄ de virtute fortitudinis in se.

Iā de actibus illi⁹ breui stilo p̄sequamur.
De quibus dicit Ambro. .j. de offi. In duo
bus generibus fortitudo animi spectatur.
Primo vt exteriora corporis p̄ minimis ha-
beat: et quasi singula despiciēda magis q̄
expetenda ducat. Secūdo vt ea q̄ sūma sūt
omnesq̄ res in quibus est honestas p̄cla-
ra cū intētiōe vsq̄ ad effectū p̄sequatur.
hec ille. Hic primo queri pōt an omne bo-
nū sit optabile: qz si sic tunc fortiter torq̄ri
et magno animo vti et patient̄ egrotare et si
milia essent optabilia. R̄ndet ad hoc Sen.
epla. lxvij. dicens: Et ista optabilia sint di-
stingue. A me tormenta abesse velim: sed si
sustinēda fuerint vt me in illis fortiter ho-
neſte: animose gerā: optabo. Velim nō in-
cidere bellū: sed si icido et vulnera et famē
et omnia q̄ bello et necessitas affert geram:
gratiose optabo. Itaqz nō incōmoda opta-
bilia sunt: sed virtus qua p̄ferunt̄ incōmo-
da: nō pati tormenta optabile est: sed pati
fortiter. hec ille. Si hoc sentit gētilis quid
tūc faciet christianus. Secūdo queri pōt
in q̄bus potissime p̄sistit actus ipsius forti-
tudinis: p̄sertim cū dicit Grego. vij. mora.
q̄ iustorū fortitudo est carnē vincere: volu-
ptatibus p̄trahere: delectatiōē vite p̄sentis
extinguere: et sic maxime videt̄ ēē circa de-
lectatiōes. Ad hoc r̄ndet Tho. scda. 2. q.
cxxxij. q̄ ad virtutē fortitudinis ptinet im-
pedimentū remouere quo retrahit̄ volun-
tas a sequela ratiois: q̄ aut̄ retrahat̄ aliq̄s
ab aliq̄ difficili ptinet ad rōnē timoris: q̄ i-
porat̄ recessū quēdā a malo difficultatem
habere: et ideo fortitudo p̄ncipalit̄ ē circa
timores rez difficultū q̄ retrahere pōt volū-
tatē a seq̄la rōnis. S; qm oportet h̄mōi rez
rū difficultū impulsū nō solū firmē tolerare
cōhibendo timorē s; et aggredi moderate:
qm. s. oportet ea ad securitatē in postez ha-
bēdā ext̄māre: qd̄ ptinere videt̄ ad rōem
audacie: ideo nō solū est circa timores sed
etiā circa audacias quasi cōhibitiua timo-
rum et moderatiua audaciāz. Pro quo

sciedū q fortitudo in sustinēdo laudabilis
fm recta ratione: tenet mediū int̄ timidita
tē et int̄imiditatē q sunt duo vitia opposita
fortitudini qd sic patet: qz ad fortitudinē
ptinet qdā timor s̄ moderat⁹ fm recta ra
tionem: vt scz homo timeat qd oportet: et
qsi oportz. Unde timor cōiter dicit⁹ fm su
am rationē iporat vniuersalit̄ fugā et q̄rū
ad hoc nō iporat rationē boni et mali: sic
nec alie passiones: et ideo dicit phus in. iij.
Ethic. q passiones nō sunt laudabiles ne
q vituperabiles: qz scz nō laudant neq vi
tuperant qui icaicunt vltimē: sed qz cir
ca hoc ordinate vlt inordinate se habēt fm
rectā rationē. Sed qz hic modus rationis
corrupti pōt tā p excessus q p defectū: ideo
hec duo vitia scz timiditas q importat ex
cessū timoris: et timiditas vlt inpauiditas
q importat defectū timoris ponunt⁹ ptra
ria fortitudini q est in tolerando: qz timi
ditas timer id qd nō oportet: vlt fm q non
oportet. Intimiditas xō nō timer qd opor
tet timere: et sic vtrūqz excedit virtutē mo
ralē que ponit modum ratiōis in materia
circa quā est. Hec aut̄ intimiditas puenit
ex eo q estiat mala opposita bonis q amat
sibi supuenire nō posse: qd quandoqz con
tingit ex supbia animi de se psumētis et ali
os ptenētis fm q dicit⁹ Job. iij. Factus ē
vt nullū timeat: omne subline videt. Quis
xō cōtigit ex defectu ratiōis sicut dicit phs
i. iij. Ethic. q celteppē stulticiā nihil timēt
et vtrāqz intimiditas est vitiosa: nisi ex sto
liditate inuincibili vltima excusaret a pec
cato. Ceterz fortitudo que est in aggre
diendo vlt inuadēdo habet etiā vitii oppo
sitū qd dicitur audacia: qz phs in. ij. et. iij.
Ethic. ponit audaciā fortitudini oppositā
Pro quo nota q audacia put est modera
ta ratione nō sonat in vitium sed est passio
quedā nature. Verūtāmē nomina passio
nū qñqz sumunt a supabundāti: sicut ira
p vitii dicit⁹ nō quecunqz sed supabundant
put scz est vitiosa: et hoc modo audacia p
supabundantiā dicta ponit esse peccatū
et opponit fortitudini: sicut omne vitii qd
iporat imoderantiā circa materiā alicu
ius virtutis moralis opponit illi virtuti
moralis: sicut imoderatū moderato. Ter
tio queri pōt de obiecto vlt materia fortitu
dinis: vtrū scz solū pssistat circa piclā mor
tis: p̄sertim cū dicat Aug. de morib⁹ eccle
sie q fortitudo est amor facile tolerās om
nia ppter id qd amat. Et in. vj. musice dicit

tur q fortitudo est affectio que nullas ad
uersitates mortēne formidat. Ad hoc dicit⁹
dum fm Tho. vbi. s. q ad virtutē fortitu
dinis ptinet vt hominis voluntatē tneat:
ne retrahat a bono ratiōis qd firmiter te
nere debet ptra qdcunqz malū: nec etiam
ab hoc declinet ppter qdcunqz bonū tēpo
rale psequēdū: qz nullū bonū corporale eq
ualet bono ratiōis: et ideo est q fortitudo
anime p̄rie dicit⁹ q firmiter tenet volunta
tē hominis in bono ratiōis ptra maxima
mala: qz qui stat firmus ptra maiora cōse
quēs est q stat firmus ptra minora s̄ non
cōuertit⁹: et ideo licet fortitudo bene se ha
bet in omnibus aduersis tolerandis: non
tñ ex toleratione quorumlibet aduersorū
reputat⁹ quis simpliciter fortis: sed solum
ex hoc q bene tolerat etiā maxima mala:
ex alijs aut̄ dicit⁹ quis fortis tñ fm quid:
cū igit maxime terribile inter omnia corpo
ralia est mors q tollit omnia. s. corpus ani
mā et terrenā substantiā ac similia: ideo vi
ditur esse simpliciter circa pericula mortis: et
licet dicat phus in. iij. Ethic. q maxime ē
fortitudo circa mortē q est in bello: hoc tñ
intelligendū est nō solū de bello generalit̄
vbi decertant homines in acie: sed etiā in
in bello priuato qualitercūqz quis decer
tat circa pericula mortis: vtpote cū index
vlt priuata psona nō recedit a iusto iudicio
vlt testimonio ferendo timore gladij immi
nentis: vel cuiuscunqz mortiferi periculi:
vlt cū quis nō refugit amico infirmanti ob
sequi ppter timorē infectiōis mortifere: vlt
cū nō refugit itinerare ad aliqd piū nego
tiū psequēdū ppter timorē naufragij vlt la
tronū et similia. Martyrū autē fortitudo q
ppter summū bonū psonales sustinēt ipu
gnatiōes maxime cōmendat. De quibus
ait apl⁹. Fortes facti sūt in bello. Ex his
patet q duplex est obiectū vel materia for
titudinis. Primariū em̄ est ipsa mors: cu
ius ratio est fm Tho. in scripto Ethic. lib.
iij. quia mors inter omnia magis est timē
da: vtpote int̄ omnia magis terribilis: qz
terminus est hui⁹ vite post quē nulla trās
mutatio relinquitur in bono vel in malo.
Secundariū autē obiectū sunt pericula ip̄i
us mortis q etiā sunt terribilia. Pro q sci
endum fm Tho. in. iij. scripto Ethic. q ali
qd periculū est terribile qd excedit facul
tatē humanā p quā et resisti non potest: sic
terremotus: inundatiōes maris et similia:
huiusmodi enī periculū est terribile cuius

De decalogi

precepto

bet sapienti. q̄ rectū habet iudiciū intelle-
ctus: et hoc malū homo timebit: sed tñ i ca-
su necessitatis vlt̄ utilitatē timebit sic opor-
tet: et sicut recta ratio hominis iudicabit:
ita q̄ ppter timorē taliū nō obstupescat. i.
nō discedat a iudicio rationis: sed ea susti-
neat ppter bonū virtutis. Aliq̄ etiā pe-
riculū vlt̄ malū est terribile qd̄ tñ nō exce-
dit facultatē hominis ad resistendū erga
tale terribile: sic homo debet esse disposit⁹
ad resistendū vel sufferendū ira q̄ nō time-
at illū. Et addit alber. teu. i scripto Ethic.
ij. q̄ bene se habere in repentinis pericul⁹
est magnū signū virtutis: cuius ratio est:
qz si pericla sunt p̄sua: pōt quis etiā si ha-
bitū fortitudinis careat animū suū ex di-
turna p̄meditatione p̄tra pericula p̄parare:
et sic in his ex iudicio rationis se bene ha-
bere: sed si in repētinis bene se habz: signū
est q̄ fm̄ habituz fortis est vlt̄ virtuosus q̄
operat⁹ etiā sine deliberatiōe p̄ modum na-
ture: et ideo dicit Tho. scōa. 2. q. cxxij. q̄
in operatiōe fortitudinis sunt duo cōside-
randa: vnū q̄tū ad ei⁹ electionē et tūc nōn
est circa repentina: qz fortis eligit p̄videre
pericula que possunt imminere vt ea possit
resistere vel facilius ferre: qz fm̄ Grego. in
omelia. Jacula minus feriūt q̄ p̄vident.
Secundū vero q̄tū ad manifestatiōē vir-
tuosi habitus: et hoc maxime fit circa repē-
tina: qz fm̄ p̄bū. iij. Ethic. In repentinis
periculis maxime māifestat fortitudinis
habitus: qz habitus agit in modū nature:
vñ q̄ aliq̄s absq̄ p̄meditatione facit ea que
sunt virtutis: cū necessitas imminet propter
repentina pericula: hoc maxime māifestat
q̄ fortitudo sit habitualiter in anima p̄fir-
mata. Quarto queri potest de naturali-
bus passionibus q̄bus fortis vlt̄ in actu
suo: vtrū scz fortis vlt̄ ira vlt̄ alia passiōe
in actu suo p̄sertim cū Sen. dicit in li. de ira.
Nō ad p̄videndū tñ sed ad res gerēdas
satis est per seipsa ratio: et quid stultius est
q̄ hanc ab iracundia petere subsidīū: rem
stabilē ab incerta: fideli ab infida: sanam
ab egra. Ad hoc r̄ndet Tho. scōa. 2. q. c.
xxij. q̄ p̄bi de passionib⁹ anime locuti sūt
diuersimode. Nā stoici quoz sectator fuit
Sen. iraz et alias anime passiones ab ani-
mo virtuosus vlt̄ sapientis excludēbāt: quia
vocabant anime passiones immoderatos
quosdā effectus appetitus sensitiui q̄s ap-
pellabant egritudines vlt̄ morbos: et illos
dicit Sen. nō esse assumēdos a ratione. Sed

peripathetici quoz princeps fuit Aresto.
omnes motus appetitus sensitiui qualē
cunq̄ se habētes passiones anime nomīa-
bant: et qz appetitus sensitiui mouet p̄ ip̄ū
rationis ad hoc qd̄ cooperat⁹ ad p̄nti⁹ a-
gendū: idcirco ponebāt irā et alias anime
passiones assumēdas esse a virtuosis mo-
deratas scdm̄ imperiū rationis: et ideo dicit
p̄bū in. iij. Ethic. q̄ furor cooperat⁹ forti-
bus. Sic ergo dicendū q̄ irā ratione mode-
ratā assumit fortis ad actū suū p̄mpt⁹ agē-
dū: nō aut irā immoderatā. Sed qz fortitudo
duos act⁹ habet: scz sustinere et aggre-
di: nō assumit irā ad actū sustinēdi q̄ ē act⁹
p̄ncipalior: qz hunc actū sola ratio p̄ se facit
vt patet in martyribus. Sed ad actum ag-
grediendi assumit irā: nō quasi auxiliū ab
ea accipiēs: sed qz vlt̄ appetitus sensitiui
vt instrumentum sicut et membris corporis.
Qz si obijciatur sicut ppter irā aliq̄ vehe-
mentius opera fortitudinis exequunt⁹: sic
etiā ppter tristitiā vlt̄ cōcupiscentiā: qz di-
cit p̄bū in. iij. Ethic. q̄ fere ppter tristitiā
an̄ seu dolorē incitant⁹ ad pericula: et adul-
teri ppter cōcupiscentiā multa audacia ope-
rant⁹. Ad hoc dicendū q̄ fortis in aggre-
diendo vlt̄ inuadēdo magis assumit irā q̄
alias passiones qz ad irā p̄tinet insilire in
rē p̄tristantē: et sic directe cooperat⁹ fortitudo
dini in aggrediendū: tristitiā vero fm̄ pro-
priā rationē succūbit noctuo: sed p̄ accidēt
coadiuuat ad aggrediendū in q̄tuz scz est
causa ire vlt̄ in q̄tū periculo q̄s se exponit
vt tristitiā fugiat. Sic cōcupiscentia fm̄ p̄-
priā rationē tendit in bonū delectabile cui
p̄ se repugnat aggressio p̄culo: sed quā-
do q̄ p̄ accidēt coadiuuat scz in q̄tū per-
icula quis potius vult incidere q̄ delecta-
bili carere. Et p̄cludit Tho. i scripto Ethic.
co. li. iij. q̄ fortitudo habet rationē virtutis
et actus eius habet rationē actus virtuosus
ex tribus. Primo ex ratione: et scies q̄ p̄t
p̄ locū ab oppositis sic. Si oppositū in op-
posito sic et p̄positū in p̄posito: sed q̄ ope-
ratur bonū p̄ ignorantia: licet bon⁹ vlt̄ vir-
tuosus appareat nō tamē ē. Similit̄ si ope-
ratur opera fortitudinis p̄ ignorantia non
est vere fortis. Si vero scienter tunc fortis
est: dūmodo ex ratione fiat nō ex passione
vt dicit Alber. ibidē q̄ fortis virtuosus fm̄
usq̄ ad pericula veniat est quietus: qz nōn
agit ex impetu passionis sed ex deliberati-
one rationis: qñ autē est in operibus diffi-
cilibus est actus virilis et p̄mptus: qz in

dicat rationis ex quo agit non vincit ab aliqua difficultate. Secundo vero ex electione fortis est virtuosus: scilicet opus ex electione gratia alicuius boni. Nam si faceret ex passione repellente ad pericula subeunda: ut ira: vel retrahente a timore mortis aut periculo mortis: ut spes: non tamen esset vere fortis: nec actus vere fortitudinis exerceret. Tercio ex finis intentione: quod secundum Augustinum de moribus ecclesie. Secundum quod finis est laudabilis vel culpabilis: secundum hoc opera nostra sunt laudabilia vel vituperabilia. Finis igitur est duplex. scilicet ipsa res et usus ipsius rei. Exempli gratia: finis auari ut ipsa res est ipsa pecunia: finis vero ut usus rei est ipsa possessio: sic a simili finis vltimus omnium rerum est ipse deus: finis vero proximus est affectio dei. Et ille finis non est vnicus sed multiplex: quia non omnes eodem modo deum assequuntur.

De potissimo actu fortitudinis
scilicet martyrio et de his que requiruntur ad martyrium quantum ad materiam et causam: Sermo XIII

Memento ut diem sabbati sanctifices Exo. xx. Nunc autem ordine congruo de actu potissimo ipsius fortitudinis persequamur: quod est ipsum martyrium. De quo queri potest utrum martyrium sit actus virtutis: peritiam cum actus virtutis debet esse voluntarius et licitus: martyrium autem fuit aliquando non voluntarium: ut patet de innocentibus pro christo occisis. Aliquando etiam illicitum: ut patet in quibusdam feminis que seipsas necauerunt ad conservandam pudicitiam: de quibus dicit Augustinus. de trinitate. quod quedam sancte femine in tempore persecutionis ut insectatores sue pudicitie deuitarent se in flumini preceperunt: eo quod modo mortue sunt et earum martyria in ecclesia catholica veneratione celeberrima frequentantur: nec etiam videtur esse actus vnius virtutis sed plurimarum: ut fidei: charitatis: fortitudinis et patientie. Ad hoc respondet Thomas secundus. secundum. 2. quod. c. xliij. quod ad virtutem pertinet quod aliis in bono rationis perservetur. Bonum igitur rationis consistit in veritate sicut in proprio obiecto: et in iusticia sicut in proprio effectu: pertinet autem ad rationem martyrii ut aliquis firmus stet in veritate et iusticia: contra persequentem

impetus nec eas deserat propter imminentia pericula mortis que quasi in quodam certamine particulari a persecutoribus imminet: unde de martyribus dicit Euphrasianus in quodam sermone. Vidit admirans presentium multitudo celeste certamen: et in prelio stetit suos christi: voce libera: mente incorrupta: virtute diuina: unde manifestum est quod martyrium est actus virtutis: et licet ad actum virtutis ut deo reddat acceptabilis liberum arbitrium requiratur in his que usus rationis habet: quibus rarum inuenitur martyrium quod non ex aliqua suppositione fuit coactus: eo quod multi martyrium declinasset si sine peccato potuissent: ut patet latius in sermonibus de diuersis in ultimo sermone. Tamen martyrii gloria quare in alijs propria voluntas meretur: innocentes occisi per ineffabilem dei gratiam sunt assecuti: et effusio sanguinis propter christum gerit vice baptismi: unde sicut in pueris baptizatis per gratiam baptismalem meritum christi operatur ad gloriam obtinendam: sic etiam occisus propter christum meritum martyrii christi operatur ad palmam martyrii consequendam. Hinc dicit Augustinus in sermone quodam alloquens eos. Ille de vestra corona dubitabit in passione pro christo: qui etiam paruulis baptismum prodesse non estimat: christi non habebatis etatem qua impassum christum crederetis: sed habebatis carnem qua pro christo passuro passionem sustineretis. hec ille. Rursus de feminis que seipsas necauerunt credendum est: quod sicut dominus precepit abrahe occidere et immolare filium suum: nec per hoc reus iudicabatur filicidij constrictus precepto dei qui est auctor vite et mortis: sicut dicit Augustinus. de trinitate. possibile fuit quod aliquibus fidedignis testificationibus diuina persuasit auctoritas ecclesie: ut dictarum sanctarum memoria honorarentur: que instinctu diuino propria virtute necauerunt. Denique licet subire martyrium sit actus quattuor virtutum: scilicet charitatis ut imperantis: quia dicit Maximus in sermone quod charitas christi in martyribus suis vicit: et fortis est ut mors dilectio: ut dicitur in Canticleis: sine qua etiam charitate nec martyrium prodesset. iuxta illud. i. Corinthio. xij. Si tradidero corpus meum ita ut ardeam charitatem autem non habuero nihil mihi prodest: sic etiam charitas cooperatur in omnibus virtutibus et actibus meritorum. Secundo est actus fortitudinis ut timorem

De decalogi

excedit actū eliciētis. Hinc dicitur ad Heb. xj. Fortes facti sunt in bello: quia fortitudo se habet ut motiū ppter modū virtutis elicientis sicut charitas se habet ut motiū ppter modū principale ppter modū virtutis iherantantis. Tertius est actus fidei ut i deo tanq in ultimo fine cōfirmantis: nā fides pponit obiectū fortitudinis. i. summū bonū et in martyrio homo pstantē pfirmat in bono dū ppter iminentia pericula mortis fidē et iusticiā nō deserit. Nec mirum qz si fortitudo civilis et acq̄sita firmat animum hominis in iusticia humana ppter cuius cōservationē pericula mortis sustinet: multo magis fortitudo spiritalis et gratuita firmat animum in bono iusticie dei q̄ est p fidē christi: ut dicitur ad Ro. iij. et sic martyrium cōparat ad fidē sicut ad finē: sicut in q̄ aliq̄s firmat. Nā in actu fortitudinis duo sunt: vñ est ip̄a firmitas q̄ q̄s nō cedit cōtrariis phibentibus ab illo bono: et in hoc cōsistit essentia fortitudinis. Aliud est bonū in quo fortis firmat: et hoc est fortitudo in fide qd bonum ostendit illi fides. Quarto est actus patientie ut sustinentis et sic pcomitant in martyribus patientia cōmendat: de qua videbis infra. Magis ppter tñ attribuit martyriū actui fortitudinis q̄ pfirmat hominē i bono vsq̄ ad mortē inclusiue malis resistēdo. Secūdo vero queri pōt utrū martyriū sit actus maxime pfectionis: psertim cū id ad pfectionē vite p̄tinere videat: qd cadit sub p̄silio nō sub p̄cepto: sed martyriū videt esse de necessitate salutis: qz dicitur Ro. x. Lorde creditur ad iusticiā ore autē et. Et itez. j. Joh. iij. Si christus pro nobis animā suā posuit: et nos debemus animā ponere p fratribus. Ad hoc dicēdū q̄ ut dictū est in martyrio sunt quatuor actus virtutis. Prout igitur martyriū est actus elicitus a fortitudine: nō est actus maxime virtutis et pfectionis sicut nec fortitudo a qua martyrium elicit ea excellētiōr in virtutes ut p̄dictū est. Secūdo vero put est actus ad fidē et dilectionē ordinat: sic etiā nō est maxime pfectionis actus s̄ finis ad quē ordinat ē pfectior martyrio. i. bonū diuinum vñ fides christi vñ dilectio. Tertio p̄inde put est patientia tolerat: nō est maxime pfectionis: sicut nec patientia qua talis tolerantia demōstrat put videbis infra. Quarto deniq̄ put ē actus imperat a charitate: tūc in omnes actus virtutū magis ostendit pfectionē charitatis: qz tāto magis ostendit q̄s aliquā rem amare: quāto p ea rem magis amatā cōtēnit: et rem magis odiosā eligit pati: s̄ in omnia bona p̄sentis vite homo maxime diligit ppter vitā et ecōtra maxime odit mortē: p̄cipue cū doloribus corporalium tormētōrum: quoz metu et bruta aīalia a maximis voluptatibus abstrahunt: ut dicit Aug. in li. lxxiiij. q. Hinc ait dñs Job. xv. Maio re hac charitatē nemo habet ut animā suā pro. et. Nec cadit martyriū sub p̄cepto absolute quasi p̄bitū sed cōditionatū: ut dicit Tho. in. iij. quot. q. xx. s. quo ad pparationē animi: qz hō debet animū habere pparatū et ppter se pmitteret occidi et christum negaret vñ mortaliter peccaret: sicut etiā illud Matth. v. Si quis te p̄cussit i vñā maxillā pbe ei et aliā. p̄ceptū est s̄m pparationē animi scz si opus eet et salus aliorū exigeret: patienter aliā alapā sustineret: et ideo nō est ptra pfectionē martyrii si in aliq̄ casu sit de necessitate salutis. Tertio p̄cipaliter queri pōt de supplicio quo martyriū p̄ficiat: vñ. i. ad cōpletū martyriū requirat p̄na mortis: p̄sertim cū dicit Grego. q̄ sine ferro martyres esse possumus si patientiā veracit i anima seruam: et maxime qz Hiero. dicit in sermone de assumptione. Recte dixerim q̄ dei genitrix X̄go et martyr fuit: Quis i pace vitā finivit: vñ et beati marcelli pape martyriū celebratur qui tñ fuit in carcere mortuus. Ad hoc respondet Tho. scda. 2. q. cxxiiij. q̄ martyr in greco ē idē q̄ testis latine: qz martyres testimoniū reddūt fidei christiane. iuxta illud Act. j. Eritis mihi testes et. Hinc dicit Maxim. in sermōe quodā: q̄ mater martyrii fides catholica ē in quā illustres athlete suo sanguine subscripserūt p quā fidē nobis visibilia p inuisibilibus pponunt cōtemnenda: ut dicit ad Heb. xj. Ad martyriū ergo p̄tinet ut homo testificet fide ostēdens opere se cuncta p̄sētia p̄tinere ut ad futura et inuisibilia bona p̄ciat: qdli autē homini remanet vita corporalis nōdum ope ostendit se tēporalia cuncta despiciere. Consueuerūt em̄ homines et cōsanguineos et omnia bona possessa cōtemnere: et etiam dolores corporis pati ut vitā cōseruēt: unde et sathan contra Job induxit: p̄delles pro pelle et cuncta que habet homo dabit p animā suā. i. pro vita corporali: et ideo ad pfectionē rationē martyrii requirit q̄ aliquis mortem p christo sustineat. Martyriū ergo

p̄cepto

ritatis: qz tāto magis ostendit q̄s aliquā rem amare: quāto p ea rem magis amatā cōtēnit: et rem magis odiosā eligit pati: s̄ in omnia bona p̄sentis vite homo maxime diligit ppter vitā et ecōtra maxime odit mortē: p̄cipue cū doloribus corporalium tormētōrum: quoz metu et bruta aīalia a maximis voluptatibus abstrahunt: ut dicit Aug. in li. lxxiiij. q. Hinc ait dñs Job. xv. Maio re hac charitatē nemo habet ut animā suā pro. et. Nec cadit martyriū sub p̄cepto absolute quasi p̄bitū sed cōditionatū: ut dicit Tho. in. iij. quot. q. xx. s. quo ad pparationē animi: qz hō debet animū habere pparatū et ppter se pmitteret occidi et christum negaret vñ mortaliter peccaret: sicut etiā illud Matth. v. Si quis te p̄cussit i vñā maxillā pbe ei et aliā. p̄ceptū est s̄m pparationē animi scz si opus eet et salus aliorū exigeret: patienter aliā alapā sustineret: et ideo nō est ptra pfectionē martyrii si in aliq̄ casu sit de necessitate salutis. Tertio p̄cipaliter queri pōt de supplicio quo martyriū p̄ficiat: vñ. i. ad cōpletū martyriū requirat p̄na mortis: p̄sertim cū dicit Grego. q̄ sine ferro martyres esse possumus si patientiā veracit i anima seruam: et maxime qz Hiero. dicit in sermone de assumptione. Recte dixerim q̄ dei genitrix X̄go et martyr fuit: Quis i pace vitā finivit: vñ et beati marcelli pape martyriū celebratur qui tñ fuit in carcere mortuus. Ad hoc respondet Tho. scda. 2. q. cxxiiij. q̄ martyr in greco ē idē q̄ testis latine: qz martyres testimoniū reddūt fidei christiane. iuxta illud Act. j. Eritis mihi testes et. Hinc dicit Maxim. in sermōe quodā: q̄ mater martyrii fides catholica ē in quā illustres athlete suo sanguine subscripserūt p quā fidē nobis visibilia p inuisibilibus pponunt cōtemnenda: ut dicit ad Heb. xj. Ad martyriū ergo p̄tinet ut homo testificet fide ostēdens opere se cuncta p̄sētia p̄tinere ut ad futura et inuisibilia bona p̄ciat: qdli autē homini remanet vita corporalis nōdum ope ostendit se tēporalia cuncta despiciere. Consueuerūt em̄ homines et cōsanguineos et omnia bona possessa cōtemnere: et etiam dolores corporis pati ut vitā cōseruēt: unde et sathan contra Job induxit: p̄delles pro pelle et cuncta que habet homo dabit p animā suā. i. pro vita corporali: et ideo ad pfectionē rationē martyrii requirit q̄ aliquis mortem p christo sustineat. Martyriū ergo

secundo:

dupliciter sumi pōt. Primo similitudinarie vel imperfecte: et sic Berni. in qdā sermōe martyriū accepit. dicens: Qd martyrium grauius ē q̄ inter epulas elurire: inter vestes multas et p̄ciosa indumenta algere: inter diuitias paupertate p̄mit. Et sic pro martyrio accipit quicquid aduersitatē et penalaris citra mortē ex charitate p̄ deo tolerat. Secūdo vero sumit p̄prie et perfecte: cū scz ex charitate quis mortē sustinet propter christum. Unde aliquis nō dicit p̄prie vel efficitur martyr ppter tolerātiā cōtumeliarū: plagarū: carceris: exilij: rapine: diuitiarū et similia: nisi forte sz q̄ mors sequitur ex p̄dictis: sz actus martyrii multum meritorius est etiā in his qui p̄ mortalia vulnera pro christo suscepta: vlt quas cūq; alias tribulatiōes pro christo suscepias p̄tinuatas vsq; ad mortē: quas a persecutoribus p̄ fide christi patiunt diu uiuunt: sicut etiā eodē tēpore idē actus meritorius ē quo hmoi afflictiones patiuntur.

Quarto principaliter queri pōt: de causa legitima ipsius martyrii: qua scz actū tā excellens meritorius reddat: vtrū scilicet sola fides sit causa martyrii: p̄sertim cum dicit. i. p̄. liij. Nemo vestrū patiat̄ quasi homicida: aut fur: aut aliquid hmoi. Si autē vt christianus nō erubescat: gloriasset autem deū iusto nomine: sed ex hoc dicit aliquis christianus q̄ tenet fidem christi. Et Maximus i sermōe: mater martyrii fides ē catholica. Ad hoc rēdet Tho. vbi supra q̄ martyres dicunt quasi testes: qz scz cor poralibus suis passionib⁹ vsq; ad mortem testimoniū veritati perhibēt: et nō cuiusq; sed veritati que sz pietatē est et que p̄ christum nobis innotuit: huiusmodi autē ē veritas fidelis: et ideo cuiuslibet martyrii causa est fidei veritas. Sed ad fidei veritatem nō solū pertinet ipsa credulitas cordis sed etiā exterior p̄testatio que quidē nō solum fit p̄ verba quib⁹ aliquis cōfitef̄ fidem: sz etiā p̄ facta quibus aliquis se fidē habere demonstrat. fm illud Iaco. ij. Ego ostēdaz tibi ex operibus fidē meam. Hinc p̄ oppositum dicit de quibusdam ad Titū. j. Confitent̄ se nosce deum: factis autē negant: et ideo omniū virtutum opera fm q̄ referūtur in deū: sunt quedā p̄testationes fidei p̄ quā nobis innotescit: q̄ deus huiusmodi opa requirit: et nos p̄ eis remunerat: et fm hoc p̄t ē martyrii cā: et ideo vt christianus patif nō solum qui patif p̄ fidei p̄fessione

Sermo xv

que fit p̄ verba: sed etiā quecūq; patitur p̄ quocūq; bono opere faciendo: vel pro quocūq; peccato p̄ christo vitando: quia hoc totū p̄tinet ad fidei p̄testationē. Ex q̄bus oib⁹ cōcludit: q̄ p̄prie cā martyrii ē bonū diuinū siue mortē quis tolerat pro cōfessione fidei que fit per verba: siue pro quocūq; opere bono faciendo vlt p̄mouēdo siue p̄ quocūq; malo p̄ christo vitando vlt impediendo: et in his trib⁹ omne gen⁹ martyrii includitur vel cōprehendit. Unde generaliter quis octo de causis martyrii efficitur. Primo pro fide catholica: sicut beatus Stephanus et quasi infiniti martyres. Secūdo p̄ salute ppli: vt christiani: vt Sebastianus qui diu religionē christianā abscondens sub clamide militari: tandē ad p̄fortandū pusillanimes in martyrio se manifestauit. Tercio p̄ iusticia: vt Abel. Quarto p̄ lege dei p̄uāda: vt Machabel. Quinto p̄ christo: vt inocētes. Sexto p̄ obliuatione vel resistētia peccati: vt Iohānes baptista et Matheus euāgelista. Septimo p̄ assertionē veritatis: vt Esaias: Hieremias. Octauo p̄ libertate et defensione ecclesie: vt Thomas cantuariensis. Et si obijciat q̄ thomas p̄ bono hūano passus ē. sz p̄ rebus ecclesie. Dicendū q̄ ex quo bonū humanū potest effici diuinū: ideo si referatur in deum potest esse quodcūq; bonum humanū martyrii causa fm q̄ in deum refertur. Ad laudem dei omni.

De partibus integralibus fortitudinis que sunt magnanimitas magnificencia: et de vitijs eisdem oppositis: Sermo XV

Emento vtdiem

m sabb. san. Exo. xx. Post dicitur fionē x̄utis q̄ fortitudo dicitur vltendū ē de eius p̄tib⁹ q̄s Tullius in sua rethorica q̄tuor eē enumerat: q̄ sūt magnificētia: fiducia: patiētia: et p̄seuerantia. De q̄bus p̄mo generalit̄ q̄r pōt: vtrū ille p̄res a Tullio sūt sufficient̄ enumerate: p̄sertim cū Macrobius ponit septē eē p̄tes: sūt et Andronicus. Aristoteles etiā in. liij. Ethico. ponit q̄nq; modos fortitudinis. Quap̄ p̄ma ē politia q̄ fortit̄ opaf ppter timorē exhonoriatiōis vlt penē. Scda ē militaris q̄ fortiter opatur ppter artē et experientia rei. Tertia ē q̄ fortiter opatur ppter

De decalogi

precepto

furore et ira. Quarta est quod fortiter opas propter consuetudinem victoriae. Quinta est quod fortiter opas propter ignorantiam periculo. Ad hunc referet Theophrastus secunda 2. q. cxxviii. quod aliqui virtutis partes sunt triplices partes. scilicet subiective: integrales et potestionales. Fortitudinem habet et fortis quod est specialis virtus: non potest assignari partes subiective: eo quod non dividit in virtutes multas specie differetes: quod est circa materiam valde spalem. Assignant autem eius partes quod sunt integrales secundum ea quod oportet concurrere ad actum fortitudinis: et potestionales secundum ea quod fortitudo observat circa difficultatem. scilicet circa periculum mortis. Alii autem virtutes observant circa quodam alias materias minus difficiles: quod virtutes adiungunt fortitudini sicut secundario principali. Pro quod sciendum quod duplex est actus fortitudinis. scilicet aggredi et sustinere. Ad actum aggrediendi duo requiruntur: quorum primum pertinet ad animi preparationem. scilicet ut aliquis promptum animum habeat ad aggrediendum: et quantum ad hoc ponit Tullius fiduciam. Alii dicunt quod fiducia est quodam magnis et honestis rebus multum ipse animus in se fiducia cum spe collocat. secundum autem pertinet ad operis executionem: ne quis deficiat in executione illorum quod fiducialiter inchoavit: et quantum ad hoc ponit magnificientiam: de qua dicit quod magnificientia est rex magnarum et excelsarum cum animi ampla quadam et splendida propositio cogitatio atque administratio id est executio: ut scilicet amplo proposito non deficiat executio. Nec igitur duo si coarctant ad principalem materiam fortitudinis. scilicet ad periculum mortis: erunt quod sunt integrales ipsius: sine quibus fortitudo esse non potest: si vero referantur ad aliquas alias materias in quibus est minus difficultatis: erunt virtutes distincte secundum speciem a fortitudine: tamen adiunguntur ei sicut secundario principali: sicut a philosopho in. iiii. ethicorum. magnificientia ponitur circa magnos sumptus et magnanimitas quod videtur esse fiducia id est circa magnos honores. Ad secundum autem actum qui est sustinere sicut duo requiruntur: unum est ne difficultate malorum imminenti frangat animus per tristitiam et decidat a sua magnitudine: et quantum ad hoc ponit patientiam: de qua dicit Patientia est honestatis et utilitatis causa: rerum arduarum et difficultum voluntaria et diuturna propositio. Aliud est ut ex diuturna passione difficultatum non sit fatigetur usque ad hoc quod deficiat: tunc illud habet. xij. Et non fatigemini animis vestris deficietes: et quantum ad hoc ponit perseverantiam de qua dicit. Perseverantia est ratione bene considerata stabilis et perpetua mansuetudo.

secundo principalis quod potest in specialibus: ex quod fiducia non potest proprie loquendo nominare virtutem aliam quam habet ad actionem aliquam virtutis nominare partes: et propter hoc a Tullio nominatur iter partes fortitudinis: non quasi virtus adiuncta nisi secundum materiam fortitudinis: erunt partes quasi integrales ipsius. Si autem ad quascunque materias difficiles referantur: erunt virtutes a fortitudine distincte: et tamen eidem adiunguntur sicut secundarie principali: et hoc patet quod partes integrales fortitudinis sunt a Tullio sufficite enumerare. Tres autem virtutes que adduntur a Macrobio et Andronico: sub illis quatuor comprehenduntur. Pro quo nota quod macrobius ponit tolerantiam loco patientie: et firmitatem loco perseverantie. Andronicus autem ponit lenitatem loco patientie: de qua dicit quod lenitas est habitus praevidens tribuens ad conari quodam oportet sustinere que ratio dicitur et virilitatem loco fiducia: de qua dicitur. Virilitas est habitus per se sufficiens imbuens in his quod sunt secundum virtutem. Insuper superaddit Macrobius magnanimitatem et securitatem quod a Tullio sub fiducia comprehenduntur: sed Macrobius magis per specialia distinguit: quod fiducia pertinet ad speciem certitudinis: magnanimitas vero ad magnitudinem rei sperate: spes autem firma esse non potest nisi amoveatur periculum. scilicet timor quod spei quodammodo priatur: et ideo addit securitatem quod excludit timorem: fecundo addit constantiam quod sub magnificientia comprehendendi potest: oportet enim in his quod magnifice quod facit animum habere constantem. Alii potest sub perseverantia comprehendendi: ex eo quod constantia non desinit propter quodcunque repugnantia. Andronicus etiam ponit magnanimitatem cum macrobio. Ponit etiam eupsychiam quod dicitur bona a se sitas: et videtur idem esse quod securitas: dicit enim quod est robur anime ad perficiendum opera ipsius. Tertio magnificientie addit andragathiam: de qua dicit quod andragathia est veri virtutis adinuictiva communicabilis operum quasi virilis bonitas quod apud nos strenuitas dici potest. Ad magnificientiam enim pertinet non solum quod homo consistat in executione magnorum operum quod pertinet ad constantiam sed etiam ut cum quodam virili prudentia et sollicitudine exequatur ea: quod pertinet ad andragathiam sine ad strenuitatem: et sic omnes ille partes in quatuor principales reducuntur. Porro quodam posita ab Aristotele. deficiunt a vera ratione virtutis: quod licet edicant in actu fortitudinis: differunt tamen in motu: et ideo non ponuntur partes secundum modi fortitudinis.

Secundo principalis quod potest in specialibus: ex quod fiducia non potest proprie loquendo nominare virtutem aliam quam habet ad actionem aliquam virtutis nominare partes: et propter hoc a Tullio nominatur iter partes fortitudinis: non quasi virtus adiuncta nisi secundum

ut for
titudinis

magnificientia

q accipit p magnanimitate: que ponit a
Macrobio r Andronico ps integral forti-
tudinis. Atq se3 magnanimitas que se3
promptu reddit animu ad aggrediendum
difficilia sit virt^{us} aliqua r pars fortitudi-
nis: presertim cum nulla virtus opponat^r
alteri virtuti: sed magnanimitas opponit^r
humilitati: qz magnanimitas que e circa
honores dignu se reputat magnis: r etiaz
alios cōtemnit: vt dicit in. iij. ethi. Cum
humilitas in pstrarium e circa abiectōes
pulas cōtemnit seipm r alios honozas
Ad hoc dicēdū fm Tho. scda 2. q. cxxix.
q ad rōnem humane virtutis pertinet vt
rebus humanis bonū rōnis seruetur: qd
e ppiū hoīs bonum. Inter ceteras g res
humanas exteriores ppiū locū tenet ho-
nores: r ideo magnanimitas que modum
rōnis ponit circa magnos honores est vir-
tus. Et quia e circa materiam determina-
tam. s. honores: cū honor sit quoddā spe-
ciale bonū: ideo magnanimitas fm se cōside-
rata est virtus quedā specialis. Sed quia
honor est etiam cuiuslibet virtutis pmiuz:
ideo ex cōsequenti rōne sue materie respi-
cit omnes virtutes. Nec etiā opponit^r hu-
militati magnanimitas: qz in homine duo
reperiunt^r: nam ibidem inuenit^r aliqd ma-
gnū qd ex dono dei possidet: magnanimi-
tas ergo facit qd hō se magnis dignificet:
fm cōsiderationē donoz que possidet ex
deo: sicut si habet magnam virtutē animi
magnanimitas facit qd ad perfecta opera
virtutis tendat. Et filr dicendū est de vsu
cuiuslibet alter: us boni: puta scie vel exte-
rioris fortune. Sillr etiam alios ptēnit fm
q deficiunt a bonis dei: nō enim intantuz
alios appclat q p eis aliqd indecens fa-
ciat. Sicut dicit in ps. de viro iusto. Ad
nihilū deductus est in conspectu eius ma-
lignus. Qd ptinet ad pemptū magnani-
mi quo ptempnit cōdescēdere malicijs im-
pioz. Secūdo reperit^r ibidē aliquis defe-
ctus qui cōpetit ei ex infirmitate nature.
Humilitas ergo facit qd hō se ipm pūpen-
dat: fm cōsiderationē ppiū defect^{us}: r alios
honorat ac supiores estimat: in qstū in eis
aliqd inspicit de donis dei. Et sic pz q ma-
gnanimitas r hūilitas non sūt pria: qz
in pria tēdere videant^r: qz pcedunt fm di-
uersas plderatōes. Pponit^r insup magna-
nimitas ps fortitudinis: qz iungit ei sicut
secūdaria dñs pncipali. Et puenit in hoc
cū fortitudine: qz pfirmat aim circa aliqd

ardū: deficit aut ab ea in hoc q pfirmat
animum in eo circa qd facilius est firma-
tem seruare: magis enim repugnat animi
firmitati arduum in malis q arduum in
bonis. Deniq tria vitia opponunt ma-
gnanimitati fm excessum. Pmū est pre-
sumptio: quia magnanimitas nō excedit
pportionem ppiē facultatis: presuptio ve-
ro ultit illam excedere. Secundū e ambi-
tio que importat inordinatum appetitum
honoris: quibus vititur magnanimus vt
oportet. Tertium est vana gloria: que im-
portat inordinatum appetitum glorie. s. q.
rendo gloriam de eo qd nō est: vel qd nō e
gloria dignū: aut quia qrit ab hominibus
aut quia gloriam nō refert in debitū finē:
puta ad dei honorem vel ad proximi salu-
tem: sed magnanimus moderate vititur: si
cut honore sic r gloria. Unum etiā vitium
opponitur magnanimitati fm defectū. scz.
pūilitas: que ex animi paruitate se
retrahit a magnis que magnanimitas am-
plectit^r. Tertio vero qri potest: vtrū ma-
gnificētia q se3 ad operis cōsumationem
deducit ea que magnanimitas aīo pempto
aggredi disposuit: sit virtus spālis r pars
fortitudinis: pserim cū ad magnificētiā
ptinere videat^r aliqd magnū facere: qd pue-
nire potest cuiuslibet virtuti si sit magna: sic
qui habet magnā virtutē tpantie facit ma-
gnū opus tpantie. Ad pñdet Tho. scda.
2. q. cxxij. qz sicut dicit in. j. de celo. Virtus
dicit^r p cōparatōez ad vltimū: in qd potentia
pōt: nō quidē ad vltimū ex parte defect^{us}: s.
ex pte excessus: cui^{us} rō cōsistit in magnitu-
dine. Et iō opari aliqd magnū ex q sumit^r
nomē magnificētie ppiē pertinet ad rati-
onem virtutis. Sz facere aliquod magnū
dupliciter accipi pōt. Pmō cōter p qcum
q actōe siue trāseat i materiā exteriorē: si
cut vrere r secare siue mēat i agēte sic itel-
ligere r velle: sic magnificētia nō e dñs
spālis. Scdo pōt accipi ppiē. s. opari ali-
qd i exteriori mā: sic facere domū: eccliam
vltilia: r sic magnificētia e spālis virtus:
qz op^{us} factibile pducit^r ab arte: i cui^{us} vsu
pōt attēdi spālis rō bonitatis q ipm opus
factū p artē sit magnū. s. in quātitate: pēio
sitate vlt dignitate. Nec solū ad magnificē-
tiā ptinet facere magnū: s. etiā ad magnū
faciendū aīo tendere: vt pz in diffinitione
Tullij pz^{us} posita. Et quia quidquid ad p-
sonā vniuscuiusq ptinet e aliqd parū in
compatione ad id qd puenit reb^{us} diuinis

Thom. magnanimitas
opponitur fortitudo

Thom. magnanimitas
opponitur fortitudo

Thom. magnanimitas
opponitur fortitudo

De decalogi

precepto

vel rebus cōsibus: id magnific^o nō intēdit
pncipaliter facere sumpt^o in his q̄ pntinent
ad psonā ppriā: nō qz bonū suū nō querat
sed qz nō est magnū respectiue sed in reb^o
diuinitis vel cōsibus. Hinc magnificētia p
cipue opus magnū facit i ordine ad hono
rem dei. Et pbs in. iiii. et bi. dicit qz hono
rabiles sup̄us sunt maxime q̄ pntinēt ad
diuina sacrificia: et circa hoc maxime studz
magnific^o. Hinc etiā magnificētia plungi
tur sanctitati: qz p̄cipue ei^o effectus ad re
ligionē siue ad sanctitatē ordinatur. Et qz
pncipalis actus virtutis ē interior electio
quā virtus habere pōt absqz exteriori for
tuna: ideo et paup pōt ēē magnific^o. Cete
rū magnificētia p̄m q̄ est virtus sp̄alis:
nō pōt poni ps subiectiua fortitudinis: qz
nō puenit cū ea in materia: sed ponitur ps
etius in ḡtum et adiungit: sicut secundaria
virtus pncipali: et ad hoc duo requirunt.
Primū ē qz secundaria cōueniat cū pncipa
li: et sic magnificētia puenit cū fortitudine
in hoc qz sicut fortitudo tendit in aliqd ar
duum et difficile: sic etiā magnificētia: vn
de videt etiā esse in intractabili sicut fortitu
do. Secūdu ē qz in aliquo extendat ab ea
sic magnificētia deficit a fortitudine hoc
qz illud arduū in qd tendit fortitudo: ha
bet difficultatē ppter piculum qd iminet
psone: arduū autē in qd tendit magnificē
tia habet difficultatē ppter dispendiū rez
qd ē multo minus q̄ piculū psone: et iō po
nit ps fortitudinis. Et huius virtuti magni
ficētie opponit virtū p defectū qd dicit
pūificētia: qua. s. quis deficit a pportione
debita expensar: ad opus intendēs min^o
expendere q̄ dignitas opis req̄rit. Oppo
nitur etiā aliud virtū p excessum: q̄ q̄s pl^o
expendit q̄ sit operi pportio nati: qd virtū
um grece dicit barnayesia a furno dicta:
qz scz ad modū ignis qui ē in furno oīa cō
sumit. Et dicitur epyrocalla. i. sine bono
igne: qz ad modū ignis cōsumit non ppter
bonū. Latine vero dicit potest cōsumptio.
Quā a nobis auertat qui sine fine viuit et
regnat Amen.

De patientia et perseverantia q̄
sunt etiam due partes integrales
fortitudinis: Sermo XVI

Emento ut diem

fab. san. Exod. xx. Premissis
de duab^o virtutib^o q̄ sunt pres

integrales fortitudinis. s. de magnanimitate
et magnificētia. Jam psequēdū est de
alijs duab^o. s. de patientia et p̄uerantia.
Pro q̄ sciendū qz virtus patientie nos ordi
nat ad fructuonē sūme pacis: qz nihil pati
moleste ē pacē habere. Qd sit duob^o mo
dis. s. aut nullā molestiā sentiendo: qd tñ
erit in patria: vel molestias nō moleste se
rēdo qd sit p verā patientiā. Pro q̄ notat
qz quedā ē patientia simulatiois de q̄ Greg.
dicit. Qui mala p̄mi ita tolerat: vt tñ in
trinsec^o doleat: et tēpus retributiōis ex q̄
rat: patientiā nō exhibet s̄ ostēdit. Quedaz
enī ē necessitatis: cū. s. q̄s vlcisci nō se p̄er
sumit qz nō pōt: vel qz nō audet tñmēs ex s̄
sibi malus imminere piculū vel depre com
modū. Quedā etiā ē virtutis: de qua dicit
Greg. vij. moral. Mens si in deo forti intē
tione dirigat: quicqd sibi in hac vita amax
fit: dulce estimat: et omne qd affigit requi
em putat: bec ille. De hac ḡ patientia p̄
mo qri pōt: vtrū sit virtus: p̄sertim qz vlr
tus nō inuenit i malis: ex eo qz prop̄le vlr
tus ē q̄ bonū facē habēt: s̄ patientia q̄s i
malis inuenit: vt in inuictis q̄ sepe mul
ta patiunt ad psequēdū bonū delectabile
et in auaris qui multa patienter tolerāt vt
diuitias cōregent. In illud Eccl. v. Cum
ctis dieb^o vite sue comedit in tenebris et in
curis multis et in eruna atqz tristitia. Ad
h̄ r̄ndet Tho. scda 2^a. q. cxxvj. qz virtutes
morales ordinant ad bonū in quātū cōfer
uant bonū rōnis s̄ passionū impet^o. Inter
alias ergo passiones efficacē ē tristitia ad i
pediēdū rōnis bonū: fm illud. ij. Cor. vij.
Seculi tristitia mortē opat. Necesse ē igit
aliquā h̄re virtutē p quā rōnis bonū cōfer
uetur s̄ tristitia vt nō succubat tristitie. Et
hoc facit patientia. Dicit enī Aug^o. lib. de
patia. qz patientia hoīs ē q̄ mala equo animo
tolerant. i. sine p̄turbatiōe iusticie: ne ani
mo iniquo bona deferant: p q̄ ad meliora
pueniam^o. Malī ho patientes mltā ad adi
piscēdū aliqd bonū p̄ticulare. s. honestum
vile vlt delectabile nō h̄nt verā patientiam
qz dicit Aug^o. de patia: qz patientes p̄p̄le
dicunt q̄ mala malū nō cōmittendo ferre
q̄ nō ferendo cōmittere. In illis autē q̄ ma
la sustinent vt mala faciāt: nec miranda nec
laudāda ē patientia q̄ nulla ē: s̄ mirāda du
ricia nephanda patientia. Et tā singularis
ē hec virtus: qz multi qui vident diuersis
virtutib^o adornati: rep̄runt ad virtutes
patientie min^o idonei: plures enī vident^o

Magnificētia
et patientia

Barnayesia

epyrocalla

De decalogi

vite: ⁊ hoc modo perseverantia indiget ho-
no habitualis gratie: sicut ⁊ cetera virtu-
tes in infuse. Nec enim est necessarium qd huius
habitu virtutis immobiliter viatur: eo
vsq; ad mortē. Quādoq; vero accipit pro
actu perseverantie duratē vsq; ad mortem: ⁊
fm hoc indiget nō solū habituali grā sed
etiā gratuito del auxilio: hominē in bono
⁊ servanti vsq; in finē vite: qz cū liberum
arbitriū sit de sevitē ⁊ hoc ei nō tollat pe-
habitualē grām vite p̄sentiis: nō subest po-
testati liberi arbitrii: etiā per gratiā repa-
rati vt se immobiliter ī bono statuati: licet in
eius p̄tate sit qd hoc eligat: nā plerūq; ī no-
stra p̄tate cadit electio: nō autē executio.
hic dicit Aug⁹. .li. de perseverantia. Aliter
donū del eē perseverantia: quā vsq; ī finem
perseverat in chāto: qd vtiq; donū nec pro-
pheta p̄stī receperāt in paradiso. Quia di-
cit Aug⁹. .li. de correctioe ⁊ gratia: qd p̄mo
homī datū nō erat vt perseveraret: s̄ vt p-
severare posset p liberū arbitriū: qd nul-
la corruptio tūc erat ī humana natura qd
perseverādi difficultatem preberet: sed p̄de-
stinatis p gratiam christi nō solum daf vt
perseverare possint s̄ etiā vt perseuerent: hec
ille. Ex dictis qd p̄ qd perseverantia ē virtus
spectalis. Est etiā pars fortitudinis cui cō-
iūgitur sicut secūda pars virtutis p̄ncipalis: qz
fortitudo firmitatē servat in his ī quib⁹ ē
difficillimū firmē p̄sistere: sic ī p̄culo mor-
tis. Perseverantia vero difficultatē illam
sustinet qd puenit ex diuturnitate boni ope-
ris: qd nō ē ita difficile. Et si obijciat qd ea-
de rōne cōstantia videt̄ eē pars fortitu-
dinis: qd idē videt̄ eē qd perseverantia. Ad
h̄ dicēdū: qd licet in fine pueniat qz ad vtrū-
q; p̄tinet in aliquo bono firmiter p̄sistere:
differt̄ tñ fm ea qd difficultatē afferunt ad
persistendū in bono qz perseverantia proprie
facit hōiez firmiter ī bono p̄sistere ⁊ diffi-
cultatē qd puenit ex ipa diuturnitate act⁹.
Cōstantia vero in bono firmiter p̄sistere fa-
cit ⁊ difficultatē que puenit ex alijs qbus-
cunq; exteriorib⁹ impedimētis: s̄ qnia diffi-
cultas que ē ex diuturnitate actus: eēntia
hōz ē actui virtutis: iō perseverantia est pars
p̄ncipalis fortitudinis. Vtēq; vir⁹ for-
titudinis hz duo vitia tria. Anū perdefe-
ctū qd dicit mollicies: qz laus perseverantie
cōsistit in hoc qd qd nō recedit a bono p̄p̄
diuturnā tolerantia difficillū ⁊ laborio-
rū. Aut directē opponit qd qd defaciat a bo-
no recedit ppter aliqua difficultia: qd perti-

net ad rōnem molliciei: nā molle dī q̄ faci
le cedit tangenti. Sīlīr opponit ptinacia p
excessum: q̄ ptinax inordinate persistit in
aliquo s̄ multas difficultates. hinc dicit
Hido. li. ethymo. q̄ ptinax dī aliq̄s q̄ ē im
prudēter tenēs: quasi aīo tenax. Quod a
nobis auertat iesus christus.

De tēperantia ⁊ vitijꝝ opposi-
tis: scilicet insensibilitate ⁊ intem-
perantia: Sermo XVII

Emento vtdiem

m fabb. san. 72. Exo. xx. A tribus
expediti virtutib⁹ cardinalib⁹

lani quartam psequamur que dicis tempe-
raria. De q̄ sub noie cōtinētie dīc Seneca.

Cōtinentiā si diligis circūscinde super-
 flua ⁊ in artū desideria stringe. Cōsidera
 tecū quātū natura poscat: nō q̄tū cupiditas
 expetat. Malatū tuum fames excitet
 nō sapores: nec ad voluptatē s̄ ad cibū ac-
 cedas: nec p̄sentib⁹ deliciis adherebis ne
 absentes desiderabis. Si p̄tinentiā diligis
 turpia fugito anq̄ accidāt: nec quēq̄ ve-
 reberis aliū pl⁹ q̄ te: oīa tolerabilia p̄ter
 turpitudinē crede, hec ille. Hic igit p̄mo
 q̄ri pōt: utrū t̄pantia sit virtus: p̄sertim cū
 nulla virtus inclinatio n̄ nature repugnat
 eo q̄ in nobis ē aptitudo naturalis ad vir-
 tutē: vt d̄r. ij. ethi. s̄ tēperātia retrahit a de-
 lectionib⁹ ad quas inclinat natura: vt d̄c
 cit ibidē phs. Virtutes etiā sunt adinuitē
 cōnexę: quidā h̄nt tēperantiā: qui tū sūc
 avari vel timidi. Ad h̄ r̄fider Thō. scōa. 2.
 q. cxlj. q. de rōne virtutis est: vt hoīem ad
 bonū inclinet: bonū aut̄ hoīs ē fm̄ rōnem
 esse: vt d̄cit Dionys. iij. de di. nō. manifestum
 ē aut̄ q̄ tēperātia inclināt ad id qd̄ ē
 fm̄ rōnem: ⁊ iō rōnabiliter ponit virtutē.
 An lz hō naturalit̄ appet̄ delectionem
 sibi p̄ueniētē: tñ q̄ hō in q̄tū h̄mōi ē rōnab
 iūs ē q̄ delectationes sunt hoī p̄ueniētes q̄
 sūt fm̄ rōnē: ⁊ ab his nō retrahit t̄pantia s̄
 pot⁹ ab his q̄ sūt s̄ rōnē: nō s̄ q̄riat̄ incli-
 nationi nature hūane s̄ tñ nature bestial
 nō subiecte rōni. Hec etiā q̄ caret alijs vir-
 tutibus oppositis vitijs subditi: t̄pantiam
 h̄nt q̄ ē virtus: s̄ opant̄ act⁹ t̄pantie ex q̄
 dā naturali dīspōsitōe: put̄ x̄ntus qdā i-
 p̄fecte sūt hoībus naturalēs: vel eis insūt
 q̄ quidā s̄uētudinē acq̄sita. Est igit tē-
 perātia x̄tus v̄l generalis v̄l sp̄alis: fm̄ q̄

nōmē
fīm cō
qat
i hān
gener
differ
mīl vi
his q
ipellu
qrefu
tpant
petiti
ē viri
fur c
qō si
tūmō
malō
queli
peram
tione
dubū
cie ve
confe
tanto
tiores
gis n
malit
uidu
mar
prie
quū
tiores
gnit?
rio: m
ad de
necess
ppine
ē mag
Pro c
cēntia
sed del
sicut de
menti si
sura ppa
de aim
mur em
ad gust
ferūt ac
querit
potius
moral
qū mag
sū nō
hōdici

nōmē tēpantīe duplīr pōt accipi. Uno modo fm cōitatē siue significatiōis put. s. significat qndā tēperatiōē. i. moderatiōē quā rō pōit ī hūanis opatiōib⁹ ⁊ passiōib⁹: ⁊ sic ē x̄tus general⁹ qz h̄ ē cōe ī omī virtute morali. Et differt tēpantia a fortitudie: s̄ qz vtrags sumit vt virtus cōis: qz tēpantia retrahit ab his q̄ p̄ rōnē allitūt appetitū: s̄ fortitudo īpellit ad ea sustinēda v̄l aggrediēda p̄p̄ q̄ refugit hō bonū rōnis. Alio mō accipit tēpantia anthōnomaticē: fm qz refrenat appetitū ab his q̄ maxie allitūt hōiem: ⁊ sic ē virt⁹ spālē hīs materiā. Hāc consistit circa concupiscētias ⁊ delectatiōes tact⁹: qd sic patet. Sicut enim fortitudo est circa timores ⁊ audacias respectu maximorum malorum quibus ipsa natura extinguitur que sunt pericula mortis: sic oportet qz tēperantia sit circa concupiscētias ⁊ delectationes respectu maximorum delectabilium quibus seipsa natura cōseruat: vel ī specie vel ī indiuiduo. Cum enim delectatio consequitur operationem cōnaturalem: tanto sunt aliquę delectatiōes vehemētiōres quāto consequunt operatiōes magis naturales. Maxie x̄o naturales animalib⁹ sunt quibus natura p̄seruat īdiuidū p̄ cibū ⁊ potū: ⁊ nā spālē p̄ plūctiōnez mar⁹ ⁊ feie: ⁊ iō circa has delectatiōes ē p̄p̄ tēpantia. Et qz h̄mōi delectatiōes consequūt sensū tact⁹: iō tēpantia ē circa delectatiōes tact⁹ p̄ncipalr. Circa delectatiōes x̄o gust⁹: olfact⁹ vel visus ē tēpantia secundario: inquantū sensibilia hōz sensū cōferūt ad delectatiōē siue delectabilē vsū reruz necessariāz q̄ p̄tinet ad tactū: ⁊ qz gustus ē p̄p̄inquo tactui q̄ alij sensus: iō tēpantia ē magis circa gustū q̄ circa alios sensus. Pro quo nota qz vsus ciboz ⁊ delectatiō cōtialiter ipm p̄sequēs ad tactū p̄tinet sed delectatiō saporis ē quasi supueniens sicut delicie p̄ncipalit̄ in ipsa cōsistunt alimēti substantia: ⁊ secundario in ei⁹ exquilita p̄paratiōe ⁊ sapore. Hāc dicit p̄b̄ in. ij. de anima: qz tactus ē sensus alimentī: nutritur em̄ calido: frigidus: humido ⁊ siccus: s̄ ad gustum p̄tinet discretio saporū qui cōferūt ad delectatiōē alimentī. Secūdo queri pōt: vtr tēpantia ē virtus cardinalis potior ceteris: p̄sertim cū bonum virtutis moralis rōne depēdeat s̄ tēpantia ē circa ea q̄ magis a rōe distāt. s. circa delectatiōes q̄ sūt nob̄ ⁊ brutis cōes: vt d̄r in. iij. ethi. Ad h̄ dicendū fm Tho. vbi. s̄. qz virt⁹ cardina

lis seu p̄ncipalis d̄r: que p̄ncipalit̄ laudat ex aliquo illoz que cōiter requirunt ad rationē x̄tutis. Moderatio x̄o q̄ req̄rit ī oī virtute p̄cipue laudabilis est in delectationibus tact⁹ circa que ē tēpantia: tū qz tales delectatiōes sūt nobis magis naturales ⁊ iō difficilī⁹ ē ab eis abstinere ac eaz concupiscētias refrenare. Tū etiā qz eaz obiecta p̄nti vite magis sūt necessaria: ⁊ iō ponit tēpantia virtus cardinalis seu principalis. Ad cui⁹ p̄ncipalitātē p̄tinet qz rāto maior eius virtus ostēdit: quāto ī ea q̄ sūt magis distantia a rōne suā pōt ostēdere operationē: qz p̄ eā pōt rō cōcupiscētias ⁊ delectationes maxime distantes moderare nō est tamē potentior ceteris virtutibus cardinalibus: quia quāto virtus aliqua magis p̄tinet ad bonum multitudinis: tanto melior est. Iusticia autē ⁊ fortitudo magis p̄tinet ad bonum multitudinis q̄ tēperantia: quia iusticia consistit in cōmunicatiōibus que sunt ad alteruz: fortitudo autem in periculis belloz que sustinetur pro salute cōmuni: sed temperantia moderat solū concupiscētias ⁊ delectationes eozum que p̄tinet ad ipsum hominem: ⁊ sic iusticia ⁊ fortitudo sunt excellentiores virtutes q̄ temperantia. Quibus prudentia ⁊ virtutes theologice sunt potiores: q̄ uis quo ad aliquid temperantia possit dici potior nō solum fortitudinis: sed etiā iusticia. Et huius quidem temperantie possunt assignari quattuor gradus. Primus hominē ab excessum ⁊ defectu custodit: qz ei medium virtutis in omni tempore ostēdit: ⁊ sic est virtus pollica: que est nihil appetere penitendum: in nullo legem moderationis excedere: sub iugo rationis cupiditatem domare. Secundus mentem ad eterna perfecte dirigit: quia omnem superfluitatem rerum grauantium firmiter excludit: ⁊ sic est virtus purgatoria: que est omnia relinquere: inquantū natura paritur que corporis vsus requirit. Terti⁹ gradus mentem in eternis figit: quia concupiscētiam omnis inordinati concupiscibilis penitus extinguit: ⁊ sic est virtus purgati animi: que ē terrenas cupiditates nō solum repimere sed penitus oblitisci. Quartus gradus in deo est: ⁊ predictos gradus inchoat: deducit: perducit: ⁊ perficit: et sic est virtus exemplaris que sic est qz in se perpetua intentione conuersa est.

Ex predictis ergo patet qz temperantie
m. liij

De decalogi

virtus accipit necessitates vite huius: sicut regula delectabilium quibus vitur: vt. s. tñ eis vtaf qñ necessitas huius vite requirit. Pñt tñ necessitas hūane vite attendi duplr. Ano mō fm qñ dñ: necessariū id sine qñ res nullo mō pñt ēē: sic cib⁹ necessari⁹ est aīali. Alio mō fm qñ nēciū dñ id sine qñ cōueniēter res ēē nō pñt. Non solū qñ pñtia primā necessitatē attēdit: sñ etiā scām: qñ dicit pbs in. iij. ethi. qñ tpatus appetit delectabilia ppter sanitatē et ppter bonā habitudinē. Insup qñ sāt qñ nō sūt his impediti mēta: et his sūt moderate tpatus vti ppro loco et tpe: ac cōgruētia eoz quib⁹ pñuit. Hinc dicit ibidē pbs: qñ etiā tpatus appetit alia delectabilia qñ. s. nō sūt nēcia ad sanitatē vel ad bonā habitudinē nō impediti mēta: his existētia: temperat⁹ cñ nullo mō vti his qñ sūt ipeditiua sanitatis vel bone habitudinis: qñ hoc ēē intēperantie put videbit. Deniq⁹ qñ tēperātia respicit nēciatē qñ ad pñientia vite: hoc nō ē intelligendū solū fm pñientia corporis: sñ etiā fm pñientia rerū exteriorū: puta diuitiaz et officioz: ac multo magis fm cōuenientia honestatis. Et iō subdit pbs vbi supra: qñ in delectabilib⁹ qbus vti tpāt⁹: nō solū pñderat vt nō sint impeditiua sanitatis et bona habitudinis corporalis: sñ etiā vt nō sint pter bonū. i. s. honestatē: et qñ nō sint supra subām. i. supra diuitiaz facultatem. Tercio pñcipalr queri pñt de vitij oppositis tēperātie: et pmo de vitio opposito p defectū qñ ē insensibilitas. Attū. s. insensibilitas sit pñm: pñertim cū insensibiles dicunt⁹ hi qui deficiunt circa delectationes tactus: sed i his penit⁹ deficere videtur laudabile et xñosū: eo qñ potissimū remedium abstinentiā pñt esse videt⁹ qñ hō fugiat delectationes. Dicit em̄ pbs in. iij. ethi. qñ abijciētes delectationē min⁹ peccabimus. Insup ab oībus delectatiōib⁹ tātus abstinerere: maxime pmouet homines in bono rōnis: qñ Dñ. i. dicit. qñ pueris qñ leguminib⁹ vtebant⁹ dedit de⁹ scām et disciplinā in oī libro et sapia. Ad hoc rñdet Tho. vbi. s. q. cxlij. qñ om̄e illud qñ ordint naturali pñtaf ē vitiosū: et qñ natura delectationē apposuit opatiōib⁹ necessarijs ad vitā hoīs: iō naturalis ordo reqñit vt hō i cñrū hōi delectatiōib⁹ vtaf: qñ ē necessariū hūane salutē: vt qñ ad pñeruationē indiuidui: vel quantum ad cōseruationē spñ. Sids igit⁹ intantū delectationē refuge-

precepto

ret: qñ ea pñmitteret qñ sūt nēcia ad pñeruationē nature peccaret: qñ repugnās ordini naturali: qñ pñinet ad vitij insensibilitatis. Ad maiorē tñ euidentia sciendum qñ a delectatiōibus pñequētib⁹ hōi opatiōes abstinerere: qñq⁹ laudabile vel etiā necessariū ē ppter aliquē finē: sicut aliq⁹ ppter sanitatē corpalem abstinet a qbus dñay delectationib⁹. s. cibis: potib⁹: et veneretis sñr ppter officij alicui⁹ executionem: sicut athletas et milites necesse ē a mult⁹ delectationib⁹ abstinerere: vt debite pñuū officij erequāf. Sic penitētes ad recuperandam aīe sanitatē abstinent a delectabilib⁹ quasi diēta quadā vtunt⁹: et hoīs volētes pñem plationi ac rebus diuinis vacare: oportet qñ se magis a carnalib⁹ abstrahāt. Et simile iudiciū ē de sñibus causis rōnabilibus. Sic daniel abstinentia a delectationib⁹ vtebatur: vbi dicit eūsdē. x. In diebus illis: Panē desiderabilē nō comedi: et caro et vinū nō introierūt in os meū: sñ neq⁹ vngen- to vnctus sum. Hoc tñ nō fecit ppter se: qñ si delectatiōes abhorēs vt fm se malas: sñ ppter aliquē finē laudabilē: vt se idoneus redderet ad altitudinē pñem plationis abstinento. s. a corporalib⁹ delectatiōib⁹. Hinc statim ibi subdit de reuelatiōe sibi scā. Dñs tñ hōi abstinentie sicut fieri debent ppter aliquē debitū finē: sic etiam fieri debet fm rectā rōnem: qñ nō pñt ēē bonū rōnis i hōmine si abstineat ab oībus delectationib⁹. Cui⁹ rō ē: qñ rōne quis vti nō pñt sine sensitiuis potētijs que indigēt organo corporali. Hinc necesse ē vt hō sustentet corpus ad hoc qñ vtaf rōne. Sustētiatio hō corporis fit p opationes delectabiles: et sic oportet qñ vtaf aliquib⁹ delectatiōib⁹. Nihilominus tñ fm qñ in exequēdo rōnis actum plus vel minus corporali xñute quis indiget fm hoc plus vel min⁹ delectationibus corporalibus vti necesse habet. Et iō hoīs qui hoc officium assumpserūt vt contēplationi vacent: et bonum spūale quasi qñ dam spiritali propagatiōe in alios transmittant: a multis delectationibus laudabiliter abstinent: a quibus illi quibus ex officio competit operibus corporalibus instere generationis carnali vacare: laudabiliter nō abstinent. Quarto pñcipalr qñ pñt de secūdo vitio opposito. s. p excessus qñ dñ tēperātia vtz. s. sit pñm pñerile: sic in. iij. ethi. pbs sentire videt⁹ dīcēs: Homē

bonu vti

Intempantie ferim⁹ ad puerilla pctā. Ad hoc ridet ibidē Thomas: q⁹ pbus nō intēdit dicere intēpantie pctm eē puerile: eo q⁹ puer nāt puer: s⁹ fm qndā silitudinē: eo q⁹ intēpantia ē pctm supflue pcupie q⁹ puero as/ similat q⁹ ad tria. Primo q⁹ ad id q⁹ vterq⁹ appetit aliqd turpe: pulchrū enī in hūanis reb⁹ attēdit: put aliqd ē ordinatū fm rōnez. An Tullius. i. de offic. Pulchrū ē qd cōsentaneū ē hoīs excellētie: i eo in q natura ei⁹ a reliq⁹ animātib⁹ differt. Pu/ er aut non attendit ad ordinē rōnis: sūt r pcupia nō audit rōnez: vt dī in. vij. ethic. Scdo q⁹ ad enētū: q⁹ puer si sue volūta/ ti dimittit: i ppria volūtatē crescit. Sic si pcupie satisfiat: mai⁹ robur accipit. Hinc Aug. i. v. p⁹el. dicit. Dū seruū libidini fa/ cta ē consuetudo: r dū consuetudini nō resistit/ facta ē necessitas. Tercio q⁹ ad remediū qd vtrig⁹ p⁹ef. Puer enī emendat p h⁹ q⁹ cohercet: sic dū pcupie resistit: ad debitiū honestatē modū reducit: r ideo dīc pbus in. iij. ethic. q⁹ quēadmodū p⁹ex optet fm pceptū pedagogi viuere: sic r pcupiscibi/ le psonare rōni. An virtū h⁹ intēpantie maxie videt⁹ exprobrabile iter hūana vitia: q⁹ scz attēdūt fm passiōes hūane nature aliqli/ ter p⁹ormes: r h⁹ ppter duo. Primo q⁹ maxie repugnat hoīs excellētie: ē enī circa delectatiōes nob⁹ r brutis cōmunes. Hic i pā dī. hō cū i honore eēt non intellexit rē. Scdo q⁹ maxie repugnat hoīs claritati vel pulchritudini. s. in q⁹ i delectatiōib⁹ circa q⁹ ē intēpantia min⁹ apparet dū lumie rōnis: ex q⁹ resultat tota claritas r pulchri/ tudo virtutis. Meritū illa vitia q⁹ modum excedūt hūane nature: sūt mag⁹ exprobra/ bilia: sicut pcupia r delectationes bestia/ les: q⁹ tū reduci pnt ad gen⁹ intēpantie fm quēdā excessū: sicut si q⁹ delectaret in cō/ mestione carniū humanarū aut in coltu be/ stiarū vel masculorū. Qd a nobis auertat iesus christus. Ad laudē dei.

De p⁹ib⁹ integralibus tēpantie q⁹ sūt verecūdia r honestas: ac p⁹ib⁹ potētiālib⁹ scz p⁹inēria: clemētia r modestia: Sermo XVIII

Emēto vt diē sab.

m sanc. Exo. xx. Vidēte agruo lā vi/ dēdū ē de p⁹ib⁹ i⁹ tēpantie. P⁹ro quo sciēdū: q⁹ alicui⁹ virtutē cardinalē ptes

triplices eē p⁹it. s. integrales: subiectiue et potētiāles. Dicūt at ptes itēgrales alicu/ ius virtut⁹: q⁹ s⁹currere nō ē ad ipaz vir/ tutē: r fm h⁹ due sūt ptes itēgrales tēpantie scz verecūdia p quā aliq⁹ refugit turpitu/ dinē tēpantie p⁹ia: r honestas p quā quis amat tēpantie pulchritudinē. Itā inē virtu/ tes tēpantie p⁹ipue sibi vēdicat quēdā de/ corē: r intēpantie vitia maxie turpitudinēz hnt: vt vīlū ē i sermone pcedēt. Hic igit⁹ p⁹mo p⁹it q⁹ vtr⁹ verecūdia sit virt⁹: p⁹serti cū pbus i. ij. r. iij. eth. dicit⁹ verecūdia non eē virtutē. Ad hoc ridet Tho. scda. 2. q. cxliij. q⁹ virt⁹ dupl⁹ accipi p⁹. P⁹mo p⁹pe: r tūc ē pfectio qdā: vt dī in. vij. eth. r ideo oē illud qd pfectiōi repugnat etiā si sit bo/ nū deficit a rōne virtut⁹: verecūdia aut pfe/ ctiōi repugnat: est enī timor alicui⁹ turpis qd. s. ē exprobrabile. An Dam. dicit q⁹ ve/ recūdia ē timor de turpi actu. Timor autē ē de malo poscibili r arduo: pfect⁹ aut fm hitū virtut⁹: nō app⁹hēdit aliqd exprobra/ bile r turpe ad faciēdū aut arduū r ipossi/ bile. i. difficile ad vitā dū neq⁹ etiā actu fa/ cit aliqd turpe vñ opprobriūz timeat: r sic p⁹prie loquēdo nō ē virt⁹: q⁹ deficit a pfe/ ctiōe virtut⁹. Sic enī defect⁹ verecūdie cō/ tigit i pessimis: iux⁹ illud Hier. iij. Frons meretric⁹ facta ē tibi: nesc⁹ erubescere Sic etiā p⁹igit i optis virt⁹: r ideo dicit pbs in iij. eth. q⁹ verecūdia nō ē hoīs virtuosi: l⁹ h⁹ p⁹igat ex diūsis causis Sic duplici rōne p⁹igit malū si timeri. P⁹mo q⁹ nō estimat⁹ vt malū. Exēpli grā: q⁹ ea q⁹ sūt erubescibi/ lia nō app⁹hēdūt vt turpia: r h⁹ mō verecū/ dia carēt hoīs i pctis p⁹fundati: qd⁹ pctā sua nō displicēt: s⁹ mag⁹ de eis glīant: iux⁹ illud. Qui letāc cū malefecerit r exul. in reb⁹ pessimis. Scdo q⁹ nō estimat⁹ malū vt possibile vñ difficile vitare: vt xbi grā: nō app⁹hēdūt turpitudinē vt possibile sibi vñ q⁹ si facile vitabile: r h⁹ mō senes r stuosi verecūdia carēt: l⁹ sic dispositi sint: q⁹ si in eis eēt aliqd turpe: de h⁹ verecūdarēt: vñ i ij. rhetor. dīc pbs: q⁹ oīa illa hō mag⁹ vere/ cūdat: q⁹ ipe ē cā. Opprobria aut q⁹ infe/ rūt alicui p⁹ virtutē virtuosus p⁹enit: q⁹ idigne sibi irrogāt: l⁹ inueniāt i eis ali/ q⁹ verecūdie mot⁹ pueniēs rōem: sic r ce/ teraz passiōnū. Et ideo q⁹ ad p⁹mū dicit pbs in. iij. eth. q⁹ vitanda sūt virtuosos tā ea q⁹ sūt mala fm veritatem q⁹ ea q⁹ sūt ma/ la fm opinionē. Scdo mō virt⁹ accipi pōt cōmuniter: put scz virt⁹ esse dī qd ē bonū

De decalogi

precepto

et laudabile in humanis actibus vel passionibus et
 finis verecundia de virtute quoniam cum sit quedam
 laudabilis passio. Et invenitur prope in his de me-
 diocriter se habent: finis quod est in eis aliquid de amore
 boni: et tunc si sunt totaliter immunes a malo hic
 etiam non est proprie passio tantie velut intrinsecus esse
 etiam est: si quod dispositio se habens ad ipsam. Di-
 cit enim Ambrosius. j. de officiis. quod verecundia facit
 prima tantie fudameta: inquit. scilicet hor-
 rore turpitudinis. Alium enim tantie tur-
 pissimum est et maxime exprobrabile ut tactum est
 in sermone precedenti: et ideo verecundia quod vo-
 uet honestatem ea remouendo quod sunt honesta-
 ti priora: licet ad perfectam rationem honestatem non pro-
 ueniat: pertinet tamen ad tantiam rationem motui quod
 est turpe: quod ex septem verecundari causis ha-
 bitur virtutis acquisite: per quam quod vitatur turpia
 de quibus est verecundia: unde licet verecundia princi-
 paliter respiciat vituperium: ita quod in turpibus que
 quod agit ex verecundia vitatur aspectus publi-
 cos propter timorem vituperii: sic erubescencia
 desinit agere vitiosa propter timorem vituperii
 unde dicit Gregorius. nicenensis. Tamen quod vituperium pro-
 prie vitio debet sicut honor virtuti: ideo
 ex tantie verecundia respicit turpitudinem vi-
 tiosam. Secundo vero quod potest vitari honestum sit
 idem virtuti et passio tantie: persertim cum princi-
 pale virtutis iteriori consistit electio: ut dicit
 philosophus in vij. ethica. Honestas vero magis per-
 tinere videtur ad exterioris quersationes: lux il-
 lud. j. cor. xiiij. Quia honeste et finem ordinem
 fuerit in vobis Ad hunc dicit Thomas. vbi s. q. cxlv
 quod sic philosophus dicit: Honestas de qua honoris
 stat: unde ex hoc aliquid videtur dici honestum quod
 est honore dignum: honor autem excellencie debe-
 tur: quod licet excellencia maxime considerat finem vir-
 tutis quod est dispositio perfecti ad optimum: ut dicitur
 in vij. phisicis. et ideo honestum proprie loquendo id
 idem refertur cum virtute. Ad obiectum quod dicitur
 dicitur: quod ex hoc honestum importat debitum honoris
 et honoris prestantio quod est de excellencia alieni
 ius nec fert testimonium nisi de rebus notis:
 ideo cum iteriori electio non innotescit homini nisi
 per actus exteriores: exterior quersatio rationes
 habet honestum finem quod est demonstratiua iterio-
 ris rectitudinis. Hinc radicaliter consistit
 honestas in iteriori electione: significatiue
 autem in exteriori quersatione. Et ex his conclu-
 ditur quod virtus proprie sibi vendicat rationes ho-
 nestas: licet alia quedam que sunt infra virtutem
 honorant: inquit ad operationem virtutis co-
 adiuvant: sicut nobilitas: potentia: diuinitas etc.
 Et enim dicit philosophus in. iij. ethica. Huiusmodi hono-
 ratur a quibusdam: sed finis veritatem solus bonus

est honorandus. Similiter honestas est idem de
 cori spiritualis: qui consistit in hoc: quod quersatio
 hominis sit bene proportionata finis claritate
 spiritualis rationis. Hinc dicit Augustinus. i. li. lxxxiij.
 questionum: quod honestatem voco intelligibilem
 pulchritudinem quam spiritalem nos proprie vi-
 cinus. Et infra subdit: quod sunt multa pul-
 chra visibilia que minus proprie honesta ap-
 pellantur: hec ille. Et ex hoc habet honestas
 quod est pars temperantie: quod est quedam pulchritu-
 do spiritualis: turpe vero oppositum pulchro
 opposita autem maxime se invicem manifestant.
 Et ideo finaliter honestas ad tantiam per-
 tinere videtur: que repellit id quod est homini
 turpissimum et indecentissimum scilicet brutales
 voluptates: hinc ponitur passio eius integralis
 sicut quedam est positio. Tercio queritur potest
 de peccatis eius potentialibus: que sunt virtu-
 tes adiuncte et secundarie: quod modum quem princi-
 palis virtus obseruat circa materiam ali-
 quam principalem: idem ipse obseruat in quibusdam
 alijs materijs: in quibus non est ita difficile
 modum obseruare: ut scilicet hec partes quoniam
 assignentur a Tullio in rhetorica sua:
 vbi ponit continentiam: clementiam et modestiam
 am esse partes ipsius temperantie: persertim cum
 Macrobius super somnium Scipionis ponit
 sex. et Andronicus. vij. partes. Ad hoc dicitur
 finis Thomas. vbi s. q. cxliij. quod ad tantiam per-
 tinet moderare delectationes tactus quod diffi-
 cilimum est moderare. Hinc quocumque virtus
 moderatione quamdam operatur in aliqua mate-
 ria et refrenationem appetit in aliquid ten-
 dens: ponitur potest passio tantie: sicut virtus ei ad
 iuncta. Quod quidem contingit tripliciter. Uno
 modo in interioribus motibus animi: nam prater
 motum concupiscentie quem tantia moderatur et
 refrenatur inuentus in anima tres motus tendentes
 in aliquid. Primum est motus voluntatis ex
 passionis impetu commote: quem motum refrenat
 continentia: ex qua fit quod licet immoderatas
 concupiscentias quod patitur: voluntas tamen non
 vincitur. Secundus motus est ire tendentis in
 vindictam quam refrenat mansuetudo siue cle-
 mentia. Tercius motus est spei et audacie:
 que ipsam persequitur: quem motum modera-
 tur et refrenatur humilitas. Secundo modo con-
 tingit in exterioribus motibus et actibus corpo-
 ris: circa quos moderationem et refrenatio-
 nem facit modestia quam Andronicus in tria
 diuidit de quibus gratia breuitat super
 deo. Tercio modo in exterioribus rebus:
 circa quas adhibenda est duplex modera-
 tio. Prima ut superflua non requirant. Se-

eunda vt non nimis exquisita requirant.
Sed quia Tullius omnia comprehendit sibi mo-
destia que ptinent ad moderationem: tam
corporaliū motuū q̄ rerum exteriorum et
etiam moderationē spei quas diximus ad
humilitatē ptinere: ideo quātū ad p̄sens
hec sufficiant. Et sic principaliter tres sūt
virtutes potentiales tēperantie scz conti-
nentia: clemētia et modestia. Quarto igitur
queri potest: vtrum cōtinentia sit vir-
tus: p̄sertim cum dicitur Eccl. xxvj. Omnis
enī ponderatio nō est digna cōtinentis ani-
me. Ad hoc dicendū s̄m Tho. ibidem. q.
clv. q̄ nomen continentie dupliciter sumi
potest. Primo modo s̄m q̄ cōtinentia no-
minat abstinentiā ab omni venerea dele-
ctatione et tunc omnis ponderatio non est
digna cōtinentis anime in genere castita-
tis: quia nec secūditas carnis que querit
in matrimonio adequat cōtinentie virgi-
nali viduali vel etiam cōiugali: vel etiam
nominat abstinentiā ab omnib⁹ illictis: et
sic omnis ponderatio non est digna conti-
nentis anime: quia non recipit estinatio-
nem auri vel argenti que cōmutant ad pō-
dus: quia sic nominat quādam virtutē p-
fectam. Secūdo modo cōtinentia dicitur ēē
p̄ quā aliquis resistit cōcupiscētijs prauis
que in eo vehemētes existūt: et sic accipit
a p̄ho in. vij. ethi. et etiam in coll. patrum.
Hoc autē modo continentia habet aliquid
de rōne virtutis: in quātū scz ratio firma-
ta ē p̄tra passiones ne ab eis deducatur: nō
tū attingit ad rōnem p̄fectā virtutis mora-
lis: s̄m quā etiā appetit⁹ sensitiu⁹ rōni sub-
ditur sic vt in eo non resurgāt vehemētes
passiones rōni p̄trarie. Hinc dicit p̄hus in
iiij. ethi. q̄ cōtinentia non ē virt⁹ sed q̄daz
mixta: in quātū scz aliquid habet de virtu-
te et ī aliquo deficit a virtute. Large tamē
accipiendo nomē virtutis: p̄ quolibet p̄n-
cipio laudabiliū opex: ptinetia virtus ēē
dicitur: habēs virtū oppositū q̄ dicitur incō-
tinentia: et vtrāq̄ p̄prie dicitur esse circa cō-
cupiscētiās delectabiliū tactus: mag⁹ tū
circa delectationes venereorū q̄ alimentorū:
licet s̄m p̄hm circa vtrūq̄ dici possit.
Et cōpatur ptinentia ad temperatiā sicut
imperfectum ad p̄fectum: quia bonuz rōnis
ex quo virtus laudat⁹: magis esse ostendi-
tur ex hoc q̄ p̄tingit nō solū vsq̄ ad volū-
tatem: sed etiam vsq̄ ad vim cōcupiscibi-
lem: q̄d accidit tēperato: q̄ si solū p̄tingat
ad voluntatē q̄d accidit in eo q̄ ptinens ē.

Quinto q̄ri pōt: vtrū clemētia sit idē q̄d
mansuetudo quā Tullius sub clemētia cōp-
hēdit: et vtrū sit virt⁹ p̄sertim cū clemētia s̄m
Tullius in. liij. rhetor. Vir⁹ ē p̄ quā animus
p̄ccitat⁹ i odium alicui⁹ benignitatē retinet:
s̄ odium vt ait Aug. ab ira causat⁹ circa quā
ē mansuetudo: que ē moderatiua irarū: vt
dicit p̄hus i. iij. ethi. Ad hoc r̄ndet Tho.
vbi supra. q. clvij. q̄ vt dicit in. ij. ethi. Vir-
tus moralis consistit circa passiones et acti-
ones. Passiones autē interiores sūt acti-
onū exteriorū principia vel etiam impedi-
mēta: hinc etiā virtutes que passiones mo-
derant quodāmodo p̄currūt i eundē effe-
ctum cū virtutib⁹ que moderant actiōes:
lz specie differāt: et sic est in p̄posito. Nam
ex ire passiōe quis ad hoc p̄uocat vt gra-
uiorē debito penam inferat: ad clemētiā
autem ptinet directe q̄ sit diminutiua pe-
narum: quod q̄dez impediri posset p̄ excē-
sum ire: et ideo mansuetudo in quātū refre-
nat eius impetū: p̄currūt in eundē effectus
cum clemētia. Differūt tñ: quia clemētia
punitiōis exterioris ē moderatiua: man-
suetudo vero p̄prie diminuit iram et respi-
cit penas que adhibent⁹ ad vindictam. Et
sicut iracūdie virtutū quod importat excē-
sum ire directe mansuetudini opponit⁹: sic
clemētie crudelitas opponit⁹ que impor-
tat excēssus in puniēdo. Dicit enī Seneca
in. ij. de clemētia: q̄ crudeles vocant⁹ q̄ pu-
niendo causā habent et modū non hñt. Et
vtrāq̄ ponit⁹ virtus: q̄ ratio virtutis mo-
ralis i b⁹ p̄sistit q̄ appetit⁹ rōni subdatur:
vt ptz p̄ p̄hm in. ij. ethi. et hoc seruatur tam in
clemētia q̄ i diminutiōe penas respicit ad
rectā rōnez: qñ scz optet et q̄b⁹ optet: vt di-
cit ibidē Seneca: q̄ etiā i mansuetudine q̄
sistit s̄m rectā rōnem iras moderat⁹: vt dicit
in. ij. ethi. Et ideo tam clemētia q̄ mansuetu-
do adiūgunt⁹ t̄pantie sicut virtuti p̄ncipa-
li: eo q̄ in quādā refrenatiōe p̄sistit et po-
nuntur p̄tes ipsius. Sexto videndū est
de modestia que ponit⁹ p̄s t̄pantie et ab ea
differt in hoc q̄ t̄pantia est eorū moderati-
ua q̄ difficilimū est refrenare: modestia ve-
ro est eorū moderatiua q̄ mediocriter in b⁹
se habent. Et s̄m q̄ accipit⁹ a Tullio: non
solum est circa exteriores actiōes: s̄ etiaz
circa interiores motus: q̄ pariter vidēt⁹ ēē
q̄tuor s̄m Tho. vbi supra. q. clx. p̄mū ē
mot⁹ animi ad aliquā excellentiā quā mo-
derat⁹ bñilitas: cui opponit⁹ supbia. Scōz

De decalogi

precepto

Desideriū eorū q̄ ptinet ad cognitiōes: et i
b moderat studiositas: cui opponit curio
sitas. Itā fm p̄m i. vii. metaphisice. Des
hoies naturalit scire desiderat. Modera
tio hui⁹ aut appetit ad virtutē ptinet studi
ositatis: oportet enī q̄ hō laudabilē appe
titū talē refrenet: ne imoderate et inutiliter
reꝝ cognitiōi itēdat: qd ptinet ad virtutē cu
riositatis: de quo vide si placet scda. 2. q.
clxvij. Tertiū ē qd ptinet ad corpales mo
tus et actiōes: vt. s. decēter et honeste fiāt:
tā i his q̄ serio q̄ i his q̄ ludo agunt: qz dō
Eccl. ix. q̄ risus dentitū et igrēssus hoīs de
nūciat de illo. Et Amb. j. de offic. dicit q̄
habuit mētis i statu corpis cernit et q̄ vox
qdā nā ē corpis mot⁹: vñ et in do q̄s vñ mo
derate pōt: qñ delectatio q̄ i talib⁹ actibus
habet ordinat ad qñdā ale recreatiōem et
q̄etē. Dicit enī Tullius. j. de offic. Ludo et
loco vti qdē licet: s̄ sicut sōno et q̄etib⁹ cete
ris: tūc cū grauib⁹ serijsq̄ reb⁹ satiffecerit
mus. Et sic fecit Iohes euāgelista rñdens
his q̄ scādalizati fuerāt q̄ anim⁹ hoīs frā
geret si nūq̄ ab itēctione sua relaxaretur.
Quartū ē qd ptinet ad exteriore appara
tū: vt i vestib⁹ et alijs hmoi. De q̄ Amb. j.
de offi. dicit. Decor corpis nō sit affectat⁹
s̄ naturalis simplex: neglect⁹ magis q̄ ex
petit⁹: nō p̄ciosus et albefcētib⁹ adiuat⁹ ve
stimēt⁹: s̄ p̄muntib⁹: vt honestati vñ necessi
tati nihil desit: nihil accedat nitōri: s̄ ille.
Itim⁹ qz i vtroꝝ extremorū pōt ēē vitiū.
s̄ dō pleni⁹ tactū ē i p̄mo p̄cepto. Ad. l. d.

De p̄tib⁹ tp̄tie subiectiuis scz
abstinentia: sobrietate: castitate:
cui adiūgiť x̄ginitas et pudicitia:

Sermo XIX

Emēto vt diē sab.

m sanc. Exo. xx. Hūc āt i fine d̄ p̄ti
bus tp̄antie subiectiuis psequēdū ē: q̄ dī
cūt spēs ei⁹: q̄s vñ spēs virtutē optet dī
uersificare fm diuersitatē materle vñ obie
cti. Pro quo sciēdū q̄ tp̄antie x̄t⁹ ē circa
delectatiōes tact⁹: q̄ diuidit in duo gene
ra. Itā qdā ordinat ad nutrimentū: et i his
q̄tū ad cibū ē abstinentia: q̄tū āt ad potū ē
sobrietas. Quedā aut ad vim generatiuā
et i his q̄tū ad delectatiōes sp̄s coit⁹ p̄nci
palit⁹ ē castitas: q̄tū aut ad delectatiōes
circūstātes puta q̄ sūt i osculis tactibus et
amplexib⁹ attēdit pudicitia. Qm̄ igit

ad p̄mā virtutē q̄ dō abstinentia q̄ri pōt: vñ
scz abstinentia sit virtus: p̄sertim cū dicat
Aug. in. x. p̄fess. ad deum loquēs. Hoc me
docuisti vt quemadmodū medicamēta sic
alimēta sūptur⁹ accedā. Medicamēta x̄o
moderare nō ptinet ad virtutē s̄ ad artē me
dicine: hinc sup illud. j. Cor. xliij. Itā ē re
gnū dei esca et por⁹: dicit glo. Nec in absti
nēdo nec i māducādo ēē iusticiā. Ad h̄ re
spōdet Tho. scda. 2. q. clxvj. q̄ abstinentia
ex suo noīe subtractione ciborū iporat: et
accipi pōt nomē ei⁹ dupl̄r. Ano mō fm q̄
absolute subtractione ciborū significat: et h̄
mō nec designat virtutē nec actū virtutis
qdā i differēs. Alio mō pōt accipi fm q̄
ē rōne reglata: et tūc significat vñ bitū vir
tis vel actū: et h̄ significat i eo quod dō. ij.
p̄f. j. Mōstrat i fide vñ virtutē: et i vir
te sciam: in scia aut abstinentia. Qd fit qñ
q̄s a cibis abstinet put oportet p̄ p̄gruen
tia hoīm cū q̄b⁹ vñit: ac p̄sone sue ac vall
tudinis sue necessitate: et h̄ i fidei dilectio
nis virtute. Itā h̄ moderatio ciborū fm q̄li
tate et q̄ntitate ptineat ad artē medicine i
cōpatiōe ad valitudinē corpis: tū fm affe
ctiōes itēiores i cōpatiōe ad bonū rōnis
ptiet ad abstinentiā: q̄ si qñ vitiā qdā ex ea
puenire videat. s̄ i p̄anētia vñ vana glia:
h̄ tū fit ex eo q̄ abstinentia illa n̄ ē fm recta
rōnez: nā recta rō facit abstinerē sic optet
scz cū hilaritate: et p̄t qd optet scz p̄pter
glia dei nō p̄t glia p̄p̄ia. Est q̄ absti
nētia scdo mō accepta x̄t⁹ et x̄t⁹ sp̄alis: qz
vbi repit sp̄alis rō q̄ passio abstrahit a bo
no rōnis: ibi nccariū ē ēē sp̄alē virtutē: de
lectatiōes aut ciborū nate sūt hoīm a bono
rōnis abstrahere: tū p̄t eorū magnitudi
nē: tū etiā p̄t ciborū nccitate q̄b⁹ q̄s indi
get ad vite p̄suatiōes quā maxime deside
rat: et t̄do ponit x̄t⁹ sp̄alē et ps sp̄i tp̄antie.
Ceterex p̄ncipal act⁹ sp̄i abstinentie ē iei
niū. Dicit enī Ihd. q̄ ieiunius ē p̄cimonia
vice abstinentiaq̄ ciborū: et h̄ act⁹ p̄ rōnez or
dinat⁹ ē x̄mōsus: qz p̄ncipalit assumit ad
trā. P̄tio ad p̄cupias carnis edomādas:
dicit enī Hiero. Sine sicera et bacho friget
ven⁹. i. p̄ abstinentiā cibi et por⁹ tepescit lu
xuria. Scdo ad h̄ q̄ mēs vberit⁹ eleuet ad
sublimia cōtēplāda: dō enī Ihd. x. q̄ post
ieiuniū triū hebdomadarū reuelatiōes ac
cepit a deo. Tertiū ad satisfaciendū p̄ pec
cat⁹: vñ Iohel. ij. Cōuertimini ad me i to
ro corde v̄ro in ieiū. Huic aut virtuti absti
nētie opposit vitiū gula: d̄ q̄ supra tactū ē.

Secundo q̄ri pōt de sobrietate q̄ ē pprie circa potū: vtz scz sit x̄t aliq̄ spālis: p̄sertim cū sicut i his q̄ p̄tinet ad nutritionē pot⁹ a cibō distinguūt: sic etiā diuersa genera cibo rū distinguūt sūt: et diuersa genera potū. Si q̄ sobrietas ē x̄t spālis videt q̄ circa quālibet differētiā cibi vel pot⁹ sit quedā spālis virt⁹ qd̄ ē incōueniēs. Ad hoc respōdet Tho. vbi supra. q. cxlix. q. vbi repitur impedimentū spāle rōnis: ibi necessarium ē esse spālez virtutē ad illud remouēdū: s̄ pot⁹ inebriās spāle h̄z rōem impediendi rōnis vsū inq̄tuz sua sumositate p̄urbat cerebrū: et ideo ad h̄ impedimētū rōnis remouēdū req̄rit virt⁹ spālis q̄ ē sobrietas: q̄ virt⁹ magis req̄rit aliq̄b⁹ duplici rōne. Primo q̄ i eis ē maior p̄ntas ad cōcupiscētiās: q̄s oportet refrenare p̄ virtutē et ad vitia q̄ p̄ virtutē tollunt: et sic maxie req̄ritur i iuuenib⁹ i q̄b⁹ viget cōcupiscētia delectabilis p̄t feruorē etatis: hinc dicit ad Titū. ij. Iuuenes sicut hortare vt sobrii sint. Et i mulierib⁹ i q̄b⁹ nō ē sufficiens robur mētis: ad h̄ q̄ resistat cōcupiscētijs: de quib⁹. j. ad Timō. iij. Mulieres sūt pudicas et sobrias: vnde s̄m Valerū maximū mulieres apud romanos antiq̄s vinū nō bibebāt. Secundo q̄ i eis ē magna necāria sobrietas ad p̄pā ip̄oz opationē: q̄ vinū i moderate sup̄tū impedit rōnis vsū: et ideo in senib⁹ i q̄b⁹ ratio vigere debet: vt i ep̄s seu alijs q̄buslibet ecclesie ministris: q̄ mēte deuota spūalib⁹ officijs insistere debēt: et etiā regib⁹ alijsq̄ iudicib⁹ q̄n p̄ sapiāz populi subditū regere: gubernare et iudicare debēt: spūaliter sobrietas indicit: vt p̄t ad Titū. ij. Senes vt sobrii sint. Et iterū. j. ad Timō. iij. Oportet ep̄m irēphensibilē esse vnius vxoris virū: sobriū: prudētē. Itē de regib⁹ p̄rouer. xxj. Noli regib⁹ dare vinū: q̄ nullū secretū est vbi regnat ebrietas: ne forte bibāt et obliuiscant iudicioz iustoz: et mutent causā filioz pauperis. Et hūc opponit virtū ebrietatis de q̄ supra tactū est. Tercio q̄ri pōt de castitate: vtz scz sit aliqua virt⁹ p̄sertim cū virt⁹ sit habitus volūtari⁹: vt dicit in. ij. ethic. sed castitas nō videt esse aliq̄d volūtariū: cum p̄ violentiam auferri posse videat: vt p̄t in mulierib⁹ violētē opp̄ssis: et h̄ ideo: q̄ castitas pot⁹ ad corpus q̄ ad aīam p̄tinere videt: qd̄ vltis violentari pōt. Dicit enī a castigādo sup̄ illud: Castigo corpus meū et. Ad hoc rēdet Tho. vbi s̄. q. clj. q.

nomē castitatis sumit ex hoc q̄ p̄ rōnez cōcupiscētia castigat q̄ refrenanda ē ad modū pueri: vt p̄t p̄ p̄bm in. iij. ethic. in hoc aut ratio virtutis humane p̄sistit: q̄ aliq̄d modificatū sit s̄m rōnez: et ideo manifestū est castitatē ēē virtutē. Que h̄z materiā habet in corpe tñ in aīa cōsistit sicut in subiecto: q̄ ad eam p̄tinet vt s̄m iudiciū rōnis et electionē volūtatis q̄s moderate vtatur mēbris p̄cipue venereis. Hic vt dicit Aug. j. de ciui. dei. p̄posito aī p̄manēte p̄ qd̄ etiā corp⁹ sanctificari meruit: nec ip̄t corp⁹ sanctitatē aufert violētia libidinis aliene quā seruat p̄senerātia p̄tinentie sue: hec ille. Ad maiore aut euidētiā sciendū: q̄ nomen castitatis duplici accipi pōt. Uno modo p̄prie: et sic ē q̄dam spālis virt⁹ materiā habēs spālem: scz cōcupiscētiās delectabilem q̄ sunt i venereis: et est distincta ab abstinentia que ē circa delectatiōes ciborum: magisq̄ necessaria ad p̄seruandū rationis bonū: q̄ venere delectatiōes sunt vehementiores et rōnem magis opprimētes: et ideo magis indigent castigatiōe: q̄ si p̄sentis eis ex h̄ vis cōcupiscētie magis increscit et virtus mētis deiecit. Ad Aug. in. j. soliloq̄oz. Nihil inq̄t ēē sentio quod magis ex arce deiciat aīam virilē q̄ blādimenta femie corporūz ille tactus sine q̄ vxor haberi nō pōt. Alio mō nomē castitatis accipit methaphorice. Sicut enī in corpoz cōmixtione cōsistit venereoz delectatiō: circa quāz p̄prie est castitas et luxuria virtū eidē oppositū: sic etiā in q̄daz spūali cōmixtione mētis ad res aliquas delectatiō p̄sistit: circa quā est spūalis castitas q̄dam methaphorice dicta: vel etiā spūalis fornicatio sicut methaphorice dicta. Itē si mens hoīs delectat in spūali p̄iunctiōe ad id cui p̄iungi debet scz ad deū: et abstinet se ne delectabiliter alijs p̄iungat p̄tra debitū ordinis diuini: dicit castitas spūalis: s̄m illud. ij. Cor. v. Respōdi vos vni viro virginē castā exhibere chūsto. Si h̄o delectabilē h̄ debitū ordinis diuini mēs cōiungit q̄buslibet alijs reb⁹ dicit fornicatio spūalis: s̄m illud iere. iij. Tu autē fornicata es cum amatorib⁹ multis. Et hoc mō castitas accipit vt virt⁹ generalis: q̄ p̄ quālibet virtutē mens humana retrahit ne reb⁹ illis delectabiliter p̄iungat. Specialiter tñ ratio castitatis h̄mōi cōsistit in virtutib⁹ theologicis: q̄b⁹ mens hoīs deo p̄iungit. Quarto q̄ri pōt d̄ x̄ginitate q̄

De decalogi

precepto

est nobilior portio ipsi castitatis: quia consistit formaliter in perpetuo proposito abstinentie a carnali delectatione: quia consistit in seminis resolutione: et materialiter consistit in immunitate a delectatione quia consistit in hominis seminis resolutione: ut scilicet talis virginitas sit virtus: prefertim cum nulla vires nobis inest a natura ut dicit philosophus in .ij. ethicis. Sed virginitas nobis inest a natura: quia quilibet mortuus natus homo censetur: cum tamen in laude sanctorum innocentium canit ecclesia. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virginem enim sunt. Ad hoc respondet Thomas ubi supra .q. clij. quod formale et complementum virginitatis est propositum abstinentie perpetuo a delectatione venerea. Quod propositum laudabile redditur ex fine in quantum scilicet sit ad vacandum rebus divinis. Materiale autem eius est integritas carnis ab omni expimento venere delectationis. Hoc igitur quod est immune se servare ab expimento venere voluptatis quoad habet excellentiam laudis supra hoc quod est servare se immune ab inordinatione venere voluptatis: et ideo virginitas est virtus quoad specialis. Porro infantes licet ex sua naturitate id quod est materiale in virginitate habeant: scilicet integritatem carnis ab expimento venereorum immune: non tamen habent id quod est formale scilicet propositum servandi talem integritatem propter deum. Unde Augustinus in libro de virginitate. Nec nos in virginibus predicamus quod virginem sunt: sed quod deo dicat pia continentia virginem. Quia ubi prius potest utrum ipsa virginitas sit potissima virtutum: prefertim cum dicat Cyprianus libro de virginitate. Flos est ille ecclesiastici germis: deus atque ornamentum gratie spiritualis illustrior portio gregis christi. Et Apoc. xliij. de eis de quibus sequuntur agni quicunque levi: et quod cantant canticum novum quod nemo alius cantare poterit. Ad hoc respondet Thomas ibidem: quod aliquid potest dici potissimum dupliciter. Uno modo in aliquo genere: et sic est virginitas potissima in genere castitatis: quia transcendit castitatem vidualem et singularem: et ideo attribuitur ei fructus centesimus: propter excellentiam quam habet ad viduitatem cum se ragesimam: et ad matrimonium cui taceamus fructus attribuitur. Hinc apostolus .i. Cor. vij. Virginitatem praefero tamquam melius bonum: ut quia bonum divinum potius est bono humano: ut quia bonum anime praeferat bono corporis: tum etiam quia bonum contemplative vite praeferat bono active. Virginitas autem quod praeferat ordinat: tam ad bonum divinum quam ad bonum anime et vite contemplative: quia virgo cogitat quod dei sunt quod placeat deo: alioquin non redderet accepta

deo. Verumtamen licet virgo simpliciter melior sit: potest tamen pinguius esse melior secundum quid: si scilicet animam habet magis paratam ad virginitatem servandam si oporteret: quam ille qui est actu virgo: vel si pinguius habet aliquam aliam excellentiorum virtutum. Alio modo potest dici aliquid potius simpliciter: et sic virginitas non est potius summa virtutum: sed virtutes theologice: et etiam virtutes religionis quod actus est ipsa occupatio circa res divinas virginitati praeferuntur. Unde Augustinus in libro de virginitate. Nemo quod tamen puto aulus fuit virginitatem praeferre monasterio. Sicut etiam vehementer operantur ad hoc deo inherere ipsi martyres qui propter hoc continentur propria vita. Et etiam in monasteriis viventes qui postponunt propriam voluntatem et omnia quae habent: quod virginem quod ad hoc postponunt venereas voluptates. Et ideo licet virginem sequuntur agni quicunque levi: imitantes tamen integritatem carnis quam mentis: non tamen oportet quod magis de propinquo sequatur: quia quoad alie virtutes faciunt deo propinquo inherere per imitationem mentis. Denique canticum quod sole cantant est gaudium quod de integritate carnis servata recipiunt. Sexto quod potest de pudicitia que est quarta virtus subiectiva temperantiae ut scilicet est virtus a castitate distincta: prefertim cum dicat Augustinus libro de perseverantia: quod predicanda est pudicitia ut ab eo qui habet aures audiat di nihil genitalibus membris illicitum propter se vel tactus ea est usus genitalium pertinet ad materiam castitatis: et sic non videtur esse distincta virtus. Ad hoc respondet Thomas ubi supra .q. clij. quod pudicitie nomen a pudore sumitur: in quo verecundia significatur. Hinc pudicitia proprie circa illa consistit de quibus homines magis verecundantur. id est de venereis actibus: ut dicit Augustinus .xij. de civitate. Intantum quod etiam concubitus pinguis qui nuptiarum honestate decoratur: verecundia non careat: et hoc ideo: quia motus membrorum genitalium non subditur impio rationis: sicut motus membrorum. Nec solus verecundatur de venerea commixtione sed etiam de quibusvis signis eius ut dicit philosophus in .ij. rhetorice. Et ideo pudicitia spiritualiter attenditur circa venereas: et proprie circa signa venereorum: sic sunt aspectus impudici: amplexus libidinosi: tactus oscula et similia. Et ideo pudicitia quod magis respicit hominis signa exteriora: ordinatur ad castitatem: quod magis respicit ipsam veneream commixtionem: non quasi virtus ab ea distincta: sed etiam exprimitur quoad castitatem circumstantia: scilicet interdum unum pro alio ponatur. Unde sicut castitas in anima consistit ut in subiecto: quibus

materiali
pudicitia
se ostendit
hibet
pudicitia
venereas
de corpore
integra
corrupta

Sequ

De
genera
pentit

b

in Bu
nisi m
ligatio
ex debi
ex char
du fin
Honore
rione illi
spectu p
pres di
respecti
plex e i
increat
tis: et b
nitatis:
qualiter
pm bon
pment i
prelat d
Mar. vi
nolite vol
pi vestra
creatur q
ntra iore
Ephes. i
diti ut
in ter no
mo ois
et b tripli
sicut p
Sicut de

materiam habeat in corpore: sic etiam et magis pudicitia consistit in anima ut in subiecto: quous se ostendat in signis exterioribus veneris cohibedis. Dicit enim Augustinus. Secundus Iulianus li. iij. Pudicitia res est animi virginitas corporis. Denique illa integra in anima permanens: potest ista de corpore sibi violenter auferri: et cum ista manet integra corpori potest illa in anima lascivia voluntate corrumpi: hec ille. Ad laudem dei.

Sequitur sermones de quarto precepto.

De honore et diuersitate parentum in generali: ac de triplici subiectione parentum quod ad corpus: Sermo I

Honora patrem

b tuum et matrem tuam ut sis longeuus super terram. Exo. xx. Hoc est quartum preceptum in ordine: licet primum sit sedes tabule. In quo

secundum Augustinum implicatur omnis actus beneficentie prout ligationis sic honor quod debetur parentibus: siue ex debito charitatis sicut alij actus pietatis quod ex charitate primis impenditur. Pro quo sciendum secundum Alex. de hales. in. iij. pte. de. xliij. Honor est prestantio preminencie in aliquo exhibitiōe illi quod honoratur. Cum igitur honor dicatur respectu preminencie in illo quod honoratur: prout hi preces dicuntur quod sunt honore digni: et quod diuersis respectibus preminencias aliquas habent. Duplex est igitur preminencia. Prima est preminencia increata quod est principij creatur: sapientie gubernationis: et bonitatis seruientis. i. ipsius summe trinitatis: et hec preminencia in infinitum excedit quamlibet preminencia creature. Et inde est quod primum honor et principius debetur patri celesti cui prout uenit in finem honor quod est honor latrui: quod prestat deus sicut suum conditor: de quo pre dicitur Mat. vi. Quod non est tibi. et Mat. xliij. Propter nolite uobis vocare super terram: vnde est enim pater vester qui in celis est. Secunda vero est preminencia creata: quod scilicet ex triplici participatione ex preminencia increata originem habet: iuxta illud apostoli Ephe. iij. Illud rei gratia flecto genibus ad patrem domini nostri Iesu Christi: ex quo omnis prout nitas in celo et in terra. non habet igitur creata preminencia prout mo originem ex participatione increati principij et hi tripliciter. Primo quod ad eum naturale sicut pater carnalis: ut dicitur glo. Ephe. vi. Sicut deus principius est hominibus: sic pater secundario:

ratione cuius preminencie pater carnalis est honorandus. Hinc Hieronymus de honore parentum dicit: Honorandi sunt parentes: quod primum sunt nobis causa nascendi. Et Eccl. vii. Honora prement tuum et genui: in finis tue ne obliuiscaris: memento quoniam tu es. Et sic patet quod maximum bonum ab eis recepimus. scilicet ipsum esse quod est fundamentum omnis nature terre et glorie. Secundo vero quod ad bene esse spirituale: sicut quilibet pater spiritualis per quem renascimur in spiritu. Pro quo sciendum quod multi sunt preces spirituales. Primo omnes sancti patriarche: propter et preces veteris testamenti. unde Iob. vii. Si filij Abrahę estis opera Abrahę facite. Similiter et apostoli et alij sancti noui testamenti: quod etiam nos Christo vel saltem exemplo spiritualiter genuerunt: unde apostoli. i. Cor. iij. Nunc in Christo Iesu penam gelii ego uos genui. Secundo pater et mater: quod dotes prochiales et filios: quod nos regenerant aqua et spiritu sancto in baptismate vel etiam in confirmatione: ut patet de. xvi. c. j. r. c. sexta synodus. Tertio omnes patres qui leuant puerum in baptismate vel tenent in confirmatione dicuntur patres: quod iuuuant ad regenerationem spirituales: unde patres dicuntur quod sunt pater a patribus multis: et de his late dictum est supra. Quarto omnes sacerdotes precipue predicatorum vel confessores spirituales patres dicuntur: et honore paterno sunt honorandi. i. Timo. v. Qui bene prout presbyteri duplici honore digni habentur: maxime qui laborant in verbo et doctrina. Minus cum et sacerdotes in scriptura sacra propter singularem reuerentiam aliquando diuini: aliquando angeli nuncupantur: ut late patet. xi. q. j. c. sacerdotibus autem. Tertio denique quantum ad bene esse spirituale: sicut quod liber pater temporalis: ut rex princeps: potestas: ac omnes temporales regimine gerentes per communem bono reipublice secundum diuersos gradus. unde. j. Pet. ii. Deum time re regem honorifica te. Et ad Roma. xliij. Dis autem patribus sublimitatibus subdita sit: non enim est pater nisi a deo. Et iterum. j. Pet. ii. Subiecti estote omni excellenti: siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum: laudem uero honorum: quia sic est voluntas dei: hoc ibi. Secundo creata preminencia originem habet ex participatione increate sapientie: ratione cuius honorandus est omnis doctor siue magister in quantum facultate vel scientia licita et honesta in quantum talis: unde quilibet homo debet pater doctrinalis: de quo glo. super illud Leuit. xix. Honora personam senis. scilicet etate vel sapientia: omnis enim sapientia a domino deo est: ut dicitur Eccl. i. Ex quo patet quod

precepto

primo honorā dū ē sēnex: quia vt dicitur
 Job. xij. In antiq̄s ē sapiā: ⁊ in multo tpe
 pudentiā: n̄ in eis xpientia maior ⁊ di-
 scerētio ē. Hinc s̄sultit Deut. xxvij. Interro-
 ga p̄. et an. l. ma. l. ⁊ dicent tibi: ⁊ talis di-
 cit̄ pater antiq̄lis: d̄ quo d̄ Leui. xix. Co-
 ram cano capite s̄surgē ⁊ honora p̄sonam
 senis. Sēdo honorā dū est oīs sapiēs p̄-
 pter p̄ticipatiōē increate sapiē: vñ Eccl̄.
 xxxvij. Sapiēs in populo hereditabit ho-
 norē ⁊ n̄mē illi⁹ erit vniūis ineternum.
 Et itē. c. xxxvij. Honora medicū p̄p̄ne-
 cessitatē: q̄m̄ illū creauit altissim⁹: a deo
 enī est oīs medela. Et infra. Dedit hoīb⁹
 sciētia altissim⁹ honorari in mirabilibus
 suis. Propter hanc enī sapiām honorē su-
 scepit Daniels de q̄ scriptū ē eiusdem. xij.
 Erat aut̄ Daniel cōiua regis ⁊ honorat⁹
 sup̄ omēs amicos ei⁹. Quia vt d̄ Eccl̄. v.
 Honor ⁊ gl̄ia ī sermone sensati: lingua ve-
 ro impudētis subuersio ē illi⁹. Et itē ibi-
 dem. x. Seruo sensato liberi seruēt ⁊ insci-
 us non honombit. Tercio creata p̄mi-
 nentia trahit originē et p̄ticipatiōē diuine
 bonitatis: rōne cui⁹ honorā dū ē oīs in-
 stus ⁊ sanctus q̄ dicit̄ pater x̄tialis. Itaq̄
 s̄m Alex. de bal. vbi sup̄a rōne p̄ticipati-
 onis diuine bonitatis oēs sunt honorādi
 tam boni q̄ mali. Pro quo sciendū q̄ du-
 plex ē p̄ticipatio diuine bonitat̄. Una s̄m
 actū sicut est ī bonis: ⁊ sic quēlibet bonuz
 debem⁹ nob̄ meliorē estimare: iuxta illud
 apl̄i p̄b̄it. ij. In hūilitate sup̄iores sibi n̄
 uiscem arbitrat̄es: ⁊ p̄sertim cū sint alicui⁹
 singularis bonitatis: sicut inferi⁹ ibidem
 p̄leq̄t. Necessariū estimā ephroditū
 frat̄rē meū et coop̄atōrē ⁊ cōmilitōnē m̄i-
 tere ad vos: ⁊ infra. Excipite itaq̄ illū cū
 omni gaudio: ⁊ eiusmodi cū honore habi-
 tote: q̄m̄ p̄pter opus xp̄isti vsq̄ ad mortē
 accessit: tradēs aiā suā: vt impletet illud
 qd̄ ex vobis deerat erga obsequiū meum.
 Sēda verp̄ ē s̄m potentia: q̄ sc̄z etiā p̄nūc
 mali possunt esse vel fieri meliores q̄ nos
 sumus: rōne cui⁹ possibilitat̄ ⁊ diuine
 destinatiōis ad maiorē p̄fectionē etiāz illi
 q̄ mali sunt honorāf. Hinc d̄ Roma. viij.
 Honore inuicē p̄uenientes. Ex q̄bus oib⁹
 cōcludim⁹: septēplex esse patres sc̄z cele-
 stialis: corp̄alis: sp̄sualis: tp̄alis: doctrina-
 lis: antiqualis ⁊ virtualis. Et de omnib⁹
 itelligi p̄t illud Eph. vi. Filij obedite pa-
 tr̄ibus v̄stris in d̄no: hoc enī iustū est.
 Honora patrē tuū ⁊ matrē tuam: vbi dicit̄

glo. honorare patrem ⁊ matrem eis reueren-
tiam exhibere ⁊ ministrare. Qd licet d om-
nibus intelligat: tñ illud spāliter exponit
Alex. de bal. vbi supra de patre carnali et
spuali. Et pmo d patre carnali dicit: q q-
uis filius accipiat tñ esse corpale a patre:
efficit tñ ex hoc obligatus in duplici debi-
to: q corpale illud qd accipit est de corpore
patris supñ ⁊ transfusū aie virtute ⁊ opā-
tione hinc fillus debitor: efficitur honoris
patris: tñ rōne paterni corpis: tñ etiam
rōne aie: eo q aia ⁊ corpus concurrunt i pa-
tre vt sit pñcipium filij: rōne ergo paterni
corpis ē pprie debitu sustentationis: ⁊ rati-
one aie debitu reuerentie: naz aia nō indi-
get sustentatione nec corpus ē reuerendu. Se-
cūdo vero de patre spuali p quē spāliter
regeremur in christo: cui filiter exhibe-
re tenemur tam honorē reuerentiē q susten-
tationis vite. Qñtum ad primū dicit dñs
Luc. x. Qui vos audit me audit: ⁊ qd vos
spernit me spernit: qui autem me spernit:
spernit eum q me misit. Et qz verus hono-
reuerentiē reducit in exhibitōe obediētie:
merito dicit Heb. xij. Patres carnis nři ha-
bimus eruditores ⁊ reuerabamur eos:
nōne multo magis obprobriamus patri spi-
rituū ⁊ viuemus: glo. Reuerentiē cū timo-
re parentib⁹ honozē impendere obediē-
re obpandū: vt sic vitam corporis ⁊ spirituū
felicitate possideam⁹. Sequit⁹. Et illi qdem
in tēpore paucorū dierū. l. iuuentute sibi vo-
luntatem suā erudiebāt nos: hī autē ad id
qd iam est vtile: in recipiendo sanctificati
onē. Quātū autē ad scdm dicit apostolus
ad Gal. vi. Cōmunicet at is q cathetizat
xbo: ei q se cathetizat in oib⁹ bonis. Itē
mirū cū vt dictum est: p̃b p̃terit q bñ p̃ sunt
b duplici honore digni sunt: maxime q la-
borant in xbo ⁊ doctrina. Adeo nāq filij
spuales ad hūc honozē obligant⁹ q etiam
in tpe extreme necessitatis: cum aliter eoz
p̃res spuales puidere non possent: lauda-
bilit̃ p̃ p̃culovite exponerēt: vt tales pa-
tres p subiectionē pseruaret: sicut fecit vi-
dua sarpentia q pauli dñs vñ vt lat⁹ pate-
bit inferius. Qñde generaliter plus obli-
gamur honozē exhibere tā sustentationis
q reuerentiē patri copali ⁊ spuali post pa-
trē celestem: q oib⁹ alijs patrib⁹. Cui⁹ ra-
tio est: qz vnus est pñcipiū generationis:
alter regenerationis: ⁊ ideo debet eis reue-
rentia maior: ⁊ etiā sustentatio pū indigēt

[illegible]

quarto:

Sermo .i.

q: quilibet res naturalit' diligit p'seruati-
onē & salutē sui p'ncipij. Ad maiorē autē
evidentiā sciendū q' q'cūq; filij tenent' suis
p'ribus oibus generalit' s' p'dictis duob'
sp'aliter in septē ostēdere vicissitudinē gra-
titudinis: quoz p'ia tria p'tinēt ad sustēta-
tionē corporalē put patebit in p'nti sermo-
ne: q'moz aut' vltima ad reuerentiā p'tinent
sp'alē vt patebit i sermone seq'nti. P'imo
nāq; debēt parētes alere & eis subuenire i
necessitate infirmitate & senio. Cui' rō est
q' receperāt a parētib' nutrimentū: & p'ser-
tim a m're in quo nō p'nt equalēs parētib'
ministrare. Hāc de p'p'ia carne & p'p'ia s'ba
filios nutrierūt: filij x'o p'ntes nutriūt de
substantia aliena. Hinc dicit Amb. Si pau-
ris m'rem nō reddidisti ei cruciat' quos p te
passa ē: nō obsequia q'bus te gestauit: non
alimēta q' tibi tribuit: nō pietatis affectuz
inimulcēs labijs verba: non famem quam
pro te ip'a tolerauit ne quicq' tibi noxium
esset: ne q'quid lacti noceret hauriret: tibi
illa teinunauit: tibi māducauit: tibi cibum
quē voluit nō recepit: tibi quē noluit cibū
assumpsit: tibi vigilauit: tibi fleuit: & sic il-
lam egere patier' illi debes q'd habes: cui
debes q'd es. An cū scriptuz sit p'rouerb.
xxvii. Qui subtrahit aliqd a p're suo & ma-
tre: & dicit hō nō ē p'ctm: p'iceps ē homicide
Satis ex hoc claret q' q' pentib' in necessi-
tatib' nō subuenit mortalit' peccat: nec mi-
nus q' qui eos iurijis molestat. P'cepitue
m' p'ntes subuenire debēt a filiis i infirmi-
tate & senio: ac maxime tpe pestis cū a cete-
ris deserunt. Alioqn audiāt filij illud. j.
ad Timo. v. Si q's aut' suor' & maxie dome-
sticor' curā nō h'z: fidē negauit: & ē infide-
li deterior. Minus cum ingrātudo nulla
maior: nulla nequior: nec vltione d'ina di-
gnior: q' pueror' filior' qui post tot paren-
tū suscepta b'nficia: post tot d'ina p'cepta
p' deniq; taz stricissima scripture nature
gr'e & v'cula: necessitatib' p'ntū nō succur-
runt. Cū em' humana natura in p'ncipio &
in fine. i. i infantia & senectute debilis ē ac
multis indiget: q'd parētes filijs exhibue-
runt in puerill' etate: s' filij parentib' red-
dere debēt in senill' etate: exemplo ciconie
q' ēz Ambro. in hexamerō ome. v. parētes
senes in nido nutriti: ac p'p'is p'ntis nuda-
tos tegmine alaz suaz dulciē fouet. Verū
tū qualiter obligant' filij pentib' subueni-
re: lucidius patebit in sequētib' sermoni-
bus. Secūdo vero debēt filij parentib'

corporali seruitio subuenire in cunctis neces-
sarijs & oportunitis: iuz illud Eccl. iij. Qui
timet dñm honorat p'ntes: & q's dñs ser-
uiet his qui se genuerūt in ope & sermone
& in omni patientia. Notate verba. signa-
te mysteria. Dicit em' q' qui timet dñm ho-
norat p'ntes: honore seruitioz corporaliū
& hoc q's serui empticij dñs suis i oī solli-
citudine: hanc em' seruatur' ē emerūt multis
laborib' seruitijs & sollicitudinib' erga fi-
lios: & ideo filij discāt mutūā reddere vici-
situdinē pentib'. Hoc em' acceptū ē coram
deo: vt dr. j. Timo. v. An p'sequit' ibidem
Eccl. iij. Honora p'rem tuū. s. hūilliter serui-
endo vt sup'ueniat tibi b'ndictio a deo & be-
nedictio illius i nouissimo manet. hoc ibi.
An seruitiū illud da triplr' exhiberi. P'io
ope in oī obsequio sibi nō solū necessario:
sed etiā oportuno & comodo. Dicit enī
Hierō. de honore p'ntū. Exolue fili quod
debes & officia debita q'cūq; exhibe sa-
mulati: q' pentib' nemo reddere pōt q'd
eis debet. Et itez. Foueat p'ntū senectus
& factis eoz vicissitudo reddat vt videāt
liberi vestri q'd faciāt: vicē vobis silez red-
dituri. Hic dr Eccl. iij. Qui honorat p'rem
suū locūdabit' in filijs. Secūdo d'z illō ser-
uitiū etiā ostēdere sermone. Ad oīa. s. inter-
rogata respōdere pentib' humilliter: eis lo-
qui dulciter & affari reuerenter: p'mptim
animū in oibus obsequijs verbis ostēden-
do. Sicut fecit Samuel dño q's respondit.
j. Reg. iij. Loquere dñe q' audir' seru' tu'.
Et Paulus act. ix. Dñe q'd me vis facere.
Sic Tobias iunior audies mandata p'ris
statim r'ndit' (eiusdē. v.) Oīa q'cūq; p'ce-
pisti mibi p'r faciā. Tertio debet etiā gesti-
bus & signis ostendere: q' eadē p'ficit toto
corde: & hoc p' tranquillam patientiā: vt. s. in
multis seruitijs parentib' impensis impa-
tientia nō frangat: nec eoz reprehensionib'
improperijs: iniurijs: & disciplinis turbet
nec dedigne: sed ecōtra turbatos p'ntes
sibi recōciliare studeat humili patientia: i
verbo & signo: nā respōsio mollis frangit
irā: attestante Salomone q' ait p'rouerb.
xxv. Patientia lenietur p'nceps: & lingua
mollis frāgit duriciā. Tertio p'inde de-
bēt filij p'ntes suos i oibus p'posse p'sola-
ri: sic eosdē horat sapiēs. Eccl. iij. dicēs
Fili suscipe senectam p'ris tui & ne p'ristet
illū i vita illi: si defecerit sensu veniā da:
& ne spernas eū i x'ute tua: relemosyna enī
p'ris nō erit i oblivione. Hāc p' p'cto matris

De Decalogi

precepto

restituere tibi bonū: et in iusticia edificabit tibi: sed in die tribulationis cōmemorabit tui: et sicut in sereno glacies soluent peccata tua. In quibus verbis sapiēs plurima precepta filijs indicit. Prīmū ē fili suscipe. s. cū affectu et effectu senectā patris tui nō solū in reuerentiā et custodiā: sed etiā ad confortandū et sustentandū. Huius est grā. Tob. v. Vocat mater filiū suū baculū senectutis et lumē oculoꝝ suoz: qz in senectute debet filij parentibus in omnibus esse subsidiz refugium et solatiū. An Tob. x. dixit cum fletu mater tobie. Ne me fili mī: ut quid te misim? peregrinari lumē oculoꝝ nrozū. baculū senectutis nostre: solatiū vite nre: spem potestatis nre: oīa simul in te vno habentes: te nō debilim? dimittere ire a nobis. Secundū est ne cōtristes eum. s. factis: verbis: signis. Anō Hiero. vbi. S. Nemo patrē asperis verbis ledat: affectum sonet quicquid lingue dixerint filioꝝ. Tertiū ē si defecerit sensu. i. si verbo facto vel signo ostēdat aliqua nō recta: iuriosa: ridiculosa: puerilia: veniam da nō impropertū: nō ignominia: indignationē aut vindictam. Quartum est ne spernas eum: scilicet sensibus exteriorib? deficientē: cecum: surdū oculū stillantē: narib? fluidū: fetidū: scabio sum in virtute tua. id est in viuacitate tam sensuum qz membrorū. Quintū est elemosyna patris id est patri viuenti data vlt? pro patre mortuo oblata: nō erit in obliuione corā deo. Nam et pro peccato matris oblata elemosyna restituere tibi bonū scz meritū in vitā eternā: et in iusticia edificabitur tibi: qz potissime reuocat opantē ad viam iusticie in pñti: sed et in die tribulationis. i. mortis cōmemorabit tui. s. de? et sic in sereno. i. claritate solis glacies soluent peccata tua. Beati nāqz misericordes: qm ipsoꝝ miserebit deus. Ad laudē dei.

De quatuor pñtib? ad reuerentiā patrū spūalē ac de infelicitate filioꝝ malozum felicitateqz bonozum: Sermo II

Onora patrē et ma

trē. x. Exo. xx. Alio i sermone pcedenti de septēpliet differen? tia parentū: ac de tribus pñtib? ad sustentationē corpalem quibus obligamur

subvenire parentibus. Jam psequendum est de quatuor pñtib? ad reuerentiā spūalem in qbus eisde? sūt obligamur et de infelicitate filioꝝ malozum felicitateqz bonozum. Prīmū igit pñiens ad reuerentiā patrū spūalem est: qz filij parentib? reuerentia? euidentibus signis. s. assurgēdo: inclinādo et filia ostendendo: exēplo christi. Tob. viij. Ego inquit honorifico prem meū. Nec solū patrē eternalē sed etiā putatium: vnde Luce. ij. Erat subditus illis: vbi dicit Amb. Filius dei honorauit Ioseph: nō ex debito s? pietatis officio. Nam quantū obligati sūt filij ad honorē parentibus exhibendū: satis patz Deut. xxiij. vbi statim post maledictionē eoz qui deū in idolis dehonozāt: subiungit eoz maledictio qui pntes nō honorāt. Dicit enim ibidē. Maledictus hō qui facit sculptile et cōflatile abhominatiōē dñi: et subdit. Maledict? qui nō honorat patrē et matrē: et dicit oīs pps amen. Secundū vero ē pñpta obedientia q pfecte rēpntat paternalē et maternalem reuerentiā: quā precipit apls ad Eph. vj. dicēs. Filij obedite parentib? vestris in dñio: hoc est iustum est. Exēplo christi qui Tob. xv. ait. Ego precepta patris mei seruauī. Et Ioh. ij. dicit apls. Humiliauit semetipm factus obedies vsqz ad mortē: mortē autē crucis. In quib? tamē filij parentibus obedire tenent et in quibus nō: videbit in sequentibus. Tertiū pro inde ē amor qui parentib? ē exhibendus: et hoc ex debito: quia recipiunt a parentib? eē et educationē: vnde Hiero. de honore patrū dicit ad filiū. Sit tibi grata vita ipsoꝝ: quibus charior vita tua ē qz ppria: redde amoris vicē et. vñ fm Alex. de bal. Amor pñs in filiū totus ē gratuit? quia filij sūt a parētib?: et intendit amor ille p naturam sensualitatis. Hinc de amore filioꝝ nō est datum pceptū: qz natura sufficēter ad hūc inclināt: sicut datū ē de amore parentum: ad quē nō sic inclināt natura. Cui? similitudinē ponit Chrys. de arboꝝ dicēs. Humor ascēdit de radice ad ramos: s? de ramis ad radicē nō flectit: sic naturalr amor a parētib? ascēdit ad filios et nō reuertit: ppterea ad amorē parēti inclinare d? ratio excitata p considerationē debiti et pcepti: eo qz amor filioꝝ intendit p viā rōnis et nō sensualitatis. Hic tñ amor sic ē moderādu? qz amor dei semp ē pponēdus: alio qn dicit dñs Luce. ix. Si qz venit ad me

et non odit preem. s. et infem: sorores et filios
et fratres: adhuc autem et aiam suam non potest me? esse
discipulus. Quartum denique est timor filialis
quo timebunt offendere parentes facto verbo
signo. Hic est timor et quidam votina filiorum sub
lectio: obedientia non coacta: et ultro impet
sa reuerentia. Ad quem timorem filijs ingerere
dum parentes obseruabunt solliciti: ne ex in
ordinato affectu dissoluta letitia cum illis
puerfent: sed gravitate discreta et exēpla
ri vita sint spiritus ante illos: doctrinis erudiē
do: ac disciplinis a malis cōpescendo: iuxta
illud Ecclesiastici. vij. Filij tibi sunt: erudi illos:
et curua illos a puericia illorum: filie tibi sunt
serua corpus illarum et non offidas faciem
tuam ad illas: hec ibi. Unde ex nimia letitia
pentium et leuitate: filij fieri solent insolentes
et amittere reuerentiam et timorem erga paren
tes: postquam autem eos cerulce exerceant: ex
correctioe plerumque deteriores fiunt: et ideo
spiritus in iuuetute curuandi sunt sub disciplina
parentum. Quia iuxta doctrinam sapientis.
Qui perit virgo odit filium: et qui diligit filium
assiduatur illi flagella. v. q. v. Non osculatur
semper per filium: sed aliqui castigat: qui castiga
tur qui diligit tunc circa eum pietas exercetur.
Et iterum. xxiij. q. v. c. Non putes amare tunc
seruū tuū qui eum non cedit: aut filium tuū qui
non das disciplinam: aut tunc amare victum tu
um qui non corrigis eum: non est ista charitas
sed languor: ferueat charitas ad emendand
um et corrigendū: si sunt boni mores dele
ctent: si autem sunt mali emendent. Sed ut dicit
Ecclesiastici. xi. In filiis suis cognosce vir: quia
frequenter ex culpa parentum multiplicant
filij impij: sicut ecce tra ex doctrina pentum
succrescunt filij timorati. Ad cuius eviden
tiam notandum primo: quod quatuor cause possunt
assignari cur filij multorum efficiuntur malio
ri: pueri: rebelles parentibus et crudeles.
Prima causa est mala cura parentum: quod non cu
rant instruere docere vel corrigere filios su
os delinquentes: sed relinquunt illos volun
tati sue: cum tamen scriptum sit. Prover. xxiij.
Puer qui dimittit voluntati sue profundet
matrem suam. Aliterum cum ex tali impia liber
tate pueri sequuntur inordinatas in peccatis
voluptates: quotidie degenerantes: tan
dem fiunt ebriosi: piuri: blasphemij: adulteri
sodomite: homicide: gluttones: lufiores:
medaces: fures: latrones: parentum ptepto
res per seculatores: et verificet illud psalmi. Filij
merces fructus ventris: sed est filij merces sunt
pentium: quod tales sunt quales parentes recipere

meruerunt: sicut sunt fructus ventris eorum. Et
iterum. Alienati sunt. s. a deo peccatores. i. filij a
vulua errauerunt ab utero: quod cum puenerint
ad annū. xiiij. vel. xvj. dimittunt eis paren
tes habenas propter voluntates: sicut Hely qui
pmisit filios suos transgredi mandata dei.
propter quod vindictam multiplicem recepit: ut
psalmi. j. Regum. iij. Non enim eos compellunt frequē
tare ecclesias: audire divina et sermones facere
professiones: vitare trufas et licitis occupa
ri: sed potius sinunt frequētare theatra cho
reas: ludos et filia: cum tamen dicit Proverbum. xiiij.
Qui perit virgo odit filium suum: qui autem dili
git illum instanter erudit. Secunda causa est mala
vita pentium: licet enim parentes aliquid boni filios
enutrire studeant: tamen quod ipse vitia peccatrice
ducunt: aut eos adulterina vel etiam maritali
inordinata attētiōe denuerint seu plus quam
deum dilexerunt: et eis amplius sepe quam deo ad
heferunt: aut propter filios lucris impijs vel
iniudis seruiuerunt: propter quod propria salute
ptemserunt: id iusto dei iudicio: tales filij
plerumque traduntur in reprobum sensum: pleni
iniquitate: dolo: lasciuia: ptumacia et filib?
ut merito parentes dicere cogant: illud Esai.
xlvj. Ego feci et ego feram. Hec propter multi
plicationem talium filiorum: tandem digne ultiois
iudicio terra peccellit. In cuius argumentum
lvj. di. dicitur. c. Si gens angloꝝ sic per istas pro
uincias diuulgata est et nobis in fracia et italia
improperat: et ab istis paganis in imprope
rium nobis obijcit: spiritus legalibus conu
bijs adulterando et luxuriando ad instar so
domitice gentis fedam vitam duxerit: de tali
comixtione meretricum estimandum est degeneres
prolos et ignobiles et furtes libidine fore pro
creandos: et ad extremum vniuersam plebem
ad deteriora et ignobiliora vergentem: et no
uissime nec bello seculari forte nec in fide
stabile nec honorabile hominibus: nec deo ama
bile esse veturam: sicut alijs gentibus hispanie et pro
uincie et burgundioꝝ populus atigit qui sic a deo
recedentes fornicare sunt: donec iudex talium
criminum ultrices penas per ingratiā legi dei
id est per saracenos pmisit venire et sentire. Hec
Bonifacius papa et martyr regi angloꝝ. Licet
ei istam humanam naturam peccatis est corrupta quod
omnes degenerant ab instituta natura: maxime tamen cum
tā detestanda libidine pereant: tales ei filios
sunt viperi: de quibus dicunt philosophi naturales: quod
generatio filioꝝ interemptio est pentium. Ita
enim filius. Vasculus dum coit: ore inserto in os
viperis semine expuit: illa vero ex voluptate libi
dinis in rabie versa: caput maris perdidit:

De decalogi

precepto

et cū venter vipe intumuerit filij partū nō expectātes maturū: corrolis laterib⁹ cū in teritu mris vi erūpūt: et sic vterq; parens perit: masculus dū colit: feia duz parit. Et his assimulat⁹ multi filij q̄ venenū parētuz imbibunt: et suis parētib⁹ occasio mortis spūalis existūt. Ad q̄s dī Luce. iij. Bent/ mina viperaz q̄s vobis oñdit fugere a vē/ tura ira. Tertia cā ē in pentib⁹ p̄digna vī/ dicta. Itā iudicio digne vltiōis plecti de/ bēt qui p̄t⁹ suis parētib⁹ rebelles extite/ rūt: vt sic q̄ pentib⁹ nō obediuit a filiis p̄tē/ nat⁹ et q̄ pentes expulit a filiis. expellat⁹: q̄ parentū mortē optauit a filiis mors ei⁹ affe/ cres: qui aut̄ iniurijs et p̄tumelijs parētes offendit a filiis offendat⁹: et q̄ p̄cussit p̄cuti/ atur. Quia dīna lege sanctitū ē. Luce. vj. Eadē mēsurā q̄ mensi fueritis remetef vo/ bis. Et q̄lis pat⁹ talis filius. Nā fabulose dī q̄ cancer interrogat⁹ cur sic retrosum/ ibat. Rñdit q̄ sic a parēte didicerat. Nimi/ rū cūz ex obliqua riga subsequif linea tor/ tuosa: tales em̄ vt eoz vita nō transeat si/ ne vindicta: vel filios nō acq̄runt vel cito pereūt: vel si viuūt in iudiciū parentuz vl/ nere p̄mittunt. Aut enī sūt filij mōstruosi: infirmi: stulti: imorigerati: scelestes: demē/ tes: parentibus rebelles: infelices: vt im/ pleat illud Esa. iij. Ex iniquis em̄ oēs filij q̄ nascunt⁹ testes sunt neq̄le aduersus parē/ tes i interrogatiōe sua. et Eccl. xij. De p̄e/ impio q̄runt⁹ filij: qm̄ p̄pter illū sūt in ob/ probiū. Sūt etiā filij iusto dei iudicio sce/ lerati: vt exinde pentes sint angustiat⁹: ali/ qñ xō p̄pter odibilē mortem filioz: aliqñ etiā p̄pter crudelē vitā illoz. Quātū enī ad p̄mū accidit in cathalonā apud valē/ tiā de quodā iuvene annoz fere. xvij. qui dīno iudicio pentib⁹ inobediēs: fact⁹ ē la/ tro et criminofus: q̄ tandē cap⁹ patibulo suspensus ē: q̄ p̄dente cū ēēt imberbis mi/ rantib⁹ cūctis: paulatim emittit barbā: mutat faciē: canescūt capilli: et oīa reducū/ tur ad decrepitā senectutem: q̄si. xc. fuisset annoz. Currūt ad miraculū ep̄s clerus et populus: stupēt oēs et expectēt eis reuela/ ri secretū. Surgēs tandē edoct⁹ ep̄s et ma/ nu silentiū indicēs ait: Viri fr̄es et filij: no/ stis hūc q̄ culpa vita et etate perijt: aspice/ nūc etate decrepitū: vt intelligatis p̄ h̄ pa/ tēs dei iudiciū: q̄ huic diu victuro prop̄/ sua crimīa et pentū inobedientiā abbrevia/ ta ē vita: vt verificef illd. p̄s. Viri sangui/ num et dolosi non dimidiabūt dies suos.

Quātū etiā ad scdm̄ accidit in insula que dī chorica: vbi cōtē filij crudeles sūt parē/ tibus suis: q̄ cū quidā p̄rem suū expulsi⁹ de domo: ac multis frequēter iniurijs offē/ disse: tandē semel p̄ capillos et barbā pu/ gnis et calcib⁹ p̄ longū vīe spaciū p̄ terram traxit. Cui cū fillus illius postea filia face/ ret et eisdē p̄tumelijs pater tract⁹ ad locuz puenisset: vbi p̄t⁹ p̄rem suū traxerat: intel/ ligens iustū dei iudiciū: cū lachrymis ait filio. Nō plus fili nō pl⁹: q̄ hucusq; traxi p̄rem meū: et tu fecisti vindictā ei⁹. Quar/ ta p̄inde causa ē inordinata filioz cōcupi/ scentia q̄ triplex distinguit in canonica iob. scz p̄cupiscentia carnis oculoꝝ et superbia vite. Quātū em̄ ad p̄mū: plures filij amo/ re carnali capti rebelles sūt parentib⁹: ad/ herentes meretricib⁹: aut p̄ appetitu libi/ dinis sedis p̄nubijs: sicut fecit Esau q̄ ma/ trimonio dixit vxores pentibus suis exo/ sas: vt p̄z Beñ. xxvij. Nimirū cū amor fe/ dus applicat⁹ alicui corda filioz a parent/ tibus segregat: adeo q̄ etiā vxore p̄pria i/ ordinate dilecta: moleste fert marit⁹ onus suoꝝ pentū: et inde oriunt⁹ inter nurū et so/ crū discordie: iniurie: rixē: et filia: vidēsq; nurus q̄ ei fauet marit⁹: audact⁹: insolē/ tius et crudelius socrū psequit⁹. Quātū etiā ad scdm̄: augmētant⁹ in filiis in super/ bia nutritis vel suis supiorib⁹ et nobillioz/ bus copularis: pentū iniurie: p̄tumelle: i/ obediētie: adeo q̄ suos pentes nō solū de/ spicere nō verent⁹: s̄ etiā de eis verecūdari cōprobanf tāq̄ de ignobilib⁹ paupib⁹ et rusticanis. In quoꝝ gemētū pentū perso/ na dī Esa. j. Filios enutrit et exaltauit: ipsi aut̄ spreuerūt me. Et de h̄ habet⁹ exēplum multū notabile in li. Ap̄: et ponet⁹ inferi⁹ sermone secūdo: q̄ sez p̄tigit in normāie p̄tib⁹. Quātū deniq; ad tertiū: despectōes pentū adhuc magis augmētant⁹ ex male/ dicta filioz auaricia: que crescente etate et nō obfistente virtute semp̄ crescit: totumq; nequitie sue vitis effundit a filiis in parē/ tes. Si substantia dom⁹ in manus talium venerit: ve miseris genitoribus suis q̄bus filij denegāt etiā vite nēcēria p̄tinue parē/ tes molestant et mortē oprant. Nā sapiēs p̄sult. Eccl. xxij. Filio et mulieri fratri et amico nō des potestātē super te i vita tua. et nō dederis aliq̄ possessionē tuam: ne forte peniteat te: et depreceris pro illis. Sequit⁹. Melius est enim vt filij tui te rogent: q̄ te respicere in manus filioꝝ tuozum.

quarto:

Sic Absalon p̄m suum de regno exp̄n/
lit: et est vīq; ad mortē p̄secut⁹ ē. ij. Reg. xv.
Ecce vero filij boni obedientes p̄nti/
bus suis multiplici felicitate dotant⁹: p̄o/
ut exp̄sse claret in b̄ndictiōe isaac: quā de/
dit filio suo Jacob iusto: et suis parētibus
p̄ oīa subiecto: vñ septēplīcē dedit b̄nedi/
ctiōē: vt p̄z Gen. xxvij. vbi dicit. *Dei tibi*
de⁹ de roze celi et de pinguedine terre abū
dantiā frumētī vini et olei: seruāt tibi p̄p̄i et
adorant te trib⁹: esto dñs fratrū tuorū et in
curuent ante te filij matris tue: q̄ maledi
xerit tibi sit ille maledict⁹: et q̄ b̄nēdixerit
tibi b̄nēdictiōib⁹ repleat⁹. In quib⁹ ver/
bis septē felicitates vel b̄nēdictiōes p̄ oī/
dine cōprehendūt. Prima ē abū dātie gra/
tiaz q̄ intelligit⁹ in roze celi: de q̄ b̄nēdicti/
one dñi Eccl. iij. *Honora patrē tuū vt super*
ueniat tibi b̄nēdictio a deo. s. gr̄e: et bene
dictio illi⁹ in nouissimo maneat. Secūda ē
abundantie sp̄aliū que intelligit⁹ in pingue/
dine terre: frumētī: vini et olei: nā fm do/
ctores p̄ frumētū cibū: p̄ vinū potū: et per
oleū pulmentū significat⁹: et sic cōprehēdit
oīm terre fertilitatē p̄ quāz hoīes diuites
fiunt: vnde Eccl. iij. *B̄nēdictio patrī fir*
mat dom⁹ filiorū: et hoc iuste: vt merito ho
noratiōis illi⁹ a quo q̄s trahit eē: mercedē
habeat ad bene esse tā corp̄aliter q̄ sp̄uali
ter. Et itēz ibidem. *Sicut qui thesaurizat*
ita et qui honorificat matrē: qd̄ intelligi p̄t
de diuitijs sp̄alib⁹ et corp̄alib⁹ et sp̄ualib⁹.
Tertia est gr̄e subiectiōis sue familie: que
intelligit⁹ in hoc qd̄ addit. *Seruāt tibi po*
puli et maxime filiorū et filiarū Eccl. iij. Qui
honorificat patrē locūdabitur in filijs.
Quarta ē honorificatiōis oīm: p̄sertim viri/
tuosorū vnde subdit. *Adorēt te trib⁹. i. vir*
tuosi a trib⁹ virtutib⁹ theologicis dicti: et
h̄ p̄pter honorificā ei⁹ famā quā ex honori
ficatiōe parentū acq̄rit. Prover. xij. *Meli*
us ē nomē bonū q̄ diuitie multe: et datur
illi nomē hoc q̄si p̄ p̄mō i hoc seculo. Eccl.
iij. *Gl̄ia hoīs ex honore p̄ris sui.* Quinta
ē exaltatiōis et reuerentie inter fr̄es suos:
vnde dñ. *Esto. i. eris domin⁹ fratrū tuorū:*
et incuruent ante te filij matris tue: h̄ patu
it in Joseph. Gen. xlv. Sexta ē vindicta in
imicorū: vnde dñ. *Qui maledixerit tibi scz*
effectū affatu vel affectu: sit ille maledict⁹
vt impedire nō possit p̄perā et lōgeuā vi
tā: qz dñ Eccl. iij. Qui honorat patrē suum
vita vīuet lōgiore. Cōgruū ē enī fm Alex.
de bal. q̄ p̄curatio p̄seruationis vite p̄m

Sermo III

clij mereat p̄seruationē sui. Septima est
vicarie b̄nēdictiōis fautoz: vnde subne/
ctit. *Et qui b̄nēdixerit tibi b̄nēdictiōib⁹*
repleatur: nā b̄nēdictio singularis est be
ne sentire de rectis: hoc enī rectitudinis si
gnū p̄fert: qz sicut recto ligno non coheret
nisi rectū lignū: sic aīe recte nisi mēs recta
cōcordare nō pōt: et hec vtriusq; vicaria be
nēdictiō ē eterne beatitudinis: de qua vi
det⁹ intelligendū illud. j. Timo. iij. Ple/
tas aut ad aīa vtilis ē: et maxie q̄ erga pa/
rentes exerceat. Sequit⁹ p̄missionē habēs
vite ei⁹ q̄ nūc ē et future. Ad laudē dei.

De honoratione parentū q̄ cō/
sistit in reuerentia obediētia et be/
nificētia: ratiōe generatiōis istru/
ctionis et educatiōis: Sermo III

Honora patrē tuū

b et matrē tuā et. Exo. xx. Alio vt
cunq; de honoratiōe pentuz in
generalī. Jā breui sillo p̄currendū ē magl
in sp̄ali: qualiter eisdē ē exhibēda reueren/
tia: obediētia et beneficētia: rōne genera/
tionis instructiōis et educatiōis. Ad cu/
ius euidentia p̄mō q̄ri pōt: quot modis
p̄ceptū istud intelligit⁹: p̄sertim cū pater et
mater plurib⁹ modis accipiunt⁹. Jā p̄mō
de⁹ dicit⁹ pater creatōe: diabol⁹ criminis
imitatione ep̄i et p̄lati aucte: senes antiq̄/
tate: sacerdotes sacroz collatiōe: nutriti/
cura: et sic de alijs. Ad h̄ r̄idet Asten. li. j.
ti. xxiiij. q̄ istud p̄ceptū pōt intelligi triplici/
ter. Primo fm q̄ dñ a lege nature: et sic in/
telligit⁹ pater carnal: qz natura nō nouit nisi
patrē carnalē q̄ ē principiū in esse nature.
Et nota q̄ appellatio p̄ris et m̄ris extendi/
tur ad oēs ascēdētes in recta linea: sicut in
nomē filij ad oēs descēdētes: h̄ nō ad trās/
uersales. Secūdo xō fm q̄ ē legis scripte
a deo inspirate: et sic intelligit⁹ pater sp̄ua/
lis: qz lex scripta reputat patrē: nō tm̄ illū
q̄ est p̄ncipiū in eē nature: s̄ etiā illū q̄ ē p̄n/
cipiū p̄ ministerium in esse gr̄e: fm illud. j.
Cor. ij. In christo iesu p̄ euāgelistū ego vos
genui. Tercio deniq; fm q̄ accipit⁹ p̄ alle/
goriā improprie: et sic deus dicit⁹ pater: cut/
dicim⁹. Pater noster qui es in celis: vnde
sup̄ illud Deut. v. *Honora patrē et matrē.*
dicit qd̄ā glo. i. deū et eccliam. Scdō q̄ri
pōt cū dñs voluit dare filijs p̄ceptū de pa/
rentib⁹ cur tam insufficienter expressit: qz
n iij

De decalogi

precepto

parētib⁹ nō solū debet honor et reuerentia
s et iā sustentata quā tñ de⁹ p̄mittit. Ad
h̄ rñdet doctor sanct⁹ sc̄da 2. q. cxxij. q. pa
rētib⁹ in quātū hmōi debet eis reuerentia
et honor: sed sustentatio et alia filia debent
eis rōne alicui⁹ accitit. s. in quātū sūt indi
gentes vel fm aliqd hmōi: et qz qd est p se
pzius ē eo qd ē p accitit: ideo inter p̄ma pre
cepta legis q sūt p̄cepta decalogi sp̄aliter
p̄cipitur honoratio pentū: in q tñ sic i qdā
p̄ncipali intelligit mādari et sustentatio et
q̄cquid aliud debet pentibus. Et vt dicit
Hein. de v̄m̄aria. Rōnāle ē vt q̄s pentes
honorat: qz nisi fuissent pentes hō non ve
nisset sup terrā. Et ideo nisi q̄s pentes ho
norauerit iustū ē vt vita ei⁹ abbeniet: vt i
eo puniat in quo deliquit: et ecōtra vita pa
rētes honorātis plonget. Tertio pinde
q̄ri pōt: q̄re p̄cipue p̄mittit longeuitas p
parētū honoratiōe magis q̄ q̄cunq̄ alia.
Ad hoc rñdet Alsten. vbi. s. q. p̄gruum est
vt ei qui grat⁹ ē beneficiobeneficiū p̄serue
tur sicut ingrat⁹ beneficio p̄uare meretur.
B̄nificiū aut vite corporalis post deū a penti
bus habem⁹: et iō pentes honorās q̄i b̄nifi
cio grat⁹ meret in vita p̄seruari: qui vero
nō honorat tāq̄ ingrat⁹ meret vita p̄uari:
sed qz lōgeuitas nō alliceret nisi cū p̄speri
tate eēt: iō qd Exo. xx. p̄termisit. Deut. v.
addidit. s. p̄speritatē vbi dicit. Honora pa
trē tuū et mā. tu. sicut p̄cepit tibi de⁹: vt lon
go tpe viuas et b̄n sit tibi. Et in h̄ p̄cepto
sicut et in p̄mo p̄m̄iū p̄mittit pōt q̄ i alijs
qz hoies vt i p̄lib⁹ ad vtilitatē aliquā act⁹
suos ordināt: et iō in illis p̄ceptis oportuit
p̄missionē addere p̄m̄ij ex q̄b⁹ nulla vide
bat vtilitas sequi vel aliq̄ vtilitas īpediri
et qz pentes iā sūt in recedēdo nō expectat
vtilitas ab eis. Hinc hinc p̄cepto addit p̄
missio. Sicut et p̄mo p̄cepto d̄ p̄hibitiōe ido
latrīe: qz p̄ hoc videbat apparens vtilitas
impediri: quā hoies credūt se p̄ pactū euz
demonib⁹ iustū p̄sequi posse. Ad si obij
citur illa p̄missio de lōgeuitate vite videf
et inanis et friuola: qz sepe p̄tingit qz parē
tes suos honorātes et eis fidelit̄ subueniē
tes cito moriunt⁹ et ecōuerso pentes deho
norātes et irritātes nec subueniētes diu vi
uunt. Ad h̄ rñdet sanct⁹ Tho. vbi. s. q. pa
rētes honorātib⁹ lōgeuitas p̄mittit: nō so
lū q̄tū ad futurā vitā: sed et iā q̄tū ad p̄
sentē: fm illud apli. i. Timot. iij. Pietas
ad oīa vtilis ē p̄missionē h̄is vite q̄ nūc ē
et future: qz cū p̄ntia bona vel mala non ca

dūt sub merito vel demerito: nisi in q̄tum
ordināt ad futurā remuneratiōes: iō q̄h̄q̄
fm occultā rōnem diuinorū iudiciorū q̄ ma
xime futurā remuneratiōē respiciūt: aliq̄
q̄ p̄i sūt in parētes citius vita p̄uuantur:
aliq̄ vero qui sūt ip̄i in parētes diutius vi
uunt. Quarto q̄ri pōt in q̄ cōsistit honor
ille quē dñs p̄cepit filijs exhibere pentib⁹.
Ad hoc rñdet glo. sup illud Ephe. vj. Ho
nora pa. et mā. qz honor iste p̄sistit i duob⁹:
scz in reuerētia et sustentatiōe. P̄ro cur⁹ de
claratiōe sciendū: qz honor put includit h̄
duo p̄sistit in trib⁹. s. in reuerentia: obediē
tia et b̄nificētia: et in his trib⁹ debem⁹ eos
honorare: qz fm intelligentiā l̄rales pater
noīat p̄sonā generātis instruentis et edu
cantis: et sic tenet rōnē originis regiminis
et b̄nfactoris: vñ dicit p̄bua: qz filij nō p̄t
parentib⁹ reddere equalēs: qz tā bona no
biliſſima receperūt a parentib⁹ quoz nul
lū eis sufficienter recōpensare p̄nt. s. eē na
turale nutrimentū: et doctrinā: nā rōne eē
naturalis. s. rōne originis debetur eis ho
nor reuerentie: iustū illud Eccl. iij. Qui ti
met dñm honorat pentes: et quasi dñs ser
uiet his q̄ se genuerūt in ope et sermōe et cū
oīi patiētia. s. cordis: vbi triplicet tangit
honorē reuerētie. Primo opis: qz rōne eē
naturalis qd p̄traxim⁹ a pentib⁹ tenemur
eis humiliter et reuerenter seruire: ex tota
virtute corporis quātū cūq̄ indigent: qd ē h̄
illos q̄ mān⁹ violētās in eos iniiciūt: vt vi
ctū necessariū subtrahūt. Secūdo oīs: vt
nec duris nec asperis verbis cōtēdam⁹ eū
īp̄is: s. eoꝝ rep̄bēnsiōes dulcis sustineam⁹
et blandis verbis r̄fideam⁹: qd ē h̄ illos q̄
pentibus maledicūt: et in hoc maledictiōes
diuinā incurrūt. Iustū illud Leut. xx. Qui
maledixerit p̄fī aut matri morte moriat⁹.
Tertio cordis: vt. s. īp̄os toto corde diligā
mus. quod ē h̄ illos qui parentib⁹ morteꝝ
optant vt īp̄oz hereditatē recipiant: vel vt
fm motū p̄prie volūtatis line eoꝝ rep̄bē
sione viuāt. Secūdo rōne regiminis et do
ctrine debet eis honor obediētie: de quo
dicit Ep̄s. vj. Filij obedite parentib⁹ v̄ris
in dño: hoc em̄ iustū ē. Honora pa. tu. et mā
trē tu. qd ē mandatū p̄m̄iū in rep̄missio
ne: vt b̄n sit tibi: et sis lōgeu⁹ sup terrā: hec
ibi. Unde filius tenetur obedire parētib⁹
in his que ad salutem pertinent rōne secū
di boni quod a patre recepit. s. regimen et
doctrinam. Ad quod exēplo proprio chri
stus nos induxit: qui vt dicitur Luc. iij.

Parentibus suis subditus fuit. Ratione denique nutrimenti vel benefactoris debet eis honor beneficentie: ut si indigeant eis vite necessaria ministrem: et post hanc vitam eorum animas: missas elemosynas: ieiunijs: et similibus a purgatorio liberem: nec enim in beneficijs possunt filij parentibus equi ualens reddere: quia parentes nutrierunt filios de sua carne et propria substantia: sed filij nutriunt parentes de substantia aliena: et ideo qui in his tribus parentes non honorant a deo triplici vindicta seuerius ultionis feriunt. Prima est abstractio rerum temporalium quia diuino iudicio plerumque talibus diuersa infortunia rerum temporalium euentur: qui suis parentibus in indigentibus non subueniunt. Secundo abbreviatio vite temporalis et fame: ut patet. Subito defecerunt: perierunt propter iniquitatem suam. Et finitima infames redduntur et a testimonio ferendo et ab omni actu legitimo repelluntur. ij. q. vij. c. plerique. i. fine. Et fin canones ingrati parentibus a testamento sibi facto et deuotione sibi facta excludunt: et hereditaria successione priuatur put postea latius videbitur. Tertio additio mortis eterne: dicit enim glo. Reul. xx. Qui maledixerit patri aut matri morte morietur: scilicet morte eterne damnationis. Nec mirum cum reputant indigni vite temporalis: quod eis diuino iudicio subtrahit: cum tamen alijs peccatoribus hec vita ad penitentiam pcedit: quod si ab his vindictis quodam episcopo occulto diuino iudicio misericorditer eximantur: magis timeant ne pleuerantes in malo potiori vindicta reuerent.

Seruatam ex istis dictis duo principaliter persequenda resultant. Primum est: quod nos obligamur ad penitentiam obediunt. Secundum est: quod modo cogimur ad eorum sustentationem. Quantum igitur ad primum queri potest: utrum unus homo teneatur alteri obedire: prefertim cum institutio diuina contineat quod homo suo consilio regatur. Ecclesi. xv. Deus ab initio constituit hominem et reliquit illum in manu consilij sui. Ad hoc respondet Thoma. secunda. q. ciiij. quod sicut actiones rerum naturalium pcedunt ex potentia naturalibus: sic etiam operationes humane pcedunt ex humana voluntate: oportuit autem in rebus naturalibus quod superiora mouerent inferiora ad actiones suas: per excellentiam naturalis virtutis collate diuinitus. Unde oportet etiam in rebus humanis quod superiores moueant inferiores per suam voluntatem ex vi auctoritatis diuinitus ordinate. Mouere autem per rationem et voluntatem

tatem est precipere: et ideo sicut ex ipso ordine naturali diuinitus instituto: inferiora in rebus naturalibus necesse habent subditi motioni superiorum: sic etiam in rebus humanis ex ordine iuris naturalis et diuini tenentur inferiores suis superioribus obedire: ut filij parentibus: serui dominis: subditi prelatibus spiritualibus et temporalibus: monachi suis prelatibus. Deus autem reliquit homines in manu consilij sui: non quod liceat eis facere quod velint: sed quia ad id quod faciendum est: non cogit necessitate nature sicut irrationalis creature: sed libera electione ex proprio consilio pcedente: et sicut ad alia facienda proprio consilio pcedere debet: sic etiam ad hoc quod obediat suo superioribus. Quod si queritur cui plus obedire tenemur patri carnali an spirituali. Ad hoc respondet glo. xxx. q. iij. c. placitum: in fine. quod in necessitate potius est carnali subueniendum in temporalium beneficiorum exhibitione: quod de carnali preceptum illud intelligitur. honora patrem et matrem. Cuius ratio est: quod ab eo habet esse que obligatio etiam per infidelitatem non dissoluitur sed iure naturali et diuino hec obligatio nata est: ut patet j. di. c. ius naturale: et sic in regula Augustini habetur quod religiosus prelati tanquam patri debet obedire: ibi verbum tanquam: notat similitudinem potius quam veritatem: et in euangelio Matth. xxvj. Tanquam ad latronem: Sed in exhibitione reuerentie plus deferendum est spirituali patri. Denique queri potest: utrum ergo filij: serui: subditi et inferiores teneantur omnibus obedire: prefertim cum dicitur Colossens. iij. Filij obedite per omnia parentibus vestris: et subditi. Serui obedite per omnia dominis vestris carnalibus: et eadem ratio est de alijs subditis. Ad hoc respondet Thoma. ubi supra: quod obediens mouetur ad imperium precipientis quadam necessitate iusticie sicut res naturalis mouetur a virtute sui motoris necessitate nature: quod tres naturalis non moueatur a suo motore potest contingere dupliciter. Uno modo propter impedimentum quod prouenit ex fortiori virtute alterius mouentis: sicut lignum non comburitur ab igne si fortior vis aque impeditur. Alio modo ex defectu ordinis mobilis ad motorem: quia et subiiciatur eius actioni quantum ad aliquid: non tamen quantum ad omnia sicut humor quicquid subiicitur actioni caloris: quod cum ad calefiat: non tamen quantum ad exsiccare vel contrahi. Sic etiam ex duobus contingere potest

De decalogi

test: q̄ subdit^o suo superiori non teneat in
oibus obedire. Uno mō ppter pceptū ma
toris plati vel ptatis: vnde sup illud Ro.
xiiij. Qui resistunt ei sibi dānationē acqui
rūt: dicit glo. Si qd iusserit impator nūq̄d
tibi faciendū ē: si p̄ cōsulē iubeat et aliū
impator: nūq̄d dubitat illo p̄cepto illi eē
seruandus: ergo si aliud imperator aliud
deus iubeat: p̄cepto illo: deo ē obtemperan
dū. Et ex h̄ p̄cludit q̄ nulli ē obediendū in
his que sūt p̄ deū vel aīe salutē: v̄l simpli
citer vel ex casu. Alio mō nō tenet inferi
or obedire suo superiori si ei aliqd p̄cipiat in
q̄ nō est ei subiect^o: dicit enī Seneca. in. liij.
de bñficijs: Errat si q̄s estimat seruitutem
in totū hōiem descendere: ps enī melior ex
cepta ē: corpa sunt obnoxia et ascripta do
minis: mēs quidē sui iuris ē: et iō in his q̄
ptinet ad iteriorē motū volūtatis hō nō te
netur hōi obedire sed solū deo. Teneat au
tē hō hōi obedire in his q̄ p corpus exteri
us sūt agēda: i q̄busdā tñ etia p̄ ea q̄ ad
naturā corpis ptinet hō hōi nō tenet obe
dire s̄ solū deo: q̄a oēs hōies naturālī sūt
pares: puta in his q̄ ptinet ad corpis sustē
tationē et plis generationē: vnde nō tenet
nec serui dñis: nec filij p̄tib^o obedire de
matrimonio p̄bendo vel v̄rginitate fuan
da vel aliquo alio h̄mōi: sed in his q̄ per
tinent ad dispositionē actū et rez huma
narū tenet subdit^o obedire suo superiori p̄m
rōnē supioritatis: sicut miles duci exercit^o
in his q̄ ptinet ad bellū: seru^o dño in his q̄
ptinet ad seruilia opa exequēda: filius p̄ri
in his q̄ ptinet ad disciplinā vite et curā do
mestica: et monachus in his q̄ ptinet ad re
gularē p̄uerfationē p̄m quā suo plato sub
ditur: et iō quātū ad illa sola tenet obedi
re q̄ p̄t ad regulārē obseruantiam et cōser
uationē ptinere q̄ ē obediētia sufficiens ad
salutē: si tñ etia in alijs obedire voluerit:
h̄ ad cumulū p̄fectionis ptinebit: dūmō tñ
illa nō sūt p̄ deū vel p̄tra p̄fectionē regule
vel in aliq̄ casu p̄ salutē aīe: q̄ talis obedi
entia simpliciter vel in illo casu esset illicita.
Sic igit p̄t obediētia triplex distingui.
p̄ima sufficiens ad salutē q̄ scz obedit in
his ad q̄ obligat. Scda p̄fecta q̄ scz obe
dit in oibus licitis. Tertiā indiscreta que
scz in illicitis etia obedit: p̄ q̄s d̄ Act. liij.
Obedire oportet deo magis q̄ hōib^o: et
iō qd Apl̄s dicit filiis et seruis q̄ obediāt
p̄ omnia: sane intelligendū ē q̄tū ad illa q̄
pertinent ad ius patrie vel dominatiue po

precepto

testatis. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrū filius obedire tenet patri
et matri circa matrimoniu: et vtrū
religionis ingressus p̄tra volunta
tē parētū sit illi interdicit^o: Ser. III

De noza patrē tuū

b r̄. Ero. xx. Occasione q̄stionis
p̄cedētis p̄mo queri p̄t in q̄b^o
p̄ri fili^o obedire tenet: p̄serti cū apl̄s Col.
iij. nihil excipere videat^o: dicit^o: Filij obedi
te p̄ oīa p̄tib^o v̄ris. Ad h̄ r̄idet Asten. li.
j. ti. xxiij. q̄ p̄m grad^o supioritatis ē mod^o
obediētijs: q̄ vt d̄ Ro. xiiij. His p̄tās a
dño deo ē: et oīs aīa potestatis^o sublimio
rib^o subdita sit. Est aut supioritas p̄stituta
tripliciter. p̄ima in spūalib^o et sic p̄est pat̄
spūalis. Scda p̄stituta ē in regimine reipu
blice: et sic p̄est plat^o secularis. Tertia de
niq̄ in regimine p̄pie familie: et sic p̄est pa
ter carnalis. Sicut q̄ determinat^o obediē
tia plati spūalis in spūalib^o: et plati secula
ris in tēporalib^o reipublice: sic etia obedi
entia p̄ris in dispensatōe rei familiaris: et
p̄m h̄ dicit p̄t: q̄ fili^o p̄rissimillas obedire
patri tenet in oibus p̄babilē ptinētib^o
ad necessitatē vel vtilitatē rei familiaris: et
sic intelligi d̄z auctas supradicta: et siles:
vñ q̄dū fili^o v̄tis bonis p̄ris: d̄z illi obe
dire in dispensatōe t̄paliū et subministrati
one obsequioz: ac etia in exercitātōe acti
um virtuosoz. Hinc d̄ Deuter. xxi. Si ge
nuerit hō filiū p̄tūmacē q̄ nō audiat patrē
et matris imperiū: et cohercet^o obedire con
tēpserit: apprehendēt eū et dūcēt ad seniores
ciuitatē illi^o et portā iudicij: dicit^o ad eos
Fili^o noster iste p̄ternus et p̄tūmacē ē: mo
nita n̄ra audire p̄tēnit: cōmessatiōib^o us va
cat et luxurie atq̄ p̄niuijs: lapidib^o eū ob
ruet p̄lis ciuitatis et moriet^o: vt auferatis
malū de medio v̄s. Ex q̄ p̄tz p̄m Alex. an.
q̄ patri fili^o obedire tenet in disciplina bo
noz mox qd̄ intelligi d̄z de necessarijs ad
salutē. Scdo Ro q̄ri p̄t: vtrū patri p̄cipi
enti p̄bere m̄fūmoniū cū aliq̄ fili^o obedire
teneat sub pena p̄cti mortalis. Ad h̄ r̄idz
Hasp. de cal. in. c. j. et de despon. impu. in
f. alia. Qz si q̄rē: an ex sponsalib^o p̄ntū filij
obliget^o et tūc p̄z r̄sio ex li. vj. c. vnico. vbi
d̄z q̄ ex spūsalib^o q̄ p̄ntes p̄ filiis pube
rib^o vel spūberib^o p̄lūq̄ p̄bunt: ip̄i filij
si exp̄sse p̄nterint v̄l tacite: vt si p̄sentia

fuerint nec tradiderint: obligat et ex eis
 oritur iusticia publice honestatis: et ideo
 si filij tpe sponsalioꝝ absentes et etiā igno-
 rantes eadem sponsalia post sciētes: ratifi-
 cauerint tacite vel expresse. Jo. an. dicit ibi-
 dem: qd qd tacet in hoc casu p̄sentit: qd regu-
 la iuris est: qui tacet p̄sentire videt: et i fa-
 uorabilibus p̄cipue sequit̄ i textu: alis ex
 sponsalib⁹ cōtractis p filijs a parentibus
 nec ipsi filij obligant nec publice honesta-
 tis iusticia inde surgit. Si xō queritur an
 patri p̄cipienti matrimoniū vel sponsalia
 cōtrahi fili⁹ obedire teneat. Respondeo qd
 salvo saniori iudicio sibi videt: qd si pater
 iustā habet causā p̄cipiēdi qd cū tali p̄tra-
 hat vel ne cū tali p̄trahat: puta ppter pa-
 cem in eundā vel aliaz similē causā: vel ne
 p̄trahat cū muliere mala vel sibi exosa: si
 cut fecit Esau p̄trahēs cū his q̄ pentibus
 exose fuerūt: tunc fili⁹ teneat patri obedire
 nisi vellet i castitate pmanere: qd si nō fac
 nō peccat: et ecōuerso si fili⁹ habet iustā
 causā non obediēdi: nullaten⁹ peccat non
 obediēdo: s̄ causis legitimis hinc inde ces-
 santib⁹: cū matrimoniū oīno debet esse li-
 berū: tū rōne significati: tum rōne tāte ob-
 ligationis seu seruientis q̄ in illo cōtractu
 p̄sistit: nō est illud a parentib⁹ infūgendū
 inuito nec a filio ē de necessitate parendū:
 nec obligat etiā q̄tum ad peccatū ex p̄ce-
 ptis: sed tū de honestate et cōsilio: et sic ē in-
 telligendū. c. j. extra d̄ despō. impu. in his
 duab⁹ q̄stionib⁹. Nam ibi scribit papa epi-
 scopo Eusebio. Tua fraternitas req̄siuit
 d̄ filio adulto quē pater vult matrimoniū
 cōtrahere: si sine volūtate adulti filij h̄ fa-
 cere pōt. Ad quod dicim⁹ si aliquo modo
 non cōsentit fili⁹: nō fieri posse: pōt aut̄ fi-
 lium nōdū adultū cui⁹ voluntas discerni
 non pōt pater cui vult in matrimonio tra-
 dere: et postq̄ filius puenerit ad legitimā
 etatē oīno debet hoc adimplere: glosa: de
 honestate nō de necessitate: et ideo iudiciū
 est de filia. Tercio pinde queri pōt: vtrū
 pater teneat dotare filiā sine illius cōsen-
 su nubentē: p̄sertim cū matrimoniū debe-
 at esse liberū: vtrū dictū ē. Ad h̄ r̄spondet Gr̄a. de
 zab. qd si tale matrimoniū initū sit ratum:
 nullū h̄ns impedimentū: tūc filia si nubit
 post. xxv. annū: pater non pōt illi oppone-
 re ingratitudinē: eo qd tūc distulit eā nū-
 bere: et qd pater filiā suā dotare teneat: etiam
 h̄c dotare debet. Si xō nubit aī. xxv. an-
 nū: videt qd pater eum dotare nō teneat:

equi⁹ tū est qd eū pater dotare nō recuset:
 qd licite nubit de iure canonico: et hoc le-
 ges imitāt sacros canones: vtrūq̄ ē d̄ se-
 cun. nup. c. si. qd extendit ad omnes mulie-
 res: vtrū dicit glo. et h̄ tenet glo. xxij. q. ij. c.
 si. vide etiā tex. illū: qd tū sane i elligēduz
 est: dūmodo dignū eligat: secus au: si in-
 dignū: et h̄ oīa clarius patet. xxvij. q. j. c.
 de raptorib⁹: i glo. Bar. bñr. i si. Quar-
 to p̄terea queri pōt: vtrū occasione religi-
 onis p̄termitti possunt opa et officia pieta-
 tis in parētes: p̄sertim cū honor obsequij
 parentibus exhibēduz cadit sub necessita-
 te p̄cepti hui⁹ sed ingressus religiōis ē de
 cōsilijs et non de necessitate salutis. Ad h̄
 dicendū qd aliter et aliter loquendū ē de cō-
 stituto in seculo et de professio in religione.
 Quod igit ad primū: qd p̄stitutus est i se-
 culo: dicit doctor sanct⁹ sc̄ba. 2. q. c. qd re-
 ligio et pietas sūt due virtutes: nulla autēz
 virtus alteri virtuti p̄trahat aut repugnat:
 qd fm p̄m in p̄dicamētis. Bonū nō ē bo-
 nū cōtrarium et ideo non pōt esse qd pietas
 et religio mutuo se impendant: vtrūq̄ vnā
 alterius act⁹ excludat: cuiuslibet enī vir-
 tutis actus debitis circūstantijs limitat:
 quas si p̄tereat non erit iam virtutis act⁹ s̄
 vitij. Unde ad pietatem p̄tinet officium et
 cultum parentib⁹ exhibere fm debitū mo-
 dum: nō est autē debitus modus vt plus i-
 tendat ad colendū patrem q̄ ad colendūz
 deum: sed sicut dicit Ambro. sup. Lucam.
 Necessitudini legis diuine religionis pie-
 tas antefert. Si ergo cult⁹ parentū abstra-
 hat nos a cultu de. nō esset pietas pa-
 rentū insistere cultu cōtra deum: vñ dicit
 Hiero. in eplā ad Heliodorū. Si pater in li-
 mine domus iaceat: si mater vbera q̄h⁹ te
 lactauit ostēdat: p̄calcatū p̄ge patrē: p̄cal-
 catam p̄ge matrē: et sice oculis ad vexillū
 crucis enola: sūmum genus pietatis ē in
 hac re esse crudelē. Et ideo in tali casu di-
 mittenda sunt officia pietatis in parentes
 ppter diuine religionis cultū: quia dicit
 Hiero. qd parētes quos aduersarios i via
 dei patimur: odiēdo et fugiēdo nescire de-
 beam⁹. Unde Hiero. vbi supra. Monora pa-
 trem et matrē si te a vero patre non sepat:
 tādiu scito carnis copulā q̄diu ille suum
 nouerit auctōrē. Et idem iudiciū est si sine
 periculo mortalis culpe: ppter ppriaz fra-
 gilitatem vel aliam quācūq̄ occasionē pa-
 rentib⁹ officia pietatis exhibere non posse-
 mus. Si vero debita obsequia parentib⁹

De decalogi

precepto

exhibēdo non abstrahamur a diuino cul-
tu vel obseruātia mandatorū: etiā sine no-
stro obsequio sustentari nō possunt nō de-
bemus eis relictis intrare religionē: quia
trāsgraderemur pceptū de honoratiōe pa-
rentū nam si eorū curā deo cōmitteret: hoc
esset tēptare: tū habēs ex humano cōsilio
qd ageret: piculo parentes exponeret sub
spe diuini auxilij: q si sine eo parētes trās-
gere vitam possent: licitū esset illi desertis
parentib⁹ religionē intrare: qz filij nō tenē-
tur ad sustentationē parentū nisi causa ne-
cessitatē: vnde illud Luc. ix. vbi dñs dicē-
ti subijmte me primū ire ⁊ sepelire patrē
meū: respōdit: sine vt mortui sepeliāt mor-
tuos suos: tu aut vade ⁊ annūcia regnum
dei: exponit Cyrill⁹ dicēs: q discipul⁹ ille
non petijt q patrē iam defunctū sepeliret:
sed adhuc viuētē in senectute sustentaret:
vsqquo illū sepeliret: qd dñs non ꝓcessit.
qz erant alij qui eius curā habere poterāt
linea parentele astricti. Et generaliter pa-
rentes plus obligant ad pudentiā filio-
rū q filij ad pudentiā parentū: cui⁹ cau-
sam assignat Iyra sup Matt. ix. dicēs: q
pater cū sit pncipiū filij ꝓ se: obligat ad ꝓ-
uidendū filijs de doctrina ⁊ nutrimento:
non aut ecōuerso. Vnde dicē. ij. Cor. ix.
nec debēt filij thesaurizare parentib⁹ s pa-
rentes filijs: ⁊ ideo nō licet parētib⁹ ingre-
di religionē omiſsa cura filioꝝ: sed debent
de eis curare vel de cura competentī eis ꝓ-
uidere: filius aut nō simpliciter curā parē-
tum habere tenet s ꝓ accidens scz si pater
sit in casu necessitatē i quo nō possit ꝓ aliū
sibi ꝓuenienter subuenire: ⁊ ideo tali casu
cessante pōt ⁊ debet etiā ꝓtra voluntatem
parentū religionē intrare. Ad hoc etiā cō-
firmationē habet dñs. j. c. ius naturale: in
glo. q filij locupletes nutrire tenent parē-
tes egenos: q si parētes habēt vñ sustēta-
re possunt vel aliq artificio se iuuare pnt
tunc filij nō obligant: nisi sit psona cui nō
ꝓuenit operari: vt miles ⁊ c. qui eo ipso q
egeꝝ ꝓpari posset: tū est alendus: ⁊ sic
istud pceptum est affirmatiuū ⁊ obligat
semꝓ: sed non ad semꝓ: filiter parētes imo-
fortiori vinculo tenent filios nutrire etiā
etiam illegitimos: vt exp̄sse patz extra de
eo qui dux. in ma. quā pol. ꝓ adulte. c. cuꝝ
haberet: in fi. in tex. ⁊ glo. Idcirco qñ ad
scdm scz illum qui iam in religione profes-
sus est: dicendū fm Tho. ⁊ Alex. an. q ta-
lis reputat iam qñ mortu⁹ mundo: ⁊ ideo

non debet occasione sustentationis parētib⁹
exire claustrū: i quo ꝓsepelit christo: ⁊ ite-
rā se negocijs secularib⁹ implicare: tum ꝓ-
pter paupertatem qua ꝓprio carent: tū etiā
ꝓpter obedientiā qua sine licentia suoz ꝓ-
latorū eis claustrū exire non licet. Tenet
tamē salua sui ꝓlati obedientia ⁊ sue religi-
onis statu: ꝓiū studiū adhibere: qliter ei⁹
pareotib⁹ subuentiā. ꝓterea licz talis
non sit obligatus ad exhibitionē corpālē
honoris parentū: est tamē obligat⁹ ad ex-
hibitionē spūalem: scz in reuerēdo: ꝓsolā-
do: orando: ad bonū inducendo: et salutē
aīe ꝓcurando: salua semꝓ obedientia supio-
ris: nam in exhibitione spūali religiosus
maxime debet ꝓficere pceptum istud circa
parentes in qua ꝓcipue cōsistit ꝓfirmatio
ad deū. Quinto deniqꝝ queri pōt: quare
non est datū pceptum de honore filioꝝ et
alioꝝ hominū sicut de honore parētib⁹. Ad
hoc rñdet Alsten. lt. j. xi. xliij. q ratio na-
turalis nō statim dicit q aliqd sit ꝓ aliq
faciendū: nisi cū homo aliquid debet: de-
bitū aut filij ad patrē est maxime manife-
stum: ⁊ ideo ponitur sub pcepto: vñ Eccl.
vij. Ad onora patrē tuū ⁊ gemit⁹ matris tue
nō obliuiscar: memeto enī qm nisi ꝓ illos
non fuisses retribue illis quō ⁊ illi tibi: et
ideo non ponit etiā sub aliquo pcepto de
calogi vt aliqd obsequiū vñ beneficiū ali-
cui nisi parentib⁹ impendat: parētes autē
non vidēt esse filijs debitores ꝓpter aliq
beneficia ab eis recepta: sed pot⁹ ecōuer-
so filius q est aliqd patris: ⁊ patres amāt
filios vt aliqd ipoz: vt dicē. viij. ethi. vñ
et dē rationib⁹ nō ponunt aliqua pcepta
ptinētia ad amorē filioꝝ: qbus non ponū-
tur aliqua pcepta ordinantia hoīem ad se
ipm: nemo enī vnq carnem suam odio ha-
buit. Et sicut in ꝓma tabula vel in ordine
ad deū: ꝓmū pceptūz ponit⁹ de honore ꝓn-
cipij qd est deus: sic i scda tabula vñ i ordi-
ne ad ꝓmū: ꝓmū pceptum ponit⁹ d ho-
nore ꝓncipij qd ē homo: vt sic vtrobiqꝝ ꝓn-
cipij dignitas honoret: nam q parētes ho-
norat deū ⁊ seipm honorat: vnde legit⁹ q
qdam famosus doctor erat parisi⁹ multis
notus ⁊ dilectus: hoc audiens mater eius
paupcula: cogitauit visitare filiū: ⁊ in tu-
nicella de burello venit parisi⁹: querens a
matronis ꝓ tali magistro q responderunt
quid vultis ei ego sum inquit mater eius
tunc matrone refocillātes eam postea ve-
stibus bonis eam ornauerūt: ne magister

quarto:

Mle de vilitate matris verecūdiā pateref: que cum venisset ad filiū ait: Ego sum mater tua. Nōdū magister: nō credo: qz mater mea paupcula est: tūnicaz de burello habere p̄suevit: et cum nullo mō vellet eā agnoscere: reducta tunicā suā induit: et ad filiū suū reuertit sedentē in medio doctoꝝ: qui statim assurgēs matri caputium deposuit et amplexatus ē eā: dicens: modo scio qd est mater mea qd vbiqz diuulgatū p̄ magno honore ei reputatum ē: et postea eps parissensis effect: ē. Contra vero de inhonorantib: et nō subuenientib: pentum necessitatibus: legit in libro Apum. Nō i normāte p̄tib: erat vir diues sed ignobilis habēs vnicū filiū delicate nutritū: puenit ergo patrē miles qdam cū amicis dicens: filia nobis est decora nimis et prudēs p quā posteritas tua exaltari poterit: hanc filio tuo dabimus in vxorē: hoc mercedio: vt cedas possessionib: tuis vniuersis: et filius tibi et matri qdū vixerit abūdā: tissime p̄uidebit. Hoc pater audiens et herens sub dubio: tandē ab amicis cōpulsus est cedere bonis et qz filius āno p̄imo parētes honorauit: scōo tamē min: et tertio inuerecund: qd decebat: quarto aut anno vxore suggerēte domunculā eis in opposito fecit: vbi nō modicā egestatē ptulerūt: nā vix interdū audebat intrare domū filij: sed p seruū mandabant ei qbus poterant non carere. Accidit autē vt mater visa aucta infixa veru in domo filij: diceret viro: me femina magis decet paucis esse cōtentam: tu vade ad domū filij vt saltem semel esurientē animā saties: quē mox vt venientem filius vidit: auctam ab igne retraxit et abscondit: obuiusqz patri quid q̄reret inq̄ siuit: qd pater intelligens dissimulauit et redijt: tunc filius puelle p̄cepit vt auctā ad ignē reponat: que bufonē maximū pectori herentē inuenit: qua clamāte filius accurrat: bufonēqz n̄sus ē excutere: bufō xō resiliens faciem eius adeo fortiter inuasit q nulla arte deponi potuit: q si pars aliqua monstri tangeret filius ita sensibilibiter ledebat ac si in corde percuteret: p̄teritus igit et cōtritus diocesānū adiit et cōfessus p penitentia recepit: q p omnes fines normāte et gallie circūiens: euetūm rei populis enarraret: et sic omnes parētes et filios exēplo suo plen: informaret: tandē factoz q̄rūdā p̄cib: liberatū: et sub:ito disparuisse sedum monstrū audiuit. Ad laudē dei.

Sermō v

Quō debēt alii parētes a filiis et puideri: ac ecōtra quō filij etiā debēt a parentibus alii et prouideri:
Sermo V

Onora patres tuos

b r. Ad euidentia at eoz q tacta sunt in p̄cedēti sermone q̄ri p̄t. Que sūt onera q pater p filio subire tenetur saltē nōdū emācipato. Ad h̄ r̄idet Jo. an. i additiōib: speculi sup rubrica: q filij sūt legitimi: q. xliij. sūt onera q p̄t p filiis h̄mōi subire habet. Prīmū ē alimentoz p̄statio et educatio. Scdm ē q illi qrat continges vel p̄uideat d alio statu scz ecclīastico vel religioso. Tertiu ē q dotē vl donatio: nē p̄p̄ nuptias tribuat. Quartū ē q i iudicijs p illi agat et p̄sentat. Quintū est vt ipoz tutelā gerat. Sextū vt onera nurus subeat. Septimū vt sibi debitū subsidium bonoz reliquat. Octauū vt q̄n testat eos instituat vl exheredet: alis nō valeret. Nonū vt ex fructib: aduenticioꝝ sūptus litigioꝝ faciat. Decimū q illos sub casuali vl mixta cōditiōe non instituat. Undecimū vt ipoz bona admistret et regat. Duodecimū vt in adeūda ex eoz actib: vel p̄tractibus actioes: q in sū teneat vl q ratū habeat. Tredecimū q i adeūda hereditate p filiū iussū p̄stet vl p̄mittat. Decimū q̄rtū q plerūqz patna pietas p̄siliū capiat p liberis suis. Quib: p̄missis tā p̄ncipale scōz ē p̄sequēdū scz quō filij obligat ad parētū sustentatioes: qz p̄ceptū istud nō solū intelligit d reuerētia pentib: exhibēda: s̄ etiā d necessitatib: et alimentis corpallib: mīstrādīs: dūmō patēter indigeāt. Prīmo igit q̄ri p̄t qd i alimentoz appellatiōe p̄tineatur. Ad h̄ dicēdū q i alimentoz appellatiōe cōtinēt oīa ad vitā necessaria: puta cibaria: vestes: habitatio et filia: qz sine talib: corp: alii nō p̄t: h̄ p̄t. x. q. ij. c. eps: i glo. et pleni us i spe. q si. sint legi. s. j. i p̄n. p̄tinēt etiā i ea ad medicinā egroto necessaria: vt i spe. q si. sint legi. s. j. i p̄n. x. s̄ nūqd is. Et oīa alia q hōi natura demonstrat eē necessaria: verūn alimēta q p̄stari debēt siue de iure siue d hōis dispositiōe p̄standa sūt: s̄m facultates ei: q eadē habet p̄stare: vt p̄t. eē de eo q dux. in matri. quā pol. p adul. c. cū haberet: in rex. et glo. Scōo queri p̄t: vtz ergo tenet pater prestare filiis spurij vel

De decalogi

precepto

alijs illegitimis alimēta p̄rim cuz eſt q̄ ſi.
ſint legit. c. venerabilem: dicit tex. in fine
q̄ ſeculares leges nō ſolū repellūt tales a
ſucceſſiōe p̄ſona: ſi etiā negāt eis alimēta:
et allegat ibi glo. leges. Ad h̄ dicēdū q̄ lex
canonica tāq̄ benigna p̄ſiderauit tales il-
legitimos nō eſſe in culpa: vt ptz. lvi. di. c.
naſci. et ſm glo. in h̄ p̄cordat iuri naturali
ſm q̄ dicim⁹: q̄ liberoꝝ p̄creatio et educa-
tio ab inſtinctu nature procedit: vt. j. di. c.
ius naturale: et ideo debēt ali. In h̄ q̄ caſu
rigor iuris ciuiliſ eſt q̄s canonica p̄ſeren-
da ē: vt dic̄ glo. in. c. cū haberet: eſt de eo q̄
du x. i. ma. quā pol. p̄ adul. Et q̄rit ibi glo.
nūq̄d de iure canonico tales illegitimi ſuc-
cedēt in bonis: et r̄ſidet q̄ nō: q̄z h̄ decre-
talis mādāt eis alimēta p̄ſtari: non tñ eos
legitimāt aut vocat ad ſucceſſionē patris:
vt de clā. def. deſpō. c. vl. Proinde queri
pōt. Cū filij ſpurij de benignitate canonici
ca p̄ parētes ali debeāt: apud quē illud cō-
pleri debeat. Ad h̄ r̄ſidet glo. in dicto. c. cū
h̄ret: q̄ filij minor triennio debet ali apud
matrē: maior x̄o trienio debet ali apud pa-
trē: et allegat. l. de pa. po. h̄. nec filij: hoc
etiā ptz eſt de puer. inſide. c. vl. i. tex. et glo.
q̄ tñ apud matrē filij minor trienio ali de-
bet: intelligit Alan⁹ q̄ mater habet euz la-
ctare: ſi tñ h̄ nō deceret: puta q̄ nobilis ē:
vel forte poſt diuortiu ē p̄ſeſſa v̄l monaſte-
riū ingreſſa: tūc apud patrē debet ali. l. ex
p̄ſis patrē: de iure enī eſt q̄ mater lactare
debet filiū p̄prij vberib⁹: vt patz. v. di. c.
ad el⁹: ſi tñ eſt p̄ſuetudo q̄ alteri tradereſ
ad lactā dū et p̄ſis ſcādali eſt ſi mater eū
lactaret: vel ſi ſub eſſet alia legitima cauſa
p̄p̄e quā mater eū lactare nō poſſet: putat
Baſpar d̄ chalō. eū lactā dū exp̄ſis p̄ſis.
Quarto p̄terea q̄ri pōt an aliq̄ caſu p̄ re-
cuſare pōt ne filiū alāt. Ad h̄ r̄ſidet glo. in
dicto. c. cuz h̄ret: q̄ ſic ex cauſa inſtat: puta
ſi filij patrē accuſauit et allegat i argumen-
tū. l. ſi q̄s a liberis. h̄. ſi q̄s ex h̄is. ff. de lib.
agno. q̄d verū ē ſiue fuerit accuſatio facta
d̄ crimine capitali: ſiue etiā ex delatione p̄
grauē diſpēdiū paſſus ſit. Scdō ſi minor ē
triennio filij: et ſupeſt m̄r: quē caſū intellige
put iā dictū ē iā d̄ lactāte. Tertio ſi pater
ē inops et mater abundat. Quarto ſi ē ſpu-
ri⁹ et h̄ de iure ciuili: ſec⁹ de iure canonico
vt dictū ē et hi q̄ttuor caſus colligūt ibidē
ex glo. Noſti. aut eſt d̄ puer. inſide. c. j. ad-
dit duos caſus. Prim⁹ q̄m cōmittit ingra-
titudinē p̄ patrē. l. de alen. libe. ſi patrē:

et cauſe ingratitudinis notā f̄ i. c. q̄ntatū
lis: de iure iur. in glo. et videbit̄ infra cum
ageſ de exheredatiōe: vñ caſus ille multū
generalis ē et p̄les cōplectit̄: q̄z ex q̄b⁹ cau-
ſis pater filiū et filij patrē exheredare pōt:
ex eiſdē etiā alimēta denegare pōt: vt no.
Bar. i tractatu de alimēt⁹: in. l. ſi q̄s a libe-
ris. h̄. ſi q̄s ex h̄is. ff. de libe. agno. Scdō ē
ſi filij habet artē v̄l ſcit artē vñ viuāt. ff. d̄
lib. agno. l. ſi q̄s a liberis. Deniq̄ ſm Bar.
i tractatu de alimēt⁹: ſocer tenet alere nu-
rū inopē: et allegat. ff. d̄ li. ag. l. ſi q̄s a libe-
ris. h̄. nō tñ: ſiliter fr̄em frater alere tenet̄:
tur: vt. l. mutus. h̄. manente. ff. de inſ. dot.
Sili mō heres eſt? filij tenet alij patres
vt ibi notat̄: p. l. ſi q̄s a liberis. h̄. parens:
ff. de libe. agno. Sic etiā monaſteriu alere
tenet patrē monachi cū ſit ſuus heres cu-
luſdā ſemimortui: vt i aut. ſi q̄ mulier. l. c.
de ſacroſanc̄t eccleſijs. Tutor x̄o pupillo
denegās alimēta nō ſolū incidit luſtā cau-
ſam remouēdi: ſed etiā puniēdi: vt. l. i. ff.
vbi pu. edu. de. et lege tutor: q̄ alimēta. ff.
de ſuſ. tu. et vaſallus vt dicit ibidē Bar. re-
netur alere dñm egenum: alſ ſeudū poſſit
ei licite auferri p̄pter denegationē alimē-
toꝝ: vt extra coll. de iuramento fidel. c. j.
Deniq̄ ſacerdos tenet vxorē et filijs de ec-
cleſie ſue bonis alimenta p̄ſtare ſi non ha-
beat alimēta: vt ptz. xxxj. di. c. oino. i. glo.
ibi tamē loquit̄ de vxore et filijs nō aut de
cōcubina: vide tex. et glo. Maritus multo
magis vxorem alere tenet q̄ dotē habet:
q̄ dos ſequire debet onerib⁹ matrimonij:
q̄ ſi dotē nō habet nihilomin⁹ eam nutri-
re tenet: ſi vero opat̄: et idem etiā in here-
de viri matrimonio ſoluto: vt nota. in. l. ſi
pregna. ff. de op. li. Si x̄o non opatur viro
tunc non obligat ad eam alendā: niſi furo
re detentā: vel niſi maritus eā expulerit ſi
ne cauſa rōnabili: q̄ tūc p̄ eam nō ſtat quo-
min⁹ opetur: q̄ ſi pater et filius egeant di-
cit glo. in dicto. c. cū haberet: q̄ mater ale-
re tenetur virum et filiū ſi facultas ſubeſt:
vt i. l. ſi q̄s a liberis. h̄. vtz. et. l. penul. ff. de
li. agno. q̄ leges dicūt q̄ mater et auus ma-
tern⁹ aleret filiū ſi pater nō ſupeſt aut egens
eſt. Dicit enī Bar. in primo tractatu: q̄ tu-
tor tenet alere matrē v̄l ſozorē pupilli egē-
tē: vt in. l. j. poſt p̄n. ff. de tu. et ra. diſ. Sili
ſi tutor paup̄ eſt nec habet vñ ſe alāt: pōt
alere ſeipm de bonis pupilli: ſi diues eſt et
abundat: vt in. l. j. h̄. ſi pupillus. ff. de tute-
lis et ra. diſ. Quanto autē queri pōt po-

natur casus: pater carnalis est infidelis vel impius: et alter extraneus est fidelis et iustus et equaliter egent: nec filius dare sufficit utrique: cui potius subueniet: praesertim cum dicat Ecclesi. xij. Da bono et ne recepis peccatores: benefac humili et ne dederis impio. Ad hoc dicendum quod in ista questione doctores tria sentiunt. Quidam enim dicunt quod in hoc casu praeposendus est extraneus propter auctores inductas: et ad hoc facere videtur. lxxxvj. di. c. non satis: in tex. et glo. dicit enim Hiero. quod in pauperibus non tam paupertas quam religio est attendenda: ut patet. xvj. q. i. c. quoniam quicquid. Idem Ambrosio. super illud: ordinavit in me cha. dicit enim quod primo diligendus est deus: secundo parentes: tertio filij: postea domestici: quod si boni sunt malis filiis praeposendi sunt. Rursus cum praeposuit dicat. viij. ethi. quod amicitia perfecta est quod est propter virtutem: et quod multi doctores in consuetudinem sentiunt: ideo dicit Bernardus comestor: hanc questionem esse nebulam et tenebrosam aquam in nubibus aeris. Distingueda est igitur haec questio: nam si loquimur de affectu dilectionis: tunc plus tenemur bonis eternis quam malis praeteritis: et sic auctores Ambrosio. intelligenda est: quod magis debemus diligere bonos eternos quam malos propinquos. Si vero loquimur de corporali subventionem in necessarios exhibitionem: tunc si extraneus bonus et fidelis magis indiget utriusque praeposendus est patri minus indiget: ut patet. lxxxvj. di. c. pascite famem morientem: si non pauperi occidisti: quod si equaliter indiget: tunc dicit glo. liij. di. c. j. dicas quod pater quicumque sit: debemus extraneo praeposere: etiam si factus in his que spectant ad opus miscet: scilicet in necessariis prauidendum: cui ratio est secundum Hein. boye: quod cum exhibitio nutrimenti sit de iure naturali primo: communis omnibus animalibus: secundum quod non est querendum quod si fidelis sit quod si infidelis: quod nec hec animalia discernere scirent. Ergo quod iure patrem cognosco: eodem scilicet subueniendum iudico: et ipsum in praemisso casu cunctis praefero. Praeterea: si pater malus est alia ratione videtur sibi magis subueniendum: quod si moratur ante periculum imminet: si vivat sperandum est de misericordia dei quod non vult mortem peccatoris: et quod non venit vocare iustos sed peccatores. Hec etiam fuit opinio Idothi. et Hof. et Ray. Thoma. autem secunda. 2. q. xxxj. ponit adhuc aliam rationem dicens: quod nullus benefactoris beneficium est tantum sicut praeteritis vel parentum. Et ideo parentes recipiunt a deo beneficium: sunt omnibus alijs praefereendi: nisi necessitas ex alia parte praepoderaret: vel aliquid alia co-

dictio: puta communis utilitas ecclesie vel reipublice: cum enim bonum commune multorum divinus est quam bonum unius: dignum est et divotum quod quod pro bono communi reipublice spiritualis vel temporalis etiam propria vita exponat periculo. Sed in ceteris parentibus omnibus sunt praefereendi: ceteris paribus. Et hoc dictum est quod parentes debent thesaurizare filiis: et non e converso: tamen in extreme necessitate articulo: magis liceret deserere filios quam parentes: quod nullo modo deserere licet propter beneficiorum susceptorum obligatio nem: ut patet per philosophum in. viij. ethi. hec Thoma. concordat Bernardus. super. liij. di. xxix. Sexto consuequenter queri potest de patre quod lapsus est in heresim: verum filius debet illum accusare et prodere vel occultare et alere. Ad hoc respondet Aristoteles. et Alexander. an. quod pater hereticus aut schismaticus tamen officit: utpote quod est occulte: nec alicui pro illa inficere quirit: et tunc debet occultari et alii: aut etiam alios sua prava doctrina corrumpit et tunc tenet filius accusare patrem: cuius ratio est: quod tenet honorem patris celestis praeferre honori patris carnalis: unde pater carnalis quod dehonorat patrem celestem non est sustentandus. Sed filius in eo casu consideret illud evangelicum. Qui diligit patrem aut matrem plus quam me non est meus dignus: unde Deus. xxxij. di. quod in laude levi. Qui dixit patri suo et matri suae nescio vos: et fratribus suis ignoro illos et nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum et pactum tuum servaverunt: et hoc contigit quando iussu Moysi interfecerunt idolatras chorizantes et zelati sunt zelum domini: ut patet in Exodo. Se primo insuper quod potest cum secundum legem canonicam filius spurius alii debeatur a parentibus: ut patet quod pater aliquid possit legare filio spurio pro alimenter. Ad hoc Bartolomeus. ff. de his quod ut indigni. l. si. respondet quod sic: per litteras: et de eo qui dux. in ma. quod per. per adul. c. cum haberet: ubi papa praecipit quod talibus a parentibus debet fieri provisio necessitatum: secundum quod parentibus suppetunt facultates: dummodo tamen non leget eis imoderate. Poterit etiam sic legare pro alimenter in vita filij: quod post eius obitum legatum cedat filiis filij. Idem tenet Baldenuus. l. de sacro sanc. eccle. l. j. Et idem dicit Bar. in dicta. l. si. de dote: quod pater potest legare filie spurie pro dote eadem ratione: quod nota singulariter: quod sepe accidit: et licet leges indicant quod tales non solum repelluntur a successione paterna: sed etiam negantur ipsi alimenter: ut patet ex quod si. sint leg. c. per venerabilem in fi. quod inductus est de rigore iuris civilis in de testatione criminis: ut dicit

De decalogi

glo. in dicto. c. cū hēret: tñ valebūt legata s̄
missa etiā i terris q̄ nō sunt ecclie: q̄ vt dic
ibidē glo. ad fi. hoc ius p̄fert ciuili: quia
innitit iuri naturali: eo q̄ educatio filioꝝ
ē de iure naturali. Q̄ si querit: vtrūz
mulier posset filios d̄ adulterio susceptos
sibi successores heredes istituere. Ad hoc
dicendū q̄ sic: q̄ libet pōt sibi heredē in
stituere cū q̄ nō p̄hibet: seruata semp legi
tima pte liberis suis. De q̄ legitima vide
bit in sermone sc̄do sequenti. Seruati vir le
gitimos habēs filios: si viuente vxore du
cat aliā scientē illud impedimentū: r ex ea
filiū vel filios habeat: fm̄ Bull. tales filij
adulterini nō p̄nt patri succedere in here
ditate: sed tenent restituere totā heredita
tem filijs prioris matrimonij: cū oib⁹ fru
ctibus mala fide p̄sūpti: quātūcūq̄ opoz
teat eos egere vel mēdicare: nisi bona fide
cōpleta sit legitima p̄scriptio: maxie si etiā
post cōpletam p̄scriptionē retinet bonā fi
dem: tūc enī nō tenent: r sic tales filij tāq̄
in pessima cōditione geniti ab omī heredi
tate excludunt: posset tñ eis aliquid in te
stamento legari: imo debet eis fieri alimē
toꝝ p̄uisio: vt in dicto. c. cūz haberet: vbi
ponit idem casus: nam licz parentū mali
cia non noceat filijs quo ad deū tamen ad
puniendū crimē parentū filijs nocet quo
ad penam tēporalē. Exemplū p̄imi: dicis
enī dī. l. vj. c. nunq̄ de vitijs erubescam⁹ pa
rentū: sed vnū illud queram⁹ et semp am
plectemur scz virtutem r h̄mōi: etiā si ali
enigēā habet matrē: etiāz si fornicatione
pollutam r quolibet h̄mōi de decore sordi
datam: nihil tñ de eius aut vilitate fusca
bitur aut crimine polluet. glo. ibidēz hoc
vult dicere: q̄ ille q̄ natus est d̄ parentib⁹
p̄suis alienis a virtutibus: dum tñ ip̄e sit
bonus melior est q̄ ille q̄ nat⁹ est de bonis
parentib⁹ cū ip̄e sit malus: r ibidē. c. nasci.
vbi ponit diuinentē similitudinē: vide si
placet. Exemplū secūdi ponit. vj. q. j. c. si
q̄s. vbi narrat lex impatoꝝ Honorij r Ar
chadij: q̄ talis ē: q̄ si q̄s inierit p̄spiratio
nem aut suscepit vel dederit p̄spirationis
sac̄m: de necē viroꝝ illustriū q̄ sunt i con
sistorio impatoꝝ: vel etiā senatoꝝ viroꝝ:
vel etiā impatoꝝ militantiū: hic inquā
ac si actu p̄fecerit maiestatis re⁹ gladio fe
riē: bonis eius fisco impatoꝝ addit: fi
lij aut ei⁹ vitā impatoꝝ lenitate p̄cedūt:
si a successione oīm p̄rimoꝝ habēt alieni:
nec aliq̄ testamēta recipiēt: s̄ p̄petuo egen

precepto

tes paupes r infames erūt: vt sit eis mors
in solaciū r vita i supplicij nisi reuelassent
illā p̄spirationē: hec ibi. Ad laudē dei.

Quomodo filij spurij r similes
succedunt parentib⁹ in testamen
to vlt ab intestato: r quomodo nō:
Sermo VI

Noxa patrem et

ma. r. Occasione eoz q̄ tacta sūt
de successione filioꝝ illegitimoꝝ
in testamēto p̄ntū vel ab intestato. Que
ri pōt: vtrūz oēs filij illegitimi: cū legitimis
matri saltem nō illustri succedere p̄nt: r q̄
sic videt p. ff. vñ cognati i le. hac pte: r i. l.
si spurius: r in. l. modestin⁹: r. ff. de inoffi.
testa. in. l. si suspecta. s̄ de inofficioso: nam
oīs fili⁹ illegitimus ē: nisi ex iust⁹ nuptijs
susceptus sit: videt q̄ oēs illegitimi q̄q̄
a paterna successione repellant: vt i autē.
quib⁹ mo. na. effi. legit. s̄ vñ. coll. vj. r i. c.
p. venerabilē: in fi. ex: qui si. sint leg. vbi di
cit: tales scz māseres et spurios fm̄ leges
esse p̄uandos successiōe paterna: nō tñ di
cit materna vt patz p iura p̄allegata: q̄ ne
dū filiū naturalē tñ ex p̄cubina p̄creatur
ad matris successiōē admittūt: s̄ etiā spu
riū: vt in p̄dictis iuribus clare patz: r huic
opiniōi sat⁹ assentire videt hosti. i sūma
in ti. qui si. sint le. in. s̄ an vtrūq̄ gen⁹ suc
cedat. in fi. Ad decisionem autē q̄stionis
hui⁹: videndū ē de differentia filioꝝ illegi
timoꝝ. P̄imo nāq̄ filij q̄dem sūt illegiti
mi: q̄ dicunt naturales tñ. s̄. qui nati sunt
de legitima p̄cubina: q̄ in domo tenet q̄si
loco vxoris vnica: vt patz e⁹ de renūciatio
ne. c. nisi cū p̄idē. s̄ p̄sonē: i glo. P̄ro q̄
sciendū q̄ leges p̄miserūt vt q̄s vnā cōcu
binā habere posset nec ei penam imponūt
ex tali coitu: dūmodo tñ talem teneat q̄ de
iure posset esse cōcubina: in qua q̄dez mul
ta p̄currere debent fm̄ p̄petz d̄ vnzola su
per tractatu notulaz. P̄imo q̄ nō sit vir
go: quia stuprū in virgine cōmittit: vt. ff.
ad. l. iulias. de adul. r in. l. iter. s̄ libertas:
quod punitur p. l. vt insti. de public. iud.
s̄ item lex. in fi. s̄. p̄dest tamen assumere
virginē in p̄cubinam absq̄ legis punitio
ne: si prius p̄testetur q̄ eam in cōcubinam
habere velit: maxie si est de vili genere:
q̄ si non p̄testaretur: tunc haberet illā ac
cipere i vxorem r si recusaret de stupro pu

quarto:

ntref: vt. ff. de cubinis. l. iij. et fm hoc naturalis dicit natus de concubina q̄ i domo tenetur quasi loco vxoris vnica vt dicit i glo. et de renū. c. nisi cū p̄idē. in. §. p̄sone. Scđo nō debet esse vidua honeste viuens q̄ stuprū etiā i tales cōmittit: vt. l. p̄alleg. si libertas. et §. item lex: nisi sp̄aliter preste tur q̄ talē viduā in p̄cubinā habere velit: in honestā tñ sine p̄statiōe posset in p̄cubinā accipere: vt. ff. de cōcub. l. j. §. et puto. §. qui autē. Tercio nō debet eē affinis nec sanctimonialis: vt. ff. de cōcub. l. j. §. si q̄: et l. penul. Quarto ad h̄ vt possit habere cōcubinā: non debet habere vxorem nec ip̄a virū: vt. ff. de cōcub. l. j. Quinto sicut non pōt habere duas vxores: ita nec duas p̄cubinas. Sexto retinere debet idubitatō affectu et in domo: vt in auē. q̄b⁹ mo. na. effi. in iur. Septimo p̄cubina talis esse debet que pōt eē vxor: vt in auē. vt li. ma. et auē. §. ad hoc. Qui ergo talē mulierē sibi assu mit in p̄cubinā: eē penam legis ē: l. non sit extra penā canonis: eo q̄ canon omnē fornicationē dānat: vt plene notat p̄ Jo. an. in cle. d̄ heref. ad nostrū: circa mediū: x. vij. sicut nec iure diuino p̄mittit. Fili⁹ igit̄ qui de tali muliere nascitur naturalis tñ est: et talis filius ab intestato succedere non pōt in bonis paternis: si pater alios filios legitimos vel nepotes. l. filioz filioz habet. Nec pater testamentū faciēs tenetur talem naturalem instituere: nec aliqd relinquere fm̄ leges: nisi velit: pōt tamen illi prouidere si voluerit eo modo qui ponetur in sermone sequenti in scđa q̄stione. Veritamen in bonis maternis filius naturalis tñ succedit cū legitimis filiis ab intestato: vt. l. ad senatuscon. or. si qua: et extra de renū. c. nisi cum p̄idē. §. p̄sone. i glo. Ius vero canonicū quod mitius agit tales naturales admittit ad institutionez ip̄ius hereditatis: saltem in aliqua parte salua dūtaxat filijs legitimis portioe legitima: qui sine causa exheredari nō possūt: de qua portione videbit̄ in sermone sequenti: cui etiam portioni nullum grauamē imponi potest in legando: vt. l. de inoffi. testa. l. om̄i mō: et duabus legib⁹ sequētib⁹: cetera tamen legare potest in testamentuz ad plas causas vel etiam alienis. Et si q̄s testatorem phibere voluerit ab hereditate: fm̄ leges erit repellendus: vt. l. si quis autē aliquem testari prohibuerit. l. j. generaliter tamē omnes filij dicuntur natura-

Sermō vi

les tñ: qui de soluto et soluta p̄creantur inter quos tēpore cōceptus poterat eē vxorū matrimonii nulla lege phibitum: et tales similiter a successione materna non repellunt: nec p̄ leges nec etiam p̄ canonicas sanctiones. Unde dicit Jo. fa. insti. ad senatuscon. orphi. in. §. nonissime: q̄ nec p̄pter iura canonica que reprobat concubinatum repelluntur naturales a successiōe materna: dūmodo non fuerint nati ex dā nato coitu. Secundo q̄dem filij dicuntur manseres scilz illi p̄p̄te qui de scorto nati sunt. Tercio q̄dem filij dicuntur spurij q̄ nati sunt de p̄fello vel p̄fella: vel etiam de his q̄bus nubere non licet. Quarto qui dem filij dicuntur nothi: scz qui de adulterio nati sunt: sicut enī notha dicit̄ febris que affligit sicut quartana: et tamē non est vera quartana: sic nothus qui vere videt̄ filius et tamen non est: hec patent extra de renū. c. nisi cum p̄idē: in. §. p̄sone: i glo. generaliter tamē omnes ex coitu damna to p̄creati spurij plerūq̄ vocantur: et omnes tales fm̄ rigorem iuris ciuilib⁹ ab om̄i p̄sui beneficio excluduntur: vt. l. de natu. liberis: et ma. eorum: auē. licet patri. vnde tales nec dicūtur legitimi: q̄ nec de legitimo coitu sunt: sed de incestuoso nepharo vel damnato: nec etiam dicuntur naturales de fictione iuris: quia iura fingunt naturam non esse cooperatam: vt in auē. quib⁹ mo. natu. effi. sui iur. §. si. vnde fm̄ leges tales filij non soluz repelluntur a successione paterna: sed etiam negantur eis a patre alimēta: vt i dicta auē. licet patri: et l. de incest. nup̄. auē. ex cōplexu: q̄d inductum est de rigore iuris ciuilib⁹ in de testationem criminis: vt dicit glo. c. cum haberet: extra de eo qui dux. in ma. quam pol. per adulf. Ius tamen canonicū rigorem illum mitigat in eodē. c. cum haberet: dicens: Sollicitudinis tamē tue intererit: vt vterq̄ liberis suis fm̄ q̄ eis suppetunt facultates necessaria subministrat: super quo dicit glo. Hoc enim quod dicit̄ hic intelligitur de benignitate canonica: que vigo rem sumit a iure naturali: nam educatio liberorum est de iure naturali: vt patet j. di. ius naturale: vnde ius istud p̄fert̄ cl. ulli: hec glo. De hoc etiam patz. ff. de lib. ag. si quis a liberis. j. Rñ. et §. si q̄s: et. l. de alen. li. si cōpetenti: et l. vl. Dicēdū igit̄ q̄ solum illi illegitimi: siue sint spurij siue alij: nō tamē nati ex coitu dānabili: quib⁹

De decalogi

precepto

non patri tñ matri succedūt cū alijs legiti-
mis nisi mater eēt illustris: sicut tenet glo-
se ordinariē iuris ciuilib. l. ad senatuscō.
ozph. in le. si q̄ illustris. Et cōiter doctores
in eadē lege tenet cū glosis. Sic etiā tenet
glo. insti. ad senatuscō. ozph. in. §. nouissi-
me: et etiā in dicta. l. si suspecta. §. j. r. ff. de
inoffi. testa. q̄s glosas cōiter oēs doctores
sequūt. Doff. Albi. de rosat. l. y. Bar.
et Bal. in dicta. l. si q̄ illustris. Spec. etiam
ita tenet i titulo de successiōe ab intest. cir-
ca mediū. §. si nūquid spurij: nam q̄ncūq;
cōi⁹ ex quo nat⁹ ē spurij⁹ pōt de incestu vl
adulterio accusari: scz ip̄a mater: tūc talis
fili⁹ ei nō succedit: qd̄ etiā satis sentire vi-
det⁹ ibidē Jo. an. i ad dīc. sic etiā tenet Jo.
fa. in dicto. §. nouissime: adiciēs q̄ nec p
pter iura canonica q̄ repobāt ocubinātū
repellunt naturales dūmodo non fuerint
nati ex dānato coitu: vñ generaliter tenē-
dū ē sūm p̄de. de vnzola: sup tractatu notu-
lay: q̄ sicut filij ex dānato coitu de rigore
iuris ciuilib. nō succedūt patri: neq; ex te-
stamēto: neq; ab intestato: qz nec pater pōt
eis ex testamēto aliqd relinquare: nec iure
institutiōis nec etiā iure legari: vt in aut.
q̄b⁹ mo. na. effi. sui iur. §. si. sic etiāz matri
nō succedūt: nec ex testamento nec ab inte-
stato: si nati sunt de tali coitu q̄ possit accu-
sari de adulterio: secus tñ esset si de coitu
nō dānato nascere⁹: vt in filio in meretri-
cio nato seu vulgo pcepto: qz tūc succedūt
matri cū legitimis filijs: nisi mater esset il-
lustris: et a matre et ascēdētib⁹ p matre de-
bent institui vel exheredari: cū causa legi-
gib⁹ approbata: vt insti. ad senatuscon. oz-
ph. §. nouissime: et in dicta. l. si suspecta. §.
j. Et aut̄ plen⁹ inotescat detestatio crimi-
nis hui⁹ in iure ciuili sciendū: q̄ sūm leges
tali spurio nihil reliqui pōt nisi alimenta:
etiam si relinquat⁹ p aia nisi pater reliquit
tali filio sub hac p̄ditione. s. si monasteriū
ingrediat⁹ tūc enī tenet relictū qd̄ ē singu-
lare dictum: vt. l. de sacrosan. ec. l. j. Nec
etiā spurius eligi pōt inter paupes p execu-
torē a patre datū nec etiā p ep̄m: nisi q̄ ad
alimēta: et si vltra sibi p̄ferat⁹: pōt ep̄s reuo-
care. Nec etiā p̄scribere pōt longo tpe: qd̄
recipit ab ep̄o vl testatore lege p̄hibente:
qz titulus ē a iure reprobat⁹: ppter fidem
tñ bonā ex aucte supioris p̄sumptā: bñ p̄-
scriberet spacio. xxx. annoz: vt. l. de ep̄i.
et de. l. id qd̄ paupib⁹: vbi q̄ritur: an etiāz
executor: q̄ si spurius ex opinione cōi legi

timus reputet⁹: heres tñ institui nō potest
adeo q̄ nec vsucapere pōt ppter legis inter-
dictū: vt. l. d. sentēcijs et iterlo. om̄i. iudi.
l. j. §. pone. Ratio vero cur spurij⁹ institui
nō pōt nec etiā illi p viā cōtractus cōferri
pōt est ista: qm̄ act⁹ ppter turpitudinē agē-
tis reprobat⁹: nulla consuetudine p̄mitti
pōt: et equipatur actui de iure diuino p̄hi-
bito: sic q̄ p hōiem statui nō pōt: et idō spu-
rio relictū applicat⁹ venientib⁹ ab intesta-
to: vt. ff. d. testa. le. testi factio. verūtū ex q̄
testator seruatis heredibus pōt iōe cano-
nica: cetera semp legare pōt in testamentū
ad plas causas vel etiā alienis: nec iueni-
tur cautū in iure canonico delegando tali
bus spurij⁹ q̄ ex dānato coitu sūt p̄creati:
nō video cur non possit etiā illis legari de
benignitate canonica: dūmodo tñ non le-
get eis imoderate: s̄ de hoc dictū ē in ser-
mone p̄cedēt. Ad si obijciat de cōstitutiōe
vel p̄suetudine quarūdā terraz: q̄ scz ille-
gitimi succedūt in bonis maternis: et plu-
res illud itelligere volūt in distincte de oī-
bus illegitimis ex quocūq; coitu etiā dā-
nabili q̄ possit accusari: vt dictū est. Ad d
dicendū q̄ tales nō recte sentit⁹: qz talis
p̄suetudo sic interpretari debet vt min⁹ deui-
et a iure cōi: et non sit ei p̄ria quantū possi-
bile sit: vt ex de cōsue. c. cū dilectus: vnde
et p̄suetudo recipit interpretatiōē a rōne iu-
ris cōis: qm̄ verba p̄suetudinis formaliter
nō repugnāt: vt pbat in. c. j. §. porro. in tñ.
q̄lit̄ olim feudū alienare poterat: col. x.
Dicta ergo cōsuetudo deponens illegiti-
mos filios seu naturales tñ et spurios ad
successiōē maternaz admitti: sic intelligi
debet: vt magis iuri cōmuni p̄ueniat et sic
illi p̄formis. Ad hoc faciunt notata p Jo.
an. in. c. j. de consti. li. vj. et p Bar. ff. ad. l.
falz. in. l. j. in p̄lin. sic scz q̄ nati ex dānato
coitu rōne cui⁹ mater accusari posset: repel-
lātur ab eis successiōe: p̄sertim cum spu-
rius non sit vulgo q̄ritus patre scz scerto:
sed ex patre certo: qui etiam si soli eēt nō
extante filio legitimo: matri etiam nō illu-
stri: minime succederent: vt clare dicit te-
xtus in. l. si illustris. l. ad senatuscon. oz-
ph. vbi etiam rōnem glo. Bal. approbat:
eo scz q̄ talis amplexus ē a iure accusabi-
lis: secus tamen esset de amplexu mulierū
solutarum et vulgo p̄stitutariz: cum quo
cōcordant om̄es doctores: et ita deciditur
in aut. quibus mo. natu. effi. sui iuris. Ad
laudem dei.

quarto:

De cognatiōe ⁊ successione ab intestato ac legitima portione: de his quoq; qui testamenta conde-
re possunt: Sermo VII

b Onora patrē ⁊ ma-

trē. ⁊c. Cū tacitū sit in sermone
pcedenti de successione heredi-
taria ⁊ testamētis lucidi? hāc materiā pro
sequi cupientes. Primo querimus de suc-
cessione ab intestato: quot. s. modis dicat
aliquis decedere intestat? Ad hoc dicen-
dū q; q̄tuor modis. Primo. s. si nullus tes-
tamentū fecit. Secundo si fecit ⁊ nō iure:
Tertio si iure fecit s; postea ruptū ē: vt pu-
ta nato ei filio. Quarto si nō est ruptū sed
heres noluit adire hereditatē sicut de quo-
dam sancto patre legit: vt insti. de here. q;
ab in. in p̄n. ⁊ de iure cōl. laico morienti ab
intestato p̄i succedūt descēdentes: secun-
do ascēdētes: tertio primos collatera-
les. vt in auct. de here. ab in. in p̄n. his oī-
bus desinētib; succedit vir vxor ⁊ ecōner-
so. vt. l. vnde vir ⁊ vxor. l. j. Ultimo vero
succedit fise: vt. l. de bonis vacan. l. j. ⁊ ij.
Clerico vero intestato morienti: succedūt
cognati fm ordinē p̄notatū: in bonis saltē
q; p̄sone intuitu sibi obtulerūt. xij. q. v. l. c.
vlt. vbi dicit. Nulcunq; ex gradu ecclesia-
stico sine testamēto ⁊ sine cognatiōe disces-
serit: hereditas eius vbi deseruiuit euoluat
tur: vbi offidit q; cognati debet pcedere q;
si defecerit ecclesia succedit quasi fise: vt p̄z
ē de successiōib; ab intestato. c. vlt. Et h;
intellige cū res clerici decedētis manifeste
sunt distincte a rebus ecclie: secus aut si fu-
erint ita cōfuse: q; dubitet an cleric; habu-
it aliqd; p̄prij vel nō: tūc em̄ p̄sumit totū
p ecclesia ⁊ totaliter sibi vdicat. vt p̄z. xij.
q. iij. c. quicūq; de sacerdotib; vel mīstris
p sua vtilitate atq; anticia glo. i. p. suo vti-
li officio q; medicus vel successione ab inte-
stato quocūq; mō aut p scripture seriē ali-
quid meruerit ab aliq; p̄cipe in reb; eccle-
sie nō poterit numerari: s; qd exinde volue-
rit facere eoꝝ arbitrio subiacet: q; si hoc
post eoꝝ mortē inordinatū fortasse reināse-
rit glo. q; intestat? decessit ecclesia cui p̄-
fuit vel minister extitit hoc sibi i p̄prium
vendicabit. glo. si nō h; heredes. Et nota
q; sanguinitas quo ad successiōē in he-
reditate durat vsq; ad. x. gradus. vt patet

Sermo VII

xxxv. q. v. c. ad sedē. ⁊ hoc numerando fm
leges vbi quelibet p̄sona addit gradus: vt
pote duo frēs sūt in secūdo gradu: ⁊ eoꝝ
filij in quarto: ⁊ sic pcedendo vsq; ad decē
mū sicut i eodē. c. manifeste declarat Alex.
papa. ij. Secūdo q̄ri pōt: vtrū filij natu-
rales cōputant in prima cognatiōe: ita q;
aliq; mō succedere p̄nt p̄i i hereditate. Ad
hoc dicēdū q; filij spurij. s. q; ex dānato coi-
tu sūt fm leges oī p̄sūs hāficio excludū-
tur: vt dictū ē: s; tamē interest ep̄i facere q;
vterq; parentū talibus liberis necessaria
sub ministrer: fm q; suppetunt facultates
iuxta sanxionē canonicā: vt p̄z ē de eo q;
dux. in vxo. quā pol. p. adul. Alij vero filij
naturales si pater h; alios legitimos fili-
os vel nepotes: tunc succedere nō possunt
licet tñ patri bari vel relinquere filijs na-
turalibus ac eoꝝ matri vnciā vnā ⁊ nō vl-
tra: vel soli p̄cubine seminiā ⁊ nō vltra.
vt. l. de naturali libe. l. matre: ⁊ hoc fm le-
ges. sed ius canonicū admittit eos ad in-
stitutionē hereditatis salua semp legitima
portione legitimis filijs: de q; videbit̄ ista
¶ Si pater nō h; aliquos legitime descen-
dētes s; habet ascēdētes: tūc legitima par-
te. s. tertia parte relicta ascēdētib; reliquū
inter naturales distribuere pōt. ¶ Si nec
descēdētes nec ascēdētes habeat: tunc licet
ei instituere naturales in solidū heredes:
vt. l. de natu. li. an. licet. ¶ Si nec legit-
imi supsunt nec legitima plun: tūc natu-
rales ab intestato succedūt in duabus vn-
cijs: ita tñ q; si mater sup̄est: virilis ei por-
tio de ip̄is def. ¶ Si sola vxor sup̄est: tūc
naturales tm̄ in nihilū succedūt: nā licet
vxor nō succederet ex q; sunt alij agnati: si
tñ ip̄a sup̄est: facit q; naturales non succe-
dunt sed defert hereditas alijs legitimis
successorib;: vt dicta an. licet patri. Ad
huius aut declarationē p̄mo sciendum q;
hereditas dimidit in. xij. p̄tes q; appellant
xij. vncie: vt p̄z in insti. de hereditib; s; here-
ditas: ⁊ habet ista noīa vncia. i. vna pars
vncie: bicus: tricuns: q̄drans: quincuns
semis. i. medietas hereditatis: vel sextūs
septims: bisseto drās: decuns: vel decūs
deunx. Et appellatiōe assis vel ponderis.
xij. vncie cōtinent. Secūdo No sciendum
de legitima portione: ⁊ triplex ē legitima
portio. Prima q; ē debita iure nature: ⁊ de-
bitū bonoꝝ subsidiū: ⁊ hoc debet filijs
tm̄ q; sine cā exheredari nō p̄nt: ⁊ huic por-
tioni nullū grauamē iponi pōt. l. i. legādo.

De decalogi

precepto

vt. *L. de inoffi. testa. oimodo. r. duab⁹ le-*
gib⁹ sequitib⁹. r. hec e talis: q si sut quatru
tuor filij vel infra debet hre tertia pte be-
reditatis. Si x^o sut qnq vel vltra debent
hre medietate ei⁹ qd eis deferebat ab inte-
stato: vt. L. de inoffi. testa. an⁹. nouit. qd sa-
ne intelligi dz detractis debitis si q essent.
Secda x^o portio legitia dz q^{ta} falcidia: q
debet iure instonis: vt cu aliqs e institut⁹
heres: r illa hereditas e exhausta p legata
elic institut⁹ pot detrabere sibi vsq ad q^r
ta ptem hereditatis detrabendo. s. de sin-
gulis legatis nisi ad plas cas: vt p^oz ef de
testa. r. vl. vo. c. raynaldus. ad fi. vide glo.
ibide in pn. r. L. ad. l. falcidia. p totu. Ter-
tia deniq portio dz trebellianica q locu hz
qn ds institut⁹ heres rogat vt alij restitu-
at hereditate: r talis institut⁹ retinere pot
q^{ta} pte de tota hereditate: vt insti⁹. de fi-
deli⁹. here. h. ij. r. L. ad trebel. p totu: r b
detrabit de vniuersitate hereditatis: r i b
coputant legata r donationes. ff. ad. l. fal.
in quarta. Montan⁹ hec. ef de testa. r. vl.
vo: in. d. c. raynald⁹. r hec quidem de iure
sunt: verutn circa hec diuersaz terraz e va-
ria consuetudo: q si ronabilis sit r precepta
seruari dz. Preterea cum qlibet teneat ali-
que vel aliqs aut collegiu aut hmoi sibi i
herede instituere: q sine heredis institutioe
no eet testm: vt. L. c. inuentim⁹. h. q si h fue-
rit. Jo testator si habeat ascēdētes vel de-
scēdētes illos instituere dz heredes saltē i eo
ru legitia portioe: vt. L. de inoff. testa. an⁹.
nouissima. N si nec ascēdētes nec descē-
dētes hēat: tūc fm leges pot alios instituere
re quoscūq velit: tū vt ait sanc⁹ Tho. i qd
libetis. Si primi illa hereditate manifesta
ncitate indigerēt: tunc tenet eis heredi-
tate dimittere: saltē ex debito honoris pa-
rentele: qz cū picipit. Honora pa. r ma. pci-
pif etiā honora pentelā i his q ad pentelā
ptinēt: r hoc dico nisi eēt mali r hmoi bo-
nis indigni. N si primi non indigerent
ncitate manifesta: tūc hēde oia que
habes r seque me. Tertio q^r pot quō li-
citu eē pot extantib⁹ legitimis filiis dēdere
testm alienis: vl etiā p p^ois causis: psertiz
cū. xvij. q. iij. c. fi. ptinet p^oriū: r sunt xba
Augu. in sermōe d vita clericor: dicētis:
Quicūq vult exheredato filio herede fa-
cere eccliaz qrat altex q suscipiat nō augu-
stinū: imo deo ppicio neminē inueniet: et

ponit ibi Gratianus exēplū laudabile scilicet
Aurelij carthaginēsi epi. Quidā enī cum
filios h hret nec speraret: res suas oēs do-
nauit ecclie retento sibi vusu fructu: nati sūt
ei filij: reddidit epi ei nec opināti oia q il-
le donauerat in p^ote hēbat epi nō redde-
re s iure fōri nō iure poli. Ex qbus verbis
videt q ex iure dīno sūt epi obligat⁹ ad
oia reddēda ppter insperatā plē: r iō ar-
guit ibi glo. dices: Nonne fili⁹ natus iure
qūq reuocare pot legitimā portionē suam
si p oia bona sua donauit. *L. de inoffi. do-*
na. si totas: nā aliqs libero suo dedit bōa
sua cū crederet se nō habitur filios legiti-
mos: nunq d fili⁹ postea nat⁹ nō solū ptem
s etiā totū reuocabit. vt. L. de reuoca. do-
na. si vnq. Rn. vey ē: r qd b dz intelligen-
dū ē q ecclia non cogit totū reddere: s tū
legitimā portionē: vl canon corrigit leges
qz licet ad b nō cogebat iure actōis: tū ex
qdā eqtate naturali tenebat q suadet oia
puldere: maxie ab ecclia q tenet legē per-
fectiōis: verutn testator seruatis heredib⁹
legitima portioe: de rigore iuris semp pot
alia legare in testm ad plas cas vel etiam
alienis: q si quis testatorē testari phibue-
rit hz leges ab ei⁹ erit hereditate repellēd⁹
vt. L. si ds aliquē testari phibuerit. l. i.

Quarto pinde q^r pot: qui sūt illi q fm
iura testm cōdere pnt. Ad b rñdet Hoff. q
oēs qui nō phibent a iure. p^o q sciēduz
q bi phibent facere testm. p^omo quidē
filiis familias nisi phibuerit peculium ca-
strēse vl quasi: vt p^oz li. vj. de sepul. c. licet.
vbi subdis q quis filius fa. absq p^ois assē-
su sibi possit eligere sepulturā: si supra pu-
bertatē fuerit nihil tū relinqre pot p aima
sua pter ipsius assensū nisi peculū castren-
se vel qū castrense habeat. p^o q sciēduz
q peculū castrense dz illud qd filius fa. oc-
casionē militie a parentib⁹ vel alijs donat⁹
vl ipse in militia acqrit: s quasi castrense ē:
qd filius familias ex aduocatioe vel alio of-
ficio publico pcepit: r fil⁹ qd obuenit pre-
sbyteris vl clericis ex officio in qb⁹ pater
nihil iuris hz s fil⁹ in eis p^ofamilias cen-
set: vt. ff. ad maced. l. j. c. vl. r. l. ij. r. L. de
inoffi. testa. l. i. Secūdo phibent ipubēs:
seruus r furiosus q nō hz lucidū internal
lū ac p^odigus cui ē bonor administratio i-
terdicta: r mutus qui nihil loquit⁹: r sur-
dus naturaliter q oīno nihil audit: vt in-
sti. quib⁹ nō ē p^omis. fa. testa. p totū. cec⁹ au

filius familias
q no pnt
q de i⁹ pnta
de i⁹
p^omarz

tē pōt facere cū solēnitāte q̄ ponit. **L.** qui po. fa. test. l. hac cōsultissima. Tercio p̄bi/benē religiosi q̄ oī p̄prietati renūciauerūt r̄ nihil p̄prij habēt: nec h̄re p̄h̄t q̄cūq; dī/p̄satiōe p̄uilegiati: q̄ d̄r ex de sta. mo. c. cū ad monasterium. i. si. nec extimer abbas q̄ sup̄habēda p̄prietate possit cū aliq̄ mo/nacho dīsp̄sare: q̄ abdicatio p̄prietatē sic r̄ custodia castitatis adeo ē annexa regule monachali. glo. de iure positio sequitur: vt h̄ eā nec sūmus pōtifer posset licētā in/dulgere: r̄ glo. d̄cor. ibidē. Si q̄s tū filios h̄is monasteriū ingredit nullo testamēto d̄dito: p̄mittit ei diuidere cū filiis r̄ inē illos: vt i. auct. d̄ sc̄issimis ep̄is. s̄ si q̄ mulier r̄. xix. q. vltia. c. vi. s̄ si q̄ mulier. Similiter r̄ mulier testm̄ facere pōt q̄cūq; voluerit ante p̄fessionē cū r̄ ad seculū reuerri pos/sit: vt p̄z ex de regu. c. statuim⁹. Quinto occasione p̄dictorū q̄ri pōt: vtrū religiosus assumpt⁹ ad ep̄atū v̄l aliā p̄laturā cōdere pōt testm̄: p̄sertim cū. xvij. q. j. d̄. c. statu/tū est r̄ rōnabiliter s̄m̄ sc̄tōs p̄res a synodo p̄firmatū vt monachus quē canonica ele/ctio a iugo regule monastice p̄fessōis ab/soluit: r̄ sacra ordinatio de monacho ep̄m facit: velut legitim⁹ heres p̄nam sibi he/reditatē postea iure vendicādi habeat: sed q̄cquid acquisierat v̄l h̄re v̄sus fuerat. sez ante promotionē in episcopū monasterio relinquat: r̄ abbas sui qui fuerat s̄m̄ re/gulam sancti Benedicti arbitrio. Ex q̄bus verbis videtur q̄ religiosus in episcopum assumpt⁹ nō tenet obedire p̄latis sue reli/gionis: quia ē eis sup̄ior: nec etiā obligat ad paupertatem: q̄ velut legitimus heres p̄nam sibi hereditatē iure vendicādi po/testatē habet: vnde r̄ p̄ consequens eis v̄l def̄ ec̄ licitū p̄ficere testamēta. Ad h̄ r̄idz sanct⁹ **Ab̄o.** sc̄da 2. q. clxxxvj. q̄ religio/sus ad aliquā p̄laturā assumpt⁹: nullo mō p̄prium habere pōt: nec hereditatē p̄naz sibi vendicat q̄si p̄prij: s̄ tū q̄si ecclē debitā vt dicit ibidē gl. r̄ sub dīf̄ ibidē i. tex. q̄ p̄ q̄ ep̄s ordiat ad altare ad qd̄ sanctificat qd̄ acquirere potuerit restituat. Similiter te/stamentū nullo modo facere pōt: q̄ sola dī/spensatio ei cōmittitur rerum ecclesiastica rum que morte finit ex qua incipit testamē tum valere: vt apostolus dicit ad Heb. ix. Si tamē ex concessione pape testamētū fa/ciat: tunc non intelligitur ex proprio face/re testamentum sed auctoritate apostolica

intelligitur esse potestas sue dispensatiōis āpliata vt eius dispensatio post mortē va/lere possit videat ergo sibi qui a religiosis impudenter et damnablem talia recipiunt. Sed hic potest obijci cum aliquis fa/ctus est monachus omnia que habebat de/dit monasterio: ergo r̄ ius succedendi: qui enim dat omnia bona sua: dat r̄ spem futu/re actionis: vt. **L.** de donat. l. lii. r̄ ergo vi/detur q̄ prius succedet monasteriū. Ad hoc respondet glo. in dicto. c. statutum. q̄ ius succedendi nō competit nisi post mor/tem defuncti: vnde ius illud nō dedit mo/nasterio sed tantum spem solam: Sed illa spes euanesce debet: ex quo illa persona desinit esse filius monasterij: vt institū. de acqui. per arro. s̄ mortuo. Job. Mirum cum r̄ si ante mortuus fuerit illa spes ena/nesceret. Quarto prohibentur clerici face/re testamentum de rebus ecclesie tam mo/bilibus q̄ immobilibus: r̄ si alicubi de cō/suetudine facere possunt testamēta de tali/bus tamen ius est contrarium: vt patet ex tra de testa. r̄. vlt. vo. c. ad hoc tibi presenti bus litteris innotescat q̄ clerici de mobi/libus que per ecclesiam sunt adepti de iu/re testari nō possunt: glo. multo fortius nec de immobilib⁹ r̄. c. relatum. ij. vbi etiā sub/ditur. Licet autem mobilia per ecclesiam acquisita de iure in alios pro morientis ar/bitrio transferri non possunt: consuetudi/nis tamen est nō iprobande: vt de his pau/pertibus r̄ religiosis locis: r̄ illis qui viuēti seruerant: siue cōsanguinei sint siue alij aliqua iuxta seruij meritum conferatur. Veruntamē si clerici habent patrimonialia vel que sibi aduenerunt aliunde: puta ex successione vel donatione facta persone non intuitu ecclesie: vel de illis que sibi p̄ scripturam vel huiusmodi artificium ac/quisierunt: indubitātē de his testari pos/sunt r̄ donare. vt eo. ti. c. quia nos: r̄ hec etiam locum habent si clericus sit in pote/estate patris vel aut constitutus: vt. **L.** de ep̄sco. r̄ clerici. auten. p̄sbyteris: licet in alijs personis secus sit. Quinto probi/bentur vsurarij publici facere testamētū nisi prius cautionem debitam fecerint de restitutione plenarie facienda: q̄ si contra fecerint irritum esse indicatur. li. vj. de vsu/ris. c. quāq̄. vbi dicitur i. fine. Nullus ma/nifestorum vsurariozum testamentis in/ter sit: aut eos ad p̄fessionem admittat siue

*Testamētū inhibet
clericis de rebus
mobilib⁹*

illos absoluat: nisi de usuris satisfecerint: vel de satisfactione p suaz virib⁹ facultatum pster vt pmitit idonea cautione. Testamēta quoq; manifestoz usurarioz alie facta nō valeant: sed sunt irrita ipso iure: et sicut q ad iudiciū aīe intelligendū ē de quibuscunq; alijs bonis iniustis de quib⁹ fieri nō pōt testm. Mirū cū heres sciens q hereditas se nō extēdit vltra debita siue ex contractu siue ex maleficio vel qsi nihil dare debet legatarijs: nec sibi ipi retinere donec creditorib⁹ satisfecerit qui sunt i iure potiores vtridebitur latius postea. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum liceat dare hereditatem extraneis: et de executione testamenti: solutione debiti ac restitutione iniustorum: Sermo VIII

Monora patrem et

b matrē et. Occasione eoꝝ q̄ precepti sermone dicta sūt de testamentis. Queri pōt primo generaliter: an liceat hōi dare hereditatē suam extraneis exclusis pprijs sanguineis: pserim cuz deficiunt cognati in linea descendētiū et ascendētiū: et videt q nō: qz qui priuat aliquem iure suo: facit iniuriā primo: qd eēt cōtra charitatē: s oēs attinētes habēt ius i hereditate si ōingat eos supuūnere: in p̄trariū etiā videt q nihil est magis rōni psonū q vt cuilibet liceat dñiū rei sue transferre in quē velit: q̄ et. Ad hanc qōnē rñdet sanctus Tho. in qdlibetis: q hō hōi dupliciter obligat. s. hūano iure et diuino. Ius autē hūanū notat fm diuersitatē terraz aliq̄s em possessor hereditatis pōt ex iure patrie cuiusq; vult rē suā dare vel vendere: alicui bi succedit vn⁹. s. p̄mogenit⁹ vel alicubi vltimo genitus: alicui oēs p diuisionē: igit si p̄ueniēdo q iure equiualet dat alicui licet tñ liberā pferēdi aliq vel totā vel ptem nō p̄iudicat alicui hoc faciendo qd potest esse de iure: qz dicit lex nemini facit iniuriā q vtrū iure suo: hoc q̄ tenendū ē q̄rū ad obligationē legis hūane. Alia ē obligatio legis diuine. i. charitat⁹ qua primo tenemur si indigeant subuenire pprijs: aut igitur indigēt hereditate: illa indigētia manifesta: et tunc tenet eis dimittere hereditatez: nisi sint mali et hmoi bonis indigni: tenet

inquā ex debito honoris parētallis: qz qui p̄cipit honorare patrē et matrē: p̄cipit honorare parentelā in his q ad parētālā pertinet: q si nō indigent manifeste: tūc liberē pōt in alios diffundere: dicēte dño: Da pauperib⁹ et sequere me: sicut enī carnali vltus affectu posset h̄re filios et filias: et eis reliquē et p̄ oīs alios excludere: sic multo magis ex eis p̄t sue salutis p̄udere: nec p̄b aliquē priuat iure suo: qz ip̄e vtrū iure suo: nec ip̄i h̄nt ius nisi cōditionale. s. si ip̄e vel mortuū intestat⁹ vel eis dimittere velit. Nota tñ generaliter q si dñs. xxi. p̄cipit turpentibus: q si habuerint filiū p̄tuma: cē nō solū illū exheredēt sed etiā accusent corā senioribus cinitatis vt lapidibus obruatur: sic ecōtra p̄cipit ibidē q sine causa rōnabilis. s. vel ex affectu iordinato aut ex aliqua passione nec vn⁹ oꝝ priuari sua hereditate vel in toto vel in pte: nec alter oꝝ institui heres: cū ibidē p̄cipit q filius dilecte nō oꝝ p̄poni filio odiose in iure p̄i mogeniture: cū filius odiose fuerit p̄i mogenitus. Verū si quis in terra vbi cōstitutio facta ē q masculi duplicem recipient portionē: testamētū faceret q oēs equalit⁹ instituerent tā filie q filijs: hoc licitū esset: vtpote magis psonū rōni et iure naturali: licet illa p̄stitutio nō ē pprie ius cōe s p̄ter. Cōstitutio tñ q̄ facta ē de religiosis: q nō succedēt ab intestatis p̄tibus in hereditate pueris: iniusta: et iniqua ē: vtpote directe p̄ia iuri nature: iuri canonico et iuri civili. Secūdo queri pōt: infra qd tempus vel p quē cogēt heres vel executor adimplere testamētū vel implere voluntatē defuncti: p̄sertim cum testator posset hereditatibus suis penā imponere p testamētū si nō parnerint voluntati sue: vt p̄z instit. de legatis. s. pone. Ad sane intelligit dum testator nō precipit aliqd turpe vel inhonestum aut saluti p̄iuz. vt. ff. de p̄di. inde. s. quidā. Ad hoc dicēdū q tales cogēdi sūt p ep̄m q̄ infra annū adimpleāt voluntatē testatoris: et si neglexerit: tūc ip̄emet ep̄s illud exequi oꝝ: vñ eē de testa. et vl. vo. c. nos q̄ dē habet. Air quidā mortuus legauit edificare monasteriū de bonis relictis quod semina qdā heres existēs facere distulit: de q papa p̄sultus scripsit dñe cesano: Monasteriū vt eā cōmoneas vt infra annū monasteriū p̄struat: sequit⁹ q si implere neglexerit: tūc p te edifice et oia p te loco ip̄i sine diminutione q̄libet assignet: sic enī fm p̄i

quarto:

Sermo viii

simas leges. glo. *L. de epi. r. de. nulli. blla*
tas defunctoꝝ plas volūtates epali decēs
ē studio adimpleri. Et ex p̄cillo magun. scri-
bis q. c. si heredes iusta testatoris nō adī-
plenerint ab ep̄o loci illi⁹ oīs res q̄ eis re-
licta ē canonice interdicas cū fructib⁹ r ce-
teris emollimētis: vt vora defuncti īplean-
tur. Et in glo. q̄ si testator interdixisset ī te-
stamēto: ne. s. ep̄s se de executōe q̄cunq; cā-
intrōmitteret: n̄hilomin⁹ tñ herede execu-
tionē testamētī p̄rabente ep̄s illud exeq̄
faciet r cōpellet aplico mādato: vt p̄z. e. ti.
c. tua. in textu r glo. Tertio x̄o q̄ri pōt:
vt r̄ū ne possit executor testamenti differre
executionē: ad h̄ vt res defuncti meli⁹ ven-
dat: q̄ ex hoc seq̄ret q̄ plures elemosynas
facere posset p̄ defūcto: ex quib⁹ defunct⁹
mag⁹ luuabit. Ad h̄ r̄ndz sc̄s Tho. ī q̄dli
betis: q̄ in mora modici tps nō videt esse
magnū piculū: r tō si executor p̄ modicum
tps elemosynas dare differat: vt rebus de-
functi v̄dētis ampliores elemosynas da-
re possit: laudabilē facit. Si x̄o ecōuerso
p̄ multū tps differat elemosynas distribu-
ere vt in modico ampliores elemosynas fa-
ciat: nō videt eē absq; culpa: q̄ forte defū-
ctus a purgatorio interim liberat: in quo
erāt remediū suffragioꝝ maxime necessa-
riū erat: hic aut̄ requirit̄ p̄ndētis execu-
toris examē: vt. s. p̄sideratis dilatiōe tps:
r p̄ditōe p̄sone q̄ credit̄ citi⁹ vel tardius
liberanda: r etiā quātitate augmētī elemo-
synaꝝ: faciat qd̄ videbit̄ expedīr defūcto.
¶ Si q̄rif: vt r̄ū mortu⁹ detrimētū aliqd̄
sentiat: ex hoc q̄ elemosyne q̄s dare mādā-
uit retardant: p̄sertim cū talis retardatio
puenit ex negligentia executoris s̄ vni⁹ ne-
gligētia merito nō cederet alteri ī detrimē-
tum. Ad h̄ r̄ndet ibidē Tho. q̄ h̄ ē op⁹ du-
plici distinctiōe. Primo quidē ex pte ip̄i⁹
detrimētī: distinguēdū ē em̄ duplex detri-
mētū: nā qd̄dam ē detrimētū qd̄ p̄tinet ad
tolerantiā pene: fm̄ aplm̄. j. l. o. x. ij. Si cu-
ius opus arserit detrimētū patiet̄. Aliud
aut̄ ē qd̄ p̄tinet ad subtractionē remedij: r
sic negligentia vnus redūdat in alterū. s.
q̄tū ad effectū remedij fm̄ q̄ vnus hō ab
alio luuari pōt: non aut̄ imputat̄ alteri ad
penā. Secūdo etiā distinguēdū ē ex pte ele-
mosyne circa quā p̄t considerari meritū ele-
mosyne r effectus ip̄i⁹. Quātū igit̄ ad me-
ritū elemosyne nullū detrimētū defunctus
patit̄ ex p̄dicta tarditate: maxie si inquan-
tū in ip̄o fuit cām adhibuit vt hm̄i elemo-

syne cito darent: q̄ meritū p̄ncipaliter ex
 voluntate r intentiōe dependet: s̄ quātū
 ad effectum elemosyne patit̄ detrimētum
 nō quidē vt p̄ hm̄i tarditate puniat̄: sed
 q̄ remediū ei non adhibet̄ dum suffragia
 differunt: ex q̄b⁹ plurimū luuaret̄: r ideo
 licet vnus negligentia nō imputat̄ alteri
 ad penā: pōt tñ redūdere ī alterū quāui⁹
 ad effectū remedij fm̄ q̄ vn⁹ hō luuari pōt
 ab altero. Porro quale iudiciū mereatur
 ille q̄ testamentū infideliter exequit̄: satis
 ostendit̄ in gestis karoli magni vbi legit̄
 q̄ quidā miles karolo multis annis serui
 uerit: hic ad extrema p̄duct⁹ nepotē suum
 vocauit dicēs. In seruitio regis annis taz
 p̄stiti sexaginta: n̄hil pp̄ij possidens nisi
 qd̄ ad miliciā p̄tinebat: r ecce solū equum
 optimū habeo: r ex hoc statuo testamētū
 vt me mortuo vendas equū r pecuniā pro
 salute mea pauperib⁹ erogabis: pollicitus
 ē alter se facturū vt optauerat. Huic uenulo
 igitur mortuo: vidit̄ alter equū eē validū
 r audacē: q̄re nec v̄didit̄ eū nec pecunias
 p̄ eo soluit: statim̄ aut̄ cūli p̄spēdēs trās
 acto vero dimidiij fere anni spacio aīa defū
 cti nepoti viuo manifeste apparuit: dicēs:
 Hō curasti facere qd̄ p̄ aīa mea liberanda
 statuerā: r iō medio tpe q̄ p̄ elemosynas li
 berari debuerā passus sū graues penas: s̄
 ecce nūc iudiciū dedit̄ op̄ez p̄oderatoꝝ oī
 potēs r oēs assessores ei⁹ angeli iustū esse
 decernūt: vt aīa mea ad requiē transeat: r
 aīa tua penas excipiat: quas exactur⁹ sue
 rā ad huc in tormētis. His dictis disparu
 it: r alter grauissimā infirmitatē incurres
 que gesta erāt p̄fessus ē sacerdoti: nec mul
 to post mortu⁹ penas quas meruerat exol
 uit. Quarto pro inde queri pōt: quis or
 do tenēdus ē ī soluēdo creditorib⁹ r lega
 tarijs: p̄sertim quādo nō potest ex relictis
 oībus satisfieri. Ad h̄ r̄ndet Ray. q̄ si he
 res scit credit̄ vel dubitat: q̄ hereditas nō
 extēdit̄ vltra debita: siue fuerint ex cōtra
 ctu siue ex maleficio v̄t quasi: tūc n̄hil da
 re d̄z legatarijs: donec satisfecerit credito
 ribus: r idē mod⁹ tenēdus inē creditorib⁹
 bus priorib⁹ r in iure portiozibus q̄ si suffi
 cit hereditas pro omnibus r simul veniūt
 tunc iterum primo satisfieri debet credito
 ribus: si vero separatim veniunt: tūc satis
 facere potest fm̄ illum ordinem quo veni
 unt: r si hereditas deficit ante plenā solu
 tionē cū tamē putabat sufficere: liberatur
 heres sic soluēdo: dum tamen n̄bil faciat

De decalogi

precepto

dolo et creditores postmodum venientes licet fuerint in iure potiores: non debent inquit tunc heredes: nisi remanserit ei de hereditate. **¶** Si sunt legatarii quibus non est satis factum: tunc heres potest habere ius suum. **¶** Legatarios ut postea videbitur. Et notandum generaliter quod licet obligatio testatoris ad heredem transeat: non tamen periculum plurium et hominum: quod non potest excedere singularem personam: ut dicunt Hosti. et Alri. Ad maiorem bonorum euidentiā sciendum quod ante omnia potest heres deducere funeris expensas: et etiam alias necessarias quas fecit causa hereditatis: ut in testamento inuentario et hominum: caueat tamen ne faciat expensas superfluas et potestas: precipue si per hoc hereditas se non extenderet ad plenam solutionem: quod quod debita tota hereditate exhauriunt: heres quidem sicut esse debet in iure a lucro: sic etiam a grauamine: ut per. **¶** De iure delibe. l. sancim. **¶** Si et si prefata: cum sequenti bus: non tamen videretur immunis a grauamine: si de bonis sic indebitatis expensas superfluas faceret. Deinde primo satisfacere debet creditoribus hoc ordine: nam si tenetur ex furto vel rapina et extat res fortuita tunc ipsam rem restituat: quod nunquam sua fuit. Secundo loco restituet omnibus creditoribus habentibus pignora vel hypothecas vel habentibus actiones personales: ut. **¶** Qui pro. in pig. l. eos: quod si habeant pignus speciale vel omnia bona obligata ut dici solet: tunc quod prior est tempore instrumentorum: potior est in iure: ut. **¶** Qui pro. in pig. l. si decreto. et l. diuersis: excipitur tamen mulier in dote quod prior est omnibus habentibus tacita hypotheca etiam si habeat prius preterquam filijs prioris matrimonij agentibus non ueraciter: ut. l. assiduus. **¶** Si de his et de materia pignoris ac hypothecae gratia breuiter supersedeo: quod voluerit breuiter videat in persona in libro pignus. Tertio vero restituet omnibus alijs quibus debet quocumque modo. **¶** Si si quis quod ordine dicendum finit Bull. quod si debet ex causa pignus obligata: ut in deposito: illud primo restituendum est. **¶** Si de deposito. l. si hominem. Si vero ex alijs causis. **¶** Si de tractu. l. de emptione: venditione locatione: productione: mutuo et filijs: siue ex maleficio. l. ex furto: rapina homicidio: vel quocumque iniusto damno scienter et voluntarie facto: vel quasi maleficio. l. ex quocumque no cummeto preterpositum illato: ut cum iudex per imperitiam male indicat: vel cum de domo alicuius aliquid est electum quod notuit transeuntibus et istia: ut in ista. de obli. quod ex quod delicti. **¶** In primis et totum. Ex his in qua causis

equaliter debet restitutio: ita tamen quod si aliquis amplius vigilauerit in petendo illi pro restitutuendum est: alijs vero soluetur pro rato: ut. **¶** Si. pro bis quod in frau. l. pupillus. et in hoc ultimo casu iure poli et si non iure fori excusaretur. **¶** Si graue vero sit non soluere debita: legitur de quodam milite qui fabio ferrario debuit obligatus per incuriam illa mime soluit: et sic mortuus est. post triginta vero annos apparuit eundem seruo suo quodam fidelissimo faman tia ferramenta equorum gerens in manibus quod scilicet non soluere: ait seruo. Ducas uxori mee quod soluat tale debitum quod sic vxor: retulit alter vxori cum lachrymis quod conlachrymata soluere debita non distulit cum alijs debitis: et statim post vir suum apparuit a pena se solutum indicans: et vxori gratias agens. **¶** Postquam igitur creditoribus omnibus satisfecerit: satisfacere debet etiam per posse legatariis: differenter tamen quod debita tenet sine diminutione soluere etiam si tota hereditate exhauriret: de legatis vero finit Hosti. et vl. si totum sit quod non remaneat ei legitima portio tunc potest detrahere suam legitimam: et iterum quartam parte hereditatis finit quod si fuerit institutus heres. **¶** Si detrahendo de singulis legatis: nisi ad plenas causas: quod in his quod ad plenas causas relinquunt: cessat falcidia: ut per. **¶** E. et. c. vl. i. glo. et. **¶** ad. l. fal. de qua falcidia dictum est supra. **¶** Cum igitur heres teneat ad omnia debita defuncti: finit canones: ut per. **¶** Et de solu. c. j. in tex. et glo. et hoc intelligitur si hereditas sufficiat: quod potest si contingit plures esse heredes: quod tenent ad debita et legata. Ad hoc domum quod qui libet heres regulariter tenet per hereditaria parte: ut. **¶** De acqui. here. l. iij. excipiuntur tamen quod casus. **¶** Primus est si aliquis sit in obligatione faciendi aliquid vel non faciendum: ut si testator promissit se aliquod opus faciendum: vel promissit per se vel heredem suum non fieri quo minus per fundum suum tibi ire liceat: tunc quilibet heredu in solidum obligatur: ut. **¶** Si de libro. ob. in executionibus. **¶** Si. Si etiam casus est si res quod debet restituere in solidum possideat ab uno. **¶** De here. acti. l. ij. et. **¶** Si comodati. l. si mihi. **¶** Si heres. Tertius est in alius mentis legatis: quod per voluntate defuncti vel iudicis vel ab uno in solidum vel a pluribus proportionibus designatis petunt. **¶** Si de alimen. leg. l. iij. Quartus est si testator ab uno heredum legauerit creditori hereditario copensandum animo: tunc enim heres onus sustinebit usque ad quantitatem legati. **¶** Si de lega. l. cum ab uno. Quintus in expensa funeris vero

de maledictis
di et de aduocato
et argum. et adu
heredum

ris que nō tñ astringit heredes pro hereditarijs portionibus: sed etiam virum pro portione que peruenit ad eum de dote vxoris. ff. de reli. et sump. su. quotiens. et l. veluti. Preterea licet heres pupillus sit: nō tamē differri potest solutio debitorū preteriti pupillaris etatis: vt. l. de act. hered. sub preteritu. Sed ve malicie tps huius in quo vix aliquis inuenitur fidelis ad exequendū piā volūtatē testatoris: oēs pro pio lucro inhiāt: solutionē pertrahūt: diminuūt: debita denegāt: dissimulāt: pierant nec iniusta iustificant: imo et testatorē modis omnibus a salubri debitoꝝ solutione iniustoz restitutionē: legatorū ordinatiōe reuocant: sicut legi in cronicijs ministroꝝ generalium ordinis minorū: q̄ quidam vsurarius habens vxorem nobilem et ples multas infirmabatur: quē quidā frater minor audiens cōfessionem eius ita terruit q̄ vocato notario vniuersa restitui mandauit. sed fratre recedēte accessit vxor ante virū statūēs oēs proles ac cū lachrymis rogās vt eis misereret: q̄ fame morerent et ad tātam miseriā deuenirent: qui stulta et iniqua pietate motus accersito notario oīa stollide filioꝝ amore reuocauit: que salubrit̄ ordinauit p salute anime. Quo audito frater ille iterū accessit et de restitutionē faciēda inducere voluit: cui miser rēdit nequaq̄ posse se filios exheredare: et in tanta egestate relinquere: tunc frater ait cū feruore spūs ex q̄ tu reuocas q̄ salute tua salubriter ordinasti: et ego reuoco absolutionē tuorum peccatoꝝ quam tibi dedi et statim videntibus cunctis quidam cornus ad infirmum accessit et rostrū in eius ore ponēs tam diu tenuit donec miser ille tristez animā exalauit: et tunc cum ea subito euolauit: qd̄ a nobis auerit iesus christus. Ad laudem dei omnipotentis.

Quibus de causis possunt heredes exheredari: et vtrum religio si possunt succedere ab intestato: aut facere testamētū: Sermo IX

De noza patrē et matre et. Materia de testamentis

grā breuitatis cōcludere cupientes. Primo q̄rimus: vtrū filij vli heredes ipso iure q̄nq̄ excludunt ab intestato: pre-

sertim cū bona defunctorū ad heredes defunctorū q̄ dānati fuerit: vt. l. de bonis dam. aut. bona. Ad hōdū q̄ sic: propter aliqua crimina patris. Primo propter crimen heresis in patre: quia bona hereticorum sunt ipso iure fiscata: vt patet li. vi. de here. c. cum fm leges: vbi subditur: Bona hereticorum qui grauius horribilius ac detestabilius q̄ predicti delinquit: ipso iure de fratrum nostrorum consilio decernimur confiscata. Vide etiam sequentia si placet. Sic etiam filius propter heresim hereditario iure priuatus est vt hic: et extra. e. ti. c. vergentis. et in glo. Secundo si pater commisit crimen lese maiestatis priuantur filij iure successionis etiā omnium proximorum vt perpetuo pauperes et egentes pmaneāt et infamia eos semper paterna cōmittetur: vt ptz. vi. q. j. c. quero. §. si quis. vbi etiam exponit quid sit crimē lese maiestatis. Et fm quosdam in causa simonie qd̄ ei pariscatur: vt ibidem. §. sequenti. et in glo. Tertio si pater erat patronus seu habuit aliquod ius seu feudum in ecclesia qd̄ deberet transferre ad filios: et ipse interfecit vli mutilauit rectorem illius ecclesie vli clericū: tunc etiam perdit omne ius et omnē dignitatem suam quā in ea habuit et nihil perueniet ad filios: vt extra de penis. c. in quibusdam.

Secundo proinde queri potest: vtrū pater in aliquo casu potest exheredare filium presertim in legitima portione que est debita iure nature: ita q̄ illi portioni nullum grauamen imponi potest: vt. l. de inoffi. testa. Ad hoc dicendum q̄ sic in multis casibus qui tanguntur: extra de iure iuran. c. quinquauallis. in glo. et i. autem. vt cum de ap. cog. §. causas. col. viij. Primus casus est si filius manus iniecerit in patrem vt offenderet eum: vel si grandem vli grauem iniuriam fecerit patri et contumeliā. Mirum cum propter illusionem illatam hoc maledictionē ingessit filio suo cham dicens: Hec. ix. Maledictus Chanaan seruus erit fratribus suis. Secundus si parentes criminaliter accusauerit preter q̄ de crimine lese maiestatis: vel de offensa contra cōmunitatem sue ciuitatis facta: vli etiam de heresi: vt dicit glo. in. c. cum haberet. extra de eo qui dux. in mat. quam pot. q̄ pater ex iusta causa potest recusare nec etiam alar filioꝝ: puta si eum accusauit sius accusatio fuerit facta de crimine capitali: siue etiam ex delatione pater graue

De decalogi

precepto

dispendiū passus sit: aut. vt cū de appel. co-
gno. §. si dolor. et idē ē si fili? calūniose pri-
lutē monerit a q̄ si paf. defecerit: optet eum
dāna grauiā sustinere. Terti? si fili? male-
ficius efficiat? vl? cū maleficiis verset: sic sūt
fures: latrones: raptores: homicide: pira-
te: et similes. Item cum p̄cipiat dñs dicens:
Exo. xxiij. Maleficos ne patiaris viuere.
Quart? si filia vitā luxuriosā elegerit: cū
tñ pentes eā p̄ posse dotare vellēt: nisi ne-
glexerint eā nubere vsq; ad. xxv. annū. tūc
em̄ tenet eā dotare si alicui adheserit: etiā
indigno et cū illo manebit etiā iūto patre
nec exheredabit: vt pz. xxxvi. q. j. c. de ra-
ptorib?. i glo. Si tñ vagā luxuriā elegerit
exheredari poterit: et filii si fili? misceat? cū
nouerca aut? p̄cubina p̄ris sui: sic Būbē p̄-
mogenit? Jacob fecisse legif: cui Jacob p̄
b̄ndictione ait Gen. xlix. Nō crebras quia
ascēdisti cubile p̄ris tui: et maculasti stratū
eius: vnde p̄uat? fuit iure p̄mogeniture. Et
paulus tradidit eū sathane ad possidēdū
corpali? q̄ habuit vxorē p̄ris sui. j. Cor. v.
i glo. Ali generalr oēs exheredari p̄nt iu-
re poli: q̄ vitā infamē ducūt et p̄ctis infer-
uūt: nā si in veteri lege tales filij iuben? i
terfici: vt pz. Deut. xxi. vbi d̄r. Si genuerit
hō filiū p̄tūacē ac p̄ternū q̄ nō audiat
p̄ris ac m̄ris ip̄erū et cohercēt? obedire cō-
tēpserit: app̄hendēt eū et ducēt ad seniores
ciuitatis illi? et ad portā iudicij dicētq; ad
eos. Fili? n̄r iste p̄terū et p̄tūacē ē moni-
ta n̄ra audire p̄tēnit: cōmestatiōib? vacat
et luxurie atq; p̄uicijs: lapidib? eū obruet
p̄p̄s ciuitatis et moiet? vt auferat? malū d̄
medto v̄ri. Quid q̄ faciēdū ē i lege gr̄e et p̄
fectiōis: lex enī canonica l̄ nō adimit vitā
grauē: tñ sponit p̄niam: et iō licet lex nō ex-
p̄mit tales eē p̄uādos hereditario iure
satis tñ innuit in glo. de iureiur. in. c. q̄nta
uallis: et i aut. p̄all. q̄ si fili? fuerit iocula-
tor? p̄ volūtate p̄ris: hereditaria successiōe
p̄uari pōt: nisi p̄r eādē habuerit p̄fessionē:
qui tñ ludus fm̄ se nō ē illicit? dū v̄tas mo-
derate q̄ ordinat? ad solaciū hoīb? exhibē-
dū: vt dicit sanct? Tho. scda 2. q. clxxiiij. et
habet supra i. liij. p̄cepto: multo forti? q̄ ex-
hereditari pōt in his p̄seuerās criminib?:
notorijs et scādalosis infamia plenis: vl? etiā
si p̄ volūtate p̄ntū inter ciuitarios vl? mi-
nos p̄seuerauerit. Quint? si fili? p̄hibue-
rit pentib? facere testm̄: tūc ab eoz heredi-
tate repellēdus ē: vt. l. si q̄s aliquē testari
p̄hibuerit. l. j. Sept? si fili? pentib? furios

debitā curā nō adhibuerit vl? ip̄ederit: q̄ i
tali nēcitate tenet eoz curā h̄re et eis ferui-
re. Septim? si fili? rogat? a p̄re ob debitū
i carcere detruso vt fideiubeat. p̄ eo si vult
fideiubere i eo p̄ q̄ creditores ei? fideiusso-
rē recipere volūt qd̄ tñ i filijs mascul? locuz
bz. Octau? si fili? p̄rem captū a saracenis
redimere nolit: i q̄ cāu si p̄r in captiuitate
decedat: hereditas ad eccliaz spectat. No-
nus si p̄r sit catholic? et fili? efficiat? heretic?
puta cū publice p̄dicat heresim vl? cōfiteat?
vel p̄fiteat? vl? defēdit: vl? corā p̄lato suo cō-
fessus vl? p̄uincat? aut? infalit? dānat? sit de
heresi. Decim? si fili? crimē lese maiestatis
iurrit: vt de pe. di. j. si q̄s cū militib?. An
decim? addi pōt cū fili? machinat? fuerit
in mortē p̄ris: vl? nouerce illi? q̄cunq; mō.
Et nota generalit? q̄ oēs iste cāe ingratitu-
dinis tollūt a filio p̄gressū religionis:
vt pz. ex de apostatis. c. ex litteraz et in glo.

Tertio hō hui? occasione q̄ri pōt: vtz q̄
p̄r exheredare pōt filiū ex eo q̄ transit ad
religionē: h̄ ē q̄rere: an religiosi p̄fessi suc-
cedūt i bonis pentū vl? in testō vl? ab inte-
stato: p̄ferti cū religiosoz cognatio non di-
cat eē in terra s̄ i cel: vt in aut. quō oportz
monachos. §. nō egrediet. In cui? figura
melchisedech d̄r eē sine p̄re et sine m̄re sine
genealogia: et i lege veteri nō habebant le-
uite p̄re possessionū: s̄ habebāt p̄mitias et
oblatiōes v̄n mortui facti sūt mūdo p̄ p̄fes-
sionē religiois. l. de epil. et de. l. deo: imo
trāslati dicunt? in corpe et i aīa. in aut. h̄ cō-
stitutio interpretat? p̄iorē p̄stēm: i p̄n. col.
vj. Ad h̄ dōm q̄ sicut p̄ ingratitudinē p̄re
ritā aliq̄s exheredari nō pōt postq̄ factus
ē monach?. aut. de monachis. §. j. et. xix. q.
vi. §. vi. vbi d̄r: Nō liceat pentib? liberos
vl? liberi parētes ab hereditate sua repelle-
re monachos factos q̄uls dñi laici fuerāt
in cām ingratitudinis inciderūt: sic mltō
magis succedere p̄nt. Nec obstat illud. xij.
q. j. c. cleric?. vbi d̄r: q̄ clerici nō debēt h̄re
p̄tē hereditat? paterne cū habeāt heredita-
tē dñi. et. ti. c. cui dñs portio ē: q̄ h̄ soluit
Matib? i de. vi. de regu. q̄ illud itelligit?
fm̄ ver? testm̄ q̄ tpe leuitē p̄mitias hebāt
et oblatiōes: nec hebāt p̄tē possessionū: ho-
die hō p̄siliū p̄fectiōis ē qd̄ amplectunt?
veri religiosi q̄ nihil p̄p̄i possident s̄ sunt
illis oīa cōta: nā in cōi nō mēdicantes h̄re
possūt bona: nō solū mobilia s̄ etiā imobi-
lia et hereditaria: vt pz. xvij. q. j. c. j. et i glo.
et. xix. q. vi. §. si q̄ mulier. et iō nō valet imo

A

B

quarto:

Sermo ix

prava ē consuetudo: quāmo potius ē corrupte
la q monachi ad hereditaria successionē
nō admittant: vt notat p hug. xx. q. iij. c.
phis. in. iij. glo. r i glo. Bar. r concordat lex
C. de ep. r cler. l. deo nobis: r. s. nullam: reti
net enī monach⁹ iura suitatis que multa
sūt: vt notat i lege: si fili⁹ q patri. ff. d. vul.
r pupil. sub. Q si qrit: qd q de medican/
tib⁹ puta q ē pfectus regulaz medicārium
vtz succedere debeat in hereditate. Ad h
r fidet Matthe⁹ i dicta cle. q l3 mōasteriū
nō sit capax hereditatis vt possideat: cape
tū pōt vt vēdat: ar. ff. de l. cetera. s. si duo
bus: r. l. filius. s. sicut: r. ex de pba. in. c. in
pntia. Exciptiūt fratres minores q i nullo
succedūt ab intestato: et qd dictū ē prius:
cognatio religiosoz nō dicat ēē in terra s
in celis: nō ē vtz simpliciter: imo qtu3 ad
succedendū cognatis r agnatis ad como/
dū mōasterioz eoz cognatio ē etiā in ter
ra: vt notat in dicta. l. deo nobis: verūq
saluo saniori iudicio: qdūq clerici vel reli
giosi possidētes: sufficientiā vict⁹ r vestit⁹
habētes: bonaz sua turpiter et inutiliter
dilapidātes: qz de paupib⁹ cura minima
ē: bonis nō solum pprijs s etiam crucifiri
multifarie multisq modis abutētes: tāq
indigni iudicio poli hereditaria successio/
ne pnt puari: r bona ad vsus pios vel lici
tos pueri r maxie h locū habet in mona/
chis q talib⁹ bonis in pprietate dānabili
solēt abuti: qd⁹ ē ppriū nullū hre ppriuz.
Amix cū de oib⁹ oblatis tā clerici q mo/
nachis victū m r vestitū simplicēz cōpe/
tētiā sui stat⁹ p seipis dūtaxat cōcessa no/
scunt: cetera sunt paupz r ipi dispēsa/
res dei sicut patz. xvi. q. j. c. decime. c. qm
quicqd: r ideo si ea q paupz sūt. i. oia su/
stetationi nature supflua q paupib⁹ sūt as/
signata: i vsus vel abusus pprios suscipi/
unt: pfecto sacrilegiū incurrūt: r p abusi/
onem talū iudiciū sibi māducāt r bibūt:
vt ibidē dicit: r ideo merito priuādī sunt
habēdis: q tam dānabilē abutunt habi/
tis: ne sumāt occasionē amplior malicie.
Quarto pinde qri pōt: vtz religiosi v/
etiā clerici nihil habētes nisi intuitu eccle
sie acq̄sita: p dētes testamentū via facti: p
h ipos testamentū illud recipiētes pstitū/
unt veros r iustos possellores: h ē vtz illd
testamentū recipere r retinere pnt: pferim
eti prius ostensū sit q tales via iuris testa/
mentū pdere non pnt. Ad h dicēdū q nō:
qd ptz pmo de religiosis et de testamen

tis: r vlt. volū. c. qz ingrediētib⁹: vbi di/
cit de quada3 abbatissa q postq regendē
officiū suscepit p dito testamēto: glo. d. bo/
nis pprijs r non abbacte legata qbusdaz
reliquisse dicēs eā vsq in diem obitus sūt
nō induisse habituz monachalē s i vestib⁹
qd vtunt loci illius p bni pmanisse: sicut
r illa q ante illā fuerat abbatissa: r h pene
ex psuetudine licuisse: glo. hec consuetudo
nō pdest: qz non qd fiat: s qd fieri debeat
p siderādū ē: sequit. Necessariū q visū est:
q postq abbatissa ordinata est r in mona/
sterio p annos plurimos vsq ad obitū p/
fuit: vestis q̄litate ad culpam forte epi pri/
nere q eā sic eē pmisit: glo. forte non ē nota
dubitatiōis s affectiōis: sequit: non tamē
potuisse monasterio p iudiciū irrogare: s
r res ipi⁹ eidē loco ex q illuc ingressa r ab/
batissa pstituta ē de iure cōpetere: h ibi: ex
q ptz q multomin⁹ abbatissa licentiā dare
pōt monialib⁹ p dendi testamentuz. Scdo
ptz de clericis. c. ti. c. cū in officijs charita/
tis pmo loco teneamur illis obnoxia q/
bus beoeficiuz nos cognoscim⁹ recepisse:
ecōtra qdē clerici cū ab ecclesijs suis mul/
ta beneficia pceperūt bona p eas acq̄sita i
alios trāsferre psumūt: hoc igit qz antiq̄s
canonib⁹ cōstat inhibitiū: nos indemnita/
ti eccliaz puidere volētes siue intestati de/
cesserint siue alij cōferre noluerint: penes
ecclias eadem bona p̄cipimus remanere.
Quinto deniq queri pōt: vtz filij parē/
tes et nepotes auum vel auā exheredare
pnt ppter aliq̄s causas. Ad h dicendū q
octo sunt cause ppter q̄s etiā illi possūt ex/
heredari: q tangūt in au r. vt cū de appel.
cog. s. causas: r. s. si oēs: coll. viij. omēs th
iste cause ingratitudinis tollunt etiā p in/
gressum religiōis: vt dicit Ber. ex d. apos.
c. ex lraz. Idm⁹ casus est si p filiū accu/
savit vel mater de aliq crimie pter q̄ de cri/
mine lese maiestati: vel etiam de heresi: ex/
emplū illi⁹ habem⁹ in legenda sancti An/
dree de infē luxuriosa: q filiū iniuste accu/
savit eo q illi commiserit recusavit. Scdo
casus est si pater vite filij p venenū vlt/
ter insidiatus fuerit: quātomagis si vnuz
filiū interfecerit ab alijs exheredari pote/
rit: sicut mihi pstat de quodā q insaniens
libidine ad quā dā vt illā in mrimonio si/
bi copularer: vxorē ppriā r vnū filiū vene/
no dato interemit: sic Althalia regina libi/
dine dominādī excecata filios regis q̄s i/
uenire potuit interfecit. Terit⁹ casus si p

De decalogi

precepto

vxor: filij vel concubine se carnaliter im-
scuerit. Quartus casus si pater filium testari
prohibuerit de his de quibus testari potuit.
¶ Si quis aut aliquem testari prohibuerit. l. j.
Quintus casus si pater filium furiosum curam non
egerit. Sextus si pater filium non redemit ea
potius a saracenis subueniendo sibi: quia tunc
si filius in captivitate decedat: bona de quibus
ipse testari poterat debent esse ecclesie: vel da-
ri debent per captiuorum redemptionem: si vero
redeat rite preem potest exheredare. Septimus
casus si pater sit hereticus et filius catholicus:
nimirum cum bona hereticorum sint confiscata: ut
patet l. vj. de heret. c. cum secundum leges: ubi tamen
subditur: confiscatio tamē huiusmodi executio vel
bonorum ipsorum occupatio fieri non debet per prin-
cipes aut alios dominos temporales: nisi per episcopum lo-
ci vel aliam personam ecclesiasticam quam super hoc
habeat potestatem: et sententia super eorundem criminum
fuerit promulgata. Octavus si pater vxori filij
dederit venenum ad mortem vel membris alie-
nationem: vel aliter insidiatus fuerit eius
vite: et eodem modo intelligendum est si mater
dederit marito filie venenum: vel aliter insidi-
ata fuerit eius vite. Denique generaliter cum
filij vel parentes de iure loci sunt instituti
bonis: et in eis appareat bonorum illorum ma-
nifesta abusus vel dilapidatio in supbia vo-
luptate vel cupiditate: tunc iure potest licite
potestator illa bona disponere ad dei ho-
nore vel pauperum subuentionem: exheredan-
do heredes huiusmodi: quia ad hoc et heredes illi
obligantur in eo casu: iuxta illud quod super
est de elemosyna: hoc enim preceptum est secundum
doctores: et sic alteri subtrahere occasio
possidendi illa bona in supbia et abusione: ac
propter salutem melius consulatur quam regula iu-
ris est. Qui occasione dāni dat: dānum dedisse
videtur. Et ideo qui relinquit alteri quod verum
miser timeat ab eodem abuti: non evitat prin-
cipium peccati: quod a nobis auertat christus
iesus. Ad laudem dei.

De obedientia erga prelatos et ec-
clesiasticos et perfessione proprio sacer-
doti facienda: Sermo X

Honora patrem tuum

b. Secundum modum preceptum istud
exponit de patre spirituali: qui ge-
rit curam salutis animarum vel in seculo vel
etiam in religione. Quamvis igitur ad patrem
spiritualem in seculo curam animarum habere bono

ra eum quare de fonte baptismatis regene-
rauit: et per sacra divinum alimētum ministrat:
ac sanctis exemplis et predicationibus instruit
et informat. Hunc ergo patrem tripliciter honora-
re debemus: scilicet humiliter obediendo: fideliter
subueniendo: et reuerentia exhibendo. Primum
ad primum patrem spirituale. i. prelatum et matrem. i. ec-
clesiam honorare debemus humiliter obediens:
do in his potissime ad quod de iure tenemur:
puta cum precipit festa celebrare: ieiunare: inf-
dicta ecclesie seruare: excommunicatos vitare: quia
horum similitudinem transgressio si sit ex deliberati-
one et preceptum: constituit mortale peccatum: hinc
dicitur Deuter. xvij. Qui superbit nolens obedire
sacerdoti: impio: morte moriatur. Hinc pri-
mo quare potest: ut patet subditum plato suo ecclesiasti-
co teneat in omnibus obedire: et etiam malus sit:
preceptum cum dicitur De. prima canonica. ij. Obe-
dite prepositis vestris: non tamen bonis et modestis: si
etiam discholis: et Mat. xxiij. dicit dominus: Super
cathedram Moysi sederunt scribe et pharisaei
omnia ergo quaecumque dixerint vobis servate et faci-
te: secundum vero opera eorum nolite facere: dicit enim
et non faciunt: sed hi sunt mali prelati quibus dominus in
omnibus obedire precepit. Nimirum cum et malis
preceptis carnalibus obediendum est. Ad hoc dicen-
dum quod super illud Romo. xij. Vis anima prelati
bus sublimioribus subdita sit: dicitur glo. eo
quod superiores sunt obediendum est eis: cum ergo subie-
ctio debet alicui ratione prelati sublimioris
io quod diu manet prelati debet manere obedi-
entia: quia manente causa debet manere effe-
ctus: et quia prelati prelatiōis cum sit donum gratie
gratis dare non gratum faciunt: per peccatum non
tollit: quia peccatum non opponit: ideo in malo pre-
lato nihilominus manet prelati prelatiōis: et per
sequens illi debet obediētia: ut patet. vij.
q. liij. c. nonne in glo. Quia si contingat prelatum
tollit totaliter ut per depositionem: tunc tollit
etiam totaliter obediētia: si vero contingat ligari
scilicet ad ipsos vel in certis casibus tunc similiter ligatur
obediētia. Ad hoc est de elec. c. venerabilis:
et idem est obediētia inhibetur vel suspenditur
ad ipsos: ut. xv. q. vj. c. nos sancti: ubi solu-
ditur. An. l. j. ti. xxiij. post Alex. an. quod ma-
lo prelati honor debet quod diu ab ecclesia tole-
rat: et ideo male prelati debet haberi debet ut huius-
modi prelati: quos ab ecclesia deponat: ubi non de-
bet et debita obediētia et reuerentia subtra-
hi a subditis: nec inferiorum est iudicare de
prelati: ut patet scilicet bene opem vel non. Roma.
xiiij. Tu quod es quod iudicas seruū alienum: et
sic obediendum est malis prelati. Sed in quibus
bus obediendum est: ostendit sanctus Tho.

scda. 2^a. q. cllij. dicens: qd homo simpliciter deo subijctus quam ad omnia exteriora et interiora: et ideo in omnibus ei tenet obedire: sed homo non tenet in omnibus homini obedire. Nam duobus modis contingere potest qd superiori suo non tenet obedire. Primo modo propter preceptum maioris potestatis: nullus enim precipere potest contra preceptum dei vel etiam superioris prelati: dum illud rationabile fuerit: ut ostendit glo. Roma. xij. super illud qui resistunt ei etc. Secundo modo si precipit illud in quo non est subiectus: nam in his que pertinent ad interiorum motum voluntatis non tenet homini obedire sed soli deo: sed solum in his que exterius per corpus sunt agenda: et hoc secundum rationem superioritatis: sicut miles duci in his que pertinent ad bellum: servus domino in his que pertinent ad disciplinam vite et curam domesticam: christianus prelati prelati ecclesiastico in his que pertinent ad salutem animarum non enim prelati ecclesiastici auctoritatem habet impandi per libito suo: sicut religiosis qui precipiunt regularem conversationem secundum illam suam subdunt prelati: et ideo quantum ad illa sola tenent obedire que pertinent ad regularem conversationem pertinere: que est obedientia sufficientes ad salutem: sic etiam omnis christianus qui in baptismo christianam promittit conversationem: secundum illam etiam suis prelati subdit: et igitur quantum ad illa sola que requiruntur ad conversationem christianam: putanda mater ecclesia non solum ex iure divino sed etiam positivo: sufficienter expressit tanquam necessaria ad salutem christianam obligat habetur de necessitate salutis: sed de quod ad hoc de bono supradedit: pertinet ad cumulum perfectionis: et sic per quantum subditi suis prelati non tenent in omnibus obedire sed in aliquibus determinate: dicit enim Basil. qd inferiores tenent obedire prelati ecclesiasticis in his ad quorum observationem in baptismo se obligaverunt: ut scilicet teneant veram fidem cum opibus et abrenunciant sathane et populo eius et omni opere: et per consequens quantum ad omnia peccata vitanda et spirituale bonum persequendum: sed in alijs actibus non subdunt eis: nisi in quantum ad ista reduci seu pertinere possunt: unde. xj. q. iij. c. non semper malum est non obedire precepto: dicit glo. qd inferior obedire non debet non solum quando est iniustum: sed etiam quando est inhonestum: vel etiam incommodum: quod ultimum tamen non est in omnibus intelligendum. Secundo queri potest: cum subditus sit in obedientia prelati in his saltem que sunt ad anime salutem ne-

cessaria: ut ergo liceat ei alicui alteri confiteri quam proprio prelati. Ad hoc dicendum secundum Richardum. et Arden. loquendum est de confessione dupliciter. Uno modo put est opus virtutis directe repugnans hypocrisis: in quo quis seipsum accusat: ne alius quam est appareat: vel mala sua aperit ad morbi investigandam curationem: et hoc modo confessio fieri potest cuilibet qui potest adiuvare instruendo vel orando: vel de quo potest homo erubescere et humillari: et alter exemplo humilitatis meliorari: non peccatori cognitione depravari: et sic quis confiteri potest cuilibet peccatum suum sine clerico sine laico. Sic enim dicit Bernardus. super canticas. Vir perfectus est veritatis amator: qui omnes vellet noscere sua mala: dum tamen ei non esset causa mali sed boni. Alio modo put est opus sacramentale ordinatum ad reconciliationem que fit per absolutionem: et hec confessio nulli est facienda nisi presbyter: ut est de pe. et remis. c. omnes: et igitur debet sentire videantur qd in casu necessitatis necessarium sit confiteri laico: tamen secundum Arden. contra rium est verum: quod presbyter non laico preceptum est in dicto. c. est tamen licitum et congruum si assit idoneus laicus tunc necessitatibus illi confiteri: et sic intelligit magister sententiarum secundum Hein. boyce. in. liij. di. xvij. c. vi. dicens: Si defuerit presbyter proprio facienda est confessio. Quod si quis ad quod talis confessio valeat: respondet Tho. et Arden. qd baptisimus habet efficaciam ex sacramento materie: et ideo a quocumque confiteri alicui sacramento: et vis potest sacralis consistit in sacramento ministerii: et ideo quod laico confiteri: licet impleat quod ex parte sua de confessione sacramentali: sacrum tamen absolutionis non perficit: et ideo valet tamen ad diminutionem pene que fit per confessionis meritum et penam: sed non perficit diminutionem illam pene que fit ex vi clausule: et ideo sic confessus magis punietur post istam vitam quam confessus sacerdoti: minus tamen punietur quam si nulli fuisset confessus: verum tamen extra casum necessitatis quis confiteri debet proprio sacerdoti: ut patet in dicto. c. ois: ubi dicit Hein. boyce: per hosti. et Jo. an. qd proprius sacerdos dicitur cui cura parochialis ecclesie est commissa sive sit rector sive vicarius. Cura autem est vigil onerosa ac sollicita custodia animarum alicui commissa: ut curet ne pereant sed salventur: que competit ex lege vel commissione canonica aut consuetudine vel prescriptio per sedem apostolicam non improbatam: unde proprius sacerdos dicitur: qui habet immediatam curam. scilicet sacerdos parochialis. Similiter papa et episcopus sunt proprii

De decalogi

precepto

sacerdotes et imedlati: silt archipſbri: vt
 eſt d' offi. archipſbryteri. c. officiū. c. vt ſin/
 gule. Itē legat' pape vel penitentiari' pa/
 pe: vt de offi. legat. et idem videtur intel/
 ligendū de generali vicario epi: eſt de offi.
 iud. ordi. c. inter cetera: et ſufficit licentia
 cuiuslibet iſtoꝝ vt q's cōfiteri poſſit alteri
 q' p'prio ſacerdoti: etiā ſi licētia ſit genera/
 lis. ſi nō exp'ſſo cut p'neat: vt p'z in extra/
 uagañ. Jo. xxij. q' incipit: vas electiois: et
 ſi q's dicit ſe h'ſe licētia a quoq' iſtoꝝ dicit
 Hein. boye: q' ſibi credendū ē: q' nō ē p'ſu/
 medū q' ſit imemor p'prie ſalut'. Terto
 occaſione iam dictoꝝ q' p'p'or: an frēs men/
 dicantes q' deputant' ab epiſ vel etiam a
 ſūmo pontifice ad audiendū p'ſſiones: li/
 centiā ſacerdotis prochiālis habere debe/
 ant: et vtrū ipſis fratrib' ſic deputatis con/
 feſſi teneant ſemel i anno p'fiteri p'prio ſa/
 cerdoti: p'ſtim cū ſacerdos ſacra miſtrās
 agnoſcere debet vultum pecoꝝ ſuoꝝ: vt d'z
 Eccl. xxij. curā illius habe. Ad h' d'icēdū
 q' ad p'mā p'tē q'ſtiois: q' Jo. an. i. clem.
 ſup ca: hedra: i glo. ſup xbo: denotat: d'icē
 q' nō ē neceſſe licētia petere p'pter xbu li/
 bere: et idē tenet Paulus de lazarijs: et in/
 telligunt mēdicātes fratres p'dicatores et
 minores: et ibi p' Clemētē q'ntū progatum
 uit ad Auguſtīn. et p' Jo. xxij. ad carmelli/
 tas. Q'ntū aut ad ſcōam p'tē q'ſtionis: d'icē
 dū q' l'z quidā doctores ſentiāt vt archid.
 et Jo. mo. q' ipſis fratrib' p'feſſi teneant ſe/
 mel i anno cōfiteri p'prio ſacerdoti: tñ Jo.
 an. ſup xbo: abſoluti: d'icē q' a fratrib' ab/
 ſoluti nō habebūt vltē: neceſſe cōfiteri p'
 prio ſacerdoti. Nec obest. c. ois: q' itelligi/
 tur de illo qui alteri legitime p'feſſus non
 erat: vt d'icbat Bndict' i p'ſtitutioe: inter
 ceteras: et Jo. xxij. in exuagañ. vas electio/
 nis: q'd de facto tenet. Et d'ic Hein. boye:
 q' h' veri' ē: alſ p'tās et officiū de h'mōt de
 modico vel d' nihilo oparet: imo forſan i q'
 dā deriſiōe haberet: cū pauci p'fiteret eis
 videntes teneri ſe nihilomin' ſacerdoti p'
 prio eadē peccata p'fiteri. Idē tenet Huil.
 de mōte: d'icēs: q' d' rigore et veritate ſacſi
 q'ntū ad culpā mortālē et penā p'petuam: d'icē
 et frēs in ſacſo p'ntē reputant' p'prij ſacer/
 dotes: et ſic ſatiffactū ē caplo: ois: ſi q' con/
 feſſus ē exhibendū corp' chriſti p' p'prium
 p'ſbryterū et nō aliū: nec p't eē bñ certū p'ſbry/
 tero de p'feſſiōe facta fratrib' h'mōt: idcir/
 co equū et vtile eſt vltra neceſſariā p'feſſio/
 nē talib' ſacſā: volūtaria nō obmittat: ad

oſtēdendū ſubiectioē et obedientiā ſuo p'
 lato p'ſitēdo. ſi illa peccata q' citra vltimāz
 p'feſſionē p'petrauerit vel etiā oīa ſi placu/
 erit: alſ enī detraheret p'ſbrijs et eoꝝ eccle/
 ſijs: q'd' prochiāni dāt ouū vel denariū in
 ſua p'feſſiōe q' ſuetudo nō improbaf: ſm
 doctores tñ i dicto. c. ois: ſunt aliq' caſus i
 q'd' nō debet p'fiteri p'prio ſacerdoti: ſi req'
 ſito curato: imo p'dicēte q's pōt et debet li/
 cte alteri p'fiteri. Prim' caſus ē ſi p'prij
 ſacerdos ſit inſcius et ignar' vel indifcret'
 vt patz de pe. di. vi. c. placuit: vt deinceps
 nulli ſacerdotū liceat quēlibet cōmiſſū al/
 teri ſacerdoti ad p'ntāz accipere: ſine eius cō/
 ſenſu cui ſe prius cōmiſſit: niſi p' ignorātia
 illi' cui p'us p'feſſus ē. Scōs caſus ſi p'prij
 ſacerdos particeps ē criminis: vtputa q'z
 peccant cū p'ſona q' ſibi p'ſitet: tunc enim
 tollit' erubeſcētia p'ſtentī et vt plurimum
 puritas p'ritiōis impedit: vnde. xxx. q. j.
 dicit. c. ois: q' p'feſſionis filij quādā com/
 paternitatē cū cōfeſſore cōtrahūt: quapro/
 pter ſi q's ſcelus p'petrauerit: nō ſolū dig/
 nitate honorē amittat: verū etiāz vſq' ad
 exitum vite iugi p'ntē ſe ſubdat. Et Celeſti/
 nus papa ſubdit ibidem: ſi quis ſacerdos
 cū filia ſpūali fornicat' fuerit: ſciat ſe gra/
 ue adulteriū cōmiſiſſe: idcirco femia ſi lai/
 ca eſt derelinquat oīa: et res ſuas paupib'
 reddat et cōuerſa i monaſterio vſq' ad mor/
 tem deo ſuiat: ſacerdos aut q'z exēplū ma/
 lū dedit hoib': ab oīi officio deponat' et
 pegrinādō. xv. ānos peniteat: poſtea xō
 ad monaſteriū vadit ibiq' cūctis dieb' vi/
 te ſue ſuiat deo. Et. c. ſequēti. glo. i. c. ois:
 dicit q' tñ nō ē filiatio niſi q' ad ſolū ſacer/
 dotē: q' p'les ſacerdotis iūgi poſſet matri/
 monio cū filiis vel filiab' p'feſſionis. Hinc
 enī dicit Jo. b. in. c. ois: q' p'ſbri gre' nō au/
 diet cōfeſſionē vxoris ſue: et glo. Bar. ibi/
 dem dicit q' ſacerdos orlētalis nō audiet
 p'feſſionē vxoris ſue: q' nec ip'a libere cōfi/
 tet' ſi cōmiſit adulteriū: ſi q' laic' in neceſſi/
 tate audiat p'feſſionē mulieris alicui' nō
 pōt poſtea cū ea p'trabere: ar. b. ſi tamē cō/
 trahit forte tenet m'rimoniu: videſ enī h'
 tñ ſacerdoti p'hibet: cuꝝ eſt' tñ officiū ſit
 audire p'ctā confitentū: hoc ibidē glo. ſen/
 tit in de eſtationē criminis: q'quid tamē
 ſit: licet videat' inhoneſtū et incōueniēs: ſi
 tamen audit ſacerdos cōfeſſionem vxoris
 ſue vel cōcubine: dare pōt vtiq' p'ntāz: ſm
 Tho. et Aſten. dūmodo tñ alſ habeat au/
 ctoritates abſoluendi. Tertius caſus eſt ſi

quarto:

fuert sacerdos reuelator p[re]fessionis quod oino p[ro]hibet in dicto. c. ois. s. caueat oino sacerdos ne xbo v[er]o signo aut quis modo p[ro]dat aliquem peccatores: s[ed] si prudētiori cōsilio indiguerit illud absq[ue] vlla exp[re]ssione caute requirat: qm̄ q[ui] peccatū in penitentiali iudicio sibi detectū reuelare p[re]sūperit: nō solū a sacerdotio deponendū decreuimus verū etiā ad p[re]iāz agendā i artū monasteriū retrudendū. Addit Hosti. q[ui] oib[us] v[er]bis vite sue pegrinādo peniteat: qd̄ itelligit q[ui]d in est in p[re]iā t[em]p[or]ali: puta vsq[ue] ad se p[re]iū vel decēniū vel pl[ur] v[er]o min[us]: s[ed] q[ui] p[re]iā limitata: q[ui] elapsa: ē i monasteriū detrudend[us] vt ibi p[er]petuā p[re]iāz agat. Quatuor casus si versimiliter timeat q[ui] p[re]sonaz p[re]fiteat sollicitabit ad p[re]ctm̄: r maxime si b[on] p[ro]stat ex p[ro]babilib[us] indicij[is] vel ex manifestā cōuersatiōe aut fama cōmuni. Quint[us] casus si p[re]ctm̄ sit directe cōmissū p[er] p[re]sonam ipsi[us] curati: r potissime si sit tale peccatū: cui[us] p[re]fessio requirat exp[re]ssionē r circūstātiāz illi[us] p[re]sonē in quā cōmissū ē: vt p[er] de infamia: de detractatiōe r h[er]mōi. Sext[us] casus ē t[em]p[or]e iuste necessitat[is]: vt cū q[ui]s infirmat[ur] v[er]o q[ui] ad mortē: vel itrare debet iustū bellum vel mare: vel aliq[ui]d s[im]ile cui[us]d[am] piculum: r deest p[ro]p[ri]o sacerdos. Septim[us] casus ē si est vagabundus. ff. de iudi. l. heres absens. Octau[us] cum q[ui]s q[ui]rit domiciliū q[ui] se p[ro]ferat. nā r is sine domicilio est. ff. ad municip. l. heres: i. ff. n. l. et. s. cellus. In his deniq[ue] casib[us] p[ro]dicit r s[im]ilib[us]: in q[ui]b[us] p[ro]babiliter timet penitēs ex p[re]fessioe piculū imminere sibi vel sacerdoti: semp[er] debet recurrere ad sup[er]iōrē r petere licētā alteri p[re]fitendi quā si habere nō possit: idē iudiciū ē ac si non haberet copiā sacerdotis: vñ magis eligere debet lalco p[re]fiteri: nec i b[on] trāsgredif[ur] eccl[esi]e p[re]ceptū: q[ui] p[re]cepta iuris positiui nō se extēdūt vltra charitatē nec etiā sit iniuria sacerdoti: q[ui] amittere p[re]iūlegiū videt[ur] q[ui] p[re]cessa sibi p[re]iāte abutit[ur]: p[ro]cordat p[ro]p[ri]e. Alex. Inno. r Huil. r cōmuniter addūt q[ui] si nullo mō habere pōt sacerdotē aliū r necessitas imminet: p[re]fiteat[ur] peccatū in genere sine eo d[icitur] quo possit malum puenire: r addunt Hosti. et Ray. q[ui] tales nō debent p[re]fiteri cui[us]q[ue] sacerdoti: s[ed] potius illi q[ui] als habet iurisdiccionē si saltē haberi pōt. Ad laudē dei.

De cōfessione q[ui] r cui ē facienda aut q[ui] iterāda: r q[ui]liter ē celanda: et de absolutiōe p[re]iūilegiato-

Sermo xi

rum: Sermo XI

Onora patrē tuū

Ad maiorē enidētā materiā de cōfessione plen[us] scire cupient[es]. Primo q[ui] pōt: v[er]o d[icitur] necessitate salutis requirat cōfessio: vel sufficeret sola p[re]cedens p[re]tritiō: cū enī p[er] p[re]tritiōnē p[re]cedentē peccatū dimissū credat[ur]: sequēs p[re]fessio necessaria nō videt[ur]. Ad h[oc] r[ati]o d[icitur] Huil. in suo sacramentali: q[ui] si loq[ui]mur de illo q[ui] mortali ter peccauit: tūc p[ro]cordat theologi q[ui] talis habet ore necessario p[re]fiteri: nec papa cum tali disp[er]sare posset q[ui] cōfiteri tenet[ur]: cui[us] ratio ē substantia r materia d[icitur] q[ui]b[us] eccl[esi]a militās fundata ē sunt sacra: quoz vnum est p[re]iā q[ui] sacra tollere aliud nō ēēt q[ui] eccl[esi]a subuertere q[ui]d papa facere nō pōt q[ui] sol[us] v[er]o car[us] ch[risti] est: dicit etiā Tho. q[ui] papa necessitatē sacro[rum] tollere nō pōt: sicut nec instituire noua sacra: q[ui] sūt ex institutiōe diuina: s[ed] dispensare posset de t[em]p[or]e. s. q[ui] differret vltra annū. Tū bñ v[er]o est q[ui] sola cōrtitio cū p[ro]posito p[re]fitendi r satisfaciendi tollit peccatū: r reddit viuū r mundatū peccatores q[ui] ostendit d[omi]n[us] i Lazaro: quē sola vocatio oino reddidit viuū: anq[ue] ch[ristus] eū traderet apl[ostolis] ad dissoluēdū: q[ui] si postea non p[re]fiteat[ur] vel satisfaciat: ingratum se reddit r peccat mortaliter: vñ triplex ē ratio q[ui]re post p[re]tritiōnē necessaria est p[re]fessio s[ecundum] Huil. Prima p[ro]pter statutū eccl[esi]e: q[ui]d p[re]cipit p[re]fiteri: nam auctas r traditio eccl[esi]e sic obligat vt p[re]ceptū: vt p[er] p[er]t. xj. di. c. in his reb[us]. Scda est q[ui] ignoram[us] an peccatū sit dimissum: q[ui] si nō: tū in p[re]iā q[ui] sacramentalis ē r effectiua gratie remittit[ur]. Tertia q[ui] dato q[ui] sim[us] sine peccato mortali: vt satisfaciam[us] p[re]cepto pape: necessariū ē saltē venialia p[re]fiteri semel in anno: q[ui]d p[ro]pter hoc p[re]ceptum est: vt i eucharistie receptione reuerētiores sim[us]: vt pat[et] in dicto. c. omnis. Scda q[ui] pōt: quotiēs q[ui]s p[re]fiteri teneat: an statim p[er]petrato mortali peccato. Ad h[oc] r[ati]o d[icitur] Huil. boyc: in dicto. c. ois: ex de pe. r re. q[ui] cū p[re]fessio sit p[re]ceptum affirmatiuū nō obligat nisi p[er] loco r t[em]p[or]e: r eccl[esi]a voluit in h[oc] p[re]cepto t[em]p[or]e determinare: cu[us] sit p[re]ceptū discipline nō nature: vñ determinauit q[ui] ad minus semel in anno debet fieri cōfessio: vt in dicto. c. omis: q[ui]d tū fallit i monachis nigris q[ui] saltē singulis mensib[us] p[re]fiteri debent: vt p[er]t in cle. de sta. mo. c. ne in agro. s. sane: quā p[re]stitutionē q[ui] ad hoc ad

Quarta h[oc]
y[es]us d[icit]
notanda: q[ui]
cōfessio

De decalogi

precepto

alios religiosos dilatare satis honestū ē:
 fm Jo. an. ibidē. Alij xō quis ex ecclesie
 pcepto nō obligent pferi nisi semel i an/
 no fm ius canonicum: tñ qz fm pñm. viij.
 pñficioz volūtas nō retardat facere opus
 volūtū: nisi pñf aliqñ causā rationabilē:
 Ideo dilatio pñfiois si nō ē ex causa rōna
 bili r meritoia: tūc vl nō ē voluntas suffi
 ciēs ad delectionē peccati: vl dilatio ex cā
 sua ē piculosa vel etiāz vitiosa: r vtrobiqz
 letale dispēdiū iminet aīe. Nam dilatio
 cōfessionis ē piculosa. Primo ppter iter/
 titudinē vite dicente dño: Vigilate qz ne/
 scitis diē neqz horā: r diuiti rñdit: Stulte
 hac nocte repetēt aīam tuāz rē. Scdo pñf
 accumulatiōē criminū: dicit enī Greg. pec
 catū qd p pñiaz non diluit: mox suo pōde
 re in aliud trahit. Tertio ppter elongati/
 onē a deo: ita qz difficilius pñf r elus
 vitia piculosius finit: dicit enī Quidius:
 Qui non ē hodie cras min⁹ aptus erit: et
 pñ. Qui se elongant a te pñbunt. Quarto
 ppter indignationē iudicis qz p hoc mag
 nā i gratitudinē ostēdit rē: tūc dñs ē etiā
 qz qui semel tñ pñf i anno nō facit hoc
 ex amore: s⁹ potius ex timore vel ex alia si
 nistra itētiōne: qz si nō rediret tps ieiunij:
 nō rediret etiā cū illis tps pñfionis pec
 cati. Quinto ppter defraudatiōē grē: q
 p pñfionē pferret: q redderet hoīem ma
 gis firmū ad resistendū malo r inherēdū
 bono: multi nāqz desperāt a peccato posse
 resipiscere: donec dolorosa confessione stu
 duerint illud abluere. Scdo etiā dilatio ē
 vitiosa. s. ex negligētia: q in mortali quis
 existēs imminēte necessitate pñfēdi non pñ
 tet vel ampli⁹ tardat r mortaliter peccat:
 que tps necessitas q ad obligationē pñf
 ionis ex quattuor attēdi potest: vt tangit
 Alex. d. hal. in. iij. pte sūme: r Tho. i. iij.
 Primo ex pte piculi imminentis. s. mortis:
 vtpote si ē in bello: in mari: vel i alio mor
 tis piculo: vel si mulier ē in partu r sibi.
 Scdo ex pte sacri cuiuscūqz suscipiēdi: tra
 ctandi vl pferendi: vel i aliquo actu vt mi
 nistrū ecclie se exhibēdi: verbi gratia. Si
 vult sacru ordinē recipere: celebrare: eucha
 ristia sumere vel sacramēta ministrare: ad
 quos act⁹ nullus in peccato mortali nō cō
 fessus accedere debet: copla sacerdoti ob
 lata r necessitate nō vigente. Tertio ex pte
 stimuli pñfientie: cum scz pñf sibi dicat
 q statim cōfiteri teneat: ex eo qz desperat
 se posse resistere peccato nisi pñf pñfioē

q si illam nibi homin⁹ ptermittat vel disce
 rat: nō excusat a mortali ppter pñfionē
 quē incurrere pōt duplici rōne. Primo cū
 celeritas pñfionis pñfnt vt actus pec
 cati sepius iteret. Scdo cū actualiter cogi
 tat dispēdiū peccati: offensam dei et alia
 hmōl: q efficaciter illū ad penitentiā inci
 tarēt: r tñ non peniteret: sed pot⁹ illi mo
 rtoni resisteret qd esset resistere inspiratiōi
 spūs sancti. Quarto ex parte dubij vt si ha
 bet casū de q papa solus eū absolueret pōt:
 r nūc habet copla pñfionis dñi pape: r du
 bitat si illum habebit in futuro: vñ si quis
 existens i mortali i his casib⁹ differt pñf
 ri: non excusat a mortali: dūmodo debitā
 oportunitatē habeat. Tertio qri potest:
 vtz in aliquo casu teneat qz pñfionem fa
 ctam reiterare. Ad hoc rñdet pñ. in. iij.
 q pñfio est i remediū r in pceptū: quātū
 igit ē in remediū si qz vult iter pñfieri bo
 nū est ad maiorē remissionē cit⁹ obtinen
 dam: tā ex pena r verecūdia pñfiaz ex vi
 clauū: quātū tñ ad pceptū nō teneat illam
 iterare: nisi velit postqz chyrograph⁹ pec
 cati q se diabolo semel obligauerat ē solu
 tus. In aliqz tñ casib⁹ pñfionē reitera
 re teneat. Vel ppter defectū pñfionis: aut
 ppter defectū pñfientis: nam pmo reitera
 re teneat si deficit pñfionis clauis potentie:
 eo qz non pōt de peccato pñfesso absolueret:
 r tūc remittet eum ad supiorē cum litteris
 vel aliter: quā tñ remissionē si peccatus oc
 cultū est facere debet de licētia penitentis
 tñ r non aliter: vel dimittat eū ire libere
 ad quēcūqz hntē absolūēdi ptātē. Qñō āt
 absolūto ista fieri debet ab eo q remittit
 ad supiorē i his d. qd ptātē hz absolūēdi:
 ostēdit Tho. i. qdā qdlibero dicēs: q sacer
 dos nō absoluit aliquē nisi q dimittit: cre
 dit absoluit: s⁹ postqz a deo est absoluit: te
 net adhuc ecclie pñfieri: r quia dispēfatio
 absolūtiōis nō ē tota minor tradita. Tene
 tur tñ ei oīa pñfieri: r ipse debet ab oīb⁹ ab
 soluere a qd pōt: r deinde teneat eū remit
 tere ad supiorē absolūendū de residuo: ve
 rūtū fm Tho. in. iij. di. xix. sacerdos nul
 lum absolueret pōt excoīcat⁹ a culpa: nisi
 pñs absoluit⁹ fuerit ab excoīcatione: quia
 princeps nō est sacroꝝ ecclie excoīcat⁹: q
 tñ excoīcati tpe necessitatis absolui pñt a
 quocūqz sacerdote ab oībus etiā excoīca
 tionib⁹: verūtū vt habet li. vi. de sen. ex.
 c. eos: si sic absoluit a sentētia canonis vel
 boīs: eo qz recurrere nequeūt ad eū a quo

De dilatio pñfionis

quarto:

Sermō xi

fuerant absolventi ppter legitimū pericū
culū vel impedimentū: si cessante periculo
vel impedimento nō pſentent ſe illi a quo
debent absolui: mandātū eius receptu
rī: et vt oportet ſatisfactori: reincident i ean
dem ſūāz: ſicut et illi qbus a ſede apoſtoli
ca vel legatis absolutis iniungit vt ordi
nario vel alteri ſe pſentent p pnia et q in
iuriatis ſatisfaciāt q̄toctus poterint. Pre
terea ſi q̄s allquē abſoluit d factō qd tñ d
iure nō pōt nō credit ſanc? Tho. eū abſo
lutū eē: excuſat tñ p ignorantiā iuris: ſed
multo mag? p ignorantia facti: cū credit eū
hſe auctoritatē niſi fuerit ignorantia craſſa
et affectata: ſacerdos tñ nō excuſat culū ſu
illud ignorare non licet: idē tenet glo. ij. in
x. et ciuitates: in clem. ſup cathedrā. Dic
etiā Jo. an. q̄ quo ad penā eternā tur? eſt:
ſa ſatisfactioe et pnia tutus nō eſt. Qz ſi
qrit: qd de pſſioe ſacerdoti facta: q̄ non
de iure tenet ecclia. Ad h rūdet Fran. de
gab. q̄ licz valeant geſta p talē plātū facta
donec tolerat: vt dicūt Inno. et Hoſti. qz
tñ in foro penitētiā iterptabunt i pte du
riorē tanq̄ tutiorem: et de ſcrutinio. c. j. in
glo. melius ē vt habeant p nō abſolutis:
ita q̄ viuetes qui fuerūt cōfeſſi tali plato
detecto q̄ nō ſit vel fuit platus: itez pſte
ri debebūt: q̄ ad mortuos aut iterptabūt
q̄ ex fide ſaluati ſūt: et abſolutio valuerit:
vt vult glo. et de elec. in. c. dudum. ij. et qd
ibidē text? dicit: q̄ tales aīe decipiunt in
telligit q̄ ad decipientē: q̄ eas q̄ſus grā p
dere non curauit q̄ſum in eo fuit: et ideo
ſanguis eoz a deo diſtincte requirit: ſi qz
deus nullū decipi velit q̄tū in eo ē: tales
ſm glo. ſaluāt in ſola fide. Secdo vero itez
rare tenet ſi deſuit cōfeſſori clauis ſcētie:
qz nescit diſcernere in lepam et leprā: tñ
enī diſcretiori denuo pſitendū ē: vt i dicto
c. ois: de pe. di. vj. placuit. Tertio iterare
tenet ex pte defectus pſtētis: qñ ſcienter
dimidiāuit pſſionē tacendo mortale pec
catū: dicit enī Hein. boy. in dicto. c. ois:
q̄ nō eſt licitū ſi q̄s in fraudē vel ppter ve
recundiā diuerſis pſitet: cuilibet pte dū
taxat reuelādo ppter verecundiā: ſicut
qdam faciūt pſiderantes maxīmā cōgertē
peccatoz: vt de pe. di. v. c. j. vnde Tho. in
liij. di. xvij. dicit q̄ de neceſſitate pſſſōis
eſt: q̄ hō oīa peccata ſua cōfiteat q̄ prunc
habet in memoria alioqn nō ē pſſſio: ſed
cōfeſſōis ſimulatio: ſed ſi quis nō habuit
in memoria quod poſtea recordatur: ſuffi

ciē q̄ hoc peccatum dicat explicite et alia i
generalī: dicendo q̄ cum alia multa confi
teretur hoc oblitus fui: idē p. Quarto
ſi cōfiteus cōtempſit vel neglexit ſatisfacere
et oblitus eſt iniunctā ſatisfactionē: quā
ſi ſciret et eaz implere vellet non oporteret
ob hoc iterare pſſionem. Quintū qdem
addere volunt de eo qui redit ad peccata
cōfeſſa: quia q̄ reincident non videt eſſe ve
rus penitens: ſed potius irriſor: de pe. di.
liij. c. qui reincident. Sed ad hoc reſponder
ſact? Tho. in. liij. di. xxiij. q̄ reincident nūl
lo modo tenet peccata dimiſſa directe pſi
teri nec in generalī nec in ſpeciali cutcūqz
cōfiteat: ſed indirecte ſicut illud ſine quo
ſciri nō poteſt debet? modus ſatisfactionis:
tenet reincidentis notificare peccata dimiſ
ſa quātū ſufficit ad hoc vt ſciatur que ſatis
factio poſſit illi cōgruentius iniungi: vt ſi
frequenter lapſum carnis paſſus eſt ex ali
qua occasione p ſatisfactionē talis occasio
pſcīdatur: et ſimiliter de alijs peccat. Se
xtū etiam qd addunt de eo qui pſſus
eſt in ppoſito non deſerēdi peccatū: d hoc
tamē caſu dicit Tho. in. liij. di. xvij. q̄ con
feſſio ſm q̄ eſt actus x̄tutis nō valet ſine
charitate q̄ eſt principiū merendi ſm q̄
eſt pſ ſacramēti ordinat pſitētem ad ſacer
dotem qui clauis ecclie habet: et pſſio
nem cōfiteus cognoscit pſciam et? et ſm
hoc pōt etiā eſſe in eo q̄ nō ē cōtrit? qz pōt
pctā ſua ſacerdoti nota facere: et clauib? ec
cleſie ſe ſubijcere: et quīs tūc nō p̄cipiat ab
ſolutionis fructū: recedente tñ ſictione inci
piet recipere ſicut etiā i alijs ſacramētis: vñ
nō tenet iterare pſſionem ad quā ſictus
accedit: ſed tenet poſtmodū ſictionē ſuaz
cōfiteri: cōcordat p. Ad hoc etiā facere
videt de pe. di. j. c. menſuraz. q̄ nō ita: vbi
dicit. Nec eſt neceſſe vt ſemel ſacerdoti cō
feſſi ſum? denuo pſiteamur: ſed lingua cor
dis nō carnis apud verū iudicē ea iugiter
cōfiteri debemus: et licz Ray. et Hoſti. con
trariū tenent: tñ iſtud verius videt. Hinc
extra de pe. et re. c. q̄ qdam: dicit Alex. iij.
q̄ l3 non ſit vera hmoi pnia: admittēda ta
men eſt eoz confeſſio: et crebris ſalutarib?
monitis eſt pnia indicēda: glo. talis peni
tentia nō ē vera. i. fructuoſa quo ad vitam
eternā: valet tñ ei q̄ facit et ſentit fructum
eius cū de alio crimine penitentiā egerit:
vt pte de pe. di. liij. q̄ vlt. in fine. Quarto
q̄ri poteſt an peregrini cōfiteri pnt alieno
ſacerdoti: et abſolui a crimine cuius abſo

De decalogi

precepto

lutionem sibi retinuit ep̄s. Ad hoc r̄ndet
 Huil. q̄ si acceperit perā ⁊ baculū vel al̄s
 licētia a p̄p̄is sacerdotib⁹: p̄sumendū est
 eis baram licētia p̄fitendi: ⁊ tūc absolut
 possunt etiā a casib⁹ ep̄o reseruatis: maxi
 me cū instat t̄ps generalis cōmunionis vt
 ī pascha: debet illi t̄n̄ t̄n̄gi q̄ cū habuerit
 cop̄ia sui ep̄i vel alterius habent auctori
 tatē absolūendi iterū cōfiteatur illi p̄n̄iaz
 ab illo recipiēs. Si vero sine licētia sui sa
 cerdotis p̄grinantur: ab alio non p̄t ab
 solui nisi ī necessitate. Et idem est de alijs
 negociatorib⁹ ⁊ viatorib⁹: s̄m̄ Inno. ⁊ l̄ho
 sti. In extrema t̄n̄ necessitate p̄t q̄libet ab
 solui auctoritate aplica: nec requirit̄ itera
 tio cōfessionis vel absolūtionis: si t̄n̄ finis
 ser̄ ex cōmunicat⁹ ⁊ in tali necessitate abso
 lutus: si postea se representat ep̄o: reincident
 in eandē sentētia: vt l̄. vi. de sen. excom. c.
 eos. Quinto p̄terea q̄ri p̄t: vtz habēs
 p̄fessionale v̄l p̄uilegiū papale: in quo ha
 bēt talis clausula: q̄ sup̄ peccatis que sibi
 p̄fiteberis nisi talia sunt p̄pter q̄ merito se
 des aplica sit p̄sūlēda: in vigore istoz ver
 boz absolui p̄t ab ex cōicatione oīum ha
 bēte a canone illo. xxvij. q. iij. si q̄s suadē
 te diabolo: hui⁹ sacrilegiū vitiū incurrit
 q̄ in clericū vel in monachū violētias ma
 nus iniecerit: anathemat⁹ vinculo subiace
 at: ⁊ null⁹ ep̄oz illū absolūere p̄sumat nisi
 mortū vigēte piculo ⁊c. vel si incurrit ex
 cōmunicatiōē maiore ob p̄cipatib⁹ vel
 in alijs ex cōmunicatiōib⁹. Ad h̄ r̄ndet vir
 magne sciētie dñs Jacob⁹ camerac̄. decan⁹
 q̄ ab oīi ex cōicatione p̄t absolui nisi pa
 pa sibi specialiter absolūtiōēz refuauerit.
 Casus aut̄ papales reseruati sūt: atrox p̄
 cussio clerici: falsatio bulle papalis: cōbu
 stio ecclie post dēnūciatiōē: simonia i oī
 dine si suspensus a diuinis v̄l maior ex cō
 municatione ligat⁹ se diuinis imiscet offi
 cijs vt p̄us irregularis efficiat. In ceter⁹ v̄
 tō q̄ specialit̄ pape nō reseruāt: p̄fessor p̄
 dicit⁹ absolūere p̄t: ar. c. nup. §. in sc̄do: et
 de sen. ex cō. nā ibi dicit⁹ q̄ p̄dator cano
 nis et absolūtiōēz sibi sp̄cialiter nō retinu
 erit coīpo p̄cessisse videt alijs facultatē re
 laxādi: sicut cū sedes aplica p̄uilegiat ali
 q̄s deuotas p̄sonas simul cōmorantes: vt
 sc̄z possint eligere p̄fessore ⁊ q̄ faciunt cele
 briari recipiant sacramēta ⁊c. semp addit il
 lam clausulā iure parochialis ecclie sem
 per saluo: de quo dñs abbas magister Ar
 noldus sancti Pauli in traiceto decretorū

doctor p̄sultus respōdit: ex quo dicta clau
 sula frequēter in p̄uile. inserit̄: ip̄az clau
 sulam ip̄e papa met̄ exponit extra de p̄uile
 legijs in. c. in his: ⁊ vult q̄ p̄uilegiati p̄
 uilegijs eis concessis vtant⁹: dum tamē ab
 his que iure parochiali pueniunt absti
 neant: quasi dicat p̄cessis vtant⁹: sed oīta
 emolumenta inde puenientia parochiali
 cedant ecclie: in q̄bus latet ecclie p̄iudici
 cū. Unde dicūt doctores ī dicto. c. ī his:
 q̄ non recipiant alienos ad diuina officijs
 diebus ⁊ festiuis: in x̄ptū p̄byteri par
 rochialis: vt et de parochijs in. c. vt do
 minicis: ⁊ q̄ nō benedicāt mulieres: nec
 puulos baptizēt: nec decimas vel oblatio
 nes parochianorū recipiant: nec intīgāt
 parochianis penitentia: nec eis tradant
 eucharistiam ⁊ similia. Sexto deniq̄ q̄ri
 potest: cum nullo modo liceat reuelare cō
 fessionē: vtrum si quis reuelat alicui ī cō
 fessione cōsilio vel secreto talia que nō sūt
 de sui natura peccata: vt quia reuelat sa
 cerdoti que debet vel que sibi debent: vel
 deponit penes eum aliquā pecuniā sub ti
 tulo cōfessionis an celare teneat. Respon
 det Ray. ⁊ Huil. q̄ sacerdos non debet ta
 lia recipere sub titulo cōfessionis: si tamē
 p̄ indiscretionē sic recipit: nō tenet celare
 nisi per modū cōsiliij vel secreti: ⁊ iura que
 puniūt reuelantes cōfessiones non atten
 dunt nisi ad peccata: vnde sacerdos si cō
 pelleretur p̄ iuramētū de tali debito reue
 lando: vel depositarius de pecunia apud
 se reposita: tenet vtriq̄ dicere veritatem.
 etiam si prius iurasset de non reuelando:
 q̄ non esset obseruandū iuramētū in p̄u
 dicam iuris alieni: secus tamē si iniuste ⁊
 p̄ tyrannū inquireret: tūc enī subterfuge
 re deberet tacendo vel sophistice respōdē
 do: peccatū vero quod solum scit in cōfes
 sione non licet reuelare alicui etiam cūz li
 cētia cōfessis s̄m̄ Tho. p̄pe. ⁊ l̄hein. boye:
 sed faciet sibi dici extra confessionem ⁊ sic
 peter licentiam reuelandi: cuius ratio est
 quia quasi de essentia sacramenti est con
 fessionem celare: nisi forte cōfessus velit q̄
 absolute sciat ⁊ libere ad dicēdū alicui so
 li sed non alijs: vel in similib⁹ casib⁹. Ad
 dit etiam l̄hein. boye: in dicto. c. omnis. §.
 caueat: q̄ si quis cōfiteatur cōmittendū vt
 homicidiū maleficiū ⁊c. et dicit se non pos
 se temptationi resistere tunc s̄m̄ roth. sacer
 dos reuelare potest his qui possūt p̄desse
 ⁊ non obesse: q̄ sic exponit textū: de pe. di.

Casus papales

⁊ nos p̄de om̄ib⁹
 ⁊ p̄p̄a m̄ s̄m̄
 121a

quarto:

vj. c. sacerdos. Idem Archid. lib. et Jo. ij. q. i. c. si peccaverit. sup verbo p'ditor: q' nō est p'ditio reuelatio de peccato futuro s' de p'terito. Credit Hein. boy: q' nō tenet celare in vi cōfessiois sacramentalis: q' nō est vera p'fessio eo q' de peccato cōmittēdo nō pōt dari penitētia: sed tenet celare in vi secreti. Secretū aut in tali casu celari nō debet: q' tantū malū q'libet impedire tenet cōstantijs debitis: vt patet de iurēiurā. c. quēadmodū. §. vlti. fm Hosti. Tamē scotus: Tho. Richard' et p'de: cōtrariū dicūt in. iij. sed impediri debet malū oīmodo si ne exp'fione p'sone: dicit etiam A'stē. q' si laicus casu audiat peccata cōfiteētis sacerdoti tenet illud celare ex p'cepto iuris naturalis et iuris diuini et possit. Similit' si cōfessor alicui reuelaret qd tñ scitit ex cōfessione. Ad laudē dei.

De oblatiōibus in ecclesia dandis et recipiendis vel respuēdis: et de solutiōibus decimarū p'daliū et p'sonaliū et mixtar: Sermo XII

Onora patrē tuū

b 2. Secūdo debem' honorare patres spirituales eis fideliter subueniendo i omnib' necessitatib' in cui' argumentū dicit de cōse. dist. ij. c. Oīs christian' p'curat ad missas solēnia aliqd deo offerre et ducere ad memoriā qd deus p' Moysen dixit: Nō apparebis i'ospectu meo vacu': et in collectis sanctoz patrū liquido apparet: q' oīs christian' aliquid deo offerre ex vsu scōz patrū debet. Ad hui' igit' euidētiā p'mo q'ri pōt: vrū oblatiōes vsuales que sūt in ecclesia parochiali p'sb' p'tero ad altare sūt de necessitate p'cepti: p'sertim cū i lege veteri p'ceptū dñs ne vacuis manib' venirēt ad templū: vt dictū est. Ad B respōdet sanct' Tho. sc'da 2. q. lxxvj. q' nomē oblatiōis cōe est ad oēs res q' exhibent in in cultura dei vel in vsu ministror' expēdēdo: et h'mōi oblatiōes de sui rōne habēt qd offerant volūtariē: fm illud Exo. xxv. De homīe q' vltro' offert accipietis et. et Matth. v. Si offers mun' tuū. Quadru p'licū tñ rōne tñ rōne q's tenet ad oblatiōes illas. p'mo ex p'cedēti p'uentiōe: sicut cū alicui concedit' fund' eccle' vt certis t'pib' oblationē faciat: qd tñ h'z rōnē census. Secūdo ppter p'cedentē deputatiōē vel pro-

Sermo XII

missionē: sicut cū q's offert donatiōē inf' v' uos: vel cū in testamēto reliquit eccle' aliqd rem mobilē vel imobilē in postez solutendā. Tercio ppter eccle' vel mīstri necessitatē: puta si minister eccle' nō haberet unde sustentaret: vt patet dicto. c. oīs xp'ianus. qd intelligit tanq' p'ceptū: buz minister paup' est: vñ dicit ibi glo. credo q' si sacerdos paup' est: pōt eis diuina officia subtrahere nisi dent: tutius tñ est q' cogant' p' supior: qd etiā fieri debet. xij. q. ij. c. charitātē. Quarto ppter consuetudinē: tenent' em fideles in solēnitatib' aliquib' ad alt' quas oblatiōes cōsuetas: ad hoc extra de simo. c. ad aplicā: vbi dicit q' per ep'm loci veritate cognita: cōpescant' q' maliciose nunt' laudabilē cōsuetudinē mutare: et in glo. Et hec festa sunt p'cipue quattuor p'palia: et addit Tho. q' in his duobus vltimis casib' remanet oblatio quodāmodo voluntaria q'ri ad quantitātē vel speciē rei oblate: vñ q' debitas oblatiōes non reddūt puniri possūt p' subtractionē sacramētorū: nō p' ip'm sacerdotē cui sunt oblatiōes faciende: ne videat' p' sacramētor' exhibitiōē aliquid exigere: sed p' supiorē aliquē. Secūdo x'o queri pōt: vtrū ne aliquoz oblationes sunt respuēde: p'sertim cū d' Deus. xxiij. Nō offeres mercedē p'stibili i domo dñi dei tui. Ad hoc rñdet A'stē. lib. vi. tit. xxij. q' aliquoz oblatio respuēda est i criminis sui detestationē. p'mo si q's spōte et sine necessitate rebaptizat' est ab heretico: illius oblatiōes biēnio nō sunt recipiende: etiā si peniteat: vt patet de cōse. dist. iij. c. eos quos. vbi subdit q' duobus annis etiā oblatiōes modis omnib' nō sūt offerre et. vide. Secūdo si sit heretic' vel credens. s. receptor hereticoz: et ppter hoc denūciatus: excoīcatus: et idem est de quolibet excoīcato publico: vt patet extra de heret. c. excoīcatus itaq' s. credentes. vbi subditur q' clerici nec elemosynas nec oblatiōes eorū recipiant: alioquin suo priuent' officio. Tercio si emunitatē eccle' violauit nec emendare velit: vt. xvij. q. iij. c. miroz. vbi phibet recipi oblatio etiam a tota familia dom' illius q' vini eccle' inintulit. Quarto si sit meretrix publica: vt Deus. xxiij. Nō accipies mercedē p'stibili unde non pōt facere publicā oblationē ad altare: sed hñ pōt de turpi lucro facere elemosynā: et hoc ne sacerdos peccatū illius approbare videat'. xxiij. q. v. c. non sane. in

me dari debent de omni lucro licito. **Q**uod si querit: vtrum etiā de illicitis acquisitis tenet quis dare decimas. Respondet **Thom.** q. p̄diales decime dari debent indistincte a possidente p̄dialia: siue iuste siue iniuste: siue a catholico: heretico: iudeo: pagano: vt extra eo. ti. c. de terris. De p̄sona libus autē distinguit: aut tenet ad restitutionē: vt in furto: rapina: simonia: vsura: ludo: iniusta exactione: iniusta sententia: iniusto bello: et h̄mōi: tunc decime nec debent dari nec recipi: si x̄o non tenetur ad restitutionem: vt in meretricio: lenocinio: h̄strionatu et similibus: et tunc si ex peccato notorio questus puenit: ecclesia nō debet recipere ne peccatū videat approbare: sed si occultum est quis p̄latus hoc sciat: ar. xxxij. q. v. c. christiana. et. vj. q. i. c. si omnia. idem **Tho.** vbi supra: ar. ij. in solutione secundū argumētū. Quarto queri potest cū fm iura de omnibus decimis tam p̄sonalibus q̄ p̄dialibus solutio fieri debet: cur ecclesiarij p̄lati non exigunt de omnibus: ne negligētia eorum sit alijs causa delinquēdi. Ad hoc dicendū: q̄ licet ecclesia posset exigere decimas tam p̄sonales q̄ p̄diales: tamē laudabiliter nō requirit in illis locis vbi sine scandalo requiri nō possent p̄pter dissuetudinē vel aliā causam: sicut **Paulus** laudabiliter noluit vti potestate a deo sibi tradita: vt scz acciperet stipēdia victus ab his quibus euangeliū p̄dicabat: ne dare impedimentū aliquod euangelio: et ex hoc etiā excusare possunt non soluētes sed diuersimode: nam decime p̄sonales fm **Bay.** et **Hosti.** non sunt de diuino iure sicut p̄diales: sed t̄m debent ex iure positiuo: q̄ **Leuiti.** vlti. t̄m de p̄dialibus fit mentio: consuetudo autē ius humanū tollit: dum est pure positiuū vel in toto si est generalis: vel in parte si est specialis vel p̄ticularis: vt. xij. dist. c. consuetudo. et vide latius superius: vnde videt q̄ cōtraria consuetudo a culpa liberet illas non soluētes: sed ille decime necessarie sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel loci cōsuetudine approbata: utpote p̄diales: vt extra de decimis. c. in aliquibus. vbi subdis: Ille q̄ppe decime necessario sunt soluēde que debentur ex lege diuina vel loci cōsuetudine approbata: vt decime p̄diales: vel mixte: vt pote de omnibus fructibus terrarū arborū hortorum: nutrimentis animalium: lana: lac: feno: lignis: piscationibus: venationi-

bus et. **Q**uod si obiecit **Leuiti.** vlti. Non mandas solui decima nisi de frugibus et pomis arborū: et animalibus que transeunt sub virga pastoris: sed p̄ter hec sunt etiā quedam minuta que homini pueniunt: scz herbe que nascuntur in horto et alia h̄mōi: ergo nec de illis in noua lege tenet quis dare decimas. Ad hoc r̄ndet **Tho.** vbi s̄. q̄ ea que ordinantur in finē sunt iudicanda fm q̄ cōpetunt fini. Decimarū autē solutio est debita non p̄pter se s̄ p̄pter mīstros quorū honestati nō puenit: vt etiā minima exacta diligētia requirāt: hoc enī in vitium cōputat: vt patet q̄ p̄bm in. iij. **Ethiē.** et ideo rex regū non determinauit: vt de huiusmodi minutis rebus decimas darent: sed hoc reliquit arbitrio dare volentū: q̄ minima quasi nihil cōputant: et ideo phariseis de his decimas dantibus ait dñs. Oportuit hec scz minima facere: et illa scz maiora legis nō omittere. Preterea vbi de antiqua cōsuetudine nulla decima soluūt: licet ecclesia posset ibi requirere decimas saltem p̄diales: tamē laudabiliter nō requirit eas in locis vbi sine scandalo requiri nō posset p̄pter dissuetudinē vel aliā causam: nec tamē illi qui non soluūt in locis illis sunt in statu damnationis: nisi forte p̄pter obstinationē habentes voluntatē nō soluēdi etiā si ab eis p̄tina ceter peterent: hec **Tho.** Vel p̄t dici fm **Suul.** q̄ quādo nulla decima soluūt: videt q̄ dñi p̄diorum breui manu soluerint ecclesie decimas: et eis deinceps ecclesia redonauerit: et fm **Hosti.** compositio inter p̄sonam ecclesiasticā et laicos super aliqua p̄te decime seu tota de consensu superioris prelati valet: vt patet extra de transac. c. ita tulimus: vt si super decimis inter vos et alios quā p̄sonam ecclesiasticā assensu episcopi vel archiepiscopi sui compositio facta fuerit: rata et incoēssa p̄sistat. Quinto queri potest: vtrum in aliquo casu laici possint absq̄ peccato decimas in feudum habere. Ad hoc respondet glo. extra de decimis. c. q̄. n̄. q̄ hodie decime in feudū dari nō possunt sicut alia feuda: vt extra de feudis. c. i. sed causa quare olim clerici antiquis temporibus dabant laicis in feudū: hec erat: vt laici defenderent ecclesias ab hereticis et alijs oppressoribus: postea x̄o cum cessauit non fuerunt concessi: imo expresse fuit prohibitum: quia sine peccato non possunt eas laici detinere: et decimas ab antiquo concessas adhuc possident laici et eorum.

De decalogi

h. r. tollet surg
precepto

eorum successores: tamē si aliqua noua alia cō-
surgit in decimatione laicorum: nō accrescunt
eis: vt eo. ti. c. tua nobis. et in glo. vñd fm
Ray. a tpe lateranēsis cōcilij celebrari sub
Alexandro: nullo mō possunt decime laicis
cōferri: nec valeret talis collatio vel infen-
datio: vt eo. ti. c. phibem: qd sane intelli-
git fm hosti. nisi a papa: vt in cōstitutioe
fendox episcopū vel abbatē: qz si ius pēpi
endi fructus tempales decimarū fuerit lai-
co cōcessum anto dictū cōcilij: et laicus hñ
vinat et defendit ecclesiā sicut fidelis vasal-
lus: excusari potest: als in atē piculū tenet
illas: ex quibz patet qz piculosum est habe-
re redditus decimales: vel etiā nō soluere
decimas ecclesijs: ita qz religiosi qui dicūt
aliqua: quibz a solutioe decimarū audietes
retrahāt: siue in sermonibz siue alibi: ipso
facto sunt excoīcati: vt i cle. de penit. c. cu-
piētes. E contra xō fm Ray. remuneratio
fideliter solutiū decimas qdruplex est.
Prima est abūdātia fructuū. Malach. iij.
In decimis et in pmitijs et in penurijs vos
maledicti estis et me vos cōfixistis gens to-
ta: inferte omnē decimationē i horreū meū:
vt sit cibis in domo mea: et pbate me sup
hoc dicit dñs: si nō aperuero vobis catha-
rastas celli: et effudero vobis benedictionē
vsqz ad abūdātiā: ex qz patet qz cā penurie
fuit sbractio decimarū: vñ Malach. ibidē:
qz mihi nō reddidistis decimas et pmitias
sc̄circo in fame et penuria maledicti estis.
Secūda ē sanitas corporū: Aug. et habet.
xvi. q. i. c. decime. si decimā dederit nō solū
abūdantiā fructuū recipies: sed etiā sani-
tatē corporis cōsequeris. Tertia est remissio
peccatorū: Aug. ibidē: deus noster qui vi-
gnatus est nobis totū dare: decimā a no-
bis dignatus est accipere: non sibi sed no-
bis sine dubio pfuturā: nō ergo dñs deus
pmitiū postulat sed honore: glo. gratis vult
beneficia cōcedere: nō pro p̄cio sed tñ ho-
nozem vult habere. Quarta est regnū ce-
leste: Aug. ibidē: qui ergo sibi aut p̄miū
comparare: aut peccatorū indulgentiā desi-
derat pmereri: reddat decimā. Et iterum:
cum enī dando decimas et terrena et cele-
stia p̄miā possis pmereri: p auaricia du-
plici benedictioe fraudaris: hec est enī dñi
iustissima p̄suetudo: vt si tu illi decimā nō
dederis: tu ad decimā reuocaris. s. partē qz
cecidit euz lucifero. Sequit: dabis impio
milli qd non vis dare sacerdoti: vt patet
ibidem. q. vij. c. maiores nostri ideo copijs

oibus abūdabant: qz decimas deo dabāt
et censum cesari reddebant: mō qz discessit
deuotio dei: accessit indictio fisci: nolum⁹
cū deo partiri decimas: modo autē tollit
totū: hoc tollit fiscus qd nō accipit christ⁹:
hoc ibi: et sunt verba Aug. Tercio debe-
mus honorare parētes spūales reuerentiā
corporalē et mentalē exhibēdo: vrpote qz
de⁹ honorauit eos deos appellādo: et iterū
ait i euāgelio: Qui vos audit me audit: et
qz vos spernit me spernit: nā qtiēs aliqz reli-
giōso vel sacerdoti detrahāt: toties capiti
christi coronā spineā iponit: qz ipi sunt ca-
put et supior ps ecclesie militāt: quoties eis
iniuriā fecerit: toties xpm clauis cōfodit:
quoties eis cōiciat⁹ fuerit: toties i xpi fa-
cie spuit: qtiēs exosus habuerit: toties xpi
latus trāfigit: qz quāto sunt magis hono-
rādī: tanto detestabili⁹ est dehonoriatio.
Propter tria nāqz specialit⁹ sunt honora-
di. Primo rōne cōis utilitatis: qz fideles
p absolutionē purificāt: et per sacra inesse
gratie cōfirmāt: et regnū celozū p clauē lin-
gue referāt. Secūdo rōne dignitatis qz tan-
ta est qz creatori suū mirabiliter creant et
et p nostra salute hostiā imortalē cōsecrāt.
Tercio rōne nre necessitatis: qz irā dei per
oblationē placant et manū dei extēdā ad
vltiscendū oblatiōis virtute ne feriat cōti-
nent: et ideo dñs ostēdit i dathan et abiron
quātū detestef peccatū illud quo qz deho-
norat sacerdotes. Hinc. xi. q. i. c. sacerdoti-
bus scribit Grego. impatori Mauricio in l-
alia. Quid mirū si illos pietas vestra di-
gnet⁹ honorare: quibz in eloquio suo ho-
nozem tribuēs: eos aut angelos aut deos
ipse etiā appellat deus et. vide ibidem de
honore sacerdotū. Ad laudē dei.

De obediētia religiosoz in qui-
bus obedire tenent: et vtrū sit po-
tissima virtutū: et de triplici obe-
dientia: Sermo XIII

Onora patrē tuū

h. r. c. Secūdo mō p patrē spūalem
intelligit oīs supior in religione
quē sūt honorare iubemur: verā obediē-
tiā et reuerentiā exhibēdo. Ad cui⁹ eu-
dentiā primo queri pōt: vtrū religiosus sp
peccet mortalit⁹ trāsgrediēdo qd cūqz eozū
qd i regla tenet: pserim cū voueat seruare
reglā quā profitet. Ad b rñdet. Bñen. lb

vj. ti. xlvij. ar. ij. q. nō semp peccet mortali-
ter: non enim equaliter obligat ad obseruā-
dum oīa que cōtinent ibidē: sed sū malus
et minus sū q. diuersimode ibi tradunt:
nam in regulis sanctoꝝ patrū aliqua cōti-
nent p modū pcepti et inhibitiōis: aliq. xō
p modū statuti rōnabilis: et aliqua p mo-
dū monitiōis et hortatiōis et hmoi: qd ma-
xime p in reglā beati Frācis̃ci. Religios⁹
igit illa trāsgrediēdo q cōtinent in reglā
sue pfectiōis p modū pcepti et inhibitiōis
peccat mortalit̃: s̃ ea trāsgrediēdo q p̃tine-
tur ibidē p aliū modū non peccat mortalit̃
quātū ē de x̃tute regule: nisi forte rōne ex-
cessus libidinis vel cōtemp̃: als si sancti
p̃res religiones instituētes aliquā regulā
ēgliter obligare vellēt ad oīa cōtēta in ea:
tūc frustra difformit̃ sū diuersitatē dictoꝝ
modoꝝ ea tradidissent. Et s̃ r̃sio p̃firmat
p Hiego. ix. Inno. iij. Alex. iij. Nicol. v.
q declarādo regulā sancti Frācis̃ci: debet
minat̃ nō obligari fr̃es p regulā nisi ad ea
q in ip̃a pceptoꝝe ṽl inhibitoꝝe sūt exp̃ssa.
S̃ dicit̃ Jo. an. in. c. relatū: et ne de. ṽl mo.
q solū tria suballa sūt in pcepto: et quo ad
ea q p̃tinent: et d̃ sta. mo. c. cū ad monaste-
riū. reliqua xō nō sūt de pcepto nisi pcep-
toꝝe ṽl p̃hibitoꝝe ponant̃ i reglā: als est
vix ex q̃tuor monachis vn⁹ saluare. Se-
cūdo q̃ri pōt in q̃b⁹ religiosus tenet obedi-
re plato et in q̃bus nō: p̃sertim cū simplicit̃
pmisit obediētā s̃c̃ et paup̃ratē et castitatē
circa q duo nulla cadit disp̃satio: vt p̃z et
de sta. mo. c. cū ad monasteriū: i si. Ad hoc
r̃ndet glo. et de tēp. or. in. c. ad aures. q nō
semp ē obediētū plato: si tñ platus excōt-
et subditū: tūc sine sententia sit iusta siue
nō: semp est obediētū s̃ntē: s̃m Hieg. xj. q.
liij. c. j. vbi dicit̃: Sententia pastoris siue iusta
siue iniusta fuerit timenda est: Glo. nisi in
duob⁹ casibus. s. cū sententia est post appel-
lationē lata: et cum p̃tinet intollerabilē er-
rorem: extra de sen. excō. c. p tuas. Et vbi
cūq̃ sententia est nulla nō est obediendū. eo.
ti. statim⁹. li. vj. Secūdo nō tenet obedi-
re pcepto plati q nō p̃tinet ad officiū suū
qd p̃cipit: vj. q. j. c. quia frater. S̃m Bern.
in li. de pcepto et disp̃sitiōe dicit̃: Subdit⁹
nec citra p̃fessionē nec vltra p̃missū cogē-
dus est p legē obediētice: ex quo patz: q nec
in grauioribus nec in leuioribus que oīno
p̃ter regulā sunt obedire tenet: q non te-
net nisi quaten⁹ se obligauit sua p̃fessioe:
licz p̃fecta obediētia sit etiā in his obedi-

re inquātū bona sunt vel ad bonū referibi-
lia. Tercio tenet obedire plato q nō p̃cipit
ea q p̃tinent ad officiū: vt patet s̃m dicto. c.
ad aures. S̃m dicit̃ Tho. scōa 2. q. ciiij. q
religiosi p̃tinent obediētā q̃tum ad re-
gularē conuersationē: s̃m quā suis platis
subdunt: et ideo q̃tum ad illa sola tenent
obedire: q possunt ad regularē cōuersatio-
nē p̃tinere: et hec est obediētia sufficiēs ad
salutem: et hoc intelligit̃ s̃m glo. vbi. s̃. qn-
platus nō decipit in pcepto p aliquā igno-
rantia vel indiscretionē: nā excusaret̃ q̃s
p impotentia absolutaz: qn scz adimplere
nullo mō potest qd mandat: qz impossibi-
liū nulla ē obligatio: vel etiā qn talis obe-
dientia ex aliqua accidētali causa subdito
vergeret in piculū anime. Quarto nō de-
bet obedire plato p̃cipienti illud qd oīno
malū est: licz plato videat bonum et iustū:
vt extra de resti. spo. c. litteras. seruato qd
dicit̃ extra de sen. excō. c. in q̃stioni. S̃m et
si subditus haberet conscientia resistētē:
illam sequi deberet etiā si esset erronea ne
edificaret ad gehennā: extra de simo. c. p
tuas: debet tamē subditus conari vt infor-
met suam cōscientia: vt sit p̃formis pcepto
plati sui q̃tuz pōt: vt de p̃scrip. c. fi. in glo.
de quo latius videbit̃ infra. Quinto si p-
latus scienter p̃cipit qd malū est multomi-
nus illi obediētū ē. xj. q. iij. c. q resistit et.
S̃z quid si illud iubeat qd facere nō debe-
as: hic sane contemne potestātē et. si tamē
aliquid platus aīo puerſo mādauit qd nō
esset malū in se: tunc obediētia mereret̃ du-
plex premiū. Sexto si iudiciū sit pceptum:
an scz sit bonū vel malū: tunc p̃pter obedi-
entia bonū excusat a peccato: licz in veri-
tate sit malū: vt. xxiij. q. j. quid culpaf. cir-
ca si. De bellis dubijs: vbi d̃hs peccat p̃ci-
plendo: non seruus obediendo: intelligē-
ge tamē in dubio esse obediendū: nisi du-
bietas esset tam crassa et supina que nō ex-
cusaret: vt si mādaret aliquid cōtra articu-
los fidei et p̃hibitionis: vel cōtra generale
statutū ecclesie: aut etiā si esset ignorantia
affectata: in talibus est dubietas nō excu-
sat: nec etiā ignorantia. xvj. q. j. c. si cupis.
esse q diceris monachus: vbi subdit q nō
multū distat in ṽtuo ṽl decipe posse vel de-
cipi christianū et. Nam si quis que dei sūt
ignorat ignorabit: vt patet. xxxviij. dist. c.
qui ea. Seruū dicit̃. xj. q. iij. c. quid ergo.
q licz nunq̃ per obediētia malū fieri de-
bet: aliquādo tamē p obediētia bonū qd

De decalogi

precepto

agis intermitteri debet: et glo. dicit: q. p. obe-
dictia boni est pars etiam q. iniusta est: et imple-
re debemus preceptum licet vix sit tolerabile.
Septimo non tenet obedire q. si precipit aliquid
in derogatione iurisdictionis maioris prelati:
vbi precipiet minor prelatum q. maioris visi-
tanti non dicere aliquid de reuocandis in
visitatione: vel q. nullus loquere aliquid
de bono anime sue vel ordinis sui: quia vi-
sitator qui est delegatus est maior suo pre-
lato si est datus a suo superiore. Octavo si
quis eximius a potestate prelati sui illius au-
toritate qui hoc potest: vtpote cum mona-
chus factus sit episcopus: nam licet eis postquam
facti sunt episcopi que non licebat ante epi-
scopatū: vt ostendit. xvij. q. i. c. statutum
est. in glo. q. vt dicit textus ibidem: statu-
tū est et fin. sanctos patres rationabiliter a
synodo confirmatū est: vt monachus quem
canonica electio a iugo regule monastice
professionis absoluit: et sacra ordinatio de
monacho episcopum facit. et glo. absoluit
ab obedientia sui abbatis cum sit factus de-
filius pater. Item a monachali regula non in-
cipio habendo nec in habitu reiiciendo: sed
in se iungis: vigilijs: modo cantandis: silentio
etiam non potest oīno vacare cum habere de-
beat tubam preconis. Item potest sibi facere
comatres q. prius non licuit: q. sane intel-
ligit puerum leuando: sed monachus potest
puerū baptizare: vt. xvij. q. ij. c. puenit. j.
in glo. sed episcopus potest etiam leuare puerū:
exemplo Grego. qui fuit monachus factus
episcopus: et postea cum esset diaconus cardinalis:
copater imperatoris Mauricii factus est. Item
monachus existens legitimus est heres et
accipit hereditatē non sibi sed ecclesie et cete-
ra ibidem. Tercio queri potest an religiosus
teneatur magis obedire suo abbati q. suo
diocesano: preterim cum sit illius ordinis
q. non sunt exempti. Ad hoc respondet Hein-
boyc: extra de sta. mona. c. cum ad mona-
steriū. In prima diuisione dicens: aut que-
rimus de his que versant in foro iudicia-
li: et tunc plus obedire tenetur episcopo q.
abbati. Et de epis. et cleri. in autem. in cau-
sa animarum: puta ab episcopo suscepta in de-
cimariū et primitiarū ratione reddenda: in
causis iudicialibus: vt patet. xj. q. j. c. de
persona. lxj. dist. c. obitum. in fi. et sic intellige
q. notat glo. xij. dist. c. de his: vbi etiam di-
cit: q. de regulis cantandi vel officandi in
ecclesia debet similiter obedire episcopo
seu metropolitano: aut querimus in his q.

spectant officium abbatis: puta in regulis
seruandis et circa regule correctionē siue in
fractione voti abstinentie in silentio retinen-
do et similibus: et tunc debet in illis abbati
suo obedire: vt. xvij. q. ij. c. nullā. in fi. nec
etiam obedire debet episcopo vocanti eū ad
ministerium suū vel comitatū inuito abbates:
q. hoc solum pertinet ad papam: q. si mona-
chus abbate consentiente vocatus sit: vel
etiam auctoritate pape nec ibi ordinis statu-
ta seruare poterit: cōsulendum est q. si po-
test ad claustrū reuertat: nec se periculis
exponat cōmōdis alienis. Quarto que-
ri potest occasiōe predictōrū: vtrum magis obli-
gat preceptū prelati vel cōscientia: preterim cum
ipsa videat obligare virtute diuini precepti
vel phibiti. Ad hoc rōdet sanctus Thō. in
li. q. stionū de veritate. q. xvij. prout lucide
declaratū est in sermonib⁹ de trib⁹ partib⁹
penitētie: vbi agit de elemosinis spūalib⁹.

Quinto queri potest: vtrum obedientia sit
maxima virtutū: preterim cum dicit. i. Regū
xv. Sauli melior est obedientia q. victimarū:
sed oblatio victimarū pertinet ad religionē
que est potissima inter omnes virtutes mo-
rales. Ad hoc rōdet doctor sanctus secunda 2.
q. c. liij. q. sicut peccatū in hoc cōsistit q. hō
cōtempno deo cōmutabilibus bonis inhe-
ret: sic meritū virtuosi actus cōsistit econ-
trario in hoc q. homo cōtēptis bonis crea-
tis deo inheret: finis autē potior est his q.
sunt ad finē. Si ergo bona creata ppter b
preternunt vt deo inheret: maior est laus
virtutis ex hoc q. deo inheret q. ex hoc q.
bona creata cōtempnit: et ideo virtutes ille
quib⁹ deo finē se inheret. s. theologice: sūt
potiores virtutib⁹ moralibus quib⁹ aliquis
terrenū cōtempnit vt deo inheret. Inter
virtutes autē morales tanto aliqua potior
est: quāto magis aliquid cōtempnit vt deo
inheret. Sunt igitur tria genera bonorū hu-
manorū que potest homo cōtempnere ppter
deū: quorū infimū sunt exteriora bona: me-
dia sunt bona corporis: et supmū anime bo-
na: inter que quodāmodo precipua est vo-
lūtas inquitū. s. p. volūtate homo omnib⁹
alijs bonis vrit: et ideo p se loquendo lau-
dabilior est obedientie virtus: que ppter
deū cōtempnit ppiā volūtate q. alie vir-
tutes morales: que ppter deū aliqua alia
bona cōtempnit. Et Greg⁹. dicit vlti. moral.
q. obedientia victimarū pponit: quia p
victimas aliena caro: per obedientiā nō
voluntas propria mactat: vnde etiam alia

quarto:

Quæcūq; virtutū opa ex hoc meritoria sunt apud deū: quia sūt vt obediāt diuine voluntati: nam si quis etiā martiriū sustineret: vel cuncta sua paupibus erogaret: nisi hoc ordinaret ad impletionē diuine voluntatis: qd directe ptinet ad obedientiā: nō possent esse meritoria: sicut nec si fierēt sine charitate que sine obedientia esse nō potest: ideo dicit Greg⁹. vlti. moral. q obedientia tanto magis est meritoria quāto min⁹ habet de suo. Minus: qz obedientia sicut et quelibet alia virtus debet habere pmp^{ta} voluntatē in suū ppiū obiectū: non autē in id quod repugnans est ei: ppiū autem obiectū ipsius obedientie est pceptū: qd ex alterius voluntate procedit: scz diuina vel humana: vnde obedientia reddit pmp^{ta} hominis voluntatē ad implendū voluntatem alterius. s. pipientis: si autē id quod ei pceptū sit ei volitum ppter se: etiā absq; ratione pcepti: sicut accidit frequētius in psp^{eris}: iam ex ppiā voluntate tendit in id et nō videt implere ppter pceptū: s. propter ppiā voluntatē: sed quādo id quod pceptū nullo mō est fm se volitū: sed fm se cōsideratū ppiē voluntati repugnans sic accidit i psp^{eris}: tūc oīno manifestū est q nō implet nisi ppter pceptum: et ideo dicit Greg⁹. in vlti. moral. q obedientia que habet aliquid de suo in psp^{eris} est nulla vel minor: quia. s. voluntas ppiā non videt tendere pncipaliter ad implendū pceptum sed assequēdum ppiū volitū: in aduersis autē vel difficilibus est maior: quia ppiā voluntas in nihil aliud tendit q in pceptū: sed hoc intelligendū est fm id qd exterius apparet: nam fm iudiciū dei q corda rimatur: cōtingere pōt q obedientia in psp^{eris} aliqd habēs de suo: ppter hoc non sit minus laudabilis: si scz ppiā voluntas obediētis nō minus deuote tendat ad impletionē pcepti: plus innitens pcepto q ppiū volitū. Preterea sciendū est q obedientiā ad quā se quis voto pferim religiois cōstrinxit: vberior est merito: qz iam meret ex voto qd est actus latrē vel religionis: inter ceteras autē virtutes morales latrē est ppiū: quia concernit pceptum prime tabule: et etiā meret ex obedientia: vnde talis se plus subiicit deo obedientiā vouendo et profitendo q solum pfitendo: eo q subiicit actū et potestātē: ita q nō pōt aliud decetero facere q qd sibi fuerit imperatū: sicut plus facit qui dat aborē cum

Sermo xiii

fructu q qui dat solum fructū. Notandus tñ q obedientia triplex distinguit. Quedā enī dicit imperfecta sufficiens tamē ad salutem: quā. s. quis obedit tñ in his que seruare pmissit: vel que in illis implicite cōtinent: sicut sunt illa sine quib⁹ religionis pfectio nō seruat: vt recipere officia ordinis et bñdī: et talis obedientia necessitatis est: sicq; solū obedire tenent in his q possunt ad regularē conuersationē ptinere: q si pceptet aliquid supra vel infra vel contra pfectionē vel regulā factā: ad hoc non tenet: et hoc vult Bern. in li. de p. et dis. dicens: Subditus nec citra pfectionem nec ultra pmissum cogendus est. Quedā est autē obedientia pfecta: que. s. se extendit ad omnia humano mō possibilia: que nō sunt cōtra deū vel cōtra regulā quā quis cōfessus est: q si platus ex passione vel pueria intentiōe dura pceptet aut grauiā: dūmodo non sint mala simpliciter vel in aliquo casu: tūc obediens duplicē meret coronā: q si durū alicui videat: recolat obedientiā Abrae filium imolantis: et Ezechielis penitentia acceptatis eiusdē quarto: de quo plenius patet alibi: recolat inquā herculē de quo legit q iuno vxor iouis inuidens herculi: quē ipse in almena genuerat: oīa difficilia solebat illi pcepte: ipsum enī misit ad hispaniā ad occidendū Geronē: ad infernum ad educendū cerberū: in arbalidiam ad superandū hydrā quicq; capituz: hercules omnia cōpleuit: ita q iuno citius fuit fessa pceptendo q hercules obediēdo sic in religione dato q hercules: id est sapiens subdit⁹ plātū habeat p nouerca: q. s. sibi non cessat difficilia maliciose pcepte: ipse tñ debet ei in oib⁹ obedire: et eum obediendo patiētia fatigare: ita q platus malus citi⁹ fatigari debet pceptendo q subditus obediēdo. Quedā deniq; obedientia ē indiscreta obediens etia in illicitis et illa vituperabilis est. Pro quo sciendū q si pcept qd simplr malū est: nequaq; est obediēdū. Si nō dubiū est tūc obediēs excusat a peccato ppter obediēte bonū: itez i xitate sit malū: nisi dubietas esset tā crassa et supina q nō excusaret: vt si mādaret qd esset articulos fidel: vel pceptū diuinū: vel contra generale pceptū vī statuti ecclesie: aut directe cōtra pfectam regulā: pferim i his casibus in quibus platus dispensare non potest: vt in tribus votis substantialib⁹: et in his que habent extra de sta. mo. c. cū ad

De decalogi

precepto

monasteriū: si certū ē qd pōt dīspōsare: tunc debet subditus obedire: sicut dubiū est an platus pōt: tūc subdit? excusaf rōne dubij si obediat. Ad laudē dei.

De charitate increata: et qualiter diligit seipsam: angelos: homines: et omnia creata: Sermo XIII

Honora patrē tuum

b **re.** Tercio pceptū hoc exponitur de patre et matre eternali: id est de deo et christo: beataq; virgine q dicit mat gratie et misericordie. Nos q parētes honorare debem? tripliciter: eos scz p omnib? et sup oia diligēdo: obediēdo: ac p charitativā subventionē deū in suis mēbris honorando: iugiterq; cordiali affectu deo iugit serviendo et grās agēdo. Primo inquā eos honorare debem? p omnib? et sup oia diligendo: ad qd homo potissime moveri debet ex eo: q in tantis bñficijs amoris nos deus diligēdo puenit: vt omnē ingratitudinē et tepiditatē a nostris cordibus penul pelleret: et si qñq; piguisset amare iam saltem nos tantū amatos nō pigeat remeare: qz charitas fm aplm est finis pcepti: quia omnia opa q sunt in pcepto tendūt ad charitatē: vt magis ac magis augeat. Est aut charitas dilectio q deus sup oia et i omni-bus diligit ppter se: et pxius ppter deū et i deo: que charitas vt dicit Aug? nascit in appetitu. sc. cū quis appetit fieri volūta-te dei sup oia: nutrit autē in cogitationē: cū se in hoc cogitat et in hoc pficit: roborat inquā in opatione ac tandē pficit: cum ab hoc se nō auertit ppter aliqua mala q sibi adueniūt: verūtamē qz ppter defectus naturales et impedimenta corpalia hec plene cōsequi nō pōt in hac vita: cupit dissolui et esse cū christo: vbi plenius et pfectius hoc adipisci sperat: scz q voluntas dei sup oia fiat: de hac igit vīte charitas licet multa diuise me memini: pferim in li. qui intitula sc. scala amoris: ac in lib. qui intitula sc. edemym cōtemplatiuorū: in sermonib? qz de diuersis: ne tamē hāc eminētissimā virtutem intactā i hoc opusculo videar pterisse: quedā statui sub breuitate psequi. Et pmo de virtute charitatis in se. De qua pmo queri potest: vtrum charitas sit aliquid creatum in anima: pferim cum nihil creatū est infinite virtutis: sed magis oīs creatura vanitas est: charitas autē non est

vanitas sed vanitati repugnat: et est infinite virtutis: qz animā hominis ad infinitū bonū pducit: vnde deus spūaliter est anime vita sicut aīa corporis vita: iuxta illud Deut. xxi. Ipse est vita tua: sed aīa viuificat corpus p seipsam: ergo deus est anime vita quā vtrq; viuificat p charitatē: iuxta illud. i. Job. liij. Nos scimus qm translati sum? de morte ad vitā qm diligit? fratres. Ad hoc rīdet magister sententiarū in pmo dist. xviij. q charitas nō est aliquid creatū in aīa: sed est ipse spūsanctus mentē inhabitans: nō est tñ intentio sua q iste motus dilectiōis q deū diligit? sit ipse spūsanctus q ipse mor? dilectiōis est a spūsancto non mediātē aliq habitu: sic a spūsancto sē aliq actus virtutis: qz mediātibus habitibus aliarū virtutū: puta habit? spei: fidei vel aliter virtutis: et hoc dicebat ppter excellentiā charitatis: et in hoc magister sententiarū habuit aliquos sequaces: verūtamē cōmuniter doctores hoc improbāt sup hunc locum. Nam Bonauē. dicit ibidē: q est ponere charitatem fm cōmunē opinionē que est habitus creatus informans animā: et rationē hui? sumit tripliciter. Primo ex pte essentie charitatis: qz charitas est bonitas creature rōnalis: ipsam pficiens et distinguens et ordinans et disponens. Secūdo a pte virtutis: qz charitas qua deū diligit? est virtus: nō qz deus tñ coopat in nobis sed etiā quia nostra volūtas coopat deo: adiutores enī dei sumus: et qz cum cooperamur deo: necesse ē simili nos cōformari sibi: necesse est etiā q ab illa summa charitate relinquat in nobis aliq exemplum i effectu nostro p quod moueat illi conforter: volūtas enī libera est et nata moueri ad opposita: et ideo ponit in nobis virtus charitatis create: nō ppter defectum a pte dei in nobis coopantis: sed volūtatē nostre sibi coopantis. Tercio a pte operationis ponit necessitas: quia reformatio siue recreatio: vno et dilectio: non tñ sunt ab alio vt ab efficiēte: sed etiā vt ab informante: informans autē est charitas creata: licet enī recreatio ab increato p modū efficientis sicut creatio: tamē recreatio vel reformatio reliquit vltius formā: et tō necesse est ponere habitū informantē: h ille. Tho. etiā in scds 2. q. xxiij. dictam opinionē reprobat: dicens: inter alia: q motus charitatis non ita procedit a spūsancto mentem humanā mouentē: q būana mens sit mo-

quarto:

Sermo XIII

ta tñ: et nullo modo sit pñcipiū motus hu-
 ius: qz hoc esset pñra rationē volūtarij cu-
 ius pñcipiū oportet in ipso esse: alis em se
 queres q diligere nō esset voluntariuz qd
 iplicat pñradictiones: qz de sui rōne amor
 iporat q sit actus volūtatis. Nec vici po-
 test q moueat voluntatē ad actū diligēdi
 sicut mouet instrumentū: q si sit pñcipiū
 actus: nō tñ est ipso agere vñ non agere: qz
 sic etiā tolleretur ratio voluntarij et excluderetur
 rō meriti: sed oportet q a spūs sancto sic
 moueat ad diligendū: q etiā tñ ipsa sit effi-
 ciens hunc actū: nullus aut actus ab aliq
 potētia actiua pducit nisi sit ei pñatural
 p aliquā formā q sit actionis pñcipiū: vñ
 deus q offia mouet ad fines debitos: sin-
 gulis rebus formas indidit: p quas ad fi-
 nes a deo sibi pñstuitos inclinans: et sic vt
 dicit Sap. viij. Disponit oīa suauit: mani-
 festū est aut q actus charitatis naturā po-
 tentie voluntatis excedit: ideo nisi aliqua
 forma naturali potētie supaddere p quas
 ad actū dilectiōis inclinaret: scdm hoc es-
 set etiā iste act⁹ inspectio naturalib⁹ actib⁹
 et etiā actibus aliaz virtutū: nec esset facil⁹
 et delectabilis qd patet esse falsum: qz nul-
 la virtus tantā inclinationē habz ad actū
 suū sicut charitas: nec aliqua tā delectabi-
 lē operat. Idinc maxime necessariuz est q
 ad actū charitatis aliqua habitualis for-
 ma supaddita sit naturali potētie inclinās
 ipam ad charitatis actū et delectabilē ope-
 rari faciens: vñ licet effectus deus sit vita
 anime p charitatē et corporis: p animā tñ
 formaliter charitas vita anime est: sic ani-
 ma corporis vita. Unde p h pñcludi pōt: q
 sicut anima imediate vnī corpi: sic et cha-
 ritas anime: et opat formalit⁹ efficacia for-
 me scdm virtutē agentis qd formā iducit:
 et ideo charitas nō est vanitas: sed facit effe-
 ctū infinitū dū deo pñiūgit animā iustificā-
 do ipam: h em demonstrat infinitatē virtu-
 tis diuine que est charitatis actor. Ex dict⁹
 igitur patet: q duplex est charitas: scz in-
 creata que deus est: et creata que dei donū
 est: vñ Bern. in li. de dil. deum dicit recte
 charitas et deus et dei donū: itaqz charitas
 dat charitatē substantia accidentālē: vbi dā-
 tē significat nomē substantiē ē vbi donum
 qualitatis. Secūdo vero qri pōt de cha-
 ritate increata q deus est: virtū scz sit eadē
 dilectio diuina respectu creaturaz cū ea q
 est vnus persone in diuinis respectu alte-
 rius: pñertim cū ex hoc sequeret q dilectio

dei respectu creaturaz esset summa: sic illa
 q est respectu psonaz adinuicē: qz dilectio
 dei nō potest intendi: nec etiā remitti. Ad
 hoc dicendū fm Alex. de hales in li. j. vbi
 agit de dilectiōe dei ad creaturas: q ali-
 qd diligere idē est qd illi bonū velle. Dicē
 dū igit q diligere dei duplicē habet com-
 parationē: vnā ad ipam dei voluntatē: ali-
 am ad ipm volūtū: cū ergo dicit: pater dili-
 git filiū vñ eōnēso: ibi est summū bonum
 tā ex pte voluntatis q ex pte volūtū: qz pater
 filio nō potest velle maius bonum q vult.
 Cū vero dicit deus diligit creaturā: h di-
 lectio est etiā summa p cōparationē ad vo-
 luntatē diligentis: qz nec pōt eē maior nec
 intendi nec remitti: et sic est in termīo dile-
 ctionis: ac p psequēs est eadē dilectio cum
 dilectiōe illa q est respectu psonaz: qz dei
 voluntas est sua essentia: de qua dilectiōe
 dicit dñs ad discipulos: sicut dilexit me pa-
 ter et ego dilexi vos: verūtamē p cōparati-
 onē ad creaturā dilectā siue ad ipm volūtū
 qd ex dilectiōe deus efficit in creatura: vel
 qd iam factū ei placet: tūc nō est summa di-
 lectio sed pōt esse maior: qz pōt huic crea-
 to velle maius bonū: sicut potest ipm face-
 re melius q sit: scdm q li melius nomina-
 lit accipit. Ex his cōsequēt elictendū est
 q qdū est ex pte volūtū vñ creature dilecte:
 qto meliores sunt creature in ordīe et gra-
 du suo: tāto magis sunt diligibiles: qz bo-
 nū rōne boni diligibile est: et ideo quātum
 est in qualibet creatura de bono tantū ē di-
 ligibilis et ab eo plus diligit: q volunta-
 tē habet bene mensuratā et ordinatā sic est
 in deo. Sed obijcit q deus nō diligit crea-
 turā nisi fm q creatura est in deo et ab eter-
 no fuit in deo: ppter quod creaturā etiam
 dilexit ab eterno: sicut scriptū ē Ephef. ij.
 Elegit nos ante mūdi constitutionē: nec ē
 electio sine dilectiōe: alioqn vt dicit Hugo
 ea est vis amoris q necesse est amantē esse
 talē quale est id qd amat. Si deus igit cre-
 aturā diligeret in esse pñio necessariū essz
 illū transformari in creaturā vñ in similitu-
 dinē creature: qd cū sit impossibile non dili-
 git creaturā nisi scdm q est in seipso. Ad h
 respondet Alex. de hales ibidē q illa au-
 ctoritas Hugonis pprie intelligitur: vbi
 amās minus nobile est amato vñ simplici-
 ter vel scdm quid sicut est in hominibus:
 aliquis em amans aliquid qvis sit minus
 nobile simpliciter sic minimus vñ aliquid si-
 mile: tamen in eo quod illud affectat et cir-

Dux charitas *inuitata* *Arg*
Carata

De decalogi

precepto

ea illud afficitur supponit seipsum amato
et sic quodammodo transformatur in illud:
sic autem non est in deo: unde non oportet quod
transformetur in amatum: non enim intelligit
verbum illud de dilectione que est voluntas
boni qualis est dilectio dei: sed intelligit
de dilectione que est affectio que quodam
modo transformatur amantem in amatum. Et
etiam dicit Bonaven. sup. li. vi. quod amor dei
uius non est amor affectionis inclinans ad
alterum: sed potius inclinans et trahens ad se
ipsum: unde diuinus amor potius amata
transformat et conformat ipsi amanti quam econ
uerso: secundum ergo quod duplex est conformatio
rerum ad deum. scilicet secundum similitudinem
vestigij et secundum similitudinem expressam que est ratio ima
ginis: secundum hoc dei dilectio dupliciter accipi
potest. Primo generaliter scilicet in effectibus
nature quod communiter et generaliter conuenit om
nibus creaturis: et sic diuina dilectio est re
spectu omnis creature. Secundo specialiter. scilicet in
effectibus gratie quod conuenit tantum creature ra
tionali non habenti defectum alicuius criminis:
et sic diuina dilectio non est nisi respectu eius
creature cui charitatem conuenit: ita quod per illam
charitatem coniunctione proxima deo adhaereat ut
sic per charitatem in deo maneat et deus in eo.

Tertio quod potest de creatura magis a deo
dilecta: utrum scilicet deus magis diligit homi
nem vel angelum: perferimus cum tanto creatura vi
deatur amabilior: quanto est deo similior: sed
angelica natura videtur deo similior: ut po
te natura nobilior. Ad hoc respondet Bona
uentus. sup. li. vi. quod deus dicit dilige
re creaturam non ratione affectionis animi sed ra
tione conuenientie alicuius boni: sic quod dilectio
dei quoties dicitur esse dilectio effectus quod af
fectus. Duplex est igitur effectus principalis
ipsius dei respectu creature rationalis. scilicet con
ditionis in qua ostenditur dei potentia: et sic
magis dilexit angelos: quia meliora dnu
lit eis naturalia. Secundus autem effectus est re
parationis in qua manifestatur dei misericordia
et sic magis dilexit homines quod scilicet releuauit et
angelos deseruit: et sic in dilectione dei mu
tuo se excedit: dicendum igitur quod si loquimur de
excessu dilectionis secundum statum presentem tunc magis di
ligit angelos quam homines: utpote deo simi
liores quam nobiliores: quod et uno solo motu
meritorio glorificauit: qui et nullam habent
retardationem quam prepediunt quod minus in deum
totaliter tendere valeant. Si vero loquimur
secundum statum gratie finalis in quo erit reparatio con
summata: tunc videtur satis rationabiliter dici

posse quod magis diligit homines: quod de pluri
bus habebit homo in paradiso vnde gratias
et deuotus existat deo quam angelus: tunc propter
beneficium incarnationis: quia ut dicit be
reus. ij. Huiusmodi angelos apprehendit sed se
men abrahe: tunc propter beneficium redemptionis
nis: quia ut dicit Iob. xv. Maiorem hanc di
lectionem nemo habet et posuit enim animam
suam pro hominibus releuandis non pro angelis
tunc propter beneficium eminentis glorificationis:
quod constituit in altiori gradu honoris huma
na natura in utroque sexu quam angelica: scilicet
cet christum et eius nobilissimam matrem. Di
lexit insuper deus humanum genus tam in sta
tu inimicitie quam in statu amicitie: non autem
angelicum genus quod post casum omnino de
seruit: et hec manifestatur erga nos non solum
diuine charitatis magnitudine: sed etiam
eius nimietate: secundum illud Ephe. ij. Deus
qui diues est in misericordia propter nimiam
charitatem quam dilexit nos: cum essemus mor
tui peccato puluificauit nos in christo: et
licet angelus est deo similior: quanto ad ea que
sunt nature non tamen quanto ad bona gratie: mo
do dei dilectio magis pensat dona nature
supradicta: quam ea que sunt naturaliter insita.
Considera nunc o anima quantum tibi dilecti
onem ostendit deus in via: quantum exhibe
bit in patria: obtulit enim in christo pro salu
te tua suam diuinitatem: nobilissimam animam
et innocentissimam carnem: offert insuper omnibus
eminentissimam charitatem: ut merito dicat
Iacobus in canonica sua. Omne datum opti
mum et omne donum perfectum defusus est descen
dens a patre luminis: amplectere igitur am
plexare totis precordijs: amplectere dona dei
tui o sponsa christi: et exultando cum propheta
subila deo dicis: Quid retribuam domino: vn
de sponsus tuus in hac vita tanti te estima
uit: tantaque charitate salutem tuam sitit: quod de
eo dicit Bern. Si christus tot membra habu
isset quod sunt stelle in celo: et quilibet membrorum
corpus habuisset: omnia illa corpora ad lignum
crucis dedisset: antequam animam vnā quod tuum in
se est in damnatione reliquisset: si ergo tan
ta habuit charitatem in recreatione: quanto ex
hibebit in eterna glorificatione: Dicit enim
Bern. in re. christi: quod dilectio qua omnis
angelica natura patitur et humana se mutuo
diligunt: respectu illius dilectionis quod christus in
quantum homo diligit minimum gloriosum est minus
quod centum ad circumferentiam celi christi stallini con
siderato ipso fonte: unde talis amor originem
habet: veritatem dilectionis dei summi ad

qd. r. m.

q. d. r. m.

q. d. r. m.

q. d. r. m.

minimū beatū q̄s explicet: nā tanta dilectione deus trinus: r vnus fert in minimū beatū: q̄ si ponat ex vna pte dilectio dei ad minimū beatū: r ex alia pte dilectio christi in q̄tū homo r beate marie omnīū: q̄ angelorū r sanctorū quā spirāt in deū et inter se invicē nulla potest esse equiparatio quia finiti ad infinitū nulla pōt esse cōparatio: r ideo amor quē minimus sanctorū spirat in deū maior est q̄ amor christi in q̄tū homo r amor beate virginis omnīū sanctorū r angelorū quē spirāt invicē in se: sic maior ē circūferētia celi christallini mini/mo centro: quia talis dilectio dei est vnus de tribus principalibus actibus substantia lis glorie: qd nos feliciter expiri cōcedat le/sus christus ip̄onfus eterne glorie.

De charitate creata que est potissima virtutū in qua cōsistit omne meritū: Sermo XV

Onora patrē tuū.

b Expediit vtrūq̄ de charitate in creata que deus est. Itā de charitate creata que dei donū est fmo succinetur pcurrat De q̄ p̄io queri pōt vtrū scz charitas creata que cordibus fidelīū infunditur: sit specialis virtus: p̄sertim cum charitas nihil aliud esse videt q̄ amicitia q̄daz: sed amicitia nō ponit a p̄ho virtutis: vt patet in. iij. li. Ethic: qz nec cōnumerat inter virtutes morales nec inter intellectuales. Ad hoc rīdet breuit̄ Richar. sup. iij. di. xx vij. q̄ charitas est virtus vna fm specie specialissimā: qz in plures species nō diuidit: charitas enī p̄stituit in specie ex sui cōparatiōe ad primū suū r principale ac formale obiectū qd nō est nisi vnū: scz ip̄e deus sub ratione q̄ est sumū bonū: quo solo plenarie volūtas beatificari pōt: hec aut for/malis ratio obiecti charitatis nō est diuisibilis in plures rōnes eo q̄ impossibile est esse plura bona q̄ sint summa bona: qz nō esset sumū bonū in quo nō esset oēs rōnes boni p̄ modū excellētiore q̄ inuenirent in aliquo alio bono: nec tale bonū posset esse principale charitatis obiectū: eo q̄ in tali bono volūtas beatificari nō possz. Ad obiectū ergo dicendū fm Tho. scda. 2. q. xx iij. q̄ p̄bus in. viij. Ethic. nō negat amicitiam esse virtutē: sed dīc q̄ ē virtus vlt̄ cū virtute: pōt tñ dici q̄ amicitia p̄prie nō est virtus p̄ se ab alijs distincta: qz nō habz rōnē

laudabilis r honesti nisi ex obiecto: scdm scz q̄ fundat sup honestate virtutū: qd patet ex eo: qz nō quilibet amicitia rationem habz laudabilis r honesti sic patet in amicitia delectabilis r vtilis: vñ amicitia virtuosa magis est aliqd psequēs ad virtutē q̄ sit virtus: nec ē simile de charitate q̄ nō fundatur principalit̄ super virtute humana: sed sup bonitate diuina: vnde Aug. li. de moribus ecclesie Charitas est virtus q̄ animi nostri rectissima affectio est q̄ p̄iugit nos deo q̄ ip̄m diligimus. Et si obijcit q̄ charitas habet duo obiecta: scz deū r primū: r ergo nō est vna virtus fm specie. Respondet ibidē Richar. q̄ primū nō est p̄ncipale r formale obiectū charitatis: qz p̄ charitatē ip̄m nō diligimus nisi p̄pter deum.

Scdo vero q̄rī pōt vtrū charitas sit potissima virtutū sic sentire videt apls. j. Cor. xij. Maior aut̄ horū est charitas. Ad Bre spōdet Tho. vbi. s. q̄ ex quo bonū in actibus hūanis attendit fm q̄ regula debita regulant: ideo necesse est q̄ hūana virtus q̄ p̄ncipiū est bonorū actū p̄sistat in attingēdo regulā hūanorū actuum. Duplex ē ergo regula hūanorū actū: scz humana rō r deus: sed deus ē regula prima a q̄ etiā humana rō est regulanda. Hinc virtutes theologice q̄ p̄sistūt in attingēdo illā regulā primā: eo q̄ earū obiectū est deus: excellentiores sūt virtutib⁹ moralib⁹ vñ intellectua lib⁹ q̄ p̄sistūt in attingēdo rōnē hūanā: p̄pter qd oportet vt ēt in ip̄as virtutes theologicas illa sit potior q̄ magis deū attigit sic charitas: qz fides r spes attingūt q̄dez deū fm q̄ ex ip̄o p̄uēit nob vñ cognitio veri vñ adeptio boni: scz charitas ip̄m deū attingit vt in ip̄o sistant: nō vt eo nob aliqd p̄uēiat: sic charitas ē excellētiore fide r spe: ac p̄ p̄sequēs oib⁹ alijs virtutib⁹: r qd mai⁹ est sine charitate nulla pōt ēē virt⁹ vera vñ meritoria: sicut oñdit apls. j. Cor. xij. si distribuero in cibos pauperū omnē facultatē meā: r si tradidero corp⁹ meū r. Hu/lus aut ratio est: qz virtus ordinat ad bonū: sed bonū p̄ncipalit̄ est finis: nā ea que sunt ad finē nō dicunt bona nisi in ordine ad finē. Sicut ergo duplex est finis. s. vlt̄. mus r proximus: ita duplex est bonum scilicet vltimū r hoc est principale bonū hominis: scz dei fruitio: iuxta illd p̄s. Vbi adherere deo bonū est. r ad hoc ordinatur homo p̄ charitatē Et bonū primū vñ p̄culare r scdariū qd ē duplex ēē potest. Anū

Charitas
27 Aug
8. r.

ont
fide
charitas
fide

bonū
fide
charitas
fide

De decalogi

precepto

quidē verē bonū vtpote qđ in se est ordi-
nabile ad principale bonū qđ est vltimus
finis. Aliud autē est bonū apparēs et nō ve-
rū: quonā abducit a finali bono: sic aua-
roꝝ pndentia qua diuersa genera locello
rū excogitat: et auaroz iusticia qua metu
grapiū damnoz ptemnunt alienū et aua-
roꝝ tēperantia qua luxurie cohibēt appe-
titū qm̄ sumptuosa est: et auaroz fortitudo
qua vt ait Horatius. Per mare pauperiē
fugiunt: p fura ignes: vt dicit Aug. in. liij.
li. ptra Julianū: et ideo necē ē habere cha-
ritatē vt et virtutes meritorie reddat et deo
grate: qz p solā charitatē ordinant act⁹ om-
niū aliarū virtutū in finē vltimū: ac p cōse-
quēs dat formā actib⁹ oīm aliarū virtutū:
qz p illā oēs alie nutriunt virtutes: nec hz
Breg. in. Smel. hz qđ viriditatē ram⁹ bo-
ni opis: si nō pmaferit in radice charitatē.
Dicif etiā fundamentū virtutū: eo q oēs
alias virtutes valēter sustētat: dicif etiā
forma virtutū nō quidē exemplariē aut ef-
fentialiē s magis effectiue: qz formā oib⁹
spont ordinās eas ad vltimū finē. Unde
pprie virtutes dicunt in ordine ad actus
formatos: dicif etiā māt virtutū: qz ex ap-
petitu finis cōcipit actus aliarū virtutū im-
perādo eos. And: merito dicif charitas
maxima virtutū: qz dicif i euāgelio Mat.
xxij. q dilectio dei est primū et maximum
mandatū. Tercio pnde queri pōt vtrū
incharitativa dilectioe p̄sistat omne meri-
tū sicut intelligere dat apl⁹ in dicta au-
ctoritate: si distribuero: cum tñ ecōtra diffi-
cultas in operādo videat augere meritū:
eo q scōm p̄mū virtus est circa difficile et
bonū ergo maior virtus circa magis diffi-
cile et mai⁹ bonū: sed charitativa dilectio
difficultatē in operādo dimīnuit: qz dicif
Aug. in li. p̄fē. qui amat nō laborat: oñis
enī labor nō amantib⁹ grauis ē: solū amor
est qđ nomē difficultatis erubescit. Ad h
rūder Rich. sup. liij. di. xxx. q p̄prie loquen-
do de merito scōm q p̄sistit i actu remune-
rabilī de cōdigno in vīta eterna: sic omne
meritū aut est charitativa dei dilectio: aut
enī illud qđ in ipso actu formale ē p chari-
tatiuā dei dilectionē: p hoc enī q volūtas
p charitatē diligit deū ppter se et sup omnia:
vult actus alios rectos esse p illū cui pp̄
se et sup omnia adheret: qđ est ip̄os referri
in finē vltimū modo debito: et sicut rectitu-
do est in actu ex sui p̄sinitate ad regulas

suā que in naturalibus est natura et in arti-
ficialibus ars: et in moralibus ratio recta
et lex diuina: sic etiā illud qđ est formale in
merito sicut ipsa remunerabilitas qđ in ip̄o
est ex sui debita relatione in vltimū finē:
et ex psequētī ip̄a ratio remunerabilitatis
qđ imerito est formal ex charitativa dei dile-
ctione causata est: vnde omne meritū qntuz
ad illud qđ est imerito formale cōsistit esse
tialitē vlt causalitē in charitativa dei dilecti-
one. Ad obiectū ergo dicendū qđ difficul-
tas ad operandū pueniēs ex habitudine
malā: quā sibi peccator p actus malos acq-
sinit nō auget meritū: nec facilitas que est
in opante p virtutē minuit meritū. Bona
uentura vero sup. liij. di. xxvij. supaddit q
charitas sup omnes virtutes p̄matu te-
net: et efficacit meritū p̄ prius attribuenda
est actui charitatis q̄ actui aliarū virtutū
eo q ipsa cōpletina sit omniū virtutū: et in
ipsius actu cōnectit ip̄m meritū. Ratio ve-
ro quare charitas tanta ceteris virtutib⁹
excellētia p̄minet est: qz maxime nos effi-
cit deiformes: tū ratioe liberalis exhibiti-
onis: quia sicut deus ex amore tribuit oīa
dona: sic charitas liberaliter exequit oīa
obsequia et mandata: tū rōne p̄formis vnio-
nis: qz sicut filij patri nectunt nexu amor
et vniunt: sic homo p charitatē adherēdo
deospūs vnus effici: ppter qđ dicif. Jo-
han. xvij. Et sint p̄sumati in vnū sic et nos
vnū sumas: tū etiā rōne finalis quietatio-
nis: qz cū amor sit p̄odus spūale facit in de-
um tendere et in deū quiescere sicut corpo-
ralia p sua pondera in locis p̄p̄is firma-
ri habēt et stabiliri: vnde Aug. in li. p̄fē.
ponderib⁹ suis agunt oīa et loca sua petūt
pondus meū amor meus est: illo feroz qđ
qz feroz. p̄terea beatus Bernardin⁹ in
euāgelio enī de charitate dicif inē alta:
q ipsa tāte p̄ciositatis est in p̄spectu dei: q
oīa p̄ciosa reddit: et ideo p̄ auz designat in
Apoc. iij. vbi dicif suadeo tibi enere a me
aurū ignitū et pbatū vt locuples fias: naz.
sicut aurū ē precii omniū thesauroꝝ: siue
sint lapides p̄ciosi: p̄dia: domus: mercan-
tie siue quicqd aliū est appreciabile auri p̄-
cioso existimabil: sic etiā cuncte cogitatio-
nes: affectiōes: locutiōes: opatiōes et silia
charitatis precio cōmensurantur: quia de-
us opera non ponderat sed affectū: vt pla-
ne patet. xxiiij. q. i. c. odi. in fine: vbi dicif
dñs iterrogat cor nō manū: quāto nāqz pu-
riori seu feruētiori amore placitū aliqd deo

*huc dicitur
de dno
fidei
mā
magis*

B

facimus: tanto reddat ei gratiofius. **Vnde**
Luc. xj. Laudata est paupercula vidua q̄
 misit gazophylaciū duo minuta: nō quia
 multa et magna fecit: sed qm̄ ampla chari-
 tate dilexit. Nec solū aurū ē amor: sed etiā
 oīa que sūt ex charitate: non tñ q̄ sunt de
 genere bonorū: sed etiā indifferētia reddit
 eadē charitas aurea: in cuius figura dicit
 iij. Regū vj. q̄ nihil erat in tēplo qd̄ nō au-
 ro tegeret: quia que sūt ex charitate red-
 duntur aurea q̄bus anima iusti celesti spō
 so decet exornat: vnde ps̄. **Astitit regia**
a dextris tuis in vestitu de au. Cui⁹ ratio
 est: quia licet p̄prios actus charitatis quez
 immediate elicit sit diligere deū et primū su-
 cut quelibet virtus vnicū solū actū habet
 quē elicit: sicut actus fidei quē elicit est cre-
 dere: et sic de alijs virtutibus: nullūq; ab
 eadē virtute aliū actus alit̄: charitas ta-
 mē supra virtutes oēs hāc obtinet sup̄emil-
 nentiā: q̄ quis eaz actus p̄prios imedia-
 te nō eliceat s̄ eliciunt ab habitib⁹ p̄prij:
 p̄ ipam tñ oēs actus virtuosū virtualit̄ im-
 perant: et eos a p̄prij habitib⁹ elicere fac:
 qz cūcte virtutes in charitate cōnexitate
 habēt: et ex s̄ cūctas virtutes virtuosasq;
 opatiōes charitas reddit meritorias. In
 sup̄ nō solū virtutes et opationes virtuosas
 p̄ charitatē meritorie reddunt: s̄ et omnia
 alia siue p̄spera siue aduersa siue mixta si-
 ue bona gratie siue mala pene et mala cul-
 pe coopantur charitatē habēt in bonū: tā
 p̄iosa nāq; et efficax est ap̄ deū charitas
 sancta q̄ etiā p̄tā coopant illi in bonum:
 vt dicit glo. sup̄ illō **Roma. viij.** Diligenti-
 bus deū omnia coopant in bonū. Nec mi-
 rū cū voluntas impat omnib⁹ potētis sic
 amor omnib⁹ virtutibus: nō minor est in
 bono diuina dilectio q̄ in malo diuina offē-
 sio: s̄ arrogāti bona puerunt in malū: qz
 nō opat ad dei gl̄iam sed ad p̄prij: si ergo
 arrogantia virtutes v̄l opa virtuosā puer-
 tit in vitia: nō minus charitas diuina ma-
 lū puerit et coopat in bonū: ex hijs ergo
 sequit̄ q̄ charitas omnia reddit meritoria:
 sic etiā sola illius fuitia sunt remuneratio-
 ne digna. Pro quo sciendū q̄ omne ob-
 sequiū deo ipensū aut illi ipendit̄ ex amo-
 re recto et puro qui est amor gratuitus nō
 querēs que sua sūt: aut timore pene v̄l vin-
 dicte: aut ex spe mercedis tpal̄ v̄l et̄ne aut
 alla quacūq; ratione sese potius q̄ deum
 respiciēte: ergo si obsequiū impendit̄ ex
 amore puro credit illum esse bonū q̄ eidez

hoc impendit̄: quia nulli rectus amor et pu-
 rus ipendit̄ ab aliq̄ nisi credat illū esse bo-
 nū et merito sue bonitatis h̄mōi amore esse
 dignū et p̄sequēs tale obsequiū est mere-
 gratuitū ac solū p̄prie remuneratione di-
 gnū: qui vero nō gratis reddit obsequiū
 deo sed ex quadā necessitate v̄l coactiōe cu-
 iuscūq; suppositiōis: nō p̄prie dicēd⁹ est
 remuneratiōe dignus: sed magis illi p̄ciūz
 ope sue elocare reddēdū est. **Venit⁹ diuī-**
nus amor est ille thesaur⁹ euangelic⁹ a deo
naturalit̄ in humano corde recondit⁹: quē
 q̄ inuenit hō vadit et vedit omnia vt emat:
 id ē redimat agrū illū illicito cōplexu amo-
 ris vitiosi miserabilit̄ alienatū et venditū:
 de qua. s̄. emptiōe dicit in canticis: si dedit
 homo totā substantiā domus sue p̄ dilectio-
 ne quasi nihil despiciet eā: nimirū cū sit v̄l
 litatis infinite: tū qz quolibet actu charita-
 tis merca regnū dei: dicēte dño: q̄ dederit
 calicē aque frigide tñ in nomine meo: amē
 dico vobis nō p̄det mercedē suā: tum etiā
 sicut diues efficitur cui omnes mercātie et
 tractus lucrosi reddunt: sic mille milies
 eos ditiores spiritualit̄ reddit ipa charitas
 in mercātis oīm virtutū et virtuosorū ope-
 rū: et hoc tangit ap̄lus. i. **Cor. xiii.** dicēz:
charitas patiens est. s̄. q̄tū ad habitū pati-
entie in anima: et ideo nō deficit in aduer-
 sis que occurrūt in illatis: penis: iniurijs:
 humelijs: infortunijs et similib⁹: nā sic an-
 rū p̄cussū dilatat sic in aduersis p̄ssa chari-
 tas auget: vnde ps̄. **In tribulatiōe dilata-**
sti mihi. Secundo benigna est: id est bene-
 ignita: quia reddit bonū pro malo: vñ glo-
 sa sup̄ illud **Ep̄hes. iij.** Estote inuicē beni-
 gni: id est largi de facultatibus vestris: et s̄
 maxime vos p̄sequentib⁹. **Tertio nō emul-**
latur: id est nō inuidet aliene felicitati: vel
 p̄speritati spirituali vel tēporali. **Quarto**
nō agit perperā: id est puerse p̄stando in-
 pedimentū ne bona fiāt: vel rationē operū
 nō deformat intentione nō recta. **Quinto**
nō inflatur de donis v̄l bonis adeptis. **Se-**
xto nō est ambitiosa: scz de bono acq̄rēdo
 quia vult subesse nō p̄esse. **Septimo non**
querit que sua sunt sed dei gloriā et cōmu-
nem p̄fectū. **Octavo nō irritatur:** id est nō
 pronocat ad irā: qz nō habet appetitū vin-
 dicandi sed vituperationē puerit in refe-
 ctionē et plagā in medicinā. **Hono non co-**
gitat malū scz rancoris v̄l vindicte v̄l etiā
suspitionis sinistre. **Decimo nō gaudet su-**
per iniquitate scz propria vel aliena sed deo

*iniquitate
 v̄l rancore
 deo*

De decalogi

let. Undecio cōgaudet veritati scz cōgniti
tionis vel operis in se a in alijs. Duodeci
mo omnia suffert. s. respectu difficultatum.
quas patit ad exequēda opera virtuosa.
Tredecimo omnia credit. s. que veritas in
scripturis suadet. Quartodecimo oīa spe
rat. s. que christus pmissit. Quintodecimo
omnia sustinet. s. respectu absētie illari su
mi boni pmissi qđ patiēter expectat a deo
et ppe nullā cāz ab ichoato bono desistit.

De subiecto charitatis qđ ē hu
mana volūtas: ⁊ de quinq; donis
que recipit anima ab infusa chari
tate: . . . Sermo XVI

Onora patrē tuū.

b Post aliquantā discussionē chari-
tatis in se: videndū est de ei⁹ sub-
fecto in quo pprie consistit diuina dilectio.

De quo primo queri potest vtrū ipsa voluntas hominis sit subiectū charitatis: et videtur qd nō: quia charitas amor quidem est: sed amor scdm phum est in concupiscibili: et ideo charitas est in concupiscibili et nō in voluntate immo potius esset in libero arbitrio: quia charitas vt in pcedētī sermone declarātū est se extendit ad oēs actus humanos: scdm illud. 1. Cor. iij. v. Omnia opera v̄ra in charitate fiāt: sed pncipiū humanorū actūū est liber arbitriū: ergo p consequēs videtur qd charitas maxime sit in libero arbitrio sicut in subiecto: et p sequeñs nō in voluntate. Ad hoc rñdet Tho. scda. 2. q. xliij. qd duplex est appetitus. i. sensitīus et intellectū: qui dicit volūtas et vtriusq; obiectū ē bonū licet diuersimode: nā obiectū appetitus sensitīui est bonū p sensum apprehensū: obiectū autē appetitus intellectūi vel voluntatis est bonū sub cōmuni ratione boni. put est apprehensibile ab intellectu. Charitatē autē obiectū nō ē aliqd sensibile bonū: sed bonū diuinū qd intellectu solo cognoscit: et ideo charitatis subiectū nō est appetitus sensitīus sed intellectīus. i. voluntas. cū em ad bonū diuinū qd est intelligibile se vis concupiscibilē extendere non potest: sed voluntas sola: ideo concupiscibilis subiectū charitatē esse non potest. Nec etiā liber arbitriū: qd licet liberū arbitriū non est alia potentia a voluntate: tamen charitas non est in voluntate scdm rationē liberi arbitrii cuius actus

esse eligere: quoniam electio est eorum que sunt
ad finem: voluntas autem est ipsius finis: ut
dicitur in. iij. Ethic. unde charitas cuius
obiectum est ultimus finis magis dici debet
esse in voluntate quam in libero arbitrio: et eo
grue satis: quod sicut voluntas imperat om-
nibus potentibus: sic amor omnibus virtu-
tibus. Secundo queri potest verum illa chari-
tas in nobis causetur naturaliter vel ex infu-
sione spiritus sancti vel ex bonis actibus prece-
dentibus: preterea quia quod est commune cre-
aturis omnibus: naturaliter etiam inest homi-
nibus: sed ut dicit Dionysius. l. iij. c. de di. no.
omnibus diligibile et amabile est bonum divi-
num quod est obiectum charitatis: et ideo nobis
naturaliter inest aut saltem acquiri ex acti-
bus precedentibus: iuxta illud. j. Timothei.
j. finis precepti charitas est de corde bono
et scientia pura et fide non ficta: et per conse-
quens non est ex infusione. Ad hoc respondet
Thomas. vii. q. charitas est amicitia quedam
ad deum fundata super cognitionem beatitudi-
nis eterne: nec autem communicatio non debet
esse secundum bona naturalia sed secundum bona gra-
tuita: quia videtur Ro. vi. Gratia dei vita
eterna. Hinc ipsa charitas nature facultas
tem excedit: quod autem excedit nature facul-
tatem non potest esse naturale nec acquiri per
potentias naturales: quia naturalis effec-
tus suam causam non transcendit: et sic nobis
non inest naturaliter ipsa charitas: licet in-
est nobis dei dilectio que fundatur super com-
municationem bonorum naturalium: de qua di-
cit ibidem Dionysius. nec etiam charitas per vires
naturales acquiri potest: licet actus virtu-
osi preedentes hominem disponant ad recipi-
endum charitatis infusionem ut tangit di-
cta auctoritas apostoli: sed per gratiam infu-
sionem sancti spiritus acquiri quod est amor pa-
tris et filii: cuius participatio in nobis est
ipsa charitas creata: de qua dicit apostolus Ro-
ma. v. Charitas dei diffusa est in cordibus
nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis:
et hec est operatio quedam potissima divine
bonitatis. Ad cuius effectum perficiendum di-
uina dignatio postulat: puer. xliij. dicens:
Filius prebe mihi cor tuum: si enim accipitui vo-
lanti sufficit si cor de sue sibi retineat: sic
christo sufficit dum solum cor hominis obtine-
at: pro quo nimirum adipiscendo de celo vo-
lauit in virginis utero: de vtero in presepi-
um: de presepio in patibulum: de cruce in se-
pulchrum: necnon ad infernum: deinde ad resur-
rectionis gloriam: ac tandem ad patris dexte-

ram ut sic cor humanū plenius consideret, per cor autē intelligit voluntas: qz de² animam querit in corde et voluntatē in anima: unde et in euangelio p cor voluntas intel- ligitur: vbi dicitur: diliges dñm deū tuū ex toto corde tuo. Quis ratio est: quia sic cor corporale est principiu omniū motuum corporaliū: ita etiā voluntas maxime qz cum ad intētionē finis vitium quiescit oble- ctū charitatis est principiu omniū motuū spiritaliū: ut igitur sciamus q p charita- tate excellentissima dona nobis a deo do- nantur. Sciendū est put sufficit ad pre- sentē speculationē q infusa diuinitus cha- ritate quinqz dona acceptissima recepim⁹. Primum donū est diuini amoris cōnatura- litas: nam diuina bonitas que spiritui sū- cto appropriatur nullā aliā virtutē collo- cat in humano corde sic illi cōnaturalē: sic amorē et charitatē: quia ut dicit prima Jo- han. .iiij. Deus charitas est scz increata i- mensus: immortalis: a qua quidē charitate quidā purus et infinitus actus amoris p- cedit: cū igit animā humanā creauit deus ad imaginē vtiqz charitatis et similitudinē infiniti actus amoris sui creauit illā. Hic postqz puenit ad libe² rationis vñ: tūc ex esse p-rio quandā habet apertitudinē ad amandū sine qua aliquo mō eē nō pōt: ne- cessariū em̄ est illi diligere bonū incommuta- bile qd deus ē: aut bonum cōmutabile qd mundus est. Ipsaqz p libe. arbi. in medio pstituta dinoscit: ut ad qd cūqz voluerit se diuertere possit: et hec i anima apertitudo diligēdi qdā est imago dei: a qua. i. apertu- dine pcedit qdā velox et efficax amor act⁹ p quē infiniti actus diuini amoris similitudo clarius demonstrat: ex qb⁹ relinquitur q nul- la virtus ita pnatural est in anima hūana sicut ipa charitas. Scdm donū est ipi⁹ di- uinitatis pformitas: sup oēs em̄ virtutes amor animā deo pformat: cui⁹ rō est: qz de- us charitas est: et ideo meli⁹ p charitatem qz paliquā aliā virtutē tanqz deo p simillo- rē aīa pformit in deū trāssformat: vnde di- cit Hugo de arra anime: q ea vis amoris ē vt totalē eē necesse sit: qle ē illd qd amas et cui p affectū pūgeris in ipius similitudinē ipa qdammō dilectiōis societate trāssforma- ris: et ideo subdit ibidē: De² charitas ē et q manet in charitate i deo manet et de² in eo. Si em̄ vt refert pbs. ij. pollit. Aristopho- nos dīc: q amātes desiderāt ex duob⁹ vnū fieri: et Tull⁹ de amicitia dīc: q is est amī-

cus q ē tanqz alē idē: qnto magis fm apo- stolū. j. Cor. vj. Qui adheret deo. i. p amo- rē pfectū vn⁹ spūs ē cū eo. Exptimur enī in nobis: qz vis amoris ardēt totalitē ad hoc nitit: inhyat et gestit: vt nō solū sit iūctus ipi⁹ amāt: s ē vt qdammō sit ipm amātū. Hinc et intātū tñs in amore dei valēter ex- cedit: qz icorparillē p diligit deū dilectū q seipm. Tertiū donū ē ipi⁹ aīe formositas: nā postqz aīa p charitatē deo fuerit confor- mis quō nō erit decor ipius aīe formosus: cū sit in ea vera similitudo diuinitat⁹. Pro q sciendū fm Alex. de hales ac alios doctores q imago dei in aīa pstitit in naturalib⁹ p- pteratibus et potētijs eius: similitudo ve- ro pstitit in gratuitis: id ē in virtutib⁹ cha- ritate diuina formatis et decoratis: p- pue- ti in ipsa charitate et diuina dilectiōe: vn- de licet aīa cunctas virtutes et dona habeat si charitate priuatur deformis ē: et ideo di- splicet q euidenter ostendit apostolus. j. Corinth. xij. vbi dicitur: Si linguis homi- nū loquar et angelor: charitatē aut nō rē. Hinc ait Hugo q hoc pūilegiū sola cha- ritas habet vt deus dicatur et sit: nō em̄ de- us humilitas est et patientia: quia cū om- nis virtus dei donū sit: nulla pter charita- tem hoc habet: vt nō solū dei donū sed et deus dici possit: reliqua igitur gratiax do- na largitur deus et his quos reprobat: so- lam autē charitatē quasi seipm his tñm qz diligit i premiū seruat: hec ille. Anima nā- qz humana carboni similis est: qui si extin- ctus fuerit obscurā indaginē induit: si ve- ro perfecte ignitus fuerit totus splendid⁹ et igni simulus apparebit: sic anima huma- na dū amore diuino per peccatū fuerit ex- tincta: id est charitatis igne priuata: terrā nigredinē immo et diabolicā turpitudinē induit. Hinc de talib⁹ Hier. .liij. dicit: de- nigrata ē sup carbōes facies eor: qb⁹ i euā- gelio puenit i pperat dñs: vos ex p- re dia- bolo est: qz filij similitudinē p- ris habere de- bēt: qd em̄ tospescit i diabolo nisi petm: vt pote cui⁹ natura ineffabili p- bilitudine et no- bilitate p- dita ē s charitate p- nata et liq- tate dformat. Ecōtra nō dū aīa fuerit charita- tis igne incēsa p- tin⁹ efficit pulcherrīa deo: qz sūlima: qd em̄ carbo ignit⁹ nisi ignis cē- feri debeat: cū iā ignis fact⁹ ē forma carbo- nis: et qd aīa charitatē igne pfecte succēsa: nisi non dico de² s deificata cēseri debeat: cui dī p- s. p- fessionē q. i. turpitudō petōrū deponit: et decorē. i. charitatis induit.

Charitas ē imago dī

amictus lumine scz diuine gratie sicut ve-
 stimento: vnde charitas tā facta est anime
 forma: sicut forma corporis est anima: et si-
 cut ignis operit carbonis nigredinem: sic
 charitas operit peccatorum multitudinē. He-
 rē ne meū putes ficticiū audi Aug^o. dicē-
 tem: qualis est hominis dilectio talis ē ho-
 mo: si terrā diligis terra es: si celū celū es:
 si autē diligis deū nō audeo dicere deus es
 sed audi pphā dicentē: ego dixi dii estis
 et filij excelsi omnes. hec ille. Quartū do-
 nū est spiritualis vite veritas: nam in sola
 charitate cōsistit tā virtutū omnium q̄ etia-
 z ipsius anime vita. Hinc ait ppha: querite
 dñm id est amorē eternū q̄ est deus et hoc p
 amorē et viuēt aīa vīa: cui p̄s. et aīa mea il-
 li viuēt. Felix aplūs q̄ hanc vitā exp̄tus
 ait: viuo ego iam nō ego: viuūt vero in me
 christi. De hac autē vita dicit Aug. inter
 alia: q̄ sicut vita corporis anima est: ita vi-
 ta anime deus est: sicut corpus expirat dñi
 amittit animā: sic anima expirat dñi amit-
 tit deū: de^o amissus mors anime: aīa amī-
 sa mors corporis: et licet corpus nrm mori
 possit tñ idipm q̄ diligimus scz anima mo-
 ri nō pōt cū diligit deū: cui mors est nō di-
 ligere deū. hec ille. Et Berh. Fons vite est
 charitas: nec animā illā viuere dixerim q̄
 de illo nō hauserit. Haurire quō pōt nisi p̄-
 sens sit ip̄i fonti q̄ charitas est q̄ deus est.
 hec ille. Sed quō inquis adhuc vite fontē
 appropinquare poteris? Rñdet ad hoc Au-
 gusti. q̄ pes anime amor est: qui si prauus
 est dicitur cupiditas: vñ libido: si rectus est
 dicitur charitas. His igitur pedib⁹ambu-
 lat anima ad bonū incommurabile vñ cōmu-
 tabile: qz charitas est anime motus ad fru-
 endū deo ppter deū et se ac primū p̄p̄ de-
 um: cupiditas autē est anime mor⁹ ad fru-
 endū se ac primū et quolibet corporeo non
 ppter deū ad deū ergo fm Aug. q̄ vbiqz p̄-
 sens est: vbiqz totus: non pedibus licet ire
 sed moribus: mores aut nri nō ex eo qd̄ q̄s-
 qz nouit: s̄ ex eo q̄ diligit diudicari solēt:
 nec faciunt bonos vñ malos mores nisi bo-
 ni vñ mali amores: ppter qd̄ longe a pecca-
 toribus salus: vt dicit ibidē Aug. sup̄ p̄s.
 non loco sed dissimilitudine: qd̄ est dissimi-
 litudine: mala vita: malis moribus: si enī
 bonis moribus deo appropinquamus: ma-
 lis moribus recedimus a deo: vnde p̄grue
 idē homo corpore stās in vno loco: et amā-
 do deū accedit ad deū: et amādo iniquitatez
 recedit a deo. hec ille. deniqz sicut charitas

animā viuificat sic et virtutes actiōesqz vir-
 tuosas meritorias reddit et viuificas: vt su-
 pra tactū est. Quintū donū est amoris in-
 satiablis suauitas: nulla autē virtus alia
 tantā facit experiri delectationē et cōplacē-
 tiā sicut charitas: tā ip̄ deo q̄ in creaturis:
 sēferat hoc qui dicebat: M dulcia fauēib⁹
 meis eloquia tua sup̄ mel ori meo: et iterū:
 iudicia dñi vera iustificata ī se metip̄a dul-
 ciora rē. Cū igit amor dei suauissim⁹ est tā
 in affectu q̄ in effectu: dicente Berh. in li.
 de diligendo deū: vbi amor est labor non ē
 sed sapor: quoniam amanti nihil ē difficile.
 Ideo p̄ sequens nec satiari pōt desiderio
 qui nō nisi desiderare cupiscit: iuxta illū
 ps. Cōcupiuit aīa m. de. iust. t. in omni tēpo.
 ppter h̄ autē anima deū amās amore nō sa-
 tiatur: quia deus amor ē quē q̄ amat amo-
 rem amat: amare autē amorē facit circulum
 vt nullus debeat esse finis vñ mēsurā amo-
 ris: vnde p̄poni. li. de di. no. q̄ amor scilicet
 cet eternus ostendit sicut quidā etern⁹ cir-
 culus p̄ optimū ex optimo in optimū line-
 narrabili cōuersione circūfēs: et in h̄ circulo
 spiritus amans p̄lectis et ad infinitum
 amorē cōplectendū inuitat: ex qua inuita-
 tione surgit qdam appetitus insatiabili-
 tas q̄ omnia vorat: qz de copia facit inopi-
 am: dñi ex p̄gustatis dei delitijs ampl⁹ in-
 ardescit in desiderijs: qz et si dat ad pleni-
 tudinē nunqz tñ ad satietatez. Hinc eccl̄. xx
 itij. dicit. qui me edūt adhuc esuriūt. De
 hac igit charitate in ordine ad subiectum
 adhuc duo queri p̄nt. Primū est vtrū cha-
 ritas habita pōt diminui vñ totaliter amit-
 ti: p̄sertim cū dicit Aug^o. viij. de trinitate: q̄
 si dilectio nō est vera dilectio dīceda nō ē:
 sed sicut idē dicit in eplā ad Julianū eom̄-
 tē: charitas que deserit pōt nō vera fuit: et
 go neqz charitas fuit. Ad hoc rñdet Tho-
 scōa. 2^a. q. xxiij. inter alia: q̄ charitas ha-
 bita diminui nō potest: neqz p̄ actū pecca-
 ti mortalis: qz mortale charitatē totaliter
 corrūpit tā effectiue: qz charitati p̄trariaf
 q̄ etiā meritorie: qz dignus est q̄ illi deus
 subtrahat totaliter ip̄am charitatē: nec eti-
 am p̄ actū peccati venialis: nec quidē effe-
 ctive: qz ad charitatē non attingit: s̄ tñ ad
 feruorē charitatis: nec etiā meritorie: quia
 deus non plus vel p̄ius se auertit ab hōie
 q̄ homo auertit se a deo: similiter diminui
 nō pōt p̄ cessationē ab actu virtutis directe
 loquēdo: qz licet virtutes ex actib⁹ acq̄si-
 te p̄ cessationē diminui possunt: vt dicit p̄s

quarto:

viij. Ethic. q. multas amicitias inappella-
tio soluit: id est non appellare amicū vel ei
nō colloqui: cui⁹ rō est: qz pfermatio vni⁹
cui⁹qz rei depēdet ex sua causa. Causa xō
virtutis acq̄sita est actus hūanus: quibus
cessantib⁹ virtus acq̄sita dimini⁹: ⁊ tan-
dem totalit⁹ corrūpit⁹: sed hoc in charitate
locū nō habet: qz solū a deo infundit⁹: ⁊ sic
actu charitatis cessante nō dimini⁹ cha-
ritas directe nec corrūpit⁹ si desit mortale
peccatū: indirecte tñ loquendo diminutio
charitatis dici potest dispositio ad corrūptōez
ipsius que sit p venialia peccata vel etiā p
cessationē ab exercitio operū charitatis: s
p mortale totalit⁹ corrūpi potest: qz subiectū
charitatis est ad bonū ⁊ ad malū vertibile
fm arbitriū libertatē. Secūdo queri potest:
vtrū charitas augeri potest. Ad hoc ibidem
breuiter rñdet A. bo. q. charitas nō auge⁹
p hoc q. charitas addit charitati sic qui-
dā ponunt: sed p hoc q. charitas intendit⁹
in subiecto: ita q. subiectū magis ac magis
charitatē picipiat: fm q. magis reducit in
actū illius ⁊ illi magis subdit⁹: nō tñ intel-
ligendū est q. in quolibet actu charitatis
ipsa charitas augeat⁹: sed q. libet actus cha-
ritatis disponit ad augmentū charitatis:
inquātū ex vno actu charitatis p̄ior red-
dit ad agendū fm charitatē: ⁊ sic abilita-
te crescēte prumpit in actū seruentiorē di-
lectionis quo conet ad charitatis pfectio-
nem: ⁊ tunc charitas auge⁹ in actu: ⁊ hūc
quidē augmētō charitatis nullus termin⁹
imponi potest in statu vie: tñ qz charitas fm
rōnē p̄ile speciei terminū augmētū nō ha-
bet: eo q. est picipatio quedā infinite cha-
ritatis q. est ipsū sancti: tñ etiā qz cā agens
charitatē est infinite virtutis. s. deus: tum
deniqz qz crescēte charitate semp in subie-
cto supercrescit abilitas ad vltēius pceden-
dum vel augmentandū: capacitas enī cre-
ature rōnalis p charitatē auge⁹: qz p ipsam
cor dilatāt⁹: iuxta illud. ij. Cor. vi. Cor nō
strū dilatātū est: ⁊ ideo semp remanet abi-
litas ad maius augmentū. Ad lau.

De obiecto charitatis scz sūmo
bono: ⁊ de mercātia amoris: ac de
quattuor que sunt p ordinē ex cha-
ritate diligēda: Sermo XVII

Onora patrē tuū

⁊. Jā ordine debito videndū est

Sermo XVII

de obiecto ipsius charitatis: de q. pmo que-
ri potest: vtrū summa bonitas sit pma rō dis-
gendi omne illud qd ex charitate diligit⁹: ac
p psequēs obiectū formale ipsi charitatis:
p̄sertim cū sic se habet ens ad cognitionē:
ita bonū ad dilectionē: sed pma rō cogno-
scendi nō est sūmū ens sed ens cōe creatori
⁊ creature cōitate analogā: s. sūt pma rō
diligendi nō est summa bonitas s. bonitas
cōis creatoris ⁊ creature cōitate analogā.
Ad hoc rñdet Rich. sup. li. di. xxviii. q.
pma rō diligēdi ex charitate est ipsa sūma
bonitas: qz sicut pmo rō videndū est illud
rōne cui⁹ mouet vīū quicqd mouet vīsum
vt lūmē vel color: ⁊ sicut pma rō intelligē-
di ē illud rōne cui⁹ intelligit⁹ quicqd intel-
ligit⁹ vt ens vel verū: sic cōcedendū ē illud
esse pma rōnem diligēdi ex charitate: rōne
cui⁹ diligit⁹ quicqd ex charitate diligit⁹: s.
enī summa bonitas ppter quā oīa diligen-
da sunt q. ex charitate sunt diligēda. Ad
obiectū igit dicendū: q. nō est sile de pma
rōne diligēdi ex charitate: ⁊ de pma ratiōe
diligēdi cōiter deū: qz sicut diligere cōmu-
ni⁹ est q. ex charitate diligere: sic pma rō
diligēdi cōmunit⁹ ē q. pma rō diligēdi ex
charitate: ⁊ ideo si des q. pma rō diligēdi
cōmunit⁹ dicti nō sit summa bonitas: sed
bonitas cōmunit⁹ creatoris ⁊ creature cōi-
tate analogā: put pcludere videt argumē-
tū: nō tñ ppter hoc sequit⁹ q. summa boni-
tas non sit pma rō diligēdi ex charitate: ex
q. b. pcludit⁹ qd sūma bonitas ē pma rō di-
ligēdi ex charitate ⁊ obiectū formale ipsi⁹
charitatis. Pro q. sciendū q. sūma bonitas
potest p̄siderari dupliciter: scz fm esse qd hz in
re: vel fm esse qd hz in aīa vī mēte. Sūma
bonitas s. ē formale charitatis obiectū: fm
ē qd hz in re: ⁊ ex cōsequēti est eius obie-
ctū fm esse qd habet in nra mente. Cui⁹ rō
est: qz esse reale bonitatis idē est cum ipsa
bonitate: sed esse sūū qd habet in nra men-
te in rōne cognoscibilis est ipm esse nostre
mentī rēp̄sentari: vel ab ea aliquo mō co-
gnosci: mō nostra volūtas p charitatē p̄i-
mo ⁊ p̄ncipalit⁹ tendit p dilectionē in ipsam
summā bonitatē in suo reali esse qd est idē
cum ea: ⁊ ex cōsequēti diligit eam nostre
mentī p̄sentari: ⁊ a nostra mente cognosci.
Hinc est qd domin⁹ vniuersaliter omnib⁹
p̄ceptum charitatis indixit: dicens: Dili-
ges dominū deū tuū ex toto corde tuo ⁊c.
⁊ ne queram⁹ diuerticulū ad excusandas
excusationes in peccatis: ipsa charitas om-

De decalogi

precepto

nibus venialis exponit: nec est psonarum acceptio apud deū: vt dicit Roma. ij. quia solē suum oriri facit sup bonos et malos: et pluit sup iustos et iniustos: vt dicit Math. v. Nec est qui se abscondat a calore eius: vt dicit ps. Quis nūc videre signū mercātis amous huius: audi ps. Suavis dñs vnuer sis: et mis. eius sup tē. neminē tamē ad ei⁹ emptionē violentat: sed vt dicit Eccl. xv. Deus ab initio cōstituit hominē rectum: et reliquit eum i manu cōsiliij sui: tñ aut sua det qz coacta seruitutis nō acceptat: vñ dicit Apoc. ij. Dicis qz dives sum et locuples et nulli⁹ egeo: et nescis qz tu miser es et miserabilis: paup: cecus et nudus: suadeo tibi emere a me aurū ignitū et pbatum vt locuples fias et vestimentis albis induaris: vt nō appareat cōfusio nuditatis tue: hoc tibi. Sed forte causeris de difficultate tā inueniēdi q̄ adeūdi felicissimā apothecā hui⁹ mercātis: et licet multi essent qui eā cōpare vellēt: tñ locoꝝ incertitudo et itineris longitudo eos ab hoc pposito renocaret. Ad hoc fidenter respondeo qz deus qui charitas est: vbiqz regnat: vbiqz maiestas eius omnia replet: ac eius charitas complectit vnuerſa: qñmo ppe est dñs omnib⁹ inuocantibus eum in veritate: si tamē eius apothecā magis delectat inuenire: queramus eam cū sponsa dicente: Indica mihi quem diligit aia mea: vbi pascas: vbi cubes in meridie: ne vagari incipiā post greges so dalii tuar: curre fidelis sponsa ad lectulū sponsi tui et mercantiā amoris inuenies: curre in quā ad dimensionē crucis: qz nulli vendit amor nisi in hac apotheca: vbi ex amore pater filium et fili⁹ obtulit semetipm: amplectere illū cū magdalena et seruando cōprehende si potes cum omnibus sanctis que sit longitudo: latitudo: sublimitas et pfundum amoris huius felicissimae apothecae: felix paul⁹ qui dicebat: Mihi autē absit gloriari nisi in cruce domini nostri iesu christi. Sed rursus de quātitate pēij expauescis forſan qz angustias tuas incōpabiliter excedat: et dicis cum aposto lo: Velle quidē adiacet mihi: pficere autē nō inuenio. Unde ad eandē margaritā cōparandam allectus: Hugo dicit inter alia. Charitas si scirem quāti vales precium pro te appenderem: sed forte excedis angustias meas: nec inuenire potero precii tuū penes me: dabo tamē qd habeo et totū qd habeo: et tota domus mee substantia te com

mutabo: et cum totū dederō totū quasi nūc hūc tam reputabo: omnes delectatiōes carnis mee: omnes iocūditates cordis mei ppter te libēter impendā vt te solā posside re valeā: tu sola mihi charior: tu sola vtilior: tu sola suauior: tu sola iocūdior ampli⁹ delectaris: abūdanti⁹ satians: tuti⁹ sal uans: felici⁹ cōseruans: et postea causam subdit cōparationis hui⁹ dicens: Nūquid parū est deum in se manentē habere tantū est charitatē possidere: qz fm Bern. Deus charitas est: quid p̄ciosius: et qui manet in charitate in deo manet: quid securi⁹: et de⁹ i eo: quid iocūdus: vnde inquis ergo tā tū inuentā precii ad cōparandū? Sed ne expauescas ne diffidas o homo: omnes fatiare desiderat qui omnes ad hūc vite fontem inuitat: dicens Job. vij. si quis silit. s. amorē: ventat. s. affectionis passib⁹ ad me scz fontem indeficientē vite et charitatis: ad me torrentē inebriantis voluptatis: ad me dulcedinē transformātis amoris et b̄b̄bar: sed quo p̄cio dñe: omnes inquit sitientes venite ad aquas scz gr̄e et charitatis: et qui non habetis argentū pperate: emite et comedite: venite emite absqz argēto et absqz vlla cōmutatiōe vinū scz amoris et charitatis et lac puritatis: qz charitas opit multitudinē peccatoꝝ: nō ergo emit auro vel argento nō quibuscūqz localib⁹ vel ornamentis: nō a adulterinis criminibus aut fucis mētis: nec caudatis vestibus: nec rostrat calceis: hec enī oīa dñi sunt licet ab hominibus abutant. Deinde est terra et plenitudo eius de ppria moneta margaritā hāc cōpare necesse ē nō de his q̄ dñi sunt: cui⁹ oīa bona tpalia: corpalia: sp̄alia et eterna: aptenda est q̄ ppria bursa et ppria moneta tradenda bursa nra cor nostrū est in q̄ moneta nostra recodit scz scelera et peccata que nostra sunt et ppria: et hec dominus p mercantiā amoris gratatē acceptat: qz illa tñ sunt nostra: oīa x̄o bona dei sunt: iam cōsidera quid vas et qd recipis: nihil charius eo quod emit: nihil vilius eo quo emit: p̄ciū solus cū peccata hūiliter reco gnoscis et cōfiteris: charitatē recipis cum remissionē acquiris: audi p̄cium soluentē: dixi cōfitebor a dñer sum me iniusticiā meā ofio: audi margaritā diuine dilectiōis recipientem: et tu remisisti impietate peccati mei. Q pelag⁹ infiniti amoris qd agis qd sustines: o sblimites sapiētie dei qz expas omnē sensū quō ex amore quodāmo stulta

quarto:

Sermo xvii

ficta es: nūmos scelerū nostrorū acceptās
 & amplissimū donum tue charitatis indul/
 gens: vt amore tuo beatos nos facias ine/
 ternā: vñ querit Aug⁹. in li. cōfess. qd tibi
 sum bone iesu vt amari te iubeas & p̄cipi/
 as: & nisi faciā irascaris & minaris mibi in/
 gentes misērias. Rñdet Bern. lib. de dili/
 gendo deū cū amat: deus nihil aliud vult
 q̄ amari certissime ob aliud non amat nisi
 vt amef sciens ipsos amore beatos qui se
 amauerint. Secūdo p̄ncipalit̄ queri pōt
 ex quo fm̄ Augu. j. de doc. xp̄iana. q̄tuor
 sunt diligēda. Annū qd est supra nos. Alte/
 riū qd nos sum⁹. Tertiū qd est iuxta nos.
Et quartū qd est infra nos. Strū sez omne
 illud qd est supra nos p̄ naturā ex charita/
 te diligendū est: p̄sertim cū non solū deus
 videat supra nos esse: sed etiā angeli boni
 & mali: & ipsa beatitudo quā expectamus.
 Ad hoc rñdet Rich. vbi supra: q̄ omne illd
 qd p̄ naturā est supra nos: ex charitate di/
 ligendū est: nam q̄ deus ex charitate dili/
 gendus est: satis patet ex iam dictis. Dili/
 gendi sunt etiā sancti angeli ex charitate
 cum sint p̄cipes eterne beatitudinis: in q̄
 comunicāt hominē cū angelis: sicut dicit
 Matth. xxiij. q̄ in resurrectōe crūt homines
 sicut angeli in celo charitatis enī amicitia
 vt dictū est supra: fundat sup̄ comunicati/
 one beatitudinis eñe. Nec mirū si diligē/
 di sunt: cum & ipsi affectu pariter & effectū
 cordialiter nos diligūt: nam q̄tum ad p̄i/
 mū dicit Origen. sup̄ lib. numerorū ome/
 lia. lxx. Agunt angeli diem festū letantes
 sup̄ his qui refugietes cōsortia demonū: p̄
 exercitia virtutū se festināt angelicis socia/
 re cōsortijs. Quum etiā ad secūdū dicit
ibidem omel. lxxvj. Ad est vniciq; nostrū
etiā minimis qui sunt in ecclesiā: angelus
bonus: angelus dei: qui regat: q̄ moueat:
qui gubernet: qui p̄ actibus nostris corri/
 gendis: & miseratiōibus poscēdis: quoti/
 die videat faciē patris: bec ille. Ceterū dīa
bolus cū sit nomē nature in malicia obstru
nate: ideo cōcedi nō debet q̄ sit ex charita
te diligendū: nisi cum hac determinatiōe:
scz rōne sue nature que naturaliter est bo
na & a deo est: nō est tamē eius natura dili
genda ex charitate amore amicitie: quo rei
dillecte vitā eternā optamus: imo ex chari
tate in eius eternā punitiōe diligere debe
mus dei iusticiā: iuxta illud ps. Letabit
iustus cū viderit vindictā: sed illā naturā
ex charitate diligere debemus: volēdo eā

cōseruari ad dei gloriā: sicut etiā diligim⁹
 creaturas irrōnabiles: nō q̄ velim⁹ eis bo/
 nū vite eterne: s̄ in quātū volum⁹ eos p̄ma/
 nere ad dei gloriā & vtilitatē hoīm. Deniq;
 beatitudo s̄ est ex charitate diligēda: q̄
 nō tñ illud ex charitate diligif ad qd ha/
 bet amicitia: s̄ etiā bonū illud qd optam⁹
 amico vel qd manere volum⁹ illi⁹ gra: fm̄
 quē modū beatitudinē ex charitate diligi/
 mus: eā enī nobis & amicis volum⁹: & eaz
 ad dei gloriā manere volum⁹: ad quē sum/
 me charitatis amicitia h̄e debem⁹: nō tñ
 est intelligēdū q̄ beatitudo creata sit p̄ na/
 turā supra nos cū sit accidēs: & natura s̄ be/
 sit nobilior q̄ accidēs. Tertiū p̄ncipalit̄
 q̄ri pōt: vtrū ex charitate diligēdū sit illud
 qd sum⁹ nos: p̄sertim cū id qd ad charita/
 tē p̄tinet: nō pōt eē vitupabile: q̄ charitas
 nō agit p̄perā: vt dicit ad Cor. xliij. s̄ amare
 seipm̄ ē vitupabile. dicit enī. ij. ad Timo.
 liij. In nouissimis dieb⁹ instabūt tpa picu/
 losa: & erūt hoies seipos amātes. Ad hoc
 rñdet Tho. scda 2^a. q. xxv. q̄ cū charitas
 sit amicitia quedā: id dupliciter de charita/
 te loqui possum⁹. Ano mō s̄ cōi rōne ami/
 citie: & sic amicitia p̄prie nō habet ad seipm̄
 s̄ aliqd mal⁹ amicitia: q̄ amicitia vnione
 quādā importat. Dic enī Diony. q̄ amor ē
 virt⁹ vnitina: vniciq; aut ad seipm̄ ē vni/
 tas q̄ portor ē vnione. An sic vnitas est p̄n/
 cipiū vnionis: sic amor q̄ q̄s seipm̄ diligit ē
 forma & radix amicitie: in hoc enī amicitia
 habemus ad alios: q̄ ad eos nos habem⁹
 sic ad nosipos. Alio mō loqui possum⁹ de
 charitate fm̄ p̄p̄iā rōnē ip̄i⁹: put. f. est ami/
 citia homis ad deū p̄ncipalit̄: & ex p̄nti ad
 ea q̄ dei sunt: int̄ q̄ etiā est ip̄e hō q̄ charita/
 tē habet: & sic int̄ cetera q̄ ex charitate dili/
 git q̄ si ad deū p̄tinetia: etiā seipm̄ ex chari/
 tate diligit. Qu aut amātes seipos vitupe/
 rant in q̄tū amāt se fm̄ naturā sensibilem
 cui dānabilis obtēpant: s̄ enī nō est de ex
 charitate seipm̄ amare: s̄ q̄s de seip̄s amat
 fm̄ naturā rōnalē: vt velit sibi ea bona q̄
 p̄tinet ad p̄fectionē rōnis: & s̄ mō p̄cipue p̄
 charitatē p̄tinet diligere seipm̄. Quarto
 p̄ncipalit̄ queri pōt: vtrū ex charitate di/
 ligendū sit omne illud qd est iuxta nos: quo
 ad naturā eiusdē speciei nobiscū complete
 existēs in specie: id est oīs hō siue bon⁹ siue
 mal⁹: p̄sertim cū dicit Sap. xliij. S̄ illi odio s̄
 deo impl⁹ et impietas ei⁹. Ad h̄ dicit Rich.
 vbi supra: q̄ omne illud qd est iuxta nos di/
 ligendū est in q̄tū hō est: dilectiōe amicitie

De decalogi

precepto

optando sibi beatitudinē eternā: si nō fuerit obstinatus in malicia: qđ dico propter antichristū: qui h̄ mō nō erit diligēd⁹: sed eo mō diligēdus est quo diabolus: vt tam dictū est. Ande homo inquātū hō nō odit a deo: sed sua impietas p̄ se: et ip̄emet p̄ ac- cidens rōne impietatis sue: si ȝ dei inimicus non potest a charitate excludi: quāto minus inimicus p̄p̄ius: sicut plus est pō- deranda iniuria diuina q̄ p̄p̄ia. Hinc dicit Bonauē. sup. li. dist. xxx. q̄ charitas i ho- mine vera nō est: nisi diligat om̄e diligibi- le: diligibile autē a charitate est om̄e illud qđ est possibile ad beatitudinē puenire: et ideo non habet aliquis charitatē nisi dili- gat omnes illos qui sunt in statu vie: sine sint amici sine inimici. Ande in p̄s. dicit: Ratū mandatū tuū nimis: quia mandatū charitatis ad omnes se extendit: et sicut lō- gitudō mādati se extendit ad om̄e diffe- rentiā tēporis: sic latitudo ad om̄e psonā hominis viatoris. Sciendū tamē q̄ duplex est amoris affectus. Quidā est a charitate elicitus: scz quo qđ optat alteri summū bo- num siue beatitudinē eternā: et ad illū affe- ctum omnes tenent tam erga inimicos q̄ erga amicos. Alius est amoris affectus a charitate impatus: quo scz optat qđ alteri bonū tempore et p̄p̄eritatē transitoria: et ad illum affectū non tenent ex necessitate: sed tñ ex p̄fectione: vt inimicos diligant: sed sufficit q̄ nō odians et de eoz aduersi- tate nō gaudeant: nisi forte ad aliqđ bonū inde speratū. Quāto p̄ncipaliter queri potest: vtrū ex charitate sit diligendū om̄e illud qđ est infra nos quo ad naturā. s. cor- pus nostrū: p̄sertim q̄ si corpus nostrū est diligibile ex charitate: eo q̄ seruit aīe: p̄ con- sequēs etiā om̄s alie creature que sunt in- fra nos essent diligibiles ex charitate: cuz omnia creata seruiāt aīe: inquātū p̄ ea re- duci pōt in dei cognitionē: fm̄ apostolū di- centē Roma. j. Inuisibilia dei a creatura mūdi p̄ ea que facta sunt intellecta conspi- ciunt. Ad hoc r̄ndet Bonauē. sup. li. dist. xxvij. Qđ cū charitas sit pōdus inclinās ad summū bonum et p̄fectam beatitudinē: om̄e illud facit diligere qđ est beatū et be- atificabile: qz ȝ cōtingit aliquid esse beatū tripliciter: scz p̄ essentia sic solus deus: et per p̄mā influentiā sic rōnalis spūs ac p̄ quā dā redūdantiā sic corp⁹ hūanū: in qđ gaudiū glorie redūdatur p̄ p̄uisionē sui ad aīaz bea- tā. Hinc ē q̄ oīa ista sunt ex charitate dili-

gēda fm̄ p̄us et posterio: fm̄ maior et min⁹: sicqz patz q̄ charitas nō solū nos facit deū diligere et rōnalē spiritū s̄ etiā corp⁹. Verū tamē fm̄ Rich. ibidē: alie creature irrōna- les ad nostrā essentia nō p̄tinētes: sūt qui- dem ex charitate diligēde: nō tñ dilectiōe amicitie p̄p̄ie loquēdo: s̄ inquātū ex cha- ritate volum⁹ illas cōseruari ad honorem dei et vtilitatē hoīm: qz ex charitate dili- gimus dilectiōe amicitie: sic em̄ et de⁹ ex cha- ritate creaturas illas diligit: in illud Sa- piētie. xj. Diligis oīa que sunt. Ad lau.

De ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de mō diligēdi obie- ctū formale charitatis qđ est sum- mū bonū: Sermo XVIII

Quora patrē tuū.

m. r. Post p̄missa videndū est de ordine charitatis respectu diligibiliū: ac de mō diligēdi vnūqđqz diligibi- liū: vt sic salubriter amās ad vnūqđqz dili- gibiliū ordinate moueri valeat: et dicat il- lud Cant. ij. Introduxit me rex in cellā vi- nariā: ordinauit in me charitatē. Ad cu- ius euidentia p̄mo queri pōt: vtrū sit ordo in charitate respectu diligibiliū: sic sentire videt Aug⁹. in li. de doctr. christiana. c. vij. dicens: Inter diligibilia p̄mo ordinati su- mus ad illud qđ est supra nos: deinde ad illud qđ nos sumus: tertio ad illud qđ est infra nos: et quarto ad illud qđ est infra nos. Ad hoc r̄ndet Rich. sup. li. dist. xxix. q̄ ordo quidam est respectu diligibiliū: qz fm̄ Aug. xj. de ciui. dei. et. xij. p̄f. Amor est pōdus anime: sicut ergo corpora p̄ sua pondera ordinate mouent ad loca sua: et ordinate in eis quiescūt: sic anima p̄ chari- tatiū amorē ordinate mouet ad diligibi- lia: ita q̄ hic ordo est p̄ ipsam charitatē in- clinatū: qz voluntatē inclināt ad diligibi- lia: fm̄ q̄ plus et minus habet de bonita- te ceteris paribus: cum enī nō sit diligibi- le nisi bonū fm̄ q̄ res plus habet de boni- tate plus etiam habet de diligibilitate: in actib⁹ aut charitatis ē ordo ille formalis: ipsi em̄ actus charitatis respectu diligibi- liū ordinati sunt: et in h̄ ordine diligibiliū: ip̄e de⁹ qđ est summū bonū p̄matū obtinet: qz qlibet amicitia illū specialit̄ respicit in quo p̄ncipalit̄ est illud bonū: sup cui⁹ cō- carionē fundat amicitia: eo q̄ ip̄o p̄ncipa-

quarto:

Sermo xviii

lic depēdet illa cōcatio: s̄ amicitia charitatis
fundat sup̄ eternā beatitudinē q̄ in deo ē p
essentiā: in nullo aut̄ alio ē nisi p̄ p̄cipatōz:
deus enī cōe r̄ fontale bonū est: a q̄ solo de/
pēdet cōcatio b̄itudinis et̄ ne: r̄ iō p̄cipa/
lic ex charitate diligēd⁹ ē. Scōdo xō q̄ri p̄t
vtrū igit̄ de⁹ p̄pter se r̄ sup̄ oīa diligēd⁹ est:
p̄sertim cū illud qd̄ diligēdū ē p̄pter merce/
dē: nō est p̄pter se r̄ sup̄ oīa diligēdū: qz fm
p̄m. j. p̄oster. Illud p̄p̄ qd̄ amānim⁹ aliō
magis ē amātū: s̄ de⁹ diligēd⁹ est r̄ sibi fūiē/
dū est p̄pter mercedē. Hinc p̄s. dicebat i sūi
cōmēdatōz: Inclinaui cor meū ad faciēdas
iustifi. tuas in eternū p̄pter retributōez. Ad
h̄ r̄ndet Rich. vbi s̄. q̄ de⁹ diligēd⁹ est p̄pter
se r̄ sup̄ oīa: qz dīc̄ Aug. de doc. xp̄ia. q̄ de⁹
p̄pter seipm̄ r̄ ampli⁹ hoīe diligēd⁹ est: in q̄
satis dat̄ intelligi q̄ sit sup̄ oīa diligēd⁹: hoc
etiā inuit dñs Lu. xiiij. vbi dīc̄: Si q̄s venit
ad me r̄ nō odit patrē suū r̄ ma. r̄ vxo. r̄ fil. r̄
fratres r̄ so. adhuc aut̄ r̄ aīaz suā nō p̄t me⁹
esse discipul⁹: s̄ oīa q̄ in q̄tū elongāt a deo p̄
pter deū odiēda sunt: min⁹ sunt diligēda q̄
de⁹: s̄ de⁹ plus ē diligēd⁹ q̄ oīa p̄dicta ac p̄
p̄ns sup̄ oīa. Huc aut̄ r̄o est: qz quātū res h̄z
de bonitate tantū h̄z de diligibilitate: cū ni/
hū sit diligendū nisi bonū: sed bonitas dei
r̄āscēdit i infinitū bonitatē toti⁹ creature: s̄
plus q̄ tota creatura diligēd⁹ ē: vñ dīc̄ ibidē
Bonauē. q̄ fm ordinē charitatis deus etiā
p̄ponend⁹ ē nobis intantū vt amor respectu
nr̄i: nec eq̄ri posset: nec p̄poni amor dei: sal/
ua suba habet charitatis: cui⁹ r̄o est: qz cha/
ritas facit deū diligī tan q̄ finē vltimū r̄ tāq̄
summū bonū: r̄ qz finis vltim⁹ ē vn⁹ solus r̄
summū bonū: s̄līr nō h̄z aliud sup̄ius se v̄l sibi
eq̄le. Hinc est q̄ fm charitatis legē impossī/
bile ē aliqd̄ plus deo vel eq̄liter ip̄i deo ama/
re: charitas enī qz diligīt deū sic summū dili/
gīt deū sup̄ oīa: r̄ qz diligīt ip̄m sic finē vlti/
mū: diligīt eū p̄pter se: qd̄ aut̄ diligīt p̄pter
se r̄ sup̄ oīa: diligīt dilectōe fr̄nitōis: qd̄ xō
p̄pter aliud diligīt dilectōe vsus: s̄ cū cha/
ritatē sit oīa ad deū tan q̄ ad finē vltimū re/
ferre: sic pōderis est corp⁹ ad locū p̄p̄m in/
clinare: hinc ē q̄ charitas facit nos deū pl⁹
q̄ nosmetip̄os diligere. Ad obiectū igit̄ q̄
deus p̄pter mercedē diligēd⁹ ē: r̄ndet Rich.
ibidē: q̄ deū diligīt p̄pter mercedē triplicē
accipi pōt. Ano mō p̄ mercede increata que
de⁹ est: de q̄ dīc̄ s̄. xv. Noli timere ab r̄a
ego p̄tector tuus sū: r̄ merces tua magna nī
mis: r̄ tales sunt boni mercenarij: de q̄b⁹ dīc̄
Lu. xv. Quātū mercenarij i domo p̄ris mei.

abūdāt panib⁹: vbi dīc̄ glo. q̄ future merces
dis intuitu digna opari fatagūt: q̄tidianis
sup̄ne gr̄e reficiūt alimētis. Allo mō p̄ mer/
cede creata q̄ tū nobilior est q̄ mot⁹ charita/
tis vie: cuiusmodi merces ē clara dei visio r̄
ei⁹ p̄fecta fruitio: r̄ sic etiā de⁹ diligīt pōt ex
charitate p̄pter mercedē sic p̄pter finē: non
in q̄ quiescit q̄ p̄p̄ie finis vltim⁹ est r̄ bonū
increatū: s̄ q̄ est ip̄a quies q̄ vltim⁹ finis nō
est: q̄ute sit i fine vltimo. Tercio mō p̄ mer/
cede tp̄ali: r̄ sic de⁹ nō est diligēd⁹ p̄pter mer/
cedē sic p̄pter finē: qz res oīs tp̄alis ē min⁹
digna q̄ mot⁹ charitatis: pōt tñ diligīt p̄pter
mercedē sic p̄pter aliqd̄ coadiuuās ad mo/
tū dilectōis: sic distributio quotidiana pōt
esse coadiuuās ad h̄ vt canonicus vadat ad
ecclesiā: nō tñ esse d̄z r̄o p̄ncipalis. Tho. scōda
2. q. xxvij. dīc̄: q̄ hō nō solū amicitia chari/
tatis que fundat sup̄ cōcatōe bonoz gr̄e r̄
gl̄ie deū diligere d̄z sup̄ oīa r̄ plus q̄ seipm̄:
eo q̄ b̄ritudo in deo ē sic in cōt r̄ fontali oīm
p̄ncipio: q̄ beatitudinē p̄cipare p̄t: s̄ etiā
amore naturali diligīt q̄s deū sup̄ oīa r̄ pl⁹
q̄ se: qz ab eo nature bonū accipim⁹: nā sup̄
cōcatōe bonoz naturalū nobis a deo facta
fundat amor naturalis: q̄ nō solū hō in sue
nature integritate diligīt deū sup̄ omīa etiā
plus q̄ seipm̄: sed q̄libet creaturā suo mō. i.
vel intellectuali vt angel⁹: vel rōnali vt hō
vel irrōnali vt bruta animalia: vel saltē amore
naturali sic lapides r̄ alia q̄ cognitōe carēt:
qz vnaq̄qz ps plus amat naturalit̄ cōe bonū
tot⁹ q̄ p̄tulare bonū p̄p̄m: qd̄ manifestat̄
ex ope: q̄libet enī ps inclinātōez h̄z p̄ncipa/
lē ad actionē cōmunē r̄ vtilitatē totius: ap/
paret etiā h̄ in polīc̄. Xturib⁹ fm q̄s ciues p̄
cōt bono dispēdiū p̄p̄iaz rerū r̄ p̄sonaz in/
terdū sustinet. Tercio p̄inde q̄ri pōt de p̄/
cepto diuine dilectōis: de q̄ dīc̄ Matth. xij.
Diligēs dñm deū tuū ex toto corde tuo: vtz
scz teneamur ad illū modū diligēdi quē ibi/
dē dñs exp̄mit: p̄sertim cū h̄ p̄ceptū fragili/
tatē hūanā penit⁹ illaqueare videat̄: dicēte
dño Matth. xix. Si vis ad vitā ingredi sua
mādata. Istud em̄ est mādatū magnū r̄ p̄t/
pū oīm mandatorū ad cui⁹ obseruatōez hō
marie videt obligari: qd̄ tñ obſuare videt̄
ipossibile: sic ipossibile est aliqd̄ moueri s̄lī
r̄ semel i opposit⁹ motib⁹: aīa aut̄ nra q̄ diu
in carne est reflexū h̄z ad corp⁹: qz corp⁹ qd̄
corrupt⁹ aggrauat aīaz: r̄ sic i mortali vita
totalit̄ in deū ferri nō pōt: nec p̄ p̄ns ex toto
corde diligere. Ad h̄ r̄ndet Bonauē. sup. iij.
vi. xxvij. q̄ cū aliqñ dīcūt doctores hūc mo/
q̄ liij

B

De decalogi

precepto

dum dilectionis impleri posse: aliquid vero im-
pleri non posse: ex hoc ammonemur quod uno modo
ad dictum dilectionis modum obligamur implere:
duo: alio modo excitamur ad ipsum desiderandum.
Pro quo sciendum quod dupliciter intelligi potest
quod homo totum cor possideat: ut ex toto corde deum
diligat: aut ita quod excludat omnem affectum ex-
traneum: et tunc plene ac perfecte cordi dicitur: hoc
autem est quod omnis motus cordis referat in deum: et
sic omnis totalitas cordis ponit plenum deum:
aut amor dei de totum cor possidere: ita quod non
excludat omnem affectum extraneum sed tamen affec-
tum oppositum ipsi deo: hoc est quod nihil diligat
supra deum vel equale deo: et sic diligit deum ex
toto corde qui diligit eum propter se et super omnia.
Prima totalitas haberi non potest a deo: et in ipsum com-
tinue feremur: et ideo modus ille diligendi non
obligat viatores ad sui impletionem: sed exprimit
debeam: et ut nemo perfectus se arbitretur quo-
usque perfectionem illam affectum fuerit. Et si quis
cur in illo precepto magis exprimitur quod tendere
debeam: et in alijs preceptis. Raderi potest quod
plenitudo legis est dilectio: et finis precepti est
charitas: mandatumque dilectionis est primum et ma-
ximum divinum testimonium: ideo disposuit spiritus
sanctus circa ipsum exprimere perfectionem et complemen-
tum: ad quod singula bona et mandata ordinantur
magis: et in aliquo preceptorum. Secunda vero to-
talitas haberi potest per infusionem gratie que est expul-
siva omnis mortalis culpe: sic enim secundum Theodosium. ubi
secundum quod xliij. Totum cor hominis est non actu semper
ferat in deum habitualiter: tamen semper in deum ferri
potest: ita quod nihil de deo dilectionem cor hominis re-
cipiat: et hoc est perfectio vite cui peccatum veniale
non contrariatur: quod non tollit habitum charitatis
cum non tendat in oppositum obiectum sed solum impe-
dit charitatem visu. Quarto quod potest: utrum di-
vine dilectionis sit aliquis modus habendus:
perfectum cum ratio boni consistat in modo spei et
ordine: ut patet per Augustinum in li. de natura bo-
ni: sed dilectio dei est optimum in homine: secundum
illud Coloss. iij. super omnia charitatem habentes.
Hinc Augustinus. quod in li. de moribus ecclesie: Dic
mihi queso te: quis sit diligendi modus: ve-
reor enim ne plus minusve quod optet infam-
mer desiderio et amore dei mei: frustra vero
quereret modum si non esset aliquis divine dilecti-
onis modus. Ad hoc respondet Theodosius. secunda 2.
quod xxvij. quod modus importat quamdam mensu-
re determinationem: que determinatio reperit
tam in mensura quam in mensurato: sed aliter et
aliter. In mensura enim invenit essentialiter:

quia mensura secundum seipsam est determinata et
modificativa aliorum: in mensuratis autem inveni-
tur mensura secundum aliud: id est in quantum attingit
mensuram: et ideo in mensura nihil accipi potest
immodificatum: sed res mensurata non est modi-
ficata nisi mensuram attingat siue deficiat si-
ue excedat. In omnibus igitur appetibilibus et
agibilibus mensura est finis: quia eorum que
appetimus et agimus oportet accipere ratio-
nem proportionem ex fine: ut patet in ij. philosophorum:
et ideo finis secundum seipsum habet modum: ea vero que
sunt ad finem habent modum ex eo quod fini sunt pro-
portionata. Et ideo sicut dicit philosophus in primo
Politico. Appetitus finis in omnibus artibus
est absque fine et termino: eorum autem que sunt ad
finem est aliquis terminus: exempli gratia: Me-
dicus non imponit aliquem terminum sanitati:
sed facit eam perfectam quantumcumque potest: medi-
cine vero terminum imponit: quod non dat tantum
de medicina quantum potest: sed secundum proportionem
ad sanitatem: quam si excederet vel ab ea defice-
ret esset immoderata: sic finis omnium actionum
et affectionum humanarum est dei dilectio: ad quam
omnes ordinantur quod debite ordinantur: quod per eam
maxime ultimum finem attingimus: et ideo in di-
lectione dei modus accipi non potest sicut in re
mensurata ut sit in ea accipere plus et minus:
sed sicut invenit modus in mensura in qua
non potest esse excessus: sed quanto plus attingit
gratiae regula tanto melius est: et ita quanto de-
plus diligitur tanta est dilectio melior: modus
ergo diligendi dei est sine modo diligere: secundum
Bernardum in li. de diligendo deum: cum inquit: Di-
lectio que tendit in deum tendat et in infinitum:
nam et infinitus deus est et immensus: quoniam
quod debeat esse finis nostri vel modus amo-
ris: amat immensitas: amat eternitas: amat
supremus scientie charitas: amat deus cu-
tus magnitudinis non est finis: cuius sapientie
non est numerus: cuius pax exuperat omnem in-
tellectum: et vicem repedium cum mensura: vide
nunc quo modo: imo quod sine modo deus a nobis
amari meruerit: qui prior dilexit tantus ac
tantum et gratis tantillo ac tales: hec ille in-
ter alia. Quinto queri potest quod intelligat
illud preceptum Deuteronomio. vij. Diliges dominum deum
tuum ex toto corde tuo et. Ad hoc respondet
Theodosius. ibidem. quod xliij. Inter alia quod in Marco
et Luca ponuntur quattuor tradita in hoc pre-
cepto: in Deuteronomio. x. et Matthaeo. ponuntur tria: sed
quis alicubi unum dimittit: hoc contingit quod
illud ex alijs intelligit: quattuor igitur sunt
de ratione huius precepti. Pro quo sciendum quod
dilectio est actus voluntatis que signat hic per

Mar. et Luca. Diliges domum deum tuum ex toto
corde tuo: et ex tota anima tua.
et ex tota virtute tua. et ex tota
virtute tua.

Luc. x. Diliges domum deum tuum ex toto corde tuo et ex tota anima tua
et ex omni virtute tua.

De ysa. xij.
Matth. xxij.
Marc. xij.
Luc. x.

quarto:

Sermo XIX

cori qz sicut cor corporale pncipiū est omniū
corporaliū motuū ita et voluntas et maxime
qum ad intentionē finis vltimē: qd est ob-
iectū charitatis: est pncipiū omniū spūaliū
motuū: etia sunt autē pncipia actū que mo-
uent a voluntate: scilicet intellectus qui signat p
mentē: vis appetitiua inferior q signat p ani-
mā: et vis executiua exterior q signat p forti-
tudinē seu virtutē seu vires. Primo igit p-
cipit deus diligi ex toto corde: id est ex tota
voluntate: vt scz p charitatē voluntas totalitē
ferat in deū: hoc enī est ex toto corde dilige-
re. Q si queris an deus totaliter diligi po-
test: dicendū q hoc tripliciter intelligi pōt.
Primo vt modus totalitatis referat ad rē
dilectā: et sic deus totaliter est diligēdus: qz
totū qd ad deum ptinet diligi debet: siue sit
iusticia siue misericordia. Secūdo vt totali-
tas ad diligentē referat: et sic etiā deus to-
taliter diligi debet: vt nō remaneat in corde
locus amoris dei vacuus: quo intret amor i-
dinatus: sed oīa referant in deū vt eius ho-
nor et beneplacitū in omnibz pponat. Ter-
tio pōt intelligi totalitas fm cōpationē dili-
gentis ad rem dilectā: vt scz modū diligētis
adequet modo rei dilectę: et hoc esse nō pōt:
cū enī vnū qd sit intantū diligibile in quā-
tū est bonū. Deus cū bonitas est infinita:
est infinite diligibilis: nulla autē creatura
potest deū infinite diligere: qz oīs virtus crea-
ture siue naturalis siue infusa ē finita. Hinc
hortat Hugo: dicēs: Quātum potes tantū
diligēs: possibilitas tua erit mensura tua:
quāto plus amas tanto plus habes: et quā-
to plus habes tanto felicior es. Extendere
ergo et dilatare quātū potes: vt totū imple-
atur qd in te est: noli timere q si deficere de-
beat ille si nimis capax fueris: si vas nō de-
ficit oleū sufficit: cor tuū vas est: amor illi
oleū est qd tu vas habes: ille infundere nō
cessat: hec ille. Secūdo pncipit diligi ex tota
mētē: id est intellectu: vt. i. moueat ad atten-
tiendū his que sunt fidei et ad meditandū d
deo dilecto: qz vbi cor ibi oculus tā exterior
q interior. Tercio pncipit diligi ex tota ani-
mā: id est ex vi appetitiua inferiori vt se con-
formet pti superior: qz sicut spera supior mo-
tu suo mouet inferiores: sic etiā voluntas mo-
uet appetitum sensitiuū: vt habet. iij. de aīa
et hoc p vim amoris pferim diuini: moue-
tis efficaciter ipam voluntatē: qua desipe fa-
cit carnalis et ardua reddit suauia. Quarto
pncipit diligi ex tota virtute vel fortitudine:
id est ex executiua exteriori: qua scilicet actus

noſter exterior obediat deo ad operandū ex.
dilectiōe: nec pſperis cedens nec aduerſis:
sed fideliter cū apostolo clamitans: Omnia
poſſum in eo qui me cōfortat: et aggredi ar-
dua et ſuſtinere grauia. Ad laudem dei.

De modo et ordine charitatis re-
ſpectu diligibiliū boni cōmutabi-
lis:

Sermo XIX

Nota patrē tuum

12. Alio de pcepto et modo dilige-
di bonum incōmutabile: in pſenti
sermone videndū est de modo et ordine dili-
gendī bonū cōmutabile. De quo pmo queri
potest: vtrū ordo charitatis respectu dili-
gibilium boni cōmutabilis cadat sub pcepto:
pſertim cū ea que sub pcepto cadunt: nobis
sufficiēt in sacra scriptura tradita sūt: sed
ordo charitatis respectu diligibilium inter
creaturas nūqz in sacra scriptura reperit
poſitus. Ad hoc respōdet Tho. scda 2. q.
xiv. q. modus qui pſinet ad rationē virtuo-
si actus cadit sub pcepto qd datur de actu
virtutis: ordo autem charitatis pertinet ad
dilectionē ipius virtutis: cum accipiat fm
proportionem dilectionis ad diligibile. Rur-
sum cum fm philosophū in. v. Metaphy.
Prius et posterius dicit fm relationem ad
aliquod pncipiū: oportet necessario qz vbi
cūqz est aliquod pncipiū: sit etiā aliquis
ordo: dictū est autē in sermone pcedenti: q
dilectio charitatis tendit in deum: sicut in
pncipiū beatitudinis: in cuius cōmunica-
tione charitatis amicitia fundatur: et ideo
oportet q in his que ex charitate diligunt:
attendat aliqui ordo fm relationē ad p-
mū pncipiū huius dilectiōis qd est deus:
ex quibus manifeste patet: q ordo charita-
tis sub pcepto cadere debet. Preterea omne
illud quod deus facit in nobis p gratiā: in-
struit p legis pcepta: fm illud Hier. xxxj.
Dabo legem meā in cordibus eorū: sed deus
causat in nobis ordinē charitatis: fm illud
Canti. ij. Ordinauit in me charitatem. Ad
illud igitur quod obijcit dicendum: q ordo
diligendoz in sacra scriptura satis expmi-
tur: cū enī mādat vt qd diligit pxiū sicut
seipm: satis dat intelligi q dilectio suū pxiū
pferri debet dilectioni pxiū: sic tñ mādat.
i. Jo. iij. q. p fratribz aīam: id est vitā cor-
poralē ponere debem: dat itelligi q pxiū
salutē plus diligere debem q corp pxiū.
Rursuz cū mādat ad Gal. vi. q opemur ho-

Deinde vj ad do: de pxiū ex toto cor tuo et ex tota aīa tua
et ex tota fortitudine tua
Matth xxij Dilig do: deū tuū ex toto corde tuo et in tota aīa
tua et in tota mētē tua

De decalogi

precepto

nū maxie ad domesticos fidei: dāc intelligi
q̄ inter primos ceteris parib⁹ meliores ma
gis diligere debem⁹. Sicut cū. j. ad Timo. v.
Alitupat q̄ nō hz curā suoz r maxie dome
sticor: dāc intelligi q̄ p̄p̄ndores magis di
ligere debem⁹: r si primi diligēdi sunt: p̄his
est q̄ magis primi magis sunt diligēdi: inē
hec autē diligibilia de⁹ vt p̄tractū est sup oīa
diligēd⁹ ē: qd ipse christ⁹ patēter inuit Luce
xliij. dicēs: Si q̄s venit ad me r nō odit pa
trē r matrē r vro. r fil. r fra. r so. adhuc autē
r a. s. nō pōt mens esse discipul⁹. Secūdo
q̄ri pōt: vtrū fm ordinē charitatis hō plus
debeat diligere seipm q̄ primū: r videt q̄
nō: q̄ charitas nos facit p̄formare volūtate
nostrā volūtati diuine: sed de⁹ nō magis di
ligit nos q̄ primos: s̄ magis diligit p̄rios
nobis meliores: cū dilectiōt nos p̄formare
debem⁹. p̄terea de⁹ vult q̄ magis deside
rem⁹ honorē suū q̄ cōmodū nr̄m: vult etiā
q̄ magis amem⁹ r app̄ciemur qd magis est
amandū r app̄ctādū: sed salus pluriū alaz
magis facit ad honorem dei r magis appre
ciandū est q̄ salus vni⁹ anime nostre. Hinc
videt dicere ap̄lus Heb. ix. optabā ego ipse
anathema esse a xp̄o p̄ fratrib⁹ meis. Ad h̄
r̄fidet Bonauē. sup. liij. dl. xxix. q̄ fm ordinē
charitatis amor salutis p̄p̄tē p̄ponend⁹ est
amor salutis aliene: alio q̄n vt dicit Eccl. xliij.
Qui sibi nequā est cui bon⁹ erit. Dictat etiā
h̄ iudiciū recte rōnis r instructio nature: nā
sicut natura appetit suā p̄servationē: sic cha
ritas suā p̄fectionē: s̄ natura magis appetit
cōservationē sui in se q̄ in suo fili: sic p̄ p̄his
r charitas: nā vni⁹ qd plus appetit p̄fecti
onē in seipso q̄ in suo fili: r qdlibet pondus
plus trahit corp⁹ in q̄ est ad sitū sibi debitū
q̄ trahit ad corpus sibi annexū. Hinc est q̄
charitas pus appetit deū vniri nobis r i no
bis habitare: nos q̄ in ip̄m deū tēdere: ac in
ip̄o q̄scere q̄ appetat in aliq̄ alio q̄ nobiscū
h̄z aliquā similitudinē. Ad obiectū q̄ dicendū
fm Rich. ibidē: q̄ magnitudo act⁹ diligēdi
ex charitate nō tm pensat fm magnitudinē
boni diligibilis: s̄ cū hoc etiā fm primitatē
diligētis ad diligibilitatē: q̄ actus charita
tis nō tm est ab habitu charitatis: sed etiā a
virtute diligētis q̄ est volūtas. Ille enī act⁹
elicif a volūtate p̄ charitatē: sic autē virt⁹ na
turalis vt virtus ignis fort⁹ agit ceteris pa
rib⁹ respectu obiecti primi q̄ remoti: sic vo
lūtas fort⁹ mouet ad diligendū ceteris pa
rib⁹ rem diligēti p̄rimoz. Faciēda est q̄ cō
pactio bonitatis diligibilis p̄imationi ad

diligentē: r si bonitas vni⁹ diligibilis plus
excedat bonitatē alteri⁹ diligibilis q̄ appo
ximatio diligibilis min⁹ boni ad diligentes.
excedat app̄roximationē magis boni ad eū:
dē min⁹ diligentē: tūc ille diligēs magis di
ligere mai⁹ bonū debet: si autē est ecōtrario.
magis debet diligere min⁹ bonū: r q̄ null⁹
primi bonitas tantū excedit bonitatē dili
gētis ex charitate quātū primitas diligēdi
ad seipm excedit app̄roximationē sui primi
ad eū: ideo d̄z hō ex charitate mag⁹ diligere
seipm min⁹ bonū q̄ quēcūq̄ aliū primū ma
gis bonū: verūtm q̄ diuina bonitas p̄p̄tē infi
nitatē sui plus excedit bonitatē bonis dili
gētis ex charitate q̄ app̄roximatio hois ad
seipm excedit app̄roximatioē dei ad eū: itō
magis d̄z hō diligere deū q̄ seipm. Addit
etiā Bonauē. q̄ sic essentialē ē nature appe
tere esse: sic etiā est cōtiale grē appetere deo
cōplacere r de adherere: r itō de⁹ nunq̄ a no
bis exigit vt magis salutē alienā q̄ pp̄uā di
ligam⁹. Hinc dicit in euāgelio: Quid p̄dest
homī si vniuersum mūdū lucret: aīe x̄o sine
detrimētū patiat. Q̄ aut ap̄lus dicit: p̄tra
re se anathema a xp̄o p̄ fratrib⁹ intelligit ad
t̄pus r sub p̄ditiōe. s̄ si optabile esset. Ter
tio q̄ri pōt: vtrū q̄ pl⁹ hō diligere d̄z primū
q̄ corp⁹ pp̄uū: p̄sertim cū plus diligendū eē
videt illud sine q̄ nō pōt q̄s eē p̄fecte beat⁹:
q̄ illud sine quo potest esse p̄fecte beatus:
s̄ aīa nō pōt esse p̄fecte beata etiā b̄ritudine
essentiali sine pp̄rio corpe: q̄ dicit Aug⁹. xij.
sup. Gen. Inest aīe naturalis appetit⁹ corp⁹
administrādi: q̄ appetit⁹ quodāmo retardat
ne tota intētiōe p̄gat in illud summū celū q̄
dū nō subest corp⁹: cui⁹ administratiōe appe
titus ille q̄scat: sic enī vnaqueq̄ res p̄serua
tionē pp̄rie essentie naturalis desiderat: sic r
hō cui⁹ essentia ex aīa r corpe dinoscit cōstit
uta. Ad h̄ r̄fidet Tho. scōa 2. q̄. xxvj. q̄ il
lud ē magis ex charitate diligēdū qd habet
pleniorē rōnē diligibilis ex charitate: cōso
ciatio q̄ in plena p̄cipatiōe b̄ritudinis: q̄ est
rō diligēdi primū: est maior rō diligendi q̄
p̄cipatio b̄ritudinis p̄ reduciētā: q̄ est rō
diligēdi pp̄uū corp⁹: r addit Rich. vbi s̄. dl
cēs: Q̄ prim⁹ q̄ ad aīaz plus ē diligēd⁹: q̄
bonitas aīe primi pl⁹ excedit bonitatē cor
poris nr̄i: eo q̄ directe ē capax dei p̄ cogniti
onē r amorē: qd corp⁹ nr̄o nō puenit q̄ p̄ri
mitas corp⁹ nr̄i ad aīaz nr̄az excedit appo
ximatiōē: primi ad eā: maxie cū prim⁹ nr̄ sit
cōformis aīe nr̄e in rōne r volūtate: que cō
formitas corp⁹ respectu aīe nō puenit: vnde

quarto:

magis debet homo ex charitate primo vel
le in beatitudine quam anime sue illud beati-
tudinis quod sibi accrescit in corporis resur-
rectione: quia aut nihil sibi accrescit de habitu
dine essentiali: aut ita parum et tali modo quod
plene beatitudinis primi non debet anteponi
maxime quia homo per salutem primi ponendo animam
sua id est vitam corporalem in vitam eternam custo-
diat eam: quod utique in aliquo casu est de necessi-
tate precepti: unde quidam ita distinguunt: quod
homo debet plus diligere primum quam corpus propter
unum: per statum corruptibilem quod sepe aggravat ani-
mam: ut dicitur Sapientie. lxx. non tamen per statum incor-
ruptibilem quod corpus erit anime necessarium ad
sue beatitudinis complementum. Quarto quod
potest vtrum homo plus diligere debeat unum
primum quam alium: praesertim cum iusticia habita
non tamen est ratio diligibilitatis: sed etiam possi-
bilis haberi: quod dicitur Augustinus. lli. viij. de tri. c. vj.
qui amat homines: aut quia iusti sunt: aut ut in-
sti sunt amare debet: sed omnes homines quibus non
sunt eque iusti: tamen equaliter capaces sunt iusti-
cie: si deus infundere vellet: ergo ratione iusti-
cie possibilis haberi debet omnes equaliter dili-
gi. Ad hoc respondet Richardus. sup. iij. di. cxxix. quod homo
magis diligere debet unum primum quam alium:
non tamen secundum effectum sed etiam secundum affectum: cuius
ratio est: quia dum deus sit formale obiectum cha-
ritative dilectionis: et ipse diligens sicut principium chari-
tative dilectionis: oportet quod secundum maiorem ap-
proximationem rei dilecte ad alterum istorum: ma-
ior sit dilectionis affectus: unde quanto diligibile
melius est tanto deo propinquius est: et tanto
magis diligendum est: ceteris paribus tamen: simi-
liter quod quanto diligibile propinquius est diligenti:
tanto magis ceteris paribus diligendum est.
Hinc duorum diligibilium unum posset ita parum
excedere aliud in propinquitate ad deum: et tamen
excessive ab alio excedi in propinquitate ad di-
ligentem: quod diligens magis deberet diligere
minus bonum: quibus minor excessus in boni-
tate plus reddat rem diligibilem quam aliquam maiorem
excessum in propinquitate ad diligentem. Ad
obiectum ergo respondet quod homo ratione iusticie
ita habite: magis est diligibilis quam ratione capa-
citate iusticie possibilis haberi: quia plus mo-
uet res dum est in actu quam dum est in potentia.
Quinto queri potest vtrum ergo quis plus dili-
gere debet extraneum meliorem quam sibi magis con-
iunctum minus bonum: praesertim cum quis magis il-
lum diligere debeat quam perfectam iusticiam ma-
gis est diligendus: sed secundum perfectam iusticiam me-
lior est semper magis diligendus. Dicit enim

Sermo XIX

Augustinus. de vera religione quod hec est perfecta ius-
ticia qua potius potiora et minus minora di-
ligimus: et congrue satis: quam in diligendo de-
bet homo se divine voluntati conformare: sed de
meliorem semper magis diligit: quia maioris dile-
ctionis effectum in eodem ostendit. Ad hoc respondet
Richardus. vbi. s. quod nos aliquem magis dilige-
re quam alium dupliciter intelligi potest aut sibi ma-
ius bonum optando: vel ex affectu maiori dili-
gendo. Primo modo debet extraneum meliorem
magis diligere quam sibi coniunctum minus bonum
per illo statu quo sunt in tali gradu bonitatis:
hunc requirit dei iusticia ut maiori bono primi-
um malus respondeat: quod dum tamen sumus in statu vite
in quo potest esse perfectum in merito debet homo velle quod
sibi magis coniunctus placeat ad maiorem meritum
quam extraneum: et ex parte ad malum primum. Secundo
modo homo modo loquendo de dilectione. scilicet ex affe-
ctu maiori diligit: tunc quam in ordine diligendi
ex charitate debet haberi aspectus ad propin-
quitate diligibilem: ad deum et etiam ad diligente: ita
tamen quod multo magis posset excessum in uno gra-
du propinquitatis ad deum: quam excessum in uno gra-
du propinquitatis ad diligente: unde tanta potest esse
bonitas extranei et tanta bona bonitas et propin-
quitas mihi magis coniuncti: utpote quia non atti-
neret nisi in tertio gradu: quod ex maiori affectu
diligere debeat extraneum magis bonum quam mi-
hi magis coniunctum minus bonum: potest etiam econ-
verso contingere quod ille qui mihi coniunctus est: ita de
propinquo mihi coniunctus est: et excessus bonitatis
extranei ultra bonitatem istam ita parum quod plus
diligere debeo istum minus bonum magis mi-
hi coniunctum quam illum extraneum magis bonum: quia
cum esse meum a parentibus meis habeo: credo quod
sicut non debeo aliquem primum ex maiori affe-
ctu diligere quam meipsum: quantumcumque excedat me
in bonitate: sic non debeo aliquem primum ex af-
fectu maiori diligere quam patrem meum: quantumcumque
illum excedat in bonitate non privilegiata: quod di-
co propter bonitatem humane nature christi et
beate virginis quod ex maiori affectu diligere
debeo quam patrem vel matrem: quia per eorum bonitatem
nobis preest malus bonum quam per parentes. Ad hoc
ergo quod obijciunt quod in diligendo debet homo se con-
formare voluntati divine: dicendum quod est verum
non tamen semper volendo quod ipse vult sed quod ipse
vult hominem velle: et ideo quibus deus simpli-
citer vult magis bonum: quia nulla est propinquitas
ad deum nisi per bonitatem: non tamen vult me ex affe-
ctu maiori diligere extraneum meliorem quam pa-
trem meum minus bonum: quia vult quod in diligendo
ego servum rectam inclinationem nature: quibus non
velit quod servum inclinationem corruptam. Sexto

queri pōt vtrū ordo charitat' remanebit in patria. Rūdet ad hoc breuē Bonauen. sup liij. di. xxxj. declinās ad hāc pte q duplex ē ordo charitatis. Unus q respicit charitates in se: que qdē attēdis fin gradū r differen tias boni: magis boni r maximi boni: r ille manet in patria: q essentialis est charitati: vnde magis hō diligit in patria deū q spiri tū creatū: r spiritū magis q corpus. Alius est ordo q attendit ratiōe nature subtrahit: vtpote ille q est fin differētiar ppriū boni et alieni: ppinquū r remotū: r hic ordo non re manebit in patria p eo q nō cōpetit illi sta / tui: nā in statu beatitudinis erit pfecta obe dientia nature respectu glorie: ita q tūc om nino natura glorie cōformabit: vt sicut cor pus efficiet spirituale r per omnia spiritui obēperabit: qūis nūc oporteat spiritū cor poris condescendere: sic per omnia natura cō formabitur ordine gratie r glorie: qui attē ditur scdm differentias boni: erit etiam ibi perfecta conformitas voluntatis nostre re spectu diuine: r ideo non magis diligemus illud quod magis erit nobis ppinquū: sed illud quod erit dño magis beneplacitū. Erit etiā ibi perfecta affluentia r redundātia cō munis leticie: quia multiplicabitur gaudiū hominis multiplicatione perfecta: vt tantū gaudeat de bono vnusquisq; pxiimi q tuus de suo: quod non posset esse nisi diligeret p ximū q tū semetipsum r hoc est quod dicit Ansel. in prologo. c. vltimo. In illa perfe cta charitate innumerabillū angelorū r ho minū beatorū: vbi nullū minus aliū q seipm diligit: nō aliter gaudebit qsq; pro singulis alijs q pro seipso: r hoc etiā sentit Augus. de vera religione: r Bern. li. de diligēdo de um. De laudē dei.

De ordine charitatis inter patrē matrē: vxorē: filios: benefactores: beneficiatos: amicos r inimicos:

Sermo XX

Onora patres tuos.

b Ad exequēdūz vltimus de ordine diligendi bonū cōmutabile vt lu / cidius ad picularia discutiēda ventamus.

Primo queri pōt vtrū q magis diligere debeat patrē vl matrē: pferim cū dicit pbs in pmo de generatiōe animalū: q femina in generatiōe dat corpus: sed homo nō habet

animā a patre: qz p creationē ifundit a deo: r sic habz filius plus a matre q a patre: sūt etiā matres magis amatrices filiorū: vt di / cit idē pbs in. x. Ethic. Ad hūc rūdet Tho. scda. 2. q. xxvj. q p seloquēdo ceteris pari bus pat magis ē amād? qz mat: amant em pat r mat vt qdā pncipia natural' originis: pat aut habet excellētiōē rōnē pncipij qz mat: qz pat ē pncipiū p modū agentis r for me: mat aut p modū patētis r materie: qm in generatiōe hominis mat ministrat materiā corpis informē: format aut p virtutē forma tiuā q est in semie patris: r quia xpus semi nis nō potē creare rōnalē aīaz dispōit th ma / teriā corpālē ad hūc forme susceptionē: ve rūtāmē ppat in pferz r matrē tāta ēē distātia xutis r malitie q amicitia soluet vl minua tur: vt dicit pbs in. viij. Ethic. r ideo vt dicit Amb. Boni domestici sūt mal filijs pponē di: posset ē fil' diligi tā pax a pte r tā mul tū a matre: q filius magis deberet diligere matrē qz ptem. Scda xō qri pōt vtrū qz magis diligere debeat ptem spūalem vl car nālē: pferim cū sup illud Luē. viij. Water mea r fies mei hū sunt. Dic Beda in glo. q religiosiores mōstrant copule mētū qz cor poris: r corporālī necessitudinē pscriptorū ce / lestiū forma pferitur: ergo magis sūt diligen de copule mētū: qd includit magis ēē dili gendū ptem spūalē qz carnālē. Rūmiz cum maiora bñficia recipim? a pte spūali: sic ma ius est nīm ēē grē qz nīm ēē nature: qz mē / or ē vn? times deū qz mille filij ipij: vt dicit Eccl. xvj. Ad hūc rūdet Rich. sup. liij. di. xxix. q oib? pferatis magis debet qz diligere pa trē carnālē q spūalē: sibi optādo magis bo nū r ex maiori affectu: qzuis em mal' bñfici um recipit filius a pte spūali qz carnali: ita / mē pater spūalis nō est ita vere cā bñficij qd. ipendit filio sicut pat carnal bñficij qd ipen dit filio: qz pater spūal nō dat nisi ministra / liē ēē grē: pat xō carnal dat ēē nature sicut efficiēs cā: r sic pl? excedit rō cause i pte car nali qz bñficiū spūale collatū a pte spūali Gerūth tal posset ēē affect? exhibitōis pa tris carnal erga filiū q pponēdus ē pat spi ritual: mlti nā qz pntes imisericordes se fi lijs exhibēt: imo plerūq; pēptores se faciūt aīaz filioz: in illud ps. cv. Immolauerūt filios suos r filias. s. demonijs. Preterea i actu exteriori debet fili' aliquā reuerētiā pti spūali quā nō debet p. i carnali: qz pater spūalis pōt loco dei q ē pat oim pncipue in effectib? grē qd? pferit existētiā spūalē. Ter

tio p inde qri pōt vtrū qz magis diligere vxo
 rē d3 vlt pentes: psertim cū illd videt magis
 diligēdū cui ē magis adherēdū: s̄ s̄ch. ij. d3:
 relinqt bō p̄ez t m̄ez t adherēbit vxo: siue
 t erit duo in carne vna. Itē itz cū qnto for
 tior ē inf aliqz p̄iuctio tāto maior ē dilectio
 nis rō: s̄ fortior ē p̄iuctio inf vix t vxorē: qz
 fūdas sup vīculū legi diuīe qz inf vix t pa
 rētes: qz fūdas sup vīculū actionis nature:
 fortior ē at dē qz natura. Ad s̄ r̄ndet Ricb.
 sup. iij. dī. xxi. q oib⁹ p̄sant ex maiori affe
 ctu charitatē d3 vir diligere pentes qz vxo
 rē: tū rōne fortior p̄iuctio: qz fortior ē p̄i
 ctio qē fūdata sup p̄iūq̄simū nature gradū
 q̄lis ē viri ad pentes: qz fūdata sup mutuū
 p̄sctū p̄ bba vlt signa exp̄sa q̄lis ē inf vix t
 vxorē: tū ē rōne maior boni a diligēti rece
 pit: qz ē: nutrirī t disciplinari: q̄ fili⁹ a p̄nti
 bus recepit: mal⁹ bonū sūt qz carnale reme
 diū p̄tra estū p̄cupisctie: t solatiū societatis:
 t adiutoriū ad p̄creatioēz plis q̄ vir recipit
 ab vxore: rō p̄inde dicit q̄ vir magis enī dili
 gere d3: a q̄ diligit stabili⁹ t amore min⁹ re
 flexio: ac magis p̄p̄tē: s̄ iste p̄ditōes sūt ma
 gis in dilectioē m̄ris ad filiū qz vxorē ad vi
 rū: qz facili⁹ vt in plib⁹ soluit amicitia mu
 ller⁹ ad vix qz m̄ris ad filiū: vxores ē raro
 amāt nisi vt reamēt: s̄ fm p̄bm. viij. Ethico.
 m̄res gaudēt ibi amare t amari nō q̄runt: s̄
 vtraz nō p̄tingāt. vxores ē vt in plib⁹ nō
 fortis amore diligūt maritos nisi p̄p̄tē vtile vlt
 delectabile: m̄res autē fortis diligūt: t si ni
 hil debeat eis p̄desse: verūtū q̄ m̄li viri ma
 gis amare vidēt vxores qz p̄ntes: s̄ v̄it ex
 eo q̄ i amādo sequūt ieliatiōē s̄sualitatē:
 q̄ p̄p̄tē sūt corruptioēz magis incliat ad bonū
 delectabile s̄z carnē. Quarto itaqz qri po
 test vtz parētes sint magis diligēdi qz filij: p̄
sertim cū fm ordinē nature humor p̄cedit a
 radice ad ramos: s̄ amoris p̄uersio in rōna
 libus similē ē d̄natiōi humorū i vegetabilib⁹:
 pat aut cōparat ad filiū sic radix ad ramos
 hic ordinē nature filij pl⁹ diligūt qz pentes:
 s̄ ḡra ē p̄fectio natur: t īdō similē ordo teneri
 d3 i gratuito Ad s̄ r̄ndet Bonauē. sup. iij. dī.
 xxi. q s̄z ordiez charitatē p̄tes ceter⁹ pib⁹
 p̄ponēdi sunt filijs: cui⁹ rō ē qz gratuit⁹ amor
 fac maiorē ēē p̄ceptoz b̄nficioz: t qz plura
 b̄nficia recepit⁹ a p̄ntibus qz a filijs: ideo
 fm vie desiderū plus eis tenemur t magis
 eoz salutē diligere t p̄curare debem⁹: vnde
 generalit̄ fm Ricb. ibidē: ad vidēdū quem
 duoz hōim debeat hō magis diligere: resp̄
 cere debem⁹ nō tm eoz bōitatē t eoz diligē

tē p̄p̄ndatē: s̄ ēt eoz ad diligēte dilectionē
 t ad b̄nficia q̄ diligēs recepit p̄ eoz p̄curati
 onē seu opatioēz: cū q̄ fili⁹ plura b̄nficia rece
 pit a p̄ntib⁹ qz a filijs: t p̄us dilect⁹ sit a suo
 p̄re qz a suo filio ceter⁹ parib⁹ magis dilige
 re d3 patrē suū qz filiū: verūtū dilectioē na
 turali magis incliat affectus hōis ad filios
 qz ad parentes cuius rō est: qz natura appe
 tit in suo simili cōseruari: t magis illud di
 ligat in q̄ habet principalius saluari: t quia
 pat habet in filio saluari fm ordinē natu
 re t nō ecōuerso: hinc fm ordinē nature ma
 iorē inclinationē habet ad filium: qz magis
 vult ipm habere sup̄stitē qz patrē. Ad s̄ au
 tē qd obijci q̄ s̄z gratia dei debet esse cōr
 fornis nature. R̄ndet ibidē Bonauē. q̄ na
 tura in q̄busdā currit via cōsona cū gratia:
 vt q̄ hō plus t plus diligit se q̄ primum:
 in hoc natura gratie cōcordat: in q̄busdā
 vero currit via opposita: s̄z i hoc q̄ diligit
 se plus q̄ deum: hoc enim gratie repugnat
 in q̄busdā vero currit via desp̄ata vlt diuer
 sa: vt in hoc q̄ diligit filium plus q̄ patrē:
 vnde gratia sup̄ueniens ordinē in affectu: p̄
mo saluat t p̄ficat: in sc̄do simplicit̄ mutat:
 in tertio nouū ordinē dat: ita tñ q̄ affectum
 nulluz exterminat: vñ cludit opinatiue q̄
hō habens charitatē t habēs parētes t fili
 os: dum mouet affectu gratuite dilectionis
 magis desiderat parentū salutē: dum vero
 affectu nature magis desiderat filij sanita
 tem: t est hec oppositio naturalis ad gratuf
 tum p̄pter p̄sideratiōē diuersā. Quinto
 qri pōt vtruz homo magis diligere debeat
 benefactorē vlt beneficiatū: p̄sertim cum di
 cat p̄bus in. ix. Ethico. q̄ benefactores ma
 gis amare vident beneficiatos q̄ ecōuerso
 Ad hoc r̄ndet Thom. sc̄da. 2. q. xxi. q̄ al
 quid magis diligit dupliciter. Uno modo
 qz rationē h̄z excellentioris boni t sic bene
 factor est magis diligendus: qz cuz sit p̄nci
 piū boni in beneficiato rationē h̄z excellen
 tioris boni: t talis amor est magis debitus
 ac p̄sequens eius p̄trariū habet rationem
 maioris p̄cti. Secundo mō rōne maioris cō
 luctiōis t sic magis diligit beneficiat⁹: qd
 p̄bus. ix. Ethic. p̄bat quattuor rōnib⁹. p̄ri
 mo qz b̄nficiatus est q̄n qdā op⁹ b̄nfacto
 ris: naturale autē est alicui vt diligit opus
 suū. Secundo qz vnusq̄sqz naturalit̄ diligit
 id in quo respicit suū bonū: vñ benefactor
 in beneficiato respicit suū bonū honestum:
 sicut beneficiatus in benefactore suū bonū
 vtile: bonū autē honestū delectabilis cor

De decalogi

precepto

considerat q̄ bonū velle: q̄ diuturnū est et magis cū delectatione recolit. Tertio q̄ ad amātem p̄tinet agere: vult em̄ et operat bonū amato: ad amātū aut p̄tinet pati. Quarta q̄ difficultus est beneficia impedere q̄ recipere: ea vero in q̄b⁹ magis laboram⁹ magis diligimus: q̄ vero de facili nobis pueniunt q̄dammodo cōtēnim⁹: vñ ex oib⁹ p̄cludit: q̄ licet amor beneficiati ad benefactorē est magis debīt⁹: tñ amor benefactoris ad beneficiatū est magis spōtane⁹. Sexto q̄r pōt vtrū tenet q̄s inimicos diligere: tñ q̄ ad affectū q̄ ad effectū: p̄sertim cū dicitur Levit. xix. Dilectes amicos sicut temetipsos: sup̄ q̄ dicit Aug⁹. q̄ nomine amici intelligit oīs hōs: et dñs i enā gello q̄ nihil manifestius: diligite inimicos vros: benefacite his q̄ oderunt vos et orate p̄ rē. Ad hoc rād⁹ Bonauē. sup. liij. di. xxx. q̄ nūq̄ est vera charitas nisi affectū diligat omne diligibile: diligibile autē a charitate ē omne illd qd est possibile ad beatitudinē puenire: et ideo nō h̄z aliq̄s charitatē nisi diligat omnes illos q̄ sunt in statu vie: siue sint amici siue inimici: dicitur enī in ps. Latū mādātū tuū nimis: q̄ mādātū charitatis ad oēs se extendit: et sicut lōgītudo mādātū se extendit ad oēm dñitū t̄p̄s: sic latitudo ad oēm pso / nā hominū viatoris: et ideo sicut nō haberet charitatē q̄ pponeret vno tñ die peccare et i alijs bñfacere: eo q̄ sibi deficit lōgītudo mādātū: sic oēs homines diligēs p̄ter vnū solū charitatē nō h̄z: q̄ sibi deficit latitudo mādātū. Est tñ duplex affect⁹ amoris: q̄dā ē elicit⁹ a charitate q̄ scz optat q̄s alteri summū bonū seu etnā beatitudinē: et h̄ affectū oēs tenent diligere: s̄ suffic nō odisse et de ei⁹ malo nō gaudere: nisi in q̄tū malū pene p̄ficit ad salutē aie: vñ talis illū diligere ēēt p̄fecti onis et superogatiōis: sic diligere p̄mo mō ē necitatis ad quā tā p̄fecti q̄ ip̄fecti sūt obligati: et sicut mādātū istd de dilectiōe p̄mit intelligit q̄tū ad affectū: sic et q̄tū ad effectū. Idē quo sciēdū q̄ q̄salū diligere potest effectū exteriori dupl. Primo q̄siūq̄ se offert t̄p̄s oportunitas. Secūdo q̄si solū iēcūbit necitas. Si loq̄mur ergo de speciali exhibitiōe opis exterioris generalit̄ q̄si se offert t̄p̄s oportunitas: sic diligere inimicos effectū cumulus est p̄fectionis nō p̄ceptū necessarie obligatiōis: licet q̄tū ad effectū i ge-

nerali q̄ scz cōmunit̄ alijs ipedūt ex p̄cepto tenent etia inimicos diligere: vt dicit ibidē Rich. vt cū orat p̄ p̄lo i generali: vñ p̄dicat i cōmunit̄ vñ elemosynas dat in cōmuni: aut salutatiōes nō negare vñ similia: q̄ cōit om̄nibus impedunt nisi in casu in q̄ timeret ex hoc inimicū magis p̄uocari vñ aliqd aliud malū oriri. Si vero loq̄mur de exhibitione opis q̄si necitas iēcūbit: tñc inimicos effectū diligere est generalis et necessarie obligatio nis. Alii dicūt. j. Job. iij. Qui habuerit sibi stantiā huius mūdi et viderit fratrem suū necessitatē patitē et clausit viscera sua ab eo quōd charitas dei manet in eo. Preterea s̄m Rich. ibidē: omnes tenēt ad nō faciēdū inimicū malū effectū: q̄uis licitū sit quando eis inferre t̄p̄alia grauamīa siue in corpore siue in possessiōe ordinata ad animarū eorū vñ reipublice vtilitatē: h̄ tñ nō est licitū cūlibet facere: s̄ tātmōdo p̄cessus est illi q̄ hoc facit: vt minister legis q̄ nec hoc facere debet ex luore viditē s̄ zelo iusticie et amore vtilitatis publice et sic faciens nō facit vt inimicus sed vt amator iusticie. Septimo queri pōt vtrū mal⁹ sit meritū diligere amicum vñ inimicū: p̄sertim cū dicit Mat. v. Si diligitis illos q̄ vos diligūt quā mercedē habebitis: glo. nullā in celo. Cōstat autē q̄ diligere inimicos ē de sup̄additis a dño in enāgelio: s̄ dñs nō sup̄addit nisi ea que sūt p̄fectiōis maioris. Minus euz ibi sit maior pugna et p̄sequēs gloriozior victoria. Ad hoc rād⁹ Richar. sup. liij. di. xxx. q̄ ad vidēdū q̄s horū actū sit magis meritoz⁹: resp̄ciendū est ad quattuor: scz ad formā q̄ ē charitas: et ad conatū volūtatis ipsius diligētis: et ad pueniētiā ipsius obiecti: et ad relationē in finē. Si em̄ vnus actus aliū excedit in aliquo isto et sunt pares in alijs tribus: ille qui excedit est magis meritoz⁹: vnde si duo act⁹ sunt ex equali charitate: et ex eq̄li voluntatē conatu: et respectu obiectoꝝ eque cōuenientiū: et vnus referat nobilitati modo in vltimū finem q̄ alius: vtpote q̄ vnus refertur magis imēdiatē q̄ ali⁹: ille qui nobilitati modo refertur in finē est magis meritoz⁹: et simili modo dici potest de qualibz altarū cōditionū alijs manētib⁹ paribus: q̄ si vterq̄ actus diligētis: scz tā amicus q̄ inimicū ex eodē habitu charitatis procedit et ex equali conatu voluntatis ac eque nobilitati modo refertur in finē vltimū: tñc ille ē magis meritoz⁹ q̄ ē respectu amici: q̄ amice ē obiectū pueniētiū dilectiōis q̄ inimicū. Si etiā

peccat
intendit
q̄ ad dñm
gens a
sicut in
q̄ ad dñm
tunc len
lon con
meritor
si habet
ad dilig
se exced
dubio
re inim
biu in
in acti
in enā
bi nihil
lū: illud
centum
inimicū
rate p̄ce
p̄m̄i esse
ralis se
loquēd
lentior
charita

De
facta:
ris erg

quamur
ex charit
tur deus
q̄ charit
mus sit b
quo char
summū bo
bono nō co
sup. liij. di. x
ligit p̄m
implicite
tu nisi in v
lecti: q̄si
in virtute
ca nō mo
rū et forma
charitatis
nū: in quo
dari pōt:

quarto:

Sermo XXI

procedit ex equali conatu voluntatis: tunc intensior est quod ille qui est respectu inimici: quod ad diligendum inimicum non sic iuuat diligere a naturali inclinatione nec a passione sicut iuuat ad diligendum amicum: verumtamen quod actus diligendi amicum non est eo intensior: tunc semper actus diligendi inimicum ex maiori conatu voluntatis procedit et est magis meritorius. Denique secundum Bonauenturam ibidem si habitus charitatis vnius tamen habilitat ad diligendum amicum: habitus autem alterius se extendit etiam usque ad inimicos: tunc absque dubio multo magis et excellentius est diligere inimicum quam amicum: et multo perfectiori habere indigenus ad hoc quod possimus extreme in actu istum quam in altero: quod ostendit Augustinus in enchiridion di. Magni est erga eum qui tibi nihil mali fecit esse beneficium et benivolum: illud vero multo grandius et magnitificentissime bonitatis est ut tuus quis diligas inimicum: denique si actus illi ex eadem charitate procedunt tunc sunt equaliter meriti respectu proprii essentialis: respectu vero proprii accidentalis secundum opinionem probabilioris simpliciter loquendo dilectio inimicorum videtur esse excellentior: quia in ea magis exercitatur perfectio charitatis. Ad laudem dei.

De dilectione proximi vera iusta facta: et de septuplici affectu amoris erga proximos: Ser. XXI

¶ In prima parte tuum:

Quia utique de ordine diligendi proximum: id est de modo breuiter perscrutemur. De primo quod potest vix aliquid actu ex charitate diligere proximum quo non diligitur deus: presertim cum dicitur Augustinus. viij. de tri. quod charitas non est nisi amor boni: cum ergo proximus sit bonum aliud a summo bono potest aliquo charitatis actu diligere quo non diligitur summum bonum: quod forte pertinet actu de summo bono non cogitamus. Ad hoc respondet Richardus. sup. liij. di. xxvij. quod nullo actu charitatis diligitur proximus qui non diligitur deus: explicite vel implicite: nullus enim actus elicitur ab habitu nisi in virtute sui principalis et formalis obiecti: quod sicut secunda mouetur non mouetur nisi in virtute primi mouentis: sic inferiora obiecta non mouentur nisi in virtute obiectorum primorum et formalium: primum autem et formale obiectum charitatis est deus sub ratione quod est summum bonum: in quo solo plene plene voluntas beneficiari potest: et ideo quicquid voluntas diligit

ex charitate diligit in virtute summi boni: non tamen mouetur per modum cause efficientis sed etiam per modum finis et obiecti: explicite quia de eum de ipso actu cogitamus: implicite vero cum ex charitate diligendo proximum non nisi implicite de deo cogitamus: sed cogitando de deo aliquo honesto bono: propter quod ad diligendum proximum ex charitate mouemur: cuius enim voluntas mouetur in illud quod est ad finem propter finem tunc vno actu mouetur in utrumque: ideoque quocumque actu charitatis diligitur proximus illo eodem diligitur deus implicite vel explicite: nec potest ex charitate diligi proximus nisi in ordine ad deum. Hinc super illud Roman. xij. Qui diligit proximum legem impleuit: dicitur glossa. proximus sine deo diligi non potest: et ita qui sancte et spiritualiter diligit proximum quod in eo diligit nisi deum. Secundo queri potest utrum preceptum Matthei. xij. de dilectione proximi dicitur sit convenienter traditum quod dicitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum: presertim cum secundum philosophum in Ethicis. amicabilia que sunt ad alterum veniunt ex amicabilibus que sunt ad seipsum: ex quod videtur quod dilectio sui ipsius sit dilectionis proximi principium: sed principium potius est eo quod est lex principio. Ad hoc respondet Thomas. secunda. 2. quod xliij. quod hoc preceptum convenienter traditur: quod in eo tangitur et ratio diligendi et dilectionis modus: ratio quidem diligendi tangitur in eo quod proximus nominatur: propter hoc enim ex charitate debemus alios diligere: quod sunt nobis proximi tam secundum naturales dei imaginem quam secundum eterne glorie capacitatem: nec refert utrum dicatur proximus vel frater: ut habetur. i. Job. liij. vel amicus: ut habetur. Genes. xix. quod per omnia hec eadem affinitas designatur: omnis enim homo constituitur proximus frater vel amicus. Modus vero dilectionis tangitur cum dicitur sicut teipsum: quod non est intelligendum quantum ad hoc quod aliquis proximum equaliter sibi diligit: sed sicut sibi: et hoc tripliciter. Primo quidem ex parte rationis dilectionis: ut scilicet non diligit aliquis proximum propter propriam utilitatem vel delectationem: sed ex ratione quod velit proximo bonum sicut sibi ipsi vult bonum: ut sic dilectio proximi sit vera: nam cuius quis diligit proximum propter propriam utilitatem vel delectationem: tunc non vere diligit proximum sed seipsum: est enim de natura veri amoris quod homo velit ei bonum quod amat et sic diligit eum sicut seipsum: exempli gratia: cum homo naturaliter diligit seipsum: motus ipsius amoris in duo tendit: primo in seipsum cui vult bonum: secundo in bonum quod operatur sibi ipsi: et quousque dicatur amare: tamen amore vero diligit

De decalogi

precepto

seipm cui bonū illud oprat: ac illud bonū
qñ p accidēs amare cōprobat & abstinere. s.
ppter vñ ppiū: & sic nō vero amore dili-
git illud: sed ppter diligēt in illo seipsum
amore vero: porro sic exteriora cetera su-
mere pōt hoc in vñm suū: sic & homīes qñ
si diligit qñ sunt vñles sibi vñ delectabiles
manifeste patet qñ eos nō amore vero dili-
git sicut seipm sed sicut vinū & similia: & h
dicē de pe. di. ij. c. primos diligimus sic
nos: si nō propē aliquas vñlitates nostras
nō ppter spēnēda beneficia: nō ppter affi-
nitates vñ panguinitates: sed ppter hā-
tū: quia sunt nre nature pncipes diligam⁹
hoc tibi. Secūdo vero ex pte regule dilecti-
onis: scz vt nō pdescēdat pmo in aliquo
malo s; solū in bonis: sic & sue volūtati sa-
tisfacere debet solū in bonis: vt sic dilectio
primi sit iusta. pmo quo sciendū qñ iusti-
cia hoc de iure requirit: vt mōi bono ma-
ius: & maiori maximū pponat. Tria igitur
sunt in nobis gradata bona: supmū
est anima: mediū est corpus: infimū est ter-
rena substantia: quē gradatū amorē natu-
ralit insitū habet oīs homo vt minus dili-
gat terrenā substantiā qñ ppiū corpus: et
corpus qñ animā: licet qdā repant adeo
obcecati qñ hūc dilectiōis ordinē in se per-
uertūt: ppter corpus cōtēnentes animā: &
corpus periculis exponētes ppter terrenā
substantiā: in qñbus manifeste patet qñ ad
semetipos iustus ordo dilectiōis nequa qñ
esse pōt: sed potius odiūt semetipos: iuxta
illud ps. Qui diligit inq̄tātē odit animā
suā: qñquis ergo iusto ordie se diligit: pri-
mū sicut seipm diligere debet: vt pmo & pñ-
cipaliter optet sibi bona spiritualia: secun-
do corporalia: & tertio tēporalia. In his tñ
tribus gradibus semp seipm primo suo p-
ponere debet: vt in dicto pcepto dat intel-
ligi. Diliges primū tuū sicut seipm. Pen-
sent ergo parētes & ppinqui qualis suos si-
llos diligant sicut seipos qñ in iustis ho-
nis vitare festināt: quos p simoniam ad p-
bendas vñ religiones pmouēt: qñ filiab⁹
raptos: & filii p māmona iniq̄-
tatis iungūt: qñ ergo tā in se qñ in pmo tem-
poralia corporalib⁹ & corporalia spūalib⁹
anteponūt: nec se nec primū amore iusto
diligūt. Tertio deniq; ex pte finis: vt scilicet
et aliqñs primū diligat ppter deū sicut et
seipm ppter deū diligere debet: vt sic dile-
ctio primi sit sancta. pmo quo sciendū qñ
illud sanctū esse dicē qd ad dei glām. or-

dinat: sicut altare dicē sanctū eo qñ est deo
dedicatū & sic de alijs. Sic amor sanct⁹ di-
citur qñ deo sanctificat: hoc est qñ in ipso
vt in summū bonū pure refert: cū em̄ deus
fons est omniū bonorū: ad ipm diligendū
tanq; ad cōmune bonū naturalit quilibet
inclinat: sicut fluij egredientes a mari ad
mare reuertunt: quodā etiā instinctu na-
turali cōmune bonū pncipali pferē: & vna
queq; ps ad bonū totius naturalit ordia-
tur & inclinā: hinc manus pussionib⁹ ex-
ponunt: vt cor & caput a periculis pferuē-
tur: cū ex eis humani corporis vita depen-
deat: sic naturalit quodā instinctu quilibet
se metipm ordinat in deū sicut in beatitudi-
nis fontē: sicut ps in bonū totius natura-
liter ordinat: pficit aut hoc charitatis vir-
tute qua diligit homo seipm ppter deum:
pceptū igit deus diligere pxiū sic seipm
id ē salutē anime sui pxiū querere ac ad
deū illū dirigere sicut seipm ad deū dirige-
re debet: ad quē naturalit inclinā: & hic
amor ppter dicē sanctus. Est em̄ amor na-
turalis inter sanguine lūctos: cū se diligit
eo qñ ex eisdē parentib⁹ genti sunt: s; non
est amor sanctus nec ad salutem sufficiens.
Est & amor civilis sicut inter illos qñ ppter
hoc se diligunt qñ sunt eiusdē ciuitatis mu-
nicipes: vñ sub eo dē pncipe: ac eisdē legib⁹
gubernat: vñ si sunt eiusdē negotij: officij:
studij: mutue societatis: ouersationis & sic
de alijs ex qñb⁹ ptrahit amor amicitie: & hu-
iusmodi dilectiōes duas pmas pditiones
cōprehendere pōt: vt scz sint veri & iusti a-
more: sed nō tertij: qñ nō semp ordinant
in deū. Ad maiore aut euidentiā sciendū
qñ ad pceptū de dilectiōe primi implendū
affectu septiformi se quis erga primū exer-
cere debet. Primus est affectus pie cōpas-
sionis in aduersis: quo scz mēs aliorū ma-
la sentiat sic sua: & hoc pncipalit in spūali-
bus malis tā pene qñ culpe: deinde in cor-
poralib⁹ & tēporalib⁹ afflictionib⁹ & iactu-
ris: sicut apls qñ de se dic. ij. Cor. xj. Quis
infirmat & ego nō infirmor: qñ scādalizat
& ego nō vroz: hāc aut cōpassionem lachry-
matus est iesus. Luc. xix. Qui vidēs ciui-
tatē hierlm̄ fletit sup illā dicēs: Si cognō-
rē. puidit em̄ iacturā tā animarū qñ corporū
qñ etiā rex. Nec mirū cur de lege nature sit
quid patitur vñ mēbrū cōpatiunt et om-
nia mēbra: vt dicit apls. j. Cor. xij. Secū-
dus aut est affectus pgratulationis in pspē-
ris: qñ. i. qñ de alieno bono letat sic de suo

Amor
corpus
sibi

Bona

Amor
corpus
sibi

siue sit de pfectu spūali: corpali vltēpora /
li: iuxta illud Ro. xij. Gaudete cū gaudēt /
bus: et qz vt dicit Mat. xij. bonus homo de /
bono thesauro cordis sui pferit bona: ideo /
oportunitate se offerente affectu cordialis /
gratulationis etiā ostendit vobis sicut fecit /
Moyses Numeri. xj. cū Josue ferret egre /
qz Medad et Medad i ppo ppararet: qdā /
quit emulari p me: qd mihi tribuet vt oīs /
pplūs ppheter et det eis spūm suū deus: de /
quo etiā ponit exēplū aplūs. i. Cor. xij. /
Si gloriā inqz vnū mēbrū gaudet ei om /
nia mēbra. Sumus enī inuicē mēbra i my /
stico corpe christi: vt dicit Ephes. iij. Ter /
tius vero est affectus trāquille supportatio /
nis: nā difficillimū est in humana puer /
sa: tione nō oriri scādala: tū ex fragilitate: tū /
ex ignorātia: tū ē ex malitia q i pñi secu /
lo regnāt: ille igit cōmēdā dē q alioz nō /
solūz ipsectōes s et iuectōes magnanimo /
et tranqillo corō sufferre nouit: cū Bātā sit /
meriti et virtutis vt in eo pdeat oēs leges /
et ppheter: iuxta illud Galath. vj. Alter al /
terius onera portate et sic adimplebitis le /
gem christi: et hoc fit principalitē euz cor /
de et ope. Dec tria dimittit et pdonat. Pri /
mo graues iniurias exēplo christi p cruci /
fixoibz oātis in cruce: pater inqz dimitte /
eis qz nesciūt qd faciūt: qd exēplū aplūs /
imitādū pponit Ephes. iij. dices: Estote /
inuicē benigni: misericordes donātes in /
uicē sicut deus in christo donauit nob. Se /
cundo magnas infamias: sicut et christi in /
famatus est dū diceret insanus blasphe /
mus: publicanoz amic: demoniacus seduc /
tor: ppli: potator: vini rē. q tū affectu cor /
diali cūcta remisit et nos remittere docuit /
dū in oratiōe dñica subiūxit: dimitte nobis /
debita rē. Tertio magna rex dispēdia: sic /
aplūs ad quosdā dicit Hebreo. x. Rapinā /
bonoz vfoz cū gaudio suscepisti exēplo /
christi qui vestibus spollar: nudus in cru /
ce pepēdit. Quartus pinde est affectus be /
nigne puerlatiōis: nō reddēdū malū p ma /
lo: sed in bono malū vincēdo: corde: ore et /
opere: sic expresse pcepit dñs Luc. vj. Dili /
gite inimicos vestros. s. corde: benefacite /
his q oderunt vos: scz opere: et orate p p /
secutoribus et calūniantibus vos. s. ore: ē est /
benignitas quidā animi dulcor excludēs /
omne nequitā: habilitās hominē ad in /
nā leticiā et ad benivolētiā: in exteriori qz /
puerlatiōe reddēs hominē affabilē et be /
nignū. Dicit aut benigni quos bono amo

ris ignis ad benefaciendū primis etiam /
aduersariis feruere facit. Quintus itaqz /
est affectus humilis honoratiōis: quo sci /
licet omnes reueretur et honorat: omnes si /
bi prefert: omnibz tanqz dominis suis hu /
mili corde se subdit: scdm illud. i. Petri. ij. /
Omnes honorate: fraternitatem diligite. /
Et iterum ad Romanos. xij. Honorē inui /
cem puenientes: sed quia de hoc honore /
prestando tactū est supra in primo sermo /
ne precepti huius: ideo breuitati consules /
psequi pretermitto. Sertus autē est affe /
ctus cordialis vntionis: vt scz homo qz /
in se est: et qz in scdm deū pōt cū alijs vnū /
se sentiat ac omniū rectū velle p suo repu /
tet: et huius vntionis cordialis affectus ex /
tribus in anima generat et cōseruat. Pri /
mo ex humilitate q scz primo fm deum in /
omnibus pdescedit: honorē et gratitudiez /
et qdlibet humilitatis obsequiū grātiter /
impendit: vū tā in pdonādis iniurijs q in /
supportādīs miserijs et defectibz se pmpitū /
exhibet: eo q se lōge villorē et talibz dignis /
simū reputat. Ad que nos aplūs ad Ro /
xij. hortat dicens: Mō alta sapiētes s hu /
milibus pferentes. Secūdo vero ex puri /
tate: pferim illa de qua dicitur Mat. v. /
Beati mūdo corde rē. Mij sunt enī mundi /
corde q simplici oculo et puro corde in deū /
intendētes: inter imunda mūdi mundum /
habētes aspectū primū in dño duntaxat /
chari amplectunt: de h oculo dicit in cā /
ticis: vulnerasti cor meū soror: mea spōsa: /
sequit in vno oculo et tuoz. Tertio pinde /
ex ipa charitate: charitas enī q liget huma /
na corda cū in cor homis fuerit diffusa di /
uinitus: illudqz humile ac purū inuenerit /
oia alioz bona in se trāformat et sua facit: /
solū nanqz liqdū est qd omni forme pgruit /
qd optime amatoris cordi puenit. Factū ē /
inqz cor meū sicut cera liquefcens. Ex his /
autē tribus vt dicit Act. iij. Multitudis /
credentiū erat cor vnū et anima vna in do /
mino: qz hūilitas eos euacuauerat sēsu p /
prio: puritas eos mūdauerat mūdano cō /
tagio: et charitas p trāformationē colloca /
uerat in vno amorosi cordis glutino. Se /
ptimus deniqz est affectus christiformis ob /
latiōis et passiois p oibz: vt. s. exēplo ie /
su christi parat inueniat p oibz et singloz /
salute ponere aīaz suā: qz vt dicit Joh. xv. /
Matorē hāc dilectionē nemo hz vt aīaz su /
am pōat qz p amicis suis: tūc enī vere dili /
git pñm suū sic seipm: tradēs ppiā vitā

De decalogi

ut lucet illius animā: ad qđ nos hortat
exemplo christi Joh. in prima canonica. c.
lij. dicens: In hoc cognouim⁹ charitatē dei:
qm̄ ille p nobis animā suam posuit ⁊ nos
debem⁹ aīas p fratrib⁹ ponere. Ad laud.

De actibus interiorib⁹ charita
tis qui sūt dilectio: gaudiū: miseri
cordia: pax: ⁊ de dīna amoris ami
citie ⁊ cupiscētie: Ser. XXII

Nota patre tuū.

b Jam ordine p̄gruo videndū ē de
actibus charitatis tā interiorib⁹
q̄ exteriorib⁹. **N**ū igit ad actus interio
res. **P**rimo q̄r pōt vtrū p̄ncipalior act⁹
charitatis sit diligere amore amicitie v̄l cō
cupiscētie: p̄sertim cū actus ille quo de⁹ di
ligis: vt obiectū beatitudinis est act⁹ p̄in
cipalissimus charitatis: qz sub tali ratioe
est obiectū charitatis: sed sic diligere deū
est velle ipm habere qđ ē ipm amare amo
re cupiscētie. Cū em̄ ex charitate volo de
um mihi: diligo me amore amicitie ⁊ deū
amore cupiscētie: sed certū est qđ iste act⁹
est p̄ncipalior in q̄tū fert in deū q̄ in q̄tū
reflectit i seipm. Ad hoc r̄idet Richar.
sup. li. di. xxvij. q. amor amicitie ⁊ cupi
scētie duplici cōparari possunt. **P**rimo
in q̄tū sunt respectu eiusdem amati ⁊ tunc
amor amicitie semp nobilior est ceteris pa
ribus: sicut em̄ nobilior ratio natural entī
tatis est existere in se q̄ in alia: vt pater in
substantia ⁊ accidēte: sic rō nobilior essen
di bonū est esse bonū scđm se q̄ esse bonum
alterius: bonū aut qđ amat amore amici
tie: aut amat qz bonū s̄m se: aut vt sit bo
nū scđm se: qz amās amore tali vult amato
v̄l bonū qđ iā habz v̄l qđ adhuc nō habz.
Amore vero cōcupiscētie bonū amat ad h̄
vt sit bonū ipius amāt v̄l alteri⁹ cui amās
bonū illud cupiscit. **S**ecūdo vero in q̄tū
sūt respectu diuersorū amatoz: ⁊ tūc amor
ille amicitie ⁊ cupiscētie p̄nt esse idē act⁹
scđm rem: vt cū volo deū mihi: deum amo
amore cupiscētie: ⁊ me amore amicitie: et
tū idē actus est: possūt e. i. esse actus diffe
rentes s̄m rē: ⁊ sic cōparādo vnū amorē ad
aliū possibile est amorē cupiscētie nobili
orē esse q̄ amorē amicitie p̄pter maiorē no
bilitatē amati: s̄ qz p charitatē amor cōcu
piscētie respectu nobilissimi amati qđ est
deus ordīnat sic ad finē ad amorem amici

precepto

tie: nā qui ex charitate vult frui deo qđ est
ipm amare amore cupiscētie: s̄ ideo vult
vt de⁹ honoret ⁊ glorificet in se qđ est ipm
amare amore amicitie: qz sic amāt deo vult
p̄ncipalē gloriā ⁊ honore: ideo simpliciter
loquēdo amor amicitie nobilior est: ⁊ cha
ritatis p̄ncipalior actus. **D**icendū igit qđ
deū diligere vt beatitudinis obiectū s̄cēt
ligi pōt duplici. **U**no modo sic qđ diligēs
ad hoc ipm diligit: vt suā p̄fectionē p ipm
psequat⁹: ⁊ sic deū diligere nō est p̄ncipaliss
imus actus charitatis: nec sub ista rōne ē
obiectū p̄ncipale charitatis. **A**llo modo sic
qđ diligit: quia in ipso sunt oēs p̄fectiones
simpliciter qđ requirit⁹ ad h̄ vt aliqd sit p̄fe
cte beatitudinis obiectū: ⁊ sic diligere deū
v̄l est p̄ncipalissimus actus charitatis: et
est dilectio amicitie: qz sic diligēs p̄ncipal
us vult deū habere oēs p̄fectiones q̄s ha
bet q̄ velit aliqd aliud. **E**x his igit patz qđ
deus ex charitate diligit p̄pter amorē am
icitie qđ est ipm diligere p̄pter seipm ⁊ nō p
pter aliqd aliud. **A**d cuius enīdētā dīc
Tho. scđa. 2. q. xxvij. q. s̄m quattuor ge
nera causa ⁊ pōt aliqd diligi nō p̄pter se
s̄ p̄pter aliud. **P**rimo scđm gen⁹ cause fi
nalis: sicut diligitur medicīnā p̄pter sani
tatē: sed sic ex charitate nō diligitur deū
p̄pter aliud: qz nō ordinat⁹ ad aliud sic ad
finē: sed p̄pter seipm: qz ipse est finis vltim⁹
omniū. **S**ecūdo scđm genus cause formal
sicut diligit⁹ homines p̄pter virtutē: quia
seu virtute formalē bonus est ⁊ p̄sequēs
diligibilis: sed sic nō diligitur deū: qz nō
informat aliquo alio ad h̄ qđ sit bon⁹: sed
eius substantia sua bonitas est: s̄m quā ex
emplariē oīa bona sunt. **T**ertio scđm gen⁹
cause efficiētis: sicut diligit⁹ aliq̄s in q̄tū
sunt filij talis patris: ⁊ sic etiā nō diligit⁹
deū: qz bonitas ei nō inest ad altero s̄ s̄cēt
omnibus alijs ab ipso. **Q**uarto scđz dispo
sitionē q̄ reducitur ad genus cause materia
lis: dicimur aliqd diligit⁹ p̄pter illud qđ
nos disposuit ad eius dilectionē: vt p̄pter
aliqua beneficia suscepta: quis postea qđ
iā amare incipim⁹ nō p̄pter illa beneficia
amemus amicū s̄ p̄pter eius virtutē ⁊ sic
deus diligi pōt p̄pter aliud: qz se ex aliq
bus alijs disponimur ad hoc qđ in dei dile
ctionē p̄ficiamus: vt p̄ beneficia ab eo su
scepta: v̄l p̄ premia sperata: v̄l p̄ penas q̄s
p ipm vitare intendimus. **S**ecūdo p̄ncipa
liter queri pōt de interioribus effectib⁹ cō
sequentibus principalē actum charitatis

Handw
Tres interior
Handw
Miseria cordia
pax

quarto:

3

Sermo .xxii

Memphis
for home

grand
 il passio
 singulier
 y m...
 de p...
 app...
 in...
 fin...
 rom...
 fran...
 nel...
 d...

Sed et
miseric
dia optegit
tudo ani
mi et alie
namque
miseric
cordiam

infirma
 membris
 diffensio

repugnet que erit tñ in patria: in qua ple-
ne veritas cognosceat et ois appetit? cõple-
bit? pact tñ ipse tñ repugnat qñlis habet
in via. Secũdo cõtingere põt dissensio di-
uersoꝝ cordiũ in bonis cõserẽbit? ad vitã
et p̃cipue i magnis quoz vnio e de rōne pa-
cis: quã vnione p̃ficit charitas fm q̃ dil-
gim? p̃miũ sic nospõs: ex q̃ p̃tingit q̃ hõ
vult implere volũtatẽ p̃miũ sic sup̃ius.
Id ppter hoc inter amicabilem vnũ ponit
et demptas dilectionis sine electionis: vt
pater in .ix. Ethic. Et Tullius in li. de ami-
citiã dicit: Quamicoz est idem velle et nol-
le. Quinto queri põt: vtrũ omnia pacem
appetant? p̃sertim qñ dicit Aug? .xix. de ci-
del. tale bonũ est bonũ pacis: vt in rebus
creatis nihil gratiosius solet audiri: nihil
delectabilius cõcupisci: nihil vtilius possi-
deri. Et addit ibidem q̃ omnia pacẽ appẽ-
rant: cũ tamẽ p̃trariũ a multis acitari vi-
demus: de quib? p̃s. dicit: Cũ his q̃ odes-
rũt pacẽ eram pacificus. Ad hoc dicendũ
duplex est par. Quedã est apparens: et nõ
vera: et illa cõuenit cũ cõcordia: nã concor-
dia est quedã vnio voluntatũ diuersoꝝum
cordiũ: q̃ si malũ est in quo cõcordãt: tũc e
ibi tñ cõsensus cordiũ: nõ aut cõsensus ap-
petitũ singuloꝝ cordiũ: et sic non est vera
par in p̃iis sed solũ apparens: verbi grã:
cum in actũ cõsentiunt adulteri: vis ap-
petitiua tendit in diuersa appetibilia: q̃ simul
assequi nõ potest: eo q̃ sensus appetitiuus
tendit in cõtrariũ appetitus rōnalis. Affe-
ctit eni miser sedis delectationib? frui: nec
fama pollui: nec vindicta diuina mulctari:
nec cõscientia remordẽte cruciari: sed hoc
cõsequi non potest. Secũda par est vera et
aliquid concordie sup̃addit ac inuenit tñ
in bonis: nam si qui cõcordant i bono: tũc
nõ est ibi tñ cõsensus diuersoꝝ cordiũ: sed
etã cõsensus appetitũ singuloꝝ cordiũ:
et hanc duplicẽ pacem scy dei in vnione ap-
petitũ singuloꝝ cordiũ: quã vt dictũ est
operat in nobis charitas dei: et pacẽ p̃xi-
mi in vnione multoꝝ cordiũ: q̃ p̃miũ cha-
ritas in nobis operat: cõmendat domin?
discipulis: dicens: Pacẽ relinquo vobis
et p̃miũ: pacem meã tẽ. et vtrãq̃ pacẽ na-
turaliter omnes appetunt: nam et oēs bel-
lantes p̃ bella querũt ad aliquã pacem p̃-
fectionẽ p̃uenire q̃ prius habuerãt in qua
vtilis eoꝝ voluntati repugnet: quã pacem
voluit deus dare põt: nec veraciter inueni-
tisi in eo q̃ diuine volũtati p̃ oĩa counsi-

f. 10. v. r.
f. 11. r. v.
f. 12. r. v.
f. 13. r. v.
f. 14. r. v.

page of
Mangella
libertas
with of his
quillman
ordained
magistrate
in vol. 10

De actibus exterioribus chari-
tatis qui sunt triplices: scz corpa-
les: spūales: & reales: Ser. XXIII

De noza patrē tuū

h 17. Expediti de actibus interio-
ribus charitatis. Jam ad psequen-

dum actus exteriores ipsius stilū cōverta-
mus: quos ut pſenti ſpeculatiōi ſufficiat tri-
plices diſtinguere poſſumus: ſcz corpa-
les: ſpūales: & reales. **Primum** igitur ad effectū
corpa-les primo queri pōt: vtrū in quātali-
cunqz charitate cōſtitutus teneat mortem
ſubire pro chriſto: pſertim cū dicis. j. Job.
iij. **Q**m ille animā ſuā p nobis poſuit &
nos debem⁹ p fratrib⁹ aīas ponere: alio-
quin dicit dñs Luce. ix. Qui me erubue-
rit & meos ſermones corā hominib⁹: & fili⁹
homis erubescet eum cū venerit in maie-
ſtate ſua. Ad hoc rſidet Bonauē. ſuper. iij.
diſt. xxx. q. ſubire mortē intentione placē-
di deo cōtingere pōt tripliciter. Uno mō qñ
adeſt neceſſitas vel deſerendi iuſticiā vel
amittendi vitā: & tūc ſubire mortē eſt iuſti-
cie & neceſſitate. Alio mō qñ ſe offert opor-
tunitas manifeſtādi diuinā gloriā & edifi-
candi eccleſiā: & tūc eſt pfectionis & ſupero-
gationis. Tertio mō ſolū ex hoc q vitā
ſuā habet expoſam: & hoc eſt temeritatis et
crudelitatis. **Uñ Aug⁹.** Illos qui ſemet-
ipſos pſocant & pſcipitio collidūt ppter vi-
te pſentis odiū: dicit eſſe ſcleratiſſimos &
crudediſſimos homicidas: tractans illud
Job. xij. Qui odit animā ſuā i hoc mūdo:
in vitā eternā cuſtodit eā. Cū q queris
vtrū omnes teneant mortē ſubire p xpo
dicendū: q p loco & tempore vbi talis op-
tio dat⁹: vel q iuſticia deſerat⁹: vel q vita
perdat⁹: ibi omis quātūcunqz ſint imperfecti
tenent ſubire mortē: & peligere magis deo
dillecto mori q ipſo offenſo viuere: ſed vbi
non iminet talis neceſſitas nec talis optio
dat⁹: ſed tñ offert ſe oportunitas manife-
ſtandi diuinā gloriā & edificandi eccleſiā:
ſi quis ſe tūc morti exponit talē mortē ſubi
re pfectionis & ſupero-gatiōis eſt: ad quā nō
omnes tenent⁹: qz cūtra dictā neceſſitatē poſi-
tus ſubterfugere & ſeipm occultare poteſt.
Nec ex hoc dicit⁹ nomē xpi erubescere: ſed
tūc tñ qñ timore mortis negat ipm chriſtū
nec illud debitū de quo Job. loquit⁹ in au-
toritate ſam dicta ſemp eſt debitū neceſſi-
tatis ad qd obligamur: ſed eſt debitū con-

gruitatis ad qd amonemur. Secūdo qñ
vtrū habētes charitatē pfectā teneant ea
q ſunt pfectionis adimplere: pſertim cū fm
Hrego. in omel. Creſcētibus donis rōnes
etiā creſcūt donoz: & cui pl⁹ cōmittit⁹ plus
exiget ab eo: cui q cōmittit⁹ pfecta chari-
tas: cum deus exigit actū habitui cōueni-
entē: videt⁹ q ille tenet⁹ ad opa pfectionis:
imo ne deficiat tenet⁹ pſicere: cum non ſit
mediū inter hec: eo q in via dei non pgre-
di regredi eſt: nec vnq viator in eodē ſtatu
pmanet: nec videt⁹ poſſe pſicere perfecta
charitas niſi in operibus pfectionis & ſup-
erogationis. Ad hoc reſpondet Bonauē.
vbi ſupra: q quinqz modis quis genera p-
fectionis diſtingui poſſunt: & fm hoc qñqz
modis quis obligat⁹ ad aliquid. **Primum**
genus eſt pfectio iuſticie & ſufficientie que
conſiſtit in adimplentiōe mandatorū dei: de
q dicit⁹ Matth. v. Eſtote pfecti ſicut & pa-
ter veſter celeſtis pfect⁹ eſt. Et ad hoc mā-
datum diuinū obligant⁹ omnes tam pfecti
q etiā imperfecti. Perfecti tamē eo magis
obligant⁹ de bono & equo: quo magis bo-
num pciunt: p quod diuinum mandātū
implere poſſunt. **Secūdu** genus eſt perfe-
ctio religionis que cōſiſtit in obſeruantia
conſilioz dei: de qua dicit⁹ Matth. xix. Si
vis pfectus eſſe vade & vende oīa &c. & ad
hanc pfectionē quis non obligat⁹: licz per-
fectam charitatē habeat: niſi votum religi-
onis interueniat. **Tertiū** genus eſt pfectio
plationis: que cōſiſtit in regimine ſubdi-
torū: de qua dicit⁹ Luc. vi. Perfectus oīs
erit ſi ſit ſicut magiſter eius: vnde propter
officiū ſuſceptū quis obligat⁹ ad pfectionē
plationis: als autē nō. **Quartū** genus eſt
pectio opationis: que cōſiſtit in oſtēſiō-
ne exemplorū: de qua dicit⁹ Hei. ix. Hic
vir iuſtus atqz pfectus in generationibus
ſuis: vnde licz quis non obliget⁹ ad aliqd
ſimpliciter vel fm ſe: tamē ad evitandum
ſcandalū puſilloz: qd vtiqz graue pecca-
tum eſt: vt dicit⁹ Tho. ſcdā 2. q. xliij. Quiſ
obligat⁹ ad pfectionē opationis. Hinc dīc-
aplus. j. Cor. viij. Non manducabo carnē
in eternū ne fratrem meū ſcandalizem. Hinc
iterum dicit⁹: Omnia mihi licent: ſed non
omnia expeditunt. **Quintū** denique genus
eſt pfectio tranquillitatis: que cōſiſtit in cō-
ſummatione difficiliorū optimorū: ſicut
dicit⁹. j. Job. iij. q perfecta charitas foris
mittit timorē: & phus dicit⁹: q perfecta vir-
tus optimorū eſt optima: & ad hoc qd non

carpale *mors* *mandatorum adimplere*
spiritale *conſilioz* *plationis*
reale *exemplorum* *opationis*
tranquillitatis *difficiliorum* *optimorum*
bonifirma *eterna*

De decalogi

precepto

obligat nisi fm cōsiliū dictamē: p qd ob-
ligat ad pfectionē trāquillitatis ppter cō-
scientie iudiciū: vnde generaliter ad quat-
tuor vltima pfectionis genera qd non obli-
gat in pfecta charitate existēs: quātū ē ex
obligatiōe diuini mādāt: nisi supinducat
aliq noua obligatio ad hmoi genera pfecti-
onū adimplēda. Ad obiectū igit dicēdū:
q homo nō tenet sp pficere in charitate:
loquēdo de pfectu qui cōsistit in augumē-
to et incremento charitatis: q charitas nō
auget in homine cōtinue: sed loquēdo de
pfectu qui cōsistit in bonorū operū multi-
plicatione et iusticie exercitatiōe: sic tenet
quis pficere: qui tamē pfectus charitatis
non tm attendit in impletiōe consilioz et
operū pfectozum: sed etiā in observātiā
mandatorū. Tercio queri pōt de effecti-
bus exterioribus spūalibus ipius charita-
tis: et pmo quo ad pxiū vtrum scz corre-
ctio fraterna sit actus charitatis: pferim
cū actus cōtrarij non ptineant ad eandem
virtutē: sed supportare peccantē est actus
charitatis: fm illud Gal. vi. Alter alteri
onera portate: et sic adimplebitis legē xpī
que est lex charitatis: sed corrigere suppo-
rtationi videt esse contrariū. Ad hoc respō-
det Tho. scda 2. q. xxxiiij. q correctio de-
linquētis ē remediū quoddā qd cōtra pec-
catū alicui⁹ adhiberi debet. Et q peccatū
alicui⁹ duplici pōt pōt. s. in quātum
est nociuū ei q peccat: vel in quātum
est etiā in nocumētū aliorū q ex eius peccato
ledunt vel scandalizant: vel etiā in quātū
est nocumētū boni cōmunis: cui⁹ iusticia
p peccatū hominis pturbat: ideo duplex est
correctio delinquentis. Una que peccato re-
mediū adhibet: in quātū est quoddā malū
ipius delinquentis: et ista est pprie fraterna
correctio que ad emēdationē delinquentis
ordinat: nā remouere malū alicui⁹ ē eius/
dem rōnis cul⁹ est bonū eius pcurare: sed
pcurare bonū fratris ad charitatē ptinet:
p quā amato bonum volumus et opamur.
Hinc etiā fraterna correctio charitat⁹ act⁹
est: q p eam fratris malū. s. peccatū repel-
limus: cui⁹ remotio tāto est deo acceptior
et fratri salubrior: q remotio exterioris dā-
ni vel etiā corporalis nocumēti: quātū ptra-
riū bono virtutis magis est affine charita-
ti q bonū corporis vel exteriorū rerū. Ex quo
concludit q fraterna correctio magis ē act⁹
charitatis q curatio corporalis infirmita-
tis: vel exterior subnūcio fraternalis ege-

statis: et ptinet ad omnes: fitq p simplici
āmonitiōe. Alia hō correctio est que re-
mediū adhibet peccato delinquentis: fm q
est etiā malū aliorū et precipue nocumētū
boni cōmunis: et talis correctio est actus
iusticie: cuius est seruare rectitudinē iusti-
cie vnus ad aliū: p quā intendit cōmune
bonū: et ptinet ad supiores: q nō solū fit p
simplici āmonitiōe: sed etiā interdū per
punitiōē: vt alij timentes a peccato desi-
stant. Ad obiectū q dicendū: q correctio
fraterna nō opponit infirmoz supportati-
onē: sed magis ex ea cōsequit: instantū enī
aliquis supportat peccantē: in quātū ptra-
eum nō pturbat: sed p benivolentiā ad eū
seruat. Preterea sicut fraterna correctio ē
actus charitatis: sic etiā alia opera miseri-
cordie spūalis: vt cōsulare dubitāt: doce-
re ignorantē: cōsolari tristē: offendenti re-
mittere: onerosos ac graues supportare: et
p omnib⁹ orare: sed q de his septē generi-
bus elemosine spūalis diffinisse satis i septē
sermonib⁹ tractasse me memini: in sermō-
nib⁹ de tribus pti⁹ penitētiē: ideo de his
plequi grā breuitatis omitto. Quarto
queri pōt: vtrū cū quātulacūq charitate
resistere qd possit quātēcūq temptationi:
pferim cū gratia quātūcūq modica potē-
tior est et excellētor q natura: sed homo in
statu innocētiē cōstitut⁹ in puris natural-
ibus quātēcūq tēptationi resistere poterat
quātōmagis in quātulacūq charitate vel
gratia cōstitutus: alioqn si quātēcūq tem-
ptationi resistere nō posset: tūc in eo nō pec-
caret qd euitare non posset. Ad hoc rōn det
Bonauē. sup. iij. dist. xxx. dicēs inter alia
q si loquimur qdum ad tēptatiōis exor-
diū: tunc quātulacūq charitas quātēcūq
tēptationi resistere pōt: q vt dicis. j. Coz.
x. Fidelis deus qui nō patiet vos tēptari
super id qd potestis: sed facit cū tēptiōe
puentū vt possitis sustinere: deus etiā ho-
minē habentē charitatē nunq deserit: nisi
prius homo recedat a deo: qui pot⁹ fm q
auget tēptationis bellum: opat etiā deus
charitatis augmentū: vnde quātūcūq sit
modica charitas i hominē: nunq pōt virt⁹
ei⁹ ab aduersario deijci: q fm q crescit bel-
lū crescit adiutorū: si hō faciat qd in se est.
Si hō loqmur de tēptiōe qd ad psum-
mationē victorie. sic nō pōt esse q ex mod-
ica charitate qd resistat tēptatiōi marie: nā
ordo diuine iusticie nō patit qd ex victoria
magni belli fiat ampliatio meriti: vnde si

De decalogi

rit tibi magis q̄ aurum. Hinc etiā vidua q̄ minus dedit fm̄ quātitatē: plus dedit fm̄ p̄portionē: ex quo pensat in ip̄a maior charitatis effect⁹ ex qua corporalis elemosyna spiritualē efficaciam habet. Tercio mō cōsiderari pōt ex pte effectus: et sic etiā habet spūalē fructū in quātū. s. prim⁹ cui p̄cor poralē elemosynā subuenit ad orandū p̄ro b̄s factore mouet: vñ Eccl̄. xxix. dicit: Cōclude elemosynā in sinu paupis et hic p̄te exorabit ab oī malo. Deniq; vt nemo se excuset de elemosynarū largitiōe multa sunt elemosynarū genera: principaliter tñ septē corpalia: et septē spūalia ad q̄ oīa alia reducunt: et qd exhiberi nō potest in ope: saltē tribuat bona volūtate. Dicit enī Aug⁹. sup ps. ciiij. Si potes dare da: si non potes affabile te fac: coronat deus int⁹ volūtātē vbi nō inuenit facultatē: nemo dicat nō habebam: charitas nō de sacculo erogat. Et iterū in Encheridion: Multa sunt genera elemosynarū quē cū facim⁹ adiuuamur vt nobis dimittant peccata: s̄ ea nihil est maius q̄ cum ex corde peccata dimittim⁹: hec ille. Ad laudē dei.

De nouem cōditiōibus cōsiderandis i elemosynis dandis: et de quibus elemosyna fieri potest vt p̄sint facienti: ac de iniuste extortis: Sermo XXIII

Onora patrē tuū

b et. Jam ordine debito p̄sequēdū est de p̄ditiōib⁹ requisitis: vt in elemosynis dandis ordo debitus obseruet et modus: nā sicut modus et ordo requirit in charitativa dilectiōe: vt p̄z sup̄ius: sic et in elemosynarū distributiōe cū mediātē misericordia sit actus ip̄ius charitatē: vt dictū est. Ad cui⁹ euidentia p̄mo queri pōt de modo elemosynas distribuēdi: vñ. s. elemosyna sit abundanter faciēda: p̄sertim cuz dicat apl̄s. ij. Cor. viij. Nō vt alijs sit remissiosus est alijs de vestris ociose viuāt: vobis aut sit tribulatio: id est paup̄tas. Sed hoc cōtingeret si dare elemosyna abundanter. Ad b̄ rūdet Tho. sc̄da 2. q. xxij. q̄ elemosynarū abundantiā p̄siderari potest duplici. Primo ex pte dantis: cū. s. quis

precepto

dat qd est multū fm̄ p̄portionē p̄p̄te facultatis: et sic laudabile est abundanter dare: vñ et dñs Luc. xxi. Laudauit viduā q̄ misit omnē victum suū in gazophylaciū. Et rūtamē oportet illā abundantia debite cūstantionari fm̄ conditionē p̄sone et stat⁹ put in sequēti sermone latius patebit. Secūdo ex pte eius cui dat est elemosyna dupliciter abundans. Ano mō sic q̄ suppleat sufficiētē eius indigentia: et sic est laudabile abundanter elemosynā dare: vñ Aug⁹ in eplā ad quēdam comitē. Caue p̄uidens discretiōē elemosyne: ita vt vtriusq; scy dantis et accipietis sit solaciū. Alio mō vt sup̄abundet ad sup̄fluitatē: et hoc non est laudabile sed melius est pluribus indigentibus elargiri. Et hoc p̄hibet inducta auctoritas Pauli: nō vt alijs sit remissio vel refrigeriū. Loquit enī ibidem de abundantia elemosyne quē supercedit necessitatem recipietis: cui non est danā elemosyna vt inde luxuries: sed vt inde sustentet: circa qd tamē est adhibenda discretio p̄pter diuersas cōditiones hominū: quorū quidam delicatioribus enutriti magis indigēt delicatis cibis aut vestib⁹. An dicit Ambro. in libro de officijs: Cōsideranda est in largiendo etas atq; debilitas: nōnunq; verecūdia quē ingenuos pro dīt natales: aut si quis ex diuitijs in egestatē cecidit sine vicio suo. Ad autē subdit: vobis aut tribulatio: loquit de abundantia ex parte dantis: vbi tamē dicit glo. nō hoc ideo dicit quātmel⁹ esset. s. abundanter dare: sed de infirmis timet quos sic dare monet vt egestatē non pariant. Secūdo queri potest: qualis ordo tenendus est in elemosynis dandis: cum nō possit omnib⁹ satisfacere. Ad hoc dicendū: q̄ nouem sunt cōsideranda i elemosynis distribuēdis. Primo fides: q̄ fidelis p̄ponendus est infideli ceteris paribus. Illi enī nobiscū renati sunt in christo tanq̄ fratres: ceteri reputant nobis alieni et hostes christi. Unde Gal. vi. de elemosyna distribuēda p̄ponens subdit: ergo dum tempus habem⁹ opemur bonū ad omnes: maxime aut ad domesticos fides. Secūdo necessitudo siue p̄pinq̄uitas: quibus lege nature magis obligamur: et sic p̄pinq̄ui sanguinis extraneis p̄ponunt vel p̄ferunt: quia fm̄ apostolū: Qui curam suorū et maxime domesticorū nō habet: fidem negauit et est infideli deterior. Itā tamē subuenire

*In elemos. / fides p̄pinq̄uitas
nō distat / b̄n̄ficia
dñi / nō est /
fidelitas / imp̄
fidelitas / nō distat
nō distat / nō distat*

quarto:

debet suis q̄ cām p̄stet necessitas: non carnalitas: id est non dītent propter carnalē amorem: sed pascant propter nature sustē-
tationem: alioquin deus nō esset causa sed caro. Tercio beneficiū prius acceptum et p̄cipue spirituale: plus enī obligamur beneficiis q̄ alijs etiā p̄inquis: a quibus scz cōmoda temporalia vel spiritualia recepimus. Cui⁹ ratio est: quia magis debemus reddere debitū q̄ dare gratuitum. Et ideo magis debemus reddere suscepta beneficia q̄ amicis aliquid gratis dare: sicut magis debemus reddere mutuū q̄ amicis dare. Et maxime obligamur his q̄ s̄m p̄aulum laborant in verbo et doctrina. j. ad Ti moth. v. Et iterū. j. Cor. ix. Si nos vobis spiritualia seminamus magnū est si carnalia vestra metamus: q̄si diceret: non rē. v. de. Quarto meritū: nam ex honesto et merito meliorib⁹ est potius subueniendū. Eccl. xij. Da bono et ne receperis peccatorē: benefac huili et ne dederis impio. Unde dicit Tho. scda 2. q. xxxij. q̄ sic diligēdi sūt homines vt eorū non diligant errores. Et quia exhibitio beneficii dilectiōi correspōdet: ideo peccatorū ad sustentationē naturae debet elemosyna dari si indigeat: cum p̄cipiat nobis etiā inimicis benefacere: sed ad fouendū eorū maliciā non debemus eis aliquid dare: vnde si cōstaret q̄ eo qd eis dat in peccatū abuterent: nō deberet eis dari nisi necessitas extrema exposeret. Quinto tempus: qz ceteris parib⁹ senes sunt iuuenibus p̄ferēdi. Sexto necessitas: quia magis dandum est plus egentib⁹: eo q̄ elemosyna est instituta ad necessitatē p̄ximī subleuandā: als enī frustraret elemosyna sine suo: nec haberet meritū apud deū: vnde qui tenent capti ab hostibus et p̄sertim infidelibus p̄ferendi sunt alijs. Similiter qui p̄pter debita exercitant in carceribus penis et supplicijs. Nam si pauper afflictionis sue tpe nihil impetrat a te: vel quo iniuste rapit ad mortē: plus apud te pecunia tua valeat q̄ vita morituri: nō est leue peccatū: vnde. xij. q. ij. c. sicut oīno. dicit glo. q̄ ecclesia nō solum suis captiuis s̄ etiā extraneis tenet subuenire. Et hī dicūtur captiui qui ab hereticis vel gentilibus capti sunt: vel a talibus vbi timef p̄culuz corporis vel anime: tales tenet redimere ecclesia: et etiā quilibet p̄uatus: et allegat ibidem iura. Septimo debilitas: qz claudī

Sermo xxiiii

ceci: valitudinarij debēt p̄ferri sanis: imo s̄m leges qui laborare potest et se immiscet elemosyne: redigit in impatoris seruitutem. L. de men. val. l. j. li. xj. et sic danda ē elemosyna paupibus qui non possunt operari manibus: vt. lxxij. dist. c. j. Quod sane intelligendū est de his elemosynis que tendunt ad alimenta vel ad sustentationē corporis: sicut est pascere: potare: vestire: hospitari. Nam cum sint imeriti dignum est vt egestate laborent. Scius est de alijs vt visitare infirmū: redimere captiuum: si saltem non timef p̄iora: et sepelire mortuos. Verūtamē i extrema necessitate nulli est elemosyna deneganda: vt. lxxxvj. di. c. pascere fame morientē: et. c. non satis est. Nec his trionib⁹ nec venatoribus nec meretricibus est deneganda in necessitate: qz tūc in tali nō honorat vitū sed naturā: vt eo. c. qui venatorib⁹. Unde nec in necessitate neganda est excomunicatis: vt patet xi. q. ij. c. quoniā multos. in fi. Octauo modus: vt nō totum vni nec simul effundant opes: s̄ discrete dispensent: nisi forte quis ex toto vellet relinquere seculum: vt patet lxxxvj. dist. c. fratres nostrū. s̄ in ipa liberalitate modus adhibendus est rerū et p̄sonarum. Rerum vt non omnia vni sed singulis quedā prestent: vt pluribus p̄desse possimus: iuxta illud ps. Disperit vedit pauperibus. Personarū vt primū iustis: deinde peccatorib⁹ quibus phibemur: nō quia homines sunt sed quia peccatores. Non nobilitas: id est verecundia que ingenuos prodit natales: quod p̄sertim attendit in his qui ex diuitijs sine vitio suo ceciderunt in egestatem. Dicit enim Boetius: q̄ inter omnes aduersitates fortune infelicissimū genus infortunij est fuisse felicem: lxxxvj. dist. c. dominus. vbi subdit. Consideranda est in largiendo etas atqz debilitas: nōnunq̄ etiam verecundia que ingenuos p̄dit natales: glosa. Nota verecundia esse signū nobilitatis: vnde q̄ nobilitas talis attendi debet in dandis elemosynis legit in vitis parum de quodaz qui singulis petentibus elemosynam dabat: ad quem cum venisset mulier vestita vilibus: aperiens manū voluit dare mutū: et clausa est manus eius leuās parū: vcl nō aut alia hī vestita q̄ vidēs vestes illius misit manū volens leuare parum sed aperta est leuans multū. Et admirans inquit

De decalogi

precepto

fuit de illis mulieribus. & cognovit q̄ mul-
lier bonis vtens vestib⁹: erat de honestis
mulieribus que venerat ad paupertatē: et
p̄ opinioē nataliū erat induta bonis vesti-
bus: alia hō accipiēdi cā vilibus se induit
magis piū ergo est subuenire pauperibus
nobilibus & honestis: verecūdis: paup̄a/
temq; dissilantibus q̄ effrontib⁹ ostiatim
mendicantibus. Tercio p̄inde queri pōt:
de quib⁹ facienda est elemosyna vt pdesse
possit facienti. Ad hoc dicendum: q̄ extra
de deci. c. ex transmissa. tenet glo. q̄ nō so-
lum de rebus licite acquisitis debet fieri ele-
mosyna: sed etiā de illicite acquisitis fieri
potest elemosyna: & dari debet decima: si
de illis nō competat repetitio: & dominiū
transferat: & sic meretrix: histrio: & qui de
māmona iniquitatis viuūt: id est p̄ sollici-
tudine temporalē: etiā cōtra diuina māda-
ta acquirūt: debent decimā dare & elemo-
synam facere. Sacerdos tamē non debet a
meretrice decimā recipere ne videat impu-
nitatē prestare. Terūtamē Hein. boye hāc
questionē lucidius psequens: illā distin-
guit: dicens: q̄ aliquādo quedā acquirūt
licite & a bono: & ex talibus bene acquirūt
& a bono debet fieri elemosyna: q̄ tunc fru-
ctuosa erit. xliij. q. v. c. Elemosyna redem-
ptoris nostri oculis ista placet: que non ex
illicitis & iniquitate cōgerit: sed que de re-
bus cōcessis & bene acquisitis impendit.
Aliquādo sūt licite acquisita sed a malo:
& tūc licet de eis possit fieri elemosyna: non
tamē pdest facienti: vt ea. q. c. scriptū est:
scz p̄rouerb. xv. Victimę impiorū abomi-
nabiles deo: vota iustorū placabilia. Reges
enī in omnipotentis dei iudicio quid: sed
a quo des inspicit. Hinc est enī qd scriptū
est: Respexit domin⁹ ad Abel & ad mune-
ra rē. Expedit tamē agere bonū opus mi-
sericordię vel penitētię: q̄ licet nōdum me-
ref in his operib⁹ vitam eternā: nullo mō
tamē manebunt sine remuneratione: vt de
peni. di. v. c. falsas penitētiās: vbi subdit.
Nec tamen desperet: interim quicqd boni
facere poterit hortamur vt faciat: vt omni
potens deus cor illius illustret ad peniten-
tiā. Si hō illicite sunt acquisita: tunc si nō
sunt in bonis alicuius domini illicite acq-
sita: puta episcopus: clericus: vel mona-
chus venationi deditus ex venatione ali-
quā acquirat contra p̄ceptum ecclesie: qd
legis de tali venatione in clemen. de statu

mona. c. ne in agro. s. porro. per totū. & sic
dicit illicite acquisitū: quia cōtra prohibi-
tionem iuris positū: non tamē iniuste: q̄
nulli sit p̄iudicium cum p̄supponit ibi q̄
ius venandi in illo loco habeant: licet vena-
tioni p̄sentiam p̄sonalem exhibere non de-
ebrent: vt ibi p̄cipit. Et a simili intelligit
omne lucrū illicite: licet nō iniuste acquisi-
tum: vt in festis rē. q̄ de eis potest fieri ele-
mosyna sicut i p̄senti casu de illicite acqui-
sitis potest fieri elemosyna. Aut sūt acqui-
sita in bonis alicuius domini eo inuito: in
quo casu nullo modo potest elemosynas
facere: sed tenet restituere: vt. xliij. q. v. c.
forte aliqd cogitat. Et dicit multi sunt ehi
stiani diuites & auari: non habeo peccatū
si illis abstulero & paup̄ibus dederō: vñ
enim illi boni agunt mercedē habere pote-
ro: sed huiusmodi cogitatio ex calliditate
diaboli suggerit: nam si totum tribuat qd
eis abstulerat: auget potius peccatū q̄ mi-
nuat: hec Aug⁹. Et in hoc casu cōcurrunt
vls cōpulsiva & vls ablativa: & sic fm q̄s-
dam vsura: furtum & rapina reputatur. Si
hō iniuste acquirunt domino ignorante:
tunc etiā de eis elemosyne fieri nō possunt
vt. xliij. q. v. c. immolantis ex iniquo obla-
tio est maculata. Et in hoc casu cadunt qui
res inuentas nō habitas pro derelicto ab-
scondunt: vt ea. q. c. Multi sine peccato pu-
tant esse si alienū quid inueniunt teneant:
& dicunt deus mihi dedit: cui habeo red-
dere? Discant ergo hoc peccatū simile esse
rapinę: si quis inuenta nō reddat: hec Hier-
onym⁹. Itē Aug⁹. Si quid inuenisti & nō
reddidisti rapuisti quātū potuisti: fecisti:
q̄ nō plus inuenisti q̄ alienū negat si pos-
set & tolleret: deus cor interrogat non ma-
nū. Aut acquirunt iniuste domino tradē-
te: & tunc si versat turpitudine ex parte acci-
piētis tñ: tunc in illo casu nō potest acci-
piens elemosynas facere: sed tenet restitu-
ere: & in hoc casu cadunt omnes facientes
contractus vsuarios p̄pter improbiū lu-
crum. Et fm quosdā omnes vsurarij & ad-
aduocati exigentes immēsa salaria & imo-
derata. Similit̄ medici qui emūgunt egro-
tos qui tamē sepius defacili curari possūt.
Et officiales qui per imoderatam probita-
tem plurima extorquere solēt. xliij. q. v. c.
non sane. vide per tototū. Aut versat tur-
pitudine ex pte dantis tñ: vt vbi meretrici
datur precii scorti: & hoc accipiens retine-

quarto:

re potest vel elemosynas inde facere. Et b
proprie dicit turpe lucrum: quia ppter lu-
crum illud iustinent: vt opprobrio habea-
tur: vt dicit pbus. iij. Echi. Aut versat
turpitudine ex pte vtriusq: tunc nō potest
elemosyna inde fieri: nec etiā debet danti
restitui: sed illi psonae vel ecclesie in cui⁹ in-
iuria data ē: exēplū primi: vt pecunia data
iudici ad ferendū iniustū iudiciuz restitui
debet nō danti sed illi in cuius iniuria da-
ta est: vnde dicit. xj. q. iij. c. non licet iudi-
ci vendere iustū iudiciū q̄tominus iniustū
Sed hoc interest q̄ iudex accipiens vt in-
iustū det iudiciū tenetur restituere danti.
Si vero vt iniustū tenetur restituere illi in
cuius iniuria suscepit. Et simili modo dicē-
dum est de pecunia data testib⁹ ppter ini-
quum testimoniū ferendū: vt. xij. q. v. c.
non sane. Aduocatus tñ pōt viderē iustū
patrocinii: t iurisperitus verū p̄siliū: dū
modo cū debito moderamēte hoc faciāt: vt
pater ibidē. Verūtamē vt dicit glosa in di-
cto. c. non licet. xj. q. iij. Si sine labore dare
potest cōsiliū: nō reuolūdo libros: nec la-
borando in plegendis allegationib⁹: tunc
gratis tenet subuenire: q̄ si causa iniusta
est nō debet eā aduocatus v^l iurisperit⁹ as-
sumere: nec patrocinii v^l cōsiliū viderē:
sed potius eam acceptā v^l assumptā debet
deserere postq̄ p̄cepit eam esse iniustam:
hec glo. t allegat iura. Quarto aut que-
ri potest vtrū id quod iniuste extortum est
debeat pauperib⁹ erogari v^l ablatis resti-
tui: aut in quibus casibus debet erogari t
in quib⁹ restitui. Ad h⁹ rñdet Hein. boye.
extra de iudeis. in. c. cū sit nimis absurdū:
q̄ si scitur a quo est extortū sed nō reperit:
tunc debet erogari pauperib⁹: vt extra de
vsuris. c. cum tu. vbi subdit. Rogendū sūt
per penā quā statuimus: cōtinuo eas his
a quibus extorserunt v^l eorū heredib⁹ re-
stituere: v^l his non supstitibus pauperib⁹
erogari. Si vero scitur qui sunt t reperitū
tur: tunc si est acquisitum in detrimentum
fre sancte: d⁹ nihilomin⁹ erogare i⁹ sūdiū
terre sancte: vt extra de iudeis. c. ad liberā
dā: vide p̄cessum. Si vero secus est acqui-
situm: sed illi a quibus est extortum nō ha-
bent actionem seu ius repetendi: t tūc po-
test seu debet pauperibus erogari: vt patz
xij. q. v. c. non sane. s. sunt alie: vbi tangit
de salariis imoderat⁹ que recipiunt ab of-
ficialibus: nec tñ repetunt ab eis: nisi cer-

Sermo xxv

tum sit salariū eis constitutū: t tunc scdm
quosdā dari potest pauperibus: consultuz
tamen est q̄ ei reddat a quo imoderate re-
cepit si non est diues: vide textū ibi cū glo-
sa: q̄ si ius habent vel actionem repetendi
tunc non debet pauperibus erogari: sed il-
lis vel eorū heredibus a quibus extortum
est vt in dicto. c. cum tu. Preterea ea que
restituenda sunt si nō possunt ei mitti fide-
liter t secure cui restitui debent: tunc pau-
peribus erogari debent fm Ray. Hostiē.
t Tho. Si hō fidelit⁹ t secur⁹ mitti pōt: s⁹ tñ
fieri cōmode nō pōt p̄ferat circūstātijs: puta
quātitate rei debite q̄ ē forte modica respe-
ctu f̄motiōis loci: q̄ forte lōge distat: t illi⁹
diuitijs cui restitutio faciēda ē: q̄ tā modī-
ca potest esse summa rei restituende q̄ nul-
lo modo debet pro ea velle primū tā gra-
uiter onerare: t tunc pauperibus erogari
potest. Si vero ecōtra res restituēda ē ma-
gna t distantia loci est modica tē: tunc de-
bet restitui t non erogari pauperibus. In
talibus enim ad arbitriū boni viri recur-
rendum est. Ad laudē dei.

Utrum t qualiter elemosynas
dare sit in p̄cepto: t quomodo sub
potestate cōstituti elemosynā da-
re possunt: Sermo XXV

Quora patrē tuū:

b De elemosyna corporali quedam
in generali prosequēdo: primo q̄
ri potest vtrū elemosynā dare sit in p̄cepto
sicut leo papa in sermone de apparitiōe v^l
detur asserere dicens: In illo magno sum-
moq̄ iudicio tanti estimabit⁹ v^l largitatis
benignitas v^l tenacitatis impletas: vt pro
plenitudine omnīū virtutū: t p̄ sūma dmi-
niū cōmissorū: t per vnū malū illi in ignem
mittentur eternū: t per vnū bonū isti lro-
ducentur in regnū. Ad hoc rñdet Thom.
scda. 2^a. q. xxxij. q̄ cū dilectio primi sit in
p̄cepto: necesse est omnia illa cadere sub
p̄cepto sine quibus dilectio primi nō con-
seruat. Ad dilectionē aut⁹ primi p̄tinet q̄
ei nō solum velimus bonū: sed et vt opere-
mur scdm illd. j. Jo. iij. hō diligam⁹ ver-
bo neq̄ lingua. s. tñ sed opere t veritate.
Ad hoc ergo q̄ velimus t operemur bonū
alterius: requirit⁹ q̄ eius necessitati s̄bue-

De decalogi

precepto

namus: quod sit p elemosynarū corporali
um largitionē: et ideo ē in pcepto: hinc. lx
xxvj. di. c. non satis. circa fi. Subdit. mise
ricordia cōmunis est vsus: ideo cōmune p
ceptū omnibus officijs: omnibus etatibus
necessaria et ab omnibus est conferenda:
non publicanus: non miles excipitur: nō
agricola: non vbanus: diues: pauper: om
nes in cōmune ammonentur vt conferant
non habenti. hec ibi. Sed hec intelligēda
sunt scdm q recta ratio requirit: scdm quā
vt ibidē dicit Tho. p̄siderādū est aliquid
tam ex pte dantis q ex parte recipientis:
vt sic assint oportune circūstantie que sem
per requirunt in pceptis affirmatiuis ad
implendis. In dante igit considerandū est
q aliquādo habet aliquid supflūū tā na
ture q psonē: id est tā sustētationi vite sue
q suoz quoz curā habet: q etiā decētī cō
seruationi status sui. Et de hoc ex pcepto
debet fieri elemosyna: etiā si pauperes ex
trema necessitatis nō cōpareāt: s; illō Lu
ca. xj. Qd sup̄ date elemosynā. Nec opor
tet excusationē future necessitatis p̄dere
vt p̄siderare vltra p̄abilia signa: qz b̄c
de crastino cogitare. i. curā supflūā habe
re: sicut fecit Elimelech de quo dicunt He
brei sup Ruth. j. q p̄t famē q acciderat i
terra illa: multi paupes recurrerāt ad eli
melech virū Moem: quia diues erat et po
tens: s; p̄t auaritiā suā dux ei fuerat pau
pibus cōmodare vt dare. Et ideo ad enitā
das eoz importunitates exijt de terra isrl
cū bonis mobilib; q habebat: s; qz p̄t ma
lā causā exijt diuino iudicio pegrin; obijt
cū filiis suis in egestate: vñ reuerſa Mo
m̄ vxor eius in terrā suā ait: egressa sū ple
na. i. filijs et diuitijs: et vacuam me reduxit
dñs. hec ibi. Qz si obijcit: que iuste possi
dens etiā licite retinet. Ad Br̄ndet Tho.
ibidē q p̄alia bona q diuinit; hōi p̄ferun
tur ei; qdē sūt q̄tū ad p̄prietatē: s; q̄tū ad
vñ nō debēt eius eē s; alioz q ex eis susten
tari p̄t ex illo qd ei supfluit. Hic ait Basi
lius omel. j. Si fateris ea diuinit; tibi p
uenisse: an iniust; ē de; sequalit; res nobis
distribuēs: cur tu habūdas: ille xō mēdi
cat: nisi vt tu bone disp̄satiōis merita cō
sequaris: ille xō patiētie brauijs decoret. Est
parit; famelici quē tu tenēs nudi tūica quā
tu in p̄clau; p̄nuas: discalcia calce; q pe
nes te marcescit: indigētis argentū qd pos
sides humanū: qd circa tot iniuriar; qd dare

valeres. s; ille. Et Amb. diē sup illd euāg.
homis cuiusdā diuit; fruct; vberes ager at
tulit. Et habet. xlvij. di. c. Sicut hi. Quid
in qd auarus iniustū est: si cum aliena nō in
uadā p̄p̄ta diligētius seruo. Q impudēs
dicit: p̄p̄ia diuis: q ex qbus reconditis in
hunc mundū detulisti: q in hac ingressus
es lucē qd de ventre matris existi: a quib;
queso facultatibus quibusq; subsidijs sti
parus ingressus es: Et infra p̄p̄ius nemo
dicat qd est cōmune: plus q sufficeret sum
ptū et violentē obtētū est: nūq; iniqu; ē de
us vt nobis nō equalit; distribuāt vite sub
sidia: vt tu quidē esses affluēs et abūdās:
alijs vero deesset et egerēt. An idcirco ma
gis: qz tibi voluit benignitas sue exp̄imē
ta cōferre: et aliū p virtutē patētē corona
re? Tu vero susceptis dei munerib; et in si
nū tuū redact; nihil reputas agere liquū
si tā vite multoz subsidia solus obtineas:
hec ibi. Unde pcludendo dicēdū est: q si i
paupe apparēt euidentia signa necessitatis
extreme tūc certū est q dare tenet: et mor
taliter peccat nō dādo. Si vero signa māl
festa extreme necessitatis nō apparēt tūc
illi dare nō tenet: s; distribuere sibi pōt su
pflua: s; qd sibi videbit; oportūm: dūmō
tū p̄tribuat. Alioqn em̄ auditurus est. Ite
maledicti t̄. Esuriui em̄ et nō dedistis mi
hi māducare. Secūdo vero qñq; ex par
te dātis est aliqd supflūū nature: sed tñ ne
cessariū est ip̄i p̄sone scdm decētā sui star.
Et de tali tenet ex pcepto dare elemosynā
in extrema nēccitate recipiētis: als at nō nō
si de p̄silio superogatiōis. Ratio prior est:
quia necessitas absoluta in primo necessi
tati nostre conditionate p̄ferēda est: ita tñ
quod id qd mihi supflūū modo est: in pri
mo tēpore nō sit mihi necessariū: vnde de
tali necessitate primi indigētis diē Amb.
li. de offi. et habet. lxxvj. di. c. Non satis.
circa finē: vbi dicit; p̄asce fame morientē:
q̄squis em̄ homines pascendo seruare po
teris: si non pausisti occidisti: vnde tñ in
casu ligat hoc pceptū: q vt diē Amb. in
dicto. c. Sicut hi. Tūc minus est criminis
habenti auferre q talit; indigenti negare.
Tertio deniq; ex parte dantis qñq; totū
est necessariū nature sue et suoz quicqd ha
bet: et de illo nō debet elemosyna fieri: qz
esset p̄tra ordinē c̄baritatis: cū hoc esset si
bi suffq; subtrahere necaria vite: ordo ve
ro c̄baritatis prius incipit a seipso: nisi sal

tem aliquo modo sciret recōpensare per aliam viam suā et suorum necessitatē: vel nisi talis casus immineret ut sibi subtrahēdo talibaret: per quē ecclesia vel respublica sustentaretur: quod talis persone liberatione se suosque laudabiliter periculo mortis exponeret cum bonū cōmune sit proprio preferendū: sicut illa vidua Sareptena fecit: que de fili filijque sui necessario prophetam Iheremiam paupit: ut patet. iij. Regum. xvij. Secundo queri potest ex quo ut prius dictum est in dicto capitulo. Non satis nullus excipitur ab elemosyna conferenda: vtrum etiā omnis sub potestate constitutus indifferenter dare eandem potest. Ad hoc respondet Richardus super. iij. dist. xv. quod ordo naturalis hoc exigit: ut a superioribus inferiora reguntur: et illi qui sub aliena sunt potestate constituti: de eis ex quibus aliter subijciuntur: ordinare non debent aliter eis commissum fuerit a superioribus. Et quia nullus alteri subditus est: quā ad inferiores intellectus et voluntatis actus nisi soli deo: ideo de illis hominibus elemosynam omnibus facere licet: ut pote: orando: corripiendo: remittendo: ac alia pietatis opera spiritalia perficiendo: de quibus late tractavi in sermonibus de tribus partibus penitentie. Verumtamen de rebus exterioribus secundum quas alient superiori quis subijcitur: non debet nec potest elemosynam facere: nisi quatenus illi fuerit a superiori commissum vel permissum. Et ideo generaliter quicumque acceperit aliquid ab alio: legitimum dandi potestatem non habente: tanquam iniustum tenetur restituere. Ad cuius evidentiam sciendum: quod principaliter quatuor sunt hominum genera aliorum potestati subiecta: que non possunt elemosynam facere nisi sub certis modis et a iure vel a probata consuetudine aut etiam a superiore eis concessis: scilicet uxores: proles: clientē et profitentes. Omnes isti in extrema necessitate dare possunt elemosynam indistincte. Minus cum et in hoc casu licet etiam furari: eo quod talis necessitas facit omnia communia. Extra tamen casum extreme necessitatis indifferenter dare non possunt: quod patet: quia mulier que minus subiecta videtur et equalis viro quantum ad actum matrimoniale iudicatur in his que ad dispensationē domus pertinet viro subiecta: nec facere potest elemosynam nisi eo modo que sequitur.

Pro quo sciendum secundum Scotum in. iij. distincti. xv. quod vxor de rebus viri: scilicet pane: vino et huiusmodi: que de approbato more solent ad dispensationē vxoris pertinere: potest moderatas elemosynas facere secundum facultatem viri sui: et maiorem vel minorem multitudinem pauperum. Non tamen dare potest excessiue respectu facultatum nisi de consensu: nec etiam de alijs rebus sue dispensationi non commissis: nisi ut dictum est in extrema necessitate: vel nisi res parafemales vel proprias haberet propter dotem: ubi de consuetudine parafemales vxoris sunt. Parafemales autem dicuntur illa bona que mulieri obveniunt post matrimonium titulo donationis: successiois: legationis: eorumque que habet ante matrimonium et portat ad vitam suam dicuntur dos: donatio vero est illud quod a viro demane dat mulieri in successione: ut curiam domum vel simile ad vitam eius. Quicquid igitur de consuetudine patrie mulieris est: de hoc elemosynam dare potest: de alijs autem non nisi ut dictum est. Si tamen esset lucrosa ita quod exhibita debita gubernatione domus optimis suis lucraretur: tunc etiam de hoc dare posset: nec intellige deducendo expensas victus sui: quia vir tenetur ad omnia huiusmodi: propter dotem quam propter obsequium. Quod si mulier in secundo matrimonio filios habet ex primo: qui non habent aliquam actionem contra matrem: non potest illa contra maritum prohibitionem aliquid eiusdem dare: nisi si alijs pauperibus. Secus tamen si habet aliquam actionem: ut quod obligata est eos alere. si cum sint ipuberes: vel quod ambo coniuges eorum bona possident: aut alia iusta causa: tunc enim et maritus tenet illos alere: quia masculus cum suis oneribus ad maritum transiit: quod tamen maritus habet administrationem rerum non debet eos alere: nisi si in extrema necessitate. Preterea viro existente pigo si celat vxor aliquid bona fide de rebus cum viro communibus: ut sibi et viro suo tempore prouideat: qui eas male consumeret: non peccat: nec viro prohibenti vel repenti tenetur obedire: quia reddendo iuuaret eum ad peccatum. Contra si vxor viderit virum tenacem: superflua tamen habentem tam nature sustentationi quam etiam decentis status conseruationi: tunc vxor sibi conscientiam formare debet: quod maritus non displiceat elemosynam dare: licet aliter quando prohibet. Hoc enim quandoque faciunt ut vxores temperent non a toto sed ab excessu

vxor
per
hunc
dist.

si in extrema necessitate elemosyna danda

De decalogi

precepto

Potest etiam formare sibi conscientiam ex miseria pauperis: cogitans qd si maritus videret vtriusq; sibi placeret vt eius miserie subveniret. Et sic cogitare potest vtiliter velle gerere negocium viri sui ad salutem anime. Et generaliter nota: qd si vir furtum fecerit vel aliquid iniuste acquisitum aut retentum apud se haberet: potest illud mulier restitui etiam contradicente marito. Qd si verus possessor: et ei heres ignoratur: potest inde elemosynam facere etiam inuito marito: cognosceret: tunc enim ipsa non debet illud alienare: sed virum suum efficaciter ad restitutionem inducere. Si vero res ipsa consumpta est tunc potest vxor si vir expresse non contraxerit: negotia mariti gerendo et se ipsam exonerando extimationem de bonis communibus restituere vel in elemosynas dare: si cui restituenda sit ignoratur. Qd si contradicente viro hoc faceret bona fide: licet ad hoc non teneatur: non tamen esset illi penitentia iniungenda quasi pro mortali.

Secundo proles: nam filius familias licet vti potest rebus parentum ad propriam necessitatem: tamen secundum Thomam ibidem non potest alijs dare: quia quis est heres non tamen adhuc est dominus rerum: nec per consequens est in eius potestate paterna hereditas. Qui ergo recipiunt ab eis elemosynas extra articulum extreme necessitatis: tenentur ad restitutionem: nisi darent elemosynam moderatam in pane: vino et similibus: que non inferunt parentibus sensibile damnum: de quibus constare potest qd parentibus placet. Et idem iudicium est de furiosis: amentibus: pupillis et adhuc sub tutoribus vel curatoribus existentibus. Verum tamen si filius familias existens adhuc in paterna potestate habuerit aliquod peculium castrense: id est quod ei datum est a patre vel alijs occasione militie: vel ipse sibi acquirat ex militia: vel peculium quasi castrense: quod scilicet ex aduocatione vel alto officio publico percipit: vel etiam quod obuenit presbyteri et clericis ex officio suo ecclesiastico: tunc de his facere potest elemosynas secundum Ray. qd etiam ad hoc pater familias ceteretur: De aduocato autem: id est quod ex alia quacumque causa filio aduenit: siue a matre: siue ab extranea persona: siue de alijs operacionibus vel laboribus suis non potest filius elemosynam facere: quia licet filio in hoc seruatur proprietas

et si pater premortuus filius est: tamen quod diu patet viuere in eo plenum usufructum habet. Si militer de perfectione: id est quod de rebus patris vel earum occasione aduenit: vt fructus siue lucrum: filius elemosynam dare non potest: quia nihil iuris in eo habet: nisi tantum quo ad spem successione: si tamen filius esset in schola de licentia patris: vel in peregrinatione tunc dare posset elemosynam: tam de perfectione quam de aduocato.

Tertio clientes: nam secundum Thomam in. iij. di. xv. Serui ancille et famuli quibus etiam sunt libere conditionis non possunt elemosynas dare de rebus domini suorum sine eorum consensu: nisi panem et huiusmodi quod non inferunt sensibile nocumtum: etiam si ipse famulus esset dispensator rerum: quia non ponit dispensator quasi potestatem aliquam in re domini sui habens: sed quasi ad utilitatem domini tractans. De perfectione propter seruicium libere dare possunt. Quarto penitentes scilicet in religione paupertatem voluntarii: elemosynam dare non possunt secundum Ray. quia nihil habent. xij. q. j. c. non dicatis: nisi forte aliquis administrationem aliquam habuerit: tunc enim potest et debet elemosynam facere: quia quicquid religiosus super est in pias causas erogandum est: vt patet. xij. q. j. c. quia tua ubi subditur. Communiter autem viuuntur laz de faciendis portionibus vel exhibenda hospitalitate et adimplenda misericordia a nobis quid erit loquendum: cum omne quod superest necessitatibus: in causis pijs ac religiosis erogandum est: domino magistro omnibus dicente: quod superest date elemosynam et omnia munda sunt vobis: beatus Hieronymus. anglorum episcopo. Si tamen esset talis administratio de qua statutum esset: quod quicquid superest ad monasterium vel aliquem spectabilem usum refundat: vt in quibusdam prioratibus: tunc elemosynas excessiuas sine consensu facere non debet. Qd si monachus de voluntate abbatis vadit Romam vel stat in studio: tunc secundum Ray. moderatas elemosynas facere potest: quia eo ipso quod dedit illi licentiam eundi vel etiam standi: subintelligitur ei licentiam concessisse faciendi ea que scholares et peregrini de honestate facere solent. Et addit Thomam. secunda. 2. in. iij. qd etiam citra extremam necessitatem posset monachus aliquod modicum dare absente abbate sub speratibitionis: non tamen eo presente: vel quando probabiliter crederet quod abbas non consentiret nisi fuerit extrema necessitas. Ad laudem dei.

quarto:

Sermo xxvi

De accidia et filiabus eius: scilicet malitia: desperatione: pusillanimitate: rancore: torpore: et mentis euagatione: Ser. XXVI

Onora patrē tuū.

Exod. xx. Tertio denique pariter eternales honorare debemus: eis iugiter et indefesse cum omni affectu seruando et gratias agendo: ut sic intelligat: bonora patrē tuū qui te creauit et imagine propria insigniuit: qui te redemit et propria carne et sanguine pascat. Et hoc tripliciter. Primo per omnibus beneficiis et donis tam naturalibus quam gratuitis: deuotas et iugiter gratiarum actiones referendo: ad quod te monet tota scriptura. Similiter omnis creatura que suo modo creatorē suū laudat: vñ Job xxxviii. respōdit pigros dicens: Abi eras cum me laudaret simul astra matutina: et inuillarent omnes filij dei. In lectulo dñe. Ad hoc etiā excitatē propria natura: quia secundum philosophi eos in corpore humano insensauit tot mensura quot sunt dies in anno: ut ex hoc istinctu naturali informetur: quia nulla dies te transire debet sine diuina laude et gratiarum actione. Secundo debemus eū honorare: omnibus actiones: locutiones: affectiones et cogitationes nostras in sui laudem et gloriam referendo. Ad quod hortatur apostolus dicens Col. iii. Omnia quecūque facitis in xpo aut in opere: omnia in nomine dñi nostri iesu christi facite. Et ex hoc actiones tue non censentur humane: sed angelice et diuine. Nam eis quodammodo celestis forma imprimis cum in eis solū honorē diuinū intendis: sic e contra maximā deo iniuriā irrogant: qui in actibus suis ostentationē propriā aut humanā cōplacentiā aut aliquid hominū querunt. Tertio debemus eū honorare per omnibus et super omnia diligendo: ad quod potissime moueri debes: ex eo quod in tantis amoris beneficiis te diligendo puenit: ut omnē ingrati tudinē et tepiditatem amoris sui a corde tuo penitus expelleret: ut si te quādoque piguisset amare tā non pigeat reamare. Sed hūc honorē plurimū impedit accidia quia secundum Damascē. est quedā tristitia aggrauata: que terra deprimit animū hominis ut ei nihil libeat agere: et ideo accidia importat quoddam tedium operandi bonū: precipue diuinū: iux-

illud ps. Omne escā abominata ē anima eorū. Ex quo patet quod duo sunt nomina huius vitij: scilicet tristitia et accidia: cuius ratio est: quia in isto peccato est auersio a spiritu: licet bono quod estimatur graue vel granare: sicut est vigilare: ieiunare et orare etc. et ratione huius dicitur tristitia que opponit leticie spirituali. Nam affectus tristicie datus est homini ut ualeat de peccatis propriis et alienis: de dilatione patrie: de imperfectio ne vite et de similibus: sed nunc mutatur et dicitur in diffidētiā: desperationē: et irrationabilem merore: et opponit leticie spirituali: ita quod affectus gaudij qui datus fuit homini ut gauderet in deo et in spe eternorum bonorum et intuitu beneficiorum dei: et in bonis operibus et omnia vana et in viliis fastidiret: modo pervertitur in dissolutionē et vanitatē et infanias falsas: ita quod gaudet de affluentia reum bonorum: voluptatū: de risu: fabul: turpib: ludis et similibus: et omnia que dei sunt fastidit tanquam insipida. Et sic secundo in isto peccato fit cōuersio ad creaturā in qua querit finale quietē que estimatur leuis: et ratione huius dicitur accidia que opponit fortitudi nē que consistit in aggrediendis arduis et sustinendis aduersis. Nam per accidiā habet anima tedium de omni spirituali difficili: et inuenit opera virtuosa et bona quasi acetosa. Hic queri potest utrum accidia potest esse peccatum et precipue mortale. p̄sertim cum scōm p̄m in. ij. Ethic. passionibus non laudamur neque vituperamur: sed accidia ē p̄passio quedā: ē enim quedā species tristicie ut dicit Damascē. Ad hoc rñdet Tho. scōg. 2. q. xxxv. quod accidia scōm Damascē. est quedam tristicie aggrauans: que scilicet ita deprimit animū hominis: ut nihil ei agere libeat: sicut ea que sunt acida etiam frigida sunt et ideo accidia importat tedium quoddam operandi. Et huiusmodi tristicie passio scōm se quidē non est peccatum: quia scōm se non nominat aliquod laudabile vel vituperabile: sed scōm quod applicatur ad aliquod bonū dicitur laudabile et e contra vituperabile scōm quod applicatur ad aliquod vituperabile. Ex ē plū gratia: tristitia de vero malo cum fuerit moderata nominat aliquod laudabile: scilicet tristitia de vero bono: vel etiā tristitia imoderata nominat aliquod vituperabile. Verum tamē accidia que est torpor mentis: bona negligentis inchoare semper est mala. Et hoc dupliciter. Nam quādoque est mala

De decalogi

precepto

scdm seculum scz sit de eo quod est vere bo-
num licet sit apparens malum: sicut tristitia
que est de spiritali bono. Nam cu spirita-
le bonu sit vere bonu: tristitia q est de spi-
rituali bono est scdm se mala: sic everso
delectatio dicitur scdm se mala que est de
eo quod est apparens bonu & vere maluz.
Quandoq; vero tristitia mala est scdm es-
fectum tm: quando scz sic tristitia de vero
malo hominez aggrauat & eum totalit ab
opere bono retrahit: & sic etiā est peccatuz.
Hinc apostolus. ij. Corinth. ij. Nō vult vt
penitens malori tristitia absorbeat: non
tamen semper est peccatum mortale. Sed
accidia ex suo genere est veniale peccatuz:
q; s; Augusti. Accidia est tediū eterni bo-
ni: hoc autē nō opponitur charitati sed in-
ducit diminutionē seruoris charitatis: in
quo consistit omne veniale. Istud ergo te-
diū vt dicitur in cōpendio potest accipi
tripliciter. Vno modo prout est purus mo-
tus naturalis: & sic nullum est peccatum.
Alio modo prout est motus appetitus cō-
tristati de opere spiritali laborioso: & sic ē
veniale: Quis etiā ille appetitus sit delibe-
ratiuus: quia consensus in veniale nō est
nisi veniale. Tertio put redundat in omis-
sione eorum que sunt necessaria salutē: ita
q; motus accidie pertingit vsq; ad rationē
que consentit in fugam: horrozē & detesta-
tionē diuini boni: carne contra spiritū om-
nino prenalēte: & tunc est mortale peccatū.
Et potest quis dici quattuor modis accidi-
osus. Primo modo cuz quis per quandā
detestationem & horrorem ad diuina volū-
tarie omittit ea perficere. Secundo modo
cum quis ex quadam negligentia omittit
ea perficere ad que obligat alienis nimis
implicatus. Tertio cum quis nolēs ex ve-
recundia vel aliquo alio extrinseco coact⁹
cum tristitia perficit aliqua bona spirita-
lia. Quarto cum nimium deicitur & con-
tristatur etiam de vero malo ex quo reddi-
tur ineptus ad bona spiritalia perficien-
da. Deinde queri potest quot sunt filie ac-
cidie: presertim cum a doctoribus ponatur
esse vitii capitale. Ad hoc respondet Bre-
go. xxxj. moraliz. q; sex sunt filie accidie.
Prima filia dicitur malicia que non acci-
pitur hic scdm q; est genus vitioruz: sed q;
quis detestatur bona spiritalia. Quā autē
accidia causat vel generat maliciā ex hoc
pget: quia accidia proprie attendit in de-

testationem bonorum spiritalium & tan-
q; nulla vel vilia contemnendo. Et sic ge-
neraliter malicia a qua procedit q; aliquis
bona spiritalia deliberate fastidit: contē-
temnat & detestetur. Et sic malicia multuz
aggrauat peccatū accidie pessima filia de-
testationis matris. Nam molto grauius q;
peccat ex certa malicia ceteris paribus q;
ex passione: quia ibi mouetur voluntas in
malum ex seipsa & ex electione: hic autē ex
passione quasi ex quodam extrinseco īpul-
sa: grauius etiam peccat quis ex passione
q; ex sola ignorantia: quia ignorantia mi-
nuit de ratione voluntarij nō autē passio:
& sic ex malicia proprie dicit peccare in spi-
ritum sanctum: sicut ex ignorantia in filiū:
& ex infirmitate vel passioe in patrē. Unde
peccatum malicie grauius indicatur in ge-
nere suo: de quo ps. Dilexisti maliciam su-
per benignitatem: & dicit irremissibile id ē
nō ita facile remissibile sicut peccata ex in-
firmitate vel ignorantia perpetrata: quia
tollit omnia illa que requiruntur ad remis-
sionem peccatorū: nec habet aliquā causā
remissionis cuz ex certa malicia & electioe
pperatur reddens operantem obstinatū:
ita q; contemnit subire humilitatem peni-
tentie. Secunda filia accidie dicitur ef-
se desperatio: quia diffidentia meritorum
est mater diffidentie premiorum ex qua ite-
rum nascitur tristitia. In accidia au-
tem est talis diffidentia: quia accidia est
diffidentia de proprijs viribus & de auxi-
lio dei in implendo ardua: & sic causat de-
spirationem: que est etiam peccatum in spi-
ritum sanctū. Nota dū tamē scdm Hein-
ricum de virmaria: q; si labatur aliquis in
desperationē ex infirmitate vel ex granta-
te complexionis: & de hoc volz & renititur
in q̄tum potest: sic desperatio non est pec-
catum nisi forte veniale. Si autem hoc con-
tingit ex errore vel deceptione: puta si esti-
mat obsequium se prestare deo si seipsū oc-
cidat: sic desperatio est peccatuz mortale.
Si vero quis desperet ex certa malicia vel
ex electione: vt diffinitue dicat cum Laym-
mator est iniquitas mea q; vt veniam mere-
ar: sic est peccatū mortale in spiritum san-
ctum. De quo tamen clarius videri potest
in sermone de peccatis in spiritum sanctū.

Tertia filia dicitur pusillanimitas respe-
ctu consiliorum christi que nascitur ex diffi-
dencia proueniente ex consideratione pro-

*Filia acci-
die sex
sunt
malina*

*de ppe
no*

e

*de ppe
lalm
m*

prie infirmitatis: vel ex arduitate operis.

Hic queri potest vtrum pusillanimitas sit peccatum: presertim cum vt dicitur Ec / clesiasti. x. Initium omnis peccati est sup / bia: sed pusillanimitas non videtur ex su / perbia procedere: quia superbus extollit se super id quod est: pusillanimitis autē sub / trahit se ab his quibus dign⁹ est. Hinc di / cit philosophus in quarto Ethic. q. mari / me videtur pusillanimitis esse q. magnis bo / nis dignus existit: tamen his non digni / ficat se ipsum. Ad hoc respondet Thomas secunda. 2^a. q. cxxxiij. q. omne illud est pec / catum quod contrariatur inclinationi na / turali: quia cōtrariatur legi nature. Inest autem cuiusq. rei naturalis inclinatio ad exequendum actionem sue potentie cōmē / suratam: vt patet in omnibus rebus natu / ralibus: tam animatis q. inanimatis. Si / cut ergo psumptuosus excedit proportio / nem sue potentie duz nititur ad maiora q. possit: sic econtra pusillanimitis deficit a p / portione sue potentie: dum recusat in eo tē / dere quod est potentie sue cōmensuratum: et ideo sicut psumptio sic et pusillanimitas peccatum est. Unde punitur seruus qui ac / ceptam pecuniam fodit in terram: nec ope / ratus est ex ea propter quendam pusillani / mitatis timorem: vt patet Mathei. xxv. vnde potest etiam ex superbia oriri: duz ni / mis proprio sensui innititur: quo reputat se insufficientem ad ea respectu quorū suf / ficientiam habet. Hinc prouerbior. xxvj. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Nichil enīz prohi / bet q. se q. tum ad aliqua deiiciat et q. tum ad alia se extollat. Quarta pinde filia dici / tur rancor quem etiam causat accidia in q. tum accidia facit irasci et indignari aliquē contra bonos: qui volunt eū inducere ad spiritalia bona: et cum nocumentum con / tra aliquem machinatur: si ipsū inferre nō potest: interius tenet et conseruat iram: in / dignationem et mētis amaritudinem: que omnia importat rancor: vnde rancor ē ira et indignatio inueterata: quia sicut ex cha / ritate nascuntur opera bona ex quibus est confirmatio charitatis: sic ira est accidia: ex accidia vero venustas ire: quia accidio si sepe reprobens frequenter ad indignatio / nem mouentur. Nam multi sunt talis na / ture: q. quando quis dicit v. facit quod si / bi non placet: semper habent rancorem et

amaritudinem cordis super talem: et hoc ē signum q. nondum causam vel originē ta / lis ire vel rancoris radicatus euulserunt. Unde dicitur in decretis de penitētia et re / missione: di. ij. c. j. Si quis semel notat⁹ fu / erit inuidie vel contentionis vitio: et rur / sum in hoc ipsum inciderit: sciat se primas / cauē id est vitium ex qua inuidia v. cō / tentio nascitur: in interiorib⁹ medullis ha / bere reconditam. Oportet ergo eum p cō / traria atq. aduersa curari: id est per humi / litatis exercitium: vt patet ibidem. Allo / quin monet huiusmodi: illud prouerbior. j. Desperastis omne consilium meum: et in / crepationes meas neglexistis: ego quoq. in interitu vestro ridebo. Quinta filia ac / cidie dicitur torpor: q. potissime oritur ex oculo. Nam accidiosus vt frequenter oculū sequitur: quod tamen summe canendū ē: non solum in verbis sed etiā in operibus: alioquin detestabilem torporem incurrit. Est autem torpor circa precepta quedā in / sensualitas vel inusualitas: propter quam homo reduci non potest ad executionē mā / datorum dei: vel torpor est circa prohibita cum scilicet quis nimis securus est et se ni / mis exponit temptationibus vel peccato / rum periculis. Est inq. torpor quedam p / cepta non facere contemnere v. amare. Est etiam torpor circa consilia: scilicet nolle p / sectum esse qd. vtiq. est delinquere: bonū non amare: consilia contemnere vel etiam irridere. Hic queri potest vtrum inciden / taliter diurnitas tēporis ex qua iste ran / cor videtur procedere auget peccatum: p / sertim cum consuetudo mala non solum vi / deatur peccatum alleuare sed etiam excu / sare: vt patet de superfluo ornatu qui iam ex consuetudine nō indicatur superfluous. Ad hoc respondet Gaspar de caldri: extra de eo qui du. in ma. in. c. cuz haberet: q. ex diurnitate temporis peccatum augetur frequentatum: quia quanto maiori tempo / re inficitur anima tāto magis fit habitus vitij: et per consequens videtur esse maior contemptus dei: ac per consequens malus peccatum: et hoc tangit in. c. cum haberet. dicens q. peccatū von diminuitur sed au / getur ex diurnitate temporis: et tāto am / plius elongatur a deo: et ideo debilitatur virt⁹ et corrupt⁹ aia: et p. sequens difficult⁹ releuatur. Sexta filia accidie est mentis euagatio: et hoc frequē circa illicita cū q.

torpor

euagatio

De decalogi

precepto

dam feda occupatiōe et delectatiōe morosa
vel etiā cōsensu: qz in desiderio ē oīs ocio/
sus: s̄ qñ est p̄ticularis certā habēs materi/
am vt gule: luxurie: auaritie: sic p̄uēit om̄i/
bus vitijs. Quando vero generalis ē et in/
certa tūc dicit̄ pp̄rie euagatio q̄ est filia ac/
cidie. Itē q̄ absorptus est cū tristitia nō ha/
bens in se vbi delectet̄ euagat̄ ad om̄ia q̄/
rens delectationē in ociosis: in vanis: i fe/
dis: in malignis et similib⁹: in morādo: de/
lectādo: p̄sentīdo: p̄ponendo: affectādo: ma/
chinādo: sic q̄ cor illi⁹ factū est qñ spe/
lunca latronū: qd̄ a nob̄ auerrat̄ iesus c̄bi/
stus. Amen.

Sequūt̄ sermōes de p̄cepto q̄nto.

Utrū licitū sit mortificare ea q̄
discernūt̄ vel sentiūt̄ vel tñ viuūt̄
et q̄ tria requirunt̄ ad iustam occi/
sionem.

Sermo I

Non occides: Ex

odi. xx. Hoc ē q̄ntū p̄ceptum
in quo p̄ncipalit̄ et explicite p̄/
hibetur ira, pr̄prens in inu/
rias p̄emptorias hūane vite

Secūdario vero et implicite p̄hibet̄ omne
nocumētū qd̄ inferri potest iniuste cōtra
primū v̄l etiā p̄tra seipm̄: siue nocumētuz
illud fiat ope v̄l manu: vt p̄cutiēdo: muri/
lando: depilādo: vulnerādo: scādalizādo
siue etiā lingua v̄l nutu: vt detrahēdo ex/
cōmunicādo: p̄suadēdo: cōsulēdo: ad pec/
catū deducēdo: nutib⁹ irritādo v̄l allicien/
do: siue dentz corde v̄l affectu: vt inuiden/
do: odiēdo: peccatū cōmittēdo: bonū p̄po/
sitū suffocādo. Sed qz vita corporalis ē sū/
damētū oīm alioz: ideo sub isto modo nō
occides: legislato: mādātū exp̄ssit. Et s̄m
hoc p̄ceptū istud tripliciter exponi potest.
Pr̄mo sic: nō occides. i. nihil manu v̄l ope/
rep̄ficies: quo vita primi v̄l tua corporal/
v̄l spiritualis iniuste perlinat̄ v̄l detrimen/
tū patiatur. Sed qz mādātū hoc homicidi/
um corporale p̄ncipaliter p̄hibet: ideo de
illo p̄sequendū est in p̄ncipio. Pro q̄ sci/
endū s̄m Ray. et Hoff. q̄ homicidiū corpo/
rale cōmitti potest quattuor modis. i. iusti/
cia dictante: necessitate instigante: casu ac/
cidente: et voluntate ipellente. Et addi po.

test quintus modus occisiōis tpe sez ne/
cessitatis extreme elemosynaz aliquo sub/
trahente. Q̄tum igit̄ ad p̄imum queri
potest utrū licitū sit occidere p̄ iusticiā: p̄
serim cū videat̄ esse contra p̄ceptū istud: A
licet alibi dñs p̄cepisse dinoscit̄: maleficos
nō patieris viuere. Et his ess̄ Manichei
sumūt̄ causā calūniādi: dicētes: qz legisla/
tor sibi p̄st̄ p̄tradicat̄ et p̄traria p̄cipit. Et p̄
cipue dicunt qz nō licet sacerdotē esse occi/
sorē: quia dictū est p̄ Petro: mitte gladiū in
vaginā: et hoc est p̄tra p̄latos eccl̄asticos
q̄ iudiciū erequēdo et ip̄erādo gladios ac/
cipiunt et alios occidunt: vnde Manichei
tāta diligentia mādātū hoc obseruare cu/
rabāt: qz refugiebāt occidere nō tñ homi/
nes s̄ et bestias et virgultas: quā p̄pter an/
tiqui Manichei nolebāt de fructib⁹ arbo/
rum carpere et cōmedere. Huiusmōdī cū dicit̄
ap̄lus ad Roma. xiiij. Qui ordinationi dei
resistit sibi ipsi dānationē acquirit: sed per
ordinationē diuine p̄uidētie cū cōtra viuē/
tia cōseruant̄. Ad hoc dicēdū s̄m Tho.
scd̄a. 2. q. lxxij. et p̄mo q̄ntū ad omnia viuē/
tia qz nullus peccat ex hoc qz ad hoc v̄titur
aliqua re ad qd̄ est a deo cōdita v̄l ordina/
ta. Itē in ordine rerū ip̄fectiora sunt p̄p̄/
fectiora: sicut etiā in via generationis na/
tura procedit ab imp̄fectis ad p̄fecta: et in/
de est qz sicut in generatione hominis pri⁹
est viuū: deinde animal: et vltio homo: sic
etiā ea que tñ viuūt: vt plante sunt cōmu/
niter p̄pter animalia: et animalia p̄pter ho/
mines: et ideo si homo plantis v̄tat̄ ad ani/
malū v̄tilitatē: et animalib⁹ ad hominū
v̄tilitatē nō est illicitū. Inter alios aut̄ vt/
te huius vsus maxime necessarius esse vi/
detur vt animalia plantis v̄tant̄ in cibum
et homines animalib⁹ qd̄ sine mortificatio/
ne eoz fieri nō potest: et ideo licitū est plan/
tas mortificare ad vsuz animalū: et aīalia
in vsuz hominū: et hoc ordinatiōe diuina:
dicitur em̄ Gen. i. Ecce dedi vobis v̄niuer/
sam herbā et v̄niuersa ligna vt sint vobis i
cibū et cunctis animātib⁹. Et itē Gen. ix.
Omne quod mouet̄ et v̄nit erit vob̄ in ci/
bum. Hinc dicit̄ Augusti. j. de ciuitate dei.
Cum audim⁹ non occides: nō accipim⁹
hoc dictū esse de fructib⁹ quia null⁹ est eis
sensus: nec de irrationabilibus animalib⁹
quia nulla nobis ratione sociantur. Et ite/
rum ibidē. Iust. s̄ma ordinatione creato/
ris et vita et mors eoz nostris vsib⁹ subdit̄

hominem
corporale co
mitti p̄
quatuor
modis

in iusticia dictante
necessitate instigante
casu accidenti
voluntate ipellente

facto v̄l manu

quinto:

Sermo I

Quantū autē ad creaturā rōnalem dīcen-
dū q̄ sicut impfectū ordinat ad perfectū:
et ideo licitū ē occidere aīalia bruta: quia
naturaliter ordinant ad vsum hominū: sic
etiā pars ordinat ad totum vt impfectū
ad perfectum: et ideo naturaliter oīs pars
est propter totum. Hinc videmus q̄ si salu-
ti totū corporis expediat p̄cisio mēbrī pu-
tridi: tunc laudabiliter abscondit: queli-
bet autē persona singularis cōparat ad to-
tam cōitatē sicut ps ad totū: et ideo si quis
est periculosus cōicati et corruptiū ipsius
propter aliq̄d crīmē: tunc laudabiliter occi-
ditur vt bonum cōmune p̄seruet. Modi-
cū em̄ fermētū totā massam corrūpit. Et h̄
intelligit dñs quādo dicit Exo. xxiij. Male-
ficos nō p̄tatis viuere: q̄d tamē nō ē ge-
neraliter intelligendū de omnibus pecca-
torib⁹: q̄ dñs Mat. xxiij. p̄cepit 33 anīa cre-
scere ne simul eradicaret et triticū: et p̄-
sertim q̄n mali sic latēt inter bonos: q̄ occi-
di nō possent q̄n occiderent et boni: vel q̄n
multos habent sequaces: ita q̄ sine hono-
rū piculo decidi nō possent. q̄n dō ex malo-
rū occisione nō imineret piculū bonis: sed
magis tutela et salus: tunc mali debēt occi-
di si fuerint alijs grauiter nocētes. Ex vi-
ctis igit p̄s: q̄ cū index reū iuste cōdenat
ordine iusto seruato: et minister taliter cō-
demnatū occidit: tunc homicidiū nō ē pec-
catū s̄ meritorium: dūmō fiat amore iusticie
et p̄ p̄seruatione boni cōis et reipub. hoīs
em̄ occisio fieri p̄hibet ab hoīe nō a lege
q̄ p̄cepit: malefici nō p̄. vi. quonā de⁹ qui
cōdītor est et p̄seruator legis et nature: pōt
hoīem p̄uari vīta q̄n vult et quō vult. Lex
q̄ dōr hoīem occidere: q̄n minister legis euz
occidit seruato iusto leg⁹ ordine. Ad cu-
ius euidentia sciendū q̄ tria requirūt ad
h̄ q̄ occisio hoīs em̄ legē iustā reddat. i. q̄
hoc fiat iusto ordine: iusta cā et iusto aīmo.
Primo requirūt ordo iustus ad interficiē-
dū reum: q̄ malefactorē nō accusatū vl nō
quictū occidere nō licet. vñ Aug⁹. i ome.
de penitētia. Multi corrigunt vt petrus:
multi tolerāt vt iudas: multi nesciunt do-
nec dñs veniat qui illuminabit abscondita
tenebrarū: nos vero a cōione quēq̄ p̄hibe-
re nō possum⁹: nisi aut spōte cōfessū: aut in
aliq̄ seculari vl ecclīastico iudicio notatū:
vl cōuictū. et ij. q. j. dicit canon Eleutherij
pape. Nihil p̄tra quēlibet accusatū absq̄
legitimo et idoneo accusatore fiat. Et impe-
rator Constantin⁹ dicit ibidē. c. Iudex cri-

minosū discutiens: nō ante sentētiā p̄se-
rat q̄ aut reum ipse se cōfiteat: aut per in-
nocentes testes p̄uincat. Ad tenendū igit
tur in punitiōe reorū iustum ordinē requi-
runt duo. Primo q̄ punitens habeat offi-
cium iudicis. Secundo q̄ procedat fm̄ or-
dinē iuris: quia nō est dñs sed minister le-
gis. vñ de. xxiij. q. v. c. j. sup illud Matth.
xxvj. Omnis qui acceperit gladium gla-
dio peribit: dicit glo. q̄ solus iudex occide-
re potest: et hoc tantū fm̄ legem cui⁹ est mi-
nister: nō autem tanq̄ priuata persona: q̄d
patet expresse. c. ti. vbi dicitur. c. miles cui⁹
obediēs potestatibus sub quib⁹ legitime
cōstituit⁹ ē hominē occidit: nulla ciuitatis
sine lege re⁹ homicidij ē: imo nisi fecerit re-
us imperij deserti atq̄ p̄cepti erit: q̄ si sua
spōte atq̄ auctoritate fecisset crīmē effusi
humani sanguinis incidisset: itaq̄ vñ pu-
nitur si iniustus fecerit: inde punit⁹ si non
fecerit iustus: hoc ibi. Hic queri potest:
vtrū liceat priuate persone malefactorem et
mortis reum occidere: p̄sertim cum Exo.
xxij. p̄cepit moyses. Occidat vnusquisq̄
proximū suum fratrem et amicum suum scz
pro peccato vituli cōstātis. Mirum cū
occisio malefactorū sit vtilis reipub. et ho-
no cōmuni. Ad hoc respondet Tho. scda
2. q. lxxij. q̄ ex quo malefactorem occide-
re licitū est inquātū ordinatur ad salutē
totius cōmunitatis: ideo ad illum solū p̄ti-
net occidere cui cōmittitur cura cōmunita-
tis cōseruāde: sicut ad medicum pertinet
p̄scidere membrū putridū: quando fuerit
ei cōmissa cura saluatōis corporis: cura au-
tem cōmunis reipub. cōmissa est principi-
bus habentibus publicam auctoritatem:
et ideo eis solis licet malefactores occide-
re: nō autem priuatis personis: nec quidē
laicis: quia quis cuilibet priuate persone
licitum sit aliquid facere ad cōmunē vtili-
tatem: dūmodo nulli noceat: tamen si fle-
ret cum alterius nocumento: tūc facere nō
potest nisi fm̄ iudicium eius ad quē perti-
net estimare: quid sit subtrahendum parti-
bus pro salute totū. Multominus hoc li-
ceret clericis duplici ratione. Primo quo-
niam electi sunt ad altaris ministeriū in q̄
representatur passio christi occis: qui cum
percuteretur nō repercutiebat: vt dicitur
prima p̄. ij. Hinc eis nō competit vt sint
p̄cussores aut occissores: quia ministri do-
minū suū imitari debēt: fm̄ illud Eccl. x.
fm̄ indicem populi sic et ministri eius. Ser-

hinc in p̄ntu ad iusto ordine
hinc q̄d occisio hoīs
iusta causa
iusta causa
iusta causa

1100
vñ
vñ
vñ

cundo qz clericis ministerium noue legis
comittitur in qua nō determinat pena mu-
tilatiōis vel occisionis corporalis: ideo
vt sint idonei ministri noui testamenti: de-
bent q talibus abstinere: p̄sertim euz dicit
apls. j. Tim. iij. Oportet episcopum sine
crimine eē: nō vinolentū: nō percussorem:
vnde licet sacerdotes veteris legis male-
ficos interfecisse legimus: vt patet de phi-
nees sacerdote: qui interfecit israhelitam
coeuntē cum madianite: vt dicitur Nume-
ri. xrv. et de Samuele qui regē Achab in-
terfecit: et de Helya qui sacerdotes Baal
peremit: et sic de alijs: quia tamē ministeri-
um clericorū noui testamenti cōstat in me-
lloibus ordinatum q̄ sint occisiones cor-
porales scz in his que pertinet ad salutem
spūalem: ideo nō cōgruit eis q̄ minoribus
se ingerant: quapropter eccliarum prelati
recipiunt quidem officia principum terre:
nō vt ipi iudicium sanguinis p̄ seipsos ex-
erceant: sed q̄ eorum auctoritate per alios
exerceant. Qz si queritur an liceat inter-
ficere furem qui venit ad furandū. Ad h
dicendū q̄ furem diurnū nō licet occidere
nisi telo se defendat: vt extra de homici. c.
si perfo dēns. Furem vero nocturnum qui
nō poterat discerni vtrū ad furandū vel
occidēdū venerat: nec als poterat depre-
hendi: licet potest occidi: si tamē sine lesi-
one deprehendi poterat: tenet ille qui eum
occidit. Multo magis autē nocturni depo-
pulatores agroū et latrones insidiantes
in publicis stratis q̄libet occidere potest.
Nec patent. xliij. q. v. c. cū homo. in glo.
et l. quando lice. vincu. sine in. sen. se vin-
di. l. j. Additur etiam in dicta glo. q̄ nul-
lo iure inuenitur q̄ fidelissor occidi pos-
sit si nō exhibet illum p̄ quo fidelissor pro
reo criminis: sed si fidelissor sine dolo reū
criminis nō exhibet pecunialiter punitur
si autem dolo eum nō exhibet: punit arbi-
trio iudicis: vt. ff. de exhiben. reis. l. si q̄s
reum. Secundo p̄cipaliter requirit cau-
sa iusta que tunc deest quando quis occi-
dit sine suo demerito licet seruet iuris or-
do: quia forte per falsos testes cōvincitur:
sicut Susanna ac iudices quadā negligē-
tia torpentes debitā inquisitionē nō adhi-
bent: et sic omnes homicide reputant: qui
sententiā iniustā dederunt: aut aliquo mo-
do p̄motores fuerunt. Sic Abubuth ad in-
finitum regine lezabel iniuste cōdēnatus

et occisus est scz propter vineā suā. Sic Jo-
seph in carcerem missus ē: eo q̄ dominus
eius mulieri p̄prie nimis credulus rei ve-
ritatem nō est inuestigat. Qz si queris
vtrū in aliquo casu innocentē interficiens
excuset ab homicidio. Ad hoc videntur
q̄ occidere innocentē per falsos testes ac-
cusatum et cōdēnatū: quādoqz excusatur
a peccato: nec reputat p̄ homicidio dupli-
ci causa. Prima est: quia talis nō cōdēnat
eum qui est iustus inquātū iustus: sed in-
quātū ē iniustus cōnctus et dignus morte
p̄batus: et sic cōuictum nocentē cōdēnat.
Secunda est: quia talis iudex fm allega-
ta sententiā ferens nō occidit innocentē:
sed qui eū accusant et falso nocētē asserūt.
Si tamē iudex imunis vult esse a peccato:
tria debet obseruare que tangit etiā Tho-
scōa 2. q. xliij. Primū est: q̄ diligentissi-
me testes examinet vt eos valeat de falso
testimonio cōvincere ac repellere: innox-
iumqz liberare: sicut fecit Daniel Susan-
nam liberans: Vnde Job. xxi. Vbi erā
pauperū et causam quā nesciebā diligētis-
sime inuestigabam: conterebam molas in
iqui et de dentibus illius auferebā predā.
Secundo si nō potest sic p̄ficere: tunc de-
bet eum mittere ad superiorem per euz in-
dicandū. Tercio si nō potest subterfugere
quin illum iudicet: tunc debet differre sen-
tentiā inquantū potest: tandē vero cum se
non potest amplius excusare iuridice nec
ptrahēre quin iudicet: tunc nō peccat fm
allegata sententiā ferens: quoniā ipse non
occidit innocentē: sed illi qui eum asserunt
nocentē. Minister vero innocentē cōdē-
nantis si sententiā cōtinet intolerabilē er-
rorem nō debet obedire: quia reus homici-
dij fieret: als em excusarentur carnifices
qui martyres occiderunt. Qz si nō p̄tinet
manifestam iniusticiā: tunc nō peccat mā-
datum exequendo: quia superioris senten-
tiā discutere nō habet: nec etiam innocē-
tem occidit: sed iudex cui tantū ministeriū
adhibet. Tercio p̄cipaliter requirit an-
mus iustus: de q̄ habet. xj. q. iij. c. eps aut
psbyter. si ergo: vbi subdit. Ex animo in-
iusta est sententiā: cum aliquis seruata in-
tegritate iudicarij ordinis in adulterū vt
quolibet criminofum: non amore iusticie s̄
liuore odij vel precio aut favore aduersari
orū inductus iniustā p̄fert. Et c. sequenti. vñ
de nec in iudice nec in ministro alia interfi-

clendi maleficum potest esse intentio. Et
 lus iusticie et bonum reipub. ut patet ibi/
 dem in diuersis. c. Ex his ergo patet: qd si
 aliquo predictorum triu defuerit occisio in/
 iusta reputabitur: et omnes ad hoc sciens ut
 negligenter ignorantia crassa cooperantes
 homicidij rei iure poli iudicabunt. Patet
 etiam ex dictis qd fallaciter se plerumq vicia
 mentiunt esse virtutes: vñ sub pallio vir/
 tutis iusticie plura homicidia: qd grauissi/
 ma sunt peccata neqter committunt. Hinc Bern.
 super canticis sollicite superiores quosq in/
 struit dicens: qd mens q in magna celsitudi/
 nis perfectione contendere nititur: actus
 suarum virtutum debet in puluere redigere: h
 est omnis circūstantias et intentiones actuum
 subtili mentis consideratione discutere: ne ali/
 quid impurū in ipso actu et intentione virtu/
 tutū valeat latitare: qd multotiens aliquis
 actus virtuosus estimat: qui si subtiliter
 discutatur: latens in eo vitium reperit. Deniq
 vbi hec tria concurrunt: ibidem interfectio reo/
 rum est non solum licita sed et meritoria: imo
 plerumq obligatoria: vt pz. xxij. q. v. c. rex
 debet. Quā si iudex premitteret: et in tali/
 bus facere iusticiā: pncipalitē prece: pto:
 fauore et sic de alijs: grauissime peccaret:
 etiā si de maleficio spes emendationis habe/
 retur: qd hoc eēt vendere iusticiā. Si tamē
 in eo casu parceret illi pncipaliter ex com/
 passione et pietate: ac adderet illi secunda/
 rio satisfactionem pecuniariū: hoc licitum
 eēt et pium: put determinat Aug⁹. I longo
 processu. xxij. q. v. circūcelliones: verumta/
 me si non esset spes correctionis: tūc dñz eum
 occidere vel inutilem reddere ad malefaci/
 endū: alioquin grauissime peccaret et oim
 maloz particeps fieret: vt pz. xxij. q. liij.
 c. est iniusta misericordia: vbi ponit exem/
 plū de Agag pignissimo. Et subinfert tex/
 tus: Ita si quis latronum filiis deprecanti/
 bus motus: et lachrymis coniugis elus in/
 flexus soluendū putat: cui adhuc latroci/
 nandi aspirat affectus: nōne inocētes tra/
 dit exitio. i. morte: qui liberat multoz exi/
 tia cogitantē. Vbi etiā querit glo. dicens:
 Cur hic redarguit ecclesia iudices qd repri/
 munt gladiū nō occidēdo reū: cum. j. q. v.
 c. j. r. c. de occidēdis: pncipiat reos nō occi/
 di. Et rīdet qd hic loqur de iocorrigibilib⁹
 ibi d corrigibilib⁹: et qd ecclesia mīr⁹ punit i
 sanguine qd lex ciuilis: tō indicat corrigibi/
 les esse parcendos: incorrigibiles vero nō
 soluendos vel taliter puniendos qd ad ma

lesaciendum reddant inuitiles. Ad laudē
 dei omnipotentis.

De occisione alterius propter
 defensionem sui ipsius vel rerum
 suarū aut personarū pūctax et de
 homicidio casuali: Sermo II

De occides.

Allo de homicidio qd sit per
 iusticiā dictatē: secūdo loco
 psequēdū ē de homicidio qd
 committitur propter necessitatem cogentem.

Ad cuius euidētiā primo queri po/
 test: vtrum alicui liceat alium occidere se/
 ipsum defendendo ne occidatur: prefer/
 tim cum homicidium sit grauius peccatū
 qd simplex fornicatio vel adulterium: sed
 nulli licet committere simplicem fornicatio/
 nem vel adulterium aut aliud quodcunq
 mortale peccatum pro cōseruatione vite p/
 prie: quia vita spiritualis est preferēda cor/
 porali. Hinc etiam dicit Augustin⁹ ad ple/
 biculam de occidēdis hominibus ne ab
 eis quisq occidatur: nō mihi placet consi/
 lium ne forte sit miles aut publica functio
 ne teneatur: vt nō pro se hoc faciat: sed pro
 alijs: accepta legitima potestate si eius cō/
 gruat persone. Ad hoc respondet Tho. se/
 cūda 2^a. q. lxxij. qd ex actu alicuius seipsuz
 defendentis: effectus duplex sequi potest.
 Unus quidem est cōseruatio vite pprie.
 Alius ē occisio inuadentis. Actus ergo
 huiusmodi ex hoc qd intenditur cōserua/
 tio vite pprie nō habet rationem illiciti:
 cum hoc sit cuiuslibet naturale qd se conser/
 uet inesse quantum potest: aliquis tamen
 effectus ex intentione bona proveniēs illi/
 citus reddi potest: si nō sit finit proportio/
 natus: et ideo si quis ad defendendā pro/
 priam vitam vtat maiori violētia qd opor/
 tet erit illicitū: si vero moderate violentiā
 repellit: erit licita defensio: quia fm iura/
 vim vi repellere licet cum moderamine in/
 culpatē tutele: nec est necessarium ad salu/
 tem vt homo actum moderate tutele pre/
 termittat ad euitandum occisionem alte/
 rius: quia plus tenetur prouidere vite sue
 qd vite alterius: sed quia hominē occidere
 nō licet nisi auctoritate publica ppter bo/
 num cōmune: ideo illicitū est qd homo ho/
 minē occidere intendat vt seipm defendat
 nisi ei qui publicam habet auctoritatē: qui

scz intendens occidere hominē ad sui defensionem: refert hoc ad bonum publicum vt patet in milite pugnante cōtra hostes: et in ministro iudicis pugnante p̄tra latrones: Quis isti etiam peccent si priuata foueantur libidine: si enim quis priuat⁹ intendat hominē occidere vt seipm a morte defendat: mortaliter peccat et homicidiū cōmittit: sed p̄prie defensio erit in intentione et interit⁹ aduersarij erit p̄ter intentionem ex sola necessitate: multo magis omnibus phibetur defensio que fit cum liuore vindicte. Ad obiectū ergo dicendum qd nō ē simile de fornicatiōe: quia actus fornicationis vlt adulterij nō ordinatur ad p̄seruationē vite p̄prie ex necessitate sicut act⁹ defensionis ex quo q̄q̄ sequit⁹ homicidiū. Superaddit etiā l̄hein. de v̄rimaria: qd si tale homicidium cōtingit ex euitabili necessitate: vt qz potuit effugere sed nō fugit p̄pter verecundiā vel aliam cām: tunc nō excusatur a toto sed a tanto: qz meli⁹ fuisse qd fugisset: et ideo tanq̄ p mortali debz agere penitentiā. Si vero cōtingit ex inuitabili necessitate: vt quia facultatem inuasorem effugiendi nō habuit: tunc si nō occidit liuore vindicte vlt ex impetu ire: s̄ amore cōseruationis vite p̄prie se simpliciter defendendo ne vitam perdat: cū mode ramine inculpate tutele: hoc p̄cessum est vt ris imperfectis sed nō perfectis vt dicit Augustinus in li. de lib. arbi. et ideo talis excusatur a toto: qz nō potuit aliter occisionis periculum euadere: nec astringitur ad penitentiam nisi ad cautelam p̄pter ambigū dubietatis: vt p̄t. xxij. q. v. c. ex cōmunicato ruz. in textu et glo. p̄t enim timere si forte quid dupliciter p̄ humana fragilitate i eodem incurreret flagitio scz qd nō solū illum occiderit ex necessitate se defendendi sed etiā ex iracundiā vel indignatione aut ex libidine vindicte. Insuper interiorē penitentiam semp agere debet et quasi peccatis suis ascribere: qd intantā venit necessitatem: et in hoc p̄cor. Hoffre. et hosti. Secūdo queri p̄t vtrū s̄ liceat alicui aliu occidere p̄ defensione rerū suarum: sicut p̄ defensione corporis. Ad hoc dicendum s̄m doctores et etiā glo. in. c. significasti. ij. extra de homici. qd omnes leges et omnia iura que loquūtur de hac materia: p̄cedunt vim vlt repellere posse tam in defensione rerum q̄ personarū: dūmodo moderamē inculpate tutele nō excedat: qz defensio tunc

redderetur illicita. Quātū tamē ad defensionē rerū hoc intelligendū ē: qd scz iniuriā rebus illatā quis statim potest et debet p̄pullare si vult. Quomō autē istud statim intelligit⁹: dicunt qd attendi debet defendēdi cōmoditas: qz nō debet se quis statim exponere sine socijs cōtra multitudinē sua bona auferentē: sed in hoc inspicit cōmoditas vt socios et amicos possit cōuocare: domum intrare: arma capere: et hoc q̄to citius fieri potest: als enim esset guerra que nō esset auctoritate p̄prie mouenda: vt p̄t. et de iureiuran. c. sicut: nec etiā iniuriā facta persone moriam aliquā expectat: sed vt dicitur in dicto. c. significasti: fieri debz in continenti: qz si fieret ex intervallo tūc eēt vindicta. Quātū autē iniuriā facta rebus in continenti p̄prie debet: intelligit⁹ quo citius fieri poterit arbitrio boni viri: nam ibi debet attendi qualitas deicientis et delecti et rei ex qua delectus est. Si enī priuat⁹ deicit alium: tunc requirit⁹ in odicis apparatus ad recuperandum possessionē scz bi duo vlt tri duo: qd si nobilis expellit aliquē de castro: tunc ad recuperandū requiritur magnus apparatus: qui forte fieri nō poterit in sex mensibus: et sic in continenti dicere tur fieri quādo cōmode potest fieri. Solūt tamē quidam qd quis p̄ cōseruationē vite p̄prie liceat imperfectis in inuitabili necessitate alium occidere: minime tamē hoc licitum est p̄ cōseruationē rex temporalium quia p̄mi vita fortune rebus est preferēda nisi forte quis ex tali ablatione simul et vite necessaria auferret vt si quis in deserto positus tū vnū panem haberet: tunc videtur qd illum p̄ necessitate sui victus sic et personam p̄prie defendere et cōseruare posset. Tercio queri potest incidentaliter occasione eorū que nunc dicta sunt: vt p̄fames faciat aliquid licere quod als nō liceret: p̄sertim cum dicitur. xxij. q. iij. c. sicut. qd sanctius est mori fame q̄ idolatris vellet: ex quo videt⁹ expresse qd p̄pter necessitate famis nō licet cōmitti aliquod peccatum: qd extra necessitate esset mortale peccatum. Ad hoc respondet ibidē glo. super eodem. c. qd talis necessitas non habet legem: sed p̄pter necessitatem famis auferri aliena licitum esset: sicut fecerunt apostoli vellentes spicas: vt patet de con. se. di. v. c. discipulos. Similiter in illo casu furari licitum est: vt patet extra de fur. c. si quis in glo. Sic etiā homicidiū cōmitti

quinto:

re licitū est: vt patet ex de homici. c. si per/
fodiens. r. c. interfecisti. in glo. Licitū est
inquinā in quadragesima comedere carnes
vt patet extra de obserua. ieiun. c. pccillum.
per sequeus igitur licitum est ppter ne/
cessitatem famis comedere de idolaticis:
dūmodo tamē hoc no fiat in veneratione
idolorum: vt dicit glo. in dicto. c. sicut: et
r addit q nulla necessitas hominē excusa/
re potest a fornicatione: vt patet. ff. de ritu
nup. l. palam. §. nō est ignoscendū. Q si
querit causa cur ppter necessitatē famis
excusatur a furto r nō a fornicatione. Re/
spōdet glo. extra de fur. in. c. si quis. q mu/
lier nō excusatur a fornicatione ppter ne/
cessitatem famis sed a furto: quia ppter ne/
cessitatem res facta ē cōmunis: in fornicat/
ione autē nō est ita: r ideo debet potius ma/
la quilibet pati q malo cōsentire. Alteri
querit glo. quare excusor ab homicidio si
ex necessitate me defendēdo aliquē occido
r nō a fornicatione. Ad hoc respōdet: non
interficio sed potius ipse se interficit q me
aggredis: vt. ff. si quadrupes pāupe. se. in
§. arietes. Quarto queri potest: vtrum
quilibet primū a morte liberare teneatur
vel defendere cum potest: pferim cū inui/
ste inuaditur: sicut sonare videtur textus:
extra de homi. in. c. sicut dignū. §. illi etiā.
vbi dicitur: Qui potuit a morte hominē
liberare r nō liberauit eū occidit. Ad hoc
respōdet quidā q hoc intelligitur de iudi/
ce qui tenetur ex officio iniuriā a primo
repellere. Alij vero dicunt q hoc ē genera/
liter intelligendū de oībus: r hoc videtur
esse rōnabili: quia quilibet ex debito cha/
ritatis a proximo tenetur iniuriā repelle/
re si sine pprio periculo facere potest: r B
Hosti. phare videtur: qd etiam euidenter
docet instinctus naturalis ī brutis anima/
libus. Inter alia nāq patet hoc de delphi/
no: pnt docet pbs in. x. de animalibus: so/
lus enim delphin felle caret: r tāmiro mo/
do se inuicem diligūt q si aliquis eoz mor/
tuis fuerit alij efferunt eum sup scapulas
r custodiunt ne ab alijs piscibus comeda/
tur: quousq a tempestate maris eiiciatur.
Refert etiā Plinius q delphino quodā
a rege quodā capto reliquorū ingens con/
uenit multitudo ad portum vbi delphin li/
gatus tenebatur quibus plangentibus et
quasi miserationē postulanti: rex euz di/
mitti pcepit: nō ergo defendere primum
ab iniusta nece euz sine periculo potest: est

Sermo II

illum indirecte occidere: in cuius argumē/
tum vidētes percutere clericū r cum pos/
sunt eū defendere nō defendunt: sentētiā
excommunicationis incurrunt: presertim si
hoc eis incumbit ex officio: vel etiam fin/
quosdā cum hoc dolose dimitterent: vt pa/
tet extra de sen. excom. c. quāte presumpti/
onis. r in glo. Ad hoc etiā habet ar. xxiij.
q. v. c. administratores: in fi. r. q. iij. c. ē in
iusta misericordia: nam r simili modo q
alium indirecte occidit: victim illi neces/
sariū denegando r homicida reputat: vn/
de dicit Ambrosius r habet. lxxvj. di. c.
nō satis est: vbi subdit circa finē: pascē fa/
me morientē: quis quis enī pascēdo homi/
nes seruare poterit? si nō paueris occidisti:
r. lxxxiij. di. §. iij. Mortem enim languen/
tibus probatur infligere: qui hanc cū pos/
sit nō excludit. r. c. error. c. cōsentire. r ex/
tra de homici. c. sicut dignū. §. illi etiā: vbi
subditur. Qui potuit hominē a morte li/
berare r nō liberauit: eum occidit: sicut et
animarū homicida reputatur qui propria
ignauia cū impedire posset sinit eas peri/
re: vt patet di. xliij. c. ephesijs: quod tamē
de superioribus pncipaliter intelligitur:
vnde subdit ibidem. Cū increpare delin/
quētes noluerit: eos pculdubio faciendo
pastor occidit. Ceterū est adhuc aliud ge/
nus occidendi indirecte: quo scz quis oc/
cidit sola defensione sine animo defenden/
di illuz qui perpetrat homicidiū: exempli
gratia. Nam si vadis ad occidendū alium
r teipm illi scienter associas: nō tamē ani/
mo ipm incitandi vel inuadendi ad homici/
cidium perpetrandū: nec super hoc euz eo
verba aliqua habuisti nec ipse tecum: vel
etiā sibi hoc ex animo dissuasisti: licet tibi
noluerit acquiescere: sed tu de ipso timens
eo animo secum pergis vt si forte alter su/
perualeret r hunc insequeretur: tu ipsum
defenderes: sicq propter tuā associationē
animosior factus alium occidit: tūc in hoc
casu fm Hosti. efficeris homicida defensio/
ne sola: vel solo animo defendēdi occisor:
quod etiā expresse patz extra de homici. c.
sicut dignū. §. illi etiā: r in glo. nec enim
poteris ppter hoc ad ordines promoueri:
quia irregularis efficeris: r sic intelligit
q sola defensione cōmittit homicidiū. ex/
tra de cleri. pugnā. in du. c. heinricus. i fi.
Verū tamē istud ē intelligendū ppter de il/
legitima defensione: qm si quis iusto pre/
pto iudicis: iusto cōsilio assessoris defensi/
s iij

De decalogi

precepto

*Casu domi
nati*

Casu d. c.

one legitima homicidii incurrerit: nullus homicidii peccatum perpetravit. Tertio principaliter committit homicidii aliquando a casu preter intentionem occidendi vel etiam ledendi: de quo queri potest. An occidens hominem casualiter incurrat homicidii reatum: presertim cum in decretis d. l. plures inducuntur canones in quibus homicidia casualia puniuntur. Ad hoc respondet Tho. scda 2. q. lxxv. q. fm pñm in. ij. pñy. Casus est causa agens preter intentionem: ideo ea que casualia sunt simpliciter loquendo non sunt intenta neque voluntaria et quia omne peccatum est voluntarium fm Augu. consequens est q. casualia in quantum huiusmodi non sunt peccata. Contingit tamen q. id qd non est actu et per se volitum et intentum: esse per accidens volitum et intentum fm q. causa per accidens dicitur remouens prohibens: unde ille qui non remouet ea ex quibus sequitur homicidii: cum tamen remouere potest et debet: tunc erit quodammodo voluntarium homicidii. Ad cuius evidentiam sciendum q. homicidii fm Astē. committi potest tribus modis. Primo modo dando operam rei licite: debitaque diligentia adhibendo fm exigentiam operis puta si quis pulsauerit et lapis cadendo alium quem oppressit et occidit: qd verissimiliter prius timere non potuit: vel si secans arborem in aliquo privato loco ubi non est accessus hominum: et arbor cadens aliquem casu occidit: tunc enim non imputatur ei ad culpam: vt patet d. l. ubi dicitur. c. hi qui arborem incidere videntur: si contingat vt cadens arbor aliquem occiderit: scilicet culpabiles sunt atq. innoxij: quia nec voluntate illo: rum nec desiderio homicidium perpetratur est. c. si duo fratres in silua arbores succiderint: et appropinquante casura arboris vnus frater alteri dixerit caue: et ille fugiens in pressuram arboris ceciderit et mortuus fuerit: vnus frater innocens de sanguine fratris germani dilugetur. hec ibi. Secundo modo casu committit homicidium dando qdem operam rei licite: sed non adhibendo debitam diligentiam: vt si qs secat arborem in comuni transitu: et ante casum illius non circūspicit: nec alte clamauerit vt appropinquantes sibi caueant: et tunc in talibus ac similibus casibus non est inuincibilis ab homicidio: quia non excusatur a toto sed a tanto fm gradum incurie proprie et negligentie: vnde d. l. ex concilio Suardianen.

dicif. c. sepe contingit dum quis operi necessarius insistentis arborem incidit: vt aliqd. subitus ipam veniens depriuat: et idcirco si voluntate vel negligentia incidentis arborem factum est vt homicida penitentie debet omnino submitti: qd si non voto sed incuria illius: non hec eum sententia contingit et sic mitius agendum est cum his quorum negligentia patratum est homicidii q. cum his quorum voluntate et industria factum est: sicut cum illo de quo legitur: vt refert Iacobus de vitracor: q. fuit miles quidam vnicum habens filium quem secum duxit ad pratum in quibus messorum sensu defalcabant: cuius igitur paruulus in herba dormiret vnus de falcatoribus falcem extendens ignoranter interfecit. Qd audies pater dolens: et efflans filium sepeliuit. Contigit autem vt in die pasceus dictus pater nudis pedibus ecclesias visitaret: venit ille obuiam dicitur homicida filij sui funem in collo gestans: qui flexis genibus fatis lacrymis et iunctis manibus ait: Domine pro illo qui hodie mortem suam inimicis indulsit: et pro suis interfecto: exorauit. Supplico vt mortem filij vestri que ignoranter interfeci mihi indulgeatis: ad cuius vocem pater ad misericordiam motus occisor statim filicidii piaculum indulsit: cum igitur ingressus fuisset ecclesiam et venisset ad deosculanduz crucem: statim imago crucifixi clauis crucis confixa manus et brachia de cruce laxauit et amplexans militem cum dulciter osculatus est. Tertio modo casu committit homicidii operam dando rei illicite: puta quia proiciebat lapidem vel iaculum siue in ludo siue in corporis exercitio versus locum ubi solet esse transitus hominum: et tunc reus tenet homicidii: q. si facti in loco privato: ubi non estimatur accessus hominum non excusatur a toto sed a tanto: q. dedit operam rei illicite vel iniuri. Ex dictis autem patet q. in omni homicidio non voluntario sed casuali maxime respiciendum est si occisor dedit operam rei licite vel illicite: vtrumve debitam adhibuit diligentiam: ex hoc enim extra de homici. in. c. latoz pñentium: excusatur clericus qui in ludo casu alium interfecit. Et ibidem in. c. continebat: non excusatur clericus qui in ludo casu laicum interfecit: vt patet in textu intuentibus. Et si queris rationem diuersitatis: respondet glo. in dicto. c. continebat q. secundus dabat operam rei illiciti ludendo se cum laico: qd clerici

quintō:

Sermo III

clis nō licet: vt patetij. q. vij. c. l. aicos. xxiij. di. c. si igitur: in prin. ludus etiam ille cleri-
cis nō cōgruebat eo q̄ perniciosus erat: lu-
dus autem perniciosus nō debet esse impu-
nitus: vt. ff. de fur. in furti actione. §. cum
eo: nec etiam occisor diligentiam adhibuit
quā debuit: quia cum sciret ludi conditio-
nem: nō remouit a se falcem: et sic vbiq̄ fu-
it in culpa: primus vero ludebat cum cleri-
co et licito ludo: et de illo cultello nō spera-
batur aliqd mortale: et alter qui mortuus
est se potius ingessit: alii ad terram p̄ici-
endo: in cuius cultellu cecidit et occubuit
qua ppter ad terrā proiectus in culpa non
fuit: sed qui ipsu proiecit. Ad laudem dei
omnipotentis.

**Utrum grauius sit occidere iu-
stum vel peccatorem de aborsu et
occisione propria: an etiam per ca-
stitate seruanda licet se committe-
re periculo: Sermo III**

On occides. Ex

n odt. xx. Expediti de tribus mo-
dis homicidij corporalibus qd
facto vel manu perficit: tam
quartū breuiter psequimur: qui modus cō-
mittit impia voluntate ipellente: et hoc ho-
miciidij genus habet pprie cōpletam homi-
cidij rationem: tam formale q̄ materiale
qd quis cōmittit vel in alterū vel etiā in se
metip̄m. In alterū autem perficit vel ex li-
bidine vindicte: sicut intendens exercere
vindictam in eo qui parrē eius interfecit:
vel etiam ex animi crudelitate qd execra-
bili: ē: sicut latrones vel irati occidūt ho-
minē: vlt deniq̄ ex cupiditate: fauore: amo-
re vel silib⁹ affectib⁹ inordinatis q̄ oīa sūt
in lege phibita et crimia grauissima. Adic-
p̄mo q̄r potest: vtrū sit graui⁹ peccatū oc-
cidere innocentē et iustū q̄ occidere pecca-
torē: p̄sertim cū in genere pctōrū que con-
tra proximū cōmittunt: tanto videtur ali-
quid esse maius peccatū: quanto mai⁹ in-
fert nocumentū illi in quē peccat: sed occi-
sio plus nocet peccatori q̄ innocentē: qui
de miseria hui⁹ vite per mortem transit ad
celestē gloriā: cū ecōtra pctōr subita morte
pūent⁹ p̄dit pariter corp⁹ et aīaz: q̄ reserua-
ta ad vitā p̄rit: reuocari poterat ad peni-
tētiā. Ad h̄ respōdet Tho. scōa. 2. q. lxxij

q̄ nullū hoīem licet occidere s̄m se cōside-
ratū quia in quolibet etiā peccatore debe-
mus amare naturā quā de⁹ fecit: que per
occisionē corrumpitur: vnde peccator occi-
sio tū reddidit licita p cōparationē ad bo-
nū cōmune qd per ei⁹ crimē corrumpit: vi-
ta vero iustoz est cōseruatiua et promotiua
boni cōmunis: quia ipi sūt pars principa-
lior multitudinis: et iō nullo modo licet oc-
cidere innocentē: quā p̄p̄ plus peccat in-
terficiens innocentē q̄ peccatorē: et hoc p-
pter quattuor. Primo q̄ nocet illi quem
ex debito plus diligere deberet: et sic magi
agit contra charitatem. Secūdo q̄ infert
inuriā illi qui est min⁹ dignus: et sic agit
magis cōtra iusticiā. Tertio q̄ p̄uat cō-
munitatē maiori bono. Quarto q̄ ex hoc
magis contemnit deum: s̄m illud Luce. x.
Qui vos spernit me spernit: qd dominus
ostendit cū dixit. Saule saule quid me per-
sequis. Q̄ autē obijcitur de peccatore qui
maius nocumentū sustinet: vtpote p̄dens
vitā pariter et animā. Ad hoc dicendum
q̄ in pensanda grauitate peccati magis est
cōsiderandū illud qd est per se: q̄ id qd est
p accidens: nā q̄ iustus occisus ad gloriā
transcat: p accidēs se habet ad occisionē.
Ex dictis ergo satis perpendi pōt: quan-
te sit malicie paruulos innocentes iugula-
re: quoz etiaz oppressores homicide debe-
re stabiles iudicantur: p̄sertim si volunta-
rie hoc faciant: q̄ si p̄ter voluntatē et ant
mū occidendi contingat oppressio: nō ta-
men excusantur oppressores si sua negligē-
tia hoc actum est: vt quia secum in vno le-
cto posuerunt: vt expresse patet. ij. q. liij.
vbi dicitur. c. consuluisti. de infantib⁹ qui
in vno lecto cum parentibus dormientes:
mortui reperiunt: et infra monendū nanq̄
sunt et p̄testandi parentes: ne tam tenel-
los secum in vno lecto collocent: ne negli-
gentia qualibet proueniente suffocentur:
vel opprimantur: vnde ipi homicidij rei l-
ueniantur: vbi dicit glo. licet opprimens
nocere noluīt: dū tū fuit in culpa licet le-
uissima. Culpa autem est q̄ a diligenti po-
terat p̄uideri et non est p̄uissum: et ideo
tenetur in hoc casu quantum ad deum: nō
tamen punitur ratione homicidij sed ra-
tione negligentie: ita q̄ minor imponitur
pena vel penitentia ab ecclesia pro negli-
gentia q̄ si fecisset ex animo: vt patet dist.
l. vbi dicitur. c. si quis voluntate homici-
dij fecerit: ad lanuam ecclesie catholice
s̄ iij

p̄p̄
fuit
in iusticia

et p̄p̄
ad iusticiā

De decalogi

semper faciat: et communiones in christi vite sue accipiat: si autem non voluntarie sed casu aliquod homicidium fecerit prior canon. vii annis agere penitentiam iussit: secundum quod in mandauit. Ille vero canon pontif. ibidem ex concilio Neocesariensi. i. c. eos vero: et subditur in textu dicti. c. consoluitis: quia si ille qui coepitum: glo. viuificatum in vtero pro abortu deuenerit homicida est: vt p3 Exo. xxi. quantum magis qui vnus salte diet periculum peremerit homicida se esse excusare nequebit. Hinc etiam extra de his: qui fil. oc. in. c. de infantibus. concludit glo. q. si quis sponte filium interemit grauissima pena debet ei imponi: aliquantulum maior: q. p. alio homicidio: quia magis videt peccare pro prium filium occidendo: et fin leges fortiori pena puniri debet: vt. l. c. l. vna. Si vero casu non voluntate interemit sed grau culpa precedente: tunc penitentia. vii. vel. v. annorum est imponenda: ar. di. l. c. si qua femina. Si proinde leuis culpa precessit: tunc penitentia trium annorum imponi debet: vt in dicto. c. de infantibus. Si denique nulla culpa vel negligetia precessit in nullo de iure sunt puniendi: licet ad cautelam eis penitentia debet iniungi propter ambiguum duobietatis consideratis circumstantijs. Secundo queri potest: vtrum omnis abortus procurans homicida censendus est. Ad hoc responderet canon. xxi. q. i. c. q. non. et c. moyses inter alia ponens differentiam inter abortum corporis animati et inanimati: dicens: Moyses tradidit scz Exo. xxi. q. si quis percusserit mulierem in vtero habentem et abortum fecerit: si formatum fuit. glo. ad plenum dabit percussus animam per animam: si autem informatum fuerit mulcetur pecunia: vt probaret non esse animam ante formam. Ex quibus verbis datur intelligi q. anima non infunditur nisi prius corpus ad plenum fuerit formatum: nec abortum reputat homicidium nisi prius corpus fuerit animatum. Hinc dicit Hiero. ad galatiam: et ponit. c. ti. c. sicur: q. semina paulatim formantur in vtero: et tamdiu non reputatur homicidium donec elementa confecta suas imagines membraque suscipiunt. Et si obijciatur illud quod ponitur extra de homicidio. c. si quis causa explem de libidine vel odio meditatione homini aut mulieri aliquid fecerit: aut ad potandum dederit vt non possit generare aut concipere aut nasci soboles: vt homicida teneat. In quibus verbis intelligi datur q. procurans

precepto

ferilitatem vel etiam abortum fer? inani
mati iudicatur homicida. Ad hoc respōdet
glo. q. hoc est verū quantum ad penam lega
lem: vt. ff. de penis. si quid. §. cum abortio
nis. ff. ad l. cor. de sic. sed mulierem: nō ta
men efficitur irregularis ac si hominē in
terfecisset: quia nō cōtrahitur irregulari
tas nisi fetus iam animatus interficiatur:
nec interficitur vt homicida sed punitur pec
unia sed dicitur homicida occasionaliter vel
indirecte: sicut di. lxxvij. c. nō satis. §. pa
sce fame moriente: quibus enī pascēdo
homines seruare poteris: si nō pauidisti oc
cidisti: r. lxxvij. di. c. si expositus. Ter
tio queri potest: vtrum clericis licitum sit
occidere maleficos: p̄sertim cū Moyses
a leuitis interfici fecit viginti tria millia ho
minum in vindictam adorationis vituli:
vt habet Exod. xliij. Et phinees sacerdos
interfecit israhelitas cōmittē cum inadiu
tude: vt patet Numeri. xxv. Samuel quo
q; regē Amalech interfecit: vt patet. i. Re
gū. xv. Helyas etiā sacerdotes Baal: r pe
trus Ananiam r saphiram. Ad hoc respō
det Btstē. lib. j. tit. xv. Q. clericis occide
re nō licet: q; dicit apls. j. Timo. liij. Sp̄s
ter episcopum esse sine crimine nō violen
tum: nō percussorē. Et Berū. scribit ad Eu
genium papā. Aggredere subditos nō se
ro sed verbo: quid denuo gladium vsurpa
re temptas quē semel inlatus es ponere in
vaginam sez in Petro cui dictum ē. Mit
te gladium tuum in vaginā: r ratio huius
ē: q; hoc p̄cepto nō occides cuiuslibet aucto
ritate sua prohibet occidere. Euz ergo mi
nistris veteris testamēti fuerat auctoritas
cōmissa: ministris autē noui testamēti nō
ē cōcessa vt per se quēq; interficiant: ideo
ex consequenti prohibet illo p̄cepto cleri
cis in casu iusticie aliquem interficere. Ra
tio vero cur hec auctoritas nō est cōmissa
clericis noui testamēti duplex ē: put lati
patet in primo sermone p̄cepti huius post
mediū. Quarto queri potest: vtrum lice
at alicui seipm occidere ex quacūq; ratiōe
vel causa vrgente: p̄sertim cū r Samson
seipm interfecit: vt patet Iudicū. xvi. qui
tamē cōnumeratur inter sanctos: ad Heb.
ij. Similiter r Bassas seipm interfecit: ma
gis eligēs nobilitatem mori q̄ peccatoribus
subdit? fieri: r cōtra naturales suos inlu
rijs agit: vt patet iij. Mach. xliij. Qd autē
nobilitas sit r fortiter nō viderit esse illic
tum. Ad hoc dicēdum s̄m Tho. scōs 2. q.

quinto:

Sermo iiii

lxiiij. et Asten. li. j. q. seipm occidere e om/
nino illicitum: nisi hoc fieret iussu diuino
vel instinctu speciali spū sancti: et hoc tri/
plici ratione. Primo quia faceret contra le/
gem naturalem et legem scriptam: et peccat
in seipm: nam res quilibet naturaliter se/
ipam diligit: et ideo quilibet res naturali/
ter se i esse cōseruare laborat: resistēdo cor/
rumpētib⁹ in quātū potest: et ideo q aliq
seipm occidit est cōtra naturalem inclinatio/
nem et ptra charitatē qua quilibet seipm
diligere debet. Est etiam contra legem di/
uinam: quia sū Augu. in pmo de ciuitate
dei quod dictū est: non occides: de homie
intelligamus: nec ergo alteruz nec te: nec
enī aliquid aliud q hominē occidit qui se
ipm occidit: et ideo semp ē mortale et enor/
me peccatū. Secundo quia peccat in pri/
mū: nam quilibet pars id qd est totū: q/
libet autē homo est pars cōmunitatē et sic
id quod ē est ipius cōmunitatis: in hoc er/
go q seipm interficit: inturiat cōmunitatē
facit: vt patet p p̄m in .v. ethic. Usurpat
enī sibi iudiciū sanguinis: quod nō lz etiā
publicā habēti potestātē nisi seruato iur/
ordine: vt supra dictū est: nullus autē iu/
dex suiipius esse pōt. Tercio quia peccat
in deum nam vita quoddā donum ē homi/
ni diuinitus attributū et ei⁹ potestati sub/
iectum: qui occidit et viuere facit: et ideo q
seipm vita priuat in deū peccat: sicut qui
seruū alienū interficit peccat in dominū
cuius est seruus. Ad solū enī deum p̄tinet
iudiciū mortis et vite: sū illud Deut. xxiij.
Ego occidam et ego viuere faciam. Ex qui/
bus omnib⁹ concludit q nullo modo lici/
tum est alicui seipm occidere nisi ex specia/
li instinctu spū sancti: sicut dicit Augu. in
j. de ciuitate dei. Non samson excusat ali/
ter q seipm cum hostibus ruina dom⁹ op/
pressit: nisi quia latēter spūs hoc iusserit q
p illum miracula faciebat: et eandē rōnem
assignat de quibuscūq; sancti feminis: que
psecutiōis tēpore seipās occiderūt: quarū
memoria in ecclesia celebratur: vnde circa
hunc articulū multi quondā errauerunt:
crudeles sibiipis man⁹ homicidas int̄el/
ligentes: qdaz enī ex peccati horrore et despe/
ratione vt iudas: cum tamē nulli liceat se
ipm ppter peccatū cōmissū occidere: tū qz
in hoc sibi maxime nocet: eo q sibi adimit
necessariū tēp⁹ penitētiē: tū qz desperatio
extremū malū est: a q decetero releuari nō
pōt: vnde Augu. j. de ciuitate dei. c. xix. re

probat factū Lucretie q seipam occidit qz
fuit ab alio opp̄sa: p quo tū facto eam ro/
mani laudib⁹ extulerūt: de qua Lucretia
plenius vide. xxiij. q. v. c. pposito: quedā
etiam mulieres p castitate vel virginitate
seruanda leguntur seipās occidisse: cū ta/
men nulli mulieri liceat seipaz interficere
p seruanda castitate: sū Jo. an. extra de
sepul. in. c. ex pte. ij. et b tenet archid. xxiij.
q. v. c. nō ē: cui⁹ ratio ē sū Tho. vbi sup̄az:
qz non debet i se cōmittere crimē maximū
qd ē suiipius occisio: vt videret min⁹ crimen
alienū: non enī est crimē mulieris p violē/
tiam violatē si consensus non assit: qz non
inquinat corp⁹ nisi de cōsensu mētis vt Lu/
cia dixit: qd etiam latius ostendit. xxiij.
q. v. c. j. cum trib⁹ sequentib⁹. Cōstat etiaz
minus esse peccatū fornicationē vel adul/
terium q homicidiū: et p̄sertim suiipius
quod ē grauissimū: quia sibiipī nocet cui
maximā dilectionē debet: ē etiā periculo/
sissimū quia non restat tēpus vt p penitē/
tiam expiā. Hinc etiā grauissima sequit⁹
punitio: vñ ex cōcilio brachareh. de. xxiij
q. v. c. placuit: vt hi qui sibiipis volūtariē
aut p ferrū aut p venenū aut p p̄cipitium
aut p suspendiū vel quolibet modo inse/
runt mortem: nulla prius p illis in orati/
one cōmemoratio fiat: neq; cū psalmis ad
sepulturam eoz cadauera deducant: mul/
ti enī p ignorantia hoc sibi usurpāt. Simi/
liter et de his placuit fieri q p suis scelerib⁹
bus moriunt: impenitētes subaudi⁹: hoc
ibi: quod etiā itelligit de eo q seipm inter/
ficit: sū aliquātulū sup̄uēs p̄iaz agit Si/
militer sū Tho. nulli seipm licz occidere
ob timorē ne p̄sentiat in peccatū: quia nō
sunt faciēda mala vt inde veniāt bona: vt
vt vitent⁹ mala: p̄sertim mīnora et min⁹ cer/
ta: incertum est enī an aliquis in futurū cō/
sentiet i peccatū: quia potēs ē domin⁹ ho/
minē quacūq; tēptatione supueniēte a pec/
cato liberare et p̄seruare. Proinde refert
Lactanti⁹ li. iij. de falsa sapia: q multi ex/
his q animas eternas esse suspicabant⁹: si/
biipis int̄ecerunt man⁹ homicidas tā q i
celū eēt migraturi: vt Cleates: Crisipp⁹
Terio: et sic de alijs. Similiter et Empedo/
cles qui se in ardēt ethne specu int̄p̄ste
noctis deiecit: vt cum rep̄te non apparuis/
set ad deos abisse crederet: affectu cōpla/
centie humane et vane glorie delusus: euz
ecōtra dicit ap̄ls. Si tradidero corp⁹ meū
ita vt ardeam tē. sicut priores ob amorem

et seipm occidit

et non licet seipm
occidere

De decalogi

eterne vite se neci tradiderunt: et ex roma-
nis Catho qui fuit i omni vita sua Socrati
ce vanitatis imitator et ipse romane sapie p-
ceptor: qui anteq se occideret plegisse libru
Platonis dicit: qui d eternitate animar
scriptus est: et ad sumu neptas pbi aucto-
ritate copullus e: et Ambriachlotes ille q
cum eundẽ libru plegisset pceptu se dedit:
nulla ob aliam causa nisi q Platonem cre-
didit: unde dicit Augu. j. de ciui. dei: q er-
ror fuit gentiliu q mors esset optanda om-
nibus: et q virtus e sine constantie vl mag-
nanimitatis: q homo sibi mortẽ inferat:
quẽ errorem Augu. reprobatur et etiam omnes
doctores. Quinto queri pot: vtru igit
p saluanda castitate vel honestate licituz
esset se committere casui: etiam si inde posset
mors sequi: dum tamen hoc certu non sit:
sed se sperat euadere posse. Ad hoc respon-
det glo. prima: extra de sepul. in. c. ex pre-
ij. q sic: dummodo ex illo pposito no faciat
vt se interficiant: q si tunc sequeretur mors
vel mutilatio iudicaret homicida. Pro
quo sciendu q sicut nullo modo licitu est
alicui seipm occidere: sic nullo mo licitu e
seipm mutilare: quia ex hoc non solu irre-
gularis sed etiam homicida quodammodo
iudicaret: vt patz extra de cor. vitia. c. sig-
nificasti: vbi agit de quodaz qui sibi fecit
amputari virilia credens se p obsequiu
pstatere deo: si hoc displicuit: vt dicit glo.
quia non ferro sed religione querenda est
castitas: vt. xxiiij. q. v. c. tunc saluabit: in
fi. cu eo tamen Clemens papa. liij. in hoc dis-
pensauit vt facere posset officiu sacerdoti
le pter q officiu misse. id e fm glo. baptiza-
re: penitentia dare: sacramenta ministrare
et alia pficere que solis sacerdotib sunt co-
cessa. Et addit glo. q reputat homicida:
qd etiaz expse patet di. lv. vbi dicit. c. Si
quis absciderit semetipm. id e qui ampu-
tauerit sibi virilia non fiat clericus: quia
suus est homicida et dei conditionis inimi-
cus: si quis cum clericus fuerit absciderit
semetipm oino damnus quia suus e homi-
cida: hoc ibi. Verutamen si talis castratio
non sponte sed casu vl necessitate vt ppter
linguoz a medicis: vel ppter psecutione
a barbaris: ppter necessitate a dominis:
ppter infantia a parentib et in similibus:
nec a pmoie ppeditur nec homicida iu-
dicat: vt patz extra de cor. vitia. c. ex pre. j.
et. ij. di. lv. c. si quis a medicis et trib seque-
ribus: et simili modo intelligendu e de quo

precepto

libet membro absciso: vt. e. ti. c. qui partem
cuiuslibet digiti sibi volens abscidit: huc
ad clerum canones non admittit. Cui ve-
ro casu aliquo contigerit dum aut opus rusti-
co curam impendit: aut aliquid faciens se
non sponte pcutit: hos canones pceptiunt
id est pmittunt clerici fieri: et si in clero re-
perti fuerint non abijci: in illis eni volun-
tas est iudicanda que sibi ausa fuit ferrum
inijcere: in istis vero casus ventu meruit:
quod quida sane intelligunt si dedit ope-
ram rei licite: secus tamen si dedit opera rei
illicite: qd expresse patet ex de cleri. pug. i
duello. c. j. i glo. unde. xxiiij. di. c. maritu.
et. c. cõter pmoueri phibent ad sacros or-
dines tam indigni ppter diuersos casus
ibidẽ enumeratos. Ad laudem dei.

De iniusto bello qd sit qnq mo-
dis: et de bello iusto ac de his que
rapta sunt in bello: Sermo III

Non occides Ero.

b. xx. Jam ordine congruo de bello
psequendu est in quo contingit
plura homicidia rapine et similia. Pro q
sciendu est fm canonistas q septem sunt
belloz species. Primum bellu dicit roma-
nu quod scz fit inter fideles et infideles:
quia romana est caput fidei. Secundum di-
cit iudiciale quod scz auctoritate iudicis
fit. Tertiu dicit licitu vl iustu quod scz fit
auctoritate iuris. Quartu dicit necessariu
um quod scz fit ad sui defensionem: et in istis
bellis dicunt q quis non tenet ad restitu-
tionem. Quintu pinde dicit psumptiuu
sum qd scz fit contra iudicem vel supiorem p-
corumaces vel inobedientes iudici vl su-
periori. Sextus dicit temerariu qd scz fit
contra iuris auctoritate. Septimu dicit vo-
luntariu: qd scz assumitur auctoritate pro-
pria: et in his tribus dicunt q quis tenet ad
restitutionem. Ad maiore autẽ euidentiã
in generali distingui pot duplex bellu scz
iniustu et iustu ac p consequens sic oẽ bellu
iniustu reddit illicitu ex eo q iniustu ita
oẽ bellu iustu reddit licitu. Iniustu at et li-
citu reddit bellu multz modis. Primo
ex rone vel animo vlificedi: etia si iustam
habens causam bellu moueat et ideo intui-
ste agit et grauiter peccat: unde. xxiiij. q. j.
dicit. c. quid culpae in bello: an quia mo-
rituri quadoq moriuntur vt dominent in

Septu bellorum
1. iudiciale
2. licitu
3. iustu
4. necessarium
5. voluntarium
6. temerarium
7. voluntarium

quinto:

Sermo iiii

pace victuri: nocendi cupiditas vlciscendi crudelitas: implacatus et implacabilis animus: feritas rebellandi: libido dominandi et si qua sunt similia: hec sunt que in bellis iure culpantur. Hinc etiam quatuorque de iustam habeat causam belli: si ex animo et in iustum: tunc non licite capit nec retinet: ut e. q. c. militare. **Secundo reddi in iustum ex loco puta quia sit in loco sacro: ut patz li. vj. d. immu. ec. c. decet: unde. xij. q. ij. in. c. cuz denotissimam: dicit glo. q. emunitas dicit privilegium quo gaudet ecclesia: ut i am bitu suo non fiat pugna vel insultus vel rapina: per. xxx. vel. xl. passus: ut patz. xvij. q. iij. sicut antiquitus: et delinquens pena ponit. e. q. c. si quis contumax. **Tertio reddi in iustum ex tempore: quod patet extra de treuga et pace. c. j. ubi dicit: treugas a quarta feria post occasum solis vsq. ad secundam feriam in ortu solis ab aduentu domini vsq. ad octavas ephe: et a. lxx. vsq. ad octavas pasche ab omnibus inuolabiliter observari precipimus: si quis autem treugas frangere presumpserit: post tertiam admonitionem si non satisfecerit: episcopus suus excommunicationis sententiam dicat in eum: et alia multa dicit in textu. Glo. ibidem: treuga est securitas postea rebus et personis discordia non datur. Et nota quod hec treuga in textu posita est canonica et non conventionalis: si enim esset conventionalis semper servaretur: quia fides homini seruanda est: verumtamen quod hic textus dicit hodie non tenet: et episcopi qui non seruantes hanc constitutionem non dicunt transgressores: quod non fuit moribus veterum approbata huiusmodi treuga: s. glo. Hic queri potest: utrum bellare liceat diebus festis: cuius festi sint ad vacandum diuinis ordinata: sabbatum enim intelligitur requies: sed bella maximam iniquitatem habent. Ad hoc respondet Tho. secunda. 2. q. xl. q. observatio non impedit ea que ordinantur ad hominis salutem etiam corporaliter: vbi dominus arguit indeos dicens. Jo. vij. Vbi idignamini quod totum hominem saluum feci in sabbato: et inde est quod medici licite medicari possunt homines in sabbato: multo autem magis consideranda est salus reipublice per quam impediuntur occasiones plurimorum et innumera mala temporalia et spiritualia: quod salus corporalis vnius hominis: et ideo per tuitionem reipublice fidelium licitum est in diebus festis exercere iusta bella: si tamen necessitas hoc ex postulat: quia hoc esset temptare deum si in iusticia necessitate quis a bello vellet abstinere:****

sed necessitate cessante non est licitum bellare in diebus festis propter rationem inductam. **Quarto reddi in iustum ex parte cause: quod scilicet inferens vel defendens non foueat iustam causam inferendi vel defendendi: unde xxij. q. ij. c. j. dicit glo. q. bellum est iniustum ratione rei: ut si non est per repetendis rebus intelligo propriis vel per defensione patrie intelligo iusta defensione: quia si verus dominus papa vel princeps populum suum seu de iure sibi subiectum sibi inobedientem vel rebellem bello opprimeret: defendentes patriam iniuste agerent et peccarent: ut probatur. xxij. q. ij. s. item ab aliquo: ubi patz q. iuste interficiendus non debet fugere mortem iniuste: tanta est vis iusticie. **Quinto reddi in iustum ratione persone. Pro quo sciendum quod primo consideranda est persona que bellum gerit: an scilicet clericus vel laicus: et si clericus nullam habens iurisdictionem: tunc bella mouere non debet: sed licite potest in necessitate se defendere: ut patet li. vj. de sen. excom. c. dilecto: quod si iurisdictionem temporalem habet: tunc licet per quosdam etiam in casu licito non possit uti gladio temporalis nisi prius viatur gladio spirituali: tamen hoc communiter reprobat per Innocentium. Hosti. et alios doctores in dicto. c. dilecto: et dicunt quod idem est dicendum de eis quod de secularibus iudicibus: ita quod quilibet platus iurisdictionem habens temporalis contra inobedientes subditos licite mouet arma: ut patz expressum. xv. q. vj. c. autoritate cuius est ratio quia tunc proprie non dicitur fieri bellum per platum sed potius iusticie vel iuris executio. ff. de rei ven. l. qui restituere: quod est tamen dicere: quod iuris executio non habet iniuriam. Similiter episcopi cum sint executores canonum: ut de offi. or. c. j. ideo licite mouere possunt bella contra hereticos vel infideles. xxij. q. vij. ca. si de rebus: vide textum extra de heret. c. excoicam: similiter per insidiantes vel insequentes hostiliter cardinalem: ut li. vj. de penis. c. felices: quia tales sunt diffidati a iure quasi hostes et rebelles iuris. Et idem sentiendum est de quolibet qui haberet ipsius iuris executionem exercere: imo forte et quilibet suarum dummodo precedat declaratio sui iudicis: que declaratio in criminibus ecclesiasticis est necessaria ab ipso fidei: ut patz li. vj. de heret. c. per fidetes. c. ut inquisitionis. s. prohibemus: sic in qualibet confiscatione vel pena pecuniaria seu bonorum apprehensio facta a iure: non debet executio fieri: nisi precedat iudicis****

prolati bellum mouere potest

*Triumphus bellum
2000. m. l. d. q. de loco
de causa
2000. p. l. d. q. de loco
de causa
2000. p. l. d. q. de loco
de causa*

De decalogi

precepto

Declaratio: vt voluit Jo. an. post archid.
lt. vi. de penis. in. c. felicis. Secundo vero
consideranda est psona que auctorizat: nam
si indicit bellum cōtra subditum pprum
rebellem et cōtumacem: in non cōparēdo
vel iustis mandatis nō parēdo: que tamē
ad ipsius iurisdictionē ptinent: tunc licita
est diffidatio et licitū bellum dūmodo iur/
ordine hec fiant. Si vero cōtra subditū al/
terius tunc iudex qui vult bellū indicere:
pmo debet requirere indicē talis rebellis
et de eo iusticiā petere: et tene si suus iudex
non facit iusticiā potest bellum indicere
fm Inno. xxiij. q. ij. c. domin⁹ deus. Si ve/
ro non sit iudex qui de tali possit iusticiā
facere tunc licet tali iudici bellū indicere in/
ris auctoritate: nec mirū: quia posset etiaz
pnuatus auctoritate ppria b casu rem suā
recupare. Et de iudeis. l. iudei. r. l. nullus:
multo magis hoc pōt cōtra subditū pprū:
licet melius faceret si ipse et subditus cōmit/
terent causam iudicio arbitror: vt. xj. q. j.
si clericus. Item oportet q psona mādās
habeat iustam mādandi auctoritatē: et ta/
lis ē pncipaliter deus: ideo si diuino mā/
dato bellum geritur hoc sine dubio iustū
esse decernitur: in quo bello ductor exerci/
tus vel populus: non tam auctor belli q
minister iudicā dus est. xxiij. q. ij. c. domi/
nus de⁹. Item papa potest indicere bellū
iustū cōtra hostes fidei hereticos et alios
rebelles: vnde dicit. xxiij. q. viij. c. dispar/
Similrū ē iudeorū et saracenorū causa: in/
illos enī qui christianos psequunt^r et ex v/
bibus et ppijs sedibus pellunt iuste pug/
natur: vbi tamen dicit glo. q lex dicit eis
quiete degentibus nullam debere facere
molestiam: vt. Et. de sacristi. paga. christia/
nis. Similiter quādo sui subditi opprimū/
tur in inuanti⁹ et violentis iuste bellū in/
fert: vt expresse patet. xxiij. q. viij. c. scire.
Sic imperator indicere potest bellū: vnde
dicit Inno. in. c. olim causam: extra de re/
sti. spo. q princeps sine auctoritate homis/
cui non subest. et sine auctoritate iuris cui
nō astringitur monet bellum et subdit: bel/
lum autē fm q pprie dicit solus princeps
qui supiorem non habet indicere pōt. Qu/
antem dicitur est de papa et impatore q eo/
rum edicto iustum est bellum: sane intelli/
gitur: si iusticiā habent pro parte sua: si
enim iuberent mala vel iniusta: nō eēt eis
obediendū: vt dicit Augu. xj. q. iij. c. non
semper. et. c. si domin⁹. Preterea si cōtra

bellum indicit a persona pnuata vel infe/
riori cōtra superiorem: hoc absurdum et iniu/
stum est siue offendendo siue defendēdo:
q si superior iniuste vxat subditum: tunc
licet ppter bonum obediētie subditus me/
lius faceret humiliter obediendo vel pati/
enter sufferēdo: iuxta illud apostoli. Non
vos defendētes charissimi sed date locuz
ire: et hoc si superior iniuriam faceret pso/
ne. Si vero rebus tunc melius esset dimit/
tere pallium post tunicam: et rerū sustine/
re iacturam: q pro rebus transitorijs con/
seruandis tam acriter in alios exardesco/
re: tamē quia hoc est consilij: dico q talis
cōuenire potest suum superiorem et querelā
deponere coram superiore sui supioris vel
corā episcopo: q si alter supiorem non ha/
beat vel recognoscat: vel etiam inuanti cō/
quireret episcopo vl alteri: tūc pnto q vlo/
lenter poterit ei resistere: quia hoc est de/
fendere: vt est expssum in li. feudorum: de
ml. va. qui cōtumax est. c. vno: in fi. vbi di/
cit textus: q si domin⁹ militi vasallo iusti/
ciam facere noluerit: vasall⁹ dominū pōt
derohare. id ē depdare. Ceterū si vnus
domin⁹ vel pnuatus mouere vult bellum
cōtra alium dominū vel pnuatū qui mu/
tuo non sunt subditi: tunc si hoc fit contra
habentem vel recognoscentē superiorem de/
bet prius requirere a supiore illius q d ta/
li subdito sibi mīstret iusticiā q denegata
licite mouere potest bellū fm Inno. et Jo.
an. in. c. dilectis: de appel. alioquin si non
prius iusticiā requireret: tunc inferens
teneret ad damna et expensas passio bellū
quia sibi ipi non potest ius facere nec eē iu/
dex in causa ppria: imo actor debet sequi
forum rei: vt dō fo. compe. c. j. et ij. hoc vult
etiam Inno. Hostiē. Jo. an. et alij. in dicto
c. olim. Si vero cōtra non recognoscentes
supiorem sed tamē stare paratum iuri vel iu/
dicio arbitrorū vel bonorū virozū: haben/
tem etiam iniusticiā p se: nō debet tali in/
dicere bellum: quia bellū tm debet esse ne/
cessitat^r: vt ptz. xxiij. q. j. c. militare: s vbi
nō vult stare iuri nec cognoscit superiorem:
licet de honestate ante q fieret bellum iniu/
rians requiri deberet: ex hoc tñ si inferre
volēs iustā habet causā iuste infert: nā i b
casu qd licite res pprias aucte ppa capit:
et si illas recuperare n poterit alias loco sua/
rū poterit: vt ptz p doctores i dicto. c. olī.
Et Hosti. l. c. j. de treu. et pace: dicit q in b
casu licitū ē aduersarium depredari. Et

quinto:

Sermo III

similiter quādo dominus vel ciuitas re-
sistit denegat d suo subdito facere iusticiā.

Hic incidentaliter queri potest: quid de ca-
pto: qd pmissit vel iurauit ad carcerē reuer-
ti: et si reuertitur scit se morturū: an tenea-
tur reuerti. Solutio in de. c. pastoralis: de
re iudi. in glo. p hanc: dicit captiuū non te-
neri ad redeundū in vincula si iniuriose te-
nebatur: vel si esset dubium: tamē p sullen-
dum esset qd adiret papam p relaxatiōe iu-
ramenti: sed si mors vel captura nō eēt in-
iuriosa: tunc nō posset eam fugere sine p-
iurio sed reuerti teneret: sed ante capturā
fugere potest: licet se cognoscat reum criminis:
q non est iure cautū q sponte se debeat di-
recte vel indirecte offerre supplicio: s pot-
ius referuare diuino iudicio qd vlcisic nō
punita i hoc seculo. Deniq queri potest
vtruz acquisita vel capta in bello retineri
possunt quasi ppria: vlt teneat quis ad re-
stitutionem. Ad hoc dicendū q mouens
bellū iniuste: tenet ad restitutionē omniū
que p dīta sunt in bello a quacūq pte sint
p dīta: quia talis censet p dō vel latro. ff. d
capt. l. hostes: et primo tenet aduersarijs
de omniib? damnis illatis: secūdo tenetur
suis pprijs hominib? de dānis que recepe-
runt ab aduersarijs qui iuste repugnabāt
si ipsi pprj homines eum inuenerūt bona fi-
de: aut si fuerūt inducti eius cōsilio timo-
re vel coactione: et de se non erant facturi:
Itam regula iuris ē: qui occasione damni
dāt: damnu dedit: vide: l. secus si mala fi-
de inuenerūt eum: in quo casu nullā habent
cōtra ipm actionē. Si vero monet bellum
iuste: facit suum quicqd capit ab hoste vel
auxiliatorib? eius siue subditis siue alijs
quousq sibi sit satisfactū de omni damno
et labore et opetam sui qd suor: vlt donec se
hostis offerat ad ius et satisfacere velit.
xxij. q. vij. c. si de rebus: verū tamen vltra
hoc non debet recipere: nisi forte talis esset
hostis qd ppter heresim vel propter aliud
hmoi bona sua essent p edictuz publicata.
Ad si obijcitur res capte nō sunt solute p
debito: sed i bello iuste quesite. di. j. ius gē-
tiū. Ad hoc dicendū q saltē iure poli non
posset hostem in iudicio puenire nec vltra
estimationē damnorū illatoruz a patente
iuste bellū vel iniuriarū illatarū inferens
bellū possit exigere: vlt vltra p dīta exacta
in bello puenire: quia nō debet quis du-
plici pena pteri. Et li. vj. de re. iur. bona fi-
des non patit vt semel exactū iterū exiga-

tur: et si ponat q adhuc non sit habita res
ppter quā fuit inchoatū bellū: dico qd est
matio succedit loco rei. Subditi vero bel-
lantiū iniuste si tali bello non pstant dñs
psilium: auxiliū vel fauorem: nō sūt spoli-
andi vel in aliquo puniendi: qd peccata de-
bent tñ actores tenere: vt est de his qd fi. a
ma. pte ca. c. quesuit: vbi dicit: peccata su-
os actores tenere debeāt: nec pena sit vltre-
rius ptrahenda qd delictum fuerit in exce-
dente reatum: vide tamē ibi glo. Ad vlt
est etiā si dñs p dītor in ipso iniusto bello
vtraq rebus ipoz eis ablati: similiter nō
sunt spoliādi clerici: religiosi: pueri: pere-
grini: mercatores: rustici euntes et redeun-
tes et in agricultura existētes: et animalia
quibus arant et semina portāt: vt extra de
trem. et pa. c. innouam. xxij. q. iij. si quis
romipetas. Iterū queri potest: vtrū aliquē
pncipem vel dñm in bello inuantes: excu-
sant a crimine. Ad hoc dicendū: qd si con-
stat bellum esse iustum: tunc si in pstando
psilium vel auxiliū non excedant: licite in-
uare possunt: qd regula iuris ē: qui facit p
aliū est p inde ac si faciat p seipm. li. vj. Et
iterū: pot quis p alium qd pot facere p se-
ipm: si tñ fuerit tales psone que licite pos-
sent arma exercere. Si xō bellū pstat esse
iniustum: tñ non excusant adiuuantes:
etiā si fuerint subditi qd hoc facerēt de mā-
dato dñi sui: et tenent restituere damna q
intulerunt: qd plus debet timere deum q
hōiem: est de iure iur. c. sicut. iij. Si deniq
dubiu ē: vtrū bellū sit iustū vel nō: tñ si ta-
les inuantes sūt subditi illi? bellū mouen-
tis: et credunt illū quē inuant habere et fo-
uere iustū bellū: tunc excusant ppter ho-
num obediētie: sicut et in dubio excusāt:
vt patz expse. xxij. q. j. c. qd culpa: in fi.
verū tamē milites stipendiarij et nēl vlt cog-
nati aut amici inuantes q non sūt subditi: i
tali casu nō excusant: nec debent in dubio
se cōmittere discrimini vt inuēt aliquē in
pudiciū alterius. Ad si obijcitur qd aduoca-
to quem excusat bona fides: qdū credit
esse iustam causam quā sonet: i in verita-
te sit iniusta: dicendū qd nō est simile: qd est
ibi iudex supior qui causā examinat et iu-
dicat de allegatis. In bello vero in virib?
corpaliib? negociū agit: nec p rationē diu-
dicat. De restitutione xō faciēda ppter
damnu iniuste illatum: aut homicidiū in-
iusto patratū: vide plenissime i septimo p-
cepto. Ad laudem dei.

De decalogi

precepto

De quatuor peccatis ad deum p
vindicta clamantib: q sunt fratri
dñi: zodomia: oppressio z merce
dis detentio: Sermo V

Non occides Exo.

xx. Lōgrue satis restat nunc vi
dere de peccatis ad deū p vindi
cta clamantib: q sunt pcpue quatuor: sicut
interpretatiue quadruplex genus homicidij
corpalis distingui pōt: z his versib: nota
ri solent. Clamitat in celis vox sanguinis
et zodomorum. Vox oppressorum merces
detenta laborū. Dicūt autē ista peccata ad
deū clamare p vindicta: qz suis enormita
tibus deū potissime ad vindictam puocāt
vt patebit inferi p singula. Prīmū igitur
peccatū pro vindicta ad deū clamās ē
fratricidiū quod als vocat homicidium:
de quo habet Hesi. iij. z magister in histo
rijs dicit: q Abel fuit pastor ouū: z Cayn
agricola: post mltos ergo dies obtulerūt
dño munera: credis enī Adam in spū do
cuisse filios vt deo offerret decimas z pil
micias. Cayn ergo obtulit de frugib: ter
re deo sed d pelorib: z corrossis: vt dicit ly
ra. Abel aut obtulit de p̄mogenitis greg
sui z adipibus eoz. id ē de pinguloribus:
z fm Josephū obtulit lac et p̄mogenita
agnor: z respexit dñs ad Abel. id ē ad bo
nitatē z intentionē ipsius: z p cōsequēs ad
munera eius: qz tales oblationes nō erāt
accepte deo ex seipsis sed ex bonitate offe
rentiū. Ad Cayn aut z ad munera ei non
respexit: munera nāq ex auaricia homis
nata deo non placuerūt: qz plus pbat dñs
intentionē q actionē: plus volūtātē q fa
cultatē. M si queritur quō respexit dñs
ad Abel z ad eius munera. Rñdet trās la
tio Theodotiōis: q inflāmauit deus sup
Abel z sup eius munera: ignis enī de celo
oblationē eius incēdit: vt legis factuz lbe
lye in carmelo. iij. Reg. xvij. z sub Moyse
Leui. xix. z sub Sedeone Iudicū. vi. Bra
tusq est Cayn vehementer z cecidit vultus
eius p verecundia: minorem sibi plātū vi
dens. Cetera patent vsqz ibi: quid fecisti:
Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de
terra: nunc ergo maledictus eris sup ter
ram. Et Cayn p timore damnans se ac de
spērās respōdit: Malor est iniquitas mea
q vt veniam merear zc. et posuit dominus

signum in Cayn tremorē capitis z omnium
membroz: z sic scēter a domino punitus
z excommunicatus et indignus misericordia
nō interficeret: in faciem tamen ei fm q
dam speciale signum impōsit z hoc in fron
te vt cognoscere ab omnib: innocentem
fratrem occidisse: z sic hominib: abominabi
lis redderet: sic etiam sepius cōpertū est:
qz homicida p̄sente occisi vulnera fluxum
sanguinis renouabāt: velut occulto del iu
dicio vindictam expetendo: verū tamē be
atus ille q passus iniuriā p del amore reo
misericorditer indulget. Hinc incidentia
liter queri pōt: vtz inimico petenti veniā
teneamur remittere non tñ rancorem sed
etiam emendā: p̄sertim cum dicat Leui.
xix. Nō queras vltionē nec memor eris in
iurē ciuiū tuoz: nimirū cū maius est se nō
defendere: q petenti veniā emendā remit
tere. Sed dicit apls ad Roma. xij. Nō vos
metipsos defendentes sed date locum ire.
Et Matth. v. Si quis te p̄cusserit in vnā
maxillā pbe ei z alterā. Ad hoc respōdet
Rich. sup. iij. di. xxx. q inimico petenti: et
si teneat hō remittere signum rācoris: qz
rancorē teneat remittere etiā non petenti:
nō tamē teneat remittere satisfactiones seu
emendā p iniuriā sibi factā: sed p illa sibi
de iure cōpetit actio in iudicio zra iniuri
antem: nisi forte sit homo talis stat: seu ob
ligatione tali ligatus: rōne cuius in iudi
cio sibi non puenit emendā requirere: alijs
aut qbus cōpetit repetitio: solum ex p̄ce
pro interdictis actio cōtra iniuriantē q fit
zelo vindictę: nō autē que fit zelo iusticię:
quia q̄tum ad primū est p̄ceptum: q̄tum
autē ad scōs est consiliū: qd est superoga
tionis z non necessitatis: teneat tamē iniu
riantē non excludere ab oratiōib: q̄s fun
dit pro fidelib: z non negare cōmunia sig
na charitatis: z in casu necessitatis teneat
etiam illi tpaliter subuenire si pōt sine alte
rius p̄iudicio cui magis obligat. Secū
dū vero peccatū ad deū clamans p vindi
cta est vitium zodomiticum: d quo habetur
Hesi. xvij. dicente dño: Clamor zodomoz
z gomorreoz multiplicatus est: vbi dicit Hie
go. q nouitas tante z tā inaudite turpitu
dinis qsi admirationem z dubitationē pa
rit in audiente: vnde dñs qsi admirās z du
bitans sup tāto scelere itroducit loquēs.
Descendā z videbo: qsi diceret incredib
le mihi videt humanā naturā ad tantū de
uenisse flagitium: nam intantū exarserūt

B

quinto:

Sermo v

concupiscētijs q̄ et angelis scelere tam in-
audito abuti volebāt. Quod autē sequit̄:
et peccatū eorū aggrauatū est nimis: dicit̄
sup hoc doctores hebrei: q̄ ista aggraua-
tio fuit ex eo q̄ quādā puellā insolita mor-
te occiderūt eo q̄ alimēta dederat paupe-
ri: et hoc cōsonat dicto Ezech. xvi. vbi dicit̄:
Alio ego dicit dñs: quia nō fecit zodomā
soror tua et filie eius sicut fecisti tu et filie
tue: ecce fuit iniquitas hec zodomē soror
tue: superbia: saturitas panis et abundan-
tia sc̄z diuitiarum: et luxuria et ocium ip̄i:
et manum egeno et paup̄i non porrigebāt:
tu tamē o Ingrate christiane peiora quoti-
die peccas: qui post accepta tam mani-
festa veritatis documēta tam infinita cha-
ritatis insignia: post effusum christi sāgui-
nem in flāris: superbia illa que aris: avari-
cia cōmestationibus vacas et ocio: nec est
qui pupillis christi marcescentib⁹ inedia
miserat: vt Mat. x. christus dicat. Amen
dico vobis tolerabil⁹ erit terre zodomor-
um et gomorreorū in die iudicij: q̄ illi ciui-
tati que nō recepit vos sc̄z pauperes me-
os. Cōperto igitur scelere tam nephando
pluit domin⁹ sup eos ignem et sulphurem:
et p vindicta criminis subuertit omnē cir-
ca regionem nō solū reos sed et puulos eo-
rum ac iumēta: necnō terrenā sc̄tia et ip̄az
terram cōsumpsit et cōuertit in mare mor-
tuum: vnde quasi de igne infernali supra
est illa vindicta qui nō poterat expectare
ppter inauditū scelus donec cetera pecca-
ta punirent: dicit̄ aut mare mortuū: quia
fm magistrum in hīstorijs: nec p̄sces nec
aues in eo viuūt nec aliquā materiā susti-
net nisi bituminatā: nam omne carens vi-
ta submergit̄: et cōuerso si quid viuū aliq̄
arte submerseris superxilit̄ adeo vt lucer-
na ardens supnatat que extincta mergit̄:
quia nihil viuū in eo submergi potest. Re-
fert enī Iosephus q̄ Alespasi⁹ hoc expe-
riri volens quosdā manib⁹ post terga vin-
ctis iussit in altum maris p̄ici: et oēs tāq̄
vi spūs sursum depulsi desup fluitabant:
vnde in detestationē criminis fetor maris
huius est horribilissim⁹ quasi p̄nunciū fe-
toris infernalis apte se declarās terra p̄-
inde circūlacens particeps maledictiōis
huius: arbores quidē profert pomiferas:
quarum poma licet ad maturitatem dedu-
cta pulcherrima videant̄: si tamē incidas
faucillam intus inuenies: que om̄ia et mul-
ta similia in detestationē huius peccati a

deo sunt inflata: vnde et vxor Loth retro
spiciens in statuā salis versa est: vt sic ostē-
deret domin⁹ quantū ei displiceat peccati
hulus sola memoria: et in hoc quidem ge-
nere peccati computant̄ omnia peccata cō-
tra naturam que sc̄z repugnant ip̄i ordinē
actus veneri qui cōuenit humane speciei
de quib⁹ videbat in. vi. p̄cepto: om̄es enī
qualitercūq̄ vitia cōtra naturā peccantes
ex quibus sc̄z p̄les sequi nō potest hostes
sunt et aduersarij dei: destructoresq̄ gene-
ris humani: quia deus creauit homines vt
multiplicent̄ sup terram: et isti dant operā
vt pereat opus dei: hinc est q̄ specialit̄ cla-
mat ad dominū p vindicta: quia vt dicit
Augu. p illud violat societas que nob̄ cū
deo esse debet: cum eadē natura cuius au-
ctor ip̄e est libidinis pueritate polluitur.
Dicit etiā Augu. q̄ vidēs deus vitium con-
tra naturā i humana natura fieri: fere des-
sijt incarnari: cui⁹ etiā vindicta patz Gen.
xxviii. vbi dicit̄: q̄ Iher primogenit⁹ Iu-
de neq̄ fuit in conspectu domini: vnde di-
cunt doctores hebrei: q̄ ad vxorem suam
afficiebat libidinose: et ideo precauebat ne
impregnaret fundens semen extravas de
bitū: ne sc̄z ex impregnatiōe eius pulchri-
tudo minueretur aut elus cōcubitu ad tē-
pus frustraretur: et ideo diuino iudicio lu-
xa eam inuentus est mortu⁹: vt dicit glo.
Similiter et frater eius fundebat semē su-
per terram eo q̄ primogenit⁹ filius ascri-
beretur fratri defuncto non sibi: et ideo p-
cussit eum domin⁹ et mortu⁹ est: sic perent
in eternū libidinosi peccatores a facie dei:
qui contra naturam peccantes nature au-
ctorem impugnant. Omnis namq̄ libidi-
nosa pollutio procurata quaz ex suo gene-
re vel modo susceptio p̄lis sequi non pōt:
vitium cōtra naturam indicat: multo ta-
men execrabilior ē inter illa resolutio que
fit i vitio zodomitico: quod vitium ppter
suaz abominabilitatē apostol⁹ ad Roma.
i. Vocat anthronomaticē turpitudinē: naz
post peccatū bestialitatis istud vitium ab-
ominabilius vel testabilius iudicat̄ adeo
q̄ ad hoc vitium p̄cauendū antiqui p̄res re-
pertū ē adulteriū v̄l stuprū q̄si nihil repu-
tasse respectu istius vitij: obtrulit enī Loth
duas filias ṡgines ad publicū stuprū: vt
impediret h̄ vitium. Et ali⁹ qdē vt habet Iu-
dicū. xix. obtrulit filiā ṡginē dicens: habeo
filiā ṡginē et h̄ homo habet p̄cubinā rē. et
sequit̄: Et obsecro vt scelus hoc p̄ natu-

De decalogi

precepto

ram non opemini in viris. Mirum est re-
fert Methodius vitium hoc fuit causa gene-
ralis diluvij. Tertium pinde peccatum ad
deum per vindictam clamans est oppressio vel
afflictio viduarum et pupillorum: contra quod di-
cit Exo. xx. Vidue et pupillo non nocebis:
si leseritis eos clamabunt ad me et ego ex-
audiam eos et clamores eorum. Et si queris:
que dicit vidua: dicitur quod vulgari sermo-
ne illa vidua dicit cuius maritus mortuus
est: ut patet xxxiiij. dist. c. vidua: et que desijt
esse nupta: unde et virgo vidua esse dicitur.
C. d. ver. sig. l. malum. §. vidua: sed dicitur ma-
gis proprie vidua que suis vel parentum opi-
bus sustentari non potest: ut patet i. q. ii. c. sicut
episcopus. §. auctoritate: ubi subditur: vidua
as honora quod vere vidue sunt: que autem non
sunt vere vidue. id est que suis vel parentum opi-
bus sustentari possunt non recipiant: ut ec-
clesia sufficit his que vere vidue sunt: et ta-
les vidue ut patet ex hoc ab ecclesia puden-
ter debent quantum possibile est. Similiter et
alii pauperes ac persone miserrabiles que non ha-
bent alios unde sustententur: ut patet lxxxiij. di-
c. j. et ii. unde rationabiliter dici potest: quod sub
nomine vidue et pupilli continentur omnes per-
sone miserrabiles. Miserrabilis persona vero
dicitur super quam natura movetur ad miserran-
dum: siue vir siue mulier pauper: oppressus:
debilis: infirmus vel desolatus. Est etiam per-
sona miserrabilis que causas proprias admi-
nistrare non potest: siue sit vidua: pupillus: or-
phanus: cecus: senex: decrepitus: diuturnus:
non morbo fatigatus et omnes quibus natura
mouet ad miserrandum propter iniuriam fortu-
ne licet etiam diuites sint: et tales etiam te-
nent defendere et adinuare licet essent diui-
tes. Hinc etiam viduis et pupillis processit im-
perator magnus privilegium et earum cause spe-
ctant ad iudicium ecclesie: et ideo ministris ec-
clesie conceditur: quod per se et per miserrabilibus
personis defendendis in iudiciis secularibus
intendere possunt questionibus: ut patet ex
preste. lxxviij. di. c. puenit: et hoc est ex con-
cedo calcedoni. lxxvii. di. c. desolatis. lxxx.
vii. di. c. j. Et extra de postulando. c. j. et vi.
et glossis. Peccatum igitur oppressio talium
miserrabilium personarum clamat ad dominum per
vindictam. Mirum cum talibus personis in ne-
cessitatibus non subuenire mutuando vel ab
eis debita cum nimia austeritate repetere
iudicatur esse peccatum per vindictam clamans
ad dominum. Num autem ad primum preceptum
dominus Deus. xvi. dicens: Si vnus de fratribus

tuis ad paupertatem venerit: non obdura-
bis cor tuum nec contrahes manum tuam: sed
dabis mutuam quo eum indigere speret:
caue ne forte tibi subrepat impia cogitatio
et dicas in corde tuo: appropinquat septi-
mus annus remissionis: in quo non licebit
repetere debita vel mutuata nisi anno fini-
to: et auertas oculos a paupere fratre tuo: no-
lens ei quod postulat mutuam comodare: ne
clamet contra te ad dominum et fiat tibi in pecca-
tum. Unde dicitur hebel super Ruth. j. q. ppe-
famen que acciderat in terra israel multi pau-
peres currebant ad elimelech virum noem:
quod diues erat et potens: sed quod propter eius
auariciam durus illi fuerat pauperibus dare vel
comodare: ideo ad euitandas eorum importu-
nitates erijt de terra sua cum bonis mobi-
libus que habebat: et quod propter malam cau-
sam exijt: diuino iudicio peregrinus iterijt
in egestate cum duobus filiis: unde fener-
sa vxor eius: Non enim in terram suam alit. Egres-
sa sum plena seculi filiis et diuitijs: et vacuum
me reduxit dominus. Num etiam ad secundum di-
cit Exo. xxi. Si pecuniam mutuam dederis
pupillo meo pauperi: non vgebis eum quasi
exactor. Alia: repetens debitum cum nimia au-
steritate quod diu impotens est ad soluendum:
sequitur nec vltis vi opprimes. Ex quibus li-
quido patet quod creditor debitorum opprimes
quem scit impotentem absoluendum: propter
tamen ad satisfaciendum iudicio bonorum gra-
uissime peccat: nisi forte debitor absoluti-
onem negligenti agat: sua ludis et comen-
sationibus plimens ac ocio vacans: et ad
soluendum quasi nullam curam adhibens:
unde predicti creditoris ut pauperem taliter
opprimentis peccatum per vindictam clamitat
in celum: sicut responsum est conquirentibus:
Esate. lviij. Quare teiunauimus et non aspe-
xisti: humilissimus animas nostras et nescisti:
Ecce inquit in die teiunij vestri inuenissem volun-
tas vestra non mea sed illa quod omnes debitores
vestros repetitis: ad hoc enim tunc vacabant: eo
quod vltis ad noctem tunc teiunabant: sequitur.
Ecce ad lites et tentationes teiunatis sed cum
lite debita repetentes: glo. ibidem: qui repe-
tit non habentem deo facit violentiam: et ideo
subdit: ut audiat in excelsis clamor vester:
nam omnis oppressio proximi clamat ad deum
vindictam: ut patet Exo. xxi. Si clamaue-
rit ad me exaudiam eum quod misericors sum.
Hinc dominus dicit Exo. iiij. Audi afflictionem
populi mei qui est in egypto et clamorem ei-
us audiui propter duriciam eorum qui sunt oppres-

et ab eo s. j. p. m.

Miserrabilis
persona
est dicitur

quinto:

et sciens dolorē eius descendit ut liberarem eum. Quē ingenua nobilitate Trayan? Imperator licet gentilis imitator est. Nam fin delinandi in gentis romano: cū Trayanus Imperator equū ascēdisset ad bellum pfecturus: vidua quedāz apphēso pede illius miserabiliter lugens: iusticiā sibi fieri petijt: de his qui filiū suum innocentem occiderant dicēs. Tu auguste imperas: et ego tam atrocem iniuriā patior: cui Imperator. Ego tibi satisfaciā cū rediero: cui illa. Quid si nō redieris? Successor meus inquit satisfaciet: et illa. Quid tibi prodest si alius benefecerit: tu mihi debitor es fin merita recepturus: et fraus est utiq; redde re nolle qd debet: successor tuus iniuriam patientib; p se tenebit: nō te liberabit iusticia aliena: nam bene agetur cum successore tuo si te liberauerit: his verbis mor? Imperator de equo descēdens causam per sonaliter examinās viduā condigna satisfaciōe cōsolatus est: unde in foro trayano statua fuit posita representans quomō i expeditōne positus viduā liberauit: et in senatu clamatū est nō alter felicius Augusto nec melior Trayano. Quartū deniq; peccatum ē detentio mercedis operatorū iniusta: de qua dicitur Deut. xxiii. Nō negabis mercedē indigentis et pauperis fratri tui: siue aduene qui tecū moratur in terra: et intra portas tuas ē sed eadē die reddes ei precium laboris sui ante solis occasum: q; paup est et ex eo sustentat animā suā: ne clamet cōtra te ad dominū et reputet tibi in peccatū. Et si qris in quale et in q enor me peccatū reputabit. Respondet sapiens Eccl. xxiii. Qui effundit sanguinē et qui fraudem facit mercenario fratres sunt: q; ambo sunt peccata vindictā ad deum clāmantia. Dicit enī Jacobi. v. Ecce merces operatorum vestrorū qui messuerūt regiones vestras q fraudati sunt a vobis clāmant: et clamor eorū in aures domini sabaoth introijt. Et dicit notāter q merces clāmāt nō mercenarius: q; plerūq; paup lefus iniurat vel a mercede fraudatus: nec mutire quidē audet pre timore diuitū: et ex eo clamor mercedis efficit violētior: sicut patuit de filiis isrl in labore luti et later? ne quiter oppis ab egyptiis. Et si queritur: an nō licet protrahere solutionē in crastinū in casu q tūc certitudinaliter solueret. Ad hoc respōdet dñs Leut. xix. Nō morabitur opus mercenarij tui apud te usq; ma

Sermo vi

ne. glo. merces scz qua forsitan viuūt cum vxore sua et filiis et parētib; si deseret deficiat vici? et si in crastinū recipit vim tū et calumniā pertulit: quia interim vnde vinceret nō habuit: hoc cōtra multos qui solutionē protrahunt nō solū de die in diem sed etiā de anno in annū: imo plerūq; tandem vlt debita negant vel qd pelus ē sibi seruientibus falso crimine imponūt vt hac occasione solutionē debitā subterfugiant in futurum damnationes multiplicem recepturi. Ad laudē dei omnipotentis.

De peccato criminali: originali: actuali: mortali et veniali: Ser VI

On occides Exo.

xx. In precedentibus expediti de homicidio corporali: quod opere vel manu committit. Iaz ordine debito psequendum de homicidio spūali scz ipius anime: qd in se vel etiā in primo cōmittit. In primo quidē p peccatum manifestum qd scandala suscitāt pusillozū. In se vero per quodlibet pctm mortale siue occultū siue manifestū. Ad psequēdū igit primo homicidiū spirituale. q vn quicq; peccator in seipso cōmittit: sciendūz est q peccatū est idem qd prau? actus. Delictum vero boni desertio quasi derelictū: q; dicit Aug? in qstionib; leuit. q declinare a bono delictū ē: facere vero malum pctm est. In differenter tamē et pctm nomine delicti et delictū nomine peccati appellatur. Dic ergo qri potest que sit differētia inter criminalia et mortalia: cum vtrūq; sepius in scriptura sacra inueniat. Ad hoc breuiter dicē dñs: q ē differētia inter ea sicut inter genus et speciē: nā qcumq; pctā sunt criminalia sūt etiā mortalia: sed non e converso: multa nāq; sunt mortalia q nō sunt criminalia: q; nō inducūt decapitationē: depositionē: exiliū: vel detractionē in carcere: licet etiā omne peccatū mortale vocetur quodāmodo crimen: proprie tamē crimen est graue pctm accusatiōe et dānatione dignissimū: vt dicitur. lxxv. di. c. j. i. si. Unde primū pctm criminale ē peccare i fidem trinitatis. Secūdū crimē ē pctm contra naturā. Tertiū ē homicidiū. Quartū ē crimē lese maiestatis. Quintū ē sacrilegium cū effractione violenta. Sextū est incestus. Septimū adulteriū. Octauū cōspiratio. Nonū falsū testimoniū. Decimū simo

Sanguis clamat
in vocem clamor

De Decalogi

precepto

racura
morte
pctm

nia in ordine et beneficio. Undecimū vsu
ra. Omnia ista sunt criminalia maiora ac
cusatione et damnatione dignissima. Alia
vero pctā nō vocant recte criminalia: quia
nō sunt capitalia licet sint mortalia: sūt enī
dispensabilia sine discoloratione ecclesie:
hec archidia. xxv. di. c. alias. Verū tamen
nō solū criminalia sed etiā omnia morta
lia mortē inducūt anime ipsius operantis:
Infinita enim iacturā mortale pctm ope
ratur in homine: nam inter cetera offēdit
deum et vniuersam ecclesiam triumphantē:
spiritus sancti pignus auferit: mentē macu
lat: obnubilat et charitate nudat: merita
mortificat: opera in mortali facta annih
lat: animā vita eterna priuat: et finalit dā
nat et apostaticis spiritibus tam similitu
dine q̄ reprobatione associat. Sed quia
duplex ē pctm spirituale mortē adducens
scz originale et actuale mortale. Primo q̄
ri potest quid sit pctm originale. Ad h̄ di
cendū fm̄ doctores q̄ illud pctm origina
le dicitur qd̄ ab origine natiuitatis cōtra
bitur: qz fm̄ aplm̄. Vēs nascimur filij tre:
et cōtrahit ex Adam p carnē ppagam ex
eo. Itā dicit cōpendiū theologie: q̄ l3 ani
ma nō sit extraduce: culpa tamē originalis
ab anima ade transit ad animas posterorū
mediante carne p cōcupiscētiā generata:
sicut enī ab anima ade ipso adā peccāte in
fecta fuit caro ade et effecta pna ad libidi
nē: sic caro seminata secū trahens infectio
nē vitiat animas posterorū. Ex quo patz q̄
originale pctm est in carne et in anima: sed
in carne materialiter et originaliter: in ani
ma vero formaliter et tanq̄ i subiecto. Vi
dit autē Inno. q̄ originale peccatū nō ē fo
mes nec pntas peccati: sed qdam aīe ma
cula fomiti annexa que delet i baptismo:
sed quia fomiti est annexa ideo fomes vel
illa pntas aliquādo dicitur originale pec
catū: et fm̄ hoc intelligit qd̄ ait Aug⁹. scz
q̄ originale peccatū reatu transit in baptis
mo sed actu remanet: qz macula que facit
hominē reū eterne pene: transit vt de cete
ro ratione peccati illius nō sit astrict⁹ eter
ne pene: min⁹ tamē pprie dicit idē pecca
tū actu remanere: qua remanet pntas ex
qua surgūt actuales cōcupiscētie. Qu si
qritur: cū xps satisfecerit per passionē suā
p peccato primo pentum et plene: ex quo
originale deriuat ad posterorū cur nō fuit
sublatū originale per mortem christi. Ad
hoc respōdet arch. de pe. di. j. c. serpens. q̄

cum Adā et Eva peccauerūt transgreden
do pceptū domini: oēs eram⁹ in ipsis origi
naliter vs̄ seminaliter: et ideo quodāmodo
omnes peccauim⁹ ipsis peccantib⁹: sed in
christo cū satisfecerit p peccato pmo: parē
tū nō eramus. et iō p ipsius satisfactionē il
lud pctm sublatū nō fuit. Et si qrit cur
originale pctm imputet anime: cū illud tā
tū trahat ex carnis corruptione. Ad hoc
quidā dicunt q̄ ideo: qz aīa cōdelectat ipi
carni: et ideo illi etiā imputat. Melius ta
men dici pōt q̄ ibi qdam digna retributio
notatur: prius enī peccauit aīa pmi paren
tis et ita corripit ipam carnē: et ideo modo
corruptio carnis corrumpit aīam. Secū
do q̄ri potest vtrū peccatū originale fuerit
grauius alijs peccatis mortalib⁹: p̄sertim
cū pena culpe pporcionari debet: sed pctm
illud grauissime punitū ē. Ad h̄ respondz
Tho. scda 2. q. cly. q̄ in peccato duplex
grauitas attēdi pōt. Una qdam ex ipa spe
cie peccati: sicut dicim⁹ adulteriū grauius
ē peccatū simplici fornicatione. Alia gra
uitas peccati est que attendit fm̄ aliquaz
circūstantiā loci: tēporis vel persone: p̄ pri
ma grauitas eēntialior et pncipalior ē pec
cato: vnde fm̄ eā magis pctm dicit graue
q̄ fm̄ aliā. Dicendū ē igit q̄ pctm protho
parentis nō fuit grauius oībus alijs pec
catis humanis fm̄ peccati specie: qz licz su
pbia fm̄ gen⁹ suū habeat quā dā excellen
tiā inter alia peccata: maior tamē ē supbia
qua quis deum negat vel blasphemat: q̄
supbia qua quis inordinate diuinā simili
tudine appetit: qualis fuit supbia primo
pentū: qui scz sunt inordinate supra suam
mensurā appetierūt diuinā similitudine: q̄
tū ad sciaz hōi et mali sic serpēs eis sugges
sit: vt. s. p̄ x̄tute pprie nature determinaret
sibi qd̄ eēt bonū et qd̄ malū: et vltier⁹ q̄tuz
ad ppriā p̄tate opandi: vt. s. x̄tute pprie na
ture oparet ad beatitudinē psequēdā: ve
rūtū fm̄ additionē psonaz peccantiū habu
it illud pctm maximā grauitatē ppter p
fectionē status iporū. vñ dicit Aug⁹. xliij.
de ciui. dei. Magna fuit i peccādo iniquitas
vbi tāta fuit in nō peccādo facilitas: habe
bāt enī pmi pntes maximā ad nō peccan
di facilitatē: qz nihil habebāt intrinsec⁹ qd̄
eos ad peccādū ipelleret et suggestionibus
diaboli sine oī difficultate resistere potuiss
sent: et sicut pctm illud fm̄ qd̄ fuit grauiti
mū sed nō simpliciter ac pene magnitudo
q̄ psecuta ē ad illud p̄mū peccatū nō corre

respondet pctō fm quātitatē pprie speciei:
sed inquātū fuit ex hoc interrupta pūmi
status innocentia: quā subtracta deordi/
nata est tota humana natura que tunc vir/
tualiter erat in pūmis pētibus. Itē qz
pūmi parentes instituti fuerūt a deo: non
qsi quedā persone singulares: sed sic qdaz
pncipia toti⁹ hūnane nature ab eis in po/
steris deriuādes: simul cū beneficio diuino
pseruante a morte et alijs defectib⁹ corpali/
bus et spūalib⁹: ideo p eoz pctm tota hūa/
na natura in posteros tali beneficio desti/
tuta: mortē et defectus multipharios incur/
rit: insup et dānationē eternā aīe et corpis
salte quātū ad penā damni. Tercio que/
ri pōt de pctō actuali mortali quādo. s. pec/
catū dicit mortale et quādo nō. Ad hoc di/
cendū qz pctm mortale dupliciter cōtingit
fieri. Primo p accidens sicut pscientia er/
ronea facit ibidē esse mortale pctm vbi fm
se nō erat mortale pctm vel etiā nullū pec/
catū: qd quā pscia erronea plura dixisse me/
mini in sermonib⁹ de trib⁹ pūb⁹ penitētie
in sermone secūdo de opib⁹ misericordie
spūalis. Et etiā ptingit ibidē esse morta/
le p accidens ppter scādālū pusilloz: qz lz
nō sit fm se malū tū bz specie mali: et de h
videbitur in sermone seqnti. Secūdo fieri
pōt aliqd pctm mortale simplr et p se: et de
hoc ē pūis qstio. Ad quā rūdet Tho. scōa
2^a. q. xxxv. qz pctm ex hoc mortale dicitur
qz tollit spūalem vitā q ē p charitatē: nā il/
lud peccatum ex suo genere iudicaf mor/
tale qd fm ppriā suā rōnem charitati pūa/
tur. Cōsiderandū tū ē in omnib⁹ peccatis
q sunt mortalia fm gen⁹ suū q nō sūt mor/
talia nisi quādo suā pfectionē psequūtur:
per consensum rationis: quia si fuerit tātū
inchoatio peccati in sola sensualitate: non
pertingens vsqz ad consensum rōnis: tunc
ppter imperfectionē actus est peccatū ve/
niale sicut in genere adulterij cōcupiscētia
que consistit in sola sensualitate est pecca/
tum veniale: sed cum peruenitur ad pscn/
sum rationis: tunc est mortale. Et idem di/
cendū est de pūmis moribus ire vel inui/
die que reperiunt⁹ etiā qñqz in viris perfe/
ctis: et sūt peccata venialia: vt dicit Tho.
ibidem. q. xxxvj. Quarto queri potest:
vtrum peccatum veniale possit fieri morta/
le: preferim cum dicit Augustin⁹ exponē
illud Jo. Qui incredulus est filio non vi/
debit vitam: qz peccata minima id est veni/
alia si negliguntur occidūt: nihil autē qz

cidit spiritualiter nisi peccatum mortale.
Ad hoc respondet Tho. scōa 2^a. q. xxxvij.
qz peccatū veniale fieri mortale: potest in/
telligi tripliciter. Uno modo sic qz idē act⁹
numero possit prius esse peccatū veniale et
postea mortale: et hoc fieri nō potest: qz pec/
catū pncipaliter cōsistit in actu volūtatis
sicut et quilibet actus moralis: vnde nō di/
citur vn⁹ actus moralis si volūtas mutet⁹:
Quis etiā actio fm naturā sit cōtinua. Si
autem volūtas nō mutet⁹ nō potest eē qd
veniali fiat mortale: quia peccatū veniale
et mortale sūt diuerse species peccati. Alio
modo potest intelligi qz multa venialia cō/
stituant vnū peccatū mortale: et hoc etiā
fieri nō potest: non enī omnia peccata ve/
nialia totius mundi possunt habere tātz
de reatu quantū vnum peccatum mortale
nec quidē ex parte durationis qz mortale
habet reatū eterne pene: peccatū autē ve/
niale reatū pene temporalis: nec etiā ex p/
te dāni: qz mortale meret⁹ carentiā vñsōis
diuine: cui nulla alia pena cōpari potest vt
dicit Chrysos. Nec deniqz ex pte pene sen/
sus qz ad vermē cōscientie: licet forte qz/
tū ad penā ignis nō sūt improporcionabi/
les pene. Tercio modo potest intelligi sic:
vt id qd est veniale ex genere suo: fiat ali/
quando mortale: et hoc quidem est possibi/
le scz inquātū pstituit⁹ i eo finis: vt in qz
refertur ad mortale peccatū sicut ad finē:
licet ecōtra mortale nō potest fieri veniale:
cuius ratio est: quia mortale et veniale dif/
ferūt sicut pfectū et ipfectū in genere pec/
cati: imperfectum autē per aliquā additio/
nem ad perfectionē venire potest: et sic ve/
niale per hoc qz additur ei difformitas pū/
nens ad genus peccati mortalis: efficitur
mortale: sic cū qd dicit⁹ xbi octosuz vt ali/
quā scitet ad fornicationē: s id qd ē perfe/
ctū nō pōt fieri ipfectū p additionē: et ideo
pctm mortale nō fit veniale p id qz addit⁹
ei aliqua difformitas pūnēs ad aliqd gen⁹
peccati venialis: potest tamē id qd ē ex ge/
nere mortale eē veniale ppter imperfectionē
actus vt prius dictū ē: vnde veniēter actus
qui ē ex suo genere venialis quattuor mo/
dis fieri potest mortalis. Primo ex cōsciē/
tia erronea: qz qcquid sit p psciaz edificat
ad gehēnā: si etiā sit p psciam erroneā: vt
diffuse patet in sermone. ij. de operib⁹ mi/
sericordie spiritualis in li. de trib⁹ pūb⁹ pe/
nitētie. Et h ē rō: qz cū in pctō duo sunt scz
queris a bono incommutabili: et conuersio

De decalogi

precepto

Alto
creatore

ad bonū cōmutabile: penes prīmū p̄incl/
paliter indicat p̄ctm: q̄ illud est quasi for/
male: r̄ scdm̄ quasi materiale. Hinc ē q̄ q̄/
nis leuare festucā de terra leue videat vel
indifferēs: tamē quādo sit cōtra cōscenti/
am p̄ctm ē: q̄ sp̄ intelligit bonū icōmutabi/
le: sitq̄ auersio a peccatore. Secūdo ex cō/
placētia: dicit enim Aug⁹. q̄ nullū p̄ctm ē
adeo veniale q̄ nō fiat mortale dū placet.
Signū autē cōplacētie mortale p̄ctm con/
stituitur est quādo tātū inheret tali venia/
li q̄ etiā nō dimitteret si mortale esset. Ter/
tio p̄inde ex quādā dispositione: q̄ p̄ fre/
quētē lapsū in venialia disponit q̄s ad
mortale: r̄ fm̄ hoc intelligit illud Aug⁹.
Alia si grādi videas ne obuiaris arena.
hoc em̄ dicit: quia sepe de p̄ctis minuit dū
nimis frequētant deuenit ad magna: sic
de modica scintilla quādoq̄ surgit magn⁹
ignis: sic em̄ cōsuetudo venialium cadere fa/
cit i mortale: r̄ sic p̄suetudo iurādi cadere
facit in periurium per occasionē: r̄ fm̄ hūc sen/
sum dicit: de pe. di. j. c. tres sunt: vbi sub/
ditur: Illa vtiq̄ que humana fragilitate:
Quis parua tamē crebra surrep̄it: si colle/
cta circa nos fuerit: ita nos grauabunt et
opprimēt sicut vñū aliqd̄ grande peccatū.
Quid em̄ interest ad naufragiū: vtz vno
grandi fluctu nauis operiat r̄ obruat: an
paulatim surrepēs aqua in sentinam ac p̄
negligētium culpā derelicta atq̄ contem/
pta impleat nauē atq̄ submergat. Quar/
to deniq̄ ex p̄gressu: q̄ quādo insurgit ve/
niale posset p̄gredi ad mortale: nō q̄ ipsū
veniale in substantia fieret mortale: sed q̄
ex ipso occasionalit̄ fieret mortale: p̄ p̄sue/
tudinē em̄ semper cresceret r̄ libido pecca/
ti r̄ cōtemptus dei. Quinto q̄ri pōt: vtz
ergo mortali debeat pena infinita: p̄fer/
tim cū dicit Hiere. x. Corripe me dñe: ve/
rūtāmē in iudicio r̄ nō in furore tuo: ne for/
te ad nihilū redigas me. Ira vero vel fu/
ror dei metaphorice vindictā diuine iusti/
cie significat: redigi autē in nihilū est pe/
na infinita: sicut ex nihilo aliqd̄ facere vir/
tutis est infinite. Ad h̄ dicēdum fm̄ Tho.
p̄ma 2^a. q. lxxvij. q̄ pena p̄portionat̄ pec/
cato: in p̄cto autē duo sūt: quoz̄ vñū est
auersio ab icōmutabili bono qd̄ est infi/
nitū bonū: r̄ ex hac parte p̄ctm ē infinitū:
r̄ ideo p̄ p̄sequēs p̄cto debet infinita pena
q̄ tūc p̄cto correspōdet pena damni que ē
infinita: vtpote amissio boni infiniti. s. dei.
Aliud autē qd̄ ē i p̄cto ē ad cōmutabile bo

nū inordinata cōuersio: r̄ ex hac parte pec/
catū ē finitū: tum q̄ bonū illud cōmutabi/
le finitū est: tū etiā q̄ ip̄a cōuersio finita
ē: actus em̄ creature nō possunt esse infini/
ti: r̄ ex hoc p̄cto correspōdet pena sensus q̄
etiā est finita fm̄ quātitatē nō tamē fm̄ du/
rationē: r̄ hoc p̄pter tria. Primo quia licet
pena p̄cto p̄portionetur fm̄ acerbitatē: taz
in iudicio diuino q̄ humano: sicut Aug⁹.
dicit. xxj. de ciui. dei. In nullo tamē iudi/
cio requiritur q̄ pena adequet̄ culpe fm̄
durationē: sicut culpa adulterij vel homi/
cidij momentanea lōga punit̄ pena carcer/
exilij vel etiā mortis: in qua morte nō cō/
sideratur occisiōis mora: sed potius q̄ au/
fertur a societate viuētium: r̄ sic suo modo
rep̄sentat eternitatē pene inflit̄e diuini/
tus. Secūdo quia duratio pene correspon/
dere debet durationi culpe: culpa vero q̄/
tum ad actum licet nō duret eternallit̄: tā/
mē homo peccat in eterno suo: Dicit enī
quis in eterno suo peccare: nō solū fm̄ con/
tinnationē actus in tota vita hominis du/
ratis: sed quia ex hoc q̄ finem in peccato
cōstituit: volūtatē habet in eternū peccā/
di. Dicit em̄ Greg. in. ij. moral. q̄ tales vo/
luisse sine fine viuere: vt sine fine potuis/
sent i iniquitatib⁹ permanere: r̄ ideo iustū
est fm̄ Grego. q̄ qui i suo eterno peccat cō/
tra deū: in eterno dei puniat̄. Tertio vero
quia duratio pene correspōdet durationi
culpe: nō quidem proprie ex parte actus q̄
temporalis est: sed ex parte macule que re/
manet nisi p̄ penitentiā deleat̄: qua durā/
te remanet etiā reatus pene. P̄p̄seuerat
autē macula donec volūtas ecōuerso se a/
uertens a bono cōmutabili ad icōmuta/
bile bonū se cōuertat: q̄ si qd̄ absit i auer/
sione tali moriat̄: tunc in auersioē p̄petua
reprobat̄ obstinat̄: ac p̄p̄sequēs punit̄.
Dicit em̄ Tho. sup. iij. di. xxj. q̄ in illis q̄
damnant̄ nō potest aliqua culpa dimitti:
nec aliquis reatus tolli: cū charitate care/
ant per quā r̄ culpa purgat̄ r̄ reatus tolli/
tur: r̄ quia deus nec veniale p̄ctm dimittit
sine mortali: ideo venialia p̄ctā mortali cō/
iuncta puniunt̄ etiā in damnatis eterna/
liter: etiā quātūcūq̄ minima fuerit: etiā
si ante p̄ctm mortale dimissū fuisset venia/
le quantū ad culpam manente reatu. Ho/
rū ratio est: quia tria requirunt̄ ad purga/
tionē culpe vel reatus in futuro scz̄ gratia
pena r̄ voluntas: nam gratia habens ad/
iutorium pene r̄ cōsonantiam voluntatis:

quinto:

potens ē purgare culpā ⁊ peccati sciam: sed in dānatis nō ē grā ⁊ eoz voluntas ē in malo firmata: ⁊ sic pena culpā purgare nō potest.

De scandalo tam actiuo q̃ passi-
uo quādo est peccatum mortale.
quando veniale. ⁊ quando nullū:
Sermo VII

Non occides Exo.

n xx. Secūdo psequendo de homi-
cidio spiritali ipsius anime qđ
facto cōmittit in proximo scz per scādālū
pusillozū. Primo queri potest de scāda-
lo quo spiritalē perpetrāt homicidium:
utrū diffiniatur esse dictū vel factū minus
rectū prebens occasionē ruine: ⁊ videt qđ
nō: quia cū inter actus virtuosos vl rectos
vnus sit rectior vel virtuosior altero: illud
solū videt nō minus rectū esse qđ ē rectis-
simū: ⁊ sic sequeret qđ omnis actus virtu-
sus pter optimū esset scandalum. Ad hoc
respōdet sanct⁹ Tho. scda 2. q. xliij. qđ si
cut dicit Hiero. super illud Matth. xv. qđ
grece scandalon dicit. Hos offensionē vl
ruinā ⁊ impensionē pedis possum⁹ dicere
Cōtingit enī qñq; qđ aliquis obex ponit
alicui in via corporali: cui spingens dispo-
nitur ad ruinā: ⁊ talis obex dicitur scāda-
lum: ⁊ similiter in pcessu vie spūalis cōtin-
git aliquē disponit ad ruinā spūalem: p di-
ctū vl factū alterius in q̃tuz. s. aliquis am-
monitione sua vl inductione aut exēplo al-
terū trahit ad peccādū: ⁊ hoc pprie dicit
scandalū: nihil aut fm ppriā rationē dis-
ponit ad spūalem ruinā nisi qđ habet ali-
quē defectū rectitudinis: qđ id qđ est pfe-
cte rectū: magis munit hominē contra ca-
sum qđ ad ruinā inducat: ⁊ id cōuenienter
dicit qđ dictū vl factū min⁹ rectū pbens
occasionē ruine sit scādālū: nō cogitatū vl
affectatū: qđ hoc latet in corde nec alteri p-
ponitur vt obex ad ruinā disponēs. Por-
ro minus rectū nō dicit hic qđ ab aliquo
alio supat in rectitudine: sed qđ habet ali-
quē rectitudinis defectuz: eo qđ est fm se
malū: sicut peccatū: vl habet speciē mali: si-
cut cū aliquis recūbit in idolo quīs enim
fm se nō sit peccū si qđ hoc nō faciat inten-
tione corrupta: tamē qđ bz speciē quādam
vl similitudinē veneratiōis idoli: pōt alteri
p̃bere occasionē ruine: ideo monet ap̃ls. j.

Sermo VII

Thessa. v. Ab oī spē mala abstinete vos.
Hinc cōuenienter dī min⁹ rectū vt cōphē-
dant tā illa q̃ sunt fm se p̃tā: q̃ illa q̃ hnt
speciē mali. Notandū tamē qđ dictū vl fa-
ctū vnus potest alteri esse causa peccandi
duplicit̃. Vno modo p se quādo qđ suo
malo verbo vel facto intēdit aliū ad peccā-
dū inducere: vl si ip̃e hoc nō intēdat tamē
ip̃m factū est tale qđ de sui rōne habet vt sit
inductiuū ad peccādū: puta qđ publice fa-
cit peccū: vl qđ habet similitudinē peccati
⁊ tunc qui facit huiusmodi actū pprie dat
occasionē ruine: ⁊ vocat scandalū actiuū:
eo qđ agens dat legitimā occasionē ruine:
qđ sonat cām inspectā aliquālit̃ ducens
ad ruinā: ⁊ ppter hoc nō dicit: dans cām
ruine: qđ nihil pōt homini sufficiens esse cā
peccati qđ ē spūalis ruina nisi ppriā volū-
tas. Secūdo mō p accidēs pōt alteri eē cā
peccādi: qñ scz pter intentionē operantis:
⁊ etiā pter cōditionē opis aliquis male di-
sp̃situs ex hmoi opere inducit ad peccā-
dū: puta cū aliqđ inuidet bonis aliorū: ⁊
tunc ille qui facit hmoi actū rectū: nō dat
occasionē quantū in se est: sed alius sumit
occasionē fm illud ad Roma. vij. Occasio
ne autē accepta p mandatū peccatū opatū
ē in me oēm ꝑcupiscētā: sine lege enī mor-
tuū erat peccū ⁊. ⁊ hoc dicit pprie scāda-
lū passiuū qđ sit sine actiuo: qđ ille qđ recte
agit quātū ē de se: nō dat occasionē ruine
quā alter patit: sicut frequēter cōtingit in
suspectis ⁊ temerarie iudicātibz: qñq;
etiā cōtingit qđ sit simul scandalū actiuū
in vno ⁊ passiuū in alio: puta cuz ad indu-
ctionem vnus peccat alius quādoq; de-
nitq; scādālū actiuū sine passiuo: puta cuz
aliquis aliū inducit ad peccādū verbo vl
facto sed alter nō p̃sentit. Deinde secun-
do queri potest: utrū scādālū sit peccatuz:
preferim cum omne peccatū sit volunta-
rium: adeo qđ si nō esset voluntariū nō esset
peccatum: peccata nāq; nō veniūt ex neces-
sitate: sed scandalū vedit ex necessitate: di-
cente domino Matth. xvij. Necesse est vt
veniant scandala. Ad hoc respōdet Tho.
vbi s. qđ scandalū actiuū semper ē peccatū
in eo qui scandalizat: quia vl ip̃m op⁹ qđ
facit est peccatū: vel etiam si habeat speci-
em peccati dimittendum est ppter primi
charitatē ex qua tenet vnusquisq; p̃uide-
re primi sui salutē: ⁊ sic qđ nō dimittit agit
contra charitatē: potest tamē esse sine pec-
cato illius qui scādālizatur. i. occasionem

scandalū
actiuū

scandalū
passiuū

scandalū
passiuū

De Decalogi

precepto

habet rutine. Sicut scādalū passiū semp est
pctm̄ in eo qui scādalizat. i. occasione reci
pit rutine: qz nō scādalizat nisi in quantum
aliqua lter ruit spūali ruina que est pctm̄.
Potest tamē scādalū passiū esse sine pec
cato eius ex cui⁹ facto aliquis scādalizat:
sicut cū scādalizat de his q̄ ali⁹ benefecit.
Qz aut dicitur necesse ē vt veniant scādala:
subintelligit fm̄ cōditionē hominū: qz si
bi a pctis nō cauēt: sicut si medic⁹ videns
aliquos indebita diēta vtētes dicat: Ne
cesse ē tales infirmari: qd̄ intelligendū est
sub hac cōditiōe: si diēta nō mutēt: r simili
ter necesse ē euentre scandala si hoīes con
uersationē malā nō mutēt: vl̄ necesse ē eue
nire scādala necessitate finis: qz vtilia sūt
ad hoc q̄ qui probati sunt manifesti fiāt.

B

Ad maiore euidentiā sciēdū q̄ scādalū
est actiū q̄ passiū quādoqz pōt ē venia
le r quādoqz mortale. naz scādalū actiū
duplex ē sc̄ p se r p accidēs. Per se q̄dem
dicitur quādo intēdit iducere aliū ad peccā
dū: si ergo intēdit ducere pximū ad peccā
dū venialit̄ p actū peccati venialis: est ve
niale pctm̄ sed graue: vt cū quis aliū indu
cit ad dicēdum mendaciū officiosū vl̄ loco
sū: sicut ptingit quotidie in familia dom⁹
q̄ inducit ad negādū dominū vel dominā
esse in domo vel illia. Si x̄o p actū peccati
venialis intēdit aliū inducere ad mortale
pctm̄: tunc ille actus qui fm̄ se ē venialis
fieret mortalis ex intēdiōe: sicut frequēter
euenit in diuersis indicijs venerijs vt i nu
tib⁹: affatib⁹: osculis: amplexib⁹ r silibus
que in genere suo venialia sūt si intēdiōe
simplici fierēt vel etiā nulla pctā: s̄ si libi
dinose fiunt vl̄ ad puocādū fedū amorem
vl̄ p̄cupiscētiā in alio: tūc mortalia iudicā
tur ex intēdiōe: qz ad cōpletionē mali suf
ficit intētiō mala: vt dicit Tho. in. iij. imo
qd̄ ē p se bonū facit intentio praua malū r
d̄nabile: vt ptz. j. q. j. c. marchion. s̄. vide
q̄tū bonū ē charitas. Qz si intēdit aliū in
ducere ad peccandū venialiter p actū pcti
mortalis: peccat mortali ex duplici viā. Si
deniqz intēdit aliū inducere ad peccādum
mortaliter p actū pcti mortalis: est morta
le grauissimū: vt pote ex oī parte aggraua
tū ex opere: intentione r ex scādalo: vñ de
bmo dicitur Matth. xviij. Qui scādaliza
uerit vñ de pusillis istis q̄ in me credunt
expedit ei vt suspēdat mola asinaria i col
lo eius r demergat in pfundo maris. Se
cūdo vero dicitur scādalū p accidēs quādo

sc̄z aliter scādalizant preter intentionem
agentis: qz nō intēdit facto vel verbo dare
alteri occasione rutine: s̄ solū sue satisfacti
re volūtati: r factum fm̄ se disponit ad ali
quā ruinā spūalem: r hoc quādoqz ē pctm̄
veniale: puta cū aliquis actū pcti venialis
cōmittit: vel actū qui nō est fm̄ se malus: s̄
habet speciem mali cū aliqua leui indiscreti
one quo scandalo etiā infirmi r imperfecti
scādalizantur. Exemplū habem⁹ in p̄e
tro de quo dicit Paulus ad Gal. ij. Cū vi
dissem q̄ nō recte ambularent ad veritatē
euāgelij dixi cephe corā omnib⁹. Si tu cur
iudeus sis: gentiliter r nō iudaice viuīs:
quō gentes cogis iudicare: vnde p̄etr⁹
in hoc peccauit r reprehensibilis fuit fm̄ se
tentiā pauli r Bugu. subtrahēs se a genti
bus vt vitaret scādalū iudeoz quia hoc in
cane aliquatit faciebat: ita q̄ ex hoc ger
tiles cōuerfi ad fidē scādalizabant: r hoc
ex eoz imperfectiōe: qz factū petri nō erat
tam graue q̄ inde merito possint alij scan
dalizari. Quādoqz x̄o scādalum est pctm̄
mortale: vel qz cōmittit actū peccati morta
lis: vl̄ qz p̄emnit salutē pximi: cū p ea cō
seruāda nō p̄termittat aliquis facere qd̄ si
bi liberit etiā si in se nō sit pctm̄. Exemplū
cā. Cōtingit quēpiam ab actu quidē pecca
ti cessare: s̄ tamē pusilloz scādalū nō eni
tare: vt pote qz remanet cū illa in castitate
quā prius tenuit in fornicatiōe: aut occul
te recipit in vxorē quā in manifesto habu
it p̄cubinā: r de similibus idē ē iudiciū: in
quib⁹ canet actuale pctm̄ sed nō amouet
pusilloz scādalū: r sic remanet in morta
le p̄ceptiū: in x̄ta illud. j. Cor. viij. Si autē
peccātes in fratres r pcutiētes p̄sciam eo
rū infirmā in christū pctis: q̄propter si esca
scādalizat fratrē meū: nō māducabo carnē
in eternū ne fratrē meū scādalizem: in quib⁹
bus verbis ostendit Paulus q̄ solū pro
pter scādalū pusilloz carnes idolis imo
late nō debēt comēdi. Minimū qz spēs ma
li infirmis plurimū nocet r occidit eozum
animas p quibus christus mortu⁹ ē: quid
ergo putas meret pctm̄ notoriū vtioz mul
tomagis ē puniēdū nō solū in futuro s̄ eti
am in p̄sēt: vt ptz. xliij. q. v. cū quisqz. r vt
dicit Grego. in registro. Peccata manife
sta nō sūt occulta correctiōe purgāda: s̄ pa
lam sunt arguēdi q̄ palā nocēt: vt dū apor
ta obiurgatione sanant: hi q̄ eos imitādo
dereliq̄rant corrigant: q̄ si ex b̄ nō emēda
tur ab ouili christi sunt eijciēdi: iuxta illd̄

apud
in mō
scādalu

xxliij. q. iij. c. refectā de sūt putride carnes ⁊ scabiola ouis a caulis repellenda: ne tota domus massa corpus ⁊ pecora ardeat: cor rūpatur: putrefcat: intēcāt. Arrius i ale/ rāndria vna scintilla fuit: s̄ quia nō statim oppressus est: totuz orbē ei⁹ flāma popula/ sa est: hoc ibi. Hinc etiā plerūq; plura pec/ cata notoria sequi solent plage generales: vnde. xlv. dl. c. s̄ illud nō occiose transcur/ rendū est: q; vno peccāte ira dei sup omne populum venit: ⁊ exemplificat. j. q. iij. c. ecclesia. d̄ p̄cto Alcan vt Josue. vii. De pec/ cato egyptiorum p quo. x. plagas recepe/ runt: vt Exo. ix. x. ⁊. xi. De peccato quoc; filiozū Hely p quo populus ⁊ archa tradi ti sunt in manus philistinorū ⁊c. Deniq; causa subiungit in dicto. c. sed illud dicēs: Que ē ista misericordia vni parcere ⁊ om/ nes in discriminē adducere: polluit enim ex vno peccatore popul⁹ sicut ex vna oue mor bida totus grex inficitur: sic enim vno vl fornicāte vel aliud qd cunq; scelus cōmit/ tente plebs vniuersa polluitur: hec ibi. Quotq; autē illius exemplo ad imitatio/ nem inducūtur: tot animarū occisari reus corā deo cōuincitur: quas peremit veneno prauū exempli: ⁊ si nullus inde sequat an/ marum: interitus tamē fm h̄iero. iudiciū patietur eternū: quia venenum obtulit si fuisse qui biberet. In his ergo notorijs peccatoribus qui scandalo suo gregē vni/ uersum inficiunt duo sūt obseruāda. Pri/ mū ē seuera ⁊ quotidiana ab omnib⁹ cor/ rectio: ⁊ in hoc nulli parcendum ē nec pre/ lato nec seniori: vñ dicitur. ij. q. vii. c. paul⁹ dicit. i. j. Timo. iij. Seniorē ne increpau/ ris: sed hec eius regula tūc est seruāda: cū culpa seniorum suo exemplo nō trahit ad interitū corda iuniorū: vbi autē senior iune/ ribus exemplū ad interitum preberit: ibi di/ stricta increpatione feriendus est: hoc ibi ⁊. xi. q. iij. c. p̄cipue: vbi dicit: deteri⁹ quip pe in populis prelati delinquant: ac p hoc crudellus q; ceteri puniunt. Sequitur: q; si peruersa in quā perpetrant: tot mortib⁹ digni sunt: quor ad subditos suos perdit onis exempla transmittunt. Secundum ē eorum qui correpti obedire contemnunt: ex cōmuni christianoꝝ cōuersatione per censurā ecclesiasticā electio: vt p. xxliij. q. iij. c. tā sacerdos q; reliqui omnes fideles supmā debēt habere cura de his q; pereūt: quaten⁹ eorū redargutōe aut corrigant de p̄ctis: aut si incorrigibiles apparuerit ab

ecclesia segregent⁹ sc; p excoicationē: nam p quolibet mortali manifesto debēt quis ex cōcari: si aliter nō vellet corrigi: vt p. xi. q. iij. c. nemo epōꝝ: exemplū de ver. sig. c. ex pte. Q; si fuerit excoicatus nō solū nō ē illi cōicandū: s̄ nec illis qui talibus excom municatis cōicant: vt. xi. q. iij. c. rogo ⁊ mo neo ne cuiq; sacerdoti suprascripto maxio cōicātū p̄tra animā suā quisq; vestrū cōmu nicare p̄sumat: glo. hoc verbum rogo h̄ p/ ceptiue ponit: monemus enī quos habe/ mus caros. ⁊. c. sequēti cū glo. Rō huius ē q; vt dicit ibidē. c. oēs christiani qui a sa/ cerdotibus excoicant sathane traduntur quō sc; q; extra ecclesiam ē diabolus sicut i ecclesia ē christ⁹: ac p hoc quasi diabolo tra/ dunt q; ab ecclesiastica cōmuniōe remouet: vnde illos quos tūc ap̄ls sathane traditos p̄dicat. i. j. Coz. v. Excoicatos a se ēē demō strat. ⁊. c. nihil sic formidare d; xpian⁹ ⁊c. vide. Si hō tales negligente platoꝝ p cen suram nō artant ad emendationē: tamen sumopere sūt vitandi: iuxta illud: si eccle/ siā nō audierit sit tibi sic ethnici⁹ ⁊ publi/ canus: ⁊ paulus. i. Coz. v. p̄cepit dicens: Scripsi vobis ne p̄miceamī fornicarijs: glo. id ē cū criminosis generalit̄ q; fornicāf a deo: nō vtiq; fornicarijs huius mundi. s̄ tū: vnde subdit magis distincte si q; fraf noīatur. i. christian⁹ ⁊ est fornicator sc; ma nifest⁹ aut auar⁹. s̄ publice p vsurā ⁊ rapti nā auariciā suā oñdens: aut maledictus. s̄ blasphemator aut detractor assiduus: aut ebriosus. i. ebrietati assuet⁹: cū h̄mōi nec ci bū sumere: q; diu. s̄ i his pseuerāt vt sic cō/ fundant ⁊ emendent: alioqn q; familiare cū eis frequētat p̄fortiū: p̄ctoꝝ eorū dē assu mit p̄cipiū. Et iō dictū ē iosephat regi iu/ de. iij. Regū vlti. Impio prebes auxilium ⁊ his q; dominū oderūt amicitia iungeris: idcirco iram domini inerebaris. s̄ ex rigo/ re iusticie. Secundo de scādalo passiuo sci endū q; scādalū passiuū importans impa/ cationē quādā p quā aliquis disponit ad ruinā: q; pōt ēē veniale: puta cū aliq; ex inordinato dicto vl facto alteri⁹ monef motu ventralis peccati: sicut frequēter con tingit in suspitiōibus: q; v̄ro est p̄ctm mortale: puta cū aliquis ex inordinato fa/ cto vl dicto alteri⁹ procedit vsq; ad morta/ le p̄ctm. s̄ vl imitando p̄ctm mortale ab ali is perpetrātū: vel temerarie iudicando id qd fm eius iudiciū videtur h̄re sp̄em p̄cti mortalis. Porro de suspitiōe ⁊ temerario

De decalogi

precepto

In decalo dicta sufficiant in sermonibus domini-
nialibus dñca. iij. post penthecostē. Hic
queri potest: utrum bona spiritualia sint propter
scandalum permittenda sicut sentire videtur
Hieronymo. dicitur quod dimittendum est propter scandalum
omne quod potest permitti salua triplici veri-
tate scilicet vite iusticie: et doctrine: sed imple-
tio consiliorum multoties permitti potest sal-
ua triplici veritate predicta: que tamen consilia
sunt maxima inter opera spiritualia: alioquin
peccarent omnes qui permittunt. Ad hoc re-
spodet Theodosius. ubi. s. q. in spiritualibus bonis
distinguentium est: nam quedam horum sunt de
necessitate salutis que permitti non possunt
sine peccato mortali: nullus autem peccare
debet mortaliter nec venialiter ut alterius
peccatum impediatur: quia secundum ordinem charitatis propter
diligere debet salutem propriam quam alienam: et ideo
talia non debent permitti propter scandalum.
Exempli gratia: quicquid consiliorum observatio et
operum misericordie impletio sunt de necessi-
tate salutis in his qui iam voverunt consilia
et in his quibus ex debito imminet defectibus
aliorum subvenire: vel in temporalibus ut pascere
do esurientes: vel in spiritualibus ut doce-
re ignorantem: siue huiusmodi fiant debita pro-
pter iniunctum officium: ut patet in prelatibus si-
ne propter necessitatem indigentis: et tunc non
sunt permittenda propter scandalum: quia tunc
sunt de necessitate salutis. In his vero spi-
ritualibus que non sunt de necessitate salutis: ne-
que per se neque per accidens videtur distinguendum
quia scandalum quod ex eis oritur quicquid preedit ex
malicia scilicet aliqui volunt impedire huiusmo-
di spiritualia bona concitando scandala: et hoc
est scandalum phariseorum qui de doctrina do-
mini scandalizabant: quod dominus docet esse
prehendendum Matth. xv. dicens: Sinite illos
ceci sunt etc. Veritatem circa doctrinam duo
sunt consideranda. scilicet veritas que docet et illa
de necessitate salutis: ut scilicet peritiam veri-
tati non doceat: et ideo propter nullum scanda-
lum quod sequi videatur debet permitti ve-
ritate falsitate docere. Secundum est ipse actus
docendi qui computatur inter elemosinas spi-
rituales: et ideo eadem ratio est de doctrina
sicut de alijs operibus misericordie ut ita
dictum est: ut sic veritatem secundum congruentiam
temporis et personarum proponat ille cui in-
cui docendi officium: sicut idem est iudicium
de correctione fraterna ad quam magis ob-
ligantur superiores quam pares. Sed quomo-
modo obligantur: patet in alio sermone de
tribus partibus penitentie. Quasdamque ve-

ro scandalum preedit ex infirmitate vel igno-
rantia et huiusmodi dicitur scandalum pu-
silloz propter quod sunt spiritualia opera vel
occultanda vel etiam interdum differenda:
ubi periculum non imminet: quousque reddi-
ta ratione huiusmodi scandalum cesset: si ta-
men post redditam rationem scandalum duret: iam
videtur esse ex malicia: et sic propter ipsum non
sunt huiusmodi bona spiritualia dimittenda.
Ad laudem dei omnipotentis.

De homicidio quod fit per de-
tractionem qua plurimos occidunt
spiritualiter vel corporaliter exem-
plo diaboli qui christo detraxit ex
supbia: invidia et malicia. Ser. viii

Non occides Ero.

Non xx. Processu congruo tam de secun-
do modo proximi occidendi brevis
ter persequamur: quod scilicet fit lingua vel nutu
sic enim secundo modo preceptum hoc exponi
potest. Non occides. id est vel verbo vel nutu
perficies: quo vita proximi vel tua corporalis vel
spiritualis iniuste perimatur vel detrimentum
patiar. Quod autem verbo sit factum quod occidat
per de pe. di. j. ubi dicitur. c. homicidiorum. Hoc tria
genera esse dicebat beatus Petrus: et penam eorum
pariter fore dicebat: sic enim homicidas iter-
sectores fratrum: ita detractores eorum eosque
oditeres homicidas esse manifestabat: quia et qui
occidit: et qui odit fratrem suum et qui ei de-
trahit propter homicidum esse demonstrat. Et ite-
rum illud. Noli putare te non esse homici-
dam quando fratri tuo male persuades: et
si fratri tuo male persuades occidis: et ut
scias quod occidis: audi. ps. Filij hominum de-
tes eorum arma et sagitta et lingua eorum gladius
acutus. Hoc igitur homicidium tria corporale quod
spirituale multipharie multisque modis perficitur
incipiendo: consulendo: suadendo: adulando: ad-
petum alliciendo: ad iram provocando: decipiendo
falsitate ingerendo: in predicationibus: confessionibus
siliis et siliis: sed quod de singulis in locis
inferi videtur: precipue in septimo precepto
ubi agit de novis peccatis alienis: ideo per nunc
gratia brevitatis suspendero. Solum autem hoc duo sta-
tui persequenda. scilicet de iniusta occasione que fit
per detractionem: et de iusta occasione que fit per cen-
suram ecclesiasticam tam iuris quam iudicis. Quam-
vis igitur ad primum sciendum est quod maledicta de-
tractio primo sumpsit exordium a diabolo ex
tribus. scilicet ex supbia in celo: ex invidia in pa-

quinto:

radiso: et ex malicia vel crudelitate in terra. Itaque quantum ad primum diabolus elatus in superbiam in celo: celsitudine filij dei per propriam subiectionem sustinere non potuit: sed illi similis esse voluit: dicit enim Bonaventura super secundum dei. v. q. primum peccatum diaboli in celo fuit superbia presumptionis et tumoris: statim enim ut vidit suam pulchritudinem presumpsit magna de se: unde Augustinus. xj. super Genesim. ad litteram dicit. Factus cum tumore a luce veritatis se auertit superbia tumidus et proprie potestatis delectatione corruptus: sed hoc peccatum fuit consummatum superbia ambitio: quia presumens de se appetit quod omnino supra se fuit: et ad quod peruenire non potuit: nam diabolus naturalium suorum considerans strenuitatem et excellentiam et precellentiam: voluit posse et requiescere sua auctoritate: hoc est sine meritis et sine ministerio: cum tamen se nouerat factum ad acquirendam eternam beatitudinem per merita et ministeria: et hec ambitio excauit oculos eius unde Bernardus. o gradibus humilitatis loquens ad diabolum inter alia dicit. Egelim curiosus o curiose intentionem tue curiositatis inquirere: potest: nam inquit sedem meam ad aquilonem: nec aquilonem hunc corporalem nec sedem hanc cum sis spiritus intelligo materiale: puo autem per aquilonem reprobandos homines et spiritus designatos fuisse: per sedem potestatem in illos quos utique in presentia dei quanto ei vicinior tanto ceteris prepotior prouidens: nullo sapientie radio chomscantes: nullo spiritus amore feruentes: velut vancum reperis locum: affectasti super illos domini: quos quadam astucie tue claritate perfunderes: tue malicie estibus inflammas: ut quomodo altissimo? sua sapientia ac bonitate omnibus filiis obediencie preerat: sic et tu super omnes filios superbie constitutus? tua eos astuta malicia ac maliciosa astutia regeres per quod altissimo similis esses sed miror cum in presentia dei tum prouideris principatum cur non et in eadem prouidisti precipitium: nam si prouidisti que fuit infamia: quod cum tanta miseria cuperes principatum: mallens miser preesse quam feliciter subesse: sed credibilis est quod non prouidisti: vel quod dei bonitate attendens in corde tuo dixisti non requiret: vel quia viso principatu statim in oculo superbie trahes excreuit: que iterposita calum videre non potuit: sic Ioseph cum suam prouideret exaltationem non tamen prouidit sui venditio-

Sermo viii

nem: becille: dicit enim Apocalypsis. xij. q. draco ille magnus et rufus. id est sanguinolentus: cauda sua trahabat tertiam partem stellarum: et misit eas in terram: per caudam autem circue/nictia et malicia diaboli signat: quibus dei filio detractis traxit ad imitationem sui tertiam partem angelorum: ut subiectos haberet quibus preesset: nam una pars angelorum omnino rebellis ei fuit: altera vero titubauit: sed tandem ei detractio restituit: tertia denique pars detractorum lucifero adherendo presens: et hanc detractio tanquam principes tenebrarum ad terram misit: et sic ut etiam dicit Bonaventura. ubi est superbie peccatum in affectu inuidie et odij perpetua et perfecta auersio: ne fuit confirmatum: nam ex quo non potuit obtinere quod petiit: ideo inuidere cepit et affectu odij contrahere: et in hoc confirmatus est in malo: quia hoc ipsum omnino a deo separauit unde in hominibus plis generatione confirmata est superbia: et lucifer diabolus dictus est quasi deorum fluens: diabolus enim superbus non valens ascendere: sed compulsus descendere odit deum iustum: et inuidet excellentie eius: minores autem angeli lucifero propterea adheferunt: quia considerantes naturalium suorum strenuitatem et excellentiam esse minores: non sunt ausi tamen appetere: sed voluerunt sub umbra illius regnare: ita quod non ministrarent: sed quadam sub illo potirentur voluntaria libertate: quam si diuino dominio timebant adipisci se non posse: cognouerunt enim se factos ad prouidendum quietem beatitudinem: et acquirendam per merita et ministeria: in hoc ergo superbiunt: quod sine meritis voluerunt esse beati: et sine ministerio quiescere: ac sine limite propriam voluntatem implere. B M autem ad secundum diabolus electus de celo: prouidens rationabilem creaturam ad locum unde exciderat assumendam: agnoscens insupellum dei incarnandum: inuidiam quam concepit in celo: peperit in terrestri paradiso: super illud enim Iohannis. ij. Propter me orta est hec tempestas: dicit Alex. de hal. in. iij. suo: hoc ipsum exponens de filio dei: quod lucifer prouidit rationalem creaturam assumendam in unitate persone filij dei: vidit et inuidit: cecidit et temptauit: eiusque inuidia mors introiit in orbem terrarum. Inuidia namque commouit eum ad temptandum hominem: cuius felicitati inuidebat: ut per peccatum demereret humanam naturam assumptionem et vniuersitatem ad deum: non enim suffecit pestifero detractori detractioem diffundere contra christum in celo in

De decalogi

angelica natura: sed etiam sue detractio-
nis virus diffundere conatus est in paradiso
humana natura: dicitur enim Gen. iii. q. ser-
pens erat callidior cunctis animantibus: et
accessit ad Eua: domino detractur? cui tri-
plici lingua venenum effundens sicut serpens
propter velocitatem motus lingue: tres lin-
guas habere credis. Prima fuit lingua ma-
liciose intentionis fallendi eam cum inquisi-
uit: cur precepit vobis deus ut non comede-
retis ex omni ligno paradisi: exteri? quasi
nescius quesivit: iterius quasi versipellis
venenum infudit: mulier enim iam venenum
sentiens et in fide vacillans: detractori re-
spondit: ne forte moriamur: sentiens igitur il-
lam dubitantem: mendacium cumulat ut illa
decipiat: que est secunda lingua pncipiosi me-
daci: nequaquam inquit moriemini: primumque
tertia adiungit que est apparatus boni cum
subinfert: scit enim deus quod in quocumque die co-
mederitis ex eo aperientur oculi vestri et eri-
tis sicut dii: scientes bonum et malum: eius de-
tractioni Eua sentiens turpiter cecidit:
virtus suam ad casum induxit: ac interitum
generalem omnibus posteris induxit: non so-
lum corporis sed etiam anime. Nec his qui-
dem contentus quantum ad tertium adiecit vir-
rus suum effundere sine intermissione in uni-
uerso mundo: quod futurum cernentes angeli
compatiendo generi humano per detractio-
nes diabolicas multipliciter rursuro: clamant:
bilitate clamabant in casu demonum dicentes
illud Apo. xij. De terre et mari: quod descen-
dit diabolus ad vos: habens iram magnam:
sciens quod modicum tempus habet: quod enim omnis
demonum temptatio nisi quedam detractio est:
qua nris vilipendere deum: magnificare se-
culum: subvertere virtutes: commendare im-
pietates. Verumtamen ceteri criminibus pre-
missis que fiunt eorum suggestionibus: ad ea
que maxime diabolo instigare per detractio-
nes perpetrant stilum couertamus. Diabo-
lus namque maximam tyrannidem exercet in
lingua: dicente Jacobo in canonica sua. iij.
c. lingua ignis est semper accendens contentiones
et similia: imo est vniuersitas iniquitatis: quia
per eam fere omnia peccata perpetrant virtua-
liter: quod maculat totum corpus: quia malum eius
redundat in alia membra: et inflammat rotam na-
turalitatis nostre. id est totum cursu vite nostre
inflammat a gehena. id est a diabolo quod sic vo-
cat eo quod gehene deputat: et infra. Est enim
inquietum malum: plenus veneno mortifero:
id est detractio: nam detractor inficit eum

precepto

de quo detrahatur per infamiam: et cum qui libe-
ter audit et seipsum per culpam: cum igitur dia-
bolo instigante detractores ingeminant:
hinc omnes impii detractores videntur illa tri-
plici lingua serpentina: sicut secundum Iheronimum. ser-
pens qui anguis dicitur tanta celeritate ling-
uam mouet: quod triplicem linguam habere vi-
deatur: cum non habeat nisi unam: prima namque
quod loquitur cum intentione fallendi: promens
seque aliud ore et aliud cogitans corde: cum ta-
men deus homini dederit linguam cordi li-
gatam atque constrictam: per hoc indicare volens:
quod non aliud est loquendum ore quam sit radica-
tum in corde. Sed contra faciunt in psalms.
lxxi. Labia dolosa in corde et corde locu-
ti sunt. Et iterum. lx. Seder in insidiis cum diui-
tibus in occultis ut interficiat seque in audi-
torum mentibus innocentem: unde Ambrosius. li.
de paradiso. Bilinguis serpens habet atque
letalis: eo quod diaboli minister aliud loqui-
tur aliud corde meditet. Secunda vero lin-
gua loquitur sermone mendacii quod maxime
coningit contra bonos ac malorum persecuto-
res: unde dicit Anacletus papa. vi. q. j. c. de
terrores sunt qui doctorem vitam moresque cor-
rumpunt: his qui substantias aliorum perducunt
diripiunt: ipsi enim ea que extra nos sunt licet
nostra sint auferunt: nam detractores et mo-
rum corruptores sunt qui aduersus nos ar-
mantur propter nos diripiunt: et Augustinus: super
illud psalmi. cvlij. Pro eo ut me diligeret detra-
hebant mihi: sic ait. Ipsi nocent in membris
detrahentes christo quod eius carne morte
resurrectura peremerunt: et tales sunt de quibus
dicit Bernardus in sermone. Si pauperes viles et
abiectionem te reputant: si diues es: ambitio-
sum: si predicator et doctor: honores et huma-
ni fauoris quesitores: si tacens inutilis: si te-
lunas hypocritarum: si comedas voraciter: hec
ille. Tertia denique lingua loquitur cum ap-
paritione boni: de qua Bernardus. super cantica ser-
mone. xliij. detractores quodam simula-
te iracundie furore: conceptas malitiam quam re-
tinere non possunt obumbrare conantur: vi-
deas a detractore alta promitti suspiria: sic
quod cum quadam granitate vultu mestro: dimis-
sis suspiriis et voce plangentem egredi male
dictionem: et quidem tanto persuasibilior quam
to creditur ab alijs quod audiunt non corde inui-
do sed magis condolentis affectu quam malicio-
se perferri: doleo inquit vehementer pro eo quod
diligam eum satis: et nunquam potui de hac re cor-
rigere eum: et alia: unde de mihi quidem com-
pertum fuerat de eo istud sed per me nunquam in

quinto:

notuisset: at qui p alterū patefacta est res
veritatem negare non possū: reuera ita ē:
hec ille: tales serpēti sūt similes: iuxta illō
ps. cxxix. Acuerūt ligas suas sic serpē
tes quando sez sub specie boni ac placido
vultu venenū detractiōis effundūt: vnde
serpēti ppter tria simulātur. Primo quia
serpens est animal pdictosum: sic t illi: qz
retro mordēt illos q̄s dū p̄sentes sūt ama
re se simulāt: iux illō ps. cxiij. Pro eo vt
me diligeret. id ē diligere se simulabāt: de
traherāt mibi. Secūdo quia serpens mor
det in secreto: sic illi detrahūt in silēto: qz
maxime tūc detrahūt: quādo se de hoc ac
cusandos nō fore cōfident: vnde dī Eccl.
x. Si mordeat serpens in silencio: nihil eo
minus habet qui occulte detrahāt. Tercio
quia tortuose incedit serpēs: sic illi sumūt
a laude ei⁹ exordii cui detrahēre cupiūt.
Hi sunt serpentes de quib⁹ Ibiere. viij. di
cīt. Ecce ego mittam vobis serpētes pelli
mos quibus non est incāratio: quia detra
ctionibus assueti difficile corrigunt p ver
bum dei. Preterea detractor etiam simi
latur canis rabido. Primo qz semp inque
tus t in motu est: sic detractor mente non
quiescit: nisi prius euomat delatiōis vene
num qd i corde gestat Eccl. xix. Sagitta i
fixa in femore canis: qui scilz nunq̄ q̄scit
donec eam remouerit: sic verbum in corde
stulti non quiescit donec manifestū fuerit.
Secundo quia dicit Plinius: qz canis ra
bidus vt plurimū habet sub lingua eius
vermiculū quēdā qui linguā eius pūgit:
t pūgēdo coleram magnā in eius accen
dit cerebro ppter quod infuriā eum puer
tit: qz si vermiculus a lingua canis extra
heretur: canis a rabie curaret: sic etiaz ac
cidit homini detractori q̄ vermiculū odij
vel inuidie vel rācoris sub lingua. id ē in
corde patiat: iuxta illud ps. lx. Sub lin
gua eius labor t dolor: quasi de corde fun
ditus extraheret: detractor p̄tinus libe
raret. Tercio quia mordax est s nō latrat:
t sic pditorie mordet: sic detractores sunt
vt dicit Esa. lvi. Canes muti nō valentes
larrare. De q̄b⁹ dicit Bern. libro de p̄side
ratione. Omne qui palā verē dicere qd
in aure loquit: suspectū habeat: qz si corā
te iudicare ille rēmit: delatorē iudices nō
accusatorē: virū fm cor dei: qui fidenter
loquit detrahentē secreto primo suo hūc
psequēbar. Imitrū: cum in hoc detractor
canis rabido detestabilior ē. Quarto nāqz

Sermō viii

canis rabidus fugit domesticos: ne se in
rabie cōstituit eis noceat: s p̄niciosior ē de
tractor: qui nec cōfētis nec p̄p̄inquis nec
domesticis peccat: qd ē extremū malū: vñ ps.
liij. Quā si inimic⁹ me⁹ maledi. mibi: sus.
vtiqz. Et si is qui od. me: sup me ma. lo. fu.
abf. me forf. ab eo. Tu x̄o. rē. Merito dicit
ap̄lus ad Rom. j. Detractores deo odibī
les: quia quodlibet mortale peccatū tanto
reputat execrabili⁹ quāto plures in ei⁹ p
petratione debite circūstātie omittunt: ac
circūstantie aggrauātes admittūt: q̄ sunt
p̄ncipaliter sex: ac naturā earū debite con
uincunt obseruare: nō enī attendit detra
ctor q̄s loquit: qz nō p̄siderat seipm q̄ cuz
sit impl⁹: loquit seplus t iustos: nec etiaz
attēdit q̄b⁹ loq̄t: qz sez ex x̄bis suis conta
mināt ac veneno detractiōis p̄munt: nec
pōderat qd loq̄t: cū sit p̄niciofā t plerūqz
mendosa. Tam p̄niciofā q̄qz recipiunt: qz
vna detractiōe successu tēpls mille millia
alaz ac interfectiōes corporū sequunt: nec
etiā pōderat quātū loq̄t: qz pl⁹ iusto sepi⁹
amplificat mala falsa veris imiscens: nec
inquā attēdit quō loquit: qz simulate loq̄
tur ea zelo bono manifestare simulās: cuz
solo denigratiōis affectu pferat: simulata
vero eq̄tas est duplex iniquitas. Nec p̄inde
ponderat quare loquit: qz ex inuidia t li
uore: nec etiā ponderat q̄ loquit: qz q̄rit
tēpus quo pl⁹ inficiat vel noceat: solū enī
ad s conari videt vt in corde p̄ceptā eua
mat iniquitatē. Hinc beat⁹ Bern. dicit. Sla
dus triceps lingua detractoris: nec huius
modi linguā mucrone illo quo dominicū
latus p̄fossū est crudeliorem dicere vere
aris: fodit hec corpus christi: nec iā exant
me fodit sed exanime facit: ip̄is etiam sp̄i
nis t clanis nocētor est: q̄s ei vides infi
ros: nisi enī corporis sui vite p̄tulisset: vi
tam illius corporis nunq̄ illud p̄ isto mor
tis ilurie tradidisset: nec tñ vulnerāt t s̄a
guinē fundūt: sed etiaz sanguinē bibunt:
ideo sanguisuge sunt bibentes sanguinē
vīuoz t q̄qz mortuoz: hinc merito postu
lat ps. cxi. Dñe libera aīam meā a labijs
iniquis t a lingua dolosa. An de mala lingua
legit in libro Ap̄um q̄ quodā sacerdotes: q̄
tantū lingue vitio deditus erat: t p̄cipue
detractiōis: qz poti⁹ de se pessima mētre
q̄ nō socios vel sibi cohabitantes crimib⁹
infamaret: hinc aī mortez diuino iudicio
raptus in furā: in seipm tanta cede deba
chat⁹ ē: qz p̄p̄ijs dētib⁹ p̄p̄iā linguā ma

De decalogi

precepto

ledicam lantaret: et palam cunctis ostēde-
ret. Quia lingua sua dolose egerat vene-
num aspidū ferens sub labijs: quasi sepul-
chrū patēs guttur illius fetore teterrimū
anhelaret: sicut legist in Cesario de qdā pu-
ella tam malis loquar: qd beatū se iudicaret
qui flagellum lingue eius euadere posset:
tandē est defuncta et in atrio ecclesie sepul-
ta: mane igit ad ecclesiam venientes vide-
runt eius sepulchrū ad instar fomacis ar-
dētis fumū eructuantē: qui terram pūc-
tes vt viderent quid hoc esset: medietate
superioris corporis eius cōbustam inuenerūt:
cū tū ps inferior ab umbilico et deinceps
illea pmanet. Ad laudē dei.

**Qualiter detractio sex modis
fieri pōt sine peccato et tribus mo-
dis cum pctō veniali: Sermo IX**

De nocides Exo.

¶ Ad psequendū autē materiā
de vitio detractiois. Primo
queri potest vtrū detractio sit peccatū mor-
tale pferim cū dicit Hiero. in epla ad Ce-
lantia: rarū inuenies qui irrephensibiles
vitam suā exhibere velit: vt is non libēter
rephendat alienā: quod Hiero. itelligit d
detractioe: s in corde malū alteri p dīplū
centiā rephendere ac alijs etiam denūcia-
re delinquentis emendationē intendēs: vt
detur esse virtutis actus et charitatis. Ad
hoc respondet Hein. boye. in. c. cū dilect?
et de purgatione canonica: q peccata ver-
borū maxime sunt ex intēione dicētis in-
dicanda: detractio autē fm suam rationē
ordinat ad denigrandā famā alicui: hinc
est q ille pprie se loquēdo detrahāt: qui
ad hoc de aliquo obloquit eo absente vt
eius famā denigret: auferre autē alicui fa-
mā valde graue peccatū est: quoniam inter
res tēporales famā vides esse pēosior: per
cuius defectū homo impedit a multis bñ
agendis: ppter quod dicit Eccl. xij. curā
habe de bono nomie: hoc enī magis pma-
nebit tibi q mille thesauri magni et pctō/
si: et ideo detractio p se loquēdo ē mortale
peccatū: et maius q furtū nō solū quia re-
tēporali pēosior ē fama: sed quia furtū vt
cōmuniter contingit aut ex quadā necessi-
tate: aut cupiditate: detractio vero ex inni-
dia vel odio: et ideo dicit. vj. q. j. c. Sūma
iniquitas est fratrib? accusare: vnde scri-
ptum ē. Omnis qui detrahāt fratri suo bo-

micida est: et oīs homicida non habet par-
tem in regno dei: hec ibi. Contingit tamē
quādoq; q aliquis dicit aliqua verba p q
diminuit famā alicui: non hoc intendēs
sed aliquid aliud: s aut nō est detrahē p
se et formaliter sed solū materialiter et qñ
p accidens: et si qdem verba p que fama al-
terius diminuitur aliquis proferat ppter
aliquid bonum vel necessariū: obseruatis
debitis circūstantijs: nō est peccatū nec di-
ci potest detractio: si vero pferat ex animi
leuitate vel ppter aliqd non necessariū:
non est peccatū mortale: nisi forte verbum
quod dicit sit adeo graue q notabilis fa-
mam alicui ledat: et pēipue in his que p-
nent ad honestatem vite: quia hoc ex ipso
genere verborū habet rationē peccati mor-
talis. Ad maiore autē euidētiā scien-
dum: q detractio large sumpta pur est de-
nigratio aliene fame p occulta verba sicut
a quibusdā diffinit: aliquādo fieri potest
sine peccato: aliquādo vero cum veniali: et
quādoq; cū mortali. Sine peccato fieri
pōt sex modis: obseruatis debitīs circū-
stantijs. Primo fieri potest ppter ei? coe-
rectionē de quo qd loquit denigrationē:
vt cum defectus eius intētiōe debite cir-
cūstantionata dicunt: his qui tenent eū
corrigere et emendare: ac diffamiam eius
p posse pcauere: sicut pfr: mfr: magistro:
domino: vel altero superior: quod sane i-
telligitur seruato ord. ne euāgelico qui po-
nitur Matth. xviij. Si peccauerit in te fra-
ter tuus corripe eum inter te et ipm solum:
quod pceptum dominicū tunc solū locum
habet: quādo peccatū occultum solum no-
cet peccanti et ei in quem peccat: vt quia a
peccante ledit vel sola noticiā scandaliza-
tur et ad eadem peccata inclinat: tunc enim
prius debet ipm corrigere iter se et ipm so-
lum: si pbabiliter spem habet emendatio-
nis: sin autē: vel etiā si tam efficaciter ipm
alliceret ad peccatū q de ruina timeret:
tunc ei denūciare debet qui tenet pdesse
et nō obesse: cuius ratio est: quia ex pecca-
to duo mala peccator incurrit scz lesione
pēientie et fame: sed maius dānum ē lesio
pēientie q fame: et ideo si pēientie subueni-
ri non pōt nisi cū lesione fame: tūc postpo-
net fama vt reparet pēientia: sicut plerū
q membrū abscindit: vt totius corporis
vita cōseruet: et sic patet qñter quis alteri
us pctm emendationis gratia denūciare
debet: alioqn qñq; ducit būano fauore:

quinto:

timore: prece: p̄cio ⁊ sic de alijs: peccatū ta-
cet ab alio ppetrandū vel iam ppetratū:
cuz tamē ex illius reuelatiōe verisimiliter
sperat emendationē peccatū alienū incur-
rit: vt patet in. vii. p̄cepto: vbi agit de pec-
catis alienis. Secūdo vero fieri pōt ppter
publice iusticie bonū: vnde tunc aliū q̄s
accusare pōt: non solū coram p̄sona p̄uina
ta sed etiam coraz iudice: ⁊ ad hoc plerūq;
de necessitate salut' obligat: dicit enī Au-
gu. Qui veritatē occultat ⁊ qui p̄dit men-
daciū vterq; reus ē: ille q; p̄desse nō vult
iste quia nocere desiderat. Hic queri pōt
vtrū ea que recipiunt sub sigillo cōfessio-
nis vel secreti: in hoc casu p̄parari possūt:
p̄sertim cuz dicit p̄rouer. xj. Qui ambu-
lat fraudulēter reuelat archana: q̄ autē si
delis ē celat amici cōmissū. Ad hoc respō-
det sanctus Tho. scōa. 2. q. lxx. q. de illis
que hominī sūt cōmissa in secreto p̄fessi-
onem: nullo modo debet testimoniu ferre:
quia non scit ea vt homo sed tanq; dei mi-
nister: ⁊ maius est vinculū sacramēti quo
libet hominis p̄cepto: quod sane intelligit
nisi eo modo reuelet qui ponit in. iiii. p̄ce-
pto: sermōe. xj. in fine. Circa ea vero q̄ al-
ter hominī sub secreto cōmittunt disting-
uendū ē: quādoq; enī talia que statim cuz
ad noticiā hominis veniunt homo ea mani-
festare tenet: puta si tale occultum p̄tinet
ad corruptionē multitudinis spūalem vel
corporalē vel redūdaret in graue damnum
alicuius p̄sone: vel si quid aliud est hmoi
qđ quis p̄palare tenetur testificādo ul' de-
nūciando: ⁊ cōtra hoc debitū obligare nō
potest p̄ secretum cōmissum: quia in h̄ frā-
geret fidem alteri debitā: quādoq; vero
sunt talia que quis p̄dere nō tenet: vnde
potest obligari ex hoc quia sibi sub secre-
to cōmittunt: ⁊ tunc nullo modo tenet ea
p̄dere etiam ex p̄cepto supioris: q; serua-
re fidem est de iure naturali: nihil autē pōt
p̄cipi cōtra id quod est de iure naturali: h̄
ibi: in cuius etiā argumentū p̄cepit domi-
nus Deut. xxi. dicens: Si genuerit homo fi-
lium cōtumacē ac p̄teruū: qui non audie-
rit parētū imperiū: ⁊ cohercitus obedire
noluerit: ducent eum seniores ciuitatis et
accusabunt: morteq; moriet: vt latius p̄t;
ibidem. Tercio p̄inde fieri potest detrac-
tio ppter instructionē ⁊ cautelam audiē-
tium: vt sc; caueāt similia: quod maxime
verum est o malis iam saltem ex pte mani-
festis ⁊ correctis seueritate diuina vel eq;

Sermo ix

tate humana: ex qua correctione salte au-
diens timore concuciat: sic enī fecit p̄au-
lus. j. Cor. x. Qui post recitata diuina be-
neficia filijs israel collata p̄tinus subin-
fert eorū ingratitudinē ⁊ dignam punitio-
nem. Vnde dicit: sed non in plurib; eorū
beneplacitū erat deo: sc; non in illis q̄ deli-
offenderūt sed tñ in duob; sc; Josue ⁊ Ca-
leb: quib; tñ concessum est terram p̄missi-
onis ingredi: vt patet Rume. xiiij. Vnde
ostendit ita euenisse nō ppter illos tñ
sed ppter nos corrigēdos dicēs: hec autē
omnia in figura facta sunt nostri: sc; vt nō
simus cōcupiscentes malorū sicut illi cō-
cupierunt: vt patet Rume. xj. vbi dicit q;
populus p̄miscuū flagrauit desiderio car-
nium: ⁊ misit domin' coturnices ⁊ c. needū
defecerat cibus ⁊ furoz domini percussit po-
pulum plaga magna nimis: non tamē ex-
p̄mitit modus plage nec numerus inter-
fectoz: dicunt tamē quidā q; modus pla-
ge fuit ignis q̄ cōbussit eos: ⁊ hoc scripsit
Paulus ad Cor. qui desiderio carnū co-
medebāt ī idolo ⁊ scā dalizabāt infirmos:
⁊ sic similes erant iudeis ī deserto carnes
desiderantib;: hinc digni erant nō solum
simili pena: sed etiā maior: quia sicut ī bo-
nis melius est qđ figurat q̄ ipa figura: vt
regnū celoz q̄ ipa terra p̄missionis: ita in
malis lōge peius est qđ figurat q̄ figura
signās: vnde fm̄ Augu. illa supplicia que
filij israel sustinuerūt: figura iehenne fue-
runt: que omni pena maior est. Sequitur:
neq; idolatre efficiamini: sc; idolaticis ve-
scendo in venerationē idoli vel in scanda-
lum infirmoz: sicut quidā illoz: vt patet
Exo. xxxij. Sedit popul' manducare ⁊ bi-
dere: sc; coram idolo: ⁊ in vindictā inter-
fecti sunt illa die. xxxij. millia. Neq; fornice-
mur sicut quidam ex ipis fornicati sūt sc;
cum madianitis: vt patz Rume. xxi. et ce-
ciderūt vno die. xxxij. millia: nā p̄hinees
videns Zambri p̄ncipē in tribu Symeon
coeuntē cum filia cuiusdā potentis madi-
anitarū quā dixit se duxisse in vxorē: pfo-
dit ambos in locis genitalibus cōmittēz
plaga sc; mortis quā miserat o mīn' in fi-
lios isrl. Quidā tamē dixer' e volūt q; plu-
res iuuenes zelo p̄hinees accēsi multa mī-
lia populi percusserūt: ⁊ hoc recitat h̄ p̄au-
lus corinthijs ad rerrore: quia supra. v. c.
dixerat: oīno audite inter vos fornicatioz
⁊ talis fornicatio q̄lis nec inter gētes: ita
vt aliquis habeat vxorē patr' sui. id ē no;

De decalogi

precepto

nercam suā: vnde fornicatorē hunc p̄pau-
lus tradidit sathane corporaliter verā dū
quousq; peniteret: hanc enī potestātē apo-
stolus habuisse dicat: vt quē a peccato nō
posset auellere: sic traderet sathane: seq̄t.
Itēq; murmurauerūt sicut q̄dam eorū
murmurauerūt scz hūme. xvi. et hoc p̄tra
Moysen sup̄iorē suū: et perierūt ab exter-
minatore. id ē ab angelo q̄ extra terminos
terre p̄missionis eos percussit: naz Dathan
et Abiron qui fuerūt principes filiorū Ru-
ben p̄tra Moysen murmurātib; et reliquū
populū incitantib;: orauit Moyses et tre-
muit terra: expauitq; populū et grādi stre-
pitu p̄ illorū tabernacula excitato: scissa est
terra sub pedib; eorū: et apiens os suū de-
uorauit eos cū omni substantia eorū: descen-
deruntq; viui in infernū: et reducta est ter-
ra quasi nihil horū factum videret: et con-
cludit apostolus: hec autē omnia in figura. s.
nostri cōtingebāt illis: scripta sunt autē ad
correctionē nostrā: vnde vulgariter dicat
q̄ pulchre se castigat q̄ alterius exemplo
se emendat: sic et Judas in ep̄la. ij. c. pecca-
toribus terrorē incutit dicens: Ne illis q̄
in viam Layn abierūt scz p̄ inuidiam: et er-
rore Balaam mercede effusi sūt: scz p̄pter
cupiditatē: et p̄traditionē Chozē perierūt
qui scz p̄pter ambitionē sacerdotij sediti-
onem mouit: sic etiam quorūdā mala vita
ac eorū posterior vindicta quādoq; ppala-
ri possunt ad terrorē et instructionē audie-
ntium. Quarto si q̄dē detractio fieri pōt
ad aulationē audientū: ne scz p̄uersione
mutua malorū et cōtagione cōtaminent et
decipiant eorū malicia et cōtagio sam vitā
ignorātes: hoc enī et p̄paulus exp̄sse fecit
se legitur. ij. ad Timo. iij. vbi dicit Timo-
theum auisādo. Alexāder erari? multa ma-
la mihi ostendit: iste est Alexāder de q̄ ha-
bet. j. Timo. j. qui cōscientiā bonā repel-
lēs flagicijs naufragauit circa fidē ppria
temeritate et p̄sumptione: p̄ductus i erro-
rem fidei: et ideo p̄paulus eū ex cōmunica-
uit: et sathane corporaliter verā dū tradidit:
vt discat scz p̄ penas nō blasphemare: sola
namq; v̄xatio dat intellectū auditui: vt dē
Esa. xxvij. dicit enī ibidē glo. q̄ ad corre-
ctionem delinquentiū p̄paulus vtebat dia-
bolo aplica potestate: sicut nūc plati eccle-
siarū cōtra rebelles vtunt ecclesiastica cen-
sura: sicut enī demones in inferno sunt ex-
ecutores diuine iusticie: sic aliquādo i hoc
mundo: iuxta illud ps. lxxvij. Misit in eos

iram indignatiōis sue: indignationē et irā
et tribulationē imissionē per angelos ma-
los: Alexāder igit erari? multa mala mi-
hi ostendit: faciens scz cōtra me q̄d potuit
redder illi domin? sū opa ei? quē et tu de-
uita: et itē. ij. Thessa. ij. Subtrahat vos
ab omni fratre ambulāte inordinate: et itē
j. Cor. v. Si quis frater nominat. i. chri-
stianus: et est fornicator aut auar? aut ido-
lis seruens aut maledic? aut ebriosus aut
rapax: cuius hmoi nec cibū sumere tē. nec so-
lum: sed Mat. vij. p̄cepit domin? Attē-
dit. i. caute a falsis p̄phetis qui veniūt
ad vos in vest. o. tē. et Luc. xij. Attendite
a fermēto phariseorū q̄d est hypocrisis. id
est simulatio sanctitatis non exhibitio.
Quinto p̄terea fieri pōt detractio ad cor-
rectionē absentū: cū scz alicui amico fide-
li qui absentis zelat honorē et p̄fectū rene-
lant defectus: vt vltēr? illi p̄ferat ad cor-
rectionē et emendationē: et hoc modo detrac-
tione videt v̄sus fuisse Job. in apo. in-
stinctu sp̄s sancti et instructiōe angeli sibi
apparētis: tanq̄ representātis p̄sonam filij
dei in humanitate et i eius p̄sona loquēt:
vnde inter cetera informauit eū vt scribe-
ret septem ecclesijs. i. ep̄s ecclesiariū q̄ sūt
in asia: qualiter et subditos delinquentes
corrigerēt et bene agētes in bono conforta-
rent: vnde ait angelo: Ephesi eccleie scribe
id ē eius ep̄o qui dicit fuisse Timotheus
p̄pauli discipul? quē p̄stituit ep̄m ecclesie
ephesine: vt ostēdit Iyra. j. Timo. j. et hūc
ep̄m cum populo subiecto cōmēdat de pa-
tientia et cōstātia in tribulationib;: et p̄fer-
tim q̄ oderūt facta nicolaitarū: sed in hoc
scripsit eius subditos redarguēdos: quia
charitatē primā reliquerūt: qz nō miserūt
tam larga manu elemosynas in bierlin in
subsidii sanctorū sicut ahi cōmēuerūt. Scri-
bens vero angelo. i. ep̄o smirne eccleie qui
dicit fuisse Policarp? cōmēdat eos in
omib; p̄cipue in pseuerantia et paciētia tē-
p̄tationū et tribulationū. Tertio scribens
angelo. i. ep̄o pergami eccleie: cōmēdat q̄
dem ei? subditos eo q̄ non negauerūt no-
men christi in p̄secutionib; et tormentis in-
dub? Antiphas martyris: qui specialiter
notat: qz verbo et exemplo alios ad mar-
tyriū animauit: et subinfert: sed habeo ad-
uersum te paucas: scz peccata corrigēda: qz
habes illuc tenētes doctrinā Balaā: qui
scz docebat mittere puellas pulchras p̄pe-
cātra hebreorū: vt earum pulchritudine cō-

Voluntati scriptis septem ecclesijs

quinto:

specta hebzel qui fuerunt luxuriosi allice-
rentur ad luxurias: ac per consequens ad
idolatriam: vt sic deus offenderet contra
totum populum: sic in ecclesia pergamēsi
erant tunc quidam tenentes doctrinaz ni-
colattarū: inducētes scz verbo et exemplo
ad fornicationē tanqz licitam et ad cōme-
dendum de idolorū sacrificijs: vnde dicit
Alexan. de hales: sup Apoc. in eodē pas-
su: q iste nicolaus fuit vnus de septē dia-
conibus de quibus habet Act. vi. qui ta-
men a fide et doctrina christi postea reces-
sit: eo q argueret super hoc: quia nimius
diligebat vxorē suam que erat valde pul-
chra: sicut dicit Clemens: vt se excusaret
ab hac stulticia respondit: nō est mihi cure
quid ipa faciat: qui vult vtrāqz ea: et ideo p-
dicauit vxores esse cōmunicandas et omnes
mulieres et cōmestione idolatricorū esse li-
citas: predicauit etiaz hunc mūdum non
a deo sed a quibusdā principibus esse fa-
ctum: et quia talis error licite fornicandi et
de idolatricis manducandi consonus erat
carni: ideo fere omnes ecclesie hoc errore vel
impugnabant vel etiam in pte inficieban-
tur. Et angelus thiatyre ecclesie scripsit:
rephendendo q pmitteret multrē Beza-
bel que se dicebat pphetam docere et sedu-
cere seruos dei simplices: q scz licitū esset
fornicari et māducare de idolatricis in ido-
lorū veneratione: alioquin nō esset pecca-
tum nisi ratione scādali pusilloz. Serto
deniq fieri pōt detractio ppter cōpassio-
nem absentū imprimendā ei cui malū al-
terius manifestat: vt sic puocetur ad orā-
dum p taliū cōuersione et emendatiōe: qd
vtrqz licitū ē et meritorium: in cuius argu-
mentū vidua illa sareptena ppter fidez a
domio cōmendata: vt dicit Matth. xv. et
Mar. vii. que accessit ad iesū dicēs: Mi-
serere mei fili dauid: filia mea male verax
a demonio: exprimit enī filie sue miseriam
vt dominū pietatis puocet ad misericor-
diā. Secundo vero pncipaliter fieri pōt
detractio cū peccato sed ventali ppter im-
pfectionem actus: vel etiam male intenti-
onis: quod qdem fieri pōt tripliciter. Pri-
mo nanqz fit ex quodā indiscreto ac psum-
ptuoso zelo iusticie: quo singulari gesta vel
verba aliorū mordacius rephendūt: non
tamē notabiliter aliorū famā ledentes: p-
ferim quo ad ea que pccunt honestatē
vite. Vnde de hoc dicit Hiero. in epla ad
Celantiā: q rarū inuenies qui irrephensi-

Sermo ix

bilem vitam suam exhibere velit: vt is nō
libenter rephendat alienā: tantaqz huius
mali libido mētes hominū inuasit: vt etiā
qui pcul ab alijs vitijs recesserūt: in istud
tamē quasi in extremū laqueū diaboli in-
cidant. Secundo vero fit p lapsum lingue
vel p surreptionē ex quadaz animi leuita-
te: non ex intentiōe nocendi: et tunc etiam
est ventale: nisi p eam notabiliter alterius
famā lederet. Et sup illud prouer. xliij
Cum detractoribz ne cōmisceris: dicit glo.
hoc specialiter vltio piclitas pene totū ge-
nus humanū: tum q stultoz infinitus est
numerus: et pauci sunt qui ambulāt p viam
salutis: tum etiam q pauci vel nulli sūt: q
non ex animi leuitate aliqui aliquid dicūt
de quo non in aliquo vel leuiter alteri? fa-
ma minorat: quia vt dicit Jaco. iij. Si qd
in verbo non offendit hic pfectus est vir.
Tertio deniqz fit ex loquacitate vlt loquē-
di libidine: cuius impulsu quicqd ad au-
res venerit silētio tegere non potest. Et
q̄tum ad hoc queri potest: vtrū simpliciter
narrans alterius mala ab alijs cōmuni ge-
nere loquēdi audita peccat mortalit. Ad
hoc respōdet Sco. in. liij. dis. xv. q rara fi-
des est: ideo inter homines quia multi mul-
ta loquunt: et mūdus plenus mendacijs
quotidie expit: ppterea dicens se sic tū
audisse: nisi ex ipso modo dicendi aliquaz
maiorē certitudinē ostendat q ex cōmuni re-
latione: tūc ex natura actus in illoz opini-
ōne non auferit illi famā: quia si audientes
firmiter cōcipiunt eū de quo sermo fit esse
criminosū leues sunt vtrqz de qualibz scri-
ptū est Eccl. xix. Qui scito credit leuis est
corde: verūm quoniam a scādalis pusilloz
cauere necesse ē: qz ve p quem scādali ve-
nit: et multi sunt tales pusilli leues ad cito
credendū mala: ideo piculosū valde est ex
alioz relatu alijs audita talia referre: qd
si fit aio ledēdi eū d q pferat: nō facile pōt
excusari quin p charitatē faciat: et sic mor-
talē culpā cōmittat: si nō ex incōsiderati-
one vel pfabulādi libidine hoc fiat: durū
est q genus culpe ventalis excedat: cuius vt
dicit Jaco. iij. Qui non offendit in verbo
et. hec Scotus. Ad laudē dei.

De differētia iter detractiōez: su-
purationē et q detractio sex mo-
dis fit cum peccato mortali: ac de
audiētibz detractiōe: Sermo X

De decalogi

On occides Exo.

xx. Alio vtiq; de diuersis modis detractionū: q̄ fieri p̄t vel si ne p̄cto vel cū peccato veniali tñ: b̄ p̄fēq volumus de modis quib; p̄ detractionez mortale peccatū incurrit. Ad cuius cui dentia primo queri p̄t: vtrū detractione sit vitū distinctū a susurratōe: p̄sertim cū dicit 31. in li. ethymo. q̄ susurro d̄ sono locutionis appellat: q̄ non in facie alicui; sed in aure loquit detrahēdo: s̄ de altero loqui detrahendo ad detractionē p̄tinere videt. Ad hoc respōdet Tho. scōa. 2. q. lxxliij. q̄ susurratio et detractione i materia cōueniunt: et etiā in forma siue in modo loquēdi: q̄ vterq; malū de primo dicit: p̄pter quā similitudinē vniū p̄ alio interdū ponit: naz sup illud Eccl. v. Nō appeller susurro dicit glo. id ē detractor: differunt tñ in fine vel intentione quia detractor p̄ p̄te famā p̄imi p̄ oblocutionē intēdit de nigrare. Hinc illa mala p̄cipue de p̄imis p̄ferre querit: q̄bus p̄imus possit diffamari: vel saltē ei; fama minui: susurro vero p̄ncipaliter intēdit amicitia aliquor; se parare: dicit enī glo. sup illud Roma. j. Susurrōnes detractores deo odibiles: susurrōnes sunt inter amicos discordia seminares: detractores q̄ alior; bona negāt v̄l minuit: ex quo p̄t q̄ susurro talia p̄ferre q̄rit de p̄imis: que p̄tra ip̄m mouere possūt aīm audientis: fm̄ illud Eccl. xxviij. Vir peccator cōturhabuit amicos: et i medio pacem habētū imittit inimicitia. Inquā tuz igitur susurro dicit malum de alio dicitur detrahēdo: sed in hoc differt a detractore: q̄ non intendit simpliciter malū dicere s̄ etiā quicqd sit illud qd aīm vntus contra aliū p̄turbare possit: etiā si sit simpliciter bonū et tñ apparēs malū: Inq̄tū alteri displicet cui dicit. Unde susurro p̄prie dicitur bilinguis: quia cū amicitia sit iter duos: susurro n̄tis ex vtraq; p̄te amicitia rūperet: et ideo duab; linguis vti; ad duos vnt dicens malū de alio: p̄pter qd dicit Eccl. xxviij. Susurro bilinguis maledict; cui; causaz addit dicens: multos enī turbant pacē habētes. Crimnatio autē est vitū ab his duobus distinctū: de quo dicit Leui. xix. Non eris criminator nec susurro in populis: nam criminator ē q̄ alijs publice imponit crimina vel accusando vel cōiucian do: quod non p̄tinet ad detractionē vel su

precepto

surratōe: ex dictis etiā pludis: q̄ susurratio grauius est vitū q̄ detractione: q̄ peccatū in primo tanto graui; est: quāto per ip̄m primo maius nocumētū infer;: tanto vero maius nocumētū infer;: quanto maius est bonū qd tollit. Inter alia ergo bona exteriora p̄minet amicus: quia sine amicis nullus viuere possit: vt p̄t p̄ p̄bm viij. ethic;: et ideo dicit Eccl. vj. q̄ amico si deli nulla ē cōparatio: quia et ip̄a fama q̄ p̄ detractionē tollit: ad hoc est necessaria q̄ quis idone; ad amicitia habeat: p̄pter qd etiam dicit p̄rouer. vj. Sēx sūt q̄ odit dñs et septimū detestat aīa eius: et hoc septimū ponit enī qui seminat inter fratres discordia. Et si obijciat q̄ detractor frequēter peiora dicit d̄ alio: vt pote simplicit; mala: quia ex talib; ori; infamia q̄ susurro q̄ non curat nisi dicere apparētia mala: que se audienti displiceāt licz quādoq; fm̄ se bona sint. Ad b̄ dicendū q̄ gratuitas peccati magis attendit ex fine vel intentione: q̄ ex materiali obiecto: et ideo rōne finis susurratio grauior ē: quā detractione q̄nq; peiora dicat: eadē etiā rōne detractione ex leuitate vel loquacitate plata ex obiecto materiali veniale peccatū esset: plata ex inuidie liuore ad denigrandā famā alterius graue mortale iudicaret: cū enī peccata verbor; potissime sunt ex intētiōe dicentis iudicāda: et detractione fm̄ suā rationem ordinat; ad denigrandū famā alterius: ille p̄prie detrahāt qd ad hoc de aliquo obloquitur eo absente vt eius famā denigret. Quod fieri p̄t sex modis cū mortali peccato. Primo cū quis peccatuz fratris verū s̄ occultū in debito modo vel in debita intentione reuelat: sicut qdam illis reuelat quib; nulla rationabili causa reuelare cogunt: qui se querūt illū de quo reuelatū est potius infamare q̄ emēdare: in iusto modo et in debito p̄cessu: vel si reuelant eo modo quo debent: nō tamē hoc faciunt ea intentione qua deberent: sicut nō nulli simulata p̄scientia vel amore ficto: p̄tensis gemitib; veluti cōpassione vel dolore cōstricti: dicūt se reuelare mala fratris vt corrigant et instruant: cū tñ nullo iustum sed p̄pria malicia vel inuidia mouetur: inter quos tñ pessime agūt: q̄ libellos famosos cōficiunt et p̄ijciūt: illos p̄ijctentes in ecclesia in platea vel domo: quib; inuentis alij p̄tinus diffamant: qd nō peccāt solum mortaliter: sed etiam contra talium

quinto:

profectores et inuentores: nec statim destru-
entes et dolose publicas instituit sūt pe-
ne grauissime: utpote sūt canones flagel-
lacio et excommunicatio. v. q. j. vbi dicitur. c.
qui in alterius famam publice scripturam
aut verba contumeliosa cōfuxerit: et rep-
tus scripturā nō prebauerit: flagellabitur
et q̄ eā pri⁹ inuenerit rūpat: si nō vult aucto-
ris facti cām incurrere: et ibidē ex concilio
elbertano. c. bi qui dicitur q̄ debēt exco-
municari tales libellos p̄cipientes. r. c. q̄
dam maligni. vnde si p̄stat q̄s fecerit: accu-
sari pōt atq; deponi: cū sit peccatū accusa-
tioē et p̄demonstratioē dignissimū. xxv. dist. 5.
nūc aut in fine. Porro sūt leges ciuiles pe-
na talium ē decapitatio: vt patz. l. de famo-
libel. l. vnica. r. v. q. j. dicit impator Hiale.
Si quis famosū libellū domi vel in publi-
co siue in quocūq; loco ignarus reperit: aut
corūpat priusq; alter inueniat: aut nulli cō-
fiteat iuentū. Si vero nō statim easdē car-
tulas vel corūperit vlti⁹ igni p̄sumpserit sed
vim earum dolose manifestauerit: sciat se
quasi auctore huius delicti capitali senten-
tie subiugandū: hmoi autē libellus alteri-
us opinione nō ledat: hoc ibi. Vnde quili-
bet de populo tales accusare potest: quin
etiā accusatori p̄ modo p̄sone accusate p̄re-
cium p̄stituitur vt si est seruus in libertatē
transeat. ff. de iureiur. §. si. r. l. eo. ti. l. vni-
ca. Ratio vero tante videte pōt eē: q̄ nisi
talis detractor ad lucē p̄ducatur: non potest
ille p̄tra quē libellum famosū cōposuit se le-
gitime purgare: ac detractores de falsitate
p̄uincere: cum tamē multo plus nocere pōt
test impia et falsa lingua detractoris: q̄ iu-
sta et vera lingua p̄ficere potest excusato-
ris vlti⁹ laudatoris: p̄sertim cū homines pro-
niores inueniunt ad credendū et memorie
cōmēdandū mala q̄ bona: sicut venenū se-
mel sumptū plus ificeret q̄ thyrīaca pluri-
es sumpta remediū prestaret. Secūdo xō
cū quis p̄cām iam reuelatam verbis mali-
gnis plus iusto aggrauat et augmētat: ali-
qd̄ vltra veritatē apponēdo: sicut in loq̄ci-
bus detractorib⁹ frequenter p̄tingi solēt.
vnde. ij. Regū. xij. dicitur q̄ cū Absalon in
p̄uicio interemississet fratrem suū Amōn: in
vindictam stupri thamar sororis sue: statim
fama peruenit ad Dauid regem: q̄ Absa-
lon oēs filios regis occidisset nec vnus q̄
dem remansisset: talis autē nō incōuenien-
ter musce cūidā graui simulac̄ que tafan⁹
a quib⁹dam dicitur: que sub caudis iumen-

Sermo x

torū residet et pungēdo sanguinēq; sugen-
do se pascit: et iumentum carnes intumescere
facit: sic detractor aliorū mala dilatat et fe-
tida quibus perniciose se pascit. vnde dicit
Eccl. xj. Ab vna scintilla auget ignis: et
ab vno doloso auget sanguis: glo. l. mors
hominū spūalis vlti⁹ etiā interdū corporalis:
sedtur. Homo enī p̄ctor sanguini insidiat.
Tertio p̄inde cū q̄s alteri falsum p̄cām im-
ponit ex p̄pria malicia vlti⁹ inuidia aut suspi-
tione temeraria qd̄ est pessimū genus de-
trahendi: et ideo talis merito dici pōt vt
ceolus diaboli: plen⁹ aqua maledicta ran-
coris vlti⁹ temerarie suspitōis: cuius lingua
demonis aspsorium facta ē: q̄ ex abūdan-
tia cordis os loquit: ve illis qui tali male-
dicta aspergunt aqua si fidem dictis adhi-
bent. Hac detractioē mulier libidinosa Jo-
seph innocentē ac castū incarcerationem quem
falsē criminata ē apud virū suū. vt patz. Gen.
xxxvij. Hac inq; ancilla malloqua Sare-
virgini detraxit et impropertit q̄ esset in-
terfectrix viroꝝ suoz: vt patz. Tob. iij. Ta-
les simulant porcis qui nō flores s̄ sterco-
rū feces querunt: quibus dicit Sap. j. A
detractioe parcite lingue. q. d. si nō vult
p̄cere proximo salteꝝ lingue p̄prie parcite:
ne trahatis illam p̄ lutū vicioꝝ: sicut porci
p̄ lutum stercoreum. Vnde tante vilitatē sūt
hmoi q̄ nō solū deo sed etiam diabolo de-
testabiles redduntur: utpote quoz lingue
vlti⁹ opatue vlti⁹ p̄missue possunt dici abster-
soria sordidū electoz: sicut dicitur Sap. xj.
Qui stultus ē seruet sapiētī. Quarto ita-
q; cū illud qd̄ in se bonū ē dicit intentione
mala factū: de qualibet dicit Pro. i. Sunt
quidem homines similes phariseis: qui d̄
om̄i qd̄ vident malū iudicant: si q̄s vacat
humilitati hypocrita ē: si recreationi gulo-
sus est: si patientie timidus est: si iusticie i-
patiens est: si prudētie maliciosus ē: si ma-
turitate melancolicus flegmatic⁹ seu fan-
tasticus est: si toconditati dissolutus est: si
religioni singularis est: si silētio et paci dis-
simulator est: si aliorū correctioni p̄sumptuo-
sus est: si vigilijs et orationibus indiligeret⁹
est: si cōmuni dormitioni somnolentus est:
si predicationi et aliorum salutē laudis ap-
petitor est: si habet gratiā hominū adula-
tor est: si adulari renuit superbi⁹ ē: hec ille.
Omnia nāq; peruertunt falso iudicio: si-
cut habet. ij. Reg. x. Principes filioꝝ
Amon nuncijs a Dauid missis ad regem
psolandum de morte patris detraxerunt:

De decalogi

precepto

peruertes puram David et nuncio eius intentione quorum dimidias barbas raserunt et vestes usque ad nates detruncauerunt unde secuta sunt multa mala: ut patet in textu: sic detractor dimidiam barbam radit vel potius eradicat: dum virilitatis medietatem scilicet intentionis rectitudinem detrahendo peruertit: dicens a bono bonum mala intentione peractum: detruncat insuper vestes usque ad nates: cum in eis detegit si quid pudibundum fuerit: sic Iohanne baptista leuante dicebant: demonium habet: sic et Iesu comedente dicebant: vorax est et potator vult. Quanto iam cognitum bonum alteri? diminuendo: sicut dicit dominus. Nunquid considerasti seruum meum Iob quod non sit ei similis in terra: protinus diabolus respondit dicens primo: Nunquid Iob frustra timet deum etc. Secundo vero pelle pro pelle etc. sic quod neutrum ascribit diuine charitati que sola gratiam reddit tam operante quam operanti: sic Maria soror moysi murmurauit contra moysen audita eius separatione a thoro conjugali: ut pater diffuse in secunda sermone apostolorum festi Petri et Pauli. Sexto bonum alterius iam cognitum omnino reticendo cum illud esset manifestandum ad dei honorem vel ad proximi edificationem: aut ad communem iusticiam equitatem seu charitatem: si cut fecerunt milites qui resurrectionem domini non uenerunt: et tamen propter acceptam pecuniam illa dolose ac perniciose tacuerunt: ut patet Matth. vlti. de quo vitio dicit Hieronimus. quod grauis est rapacitas cum uera alterius gloriæ et si mendacio non corruptis silentio preteritis: limor enim priuata excellentia semper cogitans alienam obscurat: hec ille. Qualiter in his obligatur quis ad restitutionem videbis in tertio sermone septimi precepti. Hic queri potest de detractioe audientibus utrum scilicet tantum peccat quantum detractor: preferimus cum Bernardus dicat: quod detrahente aut detrahente audire: quid horum damnabilius sit non facile dixerim. Ad hoc respondet Thomas. secunda 2. q. lxxij. quod ut dicit Roma. i. Digni sunt morte non solum qui peccata faciunt: sed etiam qui peccata facientibus presentant: et hoc quidem fieri potest dupliciter. Uno modo indirecte quasi scilicet aliquis non resistit detractori cum tamen resistere possit licet illi detractio displiceat: et hoc contingit vel ex timore vel ex negligentia vel etiam ex uerecundia quibus detractoris omittit repellere detrahentem: talis autem multoties peccat quam detrahens et

plerumque uenialiter: potest tamen hoc esse quodammodo mortale: vel propter hoc quod incubitat audienti ex officio detrahente corrigere: vel etiam propter periculum quod ex illa detractioe sequi potest: vel etiam propter radicem qua scilicet timor humanus potest esse mortalis: incommutabili bono bonum proponens commutabile. Alio modo directe quando scilicet quis inducit alium ad detrahendum vel saltem ei placet detractio propter odium illius cui detrahitur: et talis non minus peccat quam ille qui detrahitor: si quandoque magis propter maiorem delectationem uel maius odium. Nunc dicit Bernardus ad Eugenium: quod uelle audire et detrahente quid horum damnabilius sit non est facile diffinire. Ratione autem idemproutis tangit idem Bernardus. in li. de consideratione ubi ait: Detractor et detractiois libens auditor: uterque diabolum portat: iste in lingua ille in aure ex quo patet quod tot demones in aures recipientes quot detractioes libenter audis. Hic autem Augustinus. Non accomodes aures tuas ad percipiendum uerba detrahentis: ne accipias mortem in animam tuam: Detrahenti enim et audienti anime ueriusque esca mortis est detractio. quod xj. q. liij. dicitur. c. non solum ille reus est qui falsum de aliquo perfert: sed etiam is qui aurem cito criminibus prebet. Non tamen semper quis resistere debet detractori cum arguendo de falsitate maxime si scit uerum esse quod dicitur: sed de hoc debet eum redarguere uerbis: quod fratri suo detrahendo peccat: uel saltem signis ostendere debet quod detractio displiceat: quia ut dicitur Pro. xxv. Ventus aquilo dissipat plumas: et facies tristis linguam detrahentem. Si uero scit detractorem dicere falsum: tunc debet etiam uerbis resistere dicens se scire contrarium esse uerum: alioquin put. xj. q. liij. c. quisquis subditur: uterque reus est et qui ueritatem occultat et qui mendacium dicit: tunc ille prodesset non uult: et iste nocere desiderat. Denique licet secundum Alex. de haes. in. ij. suo: ille cui detrahitor incidere debet causas detractiois et scandalum: secundum scandalum est dictum uel factum minus rectum prebens occasionem ruine: tamen si non prebet causam licet detractor querat occasionem: debet tunc detractioem exemplo christi equanimiter sustinere. Dicit enim Grego. omel. ix. super Ezech. quod linguas detrahentium sicut nostro studio non debemus excitare ne ipsi pereant: ita per suam maliciam excitatas debemus equanimiter tolerare ut nobis meritum crescat: quod sane

quinto:

intelligendus est: nisi talis diffamatio ver-
gat in periculum aliorum: tunc enim pro-
posse audientibus satisfaciunt: sicut christus
qui dicentibus apostolis: Matt. xv. Scis
quod audito pharisei hoc verbo scandalizati
sunt: protinus respondit. Sinite illos ceci-
sunt et duces cecorum: cuius vestigia secu-
tus apostolus. i. Corinth. iij. Mihi inquit
pro minimo est ut a vobis iudicer aut ab
humano die: nec mihi: quia ut dicit Richar.
super apoc. Malorum semper odiosa est vita
bonorum: et quod deus commendat prauorum ser-
mo blasphematur: unde et Diogenes cum ei
nunciasset amicus: te cuncti amici vitupe-
rant: oportet inquit sapientiam ab insipien-
tibus feriri: esse enim meliorem indicat mala
lingua quae carpit: et hanc quidem derogatio
singulari munere gratiae dominus ideo permittit
quod nimis opportuna reperit sustinetur: nam
vi. q. i. c. oues subdit. Si ipsa autem detractio
licet ex vitio sit detrahendum: tamen iusto dei
iudicio nonnunquam aduersus bonos excitat
ut quos honesta presumptio vel aliorum fa-
uor in altum extulerat detractio humiliet.
Dicit enim Alex. de hales ubi supra: quod sicut
per adulationem mentis oculi claudunt et ex-
cecant: ita per detractioem aperit et illumi-
nantur: diligenter enim perquirat si quid in
eo sit reprehensibile quod emendet: unde dicit
Ioh. rauen. quod virum forte excitat ad virtu-
tis exercitium alient laboris aculeus: nec
mentis oculos torpere permittit inuidia de-
tractorum. Jacob qui in baculo suo iordanem
transierat non redisset cum duabus turmis
nisi eum inuidia Esau agitaasset: nec Ioseph
egyptiis imparasset: nisi ipsum inuidia fra-
trum vendidisset. Hinc concludit Grego. quod
Abel esse renuit quod malicia Cayn non ex-
ercuit. O virum semper cor dei qui vindictam pol-
licent de maledico primum respondit. ij. Be-
gum. xvj. Deus precepit Semei ut maledi-
ceret Dauid: et quis est qui audeat dicere quod
re sic fecerit: dimitte ut maledicat iuxta pre-
ceptum domini. O qui lineos oculos Dauid
habuit: non attendens maledictum inuehen-
tem sed dominum permittentem: dominus enim
licet non iubeat detractori voluntatem puer-
sam: tamen iubet eius voluntatis effectum ad in-
storum exercitationem et profectum. Ad lau-
dem dei omnipotentis.

In quibus excommunicatio su-
spensio et interdictum conueniunt et
in quibus differunt: Sermo XI

Sermo xi

Non occides Exo.

xx. Nunc autem ordine congruo
prosequendum est de iusta ecclesi-
one spirituali: quod sit censura ecclesiastica quod quis
gladio spirituali vel ecclesiastico iuste oc-
cidat: et tamen membrum putridum a mystico cor-
pore christi quod est ecclesia percinditur: unde
gladius ecclesiasticus censura vocatur. Est
autem censura iudicatio seu sententia a ca-
none vel ab ecclesiastico iudice lata. Et con-
tinet in se tria: scilicet excommunicationem: suspen-
sionem et interdictum: ut patet extra de ver-
bo. sig. vbi dicitur. c. querent: quid per censu-
ram ecclesiasticam debeat intelligi: cum bu-
iusmodi clausulam in litteris nostris apponi-
mus: respondemus quod per eam non solum interdi-
ctum sed suspensionis et excommunicationis sen-
tentia valet intelligi: ut iudex discretus re-
rum et personarum circumstantiis indagatis fe-
rat quam magis viderit expedire: hec ibi.
Ad maiorem autem evidentiam primo quod potest in quibus
ista tria conueniunt. Ad hoc respondet Jo. cal. i. tra-
ctatu de ecclesiastico interdicto: in primo. quod tria
predicta in hoc primo conueniunt: quod propter comprehen-
sur sub nomine censure ut dictum est. Secundo quod
in eis appellatio precedens appellatorem defecit.
ut extra de appel. c. ad hoc. c. preterea. c. dilectus: ve-
rum appellatio sequens non defendit appellan-
tem: ut. c. pastoralis. ij. r. h. fo. et li. vi. de sen. ex.
c. cul. Tercio quod in omnibus predictis prohibe-
tur diuinorum celebratio: ut. v. q. iij. c. si quis
episcopus in prelio. et extra de cler. exco. cato de posi-
to interdicto ministrare. c. ij. et. iij. c. postula-
stis. Quarto quod in omnibus precedere de-
bet monitio et seruari forma decretalium:
extra de appel. c. reprehensibilis: de sen. ex.
c. sacro. et li. vi. eo. ti. c. cum medicinalis.
Quinto quod cum absoluitur debet in his pre-
cedere iuramentum: et potest in eis absolu-
tio fieri ad cautelam: cum extat casus faci-
endi. ut de sen. excom. c. venerabili: saluo
quod habetur li. vi. eo. ri. vbi dicitur. c. p. sen-
ti generali statuimus edicto. beneficium re-
laxationis ad cautelam quo ad interdicti se-
cretas in ciuitates castra vel quilibet alia sacra
loca siue terras aliquas generaliter promulga-
tas locum aliquatenus non habere: ibi. Sexto quod
homo in fine debet suari per superiores: ut de of-
f. c. cum ab ecclesiariis: vbi etiam per in glo. qua-
liter plebanus exco. c. potest: non tamen cum so-
lennitate que ponitur. xj. q. iij. debent. Se-
ptimo quod his durantibus non potest de eligere
re nec eligi seu testificari: ut de p. sue. c. cum de-

21

De decalogi

precepto

lectus. de elec. c. cū inter sententiā. de testi. et
attesta. c. veniens. ij. in fi. Octano q̄ superi/
or nō debet de ip̄is aliquid disponere. par/
tibus nō vocatis: vt de appel. c. romana.
§. penult. li. vj. et de sen. ex. c. romana. c. li.
Nono q̄ recepti in sp̄ales filios sedis apo/
stolice. s. p̄dicatores: minores: cistercienses:
ab inferioribus nulla istarū triū sententiā
ligari possūt: vt pz li. vj. de xbo. signi. c. j.
Decimo q̄ vtrobisq̄ sniam violādo v̄l for/
mā illius fulminatiōis nō tenēdo: irregu/
laritatē incurrit: vt li. vj. de sen. et re. iudi.
cū eterni. et de sen. ex. cū medicinalis: et q̄
snia licet iniusta ligat in foro p̄tentioso ob/
seruata tamē debita forma: similiter q̄ sic
in excoicatio requirit̄ p̄sensu vt celebrās
incurrat irregularitatem: sic et in alijs: et q̄
vtrosq̄ p̄babilis ignorātia reddit excusa/
tos. Secūdo vero q̄ri pōt in q̄bus tria p̄e/
dicta differūt. Ad hoc r̄ndet Joh. cal. vbi
supra q̄ tria p̄dicta differūt p̄mo in p̄cipa/
tione: q̄ cū interdicto et suspēso p̄cipari
pōt: nisi sp̄aliter esset interdicta p̄cipatio
vt li. vj. de p̄uic. c. ep̄orum: sed cū excoi/
nicatio nō: q̄ si cōicaret minorē excoicatio
nē incurreret. xj. q. liij. c. cum excoicatio: de
sen. ex. c. nulli. c. cū desideres. Secūdo q̄
singularis p̄sona p̄prie suspendit̄ vel ex/
coicatur: nō aut̄ interdictis nisi improprie:
vt de reli. do. c. cū dilect⁹. §. cleri. exco. c. po/
stulastis. Hoc vero p̄prie interdictis vt de
verbo. sig. c. cū in partibus: licet hoc fiat i
penā delinquentiū p̄sonarū: vt de spon. c. nō
ē vobis: interdictis etiā vniuersitas nō ex/
coimunicat vt clerus v̄l popul⁹: vt li. vj. de
sen. ex. si snia: interdictis etiā q̄q̄ singula/
ris p̄sona: vt de offi. dele. c. ex lris. put in/
terdictū distinguit a suspēsiōe: vt de p̄u/
uile. c. cū capella. et li. vj. co. ti. c. j. §. in eos.
silit̄ q̄q̄ laici interdictis q̄ p̄prie nō su/
spendit̄ put suspēsiō ē distincta sp̄s: vt
de xbo. sig. c. querenti. Tertio q̄ effectus
excoicationis nō potest suspendi sicut effe/
ctus aliorū: vt extra de p̄uic. c. p̄uilegia.
et hoc fm̄ Inno. et Hosti. quādo locus vel
ecclia interdictis: secus aut̄ cū persona pro/
culpa p̄prie ē interdicta vel suspēsa: si ta/
mē p̄ culpa alterius qd̄ aliquando fit: vt
xvj. q. liij. minor. tunc dici pōt sicut de inter/
dicto loci: q̄ pōt suspēdi sic et tolli. Quar/
to q̄ ep̄i nō incurrūt aliquā suspēsiōis v̄l
interdicti sniam ab homine vel a iure pro/
latam: nisi specificē exprimāt: vt li. vj. de
sen. ex. c. q̄ p̄uilegiū: qd̄ tamē p̄uilegiū

nō habet q̄tū ad excoicationē. Quinto q̄
interdictū generale loci nō pōt ad cautelas
relaxari: vt li. vj. de sen. ex. c. p̄nti. sed ab
excoicatione vel suspēsiōe bene fieri po/
test ad cautelā absolutio: vt ex de sen. ex. c.
venerabili. Sexto q̄ interdictū generale
nō pōt in locū p̄ferri sine speciali licentia
pape p̄ pecuniario debito vt in exuagati.
bonifacij. p̄inde attendētes: s̄ excoicatio
vel suspēsiō bene fieri pōt: vt de appel. c.
p̄terea. Septimo q̄ in vniuersitatē v̄l col/
legiū ferri excoicatio non potest: vt de sen.
ex. c. romana. §. si. li. vj. licet singuli de vni/
uersitate excoicari possūt: vt omnes recto/
res p̄ quos regit̄ qui dicunt̄ vniuersitas:
sen cōmunitas in effectū: vt de immu. ec. c.
aduersus. et de p̄cura. c. si. §. interdictū be/
ne p̄fert: vt in. c. si snia. co. ti. ac li. Tert/
tio p̄inde queri pōt de snia excoicationis
quid sit excoicatio: et quis illā inferre po/
test. Ad qd̄ dicendū q̄ excoicatio ē censu/
ra a canone vel ab ecclia iudice prola/
ta: excludens a qualibet licita cōmunionē
et actu legitimo: nā cum excoicatio sit pe/
na sp̄ialis: laicus nō est capax actus licet
p̄papa posset illi p̄cedere: vt pz. xvj. di. c.
bene quidē. in glo. Similiter nō iudex sen/
tentiā ferre nō pōt cū sit iurisdicciōis: vt d̄
offi. or. c. p̄querente. Sportet insup q̄ iu/
dex super excoimunicandū iurisdictionem
habeat: et omnis talis excoimunicare po/
test nō solum papa et ep̄iscopi: sed etiā eorū
officiales et omnes eorū inferiores p̄ela/
ti qui collegijs p̄sunt: vt abbates etiam
nō benedicti dūmodo tamē fuerint confir/
mati et consimiles: vt d̄ simonia: sicut tuis.
et de offi. ordi. cum ad eccliam: et Archi. vt
videtur excoimunicare potest: licet non sit
p̄sbyter. ar. di. xxv. perlectis: et ex de offi.
or. c. j. et de appel. c. rep̄bensibilis: sic etiā
quilibet sacerdos parrochialis fm̄ q̄sdam
et hoc p̄sertim cum fuerit in eadem dioceci
p̄suetudo: quia per tacitū p̄sensum ex cō/
suetudinē v̄l p̄scriptione potest acquiri ta/
lis iurisdicciō per patientiā ep̄i: que p̄sue/
tudo dat iurisdictionem: vt. ix. q. liij. c. con/
questus: et his concor. Tho. Bos. et Alb.
nec mirum cum vt notat Inno. de restitu.
spo. c. olim. liij. ep̄iscopus expresse potest cō/
cedere clerico potestatem excoimunicandi
etiam si fuerit p̄uata persona: verū tamē
excoimunicationem a iure potest facere: q̄/
cumq̄ potest ius condere: vt papa i vniuer/
sa ecclia: et simplici ep̄i in suis dioceci: vt

quinto:

xxv. q. ij. visis. in fine. xxiiij. q. iij. corripit/ tur: nullus etiam citra ep̄m excomunica/ re nō potest cum illa solennitate: que poni/ tur. xj. q. iij. c. debent. Nota tamē genera/ liter q̄ excommunicare nō potest excommuni/ catus nec hereticus: nec scismaticus: nec apostata a fide: nec intrusus: nec a iurisdic/ ctione suspensus: nec etiā qui violavit in/ terdictū: hec patent. xxiiij. q. i. audiuim⁹: et si autem: in fi. xij. q. ij. alienationes. et c. p̄carie. extra de p̄cel. p̄ben. c. qz diuersi/ tatem: extra de p̄cel. p̄ela. c. fi. Quarto si militer queri potest: vtrum ep̄s extra terri/ torium suū quēpiā ex subditis suis excom/ municare potest. Ad hoc dicendum: q̄ hec questio dupliciter intelligi potest. Primo an ep̄s existens extra suā dioecesim subditū suū excommunicare potest. Et ad hoc respō/ det l. host. q̄ ep̄s et huiusmodi p̄elati extra dioecesim vel territorium suū agere nō pos/ sunt ea q̄ sunt iurisdictionis p̄tentiose. vn/ de cū nullus est excommunicandus sine cau/ se cognitione: vt. xj. q. iij. c. nemo: hinc ta/ lis excommunicare nō potest nec sedere pro/ tribunali nec aliquid disponere: vt. ix. q. ij. c. ep̄m. et c. sequit̄. nec per p̄sequēs absol/ uere pōt in his q̄ requirūt causę cognitio/ nem: verūtamē secus ē de his que nō req̄/ runt causę cognitionē: cum hoc ad volun/ tariam iurisdictionē p̄tineat: et idē ē dicen/ dum de legato de latere pape extra termi/ nos sue legationis: ar. ff. de offi. p̄ con. l. ij. et extra de offi. le. c. excommunicatis: ep̄i ta/ men expulsi licite possunt exercere iurisdic/ ctionē in aliena dioecesi: vt in cle. de fo. cō/ pe. c. quīs: vbi plane p̄z d̄ vtroqz casu. Se/ cūdo sic pōt intelligi questio: vtrum ep̄isco/ pus existens intra suam dioecesim excommu/ nicare potest suū subditū existentē vel pec/ cantē extra suam dioec̄. et tūc dicendū q̄ ra/ tione domicilij potest iudex ecclesiastic⁹ ex/ communicare per sententiā viue vocis suūz subditū etiā existentem extra territorij: vt patet extra vt lit. nō p̄test. c. tue. vbi dicit̄ q̄ reus qui se cōtumaciter absentat per cē/ suram ecclesiasticam vt iuri pareat: p̄pelli/ potest: et ex hoc patet q̄ etiā extra territo/ rium tenet sententiā: ad idem de appel. c. cum sit romana: in fi. Verūtamē statutum ep̄i per quod subditi certū aliqd faciētes p̄pter quod excommunicatur: nō ligat subdi/ tum in alieno territorio p̄tra facientem: vt patet expressum: li. vj. de p̄stif. c. ij. et ratio diuersitatis ē: quia statutum est quedam

Sermo xi

qualitas principaliter territorij regulas: et p̄sequens personas: ita q̄ nō solū sub/ ditos: sed etiam quoscūqz intra territorij existentes afficit: et sic nō afficit ea ratione qz subditi sunt: sed rōne territorij regulati p̄ statutum: et ideo nō potest extendi extra territorij: qz p̄ hoc surgeret aliud incōueniens scz q̄ p̄ statuta vnus ep̄i regularet territorij alterius ep̄i quod ē contra iura sed sententiā viue vocis afficit p̄sonā: et ideo in eo cessat ratio predicta. Quinto equi/ dem queri potest: vtrum subdit⁹ ep̄i delin/ quens intra dioecesim: in loco tamen exem/ pto ligat ep̄i statuto delictū illud punien/ te. Ad huius questionis responsionē Jo. cal. disputando terminauit q̄ talem delin/ quentē nō ligat: qz locus exemptus equi/ paratur loco extra territorij constituto. p̄ c. cum ep̄s: de offi. oz. li. vj. vbi pulchre de hoc: et de sta. regu. c. vno. in fi. eo. li. et i cle. de priuile. c. archiepo. xvlij. q. ij. c. lumino/ so: in quibus illud p̄batur exceptis q̄bus/ dam casibus et sic in alijs firmat. regular: et hoc etiam tenet Jo. an. c. ij. de consti. li. vj. verūtamē domin⁹ Mercellus doctor eius tenet hoc eē verum quādo delinquens est als exemptus: nec mirū cum exempti p̄fer/ ti sedis apostolice filij p̄ ep̄iscopos nul/ la censura ligari possunt: vt li. vj. de xbo. signi. c. j. Si tamē als subditus est: tūc fm eundem tale statutū ligat: et sic disputādo terminauit Frederic⁹ de senis: vt patet in eius cōcilij. c. ij. et monef ex hoc: quia lo/ cus exemptus ē in sua dioec̄: vt dicto. c. cuz ep̄iscop⁹: de rescrip. c. abbatē: et de offi. oz. c. graue. Primam tamē opinionem putat Franci. veriorē cuz statuta nō habeant vi/ res nisi quatenus extenditur iurisdicctio statuētis: vt dicto. c. ij. de p̄stif. li. vj. in ra/ tione sui: maxime cum dicit extra territori/ um ius dicenti nō pareatur impune: nam quo ad hoc iurisdicctio importat idem qd territorij per notata ibidem: locus au/ tem exemptus nō ē de iurisdicctione ep̄i: vt dicto. c. graue. Similiter iudex ecclesiasti/ cus per specialem sententiā excommunicās eum qui nulla ratione subditus ē eius ta/ lis sententiā nulla ē: vtpote lata a non suo iudice: vt. ij. q. j. c. in primis. extra de con/ sue. c. ad nostram. et de iudi. c. at si clerici. et sp̄aliter de sententiā excommunicatiōis pro/ batur: extra de priuile. c. cum olim. j. x. illd etiam. Si proinde excommunicatur als non subditus qui factus ē quo ad quid subdi/

De decalogi

precepto

tus: scz ratione delicti contractus: vel rel
de qua agit: tunc talis sententia non ligat:
nec iudex potestatem habet in huiusmodi
personam nisi in suo territorio inuentā: vt
li. vj. de fo. compe. c. romana. §. contrahen
tes: qd hoc etiā tenet Inno. de fo. compe. c.
fi. in prin. r. Jo. an. r. Jo. mo. in dicto. §. cō
trahētes: r. allegāt rōnes ad hoc. Sexto
deniqz queri pōt ex quibus causis pferri
potest excoicatio. Ad hoc dicendū qd du
plex est excoicatio. Prima ē et dicit
minor r. separat tñ a sacramētis percipiē
dis: vt extra de excep. c. a nobis: r. illa in
fligis qñqz a iure: r. hoc in multis casibus
vt postea videbit: quādoqz etiā ab homi
ne r. etiā a quocūqz iudice ecclesiastico: vt
extra de offi. oz. cum ab eccliarum: r. hoc si
ne p cōtumacia: vt. v. q. ij. presenti. xj. q. iij.
c. audiuim⁹: siue etiā p alijs culpis: r. hoc
siue simpliciter: vt de pe. di. j. c. accusatio
ne: siue ad tēpus: vt. lxxvj. di. c. tāta. Se
cunda vero est vlt dicit excoicatio ma
ior que separat ab omni cōmuniōe: tā quo
ad homines qz quo ad sacramēta: vt de cle
ri. ex. c. illud. r. c. fi. r. dicto. c. a nobis: r. il
la simuliter aliquando fert a canone r. hoc
multipliciter vt videbitur: semper tamen
fertur p aliquo crimine: vt. xvij. q. iij. c. si qd
suadente: qd tenet glo. xj. q. iij. c. epi st. Vi
ci tamen potest qd pprie fert p contuma
cia: quia canon vel statutū intelligit mo
nere qd quilibet abstineat ab eo ppter qd
excoicatur: r. fm hoc debet itelligi qd
notat Archi. post Lau. i dicto. c. episcopi
si: vbi dicit in omni excoicatione pter
mittendā esse monitionē. Aliquādo vero
fertur a iudice vel homine: r. videt textus
dicere qd ferri possit tam p contumacia qz
p offensa: qd etiā tenet glo. in dicto. c. epi
si. Inno. aut dicit eo. ti. c. ex pte: qd excoi
nicatio qñqz fert p offensa r. contumacia:
nam p solo crimine nō ē quis excoicā
diū si se corrigere velit: r. hoc etiā tenet ar
chidia. li. vj. de excep. in. c. j. in xbo contu
macie dicēs: qd iura qd dicunt quē posse pro
crimine excoicari: intelligenda sunt si
nolit se sup illo corrigere: r. sic excounica
tur pprie pro cōtumacia: qd etiā cōmuni
ter seruatur: r. hoc sentit Tho. in. iij. dist.
xviij. Qd si queritur: vtrum pro quali
bet contumacia potest fieri excoicatio
presertim cum tantū tres cōtumacie casus
expmunt p quibus fieri debet excoi
catio. xj. q. iij. c. certum: in cni⁹ ar. r. c. nul

lus sacerdotū: dicit qd pro leuibus causis
alicui cōmuniō phiberi nō debeat: sed pro
illis tñ p quibus canones hoc pmittunt.
Ad hoc respondet glo. in dicto. c. certum
qz pro qualibet contumacia super quocun
qz crimine quis excoicari potest: r. hoc
tenet Inno. de xbo. sig. c. ex parte. Unde
quanto cōtumacia fit super actu leuiori tā
to videtur esse gravior: sicut furtū in re le
uiori dicit esse malus: insitu. de rerū dñul
sione. §. gallinarū: tamē propter dictum. c.
nullus sacerdotum: pēlati nō debent esse
faciles ad excoicandum pro qualibet
leui cōtumacia: licet vtiqz possint: vt extra
de sen. excom. c. sacro. pporo hec maior ex
coicatio quandoqz simpliciter sine so
lennitate pferitur: vt quando iudex dicit.
excoicatio talem: vt in. c. si quem: de sen.
ex. quandoqz vero cum solennitate: de qua
xj. q. iij. c. debent: r. tñ dicitur anathema:
vel alio nomine dicit potest mureo episco
patis: vt. xvij. q. iij. c. vltis in fi. quia cū hac
solennitate nullus excoicari potest nē
si sit ad minus eps fm hosti. in suma eo.
ti. §. j. r. ij. Ad laudē dei omnipotentis.

De excoicatione minori p
canonē: r. quādo sententia lata p
iudicem ligat: r. quādo non: ac de
his quē requiruntur in absolutio
ne ab excoicatione: Ser. XII

Non occides

Excoi
n nicatione tam minori qz maiori:
qd dupliciter infligit vtriusqz sen
tentia scz per canonem r. p iudicē: h breui
ter prosequendum est primo quando quis
minorem excoicationē incidit per ca
nonē. Ad h dicendū qd licet qd ad deū qd
separat a sacramētis percipiēdis qz illo mor
tale cōmittit: licet occidit: vt. xj. q. iij. c. au
di deniqz: vbi ostēdit qd huiusmodi tradi
tur sathane: vnde talis eucharistiaz r. alia
sacra recipit in ppriā damnationē: vt ex d
coba. cler. r. mu. c. fi. infligitur tñ ab eccle
sia spāliter ipso iure minor excoicatio
r. phibent sacramēta in multis casibus.
Primo illis quibus negatur ecclesiastica se
pultura: vt qui moriunt in torreamēto: vt
extra de tomeamēto. c. j. r. exponit etiā ho
sti. et dicēs qd si qd etiā ibi letale vuln⁹ ac
cepit licet postea superuixerit r. penituerit

et eucharistia non negetur: carebit tamen ecclesiastica sepultura: cui textus ibidem satis consonat. Et idem potest dici de eo qui non semel confitetur in anno: ut extra de pe. et re. c. omnis. Secundo vero generaliter omnibus notorijs peccatoribus: et hoc ideo: quia manifeste demonstrat se non penitere: xcv. di. c. illud: ubi subdit: nam non penitenti illud scilicet chrysmum vel oleum extreme unctionis fundi non potest: quia genus est sacri: nam quibus reliqua sacra negantur: quod unius genus putat posse peccare: hec ibi: et xiiij. q. ij. c. pro obeuntibus: in fi. et de consue. di. ij. c. dilecti. one. Tertio autem dissidentibus: i. pauperum oppressoribus: manifestis raptoribus: publicis usurarijs: et meretricibus: qui large dicuntur excommunicati: in quibus eorum oblationes ad altare non recipiuntur. Quarto notorijs fornicatoribus: ut extra de coha. cle. et mu. c. vestra. Quinto sacrilegium committentibus: ut xviij. q. iij. c. mltroz. Sexto cum quis recipit ecclesiam de manu laici: et sic eam tenet ut expressum patet. xvij. q. vij. si quis deinceps ar. ad idem: extra de elec. c. quilibet. Septimo si quosdam ventibus in bello iniusto contra christianos arte balistariorum seu sagittariorum: et de sagit. c. artem. Octavo simoniacis: ut extra. eo. c. tanta. Non cum quis communicat cum excommunicato maior excommunicatione: non tamen in crimine: sed hoc latius postea videbitur. Sciendum tamen secundum Hosti. et Inno. q. in predictis casibus quilibet a proprio sacerdote absolui potest: et de eo proprium secundum Hosti. Item qui potest illud absolui a peccato: nec obstat si idem sacerdos excommunicatus sit minori excommunicatione saltem ipso iure: ut quia extra de sen. ex. c. duobus: vide etiam glo. que arguit per contra. idem etiam tenet Tho. in. iij. di. xvij. Secundo queri potest: utrum sententia per iudicem ex iniusta causa lata ligat: per sententiam cum dicat Grego. et habetur. xj. q. iij. c. sententia pastozis siue iusta siue iniusta fuerit semper timenda est. Ad cuius responsionem primo sciendum: quod sententia dicitur iniusta quando non servatur ordo: vel quando non subest causa vel saltem rationabilis causa fulminandi: vel cum intentione mala et non zelo iusticie profertur: et de his pulchre persequitur. xj. q. iij. c. episcopus aut presbiter. si ergo: et c. non solum. si cum ergo: vide si placet. Dicendum secundum Jo. cald. quod si in tali iniusta excommunicatione reperitur abilitas tam ex parte excommunicantis quam ex parte excommunicati: et cessat erroris expressio: tunc

beneligat sententia: nam multa fieri non debent: que tamen facta effectum aliquem habent. Fateor quod nullus iniuste debet excommunicari: et ideo faciens est in culpa penam mereri. xj. q. iij. c. temerarius. nihilominus taliter excommunicatus est ligatus: ut dicto c. si iura pastozis. eo. ti. c. episcopi si. de off. dele. c. cum contingat: de sen. ex. c. per tuas. c. sacro: ubi de hoc: quod ideo preedit ut ecclesie claves in maiori reuerentia habeantur. xj. q. iij. c. nemo contemnat: et ut per meritum obedientie homo spiritualiter crescat: eo. ti. c. quid ergo: ubi et si proferens peccet: tamen parens iuste facit. xiiij. q. i. quid culpae: in fi. et non pretemnendo mereri: sicut talis sententia est aie discipulina: ut xliij. q. iij. c. notandum: in fi. et de sen. ex. li. vj. c. j. dicitur esse medicina anime: nam ex quo sic patet ecclesie clauibus: licet sit ligatus apud ecclesiam militantem non tamen apud deum vel ecclesiam triumphantem: ut de resti. spo. c. litteras: et de sen. ex. c. in distio. ni: verumtamen pretemnendo ligaretur etiam apud deum: ut dicto. si cum ergo: pareat igitur humiliter et ecclesie sancte deferat obedientiam et reuerentiam: iuxta quod dicitur. xix. di. c. in memoriam. Illi Franci. de zab. tenet quod talis sententia ligat ut canon dicit dicto. c. sententia pas. Item cum non solum iniusta excommunicationis sed etiam quilibet alia ex iniusta causa ligat et transit in re iudicata: ut de re iudi. c. cum inter: nam et absolutio ab excommunicatione ex iniusta causa tenet: ut de sen. ex. li. vj. c. venerabilibus. si ubi: par autem est prius ligandi et solvendi: ut de ma. et obe. c. cum inferior: et in glo. et de sen. ex. c. sacro: ibi est casus aptus quod excommunicatio lata in non contumacem que est excommunicatio ex iniusta causa indiget ab solutione. Tertio queri potest: utrum igitur excommunicatio lata ex falsa causa ligat: ut dicendo: excommunico te quia furtum fecisti et falsum est. Ad hoc respondet glo. in. c. ex parte: de offi. ord. quod talis excommunicatio tenet: licet absolutio ex causa falsa nisi rata non teneat cuius ratio est: quia utrobique presumitur anime. Hic excommunicatio et si iniusta sit non tamen est contemnenda: ne ex pretemptu quis ligetur: et excommunicatione est medicina anime si non pretemnit: quia potest non contemniri: alia ratio potest assignari quare non predest absolutio ex falsa causa: quia fuit excommunicatus per certam causam: et omnes res per quasvis causas nascitur: per easdem dissolui debet: ut de reg. iur. omnes res: si de illa causa nulla facta est mentio: remanet ergo et eius effectus: hec ibidem iterum

De decalogi

illa. *Th* Franci. de zab. *Pr*inz tenet in sua repetitione: de sen. ex. i. c. ppendim: dices q ois dispositio ex falsa ca vitia: qn cau-
sa e ad equata effectui: ita q dispones: cel-
fante ca no erat dispositur. *L*. de falsa cau-
sa adiecta legato. l. j. vbi casus e notabilis:
et sic vult q excoicatio lata ex falsa ca no te-
net: qn excoicas si scilicet cam no ee vera
no fuisset eu excoicaturus: dicta th glo. co-
muniter tenet: et lo dicunt *Inno*. *Hosti*. et
Bull. q tutius e dicere q talis excoicatio
tenet: vt. xj. q. iij. c. j. et c. si eps: qz no est er-
ror intolerabilis expsus: et licet ca sit fal-
sa no e tamē impossibilis: vnde consulendu e:
q ad cautela absoluat q ad foru iudiciale
licet q ad deu ligat? no e: nisi forte ligaret
ex ptepiu. *Pro* quo sciendu fm *Jo*. an. de
sen. ex. li. vj. in. c. dilecto sup verbo contem-
ptus: q qnq modis excoicatio ptemnit.
*Pr*imo qn excoicatus accumulat culpam
culpe. *Sec*do qn ex certa scia ecciam intrat
etia quado no dicif diuinu officiu. xliij.
q. iij. c. clericus. xxv. di. c. j. circa prin. nisi
fuerit ca predicationis q audita exeat: vt de
sen. ex. c. responso: vel nisi solum transeat
p ecclesiam qn no sunt diuina. *Tert*io qn
no intrat eccias s ad valuas audit diuinu
officiu qd est ptra iura: extra de pe. et re. c.
q in te. de sen. ex. c. pmittimus: de priuile.
c. q no: vnde clerici h patietes puniuntur
vt extra de cleri. exco. c. illud dominus. x.
illud aut. *Qu*into quado nimis dormit in
sententia sic ligat? vt de sen. ex. c. p tuas. x.
veru in alijs: et maxime vltra annu. xj. q. iij.
c. rursus: et c. q cuncq: hec ille. *Quarto* q
ri pot: vtru iglf sententia excoicationis que
nulla est liget. s. quado in agente vl patien-
te no e abilitas ferendi sniam vel sustinen-
di. *Ad* hoc dicendu q no: qd primo pty in
agente: qz forte no e iudex illius in que tu-
lit sniam: et sic diocesan? no pot ferre i fra-
tre minoz aliquā censurā: vt patet in ser-
mone pcedenti: et ideo dicif. xj. q. iij. c. j. q
sententia pastois siue iusta siue iniusta est
timenda: vel si iudex illius est: tamē iuris-
dictionē illam exercere no potest: vnde ex-
coicatus excoicatione maior no excoicat.
vt. xliij. q. j. c. audiui: et sic loquit. c. cui
est. xj. q. iij. vbi sententia lata fuit ab hereti-
co: qui iurisdictionē no habet: nec etia lai-
cus: vt. xcvj. di. c. bene quidez. *Sec*undo ve-
ro patet in patiente inabili: vt pote cum is
in quem sententia fertur est talis q delin-
quere non potest: vt infans furiosus vel si

precepto

milles vsum rōis nō habentes: si hoc est
notorium vt notauit *Inno*. de sen. ex. c. ro-
mana. s. in vniuersitatē. li. vj. vel saltē hu-
iusmodi sententie nō est capax: sicut infide-
lis vel sarracenus: sic enī nō est de corpore
eccle. ij. q. j. c. multi. de diuoz. c. gaudem?
Ad maiore tamē euidentiā *Jo*. an. li. b.
vj. de sen. ex. in. c. presenti. diuersos casus
exprimit in quibus excoimunicatio nulla
est. *Pr*imus est quādo post appellationes
legitimā excoimunicatio fertur: tunc enī
nulla ē: vt de offi. dele. c. cum ptingat: sal-
uo qd dicitur li. vj. de sen. ex. c. licet. *Sec*u-
dus est quādo sententia ptingit intolerabi-
lē errorem: vt de sen. excom. li. vj. venerabi-
lem: et ratio est fm eundē *Jo*. vbi supra: qz
cuz excoimunicat quis eo q facit quod bo-
num est vl nō facit qd malum est: si ecclesia
vellet talem sententiam ligare cuz appare-
at ex forma sententie q subdit? nō debebat
parere: videre p psequens pctm de sibi q
pstatet approbare vt licitū: et h dicere non
esset bene catholicū: et hi duo casus habet
tur: extra de sen. ex. c. per tuas. *Tert*io qn
quis excoimunicaret excoimunicatione ma-
iori illos qui excoimunicato comunicarent
nō in crimine sed in locutione et in alijs ca-
sibus in quibus incurrit minor excoimuni-
catio: talis enim sententia nō valet nisi tri-
na monitione premissa vel vna pro tribus
et nisi admonēdi nominatim exprimantur
vt li. vj. c. statumimus. c. pstitutionē. c. statu-
tum. *Quartus* quādo iudex nō erat is q
tulit sententiā saltem eius in quē tulit: vt
de consue. c. li. et de priuile. c. cum olim.
Quintus cū a suo iudice profertur sed ex-
coimunicato: vt. xliij. q. j. c. audiui. c. a-
perte. *Sextus* cum a delegato quis exco-
municatur ptra delegantis intentionē: vt
extra de preben. c. si. vbi plane de hoc. *Se-*
ptimus quādo fertur excoimunicatio con-
tra priuilegium: vt eē de excel. prela. c. sa-
ne. Similiter si prelati excedunt numeruz
euectionū in visitando tūc excoicatio non
tenet de quo lucide patet ex d censibus. c.
cū apls. et de excel. prela. c. cū ad grūdā.
*O*ctauus cū ab intruso vl a iurisdictione
suspecto quis excoicat: vt. xij. q. ij. c. aliena-
tiones. *Non* qn fert a violatē iterdictū ho-
minis: vt pz expsu d excel. pla. c. tāta. *De-*
cim qn fert a delegato ipetrato ab excoi-
cato i cau si pmissio. vt li. vj. d resc. c. j. *An*
decimus quādo plati interdicerent subdi-
tis suis: ne superiorib? vl legatis seu inq/

quinto:

Sermo xii

stozibus statum exponant ecclesiarum suarum
 vel monasteriorum: et de hoc ferrent senten-
 tiam excommunicationis: vt li. vi. offi. ord.
 c. quia plerique. Quinto preterea queri potest
 que requiruntur in absolutione ab excommu-
 nicatione maiorum. Ad hoc dicendum quod quat-
 tuor requiruntur principaliter. Primus est
 vt excommunicatus prius iuret stare mandata
 ecclesie: vt extra de sen. excom. c. ex te-
 noze: quod tamen iuramentum non est de substancia
 absolutionis. eo. ti. c. u. desideres: ideo si
 omittat quod tamen fieri non debet: nihilominus
 tenet absoluitio. Quod si queris que man-
 data debent absoluitio fieri quod iurauit: dicendum
 quod si excommunicatus erat a canone: prin-
 cipaliter iniungendum est ei quod pertrae eun-
 dem canonem nunquam ventiat: vt incendiario
 quod nunquam incendat: percussori clerici quod nunquam
 percutiat: et sic de alijs: vt. xxij. q. vi. c. pelli-
 ma. Secundum est quod si fuit excommunicatus per
 notoria in aliquo offensa: tunc absolui non
 debet nisi prius sufficiens emenda prestat: pro
 occulta vero offensa vel contumacia suf-
 ficit iuratoria cautio: ubi nulle petuntur ex-
 penses vel satisfactio damni: sed ubi petun-
 tur expense: non debet absolui nisi satisfaciat:
 et peccat qui tales absoluit: hanc ab excom-
 municatio absoluitus sit: si saltem satisfaciat
 cere potest: quod si non potest tunc similiter non de-
 bet absolui nisi recepta ab ea idonea cau-
 tione: quod satisfaciatur si ad pinguiorum fortunam
 puenit: vt extra de ver. signi. c. ex parte.
 et extra de soluti. c. odoardus: dicta autem cau-
 tio erit pignoratitia vel fideiussoria que di-
 citur idonea: quam si prestare non potest saltem
 prestat iuratoriam: et sic absoluitio non est ei
 deneganda: vt. xxvj. q. vj. c. si presbyter. Ter-
 tium quod absoluat per eum qui tulit senten-
 tiam vel per eius superiorem aut alium cui
 commisit: hoc cum psalmo et oratione et ver-
 beribus: et postea subiungat: absoluo te a
 tali sententia excommunicationis: vt de sen. ex-
 com. a nobis. Quod si fuerit excommunicatus
 ab vno iudice quem sed propter plures cau-
 sas hanc sententia: et tunc si plures intende-
 bat ferre sententias tot erunt etiam absoluti-
 ones quot cause: secundum Bull. de mo. laud. in
 cle. grauis: de sen. excom. Si vero propter omnes
 causas intendebat ferre vnam sententiam: tunc
 sufficit vna absolutio: dummodo omnes cau-
 se sint expresse: aliter enim non sufficit si est du-
 bium: tunc ad iudicem est recurrendum: hec de
 sen. ex. c. cum per causa. Si vero pluribus sen-
 tentijs eum excommunicauit intendens eum

pluribus ligare sententijs tunc vt dictum est plu-
 res absolutioes sunt necessarie: si vna tantum
 vt dicendo excommunico anathematizo etc.
 tunc vna sufficit absolutio. Si perinde liga-
 tus est a pluribus iudicibus: et omnes habent
 vnam iurisdictionem tunc valet quod fit ab vno
 et vna absolutio: dummodo tamen ab alijs
 potestate habeat: quod si diuersas habet iuris-
 dictiones: tunc erunt tot absolutioes quot
 excommunicationes: hec Bull. ibidem infra alia:
 et si celauerit vnam ex causis propter quas
 erat excommunicatus: erit absolutio subrepticia
 nec tenebit: vt de sen. excom. c. officij. Quar-
 tum denique est: quod post absolutionem excommu-
 nicato absoluito faciat mandata iusta et ra-
 tionabilia: aliter enim appellare potest: vt extra
 de pactis. c. fi. et de appel. c. vt debet: in ex-
 communicatio tamen minorum casum exprimat
 excommunicatus sacerdos propter et sic se fa-
 ciat absolui specialiter ab eadem: et intelligi-
 tur propter sacerdos curatus vel diocesanus
 aut alius quod licentia eorum est electus:
 nec requiritur iuratoria cautio: vt de sen. ex-
 com. c. nup: circa fi. Porro defunctus ab-
 solui debet hoc modo: si fuerit sepultus in ci-
 miterio non exhumabitur corpus: si sepulchrum
 verberabit: vt fit circa viuos: vt. d. c. a no-
 bis: et talis absolutio valet secundum Bull. vt se-
 peliat in loco sacro: vel vt sepultus non ex-
 humetur et ore ac celebret pro eo: et ille in
 mortis articulo potest absolui quilibet excom-
 municatus a simplici sacerdote: vt de sen.
 excom. c. non est dubium: et de sepul. c. prochi-
 ano: tamen mortuus absolui non potest nisi ab
 eo qui poterat eum sanum absoluere: vt patet
 in dicto. c. a nobis. Et iterum hanc excommuni-
 cationem potest etiam inuitus absolui ab excommu-
 nicatione: sicut inuitus poterat excommuni-
 cari: imo etiam manente controuersia potest ali-
 quis excommunicationem etiam iuste latam discre-
 te remittere: si illius salutem viderit expedi-
 re secundum Tho. in. liij. d. l. xliij. Idem Albi. Ta-
 men mortuus absolui non potest nisi in eius
 morte signa contritionis apparuerint: vt de
 cto. c. a nobis: et in glo. Sexto denique queri
 potest verum absolutionem extorquens per vim
 vel per metum: beneficium absolutionis conse-
 quitur. Ad hoc respondet Grego. x. putasti
 tuit in capitulo generali lugdunensi. et habet
 in. vj. de his que vi vel metus causa fiunt:
 dicens: absolutionis beneficium ab excommu-
 nicationis sententia vel quacunque reuocatione
 ipsius aut suspensionis seu etiam interdicti
 per vim vel metum extorta: preteritis constitutionis

Excommunicatus ab
 solui debet de finis

De decalogi

precepto

auctoritate oīno viribus euacuamus. **M**e autē sine vindicta violētē excreſcat audacia malignandi: eos qui abſolutiōem ſine reuocationē huiusmodi vi vel metu extorſerint: excommunicationis ſentētie decernimus ſubiacere: hoc ibi: ex dūbus p̄t̄z q̄ abſolutionē extorquens eſt excommunicatus ip̄o iure: ſi ſm Jo. an. a ſuo ordinario p̄t̄ abſolui: qd̄ ſm Jo. an. in nouella intelligē dum eſt tam de muliere q̄ de viro: l̄z dicat textus eos: dicit inſup glo. ſup illo verbo: extorſerint: q̄ ſi quis metum intulit ſed tñ ſuū eum abſoluere voluit: tñc abſolutiōē extorquēs non manet excommunicat⁹: quia verba ſūt intelligēda cū effectu: ſimiliter ſi abſoluēdus nō intulit ſi alius: non erit excommunicat⁹: ſecus tñ ſi mādauit vel eius noīe factuz ratū habuit: dicit deniq̄ ſup eadē vltima glo. q̄ p̄ vanum metuz illatū non incurrit q̄s hanc penā: q̄ talis metus non inducit reſtitutionē: nec pprie metus appellatur. Unde quis metus dicatur iuſtus vel vanus: notat eo. ti. cūz dilecti: et vt cōmuniter dicunt doctores hoc arbitrio boni viri relinquēdū ē: ſm Jo. an. in nouella. Ad laudē dei.

De priuilegijs clericorū coniugatorū et non coniugatorū: et de octo excommunicationib⁹ ſeculares clericos p̄cernētib⁹: Sermo XIII

On occides. Exo.

b xx. Expediri vtrūq̄ de ſentētia excommunicationis in generali: tñ ad p̄ticularia ſtilum cōuertentes. **P**rimo diximus breuiter p̄sequi excommunicationes ſtatū clericale p̄cernētes. Ad cui⁹ euidentia primo queri p̄t̄ q̄ ſūt emunitatis priuilegia cleric⁹ a iure p̄ſtita. Ad hoc breuiter dicen dū eſt p̄ diſtinctionē aut enī cleric⁹ ſunt coniugati aut nō: quia cleric⁹ p̄t̄ mādā tōſuram habētes vel etiam minores ordines p̄t̄ ſi voluerit p̄trahere et clericatū deferere. Si ergo ſūt coniugati gaudēt priuilegio duplici: ſi tñ cum vnica et virgine p̄traxerint: et alia que requirunt ad clericatū nō omiſerint: que priuilegia ponuntur in. vj. de cle. coniuga. c. vno. **P**rimus eſt q̄ verberans illū incidit in excommunicationē: que ponit. xvij. q. iij. c. ſi quis ſuadēte. **S**ecundū eſt q̄ a iudice ſeculari nō p̄t̄ p̄ criminibus cōueniri vel p̄demnari ciui

liter vel criminaliter: vel etiam puniri: vt dicto. c. vno. li. vj. alioq̄n facientes cōtrarium incidunt in eandē excommunicationē ſicut violantes aliorū clericorū priuilegia. **A**erūtāmē hec priuilegia p̄dicti p̄dunt in ſex caſibus. **P**rimus eſt ſi tōſurā et veſtes clericales nō deferunt: vt dicto. c. vno. li. vj. **S**ecūdus autē ſi bigami fuerint accipiētes duas vxores aut vnā corruptam: vt li. vj. de biga. c. vno: et videbiſ lat⁹ inferius. **T**ertius ſi actū clericatū cōtrarium exerceuerint: vt ſi militauerint: vt de clerici. non reſi. c. vi. et in glo. de ſen. excō. c. in audientia. **Q**uartus ſi etiam tōſuram et veſtes deferentes carnificū vel macellatorū aut tabernarioz artem exercent et in omni tertio non deſiſtunt: ſiue ea reaſſumunt: p̄dunt oīno priuilegium: ſi coniugati: ſinautem in rebus tñ: et ſi oīno incedunt vt laici: p̄dunt etiam in p̄ſonis q̄dū hec agūt: vt in cle. de vi. et hone. cle. c. dio. **Q**uint⁹ ſi infra annuz artem ioculatorū imitantes etiam non ammoniti nō dimittūt: vel ſi mōi tēpore admoniti non deſiſtūt vt li. vj. de vi. et hone. cle. c. cleric⁹. **S**extus ſi immiſcēt ſe tyrānidū et enormitati etiaſ ſi nō ſūt admoniti priuilegiū p̄dūt: vt de ſen. excō. c. cum non ab homine: poſſūt tamē portare arma ex iuſta cauſa: vt ſi tranſeūt per loca piculoſa p̄pter timorē hoſtiū vel latronū l̄z p̄cutere non debeant niſi vim vi repellēdo. **S**eptimus quādo p̄pter crimen aliqd̄ degradati ſunt: vt de ver. ſign. c. nouim⁹: vbi plane de hoc. **S**i vero cleric⁹ non ſunt coniugati tunc gaudent triplici priuilegio: q̄ priuilegia dicunt⁹ emunitates: ab e qd̄ ē extra: et munera: q̄ſi extra munera: ē enī emunitas qdam libertas cōpetens eccleſijs p̄ſonis et reb⁹ ad eos ſpectantib⁹. **P**rimū ergo priuilegiū eſt circa emunitatez p̄ſone habens tria capſa. **P**rimus conſiſtit circa immunitatem canonis. xvij. q. iij. ſi q̄s ſuadente: q̄ ſi eum p̄cutiens temere ſit excommunicatus: etiam ſi volūtarie ſe verberibus ſubijcit: vt de ſen. excō. p̄tingit. j. et idem ē de intruſo in vincula: vt eo. ti. c. nuper: niſi in caſu qui tangit li. vj. de elec. c. vbi periculū: et ſm quosdā i caſu qui ponitur d̄ iure iur. in. c. ex reſcripto: iſtud tamē priuilegiū ceſſat in mult⁹ caſibus etiaſ ip̄o al⁹ priuilegiū retinente. **P**rimus ſi p̄lat⁹ eccleſiaſticus eū capſit p̄ ſe vel p̄ alium: vt de ſen. excō. c. vt fame: et eo. ti. li. vj. c. cleric⁹. **S**ecūdus ſi turbās officiū vltim⁹ ab

habete officii in ecclesia siue d factio siue de
ture moderate pcutit: vt eo. ti. c. venies: r
istud moderate reperit. Itegit i qtuor
casib⁹ sequentib⁹. Tertio si oñs familiarem
moderate pcutit. Quart^o si magister cau/
sa discipline suū discipulū: de qñ⁹ lati⁹ in/
ferius videbit⁹. Quint^o si ppinqu⁹ ppin/
quum clericū tñ inferioris grad⁹: eo. ti. c.
cū voluntate. Sext^o si turpis inuēt⁹ cū mīre
sorore filia vxore tñ. vt eo. ti. c. si xō. s. nec
ille. Septim^o si pphabilis ignorabat eū cle/
ricū: vt dicto. c. si xō. Octau^o si i loco: vt
eo. ti. c. j. Non^o vim vt repellēdo: vt eo. ti.
c. ex tenore: r de homicid⁹. c. significasti. ij.
oēs hi casus notat⁹ i dicto. c. cū voluntate:
i glo. penul. Decim^o si amens furiosus vī
domiens pcutit: vt in cle. vna: de homici/
dio. Undecim^o si negotiatōib⁹ se imiscet:
vt d⁹ cohab⁹. cle. r mu. ex līs. Scd⁹ pñde
caplm⁹ pñstut circa imunitatē rerum clerici
nō iugati: q⁹ scz a tali clerico pedagla p
eius psona vel guidagia non exigan⁹: vt
li. vj. de censib⁹. qñ⁹: vnde singularis pso
na pñlegiū hoc violans excoīcat⁹ est: vil/
la ciuitas vel vniuersitas subiacet interdi/
cto: vt dicto. c. qñ⁹: r in cle. de imu. eccl⁹. et
de censib⁹. c. pñsent. Tertium caplm⁹ est de
pena imponētū clericis collectas aut alia
onera psonalia: als si moniti non desistūt
sunt excoīcat⁹: de immu. eccl⁹. nō min⁹:
c. si aduersus: et eo. ti. li. vj. c. vlti. vt infra
patebit. Secundū pñlegiū cōsistit cir/
ca imunitatez rerum ecclesiaz: scz q⁹ i ipīs
vel p ipīs tallijs vel exactionib⁹ non gra/
uēt⁹: nec ipōz puentiū pars aliqua sub/
trahat⁹: nec aliqua onera per cōmunitates
vel dominos imponant⁹: vt de imu. eccl⁹. c.
non minus. c. si aduersus: r eodē ti. li. vj.
c. vlti. r idem est de rebus clericor⁹ vsibus
deputatis nō mercimonij causa delat⁹: vt
dictum ē: verū tamen non defendit cleric⁹
a patrie statutis i bonis ppijs tertio mo/
nitus se negociationib⁹ imiscens. Tertiū
pñlegiū cōsistit circa imunitatem fori
vel iudicij: scz q⁹ clericus in sacris vī i mi/
noribus: incedens in habitu r tonsura co/
rā iudice seculari trahi nō pōt cluiler vel
criminaliter: nec puniri p iudicem ciuile:
vt. xj. q. j. c. j. et. ij. et. c. cōtinua: de foro cō/
pe. c. j. et. ij. nec tali pñlegio renunciari
potest ex pacto. xj. q. j. c. ista inoluta. c. pla/
cuit: de fo. compe. c. si diligenti: nisi deliq/
rit immitendo se tyrannidē r enozimati:
tunc enī seruag⁹ illud caplm⁹: cum nō ab ho

mine: de iudicijs: vide pulchrum pcessum
quod etiaz pcedit si factus incorrigibilis
desert habitum r tonsurā: vt de sen. excō.
c. ppendimus. Notandū tamen q⁹ hoc pñ/
uilegium clericale oīno perdit⁹ in trib⁹ ca/
sibus sine monitiōe pñla: r tribus cū mo/
nitione pñla. Primus casus ē quādo cle/
ricus est degradatus: quia tunc tradit⁹ iu/
dici seculari puniendus: vt dicto. c. noni/
mus: r de heret. c. ad abolēdā. Forma ve/
ro degradationis ponit⁹ li. vj. de penis. c.
degradatio: vbi plane de hoc. Secundus si
p annū exercet artē Goliardi vel bufonis
vel toculatoris licz habitū r tonsurā defe/
rat: vt li. vj. de vl. r hone. cle. clericl. Ter/
tius qñ habitu r tōsura dimissis se publi/
ce seuis imiscet: r dico seuis: q⁹ distinguit⁹
inter crimia enormia leuia r mediocria: qñ
distinctio pbat⁹ dicto. c. ppendim⁹: d⁹ sen.
ex. c. in audicta. c. cū nō ab hoīe: r lz circa
hec multa scripta sunt: tamē pclusio est q⁹
in enormib⁹ non ē necessaria monitiō: i me/
diocribus autē r leuibus sic. Crimē autē di/
cis seuum qñ sine graui scandalo tolerari
non pōt: d⁹ sen. ex. c. cū illoz: r maxime qñ
fm leges corpalis pena debetur: similiter
criminis publicitas psona qualitas cōtra/
quam infamia pseuerantia r similia seueri/
tatem habēt iudicare: vt dicto. c. cū illoz:
vñ Jo. an. de renū. c. nisi cū pñdē: sup glo.
ex loco isto enumerat. xliij. crimia que di/
cuntur graua. Preterea primus casus ex
tribus vbi requirit⁹ pñla monitiō ē: quan/
do cleric⁹ se imiscet non enozimib⁹ s⁹ medi/
ocribus vel leuibus lz tonsura dimissa ha/
bitū deferat laicalē: vt de vl. r hone. cle. c.
ex līs. Scd⁹ si artē goliardi vel toculato/
ris infra spaciū anni monitus non dimitt/
tit: vt eo. ti. li. vj. c. vno: vbi dicitur q⁹ care/
bit oñi pñlegio clericali: r tñ talē ver/
berans nō incidit in canonē fm Jo. an. et
archid. lz etiam sit clericus in sacris. Ter/
tius si officij carnificū r macelloz publi/
ce r psonaliter exercet: tertioz monit⁹ in/
fra terminū non cessat: vel officium reassu/
mit: vt in cle. j. de vl. r hone. cle. in dict⁹ qñ
casib⁹ ipō iure oñe pñlegiū amittit: de p/
cutiēte xō clericū ad se defendēdū videbit⁹
tur infra. Scd⁹ pñcipaliter qñ pōt qñ sunt
excoīcatōes pccnentes statutū ecclesiast/
cū: qñs incidūt trāsgressores ipso iure. Ad
h⁹ dicendū q⁹ pma excoīcatio ē d⁹ iudicib⁹:
r habet li. vj. d⁹ iudi. in. c. mulieres: vbi d⁹
q⁹ ex qñcūq⁹ causa i iure nō expñsa non sunt

De decalogi

p̄cepto

In iudicio psonaliter trahende: sed si neces-
sarium est eaz testimoniū in causa: mittit
iudex interdum ad eas expensis pducen-
tis: alioquin iudex fraudulententer vel ficto
modo vadens vt eam occasione tali visita-
re possit: et ideo eaz in testem notari iussit:
est excommunicatus: et intelligit pprie de
iudice ecclesiastico. Dicit tamē Jo. an. i no-
uella: q in eum casū quo fieret talis fictio
in iure civili inter laicos non videt. quare
non sit locus huius pene in iudice laico: sed
plus dicit: q pars vel eius pcurator: lz lai-
ci si piciparet huic fictioni: puto nominā-
do mulierem in testem ad hunc finem: ex-
communicati essent ex picipio: vt d. sen. ex-
cō. c. nup. eps tamen absolvere potest hāc
excommunicationē: quia papa sibi nō refer-
uat. Secūda vero ē de pseruatoribz pūille-
gior qz ponit lz. vj. de offi. delega. in. c.
hac pstitutione. §. pars vero: vbi dicit: q
si pars pcuraret q pseruatores de alijs q
de manifestis iniurijs et violētis scietet se
intromitteret: seu ad alia que ad iudicialē
indaginē exigunt suaz extendere: potesta-
tem: eo ipso cōseruatores p vnū annū ab of-
ficio sūt suspensi: et pars que pcurat sen-
tentiā excommunicationis incidit: a qua non
pōt absolui: nisi indebite fatigato pū de
expensis satisfaciatur: et tūc fm Jo. mo. et ar-
chld. absolui pōt ab epō. Dicit etiam Jo.
an. q si tertius non picipando in hoc pti
hec pcuraret hac pena ligatus non esset:
p eo q in textu dicit pars: vtrūqz autē iu-
dex qui picipare videt criminis dānato:
etiā excommunicatus ē: remittit Jo. an. ad
c. cōtingit. j. de sen. excō. Tertia pinde est
de inquisitoribz hereticis prauit: et d. v. p-
plex. Prima que ponit in cle. j. de hereti-
cis: circa finem: vbi determinat de eis de
linquētibz in tali officio inquisitionis: siue
in faciundo siue in omittendo: et si epī sunt
vel supiores: triennio suspendunt ab offi-
cio: alij vero sententiā excommunicationis in-
currunt p solum romanū pontificē absol-
uendi. hic textus. Unde vt dicit in glosa:
nota q duo requirunt ad hāc penam: scz
q fiat ptra iusticiam et ptra pscientiam: et
similē penam incurrūt qui vepant inquisi-
tores quo quomodo sup hoc: quod glosat
pau. vt incitationibz fidelissimibz et sili-
bus: et dicit Marti. q si quis offendit ali-
quē de familia epī vel inquisitoris q fuerat
ad capiendū hereticū: nō tamē animo im-
pediendi officij vel luuandi hereticū: sed

ppter inimiticlas vel aliam causā: nō pōr
 dici quod impediat officiū: poterit tamen
 extra eum pcedi tanq̃ contra cōtributorē
 officiū: fm ea que notat Inno. in. c. j. de of.
 fic. dele. in glo. magna: circa fm. Ceterū p
 eo q̃ dicit in textu q̃ si odij gratie vltimo
 ris lucri aut comodū tēporalis obtentu cō
 iusticiam r pntentiam suaz obmiserint cō
 tra quēlibet pcedere vbi fuerit pcedēdū
 subinfert glo. q̃ si ex alia causa obmiserit:
 non habet locum pena i eisde: vnde omnis
 hereticus lz etiam omniū occultus est exco
 municatus ipso iure vt eo. ti. c. ad abolen
 dam: r. c. excommunicam: r hoc sentit glo.
 hic: r idē tenet Jo. an. xxiij. q. j. in summa:
 idem Hofr. r Ray. in sumis. Secūda vero
 sentētia ponit in de. ij. de heret. vbi poni
 tur q̃ nullus inquisitor eē poterit nisi. xl.
 annū etatis attigerit: r ne ptextu officiū in
 quisitiōis qbusus modis illiciti pccnii
 extorqueant: nec sciēter ob delictū clerico
 rū ecclesiā bona fisco etiam ecclesie appli
 care psumant: q̃ si etiam in his vel eorū al
 tero fecerint: excommunicati sūt ipso facto:
 non absoluedi nisi satisfactiōe pmissa bis
 a quib⁹ extorserint: nullis pbulgeijs seu re
 missionibus sup hoc valitur dicit glo. q̃
 hic nō pibetur imponi pena pecuniaria
 sed pibet illicitas exactiones: secus ē de
 licitis: r hoc vult lra que dicit: extorqueat
 quod sonat vitii violentie vel fraudis: et
 sic secus si iuste cōdemnent: caueant tamē
 ne imbutur quia reputaret extorsio: sed
 debet pauperib⁹ vel applicet officio inquisi
 tiōis. Dicit etiam glosa q̃ bona clericorū
 ppria ppter heresim pscari possūt: r ad
 dit glo. sup verbo pecuniā: q̃ nomie pecu
 nie intelligit qdūq̃ extimabile comodū:
 idem Pau. r Henze. j. q. j. c. quicqd. c. sūt
 nonnulli. Q autē debet pcedere ante abso
 lutionē satisfactio: intelligit glo. si habeat
 vnde satisficiant: r tūc absolui possunt ab
 ordinario: si tamen bona iuste fuerint cō
 fiscata et hereticus postea conuerteret ad
 fidem: non sunt eidem ex debito restituen
 da nisi de gratia fm Matth. eo. ti. et in. c.
 vergentis. in fine. Quarta autē est de p
 cis instituentibus heredes hereticos: q̃
 ponitur extra de heret. c. si quis episcopus:
 vbi dicit scilicet africanū: q̃ eps hereti
 cos sine extraneos sine sanguineos insti
 tuens heredes excoīcatus: r hoc intelli
 git q̃ dlibet clerico: vt piz ibidē i. c. sequē
 tur: et intelligit de bonis pprijs: q̃ de bo/

quinto:

Sermo xiii

nis ecclesie testari non potest. Quinta preterea est de platis per terras vagantibus: et ponitur in extrauagani. ut prelatorum: ubi excommunicat platos qui latenter habitu transformato recedunt ab ecclesiis suis: et interdicitur ad curiam veniunt: et illicetati recedunt: et receptatores eorum scienter: et idem habet in extrauagani. si decedat: ubi excommunicat eos etiam si patriarchali dignitate fulgeant: sed quis eos absoluet ignorat. Sexta est de sequestratione fructuum et pontifex in clem. vna. de sequestra. poss. si quis: unde sequestra fructus est excommunicatus: et si de litigatoribus est: cadit de iure suo: et fin. p. d. de lisa: hoc verbum impeditur intelligi hic de facto: secus si de iure reputa allegando sententiam non esset lata: et dicit glo. q. sub hoc verbo si quis: pertinet etiam episcopo: nec possunt absolui nisi fructus restituant vel extimatione: et tunc absoluantur ab ordinario: nec etiam remissio preteritis aduersus iunaret: quod predicti fructus non sunt in libera dispositione preteritis aduersus se: eo quod sunt bona ecclesie: et hoc sentit fratres. de zab. qui dicit: quod in eo quod non fit absolutio nisi prius amoto impedimento: contra illos qui in electionibus matrimonij vel alijs quibuslibet negocijs voluntarie et maliciose impedimenta proponunt: quod non possunt absolui nisi interesse restituant si possunt et impedimenta remoueri faciunt: et credit Lau datus confessorum maxime discretos et litteratos errare si alii istos absolunt. Denique dicit glo. in verbo nullatenus et omnes scribentes super eodem quod ordinarius hunc absolutuere potest. Septima denique est de studentibus legentibus vel audientibus leges vel philosophicam: que ponitur in. c. super specula. q. q. vero: extra ne cle. vel mo. Ad cuius euidentiam sciendum: quod seculares clerici accedere possunt ad theologia vel ad canones tam audiendo quam legendo et studendo: ut dicitur. q. quia vero: et idem est de artibus seu naturalibus. Si vero ad leges aut ad philosophicam audiendas legendas vel studendas accedunt: tunc si non sunt presbyteri vel beneficiati: sine metu constitutionis huius. id est si ne pena excommunicationis legere possunt et studere. Si vero presbyteri sunt licet non beneficiati: incidunt in canonem: nisi infra duos

os menses desistant: aut licet desistant ad tempus: tamen iterum in eis audire legere vel studere incipiunt: quia sic fieret fraus legum: quod vitandum est secundum Hostium. et Joh. an. Si vero non sunt presbyteri sed beneficiati: tunc non incidunt canonem nisi habuerint dignitates vel personatus seu ecclesias plebanias sub se capellas habentes in quibus instituunt clerici perpetui: nec convenientes ab ipsis amoueri absque causa rationabilis: imo vult ibidem glo. q. intelligi debet textus de omnibus ecclesiis curam animarum habentibus: quia maior est ratio de habentibus curam animarum quam de personatibus nullam curam habentibus: presertim cum is qui ad curam animarum eligitur: ad ordinem sacerdotum promoueri obligatur: alioquin eadez ecclesia ipso iure priuatus est: ut de preben. c. extirpande. q. q. vero: et dicit Hostius. vicarium perpetuum ecclesie curare hac constitutione constituitur. Addit insuper glo. penult. in dicto. c. super specula. et Innocentius. ac Hostius. q. auctoritate canonis huius excommunicati absolui possunt a quolibet episcopo tam domicilij quam studij: tutius tamen est quod tamen absolui possunt ab episcopo domicilij. Octauo potest addi quedam excommunicatio licet sit particularis: que ponitur extra de loca. et p. d. c. q. scilicet excommunicati sunt magistri et scholares Bononie qui ante tempus conductionis aliorum magistrorum vel scholarum hospitium conducunt sine ipsorum consensu: ex quo patet quod non obligarent conducentes ante tempus hospitium per scholares non habitata: et 13 Hostien. dicat quod hac excommunicatione ligantur etiam alibi studentes: tamen Hostius. Innocentius. Abbas et Ja. an. tenet contrarium dicentes eam esse localem ut verba sonant: verum tamen secundum quosdam valent ad alia studia tanquam preceptum: licet non ratione penes se excommunicationis: possunt autem huiusmodi excommunicati ab ordinario absolui: ex quo enim papa sibi non reseruat absolutionem: episcopo concedere videtur: ut de sen. exco. c. nup. c. penult. eo. ti. in glo. penult. De nona vero excommunicatione scilicet illorum qui inducunt alios ad vouendum et voto eligendum sepulturam: videbitur in sermone sequenti: quod est sententia communis religionis et clericis secularibus. Ad laudem dei.

De undecim excommunicationibus que concernunt statum religiosorum: tam possibilibus quam medicamentis: Ser. XIII

De decalogi

Non occides Exo.

xx. *Ubi de excommunicationibus*
 que cōcernunt solum clericos se-
 culares: iam ordine debito psequendū est
 de his que religiosorum statum cōphendunt
 tā possidentium q̄ mendicantium. Pro quo
 sciendū q̄ prima excommunicatio est de apo-
 statis: que ponit in vj. ne clerici vel mo. vt
 p̄culosa: vbi dicit: q̄ si tacite vel expresse
 p̄fessus quācūq̄ religionē in scholis vel
 alibi temere sine religionis habitu dimit-
 tit: est excommunicatus ipso facto: dicit ibi
 glo. q̄ si ex causa dimittit habitū: puta p̄-
 pter timorē non ē excommunicat⁹: et Jo. an.
 in nouella non putat esse de mēte legislato-
 ris: q̄ monachus in cella dimittens habi-
 tū vel dum in occulto balneū intrat aut in
 lecto sine habitu iacet: liget hac excommu-
 nicatione: sed quādo se p̄spectib⁹ hoīm ex-
 hibet sine habitu: in habitu laicali vel se-
 cularis clerici sine iusta causa: tunc liget:
 quātomagis si ex turpi causa: vt eundo ad
 lupanar: et ad hoc facit p̄ncipiū capli qd
 vult eorum vagationib⁹ p̄uidere: vñ Hein.
 boycein. c. p̄terea: de apostatis dicit: q̄ ibi
 est argumentū q̄ omnis apostata religio-
 nis est excommunicatus. Idem archid. Jo.
 an. et Hosti. Hec ab ista excommunicatione
 excusat religiosus curat⁹ ecclesie prochia-
 lis si dimittit habitū: fm Jo. cald. in q̄daz
 additione: in isto. c. sup verbo aliquis: nec
 mirū cum Huil. de mō. laud. in cle. ij. de cē-
 sib⁹: sup verbo p̄sumunt: dicat q̄ istud. c.
 vt p̄culosa etiam locum habet in epō reli-
 gioso si dimittit habitū: huius tamē exco-
 municationis absolutionē papa sibi nō re-
 seruat. Secūda excommunicatio ē de reli-
 giosis studia litterarū accedētib⁹ sine licē-
 tia: que ponit i dicto. c. vt p̄culosa: vbi di-
 cit: q̄ religiosus sine licentia sui p̄lati cui⁹
 p̄silio sui p̄uentus accedens ad studia lit-
 terarū est excommunicatus ipso facto: et dicit
 glo. sup verbo: a suo p̄lato: q̄ ep̄s sine licē-
 tia abbatīs vel locum tenētis qui p̄p̄ius
 suus p̄latus dicit: hanc licentiā dare non
 pōt: imo nihilomin⁹ incurreret illam exco-
 municationē: et est eadē excommunicatio cū
 p̄cedenti. Tertia excommunicatio ē de do-
 cētib⁹ tales religiosos: et habet in. d. c. vt
 p̄culosa: vbi subdit: doctores siue magi-
 stri q̄ religiosos suo habitu dimisso leges
 vel phisicā audientes scienter docere aut
 in scholis suis retinere p̄sumperit: eo ipso

precepto

simili sint sententia innodati: vbi glo. ar-
 guens q̄ doctor non est excommunicat⁹ si re-
 ligiosus non dimisit habitū: postea tenet
 p̄trarium: et hoc placet archid. et dicit Jo.
 an. hoc teneas saltē postq̄ monach⁹ cano-
 nem incidit: vt sic saltem excommunicato cō-
 munitet in crimine sup quo obligatus est
 et remittit ad. c. p̄tingit: de sen. excom. Q̄
 si monachus talis scholas exte noluerit:
 dicit glo. q̄ doctor exeat scholas: sicut fit
 quādo excommunicat⁹ intrat ecclesiā: hui⁹
 etiā absolutionēz papa sibi nō reseruauit.
 Quarta excommunicatio est de studentib⁹
 phisicā vel leges: et ponit extra ne cle. vel
 mo. c. nō magno: vbi dicit p̄ciliū turoneū.
 q̄ religiosi p̄fessi exeuntes ad audiendū le-
 ges vel phisicā: nisi infra duos mēses ad
 claustrum redeant: excommunicati sūt: et in
 nulla causa patrocinari possūt: et in choro
 capitulo et ceteris erūt vltimi nec sine dispē-
 satione pape possūt p̄moueri: et addit eo.
 ti. c. sup specula: q̄ eo p̄ excommunicato per
 ordinarios loco debet publicari. Hic tñ
 est p̄trouersia inter doctores: nam qdā te-
 nent q̄ q̄cūq̄ religiosi in scholis audire in-
 ciunt: et si semel audiat legant vel stude-
 ant: ipso facto omnes penas incurrunt: hoc
 Hosti. i dicto. c. sup specula: et hoc est secu-
 rius p̄pter obscuritatē. c. huius: sup specu-
 la. Alij vero vt Vincen. Hoff. Inno. et ar-
 chid. dicunt: q̄ talis habet duos mēses in-
 fra quos illas penas euitare potest: q̄ si
 talis non exit sed in claustro suo audit le-
 git vel studet leges vel phisicā: tunc simi-
 liter est duplex opinio: dicit Inno. i dicto
 c. non magno: q̄ simili modo incidunt ca-
 nonē. Idem tenet Hosti. dicens: q̄ licz nō
 ligetur ista p̄stitutioē quo ad verba tamē
 quo ad mēte legislatoris bene ligat: quia
 finalis causa huius p̄stitutionis esse vide-
 tur: q̄ iste sciētie religiosus non cōgruit: et
 hec opinio tutior est: ideo p̄trariā opinio-
 nem gratia breuitatis omitto. Cōcludit ta-
 men Jo. an. q̄ a lectioe auditu et p̄ncipali
 studio h. phibent: qd qdam declarant di-
 centes: q̄ si studens in legit⁹ hoc facit p̄n-
 cipaliter causa illas sciendi tunc ligat: sit
 autē sed solū inquātū facere possūt ad no-
 ticiam canonū: hoc facere potest nec cano-
 nem incidit: sed quia phisica ad cognitio-
 nem alterius sciētie nō multūz facere pōt:
 ideo religiosus eam studens indistincte li-
 gat: hanc tamē absolutionē sibi papa nō
 reseruauit: nisi quātū ad p̄uotionē: vt in

quinto:

Sermō xiiii

dictis. c. nō magno: et sup̄ specula. fm̄ Mo/
sti. Spe. et Jo. an. Quinta excomunica/
tio est de religiosis discurrētib⁹ que ponit⁹
in cle. de sta. mo. c. ne in agro. §. qz vero nō
nlli monachoz sic accepim⁹ suau iugo re/
gularis abseruātie obiecto iterdū pprijs
relictis monasterijs: se in eis secure mora/
ri non posse fingētes: vel alio colore q̄sito
p curias pncipum euagādo discurrunt: et
nisi a plat⁹ eoz petita pensio vel subuētio
assignet⁹ eisdem: aspirantes in illos eisq;
pditionē vel alia graua imponētes: eos
capi vlt⁹ incarcerationi: ipoz monasteria cōbu/
ri pcurāt: et iterdū ipoz monasterioz bo/
na in totū vlt⁹ in ptē non modicā occupare
psumūt. et hos excoīcat ipso facto: si ad
curias pferūt: vt plat⁹ aut mōasterijs
suis damnū inferāt: et fm̄ glo. habet locuz
tā in canonicis regularib⁹ q̄ monachis: nō
est i hīs q̄ administrationē aliquā habēt: et
addit glo. q̄ duo requirūt ad hāc excoīca/
tionem scz q̄ curiā intrauerint et aim dānā/
di monasteriū vlt⁹ platū habuerint: nec pu/
tat ponderandū hre licētiā vel nō hre: cuz
h in textu nō repetat⁹: hinc ē q̄ etiā de licē/
tia plat⁹ curiā intrās: s̄ ad hoc intras ē li/
gat⁹: ex solo §. exitu claustrī ob hāc causāz
non ligat⁹. Et si curiā intrauit hoc animo
sed damnū non intulit: vel quia forte non
potuit vlt⁹ penitus: dicit glo. q̄ nihilomin⁹
est ligatus. Idem dicit⁹ Paulus. Hāc etiā
excommunicationis absolutioez sibi papa
non referuauit. Sexta excommunicatio ē
de monachis arma tenentib⁹: et ponit⁹ i di/
cto. c. ne in agro. §. quia vero: vbi subdit⁹:
pfate quoz sentētie mōachos infra septa
monasterioz sine licentia abbatum suozū
arma tenentes decreuimus subiacere: et
potest p̄ior hanc licentia dare qui ē loco
abbatis: ar. ne sede va. c. j. et de sta. mona.
c. monachi: nec fm̄ Paul. sufficit petere li/
centiam nisi obtineat⁹: vt de elec. c. si reli/
giosus: et li. vj. d. testa. c. si religiosus: et ad/
dunt Paul. et Henze. q̄ hoc verbum tenen/
tes: denotat tēporis cōtinuationē: vt sic te/
nere sit cum effectu. ff. de ver. sig. l. nomē.
§. tenere. Et si tenet eadez extra monaste/
rium: non habet in eo locum. hec pena fm̄
glo. et Huil. qui addit si etiam monach⁹ te/
neat in alieno monasterio nō suo: quia lit/
tera loquens septa monasterij: debet intel/
ligi de pprio monasterio: q̄uis autē non
sit locus pene si tenet ea extra septa mona/
sterij: tamē hoc non licet hec tamē senten-

tia non includit canonicos regulares fm̄
veriozem op̄inionem quā tenet Henzelin⁹
cuius ratio est: quia in hac excomunicati/
one non addidit de canonicis sicut in p̄i/
ma: nec debet fieri extēlo huius pene ad
non suos terminos: licz ipi anime videat⁹
esse fauorabilis. Hic p̄imo queri potest
vtz indistincte verū sit: q̄ non licet mona/
nacho tenere arma sine licentia sui abbat⁹
p̄sertim cum ptingere potest magnū per/
culum: quia si abbas odio capitali mona/
chum psequat⁹: potest eū pcutere: vulnera/
re et interficere: nec se posset monachus de/
fendere vim vlt⁹ repellendo: qd tamē est de/
iure naturalis: vt de resti. spo. c. olim. j. et in
cle. pastoralis: d. re iudi. Ad hoc respōdet
Huil. q̄ sic ille tex. debet intelligi: q̄ abba/
tis licētia debet peti: si tamē talis est erga
suos monachos q̄ ab eo sit licentia postu/
lāda: nam si talis esset q̄ eius sortit⁹ esset
intolerabile: vt quia parit ptumellam cre/
atoris: vlt⁹ quia subditis iniungit intolera/
bilia: vel quia monachos odio capitali p/
sequit⁹: tunc sine licētia eius possūt mona/
chi arma assumere: si nō potest alijs reme/
dijs succurri: vt de appel. c. de p̄iore: d. ho/
micid. c. significasti: et in dicta cle. pastor/
alis. Secūdo queri potest: qd p arma de/
bet intelligi: cum armoz appellatio videat⁹
tur esse generalis: ita q̄ cōphendit etiā la/
pides. Ad hoc respōdet glo. q̄ hoc x̄bam
arma nō sumit hic ita latissime: hinc dicit
Paul. q̄ h loquit⁹ de armis militarib⁹: nō
clericoz que sunt lachryme: vt. xxiij. q. vi.
c. cōuenior: vbi subdit Ambro. Lachryme
mee mea arma sūt: talia enī munimēta sūt
sacerdotis: aliter nec deheo nec possum re/
sistere: et q̄ hoc intelligi debet de armis que
sunt ad vsum pugne: alis si in camera vel i/
fra septa monasterij mōachus lapides ha/
beat ad alium certum vsum vel cultellum
antiquū p coquina: vlt⁹ qd simile: nō ē loc⁹
huic pene: secus si lapides habeat iuxta la/
nuam ad vsum pugne: vidēdū tñ est ex for/
ma: modo et alijs circūstantijs: an talia te/
neat vt arma offensibilia seu defensibilia:
vt sunt ea que cōmuniter ad inuadēdū vel
defendēdū arma dicunt⁹: cui p̄ior. Huil.
dicens: q̄ h cōphendunt arma: et hoc fm̄
h iudicare debet: q̄ tñ plecture non sūt ne/
cessarie i noi⁹ et maiorib⁹ armis: vt lāceis:
gladijs: balist⁹ et silib⁹: sed Henze. dicit q̄
non sūt mens p̄ditoris si monach⁹ teneat
lapides vel fustes q̄ sit loc⁹ huic pene: nā

De decalogi

videt dixisse illis armis que communiter arma dicunt inuasoris: sicut sunt gladij lancee et similes: ac arma defensionis sicut galee lorice et similes: quia etiam talia arma ad defensionem quandoque habentem faciunt aut dactorem ad malum: hec ille: tutius tamen ab omnibus abstinere. Septima excommunicatio est de simoniacis receptis in religione: que ponit in ephraim. Urbani pape: que incipit: ne in vinea: ubi precipit ne a personis quibuscumque volentibus ingredi eorum religiones ecclesias monasteria domos seu loca: in earum receptione aut ante vel post quamque pastus prandia siue cenas pecunias seu localia aut res alias etiam ad ecclesiasticum seu quicumque alium primum versus deputata seu deputanda decetero directe vel indirecte petere vel exigere quocumque modo presumat: illa duntaxat recepturi que pure et sponte operatione cessante dare voluerunt: quod si secus egerint: si persone singulares extiterint tamen dantes que recipientes huiusmodi excommunicatio: si vero capla vel conventus fuerint suspensionis sententiam eorum decrevit subiacere: a quibus propter in mortis articulo absoluti nequeant absque sedis apostolice licentia specialiter: hoc ibi: propter alias penas in iure taxatas: ut ex eo. tit. quoniam simoniaci. et. c. ex insinuatione: de quibus postea latius videbitur. Et dicit Hein. boye: in. c. post translationem: de renunc. quod solus papa dispensat cum recepto simoniaci in religione tam in ordinibus quam in beneficio quam in religione vel loco.

Octava excommunicatio est de electione abbatibus vel prioribus: ubi per priorissimum monasterium gubernat quod ponit li. vi. de elec. in. c. indelictibus: quod. c. tractat de electione abbatibus: ubi subditur. si postremo: hi que ad dirigendas in huiusmodi electionibus moniales easdem deinceps contigerit evocari: ab his prius abstineant per que inter eas super faciendis ipsis electionibus oriri possit discordia: vel exorta nutriri: alio eorum excommunicationis sententiam se noverint subiungere: huius autem absolutionem sibi papa non reservavit. Non est de monialibus que canonice nuncupantur: et ponit in clemens: attendentes: de sta. mo. ubi subdit. si statum. Illas quoque mulieres que vulgo dicuntur canonicas seculares: ac ut seculares canonicas vitam ducunt: non renunciantes proprio nec professionem aliam facientes per locorum ordinarios si exempte non fuerint sua: si vero exempte fuerint antoritate apostolica precipimus

precepto

visitari: per hoc tamen non intendentes earum statum regulam seu ordinem approbare: et infra precipit visitatores duobus notariis et duobus personis sue ecclesie quatuorque viris alijs honestis esse contentos. In fine vero conclusit: quod si qui visitatores in premissis vel alioquo premissorum impedire presumpserint: nisi moniti resipiscant: eorum sententia excommunicationis includunt: dicit hic glo. quod moniti antequam impedire incipiant: si post impediunt non ligantur: quod etiam sentit Paulus et Henze. nam quia monitio fieri debeat ut resipiscant: oportet intelligi quod tam impediebant et maxime secundum Henze. quia si agit de pena incurrenda: quod stricta interpretatio fieri debet. Ad hoc li. vi. i. reg. iur. in penis benignior est interpretatio facienda: ubi perit glo. quod necesse sit impedimentum precedere et monitione sequi: ut sit locus huiusmodi pene: hoc dicit: quia vidit platos scribentes quandoque monialibus quod parent se certa die ad recipiendum visitationem ipsorum: et in eisdem litteris faciunt monitionem: quod nullus impediat: talis enim monitio fieri debet ut desistat ab illato impedimento ut sit locus huiusmodi pene: et addit Paulus. quod sufficit monitio generalis: quia non dicitur: quod nominatim moneri debeant: et inde tenet Henze. qui dicit quod possibile est quod impedientium nomina visitatores ignorent et sic non possint facile nominatim moneri: propter quod possit hec pulsio plus debito differri quod est vitandum: dicit tamen glo. vi. quod ordinari potest absolute ligatos hac sententia: et idem Henze. p. c. adversus: de iun. eccl. ex quo papa sibi non reservat. Decima excommunicatio est de religiosis violantibus interdictum: que ponit in clemens. ex frequentibus. de sen. exco. ubi summatim habet: quod religiosi etiam exempti violantes interdictum positum per sedem apostolicam vel ordinarium loci vel generalis cessationem divinum factam per pulcrale concilium vel eum quod hoc potuit servata per cathedralem vel matricem ecclesiam loci: excommunicati sunt ipso facto: non obstantibus prius legibus consuetudinibus conventionibus et statutis: et dicit glo. quod loquitur hic de omnibus religiosis siue mendicantibus siue non: siue exemptis siue non: clerici tamen seculares secundum glo. non ligantur hac sententia: et idem dicit Paulus. quia pene sunt restringende. Cuius ratio est secundum Huiusmodi. laud. quia multis gradibus opus est exemplo: per quod vult dicere quod religiosi magis in hoc delinquebant

quinto:

ideo magis restringi debeant. Preterea p hoc qd dicit in tex. nō obstatibus obiectis qbuscūq dicit glo. q remouent omnes obiectus p quos allegaret nullitas sententie interdicti. imo fm p̄dan. r Mat. remouet obiectus iniusticie: vnde sententia interdicti etiā iniusta seruāda est: sicut r sententia excommunicationis: r tales obiectus dicunt excusationes fucate, r friuole: quibus religiosi se voluerit excusare: r ex amplificant p̄dan. r Henzel: vt quia dicebāt se super hoc h̄re priuilegia: que tamen in hoc sibi nō p̄sunt vt hic in fine: vel dicebāt se appellasse: cū tamē talis appellatio nō suspendat interdictū: s̄ appell. c. adhuc: vel iniam iniustā v̄ nullā v̄ interdictū nō esse generale v̄ aliquid s̄lle. Fratribus in super minoribus phibet in cle. cū ex eo. s̄ sen. ex. ne tēpore interdicti fratres r sorores tertij ordinis recipiāt ad diuina: si fecerint excoīcati sunt ipso facto: sed post satisfactionē absolui possunt a diocesano auctoritate tñ applica: vt dicit tex. Ad maiorem autē euidentia sciendū q mat̄rix ecclesia dicit maior r baptismalis: q sicut mat̄r generat sic r illa regenerat p baptismū: et itaq si talis mat̄rix ecclesia subest religiosis. Dicit tamē glo. q cum eadē debet interdictū seruare: q r tunc locū habet hec cle. r idē putat Fran. vnde q̄dū celebrat officium diuinū in ecclesia: nō est locus huic pene: fm glo. r idem p̄dan. qui ait q cum i ecclesia cathedrali matrici seruatur interdictū v̄ nō seruatur: hoc presumitur fieri de voluntate prelari r capituli: q tacendo videtur facere. xxvj. dis. c. facientis. Q si interdicta p̄uincie vel dioceſ: in aliqbus ecclesijs matricibus seruāt interdictū: r in aliqbus nō: tunc fm p̄dan. in locis in quib⁹ seruatur ē locus huic pene in alijs nō: si tamē mat̄rix ecclesia ē sita in terra nō interdicta r plures alie ecclesie in loco interdicto: ac nulla p̄ncipalior sed q̄libet baptizata: et aliq̄ seruatur interdictū: aliq̄ue nō: tūc fm glo. nō est loc⁹ huic pene: q̄ deficiūt mens r verba: r fm Aluar. si positū interdictū nō seruaret ab ecclesia matrice nō esset loc⁹ huic pene: q̄ hic attendit obseruatiā facti r fm glo. q̄dū religiosi ignorant ignorantiā p̄babilī nō ligant. Undecima excoīcatio ē de decimis que est quadruplex que ponitur in cle. de dec. c. religiosi: q̄cūq non alium aut alias decimas ecclesie debitas ad eos ex aliqua causa legitima nō spe

Sermo xv

ctantes approbare sibi p̄sumperint: aut acq̄sitis fraudibus siue coloribus vsurpare: ecce prima excoīcatio: sequit: seu qui de animalibus familiarium r pastorū suorum vel aliorū animalia sua propterea gregibus ipsorum imiscunt: ecce secūda excoīcatio: sequitur. Seu qui de animalibus q̄ in fraudem ecclesiarum in pluribus locis emunt emptaq̄ tradunt venditorib⁹ v̄ alijs ab ip̄is tenenda: ecce tertia excoīcatio: sequitur. Seu qui de terris quas tradūt alijs excolendas decimā solui ecclesijs nō permiserint aut prohibuerint: nisi post requisitionem per eos quorum intererit sup hoc eis factam a p̄missis destiterint infra menses: aut si de eis his q̄ vsurpare cōtra p̄missa v̄ retinere p̄sumperint: infra duos mēses damnificatis ecclesijs emendā non fecerint cōpetentē: suspēsi sunt ab officijs ad ministratiōib⁹ r beneficijs ac talia nō habentes excoīcati sunt: nec possunt releuari nisi prius satisfecerint: horū tamē declarationē breuitati p̄sules studioso lectori relinquo. Ad laudē dei.

De sex vltimis excoīcatiōibus statum religiosorum concernentibus: Sermo xv

Non occides Exo.

n. xx. Excoīcationes statū religiosorum p̄ncipaliter p̄cernētes p̄sequēdo. P̄mo queri potest: ex quo in cle. ne in agro de sta. mo. s̄. quia vero: prohibetur monachis egredi monasteria sine suorum superiorū licentia: vtrū ex causa possint eici de monasterio. Ad hoc respōdet Matth. q̄ p̄ quocūq̄ crimine non d̄ monachus eici: sed in carceribus monasterij detineri: vt patet. xxvij. q. j. c. spudicas: et c. si quis sacro. r in hoc nota de ip̄o monasterio qd dicitur carcer monachis malis: bonis autē suauitugum: vt patet in dicto c. ne in agro: in glo. super verbo suauit: unde licet monachus deponat nō tamen debet eici de monasterio. sed hoc operabitur eius depositio q̄ nō recipiet prebendam in monasterio: nec habedit vocē in capitulo: monachus tamē remanebit: vt dicit Inno. de simo. in. c. dilectus: si tamē abbas r monachi euz expellunt sine causa: tunc bona que monasterio contulit retinere non possunt. Debent igitur eū recipere i monasterio vel carcere: ac de necessarijs puidere.

De decalogi

precepto

et patet extra de regularibus. c. fi. et si no-
lunt hoc facere tunc ipsi vel diocesanus po-
nerent in alio monasterio: et illud monaste-
rium habebit bona illius: vt. eo. c. et de re-
nun. c. iij. et si talis monacho victualia dene-
gantur: potest super his agere et restitutionem
petere: vt de rescrip. c. cum dilecti. d. accusa.
c. olim restituit tamē potius officio iudicis
q̄ iure actionis: nō enī habere potest actio-
nē nomine proprio cū nō habeat proprium:
xij. q. i. c. nō dicatis de sepul. c. fi. li. vj. pōt
etiā petere se restitui ad claustrū salua or-
dinis disciplina: licet etiā sibi accipere de
bonis monasterij si abbas ei denegat expen-
sas: vt dicto. c. olim. et c. ex parte. Et si q̄ri-
tur: quid iuris si q̄ se transfert de vno mo-
nasterio in aliud. Ad hoc dicendū q̄ in. c.
q̄d a te: ex de cle. coniuga. ponunt diuerse
opiniones doctorū: nam si religionē vnaz
ingressus infra annū probationis se trans-
fert ad aliud monasteriū: tunc omnia recu-
peraret: vt de regulā. c. statim. et c. is q̄.
li. vj. et c. bene solum. in glo. iij. eo. li. Si ve-
ro talis ingressus exiuit post professionem
vel annū probationis: tunc sūm hosti. Jo.
an. et lhen. boye: si cum licentia superioris
exiuit recuperat bona sua: ne monasterio
secundo sit onerosus. Si vero sine licētia
saltem postulata: tunc imputet sibi qui re-
cessit et qui eum recepit: quia fieri nō debu-
it: vt de regulā. c. licet: et ideo bona sua sibi
nō reddunt: sufficit enim petere licentiam
vt ibidem dicit glo. dicit tamen glo. in di-
cto. c. q̄d a te. q̄ monacho recedente quo-
cūq; modo a suo monasterio in aliud ar-
tioris vite: restituntur ei bona sua vt illa
transferat secundo monasterio ad q̄d tran-
sit. Alij vero vt Accur. et Brixienf tenent
q̄ debet habere solum vsufructū: et etiam
hosti. in summa: licet contrariū teneat in
lectura: De ceteris autē gratia breuitatis
superfedeo. Duodecima igitur excommu-
nicatio statum religiosorum p̄cernens est
de religiosi sine licētia secularibus sacra-
menta ministrantib⁹: que ponitur in cle.
de priuileg. c. religiosi: qui clericis aut laicis
sacramentū vñctionis extreme vel eucha-
ristie ministrare. matrimoniaue solēizare
nō habita super his parrochialis presbyte-
ri licentia speciali: aut qui excommunicatos
a canone preterq̄ in casibus a iure expres-
sis vel per priuilegia sedis apostolice con-
cessis eisdem vel a sentētijs per statuta pro-
uincialia aut synodalia promulgatis seu vt

eorum verbis vtamur a pena et a culpa ab-
soluere quēq; p̄sumpserint: excommunicatio-
nis incurrit iniam ipso facto p̄ sedem dum
taxat apostolicā absoluerit: vnde ponuntur
ibi. vj. excommunicatiōes: vt p̄ intuēti.
Dicit autē hic glo. q̄ hec cōstitutio locum
nō habet in clericis secularib⁹ p̄pter ver-
bum religiosi. Idem p̄au. Stepha. Bēze.
qui dicit q̄ de religiosi h̄ disponit q̄ fre-
quentius in hoc excedebat: et intelligitur
hec cle. de omnibus religiosi dummodo
sint religionis approbate: vt dicit Lau. d.
Idem lapus: als enim nō sunt p̄prie reli-
gios: vt de reli. do. c. vlt. et c. vno. li. vj. et
de voto. c. vno. c. li. sed quoniam is qui ē re-
ligios nō approbate ē religiosus et hic ge-
neraliter loquitur de omnibus religiosi: nō
tutius in dubio tenendū ē q̄ locū habet i q̄
buscūq; religiosi: et idem sentit p̄detrus
de stagno: p̄sertim cū et locum habeat in re-
ligioso nouitio sic lapus tenet: arg. de sen-
ex. c. religioso: li. vj. nam tpe nouiciat⁹ gau-
det priuilegio canonis: si q̄s suadente: tan-
q̄ religiosus: vt p̄t. xvij. q. iij. c. si q̄s sua-
dente: et ideo debet etiā sentire onus: vt d.
cens. cle. j. et est regula iuris in vj. qui sen-
tit onus sentire debet cōmodū et cōuerso:
refert tamē p̄d. de stagno. quēdā cardina-
lem tenuisse q̄ si religiosus ministrat religio-
sis: nō est loc⁹ hui⁹ pene: cum de ipis non
caueat male tamē faciunt si ministrant reli-
gios alterius religionis: sec⁹ aut si eius-
dē: vt in cle. ne in agro: d. sta. mo. s. sane. j.
Lapus tñ dicit q̄ verbū clericis locū ha-
bet de clericis secularibus et regularibus:
q̄d ē tutius: et q̄ hoc verbū laicis locū ha-
bet in oib⁹ taz secularibus q̄ religiosi:
q̄. xvj. q. j. c. generaliter loquitur de mo-
nachis etiā qui nō sunt clerici sed puri la-
ci: q̄q; dicunt religiosi: vt de rebus eccl.
nō alie. c. fi. Preterea si parrochian⁹ dīc
se habere licentiam sui curati: videtur di-
cere gl. q̄ religiosus parrochiano credere
potest licet hoc nō esset tutum in foro p̄ten-
tioso: quia si prelatus vellet facere religio-
sum publicari excommunicatum et curatus
negaret licentiam esse datam: tunc nō po-
terit religiosus se tueri: verū tamē si parro-
chianus p̄fiteret se dixisse religioso q̄ ha-
bebat licentiam curati nō erit procedendū
cōtra religiosum ad penam de qua hic: q̄
nō dicitur ministrasse sacramentū in p̄tem-
ptum sacerdotis parrochialis: cuius tamen
hec clemē. solum respiciat contemptū: p̄

Ne Religiosus p̄s.
mat ym p̄o
q̄. 2mo p̄am

hoc qd in littera dicitur: presumpserit. Et si obijciatur qd religiosus ignorans penā hāc licet als sit bone vite: et ministrans eucharistiam sine licentia nō tamē in cōtemptu curati: penam hanc incidit: nec excusatur per ignorantiam iuris: quia regula iuris est in. vi. ignorantia facti nō iuris excusat. Ad hoc dicendū qd Francis. de zab. cōtra rium cōsultit per hanc regulam in verbo presumpserit. que notat dolum et temeritatem ministrantis: unde licet ignorantia iuris nō excuset tamē quādo ex cōiecturis probabilib⁹ perpenditur qd quis ignorauit excusatur fm notata: de pñtis. c. ij. unde sicut miles armate militie excusatur ab ignorantia iuris. L. de iur. et fac. igno. l. j. sic et hūc excusare possum⁹: precipue in foro penitentiali in quo credendū est asserenti se ignorasse: tutū tamen est qd ad cautelam petat absolutionem. Preterea qd dicit in text. isto de excommunicationis a canone intelligit fm Lauo. qd ad omēs siue sint religiosi eiusdem ordinis siue alterius: siue sint laici siue clerici siue mulieres: cum sit eadem ratio: vt de pñtis. c. translator et intelligit de maiori excommunicatione nō minori: vt de sen. excom. c. si quē. r. c. nuper: cui concor. Rapus: intelligit etiaz de quocunq; canone a papa pñulgato: fm glo. i. verbo quocunq; idem Paulus et Lauo: nam ille per excellentiam dicitur canon: hinc etiaz subiicit de excommunicationis per statuta synodalia vel prouincialia: nō tamē est idem de excommunicationis per sententiam hoīs si sic absoluntur: vt vult ibidem glo. vt non fiat extensio ad casum nō expressū. Idē Lau. Pau. et Henze. Et ex hoc inferitur qd in excommunicationis per sententiam pape non est locus huic pene: quod tenet Lauo. quia si voluisset de hoc intelligi expressisset: verum tamen licet text. dicat de habentib⁹ potestates absoluēdi per privilegia sedis apostolice: tamē fm Pau. sufficit qd habeant a dīo. quo ad casus eidē cōmissos: qd tunc absoluit tanq; ei⁹ delegat⁹ vel vicē gerens: Qd autē hic dicit de sententijs latis per statuta prouincialia vel synodalia: h etiam intelligitur fm Lau. de sententijs latis per statuta legatorum: de quibus de offi. lega. c. si. et intelligit rex. tñ de sententijs excommunicationis. Hic queri pōt: vtrū religiosus absoluēs interfectores clerici nō ab excommunicatione quā incurrit per canonem si quis suadente. xvij. q. iij. sed a pctō scur

rat hanc penam. Ad hoc respondet Lau. qd nō: qd aliud est absolvere a peccato hominidij et aliud absolvere ab excommunicatione: frequenter enī aliqui absoluunt ab excommunicatione manēte pctō: vt de testi. c. veniens. ij. in fine: sicut etiam excommunicatus et irregularis absoluitur ab excommunicatione manente irregularitate: vt de senten. excom. c. cum illorum: quia irregularitas est potius macula q̄ peccatum: potest igitur tolli peccatum ab eo qui de tali peccato potest absolvere: remanente tamē propria macula: alioquin si hoc etiam intellexisset de peccato expressisset sicut exp̄ssit de excommunicatione: vt de decl. verum. tamen qd excommunicatus admitti nō debz ad sacramentū penitentie super illo in quo est excommunicatus: anteq̄ ab excommunicatione sit absolutus: cum sit extra ecclesiam vniuersalem: extra quā nullus saluat⁹: vt de sum. trini. c. j. s. vna. Ideo si talem admittit ignoranter: quia probabiliter ignorat illum excommunicatū: vt quia fuit excommunicatus per statutū synodale qd ignorare licet. de consti. c. j. lib. vj. et sic excusatur: aut nō est probabilis ignorantia: vt qd fuit excommunicatus a canone quem cōfess⁹ for ignorare nō licet: et tunc videtur velle Lauo. qd quis confessor peccet absoluen- do a peccato: nō tamen incidit in hanc penam. Henze. autem exp̄sse dicit qd talis hāc penas nō incidit: licet grauiter peccet quādo scienter absoluit: vel si nō fuit ignorantia probabilis quia decept⁹ peccatorem et seipm: eo qd talis absolutio illi non profit⁹: et hos religiosos hanc penam incidentes: solus papa absoluit: verum tamen ab eis taliter sacramenta suscipientes nō incidunt in canonem tanq; participantes in crimine: quia tunc illud de participatione loci habet quando fit participatio post actum damnatum et nō in ipso actu. Tredécima excommunicatio est de religiosis retrahentibus a decimis persoluentibus: et ponuntur due excommunicationes: in clem. de penis l. c. cupientes. Pr̄ia est de his q̄ aliq; pferre psumūt i sermōib⁹ suis vel alibi: vt audientes a solutōe decimarū retrahūt ipso scō sūt excoicati. Secunda est qui scienter ponunt consuetudinibus consciam facere de soluendis decimis: et illi tādiu manent suspensi ipso facto: donec pscientiā fecerint si cōmode facultatem habuerint bocipsum eis dicendi: exinde excommunicationis in

De decalogi

precepto

eursuri sententiā si hac negligentia nō purgata predicare psumperint: sed hec pena nō extendit ad religiosos monasteriorum vel ecclesiarum decimas percipientium: pma aut excommunicatio nō solū cōprehendit religiosos mēdicantes sed etiā nō mendicantes: vt dicit glo. et idem p̄pau. p hoc q̄ subditur in tex. omnibus religiosis: quis in vj. de decimis. c. j. loquitur tñ de predicatoribus et minoribus. Preterea dicit p̄pau. q̄ duo requirunt ad hoc q̄ sit loc⁹ huic pene. Primum est q̄ taliā dicat p̄ q̄ retrahant aliquos a solutione decimarū debitarū ecclesijs. Secundū q̄ dicant hac intentione: scilicet ensi si alia intentione: vt si nō eēt ecclesijs debite sed alijs quocunq; modo: s̄m q̄ audientes q̄ retrahunt sunt obligati ad solutionē decimarū: vnde si talia dicūt audientibus nō obligatis nō ē locus huic pene. Quātū autē ad secundā excommunicationem dicit Lau. q̄ si religiosi repertunt i p̄fessione quosdā decimas retinētes nō absolūt: eo q̄ sunt in p̄tinuo mortali: vt de decimis. c. prohibemus: nec tolli potest pctm̄ nisi reſtituatur ablatū si et quando reſtituere potest: prius igitur q̄ absoluant de solutione decimarū debitā cautionē recipiāt. Decima quarta excoicatio est de religiosis mendicantibus: et ponit in. vj. c. vno. de excels. pla. vbi p̄hibet ne quocūq; de p̄dictis in quocūq; loco ad habitandū domos v̄ loca quecūq; de nouo recipere seu hactenus recepta mutare: aut ea venditiōis permutationis donatiōis aut cuiusvis alienationis titulo quocūq; in alios trāſſerre preſumant: absq; sedis aplice licētia sp̄ali plenā et exp̄ſſam faciente de p̄hibitiōe h̄mōi mentionē: q̄ si sec⁹ egerint per. c. cupiētes. in cle. de penis: sūt ipso facto excommunicati: excipiunt tamē in dicto. c. vno. de excels. pla. in. vj. h̄i qui de suorum sup̄iorū licētia vitā ducunt heremiticā: q̄ in locis remotis vbi nō est hōim habitatio de p̄p̄nquo acq̄rere p̄nt et mutare tales habitationes. Et si q̄rit: qd̄ de nouū: r̄ndet p̄pau. q̄ nouū respectu p̄ncipiū: de illud qd̄ nūq̄ fuit. vij. q. j. c. nō autē. et vij. q. j. nec nouū: et d̄ x̄b. sig. c. qd̄ p̄ nouale: et sic sumit h̄ic nouum. Quādoq; vero de nouum qd̄ fuit s̄ postea eē desit et nūc renouat: et sic nō accipit h̄ic quia nō prohibent loca destructa reficere sed solū noua loca nō acquirere que nūq̄ fuerunt ad hoc deputata: quod p̄pau. dicit verum: nisi locus desierit eē in eo p̄ do-

minio et habitatione et postea ex nouo iure illū acquirat: ar. de renū. c. quod inter: huius sententie absolutionem sibi papa non reseruauit. Quintadecima excommunicatio est de assumptib⁹ nouā religionē vel habitū noue religionis: et ponit in. vj. de rel. domi. c. vno. vbi dicit districtius in h̄i bēdo ne aliquis d̄ cetero nouū ordinē aut religionē inueniat: vel habitū noue religionis assumat: contra facientes autē sententiā excommunicationis incurrūt. Pro quo sciendū q̄ hic prohibet nouā regulā facere et s̄m illā profiteri: et etiā prohibet nouum habitū facere qd̄ intelligit Jo. an. in pluribus simul et in eodem collegio habitantibus et eandem religionē profitentibus: alius singularis persona nō inueniens sectas et seorsum habitans nouū habitū sibi posset induere. Hic etiam notandū est q̄ clericis et laicis licitum est in cōmuni viuere v̄ de laboribus sicut fratre iuolis et danārie: aut de elemosynis sicut in v̄be romae: et alibi quidē faciunt: qui vulgo dicuntur apostoli: dūmodo nouā religionē aut nouū religionis habitū nō assumāt: nō enim censendi sunt religiosi: sed potius sūt clerici et v̄ laici seculares qui viuunt in cōgregatione causa religionis id est p̄i operis qd̄ licet: vt. ff. de collegijs illi. l. j. q̄ sed religionis: et Barto. in. l. fi. ibidem. Idē cōclūdit Fran. de zab. padue. qui addit: Nec ergo sunt prohibendi sed permittendi sicut permittunt plures alie cōgregationes que nō sapiunt impietate: vt extra de eccl. edificā. vbi permittitur leprosis cohabitantibus edificare ecclesiam et habere sacerdotē: et dicit. l. j. de collegijs illicitis. Ceterum Jo. xxij. in quadam extrauaganti: que incipit sancta romana: condemnat quosdā qui se religiosos asserbant: et sequi ordinē penitentie minorum fratrum: et excommunicat ep̄iscopos et eorum superiores et alios p̄latos quoscuq; qui predictis ritum viuendū et habitū p̄ter sp̄alem licentia sedis apostolice p̄cesserint: non tamē reseruāt sibi papae absolutionem. Sedecima excommunicatio est de statu beguinarū: que ponitur in cle. j. de religi. domi. vbi mulieres statim beguinarū sectantes et de nouo assumētes ac religiosi in hac dātes auxilium: s̄siliū vel fauorem sunt ipso facto excommunicati: papa tamen absolutionem sibi nō reseruauit: verū tamen Jo. b. xxij. per extrauagā. suam que incipit: recta ratio concedit be-

quinto:

gints simul habitantib⁹ q̄ vitā ducunt ho-
nestam ⁊ ecclesias deuote frequētāt ⁊ curio-
sitate disputādī nō usurpāt: vt possint li-
bere ac inuicem p̄uersari declarans tales
sub p̄hibitione isti⁹ cle. nō includit: sed po-
tius tales per. s. sane aperte excludit: vnde
⁊ ep̄s Cameracē. impetravit ad Johānē
papā q̄ heguine que viuūt honeste i dīo. c.
cameracē. nō includunt sub ista cle. put
habetur in q̄dam bulla que incipit. Eū au-
tem nuper. Decima septima excoīcatio ē
religiosis matrimoniū p̄trahentibus que
ponit in cle. eos. de p̄sanguini. ⁊ affi. vbi
religiosos ⁊ religiosas excoīcat qui ti-
more diuino postposito in animarū suarū
periculum matrimonia p̄trahunt: p̄cepti-
ens ecclesiarū platis vt tamdiu tales de-
nuncient seu denunciari faciant excoīcat
catos donec errorem suū p̄gnoscentes ab-
inicez sepeñt ⁊ absolutiōis beneficiū ob-
tinere mereant: hoc ibi. Qd si q̄ritur q̄
hic dicit religiosus in quo potest ēē locus
huic pene. Ad hoc respōdet glo. in verbo
religiosos: q̄ omnis p̄fessus expresse vlt
cite religionē approbatā: vt d̄ voto. c. vno
li. vi. q̄ intelligit etiam glo. si p̄fessus illa
tacita vlt expresse nō obligat illi religioni s̄
religiosi i genere. Idē Lau. p̄au. ⁊ Henze.
⁊ addit pau. q̄ si quis p̄fecte dixerit: volo
p̄trahere tecū matrimoniū: haberet locū
s̄ pena tam in religioso q̄ etiā in p̄trahen-
te scilicet cū religioso: nam i3 in tex. signā-
ter exprimit de p̄trahentib⁹ cū monialib⁹
intelligit etiaz de p̄fessis sororibus ⁊ de
quibuscunq; alijs religiosis i religionē ap-
probata p̄fessis: immo dicit ⁊ concludit
Fran. de spon. c. ex litteris: q̄ etiam p̄ illa
verba volo p̄trahere tecum: inducitur ma-
trimonium si p̄cessit p̄tractus de cōtrahen-
do: quia nō nulla sunt verba formalia ma-
trimonii: sufficit enim quoquomodo con-
sensus exprimat: vt de spon. c. j. ⁊ c. tue.
Additur etiam ibidem alia excoīcat
tio de clericis in sacris ordinibus p̄stitu-
tis matrimonia p̄trahētib⁹: que obligā-
tur eodem modo sicut religiosi. Et si queri-
tur qui dicantur hi sacri ordines. Ad h̄ di-
cendum fin glo. ⁊ paulum q̄ sacri ordines
h̄ accipiuntur stricte scz pro subdiaconatu
⁊ supia: nam large quilibet ordo dicitur sa-
cer: vt de filiis p̄sby. c. j. ⁊ quis p̄les sint.
ordines: dicit tamē p̄au. q̄ ordo dicitur
vum sacramentum rōne vnus forme: ⁊ sic
videt q̄ hic p̄sideratur votum solenne per

Sermo XVI

professionem vlt sacri ordinis receptionem
cui annexum est votum castitatis solenne
nō autem hic p̄sideratur votum simplex:
deniq; dicit glo. penultima q̄ ab ista excoī-
municatione potest absoluerē ep̄scopus.
Idem Lau. nisi forte post excoīmunicati-
onem incurrissent irregularitatem: nam
ab irregularitate nō absoluit ep̄scopus: vt
de cleri. excoīmunicati. c. iij. vbi de hoc: debz
etiam absolutionem satisfactio p̄cedere:
sicut in manifesta offensa: ⁊ dicit Henze. q̄
ista offensa scz cohabitationis mutue non
poterat esse nō manifesta: ⁊ sic erat notori-
um actus permanentis. Ihinc fm p̄au. ta-
les in recognitiōe erroris se separantes:
debent ab inuicem se abiurare: vt qui cle.
vlt vo. c. ij. sicut etiam fit in reconciliatiōe
separatozū: vt. xxxv. q. vi. vbi ponit for-
ma iuramētī: ⁊ c. p̄cedenti ponit casus
Ad laudē dei omnipotentis.

De excoīmunicationib⁹ que cō-
cōtingūt circa materiam de sepul-
turis mortuozū: Sermo XVI

Non occides. ^{Opere p̄cium}

n̄ presenti sermone p̄sequendas
durimus excoīmunicationes cir-
ca materiam de sepulchris mor-
tuozū ab ecclesiasticis sanctionib⁹ emana-
natas. Quarū prima est de religiosis et
clericis secularibus ad vouendum de eli-
genda sepultura alios inducentibus: que
ponitur in cle. cupientes: de penis vbi di-
citur. s. sane temerarios violatores consti-
tutionis illius scz. c. j. de sepul. li. vi. que re-
ligiosos ⁊ clericis secularibus prohibet ne
aliquis ad vouendū iurandū vlt fide inter-
posita seu als promittēduz inducant: vt se-
pulturam apud eozū ecclesias eligant: vel
iam electam vltius nō imutent: similem
sententiam pena in dicta constitutione cō-
tenta in suo perdurante robore incurrere
volumus ipso facto ab aliquo a sede apo-
stolica p̄ter q̄ in mortis articulo nullate-
nus absoluendos: nullis p̄uilegijs aut
statutis cuiuscunq; tenoris existant in cō-
trarium super his valituris: hoc ibi: vbi
dicit glo. super verbo similem sententiam
q̄ hoc intelligit de sententia excoīmunica-
tionis: q̄ si voluisset referre ad omnia pe-
nalia ibidem cōtenta dixisset in plurali si-
miles penas: relique enim dicunt pene: s̄
x iij

De decalogi

excoꝛcationem vocauit sententiam. Et di-
cunt Lauð. & Henze. q. si religiosi quocū-
q. quesito colore tales inducūt ad p̄mittē-
dū rē. est locus huic pene siue fuerit dire-
cte siue indirecte publice vel occulte per se
v̄l per alium: & idē de clericis secularibus
dicit tamē Xapus: q. ex sola inductioe nō
incidūt canonē nisi inductio habeat effe-
ctus: vt quia inductus fecit illud ad quod
induxerunt eum: dicunt enim intelligi ver-
ba cum effectu: maxime in hoc casu in quo
agitur de spiritali pena per constitutio-
nem imponenda: nec etiam incidunt exin-
ductione ad eligendū sepulturam: dūmo-
do fiat citra votum iuramentū v̄l p̄missus
Vnde religiosus v̄l clericus secularis ab
infirmitate vel sano requisitus v̄l nō requisitus
de eligenda sepultura: secure consulere po-
test: si in sua ecclesia v̄l cōuentu plura sus-
fragia habiturus esset. Q. sibi sit vtilius
ibidem sepeliri q. alibi: arg. ad hoc extra
de sepulturis. c. fraternitatem: nec incur-
rat penam nisi obligatio vel p̄missio ali-
qua internentat: vt dicit textus i. vj. de se-
pulturis. c. animarū: & in dicto. c. cupientes
quia nullus obligatur ex cōsilio nisi frau-
dulento vt li. vj. de reg. iur. c. nullus: pōt
ergo dicere consulo vobis hoc pro salute
anime vestre faciatis tamē libere q̄quid
decreueritis: nolo enim q. sibi p̄mitti-
tatis. Secunda excoꝛmunicatio ē de sepeli-
entib⁹ hereticos que ponit lib. vj. de he-
reti. c. quicūq. hereticos credētes recepta-
tores defensores v̄l fautores eorū scienter
presumpserint ecclesiastice tradere sepultu-
rā: v̄l ad satisfactionē idoneam excoꝛmunica-
tiōis sentētie se nonerint subiacere: nec ab-
solutionis beneficiū mereā: nisi proprijs
manibus publice extumulent & proiciant
huiusmodi corpora dānatoꝝ: & locus ille
p̄petua careat sepultura. hoc ibi. Ad cui⁹
evidentiā dicit Jo. an. in nouel. q. hi sunt
credētes qui ore p̄prio dicūt se credere ip̄o-
rum erroribus: & tales iudicant heretici:
eo. ti. excoꝛmunicam⁹. ij. de h̄bo. sig. c. sup
quibuscūq. vel fm Zachinū in tractatu suo
de heres. credētes dicunt qui verbis v̄l fa-
ctis ostendūt se credere errorib⁹ heretico-
rū scz verbis detegens in hoc intentiones
sue volūtatis: aut faciēs id in quo satis ex-
p̄mit credulitas erroris: vt quia eisdem
adheret aut ad eorum p̄dicationem vadit
ad quā si iuerit vltra q̄ semel censet here-
ticus: cum par crimen & par culpa sit pro-

precepto

hibita discere & docere: vt. c. d. mathema-
l. culpa: & ex binario actu videtur trahi cri-
men ad cōsuetudinē: & idem est de his qui
studēt vel tenēt libros hereticorū nisi statī
illos destruāt: similiter qui eis reuerentiā
exhibent fm mores suos: v̄l ab eis recipi-
unt p̄olationē v̄l cōmunionē v̄l man⁹ im-
positionē aut similia: que pertinet ad rit⁹
eorum: dicunt etiam credētes: vt eo. ti. li.
vj. c. filij: q̄ pari p̄ea cū hereticis iudicā vt
e. ti. c. penl. s. fi. Receptores vero heretico-
rū dicunt illi fm Jo. an. qui scienter here-
ticos recipiūt in suis domib⁹ & eos occul-
tant: vt sic manus inquisitoris euadāt: vt
ff. de receptatoꝝ. l. j. & ij. l. de his q̄ latro.
occult. l. j. vbi dicit q. grauis puniē q̄ sci-
enter receptat & associat fugientes q̄ solum
latitantem occultat: & fm Zachl. suffi-
cit q̄ semel eos receptat: vt li. vj. de penis.
c. felices: si tamē receptatus erat cōsanguī-
neus receptantis mitior erit pena: quia p̄-
sumit hoc facere sanguinis affectione po-
tius q̄ cōtemptu fidei. Defensores p̄inde
hereticorū dicunt q̄ v̄l publice defēdūt er-
roꝝ eorū & hi dicūt heretici manifesti: de
verbo. sig. c. super quibuscūq. imo dicunt
heresarche. xxiij. q. iij. c. qui aliorū: & ta-
les sunt peiores hereticis: vt dicit ibidem
v̄l etiam qui defēdunt heretici cū ne capia-
tur: puniatur rē. & hoc directe v̄l indirecte
per se v̄l per alios qualitercūq. tales non
damnarent p̄ hereticis quīs insurgat cō-
tra eos heresis suspitio propter quā ē eis
indicenda purgatio. Fautores autem fm
Zachl. dicūt tribus modis. Primo omis-
sione v̄l negligētia scz nō puniendo cū po-
testatem habeant & hereticos puniendos
agnoscant: v̄l negligēdo. ij. q. vij. c. negli-
gere cū posset perturbare peruersos nihil
aliud ē q̄ fauere: vel etiā nō iudicādo cū
ad hoc teneant. Secūdo cooperatiōe & fa-
cto visitando sustentando ad euadendum
auxiliū vel fauorē prestando. Tercio consi-
lio & verborū prolatiōe scz excessus excusa-
do p̄ eis intercedēdo: deniq. ab excoꝛcati-
one p̄dicta pōt ep̄s absolueret: q̄ papa sibi
nō reseruauit. Tertia excoꝛmunicatio est
de sepeliētib⁹ tēpore interdicti v̄l publice
excoꝛcatis: notatim interdictos & manife-
stos vsurarios: que ponit in cle. de sepul.
in. c. eos qui p̄prie temeritatis audacia de
functorū corpora nō sine cōtēptu clauium
ecclesie in cimiterijs interdicti tpe in casib⁹
nō p̄cessis a iure v̄l excoꝛmunicatos publi-

ce aut nolati interdictos v[er]o usurarios ma-
nifestos scienter sepelire p[re]sumpserint: de-
cernim[us] ip[s]o facto exco[m]municationis sentē-
tie subiacere: a qua nullatenus absoluant[ur]
nisi prius ad arbitriū d[omi]ni epi[scopi] eis quibus
per p[re]missa fuerit iniuria irrogata satisfac-
tionē exhibuerint cōpetentē: nullo eis cir-
ca p[re]missa exemptionis vel quouis alio
p[re]uilegio sub quacūq[ue] forma verborum
p[re]cesso aliquo aliter suffragante: hoc ibi: et
sic s[ecundu]m glo. hec sententia includit quoscu[m]-
q[ue] etiam religiosos culuscūq[ue] p[re]fessionis
Idem Lau[rentius]. et Henze. quia littera loquit[ur]
indistincte etiam feminas s[ecundu]m eosdem cō-
p[re]bēdit: ar. xvij. q. iij. c. liij. c. si q[ui]s suade-
te. et de sen. ex. c. mulieris: dicunt eni[m] q[uod] in
istis constitutionibus iuris cōmunis etiā
penalib[us] masculinū p[re]cipit femininū pro-
pter auctoritatem p[re]dictoris: et quia fiunt cū
magna maturitate: vnde p[re]sumit[ur] q[uod] nihil i-
liquū contineat: idem dicit Lau[rentius]. de in-
stitutionib[us] facit per p[re]dictos eccl[esi]arū: p[er]
quibus etiam p[re]sumitur q[uod] nihil iniquū cō-
tineant: secus tamē dicit de statutis p[re]inci-
pum seculariū: que frequenter odioso pro-
mulgant[ur]: vnde in talibus odiosis mascu-
linū nō cōcipit femininū sed in favorabili-
bus sic: femininū nunq[ue] p[re]cipit masculinū
quia p[er]tra naturam esset quā ars quantūq[ue]
potest imit[ur]. De illo autem verbo ex con-
temptu dicit Henze: q[uod] ex contemptu etia[m]
al[ia] nō ligandus ligatur: vt de cler. ex. c. si
celebrat: et dicit Stephanus q[uod] p[er]temnere ē
mandatū nō curare: vt. xj. q. iij. excellentis-
simus: et q[uod] ecclesie potestas nō est p[er]temnē-
da: eo. ti. nō cōtemnat: et q[uod] tunc ex contem-
ptu quis transgredit[ur] quando voluntas
eius subijci rēnu[n]t ordinationi legis: et p[er]-
cedit ad faciendum cōtra legem agit: quā-
do autem propter causas particularē indu-
citur: nō dicitur ex contemptu facere: nisi
ex eadem causa delictum frequenter itere-
tur: et q[uod] non facile dispensatur cum eo qui
contemnit: et ideo in litteris de stilo curie
solet apponi clausula: dūmodo nō in con-
temptum clauium: nec excusatur q[ui]s d[omi]ni mā-
dato sui p[re]lati sepelit contra cle. istam: q[uod]
cum sit hic prohibitum nō tenetur obedi-
re p[re]lato et possit illi condicere: vt. xj. q. iij.
c. si domin[us]. c. nō semper. c. iulian[us]. de tēp[or]e.
or. c. ad aures. P[ro]terea super verbo ci-
miterij: dicit glo. q[uod] si talis sepelitur in lo-
co p[re]uilegiato: non est locus huius pene: etiam
si locus ille sit contiguus cimiterio. et vide

tur velle glo. q[uod] oportet locum esse deputa-
tum cimiterio et benedictum. Dicit tamen
Stephanus sufficere: q[uod] locus sit deputa-
tus sepulture etiam si nō sit benedict[us]: al[ia]s
enim illuderent iura: cum multa sint loca
sepulture deputata q[ui]b[us] nō sūt b[e]n[e]dicta et i-
telligit loca deputata ad sepellendū corpa
eor[um] q[ui] nō sūt exco[m]municati et. Argumētum est
de ecclesia non consecrata que gaudet im-
munitate eo q[uod] ibi diuina celebrant[ur]: vt eo.
ti. c. j. et de conse. eccl[esi]e. v[er]o alta. c. si. nō enim
potest negari quin sit cimiteriū ex quo de-
putatum est sepulture: ergo locus est huius
littere: et hoc verum est si diu reputatū est
pro cimiterio: quia tunc p[re]sumendū vide-
tur q[uod] fuit benedictum: nisi constaret cōtra-
rium: nō enim dicitur proprie cimiterium
nisi propter benedictionem: vnde Jo. an. su-
per hanc cle. dicit q[uod] cimiterium est locus
ad vsum cimiterij per episcopum benedi-
ctus: vt de conse. di. j. c. nemo. concor. Jo.
calō. et Joh. de lig. et hoc oportet fateri q[uod]
tum ad penam exco[m]municationis h[ab]et impo-
sitam que maxima ē. Et nota q[uod] licet regu-
lariter episcopus se nō debet intronittere
de loco exempto: vt de offi. ordi. c. graue. et
sic loquitur Inno. de p[re]uilegiis. c. ad hec: tamē
h[ab]et sibi p[er]mittit[ur] quo ad potestatem et penā
de qua hic. Ad maiore[m] tamen euidentia[m]
in hoc. c. sunt quattuor exco[m]municationes
distincte. Prima est de his q[ui] in cimiterijs
tempore interdicti sepeliunt corpora defū-
ctorum in casibus a iure non concessis: de
quo queri potest: an q[uod] hic dicitur de iter-
dicto procedit siue sit generale siue specia-
le. Ad hoc respōdet Lau[rentius]. q[uod] dūmodo pro-
cedat a clauē siue h[ab]eat a iure v[el] ab hominib[us]:
vt de excel. p[re]lata. c. tanta. de p[re]suetu. c. cum
inter: de elec. c. vbi periculū: secus tamen
dicit in casu qui ponit de offi. ordi. c. si ca-
nonici. c. q[ui]s. in. vj. et c. q[uod] translatione: de
tempo. ordi. Item. c. is qui. de sen. excō.
in. vj. et extra d[omi]ni sta. regula. c. super quodā.
c. monachi. et in glo. quia talia interdicta
non procedunt a clauē. Idem Paulus et
Henze. Et si queris qui sunt casus a iure
concessi. Respondet glo. p[ri]mus ē quan-
do agitur de sepultura clerici qui serua-
uit interdictum: nam tali tempore interdi-
cti sepultura conceditur cum silentio: ta-
men et sine pulsatione campane: vt in. c. q[uod]
in te: de pe. et re. Secundus est in p[re]uilegi-
giat[ur] circa p[re]f[ati]os: de quib[us] i. c. vt p[re]uilegia:
extra de p[re]uilegiis. De tercio vero casu dubiū
est.

etiam in p[re]fati

De decalogi

est an scy in quattuor festis anni in quibus tempore interdicti possunt alta voce diuina celebrari pulsatis campanis et ianuis apertis: vt habetur in. c. alma mater de se ex. in. vj. possunt etiam mortui sepeliri: glo. tenet hic qd no licet tunc mortuos in cimiterio sepeliri: quis multotiens fuerit contrariu obseruatu. Et hoc bene pbat. c. cuz et plantare. h. qd si: de priuil. et p. h. vlt. in. c. alma: na pagrapho ille qui diebus illis participationem diuinorum concedit loquitur de audiendis officiis no de sacramentis. Idez tenet Pau. et Henze. et hoc est tutius: quia o iure tempore interdicti prohibentur celebrari diuina et sepultura ac pferri sacramenta: a quo iure recedi no debet nisi quatenus reperitur exceptum: et idem tenet Jo. de lig. i. tractatu suo de ecclesiastico interdicto licet Jo. cal. p. trariu teneat. Et si quis an hec pena locu habebit si illi de loco interdicto sepeliunt aliquem ex locu interdictu existentem de loco interdicto. Ad hoc rñdet Pau. qd si locus est interdictus ppter delictu dñi terre: tunc no habet locu: secus aut si ppter delictu populi: vt li. vj. de sen. ex. si inia: rñ qd ad casu huius de. no sufficit qd sit de loco interdicto nisi notiatum sit interdictus. Secunda vero excoicatio e de his q publice excoimunicatos sepeliunt. Et si qritur de quibus excoicatis hic loquitur. Videt glo. qd de excoicatis ta ab hoie q a iure: dñ modo maior excoicatione no aut minori. Idem Lau. Henze. et Pau. ratio e: qz nomine excoicationis intelligit de maiori inia: de sen. exco. c. si quere: vel quia minor excoicatio no sic inficit sicut maior: quia taliter excoimunicato no phibet participari sic excoicato excoicatione maiori: dicto. c. excellentissim. Ihic iter dicitur qd excoicatio no trāsīt ad tertiam personā. ppter tale insup sepulturam factam de excoicato excoicationi minori no indiget ecclia recociliatioe: et addit h glo. sup verbo publice: qd b iudicabit ex qualitate fori scz multitudine vel paucitate officialiu et astantiu: vtru excoicatio dicenda sit publica vel publica: ita q in hoc rei veritas pōderat: vt qd ad huc casum videat an psumant sepelientes scire vel scire sit casus q sit eis imputandū si ignorarūt qd publice sciebant: als posset ee occultus licet p iudicē in banco corā duobus vel tribus pmulgata fuit: ad h mouet mens et rō iuris q est pōderāda verbis: et sic no est loc⁹ huius penes: qz no psumit scuisse fm glo. Pau. et

precepto

Stepha. idem Henze. qd addit qd etia si scilicet nō est locus huius penes: qd no debet extendi nisi ad publice excoicatu. Sepelientes tñ occulte excoicatu maiori excoimunicatio ne semp incidit minore excoicatione: quia cui no excoicamus vino nec cōicare lz mortuo: vt dicit glo. in. c. ad h. de priuil. et idem Hein. boye: c. c. Si vero publice excoicatu scienter sepelit in cimiterio: incidit maiore excoicatione vt hic. Tertia pinde excoicatio est ptra sepelientes notiatum interdicti: qd excoimunicati sūt: de qua queri potest qd dicatur notiatum interdicti. Ad h respondet Lau. qd is notiatum interdicti dicitur qui in sententia nominatim est expressus: per id qd notat Inno. de preben. c. i. la teranesi. dicit etia qd talis expressa notatio requiritur etia de his quoz culpa vel fraudelatu est interdictum: et de his qd prebuerunt auxilium vel fauorem: de sen. ex. c. vi. li. vj. qd si notoriu est de fautorib⁹ qui dede rūt occasionem interdicto no tamē erit locus huius penes: qz non sunt nominatim interdicti: etiam si in sententia fuisset quis interdictus cum fautoribus suis: quia no ex eo q notorie fauent dicunt nominatim interdicti: ar. de cle. ex. proposuit: cuz hec constitutio sit penalis que restringenda est: vt li. vj. de elec. c. statutū. Quarta deniqz excoimunicatio est qua sepelientes vsurarios excoimunicantur. De quo queri potest quis sit vsurarius manifest⁹: dicit h Mattheus q manifesti dicuntur vsurarij qui ex libris eozū cōvinci possunt: vt in cle. vna. de vsur. vel si coram sacerdote confiteatur: qui quo ad hoc est eius iudex: sed addit Joh. an. li. vj. de vsur. c. quāq. qd in hoc casu necessarii sunt testes quod placet Jo. de lig. quia confessio in foro penitentiali no facit rem notoriam. Archidia. in dicto. c. dicit qd quantum ad illud. c. sufficerent argumenta cum fama de vsuris. c. cum in dioce. ibi si cum alijs argumentis maxime si tenet altare paratum dicitur manifestus vsurarius: et nota in. c. j. et ij. de vsur lib. vj. qd omnes predicti velut manifesti vsurarij care debent ecclesiastica sepultura: nisi cauisent de restituendo vsuras fm formam decretalis: quāq. de vsuris: in. vj. et hoc per se vel per alium habentem speciale mandatum ad cauendum: quia vt dicitur in reg. iur. Qui per alium facit est per inde ac si faciat per seipsum. Hic queri potest: an portantes predictorum corpora ad se

Excomunicatio minor
est: c. no officio

quinto:

Sermo xvii

pulturam et cōmunitates sepulchra fodit/
tes fabricantes aperientes: et prelati cleri/
ci et ministri ecclesiarum in quibus sepeliunt/
non phibentes et cereos cruces ac similia
portantes hic sint similiter excommunicati.
Ad hoc respondet Jo. cal. q. si cum diuino
officio sepultus est: pculdubio videtur q
omnes pdicti dicta excommunicatiōis pena
ligatur: quia hoc casu sunt oīno picipes
crimīnis siue coopatores: ad hoc d. sen. ex
cō. c. nup. c. si concubine. Si tamen sine di
uino officio sepultus est etiam i cimiterio:
licet tutius sit dicere pdictos omnes eē liga
tos: tamē licet trepido credo istos nō liga
ri dicta pena: sed quia vident generaliter
cōtemnere phibitionem: arbitraria pena
puniri poterunt etiam p iudicem ecclesia/
sticum: vt de offi. dele. c. d. causis. Stephe
nus autē dicit hunc casum non dubiū eūz
picipent sepelientibus et sic in crimine dā
nato. Dicit tamen Frā. de zab. post multa
scripta doctorū: et putat q hic soli sepelien
tes vel hoc fieri faciētes sunt excommunica
ti: et p sepelientibus intelligo eos q actua
liter mortuū humo vel tumulo cōdunt: vt
dicit in glo. Lapis tenet cum Stephe. et
dicit Imola q hec pars videt verior: alis
enī posset illud pēns cōstitutio q scz oīa
funeralia pompose expedirent et q tandē
vnus solus ribaldus vel vilis psona sepe/
liret eūz: deniq omnes pdictas sententias
absolvere pot ordinarius post debitaz sa
tisfactione: eo q non est absolutio referua
ta: vt de rebus ecclē. nō ali. cle. j. vbi de b:
et dicit glo. q si sepulchri sūt publice excommu
nicati vel nominatim interdicti vel vsura
rij manifesti: ptra dictam phibitionem de
bent exhumari si possūt corpora discerni:
verūtāmē alius sepultus tēpore interdicti
nō est exhumādus: psertim post relaxatū
interdictū: quia si nō esset ibidem sepulch
rū: tūc post interdictū laxatum sepeliri debe
ret: ergo a fortiori sepultus nō exhumabi
tur nisi manifeste decessisset impenitens: si
militer fm Inno. d. Pau. Huil. et Stephe.
durante adhuc interdicto exhumādus ē.
Ultima excommunicatio de hac materia
ponit in quadā extrauaganā. Bonifa. viij.
que incipit: de testandē feritatis: cuius men
tionem facit Jo. an. in. c. eos: de sen. excō.
in nouel. et alij doc. sup rubrica de sepul. in
qua papa excommunicat omnes etiam si pon
tifficali dignitate fulgeat: qui corpora defun
ctorum tā inhumaniter et crudeliter ptra

ctabant vel ptractari faciant scz exenterā/
do dimēbrando decoquēdo vel similia fa
ciendo vt ossa transferant alibi sepeliēda:
sed debent ad tempus tradi sepulture vt i
cineratis corporibz ossa transferant vel cū
corpore debent ossa transferri: et est casus
pape reseruatus: huic tamen pene loc? nō
est: si talis decesserit in locis vbi nō viget
cultus catholice fidei: nec etiam in loc? vi
cinis vbi posset trāsserri corpus ad sepeli
endum. Ad laudem dei.

De excommunicatione in genera
li quā quis incurri potest p violētā
injectionē manū in clericū vel reli
giosam psonam: Sermo xvii

Non occides. Exo:

n xx. Congruē satis nunc vidēdū
est de excommunicationibz qz qz
incidit iniiciens manū violentā in clericū
vel religiosum. Et primo de excommunica
tiōe que ponit. xvij. q. iij. c. si quis suadē
te diabolo: huius sacrilegij vtiū incurres
rit: q in clericum vel monachum violētās
manū iniecerit: anathemat? subiaceat vin
culo: et nullus episcopoz illum psumat ab
soluere nisi mort? vigente periculo: b ibi.
Ad cuius euidentia queri potest que re
quirunt ad hoc vt quis canonē istum in
currat. Ad hoc dicendū: q quattuor req
runt. Primo q clericus pmissus pmiūle
giū non amittit clericale: de quo ptz supra.
Hinc enī verberans clericum degradatus
et curie seculari traditū: non incidit in hūc
canonem: quia fm hosti. talis nō retinet
pmiūlegiū clericale: vt de iudi. c. cum non
ab homie: secus tamē si non sit tradit? q
uis degradatus: vt. lxxj. di. c. dictū: nam
ibi dicit q talis depositus debet clericali
ter viuere: vnde credit Jo. an. in. c. degra
datio: d. penis: li. vj. q verbaliter deposi
tus et degradatus retinet pmiūlegiū cleri
cale: sed actualiter degradatus et curie se
culari traditus clericali pmiūlegio nō gau
det et simile dicēdū de clerico heretico ma
nifesto curie seculari tradito: fm Inno. c.
Jo. an. Ain. et Alsen. Addit insup Jo. de
de lig. in suo tractatu de censu. ecclē. q p
ctiens clericū non baptizatū ad ordines p
motum nō ē excommunicatus. Cuius ratio
est: qz nō baptizatus nō recipit characterē
ordinis: cum baptisim? sit ianua oīm sacra

De decalogi

precepto

mentio: vt de pſby. non bap. p totuz: pcutiens tamē p saltū p motum incidit i cano nem: cui? ratio ē: quia talis recipit chara cterem rōne cuius ei competit emunitas: vt in. c. j. de cler. p sal. pmo. Et nota q ſm canonistas ſū nouem ordines: verberās igiſ quēcūq; habentē vnum de illis ordi nibus: etiam laicū illitteratū ſacrū ordinē recipientē hunc canonem incidit: vt notat Hein. boye: in. c. vt fame: de ſen. excom. ve rūtamen verberans clericuz p motum ad ordines coactione absoluta nō incidit ca nonem: vt notat de baptis. c. maiores. Si vero coactione cōditionali: tunc etiam nō gaudet priuilegio clericali niſi tacite vlt ex preſſe p motionem ratificauerit: et tūc etiā continere tenet ſi ad ſacrum ordinem pro motus eſt: vt no. in. c. vbi dicitur. lxiiij. di. Similiter verberās fratres tertij ordi nis de ſimplici regula non ſunt excomuni cati ſm Job. an. in. c. cum ex eo. de ſen. ex. in cle. et ideo ſm Jo. cald. quia non ſunt p ſone eccleſiaſtice ſtrictē et p pſe loquendo: quia nec ſunt clerici nec religioſi: euz non ſunt pfeſſi religionis p ſedem apoſtolicā approbate: nec pmiſſunt p tinentiam obe dientia regularē nec paupertatē ſed eſt qui dam modus viuendi approbat: et hoc ē ve rum niſi habeāt aliqua priuilegia apoſto lica: tunc enī iudicandū eſt ex tenore illoz vt de priuileg. c. porro: et c. recepimus: hinc dicit Fran. de zab. q ſi ſunt aſtricti ordini ppetuo: ſic q nō poſſunt egredi: cenſendi ſūt eccleſiaſtice pſone tanq ppetuo depu tati ad pium vſum: vt in cle. vna: de deci. i. fi. et de priuileg. c. p exceptionē: li. vj. Alii q habeant in aliquib? certum modum viuē di: hoc non imutat naturāz perſone quin cenſeāt laici. Similiter verberās canoni cam ſecularem ſm doctores in cle. attēdē tes. ſ. illas quoq; de ſta. mo. non eſt exco municatus eo q viuūt vt ſeculares nec re nūciant ppio nec pfeſſionem regularē fa ciunt: nec ſtatim nec religionē habent ap probatū: licz ab episcopis viſitari poſſunt ſiue ſint exempte ſiue non: multomin? ver berās beguinā excomunicatus eſt ſm do cto. in cle. de reli. do. ſ. p dictis vero: verū tamē verberās donatū vel oblatū cū effe ctu: vt quia effectualiter ſe et ſua donauit alicui religioni approbate: in rta clemē. j. d deci. mutato habitu ſeculari lz ex toto nō habeat habitum illius religionis: incidit hunc canonē: quia tales gaudent eodem

priuilegio ſicut religioſi veri: vt dicto. c. p exceptionem: et ibi Job. an. in nouel. et ideo dicit Hein. boye: in dicta cle. j. ſi tamen de derint tñ partē bonoz partem ſibi refer uantes tunc non gaudent eodem priuile gio. Deniq; licz nouicius in religione ap probata non ſit religioſus effectualiter do nec tacite vel expreſſe ſit pfeſſus: tamen il lum verberans eſt excomunicatus: vt eſt tex. in cle. in. c. religioſo: de ſen. excom. li. vj. nec obſiſtit q ad ſeculum redire poſſet quia idem eſt in clerico ſeculari in minori bus ordinibus pſtituto. Secundo pſu cipaliter requirit q ſit factū: quia ſola vo luntas ſine effectu ſubſequēte non ſufficit vt quis incidat hunc canonē. Hinc dicit Ray. q eleuans pugnam: gladium: haſtā vel baculum ſup caput clerici volens eum pcutere: non tamen pcutiēs: non eſt exco municatus: cuius ratio eſt: quia canō iſte requirit ad illationē pene dolofam volun tatem: quod pbat cum dicit diabolus inſiſ tante et factum cōſumatum: nec ſufficit at temptatio: vnde dicit Job. an. q p ſolam attemptationē nullus ſcidit niſi ad acrus cōſumationem puenierit: ſimiliter ſm Jo. no. in. c. nup. ij. de ſen. excom. compellens clericum p metum vt ſibi aliquid det: vel de fundo exeat: nō eſt excomunicat: quia non ſit iniectio manuū in clericum nec in res illi adherentes qd canon iſte requirit qd Jo. de ligna. credit veri: ſi metus tñ ē verbalis non realis per tractum pſones verūtamen ſi quis clerico metum ingerat adeo q ſe pſcipitat in aquāz vel aliud eni dens periculum vt enadat: tunc ſm Ray. Hoſt. et Hoſt. ē excomunicatus: ſecus aut ſi clericus fugiēdo ledat. Hic queri pōt de intellectu excommunicationis que ponitur in. c. ſi quis: de ſen. excom. li. vj. vbi dicitur. Cum quis abſq; tuo mandato ma nus iniecerit in clericum tuo nomie violē tas: ſi hoc ratum habueris: excomunicati onē latam a canone incūctanter incurris: cum ratiſhabitio retrotrahat et mandato debeat comparari. Si vero iniectio eadez tuo nomine non ſit facta tunc licz habēdo ratam eandē: nō tamē ppter hoc excomu nicationis illi? vinculo inodaris: cum qd ratum habere nequeat qd eius nomie nō eſt geſtum: hoc ibi. Aliū mandans: au torizans ratum habens vel pſulens q cle ricus pcutiat excomunicationē incurrat. Ad hoc reſpondet Hein. boye: in. c. mulie

res: de sen. excom. inter alia: qd si mādans
moris ante manuū iniectionē factam: tūc
dicit Bern. hic in ver. sed pone: q non est
excomunicatus: quia mandatū morte ex/
tinguitur: vt. ff. mandati. l. inter causas.
Idem tenet Vincē. r Inno. in dicto. c. mu/
lieres: dicit tamen Hosti. q si nō penituit
satis est excomunicatus: cum constet q in/
mortali decessisset. Idem Tan. Hosti. q dī/
cunt q excomunicatus nisi mandatū ante
mortem reuocauerit: r maxime cū in eadē
volūtatē decedere intelligat: vt d baptis.
c. maiores: r bene quis excomunicat post
mortem: vt patet. xxiiij. q. ij. c. sane pferf.
Idē Archi. lxxviiij. di. c. si. r eo. ti. cū qd:
li. vj. r b videt tuti. Si xō nō morit aū b
penituit r reuocauit aū iniectionē q reuo/
catio ad mādaturū aū iniectionē puenit:
r sic nō icidit: aut tam tarde reuocauit q
ad eū aū iniectionē venire nō potuit: r tūc
dic Inno. q l3 d culpa redargui r puniri
valeat: tñ i canonē nō icidit: nisi q dolo fe/
cit: nō enī ligat eū q ē in charitate al s eēt
iniqua r iniusta: nec fertur nisi p mortali.
Bern. tamen r Hosti. dicunt contrarium p
l. si mandasti. ff. mādaturū: r ideo dicit Astē.
q talis quo ad deū nō est excomunicat:
tamē quo ad ecclesiā excomunicat est:
qd videt verū fm Joh. an. eo. ti. c. cū qd
glo. ij. li. vj. Veratū vero habēte dicēduz:
q si factum fuit eius nomie r postea ratū
habuit tanq nomie suo factū: tunc cano/
nem incidit: quia ratihabitio i maleficijs
retrotrahit r mandato cōparatur: vt hic
inter: secus tamē si nō haberet ratam tāq
nomie suo factam: sed vt dlibet alius qui
dicit: Benedictus deus qui talis xbera/
tus est: quia malus erat: r tunc nō incidit
canonem: p ea que notat Archiō. ij. q. iij.
c. audiam. Si vero ratū habuit tūc qdem
incidit in canonē: non tamen a tēpore inie/
ctiōis sed a tēpore ratihabitiois: vt notat
Archiō. in. c. omnes: in fi. xvij. q. iij. r Jo.
an. in hoc. c. cum quis: in verbo: incurris:
qui addit q si istaz ratihabitioē in corde
tenuerit: ita q de ipa nō possit fieri fides:
tunc licz talis quo ad deū sit ligatus: nō
tamen quo ad ecclesiā militantē que non
iudicat d occultis: vt patet d simo. c. sicut
tuus. Idem Hosti. in dicto. c. mulieres: et
glo. in dicto. c. omnes. De cōsultente aut dī/
cendum: q etiaz incidit in canonem: quia
cōsentire videt delicto: imo causam dat ef/
ficacem: vt de sen. excom. c. quāte. Itē mi

rum cum talis etiam secuto homicidio ho/
micida clericus censetur: vt patz de homic.
c. sicut dignus. q. qui vero: r. q. si. r. c. signi/
ficasti. ij. q. j. hoc tamē intelligit sane cum
iniectione manus ex tali consilio secuta est:
vt pbant iura inducta: vt eo. ti. c. nup. q in se/
cūdas: fm Hosti. Hein. boye: inf alia. Ter/
tio pncipaliter requirit q hoc fiat aīo in/
iuriandi: nā fm Hein. boye: in. c. si. xō. de
sen. ex. si qd pcutit clericū causa tultionis
vel defensionis tñ nō est excomunicatus: vt eo.
ti. c. ex tenore: ibi: nisi se defendēdo: qd vo/
rū ē nisi i defendēdo se modū excedat: qd
sic est intelligendū: q: si clericus pcutit se/
mel laicū nō intēdēs amplē pcutere: et de
hoc laicus sit certus: tūc nō debet pcutere
clericū: alioqn ē excomunicat. Si xō clericus
venit ad pcutiendū vel se parat ad itē pcuti/
endū: aut de hoc laicū pbabilis dubitat:
tūc licet laico pcutere clericū ad iminentē
violentia repellēdā: fm Inno. r Hosti. di.
cto. c. si xō. q si vero pcutit r d homic. c. sig/
nificasti: sicut si pcutit clericum ad defen/
sionem r tultionē pmi: puta patr mris
vxois filij vel familie: tūc etiā nō est exco/
municat fm Inno. r Jo. an. Si vel/
let clericus aliū occidere capies eū r liga/
bis anteq aliū occidi pmitas: ar. xxij. q.
ij. c. ne quis arbitret: circa si. imo si hoc ti/
more illum casu occidas non es excomuni/
catus: l3 sis irregularis fm Inno. ad b de
homic. si furiosus: in cle. Jo. an. Si tamē
pcutit clericū p tultione rex r in pcutien/
do modum excedit: tūc canonē incidit: vt
de homic. c. suscepimus. Si autē modū nō
excedit: tunc non solum psonam sed etiaz
res suas defendendo vel incōtinēti repcu/
tendo: vel etiaz res alioz quod plus est:
nō ē excomunicat: vt dicto. c. suscepim:
vbi dicit q tūc solū tenet quādo modum
excedit fm Inno. Hosti. r Ray. Preterea:
in dicto. c. si vero: fm Hein. boye: si qd in/
uenit clericum turpiter agentē cum vxore
matre sorore aut filia ppria: si tunc pcutit
eum citra mutilationē vl mortem: non est
excomunicat: si vero mutilat vel occidit
eum: tunc dici pōt q tali parit quo ad ex/
comunicationē quasi tam iustum dolorem
cōpescere nō possit: vt dicit ibidē glo. ar.
c. de l. iulia: d adulter: r lex pmittit ipm
occidere sic inueni. ff. d adul. q ait lex. q
ait: al s ex iteruallo nō liceret: tuti ē tñ
dicere q i canonē incidit. Et nota q p dī

pot pcuti clericū

De decalogi

precepto

etiam intelligunt de vxore putatua l3
ratione impedimenti ppetui non potest ee
vxor: fm Ain. Hof. r Joh. an. Q si no in-
uenit cum turpiter agente sed solum cu so-
la sedente r pfabulante: tunc pcutiens no in-
cidit in canonem fm Hofi. r Joh. an. fallit
tamē in casu vbi maritus aliquem ter mo-
nisset ne cum vxore sua puerfaret: r tunc
eum detinere pot p .xx. horas et pferre
iudici: vt lxxj. dl. c. pbyter: r hoc videt
de iudi. c. cum non ab homine: licz in alijs
criminib? hoc fieri non potet: addit text?
in dicto. c. si vero: q si inuenit clericuz tur-
piter agentem cum alia muliere q cu vxo-
re matre sorore vel filia ppta: r inicit ma-
nus: excommunicatus est. Ad maiore aut
euidentiā scēdum q generaliter verbe-
rans clericum nō animo iniuriandi s cor-
rigendi: non incidit canonē dūmodo mo-
dum non excedit et auctoritate iuris s fa-
cere possit: vnde ponunt aliq casus extra
de sen. excom. c. cum voluntate: in quibus
clericum corrigere licet. Primus est rōne
officii quod quis i ecclesia obtinet: cuius
pretextu si clericus est: potest alium in mi-
noribus dūtaxat ordinibus cōstitutū cau-
sa correctionis leuiter percutere: vt hic vl
etiam turbantē diuinū officiū de ecclesia
potest eicere tam clericum q religiosum:
etiam si eum non habet aliquā iurisdic-
tio nem: vt in. c. veniēs: de sen. excom. fm In-
no. Hofi. r Joh. an. dūmodo non excedit
modū in expellendo: r addit Joh. an. in
c. periculosā: li. vj. ne cleri. vel mona. glo.
penul. q mōachus licite vi expelli potest:
qui ptra statutum illius capli scholas in-
trauit: sicut etiam clericus vel monachus
excommunicatus vel interdict? tēpore diu-
noz ecclesiam intrās vi expelli possit: fm
laud. in cle. grauis: eo. ti. Et hec omnia in-
telligunt dūmodo non sit excessus. Offi-
lialis tamē laicus in clericum manus inij-
cere non potest eum pcutiendo etiaz d mā-
dato sui plati quin canonē incideret: nisi
in casu put. videbitur inferi. Cuius ratio
est: quia nulli laico sup clericū tāta datur
auctoritas: nisi fortuito casu: nō ex delibe-
ratione clericum ledat: vt eo. ti. c. si vero
alicuius. Secundus est de clericis seniori-
bus qui zelo deuotionis pdicta faciunt: r
eodem modo excusantur vt hic r dicto. c.
veniens: vbi plane de hoc. Tertius d his
qui obtentu platiōis vel magisterij subdi-
tos r scholares correctionis causa leuiter

percutiunt. Dicit tamen boyc. in. c. vniuersi-
tatis: eo. ti. q si platus ex pposito scienter
r maliciose debitas correctionē excedit est
excommunicatus: r etiam illi qui s faciunt
de ei? mandato: siue hoc fiat capiendo: ad
carcerem ducēdo cum scz calce pugno vel
alio modo pcutit: non resistentem sed cor-
rigi r obedire paratū quia leuis et mode-
rata castigatio tñ est illi permessa: vt hic r
in. c. vniuersitat. Si vero debita correcti-
onem p se vel p alium non excedit: tūc pot
eum capere r incarceratione etiam p laicos r
vt eo. ti. c. vt fame. s laici xō: vbi plane de
hoc: r. c. si clericos: r d offi. or. c. cū episco-
pus: li. vj. r hoc verū est: l3 etiam talis cle-
ricus nōdū incorrigibilis appareat. Simi-
liter potest eum verberare animo corrigē-
di p se vel p alium clericū vel religiosum:
dūmodo fiat causa regular? discipline: nō
tamē est tutum vel honestū hoc facere per
laicos pueros: quia. c. vniuersitatis non
videtur hoc pcedere q hoc faciāt nisi per
clericum vel monachum: fm Ain. r Joh.
an. p laicū secularem nullo modo licet qn
canonem vterq icldat. Quartus ē de pa-
rentibus r magistris q verberāt vt man?
inijciunt in filios vel discipulos clericos:
d qbus dicit Hein. boyc. eo. ti. c. sup eo: q
si hoc faciunt non ex odio: inuidia vel in-
dignatione: sed causa discipline vel corre-
ctionis: sed intēperate tunc sūt excommuni-
cati: ar. d. c. voluntate. Si moderate tunc
inijciunt in filii in sacris ordinib? pstituti:
vt ibi. s. fl. secus autē si in minoribus tñ:
magister tamē nō est excommunicat? siue di-
scipulus sit in sacris siue non: vt dicto. c.
sup eo. c. ex tenore: r. c. cum volante. s. si
vero: vbi generaliter loquit non disting-
uēdo inter discipulos existētes i sacris et
allos: naz leuis castigatio mōis est pmissa:
sa: vt notat ibidē glo. r addit Fran. r Jo.
in sum. pfer. q l3 magister cum ira pcutiat
nō est excommunicatus ex q causa correctiōis s
faciat: si moneat p zelum r nō excedat mo-
dum: et Jo. an. in. c. vniuersitat: putat q
quātaquq sit cōmotio dūmodo nō ad pfo-
nam sed ad crimē r correctiōis causa s fa-
ciat: excommunicat? nō est. Et generaliter
qd dictū est de magro p oia dicēdū ē de pla-
to: r qd dictū est d parentib? p oia dicēdū
est de dominis r supiorib? illos de familia
sua corrigentibus. Deniq percutientes il-
los q clericale pūilegium amiserūt: cano-

de pūilegio dā-
ny mōachis

quinto:

nem non incidunt: de quibus patet supra.
Et si queris quid de clericis seinuicē ioco-
se peccatibus: respondet Hein. boye: in
dicto. c. sup eo: qd si teperate et leniter se p-
cutiunt non incidunt in canonē: vt dicto. c.
sup eo. j. clericū enī licitū est inuicē ludere
etia; se manualiter teperate verberare: vt
de homic. c. lator: sed quia sepe d tali ludo
puentur ad iram et rixam: ideo tutius est
abstinere fm hosti. et Jo. an. quia si ex ira
vel odio aut appetitu vindicte seinuicē p-
cusserint canonē incidunt: vt dicto. c. sup
eo: in si. similiter si se peccant enormit ex
cōmunicati sunt: qd ludus noxiū ē in cul-
pa: vt de pūmp. c. j. et i glo. Quarto p-
cipaliter requirit qd fiat dolose: vt notat
hosti. eo. ti. c. quāte: quia loquit de violē-
ta iniectione: nō est aut violētia sine dolo:
dolus autē nō potest esse cum qd querit si
bi et alteri pdesse ac nulli obesse: lz ibidez
videat esse quedā violentia nō tamen in-
iusta. Ad cuius euidentiā dicit Hein. boye:
in. c. nup. ij. de sen. excō. inter alia: qd si vio-
lenter clericum capies in custodia trūdēs
ac detinens hoc facit ad sui defensionem:
tunc fm hosti. excōmunicat nō ē dūmo-
do defensionis causa cessante libere pmit-
tit abire: quoniam ipsa cessante nō censere-
defensio ē vindicta. Ad hoc dicto. c. si ve-
ro. Qd si facit hoc non ad sui defensionē
nec animo iniuriandi alteri: sed poti⁹ ipm
saluandi et tuendi: tūc non est etiā excōmu-
nicatus quia nō iniuria irrogat sed poti⁹
salus pcuratur. xlv. di. c. cum beatus: fm
hosti. si vero non facit animo se tuendi vl
illum saluandi: sed als zelo dei: puta quia
facere vult homicidiū vel adulteriū: tunc
lz modico tēpore teneat ipm inuitum et re-
nitenē citra tamē iniuriā pussionis non
creditur eū incidere in excōmunicatiōez:
et in hoc pcor. Inno. hosti. et Jo. an. dicē-
tes: qd si officialis vel quicūq; alius talē ca-
piat vel liget auctoritate ppria: cuz in stet
periculū: nec alter posset ab alterius inlu-
ria compesci: non est excōmunicatus imo
meretur: vt. xxiij. q. iij. c. fortitudo: cū duo
bus sequentibus: dūmodo tamen fm ho-
sti. et Jo. an. qd cito potest ipm plato resti-
tuat: als secus: vt dicto. c. vt fame. §. laici:
de malo. et obe. c. solite. §. j. imo pl⁹ dicunt
Inno. et Jo. an. ibidez scz qd si illum casu
occideret non animo vindicēdi sed alium
defendēdi ne occidat non esset excōmuni-
catus: licz efficeret irregularis: ad hoc de

Sermo xvii

homicidiū. si furiosus in clemē. Preterea: si
animo iniuriandi obsident eum in castro
vel claudunt in domo non tamē vt euz ibi
custodiant: sed vt verēcūdiam inferāt tūc
dicit Inno. qd non credit eum in custodia
vel carcere retinere: quia hoc nō intēdunt
nec violentiā eius psonē faciunt: nō ergo
credit illos canonē incidisse: tēpus tamen
sic eum detinendi clausū ne sequeret excō-
municatio limitanduz esset arbitrio boni
viri. Si deniq; facit vt eū in gladio vibrā-
te sup caput eius illi mortē cōminando ni-
si turrim domuz vel custodiam intraverit
fm hosti. et Jo. an. incidit: etiam detinē-
do siue fuerit in carcere clausus siue funi-
bus ligatus siue custodibus vallatus ne
quo velit ire possit fm Inno. Porro si quē
dem non iniicit manus violentas in cleri-
cū sed in res eidem adherentes: vt vestes
vel frenum equi quem equitat vel in manū
bus tenet: aut alias res quas portat cleri-
co sciente et inuito et hoc iniuriose: tunc in-
cidit in canonem: si tamē eo nesciente et fur-
tiue tenet et aufert non incidit: quia nō in-
tendit violentiā inferre sed furto subtra-
here. Verūtamē si auctoritate ppria violē-
tiam inferens rem illam potuerit inuade-
re et accipere d iure: vt quia clericus debe-
bat ei censum p domo quā inhabitauit et
soluere cessauit per triennū: et sic licuit ei
talem expellere: vt de locato. c. potuit: tūc
non incidit canonem eum repellendo cuz
moderamine: vel vim vi repellendo: vt de
resti. spo. c. olim causam: fm Inno. hosti.
et Jo. an. Siliter arrestandus clericū aspor-
tante res suas vel alias apud se deposti-
tas: non incidit fm Fran. laud. Jo. in sū.
et Alsen. etiam si aufert ei dum est in aspor-
tando anteq asportans ad locum destina-
tum se recipiat. Secus autē postq ad locū
puenit et possessionē facta adeptus fuerit:
quia nō licet ei usurpare ius sibi in re sua
ex teruuallo. Deniq; qualitercūq; quis cle-
ricum ledat licz non manu: animo iniuriā-
di: canonem incidit fm Jo. de ligna. Nunc
dicit hostien. qd qui spnit in faciem clericū
excōmunicatus est: quia fit infectio in cle-
ricum. Similiter si sup eum effundit aquā
oleum vl similia aīo iniuriandi: fm Alse.
Verūtamē si iniuriose violentiā inferēs
errat in persona cui infert: vt pote percuti-
ens Secum clericū et credens seu volens
percutere Ticiū laicū: tūc dicit Hein. boye:
in. c. si vero. ij. eo. ti. qd fm phabilliorē opi-

De decalogi

precepto

nionem non est excommunicatus quia si error solius qualitaris excusat a pena: ut in dicto. c. si vero: magis excusare debet error qualitaris et persone: nam sola temeritas et violentia in hoc considerat: et idem tenet Joh. an. hic concor. etiam Innoc. et Ray. nisi a deo esset crassa ignorantia et colore excusationis non haberet. Si pinde pcutiens errat non in persona sed solus in qualitate: ut pcutiens clericum credens eum esse laicum: et est probabilis ignorantia: quia videt eum in habitu laicali non gerentem se p clerico: vel credit eum habitum clericalem ludo esse impositum: et probabilem habet causam hoc credendi: et tunc non incidit: ut dicto. c. si vero. Idem Tan. Host. et Jo. an. et probatione deficiente quo ad ecclesiam militatem si velit iurare et hoc ignorabat conscientie sue relinquit: ut hic in tex. et glo. scda. Si tamen veritas est in contrarium: quo ad deum ligatus est: et si postea denudat in penitentia apostolica sedem accedat: lesio satisfaciens et de plurio penitentia agere: et addit Innoc. in. c. euz non ab homine: eo. ti. in glo. si. et si clericum occidat ignorans eum clericum: forte quia nocte eum occidit: non credit eum excommunicatum: et credit necesse esse et volus interueniat et se penitere clericus intendat. Ad laudem dei.

De absolutioe ab excommunicatione ppter iniectionem manu violentam in clericum vel religiosam personam: Sermo XVIII

Non occides Exo.

n xx. Jam ordine debito videndum est de absolutioe sententie quam quis incurrat vigore illius canonis: si quis suadet diabolo. xvij. q. iij. quis scilicet absolvere potest iniicientem manum violentam in clericum vel religiosum. Ad hoc respondet Basilius de cald. in. c. i. de. vel mo. q. de papa nulli dubium est quod absoluit excommunicatus per quacumque iniectione manu in clericum: ut dicit rex. in isto canone: et sicut hoc potest se sic et per alium habentem speciale mandatum ad hoc secundum An. legatus etiam a latere pape: secundum verioris opinionem etiam in enormi absolvere potest. Et dicit Joh. an. q. vidit aliquos legatos de latere absolvere et aliquos abstinere: sibi tamen placet quod absolvere possit: quia vices pape gerit ut de

sen. ex. c. ad eminentiam: et de offi. lega. q. translatione: etiam si sit extra terminos legationis dummodo sit in via ac etiam aliunde venientes: ut de offi. delega. c. excommunicatus. De alijs vero legatis dicit quod illi non absolviunt in atrocitate: equior est enim eorum potestas quam legatorum de latere: nec enim absolviunt aliunde venientes nisi de speciali gratia eis vel ecclesie sit amplius processum: ut de offi. delega. c. excommunicatus: legatus tamen de latere dummodo sit cardinalis capientem se non potest absolvere: quem nullus propter papam absolvere potest: excepto mortis periculo: ut in c. felicitis. q. presentis: de penis: li. vj. Episcopus autem se capientem absolvere non potest: sed solus papa: propter in mortis articulo: ut in cle. si quis: de penis: nec etiam alium absolvere potest: et atroci gravi siue enormi sine papam adator: ut hic: nisi quando papa non potest adiri: ut in. c. eos: de sen. ex. li. vj. in mediocri vero privilegiatos absolvere potest: de quibus videbis infra. In levi dentis absolvit omnes: hec ille. Ad cultus evidentiam sciendum: quod enormis aut gravis excessus vel iniuria dicitur si puenitur ad emanationem sanguinis illius: membrum ex quo defacili exire non possunt: si oculus effundatur: si vulneretur: si finibus cedat: non tamen si tentis actus vel vnguis aut virge percussione sanguis exierit transire possumus in atrocem iniuriam: sed circa hoc non solum ipsum factum sed etiam facti qualitas penitendi et iniuriandi modus diligenter attendatur: et ex circumstantia loci: temporis et persone que sit levis mediocris ac gravis vel enormis iniuria manifestius cognoscatur ut si facta est in atrio: foro coram iudice vel plateo coram multis in ecclesia vel loco publico: in cimiterio: dormitatorio: vel si facta est magistratui: iudici magistrato: domino: plateo: patri: patrono aut in dignitate constituto: et hoc ab aliquo inferiori contra normam iuris etc. vbi dicunt Innoc. Host. et Joh. an. q. quando lesio dicatur gravis vel enormis: arbitrio iudicis committitur. Idem Specus. propter tamen homicidium et membri mutilationem: ti. ij. q. nunc dicamus. Dicit etiam crimen senum: quia sine gravi scandalo tolerari non potest: ut de sen. ex. c. illoz: et maxime quando debet pena corporalis secundum legem: et quod notat Joh. an. de renun. c. nisi cum puidet: super glo. ex loco isto vbi enumerat. xxiij. crimina que dicuntur graviora. Cuius autem iniuria committitur medicapercussione vel impulsione pugne manus pal-

me: dicitur: baculi v'l lapidis: ita q' ad liu-
rem vel mutilationē membri: fractionem
dentis dilapidationē capilloz non modi-
cam vel sanguinis effusione non pcedit.
Mediocris iniuria est si par parem percussit
pleno ictu et deliberatiōe et conatu: tamē
sine mutilatiōe et enormi vulneratiōe aut
sanguinis effusiōe iudicio discreti viri. Et
nota generaliter q' excommunicatio p leui
iniuria manus violente in clericū vel reli-
giosum absoluti potest ab episcopo: quia b
iam redactū est ad ius cōmune: ex. c. pue-
nit: eo. ti. vbi subdit de his absoluēdis q'
clericis non enoznē sed modicaz et leuem
iniuriam irrogant: tue fraternitatis arbi-
trio duximus cōmittendū. Et in glo. r. c.
religioso: eo. ti. li. vj. Secūdo sciendū q'
sunt diuersi casus in quib' taliter excommu-
nicati citra sedem apostolicā absoluti pnt:
non solum de mediocrib' sed etiā quādo
q' de enoznib' excessibus. p'm' ergo ca-
sus est periculū vel articulus mortis qui
semp est except' vt dicto. c. si quis suaden-
te: et de sen. excō. c. nō dubium: talis enī et
a simplici sacerdote potest absolui: vt ibi:
est tamē illi iniungendū q' si morē euase-
rit sedi apostolice se res'ntet: vel ei q' pos-
set eum absoluere mandatū illius sup hoc
recepturus. Idem etiā d' alijs casib' seque-
ntibus est intelligendū vt remoto impedi-
mento ppter qd absoluti poterant: se supe-
riori res'ntent: vt d' sen. excō. c. de cetero:
c. ea noluit: r. c. q'uis: q' si cessante impedi-
mento se non p'sentauerint: in eandē sentē-
tiam incidunt: vt eo. ti. li. vi. c. eos: et b' ve-
rificat pter q' in puero: vt de sen. excō. c. j.
et vi. in tex. et glo. siue se postulent absolui
ante pubertatē siue post. Et dicunt pueri
fm aliquos masculi minores. xiiij. ānis: et
femelle minores. xij. quod videt' p'abili-
us q'tum ad hūc casum: quia licz in mino-
ribus annis dolicapaces videant: tamen
in punitiōe parci' etati: vt ex de delict. pue-
ro: p totum. Ad maiore tamē euidentiā
d' in dicto. c. eos qui a snia canonis v'l ho-
minis cū ad illū a q' als de iure fuerūt ab-
soluendi nequeūt ppter iminentis morē
articulū: aut aliud impedimētū legitimū
p absolutiōis beneficio habere recursū
ab alio absoluēte: si cessante postea peri-
culo v'l impedimēto h'mōi se illi a quo his
cessantibus absoluti debebat q'cito como-
de poterunt cōtempserint p'sentare: mādā-
tum illius sup illis p quibus excommunica-

ti fuerat h'militer recepturi et satisfacturi
put iusticia sua debet: decreuimus ne cen-
sure illudant ecclesiastice in eandē senten-
tiam recidere ipso iure. Et fm Jo. an. in no-
uel. loquit' hic de impedimēto tēporali: vt
dicto. c. q'uis: vbi plane de hoc. Et addit
Archid. q' nec p mortis periculo nec alio
impedimento debet excommunicat' absoluti
ab alio q' ab excommunicatore vel absoluē-
di potestati habente: si posset ad eū habe-
ri recursus. Addit insup Hein. boye: in. c.
q' de his: eo. ti. q' quis dicit' cōstitutus in
mortis articulo nedū ex graui infirmitate
pueniente: sed etiam si hostem timeat ca-
pitalem: vt si sit obsessus vel obsideat l lo-
co in quo machine frequēter laclunf et ha-
liste: vel sit nauigaturus longo et piculoso
nauiglo: vel trāstetur per loca insidiosa et
periculosa: vel timeat p'donem aut crudeli-
tatem potentis fm Jnno. et Hosti. r. ff. de
do. cau. mor. l. liij. r. liij. caueat tamē absol-
uens ne nimis lateat habenas. Et nota q'
habēs iustas excusationes q'bus ab itine-
re rationabiliter excusat' ppter legitimū
impedimētū: nō debet absolui ab huius-
modi excommunicatione: nisi recepto iura-
mēto fm morem ecclesie put habetur: eo.
ti. c. ex tenore. c. q'uis: in fi. Insup illi s'p
iuramenti debito iniungendū est vt q'citi-
us oportunitatē habuerit romanū pōti-
ficem: vel illum qui potestati habet eū ab-
soluendi a deat: mandatū eius susceperit
et pariturus: vt eo. ti. c. de cetero. p'terea
in dicto. c. eos: li. vj. §. statulimus: dicit pa-
pa de absolutis a sede apostolica vel lega-
tis: quib' iniungit' q' alicuius cōspectui se
p'sentare debeant: si hoc non faciunt cum
p'imo comode poterūt: ipso iure eandē sen-
tentiā incidunt. Sed fm Jo. monald. hoc i-
telligit' de sentētijs homīs non iuris et ad-
dit q' papa vel legat' non absolute ab illis
d' stilo curie: sed remittit ad suū excommu-
nicatōrē cuius causam ostendit Jo. an. in no-
uel. dicēs: q' in curia romana vel in curijs
legatoz circūstantie que in imponēdis pe-
nitētijs sūt ponderāde vel in satisfactiōez
arbitrāde: nō facile sciri pōssūt: ideo solēt
tales remitti sup his ad ordinarios v'l ali-
os qui sunt in p'ibus quos adire non cu-
rabant: nisi hoc fuisset sic p'utūm. Se-
cundus vero casus est d' regularibus: que-
p'cipue tangit'. eo. ti. in. c. curz illoz. §. nos
tū: sup quo dicit Hein. boye: q' si regulari
inicit manus violētas in ep'm: abbatem:

De decalogi

precepto

vel alij platum supiorem: nō pōt absolui
citra sedē aplicam: et hoc est ppter scanda
lum vt dicē in textu: nāz fm leges tale de
lictum capite puniendū est: vt. ff. de re mi
li. l. omne delictū: fm Hosti. et Jo. an. et idē
est si sit in priorem locum abbatē tenēre:
vt de maio. et obe. c. cum in ecclesijs: et p b
videt solui de monacho q absente abbate
pessit vicariū quem abbas dimisit i clau
stro. Si vero man⁹ inicit in alium claustra
lem fm Jo. an. vel in alij clericū secularē
vel religiosū et excessus est enormis: tūc si
milititer absoluēdus est a papa: vt hic in te
xtu: siue factus sit ante ingressū ordinis si
ue post. Si vō non est excessus enormis et
ante religionis ingressū cōmissus: tunc p
platum suū regularē absolui potest vt hic:
quod pceditur non solū abbatibus s etia
prioribus et alijs quarūcūq; religionū pre
latis: quod etia extendit ad tēplarios et
hospitalarios ac similes q magistros lai
cos habent: fm Joh. cald. in. c. canonica:
eo. ti. nam quia ex regula eis omnes illi⁹ or
dinis obedire debent: ideo possunt excō
municare et ab excōmunicatiōe eos absol
uere: et hoc iudicialiter licz nō penitentia
liter fm Alex. et Tho. super. iiij. xviij. di. et
idem Hosti. in. c. porro. eo. ti. qui dicit q ta
lis platus laicus absoluit hoc casu: cum b
sit priuilegiū oīm cōmuniter viciū: vt d
vi. et hone. cler. c. qm. Nec obstat q sit lai
cus: qz absolvere et excōmunicare ē iurisdi
ctionis: vt de elec. c. trāmissam: et ideo ca
dunt in laicos: vt. xxij. di. s. vix: fm Jo.
cald. Q si post ingressum religiōis cano
nem incidit per iniectionē manus in rel
giosum eiusdē monasterij: nec est excessus
enormis: tunc absolui debet per ppiuz p
latum: vt i dicto. s. nos tamē. x. si vō clau
strales: et eo. ti. c. monachi. Si vero in mo
nachum alterius monasterij tunc locū ha
bet. s. si vero claustralis: in dicto. c. cum il
loz scz q p platum ppiuz et illius religi
osi qui passus ē iniuriā absolui debet: etia
si extra loca monasterij se pesserint: vt te
net Abbas: cui satis pcor. Jo. an. De mo
do tamē absoluendi dicit Hosti. q quādo
duo abbates absolvere debent: sic fiet: ab
bas pcutientis iuramentū a pcutiente re
cipiet q de cetero cauebit: et abbas pculsi
pcutientem verberabit: que verbera erūt
loco satisfactionis: quia monachus nō ha
bet vnde satisfaciat: et demū abbas ppiuz
eum absoluet: pgruenti tamē fieret si vn⁹

alteri totuz cōmitteret: vt extra de offi. or
c. fi. Et nota generaliter fm Hosti. i dicto
s. nos tamē: q vbi supior platus religio
si non est sacerdos: vel est excōmunicatus
vel mortuus aut als qlitercūq; defecit: in
eo casu in quo cessante impedimēto posset
absolvere: talis prelatus in ipius defectu
semp est ad ppiuz dio. recurrēduz: vt
patet eo. ti. c. monachi: et de monialibus:
et c. canonica: quod intelligēduz est fm
Huil. tam de exemptis q de non exempt
viroz q mulierū: et hec eadez intelligēda
sunt de religiōis et religiosi ad huc i anno
pbationis existentib⁹: vt eo. ti. l. vi. in. c.
religioso. Deniq si regularis pculserit cle
ricum secularē: absolui potest ab cpo: siue
percussio facta fuit ante monachatu suū
post: vt dicto. c. religiosus. Qui man⁹ vio
lentas in clericum secularē iniecit: ne hoc
pextu habeat materiaz euagandi poterit
ab cpo eo casu absolutiōis beneficiū exhib
beri: qui seculari clerico posset si clericum
alium pculserit: hoc ibi: et in glo. Jo. mo.
ibidem. Tertius casus est de clericis cō
muniter viuētib⁹ qui ponit extra de vi.
et hone. cle. in. c. quoniam: vbi dicit q q cō
muniter viuunt et sub vno tecto dormiūt:
ac in eadem domo vescunt: si sibi iuicem
violentas iniiciūt manus a suo dio. absol
ui possunt: dūmodo non fuerit atrox iniu
ria: qd cōmuniter exponit quando simul
viuunt in eodez collegio siue sint clerici re
gulares siue seculares: et etiā intelligit de
collegio approbato. Quartus pinde ca
sus est de mulierib⁹ excōmunicatis p inie
ctionem manū violentā: quarū excessus
si nō fuerit enormis absolui possūt ab epi
scopo: vt eo. ti. c. mulieres. Si vero fuerit
enormis: vt si occiderit vlt mutlauit cle
ricum tūc sunt opinionēs inter doctores:
vtr sit mittēda ad papā: dicit tñ Huil. q ē
i epi prāte eas mittere vlt nō: qz nō disting
uit circa eas inē atrocē vel nō atrocē iniu
riam: et subdit. Credo tñ q expediat hmoi
mulieres mitti ad curiam si fortes sūt et si
atrocitas magna ē: nec fiet alteri p iudiciū
aliqd ex eius missiōe: satis etiā pcor. Bo
doh. et Astē. in sū. sua: mulier tamen incen
diaria loci sacri vel lras pape falsificans:
vt dicit idē Huil. mittēda ē ad curiā: qz nō
inueniunt iura pccare mulierib⁹ in hac pte:
cui⁹ forte causa ē: qz non cōmittunt hmoi
crimina nisi p excogitatam maliciā: s inie
ctio manū sepi⁹ fit ex impetu subitaneo.

quinto:

Quintus casus est de alijs psonis secularibus que non sunt sui iuris: si liquidē sunt seruilis cōditionis qđ nō intelligo de mercenarijs: tūc etiā illi sunt ad papā mittēdi p iniectione violēta: nisi in duob⁹ casib⁹. Primus est si hoc fecerint in fraudē vt se subtraherēt a seruitio dñor suoz. Secūd⁹ est si ppter eoz absentia sine culpa domini graue damnu dñis pateret: tunc enī absoluiunt a suis epīs cū cōditiōne: que ponit i c. relati. e. ti. vbi plane dicitur hoc. Si domini essent in culpa: tūc tam dñi q̄ serui mittēdi sunt ad sedē aplicā: qz tūc tā mādans q̄ mādatarius ligant sententia excoīcatiōis: vt dicto. c. mulieres. i. si. r. eo. ti. c. cū quis. li. vj. Si xō sunt filij familias q̄ sunt impuberes vel non sunt adhuc plene doli-capaces: tūc de his dicendū: putat pater suus circa pñ. sermonis. Si nō sunt impuberes sed in patris potestate cōstituti: tūc fm quosdam mitti nō debent: qz hoc esset in pñdiciū patris: r facta esset iniectio violenta sine patris culpa: nō esset tam enor- mis excessus: qz ppter vitandū scandaluz ad sedem apostolicā essent mittendi: vt dicto. c. relatum. Unde cōcludit Jo. an. qz filij familias seorsum habitans a patre re- gens se r familiā suam r vxorem ac filios: bonaqz sepata possidens mitti debet ad curiam: si autē non habitat sic diuissim: tunc absolut debet ab episcopo: qđ intelligit sa- ne de excessu nō enormi. Sextus casus ē de his qui patiunt impedimēta tempora- lia: de quib⁹ generalit̄ nota: qz regularit̄ tē- pore absolutiōis iurant qđ reassumptis vi- ribus accedant ad sedē apostolicā: sed fal- lit in impubere: vt eo. ti. in. c. vlti. quedam autem sunt ppetua r in his non est opus. Primū impedimentū est infirmitas: nec solum intelligit de illa infirmitate ex qua imminet mortis piculū: sed etiā de illa p quā impedit ire ad sedē aplicā: fm Inno. e. ti. c. qđ de his. Secūdū est senectus: q̄ si tan- ta est qz papā adire nō pōt: tūc non est mit- tendus: vt dicto. c. qđ de his. Tertium est paupertas: vt eo. c. Pro quo tñ sciendū: qz licz sint paupes tamē sunt hūiles: id est nō generosi r fortes: quib⁹. s. nō imminet picu- lum in labore nec eis est impudibundū ele- mosynā petere r pedes ire: tūc oīno mittē- di sunt ad curiā: r sic intelligit p Jo. an. c. ea nō scit. eo. ti. Si sunt paupes nobiles r delicati: quos nec decet ire pedes nec cō- mode sine piculo tantū laborē subire pos-

Sermo xviii

sent: quib⁹ etiā pudibundū esset mendica- re: tales p diocesanū absolui possunt: vt. e. ti. c. decetero. c. Quis. Si deniqz sunt deli- cati: diuites: potentes: qui cōmode terras suas relinquere non possunt: tunc veritas excessus pape significāda est: vt sic ipsius cōsilio corrigant r absoluant: r sic loquit̄ dicto. c. mulieres. Septim⁹ est de his qui patiunt impedimēta ppetua: sicut mutila- ti vel mēbroz officio destituti: puta claudi cecidi debiles r siles: qui possunt a diocesa- no absolui: r debet fieri satisfactio his qđ facta est iniuria: vt dicto. c. ea nō scit: r hic casus intelligit de his q̄ ppter destitutio- nem mēbroz ad sedē aplicā accedere nō possent: vt dicto. c. qđ de his. Octau⁹ est de officialib⁹: id est iudicib⁹ vel apparitorib⁹ aut tanitorib⁹ alicui⁹ pncipis vel po- testatis: qui sunt seculares r laici: q̄ si pec- tiunt clericū p̄textu officij sui: puta ppter turbā in eū irruentē quā cōpescere querūt nec faciūt hoc ex liuore vel malo pposito: s. indeliberate vel ex casu fortuito: r non sit enormis excessus: absoluti possūt ab eo: vt eo. ti. c. si xō. §. officialis. Si tñ hoc fecerit deliberate aīo iniuriā dī: vel nō p̄textu offi- cij sui: tūc ad papā mittendi sunt: vt dicto. §. officialis. Si proinde sunt officiales vel ostiarij celerici: q̄ p̄textu sui officij nō gra- uiter pcusserint: nō aīo iniuriā dī: non sunt excoīcati: vt patet supius. Si tñ aīo iniuri- andi hoc fecerint. excoīcati sūt: sed ab epō absoluti possūt nisi forte eundē clericū gra- uiter vulnerauerit: vt dicto. c. si xō. Ratio xō diuersitatis ē: qz clerico daf maior au- ctoritas sup aliū clericū rōne officij sui q̄ laico: vt patet ibidē. Monus deniqz ca- sus de his q̄ stant in dubio: vtrū excoīcati sunt vel nō: qđ epus absolvere pōt ad can- telā: Quis impiri nō posset directā abso- lutionē: q̄ cautela bodie redacta est ad ius cōe: de h̄ habet. e. ti. c. cū desideres. et. c. si xō. ij. in glo. Et pōt addi generalit̄ de his q̄ iudicio boni viri cām iustā habēt ad nō eundū ad sedē aplicā: sic exempli grā ppter inimicitias capitales qđ habet: vel alias iustas excusatiōes qđ ab itinere rōnabili- ter excusat: ita qz sine piculo nequeat apli- ce sedis se cōspectui p̄stare: tales etiam ab epō possūt absolui: vt p̄ exp̄sse eo. ti. c. de- cetero. Est tñ illis sub iuramēti debito in- iungendū: vt c̄citius oportunitatē habne- rint: romanū pōtificē adeāt: mādarū apli- cū suscepturi: vt ibidē subdis. Moniales

De decalogi

etiam iniuriæ mannis i se inuicē vel i cōuer-
sos vel cōuersas: aut in clericos man^o vio-
lentas ad epō sunt absolueder: vt sequit. c.
ti. c. de monialib⁹. nec ibidē distinguē inf
excessum enormē et mediocrē. Ad laudē.

De excōicatiōibus in speciali p
injectionē man^o violentā in cleri-
cū: vel psecutionē eiusdem: aut q-
lēcunq; iniuriā: Sermo XIX

Non occides Exo.

n xx. Expediti nūc vtrūq; de excōi-
catiōibus p injectionē man^o vio-
lentā in generali: iam ad p̄ticulares excōi-
catiōes eiusdē violētie stilū. put dñs dona-
uerit cōmittam⁹. Quarū p̄ma est de p̄se-
cutorib⁹ cardinaliū: et ponit i. vi. d. penit.
c. felicit. vbi subdit: qd qd sancte eccleie car-
dinales hostiliter fuerit insecut⁹ vlt p̄cusserit
aut cepit: aut soci⁹ fuerit faciētis: aut fieri
mādauerit: vel factū ratū habuerit: aut cō-
siliū dederit vel fauorem: aut postea rece-
ptauerit vel defensauerit sciēter eundē: sic
reus criminis lese maiestatis p̄petuo sit infa-
mis: diffidatus: nihilomin⁹ et hānit⁹: post
multas aut horredas p̄ hmoi fulmiatiōes
tandē subinfert: excōicatiōis sententiā etiā
in oēs quocūq; mō p̄cipantes: a romano
p̄fice dūtaxat absoluedos: que. s. excōi-
catio singulis dieb⁹ dñicis cū maxima so-
lennitate. p̄mulgari p̄cipit. In fine quoq;
hui⁹ cōstitutionis annectit qd si rectores et
dñi terrarū p̄sumptores p̄dictos p̄ntis cō-
stitutionis tenorē nō fecerit obseruari tā ipi
q̄ officiales eorū infra mēsem post q̄ res ad
noticiā eorū p̄uenerit: eoispo sententiā ex-
cōicatiōis incurrāt. Sic ciuitas p̄ter verbē
dans consiliū: auxiliū vel fauorē: sen dissi-
mulās dignā p̄nitionē offerrente se facul-
tate p̄ficalli: dignitate carebit et interdi-
cta remanebit. Et nota hic vnū speciale: qd
scz cardinalē hostiliter p̄sequēs: licz ipsum
nō tetigerit: tamē excōicatiōis sententiā
nō euadit: fm Jo. mo. archi. et Jo. an. Se-
cūda excōicatio est de licentiātib⁹ occidi
eos vel p̄sequi in p̄sona vel rebus: qd p̄mul-
gauerūt aliquā censurā ecclesiasticā: et po-
nit in. c. quicūq; e. ti. li. vi. vbi p̄mo excōi-
cat cum certis limitatiōibus dantes licen-
tiā offendendi in p̄sonis vel rebus suis vlt
suorū: p̄ferentes contra aliquos censuram
ecclesiasticā: aut eos quorū sunt occasione

precepto

prolate: ac etiā easdem sentētiās obseruā-
tes seu taliter excōicatiōis cōmunicare no-
lētes. Secūdo sententiā excōicatiōis pro-
rogat ad omnes qd ausi fuerint vti dicta li-
centia vel aliquid p̄missorū: vel qui p̄prio
motu id agunt: et si spacio duoꝝ mensū in
tali sentētia p̄māserint: extunc p̄ solū papā
absolui possunt: nā ideo facta fuit hec cō-
stitutio: qz multi plati timebāt exercere cō-
suras p̄pter grauamā qd eis vel suis infe-
rebant: et fm Jo. an. nō solū licentiā dātes
qd min⁹ est: sed etiā iubētes vel mādantes
ligat hec cōstitutio. Si tñ licentiā nō dedit
nec ratū habuit p̄factū: tūc fm Archi. si
est excōicat⁹: etiā si factū sit p̄p̄latiōe ei⁹.

Q si q̄rit an p̄ntiēs vel capiēs laicos
cōsanguineos eorū qd talē p̄mulgauerūt sentē-
tiā sint excōicati. Ad hoc r̄sdet Jo. an. qd
sic: et sic est casus specialis ac s̄ilis casus ha-
bet in. c. sciāt. de elec. li. vi. qñ. s. nō eligi-
lis p̄ quo rogauerūt: et p̄pterea cōsangu-
neos laicos grauare nō verent⁹: et dicit ibi
dem Jo. an. qd illa cōsanguinitas extēdit
vsq; ad septimū gradū: qd ad illū gradū fit
successio: vt notat de appel. c. postremo. in
glo. j. sed qd de affinitib⁹ nō fit hic mentio: et
cōstitutio penalit⁹ ideo nō includit illos
fm Jo. an. in nouella: p̄t tñ ep̄us illā ex-
cōicatiōē absolueret sic et p̄cedentē: qd in-
telligit Jo. mo. an denūciationē: post de-
nūciationē enī a solo papa sunt absoluedi.
Tertio nihilomin⁹ laicū iniuriās vlt impe-
diens portante l̄ras vel sile sup causis que
ad forū ecclesiasticū de iure vlt p̄suetudine p̄-
tinent sunt excōicati: qd intelligit de laico
p̄p̄inquo vel cōsanguineo: vt notat glo.
sup verbo p̄p̄inquo in. c. qm̄. de imu. eccl.
li. xj. vbi ad longū ponit casus iste: s̄ post
cōdignā satisfactionē qd ponit in textu: p̄t
ep̄us hmoi absolueret: multo magis excōi-
cati sunt p̄ dictū. c. qm̄. qui impediūt super
causis qd ad forū ecclesiasticū de iure vel con-
suetudine p̄tinet l̄ras ad sedē aplicā impe-
trari vel sup ipis corā ordinarijs vel dele-
gatis ecclesiasticis litigari. Tertia excō-
municatio est de iniuriātib⁹ pontifices qd
ponit in de. j. de penit. vbi d̄r: Si qd sua-
dente diabolo in hoc sacrilegij genus pro-
ruperit: qd quis iniuriōse pontificē vel te-
mere p̄cusserit: aut ceperit aut bānerit vlt
hoc fieri mādauerit: ab his facta rata ha-
buerit: aut in his faciendis socius fuerit:
aut consiliū in his dederit aut fauorē: aut
scienter defensauerit: omnes illi sunt ipso

facto excommunicati p solum papā absolue/
di: vt latius patet in textu: ciuitas x̄o vel
cōmunitas criminis hui⁹ rei subiacet inter/
dicto. Dicit tñ glo. q si est electus sed non
dum cōsecratus: nō est locus hui⁹ per e: ⁊
etiā intelligit ista cōstitutio de his q man⁹
inijunt in res epō adherētes: eo mō vt di/
ctū est supra de clericis: ⁊ addit glo. q in h
casu p solū mandū p̄fici delictū: licet factū
secutū nō esset: ⁊ hi quidē solū sunt absol/
uendi a papa. Quarta excoicatio est de
rectoribus nō parētibus inquisitorib⁹ he/
retice prauitatis q ponit in cle. vt inq̄sitor/
nis. li. vj. de heret. vbi papa p̄cipit recto/
res locoꝝ parere inquisitoribus ordinario
vel alteri eoz inuestigatioe: captioe: custo/
dia: ⁊ p̄uisione hereticoz ⁊ tantoꝝ suoz:
nō obstantibus p̄clamatōibus vel appella/
tiōibus: ita tñ q de illo crimine cū sit mere
ecclesiasticū: nec iudicent nec cognoscant:
cōtra faciētes ⁊ nō parcentes ⁊ eoz fauto/
res excoicāt: sed absolutionē sibi nō refer/
uat: verūtamē si excoicationē p annū susti/
nerint: vult eos vel hereticos cōdēnari.

Quinta excoicatio est de his qui cogūt
interdictū violare: que ponit in cle. de sen.
excō. in. c. grauis. vbi sic summat Jo. an. q
dñi t̄pales qui cogūt alios l̄oco inter/
dicto celebrare diuina: vel qui p pulsatiōez
campanaz vel p p̄cones faciūt: tūc ad illa
audienda populū euocari: vel phibent ne
publice excoicati vlt interdicti sup hoc per
illos qui missas celebrāt moniti q nō exeūt:
omnes p̄dicti excoicati sunt p papā absol/
uendi. Et dicit glo. secūda: q ideo de dñis
spūalibus t̄palem iurisdictionē habētibus
etiā si sunt ep̄i vel ecclesiāz p̄lati: licet Ste/
pha. cōtradicat ⁊ male: ⁊ idem intelligēdū
est de cessatiōe qñ cessatio habet vlm inter/
dicti: de quo videbit inferius. Dicit etiā
Steph. q nō phibet indistincte pulsatio
cāpanaz: sed p̄mittit ad cōuocandū popu/
lū ppter p̄dicatiōez: ar. de sen. excō. c. rñsa.
nisi fieret in fraudē: vt qñq factū fuit me/
diolanti: vbi qñq portabant funera facie/
bant pulsari cāpanas ad p̄dicatiōē: sed
pulsatio cāpanaz quo ad diuina celebra/
da phibet t̄pe interdicti: vt de pe. et re. c.
q in te. Et si querit vtrū clerici taliter com/
puli ad celebrandū diuina excusant p̄p̄
iustū metū. Rñdet Lau. q nō: qz potius
oīa mala debet pati q malo consentire: vt
de vsu. c. sup eo. Idē Benzel. de tēporib⁹

ordi. c. ad aures. Hec etiā supioris aucto/
ritas in talib⁹ excusat: vt. xij. q. ij. c. genera/
lis. fm glo. ⁊ idē Paul⁹: ⁊ h̄ quo ad ipsos
dños vt penā incurrāt: sufficit enī q cele/
brātes generalit̄ moneāt excoicatos ⁊ inf/
dictos vt exeāt: quo casu si dñs t̄pales p/
hibet eos exire: p̄ ipm est locus hui⁹ pene:
secus aut̄ quo ad ipsos monitos: qz vt ipsi
nō exeūdo incidāt hanc penā: requirit q
sint moniti nominatim: vt patet in littera:
vñ q̄s hic incidit canonē q̄tuor modis. s.
cogēdo: euocādo: phibēdo ⁊ remanēdo:
p sedē aplicā dūtaxat absoluedi. Sexta
excoicatio est de cōcedētib⁹ rēp̄salias p
ecclesiasticas psonas: q ponit in. c. vno. de
iuri. ⁊ dam. da. li. vj. vbi dicit q rēp̄salle.
p̄ ecclesiasticas psonas nō debent cōcedi: vt
cōcesse generaliter nō debēt ad psonas ec/
clesiasticas extēdi aut ad eoz bona: ⁊ p̄tra
faciētes nisi reuocent infra mēsem a t̄pe cō/
cessiōis vel extēsiōis: singulares p̄sone
sunt excoicate vniuersitates interdictę: de
his autē rēp̄salijs videbit in septimo p̄ce/
pro: hinc p̄ p̄sentī causa breuitatis suple/
deo: verūtamē absolutionē hui⁹ excoicati/
ōis sibi papa nō reueruauit. Septima ex/
coicatio ē de cogentib⁹ soluere ecclesiasticas
psonas pedagā vlt guidagā: q ponit in. c.
quāq. de censib⁹. li. vj. vbi sumarie dī: q si
vniuersitas: vel singularis p̄sona p se vel p
aliū suo nomie vel etiā alieno ecclesias vel
ecclesiasticas psonas cōpulerit soluere peda/
gā: guidagā vel exactiōes p reb⁹ suis: q̄s
causa negociatiōis nō deferūt vel deferri
faciūt: vel p p̄sonis alijs: si p̄sone fuerint
singulares excoicatiōis si collegiū vel vni/
uersitas alicui⁹ loci interdicti sentētiā ip̄o
facto incurrāt: nec absolui possūt nisi p̄us
exacta plenarie restituerūt: ⁊ de trāsgressi/
ōe satisfecerūt: ⁊ addit Clemēs in cle. p̄hti
eo. ti. q diocesani q̄b⁹ cōstat has snias in/
cidisse: publicare debēt ⁊ has snias obser/
uare. Ad cul⁹ euidētiā sciēdū: q pedagā
dicūt q dant a trāseūtib⁹ in locis a p̄hti/
pe p̄stitutis. Sed guidagā dicunt q dant
p ducatu p terrā alicui⁹ vt securi vadant:
vt no. glo. de x̄bo. sig. c. sup quibusdā. ga/
bella. x̄o dicit vectigal qd dāt p intrōitū
tēdo blado qd int⁹ vehit: qd vectigal etiā
auctoritate p̄ncipis nō est a clericis exigē/
dū: vt notat Hosti. hinc gabellarij exigen/
tes ⁊ officiales cōpellētes ⁊ ciuitas seu lo/
cus s̄biicis penis: i dicto. c. q̄q. Dicit aut̄
notāter quas cā negociādi nō deferūt: qz

32 p. 10. 11. 12

c. la. m. 10. 11. 12

prodagim
qui dagim
gabella

De decalogi

precepto

tūc tñ sunt imunes tam ecclesie q̄ ecclesi-
astice p̄sone: vt. l. de sacrosanc. eccle. l. sa-
crosancta. et de immu. eccl. c. j. li. vj. als enī
nō gaudēt imunitate: vt dicto. c. j. a con-
trario. Non enī fauendū est clericis in eo
in quo iura violant: vt patet ex ne cleri. vt
mons. i diuersis capitulis. Dicit autē Jo.
an. ex quo sibi papa nō reseruat hanc abso-
lutionem: alij cōcedere videt: verūtamē si
clerici non cōpulsī dicta soluerent: tunc re-
ceptores hunc canōnem nō incurrerēt nec
tenerent ad restitutionē. Octaua excōi-
catio est de imponētibz clericis collecta
tallias exactiones et similia. Et ponit primo
de imunitate eccl. in. c. nō minus: qd̄ est cō-
cilij lateranē. vbi summarie dicit q̄ talia
imponentes clericis vel ecclesijs: aut illo-
rū iurisdictionē vsurpantes: si moniti non
desistunt: excōicati sunt cū suis fautoribz:
potest tamē clerus in necessitate p̄bere sub-
sidia: absq̄ tamē omni coactione. Postea
eo. ti. in. c. aduersus. in cōcilio generali re-
nouatū est illud statutū: cū hac tamē restri-
ctione: q̄ roman⁹ pontifex p̄mus cōsulat
cui⁹ interest cōmunibz vtilitatibz puidere:
deinde cassat p̄stitutiones et sentētiās laico-
rū ipsas ecclesias grauātū ac in fine subiun-
git: q̄ rectores et siles excōicati ppter gra-
uamina p̄missa: remaneāt excōicati etiā p̄
depositū officij: et nihilomin⁹ etiā excōica-
ti sūt etiā successores: nisi satisfecerūt infra
mēsem. Et de eodē habet eo. ti. c. vlt. li. vj.

Et si querit cur pingui⁹ p̄uissum est in ex-
cōicatione p̄cedenti q̄ exigentes pedagias:
guidagias: gabellas et c. cū ibidē sine moni-
tione p̄uia canonē incidāt q̄ hic q̄ exigen-
tes vel imponētes tallias: collectas vel si-
miles exactiones vbi requirit monitio p̄uia.
Ad hoc dicendū q̄ in casu p̄cedētī malus
iminet p̄culū i gabellis et silibz: q̄ soluti⁹
rōne rerū q̄ deferunt: nā nolēs soluere pa-
teret graue p̄iudiciū iter differēdo: secus
autē est in collectis: q̄ clerici facili⁹ a soluē-
do desistere possunt: nec ita verisimiliter ex eo
q̄ nō soluti⁹ damna incurrere possunt: hec
franc. de zab. in. c. in nouam. de censibz.
Deniqz solerter intueđū est q̄ in. c. cleric⁹.
li. vj. de immu. eccle. nō solū excōicat p̄dicta
onera imponētes et exigētes: sed etiā cleri-
cos p̄sentientes et soluētes: a q̄ sentētia nō
p̄t absolui nisi a sumo p̄tifice: et vniuer-
sitates culpabiles ibidē iter dicto subiicit:
verūtū dicit Jo. an. i nouella: q̄ Bñdict⁹
in sua ep̄uagā. q̄ incipit: Quā olim hanc

decretalē restrinxit ad exigētes tñ: et Cle-
mens eā cū suis declarationibz reuocauit:
ita q̄ voluit haberi p̄ nō facta p̄ suā ep̄ua-
gā. que ē in clemē. e. ti. c. vno. et ibi remit-
tit Jo. an. nec glosauit in nouella. Non
excōicatio est de agētibus q̄ ecclesiā li-
bertatē que ponit eo. ti. c. nouerit. vbi sub-
dit: excōicant⁹ oēs hereticos et c. necnō et q̄
de cetero seruari fecerūt statuta edicta et cō-
stitutiones introductas q̄ ecclesiā liber-
tatē: nisi ea de capitularibz suis: id est de
libris statutoz infra duos mēses post hu-
iusmodi publicatiōz sentētie fecerint amo-
ueri. Itē excōicamus statuarios et scripto-
res statutoz necnō potestates: cōsules: re-
ctores et cōsiliarios loco: vbi de cetero hu-
iusmodi statuta et cōsuetudines edite fue-
rint vel seruate: nec nō et illos q̄ fm ea p̄fū-
pserint iudicare vel in publicā formā scri-
bere iudicata: b̄ ibi. Verūtū fm oēs docto-
res nō fit q̄ libertatē eccle. qñ violant p̄ui-
legia cōcessa p̄ticularibus ecclesijs: sed tūc
fit q̄ libertatē hui⁹ ecclesie vel illi⁹ qñ sunt
cōcessa eccle. vniuersali: et fm l̄ein. boyc
qui fm talia statuta p̄sumpserint iudicare
vel iudicata in formā publicā redigere sta-
tū ipso facto sūt excōicati. Officiales autē
et eius cōsiliarij nō ligant⁹: nisi sciētes ea eē
cōtra ecclesiā libertatē assenserint deli-
cto: vt q̄ seruauerūt vel cōsiliū dederūt q̄
seruēt: vel negligētes fuerūt ea de suis ca-
pitulis delere: vel officij dimittere q̄ cito
de eis certificati sciūt et cognoscūt esse con-
tra libertatē ecclesie cōcessa cū aliquo mo-
dico interuallo: qd̄ boni viri relinquūt ar-
bitrio: vt de dona. ca. aplice. Si autē igno-
rant statuta fore cōtra libertatē eccle. non
inciderēt in excōicationē que nō cadit nisi
i cōtumacē. xi. q. iij. nemo ep̄oz: fm Inno.
Hosti. et Jo. an. hic: et hoc sane intelligēdū
est q̄ ignorātia talis excusat: qd̄ ab excōi-
catione ad quā incurrēdā requirit⁹ dol⁹:
non tamē excusat ab alia pena: sicut si alij a
p̄ontis in textu cōtentis seruāt statuta illa
p̄pterea nō sunt excōicati fm Inno. glo. idē
Jo. an. in cle. vna. de vsur. sup verbo obser-
uare: in argumentū autē p̄dicto in. c. eos.
de immu. eccle. ipso facto sunt excōicati habē-
tes secularē dominij: qui p̄hibere p̄sumūt
suis subditis: ne platis aut cleric⁹ seu p̄fo-
nis ecclesiasticis quicq̄ vendāt aut aliqd̄ ab
eis emant neqz eis bladū molāt: panē co-
quāt aut alia obsequia exhibere p̄sumāt: cū
talī i derogationē ecclesiasticē libertatis

domini Gen. l. azc. q. g. m. m. 12

interdicere iudicaf: papa tñ nō referuat ſi-
bi eius abſolutionē. Decima excoicatio
eſt de laicis: qui cogūt ſibi ſubmitti eccle-
ſiaſticas pſonas ſeu bona eccleſiaſtica: que
ponitur in. c. ſi. de re. eccle. non ali. li. vj. et
ponunt ibidem due excoicatiōes. Prima
in. ſ. laici ſo qui pſonas vel capitula eccle-
ſiarū ſeu alias pſonas eccleſiaſticas ad ſub-
miſſiones hmoi faciēdas hactenus: id eſt
ante hoc capitulū cōpulerūt: niſi poſt com-
petentē monitiōe remiſſa: ſubmiſſiōe quā
p vim vel merū exegerāt: eccleſiaſticas pſo-
nas et bona eccleſiaſtica eis ſubmiſſa taliter
in ſua libertate dimittant. Illa etiā qui de
cetero pſatos vel pſonas enſidē ad talia fa-
cienda cōpulerūt: cuiuſcuq; ſint dignitatē
cōditionis aut ſtatus: excoicatiōis ſenten-
tia ſint innotari: et ſic in hac excoicatione
requirit monitiō: et ſolū habet locū in mo-
bilibus. Secūda excoicatio ponit in. ſ. ex-
coicatioib⁹. Preterea ſup pmiſſis hmoi li-
centia. ſ. pape: et cōſenſu. ſ. ſui capituli inſ-
uentiōib⁹ hacten⁹ inſiſ: vel quos in futu-
rum iniri cōtingerit: ſeu occaſiōe illorū laici
ultra id qd eis ex natura cōtractū ipſorū
vel adhibita in illis lege: id eſt cōuentiōe
pmittit aliqd nō uſurpēt: qui ſo ſec⁹ ege-
rint niſi legitime moniti ad uſurpationē hu-
iuſmodi deſiſterint: reſtituēdo ea q etiā ta-
liter uſurparūt: eo ipſo ſententiā excoicati-
onis incurrāt: hoc ibi: eius tñ abſolutionē
papa non ſibi referuat. Undecima eſt de
incendarijs et effractorib⁹ eccleſiar⁹: et ſunt
due ſentētie. Prima ponit extra de ſentē-
exco. in. c. tua nos. vbi dicit q nō ſolū hi q
in clericos man⁹ temerarias initiunt: ſed
etiā incēdarii poſt publicationē a ſolo pa-
pa ſunt abſoluēdi: vide ibidē in glo. Pro
quo ſciendū: q incēdarii ſm Ray. et Huil.
dicūt ille: qui incēdit auctoritate pſia ciui-
tatē: villā: māſionē: ſegetē vel ſilia aliena
malo ſtudio. xxij. q. vlt. c. peſſimā. ſeu etiā
q cōſiliū vel auxiliū impēdit: ſecus ſi iuſſu
eius q poteſtatē habet indicēdi bellū qd ē
iuſtū: vel ſi caſu vel negligētia hoc faciat.
Idē Hoff. et Hoſti. Secūda excoicatio po-
nit. c. ti. c. cōqueſti. vbi dicit: q q cū effra-
ctione ſpoliāt eccleſias excoicati ſunt: et poſt
denūciationē a ſolo papa abſoluēdi: eſt em̄
detestabile ſacrilegiū. Pro quo nota: q ſi
cōmitteret ſacrilegiū eccleſiā ſpoliādo: tñ
ſine effractione vel incēdio: nō eſſet ibidem
maior excoicatio late ſententiē ſed ferende
niſi pūnciale vel ſynodale ſtatutū eſſet in

cōtractū. Secūdo nota q publicatio de q
ſit hic mētio: nō addit aliqd qd ad vincū
lū: ſed q ad abſolutionis difficultatē: qz aſi
denūciationē ab epō abſolut poſſunt: ſed
poſt p ſolū papā: et b intelligūt etiā verū: ſi
eccleſie nō ſunt cōſecrate ſm Hoſti. Jo. an. et
Hein. boye. de conſe. eccle. vel al. c. vlt. vbi
dicūt: q eodē pūlegio gaudet eccleſia nō cō-
ſecrata: grani⁹ tñ peccat q pſecratā violat:
ſic ex qſitate pſone maior iniuria extimaſ
eo. ti. c. cū illoz ſm eos: ſi incendiarij alioz
locoz domoz ſeu rerū non ſunt excoicati ſ
excoicandi. xxij. q. vlt. c. ſi qz mēbzorū: et
c. peſſimā. vt ibi Jo. vic et Bern. et Hoſti.
dicto. c. cōqueſti. et qd dictū eſt de incēdia-
rijs et effractorib⁹ eccleſiar⁹: q iure ſūt excoi-
cati: intelligūt Ray. Hoff. Hoſti. et Jo. b. in
ſumma etiā de incēdariijs vel effractorib⁹
alioz locoz religioſoz vel vicinorū: vt eoꝝ
qui ſūt in ſpacio pūlegiato. xvij. q. iij. c. ſic
antiq̄tus. vbi etiā dicit q maior eccleſia per
circūitū. lx. paſſus habeat: et minor vel ca-
pella. xxx. hoc tñ maxie verū eſt ſi loci con-
ſuetudo habet q incendiarij talū ipō iure
ſunt excoicati: qz tūc ſeruāda eſt cū pſuetu-
do ſit optima legū interpretēs: de pſue. c. cū
dilect⁹. ſecus ſi nō habet: vt notat Jo. an. i
c. oēs eccleſie. xvij. q. iij. et Hoſti. in ſumma:
ſupius tñ dicta nō intelligunt de eo q incē-
dit pſiā domū vel ſegetē: niſi dolo malo b
faceret. ſ. vt ſil aliena bona incēderet. Pre-
terea infra ſpaciū dictorū paſſū qd dz eſſe
cimiteriū: nulla dom⁹ niſi tñ clericorū edi-
ficari debet: vt. xij. q. j. c. nulla. et illa bene
gaudet imunitate. xvij. q. iij. c. quidq; et
paſſus eſt mēſura qnq; pedū: pes aut ſpa-
ciū. xv. digitorū: vt refert glo. in dicto. c. an-
tiquit⁹. Duodecima excoicatio eſt de his
qui phibēt ne nūcij aplice terrā ſuā intrare
pſumāt. et ponit in quadā eſuagaſ. q incl-
pit: ſup gētes. et eſt Jo. xxij. vbi pferē ſnā
excoicationis et interdici generalis in p-
hibētes nūcios ſedis aplice terras ſuas in-
trare: qz tñ hmoi abſolvere poteſt ignoro.

De excoicationibus q cōtingūt
in inuaſiōe rerū eccleſiaſticarū et iuriſ-
dictionū ſpiritualiū ac i electiōib⁹
pſatorū ſpūaliū: Sermo XX

¶ In occides Exo.

n. xx. Viſio de excoicatione ppter in-
lectionē man⁹ violentā in pſonā
r. iij.

De decalogi

precepto

¶

ecclesiasticā vel religiosam: iam psequēdū
est de excoicatione quā q̄s incurrit ppter
intictionē man⁹ violentā in ipas res pso/
narū ecclesiasticarū vel religiosarū. Hic pri/
mo queri pōt: an res clerici violēter occu/
pans seu ledēs incurrat excoicationē. Ad
hoc rōdet Hein. boyc in. c. nup. ij. de sentē.
exco. q̄ si tales res clerico nō adherēt tūc
nō incurrit sentētiā: vt si fieret violētia vel
iniuria in veste v̄ equo quā vel quē nō de/
ner: sed ē forte iuxta eū fm̄ Inno. r̄ Jo. an.
q̄d pbatur: q̄ nec incurreret si res ecclesie
occuparet sine effractione: que tñ magis est
p̄uilegiata vt dicūt doctores in. c. p̄questi.
eo. ii. Si hō sunt res clerico adherētes: vt
vestis, indumēta: equus cui insidet: nec l̄
eidē res illas inuadere v̄ accipere de iure
p̄p̄ia auctoritate tanq̄ p̄p̄ias: nihilomin⁹
tñ illas accipit violēter clerico sciēte r̄ in/
uito: vt q̄ vestes eius tenet vel dilaniat:
equū tenet vel interficit aīo iniuriā dī: tūc
canonē incidit: si tñ nō infert violentiā sed
furto tollit vestē: corrigiā vel bursam: tūc
nō incurrit excoicationē: l̄ez Jo. de lig. cō
trariū tenet: nā nulla fit hic p̄sone violētia
q̄ nō sentit rem ablatā. In talib⁹ enī volū/
tas r̄ intentio multū est attendēda: nō enī
intēdebat iste violentiam inferre sed furto
tollere. Similiter nō faceret aīo iniuriā dī
tūc nō incidit canonē: exempli grā: fugiēs
inimicos si eijcit clericū de equo ipm̄ ascē/
dens vt sic euadat: q̄ verisim̄ als euadere
nō potuit nō videt esse excoicatus: q̄ non
fecit diabolo suadēte vel maliciose r̄ inu/
riose: sed coactus necessitate inuitabili:
l̄ez quidā doctores cōtrariū sentiāt: hui⁹
enī opinionis est p̄de. de cen. eccle. q̄ inter
ceteras rōnes hanc inducit: q̄ s̄it in alijs
casibus est notāda. Dicit enī: nō credo sa/
pientē aliquē dicturū talē peccare morta/
liter: ergo necesse habebit dicere illum nō
esse excoicātū: nam cū excoicatio sit eterne
mortis damnatio: vt. xj. q. iij. c. nemo sacer
dotū. ideo nō debet infligi nisi p̄ mortali.
Dicit enī Jo. an. in nouella: q̄ null⁹ incidit
in aliquē canonē sine dolo: ar. ff. de adul. l.
penul. ff. de siccat. l. j. Idem Johannes de
ligna. Deniq̄ si tales res essent q̄s ei lice/
ret de iure inuadere vel accipere p̄p̄ia aucto/
ritate: vt q̄ cleric⁹ debebat ei censum pro
domo quā ibabitabat: r̄ cessauit soluere p̄
trienniu: r̄ sic licitū est illi talē expellere de
loco: vt ē de locato. c. ppter. et. c. potuit. r̄
r̄ in glo. In hoc q̄ casu nō incurrit canonē

clerici repellēdo cū moderante vel vni v̄
repellēdo: vt de resti. spol. c. olim. fm̄ In/
no. hosti. r̄ Jo. an. secus tñ esset si cōcessaz
domū vel aliquā rem ante t̄pus cōcessiōis
finitū abstulisset: quā ante t̄pus finitū tol/
li nō debuit. Ceterū fm̄ Huil. r̄ Frā. r̄ Jo.
an. in summa Astē. r̄ p̄de. de censu. eccle.
detinēs clericū asportantē res suas vel ali/
enas apud se depositas: vel eas p̄ violētiā
auferēs inuito clerico: nō incidit canonem
si ea aufert dum est in asportādo anteq̄ ad
locū destinātū se recipiat. Secus tñ si face/
ret ex interuallo postq̄ clericus ad locum
destinātū puenit r̄ p̄fecte possessionē il/
larū rerū adeptus fuerit: q̄ nō licet ei ius
sibi vsurpare i re sua ex interuallo: hec est
l̄git excoicatio p̄ma q̄ generalis est. Se/
cūda hō excoicatio ponitur in. vj. de elec.
vbi dicit̄ ea. generali p̄stitutiōe sancimus.
vniuersos r̄ singulos qui regalia custodiā
seu guardiā aduocatiōis seu defensiōis ti/
tulū in ecclesijs seu monasterijs vel q̄buis/
bet alijs vijs locis de nouo vsurpare conā/
tes: bona ecclesiarū monasteriorū aut locorū
iporū vacantū occupare p̄sumunt: r̄ q̄ hoc
fieri pcurāt ip̄o facto sunt excoicati. Pro
quo sciendū q̄ regalia sunt ea que vacāte
ecclesia rex caput: vt patet in regno francie r̄
anglie: nā illic vocant̄ regalia iura regis
i q̄buisdā ecclesijs vacātib⁹ cōpetētia q̄b⁹ de
plato ordinatis illa p̄cipiūt plati r̄ nō rex:
fm̄ Archid. Addit etiā custodiā vel guar/
diā: quia dicūt se debere custodire ecclesiā
vacantē donec de plato fuerit ei p̄missum:
vt in ecclesia parisiē. patet exemplū vbi ta/
les custodes laici r̄ nobiles appellant̄ vice/
dñi. Addit insup aduocatiōis seu defensi/
onis titulum q̄d expone fm̄ Barle. ius pa/
tronat⁹ q̄d. f. fm̄ diuersas regiones diuer/
sa ius illd̄ sortit̄ vocabula: r̄ addit q̄ quorū
cūq̄ nomie censuant̄ vsurpantes de nouo
tale ius in dictis ecclesijs vel locis r̄ bona
vacantū ecclesiarū vel locorū occupātes ex/
coicati sunt ip̄so iure. Tertia excoicatio
ponit̄ in cle. vna de sequest. s. si q̄s. q̄ ferē
p̄ eos q̄ seq̄strationē impediūt vel fructus
seq̄strandos occupare p̄sumunt. Pro quo
sciendū q̄ bñficiū sequestrat̄ p̄ ordinariū
loci vna sentētia i possessorio vel petitorio
in curia p̄ eū q̄ triēnio pacifice nō possedit
pmulgata: r̄ impediēs vel fruct⁹ seq̄stran/
dos occupās est excoicatus: r̄ si est de litiga/
toribus cadit a iure suo si impedit de facto
nō de iure: verūtū si triēnio cōsumato pa/

clifice possessum est: tunc impedire potest sequere: de pluribus autem gratia benevolentis super/deo. Quarta excoicatio ponitur in excoicatio. Jo. xxi. q. incipit: suscepti. contra eos enim qui observant ex antiqua consuetudine vel noniter introducta: quod fructus sui vel secundum vel alterius anni beneficiorum vacantium totaliter applicant defuncto vel fabricae vel ecclesiis aut personis habentibus annalia de consuetudine privilegio vel statuto: ita quod quod talia beneficia canonice obtinent: et ad quos de iure tales fructus spectare deberent nihil inde percipiunt: unde illud inconueniens sequitur quod commode nequeunt ad impendendum servitium debitum residere in ecclesiis in quibus beneficiati existunt: si taliter applicantes sunt episcopi vel superiores a pontificibus: collegium vel universitas interdicto subijcti: si singularis persona ecclesiastica vel mundana: excoicatiois sententia incurrat a qua tamen restitutio facta potest per diocesani absolui. Quinta excoicatio ponitur circa electionem papae: et hoc tripliciter. Primo per eos qui cardinalibus inclis in concilio per electionem summi pontificis fieri da vel aliter eorum secrete nuntium mittere vel scripturam aut cum aliquo eorum secrete loqui presumperint: tales excoicatiois sententia incurrat ipso facto: tamen ordinari huiusmodi potest absolvere: ut li. vj. de elec. c. ubi periculum. Secundo per duos et officiales civitatis in qua papa eligitur qui non tenent formam dictam. c. ubi periculum. f. quod oia in dicto. c. faciunt inuolabiliter observari sine fraude: nec cardinales ultra hanc artare presumant: et quod super his observandum corporaliter iuramentum praesentent: unde si dicta non observauerint aut fraudem circa ea commiserint: excoicatiois sententia incurrunt et efficiuntur infames. Et nota hic casus in quo laicus auctor canonis huius potestate in clericum. f. includendi cardinales in concilio per electionem fieri da cum certa regula et modo qui ponitur in dicto. c. et hoc factum pluries legitur: ut per extra de elec. c. licet. in glo. Tercio denique per electum in papam non tamen a duobus partibus cardinalium: qui se pro papa ingerit tamen ipse qui huius etiam qui in papam recipiunt excoicatiois sententia incurrunt cum alijs penis qui ponuntur in dicto. c. licet. Et nota quod papa eoispo quod electus est a duobus partibus cardinalium ex auctoritate sua papatum recipere potest: et statim huius plenam et liberam administrationem: ut patet. xxiij. dist. in nomine dñi. tamen quod hic dicitur decretalis de duabus partibus aliqui observant cardinales: aliqui

non: ut dicto. c. licet. in glo. et possunt facere per hoc: cum necessitas est in causa qua legem non habet: ut de consue. c. quanto. etiam ad hoc habent cardinales specialia statuta: si tamen nullatenus due partes consentiunt tunc brachium seculare se debet imponere: ut in glo. dicti. c. licet. Sexta excoicatio fertur generaliter per omnes liberam electionem impediens qui ponitur in. vj. de elec. ubi dicitur. c. sciant cuncti qui clericos aut quoslibet alias personas ecclesiasticas ad quos in aliquibus ecclesiis: monasterijs: aut alijs pijs locis spectat electio: pro eo quod rogati seu alii inducti eum per quo rogabantur vel inducebantur eligere noluerint vel sanguineos eorum aut ipsas ecclesias: monasteria seu loca cetera beneficijs seu alijs bonis suis. scilicet temporalibus per se vel per alios spoliando aut aliter iniuste persequendo gravare presumpserint: seipso facto excoicatiois sententia innodatos: hec ibi. Pro quo nota quod secundum Jo. mo. per personas ecclesiasticas intelliguntur templarij: hospitalarij et similes converterti: qui licet non sunt clerici: tamen sunt ecclesiastice persone: ut. xvij. q. iij. quisque. unde archid. exemplificat etiam de laicis conversis qui de consuetudine: licet non de iure possunt electioibus interesse. c. ti. et li. in. c. ex eo. Nota preterea quod hic est casus specialis: in quo laicum cognatum electorum offendens vel percutiens excoicatur et ipso iure: et secundum Jo. an. consanguinitas ista extenditur usque ad septimum gradum: in hoc casu: quod usque ad illum gradum fit successio: ut notatur in glo. j. de app. in. c. postremo. sed non includit affines secundum Jo. an. in novella: quod de eis hic non fit mentio et constitutio penalitatis est: sicut et mandatarum et excoicatur: ut tenet Bar. Ar. et Jo. an. licet Jo. mo. per teneat. Ceterum hic pena locum habet in presentatis patrono: si clericus vel persona ecclesiastica secus tamen si laicus est: hoc tenet Jo. an. Bar. Archid. et plures alij: verumtamen episcopus ab eadem absolvere potest. Septima excoicatio fulminat per episcopos qui se ingerunt ad curam alterius dioecesis. et ponitur extra de offi. ord. in. c. qui in plerisque. ubi subditur. h. phibem aut oino ne una eademque civitas sine dioecesis diversos pontifices habeat: tanquam unum corpus diversa capita quasi monstrum: nisi eo modo qui ponitur ibidem: et ea causa sequitur unde si quis aliter se ingesserit excoicatiois novetur se mucrone percussus etc. Octava excoicatio ponitur li. vj. de elec. in. c. fundamenta. et est localis: ubi dicitur quod excoicantur qui sunt nominantes eligentes vel assumptes sicut nominati electi vel assumpti: sicut et eis

De decalogi

precepto

odlētēs auxiliū: cōsiliū vel fauorē dantes: et loquūt de eligēdo vel assumendo aliquē in senatozē et rectozem vrbis romane vltra annū et abfque licentia sedis aplice specialit: put in textu declaraf: nec pōt absolui nisi p romani pontificē. Nonā excoicatio est extra eū qui vacat. impio romano imperiū inuaserit: et ponit in exuagā. Jo. xxi. que incipit: si fratrū. vbi dicit: q si qd imperio vacat. virtute cuiuscūq; cōmissiōis impa/ toze mortuo sibi forte quocūq; colore que/ sito imperiū sine iurisdictionē eius inuase/ rit: nisi de licētia romani pontificis et ofis ei obedcētes cōsiliū: auxiliū vel fauorē pre/ stantes sunt excoicati et terra loca vel vni/ uersitates eis dē subiecta sūt interdicto sup posita: vnde li. vj. de sen. et re iudi. in. c. ad aplice: circa finē. excoicant q friderico de posito tanq; impatori vel regi cōsiliū auxi/ liū vel fauorē pstituerint: papa tñ absolutio nē nō reseruat. Decima excoicatio pontif in quadā exuagā. Jo. xxi. quam glosauit Henzel. et incipit: dierū. vbi dicit q si qd i puicia de marchia anconithana romane ecclesie subiecta: rectozē vel aliū ministrū siue officialem a sede aplice sibi deputatū occiderit: inuaserit vel male tarcauerit: excoicatus est ipso facto: et pape reseruaf absolutio. Undecima excoicatio cōmit/ tis in litteris aplice: et hoc triplicē. Pri/ mo i eis dē indebite impetrādis: nā in qua/ dam extrauagā. que incipit: excoicamus et anathematizam. de qua etiā facit men/ tionē Jo. an. de simonia in. c. cū essent. ibi excoicat ofis vtriusq; sexus qui faciūt vel recipiūt pmissionē vel pecuniā aut dona/ tionē vel vtilitatē quācūq; p gra vel iusti/ cia cōsequēda a sede apostolica p se vel p alio in causis vel iudicijs: aut alīs per litte/ ras apostolicas et quibuscūq; modis apud sedē apostolicā obtinend: similē eos ex/ comunicat q exciderint nec i triduo mani/ festauerit pape vel alicui p quē ad papā si/ deliter referaf: et scilicet vtrētes talib; lris vel gratijs cū pmissis excoicat: reseruās si bipsi de omnib; absolutionē: eandē extra/ uagā. allegat Jo. an. in lectura sup decre. nemo. de simonia: et est Bonifacij pape sili/ auctor in directorio iuris. Item An. de bu/ trio et dicit eā durare: vñ licz quidā dicant eam reuocatā tamē cōtrariū tutius est te/ nendū: nō tamē hec excoicatio extēdit ad illū q misit quēdā ad curiā ad sollicitandū p quadā sua pmoitiōe: cui tñ pstituit de se

lario: qz hoc non est simonia: vt no. Fran. de eta. et qua. c. tuā. Secūd? No in litteris aplice impugnādis: vñ in exuagā. Bñ/ dicti. xj. que incipit: qz nōnulli: ibi subdis q quicūq; impugnat lras electi in papā: aut etiā anteq; coronet: cū p ipam electio/ nē canonice factā tus papatus sit acq; sit: et ex ipa electione canonica sit cōfirmatus ac exercere possit officiū suū ante corona/ tionē: vt patet. xxiij. dist. c. in nomine dñi. talis ipso facto ē excoicatus. Tertio deniq; in lris aplice falsificādis: nā ex de crimi. falsi. c. ad falsarioz. subdis: Hos ofis fal/ sarios nostraz lraz q p se vel alios vltium falsitatis exercent cū defensorib; et fauro/ ribus suis anathematis vinculo decreui/ mus innodatos et. Insup et clerici officijs et bñficijs sunt priuati: suntq; degradandi et curie seculari tradendi ac puniēdi: prout patet in textu: et addit Hosti. in summa: qz hodie pceptū est vt in lris dñi pape nec in magno nec in modico qz audeat manū ap/ ponere: litterā vnicā vl punctū vnicū cor/ rigēdo: vel etiā fm Rich. in. liij. di. viij. li/ terā caducā reformādo: exceptis officiali/ bus quib; hoc cōmissum est: alioqn manū apponēs ex canone lato in curia ipso facto sentētiā excoicationis incurrit q p aliquē eltra sedē apostolicā relaxari non pōt. Idē Hoff. tñ fm Rich. vbi ē. secus esset in lris quoz efficacia iam expirauit: nec intende/ ret eis vti. nec etiā possent alicui eē viles. Preterea de cri. falsi. c. dura. subdis: In/ hibemus ne qd apud sedē aplice lras no/ stras nisi a nobis vel de manib; eozū reci/ piāt q de mādato nro ad illud sunt officiū deputati: psone No solēnes p nunciū reci/ pere possunt de manib; pdictoz. Item fm glo. Berni. ibidē hoc possunt etiā alie pso/ ne: sicut indifferēter quilibet hodie p nun/ ciū impetret lras dūmodo tñ de manibus pape vel ad hoc p eum deputati recipiant alīs enī falsē essent: et recipiēti imponit ipso iure excoicatio tā clerico q laico: fm ppe. de anch. licz textus prima facie tñ de laico videaf intelligi. Et ex diuersi modi falsificandi litteras papales ponunt. eo. ti. c. licz. Deniq; in dicto. c. ad falsarioz: dicit Inno. iij. qui litteris vti voluerit eas primo diligenter examinent: quoniā si fal/ sis litteris se vfos dixerint ignorāter eozū sera penitētia euitare nequibit penas infe/ rius annotatas et. Pro quo nota fm Ho/ stien. q si simplex ignoranter vti talibus

quinto:

litteris falsis nō excusat: quia per alios t̄
quire debuit. Idē archid. Si tñ falsitas
erat ita latēs q̄ de facili non poterat p̄cipi
in apto: tunc si p̄ se r̄ alios adhibuit diligē
tiā quā potuit r̄ nihil p̄cepit excusata est:
quia tunc censet ignorātia infra sc̄d̄ p̄de.
de ancho. In sup̄ e. t. i. c. dura. dicit q̄ si q̄s
falsas lras se habere cognoscit infra. xx.
dies aut destruat aut resignet si penā exco
municatiōis euadere voluerit: alioqn̄ ca
nonē incidit: sed hoc intelligit hosti. quā
do lre false aliq̄ casu ad eū p̄ueniūt. Ab
solutio vero dictarū excoicationū citra sedē
aplicā impēdi nō pōt: vt patet e. t. i. c. dura.

Quo decima excoicatio ponit in extraua
gani. Job. xxi. q̄ incipit. Impellit nos: vbi
dicit. Si q̄s lras vlt̄ sigillū cardinal̄ falsa
uerit vlt̄ ab alijs falsatis scient̄ vsus fuerit
ip̄o facto est excoicat. Et ē alia extraua
gani. Job. xxi. glossata p̄ Benzē. q̄ incipit
p̄dēns quasi ex adipe: vbi excoicat mone
ram falsā in regno fr̄cie fabricātes r̄ sciē
ter portātes vt alios decipiat q̄s papa sol⁹
absoluere pōt: s̄ videt esse localis tñ q̄ ad
regnū fr̄cie. Deniq̄ in p̄cessu annuali qui
fit annuatim in curia in cena dñi r̄ t̄ marti
ni pape sic incipiēs: excoicam⁹ r̄ anathema
tizam⁹: vbi excoicat oēs hereticos q̄cunq̄
nomie cēseāt ac eoz fautores: receptores:
defensores. Itē oēs q̄ i terris suis noua pe
dagia iponūt. Itē oēs falsarios lras apli
carū vel alioz de mādato tñ dñi pape dātī
vni cuiuscūq̄ tenorū fuerint. Similit̄ pira
tas r̄ arma aliq̄ phibita sarracenis defe
rentes: sic oēs ipediētes seu inuadentes vi
ctualia vel alia ad vsū rōe ecclie nēcia ad
ducētes r̄ etiā q̄ tales defendūt: oēs ē au
ctoritate nō debita capiētes: detinētes: spo
liātes: ex p̄posito verberātes seu eadē mād
dātes illos q̄ ad sedē aplicā veniūt: morā
tur vel inde recedūt. Itē q̄ verberāt: spoli
ant aut talia mādāt fieri in eos q̄ p̄ defen
siōe causarū suarū hnt recursū ad sedē apli
cam: aut in p̄secutores: pcuratores: nego
tiorūq̄ gestores: promotores: aduocatos:
auditores: indices r̄ siles. Itē capiētes: de
tinētes: dep̄dātes seu vulnerātes rom̄pe
tas vrbē cā deuotiōis r̄ peregrinatiōis ac
cedentes: in ea morātes r̄ inde recedētes:
auxiliū vlt̄ fauorē dantes. Itē qui hostilit̄
inuadūt romā aut regna cecille r̄. oēs vel
quascunq̄ terras aut loca vel iura ad Ro
manā ecclēsiā p̄tinētia: consiliū: auxiliū vlt̄
fauorē dantes: p̄dicti non debēt absoluti ci

Sermo xxi

tra sedē aplicā: nisi in mortis articulo: r̄ ni
si satisfactionē vlt̄ cautio nē sufficientē p̄sti
terint de stando mādatis sancte inf̄s ecclie
sue: alioqn̄ tales absoluētes ip̄o facto exco
municatiōis r̄ anathematis sentēcias inci
dūt: suspēsi ab officijs p̄dicatiōis: ammin
stratiōis sacramētoz: audiēdi p̄fessiōes r̄.
Ad laudē dei.

De excoicatione eoz q̄ fidem ca
tholicam impugnāt directe vlt̄ in
directe r̄ eorum receptores: fauto
res r̄. Sermo XXI

Non occides

Exod. xx.
De p̄cipiū
n lam p̄nti smone p̄sequēdū eē re
or de bis qui directe vlt̄ indirecte
ipugnātes fidē catholicā sentētiā canonis
incidūt. Primo igit̄ canonē incidūt de
mones inuocātes: nā in quadam extraua
gani. Job. xxi. q̄ incipit: sup̄ ip̄s specula:
subdit q̄ si q̄s demones inuocauerit vlt̄ eo
rū auxiliū postulauerit aut fedus r̄ pacta
cū eis fecerit: aut eos adorauerit: aut i eo
rū nomine imagines: anulos: speculū siue
rem aliā magice ad ip̄os demones obligā
dos p̄stituerit: aut r̄sa ab eis petierit: ex
cōmunicatus est ip̄o facto: q̄s tñ absoluit
huiusmodi penit̄ ignoro: q̄ nō exprimitur
ibidē: vnde r̄ vtētes arte notoria q̄ als di
cūt ars salomonis p̄ hāc extrauagani. sunt
excoicati: de qua arte latius videbit̄ in p̄
cepto septimo sermone. xxi. Secūdo ca
nonē incidūt sarracēis p̄tra christianos au
xiliū p̄stantes: vnde extra de iudeis. c. sar
racenis. c. ita quorundā. c. ad liberandū.
c. significauit. c. q̄ olim. p̄nūciant̄ excoica
ti q̄ sarracēis p̄tra christianū pplm̄: arma:
ferrū: ligamina galeaz deferūt: galeas vlt̄
naues vendūt: aut in piraticis sarraceno
rū nauibus curā vlt̄ gubernationē exercēt
vlt̄ machinis aut quibuslibz alijs aliq̄ eis
consiliū vel auxiliū impendūt in dispēdū
terre sancte: aut etiā qui p̄ nuncios merci
monia phibita deferūt: r̄ licet dicat glosa
sc̄da in dicto. c. q̄ olim. q̄ ep̄i possunt cles
absoluere obseruata forma penitētie q̄ ibi
dem exprimit̄ in textu: tñ hoc nūc locū nō
habet: quia dicūt Job. an. r̄ p̄de. de anch.
super eo. c. q̄ hodie papa temporibus qui
bus p̄cessiones generales facere solet ter
in anno tales excoimunicat: r̄ sic a tali sen

De decalogi

rentia papa sol^o absoluit: et dicta pena etiā extenditur ad illos qui quecumq; alia mercimonia ad eos portant vel mittunt durate guerra int^r christianos et eos. Insuper Nicon^o la. iiij. in extrauagani. q. incipit Olim statu it. et innotat in generali q. nullus ferrum: arma: equos: ligamina: victualia v^l q. cum q. alia mercimonia in alexandria v^l alia loca sarracenoꝝ terre egypti deferre v^l mittere seu de portibus suis vt eis deferat extrahere vel extrahi pmittere aut eis pmissu fauore v^l auxilium prestare presumat: alioquin ipso facto sunt excoꝛcati Et similiter statuit de omnibus terris soldano subiectis nec ab solui possunt nisi tantum de bonis ppijs in subsidium terre sancte puerendis exposuerint q. tuz ad ptes pdictas detulerint aut miserint aut deferri vel de ipsoꝝ portibus de ferendum eis extrahi pmiserint: et hec extrauagani est innouata p bonifac. sextum: post ap. clem. quinu. q. etiā absolutione refer ugit pter q. in mortis articulo: vt patet i extrauagani. q. incipit: multa metis. Gene. ti. tñ sup b. habet privilegium a Martio q. n. q. tñ ad mercimonia et victualia p plures annos nō aut quo ad arma et ligamina: tñ tñ illud eis indultū credis iaz p annos aliquot exspirasse. Ceterū in quadā extrauaganti q. incipit. Copiosus: ferē snia contra portantes arma et alia phibita subsidia sarracenis regni Granate et dantes eis auxilium v^l fauore. Tertio canonē incidit inni. ceteros alienationib⁹ factis a scismaticis: vt patet ex. e. ti. c. j. vñ licet hostien. dicat q. iste casus est localis q. tñ excōcat ipso iure als requirit snia. xxiij. di. c. i. noie: tñ frā. de zab. intelligit verbū b. Si q. aut dñe p sumpserit excōcatiōi se nouerit subiectuz: Qd ponit in dicto ca. j. de pueniētib⁹ i futurū: post tñ. s. illi⁹ c. s. de his q. restitit sent et voluissent obfuare alienationes factas p illos. Pro quo no. fm Ray. q. differētia est int^r scisma et heresim: sicut int^r di. spositionē et habitū. Nā pmo dicit scisma sed cū post ptnaciē inhesit sue secte asseret nō esse obediēdū ecclie romāe est heresis: q. peccat in illū articulū: sanctā ecclesiam. catholicā: oīs igit heretic⁹ est scismaticus et nō ecōuerso. Idē Hof. Preterea tā hereticus epus q. scismaticus non pōt absolue re nec excōcare nec indulētias facere aut aliquid hmoi fm Tho. Et ratio est: q. talis potestas est iurisdictional q. ex simplici hominis iniūctiōe pferet: et ideo nō imobilis

precepto

eis adheret: ar. vij. q. j. c. nonatianus. in fi. verūtamē quo ad iurisdictionē spūalē scis maticus benefacit: puta chr. yfina pscit: al tare benedicit et psecrat et. vñ Hein. boye. extra de scismaticis in. c. qd ap. dicit: q. q. ad characterē et susceptionē characteris valēt facta ab hereticis et scismaticis: q. a talib⁹ ordinati in forma ecclie characterē recipiunt. xxiij. di. s. verū. et. c. ad hec. Idē Hof. in sum. Inno. et Hosti. Et recipit sic ordinatus executionē ordinis habitū: licet non actu nisi cū eo fuerit dispensatū: sicut etiam homicida dat et recipit executionē ordinis habitū nō actu ppter irregularitatē: vt de tēpo. or. c. fi. Quarto canonē incidit oēs heretici q. buseūq. nob⁹ cēleant: vt. e. ti. c. excōcam⁹: vñ siue q. veterē siue nouā heresim sequit^r excōcat^r est licet sit occult⁹. Occultus dico rerū plurū et nō rex actus exterior: Dicit em. p. de. de palu. in. liij. q. p solo actu interiori q. tñ solo q. pfectus hereticus est nō iurrit excōcatio. Sed si all quo actu exteriori manifestat delictū suū q. tñcūq. occultū tunc iurrit. Idē tenet glo. in cle. j. de here. et fm p. de. ad rationes heretici duo pcurrūt: vnū est heresis initiū. s. in rōne: alter in volūtate qd est heresis cōplimētū: vt q. ptnaciā a fide deuolat: et veritate quā tñ determinat ecclia: et talis ppter dicit hereticus. Concordat Tho. in liij. s. qui incidit in heresim tā damnataz vt errat de nouo in articulis fidelis aut fin git vñ sequit^r nouā sectā. Itē q. nō tenet q. tuor pccia generalia: et q. nō recipit epistolā decretales nec canonē ecclie catholice nec determinationē eiusdē: exempli gratia fm p. de. de ancho. sup cle. de vsuris ex graui. Actus feneratorij non sapit heresim: nec ptnet ad inquisitionē: et tñ asserere ptnaciē hoc non eē peccatū est hereticum: q. ptra determinationē ecclie: vt expse p. in clem. de vsu. ex grā di. i. fi. et sic intelligēdū est de alijs falsis assertiōib⁹ ptra id qd determinat ecclia: vñ q. teneret vñ p. dca. ret ptnaciē q. laici nō tenent soluere decimas sacerdotib⁹: nec dare oblationes: nec eis pferri: sed q. peccat ea faciēdo: cū oēs clerici sint mali: et suo demerito ab ecclesia remouendi: talia vtiq. essent heretica: et contra talē pcedi posset tanq. ptra hereticum p. au. em. dicit: q. hereticus est nō solū qui male fēit et docet de fidelis articulis et sacramentis ecclie: sed etiā q. falsam et extortaz expositionē ponit in scripturis diuinis cō-

tra id qđ ecclia tenet. Et notant addit i bi
cta de. ex grand. ptinaciz: qđ si in ioco vel
ex lubricitate lingue hoc diceret hereticus
nō esset: sicut est. xxi. q. ij. c. qđ ait. Dubius
etiā in fide dicit hereticus: vt ef. e. ti. c. du
bius. et in glo. qđ tñ fm Ant. de bn. sane i
telligendū est cū illa dubietas bz annexa
animi ptinaciā cū p̄sensu et deliberationē
et placentiā: s̄ em inducit heresim circa ar
ticulos fidel. Similit̄ excoicationi subia
cent oēs eis quoquo mō adherētes: vt eo.
ti. c. excoicamus: et de sen. ex. c. nouerit: et
primo credētes. i. fm Job. An. in nouel. qđ
dicūt se credere erroribus ip̄or: vt fm zan
cbl. qui verbis v̄ factis ostendūt se crede
re errorib⁹ hereticor: facientes scz id in qđ
exp̄mit crudelitas error: vt qđ trāsīt plus
qđ semel ad eor p̄dicatōes: exhibet eis re
uerentiā fm suos mores: recipit ab eis cō
solationē: cōmunionē: man⁹ ipositionē vel
similia qđ pertinet ad ritū eor qđ libros eor
suscipiūt: legūt: nec statim destruit v̄ su
perioribus tradūt. Et generalit̄ quicunq
sequunt̄ facta eor dicūt credētes: qđ intel
lige de factis que ptinet ad ritū error: alio
nō. Secūdo receptores: qđ scz scientes eos
tales esse recipiūt ad hospitā: vt in. c. felt
cis. de penis: lex tñ illū pprie receptorem
vocat: qđ receptat et celat vt celatus manus
iudicis euadat: vt. ff. de receptorib⁹: le. j.
et. ij. ff. de offi. p̄dictis. l. cōgruit. Mā qđ tales
animo simplici reciperet hospitio tpe neces
sitatis nō videt̄ incidere canonē. Tercio
defensores tā error qđ psonar: sed qđ defē
dit errores dānabilior est: qz nō solū hereti
cus sed etiā heresiarcha cēfendus ē: vt. xx
iiij. q. iij. c. qđ alioy. Defensores autē psona
rū sunt: qđ viribus v̄ potētia resistūt ne ad
manus iudicis veniāt puniendi. xxi. q. j. p
totū: sicut principes et potētes. Itē defen
sores sunt supiores qui tales nō corrigunt
sed sub eis securi in sua malitia p̄seuerāt.

Quarto fautores eor: vtpote supiores
qđ tales ab ecclia cōdenatos de terra sua nō
ejciūt: nec etiā puniūt put debēt. ij. q. vij.
c. negligere: vnde tales ex sola omīssione
dicunt̄ fautores: priuate tñ p̄sone in b̄ casu
si non capiunt vel detinēt fautores dici nō
possunt: quia ad eos hoc non pertinet nisi
requisiti iurassent eos tenere vel iudicare
nec faciunt. Adhuc autē dupliciter quis
fauet heretico. Primo quidē verbo: vt cū
quis eū excusat: nō ex lingue lubrico: nec
per tōcum: sed in conuenticulis vel inter

lācos dicendo isti non sunt tales quales
dicuntur nec negant ista vel illa. Et gene
raliter scōm p̄de. de ancho. quando cunq
prouocat verbis plebē ad hereticorū amo
rem et fidem euacuat: fauere dicitur. ar. ij.
q. j. c. si. Similiter defendens colorate di
citur fauere: vt. xj. q. iij. c. ita corporis. Se
cus si per lubricum lingue: naz maxime in
talibus ad mentē dicentiū recurrēduz est:
vt. xj. q. iij. c. inter verba. Secūdo vero fa
cto: vnde qui facto fauet probatione non
eget: in eo puta si talis procurat alimontaz:
vel si ea subministrat p̄ que libere et simi
lia. Et idē est in eo qđ talē p̄ctibus liberat.

Quinto sepellēs aliquē p̄dictorū ecclia
stica sepultura excoicat⁹ ē: vt patet. c. q̄cun
q de here. li. vj. Debēt etiā taliū corpora ef
cimiteriū sepelli in signū p̄petue dānatio
nis. Et licet predicti absolui possūt ab ex
cōmunicatiōe q̄tū ad sniam iuris a dioce
sano: nō tñ q̄tū ad sententiā viue vōcis quā
papa ter in āno illos excōmunicat viue vo
cis oraculo: et in processu annuali: de quo
dictū est in fine sermonis p̄cedentis: ab il
la nanq nullus infetior papa potest absol
uere: vt de ma. et obe. c. cū infetior. Qui
to canonē incidunt assissini. Pro quo no
tandū qđ assissini fuerunt et adhuc sunt for
te qđā infideles: qđ ex quibusdā falsis opi
nionibus quibus enutriti fuerūt: defacili
mittebant ad occidendū quēcunq christi
anum: non curantes si ipsi ob hoc occiden
di essent: contra quoruz pestem Inno. iij.
de homi. c. pro humani. li. vj. statuit qđ qui
cunq princeps: prelatus aliq̄ persona ec
clesiastica vel secularis aliquē christianuz
per assissinos interfici fecerit vel manda
uerit qđ mors non fuit subsequuta: et qđ as
sissinos acceptauerint vel defenderint v̄
occultauerint: nō solū excōmunicatiōis
vel depōsitiōis incurrunt sententias ip̄o
facto: sed sunt etiam cum omnibus bonis
suis omnibus christiāis expōsit et p̄petuo
diffidati: ita qđ postq̄ aliquod ex predictis
pbabilibus constiterit documētis: nulla
alia excōmunicatiōis: depōsitiōis seu dif
fidatiōis sententiā requirāt: sed b̄nficia ta
liū p̄ illos ad quos collatio ptinet alijs li
bere conferantur. Pro quo notandum
qđ hoc genus hominum est pessimum: et qđ
de istis simpliciter exprimit textus ad alti
os homicidas non extenditur qđ isto. ca.
continetur in his penis. Mā dās etiā hāc
penā incidit: licet effectus nō seq̄tur sec⁹ tñ

De decalogi

precepto

si mandaret occidi indeum vel paganum. Similiter et affinis receptas scilicet patet ut differat a sequenti quod est occultauerit et isti receptores tanquam aggressores tenentur. **L. de his qui latro. occidit. l. ij. arch.** papa tamen sibi non reservauit absolutionem huiusmodi excommunicationis vigore decretalis huiusmodi. Verum in quantum reputant heretici continent etiam in processu qui fit a papa in cena domini: de quo patet. **S. et sic ab eodem daturat absolucio.** Sexto canonem incidunt expoliatores romipetas: de quibus. **xxliij. q. iij.** Si quis romipetas: excommunicant cum illi et etiam alij qui spoliat eum ad curiam vel redeuntes per causas agendis in curia per processum annualem curie romane. Et addit extra de rap. c. excommunicationi subdant qui romanos aut alios christianos per negotiationem aut alijs honestis causis nauigio vectos aut capere aut suis rebus spoliare persumunt. Super quo dicit Hosti. quod et canon laque sententia: et addit quod pirate ter in anno sollemniter excommunicata papa: et sic absolutio seruat eisdem. Sequitur textus. Illi etiam qui christianos naufragum patientes quibus per regulam fidei auxilio esse tenent: dānara cupiditate spoliat rebus suis: nisi reddiderint ablata excommunicationi se nouerint subiacere: ita tamen quod precedat ammonitio: ut dicit glo. ubi si post ammonitionem ablata non restituant. Concordat **ps. de anch.** **De iur. ta.** les non restituentes excommunicationem incurrant: requirit ammonitio saltem una per oibus: ut de sen. ex. c. sacro. Secus tamen esset de talibus nauigijs qui piraticam exercēt tyrannidem vel inimica sunt nomini christiano vel principi: **L. de fur. aut. nauigia:** nam paria delicta mutua compensatione tolerant. Unde generaliter quicquid accipit ex naufragio predictorum siue de naut siue mari siue de litore restituere debet. **ff. e. l. si quis ex naufragio: alio nulla consuetudine statuto vel precepto quis excusatur:** quod furtum committit: **ff. de acqui. re. do. l. quare. in fi. L. de fur. l. in eum:** quoniam etiam per legem si petat infra annum perdenabit ad restitutionem dum quadruplum: si post annum in simplicium ut in dictis le. Hic et incidentally addi potest quod accedentes ad sepulchrum domini causa deuotionis sine licentia pape sunt excommunicati: et eorum absolutio pape vel summo penitentionario refuat: ut habet in processu annualem romane curie: et repetit in li. penitentionarie summi penitentionaria. **C. rii.** Septimo canonem incidunt omnes matrimonij contrahentes in gradibus peraguntur

et affinitatis constitutione canonica inter dictos et hoc scienter: quia sciebant gradum peraguntur: vel non ignorabant ignorantiam probabiliter affectata: et si aliter solus sciebat solus ligatur. Similiter contrahentes cum monialibus: et religiosi clerici in sacris ordinibus constituti: ac moniales matrimonia contrahentes: ut patet in cle. una de consan. et affini. **Pro quo nota quod in sex casibus per expressis per constitutio tamen locum habet et eius pena.** Quia propter si quis contrahit cum heretico marito vel cum iudea vel cum pagana vel cum cognata spiritualiter vel legaliter vel contra impedimentum iusticie publice honestatis: licet matrimonia non teneant tamen non est locus huic pene quod in illis casibus vel similibus non est expressa. Similiter in dictis sex casibus non est locus huic pene si licite contra hunc. si per dispensationem pape: quod cum cessat culpa cessat et pena: de constit. c. ij. Hinc ut dictum est ignorantia facti non iuris excusat: ignorantia dico probabilis non affectata: quod si post contractum matrimonium percipit unum casum de sex predictis: non tamen mulctatur hac sententia: quia hec constitutio non puniit cohabitationes vel incestus si contra tractum licet grauiter peccet tale cognoscendo. Preterea si per pape dispensationem impedimentum quod erat tunc pertractum matrimonij remouetur: tunc si tollit impedimentum etiam quod ad penam perierit: non debet illis alia absolutio necessaria: secundum tamen si facit tamen valere matrimonium. **Lex quod dictum est de monialibus etiam intelligitur de sororibus eo quod in iure ponuntur per eodem: licet allicubi eas locutio vulgaris distinguit dummodo tamen sint religiose.** Et dicuntur hic religiosi vel religiose: quod vel qui per fitentur expresse vel tacite religionem aliquam approbatam: ut in c. uno de voto. l. vj. Ad hoc intelligitur glo. si possessio illa tacita vel expressa non obligaret illi religioni: si religioni tamen in genere: ut de regula. c. non solum: et c. sequenti l. vj. Idem laud. **ps. an. et gese.** Denique iacri ordines intelliguntur hic subdiaconatus diaconatus: et s. Sed contrahentes cum hominibus sponfalia non ligatur hac pena nisi post consummationem per carnalem copulam: quia tunc contra iurisdictionem. Et nota quod glo. penult. dicit quod predicti ab episcopo possunt absolui permissa satisfactione. Similiter fit in manifesta offensa: nisi si post excommunicationem tale incurrisset irregularitatem: aqua solus papa dispensaret ut infra patebit: unde dicit paulus quod in recognitione erroris se separantes: debet ab inimicem se abiurare: ut qui cle. vel vo. c. ij. sicut etiam fit in reconciliatio separatorum

quinto:

unde forma iuramenti separationis ponit: xxxv. q. vi. c. Ab isto die in antea tu p nul lu ingenu te sociab huic cōsanguinee: nec in coniugio: nec in adulterio: nec cum illa ad vna mēsam māducabis aut bibes: aut sub vno tecto manebis nisi in ecclia: aut in alio publico loco: vbi nulla mala suspicio posset esse: vt vbi corā testibus idoneis p certa necessitate parit colloqmini: nec ali am cōiugē accipias nisi forte post actā pē nitentia tibi licentia data fuerit ab episco po tuo aut ab eodē iusto sic te deus adi uet. hec ibi. Nec debet q̄s occasione p̄san gunitatis vxorē dimittere: r altā ducere: si cā p̄mo legitime p̄bata fuerit: vt ibidez c. se. Proinde receptur vxorē quā iniuste dimisit b̄ mō iurabit: vt patz ibidē Ab isto die i antea istā p̄iugē. H. quā iniuste dimi seras ita tenebis sicut marit suā p̄iugem debet habere in dilectiōe r debita discipli na: nec eā p vllū ingenu malū sepabis: nec ea viuēte alias accipies: sic te de adiunet. hoc ibi. Ad laudē dei.

De diuersis excommunicatiōib⁹
q̄s incurrūt diuersimode p̄cipian
tes cū excoīcat: Ser. XXII

Non occides. Ero. xx.

n. satis post p̄dicta vidēdū est de ex coīcatiōib⁹ q̄s incidūt diuersi p ticipātes illicite cū excoīcatis. Prima nā q̄s sentētia ponit extra de sen. ex. vbi dicit clemēs. iij. c. significauit clericos q̄ scient r spōte p̄cipauerint excoīcatis a nobis: r ip̄os in officiis receperint diuinis eadē se tentia excoīcatiōis cū ip̄is nō dubitamus inuoluē: q̄s etiā p b̄nficio absolutiōis ha hēdo ad nos volum⁹ cū l̄raz tuaz insinua tione remitti. Ad cui⁹ euidentia sciēduz q̄ circa expositionē huius decretalis ē tri plex opinio solennis. Prima Hosti. q̄ etiā ponit in summa p̄fel. scz q̄ ista est vna no uā excoīcatiōis species ad quā incur rendā q̄nq̄ requirunt: ita q̄ vno deficien te nō incurrit maiorē excoīcationē: eo q̄ ex coīmunicatio p̄sens deniat a cōibus regul iuris: quā etiā opinione sequit Joh. an. Et ista quinq̄s tāgunt hic in textu. Primo q̄ cōmunicās cū excoīmunicatis sit cleric⁹ r ergo laicus excluditur. Secūdo q̄ scien ter cōmunicet: r ideo ignorātia p̄babilis facit nō iure excusat. Tertio q̄ sponte p̄ci p̄et: r dicit Hof. hic excludi coactionē ab

Sermo xxii

solutā nō cōditionalē. Quarto q̄ cōmuni cet in diuinis officiis: etiā in horis canoni cis extra eccliaz legēdis fm Hof. Quinto q̄ cōmunicet cū nominatim excoīmunicatis a papa: r hoc in diuinis: r sic excoīcat⁹ per canonē nō dicit excoīmunicatus a papa i mediate: sed oportet q̄ ab eodē excoīcet p sētētiā vine vocis fm Hof. cald. pp̄ stri ctā interpretatiōē: m̄it⁹ em agit cū lege q̄ cū ministro legis. Secūda opinio est p̄de. de Anch. q̄ dicit: q̄ cōīcat cū excoīcato a papa spōte r sciēter r in diuis est excoīca tus eadē sentētia. Et istū dīc v̄x esse intel lectū hui⁹ decre: r idē videt dicere Huil. Spe. r Hof. Tertia ē Tan. s. q̄ p̄ticipant cū excoīcatis a papa eodē crimie pp̄ qd il le est excoīcat⁹ eadē sentētia ligant: r sic p papā sunt absoluendi: quaz opinione glo. veriorē credit. Inno. et dīc sic itelligi pos se. Similit⁹ Joh. an. r Joh. de lig. dīcūt q̄ videt adherendū huic vltie opintōi. P̄ri ma tñ opinio magis p̄sonat textui. Secun da vero ponit p̄tra cōīcates cū excoīcato i crimie dānato: r b̄ de sen. ex. c. nup. vbi s̄b dītur: q̄ cū nominatim excoīcato sciēter cō municās in crimie criminoso ei p̄siliū im pēdendo auxiliū vel fauorē: ac p b̄ rōne dā nati criminis in eū videat delinquere q̄ dā nauit ab eo v̄l ei⁹ supiore merito delicti tūc erit absolutio requirēda: cū facientē r con sentientē par pena p̄stringat: vñ talis cum iuramento debz absoluti: vt ibidē sub dītur.

Pro q̄ notandum ē: q̄ aliud est cōīcare criminoso tñ: r aliō cōīcare in crimie tñ: r aliud cōīcare criminoso in crimie dāna to. Hā cōīcare criminoso tñ: est illi qd cō municare sed nō in crimie dānato. Exēpl⁹ gratia. Si q̄s fuerit excoīcatus eo q̄ cele brat in certo loco p̄hibito: alius aut eidez cōmunicat s̄z in alio q̄ in celebratiōe: r tūc dicit⁹ cōīcare criminoso sed nō in crimie dā nato. Cōmunicare vero in crimie tñ: est cri minoso nō coopari in crimie dānato: vt si quis celebrat in loco inf̄dicto pp̄ter qd ex cōmunicatus est: sed p se celebrat r ali⁹ tñ eius missam audit: tūc em crimini cōīcat: sed nō criminoso. Tertius deniq̄ cōmuni cat crimini r criminoso: vt qz quis fuit ex cōmunicatus eo q̄ in loco p̄hibito cele brat: r alius eū celebrantē inuat: tunc enīz criminoso cōmunicat in crimine: vnde vt quis incurrat hanc maiorē excoīmunica tiōē: oportet q̄ p̄cipet tam crimini q̄ cri minoso. Ad exemplum sumi potest. eo. ti.

De decalogi

precepto

ex. c. si concubine. Ita si mulier excoīcat pro
fornicatione generalit̃: tūc tā laici q̃ clerici
cū ea fornicātes excoīcatione maior ligat̃:
vtpote qui post latā sniam in eodē crimine
coīcat criminosi: vt dicto. c. si concubine. Si
vero mulier excoīcat ppter fornicationem
clericorū tm̃. tūc soli clerici ligant̃. Si pin/
de talis mulier excoīcat ppter fornicatio/
nē certi clerici in specie: puta ticij: tunc alij
clerici coīcātes eidē nō incurrūt excoīcati/
onē maiorē quo ad eccliam militantē. Si p/
terea talis excoīcat ppter fornicationē ni/
hil specificādo. tūc p̃cipātes siue publice
siue occulte sunt excoīcati. Si deniq; ppter
publicā fornicationē solū excoīcat: tunc ei
p̃cipantes occulte in crimine nō ligant̃.
Addit An. de bu. sup. e. c. q̃ hec intelligū/
tur post latā sentētā secus aut̃ si ante: qd̃
sane intelligit̃ in excoīcationibus ab homi/
ne sec⁹ a canone: cū tā lata sit sētētia: scz tē
pore facte p̃stitutionis. Preterea sciendū q̃
in hoc casu p̃ siliū intelligit̃ fm̃ p̃de. de
anch. qñ d̃s ipendit p̃siliū delinquenti i cri/
mine p̃ quo est excoīcat⁹: tūc em̃ eandē ex/
coīcationē incurrit: siue est als factu/
rus siue nō: qz p̃cipat in crimine. Abbas
dicit hoc certū esse si p̃siliū datū est directe
ad crimē qd̃ excoīcationē inducit: puta ad
clericū verberādū: nō sic tñ si p̃siliū daret̃ i
facto p̃ quo nō incideret excoīcationē. Idē
An. de bu. exēpli grā: cōsiliū do vt laicum
iterficiat⁹: tūc cū eo p̃ter iterficiat⁹ clericū:
tū excoīcationē incurris nō ego: qz cōsiliū
meū directe nō intēdebat ad p̃cussionē cle/
rici. Auxiliū etiā intelligit̃ de directa p̃ti/
cipatione: secus de indirecta: vt si quis ex/
coīcatus est quia fecit guerrā cōtra ec/
clesiā ṽ clericū: postea ego illi guerram fa/
cio tū contra me illū adiunuas: tunc illi p̃/
bens auxiliū nō es excoīcatus: qz nō
directe p̃cipas in causa p̃ qua es excoīmu/
nicatus. Fatetur etiā Hostiens. q̃ d̃ns auxi/
liū vasalli excoīcati inuocare pōt ppter si/
delitatis debitū qd̃ remanet: nisi cū excoī/
catione: pariter t̃ debitū fidelitatis ablatū
esset: t̃ p̃ceptū de nō adiunūdo. De fauore
vero sciendū: q̃ in laudatiōe facti dic̃ Ab/
bas fauorē ipendi. Deniq; ex predictis oī/
bus concludit̃ q̃ p̃cipās criminoso in cri/
mine ppter quod est excoīcatus: ean/
dē excoīcationē incurrit siue extra ter/
ritoriū excoīcāt⁹ siue intra siue sit ei⁹
subditus siue nō: quia iuris auctoritate li/
gatur etiā si p̃mulgans cōmunicaret: quia

nō sua sed iuris snia ligat̃: exēpli grā dicit̃
glo. sup. dicto. c. nuper. q̃ si ego excoīmuni/
co parochianū meū ppter crimē: t̃ parro/
chianus alterius coīcat ei fauorē imprien/
do i eodē delicto i me videt̃ derelinquere:
t̃ eadē snia ligat̃: t̃ nō soluz snia canonis:
qz tūc a suo epo ṽ p̃rio sacerdote absolue/
retur qd̃ iste nō pōt: vt hic in textu: s̃ iste p/
pter delictū ligat̃ sentētia mea t̃ a me debz
absoluti: t̃ sic large subdit⁹ me appellat̃ ra/
tione delicti. Tertia pinde ponit̃ contra
cōmunicātes excoīcato: s̃ nō in crimie dā/
nato: q̃ ponit̃ in dicto. c. nup: p̃tra scz eos
q̃ coīcat excoīcatis maior excoīcationē i ora/
tione ṽ osculo ṽ comedēdo t̃. t̃ tales a p/
prio epo ṽ sacerdote poterūt absolutionis
beneficiū obtinere: Quis em̃ tūc nō iudicē
sed iur̃ snia excoīcato coīcās sit ligat⁹: qz
tñ p̃ditor canonis ei⁹ absolutionē sibi spe/
cialit̃ nō retinuit: eo ipso videt̃ p̃cessisse fa/
cultatē alijs relaxandi. hec ibi. Ad cui⁹
evidentiā notā dū q. xi. q. iij. c. cū excoīca/
to. t̃. cap. sequentibus. prohibemur excoī/
catione maior excoīcat⁹ coīcare: p̃sertim in/
quinq; q̃ notant̃ in illo versu. Ds orare va/
le cōmunio mēsa negat̃: als d̃s t̃currit mi/
norē excoīcationē. Primo tenemur nega/
re os: id est osculū: vt dicit̃ hic in textu: et
etiā colloctionē in casibus nō cōcessis: qz
fm̃ Huil. familiaritas vel pudor aut timor
scandali nō excusat p̃cipatē cū talib⁹: sic
nō licet lras excoīcati recipere ṽ ei mitte/
re nuncios ṽ lras nisi in casu in quo licet
ei loqui fm̃ Huil. t̃ Hug. Nec mun⁹ ab eo
d̃s recipiat aut receptū retineat: s̃ ṽ pan/
peribus distribuāt vel excoīcato remittat
ad sui ruborē fm̃ Huil. Secūdo nec eos de
bemus salutare: nec salutātes resalutare.
Terūtamē si d̃s assurgat excoīcato vel re/
uerentiā exhibeat: aut se salutātī inclinet:
vel quasi se resalutādo labia moneat cū tñ
nihil dicat: tūc fm̃ Huil. excoīcationē non
incurrit: cū pene sint restringēde: vt de pe.
vi. j. s̃. pene. Similit̃ nō est salutādus cū ei
scribit̃: sed loco salutatiōis est scribenduz
spūm p̃siliū sanctoris: t̃ si d̃s ab eis dē saluta/
tur r̃ndere pōt: deus emēdet vos t̃ huius/
modi. Tercio nō debem⁹ euz eis orare nec
diuina audire: vnde si eccliam intrat t̃ ibi
se firmat tenemur exire: si tamē eius excoī/
municatio esset occulta: tunc qui sciūt exi/
bunt secreta t̃ caute: ita q̃ nō sequat̃ ei⁹ ma/
nifestatio si possunt: als non exhibet̃: vt. vj.
q. ij. c. si tantū: si tamē nō venit causa oran-

In q̃b⁹ d̃s orat⁹ optm̃ d̃na salutē d̃ns facit
ob orat⁹ nalt cōmunio mēsa negatur
absolutio inuicem famulā
+ p̃m + p̃cipat⁹ p̃bile lege humilit̃ nō ignorata
+ p̃m + p̃cipat⁹ p̃m anathēma t̃ facit nō

di sed p alio negotio: nō video cur in eadē ecclesia orare nō possit: vñ dñe Inno. Pro / inde si sacerdos ante inchoationē canonis pcepit excoīcatū ad eē q̄ p̄tinacis se firmat ibidē debet dimittere missā. Si vero post tūc debet pcedere simul cūz fultore tñ: et alij omnes debēt exire: et anteq̄ sacerdos cōmunionē dicat sacrificiā intrabit: ibi missam pficiet. Itē fm Tho. in. iiij. di. xviij. Pro excoīcatōis quis orare pōt sed nō in orationes q̄ p mēbris eccle siunt et tñ fructū nō p̄cipiāt q̄d in excoīcatōe manēt sed orat vt eis spūs penitētiē detur vt ab excoīcatōe soluant. Quarto prohibetur participare in mensa et si se ingerit mē se mee publice excoīmunicatus fm Huil. te neoz surgere: secus si occulte et non possuz sine eius nota surgere: possum etiā in eadē domo manere si tante capacitatis ē: q̄ eius cōmunionē vitare valeo: vñde possū in eadem camera comedere: sed nō in eadē mensa: et hoc est vñ dñ tanq̄ alienus aduentu nā si venio inuitatus ad aliq̄d festū vl cōmunionem et aliquē ibidē reperio publice excoīmunicatū recedere teneor: licet sedeat ad aliā mensā: q̄ omnes tales cōueniētes ad cōmuniū simul cōmunicare dicendi sunt f3 Huil. Similiter si amico meo veniēti comedere ad domū meā dimitto domum vl clauēs vel pmitto comedere separatim tñ: et si in fraudē ne offendā eū: sed fauorē eius acquirā excoīmunicationē minore inchoo: secus autē si ex timore ne vim inferat aut ex humanitate credēs eū alimēto vl hospitio indigere: et de hoc p̄tationē facio scdm Huil. Quinto phibemur cū eis cōmunionē habere: scz in alijs actibus humāe cōuersationis: et p̄cipue in actibus legitimis et facinorosis: p quibus tamē nō est excoīmunicatus: vtpote in emēdo: vñdendo: cōtractus inēdo: locādo cōcedendo et similib⁹ nisi hoc fecerit necessitas casu. Sic etiam nō debet fieri cōtractus aliquis cū seruiente excoīmunicato nomine excoīmunicati. Quidā tamē cōmunicātes excusātur qui scz ponunt in his versibus. Atile lex huīlres ignorata necesse. Nec anathema tibi faciunt nec possunt obesse. Primū est vtilitas vel ipsius excoīmunicati vt cum eloquitur de his que pertinent ad absolutiōnem vel salutem: licet alia incidenter in terponat vt magis proficiat: vñde et ad p̄dicationē admittitur vt expressum est. eo. ti. in. c. responso. Et per hunc modū licet p̄

dicatozibus cū eis dē conuersari et ab excoīmunicatis elemosynas accipere: si alis nō valent sustentationē habere: vt extra. e. ti. cū volūtatis. Et etiā fm Hostieh. extra casum necessitatis cūz p̄babiliter sperant in eis proficere: vel etiā vtilitas ex p̄ticipi p̄pantis tam in tēporalibus vt petendo debitu. eo. ti. si vere: vñde nōlet dare posset in iudicio conueniri: alis em̄ ex delicto suo comodū reportaret: vt extra de iudi. c. in tellerimus. In spiritualibus etiā loq̄ potest de salute anime sue petendo consiliū si est necessitas et recursus ad aliū habere non potest scdm Huil. Secundū est lex matrimonij: nisi propter matrimonij illicite contractū esset excoīmunicatio lata: q̄ si lata est propter aliud delictū: tūc quo ad reditōnē debiti vterq̄ excusatur: quia in debito carnis exigendo vir et vxor parificantur. In alijs etiā excusat mulier cū excoīmunicato viro p̄cipiādo: si nō econuerso: q̄ cū vir est caput eius debet eā cogere vt faciat se absolueret: ar. vij. q. j. sicut vir fm Ray. et Hof. Si vō vir excoīcatū vocaret ad mensā: credit Huil. q̄ vxor cum viro comedere non possit in eadē mensa sed in alia tam remota q̄ dici possit se nō parit comedisse: sic nec elemosyna debet accipi q̄ daf nomīno excoīmunicati: nisi legitima necessitate. Tertiū humilitas subiectiōis vl seruitutis: sic sunt filij qui sunt in patris potestate vel etiā emancipati qui sunt cōmentales patri et ab eo necessaria recipiunt: dū modo tñ nō p̄cipiāt in crimine damnato. Alij vero filij nō excusant fm Huil. Similiter excusant monachi p̄cipiātes cū abbate excoīcato scdm Huil. quia sunt quasi familia eius: et clerici cōmunicantes ep̄o suo si sunt eius officio et seruitio deputati: alis nō fm Hostieh. Excusant etiā serui et ancille fuitis cōditionis: et etiā rustici fuites ac similes subiecti q̄ nō sunt ita curiales q̄ eoz p̄silio scelera p̄petrant: q̄d etiaz intelligit de his q̄ colūt terrā eoz et de mediatarijs: et q̄ ppter culturā recipiūt certā portionē fructuū tñ em̄ cōmunicare possūt q̄tū oportet propter culturam et humismo di. Nota tamen q̄ si tales p̄sone ante excommunicationem se obligauerunt: et seruitium intrauerunt non tenent discedere. Similiter si post excoīmunicationē si ignoraauerunt eam: secus tamē si sciuerunt et tñ se iniecerūt nisi necitas eos cōpulsz: q̄ fierent de familia illius. Et nota generaliter

De decalogi

q̄ de p̄dictis p̄sonis cessare subiectiōe ces-
sare debet cōmuniō nisi necessitatis articu-
lus imineat. Dicit̄ em̄ Vincē. r̄ Job. an̄.
q̄ nullus de nouo debet intrare familiam
excoīcati: r̄ q̄ mercenarij finito suo tpe cū
excoīcato nō debēt annū reīncipē. Idem ē
de obligatiōe p̄iugū si soluant p̄ diuorciū
r̄ ēt patrie potestatis si soluiſ p̄ emācipati-
onē scz q̄ non pōt postea patri cōicare sine
pena: vt notat Hof. r̄ etiā Hofi. in sumis:
q̄ oēs p̄sone cōtēte in. c. qm̄ multos. xj. q.
ij. vsq̄ ad illū x̄ficulū: quicūq̄ suis sup̄to
ribus excoīcat̄ cōicare tenent̄ p̄pter obno-
xietatē qua tenent̄ illis astricti. s. vxores: fi-
lij: ancille seu mancipia rustici seruītes r̄
oēs alij de familia: q̄ nō sūt adeo curiales
q̄ eoꝝ p̄ssio scelera p̄petrant̄. Et additur
ibi de illis nō vitādis q̄ excoīcat̄ cōi-
cant: de quo articulo sumptū videt̄ illd̄ q̄
excoīcat̄ nō trāsit ad tertiā p̄sonam. Alie
vero p̄sone q̄ tangunt̄ in versu q̄cūq̄ de-
bēt euitare cōmuniōnē nisi necessitatē arti-
culus imineat: s. Inno. r̄ ab. extra. e. ti. c.
Inter alia: vlt̄ etiā causa vtilitatis de q̄ lo-
quit̄. xj. q. iij. c. p̄decessor. extra eo. ti. c. Si
vere: de qua vtilitate dictū ē supra: p̄pter
b̄ em̄ r̄ nutricij r̄ similes p̄sone cōicātes ex-
cusant̄: q̄ si a d̄ho recederēt nō haberēt vñ
viuerēt: ar. in dī. c. si vere: vbi excusant̄ q̄
cū nautis excoīcat̄s p̄ueniūt de trāsseren-
do cōtra sarracenos. Ex dictis igit̄ genera-
lit̄ concludi pōt q̄ cōicatio necēria vlt̄ quasi
vitēdo iure suo tolerat̄: s. volūtaria r̄ ma-
xime delictosa vlt̄ criminosa dānat̄: p̄p̄ea
patres excusant̄ r̄ d̄hi p̄cipātes cū filiis
r̄ seruīs excoīcat̄s: non q̄dē simpl̄ s. scdm̄
Tho. in. luj. dī. xvij. in his in q̄bus sūt ob-
ligati: q̄ sicut īferiores obligant̄ ad obse-
quiū sup̄ior̄: sic sup̄iores ad p̄uidentia in-
ferior̄ r̄ correctionē. Hinc enī si ex eoꝝ de-
fectu iciderūt vlt̄ etiā p̄manēt ī sentētia nō
excusant̄: secus si p̄ eos nō stetit r̄ instant
vt subditi querāt absolūtiōnē. Sic condu-
ctores mercenarijs cōmunicare p̄hnt vbi si-
ne magno incomodo eos vitare nō valēt.
Sic armiger vlt̄ seruīs militi excusat̄ el cō-
municādo: nō tamē cōmunicādo cū excoī-
cat̄s cū quibus d̄hs suis cōicat̄. Sic va-
salli tenēt̄ reddere tributa r̄ seruicia d̄his
excoīcat̄s in quibus sunt obligati: dum-
modo tamen non in crimine damnato.

Quarto excusa ignorantia facti proba-
bilit̄ non tamē iuris: nisi illos quibus li-
cet ius ignorare: sicut sunt pueri doli non

precepto

capaces. Dicit̄ aut̄ quis factū ignorare cū
ei nō p̄stat q̄ ille tale fecit: puta verberauit
clericū: q̄ nec vidit nec est fama tā publica
q̄ omnino credi debeat. Itā si ab aduersa-
rio audit vlt̄ leui fama: nō debet sibi de hoc
formare p̄scientiā. Similiter si est fama pu-
blica aliquē esse excoīcatū ex facto oc-
culto p̄tra quē tñ nō est publica sentētia su-
p̄ hoc: nō teneor eū vitare: nisi postq̄ sup̄ b̄
se purgare recusauerit: vlt̄ in purgatiōe de-
fecerit: si tñ est fama publica q̄ notorie ali-
quid fecit ex quo maiore excoīcommunicationē
incidit: vlt̄ q̄ publice excoīcat̄ sit: aut
a fidedignis hoc audio q̄ eum audierunt
denunciari excoīcatū: aut viderūt eū
fecisse q̄d ex q̄ maiore excoīcommunicationē in-
cidit: teneor eū vitare donec veritatē in-
suerim: si vero ab excoīcatō audiero de
sua excoīcommunicationē extra sigillū cōfessiōis
teneor eū vitare: scz tñ si audiero tñ in cō-
fessione. Hic tamē notandū q̄ licet excoī-
municati etiā nō denūciati scdm̄ cōmunia-
tura debent vitari: tamē p̄ cōstitutiones
factā cōstātie fuit illud modificatū: r̄ ī cō-
cilio Basilien̄. ante q̄ scissura fieret̄ renona-
tū: scz q̄ fideles nō teneant̄ excoīcatū eui-
tare in diuinis et extra: nisi fuerit publica-
tus seu denunciatus: excepto casu de inie-
ctione manū notoria in p̄sonas ecclesiasti-
cas vlt̄ religiosas: r̄ idē est de alijs censur̄
ecclesiasticis. Cuius tenor est iste. Ad eui-
tandū scandala r̄ pericula multa que con-
fessionis timoratis cōtingere possunt: omni-
bus christifidelib̄ tenore p̄sentiuꝝ miseri-
corditer indulgemus: q̄ nemo deinceps a
cōmuniōe alicuius sacramentor̄ admini-
stratiōe vlt̄ receptiōe aut alijs quibuscūq̄
diuinis intus vlt̄ extra p̄textu cuiuscūq̄ se-
tentie aut cēsure ecclesiastice a iure vlt̄ ab ho-
mine pmulgate: generalit̄ teneant̄ absti-
nere vel aliquē vitare aut interdictū eccle-
siasticū suare: nisi sentētia vlt̄ censura hu-
iusmodi fuerit in vel cōtra p̄sonā: collegi-
um: vniuersitatē ecclie cōitates vlt̄ locū cer-
tū vlt̄ certā a iudice publicata vel denūcia-
ta specialit̄ r̄ exp̄sse: cōstitutionib̄ ap̄licis r̄
alijs in p̄trariū facientib̄ nō obstantib̄ q̄
buscūq̄. Saluo si p̄tra quem p̄ sacrilega
manū iniectione in clericū sentētia lata a
canone: adeo notorie p̄stiterit incidisse: q̄d
factū non posset aliqua tergiversatiōe cela-
ri: nec aliquo suffragio excusari. Itā a cō-
muniōe illius licet denunciatus non fue-
rit volum̄ abstinere iuxta canonicas san-
ctio-

quinto:

etiones: hec libi. Quinō excusat necessitas tam excoicatis q̄ p̄cipātis: q̄ cū indigent pōt excoicatis dari aliqd cā hūanitas fin hūil. et si petūt hospiciū non tenet q̄s expectare donec fuerint ab omnib⁹ respulsi: et intelligit quo ad necessaria vite: secus si petūt vtensilia: vt fossorū: securū et hūmōi. Itē videt casus necessitatis in p̄cipante si vocat a iudicibus excoicatis vt stet iuri et cōpeat et iniuriatores suos cōtineat fin hūil. Similit̄ pegrini: viatores et siles in necessitate recipiunt licite possunt ab excoicatis recipere vt emere necessaria vite fin Inno.

De excoicatione p̄p̄icationē vsurarioz: et qualiter absolut⁹ relabif in eandē sententiā: et quātā in homie iacturā operat̄ excoimunia-

Sermo XXIII

Non occides Exo.

xx. Ad maiore euidentiā eorū q̄ dicta sunt in sermone p̄cedētī de p̄cipātibus excoicatis. Primo q̄r pōt vtrū videns aliquē incidere canonē p̄pter violentā manū iniectionē i clerici: seu audiens eum publicari excoicatu: nec eū postea vidit infra annū vel biennū: teneat eūdem vitare donec ei cōstat de alteri⁹ absolutiōe. Ad hoc dicendū fm Hein. boye: et alios doctores: q̄ si est vl credat hō timore p̄cie nec timore sue salutis: et maxie si eo tpe q̄ cōstet i mibi de eius excoicatione seruabat sententiā et mō nō seruauit: pōt alter p̄babiliter credere q̄ sit absolut⁹ et ei sic cōmunicare: q̄ si prius et dischol⁹ erat nec sententiā seruabat: tūc credūt doctores ipm esse vitandū sicut ab initio siue in publico siue in occulto donec de absolutione hūmōi p̄babiliter p̄sumat. Cōcordat hūil. Secūdo q̄r pōt: vtrū audiēs publicare quēpiā excoicatu colonie quē postea repit bonie vbi nihil scitur de eius excoicatione: teneat eum publice vitare. Ad hoc dicendū fm hūil. q̄ dicunt quidā: q̄ si solus scit aliquē excoimunicatū nō tenet eum in publico vitare: sed tū in casu p̄posito etiā vbi nihil scit de illa excoicatione cū crimen ei⁹ sit publicū: et hoc est tutius. Quidā alij tū benigni⁹ rident dicētes: q̄ si posset facile p̄bare publicatā excoicationē: vt q̄ testes habet ad p̄bandū vel instrumēta: tūc eum

Sermo xx

vitare tenet vbiq̄ inuenerit: als eū publice vitare non debet nisi in eadē diocesi. Tertio queri pōt an excoicati p̄ statutū ordinarij generaliter p̄mulgatū: sunt p̄inde excoimunicati ac si essent specialiter nominati. Ad hoc respōdendo Hein. boye: facit distinctionē in. c. a nobis. e. ti. dicēs: quia aut queris quātū ad hoc q̄ sint excoicati: one ligati: et dic q̄ sic vt hic ita intelligo glo. Bern. hic: aut q̄tū ad hoc q̄ tanq̄ excoimunicati vitari debeant: et dic q̄ nō: donec sint deuicti vel denunciati: vt extra de cleri. exco. ministr. c. p̄posuit. §. j. vbi hoc notat Hosti. et eo. ti. c. cum nō ab homine: vbi idem notat: et hic. Et idem intelligo de excoimunicatis p̄ sententiā generalē ex causa p̄mulgatā: vt eo. ti. c. romana. §. caueat. li. vj. Et sic breuiter patet de p̄cipātibus excoicatis excoimunicatiōe maiore: non tū in crimine damnato: qualiter incurrūt excoimunicatiōe minore. Hūc autē occurrit casus singularis. s. de p̄cipātibus vsurarijs publicis: nā cum vsurarij publici larage tū dicant̄ excoimunicati excoicatione minore: eo q̄ nō debent admitti ad cōmunionē altaris vel eoz oblatiōes recipi debeant: nec si in hō peccato decesserint: christianā accipiāt sepulturā: vt extra de vsuris. c. q̄ in omnib⁹: tū in quibusdā eis p̄cipantes excoimunicati sunt excoicatione maiore: vt patet in clem. vna de vsuf. que incipit: ex graui. vbi subdit: q̄ quicūq̄ cōmitatū ipsaz potestates: capitanei: rectores: cōsules: iudices: hec nomia sunt officialiū fm varias locoz cōsuetudines: et q̄ non omnia specificare pōt: submittit hanc clausulā generalē aut alij qui inter officiales: et addit cōsiliarij quo ad eos qui dant cōsiliū efficac. Sequit̄: Statuta hūmōi facere scribere vel dictare aut q̄ soluant vsure vel solute cū repetunt nō restituant plene ac libere sciēt̄ iudicare p̄sumperint: sententiā excoicationis incurrant: etiā eandē sententiā incurrunt nisi statuta hūmōi hactenus edita de libris comunitatū ipaz si sup hoc potestati habuerint infra tres menses deleuerint: aut si ipa statuta vel cōsuetudines effectū eoz habētes quoquo mō p̄sumperint obseruare: hec libi. Pro quo nota imponētes onera grauiā repetētib⁹ vsuras: vt quādo repetens vsuras in foro ecclesiastico p̄ statutū laicoz cogit vsurario tanto tpe tantā mutuare pecuniā quanto tempore et quātā repetēs ab vsurario re-

De decalogi

cepit: vel q nō seruātū statutū illud etiam
ius nō reddat: aut q certā collectā soluat
vel aliqd simile: talia sunt p quib⁹ p̄dicti
excoicationē incurrūt vlt⁹ qualitercūq; als
impediūt repetitionē vsurarij: canonē in/
cidūt. Verūtamē ponendo statutū q nul/
lus p vsura recipiat vltra duos denarios
in mense p libra nō erit loc⁹ pene: fm glo.
r. laud. dūmodo cesset fraus: qz phiben/
do de maiori p hoc non p̄mittit de minori:
ar. r. r. j. q. j. c. hac ratioe. Idē p̄au. r. Jo.
an. Itē sicut hic punit iudicātes vsuras sol/
uendas: sic etiā scribētes iudicata si iudi/
cat fm statuta de quib⁹ hic: secus si nō iu/
dicat fm statuta nec ponit tenor statuti in
sententiā: sed tūc iudicans solū incurrīt sen/
tentiā. Cum enī hec constitutio sit penalis
extēdit non debet ad psonas nō exp̄ssas: vt
in regu. iur. In penis li. vj. Ad hoc etiā vt
bi qui talia statuta scribūt vlt⁹ dicāt sint ex/
cōmunicati requirit fm Paulū q tanq̄
officiales hoc faciant vt innuit textus. Ex/
dictis igit patet q officiales quicūq; faci/
entes: dicātes vel scribētes talia statuta
vel iudicātes vsuras esse soluēdas vel nō
repetēdas: aut repetitas nō esse soluēdas:
statim ipso facto sunt excōicati: bi xō q ha/
bent potestātē tā de iure q de facto statuta
tam facta delēdi fm Paulū r. Jo. an. si nō
deleuerint infra tres menses sūt sunt excō/
municati. Ex dictis etiā patet q non om̄s
obseruantes dicta statuta sunt excōicati: s̄
tū psona sup̄ius i textu exp̄sse. Insup̄ alia
ponit excōicatio de quibusdā cōmunicā/
tibus li. vj. de vsur. in. c. vsurarij voraginē
vbi districte p̄cipit: vt nec collegiū nec alia
vniuersitas vel singularis psona culuscū/
q sit dignitatis: cōditionis vel status: ali/
enigenas r alios nō oriūdos de cris ipoꝝ
publice pecuniā fenebrē exercētes aut ex/
ercere volētes: ad hoc domos i terris suis
cōducere vel cōductas habere aut als ha/
bitare p̄mittant: sed b̄mōi vsurarios mani/
festos oēs infra tres menses de terris suis
expellant nūq; decetero tales aliq; ad/
missuri: nemo filius ad fenus exercendū do/
mos locet vel sub alio titulo quocūq; con/
cedat: qui xō cōtrafecerit si psona fuerint
ecclesiastice patriarche: archiep̄: ep̄i suspen/
sionis: minores xō psona excōicationis: si
autē collegiū seu alia vniuersitas interdi/
cti sententiā se nonerit incurfuros: quā si
per mensem animo sustinuerint indurato:
terre ipsorum q̄diu in eis idem vsurarij cō

precepto

morant: extē ecclesiastico subiaceant in/
terdicto. p̄do quo nota fm Jo. an. in glo.
q manifesti vsurarij dicunt illi de quibus
notorū est de iure: vt quia confessi cōdem/
nati vel de facto: vel qz habent opis euidē/
tiā que nulla tergiversatiōe celari potest:
vt qz tenent mensam paratā. Et addit Jo.
an. r. lapus: q ex vnico actu pōt dici vsu/
rarius manifestus si actus ille p̄bati pōt.
Addit insup̄ Jo. an. in glo. si locans igno/
rat ipm vsurariū esse: tunc ignorātia p̄ba/
bilis ipsum excusat: postq̄ tamē scit: ipsū
expellere debet sub quocūq; titulo illi con/
cesserit etiā si nullo titulo illi cōcesserit: tū
si bona fide vendidit vel donauit tūc non
potest eum expellere. Ceterum quoniā vt
hec pena locum habeat: oportet q vsura/
rius non sit oriūdos de terris illis: dicit
glo. q ille dicit oriūdos in ciuitate qui na/
scitur in ciuitate vel eius vico. ff. ad muni/
cipales. l. qui ex vico. vel etiā si pater eius
inde originē duxit. ff. e. l. assumptio. §. fili⁹.
et. l. de municipal. vel origina. l. j. et. l. si/
lios. li. x. vnde si oriūdos in vna ciuitate
p̄mitteret habitare r fenus exercere i alia
ciuitate eiusdem domini: locus esset huc
pene: fm Jo. an. in nouella. Et qd in textu
dicit de vniuersitate hoc clericus pisanus
intelligit de vniuersitate ecclesiastica non/
seculari. Sui. autem r Archid. intelligit de
vtraq; vt sic generaliter dictū generaliter
intelligat extra de p̄uile. c. quia circa. Jo.
an. in nouella dicit: q ille intellectus est nō
mā rigorosus r includeret totū orbē illud
interdictū: ideo prior intellectus sibi ma/
gis placet. Petrus dicit: credo q intelle/
ctus Sui. r Archid. sit verior r assignat
plures ratios: textus tamē prime opinio/
ni cōsonare videt qui subdit de laicis. Ce/
terum si laici fuerint p suos ordinaris ab/
huiusmodi excessu omni cessante p̄llegio
p censurā ecclesiasticā cōpescant. Deniq;
similiter excōmunicati sunt sepeliētes vsu/
rarios manifestos: vt patet supra sermone
xvj. eiusdem p̄cepti. p̄do in fine vidē/
dum est qualiter absolutus iterū relab⁹
in eandem sententiā p̄p̄iam negligentia.
p̄do quo nota q q̄tum ad hunc articulū
ponunt principaliter duo canones. M̄tū
ad p̄mū sic habet in li. vj. de sent. excō.
c. eos qui a sententiā canonis vel hominis
cum ad illum a quo de iure fuerant absol/
uendi nequunt propter iminentes mortis
articulū: aut aliud impedimentū legitimū

p absolutiois beneficio habere recursum
ab alio absoluunt: si cessante postea picu-
lo vel impedimēto huiusmodi se illi a quo
his cessantib⁹ absolui debebant quāto cō-
mode poterūt cōtempserint p̄sentare: mā-
datū ipsius sup illis p quibus excomuni-
cati fuerāt humiliter recepturi ⁊ satisfactu-
ri prout iusticia suadebit. Decernimus ne
sic censure illudant ecclesiastice in eandem
sententiā reincidente ipso iure: hoc ibi. Ad
cui⁹ euidentia sciendū: q a sententiā cano-
nis ille absoluit cui canon seruauit: q si
nemini seruauit absoluit ordinarius: sed
a sententiā huiusmodi absoluit quis p̄tali-
vel eius supior. Preterea mortis piculum
non solū est letalis infirmitas: sed etiā cū
timet hostē capitalē: aut obsessus est: aut i
manib⁹ p̄donis est: aut tyranni: aut etiam
piculosum nauigium vel naufragium: aut
trāsitus p loca piculosa ⁊ similia. Sic etiā
multa sunt iusta impedimēta que tamē nō
sunt mortis picula: ppter iustū igit impē-
dimentū pueniens ex multis causis: vt. e.
ti. ea noscitur. c. p̄talis: et. c. de his. possunt
hmoi absolui ab alio: tenent tamē cōpare-
re illi q habet auctoritatē absoluedi eum
extra casum necessitatis: ⁊ hoc qn pmo cō-
mode poterit: id est fm hosti. cessante im-
pedimēto ⁊ aliquo modico tempore indul-
to: quo q̄s sibi de necessarijs puidere va-
leat iuxta arbitrium boni ⁊ discreti viri ne
ex friuolis excusatiōibus frigidis: calozis
⁊ simili cōstitutionē deludat: nec absolu-
tus sit in negligētia vel fraude. Et hoc te-
net Jo. an. q in quibuscūq sententijs iuris
⁊ hominis locū habet qd hic dicit: q reinci-
dit ipso iure: nisi cōpareat post absolutio-
nē si potest ⁊ pareat. Hinc inlungendū est
ei q cessante temporali impedimēto se re-
p̄sentet illi q poterat eū absoluerē: sed ubi
est impedimentū ppetuū nō est hoc illi in-
lungendū fm Arch. Qui etiā exponens
verbū cōtempserit dicit: q cōtempnere dicit
hoc ipso: q iusta causa cessante se nō studet
p̄sentare. Quidā sunt casus in quib⁹ nul-
lus absoluerē potest nisi in mortis articu-
lo: vt patet in falsarijs litterarū dñi pape: ⁊
in sequētib⁹ hostiliter cardinales: ⁊ in iu-
riose vel temerarie pcutientibus episcopū
vel bannitib⁹: ⁊ in religiosis ac clericis
secularib⁹ inducētib⁹ ad vouendū elige-
re sepulturā: ⁊ sic de alijs quib⁹ addit q a
talib⁹ absolui nō possunt citra papā nisi in
mortis articulo: sic etiā exprimit in sentē-

tij⁹ p̄cessus annualis qui fit in curia p pa-
pam. Quidam etiā ad secūdū habet in eo. c.
eos. h. idem statuiimus. de his de quib⁹ cū
a sede aplice vel legatis ipsius absolutiois
beneficiū a quibusuis sententijs psequunt:
iniungit vt ordinarioꝝ suoz vel aliorum
quozlibet suscepturi penitentiā ab eis de-
se cōspectui rep̄sentent: ⁊ passis iniuria
seu his quibus ppter hoc existūt obligati
satisfactionē exhibeāt cōpetentē: si hoc cū
p̄mū cōmode poterūt adimplere nō curauē-
rint q. si in eadē sententiā relabant: h. ibi.

Q si querit cur isti sic remittunt ad suū
excomunicatoꝝ. Rndet Jo. an. i nouella.
q in curia romana vel in in curijs legatoꝝ
circūstantie in imponēdis penitētijs sunt
ponderande vel in satisfactionibus arbi-
trande. q cum ibidē facile sciri nō possunt:
solent tales remitti sup his ad ordinarios
vel alios qui sunt i p̄tib⁹ quos adire nō
curabant: nisi hic sic fuisset puissim. Et p h
ea que breuiter de diuersis excomunicatiōibus
annotata sunt gratia breuitatis sufficiāt.

Et tamē vnusquisq diligētius se caueat
ab excomunicatiōis sententijs. Hic in fine vidē-
dum est: quanta ⁊ q̄ multa damna spūalia
pariter ⁊ tēporalia p excomunicatiōē psequit
christian⁹. Hinc dicit Aug⁹. ⁊ habet. xliij.
q. liij. Corripiant q nulla est maior pena in
ecclesia q excomunicatio. P̄mo quidem
excomunicatus non est susceptibilis alicui⁹ sa-
cramenti q̄ diu fuerit sic ligatus. liij. q. liij.
Engeltrudā. Ratio est: q̄ separat a corpo-
re christi: vt ibidem dicit cuius virtute sa-
cramenta ministrant. Quapropter dicit
Aug⁹. xj. q. liij. c. nihil sic debet formidare
christianus q̄ separari a corpore christi: si cū
separat a corpore christi non est membrū
eius: si non est membrū eius: non vegetat
spiritu eius. Et si queris: cuius tunc mem-
brū efficitur: respondeo: q̄ diaboli. Nam
dicit Aug⁹. xj. q. liij. ca. Omnes christian⁹
dilectissimi qui a sacerdotibus excomuni-
cat sathane traditur: quomodo sez: quia
extra ecclesiā est diabolus sicut in ecclesia
christ⁹: ac p hoc quasi diabolo tradi dicit:
q̄ ab ecclesiastica cōmuniōe remouet: vñ q̄s
ap̄lus tunc sathane traditos p̄dicat exco-
municatos a se esse demonstrat: hoc ibi. Itā
in ecclesia primitiua quādo oportebat bo-
mines ad fidem inuitare p signa: sequeba-
tur excomunicatiōē alijs effectus. s. ma-
nifesta exactio corporalis ipsius diaboli: vt
patet. j. ad Cor. v. p̄ nūc spūaliter ⁊ inuisi-

De decalogi

precepto

biliter sathane tradit. Secundo prius susfragiis ecclesie p qd incurrit triplex inco/modu: qz fm magistrū sententiar: r Tho. in. iij. di. xx. Ex susfragiis ecclesie qd tria cōsequit: valent enī ad augmentū gratie eis sez qui gratiā habēt: r ad merendū eis qui nōdum habēt. Secundo valent ad pteccio/nē del habendā que subtrahit excoīcatōis r sibiipsis relinquūtur: non tamē q oīno a diuina pudentia excludant. Tercio valent ad defendendū ab hostib: sed ecōtra diabolo maior potestas sentēdi dat in excoīcatōis tam corpāliter q spūaliter. Si tñ inuiste qd excoīcat r excoīcationē hūiliter seruat: tūc hūilitatis meritū recōpensat excoīcationis dānnū fm Tho. ibidē: vñ fm Rich. in. iij. talis p hoc nō excludit a susfragiis ecclesie: qz nec ecclesia hoc intendit. Et si se excoīcat ex iusta causa penitet ac absolutiōnē diligētissime pcurat patius facere qd in se est. Tercio nō pōt excoīcat cū alijs interesse diuinis: nec cū eis orare i ecclesia als mortaliter peccat ppter phibitiōnē ecclesie: nec etiā pōt extra tā ppe stare q audiat diuina: vt ē de pe. r re. qd in te. nō tñ ei phibet simplex ingressus ecclesie ē tempus diuinor: imo pōt interesse p dicit/ōni qñ nō dicunt ibidē diuina. Et si obli/gatus est ad horas tenet eas pfoluere: nō tñ pōt hoc facere cū alio nō excoīcato s dōz solus legere r sine dñs vobiscū: nec mirū: cum etiā excludit a pncipatōe fidelū etiā in loquēdo: salutādo: comedēdo r c. eo mō quo dicitū ē supra quātomagis in diuinis. Hinc si sciēter excoīcat ingerit se officijs alicui ordinis efficii irregularis: vt pate/bit: si tñ baptizaret vt vetula nō efficii irregularis: r qd grauius est nō solū excoīmu/nicatio iusta excludit a regno celoz s etiā iniuste lata: si cōtēnat: vt. xj. q. iij. c. nemo. Hinc Grego. dicit. e. ti. c. sentētia pastoris siue iusta siue iniusta fuerit rimenda est. Quarto nō pōt excoīcatus suscipi ad religionē nisi pñs absoluat: r hoc nec in p/batiōe habet nec in p fessione. Si tñ fuerit receptus vel p fessus tenet: nec etiā pōt eligere nec eligi: vt ē de cōsue. c. cū dilectus. r de elec. cū inter. R. Et si secus factū fuerit ipso iure talis electio nulla est: qd p de. de palu. dīc verū esse: etiā de electiōe in regē vel impatorē: vt ē de elec. c. p venerabilē. Sic nec pōt dare beneficiū: vt de excoī. pla. c. tanta. Nec etiā acquirere: extra de cler. ex. minist. c. postulasti. Et dum est in

mora petendi absolutiōnē de bñficijs habitis nihil pcepit: extra de appel. c. pasto/ralis. secus si nō est i mora. Est etiā ab officio suspēsus: qz nec ligare nec absolvere potest. xxi. q. ij. c. auduimus. qdū tamē ab ecclesia tolerat valet qd ab eo fit. Cōcor/dar Rich. in. iij. distin. xvij. nisi forte esset notoriū. Omnis etiā actus legitimus est sibi interdictus: ita q nec iudicare potest nec accusare nec testificari. iij. q. ij. s. euidē/ter. r si vnus de iudicib sententiā ferentibus est excommunicat: nō valet sententia si simul eam cū excommunicato pnuunciant fm Joh. de ligna. Etiā si fuerit excommuni/cat iniuste dūmodo publice: vt de sentē. r re iudicata. c. ad pbandum. quia facta r iudicata per excommunicatū occulte valent etiā in spūalibus: vt si absolueret in foro conscientie fm p de. de palu. in. iij. Idem Rich. ibidem. Nec etiā excommunicat publice cōstitui potest pcurator: vt extra de pba. c. post cessionem. nec etiā constituere pcuratorem: extra de pcur. c. fi. Si tamē excommunicatus est reus: potest in iudicio se defendere: r ad hoc pcuratorem institu/ere: vt extra de iudi. c. intellexim. Secus tamē si sit actor: vel si reus r cōueniat vel recōueniat vt dicto. c. post cessionē. Qui to excommunicatio absolut a iuramento si/delitates. xvj. q. vj. c. nos sanctorum: et. c. iurātes. fm Joh. de ligna. Et si quis alicui deberet in certo termino et interim credi/tor excommunicaret: sed Bar. bñx. r Joh. de ligna. non obligaret debitor ei soluere qdū pseueraret in excommunicationē. Sed fm Jo. an. debitum deponat in eadem sa/cram vt postea creditori absoluto detur. Quidā tamē consuliūt vt illi soluat in termino cōstituto. Nec etiam talis matrimo/nū cōtrahere potest: contractum tamē tenet: licz mortaliter peccet. Nec etiam valent littere per eum impetrare: nec etiam post absolutiōnē vti potest litteris impetratis excommunicatione pendente: ac post litem contestatā opponi potest contra eum exceptio excommunicationis repulso exco/municato ab agendo. Nec astringi quis potest pacto tacito vel expreso cōmunicare excoīcato: nisi in casibus a iure pmissis. Currit insuper contra eum pscriptio si est in mora petendi absolutiōnem nec dabit restitutio excommunicato si pscriptus sit fm Joh. de ligna. Sexto nec ordinare potest vel ordinari quo ad executionem etiam si

quinto:

Ignorati: unde ab ipso ordinati etiam ignoranter indigent dispensatione quo ad executionem ordinis sicut Petrus de palu. et hoc siue episcopus ordinans fuerit excommunicatus occulte siue publice cum tamen utroque conferat: sed in altero casu facilliter dispensat propter probabilem ignorantiam: occulte tamen excommunicatus absoluit in sacramento penitentiae et tenet absolutio quibus grauiter peccet. Ratio est sicut eundem de. quia causa uniuersa communicat formam suam modo quem habet. Et quia in conferendis ordinibus se habet episcopus ut causa quodammodo uniuersa: conferre non potest executionem quam non habet. Sed in collatione penitentiae sacerdos se habet ut instrumentum equiuocum in conferendo gratiam: etiam si non habet: et ideo valet absolutio. Septimo excommunicatus decedens non debet in loco sacro sepeliri: nec debet pro eo fieri oblatio nec oratio: nisi ante mortem apparuissent in eo signa contritionis: quia tunc post mortem potest absolui. xxliij. q. ij. c. sane. Secunda tamen oratione potest orari pro excommunicatis sicut de. de perusio: nec etiam cadauer eius facit locum religiosum: licet cadauer fidelis non excommunicati: sicut Job. de ligna. et si potest discerni debet de loco sacro piji: et sic de alijs.

De duplici interdicto. s. generalis: et quantum unumquodque se extendit et de duplici cessatione a diuinis:

Sermo

XXIII

Non occides Exo.

xx. Expediunt tam utriusque de sententia excommunicatio: nunc breuiter expediendum est de alia censura ecclesiastica: que dicitur interdictum. Est enim interdictum separatio quedam a certis sacramentis et ab omnibus diuinis officiis ad ecclesiastica sepultura: ut patet extra de sponsal. c. non est vobis: et de peni. et remis. c. quod in te. sed de hoc postea plenius videbitur. Notandum igitur quod interdictum est duplex. s. generale et speciale. Generale quidem dicitur quod fertur contra regnum principatum civitatem castrum villam universitatem vel collegium: et huiusmodi interdictum generale fertur quicquid a iure quicquid ad hominem: et quicquid ab utroque. A iure namque fertur primo cum collegium vel universitas civitas vel loci cogit ecclesias vel ecclesiasticas personas solvere guildagia vel pedagagia vel

Sermo XXIII

ab ipsius ecclesiis vel ecclesiasticis personis exigit vel extorquet pro proprijs rebus quas non causa negociationis deferunt: unde hoc ipso sunt interdicti: sicut Jo. cald. ut de censibus. c. quicquid. li. vj. tamen communiter non tenetur ista opinio eo quod iste casus more veterum non est approbatus: sed pro contraria consuetudine derogatus dist. liij. §. leges. Non autem sic est de sententia excommunicationis que subito trahit secum suum effectum. Secundo dicitur quod a iure in universitate cuius aliqua universitas concedit refectiones contra personam ecclesiasticam vel contra alios concessas extendit ad illas nisi reuocaverit eas infra mensem a tempore concessionis vel extensionis: ut de iur. et dam. da. c. si pignorationes. li. vj. Tertio dicitur quod in universitate cum universitas locavit domo vel conductas habere permiserit usurariis alienigenis in terra sua ad exercendam senus: ut de usur. c. j. li. vj. Quarto dicitur quod in locum vel civitatem cum officiales civitatis in qua debet romani pontificis electio celebrari: vel representantes ipsam civitatem non servauerint ea ad que tenentur pro. c. ubi piculum. de de elec. li. vj. vel fraudem in eis vel circa ea commiserint: tunc illa civitas est interdicta ipso iure: ut eo. c. §. civitas. Quinto quoniam civitas est interdicta propter vim que consentit dando consilium vel favorem hostilibus persecutoribus: capientibus vel persequentibus cardinale sancte romane ecclesie: vel que infra mensem delinquens huiusmodi put enormitas facilius exigerit et ei facultas affuerit non punierit: ut li. vj. de penis c. felix. Sexto civitas interdicta que propter episcopum iniuriose vel temere percussit vel ceperit vel bannierit aut hoc fieri mandaverit aut consilium ad hoc dederit seu favorem: aut hoc faciente scienter defensus: ut in cle. de penis. si quis suadente. Porro casum qui ponitur contra clerum solentem diversas exactiones laicis. in. vj. de imu. eccle. gratia brevitatis omitto: quia reuocatus est pro clemente: ut patet eo. ti. c. quoniam. in clemente. Et nota generaliter quod interdicta civitate non sunt homines civitatis: interdicti sed interdicto populo omnes de populo sunt interdicti: ut li. vj. de sententia. ex. c. si sententia. Item de iur. bo. in. c. ex parte abbatis de preiudic. cum ecclesia tamen interdicta: tunc nec clerici nec populus pro hoc censetur interdictus: unde possunt clerici alibi celebrare et populus audire divina. Cum vero clerici

De decalogi

precepto

tñ interdictis tñ nec ecclesia nec populus censet interdictus: et sic pōt alius clerus ibidē veniens diuina celebrare. Cū deniq; populus interdictis tñ clerus non intelligit interdictus: vt de rescriptis. c. sedes. Nam in hoc casu vel illi appellatiōe populi nō pōtnt clerus nec eōuerso: nisi aliud exprimat fm hosti. cui⁹ opinio approbat de sen. excō. si sententia. li. vj. et ibi. et p. Jo. an. In fauorabilib⁹ tñ maxime attenda p. pta significatiōe verbi appellatiōe populi videt clerus cōprehendit: ar. de foro cōpe. c. dilecti. cū ibi notatis. Et Jo. cal. intelligit appellatiōe cleri nō solū cōtineri p. mo. tos ad ordines: sed etiā religiosos cōuersos et conuersas: qui ita sunt ad ecclesiam translati q. de populo dicti non possunt: vt xij. q. j. c. duo sunt. et de pñl. c. vt pñl. c. penul. de sen. excō. nō dubiū. Nota tamē p. interdicto loco sub appellatiōe ciuitatis castri ville vel hmoi: quibz tñ nō sunt interdicti ciues illi⁹ loci: hoc tñ sane intelligit cū interdictis locus ppter delictū domini vel alicui⁹ singularis psonae: et ipi nō dede rūt causam interdicto: secus autē si ppter delictū ciuiū vel populi vel vniuersitatis ipsius loci interdictū ponit: vt in. c. si sententia. rñso. ij. de sen. excō. li. vj. Ad malo. rē autē euidentiā sciendū: q. dū interdictis aliq; locus sub appellatiōe regni: puincie ciuitat⁹: castri: ville: terre vel loci: tñ etiā spoz locoꝝ suburbia et cōtinentia edificia intelligunt interdicta: de sen. excō. si ciuitas. li. vj. q. si suburbia et habitātes in eis nō sunt de iurisdictione loci interdicti siue vniuersitatis: tamē fm Jo. cal. nec in eis pōt celebrari ppter rationē dicti. c. si ciuitas. si ne vilipendat interdicti sententia: et sic interdictū pmulgatū in locuz includit suburbia et cōtinentia edificia etiā in nullo subiecta dicto loco vel vniuersitati ipsius: sec⁹ tñ esse videt si pferens interdictū non habebat iurisdictionē spūalē in suburbijis vel cōtinentibus edificijs: licz illā haberet i locū quē interdictit: vt li. vj. de pñl. c. ij. v. rūt tamē pōderata rōne. c. si ciuitas. dici pōt q. etiā hoc casu suburbia et cōtinentia edificia adherentia loco interdicto intelligant interdicta non ab homie s. a iure: simile est extra de sen. excō. c. nup. Et si querit vsq; ad quē locū durāt suburbia cōtinentia edificia et adherentia. Ad hoc dicendū: q. si cō. fucundine statuto vel vsu vulgari hoc apparet: tñ standū est tali interpretatiōi: vt

dist. j. c. consuetudo. et de spōsal. c. ex lris. sin aut. tñ arbitrio virtus est iudicis hoc de. terminet: vt de offi. dele. c. de causis. ij. re. spōso: vñ in dicto. c. si ciuitas. sup illud: cōtinentia edificia: dicit glo. hoc esse iudicis arbitrio relinquendū. Et si dicendū est de locis adherentibus: nā fm Jo. cal. licz p. ciuitatē vel locū interdictū nō sit aliquod edificium: nihilomin⁹ tñ loca adherentia loco interdicto debēt intelligi interdicta: sic q. in eis celebrari nō valeat sine violatiōe interdicti: alioqn vilipenderet interdicti sententia. c. si ciuitas. verūtñ adherentia vel cōtigua suburbijis vel cōtinentijs edificijs nō intelligunt interdicta: alioqn seq. ret q. adherentia adherentibus vniuersaliter essent interdicta: et sic interdicto loco vno totus mundus esset interdictus: quod esset absurdū dicere: et hoc tenet Jo. an. de pñl. c. j. qui dat sile de eo qd dicit: q. excō. catio non transit in tertiā psonā: xj. q. iij. c. qñ. Preterea si indistincte interdictur terra alicui⁹ dñi: tñ non solū intelligit de ea q. sua est absolute et simpliciter: vel etiā q. ad dominiū iurisdictionale: de pñl. c. j. d. offi. dele. c. sane. ij. d. iureiur. c. ex rescripto. de spō. c. nō est vobis. sed etiā de ea quam tenet in feudū vel emphiteosim: q. in his casibus spectat ad eū vtile dominiū: et si de ea quā tenet rōne dotis vxoris: q. cōstat matrimonio marit⁹ est dñs dotis. Ad si terras habet in diuersis puincijs ppte et p. diuisio: tñ oēs ille ptes subiacent interdicto: secus si p. diuisio: ne innocens pu. niat: ar. li. vj. de pñl. c. vlti. in fi. si tamē talis dñs interim nouā terrā acquirit illā interdictū nō includit: et si terrā tā interdictā vendit vel p. dit ppter hoc interdictū nō tollit: cū onus rei cū ipa re transeat: de deci. c. pastoralis. c. cū nō sit. de pignof. c. ex lris. terra autē impignozata non subijcit tali interdicto nisi pferens dixerit: interdicto terrā quā talis tenet. Hoc etiā sciendū: q. qñ villa: castrū vel locus interdictis vocat interdictū generale: licz ibidē esset tñ vna ecclia vel etiā nullar: qñ als etiam extra ecclesiā illā celebrari posset solēnter q. uis illud sine causa fieri non debet: vt de cose. di. j. c. cōcedim⁹. Sed q. censet interdictū generale: includit oia loca singularia et plana in qb⁹ als celebrari posset: et s. qñ ad loca generaliter interdicta. Porro qñ ad psonas generaliter interdictas sciendū q. qñ aliqd cōe vel pñl. vel vniuersitas

quinto:

interdictis: tunc fm Jo. an. singulares psonae illi? cōis ppli vel vniuersitatis intelligunt generaliter interdictis: ita qd in nullo loco pnt audire diuina vel pcipere sacra: ppter qd i ca sibi pmissis: vt postea videbit. Ratio est: qd actualis auditio diuinorum et pceptio sacramentorum p interdictū ē phibita: act? aut ppter sunt supposito? nō vniuersitatis: sed vt singulis pdicta intelligunt phibita: vt i c. si snia. §. vl. de sen. ex. ll. vj. vñ snia in dī cti lata in aliquā vniuersitatē vel pplm fm Jo. an. ligat etiaz absentes et culpe aliorū qd dicētes ppter quā interdicti snia pferē: qd apte pbat dictū. c. si snia. nā ibi pz ppter delictū dñi pplm seu vniuersitatē interdicti. Nā ista pena interdicti puniūt etiā qui nō peccauerūt: vt de spō. c. nō ē vobis. fateri tñ Jo. an. illos infantes quo ad deū: vt de sen. ex. a nobis. ij. de re iudi. c. ij. ll. vj. dum mō saltē hūiliter paruerint snie interdicti. Et si talis absens fuerit de alia ciuitate vl ppo: sed gratiose fuit recept? in ciuē vel populare in dī cti ppli: quis forte nunq ibi fuit vel habitauit: adhuc credūt qdā qd talis intelligat interdict? dicto ppo interdicto ppter dictā rōnez. Et vt dīc regula iur. lib. vj. qd sentit onus sentire dñz et cōmoda et ecōuerso: hic etiā existēs de ppo nō interdicto si post interdictū efficiē de ppo in dī cto: credūt docto. qd tūc ligat sic alij: cū enī fact? sit mēbrū illi? copis nō dñz ā modo alio iure censi? qd corp? Nec obstat qd sententia pcesserat qñ lata fuit p vniuersitatē vel pplm qui nō mutant nōis psonis su puenitib? Sic ecōtra i ciuitate quidā habitātes sñ nō existētes ciues vel de populo illi? ciuitatis non includunt in interdicto illi? vniuersitatis vel ppli: vt in dicto. c. si sentētia. §. vl. ibi. singulares ex eo psonas: nā isti nō sunt ex eo ppo licz ibidē habitāt Si tñ etiā locus est interdict? tūc in eo nō possunt audire diuina sicut nec extranei: s extra locū illū sūt oīno liberi. Ceterū si qd de vniuersitate interdicta se trāffert ad aliū locū nō interdictū. et nō fuit culpabilis vel in cā interdicti: et ex toto definit esse de populo: tūc credūt docto. circa eū interdictū cessare: cū enī in eo cessat cā efficiēs et cōseruans: debet etiā effect? cessare. Nec libertas a lege sibi data de trāsnatiōe domicilij tollit p hñōi interdictū: nec talis dīcī pōt puentus vel destināt? ex quo ponit nō culpabilis: sed solū dicebat interdictus: quia fuit de vniuersitate interdicta. Et simile ē

Sermo xxiiii

de illo qui bannit simpliciter seu cōfirmat vel relegat et nō ad temp? qd tūc nō censet amplius de illa vniuersitate: secus tamē si tñ ad temp?. Sñ secus est de specialit interdicto: et etiā de eo qd fuit in culpa ppter quā interdicti sentētia lata est: qd tunc etiā intelligit specialit interdict? et ideo tales quo cūq se trāffert interdicti remanēt: vt de sen. ex. c. alma. §. illis etiā. li. vj. ppter terea: interdicta vniuersitate alicuius loci nō intelligunt interdicti p hoc habitātes suburbij vel cōtinētibz edificijs qñ non sunt de corpe illi? vniuersitatis sñ sui iuris vel alteri subiecti. Ratio est: qd et si interdictū ciuitatis extendat ad suburbia: vt dictū est: tamē interdictū vni? vniuersitatis nō extendit ad aliā vniuersitatē: vt pbat. c. si sentētia. sicut interdictū vni? psonae nō complectit aliā. In dubio tñ si nō apparet habitātes in suburbij esse sui iuris vl de alia vniuersitate: psumendū esset eos esse de vniuersitate ciuitatis cui adherent: qd si habitātes in suburbij essent de capella ciuitatis tpe nō interdicto audietes ibi diuina et ecclesiastica recipiētes sacramēta: tunc credit Lopus abbas qd illa qñtas nō imutat solutionē pdictā: qd licz sunt de parrochia: nō tñ de vniuersitate ciuitatis nec de culpa: nisi aliter esset de pñtitudine vel iure. Sic etiā dicendū est de nobilib? et marchionib?: comitibus et hñōi habitātib? in diocesi vel ciuitate: cui? popul? vel vniuersitas est interdictus vel interdicta: nam si subeunt onera: et habent honores sicut alij de dicta vniuersitate tūc ligant eadē sententia: alis nō. Et idem puto si p priuilegiū essent exempti a munerib? vel onerib?: qd per hoc sequit? qd sunt de ipā vniuersitate. Si nō sunt sui iuris ex cōsuetudine vel ex imperiali pñilegio sic qd dicte vniuersitati tanq de ipius corpore in nullo pñcipant: tūc censendi sunt vt penitus extranei: nec eos ligat interdictū latum in dictā vniuersitatem. Et nota generaliter qd cessationes generales habēt vim interdicti et cōparat interdicto: vt patet in cle. ex frequētibz. de sen. ex cō. De quib? cessatiōibz etiā dicat de appel. c. dilectis. de offi. ordi. c. irrefragabili. et c. ti. c. quis. et c. si canonici. li. vj. Sñ alie sūt cessatiōes spēales qd solū obseruant i ecclijs in quib? sunt indicti et i alijs: sic etiā dictū ē dīc dicto spēali: vñ Jo. an. p cordās pñas opōnes de pena nō obseruatū indictas cessatiōes: dīc q glo.

De decalogi

precepto

Inno. & Hostiē. in. d. c. irrefragabili. et. c. dilectis. dicentes: qd si qd in ecclesia cessatio supposita celebraret: nō efficere irregularis cū bec cessatio nō sit vera sentētia interdicti: sed est quedā organoz suspēsiō: intelligunt loqui de cessatiōe speciali. s. posita in certa ecclesia vlt certis ecclesijs: sed glo. Inno. p̄rariū tenēs in. c. non est vobis: de spon. intelligi debet de cessatiōe generali in loco qz talis cessatio vim habet interdicti. Et h̄ etiā placet Joh. cal. Hoc etiā probat dicta ele. ex frequētibz q̄ generales cessationes indictas ab eo q̄ pōt equipat generalibus interdictis: speciales aut q. s. sunt certarū ecclesiarz: vñ licz religiosi & exempti nō seruātes cessationē generalē indictā & seruātā p̄ matricē ecclesiā excoicationē incurrerent p̄ dictū. c. ex frequētibz. Hoc tñ fallit vbi specialit̄ in ecclesia cathedrali vel matrice esset indicta cessatio: quia tūc religio/sus violans nō incurreret excoicationē cū nō inuenit exp̄ssū. P̄terea aliud ē interdictū speciale vel singulare qd etiā fertur tam a iure q̄ ab homie. Interdictū autem speciale dicit̄ cū interdictis aliqua ecclesia ac etiā cū interdicunt oēs ecclesie ciuitatis vni⁹ vel etiāz vnius puincie: sicut aliqui fit p̄ procuratores grāz si eis nō pareat vel pro collectis decimarz & legatoz. Ad hoc de p̄ uile. c. cū & plantare. §. q̄ si templarij. Nam interdictū h̄mōi qd ponit̄ etiā in omnibus ecclesijs totius puincie: p̄prie nō dicit̄ generale sed speciale: eo q̄ se nō extendit nisi ad ecclesias & sacra loca contigua ecclesijs illi⁹ puincie: nō aut ad aliā terrā non cōsecratā illi⁹ puincie: ita q̄ extra illas ecclesias licite solēniter celebrari pōt. Quis hoc sine causa fieri nō debet: vt de cōse. di. j. c. cōcedimus. In interdicto h̄o generali nō solū ecclesie sunt interdicte: sed etiā oīa alia loca singularia sunt interdicto supposita: ita q̄ in nulla pte loci illius in quo positū est interdictū diuina solēniter celebrari possūt. Interdictū igit̄ speciale qñqz pmulgaat a iure & qñqz a iudice. A iure nāqz rep̄it positū ē ecclesiā. P̄mo ppter iniuriosuz homicidiū in ea ppetratū: vel iniuriosum sanguinē in ea effusum: vt patet de p̄se. di. j. c. si motū. Secūdo cū ppter effusionē humani seminis studiose pcuratū est polluta: vt de cōse. dist. j. c. ecclesijs. In his enī duobus casibz ecclesia sic ē inēdicta q̄ añ reconciliatiōē in ea diuina officia celebrari nō debet: vt in dictis. c. si tñ sic fuerit manifestū q̄ le

gitime pbari posset: cū ecclesia nō in dicit̄ occultis. Quō aut̄ reconciliari d̄z pontif̄ ex de cōse. ec. vel alta. c. p̄posuisti. et. c. vltio: Tertio qñ propter discordiā p̄onoz ep̄us ostia claudit ecclesie & tollit inde reliquias & p̄cipit vt null⁹ in ea sacrū misterii celebraret donec ad cōcordiā redeat: vt de iurepa. c. j. & ij. nō tñ p̄ferēs sniaz interdicti. Quarto si ecclesia fuerit simoniace p̄secrata nō d̄z in ea celebrari: vt. j. q. iiij. c. ecclesia. Quinto si fuerit ecclesia p̄ncipalit̄ p̄secrata p̄ questu nō p̄ diuino cultu: vt de p̄se. di. j. c. si qd ba silica. Sexto si ecclesia sit p̄secrata sine licentia ep̄i dioē. vt de p̄se. di. j. c. p̄cepta. Septimo si sine reliquijs vel i loco deserto & nunq̄ habitato fuit dedicata: de p̄se. di. j. c. placuit. Et tñ q̄uis i his casibz i tali ecclesia de iure celebrari nō debeat: p̄m tñ faciētes nō sunt irregulares: qz nō est exp̄ssum i iure: vt p̄ de sen. ex. is qui. li. vj. S̄z si ep̄us ppter aliquā causā de p̄dictis specialit̄ ecclesiā interdixerit: tūc celebras in ea bñ esset irregularis fm̄ Jo. cal. Qui etiā addit: qd qñ p̄ferit̄ interdictū in ecclesia: tūc cimiterrū ecclesie cōtiguū & capella eius cōtigua similiter intelligunt̄ interdicta. Secus autē si p̄dicta nō sūt cōtigua ecclesie interdicte: vt de sentē. excō. c. si ciuitas. li. vj. ij. r̄iso. Simili mō si fuerit ecclesia polluta: intelligit̄ etiā pollutum cimiterrū eidem cōtiguū: nō tamē ecouerso: ne nimis dignum malus dignū aut accessoriiū principale ad se trahere videat̄: vt de cōsecra. eccle. vel alta. c. vno. li. vj. Item si remotum fuerit cimiterrū vel capella: vel saltē per parietez intermediū separatū vel separata: tunc nō subiacent interdicto. Hic queri potest: vtrum in ecclesia specialiter interdicta celebrari possunt diuina: seruata forma. c. al. ma. §. ad iij. c. de senten. excō. li. vj. Ad hoc dicendū qd nō. Ratio est: quia. c. alma loquit̄ euz locus fuerit interdictus: & hoc appellat̄ interdictum generale: de peni. & remis. c. qd in te: siue cōmune qd idem sonat: de p̄uile. c. qd nōnulli. Benefacit ad hoc. c. p̄senti. de sentē. excō. li. vj. Unde cū phibitio diuinorū que videbat̄ induci p̄ interdictū speciale fuerit sublata seruata forma. c. alma. tunc remanet simpliciter p̄hibitiō que fit in interdicto generali. Sitr̄ in ecclesia specialit̄ interdicta qd pōt baptizari vlt etiā i frōte chrysmariis: Jo. monachi in. d. c. p̄h̄i. secus innuere videat̄. Nā a quibz interdicto p̄dicta sunt exēpta: vt de

pon. c. n. qñ nitate intelligi ind. qñ dū nō in fine in am p̄du turge i quo cōbr in cōfiru o. ti. c. sabbat die cen dictis a nō in ta mod diuina nq̄ int cū interd na offic ner salu ip̄oz fa de. c. l. vj. homis ter dici sequē qñ ad dic po tur. Et respici etiā ab ditur: rest: v dictus de h̄o Secus interdi uit. Ad li potest cer dota to. c. e dictus phibiti dūre: e am phi maiori fid pot p̄m. d. is cur rior o ri: sic probi

quinto:

Sermo xxxiii

spone. c. nō est vobis: de sen. ex. c. rñso: r eo. ti. qm̄. ll. vj. Et hoc fieri pōt cū debita solē-
nitate cathēzizatiōis: qz pmissio baptis-
m̄ intelligunt oīa pmissa p que puenit ad il-
lud r sine qbus si fieri pōt baptis-
m̄ diri nō debet: vt de p̄se. di. iij. c. Stue pun-
li sine iuuenes: cū. c. sequētib⁹. Ex dict⁹ eti-
am p̄cludit qz pfectio chrysmatis admitti-
tur tpe interdicti qd̄ pficiē in die cene dñi:
quo chrysmate vtēdū est tā in baptismo q̄
in cōfirmatiōe: vt de sen. ex. c. rñso: in fi. et
eo. ti. c. qm̄. ll. vj. Officia tñ p baptismo in
sabbato sancto vlt p pfectiōe chrysmatis i
die cene dñi fieri nō possūt a clericis inter-
dictis sine pena irregularitatis: nec etiam
a nō interdictis in loco inēdicto: nisi fua-
ta moderatiōe. c. alma. §. adiicimus: qz sūt
diuina officia alicui ordini deputata. De-
niqz interdictū singulare vel pticulare est
cū iterdicunt alicui psonē singulārī diui-
na officia r ecclēastica sacramēta r hoc vni-
uersaliter: vlt etiā pticularitē. s. quo ad aliq̄
t̄pōz sacramentoz vlt officioz: vt de offic.
dele. c. ex litteris: de p̄uile. c. j. r. c. ep̄on⁹.
li. vj. Et licet fm̄ Jo. cald. quot sunt actus
homīs tot modis illoz respectui possit in-
terdicti: vt. xi. q. iij. §. euident⁹: tñ hic tñ p/
sequēdū est de interdicto singularis psonē
q̄rū ad diuina officia r sacramēta: qd̄ etiā
dici potest suspensio: de quo postea videbi-
tur. Et nota qz interdictus ab aliquo actu
respiciente diuina: intelligitur interdict⁹
etiā ab omni alio actu qui illo actu inclu-
ditur: vel qui sine illo actu exerceri nō po-
test: vt de appellati. c. sollicitudinē: vt inē-
dictus ab officio sacerdotali: exercere non
debetz officia que p̄prie cōpetūt sacerdoti.
Secus tamē si solū altaris ministeriū sit ei
interdictum: vt de corpe viri. c. significa-
uit. Nec interdictus ab officio sacerdoti-
ali potest exercere pontificale quod sine sa-
cerdotali exerceri non potest: de excels. pla-
to. c. ex litteris: in fi. r sic de similib⁹. Inf-
dictus tamē a maiori nō est interdictus vlt
phibitus a minori qd̄ in illo maiori inclu-
ditur: eo qz sine maiori pfici potest. Sic eti-
am phibitus a minori non est phibitus a
maiore dūmodo sine minori phibito per-
fici potest: probant⁹ hec. xcv. di. c. illud. l. x.
xliij. di. c. gesta: de sen. ex. c. illorū: eo. ti. c.
is cui. li. vj. Sicut etiā phibitus a supe-
riori ordine non est phibitus ab inferiori:
rt: sic interdictus a pontificalibus non est
phibitus a sacerdotalibus: r phibit⁹

a sacerdotalibus non est phibit⁹ a decana-
libus: r sic de alijs. P̄terea notandū
qz in isto singulari interdicto includuntur
omnes interdicti nominatim: r de interdi-
cto lato specialiter in personā: r talib⁹ ve-
lut excommunicatis r non als sunt interdi-
cta ecclēastica sacramēta: vt in dicto. c.
alma. §. adiicimus. Idem Jo. an. de sen-
ten. ex. in. c. presenti in glo. penul. lib. vj.

Et si queritur vtrum interdicto cominu-
ni vel vniuersitate vel populo omnes de il-
lo cōmuni intelligant nominatim interdi-
cti. Ad hoc dicendū scdm̄ Inno. qz non ni-
si tñ illi de quoz culpa dolo vel fraude in-
terdicti sententia lata est: r qui in hoc p̄e-
buerunt consiliū r fauorem: quod alij pu-
tant verum post denunciations sententie
publice factā q̄tum ad omnes quos certū
est esse de populo interdicto: ut internen-
entib⁹ talibus circūstantijs manifestis in-
telligantur nominatim interdicti: r sic hu-
iusmodi indubitabiles circumstantie vicē
habeāt p̄prij nominis. Gaspar de cal. di-
cit qz nominatim interdicti dicuntur: quos
certū est esse interdictos: etiā cū ciuitas vlt
castrum interdicatur: de verbo. signi. c. cuz
in partibus. Verū tamen vt scrupulosi cō-
sulatur conscientijs: cum in sententia dici-
tur excommunico vel iterdico. Petrus r Jo-
hannē cū suis fautoribus r participibus:
tunc Petrus r Johannes p̄prie sūt no-
minatim iterdicti vel excommunicati: r ideo
vitandi: fautores autē et participes quos
vitare non tenetur: donec per iudicē decla-
rentur et denunciē: nisi forte ipsorū par-
ticipatio esset adeo notoria qz nō esset loc⁹
excusationi: nec posset aliqua tergiversati-
one celari: vt de cohabita. cleri. c. tua nos:
r de cleri. excommū. minis. c. proposuit: r b
facta p̄lus fide de fauore: vt ibi: nec enim
aliter eos denunciabit iudex: etiā si sciat
vt homo eos esse participes vel fautores:
vj. q. ij. c. ij. r. li. nec vitabuntur nisi denū-
cientur. Ad hoc etiā maxime facit extraus-
gangs. Martini pape quinti: quā dedit in
concilio Constātiensi: de qua patet supra.

Amplius notandum est qz ingressus ec-
clesie interdicatur a iure. P̄mo in casib⁹
qui ponuntur de senten. excommunicatio. c.
sacro: r eo. titu. c. j. lib. vj. r. eo. titu. de cen-
sibus. c. exigit. r. xvi. q. vij. c. si quis delin-
ceps. Secundo cum celebrat quis scilicet
aut als participat in diuinis presentib⁹ ex-
communicatis vel iterdictis: vel illos ad

De decalogi

precepto

mittit ad ecclesiasticam sepulturam: vt de priuilegijs. c. episcoporum libro. vij. Archidiaconus tamen super isto capitulo dicit: qd intelligitur de excommunicatis ab homine vel interdictis: quod probat per textum qui dicit: donec satisfecerint ad arbitrium eius cuius sententia contempserunt: sed tales admittentes scienter ad ecclesiasticam sepulturam sunt excommunicati: vt patet. s.

Ceterum si presbytero celebrante missam in ecclesia diaconus cui est interdictus ingressus ecclesiam vel subdiaconus dicit euangelium vel epistolam illius missae etiam extra ecclesiam et presbyter scit eos interdictos: tunc illi tres efficiuntur irregulares: presbyter quia participat crimini et criminoso. alij vero quia vnu est officium quod tamen in ecclesia celebratur principaliter: et sic cooperantur actui eis prohibito in loco in quo exercetur. Secundum tamen Johanne. an. cui prohibitus est ingressus ecclesiae: licet per hoc prohibitus est a celebratione et auditione diuinorum in ea: potest tamen eam pertransire et etiam in ea stare et orare tempore quo non celebrantur in ea diuina: vt. j. q. ij. qui statuit: in fine. Idem Johanne. cald. Item cui interdictus est ecclesiae ingressus: si extra ecclesiam ingerit se diuinis non efficitur irregularis: vt dicit glo. in. c. is cui. de sct. excommunicati. libro. vij. Similiter si celebrat in oratorio stricte loquendo: ita qd non est ecclesia: de sententia. excommunicati. c. ultimo de priuilegijs. c. petentibus. Si tamen celebrat in ecclesia non consecrata que proprie dicitur basilica: vt de religiosis domibus. c. j. efficitur irregularis: ad hoc de consecra. eccle. vel alta. c. ultimo: et de immunitate. eccle. c. penulti. Satis est enim qd auctoritate pontificis sit dedicata: vt de consecra. distinc. j. c. nemo. Ad laudem dei.

Contra quos et ex qua causa profertur interdictum: ac de effectibus eius scilicet prohibitionis diuinorum officiorum et ministrationis sacramentorum: exceptis alijs. Ser. XXV

Non occides Exo.

xx. De interdicto breuiter prosequendo notandum est qd interdictum promulgari potest contra collegia: vniuersitates: ecclesias: villas: prouincias: castra et regna. Item contra viros et mu-

lieres: clericos: laicos: religiosos: priuilegiatos: prelatos: rectores: nobiles: plebanos et similes: cuiuscunque etatis sint secundum quod capaces sunt penarum. Et si queritur vtrum interdictum latum in locum per inferiorem ordinarium: liget etiam ipsum proferentem Ad hoc dicendum qd Johannes an. dicit sputant istam questionem in regula: cui licet libro. vij. et Johanne. cald. de raptu. c. j. in. vij. q. de eodem tractans: et concludunt qd credunt proferentem vel superiorem sententiam interdicti violantes irregulares fore: quia hac irregularitate ligantur a canone vt de sententia. excommunicati. c. is qui: libro. vij. de constitu. c. j. et vlti. Et si forte non male diceretur qd interdictum proferente non seruaretur: nec alij seruare tenerentur. ar. de priuilegijs. c. petitis: tamen illud capitulum loquitur cum is pro quo: id est ad cuius quere lam et in cuius fauorem latum est id non seruatur quod ad alium casum non est extendendum: cum videatur per modum priuilegij licet corpore iuris clausi emanasse: vt intelligi potest ex ibidem notatis per Innocentium. et Hostien. Quia autem iuris priuilegia casus suos non excedant patet de priuilegijs. c. sane etiam si sint corpore iuris clausi: vt ibidem notat Hostien. Si tamen proferens interdictum diceret qd non seruando loci interdictum per hoc intenderet illud relaxare: tunc credunt qd nec subditi nec proferens efficerentur irregulares: proferentem cum relaxatio interdicti loci non habeat certam formam. Max sublatu principali cessant omnia accessoria. Secus tamen credendum est si proferens hoc non dixit licet in mente gereret interdictum relaxare: qd sicut verbaliter lata sunt interdicti sententia: sic et hoc relaxatio fieri debuit: vt de re. iur. ois res. Excipit tamen papa qui non subiacet legibus. Si vero queritur ex qua causa proferatur interdictum. Ad hoc dicendum qd ab homine proferatur quando propter contumaciam: et tunc necessaria est monitio precedens: et forma que traditur de sen. ex. c. j. li. vij. et sic intelligitur extra de ap. reprobabilis: quando proferatur propter delictum: et tunc monitio non est necessaria: vt patet. v. q. liij. c. in loco: et sic intelligitur notata per Innocentium. et alios de ap. c. ad hunc finem: de excessu. prelati. c. j. Sed a iure proferatur propter excessum sine delictum sine monitione priuilegiata: sine sit interdictum generale sine specialiter: scilicet contra ecclesiam: sine singulare: scilicet contra personam. Proferitur autem ab homine sub hac forma verborum. Nos propter tale causam

talem ecclesiam vel terram supponim? in terdicto: vt extra de verbo. significat. c. cum in partibus. Verumtamen extrauagans Bonifa. que incipit: proinde attendentes: prohibet interdictum in aliquem locum ferri pro pecuniario debito sine licentia sedis apostolice: et si contrariuz sit est irritum. Nota tamē qd ibi loquitur de interdicto generali: et ergo putat Johā. cald. qd illa extrauagans non habet locum in speciali interdicto ecclesie: vt quod de nouo prohibetur in vno casu non habeat locum in alio: vt de senten. excomunica. c. si sententia. j. et ij. responso: libro. vj. Preterea si queritur vtrum interdictum ad tempus suspendi potest per alium qd per papam. Ad hoc dicendū scdm Innocē. et Hostien. qd quādo locus interdictus vel ecclesia tunc talis sententia suspendi potest: et cum suspensa fuerit celebrari poterit: extra de priuile. vt priuilegiar. argu. de spon. c. non est vobis: sed si est interdicta persona sine suspensa: cū hoc factum est propter culpā ipsius interdicti vel suspensi: tunc interdictus vel suspensio persone suspendi non potest: sic nec excommunicatio: ad hoc de senten. excomunica. c. cum desideres. Quādo vero factum est propter culpā alterius: tūc dici potest sicut et de interdicto loci: scilicet qd talis sententia suspendi potest per episcopum sicut et tolli. Sed vtrum interdictum speciale relaxari potest ad cautelam si dicatur nullum: notat Archidiaconus de senten. excomunica. c. presēt: libro. vj. qd nō. Sed Johā. mo. tenet ibidem contrariū: et hoc placet Johā. and. Johā. vero cald. tenet aliter in tractatu suo de ecclesiastico interdicto. Ceterum queri potest de effectu ecclesiastici interdicti quottuplex sit. Ad hoc dicendum qd generaliter duplex est eius effectus: scilicet phibitōis diuinorum officiorū exceptis quibusdā casibus: et phibitio nis ministratiōis sacramentorū: exceptis quibusdā sacramentis interdicti tempore promissis. Vtū ad primum sciendū: qd olim et scdm antiqua iura tempore interdicti nō permittebatur ecclesiastica officia celebra- ri vel audiri: vt extra de pe. et re. c. quod in te: et de spon. nō est vobis: nisi semel in ebdomada celebrari causa conficiendi corpore christi: vt de senten. excomuni. c. permitti- mus: qd scilicet tunc decedentib? potest da- ri. Sed per noua iura fuit istud extensum per. c. alma mater: de senten. excomuni. li.

vj. per istū: videlicet modū: qd singulis diebus in tali loco debent si possunt in ecclesiis siue monasterijs misse et alia officia celebrari: sicut prius submissa voce ianuīs clausis: nō pulsatis cāpanis: excōcatis et interdictis exclusis: vñ p quolibet horū de p se si nō obseruet tribus alijs obseruatis violat interdictū: vnde si clericus in loco interdicto alijs celebrantib? sonat cāpanā: vel aperit ianuās ecclesie incurrit irregularitatem: secus tñ si nō fieret celebratio: quia irregularitas requirit actū pfectū: vt. xv. q. j. c. si. Interdictū etiā violat cū qd celebrat in ecclesia ianuīs pforatis vel fenestris factis in eis: ita qd existentes extra ecclesiam possint in ecclesia celebrantes audire et corpore christi videre: vt patz in cle. ex frequētib? de sen. ex. Predictus tñ effectus cū sua moderatiōe locū nō habet in interdicto ppi vel vniuersitatis nō expresse loco: sed in interdicto loci generalis: vt patet i. c. alma mater. Hic queri potest vtrū omnis celebrans in loco interdicto: vel interdictus a diuinis celebrans in quocunq loco sit irregularis. Ad hoc dicendū qd clericus sic interdictus vbicunq celebrat efficit irregularis: vt. xj. q. ij. si quis episcopus damnatus: et. c. sequē. de cle. ex. minis. c. clerici. et. c. sequen. Similiter clericus nō interdictus qui celebrat in loco interdicto: agēs in officio suo sicut prius efficitur irregularis: id est solenniter dicens officium diuinum quod et cōpetit rōne alicuius ordinis sūm Inno. et alios: hoc patet de excessi. plato. c. vlti. de sen. ex. is qui. li. vj. ij. responso: et. c. is cui. j. responso: li. vj. et hoc est vñ si sciens hoc fecerit: nam ignorātia probabilis excusaret eū ab irregularitate scdm Johā. an. in dicto. c. is qui. h. is vero: de priuile. episcopo rū: li. vj. ibi scilicet a cōtrario sensu. Quādam etiā dicunt: qd si clericus scit interdictum loci quod tamē non est publicū p denunciationem: si illud non seruat efficitur irregularis: et huius opinionis est archi. quod est verum nisi fuerit occultum ita qd legitime probari non posset: vt. vj. q. ij. c. si tantum. Et dicit Johā. and. qd expediret per constitutionē prouideri clericos nō teneri ad obseruantiam interdictorū prolatorum a iure: nisi primo fieret ipsorū declaratio ppter id qd habet de cens. c. qd. li. vj. Et in cle. pñti. e. ti. qd etiā postea factū est per Mar. v. in concilio Constantiensis: vt patz supra. Cleric? tamen nō interdictus

De decalogi

absolvere potest et ligare subditus secundum Jo.
no. quia talia non sunt ordinis sed iurisdictionis.
Ceterum queri potest utrum non interdicti
possint admitti in loco interdicto ad divina
cum celebrant singulis diebus submissa voce: in
extra moderatione. secundum ad iudicium: l. c. alma. Ad
hoc dicendum secundum omnes doctores. quod laici nequaquam
possint admitti: quia interdictum loci excludit omnes
sive sint de loco interdicto sive extranei: nisi
si fuerit specialiter privilegiati: ut de privilegio. c.
licet: l. i. vj. De clericis aut extraneis utrum
possint admitti ad celebrandum vel celebran-
dum: tenet Archiepiscopus. quod non: in. secundum ad iudicium: l. glo.
super verbo celebrant. Jo. an. respondet quod si est du-
rum: et quod nimis emungit elicit sanguinem: et sic
videtur tenere contrarium: et hoc probat multis ra-
tionibus. Jo. cal. dicit quod si dubium frequenter pul-
savit aures suas: tandem concludit quod nunquam fuit
ausus solvere quod tales extranei admittere-
tur: si consulendus esset romanus pontifex ut de
terminaret quod sibi videretur. Verum super hoc
fratres maiores habent privilegium speciale
quod dicit mare magnum Alex. pape. liij. et
Clemente. pape. liij. et approbatum a multis ali-
is summis pontificibus: quod etiam extendit ad eo-
rum familiares. Super quo quidam possunt an privilegium
alicui monasterio vel religioni processu de
admittendis familiaribus ad divina tempore inter-
dicti: extendit ad familiares assumptos post
datum privilegium. Ad hoc respondet ibidem. boyc. i.
c. quod in te: de pe. et re. quod Jo. an. in. c. l. de
privilegio. et in regula: quod sentit: l. i. vj. in novell. dicit
quod si assumpti post privilegium subrogati sunt il-
lorum quod extrahat tempore privilegium: tunc ad illos ex-
tendit: talis privilegium non esset perpetuum. Si ve-
ro sunt illis adiuncti vel supradicti sed ex causa
rationabili tunc idem est. Si vero nuda voluta-
te tunc ad illos non extendit ne cessura eneruetur.
Rectores etiam ecclesiarum tempore interdicti ha-
bere possunt clericum familiarem ad fruendum in di-
vinis: ut de vi. et ho. cle. c. ut quisque: imo secundum
Jo. cal. habere possunt et retinere laicum non inter-
dictum quem primo habebat etiam si esset de loco
interdicto: quod recedente possunt alium etiam laicum
non interdictum cessante fraude quolibet: de ver-
sig. c. vj. l. i. vj. loco illi? surrogare: quia tales
dicuntur familiares domestici qui in hoc gau-
dent privilegio ab homine processu: ut i. c. licet. §.
j. de priui. l. i. vj. multo fortius iuris promissio:
de qua in. secundum ad iudicium: nisi talis surroga-
tus esset de illis quorum culpa dolo vel frau-
de lata fuit sententia: vel qui ad perpetrandum delictum
provenerunt consilio auxilio vel favore: ut in. c.
licet: in si. secus tamen si esset de populo interdicto.

precepto

Et nota generaliter quod irregularitas contra ad
istum casum non cadit nisi in clericos: hinc si
religiosus ad nullum ordinem promotus cele-
braret secundum Jo. cal. non includit in predicta re-
gula irregularitatis: eo quod non habet ordi-
nem clericalem: multo minus monialis vel secula-
ris laicus vel laica coadiuvans presbyterum in-
terdictum in celebrando: vel non interdictum in lo-
co interdicto. Et contra omnes etiam in ordinibus
bus minoribus constituti secundum omnes doctores. si agunt
in officio suo sicut presbyter: ut offerendo in missa
sa calice vel thuribulum aut aliud quod ad officium
suum spectat: sive dicendo matutinum aut
vespas sunt irregulares. Et hosti. arguen-
do per extra in. c. ij. de cle. ex. finaliter dicit quod
sic debet intelligi dictum Innocentii. si hoc facit
res esse: quia clerici sunt: et iura generaliter lo-
quuntur de clericis: et hi habent officia ipsius
ordinis deputata: ut patet. xxij. di. c. aco-
lytus: l. c. sequentibus. Si tamen clericus inest di-
vinis officiis: si non est principalis celebrans
sed audit ea ex quadam simplicitate sive devo-
tione: non pretenendo: non efficit irregularis: et
sic debet intelligi dictum Innocentii. si hoc facit
tenendo et faciendo celebrare divina seu au-
ctoritate prebendo: subaudi vel cooperando tunc
irregularitatem incurrit: et sic intelligit de
clero hosti. cui concordat Jo. cal. Archiepiscopus ad B.
c. tanta: de excess. pla. et c. ij. de cle. ex. An
de et si duo vel tres in itinere dicerent horas
canonicas in loco interdicto tamen alte quod ab
alijs audiri possent: tenent quidam quod non
possunt facere sine violatione interdicti: ut
de pe. et re. c. quod in te. Item licet mulier post
partum intrare potest ecclesiam in loco inter-
dicto si ad reddendam gratiarum actionem:
tamen hoc fieri non potest cum solennitate sine pe-
na irregularitatis ipsius sacerdotis. Sic
die parasceves laici possunt accedere ad cru-
cem et ozare cum nullum officium divinum celebrent
nec illud in prohibitione interdicti preneant.
Insuper secundum Innocentium. clericus interdictus vel in lo-
co interdicto cum solennitate faciens aqua be-
nedicta est irregularis: quia hoc cooperit ordi-
nem clericalem: de consue. di. liij. c. aquas. Possunt tamen
benefici in loco interdicto a non interdicto cum mo-
deratione. c. alma: nec cum illa aqua benedicta
possunt seculares aspergi: quoniam ad hunc
finem prohibitio benedictionis est iudicia in
casu ne tales aspergant. Asperges tamen non
efficitur irregularis: quia non violat inter-
dictum: nec in celebratione divinum: nec in
collatione sacramentorum: cum proprie non sit sa-
cramentum: nec hoc est in iure canonum: peccat

tamen bulusmodi. Sic fieri nō pōt officiu
p baptisimo in sabbato sancto: vel p pfecti
one chrysmatis in die cene dñi v' p anni
uerfario defuncti: nisi cū moderatiōe. c. al
ma. Et idē est dicendū de bñdictiōe calicis
paramentoz v' corporalū aut candelarū
in festo purificatiōis: vel oliuaz in die pal
marū. Itē ecclesiāz: altariū inuentū aut
viaticoz. Verūtamē sicut cōcedit tempore
interdicti sacramentū penitētie: vt postea
videbitur: sic etiā fieri pōt p officiū cōmen
datiōis aīaz: eo qd officiū illd videē qua
si annexū ad absolutiōē q sit in penitētia
cū moderatiōe tñ. c. alma. Deniq notan
dū ē q cāpane ecclesiāz pulsari pnt p aue
maria et similib': sicut est de laudabili con
suetudine: quia hoc non est officium alicui
ordini deputatū: sed illud maxime ppter lai
cos binoscit introductū. Similit' p audiē
do verbū dei etiā in ecclia qd vtiq licitū
est: vt de sen. ex. c. rūsō: vbi exp̄sse de hoc.
Nō tñ debet sonari cāpanella p diuinis of
ficijs celebrādis: ita vt audiat exteri? a se
cularibus: qz phibitio pulsatiōis cāpana
rū minores cāpanellas includit: cū h con
sideretur nō quātitas sed son' cāpane: de
pe. r. re. c. qd in te. Secundus aut effect'
interdicti est phibitio administratiōis sa
cramentoz: sub quo parit' includit phibi
tio ecclesiastice sepulture. Pro quo sciēdū
q licet p ecclesiasticū interdictū ecclesiastica
sacramenta generalit' phibeant: quedam
tñ specialit' pmittant tanq animaz salut'
magis necessaria. Nam in interdicto lato ī
locū vel terrā: pmo cōcedit sacramentum
baptismi nō solū puuloz: vt. d. c. qd in te: s'
etiā adultoz et alioz quozcūq: de sen.
ex. c. qm. li. vj. et fiet cathexisatio vt eictum
est. s. Secūdo cōcedit sacramētū pfirmā
tiōis in frōre: vt d. c. qm: ex quo psequenē
fieri pōt pfectio chrysmatis cū moderatiō
ne. c. alma. Tertio pcedit sacramentum
eukaristie inq̄tū dicic' viaticū: qz dari pōt
pcedentib': vt. d. c. qd in te. et despō. c. nō
est vobis: de sen. ex. c. pmittimus: nec enī
debz alicui penitēti in extremis denegari:
vt. d. l. c. penitētes: in fi. nō tñ pōt dari sa
nis fm Archi. in. c. alma. et Joh. an. super
verbo: admittat: sanis aut dñat' ad mor
tē eo tpe dari possit: ad hoc de pe. r. re. c. cū
fm. et ibi nota in. iij. glo. planū est em̄ q ta
les censent tūc in mortis articulo: quo ca
sū appellatiōe penitētie itelligit viaticum
d. c. qd ī te. Mullerib' aut parui appropin

quātius fm Joh. an. in. c. qd in te: nō est
dandū nisi aliud imineret piculū mortis:
qz nō sunt pprie in mortis articulo: et idem
dicendū est de intrātibus mare v' bellum
cāpestre v' etiā obsessis. Sed vtrū cleri
cis et religiosis nō interdictis sacramentū
eukaristie dari nō pōt pterq in mortis ar
ticulo. Ad hoc dicēdū q de sacerdotibus
celebrantib' fm formā. c. alma. nō est dubi
um: de alijs aut nō inuenit' pcessū in iure
scripto: nā in edictis pmissiōis certo x ca
sū qd nō inuenit' exp̄sse pmissū subiacet
illo phibitū: cū igit' inf dicto phibeat mi
nistratio ecclesiasticoz sacramētoz certis
casibus et sacramentis exceptis: vt in. c. al
ma: specialit' sit pmissum corpus chisti
inq̄tū dicic' viaticū et nō alit': sequit' q al
ter qbusvis psonis ministrari nō debet: et
si religiosi suis fratribus v' sororibus siue
monialibus quarū curā gerūt eo tpe inde
ferent' cōdicare psumūt: videāt qua auctori
tate hoc faciāt cū nō video hoc posse fieri
sine privilegio speciali. Deniq cū corpus
chisti portat' ad infirmū: hoc fieri potest
cū pulsatione nō ac lumine pcedenti cete
risq p̄suetis: eo q nō inuenit' cautū in iure
et vt videntes reuerent' se inclinent: vt de
cele. mis. c. sane: vnde pōt etiam dari infir
mo in p̄sentia astantiū et ad infirmū veniē
tium: vt intelligat' pmissio scdm cōditionē
status p̄sone cui fit: nā infirmi cōditiōe re
quirit astantes: nec reperit' exp̄ssum in iu
re q visio tantū sacramēti sit phibita tēpo
re interdicti: nisi cū officia diuina celebra
tur actualit': et sic intelligi pōt. c. ex frequē
tibus. in cle. de sen. ex. Quarto cōcedit
sacramentū penitētie: pro quo notāduz q
olim morientibus tñ pcedebat sacramen
tū penitētie: vt de spon. c. nō est vobis: de
pe. r. re. c. qd in te: hodie vero etiā sanis cō
cedit' nisi fuerint excoīcati: q pterq ī mor
tis articulo ad penitētiā nō debēt admitti
vt in. c. alma. s. sane: vel nisi ppter eoꝝ cul
pā vel fraudē lata fuerit snia interdicti: v'
ad ppetrādū delictū cuius actiōe latū ē in
terdictū phuerūt p̄siliū auxiliū v' sanorē:
his enī casibus penitētia nō est pcedenda
nisi prius satisfecerint si possent: vel de sa
tisfaciēdo cautionē idoneā p̄stiterint: q si
neutꝝ facere pnt tūc iurabūt q euz potuer
rūt satisfaciēt et omib' modis qb' poterunt
ad satisfactiōē fidelit' laborabūt: tunc eti
am potest hmoi sacramētū penitētie pcedi
vt in. c. alma. s. illis: et ex p̄nti a talib' dece

De decalogi

precepto

dentib⁹ licite recipi pñt mortuaria post su-
 sceptā penitentiā ⁊ p eis orandū ē. xj. q. liij.
 c. quicunq; ⁊ hoc a pñario sensu: sec⁹ ante
 penitentiā: vt ibi: ⁊ hoc fatef. Joh. an. in
 de. eos: de sepul. esse vix de relictis in mor-
 te: sed q̄ darent cū funere sepulto in cimiterio
 de facto tpe infdicti nō licet clericis re-
 cipere: qz tūc pñciparēt delicto fm eundē.
 Itē recipi pñt oblatiōes ab interdictis pe-
 nitentibus etiā in loco interdicto: vt di. xc.
 c. oblatiōes: in glo. vñ ⁊ tales gaudere pñt
 indulgētijs ⁊ remissiōib⁹ q̄ generalit̄ sunt
 interdicti: vñ etiā specialit̄ post susceptā le-
 gitime penitentiā. Quinto pcedit sacra-
 mentū matrimonijs tpe interdicti p legitimū
 consensū viri ⁊ mulieris: vt ex de ferijs. c. ca-
 pellanus: etiā si pñtrahētes essent interdicti
 fm Inno. de spō. c. nō est vobis: imo p ex-
 cōcitos: vt de eo q̄ duxit in ma. quaz pol.
 p adul. c. significasti: sed solēns bñdictio
 nuptiarū fieri nō pōt fm Hosti. qz illd est of-
 ficiū ordinis clericali deputatū: vt de secū.
 nup. c. j. ⁊ liij. etiā si tñ alī eorū esset interdi-
 ctus: si tñ mulier nō esset nominatim. infdi-
 ctā s̄ tñ de vniuersitate infdicta: vir autē
 nullo mō est interdictus: tūc si post desposi-
 tionē de pñti fieret bñdictio: si etiā est de
 mēte iuris: vt de spō. c. p̄sultationē. tūc pos-
 sunt parit̄ in loco nō interdicto bñdicti: qz
 s̄ mulier p dispensationem de pñti desijt eē
 de vniuersitate interdicta: ex q̄ vir ei⁹ non
 erat interdictus: eritūc etiā fortit̄ munera et
 honores viri: vt. ff. de sena. l. femine: s̄ non
 ecōuerso. Sexto cōcedit sacramētū ordi-
 nis clericis: si tñ laici sunt interdicti: ita qz
 tales clerici pñt ordinari in loco nō interdi-
 cto: similis laici pñt ordinari ad clericatus
 si nñ locus est interdictus: nec quomodolibet
 fuerūt culpabiles delicti ppter qd sen-
 tētia lata fuit nisi ppter delictū vniuersita-
 tis lata fuisset sentētia in locū interdicti: qz
 tūc null⁹ de vniuersitate posset ordinari:
 oēs etiā tūc intelligunt̄ infdicti: vt in di. c.
 si snia: interdict⁹ tñ si postea monasteriū in-
 grediet̄ ordinari pōt post p̄fessionē nō añ:
 si tñ ordinat̄ tenet: rō p̄mi est: qz desijt esse
 de p̄lo interdicto sic p̄petue bñt. Septi-
 mo sacramētū extreme vñctiōis tpe interdi-
 cti nulli pcedit: vt de pe. ⁊ re. c. qd i te: naz
 fm Joh. an. nec clerici pñuilegiant̄ sup ex-
 trema vñctiōe in. d. c. qd in te: ⁊ pñs nec
 religiosi nisi specialit̄ de hoc fuerint pñle-
 giati ⁊ exp̄sē: qd tñ mlti religiosi male ad-
 iertūt. Octauo nō cōcedit sepultura cle-

ricis ⁊ alijs interdictis a diuinis: vt de s̄
 uile. c. vt pñuilegia. s̄. sane: ⁊ eo. ti. c. epoz.
 li. vj. de sen. ex. c. is cul. Sili⁹ infdicti oī-
 bus laicis nō interdictis vñcūq; veniētibus
 in locis interdicto generali vñ speciali suppo-
 sitis: vt de pñuile. c. cū ⁊ plantare: c. vt pñu-
 legia: ⁊. d. c. qd in te: ⁊ in de. eos: de sepul.
 clerici tñ q̄ nō sunt culpabiles ⁊ f̄uauerūt
 interdictū in locis interdicto generali dñ /
 tarat suppositis sine pulsatiōe cāpanaz: ⁊
 cessantib⁹ oīb⁹ solēnitatib⁹ public⁹ cū silē-
 tio tumulari pñt: vt in. d. c. qd in te: ⁊. d. c.
 de. eos: nō tñ sepeliri pñt in ecclia vñ cimi-
 terio specialit̄ interdict⁹: vt de sen. ex. c. si ci-
 uitas: li. vj. in fi. naz tūc clerici culpabiles
 ibi nō sepeliunt̄: de q̄ p Inno. de excels. pla-
 to. s̄. fi. glo. penul. in fi. ⁊ p cimiteriū h̄ itel-
 ligit̄ locus deputat⁹ auctoritate epi ad se-
 pulchra q̄tū ad penā icurrēdā: s̄ fm Jo.
 an. ⁊ Joh. de lig. ⁊ Joh. cal. Sepeliētēs au-
 tē interdictos ex eccliaz ⁊ cimiteriū sine of-
 ficio diuino nō incurrūt penā: secus si cuz
 officio clerici h̄ faceret pñuilegiati: similis
 quo ad sacramētū pceptionē pñt sic cleri-
 ci ecclasticā recipere sepulturaz: si tñ eēt
 solū sub auditiōe diuino pñuilegiati tūc est
 dubiū an sic sepeliri pñt: ⁊ hec sūt vera ni-
 si pñt in pñuilegio p̄tinere. Itē oēs coope-
 rates in sepultura cōtra phibitionē ecclie
 penā incurrūt: nō tñ portātes crucē vñ ce-
 reos aut associātes: qz illi p̄prie nō coope-
 rant̄. Deniq; quattuor sūt festiuitates: scz
 natalis dñi: pasche: penthecostes ⁊ assum-
 ptiois virḡis gloriose: i q̄b⁹ in. c. alma ma-
 ter: pcedit qz officia diuina celebrent̄ solē-
 niter alta voce ianulis aptis ⁊ pulsatis cā-
 panis: excōcatis tñ pñs exclusis: s̄ inter-
 dictis admissis: q̄bus obreueretiā dictaz
 solēnitatū: ⁊ vt ip̄i ad humilitatis grām
 ⁊ recōciliatiōis affectū facili⁹ inclinēt̄: p̄
 satis dieb⁹ pñcipatio p̄mittit̄ diuinorū: sic
 tñ q̄ illi p̄prie qz excessū interdictū h̄mōi p-
 latū est altari nullaten⁹ appropinquent. Dicit̄
 tñ Archi. b̄ qz cor⁹ xpi sanis ⁊ extrema vñ-
 ctio infirmis tūc pcedi nō pōt: qz. s̄. ad iei-
 cimus: cū se. nihil imatur de phibitiōe sa-
 cramentorū sed solū diuinorū officiorū: vñ in-
 ra q̄ canūt de s̄p̄tiōe sacramētorū: de p̄se.
 di. j. c. ⁊ si nō frequēt⁹. c. secularē. c. oīs ho-
 mo: ⁊ de pe. ⁊ re. c. oīs: loquunt̄ interdicto
 ⁊ alijs phibitiōib⁹ cessantib⁹. qd tenet Jo.
 an. pōt in sup in dictis festiuitatib⁹ aq̄ solē-
 niter benedicti ⁊ asp̄gi: sic pōt panis ⁊ fru-
 ctus bñdicti ⁊ ministrari: ⁊ Joh. an. in de.

eos de sepul. tenet q in dictis dieb? ecclia-
stica sepultura dari nō pōt: licet Jo. cal. cō-
trarium teneat: nā Job. de ligū. r. Rod. te.
nēt cū Jo. an. Possunt etiā nuptie solēnē
bñdici in festo assūptiōis: in tribus autem
alijs bñdictio solēnis nuptiar? generalit? ē
phibita. xxiij. q. ij. c. nō oportet a septuage-
sima: de ferijs. c. capellanus: sic in quattu-
or festiuitatib? publice pnt psecrari v? be-
nedici virgines: abbates: abbatisse: alta-
ria: calices: paramēta r. sūlia: cuz pprie non
sunt sacramēta s? certa officia diuina. Et no-
ta q in dictis festiuitatib? dies incipit in ve-
spertis vigiliā vsq? ad cōpletoriū diei se-
quētis exclusiue: s? etiā tūc? videt? licet q?
dā dicere volūt q scdm cōpletoriū etiā cā-
tari pōt: nā solēnitas celebratiōis vni? diei
naturalis incipit in vespertis vigiliē r. tmiat
in vespertis festi: vt in c. ij. de ferijs.

De suspēsiōe r. qñt suspēsi sunt
pferētes v? recipiētes idēbite bñfi-
cia v? ordines: Ser. XXVI

Non occides Exod. xx.

de cēsure excoīcatōis r. interdi-
cti: iaz ordine debito de suspēsiōe
videndū est. Pro quo notādū q suspē-
sio put est species eccliaſtice cēsure est cen-
sura eccliaſtica subtrahēs facultatē admi-
nistrādi eccliaſtica sacramēta v? etiā exequē-
di diuina officia. Et qñs multiplex inuenit?
in iure suspēsiō: qz glo. in cle. cupientes: de
penis psequit. xxv. species suspēsiōis cuz
suis adiectiōib?: de qb? pñc? gfa breuita-
tis supsedeo: tñ s? solū pseq? dignū duxim?
de ea put est species eccliaſtice cēsure: q
qñt differt ab excoīcatōe r. interdicto visus
est. s. Hūc autē differētiā inf? depositiū: de
gradatū r. suspēsiū: pmo videam?: nā lar-
ge loquēdo frequēter in iure vñum p alio
positū repim?: cuz tñ pprie loquēdo diffe-
runt: nā suspēsiō videtur ipozare priuatio-
nem legitime executionis ordinū vel offi-
clorum eccliaſticorū simpliciter vel ad tē-
pus: r. cū spe dispensationis: que quādoq?
infertur a iure: et quādoq? a iudice. De
positio vero priuationē importat legitime
executionis officiorum et beneficiorū eccle-
siaſticorū possessionis simpliciter r. ex toto
absq? spe restitutionis: reſento tamen pri-
uilegio clericali: quia conueniri nō potest
in iudicio ſeculari: nec capī: nec puniri a lai-
cis: r. fit per ſententiā hominis cōmuniter

sed sine ſolemnitate: nec potest hec pena in-
ferri ab inferiori episcopo q hoc facere pōt
erga ppriū subditū aſſiſtere ſibi canonico
numero episcopozū si deponēdus est in ſa-
cris: als ſufficit ppria ſententiā episcopi si
ne aliorū preſentia: nec taliter deponit? re-
ſtitui potest niſi per dispensationē pape.
Poſtea tamē moderatū est: q quando ſa-
cerdos vel alius in ſacris pſtitutus debe-
at degradari r. ſeculari curie tradi p here-
ſi: tūc hoc fieri pōt per ſolū episcopū cōuo-
catis abbatib?: prelat? r. religioſis ſue dio-
ceſis: eo q numerus episcopozū defacili nō
potest haberi: vt de hereti. c. qñ. li. vj. De
gradatio vero vltra penā de poſitiōis hoc
addit: q priuatur omni priuilegio clerica-
li cū certa ſolemnitate: quia auferūt illi q
dam inſignia: vt. xj. q. ij. c. episcopus: vn-
de quō fit degradatio habet lib. vj. de pe-
nis. c. degradatio. Nota tñ q non oīs de-
gradatus est ſeculari curie tradēdus: s? ſo-
lū in trib? caſibus. Primo in crimine here-
ſis: si noluerit ad pēitētiā redire: v? si poſt
penitentiā recidinauerit: vt extra de here-
c. ad abolendā: vbi expreſſe de hoc. Secū-
do in falſario litterarū pape: vt extra de cri-
mi. fal. c. ad falſarioz. Tercio cū quis pro-
pter talē calūniāz puniſ? quā intulit ſuo
episcopo: que tangitur. xj. q. j. c. si quis ſa-
cerdotū: r. c. ſe. cū glo. Ad maiore autē
euidentiā ſciendū ſcōm Bull. r. alios q tri-
pliciter quis dicit? ſuſpenſus. Primo quo
ad ſe tñ: quādo ſciz non est phibitus abſti-
nere ab officio diuino r. huiusmodi p ſentē-
tiā canonis v? hominis: ſed tñ per ſimpli-
cem prohibitionē iuris absq? ſententiā la-
ta: ſicut quilibet exiſtens in peccato mor-
tali tenet? abſtinere a celebratione: si tamē
celebrat nō tenetur ſubditus eius vel qui-
libet alius euz vitare: etiā si ſciret peccatū
eius: qñs celebrās mortalit? peccet. di. x
xviij. c. vlti. eſ? de coha. cleri. vra. Siſr ext-
ſtēs in excoīcatōe minori dicit? ſuſpenſus:
quia debet abſtinere a celebratione r. ex-
cutione ordinū als mortalit? peccat cum
minori excoīmunicatione recipiens aliqd
ſacramentū: vel ſolēniter in officio ſuo tra-
ctās: vt di. xl. c. multi. j. q. j. c. ſacerdotes:
r. expſſe p? eſ? de cle. ex. minis. c. ſi celebrat:
nec miz cū talit? excoīcat? ſm Bull. ſepatim
eſ? etiā ab oſculo pacis qd dat in miſſa: qd
ē loco cōionis: nō āt ab hor? dicēdis: cū ali-
is. Et qñs ſm Inno. talis ſacramēta pfe-
rēdo v? ordinē ſuū exeqndo. grauit? peccet

De decalogi

nō tñ efficit irregularis. Et licet fm Tho. in. liij. nō debeat q̄s inducere talē ad dicē dum missam v̄l al̄s ad exequendūz officia sua: dū certus est de malicia sua et obstinatione: si tamē aliū habere nō pōt excusatur a tali recipiēdo sacramēta: cū est ei⁹ superi⁹ or vel parrochialis: qz v̄t iure suo et mai⁹ illius in bonū suū. j. q. j. si iustus fuerit: sicut etiā licitū est fideli v̄i iuramēto facto ab infideli p̄ falsos deos: vt patet. xxiij. q. j. c. monet. Secūdo dicif quis suspensus ē ad alios tñ: et hoc mō large dicif q̄s suspensus: sicut cleric⁹ peregrin⁹ dicif suspensus q̄ celebrare p̄mittit occulte ex deuotione: vt extra de cle. pegrii. c. tue fraternitatis: sed nō publice nisi cū q̄nqz sigillis ep̄oz: vt di. xcvij. c. j. et ij. et eo. ti. tua nos. et hoc si sigilla sunt ignota al̄s sufficeret sigilli ep̄i / scopi sūt: vt ibidē in glo. et lxxj. di. c. priuatus. xij. q. ij. due. Etiā sufficit p̄batio testum: vt in dicto. c. tue. multo magis aut̄ sufficit aplice sedis mādātū: vt extra de cler. nō resl. c. tue. Ratio huius est fm Hosti. qz in publica celebratiōe pōt eū mouere iamf glia v̄l cupiditas nō aut̄ in priuato: similē in publico pōt accidere cōmune malū et scādālū si nō ordinat⁹ celebraret: in secreto vero solū esset periculū celebrātis. Ad h̄ aut̄ fm Hosti. qz tales suscipi debeāt in executione ordinū: debent littere cōtinere hanc clausulā uel similē: quē gradatim ad tales ordinē p̄mouimus: vt di. xxiij. c. in nomic dñl: verū tamē sic suspensus si celebrat etiā in publico nō efficitur irregularis. Tercio modo dicif q̄a suspensus p̄p̄le: scz taz quo ad se q̄ quo ad alios: et hoc q̄ p̄ sententiam canonis vel hominis est suspensus ab officijs suis: et talis abstinere tenet̄ ab officio etiā post p̄titionē et p̄fessionē quousqz sit relaxata suspensio p̄ eū qui pōt: al̄s suspensus a diuinis officijs v̄l a celebratiōe et huiusmodi: si p̄ra fecerit mortalit̄ peccat et efficitur irregularis fm Inno. de sen. et re lu di. c. cū eterni. li. vj. hoc etiā patet: xj. q. iij. c. si q̄s ep̄s. Et fm Inno. et Huil. si tal etiā extra eccliam dicat horas officiādo populo sicut fieri solet in exercitu efficit̄ irregularis: secus tñ si nō officiādo dicat euz vno vel duobus. Suspensus tñ a pōt̄ficalibus: si celebrat in pontificalibus nō erit irregularis: cuius ratio est: qz pōt̄ficalia nō sunt de substantia celebratiōis: nec debem⁹ aliquē irregularē in dicare nisi reperiat̄ expressum ar. de pe. di. ij. §. pene. Similif suspē

precepto

sus a p̄cipatiōe sacramētoz de qua habetur. xviij. di. c. placuit. c. si quis aut̄. et c. de cernimus. Si p̄trariū faciat nō efficit̄ irregularis. Et simile dicendū est de suspensio ne que ponit̄. lviij. di. c. si. et extra de elec. c. osius. et extra de his que fiunt a maio. p. ca. c. j. nā tales nō efficiunt̄ irregulares s̄z hostien. et Inno. de q̄bus singulis gratia breuitatis sup̄sedeo. Notandū est igit̄ qz ex pluribus causis et modis quis incurrit censurā suspensionis: tā quo ad se q̄ quo ad alios. Primo nāqz p̄ferēs ordies alie / nō clerico sine licētia sui ep̄i v̄l superioris et hoc sciēt̄ v̄l saltē ex affectata ignorantia: suspensus est per annū a collatiōe ordinū: et postq̄ suspensio fuerit manifesta poterunt interim clerici sui absqz suspensius licētia a vicinis ep̄is ordines recipere: vt de tēpo. or. c. eos. li. vj. p̄ quā de c. reprobat̄ opinio dicentū: qz ordinare poterat alienum sub sub spe ratihabitōis: et intelligit̄ superior in hoc casu ep̄us de cuius diocesi is q̄ vult ordinari est oriūdu: v̄l in cui⁹ diocesi beneficiū ecclesiasticū habet: vel vbi habet domiciliū licet alibi natus fuerit. Nullus aut̄ inferior ep̄iscopo hāc licētiā dare pōt nisi ex priuilegio singulari: nisi tñ vicari⁹ eius generalis in sp̄ialibus ep̄o in remot⁹ agente: vel sede vacante capitulū seu is ad quē tunc administratio sp̄ialit̄ p̄tinet: hec oīa habent̄ de tēpo. or. c. cū nulli. li. vj. Secundo cōferēs tonsurā clericālē infanti n̄ si forte religionē intraret v̄l illiterato seu homini aliene diocē. sine licētia: v̄l etiam p̄ngato nisi volēt̄ religionē intrare: aut ad sacros ordies p̄mouerit̄ q̄s. s. de iure po test talis suspensus est p̄ annū a collatione tonsure tñ: vt de tēpo. or. c. nullus. li. vj. Tercio p̄ferēs ordinē v̄l beneficiū simonia ce ac mediator existens talis simonte scdm Ray. si simonia est notoria tūc ip̄o iure suspensus est etiā quo ad alios: vt extra de simo. c. accusatū. et in glo. diffusius: et sol⁹ pa pa dispēsat. Si vero occulta: suspensus est quo ad se: nō quo ad alios: ar. de simo. c. et si questioes. et c. veniēs. Adē dicif in directorio iuris. li. iij. ti. xvj. Et nota fm Hof. et Hosti. qz dispēlatio pape solū requirit̄ in maioribus ordinibus: sed ep̄us dispēlare pōt de tonsura et minorib⁹ ordinib⁹: sic etiā ep̄us dispēlare pōt in simonia q̄ cōmittitur circa exequias defūctoꝝ p̄secratiōes cimiterij et sacroꝝ vasoz in venditiōe chrysmatis in benedictionib⁹ nubētū. et h̄mōi:

q: nō est ei phibitū in iure: et sic intelligit
cōcessum: extra de sen. ex. c. nup. fm Ray.
et Al. qd etiā intelligi videt cū hmoi simo-
nia esset manifesta: nā occulta non inducit
irregularitatem: quis simonia in ordine oc-
cultā inducit suspēsiōem: et p p̄sis irregulari-
tatem si se ingerit diuinis sic p̄sus: vt vide-
bis. Quarto aliquē ordinās vel ad ordi-
nandū p̄sentās q̄ p̄misit vel iurauit ordi-
natori vel p̄ntatori nūl petere de illa ecclia
ad cui⁹ titulū ordinat⁹: tūc ordinatoz trien-
nio suspēsus est a collatiōe ordinū: et p̄sen-
tator ab executiōe suoz ordinū: vt p̄ exp̄s-
sum de simo. c. si quis. vbi addit glo. Sed
intellige si crimē sit occultū: si esset mani-
festū sp̄ essent suspēsi: et si accusaret et cōuin-
cerent: deponeret ex tali p̄missiōe et iura-
mento: hoc ibi. Secūdo p̄ncipaliter ordi-
nes recipiens suspēsus est multis modis.
Primo nāq̄ vltimotā ordinat⁹ ab ep̄o
talitē nisi licentiā habeat a papa vlt ab ep̄o
vñ est oriūdu: vel i cui⁹ dioceſi ē h̄ficiat⁹
et hoc p̄ patētes ip̄s ep̄i lras cām rōnabillē
cōrīntes cur ip̄m ordinare nō velit vel nō
possit: ip̄o facto suspēsus absq̄ sp̄e dispēsa-
tiōis: vt de tēp. or. c. sepe. li. vj. Silt recipi-
ens aliquē ex ordinib⁹ sacris ab ep̄o q̄ re-
nūciavit loco et dignitati et h̄scīeter vel ex
ignorātia crassa nō recipit ordinis executi-
onē h̄ suspēsus est: solūq̄ p̄ papā cū eo dis-
pēſari pōt: vt ex d̄ ordinat⁹ ab ep̄o q̄ renū-
ci. j. Secus tñ si tñ resignauit loco: et roga-
tus ab ep̄o loci h̄ fecerit et si phabili igno-
rātia h̄ factū est: vel si tñ recepit ab eo or-
dines minores poterit ep̄us cū eo dispēsa-
re: vt ibidē. Secūdo h̄o ordinat⁹ a simoni-
aco in ordine suscepto quātūcūq̄ occulto:
aut etiā in dignitate vel a simoniacō noto-
rio in collatiōe ordinū: aut in collatiōe seu
receptiōe vel mediatiōe h̄ficiōz non reci-
piunt ordinis executionē sed sunt ip̄o iure
suspēsi: Quis i sua ordinatiōe nulla sit cō-
missa simonia: et h̄ in detestatiōez simoniez
vt. j. q. j. grā si nō grati. c. si q̄ a simoniac⁹.
Et est rō: q̄ tales cō ordinū executiōe sunt
p̄uati: qd non h̄nt dare nō p̄nt: vt. d. c. grā.
c. q̄ sacros ordines: et. j. q. vij. c. dayberti.
Nota tñ q̄ a talibus ordinati ex ignorātia
facti excusant a peccato: nō solū q̄tū ad or-
dinationē h̄ etiā q̄tū ad ordinū executiōez:
abstinere tñ debēt cū sciunt quonq̄s cū eis
dispēſet: qd fieri debet p̄ papam: vt dicit
glo. in dicto. c. si qui. Ignorantia h̄o iuris
nō excusat. h̄nc fm Abo. scda 2. q. c. po-

tus p̄mitteret q̄ se excōicari q̄ a talib⁹ or-
dinari: q̄ obediēdo nō excusaret. xi. q. iij.
quid g. iniustā aut excōicationē patiēdo
meret: vt. xxiij. q. iij. c. cōperim⁹. cū diuer-
sis. c. se. cōcor. Hoff. Tertio oīs simonia/
ce ordinat⁹ etiā si vitiū simonie sit occultū
est ip̄o iure suspēsi: nō solū ab ordine quē
simoniace suscepit h̄ etiā fm Hug. et Inno.
ab actib⁹ omniū alioz ordinū: et fm Inno.
etiā in tp̄alib⁹: vñ et p̄dit administratiōem. j.
q. j. repiunt. et de simo. c. tanta. nec potest
cū tali dispēſari nisi p̄ papā: vt. j. q. j. erga.
Qui etiā facilliter nō dispēſat q̄ cōmissa ē
simonia ex pte vtriusq̄. s. ordinatoz et or-
dinat⁹: vel etiā q̄ cōmissa ē ex pte ordinat⁹
tñ: vt plane patet. j. q. j. c. statum⁹. ij. et. c.
qui studet. Si h̄o cōmissa est ex pte ordina-
toris tñ: vt ordinat⁹ cōsanguineo ordina-
tori aliqd dante ip̄o ordinato penit⁹ igno-
rante: tūc nō potest ip̄e ep̄us dispensare cū
eo ppter turpitudinē suā sed successores ei⁹
in ep̄atu: vel si habet domiciliū in alio ep̄i-
scopatu: tunc ep̄us ille potest: et multoma-
gis papā: dicto. c. statum⁹. ij. et. c. se. et h̄
Inno. Hoff. Ray. et Hoff. Item q̄ simo-
nia cōmissa ē tñ ex pte ordinat⁹: tūc si talis
nō ministrat pōt ep̄us cum eo dispēſare in
ordinib⁹ rite susceptis: Quis nō in illo quē
simoniace recepit: nec etiam q̄ recipiat ali-
os ante dispensationē: silt si talis ante dis-
pensationē post ordinē simoniace susceptū
ministrasset: tunc etiā in ordinib⁹ ante rite
susceptis nō poterit ep̄iscopus dispēſare.

Quarto p̄inde ordinatus ab heretico:
schismatico: excōicato vel degradato nō re-
cipit executionē: licz fm Abo. p̄e. Ray. et
Hoff. tales ordinatores veros cōferāt ordi-
nes q̄tū ad characterē: sicut et oī alia vere
cōficiūt et cōferunt sacramēta: excepta pe-
nitētia quo ad excōicatos manifeste: secus
de occultis qui absoluūt fm Rich. et p̄e.
de palu. dūmodo tamē p̄dicti tenēt formā
ecclesie. j. q. j. c. dñs declarauit. de p̄e. dist.
iij. nō est vobis. peccāt tamē mortalit̄ tam-
dantes q̄ recipiētes ab eis quēcūq̄ sacra-
sciēter: nisi baptisimū in extrema necessita-
te: Quis aut ignorātia phabilis nō crassa
facti nō iuris: tales nō excusāt a peccato i
ip̄oz ordinū receptiōe et in eozū executi-
one q̄dū i eadē ignorātia laborāt: postq̄
tñ h̄ sufficiēter sciūt: abstinere debent quo-
usq̄ cū eis fuerit dispēſatū. Erga quā dis-
pēſationē dicit Hoff. q̄ i ep̄atu solus papa
dispēſat: vt ex de elec. papa dispensat: imo
A

De decalogi

precepto

fm Ray. & Hoff. si ordinati fuerunt a tali q
recepit ultimā manus impositionē: id est
epālē consecrationē ēē ecclesiā nunq̄ tole-
rant. ix. q. j. ordinationes. Si x̄o factū est
ex ignorātia p̄bilit: tūc h̄y Hosti. p discre-
tū pl̄tū cū tali poterit disp̄sari: & sic tole-
rant in ordinib⁹ susceptis: vt pz ēē de ordi-
natis ab ep̄o q̄ renun. c. vlti. p̄reterea fm
Ray. & Hoff. si ordinat⁹ est ab eo q̄ recepit
ultimā man⁹ impositionē in ecclesiā: id est
anteq̄ efficeret hereticus: scismaticus vel
excoīcatus: tūc ex disp̄satiōe tolerat mini-
strare in ordinib⁹ susceptis: siue sciebat si-
ue ignorabat: sed ad singlores pmoueri nō
debet nisi esset necessitas magna & cōuersa-
tio sancta: vt. ix. q. j. c. ij. et. ij. & idē videf
dicere Hoff. de interdico & suspēso a diui-
nis. s. q̄ nō cōfert executionē: vt. ix. q. j. c. j.
& se. Quinto ordinat⁹ ad aliquē sacrum
ordinē extra statuta tpa ordinationū: de q̄-
bus vide in. vij. p̄cepto sermone. xliij. suspē-
sus est: nec debet pmitti in susceptis ordini-
bus mīstrare: q̄uis characterē recepit: vt
ēē de tēp. oz. c. ij. ep̄us tñ imposita eis pri-
mo penitētia cōpetenti sustinere poterit vt
in susceptis ordinib⁹ mīstret: vt ibi. c. cōsul-
tationi. & in glo. Cōcor. Inno. & etiā Alri.
qui addit q̄ secus est de ordinibus suscipi-
endis. Dicunt etiā quidam q̄ si talis ante
dispensationē in ordine suscepto ministra-
uerit: non posset episcopus cum eo dispen-
sare: verius tamē videf q̄ possit per. c. Lu-
gdunē. ix. q. ij. nisi forsā executio sibi in-
terdicta fuisset. & nihilomin⁹ postea mini-
strasset. Ratio est: q̄a omnis suspensus in-
terdictus vel excoīcatus se diuinis inge-
rens efficit irregularis: nec subleuari pōt
nisi p papā: vt pz de sen. re & iud. c. cū eter-
ni. li. vj. & de sen. excō. c. cū medicinalis. li.
vj. Sexto ordinatus p saltū. s. aliquo oz-
dine p̄termisso ad ordines supiores ascēdē-
do q̄uis characterē recipiat: tñ est suspen-
sus ab executionē ordinis sic recepti: vt dis-
v. c. sollicitudo. ēē de cle. p sal. pmo. c. j. &
in glo. q̄ si nō malicia sed ignorātia vel ne-
gligētia hoc egit: q̄uis de rigore deponi
deberet: tñ ex disp̄satiōe ep̄i ad ordinem
p̄termissum poterit pmoueri. Et si aū dis-
p̄sationē h̄mōi & rep̄ationē ordinis omissi
ministraverit in ordine illo vel supior: cre-
dens q̄ gradatim pmotus fuisset poterit
etiā ep̄us cum eo disp̄sare. Si x̄o scienter
vel p saltū pmotus in ordine sic suscepto
vel sciēter omisso: siue dispensatiōe & ordi-

nis omissi recipiōe ministraverit: tñ so-
lus papa q̄ ulterius ascēdat cū eo dispen-
sare poterit: q̄uis in ordine rite suscepto
sufficeret ep̄i disp̄satio: fm Ray. Hoff. et
Huil. ar. de cle. nō oz. minis. c. ex lris. Se-
ptimo recipiens vno die minores ordines
cū subdiaconatu vel duos sacros ordines
ordinatore sciēte vel ignorāte: suspēsus est
ab ordinib⁹ sic receptis. li. dis. c. qui in aliq̄
imo deponi debet: vt. lxxvij. di. c. sub dia-
conus. & extra de eo q̄ fur. oz. re. c. innotuit.
possunt tñ h̄mōi pmitti misericordie in mi-
noribus ordinibus tñ ministrare: & si reli-
gionē intraverint ac vita moresq̄ eorū exe-
gerint: potest abbas si voluerit etiā alijs
ordinib⁹ secū disp̄sare: vt extra de eo qui
fur. oz. rece. c. latoz. Idē Ray. & Hoff. de-
rū si lata fuisset p̄us excoīcationis sentētia
cōtra taliter recipiētes & nihilomin⁹ rece-
perūt. nō poterit cū eis disp̄sari nisi p pa-
pam: vt papa exemplariter in dicto. c. inno-
tuit. & in glo. & addit Hoff. q̄ etiā papa cū
talibus defacili non dispensat: ar. extra de
cle. excō. mi. c. latoz. Octavo recipiēs
ordinē seq̄ pmoueri faciens cū falso titu-
lo est suspēsus: vt pz exp̄ssum ēē de sumo. c.
p tuas. iij. vbi rñ det papa q̄ nisi cum h̄mōi
fuerit misericordie dispensatū nec ad supio-
res ascēdere: nec in suscepto debet ordinē
ministrare: adducēs ad hoc ibidē triplicē
rationē: vt patet latius in septimo p̄cepto
sermone. xliij. cū tali tamē fm Huil. in or-
dinibus ante rite susceptis p episcopū dis-
pensari poterit: sed in ordine sic suscepto &
alijs postea susceptis solus papa disp̄sat:
vt patet eo. ti. c. penul. in fi. Nono recipi-
ens ordinē excoīcommunicationē ligatus suspen-
sus est: & quidez si sciens se excoīcommunicatū
ordinē suscepit: tūc est a susceptis ordinib⁹
pp̄etuo deponēdus: si x̄o non recoluit fa-
ctū p quo canonē incidisset: vel factū qui-
dem recolens: sed iuris ignarus nesciuit
exinde se teneri in excoīcatione: tunc cū eo
si secularis sit solus papa dispensare pote-
rit. Minus cum & pape soli talis est abso-
lutio reservata: qd tñ minus est vt ceteri
plati intelligant eis maiora p̄hibita q̄bus
vetita sunt minora: hec plane patet de sen.
excō. c. cū illoz. vbi etiā subdis: q̄ si religio-
si fuerint vel regulares: tūc abbas eorū p
inūctā & pacā penitentiā cū eo disp̄sare
poterit: nisi fuerit adeo graue et notabile
q̄ aplice sedes esset merito cōsulēda: vt est
mēbz mutilatio: copiosa sanguis effusio:

vel in epm aut abbatē vel aliū plātū violē
ta manus iniectio et similia: put ibidē ex
emplificat: vel etiam nisi qui fecit adultus
vel discretus fuerit q̄ violēter p̄ eū de ob
litione et ignorātia p̄sumet: vt patz ibidē.

Decimo religiosus recipiens aliquē ordi
nem in apostasia suspensus est: et quātum
cūq; postea fuerit recōciliatus plātō suo et
penitentiā receperit: tū abiq; dispēlatione
in ordine sic suscepto ministrare nō poterit:
vt pz ē de apos. c. vlti. Si tū ad religionē
aliā transisset et ibidem ordinationē susce
pisset: in ordine suscepto sine dispēlatione
ministrare posset: vt dicit ibidē glo. qz tūc
ordinē in apostasia nō recepisset: ex de tēp.
ordi. c. ex pte: dicit tū glo. qz si monasteriū
ad qd transiuit fuit maioris religionis tūc
nō peccauit: vt extra de regul. c. licz. et tūc
de iure cōmuni pōt in ordine suscepto libe
re ministrare. Si vō minoris tūc peccauit
mortalitē: et tūc cum eo dispensandū est alio
nō debet ministrare: hoc ibi. Itē oīs apostā
ta quā cūq; religionē fuerit tacite vel exp̄sse
p̄fessus: temere sue religionis habitū di
mittens: ip̄o facto sententiā excoicationis
incurrit: vt li. vj. ne cleri. vel mo. c. vt p̄ci
ta: et sic suspēsus est. Undecimo p̄trahēs
matrimoniu de p̄senti et faciens se ad ordi
nes sacros p̄moueri: aliē q̄ a sacris cano
nibus est cōcessum: etiā ante carnalē copu
lā: q̄ntis characterē recipiat: tū ab ordinis
executiōe suspēsus est: ita qz nec post mortē
vxois poterit in ordine suscepto ministrare
nec ad alios ascēdere: nec aliqđ officiū vel
beneficiū ecclesiasticū obtinere: ac matrimo
niū nihilominus sic cōtractū p̄pter hoc nō
dissoluit: qđ intellige nisi religionē appro
batā ante carnis copulā intrauerit et pro
fessionē fecerit: hec patent in cōuagān. Jo.
xxij. que incipit: antiqua. Ad lau. dei.

De diuersis suspēsiōibus quas
qđ incurrit ip̄o iure p̄pter diuer
sas causas: Sermo XXVII

Non occides Exo.

xx. Expediti de suspēsiōe q̄ con
trahit in collatiōe vel susceptiōe
ordinis: tā breui stilo de diuers alijs suspē
siōibz p̄sequēdum est. Prima suspēsiō
est in b̄ficijs cōferendis vel acquirēdis:
nam b̄ficiū simoniace cōferens vel etiam

mediator existens: est ip̄o iure suspēsus:
dictū est in sermone p̄cedenti de eo qui cō
fert ordinē simoniace vel mediator est: qz
quirens vō beneficiū cum cura: vel etiam
dignitatē p̄ simoniā: si est occulta: tunc idē
est iudiciū fm Hoff. sicut de illo q̄ recipit
ordinem simoniace: vt dicit: ē est supra: quia
suspēsus est ip̄o iure etiam quo ad alios: et
nō solū ab actibus omniū ordinū sed etiā
ab administratiōe tpaliū: fm Inno. et i tali
beneficio et dignitate dispēsat solus papa:
p̄cipue qñ b̄ficiatis sc̄tibus est cōmissa:
et de hac simonia plenius vide in. vij. p̄ce
pro. Qui aut recipit simplex b̄ficiū simo
niace fm Bay. suspēsus est etiā q̄ ad alios
ab actibz omniū ordinū: si simonia fuerit
notoria: si tū occulta non est suspēsus ip̄o
iure quo ad aliquos sed suspendendus: vt
j. q. iij. c. j. et. ij. Idē Tho. et Hosti. Et si qui
dem cōmissa ē simonia ip̄o b̄ficiario igno
rante: tūc ep̄us cum eo dispētare potest in
tali b̄ficio: postq̄ pure et simpliciter ei renū
ciat: ac etiā qz ministrare possit in ordini
bus ante et post b̄ficiū susceptis: qđ intel
lige si ep̄us ignorauit: nam si sc̄tēter simo
niace cōtulisset nō ip̄se sed sup̄ior dispētare
posset: ar. j. q. j. c. j. Idē Tho. Bay. et Alri.
Si deniq; simonia cōmissa est b̄ficiario sc̄
tente: tūc solus papa dispensare potest: tam
in illo b̄ficio q̄ in quocūq; alio fm Alri.
Tan. et Hosti. Secūda suspēsiō cōcernit
iudices et cōseruatores: nā iudex ecclesiasti
cus vel delegatus q̄ cōtra p̄sentiā et iustit
ciā in grauamē ptis alteri? in iudicio qđq;
fecerit p̄ gratiā vel p̄ sordes: puta p̄ pecu
niā: odiū: fauorē: timorē et similia: ab execu
tione officij per cōtinuū annū suspēsus est.
Et si suspēsiōe durāte se diuinis ingesse
rit efficit irregularis: nec releuari poterit
nisi p̄ papā: vt de sen. et re iudi. c. cū eterni.
li. vj. Sic etiā ferentes excoicationis sen
tentiā cōtra aliquē vel cōtra aliquos: nisi
p̄mittāt trinā admonitiōē: vel saltē vnā
p̄ tribus: et hoc p̄sonis idoneis p̄sentibus
suspēsi sunt p̄ mensem ab ingressu ecclesie
vnde si tempore intermedio diuina officia
celebrauerit in ecclesia efficeret irregularis.
Similiter aliquis existens cōseruator
auctoritate illius cōseruationis se nō po
test introuire de alijs q̄ de m̄ifestis in
iurijs et violentijs: vt de offi. dele. c. statui
mus. qz si de alijs que sc̄z iudicialē indagi
nem requirūt se introuiserit: est suspēsus
per annum ab officio: vt patet ibidem. c.

De decalogi

precepto

hac constitutio. Tertia suspensio concernit notorios fornicatores q̄ sunt ipso iure suspēsi quo ad se et quo ad alios: vt. xxxij. dist. c. nullus missam. et. c. se. et. lxxij. di. c. si qui p̄b̄yteri. cū. c. sequētib⁹. Ipo quo notandū fm̄ Tho. et Ray. q̄ dupliciter dicitur notoriū. scilicet notoriū iuris: cū q̄s in iudicio confitetur vel de crimine cōuincitur. Et notoriū facti: cū. scilicet crimē ita populo manifestū est q̄ nulla tergiversatio celari pōt. Quocūq̄ t̄gis modoꝝ istoz fornicatio clerici notoria fuerit: suspensus est tā quo ad se q̄ quo ad alios fm̄ Tho. Ray. Berh. Inno. Hosti. et alios. Nec solū sacerdos s̄ etiā i quocūq̄ ordine constituitur: etiā in minorib⁹ ex notoria fornicatio suspensus est ipso iure ab omnibus actib⁹ ordinū: fm̄ Inno. qd̄ etiā notat Archid. xxxij. dist. g. ad hec. qd̄ probat etiā p. c. mīstri. di. lxxij. in fi. et ex de cōba. cle. et mu. c. vestra. et. c. quesitū in glo. vnde tādū talis est suspēsus q̄ diu p̄seuerat i vitio: et interim si exequitur officia sua etiā semel: efficit irregularis: et indiget dispensatione pape fm̄ Inno. Hosti. vt notat Archid. et An. de bu. Hinc etiā si postea cessaret a vitio et ante dispensationē vteret officio suo semp̄ mortalit̄ peccaret: quis nouā irregularitatē nō p̄traheret. Si x̄o cū esset suspēsus nō executus est officia sua: nihilomin⁹ indiget dispensatione ab illa suspensione: quā facere poterit ep̄us fm̄ Inno. Secūdo nota q̄ fm̄ iura cōmunia tales euitari debēt tā in missa q̄ in alijs diuinis officijs: vt di. xxxij. c. null⁹. et. c. p̄ter hec. sed in hoc variatur opinio doctorū. Aliqui dicūt q̄ euitari debēt in diuinis post amonitionē eis factā si se nō correxerint: fm̄ Ihu. et Lau. que amonitio fieri pōt a quocūq̄ fm̄ Ihu. sed fm̄ Lau. fieri debet ab ep̄o qd̄ videt verū et pbat p. c. sacerdos aliq̄s. et. c. si q̄s ep̄us p̄b̄yter. lxxij. di. Sed alioꝝ opinio cōmunior est et solennior docto. Quis Archid. dicit etiā durā: q̄ statim euitari debet ante quācūq̄ amonitionē: q̄ ius suspēdit eos quo ad se et q̄ ad alios: s̄ tenet Tho. Ray. Al. Inno. Hosti. Jo. cal. An. de bu. A talib⁹ q̄ fm̄ ea q̄ habent in corpe iuris nec s̄ audieda diuina: nec sumēda sacra nisi baptisim⁹ et eucharistia i extrema necessitate: vt dist. xxxij. g. verū. Ceterū: q̄ frigescente charitate sup̄abundat iniquitas: et p̄sertim carnalitas in ecclesiasticis: ad vitandū scandala et etiā multa picula q̄ conscientijs timoratis cōtingere possent: puissim⁹ est: nō no-

torijs fornicatoꝝ sed christi fidelū p̄js mātibus: vt libere et licite valeāt audire eorū diuina et recipere sacramēta: cū non teneant tales vitare p̄teru culuscūq̄ sententiā vel censurā ecclesiasticā iure vel ab homine generalit̄ p̄mulgate: donec talis sententia vel censura fuerit a iudice publicata v̄l denunciata specialit̄ et exp̄sse: vt patet in extrauagan. Martini pape. v. quā dedit in cōclio Costan. vt pz. s. q̄ incipit: ad euitandū scandala. Quarta suspensio concernit plures quoscūq̄ q̄ p̄teru visitationis ecclesiarū vel monasterioꝝ exigit vel recipiūt indeliberatas pcuratōes q̄ constitutiōes Inno. pape. iij. q̄ ponit ex de cens. c. pcuratōes: et Grego. x. que ponit. e. ii. in. vj. c. exigit. vñ constitutiōē illam violātes duplū eius qd̄ receperint: ecclesie a qua id receptū fuerit infra mēsem reddere obligant. Alioq̄n ex tūc patriarche: archiep̄i: ep̄i duplū ipsum vltra p̄dictū temp⁹ restituere differentes: ingressum ecclesie sibi sciant interdictum. Inferiores x̄o ab officio et b̄nficio nouerit se suspēsos quousq̄ de duplo hmoi grauatis ecclesijs plenariā satisfactiōē impendant: nulla eis in hoc dantiū remissione liberalitate seu grā valitura: s̄ ibi. Quarta suspensio fef̄ s̄ platos ecclesiarū in. c. si quorūdā: extra de solu. vñ platos ecclesiā p̄o alienis debitis obligās: ipso iure suspēsus est ab administratiōe tam sp̄ualiū q̄ tp̄aliū: nec ecclesia tenet obligata: sed idē platos p̄ debitis illis rādere debet: vt ibi. Et videntur Al. et Hosti. q̄ hoc p̄cedit siue si ecclesia cōmendata vel instituta seu etiā ad p̄curandū data: de elec. cū nobis: siue sit etiā occupata ne p̄do sit melioris cōditionis: vt de p̄ben. c. et qui. Dicit tñ Al. q̄ si ecclesia monasterio subiecta p̄ debitis alienis obligat: abbas nō incurrit hanc penā: s̄ platos cui⁹ est administratio: secus aut̄ esset abbat̄: et si q̄s nō grauaret ecclesiā obligādo sed remittēdo: dicit Al. q̄ tenet ad penā. Hoc tñ nō placet Jo. an. q̄ nō debet s̄ ius penale ex suos terminos extēdi: et h̄ placet Inno. Si tñ ecclesia pecuniam haberet sup̄flua: dicit Hosti. q̄ eā mutare poterit indigēt: et etiā de sup̄fluo tenet facere elemosynā paup̄ib⁹. Et addit Jo. an. in regula. in pen. li. vj. q̄ q̄s p̄ attēptare cōsumat delictū etiā si nō sequat̄ effect⁹: et tūc ius punit: ad hoc facit de homic. c. p̄bua. ni. li. vj. vbi mādato pficit̄ delictū: sic etiā bictradēdo lras vel sigillū incurrit hanc

penā etā si obligatio nō sequat: vt qz ste-
tit p creditore nō p platū: cum pcesserit ad
actū quātū in se fuit: loquifitū hic de plato
inferiori epō: cū epī nō incurrāt suspēsiōnē
iuris nisi dī ipīs fiat expōsse mētlo: vt d sen.
excō. c. qz piculosū. li. vj. de elec. c. si cōpro-
misari. eo. li. Sed dicē hosti. qz ppter hāc
causā deberet epus a supiore suspēdi. Pre-
terea quis fm sin. r jmo. prim^o supior
absoluere potest ab hac suspēsiōne: ex quo
papa sibi nō referuat: vt d sen. excō. c. nup.
tamē fm hosti. si ante relationē imiscet
se diuinis: efficit irregularis r erit p soluz
papam absoluedus: vt de sen. r re ludi. c.
j. lt. vj. Sed Jo. an. hoc nō credit: cū nō sit
suspēsus ab officio vl diuinis. Jo. cal. dicit
qz cū sit suspensus a spūalib⁹: pōt teneri cū
hosti. qz sit irregularis: eo qz administra-
tio spūaliū large sumpta potest includere
diuinorū celebratiōes. Ad h facit de cor.
vi. c. ex pte. ij. r hoc videt securius. Si Jo
sumat stricte: put denotat quādam prela-
tionē r potestātē cōpetentē nō ratiōe ordi-
nis sed dignitatis: tūc verum est dictū Jo.
an. r hoc est benignius. Sexta suspensio
cōprehendit religiosos pidentes mona-
sterio: prioratū: ecclie vel administratiōi:
qui cōcedunt alicui ad vitā vel ad certum
temp⁹ iura: redditus aut possessiōes eius/
dem: pecunia etiā inde recepta nisi neces-
tas aut utilitas monasterij pōratus ecclie/
sive seu administratiōis hui⁹ hoc exposcat:
accedente nihilomin⁹ ad hoc cōsensu con-
uentus sui: vel si cōuentū non habent pla-
ti sui: alioqn ipō facto sunt suspensi ab offi-
cio: vnde nec valet dicta cōfessio: hec patet
de reb⁹ ecclie. nō alie. c. monasterio. in cle.
Excipiunt tū ibi duo casus. s. locatio r vē-
ditio reddituū vel fructuū ad modicū tem-
pus. Modicū aut temp⁹ licet sit arbitrarū
tamē intelligit decēniū fm oēs docto. Sz
vtrū hec suspensio intelligat ab officio di-
uinorū vel officio tpaliū administratiōis
puta prelati. pcurator cancellarij r bmo.
Jo. an. remittit ad notata de decl. c. j. in
cle. r ibi ponit vtrāqz opinionē: sed ad vlti-
mū dimittit sub dubio: quapropter opinio
securior est eligenda. Septima suspensio
fertur cōtra picipantes scienter excomu-
nicatis i diuinis: excommunicatis dico ma-
iori excommunicatiōe: nam p talem picipa-
tionē peccat mortaliter contra phibitionē
ecclie faciens: etiam si ius ignorat: preci-
pue si talis conditiōis est qz scire potuit et

debit huiusmodi picipationis phibito-
nem: non tamē est excomunicat⁹ maior ex-
comunicatiōe sed minor: nec est irregulari-
s sed vicinus irregularitati: nam ingres-
sus ecclie est illi interdictus si publice ex-
comunicatos admittit ad officia diuina seu
ecclesiastica sacramēta vel ecclesiastica sepul-
tura: donec de huiusmodi transgressione
satisfecerit cōpetenter ad arbitriū eius cui
ius sententiā cōtempnit: vt patet lib. vj. de
pniul. c. episcopoz. vnde si postqz est inter-
dictus ingressus ecclie se diuinis ingerit i
suo officio sicut prius irregularis efficit: r
sic videt intelligendū de clericis seculari-
bus r regularib⁹. Sed et si sepeliret excō-
municatū publice: tūc esset excomunicat⁹:
vt supra: nec etiā metus in talibus excusa-
ret: fm hosti. nisi metus qui cadit in con-
stantē virum fm Huil. r Hug. Hic nota qz
picipatio cum excomunicatis est mortale
peccatum in quattuor casibus fm Tho. in
iiij. dist. xviij. Primo picipando i crimine.
Secundo in diuinis. Tertio in ptempu ec-
clesiastice discipline. Quarto cōtra probi-
bitionē pceptoriam superiorū. Idem pde.
abbas r Archi. xj. q. iij. c. sicut apostoli. et
sic intelligit idem. c. scz cum quis p cōtem-
ptū picipat tūc excomunicari potest: quia mor-
taliter peccat. Idem Jo. an. r Jo. de ligna.
r Rich. in. iij. Et hoc est verum fm ea que
sunt in corpe iuris. Sed hodie secus ppter
extravagan. Martini pape. v. de qua patz
supra. Octava suspensio fert contra pa-
triarhas: archiepos r epōs qui locant vl
alio titulo cōcedunt aliquam domū vsura-
rijs alienigenis ad fenus exercendum: vel
etiā si pmittunt qz vsurarij alienigene: scz
non oriundi de terris ipsoz locoz publice
vsurā exercentes vel saltem exercere volē-
tes: habeant domos cōductas seu als ha-
bitent in terris suis: id est eoꝝ iurisdicciōi
subiectis: nisi infra tres menses omīs tales
de terris suis expellēt: nunqz decetero ta-
les aliqs admittunt: eo ipso censurā suspen-
sionis incurrūt: vt patet li. vj. de vsur. vsu-
rarū. Nonā suspensio est lata cōtra bndi-
centes secūdas nuptias. Pro quo nota ē
de secū. nup. dicit. c. vsr autē vel mulier ad
bigamiā trāsiciens nō debet a phbytero bndi-
dici: qz cū alia vice bndicti sunt eoꝝ bndi-
ctio iterari nō debz: hoc ibi. glo. dicit qz hoc
debet ptermitti ad exhortationē cōtinētiē:
r etiā qz sacm iterari nō debet: vñ d. ibi dē
c. j. capellanū quē bndictionē cū secūda cō-

De decalogi

precepto

Iterit celebrasse ab officio beneficioꝝ rē.
suspensum: cū sraz tuaz testimonio ad sedē
apostolicā nullaten⁹ destinare postponas.
Hinc q̄rī pōt: virū vlt̄er verū est q̄ secū/
de vel vlt̄iores nuptie bñdici nō pnt. Ad
hoc rñdet Hein. boye in dicto. c. vir aūt. q̄
duplex est bñdictio nuptialis. Una q̄ sit in
facie ecclie p quā matrimoniū publicat: r
sine q̄ matrimoniū clādestinū reputat: de
qua habet. xxx. q. v. c. ij. r. liij. r. p totū. r de
clādest. despo. c. cū inhibitio. r tūc quātū/
cūq̄ fuerūt als bñdicti ambo vlt̄er alter ipso/
rū debēt nihilomin⁹ denuo bñdicti: vt patz
in iuribus allegatis. Alia que sit speciali⁹
cū pallio vel libro cui nubētes supponunt
r quibusdā p̄p̄is oronib⁹ r alijs bñdicti:
de qua bñdictioe dicif hic i duob⁹. c. r tūc
si notoriū est virū esse corruptū vel mulierē
corruptā fm hosti. in sum. bñdictio nō p/
stat: qz nls virgo cū virgine cōtraxerit nō
debet interesse sacerdos: vt dicit. c. de his.
xxxj. q. j. hoc intelligit qz nō debet p̄bere
bñdictionē. Sed h̄ esset nimis rigorosum:
pauciq̄ bñdicerent: nec videt hoc innue/
re tex. hic qui loquit de secūdis nuptijs: r
sic req̄rere videt p̄mas nuptias p̄cessisse: r
ideo dicendū est: qz si nō est notoriū virum
esse corruptū vel mulierē corruptā: r sunt
p̄me nuptie quo ad virūq̄: tūc debēt bñdi/
ci vt hic: r dicto. c. de his. Et idē dicendū ē
cū nō est notoriū mulierē esse corruptā. Si
hō sunt secūde nuptie ex pte viri: tunc
cū als bñdicti fuerint nō debet iterari bñ/
dictio: sic dicif de alijs sacramētis nō lte/
rādis: qz talis bñdictio q̄si sacramētalis ē
fm hosti. in. d. c. capellanū. Et hoc verū ē
etiā si cōsuetudo sit in cōtrariū: r papa eā
sciat qz p̄suerudo nō excusat i talib⁹: vt pz
de heret. c. ad abolendā. nls r papa ex cer/
ta sciētia approbet ipam. Et idē iudiciū est
si sūt secūde nuptie ex pte mulieris tñ: ve/
rūtāmē cū sint secūde nuptie ex pte viri tñ
nec est notoriū mulierē esse corruptā: tunc
fm quosdā bñdicti possūt: r hec est opinio
Tho. in. iiij. dist. xliij. Ratio est: qz ibi aliq̄
mō saluaf significatio: r hec opinio cōlter
seruat: r licz fm iura cōmunia cū sacerdo/
te talit̄ suspēso solus papa disp̄sare pōt: tñ
Jo. xxiij. in ezuagā. q̄ incipit: cōcertatiōez
antique. dicit qz cū talib⁹ p̄sbyteris a pena
suspēsiōis p̄dicte absolueret ac sup executi/
one ordinū r retētiōe h̄mōi bñficioꝝ: eorū
dioē. libere disp̄sare valeat. qd̄ sane intel/
ligif nisi aū disp̄satiōez h̄mōi diuinis offi/

cijs vt sus se ingesserint. Decima suspen
sio fert̄ clericos q̄ sciēter indignū eligūt
ad ep̄atū: h̄ illā formā q̄ ponit̄ ex de elec. c.
cū in cūctis. vñ tales sunt p triennū suspē/
si a bñficijs tā habet̄ q̄ habēdis. Similit̄
eligētes aliquē sine facta sūt electio cōcor/
diter siue in discordia: si infra. viij. dies ex/
quo poterūt cōmode distulerūt ipsā electi/
onē electis p̄sentare q̄ culpabiles in h̄ fue/
runt: a p̄secutiōe electionis sunt exclusi ac
suspēsi p triennū a beneficijs: q̄ obtinēt in
secūda ecclēsia. Insup si infra tēpus illud
temere vel colorate se immiscuerint illis: ipso
iure p̄petuo sunt p̄uati: vt de elec. in. c. cu/
piētes. h̄ ceterū si. li. vi. P̄terea si facta
est cōpromissio in aliquē r cōpromissarius
sciēter eligit indignū: ipso facto p triennū
suspensio est a bñficijs ecclesiasticis: vt de
elec. c. si cōpromissarius. h̄ porro. hec tamē
suspensio non tangit ep̄os licz effecti cōpro/
missarij indignum elegerint: nec intelligit̄
de electionib⁹ inferiorū prelatoꝝ: sed tñ de
electiōib⁹ ep̄oꝝ r supioꝝ: vt ibidē subdis.
Hic que rī pōt: virū suspēsus a bñficio cē/
seaf etiā suspēsus ab officio vel ecōuerso.
Ad hoc dicendū fm p̄de. de anch. sup ele.
cupiētes. de penit. cui cōcor. h̄asp de cald.
qz aut q̄s est suspēsus a bñficio vel ab offi/
cio seu ab vtroq̄. Si hō a bñficio tūc siue
sit suspēsus a iure siue ab hōie nō ē suspēsus
ab officio: ar. c. dilectus. de offi. or. nec etiā
officiū ē accessoriū ad bñficiū: lz sit ecōuer/
so: r est regula iur̄. in. vi. que dic̄: in penit
benignior est interpretatio faciendā. Si hō
suspēsus est ab officio cū illa adiūctiōe tñ:
tūc planū est qz nō suspēsus a beneficio: cū
tñ sit suspēsus ab officio: hoc enim ostēdit
sentētie p̄mulgatio: nec vlt̄a p̄ferētis in/
tentionē sentētie vires se extendūt: saluo
casu. c. pastoralis. ex de appel. Si hō suspē/
sus est ab officio simplicif sine adiūctiōe
tñ: r hoc a iure: tūc si hoc ē p̄pter crimē: pu/
tat in illo casu qz suspēsus ab officio sit etiā
suspēsus a bñficio: vt etiā habet̄ exempla/
riter. lxxxj. dist. eos. et. c. si q̄s sacerdotū.
Si hō p̄pter infamiā vel cōtumaciā suspē/
sus est ab officio: tūc nō est suspēsus a bñfi/
cio: vt. ij. q. iiij. c. p̄sbyter si a plebe. P̄porro
si ab homie suspēsus ē ab officio simplicif:
r hoc p̄pter crimē graue: tūc etiā suspēsus
est a bñficijs. Si hō p̄pter crimen leue vel
p̄pter infamiā aut cōtumaciā: tūc non est
suspēsus a bñficio: vt in iuribus allegat̄.
Si deniq̄ suspensio est ab vtroq̄: r hoc p

quinto:

illam dictionē: tūc planū est q̄ exclusus ē
ab viroq; aut p̄ illā dictionē: vel: tūc ab-
stinere debet ab viroq; donec sciat intenti-
onē p̄ferentis: vt de cler. excō. c. illud. fm
glo. r̄ hosti. e. ti. c. latores. vult tñ Hoff. q̄
talis sententia nō valet p̄pter incertitudi-
nē. Undecima suspensio fert cōtra religio-
sos medicātes r̄ possidētes: nā in. c. nō so-
lum de regula. in. vj. fratres p̄dicatores r̄
minores ad p̄fessionē recipiētes aliquē in
ordine suo seu ad renūciationē faciendam
seculo ante p̄bationis annū elapsū: ipso
facto a receptione quorūcūq; sunt suspensi
r̄ extendit etia ad alios mendicātes in. c.
se. Similit̄ religiosi medicātes r̄ qui deci-
mas nō recipiūt: scienter obmittētes cōsci-
entiā facere cōsuetib; de decimis soluē-
dis: a p̄dicatiōis officio sunt suspensi: do-
nec eis faciāt cōscientiā si cōmode possūt:
r̄ si interim p̄dicauerint erūt extunc excō-
municati: vt patet in cle. cupientes. de pe-
nis. hoc tñ intelligit̄ p̄p̄e. de anch. r̄ p̄pau-
lus: si fuerint sup hoc requisiti. s. a p̄latis.
Similit̄ religiosi grauātes vel fraudātes
ecclesias cōtra decimas eis debitas: si req̄-
sūt p̄ illos quorū interest nō desistunt infra
mēsem: vel de usurpatis vel retentis infra
duos menses nō fecerint emendā: suspensi
sunt ab officio admiISTRATIONis r̄ b̄nficijs: s̄
talia non habētes excōicati sunt: vt in cle.
illa de decimis. r̄ dicit hic Jo. an. in glo. se-
credere q̄ sufficiat iudicis declaratio: nec
sit necessaria alia absolutio quo ad suspen-
sionē: sed quo ad excōicationē bene requi-
rit absolutio. Deniq; Huil. durādī i suo
repertorio aureo: multos casus posuit in
q̄b; aliq̄s ip̄o iure suspensus est: s̄ multos
hic causa breuitatis omittō. Annū dum-
taxat in fine queri pōt: vtrū suspēsi postq̄
satisfecerint indigent absolutiōe. Ad hoc
r̄ndet glo. in cle. j. de deci. q̄ sic in illo casu:
secus tamē si fuissent suspēsi ad certū termi-
nū: dicit tñ q̄ siuiceret declaratio iudicis su-
per satisfactione: secus in excōicatione sup
qua oīno requirit̄ absolutio: r̄ hanc glo.
notat singularit̄ p̄pau. tamē ibidē latius
loquit̄: nā p̄ eo q̄ dicit glo. inducit qd̄ no-
tat Inno. extra de eta. r̄ quali. c. cū bone.
In contrariū inducit qd̄ notat idē Inno.
de cohabi. cler. c. sicut. p̄ost multa tandē
p̄pau. cōcludit q̄ melius dicendū: q̄ q̄nq;
tempus vel factum adijci ut absolutiōi
fiender: r̄ tunc necessaria est absolutio: vt
exemplariter patet de senten. excō. c. par-

Sermo xxviii

rochianos. c. cōquesti. de offi. ordi. c. signi-
ficauit. Aliquādo x̄o adijcitur durationi
sentētie: r̄ tunc absolutio nō est necessaria
sed sufficit declaratio: vt de inimu. eccle. c.
aduersus. in fi. de spon. c. nō est vobis. nā
absolutio tūc videt̄ facta in diem vel cōdi-
tionē cōstituentis: vt de appel. c. p̄terea. cō-
muniter tñ fm p̄pau. in excōicatione t̄pus
vel factū adijcit absolutiōi: q̄ in ea requi-
rit̄ satisfactio p̄ximi que certa esse potest:
r̄ dei p̄ peccato q̄ est arbitraria: vt de peni-
dist. j. c. mensurā: r̄ ideo de eo posset dubi-
tari: nā peccator nō habet in hoc arbitrari
qd̄ placet Francis. ibidē. Absolutio autē
a suspensione fieri pōt sub hac forma vel si-
milli. Ego absoluo te a vinculo suspētionis
quā incurristi p̄pter talē causam: r̄ restituo
te executioni ordinis r̄ officiorū tuorum: in
nomine patris r̄c. nihilominus tamē quia
suspensio p̄tinet ad forum cōtentiosum: nec
repiit̄ forma determinata necessaria huius-
modi relaxatiōis: ideo quicqd̄ dicat r̄ qui-
buscūq; verbis utat̄ is qui valet absolue-
re veraciter absoluit. Quis autē absolue-
re pōt de singulis gr̄a breuitat̄ supsedeo.

De irregularitate r̄ q̄ nō possūt
effici irregulares: ac de irregulari-
tate q̄ diuersimode p̄hit̄ ex nature
vitiate corruptiōe: Ser. XXVIII

Non occides Exo.

xx. Expediri pot̄ potui⁹ de cen-
sura ecclesiastica q̄ p̄prie compre-
hendit excōicationē suspensionē r̄ interdi-
ctū. Jam de nota irregularitatis p̄lequē-
dū est. Unde irregularitas sic diffinit̄ a
speculatore: q̄ est nota seu impedimētū ca-
nonicū ex facto seu defectu pueniēs: q̄ q̄s
phibet̄ ad ecclesiasticos ordines p̄moueri
r̄ in eis dē mīstrare. Et dicit Huil. q̄ est de
iure positiuo: licet in lege veteri fuerit p̄or-
dinata in p̄sonā dauid: q̄ p̄pter multū san-
guinē effusū phibit̄ ē edificare tēplū dñi:
vt de p̄se. dl. j. c. j. vbi etia dicit glo. q̄ lz fue-
rit dauid in veteri testō: fuit tñ p̄figurator
nouī: r̄ iō in figura t̄pis isti⁹ dictū est ei nō
edificabis mibi tēplū. s̄ spūale vt celebres s̄
eo: r̄ ē argumētū a minore: si em̄ p̄p̄ homici-
diū repulsus fuit a p̄structione: multo pot̄ a
mīsterto. Et dicit Inno. de renū. c. nisi cū p̄-
dē. q̄ papa cū oīb; irreglarib; dispēsat: q̄
iste pene sunt de iure positiuo: olim enī li-

De decalogi

cith erat sacerdotib⁹ interficere. Hinc moy
les erat homicida et sacerdos egyptiū in
ficiens. Et samuel agag pinguissimū regē
phinees quoq; iudei cū madianita coeun
tem. Sic petrus ananiā et saphirā. Et si
queris que fuit causa institutiōis irregula
ritatis. Videret hūil. q. horroz et scādālm
inde oris: nā abominabile esset q. qui in
tinxit manus in sanguinē humanū offerat
sanguinē et hostiā imaculatā vel aliud offi
ciū exhibeat christo: vt. xliij. q. vlt. c. his a
quib⁹. Nota tñ q. plures sūt psonē in qb⁹
nō cadit irregularitas: nā fm Jo. cal. mu
lier quēcūq; sit ex quo nō est capax ordinis
siue characteris clericalis: irregularitas i
eam nō cadit p. quā impedit q. ordinari vlt
ordinis officium celebrare. Unde mulieri
phibent ea q. ordinis officio cōpetunt: vt
xliij. dist. c. sanctimonialis. c. sacratas. de
peni. et re. c. nona quedā. verūtāme q. uis
nō efficit irregularitas: temerarie tñ agit et
grauiter puniri debet. Similit in cle. vna
de homi. ponit tria genera homi: qui ppe
rantes homicidiū non efficiunt irregula
res. pmo furiosi: et dicit ibi glo. q. furio
sus q. siue cōtinuo furore laborat siue p in
terualla q. diu fuerit iniuriā pōt pati: s. nō
agere. xv. q. j. c. illud. c. aliquos. hinc etia
q. p eum sit: sic habet p inde ac si casu ac
cidisset siue facto psonē: et si damniū dat nō
tenet. l. aquilia. sed est p inde ac si quadru
pes fecisset vel tegula cecidisset. ff. ad. l. aq
lia. l. si quoties. s. ij. nec etiā peccat i tali
amētia cū nō sit cōpos rōnis. Secūdo infā
tes nō efficiunt irregulares: q. de his idē
est iudiciū. Dicit enī alibi q. infans vel fu
riosus pdidit vel corripit impunitū est: et
rationē reddit lex q. de homicidio loquit.
ff. ad. l. corne. de sic. l. infans vel furiosus
si hominē occiderit lege cornelia nō tenet:
cū alterū innocētia filij alterū fanī infelici
tas excuset: satis q. suo furore puni: et dic
glo. q. infans hic dicit minor septēnis: q.
etas illa ignorat quid faciat: hinc ex taliū
sponsalib⁹ non cōtrahit publice honesta
tis iusticia: de despon. impu. c. lras. Dicit
tamē hosti. in. c. illo de delicto pueroz: q.
puer dolicapax si piciendo lapidē vel cul
tellū occidit aliquē irregularis est: licz nō
habuerit animū occidēdi: q. in lege pmo
tiōis nō volūtas s. factū attēdit: tale tamē
homicidiū fateat dispensatiōe dignū. Dicit
Benzelin⁹ q. talis tenet q. dolicapax: licz
favore etatis cū eo mīri⁹ agat: vt de delic.

precepto

pue. c. j. Et addit q. q. dolicapax dicitur
primus est pubertati: id est cū magis pro
pinquat etati puberi q. infantie: hoc i ma
sculo est in decimo anno cū dimidio et ali
quātulū ultra: in femia dō in. xj. anno cū
dimidio et aliquātulū ultra: sic no. In si. de
inutilib⁹ stipulatiōib⁹. s. pupillus. ad hoc
de despo. impu. c. cōtinebat. c. attestatiōes
et i glo. Tertio dormientes: nam fm Lau d.
dormientes furioso comparant: vt extra de
baptismo. c. maiores: et hoc ideo: q. domi
tio reddit hominē totaliter extra mentem
velut esset in extasi: nam aliqui dormiēdo
loquunt: aliqui aliqd agunt: vtpote se ar
mant: vadūt: ascendūt et descendūt: Unde
refert Lau d. de socio suo anglico: qui dor
miens parisiis iuit de ecclesia sancti Be
nedicti vsq; ad flumē secane de nocte et ibi
puerū interfecit: et reuersus dormiens po
suit se in lecto: et de hoc videt q. nō sit irre
gularis et hoc tenendum est: verūtamen
ebrius occidens aliquem licz vsq; ratio
nis ptine nō habeat: non excusat a deli
cto nec ab irregularitate fm Benzelinus et
Matth. xv. q. v. c. inebriauerūt. quia si de
spo intelligi voluisset: cum alijs etiam ex
pressisset: vt de deci. c. ad audientia. p dicti
autē nullam irregularitatē vel peccatū in
currunt nec celebrando nec officijs ordinis
vtdo: nec etiā diuinitis interessendo. Ad
maiorē autē enidentia sciendum: q. irregu
laritas put sumit in pnti speculatiōe tri
pliciter cōtrahit: scz nature vitiate corrupti
one opis vel ois obligatione: et ecclia
stice censure violatione. pmo nāq; con
trahit nature vitiate corruptiōe: et h. dupl
citer. pmo ex nature pprie defectiōe: nā
fm Aug. incōpositio corporis inequitatē i
dicat mētis: et iō in lege veteri corpe vitia
ti phibebat a sacerdotio: vt pz Leui. xxi.
et rectaf. xlix. di. c. Hinc etenī supna voce
ad moysen dī in Veniē. Loqre ad aaron:
hō de semie tuo p familias q. habuerit ma
culā non offerat panē deo suo nec accedat
ad mīsteriū eius: vbi repete subiūgit: si ce
cus fuerit: si claudus: si paruo vel grandī
naso et torto: si fracto pede: si mācus: si gib
bus: si lippus: si albuginē habēs in oculo:
si iugē scabiam: si impetiginē in corpe vel
pōderosus: hoc ibi. Et exponit singula ap
plicās ad vitia: vt defectui corporis mētē de
fect⁹ corripit. pterea tñ in noua lege
sunt arbitraria et cū eis dispēdari pōt: vt pz
et de cor. vitia. c. cū in tua. Sup q. materia

quinto:

Serino xxviii

beniter dicendū est: qd si quis priuatus est
membro magno & manifesto: qd scz inducit
notabilē deformitatē eius puatio: sicut p
uatio nasi & hmoi: vlt etia in habilitate ad
exequendū officiū: vt priuatio man? & hu
iustino di: tūc quacūq; cā sit puat? seu mu
tilatus iusta vel iniusta: naturali vlt accidē
tali p motionē impedit: & cum tali defectu
pmotū deijcit: vt eo. c. exposuisti. Si vero
prius erat pmotus & postea supuenit defe
ctus: tūc si ppter hoc nō reddī nimis de
formis: exequi pōt illa officia ad q nō ipe
dīf p illū defectū: puta si factus sacerdos
amittit vīū: tunc licet missā celebrare nō po
test: nec alis in altari ministrare: poterit tñ
pdicare: pssiones audire & similia: nec eti
am beneficio puari debet si sine culpa sua
talē defectū incidit: qz afflictio addi nō de
bet afflictio: vt. vij. q. j. c. cū pcussio: dabit
et tñ adiutor: si tale beneficiū est cui ipe de
fuit nō pōt: vt extra de cle. ergo. c. ij. Nota
tñ generalitē q deformitates q enumerant
in di. c. hinc etiam: & alie qcūq; sūm dng.
ibides nō repellūt aliquē nisi qū inducunt
nimia deformitatē in quo nō pōt certa do
ctrina tradit: nā in talib? multū attenditur
scandalū: nec etiā aliq deformitas impedit
pmouendū nisi sit hoc in iure expssum: qz
edictū de pmouēdis est phibitionū: vnde
pōt ptingere q aliq; alicubi licite pmoue
bitur & alibi nō licite: vt qz in vno loco sur
git scandalū & nō in alio: in talib? nāq; scā
dali ppi maxime cōsiderabit: sūm Francis.
de zab. & si dubitat an surget inde scā dālū
tunc recurrendū est ad arbitriū epī: vt eo.
ti. c. cū i tua: etiā facilius dispensandū est
cū religiosīs in monasterijs suis latentib?
vt q cū pede ligneo ministraret & similia:
q sunt iudicio diocesanoz arbitra da. Si
vero quis mutilatus vel priuatus est mem
bro paruo vel occulto: tunc si hoc factū est
spōte & sine iusta causa: vtpote ex indigna
tione: impatiētia: supbia vlt simili causa: et
tunc indistincte a quocūq; factū fuerit si
ne a seipso siue ab alio: repellit a p motionē
& pmotus deijcit: etiā si putabat obsequi
um se pstare deo: vt seipm castrādo: vt eo.
ti. c. significauit: si tñ ex hoc nō est ipotens
ad executionē officij pōt cū eo dispēsari q
uis difficulter cū eo qui se castrauit: vt. lv.
di. c. si quis absciderit: & c. se. Secus tñ si
sine sua culpa sunt abscisa virilia: vtpote
psilio medicorum: vt de corpore vitiat. c.
ex parte. ij. vel etiā a barbaris per violētā

vt. lvj. di. c. si quis a medicis: nec est neces
se vt rustici dicunt q testiculos suos pulue
risatos vlt als secū portant in bursa: quasi
tunc intelligantur habere cuncta membra
sua: cū aliquibus bonū esset q nec porta
rēt virides: vt notat Bern. eo. ti. c. ex pte.
Similliter si sponte & ex iusta causa: vtpote
ppter periculū lepre: ne totū corpus infice
ret sibi met amputaret virilia: cū esset bene
perit? in cirurgia: tunc nec repellit a p moti
one nec deijcitur pmotus: vt dicto. c. ex p
te. ij. & idē iudiciū si sic natus est. Alerūta
mē hermaphrodita q scz participat de vtro
q; scz de masculino & feminino repellitur a
p motione propter deformitatē & mōstruo
sitatē: ar. xxxvj. di. c. illitteratos: talis est
qūis ordiari nō debet: tamē si magis ver
git in sexū masculinū q femininū suscipit
characterē: secus aut si magis vergeat i fe
mininū: vlt si equaliter picipat de vtroq;
pptereterea si quis operam dādo rei licite
casu sibi absciderit mēbrū occultū: vel etiā
mēbrū parū manifestū: vtpote digitū
non necessarium ad signū crucis faciendū
& similia: per que non redditur impotens
vel inhabilis ad exequendū officiū tūc nō
repellitur: secus aut si daret operā rei il
licite: & sic casu abscideret: nihilominus si
mēbrū esset vlt pars mēbrū que generaret
modicā deformitatē: talis misericordit in
susceptis tolerari potest: scz per dispēsatio
nē episcopi: b colligi possunt ex dicto Ray.
Sui. Inno. & Ber. trahunt qz ex dicto. c.
si quis absciderit: & extra eo. ti. c. significa
uit. Deniq; hī qui sūt seruillis cōditionis
etiā p tanto dicunt irregulares: qz nō de
bent ordinari nisi prius plenā libertatem
cōsecuti fuerit: vt. liij. di. c. j. & ij. & liij. Ra
tio huius est clericalis dignitas & seruillis
vilitas: vt extra de ser. non oz. c. de seruo
in fi. Qz si seruus se pmoueri fecerit dño
nesciēte vel etiā sciēte & p tradicēte: tunc si
fuerit ordinatus in minoribus reducit ad
seruitutē vt pat? vt. liij. di. c. nullis Si vō
fuerit ordiat? ad sū diaconatū vlt diaconatū:
oportet q det aliū loco sūt: vlt p aliquā pso
nā pcurat redēptionē sui: aut si nō habue
rit ipse reddat: vt patz expssū. liij. di. c. ex
antiq; & extra de ser. nō oz. c. miramur: vbi
dicit etiā de subdiacono qd in. c. ex antiq;
fuit pretermissum: si pnde pmotus est in
sacerdotē remanet quidē in ordine suo red
dito tñ peculio dño suo si qd habet: vt i di
cto. c. ex antiq; & si non habet debet p

De decalogi

precepto

durare redēptionē suā: qđ si nō potest: tūc
in seruitijs sacerdotio cōuenientibus ser-
uire tenet domino suo: vt officiano ei in-
missis et horis canonicis ac alijs similibus:
vt. l. iij. di. c. frequēs: in fi. et dicto. c. de ser-
uor: in glo. in fi. qđ si nōlet ei seruire depo-
nendus esset. Et si queritur quāto tpe pōt
eum repetere. Ad hoc dicendū qđ dñs suus
eum repetere potest infra tēpus vnus an-
ni a tpe notitie: vt pater. l. iij. di. c. si seruus:
ij. Verum tamē si incognit⁹ monasteriū in-
greditur debet probari per triennium infra
quod tēpus si fuerit requisitus debet red-
di dño suo: post triennium autē a dño suo qđ
nō potest: nisi sit tam longe qđ inuenire nō
potest: nam tales post triennium si mōachi
effecti fuerint liberi efficiuntur: vt dicto. c.
si seruus. ij. et. xvij. q. ij. c. si quis incognit⁹.
Si proinde seruus p motus est dño scien-
te et non p tradicente tūc eo ipso liber factus
est: vt dicto. c. si seruus. ij. Et nota qđ cū ser-
uus ordinatus vel in religiōe pfessus red-
ditur domino suo: non liceat dño manus
in eū violētās iniicere: alio incidere in ca-
nonē scđm Anno. ar. in dicto. c. si quis sco-
gnitus: nec seruū suū cōstitutū in sacris vl-
pfessum religiōe approbat⁹: cogere pōt
ad pgrabendū matrimoniū ppter votū solē
ne annexū ordini: vt extra de puer. gl. c.
quidā. Et ex si seruus ordinat⁹ nesciēte do-
mino suo sed episcopo sciēte vel etiā rep-
sentatore qđ sit seruus: tūc ille seruus effi-
tur liber: et episcopus vel representator te-
net dño duos reddere seruos eque bonos:
vt. l. iij. di. c. si seru⁹ pmo: et in glo. dicti. c.
de seruo. Deniq; seruus ecclie liberat⁹ te-
netur ad hoc etiā si nō fuisset expressū i sui
manumissioe qđ nō iniuriet ecclie: nec ac-
cuset eā: nec testificet ptra eā: alio reuocat⁹
in seruitutē: vt. xij. q. ij. c. diaconi: et scđs qđ
dā etiā ad opas honestas: vt i dicto. c. dia-
coni: nō tamē ecclie manumittētī seruire te-
netur in officio clericali: nisi in manumis-
sione fuisset expressum et in ordiatioe: vt ex
eo. ti. c. eo libentius. Verum tamē seruo pri-
uate persone liberato vt pmoueas nō pōt
retinere sibi dñs aliqđ operas in quib⁹ te-
neat: vt. xij. di. c. j. nisi dūtaxat spiritua-
les qđ exprimi debet si hoc vult patronus
et hoc in sui manumissione: ac postea decla-
rare in ordiatioe fm hosti. qđ si sic pmo-
tus noluerit in hmoi deservire: nō tñ reuo-
cabit in seruitutē s; degradabit si fact⁹ est
sacerdos fm Ray. Hof. et Anno. Secun-

do vero ptabit ex parētū illegitima pti-
ctione nati nāq; ex illegitimo thoro phi-
bentur a p motione: et hoc ppter tria. Pri-
mo ppter dignitatē clericale qđ dari non de-
bet hmoi vllibus psonis: ex de excel. plac.
c. inter dilectos. Secundo ppter detestati-
onē paterni criminis: nec em incōueniens
est vnū puniri p alio: vt filiū p peccato pa-
rentū: pena saltē tēporali: nō eterna: exem-
plū primi ex de heretic. c. vergentis: exem-
plū scđi. j. q. iij. p totū. Tercio ppter imita-
tionē: nā tales filij cōtter esse solēt imitato-
res paterni sceleris: vt. l. vj. di. c. si genit⁹: vñ
quis aliquādo reperiant hmoi viri valde
industriosi et virtuosos: ex hoc reddunt ma-
gis laudabiles: non tñ adaptant iura nisi
fm ea que in pluribus accidunt: nihil tñ eis
nocet illegitimatio quo ad deū et virtutū
opera si in se boni sunt: vt diffuse patz. l. vj.
di. c. nasci. cū quinq; c. sequētib⁹. Et ex
si quis se ignorat illegitimū eē cū tñ sit: tūc
fm hosti. ignoratīa pabilis excusat eū:
ar. l. de testam. l. j. et. ff. de offi. pñ. l. iij. vñ
durante tali ignoratīa nō peccat faciendo
se pmoueri: cū tamē hoc scelerit sufficiēte
quis alijs occultū sit dispētatōe indiget
quo ad ordinē et dignitatē: et ad hoc labora-
bit anteq; exequat vltimus officiū suū vt
legitim⁹. Pro quo nota qđ legitim⁹ qđ
tripliciter. Primo p sequens matrimonium
scz pgrabēdo cū illa ex qua habet filios il-
legitimos: et hoc est vñ quādo illa potuit
esse ei⁹ vxor qñ filios ex ea genuit: alio nō
vt extra qui. fi. sūt legit. c. qñstus: qñ ad
primū. et. c. cām. c. tāta: qñ ad scđm. Secū-
do mō p specialē indulgētiā pape: vt e. ti.
c. p venerabilē: que legitimatio sicut pma
valet ad h vt talis pmoueri valeat ad om-
nes ordines et dignitates ecclesiasticas: vt
de fi. pbyteror. c. is qui. l. vj. si pinde fi-
at ab epō: tunc valet ad hoc qđ minores or-
dines recipere possit et beneficiū sine cura
vt ibi. Tercio modo p leges seculares fm
modos in eis traditos qui reduci possunt
ad tres. Primus est si pater filiū naturalē
offerat curie impatoris efficiat qđ curialis
vt in aut. qbus mo. na. effi. l. e. si quis lgl
tur. colla. viij. Idem si offerat eū curie ciui-
tatis de qua vel de cuius vico est oriund⁹:
institut⁹. de nup. s. vlti. Secūdu est si pa-
ter decedens in testamento filiū inaturalē
nominet legitimū heredē: et ipse postea te-
stamentū offerat principi: vñ si paf in iſtru-
mēto p publicā manum pfecto vñ alio scri-

Legitimatus
qđ tripliter
1. p sequens matrimonium
2. p specialē indulgētiā papae
3. p leges seculares

pto cū subscriptione triū testiu cū filiū no
minet: nec adiciat naturalē: vt i aut. vt li-
ceat matri vel auie. § ad hoc. Tertius est si
nullo modo filio legitimo existente: ipse
naturalis fili⁹ seipm offerat curie: vt i au-
tens. qbus mo. na. effi. legit. §. i. sed hec le-
gitimatio nihil pferat qm ad hoc q pmo
ueri posset ad ordines ⁊ dignitates ecclesi-
asticas. Ceter⁹ restat adhuc vna dispēsa-
tio illegitimoꝝ que fit per ingressū appro-
bate religionis: tunc em pmo ueri pōt ad
omnes ordines fm Ray. ⁊ glo. sumariā di-
stin. lvj. c. j. sed ad plationes ⁊ dignitates
sine dispensatiōe pmo ueri nō pōt: vt in di-
cto. c. j. Ray. ⁊ glo. in quo etiā capitulo po-
nit exempla de summis pontificib⁹ illegi-
time natis. Insup nota q ordinati in sacr⁹
si suscipiūt filios ex vxoribus cū qbus an-
te ordinationē ptraxerant: tales filij sūt il-
legitimi: si pfererunt vxores q viri ordi-
narent v hoc scientes nō ptradixerūt: se-
cus tñ si ignorauerūt v ptradixerūt. xxxij.
distin. c. seriatim. Ad laudem dei omnipo-
tentis.

De irregularitate q cōtrahit in
homicidio v l mutilatione qtuor
modis: scz voluntate: iusticia: ne-
cessitate v l casu: Ser. XXIX

De occides. Exo.

B. xx. Secūdo vero ptrahitur irre-
gularitas opis v l ois ppetratio
aer ⁊ hoc multis modis: nā pmo ptrahi-
tur p homicidiū v l mutilationē. Ad cu-
sus euidentiā dicit in cle. vna. de homici-
q si furiosus v l infans seu dormiens homi-
nē mutilet vel occidat: nullā ex hoc irregu-
laritatē incurrat: sic ⁊ ille q mortē aliē vita-
re nō valēs suū occidat v l mutilet in uaso
rēp hoc patens innuēs q alij ibidē nō ex-
cepti quēpiā occidētes v l mutilātes irre-
gularitatē incurrūt. Et dicit ibidē glo. q q
ad irregularitatē ptrahebā: mutilatio mē-
broꝝ homicidio cōparat: sup verbo muti-
lat: ⁊ allegat multa iura fm Lau. tñ irre-
gularitas nō inducit ex qualibet mutila-
tione sed solū cū mutilat aliqd de pncipa-
lib⁹ mēbris: vt est ocul⁹: man⁹: pes: natus
⁊ filia. lv. di. si enāgelica: de cle. pug. i. duel-
lo. c. j. in fi. de homi. c. is q. li. vj. Qui occi-
sioe queri potest. Strū digitus sit mēbr⁹:

⁊ vtrū mutillare digitū sit mutillare mēbr⁹.
Ad hoc dicēdū q qdā doctor de bononiā
nomie Saluan⁹ in studio paduano presen-
tē questionē formauit ⁊ disputauit de cleri-
co beneficiato mutillate digitū alteri cleri-
co eiusdē ecclesie: in q qstioe q ad vltimū qst-
tū est dubiū: vtz mutillās digitū mutillare
dicat mēbr⁹ adeo q sit irregularis: in q du-
bio determinauit q sic: qz iura dicūt i distin-
cte de mutilatione mēbroꝝ: vt de cor. viti.
c. j. lv. di. c. penitētes. In ptrariū aut est q
digit⁹ nō ē mēbr⁹ sz ps mēbr⁹: vt. ff. de edi-
edic. l. idē filius: in pn. ⁊. ff. de sta. ho. in. l.
nō sūt liberi: qd videt vtrū? ⁊ ideo dict⁹
Saluani nō videt vtz: qz canones etiā ex-
pūunt de mutillate pte mēbr⁹: imo etiā de
mutillate pte digitū: vt. lv. di. c. q partē cu-
iuslibet digitū. Sed ibi loquit de mutillan-
te sibi pte digitū: vnde qz materia irre-
gularitatis ē restringēda tanq penalis: v l
detur q quis nō sit irregularis nisi quādo
mutillat mēbr⁹: vt extra ne cleric. vel mo. c.
cleri. ⁊ de homi. c. is qui: li. vj. nā vtrobiq
expmit de mutillatiōe mēbroꝝ: ⁊ videt ca-
nones voluisse tūc fieri quēpiā irregularē
actiue qñ ipse reddidit aliū irregularē pas-
sive: vt de cor. viti. c. j. ⁊ p hoc optime va-
let q ibi dicit in glo. j. ⁊ cor. etiā Franc. de
jab. Secundo queri pōt: vtz mēbrū de-
bilitās ita q pñus iuuile fiat nō tamē mu-
tilans efficiat irregularis. Ad hoc dicēdū
q Hasper de calō. hanc questionē ptractā
in. c. j. qui de. vel vo. putat q curia roma-
na tenet talē irregularē: ⁊ p hoc facit q ta-
le mēbrū dicit esse mortuū. j. q. j. c. sicut vtz-
geri: ⁊ ergo large loqndo dici potest muti-
latū: hoc etiā tenet Archid. de homi. c. vl.
li. vj. sz q ex debilitate mēbr⁹ cōtrahit ir-
regularitas: vnde ⁊ mēbroꝝ diminutio ir-
regularitatē inducit: vt de cleric. pug. in
duello. c. j. vbi glosa diminutionem acci-
pit pro mutillatiōe. Et licet iura que loquū-
tur de membris mutillatis vtuntur verbo
detruncationis vel truncationis aut muti-
lationis: aut mutillare pprie signat incide-
re vel succidere scdm glosariū: dicit enim
glosarius q mutillare aliquid est qd sit in-
tegrū detruncare: large tamē sumpto vo-
cabulo ē idē qd cōmonere: debilitare ⁊ mu-
tare: veruntamē non est tantus horroz in
visu: nec tanta commissio in actu mēbrū
esse debilitatum sicut mutillatum: vide la-
tius de hac materia: Bar. Bdz. in vltima
questionē dominicali: ⁊ Jo. an. in regla. in

De decalogi

precepto

penis: vi. in. j. q. 7 in specu. titu. de penis :
 Quibus premiffis notandū est: q̄ homi
 cidii corporale cōmittit multis modis .f.
 facto: p̄cepto: cōfilio: defenfiōe: adhortati
 one: p̄fensu: vt extra de homi. ficut dignū:
 7 de cleri. pug. in duello. c. Heinric⁹: in fi.
 7 hij omnes efficiunt irregulares nisi de
 claratio ecclie v̄l disp̄fatio ip̄os excusabi
 les reddat fm̄ hosti. in dicto. c. Heinric⁹.
 Ande si tu euntē ad occidendū associas:
 voluntate quidē eū renocandū ab homici
 dio: sed tamē cū intētiōe eū defendendū si
 alter eū p̄ualeret: 7 sic homicidii cōmittit
 irregularis es scdm̄ Hein: boye. in. c. sicut
 dignū: de homi. p̄mo nāq; facto v̄l ope
 re quis occidit 7 hoc volūtate iusticia ne
 cessitate vel casu. p̄mo quidē spontanea
 volūtate cū ope subsecuto qd̄ requirit ad
 irregularitatē: qz sola volūtās nō inducit
 irregularitatē: eo q̄ lex p̄motiōis factū re
 q̄rit: vt. xv. q. j. c. vl. Si vulnerasset homi
 nē grauissimē nec secuta esset mors nec mē
 b̄i mutilatio directe v̄l indirecte non esset
 irregularis: ideo dico indirecte: qz si vul
 nus intulisset nō de se mortale: 7 vulnera
 tus p̄pter impietā medici v̄l incustodiam
 p̄p̄ia moreret: nihilominus efficeret pecu
 tiens irregularis fm̄ Lau. 7 p̄e. de an
 cho. Ad irregularitatē ergo requirit act⁹
 cū volūtate: vnde siue veneno siue gladio
 siue quocūq; modo: etiā siue peccato vt p̄
 iusticia aliq; aliū interficit irregularis est
 xxij. q. viij. c. j. 7 ij. dicit tū Hein. boye: ex
 tra de cle. vl mo. in. c. clericis: qz si clericus
 interesset morti v̄l effusioni sanguinis ali
 cuius licite 7 iure approbate: vt suspendio
 vel decapitatiōi latronis vel homicide: h̄
 solū nō redderet eū irregulārē: nisi infess⁹
 vt p̄stans auctoritatē: auxiliū: p̄siliū 7c. vt
 de homi. c. sicut dignum. Hinc si spectaret
 ad eā iurisdicctio: nullo modo vindicte de
 bet interesse: vt de excels. plato. c. ex litter.
 Idē specu. 7 glo. Ray. 7 Job. in sūma. Ve
 ritatē si interesset effusioni illicite 7 re p
 bate a iure: vt si interesset duellis capitali
 bus que omnino dānata sunt: vt eo. ti. c. j.
 c. ij. 7 ij. q. v. monachiaz: tunc fm̄ lau. de
 statu mo. c. ne in agro. s. porro: in cle. si cle
 ricus iuerit ad associandū 7 honore faciē
 dū alteri de pugnātib⁹ 7 morte aduersarij
 fiterit q̄tū pōt et in animo gesserit: qz for
 san flauderet etiā facto faueret: tūc videt
 qz fit irregularis p̄ dictū. c. sicut dignus. s.
 clericos: p̄cor. boye: in. c. sic dignū: nuda

tamē presentia alis exhibitā nō inducit ir
 regularitatē licet aliter peccet graui⁹ q̄ in
 terest: vt extra ne cleri. vl mo. sententiā in
 glo. Idē specu. 7 addit Hein. boye: qz om
 nes quoquo mō adiunātes in duello pec
 cant mortaliter: 7 si p̄tingeret aliquē mori
 imputaret omnibus homicidii 7 omnes fie
 rent irregulares. xxij. q. iij. c. oēs: fm̄ Ho
 sti. Bern. Jo. an. 7 Jo. in summa. Dicit in
 sup Jo. cald. in. c. gaudem⁹ de diuorij:
 qz quis irregularitas surgens a lege diui
 na locū etiā habeat in nō baptisato: vt si ē
 bigamus: tū in ea q̄ surgit a lege positua:
 vt p̄pter homicidii nodū baptisati non li
 gantur. Hic ergo queri potest vtrū cleri
 cis licitū sit arma mouere. Ad hoc videt
 dicendū fm̄ Job. cald. in. c. petitio: de ho
 mi qz si armis vti in p̄inēti vim vi repel
 lendo cū debito moderamē: h̄t licet: nec
 efficit irregularis: vt. l. d. l. c. qz te: 7 in cle
 vna de homicidijs. Si vero alio casu vti
 armis 7 hoc auctoritate pape i bello iusto:
 tūc etiā si mutilat v̄l occidat nō est irregu
 laris: quia papa licite potest iustū bellum
 indicere: p̄cipue cōtra hereticos 7 infide
 les fidei resistētes: qd̄ p̄bat. xxij. q. iij. sic
 excellentiā: 7. c. si nō ex fidei merito: 7 i ta
 li bello papa licentiā dare pōt clericis v̄t
 di armis quibuscūq; sine metu irregula
 ritatis: immo cū homicidio voluntario vi
 sp̄sare pōt eo penitēte: vt de pe. di. j. c. j. 7
 de homi. c. sicut dignū: 7 etiā clerico licē
 tiā dare potest qz vti armis offensibilib⁹
 in bello iusto qd̄ tenet hosti. dicto. c. si d
 gnū: 7. c. occidit. xxij. q. viij. si p̄inde cleri
 cus vtitur armis motu p̄prio sed in bello
 iusto vt p̄ defensione patrie: v̄l als: tūc ibi
 dem esse poterit euz armis defensionis: vt
 xxij. q. iij. c. fortitudo: 7 poterit hortari
 nō aut pugnare. xxij. q. viij. vt p̄idē: 7 ora
 tionibus ac lachrymis intercedere: v̄t. q.
 c. cōuentio. Dicunt etiā Inno. 7 hosti. qz
 clamare possunt capite 7 pugnate sed non
 occidite: cū armis tamē offensibilibus nō
 debet adesse nisi ea intentione vt se defen
 dat 7 non vt pugnet impediēte ordinis p
 fessione. xxij. q. viij. c. clerici. c. quicūq; ex
 tra de voto. c. ex multa. s. si. 7 in tali bello
 si neminē occiderit vel mutilauerit non est
 irregularis: licet ab alijs plures occisi vel
 mutilati fuerint: hoc enim potius eoz fa
 culta: ibus imputandū est qui bellum iniu
 stū mouerūt. Ad tollendū tū oē dubiū pōt
 ad cautelā in b̄ casu sibi p̄tētia ip̄oi: 7 sic

facto dimittit voluntate
 homicidii infamia
 infamiae
 rasi

De decalogi

precepto

iudici: ut ibi fm Hof. 7. an. 7 cōcordat
Archl. sic clericus nō potest esse p̄siliarius
iudicātis in causa sanguinis: vbi mors v̄l
mutilatio sequit: nec etiā aduocat: nec te
stis nec tabellio: qz nō potest dare p̄siliuz:
auxiliū: op̄e: op̄a v̄l fauorē: nec etiā di
ctare vel scribere sententiā ex q̄ sequitur mu
tilatio vel homicidiū: nec q̄ aliq̄s capiat
p̄ delicto: secus tñ pro debito: licet postea
p̄ delicto detineatur 7 inficiat. Et si que
ritur vtrū clericus absq̄ pena iudici secu
lari cōsultere potest aut ei respondere in cau
sa sanguinis vbi sequit mors v̄l mutilatio
Ad hoc dicēdū fm Hof. cald. in. c. ex litte
ris: de excels. prelato. cui satis p̄cor. Hein.
boyc. ibidē: qd si consuluit sup certo facto
imminente ad puniendū tunc irregularis iu
dicatur: vt hic: si saltē ex cōsilio suo siue ge
nerali siue speciali sequatur p̄pinquū ho
miciidū: ad hoc dicto. c. sicut dignū. §. si. 7
c. significasti. j. 7. ij. quod est dicendū scdm
Hosti. 7 Joh. an. ne cle. vel mo. c. clericis:
idē specu. 7 archi. Si vero cōsuluit sup fa
cto nō iminēte ad puniendū: 7 p̄sulens he
ne cōsuluit v̄l rñdit vt iura canunt: tūc nō
efficitur irregularis: 7 sic intelligit op̄inio
Joh. 7 Ber. ad hoc. c. pessimā. xxiij. q. vlti.
in glo. penul. 7 vltra. Si vero errauit quī
nō erat iurisperitus: sed erat castus super q̄
erant opiniones: 7 ip̄e sequēs aliquoz op̄i
niones sic consuluit: tūc etiā nō est irregu
laris: quia cum de certo facto nō consulue
rit: satis est q̄ non fuerit in culpa. argu. in
e. ti. c. significasti. ij. 7. c. pe titio: si tamē er
rauit tñ casu in quo nullus peritus errassz
tunc eius ignorantia crassa indicat 7 fit ir
regular: si sequitur mors: quia fuit in lata
culpa. Qz si nō est iurisperitus 7 tamē p̄
sumit q̄ iudex sequatur eius cōsiliū tūc
est in culpa 7 fit irregularis: si vero non p̄
sumit sicut nec presumere debet: 7 simplici
ter dixit q̄ sentiebat: non tñ suggerēdo q̄
si ex affectu: sed tñ quod sentiebat expri
mendo tunc quia cessat culpa nec factū est
certū non est irregularis: similiter si iudici
vel officiali maleficū insequētī simplici ani
mo demonstrat nesciens nec suspitionez
habens q̄ ad punitionē quereretur: sed p̄
pter aliud: tūc credunt eū nō esse irregula
rē ex quo non fuit eius intentio corru
pta. secus tamen si sciuit vel scire debuit q̄
ad penā quereretur. Tercio quis fit ho
micida necessitate defendendi se: de quo q̄
ri potest vtrū homicidiū ex necessitate cō

missum inducit irregularitatē. Ad hoc re
spondit Hein. boyce dicto. c. sicut dignū:
q̄ si necessitas illa fuit euitabilis tūc est ir
regularis: ita q̄ nec ad superiores ordines
pōt ascendere: nec in susceptis ministrare ni
si dispensatiue: vt. l. di. c. de his clericis: fm
Bern. 7 Hosti. hic. Si vero necessitas om
nino fuerit inuitabilis: tūc licet tres sint
op̄inōes: tñ op̄inio Bar. Bix. i. c. de his:
j. 7. ij. l. di. tenēda est q̄ hodie seruaf: q̄. s.
eidē in nullo imputat: nec quo ad peccatū
nec quo ad irregularitatem: ita q̄ sine aliq̄
dispensatiōe ministrare pōt in ordine susce
pto: 7 hoc hodie approbatū est p̄ cle. vnay
de homi. 7 ibi p̄ Joh. an. in glo. sup verbo
nullā. Itē de illo qui mortem aliter vitare
nō potuit exēplificat glo. de illo q̄ erat in
angustia: ita q̄ fugere nō poterat: 7 sic vi
detur q̄ si fugere poterat nō excusat. Idē
paulus: verūtamē fm Hei. boyce. l. c. susce
pinus: de homi. dicit q̄ si in fugiendo imi
neret periculū sic frequēnt soler: qz fugiē
do cadere posset: vel p̄ insequētē velociorē
interfici: tūc nō tenet fugere: absit em̄ dice
re q̄ tāto periculo se exponere teneret: vt
lit. nō p̄test. c. accedens. ij. 7 hoc idē dici po
test vbi fm p̄sone qualitatē fuga esset ali
cui vituperosa: nā 7 als p̄seruatio honorū
p̄fertur vilitati rex. An de hoc arbitrarie
p̄siderandū est fm Henze. eo. ti. in cle. vna
glosa vltima: 7 idē laud. 7 hoc maxime cō
stare pōt p̄ iuramentū suū cū de sua p̄scietia
7 periculo agat sine alterius p̄iudicio: pu
ta de p̄motiōe ad ordines: vt eo. ti. c. signi
ficasti: secus tñ si cū alio p̄tēdat vt de bñfi
cio 7 similib: de defensione vero rex suaz
dicit Archl. 7 etiā Laud. ac Vincē. h̄ idē
notat in. c. suscepim: de homi. q̄ quis ho
stis fortior sit 7 sine armis impetit 7 spoli
at: nō est tñ dicendū ob res suas trāsitor:
as clericū armis se tueri debere 7 interfice
re spoliatozē: 7 in hoc p̄cor. Hosti. 7 Johā.
an. in dicto. c. suscepimus: 7. c. Petrus. e.
ti. 7 spe. ti. de lega. alij tñ dicūt q̄ bona sua
tñ armis defendere licitū est: vt de sen. ex.
c. dilecto. li. vj. Et q̄ infectores de quib: i
c. suscepimus: dicit vīā p̄fectiōis. l. religio
nis arripuerunt: q̄bus vim illatā sibi vi re
pellere non licebat: 7 hoc in repellendo in
culpa fuerūt sz Ala. 7 Vincē. h̄: 7 idē Hof.
qui dicit q̄ istud locū habet in monachis
quī viam perfectionis assumpserunt: sed p̄
mū securus est: vnde 7 si quis occideret
vel mularēt occidere volētē patrē: filiū:

edinge vel alia psona sibi coniuncta quam
aliter defendere non poterat: nihilominus
irregularitate incurrit in glo. q. non dicif
necessitas inevitabilis: idē Pau. et Rap.
oportet enim q. offensu irruere non velit in of
fendente ad hoc q. offensu si occidit vel mu
tilat non incurrit irregularitatem. Quarto
quis sit homicida casu: verumtamen si dabat
operam rei licite et adhibuit diligentiam quaz
debuit in iura tunc non imputat ei nec quo
ad peccatum: nec quo ad irregularitatem: in
omnes doctores. xxij. q. v. c. de occidēdis:
et eo. ti. c. ex litteris. ij. c. significasti. c. Jo.
et c. si. Si vero non adhibuit diligentiam quā
debuit tunc imputat ei et quo ad peccatum
et etiam quo ad ordines suscipiēdos: q. nec
debet promoveri: nec in susceptis ministra
re eo. ti. c. pibiteru. c. ad audientiam: scdm
Bern. et Hosti. in dicto. c. sicut dignu: simi
liter si dabat operam rei illicite quis adhi
buit omnē diligentiam: tunc imputat ei q. ad pec
catu et irregularitatem. l. di. c. clerico. c. si q.
volūtate: de homi. c. ptebas. c. dilect. ij.
et Hosti. h. et in. c. sicut nob: de testa. et Hof.
Rap. Hosti. in sumis eoz. Preterea q. cun
q. dat causā ppinquā et ordinatā ad homi
cidium: homicida iudicatur dūm occasiones
pstando dederit opam rei illicite: et h. tenet
Bern. et Hosti. et Hein. boye. secus tñ de oc
cassione remota: et ad illud homicidium non
ordinata. Itē qui potest hominē a morte li
berare et non facit: vel qui non pascit fame mo
rientē fm Marti. in cle. de homi. non est ir
regularis: retrahēs tñ aliquē volētē aliuz
ab iniusta morte liberare: fm Hein. boye.
irregularis efficitur: et allegat. c. si q. viduā
l. di. et de pe. di. j. c. periculose. Hic genera
liter due regule generales sūt notā de: pri
mā ponit Gaspar dicens: q. qñ culpa pce
dit casum tunc imputatur illi q. fuit in cul
pa: licet non fuerit in causa agēs: secus tñ si
non fuit in culpa: exēpli gratia si q. rixā in
cipiat et in ipsa male tractet: ppter qd eius
sanguinei vel amici pter pcientiā suā in
ferētē occidāt vel mutilāt irregularis erit:
q. culpa sua casum pcedit: ut patet eo. ti. c.
pibiteru. et c. significasti. ij. exemplū secun
di patet expōsiti eo. ti. in. c. Petr. caueat g.
clericus ne sit rixosus: ut. xl. vj. di. g. j. et h. ecce
Scdm vero ponit Jo. in sumā ptes. q. scz
vbi bona fide sūt ea q. circa egrotos pti
gunt: non debet aliq. de facili scrupulosam
habere pcientiā: scz in aliq. fuerit erratū
dūmodo non sit ibidem lata et evidēs cul

pa aut negligentia dissoluta: que ppe de
lus est: de quo videbitur in. vij. pcepto: ut
si bona fide dederit infirmo aquaz bthere
vel limphatu vinu vel vocavit minutores
et similia que tamen scdm pditionē perso
ne vel infirmitatis vel tēpōis aut aliaruz
circūstantiaz essent illi pntiosa et mortife
ra: secus tamen si non fuerit bona fide: ex
empli gratia si quis infirmuz verteret vel
trafrueret in aliud latas ut citius moria
tur irregularis est: ut dicit specu. ti. de le
ga. g. iuxta propositionis: si saltem ex hoc
citius moreretur: si tamē hoc faceret ad re
uelandū infirmū et non ut citius moriatur
non erit irregularis: quia bona fide subue
nire voluit infirmo. Ad laudē dei.

De diuersis alijs irregularitati
bus que contrahuntur oris vel ope
ris ppetratione: Sermo XXX

De occides Exo.

¶ **De primo modo quomo
do contrahit irregularitas ope
ris vel oris ppetratione: ita reliquos mo
dos breui stilo percurramus. Itā secun
do modo ptabit ppter bigamiā irregula
ritas et hoc triplici ratione: prima et princi
pallis causa quare bigamus promoueri p
hibetur est: propter defectum sacramēti q.
est in eo: q. scz coniunctio coniugalis facta p
eū significare non potest illā coniunctionē spi
ritualē xpī et ecclie q. est vnica spūs cū ec
clesia q. est vna spōsa. cū em carnē suā diui
serit in plures vxores: non est vnica vni. xx.
vj. di. c. acutius: et extra de biga. c. debitū.
Pro quo nota q. in matrimonio duplex sa
cramētū attendit ppter duplicē coniuncti
onē q. est in ipso: scz animoz et corporoz. Pri
ma coniunctio scz aīoz signat coniunctionē chri
sti et ecclie: q. fuit qñ matrimoniū initiatuz
qdē in patriarchis et pphīs ratuz in chri
stī natiuitate et psummatū in cruce: vel ratum
in cruce et psummatū in gloria. Secūda ve
ro coniunctio significat etiā vniōnē diuini
tatis et humanitatis factā in vtero virgi
nis: ut dicco. c. acutius: et dicto. c. debitū.
Cum ergo tam coniunctio chri
sti et ecclie
et etiam vniō diuinitatis et humanitatis non
sit nisi vnica: merito signatur in coniuncti
one primi matrimoni: et cum quis transit
ad secundum recedit ab vnitāte: et sic non
potest signare dicā vnicā coniunctionē quā
etiā rationē tāgit Aug. in dicto. c. acutius.**

De decalogi

precepto

in si. r. q. pñctio fornicaria nō signat illaz
cōiunctionē chāstī r. ecclesie: hinc si q̄s nō
B p̄traxit s̄ tñ cū mltis fornicat⁹ fuit nō cen
ses irregularis. Secūda rō est ppter digni
tatem ordinū. xxvij. di. c. vna. r. c. vltra: vñ
nec tollit irregularitas ista p baptismū: si
cut irregularitas homicidij: cuius rō ē: qz
p̄trahit ex matrimonio r baptism⁹ nō sol
uit matrimoniu: vt dicto. c. vna. Tertia rō
est ppter signū incōtinētie. Dīc̄ em̄ Amb.
in dicto. c. vna. Quō aut̄ pōt hortator esse
viduitatis: q̄ ip̄a p̄ingla frequētauerit: et
lxxij. di. c. pposuisti. ver. s̄ fortasse: vñ et
bigam⁹ omni pūlegio clericali nudat ac
seculari foro penit⁹ adijct⁹: nō obstatē q̄cū
qz cōsuetudine: adeo q̄ eis sub pena excōi
catis inhibitiū est deferre tonsurā vñ ba
bitū clericali: vt patet exp̄ssum de biga. ll.
vj. c. altercatis. Hec q̄ bigamia multimo
dis p̄trahit. Primo cū q̄s successiue r. di.
uersis t̄pib⁹ duas hz vxores r. vtrāqz co
gnoscat: r. hic p̄prie p̄fecte dicit bigam⁹. r.
xxj. q. j. c. appareāt: secus tñ si nō cognouit
set ambas s̄m Tho. in. iij. llez magister sē
tentia p̄ alter dicit: nō em̄ tenet in hoc el⁹
opinio: cōcor. etiā dictū. c. debitū. Secun
do vero cū q̄s diuersis t̄pib⁹ duas hz vxo
res: vnā de iure: r. aliā de facto: puta qz cō
trahit cū sanguinea r. vtrāqz cognoscit: h
etiā censet bigam⁹ ppter intētiōis affectū
cū ope subsecuto: vt eo. ti. c. nup: r. ideo ē si
plures habet vno t̄pē: vtpote ducēs vnā
cū dēstine r. aliā in foro eccle: r. vtrāqz co
gnoscat: vñ etiā si p̄trahit cū duab⁹ de facto
tñ r. eas cognoscit: vt qz sūt ambe p̄sāgu
nitatis vñ affinitatis linea pñcte: vt dicto
c. nup. Tercio qñ p̄trahit cum cognita ab
alio r. eā cognoscit: r. hoc ē vez siue scierit
eā corruptā siue nō: vt. xxiiij. di. c. curan
dū: r. c. p̄cipim⁹. Si tñ ip̄e solus eā deslo
rasset r. postea cū ea cōtraheret nō cēseret
bigamus: vt dicto. c. acut⁹: arg. extra q̄ si
sunt legit. c. tāta. Quarto qñ p̄p̄ia vxorez
cognoscit siue sciēt siue ignoranter postqz
q̄b altero cognita est: vt. xxiiij. di. c. si cu
r̄us: r. c. se. vñ de si vir accusaret de adulte
rio vxorē: r. accusatiōe pēdētē vir debitum
adultere redderet etiā ad p̄ceptū ecclie fie
ret irregularis: qz bigam⁹ s̄m Tho. Ray.
r. Host. Quinto qñ p̄trahit cū vidua ab
alio viro cognita: sec⁹ tñ si fuisset relicta vir
go. xxij. di. c. s̄eriatim. xxiiij. di. c. maritū:
r. notat. xxiiij. di. c. p̄sbyteri. s̄. vidua. Se
xto qñ q̄s vñ p̄sonā ducit in vxorē: sic an

cillā seruiliis p̄ditiōis: vñ ioculatricem: vñ
aliquā ex illis q̄ publicis spectaculis man
cipant: licet virginē: tūc repellit ab ordinē
vt patet exp̄ssum. xxiiij. di. c. si q̄s viduā:
ij. Septio qñ q̄s p̄stitit⁹ in sacris: vñ post
p̄fessionē in religione contrahit cū corru
pta: vt patz. xxvij. q. j. c. quotquot: r. de bi
gamis: c. a nobis: r. in glo. vñ de licet quis
credit p̄trahere cūz virgine r. inuenit eam
corruptā r. sic cognoscit eā: ad ordines p
moueri nō potest: cū sit maritus corrupte:
vt patet. xx. q. j. c. si. r. xxij. q. v. c. ille aut̄:
Ceterū quia p baptismū nō tollit hec irre
gularitas: vt dictū est: ideo si quis vnā ha
bit vxorē atē baptismū r. aliā post baptis
mum: vñ vtrāqz ante baptismū irregularis
ē: vt. xxiiij. di. c. si quis viduā: j. r. xxv.
di. c. j. Similiter is qui ante baptismū di
misit vxorē ppter fornicationem: r. post ba
ptismū eā iter recipit irregularis ē. Hic
ergo queri potest vtrū in irregularitate cō
tracta p bigamiā potest fieri disp̄satio. Et
dicunt quidā q̄ non: quia p̄tra doctrinam
apostoli est: p̄tra quā nec papa dispensare
potest. Tho. tamē in. iij. di. xxvij. dicit qz
bigamie nō est adiuncta irregularitas de
iure naturali: sed de iure positiuo: nec ē eti
am de essentialibus ordinis q̄ aliquis nō
sit bigamus: quod patet ex eo: quia si q̄s
ad ordinem accedit characterem recipit: r.
ideo papa disp̄sare potest in tali irregula
ritate: nō tamē inferior prelatus. Quō autē
in p̄trariū obijci pōt p decre. extra. eo. ti. c.
nup: soluit Tho. dices qz p illā decre. ostē
dit qz eadē est difficultas disp̄sandi in ill
q̄ de facto cū plib⁹ p̄traxerūt sic si de iure
p̄traxisset: nō qz subtrahat potestas disp̄
sandi. Quod etiā obijciatur nō esse licitum
dispensare p̄tra doctrinā apostolicā: sol
uit ibidē Tho. dicens qz est verū q̄tūz ad
ea que sunt de iure naturali: r. q̄tū ad ea q̄
sunt de necessitate sacramentorū r. fidei: s̄
in alijs que sunt de institutiōe apostolorū
cū ecclesia: nūc eandē habeat potestātē sta
tuendi r. destituenti quā tūc habebat: po
test per eū dispensari qui primatū tenet in
ecclesia: quis cū tali irregularitate disp̄
sare nō p̄uenit nisi forte subesset aliq̄ cau
sa maxima. Tercio modo p̄trahitur irre
gularitas in crimine heresis: in qua scz be
reli post vuln⁹ sanatū remanet cicatrix: scz
irregularitas: vt dicitur. j. q. j. c. ventur⁹: et
ideo prohibent heretici a promotione: r.
promoti deijciuntur. p̄p̄io quo nota qz be

per vxore ad
tenet bigam
officiū

retici puniuntur pena quadruplici. Primo excommunicatione: quia sunt ipso facto excommunicati: ut ex eo. tit. c. ad abolendam. et de hoc. §. Secundo vero depositione: quia indistincte siue clericus siue laicus etiam papa vel imperator vel quilibet alius deponi debet ab omni dignitate: ut xl. dist. si papa. et. xliij. q. j. c. contra pacem: insuper omni officio et beneficio talis spoliari debet ac degradari si clericus est: et iudicio seculari tradi puniendus animadversione debita. s. crematione: nisi continuo post comprehensionem erroris ad fidem converti velit et errorem suum abiurare ac satisfactionem exhibere: si recedentes in perpetuo carcere retrudi debet: ut patet ex eo. tit. c. excommunicatione. ij. Nec solum heretici sed etiam eorum receptores credentes defensores et fautores ipsorum filij usque ad secundam generationem ad nullum ecclesiasticum beneficium vel officium publicum admittentur: alius est irritum: ut de heretico. c. d. c. l. vi. quod intelligas sane per lineam paternam: nam per matrem non puniuntur nisi usque ad primum gradum: ut eo. tit. c. statutum. Tertio puniuntur rerum ablatio: quia bona eorum omnia sunt ipso iure confiscata: executio tamen confiscationis vel occupatio bonorum fieri non debet per principes seculares antequam per iudicem ecclesiasticum super eodem confiscatio fuerit promulgata: ut eo. tit. c. cum secundum. l. vi. Quarto puniuntur militari persecutione: quia si aliter fieri non potest armata manu sunt ab eis omnia bona auferenda: si tamen reuertuntur ad fidelitatem de iure communi post abijurationem heresis: admittuntur ad laicam communionem postquam reconciliati fuerint: ut j. q. vij. c. j. et. c. de verborum significacione: tamen illi qui post abijurationem erroris vel postquam se propriis antistitis examinatione purgauerint: si deprehensi fuerint in abiurata heresi recidisse: tales enim sine ulla penitus audientia seculari iudicio relinquuntur: ut eo. tit. c. super eo. lib. vj. Ceteri vero non solum ad laicam recipiunt communionem: ut dictum est: sed insuper meritis propriis suffragantibus circa eos quadruplex dispensatio fieri potest. Quia enim sit cum eis dispensatio semiplena: ita quod solum recipiunt in ordinibus ante hoc omnia susceptis: ut j. q. j. c. si quis heretice. ubi plane de hoc. Quia vero sit cum eis dispensatio plena: ita quod possint ad sacerdotium promoueri: ut j. q. vij. c. convenientibus. Quia plene sit cum eis dispensatio plenior: ita quod episcopi esse possint: ut xij. dist. c. nos consuetudinem. Quia sit cum eis dispensatio plenissima: ita quod promoueri possint

ad superiores dignitates: ut xliij. q. liij. c. ipsa pietas. Quarto modo contrahit irregularitas per dilationem baptismi: nam si quis adultus sanus distulit baptizari: et postea egritudine timore mortis se fecit baptizari: promoueri non potest: cuius causa est: quia presumitur non de contritus: non enim ex voluntate sed ex necessitate videtur recepisse baptismum: ut patet expressum. l. vij. dist. c. si quis. Est etiam alia causa secundum Hostium. ut scilicet per hanc penam homines inducerentur non negligere suam salutem: nec mirum quod tales non promouentur: cum et neophyti prohibentur ordinari iuxta sententiam apostoli: ut pariter xlvij. di. c. j. et. c. quoniam. Cuius ratio duplex est secundum Ray. Prima ne incidat in superbiam putantes quod fides siue religio christiana multum eis indigeat: ut dicto. c. j. et. c. quoniam. Secunda est: quia non sunt experti status ecclesie vel religionis: nec sciunt modos personarum: nec ieiunauerunt nec fleuerunt. etc. ut patet in dictis. c. unde tales nec ad minores ordines promoueri debent: imo nec tonsurari: ar. xlv. q. liij. c. monasterijs: et satis concordat Hostius. et idem intelligitur de neophytis in religione: ut dicto. c. monasterijs. Et si quis cur non tollit irregularitas ista per baptismum. Ad hoc dicendum secundum Ray. quod baptismus dilatatus inducit eam: et ideo non potest eam tollere: quia idem non operatur contrarios effectus: ut extra de baptismi. c. maiores: secus tamen est de illo qui distulit sic communionem usque ad talem egritudinem: quia hic non repellit ab ordine: ut l. dist. c. is homo. Similiter potest ille qui distulit sic baptismum in duobus casibus per dispensationem ordinari. Primus est si post baptismum fides et vita illius probabilis apparuerit. Secundus est si raritas clericorum exegerit: ut l. vij. di. c. si quis. Quinto modo contrahit irregularitas per suspensionem iterata sacramentorum characterem impeditum: ut baptismi: confirmatiōis et ordinis: ut l. dist. c. confirmandum. j. q. j. quod quidam de consue. dist. liij. c. qui bis. Unde qui sciēter rebaptizati sunt vel reconfirmati vel reordinati: seu etiam ignoranter sed post scitum ratum habuerunt absque dispensatione pape promoueri non possunt. Si vero tale sacramentum ignoranter suscepērunt ut infantes vel absolute coacti: tales secundum quosdam de iure promoueri possunt: secundum alios tamen tutius est dicere quod cum dispensatione: et hoc vult dictum. c. qui bis. et. c. sequens. Si vero quis probabiliter dubitat facta diligenti super hoc indagatione: nec certificari potest utrum aliquis dictorum sacramentorum suscepit vel non: tunc talis

De decalogi

non efficit irregularis licet in hoc casu lere-
ret sacramentū: qz nō putat iteratū qd ne-
scit esse factū: vt de pse. di. j. c. solēnitates.
et extra de pby. nō hap. c. veniens. vñ dici
debet in forma cū dubitat. Si nō es bapti-
zatus vel cōfirmatus ego te baptizo. Ra-
tio hō p dicit irregularitatis est ppter in-
iuriā factā sacramētis: q̄ consistit in hoc q
sacramentū nō iterandū ppter effectū in-
delibīlē characteris simplr iterat. Sex-
to cōtrahit irregularitas p solennē penitē-
tiā: vt di. l. c. ex penitētiis. vbi plane de h.
Pro quo nota q penitētia solēnis de qua
nunc loqmur tm̄ imponit ab ep̄o vel de ei⁹
mādato: nec imponit clerico nisi deposito
et fieri debet cū solēnitatē q̄ ponit. l. dist. c.
i capite: vbi eandē penitentiā i forma pse-
quit ex p̄uilio Agathe. Nec imponit talis
penitētia p crimine enozm̄ et vulgarissimo
qd totā ciuitatē vel terrā cōmouit. Et fm̄
Ray. iterari nō pōt: vt de pe. di. l. j. c. repli-
unt: Quis alia quolibet penitētia siue pu-
blica siue puata potest iterari quotiens hō
peccat: vt ibi. c. septies. et. c. adhuc instāt.
ñ qz hodie talis penitētia nō habet in vsu:
sō grā breuitatē de ea sup̄sedeo. Ratio hō
cur talē impedit pmouendū est: qz nō sunt
digni suscipere vasa sacramentō: qui dudū
fuerūt vasa vitio: vt dicit in. c. illud. l. di.
Secūda rō est ppter scandalū ppli euitan-
dū qui crimē eius agnoscūt. Scandalū est
enī p̄lo dei tales psonas sup se positas ha-
bere: q̄s vitra modū vitiosas p̄stat esse: vt
patet exp̄ssum di. l. c. de his hō. Tertia rō
est timor: ne iterū labant in voraginē viti-
orū: qui timor de p̄stina cōsuetudine cō-
surgit. lxxv. dist. c. in sacerdotib⁹. Quarta
ratio est: qz nō haberēt libertatē rep̄hendē
di alios: nā qua fronte peccantē corripere
pōt: cū tacitus ip̄e sibi respōdeat eadem se
cōmisisse q̄ corripit: vt. xxv. di. c. p̄mū. Cō-
cor. Ray. et Tho. in. l. j. pōt tñ cū eis in mi-
noribus ppter necessitatē vel utilitatē eccle-
siasticā dispensare. dist. l. c. placuit. et hoc p
ep̄m ex quo nō est ei phibitū in iure: verū
tamē publica penitētia nō inducit irregu-
laritatē q̄ fm̄ Ray. iniūgi pōt p cōfessorē:
et fit in publico: nō tñ cū p̄dicta solēnitates:
vt cū iniūgit pegrinatio p mundū cū bacu-
lo cubitali et cū scapulari: hanc enī impo-
nere pōt q̄libet sacerdos parrochiano suo.
Septimo cōtrahit irregularitas p obli-
gationē ad aliqd officiū alicui⁹ curie: et or-
dinari phibet nisi p̄us a curia sit absolut⁹

precepto

vt patet. l. j. dist. c. j. et sequētib⁹. Pro quo
sciendū q tribus modis possūt dici curia-
les fm̄ Ray. Primo modo large dicunt
illi curiales qui quacūq̄ cōditiōe sunt ob-
ligati curie alicui⁹ publice potestatis: siue
sint milites siue aduocati siue officiales si-
ue etiā histriones: et generaliter om̄s offi-
cium honestū vel inhonestū habētes diuin
modo curie sunt obligati. Secūdo modo
stricte dicunt curiales: qui curāt et gerunt
honestā officia curie: sicut decuriones: iu-
dices et siles. Tercio modo stricte dicunt
curiales: qui scz in causa sanguis sunt offi-
ciales: bi nāq̄ dicunt curiales a cruore: s
aliq̄ dicunt curiales a cura. Omnes q̄ curi-
ales indistincte fm̄ Ray. ordinari phibēt
nisi p̄us a curia sint absoluti: vt. l. j. dist. c. j.
et sequētib⁹. Postq̄ aut absoluti sunt a cu-
ria: tūc se exercuerūt seu a vt officiales vel
milites q̄ sanguinē humanū fuderunt: vel
turpia et inhonestā vt histriones: non pos-
sunt pmoueri: vt. l. j. di. c. j. et. ij. de cōse. di.
ij. c. p dilectione. Si tamē exercuerunt ho-
nestā officia sicut iudices: aduocati: tabel-
hones: et hoc in causa ciuili seu pecuniaria
tm̄: tūc admittunt vt. l. j. di. c. osius. sed in
causa sanguis repellunt vt. l. j. di. c. aliquā-
tos. Nam in causa mutilatiōis vel mortis
quicūq̄ fuerit iudex vel aduocat⁹ p actore
siue p reo: cū actor obligat ad talionē: vel
assessor officialis vel testis aut notari⁹ sen-
tentia scribens vel pferens seu qui scribit
attestatiōes vel legit eas dū publicant: et
qui scripserit vel dictauerit ifras p vindi-
cta sanguis omnes tales pmoueri nō pos-
sunt: vt dicto. c. aliquātos. et di. l. c. si quis
post remissionē. extra ne cleri. vel mona. c.
sentētia. Quare etiā ceteri curiales ordi-
nari phibent: fm̄ Ray. tres sunt cause p̄n-
cipales. Prima est: qz quidā ex p̄dictis vt
frequēter irregularitatē cōtrahunt ex offi-
cijs eis cōmissis. Secūda: qz tales q̄q̄ re-
petunt et sic ecclesia pturbat. Tertia: qz p̄-
sumit cōtra eos qz nō transeāt ad clericatū
voto religionis sed vt ratiocinia domino-
rū subterfugiat: vt. l. j. dist. c. legem. Idēz
Hoff. et Hoffi. et similiter obligati ad ratio-
cinia p psonis secularibus: sicut tutores:
pcentatores et similes ad ordines pmoueri
non possunt: vt. xxj. q. l. j. c. j. et. ij. extra ne
cleri. vel mo. c. j. et. ij. secus tamē si exercēt
ea p psona ecclesiastica vel etiā seculari sed
inseparabili: sicut cecus paup pusill⁹ vidua
et siles: qz tales pmoueri possunt nisi aliqd

canonicū impediatur: vt. lxxix. dist. c. indi-
catū. lxxvj. dist. c. puenit. xvj. q. j. c. mona-
chi. ij. Si tamē officiū quod gesserunt sunt
tum est: et tamē adhuc obligati sunt ad ra-
tiociniū: tunc fm Ray. si non mouetur eis
questio nec mota est bene pmoueri possunt
nisi manifestū sit aliquē talē teneri de do-
lo. Si xō mouet questio de dolo: tūc pmo-
ueri non debet ante decisam litē: vt. lxxj.
dist. c. tantis. et de obligatis ad ratiocinia
v. c. et in glo. debet tñ taxari tñs infra qd
qstio decidat: ar. et qui si. sunt legi. latoz.
et qui ma. accu. pos. c. insup. Si deniqz que-
sti mouet de culpa tñs: tūc pmoueri potest
nō obstatē reclamatiōe actoris: cū lis post-
ea pcederet: sicut pñs et sub eodez iudice.
Octauo crimē mediocre et notoriū indu-
cit irregularitatē. Pro quo nota fm Ray.
in summa: qz in hoc loco crimē enome di-
cit homicidiū et aliqua simonia: et etiā fm
Hoff. heresis: et qdlibet horz siue fuerit oc-
cultū siue manifestū impedit pmouendū et
deijcit pñm et etiā post penitentiā. Crimē
autē leue dicit hic illud mortale qd de se nō
inducit depositionē nisi ex cōtūmacia post
admonitiōnē: vt ebrietas et lud? alee: vt pz
xxxv. di. c. j. vel streptus in synodo: vt. v.
q. iij. c. in loco: et similia que repiunt in iu-
re: talia q siue fuerint occulta siue manife-
sta nec impediūt pmouendū: nec deijciūt
pñm: extra dō cobra. cleri. et mu. c. vestra.
Crimē deniqz mediocre dicit h adulteriū
furtū: sacrilegiū: pñriū: falsus testimoniū
et similia: q si sunt occulta nō impediūt pro-
mouendū nec deijciūt pñm: nec indigēt
dispensatiōe: sed sufficit penitentiā sacramē-
talis: vt et de tem. ordi. c. ex tenore. et. c. q.
sitū. vbi plane de hoc et in glo. Si xō sunt
manifesta p pñā confessionē delinquētis
extra iudiciū factā: tunc etiā nō faciūt talē
irregularitatem: qñs ille si clericus est suspē-
di deberet ab officio et bñficio: vt extra de
exce. pla. c. q sit graue. Si pñde sunt ma-
nifesta p famā deficiēte accusatore et legiti-
ma pbatōne: tūc etiā non inducit irregu-
laritatē: vt dicto. c. questitū: purgatio tamē
canonica talibus est indicenda: qua pñtita
debet absolui: sed si defecerint in ea debēt
deponi: vt et de adul. c. significasti. Si de-
niqz sunt manifesta p sententiā vel cōuicti-
ōne aut p euidentiā facti: sic q nulla terg-
uersatiōe celari pōt: tūc inducūt irregulari-
tatē: vt dicto. c. qñtū: pōt tñ i bñdō medio-
crib? notorijs in iure vel de facto in tali ir-

regularitate p epm dispēfari fm Inno. in
glo. sup dicto. c. ex tenore. Infames etiā tā
de iure q de facto repellunt a pñmōne
dignitatū et ordinū: vt. l. j. di. c. q in aliq. de
regu. iur. c. infamib? li. vj. Idē Ray. infam-
is de iure est: quē ius ponit esse infamē:
vt qz cōuictus ē de facto: vel q pugnat in
arena cū bestia p lucro et hñdō: vide d hoc
plura. iij. q. vij. c. infamis. pñpue in. s. por-
ro. in textu et glo. Infamis autē facto dicit
ille cui? apud bonos et graues grauata est
opinio super aliquo crimine: de quo gratia
breuitatis supsedeo. Ad laudē dei.

De irregularitatib? que cōtra-
hunt p ecclesiasticarū censurarum
violatiōe: Sermo xxxi

Non occides Exo.

xx. Tercio pñbif irregularitas
ecclesiastice cēsure violatiōe. An
breniter hic psequēdo qñ qualis et vtrū ex
cōicatus: suspēsus vel interdict? durate ex-
cōicatione: suspensione vel interdicto cele-
brās: aut diuinis vel ecclesiasticis officijs se
imiscēs irregularitatē incurrit. Omnis di-
uersis opinionib? sciendū est: fm q notat
Jo. cald. et An. de bu. Itē Tho. pñ. de pa-
lu. et Huil. q si celebrans aut vtens officio
ordinis est mulier siue laica siue religiosa
sen qualiscūq sit: nō efficit irregularis: qz
cū nō sit capax ordinis clericalis: in eā nō
cadit irregularitas p quam quis impedit
ab ordine vel ordinis officiū celebrare: et
hec ratio sumit ex. c. hec autē imago. xxxliij.
q. v. et extra. c. debitū. de biga. hñc est q si
mulier excōicata vel interdicta vel in loco
inēdicto: vel indebite tractet officia sacra:
temere quidē agit et puniri debet: vt de pe.
et re. c. noua. nō tñ efficit irregularis. Si xō
est virilis pñtitiōis: s furtolus: infans: vel
dormiēs hoc agit: non est irregularis nec
peccat: vt patet supra. Si pñde sane men-
tis est: sed laicus siue religiosus siue secu-
laris et cum solēni pparatu alicuius ordi-
nis celebrat aut exequitur actum alicuius
ordinis: tunc videt q sit irregularis: licet
hoc iudicet esse rigorosum: vt de cleri. nō
ordi. m. c. j. nec cū tali vt pmoueri valeat
alius q papa dispēfare pōt: sicut et cū ordi-
nato ac suspēso celebrāte alijs q papa nō
dispēfat: et ergo idē est in isto casu: sed hoc
intelligēdū videt tñ de ordinib? sacris et i

De decalogi

precepto

apparatu solenni: cum officia minorū ordi-
num licite sūm Tho. in. iij. et alios docto-
res exerceri possūt: etiā ab his qui nō sunt
ordinati in illis. Idcirco si hoc agit sine appa-
ratu solenni non efficit irregularis. Si p-
terea clericus est: tunc aut celebrat in ordi-
ne quem non habet: et hoc agens in ordi-
bus sacris iudicatur irregularis. De subdi-
aconatu tamē dicit Huil. q. si est in minori-
bus cantare potest epistolam: dūmodo si-
ne solēnitatē: et addit Inno. q. hoc est lici-
tum quādo deest subdiaconus: et tunc etiā
cāter sine ornamētis subdiaconi. Solēnis
autē apparatus subdiaconi videtur esse ma-
nipulus. Dicit enim Pe. de palu. in. iij. q.
tunicellam licet etiā non subdiacono por-
tare: quia nō est ei propria vestis sicut ma-
nipulus quē nullus inferior subdiacono
portare debet: hec ille. Unde si talis cantet
epistolam cum tunicella sine manipulo tū
nec porrigit calicem diacono vel sacerdo-
ti: quod est proprium officium subdiaconi
et principalis actus ordinis illius: et ubi est
consuetudo q. etiā in minorib⁹ cōstitutus
illo mō cantet epistolā: non videtur hoc
irregularis: secus tamē ubi cum manipulo
vel porrigēdo calicē: vel ubi nō est mos q.
aliq. cantet inferior subdiacono. De alijs
tamē ordinib⁹ superioribus non est dubium
q. incurrat irregularitas. Si itaq. clericus
celebrat in ordine quē habet: sed est excōi-
catus excōicatione maiori: vel celebrat aut
officiū exercet diuinū in loco interdito
ab hominē vel a iure: tūc efficit irregularis
et indispensabilis nisi p. papā: vt de senten.
excō. is. q. i. li. vj. Dicit tamē Huil. q. in mi-
noribus cōstitutus mīstrando seu officiū
suum etiā cum solēnitatē exercendo cū est
excōicatus non efficit irregularis: q. illa
duo. c. si quis epus. j. et. ij. que ponunt. xj.
q. iij. nō loquunt de eis: vt patet intuitu:
et pene sunt restringēde: secus etiam est de
subdiacono: vt iam dictū est. Credūt etiā
quidā q. subdiaconus excōicatus epistolā
sine solēnitatē legens vel diaconus v. etiā
p. b. yter nō incurrat irregularitatē. Si autē
talisis clericus est suspensus: stricte sumēdo
suspensionē. s. quo ad se et quo ad alios: et hoc
ab hominē seu iudice: sed ignorat ignorātia
pbabili: tunc nō efficit irregularis: et hoc
est verū si se ignorat pbabiliter excōicātū
suspensum vel interdictū: non ignorātia in-
ris sed facti: ar. de excōmunicato. xj. q. iij.
si quis episcopus. j. et. ij. et de suspēso et in-

terdicto: ar. de senten. excō. c. cum medici-
nalis. li. vj. q. vlti. et ibi glo. penul. et p. In-
no. Hosti. et Jo. an. de sen. excō. c. cum illo-
rum. in glo. j. Idem Hein. boye. Si tamen
ignorat ignorātia crassa et supina: tūc si sen-
tia excōicationis suspēionis v. interdicti
fuerit nulla: de quo vide plures casus per
Jo. an. de sen. excō. c. solet. in fi. et. c. licz. li.
vj. et tūc nō efficit irregularis: vt est exps-
sum extra de appel. c. ad p. sentia. et. c. dile-
ctus. in fi. et extra de sen. excō. c. solet. in fi.
et co. ti. c. solet. li. vj. et hoc in sentētia excō-
municatiōis notat Inno. in dicto. c. ad p-
sentia: et Jo. an. in nouella. dicētes etiā q.
licz talis ab alijs sit vitādus vt ibi: ipse tū
nō debet se gerere p. excōmunicato: q. sū
veritatē talis nō est ligatus: sed intelligūf
sane p. dicta de sententia que est nulla: que
scz nec ligat apud deū nec apud ecclesiā:
licz quādoq. de facto toleret: vt no. extra
de testi. c. dilectus. secus tamē est de sentē-
tia iniusta: que licz nō liget apud deum: li-
gat tamē apud ecclesiā: que sentētia semp
est timēda: vt. xj. q. iij. c. j. et. ij. et p. psequēf
obseruāda: alioquin sententia sui pastoris
videret cōtemnere: et sic ligaret ppter cō-
tempnū: vt ibi. c. audi deniq. s. cum ergo.
Porro siue sentētia fuerit iusta siue inu-
sta si se immiscet aliquo officio nulli ordi-
ni deputato seu qd nō comperit ratioe ali-
cui⁹ ordinis: sicut est officiū magistrī scho-
lariū: aduocati: tabellionis: iudicis: bene-
dicentis mēsam vel legentis in mensa lecti-
onem et similia: nō est irregularis. Similitē
si se quidē immiscet officio ecclesiastico et spi-
rituali: sed ea tū facit que sunt non alicui
ordini vel officio deputata: nec a iure nec a
cōsuetudine: nec etiā ecclesie cōstitutione:
sicut si cantat responsoria vel legit lectiōes:
nō est irregularis: vnde videtur q. si in aliq.
ecclesia sit cōsuetudo q. sine distinctiōe or-
dinis quicq. legat epistolā portat cereos:
vel quid aliud faciat p. tines ad aliq. offi-
ciū: nō esset irregularis qui facit illud offi-
ciū: quia cōsuetudo attendit in sacramen-
tis et ecclesiasticis officijs: vt de cele. miss.
c. p. niciosus: sūm Inno. Hosti. et Jo. an. et
Spe. Idē de excōicationis: suspēsis vel in d-
ctis qui recipiūt aliquē in canonicū qd fa-
cere possunt: de rescrip. c. capitulū. et notat
Berth. Inno. et Hosti. de p. ben. c. p. illorū.
glo. penul. Idē de religiosiis medicātib⁹
suspēsis a receptiōe quorūlibet ad p. fessio-
nē sui ordinis: iuxta. c. nō solū de reglā. li.

vj. qz tales ppter hoc nō sunt irregulares p pmissa: et hoc notat Joh. an. in nouella: ibi sup verbo: suspensio: licz hosti. in hoc ultimo cōtrariū tenere videat: de re iudi. li. vj. et male. Si pterea clericus imiscet se his q sunt ordini certo deputata: et hoc cū solēni apparatu: tūc si est excōicatus excōicatione maiori: sit per hoc irregularis siue sit excōicatus ab homie siue a canone fm Inno. hosti. et Spe. et a solo papa releuari pōt: vt de re iudicata. c. cū eterni. §. scituri. li. vj. et dicto. c. cū medicinalis: etiā si siue rit sentētia iniusta: secus si nulla vt dictum est: secus tñ de excōicatione minori: vt. c. si celebrat: extra de cle. ex. mī. Quidā tñ dicunt: qz licz nō requirit dispēlatio epālis: vt de cleri. cōm. c. sane. ij. vel saltem eius qui ab excōicatione minori pōt absolueret: sicut in nūit dictū. c. si celebrat. et hoc obtrinet iam cōsuetudo fm hosti. Inno. et Jo. an. Simi liter ille qui i ecclesia sanguis vel seminis effusione polluta: vel q p sentibz excōicati one maiori innotatis scilicet celebrare pze sumit: licet in hoc temerarie agat: irregularitatis tamē laqueū cum hoc iure nō sit ex psum nō incurrit vt de sen. excō. c. is qui. li. vj. et de hoc p Inno. de excels. pā. c. si. Si xō talis imiscens se his q sunt ordini certo deputata cū apparatu solēni fuit suspēsus tñ a bñficio: tunc dicit Hein. boyce: talē nō esse irregularem celebrando vel diuinis se imiscēdo: quia hoc nullo iure cauet de elec. cum in cūctis. §. clerici. et. c. cū Ein toñ. et. c. statutus. Item li. vj. de cōcessi. pben. c. quia diuersitate. et hoc tenent Inno. et hosti. in dicto. c. si celebrat. et Bern. eo. ti. c. latores. et Spe. ti. de lega. §. iuxta ppositionis. X. item nota. qz suspēsus: imotalis celebrans vel se diuinis imiscens meret: qm illa sunt in nris officiis gratiora: qz licz impedere nō tenemur tñ causa dilectiōis impedim: vt. xxvij. q. j. c. iam nunc. circa mediū: vbi dicit: Multa aut sunt faciēda nō iubente lege sed libera charitate: et ea sunt in nris officiis gratiora: qz cum licerēt nobis etiā nō impedere tñ causa dilectionis impedim? Silr suspēsus tñ a pōtificialibz diuinis se imiscēdo vel sine pontificalibz celebrādo nō est irregularis: qz b iure non cauet: et pene sunt restringēde: vt de pe. di. j. c. pe. An pōtificialia nō sunt de substantia ordinis vel officij: qz sine eis qdlibet officiū fieri pōt: vt notat Inno. i dicto

c. medicinalis. Idē spe. et cardinalis: quoz opinionē Hein. boyce: credit esse verā. Qz aut hosti. tñ tenet in dicto. c. medicinalis. hoc intelligendū ē qz cū ab officio seu ordine pontificali: id est epāli fuerit suspēsus: tūc officio ordinis epālis se imiscendo fieret irregularis: et hoc notat Benzellinus in extrauagan. Jo. xxi. q. incipit: suscepti regiminis. ad fi. sup verbo: a pōtificialibus: vbi dicit: qz suspēsus a pōtificialibz phibet ab his q sunt sibi als vt pontifici pmissa et dependētibz ab eis: puta ab ordinū celebratione: frontis chrismatiōe: basilicaz seu virginū cōsecratiōe: misse cū mitro et baculo celebratione et silibz: nō aut ab alijs: puta a misse celebratione sine ornamētis pōtificialibz celebrare: penitētiā dare et silibz: qz cōpetūt ei rōne sacerdotalis officij: vt sentit Lōpost. ex de pñe. c. cū dilect. et Bern. qz offi. dele. c. sane. Et addit Joh. caldrini: qz epus suspēsus vel interdictus a pōtificialibz si exercet officiū sacerdotis etiā cū pontificalibz nō est irregularis: et sic intelligit dictū Inno. in dicto. c. medicinalis. vbi dicit qz is cui sunt interdicta tñ pōtificialia: si celebrat vel officiū exercet i inferiori ordine nō est irregularis: qz hoc iure nō cauet: et pene nō sunt extendēde: de sen. excō. is q. li. vj. Verūtāmē suspēsus ab officio sacerdotali nō poterit vti pontificali etiā aliter qz in missa: qz interdicto officio vno omnia sibi censent interdicta q sine illo nō posset explicare: sed sine sacerdotali officio nō potest explicare pontificale. Itē suspēsus a sacramēto pceptione vel ptiicipatiōe si celebrat vel diuinis se imiscet: fm Hein. boyce nō est irregularis: vt est expsum i dicto. c. si celebrat: qz ptiicipare sacramētis non est officij vel ordinis eo qz etiā laici ptiicipant eis dē. Si tñ esset suspēsus a collatiōe sacramēto vel etiā puatus: tūc ministrando ea in officio suo vt pñs efficere irregularis: nisi ministraret aliqua sine solēnitāte q in casu necessitatis etiā laicus ministrare potest: vt patet de baptismo. Silr suspēsus ab ingressu ecclie fm Inno. Spe. et Hein. boyce: si intrat eccliam nō efficit irregularis: qd intellige verū nisi in ecclia se diuinis ingesserit: vt de sen. ex. is cui. li. vj. Sic suspēsus ab aliquo certo officio si se imiscet alio officio q illi a quo suspēsus ē: tūc nō est irregularis: vt de sen. ex. c. ij. ibi de misterio sibi interdicto: Idem Jo. an. in dicto. c. is qui. Et nota generalit qz de psona inter-

De decalogi

precepto

dicta idēz p oia dicendū est sicut de psona
suspēsa: qz tale interdictū nō differt a suspē
sione. Secūdo nota qz ea q dicta sunt de
suspensione a iudice: generalit̄ intelligant̄
quocūqz mō fuerint suspēsi siue simpliciter
seu ad tempus determinatū vel indetermin
natū siue etiā rōne criminis defect⁹ vel infā
mie. Putant enī doctores tales durante
suspensione celebrātes esse irregulares: nec
posse cum eis dispensari nisi p papā: ar. ad
hoc. xj. q. iij. c. si q̄s p̄byter. r dicto. c. cum
medicinalis. Porro si quis fuerit suspē
sus a canone hoc fit triplici ratiōe. Primo
rōne criminis: r tūc si simpliciter est suspē
sus celebrādo fit irregularis: vt. xj. q. iij. c.
si quis episcopus: similis si suspēsus est ad
tempus determinatū: tunc infra illud tem
pus celebrando efficit̄ irregularis. Si nō
suspēsus est ad tempus indeterminatū cū
cōditione donec satisfaciatur: sicut in. c. si q̄s
āmodo. lxxj. dist. r de cohabit. cleri. r mu.
c. sicut. r in clemē. de deci. c. j. r tūc fm Jo.
calō. licz quidā cōtradican: verius tamē
est qz sic suspensus ante absolutionē cele
brans efficit̄ irregularis: quia in hoc factū
iudicis est necessariū vt habeat p absolu
to: vt no. de eta. r quali. c. cum bone: r sic
cum factū hominis sit necessariū: sequit̄ qz
ad suspensionē dei canon aliquid addit: vt
in dicto. c. sicut. quod bene pbat de pūll.
c. episcopo. l. i. vj. Si autē suspensus est cū
cōditione donec peniteat: sicut in. c. ofius.
de elec. r in. c. j. de his que fi. a ma. parte
ca. tunc equū est tenere qz interim celebrā
do non fit irregularis: quia talis videtur
suspensio dei tm̄ ad quā nihil addit canon
nec vt habeat p sublata factū aliquod iu
dicis est necessariū: et ideo dicendū est de
eo sicut de suspensione dei tm̄ cum eadē sit
ratio. Similiter si est suspensus a canone q̄
ad se tm̄ vt excommunicat⁹ minor excommu
nicatiōe vel p̄motus per saltū non est irre
gularis: primū patet in dicto. c. si celebrat.
secūdum patet. l. ij. dist. c. sollicitudo. s̄ hoc
vltimū sane intelligendū est qz celebrando
vel officiendo in ordine ad quē per saltum
est p̄motus non est irregularis. Secundo
quis suspendit a canone ratione alicuius
defectus: vt est defectus ordinis sicut cle
ricus p saltū p̄motus q̄trum ad ordinem
obmissum cui⁹ si exercet officiū anteq̄ illū
recipiat est irregularis: sicut prius dictum
est de laico diuini se solēniter imiscente:
vel talis suspēsus est ratione defectus alic

rius sicut bigamus illegitimus corpore vi
tatus a nō suo episcopo: vel ante legitimā
etatem ordinatus. Et in hoc casu cōcordat
omnes doctores qz talis celebrando nō fit
irregularis: qz hoc nō inuenit̄ exp̄ssum in
iure: vt de sentē. excō. c. is qui. l. i. vj. r ideo
tales nō incurrūt nouam irregularitatē si
celebrāt ante dispensationē obtentā: s̄ s̄ ser
uat romana curia: qz cū in curia mādāt cū
tam ordinatis in supradictis defectib⁹ dis
pensari nil dicit de irregularitate quā incur
rissent ex celebratiōe ante dispensationē: vt
patet. l. vj. dist. c. aplica. et. c. cenomānensem.
Stilus autē curie attendēdus est: vt de cri.
fal. c. q̄grau. Nec obstat qz ordinatio tam
facta ante legitimā etatē vel a non suo epō
fuerit cū peccato: qz p̄ncipalis causa ppter
quā dicim⁹ tales suspensos est defectus nō
peccatū: ergo rōne defect⁹ nō criminis talis
debet censeri suspēsus: r ex hac rōne puto
qz licz irregularis ex celebratiōe diuinozū
sit suspēsus a canone ppter hmoi irregula
ritatē: si tamē als nō est suspēsus a iure vel
ab homīe: puta qz fuit absolutus ab excōi
catione v̄l suspensione sed nō fuit cū eo dis
pensatū in irregularitate: vel etiā nō suspē
sus cōtraxit irregularitatem: qz celebrauit
in loco interdicto: tunc talis ex noua cele
bratiōe postea facta in loco nō interdicto:
nō incurrit nouā irregularitatē: cū hoc nō
sit exp̄ssum i iure: vt dicto. c. is qui. Ter
tio q̄s suspendit a canone rōne infamie v̄l
scādali: r talis celebrādo nō efficit̄ irregu
laris: vt extra de cle. pegri. p totū. p̄cipue
c. iij. r de homi. c. ex lris. tūc enī pp̄e non
est suspensus quo ad se r quo ad alios: vt
patet dicto. c. iij. Unde dicit Hein. boye: qz
suspēsi nō quo ad se sed q̄ ad alios tm̄ sicut
pegrini r ignoti clerici: tales nō sunt suspē
si quo ad se nec ab homīe nec a iure: r ideo
sine peccato celebrare possūt: dūmō essent
i loco vbi celebrare possent: s̄ plebes suspē
se phibite sunt audire eoz officia fm In.
no. r ideo illi bñ faciūt abstinēdo ppter in
famā q̄ pōt esse i illū: v̄l vt scādālū euitet
nō tm̄ peccare vident postq̄ talis sacerdos
pegrinus a plato ecclesie in q̄ celebrat ad
missus fuerit: qz subditoz nō est diindica
re vtrū se legitime phauerit sacerdos i do
neū. Ex dictis etiā sequit̄ fm Inno. qz illi
quoz crimia sūt notoria: q̄ etiā post penitē
tiā phibent celebrare ppter scādālū r infā
miā: vt d̄ coha. cle. r mu. c. fi. si celebrāt aū
dispensationē nō incurrūt nouā irregulari

tatē. Et ex allegatiōe quā facit intelligere videt etiam de notorio fornicatore: qđ pñ ē tenere: et qđ no. in. c. j. de sen. ex. li. vj. intel ligat de notorio fornicatore añ penitentia celebrare: ne videat sibi pñ pñari: tñ de rigore sola penitentia nō tollit suspēsiōē ca nonis in notorio fornicatore: vt videt ex pñsum. l. dist. c. puenit. qz requirit factū iudicis: vt supradictū est de suspēsiōe a ca none donec satisfaciatur: s̄ absolutione facta a sententia canonis a qđ pñt hoc casu epus absolueret: qz pñtor canonis sibi nō serua uit si penitet remanere irregularitate quaz cōtraxit hñōi fornicator notori⁹ ex celebra tione diuinorū. Dicit enī Inno. q talis ce lebrians anteq̄ peniteat efficit irregularis indispēnsabilis nisi p papā: sed anteq̄ secū dispenses si celebrat penitens: id est omīssa cōcubina nō cōtrahit nouā irregularitatē ex illa noua celebratiōe. Deniqz nota gene raliter: qđ liez bigamus: illegitimus: cor pore vitiat⁹: ordinat⁹ ante legitimā eta tem: ordinat⁹ a nō epō suo: et sic de alijs ce lebriado nō efficiunt irregulares: si tamen ppterca fuerit eis a iudice interdicta cele bratio: et nihilomin⁹ ante dispensationē vl̄ interdicti relaxationē ingereret se diuinis in officio suo vt pñs efficerent irregulares et sic vt breuius potui patet de nota irregu laritatis. Ad laudē dei.

De homicidio qđ sit solo affe ctu per inuidiā et de peccato inui die:

Sermo xxxii

Non occides Exo.

n. xx. Jam deniqz de tertio mō occi dendī pñmū vel seipm succinet sermo pcurrat: qđ scz homicidiū fit corde vel affectu. Sic enī tertio mō pceptum hoc exponi pñt: nō occides: id est corde vl̄ affe ctu nō renoues qđ vita primi vel tua cor poralis vel spūalis indebite pñi vel detri mentū pati desideres. Tertiu igit gen⁹ ho micidij psequēdo sciēdū est: qđ istud homi cidij cordis grau⁹ est qđ homicidiū corpo ris: quāto aīa pstantior ē corpe: p inuidiā nāqz pñā occidit aīaz ac primoꝝ insidiat vite salte p affectū: de qđ homicidio dī Sāp. iij. Inuidia enī diaboli mors introiuit i oz bē terraz: imitant aut illū q sunt ex pte ei⁹ sic p odiū affectu mortifero pñā interinuit animā: ac primoꝝ tā aīe q corpis qrit mor tē. Hinc dī. j. Jo. iij. Qis q odit fratrē suū

homicida ē: et scitis q oīs homicida nō hz vitā in se manentē: glo. ibidē et si viuēs inf sanctos p fidē viuere cernit: impetū tñ cū Layn damnabit. Añ hñ mō tam pueri q mulieres et etiā sequaces iudeoz xpm cru cifigentū facti sunt homicide dñm iesum odiētes: sicut et iudei hodierni pdecessorū suozū imitātes vestigia fiunt adhuc homi cide p affectū: de quib⁹ dicit Sāp. ij. Ip̄si xō homicide thesaurizauerūt sibi malum insipientes et maligni oderūt sapientiā et rei facti sunt in cogitationibus suis. Quid igit ad pñm peccatū: scz inuidie dī Aug. sup Gen. iij. q inuidia est dolor aliene felicitatis: cui⁹ peccati malicia ex hoc cōside rari pñt: qz peccatū hñ ortū hz a ppria mali cia absqz culpa pñm: quod est vitū oīno diabolicū: sicut dicit Aug⁹. lib. de doctri na xpiana. Inuidia vitium diabolicū est: quo solo reus est et inexpressibiliter reus: nō enī dicit diabolus vt damnet: adulterium cōmissisti: furtū fecisti: villā alienā rapuisti sed hominū statū inuidisti: cuius inuidia mors intrauit in orbē terraz: quē imitant omnes inuidiosi: q dicunt esse ex pte eius eo q nulla carnali delectatiōe puocante s̄ solo spū diabolico suggerēte cōspirant in uidias: rancores: detractiōes: suspitiones et similia semia mentis amaricate. Euz enī cetera peccata dulcedinis aliqd corrupte menti cōferre noscunt solum istud vitium amaritudine tūescēte repletū marscere cogit pñm subiectū: qđ in pñmōꝝ ppe ritate cruciat velut infernale tormentū: vñ dicunt inuidi specialiter amici diaboli: qz fm Tulliu: Amici sunt q habent idē velle et nolle: sic inuidi cum diabolo vident hñ idē velle et nolle: cū vterqz mala velit et bo na respuit letaturqz de pñitiōe hoīm. Hinc etenim vitium hoc cum omnib⁹ spiritibus reprobis tam rationalibus q intellectua libus pseuerabit in eternū: sicut ecōtra cha ritas sancta nō excidet a saluandis imper petuū: vnde descendētib⁹ in lacum sola cōcomitabit inuidia et eius pessima filia. s. odiū: et sicut charitas obtinebit pñcipatū in celicis incolis: sic inuidia i reprobis spī ritib⁹: in illud ps. cxj. Peccator videbit et trahet et. Hic pñmo queri pñt: vtrum inuidia est dolor vel tristitia: sicut sentire videt Aug⁹. in auctoritate pñdicta: et Da masce. lib. ij. vbi ponit inuidiā esse speciem tristitie: et dicit: q inuidia est tristitia in ali enis boni: cum tamē obiectum tristitie est

De decalogi

precepto

malū: sed oblectū inuidie est bonū: qz cau-
 sas ex aliena felicitate: vñ memoria bonorū
 habitōrū est causa delectatiōis: nō igit̃ est
 causa tristitie: qz oppositorū nō est eadē cau-
 sa: est tñ causa inuidie. Dicit enī Grego. in
 v. moral. de inuido loquēs: Tabeſcentem
 mētē ſua pena faciet quā felicitas torquet
 aliena. Ad h̄ rñdet Lbo. ſcōa 2. q. xxxvj.
 qz oblectū tristitie est malū p̄p̄iū. Contin-
 git autē id qd̄ est alienū bonū apprehendi
 vñ malū p̄p̄iū: t̄ fm̄ h̄ de bono alieno pōt
 eſſe tristitia: ſed h̄ cōtingit duplici. Ano
 mō qñ qd̄ tristat de bono alicui⁹ inq̄tū im-
 minet ſibi ex h̄ piculū alicui⁹ nocumēt: ſic
 cū h̄o tristat de exaltatione inimici ſui ti-
 mens ne ledat eū: t̄ talis tristitia nō est in-
 uidia ſed magis eſt timoris affectus: vt di-
 cit p̄bus in. liij. rhetorice. Alio mō bonum
 alterius eſtimat vt malū p̄p̄iū: in quātum
 eſt diminutiū p̄p̄ie glorie vel excellentie
 t̄ hoc mō de bonis alterius tristat inuidia
 t̄ ideo p̄cipue de bonis illis inuidet in q̄-
 bus eſt gloria t̄ in q̄bus homines amāt ho-
 norari t̄ in opinione eſſe: vt diē p̄bus in. ij.
 rheto. Ad maiorē tñ euidentiā ſciendū
 fm̄ Lbo. ibidez: qz talis tristitia de bonis
 alienis q̄tuor modis cōtingere pōt. Ano
 mō qñ vt dictum eſt aliquis dolet de bono
 alterius in quātū ex eo timet nocumētū
 vel ſibi p̄p̄i vel etiā alijs bonis: t̄ talis tri-
 stitia non eſt inuidia vt dictum eſt: vnde
 pōt eſſe ſine peccato. Dicit enī Grego. xxi.
 moral. Euenire plerūqz ſolet vt non amiſſa
 charitate nos inimici ruina letificet: t̄ rur-
 ſum eius gloria ſue inuidie culpa cōtristat
 cū ruente eo quosdā h̄i erigi credimus: t̄
 p̄ficiēte illo pleroſqz iniuſte opp̄imi ſor-
 midamus. Hinc dicit Proverb. xxi. Cū
 impij ſumpſerint p̄ncipatū gener p̄plus: t̄
 talē tristitiā oñdit Abachuc p̄ba h̄ Abū
 chodonosor regē babilonis p̄ſperitatē il-
 lius tēporalē admirans: cui eſſet idolatra
 peſſimus cū omni p̄plo ſuo. Ande. c. j. con-
 querit dñs dicens: Aſp̄quo dñe clamabo
 ſc̄z in orōne cōtra Abuchodonosor tēpli
 deſtructorē t̄ ciuitatis: vt dicit Lira. Seq̄-
 tur: Elociferabor ad te vlm̄ patiens: ſc̄z in
 opp̄ſione p̄p̄i t̄ non ſaluabis: quare reſpi-
 cis cōtemp̄tores tuos cōſerēdo: ſc̄z eis po-
 teſtatē t̄ gloriā temporalē: t̄ taces implo-
 cōculcante iuſtiorē ſe ſc̄z iudeos: talis igit̃
 tristitia nō eſt inuidia ſed potius nemeſis:
 qz nemeſis tñ tristat de bono inique agē-
 tū: in illud p̄. lxxij. Zelant ſup̄ iniq̄s tē.

Inuidus aſit triſtaſ de bono eoꝝ etiā qui
 ſunt digni: verūtamē vt dicit glo. ſup̄ Aba-
 chuc. j. Nō debem⁹ ſup̄ hoc turbari viden-
 tes a p̄ncipio mūdi ab impio Cayn occiſū
 Abel iuſtū: exultāte Jacob regnare in do-
 mo patris ſui Eſau: ipſe quoqz circa quem
 hec q̄rela dirigit a iudeis crucifigit t̄ bar-
 rabas latro dimittit. Secūdo mō qd̄ tri-
 ſtaſ de bono alteri⁹: nō quidē ex eo qd̄ al-
 ter habet bonū illud: ſed ex eo qd̄ nobis deest
 bonū illud qd̄ alter habet: t̄ hoc eſt p̄p̄ie
 zelus: vt dicit p̄bus. ij. rhetorice. Pro quo
 notat: qz ſi zelus ille cōſiſtit circa bona ho-
 neſta vel virtuofa: tunc laudabilis eſt: fm̄
 illud. j. Cor. xiiij. Emulamī ſpirituālia: ſic
 Eſaias p̄p̄ba: vt patet eiūſdē. vj. Videns
 dñm ſedentē ſup̄ ſogliū excel. t̄ ange. cōci. ſ.
 ſ. ſc̄tus dñs de⁹ exerci. interno dolore tacet
 alit̄: ve mihi qz tacui. ſ. a rēphēſide. D̄zie re-
 gis: qui ſc̄z tūc a dño ſedente in ſollo tanq̄
 ad iudiciū ſuſcepit vindictā lepre: eo qd̄ of-
 ficū ſacerdotale ſibi voluit vſurpare. Se-
 quit̄: quia vir pollut⁹ labijs ego ſum. Si-
 cut enī pollunt labia dicendo qd̄ nō de-
 cet: ſic etiam tacendo quod dici deberet: t̄
 ſic pollutus labijs erat ac per conſequens
 indignus laudare deum. De hoc etiā zelo
 ſcribit Hiero. ad Alēta de inſtructōe filie.
 Habeat inq̄t ſocias cum quibus addiſcat:
 quib⁹ inuideat quāz laudib⁹ mordeat: ſic
 enim vnūſquiſqz laudabiliter aliorū exem-
 plis optimis excitari debet ad proficien-
 dum in bonum: hac namqz ratio reor eſſe
 p̄ceptū a dño: luceat lux veſtra corā homi-
 bus vt videant opa veſtra bona tē. Si vō
 zelus ille ſit de bonis tp̄alibus: tūc poteſt
 eſſe ſine peccato: p̄pter finem intentū debi-
 te circūſtantiatiū vel etiā cum peccato: ſi
 finis eſt inordinatus vel affectus imode-
 rat⁹. Tertio modo triſtaſ aliquis de bo-
 no alterius in quātū ille cui bonū accidit ē
 eo indignus: que quidē triſticia nō poteſt
 oriiri ex bonis honeſtis: ex quibus aliquis
 iuſtus efficit̄: ſed ſicut p̄bus dicit. ij. rheto-
 rice. eſt de diuitijs t̄ ſimilibus que poſſunt
 equaliter puenire dignis t̄ indignis: et h̄
 triſticia fm̄ ipſum vocat nemeſis: t̄ p̄tinet
 ad bonos mores: ſed hoc ideo dixit: qz cō-
 ſiderabat ip̄a bona tp̄alia fm̄ ſe: put poſ-
 ſunt magna videri nō reſpiciētib⁹ ad eter-
 na: ſed fm̄ doctrinā fidei tēporalia bona q̄
 pueniūt indignis ex iuſta dei ordinatione
 diſponiū: vel ad eoꝝ correptionē: vel etiā
 ad eoꝝ maiorē dñatōez. Hā q̄tū ad p̄mū

refert magister Bull. parisiensis. in li. de vol
uerfo corporalitate quodā q̄ q̄to floruit p/
speritate tanto creuit malicia. Tandem tñ
ad ep̄atū electus: sup̄es de bonitate diui/
na: q̄ maliciā suā grata p̄speritate p̄seq̄ vi/
debat seleg ad h̄ officiū recognoscēs indi/
gnissimū ep̄atū refutauit et in gratia p̄actio/
nē in p̄petuā seruitutē se dño fidelit̄ p̄seca/
uit. Q̄tū etiā ad sc̄dm dictū est diuini epu/
loni: Fili recordare q̄ recepisti bona in vi/
ta tua. Chrys. ibidē. q̄ dicat: si qd boni se/
cisti vnde premiū deberet: oīa recepisti in
illo mūdo epulās ditatus oblectat̄ succes/
sibus p̄speris: vt sic nihil minuas ex meri/
tis in futuro de penis eternis. h̄inc p̄phe/
ta Job prius velut humanū aliq̄d passus
admirans super his p̄speritatib⁹ impiorū
diuinū iudiciū ait: eiusdem. xxi. Quare vi/
uunt impij sublimati p̄fortitq̄ diuitijs: se/
men eorū p̄manet corā eis: dom⁹ eorū secure
sunt et pacater nō est virga dei sup̄ illos:
bos eorū p̄cepit et nō abortiuit: vacca pepe/
rit et nō est prauata fetu suo: egrediunt̄ qua/
si greges puilli eorū et infātes eorū exultant
lulibus. Tandē vero r̄sione sua diffinitū
uā subinfert p̄clusionē dicens: Ducūt in bo/
nis dies suos et in puncto ad īferna descē/
dūt: qui dixerūt deo. Recede a nobis sciē/
tiā viā tuā nolumus. Sic p̄s. in p̄sona
puillorū p̄rūpens in vocē admirationis ait
in p̄s. Q̄ bonus israel deus: q̄ ē. lxxij. Ec/
ce inquit ip̄i peccatores et abūdātes in se/
culo obtinuerūt diuitias: et dixit ergo sine
cā iusti. cor me. et lana. in ē inno. ma. me. et
fui flagellat⁹ tota die et. paululū tñ resipi/
scēs s̄bdit: si dicebā narrabo sic: Ecce nati/
onē filiorū tuorū reprobauit: existimabaz vt
cogno. h̄ la. est ante me donec intrē in san/
ctuariū dei: et intel. in nouiss. eorū: et qd ibi
dē intellexit subdit: quō facti sunt in q̄t in
desolationē subito defecerūt: perierūt pro/
pter iniquitatē suā. Sed qualis inquis: ve/
lut somnūs surgentiū dñe in ciuitate tua
imaginē ip̄sorū ad nihilū rediges: vñ dicit
apt⁹ i alio p̄s. xxxvj. Aidi ip̄iū sup̄ exalta/
tū et eleuatū sicut cedros libani: sc̄z tp̄all p̄/
speritate: et trāsiuit: glo. ad nouissima eorū
et ecce nō erat sc̄z potēs diues: gloriosus:
delitiosus: et hoc q̄tū ad corp⁹: q̄siuī eū sc̄z
q̄tū ad animā: et nō ē inuē⁹ loc⁹ ei⁹ sc̄z in
forte iustorū: custodi i gis inocētā sc̄z ad de/
um: et vide eq̄tatē q̄tū ad p̄ximū: qm̄ sunt
reliq̄e hōi pacifico. Et igit̄ bona tp̄alia q̄
dant̄: etiā ip̄ijs vñ ad correctionē vñ ad ma

lorē dñationē caduca sunt et trāsitōria: et
mo pene nihil in p̄paratiōe ad bona eternā:
q̄ tñ bonis p̄suant in p̄miū: ideo talis tri/
sticia phibet i sacra scrip. s̄z illō p̄s. xxxvj.
Noli emulari. i. imitari in malignatib⁹: ne
q̄ zelaueris. i. inuidias faciēs iniquitatē
et p̄sperātes. Dicit etiā Rya q̄ hūc psal. se/
cit David: ostēdere volēs q̄ p̄speritas ma/
lor sit p̄tēda et afflictio iustorū appeten/
da: tūc etiā multi vidētes Saul ip̄ium et do/
ech ei⁹ armigē p̄tra david et fautores ei⁹
iniq̄ agētes ac in omnib⁹ p̄speritatē habē/
tes. David aut̄ cū suis iniuste affligit̄ et ta/
mē aduersitatib⁹ p̄mi: declinabāt ad ma/
lū recedētes a deo quasi deus curā de acti/
bus humanis non haberet: q̄bus David.
Noli emulari et. et causā p̄tinus subdit di/
cēs: qm̄ tanq̄ sensū velocit̄ arefēt: et quē/
admodū olera herbaz cito decident. An/
de q̄cquid delectatiōis vñ p̄speritatis p̄se/
q̄ valet in p̄mi: min⁹ ē a pena futura q̄ p̄/
ctū circuli a magnitudine celi chrystallini
ratio est: qm̄ q̄ malignat̄ exterminabunt su/
stinētes aut̄ dñm ip̄i here. ter. et adhuc pu/
sillū et nō erit peccator. s̄. p̄speratus: glorio/
sus: delitiosus in hac vita: et q̄res locū ei⁹
et nō inuenies in eterna vita: q̄ sepul⁹ ē in
īferno: vbi frēq̄ntabit illō cāticū. Sap. v.
Quid nob̄ p̄sunt supbia: aut diuitiarū iq̄/
ctāria: quid ptulit nobis: heu transierūt h̄
omnia velut vmbra. Quarto deniq̄ trista/
tur quis de bonis alienis in q̄tū alter ex/
cedit ip̄m in bonis et hoc p̄prie est inuidia
et istud sēp est puū: vt dicit p̄hs in. ij. rheto/
rice: q̄z dolet de eo de quo est gaudendum
sc̄z de bono p̄ximi. Secūdo q̄rī pōt: vñ
inuidia sēp est peccatū mortale: p̄sertim
cū inuidia sit quedā tristitia vt dictū est: s̄
tristitia est passio quedā appetitus sensiti/
ui: et s̄m Aug. xij. de trinita. in sensualitate
non est peccatū mortale sed solū i rōne: vñ
et infantib⁹ nō dū rōne vrētib⁹ pōt esse inui/
dia: quia dicit Aug⁹. in. j. confes. vidi ego
et expertus sum zelantem puerū qui non/
dum loquebatur et t̄uebatur pallid⁹ ama/
ro aspectu collectaneū suū. Ad hoc respō/
det Tho. vbi supra q̄ inuidia ex suo gene/
re est mortale peccatū: genus enim peccati
consideratur ex obiecto: s̄ inuidia s̄m ra/
tionē obiecti sui p̄trariat̄ charitati: p̄ quā
est vita spiritualis anime sc̄dm illud. j. Jo/
han. iij. nos scimus quia translati sum⁹ de
morte ad vitā qm̄ diligimus fratres: nam
obiectū viriūsc̄z sc̄z charitatis et inuidie ē

De decalogi

precepto

bonū p̄misi: sed fm p̄trariū motū: qz charitas de bono p̄mi gaudet ⁊ inuidia tristat: ⁊ sic directe p̄trariat charitati: verū tñ in quolibet genere peccati mortalis inueniunt aliqui motus imperfecti in sensualitate p̄sistentes: q̄ sunt peccata venialia: sic in genere adulterij p̄mus mot⁹ p̄cupiscētie: ⁊ in genere homicidij prim⁹ motus ire: sit etiā in genere inuidie reperiunt aliq̄ p̄mi motus: etiā q̄qz in viris p̄fectis: q̄ sūt peccata venialia: motus igit inuidie fm q̄ est passio sensualitatis est quoddā imperfectus in genere actū humanorū: quorū principium est rō: ⁊ sic nō est mortale: ⁊ idem est de inuidia puulorū quib⁹ nō est vsus ratiōis.

Pro quo nota fm q̄ dicit cōpendiū theologie: q̄ dolor vlt̄ tristitia de alieno bono est quadruplex: quia vel est primo p̄mius mot⁹ ex nā veniēs: sic qdā naturalit̄ iudat sunt: ⁊ hoc nullo mō est p̄ctū cū nullo modo sit in nostra potestate: vel est secūdo p̄mus motus qñ scz appetitus sine cōpleta deliberatione rationis tali passioni afficit ⁊ sic est veniale peccatū: vel trahit per intentionē extra suā rationē: vt qñ dolor de alieno bono surgit ex causa bona: sicut qñ quis dolet de bono alterius: qz videt illud redundare in detrimentū anime eius: vel etiā in detrimentū cōmunitatis: ⁊ talis dolor bonus est: qz maius bonū magis ē appetendū: vel deniqz est actus volūtari⁹ de liberatine: ⁊ sic est mortale peccatū habēs cōpletā rationē inuidie: ⁊ fm p̄m. ij. rbe: torce tales inuidebūt: q̄bus sunt aliq̄ similes aut f̄z gen⁹ aut f̄z cognationē aut scōz naturā aut scōm habitū aut scōm opinio nē. Cū em̄ inuidia sit de aliq̄ excellentia alterius in q̄tū diminuit gloriā quā d̄s appetit: p̄sequēs est vt ad illos tñ inuidia habeat: q̄bus hō vult se vlt̄ p̄ferre in glia vel eōre: qd̄ eē solet respectu p̄sonarū nō multū a se distātū: vñ dicit Aug⁹. q̄ tal inuidet inferioriorib⁹ ne sibi equant: superiorib⁹ qz eis nō equat: ⁊ parib⁹ qz eis equant: quā inuidiā Saul p̄cepisse noscīt p̄tra David quē in glia sibi eōri timuit. Cū em̄ reuertere ref de p̄lio cū David p̄cusso Philisteo cū exercitu Philistinū: ⁊ mulieres in occur sū egredientes canerēt: p̄cussit Saul mille: David decē milia: irat⁹ est Saul nimis: et iste sermo displicuit in oculis eius: ⁊ dixit dederūt David decē milia: ⁊ mibi dederūt mille: qd̄ ei sup̄ ē nisi solū regnū: vt patz. i. Reg. xvij. Ex b̄ igit tpe quis eum David

cū exercitu suo liberasset a p̄cto mort: statim inuidie liuore p̄cussus: deinceps nō rectis oculis David ispiciebat: p̄p̄ qd̄ post dī em̄ alterā inuasi cū spūs dei mal⁹: ⁊ David psallebat manu sua vt p̄ b̄ Saul refocilla ref ⁊ leui⁹ haberet: ac spiritus malus ab eo recederet. An rōnabilē credi pōt q̄ p̄ me lodia seu p̄ aliq̄ alia sensibilia possunt a demonib⁹ afflicti leuius ferre: etiā naturalit̄: qz acrus actioz sūt in patiēte p̄disposito: vt dicif. ij. de anima: p̄ melodīā igit in humano corpe causari pōt aliq̄ dispositio per quā min⁹ subiecti actiōi demonū: ⁊ sic afflictio ab eis causata diminiuit vlt̄ alleuitat: potuit et a Saule virtute diuina imediate vlt̄ mediātib⁹ sc̄tis āgel tūc ex merito David ad tps demon expelli: q̄ laudes diuinas in cithara canebat p̄ salute Saul: sicut p̄ orationes sc̄toz frequē demōes expulsi legunt a corpib⁹ obsessis: verū qz nūc cor Saul inuidie liuore tenebat: psallēte David nō leui⁹ habebat s̄ acrl⁹: ac velut i laniā ver sus natus ē p̄figere David cū pariete: ⁊ ex hoc agitat⁹ a sathana rācorē illius vsqz ad mortē nō d̄posuit: q̄tūcūqz David postea mitissime p̄tra regē: strenuissime p̄tra hostes: fidelissime p̄ p̄plo dei: ac prudētissime in omni negotio se gerebat: sic Esau p̄ subrepta b̄ndictiōe ex inuidie liuore Jacob p̄secutus ē. Deniqz pestis inuidie tā p̄nitiose venenositatis est: qz plima suo veneno sil p̄mit: nō em̄ solū subiectū p̄p̄m inuicē veneno mortifero diabolice prauitatis: s̄ et oīa eius opera bona velut ifecta serpentina malicia deo reddūt igrata: ac inuidioso i fructuosa: qd̄ bñ signat in natura serpentis q̄ salamāder d̄ sol⁹ in igne vlt̄cēs: cui⁹ ē maxima vis int̄ omnia venenata: nam cetera singulos feriūt s̄ plima sil inficit: vñ si arbori irrepserit vlt̄ in aquā ceciderit: vniuersos fructus seu totā aquā sil inficit: ⁊ oēs gustātes p̄f inficit: sic inuidie serpentes sua virulenta p̄nitte velut igne infernali cōfor motū subiectū qñ diabolicū reddūt: ⁊ omnia opa virtuosā fundit⁹ necat: qñ vir⁹ letale diuini amoris ⁊ gfe. In sup̄ Basilisco aptissime similit⁹: q̄ solo visu inficit ⁊ p̄mit et longe postros. Legif em̄ in hystoria Alexā dri q̄ ābulās cū exercitu suo p̄ montē altū: repit i virtice Basiliscū q̄ p̄mos exercit⁹ sui solo visu p̄strauit: admirātib⁹ igit ceteris nec p̄ timore p̄cedētib⁹: ascēdit Alexā der p̄rim motis a lōge volēs inq̄rere cām illi⁹ pestilētie: viditqz Basiliscū in media via dor

mentē: q̄ cū exercitū a p̄pinq̄re sibi sensit
oculos aperuit et aspiciēs solo visu p̄imi/
ores exercitus subito pemit. Facto igit̄ el-
peo septē cubitoꝝ longitudinis et quatuor
latitudinis in exteriori p̄te illius speculū i
gens pont iussit: q̄ p̄ec̄? Basiliscū aggre-
dit̄ q̄ speculū atō turbato p̄tēs: ac sese p̄/
tinus in illo p̄spiciēs p̄prio veneno statim
insemp̄ est: sic miser inuidus se p̄mum in
anima p̄mēs multos etiā nō vīfos ferit: di-
lacerat et infinit̄: p̄nus ad suspitōdes: de-
tractiones: susurratiōes: ac temeraria lu-
dicia: cūcta curuo lustrās oculo: q̄d nō in-
ficeret hec maledicta bestia q̄ t̄ opa p̄imi
gl̄ibet sc̄tā sua malicia infecit: et insp̄eta/
tione falsa puerit: nullā exēcrās iniuriā:
maliciā v̄l violentiā: n̄m̄ix cū ip̄a sit fōmē
tū inferni: nutrimentū diaboli: d̄natorū
exercitū et eternū suppliciu: a quo nos cu-
stodiat iesus christ̄ dei filī. Ad laud̄ dei.

De odio p̄tra proximū et p̄tra de-
um ac de detestabilitate huius vi-
tij.

Sermo XXXIII

Non occides. Exo.

xx. Also v̄tuncq̄ de vitio iuidie:
tam de illius filia pessima p̄seq̄/
mur que dicit̄ odiū. Nā licet sc̄d̄ H̄eg.
xxxj. mora. Inuidie q̄nq̄ sunt filie: sc̄z odi-
um: exultatio in aduersis p̄imi: afflictio
in p̄speris p̄imi: susurratio et detractio:
tū ip̄m odiū est p̄c̄m̄ magis detestandū:
q̄d sic p̄t̄: q̄ fm̄ Tho. sc̄da. 2°. q̄. xxiiij. in
offiū conatu inuidie est aliq̄d tanq̄ p̄ncipi/
um sc̄z affect̄ d̄minuēdi gl̄iam alteri. Et
hoc duplici: vel em̄ potest et sic est exulta-
tio in aduersis: v̄l nō p̄t̄: et sic est afflictio i
p̄speris: cū sc̄z p̄imi p̄spera eueniūt p̄tra
conatū inuidētis q̄ nitit̄ ip̄edire: q̄ sc̄z af-
flictio q̄nq̄ tū cū inuidia tabescēte p̄ualu-
it: q̄ in p̄m̄i subiectū manus crudel̄ inijce-
ret: sic Achitophel cernēs q̄ Chusi p̄siliū
eius p̄silio p̄ualuisset: inuidia mor̄ laq̄o se
suspēdit: vt pater. ij. Reg. xvij. Est etiā ali-
quid tanq̄ mediu cū sc̄z quis actu d̄mi/
nuit gl̄iaz alteri et hoc v̄l i occulto p̄ susur-
rationē que sc̄z intendit amicitia aliquorū
separare: et ideo talla de proximo p̄fert q̄
p̄nt animū adiectis mouere p̄tra ip̄m: de q̄d
sit illud etiā si sit simplicit̄ bonū et tū appa-
rens malū inq̄tū duplicē ei cui diuif̄ q̄ vo-
catur alio nomie bilinguis: v̄l etiā in mal-
feto: et sic est detractio. Est etiā tertio ali-

quid tanq̄ terminus vel finis q̄ est in ip̄o
odio: q̄ sicut bonū delectans causat amo-
rem: sic tristitia causat odiū. Sic igit̄ in bo-
nis finis melior est his q̄ sunt ad finem: sic
econtra in malis. Et licet odiū oīri p̄t̄ ex
ira sc̄d̄m quoddā augmentū q̄d p̄ irā appe-
timus. Primo q̄dē malū p̄imi fm̄ quan-
dā mensurā: p̄t̄ sc̄z habet rationē vindi-
cte per cuius continuationē postea puenit̄
ad hoc q̄ proximi malū absolute desiderat
q̄d p̄inet ad rationē odiū. Dicit em̄ Aug^o.
in diffinitionib̄ q̄ odiū est ver^o ira ex plu-
rib̄ causis collecta diuturno tpe p̄seuerās:
tamē ex inuidia directus nascit̄ per quas
ip̄m bonū p̄imi reddi contristabile et p̄
consequēs odibile: et est vltimū in p̄gressu
peccati siue in deum siue in proximum: eo
q̄ opponit̄ dilectioni qua naturalit̄ deus
et proximus diligit̄ q̄ est vltima in p̄gres-
su virtutum: quia omnia alia ad dilectio-
nem referuntur: vnde tantum habet odiū
de ratione mali q̄tū amor de ratione boni:
et sicut charitas habentē facit diuinum: sic
odium possessorem facit omnino diaboli-
cum. Hinc dicit̄ H̄eg. v. moralis: q̄ quis
per omne vitium quod perpetratur huma-
no corde antiqui hostis virus infunditur:
in hac tamen nequitia tota viscera sua ser-
pens concutit: et imprimende malicie pestē
vomit. Hic ergo queri potest de odio in
proximum: vtrū sc̄z odium p̄oximi sit pec-
catum et peccatū grauissimum: p̄sertim
ex eo q̄ Johannes in canonica. ij. c. di-
cit: Omnis qui odit fratrē suū homicida
est: cum tamen econtra nullum peccatū in-
uenitur in p̄ceptis vel consilijs diuine le-
gis sc̄d̄m illud p̄ouerbioꝝ. viij. Recti sūt
omnes sermones mei: non est in eis prauū
um quid neq̄ peruersum: sic Luce. xliij. di-
cit dominus: si quis venit ad me et nō odit
patrē suū et matrē nō p̄t̄ meus esse discipu-
lus: et hoc sc̄d̄m gratiā: fm̄ naturā etiā nō
hil naturalū est peccatū: q̄ peccatū est re-
cessus ab eo q̄d est fm̄ naturā: vt dicit̄ Da-
mas. li. ij. sed vnicuiq̄ rei nāle est illd̄ odi-
re q̄d est sibi p̄trariū et q̄d nitit̄ ad eius cor-
ruptionē. Ad hoc dicēdū ēz Tho. sc̄da. 2°.
q̄. xxiiij. q̄ odiū amori opponit̄: vnde tū
habz odiū de rōne mali q̄tū amor de rōne
boni: amor q̄ debet p̄ximo fm̄ illd̄ q̄ bz a
deo: id est sc̄d̄m naturā et gratiā: non
autē ei debetur amor sc̄d̄m illud q̄d habet
a seipso et a diabolo: sc̄z fm̄ p̄c̄m̄ et iusticie
defectū: et ideo licitū est in fratre peccatum

De decalogi

precepto

odio habere: et etiā omne illud qđ pertinet
ad defectū diuine iusticie: quia hoc perti-
net ad fratris amorē: eiusdē enī rōnis ē qđ
velimus bonū alicuius: et qđ odimus ma-
lū ipsius. Pro quo nota qđ inter alia sunt
tria qđ meritorie homo potest et debet odire
et hoc in qđtū nos impediant ad beatitudinē
psequendā: in qđtū vero nos inuāt ad bea-
titudinē psequendā sunt diligenda. Pri-
mo namqđ debemus odire nos ipsos: id ē cor-
pus nostrū: tum ppter infectionē culpe: tū
ppter corruptionē nature: que duo aggra-
uant animā ne possit videre deū: in qđtū ta-
men corpore possumus vti ad dei seruitiū:
fm illud Ro. vi. Exhibete mēbra vestra s-
uitre iusticie: sic debemus ipsū diligere dile-
ctione charitatis: vñ dicit Grego. in omel.
quadā: tunc etem animā nostrā bñ odim⁹
cū eius carnalibus desiderijs non acquie-
scimus cū eius appetitū frangim⁹: et ei⁹ vo-
luptatibus reluctamur. Secūdo debemus
odire peccatorū transgressiones et eorū vita-
re conuersationes: ne eorū cōmunicatione
maculemur: qđ culpa eorū deo pstrariatur:
et est beatitudinis impedimentū: vnde fm
ea qđbus deo aduersant sunt odiendi qui-
cunqđ peccatores et pater et mater et ppin⁹:
et sic intelligit illud Luce. xliij. si quis vēit
ad me et nō odit patrē suū et mā. et frā. et
soror. adhuc autē et animā suā nō potest me⁹
esse discip. hinc dicit ps. cxvij. Iniquos odio
habui: et itē. xxv. diuit eccliaz malignā.
et ad dñm: nōne qđ oderūt te dñe oderā: nec
mirū cū amor ipiorū odiū in deū reputat:
Unde dictū ē Josaphat. iij. Reg. vlē. ipio
pbes auxiliū et his qui oderūt dñm iūger
amicitia: Idcirco iram dñi merebaris et.
Tertio debemus odire parentū et amicorū
carnalē affectionē: et hoc in qđtū nos impe-
diunt et retrahūt a beatitudine cōsequēda
alī autē sunt honorandi et diligendi: de s-
dicit Hiero. licet sparso crine et scissis vesti-
bus ybera quibus te nutrierat mater ostē-
dat: licet in limine pater iaceat: pcalcato p-
ge pte et pcalcata pge matre: et clausis ocu-
lis ad vexillū crucis euola: solū pietat⁹ ge-
nus est in hac re esse crudelē. Et itē. Hier.
in omel. ama post deū patrē: ama matrem:
ama filios: si autē nēcitas venerit vt amor
parentum ac filiorū amorī dei comparetur
vt non possit vtrunqđ seruari: odium in su-
os: pietas in deum est: sic nimirū et inimi-
cos nostros precipimur diligere sed aduer-
sarios in via dei: licet carnis coniunctiōe

primus precipimur odire. Unde Grego.
in omel. quadā: ametur quilibz in hoc mū-
do aduersarius sed in via dei pstrarius nō
ametur etiā ppinquus: qđquils enī iā eter-
na concupiscit in ea quam aggredit causa:
dei extra matrem: extra patrē: extra vxo-
rem: extra filios: extra cognatos: extra se:
ipsum fieri debet: vt eo verius deū cognos-
cant quo in eius causa neminem recogno-
scit. Verūtamē duo sunt que phibemur
odire in primo: siue fuerit cognatus siue
amicus siue inimicus. Primo namqđ iube-
mur nō odire naturā humanā quā vtiqđ
deus bonā cōdidit et bonaz valde: vt pote
rationalē et ipsius diuinitatis capacē: hinc
ergo non debemus appetere malū: nec eti-
am quo ad corpus nisi in qđtū corporal af-
flictio de seruire posset ad salutē anime sue
etiā causa vindicte susceptis prius iniuri-
is: quod ostēdit dñs in suo Matth. xvij.
qui debebat decē millia talenta: quē tamen
non soluente neqđ vocare nō voluit: sed ro-
gatus omnia remisit: postqđ autē pseruo de-
bitū dimittere noluit: ptius seru⁹ neqđ ap-
pellari meruit: et i carcerē donec vnūuersū
debitū solueret tradi iussus ē: et dñs subiū-
xit: Sic pater meus celestis faciet vobis si
non remiseritis. Hinc dicit magister sentē-
tiarū in. liij. di. xxij. qđ qui diuini bñficii ob-
litus suas vult vindicare iniurias: nō solū
de futuris peccatis veniā nō meret sed eti-
am pterita que sibi dimissa credebant ei ad
penā replicabunt: qđ ppter ingratitudinē
ita reus et peccator pstituit vt antea fuerat.
Et hoc doctores specialit in quattuor pec-
catis ptingere dicunt: vñ versus. Fratres
odit apostata sit spernitqđ fateri. Penitū-
isse piget. i. penitet pting culpa redit. Cu-
ius causa ē fm Tho. qđ quattuor nō solū
sunt ptra remittētē peccata sēc omnia alia vi-
tia: sēc etiā sunt ptra remediū quo pctā di-
mittunt: quorū remissio pmo attribuit fi-
dei sine qua ipossibile ē placere deo: qđ scz
ipm pctm agnoscit. Scđo charitati qđ pctm
execrat et hūanū affectū auertit. Tertio pe-
nitētē qđ de pteritis satisfacit: et ideo odium
fraternū qđ oppōit charitati et apostasia qđ
oppōit fidei: et duo alia qđ oppōnūt penitē-
tie specialē habēt rōnē qđ faciūt redire pec-
cata: qđ sūt ptra remediū qđ pctā dimituntur:
vnde cōf odij semiariū ptiacit⁹ pñuā
tes corporali maledictiōe mulctant a deo:
iuxta illud Eccl. xxvij. laqueo peribūt qui
oblectant casu iustorū: dolor autē psumet

fides . apostasia
charitas . odium
pena

quinto:

Serino xxxiii

eos anteq̃ moriantur. Porro laqueo pe-
rit q̃ ipsonise perit. Sic absalon odio pat-
ris no comotus in eius psecutioe suspensus i
arboze perijt. Sic pharao ferali odio pfe-
quens filios israel cu omi exercitu suo sub
mersus est. Sic ipij iudei per odiu christuz
occidentes a tito ⁊ vespasiano morte cru-
delissima mulcrati sunt: vt sic qui gladiuz
acceperint gladio pereant. Ex quib⁹ liq̃t q̃
detestabile vitii sit odiu q̃m ad naturam
primi. Pro quo sciendū fm Tho. scda. 2.
q. xxxiij. q. peccatu comissu in primi ha-
bet rone mali ex duobus. Anū est nocumē
tū qd infertur ei ptra que peccat: ⁊ sic ho-
miciu actuale grauissimū est peccatoruz
qd in primi comittit: qd materialit se ha-
bet ad peccatu homicidij. Secundum vero
qd formaliter se habet est deordinatio vo-
luntatis eius q̃ pperat: ⁊ q̃ formale potis-
simū est in omni actu: ideo odiu simpliciter
est maius peccatu q̃ exteriores actus q̃ fi-
unt in nocumētū primi: q̃ per odiu deor-
dinat volūtas hominis q̃ est potissimū i ho-
mine ⁊ ex qua est peccati radix. Nā si act⁹
exteriores inordinati essent absq̃ inordia-
tione voluntatis nō essent pctā: puta cum
quis ex ignorantia pphabili vel zelo iusti-
cie hominē occidit: ⁊ si quid culpe est in ex-
terioribus actibus qui ptra primū comit-
tunt totū est ex interiori odio: ⁊ ideo dñs
in lege veteri vindictā homicidij modera-
uit fm homicide affectū pot⁹ q̃ effectū:
mandauit em. Deut. xix. dicēs: hec erit lex
homicide fugientis: q̃ pcusserit primum
suū nesciēs: ⁊ q̃ heri ⁊ nudius tert⁹ nulluz
cōtra eū odiū habuisse cōprobat: sed abis-
se simpliciter eū eo in siluā ad ligna cedēda:
ferrūq̃ lapsū casu pcusserit amicū: confu-
giet ad vnā de vrbibus refugij ⁊ vinet: nō
em est reus mortis: q̃ nullū ptra eū q̃ occi-
sus est odiū prius habuisse mōstrat. Si q̃
aut odio habēs primū insidiat⁹ fuerit vi-
te eius: surgēs q̃ pcusserit illū ⁊ mortu⁹ fue-
rit: fugietq̃ ad vnā de vrbib⁹ refugij: ar-
ripiet eū seniores illius vrbis: tradentq̃
in manū primi cuius sanguis effusus est
⁊ moriet⁹: nec misereberis eius: sanguinez
noxii auferēs de israel vt bene sit tibi. Et
Exo. xxi. Si q̃s p industriā occiderit pri-
mū suū: ⁊ p insidias ab altari meo euellat
eū vt moriat⁹. Ex quib⁹ pater q̃ dñs plus
pensat affectū q̃ factū: ⁊ sic odiū in homi-
cidio tanq̃ formale videt esse potissimum
in malicia. Secūdo vero iubemur in ho-

mine nō odire diuinā gratiā: qdā em̃ dam-
na biliter odiūt ⁊ inuidēt diuine gratie cresce-
ti in mūdo: qd est vitii omnino diabolicē
⁊ obstinatoꝝ vitii speciale: q̃ gaudent ha-
bere socios impietatis dolētes de omni religi-
ositate: quo nimirū vitio diabolus iēpia-
biliter reus est: tales em̃ q̃m in se est q̃rūt
extinguere vex cultū diuinū. Hoc vitio sti-
mulatus Achā rex iuda cū Esa. vij. iubere
tur petere signū liberatiōis a duobus regi-
bus scz israel ⁊ syrie q̃ venerūt ad deua-
standū terrā ⁊ ida: pūpendēs ille diuinā
bonitatē cū esset idolatra pessim⁹ signū pe-
tere recusauit: q̃ timuit q̃ in optato signo
deus glorificaret⁹: ⁊ sic a ppsis idola relinq̃-
rentur: eligēs cū periculo regni sui refuta-
re signū ne diuina religio sumeret augmē-
tum. Sic hodie multoꝝ pueritas augmē-
to christiane religionis inuidet. in cui⁹ ar-
gumentū nō solū corde recalcatrat sed etiā
plerūq̃ cōuitijs irrisiōib⁹ ⁊ psecutiōibus
insequit⁹ diuinā gratiā ⁊ operadores eius.
Qd vtrq̃ peccatu corā deo tanto dinoscit⁹
execrabilius: quāto nimis obiectū i quod
peccat⁹ est excellētius ⁊ omi gratiarū actio-
ne dignius qd est ipa gratia diuina. Cui⁹
etiā peccati magnitudo satis ostēdit i vin-
dicta pueroꝝ. iij. Reg. ij. vbi dicis: q̃ cum
ascēderet Heliseus. vt iret p viā in Bethel
pueri pui egrediebant⁹ de ciuitate: q̃ vt ⁊ y-
ra dicit ibidē ad hoc edocti fuerāt ⁊ incita-
ti a suis parentib⁹ idolatris: vt subsanna-
rent pphetas dñi: q̃ cultores dei diuināq̃
religionē odio habuerūt: ⁊ dixerūt ad He-
liseū: ascēde calue ascēde calue: capite nā
q̃ caluus erat Heliseus: p̃siderās q̃ radi-
cē huius illusionis maledixit pueris vt et
eoꝝ parētes in ipsiis punirent⁹: nec decete-
ro parentū maliciā imitarent⁹: subitoq̃ ve-
nerunt vtri duo lacerantes ex eis. xl. duos
pueros ad illusionem pphete vindicandā.
Si talis ergo pena debet illudētib⁹ pui-
o quid erit senibus inuidētib⁹ ⁊ psequēti-
bus. Secūdo queri pōt de odio dei vtrū
scz deus odio haberi possit: p̃sertim cū dic-
tū yoni. iij. c. de diui. no. q̃ omnib⁹ amabi-
le ⁊ diligibile ē p̃mū bonū ⁊ pulchꝝ: scz de⁹
est ipa bonitas ⁊ pulchritudo. Ad h̃ rñdet
Tho. vbi. s. q̃ odiū est qdā mor⁹ appetiti-
ue potētie q̃ nō mouet nisi ab aliq̃ apphē-
so. De⁹ igit ab homie dupliciter apphendi
pōt. Ano mō fm seipm: puta cū p essentia
videt p quā est ipa bonitas: quā vīsā nul-
lus odio habere pōt: q̃ de ratione boni est

precepto

tutus que prius in corde latuit tunc effundebat: scdm̃ Hebreos em̃ nominauit i publico nomē domini tetragramaton: quod ppter reuerentiā diuinā nō erat licitū nō minare: nisi in benedictionibus sacerdotū: ⁊ illud nomē maledixit: ppter qd ex diuino mādato morte mulctatus ē. Sic ad huc multi diabolico spū scz inuidie v' odij pccatū quasi p nihilo ducunt diuinas blasphemias. Tercio deniqz queri pōt: utrū odij dei sit grauissimū peccatum: pseruiū cū peccatū in spūm sanctū indicat grauissimū: vtpote qd ē irremissibile sic dicitur Matth. xij. sz odij dei nō cōputat inf spe- cies peccati in spūm sanctū. Ad hoc dicēdū fm̃ Tho. vbi. s. q. rō culpe cōsistit in auersione volūtaria a deo: volūtas autē sic p se inheret ei qd amat: ita fm̃ se refugit id qd odit: ⁊ ideo cum qd deū odit volūtas eius scdm̃ se a deo auertit: in alijs autē peccatis vt in luxuria: auaricia ⁊c. quis nō auertit a deo scdm̃ se sed scdm̃ aliud: inq̃tū sz ap- petit inordinatā delectationē que hz an- nam auersionē a deo: cū igit id quod est p se potius est eo qd est scdm̃ aliud: ideo odi- um dei grauissimū peccatū est. Ad etiā p- tet ex eo qd vt dicit. viij. Ethic. optimū op- ponit pessimo: sed odij dei opponit dile- ctionē dei in qua cōsistit optimū hominis: ergo dtuū odij est pessimū peccatū hominis hinc dicit Grego. xrv. mora. q. sicut nōnū qd grau' est peccatū diligere qd ppetrare: ita nequius est odisse iusticiā qd nō fecisse: vnde licet infidelitas iudicat peccatū gra- uissimū: nū rationē culpe nō habz nisi inq̃- tū est voluntaria: ⁊ ideo tanto grauior ē qd to magis volūtaria. Quid aut sit volūtari- puenit ex eo qd odio quis habet veritates qd ponit: ex quo patet qd ratio peccati i in- fidelitate sit ex odio dei circa cuius verita- tē est fides: sicut ergo causa maior est esse / cui sic odij dei maior peccatū est qd infide- litas. Ad aut obijc' de peccatis in spūm sanctū dicēdū est qd sic ait Grego. xrv. mo- raliū: aliud est bona nō facere: aliū hō bo- norū odisse datorē: sicut aliū est ex p̃cipita- tione aliū ex deliberatiōe peccare: ex quo dat' intelligi: qd odire deū omnīū bonorū datorē: sit ex deliberatiōe peccare: qd ē pec- care in spūm sanctū: vnde manifestū ē qd odiū dei maxime est peccatū in spūm san- ctū: fm̃ qd peccatū in spūm sanctū nominat aliqd speciale genus peccati: sed ideo non computatur inter species peccati in spūm

in genere
irremiss

dis range

Ed cu

fit aliquo

cu illi illi
circum

OUT ECONU

nitag ve

properly

2 nullus

Wyon, L.

mas ing
firmat

fitas:cu

onis obr

na ascrib

potentes

imitate
 nature

potentia
rancia ed

Set: vt find

care in fi

us del cr

elle waren
maltaf...

malicia p
beria ad

00129 801
0110076

fed water

placet sibi

plătire fierd

ret in eleg
fil. 12. 17.

of your

bug: 0203

fil'e:vi d b

itêperâue

caru in sp

১৯৮৫

पुस्तकालय

transacti: qz generaliter iuenit in omni spe-
cie peccati in spiritus sanctum: est enim velut
quoddam letale virus omnium vitiis q com-
mittunt in spiritus sanctum: de quibus in ser-
mone sequenti videbitur. Ad laud.

De sex peccatis in spiritus sanctum
in generali et speciali: et quare sunt
irremissibilia: Ser. XXXIII

Non occides Exo.

Non oportet occasione que dicta sunt
in sermone precedenti in fine: videtur
dum est de peccatis in spiritus sanctum q som-
ni suu vt in pluribus sumunt: ex vitiis cor-
dis rancorosi et infecti detestabili odio dei.
Ad cuius euidentiam queri potest primo: vtrum
sit aliquod peccatum in spiritus sanctum: pferunt
enim illi singulariter diceret in spiritus sanctum pec-
care: quibus placeret malicia ppter se: si
cut econuerso pps mentibus placet ipsa bo-
nitas vel virtus secundum se: sed malicia nulli
propter se placet: quia malum est secundum primum
et nullus ad malum intendens operatur: vt dicit
Dyonisius. iij. c. de di. no. Ad hoc ridet Tho-
mas super secundum di. xliij. q. sicut peccare ex i-
firmitate: id est ex passione innata vel ac-
sita: cum propter impetum passionis iudicium rati-
onis obruitur est peccare in patre cui poten-
tia ascribitur: quia patres solent esse senes et i-
potentes: ne ergo quis sic esse crederet in
trinitate: ideo approbato vocabulo patri
potentia attribuitur: et sicut peccare ex igno-
rantia eorum quorum scientia a peccato preseruat
set: vt sic ignorantia sit causa peccati: et pec-
care in filiis: cui sapientia attribuitur: ne fili-
us dei credatur imperitus: cum ceteri filij solent
esse iuuenes et imperiti. Sic etiam ex certa
malicia peccare et electio: quoniam scilicet quis deli-
berans adheret peccato: non quasi quadam tem-
peratione victus aut ignorantia circumuentus:
sed propter hoc q habet appetitum corruptum
placet sibi peccatum illud secundum se. Sed hoc du-
pliciter fieri potest. Primo per potentiam alicuius
rei in elegere per quam inclinatur in tale actum: sicut
sibi simile: et sic omnes habent habitum peccati
vel virtutis inclinatum in actum siles suis habiti-
bus: quia naturalis appetitus est in id quod est sibi
sile: vt dicitur per habitum imperitiae eligit actum
imperitiae: et sic de alijs: et hoc non de prope pecc-
atum in spiritus sanctum: quibus fiat ex electio: quia
malicia sub ratione malicie nulli volunt
se finem per ipsum estimare bonum ipsi peccanti: quasi
quod corruptum eius appetitum. Alio modo

peccatum eligitur ex certa malicia: quoniam voluntas
reijcit id per quod homo a peccato possit retrahi: ubi
gratia iam aliquis se a peccatis abstinet propter expecta-
tionem retributionis eterne: si ergo spiritus futuri pre-
mij a se voluntarie pñct: vel aliquid aliud quod a
peccato retraheret: scilicet timorem per presumptionem et
sic de alijs: tunc eligit hoc quod erit sibi delecta-
bile secundum carnem quasi per se bonum: et sic ex certa
malicia peccat abijciens voluntarie quod est re-
traheret a perpetratioe culpe: et hoc est prope
peccatum in spiritus sanctum: cui appropriatur ipsa
bonitas: quia spiritus est nomen arrogantie elatio-
nis et superbie: ne spiritus sanctus habere credatur
arrogantiam et superbiam: vnde perit in spiritus sanctum i-
omni peccato latere potest: et tunc in illo peccato repe-
riuntur actus duo quorum vterque est peccatum grauif-
simum in genere suo. Exempli gratia: fornicator
in vno actu fornicationis et na pñctia pñctita
se spiritus eorum abijciens: et hoc peccat peccato despe-
rationis: et quia desperat de primo iudicio i actum
fornicationis cum maiori pñctu: quia pñctu ag-
grauat peccatum fornicationis: quia actus ille per
uenit tunc ex certa electione propter pñctum a-
ctum: et sic perit fornicationis trahit secum aliud
peccatum speciale quod est in spiritus sanctum. Alii dicunt
heine de vniuersaria super decem pñctu in. iij. p-
cepto: quia perit in spiritus sanctum prope de illud
quod ipugnat bonitatem spiritus sancti: scilicet ex cuius gratia
fit remissio peccatorum: et tale est peccatum quod fit ex
certa malicia secundum theolo. vel ex electione secundum
primum. ij. Echi. et tale peccatum dicitur irremissibile.

Pro quo nota quod irremissibile tripliciter acci-
pi potest. Primo negative: scilicet vt nullo modo possit re-
mittere: et hoc modo peccatum angelorum et damnatorum est ir-
remissibile. Secundo modo pñctive: vt quod non habet
pñctum ex se quod remitti debeat: sed ex co-
gruo possit omne peccatum remitti: et hoc modo om-
ne peccatum mortale est irremissibile. Tercio
modo pñctive secundum aliquam culpam pñctariam habet di-
spositionem ad remittendum: et hoc modo
peccatum in spiritus sanctum est irremissibile: non ex eo
quod nunquam remittitur cum deus sit infinite miseri-
cordie cuius viscera nunquam homini subtrahuntur
dum vixerit: sed quia non habet aptitudinem ad hoc quod re-
missibile sit ex parte delinquentis: eo quod tunc pec-
catis voluntas a se repellit id per quod oportet
teat fieri remissio peccatorum. Unde secundum
Thomam ubi supra sic egritudo dicitur in
curabilis quod faceret fastidium medicine: sic pec-
catum dicitur irremissibile per cuius actum spiritus
sanctus medicine directe repellit: hinc ma-
nente peccato in spiritus sanctum non manet ex parte pec-
cantis addit ad gratiam: quia dicit Augustinus. It.
de sermone domini quod tanta est labes huius peccati quod

De decalogi

precepto

humilitatē deprecādi subire nō pōt. Ex q̄ /
bus elicit q̄ ex ip̄a culpa tā sepius iterata
peccator sic egrotat q̄ nō pateat addit⁹ di
uine gratie: q̄ peccator cū puenit in p̄fū
dā maloz p̄tēnit: scz resipiscit: vt dicit p̄f.
xviij. Et licet hoc vitii in multis q̄dū sa /
ni sunt secretū remācat tñ in fine vite se ple
rūq̄ signis euidētib⁹ māifestat. P̄p̄t h
etiā dicit irremissibile: q̄ in sacra scriptu /
ra peccatū in spiritūs sanctū nō legit dimis /
si sicut Melchisedech dicit sine patre: q̄
nō legit de eius patre. Resipiscētes tñ āte
mortē a morbo peccati bulus: q̄d difficile
raro ptingere arbitroz: p̄ īmensitatē infi
nite diuine misericordie: nō solū veniā cō /
sequitur sed etiā abūdātozi grā q̄nq̄ pue
nit: vt vbi abūdauit delictū supabūdet et
gratia: si saltē comites humilitas p̄fundi /
or gratitudo p̄fusio: emēdatio sollicitioz:
r charitas itētoz. Secūdo q̄ri pōt q̄t de /
signat eē species peccati i spūm sanctū. Ad
hoc dicēdū fm Tho. vbi. s. scda. 2. q. xiiij
q̄ fm peccatū in spūm sanctū h accipimus:
sex sūt peccata in spūm sanctū q̄ tollūt oīa
illa q̄ requirūt ad remissionē peccatoz: et
ideo dicunt irremissibilia. Qd sic ostendi
pōt: nā ab electiōe peccati q̄s auertit ex cō
sideratiōe diuini iudicij q̄d habet iusticiāz
cū misericordia r h p̄ spem q̄ surgit ex cōsi /
deratiōe misericordie remittētis pctā r p̄mi
antis bona: sed h tollit p̄ desperationem.
Et itē p̄ timorē q̄ surgit ex cōsideratione
diuine iusticie punientis pctā. Sed h tol
litur p̄ p̄sumptionē: dū se q̄s adipisci p̄su
mit glām sine meritis vel veniā sine peni
tentia. Secūdo q̄s auertit ab electiōe pec
cati ex cōsideratiōe donoꝝ ipsius dei q̄ sūt
duo. P̄mū est cognitio veritatē: p̄tra q̄d
ponit īpugnatio veritatis agnita: dūz scz
aliq̄s veritatē fidei agnitā īpugnat vt li
cētius peccet. Aliud est auxiliū interioris
gratie p̄tra q̄d ponit īuidentia fratne gra
tie: dū q̄s īnīdet gratie dei crescēti in mū
do. Tercio quis auertit ab electiōe pecca
ti ex cōsideratiōe ipsius peccati. In q̄ duo
sunt cōsiderāda. P̄mū est inordinatio et
turpitudine actus: cuius cōsideratio solet in
ducere penitētā in homine de pctō cōmis
so. Sed cōtra hoc ponit īmpenitētia īpoz
tat p̄positū nō penitēdi. Secūdū est boni
pauitas. r breuitas q̄ q̄s in peccato q̄rit:
q̄ momentaneū est q̄d delectat: eternū ve
ro q̄d cruciat: cuius cōsideratio solet homi
nē ad hoc inducere q̄ ei⁹ volūtas peccato

non firmet. Sed hoc tollit p̄ obstinationē
qua quis firmat p̄positū suū in hoc q̄ pec
cato inheret. Idic tamē generalit̄ notā dū
q̄d q̄libet p̄dictoz peccatoz duplici ac /
cidere pōt. P̄mo ex aliquo defectu exte
riori: puta p̄pter defectū aliquē rōnis regē
tis: vt p̄pter aliquē īmpetū alicui⁹ īpellē
tis: sicut q̄n infirmitatē vl īgnorantiā agū
tur: r sic nō sunt species peccati in spūm sctā
ctū: quia sic non est dicēdus aliq̄s despera
tus vl īpenitēs p̄ se sed p̄ accidēs. Alio mō
ex hoc q̄ volūtas tēdit ex p̄pria malicia
de decē p̄ceptis: vt q̄ nō vult habere spem i de /
turis p̄mij: timorē de futuris supplicijs:
vel note veritati assentire r sic de alijs: r h
modo sunt species peccati in spūm sanctū.
Quibus p̄missis singula peccata breuit̄ p̄
curramus. P̄mū igit peccatū in spiritū
sanctū est desperatio: q̄ īpugnat diuinā mi
sericordiā. De qua dicit Hein. de v̄m̄aria
de decē p̄ceptis: q̄ si labat aliquis i despe
rationē ex infirmitate vl ex grauitate com
plexionis: r de hoc dolet et renitit ī q̄tū
potest: sic desperatio nō est peccatū nisi for
te veniale. Si vero ptingat hec ex errore vl
deceptione: puta si estimat obsequiū se pre
stare deo si seipsū occidat tunc est mortale
peccatū. Si quis autē desperat ex certa ma
licia vl ex electione: vt diffinitiuē dicit cū
Layn. Maior ē iniquitas mea q̄ vt veniam
merear: r tunc peccatū est in spiritū sanctū
credēs magnitudinē delictoz suoz tā dei
misericordiaz exēssisse: r ob hoc de vitijs
ascendit ad vitia: sicut hij qui dixerūt Idie
re. xviij. Desperauimus post cogitationes
nostras ibimus: r vnusq̄sq̄ post prauitatē
cordis sui mali faciem⁹. Cū tñ nullo modo
desperandum est q̄dū sumus in hoc cor
pore: vt patet de pe. di. vij. c. nemo: vbi pla
ne de hoc r. s. se. Ad maiore tamen euidē
tiam distinguit Tho. duplicē desperatio
nem scda. 2. q. xx. dicens: q̄ prima dicitur
desperatio vniuersalis qua quis existimat
dei misericordiā non esse infinitā: diuine
misericordie culpā suā preponderans: si
cut Layn r etiaz Judas qui desperās ait:
peccauī tradens sanguinem iustum: quod
vitijs peccatum grani⁹ erat peccato fratri /
cidij immo delictij: quia desperatio talis
est actus infidelitatis. Secunda vero dicit
tur desperatio particularis: cum scz quis
in vniuersali tenet veram estimationem
fidei: q̄ scz remissio peccatoꝝ est in eccle
sia militante: sed desperat de diuina mise /

quā p̄fū
m p̄fū
q̄ m p̄fū
hile

quinto:

recordia ppter pcularent ei? Indispositio
nē: q̄ scz in tali stato existenti nō sit speran
dū de venia r cū hoc desperat a pctō posse
resurgere v̄l qd̄ petus est p̄tenuit respi
scere r talis desperatio piculossima ē: qz
per spem a malis maxime reuocatur r ad
bona reducimur: qua sublata defluūt ho
mines ad vitia irrefrenata p̄cupiscētia: sic
Layn desperās fm̄ Josephū rapinis r vio
lencia p̄gregās opes ad latrocinia suos i
uitabat. p̄prie tamē r stricte loquendo
desperatio fm̄ q̄ ē pctm̄ in spiritū sanctum
nō puenit ex hoc q̄ aliquis pctōuz remis
sionē neget si q̄ remissionē pctōuz quā fie
ri credit a se spōte abijcit vt liberi peccet:
dum nō vult tendere in hoc q̄ remissionē
pctōuz psequatur. Secūdu pctm̄ i spi
ritū sanctum ē presumptio: que impugnāt
diuinā iusticiā. De qua dicit Hein. de vi
maria: vbi sup̄ra: q̄ presumptio aut inna
scit ex in firmitate qua homo nimis d̄ dei
misericordia cōfidit: r sic est pctm̄ veniale:
aut inascitur ex errore nimis de meritis su
is p̄sumens: r sic ē mortale r spēs sup̄bie:
aut inascitur ex certa malicia qua omnino
intendit dei iusticiam enervare presumen
do de pcti impunitate: r sic est prop̄ie pec
catū in spiritū sanctū. In quo genere pcti
refert Hiero. se originē deprehendisse: qui
post mortem suam anathematizāt est: vt
xliij. q. ij. c. vi. Et huius presumptiois du
plex est spēs fm̄ Tho. scda 2. q. xxi. Pri
ma est in qua q̄s inuit inordinate prop̄ie
virtutū p̄p̄isq̄ meritis: q̄ presumptio po
tissime pcedit ex inani gloria: siue p̄sumat
de virtute corporali siue spiritali. Secun
da vero est q̄ quis inuit inordinate dīne
misericordie deo tribuens qd̄ ei nō puenit
per qd̄ auertit a veritate diuina: p̄sumēs
venia sine penitētia r gloriā sine meritis.
de q̄ Eccl. xxxvij. Presumptio nequissi
ma vnde creata es: cooperire scz spe falsa
diuine misericordie arida nequitia r dolo
ratē illius. Glo. qz decepit etiā seipm̄: r h̄
ē p̄p̄ie pctm̄ in spiritū sanctū: qz p̄ eū p̄tem
nit adiutorū spiritū sancti per qd̄ homo
reuocat a pctō. Quidā tamē p̄sumūt in
mortis articulo se posse sufficienter penite
re: sicut latro fecit: p̄tra quos scriptū legi
tur. Valedict homo qui peccat in spe: de
pe. dist. liij. c. quādo quis: r h̄ exemplariter
patuit i Amon filio Manasses: qui vidēs
patrē primo peruersē agentem ac postea p
penitēciam a deo susceptū: vt pz. liij. Reg.

Sermo xxxiiii

xxj. r. ij. Paral. vlti. Dixit in corde suo. E
Chryf. in opere imperfecto: Pater me⁹ ex
iuuentute multa mala fecit r in senectute
penituit: r ego nunc ambulabo fm̄ deside
ria cordis r postea p̄uertar ad dominū: q̄
p̄pter duobus tñ annis regnauit: r p̄ vñ
dictam diuinā celerī morte sublatu est.
Tertiu pctm̄ est impugnatio veritat⁹ agni
te: de qua dicit Hein. de vñmaria: vbi su
pra q̄ talis impugnatio aut puenit ex in
firmitate vt cum q̄s p̄pter verecundiā vñ
ci nolēs impugnāt veritatē agnitā: in his
tñ in quib⁹ nō est periculū nec iminet ali
cui damnu: r sic ē veniale pctm̄: aut p̄oue
nit ex ignorātia crassa cū damno alicui⁹ vt
cū p̄pter munera v̄l aliqua stipēdiā q̄ exce
cant intellectū impugnāt veritatem agni
tam in damnu alterius: vt patet in malis
aduocatis: r sic est mortale peccatū. Aut
p̄prouenit ex certa malicia: vt cū quis im
pugnāt deliberate fidē catholicā v̄l prece
pta v̄l cōsilia euāgelica: r sic p̄prie ē pctm̄
in spiritū sanctum. Nam agnitio veritatis
quā fides explanat docet esse peccatū: esse
virtutē: esse iudicē: eē penā sp̄ioz: eē glori
am iustoz: q̄ retrahūt hominē a malo r al
liciūt ad bonū. Sz p̄tra hāc assumit impu
gnationē vitatis agnitē quā scz ipugnat
nō ex ignorātia p̄babilī sed affectata: imo
r certa malicia vt sic liberi peccet r sine ve
recundiā. Et his dicit Esa. v. Ne qui dicūt
bonū malū r malū bonum ponētes tene
bras scz erroris lucem veritatis: r lucē scz
fidelē esse tenebras ignorātie. Et iterū. Ne
q̄ sapiētes estis in oculis vestris scz rector
quēdo diuinā veritatem falso iudicio fm̄
opinionem vestrā. Quartū pctm̄ est in
uidētia fratēne gratie: de qua dicit Hein.
de vñmaria: vbi sup̄ra. Qd̄ autē puenit
ex infirmitate: puta si dolet aliū meliorem
sibi p̄ferri: tūc si dolet p̄pter suam insuffici
entiā nō peccat: qz dolor ille bon⁹ est vt pa
tet superius. Si autē dolet de eminētia al
teri⁹: sed talis motus ē indeliberat⁹ sic est
veniale pctm̄: si tñ esset deliberat⁹ timens
sibi p̄pter hoc diminui p̄pter gloriā: tunc
est mortale pctm̄ r spēs inuidie. Si deniqz
puenit ex certa malicia: puta cum propter
depanationē affect⁹ aliquis nec amat bo
num in se ipso nec etiā videre pōt in alio: r
sic p̄prie est pctm̄ in spiritū sanctū: nam si
ne auxilio interioris gratie nullo humano
conamine quis veniam adipisci potest: di
cēte domio. Sine me nibil potestis facere.

De decalogi

Sed cōtra hoc assumit inuidentiā frater/
ne gratie: que p̄surgit nō de p̄speritate ter/
rena v̄l exaltatione mūdāna: sed de exalta/
tiōe ⁊ p̄fectu diuine gratie: nō inuidēs p/
sone sed gratie dei crescenti in mūdo: ma/
gis eligens ab alijs duci vitā carnalē ⁊ se/
larem q̄ virtuosam ⁊ religiosam. In cuius
argumentū talibus frequēter ingerūt per/
secutiones opp̄ssiones: derisiones: detra/
ctatiōes: oblocutiones ⁊ silia. Quintus
peccatū ē impenitētia. Pro quo nota s̄m
L̄y rā Mat̄h. xij. q̄ hic nō accipit finalis
ip̄enitētia p̄nt est quedā p̄cti circūstantia
scz qz aliquis i p̄cto mortali morit̄: sed qñ
quis tante malicie ē q̄ eligit d̄ p̄cto suo nū
q̄ penitere: ita q̄ nollet q̄ deus sibi grām
penitēdi daret de malo iā cōmissio: ⁊ sic p̄i/
uat peccati emēdā. De qua ip̄enitētia dicit
ap̄ls. Ro. ij. Scdm duriciā aut̄ tuā o p̄ctōr
⁊ cor ip̄enitēs thesaurizas tibi iram in die
ire. Abi dicit glo. q̄ tāta ē labes hui⁹ pec/
cati: vt dep̄candi humilitatem subire non
possit etiā si p̄ctm suū p̄scia mala teste co/
gnoscere ⁊ enūciare cogat. Hic aut̄ irā sibi
thesaurizare dicit̄: p̄pter enormitatē hui⁹
vitiij: grāuius ē enī post p̄ctm cōmissū nol/
le penitere q̄ ip̄m p̄ctm cōmittere. Nam in
talibus etiā ventalia p̄ctā p̄pter actualem
contemptū sepe mortallum enormitatē sor/
tiunt̄: que in timoratis mentib⁹ ventaliū
limites nō excederent: vt sic miser adauge/
at thesaurum execrabile eterne damnatio/
nis. Hoc etiā dicit Aug⁹. ⁊ habet. xxv. dl.
q̄. hinc etiam. Nullū inquit p̄ctm est adeo
veniale qd̄ nō fiat criminale duz placet.
Sextum ē obstinatio in malo cōmittendo
cū quis firmat p̄positū in hoc q̄ futuris
p̄ctis cōmittēdis inhereat ac si nō esset in/
competens: ⁊ sic importat volūtātē delibe/
ratā p̄manēdi in peccato: contra id qd̄ ne/
cessario requirit̄ ad delectionem culpe: qd̄
ē p̄positū nō amplius peccādi. In hac aut̄
obstinatione Saul cecatus inuidia contra
dauid d̄ inabiliter p̄seuerauit: sicut ⁊ p̄pha/
rao rex egypti: de quo dicit domin⁹ Exo.
ij. Indurabo cor pharaonis scz p̄mittē/
do: nec grām apponēdo p̄ quā cor emollit̄
iust̄ illud ps. xxi. Factū est cor meū tāq̄ ce/
ra liquecēs: vnde sup̄ illud Ro. ix. Cuius
vult miserē ⁊ quē vult indurat. Dicit L̄y
ra q̄ hoc nō fit p̄pter defectū dei cum non
deficiāt in eis instinctus diuini ad bonum
in quibus diuina bonitas totiens cōtem/
pta se liberalissime prebet: sed est propter

precepto

defectum liberi arbitrij nō recipiētis illos
instinctus: ⁊ sic eidem iuste gratia subtra/
bitur ⁊ denegatur: qua subtracta miser in
peccatis obduratur: quia gratia nata est
mollificare cor humanū. Hinc dicit Eccl̄s.
vij. Considera opera dei q̄ nemo pōt corri/
gere id est nullus homo: nulla aduersitas
nullus euentus quē ille despererit: ⁊ sic eo/
rum tribulatio vel aduersitas nō est exer/
citium purgationis sed initium damnatio/
nis: quia dicit Gregl. xviij. moral. q̄ flagel/
lum tunc diluit culpā cum mutauerit vitā
nam cuius mores nō mutat: nō expiat acti/
ones. Omnis ergo diuina p̄cussio aut est
initium pene sequentis aut initium bene vi/
uentis. Primū patet in p̄pharaone ⁊ An/
tiocho regibus obstinatis. Scdm i David
⁊ Manasse regib⁹ emendatis. Excecauit
enim priores malicia eorū: sic ⁊ hodie mul/
torū corda nullis plagis vel euentibus ad
humilē penitentia emoliri queunt: donec
diuino iudicio tandē eru deliter mulctant̄
in eternū cruciandi. Qd̄ a malis auertat
iesus christus. Amen.

Sequit̄ sermōes de p̄cepto sexto.

Utrum sit contra legem natu/
re habere plures vxores simul. Et
vtrum licuit ex dispensatione. Et
⁊ de grauitate adulteriij in quo si/
mul committi possunt septem pec/
cata criminalia:

Sermo primus

On mechaberis.

Exo. xx. Hoc ē p̄ceptū sextū in
ordine p̄ceptorū. In q̄ qd̄ d̄ his
explicitē phibet lesionē corpo/
ralem in p̄sona coniuncta: sicut in p̄cepto
precedenti phibet lesionem alicui⁹ in per/
sona p̄pria: implicite vero phibet in isto p̄/
cepto omnē illicitum concubitū ⁊ omnem
illicitum vsum mēbrozū venereorum. Di/
cit enī Aug⁹. super Exo. d. ⁊ habet. xxvij.
q̄. iij. c. meretrices. q̄. sed vtrū: vbi subdit.
Si furti nomine bene intelligitur omis il/
licita vsurpatio rei aliene: nō enī rapinam
permisit qui furtum phibuit: sed vtiqz to/
tum aperte intelligere voluit: quicquid il/
licite rerum p̄rimi aufertur: p̄fecto nomi/
ne mechie omnis illicitus concubit⁹ atqz

illorum membrorum non legitimus usus prohibitus debet intelligi. Hinc per hoc potest istud preceptum tripliciter potest exponi. Prima expositio proprie respicit mechiam que fit in peccato iudicii contracti matrimonij: que talis est. Non mechaberis scilicet contra sacramenti matrimonialis institutionem: aliquem actum libidinis exercendo. Secunda vero expositio respicit mechiam que fit per abusus luxurie corpalem extra vinculum matrimonij que talis est. Non mechaberis. id est nulli commiscearis absque federe matrimoniali. Et sic exponit Isidorus super Exodum. et ponit in decem. xxxij. q. v. c. non mechaberis: id est nec quis preter matrimonij federa alienis seminis admisceatur ad explendam libidinem. Tercia cum talis matrimonium spirituale violat in sacramento baptismatis contractum: quia tollit membra christi et facit ea membra meretricis: ut patet ibidem. c. si in eo fornicator. Tercia namque expositio respicit mechiam que patrat per abusus cogitationum et exteriorum sensuum: que talis est. Non mechaberis. id est non adhibebis libidinis illecebras et immundis reuolutionibus corde vel sensibus exterioribus abutendo. Dicit enim Isidorus: et habetur. xxxij. q. vij. c. non solum de commissa fornicatione peccatum regnat in homines: sed si adhuc delectatur atque animus tenetur scilicet fornicandi pectus in dubio regnat. Fornicatio carnis adulterium est: fornicatio animi est seruitus idolorum. Est autem et spirituales fornicatio: de qua dominus ait. Qui uiderit mulierem ad concupiscendum eam iam mechatus est eam in corde suo. Omnis immunda pollutio fornicatio dicitur: quis quicquid diuersa turpitudinis uoluntate constituitur ex delectatione enim fornicandi varia gignitur flagitia: quibus regnum dei clauditur: ut homo a deo sepetur. Quantum igitur ad mechiam secundum expositionem primam sciendum: quod si duplex est matrimonium: scilicet carnale et spirituale: sic etiam duplex erit adulterium scilicet carnale et spirituale. Et quia sponsus animarum nobilior et fidelior ac amore nostro dignior esse dinoscitur: ideo per consequens adulterium spirituale grauius iudicatur. Primo tamen videndo de carnali adulterio sciendum quod illud tribus modis fieri potest. Primo cum solutus vel soluta commiscetur cum coniugato vel coniugata: et tunc ponitur eius diffinitio. xxxvj. q. i. §. cum ergo ubi subditur. Adulterium uero est alieni thori uolatio: unde adulterium dicitur quod ad al-

terius thori accessio: hoc ibi. Secundo de uero concernit coniugatum vel coniugata cum soluto vel soluta se commiscens: de quo adulterio dicit Augustinus de decem choridis: et ponitur. xxxij. q. vij. c. Non mechaberis: id est non ibis ad aliam aliquam preter uxorem tuam: tu autem exis hoc ab uxore et non uis hoc reddere uxori: et cum debeas in uirtute precedere uxorem tuam quoniam castitas uirtus est: tu sub uno impetu libidinis cadis et uis uxorem tuam uetricem esse etc. Tercio denique pertrahitur adulterium ex utraque parte: scilicet tam ad alterum quam mechiam et tunc aggrauatur peccatum: quia duplicatur adulterium. Tunc cum dicitur. xxxij. q. vij. c. quod admodum sunt enim: quod sicut grauius peccat adulter quam fornicator: sic grauius peccat qui nec sua dimissa ducit aliam eo qui sua dimittens cognoscit aliam: grauius quod uxorem habens ad coniugem proximi accedit quam qui non habens uxorem alterius violat vel uxoratus ad solutam accedens. Verumtamen in adulterio requiritur dolus: eo quod in adulterio ignorantia probabilis facti excuset ab adulterio. Unde legitur scriptum in concilio. Triburien. et ponit. xxxij. q. ij. c. In lectum mariti absente uxore soror fuit uxoris quam ille uxorem suam esse putans dormiuit cum ea: super hoc visum est: si ipse per securitatem ueram scilicet sui iuramenti hoc probauerit quod in scius fecerit hoc scelus: penitentia quidem que sibi indicta fuerit agat legitimum suum coniugium habere permittatur: illa uero digna vindicta affligatur et in eternum coniugio priuetur. Hic primo queri potest: utrum habere plures uxores simul sit contra legem nature: perfertim cum dicit Augustinus. et habet. xxxij. q. iij. c. obijciunt: quod quoniam mos erat crimine non erat: sicut patriarche coniugibus exicipientibus semen suum miscebant: non concupiscentia perficiende uoluptatis sed pudicitia propter pagam de successione: ibi. Sed mos et consuetudo non est approbanda nec excusat a culpa. Hic dicitur gl. Gen. v. 8. Lamech qui duas habuit uxores et primam et mox et naturam dimisit adulterium. Ad hoc dicitur secundum Richardum. l. iij. di. xxxij. q. i. huius est duplex natura. Prima est natura generalis que est aialia: et sic ut dicit institutum de iure naturali. Ius naturale est quod non aialia docuit. Et sic habet plures uxores simul non est contra legem nature: nec tamen est contra secundum naturam: quia reperiuntur et quod aialia que coniunguntur in indiuiduam copulam: sic sunt turtures et aues alie et pluri me. Secunda uero est natura speciei que scilicet est homo

De decalogi

Et sic lex naturalis ē qua naturalis ratio practica aliqd obseruādū in agibilib⁹ constituit. Homo nāq; reponit in spē hominis: p animā ratiōnalē. Et sic habere plures vxores simul ē cōtra legem nature: quia ratiō naturalis dicitur equalem debere esse obligationē quantū ad vsum corporū inter virum et mulierē ad hoc vt sit societas cōiugalit. Dicitur etiā nullum se debere obligare ad aliqd qd possit esse impossibile alij rei cui obligatus est: Impossibile est autē vnū virum equaliter esse obligatū pluribus mulieribus sicut vni soli. Dicitur etiā ratio virum ad hoc debere tendere: vt in domo sua sit pax: quā multū impeditet vxorum pluralitas: eo qd vir non posset cui libet ad votum satisfacere: et suspicaretur vna plus diligere aliā qd se: et sic certaret contra virū et adinuenire. Unde et in veteri et in noua lege determinatū ē qd erit vna vni viri: quia vtrūq; scribit. Propterea reliquit homo patrem et matrem et adheret vxori sue: et erūt duo in carne vna. Ius insup naturale est: qd nō faciat alij quod sibi non vult fieri: vir autem nō vult qd vxor habeat aliū virum: nec ergo velle debet aliā habere vxorē cū in tali actu ad paria iudicatur. Et hoc naturaliter impōssū est in hūmana natura: qd patet ex eo qd in matrimonio quidā amor est singularis quo naturaliter omnis vir zelat vxorem: quātū ad h̄ vt nullum diligat i actu illo sic ipm diligit et cōtra. Et ideo vt ibidem dicit Bonauentura. Stāte natura nūq; fuisset ibidē cōmunitas etiam si cetera facta fuisset cōmunitas: similiter aduentēte charitate que facit omnia cōmunitas: vxorē nunq; facit cōmunē propē priuatum amorē qui debet ēē in matrimonio: qui etiā est sacramētū illi⁹ amoris qd deus zelat animā: vt nolit aliquē tantū diligere quantū se: et hac de causa se virū vltimū anime frequēter in sacra scriptura nominare voluit: et in hoc patet sapientia dei qd se nobis in nobis ostendit: et nobis ipsis ostendit in subditis creaturis quid agere debeamus. Patet igitur ex dictis qd est contra legem nature plures habere vxores si mul. Secūdo queri potest: vtrū igitur aliquādo licuit ex dispēratione diuina plures habere vxores: presertim cum. j. Regl. j. legitur qd Melchana duas habuit vxores. i. Anna et Phoenam: nec tamē ppter hoc in scriptura reprehenditur: cū tamē conditor nature merito nō faceret cōtra naturā:

precepto

imo cōtra ppriā institutionē: cum enī matrimonij institueret dixit: Et erūt duo nō tres vel quattuor in carne vna. Ad h̄ dicēdum fm Bonauentura. In. liij. dist. xxvij. qd licet de⁹ nō facit vel dispēsat cōtra ius nature: qd ordinat in ipm s̄ bene dispēsat ptra ius nature qd ordinat in primū: nō tamē ppterale facit ptra ius s̄ supra: qd recta rō sic dicitur h̄ nō esse faciendū: vt tñ dicat in eius opposito deo ēē obediendū. Deus ḡ cū patrib⁹ dispēsaui et eo mō et cā qbus licuit. Pro qd sciendū qd ad h̄ qd aliqua dispēratio debite fuit et ea quis pueniēter vtrā quattuor erūt pcurrit. i. pgruitas: necessitas: vtilitas et honestas: qd simul in h̄ cāu repetiunt. Primo nāq; tempus illud pgruitas fuit dispērationi qd tempus fuit figure. Et qd christus p baptismū generare debuit liberos et filios tā in ecclia catholica qd etiā in hereticis diueticulis nō in figura pcedere dicitur mōnitiū sine generatio ex libera et ancilla. Et rursus: qm inter illos qd ab hereticis baptizant et qd heresim sequuntur quidam ad eccliam reuertunt: ideo vtriusq; figura pcessit: primi in israhel: de quo dicitur Beñ. xvj. Eijce ancillā et filiū eius: secūdi in ancillis Jacob: quāz filij sūt inter liberos cōputati. Sylla cōgruitas nō se extendit ad tēp⁹ nature institute nec grē: qd non erat tūc tēp⁹ figure nisi tñ tēpore legis mosaice. Secūdo vero in tēpore illo necessaria fuit hūmōi dispēratio: qd tūc pauci fuerūt dei colētes: vt igitur diuin⁹ cult⁹ nō periret: necesse fuit vt filios multiplicaret ad quam multiplicationē plēs vxores erant accipiēde: qd necessitas cessauit tam in lege nature qd etiam in lege gratie. Tercio proinde suadebat vtilitas: qd parentes filios erudiebāt: et filij mores patrum seruabant: et ideo quāto plures genuerūt filios: tāto dei cult⁹ erat celebrior: et sic erat vtile multos generare. Sed hec rō se nō extendit ad tēpus Abrae: qd ante non multiplicabantur ad dei cultū s̄ ad malū: eo qd imitatores erāt paternorū scelerū: quapropter deleti sūt cū terra. Quarto deniq; excusabat honestas: qd nō affectu libidinioso s̄ casto: nec affectu adulteri: s̄ mariti etiā pcurritas cognoscebāt. In cui⁹ argumētū de Abraa dicit qd nō ipse ancillam accepit sed vxori obediuit et ei in ea debiti reddidit ac affectu viri cognouit. Ceterū rōne hui⁹ honestatis dicta dispēratio se dūtaxat ad illos extendit in lege veteri: qui vxorib⁹ et con-

*In omni pgruitas
dispensatio non est
quod non vtilitas
honestas*

sexto:

Serino i

cupinis temperater ad dei cultum multiplicandū vti sciebāt: volebāt: aliter entz eis dispensatio nō valebat. Et si querit qualiter ista dispensatio fuit facta cuz nihil de ea legis expressum in scripturis. Ad b respōdet ibidem Richar. q hoc pceptū de nō habēdo simul plures vxores nō erat nisi legis nature q scripta est in corde: et ideo sufficit dispensatio facta per inspirationē in ternā que facta fuit patriarchis et prophētis explicite s minoribus implicite. pceptue tamē vt dicit ibidē Bonauen. facta ē illa dispensatio p diuinā inspirationē ab raam et Dauid: qñ christū de eorū semine nasciturū recipiebāt in pmissione: et quia isti erant tanq capita populo et imitandi tā q sancti: ideo intellexerunt recte dispensationē hāc ad oēs extendi q erāt imitatores eorū in castitate: vnde et mos fuit ex hoc introductus durās vsq ad aduentū christi: Sed tūc cessauit: qz tunc cessauit necessitas et cōgruitas: verūtamē nō omnib licuit i lege veteri accipere simul ples vxores: sed quibus licuit solū ex reuelatiōe diuina licuit q fuit p inspirationē: vt ē de diuor. in c. gaudem. subdit: nec vnq vlli licuit plures infim vxores habere nisi cui fuerit diuina reuelatione pcessū: p quā sicut iacob a mēdacio: iſrahelite a furto: Samson ab homicidio: sic et pīarche et alij viri iusti q plures legunt simul habuisse vxores ab adulterio excusant: hec ibi. Alijs autē phibitū erat q scz in matrimonio nō qrebāt diuinū honorē sed ppriā voluptatē. Hinc pcepit Deut. xvi. nō habebit vxores plures q illiciāt ei animū: cū tamē Dauid decē vxores legis habuisse. ij. Regum. xv. vnde dicit ibidē Lyra: q nō inhihet simpliciter pluralitas vxorū: s tatiū q illicerēt animū regis ad nimīā carnalitātē: et potissime alienigenarū que traherent ad idolatriam: sicut accidit in Salomone. De quo dicit. iij. Reg. x. Cūq iaz esset senex: deprauiatū ē cor eius p mulieres vt sequeretur deos alienos. De hoc. xxxij. q. iij. c. salomō.

Tertio queri pōt: virū adulteriū est maximū peccatorū: pferit cū. xxxij. q. vii. dicitur. c. quid in omnib peccatis est adulterio grauius: secundū namq i pentis obtinet locum: quē quidē primū scz locū illi habēt qui errant a deo. i. heretici: etiā si sobrie vixerint scz quantū ad exteriorē hominē: in culus etiā argumentū nullū peccatum occultū in lege veteri tam rigorosa examina

tionē inuestigabat ac obprobriosa pariter et miraculosa animaduersione diuinit punitiebāt sicut adulteriū: put indicat lex zealotypie de qua videbit postea: si vero manifestū erat tūc lex pcepit ambos interficidicis eni Leuit. ij. Si mechatus fuerit qscū vxore alteri et adulterium ppetrauerit morte moriat mechus et adultera. Ad hoc dicendū q est adulteriū simplex: cum. i. solutus vel soluta accedūt thorum alterius. Et est adulteriū duplex cū scz vxorat accedit ad vxorē alterius: et hoc grauius ē. Dicit enim Augustin de adulterinis pugi. et ponitur. xxxij. q. vii. in. c. quāadmodum. s. sūt eni: q grauius peccat qui vxorē hīs ad cōiugem pxiimi accedit: q qui nō hīs vxorem thoz alterius violat. In vtroq tamē adulterio plura peccata enormia committi possunt et peccatorū occasiones inſinite prodeunt: ppter quod adulteriū reditur tam horrendū et detestabile: vnde inter alia pcepta duodeci pcta criminalia committi possunt. Primū est execrabile furtū personarum quo subtrahit pprio viro corpus suum illud cōmunicans alieno. Plures namq viri potius se pmitterent exheredari q vxorem suā ab alio pollui sinerēt qua ppter plerūq viri vindictē cupidi ppuas vxores interficerent: vnde sola suspitio de adulterio reddt vxorem viro odio sam et econuerso. Aerum etiam si perceiveret q ante matrimoniū ab alio cognita fuisset. Et illa fuit vna potissima cā q eaz dato libello repudiij dimittere posset d domo sua. Hinc dicit Deutero. xxiiij. q si vxor inuenerit gratiā ante oculos viri propter aliquā fedtatem: vbi habet in hebreo ppter rem turpem: et sic potest intelligi d fornicatione que tamē humano iudicio probari nō posset. Repudiū ergo pmittebat ad duriciā cordis iudeorū: ne vxores odio se interficerentur nō tamen tanq licitū s ad pcanēdū maius malū: si vero sperabat se posse pbare tunc accusabat eam: vt dicitur ibidem. c. xxi. Si duxerit vir vxorem et postea eā odio habuerit qd potuit eē iuste: et tunc mulier erat pūicda: vel iniuste et tūc vir erat puniendus: quiescitq occasiones quibus dimittat cā obijciens ei nō mē pessimū scz eam cōmisisse adulteriū: nō quidē post acceptionē eius in vxorē s post affidavitōē. Et sequitur pena tam vxoris delinquentis q viri iniuste calumnias imponentis. Furtū autē predictū duplicat si

De Decalogi

precepto

cum viro vxorato luxuriam ppetrat etiam si vtriusq; occultū persenerat. Secū dū peccatū est odiū qđ suscitāt inter se et marituz suum: nō solum enī ex manifesta cognitio, ne sed etiā ex violenta suspitione talis adulterij: oriunt in viro rancor: amaritudo: inuidia: odiū: optiones mortis: cōtentio: nes: detractiōes: impropria et multa similia. Sitr et odiū qđ excitat in viro ptra me: chum diuersas machinationes: cul⁹ itine: ra a sepius obseruat ad interficiēdū vl saltem enormiter verberandū. Quot enī homines ppter crimē adulterij se mutuo pemerūt quis explicet: marit⁹ adulteri mortem exoptat ne tanto diut⁹ obprobrio subiacet: mechus econtra viri mortē affectat vt sic abusum libidinosē mulieris liberius possideat. Unde legis d vxore Hydene regis francoz: qđ ppiū maritū occidit fecit vt libere adulterari posset. Tertiū peccatū est peruriū in seipā qđ in adulterio nō fuerit oīno manifestū: ita qđ aliqua tergiuersione negari potest: tūc enī interrogata cogit ex verecundia respondere mendacia et incidere infinita plura: tūc enim plurium quasi nullum peccatū reputat: vt sic saltem humanā confusionē euadat: et h tangit Prouer. xxx. vbi dicit. Tria sunt difficilia mihi et quartum penitus ignoz: viam aquite in celo: viam colubū sup ter: ram: viā nauis in medio mari: et viā viri in adolescentiā. Talis est et viā mulieris adulterē qđ comedit id est fruitur adulteri nis cōplexibus et tergens os suū scz cū p/ suriose excusando dicit: nō suz operata malū. Similiter illi cuius quo perpetrāt adulteriū occasionē dat infinitoꝝ peruriorū: qđ rū omniū et ipā rea tenebit. Quartū peccatū est sacrilegium: cōmittit enī sacrilegiū eo qđ violat ecclie sacramētū et frangit fidem in matrimonio prestitā: vnde sacrilegus et heretic⁹ diceret qui sacramētū ecclie pedib⁹ cōculcaret: et hoc vtiq; sacramētū matrimonij fm apostolū magnū ē. Quintū peccatū ē dilapidatio tēporaliū rerū quas furtim subtrahit a marito pro: prio pferendo eadē adultero: vel saltē ab adultero clam recipit tanta quasi precium scorti: depauperās vxorē illius et filios vl heredes: et sic cōmittit furtū rerū tpaliū. Sextū est irreparabile obprobriū liberoz adultere: qđ per hoc minus derogat filiis legitimis. Unde dicit Prouer. vij. Non grādis est culpa cū quis furatus fuerit. s.

respectu adulterij. Sequit. Qui autē adulter est ppter inopiam perdet animā suā turpitudine et ignominia congregabit sibi et obprobriū illius nō debetur scz in filiis. Qđ enī obprobriū maius qđ matrē habere adulterio diffamata: Plus tamē derogat huiusmodi spuris de quib⁹ Sap. iij. Filij adulteroz in cōsumatione erūt et ab iniquo thoro semen exterminabitur: et siqđem longe vite erunt in nibilū cōputabuntur: et sine honore erit nouissima senectus eoz. Sequit. Matides enī inique dire sūt cōsumationes. Septimū est confusio et offensio viri et omniū parentū fratru et ppinquoz: quos omnes inephebil obcecata libidine contemnit et eoz reuocationes vili pendit. Sed quid mirū cum legis de Medea que patrē suū regē Dechem fugiēs cū adultero suo Isalone: fratē suū abinthiā secū duxit vna cum patris diuitijs. Et cuius patrē insequentē videret: fratē suū per membra diuisit ac in viā patris ppinquatis proleci: qui tantū in membris filij colligēdis tardauit: qđ filie spaciū ad nauē fugiēdi dedit: sicq; cū adultero euasit nauigio. Et tanū est oblitio timoris dei in omnib⁹ agendis: ita qđ ducit ad diuinū cōtemptū eo qđ puenit in pfundū maloz. Nullū enī facinus tam abhorret vt sic cōsequatur qđ affectat. Expertū est enī qđ quādoq; veneno tam cōparē qđ proles extinguere: vt vltalibus medijs ad cōcupitā fruitionem adulterinā liberius peruenirēt. Maxime vero consurgunt optiōes multimo de mortis ex vtraz parte ppinquoz et amicorū: Nonū est cōmune scandalū totius terre: et puocatio omniū vl ad blasphemā vl ad imitationē: cū tñ scandalū actiū sit mortale peccatū: vt patet scđa. 2. q. xliij. etiā si quis scandalizauerit vnū de pusillis qui in christū credunt expedit ei tñ. Ex h enī scandalō sequitur infinite detractiōes: oblocutiones: et similia. Decimū est suppositio part⁹ alieni: cū scz viro suo supponit partū alienū tanqđ filiū legitimū in quo casu vix ab aliquo confessore licet exprobari potest sanū consiliū. vl quia adulteram manifestat in obprobriū nō solū mulieris: sed etiā viri et filioz ac omniū amicorū: vl pmitte spurū accipere alioz hereditatem: vl deniq; contrahere permittit cū sorore fratre vl similibus. De quo casu vide in precepto septimo sermone. lxx. Unde cū mū est incestus cū cōsanguinea vl affini

qui sepius cōcurrit cū adulterio & peccatū in se grauius est. q̄ adulterius vt postea videbitur. Duodecimū peccatum ē raptus v̄ violenta oppressio: qd̄ vtiq; peccatū quā doq; similiter concurrunt multū quia aggrauare dinoscitur. Insup̄ restant adhuc multa peccata specificanda: de quibus gratia breuitatis supersedeo. Sicut sunt fictæ cōfessiones: indigne sacramentorū susceptio nes: dierū solennium violationes: fetuum oppressiones: sterilitatum procuraciones & multa similia. A quibus nos p̄seruet do minus noster iesus christus. Amen.

De pena adulterij & lege zelotypie: ac de multiplici adulterio qd̄ cōmittit cū vxore ppria ex nimio amore & libidinis ardore: Ser. II

Non mechaberis.

n Exo. xx. Alio vtcunq; de grauitate adulterij. Jam de pena p̄ eodem taxata breuiter videamus. Pro q̄ sciendū q̄ si in adulterio fuerint aliqui legitime deprehensi: tunc contra illos ponitur pena mortis. Leuit. xx. vbi dicit. Si mechatus quis fuerit cum vxore alterius & adulterium perpetraverit cū vxore proximi sui: morte moriatur & mechus & adultera. Si vero fuit adulteriū occultū ita q̄ nō poterat legitime probari: vel si saltem erat suspitio de adulterio: tūc adamouenda talis suspitionis incertitudinē: ordinata fuit a domino lex zelotypie. De qua habetur Numeri. v. vbi dicitur. Vir cuius vxor errauerit: maritunq; contēnens dormierit cum altero viro: & hoc maritus deprehendere nō quierit sed latet adulteriū: & testibus argui nō potest: quia nō est inuenta in stupro: si spiritus zelotypie conceitauerit virum contra vxorem suam: que vel polluta est vel falsa suspitione appetitur: adducet eam ad sacerdotē: vt scz sacerdos p̄ ea sacrificium offerat deo ad inuestigandum suspitionis certitudines. Erat igitur oblatio decima pars sati farine: nō quidem simile que est farina delicatissima & purgatissima sicut in alijs sacrificijs nec triticee sed hordeacee: quia vt ibi dicit Rabbi Sa. hordeus est pabulū lumentis: cui assimilatur adultera: nec fundent super eam oleū quod est fons lūminis: qz cōmuni

ter adulteriū fit in tenebris: nec imponetur qd̄ signat deuotionem: qz sacrificiū hoc offertur ex adulterij suspitione nō ex deuotione: & hoc subditur cū dicitur: quia sacrificiū zelotypie ē & oblatio inuestigās adulterium. Sacerdos igitur statuet mulierē coraz domino scz ad temptandū si ex terrore confiteretur adulterium: assumetq; aquā sanctam: vbi dicit Rabbi Salomon q̄ vocatur sancta: quia sumebatur de labro eneo: facto de speculis mulierū deuotum: de quibus latius patet alibi: & fūdēs aquam in vase fictili ponet illud in manibus eius & paulillum terre de paulimento tabernaculi sumens mittet in aquam: in signū q̄ sacrificiū fiebat p̄ vili causa. Et dis cooperiet caput mulieris ad maiorē ei⁹ cōfusione. Et scribet fm̄ Josephū in membrana nomē del tetragramaton: faciēs eā iurare super illud q̄ nihil viro suo nocuit in his que sibi obijciunt. Unde membrana proprie est ala vespertilionis & hic assumit hoc vocabulum per simile ad designandum vile pergamenū. Porro si vir illius nō erat contentus cum iuramento vxoris tunc sacerdos in facto procedens in eadez membrana scripsit maledictiones sequentes prius tamē verbis incipiens ab innocētia mulieris: quā quilibet prelatus desiderare debet & nō culpam. Si inquit nō dormierit vir tecum & si nō polluta es deserto viri thoro nō te nocebunt aque iste amarissime in quas maledicta congesti: si autem declinasti a viro tuo atq; polluta es & concubuisti cū altero viro his maledictionibus subiacebis. Det te domin⁹ in maledictione nō exemplūq; cunctozū: id est omnes te videntes tibi maledicant: & alie mulieres exemplo tuo terrete adulterari formidēt. Et tunc specificat dicens. Putrescere faciat deus femur tuū: hoc enī mēbrū primo denudat ad adulteriū: & tumēs vterus tuus dirūpat: qz circa vmbilicū i mulierib⁹ videtur luxuria. Et dicit mulier: amē amē. Deinde sacerdos abrasit oēm mēbrane scripturā i aq;: vt dicit m̄gr i historijs: & dabat mulieri bibere etiā violēter si nollet accipere p̄l⁹ tū d manu mulieris sacrificiū zelotypie tollēs & leuās corā dño ponēs sup̄ altare vt sic fieret ex auditō i oblatōe ad absolūtiōem inocētē & dñā dñā nocētē. Post q̄ & bibit de aq̄ illa si rea fuit adulterij p̄trāserūt eā aq̄ maledictionis & inflato ventre cōp̄truit femur ei⁹: eratq; mulier i maledictōz.

De decalogi

7 In exemplū omni populo. Et dicit magi-
 ster in historijs: q̄ vterius timebat i hydro-
 pſim nō tñ ſtatim ſ paulatim vſq; ad decē
 mēſes: donec tandē dirūperet: q̄ ſi pollū-
 ta nō fuerat: inuenerat inoria manifeſto
 iudicio: q̄ ſi fuerat ſterilis fiebat ſecunda
 ⁊ pariebat maſculū mēſe. x. Dicit etiam
 quidam doctores hebrei: q̄ virtute illius
 aque cōcipiebat etiā abſq; virili ſemie: ⁊
 erat vnū de miraculis pmanentib⁹ ſic fui-
 deſcenus manne per. xl. annos: ac prote-
 ctio nubis ⁊ ſimilia. Dedicte autē quēdi-
 cebāt ſancte ppter nomē dñi dilutū i eis.
 Dicebant etiā maledicte ppter maledicta
 in eis cōgeſta. Dicebant ſimiliter amariffi-
 mes: ppter effectū quī q̄q; ſequēbantur. Et
 talis lex a dño fuit introducta ad duriciā
 cordis virozū: ſicut libellus repudiij fuit p-
 miſſus: eo q̄ p̄mpti fuerāt ad effundēdū
 ſanguinē. Ecce quanta diſtinctione maledi-
 ctū adulterū occultū inueſtigabat: quā-
 ta p̄ſuſio ⁊ maledictioe a ſūmo iudice pu-
 niebat: vt ſe offendere in eo nō ſolū mul-
 tiſormia ſed ⁊ deteſtabilia ppetrare crimīa
 ac redūdere diſcrimina nō ſolū in ſe ſed etiā
 in alijs ⁊ p̄ſertim in viro. Dicit em̄ Hiero-
 ſup ep̄lam pauli ad Cor. ⁊ ponit. xxij. q.
 ij. c. In cōiugio quis poſit⁹ q̄cunq; peccata
 fecerit nō pp̄iā inſuſcant cōiugem ſed for-
 nicatio etiā vxorē cōiūgnat: vt iam nō ſit
 viro ſuo licita ſi adultera: q̄ vir perdit ſus
 petendi debitū: ſic econtra virū cōiūgnat
 vxoris fornicatio ſi poſt adulteriū eam co-
 gnouerit: ita q̄ ad officiū eccl̄iaſticū ordi-
 nari nō poterit: eo q̄ bigam⁹ effect⁹ ē: vt p̄tz
 xxlij. di. c. ſi cui⁹ vxor eſt: ⁊. c. ſe. Deniq; ri-
 gor ⁊ ſeueritas diuine vindicte p hoc ſcele-
 re ſaris ppendi pōt in punitione Dauid:
 adulteriū quidē cōmittentes ſ humiliter pe-
 nitentes: cui poſt riſum ppheticū. Domi-
 nus quoq; trāſiit p̄ctā tuā: ſciz quātum
 ad culpā eā remittendo ppter cōſtitutiōē:
 ⁊ q̄tū ad penaz eā temperando: ne corpa-
 liter mōrere⁹ p diuinā vindictam ſicut bi-
 gnus erat ſm legez. Quadupliciter tamē
 vindicta deo diſponente punit⁹ eſt. Primo
 in morte filij cōcepti in adulterio: nec pote-
 rat dauid humili penitētia in cinere ⁊ cin-
 clō vitā ſp̄s a domino p̄ctibus ipetare:
 eo q̄ blaſphemare fecit inimicos nomē do-
 mini in reprobatione Saul ⁊ electiōe Da-
 uid in regē: qui tamen ſaris peiora fecit q̄
 Saul. Secūdo in morte filiorū aliorū. Ab-
 ſalon em̄ occidit Amon. Ioab Abſalon. S.

loimō Adonlā: vnde psequit̃ ibidē pphē-
ta. Mōrē nō recedet gladi⁹ dō domo tua.
Tertio in psecutione q̃ psecutus ē eū filius
su⁹ Absalon diuino iudicio: sicut p̃dixerat
Nathan ppheta in psona domini. Suffice-
tabo super te malū de domo tua. Dicit enī
Brego. q̃ p peccato Berabec infurgētē
p̃tra se filium fugiēs: reduxit ad animum
malū qd̃ fecit: ⁊ cōtūmeliosa verba Seme-
nō tam cōiūta q̃ adiutoria esse credidit: q̃
bus se purgari sibiq̃ miseriari posse iudica-
uit: hec ille. Nunc volenti Semei maledicē
tē interficere prius inbibuit dicens. Mi-
mitte tē vt mibi maledicat iuxta p̃ceptum
dñi t̃c. Quarto in violatione vxor̃ suaz:
t̃ h̃ a p̃prio filio: vnde subdis̃ ibidem. Et
dormiet cū vxoribus tuis ī oculis solis hu-
tus. i. manifeste corā omnib⁹ vt sic ī q̃ pec-
cauit in eodē puniret̃. Et hec quidē dicta
sufficiant de adulterio qd̃ sit p̃cessus: ad
alienū. Preterea pōt etiā adulteriū cō-
mitti multis modis in vxore ppria: que. s.
adulteria duplicē habent originē: scz nimis
amor vxoris: ⁊ nimis ardor libidinis
⁊ talis in scriptura vocatur amator arden-
tior. Vnde dicit Hieronymus. ⁊ ponitur
xxij. q. iij. c. origo quidem honesta ē amo-
ris: sed magnitudo deformis: nihil autem
interest ex quo honesta causa quis infan-
at. Vnde Scotus in sententijs. Adulter
ē inquit in suā vxorem amator ardentior: Et
infra. Nihil est fedius q̃ vxorē amare qua
si adulteram. Primū igitur adulterij ge-
nus in coniuge ppria est: cū querūt̃ ve-
nena vel adinnuentiones sterilitat̃. De ve-
neno autē dic. f. xxxij. q. ij. ⁊ sūt verba Au-
gustini t̃ de nuptijs ⁊ concupiscentijs: vnde
dicitur ibidē. c. Aliquādo consēs perue-
nit hec libidinosa crudelitas vlt̃ libido cru-
delis: vt etiā sterilitatis venena procurer̃: t̃
si id est q̃uis nihil valuerit q̃ cōceptos fe-
tus intra viscera aliq̃ nō extinguat: volen-
do suam plez prius interire q̃ viuere: aut
si ī vtero viuebat occidi añq̃ nasci. P̃por
sus si ambo tales sunt: cōtūges non sunt.
Slo. id est iura coniugij nō seruāt: nec ex-
cusantur a peccato p carnali cōmixtione
vt coniuges: ⁊ si ab initio tales fuerūt: nō
sibi p cōiubiū s̃ per stuprū potius conue-
nerūt. Slo. nota q̃ cōiuges nō sūt d̃ eo an-
mo coniuncti sunt vt plis generationē im-
pediant. Sequit̃. Si autem ambo nō sunt
tales audeo dicere. Aut illa quodāmodo
est mariti meretrix id est digna pena qua

[illegible]

sexto:

Sermo II

aliqua meretrix: digna ē: aut ille adulter
 vxoris: id ē dign⁹ pena qua aliquis adul-
 ter dignus est. Alimiri: cum vterq; iudice
 tur homicida si fetus formatus et animat⁹
 erat: vt patet ibidē in. c. sequentib⁹: et lati-
 us supra de homici. De adinventionib⁹ ve-
 ro inuenit in lege veteri: scz Gen. xxxviii.
 q. lber pmo genitus Iude neq; fuit in cō-
 spectu domini: vbi dicūt doctores hebrei
 q; ad vxorem suam afficiebat libidinosē: et
 ideo p̄cauebat ne impregnaret: semē fun-
 dens extra vas debitum: ne scz ex impreg-
 natione minueret elus pulchritudo seu fru-
 straretur ad tempus elus cōcubitus: qua
 propter diuino iudicio mulctatus: inuen-
 tus est apud eam mortuus vt dicit glo. Si
 milititer et frater elus semen fundēs sup ter-
 ram eo q; primo genitus filius asserberet
 fratri defuncto nō sibi: percussus a domo
 miserabiliter interijt. **Secundū vero adul-**
 terij genus exercetur in detestabili pecca-
 to contra naturam: quo quis abutit vxorē
 re propria. De quo dicit. xxxij. q. vii. in. c.
 adulterij malum: vbi subditur. Illud qd
 contra naturam est execrabili⁹ fit in me-
 retrice: sed execrabil⁹ fit in vxore. Alimi-
 rum cum in hoc nimis derogat sacramen-
 to matrimoni et piugis honestati: de vxore
 meretricem abominatissimā faciens. Vi-
 cit enī Richar. sup. liti. di. xl. in expositiōe
 littere: q; quia quo ad vsum cōtra naturā
 non est vxor viro concessa: et quia magis te-
 netur vir cauere malus vxoris q; alterius
 mulieris: ideo cum ad vsum contra natu-
 ram nulla mulier viro sit concessa: p̄ pec-
 cat vir in vtendo contra naturā vxore p̄-
 pria q; meretrice: hec ille. Unde fm Hug.
 Si vir polluerit vxorem extra claustra pu-
 doris dimitti potest talis vir si ip̄a non fu-
 erit inculpata sed violentata somno dece-
 pta: vel huiusmodi: quod etiā patz. xxxij.
 q. vii. c. omnes accusatiōes: tam in tex. q;
 in glo. Et addit in glo. q; credit vix posse
 dimitti eo q; polluit seipm manib⁹ prijs:
 quidam tamen alij contrarium tenent. Si
 vero cōsuetudinārie hoc faceret: sine p̄iu-
 dicio credo q; tūc d. mirtl posset: multoma-
 gis aut si contra voluntatē vxoris eā pol-
 lueret manibus: sicut legi⁹ in li. Apu. vt
 patz infra sermone. et eiusdem p̄cepti. Ter-
 tium autē genus adulterij cōmittit vxorē
 cognoscendo modo indebito: cum libidi-
 noso nō sufficit modus quē natura deter-
 minat vt mulier in dorso iaceat vir autē in

ventre incubat eiusdem: quī modus ē na-
 turalis quo mell⁹ et facilius mulieres cō-
 cipiunt: quem modum qdam causa maio-
 ris voluptatis p̄mittunt modum incō-
 suetum adinueniētes: licz vas debitū nō
 omittētes: et tales vt frequent⁹ mortaliter
 peccant. Et fm Alber. in. liti. di. xxxj. ad-
 minus est signum mortalis cōcupiscentie:
 vnde p tanto dicit peccatū cōtra naturā:
 quia mulier p illum modum non potest tā
 facili⁹ p̄cipere: ppter qd q̄tomagis de-
 ulat a modo naturali: tāto decernit mai⁹
 eē peccatum. Unde refert Methodi⁹ vnā
 esse inter causas diluuij q; mulieres in ve-
 saniam verse supgreffe vris abutebātur.
 Hinc etiam si vir talem vel simile abusum
 exercendū vxorem suam veller cogere vio-
 lenter: vel saltez sollicitare efficaciter: tūc
 fm Petrum de thareñ. vir posset dimitti
 q̄tuz ad cohabitationē donec se corrigat.
 Et hoc manifeste patet. xxxvii. q. i. c. vxor:
 et. c. idolatria: vbi plane de hoc: et in glo.
 Si vero cognoscit eam modo indebito nō
 ex libidine sed ex necessitate: quia p̄tunc
 natura alium modū non admittit: et hoc
 ad euidēdam fornicationē in compare vel
 ad p̄cedam plen: nihilomin⁹ tamē pec-
 cat eam sic cognoscendo: nec enī necessitas
 excusat a toto sed a tāto: quia modus ille
 cognoscendi cōtra modū nature rōnalis
 esse dinoscitur cōmuniter impediens cōce-
 ptiōem plis: vnde reputat fornicatio in
 dicto. c. idolatria: quia ad hoc nō est insti-
 tutum matrimoniu. **Quartū p̄inde gen⁹**
 adulterij est: cum quis transgredi nititur
 naturalē delectationē. Nam licz debitum
 modum et locum teneat: actū tū sic exercet
 quo luxurie libidinem augmētare vel sal-
 tem plangere valeat: qd vtiq; signum est
 mortalis cōcupiscentie et iudicat adulterij
 ppter excessiū ardorem libidinis: vt patz
 xxxij. q. iiii. c. origo: vbi subdit. Adulter
 est amator in suam vxorē ardentior: nihil
 enī est fedius q; vxorem amare q̄si adulte-
 ram: vbi dicit glo. q; amator ardentior dicit
 cū tantū vxorē diligit vt apud se disponat
 q; si ip̄a esset forte vxor alteri⁹: nō minus
 secū carnaliter cōmiseret. Et hic adulter
 dicit nō reatu criminis illi⁹ capitalis: s; si
 militū die adulterine libidinis. Nihil enī
 est adeo licitū vt nō possit p̄ntes irroga-
 ri. Nec vltus rei p̄demnat s; libido vt patz
 xli. di. c. q̄squis. Quidā autē ecōuerso er-
 ga piugē deficientes affectu amoris et infa-

De decalogi

ilentes appetitu libidinis vt optatū cōse
quant effectū in actu iugali: sup alū ma
gis amatū cogitāt vt sic maiorē libidinis
delectationē p̄cipiant. Quid tales nisi cō
cubitus adulterinos ppetrare dixerim: p̄
sertim cum ⁊ sola voluntate ppetras adul
teriū. Unde dicit Augu. ⁊ ponit. xxij. q.
v. c. qui viderit mulierē ad p̄cupiscendū
eam iam mechat⁹ est eam in corde suo: qz
enī greco vocabulo adulter mech⁹ dicit⁹:
cū non aliena p̄iunx s̄ mulier videri p̄hi
des: apte veritas ostendit: qz etiā solo vi
su cum turpiter vel inupta p̄cupiscit adul
teriū ppetras. Glo. hoc ē vez in iugato:
imo sine visu sola p̄cupiscētia facit reū ad
ulterio. Dicit ei d̄ peni. di. j. c. Si cui etiā
non p̄tingat facultas p̄cupiscendi cū iuge
aliena: planum tamen sit eū aliquo modo
cupere: ⁊ si p̄tās detur esse facturū: nō mi
nus reus est q̄ si in ipso facto dēphendat.
Quintū itaqz genus adulterij cōmittit i
adulterinis blanditijs ⁊ meretricijs: scz i
tactibus enozib⁹: in aspectib⁹ turpib⁹: i
osculis libidinosis: verbis luxuriosis ⁊ si
millib⁹ q̄ enarrare vetat humana verecun
dia. De q̄bus dicit Hiero. et ponit. xxij.
q. iij. c. liberoz. Ergo vt dixim⁹ in matri
monio opa concessa sunt: voluptates aut
que de meretriciū capiunt amplexibus in
voro d̄nate sunt: nūmtrū: cum dicit i di
cto. c. origo: q̄ nihil fedius ē q̄ vrozē ama
re quasi adulterā. Sed de his meretricijs
abusionib⁹ postea lat⁹ videbit⁹. Septū ve
ro genus adulterij cōmittit in nimia fre
quentatione libidinis: ppter qd̄ efficac⁹
p̄ficiendū cōcupiscētia p̄uocant ⁊ inflā
mant vtendo calidis ⁊ libidinosis in cibo
⁊ potu: sese p̄bmōi sumptionē potēiores
ad actum venereū reddentes: vt se mutuo
plures cognoscāt: ac tam detestande tur
pitudini frequent⁹ insistant vires natura
les penit⁹ eneruātes: que cuncta sūt signa
cōcupiscētie mortalis: vnde sup dicto. c.
origo q̄dem honesta erat amoris: dicit glo.
scilz spes plis ⁊ vitatio fornicationis: sed
magnitudo. i. immoderata exactio p̄ nimio
ardore libidinis deformis: nihil autē in
terest ex qua honesta causa quis insaniat.
Et talis exactio immoderata graue pecca
tū: vt patz. xxij. q. ij. q̄qd̄ int se iugari i
modestū: glo. i. supflū: inuerecūdiū: scz p
blandicias meretricias: sordidū scz semen
emittendo gerit⁹: vitū est hoīm nō culpa
vnpriaz. Unde ibidē. q. vij. c. non solum i

precepto

fi. dicit. Sūt q̄dam q̄ sicut animalia absqz
discretiōe indefinēter libidini seruiūt: q̄s
ego nec mut⁹ pecorib⁹ cōparauerim. De q̄
bus ps. xxxij. Nolite fieri sicut equ⁹ ⁊ mul⁹.
Septimū deniqz genus adulterij cōmitti
tur: cū ex impetu libidinis vilipēdit tps i
iure p̄hibitū in diuersis casib⁹: put disti
se ptz in sermonib⁹ d̄ tribus ptibus p̄niz
sermōe. xxvij. ppter qd̄ hic breuiter per
trāseo. Prim⁹ casus ē impregnatio: cū mu
lier incipit p̄p̄quare ad partū: vñ. xxij.
q. iij. c. origo: dicit Hiero. de iugali. In
nitent saltem pecudes ⁊ postq̄ vter vxo
ris intumuerit nō pdant filios. Glo. pecu
des enī post p̄ceptū nō coeunt: nec mulier
faciat copiā sui corpis a cōceptiōe vsqz ad
purificationē. Sedq̄ i glo. Perit enī par
tus ex frequēti p̄cussione. Scd⁹ casus est
purgatio post partū: vñ. v. di. p̄cipitur. c.
Ad ei⁹ dō p̄cupit vir suus accedere non
debet q̄sqz q̄ gignit ab lacte. Ite igit q̄
filios suos ex praua p̄suetudine ad nutri
endū tradūt nisi p̄us purgatiōis tps trāsi
erit viris suis nō debet cōmisceri: hoc ibi.
Et q̄ p̄cipue cauendū ē infra tps q̄ndecim
diez post partū. Dicit enī Augu. Semen
nō sit mixtū sāguine: qz q̄sqz filij mortuū
ppter h̄. Et h̄ ē vez si in. xij. diebus post
partū mulieri cōmisceris: ⁊ ampl⁹ nec
filios nec filias p̄creabis eo q̄ semen viri
cū sāguine mortificat. Tert⁹ casus est mē
struum naturale vñ in dicto. c. ad ei⁹ sub
dit: q̄ mulieres cū in p̄suetis mēstris de
tinēt viris suis cōmisceri p̄hibent: ita vt
illū morte lex sacra fertat: si q̄s vir ad mē
struam mulierē accedat vt patz Leui. vlti.
Scotus i. iij. dicit: q̄ nec ibi mors inflige
bat nisi p̄ pctō mortali. De causa ill⁹ p̄hi
bitionis ⁊ peccati ḡsa breuitatis h̄ supse
deo. Quart⁹ casus est tps sacz scz tps di
erū solēntia: scilicet p̄cessionū letaniaz:
que sūt tpa orōnis. De hoc patz. xxij. q.
iij. in multis caplis: vnde peludat Aug.
q̄ si quis sacris noctib⁹ vel dieb⁹ aut tpe le
tunij cōmiscet vrozī: ille mortalit⁹ peccat
dūmodo temerarie fecerit. Dicit etiā Gre
go. in dial. q̄ mulier in nocte delectatione
victa ⁊ a viro cognita: demane veniēs ad
solēntatē ecclesie sacri Stephani a diabo
lo fuit mor arcepta. Quint⁹ casus ē sacer
locus vbi nec debet erigi nec reddi si p̄t
alius locus haberi s̄m Alber. Sin autem
tūc in necessitate reddat vel exigat cū do
lore ⁊ displicētia: si vult euadere crimen

mortale. Secundū autē adulteriū est spū-
rituale: qđ p eos cōmittit q̄ dogmatizant
errores et hereticas prauitates. De q̄ adul-
terio multa legunt in veteri testamento:
quia p̄ni tunc erant ad errores et ad idola-
triā. Est autē grauius peccatū q̄ adulte-
rium carnale cum aliena vxore: vñ. xxiiij.
q. vi. c. penul. ponunt multe et diuerse he-
reticorū secte aduersus catholicā fidē ex-
orte: que ab aplīs et sanctis patrib⁹ vel cō-
cilijs damnate sunt. Sed adhuc quicunq̄
scripturam sanctā aliter itelligit q̄ sensus
spūs sancti flagitat a quo scripta est: l3 ab
ecclesia non recessit scz p sententiā tamē
hereticus appellari pōt: et de carnis operi-
bus est eligens q̄ peiora sunt: vt ptz ibidē
c. heresis: et sunt xba htero. in epistola ad
Gal. vñ de hmoi doctozib⁹ errorz habe-
tur. xxxvij. di. c. relatum. Postea vero p
textu simulate religionis inuante sunt he-
reses diuerse: de quibus habet in clef. d
here. in. c. ad nostrū. Sed quia de hac ma-
teria tacitum est supra in. v. pcepto fmone
xvj. A. et sermone. xxi. A. B. ac etiā fmōe
xxx. A. B. ideo nūc breuitati psulēs de b
psequi ptermitto. Ad laudem dei.

**Vtq̄ simplex fornicatio ē mor-
tale p̄cni. Et vtq̄ aliqñ fuit licitū
h̄re p̄cubinā. Et de meretricibus
grauitateq̄ fornicatiōis: Ser. III**

Non mechaberis.

Ero. xx. Secūdo modo pceptus
istud exponit de omni p̄cubitu:
qui sit non qđem p̄tra sedus s̄ absq̄ fede/
re matrimoniali. Et sic exponit p̄sūd. sup
Exodū: et ponit. xxxij. q. v. c. nō mechabe-
ris: id est nec quisq̄ p̄ter matrimonij fede-
ra seminis alienis admisceat ad explēdū
libidinem. Et fm hoc discerni possunt se-
ptem species adulterij. Prima dicit forni-
catio: q̄ large loquēdo vocat adulteriū:
xxxvij. q. iij. in. c. dicat aliquis vxorē nō
habeo tō ancillā mihi associam: et infra.
Cur queritur tale contuberniū de quo na-
ti filij non sunt testes matrimonij sed adul-
terij: cur filij hmoi suscipiunt adulterini
qui patri pudori sunt non honori: dicente
scriptura. Adulterorū filij sunt abomina-
tio: hec Augu. in quodam sermone de san-
cto Iohāne. Ceterū licet fm p̄sūdōz omnis
imunda pollutio dicat fornicatio: vt patz

xxxij. q. vij. c. non solum: vbi subdit. Om-
nis imunda pollutio fornicatio dicitur: q̄
uis quisq̄ diuersa turpitudinis volunta-
te p̄stutatur. Ex delectatione enī fornicā-
di varia gignunt flagitia: quibus regnū
dei clauditur vt homo a deo separetur. Ex
ideo vt ibidē subditur: inter cetera septe
vitia fornicatio maximū est scelus: scilicet ex-
tensius: quia per carnis imundiciā tem-
plum dei violat maculat enī corpus et ani-
mā: fm aplm enī qui fornicatur in corpus
suum peccat. Sequit. Sunt autem quidā
qui sicut animalia absq̄ discretione inde-
sinenter libidini seruiūt: quos ego nec mu-
tis pecoribus cōparauerim. Pecora enī
postq̄ cōceperint ultra non indulgent ma-
ribus copiam sui: hoc ibi. Tamen vt dicit
xxxvj. q. i. in. c. cum ergo fornicatio l3 vi-
deatur esse genus cuiuslibet illiciti coitus
qui sit extra vxorem legitimā: specialiter
tamen intelligit in vsu viduarū vel mere-
tricum vel p̄cubinaz. Unde fm Asten. in
sūma: fornicatio p̄prie dicta cōmittit quā-
do solut⁹ solutam vsu naturall cognoscit.
Et intelligunt solutus et soluta quolibet
vinculo scz coniugij: cōsanguinitatis ordi-
nis et religionis siue voti cōtinentie: que
tamē fornicatio grauatur in virgine et mu-
tat speciem peccati vocaturq̄ stuprum in
scripturis. Ad maiorem autem euiden-
tiam primo queri potest: vtrum fornicatio
simplex sit peccatum mortale: p̄sertim cū
Dee. j. pceptit dominus Dee. Ade sume
tibi vxorem fornicariam et fac filios forni-
cationum: ex quo videt non esse mortale
peccatum. In cuius etiam argumentis in
sacra scriptura simplex fornicatio repitur
in antiquis patribus sine rep̄bensione: si-
cut legitur Gen. xvi. d. Abrahā q̄ accessit
ad ancillam suā Agar: et infra Gen. xxx.
legit de Iacob q̄ accessit ad ancillas vxo-
rū suarum Balā et Zelphā. Capitulo quo-
q̄. xxxvij. legit q̄ Iudas accessit ad Tha-
mar quam estimauit meretricem: ergo nō
videtur esse mortale peccatum. Ad hoc vi-
cendum: q̄ absq̄ omni dubio tenendū est
q̄ fornicatio simplex sit mortale peccatū:
qđ patet tam rōne auctoritate. Primo
rōne ptz fm Tho. scđs. 2. q. ciiij. qz p̄tiss
mortale est omne p̄cni quod cōmittit dī-
recte p̄tra vitam hoīs: fornicatio aut sim-
plex importat inordinationē q̄ vergit in o-
eumētū vite et q̄ ex tali p̄cubitu nascitur
rus. Videm⁹ enī i oib⁹ aialib⁹ in q̄bus ad

De decalogi

precepto

educationē plis requirit cura maris et femi-
næ: in eis non est vagus concubitus: sed
maris ad certam feminā vnā vel plures:
sicut patet in omnib⁹ auib⁹. Secus autē est
in animalib⁹ in quib⁹ sola femina sufficit
ad educationē fetus: in quibus ē vagus co-
cubitus. Manifestū est autē qd ad educati-
onem hoīs non solū requirit cura matris
a qua lactat sed multo magis cura patris a
quo est instruendus et docendus: ac i bonis
tam exteriorib⁹ q̄ interiorib⁹ promouendus.
Et ideo cōtra naturam hominis est: qd vtaf
vago concubitu: sed oportet qd sit maris ad
determinatā feminā cui qua pmaneat diu
vel etiam p totam vitā. Et inde est qd natu-
raliter inest mari b⁹ in specie humana solli-
citus de certitudine plis qz eis imminet
educatio plis: q̄ certitudo tolleret si esset
vago concubitus. Hec autē determinatio cer-
te femine infimonia vocat: et ideo dicit eē
de iure naturali. An qz fornicatio ē concu-
bitus vagus et ptra bonum plis educandis:
ideo mortale peccatū est: graui⁹ vtiqz fm spe-
ciem q̄ peccata q̄ sūt ptra bona exteriora
vt furtū et filia. In argumētū hui⁹ fm oēs
leges: filij qui de concubitis sunt: vitupera-
biles sunt: et cōtumelia est in eis sic nasci:
nec de iure patri in hereditate succedere
pūt ab intestato: qd ordinatū est in penas
delicti patris. Patet h etia aucte. Itā Au-
gu. sup Exo. dicit et ponit. xxii. q. iij. q.
sed vtz: in si. q. nomine mechie in isto pce-
pto ois illicit⁹ concubitus atqz illoz mēbro-
rum non legitur p sua. phibitus intelligi
debet. Et itez Augu. in q̄stionib⁹ Deut. et
ponit eo. ti. c. meretrices esse et ad meretri-
ces accedere phibet dñs: quaz publice ve-
nalis est turpitudine. Dicit enī Deut. xxii.
Non erit meretrix de filiab⁹ isrl neqz scor-
rator de filiis israel. Pro quo nota qd i di-
cto. q. v. vtruz: dicit glo. qd hic videt surge-
re inextricabilis p̄trarietas. Itā i Deut.
licitum erat habere concubinam et dare ei p-
cium sue pudicitie et eā dimittere. Sic etia
habet Exo. xxi. Si quis vēdiderit filiā
suā in famulā non egrediet sicut ancille
extre p̄sueuerunt. Sup quo dicit magister
in historiis et alij doctores: qd tales vende-
bant in concubinas vt seruirent in lecto: et
ex cōsequenti de concubitis fierēt vxores
si placerent viris. Et tales quidam emere
solebant p seip̄s vel p filiis suis. Si ergo
sibi quis emerit et ei displicuerit eam acci-
pere in vxorem: tunc nō egrediet anno se-

ptimo sicut ancilla: id est sine precio: sed q
eam humiliavit dotem vestes et nuptias:
id est virū ei pvidebat p precio pudicitie:
qd si ante septimū annū ei displicuerit ven-
dendi eam alteri potest atqz non habebit:
nec pudicitie precium negabit: qd si eam in
vxorem duxerit tunc iuxta legem vxorum
faciet ei: nec sine libello repudij egrediet.
Si vero non sibi sed filio eam emerit tunc
iuxta morem filiarū faciet illi: scz dando ei
dotem et alia p̄tinentia ad nuptias: hoc ex
pto qd parentib⁹ puelle nihil dabit p mu-
nere sicut apud hebreos cōsuetum erat: vt
ptz h etia. xxiiij. de parentib⁹ Rebece. Ra-
tio huius est: quia pecunia quā parentib⁹
dederat p seruitio puelle cōputatur hic p
tali munere: qd si ista refutata filio suo alte-
ram acceperat: tunc pvidebat abiectione nu-
ptias: vestimenta: et p̄cium pudicitie: scz
dotem et hoc fm arbitriū indiciz eo qd hu-
miliata: id est deflorata est a filio suo. Et si
ista tria nō fecerit: id ē si nec ipse eam deflo-
rauerit nec etiā filius eius nec eaz sibi nec
filio in vxorē acceperit: tunc more ancillarū
gratis egrediet et absqz p̄cio sibi dato. Ex
quibus liquido patet licitū fuisse iudeis
habere concubinas. Sed in decalogo fm i
terpretationē Augu. phibita fuit omnis
fornicatio. Tandem respondet glo. qd illd
in Deut. intelligit de cōparatiua pmissio-
ne: hoc est: pmissis minus malū vt maius
euitet: vt patet. xxiiij. q. ij. c. Si qd veri⁹.
in glo. et. xxvj. q. ij. c. h̄i qui: licz i veritate
illud semp fuit peccatū. Dicit etiā Tobie
iij. Attende tibi ab omni fornicatione et
p̄ter vxorem tuā nō patiaris crimē scire.
Crimen autē in sacra scriptura dicit esse
mortale peccatū: vnde dñs in vindictam
huius vitij filijs israel cum sinitab⁹ moabi-
tarū fornicantibus vt dicit Itā. xv. iussit
dominus principes eoz suspendi: quia cri-
men non impediebāt: sed phinees puent-
ens executionem iussionis Zambri cū ma-
dianita fornicantē interfecit ac eternū sa-
cerdotium pmeruit: occisusqz sunt de popu-
lo ppter illud crimē. xxiiij. milia. In noua
qz lege phibita legit ab apostolo dicente:
i. ad Cor. v. Neqz fornicemini sicut qdaz
eoz fornicati sūt et perierunt vna die. xxij.
milia. Iudicet insuper ab eodem mortale
peccatū: qz dñs i. Cor. vj. Nolite errare: neqz
fornicatores neqz idol seruientes neqz ad
alteri rē. regnū dei possidebūt. Et iterum
ad Gala. v. pmissa fornicatione cui qbus

dam ali-
num de
c. vlt. dicit
bet impo-
fornicari
et sic nunc
lectum ig-
xxij. q.
aliquos
nas: vt
necesse sit
et eas cō-
concubina
vxoris q
qz matri-
finem qu
glt in sol-
na: et ptra
ad secūdi
et cōmuni-
cia. Sz bo-
minabant
naz ad pe-
nisi p̄tius
sum recep-
di. xxij.
dissolubi-
stare cōp-
sed quia
familias i-
les sua su-
ideo quo
ser Abrahā
Sare: nū-
tum. Sol-
ad vincu-
tboz: ad s-
explicat ap-
duos filios
donauit. q
Judam ex-
Zamar ne-
venditiois
dores: qz
qz sec for-
fornicatione
etiaz texus
tibi vxorē
est: vt p̄t. v.
c. nō est cul-
ster quillu-
spōsa: vbi
minimū ē
uocare. Sz

dam alijs vltijs subdit: qui talia agunt regnum dei non possidebunt. Hinc. xxxij. q. j. c. vlt. dicit qd de punitio talis penitencia debet imponi qualis imponit de adulterio fornicatione homicidio et alijs criminalibus. Et sic nunq licuit habere concubinas. Ad obiectum igitur dicendum fm Tho. in. iij. di. xxxij. q. vbi cuq legif in veteri testamento aliquos sanctos patres habuisse concubinas: vt Abraam Jacob Dauid et siles qd necesse sit a peccato mortali excusari: oportet eas ee matrimonio iunctas: et tamen dicit concubinas: qd aliquid habebat de ratione vxoris et aliquid de rone pccubine. Ita fm qd matrimoniu ordinat ad suum pncipale finem qui est bonum plis: vxor viro coniungit insolubili coniunctione vel saltu diuturnas: et ptra hoc non est dispensatio. Sz qtu ad secundu finem qui est dispensatio familie et comunicatio operu: vxor coniungit vt so. cia. Sz hoc deerat his que concubine nominabantur vnde nec Abraa Agar pccubina ad petitione Sare dimittere potuisset nisi prius sup hoc et voluntate dei p respou sum recepisset. Dicit eni Richar. sup. iij. di. xxxij. q. Agar fuit coniuncta Abrae in insolubili vinculo qtu ad mutua potestate corpore: vbi fm rei veritate fuit vxor: sed quia non habebat auctoritate matrisfamilias in regimine domus et familie: nec plis sua succedere debebat in hereditate: ideo quo ad h erat ancilla. Nec licitum fuisse Abraa eam a se eicere ppter monitione Sare: ntu sup hoc habuisset diuinu mandatum. Voluit autem deus eos separare no qtu ad vinculu sed qtu ad cohabitatione et thop: ad significandu illud ministeriu qd explicat apls ad Gal. iij. cu dicit. Abraam duos filios habuit. Concordat etia ibidem Bonau. Porro fm Tho. scda. 2. q. ciiij. Iudam excusare a peccato fornicatio cum Thamar no e necessarium: qd fuit etia actor venditoris Ioseph. Dicunt etia coiter doctores: qd l. v. sec pmo videt dñs pcepisse qd sec fornicatrice accipies faceret filios fornicationu: qd tu ea accepit i vxore: sicut etia textus sonare videt qui dicit. Sume tibi vxore fornicationu. Et h no solu licitum est: vt ptz. xxxij. q. j. c. integritas. s. cu g. et c. no est culpandus: sed etia meret talem de sterquilino vitio extrahes: vt ptz et de spofas: vbi dicit. c. Inter opa charitat no minime errantes ab erroris sui semita reuocare. Et infra. Si autem vt oib q publi

cas mulieres o lupanari extraxerint et duxerint in vxores qd agunt in remissione pccati. Qd si qs pretendat tales fuisse duxerat pccubinas no vxores: sup h qrt pot: vtz pccubit? pccubiniarius ex dispensatione diuina possit fieri sine peccato mortali: psertim cu dinoscit esse h vnus de pncipijs legis nature: scz h bonum primi. Est eni h bonu plis qd est pncipalis finis carnalis pccubit? fm naturale iudiciu roms: finis aut pncipium e in moralibus. Ad h re sponder Richar. vbi supra: qd talis pccubit? vt i pluribus est ptra bonu plis: qd tollit debitum ordine parentu ad plem. Dicit eni Augu. ix. sup Gen. qd bonu plis est vt vt amater suscipiat benigne nutriet et religiose educes: qd bono vt i pluribus caret plis genita p pccubitum fornicariu. Quia tm ptingere pot qd h cu muliere pueniat cu qd no est mrimonialiter iunct? et mulier cu viro ppter bonu plis: et qd plem amanter suscipiat benigne nutriet et religiose educet: et ideo videt qd si non obstarat aliud qd ro supradicta: pccubit? pccubiniarius i pda eto casu posset p dispensatione pccubitoris legis nature non esse pccatu mortale. Ergo dicendum: qd adhuc e alia ro: qd scz in nullo casu pot fieri nude vel absq corruptione debiti ordinis ad deum. Ita talis vtri pccubit? semp e cu no sua qtu ad tale vsum: et ideo semp corrumpit debitum ordinem ad dominium rer: et qd mulier no e suuipius s dei: ideo vir se carnaliter copulas cu muliere non sua: qtu ad tale vsum debitum ordinem ad deum corrumpit: de aut facere no pot qd acc? corrumpens ordinem debitum ad ipm sine pccato mortali fieri posset. Et eadẽ ro est fm Richar. vbi supra di. xxxij. cur no pot ptrahi matrimoniu ad tps qd seru? alicui? dñi habentis sup ipm plenitudinem pccatis: non pot si ne cõessione dñi illi? et auctoritate: alteri pcedere qlcuncq potestate in corp? suu: s qlibet homo seruus est dei: qd sup quolibet hominem habet oimoda plenitudinem potestatis: hinc null? vir mulieri cõcedere potest aliquam potestate in corp? nec ecõuerso nisi ex cõessione dei explicita vel implicita. Deus autem non solu non pcedit s etiam phibet inter viru et muliere fieri mutua cõcessionem suorum corporum qtu ad pccubitum carnale ad tẽpus: vt patz Matth. xix. vbi dicit. Quos deus coniunxit homo no separret. Vera est tamẽ qd deus tanq superior dñs sup viru et muliere plenitudinem pccatis

De decalogi

precepto

habēs facere posset: q̄ licitum ēē viro et mulieri p̄cedere sibi mutuo p̄tātez corpo/ rā suoz ad t̄ps: q̄uis h̄ licitū ēē nō posset nisi p̄ auctem diuināz. Q̄ dicit Tho. scda 2°. q. cliij. q. fornicatio d̄r esse p̄ctm̄ in qua tū est d̄ rōnem rectā: ratio aut̄ hōis est re/ cta fm̄ qd̄ regulat̄ volūtate diuinā q̄ ē p̄ma regula t̄ sūma: t̄ idō qd̄ homo facit ex vo/ luntate dei obediens eius p̄cepto: non est p̄tra rectam rōnem: q̄uis esse videat̄ p̄tra cōmunem ordinē rōnis: sicut etia; non est p̄tra naturā qd̄ miraculose fit x̄tute diui/ na: q̄uis p̄tra cōmunē cursum nature. Et ideo sicut Abraā nō peccauit filiū inocēte volendo occidere: p̄pter qd̄ obeduit deo: q̄uis h̄ fm̄ se p̄sideratū sit cōiter d̄ rectitu/ dinē rōnis humane. Sic etiā Osee nō pec/ cauit ex p̄cepto diuino fornicando: nec ta/ lis cōcubitus fornicatio p̄prie dici debet: q̄uis fornicatio noīet ad cōem cursū refe/ rēdo. Sic etiā Jacob excusat̄ a mendacio x̄rij. q. ij. q̄rif. q̄ item opponit̄: t̄ israelite a furto. x̄lij. q. v. dixit d̄ns: t̄ Samso ab ho/ micide. Silr t̄ Abraā: vt p̄t. x̄lij. q. v. c. si nō licet: circa fi. t̄ etia; p̄bhees: vt ibi q. viij. c. occidit. Et sic p̄t q̄ oīs fornicari/ us t̄ p̄cubinaris p̄cubit⁹ ē p̄bbitus: tā in lege nature q̄ etiā in lege Moysi t̄ gr̄e. Maxime t̄m̄ p̄bbitus est p̄cubitus h̄mōi cū meretrib⁹: vt. x̄xij. q. iij. c. meretrices ēē et ad meretrices accidere p̄bbit d̄ns: scz Deut. x̄xij. vbi dicit. Nō erit meretrix de filiab⁹ israel neq̄ scortator de filiis isrl. p̄pro quo nota fm̄ Astei. q̄ meretrix dici/ tur duob⁹ modis. Ano mō q̄ vagā sequit̄ libidine. Et d̄r vaga libido ad differentiā fornicationis in q̄ ē determinata libido re/ spectu vni⁹ persone: vt cū vna vni adheret ēē qd̄libet vinculū. s. matrimonij voti con/ sanguinitat̄ affinitat̄ t̄ similiū. Alio mō d̄r meretrix cui⁹ publice venalis ē turpitu/ do: t̄ ad talē accedere p̄bbit dicta aucto/ ritas. vnde meretriciū est damnatū: l̄ sub dissimulationē p̄mittit ecc̄l^a: forte fm̄ l̄ho/ sti. vt malus malū euitet: qz q̄ nimis emū/ git elicit s̄a guinē. Et fm̄ leges meretrices sunt vllissime q̄s iudicat lex indignas le/ gum observatiōe seu p̄ legē illaqueari. C. de adulē. l. q̄ adulterū: i fi. Et l̄ qd̄ som/ niare conāt illicitū p̄cubitus cū meretrice minozis ēē criminis q̄ cū alia soluta t̄ cor/ rupta: t̄m̄ h̄mōi nō modicū errant t̄ mētita est iniquitas sibi: cū econtra talib⁹ cōmiserit p̄ctm̄ aggrauet. Cul⁹ ratio ē: qz cū putat se

simplicē fornicatiōez p̄petrare cōmittit ad ulterius incedit sacrilegiū vel filia: v̄ saltē se cōmittit piculo t̄ discrimini maior⁹ pec/ cati: cuz ex oī statu mundi libido meretri/ cū accrescit tā numero q̄ malicia. Hinc su/ per illud Deut. x̄xij. nō erit meretrix t̄c. dicit glo. q̄ ad eas p̄bbit accedere q̄z est venalis turpitudō qd̄ ē p̄prie meretricuz. Et aut̄ aliq̄lter inotescat grauitas hui⁹ peccati sciendū: q̄ sunt qd̄a gradus luxu/ rie q̄tū ad aggrauatiōem peccati. p̄p̄m⁹ t̄ infim⁹ gradus luxurie ē p̄sensus in dele/ ctationē peccati: de q̄ dicit Tho. scda. 2°. q. cliij. arti. iij. q̄ nō solū p̄sensus in actū ē etiā p̄sensus in delectationē mortāl⁹ pec/ cati ē mortale p̄ctm̄. S̄z de h̄ lari⁹ p̄t fm̄ mo/ ne. x. hui⁹ p̄cepti. Scd̄s vero grad⁹ ē p̄sen/ sus i actū peccati mortāl⁹ scz luxurie: qd̄ graui⁹ ē q̄ solus p̄sensus in delectationē. Et loquor h̄ de p̄sensu in actū simplicis for/ nicationis: qz p̄sensus i stuprū raptū adul/ teriū aggrauaret p̄ctm̄. Tertio gradus est: cuz talis p̄sensus in actū p̄sonet libidine sensū exterior⁹: vt visu amplexi verbo ta/ ctu t̄ simili⁹: de q̄ dicit in euangelio d̄ns. Qui viderit mulierē ad p̄cupiscendū t̄c. hoc enī in suo genere ceter⁹ parib⁹ graui⁹ est pilorib⁹ peccatis: q̄uis ex q̄busdāz cir/ cūstātijs posset p̄trariū cōtingi: vñ t̄ i hac vltima peccati specie illa peccata grauior/ ra iudicant̄: q̄ vehementiorē libidinis ar/ dorē excitāt: vñ fm̄ Tho. vbi supra: l̄ iam dicta p̄ctā fm̄ se bonū plis humane nō im/ pediāt: habēt t̄m̄ rōnem peccati mortāl⁹: eo q̄ p̄cedūt ex libidine q̄ radix ē hui⁹ im/ pedimēti. Quartū h̄o gradū tenet p̄cubi/ tus cū vxore q̄ p̄ affectum excedit limites m̄rimoniij: vt cū q̄s attēdit nō qz vxor ē qz mulier: idē facere parat⁹ si nō ēēt ei⁹ vxor: t̄ tal enī peccat i duob⁹. p̄mo qz n̄ itēdit plē h̄ libidinez: t̄ sic peccat d̄ legē nature. Dicit enī Tho. super. iij. dist. x̄xij. q̄ illa actio de eē d̄ legē nature qz nō ē p̄ueniens fini debito: siue qz nō ordinat̄ i ipm̄ i intē/ tionē agētis: vel qz de se nō ē illi fini p̄por/ tionat⁹. Finit aut̄ quē ex p̄cubitu natura intendit ē p̄les p̄creanda educāda t̄ insti/ tuenda: t̄ vt h̄ bonū q̄rere posuit de⁹ dele/ ctationē in coitu: vt dicit Cōstanti⁹. Qui/ cunq; h̄ vñ p̄cubitu p̄pter delectationē q̄ in ipō est: non referendo ad finē intentū a natura: p̄tra naturā facit licz etia; sit ta/ lis p̄cubitus q̄ ad illuz finem p̄uenienter ordinari possit: sicut in matrimonio: quia

non qu
ratione
cognosc
tra nat
plis p
p̄prie ad
beres su
sio matr
est bono
q. iij. c. d
Embe
cūdo ve
ratione
p̄pter a
pnam v
q̄ si esse
liberare
alterum

De
pena. 3
tatis et
giniras

n
cl. x̄xvj
est p̄prie
videlicet
vñ r̄s
linariz
non reu
est turpi
q̄ simple
modo ad
pariarib
bus: omne
evidentiā
debeat spe
stuprū imp
tionem: vt
n cum solū
Ad hoc r̄
circa mater
deformaz
minata spe
catum est
tiones t̄
te sub eus
cialis de
puelle q̄
puelle q̄

non querit plis pcreationē sed pūā dele-
stationē. Similiter fornicariā vī pūbinā
cognoscens etiā causa plis pcreandē: cō-
tra naturā facit: quia hoc est ptra bonum
plis pcreandē: et sic talis pūbitus nō est
pprie ad intentū finē referibilis: qz nec est
heres successionis: nec sanguinis: nec ē te-
stis matrimonij sed adulterij: nec parētib⁹
est honor sed pudor: vt patz plane. xxij.
q. liij. c. dicat aliquis. Hinc dicit Eccl. xij.
Erubescat pater a mīe de fornicatiōe. Se-
cūdo vero peccat in hoc qd ex aliq suppu-
tatione paratus ēē incidere fornicationē
ppter affectus libidinōsū quē gerit ad p-
pūam vxorem: scz in casu quo non esset ei⁹
qd si esset vxor alterius tunc nihilomin⁹ de-
liberaret cum ea peccare: tūc iudicaret ad
ulterum. Ad laudem dei.

**De stupro et eius grauitate ac
pena. Item de excellētia virgini-
tatis et in quo pprie consistit vir-
ginitas: Sermo III**

On mechaberis.

n Exo. xx. Scda vero species isti⁹
mechie vocat stuprū. De quo di-
cit. xxvij. q. j. in. s. cum ergo. Stuprū autē
est pprie virginum illicita defloratio: qñ
videlicz non pcedente coniugali pactione
vtriusqz volūtate virgo corumpit: patre
iniuriāz ad animū statim post cognitionē
non reuocatē. Et istud qdēz stuprum sicut
est turpius exercitio: sic est maius in vitio
qz simplex fornicatio: et cōparat quodam-
modo adulterio. Dicit enī Ambro. lib. de
patriarchis. Nemo sibi blandiat de legi-
bus: omne stuprū adulteriū est. Ad cui⁹
euidentiā queri potest: vtz stuprum pont
debeat species distincta luxurie: pferim cū
stuprū importat illicitā virginum deflo-
rationem: vt dictum est: sed hoc esse pōt solu-
ti cum soluta qd pōtinet ad fornicationem.
Ad hoc rñdet Tho. scda. 2. q. cliij. qvbi
circa materiā alienius vitij specialis aliq
deformitas occurrit: ibi pont debet deter-
minata species illi⁹ vitij. Luxuria xō pec-
catum est existens circa venereas delecta-
tiones et opationes. In virgine igit existē-
te sub custodia patris: occurrit qd am spe-
cialis deformitas si corrupat: tā ex pte
puelle qd ex parte patris. Primo ex parte
puelle: quia ex hoc qd violat nulla pactione

ne coniugali pcedēte: multuz impeditur a
legitimo matrimonio ptraheudo: et pont-
tur in via meretricandī: a quo retrahēbat
ne signaculū virginittatis amitteret. Mul-
tum etiam eam damnificat: et sic facit ptra-
iusticiam. Nam quis eam vī non corrup-
pat: tamen eam seducit. Et sic obligat illi
ad restitutionē multiplicē. Primo qz im-
pegit eam ad casum multoz vitiōz: sicut
enī rupta clausura vinee multi postmodū
intranit spoliāt et pculcāt: sic fracto sigil-
lo castitatis tam a multis impetib⁹ inuadi-
tur et pculcatur. Dicit enī Eccl. ix. **Omnia
mulier que est fornicaria quasi sterē in via
ab omnib⁹ pterentib⁹ conculcabit.** Et qz
virginalem amittit verēcundiaz: quotiens
occasione illius peccat: totiens stuprator
peccati princeps efficit: quia regula iuris ē
in. vj. qui occasione damni dat: damnum
deditisse videt. Secundo magis abstulit il-
li bonam famāz qz quicūqz detractor: que
fama pēiosior est quibuscūqz bonis tēpora-
libus. Dicit enī Eccl. xij. Curam habē de
bono nomine: hoc enī magis pmanebit tū-
bi qm mille thesauri magni et pēiosi: ppter
quod tenet ad illius restitutionēz si resti-
tui potest: sin autē: tunc restitutio fieri de-
bet in equalitate put ē possibile: vt extra-
ne lite pen. c. ecclesie sancte marie. Tercio
quia abstulit illi bonū irrecupabile vel ir-
recōpensabile: quia virginitas amissa nō
recipit recuperationē nec etiam recōpensati-
onem cum non sit digna pōderatio conti-
nentis anime. Dicit enī Augu. li. de virgi-
nitate: qd xginalis integritas et ppiam cō-
tinentiam ab omni cōcubitu imunitas an-
gelica portio ē. Et itez ibi dē ait: Pulchri-
tudinē qd pōt maiore estimare decore xgi-
nis: qd amat a rege: pbat a iudice: dedica-
tur a dño: psecrat deo: vñ i euāgelio cēte-
sum⁹ fruct⁹ ascribit xginitati. Ad resti-
tutionē igit hui⁹ maxie iacture qd iuenitur
idone⁹? Silt ex pte parentū occurrit defor-
mitas: qz de custodia filie sollicitudinē ge-
rere debet: fm illud Eccl. xlij. Sup filiā lu-
xuriōsā pfirmā custodiā: ne qñ faciat te in
opprobriū venire inimic⁹. Nō solū pa-
rētes s etia alij primi cognati et amici sibi
reputant illatū magnum dedecus: cum eo-
rum cognata: contempto virginitatis bo-
nore fuerit publice fornicationi subacta:
vnde parētes eius potius sustinerēt mag-
nā iacturā rex tpaliā: qd defloratiōez xgi-
nē honestatē: et sic stuprator obligat etiā

De decalogi

elms parētib⁹ ad restitutionē. Hinc pceptū est Exod. xxiij. et Deut. xxiij. q. si seduxerit quis virginē necdū desponsatā: scz xbis vel donis inducendo eam in cōsensum copule carnalis: dormieritq. eaz ea: dotabit eā scz dote vxoris et habebit eam vxorē et estimabit dos iux facultatē corrupētis et dignitatē puelle. Insup dabit patri puelle qnq. gita siclos argēti p iniuria sibi facta: qz puella erat i eius tutela: et sic corruptor ad duplicē obligat dotē: vnā patri et aliā puelle desolate. Et cū hoc tenebat eaz in vxorē accipe: si pater puelle voluerit sibi dare: nec postea poterat eā repudiare: q. si pat eā i vxorē dare noluerat: eo q. nobili or potētio vel ditio erat aut aliā q. cūq. rōne: tenebat n̄hilomin⁹ dare patri puelle dictos. l. siclos et si non poterat soluere: tunc tenebat ad equiualeutiā seruire seu p aliā viā satisfaccere: et qdē in lege veteri. Verūtū in noua lege q. est lex perfectionis fm rectam restitutionis obligationē: corruptor xginis in casu quo nō duceret eaz vxorē: necdū p̄dēnare debet ad dotandum corruptā iux modū dotis quā xgines accipe p̄sueuerūt: q. vt dictū ē estimat iux facultatē corrupētis et dignitatē puelle: sed etiā fm iusticiā obligat vltra q. rōne illius corruptionis et p̄ditio deterior facta ē. Exempli grā. Si q. eā prius duxisset p centū libris et nūc non vellet eā ducere nisi p ducent: tūc fm merā iusticiā corruptor daret ei ducētas libras fm Jo. an. in c. si seduxerit: et de adulē. et stupro: et fm Hein. boye: in c. puenit: eo. ti. Ad maiorem tñ euidentia q. potest: an et q. virgine corrupens obligat ipam in vxorē ducere vel dotare. Ad hoc r̄idet Hein. boye: i dicto. c. puenit: q. si corruptor xginis ē talis: q. ipam in vxorē ducere non pōt: vt qz iam vxoratus est: vel religiosus aut in sacris aut voto p̄tinentie p̄strictus: seu cognouit elus cognatā aut affinē: et tūc ipam dotare debet: vt dicto. c. si seduxerit. Cū enī quis obligat ad duo copulatiue seu alternatiue: tunc si alter facere non pōt: ad alter qd facere potest tenebit. Sed in dicto. c. si seduxerit aut obligat accipe vel dotare: q. si non posset eā dotare tūc castigatus et excommunicatus in monasterio recludetur: vt p̄z in dicto. c. puenit: in glo. vñ debet esse castigatus fm q. visum fuerit iudici: et excommunicatus quo ad cōmunionē sacramentorū quousq. visum fuerit superioris.

precepto

vt patz ibidē in glo. Et de monasterio nulla sibi erit egrediendi sine pcepti one licentia: vt ibidē in textu. Et hoc est verū etiā si sit clericus: vt notat Abbās et Joh. an. in dicto. c. si seduxerit. Si vero potest eam ducere in vxorem: tunc si placet tam corruptori q. corrupte m̄simonū strabere possunt etiā inuitis pentib⁹ fm Bern. et Tho. st. q. si placet soli corruptori: nō corrupte tunc corruptor non tenebit ad eam dotandam: cū ad alter duorū solūmodo teneat: et in optione sua videat esse quid velit eligere: vt in dicto. c. puenit. Ad tamē intellegendū est sane: nūc corruptorē admiserit indignum suo p̄nglo: tūc enī fm aliquos et rationabiliter locū habet id quod ponitur in dicto. c. si seduxerit: vbi subdit. Si vero pater xginis eaz dare noluerit pecuniam reddet iux more dotis quaz xgines accipe p̄sueuerunt. Glo. ibidē: que scz pecunia vel dos estimabit iuxta facultates ipsius stupratoris et dignitatē puelle. Hec fuit olim pena i Exo. Sed hodie est illa q. ponit in dicto. c. puenit: vt iam tacet est. Si deniq. placet soli corrupte et non corruptori: tunc corruptor tenebit eaz dotare fm Bern. in dicto. c. puenit: et n̄hilomin⁹ castigatus put iudici videbit: excommunicatusq. fm modū p̄dictū i monasterio recludetur: in quo agat penitentia nō ppetuam sed ad tēpus fm arbitriū superioris. In quibus satis liquet q. nūc ecclesia militās p̄derat maledictū stuprā virginū supra simplicem fornicationē. Hic igit p̄mo queri pōt v: x. xginitas sit excellentior matrimonio: p̄sertim cum dicit Augu. in li. d. bono cōiugali: q. non impar meritū p̄tinentie ē in lobāne qui nullas exptas est nuptias: et in Abraā qui filios generauit: sed maioris virtutis malus est meritū: imo bonuz cōmune potius est bono p̄uato: vt patet p p̄m. j. et bicoz: sed p̄uatu ordinat ad bonum cōmune: scz ad p̄m p̄candā et educandā in seruitio dei. Dicit enī Augu. de bono p̄iugali. Quibus ē ad salutē hominis hoc est p̄cubitus ad salutē humani generis. Sed xginitas ordinat ad bonuz speciales: vt scz vitē tribulatiōis carnis quas sustinent cōiugati et cogitent ea que domini sunt. Ad hoc respōdet Tho. scda 2. q. clij. q. sicut pater in li. Hieronymi cōtra Iovinianū: dic fuit error Ioviniani q. posuit virginatē non esse matrimonio p̄ferendā. Qui qdē error p̄cipue destruit

exempl
et ipse
apostol
sunt tam
tione
bono
similit
bono ac
optimā
natur ad
tūā: qu
lugū au
est corp
ni et per
uer in n
bent co
apostol
ginitas
Et licet
to si sit
nū p̄uato
modo de
durati p̄
ginitate
que in h
q. prole
p̄ amissa
denda et
cendum
genere a
tis. Hinc
ferens f
torum v
stolis. j.
sue bit
ad glori
bet recte
antimū b
stet seru
fuisse: se
ranz ma
triplicam
meritū co
to cōiug
p̄mij sub
acciden
cōiugali
nubij p̄
lira et m
in opere
bebaro
tale. H
te dicē
rū auct

exemplo christi: qui et matrem virginem elegit
et ipse virginitatem seruauit. Et ex doctrina
apostoli q. i. ad Cor. vij. Virginitatem con-
sulit tanquam melius bonum. Destruit etiam ra-
tione: quod bonum diuinum est potius humano
bono: et bonum anime preferat bono corporis:
similiter bonum contemplatiue vite preferat
bono actiue vite: dicente domino: Maria
optima partem elegit: virginitas autem ordi-
natur ad bonum anime secundum vitam contempla-
tiua: quod est cogitare ea que dei sunt: con-
iugium autem ordinatur ad bonum corporis: quod
est corporalis multiplicatio generis huma-
ni et pertinet ad vitam actiua: quod vir et mu-
lier in matrimonio viuendo necessarii ha-
bent cogitare que sunt mundi: ut patet per
apostolum. i. Cor. vij. unde indubitanter vir-
ginitas continentie coniugali preferenda est.
Et licet bonum commune melius est bono priuato
si sit eiusdem generis: potest tamen bo-
num priuatum esse melius secundum genus suum: et hoc
modo deo dicata virginitas carnali fecun-
ditati preferatur. Dicit enim Augustinus li. de vir-
ginitate: quod fecunditas carnalis: etiam illarum
que in hoc tempore nihil aliud in coniugio
quam prolem requirunt: quam mancipent christo:
per amissa virginitate concipere non posse cre-
denda est. De Abraham ergo et Iohanne di-
cendum est: quod meritum non solum pensatur ex
genere actus sed magis ex animo operan-
tis. Hinc etiam opus quod secundum se indicat indif-
ferens secundum animi operantis redditur meri-
torum vel demeritorum: et ideo suadet apo-
stolus. i. ad Cor. x. dicens: Sine macula
sive bibitis aut aliquid aliud facitis: omnia
ad gloriam dei facite: ubi dicitur glo. Si enim
hec recte sunt laudes dei sunt. Abraham igitur
animum habuit sic dispositum: quod paratus fu-
isset seruare virginitatem si tempore congruum
fuisse: sed tunc ex charitate diuino obtempe-
ravit mandato: quo dixit: Crescite et mul-
tiplicamini et replete terram. Et ex hoc in eo
meritum continentie coniugalitatis: equale meri-
to continentie virginitalis in Iohanne respectu
primi substantialis: non tamen respectu primi
accidentalitatis: quia dicit Augustinus li. de bono
coniugali: quod Iohannis celibatus et abrahe con-
iugium pro tempore distributione christo mi-
litauerunt: sed continentia Iohannis etiam
in opere. Abraham vero in solo habitu ha-
bebat: opus autem respicit premium acciden-
tale. Hinc concludit Augustinus li. de virginitate
dicens: Tertia ratione et certarum scriptura-
rum auctoritate nec peccatum esse nuptias in-

uenimus: nec eas bono continentie virginitalis
ac vidualis equamus: hec ille. Verum
tamen quauis simpliciter loquendo ceteris
paribus castitas virginitalis sit melior quam co-
ntinentia coniugalitatis: potest tamen coniugatus
esse melior quam virgo duplici ratione. Primo
quidem ex parte ipsius castitatis: cum scilicet con-
iugatus habet animum magis paratum ad vir-
ginitatem seruandam si oporteret quam ille qui
actu est virgo. Unde Augustinus in li. de bono
coniugali instruit virginem ut dicat. Ego non
sum melior quam Abraham: sed melior est casti-
tas celibum quam castitas nuptiarum. et postea
ratione subdit dicens: Quod enim ego nunc
ago: melius illi egisset si tunc agendum esset:
quod autem illi egerunt sic ego non agere: etiam
si nunc agendum esset. Secundo quod forte ille
qui non est virgo habet aliquam excellentio-
rem virtutem quam non habet is qui est vir-
go ex eo quod vehementius inheret deo et va-
cat rebus diuinis. Nam finis ex quo vir-
ginitas laudabilis redditur est vacare rebus
diuinis. Hinc dicit Augustinus li. de virgi. Nec
nos in virginibus predicamus quod virginem
sunt: sed quod deo dicata pia continentia virgi-
nes: alie namque fatue virginem appellant.
Preterea notandum secundum Richardum in li. iij. di.
xxij. quod virginitas accipi potest dupliciter.
Primo improprie scilicet per negationem actualis
concupiscentie cuiuslibet veneree delecta-
tionis cum carnis integritate: et sic quilibet
mulier nascitur virgo: nec talis virginitas
est virtus: quia carnis integritas non est vir-
tus nec pars essentie virtutis: nam essentia
tota cuiuslibet virtutis est in anima secundum Au-
gustinum. j. de ciuitate dei. c. xvij. et li. de bono con-
iugali dicit: quod continentia non corporis sed ani-
mi est virtus. Sed integritas carnis est quod-
dam ornamentum et decor eius accidentalitatis ex-
trinsecus assistens. Et perdit potest absque di-
minutione virtutis virginitatis: ut patet
in virginibus per violentiam corruptis: de quibus
plura habent. xxij. q. v. in prin. et in
multis. c. sequentibus. Secundo vero accipit
proprie scilicet pro habitu quo nunc assistit ratio-
nabilis causa necessitatis vacandi carna-
li copule: determinatur voluntas ad prom-
pte et faciliter respuendum omnem veneream
delectationem: non tamen illicitam sed etiam licitam
ut mens liberius spiritualibus vacet: iuxta
illud apostoli. Mulier innupta et xgo cogitat
que dei sunt ut sit sancta corpe et spiritu: et
sic virginitas est virtus. Sic enim est habi-
tus bonus habentem perfectiorem et opus eius bonum

De decalogi

reddēs. Nec tamē est virtus distincta a cō
iugali castitate: qz vtrāqz determinat volū
tatē ad id qd recta rō dīcat observandum
circa venereas voluptates. Sz pfect⁹ ad
hoc determinat volūtatē xginitas qz diu/
galis castitas: r sic differre vidēt sic vir/
tus imperfecta r perfecta: q p eētā nō distin/
guunt. Hābit⁹ q virginitatis fuit in Ab/
raam qui p illo tpe determinabat volūta/
tē eius ad iugale cōcubitū ppter bonum
plis ex pcepto diuino pcreande: sicut po/
stea nō existente p dicta necessitate determi/
nauit volūtatē sancti Johānis ad respuen/
dū oēm delectationē venereā: qz sic in tpe
legis scripte maioris erat meriti stat⁹ cōiu/
gatorū qui pceptebat p multiplicationes
fidelīū: qz ab oī venerea delectatōe absti/
nētū q phibebatur: sic in tpe gratie qd est
tps multiplicatiōis fidelīū ad generatōes
spiritaliū maioris ē meriti status abstine/
tiū ab oī venerea delectatione. Qz si duo
stat⁹ referūt ad diuersa tpa: sic quolibz sta/
tu p siderato in suo optimo vn⁹ alteri nō p/
ferē. Unde Aug⁹. in li. de bono iugali dī/
cit. Nō est impar meritū p tētiē in Johā/
ne q nullas expertus ē nuptias r in Abra/
am qui filios genuit. Ex quō concludit qz
si modo necessitas imineret vacādi carna/
li copule p diuinū pceptū explicata sicut
antiquit⁹: tūc si virgo ppter hāc necessita/
tē pure vacaret carnali copule: firmiter p/
ponēs hac necessitate trāfacta ab oī de/
lectatōe venerea abstinere: i tali xgine xgi/
nitatis habit⁹ nec corrūpet nec minueret
r p psequēs nō caderet ab illo statu mētis
quē xginitas sup addit castitati iugali:
qz nō caderet a statu integritatis carnis.

Ceterū simplr loquēdo stat⁹ r habit⁹ vir/
ginitatis maioris ē meriti qz castitat⁹ plu/
galis: sicut pfectū excedit iperfectū: r iō
ei ascribit aureola. Est aut aureola gaudi/
um alicui⁹ brī qd ei dat p opib⁹ a se facit:
habētib⁹ rōnē excellētis victorie: p qd ap/
parebit exteri⁹ in corpe qdā decor qui p di/
ctū interi⁹ gaudiū exteri⁹ declarabit. Et sic
aureola pncipalis r qsi eētialis erit i aīa:
sz ei⁹ signū erit aliqd sensibile apparens in
corpe: siue signū illud fuerit effectū ab in/
teriori gaudio siue nō: qd maxie dico pro/
pter cicatrices martyriū: q vident eē signū
aureole martyriū cū tñ ab ea nō sūt effecte.
Angel⁹ aut nō debet aureola qz xginitas ē
illis cōnaturalis: nec hz in eis rōnē victo/
rie: sicut nec pugne. Soli xgini debet: qz

precepto

victoria excellētissimā habz 3 carnales cō
cupiscētias: hec Richar. in. liij. dist. xlix.

Ceterū inter alia xginitas ppter quinqz
mrimonio pferenda ē. Primo qz stat⁹ vir/
ginitatis ē status angelic⁹: vt quē de⁹ fecē
in celo in ordine angeloz: oīs em angeli
virgines r incolūdnati dici pnt. An hie/
ro. de assūptōe ait. Pfecto in carne pter
carnē viuere nō terrena vita est sz celestis:
r in carne angelicā gloriā grere maior⁹ me/
riti ē qz hie: eē em angelū felicitatis ē: esse
xō virgine xutis: dū hoc obtinere nūc
cū gra qd habet angel⁹ ex natura. Et Am/
bro. de viduis. Supgredit xginitas p di/
tione nature p quā hoīes assimilant angē/
lis: maior tñ est victoria virginū q angelo/
rū. An geli em sine carne viuūt: virgines
aut in carne trīphāt. Secūdo qz status
virginitatis est status inocētie. Nā si pec/
catū nō fuisset semp virginitas pmanisset
eo q nūqz in mēbris illis corruptio extitit/
set: taliter nāqz fuissent vī mēbris illis
sicut vtebant oculo vel manu. An Aug⁹.
xliij. de ciui. dei ait: q in statu inocētie po/
tuisset vir vxorē cognoscere salua pudoris
integritate. Et iterū de fide ad petrū idem
ait. Si hō non peccasset mulier sine dolore
pareret r etiā xgo pmaneret. Tercio qz sta/
tus xginitatis ē stat⁹ singular⁹ bndictōis
Nā bndict⁹ xgo spōso terreno nuptura: q
bndictio valet ad multiplicatiōē filiorū:
si saltē cū dei timore debitaqz intēde mri/
monīū aggressi fuerit ppter reuerētā bndi/
ctōis acceptē p tres dies vl duos aut saltē
primā noctē i xginitate pmanēdo sic plu/
lis. xxx. q. v. c. alter. r. xliij. di. c. sponsus.
Cōsecrat r xgo eterno regi nuptura felici/
ter: q bndictio vl psecratio p votū ratifica/
ta multū valet ad crescēdū in gratijs r vir/
tutib⁹. An brā Agnes. Amulo suo subar/
rauit me: qpropē rēnuat accipe tpalē spōsū
pfecti filiū: ei pferēs sponsū xpm. Quarto
qz stat⁹ xginitat⁹ ordinat ad aīe bonū sz
vitā pteplatiuā qd ē cogitare ea q dei sunt
quō placeat deo: mrimoniū aut ordinat ad
vitā actiua. s. ad būant gener⁹ multiplica/
tione: ppter quā necessariū hnt cogitare q
sūt mūdi: vñ sic nuptie replēt terrā: sic xgi/
nitas padisū. Quinto qz potissime stat⁹ x/
ginitatis elect⁹ ē a dño iesu tāqz optim⁹ r a
sua bñssima mīe q docta fuit ab instinctu
spūscī ad insequēdū apicē oīs pfectōis: vñ
dñs i enā gelio. Sūt eunuchi q se castrane/
rūt ppter regnū celoz q pōt capere capiat.

Christi in sup Johāne nubere volētē indu-
xit ad xgnitatē suā dā: qz nūmīz vt dicit
Dama. ii. liij. Quāto angel? hoīe superior
tāto xgnitas ē nuptijs honorabilior. Et
si grīf: i q pprie pstat rō xgnitatē. Rūdz
Tho. scda 2^a. q. clij. q i delectōe venerea
tria sūt. Prīmū ē ex pte corpis tñ. s. viola-
tio signaculi xgnitatē: t b p accidēs se bz ad
moralē actū q nō psideat p se nisi fm ea q
sūt aīe: t sic integritas illi mēbz p accidēs
se bz ad xgnitatē. Itā si ppter rōnabilem
cām hñicio medicī v obsecratis amittit
signaculū: nō amittit xgnitas. Scdm est
solū ex pte aīe. s. ppositum nō pueniēdi ad
delectationē venereā: t b formatr t ppleti
ne se bz ad xgnitatē: qz rō moralī actū
In eo qd ē rōnis cōplet. Tertiū ē aut ex pte
vriusqz vtpote i q pūgīf id qd ē aīe cum
eo qd est corpis. s. pta resolutio semis dele-
ctationē sensibilē causās: t b se materialit
bz ad actū moralē: qz sensibiles passiones
sūt materia moralī actū: t xgnitas ma-
terialr pstat in imunitate a delectatiōe ve-
nerea q ē in semis resolutiōe. Que resolu-
tio duplr ptingere pōt. Prō ex mētis p/
posito p pūbitū vī sine pūbitū vt p tactū
vī solā cogitationē: t sic xgnitas amittit
nūqz recuperāda: qūis ei amissio p solam
volūtātē sine semis resolutione recupera-
ri pōt. Scdo vero p ppositū t volūtātē: sic
in dormiēdo vī ex infirmitate nature fluxū
semis patiēdo: vī p violētā illatā ab hoīe
vī demone: inēte tñ nō cōsentiēdo. Et simi-
le ē si aliqua cognoscere carnalit in dor-
mitiōe vī ebrietate: nisi forte hac intētiōe
qreret somnū vī ebrietatē: qz nūqz amittit
xgnitas sine pñsensu mentis. Ad laudem
dei omnipotentis.

De raptu vario t eius gravita-
te: ac de maledictis piliatricibus
que gerunt officium lingue tercie:

Sermo V

On mechaberis.

n Exo. xx. Tertia pīde spēs hui?
mechie vocat rapt. De q dicit
tur. xxxvj. q. i. in. s. cū q rapt? admittit
cum puella violētē a domo pñs ducit vt
corrupta i vxorē habeat: sine puella solū
modo sine pentib? tñ sine vriusqz vis illa/
ta psterit: hic morte mulctat s si h ad ec-
clesiā cū rapta fugerit pñlegio ecclie mor-

tis spunitatē pmeret: s ibi. Sup q qrl
pōt: vtz rept? sit luxurie spēs a stupro disti-
cta: pñserti cū dicit pñro. i li. ei hymol. q stu-
pū. i. rapt? pprie ē illicite coit? a corrupen-
do dicit? vñ t q raptu potit stupro fructur.
Ad b rñdet Tho. scda 2^a. q. cliij. q rapt?
pnt nūc de eo loqmur ē disticta spēs luxu-
rie. et qñqz qdē i idē pcurrit cū stupro: t sic
qñqz vñ p alio ponit. Qñqz tñ inuenit
rapt? sine stupro t ecōtra: qñqz stupz inue-
nit sine raptu. Itā i idē pcurrit qñ qz vio-
lētā infert ad xginē illicite deflorā dā q q
dē violētā tā pñ infert q xginis: qñ qz xō
pñ nō virginis: t qñqz virgini non pñ. Disti-
fert etiā alio mō violētā rapt?: qz qñqz pu-
ella violētē abducit a domo parētū t vio-
lentē corruptit: qñqz xō quis violentē ab-
ducit nō tñ violētē corruptit s de sua vo-
lūtate: siue corruptat pūbitū fornicario si-
ue mñimoniali. Qualitercūqz em affit vio-
lētā saluat rō rapt?. Inuenit etiā rapt? si-
ne stupro: cū. s. rapta pñ in vxorē ducitur
qz corrupta: vī si qz rapiat viduā vī puel-
lā corruptā. Stuprū etiā sine raptu replē
cū xgo sine violētē illatiōe sua voluntate
violat. Ex qb? p3 q rapt? iporat aliquaz
spālē deformitatē circa actum luxurie ex q
pñstuit spēm aliquā determinatā hui? vñqz
ab alijs spēs? distictā: t pcurrere pñ cum
oībus alijs spēsbus luxurie. Ad maiores
aut euidentia sciēdū q rapt? multis modis
cōmittit. Itā qñqz amittit rapt? nō qñqz
ad ipam rē s qñqz ad vñ ipi? rel: vt qñ mul-
lier renitēs violētē oppanit: de q raptu
habet. xxxvj. q. i. c. de raptu lib. s. ex hac
vbi subdit. Aliqñ nō res ipa affectat sed
vñs ei? dñō pñhibēte vñsurpat. Et b itelli-
gi pōt generalr siue sit xgo corrupta pñu-
gata pñanguinea deo sacra: qz i oīb? lu-
xurie spēs? hmōi rapt? cōmitti pōt: et qñto
species luxurie grauior: tāto rapt? hmōi p-
nitiosior iudicat. Preterea si pñona sic
violata l alteri? pñate constitit: sicut virgo
sub pñate parentū: vxor sub pñate vñri: cō-
secrata sub pñate sui supioris: tūc licet ipa
corruptioni cōsentiāt raptus dicit? eo q
pñter alterius volūtātē in cuius pñate cōsti-
tuta dinoscit? corruptit? nisi sponsalia pñesse
rñt t ea intētiōe corruptat: vt in vxorē ba-
beas: nec interest aliquod impedimētū ad
matrimonīū cōtrahēdū. Dicit em glo. i di-
cto. s. cū ergo: i si. q intelligit eā possidere
qñto spñalia intercesserint. Tñqz nō di-
citur raptor: cum sua possessione vñat: vt

De decalogi

precepto

ff. de iniur. l. iniuriarū. §. si quis. Nihilominus tamē huiusmodi mortaliter peccat eā cognoscendo carnaliter: anteq̃ cū ea contraxerit fm formā ecclesie. Eterū cū vsus persone raptorī nō desponsate violenter rapitur: tūc raptor huiusmodi cū complicitibus fm leges capite punit: et substantia raptoris rapte applicat: dū tamē rapiat mulierem honestā et ingenuā: secus autē si rapiat meretricē: quia talis fm leges nō punitur: vt. **l. de adul. l. que adulteriū.** Secus etiā si ancillam vlt libertā: quia tūc de capitatur quidey sed nō perdit substantiam. **De omnibus habent. l. de rap. virgi. l. vna. in prin.** Scdm canones vero seruū efficitur rapte: nisi se velit redimere: vt in dicto. **c. de raptoribus.** Preciū autē redemptionis eius sunt. **l. dragme argenteę: vt. xxxvj. q. ij. c. deniq.** Sed hec pena potest infligi in foro iudiciali nō autē in foro penitentiali. Insuper fm canones raptor exco-municari debet cū omnibus fautorib⁹ suis: vt. **xxxvj. q. ij. c. i. l. iij. v. r. vj.** Q si virgo in patria potestate cōstitutā corruptōi consenserit: potest nihilomin⁹ agere pater ei⁹ cōtra corruptorē si iniuriā hanc ad animū reuocare voluerit. Si tamē infra annū ad animū nō reuocauerit cessat iniuriarū actō post annū: vt in **l. de iniur. §. vlt. r. xxxvj. q. j. §. cum ergo: in glo. et in isto raptu mul-ti gradus sunt.** Nam graue est violēter cognoscere viduā vlt corruptā: vlt ab omni vinculo solutā: talis em̃ plus peccat q̃ si ab ea recipere centū marcas argenti. Brauius tamē est violenter cognoscere virgi-nē licet sub nulla parentū vel tutorū custo-dia cōstitutā: qd tamē aggrauat si virgo cōstitutā in patria potestate violēter oppri-mitur. **Predicta tamē aggrauat is qui in-uitā per adulteriū maculat: qd tamē ince-ustus superat et sacrilegiū: maxime vero vi-tium contra naturā violenter cōmissū.** In his enī omnibus luxurie speciebus huiusmodi raptus cōmittit. **Unde. xxxvj. q. ij. dicif. c.** Raptos igit viduarū vel virgi-nū ob immanitātē tāti facinoris detestamur illos vehementi⁹ persequendo qui sacras virgines vel volētes vel inuitas mīmo-nio suo consociare temptauerit: quos pro tam nephandissimū criminis atrocitate a cōmunionē suspendi cōuenit: **ibi.** Porro raptus p̃dictus nō solū fit per violētiā sed etiā per metum p̃ verecundiā ac sedu-ctiōnes plurimas et hoc p̃cipue p̃ilio qua-

rundā cōsiliatricū et copulatricū. **De quibus dicitur Eccl. xxvij.** Lingua tertia id est vetule mediatrices adulterorū mulieres vericas fm quosdā liberos: id est honestas quā verecundiā timentes: vlt fm alios mulieres viratas et viros habētes elecit: scz b̃ domib⁹ virozū suozū adulteriū imitādo: et priuauit illa laborib⁹ suis: id est bonis do-mesticis in quib⁹ laborauerūt. Tales nanq̃ vetule vel internūcie maledicte indiffe-renter nitunt virgines corruptas viratas cognatas et deo cōsecratas suis suasionib⁹ et deceptionib⁹ ad casum luxurie trahere p̃ minimo precio: sicut scriptum est **Iobē l. Puella vendiderūt pro vino vt bibe-rent.** Q si suis bladiis et p̃uasionibus ad p̃sensū luxurie deducere nequunt: parāt insidias ad inferēdū violētiā et excogitāt apta loca in quib⁹ ipi corruptores h̃mōi volētiā libet⁹ inferāt: ad q̃ nimiz loca sim-plices puellas vlt matronas insidiarū line-mores callidis occasib⁹ alliciūt: ac turpi-ter deceptas in luxurie voraginē deiciūt. **Adz certe q̃ ciuilia iura tales nō puniūt.** Regis em̃ **Exo. xxj.** p̃cipiente dño q̃ q̃ su-ratus fuerit hominē et viderit eū: p̃uic⁹ noxe morte moriā. **Abi dicit Rabbi Sa-lomon q̃ p̃ solo furto hois incurrit pena mortis si fuerit inuēt⁹ in manu ei⁹.** Sitr et q̃ viderit hoies sic furto sublat⁹ et inuēt⁹ fuerit in manu ei⁹ morte dign⁹ ē. et rō hui⁹ ē q̃ facit ē hō ad imaginē dei: et iō rōne tan-te dignitatis p̃ furto ei⁹ iponit pena mor-tis. **Fit furtū manu: fit p̃ilio nec vllō mō differūt in p̃cto.** Qua putas q̃ pena plectē-da ē lamia illa maledicta: q̃ puelle seu ma-trone aīam quā seduxit p̃ villi p̃cio tradi-dit diabolo: et corp⁹ lenocinijs etiā q̃q̃ vi-olēter defecā dū: cū turpi⁹ hoies dānifica-re vlt debonestare non pōt q̃ in aīa et fama seu q̃ in vxore vlt filia: vlt frequenter tales aīo simplici decepte reclamaret nisi maio-rē infamie iacturā timerēt. In cuius argu-mētū legit **Dañ. xliij. de duob⁹ iudicib⁹ q̃ cucurrerūt ad Susānā existētē solā i pome-rio: et dixerūt ad eā.** Ecce ostia pomerij clau-sa sūt et nemo nos videt et i p̃cipiscētia tui sumus: q̃ obzē assentire nobis et cōmiscere nobiscū: qd si nolueris dicem⁹ testimoniū p̃tra te q̃ fuerit tecū iuuenis: et ob hāc cāz emisertis puellas a te et ingemuit susanna et ait. Angustie sūt mihi vndiq̃: si em̃ hoc egero mors mihi est. **l. ale et etiā corpis: q̃ adultera p̃cipit interfici in lege: si aut nō**

egero: nō effugiā manū vras: s̄ melius ē
mibi absq̄ ope incidere in manus vras q̄
peccare in p̄spectu dñi: et exclamavit sez p
liberatione. Et infra dixit Daniel. Semen
chanaā et nō iuda spēs decepit te et cōcupi
scētia subvertit cor tuū sez a rectitudine ra
tiōis et diuine legis: sic faciebat is filiabus
israhel. s. p̄ minas et terrores eas decipien
do et ad cōsensū vestrū inducendo et ille ti
mentes tribulationē vel p̄fusionē t̄palem
loq̄bant vobis p̄sentientes in opus nepha
riū: s̄ nō filla iuda sustinuit iniquitatē vram.
Sic adhuc infinite mulieres honeste licet
minas caute diuersis modis p̄ deceptiōes
minas terrores et violētias in luxurie vo
raginē innocēter deiiciunt. Maledicti sūt
nō solū corruptores sed etiā p̄siliū vel au
riliū quōmodo tribuētēs. De b̄ etiam le
gitur i li. Apum q̄ erat quidā faber ligna
rius rebus tenuis: vxorē habēs bonam et
pulchrā: i quā diues qdā oculos p̄leci i
pudicos: mittit q̄ vetulā ad decipiendū eā
q̄ domū ei⁹ intrās salutat q̄i incognitā et
resedit ad ignē: oculisq̄ circūductis plan
git se fatigatā: q̄rit iuuēcula vnde veniat:
aut qd q̄rat. Et vetula. Si ip̄a sis nescio ta
lis nomīe talisq̄ mris filla quā me h̄re cre
do p̄solvā in ista vicinia. Cui illa. Si suz
nescio tali qdē noīe cenfeo: et talē habui
matrē. Tūc ruens in oscula iuuēculē bñ in
q̄t assimilari optime mris tue: s̄ q̄lē vix ha
bes: bonū inq̄t ope fabrū lignariū. Et illa
Heu filia mris optē quō ad hāc miseriam
venisti vt fabrū habēas vix q̄ tot in p̄te
la tua magnos et diuites habuisti: sicq̄ re
cessit. Rediēs die quarta: vere inquit filia
multū sollicitor vt possit isortiri tuā saltē
copiosius terrenis abūdere valeas: inue
ni q̄ viā q̄ h̄ fieri poterit si p̄sentis. Est h̄ di
ues qdā q̄ te vt heri mibi dixit cū tuū isor
titiū deplozarē sup oīa diligēs p̄cupiscit:
cū q̄ habebis qdqd corpi placere vlt p̄desse
poterit. Cui illa. Bonū vix et me melioz
habeo: nec augere diuitias cupio cū pctō.
Cui vetula blande r̄s̄dit q̄i p̄gratulus et
bulc ait: magis te diligo: sicq̄ recessit s̄ p̄
tridū reuerfa dixit. Veni mecū charissima
ad vilitatē ecclīaz b̄tē marie. Nihil at̄ ma
li suspicata vadit cū vetula. Trāseuntes q̄
portā diuitis vt ordinauerat vetula rapit
iuuēcula et trahit i p̄clauū violentā et diuite
op̄mēda. Que plurimū angustiatā sub
ito p̄siliū adiuenit et inclinans se ad aures
vetule. Ad borā iqd nūc meliberes charis

suma: q̄ iux̄ p̄suetudinē femināz p̄tigit mit
hi et fide data spōdeo cras redire. Annuit
vetula p̄sentit et diues. Rediēs igit domū
p̄parat de vicinia tres mulieres fortes q̄s
cū virgis clā i thalamo collocavit: veniētē
q̄s vetulā velut i adiutorū ad se ornādū i
troduxit i thalamū firmatoq̄ ostio concu
rūt semie et nudatā vestib⁹ x̄gis p̄cutiunt
vsc̄ ad effusionē sanguis nec cessāt donec
misera eluctato conamie ostium extulit et
nuda penit⁹ p̄ plateas aufugit. Mirātib⁹
cūctis qd factū sit audist et p̄stātē i castita
te iuuēculā p̄ totā ciuitatē extollūt: plusq̄
lucrata ē i honore et glia bone fame q̄ fuisset
i oibus copiis diuitū adeptura. Secūdo
h̄o rapit⁹ p̄mittit cū nō solū vsc̄ rei s̄ etia
ip̄a res violent⁹ dñō eripit vt i p̄petuū tene
atur. Et h̄ fieri pōt trib⁹ modis. Primo mō
h̄ volūtātē tā puelle q̄ pentum: et h̄ morte
muletād⁹ ē s̄ ius ciuile cū oibus p̄plicib⁹
suis: vt p̄z. s̄. de violent⁹ opp̄ssa tā q̄ ad pe
nā iuris canonici q̄ ciuil. Secūdo mō fieri pōt
nō qdē h̄ volūtātē puelle s̄ p̄ris: de q̄ d̄r in
c. de raptorib⁹: vbi subdit. Si h̄o q̄ rapit
patrē b̄re p̄stitit et puella raptorē p̄sentē
rit p̄tati p̄ris excusata reddat: excusata. s.
a pena quā vt videt̄ sustinere deberet eo q̄
rapine p̄sentit: q̄ facietes et p̄sentētes par
pena p̄stringit. S̄z h̄ intellige de nō nubi
q̄ si nubi eēt nō excusaret nisi i cāu. nā si
i p̄tate p̄ris p̄stituta volūtate rapit maior
existēs. xxv. anis p̄t cū raptore m̄rimoniū
h̄ere et cū eo manere etiā inuitis p̄entib⁹
nec eā p̄pter b̄ exheredare p̄nt eo q̄ distu
lerit eā copulare m̄rimoio: vt p̄z i dco. c. d̄
raptorib⁹: i glo. et. xxv. q. ij. c. si. i glo. Si
tū i fra anū. xxv. h̄ volūtātē pentū alicui
adheret nō obligat̄ pentes eā dotare: q̄
uis meli⁹ faciet eā dotādo si saltē suo cōtu
gio dignū elegerit. Sin aut̄ tūc p̄nt eā tota
liter exheredare: et de h̄ p̄z. s̄. i. liij. p̄cepto.
Tertio mō fieri pōt h̄ volūtātē qdēz pu
elle s̄ nō pentū: de q̄ d̄r i s̄. ex auctate q̄ pu
elle et nō pentib⁹ q̄s vis inferi cū ex vo
lūtate p̄ris puella violent⁹ abducta vt ei⁹
patiat̄ p̄cubitiū cui⁹ copule nūq̄ p̄sensum
adhibuit: et h̄ s̄l̄ reus penaz dictaz iudi
cas: vt dco. c. de raptorib⁹: i p̄n. Maḡ em̄
pōderat i raptu violētia illata puelle q̄ pa
rētib⁹: vñ. xxv. q. ij. d̄r. c. Si q̄s x̄ginē vlt
viduā nisi despōsauerit si rapuerit vlt fura
tus fuerit i vxorē cū sibi fauentib⁹ anathe
ma sit: et. c. de rap. x̄. l. vna i p̄n. nulla nā
q̄ pōt inuita d̄ci i m̄rimoniū. Cui⁹ rō est:

Voluntate
etiam p̄sentit
etiam m̄rimoio
etiam

De decalogi

precepto

qz vt dz. xxvij. q. ij. c. sufficiat sol? fm leges
psensus eoz de qz quarūqz punctionibus
agif: qui sol? si defuerit cetera etiā cū ipso
coitu rite celebrata frustrat. mrimoniū est
nō facit coitus s̄ volūtas: imo vt dz. eē de
spon. c. cū locū nō habeat psensus vbi me-
tus vel coactio intercedit: necesse vt vbi as-
sensus cuiusqz requirit coactiōis materia
repellat: mrimoniū autē solo psensu ptra-
hit: r vbi de ipso qritur dz plena securita-
te ille gaudere cui? est anim? indagā dus:
ne p timorē dicat sibi placere qd odit r se-
quaf exitus qui de inuitis solet nuptijs p-
uenire. Et intelligit de metu q cadere pōt
in pstantē viz q cōtinet mortis piculū vel
corpis cruciatū: vt ibi. c. veniēs. r. c. cōsul-
tationi: in glosis: vel etiā metus stupri ac-
simillū: vt extra de his q vi metusue causa
sunt. c. cū dilect? in glo. vbi tāgit de mul-
tiplici metu. Et subdit: vñ videt reliquen-
dū arbitrio iudicis an verba mine vel po-
tentia hoīs sit iusta cā timoris: vt. ff. ex q-
bus causis maiores. l. iij. Maior tñ enomi-
tas raptus cōmittit: cū puella s̄ volūtate
tā puelle qz gentū violenter abducit. Ma-
xima vero cū alteri? vl spōsa de psenti vel
vxo violentat. vñ. xxvij. q. ij. in. c. lex illa.
s. qz aut: vbi subdit: qz raptax. s. spōsaruz
de psenti: quedā se rapiēdas exponūt: alie
violente abducunt: quolibz mō s̄ raptant
prioribus reddēde sūt: s̄ ibi. Alioqn si ra-
ptor sponso spōsa hmoi nō reddiderit: tam-
idē qz rapta si ad pristinū sponsuz remeare
noluerit omni cōione puenit: vt eo. ti. c. otto
psentū latoz. Runt cū tale cōnubiū iudi-
cat esse sacrilegiū ppter violationē sacra-
mētī mrimonij: vt ibi. c. de pugiati. Nec
ecrā de nāqz malicie iudicet i pspectu dñi
alteri copulatā violētare vl raptare: qd pz
in vxore leuite iudicū. xix. r. xx. q. scz leui-
ta cū vxore domū cuiusdā ingressū ad ho-
spitandū in gabaa venerūt iuuenes insolē-
tes fm iosephum ad vxorem rapiendum
illius r dixerunt ad hospitem. Educ viruz
qui ingressus est domū tuam vt abutamur
eo. Hoc dixerunt fm iosephum vt inclina-
rent dominū domus r maritū mulieris ad
tradendum eam: vnde in fine intendebāt
viro mortem inferre nisi traderet eis vxo-
rem suam fm q allegat in. c. sequēti. Tra-
didit igitur eis vxorem suam iusto metu:
qua cū tota nocte abusi essent: sez p raptuz
r adulterium dimiserunt eaz semper: quere-
diens ad ianuam hospitij conruit in lumine

r ibidē expirauit. Mane autem leuita re-
periens vxorē mortuā imposuit eaz asino
r reuersus domū gladio cōscidit cadauer
vxoris cum ossibus suis in duodeci ptes:
sicut erāt duodeci tribus pter tribū leui.
Nam manasses erat diuisus in duas ptes
vna fuit citra iordanē r alia vltra: alie em
factum nō fuisset sufficienter notificatū: in
tribū beniamin nō misit partē qz nuncios
per quos misisset occidissent: nec in tribū
leui quia dispersa fuit per omnes tribus r
sic fuit eis sufficienter intimatū. Misit etiā
tales nuncios in omnes terminos israhel
qui nō solū factū populo nunciaret s̄ etiā
faciendū modū: r clamabāt singuli: nunqz
factū est in israhel tale nephas ex quo ascen-
derunt patres de egypto. Egressi sunt igit
omnes quasi vir vnus in masepha quadri-
genta milia peditū pugnatoz: r interroga-
uerūt a leuita modū quo pperatū eēt tan-
tum scelus: quo cognito dixit popul? vni-
uersus. Nō recedemus in domos nostras
donec vlciscamur de gabaa: timuerunt em
cōmunē dei vindictā: experti qñqz q pro
flagitio vnus vel paucorū veniebat vltio
diuina super populū: vt patet ioseph. viij.
de Achab qui rapuit s̄ anathemate. Et mi-
serūt nuncios ad beniamin qui dicerent.
Cur tantū nephas in vobis replem? extra-
dite flagitij actores vt moriant r auferat
malū r plaga de israhel. Qui noluerūt: sed
cōglobati conuenerūt ad defendēdū reos
xx. milia. In hebreo habet. xxvj. milia.
Filij igitur israhel iustū habentes bellum fi-
ducialiter interūt certamē: nihilomin? ta-
mē bina vice superati sunt r in fugā cōuer-
si licet maiores numero existerent: r hoc p-
pter duo. Primo fm hebreos qz negligē-
tes fuerant in punitione idolatrie i domo
Miche r in tribus filioz Dan qd contige-
rat imediate ante factū istud r erat notori-
um: r ideo tenebant corrigere: qd quia ne-
glexerunt per filios beniamin nunc corre-
ctionem sustinuerunt: vt sic primuz pecca-
tum prius puniret. Secundo quia nimis
confidebant in sua multitudine r fortitu-
dine. Unde scriptū est q in primo pgressu
filij beniamin occiderūt de filiis israhel. xxij
milia virozum: rursumqz filij israhel r forti-
tudine r numero cōfidentes in eodē loco
certaminis actem direxerūt occisqz sunt.
xxvij. milia virozū: tertia vero vice purga-
tis filiis israhel a negligentia r presumptio-
ne occiderunt de tribū beniamin omēs vi-

ros et mulieres senes et paruulos ac iumen-
ta omnesq; vires et vculos beniamin vo-
rax flama combussit et euaserunt tantū viri
sexcenti. Ecce quantā tauram induxit ra-
ptus iste maledictus: qui tam detestabilis
tūc reputabatur q̄ omnes filij israel in mas-
pha iurauerunt se nō duros filijs beniamin
de filiabus suis in vxores. Insup ex q̄ ha-
bitatores iabes galaad nō simul aderant
ad vltiscendū nephas istud in vindictam
talis ignantie percusserunt eos in ore gladij
a viro vsq; ad mulierē solis quadringētis
virginibus referuatis. Ad laudē dei om.

De sacrilegio et eius grauitate:
ac gradibus diuersis: Et de his q̄
post votum simplex cōtrahūt ma-
trimonium: Sermo VI

De mechaberis.

Exo. xx. Quarta itaq; species
huius mechie vocat sacrilegi-
um. Est autē sacrilegiū sacre rei violatio vl
vsurpatio. Dicitur ei sacrilegiū q̄ sacrilegiū
i. ledēs sacrum vl legēs. i. iurās diripiēs vel
rapiens. Et fm Ray. principaliter cōmitti-
tur tribus modis: et quis sint multi alij mo-
di tamen reducibiles sunt ad tres modos
principales. Primus modus cōmittitur re-
spectu persone vt cum quis violentiam in-
fert persone eccliasice vel religiose verbe-
rando vel rapiendo vl etiā cū tali carnali-
ter peccādo. Secundus modus cōmittit re-
spectu loci. scilicet ecclie cimiterij monasterij vel
similis loci priuilegiati cuius immunitas vio-
latur. Tertius modus cōmittit respectu
alicuius rei vt quādo sacrum auferit de sacro
vel sacrum de nō sacro vel nō sacrum de sacro.

Hic ergo primo queri potest: vtrū sacri-
legium sit speciale peccatū: p̄sertim cū omne
speciale inuenit distinctū ab alijs peccatīs:
vt dicit p̄bs in. v. ethl. de iniusticia specia-
li: si sacrilegiū nō videt inueniri absq; ali-
is peccatīs: sed cōtinet sub diuersis gene-
ribus peccatorū: scz sub homicidio si quis
sacerdos occidat: sub luxuria si q̄s sacraz
virginē violat: aut q̄cūq; mulierē in loco
sacro sub furto si quis re sacra furat? fue-
rit. Ad hoc dicendum fm Tho. scōs. 2. q̄
xcix. q̄ sacz de aliqd ex eo qd ad diuinū cul-
tum ordinat. Sicut autē ex eo qd aliqd or-
dinat in finē bonū sortit rōnē boni. scilicet ex h
q̄ aliqd deputat ad cultū dei efficit quōdā

diuinū: et sic ei debetur quedā reuerentia
que refert in deū: ac p̄sequēs omne id qd
ad irreuerentiā rerū sacrarū pertinet ad i-
uriā dei pertinet: et sic inuenit ibidē quādam
specialis ratio deformitatis. vbiq; autē
specialis ratio deformitatis inuenitur: ne-
cessarium est ibidez ponere peccatum spe-
ciale: quia cuiuslibet rei specis attenditur
precipue fm formalē rationē ipsius: nō au-
tem fm materiā vl subiectū: et sic sacrilegi-
um distinguitur speciale peccatū. Verūta-
mē nihil prohibet vnam specialē rationem
peccati in plurib; peccatorū generibus in-
ueniri fm q̄ diuersa peccata ad finē ordi-
nantur vnus peccati. Sicut etiā in virtu-
tibus apparet quibus imperat ab vna vir-
tute: hoc em modo quocūq; genere pecca-
ti quis faciat contra reuerentiā diuinis re-
bus debita sacrilegiū formaliter cōmittit:
Quis ibidē materialiter sint diuersa gene-
ra peccatorum: nihilomin? tamē sacrilegi-
um inuenit interdū ab alijs peccatīs sepa-
ratū: eo qd actus nō habet aliā deformita-
tē nisi qz res sacra violat puta si iudex ali-
quē reū de loco sacro rapiat quē in alijs lo-
cis licite rapere posset. Secō q̄ri potest: vtrū
ergo species vel gradus sacrilegij distin-
gui debeant fm diuersitatē rerum sacrarū:
p̄sertim cū inter res sacras cōnumerant
etiā persone sacre: si ergo vna species sacri-
legij esset qua violatur persona sacra: seq̄-
retur qd omne peccatum quod persona sa-
cra cōmittit esset sacrilegium: qz per quod
libet peccatum violatur p̄sona peccantis.
Ad h rōndet Tho. vbi supra qd vt dictum ē
peccatum sacrilegij cōsistit in hoc: qd aliqd
ad re sacra irreuerenter se habet: debetur
autē rei sacre reuerentiā rōne sanctitatis: et
ideo fm diuersā rationem sanctitatis rez
sacrarum quibus debetur reuerentia: ne-
cesse est qd sacrilegij species distinguantur
et tanto sacrilegiū ē grauius quanto sacra
res in quā peccat maiorē obtinet sanctita-
tē. Attribuit autē sanctitas tā personis sa-
cris. i. diuino cultui dedicatis q̄ loci sacri
et etiam quibuscūq; alijs rebus sacris. Scz qz
loci sanctitas ordinatur ad sanctitatē ho-
minis qui deo cultū exhibet in loco sacro.
Dicitur em. ij. Mach. v. Mo p̄pter locū gētē
p̄pter gētē de locū elegit. Itō graui? pec-
catū est sacrilegiū quo peccat p̄sona sa-
cra q̄ quo peccat p̄ locū sacrum. Sunt tñ in
vtrāq; sacrilegij specie diuersi gradus fm
differentiam personarū et sacrorū locorū.

De decalogi

Et 7 in tertia specie sacrilegij que scilicet
comittitur contra res alias sacras diversi
gradus sunt: fm differentiam rerum sa-
crarum inter quas summū locū obtinet ipsa
sacra quibus homo iustificat: quoz pccatū
pūū est eucharistie sacramētū qđ continet
fm chřstū. Et ideo sacrilegium cōmissū
cōtra hoc sacramētū est inter omnia gra-
uissimū: secūdū autē locum tenent vasa sa-
crata ad sacroz susceptionē 7 ipse imaginē
sacre 7 sanctoz reliquie in quib⁹ quodam
modo ipse persone sanctoz venerant vñ de
honorant: deinde ea q̄ pertinent ad ornātū
ecclie ministrorū: deinde ea que sunt depu-
tata ad sustentationem ministroz siue sint
mobilia siue imobilia. Et quicunq; peccat
cōtra quodcūq; p̄dictorū: sacrilegij crimē
incurrit: vnde 7 omne peccatū qđ p̄sona sa-
cra cōmittit materialiter quidē 7 quasi per
accidēs est sacrilegium. Hinc ait Hiero. q̄
nuge in ore sacerdotis sūt sacrilegiū 7 blas-
phemia. Formaliter tamē 7 proprie solum
illud peccatum sacre persone sacrilegiū est
quod agit directe contra eius sanctitatem
puta si virgo deo dicata fornices: 7 eadem
ratio est in alijs. Et hec quidē consecratio
qua homo totaliter deo 7 diuino cultui de-
dicat: fit per votū solenne: dicit autē votū
solenne qđ sit per susceptionē sacri ordinis
simpliciter fm ritū occidentalē ecclie: vñ p
professionē expressam vel tacitam factā ali-
cui de religionib⁹ approbatis: De quo pa-
ret supra 1 secūdū p̄cepto sermone. v. Quia
litterūq; vero quis alis votū fecerit etiam
castitatis vel virginittis: dicit votū sim-
plex. Vnde si voueo vel p̄fessionē facio in
regula vel i religioē nō approbata: nō ē vo-
tū solēne nec castitatē violādo pp̄ie sacri-
legiū cōmitto lz grauissime pecco. Et si ma-
trimoniū p̄trabo tenet qđ ē iurimoniū: ve
p̄ exp̄sse de voto. e. vnico. li. vi. vbi 7 sub-
dit qđ q̄to manifest⁹ sūt emissā vota: t̄to
op̄ter scādālū pluriū 7 exēplū durior pe-
nētia trāsgressorib⁹ debeat: de b⁹ habet
xxvi. q. i. c. viduas. s. be vero: qđ necdū sā-
cro velamine sit recte: tñ in p̄posito x̄gna
h̄ semp se simulauerit p̄manere licet velate
nō fuerit tñ si nuperint: aliqñ tpe hīs agē
da ē p̄nā: qđ spōsio eaz a dño tenebat. Si
enī iter hoies solet bonafidei p̄tract⁹ nulla
rōne dissolui: p̄romagis ista pollicitatio
quā cū deo pepigit solū sine vindicta non
poterit: b̄ ibi. Hanc enī litterā intelligit car-
dinalis de voto simplici violato p̄ infirmo:

nſu ſeqſis. Et pnia illi? erit triſ annoꝝ: vt
 dz. xxvij. di. c. ſi vir xginitatꝝ votũ habes
 ad iungẽdꝝ vxorẽ: poſtea nõ dimittat vxoreꝝ
 ſ tribuſ annis penitet. Mĩmix cũ. c. ſeqũit
 dz qꝝ vouẽtibꝝ virginitatẽ nõ ſolũ nubere
 ſ etiã velle nubere dñabile ē: gloſa qꝝ vi/
 det qꝝ ſola volũtas etiã qꝝ ad eccliaꝝ puniẽt
 vt. xix. di. c. anaftaſius. Sz arguit glo. ſup
 dicto. c. ſi vir. qꝝ ex qꝝ alibi dz qꝝ iſti ſũt pe/
 res adulteris: nã. xxvij. q. i. in. c. nuptiaꝝ:
 ſubdit Aug⁹. Nõ poſſũ qdẽ dicere a ppoſi/
 to meliori lapſus ſi nuperiſ: ſemias adul/
 teras eẽ nõ piuges. Sz plane nõ dubitare
 rim dicere lapſus ⁊ ruinas a caſtitate ſan/
 ctiori qꝝ vouerũt deo adulteris eẽ peiores.
 Si em̃ qꝝ nullo nõ dubitãdũ eẽ ad offenſi/
 onẽ chriſti p̃tinet cũ mēbꝝum ei⁹ nõ ſeruat
 fidẽ marito: q̃to graui⁹ offendit ipe deus
 cũ illiꝝ nõ ſeruat fides in eo qꝝ erigit ob/
 latũ qdẽ nõ exegerat offerẽdũ. Cũ em̃ dñs
 nõ reddat qdẽ nõ impio cõpulfus ſ cõſilio
 cõmonit⁹: vouit: rãtomagis fraudatũ voti
 auget inq̃tatẽ: q̃tomini⁹ habuerit vouẽdi
 neceſſitatẽ: ſ ibi. Cũ igit iſtis tñ pnia tri/
 ennũ iponiẽt: cũ adultero ſeptẽniſ iudica/
 tur: p̃ſertim iſti cũ peccatẽs i debi eẽnt gra/
 uius puniendi qꝝ illi qꝝ in hoĩem peccatẽ: vt
 pz exp̃ſũ. xxvij. q. liij. c. ſicut q. Et rñdet gl.
 qꝝ iſtud ē ppter bonũ m̃ſimonij aduſctum
 Et ſic habes b qꝝ minuit pena delicti pro/
 pter adiunctũ: ⁊ b pz. xxliij. q. ij. c. qdẽd.
 q. liij. dixit ſara. Et b qdẽm quo ad eccliaꝝ
 militatẽ. Itã qꝝ ad futurũ iudiciũ pena ſem/
 per rñdebit culpe: vñ ad ondẽdũ grauita/
 tẽ hui⁹ culpe p̃ſequit Aug⁹. i dicto. c. m̃/
 ptiaꝝ dicẽs: In piugali vinculo ſi pudici/
 cia nõ ſeruat dñatio nõ timef. Sz in vir/
 ginali ⁊ in viduali p̃nẽtia excellẽtia mu/
 neris amplioriſ expetit⁹: qꝝ expetit ⁊ ele/
 cta ⁊ voti debito oblato: itã nõ ſolũ capere
 re nuptias ſ etiã ſi nõ nubat⁹: nubere velle
 dñabile ē. Itãz vt b demõſtraret ap̃ls nõ
 ait: Cũ indelictiſ: degerint nubũt i chriſto
 ſ nubere volũt: bñtes inq̃t dñationẽ qm̃
 p̃mã fidẽ irritã fecerũt: ⁊ ſi nõ nubendo tñ
 volẽdo: nõ qꝝ ipe nuptie vt etiã talũ dam/
 nã de iudicẽt: ſ dñat⁹ ppoſiti fraus: dñ
 nat ſcã voti fides: dñat⁹ nõ ſolũ ſuſceptio
 bõa inferiori. i. nõ dñat⁹ qꝝ ſuſcepit bonũ
 inferiori. ſ. m̃ſimonitũ ſ ruina ex bono ſu/
 periori. ſ. p̃nẽtia: ſ ibi. Et hec dicta d̃ ſim/
 plici voto ſufficiũt. Rñcũt d̃ deo ſacra/
 tis pſonis p voti ſolenne p̃lequmãr: de
 q̃bus dz ex concilio Arelatẽſi. xxvij. q. i. c.

Sexto:

sciendū est omnibus qd p̄secratay femi-
nay corpora: p̄ votum p̄prie sponsionis ⁊
verba sacerdotis deo cōsecrata templa eē
scripturay testimonijs cōprobant: ⁊ ideo
violatores eay sacrilegi et iuxta apostolū
filij p̄ditionis esse noscunt: hoc ibi. Ideo
dicit glo. eo. ti. i. c. virginibus: qd accedēs
ad monialē tria enormia peccata cōmittit.
Primo incestū quia sponsa dei est quam
violat qui est pater noster: vt patet. xij. q.
ij. c. qui abstulerit: ⁊ incestus cōmittit cū
affini sicut cum p̄sanguinea: vt. xxvj. q. iij.
c. de incestis. Secūdo cōmittit adulterius
quia sp̄sam alterius: scz sūmi regis turpi-
ter corrumpit. Tercio cōmittit sacrilegiū
quia res est deo cōsecrata. Sed queri so-
let an iste accedens ad moniales cōmittat
tria peccata an vnū. Nos dicimus nō esse
dubium qn tria cōmittat quo ad accusati-
onem: nō autē in veritate: plura ergo sunt
quo ad accusationē: vt. xxij. q. v. c. relegē-
tes: sed quo ad penitentiā vnū tñ: sed ad-
ulterium huiusmodi in maiori pena purgan-
dum erit qd si nō esset incestuosū: vt. xxvij.
q. ij. s. sunt autē. Et ita dicit lex: qd si q̄s pu-
niri debet p̄pter adulteriū: plus debet pu-
niri si illud incestuosū sit: vt. ff. de questio-
nibus: si quis nō dicam: hoc ergo itelligē
sicut illud extra de testib⁹. c. sicut: quia pe-
nitentia ibi ⁊ p̄ adulterio ⁊ p̄ iurio impo-
nitur: ⁊ tamen vnū solum crimen cōmitti-
tur: qd glo. hinc fm̄ legem Iustiniani
imperatoris ex nouellis huiusmodi puni-
tur: put habet. xxvij. q. i. c. Si quis rapue-
rit v̄l sollicitauerit v̄l corrupuerit assisteri-
am. id est reclusay vel diaconissam: id ē ab-
batissam vel monastriay: id est in monaste-
rio viuente vel aliam mulierem religiosā
vitam vel habitum habentē: bona ipsius
⁊ eorum qui huiusmodi sceleris cōmuniōe
cōtaminati sunt: a religioso loco vendicē-
tur in quo talis mulier habitabat p̄ religio-
sos episcopos ⁊ iconomos ⁊ p̄sides pro-
uinciar⁹ ⁊ officiales eorum: ipsi autem capi-
tali periculo subijciant: hoc ibi. Scōz ius
autem canonicū vtriq; penitentiā imponi-
tur: eo. ti. ex cōcilio tolerano. c. deuotā. id
est solenniter p̄fessam peccantem non reci-
piendam esse in ecclesiā censemus: nisi pec-
care desierit: ⁊ si desinens penitentiā ege-
rit aptam. id est annos decem recipiat cō-
munionē: prius autē qd in ecclesia admitta-
tur ad orationē ad nullius cōiutiū christi-
ane mulieris accedat: qd si admissa fuerit

Sermo vi

etiam hec que eam acceperit habeat in ad-
sentia: corruptorē etiam par pena cōstrin-
gat: quam penam si forte declinare vellēt:
a solo carnali concubitu cōtinētes: aliaq;
cuncta lasciuie genera frequentantes. Au-
di quid sup hoc dicat Eyprianus ad p̄dō-
ponium scribens d̄ virginitate et ponitur
xxvij. q. i. c. nec aliq; putet se posse hac ex-
culatione defendi qd inspicit ⁊ p̄bari possit an
virgo sit: cum etiam manus obstetricū et
oculus sepe fallatur. Et si incorrupta inuē-
ta fuerit xgo ea parte qua mulier eē pōt:
poterit tamē ex alia parte corporis peccas-
se qua corrumpi potest ⁊ tamen inspicit nō
potest: scz quādo ex cōsensu voluntatis sit
resolutio seminis: sequitur. Certe ip̄e con-
cubitus ip̄e complexus ip̄a cōfabulatio ⁊
osculatio ⁊ cōiacētium duorum feda ⁊ tur-
pis dormitio q̄tum dedecoris et criminis
confitent. Si fugientens maritus sponsā
suam iacentem cum altero videat nōne in-
dignat ⁊ fremit ⁊ p̄ zeli dolorē portat gla-
dium in manu sua? Et quia christus domi-
nus ⁊ iudex noster cum virginē suā sibi vi-
catam ⁊ sanctitati sue destinātam cum al-
tero lacere cernit: quātū id est quātū in dig-
natur ⁊ irascitur et quas penas i celestib⁹
huiusmodi p̄iunctionib⁹ cōminat. Cuius
vt gladius spirituale ⁊ venturū indicij dīe
vnusquisq; fratrum possit enadere: omni
cōsilio p̄uidere ⁊ elaborare debem⁹: hoc
ibi. Porro de ecclesiasticis in sacris ordi-
nibus cōstitutis in fornicationē lapsis ha-
betur. l. vi. c. Si quis diaconus aut p̄sby-
ter post acceptam benedictionē leuiticaz
cum vxore sua incōtinens inueniat: ab of-
ficio suo deijciat. Ecce manifeste cōstat qd
fm̄ titulos antiquorū patrum sancto sp̄iti
tu suggerente cōscriptos: et fm̄ sentētiās.
cccxxij. episcopoz: scz i nicēmo p̄cilio cui
tot interfuerunt: vt. xv. di. c. canones: q̄s
etiam gallicant canones cōtinere vident:
clerici in adulterio dephensi: scz euidētia
facti aut ipsi cōfessi aut ab alijs cōuicti ad
honorē redire nō possunt: hoc ibi. An for-
nicatio in clerico tenēte concubinay: dum
non est adhuc notoriū: inducit depositio-
nem si admonitus nolit se corrigere. Itaq;
primo monitus nec desistens suspendit a
beneficijs: ⁊ si suspēsus se non correxerit
debet ab eisdez beneficijs p̄petuo remoue-
ri: vt eē de coh. cle. ⁊ mu. c. sicut: siue fue-
rit in sacro: vt eo. c. siue nō: vt eo. ti. c. si aut
clerici. Qd si tal fornicatio sit notoria: tūc

De decalogi

precepto

ſuſpeſus eſt iſo iure: vt eo. ti. c. veſtra: r. c. q̄ſitum: vt pote qz dānatus ē de illa: vlt ſpō te pfeſſus eſt in iure: vel ex euidētia facti q non pōt aliq̄ tergiuerſatione celari: vt qz mulierē multū ſuſpectaz tenet publice aut apparēt inde argumenta gradiētia ſup ter ra. Et ſi interim celebrat efficiē irregularē vt p̄z diſſuſe i. v. p̄cepto ſimone. xxvij. Te tex ſi ſacerdos deo pſecratā agnoſcit: pec catum duplicat qz cōmittit duplex adulte rium: i. ceſtū r ſacrilegiū. Maxime tñ faci nus illud detestabile iudicat: cū religioſi deo cōſecratū pariter cōmiſcēt: de quibus xxvij. q. j. ex cello triburiēſi. c. impudi cas detestabileſq̄ pſonas monachoz atqz monachaz: q̄ abiecto ppoſito ſacritatē il licita ac ſacrilega ptagione ſe miſcuerūt: r in arbitriū pſciētie p̄pria deſperatiōe pdu cte: de illicitis cōplexib⁹ libere filios pere auerint: a monaſterioz cetū eccleſiaꝝ cō uentib⁹ eliminādas eē mādā. q̄renus in ſuis ergaſtul. l. carcerib⁹ retruſe tñ faci⁹ p̄tinua lamētatiōe deſcētes: purificatorio poſſint penitūdinis igne decoqui: vt eis vlt ad mortē ſol⁹ miſericōdie intuitu p cōmuni onis gratiā poſſit ſubuenti. Et h̄ de illicito coitu q̄tum ad perſonas deo dicatas.

Hūc deniqz de earū dē detestabili matri monio vidēdū ē: de q̄ generaliter dī. xxvij q. j. c. vt lex p̄tinentie r deo placēs mundi cia i eccleſiaſtiſtis pſonis r ſacris ordinib⁹ dilaret: p̄cipimus q̄renus epi p̄ſbri diaco ni ſubdiaconi et regulares canonici atqz cōuerſi: pfeſſi: q̄ ſacrū trāſgrediētēs ppo ſitū vxores ſibi copulare p̄ſuſerint: ſepa renſ. h̄mōi nāq̄ copulationē qm̄ p̄ eccle ſiaſtica regulā cōſtat eē p̄tractā: matrimo niū nō eſſe cōſemus. Qui etiā abinuiē ſe parati p rātis exceſſibus cōdignā p̄niam agāt. Adipm̄ qz d̄ ſacrimonialib⁹ ſeminis ſi qd̄ abſit nubere attēptauerint: obſerua re decreuim⁹. Ad cui⁹ euidētiā ſciendū qz pſone deo dicatē p̄bentes: ſiliter alij euz eiſdē matrimoniū ſeda cōnubia ineuntes: varijs pēnis mulctant. Hā ſi monachus vxorem duxerit: accipit ſnīaz ex cello au relianē. r pontif. xxvij. q. j. c. mōacho ora rium i monaſterijs vel zonas habere nō li cet: glo. orariū p̄prie ē pepulū q̄ mulieres caput velāt: et pontif. p q̄libet ornamento mulier: ſequit. Et ſi poſtea vxori fuerit ſo ciatus: tāte p̄uaticatiōis reus: nūq̄ ecclia ſtici gradus ſortiat⁹ officiū. Si vero moni alis nuplerit: tñc ex cōcilio Martini pape

de ea determinatū eſt qd̄ pontif. xxvij. q. j. c. de filia epi vel p̄ſbri vel diaconi: ſi deuota fuerit. id eſt deo p̄ votū ſolēne dedicata: r maritū duxerit: ſi eaz pater vel mater in affectū recepit: a cōmunionē habeant ali eni: tanq̄ cōmunicantes ex cōmunicato in crimine: ſequit. Mulier vero nō admitta tur ad cōmunionē niſi marito deſuncto ege rit p̄nīaz. Si aut eo viuente ſeceſſerit r pe nituerit vel petierit cōmunionē i vltimo ſi ne vite ſue deſiciens accipiat eā. H̄ dicit hug. xxvij. q. j. ſup. c. quo chriſto: q̄ ſi mo niales publice nubit: nunq̄ pōt accipere cor pus dñi niſi in fine vite ſue: vel niſi prius deſunct⁹ fuerit ille cui nupſit: r b̄ adinſtar ſecularis adulterij vbi adultera nō habet ampli⁹ accēſſū ad maritū: vñ r virū carna lem relinquens r aliter ducens ſiliter arce tur a cōmunionē vñqz ad finē vite vel quo uſqz ſecūdo ductus migrauerit a ſeclo: vt xxvij. q. vij. c. fidelis femia. Et h̄ ē ſm̄ glo ſam ſtatutū in detestatiōez crimis: qz etiaz poſt p̄nīaz nō pōt cōmunicare niſi i mor te vel viro ſecdo mortuo. Q̄ ſi fornicat dū tarat: tunc poſt p̄nīaz accipere pōt corpus dñi: r ideo qz magis peccat ſolēniter con trabendo q̄ fornicādo. Porro q̄tū ad ſe cularēs cū deo dedicatis cōtrahentes vel p̄trahere tēptantes: determinat⁹ penā Boni nian⁹ impator: et ponitur. xxvij. q. j. c. ſi quis: non dicaz rapere ſed attemptare tñ matrimonij p̄iungēdi cauſa ſacratiffimas xgines mulus fuerit: capitali pena ſeriat⁹: vbi dicit glo. qz in maximis criminib⁹ pu nitur ſolus conat⁹: vt patz. vi. q. ij. ſ. verū. In minorib⁹ nō: qz non ſum ſur etiaz ſi ad aliquē actū pceſſi. ſ. de fur. vulgaris. ſ. q̄ furtiz. l. certe. Jus aut canonice qd̄ ho minē vita nō p̄inat aliā apponit penā: vñ dicit. xxvij. q. j. ex concilio triburiēſi. c. hē igit q̄ ſanctimonialib⁹ ſciētēs i matrimo nio ſūt ad iniuriā chriſti copulati: iux cen ſurā yeli chriſtiani ſepent⁹: r nūq̄ eis cōce daſ cōingalli vinculo religari: ſed in p̄nē ſe lamentis dñi viuūt vehemēter afficiāt: h̄ ibi. Et enumerat glo. ibidem adhuc alia crimina ppter q̄ iura phibent nubere: tñ ſi p̄traherent: teneret matrimonū licz gra uiter peccarēt. p̄terea cūcti eccleſiaſtici in ſacris ordinib⁹ cōſtituti ſimilē habēt p hibitiōē de nō ducēdo vxorē: q̄tuz ad ec cleſiam occidentālē. id eſt romanā. Dicit enī. xxvij. di. c. Aliter ſe habet orientaliū traditiō eccleſiaꝝ aliter huius ſacte roma

ne ecclesie. Nam coruz sacerdotes diaconi
atq; subdiaconi matrimonio copulant. id
est matrimonio copulato vtunt. Isti aut
ecclesie vel occidentaliu nullus sacerdotuz
a subdiacono vsq; ad epm licentia habet
plurimum sortied. Nota tñ q; greci non cō
trahūt in sacris ordinib; ostendit. liij. di.
vbi dicit. c. Si q; eoz q; accedūt ad clerū
voluerit nuptiali iure mulieri copulari: b
ante ordinationē subdiaconat; faciat: vbi
dicit glo. q; hoc. c. 2. sexte synodi: que syno
dus pfixit eis regulā viuēdi: vt ptz. xxxj.
di. c. nicena. Sed q; cum ad romanā eccle
siam pontif; pena clericor; nuptijs vtentiū.
xxxij. di. c. eos q; post diaconatuz vxorib;
vacare voluerint: ab omni sacro ordine re
mouem;: officio atq; bñficio carere decer
nimus: qd; si ab epō cōmoniti se non corre
xerint: principibus indulgem; licentiā vt
eoz semias mācipent seruituti. Si xō epī
pfererint eoz pautatibus: ipsius officij
interdictiōe mulcent;: hoc ibi. Insup oēs
psone deo p votū solenne dedicate mrimo
nium ptabētes: similiter t; secularis ma
trimoniū sedus cū eidē scienter incuntes:
sunt ipso facto excommunicati: vt ptz in cle.
eos: de p;ang. r. affi. r. de hoc latius vidē i
v. pcepto: sermone. xij. in fine. Exclpif a p
dictis mulier secularis ptabens cum pfo
nis ecclesiasticis vel religiosis: quia sex;
fragilior excusat; ab ignorantia iuris: si tñ
est libera r; ptabit cū in sacris ordinibus
existente: redigi debet i seruitutē ecclesie: vt
ptz. xxxij. di. c. eos q; post. Q; si ancilla fu
erit vendi debet: vt. lxxxj. di. c. qdam cleri
ci r; filij inde nati redigunt; in seruitutē ec
clesie: vt. xij. q. vlt. c. cū multe. In qb; oib;
liquide patet q; execrabile sit istud sacrile
gi; vitium. Ad laudem dei.

De incestu: r; quō excusant; patri
arche ptabentes cum cognatis r;
r; de septem specieb; cognatiōis i
qb; cōmittit; incest;: Sermo VII.

Non mechaberis.

Exo. xx. Sexta xō species hui;
mechie d; incestus turpior ceter;
de q; d; xxxvj. q. j. s. cū ergo. Q; incest; est
p;anguineaz vel affiniū abusus. An ince
stusoi dicunt; q; p;anguineis vel affiniibus
suis abutūt;: de qb; d; xxxvj. q. viij. ex cō
cilio aureliane. c. incestusoi dū in ipso de

testādo atq; nephādo scelere manent: non
int; fideles christianos s; int; gētilles vel ca
thecuminos habeant. i. cū christianis nō
sumant nec cibū neq; potus sed soli faciāt
b; non osculent; neq; saluent; ab eis rē. b
ibi. Ad cuius euidentia pmo queri pōt;
vtr liceat aliquē ex p;ula cognatiōe i vxo
rē ducere: p;ertim cū vt d; xxxvj. q. j. s. q;
cōsanguineas nostras siue vxoris nostre:
nobis i plurimū ducere liceat: exēplis pba
tur r; auctoritatib;. Abrahā namq; Sarai fi
liā fratris sui: scz sororē Loth in vxorē du
xit. Isaac Rebeccā i plurimū accepit: q; erat
filia p;obriū matris sue. Jacob duas soro
res: scz Lyam r; Rachel filias Labā auun
culi sui sibi mrimonio sociauit. In lege q;
pcepit dñs: q; tñ de tribu r; familia sua du
ceret vxores: r; si q; decederet sine liber;
frat; ex; suscitaret semē defuncti. S; ad q;
cūq; lex puenit ei; pceptis pbat; obnoxij:
nisi q; vel euangelicis mā datis vel aplicis
institutis euacuata monstrāt;: nullo autē
euangelij pcepto vel aplico instituto con
sanguineaz p;uictiōes phibite reperiūt;
Ad hoc rñdet ibidē Augu. longo p;essu
c. cū igit; Herūtū nos breuitati p;ulentes
respōdemus fm q; dicit Richar. sup quar
tum. di. xl. Q; aliqua est cōsanguinitas q;
matrimoniu impedit cōtrahēdū r; dirimit
contractū ex dictamine iuris nature: nam
dictamen legis nature impedit matrimo
niu filie cū patre r; filij cū matre: vñ dictuz
est in lege nature Gen. ij. Relinquet homo
patrē r; matrē et adherēbit vxori sue. Ius
enī naturale dictat maiorē reuerētiā debe
ri parentib; q; plurimib;: r; dictat non sic de
bere tractari turpiter parentes sicut se in
uicem contractant cōiuges. Magis tamē
est cōtra ius nature matrimoniu filij cum
matre q; filie cū patre: quia vxor debet eē
viro subiecta. Est aut; contra ius nature q;
filius matrem teneat subiectā: vnde r; que
dam aialia bruta abhorēt coire cū matre
sua q; diu dinoscūt eā esse matrē suā. Mar
rat enī phus. xj. de animalib;: de quodam
camelo q; cū saltasset sup matrē suā cooper
tam: postq; recognouit eaz esse matrē suā:
statū deceptorē suū calcib; pemit r; pedib;
cōculcauit. Silr refert ibidē. viij. c. q; qdā
equ; cū saltasset sup matrē suā: et post ipsa
discoopa recognouisset eam: statim aufu
git r; se de alto p;iciens interemit: quasi p
horrore seipm non sustinēs: eo q; etiā aia
libus aliquib; inest ad gentes reuerētia

De decalogi

precepto

naturalis. Et ut dicit Augu. in dicto. c. cū
igit ex hac cōsuetudine que ab ipso exordio
humane p̄pagatōis originē habuit: scz in
stinctu legi naturę: q̄ solū vetat p̄trahere
matrimonii iter p̄les et p̄entes: quam scz
p̄suetudinē nulla lex p̄hibendo euacuare
rat: excusat tñ Abrahā Isaac et Jacob et ce-
teri q̄ d̄ p̄pila cognatiōe ducebāt vxores:
quibz et alia causa certissime rōnis q̄ id fa-
ctū ē possit irelligi. Et erit enī idolatria se-
dat? sola familia Heber i cultu vni? dei re-
māsit: vñ Abrahā a chaldeis cum fratre suo
Aram i ignē quē adorare noluit p̄lece? ē:
vt numē deitatis sue exurēdo sentiret quē
venerādo colere p̄p̄sit: ne q̄ ex p̄iunctiōe
infidelitū fideles ad idolatriā plaberent:
et ita deū offenderēt sicut ante diluuiū filij
dei cōmixti filiab? hoim ipm ad iracūdiā
p̄uocauerūt: rectissime cantū est: vt patri-
arche viri sanctissimi nō nisi de p̄pila cog-
natiōe id est de familia fidelitū sibi vxores
acciperent: s̄ ibi. Secūdo x̄o repit aliq̄ con-
sanguinitas q̄ m̄rimonitū impedit ex dicta/
m̄ne legi diuine: ita q̄ p̄ legē diuinā p̄hi-
bent h̄mōi m̄rimonialit̄ copulari: vtpote
p̄sanguinei i p̄mo gradu et i scdo ex vna pte
tñ: vt patz Leuit. xviij. vbi p̄hibet accē-
sus p̄ cōcubitu ad patrē matrem nouerā
sorore ex patre vel matre tñ seu ex vtroq̄
et etiā m̄rimonitū genitā. Itē ad filiū vñ si
liā filie vel filij filiter ad sororē patris vel
m̄ris. Itē ad vxorē patrui et filij ac etiā fra-
tris vel etiā filiā vxoris p̄uignā: aut filij
filiāq̄ p̄uigni vel p̄uigne: nec ad sororem
vxoris ipellicatū. i. ad cōcubitu: si tñ p̄ma
soror fuerit mortua tunc alia duci potuit.
Has enī paucas p̄sonas lex tñ excludit:
vt multiplicarēt hoies et repletēt terram.
Excipit tñ vn? casus: scz qñ frater mortis si
ne liberis tūc frater sup̄stes tenet eā acci-
pere ad suscitādū semē fratris sui defuncti:
vt patz Deut. xxv. Cui? statuti rō ē: qz fili?
sic p̄creat? p̄ fratrē sup̄stet magis p̄tinere
videbat ad defunctū q̄ si h̄ fieret p̄ extra-
neū: frater etiā defuncti magis tenebat eē
sollitit? de p̄suandē nois fratris sui defun-
cti q̄ extraneū. Alii si nolebat h̄ facere: pe-
na p̄sustitit puniebat tāq̄ a fraterna cha-
ritate deusans: q̄ pena ponit ibidē: p̄dicti
aut excludēbāt a m̄rimonio ne daret car-
nalib? incētiū luxurie si possent h̄mōi ma-
rimonialiter copulari eo q̄ tales p̄sone so-
lēt frequēter i vna domo cōmorari. Ter-
tio deniqz p̄ statuti ecclesiasticū matrimo-

ni. liter copulari p̄hibet? p̄sanguinei vsqz
vsqz ad q̄rtū gradū inclusiue: vt sic daret
castitati maior oportunitas: et qz vsqz ad
hūc gradū iter hoies amicitia satis dura/
rare solet p̄pter vineulū naturale p̄sanguini-
tatis. Sed post illū gradū eos ecclia cōce-
dit posse copulari ad amicitiaz quodāmo-
do fugientē reuocādā: vt sic charitas iter
hoies dilataret: eo q̄ iunx ad p̄sanguine/
os sui iungis multū afficit et i3 fm antiq̄
tura nō p̄nt homines copulari vsqz ad septi-
mū gradū p̄sanguinitatis et affinitatis: vt
patz. xxxv. q. iij. fere p̄ totum: tñ hec iura re-
uocata sūt p̄stitutionē nouā q̄ pontif ex d̄
p̄sang. et affi. c. non debet: vbi subdit: p̄hi-
bitio qz copule iugalit q̄rtū p̄sanguini-
tatis et affinitat? gradū decetero non exce-
dat: qm̄ i vltiorib? gradib? iā nō pōt abs-
qz graui dispēdio h̄mōi p̄hibitio generali-
ter obseruari: et infra. Cū q̄ iā vsqz ad q̄rtū
gradū p̄hibitio iugalit copule sit restri-
cta: eā ita volum? esse p̄petuam: nō obstan-
tib? cōstitutiōib? sup̄ h̄ dudū editis vel ab
alijs vel a nobis: vt si quis p̄ p̄hibitionē
h̄mōi p̄sūperit copulari: nulla lōginquitate
defendat annoz: cū diuturnitas t̄pis non
minuit p̄ctū si auget: tantoz sūt grauioza
crimina quāto diut? infelicē aiaz detinet
alligatā: glo. et ita nulla p̄scriptio currit p̄
matrimonii sicut olim: sic et p̄ vort nulla
currit p̄scriptio. xxxij. q. v. c. qd deo pari.
Rō aut cur talis p̄hibitio i quodā genera-
li p̄scriptio reuocata est ad quartū gradū: qz
p̄stitutio antiq̄? p̄seruata de septimo gra-
du et de alijs gradib?: frequēter difficulta-
tes inducebat et alaz pericula: et qz p̄ refri-
gerationē charitat? amicitie vineulū iter
p̄sanguineos vltra q̄rtū gradū sic euane-
scit et q̄si totaliter fugit: q̄ extūc licitū esse
debut ipaz p̄ vineulū matrimoniale reuo-
uari: nec etiā debuit citra q̄rtū gradū licē-
tia p̄hēdi relaxari: qz vt scribit Grego. ad
Augu. ep̄m anglorū: et habet. xxxv. q. iij.
c. quedam lex romana permittit: scz. L. de
nup. celebrādis: vt siue fratr? siue sororis
seu duorū fratrum germanoz siue duarū so-
rorum filius et filia m̄sceanur: sed expe-
rimento didicimus ex tali coniugio sobo-
lem nō posse succrescere: in quib? verbis p̄
hibet Grego. generaliter i tā p̄pinqz gra-
dib? matrimonii celebrari: specialiter tñ
cōcedit ad tēpus genti anglorū qz tertia et
quarta generatio fidelium inter eos licen-
ter sibi iungant eo q̄ nouiter adhuc erat

couersi ad fide: vt ibidē psequit: et eo. ti.
q. v. diffuse declarat: h idē Alexā. ij. in. c.
ad sedē: vltra mediū. Scdo qri pōt vtrū
incestus sit aliqua determinata spēs luxu
rie pferim cū id qd de se non importat ali
quā deformitatē: nō pstituit aliquā deter
minatā speciē vitij: h accedere ad pangui
neos vel affines nō ē fm se deforme: alio
quin nullo tpe licuisset. Ad hoc respōdet
Tho. scda. 2. q. cxliij. q. ibi necesse ē inue
nire determinatā speciē luxurie: vbi inue
nit aliqd repugnans vsui debito venereo
rū. In vsu hō panguineaz vel a finitū in
uenit aliqd incongruū triplici rōne. Pri
mo qz naturaliter homo debet quādā ho
norificetiā parentib: et psequēs alijs cō
sanguineis q ex eisde pētib de ppinquo
trahūt originē: intantū q apud antiquos
(vt Haler: maximus refert) non erat fas
filium simul cūz patre balneari ne seinu
cem nudos pspiceret: i actib: at venereis
maxie pstitit quedā turpitudine honorificē
tē cōtraria: vtpote de q hoies verēcūdā
et ideo in cōgruū ē vt talū psonaz venerea
cōmixtio fiat adinuicē: et hoc expmif Le
uif. xvij. mater tua ē: nō reuelabis turpi
tudinē eius et sic de alijs. Scdo qz psonas
panguine pūctas necesse ē simul puerfari:
si h tales a cōmixtiōe venerea nō arcerēt:
oportunitas nimia dare ē eisde venere cō
mixtionis: et sic animi hōim p luxuriā ni
mis emollesceret. hinc i lege veteri specia
liter ille psonē videt esse phibite qz ne
cesse ē simul cōmorari. Tercio qz p h impe
diret amitoz multiplicatio: dūz enī quis
vxoze extraneā accipit: iūgūf ei qdā am
cicia spectali oēs cōsanguinei vxoris ac si
eēt cōsanguinei sui: vñ Augu. xv. d. ciul.
dei: dicit qz habita ē rō rectissime charitatē:
vt hoies qbz eēt vtilis atqz honesta pcor
dia: diuersaz vicissitudinū vinculis nece
rent nec vn in vno multas haberet h sin
gule spargerēt i singulis. Aristo. autē ad
dit qz rōnēz i. ij. poli. dices: qz cum hō
naturalit panguineam diligat: si adderet
amor q ex cōmixtiōe venerea: fieret nimi
us ardor amoris et maximū libidīs incen
tiū qd castitati repugnat. Letex ad qsti
onē dicit dū: qz i cōmixtiōe psonaz pūctaz
aliqd ē qd ē fm se idēcēs et repugnās natu
rali rōnē: sic qz cōmixtio fiat i psonas et p
les qz ē p se imediate cognatio: vt p dicitū
ē. Aliē hō psonē q h cōiūgūf fm se ipas: h
p ordinē ad psonas: nō hūt ita ex seipis in

decentiā: h variat circa h decētia vel inde
cētia fm p̄suetudinē et legē diuinā vel hu
manā. Itaz qz venereo vsus ordinat ad
cōmune bonū: ideo legi subiacet et fm legē
determinationē sit licita vel illicita decēs
vel indecēs: dicit enī Augu. d. ciul. de: et
ponit. xxxv. q. i. in. c. cū igit: vbi subdit:
qz cū nō eēt aliq hoies nisi q ex illis duo
bus: scz Adā et ena nati fuissent: viri iū
ges suas sorores acceperunt: quod pfecto
quāto ē antiqui cōpellēte necessitate: tan
to postea factū ē dānabili religioe phibē
te: hoc ibi. Quib: pmissis p̄terea sciendū
est: qz multis modis cōmittit incest: sicut
multiplex repit cognatio m̄imontū impe
diens p̄trahēdū et dirimēs p̄tractū: primo
nāqz carnalis p̄sanguinitas sicut m̄imo
nū dirimit: sic etiā ei cōmixtio detestabi
le vitij incestū inducit: vñ incest post vitij
h naturā ē grauissimū p̄ctū in p̄ctā luxu
rie fm Tho. vbi sup̄a: qz est h naturalē re
ueretiā: quā pūctis psonis debem: vñ et
vtraz lege dānat vt p̄t. xxxv. q. iij. c. pū
ctiones panguineoz fieri phibēt. Quare
igitur: qz et has diuine seculiqz phibēt le
ges scz. iij. q. iij. c. consanguineoz: et. de
nup. Sequit: leges q diuine h agentes: et
eos q ex eis pdeūt nō solū eiciunt: h et ma
ledictos appellāt: leges q seculi infames
vocāt et ab hereditate repellūt. Hos vero
sequētes p̄sēs n̄ros infamia eos notat:
et infames esse cēsem: h ibi. Insup oēs p
hibent nubere q sciēter suā panguineam
vel affine cognoscūt i gradib: notat. xxxij
q. vij. c. viduā. c. qui dormierit. xxxv. q. ij.
c. si qz cūz m̄re. c. si homo. Deniqz oēs qui
sciēter p̄trahūt in gradib: panguinitatis
vel affinitatis p̄stitutiōe canonica interdi
ctis: ipso facto sūt excoicati: vt patz in cle.
eos: d. p̄sag. et affi. et si alē sol: sciuit illū de
fectū: tunc fm glo. sol: ligat. Insup putat
p̄pau. qz si nesciēter qdē cōtraxit: h postea
sciēs affectu p̄lugali cohabitauit: tūc ieur
rit hāc penā: qz videt de nouo p̄here: h h
videt rigorosū: ideo Fran. Briū ei putat
esse verū: et d. h i qnto p̄cepto fmone. xxi.
circa finē. Scdo cōmittit incest i affini
tate. Est aut affinitas quedā p̄pinqtas ex
carnali cōmixtiōe mediāte panguinitate p
ueniēs: oī carēs parēta: et qz p oēs carna
lē cōmixtionē vir et mulier efficiunt vna
caro: ideo etiā in coitu fornicario p̄trahit
affinitas. Et h antiquit: erāt tria genera
affinitat: q declarant: ex de p̄sag. et affi. c.

*Ally may
Toni Hrt
in p̄pau.*

affinitas

De decalogi

precepto

nō debet. In glo. tñ nūc solū pmanet pmoz gen^o affinitatē qd causat ex carnali cōmūxtione mediāte cōsanguinitate: et h̄ ideo qz alia duo genera frequēter inducebāt diffcultatē et piculū aīaz: vt dicit ibidē text^o.

Præterea: eisdē gradib⁹ phibet mīmo nū ptract⁹ et cōmittit incest⁹ in p̄sanguinitate et affinitate vt ptz. xxxv. q. iiij. c. eq̄liter: cum duob⁹ sequētib⁹: et dicto. c. nō debet: nec pōt hec phibitio p̄scribi: vt dicto. c. nō debet. i. fi. Qz si q̄rit vtz sit mai⁹ p̄ccatū cognoscere p̄sanguineā p̄p̄iā vel p̄sanguineā vxoris. Ad h̄ r̄ndet Rich. sup. liij. di. xxliij. q. cognoscere p̄sanguineā p̄p̄iā malus p̄ccm̄ est: nō tñ tātū iniuriat vxori quātū si cognosceret p̄sanguineā vxoris: nec ē tātū piculū mīmonij: qz nō h̄bit p̄b affinitatē cū vxore: et ideo nō sic p̄uat iure petendū debitū ab vxore. Deniq⁹ sic dictū est de p̄sanguinitate sic etiā dicēdū ē de affinitate: qz oēs sciētē p̄trahētes cū affini in gradu phibito sūt ip̄o facto excoīcati: vt ptz in dicta cle. eos. It̄m̄ tñ cū et ap̄le grauitatē hui⁹ criminis ostēdere volēs: dicit. j. Cor. v. Ego qdē absens corpe p̄sens aūt spū: iā iudicauī eū q̄ sic opat⁹ ē scz accipiēdo vxorē p̄ris: in noīe dñi tradere h̄mōi sathane i ieritū carnis: glo. vt sathanas cū corporaliter vexet et sic a malo respiscat.

Tertio mō cōmittit incest⁹ i publice honestatis iusticia. Est aūt publice honestatis iusticia p̄p̄nditas ex sp̄sali⁹ pueniēs robur trahens ab ecclie institutione ppter ei⁹ honestatē. Pro q̄ nota: qz affinitas nō solū p̄trahit p̄ mīmonij p̄sumatū: s̄ etiā p̄ mīmonij nō p̄sumatū p copulā carnalē: imo etiā p qdā sponsalia scz illa non solū q̄ de iure tenēt: s̄ etiā q̄ de iure nō tenēt: saltē ppter impedimētū p̄sanguinitatē affinitatis cōpaternitatē: qz publice honestatis iusticia req̄rit qz talia sp̄salia mīmonij nū impediāt: vt patz ex de spon. impu. c. p̄tinebat. §. vl. de spon. et ma. c. lūenis. c. ad audiciā. Et dñrat h̄ impedimētū vsqz ad q̄rtū gradū p̄sanguineorū inclusiue: vt vt de sp̄o. c. sponsa: et dicto. c. cōtinebat: in fi. Si tñ sponsalia fuerūt nulla p̄ defectū vsus rōnis: tūc nullā inducūt affinitatez: puta qz ambo vel vn⁹ erat infans: vel p̄ defectū p̄sens: vel qz sp̄salia facta erāt sub p̄ditiōe nō extāte: vel aūq̄ extaret cōditio p̄trahit cū alia: tunc nō oīz publice honestatē iusticia mīmonij impediēs: vt ptz li. vj. de spon. c. vnico: et de despon. im

pub. li. vj. c. vno: vbi plura de h̄. Quarta in cōmittit incestus in cognatione sp̄uali. Pro q̄ nota qz fm̄ Richar. sup. liij. di. xliij. qz sicut h̄o p carnalē generatiōez accipit eē nature: sic p generatiōez sp̄ualē accipit eē gfe: et ideo sicut p generatiōez carnalē contrahit generat⁹ cū pentib⁹ quoddā vinculū qd dicit cognatio carnalis: sic p regeneratiōē sp̄ualē h̄bit quoddā vinculū cū dñte sacrm̄ regeneratiōis q̄ ē sp̄ualis p̄ p̄sonā dei rep̄sentās: et cū tenētib⁹ ip̄m dñi suscipit sacrm̄ q̄ rep̄sentat m̄fēs sp̄ualē scz ecclēsiā: et illū vinculū dicit cognatio sp̄ualis.

Et qdā p̄mitas p̄sonaz pueniēs ex datione sacri vel rētiōe ad illud: et h̄ p̄mitas si p̄cedit p̄tractū mīmonij: tūc ipe dicit h̄bēdū et dirimit h̄ctū: vt ptz i. c. veniens. ex de cognatiōe sp̄uali: qz si post h̄ctū mīmonij ex certa scia talē cognatiōez cū vxore h̄xerit: sibi ip̄i p̄iudicat q̄tum ad exactionē debitū: alioq̄n incestū cōmitteret: vt eo. ti. c. si vir: i. fi. s̄ ignoītia p̄babilis excusat: vt ibi. Idē Tho. Hosti. et Jo. an. Et hui⁹ qdē cognatiōis tres sunt sp̄s: scz p̄mitas q̄ h̄bit iter regenerantē et regeneratū: regenerat⁹ aūt ē baptisimū p̄ferens q̄ rep̄sentat p̄sonaz p̄ris: scz dei: et tenēs p̄sonā m̄fis scz ecclie: et in illos et regeneratū h̄bit p̄mitas: si tñ ip̄i prius regenerati fuerūt p baptisimū: nā iude⁹ vel gētilis nō baptizāt⁹ nō h̄bit p̄mitatē cū puero leuato. Scdā ē cōpaternitas q̄ h̄bit inē regenerantē et generantē: qz tā baptizās et etiam leuātes efficiūt cōpatres vel cōmatres pat̄rū carnaliū ip̄i regenerati. et q̄nqz trāsit hec cognatio ad vnū p̄ingū alio mediāte: q̄nqz nō: nā qz p̄iuges iter se cōicant actiones nō passiōes: ideo si vn⁹ leuat p̄nēx alter p̄iux efficiūt etiā de eadē cognatiōe sp̄ritualis: eo qz tā p̄iuges effecti sunt vna caro: secus iū eēt si leuaret aū p̄sumatū mīmonij. Ecōtra h̄o si vn⁹ p̄ingū plē acquireret i adulterio tunc illā leuantes tñ h̄būt cognatiōez sp̄ualē illi⁹ p̄iugis cui⁹ ē p̄les: hec patent ex de cognā. sp̄iti. c. martinus. xxx. q. liij. c. si q̄s vn⁹: et c. q̄ sp̄ualē: et ideo pōt alterā p̄ingū cui nō ē cognatiōe sp̄uali p̄iux⁹ ducere i cōiugū: vt dicit text⁹ dicti. c. q̄ sp̄ualē: qd declarat ibidē glo. Et si se ē si vn⁹ p̄ingū aū p̄sumatum mīmonij leuat p̄nēx: tūc enī alter p̄ingū nō p̄trahit cognatiōē p hoc sp̄ualē: qz nec dñi facti sūt vna caro: vt ibidē. c. post vxorū. Tertio h̄o ē p̄fratritas q̄ p̄trahit iter

sexto:

Sermo VIII

regenerati & carnales filios regeneratis
& leuatis: vt ptz. xxx. q. iij. c. pitaciū. c. nō
oportet: et de cognat. spir. c. ex lris: & b. si
ue carnales filij nati sint an pcta cōpater/
ternitate int suos parentes carnales & pa
rentes regenerati siue post: vt eo. ti. c. tua
nos. filij tñ p qz neutz puentū ē ad cōpa
ternitatē: libere mrimonialiter copulari
pnt: nisi consuetudo illi ecclesie pderet: & b.
siue dicti filij nati fuerint an cōpaternita
tē siue post: vt eo. ti. c. j. sup eo: sic p spūa
lis in vxore licite ducere pōt sorore filij spi
ritualis: vt ptz. xxx. q. iij. c. nō oportet. s. si
lij xō: & s. si qz. pder fornicariā aut copu
lā fm quosdā lz efficiant vna caro non tñ
ppter b trāsīt cōpaternitas: qz p rem pure
carnalē nō ptabitur spūalis cognatio: et
hmōi opinionis ē Richard. & b pōt itelligi
q nō ptabit cognatio dirimēs matrimo
niū ptractū sed impediēs ptabēdū: & eo
modo sentiūt alij q ptabit cognatio spi
ritualis cui? opinionis ē Tho. p dicitū aut
impedimentū multū ē pculosū p filiis sa
cerdotū parochialū q infinitos acqrit
pfratres & psozores spūales: imo fere oēs
iuniores illi parochie. Quinto cōmit
titur incestus i spūali cognatiōe q ptabi
tur in pfirmatiōe: in q siliter ptabit tam
forte vinculū cognatiōis spūalis: q etiaz
dirimit matrimoniū ptractū eisdē modis
q gradib? qd? cognatio spūalis in baptis
mo ptracta: sicut ibidē leuatis tenent
rēpntāt matrē spūalē scz ecclesiam: sic b te
nētēs pfirmā dñ: verūcū qz in cathecismo
nō ē nisi qdā dispositio ad regeneratiōez:
ideo p hīc ibidē cognatio spūalis tā debi
lis q vlx impedit mrimoniū pbandū: nec
dirimit pctū: vt ptz. ex d cog. spir. c. hcto.

Sexto cōmittit incest? cūz filia spūali p
pniaz regenerata & pffessionē: vt ptz. xxx.
q. j. c. oēs: cū duob? se. vbi vtriqz grauissi
ma imponit pnia: nā i. ij. c. imponit hmōi
sacerdoti q ab oī officio deponat: & pegri
nādo. xv. anis peniteat: postea i monaste
rio vsqz in finē vite deo fuit: & filia quaz
corrupt oīa relinquat & vsqz ad mortez
deo seruiat i monasterio. Ex q arguit glo.
q plus peccat sacerdos cognoscēdo filiaz
spūalē q alteri? vxore s illa cognatio non
se extēdit vltiori? q inter patrē spūalē & ei?
filia spūalē. Septimo cōmittit incestus
in cognatiōe legali q sit p adoptiōem. Est
aut adoptio volūtarius motus quo de nō
filio fit fili? nō naturalis. Et ē triplex spe

cies legalis cognitiōis. Prima ē inter ad
optantē & adoptatū: & illa semp impedit
& dirimit matrimoniū. Secunda est inter
liberos naturales & adoptantis & adopti
uos: & illa tā diu impedit & dirimit mrimo
nium: q diu durat adoptio. Tertia ē que
dam legalis affinitas que pssistit inter ad
optatū & vxorem adoptantis: & illa ppetuo
impedit & dirimit matrimoniū sicut pma:
& hoc ppter reuerentiā quā adoptat? sem
per debet patri adoptati & eius vxori: sed
qz casus iste rarissime repit: d ceteris gra
tia breuitatis supsedeo. Ad laudem dei.

De pcto p naturā qd pcurat si
ne pcurato diuersimode & polluti
one nocturna qñ est pctm & impe
dit sacramentū: Sermo VIII

On mechaberis:

Exo. xx. Septima veniqz spect
es huius mechie est peccatū con
tra naturam: quod est peccatū grauissimū
inter omnes luxurie species sua detestabi
litate pprio carens nomie: vnde vocatur
peccatum mutum: eo q ipm etiaz nomina
re turpissimū esset: vnde. xxxij. q. iij. c. in
eo subditur de his nephandis criminib?
que in occulto fiunt: que nominare etiam
turpissimū est: ne etiam dicentis os et au
res audientium polluantur: vbi dicit glo.
nam dicit impator q ppter ista crimina l
ducuntur fames & pestilētie et terremor?
In aut. vt non luxuriant? contra naturā.
s. si enī: collac. vj. vocatur etiā peccatum
clamās vindictas scz p opantem: qz ibidē
natura vlm patit & interimis cū nō potest
inde seq fruct? nature: & de hoc postea: dic
enī Augu. xxxij. q. vij. in. c. flagicia: q per
istud peccatum violat ipa societas: q cūz
deo nobis esse debet: cū eadē natura cui?
ipe auctor ē libidinis pueritate polluit:
vñ ppter reos hul? vñ etia vicini cobabi
tantes plerūqz puniunt: sicut ex de excels.
pla. in. c. clerici. sup verbo qnq ciuitates:
dicit glo. q illaz ciuitatum due perierunt
ex vicinitate & tres ex pprio delicto. Pau
lus autem ad Roma. j. vocat peccatū illd
turpitudinē anthonomatice: qz lz oē pec
catū sit aīe deturpatio: tñ istud anthono
matice dī turpitudine: eo q etiā ipi demōes
hoc peccatū erubescūt: vt dicit ibidē glo.

De decalogi

prima

precepto

Notandū autē q̄ peccatum cōtra naturā
large loquendo est om̄e illud ex cui⁹ actu
nō potest sequi generatio licz fiat emissio
seminis: quod vtiq; est p̄tra naturā que
maxime multiplicationē intendit sue spe-
ciei: p̄pter quod peccatuz istud vtpote or-
dini nature contrariū grauissimū indicat
i genere suo: et habet multos gradus. In-
finimus autē gradus vocat mollicies vel i-
mundicia et cōmittit cū abiq; aliquo cō-
cubitu causa venere delectationis ipa pol-
lutio pcuratur: vel p̄tola inuolantia et li-
bidinosam delectationē vel etia p libidi-
nosam oblectationē visus: amplexus per-
oscula vel collutationes cōdomitiōes:
impudicas palpationes manuales vel in-
strumentales pollutiones: et multis simi-
libus alijsq; modis diuersis et gestib⁹ hec
scelerata facinora ppetrant: que cūcta spe-
cificare verecundia vetat: cum execranda
coram deo et hominib⁹ reputant. Et hoc
peccatū cur tam grane ponderat ostendit
Tho. scda. 2. q. clxij. dicens: q̄ sicut i spe-
culatiuis error circa ea quoz cognitio na-
turaliter est homini indita: est grauissim⁹
et turpissimus: sic in agēdis agere p̄tra ea
que sunt p̄tra naturā determinata: est gra-
uissimū et turpissimū: quia ergo vitijs que
sunt p̄tra naturā homo transgredit̄ id qd
est fm naturā determinatū circa vsum ve-
nereum inde est q̄ in tali materia hoc pec-
catū est grauissimū et detestandissimū: vñ
et demones hoc vitium maxime detestāt ex
ingemittate nature: et etia maxime coope-
rant vt sequat̄ detestanda degeneratio et
p̄ditio anime. Nam q̄tum ad primū legic
in lib. Apū de quadā muliere i diocesi ca-
meracen. assuefacta hoc scelere: que semel
in lecto lasciuens hoc scelus extraordina-
rie pollutionis ppetrabat: statimq; demo-
nē audiuit inter se et parietē cum cachino
clamātē p̄sub. p̄sub. p̄sub: interlectionem
significās indignantis et pfundētis: qua
propter mulier turpissime pfusa cuz maxi-
mo merore et pudore pfessa: grauissime pe-
nituit. Et alia quedā dñ se similiter pollue-
ret et audiuit vocē demonis dicētē: age mi-
sera age: qd agis bene soluef tibi in pri-
mo qd nunc facis: que post a peccato resi-
liēs ac pñiaz assumēs: ex maximo timore
mortē incurrit. Unde et vitium h demonib⁹
est verecundū: qd glosa velle videt sup il-
lum locū Ezech. xvi. vbi dicit: Dabo te i
manibus odientū te filioz palestinorū. i.

demonū qui erubescunt de via tua scelera-
ta: vitium contra naturā intelligens. Mi-
mirū cū dicit Bristateles in li. de animali-
bus q̄ nullū animal efficit semē extra femi-
nā q̄ homo. Et in hoc plus ē contrariū or-
dinationi nature q̄ pecus. Vñ etia qui
dam q̄ tēpus mortalis vite christi excedē-
tes et in hoc scelere adhuc pfeuerātes: ab
hoc vitio liberari non poterūt nisi specia-
li miraculo redemptoris: hinc sepius octo-
genarij et centenarij reptunt adhuc hoc vi-
tio maledicto irretiti. Vñ totum hūmānū demo-
nes ad hoc vitium ppetrandum industriosē
coopantur. In cuius argumentū antiqui-
tus inducebant p̄ditos ad inolandū ido-
lis semen illud detestandū et fetidissimū
qd sperma vocat. Nā sicut aliqui sacrifi-
cabant idolis de sanguine suo incidentes
se cultris et laceolis donec sanguine pfun-
derēt: vt ptz. iij. Reg. xvij. de p̄phis Ba-
al: sic etiam aliqui idolatre de suo semine
sacrificiū detestandum faciebant: quia est
sanguis magis digestus. Sed hoc phibet
vñs suis seruitorib⁹ Leui. xvij. dicens: De
semine tuo nō dabis vt p̄secret idolo Mo-
loch. Et penam apponit Leui. xx. dicens:
Si quis dederit de semine suo idolo Mo-
loch: morte moriat: popul⁹ fre lapidabit
eū. Et infra q̄ si negligens popul⁹ terre et
q̄si parupendēs imperiū menz: dimiserit
hominē q̄ dederit de semine suo Moloch
nec voluerit eum occidere: fuccidat ipm et
oēs qui p̄senserūt. et vt fornicaret cū Mo-
loch de medio populi sui: hec ibi. Hic er-
go queri pōt: vtrū pollutio non voluntaria
vtpote ex infirmitate nature causata vel i
somnia ptingens sit peccatuz criminale: p̄-
sertim cum ipa repiatur punita i lege vete-
ri: dicit̄ enī Leui. xv. Vir q̄ patit fluxū se-
minis immūndus erit: et tūc iudicabit hūic
vitio subiacerē: cū p momenta singla. i. fre-
quēter adheferit carni illius atq; p̄creue-
rit fedus humor. Insup immūndū reddebat
lectū suū: vestē: sedē: sagmā. i. sellā vl̄ fra-
turā asini: vas fictile qd tangebāt frange-
bat: sed ligneū lauabat: qui tangebāt ei⁹
lectū: vestē: sedē immundus erat: similiter sup
quē ipse salinā faciebat: et talis lauabat ve-
stimēta sua et erat immūnd⁹ vsq; ad vesp̄rā.
Porro fluxū seminis patiens postq̄ sanat⁹
fuerat: numerabat septē dies et lot⁹ vestib⁹
et corpe immūnd⁹ erat: et octauo die offerebat
par turturū aut duos pullos colūbaz et fa-
ciebat sacerdos occidi alterū p peccato et

alterū in holocaustum. Similiter Denter:
xxij. dicit. Si fuerit inter vos homo qui
nocturno pollutus sit somno: egredietur ex
tra castra scilicet deitatis et leuitarū que castra
erant in medio exercitus. Sequitur. Et non
revertetur priusquam ad vespertinū lauet aqua: et
post solis occasum regredietur in castra. Ex
quibus punishmentibus vel institutionibus vi-
detur utriusque reputari in peccatū. Ad hoc vi-
cendū: quod ut dicit Augustinus in li. de duobus ani-
malibus: et ponit. xxij. q. v. s. Non nisi volū-
tate peccat. Et iterum Hieronymus in synonymis:
et ponit ibidem. c. non potest corpus corrupti
nisi prius corruptus animus fuerit: munda-
nāque a contagione animae caro non peccat: et hoc
est quod ait beata Lucia. Non inquit inquit
natur corpus nisi de consensu mentis. Ex quo
bus liquido patet: quod in dictis duobus arti-
culis proprie loquendo nullū emergit pecca-
tum: cum et in somno non habeat usus ratio-
nis et fluxum huiusmodi quibus patitur inui-
tus: sed dicta institutio corporalis purifi-
cationis a deo ordinata est propter corpora-
lem immundiciā ex dictis defectibus causa-
tam. Verū tamen quis nocturna pollutio
cognita in se esse nullū sit peccatum: eo quod ad
peccatū requiritur liberū arbitriū. i. iudiciū
rationis cum consensu voluntatis: quod qui-
dem iudiciū non potest esse in dormiente:
eo quod tale iudiciū dependet ab operationibus
potentiarū animalium que tunc ligantur et de-
sunt: sicut etiam in furiosis et amentibus qui-
bus non reputatur ad culpā quod agunt. Pro-
test tamē illa pollutio esse signū vel effectus
peccati precedentis. Ad cuius evidētiā
sciendū quod ut Gregorius scribit Augustino
anglorū episcopo: et habet di. vi. c. testamentum:
vbi subdit. Si est eadem illusione nocturna
necessaria valde discretio: que subtiliter per-
sare debet ex qua re accidat menti dormien-
tis. Aliquā enim ex crapula: aliquā ex nature
supfluitate vel infirmitate: aliquā ex cogi-
tatione pertingit pollutio: hec ibi. In quibus
verbis patet tres esse principales illusionis
nocturne. Prima causa est nature supfluitas vel
debilitas: cum scilicet pollutio pertingit vel ex for-
titudine virtutis expellētis supfluitatē: vel ex
debilitate virtutis naturalis semet retinere
non valētis: et sic pertingit ex sola dispositio-
nature et non ex precedenti cogitatione: vel sup-
flua in gurgitatione: et tunc non est peccatum nec est
talis pollutio timenda: vnde in dicto. c. te-
stamentum: subdit. Et quidē cum ex nature su-
perfluitate vel infirmitate euenerit omnino

illusio non est timenda: quia hanc animus non
sciens potuisse magis volēdus est quod fecisse.
et dicit Iohannes de la. quod talis pollutio non pro-
hibet sacramentū percipere vel perficere: quod secundum
Iohannem in. iij. Non est signū alicuius peccati
potest tamen hebetudine mentis inducere si simul
cum imaginatione pertingat: et tunc consulendus
est quod aliquis abstinere tam a celebratione quam
sumptione sacramentum: cum ad hoc elevatio
mentis requiratur. Quod si non causat depressio-
nem mentis: tunc huiusmodi immundiciā corpalem
et ideo si necessitas imineat vel deuotio ex-
poscat: non impedit celebrationem vel sacra-
menti sumptionem. Si tamen propter reuerentiā de-
abstinet laudandus est: maxime quia talis na-
ture dispositio non est perpetua vel nimis fre-
quens. Et simile est secundum Iohannem. scda. 2. q. clxij.
quia resolutio talis humoris fit propter nimiam
corporis calefactionem vel aliam quācumque con-
motionem seu causā non culpabilem. Secunda
vero causa est superfluitas crapule: scilicet ci-
bi vel potus: et tunc nocturna pollutio ha-
bet rationem culpe: non ex se sed ex sua causa: et
est signū peccati precedentis. Si tamen peccatus
crapula fuit tamen veniale peccatum: tunc illa
pollutio non prohibet ab eucharistie perce-
ptione: sed prohibet ab eiusdem perfectione nisi ne-
cessitas imineat: vnde in dicto. c. testamentum
subdit. Cum vero ultra modum appetit quod
le in sumendis alimentis rapit: atque idcirco
humorum receptacula granantur: huiusmodi ex-
de animus aliquē reatur: non tamen usque ad prohi-
bitionem mysterii percipiendi vel missarum solē-
nia celebrandi: cum fortasse aut festus dies
exigit aut exhibere ministerium pro eo quod sa-
cerdos alius deest ipsa necessitas compellit:
nam si assunt alij qui implere ministerium vale-
ant illusio per crapulam a precepto sacri myste-
rii prohibere non debet: sed ab imolatione sacri my-
sterij ut arbitror abstinere debet humiliter. Si
tamen dormientē turpi imaginatione non concusse-
rit. s. illusio ita quod sequatur mentis depressio
tunc enim tam percipiens quam perficiens abstinere debet.
Quod si pollutio causata est ex nimia crapu-
la vel ebrietate quod si induceret mortale peccatum
tunc omnino cessare debet illo die. Tertia denique
causa est illusio somniorum: quod quicquid puenit ex sola
operatione demonis promouētis fantasmatum
dormientis in ordine ad tale effectum. s. pol-
lutiōis absque omni culpa hominis: et tunc nullū est
peccatum nec impedit eucharistie consecrationem.
Quicquid igitur pertingit cum aliquo peccato veniali pre-
cedat. s. ex negligentia se preparandi pro demo-
num illusiones. Hinc in pletorio cantat.

De d ecalogi

precepto

Hoc est nostrum primum ne polluas corpus. Hec tunc impedit eucharistie perfectionem: nisi sequatur depressio mentis. Aliqua hora somnorum et pollutionum illius contingit ex cogitationibus praviis quae praecesserunt in vigiliis et praesertim ex cogitationibus carnalibus quae sunt cum concupiscentia animalium delectationum: quae ex hoc remanet quoddam vestigium et inclinatio in anima: sic quod dormientes facilius inducitur in sua imaginatione ad assentiendum actibus ex quibus sequitur pollutio: et secundum hoc dicit philosophus in ethicis quod in quatuor praesentibus paulatim quidam motus a vigilantibus ad dormientes: meliora sunt fantasmata studiosorum quam querulorum. et Augustinus in super Genesim ad litteram dicit: quod propter bonam animae affectionem quidam eius merita in somniis clarent. Subdit ergo in dicto. c. testamenti mentem quod si ex turpi cogitatione vigilantis oritur illusio in mente dormientis: pro anima reatus sunt: videtur enim a qua radice in quatuor illa praecessit: quod cogitant scilicet: hoc praeulit nesciens et infra. Sed praesentia est ipsa cogitatio vtrum in suggestione an delectatione vel quod maius est in peccati sensu ceciderit. Tribus enim modis ipse omne peccatum: videlicet suggestione: delectatione et sensu. Suggestio quippe fit per diabolum: delectatio per carnem: consensus per spiritum: quod et primo culpa serpentis suggestit: Eva delectata est velut caro: Adae vero velut spiritus sensit: et necessaria est magna discretio inter suggestionem atque delectationem: et inter delectationem atque sensum. et infra. In suggestione peccati semel est: in delectatione fit nutrimentum: in sensu perfectio: hoc ibi. Ex quibus colligitur quod tres sunt gradus malae cogitationum in vigilante: quae causant illusionem hanc in dormiente. Primum gradus est quando cogitatio pravia vigilantis est pure speculativa: puta cum aliquis causa disputationis cogitat de peccatis carnalibus: vel etiam cum colluctationibus occupatur in vigilia de vitiis carnalibus non per affectionem sed per horrorem: quarum imaginationum species remanserunt in memoria: quae in dormiente mouentur ad locum iudicii: et tunc sensus cordis iudicat de his ac si ab extra per sensus particulares ventret: et hec causa somnorum. Unde et vigilando cogitationibus imundis nos impugnat diabolus cui et si perfecte resistitur: nihilominus et in somno nos impugnare conatur: et hoc frequenter accidit in diebus peccatoribus in quibus praecipue concitare vel celebrare deberem: si tunc nullum est peccatum nec si ignis peccati: nec impedit cognitionem nec eucha-

ristie perfectionem. An. vi. di. dicit Hieronymus: c. Non est peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur: Et. j. Luxurie quippe imagines quas i veritate gessimus sepe dormientibus in animo apparent: innoxie si non concupiscendo occurrunt. Secundus gradus est quando cogitatio pravia turpium imaginationum etiam procedit ad delectationem sensualem si in sola delectatione finit sine ulla deliberatione sensus voluntatis: immo cum quadam repugnancia voluntatis et rationis: de qua dicitur in dicto. c. testamentum. Sepe contingit ut hoc quod malignus spiritus seminat in cogitatione: caro trahat in delectationem: non tamen animum eidem delectationi praesentiat: et cum caro sine animo delectari nequeat: ipse tamen animus carnis voluptatibus reluctantius in delectatione carnali quoquo modo ligatur inuitus ut ei ex ratione contradicat et tamen ea delectatione ligatur: sit si ligatum se vehementer ingemiscat. Hinc paulus gemit dicens: Video aliam legem in membris meis repugnare legi mentis meae: et captivum me ducere in lege peccati quae est in membris meis. Et infra. Itaque est homo captivus ut ita dixerim et liber: liber ex iusticia: captivus ex delectatione quam portat inuitus: et tunc habet rationem venialis peccati: et ex tali causa polluitur non impeditur a celebratione nisi ex reverentia dimittere voluerit: vel nisi si sequeretur depressio mentis. Tertius gradus est cum ex pravia cogitatione vigilantis non solum delectatio sequitur carnis sed etiam sensus voluntatis: et tunc est mortale peccatum et illusio exinde sequens impedit partem tam a perceptione quam a consecratione sacramenti: quod secundum Gregorium in dicto. c. testamentum propter tales pollutionem a sacro mysterio eo die abstinere oportet. Abi etiam ulterius querit glossa. quid si cogitant turpiter sed antequam dormini statim penitent: pro pollutione in somno: peccant vel non? Et videtur quod sic: quod licet contritus sum tamen vestigia remanent et reliquiae: sicut in liberto reliquiae servitutis: unde patronus ei succedit: sicut in furiosis manet testimonium: in reliquiis voluntatis. scilicet de his qui sui vel alie iura sunt. l. patre furioso: imputet igitur mihi saltem si intialiter turpiter cogitant: hec glossa. Denique quod cogitationi carnali de propequo adest delectatio et delectationi sensus: id verti potest in dubium vtrum sequens pollutio accidat ex peccato vel non: seu ex peccato mortali vel veniali. Quod si de precedenti sensu sic dubitatur

in peccato huiusmodi
involuntarius

C

penitus abstinentiū est. Si vero nō dubita-
tur: s̄ expresse q̄s agnoscat nō p̄cessisse p̄sen-
sum: et necessitas urget aut aliq̄ rōnabilis
cā tūc potest accedere et etiā celebrare nisi
p̄ depressionē mentis impediret. Q̄ si nec
necessitas nec alia cā sp̄alis subest et tamē
celebrat: ex hoc tamē nō est dicendū p̄ pecca-
re mortaliter sed venialiter: melius tamen
ē abstinere p̄pter reuerentiā sacramenti.

P̄terea si queris an pollutio que inci-
pit in somnis et in vigilia terminat sit pec-
catū. Ad hoc r̄ndet Abo. in. liij. q̄ pollu-
tio q̄tū ad rationē meriti vel demeriti ma-
gis indicat f̄m p̄ncipiū q̄ ē in dormien-
do q̄ f̄m finē qui est in vigiliādo: q̄ corpo-
ralis motus nō pertinet ad meritū vel de-
meritū: nisi inq̄tum a volūtate causatur.
Ex quo em̄ excitatus ē mod⁹ in dormiēdo
nō subiacet volūtati vigilantis ulterius:
nec reputatur euigilasse quousq̄ perfecte
vsq̄ liberi arbitriū recuperauerit. Potest
tamen p̄tingere q̄ in ip̄a euigilatione pec-
catū oriatur. si. sc̄. pollutio p̄pter delectatio-
nē placeat: q̄d quidē erit veniale peccatū
si talis placētia fit ex surreptione: mortale
vero si fit cū deliberatiuo p̄sensu p̄cipue
cū appetitu futuri. Ip̄a aut̄ post placētia
nō facit p̄teritā pollutionē p̄ctm̄ q̄ si place-
at solū p̄pter nature exonerationē v̄l alle-
uiationē tūc p̄ctm̄ nō credit̄. Deniq̄ ge-
neraliter notandū est q̄ f̄m medicos pol-
lutio est euacuatio materie digestiue tertie
et f̄m quosdā ieiuniū est remotiū cause v̄l
incitamenti ad luxuriā: semē em̄ in lumbis
generatū et in vasis collectū est ad luxuriā
incitatiū q̄ natura p̄ naturale desiderii
appetit foras pellere: quia sibi superfluius
est nō necessarium: quia sibi ad aliquid or-
dinatū est sc̄z ad proles generādas Et hec
est ratio quare religiosi quāscūq̄ sancti
de nocte polluant: eo q̄ natura que super-
fluis aggravatur illa nititur expellere. Et
propterea sepius hoc accidit sine motu: et
tūc homo emissio illo quod erat causa gra-
uedinis valde se sentit alleuiatū et inuenit
se ad omnia bona expeditiores. Plures
sunt etiā cause pollutionis sc̄z acceptio
crapulosa cibi et potus. Item longus som-
nus: quia sicut in longo somno multiplica-
tur sudor sic et pollutio. Item iocere super
dorsum longo tempore et potissime sic dor-
mire: quia calofaciunt renes. Item concu-
piscētia diurna circa inordinatū amorem
mulierū. Item nimius calor tempore dor-

mitionis et similia. Sūt etiā quidā qui ex
leui delectatiōis sensu sc̄z vidēdo mulierē
v̄l eis colloquēdo v̄l eaz p̄fessioes audien-
do se vigiliādo sentiūt humectatos. Sz ta-
les credere nō debēt eē se vigiles pollutos
q̄ f̄m Quicēnā: tres sūt meat⁹ i virga viri
li: quorum vn⁹ sub alio lintaliter ordinat̄
f̄m longitudinē ip̄i. Unus meat⁹ ē p̄ quē
vrina transit ex vesica. Secundus ē meat⁹
spermatis seu seminis. Terti⁹ ē per quem
transit q̄dam humiditas subtilis q̄ emitti-
tur maxie cū q̄s tangit mulierē in cul⁹ co-
pula languescit. Sitr et h̄ puenire pōt pro-
pter stercorea in longatiōe existētia. Insup̄
ex leui titillatiōe defusus hui⁹ humiditas
p̄tingere pōt vt libros Quidij de arte amā-
di legēdo vel de materia carnali disputan-
do: v̄l aliqua carnalia videndo seu p̄fessio-
nes de materia carnali audiēdo et similia.
nec reputari debz pollutio p̄pter dicta. Itē
mulier mēstruata nō phibet accedere ad
sacramēta: si tamen ex reuerentia dimittit
laudanda est: vt p̄z expressum. v. d. c. ad
eius p̄cupitū. Ad laudem dei omni.

De quattuor alijs gradib⁹ pec-
cati contra naturā et de quadrupli-
ci vindicta qua domin⁹ hoc vitii⁹
vindicasse legi: Sermo IX

De mechaberis.

n Exo. xx. Aisso de infimo gradu
peccati contra naturam: tam reli-
quos breui stilo percurramus.

Secūds ergo gradus cōmittitur cū al-
tera persona simili v̄l dissimili: euz sc̄z sine
aliquo concubitu se prouocat mutuo: per
gestus tact⁹ amplex⁹ v̄l similes actus libi-
dinosos ad emissionē seminis: damnatio-
nē detestabilē sibi mutuo v̄dicātes. Et h̄
p̄ctm̄ p̄mittit in omni statu hui⁹ mūdi. Mul-
li nāq̄ parit hec libidinosa bestia: nō ve-
tule: nō sent: nō adolescēt: nō agini: nec q̄
dē deo sacratis p̄cit nec eccliaisticis nec re-
ligiosis: oim fines occupat etiā viduaz et
orphanor in singl stragē agēs incredibi-
lēs: vix aliquē relinq̄s i festū. Nec q̄dē tbo-
rū p̄ngalē relinq̄s imūnē q̄si licēt illie
p̄sumēs suā posse exercere maliciā et ex-
crādā frequētare libidis ipudētia: cū tū
Aug⁹. dicat de adulterinis cōgijs et po-
nitur. xxxij. q. vij. c. adulterij malum: vbi

Exo. xx. Aisso de infimo gradu
peccati contra naturam: tam reli-
quos breui stilo percurramus.

A

De mechaberis.

De decalogi

precepto dicitur notat

ita q̄ plenā deliberatiōz nō hēbat: tū etiā qm̄ in suis p̄cib⁹ vicio pessimo ⁊ suis ho-
spitib⁹ occurrere volebat violētie. Et age-
li ad Loth. Q̄s q̄ tui sūt educ de vbe hac
delebum⁹ enī locū istū: eo q̄ increnerit cla-
mor eoz corā dño. Quo dissimulāte egre-
di p̄p̄ensū Loth cū suis angeli posuerūt
ex ciuitatē dicētes: Ne respicias retro. s. p̄
inordinatū affectū ad ea q̄ mor p̄tura sūt:
nec stes in oī circa regiōe: q̄ venerunt ad
subuertēdū cū zodomā q̄tuor alijs ciuita-
tes ⁊ spaciū inter mediū. An dicit de pe.
di. j. h. s. ⁊ p̄tinuo: q̄ be due vbes adama ⁊
seboym ex vicinia zodomoz parillis exci-
dij traxere p̄fortiū cetera patet. Sequitur.
Igit p̄luit dñs i vltionē hui⁹ vitiij sup zomā
⁊ alias ciuitates ignē ⁊ sulphur id ē
ignē sulphureū q̄i sūptū de inferno. Dicit
enī Greg⁹. q̄ gehēnalis flāma moras non
sustinēs: zodomoz puenit tollere nationē
⁊ ipam terrā tāte p̄fusiōis p̄cia p̄lumpit
ignis sulphure⁹. Qd iō fecit d⁹: vt terra i
eternū ardesceret sine spe iter germinandi:
⁊ sic graui⁹ p̄nuitt istos q̄ p̄mos p̄ctōres
generali diluuiō: q̄ licet illi mēsurā exce-
derēt: tū q̄i naturalit̄ peccabāt plurimī eo-
rū: vñ m̄ro dei iudicio tota regio illa scā ē
lacus feridus: qui fm̄ p̄sidoz dī affalas ⁊
mare mortuū li. ethymol. c. xx. Dicit enim
lacus affalas. i. bituminis: nam aqua illa
stringit bitūmine: ita q̄ ventis moueri nō
pōt: vñ aque ille nō quidē annuatī neq̄ sē-
per sed biēnio in biennū euomūt ingētos
globos nigerrimi bitumīs ⁊ seditissimi ad-
littus: ⁊ tunc nullis ventis agitari potest:
Dicit enī mare mortuū fm̄ p̄sid. q̄ nihil
gignit viuū: nihil recipit ex genere viuētū:
um: nā neq̄ pisces h̄z neq̄ affluetas aquis
beluas: nec letas mergēdi vsu patit̄ aues
sed ⁊ quecūq̄ viuētia mergēda tēptauē-
ris q̄cūq̄ arte diuersa statim resiliūt ⁊ q̄-
uis vehemētē elisa p̄festim excutuntur.
Refert enī Iosephus q̄ vespasian⁹ q̄sdam
functis post terga manub⁹ iussit in altū pro-
ijci: ⁊ omnes tanq̄ vi spūs sursum repulsi de
sup fluitabāt: vñ ⁊ lucerna ardēs supena-
tat q̄ tamē extincta sub mergitur. Am̄trū
cū omē carēs vita submergit nisi fuerit bi-
tuminatū. Excipit tū ferrū: q̄ sup dicto. h.
sed ⁊ cōtinuo: dicit glo. q̄ aqua illa nec est
natabilis nec ē potabil: q̄ ferrū ibi natat
⁊ pluma mergitur. Ibi sunt poma pulcher-
rima exterius: interi⁹ aut̄ plena fauilla et
cinerebis verbis describit luxuria: s̄ ibi

Qd latius ibidē exponit Archid. dicens.
Aqua luxurie gomorreoz nō ē natabilis:
q̄ illaq̄at nō est potabilis: q̄ non recreat.
An̄ Hiero. Libido trāfacta sp̄ relinqt̄ ple-
nitudinē nūq̄ faciat: ⁊ extincta sp̄ reaccē-
dit. Ferrū ibi natat q̄ p̄stans ⁊ firm⁹ hoc
vitiū supat: pluma mergit: q̄ leuis ⁊ fra-
gillis hoc vitiū supat. Crescūt in ripa lac-
poma exteri⁹ pulcherrima: q̄ forma tūne
nū esseboz attrahit: potissime gomorreos
intus vero cinere ⁊ fauilla pleni sūt: q̄ fa-
uilla ē extincta scintilla: ⁊ in h̄mōi ignis di-
uini amoris totalit̄ ē extinctus: q̄ tales sūt
aduersarij ignis diuini amoris. Vocat de
nig lacus ille mare salinarū: q̄ vt q̄dā di-
cūt ex ill aquis sal candidissimū efficit: vñ
etiā q̄ lapides salis ibidē inueniūt. Aror
aut̄ Loth inordinato affectu p̄tra p̄ceptuz
angeli post respiciēs versa est in statuū
salis quā Iosephus refert se vidisse. Abi
dicunt hebrei: q̄ sero precedente Loth sal
petenti p̄ cōdimētō elbi angeloz quos ho-
mines credebāt: vroz apportare rēnuitt: q̄
fm̄ modū zodomoz inter quos habitabat
affectū ad hospites nō habebat: ⁊ sic pena
respōdit p̄ctō. Dicunt aut̄ expositores no-
stri q̄ factū est in figura. Sal enī p̄dimētū
ē ciboz: ⁊ ideo vroz Loth retrospectiēs ver-
sa est in statuam salis: q̄ punitio eius dat
cōdimētū sapientie penitētib⁹ ne reuertat̄
tur ad p̄ctā p̄stina. Prop̄ qd ⁊ ipe dñs
ait Luc. xvij. Memores estote vroz Loth
Ande p̄ vindictā illam offensū ē quātum
deo displiceat h̄mōi peccati sola memoria.
Am̄trū cū demones tāti abhorret hoc vi-
tiū q̄ p̄ fetore ipius fugiūt ab homīe hoc
p̄petrante: cū tū prius hoc p̄suaserint. An̄
Ezech. xvj. Erubescēt supple demones in
via tua scelerata. Verū tamē hoc fit nō pro-
pter desiderū humane innocētie: s̄ prop̄
nobilitatē eoz nature: p̄curāt enī vitiū il-
lud ⁊ tū derestant: sicut bi q̄ cloacā euacu-
ant p̄pter magnū lucrū: ⁊ tū inde sentiunt
fetore magnū. Tertio deniq̄ dñs addidit
vindictā huius tpe sue necessitatis. Nam
fm̄ Augl. videns deus vitiū h̄ p̄tra natu-
rā fieri in hūana natura: fere delijt incar-
nari. Et Hiero. sup illud Esaie. ix. Habitā-
tibus in regiōe vmbre mortis lux orta est
eis. dicit q̄ lux illa oēs laborātes illo vitiū
zodomitico nocte illa extinxit: q̄ chist⁹ na-
tus ē: ne inatura quā assūperat tācā imū-
dictā inueniret. Et hec pōt ē ratio cur chri-
stus nō legitur tantū scelus arguissē: eo q̄

afala

Lib. 2.

p. 48

tam recens memoria illius punitionis erat in mundo q̄ hoīes territi strictius abstinebant ab ipso crimine. Quarto ppter hoc flagitū adhuc potissime tēporib⁹ hodiernis dominus inducit diuerſas plagas in cetū chriſtianitatis ſc̄z guerras: peſtilētiās: famēs: tēpeſtates: terremot⁹: inundationes aquarū ⁊ ſimilia. Sicut impator inſtat⁹ ſpirituſancto teſtat⁹ in auē. vt nō luxurientur ptra naturā. ſ. ſi enim. col. vi. ⁊ hoc recitat glo. xxij. q. liij. in. c. in eo. dicens: Mā dicit impator q̄ ppter iſta crimina inducuntur famēs: peſtilētiē ⁊ terremot⁹. Tū ppter eadē ſcelera plures pūctie pūctie legū: vt pz. lvi. di. in. c. ſi gens angloz: vbi Bonifacius martyr eadē ſcribēs angloz regl: timet anglic⁹ plagas aſſuturas ppter hoc ſcelus ſicut alijs gentib⁹ hiſpanie ⁊ pūctie burgūdiōnū populis cōgigit: que ſic a deo recedētes fornicati ſunt: donec vindex taliū criminū vltimes penas p ignorātiā legis dei. i. ſaracenos venire ⁊ ſeuire pmiſerit. Mā q̄ ppter delectū ſepe pmiſit de⁹ inferri penas: vt pz. v. q. v. c. nō oīs. ⁊. xvi q. j. reuertimini: vbi plane de hoc. Quin tus deniqs gradus eſt cū pccm luxurie aliquis vltiqua pficit cū beſtijs: ſine cōſentiat cū eis in locis naturalib⁹ ſine nō: hoc vocat crimē beſtialitatis vlt crimē peſſimū q̄ Joſeph accuſauit fratres ſuos: vt patet Gen. xxxvij. ſim aliquos. Alij vero pſiderātes q̄ eēt turpe dicere de patriarchis talia: maxime cū in hebreo repitur: ⁊ retulit patri rixam eoz peſſimā: dicit q̄ pcrimen peſſimū itelligit rixa q̄ fuit iter filios Lie Bale ⁊ Zelphe quos deſpiciebāt tanq̄ ex ancillis natos. Tercū tamē q̄cquid ſit: dñs ſtrictiſſime vitiū hoc maledictū phibuit: ſepius idipm in lege veteri repetēs. Dicit em̄ Exo. xxij. Qui colerit cū iumento morte moriet⁹: debet inſup iumentū interfici ad deteſtationē facti ⁊ ne alius cū aiali tēptet idē facere. Tū Levit. xx. dicit. Qui cum iumento ⁊ pecore colerit morte moriet⁹: peccus quocqz occidite: mulier q̄ ſuccubuerit cuiſlibet iumento ſimul interficiet cū eo. Et eiuſdē li. xvij. hoc ſcelus etiā phibet. Et Dentero. xxvij. Maledict⁹ qui dormit cum omni iumento ⁊ dicit omnis populus amē. Ex quibus patet q̄ ſollicite deus hanc abominationem prohibuit: cum tamen quidam reperiantur tanta libidine excecati: q̄ fere cum omni genere animantiū hanc ſetidā ſtulticiā exercent cooperatibus de Joſeph accuſauit fratres ſuos

monijs que alis eſſet impoſſibile ppetrare. Ande relatione veridica didici q̄ vn⁹ vagam querens libidinē tam in auibus q̄ in animalibus: tandē maximā delectationē inuenit cognoſcēdo eritium: diabolo non dubiū id actitante. Similiter reperte ſunt mulieres nō ſolū de viſis ſeu canib⁹ ſ. etiā de equis aut ſimilibus ꝓcepſiſſe: ecce quid excogitat ⁊ adinuenit maledicta libido? Mirum eſt q̄ huiſmodi viros terra non abſorbeat. Neſcio quid alij ſentiant: mihi tamē ſaluo ſanioris iudicio videtur: q̄ ad huc magis delinquant cum demonib⁹ familiaritatem contrahentes ⁊ cum eiſdem carnaliter ex conſenſu cōmiſcentes: quod in vitio carnis extremum videtur eſſe maledictū. De quo tamen vitio plures doctores miranda ſcripſerunt: vt nobis fidem faciat etiam aſſerentiū multitudo que ſcripſit tam de ſuccubis q̄ de incubis id eſt taz de demonib⁹ qui formam aſſumūt ſemineam q̄ masculinam. Vimirū cum ⁊ noſtris temporibus inuenim⁹ eas quas demones nō ſolum decipere vel ad conſenſum allicere ſed etiam per violentiam ſtuprari conati ſunt. Scimus inquā quaſdā conſentiētes ⁊ carnaliter cōmiſcentes cum demonibus tandem ad penitētiā viam miſericorditer reuocatas. Scimus deniqs alias carnali cōmixtione ſic demonibus confederatas: q̄ in eodem libidinis furore perſeuerant. Quanta eſt diuina pietas quantaqz humana cecitas. Q̄ execrandis ſe iūſcet humana nobilitas: vt merito cum ꝓpheta diceret: Homo cū in honore eſſet nō intellexit id eſt aduertit nobilitatem cōditionis: ſed cōparatus eſt iumento inſipienti: ⁊ ſimilis imo inferior factus eſt illis. Quod a nobis auertat ieſus chriſtus.

De mechia ſpirituāli que perſicitur libidine cordis ⁊ exteriorum ſenſuum: Sermo X

Non mechaberis.

n. Ero. xx. Tercio modo ꝓcepim⁹ iſtud exponiſ. Nō mechaberis id eſt nō adherabis ꝓ mozoſam delectationē ⁊ conſenſum libidinoſū illecebris ſenſualib⁹ vel imundis revolutionibus cordialibus: teiſpo quātum ad hominē inferi orē in ſceno luxurie cordialis vel ſenſualis damnaſſiter abutendo: ⁊ hec dicitur ſp̄t

E uſ

De decalogi

precepto

ritualis fornicatio vlt mecha: vii. xxij. q. vij. c. nō solum: ibi sub dicitur. Est autē spiritalis fornicatio de q dñs ait. Qui videt mulierē ad concupiscendū eā: iā mecha est eam in corde suo. Ideo omnis imunda pollutio fornicatio dicit: quīs quisq; diversa turpitudinis voluptate pstruatur. Et hoc intelligit nō solū de pollutioe corporali sed etiā cordiali: i. abusu imūdar cogitationū vlt etiā exterior sensuū. Sequit ibidē. Ex delectatione enī fornicādl. i. cor/poraliter vlt cordialiter varia gignunt flagitia qbus regnū dei claudis vt hō a deo sepetur: hoc ibi. Ex qbus satis liquet: q luxurie virtū plerūq; mēbro sibi appropriato cū additamēto leuathā minime ptenum oēs fines cordis r humanor sensuū suoueno fraudulēter occupant: vt verus inueniat: qui dicit dñe. ix. Ascēdit mors per fenestras nras. i. sensus exteriores: ingressa ē domos nostras. i. domiciliū cordis per criminosū affectū accidente consensu. Hinc fm pbi piliuz qui deponere vult inordinata desideria omniū rerū quarū cupiditate flagrauit auertat oculos r aures aliosq; sensus ab his que relinquit aut relinquere querit: nihil enī facilius q amor recrudescit: nam affectū quocūq; se vertit ptiū aliqd pfectus occupationis sue repetit: ergo facillius excludit q expellit. Ad Job subtiliter innuens ait. Depigi fedus cū oculis meis ne qdem cogitare de virgine. Hic queri pōt: virtū in tactib⁹ oculis amplexib⁹ r similib⁹ mortale ptiū consistat: pserim cū fornicatio mortale ptiū ē dicat ex eo q p eā impedit bonum prolis generāde r educande: s ad hoc nihil operant oscula: tactus: amplex⁹ r filia. Ad h rñdet Tho. scda 2. q. cliij. q aliqd dicit esse ptiū mortale duplici. Ano modo fm specie suā: r hoc modo tact⁹: amplexus vlt oscula fm suā rōnē nō nominant mortale ptiū: quia talia possunt absq; libidine fieri: vlt ppter patrie osuēdinē: vlt ppter aliqd amorē ordinatū seu aliā rōnabile causam. Alto mō dicit aliqd esse ptiū mortale ex sua causa: sicut ille q dat elemosynas vt aliquē inducat ad heresim mortali peccat quīs opus in se bonū sit: r hoc ppter intentionē corruptā. Et q nō solū pfectus tactū peccati mortalis: ē mortale ptiū: sed etiā pfectus in delectationē pti mortalis: idō cū fornicatio sit mortale ptiū r multo magis alie spēs luxurie: psequēs est q pfectus

in delectationem talis pti sit mortale ptiū r nō solū pfectus in actū. Cū igitur amplexus: oscula: tactus r filia ppter delectationē fiant ex alio deliberato: psequens ē q sint ptiā mortalia: r sic solū dicunt libidinosi: vnde fm q talia libidinosē sūt mortalia ptiā iudicant. Nec mirū cum dicat Aug⁹. d fide christiana: r ponit. xxij. q. v. c. Nec solū affectu r tactu sed aspectu quoq; appetit r appetit concupiscētia semina: nec dicatis vos habere aīmos pudicos si habeatis oculos impudicos: q impudic⁹ ocul⁹ ipudici cordis est nūcius. Et cū seinuicē sibi etiā tacēte lingua pfectu mutuo corda nūciant ipudici r fm concupiscētia carnis alterutro delectant ardore: etiā in tactis ab imunda violatiōe corporibus fugit castitas ipa de morib⁹. Ad po test solus nūc⁹ ex libidine fact⁹ ē mortale ptiū: q ptiū illud cōmittit in voluntate que voluntas exteriorib⁹ sensib⁹ quasi quibusdā instrumētis vtit: cū tamē studiosa voluntas plenā habet rationē peccati: vt p ibidē. c. q viderit: r de pe. di. j. c. sic. Quin q sūt igit vlt veniendi ad voraginē cordialis luxurie. Nā p qnos sensus recipiunt impressiones carnaliū cogitationis: quas se quāt delectatio pariter r pfectus: vñ sensus exteriores sūt qsi laquei cordis interioris quib⁹ incautus capti⁹ ducitur in seruitutē pti. Primus igit laqueus ē oculus nequ⁹. Hic dñe. Treno. iij. lamē tabat dices. Cul⁹ me⁹ depdat ē animā meā i cūctis filiis: vñ mee: venatione ceperūt me qsi anē inimici mei. i. demones r hoc p mediū filiarū hoīm. Ad pndēter Job aduertēs rñdit. Depigi fedus cū oculis meis rñ. Hinc cum dicit. Eccl. xxj. Memēto qm malus ocul⁹ nequ⁹: nequ⁹ oculo qd creatū est: qsi diceret: nihil. Ad vñq; claruit i David q bethsabeā se lauātē incaute respiciens capt⁹ ē oculis: r capti⁹ uis duct⁹ i affectū adulterij: ppter qd tam turpiter cecidit: q cū adulterio crimē proditiōis r homicidij ppetrauit. Hic postmodum sollicite dñm exorauit dices. Auerte oculos meos ne videāt vanitatē. Nā periculossimū obiectū visus ē mulier ornata: nā a planta pedis vsq; ad verticē capitis ē plena laqueis ad capiendas aīas p mediū visus. Hinc merito dicit Eccl. c. vij. Inueni amariorē morte mulierem q laqueus venatorū est. i. demonū r sagena cor eius: vlt cula sūt man⁹ illi. Et hoc exemplariter pa

sexto:

Sermo x

luit in Iudith eiusdē. xvj. que non ex libidine sed ex virtute se ornauit ad decipiendū et deiciendū hostē iudeorū. Dicit enī ibidez qd colligauit cincinnos suos mitra. i. vna serie cōgregauit ad decipiendū eum: ecce laqueus in vertice: vixit faciem suam vngento: ecce laqueus in facie: sandalia eius rapuerūt oculos eius: ecce laqueus in pedibus: pulchritudo eius captiua fecit animā illius: ecce totum corpus ei⁹ ē laqueis plenum. Nec hec solū: sed vt dicit eiusdēz x. c. Assūpsit dextrariola et lilia et in aures et anulos et omnib⁹ ornamēt⁹ suis ornauit se. Pro quo nota: qd Iudith ornauit se ad decipiendū Holofernem: tamē nō intēdebat eum ducere ad peccatū mortale: sed ad hoc vt desideraret eā habere vxorē: et p hoc haberet ad eum familiarē accessum p quem eū occidere posset: ppter hoc caput ornauit et facie vixit lachryma arbor⁹ aromaticē qd facit ad decorē vultus et suauem odorē et nihil omisit de ptingentib⁹ ad decētē ornatū: deceptus eū et deiecit turpis amputans caput illius. Sic hodie mulier ornata diaboli sagena infinitos dānabill cōcupiscētia capite et animā eius interficit. Dicit enī Hiero. qd gladius igne⁹ est species mulieris velut ex omni pte sagittas emittens: quali putamus aīaz periculo sibi cōueniunt lasciu⁹ ornatu⁹ et neq⁹ ocul⁹. Sed audiat pcupiscētia videns. Qui viderit mulierē ad pcupiscendū eam rē. vñ. xxvij. q. v. c. nec solo. c. qui viderit. Studiosa cōcupiscētia fornicatiōis adequat opt. Qd igit adulteria ppetrant etiā in ecclia dei: quot fornicationes: quot deniq⁹ libidinosi aspectus cū circueunt officinas templi: quoz oculi luxuria pleni velut ad libidinis venationē edocti. Similiter audiant ex laiciua se ornātes illud Eccl. xxvij. Qui fornicationē incidet in illā: et qui pstituit lapidem primo offendet in eo: et qui laqueū allo ponit pibit in illo. Vbi tria tangūtur quoz vnūq⁹q⁹ mortale pstituit. Hāc p fornicationē intelligit intentio libidinosa incitādi alios p ornatū ad carnis cōcupiscētiā qd est mortale: Quis etiā incitās peccatū illud ppetrare non intēderet: p lapidē vero scandalū actiū intelligit quod ē etiā mortale sūm Tho. scda. 2. q. xliij. p laqueū aures intelligit ornatu⁹ in se cum excedit modum et p̄tendit lasciuiaz: tunc etiam est mortale licet nō intendat alios trahere ad lasciuia: cui⁹ manifestā p̄tendat supbia:

imo sentina multoz vicioz est cum sic peccacula petit vt stultis placeat: tunc enim quot mortales excitat concupiscētiā: tot mortaliū peccatoz particeps efficit et causa. Vnde dicit de tali Prover. vij. qd multos vulneratos deiecit et fortissimi qd cunctos interfecti sūt ab ea. Mirū est qd christiana religio talē ornatū admittit ad christi despectu⁹ et christianoz periculū. Hō sic egit adolescēs quidā mire pulchritudinis: qui cernens in sua specie plures illustriū feminarum scandalizari: p̄fudit vultum suum vulneribus: malens deformitatez habere feditatis qd formā irritamētū p̄bentē alienae libidinis. Secundus aut laqueus est auris pruriens verboz lasciuiaz. Lingua nanq⁹ sūm Iacobū in canonica inquietum maluz est et plena veneno mortifero. Insuper maculat totum corpus et inflāmat rotam natiuitatis inflāmata a gehēna. Et p̄sertim lingua cordis libidinosis inflāmat aures audientium. Dicit enī Prover. v. Fauus distillans labia meretricis et nitiuus oleo guttur ei⁹: nouissima aut illius amara qd absinthiū et acuta qd gladi⁹ biceps: et ifra. Hūc qd fili mi audi me et ne recedas a verbis oris mei: lōge fac ab ea viā tuam: et ne appropinques forib⁹ dom⁹ ei⁹. Et si linguā maledicam declinare nō pualet audire tunc p̄siliū sapientis Eccl. xxvij. vbi postq⁹ plurima dixit d lingua tertia se minantē discordias et deiciente mulieres viratas vel vericas: tandē subinfert. Beatus qui tectus est a lingua neq⁹: qd in tracū diam illi⁹ nō trāsiliuit et qd non attraxit in gum eius et in vinculis illi⁹ nō ē ligat⁹. Deinde p̄siliū tribuens euadenti subinfert. Septi aures tuas sp̄itis scilz timoris dei: mortis incerte: futuri iudicij: penaz inferni: et noli audire linguam neq⁹: et ori tuo cito ostia: nihil scz loquēdo ad votū petulans alloquēris: et seras auribus tuis: ne verbis libidinosus pateat introitus. Dicit enī Aristoteles li. d aīalibus: qd sius qd itumare sollicitate rigidas tenuerit aures nō p̄sentit in coltum: vbi vero latrare ceperit aures stimulat ad luxuriā. Et ibidē dicit qd omne animal aures habet mobiles preterq⁹ homies. Rigidas igit et immobiles aures teneas: nec auditu recipias qd receptum cor ificiat et p̄sensum eliceat: nec cui⁹ credas etiā sub specie sanctitatis vltimo nestatis blande loquentē: quia sub pallio sp̄ualis amoris vel etiam religionis sept⁹

De decalogi

precepto

latet ardo: libidinis pluresq; magis temptatur ab his personis que specie sanctitatis in habitu et religione prestantur. Sicut simile quoddam in libro de naturis rerum refert philosophus dicens: quod si quando luxurie furis agitat in virum irrumpit candida maxime veste indutum. Maxime vero cauere sunt societates lubricae quod variis lasciuie canticis ac musicis instrumentis aures oblectari queunt: quibus tandem corda marmorea paulatim emolliunt et dissolunt ad lasciuia corporis. Hinc dicitur Ecclesiastes. ix. Cum saltatrice ne sis assiduus nec audias illam: ne forte pereas in efficaciam illius. Tertius autem laqueus est tactus inflamas. Lasciuus enim tactus potissimum inflamat ad luxuriam: diuersimode tamen. Nam maxime tactus inmundus in se vel in alijs membrorum illorum que generationi deseruiunt ardorem excitat libidinis: quapropter quis grauius peccat communiter impudica tangendo quam videndo vel audiendo. Unde quidam per solum tactum plus peccat quam si decem proles proprie matri commiscendo genuissent. Heu quam flagitiosis actibus se immiscet humana nobilitas cum hac irrationabilitatis nostra solus homo rationabilitatis capax turpissime fedat. Nullum enim animal irrationale fecit homo legem maculatum: vnde merito dicitur per prophetam. lxxxiij. Disperierunt in endor facti sunt ut stercore terre. Endor interpretatur fons generationis in quo isti per tactus abominabiles pierunt: eo quod infinita flagitia enormia pegerunt. Quid autem vilius stercore: et quid abominabilius tam sordido peccatore: qui sua libidine violat iura nature. Secundo post hoc ad libidine puocant oscula libidinosa: amplexus nudorum corporum: correptiones verbum et similia. Nam luxuria per osculum libidinose irritat: eo quod in osculantibus fit puenientia primum et animales spiritus coniungunt. Hinc dicitur per prophetam quod equi ante coitum spirant anhelitu et per hoc ad luxuriam puocantur. Propter quod o virgo christi: que sponso tuo pudici affectus seruare desideras: si quis te ad osculum suum inultauerit: per osculo sputum reddas: et temere pretercanti pugnum ingeras: nec huiusmodi credas esse seruum christi sed sathane: non amator sed corruptor: non pudicie delator: sed proprie libidinis vilissimum confector. Si enim solus aspectus libidinosis constituit aliquem esse iudicandum adulterij reum: iuxta sermonem euangelicum: o quid erit mutua correptionis corporum in tactibus: osculis: am-

plexibus et similibus? Que tanto grauiora iudicantur quam delectatio carnali pleniorum administratur delectationem libidinis: vnde cum inter sensus corporales in tactu carnali maior dulcedo repletur: et ex delectatione eius maior corruptio sequatur: ac per consequens auersio maior a deo: propter hoc intantum redit detestabilis quod exerceri non potest sine peccato saltem veniali etiam in facto coniugali. De quo tamen excipitur vnus casus scilicet necessarius tactus causa pereande plis: lxx. Gregorius. contra rimum dicit. xiiij. dist. c. nervi testiculo. R. Non tante delectationis inuenitur: quam puenit a natura cupiente creare ex similibus sita per seruatiōem speciei humane: in quo corporalis sensualitas intantum quicquid vincit actum rationis in homine: quod ex nimia eius frequentia quicquid ceus efficitur: et ex cerebri vacuatione quicquid freneticus. Et quod talis delectatio incautum efficacissime trahit in consentium: ideo iudicatur causa detestabilis totum hominem in peccatum trahens voragine. Hic qui potest vix consensu in delectationem peccati mortalis. scilicet simpliciter fornicationis iudicari debet mortale peccatum preteritum cum peccatum homicidij grauius est quam simpliciter fornicationis: sed consentire in delectationem que persequitur cogitationem de homicidio non est peccatum: ergo multo minus consentire in delectationem: nem que persequitur cogitationem de fornicatione iudicari debet mortale: ergo et. Ad hoc intantum alia respondet Thomas. secunda. 2. q. lxxxiij. quod aliquis de fornicatione cogitans de duobus delectari potest: vno modo de ipsa cogitatione: alio modo de fornicatione cogitata. Delectatio autem de ipsa cogitatione: sequitur inclinationem affectus in ipsam cogitationem: ipsa vero cogitatio finem se non est peccatum mortale sed quicquid veniale tamen: ut cum aliquis inutiliter cogitat de ea: quandoque etiam sine omni peccato puta cum quis utiliter de ea cogitat: sicut cum vult de ea predicare: disputare vel studere ad informandum ignaros: et ideo per consequens affectio et delectatio que sic est de cogitatione fornicationis non est de genere peccati mortalis: sed quicquid est veniale peccatum et quicquid nullum: vnde nec consensus in tale delectationem est mortale peccatum. Sed quod aliquis cogitans de fornicatione delectetur in ipso actu cogitato pertingit ex eo quod eius affectio in hunc actum est inclinata: vnde quod aliquis in tale delectationem consentiat si nihil aliud est: quam quod ipse consentiat si quod affectus suus inclinatur fit in fornicationem. Nullum enim delectatur nisi in eo quod est per se forme ap-

sexto:

Sermo x

petiti ei: q̄ aut alijs ex deliberatōe eli-
git q̄ affectu su se p̄formet his q̄ fm se sūt
peccata mortalia hoc ē peccatū mortale: et
ideo talis p̄sensus i delectationem peccati
mortalis ē mortale peccatū. Hinc dicit Aug.
xij. d̄ trini. q̄ p̄p̄ peccata delectatōis etiā
sine volūtate p̄ficiēdi s̄ cum volūtate oble-
ctādi totū hō dānabit. Et ideo dicitur: q̄
solū p̄sensus i delectatōis q̄ p̄cedit ex cō-
placētia ip̄i ac̄ homicidij cogitati ē mor-
tale peccatū: nō aut p̄sensus i delectatōis q̄
p̄cedit ex cōplacētia cogitatōis d̄ homici-
dio. Tercio cū rō p̄sentit i talē delectatōis
peccati mortalis: tūc vocat delectatō mo-
rta: nō vtiq̄ fm diuturnitatem t̄p̄is: s̄ ex
eo q̄ rō deliberās circa delectatōis imo-
rat nec t̄m eā repellit tenēs et volūēs libē-
eā: q̄ statū cū aīm attigerunt respui debue-
rūt: vt dicit Aug. vbi s̄. Tercio post h̄ ad
libidinē puocat mollicies vestitū et lecti-
sternioz: q̄ etiā suauitas efficacis libidi-
nē excitat. An̄ dicit Amos. vj. dñs ad hmōi
De q̄ opulē i estis i sion: et infra. Qui dor-
mit i lectis eburneis et lasciuiis i stratis
vris. Et iterū Ezechiel. xliij. Lauisti te et
circūlūisti stibio oculos tuos: et ornata es
mundo muliebris: sedisti in lecto pulcherri-
mo: et mēsa ornata ē aī te. S̄ ad quē finez
ōndit Esa. c. xliij. dicitur: Detracta est ad in-
feros supbia tua: cecidit cadaver tuū: sub-
ter te sternet tinea et operimētū tuū erunt
vermes. Quarto deniq̄ puocat ad libidi-
nem suauitas vnguētōz et balneoz. Nam
Amos. vj. Do lasciuiatibus i stratis suis
subdis q̄ erāt optimo vnguēto delibuti: et
nihil cōpatiebāt sup p̄tuitōe Ioseph. An̄
dicūt q̄ dā ibidē q̄ i optimo vnguēto intel-
ligit illud q̄ vngēbant vasa diuino cultui
applicāda: d̄ q̄ p̄cipit Exo. xxx. q̄ nullus
sub pena mortis illo vteret. Quarto la-
queus ē odor oblectans q̄ s̄litter allicit ad
luxuriā: in cui⁹ argumētum d̄. ij. Paral.
xvj. q̄ postq̄ rex Asa mortu⁹ erat: posue-
rūt eū sup lectū suū. i. feretū vel sepulture
locū: plenū aromatis et vnguētis meretri-
cis. i. rebus odoriferis q̄b⁹ antiq̄tus me-
retices aspergebant lectos suos ad allici-
endū hoīes ad luxuriā: sicut d̄ p̄rouer.
vij. in p̄sona meretricis. Aspi cubile meū
mirra: aloē et cinnamomo. Namq̄ cum d̄
p̄rouer. xxvij. q̄ vnguēto et varijs odor-
ibus delectat cor. S̄ vt d̄ Esa. iij. Erit p̄
suauī odore fetoz. S̄ q̄lis fetoz erit oīdit
Job. c. xxvij. dicitur: Aspergat i taberna-

culo ei⁹ sulphur. Fetoz nāq̄ sulphure p̄es-
sim⁹ ē: vñ Esa. xxx. d̄. Preparata ē enī ab
heri. i. a p̄ncipio tophet. i. gehēna fm oēs
doctores a rege p̄parata p̄fuda et dilata
nutrimenta eius ignis. i. infernalis et lig-
na multa. i. peccata: status dñi sicut torres
sulphuris succēdens eā. Quint⁹ laque⁹
est gustus alliciens s̄z ad crapulā et ebrie-
tatem: ac p̄ p̄sequēs ad libidinem. Delica-
ta namq̄ cibaria cum abundantia sumpta
multum puocant ad libidinem: p̄sertim il-
la que calorem naturalē nutriunt: et quia
comedere et bibere sunt d̄ necessitate natu-
re diabolus ibi laqueum temptationis ab-
scondit: vbi natura sibi necessitatez requi-
rit. Hinc ch̄stū esurientem pane tempta-
uit et p̄thoparentes p̄mo deiecit. Unde
prima temptatio filiorum israel erat de po-
tu: vt patet Exo. xv. secūda de cibo. Exo.
xvj. Et quia fm Grego. plures interficiunt
gula q̄ gladio: et fm Hiero. v̄ter et genita-
lia sibi sūt p̄p̄in: ideo venter mero estuās
defacili spumat in libidinē: et quia sup̄io
cibi et potus necessaria est ad conseruatio-
nem indiuidui: sicut ac̄ venereus ad con-
seruationē speciei: ideo deus vtrobiq̄ ma-
ximam apposuit delectationem: ne ab anti-
malibus negligantur vt dicit Tho. super
iij. di. xlii. Homines autē bestijs vltiores
effectū maxime delectabilib⁹ illis abutun-
tur. Sed d̄ his dicit Apocal. xvij. Quā-
tum gloriificauit se et in delicijs fuit: tantū
date illi tormentū et luctum. Et figuratum
est Deut. xxvij. vbi dicit: q̄ homo delica-
tus et luxuriosus inuidebit fratri et vxori
que cubat i sinu suo: ne det eis de carnib⁹
filioz suoz q̄s comedet: eo q̄ nihil habeat
aliud in obsidē: s̄litter tenera mulier de-
licata que sup̄ terraz ingredi nō valet: nec
pedum vestigium figere p̄pter molliciē et
tenderitudinem nimiaz: inuidebit viro suo
q̄ cubat in sinu eius sup̄ filij et filie carnib⁹
et illius secundinarū que egrediunt d̄ me-
dio feminū eius. id ē costē. S̄t enī secun-
dine pellicule que egrediunt cum pueris
quibus iuolunt sunt. Si taliter indicabat
dñs tēporaliter puniēdos trāsgressores p̄-
ceptoz illoz: o qualis erit punitio eterna-
lis? Cū sicut hic puniēdo tribuit d̄ p̄ an-
no: sic ibidē annum p̄ die: imo mille millia
annoꝝ p̄ minūto momento. Qd̄ a nobis
auertat ch̄st⁹ iesus. Ad laudem dei.

De luxuria et eius septēplici p̄cu-

De decalogi

piscētia: ac de filiab⁹ ei⁹ q̄ sūt octo
fm Gregoriū: Sermo XI

Non mechaberis.

21

Non mechaberis. Exo. xx. Hic iam ultimo vidēdū ē de peccato luxurie. Pro quo sciendū: q̄ luxuria ē ex imūdis desiderijs veniens: lubrica mētis et carnis p̄stitutio. Vel luxuria ē libidinose voluptatis appetitus. Et intelligas appetitū q̄ ē cū p̄sensu rōnis: q̄ talis appetitus est mortale peccatū. Dicit enī mortale peccatū eo q̄ rō non cohibet hūmōi appetitū: cū tñ posset: vt dicit. xxxij. q. vij. in. c. non solū. Inter cetera septē vitia vitium fornicatiōis. i. luxuria maximū scelus est. Quō duob⁹ modis pōt intelligi. Primo extensiuē: q̄ fornicatio maculat tam corpus q̄ aīam: q̄ fm aplm q̄ fornicat in corp⁹ suū peccat: et hāc rōnez subdit ibidē in textu dicens: q̄ p̄ carnis imūdiāciā rēplū dei violat: d̄ q̄ dicit apls. j. Cor. iij. Mescitis q̄ corpa v̄ra templū sūt spūs sancti. Scdō pōt intelligi q̄tū ad multitudinē in h̄ peccato delinquentiū: q̄ llez fm Inno. vitii hoc sit extrema turpitudine non solū aīam maculans sed etiā naturā sedans: tñ innumerabilis multitudo laborat in hoc vitio: vt merito diceret dñs Job xl. Ecce Behemoth quē feci tecū femur q̄st bos comedit: fortitudo ei⁹ in lūbis eius: et virtus illi⁹ in umbilico vētris ei⁹. Behemoth itēptat bestialis sensus diabolū de luxuria tēptantē: vel luxurie vitii i q̄ tota ratio absorbet a carne et hoīem reddit bestialē: nihilomin⁹ tñ sicut bos herbam sic Behemoth boīes p̄ luxuriā comedit: p̄ h̄ designare volēs intolerabilē multitudinē h̄ vitio vel in aliq̄ specie laborantē. Nulli namq̄ parcat etati: nulli sexui: nulli statui vel p̄ditioni: nec qdē verec deo p̄secratas p̄sonas accedere: nec qdē thori mīlmo nialē inuadere: in quo nimis deicit infinitos. Sara d̄ octo viris vnū viū retinuit: nunc vero de viginti vix vnus innox⁹ ena. dit. Sic etiā in singulis statibus et etatib⁹ stragē exercet inestimabilē: nec vllū etiam vsq̄ ad decrepitā etatez relinquit infestū: sed q̄s opere non potest saltem affectu turpitudinis deicere conat⁹. Hic p̄mo q̄rt potest: virum actus veneris potest fieri sine peccato et videt q̄ nō: quia nihil videtur impedire virtutem nisi peccatū: s̄ oīs actus veneris maxime virtutez impedit

precepto

quia dicit Aug. in. j. soliloquiorū. Nihil esse sentio qd mag⁹ ex arte deiciat animū virilem: q̄ blandimēta femine: corporūq̄ ille contactus sine quo vxor haberi non potest. Unde in actu veneris supfluitas ē delectationis: que rationē tantū absorbet q̄ impossibile est aliquid itelligere in ipa vt dicit p̄s in. vj. ethic. Et ideo dicit Hiero. q̄ in illo actu spiritus p̄phetie non tangebatur corda p̄phetarum. Ecōtra vero videt q̄ p̄ actum veneris non potest fieri peccatum p̄sertim cum solutus cōuenit cū soluta. Ratio ē quia quilibet licite potest vt putat libet eo qd suum est: sed in actu veneris p̄sertim solutus ab oīi vinculo nō vitit nisi eo qd suū ē: et sic non videt eē peccatum. Ad h̄ dicendū fm Tho. scdā. 2. q. cliij. q̄ i humanis actib⁹ illud ē p̄ctū qd ē d̄ ordinē rōnis et quāto aliqd ē magis necessariū: rāto magis oportet vt circa illud ordo rōnis fuec: et p̄ p̄sequēs ē mag⁹ vitiosū si rōnis ordo p̄termittat. Vt autē veneris ad bonū cōmune valde ē necessariū: us qd ē p̄seruatio generis hūani: et ideo circa h̄ maxie debet attendi rōnis ordo. Habet igit ordo rōnis vt q̄libet pueniēter ordinet in suū finē: et ideo nō ē p̄ctū si p̄ rationem vtat hō reb⁹ aliqb⁹ ad finē ad quē sūt: modo et ordine pueniēti: dūmodo finis ille sit aliqd vere bonū. Sicut autē est vere bonum q̄ p̄seruetur natura corporalis vni⁹ inditūdi ad cuius cōseruationē ordinat⁹ vsus ciborū: sic etiam est quoddā bonū ex cellens q̄ natura p̄seruet humane speciei ad cui⁹ p̄seruationē vsus veneris necesse sariū ē: vñ dicit Aug. li. d̄ bono p̄ugali: qd est cibis ad salutē hoīs: hoc ē deub⁹ ad salutem humani generis. Et ideo sicut vsus ciborū pōt esse sine peccato si fiat ordine debito et modo ad finē p̄seruatiōis hoīnis: sic etiam vsus veneris si fiat ordine debito et modo: fm q̄ ē pueniēs ad finē humani generis siue generatiōis. Et llez q̄tum ad cōmunē statum virtutis virt⁹ nō impedit nisi p̄ peccatum: tamen q̄tū ad p̄fectum statū virtutis pōt impediri virtutis p̄ aliqd qd non est peccatū s̄ ē min⁹ bonū: et hoc modo vsus femie deicit aīam: nō q̄dem a virtute s̄ ab arce. i. a p̄fectione virtutis. Vñ dicit Aug. i li. d̄ bo. plu. Sic bonū erat qd Martha faciebat occupata circa ministeriū sāctorū: s̄ meli⁹ qd maria audlēs verbi dei: ita etiā bonū Susāne i p̄ugali castitate laudat⁹: s̄ bonū Anne vidue et mar-

gis me
vero si
id quod
Et be
a modū
peccatū
boīem
Cor. vj
p̄no ma
dibus v
vñ cor
riā q̄ ē
et Aug.
gubern
non su
res cor
Ideo ap
gentes a
bis dicit
ritū et ip
inuitē ad
ciat. W
suo gene
ptum ill
cia disti
cū p̄cup
sic est ve
neratua
monij ex
tua: cui
est ita co
na. Scdū
erationē
catū: sic
immūda
ctat vol
cere non
in opus si
et sic etiam
cū p̄cup
pactū vñ
Mar. v. q̄
dū ēā lā
aīo et sine
et p̄sensu
gu. hoc nō
libidinis
ēā: q̄ si de
grata nec
lū esset p̄
Quin⁹ m
quilo vi
ei ea fam
ad allia

sexto:

Sermo xi

gls marie virginis antepōnimus. Ecōtrā
vero si quid fiat circa venerē actum pter
id quod ratiōis ordo requirit vitiosū erit.
Et hoc p̄tinet ad rōnem luxurie q̄ ordinē
et modū rōnis excedat circa venerē: et h̄ ē
peccatū: quia non licet ei membra sua ad
hoc vti. Cuius ratio ē: quia dicit aplūs. j.
Cor. vi. p̄tra luxuriā loquēs. Empti estis
p̄cio magno gloriificate et portate deū i cor
dibus vestr̄. Ex eo ergo q̄ inordinate q̄s
vtr̄ corpore suo p luxuriā: deo facit iniu
riā q̄ ē p̄ncipalis dñs corporis nostri. An
et Aug. in li. de decē choridis ait: Dñs qui
gubernat seruos suos ad vtilitatem illoꝝ
non suā hoc p̄cepit ne p illicitas volupta
tes corruat templū eius qd̄ esse cepisti. Et
ideo aplūs ad Gal. v. quēlibet nostrū dili
genter auisat ne decipiamur carnis illece
bris dicens: Caro cōcupiscit aduersus spi
ritū et spūs aduersus carnem: hec enī sibi
inuitē aduersant vt nō q̄cūq̄ vultis illa fa
ciatis. Dicit autē cōpēdū q̄ luxuria ex
suo genere ē peccatū mortale: q̄ ē p̄ p̄ce
ptum illud nō me habebis. Et et cōcupiscē
tia distinguit in septē modos. Primus ē
cū cōcupiscētia p̄sistit in p̄mo motu tñ et
sic est veniale p̄ctm: nā p̄im⁹ motus in ge
neratiua semp est p̄ctm nisi p facm matri
monij excuset: s; nō semp sit p̄ctm i nutri
tiua: cuius ratio ē: q̄ vīs cōcupiscibilis nō
est ita corrupta i nutritiua sicut i generati
ua. Secundus est cū sequit̄ p̄sensu in dele
ctationē s; non in opus: et sic ē mortale pec
catū: sicut cū q̄s tenet scīenter cogitatioē
immūda de p̄cto carnis: et sibi placet dele
ctat̄ voluēdo et reuoluēdo: ille opus p̄fi
cere non veller. Tertius cū adest p̄sensu
in opus si facultas v̄l oportunitas adesset
et sic etiam est peccatū mortale. Quartus
cū cōcupiscētia nō solus tenet corde s; etiā
pascit̄ visu: et sic etiā est peccatū mortale.
Mat. v. Qui viderit mulierē ad cōcupiscē
dū eā iā mechat̄ ē eā in corde suo. i. q̄ hoc
aīo et sine itēdit in mulierē vt eā cōcupiscat
et p̄ p̄sensū carnaliter cognoscat: q̄ s̄m Au
gu. hoc nō est iā titillari sed plene p̄sentire
libidini. Et signāter dicit ad cōcupiscēdū
eā: q̄ si q̄s viderit eā vt rē pulchrā et visu
gratā nec vltet̄ p̄cederet tūc p̄uū vel nul
lū esset p̄ctm: vel solum p̄ctm curiositatis.
Quint⁹ modus ē i stultiloquio et turpilo
quio vt cū q̄s p̄cat mulierē v̄l saltē habet
cū ea familiaria colloquia p̄p libidinem
ad alliciedū eius p̄sensum: et sic ē mortale.

Sext⁹ cū q̄s libidinose mulierē amplectat̄
vel osculat̄ aut libidinose tāgit vbera vel
pudēda illi: et h̄ vocatur ab ap̄lo turpido
vt dicit glo. libidē et hoc ē mortale p̄ctm: et
tāto graui⁹ p̄cedit̄ quāto magis libido
p talia accēdit̄ p̄p nimīā approximatiōē
ad ignē: vñ tāgere mulierē sine intētiōe
peccādi vel libidinē excitādi vel etiam a
muliere sic tāgi nō ē p̄ctm. Silt̄ tāgere v̄r
orē suā cū intētiōe sed ex necessitate et ex p
posito generādi plen ad diuinū cultū vel
p̄cauendi fornicatiōē i p̄uge v̄l reddēdi
debitū. S; ex libidine osculari vel tāgere
mulierē ad se nō p̄tinent ē mortale p̄ctm.
Septimus modus ē q̄s p̄cupia p̄cedit in
op⁹: et tūc certū ē q̄ ē mortale p̄ctm: hec cō
pendiū. Scdō q̄ri pōt: vtz luxuria sit vi
tiū capitale: p̄sertim cū dicat B̄s. li. de sū
mo bono: q̄ sicut p supbiā mēz itur ad p
stitutionē libidinis: ita p humilitatē men
tis salua sit castitas carnis: sed p̄ rōnez v̄l
tij capitalis eē videt̄ q̄ ex alio vitio oria
tur. Ad h̄ r̄ndet Tho. vbi supra: q̄ vitium
capitale ē illud qd̄ habet finē multū appe
tibile: ita q̄ ex eius appetitu hō p̄cedit ad
multa peccata p̄petrāda q̄ oīa ex illo vitio
tāq̄ ex p̄ncipali dicunt̄ oriri. Fint̄ aut lu
xurie ē delectatio venereoz q̄ ē maxia: vñ
delectatio h̄mōi i venereis ē maxime appe
tibilis s̄m appetituz sensitiuū: tum p̄pter
vehemētiā delectatiōis: tū etiāz p̄pter ge
neralitātē hui⁹ cōcupie: ex q̄ manifestū ē: q̄
luxuria vitiiū ē capitale. Nec obstat q̄ lu
xuria ex vitio supbie originē trahat: quia
Grego. xxxj. moral. supbiā ponit reginā
oīm vitioꝝ: et inanē gliaz que imēdiate ab
ip̄a orit̄ ponit vitium capitale: et h̄ rationa
biliter: q̄ supbia importat inordinatū ap
petitū excellētē: ex oī aut bono qd̄ q̄s ap
petit quā dā p̄sequē p̄fectionē et excellētā
et ideo fines oīm vitioꝝ ordinant̄ in fines
supbie: ex q̄ videt̄ q̄ habeat quandā gene
ralē causalitatē sup alta vitia: p̄pterea Gre
go. vbi supra: ponit luxuriā esse vitiiū capi
tale octo fillas eidē assignās. Cui⁹ rō est:
q̄ cū inferiores potentie ad obiecta sua ve
hemēter afficiunt̄ p̄sequēs ē q̄ vires supe
riores i actib⁹ suis ipediāt̄ et deordinent.
P̄ter vitiiū aut luxurie maxie appetit̄ infe
rior. i. cōcupiscibilis vehemēter intēdit suo
obiecto delectabili p̄pter vehemētiā dele
ctatiōis: et ideo p̄sequēs ē q̄ p luxuriā ma
xime vires superiores deordinēt̄ scz ratio et
voluntas. Sūt igit̄ rōnis q̄ttuor actus in

B

6/14

De decalogi

precepto

agendis. Primus actus est simplex intelligentia
 quod apprehendit finem aliquem ut bonum: et hic actus
 impeditur per luxuriam secundum illud Danielis. xliij. Spe-
 cies decepit te et concupiscentia subvertit cor tuum.
 Et quantum ad hoc cecitas mentis ponitur filia
 luxurie sicut hebetudo mentis ponitur filia
 gula: et de eorum differentia vide supra in. iij.
 precepto secundum monachum. v. B. Et merito cecitas men-
 tis ponitur filia tam detestanda matris: quod secundum
 Augustinum in opere luxurie tota ratio absorbetur: ita
 quod lumen rationis quodammodo extinguitur: et
 totus homo quasi carnalis efficitur: et inde est quod vi-
 tiu[m] carnis plus hominem villificat et per infami-
 am denigrat quam alia vitia maiora. Ad ex-
 eo pertingit: quod per extinctionem rationis homo peruat
 sua naturali dignitate quam per vitium rationis cetera
 precellit. Hinc consilium per. xxxj. dicens: Mo-
 lite fieri sicut equus et mulus etc. Unde con-
 queritur dominus Hieremias. v. dicens: Saturavi
 eos et mechati sunt et in domo meretricis
 luxuriabantur: equi amatores. Lyra ibidem
 notat effrenata eorum luxuriam: eo quod equi per
 ardore libidinis aliquando post equas in-
 fantunt. Sequitur. Annusquisque ad uxorem
 proximi sui binniebat. id est inuicem de signa
 luxurie prebendebat: mulus autem est animal
 stolidum: et hoc vitium ducit hominem mente
 cecatum ad perniciosam stoliditatem. Secundus
 autem actus est consilium de his que sunt agende
 da propter finem et hoc etiam impeditur per luxu-
 rie concupiscentiam. Unde dicit Terentius in
 eunucho: loquens de amore libidinoso.
 que res inquit neque consilium in se neque mo-
 dum habet ullum eam consilio regere non po-
 tes. Et quantum ad hoc ponitur precipitatio que
 importat subtractionem consilij: quia secundum Hie-
 rologum in moral. donum consilij datur contra precipi-
 tationem. Pro quo nota quod precipitatio in acti-
 bus anime dicitur metaphorice secundum simili-
 tudinem acceptam a motu corporali. Dicitur
 autem precipitari secundum motum corporalem quod
 in ima pervenit a superiori secundum impetum quedam
 proprii motus vel alicuius impellentis non
 ordinate per gradus incedendo. Summum
 autem anime est ipsa ratio: immo vero est per cor-
 pus exercitata operatio. Gradus medij per
 quos oportet ordinate descendere: sunt me-
 moria preteritorum: intelligentia presentium: so-
 lertia in considerandis futuris eventibus
 et ratiocinatio unum alteri conferens: docili-
 tas per quam aliquis acquiescit sententij ma-
 iorum: per quos gradus quis ordinate de-
 scendit recte consiliando. Si quis ergo post
 positus huiusmodi gradibus ferat ad agen-

dum ad impetum voluntatis vel passionis
 hoc dicitur precipitatio: verbi gratia: cum quis
 amore vel concupiscentie fervore cecatus pre-
 cipitanter currit ad luxum propter libidinem ex-
 plendam se periculo mortis frequenter ex-
 ponens. Tertius vero actus est iudicium
 de agendis: et hoc similiter impeditur per luxu-
 riam: dicitur enim Danielis. xliij. de sensibus luxu-
 riosis: quod auerterunt sensum suum ut non re-
 cordarentur iudiciorum iustorum. Et quantum ad
 hoc ponitur inconsideratio scilicet mortis infer-
 ni et similium. Pro quo nota: quod sicut precipi-
 tatio est circa actum consilij ex defectu sic inco-
 sideratio est circa actum iudicij ex defectu:
 quia defectus recti iudicij pertinet ad vitium
 inconsiderationis puta scilicet aliquis in recte iu-
 dicando deficit ex hoc quod ea premitur vel ne-
 gligit attendere ex quibus rectum iudicium per-
 cedit. In libidinosis enim tantum voluntas dele-
 ctationi carnis immergitur: quod nec de amaritu-
 dine mortis cogitat: nec incertitudine huius-
 vite ponderat: nec iudicij diem formidat:
 nec inferni penam horrescit: sed si semper lice-
 ret vivere semper veller peccare. Et inde est quod
 iusto iudicio deus actum peccati transitorium
 eternaliter punit: quia secundum Augustinum si homo
 malus eternaliter viveret: semper ipsum liberet
 peccare: et si homo peccat in suo eterno non
 mirum quod deus punit in suo eterno. Quar-
 tus punde actus est preceptum rationis de agende
 do: quod etiam impeditur per luxuriam in quantum
 scilicet homo impeditur ex impetu concupiscentie:
 ne scilicet exequatur illud quod decrevit esse fa-
 ciendum. Unde dicit Terentius in eunucho
 de quodam qui dicebat se recessurum ab ami-
 ca per verba: una falsa lacrimula restringet:
 et quantum ad hoc ponitur inconstantia. Pro
 quo nota quod inconstantia importat recessum
 quedam a bono proposito diffinito. Principi-
 plum autem huius recessus habet a vi appe-
 titiva: non enim quis a priori bono proposito
 recedit nisi propter aliquod quod inordinate sibi
 placet. Sed iste recessus non presumat nisi per
 defectum rationis qui fallitur in hoc quod homo
 repudiat quod recte acceptaverat. Et quod
 cum impulsus passionis resistere possit: si
 non resistit hoc venit ex debilitate rationis
 que non tenet se firmiter in bono concepto:
 ideo inconstantia quantum ad sui consummationem
 pertinet ad defectum rationis. Ex hoc
 enim dicitur aliquis inconstans quia ratio
 deficit in mandando executioni ea que con-
 siliata sunt et iudicata. Ex hoc autem pervenit
 bec mentis inconstantia: quia delectationis

transitorie per malam voluntatem incubit:
ideo necesse est mentem variari. put vna
delectatio momentanea transit et alia succe-
dit. Sola autem mens illa figitur in vera co-
stantia que per amorem immobili et inua-
riabili bono fideliter innititur. Similiter et
voluntas per luxuriam maxime deordinatur:
nam ex parte voluntatis consequitur du-
plex inordinatus actus: quorum vnus est
appetitus finis: et quantum ad hoc ponitur
amor sui seque ad delectationem quam inor-
dinate percipit. Sed audiat dominum dicentem
Job. xij. Qui amat animam suam perdet eam.
Amor sui est: cum quis longam vitam ad
hoc desiderat: ut suam libidinosam volu-
tatem expleat. Quia carnalis affectus se-
ipsum et alios solum amore concupiscentie di-
ligens: omnia in sui commodum ordinat: ut
in eis amplius delectetur. Ex quo patet
quod periculosum damnum inducit amor sui: quia
puat hominem ab amore ordinato suspensus
et omnium creaturarum imo et ipsius dei: et
quod execrabilius est non solum ducit ad
conceptum: sed si dici liceat versus ad odium dei:
dicente christo in euangelio Job. xv. Nunc
autem et viderunt et oderunt et me et patrem me-
um. Unde per oppositum odium dei ponitur
filiis luxurie: de quo octavo plura dicta
sunt in. v. precepto sermone. xxij. Licet enim
deus sit purum et summum bonum quod di-
recte odiri non potest: dicitur tamen odiri
indirecte propter duo: scilicet vel propter penas
quam iusto iudicio peccantibus infligit:
vel propter bonum delectabile quod morum pia
providentia eis subtrahit ne grauius pec-
cent. Alius autem est appetitus eorum que
sunt ad finem: et quantum ad hoc ponitur affe-
ctus presentis seculi cui carnalis inheret. pro-
pter appetitum honorum: diuitiarum: sanita-
tis: fortitudinis et ceterorum per que carna-
lis affectus suum finem consequitur et dele-
ctatione momentanea fruitur. Et per oppo-
situm ponitur desperatio futuri seculi: quia
dum nimis detinetur delectationibus carna-
libus: ad spirituales venire non curat sed eas
fastidit. Considerans enim suam indisposi-
tionem ad spiritualia vel celestia consequenda:
utpote quia concupiscentie carnali et de-
lectationi finaliter immergitur sibi male
consciens diffidit de venia et gloria futura
persequenda: quia desperat de propria respiscen-
tia lux illud prophetam habere. xvij. Despe-
rauit: post concupiscentias nostras ibimus:
et vnusquisque prauitatem cordis sui mali fa-

ciem. Quod si impius homo stulta presumptio se
spem habere lactitat: ridet sapiens Sapien-
cia. v. Talia dixerunt in inferno hi qui peccant
runt seque transierunt omnia tanquam umbra tanquam na-
uis vel sagitta: quam spes impij tanquam lanugo
est quia vento tollit: et tanquam spuma gracilis
quod a cella dispergitur: et tanquam fumus quod a ve-
to diffusus est. Merito namque de fornicatri-
ce dicitur Prover. vij. qui multos vulneratos
deiecit: et fortissimi quique interfecti sunt ab
ea: vie inferi domus eius. Sic deiecit Samsa-
nem virtuositate potentem: quia quem omnes
philistini deicere non poterant: Dalila me-
retrix vinculum tradidit ad spolandum: expe-
candum: incarcerandum et illudendum. Sic deie-
cit Salomone sapiam singularem ut idola
adoraret: ne suas delicias. id est uxores vel po-
tius meretrices destrueret. Sic deiecit Holo-
fernem strennitate pollentem: cuius caput Iu-
dith abstulit. Sic deiecit impios iudices
etate senescentes cum in concupiscentia Susane turpi-
ter exarserunt. Sic denique deiecit David in
sacritate viuente cum incaute respexisset Bet-
sabee se lauante. Sed hoc dei miseratione re-
spirauit ad emendam: quam tamen emendationem
difficiliter admittit hec noxa. Dicit enim
Grego. i. moral. quod ex luxuria semel metum
occupauerit: vix ea bona desideria cogita-
re permittit. Sunt enim viscosa desideria: quod ex
suggestione oritur cogitatio: ex cogitatione
affectio: ex affectione delectatio: ex delecta-
tione consensus: ex consensu operatio: ex ope-
ratione consuetudo: ex consuetudine despera-
tio: ex desperatione peccati defensio: ex de-
fensione gloriatio: ex gloriatioe damnatio.
Unde glutinum efficacissimum est ad capi-
das animas ut dicit Augustinus. Hinc diabolus solus
hoc vitium elegit: cum Balach regem Balam
prophetam suum instruere vellet: quomodo
potissime filios israel denuncere posset. Quod
a nobis auertat Iesus christus dei filius in se-
cula benedictus. Amen. Ad laudem dei.

Sequitur finis octavi precepti.

De furto in generali: et cur facien-
da est restitutio: vtrum sit pars satisfac-
tionis: et quod septem impediunt resti-
tutionem: ac quid restituenti spirituali-
ter restituitur: Sermo I

De decalogi

precepto

De furtum faci

es. Exo. xx. Hoc est septimū
pceptum in quo fm Augu.
phibetur omnis contrecta-

furtu **A**piditate vel iniuria. Pro quo sciendū q
furtū est ptractatio fraudulēta inuito dño
aliene rei mobilis et corpalis que fit aīo lu
crandi: scilz gratia rei sine possessionis vel
usus. **Dicitur** autē cōtrectatio: q sine ea nō
est furtū licz interueniat voluntas verbū
vel scriptum: tamē p solam voluntatē erit
quis trāsgressor alicuius pcepti scz illius:
non cōcupiscēs rem pxiimi tui. **Fraudulē**
ta dicitur: quia si quis credebatur rem eē suā
que non erat: nō cōmittit furtū: sicut nec il
le qui credit q ab eo qui habet ius in illa
re possit accipere: q vterq teneat inuito dño:
si tñ credebatur dñm pmissurū et suberat in
ita causa credendi licz nō erat cōcessurus:
q si non suberat iusta causa credēdi: tunc
furti reus teneat: et si putat inuito dño face
re q eo volēte faciat mortaliter peccat: ac
furti reus teneat ad restitutionē. **Additur**
etiā rei aliene: q ptractatio rei ppietate nō ē
furtū nisi ali⁹ haberet i eadē re ius aliqđ:
vtpote q res est pignoriata vel cōmodata
quā dñs rei fraudulose capiēdo furtū cō
mitteret. **Dicitur** etiā mobilis et corpalis q
in reb⁹ imobilib⁹ furtū cōmitti nō pōt nec
in corpaliibus: vt sūt actiōes et seruītutes:
eo q talia nō possunt ptractari. Et subiun
gitur aīo lucrandi scz grā sue possessionis
vel usus: q si q alienā ancillam rapuerit
nō causa lucri s libidinis cōmittit furtum
q nō solū cōmittit furtum q rei dñi sibi
vult vēdicare sed etiam qui vult i ipā re si
bi vendicare vsum etiā inuito dño. **Hic**
pōt qri: vtz sic i re pna sicut i magna qd cō
mittat furtū. **Ad qd rñdet Gratian⁹. xliij.**
q. vi. c. vi. dices: Fur aut nō solū in maiori
bus sed et i minorib⁹ indicat: nō enī qd
furto ablatū ē: sed mes furātis attēdit sic
ut illi in fornicatiōe nō refert an de formitis
vel pulchra ingenua vel ancilla paup vel
opulēta: qd sane itelligēdū ē qñ voluntas
etiā maiora subtraheret: q vt ibidē pmit
tis: furtū nō tam in quātitate rei q in affe
ctu furantis pñderatur. Hinc dicit Tho.
scđa. 2^a. q. lxxj. q si qd accipit furtiue res
minimas: bñs alim furādi vel pñio nocu
mētū inferēdi tūc pñ et i talib⁹ minimis
ē mortale: sic in solo cogitatu p pñsū: si

Ho nō facit aīo furādi nec nocumētū in se
rēdi s pōt⁹ pñmit nō ē p volūtate dñi
tūc nō reputat furtū. **Priore** etā q furtū
pñie dī occulta et fraudulenta occupatio
rei aliene: sic rapina ē violenta occupatio:
tñ q vtraq occupatio repitur iuolūtaria
ex pñe ei⁹ cui aliqđ subtrahit⁹ s vñ subtra
hat p ignozatiā alteri p violētiā et vtrūq
opponit⁹ xñti iusticie: ideo p eodē pñe
reputant⁹ ita p q furtū i b mādato gene
raliter intelligit⁹ oīs violētiā vel fraudulē
ta occupatio rei aliene inuito dño: sine sit
iuolūtariū purū aut mixtū: et talis occupa
tio semper obligat ad restitutionē: q fm
Augu. i epla ad macedonē: et habet. xliij
q. vi. c. si res. **Non** dimittit⁹ pñm nisi resti
tuit⁹ ablatū si restituit pñ. **Ad** cui⁹ enī dē
tiā septē sūt pñcipaliter de restitutionē pñe
quēda. s. cur: qd: qd: qd: vbi: quō: qñ. **Ad**
mo igit vidēdū ē an restitutio ē faciēda tā
q nēcia ad salutē: pñertim cū null⁹ obliga
tur ad impossibīle: s ablatū restitui septē
ē impossibīle puta cū aliquis alicui abstulit
mēbrū vel vitam. **Ad qd rñdet Tho. scđa**
2^a. q. lxxj. q restitutio ē act⁹ iusticie cōmuta
tiue: q pñit i qdaz eqūitate: vñ restituere
nihil aliud ē videt⁹ q iterato aliqūē i pos
sessionē vel dñiū rei sue pñtinere: et ita in
restitutionē attēdit⁹ eqūitas iusticie fm reco
pensationē rei ad rem: q scz res vñi⁹ habet⁹
ab alio p volūtate ei⁹: vt i mutuo vel repo
sito: aut p volūtate ei⁹ sicut i rapina et fur
to: vñ p iteratā redditiōē rei iniuste abla
te reparatur eqūitas iusticie: q si iuste res
ablata fuerit si restituit⁹ ineqūitas erit: q
iusticia i eqūitate pñit: cū q seruare iusti
cia sit de necessitate salutis: pñsequēs est: q
restituere id qd iniuste ablatū ē alicui sit de
necessitate salutis. **Verū** i qd⁹ nō pōt eq
ualens recōpensatio fieri: sufficit q recōpē
set modo possibīli iudicio discretorū. **Ad**
si querit⁹ vtz q restitutio sit ps satisfactio
nis: pñertim cū Augu. i epla pñdicta ad ma
cedonē dicat. Si res aliena ppter quam
pñm ē reddi possit et nō reddit⁹: pñia non
agit⁹ s silas. **Ad hñdet Bonauen. super**
lij. di. xv. q satisfactio dupliciter accipit⁹. s.
cōiter: et tūc oē opus penale volūtarie assū
ptū: sine ad qd teneat iudicio dei sine iudi
cio sacerdotis p satisfactiōē reputat⁹: et sic
etiā restitutio est op⁹ satisfactoriū et ps ei⁹.
Scđo accipit⁹ pñe: et tūc sit p opus pena
le volūtarie assūptū: ad qd nō tenebat⁹ ni
si ex culpa et iudicio sacerdot⁹: et sic restitui

*furtu occulta occupatio
rapina violenta*

ad p[ar]te[m] u[er]ba[m]... p[ar]te[m] u[er]ba[m]...
 septimo: *de diffinitione p[er]sonarum*

Sermo I

tio nō est pars satisfactiōis: q[ui] restitueret te
 nec qui rem habet alienā s[ed] omne ius: eti-
 am si sacerdos nūq[ue] ipsonat: alioq[ue] nō est
 capax p[er]nec: sicut nec retinēs adulterā vel
 fornicariā: et sic potius de necessitate salu-
 tis req[ui]ritur tanq[ua]m pambulū et fundamētū
 satisfactiōis salutaris. Ad penitentiā enī
 et satisfactiōe q[ui]dam req[ui]runt vt fundamē-
 ta: sicut iniurie remissio et aliene rei restitu-
 tio: quedā etiā vt expeditiō: vt vitare p[ri]-
 mas occasiones: q[ui]dam inq[ui]t vt satisfacti-
 o: sicut oratio: teiunū: elemosyna: q[ui]dam
 autē vt p[er]ficiētia: sicut sūt opa superoga-
 tiōis: vñ alienū in p[er]ficiētia penitētiis ē q[ui]
 ferrū in vulnere egrotātis: cū nec vñ p[er]fit
 p[er]ita nisi in iustū restituat: nec alteri medi-
 cina nisi ferrū extrahat. Q[uo]d p[er]ficiētiā dia-
 bolus agit miro mō ne fiat debita restitu-
 tio p[er] varias cautelas et deceptiōes. *P[ri]ma*
deceptio dicitur plonq[ui]tina solutiōis: qua
ptrahūt solutiōe aucte p[er]p[et]ra: accipitēs
dilationē in iniuriā et dānificationē credi-
torū pauperū: nec reputāt se obligatos ad
interesse. Secūda dicitur diminutiva qua
in solutiōe debitorū aliq[ui]d abstrahētes di-
minutē solutū sine libero consensu credito-
ris: sed cū extorto p[er]sensu ex timore verēcū
dia v[el] ip[er]tunitate: nō attēdentes q[uo]d sicut
alienū rapere sic et retinere dānabile est in
uito d[omi]no. Et dicitur creditor inuit[us] q[ui] nō li-
bere p[er]sentit: sed ex quodā extrinseco q[uo]d
dā mō coact[us]. Tertiā deceptio dicitur plac-
tiua: q[ui] scz quis t[em]p[or]e studet placare clamores
exteriores creditorū: nihil curās d[omi]no clamo-
re p[er]ficiē q[uo]d p[ro]p[ri]os: ē: l[et] p[er]scia dicat etiā
alia debita ēē solutū sine occulta sine ma-
nifesta: hoc enī nō curāt q[uo]d clamores exte-
riores nō sustinēt et l[et] p[er]scia remordet: tam
quia creditor nihil petit d[omi]no: satisfacere
minime curat v[el] satagit. Quarta vero d[icitur]
distributiva q[ui] scz p[er] p[er]u arbitrant q[uo]d ea q[ui] cer-
tis p[er]sonis sibi notis restituere obligantur
in alias pias causas disp[er]sare conant[ur]: vt
erigendo v[el] dotādo capellas: nuptul tra-
dēdo paupes puellas et multa filia: que pa-
tent humanis oculis q[ui]rentes p[er]pam et in-
anē gliam. S[ed] in decretis. j. q. i. d[icitur]. c. Non
ē putāda elemosyna si pauperib[us] dispense-
tur q[uo]d ex illicitis reb[us] acq[ui]rit. Sequitur.
Hinc d[icitur]. Eccl. xxiii. Qui offert sacrifici-
um de substantia pauperis: q[ui]si q[ui] victimat si
lū in p[er]spectu p[er]is. Quātus aut[em] sit dolor
p[er]is p[er]pendam[us] si in ei[us] cōspectu filius vi-
ctime: et hinc facile cognoscit[ur] quāt[us] ap[er]

deū dolor exasperat q[ui] ei sacrificiū ex ra-
 pina tribuit. Quinta dicitur execrativa: q[ui]
 scz quidā sic execrant q[uo]d q[ui]d in seculari
 iudicio p[er]ce: p[er]cio: fauore et s[er]uilibus sibi sen-
 tentialiter lucrari p[er]it: totū iustū reputant
 nihil curātes de iure diuino v[el] p[er]scie stimu-
 lo: imo cūctas palliatas: violētiā et iniu-
 sticias quasi licitas reputāt: q[ui] execrat eos
 auaricia eor[um]: q[uo]d si respiciunt v[el] instruit
 in his cito grauit[er] indignant. *Sexta de-*
ceptio dicitur fraudatiua: qua. s. decipitēs de
fraudent cū affectu t[em]p[or]aliū victi restitutio-
nes p[er] se facere nequeunt: s[ed] filijs et heredi-
bus faciēdas relinquūt: in q[ui] manifeste p[er]
q[uo]d plus amāt terrenā substantiā q[uam] p[er]iam
aiam: q[ui] d[icitur] demētia erit credere q[uo]d filij v[el] he-
redes plus crūt dilecturi aiām alienam q[uam]
substantiā iam licet iniuste t[em]p[or]e acq[ui]sitā: cū cō-
tinger e frequēter solet q[uo]d male ablatoz he-
redes illa restituere nō curāt: eo q[uo]d ab ip[s]is
nō sūt ipse acq[ui]sitā: imo demerito suo parē-
tes h[er]edib[us] relinquūt: in morte filios v[el] he-
redes q[ui] nullā cōpassionē habētes sup[er] sta-
tu mortis eor[um]: vit semel in anno memores
*erūt ad celebrandū eor[um] anniuersariū. *Se-**
ptima deniq[ue] d[icitur] dānatiua: q[ui] scz q[ui]s ad hoc
ducit q[uo]d scienter relinquit filijs v[el] heredi-
bus iniusta licet etiā sciat eos nullā resti-
tutionē facturos: et illa deceptio ē dānati-
ua sui et suor[um] heredit[us]: q[ui] talis substantia fi-
lijs derelicta nō est t[em]p[or]e causa damnationis
sue s[ed] etiā heredit[us]. De septē deceptiōes sunt
quasi septē laquei: quibus iniust[us] auarus
illaq[ui]t[ur] ē ad eternā dānationē: q[ui]s euasit
se gliatur. p[er]s. xc. d[icitur]. Q[ui] ip[s]e liberauit
me de laq[ui]o ve. et a d[omi]no aspo. An iniustus
auar[us] triplices d[icitur] dat heredes q[ui] oēs poti[us]
eligūt ei[us] dānationē q[uam] vite reuocatio nem
q[ui]s dāuid subtil[us] inuit cū d[icitur] i. p[er]s. lxij. In
troibūt in inferiora terre. s. q[ui]tū ad corpus
et sic hereditāt vermes q[ui] rodūt et p[er]sumunt
corp[us] in delicijs et vitijs enutritū: cui satisf-
faciētes aīe salutē postposuerūt. Scdō ad-
iūgit. Tradent in man[us] gladij. s. q[ui] ad ani-
mā q[ui] tradit rugiētib[us] p[er]paratis ad escam:
ad torquēdū in exp[er]sibilib[us] p[er]is: q[ui] noīe
gladij exp[er]munt. Tertiō subdit p[er]es vul-
pū erūt. s. q[ui]tū ad terrenā substantiā iniuste
agregat[us] et ip[s]e derelict[us]: q[ui] vulpina calli-
ditate sic diuersis tergiverlatiōib[us] ipedie-
rūt ne monēs restitueret: sic aduerrere no-
lūt vt aiām illi[us] et suam restitutioē p[er]digna
ab eterna dānatione eruerēt: nullisq[ue] mo-
nitis ad hoc induci p[er]it: tādē parit[ur] cum eo

Sept[imo] causa est
 q[ui]as nō p[er] restitui
 dialo p[er]uall

plonq[ui]tina
 diminutiva
 placatiua
 distributiva
 exasperatiua
 fraudatiua
 damnatiua

De decalogi

precepto

qui bona reliquit in eternū dānādi. Ali legi
sur de qdā herenita scō q dñm frequēter
orās vt illi penas inferni dignaret ostēde
re: tandē fuit exaudīt⁹ ⁊ inter cetera hori
bilia tormēta vidit scalā cū decē gradibus
in qb⁹ erāt suspēsi decē hoīes vn⁹ gradatī
sup aliū. Infim⁹ erat quidā senex antiquis
sim⁹ miser ⁊ putrid⁹: sup quem alij singuli
pēdebāt in gradib⁹ suis: qd demones hor
ribiliter flagellabāt: vngulis ferreis lani
abāt ⁊ alia terrifica tormēta crudelē infe
rebāt: ita q eor⁹ pena videbāt excedere pe
nas oīm q videbāt i inferno: q multū ad
mirās q̄sunt ab angelo ductore qui essent.
Rūdit angel⁹: ille senex inferi⁹ pēdēs fuit
auarus: q diuitias multas vsuris ⁊ rapti
nis acq̄suit: ⁊ qz iniuste acq̄sita nō restitui
t: hāc penā in eternū sustinebit. Tertio fuit fili⁹ filij
ei⁹ fili⁹: q licet vsurā ⁊ raptinā nō cōmisset
tū qz p̄tis pecuniā ⁊ hereditatē male ⁊ que
sitā nō restituit s sibi retinuit: cū p̄e lēter
nū hāc penā sustinebit. Tertio fuit fili⁹ filij
⁊ sic vltim⁹ vsq ad decimā generationem
qui oēs dānati sūt in eternū: qz bona p̄tis
in iusta restituere nō curauerūt. Et iō meri
to dicit Eccl. x. Nihil ē iniquius q̄ amare
pecuniā: b̄ em̄ aīam suā venalē h̄z: imo to
tā p̄geniē ⁊ cū b̄ amittit piter ip̄am substā
tiā: sic ait ps. lxxv. Dormierūt somnū suū
⁊ nihil inuenerūt oēs viri diuitiaz in man
ibus suis nisi demerita. exeunt em̄ nudi et
rei ante districtū iudicē nū p̄ter pctā portā
res. ¶ Si debitā restitutionē fecerūt i ol
bus deo ⁊ hoīb⁹: tunc eis restituent omnia
saluti oportuna q p̄ iniusticiā dānabiliter
sūt amissa. Que redigi p̄t in numero se
ptenario. ¶ I primo restituit sibi ip̄i deus
triū ⁊ vn⁹: in possessionē eterne heredita
tis in quo p̄tinet om̄e bonū honestū locū
dū ⁊ vtile. Mō ḡ audiat qd diabolu s̄gge
rentē si aliena restituis paup ⁊ mēdic⁹ re
manebis: qnō em̄ paup ē q diuitē deū pos
sidet ⁊ nimis anar⁹: ē cui deus nō sufficit:
nec tū diues ē: qz qui deū p̄tēnt oīa p̄dit.
Dic dīc ps. xxxvj. Mell⁹ ē modiciū iusto su
p diuitias pctōz mltas. Scō sibi restitui
tur aīa sua: imo totus ip̄e: vtpote iā libera
tus a laqueo venantiū: ⁊ p̄ psequēs a x̄bo
asp̄ero. B̄e maledicti. Tā efficaciter ḡ cun
cta restituat iniusta p̄ liberatōe mort⁹ eter
nei: quāta sollicitudine restitueret inimic⁹
capitalib⁹ ablata: si capt⁹ ab eis dē tradit⁹
fuerit in carcerali pena: cū in nequioribus
manib⁹ cōprehēsus sit sc̄z i vngulis demo

nioz. Tertio sibi restituit omne meritū qd
pctm vsure vl⁹ rapine bonis opib⁹ ⁊ exerci
tijs lucrāt⁹ fuit: s̄ in pctō mortali penitus
amittit: nā sicut bona opera facta in gratia
mortificantur per sequentē culpam: sic re
uiviscunt per recuperatā penitentiaz. Ad
hoc igitur meritū recuperandū merito est
restitutionibus insistendū: quia meritum
vnius operis orationis vel cogitatiois bo
ne: mille milles excedit omnia bona mun
di: ⁊ sup b̄ illd erit eternū in fruitione: istd
momentaneū in possessione. Quarto sibi re
stituunt omnia anime ornamenta sc̄z gra
tia ⁊ virtutes: ⁊ p̄sertim illa vestis nuptia
lis qua sc̄z anima deo grata efficitur ⁊ de
nuo in eternā eius sponfam eligit. Que p
fecto restituito gratie ⁊ virtutum: satis in
nuitur in parabola quā domīn⁹ proposuit
de filio prodigo: dicente patre post pater
nalē amplexū cito proferte primā stolam:
sc̄z innocentie ⁊ date anulum desponsatio
nis spiritalis: occidite vitulū s̄gnatum
id est christū mystice oblatū: vt sic cōiuiū
sumat participatione salutifera sacramen
torū ⁊c. Quinto sibi restitunt confrater
nitates omniū timētū deū: ita q p̄iceps
sit omniū bonoz que fiunt in ecclesia mili
tante. De q ps. cxvij. gloria dicens Par
ticeps ego sum omniū timētū te: ⁊ custo
dientū mandata tua. Sexto sibi restituit
fama bona que super diuitias mltas ē est
māda: sicut saplēs testat⁹ Prover. xij. di
cens: Melius ē nomē bonū q diuitie mul
te. Facta namqz debita restitutione sine omī
rubore cōparere potest coram deo ⁊ omni
bus hominibus quia tunc scandalū illud
amotū est d̄ q dicit dñs Mat. xvij. Qe hol
illi p̄ quē scādalū venit: qz scādalū actiūz
ē mortale pctm vt latius determinat Tho.
scōa 2. q. xlij. Septimo sibi restituit i se
cura pmissiōe regnū sempiternē glie: vbi
sunt diuitie infinite ⁊ in eternū durature:
p̄tes vero diuitie iniuste acq̄siste vl⁹ pos
selle si nō restitunt post pauca tū interue
niente morte penit⁹ amittunt: ⁊ in fel aspi
dū infernaliū cōuertunt: si vero tunc resti
tuunt qd diutius retinere nō p̄t. s. i mor
te vel post mortē veredū ē q nō amore iu
sticie sed timore vindicte extorta ē illa resti
tutio: qz diuiti⁹ ea tenuisset si diuiti⁹ viuere
licuisset: nō ergo fit libera voluntate qd fie
ri videt in ope quā potissime de⁹ respicit
⁊ acceptat. Hinc cecinerūt angeli. In ter
ra pax hominibus bonevoluntatis. Ad

1. q. lxxv. de
hō. q. lxxv. de
sp̄itū. alio
in q. lxxv. de
Sens
anima
q. lxxv. de
vultus
confractum
fama
regum

Septimo:

Sermo II

laudem dei omnipotentis.

De damno spūali scz ipsi aie:
qđ inferē tripliciter. Et quō ad ei?
restitutionē obligat: Sermo II

De furtū facies.

Exod. xx. Nisi utiq; cur facie
da sit restitutio. Itā psequēdū ē
qđ ad illā obligat. Pro qđ sci

endū qđ decē sūt genera hoīm qđ necessario
obligant ad restōnē. Primi sūt dānifica-
tores qđ scz sine pprio comodo alijs dānum
inferūt in persona vlt substatia. Pro in p/
sona dānū inferūt spūaliter vlt corporaliter.
Spūalit aut fm Sco. in. liij. di. xv. Null?
pōt in naturalib? aie bonis alteri pprie dā
nū inferre: cū bona naturalia sint incorru/
ptibilia: s; hō dānificari pōt i bonis mortū
vel acquisitis: cuiusmōi sūt grā r virtutes
qđ corrupti valēt: vel acquirēdis p opa bōa
quoz acq̄sio facilliter pedit: nā p pecca/
ta r delicta virtutes tā acq̄sio corruptūnt:
r paulatim vitia generant ac virtutes qđ de/
berēt ex actib? bonis generari p̄peditunt.
Et sic i his pōt qđ dispositiue saltē aliū dā
nificari triplr. Pro generalr aliū p exem/
plū malū scādalizando: qđ p̄bet alteri pcti
etūsdē occasio licet remota: r ex h cōtingit
scādālū actiū ē mortale pctū: etiā illud
qđ habet spēm mortalis pcti: vt pz scda 2°
q. xliij. de quo scādalo in diuersis loc? plu/
ra posui. Scdo spālter scz primū offendē
do signo verbo vel facto: r hmoi impellit
aliū magis ad spūale dānū. Pro nāq;
offendit qđ signo. Sūt enī signa sine q̄bus
innotescere nō pōt exteri? dilectionis inte/
rioris act?: etiā illi? ad quā oēs de necessi/
tate tenemur: qz in oīmoda negatōe eozuz
manifestū signū cordialis odiū demonstrat:
sicut ē saluatio r ad interrogata aliquālis
rūsio. Quē ergo in isto negat tale verbum
aut auertit vultum aut subito fugit: odiū
mortalis manifeste signū ostendit: nisi hoc
agat ex eā ex cā rationabili: vt pote si pba/
biliter timet ex hoc aliud deter? euenire:
r tunc rōnem r intētiōē facti sui dz intūē
tibus ppter vitatiōē scandalī ppalare si
bono modo fieri pōt. Scdo offendit: xbo
cōtumelioso: r h vel pfuler: qđ intelligit p
racha in euangelio Matth. v. vlt specificē
r manifeste qđ notat ibidē in xbo satue:
sicut ptingit in cōtumelia puitio vlt impro/
perio: vnde talia verba ex deliberatiōe et

ptemtu in proximū referre: frequēter est
mortale: r obligatur proferēs ad satisfacti
onē per se vel p aliū humiliter culpā suā dī
cēdo: vel saltē equipollentia signa demon/
strādo. Tertio offendit facto iniurioso si/
ue corporali siue reali. Itā fm 2^a yā i illa/
tis dānis duo p̄sanda sūt: scz offensa que
fit in rei corporalis vlt spalis ablatōe: r in
iniuria qđ fit in dāni spūalis actiōe: cum scz
ex dāno dato qđ iniuriato p̄stat impatien/
tie scādālū r odij materiā. Dānū igit infē/
renti nō sufficit ad salutē satisfacere de offē/
sa restituēdo aliena: s; etiā amouere tenet i/
iuriā r scādālū qđ fit cū veniā petit p se vlt
p aliū s; qđ negocij q̄litas id exposcit iudi/
cio probi viri. Tertio specialissime scz p̄ri/
mū efficaciter ad malū inducēdo vlt a ho/
no retrahēdo. Qđ fieri pōt tripliciter. s. lo/
cutiōe: opatiōe r nouitātū inuentiōe: s; de
duob? vltimis videbit postea vbi ageť de
uniquis opatoriib?. De primo qđ sciendū: qđ
hō primū suū inducit ad malū locutione:
r hoc p̄cipue q̄nq; modis. Primo turpis
docēdo cantilenas carnales: sup̄fluas ad/
ornationes: chorizationes detestabiles:
peccatorū inuentiōes r infinita similia: sic
pz. j. Regū. ij. r. iij. in filiis hēly qui trans/
gredi faciebāt pplm dñi pueritōdo ritū cere/
moniaz in oblatiōib?: p̄sūlētēs pprie gulo/
sitati: r mulieres que venerant ad purifi/
candū polluebant dormiēdo cum eis: vel
etiā fm quosdā corrupti pecunia dabāt li/
cētiā mulierib? cōmiscēdi viris suis infra
dies purificatiōis vt pz plen? in historijs
ppter qđ eos dñs multiplici damnatione
multauit: sicut p̄dixerat dñs Samueli
r primo quidē morte tēporali in p̄lio p̄tra/
philiistim: nec solū ipi: sed eozuz demerito
triginta milia de isrl cū eis interierūt r ar/
cha p̄ter capra ē: scdo morte eternali nō so/
lū filios s; etiā p̄ez diuina iusticia damna/
uit. Dicit enī Hiero. r Baban? ibidē qđ hē/
ly p iniquitate filioz dānat? ē: qz eos min?
seuera aiaduersiōe plectebat: r qđē corri/
puit s; lenitate r mansuetudine p̄ris nō seue/
ritate r auctē pontificis: tertio morte tpali
ipi? p̄ris r etiā vxoris p̄bines: nā ambo
auditu euentu p̄lij interierūt: hēly retro/
cadēdo: vxoris p̄bines p̄ri accelerādo: qđ
to reprobatōe terrifica i oī eoꝝ posteritate.
Uñ dñs ad Samuelē. Ego faciā xbo i isrl
qđ q̄nq; audierit tinniet ambe aures ei?:
suscitabo enī aduersus hēly oīa qđ locutus
sū sup domū eius. s. per virum dei missum

laminis
in dñi
p̄m
modis
ad malū

hēly
p̄m
p̄m
p̄m

2

3

4

De decalogi

precepto

ad eū q̄ dixit hely in psona dñi. Prescidi
brachiū tuū & brachium dom⁹ pris tui scz
ythamar: vt nō sit senex. i. sūm⁹ sacerdos i
domo tua: & videbis emulū tuū. i. sadoch
sacerdotē q̄ ab yathar a Salomōe abiecto
suscepit sacerdotiū. Sequitur. Et pars maxi
ma dom⁹ tue morietur cū ad virilitatē ve
nerit. Qd̄ impletū ē qñ Saul sacerdotes no
be q̄ erāt de genere heli interfecit: vno so
lo relicto scz ab yathar: q̄ fugit ad dauid:
vt pz. j. Reg. xxi. Et qd̄ his oib⁹ mai⁹ est
dixit dñs ad Samuel: Juraui domui He
li q̄ nō expiet iniquitas dom⁹ ei⁹ victimis &
munerib⁹ vsq; in eternū. Scdō neq̄ter in
flectēdo ad mala: puta ad vsurā furtū ra
pinā p̄cālitates & filia: & b̄ cōsilijs suasio
nib⁹ cōminatōib⁹ aut p̄ceptōib⁹: sic legi
t. ij. Reg. xxi. de Jezabel: q̄ induxit vix ad
psessū & scripsit lras ex noīe Achab i lezra
bel mādatum p̄tinētes q̄ p̄uētū facerent &
ieiunarēt tāq̄ facturi iudiciū dei: & submit
terēt falsos testes q̄ dicerēt: Habeth bñdi
xit. i. maledixit deū & regē: ex q̄ testimonio
iudicārēt eū reū maiestatis & sic eū lapida
rēt lezrabelite tā timore q̄ fauore reg⁹ oīa
pfecerūt: & misit dñs Heliā ad Achab vt
diceret: In loco i q̄ linxerit canes sanguinē
Habeth lambēt & tuū sanguinē & interfi
ciam de Achab mingētē ad parietē & clau
sū & vltimū in isrl: & canes comedēt Jeza
bel i agro lezrabel. Cui⁹ cā subiūgit: qz ve
nūdat⁹ ē vt faceret malū in p̄spectu dñi: cō
citauit em̄ eū Jezabel vxor sua & abomina
bilis effect⁹ ē. Tercio spāl̄ p̄aminādo scz
in carnalitātib⁹ p̄ lasciuos cātos gest⁹ nu
tus affatas amplex⁹: tactus & filia: aut eti
am p̄vetulas mediatrices aliqñ etiā minis
aut p̄missiōib⁹ infinitisq; modis sibi de
standa voluptas allicit incautos. De hoc
legi in li. Apū. c. xxxj. de quadam vetula
maledicta que circūdūxit puellā quādam
septē annis & diuersis tradidit p̄ virgine
ad peccādū cū ea: q̄ tādē (vidēte eadē pu
ella) corpe & aīa fuit a demonib⁹ & medio
sublata: haud dubiū qñ i inferno sepulta.

4

Quarto spūaliter corūpēdo. i. bonos &
bona derogatūis x̄bis aut p̄dicatiōib⁹
denigrādo hereticā aut falsā & p̄amina
tam doctrinā seminādo: demones inuocā
do vlt̄ q̄scūq; sup̄stitiōes & p̄auitates edo
cendo. Nec liquide patēt i Joas rege iuda
ij. p̄parat. xxiij. qui fecit qd̄ bonū erat co
rā dño cūctis dieb⁹ Joia de sacerdotis: vt
pote cui⁹ p̄silio regebatur: verūm mortuo

Joia da venerūt ad regē principes iuda et
adorauerūt regē vt deū: fm̄ hebreos tribu
entes illi diuinū honorē: eo q̄ habitauit i
domo dei sex annis: vbi tm̄ sacerdotib⁹ licē
tū erat intrare: ipse autē honores illos libē
ter accepit: & delinē obsequijs eoz acqui
euit eis: in b. s. q̄ dereliq̄rūt tēplū dñi dei
patrū suorū seruierūt lucis & sculptilib⁹
& facta est ira dñi p̄tra eos: q̄ adduxit exer
citū syrie in iudā & hierusalē: q̄ licet modi
cus eēt: tradidit tñ dñs in man⁹ eoz infini
tā multitudinē: interficientesq; cūctos p̄n
cipes ppli q̄ fuerūt p̄maria cā delicti: i Jo
as aut ignominiosa exercuere iudicia: & ab
eīs dimiserūt eū in languorib⁹ suis: sur
rexerūt autē serui sui & occiderūt eū in le
culo: sicq; miserabilī morte vita func⁹ ē.
Quito dñābilit̄ a bono retrahendo ne. s.
aliena restituit: sup̄flua p̄tribuat: illas i
iurias remittat: ne veritatē p̄dicatib⁹ cre
dat: & diuina frequēt. ne peccare desistat:
nec efficaciter ad emēdationē se cōuertat:
aut ne etiā p̄ religiōis gressū mūdū reliq̄t
& multa filia: sic Dathā Abpyrō & Chore q̄
rētes inuadere vtrāq; p̄laturā. i. spūalē et
tpalē: toto conamie nitebāt auertere cōez
p̄lm ab obediētia suorū p̄latoz. i. Moysi &
Aaron disseminātes & suscitātes ispirati
ones: murmuratiōes & discordias: vt pz
Numeri. xvj. vbi dicit Rabbi salmō: q̄ per
totā noctē p̄cedēt & p̄rem diei chore & sibi
adherētēs discurrebāt p̄ castra dicētes p̄lo
q̄ mouerent p̄ utilitate cōi: & b̄ mō coacer
uauerūt sibi multitudinē s̄ Moysē & Aarō:
vñ irat⁹ dñs ait ad moysen & Aarō. Sepa
mini de medio p̄gregatiōis hui⁹ vt eos re
p̄te dispdā: q̄ proni cadētes i terrā dixerūt
vt pz ibidē in lra. Hic q̄ri pōt: vtz dissua
dēs alteri religiōis ingressū aut x̄ritū ex
ercitiū puocās ad p̄rliū: ad restōnē teneat
cū nō dimittat p̄ctm nisi restituat ablatū:
s̄ i his plurimū dñificat q̄s i bono spūa
li qd̄ excedit oē dñnū corpale & tpale. Ad
b̄ rñdet Sco. in. iij. di. xv. q̄ in dñificati
one spūali q̄tū ad bonos mores & x̄tutes
acq̄redas vlt̄ retinēdas: tenet mō possibill
q̄s restituere dñnū tā imp̄ciabile: econtra
soz p̄uersū efficaciter ad p̄nāz & act⁹ x̄tuo
sos iducēdo: insup p̄ eo orādo & alioz ora
tiōes ipetrādo: qz difficill⁹ ē p̄uerrere q̄ p̄
uerrere: & p̄ b̄ p̄ q̄tū piculū ē aliū ad p̄ctm
inducere: qz vix pōt aliqñ illum ad p̄nāz
reducere. Porro si subtrahit aliqñ a reli
gione tūc aut talit̄ subtrahit⁹ erat obligat⁹

15

Septimot:

voto p[ro]fessionis: et tunc s[ecundu]m s[an]cto ibid[em] p[er] vi-
rib[us] laborare tene[re] ut ad religionē redeat
ut b[ea]t[us] mō tam sibi q[uam] religioni satisfaciāt: si
aut[em] ille noluerit intrare: tunc s[ecundu]m h[er]al[du]m ob-
do[rum] videt[ur] q[uod] qui eū religioni subtrahit: re-
ligionē intrare debeat: si sit idonea p[er]sona
ad intrandū: ut sic intrādo satisfaciāt ordi-
ni et b[ea]t[us] v[er]u[m] d[omi]no ac o[mn]i d[omi]no: p[er] alio ad ei[us] p[ro]u-
sionē laboret: si vero subtrahit aliquē nō q[uod]
dē obligatū: sed t[ame]n volentē intrare: tunc d[omi]n[us]
stinguendū ē: vel hoc fecit alio nocendi t[em]p[or]i
religioni: et tunc obligat[ur] t[em]p[or]i religioni: sed
q[uod] multū interest interesse in religiōe et p[ro]
pe esse: iō nō tantū obligat[ur] sic in p[ri]mo casu
sed tene[re] ad aliquatē restitutionē puta ad
aliquā inductionē alteri? aliquid equi-
ualentis ad ingressū illi? religionis: aut b[ea]t[us]
fecit animo p[ro]sulendi alteri quo ad salute[m]
aie sue: ut puta q[uod] in illa religione non erat
obseruantia regularis: et sic in nullo tene[re]
s[ecundu]m magis meret[ur]: ut b[ea]t[us] fecit alio p[ro]sulendi sibi
t[em]p[or]i t[ame]n in licitis et honestis: puta q[uod] erat ei[us]
m[ag]is t[ame]n cū eo in studio victitabat: et hoc sine
fraude fecit: tunc quidē nō tene[re] religioni
s[ecundu]m tene[re] p[er]sona sic retracte t[em]p[or]i illis in quibus
eū retrahēdo dānificauit: p[er] eo[rum] etiam h[er]i-
char. Si deniq[ue] fecit b[ea]t[us] alio p[ro]sulēdi sibi p[er]
in illicitis et inhonestis: tunc maxime obli-
gatur deo et illi quē sic p[ro]pter vitiosa retra-
xit. Ratio aut[em] h[ab]et restitutionū ē: quia s[ecundu]m
Aug. li. retractionū cū virtutū bona maxi-
ma sint: aliq[ui]s plus aliū dānificat in istis
q[uam] in alijs quibuscūq[ue]: et p[er]sequēs s[ecundu]m lu-
sticiā plus obligat[ur] ad restituendū p[ri]mo
tale bonū q[uam] sibi sibi possibile ē: q[uod] q[uod]cūq[ue]
aliud bonū: q[uod] satis inuit d[omi]n[us] Ezech. iij.
vbi dicit. Fili hoīs speculatorē te dedi do-
m[in]i i[er]l[usalem]. s[ecundu]m spūalē: iō ex officio tenebat ar-
guere malos de peccat[is] ut peniterēt: et am-
monere bonos ut p[er]seuerarēt. Sequit[ur]. Si
q[uod] dicte me ad impiū p[er] scripturas: morte
morieris: nō annūciaueris ei neq[ue] locut[us]
fueris ut auertat a via sua impii et vniat[ur]
ipe impi[us] in iniquitate sua moriet[ur]: sanguinē
aut[em] ei[us] de manu tua requirā. Sequit[ur]. Et si
iustus p[er]uersus a sua iusticia fecerit iniqui-
tate[m]: ipe moriet[ur] et nō erūt in memoria iusti-
cie ei[us] quas fecit: q[uod] aut[em] nō enūciasti ei san-
guinē ei[us] de manu tua requirā. Si q[uod] domi-
nus tam districte requirit a negligentib[us]
q[uod] q[uod]d erit v[er]o a bono retrahentib[us] v[er]o ad ma-
lū sollicitantib[us] p[er]fecto tales plerūq[ue] de-
merent plus et p[er]iurunt: q[uam] p[ri]ncipales agē-
tes vel delinquentes: sicut plerūq[ue] grauius

Sermo III

ē maliciā dilexisse q[uam] p[ro]petrasse: multi nāq[ue]
peccāt nolētes nō t[ame]n n[on] volētes: qui. s[ecundu]m p[er]
cāt ex ignorātia v[el] infirmitate: et sic malici-
am faciūt s[ecundu]m nō diligūt: qui aut[em] ex malicia
peccāt: maliciā diligunt. iux[ta] illud. p[er] s[an]cto. l[ite]ra.
Dilexisti maliciā sup[er] benignitatē. Nec mi-
rū si retrahere a bono et spellere ad malum
virtū tam detestandū iudicat[ur] q[uod] b[ea]t[us] ē vni[us]
et p[er]tinuū exercitiū reproborū spiritū: et iō
demonū officijs semetip[s]os implicātes: meri-
to censendi sunt demones incarnati: ut po-
te p[er] o[mn]ia p[ro]formes in ope et volūtate: sic enī
nihil deo acceptū? zelo aīar: sic diabolo n[on]
hil acceptius seductione et p[er]ditione aīar[um].
In cui[us] argumētū legi[us] in li. de septem do-
nis spūsancti. q[uod] q[uod]dā erat mulier q[uod] de ad-
ulterio cōcepit filiū: nec habuit v[er]u[m] nutri-
ret illū: vir em[en] su[us] mortu[us] erat et o[mn]ia bona
ab ea pariter ablata: hinc cepit ip[s]a multū
dolere quā diabolus p[er]stata vidēs acces-
sit ad eā in humana sp[iritu]s dīcēs: Si vis p[re]sen-
tire mihi duplicabo tibi o[mn]ia q[uod] p[ri]o[rum] posside-
bas. Cūq[ue] illa p[re]sentiret ait demō: post se-
ptē dies reuertar ad te: quibus transactis
rediit et iux[ta] p[ro]missū mulieri diuitias du-
plicauit: rediens ab ea ut in trib[us] exequen-
dis sibi p[re]sentire velleret: q[uod] ip[s]a gratat[ur] ac-
ceptauit et vsq[ue] in finē vite diligēter imple-
uit. p[ri]mūq[ue] erat q[uod] omnes religiosos in
hospitio suo reciperet et eos ad peccatum
carnis prouocaret: et hoc q[uod]tū ad illos qui
prouocat[ur] proximū ad malū q[uod] ē acceptissi-
mum seruitiū diabolo. Secundū erat q[uod] in
ecclesijs semp[er] esset garrula et verbosa v[er]o sic
a bono deuotos impediret: quantū ad se-
cundū. Tertiū erat q[uod] in die pauperes reci-
peret et de nocte expelleret: ut sic eos ad im-
patientia[m] et alia vitia s[ecundu]m blasphemie male-
dictionis murmurationis et detractionis
incitaret. Quod etiam aliquādo grauius pu-
niunt q[uam] p[ri]ncipales agentes: p[er] in decref.
lxxxvj. di. c. tanta nequitia: vbi papa par-
cit actori p[ri]ncipali s[ecundu]m nō suggerētib[us]: quod
etiā exemplariter p[er] de q[uod]dā p[ro]posito mō[do]
via de pede mōtis: qui prius sūme fratres
minores diligebat: s[ecundu]m opatiōe cuiusdam fa-
muli sui dilectionē sic p[er]uertit in odium q[uod]
eius p[er]secutiōe fratres necessariō habebāt
ut de castro illo penit[er] abirent: currentes
ergo fratres precibus ad beatū Franciscū
rogabant ut ab atroci vexatione clemēter
eos eriperet: q[uod] et factū est: nam de nocte p[er]
positus ad diuinū iudiciū ē deduct[us] cū fa-
mulo et cū s[an]ctia de eis daret[ur]: beat[us] Franci-
s[us] iij

De decalogi

precepto

seus ppositū defendit: dicēs: q̄ fuit ordinē suo valde deuot⁹: s̄ inductione famuli sui fuit hostis effectus. Dictate igit̄ sn̄a famulus ei⁹ vt sibi videbat̄ erat decapitat⁹: cū igit̄ ppositus a somno surrexisset: n̄m̄ um territus cucurrit ad lectū in quo famulus dormiebat: quē veraciter decapitatus inueniēs statim cucurrit ad fratres ⁊ frater minor effect⁹ ē. Deniq̄ queri pōt incidentaliter vtrū de facto absolūēs quē de iure nō poterat absolūere: teneat̄ ad restitutionē. s̄. ei notificādo q̄ eū absolūere nō poterat: cū p̄stet eū sacramentaliter nō esse absolūtū: ⁊ p̄sequēs in aīe sue bono grā: dē iniuriā passus. Ad h̄ r̄ndet Suil. in suo sacramentali q̄ sic ⁊ peccat mortaliter. fm̄ Richar. in. liij. di. xlvij. ar. ij. q. vi. ⁊ sic p̄ty de dāno ipsius anime. Ad laudē dei omni.

De diffamia directe vel indirecte alteri illata: ⁊ qualiter ad restitutionē fame q̄s obliget. Ser. III

De furtū facies.

Ero. xx. Jam ordine debito de restitutionē fame ablate psequē dū ē: vt pote q̄ quodāmo hōis spūalibus adheret: ⁊ iō inter tpalia bona fama p̄ncipatū obtinet: q̄ mai⁹ bonū est qd̄ ē intra nos q̄ qd̄ est extra nos. Proū. xxiij. Melius ē nomē bonū q̄ diuitie multae: ideo deteriores reputant̄ diffamatores q̄ raptōres: vt p̄ty. vj. q. j. c. deteriores ⁊. c. sequēti. Dicit Alex. papa. Sūma iniquitas ē fratribus accusare. Unde scriptus ē. Omnis qui detrahit fratri suo homicida est. Vic ergo q̄ri potest an aliquem infamās teneat̄ ad restitutionē. Ad h̄ r̄spondet Richar. l. liij. di. xv. q̄ restitutio ē act⁹ iusticie cōmutatiue: ⁊ q̄ ad obseruādā iusticiā oēs obligamur. Hinc etiā teneat̄ q̄libet ad restitutionē rei ablate iniuste si restitui pōt. Sin aut̄ tūc restitutio fieri debet in equalente si possibile est: vt patet ex. ne lite pendet. c. ecclie sancte marie: q̄ si nec equiuales reddi pōt: tūc satisfacere teneat̄ ad arbitriū boni viri. Qd̄ si obijciat̄ ad i. possibile nemo teneat̄: s̄ in ptate diffamantis nō ē mutare op̄inonē malā hōim quā ex diffamatiōe cōceperūt. Ad h̄ r̄spondet Alex. de hales. in secūda p̄te sūme tractatū de vitio detractōis: q̄ licet talis non

pōt in integrū mutare malā op̄inonē: tamē teneat̄ bonū dicere de eo sicut pri⁹ dixit malū: ⁊ hoc illis corā quib⁹ fecit diffamatiōē: ⁊ oñ dere se debet deliquisse: ex quo forte mutabit̄ opinio. Et nota generaliter q̄ quecunq̄ dicunt̄ hic de diffamatiōe: eadē pariformiter intelligēda sūt de insurrectione: q̄ sicut diffamator obligat̄ ad restitutionē fame: sicut insurrector ad restitutionē amicitię: nisi forte talis amicitia foret pernicioſa. Preterea fm̄ Astē. li. ij. ti. xv. Detractio fit multis modis q̄bus alterius fama diminuit̄: nam quōq̄ sit plānis verbis: q̄q̄q̄ vero verbis artificiose ex cogitatis vel cātilentis: q̄q̄q̄ nihilominus nutib⁹ ⁊ signis: ⁊ aliqñ scriptis qui libelli famosi dicunt̄: vt cū quis scribit chartā in iniuriā ⁊ infamā ⁊ alteri illā occulte proijciens in ecclia platea vel domo vt inuēta ptinus alter infamet̄: ⁊ talis nō solū peccat mortaliter: s̄ etiā p̄tra taliū p̄fectores ⁊ inuentores: nec statim destrūctes sed dolose manifestātes institutē sūt grauissime pene tae fm̄ leges ⁊ fm̄ canones: vt p̄ty flagellatio ⁊ ex cōmunicatio fm̄ canones: vt p̄ty v. q. j. qui in alteri⁹. c. hi qui: ⁊. c. si q̄s: qd̄ intelligit̄ nisi legitime pbauerit ea q̄ scripsit: vnde ibidē. q. ij. c. relatus: precipit̄ q̄ nulli⁹ accusatio p̄ scripta suscipiā: s̄ accusent̄ p̄sentialit̄ ⁊. c. Et si p̄stet q̄ q̄s illd̄ fecerit accusari pōt ⁊ deponi velut accusatiōe ⁊ p̄denatiōe dign⁹. In foro hō penitētie tenetur ad restitutionē dāni dati si als nō iurissit dānū illud. Insup teneat̄ ad restitutionē fame in eisdē locis ⁊ etiā in alijs vbi s̄ telligit̄ illū infamatū accusatiōe sua: ⁊ h̄ p̄ se si audeat̄ vl⁹ p̄ aliū si nō audeat̄: vt amoueat̄ p̄ posse vel saltē alleniet̄ alteri⁹ infamā teneat̄ p̄inde ventā petere p̄ se si fieri pōt: vl⁹ p̄ aliū manifestato vl⁹ occulto noīe suo p̄ ut discreto p̄fessori videbit̄ expedire. De inde queri pōt: quot sūt differentie detractōis vl⁹ diffamatiōis quā quis tenetur restituere famā. Ad h̄ r̄ndet Alex. de hales: vbi supra in tractatu de vitio detractōis: q̄ sex sūt differentie detractōis ad q̄rū restitutionē quis obligat̄. Prima ē cui⁹ quis neget bonū qd̄ tamē agnoscat̄ ab alio factū tpe ⁊ loco quo tenebat̄ illud p̄fiteri: sicut fecerūt iudei q̄ dixerūt Jo. ix. de miracula cecī nati quē dñs illuminauit. Magloriam deo: id est confiteri veritatē: nam vt ibidem dicit Lypa. Voluerūt eū inducere ad dicendū q̄ illuminatus esset arte ma

septimod:

Sermo iii

glea nō virtute diuina: scimus inquit quia hic hō peccator est. q. d. ergo virtute diuina nō fecit. Secūda est qñ quis nō negat manifeste bonū alteri? sibi notū ē tamē tacet eo tēpore quo ex fraterna charitate tacendū nō ē: et hoc ideo vt obloquētū fauorem acquirat vt indignationē nō incurrat: aut ppter aliud quodcūq; cōmodū exequendū vltimōdū fugiendū: sicut exempla riter patet Mat. vlt. in militib? custodiētib? sepulchrū. Qui post resurrectionē christi venerūt in ciuitatē et annūciauerūt pncipib? christi resurrectionē et angeli terribilē apparitionē: sicut pecuniā copiosā acceperūt ab eis dē vt tacerēt christi resurrectionē. et. Tertia est qñ bonū alterius q quis negare nō pōt peruertit: dicens illud esse factū intentione mala: vt pote de vana glā hypocrisi vltimōdū causis vitiosis scribitur de christo Jo. vij. q murmur multus erat de eo in turba ppter contrarietates opinionū. Quidā em dixerūt q bonus ē approbātes eius doctrinā et miracula. alij aut dicebāt nō: sed seducit turbas: et hi fuerūt pncipes ppli qui ex inuidia oīa opera christi peruertebāt: vbi dicit Aug? q qui cūq; emicuerit aliqua grā: alij dicunt bonus ē: alij dicūt nō sed seducit turbas: qd aut dictū est de deo valet ad consolationem de qñq; h dictū fuerit christiano. Quarta est cū occultū malū alterius reuelat eo modo quo nō debet: quō aut reuelari debet at diffuse pty in sermonib? de trib? ptybus penitētie in sermōe de ope misericordie spiritali qd ē corrigere peccātē. Pro quo sciendū fm Sco. in. iij. di. xv. q alium diffamās verū crimē s occultū in publico pponendo nō seruato iuris ordine: nō tenetur retractare verbū suū q hoc faciēdo menti retur sciens esse vex qd pposuit: nec enim mentiri debet ppter qd cūq; bonū suo pximo reddēdū: cū fm aplm. Nō sūt faciēda mala vt veniāt bona: verū tamē aliquo alio licito mō tenet ad reddēdā famā vt dicendo nō credatis eum esse talem: male dixi et fatue: hoc enim verum ē: quia non seruato iuris ordine proposuit in publico qd nō erat verū publicū: vel dicat nō reputetis eum esse malum: bonus ē enim quia qd libet presumendus est bon? donec probet contrariū: extra de scrutinis in ordine faciēdo. c. vnico: et hoc est persuadere alijs q nō reputent eum malū. Scdm Richar. autem et Tho. tenet etiam sibi ad aliquā re-

compensationē ad arbitrium boni viri si nō potest ei restituere famam predictis modis. Sed incidentaliter queri potest: an accusans de crimine vero sed occulto: et illud crimē negans teneat ad restitutionē imponēti faciendā: pferim q sic negans iudicio notat imponētem de calūnia: et qd maius est dicif. v. q. vj. c. qui calūniā illatā nō probat: penā debet incurrere quā si pballet reus vtiq; sustineret. Ad hūc det Sco. vbi supra: q talis nō tenet illā negationē retractare: q nō tenet quicūq; statim in iudicio cōfiteri se esse reū nō dū conuictus: tenet tamē p quedā verba sobria restituere famā accusanti quē indirecte de calūnia notauit: dicēdo nō habentis eū p calūniatore q forte in pponēdo habuit bonā intentionē: vel forte credidit se probare posse intentū suū: sicut decept? est. Quidā tamē dicūt et bene: q talis in nullo tenet: q si talia verba proferret p reo cōdemnaretur. Qd si qritur: an talis negās simpliciter verbo mortaliter peccet. pferim cū videatur esse mendaciū pnciosū: tam reipublice que ppedif a punitioe ei? iusta q etiā persone accusanti q per hoc notatur de calūnia. Ad hūc det Sco. ibidē: q sicut de Deut. xvj. Iuste qd iustū ē exeqris: ex q dat intelligi q respublica non debet oīa mala punire: sed ea tñ q iuste punire pōt: qia sūt q corā iudice reipublice sufficienti pbari pnt: et iō nō ledit respublica si iudiciū diuinū excedat ei? iudiciū: vt sic aliq diuino iudicio reseruet: sup quib? nō pōt respublica dare iustū iudiciū: qm vt habetur. i. Regl. xvj. Nō videt ea q patet: deus autē intuet cor: et sic nō est mēdaciū pnciosū s reipublicā nec ē etiā mēdaciū pnciosū q accusat: s accusas sibi met pntiosus est dū eo mō defectū alteri? pponit q nō debet: imo deberet nō pponere nisi posset pbare: et sic sibi iputer si aliq sequat illi infamia: q ipse sibi ē cā nō negas q defendit i nocētiā suā i publico vbi nō ē nocens: nec habēdus ē p nocēte nisi fuerit publice conuictus. Qd si qrit: vtrū q talis peccat i se mēiēdo p se: durū em videt q qlibz ab vno accusat? i publico teneat de necessitate salutis id statim i publico pferi de q sic accusat? et sic exponere se patibulo i iudicio sanguinis: etiā oculū habēdo nō solus ad penā s etiā ad honestū et inonestum: nō enim videt q ille honeste et fm rectam rationē debeat corā tali iudice cōfiteri: q

De decalogi

precepto

tunc ipse plusquam quoniam alius singulari accusans auferret sibi ipsi famam: quia in iudicio creditur consueti contra se. Rñdet Sco. ibidem quod responsio iuristarum in hac parte cauta est: scilicet dicendo nego proposita ut proponuntur: et hoc in proposito dici potest sine mendacio: quia proponuntur ut in publico: et ut publice per banda in publico: et ideo sic ea negare potest: quia scit ea non posse probari in publico. **¶** Si iudex vigeat eum ut publice fateatur vel neget: respondere potest quod sufficiens ad accusatorem respondere iuris peritis. Sed nunquid si neget illud intendens tamen negare ut ibi propositum est: scilicet ut publicum sic sacerdos facit de confessione dicens: Alibi scio istum male fecisse: quia loquitur ut in publico et scit in foro per se: nunquid tenetur penitere de tali negatione? Rñdet Sco. quod secundum Gregorium et habet. v. d. c. ad eum. quod bonarum mentium est tibi culpas agnoscere ubi culpa non est: multo magis autem ubi dubitatur an sit culpa et qualis propterea in tali casu tutum est pro talis negatione indistincte penitere de hoc tanquam de tali quale est: scilicet si mortale tanquam de mortali: et si veniale tanquam de veniali. Quinta est cum alterius malum visum vel auditum quod autem committat apponendo aliquid ultra veritatem ut frequenter contingit solet: iuxta illud Ecclesiastici. xj. Ab una scintilla augetur ignis: et ab uno deloso angelus sanguis: glo. i. mors hominum spiritualis vel etiam corporalis. Sequitur. Non est peccatum sanguinem insidiari. In cuius argumentum habet. ij. Regum. xij. quod postquam Absalon interfecisset Amnon fratrem suum propter Thamar sororem suam quam violauit: statim puenit fama ad regem David dicens: Percussit Absalon omnes filios regis quod si quis fuit a duobus et de duobus infamat? tunc unusquisque diffamatum in foro per se diffamato satisfacere debet ad arbitrium boni et discreti confessionis. Sexta denique est cum quis adinuenit malum aliquod veritate falsum crimen quod alteri mendaciter imponit. Et hoc dupliciter contingere potest. Primum quidem narrando malum a seipso adinuenit ex certa malicia: vel ex quadam suspitione a signis leuibus sumpta: et talis secundum Sco. ubi supra tenetur alteri restituere famam retractando simpliciter verbum suum quod false imposuit: et hoc ita in publico sic illud publice diffamauit: aliter enim non seruaret iusticiam reddendo pro quod suum est. Et secundum Ray. talis fame restitutio sic fieri debet. scilicet quod ubi contra prorum dixit per se vel per alium aut per catilenam vel bellum famosum detractione oblocutione su-

surractione promellam vel similia: in eisdem locis et etiam in alijs in quibus illud propter hoc sentit diffamatum publice recognoscat errorem et falsam criminis impositionem nisi ex tali publica recognitione renouaret maiorem infamatio. Si tamen ea dixit ex quodam verisimili iudicio suspitioso habuit: tunc non debet dicere falsum esse quod de altero dixit sed medacium: eo quod contra mentem dicebat. Primum infamando: et tamen potuit esse verum: sed ut dictum est quilibet presumendus est bonus donec probetur contrarium. Et secundum Hostium et Ray. talis etiam ab infamato tenetur veniam postulare nisi causa rationabilis obstarit. Ex his ergo potest aduerti quod difficile sit restituere famam ablatam: et quod pauci reperiuntur qui hoc seruatur: et tamen quotidie multifarie multisque modis infamie grauissime sine aliquo satisfactione diuersis imponunt. Verumtamen ve illis per quos tanta scelerata suscitatur: quod excecrabilia homicidia iudicantur: ut per de per. d. j. c. homicidiorum vero. Si aliquis obijcere potest quod quod magis obligatur zelare pro fama propria quam aliena: et quod non posset famam reddere primo hominum suum retractando nisi seipsum turpiter diffamaret: igitur non videtur iustum quod se diffamando alteri famam restituat. Ad hoc respondet Sco. ubi supra. quod unusquisque magis diligitur de bono propria tanquam spiritualia quam corporalia et etiam exteriora quam interiora. id est ordine ad deum et ad alios bonum. Et ideo quilibet cui iuste competere potest fama: debet illam sibi magis diligere quam alteri cui in eadem causa non potest iuste competere. Si tamen homini fama sibi ipsi competere non potest nisi iniuste: tunc magis debet illam alteri diligere re cui iuste competit quam sibi cui iniuste: et sic est in proposito: nam false de crimine accusato iuste competit fama: accusanti autem iniuste in hoc ipso fama iuste non competit: non solum quia in accusando meritis est: sed quia publice mentitus est: in quo seipsum sufficienter et radicaliter diffamauit. Secundo contingit falsa diffamatio proximi narrando simpliciter malum ab alijs auditum: verbi gratia. Quidam non imponit alteri tale crimen in publico sed de illo secundum auditum murmurat: non tamen tanquam sibi certum sed se sic audisse testatur. Queri potest igitur: utrum talis ad restitutionem obligetur. Ad hoc respondet Sco. ubi supra: quod rara fides est ideo inter homines quod multi multa loquuntur: et quotidie mundus plenus mendacibus experitur: propterea dicens se tamen sic audiuisset nisi ex ipso modo dicendi ostendat aliquam maiorem certitudinem quam ex communi

Septimo:

Sermo III

relatiōe habuit: tūc ex natura actus i illo/
rū opinione nō aufert ei famā: qz si audie/
tes firmi pēpūcū eū de quo fimo fit eē cri/
minofū leues vtiqz sūt: dō q̄libet scriptū est
Eccl. xix. qui cito credit leuis est corde: ve/
rūramē qm̄ a scādalis pusilloz cauere ne/
cesse est: qz ve p quem scandalum venit: et
multi sūt tales pusilli leues ad subito cre/
dendū malū: ideo piculofū valde ē ex alto/
rū relatu alijs audita talia referre: qz si fit
aīo ledēdo eū de quo pferē: nō facile pōt
excusari qn̄ p̄ charitatem faciat et sic mor/
talē culpā cōmittat. Si xō ex incōsiderati/
one vel p̄fabulā di libidine fiat: durū est
qz genus culpe venialis excedat: cū vt dō
Iaco. liij. Qui nō offendit in verbo hic pfe/
ctus ē vir: p̄sertim cū humana lingua i lu/
balco posita sit. Deniqz si q̄s publice crimē
cōmittit: vtpote fornicat videntibz ac sciē/
tibus tribus vel q̄tuor: tunc illi postea ac/
cusantes crimē non diffamāt eū: sed ipse in
illo facto publico seipm diffamauit: quia
publice cōmittendo qdōqz crimē lesionē
sue dignitatē incurrit nec postea illa publi/
catio p̄ quaz talis lesio nota fit aufert sibi
famā: sed tātmōdo facit magis in publi/
cum deuenire qdō tñ prius ex natura cōmis/
si actus simpliciter publicū erat. Si q̄s tñ
crimina talia tñ a paucis nota publicādo
dilataret: hīs q̄ non curāt pdesse: nec etiā
correctoris affectu: si post loq̄citatis libi/
dine: non dubitent se grauitē peccare: qz
corrūpūt bonos mores colloquia praua:
et alios puocant vel ad indignationē vel
ad imitationē et scandalizationē: qdā no/
bis auertat christus. Ad laudez dei.

De damno corporali in leden/
do vel abutēdo: et qualiter i vtro
qz teneatur quis ad restitutionē:

Sermo III

De furtum facies

n Exo. xx. Tertio loco vidēdū est
non incōgrue de restitutionē dāni
corporalis: qdō plerūqz primis inferri solet
iniuste: qdō dupliciter fieri pōt: scz ledēdo vel
abutēdo. Ledēdo xō q̄s triplici gradu
dānificat. Primo aliū iniuste vulnerādo
sic tñ qz sanari pōt. Secdo mutilando. Ter/
tio xō occidēdo. Nec q̄ tria cōtingere pōt
dupliciter scz in necessitate inuitabili vel
euitabili. Si ptingūt i necessitate inuita/
bilis

bill: tūc fm̄ textū i cle. vna: de homicidio:
nullā penā inferēs incurrit: nec etiā irre/
gularitatē. glo. icidē: vt qz sic artatus fuit
qz fugere nō potuit: nec se clamore vel alt/
ter innare: nā defensio et p̄pulsatio iniurie
est dō in re naturali: vt insti. de iur. na. gen.
et ci. s. ius aut gentiū: dūmodo tñ fiat cum
moderamine inculpate tutelē: qdō moderā/
men p̄sistit i tribus fm̄ Sco. in. liij. di. xv.
Primo i factorz q̄litate: debet enī eē pari/
tas vt scz eq lance equo mō et actu p̄gruē/
ti resistat: nā offensio sine armis non pōt
cū armis offendere: nisi aliud suadeat vi/
riū ineq̄litas: qz si pugnus vni? pl? pōt q̄
ensis alteri? licitum ē ense pcutere: vt ibi
vult glo. qz defectū viriū euz armoz luna/
mine supplere pōt: p̄sumit aut tuuenis po/
tētiō: sene ad labores corporeos: et san? po/
tētiō: infirmo. Qz si queritur: qd si me
cū baculo q̄s insultant: et conuerso pemi/
illū cū gladio an puniar. Baldus decidit
p̄ theoricā glosam. l. vi. vl. l. j. q̄ aut insul/
tat? aliter se defendere poterat et tūc puni/
tur: aut nō poterat et tūc nō punit. Et eo/
dem mō dicit de illo qui me insultant sine
aliq̄ armoz genere volēs mihi dare maxil/
latum manu vacua: ego xō ne b̄ accideret
cū nō debeā expectare p̄us pculi: vt dicit
glo. i dicta. l. j. cū cū gladio pemi. Mā si po/
terā aliter me defendere punior: qz nō ser/
uauit modū defensionis: b̄ fuit excessus vl/
tra terminos defensionis et vindictam assū/
psi. Si xō cōstat q̄ aliter euadere nō pote/
ram: quin cū vitupio pcuteretur: tūc non pu/
nior: qz si l. b̄ ppter res defendēdas: vt dī/
cta. l. j. multo fortis? ppter psonā et corp? qd
est digni? vt. ff. de penis. in. l. seruo. s. fi.
In dubio xō an poterā aliter me defende/
re: p̄sumit qz sic iter pares: secus aut inter/
impares ppter ineq̄litate viriū: vñ multe
circūstantie notāde sūt: vt notat. l. d. sic/
carijs. in. l. j. Sed q̄rit vtz q̄s tenet an/
fugere: dicēdū qz sic: cū sibi non nocet et al/
ri pdest. ff. de aqz plu. ar. l. ij. s. item varijs.
Sed fallit pmo q̄si infertur violētia circa
res ad eaz occupationē vel destructionē:
qz fuga traheret secū piculū circa res. Se/
cdo fallit vbi infert violētia circa perso/
nas: et fuga eē piculū allutura: puta quia
inimic? ē sibi ad spatus: et ad fugā terga
vertēdo defacili vulnerari posset. ff. ad. l.
acquil. l. scientiam. s. qui cum aliter. Ter/
tio fallit quādo fuga piculū importat ho/
noris qz honor ē p̄ferendus oī lucro. l. Ju.

damnum
corporeale
et furtum
vulneratio
mutilatio
occidendo

De decalogi

hianus: et i glo. ff. si quis cap. Secundo moderamen illud: posuit in tps pgritudine: qz debet in ptneti scz maleficio violentie ad huc flagrante inuasor: repelli. ff. de vi et vi. ar. l. iij. §. cū igit: qd vey est de violentia illata psona: in q vides fieri ad defensionē: ne scz iterato pcutiat si fiat incōtinenti: q si fiat rixata separata et sic nō incōtinenti: tūc fieri videt ad vindictā: et ideo tūc nō licet: vt notat glo. de homi. l. c. significasti: i verbo repellere. Si tñ pcutus insequat pcut forē fugientē vt eū repcutiat mitius punietur: scz vt culpabilis nō vt dolosus qz difficillimū ē iustū obtemperare dolorē. ff. de adulteriis. l. si adulterii. §. impator. Que-ri igit pōt vtz expectare debeā actum ali-que fieri ab offendente aū defensionē. Ad qd dicendū q sic vt armis insultari clamore et minis terreri: qz inceptor rixe ē: q pōt impune fm leges offendit: vt. ff. ad. l. acq. lā. l. si ex plag. §. tabernari. et mine qdem vident sufficētes vel metus earū et terror sufficētes: q si sūt ab eo q facto minas ereq pcutit: alis non: vt sic ex psonis hoīm pē semus facta. l. si qd impa. male. l. j. Dicit tñ Baldus et securi. q xbis p verba resistendū ē: nō ad manū et ferrū veniendū nisi in casibz aliquibz: vt xbi gra: qz forte minator expectat socios venientes qbz alter resistere nō posset: tūc enī liceret aū tps occurrere: et in subibz ideo est iudiciū. Tertio moderamē illud posuit p necessitatē inenutabilitatē: nā moderate et ad defensionem fieri dō qd ex necessitate fit. ff. ad. l. acq. l. scientia. §. q cū alter: nec curam equalitātē vbi nō possumus evitare necessitatē: qz necessitas facit delictū phabile et excusabile qd alio nō eēt. ff. de manumiss. testa. l. q potuerūt: cessante vero necessitate dō potius offensio vl vindicta q defensio. In dubio vero an qd intelligat pcutere ad defensionem vel vindictam dicit Bald. in dicto. §. tabernarius: q si dum esses i actu pcutiēdi pcutio te pūc tūc est ad defensionē: secus si te pcutio etiam incōtinenti postq me pcutisti: qz tūc dicit ad vindictā nisi facerē ne iterato repenteres. Si ho non apparet q pcutio pcesserit in dubio psumitur eius culpa qui pnoquit: et insultat in dubio psumit fm Bald. ad sui defensionē fecisse: sed vbi licita ē offensio ibi illicita est defensio: tūc enī debet equo aio tolerari: vtpote cum inferat a publica psona: vt a iudice vel executore iuste suum officiū exercere: et

precepto

ideo fm leges licite capti a familia pātis recalcitrare et resistere: licz familie in subidū publice iusticie occidere. l. de his q ad ec. p. l. si seruus. Similiter vbi licite inferat a psona pūata: et ideo non licet filio resistere patri corrigenti: nec discipulo suo magistro nec suo suo dño: nisi esset nimia seuicia: quia tūc licet eis officiū iudicis implorare: si fiat seuicia ptra officiū pietatis: pcor. Alex. de bales in. l. iij. pte sume. Si vero tria pdicta ptingūt in necessitate evitabili: psertim ab eo q primo aliū ad offensioē puocat: tūc tenet ad restitutionē fm gradu et qualitatē iniuriar. pzo quo sciendū: q primo quis inferit primo damnu vulnerado: ita tamē q vulnus sit remediabile et tūc inferens remanet obligatus ad tria. pmo qdes tenetur ad expensas in medicos quas ille in sanatione suoz vulnerū fecit: vt patz extra de iniur. et dā. da. c. si rixasti: et sumit Exo. xxij. Si rixati fuerint homines et pculserit alter pximum suū et ille mortuus non fuerit: sed iacuerit in lecto: qui pculsit opas ei scz amissas fm glo. et impensas i medicos restituit. at. Secundo tenetur ad illa que vulnerat occasione talis lesionis amisit: puta si homo deditus erat alicui laboricio corporali: vbi verisimiliter credi pōt q inde fuisset lucratu: ad talem satisfactionē obligatus ē vt dicit glo. in. c. palleгато. Tertio tenet ad placationē ipsius lesi et de iniuria data: cui enī homini iust cetera bona honoris sit maximum bonuz: non videt q alicui inferri possit grauis iniuria p quā multuz deiecit quin illi obliget ad talis honoris restitutionem et hoc ad arbitriū bonoz virozum. Secundo vero quis pmo damnu corporis eum mutilado: qd vltqz damnu irremediabile ē quia impedit ex toto actū humanum qui homini fm membrū illud competit: et de hoc in lege veteri lex talionis posita fuit: sicut ait dñs Matth. v. dictū est antiquis scz Exo. xxj. vbi dicit: Reddet aut mā p anima: oculū p oculo. dentem p dēte: manum p manu: pedem p pede: adusti onem p adustioē: vulnus p vulnere: liuorem p liuore. Et dominus Ego autē dico vobis: non resistere p eo scz malum reddēdo ex vindicta: cuius doctrinā amplectēs mater ecclesia non inuenit in huiusmodi aliquā restitutionē nisi pecuniariā cōstitutā. Unde fm Seco. in. l. iij. di. xv. talis mutilans obligatur mutilato ad quinqs: pfer

Septimo:

Sermo III

tim si est enormis mutilatio ex toto impe-
diens actum qui cōpetit homini sūm ptem
amputatam: vt amputatio manus dextre.
Primo tenet ad expēsas expōsitās in ci-
uilitate illius vt dictū est de primo gradu.
Secūdo tenet ad satisfactiōez impediti lu-
cri p toto tēpore futuro: quo membro illo
vilitatus erat qd abscessum est: iudicio p
horum vtroq: vnde sūm ciuilia iura tenet
ad extirpationē operari futuraz p toto tē-
pore vite trūcati: vt patz insti. de obli. q ex
quasi delict. nā. q. homie. ff. de his qui cie-
cerunt vel effu. l. si. Tercio ad satisfactiōez
afflictiois illius mutilati que sibi ppetua
est: cū viuere sine oculis aut sine manu tri-
stabile sit et onerosū: quapropter ei tenet
ad aliqua alia suppendenda ex quibus
possit onera et tristitias ex tali lesione con-
ceptas cōsolabili sustinere. Ex vno tamē
respectu plus est pōderāda mutilatio pau-
peris q diuitis: si magis egebat abscessa pte
ad victum necessarium acquirendū: ex al-
tero vero respectu alia pōditio in diuite pō-
deranda est: scz dignitas psonae: sed parū ē
hoc quo ad primū respectū. Quarto tene-
tur trūcator: si diues est alere trūcatū si ali-
monijs eger. Quinto tenet truncator etiā
alere omēs quos truncatus illo mēbro lu-
crans alere solebat: scz vxorem filios parē-
tes et siles quos nunc ppter abscessum mē-
bri alere non pōt: et hec quidem de rigo-
re iusticie. Tercio deniqz qz primo dā-
nū corporis inferit eum occidendo p quo dā-
no i multis cōmunitatibz lex talionis est
posita: vt scz homicida occidat: et hoc rati-
onabiliter qz hoc psonat legi naturali: cō-
sonat etiā legi date p Moysen a domino:
et pfirmatū est in lege euangelica a christo
dicēte Mat. xxv. Omēs qui acceperit
gladiū gladio peribunt. Verū tamē homi-
cidū tripliciter fieri pōt. Primo a casu de
quo dicit Tho. scda. 2. q. lxx. q sūm pbm
casus est causa agens pter intentionem: et
ideo simpliciter loquēdo casualia non sūt
intēta neqz volūtaria: et quia omne peccatū
est volūtariū sūm Augu. ideo casualia in-
quātū hmoi non sūt peccata: ptingit tamē
id esse volūtū et intētū p accidens qd acru
et p se non est volūtū et intētū: sūm q causa
p accidens dicit remouēs phibens: q enī
non remouet ea ex quibz sequitur homici-
dium: qd tamē remouere debuit: iudicat
quodāmodo volūtarius homicida: qd cō-
tingit dupliciter. Primo quādo dat opaz

rebus illicitis quas vitare debebat. Secū-
do quādo non adhibet debitam sollicitu-
dinē: et vtroqz modo cōmittit homicidiū
et tenet ad restitutionē: mitius tamē cum
talibus agendū est: argumētū habet Tho.
merit. xxv. vbi dicit: q quicūqz fortuitū et
absqz odio primū pēsserit et mortuū fue-
rit: in vna ciuitatē refugij saluari poterit
qdū in illa ciuitate pseuerauerit vsqz ad
mortē sūmi sacerdotis: tūc enī ad ppiā
redire potuit. Et ne talis occisor ppter viā
longiorem apprehēderet a primis occis-
ordinate fuerunt p successum tpis. ix. ciui-
tates refugij equaliter distātes: vt dicit ly-
ra Deut. xix. Preterea sūm iura rei licito
operam dāns et debitam diligentiaz adhi-
bens: si ex hoc casualitē sequat homicidiū
non incurrit homicidij reatū: argumētū
Deut. xix. vbi exemplificat de eo qui cū
primo exiit in siluam ad cedendū ligna: et
ferrū exiens de manubrio pēssit primū
et interfecit: talis interfecto: non reputat
homicida nec est reus mortuū. l. dis. c. sepe
ptingit. De opere autē illicito et de dilige-
tia nō adhibita vide supius in pcepto: nō
occides. Secūdo pōt fieri homicidium ex de-
fensione ppiā: quā si solum intendebat et
hoc cū moderamine inculpate tutele: et qz
talis defensio licita est: qz sūm iura vim vi
repellere licet: ideo nō iudicat reus homi-
dij. Nec enī vt dicit Tho. vbi supraz ē neces-
sariū ad salutē vt homo actū moderate tu-
tele ptermittat ad euitandā alterius occi-
sionē: quia plus puidere tenet homo vite
sue q alene: nihilominz tū cū hoīem occi-
dere non licet nisi publica auctē ppter bo-
nū cōmune: ideo illicitū ē qz homo hoīem
occidere intēdat vt seipm defendat: nisi ei
q publicā habet auctem q intēdēs occide-
re hoīez ad sui defensionē refert s ad pub-
licū bonū quīs etiā tales peccent si ppiā
libidine moueāt: qz si ad defensionē ppiā
vtatur maior violentia q oporteat illicitū
erit: et si occiderit reus erit: et tamē minus
reus est defendēs q inuadēs: minusqz ad
restitutionē obligat. Tercio pōt fieri ho-
micidium ex inuāsiōe alterius: et hōmi-
cidū ppiē dicit volūtariū in lege phi-
bicum et acriter puniēduz: vñ dicit Sco. in
liij. di. xv. q si de homicidiis alieni nō ēc
statuta lex talionis: tunc pro satisfactiōe
nulli sibi mortē inferre debet: qz nulli de-
bet esse homicida sui sine pcepto dei: expe-
dit tū sibi vt exponat vitā suā i iusta causa

homicidium a casu
nō pōt
ppter
inuasione alterius

De decalogi

ut pote contra inimicos ecclesie: scilicet hereticos
vel alios infideles: ordinando laborem et
periculum suum in satisfactionem illi? que occidit:
ut sic cui non potest in corporalibus bonis satisfacere
faciat in spiritualibus quod si nec tantam restitutionem
facere velit: non potest omnino a restitutione
esse immunis: sicut quidam fatui putant
leuiter absoluere homicidas nec ostendere
se eis restitutiones esse necessarias quasi facilius
transire possit homicida quam ut ita dicam
candida vel homicida a sine restitutione
non absoluentur. Si ergo predictus casus non
occurrit aut illi acceptare noluerit: debet
secundum scripturam. et heretice ordinare totam vitam
suam in oratione et penitentia ad illius utilitatem que
occidit: ut sic facere valeat spirituales restitu-
tiones et eventualiter vite quas abstulit: sicut
esse potest equaliter in talibus. Tercio quod secundum
scripturam. et heretice. Si interfecerit aliquos sustineat
ut filios pariter aut alios propinquos
aut pauperes tenet interfectores ad tantam restitu-
tione quantam illis abstulit per interfectionem
occidit. Ratio horum omnium est: quod damnum
passo faciendum est restitutio: et generaliter
vbi cumque non potest fieri restitutio neque in da-
no neque in equalitate: restitui potest per recuperationem
fidei arbitrio boni viri. secundum Rich.
Thomam et Hugonem. Venias queri potest quid
dicitur terrarum qui mutilat vel excecat homi-
nes propter lepores ceruos cuniculos et hu-
iusmodi qui capiunt contra eorum voluntatem.
Rideret Aristoteles in summa: lib. v. tit. xxix. quod gra-
uiter peccat nec sunt excusandi a mortali si
faciunt libidine vindicte vel amore talium
animalium aut libidine venandi animalia que nullius
hominis sunt: aut si propter vnicuique actum faciunt
cum non debeant ita seuerim procedere nisi per con-
suetos ad talia: et si eo intuitu aliquem occi-
deret homicidii crimine incurreret. Secundo
principaliter potest inferri primo damnum corpo-
rale. scilicet ipso corpore abutendo in adulteriis et
stupris in quibus latet multiplex iniuria. Nam
secundum Thomam. secunda. 2. quod. c. liij. Stuprum impor-
tat illicitam virginum deforationem sub cura
parentum existentium que licet sentire videatur tamen
non modicam iniuriam patitur ex hoc quod nulla pa-
tione singulari precedente a legitimo matri-
monio persequendo prepeditur. Secundo ad maxi-
mam diffamiam deducitur. Tercio in via me-
reticandi ponitur: a qua ne signaculum virgi-
nitatis amitteret traheretur: et sic execrabili-
ter damnicatur. Similiter fit iniuria patri qui
de eius custodia sollicitudinem gessit: unde
multi parentes potius eligerent amissionem non

precepto

modicam substantiam quam talem confusionem filie.
Hinc presulit Ecclesi. xliij. super filiam luxuriosam
confirma custodiam: ne quando faciat te in oppro-
brium venire inimicis. De hac materia vide
plenius superius in primo sermone de precepto. Non
mechaberis: quod scilicet corruptor obligatur
ad restitutionem. Similiter in adulterio multi-
plex resultat iniuria. Primo namque fit in ma-
ximum opprobrium viri: qui potest sustineret se
exheredari. Secundo est in opprobrium parentum et
amicorum suorum. Tercio est in maximum oppro-
brium ipsius mulieris. Quarto est in bonis
pluribus viri: scilicet in adulterio et sic
tantam iniuriam accumulat undique quod vix sa-
cere posset recuperationem restitutionis obli-
gare: quod testatur Ecclesi. c. xxvj. Non est digna pon-
deratio penitentis anime. Quia de hac ma-
teria multa persequenda restant in eo loco ubi
agebatur de raptoribus: ideo primum gratia breuita-
tis suspendero. Ad laudem dei.

Causa damni reus datur alteri: qui te-
netur ad restitutionem et quando non: ex la-
ta culpa leui leuissima: casu fortui-
to: et ex mora: Sermo V

De furtis facies.

In Exo. xx. Aliis dicitur damnum
facies quod respiciunt personam: videtur
et de his quod respiciunt terrenam substantiam.
Pro quod sciendum quod damnicatas habet dicitur
alteri damnum inferentes licet sibi nihil auferen-
tes. Quod quidem principaliter fit dupliciter. Pri-
mo damnum actualiter inferendo per se vel fami-
liam aut suos: eo quod actualiter alter posside-
bat. Secundo in eo quod alter reualiter vel pote-
stualiter possidebat. Quia igitur ad primum
qui potest vtrum illa regula iuris semper est vera.
Qui occasione vel causa damni datur: damnum
dedisse videtur: quod si sit tunc semper homini obli-
gatus ad restitutionem. Quod videtur satis gra-
ue: cum valde multis modis occasio damni potest
dari presertim in damno per casum. Ad hoc dicitur:
quod si quis in damno per casum fortuitum omnem diligen-
tiam adhibuit ad preueniendum: ita quod nihil
omisit de contingentibus: tunc non tenetur ad res-
tutionem: ut. ff. ad. l. acquil. l. qui occidit. Item
in hac. l. qui foueas: et est de iniuriis. et dam-
nato. c. si. vbi dicitur. Sane licet quod occasione damni
datur damnum videtur dedisse: secundum et in illo dicitur
dum quod ut non occideret de contingentibus: nil omi-
sit. Exempli gratia. Si putator arboris alicui
sum tempestatum clamat: ita quod transiens si

Chap. in quod
improbat

Septimo:

Sermo v

bi possit p̄cauere piculū: tūc si tenet l̄ al-
ter opprimat: verū in aliq̄b casib⁹ dāns
dāni causā etiā p̄ter voluntatē tenet ad re-
stitutionē. Primo tenet de culpa q̄. s. cul-
pa q̄nq̄ p̄cedit casū: vt cū q̄s fodit cister-
nā in via cōmuni vel loco publico: v̄l ape-
rit: et sic aptam dimisit: ac bos i ea cecidit:
et tūc tenet ad restitutionē: vt ex de iniur.
et dam. da. c. ij. secus aut si fodit in loco se-
creto: vt dicit glo. et idē est d̄ puero posito
i lecto et oppresso q̄ tūc opprimēs et ponēs
reus ē. Est etiā culpa cū q̄s ascendit equū
quē p̄pter suam impotentiā vel imperitiā
retinere vel regere nō valet: et ideo tenet
si quēpiā equus ledat: qd̄ vez ē si vt dicit
ex de homic. c. significasti: ascensor sciebat
equi vitū et equi buca. l. ore durū: et sic sci-
ret se nō sufficere ad el̄ retentiōem q̄ tūc ē
in culpa: et idē est si cognouit suā imperitiā:
secus tū si ascensor ei⁹ i culpa nō erat: v̄po-
te q̄ equ⁹ talē duriciā et impetū nūq̄ ostē-
debat: vel ascensor illā duriciā penit⁹ igno-
rabat: vide casum d̄ puero sic oppresso: ex
de homic. c. dilect⁹ fili⁹. P̄terea cū regu-
la iur. sit l. vj. non est sine culpa q̄ rei q̄ ad
eum nō p̄tinet se iniicere: nō put etiā glo.
ponit in exēplo: cleric⁹ iaciens lapidē aut
secus viā sagittas: tenet d̄ dāno dato: vt
l. di. c. cleric⁹: et in mōacho chirurgico: vt
patz ex de homic. c. tua: et sile iudiciū est in
ope illicito q̄ tenet de culpa. Q̄nq̄ vero
culpa casū p̄comitat⁹ vt si medicus vel chi-
rurgic⁹ secuerit imperite aliquem. ff. ad. l.
acquil. l. qua actione. §. si. Q̄nq̄ nō culpa
sequit⁹ factū vt i medico v̄l chirurgico q̄ si
bene secuit vlcus s̄ postea circa curā negli-
gens fuit: et hec tria p̄banē ex de eta. et q̄.
or. c. ad aures: et de homic. c. tua nos. Q̄n
q̄ tū de culpa non agit: q̄ culpa vnus cū
culpa alteri⁹ compēsat⁹: hinc imputat⁹ illi
q̄ se tōderi patit⁹ in loco periculoso vbi de
p̄suetudine cum pila ludebat⁹: vñ nō tene-
tur tōtor et forte nec p̄cussor: nisi data opa
illuz p̄cusserit q̄ radebat⁹: verū tamē q̄n ex
vna pte dolus cōmittit⁹ et ex altera pte cul-
pa dēphendit⁹: tunc dolus culpe p̄ponde-
rat. Scđo tenet homo de culpabili negli-
gentia: puta si dānū dedit ex eo q̄ ignē nō
cōhibuit: ne ad domum alioz vagaretur:
tunc enī fm̄ Inno. extra de homic. in. c. si-
cut dignum: tenet ad restitutionē: vt. ff.
ad. l. acquit. l. si seruus seruū. §. si arbustū:
tūc in foro penitētiā nō videt⁹ q̄ ad emē-
dam damni teneat⁹: sed tū est illi iniūgen-

da penitētia de negligentia nō de damno
satisfaciendo: ar. xv. q. j. inebriauerūt: lex
enī ciuilib⁹ q̄ intendit circa p̄seruationē pa-
trimoniōz: p̄stituit q̄ etiā ad restitutionē
damni talis obligaret⁹: credendū tamē est
q̄ si talis aliquo modo p̄ ignē itēderet da-
re damnū: q̄ etiā tūc in foro p̄nie vel cō-
scientie damnaret⁹ ad restitutionē: et idē
dico si etiā non intenderet sed in eo lata
culpa erat vt ignem p̄iicēdo in domū ple-
nam stipula: multo magis tenet iudex vel
officialis negligens: quia fm̄ Job. de pla-
tea. l. de canone largitionaliū tituloz: li.
x. in lege: p̄cepit: negligens punire crimi-
nosos eadē pena puniri debet: q̄ iudex q̄
reperit nō vindicat facinus tegere vt cō-
scius criminosa festinat: imo debet eē solli-
cit⁹ et velle certiorari an officiales sibi sub-
diti bñ v̄l male gerāt officiū: et si male tūc
melius p̄uidere debet: als de negligentia
punis: vt ff. de offi. p̄sul. et lega. in. l. obser-
uare. §. p̄ficiet⁹: et in. l. j. l. ad. l. iuliam re-
pertū. Tertio tenet homo de imperitiā et
ignorantia: naz ignorantia plerūq̄ ascribit⁹
tur culpe: p̄sertim in his que quis scire te-
netur fm̄ exigentiā accepti officij vel arti-
ficij: alioquin nimis p̄sumptuosus est se ta-
libus iniicere. Nā autē ascribitur culpe:
patet instic. de obli. que ex q̄si delict. nas. in
prin. et hoc p̄mo in iudice: qui si tulerit i
prudētia sua sententiā iniquā: fm̄ monal-
dum tenet in solidum. l. de pena iudic. q̄
male iudicat. l. vl. Secūdo i notario. Ter-
tio in aduocat⁹. Quarto i medic⁹. Quin-
to in artificibus de quib⁹ omnib⁹ videbī-
tur infra in locis suis. Quarto quis ma-
xime tenet de dolo ex industria q̄ illud ē
simpliciter voluntariū nec recipit aliquaz
excusatiōez. Quinto tenet etiā q̄s de mo-
ra: nam si q̄ sūt in mora tradēdi res q̄s da-
re tenet⁹: tūc si pereūt sunt ad restitutionē
obligati: vt in reg. iur. lib. vj. vbi d̄r mora
sua cuilibet est nociua: p̄cordat. ff. de reg.
iur. l. in p̄denatiōe. §. vniciq̄: vñ in dicto
c. mora: glo. ponit exēplū: de eo q̄ ē i mora
soluēdi decimas q̄ suo piculo p̄eunt etiā
si casu fortuito p̄eant: et idē ē de cōmodata
rio vel depositario: q̄ fuit in mora reddē-
di rē sibi cōmodatā v̄l depositā: et idē ē de
fure q̄ semp ē i mora. Circa regulaz hāc tñ
notādū ē fm̄ glo. in dicto. c. mora: q̄ ad b
q̄ aliq̄s dicat morosus: requirit⁹ q̄ sciat se
debere et scire debeat: et q̄ interpellat⁹ fue-
rit a iure vel ab hoīe: et q̄ habuerit possibi-

De decalogi

precepto

litatem bandi: vt. ff. de re. cre. quē te. r tūc tenet morsus de casu fortuito etiam si eodem modo fuisset res apud dñm paritura fm Accursiū: qz fortassis domin⁹ rei vēdi disset r apd aliū perisset: et h tenet Berh. Dicit etiam notāter mora sua: qz si se paratū exhibuit ad reddēdū s alter recipe noluit: tūc excusat d mora. An generalit si debitor pmo fuit i mora soluēdi r postea creditor in mora recipiēdi vl ecōuerso: tūc vltima mora nocet vt. ff. d vsur. l. debitor. Ad maiorē tñ euidentiaz scilendū: qz fm doctores dol⁹ est insidiosa machinatio: vt si comodarius surripi sibi facit cōmodatū. Lata culpa ē non itelligere vel scire q oēs itelligūt vel sciunt: vt si cōmodatari⁹ dimiserit rem cōmodatā i platea et ablata fuit: et ipe dicat q nō credebatur q acciperet: leuis culpa est negligentia vt si cōmodatarius posuit rem cōmodatā i camera sua et ostio apto relicto recessit: leuissima culpa est q pōt aliquo modo pūderi: vt si cōmodatarius rem in arca reposuit s nō firmavit: qz si fecisset fur non surripuisset: casus fortuit⁹ ē q nullo modo pūderi potuit vl resisti: sicut incendiū ruina naufragiū r similia. Quib⁹ pmissis qri pōt ad qd multo p̄rabentes teneat. Ad h rñdet Joh. de platea: insti. q. mo. re. 3. obli. 5. j. q si cōtractus celebrat gra dātis tñ: vt p̄tingit in deposito: tunc recipiens solus tenet de dolo r lata culpa: qñqz tñ tenet depositarius etiā de casu fortuito: vt no. insti. e. ti. An qñqz sunt fm Jo. de platea q faciunt depositariū ad restitutionē teneri: scz pñctio. l. pactū: dolus: culpa: mora: r obligatio vt no. ff. depositi. l. j. 5. sepe. Si hō p̄tract⁹ celebrat gra recipientis tñ: vt in cōmodato: tūc tenet de dolo r omni culpa scz lata leui leuissima: verū tñ vt notat glo. i dicto. 5. j. insti. quib⁹ mo. re. p̄tra. obli. qñqz tenet cōmodatari⁹ tñ de dolo r lata culpa: puta si qz cōmodauit vxori alterius vt ornatior ad eaz ducere: vt. ff. cōmodati. l. si vt certo. 5. nūc videndū: r 5. inter dū. An qz vero etiā de culpa leui: vt si cōmodo tibi cyphum vt comites amici inuitent ad cenā. ff. cōmodati. l. in reb⁹. 5. hoc ita. An qz vero de leuissima et h in cōmuni vsu cōmodādi. An qz etiā de casu: vt si culpa p̄cedit. l. culpa sua accidit: hec glo. Unde l⁹ quis re sua male vti posset: cum i ea sit moderatoz r arbiter: in deposito tamen determinat⁹ est q debet adhiberi diligentissima

custodia que culpam leuissimā excludat: et ideo maior diligentia adhibenda est in alienis q in suis: quia i suis culpa culpā est: in alienis puniēda: vnde nec furtū inter casus fortuitos cōputat quia resisti potuit r p̄caueri: r ideo non excusat cōmodatariū: vt insti. q. mo. re. cō. obli. 5. si. ni. si fiat a p̄sona domestica: de qua non suspicabatur: vt notat Lynus. l. depositi. in. l. j. ff. de furt. l. eum q. 5. idem scripsit. Similiter incendiū non cōputat cōmodatario inter casus fortuitos si incipit a domo sua quia sine culpa inhabitantiū non orit incendiū. ff. d offi. p̄se. vigili. l. nam salutē: nisi forte fulgure choruscante causaret incendiū. Si p̄inde sit p̄tractus gratia vtri usqz: vt in locatione r cōductione: tunc tenet de dolo r culpa lata r leui: vt. ff. cōmodati. in. l. si vt certo. 5. ij. Summe exempluz in creditore pignoris qui tenet de dolo et culpa lata r leui: quia cōtractus celebrat gratia vtri usqz: vt dicit textus insti. qui. mo. re. p̄tra. obli. in. 5. si. r ideo non tenet de leuissima culpa: nec de casu fortuito nisi fuerit in culpa. Si deniqz in p̄tractu trasfertur dominiū vt est in mutuo tunc recipiens tenet de dolo r culpa lata leui leuissima ac etiam de casu fortuito: vt insti. q. mo. re. p̄tra. ob. 5. j. Ceterū si quis heres vendit rem depositam vel cōmodatā quā tamē ignorabat depositam vel cōmodatā fm glo. in. c. cum quis: de reg. iur. li. vi. talis excusat: quia cum in lus succedit alterius: iustam ignorantie causam censet habere: et ideo non tenet ad restitutionē vel sed ad extimationē eius: vt. ff. e. l. j. in fi. et l. ij. Idem si qz rem cōmodatā ad certuz vsu suum: vertit ad alium vsu vel vtiū vltra cōcessum: aut etiam alteri cōmodat: furtū cōmittit: nisi credat dominū pmissum et erat iusta causa credendi: qz si p̄alterū amittit tunc vltra cōcedens ad restitutionē indistincte tenet q̄litercūqz res fuerit p̄dita vel deteriorata. Similiter depositarius vtēs re deposita furtum cōmittit: si ne vras illi p̄hibitū fuit: alio secus si dōminū pmissum putauit: qz si res deterios redditur reddita non videt. De hinc qri potest quid de his qui dant dānuz alijs cum suis animalib⁹. Ad hoc dicēdū q duplex est actio qua tenet domin⁹ animalis damni dantis: prima dicitur lex acq̄llia: qua habet insti. de l. acq̄llia: et. ff. e. ti. r hac lege tenet domin⁹ aq̄llis damni dā-

Septimo:

Sermo v

his: quando culpa sua aut negligentia animalis damnum dedit: puta si dñs instigante equum ipse dolore concitat⁹ recalcitrauit vel damnum dedit: aut si quadrupes oneratus plus iusto damnum dedit: vel si animal suum in segete alterius misit: vel si sciebat bonum suum corruptet⁹ ab heri et nudius tertius aut scit animal suum feram bestiam ut canem et felines. Ar. ex. de iur. et dam. da. c. si bos. c. si leserit. c. si culpa tua: unde generaliter non debet aliquis tenere verrem apum: canem: verum: leonem: pantheram vel aliud animal quodcumque quod nocere possit homini. Et de paupere. §. qui vir: et notandum: et hec colliguntur ex glo. et dictis dictorum in. c. si. ex. de iur. et dam. da. Quid si bestia fuerit fera vel a domino suo puocata tunc dādo illud animal pro noxa non liberat dominus eius: sed tenet ad totius damni estimationem: quia homines aialia non debent teneri sine magna diligentia et custodia: nec etiam in publico debent poni ubi seque est publicum iter: aliter enim dominus tenet in duplum: ut instat. si quadrupes. §. interdictum: et §. si. Et f. m. Joh. de pla. cōdemnant in expensis curationis et operarum amissarum et amittendarum: in quantum iudici equum videbitur. Alia vero est actio quod vocat de paupere: de qua habetur ff. si quadrupes. pau. se. dicat: et hac. l. tenet dominus aialis dānum dātis: quando scilicet quadrupes sine culpa domini damnum dedit: puta quando damnum dedit extra naturam et consuetudinem sui generis: licet sua consuetudo talis sit cōiecta forte per irritationem alterius: puta si sit equus calcitrans contra consuetudinem suam aut bos corruptet⁹ et tunc liberat dominus dāns animal damnum faciens pro noxa licet damnum excedat quadrupedis estimationem. Et ex his concludi possunt infinita particularia damna: quomodo scilicet quis ad eorum restitutionem obligatur: quia si ex naturali ferocitate bestie vel ex prava consuetudine nota domino suo vel ex aliqua puocatione aut inductione ex parte domini possidentis damnum inferat: tunc tenet. l. acquilla. Sinautem sed casu repentino vel culpa dāni passi sunt tunc tenet. l. que vocatur de pauperie. Denique queri potest de incendio qui dedit occasionem efficacem incendij quo lesit domum vel agrum alterius virum tenet ad restitutionem. Ad hoc rñdet Mo naldus quod tenet ad totum damnum: et si voluntarie ignem apposuit et debitam diligentiam non adhibuit tenet in quadruplum: et f. m. leg. qui dolo et malicia ignem apposuit: igne

cremā dus est aut capite puniendus: ut. ff. de incendio. Pro quo sciendum quod ille prope incendiarium f. m. Raymūdu: quod aucte propria incendit civitatem villam mansum segetem vel aliam rem alienam malo studio siue pro odio siue pro vindicta actu iussu consilio vel auxilio: et talis est excommunicandus nec absoluedus nisi satisfecerit: et si mortuus fuerit carere debet ecclesiastica sepultura: eius penitentia erit ut in hierosolymis aut in hispania in servitio vel per annum integrum permaneat. Si vero episcopus hoc laxaverit: dānum restituat et per annum ab officio episcopali abstinere: hec habent. xxij. q. vi. c. pessimay. Si tamē haberet loci consuetudo quod incendiarij loco secularium etiam essent excommunicati ipso iure sententia dā est: quia consuetudo est optima interpretis legum: ex de p. sue. c. cujus dilectus: secus si consuetudo non appareat: unde f. m. Huil. tales habent excommunicati in theoria ratione consuetudinis quam papa scit et tollerare: licet f. m. rei veritate sola consuetudo absque sententia vel institutione non excommunicat quod si faceret: iussu eius qui habet potestatem indicendi bellum et iustam causam prederet: non iudicaret incendiarium. Et dicit notāter malo studio quia si quis casu vel negligentia hoc faceret non iudicaret incendiarium. Etiam dicit alienam quia si propriam domum vel segetem incenderet: licet abutendo re sua peccaret: tamen non teneret pena incendiarii nisi dolo malo hoc faceret: scilicet ut simul aliena bona incenderet f. m. Ray. et alios. Predicti vero incendiarij postquam fuerint excommunicati et per ecclesias denunciati: nihilominus absoluti possunt a suis episcopis: nisi papa fuerit reservatus. Porro incendiarij ecclesiarum et locorum religiosorum vel eorum qui sunt in spacio privilegiato: sunt ipso iure excommunicati: ut ex de sen. excō. in. c. tua nos: et. c. conquestus. quod etiam intelliguntur vex si ecclesie non sunt consecrate f. m. Hosti. Jo. an. et Hein. boyce: ex de consec. ecclie. vel al. c. vi. et ibi etiam dicitur quod eodem privilegio gaudet ecclesia non consecrata: gratius tamen peccat qui consecratam violat: sicut ex glitate persone maior iniuria extimat: eodem ti. cum illo: f. m. eos. Postquam vero sunt denunciati excommunicati in ecclesia: solus per papam sunt absoluedi: ut in dicto. c. tua nos: et conquestus. nisi in mortis articulo: et dicit Jo. an. eo. ti. c. tua nos: et legati papam non possunt absolvere tales: ex de offi. le. c. q. translationem: et in glo. ubi recitat ea que non possunt facere legatus. Ad laudem dei.

Incendiarij

De decalogi

De restitutione dāni illati in edifi-
cādo plātādo seminando: ⁊ verei
virtualiter possesse dāno restitu-
endo: Sermo VI

De furtum facies

n Exo. xx. Prosequēdo de dānifi-
cātiōe rex q̄ actualit̄ infer̄ i his
q̄ actualiter alter possidebat. Queri pōt
si de domo aliqd̄ appēssū delectū vl̄ effusū
fuerit qd̄ alteri nocuit: vtz teneat iniura-
to ad restitutionē. Ad h̄ r̄ndet Specu. i. tit.
de iniurijs. §. sequit̄. x. qd̄ si de domo: q̄
talīs tenet ad dānum ⁊ allegat diuersa lu-
ra: ⁊ h̄ ē vtz sine dānificauerit i psona vel
reb⁹: nec solū tenet si dānū tulit in ppria
psona s̄ etiā si factū sit a sua familia: vt v̄
ore filijs suis ancillis: vt insti. per q̄s p̄so.
no. acq. ob. i. p̄n. vbi d̄ hac materia pleni⁹
tractat: ⁊ dicit q̄ si dānū dātū ē in psona
trāsēntis appēdēs vl̄ effundens: tenet ad
ip̄sas i curatiōe factas: ⁊ ad salaria medi-
corū ⁊ ad opas q̄b⁹ lesus caruit ⁊ caritur⁹
ē: qd̄ sane itelligēdū ē nisi factū ēē tpe no-
cturno q̄si rōnabiliter credi poterat nullū p̄-
terire. Scdō q̄ri pōt qd̄ de his q̄ edificat
i solo pprio tñ cū dāno vicini: puta q̄ p̄ci-
dit venas putei vicini: q̄ trāsēunt p domū
edificat: vl̄ alt⁹ tollit edificium ⁊ obfuscat
luminib⁹ domū vicini. Ad h̄ r̄ndet glo. in
reg. inf. li. vi. Acupletari nō debet aliq̄s
cū alteri i iuria vl̄ iactura. Quid cū facio
aliqd̄ i fundo meo ex q̄ aliq̄ noceo i suo: vt
puta imitto trabē in alienū pletē vel facio
fenestrā i alienū pletē: s̄ nullo mō licet: s̄
ad restitutionē cōpellor: ⁊ allegat diuersa
lura. Si xō nō imitto nec op⁹ facio i alie-
no: s̄ tñ i meo: tñc si dolo s̄ facio vt alteri
noceā phibeor: ⁊ ad restitutionē obligor:
sinaut̄ s̄ eo solū pposito vt mihi p̄sit l̄z p̄ il-
lud alteri noceo: tñc non phibeor: vt. ff. d̄
aq̄ plu. ar. l. i. §. deniq; nā edificium vsq; ad
celūz eleuare pōt. l. de fū. l. alt⁹: vbi d̄:
alt⁹ qd̄ tollere edifica si dom⁹ situtem
non debeat dñs ei⁹ minime phibet: p̄cor.
glo. in. c. cū ecclia vulerana: ex de electio-
ne: in x. iniuriarū: ⁊ de aucte ⁊ vsupallij: i
c. nisi specialis: q̄ dicit q̄ q̄s pōt sibi cō-
sulere ⁊ vt iure suo cū alteri dāno: verū
tñ q̄s sibi nō pdest ⁊ alteri nocet nō de-
bet tñc audiri. ff. d̄ rei v̄d. l. i. i fundo. Ter-
tio q̄ri pōt si q̄s edificat i alieno solo s̄ sua

precepto

materia: an dñs soli teneat ad restituendū
edificij: vel si edificat i pprio solo de aliena
mat̄ia an teneat ad restitutionē materie.
Ad h̄ r̄ndet Jo. de platea: insti. d̄ rex diuiti-
sione. §. cū i suo. p̄ textū ⁊ glo. ibi q̄ i p̄mo
casu dom⁹ ⁊ edificium efficit ei⁹ cui⁹ ē solū:
s̄ dñuz materie p̄didit edificas: ideo viru-
pro edificio nō pōt sibi materia v̄dicare:
s̄ si edificas est in possessione edificij: ⁊ dñs
soli petit solū vel solū ⁊ edificium: tñc si edi-
ficas fuit p̄tinue malefidei nullā habet ex-
ceptionē nec remediū ad aliqd̄ sibi retinē-
dū: q̄ ē in culpa sciēter edificādo i alieno
solo. Si xō fuit p̄tinue bonefidei sibi p̄su-
lit ope retentiōis p̄ exceptionē doli: vt non
teneat restituere edificium nisi dñs soluat
p̄ciū materie: ⁊ mecedē artificū. Si deniq;
fuit a p̄ncipio bonefidei s̄ tpe edificij ma-
lefidei: tunc eligit qdā media via: vt dicit
glo. insti. de rerū diuisi. §. ex diuerso: scilicet
q̄ possit edificium tollere sine dispendio do-
mini soli: vt. l. Julianus scribit. §. si in alie-
nam. ff. d̄ rei ven. In scdō vero casu scilicet
dom⁹ ⁊ edificium efficit ei⁹ cui⁹ ē solū q̄ edi-
ficium cedit solo: non tñ efficit dñs materie
scz tignoz s̄ remanet dñs q̄ p̄us erat: q̄ tñ
non pōt v̄dicare sibi materiam i edificio
positā: etiā si edificas vellet tignū ad se p̄-
tinentē eximere et sibi restituere: et h̄ ideo
ne edificium deforme-
ruina: vt dicto. §.
cū in suo: sed edificas tenet ei ad extima-
tionē tigni: vt. ff. de tig. insti. l. i. Si tamē
hoc fecit sciēter et mala fide: tenet furti:
non tamē tenet eximere sed extimationē
p̄stare quātū dñs tigni iurauerit: ⁊ sumit
hic tignum p omni materia ex qua fit edi-
ficium. Quarto queri potest si q̄s plan-
tat plantam suā in alieno solo vel alienam
in pprio solo qualiter fiet restitutio. Ad h̄
respōdet Jo. de platea: insti. de re. diuiti.
§. cū in suo: q̄ siue q̄s plantet in solo suo
plantā alienā siue plantā suam in alieno:
plāta efficitur dñi soli postq̄ egit radices
non ante: ⁊ ideo non tenet ad restitutionē
arboris sed ad eius extimationē. Prete-
rea si arbor in confinio campi mei radices
agit cōmuniter in fundo meo ⁊ tuo cōma-
nis efficit: si solus in tuo tuus: si solum in
meo meus efficit q̄ arbor itelligit illius
esse i cuius fundo egit radices ⁊ de cuius
fundo alitur arbor. Q̄ si queris vtrū an-
toritate propria possum incidere radices
quas arbor egit in fundo meo vel etiā ra-
mos eius pendētes supra domum meam.

Ad hoc dicendū qd cū auctoritate iudicis
possum incidere als nō: vt. ff. arborū furti
cesarij. l. si plures. §. penl. nisi pmo tibi de/
nunciē vt tollas: et est cōsiliū vt de hac de/
nūciatione fiat instrumentū: vt negligente
possum remouere: et auctoritate ppria inci/
dere: nō solum qd supercurrit domū meā
sed etiā a stirpe et meū ligna portare nemi
ne phibente: vt. ff. de arboribus cedes. l. j.
§. si arbor. Similit̃ et edificatum in alieno
qd pender super meū nullo iure seruitutis
tollere possum auctoritate ppria: nisi pce/
dente p̃dicta denūciatiōe. ff. de dam. infer.
l. q. cōclauē. et. ff. ad. l. acquil. l. quēadmo/
dū. §. si p̃tectū. Silt omne semē qd in alie/
no agro vt pprio semiat: postq̃ coaliuit ce/
dit solo. Si tñ seminauit in agro tuo bona
fide semē meū: si sum in possēsiōe possum
ope retētiōis mihi cōsulere vt nō pmittā
te tollere nisi soluas p̃ctū et impēfas: vt in/
stitut. de rerū diuisiōe. §. qua rōne. Scdo
p̃ncipaliter q̃s actualit̃ p se suos vel fami/
liā damniū inferit: in eo qd alter virtualiter
vel potēcialiter possidebat. Ad cui⁹ euide/
tiā pmo queri pōt: vtrū q̃s impediēs aliū
ne psequat̃ bñficiū qd als cōsecut⁹ fuisset:
teneat̃ ad restitutionē: qz regula iuris est:
qui occasione damni dat damniū dedisse vi/
det̃. Et fm p̃hm. liij. phicoz. qd modicū de/
est q̃si nihil deesse videt̃. Ad b̃ rñder̃ Tho.
scda 2. q. lxiij. qd alq̃s impedire pōt aliū ne
habeat p̃bendā multiplicē. Vno mō iuste
puta si intendēs honorē dei vel vtilitatem
ecclie p̃curet qd def alicui p̃sone dignior:
et tūc nullo mō teneat̃ ad restitutionē vel ad
aliquā recōpensationē faciendā: imo me/
ret̃ corā deo q̃rens que sunt iesu xpī. Alio
mō iniuste: puta si intēdebat ei⁹ nocumen/
tū quē impediret̃ ppter odiū vel vindictā
aut aliqd h̃mōis: et tūc si impedit ne p̃bēda
def digno: cōsulens qd nō def anteq̃ sit fir/
matū qd ei def: teneat̃ qdē ad aliquā recō/
pensationē pensatis cōditionib⁹ p̃sonaz et
negocij fm arbitriū sapiētis: non tamē te/
neat̃ ad equalē: qz ille nondū fuerat adept⁹
et poterat multiplicē impediri: teneat̃ tamē
ad omne interesse. Si xō iam firmatū erat
qd alicui daret̃ p̃bendā: qz dign⁹ est: et ali⁹
ppter causā indebitā pcurat qd reuocet̃:
idē est ac si iam habitam ei auferret̃: et tō
teneat̃ ad restitutionē equalis tñ fm ius fa/
cultatē. Porro si talis indignus erat de q̃
firmatū vel necdū firmatū fuit qd ei daret̃:
tunc illic impediēs ex inuidia ne psequat̃

grauiter peccat ppter malā intentionē: nō
tamē teneat̃ ad aliquā restitutionē. Si xō
b̃ fecit aīo p̃sulēdi pprie vtilitati: nō teneat̃
ad aliquā restitutionē fm Rich. in. liij. dist.
xv. si saltē pcurauit illud p se p viā licitā
et honestā: p̃sertim si ip̃e dignus fuerit: nā
sicut dicit̃. ff. de regu. iur. nemo damniū fa/
cit nisi qui id facit qd facere nō habet: iste
enī ius habet pcurandi sibi bñficiū serua/
tis circūstantijs iustis et honestis. Cōcor.
ibidē Sco. sicut a fili: si p̃cido venas i fun/
do in eo p quas deriuabat aqua ad alteri⁹
puteū sine fraude: intēdens cōsulere vtili/
tati mee: non teneor ad restitutionē: qz tūc
nō iniuste damifico p̃ximū eo qd ius ha/
beam faciendi vtilitatem meā in fundo meo.
Deniqz p regula tenendū est: qd si quis di/
gnus cōsulens vtilitati pprie facit auferri
indigno bñficiū: qd iam firmatum erat
sibi dari: vt sic acq̃rat sibi ipsi: non obligat̃
alteri ad restitutionē: cui⁹ ratio est fm ali/
quos: qz multomin⁹ teneat̃ ei quē sic impe/
diuit ne sibi bñficiū traderet̃ q̃ si eidem
absq̃ falsi criminis impositiōe faceret iā da/
tum auferri: p eū p quē fm iura canonica et
diuina sibi potuit auferri: sicut p papā vel
p alios q̃ sup hoc habēt potestates: ius enī
illud est potius spūale et cōmune et a supio/
ris potestate depēdens q̃ sit corpale et resti/
tuibile atqz ppriū possidētis. Secūdo qd
ri pōt: quid si alicui cui testator dare vel le/
gare vult bona sua impedio legare vel da/
re: nūquid ex hoc teneor aliquid restituere
defraudato. Ad hoc dicendū: qd si hoc feci
solum intentione cōsolendi pprie vtilita:
tē vel etiā alterius cui magis cōpetebat lega/
tio fm rectam rationē ppter aliquā circū/
stantiā rationabilē iudicio probi viri: vel
als p viam licitam et honestā pcurauit: tūc
non teneor ad restitutionē. Si xō nō appa/
reat causa rōnabilis cur vno suppresso q̃s
alterū pmouit: nec quo ad ius hereditarie
successiōis: ne quo ad aīe salutē ipsius le/
gantis: sed ex aliq̃ affectu inordinato amo/
ris: rancoris et siliū: tūc teneat̃ ad recōpēsa/
tionē: qz legantē p̃nanit cōmodo spūali: et
aliū cui legasset cōmodo corpali: et hoc po/
tissime locū habet dū testator laborat in ex/
tremis: nec habet plenū vsum rōnis. Vñd
dicit̃ Sco. in. liij. dist. xv. qd nō mere libera/
liter donat qui ex ignorātia donat: et exem/
plificat pmo de mort. p̃p̃inquo: cum scz est
extra sensum vel rationis vsum et cum ope
et malicia alicuius cōdit testamentū quod

De decalogi

precepto

coram deo nullū robur obtinet: similē qñ ex aliquā coactionē donat vt pces ⁊ pēiū molestias fugiat. Ratio horum est: qz igno-
rantia ⁊ aliquālis coactio excludit simpli-
citer voluntariū: hec Sco. Tercio queri
potest: quid de eo qui damnificat alium in
eo de quo sperabat alter lucrū futurū: vt
pote qz destruxit vel deteriorauit agrū se-
minatū. s. semina sodiendo vel p venationē
vel per alia sua aliosqz diuersos modos
destruendo. Ad hoc rñdet Tho. vbi supra
qz aliquē damnificās impediēdo ne adipli-
scat qd erat i via habēdi: talis nō obligat
recōpēlare tale damnū ex equo: qz minus
est aliqd habere in virtute vel potentia qz
habere actu: qui autē est in via adipiscendi
aliquid habere illud solū fm virtutē vel po-
tentia sicut in hoc casu patet: ⁊ ideo si resti-
tueret ei vt haberet hoc i actu: restitueret
ei qd est ablatū nō simplū sed multiplicatū
qd non est de necessitate restitutionis: tene-
tāmē aliquā restitutionē facere fm condi-
tionē psonarū ⁊ negotiorū iudicio discretorū
qd quidā taxant dicētes: qz ad tantū obli-
gat damnificās quātūz ptunc valuisset si
futurā messem vendisset: id est quātū fru-
ctus agri in illo dubio potuissent vendi: h
etiā sentit Alex. lon. ⁊ Tho. Quarto qz
ri pōt: quid de eo qz damnificat aliū impe-
diēdo eius laborē lucrativū iniuste. Ad h
rñdet Bernardi. de religione xpiana p
alios doctores: qz ex quo talis iā erat actu
aliter ad hmōi lucra exequēda dedicatus
instructus ⁊ pparatus: tene-
tā damnificās ad ea que phec phabilliter lucrat⁹ fuisset:
exempli grā: impediēs alium ne posset ex-
equi artē mechanicā qua imbutus est ⁊ cō-
suetus lucrari panē suum: ex eo qz nō facit
sibi solutionē statuto tpe: cū tamē alter nō
sit ptunc potens ad soluendum: item rusti
cū violent detinēs ne suas opas exequat:
quia forte metu vel verecūdia aut impo-
tunitate sua quodāmodo cogit eum esse in
seruitio suo: similiter impediēs piscatorē vel
aucupē a captiōe pisciū siue aulū qz sunt
cōis iuris nisi rōne ripe vl terre qz sunt spe-
cialiū dñorū vel cōmunitatū ⁊ in similib⁹:
tene-
tā impediēs ad restitutionē dampni da-
ri: cui⁹ ratio est: qz in talib⁹ auferet pprius
vlus qz erat vtiqz sui iuris: auferet etiā eis
fructus in eoꝝ vsu causaliter ⁊ qñ semialie
cōtentus: impediunt etiā ab his qz eis cō-
petunt de cōmuni iure: de quo videbif in-
ferius vbi agef de iniuriis ⁊ hui⁹ sentētie

est Sīral. obdof. Quinto queri pōt: qd
de his qui prabūt solutionē vltra termi-
nū pfixū vel nullū habētes terminū disse-
runt de die i die. Ad h rñdet Bernardi.
vbi supra post alios doctores: qz tenēs mu-
tuū vel aliud debitū vltra legitimū temp⁹
a creditore liberaliter concessum: tene-
tā totū interesse dampni extūc creditori ppter
hoc pueniētis: qd verū est si potens erat
ad soluendū: nō tamē tene-
tā totū lucrū
qd extunc illi phabilliter puenisset si eam
habuisset sed debet ei subtrahi tantū quā-
tū dubietas pditionū in mercatiōibus vel
emptiōibus cōtingentiū rōnabiliter est pē-
sanda ⁊ pitorū iudicio phabilliter estimanda.
Si tñ debitor absqz omni culpa sua fieret
impotēs ad soluendū: tūc nō obligaret ad
restitutionē in quātū tpe obligatiōis pha-
biller se credebatur futurū potentē ad soluē-
dum. Si hō temerarie credebatur tūc nō ex-
cusat de impotētia: verūtāmē maximā ir-
rogāt iniuriā qui mercedē laborū pferim
pauperū iniuriōse detinēt ⁊ iram dei vltra
se grauissime puocant ⁊ vindictā: sed mul-
ti modernis tpiibus inueniunt sine lege qz
debita soluere nolūt licz valeant: ⁊ faciūt
discurrere paupes vicinos seu alienigenas
qd vtiqz execrabilis rapina iudicat. Hmū-
rū cum ⁊ hi rapinā dicunt cōmittere qui
supfluas diuitias detinēt sciētes ⁊ viden-
tes paupes nec eis in extrema necessitate
subueniētes: imo dicunt homicide: vt pty
lxxxvi. di. c. pasce fame morientē: qz si non
pauisti occidisti: qz tunc min⁹ peccatū esset
hñti auferre qz indigētī denegare. Quid
igit criminis erit pauperib⁹ laboratorib⁹ de-
negare qd suū est vtiqz extremū malū: ⁊ iō
dicif vnū de quattuor peccatis dei vindi-
ctā acclamārib⁹: vt patet Deut. xliij. ⁊ in
c. Jacobi. v. Et sunt hec qttuor: oppressio
vidue: fraticidiū: vitium cōtra naturā: ⁊
merces laborū detenta: inter omnes tamē
maximū dampnū patif qz testamētī sui infi-
delē executorē relinquēs: p illius negligē-
tiā in igne purgatorij relinquit: de quo vl-
de in quinto sermone quarti pcepti supi⁹.

Sexto queri pōt: si qz fraudauit aliū re-
sua cū plus fm cōmune forū valet siue sit
frumentū: vinū: oleū vel qd cūqz aliud: cū
tamē tenebat illi reddere debito tempore:
vtrum reddens sibi eandē rem numero vl
specie quādo minus valet fm cōmune forū
teneat ad vltiorem restitutionē. Ad hoc
respōdet Ala. qz talis debitor postqz fact⁹

Septimo:

Sermo VII

est in mora soluendi nō satisfacit sufficienter nisi lucrum temporis i quo plus valuit post mora pariter apponat: qz nō solū damnsi-
cault cū in tanto sed in maiori p̄cio: qd tūc
pilla re poterat haberi fm cōmunē forum
nisi debitor sine fraude et omni culpa tunc
fuisset impotēs ad absolvendū vsqz ad tē-
pus solutiōis. Septimo queri pōt: utrū
iustū habens bellū satisfacere teneat dam-
na que fecit aduersarijs suis p incēdia fra-
cturas vel incisiones arborū vel vinearū.
Ad qd rñdet Bernhadi. vbi s. qz talis nō
teneat de illis damnis q intulit bona fide a
quibz cōmode nō potuit abstinere fm in-
dustria et p̄tudinē pugnatiū bona fide.
Si qd xō grassandi aīo et maliciose intulit:
cū als sibi cōmode cōsulere posset teneat: et
cōputabunt illa dāna cū dānis sibi et suis
dat: ab hostibz vsqz ad quātitates cōcurrē-
tes: et qd superexcecit teneat restituere. Ad.

Qualiter ad restitutionē tenent
raptores psonarū et rerū: itē p̄do-
nes et pirate ac de represalijs quō
licite sunt:

Sermo VII

De furtum facies

n Ero. xx. Secūdo p̄ncipalē alle-
na rapiētes obligant ad restitu-
tionē siue sint raptores p̄dones pirate vel
hmōi. Pro quo sciendū: qz rapiētū p̄nci-
paliter q̄tuor sunt genera: p̄mi sūt rapto-
res mulierū: et dicūt proprie raptus: secūdi
sunt raptores rerū: et dicūt p̄le rapina: ter-
tij dicūt p̄dones: et quarti pirate. Q̄tū
igit ad p̄mū sciendū: qz raptor p̄sonarum
p̄prie dicūt q̄ puellā violēter rapit vt eā im-
p̄petuū teneat: vel etiā q̄tū absumit puelle
violēter rapit: vt patz. xxxvj. q. i. s. ex hac.
qz raptor p̄prie dicūt qui p violentiā rapit
aliquā rem vel vsum rei: licz largo mō rap-
tor vocat q̄ puellā p̄sentientē cōtra volun-
tatē parentū abducit: et sic a raptoze dicūt
raptus: p̄terea raptus etiā cōmitit in vi-
dus et corruptis ac sanctimonialibz: vt pz
xxxvj. q. i. in diuersis capitulis. Hic p̄-
mo queri potest: utrū ad restitutionē obli-
gat qui attemptat pudicitia mulieris in-
pellando de luxuria et blandi sermone p-
suadendo diuersis pmissis. Ad hoc rñdet
Jo. de pla. insti. de iniur. s. iniuria. x. sine
culis. qz tales tenent et actione iniuriarū
et etiā eius viro si virū habet: qz pudicitia

illius corrūpere temptant: similē mulierē
frequēter insequens quocūqz vadit: teneat
eidem actiōe iniuriarū: qz ppter assiduam
eius frequētiā et affecutionē insert illi mul-
tā in famiā: vt dicto. s. iniuria. secus autē si
nō frequēter sed aliquādo grā solacij et lu-
di honesti. Si xō aliqua esset induta veste
meretricali: aut etiā diffamata cōuersatiōe
meretricali: tūc eam appellans et insectans
nō teneat illi actiōe iniuriarū fm leges: que
ad maius malū evitandū p̄mittunt turpi-
tudinē meretricij: grauitē tñ peccant et te-
nent in iudicio aīe. Secundo queri pōt:
utrū deho rās x̄ginē teneat ad restitutiōz. s.
eam ducendo vel dotādo. Rñdet Hosti. in
ti. de matrimonio. qz vbi causa decipien di
et tñ carnalē copulā extorquēdi cōsensit in
aliquā: si deceptor vult agere verā peniten-
tiā: necesse hz illā sine fictiōe ducere i vxorē:
rem: qd si fieri nō pōt: debet illi dare virū
conuenientē vel aliter satisfacere fm Bay.
in. c. j. et. ij. de adulterijs. Lancoz. Alex. de
hales in. ij. pte summe i tractatu de stupro.
et addit Job. de pla. insti. de publ. iudi. s.
itē lex iulia. dicēs: eq̄liter punitur stuprū o
iure canonico: dic qz mulier nō punit sed
stuprās virginē cogit aut eam dotare et in
vxorem recipere si ipā et pater eius velint:
als si nolint cogit eā dotare iuxta ipi stu-
patoris facultatē: et puelle dignitatē: ha-
bita etiā cōsideratiōe quātū plus rōne de-
florationis datura est alteri viro: qz si stu-
pator eam in vxorē recipere noluerit: tunc a
iudice verberibz castigatus put. vsum ei
fuerit et excoīcatus i monasteriū detrudat
accurus penitentia: hec habentur extra de
adul. c. j. et. ij. vide de his plenius in sex-
to p̄cepto in si. p̄mi sermonis: ad qualem
igit putas restitutionē obligatū alterius
vxorē polluentē. P̄terea licz hec sit pe-
na legis veteris: tamē fm Sco. in. liij. dist.
xv. quādo lex humana cōcordat cum lege
veteri tūc est seruanda. Tercio queri pōt
quid s̄ meret qui p violentiā rapit x̄ginē
vel aliā mulierē aut absumit earū. Ad hoc
respōdet Fran. de platea: qz tales absolui
nō possunt nisi eam paratibus restituāt: et
vltra hoc fm leges cum omnibz fautoribz
suis puniri debent amputatione capitis: et
eorum substantia rapte est applicanda si in-
genuā rapuerūt: si autē ancillā vel liberā
tā: substantiā nō admittūt sed decapitant:
et hoc siue rapta fuerit x̄go: vidua vel mo-
nialis: vt insti. de publ. iudi. s. si aut p vim

B ij

quattuor
genia rap-
torum
p̄mū
raptus in terrā
p̄do. terra
pirata. mar

De decalogi

raptus: imo in moniali non solū puniſ rap-
tus sed etiā attemptatio: vt. l. si quis non
dicā rapere. *l. de epis. r. cle. r. allegat illa*
lex. xxxvj. q. ij. vbi dicit: si quis nō dicam
rapere sed attemptare tñi matrimonij iun-
gendī causa sacratissimas virgines ausus
fuerit capitali pena feriat: secus autē si fue-
rit meretrix que rapere: qz tñc rapiēs nō
puniſ hac lege: vt. ff. de furē. l. verū. r. hoc
ideo qz coltus cum meretrice remanet in-
punitus fm leges. ff. de adulē. l. si vxor. s.
sed r in ea. nisi talis meretrix fuerit nupta
l. de adulē. l. que adulteriū. vel diuerterit
a viro ato meretricādi: vt. e. ti. l. si mulier.
verūtāmē p̄dicta pena locū nō habet in ra-
plente p̄p̄iā vxorē: cum ei def̄ interdictus
de vxore exhibēda. l. si. l. de lib. exhi. nisi
religionē intrauerit ante carnalem copulā
qđ pōt: vt patet extra de cōuer. cōiug. in. c.
ex publico. Quis nō possit inuito viro post
carnalē copulā: vt ex de rap. in. c. cū causa.
Verūtāmē hec pena locū habet in rapiēte
sponsam p̄p̄iam de iure ciuili: licz secus sit
de iure canonico i sposa volēte: qz nō dicit
raptor p̄p̄ie qui habet mulieris assensum
vt dicto. c. cum causa: secus si cōsensum nō
habuit: etiā nō pōt mulier rapta de iure ci-
uili nubere raptori alioquin p̄iuat bonis
raptoris a lege sibi applicatis: nec possunt
parētes eius cōsentire: als incurrūt penā
deportatiōis si cōsentiat: vt in aut. de rap.
mulierib⁹. s. illo. de iure tñ canonico qđ p
sua benignitate p̄ualet rapta raptorū nube
re pōt: vt dicto. c. cū causa. r cōpellit eam
dotare: vt. xxxvj. q. ij. c. tria. fm canones
etiā tales leuius puniunt in foro iudicia-
li: qz raptor efficit seruus rapte nisi se velit
redimere: vt. xxxvj. q. j. c. de raptorib⁹. Se-
cūdo raptor debet excōicari cum suis fau-
toribus: vt ibidē. q. ij. c. j. et. liij. potest autē
rapta cōtrahere cū raptoze si velit: vt extra
de rapē. c. accedēs: licz fm antiquos cano-
nes r etiā leges nō poterat: vt dicit ibidē
glo. Qrtum autē ad secūdū p̄ncipale sci-
endū: q raptor rerū p̄p̄ie dicit q p violē-
tā rapit bona seu res alienas: r tñc ab eo
dicit rapina. Ad cuius euidentia p̄mo qri
pōt: vtrū rapina sit graui⁹ peccatū qz furtū
p̄sertim qz verecūdia ē timor de turpi actu
vt dicit in. liij. Et h. sed magis verecūdant
homines de furto q de rapina. Al b r̄ndet
Tho. scda 2. q. lxxj. q rapina et furtū ha-
bent rōnem peccati ppter inuolūtariū: qđ
est ex pte eius cui aliquid auferē: ita tamē

precepto

q in furto est inuolūtariū p ignorantiā: in
rapina p violentiā: magis est aut inuolun-
tariū aliquid p violentiā q p ignorantia:
qz violentia directius opponit volūtati q
ignorantia: r ideo rapina grauius pecca-
tū est qz furtū. Est et alia ratio: qz p rapinā
nō solū inferē damniū in reb⁹ sed etiā ver-
git in quādam ignominia seu iniuriā pso-
ne cui inferē violentia: sed qz homines sen-
sibilib⁹ inherētes magis gloriānt de virtu-
te interiori q manifestat i rapina q de vir-
tute interiori q tollit p peccatū: ideo min⁹
verecundant de rapina q de furto. Et sci-
endū q omnis raptor est fur sed nō ecōuer-
so: qz nullus improbi⁹ fur q qui vi rapit
aliorum bona: vt notat Hoff. r sic videt q
violētia adauget peccatū furti r facit rapi-
nam: vñ r iura canonica p eodē reputant
rem alterius vel etiā debitū nō soluere cuz
potest: seu iniuste detinere r rem alienam
violenter rapere: qz vtrobiqz fit violentia
iniuste: r q rem alteri⁹ vel debitū dare no-
luerit res alienas in adit. fur. q. j. c. decime
et extra de resti. spol. sup verbo iniuste de-
tinere: sic notat glo. Secūdo queri potest
q sit pena raptoris rerū. Ad hoc dicendū:
qz pena raptoris est fm leges: q si agat cō-
tra eum infra annū ciuilitē: puniſ in qua
druplā: cōputata. l. ipa re. post annū xō in
simplum: vt. ff. de vi bo. rap. l. j. et. ij. sed ad
istā penā solū reneſ post qz cōdēnat⁹ est nō
ante: r sic intelligit illud Exod. xxij. Si qz
furat⁹ fuerit onem aut bouē: aut occiderit
vel vendiderit quinqz boues p vno boue:
et qtuor oues p vna oue restituet: qz illa
lex est determinatiua pene p iudicē infligen-
de: vt dicit Tho. scda 2. q. lxxj. q si agit p
eum criminaliter tñc ppter vim sine armis
puniſ in tertia pte bonoz suoz r fit infa-
mis. ff. de iud. pua. l. j. Bñ. j. et. l. si. Si xō
cū armis puniſ deportatiōe. l. qz deporta-
bas in insulā r pdebat oia bona: vt insti.
pub. iud. itē lex iulia de vi. nūc aut vt cōi-
ter raptōres puniunt pena mortis: sic la-
trones r nocturni agroꝝ populatores: fm
xō canones excōicant nō solū a suo epō s
etiā ab illo i cui⁹ epatu rapinā faciūt: vt ex
de rapē. c. j. r. vj. q. liij. c. placuit. In sup ex
eo. ti. c. sup eo. ponit triplex pena fm tri-
plicē differentia raptorū. Itā quidā raptor
res sū q pseuerant i cōtumacia nō satisfi-
endi vsqz ad mortē inclusive: r illis ibidez
denegat sepultura ecclesiastica: sacramen-
ta eucharistie et extreme vnctionis r peni

septimo:

Sermo VII

rentia: quidā hō in tota vita pseuerant in
cōtinuacia nec restituunt licz facultatē p-
tāc habent: sed vsq; ad mortem exclusiue
differūt: in morte hō penitent sed vnde re-
stituant nō habēt: si hmoi penitentiā petie-
rit dabit et: similis et viaticū: sed tamē illi
denegabit ecclesiastica sepultura: qd statu-
tum est ad alioz terrorē. Unde pbyteri et
clerici nec eoz sepulchris debent interesse
nec ab eis elemosynas accipere: nec etiam
ab eis qui illi rapine picipes inuenti fue-
rint: qd si cōtrafecerint ab officio et benefi-
cio deponi debēt. Quidā deniq; differunt
petere et satisfacere vsq; ad mortē: in extre-
mis tamē positi penitētie remediū humili-
ter postulant et debitā restitutionē vel re-
stituendū securitatē pstant per se vel p here-
des: talibus autē nec penitētia nec ecclesiasti-
ca sacramēta nec etiā sepultura est denegā-
da. Hec oīa patent in dicto. c. sup eo. vnde
et heredes cōpellendi sunt satisfacere quā-
tum habent de bonis eoz quib; succedūt:
verūtāmē de raptoribus occultis nō debet
talis rigor seruari: vt eo. ti. c. in lris. Q-
tum autē ad tertiu pncipale sciendū q pre-
do dicif quicūq; alios iniuste predat. Et
possum; q̄tum ad p̄sens ponere quattuor
genera p̄donū. Nam pmo dicunt p̄dones
qui viatores expollant de rebus: inter q̄s
etiā cōnumerāt latrones et nocturni agro-
rū populatores: nam latro dicif qui insi-
diat homib; in publicis stratis: nocturn;
hō populator agroꝝ dicif q̄ de nocte va-
stat agros vel incēdit: et hos fm̄ leges im-
pune licet interficere: vt. l. qñ li. vnicuiq;
l. j. et. ij. nec etiā gaudent immunitate si con-
fugerint ad ecclesiā: vt patet extra de imu-
eccle. c. inter alia. verūtāmē pessimū genus
latronū est gen; receptor. Hinc pari pena
puniunt p̄t latrones: qz sine eis latitare nō
possunt. ff. de recepto. l. j. et. ij. Secūdo di-
cunt p̄dones isti milites vel soldati q̄ accl-
piūt et tollūt a popularib; vltra stipendia
sibi cōstituta: vt patet. xxiij. q. j. c. militare
nō est delictū. vbi subdit: p̄pterea quada;
pudentia militatib; sunt stipendia con-
stituta: nedū sumpt; querit p̄do grasset:
hinc milites cū interrogaret Johanne di-
centes: quid faciem; nos: ait illis: neminē
cōcuciat; neq; calumniā faciatis sed esto;
te cōtentū stipēdijs vris. Tertio dicunt p-
dones ipsi p̄lati qui vt pcuratiōē impen-
dant legato vel similes expensas faciant:
plus extorquet a subditis q̄ solunt: et ta-

les obligant ad faciendā restitutionē his
a quib; plus receperūt: et sup hoc tantū dē
cogent elargiri paupib;: vt p3 est de emu.
eccle. c. qz pleriq;. Quarto dicunt p̄dones
ipsi iudices vel officiales indebite pecuni-
as accipies: vt. l. ad. l. iul. repetūdaru. et
de hoc vltimo postea lati; videbit. Deniq;
fm̄ Ray. eadē est pena p̄donis et raptoris
exceptis his q̄ dicta sunt de latrone et no-
cturno agroꝝ populatore: cū vterq; raptor
dici pōt: vt p̄do cōtineat sub raptore: sicut
species sub genere: et ideo quos par facin;
cōinānat et equat: etiā pena filis comites:
vt. xv. q. iij. c. sane q̄sq;. Q̄tū deniq; ad
quartū pncipale sciendū est: qz pirate sunt
latrones vel raptores in mari: qui spoliāt
et insidiant pegrinis et mercatorib; vlt nau-
fragijs: q̄ fm̄ hosti. excōicant ab ore sum-
mi pontificis ter in anno: sed hoc intelligē-
dum nisi talia fuerint nauigia que pirati-
cā tyrannidē exercent: vel nisi sint inimici
nomini xp̄iano: vel alicui pncipi q̄ aucto-
ritatē habet mouendi bellum ex causa in-
sta in cui; nomie hec faciunt. l. de furs. in
auten. nauigia. vnde extra de rapt. dicif.
c. excōicationi subdant qui romanos aut
alios xp̄ianos p negociatiōe aut alijs bo-
nestis causis nauigio vectos aut cape aut
rebus suis spoliare psumunt. Illi etiā qui
xp̄ianos naufragiū patietes damnata cu-
piditate spoliāt rebus suis: nisi ablata red-
diderint excōicationē se nouerit subiaccere:
glo. et sic q̄ cōtra faciūt sunt ip̄o iure excōi-
cati: et tenent infra annū in q̄druplū. l. de
furs. l. in eum. hoc est fm̄ leges si petat in-
fra annū ad restituendū quadruplum: sed
post in simplū: vt in dicta. l. in eum. Unde
generalit; quicquid accipit de naufragio
siue de ip̄a nauī siue de littore siue de mari
restituendū est. ff. e. l. si quis ex naufragio:
als nulla consuetudine statuto vel p̄cepto
excusat q̄s: qz detestabile furtū cōmittit.
ff. de acqui. re. do. l. qua rōne. in fi. et dicta
l. in eū. et ideo fm̄ Huil. nō excusant dñi ter-
rarū qui cōponūt cū nautis aliquo ab eis
recepto qz eos securos faciūt: qz si naufra-
giū paterent nihil ab eis reciperēt vel re-
cipi pmitterēt: cū als hec ip̄a grātis facere
deberēt: verūtāmē cōseruanda est cōstitū-
tio laudabilis in quibsdā locis decernēs
qz quicūq; accipit aliqd de ip̄o mari debet
habere certā et moderatā portionē illi;: q̄a
talis cōstitutio fit in fauorē naufragoz ad
hoc vt homines magis ip̄as res pquire

De decalogi

precepto

studeat et de labore suo promeretur. Ad ma/
 forē aut omnium p̄dictorum evidentiā sciendū
 q̄ rep̄saliē dicunt q̄ aliquis oriundus de
 vna terra spoliatus vel dānificatus ab alio ori/
 undo ab alia terra: vel etiā q̄i debitū ei nō
 soluit tūc dāt spoliato potestas: q̄ satiffa/
 ciat sibi q̄ quēlibet de illa terra: vñ est ille
 spoliator vel debitor. Unde intelligendū ē
 fieri rep̄salias tam quo ad p̄sonas q̄ quo
 ad res. De quo queri p̄t an rep̄saliē sint li/
 cite in foro ciuili et aīe: p̄sertim cū dicit li.
 vj. de iniurijs et dam. da. c. et si pignozatio/
 nes quas vulgaris elocutio rep̄salias no/
 minat: in quib⁹ alius p̄ alio p̄grauat tāq̄
 graues legib⁹ et equitati naturali cōtrarie
 ciuili sunt cōstitutioe p̄hibite et nec entim
 licere videt qd est contrariū iuri naturali.
 Ad hoc rñdet Bartho. de saxoferrato in
 tractatu de rep̄salijs: q̄ om̄s doctores in
 istā declināt sententiā: q̄ si ad illū hominē
 gentē vel pplm qui iusticiā facere et debitū
 reddere neglexerit: haberi p̄t recursus vel
 regressus: tūc rep̄saliē in foro p̄sciētie non
 sunt licite. Si hō nō p̄t haberi regressus
 ad sup̄iorē tūc sunt licite duob⁹ interueni/
 entib⁹. Primo q̄ assit auctoritas sui supe/
 rioris: nō enī licet alicui sibi ius facere: vt
 xxxij. q. ij. c. seculares. Secūdo q̄ sup̄ioris
 auctoritas interponat ex causa iusta: nam
 ista decreta. nisi ex vera et iusta cā interpo/
 nant sūt ipso iure nulla: vt. l. ij. §. hec xba.
 ff. ne vis si. et. Causa iusta videt esse cū do/
 minus gens vel populus requisit iusticiā
 facere neglexerit vel denegauerit: et tūc nō
 grauat alius p̄ alio: sed potius punit re/
 ctos vel ciuitas p̄ suis ciuib⁹ ppter negli/
 gentiā: vnde. xij. q. ij. c. dñs noster. sub di/
 tur: iusta bella diffiniri solent q̄ vlciscunt
 iniurias: sic gens et ciuitas plectenda est
 que vel vindicare neglexerit: qd a suis im/
 probe factū est vel reddere quod ablatum
 est. Tertio p̄t addi fm Tho. scda 2. q. xl.
 qd requirit intentio recta: et hoc in foro cō/
 scientie: licet de tali animo nihil curetur in
 foro ciuili: intentio hō qua rep̄saliē licite
 reddant esse debet ad p̄monendū bonum
 vel euitandū malū: alioquin nō excusaret
 auctoritas legitima et causa iusta: quia di/
 cit Aug⁹ in li. cōtra Faustū: nocendi cupi/
 ditas: vlciscendi crudelitas: implicatus et
 implicabilis anim⁹: feritas rebellando: m/
 bido dominandi: et si qua sunt similia: hec
 sunt que in bellis iure culpant. Recordat
 etiā Jo. an. in dicto. c. et si pignozationes. et

addit Bartho. q̄ vltra p̄dictas causas do/
 min⁹ vel ciuitas statuere p̄t in terris sibi
 simpliciter subditis: q̄ quibet de ciuitate:
 villa vel terra eis simpliciter subiecta p̄ de/
 bito alterius capi possit: sicut qñq̄ statutū
 q̄ vxor p̄ viro teneat sicut florētie statutū
 est. q̄ p̄ mercatore fugiēte teneant vxores:
 et liberi: licet nō sint heredes. Multi tamen
 sunt cōtra quos rep̄saliē cōcedi nō possūt.
 Primo clerici: vt de in iu. et dam. da. c. vñ/
 co. li. vj. Secūdo scholares. Et ne fil. p̄ pa.
 aut. habita. siue tam applicauerit ad locū
 studij siue pegrines causa studij: et idē pu/
 tant de nūcijs et famulis eor⁹: vt dicta aut.
 ibi: eor⁹ nūcijs. et idē de scriptorib⁹ et similib⁹
 qui necessarij sunt in studijs: idē de patre
 eunte ad videndū filiū i studijs: vt notat
 ff. de iudi. l. ij. §. idem claudio. in glo. super
 verbo: venerat. Tertio ambasiatores et eo/
 rum seruitores: vt. ff. de iudi. l. ij. §. legat⁹.
 Quarto euntes ad indulgētiā et pegrini
 vt no. glo. sup̄ dicto xbo: venerat. xxxij.
 q. ij. c. si q̄s romipeditas. Quinto om̄es
 q̄ nō possunt in ius vocari: vt infans fur/
 osus et sic de alijs: qui postponunt in. l. ff.
 de in ius vocā. tales tñ q̄ quos rōne p̄sone
 rep̄saliē nō possunt exerceri hō eor⁹ res exer/
 ceri possunt: secus aut si rōne cause possūt
 exerceri rep̄saliē: vt scholares: ambasiato/
 res in rebus saltem quas secū ducūt tanq̄
 necessarias ad dictā causam. Quidā tamē
 dicūt et securius quo ad forū cōscientie: q̄
 sez rep̄saliē cōcedi nō possunt nisi hō delin/
 quētes. s. magistrat⁹: officiales et cōsiliari/
 os iusticiā denegātes: de sen. excō. c. roma/
 na. in fi. li. vj. Item hō vniuersitatē iusticiā
 denegantē. ff. q̄ me. cā. l. metū. §. animad/
 uertendū. et p̄tra dñm et eius subditos sibi
 auxiliū p̄bentes ad iniusticiā: de sen. ex. c.
 si sentētia. li. vj. et p̄tra p̄ncipalē debitore et
 eum q̄ res detinet. ff. de his q̄ in frau. cre.
 l. aut p̄tor. §. si debitore. nec solū in reb⁹ sed
 etiā in p̄sonis cōcedi possunt cum iusticiā
 denegātes p̄ dēnatis habeant: qd patet
 qz p̄t eis iudici bellū et eor⁹ res app̄hendi
 vt dicto. c. dñs et cōdemnatus capi et in car/
 cerē trudi possit. Et qui bo. ce. pos. l. j.

De restitutione furti qd q̄tuor
 p̄mis modis cōmittit. s. auferēdo
 hominē: rem alienam: p̄priā vel
 publicam: Sermo VIII

De furtum facies:

Exod. xx. Tercio principaliter alie
na furates tenent ad restitutōez.
Ad cui⁹ euidentiā sciendū: qd furtū est cō-
tractatio rei aliene mobilis ⁊ corpalis in-
uito dñi animo lucrificiēdi gratia: sez rei
possessionis vel vsus: sicut plenius est de-
terminatū in pñcipio hui⁹ pcepti: ⁊ cōmit-
tis multis modis. Qñ qdā furta remanēt ī
nomie generalis: quedā xō nomē speciale
fortiunt: verbi grā: furtum rei sacre dicit
sacrilegiū: ⁊ furtū de republica dicit pecu-
latus: furtū aut bestiarū dicit abigeatus: ⁊
furtū hoīm dicit plagius: de quibus postea
videbīs. Hic q queri pōt vtrum extrema
neccessitas famis vel frigoris aliquē excu-
sare pōt a furto: pñtīm cuz dicit extra de
fure. c. si quis ppter necessitatē famis aut
nuditatis furatus fuerit cibaria: vestē vel
pec⁹ peniteat hebdomadas tres: si reddi-
derit nō cogat leuare. Ad bñdet Tho.
scōa 2. q. lxxvj. q ea que sunt iuris hūani
nō possunt derogare iuri naturali vel diui-
no. Scdm autē naturalē ordinē ex diuina
puidentiā institutum: sez inferiores sunt
ordinate ad hoc qd ex his subueniat ho-
minū necessitati: ⁊ ideo p rerū diuisione et
appropriationē ex humano iure pcedentē:
ad impedī quib⁹ hominē necessitati sit sub-
ueniendū ex hōmōi rebus: ⁊ ideo res quas
aliqui supabūdāter habent: ex iure natu-
rālī debent pauperū necessitati. And dicit
Ambro. ⁊ habet in decretis. xlvij. di. sicut
bi: Esurientiū est panis quē tu detines nu-
dozum indumentū est qd tu recludis: mise-
roziū redemptio ⁊ absolutio ē pecunia quā
tu in terra desoldis. Sed qz multi sunt ne-
cessitatē patiētes: ⁊ nō pōt ex eadem re om-
nib⁹ subueniri: cōmittit vniuscuiusqz arbi-
trio ppariū rerū dispensatio vt ex eis sub-
ueniat necessitatē patiētib⁹. Si tamē adeo
sit vrgens ⁊ euidentis necessitas vt manife-
stū sit instante necessitate de rebus occurrē-
tibus esse subueniendū: puta cum iminet
psone piculū ⁊ aliter subuenire nō potest
tunc licite pōt aliquis ex rebus alienis sue
necessitati subuenire siue manifeste siue oc-
culte sublati: nec hoc pñie habet rationē
furti. Qñ dīc glo. sup dicto. c. si qz: q ex eo
q imponit penitētia intelligit q modica
fuerit necessitas: si enī magna fuisset nō im-
poneret penitētia: qz tali tempore sunt om-
nia cōmunita d iure naturali ⁊ ciuili: vt nō

taf. xlvij. dist. c. sicut hi. vbi sequit: pñiū
 nemo dicat qd est cōmune plusqz sufficeret
 sumptui ⁊ violēter obtentū est: id est q su-
 mit plus qz sufficeret illud qst violēter ra-
 pit: et. xlvij. dist. c. j. dicit ex cōcilio Cartha-
 ginen. q fm Hiero. aliena rapere cōtincit
 q vltra necessaria sibi retinere probat. Ad
 cordat Rich. addens q nullū ius positīuū
 statuere possit q tpe necessitatis furari nō
 liceret: quia tūc ipa res aliena facta est p/
 pzia iure naturali qd fortius est positīuū:
 qz imutabile ⁊ tollere pōt positīuū: sed nō
 ecōuerso. Concor. Donal. qui sup addit q
 si necessitas nō est magna: tūc restituere de-
 bet ⁊ agere penitentiā de furto: vt eo. ti. c.
 si quis. in glo. vbi dicit vlti⁹: q in extre-
 ma necessitate se defendēdi cū aliter se tue-
 ri nō posset pōt aliū occidere: vt in de. j. de
 homicidio: ⁊ in simili casu necessitatē mul-
 ta phibita cōcedunt ⁊ specialit vsus rex.

Ad si querit cur tpe necessitatis magis
 licitū sit furari vel occidere q fornicari p/
 pter famis necessitatē. Ad hoc rñdet ibidē
 glo. q ppter necessitatē res facta est cōis:
 ⁊ sic licet ea vti: sed ī fornicatiōe nō est ita:
 ⁊ qui in necessitate se defendit cū modera-
 mine inculpate tutele aliū non interficit: s
 ille qui pñus aggredit seipsum interficit.

Ad clariore aut intellectū octo diferen-
 tias furantiū breuī stilo pcurram⁹. Primū
 nāqz furtū cōmittunt hominē auferendo:
 de quo habet ex de fure. c. qui furat⁹ fue-
 rit hominē. glo. liberū ⁊ vendiderit cōi-
 ctus noxe morte moriat⁹. glo. Qui furatur
 serum hac pena non tenet. ff. ad. l. fal. de
 plag. l. vlt. fm canonē etiā hec pena nō im-
 ponit sed illa que tangit ex de rapto. c. in
 archiepātu. vbi psequit de pena fm quā/
 titatē delicti. Hic queri pōt vtrū xpian⁹
 furtim auferēs xpianos detentos a paga-
 nis vel eos liberans: teneat ad restitutio-
 nem. Ad hoc rñdet Ray. ⁊ hosti. q si hoc
 facit tpe guerre tūc ī nullo tenet: vt. xxij.
 q. ij. c. dñs nñ iubet ad iesū naue vt cōstitu-
 at sibi retrozū insidias ⁊ c. si xō facit b tpe
 treuge tūc tenet ipi pagano restituere: nō
 tñ hoīm ppter piculū aīe sed estimatiōez.
 Sitr etiā obligat de alijs ablatis eodē tpe
 facere restitutionē: vt. xxij. q. j. c. noli. vbi
 subdit: fides est qñ pmitit etiā hosti est
 seruāda q quē bellū gerit. xxij. q. iij. c. in-
 nocēs. ibi. fides pñmo licet infideli data p/
 ponit diuino mādato: q. i. Josue q dñi mā-
 datū pepcit gabaonit. Si tñ pagani cōpu-
 b lū

De decalogi

precepto

terunt illos captiuos ad circūcisionē idola-
triā vel aliud mortale peccatū: tūc ipi peni-
tus liberi facti sunt: nec etiā tūc peccat il-
lum furans sed meret. Dicit em. liij. dist.
c. nulla officia publica iudeis iniungant p
q̄ eis occasio tribuat penā xpianis inferre
si q̄ xpo xpiani ab eis in iudaismo ritu sunt
maculari vel etiā circūcisi: nō reddito p̄cio
ad libertatē r religionē redeant christianā
r fm hosti. christian⁹ iste si dum esset treu-
ga frāgeret eam: r sic erat in culpa dū fuit
captus: nō potest a saraceno furari: sed te-
net ad restitutionē nisi immineret piculum
necessitatis. Ratio est: quia talis iuste deri-
net: secus aut si iniuste detinere. Secū-
di xpo furtū cōmittūt rem alienā auferēdo
r est duplex. Mā quoddā est manifestū cū
quo. s. fur deprehendit ante q̄ ad locū desti-
natū veniat. Aliud est nō manifestū cum q̄
scz fur nō deprehendit. ff. e. l. ij. et. liij. Pena
xpo hmoi furti variā fm q̄ varie de ipso
agit. Qz si querit de legib⁹ statuētibus
occidi fures virū sint licite. Rñdet Sco. in
liij. dist. xv. q̄ tales leges sunt iniuste: r per
cōsequens occidentes eos sunt homicide.
Hui⁹ ratio est: qz lex diuina phibuit homi-
nē occidi: dicens: Mō occides. r nulli infe-
riori licet in lege supioris dispēfare: r ergo
nulla lex p̄stituens hominem occidi iusta est:
si in illis casib⁹ statuāt i quib⁹ deus nō ex-
cipit. Excipit autē i multis. s. i blasphemia:
homicidio: adulterio r in multis alijs: nō
tamē inuenit⁹ excepisse in furto: sed potius
voluit diuina lex furē puniri pecunialiter
r nō pena mortis. Cōcor. Landul. r etiam
lex humana civilis. s. generalis: nisi i fran-
gente pacē r strātā spoliante: qui etiā pōt
p̄ q̄nq̄ solidis suspēdi: vt in. x. colla. de pa-
ce tenēda. §. si q̄s quīq̄ solidos. Si q̄ agit
cōtra furē criminaliter r ad penā criminis:
tūc quidē nō est suspēdendus vel demēdā-
dus sed aliter puniēdus: scz vt fusties vel
exulet vel alio modo puniat⁹ pnt iudici vi-
debit⁹: qd̄ intelligendū est de simplici fure
q̄ occulte r sine armis delinquit. L. e. aut.
sed nouo. Si xpo cum armis vel etiam sine
armis violēter aggredit⁹ in domo mari vel
itnere: tūc plus est q̄ fur r p̄tra cū acrius
pcedit. ff. de penis. l. capitaliū. §. grassato-
res. et. §. famosus. de qua pena tactū est. §.
vbi agitur de raptoze simplici sine armis.
Quādoq̄ etiā tales fm leges licite abiq̄
iudicē occidunt⁹: vt patet extra de homi. c.
si p̄fodiens. vbi dicit q̄ fur nocturnus im-

pune potest occidi: diurnus autē non nisi
telo se defenderit: quia iam plus est q̄ fur:
glo. armozū nomine fustes r lapides intel-
ligunt. ff. de furl. si pignore. §. furem. r fer-
rum r omne qd̄ arcu manumittit. insti. de
publi. iudi. §. item lex. cor. vin. Si xpo ciui-
liter agat contra eum tūc pena furri mani-
festi est quadruplum: non manifesti est du-
plū: vt insti. de obli. que ex delict. nas. §. pe-
na. que etiā pena de iure canonico licite pe-
ti potest: vt. xliij. q. v. c. fi. in glo. vlt. nisi sit
furtum domesticū a filio patri factū vel ab
uxore marito: vt. ff. de penis. l. respiciendū
§. furta domestica. r hec pena peti potest
etiā post annū: insti. de ppe. r tem. acti. §.
furti. et post q̄ egit contra eum criminalit⁹
potest iterū cōtra eum agere ciuilit⁹ r ecō-
uerso: vt. L. quādo ciuillis actio p̄iudicet.
l. vnica. r. ff. e. l. vlti. sed hoc tūc in foro con-
tentioso. nam in cōsciencioso sufficit resti-
tuere simplū cum omni damno ex tali fur-
to secuto. Tertij p̄inde furtum cōmittūt
rem propriā recuperando: de quo p̄mo q̄ri
potest: vtrum ille qui recipit rem sibi sub-
tractā furto vel violentia vel modo equi-
pollenti furto: vel violentie teneat ad re-
stitutōez. Ad hoc respōdet Alex. de hales
in tractatu de restitutiōibus opinādo sine
p̄iudicio: q̄ cum quis furtiue vel violēter
recupat nō quidē rem suam sed equivalen-
tem: r hoc in cōtinenti sine interpolatione
temporis nō tenet ad restitutiōez: nisi p̄us
alter restituat illud quod iste abstulit: q̄a
vim vi repellere licet incōtinēt: nisi in quā-
tum id quod iste rapuit melius esset: secus
tamē esset in tempore interpolato: cui⁹ ra-
tio est: quia multa p̄petrata instante dolo-
re remanēt impunita: que si cessante dolo-
re fierent puniēda essent: qd̄ si rem p̄p̄iā
furto vel violentia recuperet non tenet ad
restitutionem. Nec obstat q̄ nemo sibi ius
facere debet cum nō sit iudex: quia hic nul-
lum piculum imminet republice cum sine
scandalo recuperet rem sibi ablatā: nec etiā
ille qui p̄ violentiā accepit rem equivalen-
tem tenet ad restitutionē: quia simpliciter
nō facit furtum: peccat tamē ordine debito
p̄termisso sibi rem equiualentē vsurpando
r si dicat q̄ cōtrectat rem alienam: dicen-
dum q̄ non vt alienā. Secūdo queri po-
test: vtrum seruus mercenarius vel cōdu-
cticius vel alius creditor rem suā vel ope-
ris mercedē habere nō valēs: aut debita:
vtpote: quia impotēs est ad litigandū: eo

septimo:

Sermo viii

q̄ debitor est se potentior: vel q̄ iura sua p̄bare non potest: vel quia iudex sibi iusticiam nō facere et similia: in hoc casu creditori suo subtrahens aliq̄d equiuales debitis illis aut rebus: ad restitutionem teneatur. Ad hoc respondet Iustinus. de gādauo in q̄t. libetis suis q̄ talis nō peccat nec in mō recuperandi: nec in retinēdo rē sibi recuperatā. Cuius ratio est: q̄ licet iustitias p̄pulsare et ad restitutionē cōpelli regulariter fieri nō debeat p̄ singularē p̄sonā: sed p̄ publicū iudicē q̄n per eum bono modo acq̄ri potest: in casu tñ q̄ hoc minime p̄ iudicem acquiri posset: tunc singulari p̄sonē intelligitur p̄cessū tanq̄ ministro legis et iudici regulari: et huius sentētie videt̄ Aug⁹. eē in epistola ad Macedoniū. et habet̄. xiiij. q. v. c. nō sane: q̄cūq̄d ab inuito sumit̄ iniuriose auferē. Itā pleriq̄ nec medico volūt reddere honorē suū: nec operario mercedē suā: nō tñ hec que ab inuito suscipiunt̄ per iniuriā accipiunt̄ q̄ potius per iniuriā nō darent̄. Eiusdē etiā sentētie videt̄ Innocē. in. c.olum. j. extra de resti. spo. in scōda opinione in glo. que tñ sane sunt intelligēda q̄n p̄ talē furtiuā subtractionē nec sibi nec aliis immineret aliq̄d piculū diffamie vel cui⁹. cui⁹q̄ mali: q̄d potissime fieri pōt: dū cre- ditor fuerit dispensator debitoris: vel duz res aliqua debitoris ad ipm̄ per altā viam occultā et licitā venerit: ita q̄ nulli ex b̄ immineat periculū cuiusq̄q̄ dispēdiū spūal̄ v̄l corporalis: als̄ em̄ sibi sibi satisfacere minime pōt p̄pter quinq̄ mala q̄ possūt inde euenire. Primo p̄pter periculū scādali frat̄: q̄ p̄ximo innocēti p̄ furto posset imponi. Secundo p̄pter periculum p̄prie diffamie qua q̄s fur defacili possz̄ credi. Tertio p̄pter periculū p̄prie p̄sone vel vite: quia si hoc p̄ testes efficacit̄ p̄bare: tanq̄ fur iuste puniri posset scōm̄ leges. Quarto p̄pter periculū anime: q̄ si iurare cogeretur verū rē ablatā subtraxisset aut euz sciret q̄ rē illā clanculo abstulisset: defacile p̄iuriū scurrere posset ex timore: ne scz̄ factū p̄palandō puniret̄ a iudice. Quinto p̄pter p̄ceptū iuris positū manās ab ordine diuini iuris: quia talis usurpat sibi publicam potestātē q̄d facere nō licet: vt. l. ne quis in causa p̄pria. l. j. p̄pter q̄tuor etiā lūissime p̄hibitu est ne quisq̄ sibi sibi satisfaciāt. p̄p̄rio ne liceat vnicuiq̄ raptorū vel furti dicere ego non rapui s̄z̄ tñ mibi soluit q̄d debebat mibi. Scōdo ne discordie nasce-

rent si p̄ter ordinariū iudiciū sup̄ioris: vnusq̄sq̄ sibi de reb⁹ alteri⁹ satisfacere posset. Tertio q̄ vnusq̄sq̄ in soluēdo sibi p̄ciū rei sibi debite: plus iusto defacili debitu estumaret. Quarto q̄ faciliē estimaret minus iusto p̄ciū rei a se subtrahere de q̄ si b̄i sibi satisfaceret. Verū tamē cū nō est spes recuperandi sua p̄ iudicē ordinariū: nec t̄minet aliq̄d piculū in illa subtractione nec sibi nec aliis: nec spiritalē: vt fame vel culpe: nec corpale vt vite v̄l penitētie cū timore dei cū recta ratiōe pōt sibi ipsi de bonis creditoris occulte satisfacere: p̄sertim cum modernis t̄pib⁹ rarissimi inueniunt̄ fautores: p̄motores et defensores miserabiliū p̄sonarū: maxie tñ cauere debet ne sibi v̄l suis heredib⁹ itez fiat restitutio: p̄pterea de hoc heredes suos informare debet ne q̄cūq̄ recipiāt si p̄ t̄pe vellet q̄ obligat⁹ fuerat aliq̄d eis dare: nō tñ hoc facere p̄nt q̄n timeatur aliq̄d piculū p̄dictorū: cuius rō ē q̄ sic retineret p̄tra se v̄l p̄tra p̄ximū: et sic p̄termitteret iusticiā naturālē: eo q̄ p̄pter reimp̄talē postpōneret rē maiorē: scz̄ famā: v̄l t̄ā vel animā: et sic peccaret. Quartū autē furtū cōmittūt rē publicā spoliādo: et vobis peculāt⁹: vt. xxiiij. q. liij. c. quid ḡ: vbi subdit̄. Peculāt⁹ em̄ dicit̄ furtū de re publica. l. de cri. pecula. sequit̄: et nō sic iudicat̄ furtū rei p̄uate quō reipublice. Et si q̄ritur q̄d ḡ de furantib⁹ et in vsus p̄prios cōuertit̄ pecunias vel alias reipublicas. Ad hoc dicēdū q̄ vltra res puniri debent capitali pena s̄m̄ leges: vt insti. de pub. iudi. l. lex iulia peculāt⁹. Itē q̄ miscet ferrum v̄l rē similē auro vel argēto publico. ff. ad. le. iul. pe. l. j. in fi. Similit̄ cōmonetari⁹ publicus q̄ p̄tē monete publice signat p̄ se et sibi retinet: vt. l. sacrificijs. q̄. q̄ cum. ff. eo. Officiales ḡ publici tenētes sigillum florenorū et imiscētes sigillo florenos non bonos: et sic ledētes reipublicā incidūt in peculātū: ar. dicta. l. j. ff. ad. l. iul. pecu. Similit̄ q̄ dānificāt reipublicā delendo v̄l maculando libz̄ v̄l scripturā p̄tinentē mēsurā agroꝝ v̄l viarū publicarū: vt. l. q̄ tabulā. ff. ad. l. iul. pecu. Similit̄ qui dānificant reipublicā se creditores fisci simulantes: et pecuniā quātūcūq̄ p̄uatā a debitore fisci recipiētes: vt. ff. ad. l. iul. pec. l. sacrilegij. q̄. eo dē capite. Similit̄ officia publica v̄dētes et dignitates: tenent̄ ad restitutionem pecunie: licet non illis q̄ dederunt s̄z̄ pauperib⁹: et taliter ementes debēt grauiter

De decalogi

precepto

puniri edicto legi iulie de ambitu. l. vnica ff. ad. l. iul. ambitu. insti. de pub. iudi. §. sūt pterea: et de similibus idem iudiciū habeat. Seruunt qui vtilitē et iuste reipublice deficiunt: si de pecunijs reipublice quicquid ad tempus proprijs lucris deseruierit non peccaret: dummo reipublica per se in nullo grauaret vel dānū pateret: utpote quia eadē pecunia toto tpe illo alio maneret intacta: nec alicui vsui vel vtilitati applicaret: nā oēs quod nocumētū inferūt reipublice: puta monetas falsificādo: in pōdere materia et forma: vel cōmumunē exactionē diminute pfoluendo: vel aurū argentū et sic de alijs semiplene depurando: et omnes qui in varijs mercentijs pōdera et mēsuras falsificāt: dicunt fures rei publice: vt. ff. de strab. emp. l. j. et tales fures expurunt fm leges in aqua bullentē: vt ff. de fal. mo. l. ij. nec talis moneta liberat soluentē. ff. de pig. l. eleganē. In hac etia sorte cōputant mercatores qui cōueniūt in se: vt merces certo p̄cio. s. plus iusto vēdat: vel qui vnus solus vēdat ad magis exorquendū: et p̄cipue qui ipetrat qui in cinitate sibi soli liceat vēdere certas merces: nā si quis huiusmodi officiū exerceat fm leges debet oībus bonis spoliari et exilio ppetuo damnari. Similit̄ pcedentes et admittētes puniri debent: vt. l. de monopol. l. vna: nec mirū: quia tales maxime damificant cōtate: et tenentur ad restitutionē omnīū que plus iusto p̄cio receperūt. Deniq; detestabile furtū est transferre terminos proximū sui: de quo dicitur Deut. xxvij. Maledictus qui transfert terminos proximū sui: quod p̄ncipaliter intelligit̄ de iniusta detētiōe alicuius fūdi: et secundario de vsurpatōe iniusta rei cuiuscūq;. Ad laudē dei.

De restitutione furti in quattuor vltimis modis: scz i sacrilegijs: in suētis: in vsu rei aliene: et in oculta retentione iniusta: licet iuste acq̄sita: Sermo IX

Non furtum facies

Exo. xx. Alis de quattuor p̄mis differentijs furantiū tā reliqs psequamur. Quinti nāq; furtū cōmittūt per quod sacrilegiū incurrūt: quod ipm furtū non mediocriter aggrauat: vnde dicit Aug. super Job. et habet. xxiij. q. iij. c. quid ergo: quod non sic iudicat furtū rei priuati quod rei

publice: vt patet in sermone sequenti. sc̄q̄. Quanto vehemētius est iudicā dus sacrilegus fur: non vñcūq; tollere s̄ est: s̄ de ecclesia: quod aliqd de ecclesia furat inde p̄ditori cōparat: quod scz erat fur sacroꝝ loculoꝝ dñi: corz vt ibidē p̄mittit. Pro quod sciendū quod sacrilegiū ē quotiēs quis sacrū violat: vel aufere dō sacro de sacro: vel sacrū de nō sacro: vel nō sacrū de sacro: vt habet. xviij. q. iij. c. si quis ptumax. §. sacrilegiū: vbi subdit quod sacrilegiū duplicē penā p̄tinet: pecuniariam scz et excoīcatiōis: et fm glo. p̄ma est p̄ dam nū passio: sc̄da p̄ emunitate ecclesie violata: vñ dicit ibidē. c. si quis domū: quod monasteria et loca deo dedicata et ecclesias infringūt et deposita et alia quibet exinde abstrahūt: dānū noules cōponāt et emunitatē triplici ter: glo. l. p̄ emunitate triplici tantū def p̄tū abstulerūt: et velut sacrilegi canonice sētētie subiugant. Porro eam huiusmodi duplicis pene assignat Tho. sc̄da. 2. q. xcix. d. cens: quod in penis insignēdis duo sūt p̄side rāda. Primo equalitas ad hoc quod pena sit iusta: vt. s. in quo quis peccauit i hoc torque atur: vt dicit Sap. xj. et hoc mō pueniens pena sacrilegiū quod sacris iniuriā infert excoīcatio: per quā a sacris arcef. Secūdo vtilitas: quod pene q̄si medicīne quāda insignunt: vt his territi desistāt homines a peccatis. Sacrilegus quod sacra nō veret nō videt a peccato sufficiens arceri per se et sacra interdici tur de quib; nō curat: et ideo fm leges humanas adhibet capitis pena: fm eccliam vero quod mortē nō infert adhibet pena pecuniaria quod tñ est varia: vt patet. xviij. q. iij. in di uersis caplis: quod pena fm quātitatem criminis et locoꝝ p̄suetudines insignēde sūt: vñ sacrilegiū in rebus ecclesie ppetratū homicidiū reputat: vt patet. xij. q. ij. c. quod abstule rit: vbi dicit quod christi pecunias et ecclesie rapit: aufert et fraudat homicida est: et c. i legibus seculi: dicit quod in vndecuplū restitu ere debeat. Serri vero furtū cōmittūt aliena inueniēdo. Hic qui pōt vtrū inuēta a casu et fortuna restitutiōi subiaceāt: cū nō dimittat peccatū nisi restituat ablatum. Ad hoc rādet Richar. in. iij. d. xv. q. rerū quedā sunt cōmunes omī iure naturali: vt volucres nō domesticę et pisces maris: lapilli: gēme: margarite et alia p̄ciosa in litore maris inuēta quonq; fuerūt occupa ta et similia: insti. de rex dñi. §. et quod dē: et §. fere bestie: et talia reperiēs restituere nō tenet: quod de talibus dicit in dicto. §. fere be

ste: que in nullius bonis sunt naturali ratione concedunt occupari. Queda vero sunt vniuersitatis: vt illud quod est ciuitatis in comuni vt theatra: stadia et similia: vt insti. de reru diu. §. vniuersitat. Qui § ea que sunt comunitatis aliquid casu inuenerit: comuni tati restituere tenet. Queda etiam sunt propria singulorum que si inuenerit tenet similiter restituere vero domino si potest: alioquin huic dicitur xliij. q. v. c. si quid inuenisti et non reddidisti rapuisti: et c. multi sine peccato putant esse si alienum quod inuenerint non reddant et dicunt deus dedit mihi cui habeo reddere: discant hoc peccatum esse simile rapine si quis inuenta non reddat: et si cuius sint ignorat: tamen facere debet quod potest ad inuestigandum cuius sint: debet enim facere preconizari in loco ubi inuenerit et in locis circumiacentibus: et si vix dominum circumstantibus debitis probat inuenerit: et ides sine difficultate restituat: quia vt dicitur. ff. de furt. l. fal. §. qui alie num: quod iacens causa lucre facienda iustulit furti astringit siue scit cuius sit siue ignorat: et hoc rationabiliter: quoniam ex quo scit eam non esse suam presupponere debet eam de iure ad alium pertinere. Si vero non potest inuenire cuius sint habita sufficienti inquisitione: tunc illi restituet cui incumbit cura de republica: quod verum est si presumit eum tam fidelem: et aut ad verum dominum reuocabit aut per amicitiam animi pauperibus viliter dispensabit: alioquin personaliter hoc faciet consilio discreti et timorati confessoris: vel si ipse inuentor tenuis est in substantia cum consilio huiusmodi confessoris sibi retineat et pro illius salute dominum exoret. Ad maiorem autem horum euidentiam sciendum secundum Iohannem de pla. insti. de re. diu. §. singulorum: quod fere bestie: volucres et etiam pisces in fluuiniis publicis: vt est renus: mosca: quia in nullius bonis sunt: ideo naturali ratione conceduntur occupanti: et ideo dicitur quod licitum est ingredi fundum alienum causa aucupandi et venandi: dummodo tamen domino fundi damnum non inferat: quod si dominus fundi preuidet antequam ingrediaris: ab ingressu te prohibere potest: et si postea ingrediaris teneberis iniuriarum: verum tamen si non obstante prohibitione illuc ingrediaris ad aucupandum vel venandum quod capies tuum efficitur: nec tibi potest auferri per dominum fundi: vt tenet glossa. ff. de acqui. re. do. l. iij. insti. de re. diu. §. apium: et hoc de animalibus capiendis. Preterea

dicit Henricus boyce: extra de consuetud. et si fuerit consuetudo quod fera bestia vel autem statim postquam illaqueata fuerit taliter quod expellere se non possit domino laquei acquiratur non illi qui de laqueo primo eam cepit: vel et primo patienti non primo apprehendenti acquiratur: talis consuetudo bene valeret: cum possit esse rationabilis et rationabili fundata: scilicet ad vitandas rixas que inter occupare volentes suscitarentur: argu. ff. de usufru. §. arboribus. §. equissimum: et de treu. et pa. c. j. et ij. Si vero in inquisitione talium rerum non sit certa consuetudo tunc in talibus non potest acquiri dominium vel possessio sine corporali apprehensione: vt insti. de re. diu. §. fere igitur bestie. Fallit tamen in casu ubi fera bestia se expellere non possit: quia tunc eam acquiri quo ad dominium vel possessionem: necesse est eam apprehendere: sed etiam cum apprehendi potestatem habeo per oculos inspectionem et affectionem apprehendi ac possidere: ar. ff. de acqu. pos. l. j. §. si iusseri: et de acqui. re. do. l. in laqueum: in fi. ubi hoc notat Bern. et Accur. licet Azor. et Jo. ibi dicant quod statim cum incidit in laqueum talis quod diu lutando se expellere non possit eam acquiri: Henricus boyce: credit quod male dicunt. Idem etiam si a remotis oculis eam taliter illaqueatam inspicio: mihi non acquiratur: quia multa possunt accidere quod eam non capiam: vt insti. de re. diu. §. illud. Secundum accipit in dicta. l. in laqueum: in fi. Deinde queri potest quid si apes vel volucres sint super arborum altius et nidi earum an licet vnicuique tollere. Ad hoc respondet textus in dicto §. apium: quod apium et volucrum natura fera est: et ideo licet apes vel aues et earum nidi consistant super arborum tuarum: non tamen sunt tui donec eas ceperis: et ideo potest interim alie eas occupare ac apes et fauos mellis ibi factos et aues nidificantes ibidem acquiri sibi: nec tenetur tibi furti nec alia actio: vt dicto §. apium: et ff. de furt. l. si apes. tenetur tamen tibi iniuriarum si antequam intraret campus tuum vel ascenderet arborum tuarum prohibuisti: vt dicto §. apium: et plane: quod si capis post prohibitionem suam efficitur: vt supra dictum est. Et nota quod examen apium volas ex alueo tuo: durat tuum quod diu non auferit aspectum tuum: nec eius persecutio est difficilis: vt dicto §. apium: in hoc tamen multum attenditur consuetudo vt dicit glossa in dicto §. apium: super verbo examen. Et ex

De decalogi

precepto

biscluditur qd examē aluenum tuum ext /
ens et arborē tuam ingrediēs tuū remanet
et occupās eū et furtū cōmitteret. Deinde
queri potest: quid de animalib⁹ naturalib⁹
seris sed accidentalit⁹ factis mansuetis: vt
pauones: colūbe: apes: cerni qd habēt con /
suetudinē eūdi et redeundi. Ad hoc rñdet
Jo. de pla. insti. de re. diui. in. §. pauonuz:
q tādū sunt occupātis et possidētis: qdū
detinēt animū et p̄suetudinē reuertēdi: po
stea vero sūt occupātis: et ideo cū p̄suetu
do inducat ex dupli. actu vt notat glosa
in. l. de quibus. ff. de legi. et. l. de epis. au.
l. ii. videt qd si ista aīalia nō reuertāt dua
bus horis vlt diebus p̄suetis: qd depolue /
runt animū et p̄suetudinē reuertēdi: et sic
postea sunt occupātis. Ecōtra vero dicit
vbi supra. §. gallinay: de aīalibus naturali
ter mansuetis et domesticis: vt gallinis: qd. s.
quātūcūq; aspectū possidētis dñi effugiāt
et alio se transferāt: manēt tamē ipsius pos
sidentis et nō acquirunt app̄bendēti: s; ap
p̄bendēs ea cā lucri vlt oua vlt pennas com
mittit furtum et accusari potest furti: vt di
cto. §. gallinay: et. ff. de acqui. re. do. l. natu
ralē. §. pauonū: et. §. gallinay: et notat glo.
qd etiaz in vno onō cōmittit furtū licet sit
modici p̄cij. Præterea qri pōt quid faciē
dū sit de inuēto thezauro. Ad h̄ rñdet Jo.
de pla. insti. de re. diui. §. thezauros: qd
thezaurus inuētus ab aliquo in agro suo
siue in loco religioso vel sacro efficiē inue
niētis et sibi totū acq̄rit: qd sane intelligit⁹
dūmō casu fortuitu inuenitur in loco sacro
vel religioso: alioquin esset tot⁹ ecclesie vlt
monasterio assignandus: sed inuēt⁹ i agro
alieno priuato vlt etiā publico: scz cesar⁹ vlt
ciuitatis acq̄ritur p vna medietate inuen
tori: et p alia medietate dño agri: vt dicit te
xt⁹ in dicto. §. thezauros: et glo. xliij. q. v.
c. si quid inuenisti: et hoc est verū si fuerit i
uentus thezaurus casu fortuitu: nā q̄uis
in p̄prio fundo licitū est operā dare ad inue
niendū thezaurū dūmō nō faciat hoc arte
magica: qd tūc esset fisci: tñ in alieno fūdo
nō sufficit operā dare ad repertendum the
zaurū etiā de volūtate dñi fundi: sed debz
esse inuentus a casu fortuitu vt inuētori di
midium acq̄rat: atq; effi si data opera inue
nit domino fundi acquirē tot⁹ thezaur⁹.
Et nota qd glo. in dicto. §. thezauros: decla
rat quis sit iste thezaur⁹: dicens: qd est pecu
nia ab ignotis dominis vetustiori tpe ab
scondita: cuius pecunie depositiōis memo

ria nō extat: naz si de eo extaret memoria:
vel quia aliquis abscondisset causa lucri vlt
metis vel custodie: diceretur ip̄proprie the
zaurus: et ideo nihil acquirē inuētori sed
est eius qui abscondit vlt eius heredis: vt di
cto. §. thezauros: et ideo mercenarius labo
rans in alieno agro et a casu thezaurū inue
niens acq̄rit sibi medietatē: secus si non sit
thezaur⁹: puta qd mercenari⁹ in domo ali
cuius nonit empta inueniat pecuniā i sac
culo inuolutā in fenestra: tūc em cū nō sit
thezaurus nō est inuētoris sed est vendito
ris: vt. ff. de rei. vēdi. l. a tutore. Præterea
dñs soli dicit nō solū p̄prie possessor sed
etiā defendatari⁹ emphiteota et similes.
Lex si casu fortuitu qd inuenit in fun
do ip̄ignozato et est creditor habebit medi
etate: nec in debitū cōputabit. Si aut mer
cenarius in loco quo operat⁹ retinebit di
midium. Si est funus cōis plurū et inuenit in
loco vni⁹ dñi tūc illi totū acq̄rit: et idē ē de
quolibet qd nec potestari subiect⁹ aliqd in
uenerit: mihi totū acq̄rit: vt filiusfamilias:
Si seruus inuenit in alieo loco tūc vna
medietas erit dñi illius serui: et alia medie
tas domini loci. Qd si fructuarius seruus
inuenit in loco fructuarij tūc medietas erit
dñi loci: et alia acq̄rit p̄prietario serui: si ca
su fortuitu inuenit. Sed si studiose quesitū
totū erit dñi loci: et si inuenit in loco p̄prie
tarij totū acq̄ritur p̄prietario: et hec breuif
lime notata sufficiant. Deniq; de alluui
one sciendū est: qd alluuiū dicit⁹ incremētū
terre que sic paulatim adijciē qd intelligen
re non possumus quāto momento tēporis
adijciatur. De qua queri potest cui compe
tat possessio insule nate in medio aquarū.
Ad hoc respondet text⁹ insti. de re. diui. §.
insula: et Jo. de pla. ibidē: qd insula nata in
mari in nullius bonis est: et ideo concedit
occupanti: sed insula nata in medio flumi
nis cōmunis: est habentiā p̄dia iuxta flu
mina ex vtraq; parte. Qd si non est in me
dio sed est proximior vni partiū: tūc ē tñ
cōmunis ex illa parte p̄dia habentib⁹.
Ager vero a flumīe diuiso circūdatus et
remanet cuius prius erat: et si flumē muta
uit aluenum prius aluens efficiē illorū
qui circa eum p̄dia possident: et secundus
aluens est publicus: qui secundus aluens
redeunte flumine ad aluenum antiquum ef
ficatur eorum qui circa eū p̄dia possidēt:
ager atq; iundat⁹ aq; recedēte manet ei⁹ cul⁹:
erat pri⁹: h̄ textus. Deinde qri pōt vtrū

Septimo:

Sermo IX

terrā tuā adiectā terre mee per alluviones
salua pſcientia tenere poſſiꝝ p terra mea.
Ad hoc rñdet textus. ff. de acqui. re. do. l.
adeo. §. preterea: q ſi vis fluminis aliquā
pſe ex tuo p̄dio detraxit ⁊ meo p̄dio appo
ſuit: palā eſt tuū pmanere plane ſi longio
ri tpe fundo meo heſerit et arbores qſ ſe
cū traxit in meo fundo radices egerint ex
eo tpe videſt acquiſitū eē fundo meo: §. te
xtus. Siue igitur terrā purā ſiue lapides
terra p̄mixtos adiecerit fundo meo meum
efficiē etiā ſi fuerint gemme vñ lapides pre
cioſi. Nec obſtat inſti. de re. diui. l. itē lapil
li: quia ibi loq̄tur de lapillis in litore ma
ris reiectis q̄ in nullius bonis ſunt: hic de
lapillis qui meo p̄dio adiiciunt: ⁊ genera
lit ſi ligna: aurū: argentū: pecunias ⁊ ſimi
lia fundo meo flumē adiecerit meuz erit: ⁊
de quocunq; lex loquitur dū tñ ita adijcia
tur q̄ terre coherat: vt patet ex verbo adie
cerit. Septimi autē furtū cōmittūt aliena
re abutendo Ad cuius euidentia queri po
teſt vtrū qſ furtū cōmittere pōt in vſu rei
⁊ non in ſpa re. Ad hoc dicendū ſm docto
res q̄ ſic: ⁊ hoc multiplici. Nā primo cre
ditor furtū cōmittit qui pignori⁹ obliga
tis ſibi ſine conſenſu debitoris vñ vñ al
teri comodat: vt inſti. de oblig. q̄ ex. quaſi
de naſ. §. pena. ff. de furt. l. qui vas. §. ſi eo.
Secūdo comodatarius vñ ſe ad aliū vſū
q̄ fuerit ſibi comodata vñ vñ ſe ad quē
ſibi ſuit comodata: vt q̄ equū ꝓceſſum ad
equitandū poſuit ad arandū: vñ ꝓceſſū ad
decē miliaria equitauit: xx. ⁊ ſic furtum in
vſu cōmittit niſi ꝓbabiliter ſupponat de vo
luntate dñi: hec dicit. §. pena: ⁊ §. placuit:
⁊ tunc tenet ad reſtitutionē ⁊ etiā ad inſe
ſſe ſi ꝓcedēs nō potuit iterim expedire ne
ceſſaria ⁊ ex hoc damñū incurrit: ⁊ ideo cō
ſulendū eſt hñdī in foro ꝓſciētie q̄ notiſi
cet rē ipam comodātū q̄ ſi ratificauerit tūc
non tenet: ſin autē tūc reſtitutionē faciat:
⁊ idē iudiciū eſt ſi comodatū vñ vñ alteri
comodauit ſine ꝓſenſu dñi comodātis: q̄
nō erat illi res ꝓceſſa ad illū vſum: ⁊ vñteri
us ꝓcedere videſt gratia ſui lucri: q̄ ſpes
lucri eſt ex alieno largiri ⁊ beneficio debi
torē ſibi acq̄rere ⁊ de depositario ſimile iu
diciū habeat. Unde generalit̄ q̄nūcunq; ſit
ꝓtrectatio rei aliene vel vñs ꝓtra volūta
tē dñi furtū cōmittitur: vt. ff. de furt. l. ſi. ⁊
tenetur ad reſtitutionē ⁊ etiā ad intereſſe.
Deniq; queri poteſt vñū aliquis inuen
iens quod a ꝓprio dñō fuit habitū ꝓ de

relicto teneat ad reſtitutionē. Ad hoc re
ſpondet glo. xliij. q. v. c. ſi quid rapuiſti: q̄
hij nō cōmittūt furtū q̄ inueniūt rē habitā
ꝓ derelicto: nec tenent ad reſtitutionē: li
cet etiā intēdāt furari ⁊ credāt non eſſe ha
bitā ꝓ derelicto: peccat tñ qſ mortalit̄ ꝓ
pter ꝓauā intētionē: qd ſi putat facere do
mino inuito ⁊ facit eo volēte: licet res non
fuit habitā ꝓ derelicto nō ſolū peccat mor
talit̄ ſz etiā furtū cōmittit. Secūdo hij non
cōmittūt furtū q̄ rē inueniūt alienā quam
credūt haberi ꝓ derelicto: ⁊ erat ꝓbabilis
cauſa credendi: licet in veritate nō habeat
ꝓ derelicto tūc em̄ excuſat bona fides: q̄
ſi etiā in veritate habeat ꝓ derelicto: tunc
libere ꝓcedit occupanti: ſine ſit res mobil
⁊ abijciat ſiue res immobilis: vt. ff. ꝓ dereli
cto. l. j. Tertio hij ſi cōmittūt furtū q̄ rē alie
nā inueniūt quā credunt nō haberi ꝓ de
relicto: nec etiā habet ꝓ derelicto: ſed eo
animo tollunt vt bona fide ſm omnē mo
dum ſibi poſſibile vero dñō reſtituāt: §. eti
am notantur. ff. de fur. l. famulus. §. q̄ alie
num. Etiam deniq; furtū cōmittūt alie
na occulte retinendo: ⁊ hoc multipliciter.
Primo qui defraudāt plebāos in ſuis in
ribus parrochialib⁹ de q̄b⁹ aliq̄ dicta ſunt
in. liij. ꝓcepto. Secūdo qui retinet ſoluen
das decimas: nā decima ē in ꝓcepto ⁊ ob
ligat ad mortale: vt extra de deci. c. nō eſt:
ibi diſtincte precipimus. Nā pōt ex cōmuni
cari q̄ nō ſit niſi ꝓ mortali: vt. xj. q. liij. ne
mo epōꝝ: q̄ tñ mortalit̄ peccaret intelligit
hoſti. verū eſſe ſi poſt ꝓdicationē ⁊ moni
tionē ipam retineat ⁊ nō ante monitionē
dūmodo tñ nō occultet: q̄ videſt tenere cū
licētia ei⁹ ad quē ꝓtinet: vt ꝓtꝝ e. ti. c. nō ē:
⁊ hoc maxime intelligendū eſt de his reb⁹
de quib⁹ ex cōmuni ꝓſuetudine patrie non
ſolēt dari decime: licet ad hoc obligarent
ex cōmuni iure. De decimis etiam aliq̄ dī
cta ſunt in. liij. ꝓcepto. Tertio qui non ſol
uunt thelonia: vectigalia: pedagia: gut
dagia: ralleas ⁊ ſimilia ꝓ cā rōnabili ꝓpo
ſita cū cōſenſu eoz quoz intereſt cū debito
moderamine ⁊ luſtis ꝓditiōib⁹ q̄ ſi obſer
uantur ad ſolutionē obligant. Verū tamē
quicunq; ꝓſonas eccleſiaſticas cōpulerint
ſoluere pedagia: guidagia vñ exactiōes ꝓ
rebus qſ cā negociatiōis nō deferūt: ſi ſin
gulares ꝓſone ſunt: ꝓpo facto ex cōdicati ſūt:
⁊ vñuerſitas interdita: nec ꝓdeſt con
ſuetudo ꝓtraria: vt patet li. vj. de cēſ. c. q̄
q̄: nec etiā ab ex cōdicatione hñdī abſoluti

De decalogi

onē vlt̄ interdici relaxatiōē obtineant : donec exacta plenarie restituerūt : ⁊ de trasgressione satisfecerint cōpetentē : ⁊ in cle. e. si. c. presenti addit Clemēs. v. q. diocesani quibus constat has sentētiās incidisse publicare debēt ⁊ etiā obseruare. Si tñ clerici libent̄ et nō cōpuli solūt tūc nō incurunt excoicationē : nec tenent̄ ad restitutiōē s̄m Joh. an. q. hec notat. c. sup. quibus dā : de ver. sig. Et generalit̄ omnia debita occulta vel bona aliena que occulte q̄s tenet in custodia : si voluntate deliberata firmiter pposuerit ea nō reddere licet potēs fuerit ad reddendū furti reus est in indolito anime ⁊ peccat mortalit̄. Quapropt̄ licet postea eadē restituat si maledictionem eternā euadere velit : dignā penitentiā age re non omittat. Ad laudē dei.

De restitutione infidelit̄ aliena dispensantiū vel eorū curam infideliter agentīū : Sermo X

On furtum facies

n Exo. xx. Quarto principaliter aliena infideliter dispensantes aut curā aliorū infideliter agētes obligantur ad restitutionē quorū multa sunt genera hominū. Sed gratia breuitatis in triplici differentiā eos colligere placuit : scōz q. triplex distingui pōt administratio scz curae rei familiaris ⁊ rex ecclesiasticarū ac etiaz reipublice. Qrtū igit̄ ad ministratiōē rei familiaris : primo mihi occurrūt tutores si uim officiū negligent̄ exequentes. De quibus primo queri potest : utrū de sua negligentia ⁊ infidelitate obligant̄ ad restitutiōē. Ad hoc dicendū q. ad omne dāminū qd pupillo vel adulto ptingit eius dolo lata culpa vel leui aut negligentia ad restitutiōē obligat̄ : vt. l. arbi. tute. l. q. quid : vnde dicit Jo. de pla. insti. de oblig. que ex quasi p̄trac. nas. q. tutores : q. qñ tutor fuit negligēs i exigēdis solutiōib⁹ debitorū pupilli q. fctā s̄ postea si idē ad solutū cū p̄p̄eent idonea tpe tutele : tūc tenent̄ ad satisf. c. vt i. l. i. j. l. arbitriū tut. Insup tutori imputat̄ ⁊ ad interesse tenet si causā pupilli desperatā ducat. l. de admi. tu. l. si bona : ⁊ l. si nō est ignotū. ff. de admi. tu. l. quoriens. q. sicut. Ignoscendū est tñ illi q. bonā fidē agnouit : hec spe. in ti. de aduocato. q. vtriusq. N si q. pupillo vel legare vlt̄ donare voluit aliqd s̄ tutor ipedituit dicēs :

precepto

lega vlt̄ dona mihi : tunc scdm quosdā tenetur ad restitutionē ar. est in cle. j. de puile. vbi p̄cipit religiosis vt nō impediāt testatores qñ legēt ecclesijs parochialib⁹ : vbi dicit frater Aluarus q. al̄s peccāt mortaliter ⁊ tenent̄ ad restitutionē. Secundo queri pōt : pōe casū q. tutores vlt̄ curatores extorserūt vsuras : aut fecerūt rapias : fraudes : damna : ⁊ similia nomie : pupilli patroni vel patris ⁊ nihil ad eos puenit : sed ad pupillos : patronos vel patres : vnde q. fieri debeat restitutiō predictis nescienti bus vel etiā iuris de bonis eorū vel de bonis p̄p̄is. Ad hoc dicendū q. aut tales ad huc habēt i māib⁹ administratiōē rex illo ⁊ tūc p̄t et debet restituere de bonis illoz ad q̄s puenit lucrū non tamē vltra lucrum illud nisi ⁊ illoz volūtate factū sit aut post factū ratū habuerunt : tunc enī tenent̄ in solidū ad omnia damna : hoc igit̄ hmoi tutores facere studeāt si ipi nō volūt obligati remanere ad satisfaciendū de suo siue oculte siue manifeste cū sufficienti cautela vt ab ipsis nō possit postea repeti : ⁊ ad hoc facere videt̄ extra de reg. iur. vbi dicit Chrys. omnis res p. q̄s causas p̄trahit p. easdē dissoluit. Verū tamē si p̄ter p̄sensum pupilli dedit ad vsurā : tūc ipse solus in culpa videtur ⁊ rōnabilē mediā p̄t vsure soluere teneat : quā pupillus sibi retineat p. suo interesse. eo q. tutor lata culpa neglexit age re p. licito lucro pupilli : aliā aut p̄t vsure pupill⁹ soluat vt sic lucrū reducat ad quā dā equalitatē p̄portionabiliter cum lucro redditū hereditariorū. Si tamē pupillus manifeste cōtradixit ⁊ p̄stat⁹ est : q. si p̄fuerit ad vsuras : q. questitas vsuras retinere velit pro suo interesse : quia tanto tpe tenuit pecuniā nec exerceuit in licitis mercatib⁹ : tūc tales pecunias retinere poterit : si nō excedāt lucrū moderatū ad int̄esse : q. quot excederet reddere teneret tutori tam obligato ad restituēdas vsuras : s̄ de hoc inferius latius videbit̄. P̄terea si tutor nō habet amplius administratiōē : tūc denunciari debet principalibus p. quibus fecit iniusticias q̄ sunt principalit̄ ad restitutionē obligati : ⁊ eps inducere p. posse q. satisfaciunt : qd si facere noluerit : tunc ipse vlt̄ q. ad restitutionē obligat̄ : habeat igit̄ p. positū restituēdi p̄cepto potuerit de p̄prio : quod si nullo modo potest quia pauper est tunc denunciari principalibus ⁊ remissio nem petere a creditoribus cū penes eū non

remāserit pecūia fenebris: illi autē q̄ eā ha-
buerūt remanent vt prius obligati: s; iste
hac remissione libere & spōte obiecta nō te-
nebitur amplius ad restitutionē. Unde nō
tenet nec debet a pncipalib⁹ ea subtrahere
occulte q̄b⁹ satisfacere posset postq̄ ad-
ministratiōe nō habet: etiā si ipe restituere
nō posset: tum qz quo ad se est excusatus
a restitutionē rōne impotētie: vt. xliij. q. v.
c. si res: tū etiā qz p hoc nō puidere corū
saluti q̄ iniuste detinēt: eo q̄ remanēt obli-
gati in pscientia ex quo sciunt talia iniusta
nec curāt ea iustificare: & sic nō soluit pec-
catū vel obligatio quo ad eoꝝ estimatiōe
tum etiā qz nō pōt a puiata psona q̄s cogi
ad restitutionē male ablatōꝝ nisi p iudicē:
nec videt excusari posse a furto cū p̄trectet
rē alienā inuito dño: cū in vsura trāsserat
dominiū: & p hoc se plurib⁹ expōit pericu-
lis: anime: fame & corporis: put tactū ē in
fmone p̄cedenti. Alterius queri pōt:
vtrū tutor more ciuitatū mittēs encenia no-
mine pupilli magistro & suis confectis te-
neatur ad restitutionē. Ad hoc rñdet Jo.
de pla. insti. de acti. §. actionū: q̄ in hoc ca-
su tenet pupillo actione negotioꝝ gestōꝝ:
ff. de admi. tu. l. cū plures. §. cū tutor: simi-
liter si q̄s sine mādato alteris debitor sol-
ueret suo creditori nomine debitoris & de-
bitorē liberaret: tunc debitor cogit habere
gratū & ratū & obligat soluenti actiōe ne-
gotioꝝ gestōꝝ: ad restitutionē pecūie quā
p debitorē soluit: secus tū si non vtilit sol-
uit ppter aliq̄s circūstantias: & de similib⁹
idē est iudiciū. Secūdo queri pōt: vtrū
vxoꝝ in rebus viri & filius in rebus paren-
tum: ac seru⁹ in rebus dñi sui furtū cōmit-
tunt. Ad hoc dicendū q̄ omnes illi cōmit-
tunt furtū si cōtrectāt bona alterius in ca-
sibus de cōmuni iure vñ laudabili cōsuetu-
dine nō cōcessis: verūtāmē licet p̄tra furē
aliū quēcūq; daf actio: etiā si ipubes sit:
dūmō tamē doli capax: vt. ff. eo. l. impube-
rē: vir tamē p̄tra vxoꝝ & ecōuerso nō agit
actione furti p̄stante matrimonio sed daf
actio in factū: si tamē q̄s vxoꝝ opē tulerit
furti tenet: vt. ff. si quis vxoꝝ: l. rerum
amotaz. l. ij. datur etiā actio furti p̄tra euz
q̄ dedit opē vñ filiū ei q̄ furtū fecit. ff. e. si
is qui. §. si tu. similitē q̄ recepraauerit: & om-
nes ad restitutionē obligant. Similitē pa-
ter p̄tra filiū nō agit actione furti: nisi fili-
us habuerit peculū castrensē: vt. ff. e. l. ne
cū filio: sic etiā ecōuerso filius agit p̄tra pa-

trē: si pater illi aliqd subripuerit de pecu-
lio castrensē. Deniq; dñs p̄tra seruū nō agit
actione furti: nisi suus post manumissionē
rē p̄trectet: & hoc tñ intelligit de seruo em-
pticio. Queritur ergo vtrū vxoꝝ q̄ fecit
furtū ante matrimoniū vñ post: cū viro vel
sine viro: & vir p̄ticipauit: aut vir solus si
ne vxoꝝ: sed vxoꝝ p̄ticipauit cōsentiedo vñ
vñdo volūtariē vñ inuito pōt de his satis-
facere inuito viro. Ad hoc rñdet Donal.
in summa in tractatu restitutionū & p̄cor.
Sul. q̄ vbi de p̄suetudine vir & vxoꝝ sibi
cōmunicāt debita & credita ex p̄tractu vel
maleficio: si res furtiua adhuc extat in eo-
rū potestate: tūc vxoꝝ restituere potest illā
rē inuito marito vero dño. Si vero p̄sum-
pta est potest vxoꝝ latens si vir exp̄sse nō cō-
tradicit mariti negotiū gerēdo & seipsam
liberando estimatiōe rei p̄sumpte resti-
tuere vero domino de cōmunibus bonis si
aliter non potest: nec erit furtū quia nō est
fraudulenta p̄trectatio nec fit animo lucrī
faciendi: verūtāmē viro p̄hibente nō est
facienda talis restitutio scdm quosdā mā-
xime cū a solo viro furtū fuerit p̄petratū:
quia mulier nō habet rerū administratio-
nem de rebus cōmunibus sed maritus: se-
cus autem est de rebus vxoꝝis. Si tamē cō-
tradictē viro vxoꝝ restitutionē faceret de
rebus cōmunib⁹ bona fide latens: nō cre-
do q̄ esset illi iniūgēda penitētia q̄si p̄ mor-
tali vñ q̄ mortaliē peccaret: & hoc maxime
licet q̄si ab vxoꝝe furtum esset p̄petratum.
Quo aut sub potestate p̄stituti facere poss-
sūt elemosynā vñ est. §. in. liij. precepto.

Queri pōt igit vtrū de alieno faciētes
elemosynas vñtra mensurā eis licitā com-
mittūt furtū. Ad hoc rñdet Alex. de bal.
in. liij. pte summe in tractatu noni p̄cepti:
q̄ talis cōmittit furtū et facit p̄tra p̄ceptū
qz dñs spolia nō q̄rit s; dona: vñ. xliij. q. v.
c. imolās: ibi subdit illō sapiētē: q̄ offert sa-
crificiū ex substantia pauperū: ē q̄si q̄ victi-
mat filiū in cōspectu patrī sui: & c. se. forte
aliquis cogitat mlti sūt christiani diuites:
auari: cupidi: nō habeo pctm si suū ill ab-
stulero & pauperib⁹ dederō: vñ em illi nil
boni agunt mercedē habere potero: cui co-
gitationi rñdet ibidē: s; hmoi cogitatio et
a diaboli calliditate suggerit inā si totum
tribuit qd abstulerat addit pot⁹ peccatū
q̄ minuat. Queritur ergo potest: vtrū fur
elemosynam faciēdo de re furtiua cuius
agnoscit verum possessorem & restitutione

De decalogi

precepto

liberetur. Ad hoc rñdz Alex. de bal. i. liij. pte sūme in tractatu restitutionū : q talis p hoc nō liberat sed magis peccat q si apd se referuaret: qz nō licet illi dare talē elemo synā ne se reddat impotentē ad restitutio / nē: vnde peccare videt mortalē dādo deo vlt paupib⁹ rē alienā: qz p hoc se reddit ma / gis ipotentē ad restitutionē qd etiā indi / cat auctoritas p̄dicta Eccl. xxiiij. q offert rē. Et peccare videt similiter mortalē sciē ter illā elemosynā accipiēs gratis ab eo q non habet auctoritatē dandi. nisi fuerit in extrema necessitate: quia dat alteri occasi / onē pcti mortalis: scz ipi furī: r ideo tenet restituerē illā vero dñō cū psciētia furis: r sic vterqz liberabit. Et hec quidē moder / nis tēporibus cōtingūt multipharie mul / tisp modis: q accipiunt plima ab his qui auctoritatē alienā di non habēt: vt ab vxo re: filiis: famulis: ancillis r similib⁹. Se / cunda administratio est rex ecclesiasticar q spiritualiū: omnes enī habētes bona ec / clesiastica sunt dispēatores ear nō dñi: cu ram agentes de patrimonio crucifixi in sub sidijū pauper: orphanoz r viduaz: vt p̄tz xvj. q. i. c. decime tributa sunt egentū aīa rū r seqtur: decime enī ex debito requirun tur: r q ecs dare noluerint res alienas in / uadunt: r qti pauperes in locis suis vbi ipsi habitant decimas illo dante fame mor tui fuerint: tantoz homicidioz reus ante eterni iudicij tribunal apparebit: qz rem a domino pauperibus delegatā suis vltibus referuauit: r. c. qm̄ qdā habēt clerici pau perū est rē. Unde in lege veteri: qdā deci / me soluebātur p sustentatiōe leuitaz q non habebāt aliquā ptē i possessionē ppli sic di citur Numeri: xvij. Leuite decimar oblato ne p̄cti erūt: qz in vsus eoz necessariōs separauit: r erāt alie decime: de qbus dicit Deutro. xxiij. decimā ptē separabis de cū / ctis fructibus tuis q nascunt in terra p sin gulos annos r comedes in p̄spectu domi ni dei tui in loco quē elegerit dñs: r ille de cime referuabant ad offerēda sacrificia q locum non habent in noua lege sicut prio / res decime in sustentatiōez ministroz dei. Erant quoqz r alie decime de quibus sub / ditur ibidem in Deutro. Anno tertio sepa rabis aliā decimā ex omnibus que nascū / tur tibi eo tēpore r repones iter ianuas tu as: venientqz leuitēs qui aliā nō habēt p / tē nec possessionē rex: r pegrinus r pupil / lus r vidua q intra portas tuas sūt r come

dent r saturabunt: r tales decime qz cum paupibus edere debebāt augent in noua lege p hoc q dñs nō solū decimā ptē sz oīa supflua paupib⁹ inbet erogare: iuxta illō Lu. xj. Ad sup̄ date elemosynā: vñ i no / ua lege clericis cōmissa est cura de decimis in subuentiōē miserabiliū psonaz distri / buēdā: r ideo sz clerici habebāt in noua le ge possessiones quas in veteri lege leuite habere nō poterāt: nihilomin⁹ tñ habēt ēē interdū nō solū decimas sed etiā ecclesiasti / cas possessiones: insup p̄mitias r oblatiōes p viuis r mortuis: vt sciāt q hec oīa dan / tur nō solū p suo r sustentatiōe: sed vt ex eis paupibus subueniāt. Hic ergo queri po test an clerici siue p̄lati q bona ecclesiastica r spiritualia in vsus illicitos psumūt sunt raptōres. Ad hoc rñdz Ray. q si p̄sangui neis aut potētib⁹: aut diuitibus: meretrici bus: histriōibus ecclesiastica bona paupib⁹ debita tribuūt r pauperibus detrahūt: ra / ptores sunt: qz talia pauper sunt: vt dicto c. qm̄ qd quid. Nec etiā in vsu p̄p̄lo debēt excedere metas sui status fm̄ decentiā ec / clesiasticā: vt pater. xij. q. ij. c. gloria epi est pauper opibus p̄uidere ignominia sacer / dotis ē p̄p̄ijs studere diuitijs: sequit: mlti edificant parietes r colūnas ecclie sub / trabunt: glo. i. clericos honestos nō admit tunt: r cetera multa ponit de supfluis sum ptibus: ac tandēz subinfert: amico rapere q̄ppia furtū est: eccliam aut defraudare sa crilegiū est: accepisse pauperib⁹ erogandū r esuriētibus plurimis id referuare vlt cau tū vel timidū est: aut qd aptissimi sceleris est exinde aliqd subtrahere omniū p̄donū crudelitātē superat: hoc ibi. Sicut pelus ē violētiam pati a iudice q a latrone: vtpo / te qui minister debuit ēē iusticie: sic crude / lius est pauperibus debita ab alijs subtra here qui positi sunt ab ecclia tanqz dispēa tores elemosyne: maxime tñ peccāt q turpi bus donāt: cuius causā assignat Aug⁹. et habet. lxxv. di. c. q venatorib⁹: dices q taliter donātes nō attēdūt naturā operis dei sed naturā operis humani: nec donāt homi sed neq̄stite artī: r. c. se. vide si pla / cet. Et generaliter tā dātes taliter q̄ reci / piētes tenent ad restitutionē ipsi ecclie: ni / si date fuerint causa elemosyne in sūma ne cessitate: q tunc fuit debitū. Ad si diuites erant r honesti r bene meriti viri qui iam impenderunt ecclie seruitiū vel benefic / cium reale vlt corporale: tūc non obligant

Septimo:

ad restitutionem: qz talibus ecclesia debet repedere: vt. xij. q. ij. c. quicūq; suffragio. 7 c. sequenti. Similit̃ quā docūq; in cōmissis dispēlatiōib⁹ rerū ecclesiasticarū infideles se exhibent nō querētes diuinū honorē 7 ecclesie pfectū sed ppiū cōmodū aut inordi natū affectū: grauissime peccant: sicut qui pmouent suos ī patrimonio crucifigi affe ctu carnis nō spūs: tales em̃ p̃motiōes sūt illicite 7 plerūq; simoniacē: vt verbū gr̃a: si q̃s cōsanguineo beneficiū pfert vt cōferēs magnificet vel potētior fiat vel vt eius pa rēla exaltet 7 h̃mōi. Talis em̃ f̃m Alri cū simoniā cōmittit: quia tēporalē uilita tem querit 7 recipit: 7 qd̃ maius est platus ṽl dispēlator quicūq; tenet de bonis eccle sie sue amissis sua negligētia dolo culpa la ta 7 leui: vt patet extra de offi. archidia. c. ea q̃ cōtra. vbi etiā dicit glo. sup verbo: ne gligentia: platus nō solum tenet de dolo culpa lata 7 leui adinstar tutoris. C. de pe ricultis tu. l. tutor. §. si res pupilli. sed etiā tenet de negligētia vt hic patet. s. in textu cum etiā ppter negligētiā remouet. Itē sup hoc verbo: reatu: dicit glo. ar. q̃ negli gentia plati mortale peccatū est: 7 eadē sūt intelligēda de magistris fabrice ecclesiariū ac thesaurarijs: magistris sanctis spūs 7 ho spitaliū ac similiū: si negligētes sunt ī his que curā eorū cōcernūt: quātomagis si in fideliter 7 iniuste agūt: 7 tenent oēs ad re stitutionē. Tertia deniq; administratio est spūs reipublice ad quā acquirēdam om̃s fere ambitiōis affectu damnable aspirāt: nec deū timentes nec homines verētes. In satiabili nāq; conatu laborāt p̃ce: p̃cio: fa uore: seruitio: ac mille p̃meandros inbiāt vt pestilēte cathedrā cū maledictiōe p̃zia cōscendant: qz talib⁹ de iusticia serenda ac defendēda est minima cura: nimirū cū hu iusmodi cōuincit̃ erit fur 7 latro vt mactet 7 pdat qui nō intrat p ostiū: mōstruosa cō nexio uidere sectatores impietatis 7 iniu sticie mīstros effectos iusticie uidere lupos gregū pastores 7 vultures pulloz defen sores: quid raptor in loco iudicis: qd̃ reus in loco vindicis: sed qz de his longo pro cessu postea videbit̃: hec gratia breuitatis supsedo. In his enī dispēlatiōib⁹ reipu blice 7 quarūlibet cōmunitatū tam insini ti iusticiā abijciūt: p̃prio cōmodo deseruiūt: munera querūt: leges 7 iura lacerāt: pueri tunc 7 corruptū: iuramentū violāt: pau peres pupillos 7 viduas supeditāt: impi

Sermo xi

etates 7 violētias corrigere dissimulat: so cij furum: raptorū 7 oppressorū effecti: adeo vt int̃ eos vix inuenit̃ mūdus ab hac sor de: nō dñs nō iudex nec cōsul nec aduoca tus: nō rector cōmunitatis: nec decan⁹ cō tubernioz aut confraternitatū cuiuscūq; sint cōditiōis: status: artis 7 similiū. Qēs enī auaricie student 7 p̃prio cōmodo iniu sticiā meditati sunt in cubili suo rapinas 7 fraudes somniāt: astātes omni vie nō bo ne maliciā nō excrant. Porro de executi one testamētōz supius tactū est in quinto sermone quarti p̃cepti. Ad laudē dei.

De restitutione eoz que sunt iniuste extorta exactionata multipli citer per violētias vel fraudulen tias:

Sermo XI

De furtum facies:

n Exod. xx. Quāto p̃ncipaliter ab alijs iniuste bona extorquētes ṽl exactionātes obligant̃ ad restitutionē. Et hoc fit a diuersis 7 diuersis modis de q̃b⁹ quedā exempli gr̃a psequamur. Ad cui⁹ euidentia p̃mo queri pōt: vtrū dñi tēpora les qui p tallias 7 alias diuersas exactio nes indebitas a subditis extorquēt bona teneant̃ ad restitutionē. Ad h̃ r̃idet h̃etn. de vrimaria: q̃ ille cēsus qui fuit ab initio regi imposi⁹: sine dolo fraude 7 coactione debet integraliter dari: q̃ si q̃s de hoc sub traxerit mortaliter peccat 7 tenet̃ ad resti tutionē. Et si certū est q̃ ab initio fuit regi impositis: tūc qualecūq; sit onus vel cen sus tolerari debz 7 dari: qz pōt vnusquisq; imponere onus reb⁹ suis f̃m beneplacitū: qd̃ heredes obligant̃ sustinere. Si h̃o ne scit̃ vtrū census licite vel illicite fuerit in stituit⁹: hoc tū certū est q̃ ab antiquo dari solet: tūc etiā debet solui f̃m Inno. 7 hoc ē verū si fuerit rōnabilis: sināt tunc debet moderari nisi agnoscat̃ causa institutiōis. Census enī nō mutat̃ p tempore: nisi quis probet causam ppter quā legitime fuerit instituit⁹. Ex causis tamē rōnabilib⁹ supra censum illū petere pōt subsidū moderatū dūmodo sine minis vel coactiōe directa ṽl indirecta petat: vtpote iusticiā denegādo: defensionē subtrahēdo 7 similia: qz tunc cū peccato reciperet 7 ad restitutionē teneret̃ nisi fuerit seruus empticius: quia res illi⁹ domini sūt sunt: licz dñs peccaret si seruos

De decalogi

tales nimis granaret. vñ fm Ray. 7 hosti. plures sunt cause ppter quas dñs exigere pōt moderatū subsidū vltra consuetudinē 7 cōmune statū. p̄ma est p defensione patrie: ad hoc em omnes obligant subuenire non solū rebus sed etiā corporib⁹. xliij. q. iij. c. fortitudo. que bello tuet a barbaris patriā vel domi defendit infirmos vel a latronib⁹ socios plena iusticia est. Secūda quādo dñs ire vult ad exercitiū indictū ab ecclia vel p̄ncipe 7 hereticos vel paganos: nec sibi sufficiens est ad expēsas: vñ eē de cōuer. infide. c. j. dicit. glo. q. pugnātes p fide 7 p patriā ob patriā vel fidē defendendā: pater in filiū 7 filius in patrē insurgere debet. ff. de rel. 7 sump. fu. minime. et marit⁹ in vxorē: xliij. q. vlt. c. legi si roma. stē. Tertia qñ in bello iusto ex pte sua captus ē ab hostib⁹: 7 nō sufficit se redimere absq; graui damno. Itē p obtinēdis pui legijs p̄ctiōis specialis: filijs ad militiā pmonēdis vel filiabus maritādīs: 7 in casibus sllibus rōnabillibus exigere pōt qñ tpe nō pōt cōmode ad bec expēsas necessarias facere: dūmō semp moderate faciat si ne notabili subditoz grauiamē: non tamē petere pōt aliqd p causis supfluis: vanis: iniustis: factinorosis 7 sllib⁹. Secūdo qñ pōt: vtrū dñs hñs officiales officia sua ryrānde cū iniusticia exequētes: 7 negligēs se certificare an sui mīstri bñ vl male gerāt officii: teneat ad restitutionē? Ad h rñdet Jo. de pla. q. tenet p delicto familie commissio p̄teriti officij sui in quo tales pponit qz tenet esse sollicit⁹ velle certiorari an officiales sui bñ regāt: q si male: tūc tenet de remedio puidere: als de negligētia puniē d⁹ ē: 7 allegat Jo. mltā iura. Addit Ray. q si illud qd p officiales exactū est iniuste ad ipsos dños puenit: tūc tenent dñi restituere illis a quib⁹ exactū est si sciunt: vel i pias causas erogandū est: aut in vtilitatē cōmunē expendendū. Si hō nō puenit ad ipsos dños: tūc nihilomin⁹ officiales suos ad faciendā restitutionē debēt compellere ac p culpa ppetrata acriter punire. Lōcor. Tho. in eplā ad quādam ducissam lothoringie 7 brabācie: vbi etiā ad hanc questionē vtrum dñs viderē potest baliuis suis tallas 7 hñs officia in subditos: p que. s. fiunt queste collecte 7 exactiōes sic rñdet. Apls. j. Lox. r. sic dicit: Dia mihi licet: s si oia expediūt. Cū aut baliuis 7 officialib⁹ vestris nihil cōmittatis nisi tpallis officij

precepto

potestate: nō video quare nō liceat vobis hñs officia vendere: dūmō talib⁹ venditis de quib⁹ p̄sumi potest: q viles sint ad hñs officia exercēdas: 7 nō tanto p̄cio vendat officiū qd recuperare nō possit sine grauiamine subditoz. Sed tñ talis venditio oīno expediens nō videt p̄mo: qz frequēter cōtingit q illi q essent magis idonei ad hñs officia sunt paupes 7 officium emere nō possūt: qñetiā si tales diuites sint: tñ qz boni sunt nō ambiūt officia nec inbiāt ad lucra. Sequit⁹ q v plurimū illi officiū emūt q sunt peiores 7 subditos vñs opprimētes: vñ de magis expediēs videt q hōnos 7 idoneos ad officia vñ eligatis: qd etiā inuitos si necesse fuerit ad illa suscipienda cōpellatis: qz p eoz bonitatē 7 industriā magis accretet vobis 7 etiā subditis vestris. qd de p̄dicta officioz venditiōe acq̄rere valeatis. Et hoc cōsiliū dedit Moysi cognat⁹ suus Jetro: Exod. xvij. p̄uide in qd de omni plebe viros sapiētes 7 timētes deū 7 q oderit auariciā: 7 cōstitue eos tribunos 7 cēturiones qnquagenarios et decanos q iudices sint ppli omni tpe. Ad si querit vtrū liceat recipere mutuū p talibus officiis. Ad hoc rñdet Tho. in eadē eplā. Ad hoc videt dicēdū: q si hoc pacto mutuū dat vt officiū recipiat absq; dubio peccatū est vsurariū: qz p mutuo accipiūt officij potestate: vñ in hoc datis eis occasiōne peccādi: 7 ipi tenent etiā resignare officia taliter acq̄sita. Si tñ gratis officiū et postmodū mutuū recipere ab eis qd de officio possunt recipere: hoc absq; peccato fieri posset: bec ibi. Tercio queri pōt: vtrū officiales sup alias collectas diuidētes et inequaliter distribuētes p̄ce: p̄cio: fauore: odio 7 sllibus: teneant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Monal. in summa 7 alij doctores: q collecta duob⁹ modis in ciuitate fieri pōt iniuste. p̄mo mō per alios: 7 hoc qñq; determinat: qñ scz a cōmunitate summa determinata p̄figit his qui alijs ad soluendū imponūt: 7 tūc si taliter imponētes alieniāt se 7 amicos: nō grauiāt cōitatē nec defraudāt: qz certā quorā cōgregāt s alie: nos aggrauāt: 7 ideo tñmodo tenet illis ad restitutionē: qñq; sit hoc indeterminate cum scz imponētib⁹ nō determinat certa summa sed eis p̄figit modus exigēdi 7 imponēdi. s. q imponāt ciuib⁹. x. denarios p libra: 7 tūc si se aut amicos alieniāt cōmunitatē defraudāt: 7 iō tūc peccat mora

Septimoz:

Sermo xi

lter ppter iuramentū pmissozū qđ violant:
iurauerūt enī vnicuiqz iustā iponere taxa/
tionē. Insup obligant ad faciendā restitu/
tionē cōitati de his q̄ min⁹ iusto taxauerūt
p seipis ⁊ amicis: tū ppter iuramentū sal/
uandū: tū etiā ad doli purgādū ⁊ fraudē
q̄ merito nulli debēt patrocinari s̄m cano/
nes: tū etiā qz collecta imposita psumit cū
cōi cōsensu ⁊ ex iusta necessaria ⁊ vtili cau/
sa p bono cōi: ex quibus obligant oēs ad
sustinendā iustā partē oneris. Secūdo mō
pōt fieri collecta p fē: s̄ sic s̄līr sit duob⁹ mo/
dis. Prim⁹ est: qñ debet vnusqz iuramē
to manifestare quicqd hz: ⁊ tūc si min⁹ dīc
t̄ habet plurus efficiē ⁊ ad restitutionē cō
stringit: si modis ⁊ causis rōnabilibus ex
cōi cōsensu eoz quoz interest iposita repe/
rit. Secūdo est qñ qđ iurat se missurū ali/
cui. ⁊ denarios p vnaquaqz librā quā hz ī
archa repositā ⁊ hoc ad certū temp⁹: tūc ei
infra tēpus illud semp tenet: ⁊ elapso tpe
plurus efficiē si nō facit qđ iurauit: insup
iuramentū obligat eū semp ad pficiendū
etiā post tpus elapsū. Quarto qri pōt
de discussorib⁹ ⁊ estimatorib⁹ patrimonio/
rū: qui dolo: inuidia: p̄ce: p̄cio: fauore vel
timore: patrimonia plus vel min⁹ estimāt
⁊ primū vel rēpublicā talit̄ damnficant:
vtrū. s̄ ad restitutionē obligant. Ad h̄ re/
spōdet Jo. de platea. l. de discussorib⁹. li.
x. in. l. j. q̄ quidā sunt discussores ad inue/
stigandū ⁊ discutiendū q̄ sūt publici debi/
tores: ⁊ si tales quēpiā inique declarant et
describūt esse publicū debitore q̄ tū nō sit:
vel dicūt esse debitore maioris quātitatis
q̄ sit: tenent ad restitutionē iniuriato faci/
endā. Insup remanēt obligari fisco in illa
quātitate in quā aliū descriperūt inique.
Quidā xō sunt discussores patrimonioz
causa ponēdi in estimo p collecta faciendā:
vel alio grauamēte reali soluēdo s̄m quāti/
tatē patrimonioz: ⁊ de his dicendū est sic
de p̄cedētib⁹: qz illud in q̄ pperā inique
plus existimāt facultates alicui q̄ valeāt:
ip̄i tenent vt patz p textū in dicta. l. j. ⁊ hoc
siue existimationē faciāt p collectis publi/
cis siue ad puatū cōmodū: vtpote p fide/
iussorib⁹ dandis a tutore s̄m valorē patri/
monij pupilli: qz tūc si min⁹ iusto existimāt
⁊ p hoc fideiussor dat⁹ est minoris quāti/
tis: tenet existimator pupillo: vt. l. de ma/
gistratib⁹ cōue. l. si siue etiā sit existimator
datus ad approbādōs fideiussores an sint
sufficiētes: vt. ff. qui salsidare cogunt. l. si

arbitrio. Simili mō tenent mēsores agro/
rū: edificiorū: frumentū: vini ⁊ silij: si dolo
vel lata culpa inique metiant: vt. ff. si mē/
sal. modij. l. si mēsores. §. j. et. ij. S̄līr tabula/
rius q̄ sefellit in cōputatiōe: vt eo. ti. l. si. in
fi. l. de iur̄ fisci. l. ij. Generalit̄ enī vbiqz
qđ dolo vel lata culpa vel etiā leui inique
facit id ad qđ assumptus est a iudice vel a
ptibus tenet: vt cū notarius assumpt⁹ est
ad cōputationē litteraz ⁊ male cōputat: te/
net. l. cōputatiōis: vt. l. de fide instrū. vel
medicus qui pperā refert de qualitate vel
quātitate vulnerū tenet: vñ et de homic.
in. c. significasti. j. dicit glo. affectare vlt ac/
ceptare quiscqz non debet in q̄ intelligit vel
intelligere debet infirmitatē suā alijs picu/
losaz futurā. Similit̄ ⁊ obstetrix de p̄gna/
tura ventris. ff. de ven. inspi. cul. l. j. ⁊ sic o
infirmitis alijs. Quinto queri pōt: vtrum
medicus grā lucri ptelans morbos teneat
ad restitutionē. Ad hoc dicendū q̄ abiqz
dubio tenet ad restitutionē tot⁹ interesse:
qz si medicus bonoz fortune: id est inde ⁊
adnotat⁹ ex ptelatiōe litis tenet ad resti/
tutionē petendo supfluas dilatiōes: inul/
tomagis ptelans infirmitatē in detrimen/
tū corporis infirmatis. Insup lhosti. dicit in
summa ti. de penitētia. q̄ medic⁹ impitius
tenet ad restitutionē: vt et de eta. ⁊ quali.
ordinā. c. ad aures. Et in glo. vbi medicus
nō culpaf de negligētia sed de impitia sup
illud: remordeat: glo. si forte impite medi/
cinā dedisset infirmis: imo q̄ tales impitos
sciēter eligit ⁊ pmouet s̄līr tenet ad resti/
tutionē. Et addit lhosti. in sūma ti. de homi.
q̄ licz medico impuref culpa ante factum:
puta qz se intromittit de medicina cum sit
idiota: ⁊ culpa in facto: puta qz licz sit dis/
cretus in arte non tamē sequit̄ traditiōes
artis sed capitaneā voluntatē: ⁊ culpa post
factū: puta quia peritus erat ⁊ sequit̄ tra/
ditiones artis sed nō adhibet diligentē cu/
stodiā infirmi. Si tamē neqz ante factum:
neqz in facto: neqz post factū: in culpa de/
phendat: non imputat ei si infirmus als
fatuitate propria vel auaricia vel casu for/
tuito moriatur. Præterea dicit textus in/
stitut. ad. l. aquil. §. præterea si medicus. q̄
medicus curam egri derelinquēs vel male
secans: egrū est in culpa: ⁊ ideo lege aquil/
lia tenetur ad restitutionē vel extimationē
serui quanti plurimi valuit infra annum.
Concordat lex: qua actione. §. fina. cum. l.
sequēti. ff. ad. l. acq̄li. Et nota generalit̄. q̄

De decalogi

precepto

Imperitia medici annumerantur culpe: ut patet per preterea. sicut et iudicis ac etiam cuiuslibet artificis asserentis se peritum in arte sua. Et omnes illi ac similes tenentur non solum de dolo et lata culpa sed etiam de impitia: ut ff. de offi. p. l. l. illicitas. §. sicuti. et ff. de var. et exor. cogni. l. si iudex. unde ratione asserente pitie lata culpa equipatur dolo. ff. de custo. reor. l. ad comertariensem. Sic etiam omnes electores qui in electionibus suis ad officia que cum spiritualia vel temporalia non respiciunt principaliter communem utilitatem sed propria sequuntur sensualitatem secundum suatum. l. affectu in idoneos eligentes graviter peccant et communicati multum obligantur: sicutque participes omnium malorum que exinde sequuntur: quia regula iuris est: quod occasione damni dat damnum de disse videtur. Sexto queri potest: utrum ex actores tributorum: theoloneorum: pedagorum: gridagogorum et similes aliquid plus debito secundum antiquam consuetudinem exigentes teneantur ad restitutionem. Ad hoc respondet Jo. de platea. l. de exac. tribu. l. i. in l. j. quod tales tenentur furti si plus debito exigunt sub terrore et perminetia dignitatis: ut dicta. l. j. etiam palamentis suis et familie sue vel equorum. l. de lucris aduoca. l. j. l. xij. et tenentur eis in duplici restituere a quibus exegerunt: ut l. de supactibus. l. j. l. x. Porro si talia iuste debeantur exigi oportet secundum Ray. quod sunt antiqua et imposita ab his qui potuerunt: ut a principibus: regibus: aut presertim auctoritate ecclesie et iusta causa: ut per defensionem patrie vel transeuntium aut nauigantium: et qui recipiunt faciat illud per quo fuit institutum: vel si iam non est necesse quod paratus tamen sit si necesse fuerit. Idem est si nesciat a quibus et per quibus causis fuit institutum. Putat tamen quod ab his qui potuerunt et per iustis causis. Verumtamen nouum non potest imponi vel exigi nisi propter iminentem necessitatem probabilem et per principem vel regem. xxliij. q. iij. c. si quis romipetas. Septimo et ultimo queri potest de mercatoribus multis modis posse rerum caritatem inducere: utrum obligantur ad restitutionem. Ad hoc dicendum. quod generaliter quicumque quouis modo facit ut annona carius vendatur: ut impediendo naues vel nautas annonam adducere ne venire possint ad locum: tenentur ad tale restitutionem: quod scilicet iterum ponant eam in bono foro ac si naues ad portum venissent. Insup. secundum leges huiusmodi puniuntur pena. xx. aureorum: ut ff. ad l. iul. de anno. l. ij. in fi. et corpora liter etiam extra ordinem. ff. de extraor. crimi.

l.annonam. Et idem est illo qui emit omnem quantitatem bladorum que inueniri potest: eam conservando ut temporibus opportunis carius vendere valeat: et sic caritatem inducat: ut dicta. l.annonam. et in glo. Preterea maxime prohibita est conventio in ducentium monopolium: id est conventio de mercibus quibuscumque vendendis per certas aut certum modum et precium in damnum et caritatem reipublice ac contra facientes debet omnibus denudati bonis impetratum in exilium trahi: ut l. de monopolis. in l. vnica. Qui ergo dedit arras inemptionem omnium aromatum vel specierum ciuitatis ut ipse solus postea carius vendat: quia forte presciuit naues venientes fore submersas: dicit facere monopolium in ciuitate et incidit in dictam penam: ut dicta. l. vnica. et compelli potest a prefecto vel ab alio officiali ad quem spectat: vel ab episcopo loci qui vendat iusto pretio secundum varietatem temporum et sterilitatem rerum: ut ff. ad l. falcid. l. precia rerum. et si caritatem tepus exegerit cogi potest quis etiam minus iusto pretio vendere: ut ff. ad l. rhodiam. de lac. l. ij. §. cum in eadem. x. et ois. Insup. compelli potest quod postquam expofuit frumentum vel aliam rem venalem in foro ut amplius eandem rem ad domum reportare non possit quousque vendat l. de iudeis. l. nemo. Similiter statui potest ad reuelandam caritatem: quod quilibet mercator ad alienas partes mittere teneatur ad granum emendandum et in comuni vendendum. Denique compelli quilibet potest ut ad hoc mutuet pecuniam. l. ut ne leui. emp. spe. fe. ex cu. li. x. l. vnica. glo. ibidem. potest etiam in comuni statui ne quisque emat granum ultra propriam indigentiam cum familia sustentanda: ne scilicet alij res cariores reddat vel etiam incommoditatem habendi tribuat: hec Jo. de platea. insti. de pub. iudi. §. sunt preterea. Et infinita alia ad hec que dicta sunt reduci possunt: in quibus manifeste reperiuntur exactiores iniuste: ad quarum restitutionem faciendam quis obligatur de necessitate salutis. Quapropter dominus in euangelio merito terrena substantia vocauit inamoniam iniquitatis: quia cum thesauri in domo ut frequenter aggregant sibi seculares inuicem et sine timore dei thesaurum gloriorum. Quod a nobis auertat Iesus Christus.

De restitutione facienda de bonis acquisitis per ludum vel per meretricium aut fornicationem quarumcumque personarum: Sermo XII

De furtum facies:

n. Exod. xx. Sexto principaliter turpe lucrum sectantes obligant ad restitutionem faciendam. Pro quo sciendum quod tres gradus turpis lucri distinguere possunt. Primum est ut in ludis aleae. Secundum est turpius ut in meretricio: lenocinio et quibusdam histrionatibus. Tertium vero turpissimum ut in sumonia. Quartum igitur ad primum notandum est: quod ludus aleae est ois ludus qui innititur fortune: et ois ludus talis est prohibitus secundum leges. Cuius ratio est: quia tales ludi ut frequenter exercentur ad spoliandum proximum bonis suis: et hoc illicite modo. In cuius argumentum pro eo quod ponitur in consilio velle dicitur committunt leges ludere familie: ut. ff. e. l. fi. Aleamam propter maliciam hominum et mala que committantur oino detestandum est: unde quicunque ludunt aleam sine taxillis: vel qui sunt particeps aut etiam inspectores peccant: ut. ff. e. p. totum. L. e. in constitutione greca et maxime si sunt clerici: ut est de vi. et hone. clericorum. c. clerici. ij. ubi dicitur: ad aleas et taxillos non homines ludis interesse: glo. publice aleatorum repellit a promissione: ut de excess. pla. inter dilectos. nec esse debent inspectores huiusmodi ludi: ut aut. de san. epis. §. interdicimus. coll. ix. et tribus annis arceant a ministerio: ut ibidem dicitur: precipue tamen in illo ludo est peccatum auaricie et rapine et committantur multa peccata. scilicet medacia: peruriam: blasphemie: deceptiones et filia: hic primo quod potest videri acquisita i ludo restitutioni subiaceant. Ad id videtur Ricardus. in. iij. dist. xv. quod quidam ludi sunt prohibiti ut torneamenta et siles ludi qui non innituntur fortune: sic tamen quod non precipitur restituere homini quod lucrat secundum legem huiusmodi ludi: ideo quoniam tales peccant per prohibitionem ecclesie facientes: ut patet ex de torneamentis. tamen restituere non tenentur. Sunt et alij ludi prohibiti sic quod etiam restitutioni precipitur id quod ludens tali ludo lucrat: sic sunt ludi alearum: quod enim tales ludi sunt prohibiti non solum secundum leges: ut. ff. de alea. p. totum. et dicto §. interdicimus. sed etiam secundum canones: patet. xxxv. di. ubi dicitur. c. episcopus. aut presbyter aut diaconus aleae deseruiens: aut desinat aut certe damnetur: subdiaconus autem aut lector aut cantor filia faciens: aut desinat aut cōione puef: filius et laicus: hoc ibi. Porro de restitutione illi quod tali ludo lucrat quadruplex inter doctores versatur opinio. Prima est quod iura et glose tales arbitrantur ad restitutionem faciendam: quod per iudicem compellunt: quod si per sententiam iudicis non arbitrantur

restituere non tenentur. Ratio eorum est: quia talis restitutio precepta est in pena lucrantiu: nec iura dicunt quod tales ipso iure restituere tenentur: sed quod ab eis de iure repeti potest: nam homo quicunque potest aliquid licite retinere antequam per sententiam reddere compellatur: quod tamen per sententiam iuste lata satisfacere necesse est: sic electio excoicant excoicatione minori non est irrita ipso iure: sed tamen est irritanda: sic patet plane in textu est de clerici. exco. cele. c. si celebret. Sicut interficiens hominem in iusticia iuste potest hereditate suam per sententiam: sed tamen ante sententiam non tenetur dimittere eam. Et huiusmodi opinio nris est Alex. de bal. in. iij. pte summe: in tractatu restitutionu ubi dicitur: quod aleatores nisi fraudem imisceant in ludis suis non tenentur de stricto iure ad restitutionem: quia peccatum interuenit inter partes quod utriusque parti placet: et obligatio codicis. Tamen secundum peccatum illud et obligationem codicis: nec ille qui amisit de iure potest repetere: nec ille qui lucrat est tenetur restituere. Et quia antiqua iura iubent illud restituere et concedunt actionem repetendam: magis videtur esse civilis satisfactio et pena pro peccato quam obligatio ad restitutionem. Non est enim honestum illud lucrum nec honesta occupationis talibus: imo sepe multum damnosa efficacis reipublice: cum actioe ludi distrabatur possessiones et exheredentur successores: hinc ad prohibitionem mali subsequens data est lex de aleatoribus. Secunda vero opinio securior et communior est: que tenet quod eo modo quo ludus taxilloz et alearum prohibitus est: eodem modo tenetur homo ipso iure ad restituendum quod ex eo lucrat: quia non tamen prohibetur talis ludus si etiam adquisitio lucris eius. Tertia vero opinio se obijcit: dicens: quod talis restitutio precepta est non per ius canonicum sed tamen per ius civile: quare non videtur quod ad hanc restitutionem sint constituti de necessitate: nisi qui de iure legibus imperialibus sunt subiecti: et hoc in foro contentioso: nisi fuerit et alibi talis restitutio per consuetudinem approbata. Quarta opinio quod probabilior est soluit tertiam opinionem dicens: quod talis restitutio implicite in iure canonico precepta est: quia leges imperiales diuino iuri non contrarias: nec per ius canonicum aut per rationabilem peritiam consuetudinem abrogatas iura canonica decreuerunt obseruandas: ut patet dist. x. c. de capitulis vel preceptis imperialibus et. c. de aut leges. c. vestra: et sic tenerentur ad restitutionem etiam in foro conscientioso. Et huiusmodi opinio est Ricardus. in. iij. dist. xv. Nos igitur qui per conscientiam militamus

*Lucus de alio
de furtum facies
de furtum facies*

De decalogi

p securiori via dicim⁹: q̄ aleatores ea que lucrati sunt ab his q̄ bona sua alienare nō possunt: vel q̄ reb⁹ suis supesse nō possunt: tenent indistincte ad restitutionē faciendā eidē vel suis curatorib⁹. Cuiusmodi sunt fm Ray. furiosi: pdigi: minores. xxv. an/ nis: r marie pupilli: mēte capti: surdi: cecimutti: infirmitate cōtinuti: serui: religiosi: filij familias q̄ nō habēt peculū castresē vl q̄s vxores: admistratores r siles de rebus quarū nō sunt veri dñi. Sili alios ad ludū vl magis ludendū trahētes: fraudē faciētes r dolū qualitercūq; cōmittentes. Qui xō lucrati ab his qui bona sua alienare possunt: nec ad hoc induci sunt: tales nō obligant ad faciendā restitutionē amittēti. Et hec est opinio Placentini: ar. xliij. q. v. c. nō sane. Cui⁹ ratio est: qz in ope illicito amittit. vñd est de vi. r ho. cleri. in. c. clerici officia. dicit glo. qz cū turpitudine versat ex utraq; pte melior est cōditio possidētis. ff. de condi. ob tur. cau. l. si ob turp. §. porro. nec tamē sibi cōsulendū est retinere. Sicut simoniaci dans nō pōt illud recipere nec recipiēs pōt sibi retinere: vt postea videbit. Verū si is q̄ amittit paup est: plū videt q̄ eidē restituat: dūmō psumat qz expendat in vsus necessarios ppios vl domesticos. Sinaut tūc subueniendū est cū eidē vxori illi⁹ aut filijs aut parētibus: qz si diues est tūc alijs paupib⁹ erogari debet. Itā cū ludus ille sit qdā expoliatio pxiimi: nō p̄t qz licite aliqd p ipm acq̄rere nec p sequeñs tenere: nec alter dignus est recipere q̄ sili pxiimū suū spoliare conabatur nisi r ipe acquirens paup esset r causa elemosyne cum xō emendatōis pposito retineret. Deniq; qri solet vulgo: vtrū ludo isto pecuniā acquirens r eandē denuo pdens teneat restitu- tionē illi⁹ qd lucrat⁹ erat: vtpote qz vñm spoliavit r altez ditavit. Ad hoc dicendū videt saluo iudicio alioz: qz si tal lucrat⁹ est ab eo q̄ rem suā alienare potuit: nō te- net ad restitutionē eidē faciendā vel pau- perib⁹ distribuendā: ex quo eandē pecuniā numero ludēs amittit. Secus tñ si alteri ad restitutionē obligat⁹ fuit: qz pecuniā alteri debita cū altero ludēdo pdere nō debuit.

¶ Quia xō ad sciendū pncipale. s. meretri- cū qd est turpi⁹ lucrū sciendū est qz meret- ricū est duplex. Quoddā enim exercet p vagā libidinē cū diuersis sectando licz nō oēs admittat. Et sic meretrix dicit q̄ mul- torū libidini parat: vt. xliij. dist. c. vidua.

precepto

Quoddā etiā exercet publice cū se publi- ce cūctis exponit: r sic meretrix dicitur cui⁹ venalis est turpitudine. And dicit: xxij. q. liij. §. meretrices esse r ad meretrices acce- dere p̄hibet domin⁹. s. Deul. Sequit quā- rū venalis est turpitudine. And meretriciū est damnatū licz sub dissimilatiōe p̄transit r p̄mittit ecclia forte fm Hosti. vt mai⁹ ma- lū euitet: puta vitū 30 domiticiū: p alijs vi- tīs carnis summe psequendū: nam q̄ nimis emūgit elicit sanguinē. Scdm leges etiam meretrices vilissime sunt: lex enī eas indi- gnas reputat legū obseruatione seu p legē illaqueari: vt. l. de adul. l. q̄ adulteriū. in fil. ligat tñ delictorū penis fm Jo. an. de loc. c. j. sup glo. ij. nec ecclia punit eas ne cōmittant peiora: vt p. xliij. dist. c. deniq;.

Itic q̄ queri pōt: vtrū aliqd acq̄rens per meretriciū vel fornicationē teneat ad resti- tutionē: p̄sertim cū de tali lucro dñs pbi- bet sibi oblatōz offerri dicit i Deul. xxij. Non offeres mercedē p̄stibuli i domū dei tui. Ad hoc rñdet Alex. de hales in dicto tractatu restitutionū qz q̄ fornicādo acq̄rit iure possidet qd acq̄rit: licz enī turpiter agit r nō legē dei meretriciū exercens: tamē in hoc qz accipit nō iniuste agit nec nō legē. Qd sane intelligit dū alter datū iuste ali- enare potuit: eo qz esset verus dñs cui⁹ vo- luntas a nullo pendebat. An licz meretrix peccat sic acq̄rendo: nō tñ tenet restituere: qz nō cōmittit fraudē acq̄rendo sed recipit pxiū sui corporis locati ad ppetrandā forni- cationē. Nec etiā oīs oblatio de eo facta ē abominabilis dñs: sed tñ publica q̄ fit cum scādalo: sicut si meretrices traherēt currū a fabricā ecclie vel darēt sericū p ornāmē- tis aut vitrū in ecclia: aut oblatiōes ad al- tare tpe misse. Nec nec sacerdos nec ecclia recipere debet: ne videant eaz opus appro- bare. Sed licitū est eis dare puatas elemo- synas paupibus: vel etiā offerre candelas in ecclia r hñmō: dūmodo nō recipiat ob- latū a facer dote. Addit Monal. in sūma: qz si montalis est q̄ accipit acq̄rit hoc ma- nasterio: honestius tamē est qz monasteriū nō retineat sed in pios vsus expēdat: qz si de reb⁹ ecclie datū est: tūc ecclie faciendā ē restitutio. Si xō a regulari psona tūc illi⁹ monasterio fieri debet restitutio: licz etiā habuit admistratiōē in monasterio. Qd si datū est a seculari qui nō est sui iuris nec habuit alienandi potestātē: tūc illi fiet re- stitutio cui de iure competit: vt si recipiat

adulter a coniugata tenet viro facere resti-
tutionē duplicē. s. tam de receptis q̄ etiam
de dehonestatiōe vponis. Hic queri pōt:
vtrū psona regularis iniuste recepta p ope
carnali vel de furto seu rapina restituere
pōt auctoritate p̄pua. Ad hoc rñdet Alex.
de hales vbi s. q̄ si adhuc extat res data
vel acq̄sita p̄nes illā: nec impetrare pōt a
plato q̄ fiat restitutio: tūc auctoritate pro-
p̄ia restituat etiā cōtradicēte plato: q̄ p̄
est obediendū deo q̄ hominib⁹. Si x̄o con-
sumpta est tunc inanis est actio creditoris
quā excludit inopla debitoris. Q̄ si con-
uersa est in vtilitate monasterij vel bz ali-
quid cōparatū ex resibi data: si tūc nō pōt
nec audet impetrare q̄ fiat restitutio p̄ pla-
tū: gerat bona fide negotiū monasterij cui
debet restituēdo: nō tñ cōtradicēte plato
hoc faciat p̄pter bonū obediētie: nisi sit illa
res cōparata de pecunia ecclesie vel p̄sone
p̄uilegiatē: in hoc q̄ tūc rem emptā de sua
pecunia sibi vēdicare possit sic miles ⁊ pu-
illus: in quo casu etiā cōtradicēte plato
potest eam restituere. Et nota generalit̄ q̄
oīa recepta ab histrione: meretrice vel for-
nicatrice in quib⁹ obligant ad restitutōez
nō debent illis dare a quib⁹ receperūt: sed
si sunt bona sp̄ualia debēt dare ecclesie vel
successorib⁹ aut supioribus put mellus vi-
debit expedire ad vtilē illoz expensionez.
Si x̄o sunt bona secularia: tūc restitui de-
bent vero possessori vel administratori ad
arbitriū boni probi viri: put mellus expē-
di possunt in debitū vsum ⁊ vtilē ip̄i: veri
possessoris. Ratio horū est: q̄ nō p̄sumit q̄
dans talia bona p̄sonis turpibus: iterū re-
cepta debeat expendere fm normā iusticie
nisi signis euidentibus ī eo pateat mutatio
cōuersatiōis ⁊ p̄aue volūtatis. Secūdo
queri pōt: vtrū psona ecclesiastica dilapi-
dans patrimoniū crucifigi paupibus debi-
tū teneat ad restitutionē. Ad hoc respon-
det Monal. in summa in tractatu restitū-
tionū: q̄ ecclesiaz plati ⁊ alij clerici restitue-
re tenent ecclesiastica bona ⁊ paupibus de-
bita que cōsumūt in vsus illicitos ea dan-
do meretricib⁹: histrionib⁹ aut alijs turpi-
bus p̄sonis: aut etiā cōsanguineis ⁊ ami-
cis nō ad nature sustentationē vēl aliā cau-
sam licitā: sed vt eos faciāt diuites ⁊ hono-
ratos. Attēdant hoc q̄ de būili genere na-
ti suos copulat nobilibus ⁊ diuitib⁹ cū bo-
nis sp̄ualib⁹. Q̄ si querit: vtrū q̄ sufficit
q̄ hāc restitutionē faciat de bonis ecclesie

vt pote de fructib⁹ quos iam p̄ceperūt vel
adhuc p̄cepturi sunt. Ad hoc rñdet Hosti.
in ti. de penitentia. q̄ ex quo quicqd̄ supest-
eozū vsibus de puentib⁹ ecclesiaz paupib⁹
debeat: ideo nō sufficit facere de talib⁹ ec-
clesiaz fructib⁹ restitutionē: cum habeant
bona patrimonialia aut aliunde acq̄sita
q̄ ecclesia: nisi q̄tenus sibi straxerint de ne-
cessarijs: alis restitutionē facere debent de
bonis patrimonialib⁹ aut aliunde q̄ p̄ eccle-
sia acq̄sitis. Si t̄ oēs p̄dicte p̄sone tenent
restituere que sic receperūt de bonis sp̄ua-
lib⁹: nisi ī necessitate causa elemosyne sine
dolo ⁊ fraude. Q̄ si querit: an meretrix
vel etiā mathematicus v̄l cōsumiles dolo:
fraude vel suasiōibus aliquē inducētes vt
peccet ⁊ pecuniā tribuat q̄ alius nō fuisset
facturus teneant ad restitutionē. Ad hoc
rñdet Inno. q̄ danti nō cōpetit repetitio:
cū vtrōbiq̄ verset turpitudine: ⁊ ī hoc casu
potior est cōditio possidētis. In foro tñ cō-
sciētie est illis penitētia sponenda de frau-
dulēta sollicitatiōe. Q̄ tū deniq̄ ad ter-
tiū p̄ncipale. s. simonia q̄ causat turpissimū
lucrū sciendū q̄ hec est fera pessima q̄ quo-
tidie deuorat ecclesie filios: hec vulpecula
dolosa q̄ demolis vineas: hec anguis ve-
nenosa latens in herba: id est vbertate bñ-
ficioz. Q̄ labes execranda: quā p̄pudor
illustrior portio gregis x̄pi sic dinoscit̄ eē
infecta: vt nō sit q̄ euadat vsq̄ ad vnū: cui
tamē h̄mōt simoniaci p̄pter similitudinē acē
infideles ⁊ heretici dicant. Cui⁹ rō est fm
Tho. in. liij. q̄ sic opant̄ ac si estimaret do-
na sp̄s sancti pecunia possideri: que. s. est
matro est heretica. An Greg. in registro: ⁊
habet. j. q. j. c. cum oīs auaricia sit idolorū
seruitus: quisq̄s hāc ⁊ maxime in dandis
ecclesiasticis honorib⁹ vigilāter nō p̄cauet in-
fidelitatis p̄ditioni subijcit̄: etiā si tenere
fidem quā negligit videat. Et. c. se. dicit:
Tolerabilior est enī macedonū ⁊ eozū qui
cōtra ip̄m sunt sp̄s sancti impugnatoz im-
pia heresis: illi enī creaturā ⁊ seruū dei pa-
tris ⁊ filij sp̄s sanctū delirando fatent̄: isti
suū eundē sp̄m efficiūt seruū. Q̄is enī dñs
vendit qd̄ habet siue seruū siue aliqd̄ eozū
que possidet. Sillr ⁊ qui emit dñs eius vo-
lens esse qd̄ emit p̄ p̄ciū pecunie illud ac-
quirīt: ita ⁊ bi q̄ hanc iniquā actionē ope-
rant̄ detrahūt sp̄s sancto equaliter peccā-
tes his qui blasphemāt dicētes: christū in
beelzebub ejcere demonia: atq̄ vt veri⁹ dī
cam⁹ inde cōgant p̄ditors: q̄ in deis occiso-
r

De decalogi

rib⁹ christū vendidit. Quod si obijcet illud
quod habet. j. q. j. c. placuit. h. ex hac. ubi dicitur:
Item opponit prophetia donū spūs sancti est:
hec autē i veteri testa. a sanctis prophetis ven-
di cōsueverat. Unde Saul ad Samuelē p
vaticinio expetendo: nō nisi cū munere ire
p̄sūpsit: vxor etiā Hieroboā ad hoīem dei
nō nisi cum munere accessit. Ad hoc rñdet
ibidē illud Michae. liij. Duces eius in mu-
nerib⁹ iudicabāt: sacerdotes eius in mer-
cede rñdebant: et pphete eius in pecunia
diuinabāt: et sup dñm redēsebant dicētes:
Mōne dñs est in nobis: nō veniēt sup nos
mala: idcirco ppter vos sion q̄si ager ara-
bis: et hierlm vt custodia pomerij erit. He-
mo ambigat ppter scelera q̄ in hoc capiti-
lo legunt fuisse subuersā. Et tandē cōclu-
dit q̄ mali pphete nō boni pphetiā vende-
bant: illud declarās longo p̄cessu et diuer-
sis exemplis. Et adūgit: Poterat Petr⁹
Simoni mago vendere qd petijt: imo pote-
rat simulare vendentē: spūs enī sanct⁹ nec
vendi nec enī pōt: sed oblatā pecuniā pa-
riter cū offerēte damnauit: hoc ibi. Secū-
do arguit ibidē: q̄ christ⁹ a Iuda vendit⁹
auriculā serui sanauit: cui⁹ exemplo liquet
q̄ spūs sanctus et si inste a simoniaciis vena-
lis putet⁹: virtutis sue non obliuiscit⁹: nec
desinit effectū sue grē etiā venditus. Ad h⁹
rñdet ibidē postea. h. cū ergo. q̄ hec simill-
itudo nō valet: nō enī opat hoc spūs sanct⁹
spūaliter in pfidis mercimonijs auaricie:
qd christ⁹ gessit corporaliter certi mysterij cā
ad exemplū patētē. Sequit⁹: Potest igit⁹
intelligi vt a similitudine nō recedam⁹: q̄
sicut christ⁹ vendit⁹ nō venditori vel emēti
sed eis qui nesciētes aderāt dona sue gra-
tie cōtulit p quib⁹ etiā in cruce supplicauit
sic et spūs sanctus nō vendēti vel ementi sed
his q̄ de manib⁹ eoꝝ ignorātia ducti sacra-
dñtes accipiūt sue grē effectū largiri pro-
bat⁹: hoc ibi. Et ca. sicut eunuchus fuit qui
Ioseph compauit: ita qui gratiā mercatur
vitiū semē non habet siccis genitalib⁹. Sic
quoq̄ ignis sacrificij qui p. lxx. annos ba-
bylonice captiuitatis sub aqua vixerat ex-
tinctus est antiocho Iasoni vendēte sumū
sacerdotiū: qd significat ignem spūs sancti
non lucere in simoniaciis sacris: qd in his
filiis dñib⁹ beatus Aug⁹. notare voluit:
nisi q̄ sacra simoniacoꝝ sic et ceteroꝝ here-
ticoꝝ licet sint vera q̄tū ad formā inania tñ
et falsa sunt q̄tū ad effectū: cū nō possint in
cordib⁹ hoīm gignere vel accēdere celestē

precepto

gratiā. Ad sane intelligendū est: si simo-
niace recipiunt: vñ q̄ ab eis nō sunt reci-
pienda sacramenta declarā longo p̄cessu
xxxiij. dist. h. verū. et. h. porro. Ad lau. dci.

De simonia et eius triplici diui-
sione: qualiter etiā in triplici mune-
re cōmittit ac ad restitutionē obli-
gat⁹.

Sermo XIII

De furtum facies:

n Exod. xx. Dicit Ambro. tractatu
de mysterijs in detestationē hui⁹
fere pessime. i. prauitat⁹ simoniace d⁹ Syezi
qui ponit in scriptura velut origo eiusdem
vt habet. j. q. j. c. cū ordinaret. vides inq̄
q̄ p facto auctoris successio damna⁹ here-
dis: inextinguibilis est enī venditi culpa mi-
nisterij et vindicta gratie celestis transit in
posteror. Deniq̄ moabite et ceteri non in-
trabūt in ecclesiā dei vsq̄ in tertiā et quar-
tā generationē: tādū scz vt simplicius in-
premū donec culpa actoris multiplicis suc-
cessio generationis aboleret. Sed cū illi q̄
in deū idolatrie errore deliquerūt: i quar-
tā generationē videant esse mulctati: i quar-
to durior videt⁹ esse sentētia qua Syezi se-
men vsq̄ in eternū p cupiditate habēdi p-
phetica auctoritate damna⁹: p̄sertim cum
dñs iesus p lauacri generationē omnibus
remissionē dedit peccatoꝝ. Cur ergo Syezi
semē in eternū damna⁹: nisi vt vitioꝝ mag⁹
q̄ generis semen extingant⁹: Sicut enī qui
filiij pmissionū sunt existimant in semē ho-
num: ita etiā qui erroris sūt existimant in
semen malū: nam et iudei ex patre diabolo
sunt: nō vtiq̄ carnis successionē: sed crimi-
nis: ergo om̄s cupidit⁹: oēs auari Syezi le-
prā cum diuitijs suis possidēt: et mala que-
sita mercede non tñ p̄rimonij facultatē q̄
thesaur⁹ criminis cōgregauerūt eterno sup-
plicio et breui fructu. Ad cuiusmodi leta-
le dispēdiū salubriter declinādū pmo q̄ri
potest qd sit simonia. Ad hoc dicendū sū
h. eln. boꝝ: eē eo. ti. c. mandato. q̄ due sūt
spēs simonie. Una dicit⁹ mētālīs q̄ est stu-
diofa volūtās vel cupiditas emēdi vel vē-
dendi aliquid spirituale vel spirituali an-
nexū cum opere subsecuto. Pro quo scien-
dum q̄ nomie emptionis intelligit⁹ om̄is
tractus nō gratuit⁹ p̄ter p̄mutationē q̄ li-
cite fieri pōt p ep̄m si videat⁹ p̄sultū: ita tñ
q̄ p̄tib⁹ inter se non licet de b̄ pacifici sicut

septimo

Sermo xiii

Inno. pōit hz totū exponat et relinquat in manus supioris. Per spūale aut intelligūtur ordines: sacramēta et similia. Per an- nexū hō spūali intelligunt ea q nō sūt ita pprie spūalia s; sūt spūalib⁹ annexa et qd / ammodo alligata: sicut ius patronat⁹ et du iusmodi. Addit etiā cū ope subsecuto: qd sola nuda volūtas interior licet iducat pec catū nō tñ simoniā: q si op⁹ sequit affectū simoniacū: lz nullū pactū accedit: simonia iudicat: vt di. c. mādato: vbi subdit: q q nullo pacto sed affectu animi pcedente cō grunt nō obligat ad resignationē s; suffic iatificacere p solā penitētiā ipi creatoris: glo sa ibidē: q sola volūtas siue affectus animi nō facit simoniacū lz als peccet. S; de hoc postea videbit⁹ apll⁹ vbi age⁹ de intētiōe. Secūda po species simonie d; pūctional: q sic diffinit⁹ pōt. Simonia est spūaliū vel spūalib⁹ annexo pcedēte pacto pmls / stōis: p ditiōis: modi: seruitij: pciij vl cuius / liber tpalis receptio vel donatio. Et sic si / monia pūctional aliqd mēali supaddit: et / ptingit tā in emēdo q in vēdēdo. Qua p / pter nomē accipit nō a hēzi q donum dei vēdere nō timuit: sed a Simone in q magi cōpleta fuit rō vitij hui⁹: q ad hō donū dei voluit emere vt posset carius vēdere. An / j. q. iij. l. saluator: subdit. Innotuisti nobis qd tibi obijit: vtrū vēdere ecclīasticaz rē simoniacū sit: patet colligē ex hoc quod apus ait Simoni. Pecunia tua tecum sit in p ditiōe: q existimasti donū dei pecunia possideri: donū qppe dei spūali. ē: et donū dei est res ipi ecclīe oblata. Et si hō anim / a duertis. Simon magus q ad fidē accessit nō spūm san. q ipse erat indign⁹: s; donū ei⁹ emere voluit vt ex vēditiōe signoz q p eū / dē fierēt multiplicatā pecuniam lucraret: h ibi: vñ q spūalia vēdūt simoni mago con / formant in itentiōe: q vero emere volunt ad lucrū pformant eidē in actu. Secun / do qri pōt qttuplex sit simonia. Ad hō dicē / dū fm doctores q simonia triplicē hz diut / stionē. Prīma diuisio est ista q quedam di / cunt simoniaca qz phibita: qdē hō phibi / ta qz simoniaca. Simoniaca q: qz phibita / sunt emere vel vēdere ecclīastica bñficia: q / qdē de sui natura nō sunt mala vl simonia / ca: sed ideo reddunt mala et simoniaca: qd / fiūt ptra pstitutionē et phibitiōē ecclīe: p ecclīam em phibita sūt eo q occasio ma / li sūt. An papa dispēfare pōt in simonia ta / liē p mīssa: qz que sunt inducta auctoritate

aplica: pnt ecōuerso tolli eadē pstitutione vl auctoritate. Unde si hō simonia ppetrat tñ mēalē cū ope subsecuto nō obligat ad restitutionē: vt di. c. mandato: exēpli gra / tia. Si qd renūciat ecclīe vt alteri def. s. ne pōt: hinc Hein. boyce: ex ne pla. vices suas in. c. pterea: dicit q in his q sunt simonia / ca: qz phibita nō cōmittit⁹ simonia: dūmo / do fiat pncipe auctore et sciēte: nec tal simo / nia pmulgatorē ligat: vt. ff. de legi. l. prin / ceps. Verūtamē licet in hō casu simonia nō cōmittit⁹: admittit⁹ tñ infamia nō tollit⁹: s; est species mali et turpe lucrū: qd est euitā / dū fm aplū et de vi. et ho. cle. c. cū ab omī. A qua saltē p exēpli supiores plati p ceter / ris maxie deberet abstinere fm hosties. et / Job. an. Secūdo qdaz dicunt phibita qd / simoniaca: sicut vēdere sacramēta et pure spūalia et generalit⁹ q in ve. vel no. testa. si / moniaca iudicant: q qz de sui natura mala / sunt ideo phibita sunt: extra de offi. del. c. / ex pte. j. i glo. An phibita qz simoniaca: li / cet nō eēt phibita tñ adhuc eēt mala: et / p psequēs nullā habēt dispēstationē recipi / pnt: nec qdē papalē sic hō pōt dispēfari cū le / ge diuina cū lege nature. Scda diuisio ē p / mūera q dant⁹: q sūt triplicia: scz a manu: / ab obseqdo et a lingua. Prīmus mun⁹ est a / manu de q qri pōt vtrū p spūalib⁹ actibus / liceat dare vl accipere pecunias vl alia rē / poralia: sicut p pphetijs: orōnibus: p dīca / tiōib⁹ aut etiā ministratiōib⁹ sacramētorū / et similib⁹: cum nemo stipēdijs suis militet / vnq: vñ d; j. Coz. ix. Quis inqt militat / stipēdijs suis vnq: qd pascit gregē et de la / cte gregis nō mā ducat? Ad hō rīdet Tho / scda. 2. q. c. q sicut sacramēta dicunt spū / ritualia: qz spūale pferūt gratiā: sic etiā q / dā alia dicunt spūalia: qz ex spūali pcedūt / gratia et ad eā disponūt: q tñ p hōim min / steriū exhibent sicut et sacramēta. Sportz / igit hōi dispēfatores et ministratores a / populo sustentari: iuxta illd apli. j. Coz. ix. Si nos vob spūalia seminam⁹: magnū est / si nos carnalia vīa metam⁹: et cetera mul / ta q psequit⁹ ibidē de hac materia. Vēdere / q aut emere in hōi actibus qd spūale ē si / moniacū est: sed accipere aut dare aliqd p / sustentatiōē spūalia ministrantiū scdm / ordinationē et consuetudinē ecclīe appro / batā licitū est: ita tamen q intentio desit / emptionis et venditionis: et q ab inuitis / non exigatur per subtractionē spūaliū / que sunt exhibende: hoc enī haberet quā

Al. monia
magi
lucra

De decalogi

precepto

dam venditionis specie. Gratis tñ spūali / bus exhibet licite pnt statuta et pſuete ob / lationes vel quicunq; alij puentus exigi a / volentib⁹ et valentib⁹ ſoluere et etiaꝫ p an / ctōritatē ſup oīs ad hoc coartare vltimū / videbitur infra. Tñ ſolere intue dū ē q in / adminiſtratiōe ſpiritualiū duo ſunt quaſi / onera ſubinuicē ſcꝫ cōmiſſa ſpūalis pſas / et ſtatutū ſtipendiū ab ecclia vlt pſuetudie / approbata p ſuſtentatiōe. Cui q cōmittit / ſpūal potestas ex aſſumpto officio obliga / tur ad vſum potestatis ſibi cōmiſſe in ſpi / ritualiū diſpenſatiōe. Sicut in ſacramentorū / miniſtratiōe: deſectorꝫ correctiōe: abſoluti / one: diſpenſatiōe et ſimilibus. Habet etiā p / ſua ſuſtentatiōe ſtatuta ſtipendia ex red di / tibus eccliaſticis: et ideo ſi quid accipet p / vſu ſpūalis potestatis: nō intelligit loca / re operas ſuas quas ex debito ſuſcepti of / ficii ſpendere debet: ſed intelligit vendere / ipſm gratie ſpūalis vſum. Et ppter hoc nō / licet p quacunq; diſpenſatiōe aliqd accipe / neq; p abſolutione nec etiaꝫ p hoc q ſuos / ſubditos corrigant vlt a corrigēdo deſiſtāt / licet tñ eis accipe pcuratiōes qñ ſubditos / viſitāt: nō quaſi pſciū correctiōis ſed quaſi / debitū ſtipendiū. Si vero quis nō eſſet ob / ligatus ex officio adminiſtratiōe talē ſpi / ritualiū: tñ licite locare poteſt operas ſu / as. Exempli grā. Ille q ſcientiā habet non / tamē ſuſcipit hoc officiū ex quo obligetur / alijs ſpendere vſū ſcientie: et ideo licite po / teſt pſciū ſue doctrine vel conſilij accipere: / nō quaſi veritate aut ſcientiā vendēdo: ſed / quaſi operas ſuas locās: q ſi ex officio ad / hoc teneret intelligeret ipſam veritatē vē / dere: et ſic grauiter peccaret. Sicut quidaz / inſtituunt in quibusdā ecclēſijs ad docen / dū clericos ecclē et alios pauperes: p quo / ab ecclia beneficiū recipiūt: a quibus non / licet eis aliqd accipere: nec ad hoc q doce / ant: nec ad hoc q aliqua feſta faciant vlt p / mittant: hec ille. Secūdo queri pōt vtrū / liget rentia ſimonīa inducāt cū ſunt mune / ra a manu. Ad hoc dicendū q ſi nō exten / dunt ad quantitatem numeri et ſiūt ſine pa / cto et ſine aliqua corrupta intēſione nō idu / cūt ſimonīa: alſ etia in modico cōmittit ſi / monia: vñ. j. q. j. c. duces: poſt q tetigit de / quarta pte ſicli p Saulē dāda Samueli qñ / p pmo pphetie. Et de vxore Hieroboam / ad hominē dei pſgere cū. x. panib⁹ et cruſtu / la et vaſe mellis quaſi p pſcio pphetie. Sub / dit ibidē. Hec mag⁹ in ſupius pphete qñ mi /

nera pphetie reputāda ſunt: licet potuerit / bi q ad ariolos ire pſuenerāt ex mala eorū / pſuetudine idiōm eſtimare de pphetis et / voluiſſe ſanctis viris offerre qd diuinis of / ferre pſuenerāt: ſi ibi. ppter ea ſic in foro / pſcientie maxime pſiderāda eſt intēſio: ſic / etiā in foro exteriori: qz de allox itēſiōe in / dicare nō poſſum⁹: pōt tñ haberi pſabilis / pſumptio q pſiderāda eſt in trib⁹: ſcꝫ in q / litate dantis et recipientis. ſ. an a paupē de / tur diuiti vlt ecōnferſo: ſcōdo i quantitatem mu / neris: an ſcꝫ res ſit magni vel modici pſij: / tertio in tpe donatiōis: an ſcꝫ inſtate neces / ſitate pſeraſ: et ſim hec habēda eſt pſuppo / ſitiō p vel ptra: ar. ex de pſup. c. tertio loco qñ / ſi dicitur: et in glo. Et ſi tria ponūt plane in q / dā caſu ex de ſimo. c. et ſi qñſiōes. Secun / dū munus eſt ab obſeqo. De quo queri po / teſt vtrū licitū ſit illud munus ſpendere p / ſpiritualibus: pſertim cū dicat Bregor. i. re / giſtro q ecclēſiaſticis vtilitatib⁹ deſerui / tes ecclēſiaſtica dignū eſt remuneratiōe gau / dere: ſcꝫ ecclēſiaſtica vtilitatib⁹ deſeruire pti / ner ad mun⁹ ab obſeqo. Ad ſi rñ dicit Tho. / vbi ſupra q p pecuniā intelligit omne illud / cuius pſciū eſtimari pōt pecuniā: māſeſtū / eſt aut q obſequiū hominis ad aliquā vtilit / tē ordinat qd pōt eſtimari pſcio pecunie: qz / mercede pecuniaria miniſtri cōducuntur: / binc idē eſt q qñ rē ſpūalē det p aliquo tē / porali obſeqio exhibitio vel exhibēdo ac / ſi daret p pecuniā data vel pmiſſa q ſcꝫ il / lud obſequiū eſtimari poſſet. Et ideo ſic ſi / monia ſtrabif accipiēdo pecuniā vlt quaſi / bet rē exteriorē qd pſinet ad manus a ma / nu: ſic etia pſtrabif p mun⁹ ab obſeqo: quā / do ſcꝫ ipēdit obſequiū vlt inhoneſtū vt ad / carnalia ordinatū: ſcꝫ ad vtilitatē cōſāgui / neorū ſuorū vel patrimoniū ſui aut aliqd hu / iuſmodi: eſt munus ab obſeqo et ſimonīa / cum eſt: pſertim cū id facit principalit⁹ ad i / petrandū aliqd ſpūale. Si tñ honeſtū ob / ſequiū et ad ſpūalia ordinatū alicui pſato i / penderet: puta ad ecclē vtilitatē vlt mini / ſtroꝫ eius auxillū: ex ipſa denotiōe obſe / qui reddid⁹ dignus ecclēſiaſtico beneficio ſi / cut etia ppter aliqua bona opera. Et ſic nō / intelligit eē munus ab obſeqio: niſi intē / deret obſeq ad adipiſcendū aliqd ſpūale: / itā q illud ſpūale eſſet principalit⁹ intē / tū: vnde ſi ſecūdaria eſſet eius intentio ad / excitan dū affectū eius qui habet dare ali / qd ſpūale: et poſtea conferēs illud prin / cipaliter ad deū reſpiceret: et ad merita p /

sonaeque per talia obsequia et per alia dona concurrunt tunc non esset simoniacum: quod si obsequium impositum beneficio esset pure spirituale: tunc etiam ex pacto dari potest beneficium: ita quod accipiens promittat illud obsequium: sicut plane patet ex de prebenda et dignitate. c. significatum est nobis. Tercium munus est lingua. De quo queri potest: virum licitum sit illud munus impendere pro spirituali: prosertim cum id quod ad preces aliquis sit gratias fieri videatur: et sic non videtur ibi locum habere simonia quod consistit in emptio et venditione: sed munus a lingua intelligitur si quis ad preces aliquis ecclesiasticum beneficium proferat. Ad hoc respondet Thoma. ubi supra: quod munus a lingua dicitur vel ipsa laus personae ad favorem humanum que sub prelo cadit: vel etiam preces ex quibus acquiritur favor humanus vel contrarium evitatur. Et ideo si quis principaliter ad hoc intendit simoniam committit. Aliter autem ad hoc principaliter intendere quod preces exaudiat pro indigno: hinc factum ipsum est simoniacum: quod si preces porrigantur pro digno tunc ipsum factum non est simoniacum: quod debita causa subest ex qua illi pro quibus preces porriguntur aliquid spirituale proferatur potest tamen esse simonia in intentione si non attendatur ad dignitatem persone sed ad favorem humanum. Preterea secundum Thoma. et Ray. si quis proferat ut curam animarum obtineat vel aliam dignitatem quantumcumque sit dignus ex ipsa presumptione red datur indignus: et sic preces sunt pro indigno. Licet tamen si quis si indignus est et se dignum sentit pro se petere beneficium sine cura. Doctor. Ido. et Hof. dicitur tamen quidam qui indigens et dignum se sentiens petere potest beneficium etiam cum cura animarum: quod si non indiget peccat etiam si simplex beneficium petat: ut patet. j. q. ij. ubi dicitur. c. Clericos autem illos puenit ecclesie stipendiis sustentari quibus pariter et proprium nulla bona suffragantur: quod autem bonis parentum et opibus sustentari possunt: si quod pauper est accipit: sacrilegium profecto committit et abusu: omne talium iudicium sibi madducat et tribunt: ubi tamen sunt verba Hieronymo. ad Damasum papam. Nec tamen opinio sane intelligenda est de his qui currunt plus potestesse quam possent: pascere quam pasci. Et hoc ostendit apostolus. j. ad Thimo. in. di. Si delis homo. i. verus qui sequitur. Si quis episcopus desiderat bonum operum desiderat. Glo. Paulus dixit quod vir debet potestesse: hic ostendit quod si quis vult operari et potestesse multis nomen enim episcopus sibi proprie accipit importat operationem. Dicitur enim episcopus ab epulo quod est super et copiosus quod est intendere: unde episcopus quasi super

intendens: quasi dei. secundum Hieronymum. Non est desiderandum propter officii dignitatem sed propter annexum laborem qui est ordinatus ad honorem dei et salutem proximi. Et extenditur ad sacerdotes quod ulterius informat quales esse debent ut oportet episcopum irreprehensibilem esse. i. sine notabili vel criminoso defectu etc. Tertia denique divisio est ex parte committentium: et sic contingit quattuor modis. Primo modo ex parte utriusque: scilicet tam proferentis quam recipientis: et tunc uterque solus a papa dispensationem recipere potest in collatione ordinum: ut. j. q. j. c. si quis episcopus. j. q. j. ab excoicatis: unde papa difficile et raro tale dispensationem admittit. Secundo modo committitur ex parte neutrius: ut cum amicus ordinari ipso ignorante dat aliquid amico ordinatus ipso similiter ignorante: tunc enim ordinatus non est simoniacus. Nihilominus tamen postquam sciuerit statim renunciare debet ad detestationem criminis: ut extra de simonia. c. simoniace: ubi habetur. Possunt quod simonia et non sunt suis ordinibus remanere. Glo. dispensatione: quod de iure renunciare tenentur postquam hoc sciuerint quod renunciatio fiet executioni ordinis: et tunc episcopus dispensare poterit: ut. j. q. v. c. presentium: quod ignorante episcopo pecunia data fuit. Tercio committitur ex parte committentis ordinis tantum: ut cum ordinato ignorante amicus eius dat aliquid ordinario: et tunc est idem casus cum secundo: nisi pecunia data fuerit episcopo: tunc enim episcopus dispensare non poterit propter turpitudinem suam: sed papa: ut. j. q. j. c. gra: vel etiam successor episcopi. Si tamen sic ignorans ordinatus postquam sciuerit et executioni non resignaverit: sed potius ratum habuerit vel etiam pecuniam promissa vel soluta postea solventi reddiderit simoniacus in dicitur: ut patet eo. ti. c. ex litteris: tamen secundum Tan. et Huil. episcopus cum eo dispensare poterit. Quarto committitur ex parte ordinari tantum dandum scilicet aliquid ordinatis amico vel consiliario ut promoveatur: et cum illo potest et episcopus dispensare: licet sciens simoniace recipiat: dummodo tamen ante dispensationem non ministrat: quod vix est in ordinibus ante rite susceptis: non tamen in illo quem simoniace recepit nec etiam quod alios ordinis recipiat. Si tamen alter per fraudem daret pecuniam ut sic ordinantis impediret promotionem quasi simoniacam nihil obest let ordinando: ut eo. ti. c. sicut ex litteris.

De simonia in susceptione ordinis que contingit quinque modis: Sermo XIII

De decalogi

Non furtum facies

Exo. xx. Sic dicit Gratianus .i. q. .i. c. cū ordinaret. q. q. ergo aucto-

ritate Leonis pape simoniaci nō nisi spiri-
tū mendacij accipit fūm Grego. apō sūmo-
nīacos sacerdotiū nō sufficit: bñdictio eo-
rū ī maledictionē cōuertit: manet apō eos
anathema dādi et accipiēdi: cū scī nō sint
nec in corpore christi cōstituti: cū sint male-
dicti nea scīficare alios pñt: nec corp⁹ chri-
sti tradere vel accipere: nec alijs bñdicere
valēt. Scdm Ambro. vero anathemas ob-
pñto pñdēant atq; a pñcipatiōe corporis
et sanguis christi alienat: cū accipiat aurū
et lepra def: cū inexplabil sit culpa venditi
ministerij. Scdm Chalcedonē. pñtū ex ta-
li ordinatiōe nīhil pñficere iudicant. Scdm
Belasū simonis dñatiōe inuoluunt: fūm
Grego. nazāzenū in sacro ordine pmanere
aut renouari nulla rōne pñt. Ab helisco le-
pra pfundunt: a Petro in dñatiōe dam-
nant: a Cheliso vero de tēplo eijciuntur.
Quid aliud simoniacus simoniacō in sua
ordinatiōe pñferre pñt: nisi qd Inno. de ec-
teris hereticis testat dī. Qui pñfectionem
spūs quā acceperāt scz in ecclia pñdiderūt:
id est descendēdo ab ecclia nō dare ei⁹ ple-
nitudinē pñt: qd maxime opat in ordina-
tionibus quē per suā pñditiā pñdiderūt. Et
litz. Qui honore non habuit honorem da-
re nō potuit: nec ille aliquid accepit: qz nil
erat in dante: sed dñationē quā habuit p
pñuā manus ipositionē dedit: sibi. Ad
cuius sanā intelligentiā et cautelā salutife-
rā in pñti smone psequēdū est de simonia
q contrahit in susceptione sacri ordinis.

Que pñgit pñcipalit̃ qñq; modis. Pri-
mo cōtingit p falsū titulū: sicut extra c. ti.
c. p tuas. in. casus pontif de quodā clerico
qui scz ordinari volēs nec titulū habēs ro-
ganit quendā pñb yter vt ipm ad ecclie sue
titulū pñtaret: q recusante clerico firmē
repromisit q nunq in ecclia sua si pñta-
ret ipm aliquā pñeret portionē: et sic ordi-
natus exiit ad talē presentationē: nec in
hoc egisse se putabat aliqd illicitū: consi-
litur ergo qd iuris: cui rñdet papa: q nisi
eum eo fuerit misericorditer dispensatum
nec ad superiores ordines ascendere nec in
suscepto debet ordine ministrare. Et addu-
cit ibidem glo. triplicē causam. Primo qz
hic fuit munus a līgua. j. q. .i. c. sunt nō
nulli: et forte cū hoc munus a manu: sicut

precepto

cōtingere frequē assolet. Secūdo qz mul-
ta cōditio debet interuenire: vt ptz eo. ti. c.
tua nos. Tercio qz p surreptionē voluit or-
dinē adipisci: vñ cū tali solus papa dispen-
sare pōt ī ordie sic suscepto: vt ptz c. ti. c. pe-
nul. in si. tamē fūm Huil. in ordinib⁹ ante ri-
tis susceptis p epm dispensari poterit: qz si
ante dispensationē in ordie ministrauerit et
regularitatē incurrit: qz generalit̃ oīs sū
spensus interdict⁹ vt ex cōcat⁹ siue suspē-
sus fuerit a diuinis vt ab officio vel a cele-
bratiōe misse vel aliqd bñdī: si pñra faciat
efficā irregularis: vt ptz de sen. et re iudi-
li. vi. cū eterni: et de sen. excō. lib. .vi. is cui.
pñterea nō solū sic ordinat⁹: et ordinatoz
illius a collatione si facti pñfici fuerit aut
etiā ignorauerit nō facta debita inqñitiōe
et pñsentator ab executiōe p triennū sūt su-
spensi: hinc etiā in collatiōe sacri ordinis fa-
ciēdū est diligentissimū scrusintū: qz vt di-
citur extra de elec. c. nūxil est. Si secus fue-
rit incante pñsumptū nō solū deijctend⁹ ē in-
digne pñmotus: verū etiā indigne pñmonē
pñniedus. Qd scrutiniuz de iure cōmuni
pñnet ad archidiaconū: vt ptz extra de of-
fi. archid. c. vt nrm: q diligēt inqñret de ge-
nere patria. etate: titulo ad quē ordinat⁹ de
loco in q pñerlat: de scientia: fide et alijs q
pñnent in aplica regula. j. ad Thimo. li. j.
vbi dicit: q epatū dñsiderat bonū op⁹ de-
siderat: oportet q epm irrepñsibiles esse
et. quā regulā cū alijs pñditiōib⁹ supaddi-
tis pñsequit ecclia lōgo pñessu in multis di-
stin. incipit. xlvij. di. ca. j. q si qs sine ex-
aminatiōe sit ordinat⁹: vtpote qz nō et di-
gnus est: tūc nō delinquit: qz tales nō sunt
examinādi. Si vero fuit indign⁹ dz depōi-
ar. et de corpo. viti. c. exposuisti. pñt ent
ibidē casū de quodā in abbatez pñmoto: q
manu mutilatum se tacuit: quā propter pa-
pa cū deponi pñcepit. Similit̃ si fuerit igno-
tus deponi debet licet esset dign⁹: qd decre-
tum est ad ignominia ordinantis: qdigno-
tus ordinare nō debet: vt. xliij. di. c. si qs
pñb yter: et in glo. multo magis: igit si sine
rit idign⁹. Ceterex ordinā⁹ ī examinatiōe
sua crimina seu ipedimēta pñmotionē suā ī
pñditiā mñifestare tenet: nisi cū eo fuerit
dispensat⁹: vt. l. di. c. ex pñtētib⁹. Alioqn si
fraudulēt sbricci pñfuit defect⁹ nō habebit
executiōes ordinis sic suscepti: vt ptz c. c. et
de renū. nisi cū pñdē. q. pñone. Siliē si qs ex-
cōcatū se sciens ordines suscepit: a susce-
ptis ordinib⁹ ē pñpetuo deponēd⁹. Si tū fa-

septimo:

Sermo xiii

atq; nō recoluit p quo excoicationē incidit
vel saltē iuris ignarus excoicatū se nesci
uit: tūc cū eo si secularis est solus papa dī
spensare poterit. Si vero regularis tūc ab
bas eius post penitentiā iniunctā et pactā cū
eo dispensare poterit nisi adeo graue et no
tabile fuerit q merito esset aplica sedes cō
sulenda: vel nisi qui fecit adultus et discre
tus fuerit q violentiā ptra obliuionē et igno
rantia psumeret: vt patet extra de sen. ex.
cū illoz: vbi etiā psequit de grauib? et no
tabilibus quoz ab solutionē sibi referuat:
sez mēbri mutilationē vel pfusione: aut in
episcopū vt abbatē violentas man? iniectas
cū excessus tales et similes neqāt sine scan
dalo pteriri. Similiter si clericus pculserit
secularē nō nisi per sedē aplicā vt scād aluz
euitet absolntiōis gratia poterit pmereri
et. vide latius ibidē. Secundo pncipali
ter quis recipit ordines ab alieno epō sine
licentia sui diocesanī: et hoc vt frequenter
impetrat pce: p cio vel fuitio. Intelligitur
aut eius diocesanus in cuius diocesi est ori
undus: vel vbi beneficiū ecclesiasticū ob
tinuit: vel vbi domiciliū suū habet licet a
licui natus fuerit: vt plane patet: li. vi. de
tēpo. or. c. cum nullus: vbi etiā addit quis
illā licentiā dare potest: cum dicit. Inferi
ores prelati: religiosi aut aliq nisi eis q su
os subditos aut clericos possint a quo vo
luerint ordinari a sede aplicā specialē sit i
dultū: vel officialis epī cū ad hoc se ipsius
officiū nō extēdit hmoi nequeū licentiā i
partiri. Epō aut in remotis agente ipius i
spūalib? vicarius generalis vel sede vacā
te capitulū seu is ad quē tūc tēporis admi
nistratio spiritualium noscī ptinere dare
possunt licentiā ordinandi: hoc ibi. Qui
cunq; ergo clericū alienū sine licētia scien
ter vel crassa negligentia ordinare psum
pserit per annū a collatione ordinis est su
spensus ac interim eius clerici absq; sua li
centia pnt a vicinis epīs ordines recipere
vt eo. li. vi. c. eos. Ordinat? autē h mō
priuatur executione sui ordinis: poterit ta
men p epm restitui: vt patz. ix. q. ij. c. Zug
dunē. p cipue tū li. vi. de tēpo. ord. in. c. se
pe. Nos igit: districte precipi ne aliquis
epus italie psumat aliqū clericū vltamō
tanū ordinare nisi cū licentia speciali pape
vel sui diocesanī: q si p trariū factū fuerit
tunc ordinari taliter absq; spe dispensatio
nis sup hoc a sede apostolica obtinēde ma
nere debent suspensi: et ordinantes illos di

gna penitētia puniri. Causa vero tam di
stricte prohibitionis ponit li. vi. de tēpori
ordi. vbi dicit. c. Sepe ptingit q nonnulli
clerici viculo excoicationis astricti aut apo
state seu irregulares vel als ordinū sacro
rū susceptiōe indigni suā patriā in q de his
habet notitia fugiētes se in remotis pti
faciūt ad hmoi ordines pmoueri: nos igit
tur volētes aiaz ipoz periculis obuiare:
statuim? vt null? epoz italie decetero ali
quē vltamōtanū clericū ordinare psumat
nisi a nobis specialē licētiā habeat vt ab
epō de cuius diocesi traxit originē: vt i cu
ius diocesi beneficiatus existit p eius pa
tētes lras cām rōnabilē cōtinētes qre ipm
nolit aut neqāt ordinare. Tertio mō qd or
dinē furtiue suscipit. Et hoc vt in pluribus
p munera solet ipetrari. Pro q sciēdū scōz
hosti. q tripliciter qd dicit furtiue ordiat?
Ano mō cū qd sine psciētia pprii epī et sine
examinatiōe pmouet ex alio? fauore vel
cupiditate muneris: vñ vt in hmoi ordiati
onibus oia rite fiāt ordinatoib? pcedendi
modus pzefigit ex pci. nauateñ. et ponitur
xxiij. di. vbi dicit. c. Qñ epī ordiatiōes fa
cere disponit omīs q ad sacz ministeriū ac
cedere volūt feria quarta ante ipam ordia
tionē vocādi sunt ad ciuitatē vna cū pby
teris q eos repētare debēt: et tūc epus a
latere suo eligere d3 sacerdotē et alios pui
dentes viros gnaros diuine legis et exerci
tatos in ecclēsticis sanctiōib? q ordinādo
rū vitā: gen? patriā: etatē: institutionē: lo
cū vbi educati sunt: si sint bñ lratī: si sint i
structi in lege dei ante oia diligēt inuesti
gent: si fidē catholicā firmiter credāt: et
xibis simplicib? asserere qant. Ppi autē q
bus cōmittit h cura cauere debent ne aut
fauoris gratia: aut cuiuscūq; muneris cu
piditate illecti a vero deuēt vt indignū et
minus idoneū ad gradus sacros suscipien
dos epī manib? applicēt: qd si fecerint: et il
le q idigne accessit ab altari remouebit: et
illi q donū spūscī vēdere conati sūt coram
deo iā p dēnati ecclēstica dignitate care
būt: igit p tres ptinuos dies diligēt exa
minef: et sic sabbato q pbatī sunt epō rep
sentēf: h ibi. Alio mō furtiue qd dicit ordi
nat? cū pter psciētiā epī recipit eodem die
oēs ordines minores simul qd fieri nō de
bet nisi hoc obtineat ecclē puetudo: et tūc
fieri pōt cū psciētiā epī. Verutāmē vn? or
do sacer cū minorib? vel duo sacri vno die
nullo mō pferendi sunt vni: vt patet ex de

De decalogi

precepto

tēpo. ordi. c. litteras. Hinc ordinās q̄ h̄ fecerit ex certa scientia deponi debet: vt patz l. j. di. c. q̄ in aliquo: q̄ si ex negligētia fecit tunc p̄uari debet potestate p̄ferēdi talē ordi. c. vt dicto. c. litteras. Ordinatus autē h̄ mō ab executiōe ordi. c. suscepti suspēsus ē: vt patz. ibidē: imo depōi d̄z: vt patz. lxxvij. di. c. h̄diacon? et c. d̄ eo q̄ fur. oz. c. inotuit Si tñ iux̄ p̄ile p̄suetudiez q̄ttuor ordib? m̄ nozib? sum? receptis subdiaconatū eodē die furtiue receperit p̄mitti pōt misericorditer p̄ dispensationē in minorib? tñ ministrare: q̄ si religionē trauerit ac vita moresq̄ ei? exegerint: abbas si voluerit in alijs ordi. bus secū pōt dispensare: vt patet extra de eo q̄ fur. ord. sus. c. h̄. lator. Tercio modo cuz vno gradu omisso saltū facit. p̄ro q̄ sciendū q̄ ordines ordinate recipi debent sicut enumerati sunt. lxxvij. di. c. illud nos: vbi subdit. Si q̄s ep̄us eē meref sit p̄mo ostia rius: deinde lector postea exorcista: inde sacref acolytus: demū vero subdiacon? deinde diaconus postea p̄sbyter. Exinde si meretur ep̄us ordinē. Ande quattuor minores ordines qui sunt primi reputat etia sacramentū et imp̄munt characterē. Verūta men in q̄ttū ordo ad sacramentū ordinatur nec ep̄atus nec p̄salmistatus nec prima tō. sura reputantur inter ordines: secus autē largo modo loquendo de ordine put scz ē quedā deputatio ad diuinū cultū. Quicū qz igit aliquo ordine p̄termisso de p̄dictis septē ad superiorē ascēderit licet characterē recipit: de rigore tñ iuris deponi debet: etiā si nō malicia sed ignorantia vel negligentia ordinē illū p̄termisit: et ab executione superioris suspensus est quousq̄ p̄ d̄io/ cesant dispensationē ad ordinē p̄termittit p̄moueat. Qz si ante dispensationē h̄mōl et recuperationē omisi ministraverit in ordine illo vel sup̄iori credēs q̄ gradatim p̄ motus sui s̄et: poterit nihilominus cuz eo ep̄us dispensare: si tamē scienter p̄ saltū p̄ motus in ordine sic suscepto vel sciens omisso sine dispensatione ministraverit et ordinis omisi recuperatiōe: tunc solus papa q̄ vt tertius ascēdat cū eo dispensare poterit: licet in ordine rite suscepti ep̄i dispensatio sufficiat: sicut etiā dispensare pōt cū nō ordinato ministrare: vt patz ex de cle. nō ordi. m̄. c. ex lris: vbi dicit de quodā diacono q̄ celebravit nō ordinatus cū q̄ ep̄us dispensare potuit vt in ordine suscepto ministraret imposita prius penitētia salutari cū suspēsiōe

ab officio biennio vt triennio iuxta p̄uisionē ep̄i: nunq̄ tñ auctoritate ep̄i poterit vlt̄erius p̄moueri. Concor. Ray. Hof. Bull. Cū beneficio tñ retinēdo s̄it ep̄us disp̄sare potuit: ne sustentatione priuat? ad secularia reuerti cogat. Salubrius tñ faceret si ad religionē transfiret: hoc patet in dicto c. ex litteris. Deniqz licitū esse videt si clericus in ordinibus minorib? tātūmodo cōstitutus legat epistolā in missa sine solēni rate cantus cū ornamentis ad hoc ordinatus: vt extra de vi. et ho. cleri. c. vt quisq̄: et in glo. Quarto principalit̄ q̄s ordinem suscipit extra tps ab ecclia p̄stituti. p̄ro quo sciendū q̄ ordines generalit̄ conferri p̄nt in sex t̄pibz anni: scz in sabbatis q̄ tuor tēporibz: in sabbato āte d̄nica in passio. ne: et in sabbato pasche: vt patz. lxxv. di. c. vlti. Ratio quare semp in sabbato p̄feruntur ordines est s̄m h̄ost. qz sabbatū signat requiē: et q̄ transit irrevocabilit̄ ad clericatū scz p̄ suspensionē sacri ordi. c. trāsit de labore seculariū negotior ad vacādū sp̄iali bus: qz s̄z apl̄. ij. l. i. mo. ij. h̄cō militās dō ip̄licat se negotijs secularibus: vñ. lxxvij. di. c. fornicari: subdit. Anteq̄ ecclesiasticū q̄s sit licet ei negotiari facto iam nō licet.

Hic queri potest: vtrū ne ordines etiam alio tpe p̄ferri p̄nt. Dicendū q̄ sic in tribus casibus. p̄mo si papa voluerit subdiaconatū et d̄nics et p̄cipuis festiuitatib? p̄ferre pōt: vt patet extra de tēpo. ord. c. j. Secūdo pōt ep̄us etia diebus p̄ferre m̄iores ordines si voluerit: aliq̄b? tñ et nō m̄lt̄ ne videat ordinatiōē facere generalē: vt e. ti. c. de eo: vbi subdit. Licet ep̄is d̄nics diebus et alijs festiuis vnū aut duos ad minores p̄mouere ordines: sed ad subdiaconatū nō nisi in quattuor tēporibus aut in sabbato sc̄to: aut in sabbato aī d̄nicā de passionē nulli ep̄o p̄terq̄ romano p̄t̄fici liceat aliq̄s ordinare. Tercio s̄m Ray. si i sabbato ordinatiōnū taz ordinās q̄ ordinād? p̄tinuaret ieiuniū vsq̄ in diē d̄nicā: tūc mane diē d̄nice posset p̄ferri sacer ordo: quia tūc mane diē d̄nice intelligit̄ trahi ad sabbatū p̄pter p̄tinuationē ieiunij. Qz sane intelligendū est de eodē ordine nō de diuersis: vtpote suscepturus erat ordinē diaconatus in sabbato: sed p̄peditus p̄tūc eū d̄ suscipit modo p̄dicto in d̄nica: quod tamē facere non expedit nisi legitima necessitate. Concor. h̄ost. Inno. et alij q̄ traxerunt ex capitulo lras: extra de tēpo. ord. vbi p̄

nitur casus p oppositu de quoda sez qui fu
it in sabbato ordinatus in diaconu r die
dnica sequet cotinuato ieiunio fuit ordia/
tus in pbyter: p quo epus ordinās a col/
latione ordinu diaconij r pbyterij ac ordi/
natus ab executioe sacerdotalis officij fu/
it suspensus donec de illis papa alie dispo/
neret: unde licet ordinat⁹ extra tēpora sta/
tuta characterē recipiat: in susceptis tñ or/
dinibus permitti ministrare nō debet: nisi
post penitentia p dignā epus cū eo dispen/
set: vt patet plane: eo. ti. c. p̄sultatiōi. Et li/
cet hoc capitulū tñ loq videat de sacr/or/
dinibus: tamē. c. cū quidā loquit de ordi/
nibus in cōl: r ex hoc videt q in dicto. c.
lras vestras: papa sibi specialit dispensati/
onē reservauit: qd aliquādo facit ex certa
scientia vt alij magis terreant: r ipi delin/
quentes puniant: vt dicit ibidē glo. verum
tamē in ordinib⁹ suscipiendis fm quosdā
epus dispēlare nō potest si ante dispēlatio/
nē ministrauerit: verius tamē videt q po/
test: vt. lx. q. ij. lugdunē. nisi forte sibi fuisset
interdicta executio r nihilominus mi/
nistrasset: quia omnis suspensus: interdicit⁹
vel excoicatus se diuinis suscipiens effici/
irregularis: nec subleuari potest nisi p pa/
pā: vt patet de sen. r re iudi. cū eterni: lib.
vj. r de sen. excoim. cū medicinalis: li. vj.
Quinto principaliter quis ordinē suscipit
simpliciter mediante munere aliquo cū si/
moniacā prauitate: de quo munere dictuz
est in sermone p̄cedēt. Generalit tamē no/
tandū est q principalit confert aliqd spiri/
tuale p pecunia vel re tpali: vel etiā obse/
qulo sibi ipenso ad comodū ppiū: aut eti/
am p fauore p̄cedū vel laudū simoniā com/
mittit: r q p aliquo spūali pncipalit offert
vel exhibet pecuniam vel obsequiūz simo/
niā cōmittit. Qui vero porrigit p̄ces p se
vel alio indigno aut in idoneo iā factum ē
simoniā ex intētiōe: qz respectū pncipale
lē habet nō ad honorē dei vl ad vtilitatem
ecclesie: vl ad dignitatē p̄sonē: sz ad fauorez
būanū vl ad p̄uatū comodū: nā sola inten/
tio facit simoniā: vt patet plane: e. ti. tua
nos. Sed simonia mētalit pōt sola penitē/
tia purgari: vt eo. ti. c. mādato: qz ecclesia
nō iudicat de oculo in foro p̄tentioso: q tñ
maxime simoniā psequit dūmō fuerit ma/
nifesta: vñ eē eo. ti. c. licet simoniaca pestis
sua magnitudine alios morbos vincit. Glo/
sa: qz respectu eius cetera p nihilo reputā/
tur: ita sine dilatiōe mor vt ei⁹ signa p ali

quā psonā claruerūt de ecclesia dei dz elimi/
nari atqz p̄pelli. Nimirū cū dicat. c. se. tāta
ē labes huius criminis q etiā fui aduersus
dnos r qlibet criminosi admittunt ad ac/
cusationē ei⁹: et infames r notorij: imo me/
retrix: glo. q als nō ē admittēda ad accusa/
tionē vl testimōiū p̄p vilitatē ei⁹. Nullius
em refutat accusatio sup b crimie: nisi q p/
bata nō de zelo iusticie sz de malignitatis
fōre pcedere videt: vt e. ti. c. lz beli. in fi.
Ad laudē dei.

De simonia in collatione vl ad
eptione beneficiorum vel dignita/
tum: Sermo XV

De furtum facies

n Exo. xx. Scribit Greg. vniuersis
ep̄is hispanis di. r habet. j. q. liij.
c. audiuim⁹ dilectissimi q nos audisse opor/
tuit sz audisse p̄fecto nō libuit: qsdā. f. esse
sacroz ordinū p̄fessores: q sub munere da/
tiōe vl acceptiōe dei ecclesias vl eaz sibi hñ/
ficia vsurpāt: qd qdē scel⁹ iā vos nō dudū
acrit⁹ correxisse admiramur: iuste enī vter/
qz corripied⁹ ē: r a scē liminib⁹ ecclesie sub/
mouēd⁹: r q p ecclesie ambitu munera lar/
gis: r q vt ecclesiam adeat qd p̄sumit acci/
pere: iste q̄ppe donū dei cinere: h aut ven/
dere p̄sumit a sacrilegio q̄ppe h facin⁹ nō
dispar dixerit: cū id qd spōte a sacro delibe/
ratiōis arbitrio grati fieri d̄buit sub pecu/
nie pactiōe causat⁹: h ibi. Et qd execrabilē
ē. Greg. simoniā dicē eē heresim: vt ptz. j. q.
j. c. q sacros: vbi subdit. Cū liqat hāc he/
resim aū oēs a radice pestifera subrep̄sisse:
atqz in ipa sua origie aplica eē detestatiōe
dnatā: cur nō caueat⁹: cur non p̄pēdit⁹: qz
bñdictio illi i maledictiōez p̄uertit q ad h
vt heretic⁹ fiat p̄mouet. glo. p̄secutiue fit
heretic⁹. Nā pcludit Ambro. vbi supra cū
ordiarē ep̄s qd dedit aux fuit: qd p̄didit
aia fuit: cū āt ordinaret qd accepit aux fu/
it: qd dedit lepra fuit: cito turpem dedit le/
pra mercedē sez in Hiez: r pecūia male q̄st/
ta corp⁹ aliamqz cōmaclat. Ad enitādū igi/
tur ferā hāc pessimā r fetidissimā de ea bre/
uē p̄sequimur. Nā post declaratiōez simōie
in susceptiōe ordinis: vidēdū ē de ea q cōmit/
tit in collatiōe bñficioz vl dignitatū: i qz
adeptiōe q̄nqz pncipalit sūt p̄siderāda ad
enitādā simoniā prauitatē r diuinā ma/
ledictionē. Prīmū ē ipa itētiō q dz pncipa/
lit ferri ad honorē diuinū r cōez vtilitatez

Handa

De decalogi

tē ecclesie pfectūq; spiritualē illius qui p
mōtionē recipit: nam sola intentio simōia/
cum facit: eo. ti. tua nos: vbi ponit casus
de quodā qui sua bona obtulit vt illa post
modū p p̄benda retineret et in canonicū re
ciperet. Rēdet papa si p̄ditio vel pactū in
ternenit simonia est: si pure sine pacto vel
p̄ditione obtulit: deinde rogās vt recipe
retur et sua bona retineret p p̄benda et ca
nonici pure p̄sentitū tūc licet: si tamē is q
talē deuotionē facit ea intētiōe ducat vt p
oblata spiritualia valeat adipisci: et cano
nici nō essent eū nisi cōmoda tpalia perci
perent admissuri sine dubio culpabiles am
bo iudicant corā deo: sibi. Et idē sciēdūz
est p̄portionabilis de munerib; a lingua et
ab obsequio: vt in smōe p̄cedenti: hinc be
neficia patrū filij habere nō p̄nt: qz p̄sumi
tur vix vnq; in illa collatiōe intētiōe fuis
se rectificatā: vt extra de fi. p̄sby. in diuers
capitulis: p̄cipue in. c. ad extirpādas: vbi
subdit: si q filij p̄sbyteroz p̄untie tue te
neant ecclesias in qbus patres eoz tanq; p
sone vlt vicarij nulla p̄sona mediā ministra
runt eos siue genti sunt in sacerdotio siue
nō ab eisdem ecclis nō differas amouere.
Glo. quilibet repellit qui quasi iuris suc
cessores sibi eccliam vēdicare itēdit: quia
ibi nō habz locū successio etiā si fuerint de
legitimo thoro: secus tamē si mediā p̄so
na intercesserit: qz de iure cōi ibi et alibi pos
sent p̄fici. De tñ illis q in fraudē p̄ferūt a
liquā p̄bendā alteri: vt sic vltius p̄ferat
filio suo: verū tamē legitimū filiū in eadem
ecclia b̄nficiū aliud obtinere pōt: eo. ti. e.
ad hec: sed illegitimū non: vt. c. cū decorē:
vbi dicit filijs canonicoz p̄bēdas in eisdē
ecclis p̄ferri nō sinatis quoz sunt cano
nici patres eoz: cū indecor sit vt in altaris
off. clo illegitimū filius ipudico patri mini
stret: in quo vnigenitū filius eterno patri
p salute humani generis victimas. Et no
ta generaliter q periculosissimū est paren
tibus ac p̄ximis amicis gerere sollicitudi
nē de p̄uisione spirituali filioz vel nepotū
suoꝝ etiā p solas p̄ces aut fauores: qz vix
innentē h̄mōi q debitā habeat intētiōē
aut simoniā cā subterfugiat prauitatē. Itā
scdm doctores canonici q mutuo cōueniūt
dicētes: canonizem; nepotulos n̄ros: pla
ceat tibi de meo: mihi placebit de tuo: vel
qui dicunt nunq; me viuente fiat aliq; ca
nonicus hic nisi fiat talis p quo rogauit si
monia cōmittūt: qz omnis pactio et puen

precepto

tio ac aliena intētiō cessare debet. Et gente
raliter quicunq; b̄nficiū p̄fert p̄sanguineo
vlt ipetrat vt ip̄e p̄ferēs vlt ipetrās magni
ficet aut potentior efficiatur: vel vt ei pa
rentela exaltet simonia cōmittit: qz tēpo
ralē vtilitatē qrit. Secūdo principaliter
attendēdū est ip̄a etas tali statui pueniēs:
p quo sciendū q sunt duo genera benefici
orū. Primū est sine cura animaz sicut sim
plex capellania p̄bende et mltre dignitates.
Secundū est cū cura animaz: sicut ecclesie
parrochiales: ep̄atus et similia. Cum t̄gis
ap̄lus. j. Th. iij. prohibeat pmouere neo
phitū. i. in fide nouellū vlt in religiōe noui
tū: et hoc p̄pter duas rōnes. Primo ne in
cidat in supbia putātes q fides christiana
vel religio multū eis indigeat. Secūdo qz
nō sunt expti status ecclie vlt religiōis nec
sciunt modū p̄sonaz: nec p̄buerūt nec p̄
bati sunt: que rōnes tangunt. xlvij. di. c.
j. et c. qm. Ex hoc queri pōt de etate p̄grua
p̄ficiendoz. Ad hoc dicendū q ecclia de p
p̄ia p̄cientia loquēs decernit tales esse p
mouendos ad ecclesiastica b̄nficia q reper
iunt idonei ad executionē debitā illoꝝ per
agendā. h̄inc gratian; in decretis i mltis
distinctionibus longo p̄cessu declarat: qua
lis debeat esse in sacerdotē ordinand;: p̄le
quēs illud ap̄li. j. Th. iij. vbi ponit. xij. cō
ditiones ad b̄ necessarias si deo debet esse
accepta p̄motio dicēs: p̄portet ep̄m (q
vltius extēdit ad sacerdotes) esse irrep
hensibile: vnus vxoris virū: id est non bi
gamū: sobriū et. Et addit ecclia adhuc de
cē ip̄edimēta in iure positio que parit fa
ciunt. xxiij. requisita circa ordinandos: de
quibus gratia breuitatis sup̄sedeo: qz ne
cessē est q sacerdos sicut statui sic et vita su
p̄eminet ceteris: alioqn vt scribit Bre. ad
reges francoꝝ Theodericū et Theobertū
in quoz regno regnabat pestis simoniaca
et habet. j. q. j. c. fers. vbi subdit: vulnera
to pastore quis curādis ouib; adhibz me
dicinā: aut quomō pplm oratiōis cl̄peo tu
eatur q iaculis hostiū sese ferendū expōit
aut qualē fructū de se p̄ducturus est cuius
peste graui radix infecta est: maior q̄ metu
enda est locis illis calamitas vbi tales in
tercessores ad locū regiminis adducūt qui
dei magis in se iracundiā puocent q̄ p se
metip̄os placare debuerant. Et idē patz
extra de p̄ben. et dignit. c. graue nimis et
absurdū est q quidā eccliaz prelati cū pos
sint viros idoneos ad ecclesiasticū b̄neficiū

ctum pmouere: assumere non verentur in di-
gnos: quib? nec moru honestas nec littera-
ri sciencia suffragant carnalitates sequentes
affectu non in iudiciu ronis. An quata ecclesijs
damna pueniat nemo sane metis ignorat.
Solentes igit huic morbo inderi: precipim?
vt ptermittis indignis idoneos assumant
qui deo et ecclesijs velint et valeant gratia im-
pedere famulatu. Et. c. penul. pontif. ca-
sus de quoda cui epus portuensis du esset
legat? in alimania: dedit quada p bendam
denoluta ad sede aplicam in ecclesia argentin?
si rogans summu pontificem vt illa collatores
benigno psequeret affectu: pcurator autem
capituli argentin? pposuit ex aduerso consue-
tudin? ex antiquo inuolubiliter obseruatam
q nullu nisi nobilē: liberu et ab vtraq pte
illustre honeste conuersationis ac eminētis
scie in suu consuetudine hacten? admisserat. Et
infra rñdet papa. Hos attendentes q non
generis sed virtutum nobilitas viteq bo-
nestas: gratia deo faciunt et idoneu seruitore
ad cui? regimē non multos fm carnē nobi-
les et potentes elegit sed etiā ignobiles et
paupes: eo q non est psonar acceptio apud
deu: et vix ad dominia dignitatu nedu ad
p bendas viri eminentis sciencie valeant repi-
ri: quapropter mādant? vt ipm ad eam recipi
faciat. Glo. q non sanguini sed vite meri-
tis bñficia sunt cōferenda: et sic de alijs in
multis locis repies. Seruatam cū ecclesia i
aliquib? passib? cōdescendere videat: hoc
vitiq non ex aīo s pmissiue cū dolore decla-
rat admittere ad euitandū mai? malū: cum
accrecente mundana malicia multa cogit
dissimulare que non pualet extirpare. Exē-
pli gratia: iura antiqua decreuerūt q in sa-
cerdotiū pmouēdus esset annoru. xxx. vt
patet. lxxviii. dist. sicut diffiniuit Bonifa-
cius papa dicē. c. Si q. xxx. etatis sue non
impleuerit annos nullo mō pbyter ordi-
net? etiā si valde sit dign?. Et cōcil. Meoce-
sariē. c. pbyter ante. xxx. annor etatē non
ordinet? quis pbabilis sit vite: sed obser-
uet vsq ad pñitū temp? dñs enī. xxx. an-
no baptizatus est: et tūc p dicanit. Et Leo
papa ibidē. Quid est man? cito imponere
nisi ante etatē maturitatis: ante temp? exa-
minis: ante meritū obediētie: ante exptiā
discipline sacerdotale honorem tribuere
non pbatis: et quid est cōscare peccatis alie-
nis nisi talē efficit ordinantē qñs ille est qui
non meruit ordinari. Qu si necessitas coege-
rat nonnullos an temp? illud ordinabāt: vt

patet ibidē. s. hoc regulariter. vbi subdit?
Paulus apłus in adolefcētia a dño elect?
et ad p dicanu missus asseritur. Ecclesia sñr
necessitate exigēte nonnullos ante. xxx. an-
nū ordinare cōsuevit. Et. c. Si. xxx. annor
non repiunt et necessitas exposcit a. xxv. an-
nis sacerdotes ordinent. Et. lxxvii. dist. di-
cis ex cōcil. Carthaginē. c. Placuit vt añ
xxv. annos nec diaconi ordinent nec xgi-
nes cōsecrent. Et ex concilio Agathē. c.
epus. ex cōcil. quoy Toletano. c. In veteri.
Porro subdiaconi anno. xx. ordinabant?
vt eo. ti. ex sexta synodo. c. subdiacon?. non
minor. xx. annor ordinet. Si q. x. in ali-
quo ordine sacerdotali pter cōstituta tēpo-
ra ordinat? fuerit deponat: hec ibi. Hunc
autē ambitioe pualet patrimoniu cruci-
fixi sibi quisq poccupare conat per phas-
nephalsq ecclesiastica statuta violādo: eccle-
siastica bona inuadendo: pce: fauore: pñcio
obsequio: et quotidie vide impleri: denuo
illud. liij. Regū. xij. Hieroboā fecit de no-
uissimis populis sacerdotes excelsoz: qui-
cūq volebat implebat manu suā et fiebat
sacerdos excelsoz. Sic etiā ad tantā cecit-
tatē venit ecclesia dei in plerisq mūdi cli-
matib?: q pueris ecclesias regēdas cōmise-
runt: ambitioe ceca pmozores detenti ad
exaltandū suos: qprop tūc papa pmissiue
ecclesiastica statuta relaxare sinebat: vt patz
extra de eta. et qual. in or. pñfici. Abi scribit
papa archiepō Cantuariē. et suo suffraga-
neo. c. indecorū est vt hi debeāt ecclesias re-
gere q non nouerūt gubēnare seipsos: cū ad
ecclesiā regimē tales psonae sunt admitten-
de que discretioe pēminent: et moru fulge-
ant honestate: nolentes igitur sustinere vt
paruulis regimē ecclesiā cōmittat: mādā-
mus quaten? nemini infra annū. xliij. cō-
stituto psonatū cuiuslibet eccleie concedere
psumatis: scituri pcerto q si cōtrairē pñsu-
pseritis: qd inde feceritis irritabim? et in-
obediētiā vestrā grauiter puniem?. Abi
dicit glo. q licz specialiter phibet pmoue-
re cōstitutos infra. xliij. annū: non tñ cōce-
dit in. xxv. vel in. xxvj. imo vsq ad annū
xxv. phibent ordinari: vt plane patz ex de
elec. c. cū in cūctis. sed postq. xliij. annū
habuerint dissimulādo sustinebit: sic dissimulādo
sustinet sacerdotes q sunt notoz
fornicatores quos vbiq in cōl lute multi-
plici damnatioe et depositioe mulctauit: vt
patet. xxiiij. di. c. Null? missa audiat pby-
teri quē fecit cōcubina indubitatē bre. Et

De decalogi

precepto

c. se. & extra de coba. cleri. & mu. c. quesitū.
 Hūc autē intantū hec pestis excreuit euidē
 tia facti: q̄ ecclia dissimulās quasi corrige/
 re nō valēs: statuit in cōcil. Constantiē. q̄
 null⁹ sacerdos quātūcūq; notori⁹ euiden/
 tia facti debeat in diuinis vitari q̄ diu to/
 leraf ab ecclia. ¶ Gen⁹ electū regale sacer/
 dotiū: gens sancta & p̄plus acquisitiōis: ad
 quātā degeneratōez deduxit te maledicta
 pestis auaricie: cui referuat illud Malaç.
 ij. Ecce nūc ad vos mādātū hoc o sacerdo/
 tes: si nolueritis audire & si nolueritis po/
 nere sup̄ cor vestrū vt detis gloriā nomini
 meo. s. bñ viuēdo: vt dicit glo. mittā i vos
 egestatē: & maledictā bñdictionib⁹ vestris.
 Tertis attendendū p̄ncipaliter est mun⁹ a
 manu: obsequio vel lingua put clari⁹ ta/
 ctū est in sermone p̄cedeti. Quartū autē
 est virtus: q̄ dicit Chrys. de dignitate sa/
 cerdotali li. iij. Agit in terris sed officium
 celestib⁹ negocijs cōtinet: nō enī hō nō an/
 gelus: nō archangel⁹: nō aliqua alia crea/
 tura: nō virt⁹: sed ip̄e sp̄s sanct⁹ hoc mun⁹
 instituit: & adhuc manētes in carne miste/
 rio fungi p̄stitit angeloz: ergo in p̄motiōe
 attendere debēt nō p̄sonā s̄ virtutē: alioqn
 parētes v̄l p̄mouētes p̄moti portabūt ini/
 quitatē: sicut hely q̄ filijs sacerdotib⁹ s̄ ma/
 le agētib⁹ duplicē recepit a dño vindictā:
 q̄ cadēs retrosum fractis cervicib⁹ expi/
 rauit: & p̄ peccatis filioz suoz damnat⁹ est
 vt dicit Hiero. Amirū cū dicat Gregori⁹
 omel. xvj. q̄ nullū ab alijs maius p̄iudiciū
 q̄ a sacerdotib⁹ tolerat deus q̄ eos quos
 ad aliozū correctionē posuit dare exempla
 prauitatis cernit ex inordinata nāq; & in/
 disciplinata multitudine sacerdotū hodie
 das cōtemni n̄rē redēptiōis venerabile sa/
 cramentū. Et Aug⁹. in eplā quadā: & habet
 lxxiiij. di. dicit sic: q̄ nemo ampli⁹ nocet q̄
 q̄ puerle agens nomē vel ordinē sanctitatz
 v̄l sacerdotis habet. Delinquētē nāq; hūc
 null⁹ redarguere p̄sumit: & in exemplū cul/
 pa vehemēter extendit: q̄ p̄ reuerētia oz/
 dinis peccatoz honorat. Attendāt ḡ q̄ in/
 giter inbiāt p̄uidere filijs & nepotib⁹ suis
 de p̄monitiō crucifixi: in quib⁹ necdū nul/
 lū relucet p̄bitatis iudiciū: nulla idonei/
 tas: nulla argumēta virtutū: nec verent̄ i
 hoc terrificū futurū iudiciū illi⁹ q̄ dicebat
 in pabolis. Ne vobis scribe & pharisei qui
 circūitis mare & aridā ad faciēdū vnū p̄se/
 litū: & cū fact⁹ fuerit facit⁹ eū filiū gebene
 duplo q̄ vos. Dissimulāt nunc collatores

i scrutatio: s̄ nō dissimulabit christ⁹ i iudi/
 cio: cū ecōtra in p̄mitina ecclia districta vi/
 gebat censura. Sed nūc q̄d? Aliq; infectis
 pastoib⁹ infect⁹ vnūitas gregi: oēs auā/
 ricie studeat a maximo vsq; ad minimū oēs
 q̄ sua sunt querūt atq; suoz: & his q̄ p̄matū
 diligūt de cognatis suis p̄mouēdis: vitā/
 dis & exaltādis cura maior: christ⁹ autē solo
 sternis & cōtemnis. Adeo nāq; inualuit h̄
 cōsuetudo maledicta. s. p̄mouēdi s̄m affe/
 ctū nō s̄m rōnem: in acceptiōe p̄sonaz non
 virtutū vt vix inueniat q̄ p̄ oīiū in ouile
 ouium ingrediat: eo q̄ caror sanguis sibi
 totū vendicat p̄ncipatū: & si parietē foderi/
 tis ad videndū horrenda in domo dei vix
 aliquē p̄motū poteritis inuenire q̄ detesta/
 bilē simonē labē p̄ualeat euadere. Itā plu/
 res occurrūt corruptele obseruade q̄s lau/
 dables cōsuetudines vocāt: aut in bñficij
 collatiōe: aut i eisdē cōfirmatiōe vel etis
 i intronizatiōe v̄l alib⁹. Hic auaricie sibi
 potestate p̄tē vēdicat. ¶ Quera s̄m p̄s
 cv. dicētis: Immolauerūt filios su. demo.
 Quintū deniq; attendendū est scia ad sa/
 ciendā debitā executionē assūpti officij: vt
 habet ex de eta. & q̄li. in oz. p̄fi. c. cū sit ars
 artium regimē aīaz: districte p̄cipimus vt
 epi p̄mouēdos in sacerdotes diligēter in/
 struant p̄ se vel alios viros idoneos super
 diuinis officijs & eccliaisticis sacris qualif/
 celebrare valeāt: quoniā si decetero rudes
 & ignaros ordinare p̄sumpserint: & ordina/
 tores & ordinatos vitiōi graui decernim⁹
 subiacere: sancti⁹ enī est maxie in ordina/
 tione sacerdotū paucos bonos q̄ multos
 malos habere mistros: q̄ si cecus cecū diu/
 cat ambo in foneā dilabunt. Et. c. se. ep̄us
 clarinet. p̄pter suā ruditatē & clericature
 modicitatē deponit. Qui ḡ p̄dictis nō at/
 tentis & s̄lūbus q̄ cōcernūt diuinū honore
 p̄p̄iā salutē & ecclie cōem vtilitatē p̄sonam
 accipit: carnē diligit: sanguinē erigit cum
 Syeyi & Simone diuine maledictiōis im/
 p̄cationē incurrit. Ad laudē dei.

De simonia in locatiōe bñficio/
 rū vel ecclesiay: & collatiōe sacroz
 vel sacramentaliū: Ser. XVI

Non furtum facies:

Exo. xx. Dicit Aug⁹. & habet. j.
 q. j. c. Si iustus miser fuerit com/
 puto eū cum Paulo q̄ gloriā suā nō querit

septimio:

Sermo xvi

bl. j. *Cor. iiij.* Ego platanus: appollo riganit: de^o aut incrementu dedit. Qui *ho* supb^o minister fuerit cu^o sabulo copulat: s^o no co- taminat donu xpi: q^o illu purus fluuius trāsit venitoq^o ad fertilem terrā. Scio q^o la- pis ex aqua fructu ferre nō pōt r p lapide/ as cānales trāsit aqua ad areolas r in cā- nali lapideo nihil generat: sed ortus mul- tū fructū affert. Spūalis enī virt^o sacri vt lux pura ab illuminādis excipit: s^o p imū- dos trāsiens nō inq^onat. In quib^o verbis ostēdere vult Aug^o. q^o sacra ab impijs sa- cerdotib^o mīstrata nō possūt obesse iustis: dūmō se criminū picipes nō faciūt ea reci- piendo nō vt oportet. Ad cui^o euidentiā tertio loco videndū est de simonia in mīni- stratiōe sacraliū. De quo q^ori pōt: utrū sp sit illicitū dare pecuniā vel q^ocuq^o munus q^o pecunia mēsurari pōt p mīstratiōe sa- cramentoz r sacraliū: pserim cū dīc ap^olus j. *Cor. ix.* Mescitis qm q^o in sacrario opant^o q^o de sacrario sūt edūt: r q^o altari deseruiūt cū altario picipant. Ad hoc rīdet Tho. scda 2^a. q. c. q^o accipe pecuniā p spūali sa- cramentoz grā crimen est simonie: q^o nulla consuetudine pōt excusari: q^o consuetudo non pīudicat iuri naturali vel diuino. Per pe- cuniā aut intelligit^o omne illud q^o pecunia estimari pōt: vt dicit p^ob^os. iij. *Eth.* Acci- pere *ho* aliq^o ad sustentatiōez eoz q^o sacra mī- nistrāt fm ordinatiōez ecclie r consuetudines approbatas nō est simonia nec peccatū: nō enī accipit tanq^o p^ociū mercedis s^o tanq^o sti- pendii necessitatis. Unde sup illud. j. ad Thimo. v. Qui bñ p^osunt p^obyteri duplici honore digni habeant: dīc glo. Aug. *Al-* ciptāt sustentatiōē necessitatis a p^olo: mer- cedē dispēlatiōis a dño. *Al* Tho. in q^olibe- tis eandē q^ostionē mouēs cōcludit ibidē di- cens: q^o cū in dispēlatiōe sacroz vel altorū aliq^o recipiunt: vt in eo simonia eūtef tria sunt necessaria. Primo vt b^o fiat ex cōcessi- one iuris diuini vel hūani aut saltē pie cō- suetudinis. Secūdo q^o intentio sit pia non corrupta: id est q^o desit intentio emēdi vel vendēdi: s^o intentio referat^o ad solā cōseru- dīnis obseruatiā. Tertio vt sit forma ho- nestā: vt. i. nō req^orant^o vel artent^o p sacroz subtractionē nec etiā aū officij exhibitionē ne p^ociū inuenire videat^o: s^o expleto officio poterunt exigī: r si subditi dare recusant p supiorē sūt cogēdi: vt p^o ex de simo. c. Ad aplicā audiētiā frequēti relatiōe puenit q^o quidā clerici p exequijs mortuoz r bñdi-

ctiōe nubētū r siliib^o pecuniā exigūt r ex- torquēt: r si forte eoz cupiditati non fuerit satisfactū: impedimēta ficticia fraudulēter opponūt. Ecōtra *ho* quidā laici laudabilē consuetudinē circa sanctā ecclīā pia deuotio- ne fidellū introductā ex fermento heretice prauitatis nitunt^o infrigere sub p^otextu ca- tholice pietatis: quaprop^o sup his prauas exactiōes fieri phibem^o: r pias consuetudi- nes obseruari p^ocipim^o: statuētes vt libere cōferant^o ecclīastica sacra: s^o p ep^om loci ve- ritate cognita cōpescant^o q^o maliciose nitūt^o laudabilē consuetudinē imutare. *P*redicte *ho* exactiōes prauē potissime vident^o ex b^o introducte: q^o frequēti ecclīaz plati faciūt eas p alios deseruire sub tā exigua portioē q^o ex ea cōueniēter nequeūt sustentari: vnde dispēdiū nō modicū spūalis pfectus susti- net xpīana religio: sic ostēdit^o e^o de pben. r digni. vbi dīc. c. Extirpande consuetudinis vitiū in quibuscūq^o p^orib^o inoleuit: q^o scz par- rochialiū p^oroni ecclīaz r alle quedā p^osonē puētus ipaz sibi penit^o vendicātes p^oby- teris eoz vitijs deputat^o relinquūt adeo exiguā portione q^o ex ea nequeūt sustentari. Sequit^o: *Al* fit vt in his religiōibus pene null^o inuentat^o sacerdos parrochialis qui vllā vel modicā bz peritiā l^oraz. Cum igit^o os bouis ligari nō debeat triturātis: sed q^o seruit altario de altari viuere debet: statui- mus vt cōsuetudine q^olibet ep^oi vel patroni seu cuiuslibet alteri^o nō obstāte portio p^oby- teris ipsiis sufficiēs assignet^o: s^o ibi. *P*rob^o pudor casus p^odictus plurib^o i locis tā in- oleuit. *P*assim enī collegia sibi incorporāt bñficia r ea faciūt tenui p^octo deseruire: ce- tera sibi reseruātes in iudiciū aīaz suaz. Secūda *ho* cā p^odicte corruptele emanare vident^o ex eo q^o quidā plati cōferūt ecclīas retētis sibi fructib^o vel aliq^o saltē pte eoz v^o etiā bñficia: q^o fieri nequaq^o pōt vt tali pa- cto cōcesso. i. bñficio sibi fruct^o retineat ex donatiōe. i. bñficij puētus p^ociptēs: vt e^o vt ecclīastica bñfi. sine dīmi. cōse. c. vt nostrū. vbi etiā ad maiorē distinctionē r emēditā hui^o materie subdīc in fine. *Al* cū in La- teran. cōcil. sit phibitū ne quis cōferendo beneficiū ecclīasticū partē puentuū suis v^osibus retinere p^osumat. Et alibi reperiat^o in canone q^o ecclīastica bñficia debēt sine diminutiōe cōferri: credimus distinguen- dum vtrum qui dat spirituale beneficiū p- uentus ipius ante donatiōē percipiāt scz ex cā iusta: nā si puenit^o aū donatiōē non

De decalogi

precepto

pcepit sed allus. s. yconomus et ex donati/ one cōsequit vt ipse puenit? pēpiat: nō est dubiū incedere simoniacā prauitatē. Si xō ante donatiōnē pcepit ipe puenit? cre/ dim? distinguēdū vtrū ante donatiōnē cō/ stituat. s. cū suo capitulo vt ipi puenit? re/ tineat ad temp? p iusta cā et necessaria. s. p debitis ecclie releuādis: an cōueniat cum ipō q accepit beneficiū seu cū mediatore q/ cūq; vt officio illo cōcesso retineat ipe pro/ uetus: primū enī mēbrū credim? esse licitū fm aut dicim? nō licere: hoc tibi: vide casū plane in glo. lōgo pcessu q cōtingit in ecclie/ sia Mediolanēsi. et ex de censu. phibemus.

B hic qri pōt: vtrū liceat clerico eccliaz suā locare in totū: sicut via facti frequēter vi/ demus. Ad hoc dicendū fm hūil. q loca/ tio et pductio hic locū nō habēt. Sed pshy ter debet gratis facere officiū et ille gratis expēsas puidere: ita q alē pōt honeste vi/ uere sine extorsione a subditis: et sic si loco tibi ecclia: et tu cū sis pshyter locas opas tuas vt ibi officies: non habiturus ibi alīs aliqūā iurisdiccionē nō cōmitto simoniā. Nō tñ fieri pōt ultra temp? vite locātis: qz clericus in bñficio compa? usufructuario qui nō est nisi ad vitā: nisi locatio facta fu/ iller nomie ecclie et vtiliter: tūc enī fm In/ nocē. successor tenet ad illā. xij. q. ij. c. que/ cūq; suffragio. Potest etiā locator illi quē cōducit vel cui locat fructus ecclie cōmit tere curā animarū: vt putat hosti. dūmodo sine pactiōe gratis fiat cū auctoritate epi. Et hoc pōt etiā sine aucte epi modico tem/ pore ex causa rōnabili nō tñ diuq; nec pe/ grinari pōt sine licētia epi: vt de cōse. vi. c. v. c. nō oportet. Verū tñ nec epus nec ordina/ rius nec alijs platus sub annuo censu cō/ mittere pōt vices suas: vt patet ex ne pla. vi. suas vel ecclie. sub an. censu cōcedant. c. j. vbi tangit de decanis ruralib?: et. c. ij. qd hoc reducat in grauamen subditoꝝ. Et. c. iij. vbi tangit de his q sic statuit ad regi/ mē eccliaz. Nā in illo. c. ecclia accipit p platura ipi ecclie q sub annuo censu cō/ cedit. phibet: qz quoddā spūale est: cū in. c. sequenti id est quarto cōcedit ecclia poni ad firmā sub annuo censu reddēdo qd licz in pmo casu: qz ibi ecclia signat obuetio/ ones pueniētes occasione ipi ecclie: et sic nullū spūale locat. Et sic ex illo. c. trahit q licitum est vendere beneficii fructus ad tempus. quia papa ibi cōcedit: imo nō est prohibitū hoc facere ad totū tempus vite

sue: licz nō esset honestum. Semp tamē ita/ intelligendū est q nihil spūale interueniat vt extra de rerū pnu. c. ad qstiones: vbi dā in glo. q sic spūale cū spūali pōt cōmutari: sic tpale cū tpali. Vide ibidē in textu nota/ bile casum de pmutatiōe duarū eccliarū. Porro qstū ad collatiōnē sacroꝝ pmo qri pōt de sacro baptismatis: an liceat pro eo pecuniā dare si sacerdos noluerit gra/ tis baptizare et puer sit in articulo mortis: pserim cū baptism? sit lanua sacroꝝ et ad salutē necessariū. Ad hoc rñdet Tho. scōa 2. q. c. q sacra noue legis sunt maxie spū/ tualia inqūatū sunt spūalis grē cā q pōto estimari nō pōt: et eius rōni repugnat q nō gratuito det. Accipe q pecuniā pro spūali sacroꝝ grā est crimē simonie qd nulla con/ suetudine pōt excusari vt dictū est. Si q sa/ cerdos noluerit baptizare nisi dato pōio: tūc ille q gerit curā pueri in tali casu posset illū baptizare: vel a quocūq; alio facere ba/ ptizari. Nā qz nullo mō peccandū est: et in casu neccēssitat? qbet baptizare pōio: ideo p eodē habendū est ac si nō esset sacerdos. Si adult? est q petit baptizari imminente iam mortis piculo: nec adest nisi sacerdos petens pōiū p baptismō: debet poti? absq; baptismō decedere: qz tunc suppleret ei ex baptismō flammis qd ex sacro deesset. Dato tñ gratis bñficio baptismatis: pōt eū sacer/ dos admōnere de laudabili tenēda cōsue/ tudine. Secūdo qri pōt de sacro cōfirma/ tiōis qstū ad materiā. s. de chrismate: vtrū licitū sit dare nūmos chrismales. Ad hoc rñdet ex cōcl. lateran. et habet ex de simō. c. ea que de auaricie. vbi dicit: Audiuim? q nūmos p chrismate ab ecclijs extorq̄tis quos nūc cathedralicos aliqñ paschalem pstationē: interdū epalem cōsuetudinē ap/ pellatis. Glo. variatio nomis nihil pdest: et bona denomiatio malū nō excusat: quia quodcūq; nomen imponas simoniacū est: vñ sequit? Quia xō b simoniacū ē dīno/ scis: mādām quaten? p̄textu alicui? p̄sue/ tudinis vñ platiōis p̄dictos denarios nul/ laten? exigatis. Glo. Cōsuetudo ista quā/ tūcunq; longa nō excusat sed magis accu/ sat: hoc tibi. Sed edictum hoc nō cōpescuit mēte reprobos: sicut p similitudinē ostendit Chrys. i. omel. sup euāgel. Mat. xxiij. Abes tes pharisei cōciliū inierūt vt caperēt ielū in fermone: quēadmodū inq̄t si qd claude/ re voluerit aq currētis meatū: si fuerit ex/ clusa aliq violētia: aliū de sibi semitā rūpit

sic eoz malignitas ex vna pte cōclusa aliū
sibi aditū adinuenit: hoc ibi. Sic etiā isto/
rū auaricia cōciliū aliud post mādātū p̄di/
ctū spoliādi ecclias adinuenit: vt pz clari?
infra eo. ti. vbi dicit. c. intantū. Sane pue/
nit ad audientia nostrā q̄ olim quidā sus/
fraganei tui p̄ christmate certā cōsueuerūt
accipe pecunie quātitatē: nō metuētes pe/
nā canonicā: et correptionē tuā illudere cu/
pientes: t̄pus faciēde solutiōis anticipāt:
recipiētes in media q̄dragesime qd̄ recipe/
cōsueuerūt post pascha: vt cām decipiendi
dissilēt: nomē denarioz variāt: q̄s prius
christianales: secūdo paschales dicebāt. cō/
suetudinē medie q̄dragesime nūcupantes.
Et infra. Cū enī xp̄stus exp̄mat vēditio/
nis speciē q̄ p̄us recipit q̄ rē cōferat p̄ciosā
et gratis sit grā cōferēda mādām? quaten?
tales excessus corrigas: supradictos suffra/
ganeos tuos et eoz officialēs a tam illicita
exactiōe cōpescens: q̄ alioz culpa tibi non
imputez ad penā: hoc ibi. Tercio q̄ri pōt
de sacro penitētie: vtrū p̄ absolutiōe pote/
rit aliqd̄ exigi vel exactū dari. Ad quod
rūdet canon ex de simo. c. Ad aures n̄ras
puenisse noner: q̄ cū. S. quidā noīe ppter
pecuniā quā debebat vinculo fuisset excō/
municatiōis astrict? creditorib? satisfecit:
sed excōicatorib? .x. libras p̄ absolutiōe q̄/
rētib? nō valuit absolutiōis b̄ficiū obti/
nere. Glo. b̄ficiū absolutiōis cū sit ecclia/
sticū mysteriū et spūale nihil est exigendū
p̄ ip̄o p̄stando. Et ideo qui p̄ciū ppter hoc
recipit est simoniac? Sed id dubitari po/
test: vtrū si dedisset aliquid p̄ absolutiōe
ip̄ius: simoniam cōmississet. P̄dest dicit q̄
nō: qz iniuste sibi absolutio denegabat ex
quo sibi satisfecit cū vexationē suā redime/
rat: hec glo. Sequit̄ text? Qm̄ igit̄ indl/
gnū est et ecclie romane d̄ni vt absolutiōis
b̄ficiū redimat: districte vobis mādām?
quaten? si p̄fatus. S. debitū soluit ip̄sum
gratis faciat? absolui si excōicatores id nō
fecerint req̄siti. Glo. nihil ḡ iudici p̄ abso/
lutiōe directe dandū est: secus si aduersa/
rius ppter eius cōtumaciā fecit sumpt? qz
illos debet soluere anteq̄ absoluat. Sillr si
iudex ppter hoc fecisset exp̄fās: qz tūc nō
dāt̄ intuitu absolutiōis: si tū illum iniuste
excōicasset sine omni difficultate et grau/
mine debet absolui. Verūtū fm̄ Tho. scda
2. q. c. Si p̄ crimine fuisset excōicatus et in
absolutiōe aliqd̄ exigere: nō quasi p̄cium
absolutiōis sed quasi pena culpe p̄ceden

tis: p̄ qua fuit excōicatus: hoc licitū esset
dūmō rōnabiliter fieret. Quarto queri
potest: vtrū p̄ ep̄is: abbatibus siue p̄ quibuscūq̄
psonis ecclasticis ponēdis i sedē
siue introducēdis p̄byteris i ecclia: aut
canonicis i p̄bendā: aut p̄ sepulturis: ex/
quijs: b̄dictiōib? et alijs sacris aliqd̄ pōt
exigi vel dari: p̄fertim cum ab antiq̄ fuerit
introducā cōsuetudo. Ad hoc rūdet cōct.
Lateran. et habet c̄ de simo. c. cū in ecclie/
sie. vbi subdit: Horribile nimis est q̄ in q̄/
busdā ecclie locū venalitas phibet h̄re
ita vt p̄ ep̄is vel abbatib? siue quibuscūq̄
psonis ecclasticis ponēdis in sedē siue in/
troducēdis p̄byteris i ecclia necnō etiā
p̄ sepulturis et exequijs mortuoz et b̄di/
ctiōibus nubentiū siue alijs sacris aliqd̄
requirat. P̄ntat aut̄ plures ex hoc licere:
qz legē mortis: id est peccatū de longa in/
ualuisse cōsuetudine arbitrant: nō attēde/
tes q̄ tanto grauiora sunt crimina quātō
diutius infelicē animā detinēt alligatā: ne
igif decetio fiat et ne vel p̄ p̄sonis ecclia/
sticis deducēdis in sedē vel sacerdotibus
instituēdis vel sepeliēdis mortuis aut b̄n/
dicendis nubētib? aut alijs sacris aliqd̄
exigant districti? inhibem? Si q̄s autē cō/
tra hoc venire p̄sumperit: portione cū Hy/
ezi se nouerit habiturū. Abi arguit glo. vi/
det q̄ talis p̄suetudo nō sit reprobanda vbi
p̄ receptiōe canonica v̄l introductiōe p̄sone
in ecclia aliqd̄ recipiat: vt in aut. de san.
ep̄is. S. p̄ p̄suetudinib? dū tū nō det̄ ex pa/
cto vel exigat s̄ spōte ex postfacto offerat:
sed h̄ req̄rebat ex cōsuetudine qd̄ est peni/
tus reprobandū etiā si tū pastus req̄rat:
vt infra eo. ti. vbi dicit. c. Jacob? canonic?
esculanus p̄posuit q̄ cū ip̄e in ecclia ap̄t/
nen. sit receptus i canonicū et in fratrē: ca/
nonici eiusdē loci partē puentuū ac p̄bēde
sibi assignare recusant: quādā p̄suetudinē
p̄tendētes q̄ prandiū h̄re solebant a cano/
nico recepto nouo: quo circa mādām? qua/
ten? si ita est dictos canonicos vt tali con/
suetudine nō obstāte sibi sic vni ex alijs in/
puētib? et p̄benda pvideant appellatiōe
remota cōpellas. Glo. ibidē: Talis cōsue/
tudo nō excusat imo pot? simoniā inducit
qz p̄ pastu vel pastellis aliqd̄ exigi nō de/
bet p̄ h̄mōi spūalibus. Deniq̄ queri pōt
vtrū sacerdos possit celebrare vel alia di/
uina facere p̄ pecuniā. Ad h̄ rūdet Ray. q̄
si ad illa tenebat tūc aliqd̄ exigere simoni/
acū est: vt pz. j. q. iij. c. vendetes. vbi dicit:

septimo:

B

Sermō xvii

E

[illegible]

De decalogi

precepto

ampli⁹ impedere: nec ad hoc a quoq³ pos-
sunt aliquant⁹ coherceri. Ex quo sequit⁹ q³
cū ad eor⁹ ecclesiā funera portant si nō de-
fraudent a bñficijs debitis ac si in eor⁹ ec-
clesia sepelirent⁹ propter q³ bñficia vt papa
pmissit in eodē. c. canonica portio dat⁹: tūc
etiā ad quartā dandā frēs p̄dicti nō obli-
gant⁹: als em plus tollerent⁹ q³ quartā: qd
papa hic phibet: et de electioe sepulture in
ecclesia aliena cōmodū repozaret⁹. Secū-
do queri pōt qualis sit exhibēda portio ca-
nonica de his q³ in alijs ecclesijs sibi sepul-
turā exigūt. Rñdet ad hoc Clemens papa
tij. eē de sepul. dicto. c. certificari voluisti a
nobis quō illa clausula q³ in p̄llegijs solet
apponi: salua iusticia illaz ecclesiaz a quib⁹
mortuor⁹ corpa assumunt intelligi debeat
et exponi: cū aut sup b articulo diuersa no-
stroz antecessor⁹ manauerit instituta Leo-
ne iusticiā illā qñq³ tertiā: vt. e. ti. c. j. qñq³
mediā partē: vt eo. ti. c. relatus. et Urbano
quartā fore censente. Glo. c. Urbani nō ha-
bem⁹ sed Lucij tertiū: vt patet. c. cū sup ali-
quo. Sequit⁹: Hos tale p̄benus in hac va-
rietate respōsum: vt sicut beat⁹ Hiero. inq³
vnaqueq³ puincia in suo sensu abūdat fm
rationabile p̄suetudinē regionis illa iusti-
cia circa medietatē vel tertiā aut quartā p
locoz diuersitatib⁹ attēdat⁹: hoc ibi. Sz
qd si cōsuetudo nō appareat. Rñdet Tho.
spectandā esse cōsuetudinē ecclesie metro-
politane: q³ si nec illa appareat: spectanda
est p̄suetudo vicinaz: que si varia est: tunc
dicat glo. in dicto. c. certificari. q³ tūc de mi-
norū summa erit intelligendū: q³ in illa omis
cōcordant. Dicit Hoff. q³ tūc q̄rta debeat⁹.

Tertio queri pōt de quib⁹ reb⁹ dari de-
bet canonica portio. Ad hoc rñdet Ray.
cui cōcor. Hoffi. q³ nō tñ de oblatiōib⁹ ce-
reis et alijs hmoi: que ecclesia in q³ sepelit⁹ re-
cipit in die funeris: sed etiam de alijs q³ de-
functus illi ecclesie p anima sua reliq³. Ad-
dit Huif. b̄ intelligendū esse de his q³ relin-
quunt occasione ecclesie vel loci: secus autē
si intuitu p̄sone quis ecclesiastice: dūmō tñ
in fraudē nō fiat. Et hoc intelligit tam de
mobilib⁹ q³ imobilib⁹. Excipiunt tñ oma-
mēta ecclesie et quedā alla q³ ponunt⁹ extra d
testa. vbi dicit⁹. c. de his q³ in ornamētis vel
p eis seu fabrica: luminarib⁹ anniuersario:
septimo: tricesimo: siue alijs ad ppetuū di-
uinū cultū legant⁹ ecclesijs vel reliq³ pijs lo-
cis canonica portio: dūmō i fraudē nō fiat
vt ea epus. Glo. si ē cōsuetudo: siue parro-

chialis ecclesia debeat defraudari deducti
nō debet. Glo. hoc dictū est ppter reueren-
tiā diuini cultus: multa ppter religionem
cōmitti solēt: nā summa ē ratio q³ religionē
facit. Sed obijci⁹ illud extra de sepul. in. c.
in nostra p̄ntia. vbi subinfert⁹: parrochia/
lis ecclesia de oblatiōib⁹ legitimis et alijs q³
defunctus p aia sua in vltima dispositioe
reliq³ p̄ter q³ de equis et armis recipiat q³/
tā p̄tē. Ad hoc rñdet glo. ibidē: q³ hoc in-
ductū fuit in fauorē terre sancte: sic de his
q³ relinquūt in ornamētis ecclesie siue ad cul-
tū diuinū nihil deducit⁹. Erat enī ipsis ho-
spitalarijs hoc specialiter indultū in substi-
tū terre sancte: vt patet i textu dicti. c. Et
nota generaliter q³ portio canonica debeat
illi ecclesie vbi p̄uenit accipe sacra: vt de se-
pul. c. j. Quarto queri pōt: si defunctus
ecclesie sue reliq³. et alteri ecclesie in q³ elegit
sepeliri centū vtrū ecclesia sua pōt agere ad
canonicā portionē. Ad hoc rñdet Ray. q³
si legauit hoc mō q³ ecclesia sua esset illis cō-
tenta: et sacerdos sciens cōditionē suscepit
legatū: videt⁹ renūciasse iuri suo: nec debz
vltra petere portionē. Si xō defunct⁹ ab-
solute reliq³ et sacerdos absolute recepit:
poterit nihilomin⁹ de ceteris portionē sibi
vindicare: vel saltē ager ad supplementū
cōputatis illis. x. vt patz plane eē de testa.
c. officij. et in glo. Q³ si sepulturā elegit in
ecclesia p̄pria nihil illi legās: et alijs ecclesijs
multa: tūc ab alijs ecclesijs nihil petere po-
test. Sed si est p̄suetudo q³ eligētes in eccle-
sia p̄pria sepulturā semp aliqd relinquant:
pōt tūc ecclesia repetere ab hereditib⁹: nō lu-
re actiōis: nec differēdo ppter hoc sepul-
turā: sed implozādo officij supioris: extra de
sumo. ad apostolicā. Si tamē nō est cōsuetu-
do: tūc nihil petere pōt sed solis funerali-
bus debet esse contenta: q³ tenet⁹ ex officio
eū sepelire: extra de sumo. nō satis. Quā-
to deniq³ queri pōt: si quis sepulturā elige-
ret apud religiofos q³ post hoc illā religio-
nē intrat et decessit: vtrū locus illi religio-
nis tenebit⁹ ecclesie illi⁹ ad canonicā portio-
nē. Ad hoc dicendū p distinctionē: q³ aut
talis intrat i infirmitate in q³ morit⁹: et tunc
tenet⁹ ad illā portionē: vt pz plane eo. ti. c.
de his. Si xō transit in sanitate vel etiā in
infirmitate de q³ tñ nō morit⁹: tūc aut accipit⁹
in cōfratrē alicui⁹ loci religiosi: nō oblati-
onis suis s̄ sibi p̄p̄i retētis et ibi sepulturā
eligit: nō liberat⁹ fm Hoff. a canonica por-
tione: sicut nec eximif ab epali iurisdicōe

mozt⁹: nō tñ fm p̄p̄ia q̄m: sic si exequiet⁹ p̄ p̄p̄iam in eadē q³ hūc tñ
opa esset mltiora et p̄p̄ia p̄p̄ia hūc ex p̄p̄ia in iij d̄p̄t q̄m ad iij q³
p̄p̄ia recipia mltos in p̄p̄ia bonoz suoz p̄p̄ia p̄p̄ia mltiora
q³ p̄p̄ia p̄p̄ia in iij d̄p̄t q̄m q³ nō q³ plus p̄p̄ia esset illud opus mltior
p̄p̄ia p̄p̄ia recipio bona sua q̄m tñ p̄p̄ia p̄p̄ia q̄m ad p̄p̄ia p̄p̄ia
et mltior de p̄p̄ia bonoz q̄m tñ p̄p̄ia bona sic q̄m tñ p̄p̄ia
in nullo mltior sed magis q̄m ad augmētū p̄p̄ia in p̄p̄ia valent

septimo:

Sermo XVIII

etiā si ipsi religiosi sint exempti: extra de p
uile. cū r plantare. §. de cōfratribus. c. vt p
nilegia. Idē hōsti. Si vero recipit in con
fratē resignando bona sua omnia: etiā vsū
fructū r mobilia: tūc nō tenet ad canonicā
portionē ecclie parrochiali: etiā si tēpor
nōniciatus moriat: qz licet exire poterit
tū nō exiit sed in religione decessit: r hoc
sufficit ad quartē retētionē: extra eo. r. de
his. Quartū deniqz pncipalif psequen
dū est de exequiis defunctor: de quo que
rī potest: vtrū simonia cōmittat aliqd reci
piendo p exequiis mortuor vel ex eo qd qd
inter sit exequiis vlt extreme vncioni. Ad
hoc rñdet Hof. r hōsti. q. p hmoi nihil d
exigi: pie tñ cōsuetudines debēt obseruari
Unde extra de simo. c. ad nfaz: subdif. Di
strictē vobis mādāmqz qten? p ministerio
ecclastico exercendo nullatenus pecuniā
exigas: r. c. cū in ecclie. hēc tñ sane sūt in
telligēda de tali qui fuit ex officio suo ob
ligatus ad eas faciēdas: qui vero nō ē ob
ligatus ad hmoi locare pōt opas suas mo
do scz qm pñ? est in pcedentibus. Et in si
milibus idē est iudiciū: vt dū qd vigilat su
p defuncto: vel dicat psalteria vel missas.
P̄terea statuta que fiunt aq faciendum
aliquid ad qd non obligant cū appositio
ne certi tapus. Exempla gratiaz: q tñ lega
uerit ecclie habebit crucē argenteā ant p
cessionē r similia. Si statutū illud faciū
p verba affirmatiua nō est simonia: secus si
p verba negatiua: qz tñ tollit officium pie
tatis scz qd pcessio nō fiat gratis: vlt p mi
norī p̄cio qd nō licet. Ad bonorē del.

De simonia p ingressũ religiõis
quõ videlicet licitũ sit ab ingredi-
entibus aliquid exigi ⁊ quomodo
non: Sermo XVIII

On furtum facies

n. Ego. xx. Cū habeat ex concilio
Toletano. xj. q. qd. quid inuisibi-
gratie p̄solatiōe tribuit: nūq̄ q̄stib⁹ vel q̄-
buscūq̄ p̄mijs venūdari penit⁹ dz: vt. j. q.
i. quicqd. merito q̄rit Gratian⁹ in p̄n. j. q.
ij. An p̄ ingressu mōasterij pecunia sit exi-
genda v̄l exacta p̄soluēda: cū vtrūq̄ licitū
vtriusq̄ testamētī serie cōprobat. Legitur
em. j. Regū q̄ Anna detulit scēū Samue-
lē postq̄ ablactat⁹ fuerat in tribus vitulis
⁊ tribus modiis farine ⁊ amphora vini ad

domū dñi in sylo. In actib⁹ q̄ aploꝝ legi
tur q̄ multitudinis credentiū erat cor vñū
ꝛ anima vna: nec aliqd̄ eoz̄ q̄ possidebant
q̄s q̄ pꝓziū esse dicebat: sed erat illis omnia
cōmunia: singuli vendebāt p̄dia sua ꝛ po
nebant pꝓcia eoz̄ ante pedes apostolorūꝝ
quoz̄ vnus Ananias. i. dū p̄tē sibi refer
uaret cū vxore sua Saphira sententiā male
dictionis accepta ante pedes aplī cecidit
mortuus. Hinc liqd̄ apparet q̄ ingressū
nī monasteriū sua debēt offerre rectorib⁹
nec aliter sunt recipiendi nisi sua obtulerit
Ad hoc ibidē rñdet q̄ aliō est sua spōte of
ferre: aliud exacta p̄soluere. Anna mater
Samuelis nō exacta neq̄ petita sꝫ sponte
munera sacerdotib⁹ obtulit. Credentes
sua spōte offerebāt aplīs vt indigentū ne
cessitatib⁹ deseruīrēt: q̄ instāte p̄secutiōe
infidelīū eis possidere nō libebat. Ananī
as q̄z nō ideo dānatus est q̄ sua nollet of
ferre: sed q̄ spūū sc̄tō mētuit: p̄cia eoz̄ꝝ q̄
aplis obtulerat ex pte fraudabat. Non er
go his auctoritatib⁹ p̄mittit rectorib⁹ ab ī
gressuris aliqd̄ exigere sed spōte oblata ſu
cipere: q̄ illud dānabile est: h̄ vero minī
me: h̄ ibi. Verūtī ad amouēdas scrupulo
sitates quozundā simplicit̄ materiā hanc
p̄fundius assumēdo ꝛ eā clariorib⁹ decla
rationib⁹ p̄sequēdo: saluo sanctorū indi
cīo dici pōt p̄ distinctionē q̄ sꝫ Hein. boyce
duplex est religio: scz ordinis approbati et
p̄fraternie secularis. Si q̄ loq̄mur de reli
gione nō q̄dē ordinis approbati: sed p̄fra
ternie secularis q̄ generalit̄ sūpto vocabū
lo religio dici pōt: tūc dicūt Ray. ꝛ Jo. in
summa p̄fex. q̄ siue in statutis siue in ordi
nationib⁹ alicui cōfraternie ita dictū ē q̄
scz bis vel semel in anno quēiat fr̄es oēs
simul ad tractādū de salute animāꝝ ad au
diendū verbū dei: ad celebrandū missas ꝛ
oratiōes p̄ viuis ꝛ defunctis: ꝛ ponūt cer
tā quātitatē singulis annis ex qua reficiā
tur ꝛ p̄uideant paupes h̄ ē bonū dūmodo
sit ex intentione munda ꝛ pure in deo fixa.
Abist̄ enī vt ea q̄ ppter bonū ac licitū faci
nus aut habemus: si qd̄ p̄ hoc p̄fex n̄fam
voluntatē cuiq̄ mali acciderit nob̄ impu
tet: vt d̄. xliij. q. v. c. de occidēdis. Si ve
ro p̄fraternitates ita sint cōstitutē q̄ nullus
recipiat nisi p̄mittat se datorū singulū an
tis. x. tūc si fiat ppter honestā causā: vtpo
tē p̄ alendū pauperib⁹: redimēdis capti
uis ꝛ similib⁹: nō est simonia nec sunt re
ph̄dē: vt d̄. xliij. di. c. Si q̄s despiciat eos

[illegible]

De decalogi

precepto

ubi tales pro
 abis satisfactio
 satisfactoria est
 pro seipso &
 drisorio sine
 opusio sit in
 placet opus qua
 sit in opus
 et refertur et
 opus satisfactorio
 in opus pro no
 cy debito sit
 dicitur in opus
 qd magis in
 tale attendit
 qd opus qd in
 sit in opus
 sit satisfactorio
 in opus modum
 satisfactorio
 qd satisfactorio
 qd satisfactorio
 de congruo et
 in opus in forma

eos q̄ fidelit̄ agapes. i. cōsulua pauperib⁹
 exhibet ⁊ ppter honorē dñi uocāt fr̄es: et
 noluerit cōicare huiuscemodi uocatiō ib⁹
 p̄p̄dēs q̄ gerit anathema sūt. Si uero
 loq̄mur de religioē ordīs approbat̄ tūc
 cēdū q̄ in acceptatiōe ad ordinē duo sūt in
 spiciēda. Pr̄mū est ip̄a collatio ⁊ cōmūta
 tio sacre religionis: q̄ nullū ad pbā vel
 ad p̄fessionē ⁊ sic p eo nullo mō dandū ē
 aliq̄d munus tēporale: q̄ spūale est q̄ da
 tur: sed pure debet gratis dari solū habē
 do respectū ad honorē dei ⁊ p̄fectū quē?
 Et ideo oportet q̄ in seruiciū ⁊ nō ficta ad
 deū affectione recipiat p̄sonas idoneas re
 ligionis: idoneas dico regi ⁊ si non regere.
 Que idoneitas p̄ncipalit̄ p̄sistit in exem
 plari ⁊ pacifica cū primo p̄fessioē: si vo
 luntaria ⁊ p̄mpta supioris subiectione: ne
 p eius infirmitas rigor ordinis tēpefat.
 Infirmitates aut̄ corporales ⁊ defect⁹ na
 turales p̄te supportande sunt: vt ipeat il
 lud apli. Alter alterius onera portate. In
 hoc aut̄ casu potissime peccant monasteria
 q̄ dotata certis p̄uētib⁹ fundata p̄sistūt
 in certis p̄fionis: ita q̄ vna persona mortua
 alio loco eius subroget̄: in q̄bus vt vulgo
 dicūt panis gratis datur: sed in receptiōe
 diuisione ⁊ p̄fessione taxa cōsuet̄a exigit̄: et
 sic dato q̄d est tpale. p collatiōē spūaliū mu
 nus exigit̄. Hic q̄ri pōt an p̄suetudo taxe
 q̄tū scz ingrediēs dare debeat seu ip̄a ta
 xatio p̄suetudinē introducta reprohet.
 Et vtrū dando q̄d p̄suetū est simonia com
 mittat̄. Ad hoc r̄ndz Hein. boyce: extra de
 simo. c. in tñ: p̄ distinctionē dicēs: q̄ si q̄ri
 tur vtrū dādo q̄d p̄suetū est simonia cōmit
 tat̄. Dicendū q̄ si daf ex cōuētiōe vl cōpū
 sione tūc est simoniaciū: q̄ si p̄actū int̄ p̄oa
 tur de tali p̄suetudine obferndā. F. p̄sby
 ter p̄p̄luit q̄ abbas ⁊ fr̄es sci. R. noluerūt
 eū in monachū recipere q̄sq̄. xxx. solidos
 dare quēit̄: p̄uētiōe aut̄ facta sequit̄ die mo
 nasticū habitū induerūt eū: ⁊ ijdē mona
 chi. xxx. solidos: abbas. x. ⁊ famuli. xij. p
 pastu asserētēs hoc esse de p̄suetudine mo
 nasterij postulauerūt: ⁊ infra. Dandamul
 q̄tenus si ita esse inuenieris abbatē ⁊ mona
 chos ad restituendā pecuniā p̄fato. F. taz
 indigne acceptā cōpellas: ⁊ abbatē ⁊ ma
 iores p̄sonas monasterij p̄ tante prauitatis
 excessu ab officij executiōe suspēdēs p̄ci
 pias p̄dicto. F. vt in alio monasterio in ha
 bitu monastico dño studeat deseruire: bo

bi. Ande Urbanus papa in extranaganti
q̄ incipit. Ne in vinea dñi sup̄ hñm̄ terribi
lē sententiā fulminauerit: nā ibi p̄cipit oib⁹
platis ⁊ rectorib⁹ capitul⁹ ⁊ p̄uētib⁹ quoz/
cunq̄ locoꝝ religioꝝ v̄l eccliaſticoꝝ ⁊ ne
a p̄ſonis ingredi volētib⁹ ⁊ recipi ap̄d eos
paſſuꝝ p̄ſidiꝝ: pecūiaꝝ ⁊ locaſia v̄l alia ad
quēcuꝝq̄ v̄ſū deputata v̄l deputada dire/
cte v̄l indirecte exigere p̄ſumāt: q̄ ſi ſecus
egerint ſi ſūt p̄ſone ſingulareꝝ tūc tā ā ita
q̄ recipiēteꝝ excoꝛcat a ſede aplica dūmta/
rat abſoluēdoꝝ. Si vero ſunt capitula ſeu
p̄uētiꝝ tūc eos ſuſpēdit a ſummo p̄oſtice
dūtaxat releuandoꝝ: ſi ibi. Qd ſi gratis q̄/
dē talis ingrediens recipit: ſed poſtea ad
talē p̄ſuetudinē obſeruadā cōpellit: tūc ſi
milie eſt ſimonia: vt e. ti. c. Jacob⁹. Si ve/
ro ceſſare om̄i p̄uētiōe ⁊ cōpuliōe gratia da/
tur qd eſt p̄ſuetū: tūc nō cōmittit ſimonia
q̄ ad eccliam militanteꝝ: Quis ſi ſit ſimonia
cū q̄ ad dei. i. peccatū: ⁊ b̄ ex affectu malo:
vt eſt exp̄ſſū e. ti. c. in mādato: vbi ſubdit:
q̄ ad reſignationē ſp̄ualiū ⁊ tpalli nō extē/
dit mandatuꝝ q̄ nullo pacto b̄ affectu animi
p̄cedere viciuꝝ talit̄ acciꝛſit: in q̄ caſu de/
linquētib⁹ ſufficit p̄ ſolā penitentiā ſuo ſatis/
facere create: i. ſlo. ſolus affect⁹ animi nō
facit aliquē ſimoniacū: licet al⁹ peccet. Si
vero dat intētiōe ſincera nō peccat. Se/
cū dū p̄ncipalit̄ inſpiciendū in acceptatiōe
ad ordinē eſt ip̄a p̄uſto corp̄al̄ neceſſitatis
q̄ debet illi q̄ recipit ad ſtatū religionis: ⁊
tūc q̄ri pōt: vtrū ſp̄ualib⁹ gratis oblati
p̄ſit recipiēteꝝ aliqd̄ exigere ⁊ ſubſidiū cor/
p̄orat ſuſtētatiōi illi q̄ recipit cū monaſte/
riū nō ſit fundatū in certo numero p̄ſonaz
cū ſufficienti p̄uſſione reddituꝝ: nec eſt ibi
taxatio p̄ p̄ſuetudinē introducta. Ad ſi re/
ſpōdet Iſein. boꝝ c. e. de ſimo. in. c. qm̄ ſi
mōia: q̄ ſi talis recepto ſit ſub pacto cō/
ditōie v̄l modo: tūc nō eſt licitū: q̄ oīs pa/
ctio ⁊ p̄uētiō in ſp̄ualib⁹ ceſſare dꝝ: v̄l. i. q.
ij. c. q̄pio: in ſi. extra de pac. c. vlt. ⁊ in glo.
e. ti. c. tna nos: glo. ij. vbi dicit q̄ p̄ illd̄ ca/
pitulū apparet q̄ nō licet ſub illa forma re/
cipere quēpiā: recipiū⁹ te in fr̄ez ſi detuleris
tecū vñ viuas: q̄ tūc ſp̄ualiꝝ nō offerunt li/
bere. Si vero talis recepto ſit ſub p̄uſſione
ſine intimatiōe ſine pacto ⁊ ditiōie v̄l modo:
tūc ſi monaſterium abūdat etiā p̄ tali rece/
pto vel recipiēdo id ē cū caſu p̄cedēt i ſo/
ro p̄ſcitiēte. Dicit em̄ Hil. q̄ ſi recipiēteꝝ fa/
ciūt exp̄ſionē de dādo: ⁊ recipiē⁹ tacet et
recipit: nō poterit ibidē p̄manere: q̄ d̄ fa

et sentire videt: vñ habēdus ē p pñtē /
te in foro penitentiāli. Nec in isto casu reci /
piētes: qz tpalibus abundant ad tpalia re /
spectu habere debēt. Veruntū lz abundant /
monasteriū: igredietes tñ si habuerint sal /
tē p sustentatiōe victus sui monasterio pui /
dere debēt: ne cogant nutriri pauper ele /
mosynis: pñtē si monasteriū bonis iam /
abundantē aggregatis nō abutāt. s. super /
sue dilapidando vñ auare pñtē. Tñ ar /
gumētū habem⁹. i. q. ij. c. clericos: vbi sub /
dit. Qui bonis parentū et opib⁹ sustentari /
pñt: si qd pauper est accipiūt: sacrilegium /
perfecto cōmittūt: et p abusione tāliū iudici /
um sibi māducāt et bibūt: et trib⁹. c. sequē. /
Quicqd em supflūū est rā ecclesie q religio /
ni pauper ē. Quō aut mōasteriū succedit /
in testamēto et ab intestato ac alia plura de /
ista materia vñ de supius in. vj. fmōe. liij. p /
cepti. Si vero monasteriū est adeo tenue et /
paupertate depñū q redditus nō sufficiēt: /
tūc rñdere pñt tpalia nobis nō sufficiūt li /
benē te recipiē⁹ ad spūalia s ad tpalia nō /
possum⁹ nisi ples haberem⁹ possessiōes: et /
tūc recipiēdus offerat se et sua: s em licit⁹ /
est dūmō assint debite circūstātie: vñ de /
simo. c. tua nos: fm Ray. et Archi. Pro /
q sciendū q vt habet de statu mona. et re /
gu. c. periculoso. li. vj. Bonifaci⁹. vlij. ibi /
de cōstitutiōe iperpetuā irrefragabilē va /
litura pcepit oēs moniales cuiuscūqz reli /
gionis vñ ordinis in qbuslibet mūdī pñt /
existētēs sub ppetua i suis monasterijs de /
bere decetero pmanere clausura: ita q nul /
li eaz religioni tacite vñ expresse pñt sit /
vel valeat eē qūqz rōne vel cā monasteria /
ipā deinceps egrediēdi facultas tē. q ibi /
de psequit. Et postea subinfert. Sane vt /
s salutare statutū cōmodū valeat obfuari /
districtius inibidem⁹ ne in monasterijs or /
dinū nō mēdicatū aliq decetero recipian /
tur in forores: nisi qz poterūt de ipoz mo /
nasterioz bonis siue pñtē abisqz penu /
ria sustentari: si sec⁹ actū fuerit irritū decer /
nentes: s ibi. Ex qb⁹ xbis pñtē cōcludit q /
parētes si facultas suppetit alere tenent⁹ si /
liā ingredientē tale monasteriū: qd nō ha /
bet reddidit sufficiētēs ad recipiendū ples /
pñtē: ac cōmode sine penuria pñtē dūz /
sub interminatione maledictionis eterne. /
Si em in seculo tenent⁹ eā alere et etiā dota /
re postqz nubit: qnto magis dū nubit eñno /
sponso. Alioquin videt hic ex inaffectione /
et vindicta quodammodo pcedere: nō fa /

uens filie dñi fultēt qd illi fauerēt mūdo /
inherēt. Argumentū expñtū habem⁹. xvj. /
q. vj. c. de lapsis sacerdotib⁹ qz trudent in /
aliquā religionē ad faciendū penitentiā qz /
bona paritē tradi debēt: vt ipi ex reb⁹ eoz /
subsidiū habeant: q de correctiōe eoz sol /
licitudinē gerūt: ne locis in qbus dari fue /
runt sint onerosi: vide longū pñtē. Secū /
do dico q omnia bona ad filias deuoluta /
ante pñtē tenentur parentes vel tuto /
res assignare mōasterio sine omni diminu /
tione: nisi filie secus disposuerint cū bonis /
illis: alioquin sacrilegiū cōmittūt et male /
dictionē eterne dñationis incurrūt. Ter /
tio dicunt q tenent succedere ab intestato /
ac si in seculo remansissent sine diminutio /
ne. Nec pñt pñt hoc statuta cōdi q sint ali /
culius momenti: qz noscūt esse pñt ius na /
ture et cōtra ius diuinū. Q si in seculo ma /
nētes egerint furtū: rapinā et sacrilegiū cō /
mittūt. Quarto dico q nō pñt exhereda /
re religionē intrātes nec defraudare sua le /
gitima portiōe: et si in seculo positi meruis /
sent exheredationē: hec patēt. s. in fmōne /
vj. liij. pcepti. Hūc aut qz parētes et amici /
carnales multipbarie fraudes meditant⁹ /
pñt dñm et suos eius p posse subtrahen /
tes oia in religiōe positis adijciētēz secu /
lo deditis: qz carnales carnalia sapiūt et di /
ligūt. Ideo pñt dico q ad hñmōi monaste /
steriū pñtē recipiētes oblatis pñt libe /
ralitē spūalibus ex eo q possessiones nō suf /
ficiāt p recipiēdis: licite pñt exigere ab ea /
vel eius parētib⁹ q petit ibidē deo seruire /
subsidiū bonoz tpaliū: nō tanqz pñtē /
lic intentū: nec quasi pñtē religiōis s vt ha /
beat monasteriū vñ possit cōmode pñtē /
re pñtē pñtē in oibus necessarijs. Et hñt /
sentit Tho. in. liij. di. xxv. maxie tñ in istis /
requirit recta itētiō q scz talitē recipiētes /
nihil requirāt in rebus dñis nisi pñtē /
spūalē augmētandi diuinū cultum in illo /
monasterio: nā tpalia sunt quasi qdā ami /
nacula qbus iuuamur ad tēdēdū in beati /
tudinē in qñtū p ea vita corporalis sustēta /
ta nobis organice deseruiunt ad actus vir /
tutū. Et ideo defectus tpaliū dūcitur ad ni /
miā sollicitudinē vel excessiū laborē: qb⁹ /
spūs obruit et a spūalib⁹ pñtē prepe /
ditur. Intantū igit dñtē querāt tpalia /
in qñtū spūalī pñtē defūire pñtē: /
dicētes cū sapiēte. ps. xxx. Diuitias et pau /
peres ne dederis mihi: s tantū tribue vi /
ciui meo necessaria. Alioquin si talia fie /

De decalogi

erent in fraudē anaricie sub prextu paup /
tatis simoniaca labē nō effugerent: vt e. ti.
c. qm̄ simoniaca labes adeo plerasq̄ moni
ales inficit vt vix aliquas sine p̄cio recipi
ant in sozores p̄textu paupertatis nitunt̄ hu
iusmodi vitiū palliare: ne id decetero fiat
penitus inibem⁹. Et Tho. addit vbi su
pra q̄ si sine grauamine p̄nt p̄sonā accipe:
tūc simoniaciū est aliqd ab ea exigere. Se
cundo dico q̄ ex q̄ monasteriū ingressa se
sua om̄ia dedicat deo: ideo oīa bona ei⁹ in
telligunt̄ esse collata monasterio: vt. l. de
epi. et cleri. autē. ingressi: et. xij. q. iij. vbi dī
c. qz ingredientib⁹ monasterium p̄uertēdi
gratia vterius nulla sit licētia testādi: sed
vt res eoz ei⁹ dē monasterij sint: apta legē
di finitiōe decretum est. Et. s. si qua mulier
aut vir monasticā elegerit vitā et intraue
rit monasteriū: liberis nō extātib⁹ mona
sterio qd̄ ingredi res eius cōpetere iube
mus. Sed si p̄sona liberos habens ante q̄
de rebus suis int̄ eos disponat monasteri
um intret: liceat glo. auctoritate hui⁹ legis
q̄uis nō sit dñs et postea int̄ eos diuidere
legitima nulli diminuta. Et qd̄ eis non de
derit monasterio cōpetet. Sed si omnē sub
stantiā int̄ filios diuidere voluerit: sua p
sona filijs cōnumerata ptem sibi retineat q̄
monasterio cōpetere debeat. Sed si post i
gressū moriat̄ atēq̄ int̄ eos diuidat filij le
gitimā p̄cipiāt: reliqua substantia mona
sterio cōpetet: h̄ ibi. Tercio dico q̄ sic nō
licet parentibus filios suos ad vitā solita
riā trāseuntes de monasterio abstrahere:
vt e. q. s. vlti. sic nō licet parētib⁹ liberos vlt
liberis parētes ab hereditate sua repelle
re monachos factos: q̄uis etiā dū laici fu
erūt ingratitudis cām inciderint p̄p̄ quā
exheredari potuerūt: vt patet ibidē. s. pe
nul. Ex q̄bus om̄ibus cōcludo q̄ inspecta
p̄ch dolor malicia t̄pis huius: in q̄ paren
tes et amici magis applaudēs in sclo re
manētibus q̄ amore celestij religionē in
gredientib⁹ suis versutijs et fraudulentijs
multipharie multisq̄ modis actitare conā
tur: vt ip̄a monasteria subsidij p̄gruis et
portione sibi debita defraudent qd̄q̄ dā
nabilib⁹ et cōmunitates plurime statuta in
iqua: ne scz religiosi succedāt ab intestato
et similia p̄tra religiosos in p̄iudiciū legis
tā nature q̄ humane p̄dere nō verent̄: ita
q̄ monasteria nec agere p̄nt p̄tra parentes
p̄ alimentis filie: nec etiā parētib⁹ mortu
is agere possunt ad ptem hereditatis sue.

precepto

Ideo dico saluo sēp sanctorū iudicio q̄ ip̄sa
monasteria si nō sufficiūt p̄ recipiendis ad
p̄uidēdū de omnibus requisitis absq̄ pe
nuria et absq̄ nimia sollicitudinē et labore:
q̄bus sp̄s obruitur et diuinus cult⁹ p̄pe
ditur: p̄nt licite in recipiendo p̄sonā habere
re parē intentionē recipiendi t̄palia tan
q̄ subsidij necessariū p̄ sp̄iali p̄fectu. Et
hoc sentit Alricus q̄ addit q̄ sp̄ualib⁹ gra
tis oblatis etiā exp̄mere p̄nt et pacisci de a
liq̄ certa summa t̄paliū: nō solū p̄ tpe p̄nt
sed etiā p̄ futuro: vtpote de legitima porti
one post obitū parentū: vt sic seculariū he
redū fraudulentē cupiditates retūdant: et
h̄mōi monasteria subsidij oportunitis non
fraudent. Sat⁹ concordāt Hosti. Hof. Ray.
Huil. et Tho. Ad laudē dei.

De simonia in iure patronat⁹ in
p̄dicatiōibus. Et vtrū pecunia si
moniace data restitui debeat et cui
Ac de dispensatione simonie:

Sermo XIX

De furtum facies

Exo. xx. At cū p̄pheta p̄sequimur
inimicos nostros et cōphendā
eos nec reuertamur donec deficiāt: vulpe
culas has pessimas simonie detestabiles p
scrutemur vsq̄ in finē. Et in q̄ram vtrū
saltē licitū sit pecuniā exigere vlt dare aut
aliqd munus qd̄cunq̄ p̄ his q̄ sunt sp̄ualib⁹
hui⁹ annexa: p̄ferim cū oīa t̄palia sp̄ualib⁹
annexa videant̄: qz tēporalia sūt querēda
p̄p̄ sp̄ualia. Si q̄ nō liceret vēdere sp̄ualib⁹
annexa videret̄ ex hoc q̄ nihil tēporale vē
dere liceret. Ad hoc rīdet scūs Tho. scda
2. q. c. q̄ aliqd pōt esse sp̄ualib⁹ annexum
duplicit̄. Ano mō sicut ex sp̄ualib⁹ depen
dens: sicut habere beneficia ecclīastica dē
sp̄ualibus annexū: qz nō cōpetit nisi habē
tibus b̄ficiū clericale: vñ h̄mōi nullo mo
do pōt esse sine sp̄ualibus: et p̄pter h̄ ea vē
dere nullo modo licet: qz eis vēditis intel
ligunt̄ etiā spiritualia venditioni subijci:
j. q. iij. si quis obiecerit non cōsecrationem
enī sed res q̄ ex consecratione perueniunt
penitus desipere p̄batur. Itā cū corporal
ecclīa vt ep̄iscop⁹ aut abbas aut tale aliqd
sine rebus tēporalibus innullo p̄ficiat: si
cut nec anima sine corpore corporaliter vi
uit: q̄sq̄ horum alterum vendit sine quo
nec alterum prouenit: neutruz innēditum

septimot

Sermo xix

derelinquit: nullus g emat eccliam vl pbe
dam vl aliqd ecclasticu: vel pastellum nec
pastu p hmoi soluat. Et. c. quesitu e. In q
bus auctoritatibus ostendit q tale anne
rum nullo mii liceat emere vl vedere. Sil
ter fm Alricu omia sacramentalia ordina
ta ad aliqne effectu spirituali vendi no pos
sunt: sicut nec ratione materie vedi potest
sacramentum: vt patet. j. q. j. placuit: pe
nul. vbi dicit placuit: vt null' epoz p mo
dico balsami qd benedictu p baptismi sa
cramento per ecclias dat: qz singuli tremis
sem pro ipo erigere solt: aliquid vterius
exigat: ne forte qd p salute animar p iuo
catione sancti sps psecrat: sic Simon ma
gus donu dei pecunia voluit emere: ita nos
venudantes damnabilis venundemur. Et
tribus c. sequentibus vbi agitur de baptis
mo: vnctione r comunione. Quedaz vero
sunt annexa spiritualib' in qz ordinatur
ad spiritualia: sicut ius patronat': quod or
dinatur ad presentandu clericos ad ecclie
sistica beneficia: r vasa sacra que ordinat
ur ad sacramentoz vsuz: r huiusmodi no
supponunt spiritualia sz magis ea pcedut
ordine tporis. Et ideo aliquo modo ven
di possunt: no tamē in qz sunt spualib'
annexa: vnde calix sacratu vendi no po
test: psertim laico nisi p fractus q tamē an
te psecrationē simpliciter vedi potest. Sedz
quosdā tamē vendi possunt alteri ecclie in
eadē forma: no quidē psecratio earundem
sed tm materia r forma. Ius etiā patrona
tus p se vendi non potest nec in feudū dari
sed transit q villa: agro vel fundo q ven
ditur vel conceditur. Ad culus maiorē eui
dentiā sciendū: q ius patronatus fm ho
stien. est potestas presentādi instituenduz
ad beneficiū ecclasticum. Et puenit scdm
Bof. ex ecclie fundatione: dotatiōe: soli
collatione. Unde patronū faciūt dos: edi
ficatio fundus. Et vocat aliquādo aduo
catio vel vicedominatus vel custodia vel
guardia vel ius frequentatiōis vel pcessio
nis: hec em omnia pro eodē supponunt: vt
extra de iure patronatus. c. pterea qm. Cu
ius vel priuilegiū est quadruplex. Primū
q ius habet pntandi instituendū ad pbe
das vlad ecclias nō collegiatis: vt extra
de iure patronatus fere p totū. In collegia
tis vero nō electioni faciēde sed iam facte:
postulat assensus patroni: vt e. ti. cū nob:
si saltē pntit q possit fieri collegiata sine
ptestatione iuris sui: vt patz in glosa ibidē

Secundū est q fm' r principalis incedit f
pcessione. xvj. q. vij. c. ple mēt: r. c. sequē
ti: r dicto. c. cū nob: vbi plane ponit idipm
Tertiu q sit defensor ecclie pcpn': r ideo
tenet eā defendere ab oib' oppressiōib': vt
xvj. q. vij. c. filijs. Quartuz est q si vergat
ad inopiā alēdus est de bonis ecclie: vt di
cto. c. filijs: r. c. quicunqz. Et sz hosti. ius
patronatus nō dicit directe ius spuale: qz
cadit in laicū: fm qd tm spirituale dicit pōr:
qz p ipm ptestat via ad psequēdum spuale
beneficiū. An fm hosti. trāsseret pōr in ali
um quattuor modis. Primo p successionē
hereditariā: vt patet extra de iure patro. j.
r. ij. c. vbi dicit glo. in. c. j. Nota q ius pa
tronatus apud vnūquēqz heredē est in soli
dū quo ad omnē eius effectū. ff. de bo. lib.
si libertas: in si. p. p. sacerdotis pntatio
nem que est apud omnes communiter ita
q apud nullum singulariter. Et plura vi
de ibidem de hac materia. Secundo per p
mutationē: qz cū alio spirituali potest per
mutari: vt extra de rez pmuta. c. ad qstio
nis. Tertio p donationē: si tamē donat lai
co requirit pntus epī: vt extra e. ti. c. p
terea: maxie quādo dubitat ne fiat in fran
dem r trāsseret in potentiorē: vt ibidē inui
tur. Quarto per venditionē: qz licet non
possit vendi specialiter tamē transit cū vni
uersitate vendita: nisi de ipso specialit ex
cipiat: vt eo. ti. c. cū seculē: psertim in glo.
Similiter trāsit cū vniuersitate in pditionē
ad firmā siue ad pensionē: vt eo. ti. c. ex lit
ter: vbi casus iste patz in textu: r dicit glo
sa cū dicūt quidā q talē ptractū celebraue
rūt inf se: q velle dominiū trāsseret in pdu
cto: r sic in ipm trāssit ius patronat'. De
niqz si ipsam vniuersitatē emūt r vedūt in
fraudē maiori scz pōio qz iustū sit talē vni
uersitatē distrabi intuitu scz iure patrona
tus: nō excusant a simonia: extra e. ti. vbi
dicit. c. qz clerici qdā aduocatas. i. ius pa
tronatus ecclieaz cōparant: vel quocun
qz modo possunt acquirūt vt postmodū eo
rū filij vel nepotes ad eadē ecclias presen
tentur: precipimus vt id arti' inhibere p
cures eosdē aduocationib' taliter acqui
tis appel. post spoliādo. Secundo queri
pōr vtrū p actibus spualibus: vt est p dica
tio verbi dei licz exigere vel dare pecuniā:
psertim cū dicat aplos. j. Lox. ix. Quis mi
litat suis stipendijs vnqz: quis pascit gre
gem r de lacte gregis nō manducat? Ad h
rñdet Lho. scda. 2. q. c. qd pdicantib' q

louis l...

De decalogi

precepto

dem temporalia debent ad sustentationē p-
dicantiū nō aut ad emendum p-dicationis
xpi. Unde sup illd. j. Thimo. v. Qui be-
ne p-sunt p-sbyteri: dicit glo. Necessitatis ē
accipere vnde viuif: charitatis est p-tere:
nō tñ venale est euāgelii vt p his p-dicef:
si em sic vendūt magnā rē vili p-cio vēdūt.
Concor. canon. j. q. iij. vbi dicit. c. nō soluz
venditores sunt colūbax r domū dei faci-
unt domū negotiatiōis: q sacros ordines
largiendo p-cū pecunie v-laudis vel etiaz
honoris inq-rūt: verū hi quoq; q gradū v-l
gratiā in ecclia spūalē quā dñs largiēte p-
ceperūt nō simplici intētiōe: sed cuiuslibet
humane causā retributiōis exercēt: ptra il-
lud Petri apli q loquit quasi sermōes dei
que ministrat tanq; ex virtute quas admi-
nistrat deus: vt in omnibus honoris r tur-
bens. Quicunq; g tales sunt si nolūt veni-
ente dño de ecclesia auferri auferāt ista de
actibus suis ne faciāt domū dei domū ne-
gociatiōis: hoc ibi. Tertio queri pōt vtr
pena simoniaci sit pueniēs culpe: vt scz eo
puet qd p simoniā acq-siuit: p-ferim cū il-
la pena nō cōpetit generalit omnib: cū q
dā spūalia muneris inuentu acquirunt si
moniaci: q tñ sic adepta nō possunt admit-
ti: sicut omnes characteres q p aliquā con-
secrationē imprimunt. Nec etiā iustū videt
q aliq; de eo puniri debeat qd sit ipso ne-
sciente r nolēte: qz pena debet peccato qd
debet esse voluntariū: sed ptingit q aliq; de
simoniace psequit aliq; spūale pcuranti-
bus alijs eo nesciente r nolēte. Ad h rñd
Tho. vbi supra. Nō nullus licite pōt reti-
nere qd ptra voluntatē dñi acq-siuit: puta si
quis dispensator de rebus dñi sui daret ali-
cui ptra voluntatē r ordinationē dñi sui:
tunc ille qui acciperet licite retinere nō pos-
set: dñs aut cuius ecclia p-lati sūt dispen-
satores r ministri sic ordinauit: vt spiritua-
lia gratis darent: iuxta illd Matth. x. gra-
tis accepistis gratis date. Et ideo q mune-
ris interuētū spiritualia quecūq; assequū-
tur nō ea licite retinere pnt. Insup autē si
moniaci spūalia tā vēdētes q emētes aut
etiā mediatores alijs penis fm delicti qua-
litate puniunt: scz infamia: depositiōe si sūt
clerici: r excoicationē si sunt laici sicut exp-
sum est. j. q. j. c. si quis epus: ex p-cilio Cal-
cedosi. Unde licet hmoi characterē p-se-
cratiōē recipiūt ppter efficaciam sacramen-
ti quā etiā amittere nō possunt: nō tamē re-
cipiūt grām nec ordinis executionē: eo q

quasi furtiue receperūt characterē ptra p-
cipalis domini voluntatē: r ideo ipso iure
suspensi sunt q ad se: vt scz de executione or-
dinis sui se nō intromittāt r etiā q ad ali-
os vt scz nullus ei cōmunicet in ordīs exe-
cutione: siue peccatū eius sit publicū siue
occultū r ideo nullus ordinē recipere de-
bet ab epō quē scit simoniace p-motū: q si
p eū ordinē nō recipit ordīs executionē.
Nō si nō pstat ei de epō q sit simoniace p-
motus tñ nō debet credere peccatū alteri
us: r ita cū bona p-sciētia dñs ab eo ordinē
recipere: als nequaq; nec etiā repetere po-
test pecuniā quā turpis dedit: licet ali? in-
iuste detineat. Si vero sit simoniacus ex eo
q stultit ordinē simoniace: v-l q dedit v-l ac-
cepit beneficiū simoniace: v-l etiā si fuit me-
diator simoniace: tñ si est publicū est ipso iure
suspensus quo ad se r quo ad alios: si autē
ē occultū suspensus est ipso iure tñ q ad se r
nō quo ad alios. Et ideo si epus sit simoni-
acus aliquo allo mō q p-motionē suā si
moniacē factā: pōt qz ordinē ab eo accipe-
re si sit occultum: qz nō est suspensus quo ad
alios. Qd aut dicebat de ignorāte r nolē-
te qui merito puniri taliter nō debuit. Ad
hoc rñdet q ad hoc q aliq; eo puet qd ac-
cepit nō solū ē pena peccati sed etiā quan-
doq; est effectus acq-sitiōis iniuste: puta cū
qz emit rē aliquā ab eo q vendere nō pōt:
licet em nesciēs hoc faciat: tñ ad restitutio-
nē obligat: plus tñ puniri scīēs. Sic etiam
in simonia: qz si ipso nesciēte r nolente p ali-
os aliquid p-motio pcurat simoniace ca-
ret quidē ordīs executionē r tenet resigna-
re beneficiū qd est psecut? cū fructib? extā-
tibus: nō tñ tenet fruct? restituere psump-
tos: quia bona fide possedit. Nō si inimic?
eius pecuniā fraudulēt dedit vt ei? pmo-
tionē impediret: vel si ipse exp-sse p-traxit et
nunq; postea p-sensit tñ nō tenet ad restitu-
tiōē. Nō si sciēt simoniā p-traxit vltra
penā p-dictā tenet de omnibus fructib? pce-
ptis r etiā de his q p-cipi potuerūt a dilige-
te possessore: nisi fuerint expensi in vtilita-
tē ecclie vltius etiā puniē: qz notat infā-
mia r cū eo difficilius dispensat. Quat-
to queri pōt vtrū pecuniā vel alia res data
simoniace illi ecclie restitui debeat in cui?
iniuriā data fuit. Ad h rñdet Hein. boye:
extra de simonia. c. de hoc autē p distinctio-
nē dicēs: Quia aut res aut pecuniā fuit tñ
p-missa: aut fuit data tradita r recepta: si p
mo modo tñ sibi fuit sola promissio nuda

nō cōventionalis: id est absq̃ eo q̃ dūctio
interuenisset: et talis pmissio nō noceret:
ar. extra de sponsa. c. si. scdm̃ hosti. Et glo
sa dicit ibidē q̃ conatus siue volūtas siue
effectus nō nocet. Si vero fuit ibidē pmissio
siue p̃ventionalis tunc in talib⁹ sola pactio
nocet: vt patet extra de pac. c. si. vbi etiam
dic̃ glo. q̃ omnis pactio in spūalib⁹ ē illicita
et scdm̃ leges turpe pactū nō tenet. ff. de
ver. ob. Et infra dicit glo. q̃ pactum turpe
dī qd̃ sit etiā de re sacra siue spūali: vt patz
in hoc. c. Et in omnib⁹ q̃ in sui natura hōa
sunt et licita sed p̃ pactū sūt illicita: vñ de
hoc casu dicendū est q̃ sit eiusdē iuris cum
casu sequenti. Si vero scdm̃ mō: id ē si pecu
nia fuerit data: tradita et recepta: tūc si p̃te
xtu antiq̃ p̃auē p̃suetudinis fuit tradita et
recepta penes illā eccliam remanere debet
in cuius iniuriā est recepta. Et isto mō sol
ui pōt et intelligi p̃trariū in. c. veniēs: et de
simonia fm̃ hosti. et Jo. an. ibidē: qz in il
lo casu nō fuit simplicit̃ datū fm̃ antiquaz
p̃suetudinē: sed etiā facta fuit inf̃ eos dūc
tio. Et si talis pecunia tradita fuit et rece
pta ex cōuentiōe tūc refert fm̃ hostiē. in b
passu: quia vel donās errauit in iure: et tūc
subuenit ei et restituit ei: vt dicto. c. veni
ens: vel sciens hoc fecit: et tūc si vult intra
re religionē de benignitate redditur ei vel
monasterio ad qd̃ transit: ne eidē onerosus
existat: et ita intelligit opinio Inno. et alio
rū. Idē etiā videt̃ q̃ si adeo paup̃ est q̃ nō
habeat vnde viuat: vt patet in eo qd̃ legi
et notat̃ extra de cleri. p̃u. c. q̃ a te. Sed si
donans nō errauit nec in iure nec in facto
nec etiā vult intrare religionē et habet vi
te sufficientiā: tūc si pecunia data ē vni vel
plurib⁹ tanq̃ p̃uatis p̃sonis: cū in b̃ casu
ecclia culpa careat in cuius iniuriā data ē
ip̃a ecclia pecuniā hāc ip̃o iure habere de
bebit: vt patet in dicto. c. de hoc autē: verū
tamē si capitulū in hoc deliquit: tūc nec dās
nec recipiēs ip̃am habebit sed cōfiscabit̃.
ar. extra de dona. inf̃ vi. et vxo. c. et si necē.
Nec obstat q̃ illi q̃ receperūt defuncti sunt:
qz turpia lucra sunt etiā ab heredib⁹ extor
quēda. ff. de calū. l. in heredē: p̃fiscabit̃ au
tē a fisco summi et nō inferioris p̃ncipis in
b̃ casu et si erit pecunia pauperib⁹ erogan
da: vt extra de vsuris. c. cū tu: cui suis p̃cor
dantijs: fm̃ hosti. et Jo. an. in dicto. c. de b̃
aut. Quinō q̃ri pōt an et q̃ et q̃s valeat
dispensare cū simoniaco. Ad hoc rñd̃ Jo
bā. de calū. extra de renunciatiōe: in. c. post

trāslationē dicēs: Et si simoniace q̃s odies
adept⁹ ē ip̃o ordiato sciēte vl̃ p̃fētēte taci
te vl̃ exp̃fse: vl̃ postea ratum habēte: vl̃ ip̃o
eodē pecuniā dāte: tūc i his casib⁹ executi
onē p̃dit: nō solū ordīs sic suscepti: et de si
monia. c. tāta: sed etiā omniū aliorū fm̃ Al
ricū et Inno. et addit Inno. q̃ etiā in tp̃ali
bus et p̃ p̃sequēs p̃dit administrationē tē
poraliū: ar. lxxj. di. c. eos etiā q̃ vt fomica
ri eis liceat: diuinū officiū dereliquit a deo
recedentes diabolo et opibus eius seruāt
sicut se iustissime ab officio alienos faciūt:
ita beneficio et alienos eccliarū p̃uatis eē
adinducam⁹: hoc ibi: vñ alius q̃ papa sup
his dispensare nō pōt: vide tñ clari⁹ de b̃ su
pra. Si vero simoniace ordinē adeptus est
ip̃o ignorāte nec postea ratum habēte: tūc
ex dispensatiōe ep̃i pōt in ordinib⁹ remane
re. j. q. j. p̃sentū. In alijs aut ordinib⁹ non
simoniace susceptis sine dispensatiōe rema
nere potest: nouos tñ nō recipiet nisi cum
eo dispēset in ordine quē simoniace acq̃si
uit. Dispensare vero potest in hoc casu: scilicet
et vt nouos recipiat solus papa si est ma
nifestū: si aut occultū tūc ep̃us. p̃terea
si dignitatē vel eccliam curatā adeptus est
simoniace eo sciēte vel p̃fētēte: tacite vel
expresse: vl̃ postea ratū habente aut etiā pe
cuniā dāte: tūc si libere renūciat ep̃s dispē
sare poterit vt in alia ecclia beneficiū obti
neat et in susceptis ordinib⁹ ministret: et
vt in eadē ecclia beneficiū obtineat nō ta
mē illā dignitatē quā simoniace obtinuit
et q̃ in minoribus ordinibus ministret: nō
tamē q̃ ad superiores ordines ascēdat: et sic
plus puniē remanēs in ecclia in qua simo
niā cōmisit: q̃ si ad aliā se trāsserat Aut fa
ctū est ip̃o ignorante et tūc nō nocet ei si fa
ctū est insidiosē ab inimicis: q̃ si ab amicis
factū ē: tūc si nō renūciat spōte s̃ expectat
sentētiā: in tota illa natiōe eccliarū vl̃ digni
tatē habere nō pōt: nec b̃ casu ep̃us ea vice
dispensare pōt: vt extra de ele. c. si alicui⁹: in
p̃nci. qd̃ itelligit Hugo: nisi ecclie necitas
vl̃ utilitas id exposcat: vt p̃tz exp̃fuz. j. q.
vij. s̃ nisi rigor: i alia hō natiōe poterit ep̃s
dispensare: ar. a p̃rio dicti. c. si alicui⁹: ibi ea
vice. Si hō spōte renūciat: dic̃ glo. in di. c.
post trāslationē: q̃ ep̃s illa vice dispensare
poterit ex necitate vel utilitate ecclie. j. q.
vij. c. et si ita. Si deniq̃ simplex b̃ficiū ac
q̃siuit simoniace s̃ ignorāte tūc post liberā re
signatiōē ea vice p̃t ep̃s dispensare. Idē si sciē
ter et necitas vl̃ utilitas ecclie requirit: mltō

De decalogi

precepto

minus si sententiā expectant: nisi ppe ne-
cessitate vel utilitate: et generaliter de dispo-
sitione epi intellige si cum ipso non fuit co-
missa simonia. De simonia autē commissā et
ea exequias: benedictiones nubentium: sal-
panis: et consecratione ecclesiarum: vasorum vestimen-
torum: venditio chalcum et similia: scdm
Hein. boyce: in dicto. c. post translationem:
opus ut credit dispensari potest post pactam
penitentiam: pcor. Hosti. Hosti. et speculator.
Denique de simonia per ingressu religionis so-
lus papa dispensat si ingrediens scienter con-
traxit vel post ratum habuit. Si ignorans per
inimicum nihil nocet: si per amicum eo ignoran-
te vel tradicente: tunc credit Hein. boyce: quod
epus dispensare potest: in dicto. c. post transla-
tionem: et allegat multa iura. Ad laud. dei.

De restitutione elemosynarum p-
pter dandi impotentiam vel accipien-
di fraudulentiam: falsam questinatio-
nem et danabilem abusionem:

Sermo XX

De furtum facies

A **E**ro. xx. Septimo principaliter ele-
mosynis vel donis abutentes tenen-
tur ad restitutionem. Ad cuius evidentiam
sciendum quod principaliter tria sunt hominum
genera quod obligantur ad elemosynarum restitu-
tionem. Primum sunt qui recipiunt elemosynas
ab his qui eas dare non possunt: de quo talis
regula dari potest. Omne acquisitum a dan-
te legitimam auctoritatem dandi non habente:
restituendum debet. Ratio huius est: quia secundum
Seco. in. liij. di. xv. non est iusticia si donat quis
quod prohibente iure non habet auctoritatem do-
nandi: nisi probabiliter presumat quod illis place-
at qui super hoc habent potestatem donandi:
et ideo dare non potest furiosus vel qualiter
cumque alienatus a mente sicut nec peccare
potest. xv. q. i. c. merito: extra de homici. si
furiosus. Similiter non valet quod donat fuus
aut filiusfamilias qui non habet peculium castrum
se vel quasi. ff. ad macedon. l. filii. ff. de pe-
cul. l. filius. Nec etiam valet quod donat vxor
que non habet res parafernales. ff. de dona-
tio. inter vi. et vxor. l. quibus: nec quod donat
monachus vel claustralis. xij. q. i. c. non di-
cat: et c. nolo: extra de statu mona. cum ad
monasterium: nec quod donat bonorum ecclesiasti-
corum administrator: nisi ecclesiastica bona mo-
derate donec honestis personis ex iusta cau-

sa: quod pauperum bona sunt. xvj. q. i. c. si aliter
raptor est: nec quod donat quod maiores sunt. xv.
annis. Et si maior fac. ra. habuerit. l. si. et
multominus si donat pupillus quod nihil aliter
re potest sine auctoritate tutoris. ff. de acq.
re. do. l. pupilli: nec valet donatio per digi-
ff. de cura. sur. l. iulianus. Etiam si supradicta
et similia a talibus habita restitui debent
nisi probabiliter presumat quod illis talis dona-
tio placeat quod super hoc potestatem acceperunt
quorum declarationem vide latius superius. An
de generaliter etiam omnes tenentur ad restitu-
tionem faciendam quod recipiunt ab his qui sunt ob-
ligati in iustis vel debitis: si per beneficium
impotentes ad soluendum: exempli gratia. Si
quis accipiat elemosynas ab usurario quod propter
beneficium non soluendo: tunc ad restitutionem
obligatur: quod sane intelligendum est si propter
certa iniusta soluere non potest: secus autem
si propter hoc non efficiat impotens ad satisfaci-
endum de certis iniustis. L. cor. Alri. verum
tamen licet usurarius non esset soluendo tunc ex-
cusant predicantes et religiosi qui vadunt ut
ad penitentiam et restitutionem illos pro posse
ducant si de usuris cum eis comedunt: ma-
xime si apud alios comode venire non possunt:
sive illos inducant in predicandam generaliter
sive in persuasione speciali: ut patet ex de sen. ex.
c. cum voluntate: ubi subditur: predicatores et
penes excoicatos vel alios alienarum rerum
detentores in predicacionibus et prebendis
quasi gerunt causas eorum ad quos res ipse
spectare noscuntur: elemosynas licite possunt
ab illis recipere: preterea si alii non valeant
in illo loco sustentationem habere: quod tamen
secundum Richardum. verum est si de correctione spes
probabilis habeatur: et etiam si propter eorum expen-
sas non subtrahatur usurario restituendi facul-
tas in toto vel in magna parte: concord. Ray.
Archi. et Hosti. Preterea multo magis sa-
cerdotes oblationes a manifestis usurariis
recipientes obligantur ad restitutionem:
nam licet ex hoc usurarius non fieret impotens
ad soluendum: tamen recipientes ad restitu-
tionem obligantur: et donec satisfecerint ad arbi-
trium sui episcopi ab officio sui executione manent
suspendi: ut extra de usuris. c. quod in omnibus.
Caneant igitur ne celebrent interim alii si
erent irregulares: secundum Hosti. tamen secundum Ar-
chi. decretum illud non est late sententia sed ferre
de prima tamen opinio securior est. Quod si quod
ritur quod sint usurarii manifesti: dicendum secundum
Hosti. quod dupliciter cognosci possunt. Primo
per notitiam iuris: quod scilicet per episcopum in ecclesia pu-

blicati sunt: secus autē si ab epō tolerant. Secūdo p notoriū facti: id est p evidentia manifestā. s. cū tenet patentē mēsam ad pecuniā mutandā cuilibet sub vsuris: sicut meretrix in pōstibulo cuilibet stat pata: ita habet i. l. palā. ff. de x. sig. r. p bar. in. l. ij. ff. de furt. Si xō sunt manifesti p infamiā nō tñ notorij: fm Gratianū hāc penā nō patiunt. Secūdi pncipalit sunt q recipiūt elemosynas fraudulent. Pro q sciedū fm Sco. in. liij. q ad iustā donatiōez tria req. runf. Primū ē q sit libertas ex pte donat. ris: ppter cui⁹ defectū nō pnt p dicit aliē nare bona licz suas: r etiā ex pte recipietis: ppter cuius defectū fratri minori pecunia dari nō pōt: nec alicui religioso sbdito cui nō est credita amistratio dari pōt aliqd sine scitu r licētia sui supioris: qz nō ē capax alicui⁹ ppteretatis. Secūdū est q sit voluntas recipiēdi ex pte ipi⁹ cui fit donatio: qz nisi oblatū recipiat dominū nō trāsserit: r qz caueat qd cūq; oblata refugiat in manifestō p postmodū clā auferūt in occulto: qz furtū cōmittūt. Tertiū est q sit trāssatio liberalis ex pte donātis. Nō est autē in donatiōe iusticia si donās nō mere liberalitē donat: r iō generalit quicūq; coact⁹ circūuentus vel decept⁹ donat: nō mere liberaliter donat: qz aliqūlis coactio r ignorātia excludūt simplicitē voluntariū: nō q valet illa donatio que pcedit ex quacūq; necessitate vlt coactiōe. Silr fm Sco. deceptus ab eo cui donat qm ad illā rōnem ppter quā donat nō simplicit⁹ donat: vñ fm Inno. r Hosti. hypocrita q sub nomie boni ac deuoti viri multa qsiuit: obligat ad restitutionē: qz p fraudē adept⁹ est illa bona. xliij. q. v. c. si. r c. q habetis. §. s. hoc. Et iō talit acq̄sita d; alijs viris deuotis vel paupibus erogare: de talib⁹ em dīc dñs Mar. xij. de scribis q deuorāt domos viduarū obitēn plixē osonis: hi accipiet plixius iudiciū. Et Math. xxiij. Ne vobis scribe r pharisei hypocrite q comeditis domos viduarū: ofones longas faciētes ppter b enī ampli⁹ accipietis iudiciū. Silr si dat aliqd nō egeno: eo q p suā silarōnez egen⁹ putabat h alijs egenis distribuere teneb: nisi r ipse interim egen⁹ efficiat: de talib⁹ enī ibidē dīc Sco. videat trufatores illi q diuites exstites tāq; egeni recipiunt elemosynas: ne iniuste oīa hmoi recipiāt: qz nō est ibi i dante voluntariū ppter cōditiōis ignorātiā quā respicit i donādo. Ad maiore autē euidentiā pmo qri

pōt: vtrū illi q se silar bonos nō sunt questus grā sic hypocrita: tenent ad restōez. Ad hoc rñdet Alex. d. hales: dīcēs: in. liij. tractatu restitutionū: q sic: cuius rō est: qz ille q dat aliqd hypocrite quē estimat bonū r religiosū: nō dat p se loquēdo hypocrite: s; interpretatiue dat viro religioso: vñ nō trāsserit dominū rei date ad hypocritā r sic hypocrita nō ē iust⁹ possidēs rei date s; vsurpatine r iusto dño: acp pñs ē aliene rei cōrectator ppter qd tenet ad restōez. Q si obijciat: igit a sili cui confert ab epō pbēda eo q credit esse bon⁹ r nō sit: teneb etiā ad restitutiōez illius. Ad h rñdet ibidē Alex. de hales: q nō est sile: qz licz cōferēs alteri pbēdā credit illū esse castū r bonū: tñ ille cui pferē pbēda nullā fraudē cōmittit ppter quā illi pferē: qz tali intētiōe nō silar se castū vt pbēdā asseq̄t. Jo licz ingrediēs sit mal⁹: vtpote fornicator r impi⁹ licit⁹ tñ est ei⁹ ingressus in pbēdā: hinc etiā nō teneb ad restōez. Si tñ p hypocritism ppter h se bonū silarset vt pbēdā asseq̄ret: tūc ei⁹ ingressus esset vitiosus r illicitus: vtpote fraude r dolo adept⁹: r p pñs tenet ad restitutionē. Silr etiā si epus vel ali⁹ platus matrē vel sororē alicui⁹ cognosceret: r ob h illi pbēdā aliquā tribueret: tunc cognita veritate tenet resignare: qz turpissimū ingressum habuit. Secūdo qri pōt de his q mēdicant elemosynas pauperū rapiendo: cum tñ eis nō sit necessariū. Ad hoc rñdet Alex. de hales vbi supra: q si diues exstis vel saltē nō paup mētiēdo se pauperē aliqd acq̄rit: tenet ad restōez non illi a quo recepit: qz talis iā meritū h; apud deum dñs elemosynā intuitu pietatis: sed tenet dare paupib⁹ qbus alter vtiq; donasset si nō errasset. Q si qris qd q de mēdicantib⁹ validis q se debiles claudos r infirmos fingūt: r vt dicit glo. L. de mēdi. vall. li. xj. cū herbis r alijs medicamētis fingere pnt deformitates mēbroz r egritudines corporoz. Ad h rñdet Jo. de pla. q inspicieda ē eozū cōditio: vt si eis fuerit corporis integritas: r annoz robustas: eoz inertia sine villa mīseratione puniat hoc mō: vt si fuerint serui subdant dñio accusatoz. Si xō liberi efficiant eoz coloni ascripticij: r h qñ fingūt infirmitatē. Si xō nō fingūt infirmitatē s; tñ sani mēdicat: tūc si sunt forēses expellit r ad suas ptes remittunt. Si autē nō sūt forēses: tūc ad artes r opa ac publica exercitia cōpelli debet: vt i aut. de qstore. §. si xō

De decalogi

precepto

uite. colla. vi. nā dicit ibidez glo. qd cū sint robusti et sani auferūt panē debilib⁹ et per p̄his ad restitutionē obligant. Esuriētī em̄ panis villē tollit vt ei⁹ inertia cohibeat: et vtili⁹ esuriētī panis tollit si de cibo securus iusticiā negligebat qd esuriētī panis frangit: vt iniusticie seducit acq̄scat: et qd freneticū ligat et qd litargicū excitat ambo: bus molest⁹ ambos amat: hec Aug⁹. et habent. v. q. v. c. nō ois. Itē glo. sup. Matth. Iusti feceris si iniuste petentē correxeris qd si qd ei dederit. Tertio qri pōt. qd igit de q̄storib⁹ qd mittunt in oēm terrā ad euacuāda marsupia mulierū fictis mēdacij: ita qd tā xbo qd exēplo: tā sermōe qd puerlatiōe plurimos scādalizāt et i errore ducūt. Ad hoc dicendū: qd ad abolendū eoz de testabiles insolētiās tria p̄ncipalit de eis i iure districte sūt p̄mulgat. p̄mū est de eoz puerlatiōe qd ponit ex de pe. et re. in. c. cū ex eo. vbi subdit: qd aut ad qrendas elemosynas destinant modēsti sint et discreti nec in tabernis aut alijs locis incongruis hospitent: nec inutilis faciāt aut sūptuosas expēsas cauētes oīno ne false religio: nis habitū gēstēt: ex quib⁹ liq̄do p̄: qd nō debēt esse ribaldi: fornicatores: adulteri: taxillatores aut sibi crimib⁹ irretiti: nec elemosynas in subsidii pauperū datas viciose et scādalose dilapidare debēt: alioquin obligant ad restōem: qd detestabile furtū est. Secūdū aut est de eoz ande sine qd nequaq̄ admitti debēt: vñ i dicto. c. cū ex eo. vbi subdit: Elemosynaz qz q̄stores quozū qdaz se alios mētiēdo abusiōes nōnullas in sua p̄dicatiōe pponūt admitti: nisi ap̄tas vel diocefani ep̄i lras veras exhibeāt phibem⁹: et tūc p̄ter id qd i ip̄is cōtinebit lris nihil p̄p̄o pponere p̄mittant. Formā xbo quā cōiter sedes ap̄lica talib⁹ indulget duxim⁹ exprimēdā: vt fm eā ep̄i dio. suas lras moderēt. Ea si qdē tal: qm vt ait ap̄ls ad Ro. xiiij. Qēs stabim⁹ aū tribunal xp̄i: recepturi put i corpe gessim⁹ siue bonū fuerit siue malū: oportet nos diē mēsiōis extreme miscōle opibus puenire ac eternozū scitu seminare in terris: qd reddēte dño cū multiplici fructu recolligere debeam⁹ i celis: firmā sp̄s: fiduciāqz tenētes: qm qd parce semiat parce et metet: et qd semiat in b̄ndictionē de b̄ndictiōe et metet vitam eternā. Cū igit ad sustentationē fratrū et egenozū ad tale cōfluentū hospitale: p̄p̄ie nō suppetant facultates vnīuersitatē vestrā mo-

nemus et exhortamur in dño atqz in remissionē vobis intūgim⁹ p̄ctōz: quaten⁹ de bonis a deo vobis collatis p̄as elemosynas et grata charitatis subsidia erogetis: vt p̄sbūctionē vestrā eoz inopie cōsolat: et vos p̄ bec bona et alia qd dño inspirāte feceritis ad eēna possitis gaudia puenire: hoc ibi. Tertū xbo est de eoz amonitiōe: qd scz phibent denūciare: nō enī p̄mittunt p̄dicare fm tura sed charitatie amonere: vt patet plane li. vi. de heret. in. c. vt officiū. et i de. scda de pen. et re. In qd clemētiā mltā eis phibent denūciare vbi subdit: Cū aliqui ex h̄mōi q̄storib⁹ sicut ad nostrā audientia est plātū: nō sine multa temeritatis audacia: et deceptiōe multiplici aīaz: indulgentias p̄prio suo motu p̄p̄o de facto cōcedāt: sup votis dispensent: et a plurijs: homicidijs et peccatis alijs sibi p̄fiteres absolūt: mala ablata incerta data sibi aliqua pecunie quātitate remittāt: tertiā aut quartam partē de penitētijs inuictis relaxent: aīas tres vel plures amicorū vel parentū illorū qd elemosynas eis p̄ferūt de purgatorio vt asserūt mēdacitē extrahāt: et ad gaudia paradisi pducant: b̄nfactorib⁹ loq̄z quoz q̄stores existunt remissionē plenariā p̄ctōz indulgeāt: et aliq̄ ex ip̄is eos a pena et a culpa: vt eoz verbis vtamur absoluāt. Hos abusus h̄mōi p̄ quos censura vilescit ecclesiastica: et clauū ecclie auctas deducit i cōtempitū: oīmodē aboleri volētes: ea p̄ q̄scūqz q̄stores fieri ac attēptari decetero districte inibem⁹. Omnia et singula p̄uilegia si qua sup p̄missis vel eoz aliquo sint aliquib⁹ locis ordinib⁹ vel p̄sonis q̄storū h̄mōi quocūqz cōcessa: ne ip̄oz p̄textu sit eis materia talia vltērius p̄sumēdi: aucte ap̄lica q̄trum ad p̄missa penit⁹ renocātes: hoc ibi. Hūc aut laicos et illiteratos mittunt p̄ colligēdis h̄mōi elemosynis: qd satis reprobat: extra de p̄uill. in. c. tuaz. et qd peius est nō solū vrozatos sed etiā publicos fornicatores: adulteros ac alios infames qd p̄ certa summa sibi vendicāt auctoritatē discurrendi p̄ h̄mōi elemosynis: in fo mentū et augmentū eterne maledictionis: Hūc dicit sanct⁹ Bernhardin⁹ de religione xp̄iana: cū in elemosynis dandis est error p̄pone: puta qd dans credit alteri dare: tūc illud restituendū est danti vñ illis ad quos dantis intētio ferebat: vt si quis solis infirmis hospitalis sancti Anthonij vel aliorū loci vel p̄sone intendebat dare: nō autē

questoribus: tunc est illis infirmis et pauperibus restituendum: nihilominus tamen quia nullus tenet propriis stipendiis militare: nec etiam gerere causas aliorum ad expensas suas: dico quod tales vivere possunt super quas stis quas faciunt moderate tamen: possunt etiam moderatum salarium exigere et accipere dummodo sine mendacijs cum moderaminibus supradictis officium illud exequantur. Quod si tales questuarij dicunt se esse sacerdotes et non sunt: ac per impias deceptiones: promissiones et mendacia lucrati sunt multa: tunc autem emittit questum illam per certam pecunie quantitatem et tunc quia id quod illis modis impijs lucrati sunt est turpe lucrum: totum debet pauperibus erogari: aut sunt sub obedientia hospitalis per quo questum fecerunt: et tunc domus hospitalis nihil eis dimittere debet propter communem victum aliorum confratrum: sed totum debet vsui pauperum applicare: quod si aliter facit ipse dominus peccat et peccatorum princeps efficitur: hec ille. Tertij principaliter sunt qui abutuntur elemosynis damnabiliter quod licite sint acquisite: et hoc dupliciter. Primo quando datur elemosyna sub conditione quam recipiens non exequitur: ut cum sacerdoti datur elemosyna per missas celebrandum eis: vigilijs legendis etc. qui tamen hoc non perficit: tunc cum si receptori constet de preceptis intentione dantis: quod si alius nullo modo daret: obligatur vel ad restitutionem vel ad sufficienter per se vel per alium superplendum finem intentionem dantis. Cuius ratio est: quia cum res in recipientem non transeat: nisi eo modo quo datus transferre intendebat: si contra dictum non perficitur: in ipsum res minime transferri valebit. Minus cum intendebat hanc sibi vel suis procurare bona spiritualia a quibus iniuste fraudatur quousque bona illa spiritualia si bene supplicantur vel restituantur. Si tamen principaliter illam elemosynam daret propter personam: secundario vero propter spirituale subuentionem: tunc licet petita non perficiatur non obligatur ad restitutionem: quis etiam alter errasset in persona: alius tamen peccaret infideliter agendo. Exempli gratia: dabo tibi marcam argenti principaliter quidem quia te credo amicum vel nepotem meum. Secundario vero: quia te credo probum et bonum: ut pro me intercedas vel missas pro me et meis dicas: tunc licet non sis amicus vel cognatus meus: nec etiam bonus vel probus: nec etiam intercessionem pro me facis ad restitutionem ex necessitate salutis non es obligatus nisi per hypothesin te bonum simulasses: ut sic elemosynas vsur

paros: peccas tamen graviter fidelitatem tibi creditam infideliter exequens. Secundo quando elemosyna in superfluitate consumitur cum talia superflua pauperum sint. Ad cuius evidentiam queri potest: utrum clerici obligentur ad fructus beneficiorum restituendos quos voluptuose consumpserunt: nec per illis fecerunt saltem debito modo quo deberent: eo quod in mortali peccato fuerunt. Ad hoc respondet Arch. xliij. dist. vbi in textu multa tangunt de coniugijs et comestationibus clericorum: quod scilicet huiusmodi tenentur ad restitutionem quadruplici ratione. Primo ratione danti: quia data sunt alijs ut offerant per ipsos offerentibus et inde pauperes alantur: quod quia talis non facit licet fructus recipit infidelis est. xliij. q. ij. qui oblationes. Secundo ratione furti: quia subtrahit illi qui paratus esset facere servitium: subtrahit etiam danti qui petit servitium. Tertio ratione sacrilegij: eo quod defraudat totam ecclesiam cui perdesse deberet suis orationibus: ut dicto. c. qui oblationes. Quarto ratione odij: quia cum is qui displicet ad intercedendum mittitur: trahit animam ad deteriora provocat: sicut ait Gregorius: et habet. xliij. dist. ij. Hinc merito dicit Hieronymus promissum victum de bonis altaribus et non abusus. Ad laudem dei.

De restitutione propter artes mechanicas depravatas in materia: forma: fine: modo: tempore: et de alchimia et arte notoria: Ser. XXI

De furtum facies:

¶ Erodo. xx. Octavo principaliter infideliter operantes tenentur ad restitutionem. Pro quo sciendum est: quod in restitutione facienda propter iniusticiam et penicem de operibus mechanicis: principaliter quinque sunt attendenda: que sunt materia: forma: finis: modus et tempus. Primo namque fraudem committunt circa materiam: et hoc fere in omnibus artibus mechanicis qui materiam ipsam viliori commixtione corrumpunt: aut viliozem pro meliori vendunt: aut vetante ignorantia vel avaricia infideliter preparent transmutantes ad oculum: sicut fabri in omni genere metallorum lignorum vel lapidum: sic in lanificio quod comprehendit omne genus vestimentorum: in quo scilicet comprehendunt tinctores: fullones et similes. Similiter et in venatione que comprehendit omnem artem

De decalogi

precepto

pparandi cibū et potū: et sic de alijs artib⁹
mechanicis in quib⁹ fraudē cōmittūt ī spe
cie: pondere: mēsurā vel numero: vel debi
ta sollicitudine in pparatiōe vel cōseruatiōe
q̄ tñ fm rectā rōnem fieri nō deberēt: et īdo
tales artes quīs in se nō sunt tñ licite sed
etiā viles et necessarie ad hūanū vsum: tñ
homies illis abuti pñt et sepi⁹ abutunt: ita
q̄ ad restōez obligant p̄pter infidelitatē
eor⁹ et deceptionē simplicitū. Tanta namq̄
malicia deceptiōis tā inualuit: qd̄ Hieremi.
as puidēs in spū tacturā hāc hūane pfidie
diceret eiusdēz. *lx.* Quis dabit capitū meo
aquā et oculis meis fontē lachrymar⁹? et plo
rabo die ac nocte interfectos filie ppli mei
scz spūalit in aīa. Sequit⁹: Quia oēs adul
teri sunt et cet⁹ p̄uaricatoz: q̄si diceret: ex b
habeo cām lamētandi: et extēderūt linguā
suā q̄si arcū mēdacij et nō veritatis: cōforta
ti sunt in terra: id est ī terrenis q̄ mēdacij
suis aggregauerūt: qz de malo. *f.* mendacij
ad malū. *f.* p̄iurij egressi sunt: et non cogno
uerūt medic dñs. *f.* p̄ timorē et amorē: sed q̄
Anusq̄qz se a p̄rio suo custodiat: qz. *f.* nec
vicinitas nec cōsanguinitas exhibēt fidelita
tē: et in omni fratre suo nō habeat fiduciā:
qz oīs frater supplantans supplantabit. Mira
duplicat aut verbū supplantatiōis: qz mul
tū studēt ad hoc vt vnus alterū decipiat et
supplantez: et oīs amicus fraudulēter ince
det: et vtr fratrē deridebit et veritatē nō lo
quit. Qu si querit quō decipient. Rūdet
Hieremias: Docuerūt linguas suas loqui
mēdaciū. Mira. Per verba pulchra et dece
ptoria sua mēdacia colorādo. Sed b̄ est sci
entia frena aīalis diabolica q̄ stulticia re
putat apud deū. Hinc psequit⁹ Hierem. *x. c.*
dicēs: Stultus factus ē oīs hō in scia sua:
cōfusus ē oīs artifex in sculpsili: qm̄ falsū
est qd̄ cōflauit. Hic q̄ri pōt qd̄ ḡ de talib⁹
q̄ quotidie mētunt in artificijs suis vlt̄ cō
tractib⁹ et sllib⁹: vt alios decipiāt vel saltē
se indēnes teneāt. Ad hoc rūdet Frācis. v
pla. q̄ si sciēter mēdaciū pferūt vt alios
decipiāt vel cari⁹ iusto p̄cio vendāt: morta
liter peccāt et tenent ad restōem. Si xō mē
tiunt ignorāter vel iprouise: qz lingua la
bilis est iudicat veniale. Et si sciēter qui
dē mēdaciū pferit b̄ eo tñ intuitu vt se ser
uet īdennē nō q̄rēs alteri nocere: qz satis
rōnabilē res p̄cio dat: nec est ibi deceptio
nec in re nec in valore: qz nō vendit vnam
rem p̄ alia: nec corruptā p̄ incorrupta. Et
ideo tūc etiā est veniale malus tamē q̄ p̄ce

dens. Qd̄ tamē intelligit dūmodo nō ac
cedat iuramentū nec ducat in p̄suetudinē
qz si ex p̄aua consuetudine mentis assidue
tūc iudicat mortale: sic multa peccata que
p̄pter assiduitatē sūt mortalia: sicut ebrie
tas assidua iudicat mortalis culpa: nō aut
oīs ebritas: vt p̄z supra. De medicis aut et
chirurgicis ac de p̄rit materia vide supra ī
sermōe de exactionatorib⁹. Secūdo q̄ri pōt
vtrū alchimia sit licita ita q̄ eā exercentes
nō faciūt furtū nec fraudē: p̄sertim cū fieri
posse nō videt sine auri decoctiōe qd̄ est le
ge phibitū. *l.* de auri publi. p̄cu. *l. j.* lib.
xj. Ad hoc dicendū videt: q̄ isti q̄ de plū
bo stāno vel alio vili metallo pducūt au
rū vel argentū: nō sūt repelli sed poti⁹ lau
dandi: dū tñ hoc nō faciant p̄ artē magicā
vel aliā legibus odiosā: vt dīc. *l.* de the
saur. *l. j.* *li. x.* Isti sunt enī metallarij q̄ labo
re p̄pilo sibi et reipub. cōmoda cōpant. *l.*
de metall. *l. j.* *li. x.* p̄pter b̄ p̄uilegiati sūt
ex inulto dño p̄rit ingredi fundū alienū ad
īndrendū metallū: nec mutāt vnā speciē in
aliā diuersā: sed vnā metalli speciē faciunt
mellozē: vt de stāno vel ere argentū vel au
rū: nec mirū cum videam⁹ q̄ ex re mortua
pducit vna: ex vermib⁹ pducit sericū: et
ex herba vitrū. Dicit etiā liber de p̄prietat
tibus rerū: q̄ oīa metalla pducunt ex eo
dem p̄ncipio. *f.* ex sulphure et argētouluo:
ex virtute etiā elementozū maloz est influē
tia in vno loco q̄ in alio: et ideo in vna mi
nera vel fodina sit plumbū vel stannum in
alia argentū vel aurū: et sic de alijs. Cum
igit ar̄s imitet naturā nō videt alchimia
ste peccare si p̄ virtutē lapidū vel aliquozū
elementozū metallū de metallo: vt argentū
de stāno facere possunt: cū sit q̄si ex eodem
genere. Si ḡ p̄ alchimia faciūt aurū verum
vel argentū. et hoc deo attribuit: nō videt
peccare fm̄ Oldardū et Jo. an. ī addi. spe.
ti. de cri. falsi: qz nihil phibet artē vti aliq̄
b⁹ naturalib⁹ causis ad pducēdos natura
les et veros effect⁹ sic Aug⁹. dīc. *li. de trini.*
Si tñ nō eēt purū et verū aurū vel argentū
tūc nō liceret nec facere nec vēdere: alio q̄n
obligaret ad restōez. Tertio q̄ri pōt inci
dētālī: vtz ar̄s notoria q̄ dīc. als ar̄s Salo
monis sit licita: p̄fertz cū ordinet ad bonū
finē. *f.* ad acq̄rendā sciētiā. Ad hoc rūdet
sanct⁹ Tho. scdā 2^a. q. xcvi. dicens: q̄ ar̄s
notoria ē illicita et inefficax. Illicita quidē
quia vti quibusdā ad causandā sciētiā
que nō habent fm̄ se virtutē causandi sciē

septimoz

Sermo xxi

tiam que nō habent fm se virtutē causan/
di scientiā: sicut inspectiōe quarūdam figu/
rarū ⁊ platione quorūdam ignotorū ver/
borū ⁊ alijs: ⁊ ideo hmoi ars non vtit his
vt causis sed vt signis: nō aut vt signis di/
ninitus institutis sicut sunt sacramēta: alia:
vñ relinquit q sunt signa supuacua: ⁊ per
pñs ptinētia ad pacta quedā significatio/
nū demonibus placita ⁊ federata. Et ideo
ars notoria est penit⁹ repudiāda a xpiano
sicut ⁊ alle artes nugatorie vñ noxie supsti/
tionis: vt Aug⁹. dicit de doct. xpiana. Est
etiā inefficax ad acqñendā scientiā: cū enī
p hmoi artē nō attendat acqñitio scientie p
modū homi cōnaturalē. s. adinuētiēdo vñ
discendo: psequēs est q iste effectus expe/
ctet a deo vel a demonib⁹. Tertū est autē
aliquos a deo sapientiā ⁊ sciētiā p infusio/
nē habuissēs: sic de Salomone legif. iij. Re/
gū. iij. dñs etiā discipulis suis dicit Lu. xxj.
Ego dabo vobis os ⁊ sapientiā cui nō po/
terūt resistere ⁊ tradicere oēs aduersarij
vestri: sed hoc donū dat paucissimis. Aut
expectat cū obseruatōe certa: sed fm arbi/
trium spūs sancti: fm illud. j. Cor. xij. Alij
quidē dat p spm sermo sapiētie: alij sermo
sciētie tē. ⁊ tandē infert: hec oia opaf vn⁹
atq; idē spūs diuidens singulis put vult.
Ad demones aut nō ptinet intellectū illu/
minare. Sed acqñitio sapiētie vel sciētie fit
p illuminatiōē intellect⁹: ⁊ ideo null⁹ vnq;
p demones sciētiā acqñiuit. Multo magis
aut phibita est ars necromācie: qz fit p ma/
nifestas demonū inuocatiōes qd ē grauis/
simū peccatū: vñ in. xij. tabulaz lege que diu/
ante xpi aduentū lata fuit. Artes magice
(vt dicit Cicero de republica) phibite fue/
rūt: ⁊ supplicii cōstitutū fuit his qui illis
artib⁹ vterent: de qua arte multa ponunt
xxvj. q. v. c. nec mirū. ⁊ vtentes ea sunt ex/
cōcati p extrauagani. Jo. xxij. que incipit:
sup ipsius specula. vbi dicit: Si qd demo/
nes inuocauerit vel eoz auxiliū postulaue/
rit: aut sedus ⁊ pactū cū demonib⁹ fecerit:
aut eos inuocauerit: aut ipos adorauerit:
in eoz noīe imaginēs: annulos: speculū si/
ue rem aliā magice ad ipos demones obli/
gādos cōstituerit: aut rñsa ab eis petierit:
excōcatus est ipso facto: qd tñ absolui ab
ista excōcātiōe nō expmif ibidē. Secū/
do pncipalit peccat circa formā rei: et hoc
duplicit̃. Primo quādo rem ipsam qrtū
ad exteriorē apparentiā acceptā ⁊ gratam
beneq; valentē faciunt: cū tamē in verita

te nō sit vt sic decipiant simplices: sic scri/
ptores librorū inutiliū ⁊ incorrectorū: colo/
rantes etiā aliquas species vt recentiores
appareant: renouātes veteres pannos per
fullones aut tinctores ⁊ similes inuētores
qui renouant ⁊ meliorāt diuersa: nō quidē
fm substantiā sed tñ fm exteriorē apparē/
tiam. Secūdo qñ rebus humano vsui
necessarijs addūt malita supflua ex curiosi/
tate: vanitate ⁊ nouitate: adinuētiōes de/
testabiles adijciētes: vt aīos alioz alliciāt
⁊ ad eoz cōpationē inducāt: vñ mala mul/
ta sequunt nō solū p taliū abusiōē s et iā
ppter alioz exemplū ⁊ imitationē: licz talia
postq in cōm pñuetudinē pñe fuerint in/
troducta licite portari possent: nisi subesset
alia causa pñciosa qz pñe essent vitanda:
qz dicit Tho. scda 2. q. clxix. q in reb⁹ exte/
rioribus qbus vñ hō pōt esse vitiū ex pte
homis vel ex inordinato affectu vtētis: vñ
etiā ex imoderatiā p cōpationē ad hoīm cō/
suetudinē cū qd⁹ vñit. Anō Aug⁹. in. iij.
psal. qz mores hoīm sunt flagicia p morū
diuersitate vitāda: vt peccatū in se ciuitatis
vel gentis pñuetudinē vel lege firmatū nul/
la ciuis vel pegrinū libidine violēt: turpis
est enī oīs ps suo vniuerso nō cōgruens: ⁊
ideo sic ornat⁹ ⁊ cultus exterior variat fm
diuersitatē tēporū ⁊ locorū: sic etiā debet se
qd cōformare cōsuetudini tps illi⁹ ⁊ loci:
vbi saltē dispar cult⁹ ⁊ ornat⁹ scandalū ge/
neraret: sic dicit Aug⁹. iij. de doct. xpiana. q
talares ⁊ manicatas tunicas hñe apud ve/
teres romanos flagitiū erat: nūc aut hone/
sto loco natis nō eas hñe flagitiū est: ex q/
bus oib⁹ cōcludi pōt q in illis artib⁹ q sūt
rerū necessariarū ad vitā hūanā deducēdā:
peccāt artifices adinuētiētes aliq supflua
⁊ curiosa: fm Tho. scda 2. q. clxix. qz dāt
cām efficacē incautis ad peccatū: ⁊ ē regu/
la iuris: q occasione damni dat damnū de/
disse videt. Hinc dicit Chrys. sup Matth.
q etiā ab arte calceatorū ⁊ textorū cetero/
rūq; multa oportz abscindere: etenim plura
ad luxuriā deduxerūt: necessitatē ei⁹ cōrū/
pentes: artē male arti cōmifcentes: nā fm
Chrys. sup Matth. Eas solas oportet ar/
tes vocare q necessarioz ⁊ eozū q cōtinent
vitā nostrā sunt distributiue ⁊ cōstructiue.
Si igit opib⁹ alicui⁹ artis vt pluries aliq
male vterent: quis artes de se nō sint illi/
cite: tamē p officiū pncipis a ciuitate extir/
pande fm documēta Platonis: sic facture
supflue ⁊ sumptuose cortinarū lintbeamī/
R ij

De decalogi

precepto

nā & similib: que in triplo plus valēt ppter additionē supflūā. Sic fracture vestimētōrū: calcei rostrati & similia: que nulli⁹ sunt utilitatis sed impedimētū plurimi merito sunt a xp̄iano tanq̄ supfluoſa totis niſib⁹ detestāda: q̄ plerūq; talia pparant de sudoribus vel saltē de elemosynis pauperū quoz vtiq; sunt oīa supflua. **Merē. ij.** In altis tuis inuētus est sanguis alaz pauperū. **Tertio** pncipaliter peccant circa finē intentū: q̄ faciūt in vsu ad malū finē deducit. Ad cui⁹ euidētiā sciendū: q̄ quedā artes & opationes manuales sūt q̄ simpliciter pncipose sunt: vt pote quoz vsus est p nictosus & dānabilis: nec ad vllū vsū humanū utilis: sed tñ ad pncipiū corpoz vel alaz: sicut quedam venena mortifera & ad nullū vsū humanū utilia: vt cum faciūt decios vl tabularia ad ludendū ad aleas: fucumēta ad infardandū vultus mulierū: crines adulterinos vl coloratos picturas lasciuas in cameris & lectis ac alijs locis: sarta de floribus & similia que nihil valent ad utilitatē humanā sed tñ ad interitū animarū: & mortalissime peccāt talia exerceñtes faciēdo: tenendo: dādo: alienādo aut vendēdo: & oīa peccata que ppetrant occasione rerū illaz & omnīū alaz hoz occasio: ne peuntū rei sunt apud deū: vt extra de iniuriis. & dam. da. c. fi. nec p ignorantia excusant: ex quo sciūt vel scire tenent oēs q̄ cōmuniter talib⁹ abutunt: quilibet est obligat scire cū qua viciū lucrat vtrū sit licita vel ecōtra: qd si nō facit nō min⁹ est culpabilis: vt dicto. c. fi. si culpa. **Vide** enim q̄ nullus labor nullūq; officiū approbari debeat nisi patēter ad cōmōdū hūane vite valeat. Cū enim **Señ. iij.** dñs dicat: In sudore vultus tui vesceris pane tuo: patēter ostendit nos nō velle laborare vel desudare: nisi in ope illo qd valet ad sustentationē vite nostre. **Quedā** etiā sunt artes & opatiōes manuales q̄ sunt multū indifferētes: eo q̄ his quedā vt plurimū abutunt: qdaz aut eis dē bñ vti pñt: sic sunt gladij: lancee: baliste: sagitte q̄b⁹ vtunt hoīes bñ vel male sūt quedā venena. Itē aurifrigia ac silia ornamenta: & breuit⁹ oīa quib⁹ hoīes pñt vti licite & illicite: & i his indifferētib⁹ pncipaliter respiciend⁹ ē finis intentiōis in faciētib⁹ & vendētib⁹: nā si crederēt h alicui fore necessaria vel utilia: vel etiā si animū habuerint indifferētē: siue de his nihil cogitauerint: q̄ rationē cogitādi sup his nō ha-

buerint: tūc nō peccāt: etiā si alij his abutunt: sicut ostēdit **Aug⁹.** & habet. xliij. q. v. c. de occidēdis. vbi subdit: **Abūt** vt ea q̄ ppter bonū aut licitū facimus aut habemus: si quid p bec pter nostrā volūtatem cuiq; male acciderit nobis imputet. **Alio** quin nec ferramēta domestica nec agresta sunt habēda: ne q̄s ex eis vel se vel alterū interimat: nec arbores sūt plātandē ne q̄s ex eis se inde suspēdat nec fenestra faciēda ne q̄s se p banc p̄cipitet: & qd p̄la cōmomerē: cū ea cōmemorādo finire nō possum: qd enī est in vsū hoīm vanū ac licitū vñ non possit pncipes erogari: bec ille. Si tñ eorū cōscientia dictaret q̄ alter ad abusum hoc requireret: vel saltē hoc dictare diceret rōne p̄sone redrentis tūc vtiq; peccaret: vt cum meretrix q̄reret ornamēta corpi: furiosus gladios & silia. v. q. v. c. nō oīs. **Vi** **Aug⁹.** Melius est cū seueritate diligere q̄ cū lenitate decipere: vtilius esuriētī panis tollit si de cibo securus iusticiā negligebat q̄ esuriētī panis frangit vt iniusticie seductus acquiescat. Si deniq; patenter hoc sciat q̄ alter ad abusum q̄rat & tñ alteri vendat vl quodcūq; tradat vt ali⁹ abutatur: tūc mortaliter peccat si saltē abusus alteri⁹ est mortalis: & oīa mala q̄ exinde sequūt tradēti pariter imputant: vt. ij. q. j. notū. in fi. et. xv. q. vj. c. j. in fi. vbi dicit: nō tñ attendenda sunt q̄ fiūt quātū quo aīo fiunt: ampli⁹ enī respicit deus ad cogitatiōes & spontaneas volūtates q̄ actus q̄ p simplicitatē aut necessitatē fiūt. hoc ibi. **Quo** autē & que fieri debeat restitutio p̄dictoz oīm q̄ tacta sunt in p̄senti sermone: non pōt sigillatim facile diffiniri sed iudicio discreti cōfessoris in q̄ libet casu p̄ticulari prudēter determināda ē: nec enī iure poli min⁹ spūalia q̄ corpalia vel tpalia damna censenda sunt & estimāda. **Quarto** pncipaliter peccāt circa modū opādi q̄ est infidelis & tardus: sicut oēs dietarij & oēs oparij cōducticij facientes fraudē in dietis siue cōducti fuerint ad dies siue ad annos: laborantes tñ ad oculū: in occulto xō laborē subtrahētes: p̄trahētes opus ad qnq; vel sex dies qd i duobus facere possent: aut etiā opa inutilia vl supflua adhiētes q̄stus grā: afferentes ea similiter esse necessaria. Similit⁹ quedā affirmāt sepius aliqua ad repationē vel opationē necessaria: qd tñ mēdaciter fingūt: vt p̄p̄is lucris cōsulant: vel etiā in opere positi plura destrūūt vt sic labores suos pro-

trahat: oēs igitur isti tenentur ad restitutionem
nam contra oculos laboratores precepit dominus
Ade: In sudore vultus tui etc. quasi ostendere
vellet laboratores conducticios obligatos
esse ad laborem usque ad sudores vultus inclu-
sive. Porro de medico prelatate morbos qui
stus gratia: quod teneat ad restitutionem: vi-
de supra in sermone ubi agit de his qui in in-
ste aliqui ab alijs extorquent vel exactio-
nant. Quia principaliter peccat circa tem-
pus facientes. scilicet opus indebito tempore non solu-
m ad dies dominicos et festivos: cuius lucrum
vocat mamonam iniquitatis: sed etiam in illis
temporibus in quibus propter aliquas circumstan-
tias opus illud reddit minus proficuum: ut per
in seminando agrum: colligendo messes: putan-
do vineas: inferendo furculos et infinita si-
milia: in quibus negligens operator ad resti-
tutionem obligatur si propter conscientiam et scitum con-
ductoris hoc facit. Ad laudem dei.

De septem circumstantijs propter
quas mercantia redditur illicita scilicet
cause: persone: communis damni: con-
sortij: loci: temporis: modi: Ser. XXII

De furtum facies:

Exod. xx. Nono principaliter in in-
ste mercantias exercetes tenentur

ad restitutionem. Ad evidentiam huius mate-
rie queri potest: utrum mercantia sit licita: per-
tim cum dicat Chrysostomus super illud Matthei. xxi.
Ejciebat iesus omnes ementes et vendentes de
templo: quia per hoc christus designat quod merca-
tor nunquam potest deo placere: et ideo nullus christianus
debet esse mercator: etiam si voluerit esse pius
et de ecclesia. Ad hoc ducendum quod ipsa nego-
ciatio debitis fulta circumstantijs licita est et
admittenda: quod probari potest dupliciter per sacra-
scripturam. scilicet politice et privative. Politice
probat et de dona. in vi. et vxo. c. per verbas.
ubi papa consultit quod dos cuiusdam mulieris
assignari debet viro suo sub cautione sibi possi-
bili: vel debet saltem alicui mercatori committi
ut de parte honesti lucrum vir onera possit ma-
trimonii sustentare. Ex quo patet papa mer-
cantiam honestam approbat tanquam licitam. Se-
cundo probare potest privative: quia si mercantia de
sui natura peccatum esset saltem mortale: tunc
in aliquo loco sacra scriptura sine dubio pro-
hibuisset: peritum cum fere totus hic mundus
ut experientia docet in hoc publice semper oc-
cupetur: nunquam autem scriptura prohibuit nisi dum

taxat aliquam rationem circumstantie vitiose: sic est mer-
cari in sabbato in templo: ut per Esdre videtur. ubi
precepit: quia in sabbato non fiat negociatio: et
in euangelio ubi eiecit de templo. Ex quibus
concedere videtur quod in ceteris diebus et locis
eis liceant. Quod autem dictum illud Chrysostomus.
debeat intelligi ostendit Augustinus in li. de questi-
onibus et re. testis. dicens: Fornicari hominibus
semper non licet: sic si emanet merces in dei tem-
plo: quod abhorere se ostendit dominus Matthei.
xxi. quia dei zelo armatus intravit in templum
et eiecit omnes ementes et vendentes de templo: ut
mystice demonstraret quod in emptoribus et ven-
ditoribus de corde hominis quod est templum dei
avaricia vitiosus eiecit: de quo est ancilla: testante
apolo Gal. iii. Avaricia que est idolorum servi-
tus: ipsa enim deseruit thesauris congregan-
dis: quia servire facit numeris cum filiis suis: qui
sunt omnes contractus illiciti: de quo ancilla Paulus
figurative persequitur ad Gal. iii. dicens:
Ejce ancillam et filium eius: non enim erit heres
filius ancille cum filio libere: hec fuit Agar
de filiis cuius dicitur Baruth. ii. Filij quoque
Agar qui exquisierunt prudentiam quam de terra est
negociatores terre et themam et consiliatores et
exquisitores prudentie et intelligentie: via autem
sapientie non inveniuntur: et ideo ut premittitur
ibi dicitur: exterminati sunt et ad inferos descen-
derunt: et sonat illud impatorum: Ejce ancil-
lam et filium eius: ne scilicet propter eam et nos eijci-
amur a regno: nam si contigerit in mercantijs
ancillam tale dominari: mercator relictis congre-
gatis divitijs in eternum peribit. Hinc per verbum.
xxx. dicitur: Per tria movetur terra et quartum
sustinere non potest. Per servum cum regnaverit:
id est corpus spiritui predominans. Per stultum
cum saturatus fuerit cibis: id est affectui reple-
tum carnali desiderio. Per odiosam mulie-
rem in infimonia coniunctam: id est mentem ela-
tam deo odiosam et demoni copulatam: et per
ancillam cum fuerit heres domine sue: id est liberum
arbitrium quod deservire debet ipsi synderisi
in regno subiecto corporis et anime: sed ex consue-
tudine obstinata et ceca totum regnum invadit
et tenens inservire ac inhiare cogit: qui nunquam
amittere credit: de quo dicit psalmus. xvi. Oculos
suos statuerit declinare in terram: et hoc est quartum quod
terra sustinere non potest: quia postquam deus. som. su.
nihil invenerunt etc. terra in qua sustinere non potest
quia multos fraudat: multos spoliatur: multum etiam
iniuriam irrogat. Ejce ergo tu mercator ancillam
et filium eius de corde tuo si non vis eijci de regno
quod tunc eijcis cum finem rectitudinem et iusticiam
mercantias perficis: ne tibi perigat illud psalmus. li.
K iij

Tota die iniusticiā cogitavit lingua tua sicut nouacula acuta fecisti dolū: ubi ostendit triplex studiū iniusti mercatoris ad exercendas iniusticias. Primum ē cordis: ibi: tota die iusti. cogit. Secundum oris: ibi: lingua tua. Tertium operis: ibi: sicut nouacula acu. fe. dolū. Sed quia difficile est mercatorē iniusticijs exui: ideo mercatūa ponitur inter illa negocia quae vix fieri possunt absque peccato: vñ de penit. dist. v. c. negociū. subdit: sunt enim pleraque negocia quae sine peccato exhiberi non possunt: aut vix aut nunquam. Et ponit Ray. quinq; quae sunt rei familiaris cura: de qu. xxvj. di. c. q̄lis. ubi subdit: quae cura rei familiaris vix ab ipso agit quae culpā quiter declinare debeant sciūt. Item militia et negotio. f. in telonio: talij: exactiōibus et omnib; officijs publicis: ibidē. c. de his. et dicit Hosti. Adde sextū quod quā piculosius ē oib; se aduocatio. Sed et septimū non obmittas sepe epatus officiū: quod nihil miserabilius vñ piculosius si pfunctorie agat: vt pz exp̄ssū. xl. di. c. ante oia. vide textū. Ad maiore aut euidentiā sciendū: quod mercatūa reddit illi: circa ex circūstātia septēplici: in q̄ sic angustia bñ mercator quod vix euadere poterit p̄cipitiū eterne damnatiōis: in q̄ illud Eccl̄i xxvij. Qui q̄rit locupletari auertit oculū: scilicet a iusticia et timore dei: quia sic in medio cōpagis lapidū palus figit: sic etiā in medio emptiōis et venditiōis angustia bñ peccatis quae q̄rit locupletari. Prima igit circūstātia est ipsius p̄sone: quia non licet ecclesiasticis et religiosiis p̄sont vacare mercatorijs: nemo enim inquit s̄m aplm militās deo impliat se negocijs secularib; vñ. lxxvij. dist. c. fornicari hominib; sp̄ non licet: negociari vero aliqui licet: ante q̄m enim ecclesiasticus quis sit licet ei negociari: facto iā non licet. Ideo p̄cipit eis ibidē. c. cōsequēti. quod ab omni cuiuslibet negociatiōis ingenio et cupiditate cessare debeant: aut sit quocūq; gradu sint positi mox a clericalijs officijs abstinere cogant: qm̄ dom⁹ dei dom⁹ orōnis esse dicitur et dicit: ne p̄ officia negociationis potius sit latronū spelāca. Quia si queris quae pena feriendū sunt clerici et monachi qui secularibus negocijs se imiscunt. Ad hoc respondet canon concilij Lateranē. extra ne cle. vel mona. se se imis. dicens. c. s̄m instituta

p̄decessorū nostrorū sub interminatiōe anathematis p̄hibet ne monachi vel clerici cā lucri negotient. Ex quib; ostēdit quod exco. munitari debet: et vltra hoc si se non coregerint deponi debet ex cōcilio Carthaginē. xci. di. c. clerici. ubi subdit: qui xō p̄ emēdo aliqd in nudis vel i foro deambulāt: ab officio suo degradent: inter emptiōes aut vbi emptiōes sūt ab officio declinātes vel negligēt? agētes ab officio suo remoueant: s̄ ibi. Religiosi tñ districti puniri debet: vt extra ne cle. vel mona. c. sed nec. Porro in foro penitētiā talib; insūgi vel saltē cōsuli debet quod taliter acq̄sita p̄ra forā p̄dictā paupib; erogare studeat: vt pz xiiij. q. v. c. qui habetis aliqd de malo facite inde bonū: qui non habetis de malo nolite acq̄rere de malo. Et subdit. s̄. sed hoc. De malo bonū facit: qui paupibus dispensat quod cum labore et sollicitudine acq̄sinit: iuxta illud facite vos amicos de māmōna iniquitatis: hoc ibi. Hic queri potest: verū ne sit aliqua negociatio quae sit licita clericis vel religiosiis. Ad hoc dicendū s̄m Ray. quod si indigeat possūt imo debet aliquo honesto officio sibi necessaria acq̄rere: dūmodo tñ p̄pter hoc non derogent diuinis officijs: vt patet. xci. di. ubi dicitur ex cōcilio Carthagi. c. clerici victū et vestitū sibi artificioso vel agricultura absq; officij sui dūtaxat detrimētō p̄paret: cleric⁹ enim qui absq; corpulenti sui ineq̄litate: id est infirmitate: vigilijs deest stipēdiō p̄uatus excoice: et. c. sequēti. Quos clerici quod ad opandū validi sūt et artificiosi: quod est p̄pziū artificij clericorū et extra ne cle. vel mona. c. j. Postq; multa negocia recitat clericis interdicta: vt s̄m glo. oia similia caueant: tandē subinfert: nec tamē negociū iustum est interdiciendū p̄pter necessitates diuersas: quia legitimus sanctos apostolos negociatos fuisse: glo. scz Paulū. Et in regula beati Benedicti p̄cipit p̄videri per quorū manus negocia monasterij p̄curent: hoc ibi. Ande Hieronymus ad Rusticiū monachū multa recitat opera monachis et clericis cōgrua: et ea inuenies: de cōsecre. di. v. c. nunq; de quibus gratia breuitatis supersedeo. Secūda est circūstātia causae: nam s̄m Alexan. de de hales: etiā laico mercari non licet: nisi propter duo: vel propter necessitatem: vt scilicet sibi et suae familie satisfacere possit: s̄m condecētiā status sui: vel etiā pro

propter pietatem: ut scilicet lucrum ad distribuendum pauperibus: vel ordinando lucrum illud in alias pias causas: ut pote secundum Thome secundam secundam questionem. 2. q. 1. xvij. Quis intendit negociationem propter publicam utilitatem: nec se res ad vitam necessarium patrie desint et lucrum petit non quasi pro fine sed quasi stipendium sui laboris: et hoc modo similitur licet: quod dici potest pietas: in eo tamen casu principaliter lucrum finem ponere illicitum esset secundum Thome. Mercari vero propter substantias cumulatim et probam cupiditatem aut curiositatem aut alium malum finem culpa mortalis indicatur: nimirum cum et superflua pauperibus erogare teneatur: ut patet. xvij. di. c. sicut hijs. et c. oēs: sed de hoc latius supra dictum est. Ex his concluditur quod mercator licet non periret aut nihil aliud iniustum faciat: quod hoc genus hominum committere solet: non tamen excusatur a mortali si propter iniustam causam licet aliter iuste mercatias exerceat: scilicet propter bonos res: delicias vel insatiabilem cupiditatem divitiarum: de qualibet dicit Ecclesiastes. iij. c. An est et secundum non habet: non filium: non fratrem: et tamen laborare non cessat sed in mercatibus: nec satiantur oculi eius divitijs: nec cogitat dicens: cui laboro et fraudo animam meam bonis: sed hoc magis dolendum: quod cum plurimi tales reperiantur: nullus invenitur qui de his habet scientiam facit: unde generaliter vendere chari et emere: cupiditatis causa est et turpe lucrum. Similiter sine necessitate res emere tempore quo minus valent et finire ad tempus charioris fore propter cupiditatem ut tunc vendatur: turpe lucrum est: ut patet expressum. xij. q. iij. c. quicumque: quale lucrum est pauperibus erogandum. Tertia vero circumstantia est coisdamini secundum Scotum. Pro quo sciendum secundum eundem in. l. di. xv. quod tria sunt hominum genera quod cum utilitate et comodo reipublice in mercatibus exercent. Primi sunt mercantiarum apponitores de aliena. scilicet patria ubi abundant ad patriam cui sunt utiles et necessarii: et tales habent actum honestum et utilem rei publice. Secundi sunt mercantiarum servatores qui scilicet magnam quantitatem mercatiarum emunt ut aptius suo tempore replant ab emptoribus: quod portantes de longinquo mercatibus venales non sine gravi incomodo: possunt semper vendere illas particulatim nec etiam indigens eis posset statim currere ad emendum eas: et sic etiam tales servatores sunt ad magnam utilitatem reipublice dummodo tamen rationabiliter lucrari velint. Tercij sunt mercantiarum in melius imitatores: qui scilicet industria sua et

labore easdem meliores reddunt: ut faciendo de lana pannum: de corio calceos: de cera candelas et sic de alijs: et tales etiam sunt utiles rei publice et lucrum ex his tribus quod situm est licitum dummodo non obstat aliud canonicum. Cuius ratio est: quod secundum apostolum. 1. Cor. ix. Nemo militat stipendijs suis vnicuique: et dignus est operarius mercede sua. In mercatione autem multa concurrunt pro reipublice servitio et utilitate: que iuste premium promerentur. Primo occurrit eorum industria: quod si non essent industrij in rebus valoribus precijs: expensis: periculis et comoditatibus subtiliter estimandis: ad hoc nequaquam essent idonei. Secundo do vigilantia et sollicitudo quod in talibus est necessaria. Tercio labores: miserie et incommoda multa que sustinent. Quarto pericula multa que varie contingunt. Quinto quod sepius sine lucro omnia sustinent ex diversis infortunijs: et ideo merito lucrum predictis circumstantijs copetens et discretum exinde possunt rationabiliter reportare. Ex quibus ulterius concludi potest quod hi qui nec mercatias transferunt nec conservant nec nunquam labore vel industria meliorando immutant reputant mercatores inutiles et perniciosi: vide plene de hoc superius ubi agitur de iniuste bonae exactionibus. Quarta proinde est circumstantia consortij cum scilicet res chari venduntur transeuntibus qui manus: aut rusticis ignavis et simplicibus expertis et astutis sicut fieri solent in nudinis: quando panem minuunt pondere: vinum vel cerevisiam mensura et sic de alijs: contra quod manifeste precipitur extra de empt. et vendit. c. placuit: ubi statuitur coisdamini sacrum: quod presbyteri suas plebes amoneant: ut et hospitales sint: et non chari vendant transeuntibus qui in mercato vendere possint: ubi dicitur glo. quod possunt etiam ad hoc compelli per excommunicationem: ut. xlij. di. h. huic etiam: quod verum est secundum Innocentium. si hoc notorium esset et moniti emendare se nollent. Quinta preterea est circumstantia loci. Pro quo sciendum quod locus in mercatibus vitandus est duplex. Primus est locus inhonestus et suspectus in quo quis non debet negotiari nec etiam conuersari: ut. ff. de arbit. l. si cum dies. si arbititer. lxxj. distin. c. in omnibus observari conuenit ut certus quis scilicet matutis certo tempore scilicet in die et certo loco scilicet honesto et manifesto: et certis personis scilicet honestis: vel apparere clericus vel loqui debeat mulieribus: ut excludat

De decalogi

omnis nebanda suspicio: hoc ibi. Secun-
dus autē locus est sacratus: quia inhon-
estum est in loco tam excellenti: utpote diui-
no cultui mancipato: intendere negotiatio-
nibus quod est dedicatum orationib⁹: con-
tra tales enī dominus ardentissimū zelum
ostendit cū intrans dei templum eiciebat
non solum vendentes sed etiam ementes:
eo q̄ vendentibus occasionem mali presti-
terunt in loco indebito: et modo perturba-
tione orationis et diuini cultus. Attēdens
igitur ecclesia sancta in talibus maximam
diuinam offensam precipit ex concilio lug-
dunens. li. vi. de immu. ecclesi. cūm. et ali-
orū loco. c. decet domū dei sanctitudo: vi-
cens inter alia. Cessent in ecclesijs eorūq;
cimiterijs negotiationes et precipue nūdi-
naz ac fori cuiuscūq; tumultus et multa a-
lia ibidem psequit: inferens causam phi-
bitionis oīm cū dicit: ne vbi est peccator ve-
nia postulāda ibi peccādi des occasio: aut
deprehēdant peccata pmitteri. Sexta q̄dē
est circūstantia tēporis quod etiā p̄r intelli-
gi dupl. Primo q̄ mercata fieri non dicit
dieb⁹ dñicis et festis in quib⁹ ab hōmī ope-
ribus cessandū est: extra de ferijs. c. omēs
dies dñicos a vespā in vespaz cū omī ve-
neratōe decernim⁹ obfuarī: sequit⁹ ut mer-
catū in eis minime fiat: s̄ de hoc lat⁹ dictū ē
in scōo precepto. Scōo potest intelligi q̄
mercata minime fieri debēt in nocte in cō-
munijs et ebrietatib⁹: quia potissime ibi re-
gnat deceptio prop̄ rationē et discretionē
in pte sopitā q̄ reddit suspecta et inhonesta
mercato: sicut a simili dici p̄nt inhonesta
iudicia que fierent in nocte v̄l nō clara die
ut patz extra de offi. dele. c. cōsuluit. ij. vbi
plane de hoc expressū est. ff. de orig. iur. l. ij.
§. quia m̄grat⁹. Alioq̄n tale iudiciū suspe-
ctū redderet: quia q̄ male agit odit lucez.
Septima deniq; est circūstantia modis: naz
m̄tis illicitis et iniustis modis pleriq; mer-
catores suas exercent mercationes quorū
numerus vari⁹ multiplex subtilis et ad de-
cipiendū efficax: p̄fritim s̄p̄e nouissimo
in quo maledicta cupiditas in homine pre-
ualuit. Nam enī instare videtur tempus
illud periculosum pessimi antix̄pti: qui ut
dicit apocal. xij. Faciet ne quis vendere
vel emere possit nisi habeat in dextra vel ī
fronte characterem nominis bestie: p̄ quē
characterē spiritus deceptionis et menda-
cij designatur eo q̄ antix̄ps plen⁹ erit men-
dacijs et deceptiōibus et in characterē illo

precepto

aduersabit veritati. Illiq; vniuersi q̄ cor
de ore et ope mēdaces et fallaces erunt vni-
uersaliter adhibebūt que in characterē frō-
tis et dextere denotantur: sed hūc antichri-
stum cum suis dominus iesus tandem in-
terficiet spiritu oris sui cum venerit iudi-
care seculum per ignem. Ad laudē dei om-
nipotentis.

De appropriatiōe rerū et traās-
tione dominij ipsi⁹ rei v̄l vsus ei⁹ et
de p̄scriptione rerū ac vsucapione
quō fieri licite possunt:

Sermo XXIII

De furtum facies

Exo. xx. Sicut habet in decretis
di. viij. §. j. iure nature oīa sūt cō-
munia omib⁹: qd nō solū inf̄ eos seruatiū
credit⁹: de q̄bus legi⁹: Multitudinis credē-
tū erat cor vni⁹ et anima vna in dño: verū
etiā ex p̄cedenti tpe a phīs traditū inueni-
tur: vnde apōd Platonē illa ciuitas iustissi-
me ordinata tradit⁹ ī qua quisq; p̄prios ne-
scit affectus: hoc ibi. Sic etiā iure diuino
omnia sunt cōia: vnde Aug. sup. Jo. et pōl-
tur ibidē. c. quo iure: dicit iure diuino: Do-
mini est terra et plenitudo ei⁹: paupes et di-
uites de vno limo dñs fecit: et diuites et pau-
peres vna terra supportat. Iure ergo hūa-
no dicit⁹ hec villa mea est hec domus mea.
Iura autē humana iura imperatorū sunt.
Quare: quia iura humana per imperato-
res et reges seculi deus distribuit humano
generi. Tolle iura imperatorū: et quis an-
det dicere hec villa mea est. Et subdit p̄ iu-
ra: ergo regum possidentur possessiones: et
sic in statu quidem innocentie lege nature
cōmunis vsus omniū que sunt in hoc mū-
do omnibus hominibus esse debuit: et hoc
scōm rectā rationē: qz scōm Scotū hoc am-
plius valuisse q̄ distinctio dominioz: tū
propter pacificā conuersationē: tum etiam
propter necessariam sustentationē: qz tunc
nullus occupasset quod alteri necessariū
extitisset. Ius igitur non fuisset necessariū
illud ab eo per violentiā illud exorqueri:
similiter tunc ad sustentationē vsus eorū
magis sufficiens extitisset q̄ si precludere-
tur vsus alieni⁹ alieni. Quod si queritur: cur
ergo preceptum huius legis nature reuo-
catum est post lapsū humane nature. Ad

hoc dicendum q̄ propter tria facta est illa reuocatio post lapsum: ita q̄ in statu naturali lapse reprehensibile esset omnia esse communia et nocuum reipublice contra dictum Platons iam allegatum. Primo propter negligentiam que exinde sequeretur: eo q̄ terre in solitudinem redigeretur et omnes artes deperirent: homines quoque ocio detestabili tepescerent: quod esset sentina omnium vitiorum contra mandatum protoplastis traditum in sudore vultus tui vesceris etc. Nam si cunctis agri communes essent: sic etiam commune esset agros colere: seminare: metere: sed experientia docet q̄ de communibus quasi nullus vel modicus curat. Secundo propter malitiam que per hoc maxime nutriretur: quia nullus inueniret qui cum communitate fructuum sibi vellet applicare laborem: et si quis inueniretur huiusmodi tamen quasi nihil sibi retinere possit cum fortiores plus debito de bonis communibus occuparent: nec maliciosi vel astuti puniri possent allegantes se non occupare alienum ac fetalibus indigere: sic mali semper haberent melius et boni peius: quia multi sibi superflua congregarent et boni tantum necessaria acciperent. Tercio propter immicitias excludendas: cum esset occasio efficax continue discordie inter homines: quia plures una re vellent simul uti violentiam sibi inuicem inferentes. Sicut legis de themoth Hanelis. x. Lepit themroth esse robustus venator coram domino: id est hominum oppressor et extor: hoc est permittente domino secundum Scotum et glossam. Ex quibus omnibus potest q̄ reipublice nullo modo talis communitas expediret: secundum conditionem humane malicie his temporibus nouissimis: et ideo redacta sunt fere omnia et singula ad quandam particularem appropriationem: ut videtur etiam in hoc tuum et hoc quid est fundamentum omnis iusticie in preteritum re aliena: et per hanc omnis iusticie in restituendo eaz: remoto autem hoc precepto legis nature de habendo omnia communia: et per consequens concessa licentia appropriandi et distinguendi omnia: non fiebat actualis distinctio et appropriatio per legem nature neque per legem diuinam: et ergo relinquitur q̄ per legem politiam vel humanam: et potest dici q̄ hec lex ab ipso Deo promulgata fuit aut ab aliquo electo a filiis suis in principem eorum: vel ab alio cui ipsa communitas hanc auctoritatem commisit: que inquam lex fuit vel

esse potuit: et res tunc non occupata esset primo occupantis eam: et sic post hoc diuiserunt se super terram: ac extunc unus occupauit unam plagam: alter autem alias: concordat Scotus in liij. distincte. xvij. q. ij. Postquam igitur introducta fuit rerum omnium diuisio: necesse fuit per consequens fieri dominiorum rerum translationem propter varias causas occurrentes tam in vita quam in morte hominum. Ad cuius evidentiam sciendum secundum Scotum ubi supra: q̄ iusta translatio rerum dupliciter fit scilicet quantum ad dominium rei: ut si res a domino unius in dominium alterius transferatur: quantum ad usum rei siue ius utendi domino: tamen apud ipsum rem tradentem remanente. Sed quia iusticia vel iniusticia translationis usus ipsius rei easdem regulas habet quas ipsa translatio iusta vel iniusta dominij ipsius rei. Ideo primam translationem presenti sermone prosequamur. Hic queri potest quot modis fieri potest translatio dominij quarumlibet rerum de uno in alterum. Ad hoc dicendum q̄ principaliter duobus modis: scilicet auctoritate publica vel priuata. Primo fieri potest auctoritate publica: scilicet alicuius principis vel legis: de qua Scotus in liij. distincte. xv. talem ponit conclusionem: q̄ translatio dominij legis iuste iust est: ut patet in prescriptio ne quantum ad immobilia: et in usucapione quantum ad mobilia. In quibus est iusta translatio quod probatur extra de prescriptio. in. c. vigilanti: glossa super illo verbo: aliena: ubi patet expressum. Est autem prescriptio vel usucapio acquisitio dominij per continuationem possessionis temporalis a lege diffinita. Et est prescriptio in immobilibus: ut in domo: agro: vineis et similibus. Insuper in incorporalibus locum habet: ut in seruitutibus: electionibus: actionibus etc. ut postea videbitur. Usucapio vero in mobilibus est: unde secundum Scotum ibidem hec prescriptio iusta est triplici ratione. Primo ratione pacifice conuersationis: nam iuste statui potest a legislatore quod necessarium est ad subditorum pacificam conuersationem: sed dominium neglecte rei: sicut esse contingit in prescriptio ne et usucapione transferri in occupantem est necessarium ad pacificam ciuium conuersationem: quia si non transferretur dominium in occupantem: sed post quantumcunque tempus apud primam primum remaneret: tunc oriret

De decalogi

precepto

exinde mortales lites: eo qd posset ille qui rem neglexit vlt eius heres post quantum / cuq tpus repetere illa neglecta ab alio qto cunq tēpore occupatā: ac p hoc tales orirent lites q impossibile eēt eas decidere: quia pbatōne sufficētē habere nō posset: et p consequēs orirent odia: contētio / nes et rixē ppetue: ex quib? necessario par reipublice pturbata remaneret. Secundo vero ratiōe publice offensionis: legislator em iuste punire potest p legē quēlibet trās gressorē pena corporali. Cuius trāsgressio vergit in detrimentū reipublice: multoma gis ergo pena reali vel pecuniaria applicā do illā fisco: ergo pari ratione potest cū ta li pena punire applicando illud in quo pu nitur alicui qui in h est minister legis. Sz negligens tanto tēpore rē suam transgre / ditur ita qd eius transgressio vergit in de / trimentū reipublice cū impediāt pacem cō munes ergo potest lex rem sic neglectā ap / plicare fisco: et sic ad maiore pacē eā trāsfer re potest qui tanto tempore eaz occupauit tanq in ministrum legis. Et ex hoc patet quomodo debet intelligi illa psumptio le / gis vel iuris: et de iure contra quā pbatō non admittitur: vt quando mulier dat do tem qd psumitur viz stipulatū de ea reddē / da: et obligasse bona sua in casu restitutio / nis: vt extra de spōsalibus. c. is qui dedit fidem: in textu et glo. sic etiā psumitur qd sic rem suam negligens eaz p derelicta ha buit: et si hoc nō sit verū: tamen legislator punit eum ac si eam habuisset p re dereli / cta: et illud in quo derelinquenti assimilaf iuste requirit similem penā. Tertio deni qd ratione antientice iurisdictionis: nam si quilibet potest suum dominium transferre in aliū: potest etiam tota cōmunitas cuius libet dominiū de cōmunitate transferre in quemlibet: quia in facto cōmunitatis p / suppono consensū cuiuslibet includi. Igi / tur cōmunitas illa habens istum consensū tam obligatū in hoc qd quilibet censentit i leges iustas condendas a cōmūnitāte vlt a pncipe: potest p leges iustas in quēlibet cuiuslibet trāsferre dominiū. Ex quibus patet fm Geral. obdōn: qd possidēs aliqd iure prescriptionis iuste possidet: qd p au / oritatē legis rem legitime prescriptaz vlt usurpatam potius est perfectionis et sup / erogatiōis qd debite necessitatis et obliga / tionis. Idic queri potest virū in possesso re malefidei prescriptio locum habeat: p /

fertim cum non dimittitur peccatum: fm Augusti. nisi restituatur ablatum: et talis possessor excusationē nō habet de ignoran tia. Ad hoc dicendū est p distinctionē: qd vltalis est possessor malefidei ante cōple / tā prescriptionē: vel post cōpletā pscriptio nem incipit esse possessor malefidei. Si pri mo modo tunc sibi inuicē ptrariari vident ius canonicū et ciuile: nā scdm ius canoni cū possessor malefidei nullo tēpore prescri bit: vt patet eo. ti. in diuersis. c. et planissi me: in vlti. vbi dicit: qm omne qd non est ex fide: id est ex pscientia peccatū esse syno dali iudicio diffinim? vt nulla valeat abs / q bona fide prescriptio tā canonica qd ciui lis: cū generaliter sit omni pstitutioni atqz psuetudini derogandū: que absq peccato mortali nō pōt obseruari: vnde oportet qd q prescribit in nulla tps pte rei habeat cō scientiā alicne: hoc ibi. Contra vero scdm ius ciuile nō requirit bona fides: vt patet extra de pscript. c. vigilant: vbi subditur. Ephesinus em legislator solū ppter vitan / dā multoz segnitie et longi tēporis erroze et cōfusionē prius tricēnali vlt quadragenā li prescriptioni vigore legis imposuit: et ibi dem in glo. et sic sibi inuicē ptrariari. Ex quo potest vteri? argui qd si pscriptio ma / lefidei cōcordat equitati iuris naturalis: videtur qd ambo iura pdicta statuēdo de / buerunt in eā insimul cōcordare. Si vero fuit iniqua et contra equitatē iuris natura lis videtur qd nullum legale ius illam sta / tuere debuerat. Ad hoc dicendū qd ibidez proprie non est contradictio: licet ius ciui / le dicat talem prescriptionē equā et iustam et per consequens instituendam. Ius autē canonicū dicat eandē esse iniquā et iniustā ac p consequēs phibendā: quia sic dicēdo non attendūt ad eandē causā nec ad eun / dē finem. Sed vbi pprie contradictio erit necesse est qd scdm eundē respectū accipiā / tur termini. Pro quo sciendū qd in huius / modi pscriptiōe pconsiderata mente iuris ci uilis illam statuentis: est vtiq iusticia et e / quitas: quia concordat equitati iuris na / turalis. Nam ius ciuile per prescriptionē malefidei duplicem habet finem: scz negli gentes punire: et litibus sinez dare: et vter qz finem illoz cōrespondet iuri natu / rali: et ex hac parte talis prescriptio iusta et equa merito dici pōt. Cōsiderata pinde mē te iur? canōici illā phibēt ē iniusta et iniq qd ptrariat iuris naturalis equitati: naz ius

canonicū p̄siderans q̄ talis possessor ma-
 lefidei p̄scribens: intēdit per eandē p̄scri-
 ptionē vsurpare rē alienā: ideo p̄denat eā
 tanq̄ iniustā & iniquā: q̄ discordat ab illa
 regula iuris q̄ ait: *Ad tibi nō vis alteri ne
 fecerit.* Unde sicut p̄ncipalis finis iuris ci-
 uilis est p̄seruare ciuilē societate q̄ minime
 p̄seruat nisi litigia terminent: sic iuris ca-
 nonici finis p̄ncipalis est auimas ordīa /
 re in deū & in legē euāgelicā: qd̄ fieri nō po-
 test nisi cōseruet iusticiā: vt sc̄z oīs interi-
 or actus quo quis in deū ordinat fm̄ iusti-
 ciā regulet. Et notandū q̄ p̄scriptio male-
 fidei partim est a iure ciuili inducta. s. p̄p̄
 duplicē finē p̄dictū: & p̄tm̄ p̄missa. s. consi-
 derata p̄scribentis malicia & iniquitate: q̄
 respectu indicatur iniusta: vt dictū est. Et
 ideo fm̄ illud a iure ciuili nō est inducta s̄
 tm̄ p̄missa: quia qd̄libet ius licet nō valeat
 aliquod iniustū vel iniquū inducere: pōt
 tamē illud p̄mittere quandoq̄ p̄p̄ aliqd̄
 bonū & iustū quod sequit̄ inde: ad qd̄ tale
 ius magis spectat: sic ī p̄posito p̄mittit q̄
 p̄scriptio illius ex mala fide & iniquitate p̄ce-
 dat vt per eā duplicē p̄fatū finem eliciat: b̄
 autē ideo facit: q̄ cuī intendat pro vltimo
 fine p̄seruare ciuilē societate cui fini deser-
 uit: maxime necesse est negligētes punire
 & litigia terminare. Ideo magis tēdere de-
 bet ad hoc tanq̄ ad cōmune bonū: q̄ vt ī
 iūritate remoneat v̄l corrigat p̄scribentis
 cum sit bonū p̄iculare: & sic patet cur in p̄-
 scriptione malefidei ius canonicū a iure
 ciuili discordat. Si vero secūdo modo: id ē
 si post cōpletā p̄scriptionē incipit esse pos-
 sessor malefidei tunc non obligatur ad re-
 stitutiōē: qd̄ probari potest triplici ratio-
 ne. Primo ratioe auctoritatis: nam si bo-
 na fide durante p̄scriptio v̄l vsucapio cō-
 pleatur: tunc p̄scribes tutus ēē videtur:
 nō solum fm̄ ius ciuile sed etiā s̄z canones
 vt patet expressū eo. ti. c. de quarta: & ī glo.
 r. c. ad aures: & eo. ti. li. vj. c. j. Secūdo ra-
 tione p̄prietatis: quia si p̄scriptio cōpleat̄
 durante bona fide iā factū est ip̄ius p̄scri-
 bentis v̄riusq̄ iuris auctoritate: qd̄ antea
 fuit alienū: nō obstante q̄cūq̄ mala fide
 postea subsequēte: p̄pter qd̄ talis restitue-
 re nō tenetur. Tertio ratione inculpabili-
 tatis: quia nullus restituere tenetur id qd̄
 bene & iuste possidere p̄batur: sed talis p̄-
 scribens rem possidet p̄scriptā iuste & b̄i:
 non obstante mala fide supueniente: & ideo
 per consequens restituere non tenetur: qd̄

patet: nam illud quod de iure habet iuste
 & bene ex parte iuris v̄tiq̄ possidet: & p̄ cō-
 sequens alienū non est quod iure posside-
 tur: hoc autē iure qd̄ iuste: & hoc iuste qd̄
 bene: vt patz. xliij. q. iij. c. quid dicā. Qui
 dam tamen dicunt talem ad restitutionem
 teneri. Sed hanc opinionē Hostien. deri-
 der: nihilominus tamen tenet: q̄ si de hoc
 p̄scientia remorderet nec consilio peritorū
 reformari valeret: sequenda est licet erro-
 nea sit: & hec est sententia iuristarū: cui etiā
 concor. Tho. in. xliij. quodlibeto: vbi cum
 tractaret p̄ncipalem questionē de p̄scri-
 bente cū mala fide: dixit eum ad restitutiō-
 nem teneri: subdens q̄ qui fide bona p̄e-
 scripsit ad restitutionē non tenetur: licet sci-
 at post p̄scriptionē illud alienum fuisse.
 Qd̄ si obijcit illud Augusti. Non dimittit̄
 peccatū nisi ab. re. dicēdū q̄ hic nullū pec-
 catū p̄cessit: quia cū bona fide p̄scriptio cō-
 pleta fuit: hinc regula illa nō tangit casū.
 Ceterū si quis tēpore p̄scriptionis lesa
 conscientia habuit & post incipiat habere
 non lesam: nō est per hoc interrupta p̄scri-
 ptio: fm̄ glo. in dicto. c. quoniam: quia illa cō-
 scientia fuit erronea & ideo deponēda. Qd̄
 si dubitat & iustā dubitandi causā habeat:
 erit nihilomin⁹ bone fidei possessor: ita vt
 p̄scribere possit: vt in dicta glo. & interim
 vtetur bonis & fructibus: vt. ff. de vsu. l. i.
 qui scit. s. bonefidei: inquirere tñ debet ab
 alijs de illa re diligēt: vt sic ad veritatem
 peruenire valeat: vt patet. xliij. q. vlti. c.
 occidit. Deniq̄ queri potest vtrū mala fi-
 de p̄scribēs censi debeat fur vel raptor
 aut in qua specie peccati locandus sit. Ad
 hoc r̄idet Angelus de castellione arenti /
 no in repetitione. c. quoniam. de p̄scriptione
 in vlti. q. q̄ directe loquendo & p̄prie ta-
 liter p̄scribens nō potest censi cū fure
 vel raptore: & brevis ratio est: quia furtus
 & rapina p̄ncipaliter consistunt in aliene
 rei vsurpatione: sed p̄scribens mala fide
 p̄ncipaliter consistit in aliene rei detenti-
 one interpretatiue tamē & idirecte est & de-
 bet in eadē specie peccati locari. Equipol-
 let ergo furi & raptori q̄tū ad peccatū con-
 scientie: & p̄ consequens indiget suam con-
 scientiam rectificare quēadmodus fur vel
 raptor: quod v̄tiq̄ fieri non potest nisi per
 restitutionē: quia non dimittitur peccatū
 nisi res ab. restituat. Et sicut fur v̄l raptor
 non potest tenere vel defendere furtum v̄l
 rapinam contra illum cui furatus est sine

De decalogi

precepto

peccato: sic nec prescribens mala fide pōt tenere vel defendere rē prescriptā sine peccato cōtra illū cuius fuit res illa pscripta: vnde corā deo talis infectā conscientia habet sicut fur et raptor: quia deus plus respicit ad effectū q̄ ad actū: vnde. xliij. q. v. c. si qd subdit: q̄ alienū negat si posset etia tolleret: deus em̄ cor̄ interrogat nō manū. Ad laudē dei.

Ad ad prescriptionē cōpletā requirunt quinq: scz bona fides: iustus titulus: cōtinuatio possessio: et q̄ res sit pscriptibilis: et tempus determinatū: Ser. XXIII

De furtum facies

Exo. xx. Materā de p̄scriptione et vsucapione psequēdo. **¶** Primo queri pōt que sint requirenda ad h̄ q̄ habeatur plena p̄scriptio. Ad hoc dicendum fm̄ canones q̄ quattuor requirunt et addi potest quintū. Prīmū igit est bona fides fm̄ canones: licet aliter sētiāt leges: vt dictū est in sermone p̄ce. et hec fides bona dicit fm̄ glo. in. c. si diligenti: e. ti. et f. 30. an. cū aliq̄s credit esse rē suā quā possidet vel tradentē eē dūm vlt̄ habere ius distra: hēdi: lz erret in facto. ff. de ver. sig. bone fidei: et h̄ bona fides p̄sumit nisi h̄ritū p̄bet ar. ff. de p̄ba. verius: q̄nq̄ tñ p̄sumit h̄ritū p̄ denūciationē. L. de rei ven. si fundū: vbi mala fides p̄sumit si denuncietur emptori ne emat: vlt̄ q̄ mercat̄ p̄tra legē. L. de agri. et cens. quēadmodū: vlt̄ si emat a p̄curato: re meo per collusionē: vlt̄ q̄ emat a p̄digo vel luxurioso seu alijs q̄bus bonis interdictū est. ff. p̄ empto. qui fundū. §. q̄nī sciēs: et. l. si quis. Salū q̄ emit a talibz et talia p̄p̄ q̄ habēda ē vchemēt̄ suspicio rōnabilē p̄p̄ p̄sonā vēdētē aut rē vēdēdā aut etiam p̄p̄ p̄cij ineq̄litate: dicit etia mala h̄re fidē q̄ do: lo vēditore induxit ad vēdēdū: vlt̄ q̄ ab illo emit quē vēdere nō posse sciebat. s. a puillo sine auctoritate tutoris: aut a tutore falso quē sciebat tutore nō eē: q̄ si q̄s p̄sciēticiā habeat simpliciter dubiā dicit eē bonefidei: fm̄ Hof. p̄terea lz fm̄ canones sp̄ re q̄rat bona fides: tñ fm̄ leges in p̄scriptiōe requiritur bona fides. x. annorum inter presentes: vel. xx. annorum inter absentes L. de p̄scrip. lō. rēp. aut. mala fidei: §. in p̄scrip. xxx. vel. xl. an. si redit: vt. xvj. q. iij.

§. pōt: vbi multa ponunt de hac materia ex tr. ocillo Africano: et c. et. vigilant. L. de p̄scrip. xxx. vl. xl. an. cū notissimi: et. l. si q̄s emptiōis: nisi vel dicere leges ipas cor rectas: vt in. c. q̄m̄: et eo. ti. qd̄ papa facere pōt p̄p̄ periculū aie: fm̄ 30. an. lz in alijs legē tollere nō pōt q̄ ad for̄ ciuile: nisi vbi tpalē habuerit iurisdictionē: et requirit bona fides in q̄libz pte tpis ip̄ius p̄scriptiōis vt li. vj. de re. in. c. possessor malefidei vlt̄ tpe nō p̄scribit. Scdm̄ aut̄ ē iustus titulus: et dicit iustus titulus actus q̄ solet acq̄ri dominiū: si ver̄ dñs tradat rez: vt si q̄s ab eo q̄ verus ē dñs rei accipit ipaz rē p̄ herede p̄ donato: p̄ derelicto: p̄ delegato et similia. Itē si ab aīcessoribus inceptū p̄scriptio: p̄sumere debet et credere q̄ illi habuerūt iustū titū. maxie si fuerūt honesti viri: sufficē em̄ habere titulū rez et p̄sūptū. Itē q̄ res nō sit vitiosa: puta fortuna vlt̄ vi possessa vlt̄ a talibz emptā. p̄terea si ius cōe vlt̄ p̄sūptio nō est p̄tra possessorē: sufficit bona fides. als̄ necesse est allegare titulū et p̄bare: nisi al legē p̄scriptio tāti tpis cui? p̄ri nō sit memoria: vt p̄tz exp̄ssū in tex. li. vj. eo. ti. in. c. ep̄m̄: et dicit Hof. q̄ in p̄scriptiōe exigat cā lz nō legitima: nā si legitia foret locū p̄scriptio nō haberet. Itē q̄ri pōt vtrū titulus er rone? vlt̄ min⁹ iust⁹ dare pōt cām p̄scribendi. Ad h̄ dicēdū q̄ si errat in facto tūc flet̄ ri pōt p̄scriptio: q̄ ignorātia facti si phablis ē excusat p̄scribentē ab errore: et ius posituū punit negligentē in rez suaz petitio ne. Si vero q̄s errat in iure: tūc nō h̄z cām legitimā p̄scribēdi. q̄ ignorātia iuris non excusat. Et si obijcit illud. c. cura pastorali: extra de iure patro. vbi papa p̄p̄ legitimaz p̄scriptionē cōcedit ecclias ex ignorātia iuris nō iusto titulo p̄q̄stas: a possessoribus retinēdas: vbi arguit glo. dicēs: Isti monachi vlt̄ clerici q̄ p̄scripserunt has ecclias aut habuerūt bonā fidē aut malā. Si bona ē nō potuit nisi q̄ ius ignorabāt: sed ignorātia iuris nō pdest ad vsucapiēdum ff. de vsuca. nunq̄: et q̄ legū inēdicta mercat̄ nō p̄scribit. L. de agri. et cens. quēadmodū li. xj. et isti inēdicta canonū receperūt ecclias: et ita p̄scribere nō p̄nt si malaz fidē habuerūt: nulla p̄scriptiōe iuuat. Ad hoc rñdet ibidē. Prīmū q̄ hic tolerat p̄scriptio h̄mōi p̄pter scādalū: q̄ nō poterāt ecclie renocari sine scādalo. Secūdo q̄ licet illi q̄ receperūt ecclias de manu laicorū p̄scribere nō p̄nt: q̄ p̄tra iura receperūt: tñ

de agri. col. 1. et
in p̄scrip. et alio
mō

eorum successores scribere possunt quod si ignorant
et bona fide habent ex quo iueniunt ecclesiam in
possessione: quod si alterius loco succedit iusta
habet ignorantie causam: ut. ff. de re. iur. q. i. alte
rius. Tercio quod ibi fuit scriptio cum tacito
consensu episcopi quod si sciunt et tunc tunc: unde
usus et patetia tam longa ducit officium prioris:
ar. ex de emp. et ven. c. puenit: et in glosa.

Secundo quod potest vix currat scriptio si illuz
quod aliquid diu soluit sine causa. Ad hoc dicendum quod
non currit si licite retinere potest quod non de iur.
re prestat: etiam si id diu soluit: ut prius. xvj. q.
iij. c. clerici. c. si episcopus. l. de agri. et censu. l.
litibus: et ex de censu. vbi dicitur. c. puenit: quod cen
sus ignorantie. l. cuius causa ignorat: nec diui
nis nec humanis legibus iucis: oportet quod
pe ut ois census ad quod et qui solui debeat pre
stet: vide casum in glo. Tercium pinde red
situm est continuatione possessionis: ut si toto tem
pore prescriptio sine interruptione sit posses
sa. Ad cuius evidentiā quod potest qualiter fieri
potest interruptio prescriptio. Ad hoc dicendum est
Ray. quod dupliciter fieri potest talis interruptio.
Primo naturaliter per occupationem. s. aq. vel flu
minis fundum occupantis: sicut per violenter de
iuratione: vel etiam si res a possessore sit furto
sublata. ff. de vii. ca. naturaliter: ac etiam si quod
cumque modo possessionem amittit: seu animum
deserendi habuit. ff. de serui. vj. si edes. §.
i. pro. Inno. Secundo interruptio civiliter hoc
in iudicio contingit tribus modis. Primo per li
bellum principii oblatum: s. si in valet in quibus
dam actibus quod annales vocant: quod post an
num non possunt moueri: sicut est actio iniuriarum: et
quod alie. Insti. de ppe. et tē. ac. circa pñ. per
ipale igitur oblationem libelli perpetuant. Se
cundo per quodam iudici factam circa quod actionem
rei: et hoc valet in oibus actibus. l. de prescrip.
xxx. vl. xl. an. si in re. Tercio per litem. et testa
tionem in oibus actibus interruptio prescriptio.
l. de prescrip. xxx. vl. xl. an. l. si. Extra iudi
cium non talis interruptio fieri potest quod quod modis.
Primo per usuram solutionem per quas interruptio
prescriptio quod currere videbat si creditorem non
petere debuit. l. de prescrip. xxx. vl. xl. an. l.
cui notissimi. Secundo per secundam cautionem. s. qui
debitor facit nouam cautionem: ut prius ibidem.
Tercio per prestationem: ut qui quod iusto metu
vel alia causa preedit non potest rem suam petere: et
testat coram iudice ordinario: vel coram publi
cis personis: ex de of. or. c. pastoral: et de ap.
c. si iustus. Quarto per denunciationem faciam
colono: ex de l. non ptef. c. qui. l. vbi in rez
ac. ex de. l. ij. Quinto per synodalem pcla

mationem: ut puta sacerdos aliquis pclamat
in synodo generali vel puinciali quod ali
cerdos tenet rem ecclesie sue: ex eo. c. scorum.
Preterea secundum Ray. licet prescriptio non in re
patet: nihilominus tamen in vij. casibus non currit.
Primum est tunc prelati quod male alienauit rem
ecclesie: quod diu namque talis viuit non currit
prescriptio contra ecclesiam: ut patet expressum
xvj. q. iij. c. si sacerdos. Secundus est toto
tempore vacationis ecclesie que petere habe
ret: ut eo. ti. c. j. et c. auditis. Tertius si prela
tus eius fuerit hereticus: ut patet eis de. c.
Quartus est tunc scismatis: ut eo. ti. cum no
bis. Quintus tunc excommunicationis ipsius pre
lati: nisi sit negligens in petendo absolutio
nem: extra de pcel. pben. c. quoniam. Sextus
est cum quod est etate pupillari. l. in his quod cau.
non est ne. l. si. Septimus quando quod iusta causa
premissus non potest agere: regulariter enim
contra eum quod non potest agere non currit prescri
ptio nisi postquam agere potest iure non impeditur
te. hinc contra filios familias non currit prescri
ptio in rebus aduenticiis: nisi ex quo liberatus
fuerit a patria potestate: nec mulieri in do
te nisi soluto matrimonio: vel viro vergen
te ad inopiam: nec creditori nisi existente de
biti petendi conditio: vel aduenienti die pba
tur hec. l. de anna. prescrip. l. j. §. si. l. de
iure do. l. in rebus. §. omnis. Preter dicta. l. cum
notissimi. §. illud aut. Ex quo nota quod si cre
didi centum versus ad annos. x. non incipit cur
rere contra me prescriptio nisi post istos. x.
annos. Quartum eque requisitum ad com
pletam prescriptionem est quod res sit prescripti
bilis. Ad cuius evidentiā sciendum quod licet
generaliter omnes res et omne ius prescri
bi possunt: ut extra eo. ti. ad aures. l. de pre
scrip. xxx. vl. xl. an. sicut in re: excipitur tamen
quod quedam que prescribi non possunt. Primo nam
que in criminibus nullo tempore prescribitur
sed potius ex temporis diuturnitate augen
tur: ut extra de simo. cum in ecclesia. xxviij. q.
v. c. quod deo. Secundo non prescribitur contra
obedientiam visitationum et etiam contra procura
tionem quod ratione visitationis debent: ut patet
expressum eo. ti. cum non liceat: et c. cum ex officio:
extra de censu. cum instantia: quod sane intel
ligit de subdito qui non potest prescribere
contra prelatum. Alii tamen prelati prescribere
posset: ut abbas vel alii prelati contra episcopum
circa subditos eius. Et sic dicit Inno. l. si casu
ly subditus aliquid prescribat non tamen prescribit no
mine suo sed potius nomine alterius: cui
de subiectione respondet: ut in di. c. cum ex officio.

De decalogi

Tertio ecclesia vel cetera sacra et religiosa loca: decime: primitie: oblationes nullo iure possunt a laicis possideri vel prescribi: ut e. ti. c. cam: in textu: et glo. dicitur quod exigitur civilis possessio: ad prescriptionem etiam in hominibus spiritualibus et persona secularis talis est in qua cadere non possit hominibus possessio de iure: quia spiritualis ius in laicis non cadit: unde generaliter omnes qui non habent civilem possessionem sed alieno nomine possident prescribere non possunt: quia illi tamen dicuntur possidere quorum nomine possidentur: ut de restit. spo. c. cum venissent: et de prescripti. c. si diligenti. Unde possessiones agrorum non prescribuntur a colonis nec pignora a creditoribus nec annui redditus a fructuariis: quod si versus ad centum annos probare posses introitus possessionis: scilicet quod nomine tuo possessum est non obest tibi aliquid prescriptio: nisi velis dicere quod per longam oblivionem aliquis perdat possessionem vel si tamen tempus effluxit et ignorat dominus ubi possessio illa sita sit: vel quod possedit alieno nomine alteri postea tradat: extra de restit. spo. c. cum venissent: et in glo. vel etiam nisi domino presententi sic possidens non reddiderit: tunc potest restitui prescribi non tamen ab ipso sic detinente cum mala fide habeat sed a suo successore qui bona fide habet: et sic patet quod persone prescribere non possunt. Et nota quod omnis proprietarius habet possessionem civilem: sicut et maritus in bonis uxoris: omnes vero fructuarii vasallus sufficiens et emphyteota. id est meliorator. scilicet agrorum: et uxores in bonis suis viventes viro dicuntur habere possessionem naturalem: ubi ergo concurrat possessio civilis et naturalis: vel civilis tamen: ibi est sufficiens possessio ad prescribendum: sed sola naturalis possessio non est sufficiens.

Preterea est videndum quod res secundum iura sunt in prescriptibiles. Pro quo sciendum quod limes vel quod adheret limiti episcopatus vel parochiarum prescribi non potest: ut est de paroch. c. super eo. Non est ne termini episcopatus vel parochiarum prescribantur: limes tamen parochiarum prescribi potest: ut e. ti. c. q. xvj. q. iij. volumus. Item nec liber homo prescribi potest. xvj. q. i. §. potest: nec etiam clericus in libertatis nec etiam in matrimonio: xxxij. q. v. quod deo. Similiter res publice que sunt in usu civitatum: ut vie: platee: portus: aqueductus nec in toto nec in parte prescribi possunt. ff. de usufructu. l. usufructus. l. de opibus publicis. l. prescriptio: nec etiam publice functiones sive civilis canonum quod si solui deberet res publice agris non prescribuntur a colonis. l. de prescripti. pri. xxx. vel. xl. an. male agit: nec res furtive vel vi possessae seu etiam que nascuntur ex eis

precepto

prescribuntur aut usufructuantur. Insuper de usu et ca. §. furive. Unde queri potest versus decime prescribi possunt per tempus de cuius domino non est memoria. Ad hoc dicendum per distinctionem: aut enim queritur versus a laico si fieri potest et respondetur fratrum. zab. q. non: quia sunt incapaces possessionis: ut e. ti. cam. q. et sine possessione prescriptio non procedit: et sic tempus de cuius domino non est memoria licet vim habeat tituli: ut e. ti. li. vj. c. episcopi scopi: non tamen facit capacem possessionis vel censeri possidere eum qui est incapax: per hoc quod notat Jo. an. et Jo. mo. de preben. c. ij. li. vj. Aut queritur de clericis qui scilicet capaces sunt huiusmodi possessionis: et tunc dicendum quod si parochiam habent tunc possunt ab eis decime prescribi: ut patet e. ti. c. de quarta: ubi dicitur decime et oblationes defunctorum clericorum ab impetitione episcopi quadragenaria temporis prescriptio ne se posse tueri videtur: nisi forte iterum parochialis sedes caruisset pastorem qui iura ecclesie sue exigere debuisset: glo. rone sui beneficii aliter non. Aut queritur de religiosis: et tunc dicendum quod si non habent parochiam: ipsas decimas prescribere non possunt: quia nec possidere xvj. q. i. placuit. ij. ubi brevis stilus monacho multa prohibent et eorum status eleganter edicitur. Si vero monachi parochias habent tunc ratione parochiarum ipsas quoque prescribunt: ut extra de decimis. c. cum contingat. et c. cum in tua. Denique queri potest incidentaliter utrum tenens decimas in feudum potest ex hoc etiam recipere decimas novallium. Ad hoc dicendum secundum Ray. quod non si secularis est: sed dari debet ecclesie parochiali: quia huiusmodi possessiones et privilegia artata sunt non ampliat: quod patet expressum extra de decimis. c. tua: ubi subditur: nec occasione decimationis antiqua: licet istud decime decime sint processerint decime novallium usurpande: cum in talibus non sit extensio licet centia sed potius restringenda: glo. h. ideo dicitur: quia laici decimas sine peccato possidere non possunt: et ideo licet ista non possint extendi ad novalia. Si vero religiosi sunt et decimas ex privilegio percipiunt: tunc etiam percipiunt leges novallium: ut e. ti. cum ex parte. iij. Si denique religiosi non ex privilegio decimas percipiunt alicuius ecclesie sed ex prescriptione: tunc decime novallium non sunt eis soluende: sed baptismali ecclesie: ut eod. tit. cum contingat. Secundo queri potest incidentaliter utrum monachi de prediis suis a laicis obligantur ad soluendas decimas sicut sentire videretur texus. xvj. q. i. c. alla causa. c. generaliter: et. xij. q. i. c. duo: in fi.

Septimox

Ad hoc respondet glo. extra de deci. ex pre. j. q. monachi in ecclesia pmitrina decimas dabat de pñijs et laboribus suis tanq̃ lat. et: vt in. c. allegat. et hoc vsq̃ ad temp⁹ pa. pe. paschalis secūdi: postea xō idē paschalis in cōcl. Magūri. statuit q̃ nec monachi religiosi nec aliq̃ cōiter viuentes decimas de suis laborib⁹ soluerēt. xvj. q. j. c. decimas: vbi pl. ne de hoc. Tēpore xō p. cedēte Hadrian⁹ papa solis cisterciē. hospitalarijs sancti Johānis hierosol. et templarijs cōcessit hoc pñilegiū vt de suis laboribus quos pñijs manib⁹ excolūt soluere nō tenent. Alijs xō monachis cōcessit tñ decimas de noualib⁹ que colūt suis manibus et hortis ac nutriment⁹ animalū suorum: vt dicit in pñit. c. et hoc mō seruaf. et ita tenendū est q̃ cisterciē. templarij. hierosol. et hospitalarij decimas terrarū quas de suis laborib⁹ excolūt soluere nō tenent vt dicit in hoc. c. cū duobus sequētib⁹. nisi pacto ad h. tenerent. vt eo. ti. ex multiplici vel nisi parochialis ecclesia enormiter lederet. vt eo. ti. dilecti. et. c. suggestū. vñ nisi soluendo renūciauerint pñilegio suo: vt extra de priuileg. accedētib⁹. et. c. si de terra. sed hec oīa sane intelligunt de monachis q̃ populū nō regunt: nam si secus tñc licet eis recipere decimas pñonales et pñiales. Tēpore tamē cisterciē. et siles in pñilegio soluere tenent decimas de possessionibus q̃s acq̃sierūt post generalē cōcilij vel decetero acq̃rent: vt eo. ti. nup. vbi de hoc plenissime. Quintū deniq̃ requisitū ad completā p̃scriptionē est temp⁹ ad hoc determinatū: qd̃ in iure variū ponit fm varias p̃scriptiōes: vñ eo. ti. c. j. dicit in glo. q̃ ep̃i qui amoniti neglexerint conuertere plebes infideles sub eius ep̃atu existētes ad catholicā fidem: post. vj. mēses amonitionis ep̃us vicinus qui poterit eas conuertere habebit eā subiectā sibi: ac p̃tres annos sequētes iure p̃scriptiōis manebūt illi subiecte: si p̃ p̃prij ep̃m nō fuerit facta interrim repetitio: et sic habes hic p̃scriptiōez triū annorū dūtaxat et sex mensiū ecclesiā qd̃ introductū est ī fauorē fidei catholice. Sed omīssis multis filiabus p̃scriptiōibus due sunt principales species eius. Una est longi temporis scz decē annorū inter p̃sentēs: id est fm Accur. in vna ciuitate existētes: et. xx. annorū inter absentes. Alia est longissimi temporis scz. xxx. annorum vel xl. et locum habet inter laicos et priuatas

Sermo xxv

pñonas. Contra ecclesias aut in necessaria est p̃scriptio. xl. annorū. Contra rom. nā xō ecclesiā nō currit p̃scriptio nisi post spaciū centū annorū: de quib⁹ tamē singulis latius differere gratia breuitatis omitto. A suapio xō complet in trīenio: sed als quicqd̃ de p̃scriptiōe dictū est p̃portionabiliter de vsucapione intelligi debet. Ad lau. dei.

De translatiōe dominij rerū in alterū auctoritate puata duobus modis: et q̃ cōtractus p̃ncipaliter sūt tribus modis: Ser. XXV

De furtum facies:

n Exod. xx. Expediti de mō trāslatiōis qui fit auctoritate publica tam fm modū psequamur q̃ fit auctoritate puata: et hoc vel p̃ actū mere liberalē: vñ p̃ actū liberalē fm quid. Primo mō fit p̃ actum mere libealem: scz cum transferens nullā expectat redditiōē: sicut in donatiōe et etiā in cōmodato. Pro quo dat talis regula: q̃ dñs alicui⁹ rei nisi phibeat a iure vel a suo supiore a cui⁹ volūtate depēdet in dando: donare pōt rem suā alij volēti eam accipe. Ex quo patet fm Sco. q̃ de rōne liberalis donatiōis tria sunt: de quibus q̃ supius tactū est vbi agit de abutērib⁹ elemosynis pñuc ea succinctus sermo pcurrat. Pñmū igit est liberalis et volūtaria translatio ex pte donātis: et ideo q̃ deceptus est vñ aliquāliter coactus donat nō p̃prie donat: quia nō mere liberalit̃ donat: eo q̃ ignorātia et aliquālis coactio excludūt volūtariū: vt patet in. iij. Ethic. vt dans alicui tanq̃ p̃p̃inquo vel egeno et nō est: nō simpliciter donat: q̃ nō est ibi in dāte volūtariū p̃pter cōditiōis ignorātiā quā in dando donās respicit. Similit̃ artatus aliqua necessitate vt in vsuris dandis vel in remittēdis: aut in alijs volētij⁹ dānis: aut iniurijs cōdonādis ne fiat p̃ his emendā cōdigna: vel etiā de solutiōibus p̃trahendis aut de debitis remittēdis: de quibus postea late videbit. Secūdū est volūtās recipiēdi ex pte illius cui dat alioquin nō trāsseret dominij. Tertiū est libertas amboz. s. hui⁹ donādi: et illius recipiēdi: id est q̃ nulla lege supiori phibeat iste donare vel ille accipere: nec p̃ actū alteri⁹ a quo dependēt in ista trāslatiōe: et ex hoc patz q̃

De decalogi

multi sunt q̄ dare vel accipe nō possunt: be
quib⁹ patet sup̄a: unde ⁊ cleric⁹ in aliquo
casu donare non potest absq̄ voluntate vel
saltem contra voluntatē pape: vt patet li.
vj. de cens. c. romana. vbi p̄cipit q̄ visitā/
tes a visitatis nihil recipiāt: cū dicat: Ca/
ueat insup. s. visitans ne ip̄e vel quisq̄ suo/
rum aliqd̄ munus quodcūq̄ sit ⁊ qualicūq̄
cūq̄ offerat recipere p̄sumat: vt non q̄ sua
sunt videat q̄rere: sed que iesu christi. Qd̄
si fuerit cōtra p̄sumptū recipiens maledi/
ctionē incurrat: a qua nunq̄ nisi duplū re/
stituatur liberet: volumus enī in his quāli/
bet fraudem penitus euitari: p̄curatiōes
autē recipiant put est in canonibus consti/
tutū: nullā tamē pecuniā ip̄e vel aliquis
de sua familia occasiōe alicuius officij aut
cōsuetudinis seu quolibet alio modo eorū
nomine: sed in victualib⁹ expensas tm̄ re/
cipiat moderatas: qd̄ exponit ibidem cla/
rius: dicens: Felicis recordatiōis Grego.
papa p̄mus p̄decessor noster p̄hibuit in cō/
cilio Lugdun. ne aliqui ob p̄curationem
sibi ratione visitatiōis debitam exigere pe/
cuniā p̄sumerent: vel etiā recipere a volen/
te: verū quontā experientia rerum nos in/
struxit: ex hoc tam p̄sonis visitantibus q̄
locis ⁊ ecclesijs visitatis: multa incōmodo/
rum dispendia puenire: cōcedimus vt pa/
triarche: archiepiscopi: episcopi ⁊ alij qui/
bus ex officio cōpetit visitare a volētib⁹
ecclesiay ⁊ locorū visitatorū rectoribus seu
p̄sonis pecuniā licite recipere valeant pro
sumptib⁹ moderatis faciēdis ⁊ victualib⁹
diebus quib⁹ visitatiōis officiū p̄sonaliter
exercebūt: adiūctes q̄ nō liceat visitanti
nisi vnā p̄curationē recipere vna die: siue
vnū locū solū visitauerit siue plura: etiā si
locus quilibet visitat⁹ ab illo sufficeret ad
integrā p̄curationē p̄soluendā: cū eidem
sufficere debeat vt tempalla metat a locis
p̄sonaliter visitatis p̄ diebus quibus eis
sp̄itualia subministrat: hoc ibi. Similiē
modus visitandi ponit in dicto. c. romana.
⁊ ad hoc maior pena adiūct cōtra eos qui
aliqd̄ receperint vltra debitā p̄curationē:
in. c. exigit. vbi dicit: q̄ tenent ad facien/
dā duplā restitutionē infra mensem: qd̄ si
nō fecerint tunc patriarche: archiepi ⁊ epi/
scopos nō a beneficio et officio nouerint se
suspēsos: quousq̄ de duplo hmoi grauat⁹
ecclesijs plenariā satisfactiōē impendāt:
nulla in hoc eis dantiū remissione libera-

precepto

litate seu gratia valitura: hoc Grego. liij.
in generali cōci. Lugdunensi. Preterea si
ep̄us visitat nō se sed p̄ alium: tunc ep̄us
nihil exigere pōt a visitatis quos non p̄ se
visitauit: visitati tamē tenent mīstrare ex/
pensas ip̄i visitati missio ab ep̄o: vt p̄ pla/
ne li. vj. de offi. ordi. c. si ep̄us. ⁊ hoc de do/
natōe. Secūdo nō de cōmodato viden/
dū est: q̄ trāslatio vsus illi⁹ habet quādā
similitudinē ⁊ correspondentiā ip̄i⁹ trāsla/
tionis liberalis cū illo qui sit p̄ actū mere
liberalem in donatiōe: nam cōmodatū est
alicuius rei ad aliquē certū vsū gratuita
cōcessio. vñ similes leges habet cōmodatū
cū translatione liberalis vsus: ad hoc. s. q̄
sit iustū: ⁊ simili modo in cōmodato cadit
iniusticia sicut in donatiōe fm̄ Sco. in. liij.
Requiris enī in cōmodatē p̄mo libera vo/
luntas nō coacta. Secūdo i recipiēte q̄ rem
cōmodatā recipe velit ad vsū suū. Ter/
tio q̄ nō sit aliqua voluntas legis vel supe/
rioris obstitens cōmodationi. Ex his tri/
bus multa p̄cularizari possunt p̄portio/
nabiliter ad donatiōē: de quibus gratia
breuitatis sup̄sedeo. Ad maiorē tñ euidē/
tiā sciendū: q̄ in cōmodatiōe requiris me/
ra liberalitas: ⁊ ideo si merces interuene/
rit nō erit cōmodatū sed locatio vel alius
contractus innominatus fm̄ Idostr. ⁊ Hoff.
q̄ tūc non est cōdonatio mere liberalis sed
fm̄ quid: sicut quedā est donatio fm̄ quid
de qua postea videbit⁹. Qd̄ si queris: q̄s
possit cōmodare ⁊ sibi cōmodari: dicendū
q̄ oīs qui cōtrahere pōt: q̄ si pupillus cō/
modet nō est obligat⁹ sed alius ei obligat⁹:
vt. ff. de acti. emp. ⁊ ven. l. iulian⁹. ⁊ antepe/
nult. Lul⁹ ratio facile pōt inueniri. Pre/
terea possum⁹ alijs cōmodare nō solū nrā
sed etiā aliena que possidem⁹: vt. ff. cōmo/
dare. et. l. ita vt si: nō tamē licet nobis ea cō/
modare q̄ sunt nobis cōmodata tm̄ ad vsū
nostrū: nimirū cum nec nobis liceat vti ad
aliū vsū vel vltiorē vsū q̄ nobis di/
noscit esse cōmodatū: unde si tibi cōmoda/
ui rem ad certū vsū: ⁊ tu vteris ad aliū
puta cōmodari tibi equū ad equitandū ⁊
tu vteris ad arandū: vel vteris eo vltra lo/
cum ⁊ temp⁹ tibi p̄fixū: ⁊ in casibus simili/
bus: tūc cōmittis furtū ⁊ teneris ad resti/
tutionē: nisi credebas cōmodantē p̄missū/
rū ⁊ erat iusta causa credendi: vt. ff. de fur/
tis. l. qui re. Et si in eisdem casib⁹ res perijt
vel deteriorata est: teneris ad restitutionē:
quō autē cōmodatari⁹ obligat⁹ ad restituti-

onē visum est supra: ubi agit de damni-
 catione rerū. Secūdo modo fieri potest
 translatio domini rerū auctoritate puata
 p actū liberalē fm quid: qñ. s. p eo q quis
 transfert expectat sibi reddi aliquid equi-
 valens ei qd transferet: talis translatio pprie
 contractus nominat: qz ibi trahunt partū
 volūtates: trahit em iste ad transferendū
 in illū a cōmodo qd expectat ab illo. Und
 fm Buil. Cōtractus est vltro citroq obli-
 gatio ex volūtate partiū cōsurgens: vt em
 ptio: venditio: locatio: cōductio: mutū r
 similia: quasi cōtractus est obligatio q d
 obligat alicui ex aliquo officio vel facto li-
 cito r honesto: licz nō interueniat expressa
 volūtas vtriusq: vt tutela vl cura aut ne-
 gociorū alienorū gestio r hmoi: nam quis
 pupillus habens tutorē aut pbes aut fu-
 riosus habens curatorē: vel ille cui? igno-
 rantis gerit quis negociū: non expse con-
 traxerit: nihilominus tutor curator r ne-
 gociorū gestor obligat quasi cōtractus: sicut
 Idem Alricus. Hic queri pōt de contra-
 ctibus quor modis fieri possunt: transferē-
 do dominia rerum in alterū. Ad hoc dicen-
 dum: q principaliter fiunt tribus modis.
 Nam pmo sunt quidam cōtractus rei vti-
 lis p re vtili immediate: sicut cum datur vi-
 num p blado: oleum p frumēto r similia:
 r talis cōtractus dicit rerum permutatio:
 Unde fm Sco. in. liij. circa iustam rerum
 pmutationē talis regula dari potest: q do-
 mini rerū iuste eas permutāt: si sine frau-
 de seruent equalitatē valoris in cōmutatis
 fm rectā rationē. Notanter autē dicit sine
 fraude: ad excludendā triplicē fraudem.
 Primā que ptingit in substantia: vt scz in
 cōmutatione nō det auricallū p auro: nec
 vinum lymphatū pro vino puro: Secūda
 xō fraudem que cōtingit in quātitate rei:
 siue quātitas mensure per virgam: siue p
 pondus siue p mensurā aut per aliū modū
 vnde oportet q debita quātitas seruet pō-
 deris mensure vel numeri: siue in aridis si-
 ue in liquidis. Tertiā deniq fraudē caue-
 re debet in qualitate rei: vt. s. non cōmutet
 rem corruptam aut veterem pro sana r no-
 ua: non carnes infectas pro recentibus: et
 hec omnia probant extra de iniur. r dam-
 na. c. Si culpa tua damnum est datum vl in-
 iuria irrogata: siue alijs irrogantib? opem
 forte tulisti: aut hoc imperitia tua siue ne-
 gligentia euenerit: iure sup his satisfacere
 te oportet: nec ignorantia te excusat: si sci-

re debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter
 posse cōtingere vel iacturam: q si ani-
 malia tua nocuisse pponas: nihilomin? ad
 satisfactionē teneris: nisi ea dando damnum
 passis velis liberare teipsum: qd tamē ad
 liberationē non proficit si fera animalia vl
 que cōsueuerunt nocere fuissent: r quā de-
 bueras non curasti diligentiam adhibere.
 Sane licz qui occasionem damni dat dam-
 num dedisse videt: secus tamē est de illo di-
 cendū qui vt nō cōtingeret de cōtingenti-
 bus nil omisit: hoc ibi. In quib? verbis sa-
 tis claret quā cautela sit pueniendū alio-
 rum damnum. Unde si quis defraudat aliū
 in substantia qui pmutando putat se aliā
 accipere vel in quātitate vel in qualitate:
 id est qui putat accipere aliquid quātū vel
 quale dat occasionē damni: quia nō pmutat
 nisi crederet aliā accipere substantiā
 quātitatē vel qualitatē: r ergo videt de p-
 sumptione iuris r fm veritatē dedisse dam-
 num. Si xō inaduertēter aut ignoranter ali-
 quis predictorū defectū repertus fuerit
 in re vendita: tunc venditor excusat a pec-
 cato: nihilomin? tamē cum puenit ad no-
 ticiā illius damni illatum emptor: recom-
 pensare tenet: sicut postea latius videbit
 in cōtractu emptionis r venditionis. Se-
 cūdo dicit regula pdicta q seruent equali-
 tatem valoris in cōmutatis: qz dicit Aug.
 xij. de trinit. c. iij. q vllē velle emere r cha-
 re velle vendere reuera vitiū est: nimirū cū
 in vtroq iustū excedit pciū: nā iustū pciū
 est qd ē fm cōmūne estimationē fori occu-
 rētis: fm q res q vendit in illo loco cōiter
 valere potest: qz fm hōsti. r Ray. Iustum
 precii considerat respectu temporis con-
 tractus: nec attendi debet q pluri sit em-
 ptū r minor vendit vel ecōuerso q plus
 offerat. Tercio additur i dicta regula fm
 rectam rationem attendentē: scz naturam
 rei ad vsum humanū propter quē ista per-
 mutatio fit. Talis autem equalitas scdm
 rectam rationem non cōsistit in indiuisibi-
 li medio quod respicit ipsa iusticia cōmu-
 tatiua: sed debet pensari valor eius in re-
 spectu ad vsum nostrū: r ad probabile iudiciū
 humane estimationis: mensurantis
 valorem infra limites latitudinis compe-
 tentis: de qua latitudine postea videbit in
 sermone de emptiōe r venditiōe: cū pluri-
 b? alijs etiā prinētib? ad ipas pmutationē.
 Secūdo xō sūt quidā cōtractus rei vtilis
 p nūmismate vel ecōtra: nā quia qñq dicit

De decalogi

precepto

cile fuerat res vsuales cōmutare imediate. Hinc remediū illud repositū est: p qđ talis cōmutatio defacili fieri posset: qđ vocat nūmisma. ff. de pben. emp. l. j. et tunc cōmutatio nūmisimatis p re vtilit vel vsuali emptio dicit. Ecōtra hō venditio nominat. Et de hoc cōtractu Sco. in. liij. similē ponit regulā priori dicens: Qđ nō rerū iuste eas vedūt vel emūt si sine fraude cōseruent equalitatem valoris in venditis et emptis fm rectā rōnem. Cuius expositio satis claret ex iay dictis de permutatōe. Tertio deniq sunt quidā cōtractus alij. s. nūmisimatis p nūmisimate: et talis cōtractus mutuū nominat id ē mutuū datio et mutuū acceptio: mutuū enim dicit: qđ de meo fit tuū: qđ vtiqz dari deberet gratis nihil inde sperando: iuxta illud Luc. vi. Mutuū date nihil inde sperantes: vnde hec duo differūt mutuare et cōmodare: qđ ppe res illas mutuam⁹ que trāseunt in dominij recipiētis: vt denarij: os: nā res mutua fit illi⁹ cui mutuū erogaf vt. ff. de re. credi. et si cer. pe. l. mutuū appellata. Sz illas res cōmodam⁹ vñ accōmodam⁹ q reddi debet in eodē esse. s. q nō trāseūt in possessionē recipientis: vt cōmodo tibi equum nō ad pprietatem sed ad cōmodum vel vtilitatem. Cōmodare nāq dicit⁹ quacum modo temporis ad aliū transferre: et sic patet qualiter transferē dominij rei in alterum p cōtractū in liberali donatiōe: in rerū pmutatiōe: in emptiōe et venditiōe: in mutuū datione et mutuū acceptiōe: et his cōrespōdent alij cōtractus in quibus non transfertur dominij rei sed tñmodo vsus illius vel ius vtendi. Nam liberali donatiōi dominij cōrespōdet vsus rei cōmodatio: de qua supra. Secūdo rerum pmutatiōi cōrespōdet mutua vel pmutua cōmodatio: que cōmodatio liberalis est fm quid: vt cōmodo tibi equū ad vsū: et tu cōmodas mihi vaccam. Tertio emptiōi cōrespōdet cōductio: quia cōductor emit vsū rei. s. vsū domus agri fundi et similiū: et pōt cōductor rem conductā vltius alteri locare: vt. L. eo. l. nemo. et tūc res posterioris cōductoris obligate sunt pncipaliter dñō vsqz ad illam quātitatē qua et iste secundus cōductor tenet⁹ priori: vt. ff. e. l. si in lege. §. si colonus. Cōducit etiā quis aliquū vsū hūane artis vel opatiōis p determinato pñcio et. Quarto venditiōi cōrespōdet locatio: dicit⁹ enī locator qđ rei sue vsus alteri p pñcio cōcedit: vt cum loco domū

meā tibi: sic ego sum locator: tu hō cōductor: dicit⁹ etiā quis locare suas opas qñ se offert ad faciendū aliquid p pñcio: vel etiā qñ accipit rem vt faciat in ea aliquid qđ dicit⁹ innominatus cōtractus. Et nota generalliter fm hosti. qđ oīa bona cōductoris inuecta et illata in rustico pñcio sciente dñō: nisi ad temp⁹ inferant⁹ tacite: sūt obligata dñō p pensiōe: i vrbano aut pñcio nō distinguo vtrū dñs sciat vel nesciat. L. de locato l. certi. vñ talis obligatio tacita pignoris inducta est multis modis p debitis cōtractis vel cōtrahēdis in diuersis admistratiōib⁹ curis vel cōductiōibus et silibus: et hoc ppter securitatē: qđ tutius est incūbere pignori qđ agere in psonā: vt insti. de obli. qđ ex delict. na. §. furti. vñ qñ transeūt in potestate creditoris dicunt⁹ pignus: sed qđ in rem nēt apud debitore dicit⁹ hūpotheca nō tamē differūt qđ ad actionē. Quinto deniq mutuū acceptiōi nō cōrespōdet ali quid ppe in translatione vsus rei: sed hic est singularis serus qui quotidie deuorat et depascit pauperes et inopes viduas et orphanos iniuriatos et oppressos: nam tanta rapacitas in cōgregando diuitias viget in plerisq: q velut insatiabile chaos inferni oīa p posse deuorare querētes iuste vel iniuste: nullū hominē in mūdo diuitem esse vellent: vt ipi soli cuncta possiderēt: quo p auaricia modū nō habet: nec capiēdo exple⁹ sed magis excitat⁹: et eo egentior fit q plura quesuit: verūtamē vt dicit Cassiod. vltra oēs crudelitates est diuitē fieri velle de eriguitate mēdicament⁹ honesta lucra horreant⁹ damnosa cōpendia: nullus aut deat inde tollere que debeat collecta dispergere addendo perdit que retinēdo collegerit: et paupertatē potius ad se trahit si egentiū pecunias nō repellit: sed hec intelligere nolunt auari: qđ dicit Ambro. sup Job. q sicut hi qui p infantiam mente translati sunt: nō iam res ipas sed passionis sue fantasias vidēt: ita etiā mens auari semel vinculis cupiditatis astricta: semper aurum: semper argentū videre credit: temp reddi⁹ computat: aurum gratius q solem intuet ipsa ei⁹ oratio et supplicatio ad dominū aurum querit: aurum petit: et qđ extreme demētie est: sicut dicit Seneca lib. de morib⁹ Monstro similis est auaricia senilis: quid enim sibi vult nō intelligo: nam qđ absurdus vt dici solet qđ quo minus restat vias eo plus viatici querere: et via deficiēte vias

Dea muer
Martini et
comodat

Septimo:

ticum augere. Quod a nobis auertat chri-
stus Iesus.

De emptione et venditione p me-
dacia piuria: p verba duplicia: de-
ceptoria: diffamatoria: pmissoria
et copulatoria: Sermo XXVI

Non furtum facies:

N Exo. xx. Jam ordine debito post
pmissa psequendum est de septima
circumstantia in mercantijs: qua negotiatio
redditur illicita: que est circumstantia modi
put tacrum est in primo sermone de iniuste
mercantijs exercitibus que profecto circu-
stantia multifarie ad deceptionem cautelo-
sis vti in iusticijs: latius de eadem est p-
sequendum. Primus namq modus iniuste
mercationis et contractu consistit in multi-
plici mendacio. Ad cuius maiorem euiden-
tiam ea distinguere placuit in. vij. genera
mendaciorum. Primo namq vendit vel emit
verbis simpliciter mendosis loquens contra
mentem suam: vt scz alios decipiant: et illi Ju-
de comparant qui christu p pecunia ven-
didit: sic eni isti veritatem et fraternam charita-
tem p lucro vendunt: vt patet. xj. q. iij. c. abijt
vbi subdit: qui veritatem p pecunia negant
deum pecunia vendunt: ipse dixit: Ego sum
veritas: cum societatem fraternitatis ali-
q discordie peste commaculat deum pdunt: qz
de charitas est: qui q veritatem q charita-
tis iussa spernunt: deum vtiq q charitas est et
veritas perdunt: maxime cu no infirmitate
vel ignorantia peccant: hoc ibi. An tan-
ta pro dolor inter ementes et vendentes
inueterata regnat abusio: q nec emere nec
vendere sciunt sine deceptione mendacioz.
De quibus ait ps. v. Non est in ore eorum
veritas: cor eorum vanu est. et Proverb. xx.
Malu est: malu est: dicit omnis emptor: et
cum recesserit gloriabit. s. primu deceptis-
se: bi sunt igit qui portant characterem be-
stie. s. diaboli antichristi in fronte et manu
dextera: p quem aptissime mendaciu desig-
nat: no quodcumq: sed qd falsum est ma-
terialiter et formaliter: qz hoc habet perfe-
ctam rationem mendacij: mendaciu eni nomi-
nat ex eo q contra mentem dicit: dum sic qs
falsum scienter loquitur sicut in hoc casu: et
hoc non solu ex pposito vano sed etia pni-
cioso: vnde si intentio mentientis fert ad
deceptionem et nocumtu pximi qm ad

Sermo xxvi

psenam diuitias aut famam: tunc fm Tho-
leca 2. q. xc. est peccatu mortale: cum no-
cere pximo sit mortale peccatu. Cui co-
cor. Ricb. de media villa. Et hez tale nocum-
tu non pducat ad effectum: nihilominus tam-
en est mortale peccatu: qz vt dicit Tho. ibidem
ex sola intentione peccati mortalis aliquis
mortaliter peccat: qz si p talia mendacia deci-
piunt tunc obligant ad restitutionem. Verum
si p talia mendacia no intendunt pximo nocere
sed seipos indenes seruare: tunc no est p-
prie mendaciu pniciosum nec peccatu mor-
tale: nisi hoc fiat ex assiduitate et mala con-
suetudine: tunc eni fm hosti. mortale pecca-
tu est: sicut ebrietas que cu assidua est mor-
talis culpa est: vt. xxv. dist. 5. alias. vbi di-
cit: Ebrietas si assidua sit in numero morta-
liu peccatorum ponit. Et ideo punit. xxv.
dist. c. epus. vbi dicit Eccl. xx. potior e fur
q assiduitas viri mendacis: pditione antez
ambo hereditabunt. In quibz verbis fure
pfert illi q assidue mendaciu loquit. Qd
potissime cotingit in emptione et venditione
cu pcedit ex auaricia: et ideo pmissit ecclia/
sticus. c. x. nihil iniqui? q amare pecuniam:
hec eni et animam suam venale hz. Sed quato
putas pccio cu eam redemit christi sanguine
suo pxio? Audi christu in ps. lxx. rudentes
Pecunia me cogitauerunt repellere: pch-
pudor etia p obulo minimo. Ma multi in
contractibz ppter obulu no verent iterare
mendacia piuria deceptiones et silia: nunq tñ
de illo lucru habituri: hinc merito conclu-
dit ps. v. dices: Perdes oes qui loquunt
mendaciu. s. pniciosum. Secundo ho qdaz
malu adderes malo vendit vel emit mul-
tiplicibus iuramentis imo et piurij. Unde
lxxvij. di. c. eliciens. qd tñ quedam decreta
no habet subdit Ch. yf. Mercator sine me-
dacio et piurio esse no pot: id est difficulter
esse pot. Hoc eni et ipi quoridie fatent: vix
eni alicui credunt nisi iurati. Qd detestanda
oris abusio: nescire vedere minutam culu-
bet mercis vilissime sine iuramentis et piu-
rijs: et hoc ideo: qz fm ppham no est timor
dei ante oculos eoz. Rabies mudane cu-
pitatis totiens absq lucro plerqz pccera-
re. De qbus ait Cassiod. Negotiatores illi
abominabiles estimant q iusticia dei mini-
me pcciderat p imoderatu pecunie ambi-
tu polluit: merces suas plus piurij oner-
antes q pccij. Nec qri pot: vtru ome plu-
riu sit mortale peccatu: pfertim cu h graue
videre ppter lingue lubricitatem: cu etia se

De decalogi

precepto

plus cōtingat in loco peierare. Ad hoc re-
sponder sanctus Tho. scōa 2^a. q. xcviij. q.
fm doctrinā philosophi propter qd vñ/
quodq tale illud magis videmus autē q
ea que de se sunt peccata venialia vel etiā
bona ex genere: si in contemptū dei fiant
sunt peccata mortalia: multo magis ergo
quicquid est qd de sui ratione pñet ad cō-
temptū est mortale peccatū: plurimum autē
de sui ratione importat cōtemptum dei: et
ideo manifestū est q ex suo genere mortale
peccatū est: etiā si locose piurat aut coact⁹:
dūmodo pcpiat se iurare et qd iurat credit
falsum esse: quia cōtra pceptū est qd ponit
Leuit. xix. Non periurabis: de quo plura
ponunt in secundo pcepto. Quid sentien-
dum est de his qui industriose deliberato
animo et pposito peierare nō verent: et hoc
ad decipiendū pñmū periurio pñcio.
Et ius censendū est esse peccatū equipa-
randum detestabili homicidio: immo fm
Tho. in quodlibetis: plurimum solēne gra-
uius est homicidio: qz ex hoc ipso q in cau-
sa cuiuslibet peccati deferat iuramentū: ma-
nifeste ostendit q plurimum p maximo pec-
cato debet haberi: nec in merito: quia plura
re nomē dei videt quedā diuini nominis
denegatio: hinc fm locum tenet post idola-
triā: vt patet ex ordine pceptōm. Et ex his
patet quāli lucro detestabile vitium plurij
miseri mercatores incurrunt. Tertiū p/
inde vendūt vel emūt cum duplicitatibus
qd maxime pñet ad mediatores mercati-
arū seu censales: theutonice vnter kauffer:
qui vtriusq pti placere volentes: vtriusq se
mientunt fautores: vtriusq tamen sepius
decipientes: nūc enim ementem: nūc ecō/
tra vendentē decipiunt: ad pñmū dūta rta
lucrum et cōmodum inbantes. Hi sunt fu-
res sceleratissimi ex vtraq parte precii ac-
ceptantes: vt vterq fidelitatem exhibeat:
cum tamē sepius vtriusq decipiat. Contra
quos dicit Ecclesiasti. ij. De duplici corde:
id est affectu ad decipiendū: et labijs scele-
stis: id est qui etiā ore psequuntur butusmo/
di affectū: et manibus malefacientibus: id
est qui et opere pficiunt: et peccatori ingre-
dienti duabus vijs: ostendēs se amicum et
exhibens inimicū corde ore et opere. Quā-
tum autē malū sit hoc ostendit domn⁹ in
ps. litiij. loquēs de Iuda. Si inimicus me⁹
maledixisset mihi: sustinuissem vtriusq scz le-
uius. Et si is qui oderat me magna lo. fuis-
set: abscon. me for. ab eo. Tu sō Iudas hō

vnanimis: scz qm ad apparentiam: dux
meus: id est comes itineris: et notus me⁹:
qui simul me. du. ca. ci. Et subdit increpa-
tionē maledictiōis cōtra tales dicēs: Ne-
niet mors sup illos descen. ad infe. viuen-
tes. Refert beatus Bernhardinus in suo
quadagesimali: de quo dā censali vel me-
diatore mercantiarū: qui vt ementibus et
vendētibz vel saltem vni parti eorū men-
dacijs suis se gratum redderet: p firmā/
do pñcio inter eos psonaliter astans: clam
ictu oculi vel pedis ementi vel vendenti:
aut vtriusq pariter innuebat: vt mercatum
inter eos omnino cōcluderet. Tandemq
post firmatā inf eos venditionē et emptio-
nem si alter eorū de chara venditione seu
vili emptione lamentabatur respōdere sole-
bat: ideo clam innuebam tibi ne facere de-
beres. Simile quiddā legitur p. dionis.
xxvi. vbi dicit: Sicut notius est qui mit-
tit lanceas et sagittas in mortē: ita vir qui
fraudulēter nocet amico suo: et cum fuerit
dephensus dicit: ludens feci. vnde officiū
tam pñciosum merito computandū est in
ter illa: que vix aut nunq exerceri possunt
cum salute anime sue: quia huic pñle con-
uenit similitudo illa que ponit Ecclesiasti
xxvij. Propter inopiā: glo. cordis vel ope-
ris multi deliquerūt: et qui querit locuple-
tari auertit oculū suum: scz a timore dei: si-
cut in medio compaginis lapidū palus si-
gitur: que scz palus premis et muris dissi-
patur potius qz roborat: sic intermedium
emptionis et venditiōis angustiat pēc-
catis: quia vtriusq parti vult applaudere in
manifesto: et decipere in occulto: sicqz pre-
mitur peccatis et dissipat deceptionibus.
Quarto equidē emunt et vendūt cū ver-
bis sophisticis: id est deceptorijz obscuris
et inuolutionibus plenis: nam in mercan-
do sua verba tam astute componūt et ornāt
q ad plures etiā contrarios sensus appli-
cari possunt: dantes per hec incautis et sim-
plicibus aliter intelligere q sit i veritate:
putantes per hoc enadere mendacij diseri-
men: quod econtra magis adauget. Quia
dicit Ecclesiasti. xxvij. qui sophisticē lo-
quit: glo. ad decipiendū et ad capiendū
gloriā humanā et fauorem: odibilis est: scz
deo et hominib⁹: his etiam sophisticatibus
vri solent begutte que circūlocutiue et pa-
rabolice dissimulant verū vt enadant mē-
daciū: his etiā vri solent mercatores ad re-
vendende defectū indirecte occultandū.

Ad cuius euidentiā queri potest: an peccent qui vendendo equos dicere solent emptoribus: ego tibi vendo hunc equum p vmbroso strumoso infirmo: & sic de alijs defectibus qui solent esse in equis: quos tamē defectus equus nō habet nisi forte vnū sed occultū quem defectum si sciret emptor vit daret illius precij medietatē: an inquā talis venditor excusat p hoc q in genere dixit defectum equi. Ad hoc respondet Berū. in suo quadagesimali: q talis venditor tenetur emptori dicere defectū illum in speciali: qz alis rem notabiliter maculat vendit cum detrimento proximi qd est contra charitatem: nec sufficit sic exprimere in generali: psertim cum hoc in fraudē faciant vt credant emptores q sicut nullū inueniūt defectum manifestū: sic nec inesse credūt aliquem occultum. Similiter vendētes panes & similia nō satisfaciūt si dicunt: respicerem diligēter oculus pascet te: quia hec omnia fraudulenta sunt verba cū ipsemet sciant certitudinaliter defectū rei vendende notabilem esse. Ex huiusmodi enī contrariis sepius emens incurrit grande periculum & damnum imminet venditori fraudulento qui tenet ad restitutionē totius damni: vt extra de iniur. & dam. da. c. si culpa. Insuper incurrit dispensiū salutis anime sue qd grauius est omni damno: q si res plus iusto p̄cio vendit ppter latentē defectum: tunc ignorans hoc ignorantia p̄babilis licet peccare non videat: tamen post qd ad eius noticiā puenit ad debitam refectionē obligat. Quinto p̄terea quidam emunt vt vendūt cū iniurijs aliorum mercatorū: aliorū merces diffamātes iniuste vt suas charius vendant: qd est mendaciū valde p̄ntiosum ex multis cōcurrentibus. Prīmū enī est negatio veritatis. Secundum est intentio fallendi: quia vt dicit Aug. & habet. xxi. q. ij. §. ille ergo. q mēdaciū est falsa significatio vocis cum intentione fallendi. Tertiū est iniuria primi q p̄peditur ne vendere valeat merces suas. Quartū est diffamatio proximi: qz hoc notat esse minus iustus q mercibus corruptis primos decipere suspicat: nam audiētes hoc dissemināt hanc infamiā inter mercatores vel vicinos: qui tamē minus peccāt si merces illas corruptas esse putant. Prīmū autē diffamator maliciosus est & grauius peccat: vnde in dicto. §. ille ergo. subdit. Sed cū fallere semp sit volūtatis: falli

aut vel infirmitatis vel temeritatis: grauius fit qd ex voluntate qd ex temeritate vel infirmitate procedit. Quintū est deceptio mendosa illi qui rem suā compare desiderat: qz sic rem primi nimis diffamat mendaciter: sic & p̄p̄tā nimis cōmendat vt alterū decipiat: qd si fecerit obligat ad triplicē restitutionē faciendā. Prīmō illi quē decipit in vendēdo. Secūdo illi quē spoliāt fama sua eum diffamādo. Tertiō tenet ad refectionē damni qd diffamat sustinet p hoc in nō vendēdo: & sup hoc blasphemauit veritatē & lacerauit charitatē: dans alteri occasionē inuidie & odij sempiterni: vñ tale mendaciū multo grauius ē q furtū ppter diuersa cōcomitātia. Sexto aut quidam emūt pmissiōib⁹ aut etiā p̄stitis iuramentis ad solutionem certo tpe faciendā: sub dolo fraude se cōstringētes aīo fallēdi. Ad cui⁹ euidentiā queri pōt: vtrū ille peccat q aliquid pmittit qd tñ nō implet: psertim cum dicat. xxi. q. iij. c. vnusquisq. Qd si pmittit qd aliqd inhonestū: tolerabili⁹ est pmissū nō facere q facere qd turpe est. Ad hoc dicendū p distinctionē: aut enī pmittit quis qd est illicitū & inhonestū: & tūc taliter promittens grauius peccat: siue posuerit adimplere siue nō: nec tale pmissū adimplere debz si nō est honestū: imo si tēdit dūtaxat ad inhonestatē qūqz seruari: nō debet etiā si sine interitu salutis eterne seruari posset vt patet exp̄ssum ex de iure in. in. c. quēdam modū. vbi ponit exemplū vnū de eo q iurauit se ducturū mulierē in vxorē q tñ interī fornicata est: & de alio q ducens vxorē iurauit q nunq eaz dimitteret: q siliter postea adulteriū ppetrauit: quapropter neuter eorū pmissum adimplere tenet: ppter cōditiones subintellectas: si videlicet p̄ma dēspōsationis legē nō veniret: & si secūda i lege cōiugij non peccaret. Et qd magis est si talis mulier in m̄rimoniū acceptāda fieret interim leprosa paralitica: vel amitteret oculū aut nasum: tūc silt nō obligaret ad pficiendū pmissū: vt p̄z in textu: & h̄ ideo fm glo. qz honestas intelligit in h̄ iuramento vt si res in eodē statu p̄māserit: secus tñ esset si mulier laberet in facultatib⁹: q si p violētiā opprimeret spōsa de futuro nō tenet seruare pmissum eā ducēdo: vt dic̄ ibidē glo. Si h̄o pmittit quod est honestū & licitū: tūc fm Tho. scda 2. q. ex. Si pmittēs habet animū adimplendi quod pmittit non mentit⁹: quia nō loquit contra id qd gerit

De decalogi

In mente: si tamē probabiliter credebat se posse perficere. **N** si temerarie credebat: quā credēdi nō hēbat: tūc nō excusat a mendacio pncioso: quia in dispendiū est alterius. Preterea si non perficit quod fideli mente promissit: tunc infideliter agit animū mutando. potest tamē excusari duobus modis. Primo si promissit id quod est illicitum manifeste: quia tūc promittendo peccat: sed mutando positum bene facit. Alio modo si sunt mutatae conditiones personarum et negotiorum: unde Seneca de beneficiis dicit: Ad hoc quod homo teneat facere quae promissit: requiritur quod omnia immutata permanant: alioquin nec fuit mendax in promittendo: quia promissit quod habebat in mente subintellectis debitis conditionibus: nec est infidelis non implendo quod promissit: quia eadem conditio non extant. Hinc apostolus non est mentitus qui non iuit corinthum quo se tamē iterum promissit. iij. Corinth. j. et hoc propter impedimenta quae superuenerant. Si denique quod promissit animū implendi non habuit licet postea adimpleat tamē mendacii reus est et promissionis transgressor in voluntate iudicat: quod utique in presenti proposito mendacium pnciosum esset: ac non adimplentē ad recompensationē condignā obligaret: tam quantum ad capitale quam etiam quantum ad omne interesse. Verū tamē alteri fidem promissam non tenenti promissa fides de necessitate non est tenenda: ut patet extra de iuramentis. c. iij. et in glo. Septimo denique quidam in emptione et venditione decipere nituntur falsis computationibus: maxime quando cum ineptis simplicibus vel rusticis computationē faciunt. Et quicquid in hoc decipere prevalens lucrum reputant: aut alter minus iusto in solutione recipit: aut plus iusto soluit: totū in abusum avaricie trahunt. Sicut enim insidiant araneae muscis in foraminibus muris: sic hulusino di quotidiē simplicibus hominibus insidiantur in apothecis suis. Sicut vulgo dicitur solet de puella quae de vita inquirens quāti constaret: accepto responso petijt altam magis pretiosam et cetera. Contra tales dicitur Thel. sal. iij. Nemo circumveniat in negotio fratrem suū quoniam vindex est dominus. Unde in persona decepti dicitur Prover. xj. Circūvenit me effraim in negotiatione sua et in domo domus sue. Effraim crescens interpretatur et signat impios mercatores qui per malicias circumventiones diuitiis crescunt. Sed

precepto

iusto dei iudicio eveniet eis quod dicitur Job. xx. Diuitias quas deuorauit euomet et de ventre eius extrahet eas deus. Quod a nobis auertat christus iesus. Ad laudem dei omnipotentis.

De deceptionibus mercatorum in pondere: mensura: moneta: pretio et macula: in defectio: admixtione et corruptione: Sermo XXVII

Non furtum facies.

Exod. xx. Vno de multiplici mendacio pncioso quod contingit verbis ad decipiendū primum: secundo loco procedendum est de multiplici mendacio quod contingit facto ad primum et circumuentio quod utique non minoris est criminis: quia dicitur Thoma. in quodlibetis: quod cum eadem sit in vitro quod mendacio fallendi intentio hinc utrumque peccat equaliter: verbum enim et factum assumit ut instrumentū fallendi: et ideo non refert quantum ad peccatum: utrum aliquis verbo: scripto: nutu vel quocumque facto mentiat: sicut nec refert quantum ad homicidium utrum quis interficiat gladio vel securi.

Sciendū est igitur quod quinque sunt hominum genera precipue mercatorum: qui factis mendosis primos circumueniunt ad decipiendum. Primo namque quidam laqueum deceptionis tendunt in variis ponderibus et mensuris: contra illud Deuter. xxv. Non habebis in sacculo tuo diuersa pondera maius et minus: nec erit in domo tua modius maior et minor: pondus habebis iustum et verum et cetera. Quod sane intelligendū est in vno loco vel in vna ciuitate: nam secundum Thoma. mensuras venalium rerum necesse est esse diuersas in diuersis locis: propter diuersitatem copie vel inopie rerum: quia ubi res abundat mensurae maiores esse consueuerunt et e converso. In quolibet tamē loco sunt mensurae determinate publica auctoritate vel antiqua consuetudine: quas pretereire non licet. Et simile iudicium est de ponderibus. Hic ergo queri potest de ponderibus et mensuris: an scilicet utens corruptis ponderibus vel mensuris: non per superiorē sed per plebeios tam in vrbe tota communiter introductis peccet: praesertim cum his qui iustas mensuras et iusta pondera mutant lucri causa penitentia imposita: extra de empti. et venditi. c. ut mensurae ubi ponitur penitentia: xxx. dierum

in pane et aq: p:et punitiōe legis q̄ punit
ri debet: vt tāgit glo. Ad B rādet. s. Bern
bardinus in tractatu de contractibus q̄ si
etiā hmoi corruptiōe aliq̄ iusto p̄cio frau
datur p̄ eoq̄ credūt mensuras esse veras
et pondera iusta sicut prius erāt: tūc hmoi
fraudator peccat mortalit̄ et damnum frau
dis restituere tenetur. Si vero iusto p̄cio
non fraudant̄ nec vtr̄s eis ad fraudē vta
tur iusti p̄cij: non tenet aliquid restituere
Quis peccet non reuelādo mensuram corrup
tionē his quos credit eam latere: sed for
te non mortaliter peccat qm̄ corruptio com
munis est: quia satis de hoc data est ratio
q̄ huiusmodi corruptio omnib⁹ innotescat
Si autē oēs tā domestici q̄ forenses comu
niter sciūt pondex et mensuraz quātitates
quibus vtunt̄ post cōmunē corruptionē:
tūc nō cadit in eis fraus vlt̄ falsitas cū omib⁹
bus notū sit. P̄terea si corruptio talis ef
fet q̄ vnā mensurā scz maiorem teneret ad
emendū et aliā ad vendēdū. s. minorē: tunc
nisi alter cū q̄ mercat̄ s̄ sciat est semp culpa
mortalis: s̄ em̄ est p̄prium qd̄ phibetur in
Deut. in xbis p̄dictis. Inq̄ quos etiā hij
cōnumerant̄ q̄ ad decipiendū emētēs hu
mectant mercatias suas: sic qm̄q̄ sit in om
nibus fere speciebus. Similit̄ i lana: lino
et infinitis alijs q̄ pondere mensurant̄: qui
omnes obligant̄ ad restitutionē. P̄parifor
miter sunt in s̄ scelere cōputati q̄ monetas
in pōdere diminuit̄ radēdo vlt̄ lauādo: cō
tra q̄s leges pmulgāt penas graues: qd̄ i
etiā tales monetas i pōdere grauiorēs est
gentes maiori p̄cio alienāt. P̄dro q̄ notan
dū s̄m Tho. q̄ si tales emissent summam
aliquā monetā argenteā vlt̄ aureā: qm̄ ali
que deficerēt a debito pōdere aliq̄ x̄o sup
adderēt et alique tenerēt iustā estimatiōez
sicut cōiter fieri solet ad deceptionē reipu
bli. tūc illicitū eēt peiores cōmuni p̄cio: me
liores x̄o maiori p̄cio alienare: qz qd̄ abū
dat in melioribus deficit in p̄ciōib⁹: vnde
peccāt grauius monetarij q̄ monetā vni⁹ va
loris faciūt eē diuersi pōderē ad spoliāduz
cōmunitatē: qz qd̄ vni adijciunt alteri sub
trahūt: et idē sequunt̄ tales cupiditates in
iuste. Ceterū queri pōt de his q̄ tāte fame
sunt q̄ adueniētes ponūt pōdus mensurā
imo et p̄ciū rerū quas habere desiderant
i iudicio et arbitrio eoꝝ: at illi nihilomin⁹
tales simplici fidētes nequē decipere non
verent̄. Ad B rādet. s. Bernardi. vbi. s.
q̄ rōnabilē dici pōt si vēditores hmoi tal

estimatiōis aut fame sint in iplo: aut tā p
fecti status q̄ x̄bo eoꝝ plus stat̄ q̄ alteri
iuramēto: tūc a mortali nō excusant̄ rei ve
nalis p̄ciū mēdacit̄ alterādo: vlt̄ etiā men
dose dicēdo: tantū p̄stitit mibi: vlt̄ tātū po
tui habere de illo: qz p̄inde est ac si emptor
se cōmitteret fidei vēditōis. et s̄ vēditōr ac
ceptaret: ac tandē p̄tra fidē acceptā et datā
infidelit̄ sua vēderet: talis execrabile frau
dē facit et obligat̄ ad restitutionē: et vltra
hoc mortalit̄ peccat agēs p̄tra pactū date
fidei. Hinc cū dicat. xxiij. q. j. c. noli: qd̄
fides etiā hosti snāda est p̄ quē bellū geri
tur: p̄romagis amico: et xxiij. q. liij. c. inno
cēs. Secūdo qd̄a decipiūt mēdaci facto:
dū merces falsas: mixtas vlt̄ corruptas tra
dūt tanq̄ sanas: puras et veras. Ad cuius
euidentiā qm̄ pōt vtrū sit culpa mortal
ligans ad restitutionē rē vēdere: in q̄ ē ma
cula vel fraus occulta quā vēditōr nō ma
nifestat eimenti. Ad hoc dicēdū q̄ rei vēdē
de pōt inesse triplex macula. s. in defectiōe:
admixtiōe et corruptiōe. P̄rimo pōt inesse
macula in defectiōe: et qm̄ ad illā maculaz
scz defectiōis dicendū s̄m Tho. scda. 2. q.
lxxvij. et s̄m Sco. in. liij. di. xv. q̄ circa rem
vendēdā triplex defectus p̄siderari potest
P̄rimus est scdm̄ substantiā: vt si q̄s vēdit
auricalcū p̄ auro: stannū p̄ argento: aut
ecōuerso emit a simplici et in x̄pro vēditore
aurū p̄ auricalco vlt̄ argentū p̄ stanno: vel
denariū magni valoris p̄ denario pui va
loris: equitatē iusti p̄cij notab. lit̄ excedēs
et talis simplici obligat̄ ad restitutionem
et cū hoc peccat mortalit̄ fraude p̄ximū cir
cūuentēs: vnde tantū creuit hec pestis ma
ledicta q̄ vix inuenit̄ mercator expers illi
us cū fere occurrat i oibus mercib⁹: vt vē
dant vnā p̄ reliq̄: eo q̄ fere oēs merces li
cet sint eiusdē generis: tū sunt maioris va
loris et vtilitatis ex vno loco adducte q̄ ex
alio: qd̄ cōtingit vel ex natura patrie vlt̄ et
am ex beneficio humane idustrie: sic lana
de anglia melior ē q̄ de Scotia: et artificia
in vna ciuitate facta meliora sunt q̄ in alia
et sic de infinitis alijs: cōiter aut̄ mercatores
suas merces vēdūt p̄ meliori vlt̄ ex natura
vel ex industria: cū tū in veritate non sint
de melioribus: et sic grauius peccāt et ad re
stitutionē obligant̄. Idinc scdo pōt esse de
fectus in qualitate: sicut tā patuit: q̄ mer
ces sic vendite nō sunt talis valoris qualis
esse putāt emptores: eo q̄ merces vendūt
alterius speciei. Tertio potest esse defect⁹

B

De decalogi

precepto

in quantitate de quo similiter supra dictum est.
 Num vero ad scdaz macula scz admixti-
 onis: cu in re vededa falsas aut peregrinas
 mixturas aut copositiones occulte addut fe-
 re in oia substantia vedibili: sic faciut multi
 mercatores aromatarij ac etiam artifices:
 imo pene oes artificijs et mercatijis lucrati-
 ut incubentes: qd pcipue dñs lamentaf.
 Esa. j. dicēs: Argētū tuū versū est in scorlā
 scz p cōmixtionē stanni vī plūbi: vinū tuū
 mixtū est aqua. Sed alia lra habet caupo-
 nes tul et tabernarij tul miscēt vinū aq. Se-
 quitur heu cōsolabor sup hostib⁹ meis et vin-
 dicabor de inimicis meis: et cōvertā manū
 meā ad te scz pūniēdū: et excoquā ad purū
 scorlā tuā. Vra loquit ad modū fabri qd p
 virtutē ignis cōsumit qd d ē ipuritatē au-
 ro vel argēto. Hic qd pōt vtz ponens
 mixturas in mercib⁹ peccet et ad restitutio-
 nē teneat. Ad h rñdet Bern. in tracta. de
 ptractib⁹: qd si talis mercator ppter hmōi cō-
 mixtiones vedit illas merces vltra exte-
 mos limites iusti pñj: tūc totū illud quod
 plus recepit obligat restituere: et vltra h te-
 net ad interesse si alit p hoc dānū passus ē.
 Si vero p hoc nō intēdit nisi iustū pñū ci-
 tius extorqre: tūc ad satisfactionē nō obli-
 gat: psertim si certitudinalit vī multū p-
 babilitē scit iustū pñū nō excessisse: qd si du-
 bitat tūc tenet p eo qd certus est de fraude
 sua. Ad maiore th evidentiā sciendū qd du-
 plex est genus cōmixtionū: nā qdā sūt ad-
 mixtiones ficticie qd quasi in nullo mutant
 valorē rei venalis: et in talib⁹ nō peccant si
 faciūt intētionē sola sobriū et iustū lucz ex-
 torquēdi. Alie vero sunt admixtiones pñi-
 tose qd virtutē et valorē notabiliter minuūt:
 qd sunt omnino ptra pprias et cōes intētiōes
 emptorū: et tales omnino sint illicite quib⁹
 etiā nihil vltra iustū pñū recipiūt. Rō ē
 qd taliū vñs saltē in frequētatiōe sua mor-
 talis est culpa: put patet in illis qd in vino
 mebiū miscēt vt floridus in eo color eluce-
 scat: cū th dicat qd tale mebiū in vino mira-
 biliter capiti et stomacho sit nociuū. Si tamē
 virtutis minucio modica sit et pñū iustū:
 tūc nō puto nisi peccatū veniale: h Bern.
 Sed arguit in pteritū mercatores dicen-
 tes. Quilibet pōt miscere rei sine qd vult
 saltē ante qd veniale expōat: non aut post
 vini pconizationē nec post mercū veditio-
 nē et ego assēto. Pōt itē inqz merces sic
 mixtas venales exponere: nec ego dīco:
 sed oportet qd in veditiōe defectū illū mi-

xture plane notificēs emptorib⁹ si vis eua-
 dere dispendiū mortalis criminis. Ratio
 ē qd pstat omnib⁹ qd lex et pñuetudo ciui-
 tatis est qd vendat vinū puz et merces nō
 mixtas: sed talis ptra vtrūqz frau dulent in-
 cedit: cū hoc etiā eius intētiō corrupta cō-
 stat esse maledicta auaricia: in hac etiā ma-
 cula cōprehendunt illi qd vident merces cor-
 ruptas p sanis: qd ptingere solet etiaz in
 omnib⁹ fere mercib⁹: scz i carnib⁹: ouis:
 piscibus: maximū qd periculū iminet apo-
 thecarijs et similib⁹: qd in seropis et medicis
 nis imponūt ea que sciāt eē corrupta vī no-
 ciua seu nō pficua: cū tā ppter vetustatem
 suā piderūt virtutē: ex quo seqtur pñi-
 or vel etiā grātor infirmitas aut interdū
 mors ipsa: ac p hoc medici incurrūt ifami-
 am et etiā culpā si debita diligentiā nō ad-
 hibuerint: vnde in omib⁹ dānis illis et sibi
 bus ex corruptione mercū pueniētib⁹ tene-
 tur veditō ad restitutionē et ad omne infes-
 se: vt extra de iniur. et dam. c. si culpa: qd ta-
 lis occasione dāni dat et piculi: vt dicē Tho-
 mas scda. 2. q. lxxvij. damni qdā: qd ppter
 hmōi corruptionē res qd veditenda pponit
 minoris est pñj cū th ppter hmōi vitiūz ni-
 hil de precio subtrahat. Periculi vero ex
 eo qd vñs talis rei reddit inutilis ipeditur
 vel noxius: sicut domus ruinosa p firmas
 equus claudicās p veloci: et cibus veneno-
 sus p sano. Omib⁹ igit pdictis ptinget
 qd ait Chrysof. et ponit in qbusdā decretis
 lxxvij. di. c. ejicies: qd quēadmodū triti-
 cū aut aliqd tale teras in cribro dū huc et il-
 luc iactant oia et granta paulatim deorsus
 cadūt et tādē in cribro nihil manet nisi ster-
 cus: sic de substantia negociatorū nouissime
 nihil remanet nisi solum peccatū: hec ille.
 Tercio quidā decipiūt mēdaci facto: dū
 mercatores inf se cōuentiōes dolosas et p-
 nitiosas faciūt qd nullus de tali vī tali mer-
 cantia vdat vī emat nisi tm tres vī quat-
 tuor: vt sic charius vdat vī simul pascun-
 tur vt vno pñio plus iusto vdat vt apli⁹
 inde lucrari possint iniuste: et hī sunt pdo-
 nes exercādi qd totā cōmunitatē spoliāt:
 et monopolū vocāf. Monopolon em ē mer-
 catio quam aliq soli ex conditio exercēt et
 impetrant qd ipsi soli emere vendere vī eti-
 am docere possint: vnde generaliter mer-
 catores qui cōueniūt in certo precio plus
 iusto vendant: aut qd aliqui dumtaxat aut
 vnus solus vendat: vel etiā qui ipetrat qd
 sibi soli res aliqve vendere liceat: nū dica-

*Emptor
de decalogi
de mixtura
vini*

tur mono-
poli
suis ipeli-
mulier et c-
puniti: de
Quarto p-
non solu-
letamē ob-
vel etiam
sōmodū
pecunijs:
vel etiam
tationē et
moda: ai-
qz culpa:
onem solu-
nificatione
dignaz fat-
ut latus p-
am quidā
minis deb-
bito vende-
ncipatione
hij sunt p-
lum qui n-
ppiam ne-
ditatem: v-
poris vel l-
qui dicunt
ro tanqz a-
grauiter p-
prium ac l-
le faciunt
ti qd iustū
damnifica-
propriū et
tori reipul-
tissime sole-
fita contin-
llarum mer-
pant ad insi-
lo ac in viar-
ditate inbia-
conare cupi-
cantica serm-
humanitatē
tam auaricie
vebitur ad in-
verbis dñi: c-
et ipse belu-
piunt quādo
de eum sente-
sola auaricia
qz sanari v-
ueretur: nec

tur monopolii: et secundum leges debent bonis suis spoliari: ac exilio perpetuo damnari. Si milititer et concedentes et admittentes debent puniri: hec patent. *L. de monopo. l. vna.* Quarto preterea quidam decipiunt facto non solventes tempore constituto ad quod se tamē obligauerunt scriptura: promissione vel etiam iuramento: et hoc propter proprium commodum quod interim querunt cum illis pecunijs: vel in lucrativis mercationibus vel etiam quia monetarum expectant mutationem aut similia queritantes propria comoda: aut etiam ex malicia vel alia quacumque culpa: unde si creditori per talem dilationem solutionis prestant occasionem damnificationis tenentur ad omnimodam compensationem satisfactionem et ad totum interesse: per ut larius postea videbitur. Quinto sunt etiam quidam decipientes simplices: et aliquam minus debito ementes: vel etiam chari debito vendentes: licet non faciunt propriam anticipationem vel prozocationem solutionis: et hi sunt proprie preoccupatores rerum venalium qui merces preoccupant: non propter propriam necessitatem sed propter improbam cupiditatem: ut scilicet statim sine mutatione temporis vel loci vel ipsius rei charius vendat: qui dicuntur in vulgari vorzkouffer: in foro tanquam aucupes residentes: hi nimirum graviter peccant: quia propter commodum proprium ac lucrum quod libet venale vel vsum le faciunt charius ementi et villius vendenti et iustus sit secundum rectam rationem: ex quo damnificare videtur utraque pars: lucrum proprium e medio tollentes: et per consequens totum reipublici perniciosi sunt: et hec quidem potissime solent exercere quando talium rerum charistia contingit esse in terra propter raritatem illarum mercium: tunc enim ubique preoccupant ad insidiandum in foro in vicis et plateis ac in viarum exitibus inexplabilis cupiditate inbiantes ad lucra ac universos excoxiare cupientes. Et ideo Bernhardus super cantica sermone xxxix. inter alia ponit inhumanitatem erga proximum unam esse rotam avaricie: quia scilicet avarus rapido cursu vehitur ad inferos. De qua dicit Augustinus de verbis domini: que est ista auiditas pecunie: cum et ipse bene modum habeant: tunc enim rapiunt quando esuriant: parcunt vero precum cum senserint satietatem: insatiabilis est sola avaricia dultum: semper rapit et nunquam satiatur: nec deum timet nec hominem reueretur: nec patri parit: nec matrem agno-

scit: nec fratri obtemperat nec amico fide servat. Quos egregie irridet Seneca epistola xlii. dicens: videri aliqui canem missum fructum panis aperto ore captant: quicquid accipit prius integrum devorat et semper ad spem futuri biat. Idem: evenit nobis quicquid expectantibus fortuna proiecerit. id sine vlla voluptate dimittimus et statim ad rapinam alterius erecti et attoniti in epicurum illud chaos incidimus: mane sine termino est: sed unde preedit hec inhumanitas nisi ex bestialitate et vilitate huius terrene concupiscentie. Dicit enim leo papa in quodam sermone: quod amoris pecunie villis est omnis affectio: et anima lucri cupida etiam per exiguum pertine non metuit: nullumque est iusticie in illo corde vestigium: in quo avaricia sibi fecerit habitaculum: nec quidem illi fructum bonorum profert quem possidet: quia divitiarum amor insatiabilis: longe amplius torquet eum quam refrigerat usu suo: quarum quidem acquisitio laboris: possessio timoris: amissio plenae doloris inveniunt. Unde legitur in cronica ministrorum generalium ordinis minorum: quod quidam usurarius ad extrema veniens nullum anime subsidium querens ait anime sue. Anima mea video quod me derelinquere velis cum bonis acquisitis frui deberes: sed ad minus decem libras tecum portabis: quas dum in lombardi meo posui: et ego te deo auferam quia talia tibi aufert: levatisque oculis in celum blasphemando contra deum spuebat: et cum in illis blasphemijs os suum aperiret magna flamma visa est exire de ore eius que domum et villam incendere videbatur: sic illa terrenalis anima in hoc mundo flammam eternam accepit: et in barathrum horridum pariter cum flamma descendit: in quo potissime patuit quod nihil avaro scelestius: hic enim animam suam venalem habet non pro xxx. argenteis: sed etiam pro obulo vilissimo. Quod a nobis auertat christus iesus.

De duplici valore rerum: et utrum liceat plus iusto vendere et minus iusto emere: ac de triplici gradu iusti precij: Sermo XXVIII

De furtu facies.

Exo. xx. quia dictum est in sermone de his qui minus iusto emunt: et magis iusto vendunt: quasi spoliatores effecti

De decalogi

precepto

Inf emptores et venditores. Ad hanc materiam profundius indaganda primo sciendum est quod valor res habet secundum Scotum in libro de duplici sumi potest. Primum valor est naturalis: scilicet secundum bonitatem nature a deo in re creatam: et hoc modo formica mus vel puler plus valet quam panis: quia vita animam et sensum habet. Secundus valor dicitur virtualis qui sumitur in respectu ad usum nostrum: et sic panis plus valet quam mus: et hoc modo sumitur hoc valor qui pensari potest ex tribus. Primum ex virtuositate: quia quanto efficacior est res nostris utilitatibus tanto pretiosior iudicatur: et sic panis triticus optimus est et equus fortis. Secundum ex raritate: scilicet secundum quod res ex sue inuentiois raritate et difficultate magis nobis necessarie sunt: et habet hoc idem bladum plus valet tempore charistie quam abundantie. Tertium ex re coplacabilitate in usu earum: et sic duo equi sunt eque fortes et veloces: tamen unus est in usu gratior uni: alii alii. Tercium certa pretio ratio valorum res virtualium videtur aut nunquam a nobis fieri potest nisi per rationem naturalem et probabile opinionem: et hoc non puncta: tamen seu sub indiuisibili ratione ac mensura in plus et minus: sed sub aliqua latitudine comparati respectu temporis locorum et personarum circa quam diuersi diuersimode res estimantur: quia equalitas illa secundum rectam rationem non consistit in indiuisibili medio quod respicit ipsam iusticiam communem: tamen utraque in quadam latitudine. Et ideo quod in ementes et vendentes remanet intra illam latitudinem: scilicet indiuisibile punctum equalitatis non attingat: in quocumque gradu circa extrema latitudinis illius fiat: utique iuste fit. Quantum autem se extendat illa latitudo postea videbitur.

Hic ergo queritur potest utrum res plus quam valeat licite vendi possit: vel etiam minus emi. Ad hoc dicendum quod non pretio earum valore in respectu ad usum nostrum et ad probabile iudicium humane estimationis mensurantis valoris rei infra limites latitudinis competentis. Quod probari potest primo quia iura civilia tractum rescidunt quando emptor vel venditor ultra dimidietatem iusti pretii defraudator: tunc enim tractus est nullus et per iudicem irritandus: nihilominus autem in foro conscientie licet fraudatio sit contra medietatem pretii: dummodo saltem sit notabilis facienda est restitutio: dummodo procedat ex viro vel ex pluribus istorum quattuor. scilicet procedat autem ex probabili ignorantia: aut ex metus lenitate manifesta vel presumpta sicut: contingere solet in ebriosos aut insipientibus aut iuuenibus aut prodigis aut similibus: vel etiam ex quacumque egestate: aut etiam ex alia quacumque necessitate

ad hoc compellente. Ex quibus compellenti potest tractus tractus non procedit ex mera grata et gratuita voluntate: unde talis defraudatio minus emendo aut plus vendendo: non solum est contra iusticiam sed etiam contra charitatem et contra naturalem hominis pietatem: scilicet ex utriusque partis consensu talis tractus procedere videtur deest. Et cum secundum Aristoteli in libro ethicorum. Ignorantia et aliqualis coactio excludunt voluntarium: ideo tales fraudatores vel potius extortores ad restitutionem obligantur: unde. x. q. ij. hoc ius dicitur quod si in venditione plus offeratur quam res valeat: ecclesia recipere non potest nec dicitur: sed tamen iustum pretium. Et licet lex dicat quod de se iustitiam decipere possit contra medietatem pretii tamen ecclesia in suis tractibus dolu facere non debet ut plane patet ex de dona. c. p. tual. Quod si queritur cur ergo lex sibi non prohibet totaliter hanc inegalitatem. Ad hoc dicendum habet. x. q. ij. lex datur populo in quod sunt multi a virtute deficientes: hinc solum prohibet ea quod destruant humanum consuetudinem: utpote excessum magnos: qui deceptus est aliquis ultra dimidium iusti pretii: tunc enim ad restitutionem cogit: ecclesia vero punit etiam in pueris quod ab eis scandalum et malorum dispensatio punire potest: aliter non. Tolerat enim ecclesia crimen propter scandalum evitandum: ut expressum in libro de decalogis: similiter propter maius dispensandum evitandum: ut. ix. q. j. ordinationes: ubi dicitur in si. ubi enim multorum strages iacet: subtrahendum est aliquid severitati. Item correctio est subtrahenda etiam ab eo quod habet sociam multitudinem: unde dicitur. xxij. q. v. c. non potest esse salubris a multis correctio: nisi cum ille corripitur quod non habet sociam multitudinem. Cum vero idem moribus plurimos occupaverunt: nihil aliud restat bonis quam dolor et gemitus: lex autem divina quod non solum datur populo sed etiam virtuosus: nihil in punitum relinquit quod virtus est virtuti: ideo secundum divinam legem illicitum reputatur: si emendo vel vendendo equalitas non fuerit: et ad restitutionem cogit si sit notabile damnum: puta quod additio vel diminutio equalitatem iusticie tollere non videtur. Quod si queritur an res comparata minus dimidia parte iusti pretii venditoribus debeat reddi vel retineri. Ad hoc dicendum quod si res minus dimidia parte iusti pretii comparatur: in potestate emptoris est supplere pretium iustum vel a tractu recedere: unde ex de empt. et vend. in. c. cum dilecti: ibi dicitur: quod vero in arbitrio emptoris est si velit supplere iustum pretium: aut venditionem rescindere cum res minus dimidia parte iusti pretii comparatur: scilicet etiam ipsa quod scilicet in hoc casu per emptum lata fuit in pretium: scilicet tamquam iuri contraria it

septimo:

Sermo xxviii

ritates: possessione monachis iudicamus esse reddenda. **P**roterea glo. ibid sup x / bo deceptiois: dicitur qd cu dolo dat cam co / tractui: puta dolo te induxi ad vendenda re / aliquam: als no venditur: no tenet tractus: / vt. ff. de dolo. l. i. elegat: xij. q. ij. qd s ep / i fi. et extra de re. pmu. cu vniuerso. Si ve / ro incido in tractu qz venditur: eram s p / doli tuu min vendidi: vlp doli meu plus / emisti: tenet qd tractus sagit ad supple / mentu residui. ff. de act. emp. l. i. iulia / nus. s. si venditor: si vero dolo no dat causaz / tractui nec incidit in tractu: tuc si dece / ptus su vltra dimidia pte iusti pci in vendi / tione obtinet qd b d. l. de rescin. ven. l. ij. / si aut deceptus sum minus dimidiu iusti p / cij: no possu agere ad aliqd: qz licitu e scd / leges tractu b fese ad inuice decipe vsq / ad dimidiu iusti pci. ff. de mino. l. i. i cause: / s. in pto. Et nota q in tractibus bonefi / dei si doli dat cam contractui no p con / tractus s p intermedia psona tenet tra / ctus: s dat actio de dolo tra mediatorez: / ff. de dolo: l. elegat. s. j. in glo. Sz b obijci / pot tractus emedi vendedi mere voluta / rius est: qz nullu ius cogit vendere vel eme / re: ideo ptaxatio precij rex venaliu mere / volutaria erit: et pseques fortiter ius et fo / rum mere volutariu. Ad b dicendu q licz de / lure n cogar re mea vendere: cogor tñ i actu / et tractu vendedi forma et regula iuris et iu / sticie et equitatis debite seruari: ideo in ef / fectu vendedi no licet mihi rei mee iniustu / pciu ponere et accipe: qz tuc impono no vt / simpliciter mee sed vt in alterum comutan / de: ideo fm h hosti. licet aliqs ab initio co / gi no posset re sua vendere vel aliena emere / vt ptz. l. de ptrahe. emp. l. dudu: si tñ ex / posuerit re venale et pciu offerat: et p iusto / pto dare no vult cogi pot p iudice q iusto / pto vedat. ff. de offi. psec. v. l. i. s. cura car / nis. Alterius qri pot vtru licitu sit rem / venditioi exponeda taxare fm valore vti / litatis ementiu: no fm valore vtilitatis ve / denti. Ad hoc dicendu q si pciu rerum no / stre vite necessariu taxaret fm equalentia / eius qd pticularit nobis pferat vtilitatis / tallu preciu esset qdammodo nobis impci / abile: exempli gratia: si vnica potio vl her / ba medicinalis a morte me valeat liberare / et impciabile sanitate restituere. Aut si ci / phus aque mihi p siti morituro possit suc / currere: valent predicta in hoc casu infini / tam auri substantia: no g debet res ita ta /

xari: qd vt clarius pateat pot triplici rone / pbari. **P**rimo rone neqtie ab huanis cor / dibus excludede: na duplex malu ex b seq / retur: **P**rimo qz nihil est iniqui q p pti / cularib et puatis comodis coi et vniuersa / li bono p iudicare: cu fm ordinē iuris et iu / sticie comune bonuz pnuato semp preferri / debeat: vt ptz extra de postu. pla. in. c. bo / ne memorie. Secundo tal taxatio fieret om / nino in p iudiciu coi bont: cu ecotra i co / tractib ciuilibus et humanis: precioru eq / litas sit mensurata p respectu ad omne bo / nu. put omni bono dinoscit expedire ad co / seruatione vtilē reipublice: alioquin talis / taxatio difficultate induceret ipotabilez: / vt patet intuentibus. Secundo qz nihil in / iustius est q vendere id qd suu non est: na / comodū qd cunqz qd expectare videt em / ptor ex re emeda: omnino extra ipm vend / tem est: si g venditor ex hoc psequit aliqua / maiore vtilitate ex illa re vendeda. ppe spe / ciale comodū emptoris: tuc omnino pseq / tur hoc ex re no sua: qd vtiqz ineqlitas essz / atqz iniustu. Et iste casus multipharie con / tingit du qs ppe paupertate: necessitate aut / comoditate cogit aut minus iusto vendere / aut magis iusto emere: qd quidē sprob lu / cris inbiantes obseruat: vt tales cuiusca / re valeant: sicut aranee muscas capiunt ad / sugenda interiora eaz: verbi gratia: vendis / mihi hortuz retro domū mea pl iusto: qz / multu indigeo: aut vendis quatūcūqz rem / alia q plurimu indigeo: tuc em vendis etiā / comodū meū. Itē emis a me peccias pann / minus iusto: qz pecunias ad soluēda debi / ta reqro: et sic de alijs. **T**ertio qz nihil ē di / rectius tra fraternā charitatē cui potissi / mum in necessitate subueniēdum est: miro / nāqz mō talis taxatio pietatē et humanita / tē vniuersā enervaret et eradicaret: cu tñ i / talibus casibus necessitatis maior pietas / esset exhibenda: vnde breuiter pcludendo / in omnibus ptractibus emptionis et ven / ditionis principaliter attendenda est com / munis taxatio et estimatio a ciuilibus coi / tatibus comuniter facta: et sic singuli i su / is singularibus ptractibus sequi debent / formā et regulā comunū taxationū: ne ps / turpiter: irrationabiliter: inobediēt et ide / center a suo toto dissonet: et ne quilibz pro / suo libitu comunitati et comuni vtilitate / p iudicet: ac pseques comuni iusticie et pi / etati derogat. Sed obijci potest si res non / possunt plus q valeant vendi nec minus

De decalogi

emī: et hoc fm cōmunē et p̄babilē estimat /
onē hominū: tūc fere tota cōitas v̄dētū et
ementiū p̄tra iusticiā peccaret: q̄ q̄i om̄es
volut chare v̄dere et v̄lle em̄er. Ad h̄ dicē
dū q̄ nō est v̄ex de cōmunitate iustoz: q̄
iustus nō vult v̄ltra iustū p̄ciū v̄dere vel
citra iustū p̄ciū em̄ere: inq̄tū iustus: sed
bene verū est de cōmunitate iniustoz et cu-
pidoz: q̄ om̄ia etiā volūt iniusta: et q̄cun-
q̄ vult em̄ere citra iustū p̄ciū vel v̄dere
v̄ltra iustū p̄ciū: i hoc iniustus est et agit
p̄tra charitatē fraternā dūmodo p̄cedit ex
vno illoz. iij. q̄ tacta sunt in p̄ncipio fmo-
nis hulus. Sed q̄ v̄t dictū est pensatio va-
lois v̄lx aut nūq̄ a nobis fieri p̄t: nisi f̄z
p̄lecturalē et p̄babilē opinionē: et h̄ q̄dem
nō punctat sub rōne et mēsurā indubibili
in plus v̄l minus sed ponit sub aliq̄ latitu-
dine cōpetētī: circa quā etiā diuersa homi-
nū capita et iudicia reperiunt in estimatio-
ne discrepare. Hinc etiāz distinguī p̄t tri-
plex gradus etiā iustus limitari et iustifica-
ti p̄ciū fm varias estimatiōes etiā p̄babi-
les diuersoz hominū. Primus aut gra-
dus iusti p̄ciū p̄t dici pius. s. q̄ ē minoris p̄-
cij: secūdus discret⁹. s. q̄ est mediocris p̄ci-
et tertius rigid⁹. s. q̄ est maioris p̄cij: verbi-
grā: sint. c. p̄ecte panni eiusdē valoris: tūc
p̄pter varia capita et diuersas s̄tētias cir-
ca illas: a varijs ferit varia taxatio: q̄dā em̄
estimabūt quālibz illaz p̄cij. xxv. coronaz
et hoc dici p̄t p̄cij limes et grad⁹ pi⁹: q̄dam
vero. xxv. cū dimidia: et talis taxatio dici
potest limes et gradus discretus: q̄dā etiā
xxvj. et hoc dici p̄t limes et gradus rigid⁹
p̄pter varietatē ergo emptoz et venditorū
alique istaz p̄ctiaz p̄ant vendēt: xxv. cū
dimidia: alique. xxvj. q̄ diu igit in emptio-
ne et venditiōe nō fit excessus p̄cij v̄ltra ta-
les limites: nō derogat cōmuni iusticie et
licitus est p̄tractus. P̄terea q̄ri potest
v̄trū licitū sit res vendere charius q̄ vale-
ant: eo q̄ venditio vedit in detrimentū v̄-
ditōis: p̄sertim cū ex hoc emptori v̄ltra cō-
munē valorem nihil accrescat. Ad h̄ r̄det
Tho. scdā. 2. q. lxxvij. q̄ si frans desit in
emptiōne et venditiōe: tūc de ea loq̄ possu-
mus duplici. Uno mō scdm se: et scd⁹ hoc
emptio et venditio videt̄ introducta p̄ cō-
muni v̄tilitate v̄triusq̄: dū scz vnus indi-
get re alterius et econuerso sicut patz p̄ phi-
losophū. j. poli. q̄d igit̄ introductū ē p̄ v̄ti-
litate cōi nō d̄z eē magis in grauamē vni⁹
q̄ alteri⁹: et ideo d̄z fm equalitatē rei inter

precepto

oēs p̄tract⁹ p̄stitui siue institui. Quātitas
aut̄ rex q̄ in v̄sus hoīm venit: mēsurat fm
p̄ciū datū ad q̄d inuētū est nūmisma: v̄t di-
cit in. v. Ethl. et ideo si p̄ciū excedit quāti-
tatē valoris rei vel econuerso res excedit p̄-
ciū: tollet equalitas iusticie: et ideo vende-
re charius aut villus em̄ere rē q̄ valeat est
scdm se iniustū et illicitū. Alio mō possum⁹
loqui de emptiōe et venditiōe fm q̄ p̄ acci-
dens cedit in v̄tilitatē v̄nius et detrimētuz
alterius: puta cū aliq̄s multū indiget ha-
bere rē aliquā et alius ledit si ea careat: et i
tali casu iustū p̄ciū erit v̄t nō solū respici-
at ad rē que vendit̄ sed etiā ad damnū q̄d
venditor ex venditiōe incurrit: et sic licite
p̄t aliq̄d v̄dē plus q̄ valeat scdm se: quīs
non venditur plus q̄ valeat vendenti: non
tū p̄t rē suā sup̄v̄dere ex eo q̄ emēs mul-
tū inuas: v̄t dictū est: q̄ v̄tilitas que accre-
scit ementi nō ē ex v̄dētē s̄z ex p̄ditiōe emē-
tis: nullus em̄ vendere debet alterius lu-
crū: s̄z v̄dere p̄t damnū q̄d patit̄: verū tū
is qui ex re alterius accepta multū inuas
p̄t aliq̄d vendenti p̄p̄ta sp̄ote superoga-
re q̄d pertinet ad ei⁹ honestatē: p̄sertim si
vendēs indigens fuerit: ratio prioris ē: q̄
iniustū ē alteri v̄dere q̄d nō est suū: v̄l v̄-
dere emēti q̄d ē emētis: p̄cor. Sco. i. liij. ad
dē q̄ idē ē dicē. de p̄mura. Verū tū de p̄mu-
ratōib⁹ arte cāpōia postea lati⁹ tractabit̄

De cōtractu emptiōis et vendi-
tiōis ac etiāz triplici termino pro-
gatiōis: et quō q̄s obligat̄ ad mutu-
andū p̄mo: Sermo XXIX

Non furtus facies.

n Exo. xx. Jam ordine debito vidē-
dū est de t̄pis progatiōe v̄l anti-
cipatiōe in p̄tractibus emptiōis et v̄ditiō-
nis. Pro quo sciendū q̄ in h̄mōi p̄tracti-
bus p̄siderandū est triplex t̄pus v̄l termi-
nus solutionis: et scdm hoc erit p̄tract⁹ me-
ritozus licitus vel p̄niciosus. Primus di-
ci p̄t termin⁹ gratie et hic meritorius est con-
cedēti. Secūdus est v̄tre: et hic licitus ē de-
bitē p̄trahēti. Tertius aut̄ est culpe: et h̄ p̄ni-
ciosus est toti cōmunitati. Prim⁹ aut̄ dici-
tur terminus gratie eo q̄ ex ip̄a lege gratie
sumpsit originē cū. s. expectatio solutionis
rei empte vsq̄ ad certū t̄ps ex gratia v̄di-
toris ip̄i emptori libere p̄cedit: q̄ termin⁹
sic p̄cessus nō solū omni caret vitio: sed eti-

am est opus iustū: pñs: meritorū. Primo
est opus iustū adimplēs iustā nature legē
quā dñs dilucidat. Luc. vi. dicēs: quecun
q; vultis. i. rationabilē velleis vt faciant
vobis hominē et vos eadē facite illis: hec ē
em lex et pphete. Et illud ostendit Gratia/
nus in pñcipio decreti: vbi pñmittit q; ius
nature est qd in lege et in euāgelio pñtēf
quo dñs iubet aliū facere qd sibi vult fieri:
et pñhibetur alijs inferre qd sibi nolit fieri.
Ex hac igitur lege nature tenet homo nō so/
lū scdm facultatē suā ac iuxta emētis indi/
gentiā p loco et tpe p dilationē solutionis
mutuū dare: vix etiā pñcipaliē mutuare:
licet indigēs nñbil emeret ab eo: iuxta illd
pceptū dñicū. Luc. vi. Mutuūz date nñbil
inde sperātes: cū em lex naturalis obligat
nos diligere pñmos sicut nos ipsos: s; vti/
q; nō tm implēdū est affectu s; etiā p loco
et tpe ope et effectū. Bñz illd. j. Job. iij. Filio
li nō diligamus xbo neq; lingua scz tm s;
opere et veritate. i. veraci opatiōe. Hinc di/
cit. vij. q. j. c. omīs: q; negat misericordiam
faciendā fugientib; et necessitatē patienti/
bus: ipm christū negant qd est summa miseri/
cordia et veritas: sed q; pceptū s; de q; h loq/
tur christus est affirmatiūz: ideo obligat
sp s; h ad sp: s; tm p loco et tpe sic alia pcepta
affirmatiua: et ideo in debito mutuādi mō
duo pñcipaliter sunt cōsiderāda. Primu
est facultas substantiā habētū qd sūt in tri
plici gradu: q; quidā eoz habēt facultatē
penuriā: aliū sufficiētiā: aliū vero abūdan
tiā. Scdm est indigentia mutuū postulan
tū: qui sunt etiā in triplici gradu: quidā
em habēt necessitatē vltimā: quidā artam
licet nō extremā: et qdā cōmunē licet nō ar
tam vel extremā. Ad inueniēdū igitur verā
obligatiōē mutuū: qñ cui et quō qñlibz ob
liget ad tria pñdicta hominū genera qdam
ingeniosa discretiōe vario mō cōputāda sūt
et vt de h exempli causa modus subdāf cui
etiā cōcordat Alex. de hales notandū ē q
pñmo reperiunt qdā habētes facultatē pe
nuriā: licet nō extremā fin statū suū et pso
nā: et hī solū obligant pñmis dare mutuūz
id est eis qui sūt in extrema necessitate ma
nifesta. Admirū cū ad dādū illis obligant
vt patet. s. in. iij. pcepto vbi agit de ele
mofyna quō ad illā faciendā obligat vn
quisq;. Ratio vero illius est: q; licet ipi pe
nuriā patiunt nō tm deficiūt neq; moriun
tur. Qui autē in extrema sunt necessitate
manifeste moriēt nñ illis subueniat in q

casu sūt omīa cōia: et ideo de illis tanq; de
suis pñijs subueniri debet talis indigētia
q; si nō habēt aliqd tpale qd illoz subueni/
ont cōueniat qd sunt in tali extrema ncēita/
te: tūc ipendere pñt adhuc triplex mutuū.
Primu est opis id ē obsequi: qd mutuūz
etiā inimicis est ipēdēdū in necessitate: in/
rta illud Exo. xxvij. si videris asinū odien/
tis te tacere sub onere: nō pñtrāsibis s; sub/
leuabis eum. Asinus odientis est corp; in/
imici: qd tacet sub onere qñ tenet in extre/
ma necessitate: qd vtiq; pñtransire nō debe/
mus: quā illi mutuū charitariū subuēti/
onis p posse cōicemus. Secūdu est mutu/
um oris qd est dulce verbū et solatorium
qd vtiq; p loco et tpe in tali corporis extre/
ma necessitate degetibus est affectu pieta/
tis impēdēdū: pñsertim illud verbū dulce
qd potest saluare animā illius. Cū em ve/
risimile sit q; in tali necessitate multis imi/
neat etiā extremū piculū salutis: oīno tale
mutuū oris ē eiūsdē ncērio misericordiē ipēdē/
dū sic bis frequē solet pñrigere q; ex diuio et
hūano iudicio ducit ad mortē vel pñpinq;
sūt mortis: hinc dñ Eccl. xvij. Mōne ardo/
rē refrigerabit ros: sic et verbū meli; q; da/
tum: hoc etiā mutuū oris a plerisq; potest
impēdi per subuentiōē verborum apud
illos qui positum in tali necessitate diuer/
sis modis scdm exigētiā euentus suble/
uare possunt: vt procurando elemosynas
indigēti vel veniām offendenti: aut ere/
ptionem oppresso et sic de alijs. Tertiū est
mutuum cordis q; etiāz cessantibus predi/
ctis duobus semper impēdi valet: nam si
non habes quo re vel opere vel etiā ore cō/
feras: adhuc tamē aliquid tibi super est qd
illi mutuo cōmunicare teneris: habes cor:
habes affectum: habes inq; vel saltē habe/
re teneris animū piū: cordis cōpassiōē:
mentis teneritudinem: mutuum igitur illi
prebe cordis cōpassiōez et pietatem: quia
vt dicitur. j. Thimo. iij. Pietas ad omīa
valet pñmissionē habēs vite que nunc est et
future: et beati misericordes quoniam ipsi
misericordiā psequēt: inē oīa nāq; cor ē po/
tissimū qd dñs respicit: et ideo dic Jo. icano. j. Jo. 3
sua: q; viderit frēm suū ncēitatē patiētē et
clausit viscera sua ab eo. i. affectu pñi et
cōpassiū nō manū: quō charitas dei ma/
net in eo. q. d. nullo modo: q; de talia cor/
da penitus refugit inhabitare per grati/
am. Hinc dicitur per Esa. lvij. c. cum effu/
deris esuriētī animam tuam scz p cordis

qñd
Mutuum
triplex

orib

rad. j

De decalogi

precepto

cōpassionē: et animā afflictā repleueris scz
cōpassiua pietate: tunc orietur in tenebris
scz peccatorū tuorū lux tua: id ē gratia tua
ad verā cōuersionē mētē tuā illuminans:
et de his tribus mutuū dicit glosa Mart.
v. Si deest facultas da affectū obsequium
vl verbū. Secūdo reperit qdā habētes
facultatū sufficientiam: et hi non soluz pri-
mis sed etiā secundis mutuū prestare tenē-
tur: scz eis qui habēt necessitatez artā licet
nō extremā. Ad cuius enidētiā sciēdū qd si
facultatū habēs sufficientiā scdm statū su-
um et psonā aliqd habeat qd nō sit necessa-
riū sustentationi status sui et psonē sue: de q
plus visum est vbi agit de elemosyna: nec
etiā illoz qbus puidere tenet: vel qd ma-
gis obligat vt sunt filie: parētes: vxor: fa-
milie: serui et cōsimiles. Ad etiā intelligē-
dum est salua cōsistentia debita artis sue
vel lucri aut mercētiarū suarū qbus inuaf
ad illā sufficientiā: tūc enī talis in mutuo
subuenire tenet ex necessitate precepti ne-
cessitate artā patienti: licz non sit extrema
necessitas: verbi gratia. Sit aliquis artis
mechanice timens deuz: artū sue fidelit in-
cūbens p sustentatiōē suā neqz familie: ni-
hilqz supflue vel indebite consumens: ve-
rax in xbis et fidelis i promissis. Hic in q
in edia p̄peditus: impensas sue artis non
potest acquirere nisi cuz dispendio ppior:
eo q ppter dilatiōē solutionis cogit cha-
rius emere: vel propter anticipationem so-
lutionis cogitur vilius vendere: paratus
qz sit mutuantī debitam facere cautionem
sine fraude: tali dico q facultatū suffici-
entiam habentes modo predicto tenen-
tur ex necessitate diuini precepti mutuū
dare: nihil inde sperātes: et hoc etiā dicitur
ipsa lex nature quia als non faceret alteri
qd sibi rationabiliter vellet fieri. Tertio
quidā inueniunt habētes facultatū abun-
dantiā: et hi tenentur etiā ex necessitate p-
cepti dare mutuū existentibz in tertio gra-
du: his scz qui necessitatē habēt cōmunez.
Ad cuius dilucidatiōē sciendū est qd i fa-
cultatibus abundantes scdm statū et pso-
nam: licet lucratuis negocijs vl artificijs
nō insisterēt: qdqd supfluum habēt decētie
sui statū et suoz tenent illud p̄stare mutuo
cuiuslibet generi p̄dictorū hoīm fm triplicēz
gradū nēcessitate patientiū: qd si nō facit nec
als bona sua dispensare meli⁹ vl saltē eque
bz ppōit: mortalit⁹ peccat: hic dicitur. xlvij. di.
c. sic hij: q nō minoris est criminis hūit tolle

re qd cū possis et abūdās sis indigētibz de-
negare: q si nō pōt oibz subuenire: tūc ce-
teris paribz subuenire tenet magis egētī.
Qz si obijciūt qdā dicētes: he diuittie mee
sunt: vtpote qz sudoribz ac idustriosis sol-
licitudinibz meis mihi coaceruauit: cur qd
meū est alijs ip̄edere debeo: si multis diui-
tijs egēt: sic dānū eoz acqrāt sibi laboribz
industriosis sic et ego feci: hec enī et his si
milia qdā obijciūt: et vt xbis vtar Ambro-
sij in di. c. sic hij. Ebi subdit: s̄ ait: qd inui-
stū est si cū aliena nō inuadā ppria diligēti-
us seruo: cui rīdet Amb. ibidē. Ipudēs
dictū ppria dicit q ex qbus recōdit i hūc
mūdū detulisti qn in hac igressus es lucē:
sequit: Itāqd iniqu⁹ ē de⁹ vt nob nō equa-
litē distribuāt vite subsidia vt tu qd es
affluens et abūdās: alijs vero deesset et ege-
rēt: an idcirco magis qz et tibi voluit beni-
gnitatis sue expimēta offerre: et aliū p vir-
tutē patiētie coronare: tu xō susceptis dei
muneribus et in sinū tuū redactis nihil te
putas agere iniquū: si tā multoz vite sub-
sidia sol⁹ obtineas: qd enī tā iniust⁹: tā ana-
rus qz q multoz alimēta suū nō vsū s̄ abū-
dantiā et delicias facit: neqz enī min⁹ ē habē-
ti tollere et. s̄ ibi: vñ tale supflūū licz illo-
rū sit ppriū qd ad sue nature sustentatiōē
et qd ad auctoritatē ministrādi: tñ qd tum
ad vsū ē illoz i qbz sūt pbabilia signa ne-
cessitatē i tribz p̄dictis gradibz. Et lz trans-
gressores hui⁹ p̄cepti nō sp̄ punit⁹ lege bu-
mana: nihilomin⁹ tñ lege punit⁹ diuina:
nā fm Aug. li. de li. ar. multa ipunita iuste
relinquūt a lege būana: qd tñ iuste indicat
lege diuina: sic punit⁹ fuit Elimelech: qz tē-
pore charistie in deā reliqz ne cogeret pau-
pibz dare vl comodare: vt ptz i cōmēt. sup
Ruth. j. c. vide histo. scolasticā et l. vñ ibi
dē. Scdo pncipalitē plū gare finitū solu-
tiōis ē op⁹ piū: p̄sertim cū sit idigēti q statū
soluere difficilē vl nullo mō pōt: tradit enī
tūc emptori nō solū res empta s̄ etiā de mu-
tuo subuenit ita q a tpe illo dilatiōis ad so-
lutiōē dato qdā mō mutuat vēditor em-
ptori p̄ciū mercētie: vt sic idē emptor pui-
dere possit indigētis suis: op⁹ enī magne
pietatis ē artificij idigēti q nō hz vñ artē ex-
erceat et familiā nutriet vēdere ac tradere
mercētiā pio vl saltē discredō p̄cio ac beni-
gne solutiōē expectare s̄ enī ē q̄si totā fa-
miliā sustentare: ac per hoc quasi plura
misericordie opa exercere: quia sic vestit nu-
dos: alit famelicos: potat sitibz dos: visitat

egrotos et qui vero rigido termino vedunt
hanc pietatem non arduum: peritum dummodo eme-
tes fuerint pauperes. Quis enim hoc licite fa-
ciunt sic postea videbitur: tunc ad illa publi-
ca prima pietatis assequenda non pertingent.
Contrarium autem facere dici potest: quod terminum so-
lutionis vedunt: ut per eum de viur. in. c. consu-
luit: et in. c. in ciuitate: et hi eorum vestitus
nudat: alimenta spoliant ac modis omnibus
pauperum facultates attenuant: et eos usque ad
puram mediocritatem euerserant. Tertio per ple-
ques est opus meritorum iuxta vedetis et ter-
minum facientis intentione: quod quicquid agunt
homines intentio iudicat omnes. Ad cuius eni-
dentiam sciendum quod secundum glo. et de viur. in. c.
consuluit triplex intentio distinguere potest in mu-
tuo dabo. scilicet charitatis: repudiat et cupi-
ditatis. Prima est intentio charitatis in qua
seus intentione charitas est causa mutui et hoc
quidem pertingit: cum in mutuo dabo homo solus
ex charitate mouetur: non intendens ex hoc al-
liqua consequi temporalis utilitatem: sed ex mera
et liberali gratia mutuat egenti. Circa quod
mutuum primo quod potest: an per mutuum tali in-
tentione tradito liceat recipere postea donum
aliquid gratuitum. Ad hoc dicendum quod si probabili-
ter presumemus illud dare gratis ex amicitia
non ratione mutui facti vel sciendi: nihil etiam
sperari: tunc illud gratis datum recipi potest
absque vitio usure: nam si pura intentione mu-
tuans aliquid suscepit ab illo qui mere gratia
illud offert non peccat: quia antequam pecuniam
mutuasset licite potuit aliquid donum gratis
accipere: nec peioris conditionis efficitur per hoc
quod pecuniam mutuauit. Concordat Thomas. secunda
2. q. lxxviii. et hoc indicat verbum christi di-
centis. Mutuum date nihil inde sperantes. id est
ex ipso tractu mutui: verum ad cauendum
spiritum mali et usure pericula: tutius est abstinere
nisi probabiliter presumamus quod ex antiqua ami-
cicia talis sequatur gratuita donatio. Per
mutui periculum est ex parte mutuantis: nam qui recipi-
unt amplius de facili in talibus donis incidunt
in intentionem usurarii lucri: et per consequens
in causam usure ad quod precauendum per dicitur vita-
re receptionem munusculorum post mutuum quod si
nullum mutuum prestitisset. Secundum periculum est ex
parte recipientis mutuum illud quod timendum est quod
non mere gratis amplius reddat: sed ut mutuum
sibi datum longiori tempore retineat: veluti iterum
in futuro tale mutuum sibi fiat: aut etiam quod
veretur offensam mutuantis cum tanquam ingratus
reputantis si nihil ultra mutui redditionem
impedat: tunc secundum Sicut, creditor aliquid tali

modo vel intentione datum recipiens bona fide: non
tenetur ad restitutionem de bona fide consum-
ptis vel etiam de extantibus. Quidam probabiliter
credit quod ex sola dilectione illi dederat. Ter-
tium periculum est ex parte scandalii aliorum: quia spe-
cialiter habet mali exemplum: et incurrit quod facillime
propter hoc periculum infamie propter: prestitor enim
aut minus recipiens de facili creditur esse vici-
rarius: et sic alios scandalizat et seipsus in-
famat. Secundo queri potest: virum debi-
tor usurarii habens pecunias sub usura
et mutuas socio suo eo pacto quod socius resti-
tuat usurario sortem et usuras: dici possit usu-
rarium committere. Ad hoc respondet Jo. cald. extra
de usuris. c. si. in sua repetitione dicens quod si
talis suo socio mutuas prout intendebat
usurario creditori suo de illa pecunia satis-
facere: tunc non peccat nec fit in fraudem usu-
rarium nec sibi aliquid accrescit: sed tantummodo
ut datum proprium eulter: non enim tenetur quod cum
damno proprio subuenire socio: ut per. xliij. q.
v. c. denique. Si non potest alteri subueniri nisi
alter ledatur commodum est neutrum iuvare quod
granari alterum. ff. de perscrip. ver. l. quod seruian-
dorum. Si vero talis non intendebat prout solue-
re pecuniam sub usuris acceptam usurario cre-
ditori suo tunc peccat ulterius mutuas sub
usura: et si a socio receperit usuras tenetur
ad restitutionem eas. Cuius ratio est: quia in hoc ca-
su de pecunia sic mutuata nullum datum pas-
sus est: quia licet illam non mutuasset: nihilomi-
nus tamen eandem usuram soluisset: non habens
animum restituendi usurarium mutuum: cui
sententie beatus Bernardus. concordat. Tertio
queri potest an licet mutuum dare ad captam
dum amorem et benivolentiam debitoris. Ad hoc
dicendum quod sic: ubi spes principalis non pro-
tendatur ulterius: si tamen mutuas ultra
principaliter lucrum intendere esset usura
verbi causa: Mutuo pape vel imperatori vel
alteri ut capta benivolentia predictorum con-
sequi possim aliquid beneficium sine castro
vel similia: tunc utique usura foret secundum Jo. cal-
cal. ubi supra. Ad laudem dei omnipotentis.

Utrum licet emere redditum perpetuo
os vel vitales pediales vel pecunia-
rios: et de sorte quid sit: Ser. XXX

De furtum facies.

Exo. xx. Alio utique de primo
termino solutionis qui est ter-
minus gratie: concessus a ven-
ditore ex gratia ex quo redditus venditori me-

De decalogi

precepto

ritolus. Itā scdm terminū solutiōis pōse
quāmur qui dicit terminū vite: et sicut pū
mus terminū ē ex pte venditoris: sic iste se
cūdus terminū ē ex pte emptoris: q̄ termi
nus licet nō sit meritorius: tū ē licet observā
tis debitis circūstātijs. Ad cui⁹ eviden
tiā p̄mo generaliter q̄rī pōt vtrū licitū sit
emere redditus q̄scunq; sine vitales sine
hereditarios: p̄sertim cum sola spes plus
recipiendi vsurariū faciat: vt pz ē de vsu.
c. 2. soluit: vbi subdit: q̄ hmoi hoies p in
tentione lucri quā habēt: cū oīs vsura et sup
abūdantia prohibeat in lege: et iudicandi
sūt male agere: et ad ea que sunt accepta re
stituenda in animarū iudicio efficaciter in
ducendi. Sed emēs redditus sine vitales
sine hereditarios hoc vtiq; facit intentiōe
plus accipiendi: credēs tamdiu viuere q̄
accipiet plus q̄ dedit. Ad hoc dicendū: q̄
aliud ē in p̄tractu mutui et cōmodati: et ali
ud in p̄tractu emptiōis et venditiōis: nā
in cōtractu mutui tū p̄fari debet substan
tia rei et ipsius valor: nō autē vsus vel fru
ctus eius: eo q̄ ratioe vsus nō licet ex mu
tuo recipere vltra sortē: sed sufficit q̄ mu
tuanti tūmodo reddat valor ipsius rei mu
tuate: nec etiā eadem res numero reddi de
bet: eo q̄ in mutuo dñum transferat i illū
cui fit mutuum: in cōmodato vero res eadez
numero reddi debet: quia dominiū ei⁹ nō
transfertur in cōmodatariū. Verū tamē p
vsu illius rei nihil recipi debet alioqn ac
comodatū transiret in locatū. Sed in em
ptione et venditiōe nō solū pensat substan
tia rei s̄ etiā vsus ei⁹: et s̄ si emptor rē ali
quā vlt possessionē emit iusto p̄cio: ac po
stea cōtingat q̄ ppter possessionis fructus
plus percipiat q̄ prius dederat: sit iuste su
um: et totū de sorte est: et ideo si in emptiōe
et venditiōe plus accipis vel accipi spera
tur q̄ datū fuerat: nō est vitiosū cū totum
sit de sorte: et hoc verificat tam in emptiōe
et venditiōe q̄ simplr fit: q̄ etiā in illa q̄ fit
ad tps vel ad vitā: eo est iure q̄ q̄s recipit
aliquid plus q̄ dedit et iuste fit suū in posses
sionib⁹ vel redditib⁹ ppetuis: eodem iure
fit suū qd plus recipit in redditib⁹ ad vitā
cū sicut dictū est totum q̄ plus accipis de
sorte ē: cū substantiā rei atq; vsū et fructū il
lius pariter emat. Hic igit incidentali⁹
notandū ē de sorte de qua dicit Alexan. d
bales in. iij. pte: q̄ fors accipis duob⁹ mo
dis. P̄mo p signo distinctiuo rerum sicut
prouer. xvj. dicit Salo. Sortes mittunt

i signū: et Numeri. xxxiiij. Dedit vobis ter
rā in possessionē quā diuidetis sorte. et ps.
xxj. Super vestē meā miserūt sortē. Scdo
p re iuste possessa in diuisione aliquarum
possessionū: et h mō possessiones filiorū lrl
vocant sortes. Magis proprie tū fors dicit
pōt ipa q̄ritas munio data explicite vlt im
plicitē. Et fors ē capitale creditorū exp̄ssuz
vel palliatū: q̄ vsura nō pōt p̄mitti nisi cir
ca sortē et capitale rerū mutuariū: s̄ igit
mō sortē accipiendo p̄tingit in p̄tractu vsu
rā eē vel nō ex hoc q̄ aliquid accedit sortē:
vel est de sorte: verbi grā. Si quis aliquā
possedit domū vel fundū: fructus inde ex
crescens de sorte est et non accedit sortē. Si
quis igitur emat aliquā rem iusto p̄cio: re
s ipa secum portat sortem suam: q̄ si qua
exinde proneniat excrescentia: tūc illa qui
dem de sorte est et nō accedit sortē. Eodem
etiam modo p̄tingit in locatiōe: porro cō
modatū si maneat in sua natura nō recipit
excrescentiā sortis: sed magis tunc in alio
p̄tractu transit scz in locatū. Ex quo relin
quitur q̄ solū in mutuo lucrum accedit sortē
et ideo omnes doctores in h p̄cordāt: q̄ in
mutuo nō licet aliquid accipere vltra sortē
et q̄ solū in cōtractu mutui veri vlt interpre
tatiū et nō in alio cadit vsura. Concordat
etiā quedā glo. xiiij. q. iij. in. c. putat q̄ ait.
q̄ sunt duo cōtracti qui de natura sui gra
uitati sunt: scz mutui et comodati: mutui au
tē si nō gratuitū ē: iam nō est mutui s̄ vsu
ra. Comodatū vō si nō est gratuitū: tunc
nō ē vsura: s̄ desinit eē comodatū: vnde il
lud qd tunc accipis p comodato si accipi
p re comodata et ē pecunia tūc comodatū
transit in emptiōe et venditiōe. Si vero
ē alia res que dat p ea tunc transit in p̄ma
tationē q̄ si pro vsu ipsius accipis pecunias
tunc transit in locatiōe: si vero res alia
tūc trāsit in cōtractū inoīatū scz do vt des.
Et ideo nota generaliter q̄ quādo dicitur
vsura cōmitti in aliquo cōtractu scz empti
onis: venditiōis: permutatiōis: locatio
nis. et. tunc semp intelligunt ibidē eē duo
contractus: exempli gratia: vendo tibi p
decem qd vix valet octo: et hoc propter di
lationē solutionis: tibi est vsura: et per con
sequens duplex contractus scz venditiōis
et mutui: cuius gratia p̄ciū adaugetur.
Secundo q̄rī potest quare potius in con
tractu locatiōis q̄ in mutuo potest quis
vltra sortem accipere. Ad hoc dici pōt vl
tra ea q̄ dicta sunt: q̄ hoc p̄tingit propter

Soy

15

tres rōnes: sicut locatū a mutuo differt tri-
pliciter. Primo quidē differt locatum a mu-
tuo rōne charitatis: qz fm Alex. lomb. in
mutuo ē cōtract⁹ grē vel charitatis: in lo-
cato vero cōtractus iusticie et eq̄tatis. Mu-
tuum ergo de sui natura debet esse gratuitū
als vendit charitas et gratia q̄ cōmunicat
in mutuo: qz se venditio nihil aliud est q̄
abusio et grē corruptela: in locato vero nō
est sic: unde si mutuat⁹ rebus vera rō lo-
cationis et cōsimilis vsus rei locate datur
tūc vltra ipam rem licite ampli⁹ exigi pōt.
Exempli grā. Si florent aurei ex sua inspe-
ctione vlt de pōrtatiōe valerēt aliq̄bus mor-
bis vt faciūt aliq̄ue gēme: aut si absq̄ sui
cōsumptione aliq̄ibus obsequijs vtilēs
essent sicut aurei cōphī vel argētei: tūc vti-
qz licite locari possent et cū ipis recipi pōt
locatiōis: vt pz. xliij. q. liij. c. si feneratori⁹
in glo. Pōt etiā in locato quidē vsura cō-
mitti pnt postea videbūt. Secundo mutu-
um a locato differt rōne p̄prietatis: qz fm
Jo. an. c. de vsur. in. c. si. In locato p̄prie-
tas rei locate remanet apud locantē: vt. ff.
locat. l. nō em. Si q̄ lucroz p̄prie rei puenit
ad eū et nō ad aliū iustū ē: qz nullus cogit
facere bñficiū de p̄prie: vt pz. x. q. ij. p̄eca-
rie. In mutuo vero dñus rei mutuate trās-
fert in eū cui mutuum daf: p̄priea minime
iustū ē qz res illi fructificet cuius non est
id ē mutuant⁹: et nō fructū s̄ pōt? dñū illi
faciat ppter periculū dico eius in cuius do-
minū translatā et iō aperta iniusticia ē:
iusticia vero hoc exposcit qz vsus rei a me
tibi mutuate et oīs vtilitas ex ea pueniēs
p toto tpe quo tibi mutuata sit a me oīno
sit tua et nō mea. Concordat etiā Seco. l. liij.
Tertio differt rōne vtilitatis: qz de locato
suscipit homo fructū de mutuo nō. Ande
Chrys. dicit: habēs agrū arādo accipit ex
eo fructū: habēs domū vsū mansionis ca-
pit ex ea: et ideo qui locat domū vel agrū
vsū suū dare videtur: et quodāmodū videtur
mutuare cū lucro: lucrū ex pecunia repōsi-
ta nullū vsū capis: hec ille: qd em ex vsu
denarioz homo fructū suscipit nō puenit
p̄ncipaliter ex denarijs s̄ ex ingenio vten-
tium illis. Ex domibus autē et agris p̄n-
cipaliter fructus puenit licet secundario
ex hominis ingenio: insuper i mutuo peri-
culum et damnum pertinet ad mutuum recipi-
entem: econtra vero damnum periculū et de-
terioratio rei locate locatoz iminet: si saltē
ex culpa illius qui locatiōnē accepit nō su-

peruenit: iniustū autem esset qz ad illū spe-
ctaret cōmodū ad quē nō spectat periculū
vt patet. c. j. de cens. in clem. bul⁹ senten-
tie sūt l. dñi. Jo. an. Hoff. et quasi omnes.
Sed vt ad cepta redeam⁹. Tertio queri
potest in speciali: vtrū absq̄ vsure vitio q̄s
emere potest ad vitam redditus p̄diales
p̄sertim cum notum sit qz ibi plus expe-
ctatur qz datur: alioquin vtiqz nō emeret
si pro certo sciret se non plus recepturum.
Ad hoc dicendū fm Alexan. lomb. qz ta-
lis contractus licite fieri potest: et hoc tri-
plici ratiōe. Primo rōne veri dominij: inā
qui domin⁹ est alicuius rei: est etiā domi-
nus vsus illius: sicut ergo talis dominus
rem illā in alterū simpliciter transferre po-
test: sic etiam transferre potest vsum fructū
illius dominij p̄prietate sibi retenta: vt pa-
tet in locatis: et sicut rem suā transferre po-
test in aliū simpliciter dando vlt vendēdo
eam aut vsum eius: sic etiam dare pōt aut
vendere quo ad tēpus determinat⁹: ex q̄
patet qz licite vendi possūt et emi redditus
ad vitā ratione veri dominij. Secundo ver-
ro possūt vendi et emi ratione dubij et peri-
culi: nam sicut exp̄ssum patet extra d̄ vsur.
in. c. nauiganti. Si quis dat decē solidos
vt alio tēpore totidem sibi granū vel vini:
vlt olei mensure reddant⁹ que licet tūc plus
valeant: vtrū plus vlt minus solutiōis tē-
pore fuerint valitūre verisimiliter dubita-
tur: nō debet ex hoc vsurarius reputari ra-
tione dubij bul⁹ etiā excusat qui pannos
granū vinū oleū vel alias merces vedit vt
ampli⁹ qz tūc valeāt i certo termino recipiat
p̄ eis dē: si tū ea tpe p̄tract⁹ nō fuerat vedit
tur? s̄ ibi. S3 in emptiōe et venditiōe red-
ditū ad vitā: dubiū ē vtrum vedit⁹ plus
dat qz accipiet eo qz emētis vita reddit⁹ in-
certa: iō rōne dubij talis p̄tract⁹ licit⁹ ē cē-
sendus: cū em qz possessionē vendit ad vi-
tā emētis: vedit vtiqz tps incertū: qz igno-
rat q̄tū emēs supuiure debeat: et cū inde-
terminatio tēporis a natura dependeat et
nō ab hoīe: iō ē p̄ter hominis intentionē. Ex
natura ergo cōtractus vere transfert res i
ementē: et qñ moris emens licz pax vixerit
ex natura eiusdē cōtract⁹ reuertit ad ven-
dentē: nec videt hic difficultas maior q̄ i
his q̄ simplr vendūt: sed si quis equū eme-
ret et p eo cētū florenos solueret: q̄stat qz si
talīs equ⁹ in crastino moreret⁹ nihilomin⁹
vedit⁹ cētū florenos sibi retineret: q̄ntis ex
re empti emptor nullaz vtilitatē p̄secutus

De decalogi

precepto

fullet: hoc em cōtingit ex eo q vendēs rē suam iuste transulit in ementes: que iusta translatio statim facit precium esse vendētis. Tercio deniq possunt emi et vendi ratione iusti precij: nam in tali cōtractu seruari debet equitas iuris naturalis inter ementes et vendentes: vt sic contractus ille reddat licitus: quando nimirū est excessus in illo cōtractu qui corrūpit hanc equitatē: siue ex parte ementis siue ex parte vendentis: tunc ille contractus tanq illicitus rescindi debet: et illa equitas ponderari debet ex circūstantijs viriūq partis: iudicio probi et experti viri: quia scz equalitate seruata inter emēdētē et vendētē contractus est licitus de natura sui. Dico autem de natura sui: quia ex parte p̄trahentis potest esse vitium in contractu ppter elus intentionē corrūptam: puta si quis diues sufficientiā habens nō ppter vitē necessitatē s̄ auariciā ductus vt ditior fiat tales redditus emat: tunc ex parte contrahentis est turpe lucrū. Cōcordat his Richar. in quodlibet. Porro tunc seruari dicitur equalitas iuris naturalis in hoc casu: quādo pensata ementis etate et sanitate periculo similibusqz circūstantijs que possunt abbreviare vitā emētis: et ex alia parte pensata precij quantitate que dat facilius discerni nō potest vtrū notabiliter in illo contractu potior ē emēs aut vēdens. Q si ex aliqua parte reperiretur excessus notabilis saltem q̄tū ad comparationē ad rem emptā vel venditā: tūc talis contractus licet in iure phibitus nō videatur et ab ecclia tolleret: tamen in foro conscie talis contractus vitiosus iudicatur ppter in equalitatē illius fm cōmunē et approbatā cōsuetudinē nisi periculus nō possidendī pacifice vel leuādī redditus et similia pericula ac circūstātē iudicio proborū emptionē illam reducerent ad debitam equalitatem. Quarto queri potest: vtrū emere liceat hereditarie p̄diales redditus: cum palam liqueat q ibidem exparet plusqz datur. Ad hoc respōdet Alex. de alexandria in suo tractatu: q talis contractus licite fieri potest: dūmodo seruetur equitas iuris naturalis: ita q nō appareat liquidē quis contrahentiū habeat meliorem partē fm cōmunē et approbatū cursum illius terre: quod in omni emptiōe potissime obseruandū ē cum emit aliquid ab his qui paupertate constricti vel necessitate sua vendere cogunt. Unde sup illud Le

uitici. xxv. Quando vendis quippiā cluituo vel emis ab eo: ne contristes fratrem tuum sed iuxta numerū annorū tubilei emas ab eo: dicit glo. q necessitatibz proximorū est subueniendū nec est negociandū de necessitatibus pauperū: ideo sūme cauendū ne p̄sertim ab illis qui necessitate cogente tales redditus vēdunt minori p̄cio q iustum ē fm cōmunē estimationē emanent: qz talis contractus iudicaretur iniustus propter necessitatem vendētis: militans contra charitatē proximī cui in hoc casu subuenire debuerat. Et fm Alex. lom̄. quando vēditio a paupere facta ē ppter artā necessitatē: tūc emptio mutuationis locū tenet: ideo iniusta ppter necessitatē vēdētis et maliciā ipsius ementis quapropter qd plus accipit iustus titulum nō habet possessionis. Q autē obijciat si redditus hereditarios quis emit: necessario p̄tingit ibidē fieri notabilē excessū supra sortē: ppter hereditariā successione ppetue duraturā: nihil obest: qz nec ius naturale nec ius positū dicitur q ille q rem emit hereditarie tñ p ea dare teneat: q̄tū phabile ē q ipse p totam vitā suā cū omni posteritate sua p̄cipe debeat: qz fm h nō posset res hereditaria cadere sub iusta estimatione: s̄ sufficit qn taxat iustus p̄ciū: q habeat respectū ad illuz qui emit et ad ei posteritatē vsq ad certū gradū: vel potius q respectū habeat ad cōem antiquā et approbatā p̄suetudinē terre illius iudicio expertorū: vñ hereditarij redditus. xx. coronaz q valerēt in aliq̄ locis xl. coronas et vitra vt in colonia: in alijs locis emerēt p. cc. vt in zelandia: et h fm cōmunē p̄suetudinē patrie q p̄derat diuersas circūstantias talē emptionē iustificantes. Deniq nota generaliter tres regulas ad malorē euidentā. Prima ē q qn qd emit possessionē simplr vel ad tps cā lucri qd tñ ex natura tps expectat: nō ex natura rei possesse: tūc vitiosū ē in p̄tractu qd dē iure turpe lucrū. Scda ē q si possessio talis ematur cā lucri: et talis emptio ppter necessitatē vēdētis fuerit min⁹ iusta: cū illi teneat subuenire gratis: tūc in tali p̄tractu ē vitiosū vsure: nō p se s̄ ppter eq̄pollentiam rei: qz lucrū qd ex tali p̄tractu puenire dinoscit: militat p̄tra charitatē vñ teneat ad restitutionē illi⁹ qd min⁹ iusto dedit. Tercia est q si possessionē quis emat nō cā lucri p̄tmo et per se sed ad sui et suorum vite necessitatē dūmodo seruet in emptiōe iur

De precij augmentatione propter solutionis prorogationem: et quomodo in ea committitur vsura vñ non: Sermo XXXI

Non furtum facies

n. Exo. xx. Expediti de duobus terminis solutionis. Ita tertium profectum

quamur quod est principio suus: et dici potest terminus culpe: eo quod per terminum anticipato vel plon gato iuris naturalis equitas in tractu non seruat: et sic vsura committitur. Ad principium paliter duobus fieri potest: scilicet in precij augmen tatione et in minoratione. Primo quidem fie ri potest in precij augmentatione propter terminum solutionis plon gatū. De quo queri potest: ut carius vendens illi qui solutionem prabit quod statim soluit vitium vsure committat: per se tunc cum appareat inequalis tractus: et hoc propter terminum solutionis. Ad hoc dicendum per distinctionem: nam taliter vendens dilationem solutionis expectant: si propter expectationem solutionis precium quidem augeat: non tamen ultra limitem iusti precij: de quo supra dictum est in tertia sermone ante istam: et stat in summo gradu iusti precij: qui dicitur rigidus: ita tamen quod quantumque so lutionem ampliori tempore grati seu ex pacto ex pectaret nunquam propter hoc ultra limitem iusti precij aliquid acciperet: tunc secundum Bernardum. In tracta tu de tractibus non est ibi ex vi tractus vsura secundum sententiam magnoy doctorum: cuius ratio est: quod talis non vendit terminum: nec propter expecta tionem accipit ultra iustum precium rei quam ven dit: quis non faciat gratiam remissionis pre cij descendendo ad gradum discretum vel plium: quod quidem libenter faceret si emens statim solue ret: nam aliud est non facere gratiam aliam pro eo quod facit gratiam expectationis: et aliud est propter ex pectationem simpliciter excedere iustum precium: stat igitur ralis in limite rigidi gradus quod adhuc est iustum: et idem proportionabiliter dici potest de eo quod vendit alteri cari: pro eo quod versum timet non adipisci solutionem nisi cum labore et expensis: patius relaxare iustam pretium si sine tali dis pensatione voluerit emens debita soluere. Sive ro taliter vendens augeat precium ultra iustum li mitem rigidi gradus: verbi gratia. Tunc propter terminum sex mensium de qualibet petita paret habere. xxvii. coronas: quod in gradu rigido va let tamen. xxvi. vel etiam exigit ultra precium illud: tunc est vsura manifesta: ut patet expressum est de vsura. in. c. consumit. Mutus autem ratio est:

ris naturalis equitas: si processus temporis plus recipiat quam dat iuste fit illud emens: illud accipit tantum suum propter tractum ipsius naturam et non ratione temporis nisi valde per acci dens. Quinto queri potest: an emere liceat redditus pecuniarios per se tunc: quod pecunia non est vendibilis: eo quod declinat a natura vel tractu emptionis: et sicut contractus mutui: ex quo lucrum sperare non licet. Ad hoc re spondet Alexan. de alexandria: ubi dicitur. quod hoc etiam licitum est. Ad cuius evidentiā sciendum quod tractus vitii quatuor modis. Primo ex causa materiali. i. ex parte rei quod vendit puta quod res non est vendibilis: ut homo liber res spiritualis: et res aliena quod vendi non possunt et sic non vitia iste contractus: quod non rebus no stris habemus tria bona. scilicet mobilia et mobi lia et ius viriutis: sicut distinguunt mobili le immobile et ius viriutis: sic et ipsum ius ven di potest: non ergo vendit pecunia sed ius percipiendi redditus pecuniarios et hoc licet concor. Nichil. in quolibet. Pecunia vero tra sit cum iure vendito. Sicut a simili ius patro natus vendi non potest: quod annexum est spirituali: tamen transit cum venditione ville agrum vel fundi quod vendi possunt: ius autem percipiendi talem quantitatem pecunie super bonis certis annua tim perpetuo vel ad vitam non est pecunia: sed ab ea distinguunt. Secundo ex causa finali. i. ex parte precij: quod vitium excludit hoc quod precium propor tionat iuri quod vendit: ita quod naturalis equi tas non predicto seruet. Tertio vero ex causa formali. i. ex parte pacti appositum quod repu gnat rei supra qua copacitatis: sicut est in si monia: vel quod repugnat contractui: puta quod tractus est gratuitus: et tale vitium facit vsuram ut in mutuo cum aliquid exigit ex pacto ratione mutuate: hic autem non est mutuum si vera ven ditio. Quarto vero ex causa efficiēte. i. ex parte contrahentis: sicut cum quis se fingit emere quod in pignus recipit: et tunc non excusat ab vsu ra nisi fructus computent in sortem: ar. ex de pl gnozi. c. illo nos: sed hec est vera venditio et precium transit ad venditorem et ius percipiendi red ditus stat periculo et lucro emptoris. Pos set tamen incidere vitium ex parte contrahentis propter eius cupiditatem et avariciam: sed hoc acci dit tractui: vñ Inno. Hosti. et Jo. an. ex tra de vsu. c. in civitate tenet: quod licitum sit emere redditus pecuniales: et etiam plures alij. licet non videatur esse contractus tam ho nestus sicut contractus reddituum predictorum. Ad laudem dei omnipotentis.

De decalogi

precepto

quia tunc sunt ibidem duo tractus. Primus est tractus venditionis: et ratione huius non cadit ibi usura. Secundus est tractus mutui: qui ex termino solutionis prolongato in mercantia pretium augetur quod nihil aliud est quam ipsi ementi mutuiare pretium mercantie iam empti et ex tali mutuo lucrum accipere: quod si quis absque dilatione et solutionis expectatione venderet alicui rem aliquam ultra iustum limitem rigidi gradus: non esset ibidem usure vitium sed solum culpa venditionis iniusti pretii. Sed quia pluriimi mercatores quotidie querunt defensiones suarum versurarum ad excusandas excusationes in peccatis: ideo primo in eorum persona potest obijci quod mercatori licitum est in suis mercatibus percipere moderatum lucrum: ex quo per utilitatem reipublice se laboribus expensis ac diversis exponit periculis. Quis enim militat stipendiis suis vivit. Tu ergo iustum est ut in de reponat lucrum competens officio suo: et hoc facere non valeat nisi in venditione mercium sic taxet pretium quod pensatis laboribus expensis et periculis circa merces factis: lucrum preter decimam vel octavam: quod etiam agere non potest nisi per expectationem solutionis usque ad hoc pretium augeat suarum mercium: ut pensata homini expectatione solutionis cum ceteris circumstantiis: finaliter lucrum octavam partem vel decimam. Ad hoc dicendum est quod quis mercator licitum sit lucrari propter causas dictas: non est illi licitum quod lucrum illicito modo scilicet vendendo terminum et observando modos alios illicitos: nec etiam requiritur quod semper lucrum: quia officium mercantie innititur fortune et humi ne industrie: si enim semper lucrari deberet: sequeretur quod si merces valoris centum coronarum emisset per mille: tunc secundum illam positionem posset per quicquam illicitum tractum licite merces eas vendere: ita quod ultra mille coronas lucraret decimam partem scilicet centum coronas quod manifeste per se esse irrationabile: sequeretur etiam quod si in terra vel in tempore magne carissime merces suas emisset pretio magno: propter hoc in loco vel tempore in quo merces ille viles essent pretio maiori vendere posset quam emisset: saltem propter expectationem solutionis: quod manifeste per se absurdum et utilitati reipublice contrarium: precium igitur venditionis statum est secundum communem forum loci illius in quo merces venales adduxerunt: ita quod notabile excessum communis precii non requirant: quod si non appareat ibidem forum talium mercium: potest pro tunc exigere moderatum lucrum. Secundo obijci potest quod talis tractus vultus est reipublici

etiam seculi ementi quam vendenti. Primo namque proficit ementi propter solutionem eius impotentiam et rerum emptarum indigentiam: quod si vellent absque talis termini dilatione vendere: tunc propter indigentiam denariorum et pauperiam sem multorum raros invenire possent emptores. Secundo proficit vendenti: qui non intendit charius vendere propter tempus: sed ad recuperandum ipsum damnum quod ex dilatione solutionis incurrit carius vendit: nam si denarios illos post venditionem statim reciperet: cum eisdem interim multa lucrari posset: nec obligaret alteri dilationem dare cum dispendio proprio. Ad hoc dicendum: quod tales sunt evasiones frivole: nam in prima palliata resultat dolosa miseria ubi sub specie pietatis violatur iura charitatis: ac preterea subsidij crudelitatis serpit contra indigentiam proximi: quod ubi se fingit intendere pietatem ibi patitur propria cupiditas. Addere namque indigentiam indigentem non est pietas sed sub specie pietatis impia crudelitas cum illi qui statim solvere non potest ad hoc deducit per augmentum precii quod paulatim tardius et difficilius solvere potest quod tenet. In secunda vero iniusta latet exactio de eo quod suum non est: nam si talis venditor interim cum pecuniis lucrari posset: possibile etiam foret quod nihil lucraret: imo quod et capitale perderetur: cum igitur non stat in periculo talis damni stare non potest etiam in certitudine talis lucri: alioquin lucrum haberet de re non sua: sed de mutuo in emptione dato ut predictum est: et secundum Thoma Mercator non potest in pactu deducere recompensationem damni quod consideratur ex hoc quod sua pecunia non lucratur: cum non potest vendere quod non datur et potest ab habendo multipliciter impediri. Tertio potest obijci quod tale contractus faciunt ex hoc licite ex eo quod sicut frequenter apparet debitores non solvunt in termino constituto: circa quorum etiam debitorum requisitionem oportet plerumque facere magnas expensas. Quidam etiam post datam dilationem nunquam pretium solvunt: et sic vendens stat in periculo non recipiendi solutionem. Ad hoc dicendum quod licet multi reperiantur qui in termino concessio non solvunt: multi tamen contra sunt qui in termino constituto solvunt: nec tamen precium propter tempus mercedis additum minuit: et ideo utriusque vendere terminum inequalitas et iniusticia est: cum ex hoc appareat manifesta vitiosa intentio quod si iusto pretio vendentes penam apponerent non solventibus in termino constituto: hoc

licitū est dūmō in fraudē nō fieret. Alimz
cū ē d fideiussoz. c. puenit: pceditur q
rōne interest si debitor nō soluit in termino
sibi dato q creditor tūc seruari debet indē
nis: nec tūc est ibidē vsura: cū vsura sit q
rōne mutui lucrū sperat: hec autē crescen
tia recipit rōne damni vltādi nō lucrū ha
bendi: nec eos excusat q plus iusto vēdunt
eo q stant in pīculo post datā dilatonem
nūq recipiēdi solutionē: si saltē pposituz
habuerint vltra iustū pīcū recipiēdi: dato
q in assignato termino legitime soluerent:
tūc em licet solutionē nūq receperint: in
cōscientia sua securi eē nō possūt: cū de tali
termino dato culpā habeāt r aīam cū sub
stantia pdant: hoc solum bonū vltimo sibi
referentes: q nō pīmo de sua substantia
s diabolō de sua aīa satisficere obligātur.
Hic igit queri pōt: vtrū a venditore nū
q vendi pōt tēpus sine vitio vsure. Ad h
dicēdū fm heral. obdoneh. q tps dupli
ter pīderari pōt. pīmo put est quedam
duratio que psequitur pīu motū: r h mo
do tēpus ē quid cōmune oīu r nullo mo
do vendi pōt: qz qd cōmune ē oīu nō ē
pīculariter singuloz: r ideo tps currēs p
receptione mutui. i. tps mutuatōis vendi
nō possit ipīus mutui receptori: qn a ven
dente cōmittatur vsura: p eo q ex natura
mutui tps illud nō est pīctozis s poti⁹ re
ceptoris. Scōdo mō put est quedā duratio
applicabilis alicui rei q duratio atq vsus
ē alicui pcessus ad ei⁹ opa exercēda: r hoc
mō tps ē pīu alicui⁹ sicut ann⁹ equi mihi
accomodati ēz eē me⁹: r h mōi tps licite vē
di pōt: r ex hoc generaliter pcludit q tem
pus illud vendi pōt qd ē pīu venditoris
r ideo licet ppter tps rē plus vendere r mi
nus emere q tunc valeat: qn nō ex malicia
pīrahentiū s ex pīa natura ptractus id
pcedat. Exempli grā. Si quis alteri vēdit
bladū in tpe quo min⁹ valet ad requestum
alterius qd tū seruare firmiter pponet: r
vendere tpe cōmuniter r pbabilē magis
caro: pōt tunc vendēs exigere pīu qd i ho
ra pīstationis vl vēditionis pbabilē cre
dit valiturū. Ad maiorē tū cōmunitā po
nat casus quē etiam tangit Seco. in. iij. q
festū natalitatis christi dicat. A. festū xō
pōb. baptiste dicat. B. si q quis vēdit bla
dū in. A. qn scz minoris est precij ad roga
tū alterius p pīo tūc corrente: licet erat
illud seruaturus vsq. B. qn cōmunē ma
ioris est pīu: tūc misericordiā facit pīmo

r charitatē cum pīo dispendio. Si xō nō
erat seruatur⁹ tūc exhibet iusticiā: r si pre
stat solutionis dilationē sup addit gratiā.
Si pīnde nō seruatur⁹ illud statuit vltra
iustū pīu p. A. sed iustū pīu p. B. donā
do dilationem solutionis vsq. B. tūc ma
nifestā cōmittit vsurā vendēs tps nō suū:
vt ptz extra. e. ti. c. pīuluit: q si seruaturus
erat illud vsq. B. tunc casus ille licit⁹ est:
quia vendit tps suum: qz hoc modo pīe
loquēdo nō accipit illd plus ppter tēpus
s ppter naturā rei scz bladi quod cōmuni
ter plus valet in. B. q in. A. Ratio vero
quare potest illud sub tali precio vendere
vel commutare duplex est. pīma quia is
cui prestat vl vendit tenetur sibi ad proba
bile equiualeus seu ad preferuandum enz
a damno probabilis lucri. Secunda quia
id quod in firmo pposito domini sui est or
dinatum ad aliquod probabile lucrū: non
solum habet rationē simplicis pecunie st
ne rei: sed etiā vltra hoc habet quandā se
minalem rationē lucrosi quā cōmunit⁹ ca
pitale vocamus. Ideo nō solum reddi ha
bet simplex valor ipīus: sed etiam valor su
peradiunctus: quia casus etiā notatur ex
tra de vsu. c. in ciuitate: r cōcor. Alexan.
de hales. Et licet in dicto. c. in ciuitate. cō
sulit q a tali cōtractu abstinēat: hoc tamē
cōsiliū est monitio vtilitatis nō pceptuz
necessitatis: verū tū interest vtz in h casu p
illo tpe futuro pīu certū dērmiet aut nō.
Si pīo mō: tunc si verisimillē dubitat ab
exptis vtz in tpe. b. plus vel min⁹ valebit
vel nō: r tunc ratione dubij probabilis ex
cusatur: vt dicto. c. in ciuitate. c. nauigan
ti: extra de vsu. Si vero ponit sub incer
to: tūc pīfigere pōt aliqn certum diē illius
temporis determinate: vel taxare potest p
cium fm q diutius r cōmuni⁹ valebit in
mense illo: accipiēdo pīum mediocre in
ter carius r minus carū illius mensis: r h
licitū est. Qz si velit determinare precium
sub indeterminato tempore ponēs se in lu
cro tuo vt in pluribus contingi solet r ali
um in dāno: vtpote exigens tātū quantuz
valebit in quocunq tpe vsq ad. b. quādo
carius vendi solet: vel eligens vnū mēsem
de quo ex postfacto sibi eligere velit diē in
quo plus valuisset: tales r consimiles con
tractus sūt vsurarij: quia fors vendentis
efficitur nimis pinguis: r emētis fors effi
cit nimis tenuis. Ratio autem cur ibidēz
sit vsura patet: quia ponit partem suam

De decalogi

vt in plurib⁹ cōtingit in tuto: et illū cum q^o cōtrahit vt in plurib⁹ in periculo damni. Est etiā ibi alia iniusticia: qz si rem suā p^o stea vendere vellet oporteret eum aliquo tempore determinato exponere ad vēden- dū et nō in tēpore vago: sicqz cōtingere po- test q^o min⁹ care vēderet. Et in die charissi- mo inter. a. z. b. et p^o consequēs i tali pacto facit se certū de lucro vltra qd̄ humana in- dustria posset: cū hīs cōcor. Hosti. Jo. an. et Archid. l. c. vsura. xliij. q. liij. Secundo queri potest: vtrū ille qui merces suas in loco illo nō erat venditur⁹ vbi abundant sed eas transferre p^oposuit ad loca vbi cari- us venditur posset rogat⁹ in eodē loco vē dere tantū q^o vtrū verisimiliter valerēt i alio loco deductis piculis: laborib⁹ et expēsis: p^osertim qz q^o iure vēdere pōt carius p^opt t^opis dubietatē: eodē etiā iure videt⁹ illud facere posse p^opter dubiū loci. Ad hoc dicē dū q^o Hosti. tenet q^o nō pōt stare talis p^otra ctus. Inno. autē tenet p^otrariū quē sequit⁹ Ray. extra de vsur. s. Jo. an. cōcor. hāc cō- trarietate dicēs q^o si statim emptor ille p^ore- ciū soluit putat opintonē Inno. verā: tunc enim nō habet speciem vsure. Si x^o solutio p^ore- cij differat: vt Hosti. forsitan intellexit tūc p^ocedere videt⁹ rō Hosti. qz i dubio tem- potis pōt venditori et emptori cōmodū p^o uentres: hic nullū cōmodū fit emptori nī- si forte in solutionis dilatione: et hanc disti- ctionē approbat Jo. cald. extra de vsu. l. c. si. verū tū a tali p^otractu potissime cauendū est p^opter fraudē: que se se facillime pōt im- miscere. P^oterea s^om Hosti. qui vēdit fru- mentū in. a. p^o p^ocio: q^o tūc cōiter currit: dā- dū tamē in. b. cū adiecta cōditione si inte- rim plus valuerit q^o hoc sibi def: si x^o mi- nus nō vult q^o p^ociū minuat: ille vsuram cōmittit: et hoc notat Archi. xliij. q. liij. s. j. Et cōtra qui in. a. emit frumentū p^ocio tūc corrente ea cōditione vt sibi reddat in. b. p^omittit vsurā vt. xliij. q. liij. c. vsura: Rō est qz s^om cursū regionis cōiter in. b. frumēta sūt cariora: nec obstat q^o aliqui cōtrariū ac- cidit: qz ad raro cōtingētia nō aprant iura ff. de leg. l. nā ad ea: vnde talis est ad resti- tutionē inducēdus. Deniqz queri potest vtrū etiā cōmittat vsurā qui terminū cōce- dit in vēdēdo nō vt cari⁹ vendat sed vt me- llus emētes ad suā apothecā trahat. Ad h^o dicendū q^o si tūc emptores ex h^o aliqd̄. dam- nū incurrūt: puta rōne qualitatis mercū: ex eo scz q^o nō habeat tam bonas merces:

precepto

tūc vendēs vsurā cōmittit rōne scz dilatio- nis merces plus iusto vēdendo: p^osiderata earūdem qualitate: vt p^o extra de vsu. con- sult: nā vel emēs exinde dānū incurrit: v^o saltē vlteri⁹ primū suū decipit in p^odictū- um ale sue: etiā plerūqz cū mule⁹ mēdacijs et p^olurijs quib⁹ affirmat merces illas eē bo- nas: et sic patet vtrūqz qualiter in augmen- tatione p^ore- cij in rerū venditiōe p^opter dila- tionē solutionis laret vsura deestabilis: et qualiter nō. Ad laudem dei omni.

De p^ore- cij diminutione propter solutionis anticipationē vel pro- pter expectationē ipsius rei empte- q^otū ad ius vel vsu: Ser. XXXII

On furtū facies:

n. Exo. xx. Post ea q^o dicta sūt in sermone p^ocedenti: videndū ē de his qui minus iusto emunt

rē aliquā p^o termino anticipato. Ad cui⁹ euidentia primo queri pōt: vtrū emēs agrū v^o fundū v^o aliqd̄ aliud iusto p^ocio: ea tū cō- ditione q^o quādo cōp^o vēdēs illud p^ociū soluatur: tūc illud vēditū ad se libere reuer- tat: ex hoc emēs vsure vitiiū incurrat: p^osertim cū emēs ibidē recipit interim exre- scētā vltra sortē scz fruct⁹ annuos. Ad h^o rīdet glo. magna: ex de vsur. in. c. p^ostus: vbi etiā plures ponit casus: q^o si fund⁹ vel ager vendit iusto p^ocio tūc nō est p^otractus vsurari⁹ sed licitus: pōt tū ille p^otract⁹ illi- citus et vsurari⁹ iudicari: si scz emptor sub spē emptionis p^ociū agri mutuari intendit et p^o tale mutū lucrificare annuos fructus agri: tūc emē vsura iudicat⁹ a quibuscūqz: l^o ab ecclia s^om Archid. ex hoc p^odemnari nō possit: in talib⁹ enī potissime inspicienda ē dolosa intentio: nam si talis emptor inten- tione simplici agrū emit iusto p^ocio: semper parat⁹ illū restituere si venditor redimere voluerit: nō ē ibidē vsura: qz nulla ibidem interuenit rō mutui: s^o sola emptio pura et simplex: vnde in iudicio qd̄ ē aīc stādū est in his cōscie cōfidentis habuisse se purā et simplicē intentionē. Verū tamē per tria si- gna exteriora p^osumi potest de intētiōe do- losā. Primū signū est q^o p^ociū qd̄ p^o agro dat⁹ est min⁹ iusto respectu valoris ipsius rei: tūc enim p^otractus p^osumit⁹ fact⁹ i frau- dem vsuraz. Secū dū est: quādo redimēs in fundū redemptione tenet⁹ aliqd̄ soluere

Septimo:

Sermo xxxii

ultra summā receptam: puta si fuit res vē-
dita p. c. coronis et positum est in pacto q
cuz rescinditur venditio soluant. cxx. tūc
enī duplicem recipit vsuram scz fruct? an-
nuos et hoc supradictum in pacto positum.
Tertiu ē quādo emptor exercere solet vsu-
ras et vsurarios cōtractus: pbat̃ur hec eē
de emp. et vendi. c. ad nostram: et eē de pl.
gnozi. c. illo nos. Quartū signū etiā addi
pōt quādo scz sit cōtractus emptiōis cum
pacto d re vendēda infra decēniū: ita tñ q
infra quinquēniū instrumētū venditiōis
nequāq̃ facere teneatur fm Hosti. et Joh.
an. in nouella in dicto. c. ad nostram: talis
contract? reputat? vsurarius: nam fm Ho-
sti. i. b. casu eoipso detegit? fraus q̃ latebat i
ptractu. Secūdo principaliter queri pōt
vtrum sic tempus anterioratiōis vēdi pōt
sicut tēpus dilatiōis de quo dictū est i ser-
none pcedenti. Ad hoc dicendū: q̃ quan-
doq̃ tēpus est ppiū venditiōis: tūc
ab eo licite vendi potest quādo tpalem vti-
litatem p̃cio tēporali appreciabile in se in-
cludit. Sicut econtra tempus ppiū em-
ptiōis eidem vendi nō potest: quia tūc vē-
deret non suū sed alienū. Exempli gratia.
Teneor tibi soluere post. x. annos centum
coronas: nec ad illas soluendas ante tps
illud obligatus sum: tunc tecū paciscendo
tibi vendere possū tēpus illud q̃ mox tibi
tribua octoginta: ita q̃ ppter incurres tē-
pus decem annorū tibi viginti retineam
quia. x. anni quos vendo tibi sūt quo ad h
net iuris ppter qd vēdere possum valorē
p̃is illius. ¶ Si opponas q̃ rōne pecunia
mutuata nihil ultra se valoris vendibilis
habet: eadē rōne nec pecunia soluēda post
x. annos et ideo vēdere tps illud vsura vi-
det. Ad hoc rōdeo q̃ hic nō vendit? pecu-
nia s̃ tps solutiōis qd vtiq̃ vēdētis est:
cum ecōtra tēpus pecunie mutuate nō ē p̃
titiōis sed receptiōis vsq̃ ad terminū sibi
p̃fixū: et ideo tibi vendi nō pōt qn cōmitta-
tur vsura: vñ si is qui tibi post. x. ānos sol-
uere tenet. c. coronas mutualet tibi octo-
ginta: et ex hoc vellet tibi relinqui vel dari
ex. tūc indubie vsurā cōmitteret eo q̃ tibi
tps pecunie mutuate venderet: vñ pcludē-
do q̃uis pecunia se nō valeat plus seip̃a:
tñ aliquē valorē acqrit ex vtriusq̃ industria:
et ideo vsus ille siue facultas vēdi pōt ab
eo cuius ille vsus est legitime vēdi. ¶ Si
rursū opponas q̃ hīs centū coronas etiā
habet facultatē vēdi et possidēdi eas: et

ideo eque hñ poterit vendere hāc facultate
tem futuri tps: sicut p̃dicit? debitor facit q
non tenet eas soluere ante. x. annos. Ad
hoc rōdeo q̃ hic et ibi nō est eadē rō nec eō
similis: qz pecuniam habens nō pōt ea vti
inquātū habet rōnem p̃cij vl nūmismatis
nisi mutuando vel palia re cōmutando:
vtrōq̃z aut currit futurū tēpus non p eo
q̃ pecuniā tradit sed p eo cui mutuat? vel
in emēdo cōmutat? aut appreciat? ultra sim-
plicem vim p̃cij sui. Sed debitor p̃fat? ni-
hil mutuat dum soluit octoginta coronas:
sed pot? debitū soluit: vt aliqđ p̃cium ac-
cipiat: qd quidez mutui p̃cium dici nō pōt
cum nihil mutuet sed soluat: s̃ dici pōt p̃e-
cium anterioratiōis huic p̃cio estimabilis
et ideo licite vendi pōt. Tertio p̃ncipalit?
queri pōt vtrū gratia expectatiōis rei ven-
dite liceat min? dare ab emptore q̃ si p̃sen-
tialiter traderet. Ad h̃ respōdet Alexan.
de alexan. in tractatu suo q̃ in emptione et
vendiōe pōt interuenire duplex expecta-
tio. Prima vt expectet res: et quia sic ex-
pectat? ideo min? dat? vt si quis dat. x. pro
mensura frumēti que valet. xij. receptur?
illam mensuraz in futuro tēpore in quo ve-
rissimiliter p̃sumit q̃ non minus valebit:
et talis expectatio ē vsuraria: similiter emēs
frumētū in herba p sex qd verissimiliter tē-
pore messis valebit octo: talis cōtractus ē
vsurarius: vt patet extra de vsu. c. in clui-
tare: si tamē verissimiliter nō plus valeret
tēpore ptractus ppter pericula et alias cir-
cūstantias: nō esset cōtractus vsurarius:
vt. ff. de cōtrahen. emp. l. fistulas. s̃. frumē-
ta: et l. si debitor. s̃. verissimile. Alia rō est
expectatio nō rei sed vsus eiusde: puta qz
res est talis nature q̃ emens nō potest ea
statim vti licz pōt tibi statim tradi: qz res i
se nō habet statim vsu suū simulatim sed
paulatim: et ideo si emens min? dat qz non
pōt statim simul vti re sua ppter expectati-
onem vsus nō peccat: qz res statim tradit?
et vēdit? quātū valet tpe ptractus s̃ min?
p̃cium p ea def? ppter successiū vsū eius-
dem: sicut in redditib? molendinaz peda-
giorū et p̃similiū: vbi pceptio redditū est
successiua: et idē dicendū ē qn vsus ip̃i rei
penit? differt in futurū tps licz ip̃a res sta-
tim tradat? vt si quis p pellib? varijs que
statim tradunt min? dat circa p̃thecosfē
q̃ circa Michaelis: qz vsus ei? nō ē circa
festum p̃thecosfes sed circa Michaelis:
q̃uis enim res tradit? vtroq̃z tēpore tamē

De decalogi

precepto

licet vno tēpore dare minus p̄cium q̄ alio tēpore nō ppter rem expectatā: s̄ ppter vsum. Unde generaliter est sciendū: q̄ ius vel vsus rerū p futuro tēpore licite pōt mi nus emi: q̄ si omēs ille res emptioni p̄sen taliter traderent: et q̄nto ius futuroꝝ pro tendit in longiora tēpora: tāto ceteris pa ribus emi potest minor p̄cio: cuius ratio est: quia in his in quib⁹ ius rei seu sup rem differt ab ip̄a re vel ab actuali possēssione et vsu ip̄i rei potest ip̄m ius emi licet ip̄a res nōdum sit vel actualit̄ nō tradat̄ aut etiā vsus illius nōdum cōueniat. Constat aut̄ q̄ ius et actualis possēssio rei p̄sentis cete ris paribus ampl⁹ valet q̄ solum ius rei future: aut q̄ solum ius absq̄ actuali pos sensione non statim tradita vel tradēda: tu tius est enī incumbere pignori q̄ agere in psonaz: et secur⁹ est rem h̄re et possidere q̄ solu ius rei: et ideo licet illud plus vendi et istud minus emi: nam p̄cium semp esse de bet iustum pporcionatū ip̄i rei vendite: q̄ iusticia potissime debet attēdi a tēpore cō tractus vt scz tantū def quantū res valet tēpore ptractus: non autē quātū valitura est toto tēpore subsequēti: qz regularit̄ res fm q̄ valet tēpore contractus estimari de bet. Et ex hoc trahit̄ ille casus: q̄ q̄ frumē tum suū vendere disponens in. b. ob roga tum alterius illud vendit in. a. q̄ si scz ē mi noris p̄cij: potest illud vēdere vltra p̄cij illud qd̄ valet in. a. et supaddere tātū quā tum verisimiliter valitur est in. b. qd̄ alter nequaq̄ facere potest qui disposuit illud vendere in. a. Ratio huius est: qz tempus illud reputat̄ in venditiōe quo libera sua voluntate disposuerat illud vendere: lz ob rogatus alter⁹ tempus illud anticipauit. Ex his patz q̄ vltimum vsure aut iniusti p̄ cij cōmittitur: quādo minus p̄cium dat̄ q̄ res valeat tēpore cōtractus a quo tēpo re iustum p̄cium iudicā dū est: non autē est vltimum si minus p̄cium detur q̄ in futuro dare: et licz plus p̄cipiat emens tempore psequēti q̄ dederat illud: tamē qd̄ recipit est de sorte ppter veram venditiōnē iuste factam tēpore ip̄ius cōtractus: hinc est q̄ emens annuos redditus q̄nquaginta co ronariū p mille coronis: non reputat̄ vsu rarius: qui tamē vsurarius esset si p mille coronis mutuatim annuatim q̄nquaginta coronas reciperet: cui⁹ ratio est: qz in p̄mo casu nō est cōtractus mutui sed emptiōis: qua vere tū emi⁹ ius futuroꝝ redditui:

et ideo nō est ibidē anterioratio solutiōis habens rōnem mutui: s̄ est ibidē actualis solutio rei seu iurisdictionis actualiter em pre et tradite. Quarto p̄ncipaliter queri pōt: vtz vendens aliqd̄ certo p̄cio alteri q̄ mor sibi rem eandē reuēditurus est mino ri p̄cio: iudicaf̄ esse vsurari⁹: exempli ḡra. vendo tibi equū vel pannum p. c. coronis dans tibi dilatiōez solutiōis scz dimidiū annū: tu aut̄ inde mor reuēdis p̄ minori p̄cio scz. lxxv. habitur⁹ statim p̄ciū illi⁹. Ad hoc dicendū q̄ in hoc casu p̄m⁹ vendi tor et scd⁹s emptor q̄ est vna p̄sona: iudicaf̄ ex hoc icidere vltimū vsure: eo q̄ p̄m⁹ emēs reuēdidit p̄mo vendenti p̄ p̄ciō sitat̄ mi nori: qz sub quadam mutui rōne potius q̄ s̄b reali solutiōe tradidit illi. lxxv. debēs ab eodē re habere. c. post mediū annuz: ta lis enī p̄tract⁹ est oī malignitate et duplici tate plenus: et tales mercatores pro p̄p̄cio cōmodo assequēdo sūt destructores reip̄u blice ac artulz mechanicaz mercationūqz legitimaz: verūtū si quis absq̄ intētiōne reemendi rem a se vendendā absq̄ fraude vendidisset: nō excedens limitē p̄cij grad⁹ rigidit̄ tū postea occasione quacūqz de nuo reemeret nō ponēs p̄ciū citra limitem gradus p̄ij: nō est ibidē peccatū vsure nec iniusti p̄cij: maxime dūmodo nō fuerit ibi dem intētiō praua. Cui⁹ ratio ē: qz tunc il la reemptio taliter est circūstantionata: q̄ nō est ibidē p̄ctū minoratiōis iniuste: licz in p̄ma vēditiōe solutiōis dilatiōez indul serit: in scda xō emptiōe solutiōez p̄mptā exhibuerit: tū a talib⁹ cauendū est ppter p̄iculum intētiōis impie et minoratiōis p̄cij iniusti. Talia nāqz frequētēs maxi me destruunt rēpublicā: p̄sertim q̄tum ad iustos artifices et mercatores. Qz si que rif quale remediū dabit̄ artificib⁹ et mer catorib⁹: q̄ ob p̄ciū sic vltra iusticiā mino ratū ppter dilatiōē solutiōis p̄stītā: ven dere nequeūt pannos aut merces q̄n mul tum amittāt de capitali: vel saltē nihil lu crant nisi laborē inanē si ad terminū vēde re nolunt: imo nec emptores repire p̄st̄ p̄sertim cum p̄ hoc et s̄ilia in ciuitatib⁹ inole uit p̄suetudo iam longo tpe introducta p cōmuni bono: q̄ non vendat̄ nisi cū dato cōpetenti solutiōis termino. Ad h̄ dicēdū q̄ si talis p̄suetudo sit introducta p com muni bono et nō in fraudē vsuraz s̄ p ma iori expeditiōe mercātiar: tunc si merca to: vendit merces ad terminū vltra quātū

ratē iusti p̄cij rigidi gradus: nō est dubiū
quin cōtractus ille sit vsurarius cum in eo
tēporis expectatio cadat sub iniusto p̄cio:
p̄tra. c. cōsuluit: extra de vsur. Si vero nō
excedit quātitatem iusti p̄cij: licet terminū
tradat r p̄ termino maior p̄cio vēdere vi-
deat: non tñ est ibidē vsura. Nec obstat si
p̄ minor p̄cio daret statim idē p̄cium rece-
pit: qd ostēdi pōt p̄ simile in alijs debite
soluēdis: nā si qd aliqd debeat ad certum
terminū r parat inueniat solutiōez anti-
cipare: si creditor de eo qd est sibi debitum
voluerit aliquid dimittere: constat qd tūc
creditor dimittere posset: r tamē ab vsura
immunis esset: concordat Gheral. obdoñ.
licet enim vsura sit plus accipere ppter tē-
poris dilationē: tamen non est vsura min⁹
accipere ppter tēporis abbreviatiōez. **Q**
si obijciē talis mercantia tantū non posset
vendi ad denarios p̄mptos: quantū vēdi
potest cum dilatione solutiōis in pactuz
deducto: r res tantū valet quantū vēdi pōt:
vt. ff. ad trebell. l. j. §. si hec res: r ideo illd
plus qd accipit ppter dilationē solutiōis vl-
tra fortem p̄cipitur. Ad h̄ dicēdū est: qd in
hoc casu ex malicia mercatorū malignorū
in vendendo terminū illicito modo mino-
ratur: iustum p̄cium illius mercantie: quo
diuites auari multos paupes artifices et
mercatores crudeliter euiscerant: r ex hoc
relinquit etiam iustis mercatorib⁹ semita
gulis arcta r obscura: qd eodem modo lei-
te mercari possunt: cum debitis tamen cir-
cūstantijs r intētiōe pura: nam rebus sic
stantibus si lanifer vlt⁹ mercator aut alius
tantū vendit pannos merces vel res suas
ad terminū solutiōis indultū p quanto
venderet ad p̄mptos denarios si p̄dicte
cessarent impietates: nō vtqz edificat ad
gebēnam: r qd dicit res tantū valet quan-
tum vendi potest: verum est si res p tanto
quantū valet vendi p̄mittitur: r malicie p̄-
dicte non obstat: his etiā cōcordat Tho.
in quadam sua responsione cum fuerat de
hac materia requisitus. **Q**uinto queri
potest: vtrum vendens alteri bladum pro
x. coronis soluendis post messē quando
bladum illud fm̄ p̄babiliter estimatiōez
valebit tñ octo in p̄fixo termino: superue-
niat autē charistia ita qd dictus emptor idē
bladum vendat p duodecim: teneatur i il-
lo casu prim⁹ vendēs ad faciendū restitu-
tiōē primo emptori: eo qd tunc emit bla-
dum illud plus iusto p̄cio: r videt qd non:

eo qd emptor primus in nullo damnificat⁹
est: imo lucratus est duas coronas: sed in
contrariū facit qd ille cōtractus erat vsura-
rius. Ad hoc respōdet Asteñ. i summa: li.
iij. cl. liij. qd primus venditor emptori p̄mo
teneatur id restituere qd supuendit ultra
estimatiōē boni viri: quia licet emptor pri-
mus damnificatus non est: hoc tamē fuit
ppter euentū rei qui non excusat ab vsura:
damnificatus tamē fuit quia plus emit qd
in termino valebat fm̄ estimatiōē exper-
ti viri p̄babiliter: per locum autem a cōtra-
rio emens agrum iam seminatū vel aliud
qd post certum terminum recipiet minor
p̄cio qd p̄babiliter valeat: vel quam alter
empturus esset eo qd solutiōē p̄cij antici-
pet vsurā cōmittit: qd p quandā rōnez mu-
tui tradit emptor p̄cium venditori ante re-
ceptionē rei empti: cum p̄stet qd ex natura
emptiōis seu cōmutatiōis nō teneat trade-
re p̄cium anteqz recipiant rem emptā oēs
enī cōmutatiōes sibi nūc p̄ter r ad pa-
ria obligant. **P**roterea tradēs aī messē
bladū vt⁹ vt post messē nouū et p̄ualēs
recipiat: vsurā cōmittit fm̄ Hof. si intētiōe
corrupta hoc faciat: r dico p̄ualens: qd for-
te vetus p̄babiliter tantū valuisset quantū
nouū p illo receptū: dico etiā intētiōe cor-
rupta: qd si p̄stitor reportaret ex h̄ aliquaz
vilitatē renouatiōis sui bladi ob quā cau-
sā posset diutius p̄seruari non ē iniustū: si
h̄ nō p̄sequit sine p̄iudicio alteri⁹: qd nō in-
tendebat illud p̄seruare sed cōsumere: ac
mutui causa potior erat alteri⁹ subuenien-
do qd p̄prij cōmodi acq̄sitiō. Deniqz si res
min⁹ emit: qd valeat tpe p̄tract⁹: recipiēda
tñ in alio tpe in quo verisimiliter dubitat
vtz illo tpe plus minusue sit valitura: nō
cōmittit vsurā: dicit enī cō de vsur. c. na-
uigāti qd ille qd dat. x. solidos vt alio tpe to-
tidē sibi grani vel vini vel olei mēsure red-
dant: qd lz tunc plus valeant vtz plus vel
min⁹ solutiōis: tpe fuerit valiture verisimiliter
dubitat: nō debet ex h̄ vsurari⁹ reputari rō-
ne dubij hui⁹: h̄ ibi. **N**ō enī min⁹ dat rōne
t̄p̄is h̄ p̄p̄ naturā rei qd min⁹ valet vno tpe
q̄ alio: r sic etiā dicēdum ē in h̄rio casu: cō-
cor. Alexā. de bal. r hosti. Ad laudē dei.

De locatiōe possessionū r opa-
rū ac etiā aialū: r de emphyteosi:
r quō pōt interuenire cōtractus
vsurarius: Sermo XXXIII

De decalogi

De furtum facies

Exo. xx. Ad inuestiganduz mutuū palliatuz ⁊ usurariū lucrum

quod in cōtractu locationis v^l emphyteo si interuenire potest: sciendū est: q^d locator ille dicit qui rei sue vsum alteri p^o p^olo cōcedit: vt cum loco tibi domū meam ego sū locator: tu vero cōductor: vel etiam dicit q^d locator qui locat operas suas offerens se ad faciendū aliquid p^o p^olo: vel etiā cuz accipit vt aliquid faciat q^d dicit cōtract^o innominat^o. Q^uum igit^r ad primū modū locandi scz vsum rei sue notādū est: q^d alⁱ quādo fit talis locatio impletū: et tūc si conductor mort^u succedit heres in locatio ne: q^uis x^o fit ad vitaz cōducentis: ⁊ tūc est locatio psonalis que mort^u cum psona: quādoq^{ue} vero ad certum tēpus: ⁊ tūc si cōductor mort^u infra illud tēpus succedit heres. Hic p^omo queri potest: vtrū mutuās rustici pecuniā vt possessiones ei^u colat: qui licz legitime cōduct^o eas colere rēnu^l nisi mutuū recipiat: iuste tamē ei^u de fru ctibus possessionū vel aliunde mercedem operari suarū tribuens: in foro cōscientie sit usurarius reputā dus. Ad hoc dicēdū q^d duplex esse potest operaz suarū recōp^o satio. Prima fit i iusticia ⁊ equitate: ita q^d ppter mutuationez nihil minuat de iusto p^olo fm cōmunē ⁊ approbatā p^ostetudinez regionis: tunc non est usura ex pte mutuantis etiā si non fuisset alⁱs mutnaturus: ratio est: quia de mutuo non recipit lucrū eo q^d non recipiat nisi suum: alioqn si talis mutnans usurarius esset ⁊ p^osequens obligatus ad restitutionem: tunc non liceret alicui mutuari iniuste detinēti suaz possessionē aliquā pecunie quātitatē: et ipam in pignus accipe: non cōputando fruct^u i^u for tem: q^d tamen falsū est vt patz e^u de vsur. c. j. Secūda vero fit ex nequicia cū scz mutans ppter mutuū aliquid detrahāt iusto p^olo operaz: vel cum pter operas iuste emptas alia quedaz ab eis exigit q^d coloni impendūt: tunc enī esset usura detestabil^{is}. Unde generaliter si occupasti rē meā: vel per potētā mibi vtm facis in rebus meis vel non restituis mibi mutuo pstitaz loca tam vel cōmodatā: aut etiā non soluis mibi de operib^u qbus tibi seruiui: nec vis mibi restituere mea v^l desistere ab iniuria nⁱ si mutuem centum: quo facto desistis iniuriari restituis mibi ⁊c. hoc nō est usura ex

precepto

parte mea: cū nihil lucrer: sⁱ redimio v^l rationē iniustā mea recipo et me defēdo q^d lz ar. e^u de simo. c. dilect^o: nec vsurā cōmit to si p^o lucz mibi soluas iustū debitu^u: vel nō exigat a me iniustum debitu^u: ⁊ ex his p^ont mlti casus p^oculares cōcludi. Secūdo q^ui pōt vt ⁊ conductor locator teneat de dā, nō si q^d p^otigerit i re collocata. Ad h^u rñdet hosti. i. fuma i titulo d^o locato: q^d nō teneat de casu fortuito vt. ff. loca. l. si merces. §. vis maior. l. mare^o. §. domuz: sⁱ bñ teneat d^o dolo lata culpa ⁊ leui: vt istie. d^o locato. §. si. etiā si illud p^otigerit culpa alioz q^u opa vit^u: ⁊ in h^u p^octu venit etiā culpa leui^u: cū g^o v^l v^l q^u celebrat^o q^uis qdā d^orium d^o xerūt: vt istie. q. mo. §. obli. §. vl. Et si auriga dū ceteros cursu suo trāsire vellet cur rum evertit: ⁊ seruū quem duxerat quassa uit v^l occidit: teneat quia debuit se tēpera re ⁊ diligentius se habere: vt. ff. e. l. t^u q^uis. Sed si fecit q^d quicunq^{ue} diligēs fecisset se curus erit: vt. ff. e. si merces. §. q^u calūntiaz d^o dāno x^o ab alio dato enī obulare nō po tuit nō teneat: vt. ff. e. sed de damno. Simi liter nec teneat de casu fortuito: vt dictū ē. Dicit vlt^o hosti. fm d^ozo. q^d si q^u mer cedem accipit p^o custodia teneat etiā de le uissima culpa: vt istie. de cōtrahē. emp. §. q^u si fugerit: ⁊ extra de deposito. c. bona si des. P^oterea q^uq^{ue} culpa cōductoris an/ numeratur seui^u: vt si magister scholari oculū effoderit seueri^u cū calce pcutiendo: q^u leui^u castigatio tū illi pmissa ē: vt. ff. lo ca. l. ite querit. §. iulianus: e^u de homici dio. c. ad audiētiā. Deniq^{ue} conductor imple to tpe cōductionis teneat ipam rem restituere locatori: alⁱs enī teneat ad interesse. ff. loca. l. videam^o. §. q^u vinum. Tercio que ri potest vtrum ppter aliq^us causas vel in/ fortunis locator ipi cōductor mercedē rei locater remittere teneat. Ad h^u rñdet ho sti. in ti. de locato q^u sic. Et b^u in q^utuor casib^u. Primo ppter sterilitatē ptingentē: nisi posset cum vbertate pcedentis ani vel subsequētis cōpensari ⁊ nisi p^otigerit culpa coloni: vnde e^u de locato dicit^o. c. p^o steri litatē afficientē magno incomodo condu ctorez vitio rei sue culpa coloni seu casu fortuito cōsistentē: coloni^u ecclesie tūc p rata est pensionis remissio facienda nisi cū vbertate pcedentis vel sequētis anni va leat sterilitas cōpensari: glo. coloni^u mo/ dicū dānū debet sustinere. Casus etiā for titus d^ono nocet: ⁊ nō colono: vt non bar

Septimo:

Sermo xxxiii

beat pensionē nisi p rata: et sic colonus nihil
pcepit nihil soluat: ita q remissio faciēda
est in totū vel in pte: nisi posset vbertas p/
cedentis anni vel sequētis cōpēdari cū ste/
rilitate. Et si dñs remisit cōpēdatiōez ppe/
sterilitatē et ano sequēti ptingat vbertas:
pōt dñs petere pensionē integrā: verūthi q
dicta sunt intelligunt de colono q certam
pecuniaz vl certos chorbes annuatim de/
bet: et nō de ptiario: q cū dñs lucy et dñū
partit: hec glo. ibidē et allegat diuersa lu/
ra. Et addit Bzo. q si casu fortuito contin/
git vbertas augmētā pēso sicut diminui/
tur qñ sterilitatē ptingit: secus tñ si dilige/
tia coloni ptingeret vbertas: vt. l. de fū.
rei puate. l. ij. l. de oi agro deserto. l. vl. li.
ij. et de alluio: et palu. l. vl. Scdo fit remis/
sio si fundus terremotu vel fructus caumate
vel grādine sic pñt: vt nūqñ sit: et generali/
ter ppter illud qd pter pñtudinē euenit:
vt. ff. e. l. ex pductu. h. ij. et. iij. Tercio fit re/
missio et excusat a solutiōe ppter vim ma/
lorē cui resistere nō potuit: vt pñcipis vel
iudicis: vel etiaz si ppter incursum hostiū
amissus ē fructus: sed tñ si modicū dñum
trulerint. Quarto fit remissio qñ ppe casū
fortuitū impedit pductor frui re pducta:
scz qñ dō domo pducto expellit ppe aliquā
causā legitimā pnt videbif in q. sequēti.
Quarto pñde qñ pōt vtz in aliq casu
posset inqñlinus expelli de domo cōducta.
Ad hñder hosti. vbi supra q sic: et hoc i/
liij. casibus. Primo si dñs pbat domuz si
bi necessariat et talis necessitas imineat q
tpe ptracto nō iminebat: puta si iter in du/
rit vxorē: vl si domus in q habitauit com/
busta est: vel si qua pñlis necessitas emer/
gat: vt ēf de locato. c. ppter. in glo. et i hoc
casu remittēda est pensio p rata tps: vt di/
cto. c. ppter. h. vtz. Scdo qz domus indiget
refectiōe q nō iminebat tpe cōtracto: vt qz
vento pculsa ē et corruit vel minas ruinā:
in quo casu fit etiā mercedis remissio p ra/
ta tps: vt dicto. h. vtz. Tercio qñ pductor
puerle versat i domū: qz tenet porcos i so/
larlo: vel nō ē in ea fm pactū pductionis:
vel si deteriorē faciat: vel si in ea publicas
meretrices teneat: aut puerfos hoies: aut
pñbitos ludos: ar. in aut. de lenonib. h.
fācim: coll. ij. et ēf dñs sta. mo. c. fi. h. j. et. xlv.
di. c. sed illud: vide notāter. Sñt si in agr/
pductis opa rustica suo tpe nō exercerent
ne intēpestina cultura funduz deteriorē
reddat: vl si ppter inimiciā culpa coloz

ni ortas dñū dat et de silib. idē ē indiciff.
Quarto cū pduxit ad qñq ānos vl vltra
domū vel fundū: et non soluit p biennium
pñsiones: tunc enī expelli pōt: vt pty dicto
c. ppter. h. vtz. An notandū ē: q bona cō/
ductoris sūt obligata locatiōi: h est omia
bona pductoris inuēcta et illata in rustico
pñsio: sciēte dñs nisi ad tps inferant: taci/
te sūt obligata dñs p pensione: in vrbano
aut nō distinguo vtz dñs sciat vel nesciat:
vt. l. de locato. l. certi: q si rem sibi locatā
vltērius alteri locauerit qd pōt: vt. l. e. l.
nemo: tūc res posterioris obligate sūt pñ/
cipali dñs vsq ad illā quātitatē qua et iste
scds pductor tenet pñt pductor: vt. ff. e.
l. si in lege. h. si colonus: verūthi si pductor
aliqd expenderit necessario vl vtiliter ire
pducta: pōt agere contra locatorem vt ex/
pensas recipiat. ff. e. l. domus: als secus.

Item autē ad scdm modum locandi
scz opas suas queri potest: quo tēpore con/
ductor locatoz merces laboz suoz solue/
re tenetur. Ad hoc respōdet Hof. q serua/
ri debet illud qd inter eos actum est: si ve/
ro non apparet qd inter eos actum est: tūc
seruandus est laudabilis mos regionis: q
si etiam non apparet vel varius est: tūc ser/
uari debet: qd minimum est: scz vt soluat
in fine anni: vt de re. iur. li. vj. in obscuris
minimum est sequendū idem Bzo. Sed hoc
sane intelligit de his q pducunt ad annū
quibus non est reddēda merces circa finē
anni de necessitate salutis: nisi aliquib ne/
cessario indigerent: secus autē est de cōdu/
ctis ad dies septimanas vel menses: de q/
bus ait dñs Leuit. xix. nō remanebit apō/
te opus mercenarij tñ vsq mane: de quo
patebit inferius. Scdo queri pōt vtrum
locans operas suas faciēdas in aliqua re
teneatur de damno illi rei. Ad hoc respō/
det hosti. in sūma in ti. de locato: q si dā/
num cōrigit illius culpa etiam leui: tūc te/
tur sine fuerit culpa sua siue alioz quoz
opera vitur: secus si diligentia debitā ad/
hibuit: vt. ff. e. si merces. h. qui calūniā.
Et licz dō damno ab alio dato non teneat:
vt. ff. e. sed de damno: tamē tenet de custo/
dia: vt. ff. e. qui mercedē: nam qui p sola
custodia mercedē accipit tenet etiaz de le/
uissima culpa: sed dñs supra in. v. sermone
pcepti hui: als nō tenet nisi de leui culpa
vel lata: vt si palleū meuz accepit et postea
p errorem alteri dedit: quia non toleratur
error in facto. pprio. ff. e. Item si palleū.

De decalogi

Similiter si vestimenta poliēda recepit et mures roserunt: tenet de culpa. ff. e. item querit. §. si fullo: et de similibus. Idem est iudicium. Est autem et alius contractus qui ē medius inter locationem et venditionem: quod vocat emphyteosis: quod ē nomen grecum: et idem est quod melioratio in latino: nam antiquitus sterilia terre tunc per hunc contractum cōcedebant: quas recipientes meliorabant et meliorationes sue erant: quod postea promissum est etiam fieri de fertilibus et fructuosis: et consistit dūtaxat in rebus soli vel fundi. Quod autē iste contractus ē medius inter locationem et venditionem sic patet quia quādo talis contractus celebratur: tunc aliqd datur: sicut in venditione pretium certū datur: sed tamē differunt: quia per venditionem transfertur dominiū: sed hō retinet dñs dominiū: et sic videtur magis accedere ad naturam locationis in qua locans dominiū retinet: et singulis annis aliquid recipit: sic et in emphyteosis: sed hōc materia quod raro frequenter gratia benevitatur: superdeco: vide de ea si placet. *De iure emphy. et extra de locato. c. potuit: et multa ibidem in glo. vide etiam breuiter notata in summa pisana in libro emphyteosis.* Denique de locatio animalium queri potest utrum interuenire possit fraus usuraria quādo committitur animalia nutrienda: ut oues et boues porci et similia. Ad hoc respondet Alexander de alexa. in tractatu suo: quod duobus modis usuraria fraus interuenire possit. Primo modo quando lucrum quod ex tali commissione puenit ortū habet ex mutuo: ut si quis diues mutuet alicui pauperi. c. libras ut ex eis emat boues oues et similia nutriendas ad lucrum illius qui mutuat: et illius cui mutuat tale lucrum est vitiosum: quia ortū habet ex mutuo: unde siue totum siue partē mutuo tradidit: nunquā potest ex mutuo sumere lucrum in hoc casu. Alio modo quādo excluditur periculum principalis commissi a committente: siue quādo committens sibi taxat lucrum in tanta quantitate quod non recōpensatur labor et sollicitudo nutrientis secundum rectam estimationem. Si quis enim committit certū oues nutriendas ad lucrum: ita tamē quod certū oues semper sint salue quicquid eis contingat: vitium usure committere potest ex non equa recompensatione laboris et sollicitudinis illius cui committit: et tales dicunt oues ferree: tunc igitur tales commissiones licite fieri possunt: quādo mutuum et commissum non pueniunt

precepto

in talibus: sed dominum cum periculo retinet quod communiter accidere potest sine culpa illi: cui committit: vel etiā quādo dominum rei commisit communicatur ei qui suscipit animalia nutrienda ad lucrum: vel etiam quando periculum communicatur utrique: et quādo secundum rectam estimationem sic lucrum taxat: quod recipere potest sollicitudo et labor et sumptus illius cui committit animalia. Porro Monaldus in summa ponit regulam generalem dicit. hoc generaliter verum est: quod ubi probabiliter dubitatur: utrum conditio unus sit deterior vel alterius ex forma conditionis vel pacti adhibiti in contrahenda societate non est peccatum: ubi autē ad arbitrium boni viri et prudentis grauatur alterius conditio: peccatum est ex parte grauatis: si sciens hoc faciat: et tenetur ad restitutionem non potest tamē dari generaliter doctrina super huiusmodi traditionibus animalium propter varietatem traditionum et dolos qui sub talibus conditionibus a quibusdam excogitantur enormiter: quibus non ultra medietatem iusti precij in quo casu non solum ecclesia sed etiam priuatus. Quod tenetur ad restitutionem: et si non iure fori saltē iure poli: et maxime quādo simplicem decipit: extra de emp. et ven. c. cum dilecti: ubi etiam dicitur in glossa: quod cum dolo datur causam contractui: puta dolo induxi te ad vendendam rem aliquam alius non venditurus: non tenet contractus: ut ff. de dolo. l. eleganter. Si vero incidis in contractum quia venditurus eras vel empturus: sed per dolum meum minus vendidisti vel plus emisti: tunc tenet quidem contractus sed agis ad supplementum residui: hoc ibi. Ex predictis autē trahi possunt multe conclusiones particulares: unum tamē casum singularem subiungam quem ponit Baldus de pusio in l. i. §. p socio: qui talis est. Dedit oues in societatem vel locationem ad quinquennium: et de consuetudine est quod in fine quinquennij diuidantur oues et fructus earum: pone ergo quod oues iterum naturaliter perierunt: nūquid rusticus ad aliquid obligatus ē mihi? Dicitur quod in tali triplex dānū contingere potest. Primo potest interuenire dānū ex natura: et hoc casu quod fuissent etiam piture penes meos: ideo restituere non tenet etiā si fuissent extimate: quod in tractibus non ordinatur ad dominium transferendum: estimatio non facit emptionem: ut ff. p socio. l. cum duobus. §. dāna. ff. loc. l. iij. et hoc per regulam traditam. ff. de co-

trahen. emp. l. cū mann sata. §. nemo. Se-
cūdo pōt ex fortuna ptingere tale dānuz:
si ergo pterūt casu fortuito cui resisti nō po-
tuit: sic pī culū est cōmune: vt dicit text⁹ in
dicta. l. §. dāna: et ideo si oues erāt estima-
te. xx. libris: tūc rustici tenet mibi restitue-
re. x. q. si nihil restitueret tūc totū dānū fo-
ret vtrūq meū qd eēt ptra textum illū in. §.
dāna: q dicit q dānū est cōmune: et ex h
ptz q alie iudicam⁹ de casu fortuito et alie
de casu naturali. Tercio deniq cōtingere
pōt ex culpa q si culpa rustici vel el⁹ fami-
lie dānū illud venerit: tunc ipse tenet ad
emendaz totius quātitatē: eo q ante tps
diuidende societatz oēs pterūt et mee erat:
lz estimate fuerūt tradere sicut p dictū ē: et
ad h facit. l. de pac. l. si pascēda pecora: et
dicto. §. dāna: si vero postq oues eqūiter
ptiri debebāt: rustici culpa dānū iterue-
nit: tūc nō tenet mibi nisi ad dimidiāz pīj
ptez: q in plus me nō dānificauit. Ex qd⁹
ptz fm Bal. q si dictū dānū puenit ex na-
tura: tūc ptinet ad tradentē: si hō ex fortu-
na ptinet ad vtrūq cōmune: et si ex culpa
rustici ptinet ad ipm solū. Ad laudez dei.

De contractu societatis q prin-
cipaliter variat trib⁹ modis: et de
triplici vsura: Sermo XXXIII

De furtuz facies.

n Exo. xx. Cōtractū societatis p-
fenti fmōe breui stilo psequ volē:
et. Primo qrim⁹: vtz liceat pecuniā mer-
catori vel artificij p modū societatis cōmit-
tere et inde lucz recipere: pferim⁹ cuz a se pe-
cuniā magis alienat q eā mutuādo dñuz
trāffert: q d eam mercatori vel artificij cō-
mittit: h nō lz inde lucrū recipere q nec i isto
casu. Ad h rñdet sanctus Tho. scōa. 2. q.
xxviii. q ille q mutuat pecuniā: transfert
dñuz pecunie i eū cui mutuat: et q mutu-
am recipiēs tenet pecuniā sū suo piculo: et
tenet ad integrā restitutionē: et ideo q mu-
tuat potest erigere aliquid vltra sortē:
sed iste q pecuniā suā cōmittit mercatori
vel artificij p modū cuiusdā societatis: nō
trāffert pecunie dñuz i socium s remanet
ip⁹: ita q cū piculo ip⁹ soci⁹ ei⁹ de ea mer-
cat vel opat: et ideo licite pōt ptē lucri in-
le pueniētis expectare tāq de re sua ser-
uata debita equitate inter vtrōsq: est enī
ocieras qdam fraternitas: vt. ff. pro soc. l.
perum: et ideo impiū et fraterne charitati

cōtrarium esset: q iter eos cōmitteret tur-
pe lucrum vel etiā vsura: qd sit qñcūq nō
seruatur equitas inter socios. Ad cui⁹ enī
dentiā sciendū: q cōtractus societatis tri-
plicitē variari pōt. Primo modo qñ sunt
duo quoꝝ vnus ponit pecuniā tm: et alter
ponit tm operā corporalē: vt. ff. p soc. l. v.
§. j. de q ponat casus: q qdā ponit i socie-
tate opam tm et alter ponit. lx. coronas ad
tertiā ptē lucri et dāni: h ē ad dānū et lucrū
ponit. xx. coronas. xl. coronis semp rema-
nētib⁹ saluis: tūc nisi ille q ponit opam re-
cipiat mercedē laboris quē sustinet p com-
mertio. xx. coronaz: qꝝ lucrū et dānū ad
illū spectant q pecuniā dedit talis q dedit
eā vsurari⁹ est: cuius rō est: qz. xl. coronas
mutauit mercātū p cōmertio. xx. corona-
rū ptinētū ad lucrū et dānū cū receptu-
rus sit. xl. coronas que non stant suo picu-
lo sicut illius q opam gerit: ergo deberent
eque bene viginti corone stare ad lucrū il-
lius q operam ponit: nā pueniēs ē q emo-
limentū habeat is q habet et onus: alioqn
qui pecuniā dedit p. xl. coronis nihil ha-
bere debet ad similitudinem mutuantis qz
ratioe mutui nihil vltra sortem recipere pōt
nec seruaret h equalitas socialis: q si pe-
cuniā recipiens postq merces emit eas
perderet. xl. coronas et operam corporales
perderet: cum tamē collator pecunie nihil
perderet nisi tm viginti coronas: et sic non
esset contractus licitus sed in fraudez vsu-
rarum fieret. Hic queri potest: ponatur
casus q in diuisione societatis que quan-
doq sit post lōga tēpora et lōgos labores
q non inueniat nisi capitale salariū: vtrū
totū illud capitale debeat habere qui po-
suit vel debeat equaliter inter vtrūq diuis-
di: dicendū q de hoc sunt diuerse opinio-
nes: dicit enī glo. l. p soc. in. l. j. qd equa-
liter diuidi debeat nisi in contractu aliud
actum sit: qd ostēdit glo. p tres rōnes que
breuitati psulens ptermitto quā ptē tenet
glo. de iure. De psuetudine aut dicit q ca-
pitale debet esse saluum ponenti: et si ē ita
psuetum itelligit etiam tacito hoc actū qz
psuetudo in tacitū pactū deduci videt. ff.
soc. l. licz. Dicit tñ Jacob⁹ de arena et frā-
cis. de pla. et veri⁹ q nō solū de psuetudine
s etiā de iure est q capitale adhuc maneat
saluū ponētī: qre enī socius me⁹ debet hēre
pecuniā meā: et si tu dicas q ponit opam:
rñdeo q pclū ope itelligit correspōdere i/
trusorio pecunie non aut ipi forti: et ideo si

De decalogi

precepto

vnus ponit cōmoditatem ope: eadēz alter
ponit cōmoditatē pecunie: nō autē ppieta-
tem. Pone casū q vn^o ponat. x. milia: al-
ter vero ponat opam tñ: tñc nō pōt ibidez
eē aliq pportio nisi de cōmodo ope ad cō-
modū pecunie: non autē ad ipaz totalē sor-
tē: qd tñ expressus patz qñ ponit in socie-
tate species ex vna pte puta vacce vel oues
et ex alia parte opa pastoralis: tunc inter il-
la tñ cōmoda et damna in obventionibus
sunt cōmunia nō autē ipm pecus: vt patet
ff. p. soc. l. si duob⁹: in. h. si coennda: sic g te-
nendum est: q in dubio potius itelligitur
in societate positus vsus rei q ipa res: nā
si oues dant in societate: tñc ferus: lane-
lac et huiusmodi sūt cōmunia: sed nō oues
in societate tradite: verum est etiam q licz
capita pncipalia mortua sunt: tñ societas
in scribis durat: vt. ff. de pigno. l. grege. i.
pñ. qd autē dixi oues in societate traditas
non esse cōmunes: itelligēdū ē sane q ca-
pitale meū non est cōmune: verbi grā tra-
didit. e. oues: tñc quātuz estimabant pñc
in pñcio ante oīa detrahā tanq capitale
meū: qd autē accrescit puta ferus: lana: lac
et. diuident tanq inter socios. Sed tunc
queri potest si ipm capitale pñcium est seu
diminutū aduersa fortuna: vtrū is q ponit
opam aliquid teneat pferre ei qui capita-
le posuit et pdidit vñ diminutū recepit. Ad
hoc rñdet Franciscus de pla. q quaten⁹ ē
cōmune lucrū eaten⁹ est cōmune dānum et
nō aliter: nā si ptracta est societas ad ptez
dāni et lucri: tñc indistincte tenendū est q
dānū est cōmune: nec pōt pqueri q pdidit
opam manualē: nā et ali⁹ pdidit intrusorū
pecunie sue: et hec ē etiā opinio Baldi. Si
hō sic ē ptracta societas q opaz ponēs ni-
hil lucrare de capitali: etiā si tñ remane-
ret capitale: tunc etiā nō est obligat⁹ ad dā-
num sortis: sed ei sufficit damnū opaz sua-
rum amissaz: et hoc ptez qz correlatiuo⁹ ea-
dem est natura: ideo sicut de capitali nihil
lucrat opam suam ponēs: sic etiā de capi-
tali nihil damnicet. Si hō lucrare: tñc
etiā recte dānificari deberet: quia de ptra-
ctis eadē regule dantur vt. l. de furs. l. ma-
nifestissimi. h. h. cum in scda: vbi dicit text⁹
q vbi ē periculū ibi et lucrum: hec Bald⁹.
Dicunt tamē qdam q si pecunia est pñcia
post opas exhibitaz: tunc sufficit damnu⁹
opaz: si vero statim est pñcia scz ante ope-
ras pñctas q tñc damnū debet esse cōmu-
ne: et hec est opinio de. quā Cynus esse vi-

cit equitorē: qd verum est: pferit si culpa
recipientis pecunia pñcia est: si tamē socie-
tas est cōtracta ad ptem equalē lucri et dā-
ni: tunc illa seruāda est: q si non apparet q
liter ptracta sit: tñc itelligit⁹ ptracta fm
cōsuetudinem regionis: et iter mercatores
intelligit fm pñctudinem mercatorū: vt
autē. de fideius. h. si. et. l. de fideius. l. si.
Si deniq pecuniam mercatori dans in so-
cietatem: secū puenit q det sibi certaz par-
tem de lucro: et nihil dicit de damno: tunc
si talis intendit habere lucrū et non sentire
damnū vsurarius est vt patz extra d vsur.
c. cōsuluit: quia lucrū querit de mutuo in-
terptato ex quo periculū et psequens do-
minū pecunie trāstulit in recipientē: si ve-
ro simpliciter intendit picipare lucrum et
damnū licz de damno nihil expñt: tunc ē
cōtractus licitus: et licz de damno nihil di-
xit: tamen itelligi debet etiam de damno
sicut cōuentio facta fuit de lucro: vt patet
insti. de socie. h. illud. Secūdo modo fit
cōtractus ita q vnus ponit pecuniā et ope-
ram: alter vero tñ ponit pecuniā vel ope-
ram: et in hac societate similiter ē equitas
seruāda: ne quid ex aliqua pte fiat in frau-
dem vsuraz. Si igit⁹ alter tñ apponit ope-
ram tunc qñ pōt vtrū pecuniā recipiēs ad
mercandū: pacisci possit cum eo q illam si-
bi tradit: q in fine velit habere. xx. firma
p labore et industria: nolens in eis sentire
damnū aliq absq vitio vsure. Ad h⁹ bñc
dum q sic: sed tunc est ptractus locatiōis
non societatis: quia tñc opas suas p tall
pñcio locat: et tunc nihil sentiet d lucro: pos-
set etiam pacisci q multū plus recipiet sine
dāno: quia tanta pōt eē illius industria et
tanta interuenire picula q plus conferret
societati q ipa pecunia vtpura si solus na-
uigaret vel solus pegrinare ad terras lō-
gū quas: vt. ff. eo. ti. si nō fuerāt. h. j. et tñc
ex pacto nō sentiret partem damni et tamē
piciparet in lucro: sed tunc illa recipiet nō
vt socius sed ratioē salarij sui. Si hō alter
tñ apponit pecuniā: tunc illud reduci pōt
etiam ad cōtractum cōmissionis qui cōtra-
ctus etiam quedam societas dici pōt. De
quo queri potest vtrum cōmittēs pecuniā
suam bone fidei alterius mercatoris vt ar-
tificis: vt inde iuste lucratur: et i lucro par-
tem habeat: hoc facere possit absq vsure
vitio. Ad h⁹ rñdet Alexā. d alex. in tracta-
tu suo: q talis cōmissio pecunie fieri pōt
duob⁹ modis. Vno modo qñ sit trāstatio

pecunie sue rei commisse in toto vel in parte in datum illius cui committitur: et tunc per pecunia sic commissa non licet aliquid sperare: sic non licet alicui sperare lucrum de re non sua: quod mutuū est et persequens aliquid inde sperare non licet prohibente domino. Luc. vi. Mutuū date nihil inde spe. Secundo modo fieri potest commissio pecunie vel alterius rei: ita tamen quod ipsa res maneat in dominio committentis: et tali modo committens re suā sperare potest lucrum tanquam de re sua: quod tunc pecunia vel alia res commissā est mercatori: sicut aliquid seruo vel mini stro committitur: quod negotiatur de rebus domini sui ad utilitatem eiusdem: et per consequens quod excrevit fortis sicut rei proprie in isto titulo possidet: nec est simile de mutuo et commissio: quod in mutuo stat pecunia periculo recipientis: sed in commissio stat periculo committentis ex quo lucrum licitū redditur. Tercium oportet quod tota pecunia sit commissā: alioquin si partim esset commissā et partim mutuo data: tunc posset ibidem latere vitium vsure: exempli gratia: Si quis alicui committit centū coronas: ita quod mediā partem illi mutuet et aliā mediā partem suo dominio retineat ponens illū ad propriū dānū vel periculum et lucrum tunc enim incurrit vsure vitium: quod non solum sperat lucrum ex re commissā sed etiam ex re mutuata propter quā sibi vendicat operas illarum. l. coronarum: et sic persequens ex mutui adiectione vitium in toto contractu generatur. Ad cuius evidentiam dicit Richardus in liij. di. xx. quod in commissione talis pecunie committi potest vsura quadrupliciter. Primo quod capitale et lucrum ponuntur sub certitudine: ita quod nec de capitali nec de lucro taxato vel sit sentire damnum: et hoc non est dubium quod sit usurarium: quod in hoc casu stat ipsa publica vsura. Secundo quod capitale ponitur sub certitudine et lucrum sub fortuna: quod tractus similiter est usurarius siue directe siue indirecte siue explicite siue implicite: sicut plane patet in bestiis quod tradunt tanquam imortales. Tercio quando lucrum ponitur sub certitudine et capitale sub fortuna: cuius exemplum ponitur ex de vsu. c. naviganti vel eunti ad nūdinas: certā mutuās pecunie quantitatem: pro eo quod suscipit in se periculum: recepturus aliquid ultra sortem: usurarius est censendus. Glo. ibi. dicitur: quod iste recipiebat in se periculum: videbatur quod quasi quadā compensatione licite aliquid ultra sortem recipere posset: eo quod periculum pecunie mutuatae pertinebat ad debitorem cum sua facta fuisset: sed nihilominus est usurarius: sed ibi. Tamen cum in mutuis veris vel interpretatis

spe lucri principaliter factis dubium seu perticulum a fenore non excusat ut supra declaratum est. Insuper in dicto casu raro accidit quod pecunia sic mutuo accepta pereat: nisi fuerit culpa vel negligentia illius qui pecuniā accepit: et ideo quod sic mutuo dat pecuniā habet in fauore suū illud quod septimo accidit: nec habet contra se nisi quod rarius accidit. Quod si obijciatur illud quod ponitur. L. de nautico fenore. l. j. scilicet talis contractus ab observatione cuius vsurarum esse liberum. Dicendum quod licet non sit conditio vsura tamen est vsura. hinc glo. super illud habuit communium vsurarum: dicitur: sed non centesima: quod licet sit liber contractus a conditio vsura. tamen non est liber ab vsura centesima. Pro quo sciendum est: quod ut tangitur ex de excess. pla. c. inter dilectos: in glo. triplex est vsura. Prima dicitur vsura conditio et est illa quod in die vel in septimana vel in mense excedit sortem: sicut patet ibidem in textu de clerico ludente ad taxillos quod cessit socio. xj. vel. xij. et sic prima die potuit excedere. Secunda dicitur vsura centesima et est illa quod excedit sortem in anno. Tertia dicitur vsura septupla vel sexagesima: et est illa quod excedit medietatem sortis infra annum. Quarto quod ponitur utrumque sub dubio et fortuna: tunc accipiens ultra sortem aliquid non tenetur restituere: quod ratio verisimilis dubij tractus huiusmodi excusat: ut patet ex de vsu. c. naviganti. §. illo quoque. Preterea ponitur casus quod quidā mercantias exercens in francia cum alterius pecunia accipiat ibidem mutuū nosse domini sui domino suo nihilominus ignorante lucreturque cum tali pecunia: quod ris cuius erit illud lucrum. Ad hoc respondet Secundo. quod talis tenetur reddere fructus domino principali sicut lucrum de pecunia propria: nam eodem modo transit in dominium vsus talis pecunie mutuo accepte in dominium principale: sic etiam pertinet ad eum dominium vsus de propria pecunia: quod sane intelligitur quod dānū talis mercatoris in detrimentum caderet domini principalis: puta quod ille qui mutuū accepit pauper esset: et si perderet eam creditoribus restituere non posset: quod si diues esset et non intenderet ex dāno pueniente dominum principalem damnificari: sed ideo mutuū accepit sub nomine domini sui: quod sub nomine suo tale mutuū non inueniret: tunc in tali casu non obligaretur ad restituendum: quia tunc vsus talis pecunie non transit in dominium principalem: nisi sub nomine et non re: hec Secundo. in quodam tractatu suo. Tercio modo fit contractus inter socios ita quod ambo pecuniam et operam ponunt in societate

De decalogi

precepto

tem: licet vnus aliquando plus ponit de pecunia vel opera q̄ alius: tunc lucrum eorū esse debet equale: nō quidē equalitate quantitatis sed p̄portionis: si nihil aliud exp̄ssum erat in contractu. p̄dest etiā fieri pactū q̄ vnus recipiat quartā ptem lucrī et alius tres ptes fm̄ p̄portionem pecunie vel industrie: verū tamē oportet etiam in hoc p̄tractu equitatē seruari ne fiat ali- quid in fraudē vsurariū omnib⁹ circūstan- tijs debite cōsideratis: vt iudicio p̄bi et ex- perti viri verisimiliter dubitet: cui⁹ parti cōditio potior iudicet vel saltē vt nō appa- reat notabilis excessus: et absit intēctio cor- rupta q̄ maxime in talib⁹ ē inspicieda: p̄- sertim h̄ tpe cū omnes querūt que sua sunt et iō dicis Eccl. xxvj. Due sunt spēs rerum scz que difficiles sunt ad hoc vt in eis vite- tur pctm̄. q. d. quedā sunt officia in quib⁹ defacili pctm̄ incurrit et vix pctm̄ euitatur et infra subdit dicens: difficile exiit nego- cians a negligētia. Alia l̄ra habet a mēda et crimine: vel glo. l. a despectu dei: qz deū p̄temnit quādo veritatem et equitatē con- temnit: et caupo a peccatis labioz: et iō hec duo genera hominū periculōsū vitam du- cunt nisi se firmauerint diligentissime i dei timore. Ad laudem dei omnipo.

Quō licet pacisci pro interesse damni emergentis de p̄terito p̄- senti et futuro: ita q̄ q̄s nō incidat in cōtractū vsurariū. Ser. XXXV.

De furtū facies.

n **Ero. xx.** Ad dilucidationē eorū q̄ dicta sunt et dicēda: p̄senti ser- mone tractandū est de interesse quō pōt in p̄tractib⁹ admitti et quō non.

2 Est autē interesse fm̄ doctores quedā eui- tatio dāni vel recōpensatio damni. Que- ri potest igit p̄mo: vtz p̄ interesse. l. pro oc- currenti dāno euitādo: liceat pacisci cum alio: recipe aliquid vltra sortē absqz vitio vsure. Ad h̄ r̄ndet sanct⁹ Tho. sc̄da 2. q. lxxviii. q. talis absqz peccato pōt in pactū deducere cū alio q̄ mutū ab eo recipit dā- ni recōpensationē: p̄ qd sibi subtrahit ali- quid qd habere debet: qz hoc nō ē vende- re vsū pecunie vl̄ mutū s̄ dānū euitare: recōpensationē tamē dāni qd p̄siderat in hoc qd de pecunia nō lucret: nō pōt in pa-

ctū deducere: qz nō debet id v̄dere qd nō dū habet et multipliciter ip̄ediri pōt ab ha- bēdo. Tū potest ab h̄mōi pacisci tripliciter p̄ interesse dāni emergentis. p̄mo paci- sci pōt p̄ interesse dāni emergentis de p̄- terito et hoc p̄cipue in q̄nqz casib⁹. p̄m⁹ est cū fideiussoz p̄ debitoris defectu p̄pul- sus ē p̄ iuramentū vl̄ als soluiere creditori vsurā et capitale: tūc em̄ a debitori repetet eā et oīa dāna q̄ occasione debiti habuit re- petere potest a debitori: quia fideiussoz ser- uari d̄z indemniz: vt patz ē de fideius. c. j. et. ij. et de fo. compe. c. fl. ll. vj. Concordant Tho. Ray. et Alex. de hales: q̄ addit q̄ re- cte aduertenti in tali cāu nō ē vsura: qz fi- deiussoz nō attendit accipere vltra sortē: de q̄ casu elegantissime tractat Jo. an. i. mercu. de reg. iur. in regula. pctm̄ nō dimittit. ll. vj. et simile ē si mutūas incurrit damnū ex eo q̄ is in assignato termino non reddidit q̄ mutū accepit: vt ē de fideius. c. puenit: sed de hoc postea lat⁹ videbit. Secundus casus ē quādo occasione more creditor dā- nū incurrit: exempli grā. Debes mihi cen- tum ad certū terminū ac in termino solue- re noluit: p̄pter quod me oportuit accipe- re pecunias ad vsuras: tūc enī teneris mi- hi soluiere illas: quod verum ē si tibi p̄dicti xi q̄ casu quo nō solueris oporteret me re- cipere ad vsuras: eo q̄ aliter mutū nō in- uenirē nisi per vsuras: nam si aliquo mo- do euadere poteram sine damno meo non obligaris mihi ad interesse: alioquin obli- gares mihi ne dispendiū patiar: vnde vl̄ deoz p̄mū meruisse: vt extra de fideius. c. puenit: et. c. constitut⁹. Ceterū fm̄ Bal. l. de vsu. l. vsuras. p̄pone q̄ em̄ a p̄etro lapides vel ligna et similes res ex quib⁹ na- turaliter nō p̄cipitur fructus: et vt p̄ciū sol- nerē illud accepi mutuo sub vsuris: ac sol- ui illas res vendenti: sed ip̄e non tradidit mihi res illas fuitqz in mora nō tradendi: nūquid tenes mihi reddere vsuras illas? Dicendū q̄ sic tanq̄ interesse: et ad hoc ha- bet notabilis textus. ff. de ac. emp. l. luc- us titius: fm̄ vnā lecturā: et idē dicēdum ē in similibus cōtractib⁹: puta in locationi- bus et conductionibus: hec ille. Tert⁹ ca- sus tangitur extra de vsu. c. cōquestus: in glo. que talis est: Vendo tibi p̄dictū et tra- do ac inde p̄cipis fructus cū tamē ad ter- minū p̄fixum mihi p̄cium nō soluis: tūc potero elapso termino petere recōpensi- onē: quia fructus rei vendite vendicas ti-

bi: cum tamē p̄cium illius nō soluiſti mihi
 ⁊ ait glo. hic nō accipitur aliquid ſicut uſu
 ra ſed ſicut intereſſe. Et quando dicitur q̄
 uſura ē quicquid ſorti accedit: intelligi ha
 bet in mutuo: vñ quando aliquid exigitur
 in fraudem uſurarū: aut quando aliqd ex
 pacto exigit: vel quādo fit cauſa lucri acq̄
 rendi: nō cā dānt vitā di: quia ſi p̄ciſe fiat
 cauſa damni vitandi nō vitq̄s eſt uſura: nā
 licet talis res ſit vendita: ſed nō ſoluta nō
 poſſet a venditore repeti: tamē fructus ei⁹
 recipere poſſet poſtq̄ contra uolūtate ſuam
 res vendita detinetur. Quartus caſus po
 nitur in eadē glo. dicti. c. cōqueſtus: qui ta
 lis eſt. Vendo tibi p̄dū tali pacto: q̄ quā
 docūq̄ ſoluero tibi p̄cium illius p̄dij in
 p̄ditum p̄dium illud a me reuertat: tunc
 in tali caſu ſi iuſtum fuit p̄ciū lucri emēs
 fruct⁹ illi⁹ p̄dij interim p̄ceptos. Aboletur
 enim in hoc caſu vitium uſure p̄pter vendi
 tionē rectā ⁊ equitate iuris naturalis
 ſeruata inter ementē ⁊ vendētē. Quintus
 caſus eſt in contractu locationis in q̄ licet
 te p̄cipit locans aliquid ſupra ſortē: ⁊ qua
 re hoc in mutuo fieri nō poſſet dictū eſt ſu
 pra. Secundo principaliter paciſci po
 teſt aliquis p̄ intereſſe damni emergentis
 de p̄ſenti: de quo ponit caſus in. c. ſalubri
 ter: extra de uſur. ex q̄ poſſit elici p̄les alij
 caſus ubi dicitur: Sane generū ad fruct⁹
 poſſeſſionē qui ſibi a ſocero ſuo ſūt pro nu
 merata dote pignori obligati: computan
 dos in ſortem nō credimus compellendū
 cū frequenter dotis fruct⁹ nō ſufficiūt ad
 onera matrimoniij ſupportāda: hoc ibi. Ex
 quibus verbis habetur q̄ licet fruct⁹ talis
 poſſeſſionis a genero p̄cipiuntur q̄ poſſeſ
 ſio ſibi tradita eſt intuitu pecunie a ſocero
 ſuo in cōtractu matrimoniij p̄miſſe: ſed ad
 hoc detēte: tamē nō reputant uſura: quia
 traditio illorū redditū nō habet p̄prie ra
 tionē mutui ſed potius quandā recompen
 ſationē ſubleuationis oneris iugalis: que
 pueniret ex dote ſoluta: ⁊ ſic interim ſtat
 vice dotis: ⁊ quaſi p̄dote: ⁊ ſic fruct⁹ do
 tis ei merito cedunt p̄pter onera matrimo
 nij ſupportāda. L. de iur. dot. l. p̄ uerib⁹:
 verū tamē ad hoc q̄ maritus lucret. fruct⁹
 rei dotalis: requirit q̄ ſuſtineat onera ma
 trimonij. ff. de excep. doli. l. pater. in prin.
 Requiritur inq̄ q̄ poſſeſſio rei dotalis ſit
 tradita. ff. ſo. ma. l. de diſiſſione. Fruct⁹ em̄
 p̄cepti ante matrimoniū reſtituunt mulie
 ri: nec cedunt lucra marito. L. de uſu. l. vi.

deamus. §. ante hec: in glo. dicti. c. ſalubri
 ter. Idoſt. autē de hoc caſu aliam assignat
 cauſam vt ſc̄z dos mulieri ſalua p̄maneat.
 Dicunt tamē quidam q̄ ſi fruct⁹ ſuperant
 onera matrimoniij: nō poſſet de eis recipere
 maritus niſi quātū ſe matrimoniij onus
 extendit: q̄ ceſſante cauſa ceſſat ⁊ effectus
 extra de appel. c. cum ceſſante. Secundus
 caſus elici poſſet ex iſto qui talis eſt. Ido
 ne q̄ gener nō recipit pign⁹ ſed cautionē
 de numerāda dote certa die: ⁊ interi⁹ ex pa
 cto ſuſcepit certos denarios p̄ vnaquaqs
 libera: nunqd uſurā cōmittit: ⁊ videtur q̄
 nō: vt patet argumētū in p̄allegato. c. ſalu
 briter. Tamē Jo. an. tenet cōtrariū: ⁊ re
 ſpōdet ad textū illū q̄ loquitur de fructu
 ſubmiſſo iudicio dei ⁊ fortune: ⁊ ad ratio
 nē textus dicit reſponderi p. c. p̄veſtras lit
 teras: extra de dona. inter vi. ⁊ vxo. Ido
 quo bene facit qd ibidē legitur in vltima
 glo. ⁊ hoc eſt ſecurius. Tertius caſus elici
 endus eſt: ſi gener habēs ſibi talē poſſeſſi
 onē obligatam: totū ius poſſeſſionis illi⁹
 quod habet in illū tranſferat ſumma pecu
 nie que ei p̄ dote p̄miſſa fuerat ab eodem
 recepta: vtrū talē poſſeſſionē recipiens lu
 crificare poterit fructus p̄ceptos ſicut ge
 ner: vſq̄ dum ſoluta fuerit antedicta pecu
 nia: Ad hoc reſpondet Rodof. q̄ ſi gener
 animo danādi trāſfert totum ius quod ha
 bet in pignore in talē: nō quidem p̄pter cō
 tractū pecunie ab eodē accepte: ſed p̄pter
 amicitiam affinitatē vel huiusmodi: ⁊ al
 ter numerat ſibi pecuniā p̄pter gratiam ⁊
 dilectionem: nō autē ad lucri faciēdos fru
 ctus: tunc nō eſſet uſura: q̄ vera ratio mu
 tui nō eſt ibi. Aboletur enim uſure vitium
 p̄ hoc q̄ gener gratis ſibi p̄cedit ius quod
 habebat in poſſeſſione ⁊ p̄ ſequēs ſibi cō
 donat fruct⁹ q̄s ip̄e p̄cipere poterat: verū
 tamē raro reperitur tam pur⁹ affectus in
 ter amicos: ⁊ iō difficile eſt talē mutuantē
 ab uſura tueri: nam ſi in pactum fuit dedu
 ctum q̄ gener numeranti pecuniam redde
 re teneatur: ſi ip̄e voluerit uſura eſt: ſi nu
 merans pecuniā lucri facere velle: fruct⁹
 ⁊ p̄pterea mutuant. Et idē caſus dici pōt:
 ſi gener poſſeſſionē ſibi obligatā ⁊ ius ei⁹
 alteri vendat p̄ p̄cio totius dotis tūc em̄
 alter fruct⁹ dotis p̄cipiens nec onus matri
 monij illius ſuſtinēs excuſatur: ex eo q̄ ex
 amicitia ſpōſe ⁊ abſq̄ fraude intētiōis cor
 rupte redditus illos emit p̄dicto modo.

Quartus p̄inde caſus eliciendus ē iſte: po

De decalogi

precepto

ne q̄ maritus habēs possessionē sic obliga-
tam interim moriat: nūquid heredes ma-
riti p̄uilegiū habebunt mariti? de quo di-
ctū est in p̄mo casu scz q̄ nō teneant cōpu-
tare fructus in fortem sicut nō tenebat ma-
ritus: et hoc p̄sertim q̄din relictā alere ob-
ligant: cum nō teneant restituere dotē vsq̄
q̄ ad annū post mortē mariti sui. *L. de rei
vxo. ac. l. vna.* Ad hoc *Jo. an.* post *Hosti.*
in dicto. c. salubriter p̄ illā rationē q̄ reddi-
tur de onere p̄iugali arguit q̄ sic: tandem
tamē determinat cōtrarium: eo q̄ in h̄ cāu
ratio est diuersa ab illo: nam heredes se sta-
tim expedire possunt de muliere reddēdo
illi pign⁹ vel rem obligatā q̄ quidē mari-
tus non potuit. *P̄terea:* q̄ soluto matri-
monio definit esse dos: et fm̄ *Bal.* mutatio
ne p̄sone mutat p̄uilegiū quottiēs est im-
mediata causa ip̄ius p̄uilegij: vt. *L. de im-
po. l. u. de. l. licitatio. §. si.* ideo heredes ma-
riti nō p̄sequūt idem p̄uilegiū. *Quintus*
deniq̄ casus eliciend⁹ est iste: ponat q̄ so-
luto matrimonio mariti heredes obligant
mulieri p̄fatam seu aliā possessionē p̄ dote
sua: quia nō habent vnde soluat: nunquid
fruct⁹ applicabunt in fortem. Ad hoc dicen-
dū q̄ sic. ff. de solu. titi⁹: et cōputet sibi mu-
lier q̄ nō recepit insolūtū. *Idē* enim est ea-
dem ratio in p̄mo et secūdo casu: et ideo nō
est idē lus q̄ marit⁹ sustinet onera m̄tuo/
nū et nō vxor: hec notāt *Berh. Inno.* *Host.*
et *Antho.* de butrio: in dicto. c. salubriter:
sit ergo cauta mulier ne recipiat rem in ob-
ligationē sed faciat eam distrabi vlt̄ recipi-
at insolūtū. ff. de regu. iur. l. pio. alioquin
fruct⁹ cōputandi sūt in fortem. *Idē* incōueni-
enter tamē dici posset fm̄ quosdā q̄ si mu-
lier nō esset sufficiēs habere talē cautelam
et nō sit sibi soluta dos post interpellatiōes
legalē debeāt alimēta suscepta p̄ mulieres
p̄putari in interesse nō solute dotis suo die
et nō in fortem: maxime si ipsa mulier aliunde
nō habet bona sicut frequēter p̄tingere so-
let: p̄mū tamē est securus. Tercio princi-
paliter pacisci pōt aliquis p̄ interesse dam-
ni emergētis de futuro: et de hoc ponunt
casus sup̄ius vbi agitur qualiter p̄pter tem-
pus licitū sit rem plus vendere vel minus
emere q̄ valeat tpe contractus: quādo scz
nō ex malicia trahentiū sed ex p̄p̄ia natu-
rā cōtractus id p̄cedat. Sunt et alij casus
quorū p̄mus est iste: ponat q̄ aliquis mer-
cator habens centū coronas ex quib⁹ erat
p̄ se vel per alium mercaturus aut aliqua

quecūq̄ lucrosa emptur⁹: rogat⁹ instante:
p̄ce amici sui sola pietate et necessitate du-
ctus easdē amico tradit indigentī. *Querit*
tur ergo vtr̄ exigēs ab amico lucrum ex pa-
cto q̄ deductis exp̄sis laborib⁹ et pericu-
lis ex his denarijs sibi p̄babiliter pueni-
set vsurā p̄mittat. Ad h̄ dicēdū q̄ talis cō-
tractus licit⁹ esse videt̄ iudicio magnorū
doctozum: p̄ eo q̄ nō tradit sibi solam sim-
plicis pecunie rationem: sed etiā tradit si-
bi capitale: siue id q̄ lucrabat⁹ necessaria vt
te: et ideo potest inde recipere lucrum q̄d merca-
do p̄babiliter inde puenisset si p̄pter illō
p̄ciū negociationē suam q̄tū ad hec p̄ter-
misit. *Idē* autē hoc licitū sit triplex ratio da-
ri potest. *P̄mo* namq̄ licitū est ratioe pie-
tatis et equitatis: plūm est enim et equum
in necessitate subuenire amico: cū h̄ dicitur
lex nature. *Insup* nō est iniquū si ratio ca-
pitalis quā mutuas tam in intentione ex-
p̄ssa et quasi in facto habebat sibi feruetur
indemnis: quod sane intelligit̄ nisi talis
mutuas in illo casu teneretur ex necessita-
te p̄cepti mutuari p̄mo etiā cum disp̄-
dio p̄prio: de quo sup̄ius latius patet vbi
dicit̄ q̄ in debito mutuari de necessitate
p̄cepti: consideranda est facultas substā-
tiam habentis et indigentia mutui postu-
lantis: et hoc fm̄ triplicē gradū in vtroq̄.
Si ergo talis obligat⁹ est ad mutuum
ex necessitate p̄cepti: tunc nō potest de mu-
tuo tali suscipere lucrum p̄pter duo. *P̄mo*
quia contra p̄ceptū ē de mutuo dando: vi-
cente domino. *L. u. vj. De re mutui* nihil
inde spe. vnde quodāmodo venderet cha-
ritatē: quia dum obligatus est ex fraterna
charitate facere mutuum: si recipit premium
vendit quodāmodo charitatē. *Secundo:*
q̄ si mutuum recipiens in tali necessitate tūc
impiū esse videtur q̄ per acceptionē huius
modi lucri cogat illū ad maiorē necessitatē
deuenire. Si tamē mutuas ex mutuo alte-
ri p̄stito nō pūū damnum incurreret: tūc ra-
tione damni emergentis interesse recipere
posset nisi mutuum recipiēs esset in extrema
necessitate. *Concor.* *Antho.* de butrio. *Se-
cūdo* licitū est ratione indemnitis ip̄ius
mutuantis dū illi cui mutuum dedit nō erat
obligat⁹ ad mutuum ex debito fraternae
charitatis. Ad cuius intellectum queri
potest: vtrū tenens mutuum vlt̄ debiti vltra
tempus legitimū a creditore p̄concessum:
restituere teneat totū interesse dāni: et etiā
lucrum q̄d p̄babiliter inde puenisset: p̄fer

tim si illo fuisset usus tanq̃ capitali suo: q̃
tūc respectu talis videt̃ assumere rationē
capitalis. Ad hoc dicendū q̃ om̃s periti i
b̃ comūiter p̃cordat: q̃ extūc tenet ad to-
tū interesse damni pueniētis ex hoc credi-
tori: q̃d sane intelligit si ex culpa debitoris
defectus solutiōis pueniat. Abi nanq̃ sit i-
potens ad soluendū absq̃ omni culpa sua
nō tenet ad illā restitutionē. De qua mate-
ria videbitur infra: vbi dicet̃ quādo quis
obligatur ad faciendū restitutionē: verū
tamē licet ex culpa sua defectus solutiōis
puenit: nō tamē tenet ad totū lucrū q̃d ex
tūc creditori p̃babiliter puenisset si eā ha-
buisset: q̃d fauorabilior est causa damnum
vitantis q̃ lucrū captantis: s̃ iudicio peri-
torū sobriū lucrū exigere pōt tūc subtrahē-
do q̃tū pensanda est dubietas lucrī r̃ p̃di-
tiōis ac alioy cōtingētū. Et inde ē q̃ p̃-
cuniā mutuat: si occasiōe illi⁹ mutui labo-
res sustinuit itineris ṽl alis de re pignora-
ta: potest tantū recipere fructū q̃tū sibi satis-
fiat: s̃m Antho. de butrio. extra de vsu. in
l. cōquestus: r̃ ex hoc alij casus cōsimiles
colligi possūt. Istud tamē nō est p̃dicādū
p̃pter maliciā populi: sed in cōfessionib⁹
p̃siliandū: qui casus sane licitus intelligi-
tur si creditor s̃m statum r̃ p̃sonā tali lucro
mercātis inuigilasset: eo q̃ difficulter care-
re posset: nam si ex illa pecunia nō fecisset:
nec facturus fuisse supponit̃ vnde lucrum
aliq̃d cōsequi posset: ṽtpote q̃ p̃ certo sup-
ponit̃ q̃ eam simpliciter expēdisset seu in ar-
cha seruasset: tūc ad nullum interesse lucrī
debitor obligatus est. Et simile dicēdū ē si
creditor minori incōmodo potuit carere q̃
debitor dare: aut etiā si exposuisset negocij
lucratiōis poti⁹ ex cupiditate q̃ etiā neces-
sitate puidendi sibi r̃ familie s̃m statum r̃
p̃sonam. Etiam quidā excipiūt debitū vsu-
rariū: id est q̃d quis ex vsuris lucratus ē:
r̃ h̃ triplici ratioe. Primo rōne volūtarij:
quia vsura data fuit voluntaria non qui-
dem simpliciter sed salte ex occurrenti cō-
ditiōe iō nō tenet reddere nisi solā vsurā.
Secūdo rōne dominij: q̃ dicūt dominium
re⁹ vsuray trāsserri in vsurariū: r̃ iō nō te-
netur ad idē sed ad equialēs: fur autē r̃ ra-
ptor ac etiā mutui retentor: postq̃ trāssit tē-
pus p̃cessum nō habet dominū in re quaz
tenet inuito dño r̃ ideo tenet ad interestē:
q̃d ṽx dominū dānificat in re sua r̃ in cō-
moditatibus quas ex re sua trāssit. Ter-
tio rōne cōsueti modi qui cōmuniter obser-

uas in vsurariū satisfactione: q̃d nunq̃ in-
nimus vsurarios cōpulsos ad restituendū
nisi solum incrementū vsure. Tertio licitū
est rōne vtilitatis: nam extra de vsur. c. na-
uigāti dicit̃: q̃ vendēs merces ad certum
terminū tradēdas plusq̃ valent tempore
cōtract⁹ nō reputatur vsurarius si nō erat
tūc ṽditur⁹ sed in termino in q̃ tradēt̃: et
creditur q̃ in illo termino s̃m sint valitūre.
¶ Si tēpore p̃tractus fuerat venditurus:
tūc ṽtq̃ reputat̃ vsurarius: quia tūc p̃ su-
turo tēpore nō habuisset apud eū rationē
vendibilis. Cum igit̃ futuro tempore mer-
ces illas ṽdere p̃posuit: r̃ ex hoc eodem
tēpore apud eū rationē vendibilis habuit:
ac p̃sequēs s̃m valorē illius tēporis pro-
babiliter creditū licite ṽdidit: hinc ratio-
ne p̃simil quia pecunia in p̃dicto casu ra-
tionē capitalis habet: ideo licite de eā pro-
babile lucrū exigere potest: verū s̃m si fa-
ceret q̃d pecunia sua plus ṽt ṽt ṽt: ṽt vsu-
rario mutuo q̃ in mercatorib⁹ aut lucrosis
emptiōib⁹ ṽt capitali vero tūc nō excusare-
tur ab vsura. Similiter si cōcederet pecuni-
am ad certū tēpus cū pena apposita quam
credit debitorē incursum: r̃ generalit̃ quā-
do quis p̃ talē viā p̃elegit lucrū poti⁹ q̃ p̃
iustā viāz mercādū: illicitū est r̃ dānabile.

Hic deniq̃ queri pōt: ṽt igit̃ iste cōtra-
ctus vsurari⁹ dici debeat. Trado tibi cen-
tū coronas moy in domesticis tuis necessi-
tatibus expēdēdas: sub h̃ tamē pacto q̃ si
cui p̃similes cētū corone tali mercatori tra-
dite lucrabunt̃ ṽl p̃dent: sic iste lucentur
ṽl p̃dent. Ad h̃ dicēdū q̃ iste p̃tract⁹ valdē
dubi⁹ ē inter doctores p̃pter tria. Primo q̃d
tale pactū in fraudē vsuray videt̃ adinuen-
tū. Secūdo q̃d pecunia ex se sola minime ē
lucrosa: nec valet nisi seip̃am s̃ ex industria
mercātū sit aliq̃d lucrosa p̃pter eoy nego-
ciationes sed nihil est hic tale. Tertio dō
q̃d efficaci⁹ est priorib⁹ in hoc p̃tractu ne-
cesse est eē vnū de his trib⁹: q̃ scz illa pecu-
nia ṽl ē tradita p̃ modū mutui: r̃ tūc est ibi
manifesta vsura: q̃d tūc nō debet lucrari ne-
q̃ p̃dere nisi recipienti. Al est tradita per
modū depositi: r̃ tūc etiā absq̃ omni lucro
sola reddi debet quipoti⁹ is qui tale serua-
uit depositū remunerāndus eēt: s̃ ex forma
p̃dicti casus p̃z: q̃ nō est tradita p̃ modū
depositi: vel deniq̃ tradita ē p̃ modū capi-
talis: ṽt scz i p̃sona tradentis emptiōib⁹
r̃ mercatōib⁹ deputet̃: sed hoc nō habet
hic locū: q̃d tūc in pacto deductū eēt q̃ eas

De decalogi

precepto

recipiens teneret solis mercatoribus fide/
liter deputari: et hec ultima ratio efficaciter p/
bare videtur quod pecunia sic tradita non potest
habere nisi rationem mutui: ex quo quibusdam
et non indocte talis contractus illicitus esse vi/
detur: cuius sententia est Innocentius extra de usu. c.
fi. et ibidem Jo. an. concordat: et bene securius est
tenendum: quod contractus omnino suspectus videtur.

Quod aliquid accipi potest ultra
sortem propter debitum severitatis
equitatis et charitatis: Ser. XXXVI

Non furtum facies

¶ Exo. xx. Cum dictum sit in sermone
precedenti fore licitum recipere ali/
quid ultra sortem: et etiam pacisci pro interesse
damni emergentis tam de preterito quam de pre/
senti quam etiam de futuro. hic persequendum est quod
ter propter triplicem debitum potest ultra sortem quod
accipere sine vitio usure scilicet propter debitum se/
veritatis: equitatis et charitatis. Primo namque
quod principaliter potest ultra sortem quod accipere pro/
pter debitum severitatis: quod scilicet hoc exigit se/
veritas iusticie: pro eo quod in contractu pena ap/
posita est. Ad cuius evidentiā primo que/
ri potest: utrum in contractu mutui prestans usu/
re vitium incurrat ex eo quod penam apponit re/
cipienti ultra terminum prefixum detinendi si ta/
lem penam exigit et recipit. Ad hoc respondet inter/
alia Secundo. tit. di. xv. quod si talis pena apposta
est absque intentione dolosa propter seu lucrum usura/
rii: tunc prestator eam exigere potest absque vitio
usure. Exempli gratia. Ego indigeo pecunia
mea ad mercandum: quod negociis lucrativis
optet me providere domui mee: si a te roga/
tus es tibi concedo usque ad certum diem: penam
adiciens additionalem quod nisi tali die solvas
quod multum damnificabor vel saltem a lucro mihi
necessario defraudabor: tu postea solves
tantum ultra sortem: hec pena sic apposta est li/
cita: dummodo non fiat in fraude usurarii: quod
licitum est me servare indene in contractu te pro/
monendo et penam apponendo nisi talis casus
accidat quod ex necessitate precepti ad hoc obli/
gatus essem. Signum autem quod talis pena non ap/
ponitur in fraude usurarii est: quod creditor ma/
gis vellet sibi solui pecuniam suam in die pre/
fixo quam in crastino cum adiecta pena: ac pro op/
positum in fraude usurarii: quando vult post/
solutionem differri ut penam incurrat. Aliud
quoque signum est: quod prestator probabiliter cre/
dit et sperat quod receptor mutui penam illam in/
currat: et tunc prestatori nullo modo licet exige/
re penam illam conventionalem. Porro de hac

pena que sic imponitur notandum est quod Alexan/
der Lomb. triplicem penam distinguit. Prima pena
dicitur canonica vel legalis: de qua dicitur. xij. q.
ij. c. in legibus. De qua verbi gratia ponatur ca/
sus. Tutor dat pupillo quinquaginta pro centum ex vi/
statuti: quod non tantum usuram sed tantum penam le/
galem tutor pupillo solvit: ar. in dicto. c. i. le/
gibus. Hoc autem fit ne tutores aut negligenter
aut malicia pupillis infidi fiant: cum de
pecunia debuit emere possessiones pupil/
lo vel quinquaginta pro centenariis. Verum hoc firmi/
ter tenendum est: quod tutor pecuniam pupilli tra/
dere non potest ad rationem quinquaginta pro centenariis
sub contractu quocumque non licito: quod tunc usura/
rius esset et ad satisfaciendum obligaret sicut
communiter faciunt mutuantes cetum ut re/
cipiant decem annuatim donec capitale reci/
piant: quod est usura manifesta: ut patebit
latius infra. Secunda vero pena dicitur iur/
dictalis que seorsum imponitur pro iudicio ad pun/
niendum contumaciam debitoris. De qua queri/
potest: quod si iudex mandat aliquid faciendum vel
alicui dandum in certo termino: utrum ille pro/
quo mandat siue indicatum est post elapsus
terminum poterit illam exigere. Ad hoc dicen/
dum sunt duo. Quod licite petere potest etiam si
exceedat interesse. Concor. etiam Innocentius. et ad/
dit Hostiensis. quod etiam religiosi possunt talem penam
petere siue consistat in pena siue in alio. ut. j.
q. vij. c. quotiens: quod netam penam a iure indu/
ctam: ut. xij. q. ij. eps qui mancipium. Clerici
etiam benevolunt quod laici se habere debent.
Si vero ipsi altera fecit quod potuit: ut ad im/
pleret mandatum in iudicio si paupertate vel im/
potentia expressa totum adimplere non potuit: licet
mero iure teneatur ad penam insolventium: tamen de
benignitate canonica nihil ultra quam inter/
sit est exigendum: et sic intelligas etiam de penis. c.
suam. Secundo quod potest: utrum quis exigens pecu/
niam ab aliquo qui est ipotens ad solven/
dum: et ideo possessionem eius insolventium recipit:
si sententia civitatis quod tamen valet plus quam ipsum
debitum teneatur restituere superfluum valo/
ris ipsius possessionis: vel utrum sit absol/
tus eo quod ante civitatis eam possidet. Ad hoc
dicendum est quod si creditor de dicta possessione
non percipit aliquam utilitatem: non tenetur
illud restituere quod possessio plus valet: nec
est peioris conditionis quam alia pignora per/
sona: que nisi de pignore perceperit emol/
mentum valorem rei excedentem debitum: re/
stituere non tenetur quando seorsum ex pacto mu/
tui cadit in commissum: potissime in hoc ca/
su: quia talem possessionem tenet etiam ex in/
dicato communitalis: et si debitor damni/
ficatur magis a communi/
demonstrat/
dilectum in/
injuriam:/
hoc inter/
tenent ex/
et consequi/
creditor fu/
seam vi/
tum cum/
luti acce/
tra quod su/
entia res/
committen/
tandum quod/
tum temp/
tur pauper/
non tenetur/
te potest ab/
ipsum pbari/
ditur: in for/
bitore sem/
in pacto t/
pta. Ad ter/
lis: que se/
apposita: v/
de soluar/
extra de ar/
tas: quod tal/
cia: et de p/
intentio si/
leret eo quod/
destruit ei/
tuum. Con/
nalis pena/
lis exerce/
nas in men/
ruramen h/
receptor sin/
ad solvend/
punit non d/
de in contrac/
stitor ex con/
est: petere p/
teresse: non
eto violato/
non liceret ei/
potest: vtru/
pro centum
belet pactu/
no cadat de/
cadat in ve/
sub pignori

atur maxie ex culpa sua: imputet sibi: qz
a cōmunitate nō damificat nisi per acci-
dens: cuz dicta cōmunitas nō posuerit cre-
ditorē in illam possessionē ad inferendaz
iniuriā: sed ad obseruandā iusticiā: sed
hoc intellige debet quando bona fides in-
teruenit ex pte creditoris qui ex cōmunita-
te cōsequit ppietatem possessionis. Qz si
creditor fraudem cōmisisset in ipam rem:
scz eam vilificando: dicens qz tū valet cen-
tum cum tamen ducentos valeat: et sic i so-
lutū accepit: tunc totum illud qd valet al-
tra q fuerat debitū: creditor in foro consci-
entie restituere obligat: eo qz illicite egit
cōmittendo dolum et fraudem. Alteri nō
tandū qz si debitor qui sub pena infra cer-
tum tempus pmissit soluere debitū impedi-
tur paupiate seu alia iusta necessitate: tunc
nō tenet soluere penam ultra sortē nec lici-
te potest ab eo peti si in iudicio potest hoc
ipm pbari: vt patet extra de solu. c. odar-
dus: in foro aut conscientie petēs a tali de-
bitore semp obligat ad restitutionē: quia
in pacto talis conditio subintelligit exce-
pta. Tertia deniqz pena dicitur cōuictiona-
lis: que scz de p̄sensu p̄tis vtriusqz fuerat
apposita: vt saltē pene metu debitum certo
die soluatur: et hāc etiā exigere licet vt p̄tz
extra de arbi. c. dilecti. x. xij. q. ij. c. fraterni-
tas: qz talis apponit pena vt seruent pa-
cta: ex de penis. c. cōstitut: dūmodo tamē
intentio sit recta: qz als vsure vitū nō abo-
leret eo qz speraret lucri penam que spes
destruit eius liberalitatem et gratuitū mu-
tū. Concordat Hosti. et addit qz cōuictio-
nalis pena p̄sumitur esse vsura: quādo ta-
lis exercere solet vsuras aut stipulatur pe-
nas in menses aut p singulos annos. Ae-
rūtamen hanc penā recipe nō eēt licitū: qn
receptor sine culpa sua factus est impotēs
ad soluendū vlad pmissa seruāda: quare
puniri nō debet: et ideo si absqz dolo et frau-
de in p̄tractu pena fuit apposita: tunc si p-
stitor ex contractu nō seruato damificat
est: petere potest penam saltem vsqz ad in-
teresse: non tamē ultra si receptor fuit a pa-
cto violato legitime excusatus: quia tunc
nō liceret eum ultra gravare. Idic queri
potest: vtrum ille qui recipit domū i pign-
pro centū coronis mutuatis vsqz ad annū:
hoc scz pacto qz si nō soluat in dicto termi-
no cadat debitū in cōmissum: et pignozatio
cadat in venditionē: tenere potest domum
sub pignore sibi sic obligatam: eo qz debi-

tor nō soluit in termino cōstituto: cuz tamē
domus illa satis plus valeat. Ad hoc dicē-
dum qz valor domus compensari debet: et
quantū excedit p̄cium. Computari etiā de-
bet si creditor recepit vsufructū de domo
illa: nam si recepit: tunc iudicari nō potest
qz in aliquo damificat? sit: vnde fm quo-
dam et iuste: tunc nō solum nō potest reue-
nere domū sed etiam obligatur restituere
vsufructū vel saltē computare in sortē
et si damificatus fuit: suū interesse petere
potest. Si vero creditor nō recepit vsufru-
ctum domus: cum illa superfluitas valor
domus cedat in penam debitoris: supposita
vtriusqz bona fide: qn cōtractus mutui
fuit celebratus: tunc locum habet quod di-
ctum est de pena cōventionali. Et nota qz
si a p̄stitorē muni sub aliquo p̄cio seu lu-
cro talis detentio ultra terminū cōceditur
tunc eo ipso vsura cōmittit: quia ex tali con-
cessione sortitur potius rōnem voluntarij
mutui qz inuite detentionis. Secūdo inci-
dentaliter queri potest: vtruz liceat ab ho-
stibus vsuras exigere vlad recipe: sicut senti-
re videtur Ambro. qui dicit et habet. xliij.
q. liij. c. ab illo vsuram exige cui nocere me-
rito desideras: cui iure inferunt arma hu-
ic legitime auferunt vsure: quē bello vin-
cere nō potes: ab hoc vsuram exige: quem
nō facit crimē occidere: sine ferro dimicat
qui vsuras exigit: sine gladio se de hoste
vlciscitur qui fuerit vsurarius exactor ini-
mici: ergo vbi ius belli ibi ius vsure. hec
ille. In quibz verbis ostēdit qz ab hostibz
licitum est vsuras exigere. Ad hoc dicēdū
fm Alex. lom̄. qz circa questionē hanc est
triplex opinio doctorum. Prima ē opinio
glo. sup hoc dictū Ambro. qd scz verbum
Ambro. debeat negativē intelligi: dicit ei
ab illo exigi vsuras cui merito nocere desi-
deras: qz a nullo vsuram exigere debes: qz
nulli debes desiderare nocere nec xp̄iano
nec iudeo nec pagano: cui? opinionis etiā
videt eē Hug. et Archi. i de cō. c. ab illo. Se-
cūda opio tenet qz dcm Amb. nō itelligit
de infidelibz tāqz infidelibz: s̄ solū de inimi-
cis reipublice aut p̄secutoribz xp̄iani nois
qbus licitū ē apte et p insidias nocere: a ce-
teris aut qz seruire parati sūt nō licet accipere
et in hoc etiā differunt saraceni qz xp̄ianos
parati sūt p̄sequi: et iudei qz parati sūt quo-
dāmo subiecti. Hinc scribit Alex. papa ep̄is
hyspanie. xliij. q. viij. c. dispar. nimirum ē
iudeorum et saracenoz causa: in illis enim

De decalogi

precepto

qui christiianos psequuntur et ex vrbib⁹ et/ am ppijs sedibus pellunt: iuste pugnāt: bi vbiq⁹ seuire parati sunt. Tertia opinio tenet q^d licitū est ab oib⁹ hostib⁹ vsuras ex igere et recipe quib⁹ licitū ē nocere in pso/ na vel rebus: et hui⁹ sentētie est Hosti. cui adherere videt^r Jo. an. et hoc p^osonare videt^r verba Ambro. hui⁹ etiā sentētie ē Grego. de armino. in. q. de imp^ostitis vene/ tozū: et hec opinio videtur rationi consona et maxime verificatur de inimicis et p^osecu/ torib⁹ christiani nominis: cū omnia bona eoz⁹ auferre possim⁹: vt patet exp^ossum. xxiij. q. vij. c. si de reb⁹: vbi de hoc pulcra p^osequit^r. Ande tūc aboletur vsure vitium quia solus de⁹ est ver⁹ domin⁹ oim rerum et bona temporalia dan^t hominib⁹ ad colen dū verū deum et dominū vniuersi: vbi igi/ tur cultus dei nō est: sicut ab inimicis dei vsure legitime exigunt^r: quia hoc nō fit cā lucri sed causa dei et fraterne dilectionis: vt scz inimici debilitent^r et ad deū reuertāt^r vnde qz bona q⁹ habēt eoz⁹ nō sunt: ex quo vere fidei sūt rebelles: ideo ad catholicos reuoluunt^r: et generaliter in eodē casu licz ab infidelibus vsurā accipe: quo licet ra/ pere vel furari: de quo vide supra vbi agi/ tur de aliena furantib⁹. Hinc etiaz Deuf. xxiij. cōcessum ē iudeis q^d fenerari possunt alieno ad vsuram. Sup quo quidam dicūt q^d lex potuit iudeis p^omiū iuste concedere de illis folis gentib⁹: quoz⁹ terra fuerat iudeis a deo data: aut de quibuscūq⁹ alijs quas iuste et fm deū poterāt expignozare depaupare et exterminare: his em poterāt vsuris sicut alijs actibus opp^omere: et fm quosdam hodie consimiliter fieri poterit. Ande si quis tua iniuste vsurpat: et nō po/ res illa rehabere nisi sub forma vsure: licet tibi fm iura canonica: vt p^o ex dicto Am/ bro. sub tali forma tua recupare: dūmodo nō assit intentio vsurandi sed recuperandi dūmodo etiā sub tali specie ceteris scāda/ lum actiū nō ministraret: nā multa de se licita sunt ppter scandalū euitanda. Se/ cūdo pncipaliter potest vltra sortē quis ac/ cipe ppter debitū equitatis: que scz equi/ tas in hoc requirit^r vt vbi gratia. Pona mus tres casus hāc equitatē demonstrātes et cōtinētes. Primus casus est de eo q^d pe/ cuniā pstat ad pompā: tunc em recipe po/ test vltra sortē: vnde si q^s pecuniā in sac^o sigillatis aut al^o aliē locet vt conductor ab ip^os vsuantibus diues credatur et am/

plius honoretur ac timeatur: aut vt sola p^ontatione eius aliquod piculum vel de/ trimentū euitet: tūc si vltra ip^oam aliquid recipitur: p^ociū sue locationis est: quia ta/ lis locatio non fuit mutatio: nec est^r vsus fuit cōsumptio nec alienatio est. Cōcor. in hoc Tho. et Host. et habet^r ff. de cōmo. l. liij. §. si. et l. sequi. et xliij. q. liij. si feneraueris. in glo. Et Sco. in. liij. dicit q^d pecunia habet vsū vtilem ex p^opria natura: vtpote ad vi/ dendū vel ornādum tanq⁹ diuitē possiden tem: et ad istū finem locari pōt sicut equus vel aliud locale: et p tali vsu retento domi no p^ociū recipi pōt: et ex toto ptractus loca tiōis vel veditiōis est. Aboletur autē vsu/ re vitiiū in hoc casu: qz nō est ibi murū sed locatio: nec transfert^r dominū in recipien tem nec stat piculo eius sed locātis: eo mo do sicut si locarent^r argētea vasa: de q^d peri culo dictū est supra. Similiter de differē/ tia inter locatū et mutuatū dictū est supra. Secundus vero casus ē: cū ecclia feudū in pign⁹ accipit a suo vasallo qd ab eadez te/ net: tūc em ex eqtate nō tenet^r ecclia fruct⁹ in sortē cōputare: vñ est de vsur. d. c. cōque stus: qd mōasteriū detinēs terrā titulo pi gnois: cōputari d^o fruct⁹ in sortē: nisi tra sit de feudo mōasterij: tūc em fm glo. nō te net cōputare fruct⁹ i sortē nec ē vsura: sed abolet in b⁹ vsure vitiiū: eo q^d ecclia ratiōe feudi nō d^o recipe alienū: qd vñ ē si vasal lus interi nō teneret^r ad seruitiū feudi: q^d si teneret^r: tūc ecclia recipet alienū: idē ha/ bet^r est de feu. c. j. et fm Bern. b. idē l. j. q^d cū qz feudo laicali: qz ibi ē eadē rō q^d idē ius Scda rō cur i b⁹ casu abolet^r vsure vitiiū ē: qz vasall⁹ nō ē dñs feudi: q^uis i eo habe/ at vtilē actionē: et b⁹ aliq^s nō ē maior dñs. Presumit^r etiā velle dare qz ad anthidota ē naturalit^r obligat^r. Terti⁹ deniq⁹ casus ē qñ ecclie possessio ē alligata clerico i bene/ ficio: a laic⁹ eā tenet violent^r iniuste: tunc em fm Alexā. de hales: clerice⁹ hui⁹ bñficij fruct⁹ p^ocipe pōt vltra sortē: vt est de vsu. c. j. et fm Alex. de hales nō fit cā lucri s⁹ vt ecclie res illo mō de manu laici redimātur et sic tales fruct⁹ absq⁹ vitio vsure pōt reti/ nere: et eodē mō dicēdū ē de laico cui licet s⁹ mō redimere possessionē de manu deten/ toris iniuste: et sile habet^r de deci. fm Ray. q^d scz iniuste detente de manu laici absq⁹ vi tio simonie licite pōt redimi: si nō pōt ali⁹ recupari: dūmodo fiat aucte epi cui⁹ aucto ritas i talib⁹ multum excusat: vt est de re.

Septimo:

pmu. c. q̄stium: p̄nt etiam recipi in pignus
et modo p̄dicto recipi fructus dūmodo ad
alienas ecclesias nō ptineant: vt extra de
decl. c. interdicimus: et idem iudiciū ē de
alijs possessionib⁹. Tercio principaliter
pōt vltra sortē quis accipere ppter debitū
charitatis: quādo scz absq̄ omni intētiōe
et pacto datur aliquid vltra sortem. Nam
fm Tho. in. q. de malo: q. xij. sicut credi-
tor licite potest min⁹ recipere sua ppria vo-
luntate: sic etiam debitor potest ampli⁹ da-
re: et ille cui dat licite potest illō recipere:
dum non assit creditoris corrupta inten-
tio: et ex hoc patet q̄ in multis casib⁹ p̄ma
fronte apparet q̄ vsura concurrat cum ta-
men liciti sint tract⁹. Verūtamē fm Du-
randū: si mutuantis intentio corrupta fue-
rit: ita q̄ mutū nō dedisset nisi sub spe lu-
cri: tūc nihil inde recipere potest: et receptus
restituere obligat: sz illud debitor ex cha-
ritate seu q̄cūq̄ alia causa dederit. P̄mo q̄
sciendū: q̄ in mutuo dando triplex pōt in-
teruenire motiū vel intentio. Primo est
intentio charitatis in q̄ scz charitas ē cau-
sa mutui: et tunc mutuantis recipere pōt qd li-
beraliter offert: put suplus visum est. Se-
cunda est intentio tepiditatis: in qua scilz
mutū est causa spei: qd contingit cū mu-
tuas sz p̄ncipaliter moueat ex charitate:
secundario tñ mouet ppter aliquā tēpora-
lem vtilitatem: sic tamē q̄ licz vtilitas illa
cessaret nihilomin⁹ alteri mutuoare vellet:
et talis intentio non q̄dem tollit sz minuit
meritum plus vel min⁹ fm maiorē vel mi-
norē respectum ad tēporale cōmodū. Hui⁹
sentētie sunt Berh. et Ala. sup. c. cōsuluit:
extra de vsu. Hoc tamē cōsiderandū est: q̄
hmoi receptio rei tēporalis ppter mutū
date: magis apta est corrūpere hanc inten-
tionem tepiditatis q̄ illā que ē charitatis:
quia illa forti⁹ obstaculū habet ex seip̄sa:
si tamē p̄ hmoi receptionē intentio nō cor-
rumpit: tunc sicut aliquid sperare secūda-
rio nō est mortale nec forte malū fm glo. i
dicto. c. cōsuluit: ita nec recipere aliqd ex tali
spe secundaria videt aliter eē p̄ctū: q̄ scōz
q̄ fuit in intētiōe mutui datū: ad hoc ar.
l. q. h. c. p̄pio. in fi. Verū tñ cū ex charita-
te mutuās intētiōē charitatis obseruare
teneat in oblatio sibi gratis cū certis cir-
cūstantijs: q̄tomagis ille q̄ mutui⁹ dedit
eū tepiditate: cum ip̄e p̄pinq̄ior sit corru-
ptioni cupiditatis vt dictū est. De circūstā-
ijs etiā q̄ requirūt in donis oblati vt si/

Sermo xxxvii

ne om̄i scrupulo recipi valeāt: habet l. vi.
fmone p̄cedenti circa finē. Tercia deniq̄
est intētiō cupiditatis: cum scz ex sola spe
lucri vel saltē p̄ncipaliter ppter lucrū q̄s
mutuet: sz pactus nō interueniat: put lat⁹
videbit postea. Ad laudem dei.

Quādo dubium vel periculuz
excusat vsure vitium et hoc sub q̄t
tuor differentijs et quādo non ex-
cusat: Sermo XXXVII

De furtum facies

n Exo. xx. Post p̄missa p̄nt fmōe
p̄sequendū ē de tractib⁹ vsura/
rijs q̄ aliqñ tñ excusant ppter dubiū vel
piculū q̄ abolef in talib⁹ vsure vitii et ali-
qñ nō. P̄mo q̄ sciendū: q̄ i mutuis veris
vel interpretatiuis spe lucrī p̄ncipaliter fa-
ctis: dubiū seu piculum a fenore non excu-
sat: qz nulla p̄ditio seu circūstātia actū ali-
quē ex sua natura vitiosū excusare valet:
nisi fm qd ab eo rōnem vitiositatis pōt re-
monere. Quā q̄ iudei in expoliatiōe egypti
orū excusant. Exo. xij. a furto: nō venit ex
alia causa q̄ ex diuino p̄cepto: q̄ vt vnuer-
soz dñs h̄ p̄cepit: et res nō suas ex p̄cepto
suas eē fecit: sed qz in mutuis veris vel in-
terptatis si p̄ncipaliter fuit spe lucrī vsure
vitii ē ānerū: ideo dubiū aut piculū q̄ sul-
natura non tollit vitiositātē a tali mutuo.
Silit̄ dubiū et piculū non tollit vsure vi-
tū nisi dñuz et vsus rei piclitantis cū q̄ lu-
crat ad lucrātē ptineat: qz ex re sua q̄s lu-
crari debet: et vsus rei ex q̄ lucz puenit ad
lucrātē ptinere debet: nā qñ i actu lucrā-
di piculuz mercū vel pecunie nullo respe-
ctu actus mercādi spectat ad ip̄m traden-
tē: sz solū ad eū cui res tradite sūt: tunc eo
ip̄o rex dñuz et vsus q̄ ad actū illū mercā-
di: spectat ad euz solū cui⁹ piculo currunt:
res enī p̄dit dñō suo. Silit̄ nō excusat a fe-
nore piculū seu dubiū vbi i tractu causa
tp̄is nō p̄p̄ij aliqd pl⁹ sperat: qz ibi p̄sumi-
tur semp esse mutū vtz vl̄ interpretatiū:
cū sit spe lucrī ppter intercurrēs t̄ps de q̄
lat⁹ dictū ē sup̄. Rotandū igit q̄ i tra-
ctu mutui veri vel interpretati q̄druplex du-
biū siue piculū interuenire pōt. Primum
enī piculū seu dubiū ptingere pōt in capi-
tali et nō lucro. Exempli grā ponat casus
q̄ tangit eē de vsur. in. c. nauiganti. Si q̄s
mercatori nauigaturo per mare tradat, c.

De decalogi

coronas tali pditione: qd si nautis cu capita-
li piclites non teneat sibi reddere capita-
le: si tñ in mercando amiserit semp sibi to-
tum capitale reddet: et si lucrat fuerit: ha-
beat ptez lucris: tñ reputat vsura in dicto
c. nauiganti: ratio est qd l3 capitale currat
ad piculū tradentis qdñ ē in itinere vel
mari et sic p tpe illo currat vt suuz: in actu
tñ et vsu mercandi ac cōmutādi currit solū
ad piculū recipiētis: et ideo p talē actū ipi
soli lucrat sicut sibi soli pdis vt iam dictū
est. Hic qñ pōt: ponat casus q quis mu-
tuat. c. coronas in antberpia vt inde reci-
piat. cxx. in anglia cū hac pditione: si i via
tales pecunie vel merces ex illis empte pe-
riclitent: debitor ultra medietatē reddere
non teneat: si vero impedimentū nō pati-
atur ad totum reddendū teneat: vtrūq in
hoc casu cōmittat vsura. Ad hoc dicendū
fm Hosti. q talis cōtractus est vsurarius
qz aut recipiens non expendit pecuniā il-
lam et sic impiū est q creditor ab eo exigit
q non habuit: aut expendit: et sic psumit
pecunia vt efficiat alterius qz res empta
de pecunia illa efficiat debitoris: quia pe-
cunia sibi mutua tunc efficiat sua: et ideo
non debet creditor exigere lucrum d re de
bitoris qua vsus est et inde lucrat. Et si
quis obstat: q hoc licitum videt eo q cre-
ditor in se periculum sumpsit: dicendū q
susceptio talis piculi in nullo euz excusat
vt piz dicto. c. nauiganti: nam spe lucri ta-
le mutuū fecit et piculum subiit. Secūdo
queri pōt vtz recipiens pecuniā ultra ma-
re vehendā et ibidē reddendā p certo pre-
cio sibi pstituto cōmittat vsuram. Ad hoc
dicendū fm Inno. extra de vsu. c. fi. qd ta-
lis non cōmittit vsurā siue piculū recipiat
in se siue nō: qz locatio ē opax et custodie:
et idē sentit Hosti. Tercio qñ pōt: ponat
tur cōditio q in mercādo capitale currat
ad piculū tradētis: ita q qdā mercando
vel alio inculpabili mō pdat: ipi? capita-
lis traditori pdis: lucz aut fixū sit: scz vnū
p. viij. vel. x. vtz talis ptractus sit licit?:
eo q in tali casu certū ē q mercator cui ca-
pitale traditū est emit totū futurū lucz p-
dicti capitalis tanto scz pēio qñtū pbabi-
litas futuri lucri cū utilitate ppria posset
rationabiliter estimari. Ad hū dicendū: q licz
qdā dixerūt hūc ptractū illicitū esse: tñ
Beral. ob doñ. pbat illū esse licitūz multi-
plici rōne. Primo rōne piculi: naz in tota
mercatiōe ex h capitali fieda pdictuz capi-

precepto

tale currit ad piculū tradētis. Secō rōne.
lucris: qz totū lucz qd pbabiliter estimat p-
uentuz habet aliquē valorem q aliq iusto
pēio pē estimari: et p psequēs etiā iuste vē-
di. Tercio rōne vltādi dānt: qz dās suū p-
pziū capitale iuste pōt inde exigere suū in-
teresse. Rōne q ptractus videt nulla com-
mitti vsura: nisi capitale illud nō ē vere
traditū fm rem p capitali: sed pot? p mu-
tuo et ad vsurariū lucz: tñ enī ēēt mutuū
interpretatū et psequens apud lucrante p-
ueniret lucz de re cuius nō haberet dñiuz
nec vsuū: et ex pdictis casib? multi pñles
fabricari et iudicari pñt. Scdm vero du-
bium vel piculū ptingere pōt i lucro et nō
in capitali: qñ scz capitale traditum rema-
net ipi tradēti certuz et firmū ita q in oēm
euentū sibi sit reddendū: et tunc non suffi-
cit incertitudo lucri. Exempli gfa: traditū
bi centū coronas in oīm euentū mibi reddē-
das: et si inde lucrat? fueris tertiaz pte vel
mediā mibi d lucro dabis: si vero nihil lu-
cratus fueris etiam nihil mibi dabis nisi
capitale: qd semp saluum remanebit: talis
ptractus ē illicit? eo q capitale non currit
ad periculū primi tradētis: et ideo qdquid
de lucro pēpit fm Bald. cōputandū est i
forēm: nimirū cum sit mutuū interpretatū:
non autē societas nec ex forma ptract? nec
ex materia quia est ptra naturā societatis
q vnus capit saluum et alius capit fractū:
vt. ff. p socio. l. minus. Qd si obijciatur illd
qd legis extra de dona. Inter vi. et vro. c. p
vestras: vbi dicit: q dos vrois tradi pōt
et cōmitti alicui mercatori vt de pte hone-
sti lucri vir eius onera possit matrimonioj
sustentare: dicendū q hoc intelligi debet
qñ pecunia dat ad ptem lucri et damni: qz
ptract? tunc licitus est fm glo. Etia. xiiij.
q. liij. c. pleriq: talis ptractus vsurari? est:
et licz qdam dicāt esse licitū et hoc ex vi pa-
cti qz ptract? ex cōuentiōe legem recipiūt:
vt de reg. iur. c. ptractus. lib. vj. tñ Azō et
Accursi? et multi alij securius et melius cō-
trariū tenent. ff. p socio. l. verum: vñ non
valet: vt extra de precarijs: in textu et glo.
vbi ponit etiā differentia inter pcarium et
cōmodatum: et subdis differentia inter p-
carium et pcarie: vide longuz pcessū. Hosti.
autē dicit: q licz non d iure societatis sed
ex vi pacti talis ptractus licit? dici pōt nō
tamē est oīno equus et ideo in iudicio ani-
maz cōsult q si pecuniā recipiēs ipaz ca-
su foruito amitteret: tunc is qui illam de-

dit eidem remittat. Hic queri potest: ponatur casus quidam reddituarius tradat mercatori centum coronas cum instrumēto quod si bi reddat dimidium lucri absque omni periculo capitalis: apud se tamē firmiter intēdit quod quicquid de capitali debito modo mercando perderet: non mercatori sed sibi per datur: licet hoc non manifestet ne scilicet a mercatore decipiat. Queris virum talis peccat vel usuram committat. Ad hoc dicendum quod tale lucrum est iniustum sed non iniustum: et vocat a domino māmona iniquitatem: de quo specialiter elemosyne fieri debet. Iam obliuionem iniquitatis illius. Quod autem sit lucrum iniustum patet: quia sic tradēs pecuniam mortaliter peccat: tum quia seipsum per hoc diffamat coram illo mercatore et omnibus hoc factum percipientibus: ponens lapidem offensionis et petram scandali vel iniquitatis: contra illud. I. Tim. v. ab omni specie mala abstinere vos: tum etiam quia facit opus criminale ex suo genere: scilicet quo ad hoc quod illum exponit periculo per dendi et ipsum capitale restituendi: tum denique quia dat occasionem suis heredibus iniusta exigendi et recipiendi si ipse subitanea morte decederet: qui propter instrumentum vellent quod talis tractus in suo robore permaneret: unde talis sumope cauere tenetur: ne sua morte vel subtractione mercator ille damnificetur et ne tale instrumentum vel tractus appareat in scandalum aliorum. Quod autem lucrum illud non sit iniustum: id est restitutioni de necessitate salutis obnoxium dummodo sit rationabiliter moderatum ex hoc patet: quia morales actus totam rationem sui moris strahunt ab actu voluntatis a quo scilicet causantur: nam si idem actus fieret a bestia vel ab amente seu rationis usum non habente nihil penitus haberet de ratione moralis. Cum igitur ista. c. coronarum traditio manare dinoscitur a voluntate interiori contra rationem forme contractus: quia vult firmiter quod illud capitale incurrat in mercatoris ad suum damnum sicut ad suum lucrum: licet in exteriori tractu ad cautelam exprimat strarium: ne scilicet mercator fidei vel indebite perdat sibi capitale debitum: ideo exterior traditio vel a voluntate procedens realiter illas ab usure vitio segregat: et capitale sic traditum currit ad traditoris periculum. Secundo queri potest: si ponatur casus quod aliquis tradat alteri. c. coronas ad opandum fideliter in arte vel mercatorie usque ad annum: sub tali conditione quod si sine

si quid lucratus fuerit totam sortem accipere plicem lucri partem tradenti assignare debeat. Si vero damnum supervenerit: tunc traditoris trium partium et receptor damnum quartam partem sustinere debeat utrum talis contractus sit licitus. Ad hoc dicendum quod non: cuius ratio est si talem pecuniam seu rem esse ipsa empti periclitari contingat: tunc debitor vel receptor quartam partem damnum sentiet: quia quicquid contingat quarta pars sortis ipsi creditori reddenda est: et ideo quicquid ipse creditor de lucro consequitur de illa quarta parte que non subiaceret eius periculo usurarium iudicatur: quod autem recipit de tribus partibus que pertinent ad eius periculum licitum est. Tertium proinde dubium vel periculum est nec ipsi capitalis nec etiam lucri: sicut contingit in manifestis usuris et etiam contingere solet quodammodo his qui securant mercantias et depositis. Circa quod dubium vel periculum quadruplices securitates distinguere possunt. Prima securitas est tolerabilis. Exempli gratia. mercator merces mittit ad partes remotas: et nolens se totaliter exponere periculo: querit aliquem qui de predictis mercibus et faciat securitatem scilicet quod de eis satisficiat si in via pereant: suscipiens autem in se tale periculum cum mercatore convenit de certa quota pro tali asscuracione: tunc enim taliter asscuras licite recipere potest tale lucrum: et hoc propter tria. Primum propter conditionem locationis: videtur enim esse tractus locationis quasi tali asscuratori locet additionem illarum mercium usque ad tale locum cum suo periculo et cum equa mercede: et sic quod datur pro locato merces est non usura. Quod si obijciatur. c. naviganti extra de usu. quod casus ille videtur convenire cum isto ubi mutuas eunt ad nundinas cesset usurarius pro eo quod recipit in se periculum recepturus aliquid ultra sortem. Ad hoc dicendum quod bi duo casus sunt multum diversi: nam receptum ultra sortem de quo dicit ibidem debitor recte percipit mutuum in quo ois superabundantia prohibetur: hic autem non est sic: nec enim propter mutuum quod non est hic sed propter factum: id est propter securitatem quam fecit de mercibus illis recepit tale lucrum. Secundo talis tractus est licitus propter cessationem sortis: quia non est ibi fors ergo nec mutuum: nec etiam dicitur potest quod asscurans lucrum recipiat ultra sortem: quod sine fundamento nullum edificium datur. Ad eundem vero usure necesse est iterum venire sortem ut patebit infra. Tertio videtur esse licitus contractus

De decalogi

precepto

tractus eo qd exinde sequitur comune bonu
reipublice & vtilitas mercatorum: quia mul
te mercationes cessarent si non inuenirent
tales assecurantes. Secunda vero securi
tas est culpabilis & illicita que tali modo
fieri consuevit. Tu mutuo suscipis ab alio
certam summam qua egres & ego p te satis
do vel securitate facio creditori tuo: cum
h pacto: qd a te recipiam unum vel duos floze
nos p centenarium de tali securitate quam p
te facio: talis enim contractus illicitus vide
tur duplici ratione. Primo quia reperitur ibi
dem mutuum indirectum eo qd assecuras stat
ibi loco mutuantis: hinc assecuras est ibi
ac si mutuando ad certum tempus cum addi
tione duorum vel trium p centenarium suam pe
cuniam rehaberet: paria namque videtur: cre
ditori satis vel assecurare recipiendo p h
aliquid a debitore et mutuare recipiendo
aliquid ultra sortem. Secundo: quia cessat
ibidem periculum eo qd fit sine periculo assecu
rantis: nam si me constituo debitorem credi
toris tui tu mihi e converso obligaris resti
tuere tantum meum debitor vere sortis: mul
to aut amplius est contractus illicitus si cre
ditorem tuum non solvo te in termino con
stituto solvente. Tertia pinde securitas est
variabilis sicut patet in depositis. Exempli
gratia: posui pecuniam apud camporem si
ne pacto aliquo: campor autem cum pecunia
mea negociatur: datus mihi decem p centum:
queri potest utrum recipiendo lucrum illud vfu
ram committo. Ad hoc dicendum qd si pecu
nia fuit inclusa & ob signata nec numerata
tunc videoz prohibuisse depositario ne vta
tur: vt. ff. de fuf. l. licet. §. rei. & l. de. §. qui
pecuniam: & ideo quia illicitum est vsum pecu
nia mea illi deposita: hinc omne lucrum inde
puentens mihi restituere obligatur quia ex
re mea locupletior factus est: ar. ff. de neg.
ges. q. sine vfu. Si vero pecuniam deposui
ad numerum & hoc sub spe lucri tunc si aliquid
ultra sortem recipio vfuram committo. Si
denique simpliciter deposui ad numerum sine
pacto & sine spe lucri: tunc secus est: & si hoc
stat dicto meo: quia hec questio de conscientia
est. Dicit autem Bal. de pufio qd si in hoc vlti
mo casu campor aliquid dat ultra sortem
ex liberalitate: sciens se non teneri ad suprad
dendum aliquid: tunc si a principio non habui ani
mum fenerandi: licite possum illud datum reci
pere: quia mera donatio est: si vero soluit
credens se ex quadam equitate teneri qd sepius ad
remunerandum mercedem mouet: tunc idem est in

de negotiis gestis

dictum. Verum si se credere debet vfurarie ob
ligari cum non obligaretur: tunc a tali dono ab
stinendum est ppter conscientiam: & etiam ad amouen
dum scandalum: quia & ab omni specie mala absti
nendum est secundum apostolum. Quarta denique secu
ritas est execrabilis quia cum ea frequenter ois
vfura manifesta. Exempli gratia: si quis mu
tuans centum coronarum exinde velit aliquid
ultra sortem habere & quod ibi non sunt ita se
cui sicut si illas haberet in arca: sed muru
ando multis eas periculis amittere: expo
nit: tunc enim non excusat ppter tale pericu
lum ab vfura: quia periculum in hoc casu ni
hil a ratione & natura mutui differt: vel sal
tem sic inseparabiliter sibi conexum est: quod non
plus habeat de ratione vidibilis quam mutuum
habeat in quantum mutuum: hinc ex periculo
h lucrum pinde est: sicut lucrari ex solo actu
mutui: nam et si mutuas esse tate demerit q
absque omni securitate pignoris vel testimo
nij vel scripture mutuum daret cum expressa pa
ctioe vfure: remaneret in periculo reha
bendi non solum ultra sortem: sed etiam ipsam sortem:
tunc tale periculum eum non excusaret ab vfura: quia
agit contra dictum preceptum. Luc. vi. mutuum date
nihil inde sperantes: p hoc enim periculum
non tollit tunc idem tamen ipsi pistori: quia
receptor tenet sibi ad omnimodam idem tamen
talem. Ad restituendam plene equalem ipsi sortis: et
ideo iniquum est aliquid ultra sortem expectare.
Quartum denique dubium vel periculum contin
gere potest tam in lucro quam in capitali: & tunc potest
ibi idem esse contractus vfurarius. Exempli gratia: sit
aliquis mutuans .c. coronas ad .x. annos: sub
tali conditione: quod si mortuus fuerit alter ipsorum
infra decennium. l. tradens vel recipiens: tunc a de
bito & mutuo receptor liberatur: sit: si vero su
peruixerit uterque: tunc receptor dabit ducen
tas illi qui mutuum dedit: tunc in tali casu com
mittit vfuram: quia secundum Alex. lomb. tale peri
culum ab vfura non excusat: cum talis contractus
non reddat ad equalitatem iusticie: eo quod illa super
abundantia nec ex labore nec ex vfu rei pro
prie nec ex alterius rei recompensatione reducatur
ad equalitatem iusticie: periculum autem non ex
cusat ubi causa ipsius superabundantia capis
tunc autem dubium excusare potest: quia dubium incidit
ex natura rei. Et hoc dictum est. Ad lan. dei.

De mutuo facto comitati coacte
vel ex charitate seu ex cupiditate.
Et quando talis tenet ad restitutionem
et quando non: Ser. XXXVIII

Septimo:

De furtum facies

Ero. xx. Jam vidēdū ē de his q̄ mutuantes cōmunitati alicui reci

pūt aliqd vltra sortē. De q̄b⁹ q̄ri potest vix cōmittat vsure vitū p̄sertim cū q̄libet de suo i quo plenū ius et dominiū habet: disponere pōt i licitis et honestis p libitū sue volūtatis: quātomagis tota cōmunitas h̄ pōt: q̄ri p̄sensu cōmunitat̄ itelligit cōsensu singulaz psonarū fm Sco. licita h̄o et honesta vident̄ q̄ sunt in comodū et salutē reipublice: et ideo cōitates dispone/re p̄nt q̄ ponēs tantā pecunie q̄ntitatē tā tū recipiat annuatim: q̄ h̄ faciūt ad comodū ciuitatis: et p̄sequens ali⁹ recipere pōt. Ad h̄ dicendū q̄ tria sunt hoīm genera q̄ frequētant h̄mōi p̄tract⁹. Primo genus mutuatur coacte. Scdm̄ ex charitate. Et tertiu ex cupiditate. Primo qdam sūt coacte mutuantes et tales recipere licite p̄nt interesse dāni et p̄habilis lucri. Et h̄ ex triplici ratione. Primo rōne domini cōpellēt qd sic p̄z nā q̄libet cōitas causa necessaria vltra rationabilī inquirēte vlt pōt p̄sonis suorum subditoz: q̄ multo fort⁹ pecunijs eoz: naz lz singularē collectā applicandā camere fiscali nemo pōt imponere sine p̄ncipis permissione vt. l. de tribu. l. j. et li. x. th̄ collectionē specialē vnaqueqz cōitas p̄ necessitate sibi incumbente pōt indicere: vt. l. cōis. l. de opl. p̄nb. Cū q̄ ciues cogi p̄nt ad talia onera soluenda: manifestū ē q̄ talis coactio de rōne mutui multū aufert: et p̄sequens d̄ rōne vsure. Cū enī de natura ipsius vsure sit q̄ fiat in mutuo voluntario et nō i coacto: seq̄t q̄ tale mutuū violētū nō sapiat vsure vitū: h̄ mutuātē disponat ad posse iuste recipere suū interesse: sicut enī cōmunitas licite pōt suadēte rōne et iusticia et necessitate suos grauare: sic et rōne iusticia et honestate dictate pōt etiā releuare p̄sertim q̄ est ex pte mutuātē pura coactio et ex parte cōitatis liberal donatio: primo nāqz excusat eos pura coactio: q̄ qd nō ē licitū in lege necessitas licitū facit: vt d̄r ē de reg. iur. tales enī nō p̄nt sibi aliter p̄uidere d̄ dāno suo: nisi accipiēdo qd a cōmunitate voluntarie offert: si p̄inde creditor dānificat⁹ ex lōga mora solutiōis rōne dāni pōt aliquid recipere vltra sortē: vt ē de si de iur. c. puenit: quātomagis mutuare coact⁹ tali coactiōe q̄ nunq̄ ei reddit⁹ capita le q̄ si q̄s itoz crimē vsuraz incurre de

Sermo xxxviii

beret: tunc is q̄ volūtarie mutuatur pot⁹ illud crimē incurreret q̄ is q̄ inuit⁹: cū nullus vsurari⁹ ē pōt nisi mutuū dare volēs ad vsurā. Et si obijciat q̄ talis modus a cōmunitate ordinat⁹ hoīes inuitat ad peccādū vltra sortē recipiēdū. Ad h̄ dicēdū q̄ hoc vix eēt q̄ mutuās spe lucri p̄ncipaliter moueret: secundaria th̄ spe moneri pōt: q̄ spes nō facit hoīes vsurariū: in p̄ notata in. c. p̄sult: ē de vsur. et de hoc notatū et tactū ē in scdo sermone p̄cedenti. Verūth̄ si talis mutuās post coactionē aliquo tpe p̄taret recipere annuatim de tali mutuo: tunc vsurari⁹ efficeret fm̄ Fredericū d̄ senis: q̄ substantia spes et intentio recipiēdi vltra sortē grā mutui facit vsurariū. De intentione aut̄ antecede te cōmunitate et subse quente dicebat infra. Scdo excusat eos liberalis donatio cōmunitat̄: dict⁹ enī. j. q. j. c. sicut ep̄m: q̄ ei⁹ oblatio nullā culpe maculā ingerit: q̄ nō ex ambiētis petitione p̄cessit: et. c. q̄ pio. Scdo coacte mutuantes recipere p̄nt vltra sortē rōne damni emergētis: q̄ facta tali p̄statione cōmunitas p̄stati tam obligata ē: non h̄is dilationē solutionis liberalit̄ cōcessam: et sic semp̄ remanet in mora soluēdi: de q̄ p̄stans dānū patit̄ dinoscit vel in executiōe mercētie vltar̄is mechanice vel etiam a reddituū vel rerū quarūlibet emptione. Pone ergo q̄ in mercantia q̄s vtens pecunijs suis obligatus ē debitis certo tpe soluendis: q̄s acq̄sita pecunia soluere disposuit: sed instanter ab amico requisitus mutuatur pecuniā suā ad certū tps ex charitate: adijciens absqz fraude: q̄ si debitor suo tpe non soluat tūc creditor p̄ suo interesse vltra sortē recipiat: tūc enī illā pecuniā licite recipere pōt et exigere p̄ suo interesse: vt extra de arbi. c. dilecti: et in glo. si igit̄ hoc lz i dicto casu: vbi non multa violētia p̄z nisi detētio rei vltra terminū p̄stitutū cōtra dñi voluntatem: quātomagis licebit ciui rōne interesse sumere vltra sortē: cum sua pecunia cōtra voluntatē suā aufert et detinetur. Tertio coacte mutuantes recipere p̄nt vltra sortem rōne lucri cessantē. Ex retentiōe namqz debiti seu mutui vltra tps p̄cessum a lucro p̄pediti: qd licite negociādo vel alio modo lucrati fuissent: exigere licite et recipere p̄nt in recōpensatiōez: nō solū dāni sz etiā cessantis lucri: fm̄ discretuz iudiciū vtri p̄udentis: eo mō quo tactū ē i sermone. iij. p̄cedenti: et ideo ex rōne p̄simili p̄nt in hoc casu

De decalogi

precepto

aliquid recipe ultra sortē: cui amisso talis
lucris sit qdā dānificatio p̄stitoris: illa nā/
q̄ pecunia dño suo verisiliter plus valuit/
set q̄ scipam: ppter industria q̄ ille vsus
fuisse tam ad p̄cauenda dāna q̄ etia ad
cumulanda lucra: et sic p̄uar? ē non solum
tota pecunia sed etiā toto vsu et fructu in/
dustrie exercitāde in illa siue pillam: et sic
dñs ea fuisse vsus vt capitali suo: nec ī f.
casu rōnem habet mutui s; capitalis saltē
interpretatīe seu ablatīe. Hinc etiā cōmu/
nitas sibi tenet tanq̄ de capitali: secus tñ
eēt si illa pecunia vsus fuisse infra termi/
num p̄cessionis. Hic queri potest: pone/
casum: p̄ Petrus coactus tradidit cōmuni/
tati. c. coronas: receptur? annuatim ex sta/
tuto elusdē cōmunitatis sex quousq; ipaz
sortem recipiat. Interim veniat Johānes
et emat a Petro ius illd p̄cipiēdo talē sū/
mā sub forma tam dicta. At rū talis cōtra/
ctus sit vsurarius: et videt q̄ non: quia nō
cōmittit vsura nisi inter vsurarie p̄rahē/
tes: sed inter p̄ Petz et Johāne videt esse
simplex p̄tractus emptiōis: nec etiā inter
Johāne et cōmunitatē videt esse p̄tract?
mutui: quia mutui nō p̄ficiū nisi quādo
de meo fit tuum: hoc addito q̄ tandē meū
mihi reddat: sed hoc non fit inter Johē
et ciuitatem: quia p̄tractus inter Johāne
et p̄ Petz fieri pōt de iure etiā ignorante cō/
munitate. Ad hoc dicendū est q̄ talis con/
tractus dupliciter considerari pōt que di/
stinctio habet etiā ex dō vsur. c. p̄sultit: in
textu et glo. p̄mo mō considerari pōt ex
forma p̄tractus: et tunc iste cōtractus q̄ sit
inter p̄ Petz et Johāne tñ: non est vsura/
rius. Alio modo cōsideratur ex intentiōe
p̄rahentis: et tūc ille contractus vsurari/
us est vtrobq; scz tam iter Johē et p̄ Pe/
trū q̄ etiā inter Johē et cōmunitatē: l; di/
uersimode: qd sic patere pōt. Nam p̄mo
cum mente p̄trahitur inter p̄ Petz et Johā/
nem: sc̄ario xō p̄trahit cū mēte inter Jo/
hāne et cōmunitatē: cui igit Johes p̄bit
cū p̄ Petro in mēte intēdit et p̄terea p̄bit:
vt itret locū p̄ Petri: vt scz fiat creditor cō/
munitatis ad h vt recipiat ultra sortē: sed
talis intētiō ē vsuraria: nā p̄ncipalis eius
intētiō ē vt acq̄rat locū sūm creditoris intē/
tiōne scz p̄ Petri q̄ ad hoc q̄ emptor: id est
Johes sit creditor cōmunitatis loco vēdi/
toris: et ideo l; Johes nō p̄trahit vsurarie
cū p̄ Petro q̄ tūm ad formā p̄trahēdi: tñ cō/
mittit vsuram ppter maculatā intētiōem.

Itā quicqd agunt homines intētiō iudicat
oēs. Secūdario sūr mediantē cōtractu fa/
cto cū primo p̄trahit secūdus vsurarie cū
cōmunitate: nō qdem explicite s; implicite
cū intētiōe et affectu. Est etiā iter eos rea/
lis p̄tract? mutui l; indirecte sub velamīe
emptiōis: qz mediāte illo p̄tractu empti/
onis acq̄rit actor actiōes ex empto sup cō/
munitatē: vt insti. de emp. et v. s. p̄ctum: q̄
cōmunitas obligat illi et fit debitor illi? si
cut ante debitor erat p̄mi. Ratio vero cur
prim? debitor excusat ab vsura et nō secun/
dus est: qz prim? ad mutuandū coactus ē:
modo vt dictū est: qd non ē licitū in lege/
necessitas licitū facit: sc̄os vero volūtari?
hoc facit cū spe et intētiōe recipiēdi ultra
sortē: vnde si sc̄os emptor siliter a cōmuni/
tate cogere sicut prim?: tūc esset excusat?
ab vsura si p̄ncipalid i eo nō eēt p̄sensus
ultra sortem aliqd recipiēdi rōne mutui:
sic enī in sc̄o vt in p̄mo excusaret coactio
et recta intentio q̄ necessario cōiungit co/
actioni: qz si cogi placeret illicitū fieret eo/
q̄ coactio in voluntariū trāsiret. Sc̄m
xō gen? hoim mutat p̄ncipaliter ex cha/
ritate libere sua offerens cōmunitati sine
spe vel intētiōe aliqd ultra sortē recipiēdi
p̄ro quo sciendū: q̄ qdaz veri reipublice
amatores inueniri pnt l; rari: q̄ videntes
iminentē necessitatē vel euidētē vtilitatē
cōmunitatis: ex charitate saltē p̄ncipalif
spōte mouēt sua mutuari cōmunitati: et ta/
les licite recipere pnt qd eis a cōmunitate
sponte offert: qz nō min? p̄miari meret vo/
luntaria charitas: q̄ coacta necessitas: eo
q̄ nō minor ratio esse possit et dāni emergē/
tis et lucris cessantis in voluntaria charita/
te: q̄ in coacta necessitate: nisi crederet il/
las pecunias ī actib? illicit? expendēdas:
qz tūc particeps fieret oim maloz inde se/
quentiū: nec licite tūc recipe posset aliqd
remunerationē. Sed qz de hac materia ta/
ctū est sup? ideo grā breuitatis supersedeo.
Tertiū aut gen? hoim cōmunitati mutu/
at ex cupiditate: iad recipiēdū aliqd ultra
sortē: et tales vsurarij sunt indicādi: peio/
res vtiq; q̄ si dūtazat p̄sone p̄nate fenera/
rent: qz magis peccare videt q̄ feneratur
cōmunitati cui pl? obligat: q̄ q̄ feneratur
singulari p̄sone: dicte Augu. charitas cō/
munia p̄pjis et nō p̄pzia cōmunit? antepo/
nit. Hic q̄ri pōt vtz sponte ponēs ad mu/
tuū pecuniā suā ipi cōmunitati vel etiā p/
sone singulari ex intētiō cupiditatis: semp

septimo:

Sermo xxxviii

vsurā cōmittat vltra sortem aliqd recipiē-
do: p̄sertim cum mutuū recipiens libere
pōt aliqd donare d̄ suo sibi mutuū danti:
t̄ trāferre d̄nūz qd̄ habet in re sua in ip̄m
mutuantē: ac p̄ p̄sequēs mutuās illā rem
tanq̄ suā recipere nō obstante q̄ sit vltra sor-
tem. Ad h̄ dicendū: q̄ quicūq̄ cōmunitas
aliq̄ vel singularis p̄sona pōt aliqd libere
de suo dare p̄ pecunia sibi mutuo data t̄ i
aliū trāferre: tūc t̄ alter pōt libere recipere:
dūmodo nō sit h̄ legē iuste p̄ncipantis
scz ip̄i? del: sicut p̄t̄ in his q̄ mutuātes ex
mera charitate recipere p̄nt aliqd vltra sor-
tem ex libera donatiōe: qz p̄tra h̄ d̄ns nul-
lum mandatū edidit. Verū aliq̄ libere
de sua aliqd dare nō p̄nt p̄ pecunia sibi
mutuo data: sic q̄ mutuās illud licite reci-
pere possit t̄ h̄ p̄pter p̄ceptū superioris iuste
p̄ncipātis t̄ recipiētis Luc. vi. Mutuum
date nihil inde sperantes. Et ex de vsur. c.
psuluit. Ad etiā p̄ exēplū ostēdi pōt: naz
fm̄ Bonaueni. in. liij. di. xxi. t̄ fm̄ Alexā.
de hales: t̄ Scotū: p̄fessor manifestare nō
pōt p̄ctm̄ p̄ p̄fessionē illi manifestatū etiaz
de licētia p̄fiteris: eo q̄ cōfessor obligat?
est: nō t̄m̄ ex iure penitentis sed etiā ex iu-
re ecclesiastico et diuino: sup̄ q̄ talis peni-
tēs disp̄sare nō pōt: extra de pe. t̄ re. ois:
t̄ de pe. di. v. c. sacerdos. Sic est etiā in p̄-
posito n̄ro: nō enī ligat vsurarius aut q̄li
bet alius ad nō recipiendū aliqd vltra sor-
tem ex mutuo dato ex solo iure cōmunita-
tis vsingularis p̄sonae: sed etiā ex p̄cepto
diuino: qd̄ mutuū recipiēs disp̄sare nō
pōt: t̄ ideo l̄z ip̄e quātū in se est licite dare
pōt mutuāt̄: t̄m̄ nō potest sic libere dare q̄
mutuans p̄ pecunia mutuata licite recipere
possit aliqd vltra sortem: qz d̄ns in verbis
dictis post psiliū addidit mandatū: cum
enī dicit mutuū dare: igerit psiliū: l̄z q̄nq̄
etiam sit p̄ceptū vt p̄t̄ supra: sed cū addit
nihil inde sperātes p̄dit p̄ceptū negatiuū
qd̄ obligat semp̄ t̄ ad semp̄: t̄ sic in hoc ca-
u sola corrupta intētio causat vsure vitlū:
rec pōt excusari p̄ h̄ q̄ vult indēns serua-
re: qz si casus occurrit q̄ psiliū mutui i p̄ce-
ptū d̄nt: tūc tenet etiā cū p̄prio disp̄edio
mutuare p̄rio: sinānt tunc si vult indēns
uari nō mutuet qz p̄tunc ad h̄ nō obliga-
ur: qz si mutuat libere mutuet nihil recipi-
ens vltra sortē iuxta p̄ceptū chasti: alio-
in q̄qd̄ ex tali mutuo recepit obligat re-
stituere si pōt: t̄ si non pōt mortalit̄ peccat
nō p̄ponit satisfaccere cū poterit: qd̄ itel-

ligit semp̄ esse vex q̄ sp̄ote mutuat cū in-
tentiōe p̄ncipali remuneratiōis licz nulla
pactio de hoc exteri? interuenit: vt i dicto
c. cōsuluit: t̄ ex hoc siue corrupta intentio
fuerit mutuū antecedens siue subsequens
vel etiam cōsequens. Ad cuius euiden-
tiam sciendū: q̄ intentio cupiditatis i mu-
tuo p̄stando est cum sola spe lucri: vel p̄n-
cipaliter p̄pter lucrū aliquis mutuūz p̄re-
stat licz pactum nō interueniat: ita q̄ spes
est causa p̄ncipalis mutui: t̄ talis iudicat
vsurari? in dicto. c. psuluit. H̄ p̄culosior
ē h̄ vsura q̄ q̄ sit cū exp̄ssis pactiōib?: eo q̄
in foro causaz minime pōt repeti: a mult?
qz cecatis auaricia vix pōt agnosci: nūm-
rū cum vt dicit Alexā. de hales: fm̄ leges
humanas sola volūtas vsurariū non faci-
at: qz lex cohibet manū nō animū: fm̄ h̄o
legē diuināz q̄ cohibet aīm sola voluntas
facit vsurariū: q̄ p̄fecto volūtas t̄ intētio
cupiditatis tripliciter in cōtractu p̄tingere
pōt: aliq̄ enī talis intentio cupiditatis ē
antecedēs. s. anteq̄ mutuū dat vel q̄li da-
tur: qd̄ pp̄rie directe est p̄ mādātū d̄nicū:
si t̄m̄ post p̄positū mutaret t̄ intētiōem re-
ctificaret fm̄ regulaz charitatis p̄us posi-
tā: tūc grat̄ data licite recipere posset: alio-
qn̄ h̄o talis intētio p̄sequēs vel p̄comitās
ē: qz l̄z mutuās p̄tūc nullū intendebat lu-
crū: t̄m̄ si recipiēs mutuū aliqd dat in reco-
pensatiōe mutui: t̄ creditor p̄pter eāde
causā libet̄ acceptat: tūc habet corruptā
intētiōe p̄comitante t̄ cōmittit vsuram.
Aliq̄ deniq̄ talis intentio subsequēs ē:
q̄ scz quis absq̄ spe lucri prozsus gratis
mutuat: sed lapsu t̄p̄is p̄ualente cupidine
nō t̄m̄ exigit sortē s̄z etiā vult mēte: t̄ ostē-
dit ore vel ope q̄ p̄pter mutuū p̄us factū
aliqd sibi det: t̄ talis nō solū cōmittit vsu-
rā t̄ obligat ad restitutiōez: s̄ etiā q̄cūq̄
ius talis mutui succedit mutuant̄ sicut si
llus vel heres. Et hec est sentētia Archid.
xiiij. q. iij. c. j. Deniq̄ quia tales p̄statiōes
vel mutuationes potissime t̄ continue fre-
quentantur per venetos: florentinos t̄ la-
nuēses que sunt notabiles ciuitates i tra-
lia: ideo ad p̄dictorum cōfirmationem re-
feraz casum quem in. liij. super sententias
scribit magister Buil. d̄ cremona: vir mag-
ne scientie t̄ fame qui postea fuit ep̄scop?
papien. Unde refert q̄ cū quidaz vir p̄di-
ues t̄ p̄potēs i pecunijs intēderet p̄dicto
modo ponere magnam pecunie quāritatē
in vna p̄dictaz ciuitatum pro elemosynis

De decalogi

precepto

paupibus impetui dispensandis: habito prius sup hoc a p'dicto Huil. pitor p'sillo. Facta igit in vniuersitate papienfi diligēti discussione: cū adhuc materia p tres cōtrarias opinioēs dubia remaneret: occurrentibus alijs causis missus est antedictus Huil. ambasciator ad papā Urbanū sextū: tunc in Ianua cōmorantē. Rogauit igitur eundē p'fatus vires: q' de p'dicta materia p'sularet summū pontificem: eis de sua intentione circa possessiones p'dicte pecunie in elemosynis dispensandis p'positum reuelaret. Cui tādē papa r'ndit q' bñ fecerat eū de tali p'sulendo: quia casus ardu' eēt: et asserbat eundē casum vsurariū eē. Cui' responsio et diffinitiva snia satis est pōderanda q' p'dictus papa peritissimus erat: q' propter in talib' semp tutior via tenenda est et p'sulenda. Ad laudem dei.

De arte campforia triplici: scilz artificiali: reali: et casuali. Et i quibus rebus pprie cōmittitur vsura. Sermo XXXIX

De furtu facies.

N Exo. xx. Cupientes finone p'sentit de arte campforia p'sed. Prius querim' vtr ipa sit licita: p'sertim cum ad cōmutationē rerū videat oportuna: et ppter variā hominū cōmoditatē introducta. Ad hoc dicēdū est: q' tria sunt genera cambioz scz artificialia: realia et casualia. Prima cābia sūt artificialia: et hec qdem sūt licita obseruatis debitis circūstantijs. Ad cui' euidentia sciendū: q' ars cāpforia fm p'm. j. politice casu et fortuna p'mittus inuēta est: h' demū p exigētiā artificialis facta ē. Solet enī nūmismata plus valere in regione ppria q' in aliena: accidit q' forte quosdā habere qdā nūmismata que nō multū appreciabant' in regione sua: eo q' erāt de regione extranea: illis q' veniētib' cum eisdez nūmismatib' ad exteras regiones: in qbus ppria erant et plus valebant accidit eos plus recipere q' valebant in sua regione: q' videntes inde se recipere lucrum arte campforia vsi sunt: et sic ars originem sumpsit. Demū autē cōsiderantes q' in alijs quibus ptibus nūmismata plus valerent vt melius expenderent ppter lucrū inde inuentū illa nūmismata mittebat vel portabant: et sic ppter p'etudinem h' puerfū

est in artificiali exercitiū: que nimirū ars vsui reipublice videt' esse cōmodosa et necessaria: quia dicit Alexā. de alexan. i tra. ctatu de vsur. q' ipa necessaria est p'mo ad vtilitatē pegrinantū et aliorū q' circūeunt diuersas regiones. scdo necessaria ē ad cōmutationē rerū sine q' stare non pōt humana vita: rex enī cōmutatio necessaria ē: cū vnaqueq' regio in quibusdam abundet et in quibusdam egeat: que cōmutatio cōmode fieri nō pōt sine nūmismate: nō enī dīsa loca remota cōmode portari possent res ad faciendā pmutationē: et ideo necessaria fuit nūmisma. Quādoq' etiā denarij sine p'culo portari nō possunt ad faciendā pmutationē: et sic ars campforia fuit necessaria: q' campfor p cambiū tali p'culo subuenire pōt. Et etiam ppter diuersitatē nūmismatū quoz valor fm varia loca variatur. Hinc est q' talis ars pmutationis pcedit. An dicit Francisc' de maronis in. liij. q' si cut ars mercatiōis legitime facta est naturalis: et sicut mercatores sūt valde vtilles: eo q' aliqua habēt i vna regione q' nō habent in alia: sic etiā pecunie cōmutatores seu campfores sunt vtilles: q' vna moneta currit in vna regione et nō in alia. Si q' r'is vtrū cābia artificialia sint licita: verbi g'ra: cambiēdo vel pmutando vnū florenū et inde recipiēdo vnū denariū vltra sortem. Ad hoc dicendū: q' h' quidā affirmare conent' talem tractatū nō esse faciliter excusabile: nec illum facientē esse bñ tūti: dicunt tñ alij et verius: q' licita sunt dūmodo debito modo exerceat: qd tñ rarissime ptingit ppter cupiditatē improbi lucritalium. Unde ppter q'tuor maxie licita reddunt'. Primo q' non hñt mutui rōnez: eo q' ppter dillationē t'pis nō sperat' lucrū et sic nō interuenit in eis mutui vsi vsura dici possit. Scdo q' cāpfor non reddat eadem sortis i specie vel numero: q' tribuit monetā vni' generis et recipit monetā alterius generis. Tertio q' fm Archid. xliij. q. iij. c. j. in glo. non pōt dici emptio vel veditio pprie loquēdo: q' emptio et veditio pprie p'sistit in rebus emptialib' quaz p'cia nūmismate mensurant': sed h' genus fit in sola pmutatione nūmismat' diuersoz generū: et ideo simplex pmutatio dici pōt q' licita ē nisi cambiētes de diuersis generibus nūmismatuz charistia inducere intendāt. Quarto deniq' qdam nō indocte putant h' licere rōne interesse: scz ppter labores et

expēsas
p'so: sub
ex ea v
q' nemo
enī tene
rare: nam
benda est
licita sunt
bito mode
ratū lucru
vix ē possi
vsuris et
se se serua
conscie d
cem inqu
facilime
eis accidi
ranibus
p'ciū cōdig
plunt' tū
in iudicio
uationib'
tem cōcer
tacta sunt
vtr' habē
ro tēpore
legis possi
mutuare
dione q' si
p'cio in qu
mutui deb
spōdet
tūnd eē v
ad hāc op
dar sanct
ctibus: et
cula aliu
ē vitare d
ne iniuria
cens: Vnde
Nec etiam
gratis dar
sui deo nō
repetat' p
turtā cū nō
dānū: sic q'
pprium acc
debito: nō
q' reddere
am erat ve
minus eē
pore mutu
vilitatio
pous: sed

Septimo:

expensas salariorum pensionum et similibus: quod cum propter subiectum propter hanc artem: quapropter etiam ex ea vivere potest: quia dicit apostolus. i. Cor. v. et nemo militat stipendiis suis utitur. Non enim teneor incassum in aliorum utilitate laborare: nam laboris itineris et expensarum habenda est ratio: ut extra de voto. c. magnae licita sunt ergo talia causa: dummodo cum debito moderamine fiant et discretum ac moderate lucrum duntaxat recipiant. Sed quia vix est possibile quod exercentes talia causa ab usuris et simplicium deceptionibus immunes sese servare pvalerant: ideo cunctis in foro concite dissuadendum est: quia quod tangit pacem inquinabit ab illa: et occasio proxima facillime movet ad lapsu. Frequenter enim eis accidit quod monetam vel rem aliam ab ignorantibus et inexptis: aut simplicibus citra precium condignum et ultra moderatum lucrum recipiunt: et tunc semper ad restitutionem obligantur in iudicio anime. Taceo de usuris et alienationibus monetarum et de similibus: hanc autem cernentibus: de quibus aliqua supra tacta sunt. Hic incidentaliter queri potest: utrum habes aliquam monetam quam times futuro tempore minoranda consueto pretio secundum statum legis positum vel deinde terre: nec volens illam mutuare propter hunc timorem: nisi cum conditione quod sibi reddat aliam monetam in equali pretio in quo nunc est ipsa moneta scilicet tempore mutui debeat usurari? censi. Ad hoc respondet Alex. de alexan. quod multis videtur illud esse usurarium: alij autem vident quod non: et ad hanc opinionem declinat Alex. cui concordat sanctus Bernardus in tractatu de piratibus: et istorum ratio est triplex. Prima est quia aliud est mutuo sperare lucrum et aliud est vitare damnum: primum enim fieri non potest sine iniuria dei: qui hoc prohibuit Luc. vi. dicens: Mutuum date nihil inde sperantes. Nec etiam sine iniuria proximi cui mutuum gratis dari debuit. Qui autem vitat damnum finem deo non facit iniuriam: cum hoc nulla lege reprobatur. Nec etiam primo facit iniuriam cum non ledat proximum qui proliu eulat damnum: sic ergo magis quod vitare damnum quam lucrum proliu acquirere. Secunda ratio est: quia debitor non minus accipit tempore mutationis quam reddere tenet tempore solutionis: nec etiam erat verisimile quod illa moneta ex se ipsa minus esset postea valitura quam valebat tempore mutationis: cum eius minoratio vel vilificatio non accidit ratione dilationis temporis: sed potius ex voluntate legislatorum.

Sermo XXXIX

Tertia ratio est quod debitor non accipit pecuniam ut servet eam usque ad tempus quod verisimiliter erat minus valitura: sed ut utatur ea statim vel saltem in tempore brevi quo valore suum ad huc habeat: si ergo redderet mutuum tempore minorationis ipsius monete quantum ad valore: tunc posset contingere quod cum accepto mutui beneficio minus redderet quam accepit: quod videtur minus equum secundum fraternam charitatem. Secunda vero causa dicitur realia: quod ut plurimum realiter deducunt. Ad cuius evidentiā queri potest: utrum campsores aliquid accipientes eo quod pecuniam quam sibi habent solvo mihi faciat alibi in loco distantiori numerari: puta in roma vel in venetijs usura dimittat. Ad hoc dicendum quod ibi non est usura: quia ubi nulla intervenit ratio mutui nulla potest ibidem esse usura. Nam secundum omnes doctores usura proprie non committitur nisi in contractu mutui: Mutuum autem dicitur quando aliquid meum sit per aliquod tempus tuum: et ideo necesse est quod solus in illis rebus quibus mutuum interuenire potest usura committatur: quas Alex. de hales distinguit in triplici genere. Queda est mutuanus sub certo numero: sicut pecunia quedam sub certa potestate sicut aurum et quidam sub certa mensura sicut granum: vinum: oleum et in his solum proprie committitur usura. Cuius ratio est: quod sole res circa quas consistit mutuum habet a natura vel arte sibi constitutum valore quem transcendere minime possunt nisi vitiose contra naturam vel artem agant. Ad id quod obiicit sanctus Franciscus dicens usuram etiam committi posse in alijs rebus: puta si per pecuniam mutuata recipiam equum vel pedum ad usum et similia ultra sortem usura est: ut patet. xliij. q. iij. c. plerique. Cui respondendum est: quod distinctio fieri debet inter usuram quam ab usurario exigitur ultra sortem seu ultra mutuum datum: quod proprie dicitur usura: et res in qua dicta usura committitur que est ipsum mutuum: ut equus vel ager: de quo gignit ipsum lucrum. Nam si ponderat illud quod mutuo datur: cuius proprie et vere accedit usura: tunc semper illud consistit in tribus predictis. Si vero ponderatur primum quod datur: tunc potest esse aliud a predictis: sed hoc improprie et interpretative dicitur usura. Reuertendo igitur ad propositum in casu predicto campsores non tradunt aliquod mutuum: sed potius recipiunt aliquid restituendum tempore futuro in certo loco. Et ideo si vitium aliquod ibidem est erit aliud ab usura. Unde per generali regulam tenendum est quod quicquid aliquid ab altero recipit nihil sibi praestant.

De decalogi

do nisi tempore solutionis vel redditiois accepti: nō cōmittit vsurā ratione talis accepti. Pro quo sciēdū q̄ trib⁹ rationibus in talibus licite potest interuenire lucrus. Primo ratioe custodie seu depositi: vepu- ta si absq̄ periculo ⁊ labore depositiois de vna terra in aliam reddit mercator cum p- prio lucro depositū vlt equalens. Exempli grā. Eps pergens romā deponit i anther- pia mille coronas alicui mercatori habēti rome tabulā pecunie: mercator autē acci- pit ab epo coronas viginti vt pfatas mille sibi reddat indēnes rome: in tali nanq; ca- su nō cōmittit vsurā. Verūtamē fm quos- dā ibi ē indecēs ⁊ turpe lucrū maxime pro- pter duo. Primo qz mercator ille sine peri- culo ⁊ expensis ac etiā sine labore deporta- tionis facit eas epo reddi in roma. Secun- do qz anteq̄ reddat illas: pōt ex tradit si- bi in antherpia lucrari mercationib⁹ suis: ⁊ sic videt esse turpe lucrū licet nō sit ibi- dē vsura: vnde fm quosdā nō tenet ad re- stitucionē qz vere seruluit epo in aliq̄ equi- ualenti: licet absq̄ suo pculo ⁊ labore: idō indecētia talis lucri nō cōtinet simpliciter indecētia vlt iniusticiā: s̄ potius quandam equalitatē. Et huius opiniois ē Lau. p⁹ Jo. de ligna. dicens qz iste casus licit⁹ ē nō solū ppter periculū qd̄ plerūq; subit: s̄ etiā vt subueniat salarijs ministroꝝ ⁊ pensio- nū: ac vt nō frustra ponat opas ⁊ sudorem in aliorū vtilitatē. Satis etiā pcorat san- ctus Bernardin⁹ i tractatu de ptractibus vbi dicit. Credo saluo meliori iudicio: qz qñ tali cābienti qui de hoc facit artē imminet circa hanc artē expense pensionū operariū salarioꝝ factorū ⁊ discipulorū: insup̄ circa pericula ⁊ labores sicut plerūq; talib⁹ con- tingere solet: qz tunc nō obligat ad restitu- tionē. Secus aut de eo qui hāc exercēs ar- tem ppterea non iminent sibi pericula: nec habet inde labores nec expensas ex quib⁹ rōne interesse posset inde lucz sumere fm Bald. etiā c̄ de plus pe. c. j. Pone casum qz mutuo campfori in antherpia centū pro- pte. que mihi dari faciet rome: talis quidez ptractus ē licit⁹ iure gentiū ⁊ necessari⁹ ac naturali rōne inuent⁹: eo qz campfor subijt pcula maris ⁊ dāna nuncioꝝ. ff. de x. ob. l. qui rome. s. calūniar. Qz si campfor pl⁹ aliquid lucrat: ex iusticia qd̄ ⁊ licite lucz sumit: qz industria accedit rei licite: vt no. ff. ad. l. fal. l. si heres. Vicitū ē etiā numerā ti decē pacisci qz reddant nouē tñ qz minu-

precepto

ere fortē nō est pctm: augere autē sic. Et est- textus notabilis. ff. si cer. pe. l. roga. s. si ti- bi. Scdō rōne patrie pōt in talib⁹ casib⁹ in- teruenire lucz tam ex pte dantis q̄ ex par- te recipientis: cui⁹ ratio est: qz moneta cō- munit plus valet in terra ppijs q̄ alie- na: ⁊ ideo si pura ⁊ sola rōne cambij pro- pter monetā plus valentē i ppiā patria q̄ aliena lucz interueniat: nō credit ibidem vsura. Exemplū primi casus: Si qs coloni- ensis mille coronas francie intēdebat fer- re parisi⁹ ⁊ ibidē cambire vlt expenderet: inueniēs autē campforē in patria sua tabu- lā cambij habētem parisi⁹ cui tradit eas idē quasi parisi⁹ eas cābiens ac p- sequens ad forū cambij illi⁹ tradēs: tūc si nihil ali- ud intēdit nō est ibidē vsura licet p- eisdeꝝ coronis plus recipiat q̄ colonie valeant. Si tamē p hoc qz eas colonie prius tradi- dit ⁊ postea parisi⁹ recipit lucz intende- ret acquirere: tūc illa traditio mutui rōnē indueret ⁊ vsura esset. Exemplū autē secū- di sumendū ē cōtrario mō: qd̄ tamē frequē- tius accidit: verbi grā. Parisi⁹ existens indigeo pecunia in colonia: do tibi parisi⁹ centū coronas ⁊ tu mihi facias cōsignare p- litteras tuas in colonia centum ⁊ quin- decim florenos renenses: tunc licet tñ lu- creris inde scz qnq; florenos cū centū coro- ne faciant. exp. florenos: tamen talis ptra- ctus ē licitus: tñ qz est quedā pmutatio nū- mismatīs ad nūmisma: nō rōne pecunie q̄ de se fructū nō parit: s̄ rōne patrie superue- nit lucz: tum qz est ad vtilitatē vtriusq; ne- qz enī sine tali cambio mercantie exerceri possūt: tñ etiā rōne interesse: sicut de expē- sis rōne custodie dictū est. Concor. Jo. de lignano ⁊ Lau. Tercio rōne monete pōt i- teruenire lucz: nam quedā sunt monete q̄ nō solum i patria ppiā sed quasi vbiq; ma- iorem habēt valore seu cursum q̄ alie mo- nete: ita qz verisimilit̄ tales monete citius ascendunt in valore: vel saltem diminutio valoris illarum min⁹ est formidabilis: talē igit pecuniā habens ac in thesauro recon- dere deliberans: posset ab alio requisitus ad vendēdū in eo casu recipe de eadē pecu- nia aliquid vltra cōmunē valorem tūc oc- currentem. Verūtamē fm Alex. lombar. si monetam emens dat plus ppter tēporis dilationē vlt min⁹ ppter tps anticipationē tūc ptract⁹ nō ē licit⁹: p̄sertim si sic emens cōiter lucret: qz videt eē mutuū indirectū Si tamē esset p- probable dubiū: tūc rōne dñi

bij pbabiliter vel cōmuniter accident? cō-
tractus excusaretur. Ilic queri potest:
vtrū mutuans certam monetam quā veri-
similiter credit tēpore solutiōis magis va-
liturā: tandē recipiēs eandē summā eius/
dem monete iam facte maioris valoris cō-
mittat vsurā. Ad hoc dicendū qd si verisimile
erat qd p̄ciosior fieret: tunc si creditor erat
pecuniam seruatur? nō cōmittit vsurā. Si
vero nō esset seruatur? tūc si debitori liber-
tatem aufert se liberandi cōmittit vsuram:
quia se voluit exponere et debitorē onera-
re. Si deniq; talē libertatē nō aufert: tunc
nō est vsura si nō habz intentionē corrup-
tam scz si magis vellet qd debitor ante tem-
pus solueret ne oneraret. Tercio deniq;
cambia dicunt casualia que noīant a qui-
busdam cambia grossorū: de quibus dicit
sanct? Bernardin? de cōtractibus qd cele-
braf hoc modo. Indigeo in florentia decē
libras grossorū et ibi recipio pillis a cam-
pore. c. r. vj. florenos aut plus vl minus:
fm qd tūc plus vl min? in florentia valent
decē libze grossorū: dehinc ad vnū mensem
teneor sibi tm restituere quantū infra decē
dies a die ptractus valebūt decē libze gros-
sorū in venetijs: que licet aliquando valent
minus: tm cōmuniter valēt plus: et ideo ex-
ercent ista cambia vt sic lucrent qui cōtra-
ctus est oīno illicitus vtpote existēs ptra-
ctus mutui cum intentione recipiendi vl-
tra sortē ponens se vt in plurib? in lucro: et
ideo dubiū nō excusat ibidē ab vsura: hec
breuiter patent de cambijs. Ad laudē.

De vsura quid sit et cur obligat
ad restitutionē: ac vtruz in aliqua
lege vel aliquo casu cōcedit vsura
vel permittitur: Sermo. XL

De furtū facies.

n Exo. xx. Merito dicit. p̄s. lviij.
de vsurarijs obstinatis. Furoz
illis fm similitudinē serpētis:
sicut aspidis surde obturantis aures suas
que nō exaudiet vocem incantātium. rē.
Usurarijs em̄ merito aspidi cōparat: qz
ad vocē predicatorū et p̄fessorū obturat au-
res suas: ne forte alliciat ad restitutionē:
obturat inq; ita id est cupiditate frenat:
et cauda id est spe vite longioris et amore re-
linquenda posterioritatis: cuius pecunia silis
ē morib? aspidis: qz p̄cussus ab aspidē q̄si

delectat? in somnū vadit et p suauitatē so-
poris morit? eo qd tunc venenū latēne per
omnia membra diffundit. Sic qui recipit
sub vsura pecuniam sub tēpore quasi bene-
ficiū sentit: s vsura per omnes facultates
eius decurrit et totas indebitū obligatas
puertit. Ad cui? cautelam salutiferā pri-
mo queri potest quid sit vsura. Ad hoc re-
spōdet Ambro. xliij. q. liij. c. pleriq; dicēs:
Ad cūq; sortē accidit vsura ē: siue sit pecu-
nia siue esca vestis spēs ligna seruitiū: vt
p̄z in omnib? capitulis eiusdē q̄tionis. Et
accipit hic sortē pprie p debita quantitate
rei mutuate in materia occurrenti. Et sub/
intelligit ex pacto vl etiā intēione p̄cedē/
te p̄comitātē vl subsequēte put p̄z expo-
sitiū est: vñ p̄mittit vsura sola intētiōe cor-
rupta ex pte creditoris: qui non mutuasset
p̄ncipalit nisi ppter spem lucri: in quo ca-
su tenet creditor totū sic receptū restituere
re quacūq; intētiōe illi dederit debitor: vt
ē de vsur. c. consiluit: in glo. Ande dicit
Alex. de hales in. liij. pte sume in expositio-
ne euāgelico et p̄cepto: qd fm humanas qd
dē leges sola volūtas nō facit vsurariū: qz
lex humana manū cōhibet nō animū: sed
fm legē diuinā que cōhibet animum: sola
voluntas facit vsurariū. Qd si queritur
cui applicabit restitutio mētalis vsure. Re-
spōdet ad h? Antho. archieps florē. in tra-
ctatu restōnū di. qd aliq dicit acceptū vltra
sortē i vsura mētali tm illi restitui nō debe-
re qd dedit: qz volūtariē illō a se abdicauit:
nec tm sibi retinere d̄z: qz s legē dīnā acce-
pit: s erogari d̄z paupib?. S̄z qz illa r̄sio
min? sufficiens videt? iō magis dicēdū ē: qd
si mutuū recipiēs dedit illō ex liberalitate p
modū doni: tūc recipiens s certitudinalit̄
sciēs nō tenet restituere nec ē paupib? da-
re ex p̄cepto s ex cōsilio: s tm tenet de sua
corrupta intētiōe penitere. Qd si dedit rōne
mutui p̄ncipalit: tūc non abdicauit illō a se
volūtariē s p̄ditionate: ne. s. mutuū repu-
taret se granatū et aliter igratū et sic alia vi-
ce nō inueniret mutuū: et tunc d̄z restitui qd
dedit mutuātū. Et d̄z i directorio iuris: qd
vsurari? mētalis iducēdus ē in foro peni-
tēiali vt restituat p. c. consiluit: et de vsur.
Et subdit qd i foro iudiciali nō ē punien-
dus tāq; vsurari?: tm i foro ecclie iudicā d̄z
ē male agere: et iducēd? ē nō p̄pellēdus: vt
sic accepta restituat: qd ad deum reuera
vsurarius ē: hoc in glo. in dicto. c. consi-
luit. Verūtm potest sperare mutuās illud.

De decalogi

precepto

B

ad qđ tenet mutuum recipiens: qđ in consili-
mili casu necessitatis tenetur sibi dare mu-
tuum: etiam si prius illi nō mutuasset: nō ta-
men licet hoc sperare ex vi mutui sed tantū
ex charitate mutuum accipientis: quia mu-
tua beneficia charitatem accendūt: tamen
si hac intentione mutuum traderet: tunc illi
meritorium nō esset: quia nō poneret in deū
finem suū: contra illud. Luc. vj. Mutuum
date nihil inde sperantes: scz ab homine sed
a deo. Secūdo queri potest: quare usura
est peccatū et obligat ad restitutionē. Ad h
dicendū fm Alex. de alexan. qđ hoc est p-
pter multas rationes. Primo quia facit cō-
tra naturā mutuate rei scz pecunie que nō
parit fructū. Secūdo quia facit contra fi-
nem intentionis pecunie: nam vt dicitur. j.
Politice. pecunia fuit inuenta vt per eam
fieret cōmutatio rei inter vendētē et emen-
tem ppter necessaria vitę: et nō vt pecunia
pecuniaz augeat sicut facit usurari⁹. Ter-
tio quia facit cōtra naturā contract⁹ mu-
tui qui debet esse gratuit⁹: iuxta illud. Mu-
tuum date nihil inde sperantes. Quarto: qđ
possidet sine titulo: quia dominium illi⁹ nō
transfert. Titulus autē hic vocat iustum
initium vl causa possidēdi: vt emptio vendi-
tio vl donatio. Ad cui⁹ euidentiam sciēdū
qđ tribus modis transfert dominium. Vel
enim transfert p naturā vt in successione:
quādo scz res deuoluit a patre per mortē
in filios: qđ nō est in usura vl dolo libera-
tatis mere: vt in donatiōe: qđ etiā nō est
in usura quādo pcedit intentio vel pactus
interponit aut exactio subsequit⁹: vl sit trās-
latio rōne iuris: sicut equitate in venditio-
nibus et pmutationibus: qđ etiā nō est in
usura. Insup qđ res mutuata statim fit illi
us cui mutuat et eius stat periculo: hic val-
de iniquū est qđ ex re aliena stāte alteri⁹ pi-
culo velit habere lucrum. Porro sanctus
Tho. scđa 2. q. lxxviij. sup hac qđne rđdet
dicēs: qđ accipe vsurā p pecunia mutuata ē
fm se iniustū: quia vedit id qđ nō ē. Pro-
quo sciendū qđ qdam res sunt quarū vsus
est ipaz rerum cōsumptio: sicut vinū consu-
mit eo vtendo ad potū: et triticū ad cibuz:
vnde in talib⁹ nō debet seorsum cōputari
rei vsus ab ipa re: sed cuiusqđ conceditur
vsus ex hoc ipso cōcedit⁹ res: et ppter hoc in
talibus p mutuum trāsferet dominium. Si qđ
ergo seorsum vellet vendere vinū et seorsū
vsu vini: bis vēderet eandem rem: vl vē-
deret id qđ nō est: et sic manifeste peccaret p

iniusticiam. Et simili rōne cōmittit iniustici-
ciā qui mutuat vinū vl triticū: petens sibi
duas recōpensationes: vnam quidē resti-
tutionē equalis rei: aliā vero p̄cium vsus
qđ vsura dicit⁹. Quedā vero res sunt qua-
rū vsus nō ē ipa rei cōsumptio sicut vsus
dom⁹ est inhabitatio nō autem dissipatio.
Et ideo in talib⁹ seorsū pōt vtrūqđ cōcedi:
pura cū quis tradit alteri dominium dom⁹:
reservato sibi vsu ad aliquod temp⁹ vel econ-
uerso: et ppter hoc homo licite pōt accipere
p̄cium p vsu dom⁹: et ppter hoc petere do-
mū cōmodatā: sicut p̄ in conductiōe et lo-
catione dom⁹. Pecunia fm p̄m. v. ethi.
i. j. Pol. principaliter est inuenta ad faci-
endas cōmutationes: et ita p̄p̄ius et p̄inci-
palis vsus eius est ip̄ius cōsumptio vel di-
stractio fm qđ i cōmutationes expēdit⁹: et p-
pter hoc fm se ē illicitū p vsu mutuate pe-
cunie p̄ciū accipere qđ ē vsura: et tenet ea re-
stituere sicut alia iniusta. Et addit Alex. d
hales in. iij. pte sūme in tractatu p̄ceptorū
decalogi i expositione sexti p̄cepti qđ si eo
modo qđ licet cōcedere equū vel domū pro
lucro: posset etiā pcedi pecunia vinū triti-
cū et silia in quib⁹ vsura p̄mittitur. i. qđ vsu
suo p̄ncipali p̄sumit⁹ vl distrahit⁹: tunc
nō esset vsura si pcedens aliqd recipet vl-
tra fortē. Nam in locatione nō transfertur
dominium ei⁹ qđ locat⁹: qđ si fieret in pecu-
nia et alia re fenebūt: vt pōt qđ tñ pcederet
ad pompā et ostentationē nec ad aliū vsuz:
tūc liceret vltra fortē recipere: qđ non trans-
ferret ei⁹ dominium. Preterea si vsus pecu-
nie vl similis rez in quib⁹ vsura cōmittit⁹
in se pareret fructū i locatiōe vbi manet do-
minium circa pcedentē: tūc etiā liceret p ea
recipere vltra fortē: licet etiā talia nō deterio-
rarent⁹: qđ p vsu vasoz auri et argenti pōt
aliqd recipi in locatione licet nō deteriorā-
tur: vt dicit Richar. Tertio p̄ncipaliter qđ
ri pōt: vtrū in aliquo casu p̄tract⁹ vsurari⁹
us ab aliquo iure vl lege sit p̄cessus vl per-
missus. Ad hoc dicendū fm magist⁹ Be-
rardū de senis ordinis heremitarū quē re-
citāt Jo. an. in suis mercurialib⁹ in regula
p̄ctm: qđ duob⁹ de causis malū p̄mitti pōt.
Prima ē ppter bonū qđ inde orit⁹. Secun-
do ppter mal⁹ malū qđ inde vitat⁹: qđ tamē
pmissio admittit⁹ in lege vl iure ciuili: non
autē naturali diuino vl etiā canonico. An
dicit glo. e. ne cle. vl mo. in. c. iij. qđ multi-
plex est recompenratio. Quandoqđ enim
compensatur minus malū vt maius euitē

tur: et hec compensatio penitus inhibetur: xiiij. di. c. q. ait. ubi tangit de Loti q. tra- dere voluit filias ne emitteret vitium sodo- miticu: qd ibide phibet nisi forte fieret in vna eadēq. psona: vt. xiiij. di. c. j. r. ij. tūc ei min⁹ malū est eligendū: vt ibide psequit longo pcessu. Qñq. vero maluz ppenfas ppter seqlam alicui⁹ boni: vt cū quis com mittit frātū vt pascat paupes vl subtrahit vxori debitū ppter continentia: vel facit cō- tra votū vel matrimoniu vt aliq. christia- na efficiat: oīs talis ppenfatio inhibet: vt in dictis pcoradantijs: r plane p. x. q. j. c. nosse. xxij. q. iij. c. nō sūt. xxij. q. v. c. si dicat: q. tria capitula sunt multū notanda. Qñq. pinde ppenfas damnū corpale pro ppter bonū spirituale: et hec ppenfatio sumi- liter phibet: vt. lv. di. c. si enāgelica. Qñ- q. ptera cōpēfāc dānū corpale ppter bo- nū corpale: vt cū femina amittit ppter vir- ginitatis vt ei recōpense i fructu sobolis: et hec nō reprobat: vt. xxij. q. v. c. tūc sal- uabit. Qñq. ē relaxatio iur. ecclesiastici re- cōpense p acquisitionē aliquoz: et hec si- militē admittit qñ scz ē tñ ius ecclesiastici. xxij. q. iij. c. ipa pietas. x. itē inquitunt. Qñq. deniq. illicita cōio alicu- tus recōpensatur p acquisitionē plurium: vt. ij. q. j. c. multi. Ex quib⁹ oib⁹ colligi po- test q. ius canonicū vl ecclesiasticū nō admit- tit q. sub ppenfatione boni malū sit facien- dū id est illud qd est de genere malozū: qd als eēt malū nisi canonis aucte excusaret vt p. p. p. raria signata. Ad euidētiā. x. pmissiōis legis ciuills q. scz vsuras ex- erceri pmittit sciendū ē fm magistrū Ber- bar. vbi supra q. triplex est pcessio iuris. Prima est pcessio iuris remouēs punitio- nē r dimittēs penā: fm quē modūz scribit beatus Gregorius angloz epīs: vt habet di. iij. c. deniq. vbi subdit. De ipa vero die domi- nica. s. quadragesime hesitam⁹ quid nā di- cendū sit: cū oīs laici r seculares illa die plus solito r ceteris dieb⁹ accurati⁹ cibos carnū appetant r nisi noua quadā audita te vsq. ad medias noctes se ingurgitēt: nō aliter se hui⁹ sancti tēporis obseruationem suscipe putāt: qd vtiq. non rationi s. volu- ptati: imo cuiadā cecitatis mentis ascribēdū est: vnde nec a tali s. consuetudine auerti pos- sunt: r tō cū ventia suo instenio retinēdū sunt: ne forte peiores erigant si a tali s. con- sine phibeant. Et em̄ ait Salomō. Qui multū emungit elicit sanguinem: hoc ibi.

Hec ē indulgētia fm Gregorius. in dicto. c. su- it simplex pmissio p solā indulgētiā pene nec loquit ibi de ventia culpe: et hoc modo p simplici pmissione pcedit ius ciuile con- tractū vsurariū: qz nō punit eū r hec vide- tur fuisse intentio Aug⁹. quādo dicebat in li. de li. ar. Videf mibi legē istā que popu- lo regendo scribit recte ita pmittit: r di- uinā puidētiā vēdicare sicut Iustinian⁹ impator pmittit vsuras cētesimas r sexage- simas. De quo dic Alex. de bales. in. iij. p. te: q. iustinian⁹ pmittit cōpatua pmissione leuissimas vsuras: qz vidit homines impe- rij sui esse pmanos r pmanos ad bandum ad vsurā: r sic pmittit min⁹ malum vt evitaret maius malū: sicut etiā leges pmittūt mere- trices. Ratio hui⁹ ē: qz licet iura ciuilia re- periant etiā in lege naturali fundata sicut omnia alia: tum qz ius ciuile officiū habet a lege nature dirigere. s. in cōmune bonuz fm q. pgruit hūane societati ciuili viueti fm quē modū cōe bonū hz nutriri: pserua- ri r pmoueri p legalē iusticiā r p ciuilem amicitia: et hoc solū officium sufficit ei. Et qz in vsurario ptractu sit volūtas recipien- tis ad vsurā pditionata saltē licet nō abso- luta: ex quo nō ptingit p eam euidētiā pze- dictam amicitia impediri: ideo p aliquā p- bitionē r penā tali ptractui desinit obuia- re: relinquēs eū diuino iudicio puniendū. Ex his etiā p. q. lex ciuills pncipaliter r p pene pminationē illa vitia phibet q. pos- sunt impedire domesticā r ciuilem amicitia. Ius ergo ciuile se hz vniformitē ad omnes casus vsure fm hanc pmissionē: qz in omi casu pmittit. Ius x. naturale diuinū r ca- nonicū vniformitē se hnt negatiue ad omis casus vsurarios: qz pari rōne sic in vno ca- su sit r in quolibet phiberi debet: cum de sui natura vsura sit mala. Et huius senten- tie ē Jo. an. in mercu. in regula: p. rri. ar. iij. Et i hoc etiā pcor. cōiter oēs doctores. Cū em̄ aliqui casus a doctorib⁹ extimi vidē- tur ab vsura: tūc nō intelligendū ē q. illis casib⁹ cōmittat vsura: sed q. in eis pma fa- cie dūtaxat aliquid simile pcurrit. Cū enī vt dicit Alex. de bales in. iij. pte. Vsura d. se sit quid malū: lō ipa remanēte sub rōne illiciti r mali: nullo mō cadit in ea dispen- satio: vt clare p. extra de vsu. c. sup eo. vbi subdit Alex. papa. iij. Cum vsuraz crimē vtriusq. testamēti pagina detestet: super b. dispensationē aliquā posse fieri nō videm⁹: qz cū scriptura sacra phibeat p alteri⁹ vl

De decalogi

ta mētrī: merito plus phibendus ē q̄s nē etiā p redimenda vita captiui vsuraz cri- mine inuoluat. Ex quib⁹ verbis colligit primo q̄ nō est aliqua dispēlatio posita in vsura. Secūdo q̄ nec p sustētatiōe vidua- rū pupilloz vī quomocūq; alioz aliquo mo- do licitū sit dare mutuū ad vsurā: sic qui- dam falsissime fabulant: ar .j. q. j. c. nō est putāda. xxxij. q. viij. c. vnico: p̄sertim cum b̄ nō liceat p redemptiōe captiui. Et si q̄s dicat q̄ etiā ecclia pmittit. l. nō punit vsu- rā scz occultā t palliatā. Dicēdū q̄ hoc ve- rū est in foro p̄tencioso: eo q̄ nō pōt omīa corrigere: punit tñ in foro p̄scientioso: t p- hibens detestat in multis locis t vsuram manifestā acriter punit vt postea videbit. Insup licet ius ciuile relinquit vsurarium p̄tractū phibendū ac puniendū iuri diui- no t canonico: q̄bus magis incūbere vide- tur: sp̄ciete tamē etiā phibet vbi dicit: q̄ sacre leges nō dedignāt imitari sacros ca- nones: sp̄aliter in matrimonijs t vsur: vt in an. vt clerici apud p̄p̄tos ep̄os: col. vj. ij. q. iij. §. hinc colligit. Et hec patent extra de noui ope. nun. c. intellexim⁹: in glo. Sz fm canones nō pūt exigi: q̄ nec fm leges. Dicit impator se amplecti quattuor cōcilia vniuersalia adeo vt p ea suis legibus deroga- ret: t sic mādauit seruari ea q̄ in Thiceno p̄cilio phibita sūt: qd̄ est vnū de illis quat- tuor. In quo p̄cilio phibita est etiā vsura: vt plane p̄z di. xlvij. c. qm̄: t sic in hac pte leges oēs abrogatē sunt. Secūda x̄o ē con- cessio addēs phibitionē: que idē ē q̄ per- missio tollens impedimentū: fm quē mo- dum inter nos iudei habitātes in sui rit⁹ obseruātia pmittunt: ita q̄ liberā habeāt licentiā obseruādi ritus eoz t festa: vt pla- ne p̄z. xlv. di. c. qui sincerā: vbi phibet eos in talib⁹ impedire. Sed hāc p̄cessionē ius ciuile nō indulget vsurario p̄tractui: quia nō tollit impedimēta p̄tra p̄tractū vsura- riū q̄ facit ius canonicū vī statuta ciuitatū aut dñoz p̄tra eundē turpē p̄tractū. Ter- tia deniq; ē p̄cessio p̄stans fauorē t subuē- tionē atq; iuuamē fm quē modū ecclia p- mittit clericū a seculari p̄tate q̄sq; occidi. Que p̄cessio se hz per additionē ad scdaz: quē ad modū secūda ad primā. Itā in ista p̄cessionē nō tm̄ subtrahit cōminatō pene sic in primā: nec tm̄ tollit impedimēta per qd̄ occisio clerici posset īpediri sic in secun- da: s̄ etiā p̄stat iuuamē: qd̄ non fiebat in p̄dictis. Clerici enī qui morte dign⁹ est ec-

precepto

clia degradat t punit: tradēs illum i ma- nus iudicis secularis vt occidat: sūq; illud j. loz. v. Ego iudicauī tradere h̄mōi ho- minē sathane i interitū carnis vt sp̄s sal- uus fiat. Deniq; licet qdā doctores iurē cl- uilis dicāt: q̄ fm leges vsura pmissa est: ita mē bodie p̄ clesi. de vsur. c. ex graui. §. si. hoc teneri phibitū est: vbi habet q̄ tenēs hanc op̄inonē q̄ ad vsurā dare nō sit pec- catus tanq; hereticus iudicari t puniri de- bet: fm Antho. de butrio super rubrica de vsur. in fi. Ad laudem dei omnipotētis.

De malis tpalibus t vsura pro- uenientibus t etiā corporalibus. Iur etiā ius ciuile nō punit sz ius canonicū acriter punit: Ser. XLI.

De furtum facies

N Exo. xx. Vno vteq; q̄ nulle le- ges nulla iura velint admittere pestē hanc pessimā vsurarie pra- uitatis. Jam psequēda est huius detesta- tionis rō que citius agnoscat̄ dum insin- ta mala que exinde sequūtur subtrili⁹ inue- stigant. Quoz numerositas ad maiorem euidentia ad tria genera maloz ē reducen- da: que scz in populis ex vsuraria prauita- te cōstenerūt supuenire: maxime si publi- ca sit: q̄ sūt mala tpalia: corpalia t spūalia. Primo nāq; ptingunt exinde multa ma- la tpalia: vt plane p̄z pmo i pignoz destru- ctione: cū multa pignora q̄ publico vsura- rio danē. s. vestes laneæ t lineæ ac alia sup- pellectilia cōsumunt a tneis: roduntur a murib⁹: vel destrunt alijs diuersis mo- dis. Secūdo p̄z in pignoz p̄scriptiōe: qz sepe contingit q̄ p mutuo pign⁹ ponēs in breui sperat illud redimere nec tamē cessat transire tempus: p̄stolabit annus: t sic su- puenientib⁹ impedimētis quotidianis tā- dem in p̄scriptionē transit: t sic ad minus pecunias t substantias ciuiū aufert t agre- gat sibi: t p̄sequens quottidie p hoc au- gmentant numero pauperes t mendiciz debilitant ecōtrario mercatores t mecha- nici: t per cōsequens paulatī deperit quo- tidianū lucrū artū t mercantiarū. Quar- to p̄z in denarioz ac diuiciaz reductione ad vnū locū p̄sertim extraneū. Itā pigno-

ra pscripta plerūq; transnittere solent ad alias partes vbi charius vēdant. Deniq; regulare est q; quāto diuicie ac denarij ad pauciores et pauciora marsupta reducunt: tanto peioris status ciuitatis et terre iudicium est: sicut nature deficientis et in breui morituri hominis apertissimū signū ē: cuius calor naturalis extremitatib; membrorum derelictis et solū ad cor et ad ipsa interiora reduci videt: vnde vitium vsure plerosq; tanta replet infania: q; eos senos et impios reddit nō solū ad alienos sed etiā ad proximos consanguineos etiā fratres quos videns habere domū vel aliam rem gratam in dolo subuenit mutuo: rē concupit pro pignore recipiens: excresecētes fenore vldet fratrē nō posse pignus redimere: iuridice rem ipaz inuadit et fratrē fraudulēter spoliat. Tanta est etiā auditas hui; vitij q; gloriatur vsurari; se spoliasse et excoctas se pauperes et mendicos. Ad quē David ait per increpationē. Quid gloriaris in malicia: id est in pecunia male acquisita: q; potens es iniquitate. i. in vsuraria prauitate tota die id est incessanter iniusticiā id ē iniustū contractū et lucrum cogitauit lingua tua id ē cogitationes expressit formādo verba iuxta cupidinez cordis: sicut nouacula acuta fecisti scz opere dolū. Tria nāq; considerant in nouacula. Primo occultat aciem in se: sic vsurarius occultat i corde suo malaz intentionē. Secundo priusq; radat acut super lapidē oleo vinctū: sic adulatō maliciosa precedit vsurarium contractum. Tertio cū ea abradunt pilli: id est paulatim auferunt bona temporalia quasi insensibilibiter: et ideo vsurari; fur dicitur artificiosus imo latro perniciosus. In quo argumētū dicitur Matth. xxi. q; iesus intrauit i templū dei et eiicit omnes ementes et vēdētes in templo et mensas nūmulariorū subuertit et cathedras vendentiū colūbas et dixit eis: Scriptū est scz Esai. lvi. Domus mea domus orationis vocabitur: vos autē fecistis illam speluncā latronū. Spelunca vero latronū dicitur esse locus vbi aggregantur spolia que rapiunt. Ecce quia domin; nūmularios vocat latrones: qui p munusculis fructū et cōsimiliū pecuniā mutuo dabant vt offerent in templo. Admirū cuius aliquo modo furib; et raptoribus deteriora sint: et hoc quadruplici ratiōe. Primo ratione familiaritatis: peior enī et detestabilior est fur et latro domesticus q; alien;

Hinc domin; ad iudam. Si inimic; meus maledixisset mihi sustinuissem et. Nulla ē enim ad nocendū efficacior pestis q; familiaris inimic;. Secūdo rōne assiduitatis: eo q; vsurarius semp die noctuq; boies excoliat: in pascha: in parascene sancta: i misarū solennijs: et nunq; ab hac preda reptē otiosus. Tertio rōne sagacitatis: q; cū maiori malicia rē alienā vsurpat q; fur vel raptor: eo q; compellit voluntatē eius q; mutuum recipit ad consentiendū in talē rapinam: ac per hoc simulat nullā iniusticiam inferre proximo suo. Quarto rōne securitatis: quia rem alienā vsurpat sine timore vsurpationis et eā detinet sine timore repetitiōis: etiā si public; vsurari; fuerit. Fur autē et latro hoc sine timore facere nō possunt. Hic incidētaliter queri pōt: cū vsurarius sit fur et latro vt dictū est: cur iudex secular; patiat eos viuere: nō autē fures et latrones: cū enim vsurarij publici manifesti sint mali et iniusti videt iudex facere cōtra pceptū illd. Exo. xxij. Maleficos ne patiaris viuere. Ecōtra vero iudex ecclesiasticus se plus intromittit de pena vsurarioz q; alioz furū. Ad hoc respōdet Alexā. de hales in. iij. parte in expositione euangelicorū pceptoz: q; iudex secularis rem publicā gerit quātū ad temporalia: et iō quis vsurari; sit fur: tamen q; fur ē domestic; et nō furat p violētiā: ac etiā q; ex illi; furto puenit aliqua utilitas reipublice q; ad tpalia: ppter h vsurarios pmittit viuere cū tñ alios fures puniat. Ecclesiastic; aut iudex se plus intromittit de penis vsurarioz: q; subtili; respicit et psequit eos ppter dānuz spūale qd accidit i vsura. Et q; vsurarij de inhonoratōe et pceptu dei sibi fecerūt officiū et modū viuēdi. Tñ intm hāc pestē detestatur ecclia. q; etiā prohibet p mutuo q; cūq; ho palliat vlt interpretato: in q; dūtaxat vsura ptingere p̄t dare vltissima munuscula fructū vlt escā aut etiā qd cūq; cōmodū: i; vndeat minimū phibet vltra sortē deducere i pactū: reputas illd tāq; detestabile furtū et iudicās de nēcitate salutis oīno restitū dū: vt sic penit; elidat caput. i. initū hui; lamee. Alloqn sic iquie; cācer q;libet tpe die hora et puncto fen; vsurarij lbam pauper; rodit: et qd mirabili; ē cūcta illi; bona dētes hīe videt. Nā nūm illi; dētes hnt: sif frumēta: vinū: oleū et filia: q; p mutū comedūt alioz egenoz domos vineas vestes segetes arua: et cūcta illoz bōa cōsumūt

De decalogi

precepto

Imo qđ crudeli⁹ ē: pmedunt eoz carnes: & ossa bibūt & sāguinē eozū: vt ī psona taliū merito dicat Job eiusdem. iij. Qui me co- medūt nō dormiūt & p multitudinē eozum psumit vestimentū meum. Hic queri po- test: vtz ergo nō liceret alicui mutuāti de- ducere ī pactū cū eo cui mutuat: qđ scz alto tēpore psumit sibi mutuatiōē faciat: pre- sertim cū equū esse videat: vt seruitiū pro seruitio & gram p gratia reddat: vt extra o- testa. c. cum īn officiis. Et in glo. ff. de pec- here. sed & si. q. psumit. Et per psequēs lici- tum videt qđ hoc īn pactū deducat. Ad h- respōdet glo. si. in. c. si feneraueris. xliij. q. iij. qđ p gratia mutui impensa nō pōt iuste exigi amplior grā aut aliud qđ grā. Nam si ex debito iusticie grā exigat: gratia nō est grā sed potius grē venditio vel grē cōmu- ratio dici debet. Hic dicit Alex. de hales: i- iij. pte qđ mutans quidē illud sperare pōt ad qđ accipiens obligat: qđ īn psumit ca- su necessitatis tenet accipiens similis mu- tuū illi dare qđ dedit ei: etiam si prius nō de- disset: nō tamē hoc potest ex vi mutui s ex charitate mutui recipientis. Mutua nāq; beneficia charitatē accēdūt. Cōcedi potest igit qđ mutuas īn cōsimili casu mutui spe- rare valeat ab eo qđ mutui recepit: qđ ad h- ali⁹ obligat: si tamē hac intētiōe mutui tradit nō est sibi meritorū: qđ nō ponit de- um finē mutui: qđ si īn pactū deducit iā est vsurariū. Idem sentit Tho. scđa 2^a. q. lxxv- viij. dicēs: qđ quicūq; ex pacto tacto vl⁹ ex- presso p mutuo aliquid acceperit cui⁹ pre- ciū pecunia mensurari posset peccat cōtra iusticiā: sicut qui p mutuo pecuniam acci- pit vltra sortē: potest tñ exigere p mutuo recōpensationē eoz que pecunia nō men- surat: puta beniuolentiam & amorē quasi ex debito. Sed tali debito nō cōpetit ciuil⁹ obligatio p quā inducit necessitas vt non spōtanea recōpēfatio fiat: hec ille. Bal. aut de perusio. l. de vsur. l. j. dicit qđ obli- gatio vsuraz ideo phibita est: quia talis obligatio aut dicim⁹ qđ phbitur re aut p sen- su. Si dicim⁹ qđ phbitur re: hoc ē falsuz. ff. l. cer. pe. l. rogasti. §. si tibi. Si vero dicim⁹ qđ phbitur p sensu: h ē iniustū: qđ oīs obli- gatio relatiua requirit extremū eqpollēs. Ad sic phbat: debitor qui pmisit vsuras hz dominū vsus: qđ vsura nō pstitit nisi ī reb⁹ mutabilib⁹ īn quib⁹ vsus rei nō dis- tinguat a dominio rei: & sic indebite fit. Et si dicat qđ nō pstat eā p res p hificio.

Ad idē qđ remuneratio beneficii huius a iure naturali nō ē taxata nec ab aliqua ra- tione intellecta: quapropē deducere volū- tatē ad necessitatē & obligatiōē informē: nō ē fm metas iusticie naturalis. Et ideo apud Aristotēlē vsure dicunt omne natura- liter phibitū lucz. Et itē dicit pbs. j. po- lit. qđ vsuraria acq̄sitiō pecuniaz ē maxie pter naturā. Cōcor. host. cū pdictis. Ad- dit etiam Tho. qđ hō sperare pōt ex mutuo rē cui⁹ vsus sine p̄cio īn amicos pcedi so- let. Scđo pncipalr ptingūt ex vsura mul- ta mala corporalia: qđ figuratiue distinguūt i. iij. genera maloz. Apocal. vj. vbi Johā- nes ī aptōde qrti sigilli vidit. Et ecce equ⁹ pallid⁹ & qđ sedebat sup eū nomē illi mors: & infern⁹ seq̄bat euz: & data ē illi p̄as sup q̄tuor ptes terre interficere gladio & fame & peste & bestiis tēre. Equ⁹ pallid⁹ ē auarus vsurari⁹: sedēs desup ē diabol⁹ auaricie & vsuraz que a dño māmona vocāt īn euan- gelio & nomen illi mors: qm illius inuidia mors introiuit īn orbē tēraz & infern⁹. & c. Ad cui⁹ euidentia sciendū qđ auar⁹ vsura- rius recte per equū pallidum designat p- pter quattuor. Primo ppter transformati- onē illius. Ex quo enī amor naturā habet transformandī amantē īn amatū: quis du- biter vsurariū ī pallore auri cordialitē trās- formatuz. ps. lxxvij. Et posteriora eius id ē sensuales effectus īn pallore auri. Tanta- nangz cupidine ducitur qđ semp aurū sitit esurit: cogitat: ruminat & somniat: qđ me- rito auaricia vocatur ab aplo idolor ser- uitus. Ande Eccl. v. Auarus nō implebitur pecunia. Et Berni. Nō plus satiabitur cor hoīs auro qđ corpus aura. Hinc qđ dam ait. Crescit amor nūmī quātuz pecunia cre- scit. Cui⁹ rō est: qđ potius pecunie nō ponit- tur ibi vbi cōsistit sitis auari: sic vinū īn do- lio nō sedat sitim corpis: sic nec aux īn ar- cha sedare potest sitim mentis. Scđo pro- pter nimia sollicitudinē quā amplectitur īn pgregando ppter insatiabilem eius cu- pidinē: que nimiz sollicitudo nō sinit eum quiescere nec vigilando nec dormiēdo: & sic īn se marcescit. Eccl. iij. Unum est & se- cundū nō habet filiū: non fratrē: & tñ labo- rare nō cessat: nec satiant oculi ei⁹ diuitijs nec recogitat dicens: Cui laboro & fraude atam meā bonis. Tertio ppter nimilū timo- rē & angustia īn pseruādo. Timor esī facit exteriora mēbra pallida reducēs sanguinē ad interiora: nā tāta quāq; misera tenacitate

Septimo:

stringit: qd dñs qd de sua substantia expen-
dit qñ oculū pdidisse videat. Insuper oēs
domesticos vicinos ac supuenientes fures
suspiciat r raptos: nulli cōfidit: nulli fa-
uet. Et ideo dñs prouer. xv. Cōturbat do-
mū suā q̄ sectat avariciā. Quarto p̄p̄ ni-
miā tristitiā r merore i amittendo: q̄ tristi-
cia lūna ē totius nature: quia spūs tristis
ericeat ossa. Eccl̄s. v. Est r alia infirmitas
pessima quā vidī sub sole: diuitie p̄fuate i
malū dñi sui: p̄tū enī i afflictioe pessima.
Sup̄ hūc igit equū sedet diabol⁹ tanq̄
iniquus possessor qñ freno miser auar⁹ ad
volūtū circūferēs: ac p̄ eū tanq̄ p̄ implū in
strumētū p̄missione diuina q̄tuor in terra
plagas exercēs: qz data ē illi p̄tās iterfici/
endi: p̄mo gladio: qz cupiditas est vene-
nū charitatis: nam ex actib⁹ v̄tiosis gene-
rat habit⁹ bon⁹ et tā generat⁹ ex his dila-
tat. Sic fm̄ Alex. de hales: mutua benefi-
cia charitatē accēdūt: r ideo p̄ ea fraterne
dilectiōis habit⁹ vel generat⁹ si aberat: vñ
si aderat dilatat. Ecōtra hō ac⁹ vñ di mu-
tuū ex spe lucri generat habitū cupiditatē
ac generatū adaugat r dilatat: ita qz tā dē
aiam trahit in quādā voraginē insatiabi-
lis appetit⁹. Deficiēte igit charitate ac in-
ualescēte cupiditate generant⁹ odiā: p̄tiali-
tates: guerre: rixe: ire: inuidie: homicidia
rē. vt docet multiplex experientia. Secun-
do data est illi p̄tās interficiēdi fame. Id ē
defectu eoz que natura req̄rit. Hā vsura-
ri⁹ in hac pte reputat⁹ homicida: qz paupe-
ri aufert necessaria. s. cibū potū vestimētū
lectū r cetera totū victum r sic aufert illi vi-
tā: qz dicit⁹ Eccl̄s. xxxiiij. Panis egentium
vita pauper⁹ ē: r q̄ defraudat illum hō san-
guinis ē: qui aufert in sudore panē qñ qui
occidit p̄ximū suū. Si ḡ dñs in iudicio cō-
dēnaturus est eos q̄ p̄ximo suo nō subue-
nerūt: qd putas dicitur? ē vsurarijs q̄ tāta
auaritate a paupib⁹ rapuerūt. s. vestimētū
de nudis panē de famelicis rē. q̄ ex penu-
ria faciūt infirmari: sanos incarcerāt r ex-
cruciant liberos: fures latrones meretri-
ces: lenones r p̄siles maleficos faciūt: ac
tanq̄ lupi rapaces de bonis imo de carni-
bus miseroz satiare se satagūt. Profecto
p̄tales vniuersi mūdī machina vindictāz
acclamabit r p̄dēnabit: qm̄ oīs rex natu-
ra subuenit hoīs indigētie gratis et quā-
tū i se ē cōmunicat illi dona sua: sol: luna:
stelle celi clementia r oīa q̄ in eis sūt. Hinc

Sermo XLII

dicit Augu. Indictū maximū diuine boni-
tatis est: qz q̄libet res cogit dare seipam r
tñ oīa sua beneficia nō vēdunt homini: s; illa
gratis impendunt. Non sic vsurarius neq̄: sed etiā deū suū p̄ minimo vēderet si
cut alter iudas. Tertio data ē illi p̄tās no-
cēdi peste r q̄tuor bestijs terre: quia tales
publici vsurarij q̄ semp viuūt in p̄tūmelis
r p̄tēptū sui creatoris: puocant ad vindī-
ctā diuinā iusticiā: cū maxime p̄pter p̄ctā
notoria q̄ totā inficiūt christianitatē diuer-
se mortalitates r plage p̄tingere solent: si
cut in lege veteri p̄tā in multis locis: p̄fer-
tim in adoratiōe vituli q̄ fuit figura auar⁹
vsurarij. Itē i Saul q̄ sue cōsulēs auaricie
gabaonitas iterfecit p̄ iusturandū qñ sub-
specie cuiusdā religionis p̄pter qd in isrl̄
missa fuit a dño fames trib⁹ annis: quos
Dauid in regem sublimatus vindictā ex-
ercuisset huius sceleris. Ad laudem dei.

De tertio genere maloz qd pue-
nit ex vsuraria prauitate scz malo-
rum spiritualiū: quibus p̄ eos infi-
niti maculant⁹: Sermo XLII

De furtum facies

n Exo. xx. Expediti de duob⁹ ma-
loz generib⁹ q̄ solēt euenire mul-
tiformiter ex vsuraria prauitate: p̄sertim si
publica fuerit. Jam tertiu gen⁹ p̄sequimur.
Hāz tertio p̄tingūt ex eo multa mala spi-
ritualia: qz vorago qdā est oīm vitiōz: r b̄
p̄mo in seipso: secundo in p̄ximo. Hāz in
seipso nutrit vitam opprobriosa r odibi-
lem: tum p̄pter inerciam: quia p̄ vsuraz si-
bi tollit operositatē omnis debiti modī p̄-
curandi sibi licita lucra: necessitās seipm̄
ad indebitos modos lucrādi cōtra legem
dñi dicentis Ben. iij. In sudore vul. t. ves-
pa. tuo: tñ etiā p̄pter maliciā q̄ sequit⁹ in-
ercia: qz vt dñs Eccl̄s. xxxiiij. Multā maliciā
docuit ociositas. Ad tantā itaqz maliciāz
ducit⁹: qz aiām suā i tāta sublimitate crea-
tam: tāto p̄cto redēptā r ad tāta gl̄iam or-
dinatā etiā vilissimo denario venalem ha-
bet: iux illud Eccl̄s. x. Auaro nihil ē scele-
stius: b̄ enī r aiāz suā venalē habet. Tum
deniqz p̄pter detestabilē infamiā: iuxta il-
lud Prouer. ij. Qui relinquūt iter rectuz
r ambulāt p̄ vias tenebrosas: q̄ letant⁹ cū
male fecerint r exultant in rebus pessimis
quoz vie p̄uerse r infames gressus eoz.

De decalogi

precepto

Pro quo sciendū q̄ fm̄ leges tales vsura
rj sunt infames q̄ exercēt improbū fen⁹ .i.
qui post terminū etiā de vsurario puentu
cōputant et exigūt fenus qd̄ vocāt vsuras
vsuraz: vel etiam qui exercent vsurā cēte/
simā: ita q̄ in capitate anni vsura adeq̄tur
forti: vt ptz. iij. q. vij. c. infamis: in fi. r. l.
quib⁹ ex causis: in fa. l. improbiū. Scdm̄ le/
gem aut̄ canonicā in q̄libet vsura peccatū
mortale cōmittit et infamiā incurrit gene/
raliter: vt ptz. vj. q. j. c. infames. Speciali/
ter tamē infames sunt si publici sūt vsura/
rij: ita q̄ r̄ eoz testamēta ip̄o iure sūt irri/
ta. Et multa alia de eis ponūt li. vj. d̄ vsu/
ris: de q̄bus postea videbif. Preterea vi/
ta hec opprobrijs plena generat filiam ne/
quiorē se que vocat impentētia. In oēs
enī peccatores difficil⁹ ad verā penitētā
reducif impobus vsurarius: et hoc ppter
tres rōnes. Primo quia vsurarius replē/
maxime indispositus ad veraciter penitē/
dū: quia semp aut pdigus est aut auarus.
Si pdigus est non retinet vnde reddat: si
auarus est non potest induci vt reddat: pe/
riculosior est enī cōditio nolentis q̄ nō va/
lentis restituere: cum illud ex malicia hoc
ex impotētia cū culpa mixta originem ha/
bet. Intantū tamē excusaf: qz ad imposs/
le nemo tenet. Inanis ē enī actio credito/
ris quā excludit inopia debitoris: vt extra
de restit. spol. c. ij. Auarus autē rarissime
nisi in mortis articulo satisfacere q̄rit: simi/
lis vasculo terreo in q̄ pueri denarios po/
nunt: cum iam cupidō nūmi incipit illi blā/
diri: de quo nisi frangaf extrahi non pos/
sunt. Sic vsurari⁹ nisi i articulo mortis su/
erit non restituit: et qd̄ execrabili⁹ est raro
etiam in mortis articulo debite restituit: et
sic i tota vita sua remanet indispositus ad
penitēdū. Secūdo quia vsurarius ex illa
indispositione ducif vltierius ad indurati/
onem: quia cōsiderans ad statū salutis se
puenire non posse nisi restituat aliena pro
suo posse: qd̄ tamē pficere non queat: nisi
se et suos in multa paup̄tate et inhonorabi/
litate relinquat: potius deliberat in pecca/
to suo pseuerando q̄ iniusta restituēdo se
et suos exheredare: et sic pseuerando in ma/
lo pposito cor eius induraf p̄tra dominū
et omne bonū: non suscipiens inspiratiōes
p̄dicationes exhortationes obiurgatiōes
vel cōminationes. Et implebit in eo illud
Job. xij. Cor ei⁹ indurabit q̄si lapis et stri/
get q̄si malleatoris incus: q̄ sic quāto pl⁹

malleo pcif tāto durior efficit. Tertio ex
induratiōe venit ad obstinationē et p̄tem/
ptū dei et p̄prie emēdatiōis: in illud Pro/
uer. xiiij. Peccator cū i pfundū maloz ve/
nerit p̄tēnit. s. resurgere p̄tē p̄ctā. Mira et
detestāda aliq̄ vsurarioz obstinatio q̄ vi/
detur excedere quodāmodo obstinatiōez
Iude. Judas enī p̄mo penituit d̄ patrato
scelere l3 indebito modo: scdm̄ p̄ctm̄ suum
p̄fessus est dicēs: peccauit tradēs sāguinē
iustū: tertio p̄ctum restituit qd̄ p̄ christi p/
ditōe recepit: et tñ veniā nō meruit: qz illā
nō q̄siuit. Quid q̄ sceler⁹ est vsurarijs im/
pijs et obstinat⁹ q̄ nec penitēt de vsura nisi
forte q̄ nimis modicū lucrati sunt: q̄ si pe/
nitere vidēt nō tñ p̄fitef ne ad satisfactio/
nem a p̄fessore cogant: q̄ si p̄fitef talem
requirunt p̄fessore q̄ nō habet p̄fictiā nec
p̄fictiā: ne p̄ cautionē debitā satisfacere co/
gant: s̄ simpliciter x̄bo p̄mittūt ignaro p̄fes/
sori satisfacere: quā tñ p̄missionē cōmuni/
ter nō seruāt: et sic decipe q̄rētes decipiūf:
qz regula iur. ē li. vj. nō dimittis p̄ctm̄ nisi
restituaf ablatū. In cui⁹ argumentū sunt
ip̄o iure excoicati: q̄tū ad tria. s. q̄ non de/
bent recipi ad cōmunionē altaris: nec de/
bent recipi eoz oblatiōes: nec etiā debent
recipi ad ecclasticā sepulturā si i hoc p̄ctō
decesserint: vt ptz. ex de vsur. qz i oib⁹. Ec/
ce q̄ detestabilis ē vita vsurarioz: q̄ insup/
certa testimonia tenēt eterne damnatiōis.
Tota nāq̄ sacra pagina veteris et noue le/
gis ingemnat cōtra eos sn̄iaz dānatiōis.
Et p̄sertim p̄ p̄fessus secretor̄ dei in mul/
tis locis. Admirā cū et ip̄i certa p̄uilegia et
autētica instrumēta sue dānatiōis secū de/
tinēt: ita q̄ nullū crimē inueniūf qd̄ tam pa/
tēter et ap̄te defert iras eterne mortis sicut
vsura. In q̄libet enī instrumēto et i q̄libet
p̄tula libroz in q̄b⁹ vsurarij p̄tract⁹ p̄scri/
bunt: vsurarij p̄tulare p̄uilegium habet
qd̄ illū ad eternū supplicium obligat: sicq̄
tor habet p̄uilegia q̄t vsurarios p̄tract⁹ se/
cit: ex q̄ ptz q̄ multū certificatus ē d̄ gebē/
na. Secūdo p̄ncipaliter vsura ē vorago et
sentina oīm vitioz in primos: qz moribus
ē multū p̄tagiosus. N̄ si graue p̄iculū re/
putaf diu p̄uersari cū leprosis: incōpabili/
ter tñ p̄iculosius est diu p̄uersari cū vsura/
rij: qd̄ nos p̄pudor exp̄ientia q̄tidiana
docet. Itā vsurarij ad palliandū artis sue
scandalū et detestabilē maliciā sepius inul/
tant nobiliores potentiores et ditiores ip̄i/
us cōmunitatis vt ab eidez honorati et in

gratia habet nec ab alijs despiciat: unde
fit qd vsq ad hec tēpora tantū excreuit vsu
raria labes qd de ea iam nullus est rubor:
nullus timor: nullus etiam grauitatis re/
spectus inter christianos remansisse vide
tur. Sed vt dicit Hier. vi. A maiore vsq
ad minore omnes auaricie student. Si mi
les: si baro: si diues: si sp̄potens omnes sibi
mutuo comparant vel impignorant castra
villas officia ⁊ similia: ita qd hodie vix ali
quis inuenit imunis: multo tamē lachry/
mabilius ē qd ibidez subinfert: a ppheta
vsq ad sacerdotē cuncti faciunt doli: id ē
dolofam vsuram: dum scz multiplices cō/
tractus simulata calliditate frequētāt. Sz
quid mirū: cum olim vix inueniebat vsu/
ras exercens nisi forte occulte: qd si de tali
veridica ⁊ publica fama diuulgabat. tāto
tractus simulata habebat qd oia bona sua
bona diaboli dicebant: nemo attulit ignē
d domo ei: nemo salutabat: s ad ei occur
sum multi expauescebant. Hūc pphudo
honorant: pmouent: comitua magna fo
ciantur in plateis: copulant in plugio cū
nobilib⁹ parentellis: sepeliūt in cimiterijs
⁊ quādoq; i ecclesijs: ⁊ eoꝝ cōuersatio inf
homines qst vnus ex illis: ⁊ ex hoc infiniti
pestis huius cōtagio maculant: limitādo
defendendo: psulendo: subueniēdo: auxi
liū p̄bendo adulando: alijsq; diuersis mo/
dis p̄cipiendo. Ex quibus liquet qd null⁹
est improbius fur vlraptor qd vsurarius:
qz multas animas deuorat: ⁊ hoīm facul
tates exhaurit: vt dicit li. vi. d vsur. c. vsu
raz voraginē: vnde talibus vsurarijs p̄ci
pue manifestē se p̄cipies aliquo modo cō/
stituentes: multa spūalia mala et damna
incurrūt: que specialiter ad tria maloz ge
nera reduci possunt. Prīmū gen⁹ maloz
spiritualiu qd incurrunt sunt mortales of
fensiones. Nam qd cūq; sine legitima cau
sa: id ē sine necessitate iusta recipiūt ab eis
mutuū mortaliter peccāt. Dic queri pōt:
vtrū licitum sit accipere mutuū sub vsura: p̄
sertim cum bmoī cōsentire videat efficaci
coopari in vsure vitio. Ad hoc respōdet s̄a
ctus Tho. sēda. 2. q. lxxvij. qd iudicare ho
minē ad peccāduz nullo modo licet: vti tñ
alterius peccato ad bonū est licitū: qz de
vtrūq; omnib⁹ peccatis ad aliqd bonum. Ex
q̄libet enī malo bonū aliqd elicit: vt dicit
in encheridion. Ad cuius euidentiā scien
dum s̄m Alex. d. haies. in. li. p̄e: qd quis
occidere hominē sit peccatū in se: nō tamē

fm se: quia quandoq; licet dare tamen ad
vsuram ē peccatū in se ⁊ fm se: quia nūq;
in aliquo casu licet. Et sic dñs homicidiuz
phibens: in aliqb⁹ tamē casib⁹ homicidiū
cōcessit: vsurā autē phibens in nullo casu
eandē admittit. Ex quo patet: qd inducens
aliū ad exercendū fenus in nullo casu a
mortali pōt excusari. Si ergo dñs sine pec
cato mutuū recipe voluerit s̄b vsura absq;
mortali culpa duo sunt illi necessaria. Pr̄
mo qd ille qui mutuū p̄stat non sit a recipi
ente inductus ad tale mutuū prestandū:
sed qd mutuans a seipso paratus sit ad dan
dum tale mutuū: alioquin mutuātī coope
rare ad erequendū iniusticiam: cum to
ta vis contractus ex vtriusq; concordī cō/
sensu manifeste p̄cedat. Secundo qd q mu
tuū suscipit: ad hoc ob legitimam causā
pbam ⁊ necessariā cogatur: quia velle qd
primus mortaliter peccet vt ipse suam ex
pleat affectionem inordinatam vel non ne
cessariam prauū ⁊ implum esse iudicatur:
vno ergo istorum duorum deficiente mu
tuū accipiens sub vsura mortaliter pec
cat semp. Exemplum primi licet homo p̄sti
tutus eēt in extrema necessitate: tñ aliū in
ducere ad mutuandū sub vsura esset pecca
tum mortale: quin potius liceret illi neces
saria p̄ vltā p̄seruanda violētē rapere: qd
ad te mutuū aliū inducere: eo qd lege na
ture omnia sūt cōmunia in extrema neces
sitate. ff. de le. rho. l. ij. §. cum i eadem: in te
xtu ⁊ glo. Propterea taliter accipiens nō
peccaret qui tamē mortaliter peccaret aliū
ad tale mutuū inducens. Ideo tenet ho
mo velle pot⁹ in edia mori qd animā pri
mi sic velle interimere. Exemplum etiaz qd
mutuum accipit vt ludat vel inutiliter ex
pendat in non necessarijs: aut vt emat ali
qua non necessaria: semp mortalit⁹ peccat.
Tertiū qd addendū ē qd scilz in necessitate
mutuū accipiens sub vsura mutuanti non
psentiat in peccatū vsure voluntari⁹. s̄ in
uitus eo vtaf ad necessitatez: nec ei place
at vsuraz exactio sed tñ mutuatō que bo
na est. His ergo trib⁹ p̄currētib⁹ licitū est
recipe mutuū sub vsura: qz tñ licet p̄tract⁹
talis mutui fiat ex vtriusq; psensu: non tñ
ex consensu mutuū recipientis in quātum
est vitiosus: nisi tñ p̄ accidēs: vt dicit Au
gus. qd aliud ē bene vti malo ⁊ aliud male
vti bono. Bñ vti malo nō ē p̄ctm s̄ bonuz:
cū h̄ etiam deus agat dum pmittit cōmitti
mala: ⁊ inde elicit iusticie bonuz sed male

De decalogi

precepto

vti bono pccm est: sic bene vti vsurarij ma-
lo bonū est. Atq̃ aut homo illo bene dum
p sua necessitate mutuū q̃rit: ⁊ absq̃ vsu-
ra habere nō pōt: nō illi⁹ vitio delectat⁹ s;
solū necessitate coactus: p quāta tñ neces-
sitate licitū sit non facile diffiniri pōt: sed
recurrēdū ē ad iudiciū pbi ⁊ experti viri.
Non enī necesse ē expectare extremam ne-
cessitatē sed etiā pōt quis vitare notabile
dānū scandalū discidiū turbatiōes ⁊ filia.
¶ Aut hoc licitū sit pbari pōt exemplis
p simile. Dicit enī Augu. in epla ad plebi-
colam querēt: vtrū licitū sit vti iuramēto
illius q̃ falsos deos iurat: in q̃ manifeste
peccat eis diuinā reuerentiā adhibens q̃
aliud ē inducere idolatriā nō solū vt iuret
sed etiam vt p idola iuret: atq̃ aliud ē reci-
pere iuramentū p idola factū ab idolatro:
nolente aliter iurare aut aliud iuramentū
firmum non reputare: primū quidem illi-
citur est: scdm autē licet: quia homo tunc
vritur malo bene: ppter ea iudex hominē
cōpellere pōt vt iuret p falsos deos: vel iu-
deum vt iuret p suam legem vř fidem d̃ ve-
ritate dicēda: si non pōt aliter creditor re-
habere suam pecuniā: quia tūc vritur ma-
lo bene. Concor. Rich. in. iij. ⁊ etiā Tho.
vbi supra: q̃ addit exemplū de eo qui inci-
dit in latrones cui licet eis manifestare et
dare bona que habet vt mortem euadat: q̃
tamē bona latrones diripiēdo deū offen-
dūt ⁊ primum sicut fecerūt decē viri dicē-
tes ad israhel: noli occidere nos q̃ the-
saurū habemus i agro vt dicis libere. xij.
Secūdo peccant mortaliter recipiētes eo-
rum oblatiōes in ecclia: et ad restitutionē
obligant⁹: ac ab officio interim suspēdūt:
vt eo. ti. c. quia in offiib⁹: et in glo. Tertio
peccāt omēs mortaliter q̃ scienter eoz ele-
mosynas recipiūt vt faciant illos ad resti-
tutionē impotentes: saltem de certis male
oblatis nisi aliqua legitima causa excusen-
tur vt postea videbit⁹. Similiter omēs pec-
cant grauiter q̃ pbent pñtuz auxiliū sa-
uorem vel aliq̃ quodcūq̃ aliud pñcipiū
scienter incurrunt pnt tam videbit⁹. Se-
cundū aut genus maloz spiritualiū quod
incurrunt sunt ecclesiastice maledictiōes:
p quo sciēduz q̃ ecclesia sancta determinat
esse grauioris culpe vsuras efficaciter au-
tēticare q̃ vsuras accipe. Et ideo licz vsu-
rarios manifestos excommunicet dñtaxat mi-
nor excommunicatiōe: vt p̃ extra de vsur.
in plerisq̃ capitulis: ⁊ tactū ē supra: tamē

efficaciter autēticantes easdem excommuni-
cat maior excommunicatiōe: vnde in clef.
de vsur. ex graui. ponunt sex excommuni-
cationes maiores cōtra efficaciter autēti-
cantes vsuras. Primo p̃tra dominos pō-
testates capitaneos rectores cōsules iudi-
ces cōsillarios aut quoscūq̃ alios officia-
les qui decetero statuta facere scribere vel
dictare p̃sumpserint: q̃ ab vsurarijs vsure
exigi possunt. Secūdo p̃tra eos qui ad sol-
uendū vsuras ipsos debitores cōpellunt.
Tertio p̃tra iudices qui iudicare p̃sumpe-
runt q̃ vsurarijs vsure soluantur. Quarto
p̃tra eos qui de p̃dictis directe vel indire-
cte operā dederint q̃ vsure solute nō repe-
tantur. Quinto p̃tra eos qui statuta i vsu-
rarum fraudē hactenus edita: de libris cō-
munitatū infra tres mēses nō deleuerint
cum tamē hoc facere possint. Sexto cōtra
eos qui ip̃a statuta seu p̃suetudines effectū
vsuraz habētes obseruare quoquo modo
p̃sumpserint. Ecce omēs supradicti. ppter
fauorem vni vsurario manifesto cōcessum
maiori excommunicatione sunt irretiti. In-
sup in detestationē hui⁹ criminis districte
p̃cipitur li. vi. de vsur. c. vsura ⁊ voraginē.
¶ Nec collegium nec aliqua vniuersitas
vel singularis persona cuiuscūq̃ sit digni-
tatis conditionis aut status alienigenas
⁊ alios non oriundos de terris ip̃oz pub-
lice pecuniam fenebrem exercentes aut ex-
ercere volētes ad h̃ domos terris suis cō-
ducere vel conductas habere aut als habi-
tare permittāt: sed huiusmodi vsurarios
manifestos omnes infra tres mēses de ter-
ris suis expellant: nunq̃ aliquos tales de
cetero admitturi: nemo illis ad fen⁹ exer-
cendum domos locet: vel sub alio titulo q̃
cunq̃ concedat. Qui vero contra fecerint
si p̃sone fuerint ecclesiastice patriache archi-
episcopi ⁊ episcopi suspensionis: minores
vero p̃sone singulares excommunicationis:
si autem collegium seu alia vniuersitas in-
terdicti sententiam ip̃o facto se nouerint i-
cursum: quam si per mensem animo su-
stinuerint indurato: terre ip̃orum q̃ diu i
eis idem vsurarij cōmorantur extunc eccle-
siastico subiaceant interdicto. Ceterum si
laici fuerint per suos ordinarios ab huius-
modi excessu omni cessante p̃uilegio per
censuram ecclesiasticam compescātur: hoc
ibi. Altra hec etiam precipitur ibidem. c.
q̃q̃. ¶ Ij vsurarij manifesti i vltima vo-
luntate d̃ vsur. q̃s receperūt satisfieri mā-

dantur: de
tura: donec
re satisfieri
stitutione hie
eos ad sepul-
laterā. p̃cil-
lacere de creu-
ter facta iho

De decc
participa
rijs oblig
tionem:

n. Ex
gen
currūt vsura-
gen⁹ malo ⁊
igit genus m
lume obligat
q̃ satisfaci
vsuras q̃s f
vsurarij: nisi
de q̃b⁹ ad m
re curabim
pes et dñi te
post miserab
christianis v
miserint ab
mercimoni
tēlā ubet
oimodā de
dñi terraz
vsurarijs o
fm. Ho doñ.
bil ad cos p
fm. Huil. si
ad restituēdi
uent ad eos
redim: cur⁹ r
bēti p̃ceptū
nō obseruat
p̃sentū inter
caret scriptu
no facinorū
mic. c. licet o
rius excoqui
cta cupiditas
venalis expe
ces sūnt ⁊ a
peruaculū
simpliciter

Septimo:

Sermo XLIII

dauerint: denegat tñ eis ecclesiastica sepul-
tura: donec pnt facultates patiunt plena-
rie satisfecerint vel cautione idonea de re-
stitutione fieda psterint: alioqn qui secus
eos ad sepulchra admiserint eos pene in
latera. pñ. pmulgate p vsurarios sub-
iacere decreuit ecclesia: ac testameta eoz ali-
ter facta ipso iure sūt irrita. Ad laudē dei.

**De decē generib⁹ hoim q ppter
participationē aliquā cum vsura-
rijs obligant cum eisde ad restitu-
tionem: Sermo XLIII**

On furtum facies

Exo. xx. Aiso vtrūq de duobus
generib⁹ maloz spiritualiū qd i-
currūt vsurarijs picipantes: nūc tertium
gen⁹ maloz qd incidit psequimur. Tertiū
igit⁹ genus maloz qd incurrūt sūt grauif-
sime obligatiōes ad faciendū restitutionē:
qz satisfacere tenent in solidum oēs illas
vsuras qz suo fauore et auxilio adepti sūt
vsurarij: nisi ipi vsurarij easde restituant:
de qb⁹ ad maiorē euidētiā sigillatim vide-
re curabimus. Primo namq reges pñci-
pes et dñi terraz qb⁹ picipit ex de vsur. c.
post miserabilē: qz iudeus ad remittēdas
christianis vsuras cōpellat: et donec eis re-
miserint ab vniuersis christifidelib⁹ tam
i mercimonijs qz alijs p excoicationis sen-
tētiā inbet sūm⁹ pñtifer eisde cōmunionē
oīmodā denegari. Tales inq pñcipes et
dñi terraz si cogunt p edicta vel pñlegia
vsurarijs data debitores dare vsuras: tūc
fm Rodolū. tenēt ad restitutionē etia si ni-
hil ad eos puenit de bonis eoz. Et qd pl⁹
ē fm Huil. si tales cū possint nō cōpellunt
ad restituendū vsuras: tenēt etia si nihil p-
uenit ad eos. Qd vix ē pñtissimū si fuerint
requisiti: cui⁹ rō ē pōt: qz sicut dictū est h⁹ ha-
bēt i pceptū ab ecclesia saltē de iudeis: qd si
nō obseruāt cū ex eoz officijs eis icūbat:
psensū interpretatiū se hēe demonstrāt: nec
caret scrupulo pcessiōis occulte: q manifeste
sto facinorosi desinit obuiare: vt dñ ex de ho-
mi. c. sicut dignū. §. iij. Hodie xpo qd dete-
rius excoigtauit i curijs pñcipum maledi-
cta cupiditas: vbi passim auctas feneradi
venalis exponit qst⁹ gfa: q tāq lupi rapa-
ces sitiūt et absorbēt sāguinē et sudorē pan-
perū ac miserabiliū psonaz. Tales tñ qui
simpliciter pmittūt qz libere fiāt vsure in

patria: nō tñ auctorizando nec phibēdo
licz fm Alexā. lomb. mortalit⁹ peccant: tñ
nihil obligat restituere si nihil puenit ad
eos de bonis eoz: qz tūc nō dāt causā effi-
ciētē sz sūt causa mali p accidēs. Secūdo pla-
ti subscribētes ac sigillantes vsurarioz ce-
dulas fm Hosti. si tenorē eoz nō legerunt
vel si legerūt et vsura nō apparebat: qz for-
te posita fuit maior quantitas q mutuata
fuit: et ipse platus nō diligēter pñderauit:
tūc lz fatue fecit: nō tñ fm xitatem pñsensit
nec ad restitutionē obligat. Si xpo legit et
xitatē pcepit: tūc sigillādo pñsensit et cau-
sā efficacē dedit: ac ad restitutionē se pñstri-
xit facit pñcipis peccati et nō cōmodi vsu-
raz: qz tal subscriptio i multis ad pbatōē
inducit: vt pñt ex de sen. et re iudi. c. cū inf-
vos. Tertio domos ad exercendū sen⁹ lo-
cātes vel quomodocūqz pñtates aut vēdē-
tes aut fm Archi. Huil. Jo. an. qd cūqz titu-
lo assignātes: pñcipes sūt oīm maloz q i
ea ex fenore ppetrāt. Et si fuerit vsurari⁹
imptēs ad restituendū vsuras certas acq-
sitas: tūc nō possent recipe pensionē loca-
tionis dom⁹. Si xpo potēs fuerit tpe ptra-
ctus ad restituendū: tūc tale lucz ipi retine-
re possunt rōne pñtus locatiōis i quo trās-
ferē dñiuz illi⁹ lucri. c. pñtionis in locatē:
qz si ad fenus illas domos nō pducūt sed
ad alia: tūc h⁹ nō ē phibitū. In dubio tñ p-
sumit illā ad hoc pducere: qz solet vsuras
exercere: vt. ff. de actiōibus: si tibi. Quar-
to aduocati et pcuratores defensores here-
ditatū vsurarioz: aut al⁹ qualitercūqz im-
pedientes ne restituāt vsuras eoz patroci-
nio et fauore: aut ad reqrēdū aut defendē-
dum vsuras cum effectu laborant ad resti-
tutionē obligant cum ad hoc dent opam
efficacē: hoc sentit Inno. et Hosti. extra de
vsur. in. c. Michael: et Archidia. in. c. si
quis oblitus. xiiij. q. iij. Quinto notarij
scribe seu tabelliones fm Herald. obdof.
si scienter faciunt chartas vel pñficiunt in-
strumenta de debito vsuraz ac si esset debi-
tum legitimū absqz vsura: sicut chartas
duplo vel triplo: tenent ipi ad restituendū
vsuram acceptam hui⁹ occasione: si vsura-
rij non restituūt nisi hoc fecissent in fauo-
rem mutuū recipientis: huius ratio est: qz
taliū instrumentū efficaciter coopat ad h⁹
qz talis vsura soluat vsurario. Et fm Ho-
sti. tales notarij sunt pñturi: quia cum creā-
tur turant qz talia instrumenta nō pficiēt:
ergo nec decetero possunt testificari nec i

De decalogi

precepto

strumenta publica pficere: quia perfurus
quātrā cūq; penitentiā egerit testificari nō
potest: vt extra de testa. ex pte. r. c. vl. Sūt
enī infames quib⁹ omnes actus legitimi
sunt interdicti: vt ibidez. c. licz ex quadā.
Terūtamen si in instrumēto facta ē exp̄ssa
mentio de vsura: tunc notari⁹ nō tenet ad
restitutionē: qz tunc non efficacē coopaf
nisi esset pfuendo p talia instrumēta in iu
dicio cogere debitores ad soluendas vsu
ras: tūc enī obligaret. Similiter testes si
scilicet vsurarijs instrumentis pfenserint
esse testes peccant: r obligant satisfacere
fm distinctionē q facta ē de notarijs cū cō
ster instrumentū sine testib⁹ nō obtinere co
bur: r sic hūc lucro causā pfant efficacē.
Sexto sensales r mediatores huius dete/
stabilis ptractus: fm Geral. obdoñ. si stāt
p illis qui mutuo indigent ex causa pba/
bili: r ab illis mutuū pcurant qui pati sūt
omnib⁹ dare: tunc non peccāt nec ad resti
tutionem obligant: quia cum primo suo
bñ vtunt vsurarij malo. Si tamen mutuū
querūt p his qui nō egent sicut quotidie
fit in depositis r ptractib⁹ ac similib⁹: vel
etiam si primū mutuae nō intendentes
ad vsuram inducūt ad mutuandū: tunc in
vtrōq; casu mortaliter peccāt: male vtēdo
vsurarij malo: ar. extra d̄ homiē. sicut dig
num. q. qui vero: non tamē obligant ad re
stitutionē. Si deniq; stant p parte vsura
rij in lucro: tunc non solum mortaliter pec
cant: sed etiā tenent in solidū si ad hoc sic
sunt coopati q absq; illis vsuraria pfatio
minime facta fuisset. Ratio autē pdictorū
sumi potest ex pbo. ij. etb. vbi ait: q mediū
cōpatum extremis sapit naturā extremō
rum: mutuū etiam gratuitū impediētes
fm Rodoñ. restituere obligat eo q impe
diunt indebite primorū vtilitatē impediē
do se ne mutuū gratis des ab his q pati
erant gratis mutuae: vel quos inducunt
mutuū dare sub vsuris: vel etiam volētes
facere ptractus modo licito impediūt r re
ducunt factum ad vsurariū contractū r in
iustum r sic in talib⁹ pfant causam effica
cem ad impiū lucrum. Septimo pfilian/
tes r ad mutuandū sub vsura cōcedentes
ac p hoc duo alios ad fenerandū inducen
tes qui non fuissent als feneraturi tenent
in solidum. Si tamē als erant feneraturi:
tunc ad restitutionē non obligant: nisi in
quātū ad eos puenit: r hec est securior opi
nio. Dicunt tamen alij q in neutro casu te

nent nisi inquātū ad eos puenit. Sūt cū
qs societatē ptrahit cū alio ad senus exer
cendū: vel etiā cū q vsurario dat pecuniā
p lucro picipādo. Tales autē monent ad
hoc sentiendū ppter differētiā q est iter ra
pinā vel furtū ex vna pte: r in vsuram ex
alia pte: penes voluntariū r inuoluntariū:
ex q differētiā habet ortuz q in his casib⁹
potior ē pditio vsurarij q furis vel rapto
ris. Nam qz furtū r rapina ppetrant ptra
diti voluntatē: ideo pfans ad b aliq modo
causā efficacē tenent ad restitutionē: etiā
si nihil ad eū puenit. Non sic autē dicunt
eē i vsura vbi iteruenit voluntariū mixtū:
in cui⁹ argumentū in furto r rapina iura
tribuit spoliatis actioez p eos q rapine ex
furto causā dederūt efficacē: lz ad eos ni
hil puenit: non autē dat actio cū ad eos ni
hil puenit in vsura. Ad si mutuauit vsura
rio nō ad fenerandū s alia de causa: tūc fm
Sui. distinguendū ē: qz aut bonafide mu
tuauit vt ex illo mutuo comodū suū face
ret: ac licite lucrādo ex illo se liberaret: et
tūc recipere pōt qd liberalitē mutuauit: etiā
si als ad soluendas vsuras non sufficeret.
Si xō causa non iusta vel aliq inhonestā
mutuū dedit: vt ad ludendū r silita: tūc nō
pōt repetere si nō ē als soluendo. Octa
uo socij r factores ad vsurā stātes ad dan
dū mutuū in vsurarioz pfona ita q apud
eos residet pncipalis auctas vsurarioz:
fm Geral. obdoñ. tenent ad restitutionē:
nisi pncipales restituāt: eo q ad b causā p
stant efficacem. Sūt famuli vsurarioz vel
mercatoz q p eis i mercātijs r ptrib⁹ ven
dūt tps: vl als male p eis lucrāt: fm Ro
doñ. si i pfona pncipalis hoc agūt ad resti
tutionē obligat: cū hūc impio lucro cau
sam pfāt efficacē. Seruitores autē q ad so
lam actualē r manualē traditionē m ācipa
ti sunt ita q ipi nō taxant pciū vsurarium
vel impioz ptractū: nec cū eis pactū con
trahit de vsura quis ipis pñtib⁹ et pecu
niā tradētib⁹ fiat: lz inq; tales mortaliter
peccāt: tñ ad restitutionē non obligant: si
absq; oī inductione pecuniā tradūt: nec eā
postea coacte exigunt. Si tñ p litigia co
actua vsuras erigerēt vel lucra pceptū im
pioz: tūc tenent ad restitutionē oīm q eo
rū ope de talib⁹ acquirūt: qz tūc efficacē
coopant: r i hac infra pcoz. Geral. obdoñ.
r Sui. Preterea de mercenarijs vsurari
orū r alijs qñtercūq; seruētib⁹: dicendū
q si vsurari⁹ nō est soluēdo: sed q cūq; ba

bet p vsuris obligata sunt: tñc distinguen-
dū est. Aut enī illis seruūt in reb⁹ licitis
et honestis: et tunc si ppter substantie dimi-
nutionē vsurari⁹ nō sit magis impotēs ad
soluendū: licite pñt recipere mercedē cōdigi-
nam: et hoc ideo: quia villitas quam inde
psequit^r vsurarius ex ope illo: cū mercede
merito cōpensat^r: et ppter mercedē mercedē
narijs datam paupior⁹ minime dici pōt: cū
loco mercedis cōmodum habeat operaz.
Et idem dicendū est de his qui vēdūt vsu-
rarijs merces suas: quia si recipiunt dena-
rios de lucro vsuraz rependūt econuerso
merces eiusdē valoris: hinc nō faciunt eū
magis impotentē ad satisfaciendū: nisi sub-
esset alia causa. Si vero tales seruitores et
mercenarij seruunt vsurario in illis in q⁹
bus eum ad satisfaciendū faciunt impotē-
tem: vel magis impotentē: dum salariū re-
cipiunt: tunc licet non peccent ei seruendo
in reb⁹ licitis et honestis: imo ex hoc quā-
doq⁹ merentur apud deū: tamē salariū seu
pccum non possunt recipere: eo q⁹ iam oīa
bona illius sunt obligata: et ex hoc faciūt
eum magis impotentē: ac p⁹ psequens pre-
stant causam efficacem ablata non restitu-
endi: cuiusmodi sūt medici barbitonsores
et siles. Faciāt q⁹ eadē grat⁹ aut oīno absti-
neant: nā lz in h⁹ casu nō pñt acceptare sala-
riū ab vsurario: tñ i extrema necessitate ei-
dem amore dei ex ipā lege nature et ex di-
uino pcepto subuenire tenent^r: dicite dñs
Luc. xx. Diliges primū tuū sicut teipm.
Hic tñ generalit^r aduertendū ē fm Alex.
lombard. q⁹ illi quibus aliquid debetur ex
contractu v⁹ quasi: aut ex maleficio vel q⁹
si possūt recipere quod sibi debetur ex hu-
iusmodi rebus: dum tamen rem vsurariā
furtiuam vel raptam non recipiant in spe-
cie sua: quod quidē in vsura verum ē fm
eos qui tenent q⁹ in vsura dominū nō trās-
fertur: cuius opinionis fuerunt Alexan.
de hales: Bonauen. Scotus. Richar. Hu-
go. et Ray. Cōtrarie xō opinionēs fuerūt
Hof. ti. de decimis: et Bar. bñ. extra d⁹ de
decimis: ex trāsmissa: licet hoc non dicatur ex
pñse: et glo. xliij. q. iij. in. c. si quis: et Tho.
Scdm primaz igitur opinionem recipi nō
debent in solutionē res vsurarie: quia pōt
debitor qui eas dedit cōtradecere et eas re-
petere creditori. Ad intellectum autē hui⁹
sententie sciendū est: q⁹ maleficio hic ac-
cipitur p quocunq⁹ crimine: vt furtum ra-
pina homicidiuz et huiusmodi. Sed quasi

malefici dicit^r quādo est nocumētuz ppter
ppositum vt cum iudex per imperitiā ma-
le indicat vel cum de domo alicuius aliqd
est electuz quod nocuit transeuntib⁹ v⁹ v⁹
cinis: vt insti^r. de obli. que ex quasi delicti-
nas. in principio: et per totum. Contractus
autē est fm Bull. vltro citroq⁹ obligatio ex
voluntate partium surgens vt emptio: vē
ditto: locatio: cōductio mutuū et similia.
Sed quasi cōtractus est obligatio qua q⁹
obligatur alicui ex aliquo officio vel facto
licito vel honesto: licet non interueniat ex-
pressa volūtas vtriusq⁹: vt tutela cura ali-
orum negotiorum gestio et huiusmodi: q⁹
uis enim pupillus habēs tutorem aut pu-
bes aut furiosus habēs curatorem: aut il-
le cuius ignorantis gerit quis negociū nō
expsse p⁹traxerit: nihilomin⁹ tñ hmoi tutor
curator et negotioz gestor obligat^r qñ con-
traxisset. Cōcor Alric⁹. Nono sangui-
nei p⁹mi familiares amici seu alij quicū-
q⁹ tenentur ad restitutionē si de bonis ip⁹s
us vsurarij comedunt bibunt seu dono v⁹
quocūq⁹ alio modo recipiunt v⁹ i alienos
vsus cōuertunt: et hoc est verum si vsurari-
us nō est soluendo: id ē si oīa bona que
habet non aut vix satisfactioni seu restitu-
tioni sufficiūt: licet etiam habeat aliq⁹ licite
cōquisita: eo q⁹ oīa bona sua sunt restitu-
tioni obligata: et p⁹dicti causā efficacē pre-
stant ad nō satisfaciendū. Si quis xō dubi-
tat vix alter sit soluendo: tunc si res adhuc
extat: satisfacere debet restituendo: ne p re-
tpali suaz aīam in letale discrimen ponat:
q⁹ cū q⁹ dubitat vtrū res sit de rapina vel
aliter iniuste acq⁹sita: tūc fm Alex. de bal.
h⁹ de reb⁹ alienis semp regulare esse debet:
q⁹ hō rē talē restituere obligat^r: qñ. s. p⁹cia
dictat q⁹ res sit aliena: seu cum eē dubitat
alienā: siue obtinuerit pemptioz siue per
dationē. Decimo munera i elemosynam
ab eis recipiētes tenēt ad restitutionē. Si
cut sūt pmo ecclesiastici recipiētes oblatioes
ab vsurarijs manifest^r indistincte tenētur
ad restitutionē: etiā si vsurarij eēt soluen-
do: et talis donec satisfecerit ad arbitrium
epi manet suspensus ab executione officij
sui: vt ex de vsur. c. q⁹ in oib⁹: i fi. Qd⁹ pin-
de statutu ē: vt ecclia se palā ostendat dere-
stari vsurariam prauitatē leuius esse: iudi-
cans oblatioes recipere a meretricib⁹: cane-
at igit^r ne iterim talis celebret q⁹ fieret irre-
gular^r fm Hosti. lz fm Archieconū decre-
tum illud ē tñ ferende snie et non late. Se-

cūdo cūcti recipiētes elemosynas ab eis
q̄s sciunt ad restitutionē impotētes v̄l sat
tem p̄b fieri impotētes: q̄d tñ sane itelligē
dū est de certis eo q̄ de incertis pōt elemo
synā facere. Cōcor. Alric^o. Notādū ē tñ
q̄ quis vsurarij nō essent soluēdo q̄tū ad
certa: nihilomin^o excusant religiosi r̄ p̄di
cātes q̄ vadūt vt ad p̄nias r̄ satisfactionē
illos inducāt: ille de vsuris v̄l iniustis co
medant: maxime si apud alios cōmode in
ueniri nō p̄t: siue inducāt illos ī p̄dicati
ōne generali siue ī p̄uasiōe speciali: vt ēf
de sen. ex. c. cūz ex volūtate. h. j. Qd Bay.
intelligit esse vez: si de correctione spes p̄
habilis habeat: et si p̄pter eoz expensas
nō subtrahat vsurario facultas restituē
di ī magna pte. Cōcor. Archid. et Hostiē.
Tertio rectores vel p̄uiores p̄az domo
rū siue sint p̄sone religiose ecclesiastice vel se
culares: q̄ q̄nq̄ sub pallio pietatis ac com
munis maiorisq̄ boni: passim vsurariorū
vel simillū bona siue hereditates suscipi
unt: imo plerūq̄ t̄les in p̄silijs v̄l p̄fessio
bus ad h̄ducūt: vt ī p̄as causas illas di
tribuāt impediētes r̄ causā efficacē tribu
entes: ne certa cert^o valeāt satisfieri: p̄p̄
q̄d ad totū illud ad q̄d talē causam p̄stite
runt satisfacere obligant in iudicio suarū
animaz. Ad laudem dei.

De alijs generib^o hoīm. s. dome
sticorū q̄ cū vsurarijs tenent ad re
stitutionē: Sermo XLIII

On fur. fac. Exo.

n xx. Septā materiā ī fmōe p̄cedē
ti p̄sequēdo d̄bis q̄ cū vsurarijs
obligat ad restitutionē si ip̄i non restitue
rūt: sciēdū ē q̄ v̄ndecimo vxores vsurari
orū tenēt ad restitutionē. Ad cui^o euidē
tiā notādū est fm̄ Alex. lomb. q̄ si marit^o
et^o ē soluēdo: tūc si sūt aliq̄ bona d̄ iusto et
sepata sūt de iniustis: d̄ illis exp̄dere seu
viuere pōt. Si x̄o sūt ita mixta cū iniust^o
q̄ discerni nō p̄t: tūc adhuc de illis exp̄
dere pōt v̄l ī mēte habeat viuere d̄ iniustis.
Cōcor. Rodos. r̄ addit: q̄ l̄z de re habita
de vsuris v̄l furtis comedere nō possit sci
enter v̄lra casū necessitatis extreme: si tñ
res emptā fuerit de vsura pōt inde come
dere etiā siue casū necessitatis extreme: q̄
si vsurari^o nō ē soluēdo: v̄tpote q̄z nihil ha
bet nisi de vsuris: vel q̄ oīa bona sua pro
vsur^o restituēdis sūt obligata: etiā si eēt

plura l̄z q̄dā habeat d̄ iuste acq̄sitis: tunc
fm̄ Geral. obdōn. distinguendū ē: q̄z si ta
lis habeat aliq̄ bona q̄ nō sūt emptā v̄l ha
bita de vsur^o. r̄ dos vxoris ibi fuerit prius
q̄ vsure p̄dicte: pōt et debet inde sustēari
dato q̄ vir eius nō eēt soluēdo. Si deniq̄
n̄ ē ibi nisi res habita d̄ vsur^o: ac vsure fue
rūt ibi p̄us q̄ vxoris ip̄i^o dotes: tūc ip̄a re
stituere obligat q̄d ex illis reb^o accepit
q̄ p̄stat viro causā efficacē ad nō restituē
dū. Qd sane itelligit: q̄n dotes vxoris
nō parit fructū licitū: vt ē pecunia q̄ for
sitā v̄t ad exercēdū fenus. Itā si fruct^o
sufficiētes haberet de dote v̄l p̄afernalib^o
p̄ oib^o q̄ exp̄dit: tūc ī nullo tenet vt vide
bit infra. Et talis vxor vsurarij iniustis
bonis vtendo p̄pter quinq̄ pōt excusari.
Primo p̄pter p̄curationē agēdo scz cau
sam expoliatoz monendo virū r̄ inducen
do p̄ posse ad restituēdū: tūc enī nō tenet
de his q̄ exp̄dit eo tpe quo p̄ restitutione
facienda fideliter laborauit: etiā si restitu
tio non sequat: ar. xj. q. iij. q̄m multos: ex
de sen. exco. inter alla: nam q̄ v̄tiller alte
rius negociū gerit etiā absenti r̄ ignorā
tis licite recipiat expensas. Non tamē fm̄
Rodos. de talib^o viuere pōt p̄ totū annū
p̄pter vnam ammonitionē vel duas: sed
qdū instat oportunitis bonis r̄ tēporib^o.
Cōcor. Hosti. Scdō p̄pter recōpensationē
cum scz illi tantū restituit quātū de suo re
cipit: sicut p̄tingit in fructib^o dotis vel pa
rafernaliū: vel quia vxor lucrosa est r̄ recō
pensat in laboribus r̄ mercantijs et nego
cijs lucratiuis: q̄z tunc vir ex parte vxoris
nō fieret impotentior ad restitutionē. Vt
cit enī Alexan. de alex. q̄ si in domo mari
ti habet fructus sufficiētes de dote v̄l pa
rafernalibus p̄ suis necessitatib^o: r̄ p̄ om
nibus que expendit: tunc in nullo tenet.
Et licet p̄cipit de bonis vsurarijs vel iniu
stis in vsu vite cotidiane: tamē excusari
pōt p̄ talem recōpensationē fructū. Dos
aut est q̄d dat viro p̄ onere vxoris: para
fernalia x̄o q̄d mulieri aduenit p̄ter do
tem. Tertio p̄pter restauratiōē: v̄tpote:
q̄ cū dolore q̄si coacta necessitate p̄cipit d̄
bonis iniustis r̄ p̄ponit se restauraturā in
postez: dūmodo ad h̄ facultatē se habitu
rā p̄babilē credat. Quarto p̄pter ignoran
tiā q̄z si r̄ q̄ v̄t nō credebatur ē vsurari^o
vel iniuste acq̄sita nec causā habebat hoc
sciēdi: tūc excusat p̄pter ignorantia facti.
Quinto. p̄pter necessitatē: q̄z semp potest

excusari p necessitate corporali qñ remedi
um aliud inueniri nō pōt: qz nec vir pmit
teret eā medicare: r sic necessitate cogente
nō restat aliud refugiu: faciat ergo tūc taz
facto q pposito oēm modū sibi possibilem
recōpensandi bona illa iniusta: saltē i mor
te si nō pōt in vita. Duodecimo vsurario
rū ples r familie domesticæ: de quibus fm
Beral. obdoli. distinguēdū ē. Aut enī vsu
rari? ē soluēdo r habet aliq vltra ea q sol
uere r satisfaccere obligat: tūc de his viue
re possūt cū illa distinctiōe q iam in h arti
culo posita ē d vxore. Aut vsurari? nō ē sol
uēdo: r tūc quicquid p suo victu aut aliter
acceperint satisfaccere obligant: qz illū ad
restituēdū faciū ipotentē: r ad h causam
pstant efficacē. Pnt tamē excusari propter
qñq rōnes de vxore iā positas. Tercitū tamē
vltima ratio magis excusat ples qñ sūt in
tali etate q aliē pmode viuere nō possunt.
Adin? autē excusat famillā cōducticiā que
pōt apud alios acq̄rere sumpt? min? enim
obligati sūt vsurario: r iō p̄silendū ē q ab
hmōi seruitijs se penit? abstineat: si saltem
alibi seruitiū adipisci valeant. De quibus
generaliter talis regula dari pōt: qz si vsu
rari? ex eoz seruitijs nō cōsequit? aliquam
vtilitatē in subsidū restitutionis faciēde:
r fuerit nō soluēdo: tunc hmōi seruientes
mercedē suā accipe nō possūt: imo tenētur
ad restitutionē eoz q apud ipm psumptur
rūt. Similiter etiā si seruierūt ipis in illici
tis r inhonestis. Hic incidentalit? primo
queri pōt. Pdone casū: pater sortis expēdit
cētū libras grossoz in studio p filio suo vt
doctor efficeret: cū tamē nihil haberet nisi
lucy de vsuris: moriente ergo patre dimit
tit filio tm. cc. libras grossoz cum tm habe
ret sexcētās: querit? vtz de pdictis centum
libris teneat sortis ad restitutionē. Ad h
dicendū q si parer ei? nō erat soluēdo qñ
filiū nutriebat in studio: tūc distinguēduz
est. Aut enim sortis credebatur q pater eius
sibi de bonis licitis pulderet: r tūc ratiōe
benefidei de rebus p̄suptis satisfaccere nō
teneat sed solū de extantib? r tūc nouit pa
trē d vsuris oīa possidere: vt veresimiliter
credebatur: r tūc ppter cōsciam lesā quā ha
bebat in vtendo alienis reb? teneat ad re
stitutionē fm ius diuinū. Et in similibus
idem est iudiciū. Secundo queri potest:
vtrū illud qd donatur vni filio in vita pa
tris teneat hoc cōmunicare fratrib? post
mortē patris. Ad hoc respondet Job. de

pla. insti. per quas perso. nobis acqui. in
prin. Qz si filio donat? aliquid bñficio vel
occasione seu contemplatione patris tāq
ex causa p̄pria vl? immediata: tūc censet? pe
culiū pfecticiū: r hoc tenet? cōmunicare q
fratrib? post mortē patris. Secus autē si
pater sit causa remota r mediata: vt si de
dit filio eo q patern? eius sit r multū dili
git: vl? si fili? noticiā habuit vl? amicitia cū
aliquo domino cōtēplatiōe tamē patris sūt.
qui dñs eo q sibi filius seruauit plus enim
diligat q patrē: r ideo filio donauit h: cer
te tūc erit peculiū aduenticiū. Et hanc di
stinctionē facit text? ff. p socio. l. l. sociū q
in eo: in fine. Ad hui? autē intellectū sci
endum est q qdruplex inuenit? peculium.
Primū scz dicit? castrense: qd scz donatur
filiofamilias a parētibus vl? alijs occasio
ne militie: vl? ipē acq̄rit in militia. Secūdu
vero dicit? quasi castrense: qd scz filiofamili
as acq̄rit ex aduocatōe vl? alio officio pub
lico: similiter qd obuēnit filijs existentib? pre
byteris vl? clericis ex officio suo. Et i quo
libet dicto peculio pat? nihil iuris habet: si
fili? potius in eo censet? paterfamilias. ff.
ad macedo. l. j. §. vlt. r. l. ij. r. l. de inoffi. te
sta. l. fi. Tertiū autē dicit? pfecticiū: qd scz
de reb? patris eoz occasiōe aduenit vt fru
ctus siue lucrū. Et in hmōi peculio fili? ni
hil iuris habet h pater plenā p̄rietatē hz:
vt insti. p quas pso. no. acqui. §. fi. Quar
tū deniq? dicit? aduenticiū: qd scz ex aliq
alia causa filio aduenit: puta a matre vl? ab
alia persona extranea: seu etiā de alijs ope
rib? aut laborib? suis r in hoc peculio ser
uat? filio p̄rietatē: r si pater p̄moriat? filiū
est: patre tñ viuente hz pat? in eo plenū vsu
fructū: ita q de eo fili? nec testari potest:
vt exp̄sse p l. vj. de sepul. c. licet pat? in fi.
multomin? habet fili? aliquā p̄ratē i boīs
q pater hz nisi q de eis debeat ali. vñ si p
ter volūtatē patris accipet: r alienā cōtre
tarer: r sic furtū cōmitteret. Tertiū de
niq? qñ pōt: vt r filius mercando r lucran
do cū pecunia patris illā p̄tē lucrū q attri
buit? p̄sone sue: dicit? aduenticiū: vt nō tene
atur cōicare fratrib? post mortē patris Ad
hoc respondet Jo. de pla. vbi supra. q dice
tur aduenticiū: vt q medietas lucrū cedit
sibi: qz cū vnus ponit rem: alter industria
lucrū debet esse cōmune: vt. ff. p socio. l. j. r
l. si nō fuerit. Exempli gratia: si fili? ex cen
tū habitis a patre: lucrat? est alia centum?
debet primo de centū lucratīs habere. l. i.

De decalogi

precepto

de alijs. **L. 1. l. pro** forte diuidere debet cū fratribus. Tredecio filie usurarioz nupte ac eoz mariti: de quib⁹ queri potest: vtz gener raptoris vel usurarij recipere potest cum filia dotem de bonis eius. Ad h̄ breuiter dicēdū est cū distinctiōe. Aut enī pater cū filiam dotauit erat potēs satisfacere de usuris ⁊ alijs iniustis: nec ppter dotē fact⁹ est impotēs: tūc gener dotē recipiens non tenet ad restitutionē illi⁹ qd̄ recepit: l. v. s. rarius efficere postmodū impotēs. Cui⁹ ratio ē: qz cū usurari⁹ dotē dedit: ver⁹ dñs illius erat ⁊ sine ipa potens ad satisfaciendū remanebat: ⁊ sic gener dotē recipiens nōdū dedit ei cām efficacē ad nō restituendū: ⁊ licet impotēs postea factus ē: hoc tñ nō est ex culpa recipientis. Nec tñ sane intelligunt dūmodo nō recipiant rem ipam usurariā vt domū vel fundū in solutione vsure receptū. Aut talis pater cū filiā dotauit erat vlt saltē efficiebat impotēs ad restitutionē: ⁊ tunc fm̄ Ales. l. iij. c. l. iij. p. rodos. licet dos nō pueniat ex cā lucratiua sed accipiatur ppter onera matrimonij supposita: tñ si talis veritatē sentiens aut ignorātia crassa ducit⁹ ⁊ traxit cū filiā: non pōt de reb⁹ h̄mōi recipere dotē: licet d̄ subtilitate iuris ciuilib⁹ q̄ tam stricte nō respiciat sciam aliter forte dici posset. Qd̄ si ductus erat ignorātia pbabilitate: tunc aliq̄ doctores excusare sūt conati: p̄traria tñ opinio videt⁹ verior ⁊ securior. Cuius opinio nis est Alex. de alexan. qui dicit q̄ postq̄ gener scit q̄ dos accepta necessaria sit ad soluendū vsurā ⁊ ad alia debita: tūc redde re tenet: nec potest talē dotē cū bona p̄scia retinere eo q̄ omnia bona sua fuerūt iam obligata restitutioni: ⁊ in hoc cōcor. multi solemnes doctores. Mirū cū fm̄ Job. de pla. insti. de act. 6. rursus: si filia dotat⁹ in fraudē creditorum: talis dos a creditorib⁹ renocatur: ⁊ gener eis tenet ad restitutionē ff. si in frau. cre. l. si. 6. j. ⁊. vj. Addit etiam sanct⁹ Bernardin⁹ ⁊ tractatu de restitutionibus q̄ tali filie posset etiā dari tale remediū ⁊ cōsiliū: qz si pater eius haberet sufficientiā ad restituendū certa de quib⁹ constat cui sūt restituenda: ad q̄ soluēda pater principaliter obligat⁹: tūc talis dos si parua est in totū: si vero magna ē in pte de incertis restituēdis posset p̄ diocesanū tali filie p̄ modū elemosyne fm̄ discretū iudiciū assignari. P̄terea: si cessante h̄ remedio mulier dotē restituere velit ⁊ vir p̄bibeat

tine ipa est in statu salutis: dūmodo pponat q̄ si vir p̄mortalis: q̄ primū potuerit restituere: q̄ si ipa p̄uenerit ad diē mortis: tūc vocatis marito ⁊ filiis vlt hereditib⁹ publicē prestetur eis q̄ dos sua de vsur⁹ ē: ⁊ eis obsecret ⁊ obtestet q̄ illā restituant. Qd̄ si vir vult dotē restituere ⁊ vxor p̄bibeat: tūc fm̄ quosdā viro sufficit ad excusationē q̄ ipse nō p̄cipiat de bonis illi⁹ ⁊ q̄ possit illā restituere pponat: si aut vterqz cōcor. in nō restituendo tūc ambo remanent i statu dānationis. Hic incidentalit̄ primo q̄ ri pōt: vtz marit⁹ expellere possit vxorem remittēdo eā ad domū patris: ex q̄ pater nō soluit sibi dotē pmissam. Ad hoc respondet Bal. ff. de cōdi. ob cām. l. si donatur⁹: q̄ sic qz marit⁹ nō debet decipi nec vxorē habere sine dote: vt p̄z. xxx. q. liij. vbi dicit. c. Nullū sine dote fiat coniūgiū ⁊ iuxta possibilitatē fiat dos. ⁊ c. de donati. inter vi. ⁊ vxor. c. p. vestras. Secūdo queri pōt: vtrum mulieri adultere cui⁹ occasiōe facta ē separatio cohabitatiōis: teneatur vir vlt ei⁹ heres reddere dotē. Ad hoc rñdet Jo. de pla. insti de publi. iudi. 6. Item lex iulia: q̄ nō: qz mulier pharo adulterio p̄dit dotē q̄ cedit lucro viri. L. de iure dotiū. l. si dotē. Et c. de dona. inter vi. ⁊ vxor. dicit. c. plerūqz: qz si mulier ob cām fornicatiōis in dicto ecclesie aut p̄pria volūtate a viro recesserit: nec recōciliata postea sit: eidē dotē vlt dotalicet um repetere nō licebit. Glo. sup̄ illo x̄boz iudicio ecclesie: eas ē p̄uolare nō licet etiam si nota ē fornicatio vt c. de diuor. porro. c. c. ex l̄ris. Et pluravide i dicto. c. plerūqz in glo. Ecce tra x̄bo vt habet c. de dona. inter vi. ⁊ vxor. c. j. mulieres cū p̄ aliq̄ licita cā a viris p̄p̄is fuerint separe: totaz dotē viri reddere tenent. Qd̄ si q̄rit: vtz h̄ talis restitutio dotis fieri d̄z in p̄inēti. Ad hoc rñdet Jo. de pla. insti. d̄ act. 6. fuerit antea q̄ si dos p̄sistit i pecunia vlt alijs mobilib⁹ tūc marit⁹ vlt heres eius dilationē h̄z anni vni⁹. Si x̄bo p̄sistit i mobilib⁹ restitui debz incōtinenti post solutū matrimoniū vlt celebratū legitime diuortū. Et nota q̄ licet marit⁹ vlt ei⁹ heres dilationē habeat vt nō teneatur restituere mobile nisi infra annū: sic sūt naues iumēta ⁊ filia: tñ fruct⁹ interim p̄cepti ex ipis vt pensiones nauū iumētorū ⁊ similia non lucrat sibi: s̄ habet interi cōmodū medij t̄pis ⁊ tenet restituere vna cū rebus post annū. Sec⁹ autē est in eo qd̄ lucrat cū pecunia quam p̄ dote restituere

debet: se
telligit
actio. l. i. j.
nū marit
eres ma
rim vxor
notat in d
Bal. vlt
abinde
re. Simil
bus vxor
eas vxor
vt celebr
hulismo
Qd̄ si vir
sibi solū
ritas inci
de sibi pos
his ⁊ mult
bilis c̄seru
tem eoz q
no propter
se donat q
tu. nuper.
liere p on
ram diu
soluto soli
vt. ff. de iu
paritimon
sed vtrū in
manet dñi
lūtat viri
si eo mō q
fyna. An
lucrat do
scat de tot
tē lucrada
in p̄m. ⁊ i
nib⁹ liberis
reparat: tūc
tē ⁊ eod̄m
lucrat ex le
ris fiat diu
pōt: pone q
pariōe thoz
eos p̄bata
quid mulier
nūmōiū
rū. Ad h̄ di
dona. inter
vtrūqz p̄c
eludit q̄ ip
c. fm̄ L. au.
s̄ m̄imōiū

debet: sep illud lux sibi acquirit. Et sic in
telligit Salicet? et Angelus. C. de rei vro.
actio. l. j. i. §. exactio. Porro licet infra an-
nū maritus vlt ei? heres nō tenet restituere
res mobiles dadas in dote tenet tñ inte-
rim vxorē alere si nō habet vnde se alat vt
notat in dicto. §. exactio. Ad tñ intelligit
Bal. vsq; ad pcedētē quātitatē alimētōrū:
et ab inde supra debet fructus vxori restituere.
Similiter dicendū ē de rebus immobili-
bus vxoris q; si vir heres non restituit
eas vxori statim post solutū matrimoniu
vt celebratū diuortium: tunc post mortē in
huliusmodi rebus tenet etiā ad fructus.
Ad si vir aut heres nō habet tñ quantum
sibi solū sufficiat: tñc omnis ordinata cha-
ritas incipit a seipso nisi eēt artifex vt aliū:
de sibi possit acquire victū. Merū tamen in
his et multis alijs si ēre cōsuetudo lauda-
bilis ē seruanda est. Ad intelligentiā au-
tem eorū que dicta sunt sciendū est q; dona-
tio propter nuptias est illud qd spōsus spō-
se donat quādo ab ea dote accipit: vt eo. ti.
tu. nuper. Dos autē est qd viro dat a mu-
liere p. onere qd de matrimonio sustinet:
et tam diu durat qd diu et matrimoniu: sz eo
soluto soluit et dos: q; sine eo esse nō pōt:
vt. ff. de iure do. l. iij. et dos quasi p. p. l. iij.
patrimoniu mulieris. ff. d. m. n. d. n. §. de
sed vtrū in si. Tñ qd diu stat matrimoniu
manet dñū dotaliū penes virū: ita q; si vo-
lūtatē viri nō pōt inde facere elemosynā ni-
si eo mō qd dictū ē supra: vbi agit de elemo-
syna. Tñ generalr in tribus casib; maritus
lucrat dote vxorū. Prio ex pacto vt si paci-
scat de tota dote vlt ei? pte post vxorū mor-
tē lucrāda: vt. C. de pac. puen. l. ex morte.
in prin. et i. aut. ibi posita. Secdo cū deficiē-
tib; liberis et p. p. qd vxor mortua fuerit l.
testata: tñc vir succedit vxori et lucrat do-
tē et ecōuerso: vt. C. vñ vir et vx. l. j. Tertio
lucrat ex lege: vt si ppter adulteriū mulie-
ris fiat diuortiu: vt supra dictū ē. Sic qd
pōt: pone q; ppter adulteriū vxorū facta se-
paratiōe thori mulier dote amittit: post h iter
eos pbata p sanguinitate sepanē oīno: nū-
quid mulier dote repetere pōt cū nō fuerat
mrimoniū et psequēs nō cōmisit adulte-
riū. Ad h dicēdū q; glo. i. e. p. l. iij. q; de
dona. inf. vi. et vx. l. o. p. l. iij. arguens ad
vtrūq; pte cū multis allegatiōib;: tādē cō-
cludit q; ipa dote repetere nō pōt. Cui? rō
ē fm Lau. q; licet postea appareat q; nō fu-
it mrimoniū: tñ nihilominus puniri d; ppe

intentionē cū oge subsecuto: fecit ei qd potu-
it: et de biga. c. nup. et c. vl. ff. de adul. si vx-
or. §. j. Et subdit glo. p. dicta istud veri? cre-
do: pncipiū em p. siderari d; i talib; et non
exit? vt p h ceteris audacia delinquēdi au-
ferat: nā si hoc eēt tñc falsū posset p. mitti i
phatiōe impedimēti. Cōcor. Hostiē. Lau.
Hoff. Bull. et Jo. vñ licet p. ria opio magis
benigna appareat: tñ fm glo. nō est extēdē-
da licētia ppter delictū. Deniq; in alijs ca-
sib; exceptis tā dictis reddit. dos ad mulie-
rē et donatio ppter nuptias ad virū: nisi se-
cus obrineat cōsuetudo approbata: vt p. r-
et de dona. inter vi. et vx. c. donatio. §. sa-
ne. Plura autē eēt dicenda de hac mate-
ria que g. fa breuitatis omitto: quoz qdam
qui voluerit noscere pōt ex sūma p. fana in
verbo: dos: breuiter annotata videt.

De quinque vltimis hominū ge-
neribus qui cum usurarijs ad resti-
tutionē obligant. Sermo. XLV

De furtū facies.

Exo. xx. Et vsq; in finē conta-
giosā pestifere vsure infectio-
nē patēter ostēdam: materiaz

in psecutione duoz sermonū pcedentium
vtrūq; declaratā breui stilo pcludamus.

Quarto decio igit tutores curatores et
mres ac alij qdūq; sine mādato gerēdo ne-
gociū alienū et sic p alijs fenerando tenet
ad restōez fm Alex. lomb. et rodoñ. q; cāz
efficacē ad tale lux p. stiterūt. Ad cui? enī
dētlā prio sciēdū ē: q; triplex ē tutela. s. te-
stamentaria q; p. dat tutorē i testō: et legitī-
ma q; s. a lege deferf: nā cuz null? ē tutor p
testamētū: tñc q; prio loco deberet huic ab
intestato succedere tutelā illi? tenet susce-
pere. Ac datina: vt q; nullo tutore dato in
testō nec extātib; p sanguineis idoneis iu-
dex ex officio dat tutorē: et durat tutela vsq;
q; ad. xiiij. annū ppletū ipi? pupilli: et inde
incipit curā q; durat vsq; ad. xxv. annū pple-
tū. Morādū tñ q; clerici nō cogūt recipe tu-
telā lz possint alicui succedere ab intestato:
quis i laic? ē p. r. vt. C. de legi. tute. au. c.
sic hereditas. p. r. tñ clerici recipe legitī-
mā tutelā: fm Jo. di. lxxvj. c. si. si volunt
Epī aut et monachi tutelā legitimā recipe-
re nō pnt: vt in au. de san. epi. §. deo amabi-
les. Tñ fm quosdā illi auctoritati dero ga-
tur p illud di. lxxvj. c. peruenit: vbi satis.

De decalogi

precepto

patet qd possit recipere legitimā: licet nō dati
nam vlt testamentaria: vbi etiā ostenditur
qd ad cōmunē tutelā miserabiliū persona
rū omnes clerici vlt monachi tenent: cū scz
eis cōmittit ab his quoz interest. Quod
etiā pz. lxxxviii. di. c. j. r. c. eps guberna
tionē. Et ex de tutore qdā dicta sūt superi
us vbi agit de gerentibz aliorū negocia q
hic replicare superfluum iudico. Queri
tamē pōt pmo. pōne qd tutor pecuniā vsu
rariam pupillo tribuat nihilq illi dicat q
sit lucz vsurariū: demūq lapsu tēporis p
testes illud fuisse lucz vsurariū: vtrū pu
pillus teneat credere r illd restituere. Ad
h dicendū fm quosdā q non pferim si de
bonis nō habuit als cōgruū fructū vlt emo
limētū. Rō ē: qz pupillus nō approbat qd
tutor fecit: nec tutor aliqd de vltis dixit
tēpore quo dicere debebat: nec pupill⁹ als
iustū lucz vlt emolimētū de suis bonis ha
buit ppter ea p suo interesse pōt illud reti
nere r ipe tutor obligat hndū lucz restitui
eres r sic penā sustineat infidel dispensatio
nis sue. Secundo queri pōt: vtz tutores
vlt curatores aut matres que licet nō fece
runt ptractus vsurarios p pupill⁹ vlt filijs
tamē p illis vsuras exigūt r recipiūt tene
ant ad restitutionē. Ad hoc rñdet Alexā.
lomb. qd tales obligant restituere si ille cu
lus noīe acceperūt nō est soluendo: vel nō
vult satisfacere. Hoc etiā sentit Bar. brix.
in. c. sicut nō suo. xlvi. di. vbi phibet ali
quis vsuras exercere nomine alieno sicut
nomine suo. Cuius ratio est: qz facientē r
consentientē par pena constringit: vt. ij. q.
j. c. notū: in fi. Et qd grauius ē fm Inno.
si tutor noīe pupilli pdictas exigit vsuras
tūc etiā post depositū officiū agi pōt con
tra illū: vt dicto. c. sic nō suo: in glo. Ter
tio qri pōt: quid ergo faciet tutora cōitate
artat⁹ ad suscipiendā tutelā pupilli: q mul
ta habet suscipe d vsur. Ad h rñdet sanct⁹
Bernardin⁹ in tractatu de restitutionibus
qd corā epō ciuitatis r pte vlt lege prote
ctari debet: qd a debitoribz nō exiget nisi ca
pitale r de vsuris senō intromittet: r de h
fieri faciat publicū instrumētū r sic euade
re poterit dispēdium in vtroq foro scz con
scientioso r cōtentofo. Quarto qri pōt:
vtz oēs pdicti r alij qui dederūt cām effi
cacē vsuras exercēdi: possent inuitis illis
qbus acquisite sūt aut ignoratibz de eisdē
accipere pecuniā ad p̄ritatem vsure acq̄site.
r his restituere quibz debent. Ad h rñdet

quidā qd sic: nec in h cōmittit furti: cū illa
pecunia vsuraria nō sit illorū: nam qz per
efficacem causā istoz tale lucz iniustum
deuenit ad man⁹ vsurarioz r ad restitutio
nē obligati sūt isti mediatores vlt cām effi
cacem tribuentes iustū esse videt vt q cau
sa illoz iniuste sūt ablata de lege nature in
ste licentiā habeant illa satisfacere: ne ipsi
de p̄rio satisfacere teneat: qd etiā Chyff.
sentire videt. Et habet extra de re. iur. c.
Anūq dōz p quascūqz cās nascit p easdem
dissoluit. Ande ad hoc pdicti vident obli
gati: r in hoc gerūt vltē curam suam r il
lorū qui illa iniuste detinēt. Qd sane intel
ligendū est in foro cōscientie: r dūmō non
sequat aliud incōueniēs: de quo dictū est
supra: vbi querit: vtrū quis p furtū satisfa
cere pōt sibi p̄i cū cautelis ibidem positis.

Quinto decimo heredes tenent ad resti
tutionē: de quibz generaliter fm Archid.
r alios doctores canonistas ē dicēdū: q li
cet aliter fm leges distiguat: th fm ius ca
nonicū tenent indistincte heredes ad oīa
debita defunctorū i quoz loca succedunt:
siue heredes sint filij: siue extranei: siue ra
ptoris siue alterius detētoris: siue talia de
bita fuerint ex cōtractu: vt emptio vendi
tio: locatio: cōductio mutuū r silia: vt ex q
si cōtractu vt tutela: gestio negotioz: siue
ex maleficio: vt furtū: rapina: simonia vlt
quasi ex maleficio: vt cū iudex ex impleta
male indicat: aduocatus male aduocat: r
sic de alijs: vlt cū d domo est aliquid electū
vlt effusū qd nocuit alijs: siue puenit res
illa p qua debitū fuit ptractū ad heredes
siue nō: siue lis fuerit p̄stata siue non: vt
plene pz. xvi. q. vi. c. si cpm: extra d pigno.
c. ex p̄sentia: in fi. c. de solu. c. j. c. de vsur.
c. tua nos. c. de rap. c. in litteris. extra d se
pul. c. fi. Qd sane th intelligit: si heredi
tas sufficit: q si hereditas non sufficit ad
oīa debita p̄soluēda: tunc fm Ray. in iudi
cio anime licet heres nō fecit inuentarium
nō tamē tenet nisi iqtū sufficit hereditas.
Secus autē ē in foro iudiciali fm Jo. au. in
nouella vbi dicit q si fecit inuentariū nō te
net vltra vires hereditatis: quo aut ad iu
diciū anime illud indistincte affirmat.

Pro cui⁹ noticia sciendū: q inuentariū
ē scriptura quā debet heres fm leges in
choare infra. xxx. dies a morte testatoris:
vlt postq̄ sit se ē herede institutū: r debz
ibi scribere omnes res defuncti sub testibz
r vj illam scripturā p̄ficere infra. xl. dies

vel infra annū si res sūt remote: tūc non tenebif creditorib⁹ vltra id qđ i hereditate fuerit inuentū: alis fm leges teneat in solidū si nō fecerit inuentariū. Ad p̄dicta quoq; hoc addēdū est: qđ talis heres vltra hereditatē in anime iudicio teneat ad oīa p̄dicta qđ dictus vsurarius p eo expendit: si saltē illa mala fide suscepit. Cui⁹ rō ē: qđ per hoc ad nō restituendū prestetit causam efficacem quod verū est: si talia habuit eo tempore quo dicit⁹ vsurari⁹ erat nō soluen do. Ad si querit⁹: quid si de duob⁹ here dibus vsurarij alter faci⁹ est nō soluendo. Ad hoc dicēdū fm hosti. qđ alter obligat in solidū et hoc vsq; ad quātitatē qđ ad eum de hereditate puenit. Cui⁹ ratio est: qđ suc cedit in crimine: et etiā qđ omnes res here ditarie sunt obligate: vt plane p̄z ē d̄ vsu. c. cum tu. §. si. Sermo decimo testamento rū executores qui plus deseruiunt corpori qđ anime: et oculo qđ p̄scientie tenent ad re stitutionem. Ad cui⁹ euidentiā sciendū: qđ p̄p̄terire solet vt relicta bona vsura rij nō sufficiāt plenarie ad soluenda debi ta vlt restituēda iniuste q̄sita: que tam scilicet certis personis esse restituenda: ac ni hilomin⁹ ne fun⁹ vsurarij careat ecclesiastica sepultura cū epō vlt curato de certa quanti tate pecunie p incertis puenit executor: vt sic licentiam acquirat sepeliendi fun⁹ in lo co sacro: qđ et plerūq; perficit cum magna pompa: qua quidē p̄te amota reliqua bōa vsurarij nō sufficiūt ad plenarie satisfaciē dū de certis. Talis igit executor cum det efficacem causā qđ hi qui deberēt h̄re certa de bonis vsurarij nō possunt acquirere: te neq; extunc in solidū de p̄p̄is satisfacere: vsq; ad illā quātitatē quā p incertis dedit epō vel alteri etiā pauperi causa elemosy ne: et hoc iō: qđ christ⁹ nō succedit in paupe ribus nisi qñ non reperiunt persone certe quib⁹ restitui debeat certa vt quasi p sub stitutionē christus succedere videat⁹: ac si testator diceret. facio tales et tales heredes meos: quos si reperiri penit⁹ nō cōtingat: substituo mihi christ⁹ in pauperibus suis. Sed de hoc plenius postea videbif. Simi ter de executorib⁹ testamētorū vsū ē supra. iij. p̄cepto. Decio septimo detētores rex emp̄traz de pecunia fenebri tenent ad resti tutionē. Ad cui⁹ euidentiā queri potest. Si ponat casus qđ vsurari⁹ de vsuraria pe cunia emat equū p̄diū vlt domū: ac alteri li beralit⁹ donet: efficacis qđ postmodū nō sol-

uendo: vtz qui soluit vsuras cū effectu re petere posset rē emptā de vsuris a possesso re: cui sic donata ē: ac vtz possessionē reci piēs in foro p̄scie restituere teneat. Ad h̄ respōdet Donat. in summa qđ licet p̄cium ex re furtina redactū nō sit furtū: vt. ff. de fur. l. qui vas. §. vlt. et vltia personalia nō transeant in successores: vt ē de fil. p̄sby terorū. c. ex transmissa: tamē i hoc casu pōt iste petere et ille teneat restituere: vt ē de vsur. cum tu. vbi plane p̄cipit in hoc casu p̄dia vendi sic emptā. Concor. Ray. Et hu ius ratio ē: quia i tali casu res succedit. lo co precij sicut ecōtra p̄ciū succedit loco rei: vt. ff. d̄ pec. here. l. si rem et p̄ciū: quedā ta mē intellige fm Enil. quādo rē talem ha buit ex causa lucratia: sec⁹ antē si emisset vel ex alia causa nō lucratia et bona fide habuisset: vt nō credēs rē emptā de pecu nia vsuraria: vel credēs ipm vsurariū alis habere vñ posset vsuras reddere. Concor. Hoff. Hosti. Specu. Et addūt Hoff. et Ho sti. qđ si res illa lucratia postea ad aliū ex sili cā puenire p̄tingat: et ille vltari⁹ fuerit ille qđ vsuras soluerat seu repetere potue rat: tūc ille cui prius res data fuerit libera tur et cōtra eū nō posset agi ciuilit⁹: vt. ff. de acq. et obli. l. oēs debitores. fm etiā Hosti. si res emptā de pecunia fenebri p tertiā p sonā peruenit ex cā lucratia ad eū qui de dit vsuras vsurarius tñ minime liberaf: vt. ff. de xbo. ob. inter stipulantē. Decio octano sūt eos ad sepulturā in casu nō con cesso recipientes: ac etiam notarij et testes eorū testamentis assistētes: similis et p̄fessio nē eorū indebite audiētes vel absolnētes. p̄p̄o qđ sciendū qđ eos sic sepeliētes sūt ipso facto excommunicati: vt p̄z in clemē. de vsu. c. eos. Audiētes autem in tali casu eorum p̄fessiones et absoluentes: ac etiaz testes et notarij peccāt cōtra p̄ceptum ecclesie posi tum in. c. q̄q; l. vj. de vsur. et vltra h̄ om̄s sam dicti tenent ad restitutionē omniuz qđ receperunt ab eodem. Ad si quidā vsura riū nō sepeliunt sed illum sepelire simulāt: puta ponūt caplā honorifice vacuā i p̄here tro: ac si corpus esset ipius vsurarij: tūc ni hilomin⁹ fm Jo. an. et alios doctores sub iacent eisdē penis. Hic queri potest p̄lo vtz vsurario qui restituere habet ad salu tem sufficiat qđ in periculo mortis p̄stitut⁹ cōdat testamentū super restōne male abla toruz ita vt recipi possit ad absoluitionē cō munione et ecclesiasticā sepulturam. Ad h̄

De decalogi

rñdet Alex. lomb. q. oīno nō sufficit. **Lus**
duplex ratio dari pōt. **Prima** qz testm est
ultima sentētia voluntatis nostre de eo qd
post mortē suam quis voluit fieri: cū enī
testans hoc velit fieri post mortē: et p^o mor
tem locus penitentie nō sit: sine qua null^o
vsurarius absolui pōt: restat q solū tāle te
stamentū cōdens: in statu salutis esse mi
nime pōt: ppter ea oportet q in vita resti
tui velt: als nō dimittit pētm nisi restitu
tur ablatū: vt dicis de reg. iur. li. vj. vnde
restō dūmodo possibilis fuerit pcedere de
bet omnē actū penitētiē vt postea videbis.
Secūda rō est: quia iusticia dei requirit vt
ille satisfaciatur qui peccauit. Sicut igit vsu
rarius ē qui offendit: sic ipse satisfacere de
bet in quo offendit: qd nō facit si faciēduz
in testamēto reliquit. **Unde** generaliter si
satisfacere cupit ita q ei remittat peccatū:
quattuor obseruare oportet. **Primum** q si
pecuniam habz vnde restō fieri pōt: illam
exponat restitutioni per amicu fidelē ante
q moriat. **Secundo** q sub voce preconiā
solennit pconizari faciat q omnes a qui
bus per se vel per alios pecuniaz extorsit:
veniant recepturi plenā satisfactionē. Et h
quidem fiet tum vt his quib^o debet restō
plenius innotescat et venire possint sua re
petentes: tum etiā vt scandalū qd in publi
co ppter vsuras exercēdas ab eo multis ē
relictu: hoc modo quasi in publica pnia de
leat et emendat: qz vt dicis ef de pe. et re. c.
j. Manifesta peccata nō sunt occulta corre
ptione purgāda. **Q** si talis vsurari^o nō se
cerit publice fm Alex. lomb. nō deb ei sa
cramentū nec ecclesiastica sepultura. **Tertio**
si habet aliq instrumenta vsuraz q ea cas
set p publicū instrumentū vel redigat ad de
bitū veritatē. **Quarto** si aliquid deficit ad
explicādū vel debite obligādū: faciat fieri
publicū instrumentū atqz debitā cautiones
sic exprimis i. c. quāq. de vsur. li. vj. Et fz
magnos vtriusq iur^o doctores fideiussoz
vsurarij tenet in solidum ad restōnem oīz
vsuraz certaz et incertaz. ac etiā male ab
latoz per vsurariū extorto: quantū se vi
res pdictę hereditatis extendūt et hoc ha
bito respectu ad pdictę cautionis temp^o.
Mam licet tpe pssite cautōis pncipalis eet
soluēdo. dēnūq facultates eius essent ex
haustę aliter q in restōnibus pdictis: ni
hilomin^o fideiussoz remanebit ad oīa obli
gatus. Et licet exceptio in opie pssit pnci
palit: nō tamē fideiussoz eius in dicto casu

precepto

Secūdo queri pōt de eo qui se spōte obli
gavit ad vsuraz restōnem credens vsura
rij bona ad hoc sufficere et postea inuenit nō
sufficere: vtz de suo pprio satisfacere tene
atur. **Ad hoc** rñdet sanct^o Bernardin^o in
tractatu de restitutionibus: q ant obligā
uit se disticte: puta si tm haberet de bonis
defuncti: et tunc nō obligat nisi p tāto q
tum inuenit de bonis eius. **Aur** obligauit
se indistincte: et tunc si opus ē de suo pprio
su plere tenet ita q integre soluat. **Lus** rō
ē: quia seipm pprijs xbis illaqueauit: et li
cet in intentiōe habuit se velle disticte ob
ligare quis nō expssit: nō tm per hoc se pōt
excusare: qz magis statur obligationi ex
psse q intentioni occulte: quā qz nō expres
sit sibi imputet: quia ppter insipientiā suā
suo iure creditores fraudari nō debent.

Tertio queri potest: vtrū per publicū in
strumentū ab vsurario recipiens cautionē
de restituendis vsuris et male ablat^{is} ad vo
luntatē suā possit itez sine pctō pmissionē
hanc eidē relaxare instrumentū cautionis
reddere vel cassare. **Ad h** respōdet sanct^o
Bern^o. vbi supra: q si ille q se prius obliga
uit et nūc relaxationē petit ē cōpos sue mē
tis: et hoc postulet iportune: pōt sine pctō
instrumentū hui^o obligatiōis cassare: cū sa
lus ei^o ēē debeat i manu sua nec teneat hō
salutē aīe ei^o cū pprio scādalo procuraret:
nec etiā ppter hoc a vīculo debitorū rema
neret absolui. **Verūtā** tē fec^o esset si talis
obligat^o eet suo plato. **Venitq** aduertēdū
ē q si vsurari^o nō pōt habere fideiussozem
nec pignora: tūc fm Jo. an. iuret illa non
posse habere et iuret se facturū qd cauet: et
sufficit: maxime si hoc veresimile ē: vt ef d
dona. inter vi. et vxo. c. p litteras. **His** igit
pmissis def^o vsurario penitētia et nō prius
sic pcept^o in dicto. c. q. q. **Mā** si quis aliter
eum absolueret: thesaurizaret sup seipm
diuinū iudiciū: et animā illi^o pceptaret in
pfundū inferni: nec ignorantia excusaret
eum: vt ef de iur. et damno dato. c. si cul
pa. **Ad** laudem dei omnipotentis.

Epilogatio de triplici vsura et
in quibus committitur vel excusa
tur: Sermo XLVI

De furtum facies

n **E**xo. xx. Etā iā tādē expediti v^o
ex pte de diuersis ptractib^o vsu
rarijs vt tenet^o iprimā succincto stilo sin

gula pcurredo brentē ad memoriā reme-
mus. Pro q̄ sciēdū q̄ vsura ē q̄cqd̄ sorti
accedit: siue sit pecunia esca vestis species
lingua seruitiū: vt pz fere i omnib⁹. c. xliij.
q. iij. Et sub intelligitur ex pacto preceden-
te: vel etiam ex intentione precedente con-
comitante vel subsequente. Et accipitur h
sors pro debita quantitate rei mutuate in
materia occurrenti. scz pecunia: frumento
vino: oleo ⁊ similibus. Et sic sors est capi-
tale creditoris exp̄ssum vl palliatum. Nec
vsura cōmitti potest nisi circa sortē ⁊ capi-
tate rerū mutuabiliū. Et hec vsura tā exe-
cranda reputat⁹ q̄ ius naturale diuinū ⁊
canonicū vniformiter se habent negative
ad oēs casus vsurarios: qz pari rōne sicut
in vno casu sic ⁊ in quolibet prohiberi de-
buit: cū de sui natura sit mala. Et hui⁹ sen-
tentie est Jo. an. in mercu. in regula pctm̄.
Dicit etiam Alexan. de hales in. iij. parte
sume q̄ q̄uis hominē occidere sit peccatū
in se: nō tamē fm se. Et ideo quādoqz licet
occidere: qz domin⁹ in aliquib⁹ casib⁹ ho-
micidiū cōcessit. Dare tamē ad vsurā ē pec-
catū in se ⁊ fm se: qz nunq̄ i aliquo casu li-
cet: ⁊ sic nulla potest in ea cadere dispensa-
tio: vt pz plane extra de vsur. c. sup eo. Tā-
ta nāqz ē illius feditas q̄ etiā in extrema
necessitate quādo licet furari: nō licet aliū
inducere ad mutuandū sub vsura. Et igitur
vsure vitiiū magis elucescat pmo notā-
dū est q̄ in omni cōtractu ex hoc cōtingit
vsura vel nō q̄ aliquis accedit forti vl qd̄
est de sorte: verbī gratia. Si quis possidet
domū vel fundū vel huiusmodi fruct⁹ in-
de excresecēs de sorte est: ⁊ nō accedit forti.
Si quis igit̄ emit aliquā rem iusto precio
res ip̄a secū portat fortē suam: ⁊ si qua pro-
uenit inde excresecētia illa de sorte est: ⁊ nō
accedit forti. Et eodē modo cōtingit in lo-
catione. Cōmodatū aut si manet in sua na-
tura nō recipit excresecētiā sortis: s̄ magis
tūc in alio cōtractu transit scz in locatū.
Ex quo relinquit⁹ q̄ solū in mutuo lucrū
accedit forti: ⁊ ideo in hoc cōcordant om̄s
doctores q̄ in mutuo nō licet accipere vl
tra sortē: ⁊ q̄ solū in cōtractu mutui veri vl
interpretati cadit vsura. Hinc. xliij. q. iij. c.
putant: dicit quedam glo. q̄ sunt duo con-
tractus qui d̄ sui natura sūt gratuiti. s. mu-
tuū ⁊ cōmodatū. Mutuū em̄ si nō est gra-
tuitū tam nō est mutuū sed vsura. Cōmo-
datū vero licz nō sit gratuitū tamen nō est
vsura q̄uis desinit esse cōmodatum: sed si

quid recipit pro re cōmodata ⁊ ē pecunia
tūc cōmodatū transit in emptionē ⁊ vendi-
tionē. Si vero est alia res que datur p̄ car-
tūc trās sit i permutationē: q̄ si p̄ vsu rei pe-
cunie recipit tūc transit i locationē: Si de-
niqz res alia recipit tūc transit in cōtractū
scz innominatū scz do vt des. Ex quo de-
nuo relinquit⁹ q̄ solū in cōtractu mutui cō-
sistit vsura. Et ideo tenendū est generalit̄
q̄ quādo cūqz dicat⁹ vsura cōmitti i aliquo
cōtractu emptiōis: venditiōis: locationis
p̄mutatiōis ⁊ similitū: tūc semp intelligun-
tur ibidē esse duo p̄tract⁹. Exempli gratia:
vendo tibi p̄ decē qd̄ vix valet octo: ⁊ hoc
p̄pter dilationē solatiōis: tūc ē ibidē vsura
⁊ p̄sequēs duplex p̄tract⁹. s. veditiōis:
⁊ mutui: cui⁹ gratia p̄fectū adaugef. Se-
cūdo notādū q̄ triplex est vsura scz animi
signi ⁊ pacti. Vsura vero animi ē cū q̄s p̄n-
cipaliter mutuū dat p̄pter spem lucri: ⁊ sic
cōmittit⁹ vsura sola intētiōe corrupta ex p̄-
te creditoris q̄ principaliter mutuanit spe
lucri: ⁊ tūc tenet⁹ creditor ad restitutionem
ex quacūqz etiā intētiōe debitor illi dede-
rit: vt eē eo. ti. in. c. p̄suluit: i glo. Quidaz
tū distinguūt ⁊ meli⁹ dicētes q̄ si debitor
aliqd̄ dedit ex sola liberalitate p̄ modū do-
ni: tūc nō tenet⁹ eldē restituere s̄ dz paup̄-
bus dare nō ex p̄cepto s̄ ex p̄silio: ⁊ dz de i-
tentiōe corrupta penitere. Si xō dedit ra-
tiōe mutui p̄ncipalit̄: tūc nō abdicauit illd̄
a se volūtariē s̄ conditionate: ne. s. mutuan-
s reputet se granatū ⁊ alter igratū: ac p̄pter
h̄als nō lucret tale mutuū: ⁊ tūc restitut⁹
dz mutuātū: ⁊ p̄ h̄ saluari pōt p̄trouersia q̄
x̄lat̄ int̄ doctores q̄ sumit ex. c. p̄suluit: eē
de vsur. vbi dz in glo. q̄ lz tal̄ in foro iudi-
ciali nō est puniēdus tanqz vsurari⁹: tū in
foro cōscie ⁊ ecclie iudicādus ē male age-
re: ⁊ inducendus ē nō p̄pellendus vt sic ac-
cepta restitnat⁹: qz quo ad deū reuera vsu-
rari⁹ ē. Ex h̄ dicūt Scot⁹ in. iij. ⁊ Alexan.
lomb. i tractatu suo: qz lz talis vsura mēta-
lis cū culpa mortali fiat ad restōne tū non
obligat: Et adducūt exēplū de furto: q̄ si
q̄s grat⁹ liberalit̄ i dono recipit qd̄ furari
p̄posuit: tūc licet talis furef mēte nō tamē
ope nec ad restōne obligat⁹. Sic qui ex cō-
cesso mutuo lucrari itēdit a debitoz etiā ni-
hil exigit sed gratis datū recipit: q̄uis sit
vsurari⁹ mente: tamē nō ē ope ita q̄ teneat
restituere. Ad qd̄ rñdet Jo. an. i mercu. su-
per regula pctm̄: q̄ int̄ illos duos casus p̄-
bas eē magna dissimilitudo, h̄a lz donatari⁹

De decalogi

precepto

In casu furti corrupta intentione habuerit: non tamē donatio causat ab eius facto: nec annexa est illi intentioni corrupte. Quis p̄trariū in mutuo cadit: q̄ tū ex bono charitatis gratis fieri deberet: sit principalit̄ ex spe lucris: cui vitiose spei effect⁹ p̄sequit̄ qd̄ ē lux⁹: et iō talis ad restōnem obligat̄: q̄ lucrū exinde sub tali intentione receptū ē usurariū: et hec opio vera ē s̄m Inno. Hostien. Archi. et Ray. Patet igit̄ intuitu q̄ he due opiniones p̄rie p̄cordari possūt per supradictā distinctionē: quā ponit archi. ep̄s florētīn⁹ in tractatu restitutionū. Hec aut̄ intentional̄ usura piculiosior ē q̄ illa q̄ fit cū exp̄ssis pactiōib⁹. Primo: q̄ in foro causarū minime rep̄ti pōt. Scdō q̄ p̄pter suas subtilissimas palliatiōes a mult⁹ avaricia cecatiss cognosci nō pōt. Exēpli gr̄a: vt vnū casū ponam⁹ de plurib⁹. Si ematur fundus v̄l ager iusto precio ea cōditiōe q̄ quicunq̄ vendēs ementi p̄ciū illud restituat fundū vel agrū rehabebit: tunc ille contractus in se nō ē usurari⁹ s̄ licitus: vt dīc glo. magna. in. c. p̄quest⁹: et de v̄fur. potest tamē ille p̄tract⁹ illicit⁹ et usurari⁹ iudicari sc̄z si emptor sub sp̄e emptionis intendit mutuari p̄ciū agri: et p̄ tale lucrū lucrificare annuos fructus agri: tūc em̄ usura iudicatur ex intentione: licet ab ecclia s̄m Archidia. ex h̄ p̄dēnari nō pōt. Qd̄ si simpliciter iustitiae agrū emit iusto p̄cio parat⁹ tamen restituere venditori req̄rētī nō ē ibidē vsura. Signū autē intentionis simplicis ē q̄ dat iustū p̄ciū et intēdebat emere possessiōes v̄l reddidit: ac etiā q̄ poti⁹ eligeret sū dū tenere q̄ precium recipere. Ceterū triplex vsuraria intentio distingui pōt in cōtractib⁹. Prima dicit̄ antecedens q̄ viget anteq̄ mutuū dat̄ v̄l quādo dat̄: qd̄ p̄prie directe est contra mandatū dominicū si tamē postea p̄positū mutaret ad regulaz charitatis anteq̄ vltra sortē recipet: tunc gratis datū licite retinere posset. Secūda dicit̄ cōcomitans q̄ sc̄z mutuando non v̄lget tamē si mutuū recipiens postea in mutui recōpensationē aliqd̄ dat: et mutuians p̄pter eandē eam libenter h̄ acceptat: tūc cōmittit vsurā habēs corruptā intentionem cōcomitantē. Tertia dicit̄ subsequēs: que sc̄z tam mutuando q̄ solutionē recipiendo nō viget: s̄ lapsu tēporis cupidine p̄ualente vult mēte et ostendit ore v̄l ope q̄ prop̄ mutuū prius factū sibi fiat mun⁹ a manu a lingua v̄l ab obsequio. Et hī oēs nō solum

cōmittūt vsurā et tenent̄ ad restōnem s̄ eū am quicunq̄ in ius talis mutui succedūt: vt filij v̄l heredes. Et hec ē sentētia Archidia. xiiij. q. iij. c. j. Qd̄ si queris: v̄t si nō fuit intentio creditoris aliquid ex mutuo recipere et debitor aliquid dat teneat̄ creditor ad restōnem. Ad hoc dicendū q̄ ex pte debitoris in remunerādo in mutuantē triplex intentio distingui potest. Prima dicit̄ timorosa qua sc̄z debitor timet displicere creditori quem credit velle remunerari: v̄l timet ab eo sibi mutuātū auferri: vel ne inueniret iterū mutuari volentē si nō remuneraret: et in similibus casib⁹. Unde si creditor hanc intentionē scit aut credit v̄l saltem verisimiliter credere deberet restituere debet accepta: tamē non tenet restituere bona fide consumpta: s̄m. Sicut. Secūda dicit̄ gratiosa quādo sc̄z in remunerāte resp̄ctus aliquis remunerationis interuenit: nō tamē principaliter p̄pter illud sit: s̄ magis ex gratia: et tūc creditor hoc credēs nō tenet ad restitutionē. Tertia dicit̄ amorosa quando sc̄z ex sola charitate debitor aliquid creditori donat: et si creditor talit̄ datū credit: restituere nō tenet. Qd̄ si quis Cur nō potest equē bene retinēri ab vsurario mentali: cui debitor ex mera liberalitate et libertate facit recōpensationē. Ad hoc dicendū q̄ hoc venit ex diuino p̄cepto statuentē edictum q̄ i mutuo nihil sperari debeat: cū quo p̄cepto recipiens ad mutuū dispensare nō potest: et quia talis recōpensatione fit cōtra legē iuste principantis saltem in eo qui taliter mutuat: ideo debitor recōpensationē facere deliberās: licet quantū in se est mutuantī licite dare potest: tamen nō potest sic libere dare q̄ taliter mutuās licite potest sic vltra sortem recipere: vt p̄ plenius superius in sermone vbi agit̄ de mutuo facto alicui cōitari. Usura vero si v̄lgnū ē cū pactū exp̄ssū nō interuenit s̄ qdaz signa intentionē animi manifestācia: puta cū mutuās insinuat x̄bo nutu v̄l signo q̄ cū q̄ nō mutuat nisi lux⁹ aliqd̄ speraret: siue cū post mutuū negat terminū vel iuramentū denegat relaxationē ei qui iurauit se nō absentare et his similia. Talis em̄ nō tūm qd̄ accepit inde tenet restituere: sed etiam illi tenet restituere q̄ tali modo mutuū recepit: nisi canonicū aliud obstatet. Cui⁹ rō est: quia nō refert quid ex eq̄pollētib⁹ fiat: nam sicut non refert vtruz quis alij gladio v̄l baculo interficiat̄: sic nō re-

tert an x̄bo locutione san. aff. c. est. Usura de acq̄ rē dō. et de excel. p̄ter ē vsurā illa q̄ in dedit foveries luden p. xij. et sic dicit̄ centē Tertia dicit̄ sc̄z excedit Justinian⁹ mas et s̄ra bonies imp̄ dā dū ad v̄l tandū mutuū: v̄l legea supra tactū s̄m oēs doc p̄tractū mutuū sit p̄ al q̄ solum in n̄re pōt v̄l bales disti eni mutuan n̄re quedā quedā etiā v̄l nū oleū tur vsura: c mutuū p̄s cōstitutū v̄l possunt nisi agat. Ad L reb⁹ cōmitti dlo p̄ pecuni dicendum est vsurā que ex v̄l mutuū q̄ in qua cōmitt equus vel ag nā si pondera et vere accedi bus p̄dictis: tur tunc esse prop̄ie et iuri to videndū est ti in p̄tracib⁹ esse s̄m doc. cōp̄atio dā lxxvii. p̄ int euitādo licet

Septimo:

Sermo XLVI

tert an xbo signo demonstratioe vel circū
locutione q̄s aliqd ostendat: vt ex de con
san. r affi. c. tua nos. ff. si cer. petas. l. certū
est. Vtura deniq; pacti fit cū pacto exp̄sso
de acq̄rēdo lucro vltra sortē. Et vt tangit
ex de excels. pla. c. inter dilectos: in glo. tri
plex ē vsura. Prima dicitur vsura cōmunis: et
ē illa q̄ in die vel septimana vel in mēse ex
cedit sortem: sicut patet ibidē in textu de cle
rico ludente ad taxillos q̄ pcessit socio. xj.
p. xij. r sic p̄ma die potuit excedere. Secūda
dicitur centesima: q̄ scz excedit sortē ī anno.
Tertia dicitur septupla vel sexagesima que
scilicet excedit medietatē sortis in anno. Cū
Iustinian⁹ imp̄ator p̄misit vsuras centesi
mas r sexagesimas scz leuissimas q̄ vidit
homines imperij sui prauos esse r p̄nos ad
dā dū ad vsurā: r p̄misit min⁹ malū ad eu
tandū malus: p̄misit inq̄a: id ē non puni
uit: vñ leges implicite phibent vsuras vt
supra tactū est. Tercio notandū q̄ vsura
fm oēs doctores pp̄ie nō cōmittit nisi in
tractu mutui. Mutuū autē dicitur q̄ aliqd
meū fit p̄ aliqd temp⁹ tui: r ideo necesse ē
q̄ solum in illis reb⁹ quib⁹ mutuū interne
nre pōt vsura cōmittat. Quas Alex⁹. de
hales distinguūt ī triplici genere. Quedā
enī mutuant sub certo numero sicut pecu
nia: quedā sub certo pondere sicut aurum
quedā etiā sub certa mēsurā sicut granum
vñ oleū r siliā: in q̄b⁹ solū pp̄ie cōmitti
tur vsura: cui⁹ ratio ē: q̄ soleres circa q̄s
mutuū p̄sistit habēt de natura vl̄ arte sibi
cōstitutū valorem: quē trāscēdere minime
possunt nisi vltiose p̄tra naturam vel artē
agat. Ad Sanf. autē q̄ obijcit etiā in alijs
reb⁹ cōmitti vsuram posse vt in equo vel p̄
dio p̄ pecunia mutuatā in pign⁹ recepto:
dicendum est q̄ distinctio fieri debet inter
vsurā que exigit ab vsurario vltra sortem
vel mutuū q̄ pp̄ie dicitur vsura: r in re
in qua cōmittit vsura q̄ est ip̄m mutuū vt
equus vel agrum d̄ quo gignit ip̄m lucr⁹:
nā si ponderat id q̄ mutuū dat cui pp̄ie
r vere accedit vsura: tunc temp⁹ p̄sistit ī tri
bus p̄dictis: si x̄o ponderat p̄mū q̄ da
tur: tunc esse pōt aliud a p̄dictis: s̄ hoc im
proprie r interpretatiue dicitur vsura. Quar
to videndū est de interesse quō pōt admitti
ri in tractib⁹. Pro quo sciendū ē: q̄ inter
esse fm docē. est q̄daz euitatio dāni vel re
cōp̄satio dāni: vnde fm Tho. scda. 2. q.
lxviii. p̄ interesse: id ē p̄ occurrenti dāno
euitādo licitū ē pacificū cū alio recipere ali

quid vltra sortem absq; vltio vsure: ita q̄ t
pactum deducat cum eo cui mutuat dam
ni recōpensationē per q̄ sibi subtrahitur
aliquid q̄ habere deberet: qz hoc non est
vēdere vsum pecunie vel mutuū sed dānū
euitare: recōpensationē tñ dāni q̄ p̄side
rat in hoc q̄ de pecunia non lucrat: non
pōt in pactū deducere: quia nō debet id vē
dere q̄ nōdū habet: r multipliciter impe
diri pōt ab habēdo. Deniq; qualiter vnus
quisq; pacisci pōt p̄ interesse dāni emergē
tis tam de p̄terito q̄ de p̄senti r de futuro
diffusus patet superius in sermone vbi la
tius agitur de h̄mōi interesse. Quāto no
tandum est de emptione r venditiōe ī qua
cōmittitur vsura plus vēdēdo p̄pter dila
tionem solutionis: aut minus emēdo p̄p̄
tempus antecipationis. Pro quo sciendū
q̄ si vendens petenti dilationem solutio
nis: augeat p̄pterea p̄cium solutionis: non
tamē vltra terminū iusti p̄cij scz rigidi gra
dus: de quo dictū est supra: tūc ex vi p̄tra
ctus non cōmittit vsurā: qz talis nō vēdit
vltra iustum p̄cium quous non faciat grāz
remissionis p̄cij descēdendo ad gradū di
cretū vl̄ p̄m: q̄ libēter faceret si emēs sta
tim solueret. Nam aliud ē non facere gra
tiam aliquā pro eo q̄ facit gratiā expecta
tionis: r aliud est p̄pter expectationē sim
pliciter excedere iustum p̄cium. Insup hoc
generaliter tenēdū est q̄ tempus illud vē
di potest q̄ est p̄p̄rium p̄stitoris aut vendi
toris: tempus aut q̄ non est p̄p̄rium p̄stito
ris sed poti⁹ is receptoris sicut est in omni
mutuo nunq; vendi potest. Et sic licz p̄p̄
tempus rem plus vendere aut min⁹ emē
re q̄ tempe p̄tractus valeat: quādo nō ex
malicia p̄trahentiū sed ex pp̄ia natura cō
tractus illud procedit. Exemplū p̄m. Si
quis vendit equū non potest vendere tem
pus: cum in p̄tractu sit translatio dominij
ip̄ius equi r sic tempus est p̄p̄rium empto
ris: si vero vendit vsum equi tūc potest vē
dere tempus: quia tunc est proprium ven
ditoris eo q̄ non transfertur dominij eq̄.
Exemplum secundi: vendis bladū ob al
terius rogatum in hyeme quando minus
valet: ponit illud vltra iustum precium: qz
seruare proponebat et disponebat illud in
estate quādo pl⁹ valet. Et econtra dici pōt
de emente: vnde si taliter bladum vēdens
non disposuit illud seruare: tunc vsurā cō
mittit: quia ex malicia cōtrahentis r non
ex natura contractus plus iusto vēdidit.

De decalogi

Sed de hoc superius visum est ubi agitur de augmentatiōe p̄cij propter dilationem. Similiter ius vel vsus rex pro futuro tpe minus emi p̄t q̄ si p̄sentialiter traderet: et quāto ius futuroꝝ protendit in lōgia tēpora tanto ceteris parib⁹ emi p̄t minoꝝ r̄ p̄cio: q̄d sane intelligit in his rebus i q̄ bus ius rei differt ab ip̄a re vel ab actuali possessione et vsu rei. Et sic pro redditibus ac possessionib⁹ et similib⁹ licet minus dare q̄ toto tēpore valēt in fructib⁹. Similiter ponat casus d̄ pecunia: q̄ creditor habeat ius p̄cipiendi a debitore singulis ātis centum coronas vsq; ad .x. ānos: q̄ faciūt mille coronas: tunc tps illud est p̄p̄iū debitoris et p̄t vendere creditoz: ita q̄ i p̄m pro dabit tñ octingentas coronas. Sed h̄ latius patet sup̄ius ubi agit de d̄minutione p̄cij p̄pter anteroꝝationē solutiōis.

C

Sexto notā dū est d̄ mutuo coactiuo simpliciter vel fm̄ quid: naz mutuū q̄d simpliciter fit ex coactione sc̄y cōmunitate vel superiore cogente excusat ab vsura: quia talis coactio multū aufert de rōne mutui et p̄sequens de rōne vsure: de natura nāq; vsure est q̄ fiat in mutuo voluntario cum spe lucri: hoc autē mutuū est coactum sine spe lucri saltem p̄ncipaliter: et q̄d non ē licitum in lege: necessitas licitū facit: vt ē de reg. iur. Verūtamē recta intētiō necessaria coniungit coactioni: q̄ si cogi placeret illicitū fieret: eo q̄ coactio in voluntarium transiret. Similiter mutuū voluntariū fm̄ quid excusari p̄t ab vsura: verbi gr̄a. Si rem meam p̄ potētiā vel iniusticiā occupasti: vel mihi vim facis i rebus meis: vlt nō restituis mihi rem mutuo p̄stitam locataz vel cōmodatam: aut etia; non soluis mihi opas impensas aut alia quecuq; debita: vel non vis desistere ab iniuria mea nisi tibi mutuē centum: quo facto desistis iniuriari: et om̄ia p̄mittis restituere: hoc non est vsura ex pte mea: cum nihil lucret: sed rōdimo verationē iniustam: mea recupo: et me defendo q̄d licet: ar. ē de si. c. dilectus nec vsurā cōmitto si p̄pter mutuū mihi soluas iustū debitū vel nō exigas iniustā debitū. Et h̄ latius patet sup̄i ubi agit de locutionib⁹. Septimo notā dū ē de dubio vel piculo q̄d interuenire p̄t i p̄tractu mutui veri vlt interpretati: gr̄a cuius p̄t aliquā aliqd̄ vltra fortē recipi: lz vt frequēter vsura palliata se latenter imiscet. Ad cui⁹ eui dentiā regule generales dari p̄t. Prima

precepto

ē q̄ in mutuis veris vel interpretatis spe lucri p̄ncipaliter factis: dubiū seu piculus a fenore nō excusat: cui⁹ rō est: q̄ si p̄ncipaliter sunt spe lucri tunc vsure vitii est annexum: et ideo dubiū et periculū de sui naturā nō tollit vitiositātē a tali mutuo. Sc̄da est: q̄ dubiū et piculū non tollit vsure vitii: nisi dominiū et vsus rei piculantis cū qua lucrat ad lucrantē p̄tineat: quia ex re sua non aliena q̄s lucrari debet: cui⁹ ratio est: q̄ cū in actu lucrandi piculū mercium vel pecunie nullo respectu actus mercādi spectat ad ip̄m tradentē: sed solum ad eū cui res tradite sunt: tunc eo ip̄o rex vsus et dominiū quo ad actū illū mercādi spectat ad eum solum cui⁹ piculo currunt: res enī p̄dit d̄no suo. Tertia est: q̄ dubiū vlt periculū a fenore nō excusat ubi i p̄tractu causa tps nō p̄p̄iū pl⁹ aliqd̄ sperat: cui⁹ rō ē: q̄ ibi semp̄ p̄sumit esse mutuū vlt iter p̄tractū cui⁹ sit spe lucri p̄pter intercurrentes tps: d̄ q̄ dictū ē supra. In p̄tractu igit mutui veri vlt interpretati q̄druplex dubiū siue piculū interuenire p̄t. Primo in capitali et nō lucro. Sc̄do i lucro et nō capitali. Tertio nec in capitali nec in lucro. Quarto et in capitali et i lucro. De q̄bus sup̄i dictū est ubi agit q̄d dubiū vel periculū excusat ubi diuersi casus specificat. Octauo notandū est de mutuo in locatiōe aialū. De quo dicit Alex. de alerā. q̄ duob⁹ modis ibi interuenire potest frans vsuraria. Primo q̄d lucrū q̄d ex tali cōmissione puenit ortūz habet ex mutuo: vt si diues pauperi mutuat centū coronas ad emēda iumenta nutrienda ad lucrū vtriusq; tale lucrū est vitiosum: q̄ ortūz habet ex mutuo: hinc siue totū siue ptem mutuo tradit nunq; ex mutuo lucrū sumere p̄t. Sc̄do q̄d excluditur piculū p̄ncipalis cōmissi a cōmittēte: siue q̄d cōmittēs sibi taxat lucrū i tāta quāritate q̄ nō recōpensat labor et sollicitudine nutritis fm̄ rectaz estimationem. Hinc Mo naldus in summa ponit regulam generalē dicēs: h̄ generaliter verū est q̄ ubi p̄habilitat dubitat: vlt p̄ditio vni⁹ sit deterior vel alterius ex forma cōditiōis vlt pacti adhibiti in p̄habēda societate nō ē peccatū: ubi autē ad arbitriū boni et experti viri granat alterius p̄ditio: peccatum ē ex pte granantis si sc̄iēter h̄ faciat: et tenet ad restitutionē. Nō p̄t tñ dari generalis doctrina sup̄ h̄mōi traditiōib⁹ aialū p̄pter varietatē traditionū et varios dolos q̄ sub talib⁹

bus additionib^a qbusdā excogitant enor
miter: qutis nō vltra medietates iusti p̄cij.
In quo casu non solū ecclia sed etiā p̄uat^r
quisq^{ue} tenet ad restitutiones et si non iure
fori saltem iure poli. Et maxime qñ simpli
cem circūuenit: vt extra d̄ emp. r ven. c. cū
dilecti. Ad laudem dei.

De decem p̄ceptis mercatorū
que necessario sunt obſeruanda: vi
tam eternam mercari volētib^{us}:

Sermo XLVII

On fur. fac. Exo.

n **xx.** Digressi paulolongi⁹ ppter
varios euent⁹ r casus mercatio
nū r tractatū: tā cum gfa reuertamur ad
depingendū stilo cōpendioso vitā merca
torū illoz: q saluari desiderāt: ne seducti i
ignorantia: de tēplo regni celestis eiiciā
foras intenebras exteriores. Multa nā
q requirūt in mercatore diuini legib⁹ et
humani approbādo. Primo requirit^r po
tissime timor dei in oib⁹ agendis. In quo
et efficacius nutrit^r tria sunt necessaria.
Primo vt missas r alia officia diuina fre
quentare nō desinat p̄sertim i dñicis dieb⁹
r festis: sumope cauens ne mercantiā ne
gocijs implicet illis dieb⁹: nisi qrenus p
missum regit^r: de quo patz supra in. iij. p̄ce
pto heu quot mercatores iter fideles r in
fideles longā morā trahentes: ac tgalib⁹
vitaxat lucris inbiātes: tāq̄ aīalia irrati
onabilia viuunt sine aliquo signo christia
nitatis: qbus satis cōpetit illud p̄rouer.
xx. Sanguisfuge due sunt filie dicētes af
fer affer: tales enī sanguisfuge merito com
parant^r qz sine miseratione plerosq^{ue} euilce
ant iniusticijs deceptionib⁹ mēdacijs r si
uilib⁹. Quoz due sūt filie. s. cupiditas et
oluptas: totū enī eoz studiū circa h̄ duo
eriat: vna congregat impie r alia dilapi
at supflue in cōmestatiōib⁹ et ebrietatib⁹
luxurijs et impudicijs sicut q̄ridiana
ocet expientia. Scdo vt reuereat loca sa
cra nec p̄sumat quoquo modo mercātiā
exercere vlt secularia q̄cūq^{ue} tractare i locis
sacris r deo dicat: qz dñs vt ceter⁹ timorē
incuteret h̄ tales ardentissimū zelū oñdit:
vt habet Mat. xxi. Intrauit i tēplū et
ecit oēs vendētes r emētes inde: dicens
de domo dei: vos fecistis illā speluncā
tronū. Et lz multi eoz in ecclia vel locis

sacris non emūt neq^{ue} vendūt: vacant tñ
ibidē frequēter p̄ncipiosis p̄fabulationib⁹
r p̄uersatiōib⁹: vero christiano p̄sertim in in
talib⁹ locis multū dedecentib⁹. Hinc ma
ter ecclia maximā diuinā offensam i tal
bus p̄siderās li. vi. de iinu. ec. c. decet do
mū: non solū phibet i h̄mōi locis fieri ne
gociationes r nūdināz ac fori cuiuscūq^{ue}
tumult⁹: sed etiā q̄lis ibidē eē debeat chri
stiani p̄uersatio plenarie p̄sequit^r in fi. cō
cludēs. Itē vbi ē p̄ctōz venia postulanda:
ibi peccādi def occasio. Tertio vt lucrum
mercātie querat intentiōe recta. Nam s̄m
Alex. de hales etiam laico mercari non li
cet: nisi ppter duo. Primo ppter necessi
tatē: vt scz p hoc sibi r sue familie puidere
valeat rōnabiliter: s̄m p̄ditionē p̄sone sue
r status sui: vnicūq^{ue} enī laico licitū est lu
crari t̄palia iuste vsq^{ue} ad p̄decentiā status
r p̄sone: r non vltra nisi causa pietatis: qz
quecūq^{ue} supesse possunt tenet in elemosy
nas distribuere vt visū ē supra in. iij. p̄ce
pto. Scdo x̄o ppter pietatē: vt scz iuste
lucrez qd paupib⁹ distribuatur vel i alias
plas causas ordinet. Aut si s̄m Tho. scda
2^a. q. lxxvij. intendit negociationi p̄p̄ pu
blicam vtilitatem: ne scz res ad vitam ne
cessarie desint patrie: et lucrum petit non
quasi pro fine sed quasi stipendium sui la
boris condinidendum pauperib⁹ hoc enī
similiter dici pōt pietas. Si tamē in eo ca
su p̄ncipaliter finem in lucro poneret s̄m
Tho. illicitū ē. Deniq^{ue} mercari ppter sub
stātiā cumulādas r improbā cupiditatē
vel ppter aliū finē eē charitatez dānabile
eēt: qz tūc niteret^r q̄s ea congregare q̄ dñs
p̄cepit paupib⁹ erogare: vt p̄tz. xlvij. di.
c. sicut hi: r. c. oēs. Et his qdē trib⁹ merca
tor fidelis adiūgat: vt semp societātē p̄ser
tim familiarē alioz indiscipinatoz p̄pos
se caueat: qz tales potissime sibi diuinos
ad letale dispēdiū pprie salutis p̄trahūt.

Scdo requirit^r fidelitas i sacro m̄rimoniū:
nā vt d̄. xxvij. q. ij. c. j. s. Illud m̄rimoniū
est virt⁹ mulierisq^{ue} p̄uicio: glo. legitima vl
digna: indiuiduaz vite consuetudinē recti
nēs: qz s̄m Hof. hac intētiōe iūgi debēt in
m̄rimonio: vt sil remaneāt p̄petuo. Et idō
vir non pōt votū pegrinatōis lōge voue
re et exeq^{ue} sine licētia vxoris excepto voto
hierosolymitano qd cessum est in fauorē
terre sacre r fidei christiane. Aut tñ si fra
gilitatē vxoris r piculū absentie sue senserit:
tūc eē cōsulēdū eēt qz ab ipletionē voti

De decalogi

precepto

in p[ro]pria p[er]sona p[ri]nc[ip]ali cu[m] disp[er]satiōe papali
abstineret vel vxorē secū duceret: q[uod] male/
dictū lucy q[uod] tali dāno vxoris cōp[er]atur.
Et s[ecundu]m Tho. i. q[uod]libet. i. tali casu n[on] ē p[er]iū/
dū viro q[uod] crucem accipiat r vxorē dimittit/
tat: q[uod] necessaria nō debet p[er]termitti p[ro]pter
ea q[ue] sūt p[ro]p[ri]e volūtatis. T[er]cio nāq[ue] neces/
sario iminet curā vxoris gerere: s[ed] q[uod] mix/
cū nō sufficit vix domi manere si voluerit
p[er]tinere: vñ. xxvij. q. ij. c. Si tu abstines si/
ne vxoris volūtate tribuis ei fornicandi li/
centiā. i. occasiōē r p[er]m[issi]o[n]ē illius tue impu/
tabi[li]t[er] abstinentie: vide lati[us] sup[er] iij. p[er]ce/
pto: vbi agit de voto p[ur]gum. Q[uo]to igit[ur]
min[us] se poterit vir elōgare ab vxore sine cō/
sensu illi[us] vel cū p[er]iculo vtriusq[ue] p[ro]pter mo/
dictū lucy t[em]p[or]ale: q[uod] ex hoc sequit[ur] infinita
mala sicut q[ui]diana docet exp[er]ientia. Item
quot mercatores i lōginq[ue]s sine vxore mō/
rā trabētes: diuersis carnalitatib[us] r spur/
cicijs sese coinquināt r p[ro]p[ri]is vxorib[us] vio/
landi sac[ra]m[ent]i matrimonij causas multipli/
ces p[re]stant: mercātiar[um] lucy cū meretricib[us]
execrabili[ter] p[re]sumentes: q[uod] p[ro]pter vt fre/
quēter a d[omi]no diuersis infortunijis flagellā/
tur: i[tem] intelligere nolūt in p[ro]p[ri]e receptu/
ri grauius iudicium. T[er]tio requirit[ur] in
v[er]bis veritas: vt scz nullo v[er]bat[ur] mēdacio:
p[re]sertim p[er]nicioso nec iuramēto maxie p[ro]
rio. P[ro] quo sciendū q[uod] in mercātijs om[n]e
mendaciū p[er]niciōsū vel assiduū ē mortale
p[er]m[issi]o[n]ē: nam s[ecundu]m Tho. r Rich. Si mētientis
intentio fert[ur] ad p[ri]mi deceptionē vel no/
cumentū: nō solū q[ui]tū ad corpus r famā s[ed]
etiā q[ui]tū ad terrenā substantiā: i[tem] nō pdu/
cat ad effectū: est t[ame]n mortale p[er]m[issi]o[n]ē: q[uod] ex so/
la intentione peccati mortalis q[uod]s mortali[us]
peccat: r si p[er]ducit ad effectū tenet ad resti/
tutionē. Si nō non intēdit p[ri]mū decipe
sed se iudemnē suare: tūc nō ē mendacium
p[er]niciōsū nec mortale p[er]m[issi]o[n]ē nisi fuerit assi/
duū: tunc enī s[ecundu]m hosti. ēē mortale p[er]m[issi]o[n]ē
sicut ebrietas assidua: sicut p[er]t[ur] xxv. dis. h.
alias: r Eccl. xx. potior ē fur q[uod] assiduus
viri mēdacis: p[er]ditōes aut ambo heredita/
būt. Et hoc mēdaciū incurrit oēs q[ui] ad de/
cipiendū p[ri]mū p[er] mētē loquunt[ur]: q[ui] Jude
p[er]ditōi merito cōpanē videntes veritatē
p[er] pecunia: vt p[er]t[ur] xi. q. iij. c. abiit: vbi dici/
tur: q[ui] veritatē p[er] pecunia negāt deū pecu/
niā vendūt. Multū t[ame]n detestabiliores sūt
q[ui] mēdaciū p[er]iurij a firmant. De quib[us] ait
Cassio. negotiatores illi detestabiles est[is]
māf: q[ui] iusticiā dei miscēre p[er]siderēs: p[er]

pter imoderatū pecunie ambitū polluit[ur]:
merces suas pl[ur]i p[er]iurij onerātes q[uod] p[er]iurij.
S[ed] q[uod]dā mēdacia declinare volētes sopbi/
sticis v[er]bis vti p[er]fuerunt: tā astute v[er]ba cō/
ponēt[ur]: q[uod] ad plures etiā p[er]iculosos sensus
applicari p[er]t[ur]: vt sic decipiat r mēdaciū cri/
mē euadāt. S[ed] his d[icitur] Eccl. xxvij. qui so/
phistice loq[ui]t[ur] scz ad decipiendū odibilis est
scz deo r hoib[us]: verūm[en] sicut nō refert v[er]b[us]
q[uod]s aliū iusticiā fuisse vel gladio: sic nō re/
fert v[er]b[us] decipiat v[er]bis mēdaciis vel sopbi/
sticis: v[er]it[as] v[er]o decipiat mēdacijs assertorijis
vel p[er]missorijis. S[ed] dicit Tho. in q[uod]libet
q[uod] cū eadē sit in v[er]bo fallēdi intētiō: binc
nō refert v[er]b[us] q[uod]s verbo scripto nutu vel q[ui]
cunq[ue] facto decipiat. Quarto requirit[ur] i
factis equitas: vt scz p[ri]mū nō decipiat.
P[ri]mo in substantia rei emēde vt v[er]edēde:
ne scz v[er]edat auricalcū p[er] auro: stānū p[er]
gento nec vnā rem p[er] alia: sic simplices de/
ceptiōe circūueniendo: nec cōuerso a sim/
plici v[er]editore emēdo aurū p[er] auricalco de/
nariū ignoti valoris p[er] min[us] iusto p[er]cio no/
tabili[us] excedēs equitatē iusti p[er]cij: q[uod] tūc ob/
ligaret ad restitutionē: r peccaret mortali/
ter. Scdō i quātitate: q[uod] p[er]cipit d[omi]n[us] Deut.
xxv. Nō habebis i sacculo tuo diuersa pō/
dera maius r minus: nec erit in domo tua
modius maior r minor: pondus habe/
bis iustum r v[er]e i[us]t[us]. r hoc intelligendum
est de omnib[us] rebus que v[er]dunt in nume/
ro regula pondere vel mēsurā. Contra mā/
datum hoc etiam faciūt oēs merces suas
humectātes r etia[rum] denarios in pōdere al/
leuiantes. T[er]tio in q[ui]tate: ne scz v[er]edant
rē corruptā p[er] sana vel equū claudū aut in/
firmū p[er] veloci r forti ac silia: q[ui] in oib[us] fere
mercib[us] solēt p[er]tingere cū v[er]dūt iueteratū
p[er] bene valenti: nam ex hoc maximū p[er]i/
culū iminet apothecarijs r silibus merca/
torib[us]. Similiter cauere tenent[ur] ne faciant
admixturas pegrinas p[er]niciōsas: q[ui] x[ristu]s
r valorē rei notabiliter minuit: r sic emē/
tes decipiunt: sed ve malicie t[em]p[or]is huius i
quo fere i omni specie vendibili mixturas
villiores admittunt: put domū i[m]prope/
rat Esa. j. dicens. Argentū tuum versū est
in sconiā scz p[er] cōmixtiōē stāni vel plūbi:
vinū tuū mixtū est aq[ua]. Et sequit[ur] dira cōmi/
natio. Quidā etiā quod peius est q[uod] v[er]edē/
do ostendunt res sanas r tribuunt corru/
ptas: ostēdūt res bonas et tribuūt malas
vel saltem min[us] bonas: ostēdūt maiores
r tribuūt minores: in his r silibus seipos:

subdole qritantes: vñ dñe. xj. dñ in psona
decepti: circūuenit me effraim i negotiati/
atone sua r in dolo dom⁹ sue. Effraim cre/
scens interptat r signat mercatores q per/
maliciosas circūuētiōnes diuitijs crescūt.

Quinto requirif emēdi vel vēdēdi liber/
tas: ita q mercatores caueāt de pñiciolis
duētiōib⁹ inter se: sicut cōtingere solet q
puenit pter in h q tñ duo vel tres emāt
vel vendāt mercātia aliquā: vt sic mñ⁹ lu/
sto emāt vel magis iusto vendāt: vt sic ma/
gis lucrari possint: r illi sunt detestabiles
p dōnes totā cōmunitatē spoliātes: q dīcū/
tur in lege monopoli q cūctis bonis spoli/
ari mitti deberēt in exiliū: vt. l. de mono/
pol. l. vna. Similiter sunt qdā pccupatores
rex venaliū q nitunt minus iusto emere r
maius iusto vēdere: detestabiles vtiq rei/
publice: q dicunt in vulgari voxkonffer:
nō ppter ppriā necessitatē sz ppter impio/
bam cupiditatē talia frequētātes: ac tāq
aucupes in foro et in vicis insidiātes: qui
grauiter peccāt: qz qdlibet venale vl vsua/
le ppter ppriū cōmodū r lucrū faciūt cha/
rius emēt r villius vendēt q iustū sit fm/
rectā cōmunē estimationē: multi etiā pecu/
niosi queritāt euiscerare paupes r i neces/
sitatib⁹ pstitutos ppter quas sua vendere
cogunt domos possessiones r alia mobilia
vel imobilia. Ex qbus hmoi sumūt occasi/
onē aliū circūueniēdo in emendo citra iu/
stū pñiū: p q regula generalis dari pōt: q
si venditio vel etiā emptio pcedit ex pba/
bili ignorātia vel ex mentis leuitate mani/
festa vel pñpta: sicut ptingere solet i ebri/
osis insipientib⁹ iuuenib⁹ p dīgīs aut fili/
bus vel etiā ex quacūq egestate aut alla
necessitate cōpellente: r ex h taliter emens
aut vendēs iniuste depñit in mñ⁹ vēdē/
do vel magis emēdo: tūc talis cōtract⁹ nō
pcedit ex mera grata r libera volūtate et
sic militat nō solū ptra iusticiā sz etiā ptra
charitatē r ptra naturalē hoīs pietatē: qz
de alioz necessitatib⁹ qb⁹ ex fraterna cha/
ritate subueniendū esset captat sibi cōmo/
dū r lucrū: cū tñ in talib⁹ maior pietas ex/
hibēda eēt. Qñ obijciē ptract⁹ emēdi r
vēdēdi mere volūtari⁹ ē: nec de iure qz co/
gīt rē suā vendere nec rem alienā emere r
sic taxatio pñi reꝝ venaliū mere volunta/
ria est: r p cōsequēs sortit⁹ ius r for mere
voluntariū. Ad h dīcendū q lz de iure nō
cogīt rem suā vēdere vel rē alteri⁹ emere:
tñ in actu r ptractu vēdēdi vel emēdi tene

tur formaz r regulam iuris iusticie r eqe/
tis debite seruare: nā i actu vēdēdi nō licet
ei rei sue pñiū iniustū ponere r accipere: qz
tūc imponit nō vt simpliciter sue sz vt i alterz
cōmutāde: r pportionabiliter dicendū ē de
emptione alioqñ tenet ad restitutionem.

Sexto requirif tps non sui inuēdibili/
tas: ne scz tps nō suū vēdat ppter dilatio/
nē solutiōis pñiū in mercib⁹ augmētādo:
hoc enī oīno phibet: ex d vsur. c. c. suluū:
eo q ē manifesta vsura: qz sunt ibidē duo
ptract⁹. Primo venditiōis r rōne hui⁹ nō
cadit ibidē vsura. Scdo mutui: cum ex ter/
mino dato pñiū auget qd nīhil aliud ē q
ipī emēti mutua re pñiū mercātie tam em/
pte ac ex tali mutuo lucz accipe: vt diffuse
dictū ē supius: r nīhilomin⁹ aduertēdū: qz
stabsqz oīni dilatiōe solutiōis qz alicui vē/
deret rem p pñio adhuc ampliori qz fuit p/
ñiū pñcipale cū vsura supadiuncta: non
esset ibidē vsure vitii sed solū iniuste vēdi/
tiōis r iniusti pñi pactum: cui⁹ ex crescen/
tiā restituere tenet: qd a malis oīs plerū/
qz solet attēptari charius vēdēdo trāseun/
tibus aut rusticis aut ignaris q māsuris
discretis r assuetis: r sic in his tendunt la/
queos deceptiōis qb⁹ maxime subuenire
deberent bhficijs charitatē: qz dīcīt ex de
emp. r vē. c. placuit: statuit pñiū sacri q
psbyteri moneant plebes suas: vt hospita/
les sint atqz nō chari⁹ trāseuntib⁹ vēdant
q i mercato vēdere possint: vbi dīcīt glo.
Bar. bñx. q ad h p ex cōmunicationē com/
pelli pñt: vt. xlij. di. vbi dīcīt. q. dñc etiā
Jo. euāgelista i epla sua quēdā diotrepen 3. Jo. 5.
ex cōmunicat q nec paupes recipiebat r re/
cipientes de ecclia eiciebat: h ibi. Dicit tñ
Inno. q ex cōmunicari possent si nō noto/
rū eēt r moniti emendare se nollent: hñc
etiā sequit in. c. placuit: alioqñ ad pñm
trāseūtes hoc referāt: vt illi⁹ iussu: cui⁹ hñ
manitate sibi vēdāt. Septimo requirif i
respectu pñi charitas: pñertim ad illos
q sūt eiisdē mercātie: ne nimis querens q
sua sunt: cōmercatoz suoz pspicitati ini/
deat: ac p hoc puoceat ad diffamādas mer/
ces alienas: sicut qdā faciūt in maximū
dispēdiū salutis sue: qz merces alioz inu/
ste diffamāt: vt eos i vēditioe impediāt et
ppulas merces charius vēdāt: qd ē mēda/
ciū valde pñciosū ex multis cōcurrētib⁹:
nā primo ē ibi negatio veritatis qd est ma/
lū. Scdo intētiō fallēdi qd est pei⁹. Tertio
iniuria pñiū quem impedit a vēditione.

De decalogi

Quarto diffamatio primi quē p^r notat de iniusticia: et agit ora aliorū ad diffeminā dū hāc infamā. Quinto deceptio primi in vēdēdis et laudādīs p^ris mercib⁹ ac p^r iusto vēdēdis: vñ talis ad multiplicē restitutionē obligat: vt p^r supi⁹ vbi agit de emptiōe p^r mēdacia. Hic tñ sciendum q^d ex quo t^ralia seinuicē i diuersis impedire pnt: q^r p^rspertitas vnus aduersitatē inducit alterius: et charitas ordinata p^r se diligere debet q^d aliū: et amicu^m q^d inimicu^m p^r pinquū q^d alienū: bonum cōmune multoz q^d bonū vñ⁹ p^riuatū: ideo salua charitate et absq^e veneno inuidie pōt ceteris parib⁹ fauere mercantiāz p^rspertitatē plus sibi q^d alio plus cognato q^d alieno et sic de alijs: et p^r sequens contristari de cōtrario dū alioz p^rspertitas sibi et suis nocuentū p^rstat: non tamē p^rrie cōtristando de alioz p^rspertitate nisi inquātūz sibi et suis nocet: potius affectans p^rspertitatem alientis q^d suis: sicut magis obligatur diligere se et suos q^d alie nos: non tñ p^rpter hunc affectū debet aliū quid iniuste moliri p^rtra alienū: q^r hoc eēt iniquū nec quidez actu nec affectu nec verbo nec signo. Octauo requirit legalitas i seruando p^rmissa et soluendo cōtracta debita: nec fidem irritam faciat cū socijs vel extraneis: naz fm Tho. scda. 2°. q. cx. qui p^rmittit q^d est licitū et honestū: si animū implendi habet q^d p^rmittit non mentit^r: si tamē p^rbabilliter credere potuit adimplere se posse q^d p^rmittit: q^d si causā credēdi non habet: mēdaciū p^rnciosum incurrit: vtpote q^d in alterius dispēdiū vergit. Et si nō pficit q^d fidell^r mente promisit: infideliter agit animū mutando. Potest tamen excusari duob⁹ modis. Primo si mutata sūt cōditiones ex p^rte p^rmittentis: vt quia fact⁹ est impotens ad implendū. Secūdo si mutatae sunt cōditiones ex p^rte illius cui p^rmissū ē vel etiā ex p^rte p^rmissi: vt patet supius: vbi agit de emp. et ven. p^r mēdacia. Si de nūc q^d p^rmittit animū implēdi nō habet: tunc lz adimpleat postea: reus tñ p^rnciosus mendacij p^rmissionisq^e transgressor in voluntate iudicaf. Et generaliter notandū: q^d q^{uicunq^{ue}} debitor ex malicia vel alia quacūq^e culpa sua creditori suo nō soluēdo i termino sibi p^rstituto p^rstat occasionē damni: oīno ad cōdignā satisfactionē obligat⁹ ē: vt p^rz eē de iurif. et dam. da. c. si culpa: verūtū q^{uicunq^{ue}} frangit alteri fidē p^ruulsi

precepto

et iuramenta p^rstita: nec ei etiā fides de necessitate seruāda ē: vt p^rz extra de iureiur. c. liij. vbi ponit casus dē cōpromissioe facta inter regē francie et regem anglie quaz rex anglie non tenuit: et q^rit rex francie vtrūz ad implendūz ipse obligetur. Rūdet papa q^d non obseruanti fidem nō est fides fua: da: nec iuramentū aut fides data sub conditione obligat nisi cōditio seruet. No: no requirit studiositas in agnoscēdo et p^rcauendo p^rtractus vsurarios tā in emptioe q^d in vēditiōe aut locatiōe vel p^rductiōe et silib⁹ in q^{bus} vt in plurib⁹ se mutuū palliatū litemiscet. Quapropter argumētissima sollicitudine cūctas adinuentiones diuersoz cōtractūz frequēter discutiāt: si forsitan i eis inueniat q^d oculos diuine maiestatis offendat: verbi grā. In oīni emptiōe sollicitē consideret: ne p^rpter vēdētis ignoratiā negligentia incurra pauertatē aut necessitatē aut p^r solutionis anticipatiōe min⁹ iusto soluat: q^r oīs ignorantia et aliq^uis coactio excludit simpliciter voluntariū. In venditiōe sil^r ne mag⁹ iusto vēdat: p^rpter solutiōis dilatiōē aut p^rpter aliā quacūq^e causā nō legitimā. In p^rtractib⁹ autē societatis vel locatiōis diligēter caueat ne se in tuto et ateq^e in dubio ponat: aut ne p^rez suū pinguiorem faciat. Siliter in locatiōib⁹ opaz: ne min⁹ iusto p^rclo soluat: q^r p^rcium sudoris et sāguinis ē: p^rsertim cum districte precipiat dñs Leui. xij. dicēs: Nō morabit^r opus mercenarij tui apud te vsq^{ue} mane. Decimo requirit religiositas christiane p^rfessionis corā deo in obseruatiā mādatorū eius: et corā hoib⁹ in honestate vite: sic p^ruidentes bona non solū corā deo sed etiā coram oib⁹ hoibus. Q^{uod} vt mercator meli⁹ pficiat ter vel q^rter in anno p^rfiteri assuescat: req^rrens ad b^e cōfessorē exp^rum et timentē deum: cui p^rsentia sua debite prius examinata plene cōfiteat^r: d^e singulis dubiosis req^rres p^rsiliū: q^r nemo sapiens i p^rria causa: vtpote quē excecatur vel saltē obnubilat p^ruat⁹ affect⁹: sicq^{ue} cū multa p^rparatiōe ad min⁹ semel in anno sac^rm altar^{is} accipiat: ac semel ad minus i āno cū socijs suis rōnes diligēter cōscriptas reuideat: debita et credita testamētū et vltimā voluntatē suā i scriptis p^rparatam semp autērice teneat: vt cūz venerit dñs vniuersoz et pulsaerit p^rfestim apiat eis in mercantiā tēporali merces requirēs eternas. Hec sunt igit^r decem p^rcepta mere

Septimo:

Sermo XLVIII

catoy que si fidediter suauerint vitā eter/
nam habebunt. Ad laudem dei.

De peccatis alienis:

De primo peccato alieno scilz
iussionis: et quō in eo quis obliga
tur ad restitutionē: Ser. XLVIII

De furto facies

**Exo. xx. Decimo pncipalit inlu/
sticijs pncipales obligant ad re**

stitutionē nisi pncipalis actor iniusta resti
tuat: q̄ nimiz pncipatio fieri pōt nouē mo
dis s̄m q̄ nouē sūt aliena pctā q̄ p̄tinent i
bis versib⁹. Iussio p̄siliū p̄sensu palpo re
curtus. P̄siliū p̄sensu palpo re
curtus. P̄siliū p̄sensu palpo re
manifestas: q̄ enī tales tenent etiā ad re/
stitutionē ostendit Tho. scda. 2. q. lxij. di
cēs: q̄ aliq̄s tenet ad restitutionē nō solū
rōne rei aliene quā accepti s̄ etiā rōne inin
riose acceptationis: et ideo q̄cūq̄ ē causa in
iuste acceptōis tenet ad restitutionē. Qd
qd cōtingit duplici. Primo directe. Et
s̄ triplici. Primo mouēdo ad ipam acce
ptionē: et s̄ vel p̄cipiēdo vel p̄siliū laudando
q̄i strēnuū de h̄ q̄ aliena accipit. Alio mō
ex pte ipi⁹ accipiētis quē. s. acceptat v̄l als
q̄litercūq̄ auxiliū p̄bet. Tertio mō ex pte
ret acceptor: q̄ scz est furti vel rapine parti
ceps q̄i loci⁹ maleficij. Scdo indirecte q̄
scz nō ipedit cū impedire possit et debeat:
vel q̄ pceptū siue p̄siliū furtū seu rapinaz
ipediēs subtrahit: v̄l etiā auxiliū q̄ possit
obstistere: v̄l deniq̄ q̄ post factū occultat:
v̄l sicut p̄sentiētis sūt pctōz pncipes: iu
ra illud Roma. j. Qui talia agunt digni
sūt morte nō solū q̄ faciūt s̄ et q̄ p̄sentiunt
faciētib⁹: sic etiā i certis casib⁹ obligat ad
restitutionē. Pncipaliter tñ restituere
tenent q̄ sūt pncipales facto et sequenter
alijs ordinē x̄bo tñ restituēte dānū passo
nō tenent alijs restituere. Serūt pncipa
les i facto et ad q̄s res puenit tenent alijs
restituere si dānū passo restituerunt: et hec
generalit̄ intelligēda sūt i quacūq̄ p̄tici/
patōe. Quib⁹ p̄missis vidēdū ē de singu
lis. Primo nāq̄ iubēs aliq̄d malū v̄l inin
stū tanq̄ pncipalit mouēs p̄ticeps pecca
ti p̄tincit et ad restitutionē obligat: s̄ aut
iussio ē supior ad suos subditos siue supe
riores fuerint q̄tū ad p̄uatā familiā: siue
q̄tū ad quācūq̄ iurisdictionē publicā spi

ritualē vel tpalē. An pmo q̄tū ad supiorē
in domino tpali: argumētū habem⁹ i Da
uid. ij. Reg. xj. qui lris suis pont mādauit
Ariā ex aduerso belli vbi fortissimaz erat
p̄lū: et sic derelinquit: vt p̄cussus iteriret:
qd et factū est: v̄l p̄ Mathā p̄pham nuncia
uit ei dñs dicēs: o David ecce ego te vnxi
in regem sup̄ isrl et erui te de manu Saul:
dāns tibi vxores dñi tui i sinu tuo: dedi q̄
tibi domū isrl et iuda: q̄ si parua sunt hec:
adiiciā tibi multo maiora: q̄re s̄ p̄tēpisti
verbū. l. pceptū dñi vt interficeres Ariam
gladio filioz Ammon: et accipes vxorem
ei⁹. Robrem nō recedet gladius de domo
tua vsq̄ in sempiternū: hoc ibi. An in lege
veteri iubet ad sacrificatiōē iumētū qui
escere: ne p̄cipiētis inacule affectio: quia
sic iumentū qd i se peccare nō pōt in magi
stro p̄cipiēte pctm induceret: nā generalit̄
supior qui iubet violare sabbatū ppetrare
furtū homicidiū v̄l qd cūq̄ aliud flagitiū:
ita reus esse conuincit apud deū sua iussi
one: sicut ille qui p̄ficiit opē: nec tñ excusat
alter mādātum illud sceleratū exequens:
quia vt dicit Acl. v. Magi obedire oportet
deo q̄ hominib⁹. Hinc etiā dicit Sap.
xviij. Simili pena seru⁹ cū dño suo afflic⁹
est. Serūt si iussio sit ex affectiōe et execu
tio sequitur ex sola coactione: tunc magis
re⁹ ē p̄cipiēs q̄ faciens: q̄ voluntas ē tāq̄
formale ipi⁹ mali: op⁹ aut tāq̄ materiale:
et ideo dñs tenet reddere rōnem de omib⁹
peccatis q̄ exinde sequūt in seruis. Hic
igit̄ primo queri pōt vtrū legislatores con
dentes statuta irrationabilia et leges ini
quas: obligant ad restitutionē si p eas ali
q̄s iniuste suis spoliāt. Ad hoc dicēdū q̄
si sunt ptra ius naturale qd p̄tinet in iure
diuino et canonico: tūc ipō iure non tenēt
tales leges: vnde. viij. di. c. quo vero: dicit
tur in fi. dignitate vero ius naturale p̄uat
let consuetudini et constitutioni: quēcūq̄
enī v̄l in omnibus recepta sunt vel scripti
cōphensa: si naturali iuri fuerint aduersas:
vana et irrita sunt habenda: hoc ibi: vt est
de iuramētis nō seruādis: s̄ q̄ patet extra
de iureiur. c. cū cōtingat: vbi ponit casus
de viro q̄ alienauit res dotales et alias q̄s
vxori donauit ppter nuptias p̄tē vxore et
alienatiōi p̄sentiēte: et ne postea vxor ptra
alienatiōē veniret hoc p̄p̄io iuramēto sit
mauit: post solutū autē matrimoniū nitit̄
venire i p̄trarium: cōsultus papa r̄ndit q̄
lz p̄sensu mulieris nō videat in talibus

restituō facta
seruo

iussio superioris

De decalogi

precepto

obligator? fm leges: vt. ff. de fun. doct. l. Julian? qd phibet alienationes fundi dota-
lis: tñ mulier seruare debet hmoi iuramē-
tū: ne tali p̄textu viā ptingat p̄iurijs aperi-
ri: tñ est v̄z si tale iuramētū sine vi t do-
lo sponte fuerit p̄stitum nec reddat in al-
teri? p̄iudiciū nec etiā obseruatū vergit in
salutis eterne dispendiū: vñ li. vj. eo. c. ij.
tangit eundē casum vbi t subdit: qz tamē
qdam iudices seculares: mulieres p̄tra p̄-
fatas alienationes audiūt: q̄uis p̄stet eis
legitime de hmoi iuramento: nos aīaz pe-
riculis obuiare volentes: eosdem iudices
ad obseruandū hōc ins canonicū p̄ locorū
ordinarios ecclesiastica cēsurā decreuim?
cōpellendos: hōc ibi. Causa autē hui? di-
uersitatis tangit in dicto. c. cum ptingat:
in glo. vbi dicit q lex cōsiderauit qd sit ori-
le corpori t honestū: nam expedit mulieri
bus saluas habere dotes suas: vt inueniāt
aliquos quib? nubere possint. ff. so. ma. l.
j. sed canon cōsiderat utilitatē anime. Tñ
breuiter cōcludendo: cōditores statutorū
iniquorū vel legum: t eorū heredes fm Du-
randū: restituere tenēt totū illud quod ex
hmoi statutis t legibus iniuste ptingit au-
ferri: sicut omnes hmoi statuta vel leges
seruantes restituere tenēt omnia illa que
occasione obseruationis eorū iniuste lucrati
sūt: qz si q timore cupiditate v̄l amore odio
vel alis iniquis sententiā tulerint ad plenariā
restitutionē leso faciendā obuiant. .ij. q. j.
c. in p̄mis: vide longū p̄cessum vbi ponit
tur quāta diligentia debeat adhiberi in in-
quirendo veritatem t fm veritatē iudiciā
do ne sententiā cōtra insontē iniusta ferat.
Pro quo sciendum q iniusta sententiā
dari pōt tribus modis. Primo ex malicia
puta ppter cupiditates odium vel amorē:
vnde dicit Biego. t habet. xj. q. iij. c. quat-
tuor: q iudiciū cupiditate pueritur dum
p̄mo animū alicuius corripim?: odio dū
cōtra quilibet aduersariū molimur: amo-
re dum amico vel p̄pino p̄stare cōtendi-
mus: t Augu. ibidē. c. sequenti. Quicūq;
autē p̄sanguinitate aut amicitia aut hosti-
li odio vel inimicitijs in iudiciādo ducit:
puerit iudiciū christi q ē iusticia: t fructū
illius? x̄rit i dānationis amaritudinē: vñ si ta-
lis cā q iudicat iniqua ciuilis ē: tunc iudi-
cans tenet ad restitutionē dānorū t punit
in triplo. Si x̄o criminalis ē: restituet dā-
na t p̄sificationē p̄ter totius substantie sue
partes: vt i aut: vt litigantes iurēt. §. si qd

aut. Qd si qd p̄missū recipit ab aliquo vt ve-
rā sententiā tribuat: ad restitutionē obligat-
ur illi a q tam p̄uiciose recepit: qz dicit ibi
dem Aug. c. nō licet iudiciū v̄dere iudici:
t si liceat aduocato vendere iustū patrocini-
um t iuriscōsultori rectū p̄siliū: t. c. q re-
cte. Secōdo ptingit iniustū iudiciū p̄ ignorā-
tiā vel impudētiā: t tūc punit ex q̄st deli-
cto arbitrio iudicis s nō in solidū. l. j. ff. de
uarijs: t exordi. cogni. t insti. de obli. ex
q̄st delicti. i p̄nci. t h ponit Jo. an. in. c. cum
eterni. in x̄bo: p̄dēnatū de sen. t de re iu-
di. li. vj. Tertio ptingit ppter metū: vñ di-
cit Biego. in dicto. c. q̄tuo: qd iudiciū p̄
uerit timore dū metu p̄tatis alicui? veri-
tatē loqui p̄timecimus: de quo dicit ibidē
Augu. c. q̄s qd metu cuiuslibet p̄tatis veri-
tatem occultat: iram dei sup se puocat: qz
magis timet hominem q̄ deū: vnde si tale iu-
diciū sit ppter metū qui cadit in cōstantē
virū tūc l̄z peccat mortalit̄ nō t̄n tenet ad
restitutionē nisi tpe accepti officij v̄l cōmis-
sionis dubitasset de metu inferēdo: qz tūc
nō excusaret a restitutionē dānorū faciendā
fm Bal. in. l. si. l. de pena iudi. q male in-
di. Ad cui? euidentia sciendū q metus ē
instantis vel futuri piculi causa iusta men-
tis trepidatio: vt. ff. e. l. j. Sed met? cadēs
in cōstantē virū est q̄druplex. Prim? ē me-
tus mortis. Secōs est cruciatus corporis: vt
p̄z ex de his q vi metusue causa fiūt. c. ciij
dilecti: in q̄ti. plura ponūt d̄ hac materia.
Tert? ē met? stupri. Et quart? seruitutis
v. ff. e. neg. timore: t. l. l. si qdē. §. j. ij. l. cō-
cor. Tho. t Alb. addētes q nō refert vtrū
hec quattuor fiant in p̄sona p̄p̄ia vel in p̄-
sona parentū v̄xorū vel liberorū. Qd si q̄rit
vtrum alium metu cōpellens ad alienandū
rem suam: teneat ad restitutionē. Respon-
det Jo. de pla. insti. de actio. §. Itē actio
d̄ eo q met? causa: q talis tenet ad restitu-
tionē rei cū omni cōmoditate p̄cepta. l. me-
tū. §. si. nō t̄n ē met? sufficiens nisi trib? his
occurrentib?. Primo q mine p̄tineat acer-
bitatē facit: sicut ille d̄ quib? iam dictū est.
Secūdo q si p̄sona potens ad exequēdum
minas. Tertio q minans p̄suevit exequi.
Sed quid de metu reuerentiali puta si vx-
or aliquam obligationem vel alienationē
cōtrahat de mādato viri vel clerici? de mād-
dato epi. Respondet Jo. de pla. q restituet
illud qd gessit ē tali metu reuerentiali offi-
cio iudicis: vt dicit glo. notabilis. ff. qua-
rū rex actio non datur: in. l. j. §. quo bono?

quax de
inter u

septimo:

Sermo XLVIII

rande: et idē est si subditus nō alī alienatu-
rus alienet rogatu superioris: qz rogatu su-
perioris pceptū est: vt dic' glo. in verbo: ex
hortamur. in clem. pma d' testib'. Et notat
Inno. in. c. petitio. eē de iureiu. Secūdo
queri pōt de illo p quo iniusta sentētia la-
ta est: vtrū obligat ad restitutionē. Ad h
dicendū fm oēs doctores: qz si malā cōscie-
tiā habuit dū pendebat litigū restituere
tenet: nec eū sentētia defendit: sicut dicit' de
p'scrip. eē de p'scō. c. fi. vel si p falsos testes
vel p falsa instrumēta vel falsas allegatio-
nes scict'er obtinuit tenebit in ppetuū: vt
habet. l. ppter falsam allegatōē. l. j. §. fi.
Ad si ante sentētiā nō habuit malā cōscien-
tiā sed postea et nō appellauit: tunc sentētia
ipm defendit: vt notat Hosti. in summa de
sentētia. §. in fi. et idē de p'scriptōe cōple-
ta dicunt Bern. et Hosti. extra de p'scrip. c.
vigilati. nisi p'scietā haberet remordentē
quā remouere nō posset: qz tūc obligat re-
stituere: ar. ppter falsam. c. p tuas. ij. Theolo-
gi tū dicūt et meli' quo ad forū cōscietie: qz
etiā post sentētiā vel p'scriptionē si habet
vel h're inceptū p'sciam qz res fuerit aliena:
et cām credēdi habuerit: tenet ad restōem.
De quo p Bern. in eūagā. ad respōndēdū
in verbo: p denunciatiū. et p Bal. in aut. ad
hoc. l. de vsur. Et hoc exp'sse pbat: insti.
de exceptō. §. Item si in iudicio. et hoc tenet
Inno. eē de iuru. eccl. c. qz pleriqz. Tercio
queri pōt: vtrū laici cōdentes statuta in p-
iudiciū eccl'astice libertatis obligent ad
restitutionē. Ad hoc dicendū qz laici nihil
disponere possunt de reb' eccl'asticis siue
tpalib' siue spūalib': eo qz laicis sup eccl'e-
sijs et viris eccl'asticis nulla ē attributa fa-
cultas: et ideo si a laicis qd motu p'prio sta-
tutū fuerit: etiā in fauorē et cōmodū eccl'e-
siarū: nulli' firmitatis erit: nisi ab eccl'esia
fuerit approbatū: vt p3 exp'ssum eē de p'sti.
c. eccl'ia. et i glo. vñ nō solū statuētēs h'mōi
statuta vel leges eccl'asticas libertatē ob-
ligant in solidū: sed etiā qui cōditōres in-
dixerūt ad talē legē p'stituendū: statutarij
et eoz heredes: cōsiliarij: scriptores iudicā-
tes: et ea seruātes vel exequētēs: vt vltra h
sunt ipso facto excōicati: vt p3 plane: extra
de sen. excō. c. nouit. et. c. grauē. et conciliū
Lateran. eē de iuru. eccl. in. c. nō min'. sub
anathemate p'hibet ne onera imponāt ec-
clesijs: nec sibi iurisdictionē eccl'iaz vsur-
pent. Si tū epus et clerus tantā necessitatē
p'spererint vel vtilitatem: vt absqz vlla co-

actiōe extimēt eis subueniendū: vbi laico-
rū nō suppetūt facultates: possunt vtiqz si-
bi p'sis onus imponere. Ad si laici cōtraue-
nire p'sumpserint et cōmoniti nō destiterint:
excōicationē incurrūt nō restitūdi cōioni
donec satisfecerint cōpotenter: et addit idē
cōciliū in. c. aduersus. eo. ti. qz cōstitutiōes
et sentētie a talib' p'mulgate vel eoz man-
dato inanes et irritē habeant nūqz valitu-
re. Ad si deponunt ab officijs et alij substi-
tuunt: tūc tam depositi qz substituti donec
satisfecerint remanēt excōicati: nisi substituti
infra mēsem satisfecerint: qz succedit i one-
re qz substituit in honore. Et h' ideo qz suc-
cedit in vitij: vide lat' in glo. Idē etiā est
qz ad restōē si fiat statutū p inf posituū
ad paupes opprimēdos et iusticiā impediedā
ar. eē de iuru. eccl. c. qz pleriqz. fm Ray. et
Hosti. in summa de cōdentib' leges iniqz.
Et cōtra h'mōi cōdentes leges iniqz dicit'
Esa. x. Et qz p'dunt leges iniqz et scribētēs
iniusticias scripserūt: vt opprimerēt i iudi-
cio paupes et vim facerēt cause hūiliū p'li
mei: et essent vidue p'da eoz et pupillos di-
riperēt: qd facietis in die visitatiōis et cala-
mitatis delonge veniētēs: ad cul' fugietis
auxiliū: et vbi dereliqueris gloriā vestram
ne incurram sub vinculo: et cū interfectis
cadatis. Quarto queri qōt: vtrū mādās
aliū p'cuti teneat ad restōem si sequat' effe-
ctus. Ad hoc dicendū qz sic tanqz p'ncipa-
lis mouēs vel agens. In cui' argumentū
si p'cussus fuerit clerice: tūc vltra hoc tam
mādans qz mādātū exequēs incurrit sen-
tentiā excōicatiōis: vt eo. ti. c. mulieres. et
li. vj. c. ti. cū qz. addit qz ratū habēs noie
suo factū s'ilr incidit canonem: si tū nō esset
eius noie factū: vel si nō h'et ratū: nō inci-
deret canonē: vt patet ibi dē. Et addit glo.
in dicto. c. mulieres. qz licz mādās an in-
iunctionē manuū peniteret: nihilominus tū
canonē incideret nisi mādātū reuocauerit
ita qz reuocatio ad ipm puenierit. In cōtra-
riū tamē tenet Huil. de cōmo. ff. de cōdi. ob-
causam. l. si pecuniā. §. si seruū. pma autem
opinio tenet quo ad eccl'iam: secūda quo
ad deū: qz in foro p'scietie nō tenent. p'p'ere-
terea quō mādans et exequēs in bello iniu-
sto obligat vsum est supra in. v. p'cepto.

Quinto queri pōt: vtrū dñi terraz vel ciui-
tatu ac alij superiores quoz interest tā spūa-
les qz tpales auctoritatē dantes exercendi
vsuras et exigēdi teneant ad restitutionē.
Ad h' rñdet Rodon. qz si cogūt debitores p

De decalogi

se vel suos officiales: aut statuta edita: tunc tenent ad restitutionem etiam si nihil ad eos puenit de eorum bonis quod si fouet eos recipiētes de bonis eorum tenent etiam ad restōem: imo fin huiusmodi tales cum possint si non cōpellunt ad restituendū vsuras tenent ad restitutionē: etiam si nihil ad eos puenit. Cuius ratio est: quia habent hoc in pceptū ab ecclesia saltē de iudeis: ut per eum de vsur. c. post miserabile. ubi subdit: Iudeos ad remittendas xpianis vsuras per principes et potestates cōpelli pcpim⁹ seculares: et donec eis remiserint ab vniuersis xpifidelib⁹ tam in mercimonijs quā in alijs per excoicationis sententiā eis iubem⁹ cōmunionē oīmodā denegari: hoc ibi: quod pceptū si non obseruat cum eis incubat ex eorum officio: oīsensu interptatu se hīc demonstrant: in illud: Itho ca: rer scriptulo pcessiōis occulte quā manifesto facinori desinit obulare: ut ex de homi. c. sicut dignū. h. iij. Ex pdictis autē plura trahi possūt argumēta quib⁹ doceri pōt ppor: tionabiliter quod superiores pūales et etiam cure rei familiaris in peccato alieno se obligant ad restōem: nā generalit̄ oīs hīs auctoritatē picipiēdi sup alios sic ecclesiasticus patus: terrenus dñs: magister: parētes et filios: si talis pcepit rapere: incēdere: pcutere: occidere: opprimere: decipere: iniusticiā facere: vel quēcūq; mala ppetrare: licet illa per se nō facit: tñ ita reus est vel magis quā ille qui facit: vñ regula iuris est li. vi. Qui facit per aliu: est pinde ac si facit per seipm: et ex hoc patet eorum pculū qui filios instruūt ad quēcūq; mala vel iniusta: violare sabbata vel pcepta ad mercātias iniuste exercēdas vel artes mechanicas cum mēdacijs: plurijs: iniusticijs in materia pondere numero mēsurā in arte et infinitis similib⁹: quorum oīnū picipes sūt: et hōr ratio est: quia iubens vel dēf eā pncipalior quā exequēs: quia pma: et sicut dicit pma ppositiōe de causis: cā pma plus influit sup causatū quā secūda. Quod si quis vtrū igit amicus pceptis qui nō est superior ad restitutionē obligat. Ad hūc rñder Alex. de hales quod nō: saltē rōne qua pcepit sed bñ rōne qui pūlit. Ratio est: quia nō hī implū par in parē. Deniq; quāssimī tā nō replunt: ideo de his sup sedeo: quia per affinos iubent occidi xpianos per quos fecit terribile statutu. Inno. papa. liij. ut patet lib. vi. de homi. c. p hūane. Erāt enī quā enutriti falsis opinionibus: ita quod defacili mittebant ad occidendū quēcūq; christiānū: nō curātes

precepto

si ob hoc ipsi occidendi essent. Ad a nobis auertat christus iesus.

De secūdo peccato alieno. scilicet cōsiliū: et quod quis in eo tenet ad restitutionē: Sermo XLIX

De furtum facies:

n. Exod. xx. Secūdū peccatū alienū est piliū malū vel etiā iniustū quo quis piceps malorum efficit: iuxta illud Eccl. xxvij. Faciēt piliū nequissimū sup eū deuoluet. Sic expse per in Hester quod Amā qui regi piliū dedit quod oīs filij isrl interficerent vna die in toto regno regis Assueri: deo disponēte cum oīb⁹ suis cōplicib⁹ interfectus est. Tñ Hester vlti. dic: Assuer rex de eo scribēs ad ibiecta regna quod tales mali piliarij aures pncipū simplices et ex sua natura alios estimātes callida fraude decipiūt: hoc ibi. Tñ generalit̄ quicūq; cōsiliū aliq; scienter tribuit in mortale vitium: licet actu nihil sit secutū incurrūt tñ mortale peccatū: quia mortale venenū obtulerūt ly nō erat qui biberet. Si vero piliū eorum executionē fuerit sortitū: cum ppiio peccato cōmunicat et alienū: nec solū sed etiā oīm pctōr in de sequētū picipes sūt: sic virginē de florās eā ponit in via meretriciā. Quod si cōsiliū donat ad quācūq; iniusticiā in artib⁹ mechanicis: mercātis: causis iudiciarijs: falsis testimonijs et similib⁹: si ex hoc secuta ē iniusticia: tunc piliator ad restitutionē obligat: quia dicit Tho. sup. liij. di. xv. quod si pba: biliter credit cōsiliās efficac fuisse piliū suū: et quod alio iniusticia per primū cōmissa nō fuisset: tenet ad restōem quā pncipalis actor si ille restōem nō fecerit. Audiāt hec qui filios docēt iniuste lucratiuis occupari: tales enī filios suos et filias suas imolant de monijs: quib⁹ ait dñs Esa. xxx. Ne vobis filij desertores: glo. dei cōsilio et Hieremie altoz quā pphay sperto: ut faceretis cōsiliū et nō ex me sed per me: et ordiremini telas: glo. prauū demonstrādo piliū et nō per spm meū ut adderetis peccatū sup pctm: quia ex malo cōsilio malū alienū iūgit malo ppiio. Tale cōsiliū dedit Achitofel ut Absalon per legē fedaret cōcubinas patris sui: ut per tale vitium perij pri illatū crederet a ppiio in eo nō posse fieri reconciliationē: et sic firmi cum Absolone sedus iniret: quapropter illi cōsiliū nutu dei fuerat reprobātū: ac ipse diuis

no iudicio traditos in reprobū sensum: se-
ipsum execrabili ter interemit. Sic Hiero-
boā durissimo iudicio damnat: ē: nō solū
qz idola adorauit: sed qz ppo isrl' idipm cō-
suluit. Sic Baalā qui piliū dedit quō filij
isrl' per virgines speciosas ad fornicationē
allicerent: et sic offenso dño facilius gladio
deiceret. Sic Cayphas nō legē dñm cru-
cifixisse: sed crucifigētibz cōsiliū dedisse.
Sitr et Annas et alij: de quibus ait dñs ad
Pilātū: Propterea q tradidit me tibi ma-
lus peccatū habet. Ex quo pz q qñq plus
peccat mali piliarij q pncipales actores:
et ideo p pñs aliqñ plus puniunt in iure:
vt pz. lxxvj. di. c. tanta nequitia. vbi sum-
m' pōtēx parit epō delinquētē ppter sim-
plicitatē: et tñ illos piliarios qd in eodem
scelere pultores habuit excōcat. Sic q/
ri pōt qñ qd teneat de pilio dato et qñ nō.
Ad hoc rñdet Jo. an. ii. vj. in regula iuris
Null' ex pilio dñmō fraudulētū nō fue-
rit obligat: distinguēdo. s. de consilio: aut
enī dat piliū circa cōtractū vel qñ: aut cir-
ca maleficiū vel qñ. Si dat q cōsiliū circa
cōtractū et tñc si piliū illud est fraudulētū
teneat actiōe de dolo ipi cui piliū dedit: qz
generaliter cōsulens teneat de omni cōsilio
fraudulēto quo qd scietē ad fraudem dat
alteri piliū: et b innuit reglā pñdicta: Null-
lus. Et addit Rich. in. liij. di. xv. q appella-
tione fraudulēti piliū cōtinet etiā malū cō-
siliū ex ignorātia datū: Quis bonū cōsiliū
dare crederet: si debitā diligentia ad scien-
dū nō adhibuit: qz negligētia crassa ppe-
doliū est: vt. l. dist. c. sepe. et de iniur. et dā.
da. c. si culpa. et de peni. et re. c. questū. vbi
plane de hoc in glo. Ad maiore tñ euiden-
tiā exempla ponam: b singulis. Primo de
cōtractu emptiōis et venditiōis: dicit enim
Dñ' in dicta regula: null': qz si piliū dat
cōtrahētī q alio erat cōtractur': tñc locū hz
dicta regula: Null' ex pilio dñmō fraudū-
lentū nō fuerit obligat: id est si nō interue-
nit fraus in piliēdo ppter quā emēs forte
magis iusto emit vel vendēs minus iusto
vēdit: aut ab emptore solutionē extorqne-
re nō pōt et silita: q possunt fraudulēter in-
uenire: quo nō obstāte cōsuluit alter mala-
fide: tñc enī teneat in solidū: si tñ bona fide
cōsuluit nō teneat. Si xō nō erat alio ptra-
cturus: tñc is q cōsiliū dedit teneat in soli-
dū: vt frequēter cōtingit in cōmessatiōibz
et ebrietatibz ad pcurandū solutionē sym-
bolitvñ si tui lucri causa me ad emendū vl'

vendendū induxisti cōsilio fraudulēto te-
neris mihi. Secūdo in cōtractibus mutui
duplici. Tū qz me volentē mutnare grat'
indigenti: tu me induxisti qz nō dārē nisi sō
vsura: tūc enī fm Alstē. li. iij. ti. xl. teneris
ad restitutionē: eo q impedis indebite vti-
litate pñmi pcurando ne mutuū sibi da-
ret. Tū ecōtra sciēs eū cui mutuū faci-
tatibz labi: nihilomin' ad hoc me induxi-
sti ppter fauorē ei' aut ppter lucrū pñm:
eundē esse idoneū ad soluendū fraudulen-
ter affirmādo. Et generalit' quicūqz indu-
cit alios ad faciendū cōtractus vsurarios
teneat in solidū pti lese: et hec oīa sicut etiā
sequētia sane intelligunt qñ pncipalis nō
restituit. Tertio pz in tractatu locatiōis vl'
cōductiōis: nā si cōsilio tuo inductus sum
fraudulēter ad locandū domū meā illi quē
sciebas male vsuruz aut pñm locatiōis nō
soluturū: aut agrū meū illi quē sciebas in-
fideliter acturū: et in siliū sicut in locatiōi-
bus opaz: obligaris mihi in solidum: aut
ecōtra tuo cōsilio fraudulēto cōduri equū
claudū p veloci: fundū aridū p fertili: ser-
uū pigrū et infidū p agilē et probō: teneris
mihi in solidū: et in siliū idē est iudiciū:
vt i emphytheosi de quo qd sit dictū est su-
pra. Quarto in cōtractu matrimoniali plu-
rimi ex cōsiliarijs fraudulētis maxia pati-
unt dispēdia: nō solū in donatiōibz et dotti-
bus diminutis sed etiā in pñis mīmo-
ntali vinculo cōiungēdis: in quibz potissi-
me occultant ea q displicere possunt alteri
ptraheñtū: miserāda pñus horz cōditio
qz nulla est vxoris electio: sed qlis aduene-
rit talis est habenda: si fructūda: si fatua: si
supba: si fetida: si corrupta: aut cuiuscūqz
vitiū est post nuptias expit: equus: asin':
bos: canis et vilissima aialia mācipia pñs
phanē et sic emunt: sola vxor nō ostēdit ne
ante displiceat q ducat. Quāto patet in
cōmodatis: nam si tu mihi cōmodasti vasa
viciosa cōsulens fraudulēter vt i eis vitiū
meū ponere et vinum corūperet aut effun-
deret: teneris mihi satisfaccere: vt. ff. cōmo-
dati. l. in cōmodato. Similiter si mihi frau-
dulēto cōsilio cōmodasti rem corruptā aut
semifracā vt recipias renouatā: et i simili-
bus est idem iudiciū: et hoc de ptractibus.

Secūdo ponamus exempla de quasi cō-
tractibus: vt pote de tutoribz: curatozibus
vl' alijs quozcūqz negociorū gestoribz: aut
etiā testoz et executoribz: nam generaliter si
tuo pilio fraudulēto pmoues aliquē pce

De decalogi

precepto

pcio fauore cupiditate: vt quocūq; affectu ad tutelā curā testamētōū executionē aut quācūq; aliā administrationē: quē verisimiliter timēs minus idoneū sollicitū iustū vel als qualitercūq; min⁹ aptū: obligaris de omni iniusticia crassa negligētia impe-ritia damnū passis: vt patet p⁹us in aucto-ritatib⁹ de cōsilio fraudulentō: maxime tñ hmoi tenent⁹ de his quos taliter pmouent ad curas administratiōes vel p⁹sidēcias ec-clesiasticas aut spūales: vt ad regimē aia-riū ad ecclesiastica bñficia ad platuras eccle-siasticas: aut administratiōes rerū ecclesiasti-carū et miserabiliū psonarū: vt m⁹grī fabrice m⁹grī hospitaliū: m⁹grī sancti spūs: silt⁹ red-dituarij cōmunitatū aut quarūcūq; psona-rū: ex quib⁹ multi multa p⁹icularizari pos-sunt. Tercio ponam⁹ exempla de maleficijs in quib⁹ cōsiliū semp est fraudulentū: et ideo cōsules sp obligat⁹: nō quidē illi cui sed p⁹ quē p⁹siliū dedit: nā si consulit occidi iudicaf homicida: vt p⁹ exp⁹ssum. l. dist. c. si q⁹ viduā. et ex de homi. c. sic dignū. vbi ponit casus de rege anglie q⁹ ad suggestio-nē quorūdā occidi fecit archiep⁹m Cantu-ariē. quoz quidā venerunt ad cōfessionē ad ep⁹m Oxon. a quo papa p⁹sult⁹ rñdit inē alia: q⁹ q⁹ se asserūt animū regis inflāmasse ad odiū vnde homicidiū fuit secutū: dure et aspere sunt puniti: sed non ita senere sic actores p⁹incipales: nisi forte regem illū ad illud homicidiū suis suggestiōibus puo-cassent: glo. forte als nō facturum: vñ eque tenent⁹: q⁹ dolo ad hoc induxerūt regē qui als nō fecisset: vt. ff. de dolo. eleganf. Silt⁹ si q⁹ cōsuluit q⁹ alteri fieret iniuria: tenet illi actiōe iniuriarū: vt de. pe. di. j. c. nō solū. Item si q⁹ cōsuluit seruo empticio q⁹ fuge-ret: vel q⁹ furtū faceret: tenet cōsules tam furti q⁹ serui corrupti: duobus enī damnū intulit scilz dñō serui et dñō rei furtine: ac vtriq; tenet satisfacere: et idē est vbiq; ca-dit nomen maleficij vt furti et rapine: vt p⁹ i glo. in dicto. c. null⁹. Maleficiū etiā dicit⁹ quodcūq; crimē ad q⁹ qui aliū inducit cō-sulendo: suadēdo: alliciēdo: als nō factū et tenet ad restitutionē: q⁹ fm Sco. et Alstē. et alios q⁹litercūq; quis aliū damnificat in bonis aie tenet illū econtrario ad conuer-sionem efficaciter reducere per se et p⁹ alios quibuscūq; modis poterit. Cul⁹ ratio est: q⁹ bona aie sunt maxima: et ideo maxie te-ner⁹ ad restitutionē: eo q⁹ maximū damnū intulit: vt dictū est s. vbi agit⁹ de dānificā-

tibus aliū in bonis aie. Etiā sub noie ma-leficij cōtinet⁹ cōsiliū quo alijs p⁹nciose cō-sulūt ne debita soluat aut aliena restituāt. Et qui in cōsilijs p⁹ncipū aut cōmunitatū iniuste p⁹ponūt ea q⁹ in damnū p⁹rimoz ve-niūt sine iusta et rōnabili cā: aut etiā quoz cōsilijs cōdunt iniq⁹ statuta vel exactiones cōtra cōmunitatē: et maxie p⁹ ecclesiasticā li-bertatē: de quib⁹ omnib⁹ tactū est supra in locis suis. Et nota generalit⁹ q⁹ illi dicunt⁹ cōsiliarij criminosi: qui sup crimie p⁹stant cō-siliū: et hi dicunt⁹ cōmunicare criminosi in crimie: vt ex de sen. excō. c. nup. §. i. secūda.

Quarto ponam⁹ exempla de q⁹si malefi-cijs: nā quasi maleficiū est q⁹ fit nocumen-tū p⁹ter p⁹positū: vt cū index per imperitiā male iudicat: vel cū de domo alicui⁹ aliqd est eiectū q⁹ nocuit transeuntibus: vt dictū est supra. Si q⁹ q⁹ iudici cōsiliū ingerit ad dandū tale iudiciū: tūc obligat⁹ cōsulens secundario eo mō quo iudicās obligat⁹ p⁹ncipaliter de quo visum est supra. Et idē di-cendū est de eo qui consulit alteri vt eiciat aliquid de domo quod alteri nocet. Sed omittis alijs queri pōt: vtrū cōsules alteri q⁹ denecet vel ad hoc pecuniā gratis cōce-dens: teneat⁹ ad restitutionē. Ad hoc dicē-duz fm Alex. lom. et Huil. q⁹ in hmoi casu sunt diuerse opiniones q⁹ tñ facilius cōcor-dari possunt. Quidā enī dicūt q⁹ qui alios ad fenerandū inducūt q⁹ nō fuissent als fe-neraturi: tenent⁹ i solidū: licz ad eos nihil puenit. Si tñ als erāt feneraturi tūc nō ob-ligant⁹ nisi inquātū ad eos puenit. Lulus opinionis p⁹ma ps sic intelligi debet: q⁹ ta-lis gratis indigēti mutuū p⁹stitissent: si tūc p⁹silio ad mutuandū sub vsura induci non fuissent: alioqn si als indigēti nihil mutu-assen⁹: pcedit alioz opinio q⁹ dicūt rōnabi-liter moti: q⁹ licz talit⁹ inducens mortaliter peccet tñ i neutro casu obligat⁹ nisi inquātū ad eos puenit: sicut nec in duob⁹ casib⁹ sequētib⁹: puta cū q⁹ societatē cōtrahit cū alio ad exercendū fenus: vel cū q⁹ vsura-rio pecuniā p⁹stat p⁹ lucro p⁹icipando: mo-uent⁹ enī tales ad hāc opinionē tenendam p⁹pter differētiā q⁹ est inē rapinā et furtū ex vna pte: et vsurā ex alia pte. penes volūta-riū et inuolūtariū. Ex q⁹ differētia sumit⁹ ori-ginē q⁹ i his casib⁹ potior est cōsiliū vsura-rij q⁹ furis vel raptoris: nā in rapina et fur-to tenet⁹ etiā ad restōem q⁹ p⁹stat ad hoc ali-quo mō cām efficacē: sine q⁹ patrata nō fu-isset: etiā si nihil ad eū pueniret: et hoc idō:

qz furtum et rapina contra voluntatē domini
 ppetrant: non sic autē in vsura vbi interue-
 nit voluntariū mixtū: ppter hoc enī in ra-
 pina et furto iura spoliatis tribuūt actionē
 ptra eos qui dederūt rapine vel furto ope
 cōsilio ministerio cām efficacē: licz ad eos
 nihil puenit: non autē sic est de vsura: qz
 non dat actio contra tales alios taliter in-
 ducētes cum ad eos nō peruenit quicqz de
 tali lucro impietatis: nec talis proprie dat
 vsurario occasionem vsuras accipiēdi: sed
 potius mutandū: qd quidē in se bonū est.
 Quā generaliter plerū prauū cōsiliū dū effi-
 car fuerit magis est pnciosus et magis ob-
 ligat q auxiliū: qz auxiliū restringit soluz
 ad illa in quibz auxiliū dat: cōsiliū autē ex-
 tendit ad oīa damna que vigore talis con-
 silij sunt secuta: et in hoc execrabili peccāt
 infidī pdicatores et cōfessores: tales inde-
 bite ad cōfessionē recipiētes et resoluētes
 qui ppiū lucrum et aliorū fauorem queri-
 tātes: de iniustis sibi partē assumūt et alia
 relaxāt retrahendo cōfiteētes et cōsiliū que-
 rentes ne aliena certa certis restituāt: vel
 ne supfluitates et vana remoueant: aut ne
 veris pditionibus et doctrine saluifere
 credant: aut ne iniuriatis satisfaciāt: qd
 fieri nullo mō deberet. In cui? ar. de vsur.
 c. quāqz. h. vj. p. c. p. c. q nullus manifestu
 rum vsurarioz testamētis interfit: aut eos
 ad cōfessionē admittat siue absoluat: nisi
 pūs de vsuris satisfaciāt: vel de satisfaci-
 endo p suarū viribz facultatū idoneam
 cautionē pstant. Et ex omnibz pdictis patz
 intuenti de cōsilio fraudulēto: quo pchpu-
 do: totus mūdus plenus est: quia vt dicit
 Prouerb. xij. Cōsilia impioz fraudulēta.
 Et Hiere. ix. Dis frater supplātans supplā-
 tabit: oīs amicus fraudulēter incedet. In-
 ter omnia tamē sunt abhorrēda cōsilia co-
 pulatricū: que venenū dulce portant i ore:
 quarū lingua vocat lingua tertia: de qua
 dicit Eccl. xxvij. Lingua tertia mulieres
 viratas deiecit: id est habētes viros vel in
 bono pposito firmatas: hec enī lingua ma-
 ledicta turpitudinū mediatrix et libidinū
 internūcia: quasi glutinū infernale cōlun-
 git incautos sedo amore: ac tandē luxurie
 feditate: mirum q detestandā cōsiliatricū
 immanitatē iura cōsilia non puniūt: que p
 furto exiguo furem suspendūt. Quia igit
 pena lamia crudelissima merito plectenda
 esset: que puellaz animas tradit demonijs
 et corpus lenocinjs. Secūdo pncipaliter

quis dare potest cōsiliū nō quidē fraudu-
 lentū sed bona fide cū debita deliberatiōe
 fm exigentiā cause. De quo queri potest:
 utrū dans alteri cōsiliū vt pecuniā suā po-
 tius ponat in mercātijs q in pdiozum em-
 ptionibz: et casu fortuito male accidit: quia
 forte merces naufragio submerse sunt: ta-
 lis piliās ad aliquā restitutionē obliget?
 Ad hoc rūdendo distinguit Dynus: quia
 aut cōsiliū dedit bona fide: et tūc nō tene-
 tur: veritatē in his que concernūt fidem
 chustiane religionis pcepta diuina et eccle-
 siastica diuina bonos mores cōmunē iusti-
 ciā et similia que tangūt pupillā oculi quo
 ad salutē animaz: nisi fuerit in his exptus
 nō debet cito sententiā pscipitare. Alioqn
 ex hoc iudicaretur temerari? aut psumptio-
 sus: nec etiā excusaret ex eo q aio simpli-
 ci bona fide cōsiliū daret alteri in pculum
 vtiqz salutis aliene et ppie: qz cecus cecū
 conat ducere et. Si vō fraudulēter dedit
 cōsiliū tunc oīno tenet: et hoc vult regu-
 la dicta. s. nullus. Ad laudē dei.

De tertio peccato alieno. s. con-
 sensus et qualiter in eo obligat qz
 ad restitutionē: Sermo L

Non furtum facies.

Exod. xx. Tertiu peccatū alienū
 est consensus quocūqz respectu fiat

scz vel ob amorē agētis aut odiū patiētis:
 aut etiā generaliter: quocūqz affectu inor-
 dinato quis in mortali deliberate pscipiat
 peccatū mortale ppetrat. Et hoc vult apo-
 stolus ad Roma. i. cum enumeratis diuer-
 sis criminibz: tandē subiungit: q qui talia
 agunt digni sunt morte: nō solū qui faciūt
 sed etiā qui cōsentiūt faciētibz: vbi dicit
 glo. vt nullus excuset consentire est tacere
 cū possis redarguere: sicqz cū faciēte reus
 et peccati piceps iudicat eadē maledictio/
 ne mulctā dus et pari pena cruciā dus. Qd
 liquide patuit in rege Achab. iij. Re. xxj.
 qui Jezabel impie regine cōsensit in mortē
 Haborib: adeo q lras cōtinentes seriē fal-
 se criminatiōis et iniuste mortis i Haborib
 ab ea confectas: rex annulo suo cōfirmaret.
 Quapropter audiuit a domino p Heltam
 dicentē: Occidisti scz per pscensum insuper
 et possedisti: et addidit: in loco in quo lin-
 xerunt canes sanguinem Haborib lambent
 quocqz sanguinem tuum: et interficiam de

De decalogi

Achab mngentē ad parietē ⁊ clausum et
ultimū in israel: ⁊ canes comedēt Jezabel
in iezrahel: hec ibi. Propter hoc etiā vxor
res paruuli posteros iudeorū puniti sunt ⁊
adhuc puniunt: ultione diuina tam tem/
poraliter q̄ eternaliter: non quidē ex hoc
q̄ dominice crucifixioni interfuerūt v̄l ad
hoc coopati sunt: sed quia parētibus con/
senserūt ⁊ consentiūt: ⁊ ab eis imprecatio/
nem maledictionis susceperūt: ad Iuliatū
vociferātibus eisdem. Sanguis eis super
nos ⁊ sup filios nostros. Unde percussit eos
domin⁹ in posteriozra: ⁊ opprobriū sempi/
ternū dedit illis: quia diuino iudicio sicut
posteri per cōsensum parentū impietate cō/
municāt: sic ⁊ hanc detestabilē maledictio/
nem hereditant: ob hoc deniq; vxores filij
posteri vel heredes vsurariorū raptorū su/
rum violentiā inferentiū iniusticiā vel de/
ceptionē quācūq; agitantū ⁊ similiū: cum
eisdem rei iudicant: nō quia faciunt sed qz
cōsentiunt: sic acquisita damnabiliter reti/
nendo ⁊ lese parti nō satisfaciēdo inquātū
facultas bonorū suppetit: vel etiam debita
iuste vel iniuste cōtracta non soluendo: ve/
rūtamē quādo debita vel iniusta totā he/
reditatē exhauriunt: tunc heres debet esse
immunis a damno sicut imunis esse tene/
tur. a lucro: ita q̄ non teneat satisfacere de
proprijs sicut nihil retinere potest de alie/
nis. Ad maiorem autem euidentiā queri
potest: quod duplex est cōsensus in culpā vel
in iniusticiā alienā. Ad hoc respōdet glo.
in. c. j. extra de offi. delegati. vbi agit de cō/
sentiēbus q̄ pari pena plectendi sunt: ⁊ di/
cit glo. q̄ quadruplex est consensus scz ne/
gligētie: consilij coopationis: auctorita/
tis seu defensiōis. Primus igit cōsensus
est negligētie: de quo cōsensu dicit glo. q̄
in illo casu minus peccat cōsentiens q̄ fa/
ciens: nisi forte negligētia nimis crassa et
supina fuerit: vt in plato: sicut patet. j. q. j.
c. quicquid. vbi punit episcopus excomu/
nicatōe duorū mensiū: eo q̄ correctionem
debitā neglexit. Minus cum dicit. lxxxiij
dist. c. cōsentire videt erranti: qui ad refe/
canda que corrigi deberent non occurrit.
Et. c. quid enim prodest illi suo errore non
pollut: qui cōsensum prestat erranti. Et ex
his colligi potest quātum superiores delin/
quūt: ac quāta pena digni sunt: cum sub/
ditorū excessus ex detestabili negligentia
corrigere dissimulant: sicut exemplariter
patet Numeri. xxy. vbi dicit q̄ popul⁹ for

precepto

nicatus est cum Moab: ac pro peccato po/
puli iussit dominus principes in patibulis
suspendidi: ad mitigandū furozē domini.
Cur aut peccante populo deus duces cru/
cifigi voluit: nisi quia eorū negligētia pec/
catis populo ⁊ illos picipes cōstituit: iuz
illud. xxiij. q. iij. Qui potest obuiare ⁊ per/
turbare peruersos ⁊ non facit: nil est aliud
q̄ fauere impietati. Hinc etiā hely p pecca/
tis filioz suorum multipliē plaga ⁊ morte
temporali mulcatus est: imo sicut ait He/
ron ym⁹. Iho peccatis filioz suozū dam/
natus est: qz corripuit eos sed lenitate pa/
tris: nō auctoritate pontificis. Quapropt
lxxxiij. dist. p. c. p. c. si quis epus fornicā/
tioni p̄beterorū diaconozū vel criminū in/
cestus in sua parrochia precio vel p̄cibus
interueniēte consenserit: vel cōmissum au/
toritate sui officij non impugnauerit: ab
officio suspēdatur. Et. c. sequenti dicit: q̄ epi/
scopus qui talium crimina vel alioz puer/
se agentū non corrigit: magis dicēdis est
canis impudicus q̄ episcopus. Deniq; de
hoc cōsensu negligētie vel dissimulationis
dicit Hein. de vri. q̄ si aliq; ex officio suo
debet ⁊ pōt rapinas ⁊ spolia p̄cauere ⁊ nō
canet: tūc talis quidē spoliator dicit: non
tamen teneat ad restitutionē: sed auferentē
cogere debet q̄ restituat: si tū aliq̄d emolis/
mentū pceperit de tali dissimulatione: tunc
ad restitutionē obligat. Similiter si requi/
situs cauere nolebat: vel si requisit⁹ aufe/
rentē ad restitutōez nō cogebat. Ad si q̄ris
quid igit de officialibus qui se certificare
negligunt an sui mīstri officia sua bene vel
male gerant. Rōdet Jo. de pla. q̄ tales te/
nent p̄ delicto familie sue cōmisso p̄textu
officij in quo tales p̄ponit: qz teneat esse sol/
licit⁹ se velle certiorari an officiales sui bñ
regant: ⁊ si male tunc de remedio puidere
als de negligentia sunt officiales hmoi pu/
niendi: ⁊ allegat idem Jo. multa iura ad
hoc. Secundus hō cōsensus est cōsilij: de
quo dicit glo. vbi supra: q̄ min⁹ punit cō/
sulens cōsagens: plus tamē q̄ negligens.
Sed Hein. de vri. distinguit de cōsensu cō/
silij ⁊ p̄suasiōis: aut enī p̄do fur vsurarius
vel cōsimilis erat hoc factur⁹ etiā sine cō/
silio: ⁊ tūc minus peccat cōsulēs q̄ faciēs:
nec teneat ad restitutionē: aut nō erat factu/
rus: ⁊ tūc est par delictū facientis ⁊ cōsen/
tiētis: vt. ff. de fur. l. qui suo. ⁊ talis teneat
ad restitutionē. Aliquādo etiā delictū con/
sulentis malus reputat q̄ facientis: quia

Principaliter videndū ē quo animo fiat peccatū: et ideo. lxxxvj. dist. in. c. tanta plus. excusaf faciens ppter simplicitatē q̄ consilens. In cui⁹ argumentū cōsulens ibidē magis punit: sed de hac materia dictū est in sermone pcedenti. Tertius autē cōsentus est cooparationis: de quo glo. vbi supra: q̄ in tali consensu equaliter peccat faciens et cōsentiens: et fm hoc intelligunt omnes auctoritates que dicunt: q̄ equaliter puniunt agentes et cōsentientes: et exemplificat Hein. de vri. q̄ si duo vel plures vnū agnū furati sunt quem singuli tollere nō potuerunt: omnes furti tenent in solidum: sed si vnus potuisset furtū fecisse sine alio: tunc quilibet tenet p parte sibi alīs cōtingente: et allegat. ff. de furt. l. vulgarū. Ad lucidiorē tamen intellectū istius sciendū est: q̄ tripliciter quis alteri coopari pōt et fauendo opem ferre. Nam primo quis pstat opem alteri non respectu certi delicti: ita q̄ fauet delinquēti: sed nō delicto: vt exempli grā: quis cōmodat alteri criminoso et bānito pecuniā vel aliud auxiliū qui per terras facinora cōmittebat: non tamē hoc respectu vt ipse posset delinquere et grassari: sed p aliquo casu licito: et tunc opem ferens in nullo punit: puta si supplicat iudici vt eximat eum de banno: vel est aduocatus in causa i qua agit de nullitate banni: hoc enī licite fit: vt patz extra de iudi. c. intellexim⁹. vbi dicit: q̄ ex cōmunicati cōueniri possunt et assistere in iudicio: sed respondere debent p procuratorem: vt patet ibidem et in glo. et de excep. c. j. li. vj. et p cōsequēs si talē fame morientē q̄s alit: nulla pena tenet. lxxxvj. dist. c. nō satis. circa finē. p̄dāce fame morientem: quisquis enī pascendo homines seruare poteris si nō paueas occidisti. Nec tamē sane intelligunt quādo non esset interdictū vel ex natura criminis vel alīs ex causa in talibus faueri: quia tunc diceret esse fauor in casu illicito: sicut in casu q̄ tangit libro sexto: de hereti. c. ij. q̄ scilicet heretici non debeant tradi ecclesiastice sepulture. Secūdo vero quis fauet delinquēti et opem confert in casu non licito: quis non faueat delicto: vt quādo delinquētem post cōmissum delictū receptat et occultat: et tūc benē punit non tamē pari pena: quia non potest fingi q̄ consenserit delicto sed tenebit alia pena vt tanq̄ receptator: vt. ff. de receptatorib⁹. et de his qui latro. occulta. et idem est in fauore prestato ante delictum:

dūmodo non respectu certi delicti. Tertio deniq̄ quis fauet et opem fert et respectu certi delicti: vt quando tribuit arma ad interficiendū aliquem: vel tribuit scalas ad ingrediendum monasteriū: et tunc taliter cōsentiens tenet pari pena tanq̄ opem efficacem prestans: eo casu quo alter non erat alīs commissurus vel saltem non sic faciliter: nam si alīs erat commissurus non dicit facere principaliter: nec etiam tunc tenet vt faciens sed tanq̄ opem prestans secundariam non principalem: et per cōsequēs non tenetur pari pena sed minori. Porro principālē opem cōferens: sicut pari pena tenet: sic et in solidum obligatur: quod potissime claret in aduocatis et procuratoribus cum causam iniustam suis cauillationib⁹ defendūt. Unde fm Ray. tales tenent ad restitutionem omnīū que illi contra quos aduocabant propter eorum patrocinium iniuste amiserunt: seu per nimiam dilationē diffinitue sententie damnificare fuerunt. Unde generaliter si per suas cauillationes aduersarijs causam bonam abstulerunt: vel etiam eos grauauerunt superflua dilationem petendo: vel falsum contra conscientiam allegando: vel etiam positionē cauillosam faciēdo: aut falsum testem instruendo: aut clientulū denegādo veritatem instruendo vel procaci vociferatione processum impediendo: prout patet expressum v. q. liij. in loco. et in glosa. In omnib⁹ his et similibus aduersario tenet ad interesse non solum eris sed etiam iuris: ita q̄ tenetur ponere partem iniuste oppressam in statu sui primi iuris: alioquin improperabit illi a domino illud. liij. Regū. vltimo. Impio prebes auxiliū et qui dominū oderunt amicitia iūgeris: idcirco iram domini mereris: q̄ aduocatus defendēs iniustam causam: impio et veritatē que deus est odienti pbet auxiliū: et ideo concludit Tho. scda 2. q. lxxj. q̄ illicitū est alicui coopari ad malū faciendū: siue cōsulendo siue adiuvando siue qualitercūq̄ cōsentendo: q̄ cōsilians et coadiuvans quodāmodo est faciens. Manifestū est autē q̄ aduocat⁹ auxiliū et p̄siliū pstat ei cui⁹ cause p̄ocinat: vñ si scilicet iniustā cām defendit a b̄s dubio grauis peccat: et ad restōem ei⁹ dāni tenet qd̄ iusticiā p eius auxiliū altera pars incurrit: si autē ignoranter iniustā cām defendit: putans eam esse iustam: excusaf fm modū quo ignorantia excusare potest: et si postea

De decalogi

precepto

In p̄cessu litis apparet iniusta: tunc nō debet eam p̄dere: vt scz aliaz partē inuēt vel secreta sue causē alteri parti reuelare: debz tamē causam illam ext̄e deserere vel eum cui⁹ causam agit ad cedendū siue ad componendū siue aduersarij damno cū effectu inducere: hec ille. Quartus deniqz consensu est auctoritatis siue defensionis: et in hoc casu magis peccat cōsentiens defendendo ⁊ auctoritatē p̄stando q̄ faciens et magis puniendus est: vnde dicit. xliij. q. liij. c. qui aliorū errorem defendit multo est damnabilior illis qui errant: quia nō solū ille errat sed etiam alijs offendicula erroris p̄parat ⁊ cōfirmat: hoc ibi. Sicqz heresiarche plus peccat q̄ heretici: quia septuaginta aliorū errorum constituūt: et. xj. q. liij. c. qui cōsentit peccātibus ⁊ defendit delinquentes: maledictus erit apud deū ⁊ homines. Et sequit. Si q̄s peccantē defendit acrius q̄ ille q̄ peccauerit coherceat: hoc ibi. Hac enim de causa tribus beniamin ferre tota deleta fuit iuxta habaā: quia sceleres peccatores defendere conati sunt: vt patet iudi. xx. Ad maiore tamē euidentiā sciendum: q̄ aliquādo fit auctorizatio vel defensio delicti post p̄petratū delictū: non tamē factū nomine auctorizat: ⁊ tūc auctorizans non dicit facere delictū illud: nec tenet tanq̄ factor delicti: sed tanq̄ fautor et defensor delinquentis. Aliqñ nō licet auctorizatio delicti fit post p̄petratū delictū: tamē cōmissum est delictū nomine auctorizantis: ⁊ tūc idem iudiciū est de ratificatōe sicut de mādante: vt patet plane lib. vj. de sentē. exco. vbi dicit. c. cum quis absqz tuo mandato manus iniicit in clericū tuo nomine violentas: si hoc ratū habueris: exco. municationē latam a canone incunctanter incurris: cū ratihabitio retrotrahat ⁊ mādato debeat comparari. Si nō injectio eadem tuo nomine nō sit facta: tunc licet peccet ratam habendo eādem: non tamē propter hoc exco. municationis villus vinculo innodaris: cum quis ratū habere nequeat qd̄ eius nomine nō est gestū: hoc ibi. Et hec duo cōtinent in duabus regulis iuris lib. vj. Prima est ratū q̄s h̄re nō pōt qd̄ ipsius nomine nō est gestū: glo. expresse vel interpretatīue. Secūda est ratihabitioē retrotrahē ⁊ mādato non est dubiū cōparari. Pro quo sciendū q̄ si quis clericū verberat nomine meo non tamē iussu meo: nō sum ali quo mō obligat⁹ tēpore injectiois nec exco.

municat⁹: sed tempore quo ratum habeo: tūc demū obligari incipio p̄nūc nō p̄tunc. Et sic ratihabitio retrotrahit culpā ⁊ exco. municationē ad ratū habentē incunctatē id est sine mora: qd̄ intelligit nō solū de ratihabitioē vera sed etiā interpretata: exempli gratia: p̄curator meus aliquid facit nomine meo licz ad hoc mandatū non haberet: ex quo scio si nō purgo teneor: qz tunc illud mādare video: ⁊ hoc est ratihabitio p̄sumpta. Similiter si phibere possum ⁊ sciens nō phibeo: qz si phibeo vel purgo nō teneor: vnde a simili p̄ticipo cū exco. micatione nō tamē in maleficio sed ad correctionē induco: nō sum ligatus: si autē in maleficio ligat⁹ sum: qz in crimie p̄ticipo cū criminoso: sic etiam hic p̄ticipo nomine meo gestis approbando hec sp̄sum in glo. ibidem. c. cū quis. Aliquādo deniqz fit auctorizatio in ipso delicto: ⁊ tunc magis peccat taliter cōsentiens q̄ faciens: ⁊ magis tenet ad restitutionē. Quia ratio est: qz oīa nostra facim⁹ quibus auctoritatē impartimur: vt patet lib. vj. de p̄ben. c. si aplice. Exempli gratia. Si auctoritate sculteti vel balni eius familia capit clericum qui notorie apparet clericus: tunc scultetus vel balni⁹ dicit facere ⁊ plus tenet q̄ facientes. Et sic patet ex p̄dictis qualiter cōsensus obliget ad peccatū ⁊ ad restitutionē. Quia si q̄s simpliciter corde cōsentit aliquo delicto alieno ex quocunqz affectu inordinato: reus est illius delicti corā deo: ⁊ ideo Ezech. ix. Iussit dñs omnes interficere in hierusalē p̄pter peccata delinquentiū in ea: qui nō habuerūt signū thau in frontibus eorū: qd̄ signum ponebat dñs in frontibus ipsa peccata delinquentiū ⁊ gementiū vñ dicit ibidē Ezech. qd̄ dñs vocauit viros indutū lineis: habentē arramētariū scriptoris in lumbis: ⁊ dixit ei. Transi p̄ mediā hierusalē ⁊ signa thau sup frontes viroꝝ gementiū ⁊ dolentiū: sup cūctis abominatiōibus q̄ sūt in medio eius ⁊ dixit alijs sex viris: Trāsate p̄ ciuitatē sequētes eū ⁊ non parcētes neqz miserantes: percutite senem adolēcentē virgīnē paruulū et mulieres: omnē autē sup quē videritis thau ne occidatis ⁊ a sanctuario meo incipite. Quod a nobis auertat x̄ps iesus b̄ndict⁹ i secula.

De q̄rto p̄cepto alieno. s. adulationis: ⁊ qualiter in eo q̄s obligat⁹ ad restitutionē: Sermo Li

¶ **Non furtum facies:**

¶ Pro. xx. Quartū peccatū alienū est adulatio de qua dicit Auguſt. ſup pſ. q. adulatio ē fallaci laude ſeducitō. Et itez ait: duo ſunt genera pſecutor. ſ. viſuperantiū ⁊ laudantiū: ſed plus pſequit lingua adulatoris q̄ man⁹ pſequētis. Luſius rationē oſtendit idē dī. Adulātūz lingue ligāt homīes in peccatis: delectat enī ea facere in quibus nō ſolū nō metuīt reſponſor ſed etiā adulator operat⁹. Qd etiāz affirmat Hiero. ſup pſ. dī. Ribil eſt qd tāz facile corūpat mētes hominū ſicut adulatio: plus enī nocet lingua adulator q̄ gla dius pſecutoris. Ad cuius evidentiā q̄ri poteſt vtrū adulatio ſemp eſt peccatum: ac vtrū obligat ad reſtutionē: pſertim cum adulatio coſiſtat in quodā ſermone laudiſ alteri exhibite ⁊ hoc intentionē placēdi: ſed aliū laudare nō eſt peccatū: qz dicit puer. vlti. Surrexerūt filie eius ⁊ beatiffimā p / dicauerūt vir eius ⁊ laudauit eā: nec etiāz alijs velle placere peccatūz eſt: iuxta illud mandatū ap̄licū. j. Cor. x. Placete omib⁹ per oīa tē. Ad hoc dī. ē ſm Tho. ſcda. 2. q. cxxv. q. laudare aliquē pōt cōtingere bene ⁊ male: put debite circūſtantie ſuane vlt p̄mittunt: nā ſi q̄s velit aliqd delectare laudādo vt ex hoc eū coſuſet ne in tribulationibus deficiat: vel etiā vt in bono p / ficere ſtudeat: alijs debitis circūſtantijs obſernatis: hoc p̄nebit ad virtutez amicitie ⁊ affabilitatis. Similit velle placere hominibus: ppter nutrīdā charitatez ⁊ vt in eis homo ſpiritualit̄ proficere poſſit laudabile eſt: verumtamē velle placere hominibus ppter inanē gloriā: vel ppter lucrū: vlt etiā in malis hoc peccatū eſſet: ſm illd pſ. deus diſſipabit oſſa eoz tē. Et ad Galath. ij. Si adhuc hominibus placerez xp̄i ſeru⁹ non eſſem. Sic etiā pertinet ad adulatiōez q̄ eſt laus p̄nitioſa: q̄ alijs velit aliū laudare in quibus nō eſt laudād⁹: qz forte mala ſunt iuxta illud: qm laudas p̄ctor in deſiderio anime ſue ⁊ iniquus benedicet: exacerbat dñm peccator: vel qz nō ſunt certa de quibus eū laudas: ſed tm ſcōm apparen tiā Eccl. xj. Ite laudes virum in ſpecie ſua: vel etiā ſi timeri poſſit ne humana laude ad inanē glām puoceſ. Hinc Eccl. xj. āte morte ne laudaueris hominē: vnde ſic laudās aliū peccaret p̄ exceſſum qd p̄tinet ad adulationē qd ſi facit ſola intentionē de

lectandi vocat placid⁹ ſm p̄h. Si vero facit intentionē alicui⁹ lucrī pſeqndi vocat blaſphator vlt adulator: cōter tm ſolet nomē adulatiōis oib⁹ attribui: q̄ ſupra debitū modū virtutis delectare volūt x̄bis vel factis in cōi puerſatiōe. Et diuerſimode peccāt ſcōz q̄ntitatē ⁊ qualitātē adulatiōis: ac ſm dire ctionē intentionis. Pro quo ſciendūz ſcōm Tho. ibidē q̄ adulatio tribus modis pōt p̄ſari charitati: ⁊ p̄ pſequēs p̄ſtituit mor / tale peccatū ⁊ obligat ad reſtutionē. P̄ſt mo modo rōne ipſius materie: pura cū ali / q̄s laudat alteri⁹ p̄ctm qd p̄ſat tā dilecti / onē dei q̄ p̄imi. P̄ſt p̄ſat dilectiōi dei p̄tra cui⁹ iuſticiā loq̄tur ⁊ ſcripturā illi⁹ mē dacē facere conat⁹: ſicut illi q̄bus ait domi nus Malach. ij. Inualuerunt ſup me x̄ba vſa: ⁊ dixiſtis qd locuti ſum⁹ p̄tra te: ⁊ dī / xiſtis: van⁹ ē q̄ fuit deo: ⁊ qd emolūmētz: qz cuſtodierim⁹ p̄cepta ei⁹. q. d. nullū: ⁊ qz ambulauim⁹ triſtes corā dño exercitū. i. ieiunijs afflictī: q̄ nūc beatos dicim⁹ arrogātes. Si qd edificati ſūt faciētes ipta / tes. ſ. i. domib⁹ ⁊ poſſeſſiōib⁹: ⁊ rēptauerūt deū ⁊ ſalut facti ſūt. ſ. ipm puocādo ⁊ p̄tē / nēdo: ex q̄ pcludere volūt q̄ dñs de malis eoz nō hz noticiā vlt ſalut nō facit iuſticiāz qd ē blaſphemia in deū: vlt r̄ſiderūt Hiere / mie increpātī excecāt iudet: eluſdē. xliij. Sacrificem⁹ regine celi. i. lūne ſic fecimus in vrbib⁹ iuda ⁊ in hierlm ⁊ ſaturati ſum⁹ panib⁹ ⁊ bñ erat nobis: ex eo aut tpe q̄ cel / ſamus ſacrificare ei oib⁹ idigem⁹: ⁊ gladio ⁊ fame p̄ſpti ſum⁹. Et r̄ſidit Hiere. ex ore dei diuerſas igerēs cōminatiōes ⁊ plagas vt p̄tz ibidē in pſecutiōe. Secūdo p̄traria tur dilectiōi p̄imi quez adulādo ſonet in p̄ctō: qz dīc Beda ſup Lu. Ipa p̄cti nutrit adulatio: q̄ ſic oleū flāmis in culpa ardē / rib⁹ ſolet adminiſtrare fomētū: q̄ pfecto pe ſtis maxie circa magnates ⁊ diuites inua / leſcit. Dīc enī Seneca in qdā eplā: q̄ diui / tes cū omnia hñt vnū illis deest. ſ. q̄ verita / tē dicat: ſi enī in clēticulū felicis homin⁹ po tētiſq̄ pueneris aut veritas aut amicitia p̄ dēda ē. Hñ dīc alan⁹ de plāctu natu: q̄ hu ius peſtis peſtilētia p̄cutiūſ p̄ncipuz late / rales: palatini canes adulatiōis artifices fabri laudis figuli falſitatis. Ibi ſūt q̄ ma / gnatoz cōmēdatiōis tuba i diuitūz aures cithariſant: q̄ mellite adulatiōis fauos fo ras eruāt: q̄ vt emergāt munera caput di uitis oleo adulatiōis iungūt. Et Petrus raueniſ. i. qdā eplā dīc. Elimiāt a palacijs

De decalogi

precepto

adulatio veritate illi soli magnatorum gratia admittuntur qui palpat blanditijs et aures fame bibulas calice babylonis inebriant: hi cum magnatibus agere si scirent in adulatione laudemque distinguere. Sed ceca laudis ambitio plus credens alij de seipso quam sibi utrumque in distinctione ampliat eos beneficijs quos torquere debuerat et a presumptione adulandi supplicijs detertere: sequitur. Tunc enim sal correctionis in omni sacrificio acceptus a domino: mel in omni sacrificio reprobatur: hinc ille. Minus cum dicat. Ezechiel. quod sic finis orationis est dictio persuasiva: et mediet medicina curasse: sic finis adulatores in inani eloquio decessisse. Ita finis Cassio. Adulatio blanda oibus applaudit: oibus salve dicit: pigros vocat liberales: avaros parcos et sapientes lascivos curiales: garrulos affabiles obstinatos persistentes: pigros maturos et graues: hec sagitta leuiter volat et cito infigit: hec ille: sicque laudatur peccator in desiderio anime sue. Sic dicit Ezechiel. v. De qui dicit malum bonum et. unde talis adulatio est mortale peccatum et tenet homini quem adulatio seduxit in damno salutis sue. Tertio praeratur charitati ratione intentionis: puta cum aliquis ad hoc adulatur alicui ut fraudulenter noceat ei vel etiam alteri corporaliter vel spiritualiter unde per adulationes triplex inferre potest nocumendum. Primum est rex exteriorum sic attingit quam do quod habet adulatores alios seducit in emptione venditione ac diuersis alijs tractibus: per ut frequenter attingit in eos quod sunt mediatores tractuum qui dicunt vnderkouffer et vulgariter ab utraque parte perit deceptiois causa acceptantes: ac utriusque parti se fautores matrem multipharie querentes: quod eorum absque nota potest decipere valeant quibus gratia. Quam ledicta rabies auaricie quod modis omnibus obligat inuidiam ad restitutionem insolidum: unde talis similitudo scorpionum qui in parte anteriori. In facie blandicias fingit ac in posteriori parte venenum deceptiois insidens pergit. Ita dicit Alanus de placitu nature. Adulatores a voluntate vultu: ab afo habent a more linguam: ab intellectu loquuntur: amplo dissensionis inuallo diffibulat. Plerumque enim exterius plausibiliter applaudendo collaudat: quod interiori traditoria derisione defraudat: foris virgineo vultu applaudit: interius scorpioneis pungit aculeo: et exemplariter patuit in Samione Iudice. xliij. qui descendens in thannata ciuitate philistinorum accepit prorem: in conuiuio igitur nuptiarum ut dicitur ma-

gister in hist. thannatei timens robur Samionis dederunt ei. xxx. iuuenes robustos sermone quasi socios: ope vero custodes: ne si forte quid vellet committere crederetur conuulorum societate: quibus aliter propono vobis pbleuma et. Tandem dixerunt sponse blandire viro ut indicet: quod sollicitans vix flendo dicebat: Disti me: et ideo non exponis mihi: qui tandem victus molestia eius indicauit: statimque suis ipsa renelauit. Qui famsoni dixerunt: quid dulci? melle: quid fortius leone? Qui ait: quid dolosius muliere: cetera patet in textu: et sic per mulierem perdidit. xxx. syndones ac totidem tunicas. Hinc merito dicit quidam verusificator. Qui mel in ore gerit et me retro pungere querit. Illi amicitia nolo mihi sociam. Quidam etiam adulatur ut sic in rebus exterioribus vel etiam corporalibus noceant alteri sicut quidam propter inaffectionem gaudent de destructione aliorum: et ostendunt signa leticie de malis quod sic referunt commendat impletates: iniurias: rapinas et similes oppressiones: licet iniuste finem recta rationes inferant: et tales grauiter peccant alios in malo confirmantes et tenent ad spirituale restitutionem: ac etiam temporales si ex eorum applausu maior secuta est damnificatio: et idem est si alteri detrahit per quam de tractionem prouocat audientem ad inferendum eidem damnum quodcumque vel iniuriam: tunc enim talis detrahens tenet insolidum. Hic queri potest utrum causas suas ex fanore vel adulatione per ininistram sententiam obtinens ad restitutionem obligatur. Ad hoc respondet communiter doctores: quod si talis habuit malam conscientiam dum lis debebat restituere obligatur cum omni intereffere: et idem est si per falsos testes: falsas allegationes aut instrumenta scienter obtinuit: ut. l. si per fal. alle. in. l. j. imo finem theologiae: quod etiam post sententiam vel prescriptionem incipit habere malam conscientiam scilicet re illam esse alienam semper restituere tenetur: et hoc Innocentius tenet extra de iniuriis. eccl. c. q. plerique: et ex ipse probatur in ista. de excep. s. Item in iudicio: Sic etiam officiales qui vel dominos vel indices suis adulationibus incitant ad iniuste iudicandum: opprimendum: exactionandum ex certa scientia tenent insolidum. Secum nocumendum quod per adulationem inferunt est corporale: et hoc dupliciter scilicet corrumpendo vel ledendo. De primo igitur queri potest utrum per fallaces blandicias virgines corrumperet ad restitutionem teneatur eas scilicet ducendo vel dotando. Ad hoc respondet Hostius. in summa.

In ti. de matrimonio: qd si causa decipiendi
 et uñ carnalē copulā extorquendi pñserit
 aliqñs i aliquā scz p fidē simulatam: si dece
 ptor: verā vult agere pñtētā necesse hz illā
 ducere in vxorē: vel si h fieri nō pōt d3 illi
 dare virū cōuenientē vel aliter satisfaccere
 vñ dotare. Cōcor. Alex. de bal. in. ij. Rich
 ar. in. liij. r Bay. Et addit Jo. de pla. insti.
 de iniu. §. iniuria. x. sine cuius: qd attēptās
 castitatē mulieris honeste p blandicias in
 terpellādo de luxuria ac plura pollicēdo:
 tenet eide actiōe iniuriāz ac etiaz eius vi
 ro: qz pudicitia illius corūpere tēptauit.
 Similiter sequens mulierem honestā qñ/
 qz vadit: quia propter illius frequentiam
 infert mulieri multā infamiā: secus tñ scōz
 leges si mulieres essent indute meretricali
 veste. De secūdo vero patet Iudic. xvi. de
 samone qd per blandicias Dalile quas ni
 miū diligebat seductus est: vt indicaret in
 quo fortitudo illius consisteret: r traditus
 est in manus inimicōz eius: vt patet ibidē
 in textu: r in his Sco. Sic Judas p blādī
 cias osculi tradidit christum. Sic Iobab p
 osculū r blandimenta xboz dicēs: Salue
 mi frater decepti r infecit Amasam: vt ba
 bes. ij. reg. xx. Hinc merito dicit Hugo de
 sancto vict. qd adulator est amicus in obse
 quio: hostis in animo: cūptus in xbo: tur
 pis in facto: vnde hoc gen^{us} adulationis sila
 tur Syrene: de qua dicit pphisiolog^{us} qd ē
 monstrū marinū habēs ab vmblico sursum
 formā virginis: infer^{us} vero figurā piscis:
 hec belus in tēpestare gaudet in sereno dul
 cedine sui cantus facit dormire nauigātes
 r quoscūqz viderit pspicitos serens ipsos
 ad locū siccū pmo secū coire cogit: qd si no
 luerit vel nō potuerit ipz perimit r carnes
 eius deuorat: aut etiā nauigantes dulcedi
 ne sui cantus ad se trahit r sic submergi fa
 cit: sic isti tanq̃ Syrene dulcedine adulasi
 onis tendūt ad nocuentū alterius corpo
 rale: aut corūpendo aut ledēdo r inficiē
 do directe vel indirecte. Tertiū deniqz no
 cumentū quod inferūt adulatores est spiri
 tuale vergēs in interitū ipsius anime: de q
 bus d3 Ezech. xij. Ne q̃ sumūt puluillos
 sub offi cubito man^{us} r faciūt cernicalia sū
 capite vnuerse etat^{is} ad capiedas atas: qd x
 ba expōit Ezech. xviij. moral. r habēs. xlvj.
 di. c. sunt nōnulli: vbi dicit. Ad h^{oc} qd ppe sub
 cubito puluill^{us} vñ cernical sub capite iacēt
 ponit: vt mollit^{er} deiscat: qd scōz qd male agēti
 bus adulator puluillū vñ cernical sū capite

vl sub cubito iacēt pōit: vt q corripit ex cul
 pa debuerat: in eo ful^{us} laudib^{us} mollit^{er} qe
 scat: hic rursum ibidē scriptū est. Ppe. s. pctor
 edificabat parietē: illi aut. s. adulatores li
 nebat eā: pariet^{is} qd ppe nomie peti duricia
 designat. Edificare qd parietē ē h se quēpiā
 obstacula peti cōstruere: s parietē limit^{is} q
 pctā ppetrātib^{us} adulant^{ur}: vt qd ille puerse
 agēs edificat: ipi adulātes quasi nitidum
 reddāt: s ibi. Triplex est igit^{ur} dñia adulasi
 onis. Pñia ē iferioz ad supiores vt illos t
 clinēt ad vota sua: qd sat pte. liij. Reg. xij.
 r. ij. Para. xxiij. in Joas rege iuda: quez
 s. puerulū nutriuit Joia de sacerdos in ti
 more dñi: post cui^{us} mortē venerūt pñcipes
 tñ: adulasiōe maligna honores illi diuifol
 exhibētes. Dixerūt enim vt refert Rabbi
 Salomō eū eē dignū honore diuifol: qz sex
 annis in tēplo nutrit^{us} erat: qd nec itrare li
 citū erat: nisi his q habebāt loci custodiā:
 honore igit^{ur} oblatū acceptauit: r exinde pe
 tētib^{us} acq̃uit: vt desto dei tēplo intrēt lu
 cis r sculprilib^{us}: pñerētqz pphas dñi a
 deo vt etiā filiū Joia de sacerdot^{is} lapida
 rēt ad ipiū regē nō memorādis misericordiē
 a Joia de pñe illi^{us} sibi pñtite: qua ppe addu
 cēs de^{us} exercitū Syrie: cūctos pñcipes re
 gis infecit ad vindictā adulasiōis pñiti
 ose: ac in Joas rege ignominiosa iudicia ex
 ercuerūt plagas. s. turpes r ignominiosas
 iferēdo: dimiserūtqz eū i lāguorib^{us} maris:
 r iurgētes in eū fui sui i vltiōez Joia de:
 occiderūt eū i lectulo: Ecce maledicta adu
 latio q̃ lamētabile finē adduxit q̃ tñ hodie
 fere toto fraz orbe dñat. Itā dicit hie^{us}. ad
 celatiā q̃ isto marie tpe regnat vitū adu
 latiois qd ē granissimū: qz hūilitat^{ur} ac be
 niuolētie loco ducit: r ita fit qd adulari
 nescit aut iuidus aut supb^{us} reputet. Scōda
 xō ē supioz ad iferiores dū palpāt eoz cri
 mina: r h ē detestabilior. De q̃ qri pōt vtz
 oficiales palpātes alioz crimia ac p h cri
 miosos punire negligētes ad restitutionē
 teneāt. Ad h^{oc} rñd3 Jo. de pla. c. de canōe
 largitiōaliū ti. li. x. l. l. pcepit: qd tles offici
 puniri debēt ea. pena q crimiosus: nā iud^{ex}
 q̃ reptū si vidicat facin^{osus} tegore vt pñci^{us} cri
 miola festiat r iudicat pñsus tacitus: imo
 de platis dicit Augusti. qe verbis domi
 ni. Si neglexeris corrigere peior factus es
 eo qui peccauit. Tertiū deniqz est equali
 um ad equales sicut ptingit inter sodales:
 potissime tñ iter dissimiles pñas: quapro
 pter dicit Eccl. vij. Inuēi amariorē morte

De decalogi

precepto

mulierē que laqueus venatorū est: id est de monum qui venantur animas: et lagena cor eius: quia scilicet demonū rhetia sunt qui bus homines capiuntur unde merito La mee cōparant que ē bestia faciē habēs hu nā et corp⁹ bestiales: de q̄ dicit i threnis. iij. sed et Lamee nudauerunt mamas: lactaue runt catulos suos: vbi dicit glo. q̄ hec be stia crudelior est suis feribus q̄ cetera be stie: licet em̄ eos ad tēpus nutriet: eos ta men postea lamar. Et inde dicit Lamea q̄ si lania: q̄ catulos suos laniare ferf. Sic tales mulieres carnales sensualitates nu triūt: sed animas laniāt om̄i psecutore cru deliores: tales em̄ p blandicias trahūt vi ros ab vxoribus: filios a parētib⁹: sacer dotes ab officijs: mōachos a claustris: eni s cerāt marsupia: debilitāt corpora: cōcupi scēncias inflāmāt et animas dānāt. Quali ter autē hmōi tenent ad restitutionē dictū est supia. Tercio deniq̄ mō potest adula tio ptrariari charitati per occasionē cū scilicet laus adulatoris sit alteri occasio pec candi: licet p̄ter adulatoris intentionē: et tunc necesse est prudenter p̄siderare vtrū sit occasio data vel accepta et qualis ruina subsequat: que studioso lectori p̄siderāda relinquo: verū tamē si q̄s ex sola auaritate delectandi alios vel etiā ad euitandū ali quod malū aut ad p̄sequendū aliq̄d cōmo dū alicui fuerit adulatus in necessitate nō esset hoc p̄tra charitatē s̄ esset veniale pec catū. Ad laudē dei.

De quinto peccato alieno scilicet recursus et qualis in eo q̄s obligat ad restitutionē: Ser. LII

De furtū facies.

n Exo. xx. Quintū peccatū alie nū est recursus ad aliquē recepto rē defensorē vel adiutorē q̄ scilicet peccatori fa uet nō solū affectu sed etiā effectū: em̄ scilicet in aliquo fouendo et patrocinando: vt sic libe rius exercere valeat quascunq̄ neq̄tias: i iusticias aut violēcias: p̄porro simplex fau tor vlt̄ fauor q̄ scilicet consistit i affectu et nil adiicit effectū ad peccatū: peccat q̄ deus in deū sed nō in canonē: et idgo ad restitutionem obli gat sed nō homini. Qui vero fauor cor dis effectū adiicit peccat in canonē et incl dit in penā ac tenetur ad restitutionē p̄te tangit glo. in cle. j. de penis. Et Jo. an. ibi dem si saltē ex illo recurſu actū vel saltē au

ctū ē maleficiū: aut etiā si ex hoc impedita fuerit restitutio faciēda ab altero: et i isto fauore p̄nitioso peccat fere oēs q̄ timorem dei nō sunt affecti: vtpote in q̄bus magis p̄ualet affectus humanus q̄ diuinus: dic em̄ Hiero. in epla ad Fabiolā q̄ multa nol facere cogit affectus: et dū p̄pinq̄atē respi cimus corporū: et corporis et anime offendi mus creatorē. Quapropter p̄sult Seneca li bro de quattuor virtutib⁹. dī. q̄s iusticiā se ctari desideras prius deū time et ama vt a meris a deo: amabis em̄ deū si in hoc imi teris illū: vt velis omnib⁹ p̄desse nulli no cere: sequit̄: Iustus em̄ vt sis nō solū non nocebis sed etiā nocētes p̄hibebis: nā ni hil nocere nō est iusticia sed abstinentia alie ni: hec ille. Et Cassio. sup illō ps. et opera tur iusticiā: dicit q̄ iusticia nō nouit patrē nō nouit matrē: veritate nouit: p̄sona non accipit: deū imitat̄ sicut fecit Job q̄ fuit de fensor et aduocatus miserabiliū p̄sonarū. Sed p̄ochpudor vt dicit Osee. iij. Hō est veritas: nō est misericordia et nō est sciētia dñi i terra. Maledictū et mēdaciū et homi cidū et furtū et adulteriū iundauerūt: et sā guis sāguinem tetigit. q. d. p̄pheta in ter ra nō est veritas ad p̄ximū in verbis: s̄ p veritate mendaciū p̄nitiosū et maledictum scilicet detractiois: vlt̄uperij: falsi iudicij: fal si testimonij et similiū: nō est etiā misericor dia erga p̄rimos: s̄ p misericordia homi cidū: i inferēdo nōcūmētū corporis: et furtū in rebus possessis: et adulteriū in p̄sona cō iuncta et per consequens in heredib⁹ falsis qui per adulteriū substituunt: in nūdaue runt. i. supra modū abundauerūt sic aque inundātes p̄p̄las ripas exēūt. Et qd om nū hōz pessimū est: sanguis sanguinē teti git: id ē p̄ctū recursus p̄ctū p̄p̄trationis fouet: quo scilicet min⁹ corrigat: aut etiā q̄ se curius frequentet. Ex q̄bus verbis p̄t q̄ duobus modis peccatū recursus fouet peccatū delinquētis. i. xbo et facto. P̄iso qd ē p̄ctū alteri⁹ q̄s fouet xbo q̄tuo mo dis. i. iniusto iudicio: patrocinio: testimo nio et p̄silio. Q̄tū em̄ ad p̄mū dīc p̄etrus blesen. q̄ officiū officialiū hodie ē iura cō sūdere: lites suscitare: trāsfactiōes rescinde re: dilatiōes inectere: sup̄p̄mere x̄itātē: fo uere mēdaciū: q̄stū seq̄: eq̄tatē v̄dere: ibia re accusatiōib⁹: x̄suras p̄cinnare: h̄ ille. Et p̄sio. de sū. bo. grau⁹ inq̄t lacerāt pau pes a p̄auis iudicib⁹ q̄ a cruciatib⁹ hostib⁹ null⁹ em̄ p̄do tam cupidus in alienis q̄ iur

der iniquus in suis: quando enim iudicant non causam sed dicta considerant: et sic negligentes sunt in discussione causantium. sic in eorum damno solliciti sunt. Ad tales igitur iudices confugiunt iniusti qui sunt ex parte eorum: constipati eorum confidentia ceteros iniuste diuersis iniurijs continue lacerant verbis: factis: violentijs: placitatioibus et similibus. Quia dicit Iheronimus: ibidem quod iudices iniqui errant a veritate sententiarum: intendunt qualitate persone et exulcerant sepe iustos dum improbe defendunt iniquos: et de hoc multa prosequitur canon. xi. q. lii. in diuersis. c. Herutamen tam iniuste iudicantes quod iniustum iudicium procurantes: ad restitutionem obligantur: et eterno districtoque diuino iudicio referunt. Quibus autem dominus Esa. v. Et qui iustificatis impios promuneribus et iusticiis iusti auferitis ab eo: propter hoc sicut defozat stipulam et ligna flamma ignis et calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit et germen eorum ut puluis ascendet. Et Michæ. lii. Audite principes iacob et duces domus israel: Numquid non vultum est scire iudicium? q. d. ad hoc te nemini qui habetis officium iudicandi. Sequitur: qui odio habetis bonum: et diligitis malum: ac per consequens aburimini potestate tradita: qui violentie tollitis pelles eorum: id est res exteriores: et carnes eorum seque affligendo desuper ossibus eorum: qui comederunt carnem populi mei et pelle desuper excoziane runt: et ossa eorum confregerunt et conciderunt sicut in lebere: per quod verba dant intelligi varij modi affligendi populum: et infra. Audite iudices domus israel: qui abominamini iudicium et omnia recta pervertitis: qui edificatis sion in sanguinibus: id est de substatia et sanguine innocentium: sequitur: Propter hoc causa vestri seque delicti: sion quasi ager arabicus et hierusalem quasi acervus lapidum erit: et mons templi in excelsa siluarum. Et sic patet quod hierusalem fuit deserta propter iudicium et prelatorum falsitatem et oppressionem innocentium miserabilium personarum: et hoc ad minus. lii. annis. Sic iudices senes inuenerat dicere malorum protra Susanam dederunt falsum iudicium et celerem vindictam persecuti sunt. De iudicibus tamen plura videbuntur inferius in peccato alieno non obliuiscens. Quod autem ad secundum seque iniustum patrocinium: sciendum quod causidici aduocati vel procuratores iniustam causam sciunt defendere: tenent illis quod propter eorum iniustum patrocinium. scilicet propter canulationes superfluas: dilationes

falsas: allegationes punitivas instructiones: aut vociferationes preces processum iudicium ariam puerteret vel impediret: vult tenent ad interesse tam eris quam iuris: nam quicquid defendunt alium iniuste suo patrocinio vel procurando iniustam alienationem et solutionem aut impediendo iustam restitutionem: tenent in solidum putant latius tactum est supra. Rursum cum in talibus plurimi confidentes infinitas aduersiones excogitant quibus proximis in iudicio spoliare possunt. Quod vero ad tertium seque iniustum testimonium sciendum quod multi confidentes in testibus corruptis causam iniustam persequuntur: verum tamen homines sciunt non solum seipos sed etiam eorum testes obligatos in solidum: quid aduersa per amiserit ex eorum falso testimonio. Sed quod de hoc restat speciale preceptum et etiam videbitur latius in ultio peccato alieno: ideo ad prius supersedeo: vult adiciens quod potest si de. li. de summo bono. Testibus inquit falsis coniunctis tarde veritas reperitur quod si separati fuerint examine iudicis cito manifestatur: nam sicut in unitate prauorum grandis est fortitudo: ita in separatione malorum infirmas: hec ille. Similiter si qui alios per accusationem vel denunciationem iniuste molestauerint obligantur ad damni restitutionem et iniurie recopensationem: quod propter in dubijs aut in certis accusare non debuerunt: quod si calumiose ex inaffectione hoc operati fuerint: sunt etiam grauius puniendi: ut patet extra de calumniatoribus. c. vlti. Quod denique ad quartum seque iniustum consilium sciendum: quod dicit Ambrosius. li. ij. de officiis. talis esse debet quod consilium dat: ut seipsum formam alijs ad exemplum bonorum operum exhibeat: in doctrina in integritate in grauitate. Et iterum: quod enim in in sceno fonte requiratur: quis de turbida aqua potum perat: itaque ubi luxuria ibi in temperantia: ubi vitio confusio est: quis inde sibi aliquid hauriendum existimet: quod vtile iudicet aliene cause que videt inutile vite sue: an enim idoneum putabo qui mihi dat consilium quod non dedit sibi: et mihi enim vacare credam qui sibi non vacat: cuius animus voluptates occupat: libido denicit: auaricia inflatur: cupiditas perturbat: hec ille. Ad tales igitur deprauatos consiliatores multi de prauitatem et suspectam habentes causam per filios malignis recurrunt tam in confessione quam in confessione: in damnationem sui: in punitioem primi consiliatores inuoluentes et seipos efficaciter innectentes: dum utriusque obligati remaneant ad culpam et ad restitutionem: ut patet in. ij. peccato

De decalogi

precepto

alleno: multo magis autem illi qui pusilla nimes incitat ad impia patranda: damna inferenda et filia: fm Hosti. etiam et Inno. quanto efficacior fuit inductio tanto maior manet obligatio. Similiter qui vtutur facto animatino sicut in guerris iniustus q vtuntur tabis et alijs instrumentis a latius obligati remanent. Secundo principalit' peccatum alteri? fouet facto quod sibi contingit potest quattuor modis. Primo qdem modo per receptionem tam personarum quam rerum. Pro quo sciendum fm. Alex. de hal. q. ille apud quem fur predo latro latet cum spolijs: dum in sua potestate spolia habeat: teneatur eadem vero domo restituere: nec est ideo criminis proditoris redarguendus si spolia furto habita restituat: sed potius exequitur quod iusticia requirit. Nec ex hoc fide violatur: quia in turpi voto debet rescindi fides. xxij. q. iij. c. in multis pmissis rescindi fides: et in turpi voto muta decretum: unde si talia reciperet animo suadendi furi vel sibi furti princeps esset: et reus mortis fm leges ciuiles ideo necesse habet illa restituere: tamen sine proditorie persone: q si timeret ne sibi furti crimine imponeretur: tunc illa pmittere potest fideli defensori restituenda vero possessori. Et si qritur vtrum fures vel raptores receptantes ad restitutionem teneant. Rñ. det scilicet? Bernhardin' in tractatu de restitutionibus: q sic: quando recurrunt ad eos tanquam ad patrocinium prestantes in nocumenum proximorum et damnum quod alias non committeretur. xj. q. iij. c. qui consentit. Similiter ad restitutionem obligatur qui sic ablata conseruant q dominus rex eas rehabere non potest: vel qui scienter impediunt ne iniusta debita vel ablata reddant: sicut contingere solet in vxoribus talium que per immoderatas expensas ultra earum dotem maritos ad restitutionem faciunt impotentes: vel econtra quando mulieres iniustis mercantibus congregant que viri earum superflue consumunt. Preterea queri potest vtrum locantes domos vsuarijs teneantur restituere pensiones ab eis acceptas. Rñ. det ad hoc Bernhardinus vbi supra q si: nisi vsuarius sit impotens vsuras restituere: quia tunc non possent recipere pensionem nisi prius eam debuissent habere participes tamen sunt omnium malorum que in his domibus ex fenore perpetrantur: et idem intelligendum est de his q locant meretricibus adulteris taxillatoribus aut quibus

cunq vitam facinorosam manifeste ducunt. Similiter et hij qui tales impios hospicio recipiunt ad exercendum actus q cunq sceleratos: quia tales omnes peccatorum patratorem efficacem causam tribuunt. Secundo modo fouet quis facto peccatum alterius p defensionem. Pro quo sciendum q hec defensio dupliciter fieri potest: vt tangit glo. in clem. vna de penis: nã pmo fit defensio auctoris: attois delicti etiam ante factum: et tunc defensor grauiter puniatur q agens: vt patet xxlij. q. iij. c. Qui alioz errorem defendit multo danabilior est illis q errant. Aliquando vero fit defensio post delictum: puta quando q impedit ne delinques ad manus iudicis veniat examinand' vel puniend': de q pñt. xxvij. q. i. Si custodi p totum: vbi dicitur de eodem. Et xxj. q. v. vbi plane de hoc in diuersis capitulis ostendit: q eadem pena puniendus est: vel si saltem impedit ne fiat executio iusticie in delinquentem: vt extra de offi. dele. talis etiam eadem pena puniri debet: et tunc felicitas post principium. Et addit glo. i dicto. c. vna de penis: non tamen puto q is q talē defendit ne ledat a priuato nedum tertio sed ab offenso vel eius sanguineo vindicare volentibus includat hac pena cum illa sit iniuria ad quam etiam pulsanda a socio q tenet: vt de sen. ex li. vj. c. dilecto: circa finem cum suis pcor. et hoc ideo q delinquentes puniri non debent nisi iuridice auctoritate publica non priuata. Iuxta illud Deut. xvj. Iuste qd iustum est exequeris. An vitij huius detestatio quales delinquentes defendit satis ostendit. Iudicij. xx. In facinore patrato cum vxore leuitate quam incredibili libidine verates interemerunt. Congregatis autem quadringentis milibus viroz ex israel ad vindictam sceleribus: ne forte furor dñi stillaret super oem populum: miserunt principes eorum ad tribum beniamin dicentes: Cur tantum nephas in vobis operati sunt vt moriantur et auferat malum de israel. Qui noluerunt audire fratres suos: sã globati sunt oes in gabaa vt illis ferreret auxilium. Quapropter diuino iudicio sunt insecti. xxv. milia viroz cum mulieribus et pnullis totamque vrbem vorax flamma consumpsit: euaserunt tamen sexcenti viri i solitudine fugientes. Letex si vt dicitur. Josaphat rex tã senere corrept' erat: eo q ipso iustitiam pberet auxilium: ita q ex rigore diuine iusticie vindicta diuina multari dignus erat: dicente ppheta. Impio prebes auxilium et his qui domi-

num oderunt amicitia iungis: et idcirco
 tram domini merebaris: sed bona opera
 uenta sunt in te. Quid igitur meretur impius
 et iniustus prebet recursum in rece
 ptione vel defensione: hec autem impia defen
 sio puerorum: et oppressio innocentium maximam
 prebet incentiuum diuine vindicte super gen
 tium: ut liqdo ptz. Hier. xxi. et xxii. ubi
 dominus mittens Iheremiam ad regem Zedechi
 am: precepit ut non per nuncios ut disposu
 it sed per seipsum ut dicitur glo. regi loqueretur et
 diceret: Iudicate mane iudicium. i. sine pro
 gatione et eruite ut oppressum de manu calu
 niantis: ne forte egrediat ut ignis indigna
 tio mea et succendat et non sit qui extinguat
 propter malitiam studiorum vestrorum. Sed non
 audiuit eum rex: quapropter dedit eum do
 minus et filios et nobiles qui fuerunt acto
 res oppressionis iniuste in captiuitatem re
 gi Babylonis: qui interfecit filios eius et no
 biles in oculis Zedechie. Deinde Zedechi
 am ex oculatam duxit captiuum in Babylonem
 et sic miserabili morte vita functus est. Ter
 tio modo fouet per subuentiones que fieri
 potest multis modis. Primo signo indica
 tio: sicut in guerris iniustis proditorie co
 tingi solet: cum aliquis statuit in certo lo
 co: ut dato fumo vel alterius rei signo ad
 predam ceteri concurrant: castra vel ciuita
 tes ingredientibus et predantes. Secundo mo
 do inductio: ut cum quis aliquid operatur
 productum vel malum aliquid suum consequatur
 effectum: quod alibi perpetrari non posset
 ut cum ignis in aliqua domum ponit quo
 gentibus ad extinguendum ignem concurrer
 e: tunc proditorum interum suum consequatur
 effectum: aut cum capta terra quis primo do
 mum incedit et ad idem faciendum alios suo
 exemplo inducit. Tercio opem prestando
 ut cum mutuat arma et similia ad maleficiu
 oportuna. Sed quid de eo qui mutuat alte
 ri ad exercendum vsuras. Ad hoc quidam
 dicunt quod si non erat alius feneratorius tenetur
 mutuas insolidum: secus autem si erat fenerator
 iustus. Alij vero rationabiliter moti dicunt
 per licet particeps efficiatur omnium peccato
 rum in neutro casu obligatur ad restitutionem
 et ex eo quod in vsura inuenit voluntarium mi
 nus: ego autem puto utramque opinionem saluari
 posse. Et prima quod opinio locum habere vi
 detur quia fenerator ex aliquo casu efficiatur impotens
 ad soluendo: tunc enim mutuas tenet insolidum
 et illa saltem parte quam feneratori concessit
 ad exercendum fenus. Secunda vero opi

nio locum habere videtur cum fenerator non
 est impotens ad restituendum: et sic de ali
 is subuentionibus prouidet lector: si logiza
 ri potest. Quarto modo fouet alterius pec
 catum per descriptionem: et hoc tribus modis.
 Primo scripturam falsificando: puta qui per
 falsum testamentum seu aliud instrumentum
 seu per aliam scripturam falsam aut falsificatam
 in libris mercantiarum seu aliorum pacto
 rum aut debitorum alium iniuste damni
 ficat insolidum obligatur satisfacere: quia ad
 hoc causam dedit efficacem: ut ff. de magi
 stratibus conueniendis. l. i. ff. de fure. in. l.
 qui tabulas: et idem est si quis non produ
 cit in lucem litteras quasque in damnum
 alterius cui iuste competit actio earundem
 Secundo instrumenta illicita conficiendo
 sicut qui scienter conficiunt instrumenta de
 soluendis vsuris: vel alias litteras quasque
 ex hoc enim notarij secundum Hostien. effici
 untur periuri: quia cum creantur hec ablu
 rare solent: et per consequens infames ut la
 tius patet supra. Tercio talia sigillantes
 vel subscribentes: nam sigilla prelatorum
 faciunt instrumenta autentica: ut extra de
 fide instrumen. c. scriptura: et per hoc laici
 credentes huiusmodi contractum per ec
 clesiam approbatum liberius peccant. Si
 militer prelati vel superiores quicumque sub
 scribentes cedulas vsurariorum: secundum Ho
 stiensem et Hofferdu si legunt et veritatem
 percipiunt particeps fiunt vsurarum pec
 cati: licet non commodi: hoc attendat recto
 res communitatum qui sigillant litteras vsu
 rarium in bonis pupillorum: vel etiam red
 ditum quorumcumque emptorum ad redem
 tiones pro precio minus iusto notabiliter:
 nam subscriptio in multis articulis iuris et
 consensum et approbationem inducit: ut ex
 tra de sententi. et re iudi. c. cum inter vos:
 et c. si certum. Ad laudem dei omnipoten
 tis.

De sexto peccato alieno scilicet
 participatiois et qualiter in eo quis
 obligatur ad restitutionem:

Sermo LIII

Non furtus facies

Ero. xx. Sextus peccatus alienus est pri
 cipatio iniuste acquisitionis vel rei
 iuste acquisite. Et hoc quidem principalliter

De decalogi

ter fieri potest septē modis: ita q̄ septē sunt hominum genera: qui participium sumunt in iniusticijs q̄rū ad p̄sentem speculationē. *Primum* nāq̄ sunt socij criminis in violētis. Pro quo sciendū q̄ vt dicit glo. in cle. men. 1. de penis. Socius delicti q̄ duobus modis. Nam quādoq̄ plures sunt socij q̄rum nullus est principalior: tunc si nullū alium antimauit plus q̄ alius eū: sed ad rapinam conuenerunt: tenetur quilibet solū p̄ parte sua satisfacere: sic tñ q̄ eorū estimatio habeatur: vt qui magis strenue se habuit ad malū. t̄ maiorē aduersarijs incussit timorem: intelligatur amplius obligatus. Quod sane intelligit: si quilibet per se fecisset damnum etiam sine tali societate: nā s̄m hosti. t̄ monal. in tractatu restitutionum. Si simul vadunt quasi vnus exercitus: tenetur quilibet in solidū: quādo vnus sine alijs non auderet ire vel damnum nō auderet vel posset inferre: in tali nāq̄ casu quilibet inuat aliū t̄ eum facit fortiorē sūt: q̄ quasi squame se mutuo comprimunt. t̄ sic omnes sunt cooperatores totius: vt patet extra de homic. c. sicut dignus. s̄ illi autem. Mirū cū s̄m Inno. t̄ Hostien. in dīcto. c. sicut dignus: in princ. Si quis rapinam dissuasit nec aliqd̄ rapuit: sed cum raptoribus iuit vt personā rapientis liberaret: tenet t̄ ipse in solidū si raptor non iussit: vel saltē rapinā non cōmisset nisi cōmitatum istius habuisset: tunc em̄ tenet in virilem portionem. Similiter etiam si aduersarius credens eum venisse in auxilium raptoris non fuit ausus sua defendere: posito q̄ etiā p̄ aduersario venisset causa pacificandi eos: quia hoc ipsū aduersario p̄mo notificare debuisset: vnde ex hoc liquido patet: quia si verbo dissuasit tamē auxilio t̄ facto op̄e prestitit: sec̄ tamē si nihilo minus rapinam ppetrasset: t̄ generaliter si multi contrarij comitati sunt principales ad rapinā seu deuastationē aut defensionē tales s̄m Inno. t̄ Hostien. vbi supra in foro conscientie non tenent nisi ad rapinam quā quilibet fecit v̄l que eorū auxilio facta sunt: t̄ que facta non essent si euz illis non iussent. Quandoq̄ vero tñ vnus est p̄ncipalis: alij vero sunt cooperatores quos si bī forte coadiuuauit ad exercēdū guerras: rapinas: predationes t̄ similia ex odio cupiditate vel alio quocūq̄ affectu inordinato: t̄ tunc si principalis iniusticiā fouet tenetur semp̄ in solidū: subditi vero adiuan-

precepto

tes excusant si dubitāt vtrū bellū sit iustū vel iniustum: consideratis singulis circumstantijs requisitis: s̄m Aug. xxiij. q. 1. quid culpāt: q̄d verū s̄m Hostien. quādo subditi quātū potuerūt diligēt inq̄rerāt t̄ peritiores consuluerūt: t̄ tamē in se semp̄ dubij remanserūt: als non. nec em̄ excusant timore incurrēdi tēporale damnum: quia tenet aliquis magis obedire deo q̄ hominibus t̄ nullū tēporale p̄ponere salutē anime sue. In tali autē dubio s̄d̄m Hostien. nō sic excusant stipendiarij cognati t̄ amici coadiuuantes: quia in tali dubio se cōmittere dīl crimini nō debuerunt in p̄iudiciū alteri partis: vt patet. xliij. q. v. c. deniq̄. Secundū sunt socij in vsuris t̄ similib⁹ iniusticijs. De q̄bus queri p̄t vtrū obligant ad restitutionē. Ad quod rīdet Berbar. Hostien. q̄ socij vsuraz t̄ factores ad mutuūz dandū sub vsura stantes in persona vsurario: rū: ita q̄ apud eos residet quasi principalis auctoritas vsurarioz: tenentur indistincte ad restitutionē: nisi principalis vsurarius restituat. Similiter s̄d̄m monaldū seruientes vsurarijs in fenerādī officio si dāt pecuniam domini sui ad vsurā de generali mandato domini sui dicētis q̄ mutuēt pecuniam quibus volunt ad vsuram nomī: ne ipsius domini tenentur etiam ad restitutionem nisi dominus principalis restituat: quia est in hoc sicut principalis: t̄ in optione eius est mutuari t̄ non mutuare. Si tamen hoc speciali mandato domini sic mandantis faciant: puta si dicat: mutua illi de pecunia ad vsuram decem libras: tunc licet mortaliter peccet hoc faciēdo: nō tñ tenet ad restitutionē: quia idē vsurarij per se vel ministros alios exerceant licet nō p̄ istos: tenentur tamen si quid de vsuris ad ipsos peruenit. Et etiā s̄m Berbar. obdo. t̄ Bull. si quēpiam induxerunt ad accipiendū sub vsuris: ac etiā si p̄pter mutua tam facta coactiue exigunt vsuras ab aliquo: tunc em̄ satisfacere tenentur in tanto: t̄ simile indicium est de omnibus cōtractibus iniustis. Tertij sunt emptores rerū iniustarum. De quibus queri potest vtrū ad restitutionem teneantur. Ad hoc dicendū s̄d̄m Bernbardinū in tractatu restitutionum per distinctionem: aut enim fuit emptor boni dei aut non. Si primo modo hoc est dupliciter: quia vel emit vt domino suo redderet recepto interesse suo t̄ precio: cum als eam dominus rei nullo modo recuperare

posset: vel saltem non tam faciliter: et tunc quia gessit utiliter negociū domini ipsius rei licite pōt recuperare p̄ciūz et totū inter esse: q̄ si sine culpa sua res pereat aut amittat: tunc non tenet. Unde generaliter dicitur quid adest ex illa re: vt pensio: merces: fructus vel simile tenet restituere: quicquid autē abest: vt p̄ciū: moderate expense: pōt repetere: vel cum eo qd ex ipsa re aduenit sibi vsq; ad currentem quantitatem poterit merito compensare: q̄ si post emptionē rei verum dominū inuenire non poterit: tunc quicquid res ipsa valet vltra p̄ciū et expensas p̄ ea factas p̄ anima illius cui res extiterat paupibus est erogandum. Satis cōcordat Hosti. Ray. et Huic. vel ipsaz rem emit vt eam teneret p̄ cōmodo suo et p̄habilitate credebat non esse iniustā: quia contrarium verisimiliter estimari non potuit. Tunc hec bona fides quattuor sibi contulit. Primo q̄ durante bona fide et cōscientia non decepta: rem illam restituere non tenetur. Si tamen postea nouerit rem fuisse raptam aut iniuste acquisitam: tunc ad restitutionē obligat: vt. l. de fur. l. ij. tenetur etiā extantes fructus restituere: de cōsumptis tamē non tenet p̄pter bonam fidem: vt. ff. de rei ven. l. fructus. et. l. si ex diuersis. §. si. et alias studeat cautius negociari. Secūdo q̄ potest rem vendere et alienare bona fide durāte: sed si lucrum aliqd ex rei venditione cōsecutus est. debet illud restituere domino vendenti: vt. ff. de cōdi. inde. l. nam et hic na. Tertio q̄ non tenet restituere rem perditā in casu fortuito durante bona fide: quia si res interim pereat sine culpa sua: in nullo tenebit domino respondere. Quarto: quia post restitutionē rei si eam fecerit iudice sententiantē: cōtra venditorem agere potest de p̄cio quod vendit vt ipsum seruet indemne: vt patet. xij. q. ij. c. vulturane. vbi plane de hoc. Ande dicat emptor domino rei q̄ ipsum ad iudiciū trahat: et postq̄ citatus fuerit venditori denunciēt q̄ compareat: et rem ipsam defendat: et si res ab eo tūc denūciat de emptione venditor tenet: nisi tempore vandente emptor per contumaciā fuisset absens: vel nisi p̄ iniuriam iudicis fuisset sententia lata: vt extra de emp̄. et vendi. ven. c. si. vbi plane de hoc: et in glossa. Si autem ad sacerdotis p̄ceptum hoc fecerit in foro cōscientioso: tunc in eodem foro venditor inducendus est vt ipsum seruet indemne:

sed in foro contentioso non poterit ipsum conuenire: ar. in dicto. c. si. Aut talis fuit emptor male fidei: et tunc vel sic emptor credebat esse iniusta: aut non credebat p̄habilitate esse iusta: aut etiā nihil de hoc cogitabat. Si ergo sciebat vel p̄habilitate esse credebat iniusta: tunc sex modis grauatur emptor. Primo: quia rem obligat restituere: nec liberatur vendendo vel alio qualitercūq; alienando: nec etiā amissione vel morte ipsius rei: nec si auferatur violenter aut nescienter de vsu cadat seu quocūq; alio casu interueniente non excusat quin restituere obligat: vnde furtum aut iniustum emens semper tenet de casu fortuito nisi in vno casu: puta si rem domino tempore et loco congruo obtulisset et ille recipe noluisse: tunc enim emptor purgasset mortem vel alium casum fortuitū: vt. ff. de condi. furti. l. in re furtiua. Secūdo: quia tenetur restituere etiā omnes fructus p̄ceptos et qui tempore intermedio percipi poterant a diligenti possessore: vt extra de restitutione. spoli. c. grauis. quod tamē sane intellegendū est fm Ray. scilicet deductis prius expensis rationabilib⁹ quas fecit gratia fructuū queredorum colligendorū et conseruandorum que deducunt tam a male fidei bone fidei possessore. ff. de peti. here. l. si a patre. Tertio: quia restituenda est res fm optimū eius statū: puta si tempore sue emptionis vel venditionis sine intermedio tempore plus valuit: iuxta illud: precium restitui debet: vt in dicto. c. grauis. et. ff. de condi. furti. in re furtiua. ff. de rei vendi. l. si nauis. §. generaliter. ff. de furti. l. in re furtiua: qd tamē intelligendū est fm quosdā quando res non habet: nam si res habet tunc dicunt sufficere quod restituat eque bonam: sicut erat quādo fuit ablata. Porro fm Ray. si res melior facta est postq̄ illam alteri vendidit: tenet etiam ad restitutionem plurimū: vt. ff. de condi. furti. l. in re furtiua. Quod etiam intelligendū est de secūdo et tertio et vltra emptore male fidei. Quarto: quia non potest a domino rei repetere pecuniā quam de re dedit postq̄ deprehendit rem esse ipsius. l. de furti. in ciuilem. nec potest se defendere ratione statuti super hoc editi: cum tale statutū sit contra deum: et ergo vitandum: vt. vlij. dist. c. que contra. vbi patet expressum. Quinto: quia non potest agere contra venditorem de p̄cio sibi dato: obstat enim sibi turpis

De decalogi

fudo sua. *L. de rerum vendi. si mancipiū.* fm tamē Alexā. de hales in. iij. Talis potest rem emptam restituere venditū vt recipiat precium quod de illa dedit: magis enim potest puidere sibi q̄ alteri: debet tamen inducere finem ad hoc vt restituat eam vtro domino rei. Sexto: qz perdit expensas suas voluntarias: nam talis contrectando rem alienam furtum comittit: et fur rerum semp est in mora: vt. *L. de fur. l. ij. ff. de cō. di. furti. l. si pro fure.* et hoc in forinseco iudicio et ciuili: verū tamē quibusdam videtur non incongrue q̄ de equitate iuris naturalis et cōscientie bone: possessor verus restituere furi debeat interesse rationabiliū expensarū: per quas res meliorata est: nisi pro quāto furi per ciuile iudiciū esset inflictum in penam: cōcor. Ray. Secūdo si emptor non p̄babiliter credebat rem esse iustam: tunc cum p̄cedētibz in p̄dictis sex sociandus est: verbi gr̄a: fuit ductus ignorantia iuris: scz quia licz rem crederet esse raptam: non tamē credebat q̄ illam emere peccatū esset: talis enim ignorantia nō excusat: vel ductus fuit ignorantia facti: tūc si fuit crassa et supina similiter nō excusat: pura cum tempore belli iniusti quis emit a stipendiario calicem: missale vel similia: talis enī semp in foro cōscientie restituere tenetur: quia talis ignorantia non excusat: vt patet extra de cler. exco. ministrāte. vbi etiam ostendit glo. q̄ ignorantia p̄babilis exco. municationis non ligat exco. municationem q̄ diu talis ignorantia p̄seuerat. Tertia deniqz si de hoc nihil cogitabat: cum tamen causam cogitandi habuerat: et hoc p̄pter fatuam et temerariam simplicitatē vel ignauiam: tunc etiam in foro cōscientie satisfacere debz fm Hosti. et Ray. Idē quoqz dicendū est fm Alexan. de hales si de hoc dubitabat: quia securior pars eligēda est: et hec multipbarie cōtingunt: quia frequēter vxores: proles: famuli et famule clam ignorante patrefamilias vendūt de rebus domesticis. Quartū sunt vxores: proles seruitores et similes: de quibus quia dictū est supra vbi de restitutione vsurarū gratia breuitatē hic sup̄sedeo. Inter omnes tamē illos excusant potissime filioli et filiule p̄pter necessitatē cum in tali egestate sunt q̄ cōmode viuere nō possunt. Quintū sunt munerum acceptores. Pro quo sciendum amici consanguinei socij seu quicunqz alij qui q̄ de bonis vsurarioz et similium co-

precepto

medunt seu bibunt: aut dono seu quocūqz alio modo recipiūt vel in alienos vsus cōuertunt: si tales vsurarij vel similes nō sūt soluendo: quia videlicet vix omnia que habent satisfactioni sufficiūt: licz etiā aliqua delicta acquisitis habeant: tales in quā quicquid p̄dictis modis recipiunt restituere tenent: quod tamē intelligendū est fm Hosti. nisi talia cōsumpta essent anteq̄ scirent iniusta esse vel datores iniustis obligari. *L. de rerum vendi. certū est.* q̄ si quis de hoc dubitat et res adhuc extat obligat satisfacere ne p̄ re temporali ponat animā suam in discrimen. Dicit enim Alexan. de hales in. iij. q̄ qui comedunt aut in alios vsus cōuertunt aliquid de vsura vel alio quocūqz maleficio sciēter siue sint religiosi siue alij: aut si dubitant aut sunt iniusta: ne discrimini se cōmittant restituere studeāt: quia habet p̄ regula: q̄ quicūqz conscientiam habet de re q̄ sit aliena tenet illā restituere. pro quo facit illud Tobie. ij. Et dete ne furtiuū sit: quia nō licet nobis aliquid de furto edere vel contingere. Idem Hosti. hoc tamē locum habet cum reperire valet cui restituendū est. Unde refert Beda i gestis angloz li. iij. de phurceo nobili viro et episcopo: q̄ ab angelis fuit eductus a corpore et deductus in altum: tres enī angeli fuerunt ei comitati quoz vnus armatus scuto candido et gladio fulgureo processit ante eum: demones autē bella mouētes ignita iacula in eum iactabant: sed angelus ea scuto repellēbat. Post mirabiles igit conflictus iusserunt eum angeli respicere deorsum: quo facto vidit vallem tenebrosam quattuor ignibz succēsam: de quo interrogans responsum accepit: q̄ vallis esset mūdus iste visibilis: quattuor vō ignes quattuor peccata mūdum cōsumētia. Primum est ignis mendacij: eo q̄ homines nō implent que p̄miserunt in baptismo. Secundus cupiditatis: quia mundi diuitias amor celestium preponūt. Tertius dissensionis: quia primozū animos in rebus superuacuis offendunt. Quartus impietatis: quia infirmiores spoliare et defraudare non formidant: ac spoliatores receptāt eos in ipsorū malicijs fouendo: qui ignes adunati tandem appropinquabant ei: viditqz demones in ignibus volantes et contra bonos bella mouentes timentes dixit angelo: domine ignis mihi appropinquat. Cui angelus: quod non accendisti non ar-

Septimo:

debit in te. Ignis enim iste fin merita opè-
rum singulos examinat: quia sicut quis ar-
det per voluntatem illicitam: ita etiā arde-
bit per debitam penam: vnus ergo demo-
num accipiens vestem fetidam et flammeā
quā scz phurceus dono pñs recepit a quo-
dam vsurario: pussit cum ea phurceum et
lactant super eum statimq; humerū eius
et maxillam accendit. Tunc ait angelus ei
quod incendisti arsit in te: sicut bona pec-
catorum furum latronum et similiū susce-
pisti: sic etiam penarum particeps esse de-
bes. Tādem anima reducta est ad corpus
et statim visibile signum incendiū protulit
in humero et maxilla: ac aliquāto tempore
supiniens in bonis operibus vitam lau-
dabiliter finit. Serti sunt heredes qui
inquātum de hereditate participant de iu-
re canonico tenent ad restitutionē omniū
debitorum vel iniustorum quibus defuncti
fuerant obligati: vt pote in quorum loca
succedunt: licet etiam iniusta bona ad eos
non pueniunt: vt patet extra de sepulc. c.
vlti. vbi plene de hoc precipue in glo. Et si
vnus heredum efficeret non soluendo: te-
netur alter in solidum vsq; ad quantitatem
hereditatis que puenit ad eum. Cui? ra-
tio est: quia succedit in crimine et res here-
ditarie sunt omnes restitutioni obligate:
vt extra de vsur. cum tu. §. si. de hoc atiam
visum est supra. Septimi deniq; sunt qui
cūq; curatores qui nomine alieno bona
cōgregant iniuste: nam sicut nemo nomie
suo sic nec alieno debet exercere iniusticiā
ad cōsequēdum impiū lucrum. Indecens
est enim crimē suum cōmodis alienis im-
pendere: vt expñsum patet. xlvj. dist. c. sicut
non suo. vnde tenent ad restitutionem: si
illi quoq; nomine fecerunt restituere nolūt
vel nō possunt. Et simile iudiciū est de ma-
tribus viduis que i illicitis et iniustis sol-
licitant p filijs: ac pro eis cōgregant non
non solum māmona iniquitatis: sed etiaz
iniusticie pariter nisi restituerint euz filijs
eternis obligatōibus penarū inuoluendi
vt sicut pñcipēs criminis sic inueniant pñ-
cipēs eterne damnatiōis. Quam a nobis
auertat iesus christus qui est benedictus i
secula: Amen.

De septimo peccato alieno: scz
taciturnitatis: et qualiter q̄s in eo
obligat ad restitutōz: Ser. LIII

Sermo LIII

De furtum facies:

Exod. xx. Septimū peccatū alie-
num est mur: id est taciturnitas

quando quis loqui deberet: de quo peni-
tuit Esaias. vj. c. dicēs: Ne mihi qui tacui:
quia vñ pullatus labijs ego sum. Ad eu-
lus euidentia pmo queri pōt: vtrū taciturnitas
sit peccatū: pñsertim cum silentium in
sacra scriptura multum commendat. Hinc
dicitur Esai. c. xxx. In silentio et spe erit
fortitudo vestra. Ad hoc respondet Hiein.
boyce: extra de sta. mona. in. c. q̄ dei timorē
dicens: q̄ aut queris de his que q̄s tenet
loqui: vt est pñm peccatū cōfiteri p debi-
to tempore et alijs circūstantijs: de quo est
de peni et remis. c. omnis. et mederi pñm
sermone medicinali p debito tēpore et alijs
circūstantijs in docendo corripiedo: vt est
de offi. ordi. c. inter cetera. et. xliij. dist. c. sic
rector: vbi multa de hoc et ferre testimoniū
veritatis in causa: vt patet. xj. q. ij. c. quis/
quis metu. vbi sub dīc: vterq; reus est et q̄
veritate occultat: et qui mendaciū dicit: q̄
et ille pdesse non vult et iste nocere deside-
rat: in his igit tacere mortale peccatū est.
Aut queris de his in quib? nō tenet quis
loqui vel non loqui sed expedit et decet: et
tunc veniale est peccatū facere in cōtrariū:
quādo tamē hoc est et quādo non determi-
nare in singulis est difficile: sed ipa vñctio
docet spiritus sancti qui nō pmitit hominē
sibi adherentē defacili errare. Aut queris
de his que quis nō tenet tacere nec loqui:
sicut sunt in differētia: et in his tacere non
est peccatū: de quib? notat Hosti. extra de
sumo. in. c. p tuas. ij. Aut deniq; queris de
his que q̄s tacere tenet: et tūc tacere meri-
torū est et actus virtutis: vt in dicto. c. q̄
dei timorē. Ad maiore aut euidentia hui?
peccati sciendū est: q̄ aliquis p suā taciturni-
tatem alteri quadruplex damnum inferre
potest. s. anime: fame: nature et exterioris
substantie. Primo nāq; quis alteri damnum
anime p silentiū inferre pōt: qd maxime re-
spicit superiores subditoꝝ suoꝝ salutē negli-
gentes: effecti canes muti nō valētes latra-
re: de quib? Esa. lvi. c. Speculatores elius
ceci oēs: nescierūt vñuersi: canes muti nō
valētes latrare. s. cōtra vitia: qz filib? sunt
irretiti: vnde sequit: dormiētes et amātes
somnia: et canes impudētissimi nescierunt
saturitatē: oēs i viā suā declinauerūt vnus
quisq; ad auariciā suā a sumo vsq; ad nos

De decalogi

precepto

ulsimū: vñ de talib⁹ p̄dixit dñs p̄ Zacha-
riā. xi. p̄ pastor. s. noīe: ⁊ idoli. s. colēs re:
dereliquēs gregē: gladi⁹. s. vidicte: sup̄ bra-
chiū eius: id est sup̄ opera corporalia: ⁊ sup̄
oculum dexterū eius: id est sup̄ animā in
qua est intellectus: qui dicit oculus: id est
super operationes virtutum interiorū ipsius
anime: sicut sunt intentio: affectio: cogita-
tio ⁊c. Et Jeremie. xliij. De pastoribus
qui dispergūt ⁊ dilacerant gregem: scilicet
exemplo male vite ⁊ verbo false doctrine.
Sequit⁹: Ecce ego visitabo super vos acri-
ter puniendo maliciam studiorū vestrorū:
et. xliij. Adhuc inquit ibunt greges ad
manum numerantis dicit domin⁹. Ande
sup̄ illud Ezechielis. iij. Fili hominis spe-
culatorem dedi te domui israel: dicit p̄ro-
sper: Si impio locutus non fueris vt si ab
impietate sua custodiat: ⁊ ille perierit: san-
guinem eius de manu tua requirā: hoc est
dicere: si ei peccata sua non annūciaueris:
vt ab impietate sua conuertat⁹ ⁊ viuat: te q̄
non increpasti: ⁊ ipsum qui te tacente pec-
cavit flammis p̄hennibus perdam. Rogo
quis tam saxei pectoris: quis tam ferreus
erit quem ista sententia non terreat. Ande
concludit Isido. de summo bono dicens:
Sacerdotes p̄ iniquitate populorū dam-
nant: si eos aut ignorantēs non erudiunt
aut peccantes non arguūt. Hinc legitur in
cesario: de quodā curato qui mortuus vi-
sus est tam diu a suis parrochianis lapida-
ri maledictibus ⁊ improprietatibus ipsum
esse causam damnationis eorum quousq̄
retrocedens cecidit in puteum abissi. Nec
mirū: quia dicit Alstē. ti. de multiloquis:
q̄ taciturnitas in plato est mortale pecca-
tū: quod sane intelligit si fiat omīssio cor-
rectionis vel instructiōis p̄ tempore debi-
to: vt. xl. dist. c. si propter. Et Aug⁹. de ver-
bis domini: Si neglexeris corrigere peior
factus es eo qui peccauit. Preterea sicut
grauiter peccat plati spirituales in nō cor-
rigēdo suos subditos: sic ⁊ seculares: sicut
pater Numeri. xxv. vbi iussit per Moysen
domin⁹ p̄ peccatis populi p̄ncipes suspen-
di. Sic ⁊ parentes non corrigendo filios:
tot nāq̄ patres ⁊ matres infelici cōmercio
comparāt infirmū affectu suspicioso filio-
rum: eo q̄ proles in hac vita peccantes di-
gna correctione non gerunt: nimia dilecti-
one qua erga eos ferunt ⁊ afficiunt dece-
pti. Quapropter vtrūq̄ remanet eternus
clamor diuine maledictionis: itaq̄ pueri

clamantes aduersus parentes eisdem ma-
ledicent: eo q̄ peccātes illos a peccatis nō
retraxerint: iuxta illud p̄ouerb. xxx. Be-
neratio supple est que patri suo maledicit:
et que matri sue non benedicit. Hinc heli
i. Regū. iij. crudeliter punitus est ⁊ dam-
natus legit⁹: eo q̄ tacuit malicias filiorum
non eos debita correctione feriendo. Sic
deniq̄ negligentes vigilare sup̄ custodiā
familie sue rationē reddituri sunt in iusto
iudicio dei de eis: ac generalit̄ omnes qui
se mutuos p̄hent in iniuriā dei vel primis
puta si dolose tacent videntes aliquem ad
patrandū quodcūq̄ peccatū vel maleficiū
cum tamē sine proprio periculo solo verbo
posset impedire ne faciat: q̄ ex eo contingere
solet: quoniam amore diuino refrigerante
p̄ch dolor inordinatus amor: in eis adau-
ctus p̄ncipale sibi dominū vendicans ni-
miū insolēscit: diuina despiciens ⁊ huma-
na cōplectens: cum tamē in contrariū do-
minus p̄ceptū dedit de correctione frater-
na: Matth. xvij. vbi ait: Si peccauerit i te
frater tuus: id est te sciente: vbi etiā profe-
quit⁹ de modo ⁊ ordine corripiendi prout
latius p̄secutus sum in sermonib⁹ de trib⁹
partibus penitētie vbi agit⁹ de quarto ope
misericordie spiritualis quod est corrigere
peccantē: vbi etiā patet qualiter in omīssio-
ne illius quis peccat mortalit̄. Maxime
tū in iudicio diuino referunt medici spi-
rituales animarū: qui in confessionibus ⁊
p̄dicationib⁹ peccata dissimulant ex igno-
rantia vel negligentia: aut potius ex aua-
ricia peccata nō redarguentes: merā iusti-
ciam ⁊ vtilitatem affectu quodam inordi-
to subiectes: ac in casibus illicitis aut nō
cōcessis absoluentes: ac plerūq̄ inaudita
⁊ horrenda p̄ dispensationes falsas admit-
tentes in causis matrimonialibus iniusti-
cijs violentijs notorijis vitijs ⁊ similibus:
de quib⁹ gratia breuitatis sup̄sedeo. Anū
tamē incidentaliter queri potest: vtrum se-
allum absoluens de facto quem de iure nō
potuit absolvere teneat⁹ ad restitutionem.
Ad hoc dicendū fm̄ Huil. in suo sacramen-
tali q̄ sic: scilicet ei quem sic absoluit noti-
ficando q̄ eum absolueri non poterat. Et
fm̄ Richar. in. liij. dist. xvij. Talis sacer-
dos peccat mortaliter confitentē tam dam-
nabiliter in bonis anime damnificando.
Nec credit sanctus Tho. talem absolue-
tum: licz excuset⁹ p̄pter ignorantia iuris:

B

si tamē sine fraude talem confessorē requi-
sivit: multo magis autē propter ignoran-
tiam facti: si scz confessorē putat auctorita-
tem habere. Ignorantia tñ crassa et affectata
nō excusaret nec etiā excusaf sacerdos cul-
tale lus ignorare nō licet. Idem tenet glo.
ij. in x. ex ciuitates. in clem. sup cathedrā.
Dicit etiā Jo. an. q. quo ad penā eternā ta-
liter cōfiteus absqz fraude tutus est: tamē
a satisfactione peccati et penitētia nō est tu-
tus. Sz de hoc plura supius in. liij. pcepto
ponunt. Secūdo qd alteri damnu infer-
re pōt p silentiū in bonis fame: et hoc con-
tingere solet indirecte: qñ. f. qd audit aliū
iniuste diffamari: cui cōtrariū sibi notum
est et illius famā sine suo piculo defendere
posset: sed nihilomin⁹ tacet: cū tñ eo tpe ex
fraterna charitate tacendū nō est: et ideo
vt vel obloquētū fauores necdū habitos
acquirat: vel iam habitos nō amittit: aut
ne indignationem incurrat seu ppter aliud
quodcūqz cōmodū exequēdū vel incōmo-
dum fugiendū: vt patet in militib⁹ christi
sepulchrū custodiētib⁹ qd visa christi resur-
rectione et angeli terrificā apparitiōe pecu-
niā acceperūt vt veritatem subicerent: sic
his tēporib⁹ plurimi neqter tacent et alios
in diffamā venire pmittunt: vñ reus effi-
ciē diffamie: qz dissilauit cōtrare: nam. xj.
q. ij. dicit. c. quisquis meru cuiuslibet po-
testatis veritatem occultat: iram dei sup se
puocat: qz magis timet hoīem qd deū. Se-
quit⁹: pterqz reus est et qd veritate occultat:
et qui mēdaciū dicit: quia et ille pdesse non
vult et iste nocere desiderat: et sunt verba
Aug. ad Casulanū. Sicut enim nō refert:
vtrū quis aliū interficiat cibū subtrahēdo
vel venenū offerendo: sic nō refert vtrum
qd alteri noceat maliciose tacendo vel pni-
ciose loquēdo. Tercio qd alteri damnu in-
directe pōt inferre p silentiū in bonis natu-
re: qd cōtingere pōt in psona ppria vel cō-
iuncta vt vxore filijs et silijs: et hoc ledendo
vel abutendo de qua damnificatiōe plen⁹
supra dictū est. Qd si agnosces solo verbo
sine dispendio pprio pcauere potuisset im-
pedire. Et si obijciat illud pceptū domini
cū Matth. xvij. Si peccauerit in te frater
tuus corripe eum inter te et ipm solū. Re-
spondet Tho. scda 2^a. q. xxxij. q. quedam
sunt occulta peccata que tamē vergunt in
nocumentū primo et corporale vel spiritu-
ale: puta si qd occulte tractet qualiter aliū
occidat aut virginem violet seu mulierē ra-

piat: vel etiam si hereticus homines a fide
puatim auertat: et sic de alijs similib⁹: talis
enī non solum peccat in te: sed etiā in alios
et ideo oportet statim audientē ad denunci-
ationē pcedere si voluerit a pcepto crimi-
nis liber esse: nisi forte firmiter et pbabiliter
crederet qd statim per secretam amonitio-
nem eundem ad hoc pposito renocare pos-
set. Quedā autē peccata sunt que solū re-
dundant in malū peccantis et eius in quez
peccat: eo qd a peccante ledit vel saltem ex
sola noticia allicif: et tunc locum habet p-
dictum pceptū dominicū nisi aliū sic allice-
ret ad peccatū qd timeret euadere nō posse
dispendiū: vnde generaliter hoc tuū impu-
ta peccatū et maleficiū: qd xō sine dispen-
dio pprio impedire potueris: et tuo silentio
patrare pmiseris: canis mutus latrare nō
pualens: quo ptra qru ad pntē articulū
dicit Proverb. xxiij. Erue eos qd ducunt
ad mortē. s. corpus: et qui trahunt ad interi-
tum. s. aīe liberare nō cesses. Si dixeris vi-
res nō suppetunt qd inspector est cordis ipse
intelligit et seruatoz anime sue nihil fallit:
reddetqz homini iuxta opa sua. Hinc ex cō-
cilio Babilonē. dicit. xxxvj. q. ij. c. de pu-
ellis raptis necdū desponsatis in calcedoni.
cōcilio statutū est eos qd rapiūt puellas sub
nomie simul habitādi coopantes et cōiun-
tes raptoribus: decreuit san. synodus vt si
quidē clerici sunt decidant a gradu pprio:
xō laici excoīcent: et hoc ideo: qz cōiungere
est scire reatū cui potest pvideri et oculos
claudere fingendo nō videre: sicut faciunt
officiales fauore: pccio: amore vel odio dissi-
mulātes oppressiōes iniusticias insolētias
et similia. Hic pmo queri pōt: vtrū custo-
des et vigiles ciuitatū qd nō accusant illos
qui inciderūt in aliquā penā fisco vel cōi-
tati applicandā: puta cū repiunt euntes p
ciuitatē post statutū campanē sonū: tenent
ad soluendū penam illā quam dicti trans-
gressores soluissent si eos accusassent. Ad
hoc rñdet sanct⁹ Bernhardin⁹ in tractatu
restitutionū: qd quts hmōl mortaliter pec-
cent: eo qd pui sint: si saltē tales accusare
iurauerūt: non tamē tenent penam statu-
ti soluere: quoniam illi nōdum cōdemnati
fuerūt: a quib⁹ tamē si munus aliqd acce-
perūt vt tacerēt: hoc ipsum paupibus ero-
gare tenentur: verū si talis dissimulatio
vergeret in damnu alteri⁹: puta si viderēt
vel piperēt alicui ex hoc damnu p eosdem
inferri nec reuelaret: extunc vtiqz damnu

De decalogi

damnificato refundere tenent: vñ genera-
liter tenendū est q̄ qui p̄ quocūq; officio
vel quacūq; custodia cōducti sunt vel sala-
riati ad exequēdum debite & vtiliter eadē
officia: si eorū negligentia vel culpa cōtin-
gat alijs ex hoc aliqua iniusta damnfica-
tio: tenent illam refundere ac plenarie re-
stituere: sicut cōtingit his qui in custodijs
vinearū possessionē aut altarū rerū quarū-
cūq; mercede cōducti sunt: ac eorū culpa et
negligentia alijs damnficati sunt. Et idem
dicendū est de his qui a cōtratib⁹ cōtuber-
nijs aut similib⁹ ordinati sunt ad imprimē-
dum certa signa vel sigilla cōmunitatū vt
moris est in diuersis artificijs: puta auro:
argento: metallo: panno & silib⁹: in argu-
mentū certitudinis q̄ in talib⁹ nulla regi-
etur deceptio in p̄cio in arte in pōdere mē-
sura regula seu alijs q̄buscūq; ad eadē ar-
tificia requirit: vt sic simplices & ignari p̄-
dicta signa cernētes tanq; vera testimonia
bonitatis ipsius rei securius emant ac de-
ceptionē nullā formidēt. Iḡit qui talia si-
gna in deceptionē ementium iniuste impi-
munt mendaciū p̄niciosum ip̄o facto osten-
dunt: celantes veritatē ex quo vt frequē-
ter piurium incurrunt: eo q̄ cū iuramento
taliam officia fideliter p̄sequēda cōiter susci-
piunt obligat q̄ ad satisfaciendū deceptis
emolumenta suscepit eius gr̄a dare tenē-
tur paupibus. Secūdo queri pōt: vtrum
solo verbo phibere potens primoꝝ iniu-
riam sine piculo vite vel status aut alteri⁹
discriminis: sed iniuriā fieri tacendo per-
mittens: ad restitutionē teneatur. Ad hoc
r̄s̄det sanct⁹ Berh. vbi supra: q̄ si ex offi-
cio p̄tradicare vel phibere tenet: sed ex ti-
more nō excusabili aut alia quacūq; inor-
dinata affectione rancoris: fauoris: cupiditatis
& similib⁹ dissimulat: tunc tenet de to-
to damno qd̄ ab alijs illatum est. Exempli
gratia. Si in cōsilio cōitatis vbi de impo-
nēdis collectis ip̄is clericis agit aut de re-
ligiosis hereditaria successione p̄uandis:
aut de similib⁹ iniusticijs aut violētis tra-
ctat: tunc qui ex officio publice tenet p̄tra-
dicere sed tacet: mortaliter peccat: & ad re-
stitutionem obligatur modo possibil: nec
etiā p̄pter leuem timorem excusari potest:
sed tūc duntaxat quando magnū illi peri-
culum imminet & grauari potest multos: ve-
rū tamē si non audet ex pusillanimitate pu-
blice cōtradicare ac dissentire: ne ceteri ci-
ues eum infidelem ciuitati reputent si tali

precepto

iniusticie non cōsentit: tunc fm̄ quosdam
licet mortaliter peccet tamē ad satisfactionē
non obligat. Alij tamē p̄babilius dicunt
hoc verū non esse: saltē in his qui phibere
potuissent & non phibent: nec etiam in his
quib⁹ ex hoc puenit aliqd̄ cōmodū singu-
lare: q̄ tunc efficaciter consentire vident.
Idem quoq; dicendū est p̄porcionabiliter
de collegijs in causis iniustis aut simonia-
cis & similib⁹: ac etiā de cōtubernijs & alijs
quibuscūq; societatib⁹: multo magis autē
q̄s obligat in solidū si tacet in tēporalib⁹
causis & similib⁹ p̄pter aliqd̄ burſale lu-
crū: secus autē est de illo q̄ manifeste cōtra-
dixit: Quis nihilomin⁹ sequat iniusticia.
P̄terea hi qui ex officio nō tenent p̄tra-
dicere: si talia sciētes nō cōtradiciūt cum tñ
possint sine piculo grauiter peccant: nec ex-
cusandi sunt a mortali: nō tamē tenent ad
restitutionē nisi haberēt auctoritatem ali-
quā supioritatis vñ iurisdictionē sup̄ acto-
rem: sicut parentes: pater familias & sic de
alijs. Et p̄dictis autē multi casus p̄ticular-
res praticari possunt. Deniq; quicūq; ex
officio suscepto tenet alios indemnes ser-
uare: instruēdo: cōsulendo: p̄cauendo: aut
fm̄ officij qualitātē curā debitā impēden-
do: si hoc ip̄m p̄termittit nō solū ex malicia
vel aliqua alia affectiōe inordinata: verū
etiā ex sua culpa negligentia vñ imperitia offi-
cio suo indebita: & ex hoc alter damnu alij
qd̄ sustinuit: tenet eidē totū illud damnu
restituere. Exempli gr̄a: dñi terrarū officia-
les rectores & siles qui obligant ad defen-
sionē viduarū pupilloꝝ ac omnīū miserabi-
liū p̄sonarū: p̄ quaz p̄chpudor defensione
vix verbū darēt nisi manib⁹ p̄us deargēta-
tis: sic tutores: curatores: administratores:
p̄curatores: aduocati & siles: q̄ causas ali-
orū negligētē exequunt impitia vel incu-
ria: sic medici corporū & maxime aīarū: puta
p̄fessores & p̄dicatores x̄itate nō p̄palātes
sed ignari: negligētes vitia palpates iusticiā
& veritatē cōtēnnētes: facti sunt fauo-
ris aut questus gr̄a q̄si canes muti non va-
lētes latrare: notarij quoq; nesciētes testa-
menta debite cōdere ex quib⁹ multi p̄dunt
iura sua & cōsimiles: qui omnes obligant
ad restitutionē. Ad laudē dei.

De octauo peccato alieno qd̄ ē
non obſtare quomō obligat ad re-
stitutionē. . . . Sermo LV

De furtum facies:

Exod. xx. Octauū peccatū alie
nū est: nō ob stare malicijs et inu/
sticijs alienis ac malinollis homib⁹. Et dis/
fert a peccato pcedēti sic factū a xbo: i illo
nāq; qd peccat qz nō resistit verbo: cum in
pōt sine pprio pculo. In isto xbo peccat qd
qz nō resistit facto cū tñ pōt sine pprio dis/
pendio. Illud autē generalit̃ se extendit ad
oēs: istud xbo specialit̃ ad quoscūq; supio/
res: siue sint cure rei familiares vt patrefa/
milias: siue cure rei spūalis vt supiores ec/
clesiastici ac quarūcūq; religionū vel etiā
cure cuiuslibet dñij seu officij tpalis: q oēs
tenet ad efficacē delinquētū correctiōes q
facto pficiūt cū verbū non sufficit. Nam fm
Tho. scda 2. q. xxxij. licet correctio fracta
q est actus charitatis et ptnet ad quēlibet
charitatē habentē: specialiter tendens ad
emēdationē fratris delinquētis: p simpli/
cē amonitionē fieri debeat cū certis circū/
stātijs: ita vt pficiat delinquēti fieri inq̃tū
debeat occurrētib⁹: sic bñficia q nō debēt
certis psonis sed cōter omnib⁹ siue sint
spūalia siue corpalia impēdenda sūt occur/
rētibus tñ: hoc em̃ p quadā sorte habēdū
est: vt dicit Aug⁹. in. ij. de doctri. xpiana.
Illa tñ correctio q est actus iusticie p quas
intendit bonū cōe qd nō solū pcurat per
amonitionē fratris: sed etiā interdū p pu/
nitōnē vt alij imētes a peccato desistant:
et ptnet ad oēs supiores q nō solū habent
āmonere sed corrigere puniēdo. Talis in/
quā correctio nō est ptermittēda etiā ppter
turbatōnē et obduratōnē maiorē illi⁹ qui
corrigit⁹: vt si propria sponte corrigēdus se
emēdare nō velit: saltem cogat p penas vt
peccare desistat. Qz si sit effectus incorrigi/
bilis: p hoc nihilomin⁹ cōi bono pvideat
cū p punitōnē ordo iusticie seruat⁹: et vni⁹
exemplo alij a peccato deterriti trabant⁹: et
quia talis correctio supioz debet certis p/
sonis: scz eoꝝ subditis quōlibet delinquē/
tibus. Hinc oportet q supiores eam impē/
dant omnib⁹ sine exceptiōe psonaz: nō ex/
pectātes donec eis delinquētes occurrāt:
sed debitā sollicitudinē adhibētes vt eos
inquirāt: sic qui creditori debet aliquā pe/
cuniā cū tps solutiōis affuerit: eū dē req/
rere dz vt ei debitū soluat: hec ille sparsim.
De q si correctiōe plen⁹ habes sermonib⁹
de trib⁹ pñib⁹ pñe: in sermone de q̃rto ope
iusticie spūalis qd est corrigere delinquē/
tē.

Orum igitur ad pñū. s. de pñfamillas
sciendū q si negligēs reypus fuerit i corru/
gēdo familiā siue cure cōmissā: pnceps erit
neqcie et iniusticie: pncipalit̃ tñ in delictis
filioꝝ sup qd a deo mai⁹ pceptū accepit cor/
rectiōis. Dicit enī Deut. xxi. Si genuerit
hō filiū pumacē et pteruū q nō audit pñs
et mñs impiū: et cohercit⁹ obedire noluerit
ducet est ad seniores ciuitatis dicētq; fili⁹
nñ pteru⁹ est: monita nra audire pñit: cō/
messatiōib⁹ vacat et luxurie obuet eū ppls
ciuitat⁹ et moriet⁹: vt auferatis malū d me/
dio vñ: et vniuersū isrl⁹ audiens ptimeat.
Alioqn vt dicit Sap. iij. Ex inq; enī oēs fi/
lij q nascunt⁹ testes erūt neqcie aduers⁹ pa/
rētes: glo. id est argumētū q merito dam/
nādi sūt: vñ belli: qz corripuit qdē filios su/
os verbo s nō correxit facto: iō terribilit̃ pe/
nā cū filijs accepit: vt pz sup⁹ et. j. Re. ij. et
iij. Hui⁹ aut rō est. qz vt dicit Eccl. xv. Nō cō/
cupiscit de⁹ multitudinē filioꝝ infidelium et
inutiliū. Melior ē vn⁹ timēs deū q mille fi/
lij impij: et vtile ē mori sine filijs q relinqre
filios ipios. Hinc dicit Proverb. xij. Qui
parcit xge odit filiū suū: q aut diligit filiū
suū instant⁹ erudit illū. et Eccl. xxx. Qui dī/
ligit filiū assiduatur illi flagella et letet i no/
uissimo suo: et sequit⁹ sapiētē filiū: nō des/
illi potestate i iuētute et ne despicias cogi/
tat⁹ illi⁹: curus ceruicē ei⁹ i iuētute et ton/
de latera ei⁹ dū infans ē: ne forte induret et
nō credat tibi et erit tibi dolor aīe: hec ibi.
An filij i etate iuuenili debēt corrigi: si xbo
in etate robustiori reipi fuerit incorrigibi/
les: debēt exhereditari: vt sic arceant ne/
cessitate cōstricti. Hāc autē correctionē pñfa/
milias exercere dz nō solū in filijs s etiā in
vxoze et domesticis vniuersis: fm qualitatē
psone piter et culpe. In cui⁹ argumētū pñ/
pitur Deut. xxi. Si tibi voluerit psuadere
frater tuus aut fili⁹ aut filia aut vxoz q ē in/
sinu tuo: aut amic⁹ quē diligis vt aīam tuā
vt derelicto deo tuo dijs adhereas: nō acq/
escas nec parcat ei ocul⁹ tuus vt miserear⁹
et occultes eū: sed statim iter facies: sit pñū
man⁹ tua supra eū: et post te oīs ppls mñ/
tat manū lapidib⁹ obutus necabit⁹: vt oīs
isrl⁹ timeat: hoc ibi. In cui⁹ etiā argumētū
paterfamilias plerūq; tenet ad restitutio/
nē nō solū de culpa ppria sed etiā familie:
vt pz supra. Et ideo dicit Aug⁹. de charitate
sermōe. vij. Nō putes amare suū qñ eū nō
cedis: aut tūc amare filiū qñ ei nō das dis/
ciplinā neq; corripis: nō est ista charitas s

De decalogi

precepto

linguor scz charitatis. Veritatem in correptione subditoꝝ fructuosa ꝓtum ad corrigentem requirit intentio ꝑm deū rectificatione scilicet fiat animo furioso ac lacerato: nec affectu puniēdi sed emendandi: vel salutem a malo cōpescendi. An Aug⁹. sup epi stolā ad Gal. dicit: qd nihil ita probat spīritualē virū sicut alieni peccati tractatio: cū liberationē eius potius q̄ insultationē potiusq; auxilia q̄ cōiūtia meditat: et quātū facultas tribuit suscipit. Num autē ad secundū: scz platum vel supiorē ecclasticū dicit. lxxxiij. d. l. c. error. cui nō resistit ap/ probat: et veritas cū minime defensat op/ primis: negligere quippe cum possis ꝓturbare pueros nihil aliud est q̄ fouere: et. c. si quis epus fornicationi. ꝓcipit hmoi supior ecclasticus ab officio suspendi: qui cōuincit aliorū fornicationē nō impugnare: et. c. nemo. subdit: qd epus qui talū crimina nō corrigit magis dīcendus est canis impudicus q̄ epus. Hinc. xxvij. q. j. c. si hō esses. Grego. papa inculpat Sergiū defensorē qd ꝓmisit apostatare monialē: districte ꝓcipiens vt eandē ꝓtrotius cōprehēdere festinans studeat in artissima clausura ponere: in quo si negligēs reꝓtus fuerit nouerit in se negligentia districte vin dicandā. Ratio hui⁹ est: quia ꝑm Ambro. sup epi l. j. ad Corinth. v. illō tractantē. s. nescitis qd modicū fermentū totā massam corūpit: peccatū vnus qd cognitū nō arguit multos cōtaminat: imo omnes qd norunt et non deuitant aut cū possunt argue re dissimulat: non enim sibi videt peccare qnā nullo corripit vel vitat: et quia culpā plerūq; vindicta sectat. Dicit Origen. sup li. Numeri. Illud nō ociose trāscurrendū est: qd vno peccāte ira dei sup omnes venit: hoc qnq; accidit qnā sacerdotes qui populo ꝓsunt erga delinquentes benigne volunt videri: et verētes peccatū linguas: ne forte de eis male loquant: sacerdotalis seueritatis imemores: nolūt implere qd scriptū est. j. Timo. v. peccātes corā oib⁹ argue vt ceteri timorē habeant. Et iterū: dū sacerdotē ecclesie vni parcat: vnuerse eccle mo liunt interitū: que est ista bonitas et misericordia vni parcere et omnes in discrimen adducere: polluit enī ex peccatore ꝓlus: sicut ex vna oue moribda grex vnuerfus inficit. Quaproꝓ ecclastico supiori merito ꝓsultit ꝓe. rane. i. sermōe quodā dicens: Exhibete Iobem incestuosus: Mathatā

apostatis: ꝓbincē fornicatorib⁹: Meliam Idotaris: Petru metierib⁹: Paulū blasphemantib⁹: Chailū negociantib⁹: hec ille: qd si causaris duricia eius qd corrigēd⁹ est. Rndet Ambro. sup Matth. qd grauissim⁹ nodus in ligno nō pōt expelli nisi grauissim⁹ mo oppressorio: et ideo si gladi⁹ spūalis nō sufficit: inuocet et ꝓalis in auxiliū: cui de hoc ꝓceptū est. xxiij. q. v. vbi dicit. c. ad ministratores plane seculariū tuitio pupillorū ac viduar ꝓtectio: rapaciūq; refrenatio cōstituti esse debēt ꝓculdubio. Quotiens igit ab epis et ecclasticis viris cōuenti fuerint: eorū qrimonias attrētius audiat: et ꝑm qd necessitas expetierit absq; negligētia examinet et diligētī studio corrigat: qd si dei timorē ꝓ oculis nō hntes negligere pōt secūda et tertiā amonitionē inuēti fuerint: omī se nouerint cōtione vīq; ad cōdignā satisfactionē puros. Ex qd⁹ verbis patz: qd iudices et dñi tēporales qui negligūt facere iusticiā miserabilib⁹ ꝓsonis et defendere ab oppressoribus: ex cōmunicati sunt ipso iure minorū salte ex cōicatione post trīnā amonitionē: nec absolui possunt nisi de damno satisfacciant ꝑ se vel ꝑ illos ꝓpter quos ꝓsone miserabiles iniuste damni incurrerūt: hoc etiā ibidē patet in glosa. Num etiā ad tertiū scz supiorē dominij vel officij secularis dicit. xxiij. q. iij. c. nō in inferenda: sed depellenda iniuria lex virtutis: qui enī nō repellit a loco iniuriā si pōt: tam ipse est in vitio q̄ ille qd facit: et inducit ibidem Moy sen interficiēte egyptiū ꝓpter iniuriā quā intulit hebreo: et. c. qd pōt obuiare et ꝓturbare puerfos et nō facit: nihil ē aliud qd fauere ꝓmptati eorū. Hic igit queri pōt: vīq; quis nō cōstitut⁹ in potestate: ꝓmptū patitē iniuriā teneat defendere. Ad hoc dicit qd in dicto. c. nō in inferēda glo. verbū illō exponit: si pōt: id est si in potestate cōstitutus: alis nō tenet ꝓtum ad restitutionē: vt patz. xxiij. q. iij. c. forte. in si. tamē grauit⁹ peccat: nec est excusandus a mortali nō diligens ꝓmptū sicut seipm: nō enī diligite iniuriantē cohercēdo: nec iniuriatū defendēdo: vī si quilibet teneret aliū defendere simpliciter: tunc ꝑ defensione pecuniā recipiens teneret illam restituere qd non est verū: vt. ff. qd metus cā. l. metū. §. sed licz. qd tñ sane intelligit si sibi defendēdo ꝓculū aliqđ imineret: nā si sine ꝓꝓio ꝓculo facere posset: tūc ad hoc obligaret ex charitate fraterna et peccaret mortalit⁹ nō facies

quia tunc crudelis iudicaret: sicut a simili ponunt in argumentū exempla diuersa. xx. iij. q. iij. c. ipsa pietas. Pretermittēs igitur defensionē primorū ad quā dñs obligat erat ex sola charitate fracta: licet peccatus incurrat: tñ illa p̄missio ad restitutionē nō obligat: ad quā tñ tenet si ad hoc p̄stri- ctus erat ex officio: si tamē aliū defendere potuit sine reipublice dispēdio v̄l p̄prio pe- riculo. In casu etiā argumētū nō defēdes clericū ne p̄curat cū h̄ ad eius officiū p̄ti- neat in canone icidit: vt extra de sen. ex. c. quāte: vbi plane de hoc p̄sertim i glo. q̄ la- tius hūc casū p̄sequit. Deniqs queri pōt generalit̄ q̄tū ad iudices vtriusq̄ stat: tā ecclesiastici q̄ secularis: vtz iudex iniuste iudicās teneat insolidū illi p̄tra quē sentē- tiā iniuste tulit. Ad hoc dicēdū s̄ Jo. an. c. cū eterni: in glo. sup verbo p̄denam: de sen. r̄ re iudi. li. vi. q. si p̄ cupiditatē odium amorē v̄l fauorē iniuste iudicauit: r̄ causa ciuilis est: tenet ad restitutionē dāni qd̄ ex hoc euenit alteri: r̄ vltra hoc punit in tri- plo q̄tū damnificauit. Si vero cā crimina- lis est nō tātū tenet ad restituēdū danū a se illatū: sed etiā illius bona sunt p̄fiscāda vel publicanda: vt in aut. vt litigantes ex ordine litis iuret. s̄ si q̄s aut. Si p̄inde iu- dex p̄ ignorantia iniuste iudicauit: nec fu- it ignorantia crassa: tūc nō tenet insolidū s̄ tñ arbitrio iudicis punit ex quasi deli- cto: vt. ff. de vari. r̄ exordi. cogni. l. si. r̄ in- sti. de obli. q̄ ex quasi deli. nas. in p̄nci. Si autē p̄ metu cadentē in p̄stantē v̄l iniuste iudicet: tūc tñ mortalit̄ peccat: sed ad re- stitutionē nō obligat nisi tpe accepti officij dubitasset de hoc metu tūc em̄ tenet p̄ti le- se fm̄ Baldū. L. de pena iudi. ma. iudi. l. si na. Si p̄inde iudex ip̄rudētia v̄l ignoran- tia crassa tulit iniquā sentētiā: vt q̄ sentie- bat se imperitū: r̄ tñ de iudicio se intromi- sit: vel q̄ sufficiens erat quo ad scientiam si voluisset liberos reuoluere r̄ studere sed ex negligentia omisit r̄ sic in iudicio deuiauit Tūc fm̄ Monaldū tenet ad totū inesse il- li qui ex tali sentētia lesus est: nisi posset il- lū inducere pro quo tulit sentētiā ad plenā satisfactionē lesi faciendā: vt. L. de pena iudi. ma. iudi. l. vlti. r̄ fm̄ leges multas ali- as penas sustinere deberet: niti tñ agen- dū est cū ignorantib⁹ r̄ negligentib⁹ q̄ cū dolo agentib⁹: verūtamē q̄buldā hec du- ra vidēt q̄tū ad iudices delegatos q̄bus delegant caule sciēt a papā eo q̄ reputā-

tur boni viri licet iuris vt frequēter igna- ri: nō em̄ videt q̄ isti teneant si ferunt ini- quā sententiā: dūmodo tñ hoc faciāt bona fide r̄ de p̄sillo perito: alis em̄ bene tene- rent si in requirēdo p̄sillū fuerint negligē- tes aut culpabiles. Similit̄ etiā quicunq̄ iudex si per ip̄rudentiā assessoris male iu- dicauit ignorant̄ erit excusatus: si tñ asses- sor ille credebat ab omnibus iustus r̄ peri- tus: r̄ ipse assessor tenet insolidū: q̄ culpa illius fuit qui vt iudicē informet p̄pter sci- entiā p̄cipue eligi debet: vt. ff. q̄ dñs iuris. l. ij. Idem Hosti. Secūdo queri pōt vtrū iudex pecuniā recipiēs vt iudicet v̄l nō tu- dicet teneat ad restitutionē: p̄sertim cū ex officio sibi credito incūbat iudicare. Ad h̄ dicēdū fm̄ Monal. q̄ ex q̄ iudex ex officio sibi credito iudicare tenet r̄ bene r̄ gratis ideo recipiēs pecuniā vt simpliciter iudicet vel vt bene iudicet obligat ad restitutionē illi a quo accepit: q̄ turpiter accepit r̄ cri- men concussionis cōmisit: licet alter nō tur- piter dedit. Crimē autē cōcessionis est: cū q̄s in officio p̄stituit̄ extorquet aliqd̄ a sibi diti p̄ metu: aut q̄s nō vult facere qd̄ tene- tur nisi data pecunia. Aut cū q̄s officialis vltra stipendia sibi p̄stituta extorquet: cō- tra illud euangelicū: neminē cōcentiatis s̄ estore cōtenti stipendijs vestris: vel etiam cū q̄s accusat vel p̄pter pecuniā ab accusa- tione desistit aut p̄p̄ potentiā: r̄ oēs p̄di- cti tenet ad restitutionē ei q̄ dedit: si si tur- pit̄ dedit tē em̄ dāda est illi i cul? iniuriā da- ta fuerit de q̄ p̄cussioe pla habent. j. q. j. cir- ca finē. c. iudem: cū. c. sequē. r̄ in glosa.

Preterea si iudex pecuniā accepit vt nō iudicaret: tenet nō solū ad restitutionē: n̄ qd̄ illi q̄ dedit in alteri? iniuriā: sed illi in cuius iniuriā data est: verū etiā tenet ad omne interesse: vnde. xiiij. q. v. c. non sane: subdit: nō ideo debet iudex v̄dere iustū iudiciū: aut testis verū testimoniū: q̄ ven- dit aduocatus iustū patrocinū: r̄ iurispe- ritus iustū cōsiliū: illi em̄ inē vtrancq̄ p̄tez ad examē adhibent: isti ex vna pte p̄stāt cū aut iudicia r̄ testimonia q̄ nec iusta nec vera vendēda sunt iniquē r̄ falsa vendunt: multo sceleratius vtiq̄ pecunia sumitur: quia scelerate etiā quis a volentibus da- tur. Et in glo. Si proinde recepit pecuniā vt inique iudicaret: restituere pariformi- ter obligatur illi in cuius iniuriā accepit vel saltem dari debet pauperibus: q̄ si ini- que tulit sententiā: tenetur ad omne dā,

crimē
concessionis

De decalogi

precepto

num iniuriam passo: nisi cogat illū ad ple-
nam restitutionem pro quo tam iniquā tu-
lit sententiam: concor. etiam Alex. de bal.
in. iij. parte in tractatu iudicialiū precepto
rū. Hinc Sco. sic exponit istud peccatū:
non obstitans. s. non faciendo restitui abla-
tum: cū sibi ex officio competit. Deniq; fm
Jo. de pla. Index obmittens condemnati-
onem expensarum tenetur de proprio eas/
dem refundere parti lese: quod sane tamē
intelligendū est: si fuerint petites: nam alii
sunt in pari causa negligentis: scilicet par-
tis non petentis: et iudicis nō cōdēnantē.
Ad laudē dei.

De nono peccato alieno qd est
nō manifestare: et qualiter in multis
casibus obligat ad restitutionem:

Sermo LVI

Non furtus facies.

A **o** Exo. xx. Nonū peccatū alienū
est non manifestare peccatū ma-
lificiū aut quodcūq; aliū post factū: cū ta-
men ratio dicat esse necessario manifestā-
dū: sicut occultare vel mutū se p̄bere p̄ti/
net ad id qd est futurū v̄l p̄sens: id est an-
te factū vel in facto. Ille namq; p̄p̄le non
manifestat qui sciens ubi sit res furata nō
indicat etiam interrogatus: vnde dicit Ihe-
ro. sup. parabolis: et habet extra de furt. c.
qd cū fure parti occidit animā suā: nō fur
solē sed ille reus tenetur qui cōsci? furi q̄rē-
te possessore nō indicat: ex quo patet qd pec-
cat mortaliter: nō tñ tenet ad restitutionē
scdm Tho. et Alricū: nisi ad hoc manifestā-
dū ex officio teneat: vel nisi res furta in
domo sua vel etiā in aliena suo tñ consilio
vel auxilio fuerit occultata: quia tñ effica-
citer cooperat furi. Verū tamē fm Scotū
cū quis requisitus fuerit in iudicio sentēti-
aliter ubi res furto sublata est vel alit̄ in-
iuste detenta vt posset restitui vero dño: et
tñ veritatē dicēdo nō imuneret sibi pericu-
lū status vel persone: talis iniquā nō mani-
festādo tenet ad omne dānū qd exinde le-
sus psequit: vnde. xj. q. iij. c. quisq; subdi-
tur: vterq; re? et qui veritatē occultat et qd
mendaciū dicit qz et ille prodesse nō vult et
iste nocere desiderat. Ex quibus patz qd in
iudicio negans perhibere testimoniū in al-
terius detrimentū: eidē ad restitutionē per-
pessi damni obligatus est. In cuius argu-

mentū fm Baldū. l. de epi. et cleri. in. l. p̄-
byteri. nō solū falsus testis est ille qd loqui-
tur falsū: sed qd et veritatē nouit et tacet cum
interrogat: qd optime p̄bat in textu p̄di-
cte legis. Hic primo generalit̄ q̄ri pōt de
testib;: vtrū nō volētes manifestare veri-
tatē p̄pter qd aliq; dānū incurrūt iniuste
teneant̄ eidē ad faciendā plenariā restitu-
tionē. Ad h̄ dicendū fm Richar. qd si inter-
rogati a iudice v̄l ab alio ad quē p̄tinet ve-
ritatē scitā nō manifestāt: cū tñ sine pericu-
lo possint r̄ndere veritatē tenent̄ insolidū.
Et in hoc p̄cordat dictū. c. qui cū fure. Qz
si h̄ fecerūt corrupti p̄cio tenent̄ etiā illō re-
stituere: nō illi qd dedit sed illi in cuius iniu-
riā dātū: est ar. xiiij. q. v. c. nō sane. Idē em̄
esse iudicat in hac pte dare falsū testimoniū
et nō manifestare v̄ez: vt in d. c. qd q̄s.
Ad h̄ facit qd ait Ougen sup. Levitic. Si
q̄s inq̄t ea qd videt in p̄mi sui delicto non
indicat vel in testimoniū vocat? nō qd vera
sunt dicit: peccatum qd cōmisit ille qd celat
ipse suscipiet: vnde ad p̄seruandā et manife-
standā in testimonio veritatē iōffensus af-
fectus testiū requirit. Dicit em̄ Amb. i. epi-
stola quadā. Quobus aut trib? testib? stat
om̄e verbū: sed illis testib; qd ante h̄ster/
nū aut nudius tertius nō fuerūt inimici: ne-
irati nocere cupiāt: ne lesi vicisci se velint:
iñoffensus sgit affectus testiū querit: h̄ il-
le. Secūdo queri pōt vtrū peccat qd acci-
piendo pecuniā vt indicet ea p̄pter qd p̄ri-
mus iniuste dānū pateret nisi manifestaret.
p̄sertim cū ad reuelationē in tali casu sim-
pliciter obliget ex frat̄na charitate. Ad hoc
r̄ndet Anthoni? de butrio qd de iure quidē
ciuili aliqd recipere pōt: secus tñ est de iure
canonico. Scdm vtrūq; tñ ius indicatiōe
facta recipere licet p̄ciū gratis oblatū. Verū
tamē Alex. de bal. materiā hāc latius p̄se-
quēs in. iij. pte summe in tractatu iudicia-
liū preceptorū dicit qd aliud est accipere mu-
nus p̄ testificatiōe vel manifestatiōe veri-
tatis: et aliud est p̄cipere sumptos necessari-
os. Prīmū em̄ nephas est et priuatio veri-
tatis: si ergo recipit mun? p̄ vero testimo-
nio ferēdo tenet illud restituere danti: qd
dicit Richar. in. iij. di. xv. q. testib? nō licz
v̄dere testimoniū: eo qd libet interroga-
tus p̄ loco et tpe tenet testimoniū p̄hibere
veritati: alii em̄ simonia? est si recipit ali-
qd p̄ veritatē dicēda. Ad tñ Alex. de ba.
dic̄t v̄ez dūtaxat qn̄ qd testimoniū fert p̄
pecunia in causis eccl̄asticis et a p̄sonis ec-

delectat: in alijs aut graue ē pctm. Si xpo
recipit mun? p falso testimonio: tenet illi i
cuius iniuriā recepit: et insup tenet ad offe
interesse pti lese: vt ē de testi. c. sic in glo.
sup xbo dederūt: qd intelligēdū est sane:
qñ. s. dedit p ferēdo falsū testimonio: sec? au
tē si nō dedit eo alio vt testē cor?uperet s; vt
sibi iusticia obseruaret. ar. xiiij. q. v. c. non
sane: et ē de sumonia. c. dilectus: vbi plane
de h. Et idē dicēdū est de indice: vt in di. c.
nō sane. Scdm aut. i. sup? necessarios su
mere licitū est: q; nemo tenet ppijs stipen
dijs militare: et ideo p quos fuerint postu
lati sumptus cōpetētes ministrant: etiā si i
pecuniaria causa sint testē ab alia pte pdu
cēdi sup? dico in eūdo stādo et redeūdo: vt
L. de testib? l. qñ: et ptz de rescrip. li. vj. c.
statutū: vbi dicit. s. si. q. nullus p ferēdo testi
monio fraudulē pcuret a iudice aliū vo
cari: nisi cā reqrat: t tūc nō nisi a pducēte
vocatis p testimonio ferēdo cōpetētes ex
pensas ministrari faciat q; fecerūt venien
do stādo et redeūdo: b ibi: imo nedū sup?
s; etiā mercedē dierū qbus stetit occupat?
p reddēdo testimonio et amisit opas suas
d; recipe: vt notat Jacob? butrigari? L.
de testi. in. l. si qñ: vbi dicit nō oportet p alie
nis comodis suas inuenire difficultates:
et no. glo. in di. s. si. dicens q iudex et testis
nec lucrū nec dāna ex officijs ad q vocantē
sentire debēt. L. et ex nō minus obligāt in
solidū q nō manifestāt lras occultatas aut
lras falsificatas: aut etiā post solutionē in
fraudē reseruatas: vt suo tpe ipi vl posteri
eorū semel soluta repetere valeāt. Tercio
qñ pōt de testimonio psciētie qd dāt in cō
fessione: vtrū. s. p fessionē suā in pte tñ mā
festans vl saltē diuidēs et diuersis diuersa
pfites teneat ad reitterandā p fessionē: eti
am posito casu q habeat plures ppios sa
cerdotes: psertim cū dicit de pe. et re. omīs
vtriusq; sexus fidelis postq ad annos di
cretiōis puenierit oīa sua peccata saltez se
mel in anno fideliter cōfiteat ppio sacer
doti et inunctā penitētiā p virib? ppijs
studeat adimplere. Ad h rñdet Tho. i. liij.
di. xviij. q. in medicina corporali oportz q
medicus nō solū vnū morbū ptra quē me
dicinā dare debet agnoscat: sed vniuersali
ter totā habitudinē ipi infirmi: eo q vn?
morbū ex adiūctione alterius aggrauat
et medicina que vni morbo cōpeteret alteri
nōcumentū p̄taret. Et similis est in pecca
tis: q; vnū aggrauat ex adiūctione alteri?

et illd qd vni pctō eēt puentēs medicina al
teri pberet in cētū cū qñq aliq; p trarijs
peccatis infectus sit: sic Breg. i. pastorali do
cer. Et ideo de nēcitate p fessiois ē q hō oīa
pctā pfiteat q in memoria hz: qd si nō facit
nō est p fessio s; p fessiois simulatio. Et licz
sacerdos nō possit de oib? absoluere tñ te
nef sibi oīa pfiteri vt quātitatē toti? culpe
agnoscat: et de illis a qbus absoluere nō po
test ad superiorē remittat. Concor. Heinr.
boyc. in dicto. c. omīs: dicens q nō licz con
fessionē diuidere vt in fraudē vl p verecū
diā pfiteat diuersa diuersis ita q pte cūll
bet pfiteat: sicut qdā faciūt ppe verecū
diā p fiderādo maximā cōgeriē peccatorū
ab ipis cōmissor: qd cauēdū est: vt ptz de
pe. di. v. c. j. vbi subdit. Tantus sit p fites
ne verecūdiā duct? diuidat apd se p fessio
nē vt diuersa velit diuersis sacerdotib? ma
nifestare: quidā em vni celāt q alijs mani
festāda pseruat: qd est se laudare et hypo
crisim tēdere et semp venia carere ad quam
p frustra putat puenire. Si vero non omit
tit aliqd peccatū in fraudē vel ppter vere
cundiā: s; q; ptūc nō habuit in memoria et
recondat postea: sufficit q h peccatū dicat
explicite: alia aut iā p fessa in generali solū
vt dicēdo q cū alia multa pfiteret b obli
tus fuerit. Et licet puentēs eēt vt vni scili
cet cni alia p fessus ē etiā pctm oblitū pfite
ret si cōmode possit haberi nec aliqd obessz
incōueniēs: tñ h nō est de nēcitate: q; prio
ri p fessus ē oīa q ptūc occurrebāt memo
rie. Nec etiā pctā sic semel p fessa fide bona
nēce ē denuo pfiteri s; Heinr. boyc. vbi. s.
et fm hosti. An de pe. di. j. c. lauāt lachry
me. s. nō ita: subdit. Nec ē nēce vt q semel
sacerdoti p fessi fuerim? denuo pfiteamur:
s; lingua cordis nō carnis apd nostz iudi
cē iugit pfiteri debem? Ex qb? omib? ptz
q qui scienē obmittit pctm aliqd in p fessi
ne qd tñ est pfite dū de nēcitate: nō solū ab
solutionēz et indulgētiā pctōz nō psequit et iā
tā fice pfite dō mortaliē peccare iudicat.
Comittit em mēdaciū pntiōsū ptra salutē
pziā qd ē mortale peccatū: q; oīe mēda
ciū pntiōsū qd cōtrariat charitati dei vel
pimi vl etiā ppiē salutis mortale est pctm
De quo Sap. j. Os quod mētatur occidit
animam: nimirum: quia tale mendacium
opponit veritati: charitati et anime ppiē
saluti: insup positus in loco rei committit
fraudem dolosam et simulationē dānosaz:
contra confessore sedentē in loco iudicis et

De decalogi

precepto

ni cui merito dicitur: *Ecce. xxxvij.* *Q*uasi sumptio ne
quissima unde causata es cooperire arida
malicia et dolositate illi? sed per hypocrisim
et simulationem: est enim presumptio neque contra
seffore: nequior contra deum: nequissima ve
ro contra semetipsum: seffore decipit: deum irri
det: et seipsum execrabilis dānat. *Q*uod si qui
ritur qui sunt illa peccata necessario confitenda
dicenda sunt glo. in di. c. omnis utriusque sexus:
quod omnia peccata mortalia: alio non esset fru
ctuosa penitentia non autem venialia: quod tollun
tur per orationem dicitur: ut de penitentia: di. iij.
c. de quotidianis breuius leuibusque pec
catis sine quibus hec vita non ducit quotti
diana oratio fidelium satisfaciatur: eorum enim est
dicere *Patris noster* etc. *Q*uidam tamen apostolum
imitantes in venialibus ponunt tres gradus quos
apostolus vocat lignum: fenem: stipulam: per lignum
igitur intelligunt maiora venialia que sunt
nimis inueterata vel in consuetudinem dedu
cta: et ista confiteri debet si copla sacerdotis.
habeat et hoc propter periculum peccati mor
talis eo quod per frequentem lapsu in aliquo venia
le quis disposuit ad mortale: et hoc fit ex co
placencia peccati et precepto dei: unde dicit Au
gustinus. quod nullum peccatum est adeo veniale quod non
fiat mortale si placet: sed instanti et etiam si
quod sciret esse mortale non tamen dimitteret propter
trare: per fenem vero intelligunt minora que confite
nda sunt saltem in genere: per stipulam autem intelli
gunt minima venialia que consistunt in sola co
gitatione nec perueniunt ad sensum que perit in ge
nere confiteri vel non confiteri sed delectant multis
modis: de quibus prope intelligitur dictum. c. de
quotidianis: ubi subditur quod hec oratio scilicet
Patris noster: minima peccata quotidiana de
let. Porro de confessore de facto absolute
quod de iure non potuit: habet. s. in vij. p. c. o
alieno. Quarto quod potest de testimonio me
dicorum quod non manifestant infirmis infirmita
tes suas corporales frequenter accidere propter
egritudines spirituales: ut sic ad medicinam
spiritualis animarum inducant: utrumque scilicet obligant
illis vel saltem deo in iudicio animarum. Ad hoc
dicendum quod extra de pe. et re. c. cum infirmitas:
preceptum est medicis quod cum ad infirmos vene
rint eos ante omnia moneant et inducant ut medi
cos aduocent animarum: quod nonnulli ex peccato perueniunt
corporalis infirmitas: dicente domino languido
que sanauerat: vade et amplius non. pe. ne de
te. tibi ali. contingat: ut sic postquam fuerit infir
mo de spirituali salute peruenit: ad corpo
ralis medicine remedium salubrius procedat
cum cessante causa cessat et effectus: unde fin

hosti. ex quo dicitur in textu: preceptum: ideo trans
gressor peccat mortaliter. Et addit in textu
quod causa huius institutionis est: quod infirmatur
aliquis et de ei a medico ut de salute anime di
sponat cadit in desperationem et facilius mor
tis periculum incurrit: unde prohibetur in l. c.
j. ne medici infirmos in sua cura recipiant
nisi prius infirmi per medicum anime curave
rint se emendare: scilicet quod si medicus fecerit co
tra istam constitutionem excoicetur usque ad satis
factionem dignam: tertio quod cum anima sit multo
preciosior corpore nullus medicus egroti sua
deat quod in periculum anime deducat: et hoc
sub interminatione anathematis: verumtamen
tales medici maxime obligantur in iudicio
anime qui per certa signa mortem vicinam for
midantes: egrosque affectata dissimulatione
dispositione domus sue rerum suarum ac ma
xime salutem animarum postergantes: non enun
tiant illis periculum vite ac certitudinem mortis
ut sic maturius prope salutem provideant: his
enim non incongrue dici potest illud Ezechiel. iij.
et. in cuius argumentum misit dominus Esaiam ad
Ezechiam egrotantem ut illi diceret: dispone
domui tue quia morieris tu et non viues.
*Q*uinto queri potest utrum scilicet et non mani
festans impedimentum quodcumque in pretrahere
tes matrimonium obliget in iudicio anime.
Ad hoc dicendum quod Innocentius. iij. in prelio gene
rali: ut patet extra de clauis. despon. c. cum
inhibitor: penitus prohibet occulta coniugia que
fuerint non promissa denunciatione: precipiens ut
nullus sacerdos talibus nuptiis interesse per
sumat: et generaliter statuens ut cum matrimo
nia pretrahenda fuerint in ecclesiis per presbyteros
publice pronuntiantur competenti termino prefi
nito: ut infra illud que voluerint et valuerint
legitimum impedimentum opponant: et ipsi presby
teri per se nihilominus inuestigent utrum aliquod i
pedimentum obstat: si autem aliquod rationabile
obiectum fuerit contra copulam pretrahenda: tunc
expressis pretrahatur in die dicitur donec quod fieri de
beat super eo manifestis ostenderit documentum:
quod si parochialis sacerdos tales plunctiones
prohibere preceperit: vel etiam quilibet regularis
que eis interesse presumpserit per triennium ab officio
suspendatur: grauius punietur si culpe qualitas po
stulauerit: et his que taliter copulari presumpserit
etiam in gradu accessu digna penitentia iniun
gatur: glo. pro preceptum ecclesie: unde super ver
bo: qui voluit: dicitur glo. quod quasi publicum
crimen videtur ad quod denunciandus quod
libet admittitur: imo quilibet tenet salutem

denūciare: vt patet extra de cognatiōe spl/
rituali. c. tua nos: vbi subdit: qd qd tractū
in casu phibito sciuerint debēt illud ecclie
denūciare: glo. nota argumētū qd denūcia/
tio criminū ad oēs spectat et nō tñ ad p/
latū: quā denūciationē si p̄mittit mor/
talit̄ peccāt: p̄sertim cū a pastorib⁹ eccliaꝝ
publice in ecclesijs exigunt et p̄cipēs sūt
oīm maloꝝ qd exinde sequunt̄. Mimirū cū
ecclie pastores h̄ edictū p̄mulgātes p̄cipi/
unt in virtute obedientie sub pena excom/
municatiōis: vt impedimēta scita denūci/
ent: maxime tñ peccāt qd sciēnt in casu phi/
bito p̄trahūt nec manifestāt: cū tñ ipedimē/
tū legitimū agnoscat nō matrimonia sed
cestuosa cōnubia damnablem̄ excolētes.
Deniq; generalit̄ omnes p̄ciū recipien/
tes aut p̄tractus quoscūq; faciētes cū ali/
is de manifestatiōe vel instructiōe debita
cuiuslibet artis mechanice sibi vlt̄ suis faci/
enda: nisi talē p̄tractū vlt̄ cōpromissū facto
cōpleuerint tenent̄ insolidū: dūmodo cō/
promissū ex altera pte debitū sortiat̄ esse/
ctū. Similit̄ et doctores quārcūq; facul/
tatū vel artū tenent̄ debitā ostendere fide/
litate in cōpromissis: sic predicatorēs veri/
tatis et anī ap̄ rectores ac coadiutores i f/
monib⁹: p̄fessioib⁹ et cōsimilib⁹: quibus/
cūq; tenent̄ manifestare fidelit̄ vlt̄ rectā
iusticie veritatis: et salutis: nō declinātes p̄/
ce: p̄cio: fauore: odio vel alijs affectib⁹: toz/
dinatis quibuscūq; neq; ad dexterā ne/
q; ad sinistrā: als obligarēt in iudicio ani/
me sumo iudici de sanguine animay eozū
qd talit̄ decepti fuerint: tenent̄ inq; ip̄is de/
ceptis ad restitutionē damni irrecompensa/
bilis: h̄c d̄r Sap̄. vj. Iudiciū durissimū
in his qd p̄sunt fiet et potentes potēter tor/
menta patient̄: qd a nobis auertat ch̄ist⁹
iesus qui est h̄d̄ict⁹ in sc̄la Amen.

Lui d̄r fieri restitutio: et de tri/
plici titulo dominij: scz iusto et re/
cto: iusto nō recto: et nec iusto nec
recto: Ser. LVII

De furtis facies

Exo. xx. Tercio p̄ncipalit̄ viden/
dū ē cui debeat fieri restitutio.

Ad cui⁹ euidētā d̄c̄ Sco. in. iij. di. xv.
q restitutio fieri d̄r dānificatio si sit possibi/
le: vt si nouit eū et habeat p̄sentē vlt̄ habere
p̄t: aut si mitti p̄t sine maiori t̄comodo qd

illd̄ qd mittēdū est eēt vlt̄ ei: et intelligo
de dānificatio vlt̄ ei⁹ hereditib⁹ aut p̄pinqs
si mortu⁹ ē vlt̄ absēs: qz p̄sumit̄ lege nature
q magis velit restitutionē fieri p̄pinqs
suis. In duob⁹ tñ casib⁹ nec sibi nec suis fi/
eri d̄r restitutio. Primo si nescit cui vel eo
mortuo nesciunt p̄pinq et tūc d̄r paup̄ibus
erogari vice illius: qz cui nō p̄t tēporalit̄
subuentri reddi d̄r spiritualit̄: qd maxime
fit tribuendo pauperibus qd succedūt loco
ch̄risti: et in hoc fit illi restitutio possibilis.
Secundo si maiores sumptus fierēt in mit/
tēdo qd res restituēda valeat. Si vero non
fierent maiores sumptus tūc mitti debēt ex/
pensis iniuste detinētis. ar. ff. de op. lib. l.
opere em̄: qd tñ sic intelligendū est sane: qd
si possessor malefidei in aliū locū se trāstū/
lit qd vbi vlt̄ vlt̄ maleficiū exercuit: tūc
p̄p̄is sumptib⁹ creditori mittere debet f̄z
hostiē. Si vero creditor vel eius heres se
trāstulit: tūc fm̄ Bern. mitti d̄r sumptibus
ip̄ius debitoris absentis: p̄bant̄ ff. de
rei ven. l. si res: et l. si vero: et in omib⁹ fm̄
Rodoneū. pensande sūt circūstantie. s. qn/
titas rei debite: remotio loci: expense qd fie/
rent in mittendo: et paup̄tas ac diuitie ei⁹
cui fieri debet restitutio: qz tā pua possz cē/
sūma rei restituēde: et tā diues cui fiēda est
q nullo mō p re tā modica velle debet p̄r/
mū grauari: nec oportet qd tūc mittat̄ s̄z re/
currēdū est ad arbitriū boni viri: fm̄ Rodo/
nen. Addit etiā Donald⁹ in summa. q re/
stitutio regulariter faciēda est spoliatis vlt̄
eis nō extatib⁹ eoz hereditib⁹ si reperiri pos/
sunt: qd v̄x est qn spoliat⁹ fecit testamētū
Si vero mādauit in testamēto distribui p̄/
executores qd quid ad ip̄s spectabat de mo/
bilib⁹ et debitis tūc executoribus eius re/
stitutio faciēda est p rata et v̄xoz p rata ac/
libertis ei⁹ p rata si ip̄a et liberi habere de/
beant aliquā p̄t in reb⁹ testatoris de iure
vlt̄ ex dispositiōe testatoris: q si nō curauit
rit facere testamētū tūc restitutio fieri de/
bet heredi ab itestato: nisi talis testator vlt̄
heres priuatus eēt iure rehabēdi rem suā
vt in iusto bello aut impiali edicto vlt̄ ecclie/
siastico: puta qz tanq heretic⁹ p̄denat⁹ est
simpliciter vel vsq; ad tēpus dom̄into rei
sue: tūc em̄ simpliciter et vsq; ad tēpus illd̄
solutio talis rei differri d̄r: vt extra de he/
re. c. excomunicamus. q. credētes: et li. vj.
de homi. c. p humanit̄. Ad maiore tñ eui/
dētā fm̄ Bern. de religiōe ch̄ristiana: duo
sūt h̄ p̄ncipalit̄ p̄sideranda. s. titul⁹ quē bz

De decalogi

precepto

dh̄s i re sibi vel alteri restituenda: et peccatū qđ iteruē i ademptiōe rei possesse iuste. Quātū igit ad p̄mū triplex titul⁹ distin- / qui pōt nā p̄io qđā i dh̄io rei titulū habet iustū et rectū: sicut h̄i solet i reb⁹ iuste acq- / sitis ab his quibus restitui debent: et tunc talis aut est verus dominus aut dispensa- / tor p̄ncipalis aut heres: si ver⁹ dh̄s rei tūc sibi sp̄ restitui dz. liij. q. j. c. reintegrāda et se- / re p̄ totā q̄stionē et h̄ vt dictū est: nisi iusto bello vl̄ edicto ip̄eriali vl̄ ecclesiastico illa re priuare. Ex h̄ etiā sequit⁹: qđ si fur ingre- / diendo domū meā atq; p̄secut⁹ fugit et pal- / liū suū dimittit rōne sui delicti priuare iure suo quia i dānū alteri⁹ veniebat: et licet h̄ nō debeā retinere cū possit id pauperibus erogare siue furē illū agnoscat siue non. Si tñ dh̄s rei nō h̄et sensū et auctoritatē dispē- / sandi res suas. sicut amēs: pupillus: p̄d- / gus et sic de alijs qđ fm̄ leges tutor vl̄ cura- / tor dari debz: tunc nō ē eis restitutō facien- / da s; tutorib⁹ curatorib⁹ aut his quib⁹ in / cūbit agere curam illorū. Si p̄inde dispē- / sator ē p̄ncipalis sicut sūt dispēatores ho- / spitaliū ecclesiasticorū bonorū sen altarū pi- / arū domorū et cōsimiles: tūc talib⁹ eadem restitui debēt si adhuc sūt i officio vel eorū legitimis successorib⁹. Notā dum tñ fm̄ / Tho. 2. q. lxxij. et Alex. lomb. de prelat⁹ ecclesie: qđ ipsi res ecclesie iuste subripe so- / lēt trib⁹ modis. p̄mo qñ rē ecclesie n̄ sibi s; alteri deputatā subripiūt: vt si ep̄us sibi rem capituli vsurparet: et tūc certū ē qđ ca- / pitulo restitui debet eā ponendo i manus eorū ad quos de iure p̄tinere videt. Scđo qñ p̄sona ecclesiastica rē ecclesie sue custo- / die deputatā in alteri⁹ dominū trāsferret scz p̄ sanguine: amicti: meretricē: histronis vl̄ p̄silium p̄sonarū: qđ si facit p̄pter fau- / rē seculi aut p̄pter peccatū qđ p̄mittit seu p̄pter carnalitātē peccat mortaliter. lxxvj. di. c. donare: et ultra h̄ si p̄p̄iū hz equi- / polentē rē in vtilitatē ecclesie restituere debz et hi qđ taliter acceperūt ad restitutionē ob- / ligat⁹: tamē sine scādalo et cū scito dantis et h̄ successorū vl̄ ei⁹ sup̄iorū vt veniat i vti- / litatē ecclesie: et sic liberat ip̄e dāns ab obli- / gatiōe restituēdi: qđ si eā elemosyne et sustē- / tationis nature et hoc i iusta necessitate eis tribuit: cū natura sit sustētanda non vicia fouēda: nō tenet ad restitutionē: dūmodo ac culpis eorū abstineat. lxxvj. di. c. nō sa- / tis. 5. pasce. xij. q. ij. et si illi t. c. gloria. Si- / millit̄ n̄ obligat ad restitutionē si degerūt

benie meritis et honestis viris qui tā ecclie seruitium impenderūt defendēdo patroc- / niū p̄stando vel elemosynas cōferēdo. xij. q. ij. c. quicūq; ecclesiasticis. vbi plane de h̄ Tercio qñ rem ecclesie subrupit solo aīmo: scz dū incipit animū habere possidēdi rem illā vt suā et nō ecclie: et tūc sufficit depone- / re animū possidēdi et retinēdi rē vt suā. Si deniq; fuerit heres ver⁹ tūc eidē bona pre- / cedētis dh̄i restitui debēt: vt est de resti. spo- / li. fere p̄ totū: qđ si plures sunt heredes tūc fm̄ Ray. vnicuiq; restituito faciēda est fm̄ p̄portionē sue hereditarie portōis nisi he- / redes essent instituti in aliquo certo puta- / mentū vl̄ in domo vl̄ in agro et sic de alijs tūc enī nō debet fieri restitutio s; his qbus testator relinquit dispositionē bono- / rū suorū. P̄mo si testator legauit om̄ia bo- / na sua pauperibus seu alijs p̄ijs locis: et hoc simpliciter vl̄ excepta certa quota: tunc sicut p̄ virtutē testamenti pauperibus vel illis locis acquirē ius in bonis defuncti: sic eis dē acquirē ius in his que tali legatori de iure debent: et ideo in hoc casu talibus eadē restitutio ē faciēda. Secūdo vero p̄ncipalit̄ qui habēt in dominio rei titulū in / stum sed nō rectū: sicut p̄tingit in vsurario qđ instantū sup̄ acquirēt vsurā titulū verū habet: in q̄tū ei volūtarie volūtate tñ co- / cta res est exhibitā: sed propterea nō habz rectū: qđ satisfacere obligat. P̄mo qđ scit̄ dū qđ si res aliqua dono vel quocunq; alio mō lucratiuo fuit habitā ab vsurario de qđ p̄stat qđ qđd habet est de vsuris et qđ totū est necessariū ad solūedū: tūc distinguēdū est: aut em̄ illud ab eodē habitū ē qñ potēf erat satisfacere: licet post impotens fact⁹ sit et tunc iste nō tenetur restituere: qđ cū vsu- / rarius dedit ver⁹ dh̄s erat et sine ip̄a re sa- / tisfacere poterat: ac p̄ hoc recipiēs non de- / dit illi cām efficacē ad nō restituēdum: et si post impotēs fact⁹ est h̄ nō est ex culpa reci- / plentis: at idē dicendū est de dotib⁹ p̄stitis filiabus et similibus. Si tñ tpe dātiōis vsu- / rari⁹ erat ipotēs ad solūedū: tūc recipiens tenet ad restitutionē quā facere debet vsu- / rario: nisi p̄ indicē res essent restitutōis iaz sc̄etialit̄ indicate. Licet qđā dicat qđ si res talis p̄ vsurā habitā adhuc extat eadē p̄- / cie ac numero apđ receptorē qđ tūc nō de- / bet reddi vsurario sed illi a qđ p̄ vsuras ex- / tolit⁹: cui⁹ opiniōis sūt qđ tenet qđ in vsura dominū nō trāsferet: nā p̄p̄ triplicē rōne p̄ma sn̄a videt vertor. P̄mo rōne volūtate

ri: nā qđ in vsura recipit vltra fortē nō est
simplicit̃ violentū nec p vim factā dñō rei
nec etiā omnino volūtariū sed ē volūtariū
mixtū: sic aut nō est in furto et rapina: quia
ibidē accipit ptra volūtātē dñi: ppe qđ in
re poli equ⁹ furat⁹ est idē numero restituē
dus ad q̃cūq; puenit man⁹: nō sic est de
equo p vsurā habito: qz sufficit q fiat p̃cij
restitutio. Secūdo rōne mutui qđ cōcurrit
in tractu vsure: hinc sicut in mutuo nō est
necesse q mutuātī reddant eadē numero s̃
q reddat equalēs: sic etiā videt̃ eē excre
scētia que rōne mutui cōtingere solet. Ter
tio rōe experimēti: qz si is a q p vsurā vsura
rī rē habuit cā sibi re acciperet auctorita /
te p̃pria tanq fur siue raptor puniret: qđ
nō fieret si rei dominiū in vsura nō trāssere
tur. Ad si obijciat si vsurario facta fuerit ta
lis restitutio nunq forsitan restituēt eā sed
forte dabit alijs ad vsurā: et sic solnēs dam
nificab it et vsurario quedā actio delinqn /
di dabit: sicq sequit̃ ex hoc duplex malū:
ecōtra si facta fuerit eidē restitutio qui sol
uit vsurā duplex bonū exinde sequit̃: pri
mū qz vsurarius erit ab illa restitutōe libe
ratus: secūdū qz is q prius vsurario soluit
vsuram erit de tali restitutōe iustissime re
creat⁹. Ad hoc dicēdū q si q̃s p talē vsurā
satisfaceret ei qui illā soluit et hoc eū cōsciē
tia et licētia vsurarij p̃fati vt a tñ satisfacti
one se no fceret liberatum: vtq; prudēt et
charitatiue videt̃ agere p vtroq; si tñ f
fieret caute tūc in foro iudiciali posset vsu
rarius ille repetere rē illā in casu quo nō es
set soluēdo vñ nō potēs ad restituēdū vsu
ras: et sic his soluere cogeret: ppe qđ vt ta
le periculū euitet talis restituēs adire de
bet episcopū q pōt ad satisfaciēdū vsurari
os artare vt sic de sua licētia et obedientia
qđ habet alteri restituat: et si postea tal re
stituēs ab vsurario p̃dicto molestaret co
rā iudice seculari: posset ep̃s mādare q in
dex secularis de hoc se nullaten⁹ intromit
tat: qz iā fecit negotiū illud d foro suo: mā
dās alteri q illā restitutōē faceret. Ad si
q̃rīt vtq tal qđ nō timēs ab vsurario iterū
cogi talē vsurā creditorib⁹ redderet obli
garet s̃ itē restituere dicto vsurario. Di
cendū q nō: qz quis eo inuito tñ vtilit̃ cau
sā suā gessit et etiā sine sui ratiabilitōe vsu
rari⁹ absolut⁹ ē de illa q̃ntitate vsure: lz si
sit absolutus a culpa donec de pctō p̃teraf.
Ceterū q dicit̃a sūt de vsurario quo ad titu
lū eodē mō sūt intelligēda de quocūq; q fm

humana iura rōnabilis edita iustū titulū
domini habet in reb⁹ licet nō rectū: verbi
gratia. Quidā cui⁹ dom⁹ qdā est s̃z rectā
rationē q̃ illa molestas in iudicio ab alio q
p̃tēdit se ius habere sup illā: tandē verus
dñs in p̃bationib⁹ deficit: et molestas sen
tentialit̃ in iudicio domū recipit: deim lo
cat eadē dom⁹: tertio qui de hoc veritatez
nouit: tunc ille tertius de p̃sione tenet re
spōdere illi q iusto titulo licet nō recto pos
sudet illā: licet fm rectā p̃scientiā sciat mo
lestare p̃dictū obligari ad restitutōē tam
pensiōis q̃ dom⁹: et de p̃silib⁹ idē ē iudiciū:
s̃ ē scētia Inno. extra de elec. in. c. q sicut
Tertio deniq p̃ncipalit̃ qdā i dominio
rei nec habet iustū titulū nec rectū: eo q in
illos nō trāssert̃ dominiū: sic sūt raptores
fures: simoniaci et p̃siles q nullo iure iustū
dominiū titulū nec rectū psequunt̃: et ideo
res a p̃dictis habite nō sūt eis restituēde s̃
veris illaz dñis q̃rū erāt: excepta simonia
de q videbit̃ in fmōe sequēti: vñ fm q̃sdaz
excepta dicta simonia cuiusq; p̃dictorū
scz furi: raptorū vñ similibus homo restitu
erit minime liberatus est: quia ad quascū
q; manus: furta vel rapina peruenerint s̃z
per obligant̃ ad restituēdū vero domino
si nouerint illū: sin autē tunc restituēdus
est fur vel raptor vt ipse restituat: verūta
men si vero domio restituere disponit hoc
faciat per personam religiosam aut aliam
fidelem suppresso nomine furis vel rapto
ris: cum fama potior sit q̃ terrena substan
tia. Ad laudē dei.

Cui debeant restitui ea que sūt
cū culpa data vel accepta seu da
ta et accepta simul: Ser. LVIII

De furtum facies:

n **E**ro. xx. Aiso de p̃sideratiōe tri
plicis tituli in restitutione debiti
facienda. Jam psequendū est scdm: scz de
p̃sideratiōe pcti quod interuenire pōt i de
bito restituendo. Pro quo sciendū scz
Alex. de bal. q res q est restitutōi subno
ria: ab alio plerūq; turpiter ac male accipi
tur tripliciter: aut cum culpa accipientis et
non dantis: aut cum culpa dantis et nō ac
cipientis: aut euz culpa vtriusq; et hoc no
tat textus. ff. de cōditi. ob tur. causam. l. 1.
Primo nanq res restituenda quando
q suscipitur cum culpa accipientis et nō dā
tis: sic patet in rapī: furto: vsura et. et tūc

De decalogi

res restitui debet illi cuius fuit qz nō ami / sit dominū suū: vñ. xliij. q. v. c. nō sane: s / dit in si. Qui xō ptra ius humane socie / tatis: furtis: rapinis: calūnijs: oppressiōi / bus aliq abstulerūt: reddēda potius q̄ do / nāda cēsem⁹. Zachet publicani exemplo: / q̄ scz dixit Lu. xix. Si quē defraudavi red / do quadruplū: et qz multipharie res accipi / pōt cū culpa et turptudine accipiētis respe / ctu dantis: nec semp teneat accipiēs danti / restituere: ideo ponamus h̄ exēpli grā ea / sus duos. Primus est de illo q̄ mutuatur nū / mos alteri cū pacto q̄ alter ire teneat ad su / am molendinā vel ad fractoriū suū fornuz / aut scolas aut suas emere mercimonias: et / sic de alijs: vel etiā eo pacto solutionē de / bitti expectat ac alias nō mutuaret vñ expe / ctaret: talis em̄ fm̄ docto. vsurā cōmittit li / cet aliter ex hoc nullū detrimentū habuit: / ratio huius est: iste cōmoduz ex hoc susce / pit et utilitatē que pecunia estimari potest: / habent em̄ predicta ex hoc maiorē p̄cursum / creditū et sequelā que pnt et debēt estimari / pecunia iudicio boni viri: s̄ sentit Jo. an. / in regula iuris: p̄ctm̄. li. vj. nō tñ debz talis / vsura restitui alteri debitorū si nulluz ex h̄ / detrimentū sustinuit. Qz si queris cui er / go debeat restitui. Dicendū q̄ erogari de / bet pauperib⁹: cui⁹ ratio est: quia qui iuit / ad alterius pistrinā nō sustinuit aliqd de / trimentū nec p̄tulit suo creditori aliqd lu / crū intuitu mutui qd nō antea p̄tulit et / dē vel alteri eūdo ad pistrinā: et ideo nō po / test se putare fuisse grauātū ac p̄sequens / nihil restat illi restituendū. Mutuās autē / vel solutionē progās: aliqd app̄ciabile co / modū rōne mutui p̄secut⁹ est: qd tñ retine / re nō pōt. Hinc in causas pias h̄ ipm̄ dispē / sandū est. Secundus vero casus ē de vsu / rario mentali. Pro quo sciēdū q̄ is q̄ mu / tuū dedit principalit̄ p̄p̄ lucrum aliqd vñ / do nū licz minime deductū in pactū: nec q̄ / dem explicite nec implicite mētālē vsuram / cōmisit: vt extra de vsur. in. c. cōsuluit: vbi / de hoc casu papa Alban⁹. iij. cōsul. us vñ / sit vsura: r̄idet q̄ sic: vt ex euāgelio Luce / Manifeste cognoscit in quo dicit: date mutu / um nihil inde sperātes. Hmōi homines pro / intētiōe lucri quā habēt cū omīs vsura et / supabundantia p̄hibeat: in lege iudicādi / sunt male agere: et ad ea que sic sunt acce / pta restituēda in animarū iudicio efficacit̄ / inducēdi: s̄ ibi: p̄p̄ qd sic recepta retinere / nō pōt: eo q̄ ptra dñi legē recepit: nec ille q̄

precepto

p̄p̄ mutuū alteri dedit rehabere dicit: quia / volūtarie qd dedit se abdicauit: s̄ paup / bus est erogādū: vñ. xliij. q. v. c. nō sane. / Secundo res restituēda q̄q̄ recipit cū / culpa et turptudine dantis: s̄ nō accipien / tis: sicut qn̄ q̄s aliqd intētiōe mala dedit: / quis accipiēs intētiōe bona recepit. Exem / pli grā. Sepe ptingit de furib⁹: raptorib⁹: / oppressorib⁹: vsurarijs et similib⁹ q̄ ex va / nitate vñ pompa sēti faciūt elemosynas cō / stituūt capellas: dotant altaria et silia de i / iuste acq̄sitis certa nō restituēdo cert⁹: tūc / qz datū nō fuit in potestate dantis: qz qd de / dit alienū fuit: vñ in eo dādi potestātē non / habuit: reddēdū est illi q̄ potestātē h̄ i eo / qd datū est: vt p̄t. xliij. q. v. c. forte cogitat / aliqd et dicit mlti sūt chustiani diuites aua / ri: cupidi: nō habeo p̄ctm̄ si suū illis abstu / lero et paupibus dederō: vñ em̄ illi nil bo / ni agunt mercedem habere potero: s̄ hmōi / cogitatio et diabolū calliditate suggerit: / nā si totū tribuit qd abstulerat: addit poti / us peccatū q̄ minuat: s̄ ibi: et sūt vba Au / gust. in omel. Ratio aut̄ cur dādo pauperi / bus addit peccatū est: qz dādo facit se ipo / tentē ad reddēdū: vñ et dicit. c. multi sine / peccato putāt esse si alienuz qd inuenerint / nō reddāt: et dicit deus dedit mihi cui ha / beo reddere: discāt hoc peccatum ē simile / rapine si q̄s inuēta nō reddat: s̄ Hiero. sup / Leuit. Si tñ datū illd erat qd ē in potesta / te dantis sed dedit ad trahēdū recipientem / ad luxuriā heresim vel aliā cām impiā: tūc / recipientis illud intētiōe bona ac simplici / pōt datū retinere sibi: s̄ honest⁹ agerēt q̄ / cognita donādi cā donātū restitueret: p̄ci / pue tñ si q̄s aīo puro nihil inde sperās al / teri sumā aliquā institueret: ac postmodū / ab eo cui mutuātū ē aīo simplici donū ali / qd liberalit̄ oblatū recipet: tādem cognita / dantis intētiōe corrupta d̄ acceptuz restitue / re: vt p̄t. s̄. i. fmōe epillogatorio de triplici / vsura. Tercio res restituēda q̄q̄ ē acce / pta cū culpa et turptudine vtriusq̄. i. tā dā / tis q̄ recipiētis: et tūc generalit̄ tenēdū ē q̄ / nulli ex ipia cā aliqd dāti qd ab eo cui da / tur licite retineri nō pōt reddi d̄ qd datū ē / si ei cui dedit dāti ipietas innotescit: cui⁹ rō / ē: qz sua ipietas eū reddit et dādit idisposi / tū et idignū ad ip̄z recipiēdū. Cū q̄ recipiēs / vt dictū ē illd retinere licite nō p̄t: q̄r̄ cui / tale sit retribuēdū. Qd s̄ dicēdū q̄ aut ta / le datū tribuit et accipit sine iniuria aliena / vñ ecotra. Si acq̄rit sine aliena iniuria tūc

aliquādo est donati reddendū: aliquādo
 & paupibus tribuendū: Exempli grā: po
 nam? aliquos casus ad maiore euidentiā:
 Primo pono q̄ iudex vel assessor certū ha
 bens salariū vendat iustū iudiciū et testis
 verū testimoniū: & sic aliquid dat qd dari
 nō debet: sic ostēdit Aug⁹ ad Macedoniū
 & habet. xliij. q. v. in. c. nō sane. vbi subdit
 nō ideo debet iudex vendere iustū iudiciū
 aut testis verū testimoniū: qz vendit aduo
 catus iustū patrocinū: & iurispitus iustū
 consiliū. Illi enī inter vtrāqz pte ad examen
 adhibent: isti ex vna pte cōsistūt: quicqd
 igit tales inde recipiūt obligant restituere/
 resqz rōne sui delicti amittūt ius acq̄rendi
 dominiū in tali dato: vt ostēdit ibidē Aug.
 & ex de vi. & hone. cle. c. cū ab omni. vbi pla
 ne de hoc. Sed cui restituti debet: dicendū
 fm Alex. Lomb. qz si dedit illa cū intenti
 one bona: vt scz iudex sibi ius & eq̄tatē con
 seruet: tūc ipi danti restitui debet: sin autē
 eo aio vt iudicis affectū corrūpat: tunc licz
 iudex id nō posset retinere: tñ alter nō pōt
 repetere: & ideo distribuendū est paupib⁹:
 vt p̄z in dicto. c. nō sane. vel poti⁹ illi tribu
 endū est in cui⁹ iniuriā datū est: si ex hoc
 cū iniustū iudiciū datū est. Secūdo pono:
 qz q̄s ab accusatis aut incarcerat⁹ pecuniā
 recipiat: vt anteq̄ sentētia i eos pferat p
 eis intercedat: & iudex ad intercedētis pces
 illos liberat: tūc si tales fuerūt innocētes
 & intercessor erat officialis salariatus: tūc
 nō pōt illā recipere s̄ debet danti⁹ restituere.
 Si & salariat⁹ nō erat: tūc retinere pōt
 dūm nō esset imoderata summa: & tūc hoc
 meret apud deū si fecit motus pietate pce
 ptū illd implēs p̄auerb. xliij. Erue eos
 q̄ ducunt ad mortē: si tñ culpabiles erāt et
 merito cōdemnādī: tūc intercessor receptā
 pecuniā retinere nō pōt: qz culpabiles in
 iuste dederūt & intercessor turpiter accepit
 vñ paupibus est dispētanda peccatqz gra
 uiter intercessor iusticiā ppter auariciā im
 peditēs & quodāmo psequēs. Tertio pono
 qz quis accipiat mutuū sub vsuris nō ppe
 necessitatē sed vt luxuriet vel vt magis cū
 mersatijs lucret aut ppter aliā cām malā:
 vel etiā si ex pscia vel hūana verecūdia no
 lentē mutare sub vsuris: inducat ad mu
 tuandū sub vsuris. Istis oib⁹ cōcurrētib⁹
 vñ aliquo eoz tūc lucrū acceptū de mutuo
 nō d̄z illi restitui s̄ paupibus dispēdari: dū
 mō norū sit mutuū talitē fuisse receptū. Cu
 ius rō est: qz tñ mutuū recipiēs q̄ tribuēs

turpitudinē manifestā opati sunt: & tō tri
 buēs lucrum meret amittere: recipiēs & o
 mutuū tali mō meret illud nō sibi reddi:
 hinc in pias causas est distribuendū: & de
 silib⁹ idē est iudiciū. Idē quoqz dicendū ē
 de dante aliqd alicui vt faciat testimoniū
 falsum aut vt iniustā cām seu aduocatiōez
 p eo dicat: aut iniustū duellū faciat seu io
 cū vel bellū: nil enī hoz vel cōsiliū licite re
 tinere pōt: nisi ppter aliquā cām iustā reti
 neas: puta ppter ppriā pauperiē subleuā
 dā: & hoc de licētia sui cōfessoris: nec tamē
 reddendū est danti sic dictū est: sed paup/
 bus ē erogandū: eo qz cū vtriusqz culpa sit
 datū sempoz subintelligit qñ nō sit subse
 cutus effectus iniusticie in iniuriā alteri⁹.

Secūdo & res acq̄rit nō solū cū dātis
 & accipientis culpa sed etiā cū iniuriā alle
 na: & tūc regularitē tenendū est qz quicqd i
 iniuriā vel damniū alteri⁹ dat eisdē iniuriā
 passō restitui d̄z tñ diuersimode. Ad cuius
 euidentiā sciendū: qz aliqd dari pōt tripli
 citer cū alterius iniuriā. Primo nāqz dari
 pōt cū iniuriā vni⁹ vtputa cū vxor alicui⁹
 adulteriū cōmittit ppter pecuniā vel alia
 dona: & tūc mulier illa secrete restituere d̄z
 eandē pecuniā vel dona viro suo. Hm̄itū
 cum etiā dotē ex hoc perdat que fm iura
 viro est applicanda: vt patet extra de dote
 post dñortium restituenda. c. plerūqz. vbi
 dicit⁹: Si mulier ob causam fornicatiōis in
 dicio ecclesie aut ppria volūtate a viro re
 cesserit nec recōciliata postea sit eidem: do
 tem vñ dotaliciū repetere nō valebit. Por
 ro si mulier aliqua soluta scēter pecuniā p
 adulterio recipit ab alterius marito: tunc
 talis pecunia restitui debet vxori in cuius
 iniuriā data est. Si inquā tam vir qz muli
 er astricti matrimonio ppter pecuniam in
 adulteriū cadūt: qui pecuniā recipit obli
 gat satisfacere p restitutionē pprio cōpa
 ri qui plus iniuriat compari suo qz alieno
 licz in hoc vterqz iniuriā patiat. Si deniqz
 qz hominē occiderit p pecuniā debet illā
 heredib⁹ interfecti restituere. Secūdo pro
 inde pōt recipi cū iniuriā pluriū: vt exem
 pli grā: ponam⁹ casus. Et pmo de officiali
 cōtatis vel alicui⁹ dñi cui si certū salariū
 p administratiōe sui officij statuat: & nihilo
 min⁹ cōtra statuta dñi sui seu cōtatis aliq
 recipit: tūc ipi dñō vel cōtati restituere de
 bet: eo qz in eius iniuriā talis pecunia rece
 pta est: vtputa si dñs vel cōmunitas emat
 totū frumentū terre: statnēs psonas q̄ ipm

De decalogi

frumentū vendāt certo p̄cio ⁊ non plus: ⁊ vendētibz salariū sufficiēs cōsturnens: si tūc p̄tra statutū augēt p̄ciū hoc retinere nō possunt: sed ipsi domino vel cōmunitati restituendū est: q̄ rei vendite domin⁹ erat ⁊ p̄sequēs ei lucrū ⁊ damnū puenire debet: si tñ tales vendētes aliquid reciperēt cōtra iusticiā vel vltra iustū p̄ciū: tūc emētibz esset reddendū: secus tñ esset si tñ līmitaret q̄ nō min⁹ daret. Exempli gratia: trado librū vel vestē ad vendendū p̄ decē libris: alter hō vendit p̄o. xij. batq; mihi decem libras: p̄ se hō reliquas tenet. Hoc enī facere pōt si simpliciter volebā decē recipere ⁊ nō plus: nec vendēs erat a me salaratus. Ratio aut̄ diuersitatis est: q̄ vendens frumentū est merus nūcius habēs a dñō līmitatū mandatū nō vendendi plus vel minus ⁊ hoc cōiter iurat: venditor aut̄ iste mādātū habet nō vendendi minus vñ rem q̄ p̄ vendita habet: p̄pterea in toto intentionē meā implet vñs rem p̄ p̄cio a me statuto: si nō habet mādātū q̄ nō accipiat plus si habere pōt: secus tñ si p̄misso salario intēderim illud accipe quicquid a re vendita possit h̄re. Secūdo pono casū q̄ aliq̄ auaricia ducti p̄ fraudē: aliū inducant q̄ monasteriū intret: tūc licet est bona in iniuriā monasterij sint accepta: tamē q̄a in hoc defraudant q̄ post illū erant potiores: ideo eiisdem reddi debent: vt p̄ exp̄sse p̄. q. ij. c. cōstitut. ⁊ de silib⁹ eadē prudēs lector syllogizare pōt. Tercio deniq; res acq̄ri pōt cū iniuriā ecclesie tñ ⁊ non alteri⁹: vt cū q̄s pcurat simoniacē bñficiū aliq̄d: hoc enī fit i iniuriā ecclesie ⁊ derogationē: ⁊ sic eidem restituēda est: vt plane patet ex de simo. c. de h̄ aut̄. Si hō pecunia datā est p̄ ingressu monasterij: damq; velit i meli⁹ vitā mutare. s. eundo ad aliā religionē vel monasteriū vite sanctionis: si nō potest sine auxilio pecunie vel alteri⁹ rei dare hoc imptere: eidem restitui debet q̄ simoniacē dedit vt aliud monasteriū intrare possit: vt q̄ habet onus habeat ⁊ emolimentū: vt patz extra de simonia. c. veniēs. si tñ talis in seculo remanere vellet: sibi restitui non deberet: sed in pias causas extra monasteriū illud est dispensandū: sed de hoc latius superius dictū est in sermone. vj. de simonia. Deniq; de his qui accedūt ciuitates infidelis tpe guerre vel treuge cū mercib⁹ phibitis: satis patet in quadā extrauaganti Iuliacolai pape. llij. que incipit: olim. Et in qua

precepto

ta sunt eadē in extrauaganti Bonifacij pape: que incipit: cōtra illos. sllr ⁊ Clemens v. in sua: que incipit: multa. in quib⁹ extrauaganti. p̄ter alias penas diuersas inflictas indicat q̄ ab excoīcatōe nō possunt absolui nisi tantū de bonis p̄p̄ijs in subsidium terre sancte dederint quātū ad p̄tes infidelis miserū: a solo quoq; summo pontifice p̄ter q̄ in mortis articulo absolui possunt: vide de hoc aliquid breuiter annotatū in summa p̄santi in hō: saracenus. Ad lau.

Quid restitui debeat ⁊ de debito iniuste acquisito vel detento ac de mltiplici turpi lucro: Ser. LIX

Non furtum facies:

n Ero. xx. Quarto p̄ncipaliter videndum est quid restitui debeat. Pro quo sciendū q̄ fm̄ Sco. in. llij. di. xv. nō solū tenet q̄s ad restituendā rem ablatā et etiā vsū rei: sed insup̄ omne interesse ⁊ fructū de re p̄ceptū: si saltem est res ex se fructifera: nō tñ fructū q̄ ex industria ventis illa re puenire solet. Ex quo sequit̄ q̄ lucrū acq̄sitū ex pecunia fenēbz p̄ iustas mercatias nō tenet fenerator reddere: alioquin is q̄ tale lucrū p̄cipet iuste possz esse vsurari⁹ de sua pecunia fructū ex alteri⁹ industria puenientē recipiēdo. Et idē dīcendū est de his q̄ sunt acq̄sita p̄ maleficiū vel q̄s i de silib⁹. Pro quo sciendū: q̄ quedā sunt q̄ habēt vsufructū: cuiusmodi sūt res quaz vsus nō est eaz cōsumptio vel destructio: vt domus agri ⁊ silia. Si quis h̄ talē rem p̄ vsurā extorserit: tunc non solū tenet ad restituendū ipam rem: sed etiā fructus p̄ceptos: deductis tñ laborib⁹ ⁊ expensis rōnabilibus. Ratio est: q̄ tales fruct⁹ sunt fructus rerū quaz altius est dñs. Quedā hō sunt res q̄ nō habent vsufructū p̄ncipaliter sicut pecunia: q̄ lucrū de pecunia pueniēs nō est fruct⁹ pecunie sed humane industrie ⁊ laboris. Hinc ille q̄ est dñs sue industrie ⁊ laboris lucrū qd̄ ex mercatiōe iusta acq̄sitū de pecunia p̄ vsurā extorta restituere nō tenet: ex quo tñ pecuniā alterius p̄ter ipsi⁹ volūtate absolutā detinuit: si alter cui restitutio faciēda est ex hoc alt⁹ qd̄ damnū incurrit: hoc sibi tenet refundere cū restitutōe vsure vel maleficij ⁊ hoc i integrū: nō tñ tenet restituere lucrū omne qd̄ alter sperabat ex eadē pecunia se cōsequi pecunia de sui natura nō hz p̄tē sic mul-

terres alie: s de b faciet ad arbitriū probi & expti viri fm diuerfas circūstantias cōcurrentes. Hoc idē sentit Tho. scda 2^a. q. lxxij.

Ad maiore tñ euidentia sciendū: q triplex inuenit debitu ad cui⁹ obligatores q⁹ obligat. Primu dici pōt iniustu: eo q iniuste est habitū sine detentū: pro quo talis regula dari pōt. Omne alienū qd alteri de iure debet sine licite sine illicite sit habitū restitui debet. Ex qua regula trahit q qua druplex alienū restitui debet. Primo omne alienū licite acq⁹ sitū sed nō detentū: vt sūt oīa mutua cōtracta debita iuste pmissa deposita & silia. Secūdo omne alienū nō licite acq⁹ sitū cuiusmodi sūt vsure: furta: rapine: restitui debet: non tñ tenet ad plus restituendū fm Alex. Lomb. Tho. & Ray. etiā si talis iniuste detentor ex tali re negociatus fuisse: aut pda emisset & fruct⁹ percipisset: & b maxie ppter tria. Primo: q tale lucrū nō est fruct⁹ pecunie sed hūane industrie actus ac possessio sic empta est emittis nō eius a quo fuit accepta pecunia p vsurā vel maleficiū: licet sit illi debite obligata. Secūdo: qz cū ius pecunie p vsuras extor te vel possessiōes inde empte semp de iure currat ad pculū vsurarij & inamissibile sit ei q vsurā soluit: hinc est q totū lucrū ex tali capitali inamissibili pcedens ei cui soluta fuit pecunia nō vsurario proueniret. Tercio: qz si talis vsurari⁹ cū eadē pecunia nihil lucratus fuisset nō teneret nisi ad id qd ex vsuris ad eū puenit: verū est tñ q si res vsuraria fuerit ex se fructifera: tūc fructus ille cederet illi q soluit vsurā. Similit^r si vsurā solues ex hoc damnū passus esset: qd tñ damnū fm Alex. Lomb. dupliciter euenire pōt. Primo p se & directē: vt qñ ppter pecuniā p vsurā sublatā damnū passus est: qz ex ea sibi necessaria volebat emere p sustentatiōe nature: vel debita sine empta soluere: qd qz nō potuit necessario possessiones vendidit: aut aliam pecuniā sub vsuris accepit vel domū suā vili⁹ vēdidit: aut aliā cōduxit: & sic de alijs: & tūc vsurarius indistincte totū damnū tenet restituere. cōcor. in b Tho. Rich. Sco. & Ray. Rō hui⁹ est: qz damni illi⁹ cām efficacē dedit. Secūdo p accidēs & indirecte: vt qz nō accipit secur⁹ lucrū qd ex pecunia intēdebat vel psequi potuisset: sed tale damnū restituere non tenet nisi eo mō q tactū est. Tercio pncipalit^r restitui d⁹ omne licite acq⁹ sitū licet nō detentū qd alteri debet: cuiusmodi sūt

res date i vltima voluntate ad dispensandā paupibus: v⁹ recōmēdate ad pseruandū ad qscūq⁹ pias causas. Itē instrumēta v⁹ charte scribar⁹: aut testamēta alior⁹ ac libri mercator⁹ & silia: sic etiā restitui debent decime tributa vel exactiōes debite & honeste: iuste illud Matth. xxij. Reddite q sunt cesaris cesari: & q sunt dei deo. Silr & Paulus ad Roma. xliij. Reddite omib⁹ debita: cui tributū tributū: cui vectigal vectigal. & seq⁹. Memini quicq⁹ debeat nisi vt rē. Quarto restitui debet omne nō licite acq⁹ sitū qd alteri debet: sic sunt bona q succedūt alijs de vsuris: furtis: rapinis: simonijs & sic de alijs: qz licet talia nō sint p eos illicite acq⁹ sita & impie: tñ qz ad eos iniuste res ille puenit: quodā mō plus q hi q mala illa acq⁹ fuerūt restituere obligant: cū bona illa ad eos trāsire videant^r cū onere pctōz suoz & sepe cum obligatiōe diuersarū pmissionū. Querūt tñ Jo. an. & Hosti. necnō & alij plures: ex de vsur. in. c. tua nos. vtrū heredes tales restituere teneant ex psona illoz qb⁹ succedunt: an ex psona p⁹ria: & rident q si tales in extremis penitētes & absoluti decesserūt: restituere debēt ex psona illoz: si nō secus tūc ex illa p⁹ria restituere debēt: & hoc de eo tñ qd ad eos puenit: nā vt dicit ibidē glo. tenent filij p parētib⁹: p hereditaria portiōe. Similit^r & illi ad quos bona vsurarioz pueniūt: vt de i. textu. Secūdu dū dicit^r qd restitui debet dicit potest turpelucrū. Pro quo sciendū: q turpelucrū multiplex est. Itā pmo dicit^r turpelucrū oīs ludus aleæ: id est qui innitit^r fortune: vnde qualis oīs talis ludus ē p⁹bibit^r fm leges: & quō obligat ad restitutionē dicit^r est supra. Secūdo turpelucrū dicit^r qd acq⁹ sit^r p ea q puniunt^r a civili iure sola pena infamie: sic sunt histrionatus: exercitiū illoz qui pugnāt in arena siue in duello ac meretriciū lenociniū solutarum psonaz: et talit^r acq⁹ sita retineri possunt in vsum acq⁹ sitū: excepto qd dicit^r ē supra de meretricio & lenocinio. In aliquibus casibus tamē cōsulendū est pdictis q si talibus lucris supesse possūt vt eadē dispēsent i pias causas. Tercio turpelucrū dicit^r potest quod acq⁹ sit^r in torneamentis: eo q ludus ille p⁹bibitus ē: vt extra eo. ii. p totū: & de hoc idem est iudiciū: qz māmōna in iqtatis est. Quarto turpelucrū dicit^r ē supra. Quinto turpelucrū vocari pōt oīs illicita mercāria: siue ex

De decalogi

intentione utpote propter cupiditatem: quia secundum
 Aluarum vendere charitus est et emat cupiditatis
 causa dicitur turpe lucrum: hoc etiam plane
 patet. xiiij. q. liij. c. quicunque tempore messis: siue
 etiam ex persona: quia clericis est interdicta: ut ex
 ne cle. vel mona. c. j. et in cle. de vi. et ho.
 clericorum. c. de iocanis. lxxviiij. dist. nego/
 ciatorum: siue ex tempore quia secundum quosdam turpe lu/
 crum est quod fit tempore interdicti et feriati: extra de
 feri. c. j. et si. siue etiam ex loco: quia secundum quosdam
 mercari et lucrari in sacris locis est turpe lu/
 crum: ut lxxviiij. dist. c. exiit: quod capitulum
 aliud textus habet. Item facere vel vendere fu/
 cameta et filia quibus vane mulieres iniuste
 se ornant. et etiam quicunque alia prohibita per legem
 diuinam vel humanam: aut per iniusta statuta
 ciuitatum. Et generaliter lucrum acquisitum in ca/
 sibus non concessis: sicut lucrum aduocatorum
 vel medicine et similia in casibus non concessis
 ut ex de postulan. per totum. Tale ergo lucrum
 omnium predictorum secundum quosdam est pauperibus
 dispensandum: licet de rigore iuris ad hoc non
 teneantur: quod tamen maxime tenendum est quod
 tali lucro superesse commode possunt: quia maius
 na iniquitatis est. Preterea de his que lucra sunt
 aliis in emptoribus venditoribus ac aliis
 contractibus per mendacia plurima circumueni/
 ones falsas committentes et filia generaliter quod
 et potest: utrum quod contra in contractibus aliquid
 diminuit vel excedit iustum preceptum sit illud secundum
 deum a quo fuit illicitum acquisitum aut restitui sit
 necessarium. Ad hoc dicendum secundum Gerald. ob/
 dosi. et alios doctores: quod non omnis excessus
 seu diminutio iusti precepti est illud a quo est ha/
 bitus et acceptus: nec vendicari potest a dante:
 quia non auferit ius ad iniuriam contrahendi. xiiij.
 q. v. c. non sane. et hoc quadruplici ratione per/
 bari potest. Primo ratione pacis et salutis: quod
 enim ex consensu ac communi statuto ac per utilita/
 tem cunctis omnino procedit: ex ipso robur et equi/
 tatem obtinet communis iuris: sed cunctis con/
 sensus ac recta ratio discretas consuetudo
 vult: quod non omnis excessus in talibus restitui sit
 necessarius: tum quia sic expedit paci temporali:
 nam aliter infinitae querimonie et litigia ex hu/
 iusmodi orirentur: tum etiam salutis spirituali omnino:
 quia cum difficillimum sit ab hominibus excessibus con/
 tractuum se totaliter depurare: et maxime in ho/
 minibus imperfectis lucris inhiatibus ex quibus
 et in quibus maior pars hominum consistit periculo/
 sissimum omnino esset: si nihil hominibus excessuum
 sibi vendicare et retinere liceret. Hinc dicit
 Seco. in. liij. dist. xv. quod equalitas commutari/
 onum et contractuum non consistit in indistincti

precepto

li medio: sed in illo medio quod commutatio
 iusticia respicit magna est latitudo: et inter
 illam latitudinem non attingendo punctum in/
 distictibile equialentem rei et rei in quocumque
 gradu citra extrema fiat iuste fit: quia quo
 ad hoc commutantes et contrahentes indistincti/
 bile medium attingere quasi impossibile esset
 que latitudo medij patere potest primo ex lege
 positiva que contractum rescindit quod contrahentes
 decipit ultra medietatem iusti precepti: nihilomi/
 nus tamen infra illud si ex aliquo appareat in/
 iusticia secundum conscientiam restitutio correspon/
 dens fieri debet. Secundo ex consuetudine
 approbata ex qua relinquitur quicquid ipsi com/
 mutantibus ut pensata mutua necessitate:
 reputant sibi dare mutuo equalis hinc inde
 et accipere: durum est enim inter homines contra/
 ctus esse in quibus contrahentes non intendant
 aliquid de illa indistinctibili iusticia remitte/
 re sibi mutuo ut per tanto omnem contractum ali/
 qua donatio committitur: hec Seco. Secundo
 ratione diuine cōdescensionis: prouidentia namque
 dei post lapsum per opacitatem in pluribus hu/
 mane infirmitati cōdescendit: nec exigit ab
 ea quicquid est perfecte ac rectissime equitatis
 vnde recta ratio docet: quod aliter regendus est
 ac ducendus infirmus ac aliter sanus: et ex hoc
 est quod deus in homine lapso non imputat omne
 vitium ad mortale peccatum: cum tamen secundum Bo/
 nauen. in. ij. dist. xxi. et secundum alios doctores
 contra. Ad id in statu innocentis peccare non
 poterat nisi mortaliter: tamen propter perfecti/
 onem status et regulam rectitudinis in quo posi/
 tus erat: a qua etiam cum nullum haberet impel/
 lens exire non poterat: nisi diuinam iusticiam
 cōtemnendo suam innocentiam sedando et natu/
 ram suam corumpendo: que omnia faciunt primam
 culpam adeo non venialem sed mortalem fuisse:
 nec aliter esse potuisse. Illuc autem veniale
 peccatum est per impulsione et punitate quam
 homo habet ad illud: sed primus homo nul/
 lum habuit impulsu: quia in eo nullus erat
 motus brutalis sed secundum deliberationem: pec/
 catum autem commissum cum deliberatione rati/
 onis ubi nulla est punitas: non potest esse nisi
 si mortale. Sed ad cepta redeamus: constat
 autem ex diuina scriptura: quod rapina ac furtum
 ac omnis deliberata usurpatio rei aliene inui/
 to domino est mortalis culpa: ergo excessus
 in huiusmodi peccatis non est semper rapina fur/
 tum vel usurpatio rei aliene. Tercio ratione
 mutue cōcordationis: quia propria forma et ratio
 commutatio tractus: ex utriusque partis libe/
 ro ac pleno consensu inchoatur et rectificatur:

ita q̄ emptor sibi vult plus rem emptam q̄
p̄ciū eius: et cōtra venditor p̄ciū: vterq̄
etiā ex pleno consensu intēdit alienare a se
p̄piū dominiū rei sue: id est in alterū tota/
liter trāsserēdo: et si aliquo defraudat ci/
tra tñ excessum enormē lege diuina vel hu/
mana phibitū: vult tñ nihilomin⁹ p̄tractū
esse firmū: et sic totū absq̄ p̄cio donare po/
tuit: sic pro minori p̄cio vendere potuit.
Quarto rōne hūane estimatiōis q̄ quidēz
incerta ē ad mere iusta p̄cia p̄taxāda: ac ad
p̄cise discernendū excessus et defectus iusti
p̄cij: p̄pter hoc licz in aliquo p̄cio minuat
vel excedat: nulli tñ p̄prio vel cōmuni iudi
cio cēseri debet. p̄ enormi excessu: nisi respe
ctu iudicij nō recederet a moderatīa iusti
p̄cij sub cōpetēti latitudine mēsurādi. Sed
obijciat aliq̄s: q̄ quicqd in p̄tractib⁹ ē illi/
citū et peccatū plus diuiniū esse videt: et sic
nullū robur ab eo obtinere meret: imo po
t⁹ oppositū: p̄pter qd null⁹ illicit⁹ excessus
p̄cij pōt a iure diuino acq̄ri peccātū in illo.
Ad hoc dicendū fm Bern. in tractatu de
restitutione: q̄ in hmoi cōtractibus p̄cipue
duo sunt cōsiderāda et attendenda. Prīmū
ē intrinseca affectio p̄ quāto vult sciet̄ in
primū aliquā inequalitatē: vt. s. in hmoi
cōtractib⁹ meliorē p̄te habeat q̄ p̄xim⁹: et
p̄ tanto aliqd habet de iniusticia: q̄ si non
est mortalis sufficit aut p̄ p̄ritiōē aut per
penitētiālem satisfactiōē aut p̄ purgatorij
ignē sicut et cetera venialia explari. Secū/
dū est extrinseca actio mercantie: q̄ licz fm
veridicā estimatiōē p̄cij sui contineat ali/
quātulū inequalitatē: in respectu tñ ad cōe
statutū et ad cōdescēsiuā dei legē et ad libe
rū cōsensum p̄rahentiū: nō habet inequa
litatē sed poti⁹ benignā et cōcessoriā equi
tatē: et idō q̄tū ad hoc tā diuino q̄ hūano
iure: robur optinet firmitatis: alis enī ois
hmoi illicit⁹ excessus p̄cij esset in acq̄ritib⁹
culpa mortalis: q̄ esset v̄surpatio rei alie/
ne in quātū aliene: teneret etiā q̄libet om/
nē talē excessum restituere: et sic ois q̄ hic
nō restitueret dānarent: qd essz durissimū
ac p̄sumptuosū affirmare: licz p̄pter prau/
tatē affect⁹ inclinari ad tpalia: ac p̄pter prau/
tatē taliū cōmutionū securus ac iustus
esset: omnē talē excessum scienter p̄petratū
si alicui⁹ quātūtatē app̄ciabilis esset resti/
tuere defraudatis: aut p̄ n̄ab⁹ illorū pau/
peribus erogare si parui valoris esset: qz in
hoc plus p̄ficeret fraudato nisi et ipse graui
inopia laboraret. Verū tamē qd falsis men

suris regulis vel ponderibus iniuste acq̄/
situm ē restitui debet: si fuerit alicui⁹ quā/
titatis app̄ciabilis: aut si parui valoris
paup̄ibus erogari. Ad laudē dei.

Quid restitui debet rōne erro/
ris cōdemnatiōis incertitudinis et
donationis: ac p̄ quem fieri debet
incertoꝝ restitutio: Sermo LX

De furtum facies:

Exod. xx. Habito in sermone p̄ce
denti de duob⁹ generib⁹ debito/
rū ad restitutionē obligantiū. Itā p̄sequē/
dum est de tertio genere debitoꝝ: qd dici
pōt lucrū illicitū seu alienū: ad qd restitui/
endū obligat q̄s quadruplici rōne. Pri/
mo rōne erroris p̄ q̄ talis regula dari pōt:
Qm̄e acq̄sitū a dante p̄ errorem: p̄sone cui
dat restitui debet. Pro quo sciendū q̄ tri/
plex ē error ad restitutionē obligās. Prī/
mus ē error p̄sone cū. s. dat vni credēs da/
re alteri: tūc enī restituendū est danti vel ei
ad quē dantis intētio ferebat: sicut sepe cō/
tingit i improbis q̄storib⁹ de quib⁹ vide s.
Secūdus ē error fortune: vt qz credit dare
paup̄i sed diues ē cui dat: tūc etiā nō trās/
fert dominiū in recipientē fm Sco. in. l. iij.
qz nō est ibidē in dante volūtariū p̄pter cō/
ditionis ignorantia quā respicit in dando
vt patet sup̄a: vbi agit de q̄storib⁹. Tertius
est cōditionis apposite: vt qz credit eū mis/
sam celebraturū vel tricēnariū facturū et nō
facit: tūc enī si receptori cōstat de p̄cisa intē/
tione dantis: q̄ scz aliter nullo modo de/
disset: fm quosdā obligat ad restituendū
vel ad supplendū p̄ se vel p̄ aliū fm dantis
intentionē. Ratio hui⁹ est: quia cum res in
istum nō transeat nisi eo modo quo dans
intendit trāsferre: si cōditio nō est: in ipsū
res transferri nō pōt. Alij xō dicunt q̄ ex
quo illi p̄sone simpliciter dat et dare inten/
dit: q̄uis nō subsit cā p̄pter quā dare inten/
dit: nihilomin⁹ donatio manet: nisi causa
illa nō solū esset cā motiua vel finalis: sed
etiā cōditio dandi: vt sit sensus: do tibi si
tu es bonus vel si facis hoc: aliter nō: hoc
phant p̄ simile: vt si quis dat alteri centū
libras: quia credit ipsūz amicū suū et tamē
non est: tūc non tenet restituere nisi dans
adderet cōditionē: scz do tibi si tu es ami/
cus meus: et illius opinionis fuit Berol.
obdosi. Sed p̄mi dicunt hoc nō esse simile:

De decalogi

precepto

qz in pmo casu dans intendebat dare deo
et cultui eius potius qm homi: p hoc inten-
dens pcurare bona spūalia a quibz intū-
ste fraudat. Hinc fm pmo. et hosti. Hypo-
crita qui multa sub nomine viri boni q̄siuit
obligat restituere: qz p fraudē adeptus est
vel saltem paupibus distribuere. Secūdo
obligat ad restitutionē rōne cōdemnatio-
nis: qz sic fur et cōsimiles nō tū tenent re-
stituere ablatū: sed etiaz cōdemnationē ex
illo debita. Pro quo talis regula dari po-
test. Omnis pena a iudice iuste sentētiata:
sub debito restitutionis est soluēda: ex qua
cōcludit cōtrario qz nō est soluēda qm nō
est sentētiata: nec anteqz est sentētiata: nisi
ex causa aliqua deberet: aut nisi iure sim-
pliciter esset statutū eam solui licz nō esset
sentētiata: nā cōlter pene iuris positū nō
intelligunt esse simpliciter inflicte: sed solū
ordinate: vt p iudices ordine iudiciario in-
stigant: als q̄libet homicida quātūcuqz
occultis mortalit̄ peccaret nō restituendo
curie omnia sua: et nō offerendo se iudici ad
suppliciu qd homicide leges statuunt. Et
fm Ray. in hoc casu pena vnus non libe-
rat aliū: vt patet. xij. q. ij. cum deuotissimā.

2

Ad maiore tamē eidentia ponunt ca-
sus de homicida: in quo pmo contingere
potest qz facto homicidio nō capiat nec etiā
bona sua: et tūc talis licite fugere pōt: et ho-
na sua alibi asportare ac alienare q̄diu cō-
tra eum et bona sua nō fuerit sentētia data.
Secūdo hō cōtingere pōt: qz ipse capiat lz
nōdum ptra eū sentētia data sit: et tūc dicit
Anthoni de butrio: qz si peccatū ei nō est
occultū nō peccat fugiēdo: qz nullū dicen-
dū est qz se pdat. Si hō manifestū est: tūc
mortalit̄ peccat fugiēdo: p hoc facit glo.
dist. j. in. c. l. us gentiū. qz dicit illū peccare
captiuū qui fugit a dño suo si bellū est iu-
stū: porro licz fugiēdo peccet: se tūc restituere
nō obligat: qz cōtra eum nōdum senten-
tia lata est. ff. de dona. l. post cōtractū: et. l.
donatiōes. §. vltio. Tercio deniqz cōtinge-
re pōt qz nō solū capiat sed etiā cōtra eum
iuridice et ptra oīa bona sua data est: et tūc
nec se defendere nec fugere pōt nec etiā bo-
na sua a manibz iudicantis alienare: qd si
fecerit: oīa bona sua restituere obligat: et
aliq̄s fuit qz eadē auferret. Hinc ap̄s ad Ro.
xij. ait: Qui potestati resistit dei ordinati-
oni resistit et subijpsi damnatiōez acq̄rit: nec
etiā post sentētia mortis in eū iuridice da-
tam pōt mortē inferenti resistere: quia licz

hō naturalit̄ inclinē ad resistendū inferē-
tibus ei mortē: tū qz data est illi ratio vt ea
ad que natura inclināt non passim sed fm
ordinē ratiois executiōi demādet: p̄pterea
nō oīs defensio sui est licita sed q̄ sit cū de-
bito moderamine rōnis: et hoc sentit Bal.
de perusio: imo quidā credūt qz si iuste cō-
demnat⁹ ad mortē fugit: seipm in man⁹ iu-
dicis tradere tenet: Pro hoc facit glo. in
c. pastoralis in clemē. de sen. et re iudi. sup
verbo: p violentiā: vbi etiā cōcordāt mul-
ti doctores cū glo. qz dicit qz si captiuus ad
penā vel piculū mortis relaxet: p̄stato iu-
ramento de redeundo ad carcerem: tunc si
mors eius est iniuriōsa nō tenet redire: qz
iuramentū est ptra legē nature: vt p. xxi.
q. liij. §. vltimo. x. quidqz. et de hoc plen⁹
patet supra: vbi agit d̄ p̄urio. Si hō mors
eius nō esset iniuriōsa: tūc redire tenet p-
pter iuramentū: eadē enī ratioe cogere vi-
det sentētia iuste lata sicut licitū iuramen-
tū: si tūc nō iurasset nec voto se cōstrinxisset:
tūc fm Pau. si auferret anīno penitēdi
non peccaret nec redire tenet: durū enī vi-
det fm eundem determinare qz hō se debet
vltroneus offerre mortē etiā iuste inflicte:
qm pōt aliter saluari et penitere: secus tamē
est si nō intēdit se emendare: vel si cōscia di-
ctante de se emendā nō sperat: licz pponat:
tūc enī aufugiēdo mortalit̄ peccat: et ad re-
deundū obligatus est: qz magis eligere te-
net iuste mori qz iniuste viuere: vñ et se re-
dimēdo p pecuniā et sic iudicē corripēdo
mortalit̄ peccat: et quicūqz iudex pcurator
aduocat⁹ vel alijs p̄cibus muneribus cau-
tels vel alijs maleficijs malefactorē in-
uat ne condemnet: mortaliter peccat: nisi
p̄babilit̄ speraret emendā: et quicqd in-
de accepit paupibus est erogandū. Ter-
tio p̄ncipaliter obligat qz ad restitutionē
lucris illiciti vel alieni rōne incertitudinis:
quedā enī incerta et vaga detinent aliq̄s:
quoz veri dñi nō inueniunt: licz diligēter
querant sen etiam oīno ignorent: et illa in-
p̄ias causas sunt erogāda maxie in alimo-
nijs pauperū et redemptiōe miserabiliū p-
sonaz captiuoz: vt sic fm Sco. in. liij. dist.
xv. cui nō pōt reddi t̄paliter eidem satisfiat
spūaliter: qd tūc maxime fit qz paupes lo-
co christi succedūt. Sed p quē talis distri-
butio et restitutio fieri debet: diuerse sunt
opiniones: quibz tūc dimissis causa breuita-
tis stante malicia temporis vt nūc breuiter
dicendū est: qz si ad restitutionē obligatus

ad huc compos ratiois est: et potens: tunc ut
dicitur Sco. in. liij. dist. xv. q. ij. ppe finē. Qz
si queras p manus cuius debeat talia pau-
peribus dispēfari. Rādeo q nō inueni qd
necessario mediator sit determinatus in ista
paupibus dispēfando. Quidā autē doctor
ait: q cōfessor: vel aliqd alius ea dispensare
debet: de tutus fidelitate ille cōfidat: mibi
autē videt q talis p seipm cōsilio nihilomi-
nus boni viri hoc paupibus erogare pōt:
qz tali mediator: ad dispēfandū tribui pos-
set de cuius fidelitate psumeret: qui tñ sibi
appropriaret vel in alios vsus cōueteret qd
deberet: vñ lex diuina qñ nō ligat psonam
tñ c sequēda est ratio naturalis q dicitur q
homo qui aliqd tenet in agis restituat pau-
perib⁹ p seipm qd p aliu: cōsiliū tamē boni
viri nō excludendo sed potius includēdo:
hec est sentētia Scotti q videt rōnabilior.
Nec obstat. c. cū sit. ex de iudeis. vbi dicitur
q fin pudentiā dioce. debet ea iudei pau-
perib⁹ xpianis distribuere: qz capitulū illd
loquit de iudeo nō de christiano: cui⁹ au-
ctoitas et dispēfatio quo ad paupes xpia-
nos ab ecclesia merito suspecta habet: cui⁹
in illo casu cogatur ad hoc inuitus: qualis
suspicio in xpiano fidelē merito cessare de-
bet: et sic epus nō habet se de talib⁹ intro-
mittere nisi in defectū: vel nisi vbi ageret i
iudicio p nolentē paupibus erogare. Et
cordat Jo. mo. in. c. quāq. li. vj. de vsu. et
Inno. extra de emn. eccle. in. c. qz pleriq.
Si hō taliter obligat⁹ laborat in extremis
debet instituere ac deputare certū ac pbū
executorē illius restitutionis: et hoc vñ vel
plures: et tñ taliter instituti cōmissum offi-
ciū fideliter exequi debēt: siue in restituē-
do: siue in paupibus distribuēdo: siue etiā
iuste acq̄sita in testamētis relicta paupib⁹
et p̄is causis quo citi⁹ poterūt fin volūta-
tem testatoris dispēfando: vt pz. xij. q. ij. c.
de laicis. in fi. vbi plane de hoc: et h est sen-
tentia Archid. hoc etiā no. ex de hō. sig.
c. cū tibi. in glo. q incipit: nō intelligas. Si
tñ hmōi executores in hoc negligētes et in-
fideles fuerit: tñ debēt cōpelli vel supple-
ri debet p diocefanū vel p illū cui ipse cōmi-
serit: vt pz lat⁹ supius in qro pcepto vbi
agis de executorē testamētī ista quātū t̄pus
fieri debeat. Si deniq talit obligat⁹ nullū
reliq̄t executorē q iusta restituat: tñ locū
haber snia Ray. et Hosti. q dicitur: q h resti-
tutio vl distribuio fieri d̄z aucte epi vel pe-
nitentiarij: v letiā capellani ei⁹ i cui⁹ diocefi

illa iniusta sūt habita: et hoc sonat dictū. c.
de laicis. Quarto principaliter obligat⁹
quis ad restitutionē lucri illiciti vel alieni
rōne donatiōis. Pro quo sciendū: qz Sco.
in. liij. dist. xv. de tali donatione talē ponit
cōclusionē: q dñs alicui⁹ rei nō phibitus
a lege vel supiore: a cui⁹ volūtate depēdeat
i donādo vel transferēdo: donare pōt rem
suā alteri volēti recipere: qd probat: qz ex q
p actū volūtatis fuit dñs: p voluntatē po-
tuit cessare esse dñs: et alius vult recipere:
ergo pōt incipere esse dñs: et non phibet aliq
causa supior istū desinere et illū incipere esse
dominū. Ex quib⁹ verbis elicif q tria req̄-
runt ad iustā donatiōē: ita q recipiēs nō
obliget ad restitutionē. Primiū est q sit li-
beralis trāslatio ex pte donātis: qz nō est i
donatiōe iusticia vel iusta trāslatio: si do-
nans nō mere liberaliter donat: qd dupli-
citer fieri pōt. Primo p ignorantia: nō enī
mere liberalit⁹ donat q ex ignorantia donat
sicut donat furiosi: frenetici: mente capti:
ebriosi et siles: qz iam in eis nō regnat libe-
rum arbitriū: vnde fin iura furiosus dare
nō potest: qz compas in fanti ppter defectū
vsus li. arbi. sicut nec peccare possūt. Hinc
xv. q. j. c. merito. h. vt itaq. subdit. mens
hō alienata furore cū sui compos nō sit eo-
rū que admittit: reatū nō p̄trahit: qz facul-
tatē deliberādi nō habuit: vñ pupillo et fu-
rioso in maleficijs subuenit: vt nō eis im-
putent⁹ ad penā que ex mētis deliberatiōe
nō p̄cusserūt: hoc ibi: et in clem. de homi. c.
si furiosus: vbi dicit glo. q talis qd diu fu-
rit part pōt inturiā sed nō facere: et qd per
eum fit: habet p̄inde ac si casu aliquo acci-
disset sine facto p̄sone: vñ si damñū aliqd
dat non tenet. l. acq̄ilia. sed est p̄inde ac si
quadrupes fecisset vel tegula cecidisset. ff.
ad. l. acq̄il. sed et si quicūq. h. ij. et idē ibi
dicit q infans vel furiosus p̄didit aut cor-
rupit: impunitū est: etiā si hominē occide-
rit: cū alterū innocētia p̄silij: alterū hō fati
infelicitas excuset. Et si se dicendū ē de dor-
miente: q si aliqui in somno loquit: si cali-
qñ etiā i somno agit. Hinc etiā i hoc. c. si fu-
riosus. determinat Clemēs. v. i cello Ale-
neñ. q furios⁹ infans et dormiēs aliū oc-
cidens vel mutilans: nullā irregularitatē
incurrit: et simile iudiciū ē de mort p̄pin.
quis: cū. s. iam sunt ex rōnis vsū: et tñ ope et
malicia aliquoz cōdūt vl mutāt testamētū
qd fin Sco. corā deo nullū robur obtinet:
et si rōnis vsum adhuc habere videant: tñ

De decalogi

stantiū importunitatib⁹ lacessit ac victi
tandē cōsentiri inuit: qđ silr nullū robur
obtinet: eo qđ nō cōsentiri mere volūtaries:
quia dicit p̄bns. iij. Etbicoz: qđ ignorantia
et aliqualis coactio excludit volūtariū. Ex
dictis ergo fm̄ Sco. cōcludit generalit̄ qđ
quicūq; deceptus de eo cui donat q̄tuz ad
illā rationē ppter quā donat nō simpliciter
donat: et ideo tenet recipiēs ad restitutōz.
Silr q̄cūq; aliq̄ necessitate coact⁹ donat nō
simpliciter donat: et sic recipiēs tenet ad re/
stitutōz: sic multi inferiores maiorib⁹ exhi/
bēt mun⁹ a manu vel ab obsequio: poti⁹ ex/
verecūdia vel timore q̄ ex mera volūtate:
ita qđ supiorū p̄ces q̄i mandato cōparant:
et sic ad restitutionē obligant: nisi talia iu/
ste exigerent etiā ab inuitis. Ratio est: qm̄
id nō libere donat qđ cōtra vel p̄ter volū/
tatē illius a quo dependet in donādo do/
nat: ar. habem⁹ in. c. extgit. ii. vj. de censu/
bus. vbi p̄cipit qđ visitatores restituant ea
q̄ ab eis receperūt qui visitant: licet etiam
munera libere data videant ip̄is visitato/
ribus aut eoz familijs: vt patet ibidem: qz
p̄sumit qđ intuitu visitatiōis dant: vt visi/
tatores ad eoz flectent arbitriū: nimirū cū
munera vt in plurimū excecant oculos: vñ
p̄cipit eis qđ in duplū restituant: alioquin
grauiorib⁹ penis subiiciunt: vide ibidē in
textu et glo. Secundū p̄ncipale qđ requi/
rit ad iustā donationē est: qđ assit volūtas
recipiēti in eo cui fit donatio: alioquin nō
transfert dominii: sicut quidā faciūt qui i/
manifesto oblatū refugiant et postea in oc/
culto auferūt: qui fm̄ Sco. furtū cōmittūt
Tertū est qđ tā accipiēs qđ dantes nulla
lege supiorū phibeant in ista trāslatiōe nec
p̄ actū alteri⁹ a quo dependeat: ppter defe/
ctū autē recipiētis nō pōt quis dare fratri
minora pecuniā: qz ille nō vult: et si vult nō
pōt esse possessor: sic etiā nec alteri religio/
se p̄sone tanq̄ p̄sone p̄uate quicq; dari po/
test: qz nō pōt p̄pziū aliqđ possidere: ppter
defectū x̄o dantis nullū tpe quo caret usu
li. arbi. dare aliquid alteri pōt: vt pz supra.
Silr nec vxores nec proles nec seruientes
de rebus patrifamilias nisi in certis casi/
bus: nec etiā monachi nec pupilli: nec mi/
nores. xxv. annis put de his latus patet
in. iij. p̄cepto vbi agit de his qui elemosy/
nā dare possunt. Ad laudem dei.

Ubi tam incerta q̄ certa resti/
tui debet: et de septē circūstantijs

precepto

que requirunt ad ad verā debito/
rū relaxationē: Sermo LXI

De furtum facies:

n Exod. xx. Quinto p̄ncipalit̄ vi/
dendū est vbi restitutio fieri de/
beat ad hoc vt iniuste possidēs in omnib⁹
satisfaciat. Ad cui⁹ euidentiā cōsideran/
dū est: qđ omnia bona restitutioni obnoxia
aliqñ sunt incerta quo ad p̄sonas quib⁹ sūt
restituēda: aliqñ x̄o certa. Quidam igit̄ ad
primū queri pōt: an debita donata legata
extorta aut qualitercūq; acq̄sita restitutōi
obnoxia ac incerta quo ad p̄sonas seu eaz
heredes quibus sunt restituēda: nō tñ quo
ad loca eoz vñ fuerūt rapta seu aliter habi/
ta: debeant dari paup̄ibus seu distribui in
alias pias causas solū in eisdem locis. Ad
dicendū fm̄ Bern. de xp̄iana religione: qđ
triplex pōt esse incertū. Primū est cōmune
qđ se res acq̄sita fuerāt cōitatis loci alicui/
ius: et tūc quodāmodo p̄sone scit: eo qđ ta/
lis cōitas vicē gerit quasi certe p̄sone. Ex/
empli grā: falsificantes monetas aut gros/
siores nūmos a leuioribus eligentes: vt il/
los vel cōfundant radant artificiali aqua
lauent: aut plus fusorib⁹ vel campforibus
vendāt: reipublice satisfacere obligant de
damno qđ eidē exinde euenit. Si tamē nō
scit qđ inde cōmunitas damnificata sit: tūc
pauperibus est erogandū vel cultui diui/
no mācipandū: cū oīno sit impiū et iniustū
lucrum: vnde tales falsarii dici possunt: et
sicut falsarii fm̄ leges essent iudicādi et pu/
niendi. Specialit̄ tamē in quadā extraua/
ganti Jo. xxij. que incipit: p̄diens quasi ex/
adipe iniquitas dicit glo. p̄ Benzelinū: ex/
cōmunicant falsam fabricātes monetā in
regno francie: et sciēter portantes vt alios
decipiāt quos papa solus absoluit: sed vi/
det qđ hec extrauagans localis sit qđ ad re/
gnū francie tñ: vñ tales monetā falsificā/
tes in pondere materia vel forma vel argē/
tū semiplene depurātes: dicūt fures reipu/
blice. ff. de cōtrahen. emp. l. j. et tales fures
exurunt in aqua buliēti: vt. ff. de fal. mone/
ta. l. ij. nec talis moneta reproba liberat sol/
uētē: vt. ff. de pig. l. elegāter. excusac tamē
corā deo q̄diu nesciuerit: d̄ b̄ etiā pz s̄. Se/
cundū autē incertū est: qđ sic ad singulares
p̄sonas singulariter ptinet: vt tñ om̄s vel
maior pars alicuius loci damnificat: sicut
contingit in generalib⁹ rapinis: vbi quasi

Septimio:

Sermo LXI

omnes vel maior pars cōmunitatis dam-
nificatur: tunc etiam si nō reperiant psona
quarū res ille fuerunt: debent similiter com-
munitati restitui: qz cōmunitas cōsistit i to-
to vñ in parte maior: et sic p talē modū di-
cretū res iustus restitui pōt: et simile dicē
dū est de his qui in bello iniusto vendunt
ex certa scientia balistas: gladios intor-
catos: arma et similia qbus cōmunitas ad
uersarios ledit: tunc enim lese cōmunitati
obligant. Tertiu deniq incertū iniustū di-
ci potest quando sic ad pcculares psonas
singulariter pñet: qz minor ps cōmunitatis
ledit vñ spoliat: et sic cōmunitati restitue-
re nihil ipis vñ modicū pdesse psumitur
aut etiā eorū hereditibus: et tunc si damni-
cati ignorant licet cōgruū sit dare eadē in-
pccas causas in eodē loco pro salute eorū:
dē: eo q lege nature dānificati hoc magis
velle debent dūmodo cōmode fieri potest:
nō tñ est necessariū dūmodo meli⁹ et certi⁹
alibi dari pōt p salute eorū: in his enī
plus respicere debet animā salutem q na-
turalē affectionē: exēpli gratia: vt de casu
pñti aliq ponamus: si qd vñ iniustis pon-
deribus: mēsuris vñ reglis ptra illō: Deu-
tro. xxv. Nō habebis in sacco diuersa pon-
dera mal⁹ et min⁹: nec erit in domo tua mo-
dius maior et minor: debet talis restituere
qz penitus ignorat vel psonā vel rei resti-
tue: quātitatē: et simile iudiciū est de his
qui pñimos decipiunt in mercantijs: i ma-
cula defectio: admixtio: corruptione et.
de qbus patet supra. Itē qui vēdūt falsos
tarillos: venenū mortifex: gladios intor-
catos et similia: his quos sciunt vel credūt
talibus abusueros. Secundo principaliter
bona restitutioni obnoxia sunt certa q ad
psonas quibus debent: et tunc aut sunt in-
iuste acquisita et detenta: vel iuste quidem
acquisita licet iniuste detenta: si q sunt iniu-
ste acquisita possessore simpliciter iniusto si
aut in furto vel rapina: tūc siue fur siue ra-
ptor: se absentauerit a loco et a psona a q sub-
stātiā rapuit siue ecōtra: tenet sp talis iniu-
ste possidēs sublatā rē vñ eius valorē trās-
mittere ad verū dominiū sumptib⁹ iniuste
possidētis: ar. extra de raptoribus. c. j. vbi
subdit: q rapinis et depdatiōib⁹ insistentes
etiā in alienis diocē. a loci illius pñato de-
beant excōicari: qz excōicatio pñto epō si
gnificāda est: nec eos pñt⁹ epō recipiat ahi-
q illuc redeat vbi rapinā fecerūt et oīa ple-
ne emēdēt. Qz si obijciat ille q accepit nō te-

net nisi ad simplicē restitutionē: s; ad eum
cui fieri deberet restitutio non pōt puenire
vñ mittere sine magno dāno: et forte maior
q sit pccū rei restituēde. Ad hñ dēt Tho.
in. llij. di. xv. q si sit res magni valoris bz si
bi transmittere si cōmode pōt: nec obstat si
dñū patit de remissioe: qz ipse subitū cau-
sa fuit iniuste auferēdo. Si vero trāsmitte-
re nō possit vñ res sit nō magni valoris: p-
eā dare ppinqs illi⁹ si bz: vñ alicui cenobio
si nō bz ppinqs cū prestatiōe tali q redde-
re teneant si reqsierit vñ vñ cōparuerit: s;
ille. Si tñ res ē ablata nō simpliciter iniusto
dñō s; ē ibidē qdā volūtariū mixtū: vt in
vsuris: tūc si vsurarius se absētauit a loco
in quo vsuras exercuit: tenet suis sūptib⁹
vsuras illas trāsmittere creditoribus suis
fm hosti. et Jo. an. in. c. cū tu. extra de vsu-
ris. Si vero tales creditores se trāsulerūt
de loco vbi soluerūt vsuras ad habitādū
in alio loco: tūc sūptibus creditoris fm qd-
dam tales vsure trāsmitteri debent ad eodē:
et hoc sentit glo. in. c. cū tu. et de vsur. q di-
cit: sed pone q ille cui debet vsura restitui
longe sit absens: nūqd tenet vsurari⁹ mit-
tere ad eū vsuras: et rñdet q sic: s; sūptib⁹
illius absentis. Et subdit q si sūptus itine-
ris rei sumā excederet: dare debet paupe-
ribus: et licet amiserint vsuras nihilomin⁹
tenent ppter morā q illis nocere bz: s; ibi.
Si vero sunt iuste acquisita licet iniuste detē-
ta: ita q per viā licitā sit res habita vñ acce-
pta: sed fuit in mora soluēdi: tūc dici potest
de ea sicut de restitutione vsure iam dictum
dictō ē: semp tñ fm Bull. circūstātie rei sūt
in talibus pñsande: qz tā parua posset esse
quātitas ipsius rei reddēde: ac tā diues et
larg⁹ ille cui restitui deberet: q ei trāsmit-
ti nō oporteret s; eēt p illius aīa paupibus
dispētanda: et pñtīm cū debitor nō fuit in
culpa de reddēdi mora: ac esset parui pñij
res ipsa restituēda: tūc triplici remedio vti
pōt. Primū est q expectet psona cui res re-
stitui debet: vñ si spes ē q tādē p nunciū si-
delē illi trāsmitteri posset: vñ de tā diu nō est
in mora reddēdi qdū nō pōt et cōmode
mittere sed spē habet pbabilē q in futurū
cōmode mittere possit: aut q creditor ad p-
sentā suā aliquādo venturus sit: cōsulen-
dū tñ est q interim dū creditorem expectat
in omnē euentū rē illā ad fidū amicū in lo-
co tuto deponat ad reddēdū creditori dū
venerit: aut ad mittēdū dū sine imoderatē
sūptib⁹ ei trāsmitteri poterit: ne forte debi-

De decalogi

precepto

Inopinata morte vel infirmitate pñentus p seipm restitutionē illā adimplere nō pote rit: ex hoc etiā tā apud se q̄ apud primuz certior sit q̄ absq̄ dolo firmū et indilatū p positū habet ad reddēdū. Secundū reme diū est q̄ p litteras vel p internūciū aliquē humilit̄ relaxationē petat illius debiti: vel donationē illius rei: unde regula general̄ est: q̄ om̄e debitū qd a creditore libere in dulget̄ vel dat̄ p reddito vel soluto reputa tur: qz dicit glo. in re. iur. peccatū. li. vj. ve rū est q̄ nō remittit̄ peccatū nisi liberaliter remittat̄ a creditore debitori: qz sufficit q̄li tercuqz satisfaciāt. vt. ff. q̄. mo. ius vel hy po. sol. l. itē liberatus. Ad hanc tñ indul gentiā vt vera sit requirunt̄ septē circum stantie: quarū tres sunt ex pte postulantis et quattuor ex pte largientis. Primo ex p te postulantis requirit̄ q̄ corde satisfaciāt: qz debet cordialiter velle satisfacere sine fi ctione vel simulatiōe: naz cor qd grauat̄ ex volūtate retinēdi aliena: alleuiat̄ ex volū tate restituēdi aliena. Hinc L. hys. et habe tur extra de re. iur. ois res p quascūqz cau sas nascit̄ p easdē dissoluit̄: unde ponam⁹ casū q̄ iniuste detinēt̄ rē vel pecuniā alienā ponat eandē totā in manib⁹ creditoris: tā q̄ plenā ostēdēs volūtate satisfaciēdi: cum tñ in xitate nō habeat: qz si crederet q̄ cre ditor acciperet vtiqz non offerret: creditor tñ cū cor debitoris nō videat totā vel ma gnā pte liberaliter dimittit. Queritur igitur vtruz talis debitor satisfecit. Rñdet ad b. Egidius in qdlibetis: q̄ talis a peccato iniusticie nō est absolutus: qz peccatū p pe nitentiā et p̄fessionē delect̄. Sed de absolu tione debiti distinguēdū est: qz sic creditor libera volūtate debitū dimisit: tūc ampl⁹ restituere non tenet: qz satisfecit primo s; nō deo: si tñ creditor aliter decept⁹ est: aut per vnū de quattuor q̄ de creditore in se rius ponunt̄ pncipalit̄ ad remittendū mo tus est: tūc illa remissio nō sufficit: concor. Jo. an. sup glo. in dl. regia: peccatū: dicēs: q̄ iniuste possidēs aut gerit in mēte p pos se vel restituere si is a quo subtraxit remitte re nolit: et tūc si remittat liberatus ē: aut nō gerit b in mēte: et tūc licet alter remit tat minime tñ liberat⁹ est quo ad deū. Fre dericus qz de sentis i ope suo passū hūc dis putās: indistincte p̄firmat opinionē dicte glo. dicēs: q̄ si is cui restitui debet pecu nia vsuraria vel male ablata: nō coact⁹: nō deceptus vel circumuentus et oīni dolo et cal

liditate vel et metu cessantibus etiam preel bus vel seruitorum exhibitionibus indi ctus: pecuniam sibi debitam non oblatat: nec restitutioni paratam debitori dimittat: liberatus est debitor: nō tamē a pecca to q̄ incurrit vsuras vel maleficiū exercen do nisi et de illo peccato penitentiā agat: et pcludit finalit̄: q̄ si tali debitori in crimie pseueranti et nō disposito ad aliquā restitu tionē: creditor motu pprio vel ad pces de bitoris illius vel alterius libere remittat: tūc quidē liberatus est debitor a restitu tione rei nō tñ a peccato qd cōtraxit iniuste rē illā vsurpado vel detinēdo: nā in re ma le ablata vel detenta q̄s obligat̄ eterne pene ppter peccatū mortale qd p̄traxit auferen do vel detinēdo iniuste rē primi: et obliga tur ad restitutionē rei eiusdē vel equivalen tis: ideo sicut duos offendit. s. deū et tra cu ius iusticiā fecit: et primuz quē spoliavit: sic tenetur duobus satisfacere: vt extra de vsur. c. cum tua: et extra de homi. c. sicut di gnū. q̄ eos: de illis: et satis concor. d. osti. et Archi. in summis: et Lap⁹: extra de vsur. i c. in ciuitate. Qd si obijciat dato q̄ p̄rio sa tisfecit p remissionē sibi factā quō deo satis facere pōt si corde indurato gerit in mente primo non velle satisfacere nisi sibi remit tat: et hoc p exemplū ostendi pōt. Pone q̄ creditor male gratus suis debitorē inuol tū et remittentē auctoritate iudicis ad resti tutionē cōpellat deinde libere debitorē do net eadē: nonne tūc poterit debitor satisfacere deo absq̄ alia restitutionē: certe sic: et ta men q̄tū in debitorē fuit nō restituit: cur q̄ nō idē si debitori libere facta est remissio q̄ nō erat restituere parat⁹: ex quo em̄ ad duo tenebat̄. s. ad faciēdā p̄rio restitutionē: et satisfaciēdū deo p p̄tutionē: et obligatio b̄ ma sit p remissionē sublata remanet sola se cunda. s. penitētia de pctō: qz iniusticiā fecit et qz non intēdebat restituere nisi sibi facta fuisset remissio: et hāc opinionē tenet etia; Donaldus in summa: in xbo restitutio sur ti faciēda est. Querūtāmē aliq̄ sūt casus in q̄ bus remissio nō sufficit obligatis ad resti tutionē: vt patet in. c. statutus: de rescri. li. vj. et in. c. exigit: de censu. li. vj. q̄ in alijs suf ficit remissio: vt ptz de cleri. n̄ resi. c. j. et c. pctm: de reg. iur. li. vj. Secundo ex pte po stulantis requirit̄ q̄ ore satisfaciāt p se vel p inpositā psonā: apte se offerēs velle satis facere iuxta posse. Hic queri pōt vtruz vsu rario cui ab aliquo facta est libera remissio

mando
di vlti
sum est
dericu
tus est
puta q
stauer
nō obl
cere: et
iurem
p xbo
vtpu
tunc
ritur
vult e
dama
ne in m
aurē tū
babet
quā po
ri pon
poris
primū
posse
ciat q
nē ope
veniri
inter d
cordia
q̄ null
allit
unt co
libere
sunt n
sicut u
bus au
ment.
Pinter
ter se h
res et fi
slo nil v
exdespe
vel de to
pter aliq
a debito
vsurari
modon
spat re
est qd dū
re credi
buat p
vel ei
potat
dispora

Septimo:

mandante generalit̃ in testam̃to suo red-
di vsuras: executor vlt̃ heres qđ semel remis-
sum est restituere debet. Ad hoc rñdet Fre-
dericus in ope suo qđ si talis testator locu-
tus est p verba trāsferentia se ad factū: vt
puta qđ iubet vsuras restitui bis quib⁹ re-
stituere debz ⁊ qđ pbar̃t se eas soluisse: tūc
nō obstante remissioe tenebit̃ heres satisfā-
cere: ⁊ hoc casu loquit̃. c. ad nostrā. ij. c. de
iureiur. vbi plane de hoc. Si vero loquit̃
p vba sed ad ius trāsferētia non ad factū:
vtp̃uta iubet eas restitui quibus debet: et
tunc secus dicendū est: hec ille. Tercio req̃-
ritur qđ etiam ope satisfaciāt iuxta posse si
vult etiā deo satisfācere: vt si rem restituē-
dam adhuc habet: illā sine malicia ⁊ fictio-
ne in manib⁹ creditoris libere ponat. Sin
autē tūc sufficiētia pignora tradat: qđ si non
habet tunc de libera volūtate creditor⁹ ali-
quā possessionē in manib⁹ alicuius pbi vi-
ri ponat: vt ex fructibus eius pcessu tem-
poris omnia debita p̃soluant: ac postea ad
primū dominū vlt̃ heredes eius redeat: ⁊ si
possefor nō habet cautionē sufficientē: fa-
ciat qđ tā ipse qđ eius heredes ad restitutio-
nē p̃pelli p̃nt: postqđ ad pinguiorē fortunā
venerint: potest etiā fieri p mediā psonam
inter debitorem ⁊ creditore amabilis cō-
cordia: dūmodo sit voluntaria ⁊ liberazita
qđ nulla de quattuor cōditionib⁹ sequētib⁹
assit: nā qđ tales remissiones cōmuniter fi-
unt coacte ideo nō valēt: p̃pterea ad h̃ vt
libere fiant ⁊ apud deū valeant quattuor
sunt necessaria. Primo qđ nō fiant ex metu
sicut indulgere solēt subditi suis superiori-
bus aut etiā alijs p̃pter intercessores qđ ti-
ment. Secūdo qđ nō fiant ex verecūdia sic
p̃ intercessoribus mittunt̃ p̃fessores qđ tali-
ter se habent qđ ex verecūdia moti credito-
res ⁊ nō libere p̃tē vlt̃ totū remittūt: qđ remis-
sio nil valet apud deū. Tercio qđ nec fiant
ex desperationē: qđ i em̃ remittunt qđ de pte
vel de toto desperāt. Quarto qđ nō fiant p̃-
pter aliquā speciem tēporalē: puta qđ sperat
a debitorē sibi prestari mutuū simplex vel
vsurariū aut tēporale seruitiū: aut etiā p
motionē aliquā secularē vlt̃ eccl̃iasticā se
sperat recepturū. Tertiū deniqz remediū
est qđ dūmodo verisimilit̃ desperat inueni-
re creditoz ⁊ eius heredes: salubzū distri-
buat pauperibus vlt̃ ipias causas eroget:
vt sic eidem spiritualiter reddat quod tem-
poralit̃ reddere nequit. Ad laudē dei om-
nipotentis.

Sermo

LXII

Quomodo vlt̃ quo ordine debz
fieri restitutio tā de certis qđ incer-
tis iniustis depositis debitis lega-
tis ⁊ similibus: Ser. LXII

De furtum facies

Exo. xx. Sexto principalit̃ vidē-
dū est quo mō vlt̃ qđ ordine facien-
da est restitutio: debitor em̃ aliqui multis ⁊
diuersis obligat̃ diuersimode. Ad hoc
dicendū qđ generalit̃ prius restituēda sunt
omnia certa sine iniusta siue debita vel qđ
tercūqz iniuste retēta: qđ certa in hoc casu
p̃ponunt̃ incertis triplici ratione. Primo
rōne obligatiōis: nō em̃ tenentur heredes
pauperibus nisi vnica rōne. s. in foro dei: sed
creditorib⁹ certis tenent̃ etiā in foro mun-
di: qđ p̃nt heredes a creditorib⁹ in iudicio
genuiri. Secūdo rōne successionis: qđ chz̃
stus nō succedit in paupib⁹ nisi qđ nō repe-
riunt̃ p̃sone certe qbus certa restitui debe-
ant: vt qđ p substitutionē chz̃st⁹ succedere
videat̃. Tercio rōne similitudinis nā a fili si-
cut simplex votū nō adeo ligat̃ sic solenne:
qđ nō dirimit matrimonii tractū. cui⁹ ra-
tio ē: qđ in simplici voto solū vnū vinculu⁹
ligat̃: in solēni xō duplex: sic in pposito di-
ci pōt. Et ex h̃ p̃tz error multoz qđ circa resti-
tuēdas vsuras vel rapinas quotidie pra-
cticāt iniuste: verbi gr̃a. Sit aliqz qđ decez
millia habuit de iniustis: int̃ qđ qnqz millia
repiunt̃ certa: ⁊ qnqz incerta: ip̃o igit̃ dece-
dē inueniunt̃ tm̃ tria millia: ⁊ sic nō suffi-
ciūt ad restituēdū certa: si qđ p satisfacti-
one incertoz accipit̃ vt pauperib⁹ def: to-
tū noua rapina ē: ⁊ qđ ammō chz̃stū raptō-
rē facit in suis paupib⁹: ⁊ paup qđ scit ⁊ tali-
ter accipit rapinā cōmittit ⁊ ad restitutio-
nē obligat̃ bis qđ deberēt habere certa: qđ
qđ restitui dz certis p̃sōis nō pōt distribui
paupib⁹: vt plane p̃tz extra de homi. in .c.
sicut dignū. qđ eos insup. P̃d̃ro int̃ certa
prius restituēda sunt male ablata: cui⁹ rō ē
s̃m Alex. de alexan. in tractatu suo de vsu.
qđ reddere male ablata est ⁊ nō nēcit̃: ⁊ iu-
sticie ⁊ eoꝝ solutio tollit iniuriā factāz deo
⁊ p̃ximo: ⁊ maxime in rapina ⁊ furto: in so-
lutiōe aut̃ debitor vlt̃ iuste acquisitor non
tollitur iniuria s̃z saluatur iusticia: ⁊ ideo
videtur illud prius sciendum isto: ⁊ si sit cō-
trarium in pluribus hoc esse videtur ex eo
qđ debita sunt clara ⁊ manifesta: restitutio

De decalogi

precepto

nes autē nō sic sed inquirēde sunt: ceteris autē paribus clarū et manifestū p̄cedit in certū. cōcor. etiā Alstē. Ceterū inter male ablata illa ceteris paribus prius sunt restituēda: in quib⁹ auferēdis creditori facta est maior iniuriā et violētia. Pro quo sciēdū q̄ fm triplicē volūtātē creditoris p̄tingit debitorē habere substantiā eius: et fm hūc triplicē volūtātis gradū hō variet scōz prius et posterius restituere obligat. Prius ma ē volūtas violētā q̄ p̄currit in rapina: furto et similib⁹: et illa prius sunt restituenda: et hoc propter violentiā et iniuriā simpliciter illatā. Hinc etiam ad restitutionē tales cōpellunt tā de iure diuino q̄ ecclesiastico q̄ etiā ciuili. Usura vero in qua minor est violentia et iniuria cōpellit restituī tū iure diuino et ecclesiastico: eadē etiā ratione ceteris parib⁹ prius rapina q̄ furtū restituī debet: quia grauior i rapina q̄ furto violētia et iniuria primo irrogat. An si debitor insolidū restituere nō pōt qd̄ extor sit p rapinā et furtū: ac etiā qd̄ habuit per vsurā: tūc tenet prius insolidū restituere qd̄ habuit p rapinā et furtū: q̄ qd̄ habuit p vsurā: ratio est: qz spoliat⁹ p vsuram suā spōte spoliat⁹ est: sed spoliat⁹ p rapinam et furtū ptra volūtātē suā spoliat⁹ est. Secūdo est volūtas conditionata q̄ scz cadit in vsurā: nā in illa nō cadit volūtas libera s̄ quadā p̄ditiōe coacta: et ideo pri⁹ tenet hō restituere q̄ habuit p vsurā q̄ q̄ habuit p alios ptractus volūtate factos: hui⁹ ratio est fm Alex. lomb. qz in restitutionē debitor solū iusticia obseruat: s̄ in vsure restitutionē et quozlibet male ablatoz nō solū iusticia sed etiā iniuria deo facta et p̄cio amouet: hinc talis restitutio pferenda est. Tertia deniqz est volūtas p̄formata sicut i ptractibus licitis voluntates p̄trahētū si mul p̄formant: et ideo habita cū tali volūtate post p̄cedētia restituī debēt: nouissimē vero inf certa restituēda sūt ea q̄ ad p̄as causas sunt relicta et donata: cui⁹ ratio est fm Alex. de alexan. de vsur. qz donatio legatarū ē ex denotiōe legatoris: et ideo fit in eo superogatiōis consiliū: vel forte p debitis incertis sunt legata: restitutio vero obligationē p̄cepti. Hunc autē pri⁹ sūt red denda que sunt scōm necessitatē iusticie et obligationē p̄cepti: q̄ illa dāda q̄ sunt superogatiōis et p̄siliij: ad q̄ hō ex necessitate nō tenet: et hūc sentētie p̄cor. Archi. in. c.

nō sane. xliij. q. v. et sic mediū locū tenet solutio debitorū. Hinc etiā dicit Guilhel. qz si heres scit v̄l credit hereditatē vltra debita nō extēdi siue sint ex ptractu v̄l quasi: seu ex maleficio v̄l q̄si: tunc legatario nō debet dari: qz si ordinē restituēdi mutauerit: primo soluēdo legatarijs seu secūdarijs creditoribus: et deficit hereditas in restituendū quo ad p̄scientiā: nisi hoc faciat ex p̄babilis ignorantia reputās hereditatem sufficere ad omnia soluēda: vel nesciēs hūc creditorē esse postiorē: et maxime remanet obligat⁹ si ex dolo vel fraude talē restituēdi ordinem tenuit: et hec sane intelligunt: nisi debitor v̄l executor iuridice vel iusto metu cogere: rur in restituendū ordinē p̄dictū mutare. Dicit tamen frater clarus de florentia i suis casibus quos asserit i curia romana disputatos: quod iuri magis consonū est: vt quē primo damnicauit eidē prius satisfaciāt. Cuius rō est: qz eidē dānificato bona sua primo fuerūt obligata: vnde si debitor postea ptractū debitum p mutuū et hmoi: p̄stat qz bona sua vni semel obligata alteri obligare nequiuit: hec ille. Ad maiores autem euidentiam circa restitutionem debitorū q̄ licitis ptractib⁹ sunt ptracta: ponamus casum de mercatore qui depauperatus an fugit relictis bonis extātib⁹: qd̄ creditores p̄cipientes vnanimiter consueunt et solutionē exigunt: nam veniunt deponentes et petunt deposita: veniunt et vendētes qui petunt pannos depositos aut p̄cium eozūdes: veniunt et hypothecarij petentes se p̄ferri: veniunt pro dotib⁹ vxores et nuri: veniunt et alij simplices chirographarij: veniunt et alij simplices p̄uilegiarij. Queritur ergo quo ordine et q̄bus pri⁹ satisfaciendū est. Ad hoc dicēdū scōm Baldum de p̄silio. L. p debito: de bonis auctoritate iudicis possidēdis q̄ talis ordo seruandus sit: primo namqz satisfacere debet dominis rerū adhuc apud debitore extantium: vt etiā dicit Baldus. L. de execu. rei iudi. l. l. executorē: ubi gratias deponēti debet reddi depositū si adhuc extat: vt. ff. de p̄ui. credi. l. fi. et l. neuter. §. in bonis: eo. titulo: similiter furtum et rapina: primo reddi debz si extat et de silib⁹ in q̄b⁹ nō trāssertur dñiū idē est iudiciū. Secūdo loco restitui debēt merces extātes his qui illas pro precio nondū habito debitori tradiderūt: et qz singularitē p p̄cio sunt obligate vel eti.

am quodcūq; aliud emptū nec solutū dūz
erat: si tamē saluo q si merces pñc plus
valerent id plus reddetur ad comodū ali/
orū creditorū: vt. ff. de ac. emp. l. iulian. §.
offerri: q si merces iā eēnt vēdite & eaz lo/
co alie subrogate: tūc tales subrogationes
reddi nō debēt loco eaz: quia nō sūt obli/
gate pro dicto pñcio: vt. ff. de in rē verso. l.
qdā: vbi de hoc notabilis textus est. Huius
aut rō pōt assignari: qz pñciū ex mercib⁹ il/
lis redactū nō erat obligatū ei q illas tra/
diderat: & psequēs nec secūde merces ex
eodē empte: & idē dicēdū est in pmutatiōe:
qz vbi species est in obligatiōe nō succedit
alia loco alteri: vt notat. ff. de ver. sign. l.
habeo: sicut etiā precīū furti vī rapine non
ē furtū vī rapina. Tercio loco satisfieri de/
bet his creditoribus qui pignora suscepē/
rūt: qz potiores sunt inē creditores vt eis/
dein soluat qñū valet pignus: & pferuntur
his q habēt psonales actiōes tm: & sile in/
dictū est de creditorib⁹ habētibus expñsas
hypotheas qui sūt pferunt: vt. ff. q po. l.
pig. ha. l. si pignus: etiā dōt vxoris & fisco
qd tñ sane intelligit de priorib⁹ creditorib⁹
habētib⁹ expñsas hypotheas: vt plane pa/
tet extra de pig. c. ex lris: in glo. Pro q sci/
endū sūt hōsti. q pignus est obligatio rei
licite p debito facta: sit autē ad maiore se/
curitatez: qz tutius est incūbere pignori q
agere in psonā: vt insti. de oblig. q ex deli.
nal. §. furti: vnde qñ trāsit in potestātē cre/
ditoris dē pignus: qñ vero remanet apud
debitore dē hypothea: s qñ ad actionem
nō differūt. Et sūt hōsti. bōa tacite pigno/
ri vī hypothece multis modis obligant: p
mo p dote obligat bona pñmittēt dōtē: sūt
bōa mariti p dote vxoris: itē bōa pductoris
p solutiōe locat⁹: sic etiā bona tutoris & cu/
ratoris obligant p tutela: itē bona patris
prebus aduētijs filiorū: sic bona matr⁹
ad secūdas nuptias cōuolātis p bonis fi/
liorū prioris matrimonij &c. de qbus breui/
ter vide in summa pñsa. in xbo pign. §. ij.
Sed nūc ad cepta redeam⁹. Quarto loco
satisfieri debet creditorib⁹ habētibus tacit/
am hypothea: inter quos tñ pferunt dos
vxoris que censet in bonis viri sui hypo/
thea habere: & pferet alijs necdū pñdē/
tibus psonalē obligatiōe: sed etiā pñdē/
tibus tacitā hypothea: vt. l. q po. in pig.
habeant: nō tñ pferunt creditoribus ante/
rioribus & expñsas hypotheas habētib⁹:
nec etiā filijs matrimonij prioris agentib⁹

protra nouercas: vt. l. qui po. in pig. ha. l.
assiduis: similiter & fiscus idē habet priuile/
giū in muliere: vt. p. de pñile. fil. qñtis. de
hoc etiā habet in glo. ff. de pig. in. c. ex lit/
teris: si tamē ante tacitā hypothea vī eti/
am expñsā nō erat solutū: pñsertim in de/
bitis ex maleficio ptractis: tunc in foro cō/
scientie vidēt illa bōa prius obligata nō
posse vīteri obligari: & ideo talis solutio
pcedere debet in iudicio anime si cōstat de
certa quātitate & de certis psonis quibus
restitutio fieri debeat. Verū tamē q expen/
dit in funerādo testatore pferet cuilibet po/
ri tacitā hypothea habētī: vt. ff. de religi.
l. penul. t. l. ac si q. §. j. sed forte nō idē est
habentib⁹ expñsā: vt Azō. dīc. videat ta/
mē ne funeralsia sumptuosa faciat si testato/
ris bona vix essent soluendo: quia talia in
foro cōscientie non posset recipere vel exige/
re. Ceterū de alijs habentibus pignora vī
hypotheas speciales vī alia bona obliga/
ta: vt in istrumētis fieri solet: tūc tenēda ē
regula iuris in. vj. q prior est tēpore potior
est i iure: vt. l. q po. ē in pig. l. si decetero:
t. l. si fundū: t. l. diuersis. Quinto loco sa/
tisfieri debet deponētibus qñ nō extant eo/
rū deposita: vt. ff. de posu. l. si hominē. §. si.
hoc aut priuilegiū cause depositi dat ppe/
frequentia ptractū depositoy: verū tamē
tali priuilegio nō gaudēt q sub nomīe de/
positi ad vsurā mutuat: vt patet in dīc. l. si
hominē. Sexto deniq; loco veniūt simpli/
ces priuilegiarij. i. habētes priuilegia pso/
nalia nō realia & habent actiōes psonales
tm. Septio vero veniūt omnes chirogra/
pharij p rata nō obtēta prioritate ptractu/
um: qz licitū est debitori ppter cumulū cre/
ditorū facere deteriore casum priorū credi/
torū inter chirographarios: nō tamē inter
eos qui habēt dominiū vī hypothea aut
priuilegiū: vt. ff. de sepa. bo. l. j. §. ptracto:
& ista ē ratio quare in chirographarijs cre/
ditoribus non attendit tps: que quidē ra/
tin notant menti recōmendāda est. Et no/
tandū generaliter q ceteris paribus quā/
do restitutio vnus est determinata & clara
tūc pferatur alterius restitutioni non deter/
minate nec clare. Q si amboz restitutio
sit eque clara tunc qui pauper est ceter⁹ pa/
ribus diuiti pferendus est: eo q pauper
magis indiget: & p consequens cū iniuria
maiori tenent res illius: quod si pares in
pauprate reperiantur: tunc ceteris parib⁹
pferendus est cui prius in dilatione resti

De decalogi

tutionis iniuria facta est. De certis igitur restitutione debita plenarie facta: ad vltimum sunt incerta restituenda. Cuius ratio patet: quia christus in suis pauperibus non succedit nisi quando non inueniunt persone certe quibus sunt restituenda: et ideo cum bona non sufficiunt pro satisfaciendo certis si quis scienter dederit vel acceperit aliquid vel de christi pro satisfactione incerto: ad restitutionem obligat his quibus adhuc certa debent: quia hoc totum rapina est. Nouissime vero si superset aliqua debent solui legata et donata. Pro quo sciendum quod differentia magna est inter debita et legata: quia debita sunt iusticie: legata vero superogationis et ideo secundum canones et secundum conscientiam quilibet heres vel executor tenet ad omnia debita soluenda: in quantum hereditas se extendit: siue fuerit ex maleficio vel quasi: siue ex contractu: siue peruenierit ad heredem siue non: ut extra de pig. c. ex presentium: de solu. c. j. de usu. tua nos: de rapinis in iuris: et de cor. in hoc omnes canoniste: imo tenet soluere debita sine omni diminutione. De legatis autem tenet secus est: quia si tanta sunt quod non remaneat ei legitima portio: tunc potest detrabere suam legitimam et iterum quartam secundum quod si dam si fuerit institutus heres: concord. Mo si tenet et Alricus tamen in legatis ad pias causas non deducitur falcidia: ut. l. ad. l. fal. et extra de testa. c. cum esses: in glo. idem Donaldus. Preterea notandum quod si solutis debitis certis adhuc hereditas sufficiens est ad soluendum certa et legata: tunc legata solui non debent cum his quod dantur pro incertis alioquin hoc in fraudem faceret et rapinam in bonis crucifixi committeret: cui pariter applicanda sunt tam incerta debita quam etiam legata: verbi gratia. Legauit illi monasterio decem libras: ac pro incertis restituendis similiter tenetur. x. libras: tunc ea que soluiuntur pro incertis illi monasterio non debent applicari in solutionem ipsius summe legatæ: constat enim quod tunc testator fraudat et retro de executione ipsius legatæ. Si tamen hereditas deductis deducendis non sufficeret ad solutionem vtriusque: tunc congruum videtur quod talia debita incerta applicarentur legatario: quia presumitur legi nature quod tunc testator magis etiam applicari vellet quam alteri: et si plures sunt heredes tunc secundum Ioh. de l. de hered. ac. l. j. et ij. quilibet tenet pro parte hereditatis: exempli gratia: patet mortuus dimittit tribus filiis tres marcas argenti: quod vna

precepto

est furtiva licet ignoret filij quod sit illa. Tunc enim secundum Alex. de bal. in. iij. in tractatu restitutionum quilibet tenet tamen restituere tertiam partem: etiam si alij partem suam restituere non velint: licet quilibet dubitet an marcas furtive uam habeat: secus tamen de illo quod certus esset quod ipse marcas furtivas haberet. Ad lau.

Quando restitui debet debita iuste contracta vel acquisita publice vel occulte: Ser. LXIII

Non furtum facies

Exo. xx. Septimo principalis videndum est quando fieri debeat restitutio. Ad cuius euidentiam queri potest utrum liceat alienum inuito domino aliquo tempore detineri: quod si non: propter quam rationem et re restituendum faciendum. Ad hoc dicendum quod quidam sunt aliena iniuste quidem acquisita et iniuste detenta: sicut sunt furta: rapine: vfure et similia: que inuito domino vel iniusto lucro a vero possessore alienantur. Quodam vero iuste sunt acquisita sed iniuste detenta: sicut omnia debita per emptionem: mutationem seu uitium: iuste quidem contracta sed ultra constitutum dicitur ab homine vel iure seu etiam approbata consuetudine retenta: sic etiam deposita et similia: et de omnibus his dicitur Seco. in. iij. di. xv. quod non licet aliquo tempore tenere alienum inuito domino. Inolente: et secundum re contra rationem nolle debente. In quibus uero his Seco. duo principaliter ponit. Primum est quod regulariter statim restitutio faciendum est sicut statim ab actu et voluntate peccati mortalis cessandum est: quod triplici ratione probari potest. Prima ratio sumitur respectu dei qui scilicet hoc precepit. Pro quod sciendum secundum Ioh. Alex. lom. Bonauent. et Seco. sup. iij. quod licet affirmatiua dei precepta non obligant ad se: tamen ad hoc obligant precepta negatiua: precepta ergo de restitutione facienda habent formam videat affirmatiuum: tamen secundum dicitur et ipsi cat negatiuum: utpote quod quis prohibetur alienum detinere. et ideo secundum Seco. sic auferre alienum est mortale peccatum et contra preceptum domini negatiuum: scilicet non fur. scilicet etiam istud preceptum est negatiuum quod quis inuito domino prohibetur detinere alienum: et contra illud non fur. facit quod sic alienum detinet: et ideo sic necessarium est serbare precepta negatiua: sic necessarium est non tenere aliena inuito domino. Secunda ratio sumitur respectu proximi: quod scilicet si retinens se in ledendo proximum quodam tenet rem alienam donec re

Attuat eā: & ideo fm Alex. lom. eadē ē inlu-
ria rē alienā inuito dño retinere: sicut eam
inuito dño auferre: vt extra de resti. spo. c.
sepe: vbi dicit vltia glo. q. iura p eodē re-
putat auferre & inuito detinere. Tertia ra-
tio sumit respectu sui: nā scdm Sco. vbi su-
pra: vt homo vere penitere possit statim ces-
sandū ē ab actu cuiuscunq; mortalis culpe
nō tm exteriori sed etiā interiori. I. tā esse
ctu q; affectu: iuxta illud Eccl. xxi. quasi a
facie colubri fuge peccatū: & ideo p psequens
actu statim reddere vel velle reddere cum
oportunū fuerit ē de necessitate salutis: hic
etiā restitutio in ope vlt plena voluntate req̃-
rit aī omnē penitentiā sacramentalē sic cessa-
tio voluntatis & facti a peccato: nec in iugis
pprie a sacerdote s; a diuina lege: vñ sicut
tenēs adulterā vel fornicariā nō ē capax
penitentie sed irrisor: ita q; si ad penitentiā
talitē venit potius pccm addit scd̃ Sco-
tū: vbi supra: sic etiā alienū voluntate parit
& actiōe retinēs nō ē capax alicui⁹ peniten-
tie: q; si q̃tū ad apparitiā penitentiā agere
videat: audi qd sup b dicat Aug⁹. ad Ma-
cedoniū: & habes. xliij. q. vj. c. si res aliena
pp̃t quā peccatū ē reddi possit & nō reddi-
tur: penitentiā nō agit sed simulat. Hinc q;
dam doctores tenēt q; talis ante restitutio
nē actualit facta: cū scz assit facultate sine
pprio detrimēto: nequaquā absolui debeat:
tū q; q̃dū sic alienū detinet peccatū in in-
sticie p̃tinuat: tū q; p̃stat ex b q; nō est vere
p̃tritu⁹ si pōt & non vult statim restituere: q;
vere p̃tritus statim ab omī peccato recedit
mortali: nullus autē absolui pōt fm Bona.
quē p̃stat nō esse vere p̃tritu⁹: & si absolut⁹
nulla est absolutio sed graui⁹ peccat absol-
uēs: q; decipit p̃stētē in penitentie sacramē-
to: nisi forte absolueret ad cautelā cū pte/
statōe q; absolutio nulla ē q̃dū nō resipit/
scit veracitē a pccis: & b fieri pōt fm Tho.
in. iij. tū etiā pp̃t anticipationē: q; restitu-
tio nō est ps satisfactiōis s; pambulū ad eā
Deniq; vt cōiter p̃culosū ē tales absolue-
re: q; quotidiana docet exp̃ientia q; tales
omī anno restituere p̃mittūt & rarissime p
missū seruāt. Secūdo p̃ncipalit idē Sco-
tus innuit q; in certis casib⁹ alienū teneri
pōt etiā dño nolētē: s; fm rectā rōnez velle
debentē: & de b psequit Sco. in. iij. dicēs:
q; Quis creditor: nō vult debitorē p̃stare re-
missionē: in casib⁹ tñ aliq̃b⁹ licitū ē differre
restitutionē exteriorē habita interiori volū-
tate restituēdi cum occurrerit circumstātie

oportune. Pro cuius declarationē sciēdū ē
q; debita duob⁹ modis sūt p̃tracta: scz vel
iniuste vt p rapinā: furtū: vsurā & sic de ali-
is: vel iuste sicut in iusta emptiōe cōductio-
ne mutuo & silibus. Si p̃rio mō tūc distin-
guēdū ē: q; vlt p̃tracta sūt manifeste sic no-
torij vsurarij: raptōres & filēs q; talē inlu-
sticia exercēt in scādalū plurimoz: & tūc si
debita sunt clara & certa: constat q; cui sūt
reddenda potest habere locū qd dicit Alex.
de hales in. iij. pte sūme i tractatu restitu-
tionū: vbi dicit q; si fur vel raptor sit in ex-
trema necessitate: similis & vxores & liberi
potest ipse de re quaz restituere tenet resti-
nere sibi q̃tū suffic vñ refectionē: totūq; re-
siduū restituere tenet: & hec positio tuta ē
dem ē sed admodū dura: de rigore pcedēs
pfecte iusticie. Et addit Alex. de hales. si enī
facit qd debet: nō dereliquet eū dñs s; illi
puidēbit: in x illō ps. 36. Nō vidi iustū de-
relictū &c. & Matth. vj. Respiciite volatilia
celi &c. Donaldus autē in tractatu restitu-
tionū dicit q; talis restituere debet vsq; ad
venditionē hereditatis & omnū bonoz: &
etiā si oporteat ipm cū familia mendicare:
& in hoc multi doctores concor. cuius ratō
potest esse: quia talis nō solum tenetur ad
restituendum iniuste ablatum sed etiā ad
tollendum cōmune scandalum: quia dicit
dominus: ve per quem scandalum venit:
expedit em ei potius q; sus. mo. ast. in collo-
e. & demergatur in profundum maris. Itē
hilominus tamen in his confessor prudēs
maxime considerare debet conditiōes: sta-
tus: diuitias: paupertates & similia tā cre-
ditoris q; debitoris: & scdm b discrete mo-
derare cuncta: quia de omnibus nō ē dā-
da regula generalis. Porro si debita tali-
ter contracta nō sūt clara nec certa cui red-
di debent: vel non inuenit domin⁹ vel fur/
tiue vel eius heres: tū scdm Alex. de hales.
vbi supra p p̃siliū p̃stat vlt cōfessoris potest
ea reseruare penes se donec verū dñm inue-
niat: qui si reperiri nō potest: solutis prius
omibus alijs debitis certis etiā iuste con-
tractis: resignare debet ecclie vel discreto
& p̃bo p̃fessor q; potest restituēt: furti: rap-
toz vlt vsurario si multū indigens est da-
re p̃tē illius vel etiā totū: precipue si vide-
rit eū vere p̃tritu⁹ & emēdare volētē: q; in b
casu efficit res illa de patrimonio crucifi-
xi: cuius dispensatores sunt in hoc foro cō-
fessores: & sic tā q; christi vicarij p̃nt eadē as-
signare cui voluerit vice xp̃i: dumō idigēs

De decalogi

fuert: videant tñ q in hoc nō q̄rāt seipos: ne dispēatores infideles inueniant. Ihec autem phanē per legē q̄ nūmeri .v. pōit vbi dicit: q̄ vtr vlt mulier cū fecerint ex oībus pctis q̄ solēt homib⁹ accidere ⁊ p negligentiā trāsgressi fuerint mādatū domi: nī atq; deliquerint: peccatum suū confitebunt: ⁊ reddent ip̄m caput: quintāq; p̄ez desup ei in quē peccauerint. Sin aut nō fuerint q̄ recipiāt: dabūt dñō ⁊ erūt sacerdotis: b̄ ibi. His aut q̄ habēt aliq̄ vltra necessitatē nature sue ⁊ suoz quoz curā habēt: nihil relinquēdū est: sed potius indicēdū est in hoc casu q̄ de talib⁹ in certis restitutionē faciāt chūsto in suis mēbris p salute creditōis: ⁊ in hoc nō querēdo p̄prium affectū: sed vtilitatē spiritualē ip̄i⁹ cui spiritualit̄ restituit: qd̄ realiter ppter igno- rantia p̄sone fieri non potuit: alioqn̄ secū- dario nō īmerito furti argueret in iudicio anime. Secūdo mō debita iniuste cōtracta sunt occulta: vt qñ bona sunt occulte s̄b- lata vel etiā occulte sunt aliq̄ damna iniu- ste illata: ⁊ tunc iniustus ablator nequaquā se p̄dere debet: qz fama p̄ciosior est q̄ ter-rena substantia nec p̄sequēs restituere de- bet p̄seipm: nec etiā p se dilationē querere si fuerit impotēs ad solvendū: sed p̄ inter- mediā p̄sonā scz p̄fessorē vlt aliū amicum si delē: sūme tñ laborat q̄ p̄sonā ad b̄ idoneā ⁊ cōscientiosā re ⁊ nomē assumat: ne forte sibi ip̄i iniusta reseruās creditor nō restituat. Indicēdū est etiā illi q̄ integre p̄roci- tius oīa restituat si potens est b̄ facere sine grauiamē saltē notabili: qz ceteris parib⁹ multo strictius q̄s obligat ad solvendū de- bita p̄tracta iniuste q̄s fuisse. Si tñ sine no- tabili grauiamē b̄ adimplere nō possit: vt- pote qz reddituarius est artē ⁊ mercātiā lucratuā penitus ignorās: nec habz vltra necessitatē in redditib⁹ ⁊ alijs bonis mobi- lib⁹ ⁊ imobilib⁹ fm cōditionē p̄sone ⁊ sta- tus: vel etiā arte mechanic⁹ est aut merca- tor: nec sine magno dispendio sue artis vel mercātis restituere pōt: vt quia nō retinet vnde arti sue requisita emat: vel nō inuēit aliquē q̄ bona sua velit emere nisi notabili- ter citra cōdignū ⁊ sic de alijs. Tūc s̄z bo- sti. in sū. li. de penitētijs. §. q̄bus. x. s̄z q̄ for- ma pōt cū voluntate creditoris p̄ interpo- sitā p̄sonāz acq̄sita paulatim singul⁹ mētib⁹ vel annis aut alijs t̄pibus restituere qd̄ po- terit: aut aliter amicablem cū lēso cōueni- at q̄ eidē de suis redditib⁹ annis singulis

precepto

moderate restituere: ita q̄ sibi vite necessa- ria remaneant quousq; plenarie satisfacere- rit. p̄terea si tale periculum imminet q̄ is qui tenetur restituere nō potest iduci ad restitutionē statim faciendā ne nimīū gra- uet: nec is cui restitutio debet fieri induci potest ad dilationē aliquā faciendā: tūc pu- tat hosti. ibidē q̄ discret⁹ sacerdos pōt su- am formare p̄scientiā ex eo q̄ intēdit vtili- ter gerere negotiū creditoris: vt hoc medi- um inueniat: q̄ ex quo videt q̄ dānificatus aliter inuisse ablata recuperare nō pōt im- ppetuū: vel nō ita cito seu etiā nō ita cōmo- de pōt recepto iuramento ⁊ alia sufficienti cautione si fieri potest cōcedere dilationē ei q̄ abstulit: ⁊ sub hac cōditiōe si hoc adim- pleuit infra diē statutū absolueri peccato- rem: vt sic creditor qd̄ ei debet recuperare ⁊ peccator a p̄b̄ytero desperat⁹ nō recedat: hec ille. Quia tñ hec opinio maxime susti- neri pōt si b̄inde p̄lati quantitate debi- torū quātitate redditū seu bonoz mobillū ⁊ imobilū p̄ditiōe p̄sonaz: p̄ftim ip̄i⁹ debitoris quo ad p̄sonā ⁊ statū verisimilit̄ p̄cludi pōt: q̄ ad faciendā hāc restitutionē se velit artare vtdo tñ necessarijs ⁊ nō su- p̄fluis fm cōditionē stat⁹ ei⁹ ⁊ p̄sone: q̄ cū- cta prudēs p̄fessor subtili⁹ p̄siderare d̄z: nā in his maxie p̄siderāde sūt p̄ditiōes stat⁹ diuitie: paup̄tates ⁊ filia tā in creditore q̄ in debitore. Deniq; si bonoz iniustoz oc- cultus debitor ad extremā p̄uenit paup̄- tē: licet citra mediocritatē: t̄ ex p̄ditiōe vlt sta- tu verēdū ēēt illi medicare: tūc teneb⁹ bo- nis illis vti dūtaxat in extrema necessita- te: ac sollicitē laborando lucrari panē suū: cū firmo proposito restituēdi quicqd̄ vltra strictā necessitatē sup̄lucrari valeat: ac i n- ne vite cetera vsq; ad debitam restitutionē plenarie relinquat. Monal. insup in sum- ma dicit q̄ si dānificatus indebite se dānifi- catū agnoscit: tūc ipse dānificans tene- tur petere veniāz p se si potest ⁊ manifestū sit: aut per alium si per se non potest vel au- det: ⁊ tunc talis media persona nomē ⁊ cir- cūstantias rei pro quo petit subtrahere debz: si per exp̄fessionē periculū aut scādalum ti- meatur: huius ratio est: qz q̄ offēdit alium cū eo ip̄so offensus aliqd̄ aduersus eū debz offendēs ire per se vel per aliū ⁊ p̄posse re- conciliari fratri suo. Si vero q̄ dānifica- tus est hoc nescit: credendum est q̄ licet tu- tius sit petere veniā vt dictum est quando satisfacere non potest: tamen ad hoc non

teneat: qz nō est in mora soluendi in hoc ca-
su quo ad iudiciū dīnū cum damnifica-
tus nescit r dānificans prepotens ē: veruz
tamē postq̃ satisfaccere potest semp ē i mo-
ra soluendi donec satisfecerit aut dilatioez
impetrauerit: r hoc idē obseruandū ē vbi
aliquis est debitor alterius ex cōtractu vel
quasi contractu: similiter r in regularib⁹
qui se recolūt esse debitores alicui ex eo q
fecerunt in seculo. Venitq̃ generaliter tamē
de debitis iniuste sed occulte acquisit⁹: q̃
etiā iuste cōcludit Sco. i. liij. di. xv. q̃ quā-
do restitutio est damnosa reipublice vel ei
cui faciēda est: aut etiam diffamatoria resti-
tuenti vlt notabiliter damnosa: tūc nō tene-
tur statim ad restituendū sed sufficit q̃ sta-
tim affectu restituere firmiter pponat hinc
inde cessantib⁹ incōuenientijs. Qz si obij-
citur: restituere ē actus pcepti negatiui vt
dictum ē: ad cui⁹ obseruantia quilibet te-
neat semp r ad semp. Ad hoc respōdet ibi-
dem idem Sco. q̃ tenere alienū iniuste: id
est inuito domino semp ē phibitū: r ideo
semp r pro semp oportet nō tenere istud mo-
do sed qñ quis habet volūtate restituendi
tempore oportuno extūc tenet domino vo-
lente. i. fm rectā rationē velle debente: qz
dñs velle debet q̃ ille qui habet suū i hoc
casu teneat illud quousq̃ oportune redde-
re possit: r de hoc in sequenti sermone lati⁹
videbit. In argumētū autē p̃dictoz legif
in cesario: q̃ cōtigit apud ciuitatē argenti-
nā: cū quidā ciuis ibidē defunctus fuisset
r i p̃heretro fm morē posuit: aīa illi⁹ ad cor-
pus reuerfa ē: r cū clamaret: quō veni huc
quō veni huc: vocata ē vxor ei⁹: ad quam
ille: Dei misericordia reducat sum: r hoc tū
bi dico: nisi oīa que habem⁹ relinquamus.
saluari nō poterim⁹: sicq̃ omnib⁹ put po-
tuit salubriter dispositis infra tridū mor-
tuus est: fuerat em̃ eoz substantia de malo
acquisita: hoc ibi. Ad laudem dei omni.

Quādo restitui debet debita ini-
ste ptracta vel acq̃sita r de triplici
differētia debitorz: Ser. LXIII

De furtū facies.

N Exo. xx. Vtūq̃ de restōne
debitorum iniuste acq̃sitorum
iam psequamur qualiter debita
iuste ptracta r acq̃sita ad restitutionē obli-
gant. In quib⁹ quidē restituēdis attēden-
de sunt circūstantie ptractū vel pactoz:

aut interuentū iuramētōz certū tēpus
solutionis p̃sistentiū: nam in talib⁹ debet
iuste ptractis nō tā stricte debitor obligat⁹
ad restōnem faciendā sicut in debitis iniu-
ste ptractis: qz p̃sumēdum nō ē q̃ benigni-
tas iuris r equitatis imple velit interp̃ta-
ri: aut nimis dure ptract⁹ emptiōis mutui
r p̃similiū negociōz que p̃utilitate mutui
recipientis aut p̃ cōmuni cōmoditate vtri-
usq̃ cōtrahētis ordinata sūt. Pro q̃ scie-
dū q̃ triplex pōt distingui debitorz differē-
tia fm quā triplicē differētiā triplex licen-
tia necessaria iudicat. Primo nāq̃ sunt q̃
dam qui licet satisfaccere valeant aliena re-
stituendo: tū pro leuiori longiorē solutio-
nis terminū habere volūt: r illi licētiā ob-
tentā r liberā habere debent: alioquin tā-
lem solutionē licite differre nō possunt: qz
iuxta prefatā regulā Sco. nō licet alienuz
inuito dño aliq̃ notabili tpe detineri. Ad
h⁹ q̃ talis licētia sit libera q̃tuor requirūt.
Primū ē q̃ non def ex timore: sic plerūq̃
faciūt mechānti oparij r mercēnarij nobi-
lib⁹: potētib⁹ diuitib⁹: q̃ nō audent sua cū
rigore exigere: imo nec musitare: cū tamē
cōiter sine cā iuste necessitatis tales debi-
tores solutionem p̃rabūt r creditoribus
p̃cipue pauperib⁹ q̃ p̃prie sudore vltū q̃-
tidianū acquirūt: multis modis in h̃yo
lentiā inferūt: p̃tra p̃ceptū domini dicētis
Leui. xix. Nō morabit⁹ opus mercēnarij
tui apud te vsq̃ mane: glo. merces in q̃ for-
sitā viuit cū vxore filijs ac parentibus si
differē deficit vici⁹: r si in crastinū recipit
vim tamē r calūniā p̃tulit: quia interim vñ
viueret nō habuit. Ande dicit vnū de q̃-
tuor peccatis vindictā acclamātib⁹: vt p̃z
in. c. Jaco. v. vbi dicit diuitib⁹ tenacibus.
Ecce merces oparioz ṽstroz qui messue-
rūt regiones vestras q̃ fraudata ē a vobis
clamat: clamor eoz in aures domini saba-
oth introiuit. Secūdo q̃ nō def ex verecū-
dia scz p̃ mediū alicui⁹ cui creditor p̃radi-
cere seu illi erubescit negare. Tercio q̃ nō
def ex desperatiōe credēs q̃ aliē suū reba-
bere non possit. Quarto q̃ nec def spes
alicui⁹ seruitij tp̃alis: r de his quattuor di-
ctū ē supra. Ande sicut ibidē intelligit de
vera indulgentia debitorib⁹ libere facta:
sic hic intelligit eadē de licētia libere acq̃-
sita. Alioquin si quis aliter p̃rogationem
solutionis extorquet: violētiā infert: nec ē
capax penitētiē salutar⁹. Inter om̃s tamē
grauissime deū offendūt: qui relicta ad pl-

De decalogi

precepto

as cās cū pūt nō restituūt vt tenent: ptra
q̄s terribiliter clamāt tria p̄silia generalia
sicut p̄z. xij. q. ij. c. q̄ oblatiōes: cū duobus
sequētibz q̄ reputant ibidē ab ecclia sepa
rādi et excōicandi tanq̄ necatores pauper
et infideles. Secūdo vero sunt quidāz q̄
debitū vlt̄ partē debiti soluere nō possūt ni
si cū magna difficultate: et illi licētiā petitiā
habere debēt licet nō adepti. p̄ro q̄ notā
dū fm̄ Alex. de alexan. q̄ si is qui ad resti
tutionē obligat⁹ ē intātū indiget q̄ si cre
ditor sciret indigentia illi⁹ fm̄ rectā rōnez
et fraternā charitatē non deberet sibi clau
dere viscera pietatis: attenta p̄pria sufficiē
tia: sed eadē charitate deberet ei dare dila
tionē vlt̄ etiā facere remissionē in toto seu i
pte cū p̄silio boni et discreti viri: et tunc dis
ferri licite pōt restitutio: etiā si debitor di
lationē solutiōis negaret: sic tñ q̄ semp pa
ratus sit satisfacere q̄ cito pueniret ad pin
guiorē fortunā. Ecōtra vero si debitor non
tñ indigens ē: q̄ si creditor sciret indigen
tiā ei⁹ ex fraternā charitate nō teneret illi
dare dilationē in toto vel in pte: q̄ nō ē in
digētia tanta q̄n possit ei restituere in toto
vlt̄ in pte: tūc in hoc cāu si creditor solutio
nis dilationē negaret: debitor eidē statim
soluere teneret. Et q̄uis aliter quidam di
cāt bec tñ videt sūa vera. Si vero sūt plu
res creditores et vnus non vult dare dila
tionem sed petit q̄ debitor cedat bonis:
tunc fm̄ Ray. standū est maiori parti: ma
ior autem pars dici debet vbi maius et for
tius debitum est. Si vero par sit debitum
tunc maiori numero creditorum standum
est: q̄ si cuncta paria sunt: tūc sententia cle
mētor eligi debet scz de dāda dilatiōe. C.
de cel. bo. l. fi. p̄terea dicit Richar. l. iij.
di. xv. q̄ si is qui d̄z vt puta q̄ dānū inu
lit habet aliqd̄ vltra necessitatē sustēratio
nis nature sue et suor: q̄uis sit sibi necessa
riū quo ad victū fm̄ decētiā sue persone:
tūc restituere tenet: q̄ nō ē licitū de alieno
vivere cū honore seculari. Si vō nō habet
nisi necessaria: tūc si q̄s q̄ dānum passus ē
nō indiget ad nature sustērationē eo q̄ ab
latū ē: non tenet restituere qui abstulit q̄
ex iure nature licitus ē vnicuiq̄ vsus pos
sessionis necessarie ad sustērationē nature
extrema nanq̄ necessitas oīa facit cōia: vt
ff. ad. l. rbo. de iac. l. ij. i. tex. et glo. Sco. ve
ro dicit in. iij. q̄ si aliena retinēs ē in extre
ma necessitate: et ille cui⁹ ē res nō est in ex
trema necessitate: s̄ habet aliquā citra ne

cessitatē extremā: tūc res illa sit ip̄ius deti
nētis iure politico: q̄ in extreme necessita
tis articulo ad puidendū sustērationi na
ture: via oībz extreme necessitatis p̄cessa ē
vt p̄z de xbo. sig. exijt qui seminat. li. vj.
nec etiā creditor in illo casu iuridicā habz
actionē supra debitorē: q̄ inanis est actio
creditoris quā excludit inopia debitoris:
vt. ff. de dolo: nā is. Arutāmē hīndi actō
nō expirat sed ē sopita: sicut et obligatio in
debitore sopita est qui tñ postea tenet ad
restōnem si peruenerit ad pinguiorē fortu
nā: q̄ si nūq̄ occupuit illā rem an̄ extremā
necessitatē: tunc simpliciter occupauit resu
am nec tenet ad aliquā restōnem. p̄ro
si tam detinēs q̄ ille cui⁹ res detinet sūt in
extrema necessitate: tūc distinguendū ē: q̄
vlt̄ dñs ip̄ius rei prius deuenit ad illaz ne
cessitatē: et tūc illi reddi d̄z duplici iure: tñ
q̄ prius sua erat: tñ etiā q̄ iā ex illa neces
sitate facta ē sua. Vel ecōtra detinēs prius:
deuenit ad extremā necessitatē: et tūc stat
facta ē sua: nec in hoc casu dñs poster⁹ ad
tātā necessitatē venienti reddi d̄z: q̄ cessa
uit dominia illi⁹ et facta ē alteri⁹ iure poli
tico. Si deniq̄ simul ambo deueniūt ad il
lam necessitatē: tūc reddi d̄z domino suos.
q̄ nūq̄ decidit a dñio: et generalit̄ par ne
cessitas et dānificatio creditoris parit vlt̄ m̄i
nori necessitati seu dānificationi debito
ris semp ē p̄ferēda: hoc em̄ dicit et exigit
beneficiū et gratitudinis rō: que tam bene
ficio q̄ benefactori debent. Dicitur etiā ra
tiōis eq̄tas q̄ nimiz iustum ē ex suis et sibi
debitis potius ac pri⁹ sustētari dñm q̄ aliū
Nō si obijciat: q̄libet lege nature d̄z p̄ di
ligere seipm̄ q̄ primū: et p̄sequēs magis
diligere vitā suā corpale q̄ vitā proximi:
ex quo dicitur lex nature q̄ q̄s ad defendē
dā vitā p̄pria cū moderantē inculpate tu
tele: pōt etiā p̄ximū occidere si nō pōt aliē
euadere: et tō pōt etiā istud simplr sibi ne
cessariū magis sibi retinere q̄ p̄ximo da
re. Ad h̄ rñdet Sco. vbi supra q̄ magis q̄
dē q̄s diligere d̄z vitā suā ordinate q̄ alte
rius: prout scz ē diligibilis ad vitā eternā.
et tō magis diligere d̄z p̄servationē iustam
vite sue q̄ p̄rimi: nō tñ magis diligere d̄z
p̄servationē iniustā vite sue q̄ p̄servationē
iustā vite p̄rimi. Sic em̄ latro magis susti
nere d̄z suspēdium q̄ occidere suspēdētem
vt euadat. Qui⁹ rō ē: quia dilectio vite cor
poralis quā nitiē illā iniuste custodire: nō
ē dilectio ordinata: q̄ nō ē ad dilectionem

dei vltia ipius anime: nec e iusta: qz cum iniuria multoz imo reipublice nitit illam pferuare: sic e in pposito: naz custoditio vite ipius iniuste detinetis de re aliena est iniusta: cum verus dñs e similis i extrema necessitate: tñ hoc etiā e homicida. qz iniuste occidit aliū eidē subtrahēdo necessariū qd sibi tamē de iure debebat. Tertio deniqz sūt quidā qui satisfacere nō possunt sine magno dispēditō vlt inuoluenti: tñ ex quibuscūqz circūstantijs ptunc inuitabili libus: quas Sco. in. iij. concludit in hac maxima: licet detinere rē alienā quādo eaz detineri rōnabilē velle dñz tñ pprie dñz licentia interpretata quā talis habere dñz. Est enī interpretata licentia: quando solutio resultat in notabile damnū sui. pxiimi vlt populi in fama vlt corpore in animā vlt exteriori substantia: tñ tunc solutiōne licite differri pōt. Ad cui⁹ euidentia distinguī possūt tres gradus incōueniētiē vel dispēdij. Pri mus e quando nō pōt fieri solutio nisi euz damno notabili reali vel ciuili: verbi gratia de damno reali. Pone qz debitor pecunias suas in mercantijs posuit: quas p tunc distrahere nō valet: nisi cū magno dispēditō: aut solutiōne ab alio debitore sperabat qua similiter defraudatus. Esi talibus vel similib⁹ casibus inopinatus puen tus suo creditori nisi cum damno notabili satisfacere nō pōt: licet diues sit: tñ licite solutiōne ptrahere pōt dñmodo nihil in fraudē fecerit. Cui⁹ ratio e fm Sco. in. iij. quia talis creditor debet magis velle qz maius incōmodū restituētis proximi cui⁹ tef qz modicū incōmodū suū vel nullum: tñ licet alienū inuito dñō retinere sit pibi tum simpliciter: tamē quando in hoc casu voluntatem habet nō fictā restituendi qci tius poterit: extūc illam tenet dñō rei volē te: id e velle debente: vult enim hoc dominus rei: tñ si nō actu illicito tamē actu debito t honesto: qz velle debet qz qui suū hz id teneat qusqz oportune restituere possit. Et si obijciat qd dñō rei hz agit inute: qd nō vult qz p qstūcūqz tēpus suū teneat. Respōdet Sco. qz licet dñs rei male t inordinate velit statim rehabere suū: tñ psequēs contra rectā rōnē nolit pxiimū tenere suū: tamē tenēs nō est debitor iniust⁹ cū t depositū de cui⁹ redditiōe strictissima lex habet. C. de positi. l. si inuito dñō volūate inordinata licite retineri pōt. Non enī dñz quis furioso petenti reddere gladiū suū apud ipm depo-

sitū: sic nec iracūdia in flāmato quē verisimiliter timer aliū velle pcutere: tñ in silibus idē iudiciū. Itā simile ptingit de muliere pba t honesta: qz licet marito reddere debitum obliget: tamē cū id petit inordinate scz vlt ptra salutē aīe sue vlt etiā ptra sanitatē cor poris sui vel sibi pincti: tñc ipa satisfacere nō obligat: imo plerūqz graui⁹ peccaret si i illo pareret. Pro quo notādū qz plerūqz puges illud apli puerse interpretantes scz mulier ptiatem corporis sui nō hz sed viri t ecōtra: abuti volūt hmoi ptiatē elidē concessa in libertatem carnis: putātes se cum ppiā cōiuge peccare nō posse: vacantesqz libidini nō modo sicut equ⁹ t mulus: sed t adinuētiōes detestabiles frequentare nō verēf. Et iō queri pōt de vxorib⁹ talib⁹ vtz peccēt dñ ad bñplacitū viroz licet inordinatū nō reddūt debitū: pferim cū eis ex h dare vident cām fornicatiōis aut etiā alteri⁹ extraordinarie pollutōis: ac p psequēs dare sibi vident cām piclitandi sili t vxorē odidē domesticqz discordiā pfouēdi. Ad h dicendū qz qz libet obliget coopari salutē pxiimoz ac pcpne sibi pinctoz qz cū vinculo siue nālī siue maritali tñ. tñ qz libet pl⁹ obligat deo qz cuiusqz hoi: t iō pl⁹ obligat i se vitare petm mortale qz i qñcūqz altero: tñ hntatū qz fm Aug. in li. 3. mendaciū p nullo mortali in altero vitādo dñ hō sciens ventili⁹ peccare. Et Anshelm⁹ i li. cur de hō: dicit qz hō potit dñ pmittere mūdū pire qz facere minimū nutū p voluntatē dei: h etiā expse ptz. xxi. q. ij. c. ne qz arbitref: t. c. faciat: t. c. oē gen⁹: t iō p psequēs nec vxor p vitāda fornicatiōe i viro suo: vel etiā p qñcūqz altero malo i eodez cauēdqz pferire vlt facere dñ aliqd qd vergit i offēsa dei: aut i piculū corporis sui vlt et viri: cū fm aplm ad Ro. iij. Itō sūt fa. ma. vt. e. bo. Nec miref qz si viro neget qz sui iur⁹ eē vides: qz cū h rōnē debitū postulat nō qrit sibi de iure debitū h iniuste querit abusu: imo iuriose rape qrit alienū dñmō scz trāgredi vel i blāditijs meretricijs inordinatis aut i modo aut i loco ac in tpe phibitis a iure vel a iudicio recte rationis. Sic deniqz mulier qñcūqz pmittens venire ad quēcūqz cōdictū locum: si ex hoc sibi tmet euenire piculū peccati vlt scādali: ne qua qz debitū pmissū soluere debet: vt p latius supra vbi agitur de voto. Et de fili bus idem e iudiciū. De secundo vero scz damno ciuili vlt reipublice queri potest.

De decalogi

precepto

utq; restitutio que esset damnoſa reſpubl/ ce p̄tūc eſt differenda puta reſtitutio q̄ exi/ gitur a petro fienda ē a paulo qui magis rei publice neceſſari⁹ ē q̄ petrus. Ad h̄ r̄idet Sco. in. iij. q̄ ſi illō iniuſte detentū a pau/ lo nō ē ei neceſſariū ſimpliciter ſi t̄m ad p̄ſer/ uandū ſtatū ſuū ſolennē tenere de bonis alienis: nec t̄m valet reipublice ſolēnis ſta/ tus illi⁹ quē tenet nō reſtituēdo: quantum valent ei⁹ fidelitas ⁊ iuſticia cōis. Si vero talis p̄ſona cōis ⁊ cōmunitati vtilis p̄ illā reſtōnez impotēs ⁊ inutilis reipublice red/ dereſ: tūc ſolutionē differre pōt: quia ſm Sco. debet quis velle ſibi reſtōnem nō fie/ ri in hoc caſu: cū bonū cōe q̄ p̄ſervatū recta rōne magis velle debeat: p̄ſertim ſi credi/ tor ſine illa reſtitutiōe tranſire pōt ⁊ tūc de/ bitor reſtituere nō obligat. Concor. etiam Gerſal. obdoñ. Tenet tamē h̄mōi debitor habere firmā volūtatē reſtituēdi q̄citi⁹ poterit abſq; reipublice dāno. Verū tamē ſi creditor ſine illa re vitam tranſigere non poſſit: tūc quidā dicūt illā reſtituendā licet debitori qui reputat vtilis v̄l neceſſarius reipublice eēt neceſſaria ad p̄ſervandū ſta/ tū vtilem ⁊ neceſſariū reipublice: ⁊ tūc ta/ lis reſcūſū debet habere ad rem publicam v̄l ſtatū ſuū cōſervet: ex quo neceſſarius ē eidē v̄l ſic neceſſariū p̄ſerāt ſubſidiū q̄ ſen/ tiunt cōis vtilitatis cōmodū.

Qualem reſtitutionē facere de/ bet que partum alienum ſuppoſu/ it vel ex adulterio partum conce/ pit: Sermo LXV.

On furtū facies:

n. Exo. xx. Poſt expeditionē p̄mi gradus incōueniente v̄l diſpen/ dij q̄ cōtingere pōt in reſtōne faci/ enda: ſam duos ſequētes gradus p̄ſequa/ mur. Secundus igit gradus ē q̄n reſtitu/ tio fieri nō pōt niſi cū magno periculo cor/ porali vel ſpūali: verbi gr̄a. Poſonat q̄ ali/ quis cū falſa teſtificatione fecit aliū pdere pecuniā vel agz aut aliq̄d h̄mōi nec habet v̄n ſatisfacere poſſit nec p̄ cōtrariā teſtifica/ tionē illi ſua reddere pōt q̄n ſubeat p̄culū corpis v̄l ſaltē membroꝝ aut p̄petui exiliij: tūc eñ nō peccat mortalit̄ hoc nō faciendo ſed ſolū plene doleat de cōmiſſo: ⁊ inſuper de h̄ q̄ nō habet facultatē idoneā ad ſatis/

faciēdū firmiter⁹ pponat ſatisfacere ſi vn/ q̄ pervenerit ad piguloꝝ fortunā. Idem/ quoq; iudiciū ē de eo qui nō pōt reſtituere oīa ſine notabili p̄culo p̄bitutiōis filiaz ſuarū aut euagationis latrocinij filioꝝ. Ad aut predictoꝝ ē quia ſi ſm apo. ad Roma. iij. nō ſūt ſa. ma. vt eue. bo. multomin⁹ faci/ enda ſūt bona vt veniāt mala: bonū q̄dem ē aliena reſtituere: ſed vbi debitori ſequit̄ malū incōpabiliter p̄valens recta rō nō expoſcit q̄ tūc talis reſtitutio fiat: ⁊ q̄ dī/ ctum ē ſermone precedētī q̄ ſatisfactio licet differri pōt iterp̄tata licentia cōcurrēte: dico q̄ ſm eādē regulā eadē licentia ſemper p̄ſervatē talis reſtituere nō tenet. Et ſub hac regula multi caſus obſcuri ⁊ piculoſi poſſūt ſatis faciliter declarari: licet his v̄t debēt ſapientes in p̄ſilijs dādis ⁊ p̄ſſioni/ bus audienti⁹: nō aut in ſermonib⁹ p̄dicā/ dis ne laxis ad malū p̄nis ruine deſ occa/ ſio. vnde ſimilis caſus quodāmodo ponit̄ eē de pe. ⁊ re. de muliere ſc̄z ſibi ſupponēte partū alienū vbi dicit̄. c. officij. Significa/ ſti quandā mulierē tibi fuiſſe p̄ſſam que timens ne viri poſſeſſio deuoluereſ ad ali/ os quarūdā herbaz ſuccū potavit ⁊ inde v̄ter eius intumuit ⁊ inde gravidā ſe oſtē/ dēs ſibi partū ſuppoſuit alienū timēſq; ma/ ritū: nō vult facinus ſp̄i detegere qui plē credit ſine dubitatiōe eſſe ſuam. Quoniā ergo poſtulas edoceri v̄t ei hac fraude du/ rante ſit penitētia iniungēda: reſpōdemus q̄ ſicut mulieri q̄ ignorante marito d̄ adul/ terio prole ſuſcepit. Quis id viro ſuo time/ at p̄ſtere: nō ē penitētia denegāda: ita nec illi debet penitētia denegari: maxime ſi p̄ alios intelligas alienos ad q̄s timeat poſ/ ſeſſionē viri deuolui: ſed cōpetens ſatisfac/ tio p̄ diſcretū ſacerdotē ſibi d̄z iniungi: ſm Anno. iij. cū dā cardinali aplice ſedis pro/ tūc legato: vbi dicit̄ glo. ſup illo x̄bo: dene/ gāda: hoc mix ē q̄ durāte ſuppoſitione per/ quā fraudant̄ p̄ſanguinei debita ſucceſſio/ ne: hec mulier penitere pōt: p̄tra illō. xliij. q. vj. c. ſi res aliena p̄pter quā pctm̄ ē red/ di poſſit ⁊ nō reddi p̄ntis nō agit ſi ſilaf: ⁊ de pe. diſ. iij. penitētes: ſi ip̄a nō pōt dete/ gere ſuppoſitionē q̄ ei nō credereſ p̄ſtate te p̄ſumptionē q̄ habet̄ ex matrimonio: q̄ fili⁹ nat⁹ ſit ex nuptijs. ſ. de his qui ſūt ſui v̄l alie. iur. ſūt filij ⁊ etiā piculoſum eēt mu/ lieri illuc detegere: ſi ſibi. Verū tamē q̄ ſm iura allegata ⁊ ſm doctores idē dicēdū eſt de muliere ſupponēte ſibi p̄tum alienū qd

mulier ſupponit ſibi
partum alienum q̄ ſciat

B

Insequenti gradu dicet de adultera: q̄ igitur
norāte viro filiū de altero generavit et in
iustū herede substituit: ideo casū hunc p
sequi gratia breuitatis p̄termitto. Tercio
deniq; grad⁹ ē: q̄ si restitutio fieri nō p̄
nisi cū magno dāno piculoꝝ scādalo nō so
lū vnus sed et pluriū: sicut cōtingit in mu
liere cui⁹ fili⁹ adulterin⁹ nutrit⁹ et heredi
tatur de bonis mariti sui. De q̄ q̄ri pōt:
vtrū marito vel saltē filio reuelari d̄: ne
scz iniustā hereditatē possideat et matri dā
nationis p̄petue cām p̄stet: q̄z dicit Eccl.
xxiiij. Mulier oīs relinquēs virū suū pec
cabit statuens hereditatē ex alieno matri
monio. Ad hoc breuiter r̄sdet Sco. l. iij.
q̄ mulier h̄ nequaq; reuelare debet: diuer
sas adducens rōnes: q̄s t̄i lari⁹ et lucidius
placuit explanare: licet fm̄ Huil. Mulier
reuelare pōt marito si nō timet maritū vel
aliud imminere periculū de his que ponent
interius: sicut q̄nq; p̄tingit q̄ quidaz viri
scienter et turpiter vxor adulteria sustinēt
vel etiā eis dē p̄sentunt: aut q̄ peius est ad
ad hoc eas dē q̄nq; coartāt: eo q̄ p̄prios fi
lios nō possūt habere: vel etiā alia quacūq;
q̄s pudenda occasione. Ad maiorē igit̄ di
ctē q̄stionis euidētia: dico p̄rio q̄ talia nul
lo mō sunt p̄prio marito reuelāda propter
septē pericula a doctoribus assignata. Pri
mū piculū ē infamie ipsi⁹ mulieris: q̄z viro
talia reuelāda cū eēt ante bone fame et pro
ba reputata: pessime seip̄am ac turpissime
diffamaret: ac virum indicibili dolore gla
diaret: qd̄ etiā mulieri magnū eēt piculū
et desperatiōis fomentū: cum scriptum sit.
Prouer. xxiij. Melius ē nomē bonū q̄ di
ctie multe: qd̄ licet de viris intelligat t̄i in
honestatis infamia turpi⁹ ac periculosius.
in mulierib⁹ notā ingerit: multe nāq; mu
lieres a multis se cohibēt vt notā declinēt
infamie. Secūdū vero piculū ē magne cō
fusiōis ipsius mariti et oīm p̄sanguineorū:
ipsius adulter: nā valde ignominiosū est
viro q̄ vel sibi vel alteri reuelet de vxore:
q̄ plē de adulterio cōcepit: multi nimirū
potius sustinerent seip̄os exheredari: q̄
vxores suas tā turpiter adulterari et diffā
mari. Similiter et cōsanguineis ē maximū ob
propriū vituperiū ac improperiū apud extra
neos et p̄sertim eorū emulos: maxime tamē
ē qd̄ā irrepabilis iniecta filiis suis legiti
mis turpissima cōfusio: et sic multo honesti
us ac fm̄ rectā rōnē accepti⁹ omnib⁹ p̄redi
ctis ē qd̄ oīno celef. Tertiū piculū est per

petue dissensionis et discordie: nā ex h̄ nō
solū vir h̄ oēs amici tā viri q̄ vxoris adeo
turbarent: q̄ d̄ cetero vix cū ea possēt ami
ciciā pacem ac socialē p̄cordiā habere: nec
quicq̄ illi possent pacifice loq̄ h̄ quottidie
vituperia improprietates auersioes cumu
larēt: et p̄cipue vir illi⁹ si zelothyp⁹ ē: nū
q̄ domesticā pacē p̄seruaret: aut forsan in
toto abiceret et dimitteret: sic filij legitimi
matrē despicerēt p̄pter adulterinā fedita
tem. Quartū itaq; periculū ē plurimorū
homicidiōꝝ affectu vel etiā effectu: ex hoc
enim inter virum suū et se. Item inter vix
suū et adulterū. Item inter amicos vtriūq;
q̄ daret occasiones p̄petui discidiij et odiij:
vnde sequerent̄ optiones mortis ac multā
plices p̄secutiones: q̄ si adulter sibi vxorē
suis eēt eadē inter vtrosq; ac eorū p̄ximos
suscitaret: vñ etiā plerūq; p̄babiliter timere
posset q̄ ipsa vl adulter ei⁹ occideret a vi
ro suo vel ab alio illi⁹ p̄pinq̄o vl amicoꝝ
aut etiā cōtingere posset q̄ eius marit⁹ aut
quicūq; ali⁹ dū aliū occidere quereretur ne
caref. Quintū preterea periculū ē adul
terij in vtraq; cōiuge: nā hui⁹ occasiōe fie
ri posset inter eos p̄petuū diuortij: ac non
valentes cōtinere forsitan vterq; adulterij
vitio deseruiret: vt occulta frequenter do
cet experientia: q̄ iuxta verbū sapientis aq̄
furtiue dulciores sunt: ac p̄ consequēs vtri
usq; bona inutiliter dilapidarent. Sextū
p̄inde periculū ē maioris dāni ipsius mari
riti qui multo amplius dānificat in reue
lando q̄ in nutriendo et hereditādo filiū nō
suū quē estimat esse suū: qm̄ h̄mōi estima
tio paternitatis et filiatiōis maior et p̄p̄in
quior ē cā amicicie et cōplacētie p̄ris ad fi
liū et ecōtra: q̄ sit sola corporalis vire⁹ gene
ratiōis absq; tali estimatiōe: q̄z tali estima
tione se nota p̄ oīa se pat̄ habet ad filiū sic
ad extraneū: hinc etiā posito casu q̄ vnus
firmiter credat et credat̄ eē pat̄ talis filij et
nō est: alter x̄o nec credat nec credat̄ et t̄i
ē: sic incōpabiliter in dicto filio plus ha
bet gaudiij p̄sidentie ac iur̄ pat̄ putatiūis
q̄ ver⁹: et fili⁹ fm̄ p̄p̄i nō tenet̄ obedire nec
filiatiōis reuerentiā exhibere patri vero s̄
putatiuo: nec pater ver⁹ obligat̄ diligere
talē filiū nec habere p̄ filio s̄ pat̄ putatiū
ad h̄mōi obligat̄. Septimū deniq; piculū
est improbitatis: q̄z nec vir nec public⁹ in
dex: nec etiā fili⁹ mulieri reuelanti crede
re obligat̄ nisi p̄bet dictū suū p̄ p̄babilita
signa vl p̄ violētas p̄batiōes aut p̄ testes

De decalogi

precepto

idoneos: nam ex solo dicto nō pōt exhere/ dare filiū maxime in terris in quib⁹ pmo/ geniti vel ultimogeniti ex p̄suetudine suc/ cedūt in feudalib⁹: imo fm̄ Sco. vbi supra si pater crederet in hoc vxori sue: nō possz tñ a spurio hereditatē auferre nisi talē euz p̄baret in publico foro: t̄ tūc opor̄eret mu/ lierē nō tñ apud maritū s̄ etiā apud totaz patriā diffamari. **¶** Si vltim⁹ queritur: vtrū ne debeat ergo reuelare crimen illud filio spurio: ac sic inducere ad dimittēdūz hereditatē vero heredi. R̄s̄det ad h̄ Sco. ibidē q̄ nequaq̄: q̄ tūc si fili⁹ crederet: nō tñ ē probabile q̄ ppter h̄ dimitteret dictaz hereditatē: eo q̄ paucos reperire contigit qui sūt ita p̄fecti q̄ ppter p̄seruandā iusticiā in foro dei: dimittant magnas possessi/ ones quas iure fori sibi retinere possunt: t̄ velint insup spurij reputari: nec hoc mater de filio p̄sumere pōt nisi fuerit antea mul/ tū experta de bona voluntate filij: non q̄ d̄z se exponere certo piculo diffamatiōis ap̄d filiū: ppter incertā correctionē illi⁹. **¶** Si q̄rat an dato q̄ talis fili⁹ ex verbis matris se spurij credat vtz teneat satisfacere hōs que habuit a marito matr̄ ceteri filijs aut heredib⁹ dicti mariti. Dicendū vtiq̄ q̄ sic fm̄ deū licet nō humano iure: si saltē indu bitanter credit t̄ rōnē credendi habet. Si tñ sufficētē credēdi cām nō habet: tūc red/ dere nō tenet. **¶** Hāc quattuor p̄ncipalē red/ dunt cām illā insufficientē ēē. Primū est amor alterius plis vel heredis. Secūduz ē odiū istius v̄ ei⁹ vxoris. Tertiū est leni/ tas famitas v̄ p̄tinacitas ipsius matris. Quartū ē incertitudo p̄ceptus vtz de vi/ ro v̄ adultero: q̄z hoc nō pōt omni adulte/ re esse certū. Si vero fili⁹ nō crederet: tunc sequerē etiā duplex malū: q̄z t̄ mater dif/ famata remaneret: t̄ fili⁹ hereditatē sicut antea possideret. Et si obijciat q̄ ideo tali fi/ lio debeat reuelare ne scz ignorantē copule tur p̄ infimoniū p̄p̄le forori aut alteri p̄/ pinque: seu etiā alia faciat que sunt a iure spurij p̄hibita. Ad hoc dicendū q̄ talis ignorantia dum perseuerat penit⁹ excusat cū sit ignorantia facti: si tñ aliquādo factū ventret ad lucē: tūc tale matrimoniū esset dirimendū. Deniq̄ si querit quid q̄ con/ sulendū sit tali mulieri vt satisfacere possit cōscientie sue. R̄s̄pōdet Sco. vbi supra q̄ illi triplex remediū dari pōt. Primū est q̄ inducat filium vt religionē iniret: sed talē q̄ licite possit seruare suā p̄fessionē: ne scz

incidat in scillā cupiens vitare carib⁹ dīni: t̄ tunc si quid pater putatū mōasterio de/ derit: in elemosynā reputat. Secūduz ē q̄ clericus fiat: acquisita tamē occulte p̄ ean/ dem vel aliū amicū fidelem sup hoc legit/ ma dispensatione: t̄ ecclīasticū beneficium fm̄ deū acceptare valeat: quib⁹ sufficient p̄fusus hereditatē paternā alijs heredib⁹ veris dimittat. Tertiū remediū ē q̄ saluo humano iure t̄ absq̄ infamia sua licite po/ test t̄ debet tali filio puidere de dote sua: t̄ de ceteris bonis scz p̄fernalib⁹ ac sic in/ dēnem facere legitīmā eius heredem: vbi saltem est de p̄suetudine q̄ p̄fernalia sūt vxoris. Etiā prouidere pōt eidē de donati/ onib⁹ suis ac de laborib⁹ manū t̄ p̄p̄ijs sudorib⁹: nā de oib⁹ illis ei puidere pōt d̄ q̄b⁹ elemosynas facere v̄ testamenta cōdere pōt put de his latius p̄z superi⁹ vbi agitur de elemosyna. Ratio aut̄ horū est q̄ mulier obligat satisfacere viro de cōsumptis a ta/ li spurio. Similit̄ de hereditate mulier ob/ ligatur heredib⁹ viri ab intestato v̄ here/ dib⁹ scriptis aut quib⁹ verisimiliter cre/ dit q̄ hereditatē reliquisset: q̄ si nescit d̄z paup̄ibus erogari. Verū tamē mulier non tenet ad restituendū equalēs toti heredi/ tati: q̄ multū differt inter h̄re t̄ ppe esse: s̄ tenet fm̄ cōrespōdētiā iusticie: nā quia le/ gitimus heres nunq̄ hereditatē habuit lz fm̄ iusticiā ppe fuit: p̄pterea min⁹ q̄ equi/ ualēs hereditati sibi sufficit p̄ restitutione fienda: t̄ illud min⁹ determinari pōt s̄z ar/ bitriū probi t̄ discreti viri: p̄siderat hinc inde circūstantijs. Alidē em̄ fm̄ rectā ra/ tionem q̄ ei de honesto victu t̄ vestitu pro/ uidere debeat si pinguis fuerit hereditas ita q̄ heredi remaneret duplum v̄ triplūz illius quod sat⁹ probari potest: extra d̄ eo qui dux. in ma. quā pol. per adul. per. c. cū haberet: vbi papa precipit q̄ talib⁹ a parē tibus fieri debeat prouisio necessitatz: vt latius p̄z in. ij. sermone. iij. p̄cepti circa fi/ nera: vbi etiā ostēdit qualiter mulier d̄ ad ulterio susceptos sibi successores heredes institueri potest. Insup talis mulier effica/ cter inducere d̄z verū patrē dici spurij: vt de suis bonis debitā faciat recōpensā quā mulier dicta clam imiscet bonis mariti sui quia talis adulter ad eandē restōnem obli/ gatus est sicut mater spurij: eo q̄ ad predi/ cta damna cū adultera dedit causam effica/ cem: quā quecunq̄ dat semp obligatur ad restōnem: vt visū est supra. **¶** Si nullo vi/

etorū modorū mulier satisfacere possit: tūc
nō ē illi penitētia denegāda: dūmodo sple-
nā restituendū volūtate habeat: quia tunc
illā simpliciter excusat impossibilitas: bec
patent extra de resti. spo. c. olim. ij. obliga-
tur tamē quādo puenit ad pinguiorē for-
tunā: vt pz extra de solu. c. odardus: vbi
plane de hoc. Qz si queritur: vtrū filius
postq̄ se illegitimū agnouerit: satisfacere
tenet ea que cōsumpta sunt. Ad hoc dicen-
dū q̄ de his que consumpsit q̄diu bonē fi-
dei fuit: nō tenet restituere. Secus autem
postq̄ malefidei fuit: nō tamē debet facili-
ter credere nisi eo modo q̄ dictū est supra
sic pz de restitutionib⁹ faciendis.

**De peccato auaricie qđ consi-
stit in appetendo quinq; modis:
in acquirendo tribus modis: et re-
tinendo qnq; modis: Ser. LXVI.**

De furtū facies.

Exo. xx. In fine pcepti huius vi-
dendū est de peccato auaricie qđ
ē fomentū totius iniusticie q̄ ob-

A ligat hominem ad restitutionē. Ad cui⁹ cui⁹
dētiā primo q̄ri pōt: vtrū auaricia sit pec-
catū: p̄sertim cū auaricia dicitur quasi eris
auiditas: eo q̄ in appetitu pecunie cōsistit:
p̄ quā oīa exteriora bona possūt intelligi:
sed exteriora bona appetere non ē peccatū.
Hō namq; naturaliter ea appetit et spāliter
in sentio vlt in infirmitate: qz fm p̄bm i. liij.
ethi. Auaricia naturaliter p̄sequit senectū-
tem et quēlibet defectum: et h̄ propter duo.
Primo quia p ea p̄seruatur hoīs vita pro-
pter qđ dicunt hoīs substantia. Secūdo qz
sūt hoī naturaliter subiecta. Iuxta illō p̄s

Omnia subiecisti sub pedib⁹ eius etc.
Ad hoc r̄ndet Tho. scđa 2.ª. q. cxvlij. qđ in
q̄buscūq; bonū in debita mensura cōsistit:
necesse ē q̄ p excessū vlt diminutionē illius
mēsure malū pueniat. In oībus autē q̄ sūt
p̄pter finē cōsistit bonū in quadā mensura:
nā ea que sūt ad finē: necessariū ē fine men-
surari sicut medicina sanitati: vt pz p̄bm
i. poli. Bona igit exteriora rōnem h̄nt vi-
liū ad finem quē ē p̄seruatio humane vite.
Hinc necessariū ē q̄ bonū hoīs circa ea cō-
sistat in quadā mēsure: vt scz homo fm all
quā mensurā habere q̄rat exteriorē diui-
tias: putē necessarīe sūt ad vitā ei⁹ fm suaz

additionē: et tō in excessu hui⁹ mēsure consi-
stit peccatum: dum scz aliquis supra debi-
tum modū vult eas acquirere vel retinere
quod pertinet ad rationē auaricie que dis-
finitur esse imoderatus amor habēdi. An
delicet appetit⁹ rerū exteriorū est hoī natu-
ralis: vt eoꝝ que sūt p̄pter finē: et ideo in
tantū vicio caret inq̄tū cōtinet sub regula
sumpta ex rōne finis. Nam inclinationes
naturales sūt regulā de fm rectā rōne que
p̄ncipatū tenet in humana natura: et h̄ fm
additionē stat⁹ et p̄pone: qz vnus plus indi-
get q̄ alij: senex q̄ iuuenis: infirm⁹ q̄ sa-
nus: nobilis q̄ ignobilis: etc. et ideo senes
vel infirmi p̄pter nature defectū aut id⁹ sub
sidia rerū exteriorū requirunt: et oīs indi-
gens naturaliter req̄rit indigentie sue sup-
plemētū: nō tamē excusat homo si debita
rōnis mensurā in aggregādo: p̄seruando:
solicitando: diligēdo: circa diuitias exce-
dit qđ p̄tinet ad rōnem auaricie. Ex quib⁹
pz q̄ auaritia quā dā importat imoderatū
am circa diuitias: et hoc duplici. Vno mo-
do immediate circa acceptionē et p̄seruati-
onē diuitiarū: inq̄tū scz alq̄s acq̄rit pecuni-
am vel similia: vltra debitū aliē surripi-
endo vel retinendo. Alio mō importat im-
moderantiā circa interiores affectiōes di-
uitiarum: puta cū quis nimis amet vlt des-
derat diuitias: aut nimis in eis delectat⁹:
etiam si nolit aliēna rapere vel retinere.

Secundo vero queri potest: vtrum aua-
ricia sit semper peccatū mortale: p̄sertim
cum minimū in auaricia videtur esse q̄ ali-
quis inordinate sua retineat sed hoc vide-
tur esse mortale peccatum: qz dicit Basili⁹
omel. j. Est panis famelici quem tu tenes:
nudi tunica quā cōseruas: indigētis argē-
tuꝝ quod tu possides: quo circa tot iniuri-
as quot exhibere valeres: si iurari alteri
ē p̄ctū mortale qz dilectioni p̄xiimi p̄riat.
Ad hoc dicēdū prout etiā tangit cōpēdiū
theologie: q̄ auaricia p̄sistit i trib⁹. i. in ap-
petēdo: in acquirēdo: vel in retinendo. In
appetēdo vero contingere pōt quinq; mo-
dis. Primo cū quis appetit aliēna appēti-
tu cōpleto: q̄ nūmā appetit⁹ in opus p̄ce-
deret si facultas adesset: et sic ē mortale pec-
catū: qz p̄tra p̄ceptū illud: nō cōcupisces
rē p̄xiimi tui: de q̄ videbit⁹ postea. Scđo cū
quis appetit nō quidem aliēna s̄ illicita: et
hoc volūtate completa: vt si quis indign⁹
adipisci conatur ecclesiasticū h̄ficiū: et
sic est iterum mortale. Tercio cum quis

De decalogi

precepto

appetit talia siue sint aliena siue illicita est voluntate conditionata: scilicet si posset ea habere sine offensa dei et iniuria proximi: tunc vel nullum vel veniale peccatum est: siue talem conditionem addat siue habitualiter eam intendat. Quarto cum quis simpliciter appetit habere superflua et appetitu suffocandi mentem a cura sui et a consideratione diuinorum per amorem diuinitatem in eis quiescendo: et hoc est peccatum mortale. Quinto cum quis amore superfluo temporalibus inheret etiam licite acquisitis et possessis: et tunc si talis cura vel infra diuinum amorem sistit gradum: erit veniale peccatum: alioquin erit mortale: quo scilicet amore victus videtur inueniens ille qui dicitur Marci. x. et Luc. xviij. quesitum a domino Magister bone quid habere faciam ut habeam vitam eternam: quo respondente: Serua mandata: fiducialiter dixit. Nec omnia custodiui a iuuentute mea: ubi dicit Beda et alij expostitores quod verum dixit se obseruasse mandata: quod probari potest per hoc quod dicitur Marci. x. Iesus autem intus est eum et dilexit eum: ubi dicit Origenes. In hoc enim quod dilexit eum vel osculatus est eum: videtur affirmasse perfectionem eius qui dixit se omnia ista implere: intendens enim mente in eum vidit hominem ex bona conscientia consistentem: et sic voluit doctores quod adolefcentes seruauit quod precepta decalogi: sed ad huc ignorabat quod esset magnus mandatum in lege: quapropter volens ei dominus ostendere in quo deficeret: statim subiunxit. Si vis perfectus esse: et ut scriptum est in euangelio secundum beati Mattheum. cu dominus ei dixisset. Vade et vende omnia que habes: cepit diues scalpere caput suum et non placuit ei: et dixit ad eum dominus. Quod dicitur: feci legem et prophetas quoniam scriptum est in lege. Diliges proximum tuum sicut teipsum: et ecce multi fratres tui filij abrahe amici sunt stercore morientes pro fame et domus tua plena est multis bonis: et non egredis omnino aliquid ex ea ad eos. Ex quibus colligitur quod licet iste diues ad istam legem decalogi obseruabat: tamen vim legis que in radice dilectionis fundata est perit: ignorabat: bona quidem multa et licita possidebat: sed ea nimis diligebat: ac per consequens nimis auare custodiebat contra preceptum illud. Diliges dominum et diliges proximum tuum. In acquirendo proinde potest auaricia pertingere tripliciter: vel enim quis acquirat res aliquas iniuste quicquid modo fuerit et tunc est mortale peccatum: vel acquirat eas per tale opus officium arte vel effectum quod est per se mortale peccatum: etiam si eum sine lucro: vel mere

triciu: lenocinatio: torneamentum: ludus aleae et similia: et tunc etiam est mortale peccatum: vel acquirat eas per opera illicita que sunt in se venialia: siue cuius acquirunt per imoderatam sollicitudinem: vel cuius quis habita locosa componit ad consequendum aliquid: quod lucrum saluum est honestate: et tunc est veniale peccatum: nisi forte quis propter delectationem dissolutionis totaliter se talibus exercitijs daret: tunc enim esset mortale. Dico autem propter delectationem: quod si quis propter necessitatem cibi per talia vel se sustentationem acquireret cum alia arte lucro: iam nesciret: non reputaret eum in statu damnationis. In retinendo denique potest auaricia contingere quatuor modis. Primum cum quis sciens et voluntarie retinet ea que restituere tenetur: cum tamen sine difficultate restituere valeret: de quo per supra eodem precepto sermo est. Item talis est peccatum mortale: quod secundum doctores per eodem reputatur: aliena rapere vel iniuste detinere: ex parte gratia: propter illos qui detinent operarios merces et per abutuntur de tempore in temporibus solutionis: per seculum. Item per mortalem operam mercenarii tui apud te versus manes: ibidem: merces. Item quod forte viuit cum uxore et filiis et parentibus si differit deficit vicem: et si in crastinum recipit vim tamen et calumnia perit: quod interim vix viueret non habuisset: hoc per illos qui solutionem pertrahunt etiam quibus de anno in annum: immo plerumque false crimine imponunt sibi seruientibus et hac occasione solutionem debitorum subterfugiant et audiunt et timeant illud. Item per eum qui effundit sanguinem et qui fraude facit mercenarius fratres sunt: nimis cum vicibus peccatum est propter perpetrantem vindictam clamitans ad deum. dicit enim Iacobus. Ecce merces operarii vestrorum qui messuerunt regiones vestras qui fraudati sunt a vobis clamant: et clamor eorum in aures domini sabaoth introit. Notandum autem dicitur quod merces clamant non mercenarius: quod plerumque pauper Iesus nec audet mutire quod per timore diuitis: et ex eo quod clamor mercedis efficitur violentior: ut per de filijs israel operam pressis ab egyptijs. Secundo modo cum quis ea retinet que pertinent ad necessitatem suam et suorum: tam quo ad obseruationem statum quam per sonem: de quo latius per supra in. liij. precepto sermone. xv. et hoc quantum est de se: non est peccatum: nisi ex aliquo accidenti fiat veniale: vel etiam mortale: verbi gratia. Redditur hereditariis aut vitales seu alia debita nimis rigorose a debitoribus exigendo: qui commode talia soluere non possunt: hoc enim graue peccatum est. In cuius argumentum dicitur Deuter. xv. Anno septimo facies remissionem

B

septimo:

Sermo LXVI

ent debet aliqd ab amico vl pxiō vl fratre
suo repetere n̄ poterit ⁊ n̄ nisi pri⁹ āno finit
to: s̄ i noua lege i q̄ charitas fratna pfusi
or eē d̄z: s̄ ipm mutatū ē in meli⁹ vt dic̄ ibi
dē glo. qz nō solū i. vii. āno s̄ i nullo āno lz
repetere debita cū scādalo fr̄is: qd̄ etiam
dñs oñdit Exo. xxi. dicēs: Si pecuniā mu
tuo dederis pupillo meo paup̄ non vige
bis cū q̄si exactor. ⁊ yra ibidez dic̄: repe
rens debitū cū austeritate nimia q̄dū im
potēs ē ad soluēdū sequit̄: nec vsur̄ vi op
rimēs. Ex q̄b⁹ liq̄do ptz qz creditor debi
torē pueniēs in iudicio: p solutiōe debiti
molestias inferēdo quē tñ scit pbabilē i
potētē ad soluēdū: ⁊ p̄mptū ad satisfaciē
dum iudicio p̄boz grauissime peccat: nisi
forte debitor solutiōē dissimulās: sua lu
dis ebrietatib⁹ vel silib⁹ dilapidaret: aut
ocio deseruens opib⁹ lucratiuis insistere
nō curaret: vñ ⁊ talit̄ exigētū debita pec
catū vsqz ad celū p̄vindicat clamitat: put
resposū ē dicētib⁹ Esa. lviii. Quare ieiun
auit⁹ ⁊ non asperisti: humiliuim⁹ aīas
nras ⁊ nescisti: q̄b⁹ dñs. Ecce in dieb⁹ ie
iunij vñ inueniē volūtas v̄ra nō mea: illa
scz qz oēs debitores v̄ros repetit̄. P̄ro q̄
nota qz iudei ieiunabāt vsqz ad vesp̄rā et
ideo tūc ad hoc vacabāt qz circūeuntes re
peterēt debita. Seq̄. Ecce ad lites ⁊ p̄tē
tiones ieiunatis scz cū lite debita repeten
tes: glo. ibidē: q̄ repetit nō habēt deo fa
cit violētā: ⁊ ideo subdit vt audiat in ex
celso clamor v̄r: nā opp̄ssio p̄ximi clamat
ad deū p̄ v̄dicta. Dicit enī dñs Exo. xxi.
Si clamauerit ad me: exaudia eū qz miser
ricors sū. Tercio p̄inde cū q̄s retinet su
perflua respectu v̄triusqz: scilz tam stat⁹ q̄
p̄sone: nec cōmunicat alijs indigētib⁹ p̄ser
tum i extrema necessitate: ⁊ h̄ nō solū mor
taliter s̄ etiā enozimē peccat. Ande p̄cepit
dñs Deut. xv. Si vnus d̄ fratrib⁹ tuis ad
paup̄tatē venerit: nō obdurabis cor tuum
nec p̄trahes manū tuā: s̄ dabis mutuū q̄
indigere euz p̄spereris: caue ne tibi subri
piat impia cogitatio ⁊ dicas in corde tuo:
appropinqt̄ septim⁹ ann⁹ remissiois: ⁊ auer
tas oculos a paup̄e fratre tuo: nolens ei qd̄
pastulat mutuū cōmodare: ne clamet p̄ te
ad dñm: ⁊ fiat tibi i p̄ccm: ⁊ ecce vindictaz
tpalē hui⁹ p̄ccati. Dicunt enī doctores he
brei Ruth. j. qz p̄p̄ famē q̄ acciderat i ēra
isrl̄ multi paupes recurrēbant ad Elime
lech virū Moemi: qz diues erat ⁊ potēs: s̄
p̄p̄ auariciā suam durū erat ei paup̄ib⁹ cō

modare vel dare: ⁊ ideo ad euitādas eoz
importunitates: exijt de ēra illa cū bonis
mobilib⁹ ⁊ vxore ⁊ filijs: et qz p̄p̄ malam
causā exijt vt scz auaricie sue p̄suleret: idō
diutino iudicio pegrin⁹ mortu⁹ ē i egestate
cū filijs suis: vñ reuerſa Moemi vxor ei⁹ i
terrā suā ait: Egressa sū plena. s. filijs ⁊ ol
uitijs: ⁊ vacuā me reduxit dñs: vñ ⁊ homi
cidio compas. Dicit enī Ambro. i li. d̄ offi
cijs: ⁊ ponit. lxxvj. di. c. nō satis: i si. pa
sce fame moriente: q̄d̄s enī pascēdo hoīes
seruare poteris: si non pauperis occidisti: ⁊
itēz Ambro. in. c. sicut hi. xlvij. di. p̄p̄ius
nemo dicat qd̄ ē cōmune: qz plus q̄ suffice
ret sūptui ⁊ violēt̄ obtētū ē: q̄ si diceret:
q̄ sumit plus q̄ sufficeret illud q̄si violēt̄
rapit: cui⁹ rōnez ibidē infert dicēs: nunq̄d
iniqu⁹ ē de⁹ vt nobis nō eq̄luter distribuāt
vite subsidia: vt tu q̄dem esses affluens et
abundās: alijs nō deesset et egerēt: an id
circo magis: qz ⁊ tibi voluit benignitatis
sue exp̄imēta p̄ferre: ⁊ aliū p̄ virtutē patiē
tie coronare: ⁊ infra. Esurientiū pants est
quē tu detines: nudoz indumentuz ē qd̄ tu
recludis: miseroz redēptio ē ⁊ absolutio:
pecunia quā tu i terra defodis: tātoz te q̄
scias inuadere bona: quātis possis p̄stare
qd̄ velis. i. si velis. Quarto p̄inde cum
q̄s aliq̄ retinet circa necessitatē extremaz:
qz tñ sunt necessaria tam p̄sone q̄ statui: s̄
eadē cū affectu nimio ac insatiabili cupidī
tate possidet: ⁊ sic quis dicēdo in se licitū
ē retinere: tñ p̄pter affectū hmōi ē mortale
p̄ccm: qz colit rem suaz p̄ amorē p̄ deo suo
parat⁹: ex h̄ vel p̄ modico lucro ad: p̄scen
do vel dāno p̄cauendo deū p̄tēnere i man
datis ei⁹: signū aut̄ hui⁹ affect⁹ ē cū q̄s res
suas poti⁹ apud se permittit: putrescere q̄
vellet vtiliter paup̄. b⁹ disp̄sare. Tñ q̄daz
tam tenaciter tpalia seruāt ita qz nec pau
perib⁹ tribuāt nec cōmodis p̄p̄ijs vñ va
leant: s̄ totū anxiū filijs vel hereditib⁹ refer
uāt. Mira taliū demētia q̄ stulto studio
p̄ filijs vel hereditib⁹ coacernādis aīam p̄
p̄iā venalē h̄nt: quā nec filij nec heredes
post mortē saltē obulo redimerēt: cum filij
luxuriāt in bonis: ⁊ p̄ntes cruciāt in pe
nis: naz ⁊ fil⁹ auar⁹ mortem p̄ris exoptat:
quē vellet poti⁹ eternalit̄ dānari q̄ heredi
tatē suaz diminui: de q̄b⁹ pentib⁹ d̄ Sap.
iij. Vacua ē spes illoz et labores eoz sine
fructu scz eē ne mercedis: ⁊ iterū Osee. ix.
Efraim adducet ad interfec̄tionem filios
suos: qz p̄ntes hmōi sūt causa dānatōis

De decalogi

precepto

filiorum multorum. Sunt insuper quidam auari qui tanto vincunt cupiditatis affectu: quod nullum alium affectum amoris admittere possunt: nec parentum nec uxorum nec filiorum nec fratrum ut disfuse tractat Chrysostomus in libro. quod nemo ledit nisi a seipso. De quibus ait Ecclesiasticus. iiii. Reperi et aliam vanitatem sub sole: vultus eius et secundum non habet: non filium non fratrem et tamen laborare non cessat: nec satiantur oculi eius diuitiis: nec recogitat dicentes: cui laboro et fraudo animam meam bonis: et quod extreme demeritis est: subdit ibidem. c. v. Est aliud malum quod vidi sub sole: vir cui deus dedit diuitias et substantiam nec tribuit ei pietatem deus ut comedat ex eo: sed homo extraneus vorabit illud: vultus tales per affectum diuitiarum per deo colunt: quod apostolus prohibet ad Colossenses. iij. dicentes: Mortificate auariciam que est idolorum seruitus: vbi dicitur glo. quod pars vitium est: quia rebus per deo seruit et pene vno explet ope. Hinc dicit Hieronymus in epistola ad Rusticum monachum. Estimato malo potest peccatum: leuius videtur alicui peccare auarum quam idolatram: sed non mediocriter errat. Sequitur. Ridiculum videtur quod aliquis iudicet idolatram: quia duo grana thuris offert creature quod deo debuit offerre: et ille non iudicet idolatram: quod totum seruitutem offert creature: non enim fructus sed seruitutem diuitiis: hinc dicitur Ecclesiasticus. x. quod auaro nihil est celestium: et infra: nihil est iniquius quam amare pecuniam: hic enim et animam suam venale habet. Quinto denique cum quis retinet superfluum quidam ex inordinato amore temporalium: propter quem modicum deficit a medio largitatis: saluo tamen statu virtutis: et sic est veniale peccatum: nisi tale tenacitate ostenderet circa pauperes: ut affluenti vacaret circa delicias honores cupiditates supra conditionem status et persone: sicut diues epulo qui negauit micam Lazaro et induebat purpura et bysso epulatur quotidie splendide. Vide nunc quo pacto permittit Augustinus diuites uti delicatis: ait enim in libro de verbis domini: et habet de. xij. vbi dicitur. c. Non cogas diuites uti delicatis: ait enim in libro de verbis domini: et habet de. xij. vbi dicitur. c. Non cogas diuites pauperes cibis vesci: utantur suorum diuinitas infirmitatis sue: sed doleant se non aliter posse: si suorum diuinitas mutant egrotant: utantur superfluis: dent inopibus necessaria utantur preciosis pauperibus dent vilia: ibi. Sed iste contra pauperibus subtrahunt ut magis gule de seruiant: cum tamen sub spinato capite non decet nutrire corpus deliciosis: quod improperat dominus Ezechiel. xvj. Alio ego dicit dominus: quia non fecit Sodoma soror tua et filie eius sicut fecisti tu et filie tue: ecce fuit iniquitas hec Sodome so-

roris tue superbia saturitas panis et abundantia scilicet diuitiarum et luxuria et oculum ipsius: et manu egeno et pauperi non porrigebant. Unde dicitur doctoribus hebrei super illud Genes. xvj. Et aggrauatum est peccatum eorum nimis: quod fuit aggrauatio: quia puellam quamdam occiderunt in solita morte eo quod dederat alimentum pauperi: cui satis hec sibi consonat. Tu tamen quotidie peiora perpetras o ingratus christiane: quod post accepta tam manifesta veritatis documenta: post expressa tam infinita charitatis insignia: post effusum christi sanguinem: iterum in flammis superbia: illa quod avaricia: comestati omnibus vacas et ocio: nec est qui misereatur pupillis christi marcescentibus inedia. Hinc merito cominas dominus Mat. x. Amen dico vobis tolerabilis erit terre Sodomo et Gomorreorum in die iudicii quam illi ciuitati quam non receperit vos scilicet pauperes meos. Unde sicut habitatores hierusalem tunc magis peccabant Sodomitibus: eo quod contempto vero deo exercebant idolatriam etiam in templo domini: ut dicit ibidem Lira. sed nunc magis peccant falsi christiani: cuius contempto pauper et humilis christus in se et meritis suis pauperibus: colunt mammona intantum: ut seruiant ulterius deo ventri: quos Paulus censuit inimicos crucis christi: quorum sapientia deus veterem et gloria in confusione quam terrenis sapientibus: quod a nobis auertat iesus christus benedictus in secula. Amen. Ad laudem dei.

Utrum avaricia sit maximum peccatorum et vtrum vitium capitale ac de filiabus eius quod sunt obduratio: violentia: inquietudo: fallacia: periurium: fraus et perditio: Sermo LXVII

Non furtum facies
Exo. xx. De vitio auaricie profero quod. Primo queri potest: vtrum avaricia sit maximum peccatorum: preferunt cum apostolus eam copulat seruituti idolorum: ad Epistolam. v. Sed idolatria copulatur tunc grauissima peccata. Et Ecclesiasticus. x. dicitur quod auaro nihil est celestium: in cuius argumentum: sicut peccatum in spiritibus sanctis propter suam enormitatem iudicatur irreversibile: sic avaricia peccatum est insanabile: quia dicitur per Bernardum in. iij. et ibi. quod senectus et omnis imbecillitas illiberales facit: in quod dat intelligi quod avaricia crescit cum senibus et debilibus in quibus tamen alia peccata decrescunt. Hinc dominus hunc morbum insanabilem iudicabat: cuius dice-

Septimo:

Sermo LXVII

bat: facill^o est camelu intrare p forame acus
q diuitt^u auar^u intrare in regnu^m dei. Ad b
dicendu^m fm Tho. scda. 2. q. cxvij. qd pec-
catu^m ex b qd e malu: p^ost^oit in qdam corru-
ptione seu p^ost^oit^o alicuius boni: in qtu
en^o est voluntariu: cōstitit in appetitu ali-
cui^o boni. Dupliciter q p^octō^m ordo pōt at-
tendi. Ano modo ex pte boni qd p pecca-
tu^m p^otemit^u vel corripit: qd quāto malus
ē tanto peccatū graui^o est: r fm hoc p^octm
qd est ptra deb^u est graui^oissimū: r sub hoc ē
p^octm qd est ptra psonā hoīs: sub q est pec-
catum qd est ptra res exteriores q sunt ad
vsum hoīs deputate: qd videt^u ad auarici-
am p^otinere. Alio modo pōt attendi grad^o
p^octō^m ex pte boni cui inordinate subditur
appetit^u human^o: qd quāto min^o ē: tanto
p^octm est deformi^o: turpi^o est enī subesse ho
no inferiori q supiori: bonū aut exteriorū
rex ē infimū inter humana bona: min^o est
enī q bonū corpis qd etiaz est min^o q bo-
nū anime qd etia^m excedit a bono diuino.
Et fm hoc p^octm auaricie quo human^o ap-
petit^u subdit^u etiaz exteriorū^o reb^o: habet
quodāmodo deformitatē maiorē. Quia
tū corruptio v^o p^ouatio boni in cōmutabi-
lis formaliter se habet in peccato: p^ouersio
ho ad cōmutabile bonū materialit^o: iō ma-
gis ē indicāda peccati grauitas ex pte ho-
ni qd corripit^u q ex pte boni cui appetit^u
subdit^u. Et ideo dicēdu^m: q auaricia simpli-
citer nō ē maximū p^octō^m: l3 apls eā idola-
trie p quādā similitudinē cōparat: qz sicut ido-
latria se subijcit exteriori creature vt exbi-
beat ei diuinū cultū: sic auaricia se subijcit
exteriori creature spm imoderate p^ocupi-
scēdo: tū ad vsum nō ad cultū. Verū est tū
q auaricia quādā habet insanabilitatē si-
cut peccata i sp^oritū^o sanctū: s3 aliter: nā pec-
catū in sp^oritū^o sanctū ē insanabile ex pte cō-
tēptus: vt qz hō p^otenit vel miscōiam v^o in-
sticiā diuinā v^o aliqd hor^u: p q homīs pec-
cata sanant^u: r ideo talis insanabilitas p^o-
tinet ad maiorē grauitatē peccati: sed auaricia
insanabilitatē habet ex pte defectus
humani inq^oituz scz humana natura semp
pcedit r tendit ad maiorē defectibilitatē:
nam quo quis ē magis deficiens: eo mag^o
amminiculo rex exterior^u indiget: r p p^ose-
quens magis in auaricia labitur: p talem
igif insanabilitatē nō ostendit^u peccatū eē
grauius sed quodāmodo p hoc ē periculo-
sius. Secūdo queri pōt: vtrum auaricia
sit vitū capitale: p^osertim cum illa vitia di-

cant^u capitalia q pncipales fines habet ad
quos fines alio^m vitio^m ordinat^u: sed hoc
non competit auaricie: quia diuittie non
habent rōnem finis sed magis rōnes eius
qd est ad finē vt dicit^u in. j. ethi. Ad hoc re-
spōdet Tho. vbi supra: q vitū capitale d^o-
cit^u ex quo alia vitia oriunt^u fm rōnem fi-
nis: qui cū sit multuz appetibilis: p ei^o ap-
petitū homo pcedit ad multa faciēda vel
bona vel mala: finis aut maxime appetibi-
lis ē beatitudo siue felicitas q ē vltim^o fi-
nis hūane vite: r ideo quāto magis aliqd
p^oicipat felicitatis cōditōes tāto magis ē
appetibile. Est aut vna de p^oditōib^o felici-
tatis vt p se sit sufficiēs: alioqn non quie-
taret appetituz tanq^u vltim^o finis: sed per
se sufficientiā maxime repromittunt diu-
tie: vt dicit^u boet^u. iij. de cōso. Cui^o ratio ē:
qz sicut ait pbs in. v. ethi. denario vltimur
qū fideiussore ad oīa habenda. Et Eccl. x.
dicit^u q pecunie obediunt oīa. Et tū auaricia
que p^ost^oit i appetitu pecunie ē vitū
capitale: licet enī pecunia ordinat^u ad ali-
ud sicut ad finem: tū in quātū vultis est ad
oīa sensibilia pquirenda: virtute quodā-
modo p^otinet oīa: r ideo quādā habet felici-
tatis similitudinē. Et qz vitū ē capita-
le Grego. xxxj. moral. assignat ei septē fili-
as: quaz sufficiētia sic pōt haberi. Est enī
auaricia sup^oflu^o amor habendi diuittias: r
ideo i duob^o excedit. Primo supercedit
retinendo: r ex hac pte orit^u ex auaricia ob-
duratio ptra miscōiam: qz scz cor eius mi-
sericordia nō emollitur vt de diuitijs suis
subueniat miseris. Scdo p^otinet ad auari-
ciam in accipiēdo supabū dare: r fm hoc
auaricia considerari pōt dupliciter. Ano
modo fm q ē in affectu: et sic inquietudo
oritur ex auaricia inq^oitū scz ingerit homi-
ni sollicitudinē r curas superfluas: auar^o
enī non implet^u pecunia: vt dicit^u Eccl. v.
Alio modo cōsiderari pōt in effectū et sic
in acquirendo alienā quādoqz vit^u vit^u: qd
p^otinet ad violentiam: quandoqz dolo: q si
fiat in vobis simplicib^o sine iuramēto erit
fallacia: si autē additur confirmatio iura-
menti assertorij v^o pmissorij erit p^ourium.
Si hō dolus cōmittat^u in ope: sic q^oituz ad
res erit fraus: q^oitū autē ad psonas erit p-
ditio: vt p^otz de Iuda qui christū ex auari-
cia p^odidit. Ex qbus patz q auaricie septē
sūt filie. Prima filia est obduratio cor^o
dis: qū scz auar^o sic cor habet induratu^m:
q nō compatit^u paup^u r indigentē nec cor

Auaricia

obduratio

De decalogi

precepto

de nec opere: et ideo: quod dicit Chrysostomus. In tractatu quod nemo ledit nisi a seipso: quod intantum amor pecunie animam auari fatigat: ut neque amicis neque propinquis inest: dum etiam neque cognati neque filii prebet locum amoris: quod affectibus inter homines nihil profert: quantom minus extraneis pauperibus prebet locum amoris: cum tamen preceptum sit Deuteronomio. xv. Si vnus de fratribus tuis quod moratur intra portas ciuitatis tue: in terra quam dominus deus tuus daturus est tibi: ad paupertatem venerit: non obdurabis cor tuum nec contrahes manum tuam: sed aples eam pauperi et dabis mutuum quod eum indigere perspexeris. Sequitur. Ne clamet contra te ad dominum et fiat tibi in peccatum sed dabis ei nec ages quippiam callide et ei? necessitatibus subleuabis. Et infra. Non deerunt pauperes in terra habitationis tue: idcirco ego precipio tibi ut aperias manum fratris tuo egeno et pauperi quod tecum habet in terra. Hinc psalmus. xciiij. Hodie si vocem eius: scilicet pauperibus audierit? nolite obdurare corda vestra. Alioquin ut dicitur Proverbia. xxi. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis perdetis. scilicet elemosinam vel subsidium auxilium subvertetis liberationem non iniuste opprimentes persequentes defraudantes calumniantes aut quocumque modo iniuriantes. Sequitur: et ipse clamabit et non exaudietur: sed ut dicitur in psalmus. lvij. furor illius: scilicet auaris secundum similitudinem serpentis: quod eorum auaricia irremediabilis est. Sed cuius serpentis? Sicut aspidem surde non naturaliter sed ob turantis aures suas scilicet terra et cauda: quod aures obstruit ne vocem incantantis audiat. Sic auarus terrena cupiditate et vite longiturnitate ne vocem audiat pauperis et egeni subsidium quodcumque postulantis. Et ideo sequitur. Ad nihilum deveniet tanquam aqua decurrens. Et infra. Qui non intelligeret spine vestre. i. peccata vestra ramum. i. maturam damnationem: sicut viventes Barabam Abiron cum suis absorpti sunt: sicut in ira absorbet eos. Ranus enim est genus herbe humus quodam mollis sed quod post in spinas vertit. Sic peccata modo delectant sed postea pungunt. Sequitur. Aeternus iustus cum viderit vindictam et amore iusticie non timore vindicte. Sed non dicitur violentia quod sit alicui palam nocendo per mala facta: quam Iheronimus vocat rapacitatem. Ad cuius evidentiam scilicet secundum Iheronimum. secunda. 2. q. lxvij. quod in societate hominum nullus habet coactionem nisi per publicam potestatem: et ideo quocumque per violentiam alicui alteri aufert: si sit privata persona non vides publica potestate illicite agit et rapinam committit. Principibus vero publica

potestas committit ad hoc quod sint iusticie custodes: et ideo non licet eis vti violentia et coactione nisi secundum iusticie tenorem: et hoc vel per hostes pugnando vel ciues malefactores puniendo. Quod autem per talē violentiam aufert: non habet proprie rationem violentie vel rapine cum non sit in iusticia. Si vero contra iusticiam aliquis quod per publicam potestatem aliquis indebitē extorqueat: aut per propriam violentiam et rapinam: sicut et latrocinium: aut si iudicium pervertat aut sine quod agat. Hinc dicit Augustinus. liij. de ciui. dei. Remota iusticia quod sunt regna nisi magna latrocinia: quod et latrocinia quod sunt nisi parua regna. Alii Ezechiel. xxiij. Principes eius in medio eius quasi lupi rapiētes pradam. Item et publica potestate fugientes tanto grauius peccat quam latrones: quantom piculosi et communi? publicam iusticiam agunt cuius custodes positi sunt. Alii et grauius peccat iniusti rectores reipublice quam raptores vipere electi et iurati defendere publicam iusticiam: cuius potissimi violatores effecti sunt. Contra quos terribiliter intonat dominus Deuteronomio. xxvij. dicens. Maledictus quod pervertit iudicium aduene pupilli et vidue. Tales enim ut in plurimum opprimentur in iudiciis. Tertia pinde filia dei inquietudo. Et est inquietudo quod appetitus lucris mentem redens superflua sollicitudine inquietat. Pro quo nota: quod ut tangit Thomas. secunda. 2. q. lv. sollicitudo tripliciter esse potest illicita. Primo ex parte eius de quo sollicita mur: si scilicet temporalia tanquam sine gramina: non referendo eam vsum ad diuinum bonum et propriam salutem: sicut auari faciunt. Secundo vero ex parte timoris superflui: quod scilicet quod timet ne faciendo quod debet necessaria sibi deficient: sicut qui laborant vel laboricium seu mercatum assidue diebus festinis quod nisi facerent deficeret timet. Tertio propter studium superfluum: quod apponit ad temporalia coaceruanda: propter quod a spiritualibus elongat: quod tamen principaliter in herere debet in illud Matthei. vij. Primum quod regnum dei et iusticia eius. Alioquin ut dicit Mattheus. xiiij. Sollicitudo suffocat verbum. Hinc peritum Mattheus. vij. precipit dominus dicens: Nolite solliciti esse in crastinum. i. in futurum ut glossat Hieronymus. et intelligit de sollicitudine superflua. Rō predictorum est: quod nullum opus potest esse virtuosum nisi debeat circūstans vestiri: iter quod est vna debita tempus: secundum illud Ecclesiastici. viij. In omni negotio est tempus et oportunitas. Quod non solum in exterioribus operibus sed etiam in interiori sollicitudine locum habet: nam unicuique tempus competit propria sollicitudo: sicut tempus mel-

vistena

sollicitudo
de melius
sollicitudo
habet
licitus
sua. la
sollicitudo
non autem
grati potest
ferit
zare vo
tinea d
ran. 2
zare pr
cui auar
is prop
omni? a
manu: to
dit Mar
debet ch
libi et cor
Prover
re dicit
eiusdem
gar lingu
pingit a
tur Eccl
est sine ma
speravit i
do conting
pudentia
lis necessi
secularib
vel filia
darum. Se
ditonem
ij. Cor. xij
saurizare
gunt conde
plicit vili
diuini cult
principibus
intento nō
culant: vū
lis: vnde v
pes genit
per terram
theaurizati
nō est finis
fabrilitate
lo: extermin
derunt: alij
seruamē

se primo:

Sermo LXVII

sis sollicitudo metēdi: tēpori autēnt solli-
 citudo vindemie tē. Qui q̄ tpe seminādi
 de messione sollicit? cēt supflue futuri tēis
 sollicitudinē p̄occuparet: t̄ h̄ ibidē dñs p̄
 hibet: vnde t̄ subdit. Crastin⁹ enī dies sol-
 licitus erit sibi ip̄i: sufficit enī dñi malicia
 sua. l. afflictio sollicitudinis. Et sic phibet
 sollicitudinē: de futuris inutilē t̄ supflūā
 nō aut rationabilē t̄ ordinatā. Hic ergo
 q̄ri pōt vtz lictū sit thesauros p̄dere: p̄e-
 sertim cū t̄ Matth. vj. dñ: Nolite thesauri-
 zare vobis thesauros i terra vbi erugo et
 tinea demollit t̄ vbi fures effodiunt t̄ fu-
 rant. Ad hoc rñdet cōpendiū: q̄ thesauri-
 zare p̄tingit tripliciter. Ano modo ex asse-
 ctu auaricie absq̄ omni intentiōe necessita-
 tis proprie vel aliene t̄ hoc est prohibitiūz
 omnib⁹ a deo: q̄ multū degenerat cor hu-
 manū: totū illud terrenū efficiēs: nam sub
 dñs Matth. vj. causa cur thesaurizare non
 debet christian⁹. Abi in q̄ t̄ thesaur⁹ tu⁹:
 ibi t̄ cor tuū erit scz p̄ affectū. Et idō dñs
 p̄rouer. xv. Melius est parum cum timo-
 re dñi: q̄ thesauri magni t̄ satiabiles. Et
 eiusdem. xxj. dñs. Qui thesauros p̄gre-
 gat lingua mendacij van⁹ t̄ excors est t̄ im-
 pinget ad laqueos mortis. Et idō p̄cludi-
 tur Eccl. xxxj. Beatus diues qui inuētus
 est sine macula t̄ q̄ post aux non abiit: nec
 sperauit i pecunia thesauris. Secūdo mo-
 do cōtingit thesauros condere ex quadaz
 prudentia t̄ hoc ex consideratione p̄habi-
 lis necessitatis: t̄ sic cōceditur parentibus
 secularib⁹ ob necessitatē filioz educādoz
 vel filiaz p̄iugio tradendaz non tñ ditan-
 darū. Sed in h̄ seruādu est modus fm cō-
 ditonem status t̄ psonaz: vñ dicit apl⁹
 ij. Cor. xij. Hō. n. debēt filij parētib⁹ the-
 saurizare sed parentes filijs. Tertio p̄tin-
 gunt condere thesauros ex cōsideratiōe du-
 plicis vtilitatis: scz regni defendendi vel
 diuini cult⁹ ampliādi: t̄ sic p̄cessū ē regib⁹
 p̄ncipibus t̄ filib⁹ thesaurizare. Si tñ eoꝝ
 intentio nō fuerit debite modificata nō ex-
 cusant: dñs scz spem t̄ affectum ponūt in il-
 lis: vnde dñs Baruch. iij. Abi sunt p̄nci-
 pes gentiū t̄ q̄ dñant sup bestias q̄ sūt su-
 per terrā: q̄ in auib⁹ celi ludūt q̄ argentuz
 thesaurizat t̄ aurū in q̄ p̄fidunt homīes t̄
 nō est finis acquisitionis eoꝝ: q̄ argentuz
 fabricat t̄ solliciti sūt nec ē inētio op̄ez il-
 loꝝ: exterminati sunt t̄ ad inferos descen-
 derūt: t̄ alij in locuz eoꝝ surrexerūt: h̄ ibi.
 Verūtamē p̄sonis ecclesiasticis p̄prie nū-

q̄ licet thesaurizare nec etiam tenere pecu-
 nias intentione seruandi. Dicit. n. Amb.
 Aux habet ecclesia non vt seruet s̄ vt ero-
 get. Quarta aut filia dñ fallacia t̄ p̄tinet
 ad astuciā. Pro q̄ scienduz fm Tho. scda
 2. q. lv. q̄ cū aliq̄s vti⁹ vñs nō veris h̄ st-
 mulatis t̄ apparētib⁹ ad aliq̄ finē bonū
 vel malū cōsequēdū: hoc p̄tinet ad astutiā
 t̄ p̄ctm etia si ordinē ad bonū finē: quia
 nullus vti dñ vñs falsis t̄ simulatis etiam
 ad bonū finē cōsequēdū. Hō enī sūt facien-
 da mala vt eueniant bona: nā astutia p̄prie
 in malo accipit: vt dicit p̄s in. vj. etbi. q̄
 uis q̄q̄ abusuē i bono accipit vt dñ Au-
 gu. in. iij. p̄tra Julianū. s̄ illud p̄rouer.
 j. Et def p̄uillis astutia. Et est vt frequen-
 ter ip̄ius auaricie pedissequa. Nota tñ q̄
 ad astutiā p̄prie p̄tinet excogitatio viarū
 nō veraz h̄ simulataz t̄ apparentiū: ad ali-
 quē finē bonū vel malū p̄sequēdū: sicut ex-
 cogitatio rectaz viarū ad debitū finē p̄ti-
 net ad prudentiā: sed assumptio taliū viarū
 fm executionēz operis siue per verba siue
 per facta pertinet ad dolum. Ad fallaciaz
 vero p̄tinet executio taliū viarū t̄ h̄ p̄ ver-
 ba deceptoria sine iuramēto: vñ fallere p̄
 est p̄ctm: falli aut nō semp ē p̄ctm: sed q̄q̄
 est pena peccati. vt q̄ quis fallit in his q̄
 nō spectāt ad fidē: de b. xxij. q. ij. p̄ totum:
 p̄cipue. c. Nec artificioso mēdacio nec sim-
 plici verbo oportet quēq̄ decipere: q̄ quō
 libet mentis scz ad hoc vt decipiat occidit
 aīam suā: hec Aug⁹. li. de p̄dictu vitioꝝ
 t̄ virtutū. Verūtamē sicut in his que sunt
 extra religionē fidei: maius malū est falle-
 re. i. mentiri q̄ falli: sic ecōtra in his q̄ per-
 tinent ad fidē maius peccatū est falli q̄ fal-
 lere: vt p̄ eo. ti. c. in ipsaz. p̄dote tñ cau-
 sa pietatis veritas occultari: ac etiam spe-
 cies alicuius assimilationis assumi: vt p̄
 ibidē. et. c. vtilē. t̄ se. r. c. p̄ce. Quinta fi-
 lia dicitur p̄tinet: que filia similiter ad
 astuciā non in cōgrue p̄tinere dicit. Ad p̄-
 tū nāq̄ p̄tinet executio viarū nō rectaz
 et falsaz t̄ h̄ p̄ verba deceptoria iuramēto
 firmata: vñ piurare ē h̄bo dolo dānabi-
 liter interpolata fide vel iuramento aliqd
 asserere vel p̄mittere cum intentione fallē-
 di: sicut sepissime fit in diuersis p̄tractib⁹.
 De q̄ p̄tū dñ. xxij. q. v. c. Quacūq̄ arte
 h̄boꝝ q̄s iuret: de⁹ tñ q̄ p̄scie testis est ita
 hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit.
 Duplicē aut reus fit q̄ t̄ dei nomē iuanū
 assumit: t̄ p̄ximū dolo capir: h̄ ibi Et h̄ itel

fallacia

p̄tinet

De decalogi

ligis vix qñ iurās simulato iuramēto pri-
mū intēdit decipere: imo vñ ibidē dicit. c. qñ pi-
rare parat? ē añ qñ pūrat iā piur? videt: qñ
de? nō ex opib? iudicat s; ex cogitationib?
et ex corde: hoc ibi. Verū tñ cū qñ intētiōe
simplici iurāt tūc a deo iuramēta recipiūt
sicut ex intimis pferūt nō sicut ab alijs i-
telligūt: vt ptz ibidē. c. hūane: et notāt. h.
ex his oib? vbi plane de h. Sexta filia
de frans: qñ siliter ad astutiā ptinet: qñ per
eā fit executio viar? nō rectar? et simulatar?
pfecta deceptorar? et h in qñtū cōcernūt res
exteriorēs: sicut legīs Act. v. qñ vir quidā
noīe Ananias cū Saphyra vxore sua vē-
didit agrū et fraudauit de pñcio agrī. Sic i
emiptiōe et venditiōe multiplices hodie cō-
mittunt fraudes: i numero pōdere et men-
sura: in substantia qñtate quātitate: in pñj
vel debiti solutiōe et silib?. Cōtra qñ dicit
apłus. j. Cor. vj. Quare nō mag? iniuriā
et fraudē patimini. i. violentiā vel machi-
nationē occultā pot? qñ facitis: s; vos in-
iuriā facit. i. aptā violentiā dū in iudicio i-
fidelū trahitis et cōtenditis: et fraudatis
scz occulte corūpendo iudices domus: et h
fratib? et fidelib? facitis. Talez fraudem
opati sūt hi ad quos ait dñs Esa. j. Argē-
tū tuū versū est in scorā: vinū tuū murtū
est aq: pñcipes tui infideles scz in regimie
pñi: locij furum scz ppter cōmunicatiōē
furti et defensionē furis: oēs diligunt mu-
nera scz p auariciā: sequunt retributiōes
scz pueritēs iusticiā: pupillo non iudicāt
scz dando p eo sniaz in causa iusta: causa
vidue nō ingredit ad eos: qñ scz nō vidēt
Inde p surgere lucrum tpale: ppter hoc ait
dñs exercituū: fort? isrl. s. ad puniēdū: ben-
p solabor sup hostib? meis et vindicabor d
inimicis meis. Septima filia vocat p-
ditio: qñ pariformiter ad astutiā ptinere vi-
det: qñ p eā fit executio viar? nō rectar?
et simulatar? p opa deceptorar? in quātū cō-
cernūt ipas psonas. Et siunt pñtiōes in
absentia decepti: sed fraudes in pñsentia vt
ptz in iuda qñ abiens i absentia chasti chri-
stū vēdidit. S; vt dicit Eccl. xxvj. Facienti
nequissimū cōsiliū sup ipm deuoluet et nō
agnoscer vñ adueniet illi. Hoc ptz i Amā
supbissimo. Et. ij. Machab. x. in his qñ fra-
tres pecunijs vēdiderūt aduersarijs eorū
dimissis: quos pñtiores effectos Macha-
beus interfecit. Ad laudem dei.

Sequūt fmōes d pcepto octauo.

precepto

De testimonio ferēdo i iudicio: et
qliter qñ obligat ad illud: et de te-
stib? cogēdis remunerandis et resu-
tandis: Sermo

On loqueris cō

tra primū tuū falsum testi-
moniū. Exo. xx. Hoc ē octa-
uum pceptū in qñ fm Aug.
phibet omne nocumētum qñ
qñ p falsitate ous ledit primū. Pro qñ
notandū fm Aug. qñ h nō solū phibetur
mēdaciū s; et omne ous nocumētū. Mēda-
ciū enī nō solū cōmittit in vñbis falsis fm
Aug. sed etiā in opib? simulatis: vnde et
Amb. in quodā sermone et ponit. xxij. q.
v. c. cauere: ibi subdit. Itō solū in verbis
falsis s; etiā i simulatis opib? mēdaciū est.
Mēdaciū nanq; est chriſtianiū se dicere et
opa chasti nō faceres: ibi. Tñ fm hoc pce-
ptū istud tripliciter accipi pōt. Primo stric-
te put aliq; primum iniuste ledit i iudi-
cio: vel pñciosē loquēdo vel tacēdo: et sic
accipiunt doctores hebrei pceptū h qñ dñs
dicit: non falsū testimoniū dices scz i iudi-
cio. Scđo mō accipi pōt large p omi falsa
vel iniusta expñsiōe vñbor i deceptiōez et i-
iuriā primi: etiā ex iudiciū. Et h mō ponit
tur h pceptū Leuit. xix. vbi dicit. Itō mēte-
mini neq; decipiat vnus qñq; primū suū.
Tertio mō pōt accipi largissime p oi dece-
ptoria vel pernicioſa simulatiōe qñq; mō
fiat: et h mō phibet implicite i duob? pce-
ptis iā dictis: explicite xō chriſt? phibet
in euāgelio multis modis: vt
postea videbit. Primo igit mō pceptū
istud stricte pōt accipi put qñ iniuste ledit
primū i foro iudiciali: et fm hoc sūt. viij.
genera hoim delinquētū i hoc pceptū.
Primū gen? et pñcipale de quo pceptū ex-
plicite loquit sunt fallax testimoniū i iudi-
cio ferētes. Pro qñ nota fm Aug. li. d mē-
dacio: et ponitur. xxij. q. ij. ille qñ: qñ men-
daciū est falsa significatio vocis cū volū-
tate vel intētiōe fallēdi. Et ideo dicit Asteñ.
li. j. ii. xxxvj. q. dictuz exteri? platū habet
duplicē cōpationē: vnaz ad rem significa-
tā: et sic dicit sermo verus: cū res nō adēq̃tur
sermoni: vel etiā fallax cū res nō adēq̃tur
sermoni. Alterā cōpationē habet ad intēti-
onē dicētis: et sic dicit sermo verus: cū inten-
tio adēquat sermoni: vñ mēdaciū nō iat

medan
Tm hūc
vñ fals
qñbus sim taly

dictu p cōpationē tā ad rem q̄ ad intēto/
nē: ideo ad cōpletā mendaci rōnem du/
plex falsitas occurrit: q̄ duplex falsitas in/
dicta diffinitioe mendaci t̄gitur. Prima
mendaci falsitas tenet rōnem materialis.
Scda rōnez formalis: vñ a scda proprie dē
q̄s mendax: 7 est grauius pctm. hinc pse/
quis in dicto. hille g. dicēs: Sz cū fallere
semp sit volūtatis: falli aut vel infirmita/
tis vel temeritatis: graui aut fit qd ex vo/
lūtate q̄ qd ex infirmitate vel temeritate
pcedit: ideo ptingit falli q̄q̄s vel nulluz
vel minimū eē pctm: p̄sertim si nō interue/
nit iuramentū: sec? aut in iudicio vt vide/
bit. Hic g. pmo q̄ri pōt: vtz ferre falsum
testimoniū semp sit mortale pctm: p̄sertim
cū mēdaciū officiosum qd scz alicui pdest
7 nulli nocet nō ē mortale pctm: sed i falso
testimonio q̄q̄s repit tale mēdaciū: puta
cū aliq̄s falsū testimoniū phibet vt aliq̄e
a morte liberet q̄uis mortez diuino parē
7 hūano iudicio meruit: vel etiā vt aliq̄e
ab iniusta snia liberet: q̄ p alios falsos te/
stes vel etiā p iudicis pueritatē intētaba/
tur. Siliter ptingit ferre falsū testimoniū
ex ignorātia facti vel labilitate memorie:
sed talis ignorātia videt excusare a mora/
li. Ad hoc dicēdū fm Tho. 7 alios doc. q
falsū testimoniū p̄trahit triplicē deformati/
tātē. Unā ex p̄urio: q̄ testes nō admittū/
tur nisi iurati: nulli enī testimonio quātū
cūq̄ religiosus existat nisi iurati? deposue/
rit: in alteri p̄iudiciū credi debet in iu/
dicio: vt plane p̄z ex eo. ti. c. nup: 7 in glo.
pōt tñ remitti iuramentum ex p̄sensu p̄tis
vtriusq̄: vt patz eo. ti. c. tuis: nisi in causa
m̄rimoniali: q̄ tūc nec p̄fessionī p̄iugū sta/
tur: vt ex de eo q̄ cog. p̄lan. vr. c. sup eo. iu/
rahūt aut tactis euāgelij nisi sit eps: qui
solū iurabit p̄positis euāgelij: vt ex d in
ra. calū. c. si. Debēt aut testes iurare q̄ di/
cent totā veritatē de re illa quā nouerint:
et q̄ nō admiscebūt falsū nec aliqd de suo
adq̄cient: vt. iij. q. ix. c. hortamur. c. pura.
Addit etiā d quozūdā p̄suetudine q̄ nul/
li pādent testimoniū: eo. ti. c. fraternitatē:
7 in glo. Item iurabunt q̄ nec p̄cio nec ti/
more nec amore nec odio nec aliquo cōmo/
do testimoniu dicēt: vt eo. ti. c. q̄uens: vbi
plane de hoc: 7. c. liz. ij. s. testes. Et ex hoc
iuramēto falsū testimoniū habet q̄ semp ē
mortale pctm 7 grauius reputat q̄ homi/
cidū: vt supra in scdo p̄cep. ser. ij. Secūdo
vero p̄trahit deformitatē ex violatione iu/
sticie: 7 hoc modo siliter ē mortale pctm in
suo genere 7 p̄tra p̄ceptum istud qd dicitur:
Non loqueris p̄tra p̄mū tuū falsū testi/
moniū. Qui enī loquit 7 iusticiā suo fal/
so testimonio volens absolvere reum: l3 b
testimoniū videat officiosū q̄tū ad reum:
tñ est etiam p̄niciosum q̄tū ad iudicem q̄
decipit 7 q̄tū ad cōmunē iusticiā que re/
spicit totā cōmunitatē que tali testimonio
supponit 7 violat. Verūtñ falsū testimo/
niū phibens vt alium ab iniusta morte vl/
sentētia liberet: nō peccat mortaliter ex vi/
olatiōe iusticie: sed tñ ex p̄iurio fm Tho.
7 Asten. vbi supra. Nam ex quo iniustum
iudiciū p̄prie iudiciū non est: ideo ex vi iu/
dicij falsū testimoniū in iniusto iudicio p/
latum ad impediendā iniusticiā nō habet
rōnem peccati mortalis: sed solum ex iura/
mento violato. Tertio deniq̄ p̄trahit de/
formatē ex ipā falsitate fm q̄ omē mēda/
cium ē pctm vt infra videbit: 7 ex hoc nō
habet falsū testimoniū q̄ semp sit peccatū
mortale: verūtñ vt in plurib? ē mortale: qz
rarissime dat ibidē falsū testimoniū: quin
ipm sit p̄niciosū vel p̄i aduerse vel reipu/
blice vel ipi iudici: 7 sic falsum testimoniū
vt frequētē i se p̄tinet triplex mortale pec/
catū. Et ideo dicit Aug? 7 habet extra de
cri. fal. c. j. q̄ falsidicus testis trib? p̄sonis
est obnoxius. P̄mo deo cui? p̄ceptū cō/
temnit: secūdo iudici quem mētiēdo fal/
lit: p̄ostremo inocētī quē falso testimonio:
ledit: 7 ideo debet hmoi imponi triplex pe/
nitētia fm Asten. lib. j. ti. xxxvj. Propter
p̄mū septēnis ei penitētia tanq̄ p̄iuro de/
bet imponi: vt p̄z. vj. q. j. c. quicūq̄: sciēs
se p̄iurauerit. xl. dies in pane 7 aq̄ 7 septēz
sequētēs annos peniteat: 7 nūq̄ sit sine pe/
nitentia: 7 nunq̄ in testimoniu recipiat:
cōmunionē tñ post hoc recipiat. Propter
scdm aut infamabit si fuerit de h p̄ictus
vt p̄z. xxi. q. v. c. si q̄s p̄iur? vbi etiā dicit
q̄ attrahēs aliū quocūq̄ modo ad p̄iuria
vel falsa testimonia: si fuerit h p̄batuz: vl/
q̄s ad exitum vite cōmunicare non debet:
vel etiam p̄pter scdm verberib? debet ca/
stigari: vt. v. q. v. illi qui: vel extraordina/
rie poterit puniri: vt extra d testi. c. nullū.
Propter tertiu fm modum lesionis cōdē
nabitur. L. de pēn. s. qui male: in. l. ij. Ad
illud autē qd obijcit de ignorantia: rñdet
Tho. scda. 2. q. lxx. q̄ in testimonio ferē/
do non debet homo p̄ certo asserere quasi
sciens illud de quo certus non est: sed du-

falsū 1/2
trib? 1/2
obnoxius
quādo p̄iura
imponit
hū falsū
1/2

De decalogi

precepto

blum sub dubio pferre debet: et illud be q
certus est p certo debet asserere. Sz quia
cōtingit ex humane memorie labilitate q
homo se certuz esse reputat de eo qd tñ fal
sum est: et ideo si quis cum debita sollicitu
dine recogitans estimat se certū eē de hoc
qd tamē falsum est: nō peccat mortaliter s
asserens quia non dicit falsū testimoniū p
se et ex intentiōe sed p accidēs ptra id qd i
tendit. Secundo queri pōt: cur in dicto
pcepto: non loqueris ptra primū tuū fal
sum testimoniū: phibeatur falsitas vt di
cunt ibidē glo. et Isidorus: et hoc fm Alex.
est vox de falsitate a pte dicentis: que attē
dit in mandato: vtz etiam in eodē pcepto
phibeat taciturnitas veritatis cū ipa ver
ritas ab aliquo redrit. Ad hoc respondet
Alex. in. iij. q. sic: qz ista negatiua nō loq
rit: et itaz includit affirmatiua qua pceptis
obseruantia veritatis ad primū: negati
ua tamē obligat semp et ad semp: affirmati
ua vero semp sed non ad semp sed p tpe et
causa: nam causa facit taciturnitates veri
tatis esse culpabiles. Dicit enī Augu. scri
bens ad Casulanū: et ponit. xj. q. iij. c. quis
quis metu cuiuslibet potestatis veritatez
occultat: glo. tunc quādo inducit in teste
fram dei sup se puocat: quia magis timet
hominē q deum. Multo magis aut si hoc
facit pōio fauore odio vel amore. Sequit.
Alterqz reus est: et q veritatē occultat: et q
mendaciū dicit quia et ille pdesse nō vult:
et iste nocere desiderat. Dicit enī Chryso.
q nō tñ est pdoiōr veritatis q palā menti
tur: sed etiā q non libere pnūciat veritatē
quaz libere pnūciare optet: aut q libere
veritatem non defendit quā libere defen
dere puenit. Hinc fm Hof. illi qui subtra
hunt suum testimoniū illi rei q non nisi p
eos pbari pōt mortaliter peccāt: et ideo co
gēdi sunt satisfacere sicut de alijs mortali
bus: vt. vj. q. j. hi qui: q si de sua taciturni
tate munus recipient obligarent ad testi
tutionem muneris: nō danti sed ei in cui
inuriā datū est. Et si talis iurasset se nō p
hibitu testimoniū: credit Hof. iuramentū
illud esse temerariū: quādo non nisi p euz
de veritate liquere pōt: tūc enī posset etiā
auctoritate pposita cōtrahere: vt. xxi. q.
iij. in malis pmissis rescinde fidē. Et sub
ditur ratio cum dicit. Impia est enī pmiss
io que scelere adimpletur. Et hoc est verū
quādo certum est ex hoc puenire mortale
peccatum: secus autē si dubitaret: tūc enī

esset prius supioris auctoritas requirēda:
vt extra de electi. c. venerabilem. Tercio
queri potest: vtrum homo teneatur ad se/
rendum testimoniū: pserum cum dicitur
Prover. v. Qui ambulat fraudulēter re/
uelat archana: qui autem fidelis est celat
amici cōmissum: hinc Abraā petijt ab vxo
re sua Sara q diceret in egypto Abraam
esse fratrem suū et celaret eum esse virum
suum: vt patet Gen. xij. Et iterū dicit Au/
gu. in questionibus Gen. q Abraā de vxo
re sua dicens ad Abimelech: soror mea ē:
veritatem celari voluit non mendaciū di
ci: sed veritatem celādo abstinet aliquis a
testificando. Ad hoc respōdet Tho. scda
2. q. lxx. q in testimonio ferendo distin/
guendū est: quia aliquādo requirit alicu
ius testimoniū et aliquādo nō. Si ergo re/
quiris testimoniū alicuius subditi: et hoc
auctoritate supioris cui i his que ad iusti/
ciam ptinent obedire tenetur tunc non est
dubium quin in his teneat ferre testimo
nium in quibus fm ordinem iur/ ab eo te/
stimoniū exigis: puta i manifestis et i his
q quibus infamia pcessit. Si autē exiga
tur ab eo testimoniū in alijs: puta in occul
tis et de quibus infamia non pcessit: nō te/
netur ad testificandū nisi in casu vt vide/
bitur. Si vero requiratur ei testimoniū
non auctoritate supioris cui obedire tene/
tur: tūc ē distinguendū. Quia si testimo
nium requiras ad liberandū hominem v/ ab
iniusta morte vel a pena quacūqz vel a fal
sa infamia vel etiam ab iniquo dāno: tunc
homo tenet ad testificandū: q si testimo
niū eius non requiras: tūc nihilomin/ in
hoc casu tenet facere qd in se est: vt aliqui
veritatē denūciat q ad hoc possit pdesse.
Dicit enī in ps. lxxxi. Eripte pauperē et
egenum de manu peccatoris liberate. Et
Prover. xxiiij. Erue eos qui ducuntur ad
mortē. Et Roma. j. dicit. Digni sunt mor
te non solum qui faciunt sed etiā qui pser
tiunt facientib: vbi dicit glo. Cōsent. re ē
tacere cur redarguere possis. Sup his ve/
ro que ptinent ad pēditionē alicuius:
non tenet aliquis ferre testimoniū nisi cū
a superiori compellitur fm ordinē iuris:
quia si contra hoc veritas occultet: nulli
ex hoc speciale dānū nascit: vel si imineat
periculū accusatori non est curandū: quia
ipse se in hoc piculum sponte ingessit. Alia
autē ratio est de reo cui piculum iminet eo
non volente. Ceterū in auctoritate pdicta

loquitur Augu. de occultatione veritatis in illo casu: quoniam quis non compellitur auctoritate superioris veritatem p[ro]palare: et quando veritatis occultatio specialiter est nulli dam- nosa. Preterea de illis qui sunt homini commissa in secreto per confessionem nullo modo testi- monium ferre debet: quia talia non sciunt ut ho- mo sed tanquam dei minister: et malum est vincu- lum sacri quilibet hominis precepto. Circa ea vero que aliter homini sub secreto committuntur di- stinguendum est. Quia quoniam sunt talia que statim cum ad noticiam hominis veniunt hominem tenent ea ma- nifestare: puta si pertinerent ad corruptionem multitudinis spiritualis vel corporalis vel in gra- ne damnum alienius persone: vel si quid aliud est homini quod quis p[ro]palare tenetur vel testificando vel denunciando: et hoc debet obligari non potest per secretum commissum quia in hoc frange- ret fidei alteri debita. Quoniam vero sunt talia que quis p[ro]dere non tenetur: vnde tunc ex hoc obli- gari potest quod sibi sub secreto committuntur: et tunc nullo modo tenetur ea p[ro]dere etiam ex precepto superioris: quia seruare fidei est de iure natura- li: nihil autem precipi potest id quod est de iure natu- rali. Quarto quoniam potest videri testes cogi p[ro]ut ad ferendum testimonium: p[ro]sertim cum ex de te- sti. cog. in. c. sup. eo. ubi subditur: quod si factum est notorium non indiget testium depositionibus declarari: cum talia p[ro]batum vel ordinem iudicium non requirant. Sed si non est no- torium vel is qui fuerit factum negauerit: testes qui interfuerunt facto monendi sunt: non cogendi ad ferendum testimonium. Ad hoc respondet Asteu. li. j. ti. xxxvij. distin- guendo secundum Hof. Aut inquit requiritur testimo- nium in causa civilis: et tunc generaliter quilibet sci- ens veritatem cogi debet p[ro]hibere testimonium veritati: vt. l. de testi. le. si quoniam. xliij. q. ij. c. q[ui]bus: ex de testi. cog. c. peruenit. j. et ij. Aut inquit testimonium in causa criminali si agitur de crimine civiliter: et sic etiam sunt testes cogendi: vt eo. ti. c. p[ro]terea. c. cum: et planius in glo. Si vero agitur de crimine criminaliter tunc aut agitur de crimine falsi: et sic etiam testes sunt cogendi: vt. d. c. cum: et i. glo. vel agitur de alio cri- mine: et tunc generaliter non sunt cogendi: vt eo. ti. c. dilectorum. Preterea si per alios veri- tates liquere non potest: vt. xliij. q. ij. c. q[ui]bus: vel nisi se subtrahat gratia odio vel timore: vt eo. ti. c. j. et dicto. c. dilectorum: i. glo. Sunt autem cogendi per censuram ecclesiasticam vt per eo. ti. i. diuer- sis. c. et etiam ex forma litterarum pape per clausulam illam. testes autem: et quoniam non ponitur ibi vt so- let fieri quoniam i. eis sit metus de crimine: tunc ni-

hilominus ad iura se index referat: et testes cogat vel non cogat secundum supradicta. Consue- tudo tamen romane curie est: quod in causis de facto ubi agitur de crimine nullum testem cogat quilibet cumque de eo agatur et idem seruat in lris non appo- nendo clausulam predictam. Nota etiam Ray. ti. de rapto: quod quoniam quis p[ro]pter defectum p[ro]bationum rem suam amitteret: etiam persone p[ro]nilegiatae sic p[ro]hiberi cogendi sunt iurati testificari: vt. xliij. q. ij. c. q[ui]bus: non tamen in causa sanguinis. Quinto quoniam potest videri p[ro]ferendo testimonium potest aliquid accipi: p[ro]sertim cum nemo militat stipendium suis: vt per. j. Cor. ix. Ad hoc respondet Augu. scribens ad macedonium: et ponit. xliij. q. v. i. c. non sane. ubi subditur. Non ideo debet index videri iustum iudicium aut testem vix testimonium: quia videtur aduocatum iustum p[ro]cinctum et iu- risperitum vix p[ro]siliu. Et subdit rationem dicens: Illi enim scilicet index et testis iter vtriusque p[ro]tem ad examinem adhibetur: isti scilicet aduocatus et iuris peritus ex vna parte p[ro]sistunt: ibi. Ex quibus patet quod sicut non debet esse inia venalis sic nec te- stimonium: quoniam testes expensas recipere p[ro]ut a p[ro]ducere: vt. liij. q. ij. c. testes. h. v[er]itatis. et. xj. q. ij. c. non licet in glo. Quid ergo si testis corruptus dicit falsum testimonium. Respondet Asteu. ubi supra: quod testimonium nullum est: et quia venale: et quia falsum: et p[ro]pter penas seculi te- netur in iudicio aie illi quod suo testimonio le- sit ad omne iter esse: ar. ex de testi. c. sic. Et pecunia sic data restitui debet non danti sed ei cui in iuriam data. j. q. j. c. iudicamus. Si tamen simpliciter data est vt iustum ferret testimonium: tunc repetere potest et ei reddi debet secundum Hof. vt dicto. c. non sane: et ex de simo. c. dilectus.

Sexto quoniam potest videri alicuius testimonium re- pelli potest absque sua culpa: p[ro]sertim cum de quolibet presumendum est bonum nisi p[ro]rium appareat: sed ad bonitatem hominis pertinet quod vix testimonium dicat. Ad hoc dicendum secundum Tho. scda. 2. q. lxx. quod testimonium non habet infallibilem certitudinem sed p[ro]babile: et ideo quicquid est quod p[ro]babilitate asserat in p[ro]rium reddit testimonium inefficax. Reddit autem p[ro]babile quod aliqd in testificando veritatem non sit firmum: et hoc quoniam p[ro]pter culpam: sic infideles et infames et qui publi- co crimine rei sunt: quod nec accusare p[ro]t: quoniam vero absque culpa: et hoc vel ex defectu rationis si- cut per in pueris amantibus et mulieribus: vel ex affectu sicut per de inimicis et de personis p[ro]licitis et domesticis: vel etiam ex iteriori co- ditione: sicut sunt pauperes serui et illi quibus impari potest de quibus p[ro]babile est quod defacili pos- sunt induci ad ferendum testimonium et veritatem:

De decalogi

vnde repellit aliquē a testimonio magis pti-
net ad cautelam falsi testimonij vitandi q̄
ad penam: et ideo licet de quolibet p̄sumē-
dū est bonū nisi contrariū appareat: dum-
modo tamē vergat in periculū alteri? tūc
ē adhibēda cautela vt nō de facili vniciq̄
credat: fm̄ illud. j. Jo. iij. Nolite credere
om̄i spiritui. Et hec ē etiā ratio cur nō suf-
ficiat vn⁹ testis: sed vt dicat Deut. xvj. In
ore duorū vel triū testiū peribit qui interfi-
ciē. i. c. xix. In ore duorū vl triū stabit oē
verbum. Unde regulariter ad minus duo
testes sunt necessarii: vt ex. e. t. l. c. veniens.
ij. ibi subdis in fi. nec vnus testimoniū ad
cōdēnationē sufficiat alicui? vbi dic̄ glo.
hic scz in casu ibidē posito erat vnus testis
idone⁹: nunqd p̄ eū et famā possit p̄dēnari
de tali crimine? et videt q̄ sic: qz fama cum
alijs probat. iij. q. iij. s. itē sepe. sed nō ē ve-
rū: quia in crimine apertissime debet eē p-
bationes. L. de pbat. l. vl. r. v. q. vj. c. epi-
phanium: quia vbi p̄tra salutem hominis
agitur p̄cedit strictius. Secus est in ciui-
li: in qua sufficit p̄sumptio vnus testis cū
iuramento. ar. L. de re. cre. l. bonafidel: ex
de proba. c. sicut cōsuetudo: pensatis tamē
circūstantijs personarū et cāe: vt ex de iure-
iuran. c. vl. in fi. In multis etiā casib⁹ duo
testes nō sufficiūt. vt p. ij. q. s. P̄sul nō
damnet nisi viginti duob⁹ testib⁹: p̄byter
autē cardinalis nisi. xliij. testib⁹: diacon⁹
cardinalis nisi. xxvj. testibus. subdiacon⁹
acolytus exorcista lector ostiari⁹ nisi i. vij.
testibus nō p̄damnabit: et hoc de clericis
ecclē romane locū habet p̄pter eius digni-
tatē. De alijs gratia breuitatis sūpsedeo.

Quantū malum autē sit falsum ferre te-
stimoniū: legitur in. iij. li. ecclēstice hīsto.
q̄ tres falsi testes insurrexerūt cōtra Har-
cliscuz ep̄m hierosolomitanū: sub sacramē-
to iuramēti dicta sua p̄firmātes. Anus di-
xit. Si nō est ita igne comburer. Ali⁹ dixit
si nō ita est luminibus priuer. Tertius dixit:
morbo regio consumer. Cum igitur ep̄sco-
pus p̄pterea de impudicia notaret ab om-
nibus pluribus annis in locis desertis vi-
xit: Primus ergo testis a parua scintilla
ignis domo succensa cū familia om̄iq̄ pe-
core cōflagrauit. Tertius a pedib⁹ vsq̄ ad
caput repletus morbo regio cōsumit. Se-
cūdus autē vīdens eorū excidium nec pos-
se latere diuinū secretum cunctis audienti-
bus vniuersum ordinē scelerum pandit: et
in lacrymis prumpens luminibus ep̄i

precepto

uatus. Narciscus autē ex inspirato quasi
de celo veniens ep̄scopatū recepit: et mul-
tomagis q̄ ante erga eum amor ppli fuit.
Ad laudē dei omnipotentis.

Quid requiritur ad iustū iudi-
cium et quales debent esse iudices
ac de pena iniquum iudicium pro-
ferentium: Sermo II

Non loqueris con-

tra primum tuum falsū testimo-
nium. Exo. xx. Secūdū genus
hominū faciēs p̄tra p̄ceptum
istud: Sūt iudices iniustū iudiciū p̄feren-
tes. Quos maledicto subiecit dñs ex ore
filiū israel vociferantiū. Deute. xxvij.
Maledictus qui peruerit iudiciū aduene-
pupilli et vidue et dicet omnis populus amē.
Hinc rex Ezechias diuine volūtatē opti-
me confixus: post mirabiles victorias i fa-
uorem et gratiarū actionē diuine beneficen-
tiē constituit iudices in cunctis ciuitatib⁹
ne populus necessitaret discurrere de loco
ad locū ad habendū iudiciū in causis com-
munib⁹: quib⁹ precepit dicens. ij. Paral.
xvij. Videte quid faciatis: ne scz p̄cipitan-
ter sed cū magna deliberatione sententias
feratis. Quis rationē subdit: Non enim
inquit hominis exercetis iudiciū sed dei.
Hinc quia vices dei tenent in hac parte dij
participatiue nuncupantur. Exo. xxij. vbi
dicitur. Hijs non detrahēs et p̄cipiū popu-
li tui nō maledices. Sequitur. Quodcum-
q̄ iudicaueritis in vos redūdabit siue in
bonum siue in malū. Et subdit in particu-
lari. Non enim est a pud deū vestrū iniqui-
tas neq̄ personarū acceptio neq̄ cupidō:
cui scilicet conformari debetis in iudican-
do. Illa enim tria sunt que faciunt peruer-
tere iudiciū: ita vt iniquitas referat ad
odium: sicut acceptio personarū ad amo-
rem: fauorē: vel timorē: cupidō autem ad
munera que cōmuniter excecant oculos.
Unde dicit Petrus rauē. i. ep̄stola qua-
dam. Nihil adeo gloriose lucet in iudice si
cut amare et exhibere iusticiam sine omni
acceptiōe persone. Teste enim Cicerone
proverbialiter dicitur. Exuit personā iudi-
cis quisquis amicū induit. Equitas cui in-
dex obsequitur sinistrā odij vel amoris de-

falsi testes

pteram nescit. Nam talis debet esse iuris minister: ut in eius manu nullius auctoritate persone titubet aut vacillet libia iusticie: hec ille. Hic primo queri potest: ut iudiciū humanū sit licitū: presertim cū dicitur Mat. vij. Nolite iudicare ut nō iudicemini: et ad Roma. xliij. Tu quis es q̄ iudicas seruū alienum: suo aut domino stat aut cadit. Nec mirum q̄ hominē prohibetur iudicium: quia nullus est absq̄ peccato. Nam si dixerimus: quia peccatū nō habemus nos ipsos seducimus ut dicit. j. Jo. j. Alioquin ut dicitur Roma. ij. Inexcusabilis es o homo omnis qui iudicas: i quo enim alterū iudicas: teipsum condemnas: eadē enim agis que iudicas. Ad hoc dicit dū fm Tho. secūda. 2. q. lx. q̄ iudiciū tantū est licitū inquantū ē iusticie actus. Ad hoc autem q̄ iudiciū sit iusticie actus tria requiruntur. Primo quidem q̄ procedat ex inclinatione iusticie. Secundo q̄ procedat ex presidentis auctoritate. Tertio vero q̄ proferat fm rectā rationē prudentie. Quodcumq̄ autē horum defuerit est iudiciū vitiosum et illicitum. Nam si sit iudiciū contra rectitudinē iusticie: tunc dicitur iudiciū puerū vel iniustum. Si vero quis iudicat in his in quibus non habet auctoritatem: tunc dicit iudiciū usurpatū. Si vero deest certitudo rōnis: puta cum sit iudiciū de his que sunt dubia vlt occulta per aliquas leues coniecturas: tūc dicit iudiciū suspiciosū vel temerariū: et in his tribus est omne iudiciū illicitū. Adhuc autē duo sūt que requirunt ut prolāt iudiciū non sit proferēt perniciosū et damnabile. Primum ē q̄ intentio ferētis moneat ex zelo iusticie non ex liuore vindicte: non in quā ex amore vlt in affectione ex timore vlt cupiditate et similibus. Secundū est q̄ a criminibus seipm custodiat: quoniam illi qui sunt in grauibus peccatis nō debēt illos iudicare qui sunt in eiusdē peccatis vlt minoribus ut dicit Chrys. super illud Mat. vij. Nolite iudicare. Et hoc ē intelligendū p̄cipue quando illa peccata sūt publica: quia ex h̄ generatur scandalū in cordibus aliorum. Si aut nō sūt publica sed occulta: et iudicādi necessitas imineat propter officiū: tunc pōt cū humilitate et timore vlt arguere vel iudicare. Unde dicit Aug. in li. de sermone domini in monte. Si inuenerimus nos in eodem vitio esse congemiscamus: et ad pariter copandū inuitem. Nec tamē pro-

pter hoc homo seipm sic condemnat ut nō uū condemnationis sibi meritū acquirat: sed quia cōdemnans aliū ostendit se similiter cōdemnabile esse propter idem vlt simile peccatum. Unde fm Alexan. in. liij. ē iudicare de officio potestatis: et iudicare s̄ idoneitate et merito potestatis. Primo modo iudicare pōt malus prelatus. Secundo modo nō nisi bonus. Primum sine secundo est damnabile iudicanti: salubre tamen est subdito obtemperanti. Ex dictis igit p̄t q̄ ad hoc ut humanū iudiciū sit licitū tria principaliter requirunt cum suis attinentijs: que lucide tāgunt Exo. xlvij. Bethro moysi cōsiliū ingerente de iudicibus cōstituendis super populū israel: ait em: Prouide autē de omni plebe viros potentes et timentes deum in quibus sit veritas et qui oderint auariciā: et constitue ex eis tribunos et centenarios et quinquagenarios et decanos qui iudicent populum omni tempore. Prouide in quā scilicet cū magna diligentia et deliberatione de omni plebe: scz sine omni personarū acceptione viros: qz mulieres dominari nō debēt: nec regere propter defectū discretionis et cōstantie: potētes scilicet iudicare per suam sapientiā et experientiā: vnde et alia translatio habz: sapientes: vbi nos habemus potētes. Et timentes deū magis q̄ homines in quibus sit veritas scilicet vite iusticie et doctrine: et qui oderint auariciā: quia homines cupidi de facili per munera defectunt a iusticia: quia tales digni sūt iudicare populum. Primum igitur quod principalit̄ requiritur in iudicio ē rectitudo iusticie: ad cuius completionē duo requirunt. Unū ē scientia vlt discretio indicandi: quia fm Bern. extra de rescrip. c. sciscitatus. Iudex debz esse scientia penitus instructus nec quere re ab alijs qd eū loqui oporteat: ut in aut. de iudi. in prin. colla. vi. et extra de sang. et affini. c. ex litteris: in fine vbi dicit q̄ nō sūt causę matrimonij per quoslibet sed per iudices discretos qui potestatem habeant indicandi et statuta canonum nō ignozēt. Verūtamen quis sit illiteratus si habet consuetudinē et peritiā indicandi: potest etiā ei eā cōmitti. Et d iudi. certi iuris. Iudex tamen ecclesiasticus quis esse nō pōt nisi sit peritus saltē mediocris iuris scientia: ut no. xx. di. c. j. vbi subdit: q̄ in negotijs diffiniendis non solum est necessaria scientia sed etiā p̄as. Hinc chrys. dicitur

De decalogi

precepto

mat. 16. Petro. Quicunq ligaueris sup terrā: p[er] te
 us dedit sibi clauēs regnī celoꝝ: In altera
 dans ei sciētiā discernēdi inter lep[ro]s & le
 p[ro]s: In altera dās ei p[ro]p[ri]et[ate]m ei[us]c[on]dēdi aliquos
 ab eccl[esi]a vel recipiendi. Et in glo. vbi pla
 ne de b. Scdm ē zelus exequēdi iusticiā.
 iuxta illud. p[er] x. x. Custodi innocentia
 scz i int[er]uentione q[ui] ad deū: & vide equitatē
 in ope q[ui] ad primū: qm sunt rel. &c. Illa
 nāq[ue] duo cōcurrere debēt. s. int[er]u[en]tio recta &
 s[er]uicia iusta. Verūtamē p[ro]p[ri]et[ate] hanc iusticiā
 quattuor genera hominū faciūt. Nam fm
 Greg. & ponit. xj. q. iij. q[ui]tuor modis hū
 nū iudiciū puerit: timore: dū metu pote
 statis alicui[us] veritatē loqui p[ro]m[issi]m[us]:
 cupiditate: dū p[ri]mo animū alicui[us] corrum
 pim[us]: odio: dū p[ro]p[ri]et[ate] quēlibet aduersarium
 molimur: amore: dū amico vel p[ro]p[ri]et[ate] p[ro]p[ri]et[ate]
 re p[ro]tendim[us]: hoc ibi. P[ro]p[ri]et[ate] iudiciū p[ro]p[ri]et[ate]
 uertit p[ro]p[ter] metū: q[ui] dicit Chrys. Facile
 deuiat a iusticia qui in causis nō deū s[ed] ho
 minē timet. Sicut fecerūt iudices i lezrael
 ex metu lezabel reginē: iudicātes iniuste
 naboth p[ro]p[ter] vineā: vt p[er] 3. iij. Regū. xj.
 Sic & pilat[us] audies hūc sermonē. s. q[ui] non
 esset amic[us] cesaris: magis timuit & de chri
 sto iniustū iudiciū dedit. S[ed] dicit Aug[ustinus]. ad
 Casulanū: & habet. xj. q. iij. c. q[ui]squis me
 tu cuiuslibet potestatis veritatē occultat:
 trā sup se prouocat: q[ui] magis timet hoīem
 q[ui] deū. S[ed] querit glo. in. d. c. quattuor: nū
 quid tener s[er]uicia quā iudex p[ro]p[ter] metū tulit. Et
 r[ati]o d[icitur] q[ui] sic: sed elidi p[ot]t per exceptionem.
 Sentētia vero que p[ro]p[ri]et[ate] lata ē nulla ē.

n[on] p[ro]p[ri]et[ate]
 # d[icitur]

Secdo vero iudiciū p[ro]p[ter]t[is] p[ro]p[ter] cupidit[ate]
 tatē. P[ro]p[ter] quo notādū fm Ray. q[ui] ordinā
 rij iudices nō debēt aliquid recipere a p[ar]tib[us]
 nec etiā expensās: eo q[ui] p[ro]p[ter] iusticiā tenē
 dam habeant suas p[ro]uisiones: ne scz dum
 sumptus querit p[re]do grasset. Cū em[en] ba
 bent suas dignitates & redditus p[ro]p[ter]t[is] de
 bēt eē suis stipēdijs: nec a litigatorib[us] reci
 pere debēt etiā moderata expēsa p[ro]p[ter] su
 spitionē vitandā. Iudex autē delegat[us] eti
 am nihil recipere p[ot]t: nisi forte esculentū vl
 poculentū mera libertate oblatū: qd pau
 cis dieb[us] p[ro]sumi p[ot]t: vl nisi moderatas expē
 sas: cū ip[s]m p[ro]p[ter] cāz sibi p[ro]missā extra suū
 domiciliū p[ro]ficisci p[er]tulerit: ita q[ui] in expen
 sis nō excedat modū & q[ui] non plus erigat
 ab vna p[ar]te q[ui] ab alia: & q[ui] p[ro]p[ter] habēdas
 expensās nisi cā requirat occasionē p[ro]fici
 scēdi nō assumat. Et si litigātes notabilit[er]
 pauperes fuerint etiā p[ro]p[ter] expensīs nihil exi

gat: vt ll. vj. de rescrip. c. statutu. s. In sup.
 Cū iudex semp d[ebet] habere p[ro] oculis factum
 Lamb[ertus] regis qui vt refert Baleri[us]: cu
 lusdā mali iudicis pelle a corpe detracta
 selle iussit affigi: & in eadē sede filiū ei[us] iudi
 catu[us] sedere fecit: vt sic impo[ss]et p[ro]uide
 ret ne quis iudex corrum[pi] posset. S[ed] con
 trariū multi iudices faciunt: nā quidā nul
 lo modo sententiā ferre volūt si que morti.
 Et sic fm Ray. & Hosti. iudex leso restitu
 ere tenet oēm estimationē litis: vt. xlij. q.
 ij. c. dñs. & q. v. c. administratores. Quidāz
 autē recipiūt pecuniā vt simpl[iter] ferant sen
 tētiā: vel etiā vt iuste ferāt eam: & tūc tene
 tur restituere ei qui dedit: q[ui] cum ex officio
 suo tenetur iudicare & bene & gratis: ideo
 turpiter accepit & obligat[us] est ad restitutio
 nem qui bona intentione dedit. Quidam
 vero premiū recipiunt vt ferāt iniquā sen
 tētiā. vel etiam vt nullā ferant s[er]uicia: & il
 lud restitui debet ei in cuius iniuriā da
 tum est. Insuper tenet parti lese ad omne
 damnum restituendū. xj. q. iij. nō licet: ex
 tra de simo. nemo. De talibus autem dicit
 Bido. li. iij. de sumo bo. q[ui] sepe iudices p[ro]p[ri]et[ate]
 ui cupiditatis causa aut differūt aut puer
 tunt iudiciū nec finiūt cepta partiu[us] nego
 cia quousq[ue] marsupia eorum qui causant
 exhauriant: aut quod petus est peruerit
 iudiciū nec finiunt cepta partiu[us]. Sic filij
 Samuels declinauerūt post auariciā acce
 plētes munera & pueritētes iudicia: vt ha
 betur. ij. Regū. viij. P[ro]p[ter] qd nō solum
 ip[s]i sed etiā pater eorum Samuel iustus &
 boꝝ ignarus amor[is] est ab officio filijs isrl
 sibi regē petentib[us]. Sed quid mirū cū dicit[ur]
 tur. xj. q. iij. c. Qui recte iudicat & p[ri]mū
 remunerationis expectat. glo. licet nō in
 tercesserit pactio: peccat tamen q[ui] expectat
 remunerationē. & hoc ostēdit i ter. dicēs:
 q[ui] fraudē in deo p[ro]petrat qui iusticiā quam
 gratis impartiri debuit acceptione pecu
 nie vendidit scz quātum ad affectū licz nō
 sequatur effectus. Sequitur. Tales enim
 ad veritatem nō iusticie defensio s[ed] amor p[ro]p[ri]et[ate]
 mij prouocat: quib[us] si spes nūm[us] subtrahi
 tur: confestim a iusticie confessioe recedūt
 acceptio nūm[us] p[ro]p[ri]et[ate]u[us] carcatio ē veritatis.
 hoc ibi. Hinc vt dicit ibidē glo. venales s[er]u
 tentie nulle sunt: vt. ij. q. vij. s. venales.

Tertio p[ro]p[ter] iudiciū p[ro]p[ter]t[is] p[ro]p[ter] amor[is]
 amor[is] vel affectū p[ro]natū: dum quis amico
 vl p[ro]p[ri]et[ate]u[us] prestare contendit. Et de hoc
 habetur. xj. q. iij. c. Quicunq aut consay

aff[ectus]

guiltate aut amicitia in iudicando ducitur: peruerit iudiciu christi qui e iusticia ⁊ fructu illius vertit in dānationis amaritudinē. Unde generaliter dicendū ē q omnes qui ex industria mala propter amorē vlt fauorem alicui⁹ ferūt iniustā sententiā: hī sicut iam dicti leſo tenent ad offe interesse: nisi possent ſe induci ad integrā reſtitutionē: nec faciendū pro quo ſentētia lata ē: ⁊ fm leges multas alias penas ſuſtinere deberēt. Insuper preter reſtitutionē debet eis impenitentia tanq̃ pro grauissimo crimine: vt. xj. q. iij. c. quicūq̃. Itēz ferens iniquā sententiā per imprudentiā fm Ray. ⁊ Wofl. tenet leſo fm l. in p̃tū bonū ⁊ equū vbi debet religio iudicat⁹. ff. d. extraor. cog. l. fi. In iudicio autē anime tenet ad integrā reſtitutionē: qz fuit in culpa cū ſe inſufficientē ſcire debuit ⁊ tamē iudicare preſumpſit. Et idē ſi fuit ſcientia ſufficientis ſi ſtudere nō curauit. Vitius tamē ⁊ agendum cū iſtis q̃ cū illis qui ex certa ſcientia iudiciū corrupērūt. Ex genere autē predictorū fuit domin⁹ Joſeph: qui ppter amorē vroris verbis ei⁹ nimis credul⁹: iniuſto iudicio miſit Joſeph innocētē in carcerē: vt p̃z Gen. xxxix. Quarto deniqz iudiciū peruerſū ppter odiū: dūmodo quis p̃ra alium iniuſte malū molitur: ⁊ huiuſmodi obligat eodē modo ſicut predicti. Unde tale flagitium patrarūt duo ſenes indices inueterati dierū maloz qui repulſi ⁊ conſuſi turpiter a Suſanna caſtiſſima rēnente ſup̃p̃rū: exar deſcētēs prop̃ hoc in odiū ei⁹ de derunt falſū teſtimoniū ac iniquū iudiciū ſuis machinationib⁹ extorſerūt. vt p̃z Dan. xij. qd erat extremū flagitiū. Alimiqz cū ⁊ ſi quis iudex aliquē inſte quidē iudicaret ad mortē: nō tamē amorē iuſtie ſed timore vindictē: non ſolū mortaliter peccaret ſed ⁊ homicida iudicaret in foro poli: nō em̃ deus tantū conſiderat qd homo faciat ſed multo magis quo anſo faciat. Ip̃re dictis igi⁹ quattuor affectib⁹ peruerſis iudiciū peruerſū induci⁹: imo plerūqz peruerſum iudiciū rectū videbi⁹: qz tales affect⁹ nō ſinūt diſcernere qd verū eſt ⁊ rectū. Si cut videmus in naturalibus q in ſpeculo ſi fuerit bene diſpoſitū imprimunt forme corporū prout ſūt: ſi vero fuerit malē diſpoſitū: apparebūt ibidem imagines diſortet prauē ſe habētēs: ⁊ hī ſūt qui fructū iudiciū ſibi vertūt in dānationis amaritudinē: vt dicis in dicto. c. quicūq̃. In dicto autē

i. quatuor i glo. ponunt adhuc modi alij
iniusti iudicii scz nimia seueritas: ⁊ nimia
remissio: vt pz per Grego. xx. moral. ⁊ po
nitur. xlv. di. vbi dicit. c. Disciplina vt mi
sericordia multū destituit si vna sine alte
ra teneat: sed circa subditos inesse debet
rectioribus ⁊ iuste confusens misericordia
⁊ pie seutēs disciplina ⁊ c. vbi dicit glo. no
ta qz iudices semp sequentē medioritate
arg. extra de censl. c. ex parte: ⁊ potius se
tur equitate qz rigore: vt. c. de iudi. vbi
certū est ius ab equitate nō dissentire i re
stitutione minorū nisi ex causa magis seq
retur rigore: quia scz multis grassantibus
opus ē exemplo: vt. ff. de pen. auē. aut fa
cra in fine: vbi autē ius scriptū nō ē: iudex
semp sequit equitate: vt extra de trans
lat. c. vlti. Est etiam alius modus puer
tendi iudiciū: vt dicit glo. in dicio. c. quat
tuor: quando scz per imprudentiā qz ma
le iudicat: vt insit. de oblig. que ex quā
delle. na. s. j. ⁊ de hoc supra. Secūdo p
ncipaliter requiritur qz iudiciū procedat
ex legitima auctoritate ne fiat
iudiciū vsurpatū. Hic queri pōt: vtrū
iudiciū vsurpatū sine legitima auctori
tate sit illicitū: preferitū cum punire peccat
pertineat ad iudiciū: sed aliquid nō iudices
legunt laudabiliter peccata puniuisse: vt
etiā aliquā sententiā dedisse iudiciariam.
Primum pz in Moyse qui occidit egyptiū
inturiantē. Exo. ij. Et in phinees filio elea
zari qui iterfecit Zambri filiū Salumi euz
madianitide coeunte. Numeri. xxv. Secū
dū etiā patet in Daniele: qz seniores de sal
so testimonio cōuictos suo iudicio cōdem
nauit: qui tamen nō erant subditi ei⁹: sed
econtra iudices ppli. Ad hoc rūdet Tho.
scōa 2. q. lx. ⁊. lxxij. qz cum iudiciū fm le
ges scriptas sit ferendū: ille qui iudiciū
fert quodā mō legis dictū interpretat ad p
culare negociū illud applicādo. Cū igitur
eius iudē auctoritatis sit legē interpretari ⁊ le
gē cōdere: sicut lex condi nō potest nisi pu
blica auctoritate: sic etiā nec iudiciū ferri
pōt nisi publica auctoritate: qz se tm exten
dit ad eos qui cōmunitati subdant supra
quā auctoritate accepti. Et ideo sicut in iu
stū esset cōstringere aliū ad legē seruādam
que nō esset auctoritate publica sancita: sic
etiā iniustū ē si quis aliquē cōpellat ferre
iudiciū qd nō fert auctoritate publica: ⁊
ideo nullo modo quis aliū indicare potest
nisi sit aliquo mō subditi ei⁹: vel p potesta

De decalogi

tem ordinariam vñ p cōmissionē. Moyses
igit̃ egyptiū occidisse videt̃ quasi ex inspi
ratione diuina auctoritatē adept⁹: p b qd
dicit̃ Act. vii. q pculso egyptio estimabat
Moyses intelligere fr̃es suos qm̃ dñs per
manus ipsius daret salutē isrl̃. Et dicit̃ p̃t
q occidit egyptiū iniuriatū defendēdo cū
moderamine inculpate tutele. Dicit enim
Ambro. ii. de offi. q qui nō repellit iniuri
am a socio cū pōt: ita est in vitio q̃ ille qui
facit. Et inducit exemplū Moysi: Sic phi
nees ex inspiratione diuina zelo dei cōmor⁹
Zambri interfecit. Erat etiam fili⁹ summi
sacerdotis ad quem etiā hoc iudiciū perti
nebat sicut ⁊ ad alios iudices quib⁹ hoc
erat pceptū. Insuper Daniel accepit pote
statē ordinariā ad iudicandū seniores iudi
ces quasi cōmissā ex instinctu diuino: qd si
gnat p hoc qd ibi dicit̃: q suscitauit domi
nus spm̃ pueri iunioris. Tercio principalr
regrit̃ q iudiciū pferat fm̃ rectā rationē
prudētie ne desit certitudo nec iudicet de
his que sūt incerta vñ occulta: als enī esset
iudiciū temerariū vel suspitosū. Ad cu
ius euidentia queri pōt: vtrū iudex iudica
re debeat ptra veritatē agnitā: ppter ea q
ordine iudiciario legitime pbanē in ptra
riū: p̃sertim cū iudex in iudicādo se pfor
mare debet diuino iudicio: qz iudiciū dei ē:
vt dicit̃ Deut. i. ⁊ tō in iudicādo locū dei
tenet: sed dei iudiciū ē fm̃ veritatē: vt dici
tur Ro. ij. ⁊ Estate. xj. p̃dicat̃ d̃ christo. Nō
fm̃ visionē oculorū iudicabit neq fm̃ au
ditū auris arguet: sed iudicabit in iusticia
pauperes ⁊ arguet in eq̃tate p mansuetis
terre. Ad hoc dicēdum fm̃ Hein. boyce in
c. si sacerdos: de off. or. vbi dicit̃ inter alta
q si loqmur de veritate agnita vt deus scz
in p̃fessione tūc nō pōt fm̃ illā iudicare: qz
nec domin⁹? Iudā abiectū cū ēt fur: eo q d
furto nō esset accusat⁹ vñ p̃uictus. ⁊ simile
ē de veritate agnita vt hō scz sub sigillo se
creti: ⁊ hoc fm̃ theologos: licet Inno. aliē
dicit in. c. ois. de pe. ⁊ re. Unde papa vñ im
pator nō debet iudicare fm̃ suā p̃ficiam de
p̃tate ordinatā: nisi put alij inferiores p̃fite
secus tamē de potestate absoluta. Inferi
ores autē iudices in facto sibi noto sed nō
notorio nō possūt fm̃ illā notitiā quā ha
bēt vt persona priuata iudicare. Si tamen
factum sibi notū est notorium: tūc nō pos
sūt fm̃ cōscientiā debite informatā iudica
re de eodem facto: vñ modo seruēt formaz
que debet in notorijs seruari: hoc ē q saltē

precepto

premittant citationē ⁊ alia huiusmodi ad
hoc requisita: quia tale notoriū potest dici
notū ipi iudici etiam vt iudici. Unde fm̃
Tho. scda 2. q. lxxij. Iudex in iudicando
magis sequi debet legitima documēta per
instrumēta ⁊ testes ⁊ alia huiusmodi: q̃ id
quod ip̃e nouit vt priuata persona. ex pri
uata tamē agnitōe inuari potest vt discre
tius discutiat inductas p̃bationes: vt pos
sit earū defectū inuestigare: q si eas nō po
test de iure repellere: debet eas in iudican
do sequi: vñ potius innocentē ad superiorē
mittere iudicandū. Q si nō potest: tūc nō
peccat fm̃ allegata ferens sentētiā: quia
nō iudex sed accusatores damnat innocentē.
Cōcor. p̃e. ⁊ Ray. ⁊ sic inferiores iudi
ces nō possūt in iudicando p oia sequi sū
mū iudicē siue deū siue hominē. Ad lau
dem dei.

De accusatione que reddit in
iusta tripliciter: scz calumniando:
preuaticando ⁊ tergiversando: ⁊
qui accusare possūt: Sermo III.

On loqueris con

n tra proximū tuū falsum testi
moniū. Exo. xx. Terciu autē
genus hominū contra prece
ptū hoc faciens. Sūt accusatores iniqui ⁊
inlusti ⁊ grauissime peccāt. Pro q nota q
accusare p̃p̃e ē alterius crimē deferre ad
penā canonicā vñ legalē. Cōter hō accusa
re d̃r etiā denūciare crimē alteri⁹ ad p̃nāz
pagēdā. ⁊ vtrūq̃ hōz ē licitū ⁊ scrip̃ si fiat
ex charitate ⁊ mō debito: qz siue plectēdo
siue iūscēdo b̃ h̃ agit vt vita hoīm corri
gat: vt pz. xxij. q. v. Si hō sit ex malignita
te tūc iudicat̃ illicitū ⁊ mortale peccm̃. Rō
diuersitatē ē: qz i p̃rio itēdit̃ vñ fratrē corre
ctio vt in denūciatōe: vñ bonū reipublice:
vt in accusatōe: i scdo hō itēdit̃ proximū
lesio. Nā large sumēdo fm̃ Ray. accusato
res dicūt detractores. Hic g̃ p̃mo q̃ri p̃t
vtrū quis teneat ad aliū accusandū etiam
cū intentione aliū emēdandū: vel etiam p
mouēdi cōe bonū aut enitādū aliquod ma
lū. p̃sertim cum nullus excuset ab imple
tione diuini p̃cepti: vel eius qd est obliga
toriū ppter aliquod peccatum: als enī ex
peccato suo cōmodū reportare videretur.
Sed aliqui ppter peccata reddūt̃ inabiles
ad accusandū: sicut ex cōmunicati: infames:

et alij criminosi: vt patet. xx. q. vii. in diuer-
sis. c. Insuper nullus tenet agere contra fide-
litatem quam amico debet: quia secundum legem na-
ture facere non debet alteri quod sibi nolle fieri.
Alioquin vt dicit Proverb. xi. Qui
ambulat fraudulenter reuelat archana. quod
autem fidelis est celat amici commissura. Ad
hoc respondet Asteu. lib. i. tit. xi. ar. ij. quod ac-
cusatio principaliter ordinatur ad bonum
reipublice: quod quidem procurat per puni-
tionem peccantium ad quam agitur in accusati-
one: et ideo sicut quis tenet procurare bo-
num vel etiam vitare malum reipublice: sic etiam
tenet accusare. Et ideo si crimen est tale
quod vergit in detrimentum reipublice tenetur
quis reum accusare: dummodo possit illud
sufficienter probare: hoc enim incumbit ac-
cusatori cum peccatum alterius vergit in cor-
ruptionem multitudinis corporalem vel spiri-
tualem. Si vero non reducat in multitudi-
nem vel etiam si sufficienter illud probare non
possit: tunc non tenet accusare: quia nullus
ad hoc tenetur quod non potest debito modo
perficere: alius iudicaret propter fratris: vt
patet. ij. q. i. c. si peccauerit. v. q. i. c. ij. Se-
cretorum enim solus deus est cognitor et iu-
dex: vnde propter penitentiam pena grauis est contra-
tales instituta: quod scilicet debet excusari vt per
xlvi. di. vbi dicitur. Accusatores fratrum episcopi
excusentur qui non perbada obijciunt. Verum si
occultum dicere poterit personis talibus in secreto
quod possint et velint potest et si obesse. Quod autem
in casu predicto teneatur quis accusare per ar.
Lenit. v. vbi dicitur. Si peccauerit alia et au-
dierit vocem iurantis: testis fuerit quod aut ipse
vidit aut confesus est: nisi indicauerit porta-
bit iniquitatem suam. Ex quo vt dicit Augustinus.
videtur homo peccare qui scit aliquem falsum
turare et tacet. Quod maxime vex est cum
plurimum vergit in alteri detrimentum. Et ad-
ducit Augustinus similitudinem in regula sua di-
cens. Si frater tuus vulnus habet in corpore quod ve-
lit occultari cum timet secari: nonne crudeli-
ter et misericorditer indicares? quanto ergo
magis debes vulnus anime indicare ne de-
terius putrescat in corde. Denique quis re-
uelare secreta in malum persone videatur esse con-
tra fidelitatem: tamen reuelandum est propter
commune bonum promouendum vel malum euitan-
dum: quia commune bonum priuato bono prefe-
rendum est tanquam malus bonus: et ideo contra
commune bonum nullum secretum licitum est re-
pere: nec etiam omnino secretum est iudican-
dum quod per sufficientes testes probari poterit.

Nihil etiam prohibet aliquem impotentem red-
di per peccatum ad ea que homines facere te-
nent: sicut ad merendum vitam eternam et as-
sumendum ecclesiastica sacramenta: nec ex hoc
reportat commodum sed contra potius ab his
deficere que tenet facere iudicat pena gra-
uissima cum virtuosus actus sint quedam homi-
nis perfectiones. Secundo queri potest: vt
necessarium sit accusationem fieri in scriptis:
sicut. ij. q. vii. c. accusatoris: sonare videtur
vbi dicitur Accusatoris persone sine scripto non
quod recipiant nec eo absente quem accusare
voluerit: presertim cum sicut crimen alicuius
manifestatur per accusationem: ita per denun-
tiationem: sed in denuntiatione non est scri-
ptura necessaria: ideo nec in accusatione vi-
detur necessaria: et huic consonare videtur quod
ponitur. e. t. l. c. Per scripta nullius accusa-
tio suscipiatur: sed propter voce si legitima et
condigna accusatoris persona fuerit presentem
te eo quem accusare desiderat. Ad hoc dicitur
dum secundum Thoma. secunda 2. q. lxxviii. quod quando in
criminibus per modum accusationis agi-
tur: tunc accusator pars constituitur: ita quod
iudex inter accusatorem et eum qui accusa-
tur medius constituitur ad examen iusticie: in
quo oportet quantum est possibile secundum certitu-
dinem procedere. Sed quia illa que verbo
tenus dicuntur a memoria facile labuntur:
ideo non posset esse certum iudicet quid et qua-
liter dictum sit cum debet proferre sententiam nisi
esset in scriptis redactum. Et ideo rationabili-
ter institutum est vt accusatio sicut et alia que
in iudicijs aguntur in scriptis redigantur. In
aliquibus tamen non est necessarium accusationem in scri-
ptis redigere: puta in leui crimine: vt. ff. de
accu. l. leuita. Similiter et in notorio crimine quod
nec in hominum accusator requiritur: vt per eundem de
accu. vbi dicitur. Euidetur patratum sceleris non
indiget clamore accusatoris. Semper tamen in
non notorijs etiam si manifesta sint: vt per. xi.
q. iij. c. eo. Insuper debet accusatio fieri cum
inscriptioe qua se debet accusator ad penam ta-
lionis obligare: vt per. ij. q. vlt. c. de quibus. et c.
de crimine. et. ij. q. iij. c. calumniator et c. de. Exci-
piuntur tamen alij casus sicut in crimine leui: in cri-
mine apostasie: et cum vir uxorem accusat de ad-
ulterio et filium: de quibus gratia breuiter sus-
pendedo. Et si quis: cur accusans teneatur
ad penam talionis. Ad hoc dicendum quod ex hoc ac-
cusator in causa accusationis constituitur per: inten-
dens ad penam accusati: et ad iudicem pertineat
quod inter eos equitate iusticie constituat: equa-
litas autem iusticie habet requiritur vt nocumentum

De decalogi

precepto

quod alteri quis intentat ipse hoc patiat: fm illud Exo. xxj. Oculū pro oculo: dentē pro dente: ideo iustum ē q̄ ille qui per accusationē aliquē in periculum grauis pene nititur inducere: similē penam ipse deficiens in probatione cogat sustinere: p̄sertim cū temerarie aliū accusare presumit: eo q̄ peccat tam contra personam accusati q̄ etiā contra rē publicā: vnde propter vtrūq̄ punit. Et hoc ē quod dicit Deuter. xx. Cū diligentissime persequentes inuenerit falsū testem dixisse contra fratrem suū mendaciū: reddent ei sicut fratri suo cogitauit et hoc propter iniuriā persone. Propter iniuriam vero reipublice subdit. Et auferes malū de medio tuis: vt audientes ceteri timorē habeant et nequaquā talia audeant facere. Verū tamē secus ē de accusatore q̄ ex iusto errore p̄cedit ad accusationē: in quo casu iudex accusatōrē absoluit: vt p̄. ij. q. ij. c. si quis iratus: et c. paulū. Vmirū cur multū differt an voluntarie quis aliū ledat an inuoluntarie: Volūtariū em̄ meret penā sed inuoluntario debetur venia. Ad questionē igitur p̄mo p̄positam respōdet tex. in dicto. c. p̄scripta. §. sed Calix? pa/pa precepit: scz in dicto. c. accusatores: vt accusator eo presente quē accusat in scripta accusationē iudici offerat: et propria voce litteras sue accusationis legat. Stephan? autē prohibet scz in hoc. c. p̄scripta: ne absens aliquem per epistolā accusare audeat: hoc ibi. Tercio queri pōt: quot modis accusatio reddat iniusta. Ad hoc respondet canon. ij. q. iij. c. si quē penituerit. §. notandū: q̄ accusatoris temeritas tribus modis detegit: aut enim calūniantur aut p̄uariant aut tergiversant. Ad cui? euidentia sciendū q̄ accusatio ordinat ad bonū cōmune quod intendit per cognitio nē criminis: nullus autē debet alicui nocere iniuste vt bonū cōmune promoueat: et iō in accusatione duplici ratione cōtingit esse peccatum. Vno modo ex eo q̄ iniuste agit accusator contra eū qui accusat ei falsa crimina imponēdo: quod ē calūniari: dicit enim ibi dē tex. Calūniari enī est falsa crimina sciēter intēdere siue iponere: et hoc animo calūniandi: vt p̄ extra de calum. c. ij. et tūc tanta et talis pena ē imponenda calūnioso accusatori: quanta et qualis est imponenda accusato si cōuincatur: vt. ff. dē calum. l. si. Verū tamē quis cōtingit quādoq̄ quēpiam ex animi leuitate ad accusa

tiōz p̄cedere: ex eo q̄ nimis faciliē credita quod audit: et hoc est temerariū. Cōtingit insuper q̄ quis ex errore iusto monet ad accusandū: ideo hec omnia fm prudentiā iudicis discerni debent: vt nō pronunciet accusatōrem calūniatū fuisse: qui vel ex animi leuitate vel iusto errore in falsas accusationē prorumpit: vnde subdit in dicto. §. notandū: q̄ qui non probat quod intendit nō potius calūniari videtur. Hāc ei rei inquisitio cognoscentis arbitrio cōmittitur qui reo absoluto de accusatore incipit consiliū querere qua mente ductus ad accusationē processit. Et si quidem iustū ei? errorē reperit absoluit eum: si vero in euidenti calūnia eum deprehēderit: legitimā penā ei irrogat: quoz aliter ex ip̄is x̄bis pronūciatōis manifestat: nam si quidem ita pronūciauerit: nō probasti: pepercit ei sinantē pronūciauerit: calūniatus es: cōdemnauit eum: et quis nībil de pena subleuit: tamen legis potestas aduersus eum exercebitur: nam vt Papinian? respondit: Facti quidē questio in arbitrio ē iudicantis: pene vero persecutio nō eius volūtati mandat sed legis auctoritati referuat. Si autē interloquendo dixerit. Titius temere accusasse videtur: nō calūniatōrē pronūciat. Temeritas enī facilitatis venia continet: et incōsultus calor calūnie vitio caret: et ob hoc nullā penam huic irrogari oportet: hoc ibi. Alio modo p̄tingit in accusatione p̄ctū interuenire ex parte reipublice cui? bonū in accusatione principaliter intēdit dū scz quis ipedit maliciose punitiōē p̄cti: quod dupliciter p̄tingere potest. Vno modo adhibēdo fraudē in accusatione: et hoc pertinet ad p̄uariationē. Nam vt dicitur in dicto. §. notandū. P̄uariari est vera crimina abscondere scz fraudulentē: et cū accusator contra crimina de quibus accusauit cū reo colludens proprias probationes dissimulat et falsas excusatiōes admittit: vnde dicitur p̄uariator quasi p̄mi sine p̄cedentis intenti varicator: quia scz prodita sua causa partē aduersas adiunat: et hoc fraudulentē. Unde. ij. q. iij. c. p̄uariator: subditur. P̄uariatōrē eum esse ostendim? qui colludit cum reo: eo q̄ proprias quidē probationes dissimulat: falsas vero excusatiōes admittit. Secūdo vero cōtingit totaliter ab accusatiōe desistere: quod ē tergiversari. In hoc enim q̄ desistit ab hoc quod cepit quasi tergum

B

vertere v
nino ab a
fandi dep
sed mod
desistit
quis ena
tione des
accusatio
de quo a
su re? et
sunt. Al
net cura
onem in
fm Tho
nate: pu
aduersa
non pote
per p̄uaria
Wenq? si
ste seu not
arcrimen
hibuit B
Remm
tis: sed
p̄cti q. i.
vt dicit g
onis iudi
euz quis
nili rati
culsi. l. i.
officio cō
dilis per
q̄d tenet
quis offi
bi cōstit
cusation
pter pot
ad restit
runt: vel
rum iniu
tur ad p
pli post
sententiā
bos in m
crimē eius
plum infr
indico. c
et glo. cum
tas ip̄on
in exten
qui cum
nam ob
cernēdū
druplum

vertere videtur. Unde tergiverfari Romano
nino ab accusatione defistere animi accu-
sandi deponendo: non tamē qualitercūq;
sed inordinate. In hoc enī qd ab inceptis
defistit quasi tergum vertit. Potest tamē
quis etiam ordinate dupliciter ab accusa-
tione defistere. Uno modo si in ipso pcessu
accusationis cognoverit illud esse falsum:
de quo alium accusabat. Et sic pari cōsen-
su reus et accusator se mutuo absolvere pos-
sunt. Alio modo si pnceps ad quem perti-
net cura boni cōmunis quod per accusati-
onem intenditur accusationez abolenerit
fm Tho. et Asten. Si vero defistit inordi-
nate: puta ppter cōventionem aliquaz cū
adversario facit iniuriā reipublice: et ideo
non potest ei hoc remitti per accusatū sed
per principem qui curam reipublice gerit.
Deniq; si quis ob accusandū iuste vl inlu-
ste seu non accusandū pecuniam extorque-
at: crimen cōcussionis cōmittit: quod pro-
hibuit Johānes militibus dicēs Luc. iij.
Memine cōcutiatis neq; calumnias facia-
tis: sed estote contenti stipendijs vestris.
xliij. q. j. c. militare. Pro quo notandū qd
vt dicit glo. j. q. j. c. iubemus: in h. cōcussi-
onis iudicium: qd crimen cōcussionis est:
euz quis minas alicui vt ita vel ita faciat:
nisi tantū det: vt dicto. c. militare: et ff. de cō-
cussi. l. j. et ij. Exempli gratia: cum quis in
officio cōstitutus extorquet aliquid a sub-
ditis per merum: aut cum non vult facere
qd tenet nisi data aliqua pecunia: seu euz
quis officialis extorquet vltra stipēdia si-
bi cōstituta: vel cum qs accusat aut ab ac-
cusatione defistit ppter pecuniam vel pro-
pter potentia: et tales non solum tenentur
ad restituendū eis qui non turpiter dede-
runt: vel si turpiter dederunt tūc eis i quo-
rum iniuriā data sunt: sed etiam obligā-
tur ad penas vltiores. Nam iudices im-
pii postq; cōniti fuerint venales habuisse
sententia: vel quacūq; causa eos impro-
bos in iudicio probare quis potuerit: ne
crimē eius inultū remaneat: reddet qdru-
plum infra annum post annū aut simplū:
in dicto. c. iubemus: et c. sequenti: in textu
et glo. cuius medietas dabit fisco et medie-
tas spoliato: vt ibidē in glo. et ibidē dicit
in textu h. lege iusta repetitū darū tenetur:
qui cum aliquam potestate haberet: pecu-
niam ob iudicandū vel non iudicandū de-
cernēdū ve acceperit glo. quia reddit qua-
druplum et infamis efficit. Qui vero i ac-

cusationem innocentis cōierint: aut ob ac-
cusandū vel non accusandū: denūciandā
vel non denūciandū testimoniū pecuniā
extorserint: tenent pena legis cornelle: vt
patet dicto. h. cōcussionis: vbi dicit glo. qd
eius pena est in homīe libero deportatio:
sed in seruo vltimū supplectis. ff. ad l. cor.
de fal. l. j. h. vlti. Et sic de diuersis similib;
que patent ibidem psecuta in tex. et glosa.

Quarto queri potest: qd sunt qui possunt
accusare: psertim cum non solum infames
et criminosi similesq; reptantur in iure ab
accusatione repulsi: sed etia; laici clericos
(vt videt) accusare non possunt: vt patet
ij. q. vij. c. j. ij. et liij. et alijs diuersis. c. Nec
ecōtra clerici laicos: vt patet ibidē. c. sicut
sacerdos: nec etiam minores clerici in ma-
ioribus cōstitutos: vt patet ibidem. c. cleri-
cus: cum diuersis. c. se. Ad hoc dicendū
fm l. hosti. et post euz fm Asten. lib. j. tit. xl.
ar. liij. Illa iura que canunt. ij. q. vij. in
diuersis. c. qd non audis minor ordine vo-
lens accusare maiorem: corrigunt per illa
iura que ponunt ibidem in. c. laici nēme-
sion: et expresse in. c. psumunt plati se non
debere reprehendi vl accusari: p eo qd cano-
nes nō eos passim cōstituerint accusādos
qd tñ negatur solis criminosis cum de re
prehendendo veritas ipa constituat. Si ma-
le locutus sum testimoniū perhibe de ma-
lo: glo. ibidē dicit: qd debeat exemplifica-
re de accusatiōe et exemplificat de testimo-
nio: quod idō facit: quia qui admittit ad
vnum admittitur ad reliquū: vt patz ex-
pressum. iij. q. liij. c. testes. Possunt igitur
clerici accusare sacer dotes et etiam episco-
pos: vt patet exemplariter i dicto. c. laici.
Distingue dū tamē est: quia phibita ē ac-
cusatio platorum ab igno: is et etiam a no-
tis criminosis et infamibus: non autem a
notis bonis ex affectu charitatis: que di-
stinctio elicitur. ij. q. vij. ex. c. querendum
est in iudicio scz a iudice cuius sit conuer-
sationis et fidei is qui accusat: et infra qm
hi qui non sunt recte fidei et puerfationis:
et quorum vita est accusabilis: et quorū vi-
ta fides et libertas nescitur non pmittunt
maiores natu accusare: hoc ibi. Et etia; eli-
citur ex h. ex his omnibus: et in dicto. c. p-
sumunt. h. huic oppositioni. Et fm hāc di-
stinctionem intelligi debent omnes cano-
nes quibus phiberi videtur accusatio p-
latorum. Non est etiam accusatio prelato-
rum phibita criminosis et infamibus in

De decalogi

casu scy cum exorbitauerint a fide: vt patz in dicto. s. huius oppositioni. Quidam tamen prelati ppter excellentiam dignitatis accusari non possunt nisi in crimine heresis: vt patz notanter. xl. di. c. si papa. Et idē est de imperatore. Ratio ē: quia sunt supra ius et legibus soluti. Nam papa nō habet superiorem nisi deum: vt. ix. q. iij. c. nemo: et. c. aliorum. Utrum autē laici possint accusare clericos diuerse sūt opinioniones. Tā. autem mediam viam tenens: dicit qd oēs laici bone fame et bone vite in criminibus exceptis admittuntur et non in alijs. Que autem sint excepta crimina ostendit glosa ex de accu. c. cū. p. māconella: vbi dicit: nota qd laici in accusationem vel testimonium clericorum non sunt admittendi: set hoc est regulare: nisi suam vel suorum injuriam psequantur: vt. iij. q. v. c. omnib⁹ qui bus accusatio denegatur in causis ppijs accusandi licentia non est negāda: nec tūc ad testimonium admittitur: quia in facto proprio nemo testis idoneus est: vt supra de testi. c. decetero. In criminibus autem exceptis: vt est crimen simonie heresis et lese maiestatis: vt infra de simo. c. tanta: q̄tum ad vitium simonie. ij. q. vij. sacerdotēs: et. c. oues. q̄tum ad vitium heresis. xv. q. iij. c. sane. et in glo. r. l. de epi. et cleri. si quēq: q̄tum ad vitium lese maiestatis. In his casibus fm glo. admittuntur laici ad accusandum: si bono zelo et nō ex odio procedant: quia tunc nec ad accusandum nec ad testificandum admittuntur. Et hoc intelligit glo. de laicis bone fame. Sed si laici sunt male fame et viles psonę: tunc tales admittuntur si clericus super illo crimine sit infamatus et male opinionis. Sec⁹ autem si bone fame et opinionis: exceptis tamen conspiratoribus et inimicis et his q̄ sunt participes criminis: vt supra de testi. c. ventens. Et testibus vilibus sine corporali tormento credi non debet: hec glosa. Similiter mōachus accusare potest abbatem suum vel etiam priorem vbi non ē abbas: et cum monachus non habeat ppiū debet ei de bonis monasterij prouideri: vt patet extra de accu. r. c. ex parte: et. c. olim: vbi plane de hoc: et in glo. Si tamen loculos habet debet ei hoc auxilium denegari: vt extra d. offi. ordi. c. quāto. Et multo magis subueniendum ē seculari si egeat siue sit clericus siue laicus de bonis cōmunib⁹ siue i quibus presumis ius habere: vt. r.

precepto

de or. cog. l. si. Hoc etiam volūt multa alia iura fm hostiē. Non tamen potest monachus accusare alium q̄ abbatem vel priorem suum: vt dicto. c. ex parte: extra de accusa. nisi de voluntate abbatis admitteretur utilitate monasterij exigente: ar. de posu. ex parte: abs enī fm canones nisi monasterij intersit: abbatis licentia non sufficit: cum sit mortuus mundo. xvj. q. j. placuit: licz denunciare possit ad penitentiam non tñ fratres sed etiam quēlibet fidelez etiam abbate contradicente: ad hoc enī tenetur q̄libet fm Hug. quia generaliter dictum ē: si peccauerit in te frater tuus et. b. Asten. vbi supra. Ad laudē dei.

De reis: vtrum possunt iudicari absq; accusatore: et an possunt puniri: anve tenentur confiteri: et an potest licite euadere p appellationem: vel fugam: Sermo III

Non loqueris con

n. tra primum tuum falsū testimonium. Exo. xx. Quartum genus hominū faciens contra pceptum istud sūt accusati vel rei qui modis illicitis veras accusationes et iustas punitiones subterfugunt: qui nimirū grauiter peccant et future damnationis sibi detrimentū accumulānt. Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtrum reus iudicari pōt per iudicē absq; accusatore: presertim cum humana iusticia deriuat a diuina: sed deus peccatores iudicat etiam si nullus sit accusator cuius exemplum secutus Daniel eiusdem xij. simul fuit accusator et iudex contra senes iniquos: et per consequens hoc ipm videtur esse licitum etiam alijs iudicibus pseruim i criminibus sibi notis. Ad hoc dicendum fm Tho. scda. 2. q. lxxvj. qd iudex ē interpres iusticie: vnde sicut philosoph⁹ dicit in. v. ethic. ad iudicem cōfugit sicut ad quādā iusticiā animatā. Iusticia vero proprie non ē ad seipm sed ad alterum: et ideo oportet qd iudex inter aliquos duos diiudicet: qd quidem fit cum vnus ē actor vel accusator: et alius est reus: et ideo i criminalibus non potest aliquem iudicio cōdemnare nisi habeat accusatōrē: fm illud Act. xxv. Non est consuetudo romanis damnare aliquem hominē: p̄usq; is q̄ ac-

cusatur presentes habeat accusatores loci
q̄ defendendi accipiat ad ablucenda crimi
na que ei obijciebant. Hinc dicit extra de
accusa. c. j. Si legitimus non fuerit accusa
tor non fatigetur accusatus. Hoc ideo dici
tur fm glo. quia si fuerit accusator crimio
sus vel etiam inimicus tunc non pōt accu
sare: s; repellitur et reus absoluitur ab ob
seruatione iudicii: vt. vj. q. vlti. c. vlti. nisi
fuerit infamatus: quia tunc ei debet iudi
ci purgatio: vt. ij. q. iij. c. p̄b̄r̄ si a plebe.
et infra de pur. ca. c. penul. deus aut in suo
iudicio peccatis vtrius p̄scientia velut ac
cusator: fm illud Roma. ij. Inter se inui
cem cogitationū accusantur seu etiam de
fendentium: vel etiam euidentia facti q̄tū
ad ipsum: fm illud Gen. iij. Vox sangui
nis fratris tui Abel clamat ad me dō terra.
Unde deus in suo iudicio procedit ex pro
pria noticia veritatis: quia ei competit iu
dicare fm p̄p̄iam potestatem non autem
homo sic pcedere pōt: quia fm p̄p̄iam po
testatem non iudicat: et per cōsequens ho
mo nō pōt esse simul accusator: iudex et te
stis sicut dē. Daniel autem accusator fuit
simul et iudex quasi diuini iudicii executor
cuius instinctu mouebatur. Nihilomin⁹
tamen publica fama quādoq; locum tenet
accusatoris: vnde super illud Gen. iij. Vox
sanguinis fratris tui: dicit glo. Euidētia
patrati sceleris accusatione nō eget. Et Au
gu. sup. Gen. de morte Abel: et ponitur ex
tra de accu. c. Euidētia patrati sceleris nō
indiget clamore accusatoris. Id est aliquo
accusationem pponente: et ideo extunc p
cedendum est ad inquisitionem: vnde fm
canones cum aliquis subditus vlt̄ p̄lat⁹
offendit si per clamorem et famam ad aures
superiorū puenit: non quidem ortam a ma
liuolis et maledicis: sed a puidis et hone
stis: et hoc sepe tunc debet veritatem diligē
tius pscrutari vt puniat si oportet: nō tāq̄
idem sit accusator et iudex: sed quasi denū
ciāte fama vel deferente clamore officij sui
debitum exequat: vt patet latius extra de
accu. c. qualiter et quando. ij. et in glo. Se
cundo queri pōt: vtrum iudex seculari ali
quem quē suspectus habet de crimine: per
puntores vel supplicia cogere pōt ad dicē
dum aliquid per quod sequit̄ mors alteri
us vel etiam p̄sentis: sicut sonare videt̄
c. illi q. v. q. v. vbi subdit: q̄ diuersis cru
ciatib⁹ et latebris suis religiosus tortor exi
gere debet. s. veritatē: vt dum penis corpa

subijciunt: que gesta sunt fidelis: et veraci
ter exquirat. Glo. hoc facit q̄stiones i cau
sa ciuili qd fieri licet in defectu p̄bationū
ff. de q̄stionibus. l. j. §. diuus: et etiam in ec
clesiastica criminali: vt. ij. q. j. c. in p̄mis.
Et plura de hac materia dicit ibidem glo.
Bar. brix. Ad hoc q̄tum ad primam par
tem dicendū fm Hein. de gādauo quod di
beto. ix. q. xxy. vbi dicit. Questio est de il
lis qui mortui sunt adiudicati vel in vincu
lis p̄seruantur p̄demnati: a quibus iudi
ces per penas nitūf exquirere complices
suos malefactores: vtrum liceat hoc iudi
cibus. Et est dicendū q̄ talis cōp̄licum fa
cta: aut sunt oīno occulta et nō sunt super
factis suis in iudiciū vocati: nec etiam infā
mati: et tunc nullo modo debēt eos cogere
p̄ penas ad p̄stendū sic occulta: q̄ cum p
dere sic occulta sit mortale peccatū: cogēs
etiā ad p̄dēdū ea peccat mortaliter: vnde
tales nullis penis cōp̄ulsi talia p̄fiteri de
bent: nisi vergeret in graue piculū vel dā
num in futurū eorū celatio. Si vero sup̄ fa
ctis hmoi sunt infamati ac p̄pter h̄ ad iudi
cium vocati: arbitror q̄ sup̄ illis certis ar
riculis q̄ eis iponunt a iudice: si p̄sumeret
iudex q̄ absq; penis nō vellēt dicere veri
tatē: q̄ eā posset penis extorq̄re: vt dū pe
nis corp̄alib⁹ subijciunt: q̄ gesta sūt fidelit̄
et veraciter exprīmāt: p̄ extortā tñ p̄fessio
nem nō debet sed mors nisi aliter facin⁹ cō
stet iudici. Hā pleriq; talia tormēta p̄tem
nunt ita q̄ exprimi v̄itas ab eis nullo mō
possit: alij hō poti⁹ mētr̄i q̄ pati tormēta
volūt. Et sanctius ē impunitū relinquit fa
cinus nocentis: q̄ innocentē dammare: ni
si reus postea libere cōfiteret̄. Et fm Tā.
cōfessio p̄ metum extorta non p̄iudicat. ff.
de questionibus. l. j. vbi dicit. In crimini
bus obseruandis questio. Id ē tormētū ad
hiberi solet: sed quādo vel quaten⁹ id faci
endum sit videamus et non esse a tormētis
incipiendū diuus Adrianus instituit: ac
verba rescripti ita se habēt ad tormēta ser
uorū ita demum veniri oportet cū suspect⁹
est reus: et alijs argumētis ita se p̄bationi
ammonet vt sola cōfessio seruorū deesse vi
deatur. Et ideo patet. xy. q. vj. c. j. et i glo.
Bar. brix. Hō tñ p̄sententi p̄iudicat extorta
p̄fessio: nisi postea p̄seuerat i ea cōfessione
q̄ reorū p̄fessōes p̄ explorat⁹ facinorioribus
non habent: vt. ff. de questionibus. l. j. §. si
q̄s: et §. questio. Ratio redditur vbi dicit̄:
q̄ qdā sunt in tanta impatientia q̄ potius

De decalogi

precepto

volunt mentiri q̄ to: menta pati. Ad idēz
xv. q. vi. c. si sacerdotib⁹. **Q**uoniam etiam ad
scdā ptem dicendū fm Tho. scda. 2. q.
lx. q̄ ubi nō apparēt manifesta iudicia de
malicia alicui⁹ p accusatiōē vel diffamā:
debem⁹ eū vt bonū hē i mellozē ptē iter/
ptando: nisi manifesta rō in p̄trariū appa
reat. **A**n tres sūt gradus suspitiōis ex lent
bus indicij⁹: q̄z supm⁹ ē cum iudex aliq̄s
ex suspitiōē pcedit ad aliquē puniendū vel
dēnandū: qd̄ directe ptinet ad iniusticiā:
et graue p̄ctm mortale p̄tra p̄ceptū euan/
gelicū Matth. vij. vbi dicit: Nolite iudicare
vt nō iudicemini. **A**ugu. ibidē: dicitur ē:
qm̄ temeritas q̄ punit aliu: ip̄a te punit
necesse ē: iniquitas enī sepe nihil nocet ei q̄
patit̄ iniuriā: ei xō q̄ facit necesse ē vt no/
ceat. **N**ō aut̄ cur ex leui suspitiōē nō debet
pcedere iudex est: qz occulta soli deo refer
uant̄ iudiciā q̄ nouit abscondita cordis.
Ex h̄ q̄ iudex ex leui causa de aliq̄ malā
habet opinionem absqz causa sufficēti: et
fm hāc pcedit ad punitionē vlt̄ etiā ad cō
dēnationē: multuz iniuriat̄ ei. **P**rimo qz
p h̄ maxime derogat honori suo et suoz:
sicqz ledit ei⁹ famam. **S**cdo puniēdo ledit
ei⁹ corpalem vitā. **T**ertio sicut si corpales
euadat aufert tñ illi saltē in pte terrenam
substantiā. **Q**uarto ppter impatiētā au/
fert illi ppriā aiām. **E**t ideo nūq̄ debet iu/
dex iudiciū temerariuz exercere nec absqz
causa legitima cogēte p̄tra quēcūqz reū p/
cedere. **T**ertio xō q̄ri potest: vtz absqz
mortali peccato possit accusat⁹ negare cau/
sam ppter quā dēmnaret̄ ad mortē: p̄ser
tim cum Chryso. p̄trariū p̄sulere videatur
dicēs: **N**ō tibi dico vt te p̄das in publicū
neqz apud aliū accuses: sed si x̄itatē accu/
satus in iudicio p̄fiterē: seipm̄ pderet et
accusaret: nō ergo veritatē negando vide/
tur peccare mortaliter. **A**dmirū cū h̄ vide/
ret̄ esse tñ mēdaciū officiosū alicui⁹ p̄dēs
et nulli nocens: qd̄ nō ponit eē p̄ctm mor/
tale. **A**d hoc r̄hder̄ Tho. scda. 2. q. lxx.
q̄ q̄cūqz facit p̄tra debitū iusticie morta/
liter peccat: pertinet ad debitū iusticie qz
suo supiori q̄s obediat i his ad q̄ se ius p/
lationis extēdit: iudex autem supior est re/
spectu illius q̄ iudicat: et ideo ex debito iu/
sticie tenet̄ accusatus exponere indicij ve/
ritatē quā ab eo fm formaz iuris extigit: et
ideo si veritatē p̄fiteri noluerit quā dicere
tenet̄: vel etiā si eam mendaciter negaue/
rit mortaliter peccat: tum quia facit cōtra

dilectionē dei cui⁹ est iudiciū: vnde cū re⁹
veritatē p̄tra se fateat̄: hoc ptinet ad gliaz
dei: vt ptz Josue. vij. vbi dicit ad Achā.
Fili da gliam deo isrl: et confitere et iudica
mihi qd̄ feceris ne abscondas. **E**t sic verita/
tem negare est p̄tra gliam dei. **T**ū etiā qz
facit p̄tra dilectionē p̄mi dupliciē. **P**ri
mo ex pte iudicis cui debitū negat. **S**cdo
ex pte accusatoris q̄ punit si in p̄bationē
defecerit. **E**t ideo dicit i ps. cxi. p̄p̄a. **N**ō
declines cor meū in x̄ba malicie: ad excu/
sandas excusatiōes in peccatis: vbi dicit
glo. **H**ec est consuetudo imprudentiū vt de/
prehēsi p aliq̄ falsa se excusent. **E**t Grego.
xii. moral. exponēs illud Job. Si abscon/
di quas homo p̄ctm meū: dicit. **A**stutium
humani gener⁹ vitii ē: libido p̄ctm cōmit/
tere et cōmissum negādo abscondere et cōui/
ctum defendēdo multiplicare. **V**erūtamē
si iudex hoc exquirat qd̄ nō pōt fm iura:
tunc accusatus non tenet̄ illi respondere:
sed pōt vel p appellatiōē vel aliter licite
subterfugere: mēdaciū tñ sibi dicere non
licet sed veritatē occultare: aliter enī p̄de/
ret se: sed nō in p̄mo casu: qz cum a iudice
fm ordinē iuris interrogat̄ lz cōfiteat̄: itē
ip̄e se non p̄dit: sed ab alio p̄dit: dū ei re/
spōndēt̄ necessitas imponit p eū cui in b̄
obedire tenet̄. **E**tenim si in sc̄do casu mēda/
cium r̄hderet: non tñ mortalit̄ peccaret: qz
mēdaciū officiosū ē. **S**ecus autē i p̄mo
casu: in quo mēdaciū officiosū haberet de/
p̄nicioso p̄mixtum: vt ostensū est. **E**t si q̄
ritur quē sint illa que iudex a reo pōt et de/
bet requirere fm ordinē iuris. **D**icendum
qz ea de q̄bus p̄cessit infamia vel apparue/
runt aliqua exp̄ssa indicia: vel etiā de qui/
bus p̄cessit p̄batto semiplena. **P**reterea:
sicut reo nō licet falsitatē dicere nec verita/
tem tacere quā p̄fiteri tenet̄ a supiori req̄/
situs fm ordinem iuris: sic etiā nō licet ei
frandē aliquā vel dolū adhibere: qz fraus
et dolus vim mēdaciū habēt: hoc enī ēēt ca/
lūniose se defendere: vt cū re⁹ colludit cū
accusatore. **A**n sicut dictū ē i ser. p̄ce. cum
accusator colludit cum accusato: penam
grauem incurrit legibus constitutam: vt
habet. ij. q. iij. ex quo patz qz grauius pec/
cat. **E**t quia aliquem ad peccandum indu/
cens peccati p̄nceps efficit̄: apostolo dicē
te dignos morte nō solū q̄ faciunt sz etiam
qui p̄sentit̄ facientib⁹: ideo relinquit̄ qz
reus cū aduersario colludēs in frandē iu/
ris grauius peccet: multū tñ auget pecca

B

rum si p̄cessisset iuramentū calumnie: qđ
vtrūq; iuramentum in causa criminali p̄e/
standum est sicut ⁊ in ciuili: ar. l. e. ti. l. j.
vbi dicit qđ in omnibus casibus vbi p̄ba/
tio requirit iurandū est de calūnia: vt. l.
de fi. instru. l. vlt. ⁊. sancimus: et extra de
iur. calum. p. totum. Pro quo nota: qđ fm
glo. ibidē. c. j. iuramentū calumnie cōtinet
quinq; c. Nam p̄mo iurat qđ credit se bo/
nam habere causam. Secūdo qđ interroga/
tus nō negabit qđ verum esse credit. Ter/
tio qđ non vteretur scienter falsa probatiōe.
Quarto qđ dilationez nō petet in fraudē.
Quinto qđ nec dedit nec p̄misit nec dabit
nec p̄mittet pro hac causa aliquid nisi per/
sonis illis quibus leges dare permittunt
vt. l. e. l. ij. ⁊ in aut. principales: ⁊ in aut.
vt litigantes iurent in p̄in. coll. ix. Unde
quādoq; cōtingit reū incidere plurimum in
his quinq; ex quibus aggrauat eius pec/
catuz: vnde versus. Illud iurat quod lis
sibi iusta videtur. Et si queret veruz non
inficietur. Nil p̄mittetur nec falsa p̄batio
datur. At lis tardetur dilatio nulla petet.
Teratamē clericus iuramentū calumnie
dare nō pōt sine licentia sui episcopi vt ex/
tra de iura. ca. c. j. ⁊ in glo. Quarto pro/
inde queri potest: vtrūq; reo liceat iudiciū
p̄ appellationem declinare: p̄sertim cū ma/
ius esse videat vinculum ordinarie potesta/
tis qđ p̄p̄ie electionis: sed a iudicib; quos
cōmunis p̄sensus elegit nō licet appellare:
sicut patet. ij. q. vj. c. a iudicibus quos cō/
munis cōsensus elegerit non liceat p̄uoca/
ri. Et hi dicuntur ibidem iudices arbitra/
rij qui sunt duplices. Quidam sunt qđ nul/
lam potestatem habētes cum cōsensu liti/
gantū in iudices eligunt: in quos cōpro/
mittitur vt eoz sententie stetur: ⁊ hi dicunt
iudices arbitrij tñ. Alij dicunt arbitra/
rij ⁊ ordinarij: qui scz legitimaz habentes
ab eis eliguntur ad arbitrandū: qui non
sunt sue ditioni suppositi: ⁊ ab his appel/
lari non licet. Ad hoc dicendū fm Tho. ⁊
Asten. post eū: qđ duplici causa p̄tingit ali/
quē appellare. P̄mo ex cōfidentia iuste
cause: qđ scz iniuste se grauari sentit a iudice:
⁊ tūc licitum est appellare vel ante sen/
tentia vel post: ⁊ hoc p̄sertim a iudice ordi/
nario qđ p̄tās iudicis ordinarij nō depen/
det ex p̄sensu litigantū vel illoz qđ eius iu/
dictio subdunt: sed ex auctoritate regi vel
p̄ncipis terre qđ eum instituit: ⁊ ideo p̄tra/
eius iniustū grauamē lex tribuit appella/
tōis subsidū. Hinc dicit. ij. q. vj. c. liceat ap/
pellatori vitiatā causā iniusto examine re/
medio appellationis releuare. Et ibidē. c.
appellatē. c. ois. A iudicibus aut arbitra/
rij rōnabiliter denegat subsidū appella/
tionis: eo qđ sua sponte se illi iudicio sub/
tecit: leuis enī videt eē qđ nō semp p̄manet
in eo qđ semel approbavit. Et ideo i dicto
c. a iudicib; dicit glo. Bar. brix. Si cōsen/
sisti in iudicē aliquē: p̄pter iniquitatē p̄fo/
ne nō potes appellare: vt h: ⁊ eē d of. de fi.
c. sup q̄stionū: s; ab iniqua snia potes ap/
pellare: qđ licet reprobare dicta s; nō p̄fo/
nā: hoc ibi cū multis alijs qđ p̄sequit ibi/
dē de hac materia. Et. ij. q. vj. c. liceat: bre/
uiter notat in glo. Bar. brix. qđ sit appel/
latio: quis possit appellare: ad quē sit ap/
pellandū: quō sit appellandū: quotiēs sit
appellandū: infra qđ tēpus sit appellandū:
infra qđ tps p̄seq debeat appellationē: qđ
appellatiōe pendēte nihil debet inuari:
qđ sit officiū eius ad quē appellat: qđ nō
ē necesse appellare: ⁊ qđ nō pōt appellare:
de q̄bus causa breuitatis supsedeo. Scđo
hō p̄tingit appellari causa afferēde mores:
ne p̄tra eum iusta snia p̄ferat: ⁊ hoc est ca/
lūniose se defendere: qđ ē illicitū ⁊ acriter
puniendū: vñ. ij. q. vj. c. oimodo puniendus
ē quotiēs iniusta appellatio p̄nunciat sū/
prius qđ dū sequeretur aduersari? Impendit
reddere cogat nō simplos sed q̄druplos.
Glo. hodie simplos: vt. l. d. fru. ⁊ li. expē.
l. nō ignorat: vel forte duplos: vt in casu qđ
ponitur. li. q. li. j. libellum. In glo. Bar.
brix. fm legē p̄niti in. v. libris argenti in
causa ciuili. l. qđ ap. nō re. ab executore: i
criminali efficit infamis si litē p̄dit: vt. l.
de ap. a p̄consulib;. Quinto p̄terea qđ
pōt: vtrūq; dānatus morti licite possit abire
si tps ⁊ locum habuerit: p̄sertim cū non li/
ceret dānato subtrahere iudici quācūq;
terrenā substantiā sibi adiudicatā: qđto mi/
nus licitū videt reo subtrahere iudici cor/
pus suū p̄tati iudicis iam adiudicatus:
qđ vtrūq; faceret si abiret. Ad h̄ respondet
Heinric? de gādauo qđlibeto. ix. q. xxvj.
qđ nō est incōueniēs plures h̄re p̄tates sup/
eandē rem diuersis respectib;: vt qđ vnus
habeat in ea p̄p̄ietatē ⁊ alius vñ: ⁊ fm h̄
diuersimode q̄libet eoz p̄tate sua sup illaz
vt pōt: dū tñ hoc nō fiat in lesionē alteri/
us. Pro quo nota qđ supra rem aliquā du/
plex pōt haberi ius vel p̄tās. Ana quo ad
p̄tatem i substantia rei: ⁊ illā nō habet ur.

De decalogi

der sup corpus dñati pl^o q^o sup aiam illi/ us. Scda quo ad vsum in actiōe aliqua ex/ ercenda circa rem illā: et talē p^oatez tñ ha/ bet: que p^osistit i trib^o scz corpus capiēdo: inuinculando siue incarcerando: et in occi/ dēdo. Sola aut aia p^oatem sub deo habet/ quo ad p^orietatē in substantia corpis: et te/ nef ius suū in hoc custodire absq^z iniuria/ alteri: q^o custodiret iuriā iudicis si abiret/ vincula vel carcerē d^otrumpendo: p^opter h^o/ enī iuri^o puniendus esset si ipm denuo ca/ pi p^otingeret: sicut etiā iniuriaret iudici si/ rebellaret ei cū vellet eum iudicialiter oc/ cidere: s^z hoc debet patienter sustinere vt/ circa corpus exerceat actū iusticie. Ad ar/ gumentū ergo dicēdū: q^o dñato licitū eēt/ etiaz subtrahere iudici vel custodi quācū/ q^o rem necessariā ad p^oservationē vite sue: dum tñ eius subtractio nō vergeret i p^ou/ diciū iuris q^o habet iudex in corp^o illius. Itaz si existens i vinculis necesse haberet/ mori fame nisi subtraheret ei panē: tunc h^o/ ei liceret: q^o hoc nullo modo vergit in p^ou/ diciū iuris q^o habet iudex in detinēdo vt/ occidēdo: et necessitas facit illud cōmune/ q^o fuerat p^oprium: ita q^o iuste occupāti cō/ cedis: imo ad hoc obligat fm legem natu/ re: alioquin seipm occideret. Sic etiam in/ pposito quātū iuri^o habet iudex in detinē/ do et occidendo damnatū: tātū iuris et pl^o/ habet dñatus in abeundo et vitaz custo/ diendo cū iuste poterit: q^o iudex nō tanta/ necessitate cōpellit eū occidere vel detine/ re: quāta necessitate p^opter iustum metum/ mortis cōpellit dñat^o sibi puidere: ne vi/ tam et p^ofectionē suā amittat in corpe si pos/ set inuenire locum et tps. Et si eēt sine vin/ culis et ostia essent apta nec adesset impe/ dimentū abeundi: alioqñ iudicaret quod/ ammodo homicida suū p^oplus. Sexto de/ niq^z queri pōt vtz liceat ad mortē dñato/ se defendere si pōt: p^osertim cū illud ad q^o/ natura declinat semp ē licitū qñ d iure na/ turali psequēs: sed inclinatio nature ē ad/ resistēdū corūpētib^o: nō solū i hoib^o et ani/ malib^o s^z etiaz in sensibilib^o reb^o. Hinc d^o/ p^orouer. xxiij. Erue eos q^o ducit ad mor/ tem: et eos q^o trahunt ad interitū liberare/ nō cesses. Si h^o p^ocipis de alijs q^otomagis/ de seipso: cū q^os magis obliget sibi q^o alte/ ri. Ad h^o rñder 2° ho. scda. 2°. q. lxx. q. ali/ q^os ad mortē dñat duplici. Ano mō in/ iuste: et tale iudiciū est sile violentie latro/ nū: fm illud Ezecb. xxiij. Principes ei^o in

precepto

medio ei^o qñ lupi rapiētēs p^odam ad effun/ dendū sanguinē. Et ideo sicut licet resistē/ re latronib^o: sic i tali casu licz resistere ma/ lis p^oncipib^o: nisi forte p^opter scādalū vitan/ dū: cū p^opter h^o aliq^z grauis turbatio timere/ tur. Alio mō iuste: et sic non licet p^odñato/ se defendere: licitū ē enī iudici eū resistēdū/ impugnare. Et q^o relinq^z q^o ex pte iudicis/ ē bellū iustum: et ex pte dñati bellū iniu/ stū: et ideo grauit^o peccat. Nec per h^o excu/ satur q^o natura ad defendēdū se inclinā: q^o p^opter h^o data ē homi rō vt ea ad q^o natura/ inclināt nō passim s^z fm ordinē rōnis ex/ quas: et tū nō q^olibet defensio sui ē licita: s^z q^o fit cū debito moderamine. Et ideo di/ ctū sapiētis nō intēdit p^osulere q^o q^os labo/ ret ad liberādū altū a morte p^o ordinē iusti/ cie: sicut nec seipm p^o iusticiā resistendo de/ bet a morte liberare. Et si querit^o: vtz iu/ dex punire debeat reos i se delinquentes. Rñder 2° sten. ii. j. ti. xij. q^o debet fieri pu/ nitio. i. intuitu honoris diuini siue officij/ sui. nō aut intuitu p^oprie iniurie. Itā bea^o/ p^oetr^o illatas sibi p^oumelias cum gaudio/ suscipiebat: peccata x^o q^o cōmittebant in/ deū acerbe puniebat: vt p^oter 2° cor. v. i ana/ nia et saphyra. Sic Paulus p totā eplāz/ ad Corin^o. pia monitiōe p^o p^otemptū i ipm/ delinquentes ad amorem sui renocat. Et/ mā vero magū qui ceteros a fide retrabe/ bat cecitate percussit. Ad laudē dei.

Qui p^ont esse aduocati: et q^o req^z/ runt ad iustam aduocationem: et/ vtrū obligant ad patrociniādum/ gratis p paupib^o. Sermo V

On loqueris con.

n primū tuū falsum testimoniū. Exo. xx. Quintūz p^oinde genus/ hoīm p^o p^oceptū istud faciēs: sunt impij ad/ uocati vel cauidici. P^oro q^o nota: q^o aduo/ care vel postulare fm Tan. est desiderij/ suū vel amici sui in iure apud eū q^o iurid/ ctioni p^oest exponere: vel alteri^o desiderio/ p^oire: vt. ff. de postulā. l. j. et. ij. q. vij. §. tria. Sic p^omo q^ori pōt. vtz officium aduocādi/ gerere licitū sit oib^o: p^osertim cū ab opib^o/ miscēie null^o arceri debeat: s^z p^ostare patro/ cinij. l. canis iudicialis p^oinet ad opa mi/ sericordie. Cū enī q^os diligere debeat. p^ori/ mū sicut seipm: et ad effectū dilectiōis p^ori/ neat q^o aliq^z tpe necessitatis p^orio subuei

riat patrocinādo: videt q nullo mō debe
ret ab h arcere. Ad hoc dicēduz fm Tho.
scōa. 2^a. q. lxxj. q aliq̄s impedit ab actu
aliq̄ duplici rōne. Primo ppter impotētiā
q simpliciter excludit aliquē ab actu aduo/
cādi postulādi vel patrocinādi. Sic enim
phibēt ab aduocatoꝝ officio qdā ppter im/
potētiā iterioꝝ: eo q aduocato necessaria
videt iterioꝝ impia: q pueniēt ostēdere
posset iusticiā affupte cause. Et ideo ph/
benē h officiū exercere furiosi amētes r i/
puberes. l. minores. xvij. annis: et mulie/
res q vt cōmuniter i rōne deficiūt: vt patz
ff. de postul. l. j. r. s. j. et. iij. q. vij. s. tria: ibi
subdit. Quidā phibēt oīno postulare vl/
ppē etatē vt mīores. xvij. ānis: vel etiam
ppter casū vt amētes r siles. S; mulieres
quibz p alijs postulare nō pnt: tñ p seip̄s
licitū ē vt patz ibidē. Quidāz etiā phibēt
ppē impotentiā exteriorē: qz cū loquela r
audir necessario requirant ad debitā ad/
uocationē: vt mētis pceptū pnuāciare pos/
sit: r qd ei dicat audire: idō q in his patiū/
tur defectū oīno phibēt ne sint aduocati
nec p se nec p alijs: sicut sūt muti r surdi
vt dicta. l. scōo q̄s ipedit ppē indecētā
officiū illud exercere. Et h dupliciter. Ano
mō ppter psonē defectū corpālē: r ideo re/
pellūt cecū q iudici puenienter astare non
possent: vñ i dicto. s. tria. Sedq. Prohibē/
tur qdā ne p alijs postulet ppter casū: vt
vtroq̄ lumie pūari cuz tñ postulare pnt p
seip̄s. Silitur r serui. l. q sūt fuillis p diti/
onis. qz pceptū ē vt ciuilibz nō fungāt of/
ficijs: vt dī dicto. s. tria: r etiam ppē defe/
ctū spūalē: qz nō decet vt alterius iusticie
patronus existat qui in seip̄o iusticiā con/
tempnit. Et ideo infames: infideles: et de/
grauibz criminibz dānati non decēter sūt
aduocati: vnde in dicto. s. tria. Sedq. Alij
phibent ne p alijs postulent ppter notā
turpitudinis: vt hi qui corpori suo mulie/
bria passi sūt: id ē peccatū ptra naturā vo/
luntarie sustinuerunt vel fecerūt: nisi for/
te vi pdonum vel hostiū stuprati phētur:
glo. tunc enī non ē eis imputanduz: vt. ff.
adul. l. vim passaz: r. xxvij. q. v. c. ille. S;
militer q capitali crimie vel causa calūnie
publici iudicii sūt dānati: vel q opas su/
as locauerūt vt cum bestijs depugnarent
in arena: glo. secus si causa virtutis hoc fa/
ciant. ff. e. l. ij. s. q. si. Sequit. hīs psonis p
se allegare pmitit: p alijs postulare phi/
bētur: nisi forte tutelam impuberis vel cu

ram adolescentis non affectatā s; necessa/
riam administrent: pro his enī quozum cu/
ram gerunt postulare cōceditur: alij enim
omnes qui vt infames: glo. minori infamia
notant: nisi p se r pro certis psonis postu/
lare non possunt. Et ponunt ibidē ille cer/
te persone. In glo. quozq̄ ponit differētia
inter infamiā maiorē r minorē: de quibus
omnibz gratia breuitatis supersedeo. Simi/
liter ppter defectū spūalem phibent oēs
heretici r qui nō sūt recte fidei: vt de pe/
di. j. vbi dicit. c. Nemo vel in foro magni/
tudinis tue vel i puinciali iudicio vl apd
quenq̄ iudicem accedat rogatoꝝ confor/
tium: nisi sacrosanctis catholice regionis
fuerit imbutus ministerijs. Et extra de he/
re. vergētis in seniū. Allo modo q̄s impe/
dit ad hoc officiū exequendū: eo q rebus
malozbz est obligatus: r ideo monachos
r pbyteros nō decet aduocatos esse: neq;
clericos in iudicio seculari: qm hmoi pso/
ne diuinis rebus sūt astricte. S; quia ne/
cessitas huic indecētē pfertur: idō possūt
hmoi persone p seip̄s r p quibz dā alijs
vti officio aduocati. Ad cuius euidentā
scienduz fm Asten. li. j. ti. xxxix. q ab ad/
uocando repellūt monachi r canonici re/
gulares r alij religiosi tā i foro seculari q
ecclesiastico: vt extra ne cler. vel mo. secu.
neg. se imis. c. multa. Unde eo. ti. c. ex par/
te subdit: q qdam canonici dū redargue/
rent p canones quia erant aduocati: dice/
bant: q ille canon loquebat d monachis
r non de canonicis regularibz. Et dicit. c.
ex parte: q idem est iudicium in tali casu
de canonicis regularibz et monachis: licet
de monachis sit expressuz: vnde tales pec/
cant aduocando: nisi pro suo monasterio:
nihilominz imperante suo plato: vt. xvi.
q. j. mōachi. ij. r extra eo. ti. c. ij. Clerici ve/
ro constituti in sacris ordinibus etiā non
beneficiati: r clerici in minoribz si sūt be/
neficiati: phibentur esse aduocati corā iu/
dice seculari nisi in causa ppria vel p sua
ecclesia vel p pūctis aut miserabilibus
personis: vt extra de postul. c. clerici: r. c.
cum sacerdotis: r hoc possunt vigente ne/
cessitate p̄tum ad psonas cōiūctas: vl cau/
sa elemosine p̄tum ad personas miserabi/
les: vt dicto. c. cum sacerdotis. Clerici ve/
ro in minoribz r non bñficiati pnt a duoca/
re r salarium recipere etiam in foro seculari.
Et si pauperes sūt instam negotiationē ex/
ercere possunt: vt eē ne cle. vel mo. c. j. Sec.

De decalogi

precepto

quod alteri quis intentat ipse hoc patiat: fm illud Exo. xxi. Oculū pro oculo: dentē pro dente: ideo iustum ē q̄ ille qui per accusationē aliquē in periculum grauis pe- ne nititur inducere: similē penam ipse defi- ciens in probatione cogat sustinere: p̄ser- tim cū temerarie aliū accusare presumit: eo q̄ peccat tam contra personam accusati q̄ etiā contra rē publicā: vnde propter utrūq̄ punit. Et hoc ē quod dicit Deuter. xx. Cū diligentissime perscrutātes inuenerit falsū testem dixisse contra fratrē suū men- dacium: reddent ei sicut fratri suo cogitauit et hoc propter iniuriā persone. Propter in- iuriam vero reipublice subdit. Et auferes malū de medio tui: vt audientes ceteri ti- more habeant et nequa q̄ talia audeant fa- cere. Verū tamē secus ē de accusatore q̄ ex iusto errore p̄cedit ad accusationē: in quo casu iudex accusatōrē absoluit: vt pz. ij. q. ij. c. si quis iratus: et c. paulū. Vmīrū euz multū differt an voluntarie quis aliū le- dat an inuoluntarie: Volūtariū em̄ meret penā sed inuoluntario debetur venia. Ad questionē igitur primo p̄positam respōdet tex. in dicto. c. per scripta. §. sed Calixt⁹ pa- pa precepit: scz in dicto. c. accusatores: vt accusator eo presente quē accusat in scrip- tū accusationē iudici offerat: et propiā voce litteras sue accusationis legat. Stephan⁹ autē prohibet scz in hoc. c. p̄scripta: ne ab- sens aliquem per epistolā accusare aude- at: hoc ibi. Tercio queri pōt: quot mo- dis accusatio reddat iniusta. Ad hoc re- spondet canon. ij. q. iij. c. si quē penituerit. §. notandū: q̄ accusatoris temeritas tri- bus modis detegit: aut enim calūniantur aut p̄uariant aut tergiuersant. Ad cui⁹ euidentiā sciendū q̄ accusatio ordinat ad bonū cōmune quod intendit per cognitio- nē criminis: nullus autē debet alicui noce- re iniuste vt bonū cōmune promoueat: et iō in accusatione duplici ratione cōtingit esse peccatum. Ano modo ex eo q̄ iniuste agit accusator contra eū qui accusat ei falsa cri- mina imponēdo: quod ē calūniari: dicit enim ibidē tex. Calūniari enī est falsa cri- mina scienter intēdere siue iponere: et hoc animo calūniant: vt pz. extra de calum. c. ij. et tūc tanta et talis pena ē imponenda ca- lūniōso accusatori: quanta et qualis est im- ponenda accusato si cōiuncatur: vt. ff. de ca- lum. l. si. Verū tamē quia contingit quan- doq̄ quēpiam ex animi leuitate ad accusa-

tiōz p̄cedere: ex eo q̄ nimis facili⁹ credita- quod audit: et hoc est temerariū. Cōtingit insuper q̄ quis ex errore iusto mouet ad accusandū: ideo hec omnia fm prudentiā iudicis discerni debent: vt nō pronunciet accusatorem calūniatū fuisse: qui vel ex animi leuitate vel iusto errore in falsas ac- cusationē prorumpit: vnde subdit in dicto. §. notandū: q̄ qui non probat quod inten- dit nō protinus calūniari videtur. Hāc ei⁹ rei inquisitio cognoscentis arbitrio cōmit- titur qui reo absoluto de accusatore inci- pit consiliū querere qua mente ductus ad accusationē processit. Et siquidem iustū ei⁹ errorem reperit absolutum eum: si vero in eu- denti calūnia eum deprehēderit: legitimā penā ei irrogat: quoz aliter ex ipis vbi⁹ pronūciatōis manifestat: nam siquidem ita pronūciauerit: nō probasti: pepercit ei sin autē pronūciauerit: calūniatus es: cō- demnauit eum: et quis nībil de pena subia- cit: tamen legis potestas aduersus eum ex- ercebitur: nam vt Papiā⁹ respondit: Facit quidē questio in arbitrio ē iudican- tis: pene vero persecutio nō eius volūtati mandat sed legis auctoritati reseruat. Si aut interloquendo dixerit. Citius temere accusasse videtur: nō calūniatōrē pronun- ciat. Temeritas enī facilitatis veniā con- tinet: et incōsultus calor calūniē vitio caret et ob hoc nullā penam hūc irrogari opor- tet: hoc ibi. Alio modo p̄tingit in accusati- one pctm̄ interuenire ex parte reipublice cui⁹ bonū in accusatione principaliter intē- dit dū scz quis ipedit maliciose punitiōē pcti: quod dupliciter p̄tingere potest. Pri- mo adhibēdo fraudē in accusatione: et hoc pertinet ad p̄uāricationē. Nam vt dicitur in dicto. §. notandū. P̄uāricari est vera crimina abscondere scz fraudulentē: et cū accusator contra crimina de quibus accu- sauit cū reo colludens proprias probatio- nes dissimulat et falsas excusatiōes admit- tit: vnde dicitur p̄uāricator: quasi primi siue p̄cedentis intenti varicator: quia scz prodita sua causa partē aduersaz adiunat: et hoc fraudulentē. Unde. ij. q. iij. c. p̄uā- ricator: subditur. P̄uāricatōrē eum esse ostendū: qui colludit cum reo: eo q̄ pro- prias quidē probationes dissimulat: fal- sas vero excusatiōes admitteret. Secūdo vero contingit totaliter ab accusatiōe desi- stēdo: quod ē tergiuersari: In hoc enim q̄ desistit ab hoc quod cepit quasi tergum

venire
nino ab
fandi des
sed iustis
desistit q
quis etia
tione de
accusati
de quo a
su re et
sunt. Al
net cura
onem in
fm Th
nate: pu
aduersa
non pote
Desistit
ste seu no
at: crum
bibuit 3
Remine
tis: sed
xliij. q. i
vt dicit g
onis iud
euz quis
nisi rati
culi. l. i. q
officio cō
dicit per
q̄ tene
quis off
bi cōstit
cusation
pter pot
ad restit
runt: vel
rum iniu
tur ad pe
pli post
sententiā
bos in iu
crimē eius
plum infr
in dicto. c.
et glo. que
tas (poli
in extra
qui cum
nam ob
cernē. iū
druplun

vertere videtur. Unde tergiversari homo
nino ab accusatione desistere animu accus
sandi deponendo: non tamē qualitercūq;
sed inordinate. In hoc est q ab inceptis
desistit quasi tergum verit. Potest tamē
quis etiam ordinate dupliciter ab accusa
tione desistere. Uno modo si in ipso pcessu
accusationis cognouerit illud esse falsum:
de quo alium accusabat. Et sic pari cōsen
su re^o et accusator se mutuo absolvere pos
sunt. Alio modo si pnceps ad quem perti
net cura boni cōmunis quod per accusati
onem intenditur accusationes aboleuerit
fm Tho. et Bsten. Si vero desistit inordi
nate: puta ppter cōventionem aliquaz cū
aduersario facit iniuriā reipublice: et ideo
non potest ei hoc remitti per accusatū sed
per principem qui curam reipublice gerit.
Deniq; si quis ob accusandū iuste vltimū
ste seu non accusandū pecuniam extorque
at: crimen cōcussionis cōmittit: quod pro
hibuit Bohānes militibus dicēs Luc. iij.
Meminē cōcutiatis neq; calumniaz facia
tis: sed estote contenti stipendijs vestris.
xliij. q. i. c. militare. Pro quo notandū q
vt dicit glo. j. q. i. c. i. i. b. m. n. s. in q. cōcussi
onis iudicium: q crimen cōcussionis est:
euz quis minas alicui vt ira vel ira faciat:
nisi tātū det: vt dicto. c. militare: et ff. d. cō
cussi. l. j. et ij. Exempli gratia: cum quis in
officio cōstitutus extorquet aliquid a sub
ditis per metum: aut cum non vult facere
qō tenet nisi data aliqua pecunia: seu euz
quis officialis extorquet vltra stipēdia si
bi cōstitutā: vel cum qd accusat aut ab ac
cusatione desistit ppter pecuniam vel pro
pter potentia: et tales non solum tenentur
ad restituendū eis qui non turpiter dede
runt: vel si turpiter dederunt tūc eis i quo
rum iniuriā dāta sunt: sed etiam obligā
tur ad penas vltiores. Nam iudices im
pij postq cōmici fuerint venales habuisse
sententiā: vel quacūq; causā eos impro
bos in iudicio probare quis potuerit: ne
crimē eius inultū remaneat: reddet qdru
plum infra annum post annū aut simplū:
in dicto. c. i. b. m. n. s. et c. sequenti: in textu
et glo. cuius medietas dabit fisco et medie
tas spoliato: vt ibidē in glo. et ibidē dicit
in textu q. lege iulia repetūdārū tenetur:
qui cum aliquam potestatem haberet: pecu
niam ob iudicandū vel non iudicandū de
cernēdū ve acceperit glo. quia reddit qua
druplum et infamis efficit. Qui vero i ac

cusationem innocentū cōierint: aut ob ac
cusandū vel non accusandū: denunciandū
vel non denunciandū testimoniū pecuniā
extorserint: tenent pena legis cornelle: vt
patet dicto. q. cōcussionis: vbi dicit glo. q
eius pena est in homīe libero deportatio:
sed in seruo vltimū supplicii. ff. ad. l. cor.
de fal. l. j. §. vlti. Et sic de diuersis similib;
que patent ibidem psecuta in tex. et glosa.

Quarto queri potest: q sunt qui possūt
accusare: psertim cum non solum infames
et criminosi similesq; replantur in iure ab
accusatione repulsi: sed etiaz laici clericos
(vt videt) accusare non possunt: vt patet
ij. q. vij. c. j. ij. et liij. et alijs diuersis. c. Nec
ecōtra clerici laicos: vt patet ibidē. c. sicut
sacerdos: nec etiam minores clerici in ma
ioribus cōstitutos: vt patet ibidē. c. cleri
cus: cum diuersis. c. se. Ad hoc dicendū
fm Hosti. et post euz fm Bsten. lib. j. ti. xl.
ar. liij. Illa iura que canunt. ij. q. vij. in
diuersis. c. q non audis minor ordine vo
lens accusare maiorem: corrigunt per illa
iura que ponunt ibidem in. c. latoz neme
sion: et expresse in. c. psumunt plati se non
debere reprehendi vlt accusari: p eo q cano
nes nō eos passim cōstituerint accusādos
qō tñ negatur solis criminosis cum de re
phendendo veritas ipa constituat. Si ma
le locutus sum testimoniū perhibe de mia
lo: glo. ibidē dicit: q debeat exemplifica
re de accusatiōe et exemplificat de testimo
nio: quod idō facit: quia qui admittit ad
vnum admittitur ad reliquum: vt patz ex
presum. iij. q. iij. c. testes. Possunt igitur
clerici accusare sacerdotes et etiam episco
pos: vt patet exemplariter i dicto. c. latoz.
Distingvendū tamē est: quia phibita ē ac
cusatio platorum ab igno:is et etiam a no
tis criminosis et infamibus: non autem a
notis bonis ex affectu charitatis: que di
stinctio elicitur. ij. q. vij. ex. c. querendum
est in iudicio scz a iudice cuius sit conuer
sationis et fidei is qui accusat: et infra qm
bi qui non sunt recte fidei et conuersationis:
et quorum vita est accusabilis: et quorū vi
ta fides et libertas nescitur non pmittunt
maiores natu accusare: hoc ibi. Et etiaz el
citur ex q. ex bis omnibus: et in dicto. c. p
sumunt. §. huc oppositioni. Et fm hāc di
stinctionem intelligi debent omnes cano
nes quibus phiberi videtur accusatio p
latorum. Non est etiam accusatio prelato
rum phibita criminosis et infamibus in

De decalogi

casu scy cum exorbitauerint a fide: vt patz in dicto. s. huic oppositioni. Quidam tamen prelati ppter excellentiam dignitatē accusari non possunt nisi in crimine heresis: vt prz notanter. xl. dl. c. si papa. Et idē est de imperatore. Ratio ē: quia sunt supra ius et legibus soluti. Nam papa nō habet superiorem nisi deum: vt. ix. q. iiij. c. nemo: et c. aliorum. Atum autē laici possunt accusare clericos diuerse sūt opiniones. Tā. autem mediam vlam tenens: dicit q oēs laici bone fame et bone vite in criminibus exceptis admittuntur et non in alijs. Que autem sint excepta crimina ostendit glosa et de accu. c. cū. p. māconella: vbi dicit: nota q laici in accusationem vel testimonium clericorum non sunt admittendi: et hoc est regulare: nisi suam vel suorum inturiam psequuntur: vt. iiij. q. v. c. omnib⁹ qui bus accusatio denegatur in causis ppijs accusandi licentia non est negāda: nec tūc ad testimonium admittitur: quia in facto proprio nemo testis idoneus est: vt supra de testi. c. decetero. In criminibus autem exceptis: vt est crimen simonie heresis et lese maiestatis: vt infra de simo. c. tanta: q̄tum ad vitium simonie. ii. q. vii. sacerdotēs: et c. oues. q̄tum ad vitium heresis. xv. q. iiij. c. sane. et in glo. r. l. de epi. et cleri. si quēq̄: q̄tum ad vitium lese maiestatis. In his casibus fm glo. admittuntur laici ad accusandum: si bono zelo et nō ex odio procedant: quia tunc nec ad accusandum nec ad testificandum admittuntur. Et hoc intelligit glo. de laicis bone fame. Sed si laici sunt male fame et viles psonę: tunc tales admittuntur si clericus super illo crimine sit infamatus et male opinionis. Sec⁹ autem si bone fame et opinionis: exceptis tamen conspiratoribus et inimicis et his q̄ sunt participes criminis: vt supra de testi. c. veniens. Et testibus vilibus sine corporali tormento credi non debet: hec glosa. Similiter mōachus accusare potest abbatem suum vel etiam priorem vbi non ē abbas: et cum monachus non habeat ppiū debet ei de bonis monasterij prouideri: vt patet extra de accu. r. c. ex parte: et c. olim: vbi plane de hoc: et in glo. Et tamen loculos habet debet ei hoc auxilluz denegari: vt extra d. offi. ordi. c. quāto. Et multo magis subueniendum ē seculari si egeat siue sit clericus siue laicus de bonis cōmunit⁹ siue i quibus presumit ius habere: vt. l.

precepto

de or. cog. l. si. Hoc etiam volūt multa alia tura fm hostiē. Non tamen potest monachus accusare alium q̄ abbatem vel priorem suum: vt dicto. c. ex parte: extra de accusa. nisi de voluntate abbatis admitteretur vtilitate monasterij exigente: ar. de potu. ex parte: als eni fm canones nisi monasterij intersit: abbatis licentia non sufficit: cum sit mortuus mundo. xvij. q. j. placuit: licz denunciare possit ad penitentiam non tñ fratres sed etiam quēlibet fideles etiam abbate contradicente: ad hoc eni tenetur q̄libet fm Hug. quia generaliter dictum ē: si peccauerit in te frater tuus rē. b. Bsten. vbi supra. Ad laudē dei.

De reis: vtrum possunt iudicari absq̄ accusatore: et an possunt puniri: an ve tenentur confiteri: et an potest licite euadere p appellationem: vel fugam: Sermo III

Non loqueris con

n. tra primum tuum falsū testimonium. Exo. xx. Quartum genus hominū faciens contra pceptum istud sūt accusati vel rei qui modis illicitis veras accusationes et iustas punitiones subterfugunt: qui nimis grauiter peccant et future damnationis sibi detrimentū accumulānt. Ad cuius euidentiam primo queri potest: vtrum reus iudicari pōt per iudicē absq̄ accusatore: presertim cum humana iusticia deriuat a diuina: sed deus peccatores indicat etiam si nullus sit accusator cuius exemplum secutus Daniel eiusdem xij. simul fuit accusator et iudex contra senes iniquos: et per consequens hocipm videtur esse licitum etiam alijs iudicibus pseruim i criminibus sibi notis. Ad hoc dicendum fm Tho. scda. 2. q. lxvij. q̄ iudex ē interpret iusticie: vnde sicut philosoph⁹ dicit in. v. ethic. ad iudicem cōfugit sicut ad quādā iusticiā animatā. Iusticia vero proprie non ē ad seipm sed ad alterum: et ideo oportet q̄ iudex inter aliquos duos diiudicet: qd̄ quidem sit cum vnus ē actor vel accusator: et alius est reus: et ideo i criminalibus non potest aliquem iudicio cōdemnare nisi habeat accusatorē: fm illud Act. xxv. Non est consuetudo romanis damnare aliquem hominē: pūq̄ is q̄ ac-

cusatur presentes habeat accusatores loci
q̄ defendendi accipiat ad abluenda crimi-
na que ei obijciebant. Hinc dicit extra de
accusa. c. j. Si legitimus non fuerit accusa-
tor non fatigetur accusatus. Hoc ideo dici-
tur fm glo. quia si fuerit accusator crimio-
sus vel etiam inimicus tunc non pot accu-
sare: s̄ repellitur et reus absoluitur ab ob-
seruatione iudicii: vt. vj. q. vlti. c. vlti. nisi
fuerit infamatus: quia tunc ei debet indi-
ci purgatio: vt. ij. q. iiii. c. p̄b̄r̄ si a plebe.
et infra de pur. ca. c. penul. deus aut in suo
iudicio peccatis vitit scientia velut ac-
cusatore: fm illud Roma. ij. Inter se inui-
cem cogitationibz accusantibz seu etiam de-
fendunt: vel etiaz euidencia facti q̄tū
ad ipsum: fm illud Beñ. iiii. Hox sangui-
nis fratris tui Abel clamat ad me o terra.
Unde deus in suo iudicio procedit ex pro-
pria noticia veritatis: quia ei competit iu-
dicare fm ppriam potestatem non autem
homo sic pcedere pot: quia fm ppriam po-
testatem non iudicat: et per cōsequens ho-
mo nō pot esse simul accusator: iudex et re-
f̄tis sicut de. Daniel autem accusator fuit
simul et iudex quasi diuini iudicii executor
cuius instinctu mouebatur. Nihilomin⁹
tamen publica fama quādoq; locum tenet
accusatoris: vnde super illō Beñ. iiii. Hox
sanguinis fratris tui: dicit glo. Euidētia
patrati sceleris accusatione nō eget. Et Au-
gustinus sup Beñ. de morte Abel: et ponitur ex-
tra de accu. c. Euidētia patrati sceleris nō
indiget clamore accusatoris. Id est aliquo
accusationem pponente: et ideo extunc p-
cedendum est ad inquisitionem: vnde fm
canones cum aliquis subditus vl̄ prelat⁹
offendit si per clamorem et famam ad aures
superiorū puenit: non quidem ortam a ma-
liuolis et maledicis: sed a puidis et hone-
stis: et hoc sepe tunc debet veritatez dilige-
ntius pscrutari vt puniat si oportet: nō tāq̄
idem sit accusator et iudex: sed quasi denū-
ciāte fama vel deferente clamore officij sui
debitum exequat: vt patet latius extra de
accu. c. qualiter et quando. ij. et in glo. Se-
cundo queri pot: vtrum iudex seculari ali-
quem quē suspectus habet de crimine: per
puntores vel supplicia cogere pot ad dice-
dum aliquid per quod sequit̄ mors alteri
us vel etiam p̄sentis: sicut sonare videt̄
c. iiii. q. v. q. v. vbi subdit: q̄ diuersis cru-
ciatibz et latebris suis religiosus torzor eri-
gere debet. s. veritate: vt dum penis corpa

subijciunt: que gesta sunt fidelis: et veraci-
ter exquirat. Glo. hoc facit q̄stiones i cau-
sa ciuili qd fieri licet in defectu p̄bationū
ff. de q̄stionibus. l. j. §. diuus: et etiam in ec-
clesiastica criminali: vt. ij. q. j. c. in primis.
Et plura de hac materia dicit ibidem glo.
Bar. brix. Ad hoc q̄tum ad primam par-
tem dicendū fm Hein. de gadauo quod dicit
beto. ix. q. xv. vbi dicit. Questio est de il-
lis qui morti sunt ad iudicari vel in vincu-
lis p̄seruantur p̄demnati: a quibus iudi-
ces per penas nitūt exquirere complices
suos malefactores: vtrum liceat hoc iudi-
cibus. Et est dicendū q̄ talium cōplicum fa-
cta: aut sunt oīno occulta et nō sunt super-
factis suis in iudiciū vocati: nec etiaz infa-
mati: et tunc nullo modo debēt eos cogere
p̄ penas ad p̄fendū sic occulta: q̄ cum p-
dere sic occulta sit mortale peccatū: cogēs
etiaz ad p̄dēdū ea peccat mortaliter: vnde
tales nullis penis cōpuli talia p̄fiteri de-
bent: nisi vergeret in graue p̄culū vel dā-
num in futurū eoz celatio. Si vero sup fa-
ctis hmoi sunt infamati ac ppter b̄ ad iudi-
cium vocati: arbitror q̄ sup illis certis ar-
riculis q̄ eis iponunt a iudice: si p̄sumeret
iudex q̄ absq; penis nō vellēt dicere veri-
tate: q̄ eā posset penis extorq̄re: vt dū pe-
nis corp̄alibz subijciūt: q̄ gesta sūt fidelis
et veraciter exprimāt: p̄ extortā tñ p̄fessio-
nem nō debet seq̄ mors nisi aliter faciūt cō-
f̄tet iudici. Itā pleriq; talia tormēta p̄tem-
nunt ita q̄ exprimi v̄itas ab eis nullo mō
possit: alij hō poti⁹ mēiri q̄ pati tormēta
volūt. Et sanctius ē impunitū relinqui fa-
cinus nocentis: q̄ innocentē damnare: ni-
si reus postea libere cōfiteret̄. Et fm Tā.
cōfessio p̄ metum extorta non p̄iudicat. ff.
de questionibus. l. j. vbi dicit. In crimini-
bus obseruandis questio. Id ē tormētū ad
hiberi solet: sed quādo vel quaten⁹ id faci-
endum sit videamus et non esse a tormētis
incipiendū diuus Adrianus instituit: ac
verba rescripti ita se habēt ad tormēta ser-
uoz ita dēnum veniri oportet cū suspect⁹
est reus: et alijs argumētis ita se p̄bationi
ammonet vt sola cōfessio seruoz deesse vi-
deatur. Et ideo patet. xv. q. vj. c. j. et i glo.
Bar. brix. Itō tñ p̄fidenti p̄iudicat extorta
p̄fessio: nisi postea p̄seuerat i ea cōfessione
q̄ reoz p̄fessioēs p̄ explorat̄ facinoribus
non habent: vt. ff. de questionibus. l. j. §. si
q̄s: et §. questionē. Ratio redditur vbi dicit̄:
q̄ qdā sunt in tanta impatientia q̄ potius

De decalogi

precepto

volunt mentiri q̄ to: menta pati. Ad idēz
xv. q. vi. c. si sacerdotib⁹. ¶ Tum etiam ad
scdā ptem dicendū fm̄ Tho. scda. 2. q. 1.
lx. q. vbi nō apparēt manifesta iudicia de
malicia alicui⁹ p̄ accusatōez vel diffamā:
debem⁹ eū vt bonū h̄re i meliorē ptē iter/
ptando: nisi manifesta rō in p̄trariū appa/
reat. An tres sūt gradus suspitiōis ex lent/
bus indicij: q̄z sup̄m⁹ ē cum iudex aliq̄s
ex suspitiōe p̄cedit ad aliquē puniendū vel
p̄dēnādū: qd̄ directe ptinet ad iniusticiā:
2. ē graue p̄ctm̄ mortale p̄tra p̄ceptū euan/
gelicū Matth. vij. vbi d̄r: Nolite iudicare
vt nō iudicemini. Augu. ibidē: dicitur ē:
qm̄ temeritas q̄ punit aliū: ip̄a te punit
necesse ē: iniquitas enī sepe nihil nocet ei q̄
patit̄ iniuriā: ei xō q̄ facit necesse ē vt no/
ceat. Rō aut̄ cur ex leui suspitiōe nō debet
p̄cedere iudex est: qz occulta soli deo refer/
uant̄ iudiciā q̄ nouit abscondita cordis.
Ex h̄ q̄ iudex ex leui causa de aliq̄ malā
habet opinionem absq̄ causa sufficiētī: et
fm̄ hāc p̄cedit ad punitionē v̄l etiā ad cō/
dēnationē: multuz iniuriat̄ ei. Primo qz
p̄ h̄ maxime derogat honori suo 2. suoz;
sicq̄ ledit ei⁹ famam. Scdo puniēdo ledit
ei⁹ corpalem vitā. Tertio sicut si corpales
euadat aufert tñ illi saltē in pte terrenam
substantiā. Quarto ppter impatiētā au/
fert illi ppriā aliam. Et ideo nūq̄ debet iu/
dex iudiciū temerariuz exercere nec absq̄
causa legitima cogēte p̄tra quēcūq̄ reū p̄/
cedere. Tertio xō q̄ri potest: vtz absq̄
mortalis peccato possit accusat⁹ negare cau/
sam ppter quā p̄dēnaret ad mortē: p̄fer/
tim cum Chryso. p̄trariū p̄sulere videatur
dicēs: Nō tibi dico vt te p̄das in publicū
neq̄ apud aliū accuses: sed si x̄ritatē accu/
satus in iudicio p̄fiteret̄: seip̄m p̄deret et
accusaret: nō ergo veritatē negando vide/
tur peccare mortaliter. Admirū cū h̄ vide/
ret esse tñ mēdaciū officiosū alicui p̄dēs
2. nulli nocens: qd̄ nō ponit eē p̄ctm̄ mor/
tale. Ad hoc r̄s̄det Tho. scda. 2. q. lxx.
q. q̄cūq̄ facit p̄tra debitū iusticie morta/
liter peccat: pertinet ad debitū iusticie qz
suo sup̄iori q̄s obediat i his ad q̄ se ius p̄/
lationis extēdit: iudex autem sup̄ior est re/
spectu illius q̄ iudicat: 2. ideo ex debito iu/
sticie tenet̄ accusatus exponere indicij ve/
ritatē quā ab eo fm̄ formaz iuris erigit: et
ideo si veritatē p̄fiteri noluerit quā dicere
tenet̄: vel etiā si eam mendaciter negaue/
rit mortaliter peccat: tum quia facit cōtra

dilectionē dei cui⁹ est iudiciū: vnde cū re⁹
veritatē p̄tra se fateat̄: hoc ptinet ad gl̄iaz
dei: vt patz Josue. vij. vbi dicit ad Achā.
Fili da gl̄iam deo isrl̄: 2. confitere 2. indica/
mihi qd̄ feceris ne abscondas. Et sic verita/
tem negare est p̄tra gl̄iam dei. Tū etiā qz
facit p̄tra dilectionē p̄ximi dupliciē. Pri/
mo ex pte iudicis cui debitū negat. Scdo
ex pte accusatoris q̄ punit si in p̄bationē
defecerit. Et ideo dicit i ps. cxi. p̄pha. Nō
declines cor meū in x̄ba malicie: ad excu/
sandas excusatiōes in peccatis: vbi dicit
glo. Nec est p̄suetudo imprudentiū vt de/
prehēsi p̄ aliq̄ falsa se excusent. Et Grego.
xii. moral. exponēs illud Job. Si abscon/
di quasi homo p̄ctm̄ meū: dicit. Alitatum
humani gener⁹ vitiū ē: libido p̄ctm̄ cōmit/
tere 2. cōmissum negādo abscondere 2. cōui/
ctum defendēdo multiplicare. Verūtāmē
si iudex hoc exquirat qd̄ non pōt fm̄ iura:
tunc accusatus non tenet̄ illi responderē:
sed pōt vel p̄ appellatiōez vel aliter licite
subterfugere: mendaciū tñ sibi dicere non
licet sed veritatē occultare: aliter enī p̄de/
ret se: sed nō in p̄mo casu: qz cum a iudice
fm̄ ordinē iuris interrogat̄ h̄ cōfiteat̄: tñ
ipse se non p̄dit: sed ab alio p̄dit: dū ei re/
spōdendi necessitas imponit p̄ eū cui in h̄
obedire tenet̄. Ceterū si in scdo casu mēda/
cium r̄deret: non tñ mortalit̄ peccaret: qz
mendaciū officiosū ē. Secus autē i p̄mo
casu: in quo mēdaciū officiosū haberet de
p̄ncipio p̄mixtum: vt ostensū est. Et si q̄
ritur quē sint illa quē iudex a reo pōt 2. de/
bet requirere fm̄ ordinē iuris. Dicendum
qz ea de q̄bus p̄cessit infamia vel appaue/
runt aliqua exp̄ssa indicia: vel etiā de qui/
bus p̄cessit p̄batio semiplena. P̄terea:
sicut reo nō licet falsitatē dicere nec verita/
tem tacere quā p̄fiteri tenet̄ a sup̄iori req̄/
situs fm̄ ordinē iuris: sic etiā nō licet ei
fraudē aliquā vel dolū adhibere: qz fraus
2. dolus vim mēdaciū habēt: hoc enī ē ca/
lūniōse se defendere: vt cū re⁹ colludit cu⁹
accusatore. Tñ sicut dictū ē i ser. p̄ce. cum
accusator colludit cum accusato: penam
grauem incurrit legibus constitutam: vt
habet̄. ij. q. iij. ex quo patz qz grauiter pec/
cat. Et quia aliquem ad peccandum indu/
cens peccati p̄nceps efficit̄: apostolo dicē
te dignos mortē nō solū q̄ faciunt s̄ etiam
qui p̄sentiū facientib⁹: ideo relinquit̄ qz
reus cū aduersario colludēs in fraudē iu/
ris grauiter peccet: multū tñ auget pecca

B

tum si p̄cessisset iuramentū calumnie: qđ
vtrūq; iuramentum in causa criminali pre/
standum est sicut ⁊ in ciuili: ar. l. c. ti. l. j.
vbi dicit qđ in omnibus casibus vbi pha/
tio requirit iurandū est de calūnia: vt. l.
de fi. instru. l. vlt. x. sancimus: et extra de
iur. calum. p. totum. Pro quo nota: qđ fm
glo. ibidē. c. j. iuramentū calumnie cōtinet
quinq; c. Nam primo iurat qđ credit se bo/
nam habere causam. Secūdo qđ interroga/
tus nō negabit qđ verum esse credit. Ter/
tio qđ non vteretur scienter falsa probatioe.
Quarto qđ dilaciones nō petet in fraudē.
Quinto qđ nec dedit nec pmisit nec dabit
nec pmittet pro hac causa aliquid nisi per/
sonis illis quibus leges dare permittunt
vt. l. c. l. ij. ⁊ in aut. principales: ⁊ in aut.
vt litigantes iurent in prin. coll. ix. Unde
quādoq; cōtingit reū incidere plurium in
his quinq; ex quibus aggrauat eius pec/
catu; vnde versus. Illud iurat quod lis
sibi iusta videtur. Et si queres verū non
inficietur. Nil pmittetur nec falsa p̄batio
datur. Et lis tardetur dilatio nulla petet.
Verātamē clericus iuramentū calumnie
dare nō pōt sine licentia sui episcopi vt ex/
tra de iura. ca. c. j. ⁊ in glo. Quarto pro/
inde queri potest: vtrūq; reo liceat iudiciū
p̄ appellationem declinare: p̄sertim cū ma/
ius esse videat vinculum ordinarie potesta/
tis qđ p̄p̄te electionis: sed a iudicib⁹ quos
cōmunis p̄sensu elegit nō licet appellare:
sicut patet. ij. q. vj. c. a iudicibus quos cō/
munis cōsensu elegerit non liceat p̄uoca/
ri. Et hi dicuntur ibidem iudices arbitra/
rij qui sunt duplices. Quidam sunt qđ nul/
lam potestatem habētes cum cōsensu lit/
gantū in iudices eligunt: in quos cōpro/
mittitur vt eorū sententie stetur: ⁊ hi dicunt
iudices arbitrij tñ. Alij dicunt arbitra/
rij ⁊ ordinarij: qui se legitime habentes
ab eis eliguntur ad arbitrandū: qui non
sunt sue ditioni suppositi: ⁊ ab his appel/
lari non licet. Ad hoc dicendū fm Tho. ⁊
Asten. post eū: qđ duplici causa p̄tingit ali/
quē appellare. Primo ex cōfidentia iuste
causae: qđ se iuste se grauari sentit a iudi/
ce: ⁊ tūc licitum est appellare vel ante sen/
tentia vel post: ⁊ hoc p̄sertim a iudice ordi/
nario qđ p̄tās iudicis ordinarij nō depen/
det ex p̄sensu litigantiū vel illo ⁊ qđ eius iu/
dicio subdunt: sed ex auctoritate regi vel
p̄ncipis terre qđ eum instituit: ⁊ ideo p̄tra/
ctus iniustū grauamē lex tribuit appella/
tōis subsidū. Hinc dicit. ij. q. vj. c. liceat ap/
pellatori vitiatā causā iniusto examine re/
medio appellationis releuare. Et ibidē. c.
appellatē. c. ois. A iudicibus aut arbitra/
rij rōnabiliter denegat subsidū appella/
tionis: eo qđ sua sponte se illi iudicio sub/
tecit: leuis enī videt eē qđ nō semp p̄manet
in eo qđ semel approbavit. Et ideo i dicto
c. a iudicib⁹ dicit glo. Bar. brix. Si cōsen/
sisti in iudice aliquē: p̄pter iniquitatē p̄so/
ne nō potes appellare: vt h: ⁊ ex d. of. def.
c. sup. q̄stionū: s; ab iniqua iustia potes ap/
pellare: qđ licet reprobare dicta s; nō p̄so/
nā: hoc ibi cū multis alijs qđ p̄sequit ibi/
dē de hac materia. Et. ij. q. vj. c. liceat: bre/
uiter notat in glo. Bar. brix. qđ sit appel/
latio: quis possit appellare: ad quē sit ap/
pellandū: quō sit appellandū: quotiēs sit
appellandū: infra qđ tēpus sit appellandū:
infra qđ tēps p̄seq̄ debeat appellationē: qđ
appellatioe pendēte nihil debet inouari:
qđ sit officiū eius ad quē appellat: qđ nō
ē necesse appellare: ⁊ qñ nō pōt appellari:
de q̄bus causa breuitatis sup̄sedeo. Secūdo
p̄tingit appellari causa afferēde more:
ne p̄tra eum iusta iustia p̄ferat: ⁊ hoc est ca/
lūniōse se defendere: qđ ē illicitū ⁊ acriter
punitū: vñ. ij. q. vj. c. oimodo punitū
ē quotiēs iniusta appellatio p̄nunciat sū/
ptus qđ dū sequeretur aduersari⁹ impendit
reddere cogat nō simplos sed q̄druplos.
Glo. hodie simplos: vt. l. d. fru. ⁊ li. expē.
l. nō ignorat: vel forte duplos: vt in casu qđ
ponitur. ij. q. li. q. libellum. In glo. Bar.
brix. fm legē punit in. v. libris argenti in
causa ciuili. l. qđ ap. nō re. ab exēcutore: i
criminali efficit infamis si litē p̄dit: vt. l.
de ap. a p̄consulib⁹. Quinto p̄terea q̄rit
pōt: vtrūq; dānatus morti licite possit abire
si tēps ⁊ locum habuerit: p̄sertim cū non li/
ceret dānato subtrahere iudici quācūq;
terrenā substantiā sibi adiudicatā: q̄to mi/
nus licitū videt reo subtrahere iudici cor/
pus suū p̄tati iudicis iam adiudicatu;:
qđ vtrūq; faceret si abiret. Ad h̄ respondet
Heinric⁹ de gādano qđ libeto. ix. q. xxvj.
qđ nō est incōueniēs plures h̄re p̄tates sup/
eandē rem diuersis respectib⁹: vt qđ vnus
habeat in ea p̄prietatē ⁊ alius vsū: ⁊ fm h̄
diuersimode q̄libet eorū p̄tate sua sup̄ illaz
vtrūq; pōt: dū tñ hoc nō fiat in lesionē alteri/
us. Pro quo nota qđ supra rem aliquā du/
plex pōt haberi ius vel p̄tās. Vna quo ad
p̄tatem i substantia rei: ⁊ illā nō habet iur.

tōis subsidū. Hinc dicit. ij. q. vj. c. liceat ap/
pellatori vitiatā causā iniusto examine re/
medio appellationis releuare. Et ibidē. c.
appellatē. c. ois. A iudicibus aut arbitra/
rij rōnabiliter denegat subsidū appella/
tionis: eo qđ sua sponte se illi iudicio sub/
tecit: leuis enī videt eē qđ nō semp p̄manet
in eo qđ semel approbavit. Et ideo i dicto
c. a iudicib⁹ dicit glo. Bar. brix. Si cōsen/
sisti in iudice aliquē: p̄pter iniquitatē p̄so/
ne nō potes appellare: vt h: ⁊ ex d. of. def.
c. sup. q̄stionū: s; ab iniqua iustia potes ap/
pellare: qđ licet reprobare dicta s; nō p̄so/
nā: hoc ibi cū multis alijs qđ p̄sequit ibi/
dē de hac materia. Et. ij. q. vj. c. liceat: bre/
uiter notat in glo. Bar. brix. qđ sit appel/
latio: quis possit appellare: ad quē sit ap/
pellandū: quō sit appellandū: quotiēs sit
appellandū: infra qđ tēpus sit appellandū:
infra qđ tēps p̄seq̄ debeat appellationē: qđ
appellatioe pendēte nihil debet inouari:
qđ sit officiū eius ad quē appellat: qđ nō
ē necesse appellare: ⁊ qñ nō pōt appellari:
de q̄bus causa breuitatis sup̄sedeo. Secūdo
p̄tingit appellari causa afferēde more:
ne p̄tra eum iusta iustia p̄ferat: ⁊ hoc est ca/
lūniōse se defendere: qđ ē illicitū ⁊ acriter
punitū: vñ. ij. q. vj. c. oimodo punitū
ē quotiēs iniusta appellatio p̄nunciat sū/
ptus qđ dū sequeretur aduersari⁹ impendit
reddere cogat nō simplos sed q̄druplos.
Glo. hodie simplos: vt. l. d. fru. ⁊ li. expē.
l. nō ignorat: vel forte duplos: vt in casu qđ
ponitur. ij. q. li. q. libellum. In glo. Bar.
brix. fm legē punit in. v. libris argenti in
causa ciuili. l. qđ ap. nō re. ab exēcutore: i
criminali efficit infamis si litē p̄dit: vt. l.
de ap. a p̄consulib⁹. Quinto p̄terea q̄rit
pōt: vtrūq; dānatus morti licite possit abire
si tēps ⁊ locum habuerit: p̄sertim cū non li/
ceret dānato subtrahere iudici quācūq;
terrenā substantiā sibi adiudicatā: q̄to mi/
nus licitū videt reo subtrahere iudici cor/
pus suū p̄tati iudicis iam adiudicatu;:
qđ vtrūq; faceret si abiret. Ad h̄ respondet
Heinric⁹ de gādano qđ libeto. ix. q. xxvj.
qđ nō est incōueniēs plures h̄re p̄tates sup/
eandē rem diuersis respectib⁹: vt qđ vnus
habeat in ea p̄prietatē ⁊ alius vsū: ⁊ fm h̄
diuersimode q̄libet eorū p̄tate sua sup̄ illaz
vtrūq; pōt: dū tñ hoc nō fiat in lesionē alteri/
us. Pro quo nota qđ supra rem aliquā du/
plex pōt haberi ius vel p̄tās. Vna quo ad
p̄tatem i substantia rei: ⁊ illā nō habet iur.

De decalogi

precepto

deus sup corpus dñati pl^o q^o sup aiam illi/ us. Seda quo ad vsum in actiōe aliqua ex/ ercenda circa rem illā: t talē pñatez tñ ha/ bet: que pñstir i trib^o scy corpus captēdo: inuinculando siue incarcerando: t in occi/ dēdo. Sola aut aia pñatem sub deo habet/ quo ad pprietatē in substantia corpis: t te/ nes ius suū in hoc custo dire absq^o iniuria/ alteri^o q^o custo dret iuriā iudicis si abiret/ vincula vel carcerē dirumpendo: ppter b^o enī dñri^o puniendus esset si ipm^o denuo ca/ pi ptingeret: sicut etiā iniuriaret iudici si/ rebellaret ei cū vellet eum iudicialiter oc/ cidere: s^o hoc debet patienter sustinere vt/ circa corpus exerceat actū iusticie. Ad ar/ gumentū ergo dicēdū: q^o dñato licitū eēt/ etiaz subtrahere iudici vel custodi quācū/ q^o rem necessariā ad pseruationē vite sue: dum tñ eius subtractio nō vergeret i pñ/ diciū iuris qd^o habet iudex in corp^o illius. Itaz si existens i vinculis necesse haberet/ mori fame nisi subtraheret ei panē: tunc b^o ei liceret: q^o hoc nullo modo vergit in pñ/ diciū iuris qd^o habet iudex in detinēdo v^o occidēdo: t necessitas facit illud cōmune/ qd^o fuerat pprium: ita q^o iuste occupāti cō/ cedat: imo ad hoc obligat fm^o legem natu/ re: alioquin seipm^o occideret. Sic etiam in/ pposito quātū iur^o habet iudex in detinē/ do t occidēdo damnatū: tātū iuris t pl^o habet dñatus in abeundo t vitaz custo/ diendo cū iuste poterit: q^o iudex nō tanta/ necessitate cōpellit eū occidere vel detine/ re: quāta necessitate ppter iustum metum/ mortis cōpellit dñat^o sibi puidere: ne vi/ tam t pfectionē suā amittat in corp^o si pos/ set inuenire locum t tps. Et si eēt sine vin/ culis t ostia essent apta nec adesset impe/ dimentū abeundi: alioqn iudicaret quod/ ammodo homicida suisipius. Sexto de/ niq^o queri pōt vtz liceat ad mortē dñato/ se defendere si pōt: pñertim cū illud ad qd^o natura declinat semp ē licitū qñ d iure na/ turali psequēs: sed inclinatio nature ē ad/ resistēdū corūpētib^o: nō solū i hoib^o t ani/ malib^o s^o etiaz in sensibilib^o reb^o. Hinc d^o pñoner. xxiij. Erue eos q^o ducūt ad mor/ tem: t eos q^o trahunt ad interitū liberare/ nō cesses. Si b^o pñcipis de alijs qñtomagis/ de seipso: cū qñ magis obliget sibi q^o alte/ ri. Ad b^o rñder Tho. scda. 2°. q. lxiij. q^o ali/ qñ ad mortē dñat duplici^o. Ano mō in/ iuste: t tale iudiciū est sile violentie latro/ nū: fm^o illud Ezecb. xxiij. pñncipes ei^o in

medio ei^o qñ lupi rapientes pñdam ad effun/ den dū sanguinē. Et ideo sicut licet resistē/ re latronib^o: sic i tali casu licz resistere ma/ lis pñcipib^o: nisi forte pñt scādalū vitan/ dū: q^o pñt b^o aliq^o grauis turbatio timere/ tur. Alio mō iuste: t sic non licet pñdñato/ se defendere: licitū ē enī iudici cū resistētē/ impugnare. Ex q^o relinq^o q^o ex pte iudicis/ ē bellū iustum: t ex pte dñati bellū iniu/ stū: t ideo grauius peccat. Nec per b^o excu/ satur q^o natura ad defendēdū se inclinat: q^o pñt b^o data ē homi rō vt ea ad q^o natura/ inclinat nō passim s^o fm^o ordinē rōnis exe/ quat: t ideo nō qñlibet defensio sui ē licita: s^o q^o fit cū debito moderamine. Et ideo dñ/ ctū sapiētis nō intrēdit pñulere q^o qñ labo/ ret ad liberā dū aliū a morte t ordinē iusti/ cie: sicut nec seipm^o t iusticiā resistendo de/ bet a morte liberare. Et si querit^o vtz iu/ dex punire debeat reos i se delinquentes. Rñder Asten. li. j. ti. xij. q^o debet fieri pu/ nitio. s. intuitu honoris diuini siue officij/ sui. nō aut intuitu pñrie iniurie. Et ideo bea^o pñetr^o illatas sibi pñumelias cum gaudio/ suscipiebat: peccata xō q^o cōmittebant in/ deū acerbe puniebat: vt pñt Act. v. i ana/ nia t saphyra. Sic pñaulus p totā eplaz/ ad Corinē. pla monitiōe p pñemptū i ipm^o delinquentes ad amorem sui reuocat. Eū/ mā vero magū qui ceteros a fide retrabe/ bat cecitate percussit. Ad laudē dei.

Qui pñt esse aduocati: t qñ req^o/ runt ad iustam aduocationem: t/ vtrū obligant^o ad patrociniādum/ gratis p paupib^o. Sermo V

On loqueris con.

n pñmū tuū falsum testimoniu.

Ero. xx. Quintuz pñde genus

hoim t pñceptū istud faciēs: sunt impij ad/ uocati vel causidici. Pro q^o nota: q^o aduo/ care vel postulare fm^o Lan. est desideriu/ suū vel amici sui in iure apud eū q^o iuridic/ ctioni pñt exponere: vel alteri^o desiderio/ pñre: vt. ff. de postulā. l. j. t. liij. q. vij. s. trla.

Hic pñmo qñ pōt. vtz officium aduocādi/ gerere licitū sit oib^o: pñertim cū ab opib^o miscōie null^o arceri debeat: s^o pñtare patro/ cinū. l. canis iudiciarijs pñinet ad opa mi/ sericordie. Et enī qñ diligere debeat. pñl/ mū sicut seipm^o: t ad effectū dilectiōis pñi/ neat q^o aliqñ tpe necessitatis pñio subue

Act. ij

2

nat patrocina do: videt q nullo mō debe
ret ab h̄ arceri. Ad hoc dīcēduz fm Tho.
scōa. 2. q. lxxj. q aliq̄s impedit ab actu
aliq̄ duplici rōne. Primo pp̄ impotētiā
q simplicit̄ excludit aliq̄e ab actu aduo/
cādi postulādi vel patrocina di. Sic enim
phibēt ab aduocatoz officio qdā pp̄ im/
potētiā interiorē: eo q aduocato necessaria
videt̄ interior impetia: q̄ ueniet̄ ostēdere
posset iusticiā assupte cause. Et ideo phī/
bent̄ h̄ officii exercere furiosi amētes ⁊ i/
puberes. l. minores. xvij. annis: et mulie/
res q̄ vt cōmuniter i rōne deficiūt: vt patz
fi. de postul. l. j. ⁊. h̄. j. et. iij. q. vij. s. tria: ibi
subdīc. Quidā phibēt oīno postulare vlt̄
pp̄ etatē vt mīores. xvij. ānis: vel etiam
pp̄ter casū vt amētes ⁊ siles. S; mulieres
q̄uis p alijs postulare nō p̄it: tñ p seip̄is
licitū ē: vt patz ibidē. Quidāz etiā phibēt
pp̄ impotentia exteriorē: q̄ cū loquela ⁊
audir̄ necessario requirant ad debitā ad/
uocationē: vt mētis pceptū p̄ncipare pos/
sit: ⁊ qd̄ ei dīcīf audire: idō q̄ in his passū
tur defectū oīno phibēt ne sint aduocati
nec p se nec p alijs: sicut sūt muti ⁊ surdi
vt dicta. l. Scōo q̄s ipedit pp̄ indecētiā
officiū illud exercere. Et h̄ duplici. Vno
mō pp̄ter psonē defectū corpālē: ⁊ ideo re/
pellūt cecī q̄ iudiciū uenienter astare non
possent: vñ i dicto. s. tria. Sedē. Prohibē
tur qdā ne p alijs postulet̄ pp̄ter casū: vt
viroz lūme p̄uati cūz tñ postulare p̄it p
seip̄is. Silit̄ ⁊ serui. l. q̄ sūt fullis p̄diti/
onis. q̄ pceptū ē vt ciuilib⁹ nō fungat̄ of/
ficijs: vt dī dicto. s. tria: ⁊ etiam pp̄ defe/
ctū spūalē: q̄ nō decet vt alterius iusticie
patronus existat qui in seip̄o iusticiā con/
tempnit. Et ideo infames: infideles: et de/
gratib⁹ criminib⁹ dānati non decēt sūt
aduocati: vnde in dicto. s. tria. Sedē. Alij
phibent̄ ne p alijs postulent̄ pp̄ter notā
turpitudinis: vt hī qui corpori suo mulie/
bus passi sūt: id ē peccatū p̄tra naturā vo/
luntarie sustinuerunt vel fecerūt: nisi for/
te vi p̄donum vel hostiū stuprati: phibētur:
glo. tunc enī non ē eis imputandū: vt. ff.
adul. l. vim passz: ⁊. xxij. q. v. c. ille. Si/
militer q̄ capitali crimīe vel causa calūnie
publici iudicij sunt dānati: vel q̄ opas su/
as locauerūt vt cum bestijs depugnarent
in arena: glo. secus si causa virtut̄ hoc fa/
ciant. ff. e. l. ij. s. q̄ si. Sequit̄. hīs psonis p
se allegare p̄mittit̄: p alijs postulare phī/
bētur: nisi forte tutelam impuberis vel cu

ram adolescentiū non affectatā s; necessa/
riam administrent: pro his enī quozum cu/
ram gerunt postulare cōceditur: alij enim
omnes qui vt infames: glo. minoz infamia
notant̄: nisi p se ⁊ pro certis psonis postu/
lare non possunt. Et ponunt̄ ibidē ille cer/
te persone. In glo. quoq̄ ponit̄ differētia
inter infamia maiorē ⁊ minorē: de quibus
omnib⁹ gratia breuitatis sup̄sedeo. Simi/
liter pp̄ter defectū spūalem phibent̄ oēs
heretici ⁊ qui nō sunt recte fidei: vt de pe/
di. j. vbi dicit̄. c. Remo vel in foro magni/
tudinis tue vel i puinciali iudicio vlt̄ apd̄
quemq̄ iudicem accedat rogatorū confor/
tium: nisi sacrosanctis catholice regionis
fuerit imbutus ministerijs. Et extra de he/
re. vergētis in seniū. Alio modo q̄s impe/
dit ad hoc officii exequendū: eo q̄ rebus
maiorib⁹ est obligatus: ⁊ ideo monachos
⁊ p̄b̄yteros nō decet aduocatos esse: neq̄
clericos in iudicio seculari: qm̄ h̄mōi p̄lo/
ne diuinis rebus sūt astricte. S; quia ne/
cessitas hūc indecētie p̄fertur: idō possūt
h̄mōi persone p seip̄is ⁊ p quibuscūq̄ alijs
vti officio aduocati. Ad cuius euidentia
sciendūz fm Asten. li. j. ti. xxxix. q̄ ab ad/
uocando repellūt monachi ⁊ canonici re/
gulares ⁊ alij religiosi tā i foro seculari q̄
ecclesiastico: vt extra ne cler. vel mo. secu.
neg. se imil. c. multa. Vnde eo. ti. c. ex par/
te subdīc: q̄ qdam canonici dū redargue/
rent p canones quia erant aduocati: vice/
bant: q̄ ille canon loquebat̄ d̄ monachis
⁊ non de canonicis regularib⁹. Et dicit̄. c.
ex parte: q̄ idem est iudiciū in tali casu
de canonicis regularib⁹ et monachis: licet
de monachis sit exp̄ssus: vnde tales pec/
cant aduocando: nisi pro suo monasterio:
nihilomin⁹ imperante suo p̄lato: vt. xvj.
q. j. mōachi. ij. ⁊ extra eo. ti. c. ij. Clerici ve/
ro constituti in sacris ordinibus etiā non
beneficiati: ⁊ clerici in minorib⁹ si sunt be/
neficiati: phibentur esse aduocati corā iu/
dice seculari nisi in causa p̄pria vel p sua
ecclesia vel p p̄iunctis aut miserabilibus
personis: vt extra de postul. c. clerici: ⁊. c.
cum sacerdotis: ⁊ hoc possunt vigente ne/
cessitate q̄tum ad psonas cōiūctas: vlt̄ cau/
sa elemosyne q̄tum ad personas miserabi/
les: vt dicto. c. cum sacerdotis. Clerici ve/
ro in minorib⁹ ⁊ non beneficiati p̄it a duoca/
re ⁊ salarium recipe etiam in foro seculari.
Et si pauperes sūt iustam negotiationē ex/
ercere possunt: vt eē ne cle. vel mo. c. j. Sedē.

De decalogi

precepto

neraliter tamen omnes clerici cuiuslibet ordinis aduocare prohibetur in causa sanguinis: vt. xxiij. q. viij. vbi dicit. c. his a quibus domini sacramenta tractando sunt iudicium sanguinis agitare non licet. Et extra ne cle. vel mo. c. Sententia sanguinis nullus dicet clericus vel pferat: sed nec sanguinis vindicta exerceat: vel vbi exerceat interlit: nec dicet litteras aut scribat pro vindicta sanguinis destinandas. Nec possunt allegare in causa criminali coram iudice seculari: vt li. di. c. aliquantos: nisi ad hoc vi supplicent p reis: vt. xxiij. q. v. c. circuectiones: et in glo. Arisqz vero licitum est aduocare in foro ecclesiastico: ar. a contrario sensu in dicto. c. clericus. Quod sane debet intelligi q in casibus pdictis aduocare possunt: ita tamen q diuinum officium cui tenentur interesse non impediatur: ar. di. xxi. c. clerici. Episcopi vero nec in causa ppria nec i causa ecclesie per seipsos aduocare possunt: sed aduocatus habebunt fm Hof. v. q. iij. c. qui episcopi. Quod itelligit Hof. coram iudicio seculari. Et redit glo. Bar. bax. rōnem: qz non expedit viros dei litigiosos esse: vt extra de syndi. c. j. ne cogantur recedere a diuinis obsequiis. Corā iudicio tamē ecclesiastico pōt si voluerit: tam p se q per procuratorem litigare. Sic enī intelligit. c. fi. extra de iuracalū. De ceteris gratia breuitatis suppleo. Prohibetur etiam aduocare qui pccatiter et improbis aduocat verbis: vt piz in dicto. §. tria: vbi subdit. Si quis adeo pccat fuerit vt non ratio sed phris putat esse certandū: opinionis sue iminutionez patiet: non ergo pccatiter nec cōuiciando vel vociferādo causā pponat nisi qrenus litis vtilitas expōsat. Unde dicit Hsidorus de sum. ho. q antiqui forensē eloquētiā caninā secundam nūcupabant: eo q cauē fidici i certaminibz causarū omīssis q agūt veluti canes alterutrū lacerant. Secundopncipaliter queri potest: quot sunt que requiruntur ad iustam aduocationē. Ad hoc breuiter dicendū: q pncipaliter requiruntur quinqz. Primo requirit q ante causē susceptionē aduocatus diligēter examinet causē qualitātē et diligēter caueat ne causam iniustā vel desperatāz assumat: qz fm Alsen. vbi supia: si clientulū suū scilicet induceret ad mouendūz vel defendendū causā iniustā: teneret eidem ad dāna et expensas si causam amitteretur. C. d.

fidet. in. l. nō est ignotū. Q si causas obtinuerit et multo magis obligabit aduersario: vt videbit. Si vero causam diligēter examinātā iustā esse crederet ideo eaz defendendam acceperat: sed in pcessu appareat causam esse iniustā: tunc non debet eam pdere vt sez aliam ptem inuenit vl alteri parit secreta causē sue reuelat: sed debet eam deferere et clientulo suo pfulere q cedat vel sine aduersarij damno componat: et tunc pōt aduocatus aliquid p labore suo scilicet quem subiit bona fide: fm Hostie. Si vero ignoranter iniustā causam defendit vsqz in finem putans eam esse iustā: tunc excusatur fm modum quo potest ignorantiā excusari: ignorantia non iuris sz facti. Et sic colligit ex dictis q aduocat causam iniustā defendens sciens: pferim ignorante ppro clientulo: obligatur vtriqz parti ad omne interesse. Secūdo vero requirit q salariū moderatū exigat et recipiat. Ad cuius euidentiaz queri pōt vtrum licitum sit aduocato pecuniā accipere p suo patrocinio: pferim cum opera misericōdie non sunt intuitu remunerationis humane faciēda fm illud Luc. xliij. Cui facis pādū aut cenā noli vocare amicos tuos neqz vicinos diluites: ne forte et ipsi te retribuant et fiat tibi retributio. In cuius etiā argumētū dicit Augu. ad macedoniūz q nō debet iudex viderē iustum iudiciūz nec testis vtz testimonij. Ad hoc dicendū fm Tho. scō. 2. q. lxxj. q ea q qd non tenet alteri adhibere. pōt iuste p eo exhibitione recōpensationē accipere. Manifestū est aut q aduocatus nō semp tenet p stare patrocinij aut p illū causis alioz: et ideo si vendat suū patrocinij aut cōsiliū non agit ptra iusticiā. Sicut eadē est rō de medico opem ferente ad sanādū: et de oibus alijs hmoi psonis: dum tñ accipiat moderate psiderata pditione psonaz et negociorū et laboz et cōsuetudine patrie. Nec est idē de iudicibz et testibz: qz tales sūt cōmunēs vtriqz pti: qz iudex tenet dare iustam sententiā et testis tenet dicere vtz testimonium. Iusticia aut et vritas non magis declinant in vnā ptem q in aliā: et ideo iudicibus de publico laborij stipendia statuta sunt: et testes expensas accipiunt nō quasi polum testimonij sed quasi stipendiū laboris: et hoc vl ab vtraz pte vel ab ea qua inducunt: qz nemo militat stipēdijs suis vnqz: vt dicit. j. Cor. ix. Sed aduocatus

altera ptem tñ defendit: et ideo licite po-
test accipere pccatū a parte quaz adiunat:
vnde Aug⁹. ad maced. 7 ponitur. xi. q. iij.
c. Non licet iudiciū vendere iudici: et si li-
ceat aduocato vendere iustū patrociniū
et iuriconsulto rectum consiliū. 7. xliij. q. v
c. nō sane. Verūtamē si quid imoderate p
improbū extorquet contra iusticiā pec-
cat et obligat ad restitutionē: vñ si plus ex-
torquet q̄ debet: vnde potest ab initio cum
litigatore pactū facere: vñ etiam post factū
si ab initio nō fuerit determinatū de quan-
titate salarii. Cui⁹ moderamen attrēdi de-
bet fm quattuor. Prīmū est magnitudo
causae: secundū est labor aduocationis: ter-
tiū est scientia facundia et honestas aduo-
cantis: quartū est consuetudo regionis. et
fm p̄siderationē horū quattuor maius vel
min⁹ taxari debet: vt in dicto. c. 5. tria. x.
apud urbem. Non potest tamē cum eo con-
uenire de salario cū graui damno litigato-
ris: et p̄cipue de quota parte litis: vt ibi. x.
arcent⁹: q̄nimo etiam tales ab aduocando
remouent⁹: vt patet ibidē. Qui⁹ etiam rei
gratia dicitur ibidē. x. p̄terea nō licet ad-
uocato vllum contractū inire. glo. lite p̄-
dente: vñ vllā pactionē p̄ferre cū eo litiga-
tore quē in propriā recepit fidem. Ratio p
hibitionis hui⁹ est quia posset esse occasio
magis in alt⁹: nā quādo videret causam in
piculo cogeret clientulū inire pactū et da-
re salariū ad libitū: sed post causā p̄fectā
de salario cauēri potest: vt. ff. de var. et ex-
traor. cog. l. j. §. si cui. Hoc etiā trepide te-
nendū q̄ adhibitis circūstantijs predictis
licite potest sine peccato petere salariū: vt
xi. q. iij. c. nō licet. Addit tamē Tancre. q̄
si stat p̄ aduocatū q̄ nō aduocet i causa su-
scepta nō potest petere salariū: vt. l. de cō-
di. ob cau. da. l. aduocationis: vbi dicitur.
Decunā data aduocatōis si p̄ eos qui re-
ceperint steterit quo min⁹ susceptū causam
nōdū implenerint: restitui debz. Deniqz si
finita causa de salario litigator satisfacere
noluerit: poterit aduocat⁹ implorare iudi-
cis auxiliū p̄ competentī salario: vt. ff. de
var. et exor. cog. l. j. §. in honorarijs. Ter-
tio p̄inde requiritur q̄ legalitatē et fideli-
tatē suo clientulo seruet: vt. l. de p̄tingent
bus et p̄cennitib⁹ cause sue p̄motionē nt-
bil omittat in quātū iusticia p̄mittit: alio-
q̄n si p̄ imprudētā suā vel negligentā cli-
entulū sui cām iustā amiserit obligat eidez
ad restitutionē: vt. ff. de offi. p̄s. l. vltimas.

§. sicut. Et multo forti⁹ obligat si p̄pter in-
fidelitatē et p̄ditionē suā cām amitteret q̄
tūc ē dign⁹ maior pena: vt. ff. de p̄s. si q̄s.
Tenet etiā q̄licūqz vitio suo cām suā ami-
serit: ar. ff. de euic. h. emptor. Sec⁹ tñ si ex
q̄litate cām vñ defectu p̄bationū: q̄ vitū ē
materie nō artificis: vt. ff. ad. l. acq̄l. si ser-
uus seruū. §. si calicē Nec etiā ex industria
diz iurgii protraheret: vt dicit in dicto. x.
p̄terea: vbi dicit glo. q̄ si fecerit: puniet
eū iudex in duabus libris auri: vt. l. de in-
de. p̄erandū. §. illo procul. Insup tenetur
ad restitutionē damni p̄ hoc illatū. Ande d
talib⁹ dicit Inno. de vilitate conditionis
humane: q̄ sepe cās tantū differūt: q̄ liti-
gantib⁹ plus q̄ totū auferūt q̄ maior ē ex-
pensarū sumpt⁹ q̄ fruct⁹: nec terminā-
tur negocia pauperū cepta quousqz eorū
marsupia sunt euacuata. Quarto nō re-
quirit⁹ q̄ aduersario cōseruet veritatē et ius-
ticiā: ita q̄ fm Ray. nō inducat falsa iustu-
menta nec falsos testes siue corruptos nec
mētias nec inducat falsas leges vñ iura: q̄
tenet aduocat⁹ omnia restituere que iuste
amiserūt illi p̄tra quos patrociniū p̄stet/
bat p̄pter p̄tinaciā ei⁹: hec Ray. Similiter
dicit Host. ti. de penitētis: q̄ si aduocatus
p̄ suā cauillationē abstulit aduersario suo
bonā cām: vel grauauit eū in aliquo petē-
do p̄solationem supflūā: vñ allegādo falsē p̄-
p̄scientiā: vñ faciēdo positionē duplicē:
vñ canillofā: vel per instructionē falsi testi-
vel inducēdo clientulū suū ad negādū
veritatē: tenet in solidū quo ad vex inter-
esse. Et idē est si subtraxit aduersario copi-
am defensionis. Ande in dicto. §. tria. sub/
dis. x. Si q̄s autē ex litigatorib⁹ detectus
fuerit sepatiz tractasse cū plurib⁹: et aduer-
sario suo subtraxisse partis defensionis co-
piam: ostendit proculdubio iniquā a se li-
tem foueri: et auctoritatez iudicialiam a se
elusi experiet⁹: hoc ibi. Et hoc exemplariē
patet ex de testi. et attesta. in. c. intimauit: et
de testib⁹ cogendis: in. c. p̄uenit: vbi te-
stes erant iuramento cōstricti ne p̄tra eos
testimoniū ferrent: vide in glosa. Verūta-
men aduocato defendenti iustā cām lz eo
prudēter occultare q̄bus impedire posset
ei⁹ p̄cessus: nō tamē licet et vñ aliq̄ falsita-
te. Concor. his Ales. vbi supra: q̄ cito ta-
mē scierit cām esse iniustā quā defendit
nisi p̄sed destiterit: intus aduersario et
obligat illi ad vex iteresse. Et dicit Greg.
sup. Ezech. q̄ iust⁹ aduocat⁹ nullo mō cās

De Decalog

In iustas accipit nec verba dare pro iusticia pſentit. Sz pro chdolor fm Bern. in li. de pſideratõe: hi. s. aduocati ſunt q̄ docuerunt linguas ſuas loqui grãdia cũ operat̃ erigua: largiſſimi pmiſſores: peſſimi exhibitores: diſerti aduerſus iuſticiã: eruditi p falſitate: ſapiẽtes vt faciãt malũ: bñ autẽ facere neſcierũt: h̄ ille. Et ideo in iudicõ futuro fm Ambro. in ſermõe quodã iuſte diceſ aduocato. Redde qđ accepisti: quoniam ptra veritatẽ fecisti: et iniquitati affuiſti: iudicẽ ſefelliſti: iuſtã cãm oppreſſiſti: deſalitate viriſti. An legiſ q̄ quidã habẽs filiũ venit ad quẽdã ſenẽ p cõſilio dicens: Dñe paup ſum et ditari deſidero: cũ igitur aduocati ſume dicens: ſi pſulueritis velles filiũ meũ aduocatũ fieri. Qui ſenex rĩdit: Quicũq; voluerit aduocatus fieri: ſtatim collo ſuo ſcalã imponit. xij. gradũ q̄ mediantẽ deſcendit ad inferiõra gehẽne. Sed min⁹ dixit: q̄. xv. gradus h̄: nã hui⁹ ſcale latera ſũt fauor human⁹ et appetit⁹ auar⁹. Prim⁹ grad⁹ hui⁹ maledicte ſcale eſt ſupbia in veſtib⁹ et ſimilib⁹: tumor et delectatõ in honorib⁹: et vana glia in ſciẽtijs. Unde dicit Aug⁹ i quodã ſermone q̄ nihil ipudẽti⁹ arrogãtia aduocatoꝝ: qđ garrulitatẽ auaritate putãt: et pati ad lites i ſubiectos tumide intonat. Scđs grad⁹ eſt delicate et ſplẽdide eplari: magiſq; q̄tidianis et hõſitatib⁹ oblectari. Dicit enĩ Bern. de pſiderone q̄ hõſulus aduocat⁹ aut rũpẽ aut loqueſ: plen⁹ eſt ſermonib⁹: coart⁹ eſt ſpũs vteri ſui: eſurit et ſitit auditoꝝ. quib⁹ laetitiet vanitates etc. Tert⁹ grad⁹ eſt ſciãz vẽdere: nec qđ pſonis paupib⁹ vel miſerabilib⁹ ſine p̄cio pſulere. An dicit ſynodus i eplã q̄ apud cauſidicos etiã ipm ſilentiu⁹ venale eſt: ac lingua eoz dãnifica: niſi ſuſibus argenteis liget. Quart⁹ grad⁹ eſt ppter eſtũ auaricie iuſticiã ſpernere et i oib⁹ cõmodo p̄prio deſeruire. An dicit Alan⁹ de p̄queſtiõe nature: q̄ vbi nũmus loquitur: tullianĩ eloquiũ tuba rauceſcit vbi nũmus militat: hectorẽ militie fulgura cõpeſcũt: vbi pugnat pecunia virtus expugnat herculeas: nũmus regnat: nũm⁹ impat vniuerſis. Quint⁹ grad⁹ eſt multa pmiſſere et inſideliter agere: ſeſcietẽ tacitare et ex ignorãtia vñ negligẽtia cãm amittere. An Bern. de pſideratõe. Hi ſũt qđ docuerũt linguas ſuas loq̄ grãdia cũ opant̃ erigua: largiſſimi pmiſſores et parciſſimi exhibitoꝝ. Sextus eſt in aduocãdo paupib⁹ nolle ſubue-

precepto

nire: cũ tñ ad h̄ obliget̃ p loco et tpe. Omne nanq; ingerit̃ pſtant in fornacẽ auaricie. Septim⁹ eſt cãm quã agnoſcit̃ deſperatã aſſumere: vt ſic maſupium litigatoꝝ valeat euacuare. Octau⁹ eſt cãm iuſticiã aſſumere et eã velle p̄tinaciter defendere. Non⁹ autẽ eſt cãm quã depoſit in iuſtã reperit̃ nihilominus velle ſuſtinere: vel ſaltẽ cõpoſitionem facere cũ damno aduerſarij. Decim⁹ eſt cũ iniuria verboꝝ aduocãdo rãcores et odia ſuſcitare. Andecim⁹ eſt falſa iura vel inſtrumenta ſeu falſos teſtes inducere aut vera negare: diuerſalq; cauillationes friuolas pponere. Duodecim⁹ eſt dilatões et p̄tractatões ſupfluas petere in grauamẽ partiũ. Tredecim⁹ eſt imoderatũ vñ iuſtũ lucrum extorquere vñ exigere. Decimiquart⁹ eſt auxilliũ aduocatoꝝ: pſiliatoꝝ vel teſtiũ qđ fuerũt oportunit̃ vñ neceſſarij: ab aduerſario cantis ad inuẽctionib⁹ ſubtrahere. Decimusquint⁹ eſt neceſſario reſtituẽda ſibi p̄ rei tñere nec velle reſtituere. Et ſenex ſubinit̃ dicens: Eũ aduocati ſunt talib⁹ facinorib⁹ onerati: pſulo tibi q̄ eternã dãnatoꝝ ſaluatõni aie filij tui nõ pponas. Quin to deniq; requirit̃: q̄ paupib⁹ in aduocãdo p tpe et loco ſubueniat. Hic q̄ri p̄t vtz aduocat⁹ cãm paupẽ p̄rociũ pſtare teneatur: p̄ſerti cũ dñ. Exo. xxiij. Si viderĩ aſtũ odientis te iacere ſub onere: nõ p̄trãſiſ: ſ ſublenabis cũ eo: ſ nõ minus piculũ iminet pauperi ſi cã illi⁹ cõtra iuſticiã op̄primat: cui et hõ ex debito c̄aritat̃ plus obligat̃. Hic dicit Brego. in omel. quadaꝝ habens loquendi locũ apud diuitẽ p pauperib⁹ intercedat: talentũ enĩ noĩe cui libet reputabit̃ qđ vñ minimũ accepit. Ad h̄ dicendũ fm Tho. ſcđa 2. q. lxxj. q̄ cũ pſtare p̄rociũ cãm paupẽ ad opus miſericordie p̄tineat: cadit ſub p̄cepto: ſic alia miſericordie opa cadũt ſub p̄cepto: et quia null⁹ ſufficit oib⁹ indigentibus ſpendere opus miſericordie: ideo ſicut dicit Aug⁹. in li. de doc. xpia. cũ oib⁹ pdeſſe nõ poſſis: his potiſſime pſulendũ eſt qđ pro locoꝝ et tẽpoꝝ vel quarũlibet rerũ oportunitatib⁹ p̄ſtricti tibi quaſi quadã ſorte iungũtur. Ande p̄currentib⁹ his cauſis dñ pauper tãtã neceſſitatẽ patit̃ q̄ nõ appareat in prompto quomodo ei aliter ſubueniri poſſit: tũc teneſ ei p̄rociũ impendere: cuſq; ſeq̄ quis occurrat aduocato: qui tantaz ad p̄ſens neceſſitatẽ patit̃ q̄ in p̄ſonatu nõ appareat quomodo alter ei ſubuenire poſſit.

ſerual
do pec
facere
et ſic
eredi
repor
offici
eſt dñ
vt. ſ. d
habue
ſonẽ
catis
j. r. c.
his pe
bere ſ
tis ex
patron
luder
uocatus
cto. q̄
indice
bare cu
careat
Sequit
plã po
teſtaç.
peruen
quẽm
dẽ de o.

De
arbitr
ribus
ruſ: a
officij

ceptũ ut
ſunt coll
dum q̄ a
media p
mittur
dñor cũ
ſenſu pa
niſi mo
vt pate
articul
quĩt e
denere

ter: als nō teneretur tam stricte q̄ omitten/
do peccaret mo ita lter: quis laudabiliter
faceret si sine tali necessitate subueniret.
Et sic tenet vtiliter dispensare talentū sibi
creditū: seruata tamē oportunitate locorū
tēporū ⁊ aliarū rerū. In cuius argumētū
officiū iudicis sedentis in medio partium
est dare aduocatū illi qui habere non pōt:
vt. ff. de postulando. l. i. §. ait pretor: si non
habuerit aduocatū ego dabo. Unde q̄ p/
sone miserabiles sine salario sūt ab aduo/
catis defendende: patet arg. lxxxiij. di. §.
i. r. c. j. r. ij. r. lxxxiij. di. c. j. r. ij. Nec soluz
his personis hanc humanitatē iudex exhi
bere solet. Verū etiā si quis alius sit q̄ cer
tis ex causis vel ambitione aduersarij vel
patroni meru nō inueniat aduocatū: huic
iudex de aduocato prouidet ⁊ ei tenet ad/
uocatus obedire: alioquin vt dicitur i di/
cto. §. tria versi. Si quis vero cōmonitus a
iudice ea excusatione que nequeat cōpro/
bare cuiq̄ parti patrocinij denegauerit
careat foro. Glo. vt. ff. de penis moris. §. j.
Sequitur. Sciat etiā nūq̄ sibi agendi co
piā posse restitui glo. sic extra de testi. ⁊ at/
testat. c. intimat. ⁊ extra de testi. cogen. c.
peruenit. Ad idem. ff. de offi. proconsul. l.
quicunq̄ §. si. r. c. c. prouidendū. Ad lau/
dē dei omnipotentis.

De assessoribus: auditoribus:
arbitrarijs: procuratoribus: acto
ribus: syndicis. yconomis: cōsilia
rijs: ac pena delinquentium in his
officijs: Sermo VI

¶ On loqueris con

tra proximū tuū falsū testimo
niū. Exo. xx. Sextū p̄terea ge
nus hominū faciens cōtra pre
ceptū istud: sunt assessores ⁊ auditores qui
sunt collaterales iudiciū. Pro quo notā/
dum q̄ auditor est ille cui ab aliquo iudice
media pars vel aliquis cert⁹ articulus cō/
mittitur audiendus vel examinand⁹. Au/
ditor em̄ sicut assessor ab ip̄o iudice de con
sensu partū debet eligi ne appellet ab eo:
nisi modū excedat vel merito sit suspectus
vt patet extra de offi. dele. c. sup. questionū
articul. vbi plane de hoc ⁊ plura alia prose
quuntur de hac materia in textu ⁊ i glo. An
de ne recusari valeat de partū assensu def

vel recipiat vt ibi. Cuius officium est exē
qui quod sibi mandat: vnde officij eius
plerūq̄ necessariū est in iudicijs: vt p̄z in
dicto. c. sup. questionū. Cetera etiā intelli/
gi debent de auditorib⁹ que nūc dicuntur
de assessorib⁹: licet in aliquibus differant.
Est enī assessor ille qui associatur ab eo qui
potestare habet iudicandi: vt sibi in cause
cognitione assideat ⁊ eum instruat causam
debito fine decidere. Verū tamē licet de lu
re ad iudicē spectet assessorē eligere: tamen
fm̄ Lan. habetur de consuetudine ⁊ etiaz
rationi congruit: vt de partū assensu eli/
gatur: ne postmodū aliqua partū ip̄m va
leat recusare: vel sub homine suspecto list/
gare cogat. Unde q̄ de assensu partū sit eli/
gend⁹: p̄z i dicto. c. sup. questionū: vbi sub/
dis q̄ ab eo q̄ de cōmuni cōsensu partū da
tur vel recipit nō pōt. puocari. Ad idē. ij.
q. vj. c. placuit. ij. Si vero ptes nō cōuenē/
rint ad eligendū assessorē: tūc delegati iudi
ces cū eligāt put viderit expedire ⁊ vtile
fore: etiā inuitis p̄tib⁹: qm̄ iudiciū reddidit
inuitū: vt. ff. de verbo. obli. inter stipulan/
tē. §. si Stichū. Et si querit qualis esse debet
assessor. Dicendū q̄ integre fame: nō turpi
tudine notatus: vt. ff. de offi. assel. l. ij. r. c.
de dignitatibus. li. xij. l. ij. vbi dicit. Nec i
famibus ⁊ notatis ⁊ his quos scel⁹ aut vi
te turpitudine inquinat: ⁊ his quos infamia
ab honestorū cetū segregat: dignitatē por/
te patebunt. Nec etiā debet esse suspectas
alicui partū: quia cū ip̄e participet iurisdic
tione iudicātis si suspect⁹ est recusari po/
test: vt dicto. c. sup. questionē. P̄terea ne
mo fungi potest officio assessoris ⁊ aduoca
ti. ne dū ad utrūq̄ festinat neutrum bene p/
agat. vt. ff. de iur. l. veditore. l. d. off. assel.
l. vlti. r. xv. q. j. c. p̄sbyteros: ⁊ in glo. ne/
mo enī in vna ⁊ eadē causa officio diuersa/
rū personarū vt potest: vt p̄z. l. ij. q. l. ij. c. j.
r. ij. Hic q̄ri pōt utrū assessor a p̄tib⁹ sala
riū recipere possit: p̄serti cū fm̄ legē. ff. de cō
di. ob tur. cāz. l. ij. Si q̄s iustissimum h̄ret
animū ⁊ iudici mun⁹ offerret vt iustū iudi
ciū daret: a cā sua cadere d̄z: qz iudicē cor/
rupisse videt: ⁊ de vi. ⁊ ho. cle. cū ab om̄i:
subdis q̄ iudex non d̄z salariū petere noīe
assessoris. Ad idē d̄cedū fm̄ Asteñ. lib. j. ti.
xxxvlij. q̄ si tales officiales m̄iores vt asses
sores auditores: ⁊ filios q̄cūq̄ noīe cōseant
habeāt certos reddit⁹ assignatos sibi: tūc
non licet eis n̄ litigantibus vel etiam ab
alijs subdit⁹ aliquid extorquere: sicut nec

De decalogi

precepto

iudices ordinarij vt dictū est supra. Si ve-
ro nō habet certū stipendiū sibi assignatū
tunc distingue fm̄ Alexan. an. in. liij. q. scz
fm̄ p̄suetudinē ⁊ morem terre recipere p̄bit
sed p̄ vim vel immoderatā improbitatē re-
cipere nō possūt: que distinctio per verba
Augl. ad macedoniū p̄batur: ⁊ habetur.
xliij. q. v. in. c. nō sane vbi subdit. Sūt alie
persone inferioris loci que ab vtraq; parte
nō insolenter accipiunt: sicut officialis ⁊ q̄
amouetur ⁊ cui admoetur officiū. Glo. sa
distingue vult inter officiales p̄petuos
⁊ tēporales. Temporalē vero vocat eū qui
amouet: p̄petuū vocat eū cui p̄petuo tradi-
tur tale officiū. Sequit̄ i textū. Ab his ex-
torra p̄ immoderatā improbitatē repeti solēt
magisq; reprehendim⁹ eos q̄ tanta inusitate
repetuerūt q̄ q̄ ea de more sumpserūt: qm̄
multe necessarie p̄sone rebus hūanis v̄l in-
nitant̄ h̄mōi cōmodis v̄l tenent. Glo. hoc
vult dicere q̄ officiarii reprehendūt non ex
eo q̄ aliqua extorquēt: sed q̄ ea immodera-
te exquirūt. Unde talia nō repetuntur ab
eis nisi certū sit eis salariū cōstitutū: tunc
enī si aliquid vltra hoc petierūt crimine cō-
cussionis tenent: vt. xxiij. q. j. c. militares: ⁊
soluēt quadruplū: vt. di. xviij. c. qm̄: in fi. ⁊
in glo. j. q. j. c. quidā: ⁊. vij. c. sancim⁹: in fi.
Si vero nō habet salariū sed extorquent ⁊
moderatū preciiū tenent ad restitutionem
possūt tamē ea paupibus dare: vt. dicto. c.
nō sane: in fine ⁊ in glo. Dicit etiā Accur.
q̄ si tales inferiores officiales nō h̄nt cer-
tū stipendiū sibi assignatū: tūc si extorquēt
nō tamē p̄ vim v̄l immoderatā improbitatē nō
reprehendunt. vnde fm̄ Tan. de ordine iu-
dicario licz delegat⁹ mortat̄ anteq̄ causā
debitū finē percipiat: nihilomin⁹ tñ assesso-
ribus debet salariū: vt. ff. locati: vbi dicit
Qui opas suas locauit: totius t̄pis merce-
dē accipe debet: si p̄ eum nō steterit q̄ min⁹
opas p̄stat: qm̄ nemo cogitur p̄p̄is stipen-
dijs militare: nec de suo iniustus facere be-
neficiū: vt. x. q. ij. p̄acle. ⁊. xij. q. ij. charita-
tē: vbi subdit. Auditor es ecclesiarū cleri-
ciq; eoz qui cū ip̄is nō p̄ sue ciuitatis par-
rochias fatigant̄ aliquid laboris sui capi-
ant te disponente subsidij iustū nanq; ē: vt
illi cōsequant̄ stipendiū qui p̄ tempore suū
accommodare reperit̄ obsequiū. Secūdo
q̄ri pōt de pena delinquentiū i his officijs
vtrū tātū puniunt̄ q̄rū iudices ordinarij
v̄l delegati. Ad h̄ dicit̄ fm̄ Ray. ⁊ Alstē.
q̄ tales officiales iudicū indistincte tenen-

tur ad restōnem: si iudicē dolo induxerit
ad male iudicandū: imo pena assessoris est
hec in officio suo male delinquentis: vt ma-
le ablata restituat etiā in quadruplū: que
q̄druplex restitutio diuidenda est inter fi-
scū ⁊ spoliatū: vt. l. de assessor. vbi dicit. Cō-
siliarios iudicū ⁊ cācellarios ⁊ eos q̄ do-
mesticorū fungunt̄ officio: p̄ administratio-
nē quinq; dies in puincia residere pre-
cipimus: pro confesso autem tenebit̄ qui
accusatus huiusmodi personā subtraxerit
in quadruplū restitui debem⁹ que deside-
rant ablata: vt. duplum spoliat⁹ accipiat:
⁊ duplū noster fiscus acquirat. And plus
punitur assessor q̄ iudex: nam ⁊ si iudex p̄
imprudētiā assessoris male iudicauerit: ex-
cusatus erit si simplex fuit ⁊ conscientiam
bonam habuit: nec in culpa fuit eligendo
talem assessorē: quia cōmuniter bon⁹ ⁊ sus-
fictēs credebat: magis ergo fuit assessor i
culpa: quia precipue propter scientiam eli-
git: nō autē sic iudex: ⁊ ideo precise tene-
leso: vt. ff. q̄ quisq; iuris. l. ij. vbi dicitur.
Hoc edicto debet dolus ius dicentis puni-
ri: nam si assessoris imprudentia ius aliter
dictū sit q̄ oportuit: non debet hoc magis
stratui officere s; ip̄i assessor. Ande. l. x.
xxvj. di. in. c. tanta: ibi plus puni⁹ malus
cōsiliari⁹ q̄ actor. ⁊. xviij. di. c. duo. xj. q. liij.
c. qui cōsentit. ⁊. xxiij. q. liij. c. Alio-
roz errorem defendit: multo amplius ē dāna-
bilis illis qui errant: quia nō solū ille er-
rat: sed etiam alij erroris offendicula pre-
parat ⁊ cōfirmat. Glo. nota q̄ plus puni⁹
cōsiliulēs q̄ faciens: vt. xxiij. q. v. c. cū homo
vbi dicitur: q̄ aliquādo qui causa mortis
fuit p̄p̄iū q̄ ille q̄ occidit: ar. etiā. ff. de
aleatorib⁹. l. j. Septimū autē genus ho-
minū contra istud p̄ceptū agens sunt arbi-
trarij iniusti: qui ad arbitrandū electi vnā
partem iuuant ⁊ aliaz iniuste grauant: qd̄
nequa q̄ ly: qz arbitraria ad instar iudicio-
rū sunt redacta. vt. ff. de receptis arbi. l. j.
vbi dicit. Compromissū ad similitudinem
iudiciorū redigit: ⁊ ad finiendas lites per-
tinet. Ande si declinant a tramite iusticie:
sine rationabili ⁊ probabili causa: iudicio
p̄borū tenentur in iudicio anime ⁊ graui⁹
peccant. Licet eim arbitri p̄p̄ie dicant̄ qui
ex consensu partium eligunt̄: ⁊ in eos sub
pene stipulatione cōpromittit̄: vt metu pe-
ne ip̄oz arbitrio stetur: nō tamē ex h̄ min⁹
immo quantū ad aliquid magis obligant̄
ad ferendum iustū arbitriū: consideratis

B

hincinde circūstantijs eo q̄ metu pene ob/
ligati sunt ab arbitrio nō recedere qđ tamē
licitū est in iudicio: scz p̄ appellationem. Et
ideo plures p̄hibent esse arbitri: p̄hibent
enī mulieres ⁊ minores. xx. annis: vt. ff. de
recep. arbi. vbi dicit: cum in lege cautū sit
ne minor. xx. annis iudicare cogat: iterum
sancim⁹ nemini licere minore. xx. annis in
cōpromissariū iudicē eligere: nimirū cū in
hīc adhuc matura discretō deficiat. Mu-
lier autē p̄hibet ab omnib⁹ secularib⁹ acti-
bus vel officijs: vt. ff. de rem. l. i. si ē de
offi. ordi. Insuper p̄hibet surdus: mutus:
seruus: furiosus: arti. l. ij. q. vij. in. §. tria. si ē
de offi. or. p̄hibet etiā laicus esse arbi-
ter in causa spūali: vt extra de arbi. c. cōtin-
git. vbi subdit: generaliter p̄hibemus ne
sup̄ rebus spūalibus cōpromittat in laicū
qz nō decet vt i talib⁹ arbitref: s̄ ibi. Pōt
tamē laicus arbitrari de rebus ecclesie dū
mō fuerit in eū auctoritate superioris cōpro-
missum: vt eo. ti. c. p̄ tuas. ⁊ in glo. Et etiā
semine in casu qui ponit eo. ti. c. dilecti. j.
p̄terea s̄m̄ leges iudex ordinari⁹ arbi-
ter esse nō pōt sup̄ lite que corā eo tractat:
vt. ff. de recep. arbi. l. sed ⁊ si in seruū. §. licet
⁊. l. ij. q. vij. §. si qđ x̄o iudex. vbi dicit pla-
ne de hoc. Et glo. B̄ix. ponit triplicē rati-
onē: concludit tamē in glo. in contrariū: qz
s̄m̄ canones tam ordinarius q̄ delegatus
arbitref esse potest: vt extra eo. ti. cū tempo-
re. vbi plane de hoc: ⁊ in glo. ⁊ in. c. cū a no-
bis. ⁊ extra de p̄ben. nisi essent. Item extra
de elec. c. causam. Ceterū licet vt dictum est
ad instar iudiciorū se habeat arbitriū: tñ in
multis differt a iudicijs de quib⁹ ḡra breui-
tatis sup̄sedeo: de his tria tñ succincto sti-
lo p̄currēdo. Primo nāqz differt in hoc q̄
venalis sentētia iudicis nō valet: vt patet
ij. q. vj. §. diffinitiva. vbi dicit in x̄. item si
plures. Venales quoqz sentēntias q̄ in mer-
cede a corruptis iudicib⁹ p̄ferunt: ⁊ citra
interpositē puocationis auxiliū infirmas
esse decretū est: sed sententia arbitri p̄ p̄ces
⁊ sordes data tenet: sed tñ excipi potest cō-
tra agentē de dolo ad penā de sentētia tali
vt. l. de arbi. vbi dicit: Arbitrorū ex com-
promisso sentētie nō obtemperans si sordes
vel euident gratia eorū q̄ arbitrati sunt in-
tercesserūt: aduersus filiā tuam agentē ex
stipulatu exceptione doli mali vti poteris.
Ad cuius euidentia nota casum: q̄ qui-
dam pmisit filie sue centum cum nuberet:
postea nupsit in bonesto: pater noluit illa

centū soluere: cōuentus fuit a filia: cōpro-
missum est i arbitros: illi forte corrupti pe-
cunia vel gratia arbitrati sunt p̄ filia. Di-
cit lege q̄ pater actione doli mali pōt con-
uenire filiam: quia que doli dedit: dolum
p̄stare debet: id est de dolo cōueniri debet.
Sequit in textu. Sed et ex doli clausula:
quia ex cōpromisso stipulatione subijci so-
let filiam tuā cōuenire non vetaberis: hoc
ibi. Que scz clausula talis est: qui doli de-
dit: dolum p̄stare debebit: doli bonus ē
quo aliquis scit circūuenire cauillationes
aduersarij sui. Secūdo differunt in hoc
quia nō potest arbitref sentētiare altera pte
absente: nisi hoc actus sit in cōpromisso: vt
ff. de recep. arbi. l. diem. §. si heredis men-
tio. sicut est in si. vltime differētie. Et ea. l.
⁊ eo. ti. dicit: Si quis litigatorū defuerit:
quia p̄ eum factum est quo minus arbitra-
ref penam cōmittit scz expensarū: etiam si
cōparuerit sed p̄ eum stetit quo minus ar-
bitraret. Sequit in textu: Proinde sentē-
tia que data est non corā litigatoribus nō
valebit nisi in cōpromisso hoc exp̄ssum sit
specialit: vt vel vno vel vtroqz absente sen-
tia p̄ma: hoc ibi. In iudicijs autē altera
parte nō p̄sente sententiarī potest: vt patet
ij. q. ix. c. decreui⁹. vbi plane de hoc. Et
qui si sunt legi. c. causam. extra de iudicijs
c. quia Huil. ff. de iudi. post edictum. Ter-
tio differūt: quia absens ex cōtumacia non
cōdemnat in arbitrio nisi cautū sit in com-
promisso: vt. ff. de arbi. si quis litigatorū.
in iudicio x̄o secus est: vt dicto. c. decreui-
mus. et. c. causam. et. ff. de iudicijs. vbi di-
citur: Eum qui temere suum aduersariū in
iudicium vocasse constiterit viatica litisqz
sumptus aduersario suo reddere oportet.
⁊. l. de iudi. l. p̄perandum. et. l. sancimus.
vbi pulchre de hoc. Alias differentias vi-
de breuiter notatas extra de arbitrijs. c.
cum dilectus: sup̄ verbo: nisi in glo. Hic
p̄terea queri potest: vtrum de omnib⁹ cau-
sis cōpromitti potest in arbitros. Ad hoc
dicendū q̄ sic exceptis tribus causis. Anō
versus. Arbitref hic statuz cōiugia crimē
abhorret. Itā primo de causis liberalib⁹
in arbitros cōpromitti non potest: vt patet
extra eo. ti. c. cum tempore. vbi papa arbi-
triū ratificat exceptis capitulis que cōtra
libertatem monasterij ⁊ duarum capellarū
in arbitrio sunt exp̄ssas: ⁊ rationes subdic-
tens: Cum ⁊ si sponte volueris: de iure
tamē non poteris sine licentia romanū pon

De decalogi

risicis renūciare p̄uilegijs vel indulgen-
tijs libertatis que monasteriū illud indi-
cat ad ius et ad proprietatem romane ecclesie
p̄tinere: glosa super verbo: libertatis: hoc
ideo dicit: quia in causa liberali arbit̄er in-
teruenire nō potest: vt. ff. c. non distingue-
mus. §. de liberali. et extra de i. inte. resti. c.
causa restitutionis. in fi. et in glo. Verū tamē
q̄tum ad se renūciare potuit p̄uilegium
libertatis: licet nō q̄tum ad papā: vt extra
de p̄script. cum olim. de re iudi. suborta. et
de dona. inter dilectos. alijs autē p̄uile-
gijs renūciare possit: vt de p̄uile. si de terra.
et. c. accedētibz. vnde dicit in dicto. §. de
liberali causa. cōpromisso facto recte non
compellit arbit̄er sententiā dare: quia fa-
nor libertatis est vt maiores iudices habe-
re debeat: et eadem dicenda sunt siue de in-
genuitate siue de libertate questio sit. Se-
cūdo non potest fieri cōpromissio in arbi-
tros de causis matrimonialibz: vnde in di-
cto. c. cā restitutionis. Subdit: In mat̄ri-
moniali quocq; ac liberali causa vel crimi-
nali cum maiores iudices exigant arbit̄er
nequit assumi. Abi dicit glosa q̄ cause ma-
rimoniales per iudices discretos tractari
debent qui potestatem habent iudicandi: vt
de cōsan. et offi. ex litteris. et est exp̄sum de
transac. c. vlti. Tertio nō potest fieri cōpro-
missio in arbitros de criminalibz: vt dicta
l. distinguemus. §. si p̄ errorem. vbi etiā di-
cit. §. iulianus indistincte scripsit si p̄ erro-
rem de famoso delicto ad arbitriū certum
est: vel de eo de q̄ iudiciū publicū sit con-
stitutū: vel vt de adulterijs: sicarijs et simi-
libz: vitare debet p̄tor sententiā dicere
nec dare dicte sentētie executionē: hoc ibi.
Et sic intelligit de crimine famoso: vnde vi-
det q̄ possit cōpromitti de crimine non fa-
moso. Rām. ff. de his qui infamia non le.
quid ergo. §. ex compromisso. ibi subdit q̄
sentētia arbitri nō infamat: et sic intelligit
illud non de famoso arbitrio sed de tali qd̄
nullo modo infamat. Et hoc videtur velle
glosa in dicto. c. causa restitutionis. in ver-
bo criminali. Deniq; queri potest: vtruz
ab arbitrio licitū sit appellare: p̄sertim cū
dicit. l. de arbi. l. j. q̄ ex sententiā arbitri
ex cōpromissione in re perfecta: id est certa
aditi appellari non posse sepe rescriptū est:
quia nec iudicati actio inde p̄stari potest:
et ob hoc in iurē pena compromittit: vt me-
tu eius a placitis non recedat. Ad hoc di-
cendum q̄ tria genera arbitrorū distingui

precepto

possunt. In primo genere cōnumerant illi
q̄ sūt iudices ordinarij et arbitrarij: de qui-
bus habet. ij. q. vi. in. c. a iudicibz. vbi sub-
dit: Ordinarij et arbitrarij sunt q̄ legitimā
potestatem habentes et ab eis eligunt ad ar-
bitrandū qui non sunt sue ditioni supposi-
ti: ab his arbitris et si vt arbitri sedeant et
non vt ordinarij: p̄uilegio tñ ordinarij di-
gnitatis grauatus aliquis appellare vale-
bit vbi dicit glosa Bix. Scdm̄ canones
credo q̄ ordinarij et delegatus possit esse
arbit̄er ordinarij: vt extra eo. ti. c. cū tem-
pore. et in glosa de elec. c. causam. et etiā in
anten. vt differentes iudices. §. si nō cōtin-
git. vel delegatus: vt de p̄sump. c. litteras.
de arbi. c. cum olim. de p̄ben. c. nisi lex tñ
videt contrariū dicere: vt. ff. eo. sed et si in
seruū. §. ij. et. ij. q. vii. in. §. tria. et. si quis
ho iudex. Sed hoc solū prohibet lex: quia
ordinarius iudicare nō potest vt partes in se
cōpromittant: vt patet ibidē in glosa in di-
cto. c. cum tempore. in glo. et. ff. de tu. et cu-
ra. l. iij. Si ergo iudex eligat nec exp̄misit
q̄ eligat vt arbit̄er: tunc tenebit eius sentē-
tia vt iudicis: et ab ea potest appellari: vt
ff. qui satisfda. co. le. arbitrio. vnde in dicto
c. a iudicibus. dicit Bix. Si consensisti in
aliquē propter iniquitatem p̄sone non potes
appellare vt hic: et extra de offi. dele. super
questionum: sic ab iniqua sententiā potes
appellare: quia licet reprobare dicta sed nō
p̄sonam. Si nō exp̄misit q̄ eligat vt arbit̄er
non vt iudex: tunc quis causam exami-
nat in forma iudicij: eius tamē sentētie stā-
dum est: nec ab ea appellandum siue fuerit
equa siue nō: vt. ff. de arbi. l. diem. vbi sub-
dit: Sciri enī oportet sentētie arbitri siue
sit equa siue iniqua quā de re dixerit: et sibi
imputet qui in eum cōpromissit. Quod ta-
men sane intelligendū est: nisi manifeste et
enoniter partē aliquā grauaret: tūc enim
etiam sentētie standum nō esset: vt. l. de
arbi. l. arbitrorū. Et licet non possit appella-
ri a sentētia arbitri: supplicari tamē potest
vt dicit glosa in dicto. c. a iudicibus. in ver-
bo ordinarij: et hoc patet extra de arbi. c. nō
sine. Secundū autem genus arbitrorū est
quod eligat sub aliqua pena vel etiam sub
obligatione iuramenti vel compromissi: et
taliū arbitriū quis teneat propter obliga-
tionē partū etiā si fuerit iniustū: retracta-
ri tamē potest a superiore: vt extra de arbi. c.
non sine. et de iurē iurā. c. ventens. et. c. q̄n-
tanallis. et. ff. de arbi. l. sicut dices. vbi di-

est: q̄ compromissio nō debet obtempera-
re litigatores si aliquid arbit̄er inhonestū
iussit: et si p̄ dolum tulit sententiā licet nō
retractet per appellatiōē: tamē retractat
per exceptiōem: vt. ff. eo. c. non distingu-
mus. h. cum quidam. et si iuramentū inter-
uenit in compromisso quod tamē fieri non
debet: quia iuramentū in arbitrio probi-
bet interuenire: vt. l. e. autem. decernim⁹.
si tamē interuenit est seruandum dū modo
arbitrium sit licitum vel equum: vt dicto
c. non sine. in fi. Si hō non est licitum: vel
est notabiliter iniustum: tunc parti lese cō-
petit doli exceptio non obstante iuramento
quia iuramentū ad hoc non extendit nisi
ad ea que legitime arbitrant: vt ibidem in
glosa sup verbo facientes: et dicto. c. veni-
ens. sup verbo p̄ciuiisset: in glosa: vbi dici-
tur: q̄ iuramentū non extendit ad illa de
quibus non est cogitatum. Nota glosam
ibidem in. c. quinquagallis. Tertiū gen⁹
arbitrorū est quod simpliciter eligitur ad
componendū inter partes: sicut bonus vir
inter partes rem decidit et componit: cui⁹
sententie tunc demum stabitur: si sit talis
qualis fieri debet a bono viro: vnde si in-
iusta sit corrigi debet per arbitriū viri bo-
ni: vt. ff. pro socio. vbi dicit: Si societatem
mecū coieris ea cōditione vt partes socie-
tatis cōstituere: ad boni viri arbitriū ea
res redigenda est et cōueniens est boni vi-
ri arbitrio vt non vtiq̄ ex equis partibus
socij sumis veluti si alter plus opere indu-
strie pecuniē in societate collaturus sit:
hec ibi. Ex quibus omnib⁹ liquet q̄ arbit-
ri quicūq̄ nō p̄ sordes nec per gratiā aut
fauorem arbitrari debeant: sed fm iustam
estimationē equitatis cōsideratis hincin-
de circūstantijs: alioquin obligant indi-
stincte parti lese ad debitam recompensa-
tionem. Octauū deniq̄ genus hominū
contra hoc p̄ceptum delinquentiū sunt p̄-
curatores: actores: syndici: yconomi vel
quocūq̄ nomine censeant: qui constituti
sunt vt causas aliorum defendant: sed offi-
cium suum infideliter et inique exequunt:
quorum excessus ex iam dictis faciliter eli-
ci possunt. Unde procurator est qui aliena
negocia mandato domini vnum vel plura
gerenda gratuitus suscepit: vt. ff. de p̄cu-
l. j. et possunt simul plures p̄curatores con-
stitui et in solidum: et tunc occupantis me-
lior est conditio: vt postior iam nō sit p̄-
curator in eo quod p̄ior petere cepit: vt. ff.

e. pluribus. Et nota q̄ in nullo debet esse
deterior cōditio p̄curatoris q̄ domini nisi
in satisfactio. ff. de p̄cura. l. sed et be. h. defen-
dere. et ratum est quicquid cum p̄curatore
agitur: vt extra eo. th. c. j. Et in glosa ibidē
vide de satisfactioe et ceteris que concer-
nunt hanc materiā. Syndicus autē est ille
qui constituit ad agendum vel defenden-
dum causas nomine vniuersitatis. Dicit
enim syndicus quasi plurimū causas dicens
vel defendens: et dicitur proprie p̄curator
monasterij. In ecclesia hō seculari vocat⁹
yconomus: vt. xv. q. j. c. quoniam. Actor si-
militer constituit ad agendas et defenden-
das causas vniuersitatis: vt. ff. quod cu-
iusq̄ vniuersitatis. l. Item eorum. In hoc
tamen differunt: quia syndicus constituit
ad lites p̄sentes et futuras et sine decreto.
Actor autem tm̄ ad lites p̄sentes et cu⁹ de-
creto: vt. ff. e. h. si decuriones. Et sola vni-
uersitas v̄l collegiū constituere potest syn-
dicum vel actorem: vt. ff. eo. l. j. vel is cui
dedit vniuersitas potestatem eligendi: vt
ibi. h. Item eorum. Quādoq̄ tamē syndi-
cus vel actor appellatur procurator: vt de
p̄ba. c. licet. de p̄script. c. j. Et debent consti-
tui duabus partibus vniuersitatis p̄senti-
bus: et maiori parte vniuersitatis consenti-
ente. Et nota q̄ idem intelligit de ycono-
mo quod dictū est de syndico: vide etiā ex-
tra de syndico. c. unico. et in glo. De ceteris
gratia breuitatis inspedeo. Deniq̄ de cō-
siliarijs vel cōsultoribus subnectendū est:
quorum subsidium extra iudiciū requirit:
quos et assessores iudicum etiam consilia-
rij dicunt: vnde p̄sertim iuuenes et in exp̄-
ti iurisperitorū et similia consilium requi-
rere debent anteq̄ litem in iure sumant: q̄
dicit Cassid. In epistola quadā q̄ plurimū
laudis iuuenes moribus suis applicante
quotiens de negociorū meritis ambigen-
tes ad cōsilia peritorū recurrūt. Et si que-
ratur vtrum iurisperitus iustum consilium
vendere pōt an gratis administrare debeat.
Ad hoc dicendū fm glo. Brix. xi. q. liij. c.
nō licet q̄ si iurispitus sine labore dare pōt
consiliū: scz nō reuolūdo libros nec labo-
rādo in plegendis allegatiōib⁹: tūc gratis
subuenire tenet. Alioqn vt dicit Amb. li.
de officijs. Quid tibi p̄dest h̄re sapiētia si
cōsiliū neges? Si p̄sulēdi copiā includat:
clausisti fontē vt nec alijs influat nec tibi
psit: h̄ ille: imo plurimū obest ex eo q̄ tibi
sugest nō dare elemosynā sine sui detrimēto.

to et labore. Dicit enim Gregorius in ome-
 q habens intellectū: scz dandi consiliū
 curet omnino ne taceat: et subdit causam vi-
 cens: Talenti enim nomine cuiuslibet repu-
 tabit quod vel minimū accepit. Si vero la-
 borat in libros reuoluēdo et studendo acta
 respiciendo et forte cum alijs peritis dispu-
 tando ut sic debitum consiliū tribuat: tūc
 licitum est illi exigere et recipere salariū:
 et sic intelligit Raymūdus dictū Augu. in
 dicto. c. non licet. vbi subdit: et si liceat ad
 notatō vendere iustū patrociniū et iuriscō-
 sulto rectum consiliū. Dicit tamē Hosti. q
 si consiliū petens sit diues tunc iuris perit
 non tenet gratis dare iustū consiliū: quia
 et si tunc non laborat ante tamen laborauit
 discēdo et studendo: et sic licite potest inde
 recipere: scilicet pōte spōte oblata. Ad laudē.

De mendacio materiali et for-
 mali: ac de mēdacio pncioso qua-
 liter quattuor modis committit:
 Sermo VII

On loqueris con-

tra primū tuum falsum testimo-
 niū: Exod. xx. Expediti de falso
 testimonio fm primā acceptionē put con-
 tingit in iudicio: tam secūdam psequamur
 prout scz accipit large p omni falsa et inin-
 sta expressione verborū in deceptiōe vel in-
 iuriam primū extra iudiciū. Ad fieri pōt
 multis modis: quia multa sunt genera mē-
 daciorū. Verū tamē quia de plurio visus
 est i secūdo pcepto. Hic psequēdum est de
 simplici mendacio: quod qz leui motu lin-
 gue perficit peccatū illius minus ponde-
 rat. Sed audiant qui huiusmodi sūt illud
 prouerb. xviij. Mors et vita in manibus
 lingue: q diligūt eā comedēt fructus eius:
 vnde peccata lingue sunt extremū refugīū
 demonū ad impugnandos fideles christi.
 Nam fm Jacobū in canonica: Qui nō of-
 fendit in verbo hic pfectus est vir. Est enī
 inquietū malū vtpote in lubrico positum:
 plenūqz veneno mortifero: et ideo licz om-
 nis natura bestiarum domari potest: tamē
 linguā nullus hominū domare potest nisi
 cum gratia et silentio. Hinc Isidore. ix. dicit
 idem ppheta. Quis dabit capiti meo aquā
 et oculis meis fontem lachrymarū et plora-
 bo die ac nocte: et addit causam dicens: qz

extenderunt linguā suā quasi archē men-
 daciū et non veritatis. Docuerunt enim lin-
 guam suā loqui mendaciū. Pro quo
 notandū q mendaciū fm Augustinū lib.
 de mendaciō: et ponit. xxi. q. ij. c. beatus
 Paulus. q. ille ergo. Est falsa vocis signifi-
 catio cum voluntate fallendi. Pro quo no-
 ta fm Alsteū. libro. j. tit. xxvj. q dictum ex-
 terius prolātū duplicem habet compara-
 tionem. Nam ad rem significatā: et sic di-
 cū sermo verus: cum scz res adequat: vel
 etiā fallax: cum non adequat sermoni: et ta-
 lis veritas vel falsitas sermonis tenet ra-
 tionem materialis. Alteram vero compara-
 tionē habet ad intentionē dicentis: et sic di-
 cit sermo verus cū. i. intentio adequat ser-
 moni. Falsus autē cum intentio non ade-
 quat sermoni: et talis veritas vel falsitas
 habet rationē formālis. Ex quibus patet
 q mendaciū nominat dictū per compara-
 tionē ad rem et ad dicentē. Et ideo ad com-
 pletā mendaciū rationem concurrūt duplex
 falsitas: vna p comparationē ad rem: et alia
 p comparationē ad loquētis intentionem: et
 hec duplex falsitas tangit in dicta diffini-
 tione mendaciū. A prima tamen falsitate si
 sola fuerit: non dicit quis ppe mendax:
 quia mentiri est cōtra mentē ire qd ille nō
 facit: quia fallere nō intendit: sed a secūda
 licz fuerit sola dicit quis mendax. Et hoc
 patet. xxi. q. ij. vbi dicit ea. Is autem qui
 mentit cōtra id quod animo sentit loquit
 voluntate fallendi: et vtiqz verba ppter ea
 sunt instituta: prout vt per ea seinuicē homi-
 nes fallant: sed vt eis quisqz i alterius no-
 ticiam cogitationes suas proferat: verbis
 ergo vti ad fallaciam non ad quod institu-
 ta sunt peccatū est. Et infra. Nemo menti-
 ens iudicandus est qui dicit falsum quod
 putat verum: quia quātū in ipso est non
 fallit sed fallit. Non itaqz mēdacij sed ali-
 quādo temeritatis arguendus est: qui fal-
 sa incautus credit ac pro veris habet: po-
 tiusqz ecōtrario quātū in ipso est: ille mē-
 titur qui dicit tanqz verum quod putat fal-
 sum: quātū enim ad animū eius attinet:
 quia non quod sentit hoc dicit: nō verum
 dicit qz verum inueniat esse quod dicit
 nec vilo modo liber est a mendacio: quia
 ore nesciens verum loquit: sciens autem
 voluntate mentis: b ibi. Et verba sunt Au-
 gustini in enchiridion: vñ concludit ibidē
 q minus peccat q nesciēs falsum dicit q
 nesciēs verū dicit: qz pmiū mēdacij bz rōney

ut datur pndio
 ptingit in pndio
 pndio pndio
 pndio pndio

genera melanura

melanura { *leda*
 pall.
 alcedo

[Faint handwritten notes, possibly bleed-through from the reverse side.]

De decalogi

precepto

cij et detestabile: hoc ibi. Super quo dicit Alex. an. in suo. ij. q. religio h sumis comu nit fm q nos religat ad tenendū: si tñ ea q sūt circa fidē s etiā ea q sūt circa bonos mo res: in his enī duob⁹ p̄sistit sūma christiāe religionis. Et hoc quidē peccatum menda cij grauisimum est inter omnia: quia mendacium tanto graui⁹ iudicatur: quātoma gis militat contra dilectionē dei et p̄imi: hoc enī peccatū militat contra vtranq; di lectionē nec solū opponit virtuti veritatis sed etiā virtutei fidei et religionis quod est grauisimū: etiā si sit circa aliq̄ cuius co gnitio pertinet ad bonū hominis scz ad p̄ sectionē scientie et informationē morū. An de tāta labe est hmōi vitij vt non solū fal lenti sed etiā illi qui fallit sit dānabile. Et in dicto. c. beatus Paulus: subdit in fine. Aliquando contingit falli vñ nullū vñ mi nimū esse peccatū: aliquando ex ipsa rerū varia consideratione minus est fallere q̄ falli. Abi dicit glo. Bix. q. fallere aliquē in contractu minus peccatū est q̄ falli ab aliquo circa articulos fidei: in his enī que spectant ad fidē non multū differūt fallere et falli: vt xij. q. i. c. si cupis: vbi dicit. Nō multū distat in vitio vel decipere posse vel decipi scz in fide: vel in his sine quib⁹ sal⁹ haberi non potest fm glo. licet q̄tū in se ē multo grauius sit decipere q̄ decipi: q̄uis vtrūq; dānabile est: vñ. xij. q. i. c. in ipsa consideratione: subdit: q̄ longe tolerabili⁹ ē i his que a religiōe scz fidei se iuncta sūt mē tiri: id est fallere: q̄ in his sine quorū fide vel noticia deus coli nō potest. Tale men dacium diabolus locutus est: et in celo et in terraz in celo quidez: qz vt dicit Job. viij. In veritate nō stetit. Et fm Aug. xj. de ci uita. dei: qz ab initio sue conditionis in veri tate nō stetit: ideo nunq̄ beatus cū angel⁹ fuit suo recusans esse subditus creatori: ac p hoc falsus et fallax: qz pia subiectiōe nō luit tenere qd natū ē affectū p sup̄ā elationē simulare qd non est. Et hāc falsitatē p venosas suggestiones effudit in ceteros sibi coherētes angelos. Et sic si dici liceat ppetrauit angelicidū: et hoc Lucifer di citur mendax et pater eius Jobis viij. de q dicit Aug⁹. Diabolū aut dixit dñs pater mendacij: qz nō oīs q̄ mentis pat̄ mendacij sui est: si enī ab alio mendaciū accepisti et di xistū qd ē mētus es sed pater mendacij nō es. Ille vero qui nō aliunde accepit mē dacīū pater est mendacij: sicut deus pater

est veritatis. Electus aut ecclē diabol⁹ mē dacīū finxit in paradiso quo patrat⁹ ho micidū. Ecce q̄ execrabile malū est mēda cū: qd a sua cōditōe deiecit āgelos mltos et homines vniuersos: et ideo de fabricato re mendacij dicit Job. viij. Ille homicida erat ab initio hoc ē in homie: pmo ex quo potuit fieri homicidū. Aug⁹. ibidē nō enī posset occidi hō nisi prius fieret hō: nō fer ro accinct⁹ diabolus ad hominē venit: ver bū malū seminavit et occidit: noli q̄ putare nō esse homicidū q̄ fratri tuo mala p̄sua des: vos aut scitis in carne: qz nō potest in mēte: hec ille: Ande de falsa suggestiōe diaboli dicit Theophil⁹: is enī et deū apud homines criminat⁹ est ad enā dicēs: qm̄ iūi dēs vobis lignū inhiibuit: et apud deū qn dā criminatus est homines: vt cū dixit an gratis colit Job dñm: et hō ille diabol⁹ ad ea sum traheret ait Eccl. iij. nequa q̄ moriem⁹ scit enī dñs q̄ in quocūq; die comederitis ex eo aperient oculi v̄ri et eritis sicut dii scī entes bonū et malū. Picterea s̄ Digenē Attēde q hoc nomē mendax dicitur tā de diabolo qui mendaciū genuit sicut hic di cit⁹: qz mēdax est: q̄ de homie: scōz illō ps. Omnis homo mēdax: et hō ille diabol⁹ nō mē sortit⁹: vt porel⁹ fili⁹ efficit⁹: qz s̄ Au gusti. de q̄stionibus euāgē. diabol⁹ nō spe ctale nomē est s̄ cōe: in q̄cūq; enī opa dia boli fuerint inuēta: diabolus est appellan dus: opis enī nomē ē nō nature: et sic iudet a veritate auersi dicunt a christo filiū dia boli Job. viij. hō filiū diaboli sūt oēs sub ueriores catholice veritatis: oēs diuinas res virtutū: oēs p̄motores et suggestores vitiorū: q̄ sūt limitatores diabolice malicie de q̄bus intelligi pōt illud. iij. Reg. xxi. et ij. Paral. xviij. Egrediar et ero spūs men dax in ore omnīū p̄phetarū eius scz Achaz q̄ coluit Baal. Tales p̄phete sunt de qui bus Esa. v. dicit: ve qui dicitis malū bonū et bonū malū: et pharisei de quib⁹ dicit dñs cū frequētatiōe Matth. xxij. Ne vob scri be et pharisei tē. et hoc ppter multiplices er rores quos seminabant in eorū doctria cū cta p posse retorquētes ad questū auaricie vt p̄z in multis passibus euangelioz. Se cūdo mō cōmittit hoc mēdacīū p̄nciosus scilicet et ex proposito ledendo famam vel charitatē in primo. Primū cōmittitur per detractionē de qua visū est in. v. p̄cepto ser mone. viij. cū duobus sequentibus. Secū dū vero p̄ficetur p̄ susurratiōez q̄ malicia

potior est q̄ detractio: de qua visum est ser-
mone. x. 7 ideo de eis nunc gratia breuita-
tis supersedeo. Hoc autē sciendū q̄ cū ali-
quod eorū sit cum intentione nocumentū
inferendi vel in fama vel in amicitia tūc cō-
stituit mortale peccatū: vnde detractores
dētestabiles sunt corā deo 7 hominibus:
Dicit enim apostol⁹ ad Roma. i. Detracto-
res deo odibiles: glo. hoc dīc ne detractio
lenis putetur cū ipugnet charitatē prīmī
quam summe diligit deus. Et iterum dicitur
proverb. xxiij. cogitatio stulti peccatū
est: 7 abominatio hominū detractor: hinc
dicit ps. Detrahentem proximo suo hunc
persequerbar. sic 7 de susurratione scriptū
est Eccl. xxvij. Susurro 7 bilinguis male-
dictus erit: scz a deo 7 hominibus: multos
enim turbauit pacem habētes: scilicet in
eos discordias seminādo: lingua tertia. s.
inter duas linguas eorum quos discordat
multos cōmouit: scilicet ad diffensionē: im-
mo quandoq; totam ciuitatem vel regio-
nem: 7 hoc quidem in occulto vel absentia
in vtroq; vero peccasse videtur vxor phuti-
fari eunuchi Pharaonis principis exerci-
tus: que propter contēptū suū inuidia mo-
ta contra Ioseph conabatur eum viro suo
reddere infamiam 7 exorsū. Pro quo no-
ta prout tangitur Gen. xxxix. 7 Iosephus
plenius refert postq̄ Ioseph ab ea fuerat
pluries sollicitatus nec acquiesceret operi
nephario: accidit q̄ instarz publica festini-
tas que valde solēnis erat egiptijs in qua
congregabantur omnes non solum viri s̄
etiam mulieres ad phanum idoli p̄fē Jo-
seph qui erat dei cultor: mulier igitur ma-
ledicta se simulans infirmā vt sic domi ma-
nere possit sine verecundia: ad hoc q̄siuit
solitudinem 7 silentium vt liberius sollici-
taret Ioseph ad opus nepharium quod et
fecit: primo verbis blandis: postea cōmi-
natorijs q̄ nisi assentiret illū accusaret: ac-
demum nimio libidinis ardore ducta arri-
puit eum per vestimenta vt sic importuni-
tate sua ad opus illud eum induceret: qui
tratus in manu femine relicto pallio foras
egressus est: illa se contemptam dolens in
argumentum fidei retentum pallium ostē-
dit viro dicēs: Ingressus est ad me seruus
Hebreus vt illuderet mihi: qui nimis cre-
dulus verbis vxoris tradidit Ioseph vin-
ctum in carcere regis: sicut iudices ipij in-
laque accusauerunt susannam castissimam
cum nollet eis indulgere sui copiam: plu-

res autem de filiabus israel timentes dis-
famari consentiebant eis: sicut adhuc mul-
te consentiunt in sequentibus lubricis ea-
dem ratione 7 hoc quidam fuit etiam non
solum mortale sed detestabile peccatū mi-
nus tamen q̄ primum: in māifesto vero vt
presentia leditur fama 7 charitas per con-
tumeliam: obprobrium 7 consilium de q̄-
bus dictū est sup̄a in secūdo precepto ser-
mone vltimo. Tercio modo committit
mendacium perniciosum contra proximū
q̄tum ad corporale nocumentum: vt pote
violando: in exilium relegando: corporali
ter ledendo vel etiam interficiendo: 7 tale
quidem mendacium mortale 7 detestabile
iudicatur: tertium tenēs gradum malicie
immo plerumq; grauius q̄ precedens: vn-
de q̄tum ad violationem hoc peccato deli-
quit amon filius Dauid: tam opere q̄ ser-
mone: cui iudicanti q̄ amaret Thamar so-
rorem Absalon consuluit Jonadab amic⁹
eius q̄ languorē simularēt cubando super
lectum quod 7 fecit. Ecce mendaciū in ope-
re cum inquit: pater tu⁹ venerit vt visitet
te: dic ei: veniat oro Thamar soror mea vt
det mihi cibū 7 faciat pulmentum 7 come-
dam de manu eius qd̄ et fecit: 7 vēit Tha-
mar: factoz pulmento iussit Amon omnes
egredi sorozq; suā ingredi secum in con-
clauē vt ibi cibum capiat de manu sua: ec-
ce mendacium artificiosum in sermone: vn-
de 7 vi oppressit eam: o quot hodie reperi-
untur insidiatores castitatis aliene: nec ve-
rentur quibuscunq; mendacijs: perurijs
ac promissionibus ad hanc perniciem per-
tingere nullumq; statum verentur femina-
rum: virgines et vidue: moniales 7 deo sa-
crate: affines 7 consanguinee castitatē vo-
uentes 7 coniugate: omnes pariter ab hac
lamia patiuntur insidias. Quartum etiā ad
lesionem vel interuentionē: in hoc peccato
deliqt Jezabel vxor Achab q̄ p̄cepit opti-
matibus Jezrael q̄ inuenerent falsū testi-
moniū contra Naboth: eum scz dixisse: be-
nedixit Naboth deum 7 regem: id est ma-
ledixit: ppter horrozē enī maledictōis eā
iudei note p̄trario significabāt: 7 sic false
accusabat de dei blasphemia 7 de crimine
lese maiestatis: cui vtriq; debebatur pena
mortis: sed dei 7 regis honorē: s̄ de q̄ nonit
hoīm corda misit pphā q̄ p̄cederet Ach-
ab hui⁹ facinorū crudelē vidictā: vt p̄z i te
xtu. liij. Re. xxi. In b̄ etiam deliquerūt filij

De decalogi

precepto

Jacob Simeon et Levi qui ut dicunt docto. Gen. xxxiij. Dina sorore eorum stuprata: et a sicheem filio emor ad coniugium requisita respondunt in dolo sentientes ob stuprum sororis: non possumus dare homini in circuncisione: sed in hoc valebimus confederari si similes nostri esse volueritis et circuncidat in vobis omne masculinum sexus: hoc enim dicentes cogitabant invadere civitatem quam viri non possent se defendere. s. tertia die quod et factum est: et secundum doctores nostros quod sicheemite receperant circuncisionem nec moliebant aliquam fraudem. Ideo filij Jacob pessime fecerunt fraudulenter eos interficiendo: unde Gen. xlix. Jacob in benedictione filiorum dixit de eis: Simeon et Levi fratres vasa iniquitatis bellicantia: in consiliis eorum non veniat anima mea: quia in furore suo occiderunt viros: id est viros sicheimitas: Et israhel: Maledictus furor eorum quia perit: Et ideo sequitur pena: Dividam inquit eos in Jacob et dispagam eos in israhel: quia ad israhel leui forte non habuit in terra: sed admixtus alijs filiis: viculos habuit ad alendam pecora. Sicut Simeon quia modicus erat forte non habuit sed receptus est in forte inde. Quare tamen committit mendacium periculosum propter prius quam ad reale nocumentum quo. s. inferre querit alijs nocumentum in rebus suis tempore talibus: et hoc quoniam fit ex invidia vel in affectione qua querit alteri nocere: quoniam vero ex avaricia vel cupiditate qua querit sibi vel amico suo prodesse: et est in genere suo peccatum mortale: et utrumque contigit in Siba procuratore Miphiboseth: qui ut dicunt doctores. ij. Reg. xvi. fugiente David a facie Absalon occurrit ei cum duobus asinis panibus: vultu passis et massis palatarum. i. fructuum que in tabulas quae palas dicuntur preesse compinguntur ut esset in usu regis et suorum. Et ait David ad eum: ubi est Miphiboseth filius domini tui: qui mortuus est in invidia et avaricia: quia positus erat ad servendum Miphiboseth: ut patet. ij. Re. ix. et cupiebat impetrare hereditatem Miphiboseth. Cogitabat enim quod David propter suam sapientiam et bonam militiam finaliter obtineret victoriam: et sic querebat applaudere dominum suum exorsu reddere: sicque illi hereditatem per medium David acquirere quod et factum est: unde respondit regi dicens: remansit Miphiboseth in hierusalem dicens: hodie restituet mihi domus israel regnum patri meo: sed hoc erat falsum: quia dicit. c. xix. quod renente David descendit in occursum illi illorum pedibus et in tonsa. i. sic posuit barba: vestesque suas non lauerat a die

quod egressus fuerat rex usque ad diem reversionis eius in pacem: et hoc in signum magne tristitie: Et ait rex. Quare si venisti mecum? Mulierem servum meum? Siba presumpsit me nolens mihi sternere asinum ut irem cum rege: insuper et accusavit me coram rege: tamen ait quod iustus es fac quod tibi videtur. Et ait rex: factum est quod locutus sum: tu et Siba divide possessiones. q. di. utrumque virum dederam: sed quia utrumque virum totum habere non poterat inter vos dividam. Super quod dicunt quidam doctores quod David in memoriam iuramenti cum Jonathan iniuste iudicavit: et ideo in vindictam illi iudicium Hieroboam dedit: iussit regnum David et semini eius promissum cum Roboam filio salomonis. Ecce quoniam potest lingue falsiloque adulantis malicia: cum et David iudicium dedit virum secundum cor eius seduxit: addendum falsum iudicium. Quod et reperiunt adhuc mendaces filij hominum quod plurimos decipiunt verbis mendacibus: inducendo viros: exercendo mercantias et multa similia. Et si obijciatur de Jacob qui mentiebatur se esse Esau primogenitum ut sic obtineret primogenitum: ut patet Gen. xxvij. et tamen presumit non peccasse mortaliter. Ad hoc dicendum est. Ait. l. j. t. xxxvi. arti. v. quod Jacob hoc dicendo non mentitus: quia hoc mystice dixit pro eo quod primogenita eius sibi debebant de iure: et sic Jacob erat Esau primogenitus non in persona sed in iure primogenitus: versus enim fuit hoc modo loquendi per spiritum prophetiae: ad designandum mysterium quod. s. populus iunior. s. gentium constitutus erat in locum primogeniti. s. populi indeorum: vel ad designandum quod populus ab eo descendens quoniam ad deum profectus erat populus ab Esau descendenti. Ad laudem dei.

Utrum omne mendacium sit mortale: et quod mendacium officiosum contigit quattuor modis: Ser. VIII

On loqueris con-

tra proximum tuum falsum testimonium. Exo. xx. Jam visio de primo genere mendaciorum: secundum genus brevis stilo percurramus quod dicitur mendacium officiosum: quia prebet alicui gratum obsequium et nulli prestat aliquod nocumentum: scilicet prodest alicui et obest nulli. Ante cuius mendacii prosecutionem queri potest utrum omne mendacium sit mortale peccatum: sic innuere videtur psal. di. pdes oculus qui loquitur mendacium. Sapient. j. Quis quod mentis occidit animam. Et hoc videtur innuere Grego. dicens de obstetricibus

q In remuneratiōe obstetricū cognoscitur
qd mēdaciū culpa mereat: nam benignita
tis eaz merces que eis potuit in eterna vi
ta tribui: pmissa culpa mēdaciū ē in terre
nam remuneratiōe declinata: hec ille: s;
merces eterna nō p dīf nisi p peccato mor
tali: r q obstetricū merces eterna ppter
mendaciū fuit in tēporalē remuneratiōe
cōmutata: ex hoc videt q mendaciū etiaz
officiosum qd est de meliori genere reputa
tur mortale peccatū. Dicit enī Asten. li. j.
ti. xxxvj. ar. liij. q ex quo non potest aliq
p causa maiori mēiri q p pseruatione spi
ritualis boni vel annexa bono spūali: ideo
illud mendaciū est leuissimū qd fit p con
seruanda corpis castitate vel aliquo fili: b
ibi. Si igit hoc mendaciū erit mortale se
quit q omne mendaciū erit mortale. Ad h
dicendū fm Tho. scōa. 2. q. cx. qd illud p
prie dicit esse pctm mortale qd repugnat
charitati p quā aīa viuit deo p iuncta: pōt
ergo mendaciū cōtrariari charitati tripli
titer. Uno modo fm se: et hoc ex ipā falsa
significatiōe: q qd si sit circa res diuinas
tunc p trariē charitati dei: cui? veritatē ali
quis tali mēdacio occultat vel corrumpit:
vñ hmoi mendaciū non solū opponit vir
tuti veritatis sed etiā virtuti fidei r religi
onis: r ideo hoc mendaciū ē grauissimū
in genere mendaciōz vt dictū ē in fmone
pcedenti. Si vero falsa significatio fit cir
ca aliqd cui? cognitio p tinet ad hominis bo
nū: puta q p tinent ad pfectionē sciētie r i
formationē morū: tale mendaciū in p tūm
infert dammū opīnionis p ximo p trariē
charitati q tū ad dilectionē p ximi: vnde
ē pctm mortale. Si vero sit opīnio falsa ex
mendacio generata circa aliqd de quo nō
refert vtz sic vñ aliē cognoscat: tūc ex tali
mendacio non dānificat p ximus: sicut si
quis fallat in aliquib? p ticularib? contin
gentib? ad se non p tinentib?: r tale menda
cium in se nō ē mortale pctm. Scōdo modo
mendaciū charitati p trariē rōne finis in
tenti: puta qd aut dicit q iniuriā dei semp
est mortale peccatū vrpote christiane reli
gioni p trariū: aut dicit i nocumētum p ximi
q tū ad psonā: famam vel diuitias: r fm h
ē mortale peccatū: cū nocere p xio sit mor
tale pctm: r cū ex sola intētiōe peccati mor
talis aliquis mortaliter peccet: ideo solus
hmoi conat? hōz cōstituit mortale pctm
etiā si nō fortiaē effectū. Si hō finis inten
tus nō fuerit charitati p trari? tūc menda

ciū fm hanc rōnem nō erit mortale pctm:
sicut apparet i mēdacio iocoso In q inten
dit aliq leuis delectatio: r in mēdacio offi
cioso in quo intendit etiā vtilitas p ximi.
Tertio mō mendaciū charitati p trariē
p accidens: puta rōne scādali vel cuiuscū
q damni psequenti: r sic erit etiam pctm
mortale dū scz qd non veret ppter scādā
lum publice mentiri: hec ille. Istud tñ ter
tū membrū lat? psequitur Asten. li. j. ti.
xxxvj. ar. liij. dices q p accidēs etiā mē
daciū iocoso r officiosū potest esse mortale
pctm: r hoc qd rupliciter. Primo rōne no
cumcti: vt cūz mētiens videret p babiliter
ex suo mēdacio iminere alicui aliqd nota
bile nocumētū: quis illud mendaciū nō
esset ad hoc ordinatum. Scōdo mō rōne ni
mie libidinis siue cōplacētie seu delecta
tionis: qd p tngit in mendacio iocoso: pu
ta fm Tho. cum aliq suā vñ alteri? cōpla
centiā siue delectationē in suo mēdacio di
lectioni dei r mādatori ei? preponeret: tūc
enī i tali mēdacio mortaliter peccaret: vñ
xxv. di. q. criminis: ibi ponunt hba Augu.
dicētis: nullū pctm a deo veniale ē qd non
fiat mortale si placet: secus tñ si talis dele
ctatio sub deo ē: sicut etiaz mortalit? pec
caret q p pūā vxorē cum tāta delectatione
cognosceret q etiam eadem facere si vxor
sua nō ē. Tertio mō rōne p tēptus etiam
in mēdacio iocoso: vt cūz qd p indifferēt
et p nullo habet dicere tota dīe mēdacia
iocosa quasi eēnt vera sicut faciūt mīmi et
ioculatores r siles fm Hostiē. ar. xxv. di.
h. als: secus est in alijs qd? hoc accidit for
te raro vel ex enentu: vnde dicit glo. sup il
lud qd nō fiat criminale. i. cui? assiduitas
r p tēptus vitādi veniale nō fiat mortale:
vñ qdam dicit q tñ tpe p tēptus venia
lium mortale pctm est: et fm hoc expone
fit mortale: id est p cōtemptus fit mortale:
sicut etiam accedit verbum ad elementus et
fit sacramētū: vt. j. q. j. c. detrahe. Unde si
Ray. r Hosti. quando dixerunt mendacia
iocosa esse p niciofa: r mortalia peccata in
tellexerunt hoc modo scz rōne alicui? cir
cūstantie: puta p tēptus vñ libidinis vel
nocumēti vel scandali: tunc bñ dixerūt:
sed si hoc intellexerūt ratione siue speciei:
tunc cōtrarium sentire vidēt Tho. Alex.
An. Bonauē. Richar. r alij theologi qui
bus est magis assentiēdū. Quarto modo
charitati cōtrariatur ratiōe scādali. Scan
dalum autem fieri p tngere pōt ex multis

in dānū
officiōsu
r iocoso
p p
mō
quadrā
plurimū

De decalogi

precepto

causis: et contingit frequenter ratioe circūstantie psonae: ut cum mentiens est pfectus et quo ad vite statū et quo ad reputationem hominū. In tali enī si pscientia diceret sibi pprobabiliter q ex suo mendacio sequeretur scādalum: tunc mēdacium est mortale peccatū: secus tamen si sit pfectus non tamē opinione hominū: itē enī tali sit grauius peccatū q in homine imperfecto: non tamē ē mortale: quia non subiaceret scandalum: et sic intelligi pōt qd dicit Augu. sup illd ps. v. Perdes omnes qui loquuntur mendaciū: et ponitur. xxij. q. ij. c. ne quis: si quis inq̄ forte non vult ad istam visibilem mortem hominem p̄dere: paratus esse debet vix occultare non falsum dicere: ut neq; pdat neq; mentias: neq; occidat animam suam p corpore alteri: et itē dicit li. de mendacio: q pfectorum est pceptum: non tñ non menti sed nec velle mentiri. Sed de hoc latius videbit in sermone sequenti. Secūdo vero queri pōt quot modis mendaciū officiosum cōmitti pōt quibus alienias el^o peccatum. Ad hoc dicendū q principalit^r q̄tior modis a contrario sensu: sicut enī q̄tior modis cōmittitur mendaciū in alterius detrimentū: sic ecōtra quattuor modis cōmittitur in alterius cōmodū et nullius detrimentū. Primo modo cōmittit in fauorem christiane religionis et salutis animarū: de quo dicit Augu. xxij. q. ij. in. c. p̄mū circa fi. q ad sempiternā salutem null^o de ducēdus ē opitulāte mēdacio: vbi querit glo. sed qualiter pōt aliquis ad eternā salutem duci p peccatū: et respōdet q indirec-
te: ut si monach^o dicat regulā suā et vulcem: et p tale mendaciū lucret aliquē christo: et ē simile. j. q. ij. c. p̄pio. xlv. dl. c. de iudels. Si q̄ gr̄is an liceat alicui dicere mendaciū ut ad fidē vel religionē alliciat p̄ximū. R̄ndet Bonauē. q non: qz de^o nostro mēdacio nō indiget: neq; debet aliq̄s credere q aliq̄s puerat p falsā suggestionē: sed potius p spū sancti inspirationē: qz ut dicit Grego. Inuaniū laborat lingua doctoris nisi intus opetur gr̄a saluatoris: verū tamē cū non pōt aliquis p causa maioris mentiri q̄ p p̄seruationē spūalis boni vltimū anxi bono spūali: ideo mēdacium illud est leuissimū quod fit pro p̄seruatione vel augmēto fidei vltimū christiane religionis aut spūalis pfectus: tale mendaciū dixisse legitur Rachel que cū Jacob viro suo clam fugiēs: ut habet Gen. xxxi. Furata ē ido-

la patris sui: non tamen ad colēdū sed ad subtrahendū a patre occasionē idolatrie: et sic non fecit furum p̄prie loquendo: cū qz laban insecutus cōquereret de sublati-
one deorum suorum: et Jacob respōdisset apō quēcūq; inueneris deos tuos nece^s corā fratribus suis: nesciens q Rachel esset furata patris idola. Intrauit Laban ad querendū ea: festinansq; Rachel abscondit ea subter stramenta. id ē sellam cameli et sedile desup: p̄pinq̄atq; patri ait: Me irascas. diis meis q corā te assurgere nequeo: qz iuxta consuetudinem seminarū nunc accidit mihi: et hoc mendacio delusit eum ne inueniret idola sua: ut vel sic cōuerteret ad deum verū. Similiter et Iehu zelo religionis dei postq; percussit omēs de domo Achab et etiam patris eius: qui se suspecti erāt ne sibi faueret et suis: iuxta beneplacitum. dei fm q habet. liij. Reg. x. ut etiam omēs pphetas Baal simul interficeret vsus est tali mendacio: nam intersecto Ioram rege isrl qui fovebat eos: multi ex eis fugerāt et se absconderant: quos Iehu cōgregare volēs simulabat se Baal velle colere et ei^o sacer dotes honorare: p̄gregauit enī populum samarie: et ait i dolo. Ampliare volumus cultum Baal: vocate pphetas ei^o et sacerdotes: quicūq; defuerit non viuet sacrificium enī grande est mihi Baal: et venerūt omnes serui Baal nec vnus defuit: impletaq; est domus Baal: cūq; diligenter p̄scrutatus esset ne quis eorum deesset pl^u ali-
quis ex alijs interesset: iussit omnes interfici: Baalq; et domū ei^o destruit: et fecerunt p ea latrinas in detestationē idolatrie et ut cōmunitati deseruiret i tali necessitate. Ceterum quidā dicere conant^r etiā Abraam incidisse tale mendaciū: cum iturus ad montem in quo putabat se Isaac imolaturum: dixit ad pueros suos: expectate h cū asino: ego et puer illuc vsq; p̄perātes postq; adorauerimus reuertemur ad vos: hoc enim dixit ne impediret eius obedientiaz pficiendam si p̄sentes essent: vnde dicunt q Abraam nō intēdebat q Isaac cū eo reuerteret: quia disposuit eum oīno propter obedientiā imolare: itē pueris de reuersione dicebat. Sed non videt verisimile q tantus ppheta et tā singularis patriarcha in tam pfectissimi operis obedientia cōstitutus vel minimū mendaciū p̄tulerit. Et ideo dicendū q ex quo deus Abraam p̄miserat supra. xvij. c. q de Isaac reges ori-

periculosus
modus
fieri officio
sui iuris
dramm

21

rentur:
tribus
di esse
re volen
immola
eo suum
quod d
Abraam
tum offe
ad quem
bi semen
tens ē d
triarchi
scz Abra
disponen
locutus
caute loq
cio aut im
streperet
quid vol
dei. Resp
cōtraria:
ceret: de
ceret: se
le interfi
cundo m
clum ob o
mutue: q
p̄sentem
dam nece
us est non
rum et arg
Abel^o ē
Et Eccl.
hoc enī in
sauri mag
tur p̄prie
ritas. Et
hoim loq
p̄lequit
sumus v
p̄prie offic
scz famā b
tati in alio
sibi p̄fessa
dem: vnde
azar^o qm^o
tia: virtut
patere^s q
ut dicit. ij
nificum c
ducare ne
acdesere:
obtulit

rentur: .x. .xxj. c. dixerat: In Isaac vocabitur tibi semen: ideo firmiter tenebat verbum dei esse verum: et ex hoc Abraam immolare volens Isaac: firmiter credidit quod ipsius immolatus a mortuis deus suscitaret: et in eo suum promissum compleret. Et hoc est quod dicit apostolus Heb. xi. Fide obtulit Abraam Isaac cum tentaret ut vngentium offerret in quo susceperat promissiones: ad quem dictum est in Isaac vocabitur tibi semen arbitrans quod a morte suscitare potens est deus: vel ut dicit Ambrosius in li. de patriarchis: et ponit .xxij. q. ij. c. prophetavit scilicet Abraam quod ignorabat: ipse solus redire disponebat immolatum filio sed deus per os eius locutus est quod parabat: captiose autem: id est caute loquebatur cum seruulis ne cognito negotio aut impediret eum aliquid aut gemitu obstreperet aut fletu. Bisosa querit ibidem: nunc quid voluntas Abraam fuit pertraria voluntati dei. Respondet quod non: sed ipsa voluntas fuerunt contraria: Abraam enim filium volebat interficere: et deus hoc ipsum nolebat scilicet quod interficeret: sed volebat Abraam filium suum vel le interficere: et sic erat eadem voluntas. Secundo modo committi potest officiosum mendacium ob conseruationem fame vel charitatis mutue: quod duo sunt homini maxime ad vitam presentem deducenda et vitam eternam promerendam necessaria: de enim prouer. xxij. Melius est nomen bonum quam diuitie multe super aurum et argentum gratia bona. Et item Eccl. vij. Melius est nomen bonum quam vnguenta preciosa. Et Eccl. xij. Curam habere de bono nomine: hoc enim magis permanebit tibi quam mille thesauri magni et preciosi. Sic de charitate dicitur prouer. x. Aniuersa delicta operis charitatis. Et apostolus .i. Cor. xlij. Si linguis hominum loquar et angelorum et cetera multa que persequitur ibidem de charitate sine qua nihil sumus utrumque autem quidam discipulus in vitas patrum officioso mendacio conseruare studuit scilicet famam bonam in abbate populo: et charitatem in alio quem abbas expelli iussit a cella sibi precessa: motus inuidia ut latius patrum ibi dem: unde ad conseruationem bone fame. Eleazar? unde de excellentioribus scribitur in scientia: virtute et fama prelegit mortem subire ne pateretur aliquod detrimentum fame: cuius enim ut dicit .ij. Mach. vij. propter violentiam carnis compellere carnem porcinam maleducare nec ille propter mandatum dei vellet accrescere: tunc iniqua miseratione commoti obtulerunt ei carnes licitas ad edendum ut sic

simularet manducasse sicut rex imperaret et sic infamia notaret dereliquisse se legem dei: unde in tali casu non erat licitum edere carnes alias licitas eo quod in tali fictione erat falsitas et mendacium fictio et aliorum seductio: que considerans Eleazarus cito respondit se permitti velle ad infernum id est potius omnem sustinere penam quam facere talem fictionem: non inquit etati nostre dignum est fingere ut multi adolescentium arbitantes Eleazar nonaginta annorum transisse ad vitam alienigenarum et ipsi propter meam simulationem et propter modicum corruptibilis vite tempus decipiant: et propter hoc maculam scilicet infamie coram hominibus et execrationem scilicet coram deo et angelis eius mee senectuti conquiram et his dictis crudeli morte mulctatus est: ut etiam adolescentibus exemplum forte relinqueret. Tertio modo committit aliquis mendacium officiosum pro conseruatione violentie corporalis: et hoc dupliciter. Primo ut conseruet a corporali corruptione: et hoc mendacium ponit Augustinus in dicto .c. primum de octauo generis in eda: cum quod et nulli obest: et ad hoc potest ut ab infamia dicta corporali aliquam tuiat. Super hoc queritur potest utrumque aliqua sibi videns imminere periculum amittendi castitatem licebit ei mentiri propter hoc periculum euitandum. Ad hoc dicendum secundum Alex. an. et Bonauen. quod ille qui est in tali periculo constitutus si est perfectus amator continentie sic quod potest confidere de continentia mentis: tunc mentiri non debet pro vitanda corruptione carnis: quia sicut dixit beata Lucia: Si me inuita violaueris castitas mihi duplicabitur ad coronam: si tali enim esset passio illa sine culpa. Si autem est imperfectus tunc rationabiliter timere debet quod succumberet si ad statum illum veniret: et tunc ei preceps euadere periculum maioris peccati pro minus peccati. An sanum est illi falsum aliquid dicere quod illam passionem sustinere. Et hoc est quod dicit Augustinus lib. de mendacio: quod illa peccata que ita committuntur in homine ut eum faciant imundum: et in peccatis nostris vitare debemus: ac pro hoc nec peccata dicenda sunt: quod ideo fiunt ut imundicia euitetur: quod intelligi debet non quod non sint peccata simpliciter: sed quod non sunt graua. Et sicut dictum est de viro imperfecto respectu sui: sic etiam dicendum est de viro imperfecto respectu alteri? imperfecti secundum Bonauen. Secundo vero ut conseruet a corporali leione: et hoc mendacium ponit Augustinus esse septimum in dicto .c. primum ubi dicit septimum genus mendacii est quod et nulli ob-

De decalogi

est ⁊ prodest alicui: velut si nolēs hominē
ad mortem q̄situm p̄dere mentiat̄. Unde
si queritur vtrum liceat alicui mentiri pro
cōseruanda alterius vita. Rēspōdet ꝑꝑe.
q̄ non: nec etiam īmpfecto: licitum est enī
īmpfecto veritatem occultare sed non falsi
tatem dicere s̄m̄ Augu. xxiij. q̄. ij. c. si quis
ad te confugerit qui de mendacio tuo pos
sit a morte liberari: non es mēturus: os
enī quod mentis occidit animā: cum ergo
mendacio vita eterna amittit̄ nunq̄ post
tulit̄ q̄ vita corporali mētiendū est: ⁊ ibi
c. faciat homo ⁊ ⁊ c. om̄e genus. Ex his ptz
q̄ etiam īmpfectus de quēsito ad mortē
aut debet celare veritatem sic q̄ nō p̄mat
salutem: querens seꝑ s̄opbistice seu figu
ratiue eludendo vel oīno tacendo vel ex
presse: se non indicatur asserendo: sed non
debet salum dicere. Q̄ si ex eo q̄ nō men
turatur lacuram accipitur: non tamē ip̄e
dit. Nocentem mendacium incidit̄ ob
stetrices Exo. j. de quibus doctores diuer
simodo loquūt̄: nam quidaz dicunt eas
in illo mendacio mortaliter peccasse ex eo
q̄ p̄cessit earum mendaciū ex amore libe
dinoso vite sue: quaz magis diligebant q̄
sp̄am veritatem: que tamen erat ex dēpoze
cōfritenda quādo fuerunt interrogate a iu
dice: ⁊ hoc in iudicio: ⁊ s̄ videf velle glo.
Bar. bxlx. in. c. si quelibet. xxiij. q̄. ij. vbi di
cit: ex hoc loco videtur q̄ iste mulieres q̄
mentite fuerant: p̄ salute alterius peccave
runt mortaliter: q̄ venialis peccato nul
lus priuaf eterna salute. Augu. tamen di
cit eas venialiter peccasse: s̄ vt patet i glo
s̄a Rego. sup Exo. vnde s̄m̄ptuz est illud
c. iste mulieres bis fuerūt mentite: s̄mo p̄
mittendo p̄baraoni q̄ omnes masculos
interficerent: sed tūc habebant in p̄posito
q̄ non interficerent: illud peccatū fuit ve
niale: quia fuit p̄ vita illor̄ cōseruanda: ⁊
de illo loquit̄ Augu. postea x̄o pueris re
seruatis cū redarguerent a p̄baraone sūt
mentite cum dicebant hebreorū mulieres
habere scientiam obstetricādi ⁊ tūc nō fue
runt mētite p̄ vita pueroꝝ: quia illi iam
erant seruati: sed p̄ vita p̄p̄la ne interfice
rent: ⁊ hoc mendaciū fuit mortale: et p̄p̄
hoc dānate fuerunt: s̄ ille modus dicendū
s̄m̄ Bonauē. est calūntiabilis: quia dūx vi
detur dicere q̄ aliquis mendaciū aliquod
leue dices p̄ salute corporis sui mortalit̄ pec
cat: dicit etiaz de eis 2. ho. sc̄ba. 2. q̄. c. et
Alex. in. iij. sume: ⁊ Ricbar. in. iij. q̄ quib⁹

gra breuitatē suppledeo. **P**roterea si obijci-
tur de Abrahā qui timore mortis dixit vxo-
rem suā Sarā esse sororē suāz vt patz Besh.
xx. Ad hoc rñdet Augu. in qñtionib⁹ gene-
leos: r ponit .xxij. q. ij. c. querit: q Abrahā
veritatē voluit celari nō mendaciū dicti: so-
ror enī dicit: qz filia fratris erat: vñ ipse di-
xit Besh. xx. Vere soror mea est filia patris
mei r nō mris mee. Et Isaac Besh. xxvi. di-
xit de Rebecca vxore sua q soror ei⁹ eēt q
fuit ei⁹ soror r vxor. Quarto mō cōmit-
tis mendaciū officiosum p pseruatōe vel
adeptione rex ipaliū nulli tñ iniuriā faciē-
do: r hoc ponit Augu. esse sextū gen⁹ men-
daciū in dicto. c. primū: qd r nulli obest et
alicui pdest: velut si qspiam pecuniā ali-
cuius iniuste tollēdā sciens vbi sit se nefci-
re mētiat: glosa sup xbo iniuste: sec⁹ si ius-
te: vt si fieret aucte iudicis: r sic mēdaciū
istud fit ad euitandū iniustū damnū si de-
bet euadere mortālē culpā r idem z cū sit
mendaciū ad adipiscendū iniustum lucrū
vel cōmodū. Si tñ fieret ad euitādū iustū
damnū vel adipiscendū iustū cōmodū vel
lucrū tñ nō euaderet mortālē culpā: tunc
enī fieret pñciosū sicut actū legis Act. v.
in anania r saphyra vxore sua qui fraudes
de pñcio agri r ob hoc mendaciū dicen-
tes mortaliter peccauerūt: vñ ad vocē **P**e-
tri subita morte mulcati sunt. Hic queri
pōt vtz virgines dicentes se meretrices r
p hoc ingrediētes monasteriū institutū so-
lum ad recipiendū meretrices penitentes
r non alias: pñt ibidē remanere. Ad hoc
rñdet Jo. an. in. c. j. de reli. do. li. vi. in no-
uella: q talis receptio nō tenet nec ibi sa-
uari pñt fraude durare q reuelata debent
expelli: vt de leg. c. cū dilecti. Hā vt dicit
xxij. q. v. in. c. notificasti: omī homini ad
monachicā vitā tendenti legaliter iuste r
sancte pagendū ē: r ideo qñqz religionē
intrauit r reqñs⁹ vel nō reqñs⁹ aliqd mē-
daciū ptulerit: cui⁹ veritati cognita fm
laudabilē ordinis institutiōez a receptiōe
refutā dus eēt: tūc mortaliter peccat qz ta-
lia falsa negare vel affirmare mēdaciū per-
niciosū est ptra pfectū religionis: vñ de p-
virgines sic ingressas occupā loca mona-
sterij ad numerū quo plures non pñt absqz
penuria sustentari: r sic aufert ingrediendī
facultas meretricib⁹ penitere voluntibus:
cum ipaz receptio nō teneret: vt patz in di-
cto. c. j. s. j. r sic remanent in pñō r fieret
z mēte instituentis. Ad laudē dei.

Utrum omne mendacium sit peccatum ac etiam mortale in viris perfectis et quod mendacium iocosum quatuor modis committitur: Sermo IX

Non loqueris con-

tra proximum tuum falsum testimonium
Exod. xx. Tertio loco recte videtur
dum est de tertio genere mendaciorum quod
dicit mendacium iocosum: quod etiam ab Aug.
vocatur merum mendacium: ut patet. xxij. q. ij.
in. c. primum. ubi subdit: quododdā menda-
cium sit sola intentione mentiendo: fallendique
libidine: quod est merum mendacium: quod non ag-
grauatur propter intentionem nocendi: nec mi-
nuitur propter intentionem pdesseendi. Ad cu-
ius evidentiam primo queri potest: utrum omne men-
dacium sit peccatum: pferim cum mendacium
ob hoc peccatum esse videatur quod p ipsum homo
proximum suum decipiat. Dicit enim Aug.
in li. de mendacio: quod quisquis esse genus
aliquod mendacii quod peccatum non sic puta-
uerit: decipiet seipsum turpiter: cum hone-
stum se deceptorem arbitretur aliorum: sed non
omne mendacium est deceptio causa: quia
p mendacium iocosum nullus decipit: non
enim ad hoc dicuntur huiusmodi mendacia
ut credantur sed propter delectationem solum:
que delectatio plerumque necessaria videtur et
tristibus et infirmis: unde et hypbolice lo-
cutiones quandoque reperiuntur in sacra scriptu-
ra. Ad hoc dicendum secundum Tho. scda 2. q.
ex. Quid illud quod est secundum se malum ex genere
nullo modo potest esse bonum et licitum: quod ad
hoc quod aliquid sit bonum requiritur quod omnia
recte concurrant. Bonum enim est ex integra
causa: malum autem a singularibus defectibus: ut
dixit Dionysius. iij. c. de diu. no. mendacium
autem est malum ex genere: est enim actus ca-
dens supra materiam debitam: cum enim voces
naturaliter sunt signa intellectuum innaturale
est et indebitum quod aliquis significet voce id
quod non habet in mente. Hinc dicit philosophus in
iij. Ethic. quod mendacium est p se prauum et fu-
glendum: verum autem bonum et laudabile. Omne
namque mendacium sic secundum se malum est et peccatum
quod nullo pacto: nullo fine: nulla dispensatio-
ne humana vel diuina bene fieri potest. Et
hoc Aug. expresse dicit in li. de mendacio. et
notat multipliciter probare: et in hoc conueniunt
doctores: ut dicit Bonauentura. et huius ratio est: quod
secundum Aristotelem. li. j. et. xxxvj. Duplicitur dicitur ali-

quod esse malum: scilicet aut ex genere actus: ut cum
actus super materiam indebitam transit: aut ex
malicia intentionis. Potest autem actus transire
super materiam dupliciter. scilicet respectu dei et respec-
tu proximi. Si ergo respectu dei: sic est malum in
se et secundum se: nec villo modo potest fieri bonum ut est deus
odire. Si respectu proximi ut nocere proximo:
sic est malum in se non tamen secundum se: unde potest aliquo
fine bonum fieri: quod potest ibidem intentio recta super-
uenire. Si autem aliquid est malum ex malicia in-
tentionis: tunc siue sit respectu dei siue respec-
tu proximi simpliciter est malum: et nullo fine
bonum fieri potest: quod dicitur puationem debiti finis:
tale autem est mendacium: quod non tamen dicitur malum
ex hoc quod transit super materiam indebitam: sed
etiam quod habet intentionis maliciam: hec ille.
An omne mendacium est peccatum: sic etiam dicit
Aug. li. de mendacio. et idem dicit super illud
ps. v. Perdes omnes qui loquuntur mendacium:
et ponit. xxij. q. ij. in. c. ne quis. ubi subdit:
Duo sunt genera mendaciorum in quibus
non est magna culpa: sed tamen non sunt sine cul-
pa: cum autem loquamur aut primo consulendo
metimur: illud autem primum in locando idem non est
pnciosum: quod non fallit: nouit enim ille cui di-
citur iocandi causa fuisse dictum. Secundum autem
ideo mitius est: quod retinet nonnullam benivolentiam:
hoc ibi. Ad argumentum ergo respondet quod ope-
ratio aliqua considerari potest dupliciter. Ano-
modo secundum seipsum. Alio modo ex parte operantis.
Mendacium ergo iocosum ex ipso genere operis ra-
tionem habet fallendi: quoniam ex intentione dicitur
tis non dicat ad fallendum: nec etiam fallat ex
modo dicendi: nec est sile de hypbolice autem quod
buscunq; figuratiuis locutionibus quod reperiuntur in
sacra scriptura: quod sic Aug. dicit li. de men-
dacio: quicquid figuratiue fit aut dicitur non
est mendacium: omnis enim enuntiatio ad id quod
enunciat referenda est: omne autem figurate fa-
ctum aut dictum hoc enunciat quod significat eis
quibus ad intelligendum placuit est. Secundo
non queri potest: utrum omne mendacium sit morta-
le peccatum in viris perfectis: pferim dum di-
cat Aug. li. de mendacio: quod perfectorum preceptum
est non solum non mentiri sed nec velle mentiri:
contra preceptum autem facere est mortale pecca-
tum. In cuius argumentum dicit idem Aug. xxij.
dist. ij. c. ne quis arbitretur perfectum et spirituale ho-
minem p ista temporalia vita sua vel alterius morte
culpe non occidit animam debere mentiri: hoc ibi.
Sed mendacium officiosum videtur leuissimum:
utpote quod alicui pdest nulli nocet. Ad hoc
breuiter dicendum: quod circa hanc materiam sunt
due opinioniones. Prima dicit quod illa mendacia

De decalogi

cia que ventalia sunt in imperfectis: ut mendacium tocosum et officiosum: sunt etiam ventalia in perfectis magis tamen grauius indicantur: et dicitur hic perfectus secundum Ray. et Hosti. vir claustralis siue religiosus qui ex toto renunciat mundo: multo magis secundum Hosti. episcopus qui. scilicet. excellit in dignitate: ita preeminere debet alijs in religione et sanctitate: vel etiam vltimus perfectus dicitur secundum Hugo. Jo. et Hosti. refert: ille qui si decederet statim ad patriam euolare: et ista opinio magis placet Ray. et Tho. et qui tenet eam ad verba Aug. respondet: ut dicit Bonauen. et Aug. non intendit dicere quod dicta mendacia sunt vltimis perfectis peccata mortalia: sed quod sunt in eis grauiora et magis indecetera: quia mercedo se et alios ad mortem disponunt. Et Alex. in iij. dicit: quod cum Aug. dicit super illud ps. v. Sperdes omnes qui loquuntur mendacium: scilicet in dicto. c. ne quis. quod vltimus perfectus mentiri non debet per seruanda alterius vite ne perdat animam suam: non intendit dicere quod perfectus quocumque mendacio mentali mortali peccat: sed quod semper vitare scandalum debet ne per vitam alicuius seruanda discrimine committat in animam suam: propter enim ventiale citius veniet ad mortale. Unde cum dicit dum vitam alterius seruat supple mendacio ventali animam suam perdat: id est aliquando perdere contingat mendacio mortali. Et quia nescit vtrum vtrum mendacium pueniat ex radice siue libidine: id est amore mortali vel ventali: ideo dicit ne forte: vnde non asserit propter hoc quod perdat animam suam. Est autem libido mortalis appetitus animi quo bonis eternis quolibet temporalia proponunt: ut vult Aug. li. de mendacio. Libido vero ventalis est appetitus sensualitatis vel rationis quo aliquid temporale nimis diligenter tamen sub deo: hec Alex. Et querit vltimum: nunquid omne mendacium est prohibendum hoc precepto. scilicet. non loqueris per primum tuum falsum testimonium. Et respondet quod sic: loquendo de mendacio quod puenit ex libidine mortali: non autem quod puenit ex libidine ventali: sicut nec in alijs preceptis prohibetur culpa venialis. Et quod Aug. dicit li. de mendacio: quod si in illo casu merendum est: bene intelligitur: quia omne mendacium malum est secundum se: et mendacium mortale separata a veritate diuina veniale disponit ad separationem: bene Alex. Secunda vero opinio dicit quod mendacia officiosa sunt solum in perfectis mortalia. Tercia vero sunt ventalia: et bene opinio magis consonat verbis Aug. quod ponunt in dicto. c. ne quis. vnde Aug. propter magnam zelum veritatis

precepto

maxime detestatur est mendacium: et illud falsum a viris perfectis voluit elongare ut veritas in aliquibus sed solidam inueniret secundum Bonauen. et huiusmodi opinionis est etiam glossa Brix. ibidem. quod dicitur quod triplex est genus mendacii. scilicet. malignitatis quod fit ea decipiendi: et illud omnibus est mortale peccatum. Tocositas ubi nemo leditur: et illud nulli est mortale peccatum. Benignitatis siue pietatis quod fit per salutem alicuius: et de illo dicitur quod sit mortale perfectis: veniale imperfectis. Sed quare non est mortale potest illud peccatum quod fit ioco et per quod nulli perisunt et istud per quod perisunt alicui. Bene. quod illud non fit ex alio: sed istud sicut et istud intendit decipere illud non bene glossa. Hec tamen mendacia iocosa esse ventalia in perfectis sic intelligendum videtur secundum Ray. et Tho. scilicet. quia ille cui dicuntur iocosa mendacia scit ea dici ea iocandi: et sic videtur Aug. velle in dicto. c. ne quis. ubi subdit. Illud autem primum in iocando mendacium ideo non est periculosum: quia non fallit: non enim ille cui dicitur iocandi causa fuisse dicitur: et hec opinio videtur in prioribus: licet prima benignior secundum Hosti. ar. v. dicitur. c. ad eius. ubi subdit: bonarum mentium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. Et super illud Roma. xliij. Omne quod non est ex fide peccatum est. dicit glossa. omne quod fit contra conscientiam edificat ad gehennam: et huius opinio. ni Bonauen. magis adherere videtur: distinguit tamen rationabiliter de viris perfectis dicens: quod homo non obligatur specialiter ad aliquid ultra alios: nisi ratione voti emissi vel officij commissi vel vel scandali iminentis vel per se dictantis. Si ergo viri perfecti sunt obligati ad non merendum aliquo genere mendacii cum non sint obligati ad hoc ex precepto nec ex voto nec ex officio commissio: erunt obligati propter scandalum et conscientie vinculum: et ideo distinguendum est quod quidam sunt perfecti publici: et quidam perfecti occulti: primis adhibetur fides tanquam de conservatoribus veritatis. Et quia mendacium deprehensum facit quod homo non credat alteri si ipse mentiretur nec aliquibus nec ipsismet credent: et sic vitari prouidetur et alijs occasio scandali daretur: et ideo tales debent habere conscientiam quod per nulla re dicant mendacium propter vitandum scandalum et veritatis contemptum: quia ergo mendacium dicitur peccatum mortale: tamen quia contra conscientiam facit: tum quia alios actiue scandalizant: et hoc est verum nisi certum esset quod mendacium non detegere: non autem sic scandalizant de imperfectis vel de perfectis occultis: et ideo tales non sic obligantur ad

Tomne mendaciū enīrandum: hec ille. Et nota hic generaliter q. fm Augu. in sacra scriptura inducunt aliquoz sanctoz patrū gesta tanq̃ exempla pfecte virtutis: de quibus non est existimandū eos fuisse mentitos: vt cū Abrahā Hēn. xxi. dixit ad pueros se cum filio post imolationem victime reuersurū: quia fm Alchuiū n̄ si filiū intendebat imolare: credebatur tamē vt dicit Apostol⁹: q. eū domin⁹ resuscitaret: vt dictū est in sermone pcedenti. Si qua tamen in eorū dictis mendacia videant: intelligi debēt esse dicta figurālī r ppheticē. Quādam etiā laudant in scripturis non ppter pfectam virtutē: sed ppter quādam virtutis indolem: quia scz in eis apparebat aliquis affectus laudabilis ex quo mouebatur ad aliqua in debita faciēda: r sic Iudith laudat: nō q. Holoferni mentita est: sed ppter affectū quē habuit ad salutē populi p quo se piculis exposuit: licet etiā dici possit q. eius verba sunt fm aliquē intellectū mysticū vera. Unde fm glo. ibidem nō dixit illa adulatione mētiendo sed futurā pphetie p̄dicendo: verū tamen quicquid sit i veteri testamēto plura pmittunt quorū exemplis hodie vti nō licet. Quā de hoc dicit Gregori⁹ r pontif. xxi. q. ij. c. Si q. p. vetus testamētū vult suū tueri mendaciū: quia minus illic quibūsdā fortasse nocuerit. Dicat necesse est rerum alienarū raptū: scz quē fecerūt filij israel: vt. xliij. q. v. c. dixit. dicat retributionē iniurie que infirmis illic cōcessa sunt sibi nocere non posse: glo. tunc enī licuit auctoritate p̄p̄ia vlcisci iniurias: vt. xxiij. q. iij. c. cum in lege. et. q. v. si audieris. Sequit: que oīa cunctis liquet quāta animaduersione veritas insequit: que nobis tam significatiōis sue vmbra postposita in vera carne delectat: glo. Insequit: cum dicit mibi vindictā r ego retribuā: cum dixit: si quis te percusserit in vnam maxillā prebe ei aliā. Mendaciū igit iocosum vel octiosum similī quattuor modis cōmittit. Primo sola libidine mentendi r fallendi: quod merū est mendaciū fm Augu. xxi. q. ij. c. j. vbi ponit hoc esse quarū mendaciū: aliqui tamē textus habent mīrū pro merū: quasi diceret fm glo. faz: mīrū est q. tra vult aliquis mentiri vbi nulla veritas vilitas. De hoc autem mendacio qd fit sola mentendi vel fallendi libidine: vt cum quis delectat in astutia cōponēdi mēdacia. Unde dicit Asteū. q. hoc

non intelligit de libidine decipiendi: sed de libidine falsum dicendi: quia dicit hoc fieri mendaciū sola libidine mentēdi. Itā quia libido dicit a libendo: nihil habet mendaciū neq. in se neq. in eam extra illū in quo est libido: scz mentientē: ppter qd etiam Aug⁹. vt dictū est vocat ipsum mendaciū merū: non sic est de alijs mendacijs: quia illa causam habent extra mentientē: scz nocēdi: iuuandī: placendī vel delectandī. Et nota q. libido dupliciter dici potest. Vno modo stricte r p̄p̄ie fm q. dicit Augustin⁹: q. libido est appetitus animi quo aliquod temporale pponit eterno bono: r sic non est radix nisi mortalium peccatorū: vnde quādo mendaciū istud pcedit ex huiusmodi libidine: tunc semp est peccatum mortale. Cuius libidinis expressum est signū: quādo quis tū huiusmodi mēdacio inheret q. in se sentiat illud nihilomin⁹ diciturū: Quis esset a deo p̄bitum: sicut cōmuniter cōtingit in hisironibus: r idē est imo peius esset si ex cōtemptu scz dei mandata nihilipēdēs talia nō dimitteret. Alio modo talis libido accipitur cōmuniter vel large: scz prout est radix non tū mortalium sed etiā venialium: vnde quādoq. mēdaciū hoc pcedit ex huiusmodi libidine que p̄ponit eternū bonū cuiusq. bono temporali: tunc nō est mortale peccatū sed veniale: r sic accipit Augustinus hoc mendaciū in dicto. c. ne quis. dicit tamē in c. primū. non est mentendū. iij. genere scz mendaciū ppter mendaciū libidine que p seipsam viciosa est. De quo genere dicit Prover. b. xx. Suavis est homini panis mendaciū: r postea implebit os eius calculo: scz ignito: nō tamē illo quem angelus forcipe tulerat de altari purgans eo os Esaię: vt habet eiusdem. vj. sed ignito calculo sumpto de inferno ad comburendū r non ad purgandū.

Secūdo hō mendaciū hoc cōmittit cupidine adulandi vel delectandi: r hoc ponit Augustin⁹ esse quintū genus mendaciū dicens: Quintum scz genus fit placendi cupiditate de suauī eloquio: glo. qd faciūt adulatores ad hoc vt placeāt. Et infra: nō est mētiendū quito genere: q. nec ipa veritas placēdi cā hominib⁹ nūciāda est: quāto minus mendaciū quod p seipsū: q. mendaciū est: vtiq. turpe est: nihil enī tam dīnitū est quod nō vergit in p̄niciem: si in eo quis querit hominū laudē: ar. xxi. dist. c. cantantes. r in glo. Hic queri pōt vtrum

De decalogi

precepto

mendacii in adulatione commissum iudicā/
dum sit mortale peccatū: p̄sertim cum sup
p̄s. lxx. Conuertant statim erubescētes.
dicit glo. q̄ plus nocet lingua adulatoris
q̄ gladius p̄secutorum. Ad hoc dicendum
fm Tho. scōa 2^e. q. cxv. q̄ adulatio tripli/
citer contrariat̄ charitati: et p̄ cōsequēs iu/
dicat̄ esse peccatū mortale. Uno modo ra/
tione ipsius materie puta cum quis laudat
alterius peccatū tanq̄ bonum vel factum
strenuū: iuxta illud p̄s. ix. Quonā lau/
dat peccator in desiderijs anime sue etc. Et
hoc quia contrariat̄ dilectioni dei: contra/
cui⁹ iusticiā loquit̄: et cōtra dilectionē pri/
mi quem in peccato fouet: et forte multis
alijs per hoc nocet: ideo tale mendaciū est
grauē. et plerūq̄ multiplex mortale pecca/
tum. De quo dicit Gregori⁹. xlvij. moral. et
pontif. dist. xlvj. c. sunt nonnulli. qui dū ma/
lefacta hominū laudibus efferunt: augent
q̄ increpare debuerāt. Hinc enī p̄ pphetā
Ezech. xiiij. dicit̄: Et q̄ cōsumunt puluillos
sub omni cubitu manus: et faciunt ceruica
lia sub capite vniuerse etatis. Ad h̄ quippe
sub cubito puluillus vel cervical sub capi/
te iacentis pontif. vt molliter quiescat: q̄s/
quis ergo male agentibus adulatur: pul/
uillum vel cervical sub capite vel sub cubi/
to iacētis ponit: vt qui corripit ex culpa de/
buerat: ea fultus laudibus molliter qui/
escat: et sic vide si placet. Unde in hoc casu
mendaciū adulatoriū semper est peccatum
mortale. Secūdo modo contrariat̄ adula/
tio charitati ratione intentionis: vt cū quis
ad hoc adulat̄ alicui vt ei fraudulēter no/
ceat corporaliter vel spiritualiter: et hoc est
grauē mortale peccatū: sicut cōmuniter fa/
ciunt qui procant̄ mulieres: et eas suis vo/
luntatibus inclinare nitunt̄: vel qui ver/
bis adulatorijs ad alia p̄niciosa nitunt̄ al/
licere: vel quomodocūq̄ primos nitunt̄
in iuste decipere: de hoc enim habet̄ Pro/
uerbioz. xxvij. Meliora sunt vulnera di/
ligentis q̄ fraudulenta odientis oscula.
Tertio modo charitati cōtrariat̄ acciden/
taliter: sicut cum laus adulationis fit alte/
ri occasio peccandi: scz per vanam gloriā:
complacentiā et similia: quod tamē fit p̄ter
intentionem adulatoris: et hoc fit duobus
modis: vt tangit glo. xxv. dist. 5. als. Pri/
mo cum quis in alio nimis extollit bonum
quod habet. Secūdo vō cum quis p̄ adu/
lationem alicui bonū attribuit quod non
habet: et vtrumq̄ veniale est in se: secūdu

tamē grauius est primo. Unde dicit̄ ibidē
in textu. Que sunt autem minuta peccata
licz omnib⁹ nota sunt: tamen quia longum
est vt omnia replicent̄: opus est vt ex eis
vel aliqua nominem⁹: et infra. Si amplius
sunt blanditus q̄ oportet: si cuiq̄ maiori
psone aut ex voluntate: aut ex necessitate
adulari voluerit: hoc ibi: et sic in tali casu
ponit Augustin⁹ adulationem inter pecca/
ta venialia: quod sane intelligit̄: nisi fue/
rit occasio mortalis ruine: tunc enim fm
Thomā considerandū est vtrum sit occa/
sio data vel accepta et qualis ruina sequat̄
et fm hoc erit adulatio iudicanda culpa ve/
nialis vel mortalis. Porro si quis ex sola
auaritia delectandi alios: locosa p̄ofert
mendacia: ille fm philosophū vocat̄ pla/
cidus. Si vō hoc facit intentione alicuius
cōmodi vel lucri consequēdi: vel etiam ali/
cuius mali vel incōmodi euadendi: talis
vocat̄ blanditor vel adulator: et in vtroq̄
consistit t̄m veniale peccatū: nisi ex aliquo
accidenti cōtingeret esse mendaciū p̄nici/
sum: vel nisi ex assiduitate generaret dei
contemptū: quia tūc fieret mortale pecca/
tum. Tertio proinde mendaciū: hoc com/
mittit appetitu placendi: et hoc fit p̄ iactan/
tiam. Pro quo nota fm Thomā scōa 2^e.
q. cxij. et Aristot. lib. ij. ti. xxvij. q̄ iactantia
p̄prie videt̄ importare q̄ homo se verbis
extollat. Illa enim que vult homo longi⁹
a se iactare in altum eleuat: tunc autē pro/
prie se q̄s extollit quādo de se supra se ali/
quid dicit. Et hoc dupliciter: vel enim de
se dicit supra id quod de eo homines opi/
nant̄: vel etiā de se dicit supra id quod i se
fm rei veritatem: et hoc fm magis proprie
dicitur iactantia: quā vtroq̄ modo dici
possit iactantia. Unde iactantia p̄prie sic
diffiniri potest. Iactantia est ostentatio p̄/
prie laudis cui veritas nō subsistit: et hoc
nomie dicit̄ arrogātia: cum scz quis attri/
buit sibi qd nō habet. Potest igit̄ iactan/
tia cōsiderari dupliciter. Uno modo fm se
put est quoddā mendaciū et tūc est mora/
le: q̄i quis de se iactat̄ p̄fert id quod est
cōtra gloriā dei. Sicut ex p̄sona regis enī
dicit̄ Ezech. xxvij. Eleuatu est cor tuum et
dixisti: deus ego sum. Vel etiā p̄tra chari/
tatem proximi: sicut cum quis se iactando
p̄rumpit in cōtumelias aliorum: vt habet̄
Luce. xviij. de phariseo dicente: Non sum
sicut ceteri hominū: raptores: iniusti: adul/
teri: velut etiam hic publican⁹. Quādoq̄

Iactantia

ho fm
scz quis
tra deum
est mend
sua can
dat ex m
militat
decepti
et ideo n
cit enim
est qui
causa q
mortal
er quo
deniq̄
p̄licen
mentit
cōmittit
se minor
se q̄s ta
gat de se
cognos
etantia
eri circ
vtrūq̄
p̄prie
ex turp
nonis:
licz mo
dicit̄ il
grauu
noia fi
est q̄s
quiere
sunt d
tic pecc
ret. xxi
vbi dicit
catū d
peccat
peccat
p̄cepto
tis tem
quis. 2
De
lation
crita:
de m
ctrin

¶ *¶* Non enim se quidē est veniale peccatū: quādo
scz quis de se talia iactat que neq; sunt cō/
tra deum neq; contra prīmū: quia tūc nō
est mendaciū pñciosum ī se: verūtāmē fm
suā causam potest fieri mortale: vt si pce/
dat ex mortali supbia vel vana gloria. Si/
militer si sit ppter appetitum lucri: tūc ad
deceptionē ⁊ damnu prīmū ptinere videt:
⁊ ideo magis mortale peccatū iudicat. Vi/
cit enim pbus in. iij. Ethicorū: q; turpior
est qui se iactat causa lucri q; qui se iactat
causa glorie vel honoris: nō tamē semp est
mortale peccatū: quia potest esse tale lucrū
ex quo alius non damnificat. Quarto
deniq; mendaciū hoc cōmittit affectu dis/
plicendi: sicut cum quis humilitatis causa
mentis ⁊ vocat ironia. Nam ironia pprie
cōmittit cum quis a veritate declinans de
se minora dicit: vt cū asserit aliquid vile de
se qd tamē in se non recognoscit: aut cū ne/
gat de se magnū aliquid qd in se tū esse re/
cognoscit. Et vt dicit Aristē. vbi supra. Iac/
tantia ⁊ ironia ratione materie siue obie/
cti circa qd sunt: equalia peccata sūt: quia
vtrūq; mentis circa idē scz circa cōditionē
psonae. Sed vt in plurimū iactantia pcedit
ex turpiori motiuo. s. appetitu laeri vel ho/
noris: ironia xō ex hoc q; fugit elationem
licz inordinate scz p mendaciū. Et fm hoc
dicit. iij. Ethicorū: q; iactantia eius peccatū
grauius ironia: cum tamen quis de se mi/
nora fingit vt dolose decipiat: tūc grauior
est q; iactantia. Unde Eccl. xix. Est qui ne/
quiter se humiliat ⁊ interiora eius plena
sunt dolo. Nam ⁊ qui hūilitatis causa mē/
tis peccat etiam plerūq; mortaliter: vt pa/
tet. xxij. q. ij. c. cum humilitatis: ⁊ in glosa.
vbi dicit: q; dicendo in speciali aliqd pec/
catū de se cul? contrariū est verū mortalit
peccat: q; quis ī generali dicere potest se esse
peccatorem. Et vt dicit compendiu: in hoc
pcepto etiam includit taciturnitas verita/
tis tempore necessitatis: vt. xj. q. iij. c. quis/
quis. Ad laudem dei.

De mēdacio in hypocrisi ⁊ simu/
latione ⁊ quis est cēlendus hypo/
crita: ac vtz ois filatio sit peccatū
de triplici quoq; hypocrisi. s. in do/
ctrina: iusticia ⁊ vita: Sermo X

¶ *¶* Non loqueris con/
tra prīmū tuum falsum testimo/

nū: Exod. xx. Ordine cōgruo iam viden/
dum est de falso testimonio fm tertiā acce/
ptionem: prout accipit largissime p omni
deceptoria vel pñciosā simulatione quo/
cunq; modo fiat in opere vel apparatu ex/
teriori. Ad cuius euidentia primo queri
potest: vtrū simulatio sit idem qd hypocri/
sis: pferim cum simulatio cōsistat in quo/
dam factorū mendacio: sed hypocrisis pōt
etiā esse si quis ostendat exterius qd agit
interius: fm illud Matth. vj. Cum facis
elemosynam noli tuba canere ante te sicut
hypocrite faciūt. Unde hypocrisis in sola
intentione cōsistit dicēte domino Matth.
xxij. q; omnia opa sua faciunt vt videant
ab hominib?. Et Grego. xxj. moral. dicit:
q; nunq; quid agunt: sed quomō de actiōe
qualibet hominib? placere possunt cōfide/
rant. Simulatio xō non cōsistit in sola in/
tentione sed in exteriori operatiōe. Dicit enī
glosa sup illud Job. xxvj. Simulatores ⁊
callidi pñcāt iram dei: q; simulatores aliud
simulat ⁊ aliud agit: castitatem pfer ⁊ la/
sciuam sequit: ostentat paupertatē ⁊ mar/
supium replet. Ad hoc dicendū fm Tho.
scda 2. q. cxj. q; fm Iudoz nomē hypocri/
te tractū est a specie eoz qui in spectaculis
cōrecta facie incedūt: distinguentes vultū
vario colore: vt ad psonē quā simulant co/
lorem pueniant modo in specie viri: modo
in specie femine: vt in ludis populū fallāt.
Dicit enī Aug. in li. de sermone domini ī
monte: q; sicut hypocrite simulatores alia/
rū psonaz agunt partes illius qd nō sunt:
Non enim qui agit ptes agamētonis vere
ipse est sed simulat enim: sic ⁊ in ecclesijs et
in omni vita humana: quisq; vult se vide/
ri qd nō est: hypocrita est: simulat enim se
iustū non exhibet. Omnis igit hypocrisis
est simulatio: nō tamē omnis simulatio est
hypocrisis: sed solū illa qua quis simulat
psonam alterius: sicut cū peccator simulat
psonā iusti. Nam fm Iudoz in lib. etymo/
logiarū hypocrita greco sermone simula/
tor latine interpretat: qui dum intus malus
sit: bonū se palam ostendit: Hypo enī fal/
sum: crisis iudiciū interpretat: vñ sup illud
Matth. v. sicut faciunt hypocrite: dic glo.
Hypocrita est qui simulat qd est repēsenta/
tor alterius psonae: hoc est vult videri bo/
nus ⁊ non est. Ad argumentū igit est di/
cendū: q; opus exterius naturaliter signi/
ficat intentionē: quādo igit quis p bona
opera que facit ad dei seruitium ptinentia

hypocrita

hypocritus est modicus opus

non querit placere deo sed hominib⁹: tūc simulat rectā intentionē quam non habet. Unde dicit Grego. xxxj. moralū: q̄ hypo-
cite p̄ causas dei intentioni deseruiūt secu-
li: quia p̄ ip̄a quoq; se agere sancta ostēdūt
non cōversionē querūt hominū: sed auras
fauorū: et ita simulant mendaciter intenti-
onē rectā q̄ non habent: Quis nō simulāt
aliquid opus rectū quod nō agant. Unde
eum hypocritis sit mendaciū opis: utpote
simulatio quedā illius quod non est: ideo
sicut in mendacio sic etiā in hypocrisi vel
simulatione duo sunt: vnum quidē est sicut
signū: et aliud signatū. Mala autem inten-
tio in hypocrisi considerat sicut signatum
quod non respōdet signo: exteriora x̄o vel
verba vel opera vel quēcūq; similia consi-
derant in omni simulatione et mendacio si-
cut signa. Cum igit intentio q̄ est signa-
tum non correspondet verbo vel operi vel
cūcūq; simili tanq̄ signo: tunc est ibidem
simulatio. Ex dictis q̄ patet q̄ omnis hy-
pocritis est simulatio: sed nō omnis simu-
latio est hypocrisis. Secūdo queri pōt:
vtrum gerens habitū sanctitatis vel reli-
gionis non tamē habens meritū p̄fectio-
nis censendus sit hypocrita: p̄sertim cum
illi qui tenent habitū sanctitatis et nō exe-
quunt meritū p̄fectionis: simulatores cen-
sendi sunt: quia exterior habitus sanctita-
tis opera signat p̄fectionis. Ad hoc dicen-
dum s̄m B̄stē. li. ij. ti. xxvij. q̄ talis hypo-
crita censeri non debeat. Cuius ratio est:
quia habitus sanctitatis vel religiōis vel
clericatus signat quidem statum quo quis
obligat ad opera p̄fectionis: et ideo cum
quis habitū sanctitatis assumit: intendēs
ad statum p̄fectionis se trāferre: si per in-
firmitatē deficiat: nō est simulatio: vel hy-
pocrita: quia non tenet manifestare suum
peccatū habitū sanctitatis deponēdo. Vi-
dit enim Grego. xxxj. moral. Sunt nōnulli
qui sanctitatis habitum tenent et p̄fectio-
nis meritū exequi nō valent: hos nequaq̄
credendum est in hypocritarū numerū cur-
rere: quia aliud est infirmitate peccare et
aliud malicia. Si tamē habitum sanctita-
tis quis assumeret ut se iustum ostentaret:
hypocrita et simulatio esset. Si simile esse si
opera bona ex genere ad seruitiū dei ptinē-
tia faceret ad inanem gloriā vel p̄pter que-
stum cupiditatis. Tertio x̄o queri pōt:
vtrū omnis simulatio sit peccatū: p̄sertim
cum dicit Hiero. et pontif. xxi. q. ij. c. vtilē

simulationē et in tempore assumendā Iheru
regis israel nos doceat exemplū: qui cum
non potuisset interficere sacerdotes Baal
nisi finxisset se idolū velle colere dicēs: Eō
gregate mihi oēs sacerdotes Baal: Ach
ab rex seruauit ei in paucis ego seruā ei in
multis: ut habet. liij. Regū. x. Et Dauid
quādo mutauit faciē suam coram Abime-
lech et dimisit eum et abiit: ut patz. j. Regū
xxj. Sic iesus finxit se longius ire: ut patz
Luce vlti. Ad hoc s̄m Tho. dicendū vbi
supra: q̄ ad virtutē veritatis ptinet ut ali-
quis talem se exhibeat exterius p̄ exteriori-
ra signa qualis est. Signa autē exteriora
nō solū sunt verba sed etiā facta. Sic ergo
veritati opponit q̄ aliquis p̄ exteriora ver-
ba aliud significet q̄ q̄ apud se habet: q̄
ad mendaciū ptinet: sic etiā opponit veri-
tati q̄ aliquis p̄ aliqua signa factorum vel
rerum aliquid de se significet contrariū ei⁹
q̄ in eo est: q̄d proprie simulatio dicit. Tūc
simulatio pprie est quoddam mendaciū in
exteriorū factorū lignis cōsistens: non re-
fert autem vtrum quis mentiat verbo vel
quocūq; facto: cum enī eadem intentio fal-
lendi sit vtrobiq; equaliter vterq; peccat:
verbū enim et factū assumunt ut instrumē-
tum fallēdi: et sic nō refert q̄tum ad pecca-
tum vtrū quis verbo scripto nutu v̄l quo-
cūq; facto mentiat: sicut nec refert q̄tum
ad homicidiū vtrum quis gladio vel secu-
ri interficiat. Cum igit omne mendaciū sit
peccatū ut dictum est supra: cōsequēs est q̄
omnis simulatio sit peccatū. Verū tamē ut
dicit Aug⁹. in li. de questionib⁹ euangelij.
Non omne q̄d fingimus mendaciū est: sed
quādo id fingim⁹ q̄d nihil signat tunc est
mendaciū. Cum ergo fictio nostra refert
ad aliquā significationē nō est mendaciū:
sed aliqua figura veritatis. Ad maiore
autem euidētiā dicit Bonauen. in. liij. et
Alexander angl. q̄ triplex est simulatio.
Prima est instructiois: et hec fuit i christo
cum finxit se longius ire: quia cōposuit mo-
tum suū quasi volentis longius ire: ad ali-
quid figurate significandū. s. q̄ ip̄e ab eoꝝ
fide longius erat: ut dicit Grego. vel ut di-
cit Aug⁹. q̄ inde longius recessurus erat
ascēdendo in celū: et p̄ hospitalitatē quodā
modo retinebat in terra. Et etiam in hoc
erudiuit suos ad exhibendū mēbris eius
officiū hospitalitatis: quo discipuli coege-
runt eū apud se manere: p̄ quod etiā merui-
erunt eū cognoscere. Secūda x̄o simulatio

est cautele que fuit in David: unde ut habet .j. Regū. xxi. et ibi magister in historijs. Cum David fugisset ad Achis regē Geth indicauerūt hoc regi dicentes: q̄ quasi rex erat in israel qui latebat apud eum: et de vicino hostem reciperet si saluum eum seruaret: et timuit David p̄sertim: quia miserat Saul ad Achis ut redderet ei seruū suum fugitiuū. Cumq; traheret ad regem si mulauit furorem et imutauit os suum: aliena loquens sicut insanus: et collabebat inter manus eorū sicut epylenticus: desinebatq; saluē eius in barbā: sicut in tali passione fieri solet: et impingebat in ostia porte quā si p̄ clausam portam ingredi volens: et que furiosi erant agebat: ut fidē regi vere passionis ostēderet. Et ait rex: Nō ingredias hic arripit: et dimisit David et abiit: hoc ibi. Nec dicendū est David in illa simulatione peccasse: quia ut subdit in dicto. c. vtilē. Nec mirum quīs iustos homines tamē aliqua simulare p̄ tempore ob suam et aliorū salutem: cum et ipse domin⁹ noster iesus christus peccatū non habens nec carnē peccati: simulationē peccatricis carnis assumpsit: ut cōdemnans in carne peccatū nos in se faceret iusticiā dei: hoc ibi. Glo. ut sic falleret diabolū. Dicit enim auctoritas: Si diabolus eum filium dei sciuisset nunq̄ eū a iudeis crucifigi passus fuisset. Multū igitur interest ex qua causa fiat simulatio. Dicit enim glo. Dicit. xxvij. dist. c. qd̄ interrogasti. sup̄ verbo: finxit: q̄ quēdam simulatio fit ex honesta causa: et quēdam ex inhonestā. Ex honesta causa fit ut dicto. c. vtilē. et. xxiij. q. ij. c. Domin⁹ deus noster iubet ad Iesum nāre ut cōstituat sibi retro sū insidias. Glo. Sic ḡ p̄ insidias et p̄ doliū possum⁹ licite vincere hostes nostros: et hoc in iusto bello et in iusta et licita cā: ut. xliij. di. c. in mādatis. circa fi. dū tū hosti fidem nō rumpam⁹: vt. e. q. c. noli. Et idē dicas de aduocato q̄ si iustā hz cām llicite pōt aduersariū suū decipere. Sequit̄ i glo. sup̄ verbo: finxit. Sitr si ḡ simulat se religionē intrare ppter timorē: talis simulatio nō nocet: dū modo prestatio pcedat: ut eḡ de his que metus cā fiūt. c. platū. vbi plane de hoc. Simulatio aut̄ ex inhonestā cā semp facit monachū et semp est peccatū: nec talis admittet̄ si vellet pbare frīū: ut eḡ de regular. c. vidua. l. de lati. lib. tolēda. l. vnica. ḡ. sed q̄ finimus. Et nota q̄ fin Fauētinū est fictio opis: et est fictio inten-

tionis. Fictio intentionis est cum quis licite accedit ad baptisimū: et licz fecte accedat tamen verum baptisimū accipit: vt. j. q. j. c. sicut ficti. Similit̄ si quis fecte sit monach⁹ ad hoc ut possit fieri abbas: nihilomin⁹ est monachus: licz ficta et non sincera sit eius intentio: et idem casus est ibidem in textu. Fictio xō operis dicit̄ vbi factum fingit̄ esse quod non fiat: vt. ff. de ritu nup̄. simulare: vel cum simulat se vendere et donat. Tertia deniq; simulatio est dupliciter et hec est in hypocrisis: que enim tenet ratio: nem mendaciū: non autē prima et secūda: et ideo est semp peccatū. Ad cuius evidentiā queri potest: vtrum hypocrisis sit semp mortale peccatū: p̄sertim cum dicit Hiero. Esa. xvj. in glo. q̄ in comparatiōe duorum malozū leuius est a parte peccare ḡ sanctitatem simulare. Et sup̄ illud Job. ij. Sicut domino placuit. dicit glo. q̄ simulata equitas non est equitas sed duplicatū peccatū. Imitrū: cum dicit Gregori⁹. xxij. moral. q̄ hypocrite ex malicia peccāt: sed hoc est grauissimū: quia ptinet ad peccatū in spiri tū sanctū. Ad hoc dicendū sū Thomā et Asteū. vbi supra: q̄ in hypocrisi p̄ncipalit̄ sunt duo: scz defectus sanctitatis et simulatio ipsius. Si igitur ille dicit̄ hypocrita cuius intentio fertur ad utrūq;: vt scz aliquis non curet sanctitatē habere sed solū sanctū apparere: sicut accipi cōsuevit in sacra scriptura sic manifestū est q̄ peccatū mortale: et tales hypocrite cōmuniter fuerūt scribe et pharisei. Si aut̄ ille dicat̄ hypocrita qui intēdit simulare sanctitatē a qua deficit p mortale peccatū: tūc quīs sit i mortali peccato: nō tū ip̄a simulatio sp̄ est ei pctm mortale s̄ erit qnq; veniale. Et hoc discernēdū est ex fine. Nam si finis repugnat charitati dei vel p̄ximi: tūc erit peccatū mortale: sicut etiam cōmuniter cōtingit in scribis et phariseis. Exempli gratia: cum quis simulat sanctitatē ut falsam seminet doctrinam vel ut indignus ecclesiasticā adipiscat̄ dignitatē seu quēcūq; alia bona temporalia in quib⁹ finem cōstituit: multo magis autē si ppter vanam gloriā in qua finem constituit. Si xō finis intentus charitati nō repugnat erit peccatū veniale: puta cū quis in ip̄a fitione delectat̄: de quo dicit phus in. iij. Libicorū: q̄ magis videtur vana ḡ mala. Cōtingit etiā quādoq; q̄ aliquis simulat p̄fectionem sanctitatis que nō est de necessitate salutis: et talis simulatio nec est

De decalogi

precepto

semper peccatū mortale: nec semper cum peccato mortali. Contingit denique quod aliquis simulat sanctitatem solum ad dei honorem et primorum edificationem: et tunc non peccat sed potius meretur: dummodo fuerit in charitate ut cum aliquis religiosus maiorem religionis ostendit coram secularibus quam coram suis fratribus ut magis edificent: quia tunc ostendit opera sua coram hominibus ut glorificent patrem. Et si queris: cur Christus Iesus in euangelio toriens hypocrisim detestatur. Respondet Augustinus. Ibidem: quod hoc fecit propter tria. Primo: quia illi pharisei et scribe quibus dominus loquebatur plurimi erant hypocrite pessimi: ut iam patebit. Secundo: quia hypocrita contrarius est operi diuino. Et enim dicit Augustinus in enchiridion: Dominus ordinat malum in bonum: hypocrita vero conuertit bonum in malum. Tertio: quia contrarius est toti trinitati: scilicet patri: usurpat enim gloriam que patri attribuitur: et filio qui est veritas et vita. Quid enim est hypocrisis nisi falsa vita vel doctrina: vel iusticia apparentis bona et existens mala: que triplex falsitas veritati contrariatur: et spiritui sancto cui bonitas attribuitur: hypocrita namque non curat bonus esse sed bonus apparere. Concordat Alexander. An. Hic igitur generaliter punitur nunc ad particularia ipsius hypocrisis descendentes: ex phariseorum scribarum et iurisperitorum hypocrisis exempla sumamus. Nam Christus Matth. xxij. principaliter et in diuersis passionibus euangelistarum ex effectu multiplici culpam hypocrisis eorum euidenter ostendit. Et quia ut dictum est hypocrisis est falsa simulatio que veritati opponitur: et veritas triplex distinguitur. scilicet doctrine que consistit in quadam manifestatione eorum de quibus est scientia: et veritas iusticie que consistit in quadam rectitudine regulata secundum regulam legis diuine. scilicet secundum quam aliquis seruat rectitudinem in iudiciis et alijs que sunt ad alterum: et veritas vite secundum quam aliquid est verum. Dicitur autem vera vita sicut et quilibet alia res: ex hoc quod attingit suam regulam et mensuram secundum legem diuinam: per cuius conformitatem habet rectitudinem: et secundum hanc recte vivit in seipso. Ideo dominus ostendit in euangelio qualiter dicti pharisei et iurisperiti per hypocrisim veritatem hanc triplicem damnabiliter corrumpebant: et hoc propter inuidiam vanam gloriam vel auariciam. Quod primum in spiritu Jobes baptista: et videmus multos phariseos et saduceos venientes ad baptismum suum

ut habet Matth. iij. non tamen credentes secundum veritatem sed secundum simulationem et insidiationem ut etiam dicit Iosephus in libro antiquitatum xix. dixit ad eos: Benimina viperarum quia venenum erroris et hypocrisis a suis progenitoribus traxerunt: quis demonstrabit vobis fugere a ventura ira: quasi diceret: licet falsitas vestra lateat in conspectu populi: tamen in iudicio dei latere non potest. Hinc ait dominus Luce. xij. Attendite a fermento phariseorum quod est hypocrisis: ne scilicet per eos hypocrisim auertamini a fidei veritate: nihil enim optatum quod non reueletur: quia falsitas eorum in diuino iudicio manifestabitur. Primum igitur damnabiliter corrumpebant veritatem doctrine: et hoc quoniam ex liuore inuidie: ut patet Matth. xxij. ubi dicit: Et vobis scribe et pharisei hypocrite qui clauditis regnum celorum ante homines: id est eternam beatitudinem: cuius ostium Christus est: clauis ostij est doctrina vel auctoritas docendi. Dicit enim Luce. xj. Et vobis legisperitis qui tulistis clauem scientie per quam scilicet intellectus verus interius aperiri debet: vnde per sanam doctrinam aperitis hoc ostium: et per falsam clauditis sicut ipsi fecerunt scripta de Christo in lege et prophetis corrumperedo. Sequitur: Vos enim non intratis: quia a cognitione quam a Christo habuerunt primo: per odium et rancorem conuersi sunt in errorem: et hoc ideo: quis postquam predicare cepit contra eos: proprijs passionibus excecatis sunt et obdurati in malo: et ideo omnia bona que fecit Christus interpretati sunt in malum: et hoc vocat scandalum phariseorum: ut patet Matth. xv. Abi consumata eorum subdola malicia dixerunt discipulis: magister scis: quia pharisei audito hoc verbo scandalizati sunt: qui respondit: Sinite illos ceci sunt et duces cecorum. Quod intantum erant excecati quod ipso demonia eiiciens dicerent eis in hebreis eijcia demonia: excecavit enim eos malicia eorum: ut dicit Sapientia. ij. Et tunc excecatos se non crebatur. Nam eis querentibus Job. ix. Numquid et nos cecis sumus. Respondit Iesus: Si ceci essetis: id est ignorantes scripturas et prophetas de me: non haberetis peccatum. scilicet intantum quantum nunc: sed quod dicitis: quod videmus: id est reputatis vos intelligere scripturas: peccatum vestrum manet: id est aggrauatur. Admirum: nec enim ipsi volebant in eis credere: nec alios permittent ad credulitatem venire: iam enim ut ibidem Job. ix. conspiciantur: ut si quis eis confiteretur Christum: et synagogam fieret. Ecce quod fermentum facit malum: dicitur liuor inuidie. Quoniam non veritatem docet

Doctrina que corrumpebat inuidiam
inuidiam que corrumpebat inuidiam
inuidiam que corrumpebat inuidiam
inuidiam que corrumpebat inuidiam

ctrine corrumpebant ex appetitu vane glorie. Unde Matth. xxiij. dicitur. Ne vobis scribe et pharisei hypocrite: qui circūit mare et arida ut faciatis vnu p̄selitū: et cum factus fuerit facitis eū filiū iehenne duplo q̄ vos. P̄solerit legis dicebatur q̄ de gētilitate ad iudaismū p̄uertebat: q̄ p̄ vitam malā eorū in moribus corrumpebat et in moribus deprauatus ad gentile ritū reuertebatur: sicq̄ fiebat apostata a lege quā obseruare p̄miserat: ac p̄ p̄sequēs in fide p̄ariter et in morib⁹ peccauerat. Et h̄ faciebāt s̄m Chrys. sup̄ hunc locū p̄pter vanā gloriā vel etiā p̄pter auariciā. Dicit etiā hylari⁹ q̄ maris terre pagratōe significat in totis orbis finibus eos esse christi euāgelio obrectaturos et legis iugo p̄tra iustificatiōe fidel aliquos subituros: quorū futurorū raritas in vno indicat: neq̄ em̄ post christi predicationē doctrine eorū fides relicta est: sed quisquis acquisitus fuerit ad fidem iudeorū fillus sit iehenne: hec ille. An huius vane glorie causa diligebant p̄mos accubitos i cenis: primas cathedras in synagogis: salutationes in foro: et vocari ab hominibus rabbi. Et hec fuit etiā vna causa cur in christū credere nolebant: sicut ait Joh. v. Quomodo vos potestis credere q̄ gloriā ab inuicē accipitis et gloriā que a solo deo est nō queritis? Alchuin⁹ ibidē dicit Deo non possunt credere q̄ superba mēs eorū laudari desiderat et se sup̄ alios efferre cū econtra videbant christū pauperē et vilem cui subijci refugebant. Quandoq̄ deniq̄ veritate doctrine ex affectu auaricie corrumpebāt. Unde ait Matth. xxiij. Ne vobis duces ceci qui dicitis: quicunq̄ iurauerit p̄ templū nihil est: qui autē iurauerit i auro tēpli debitor ē et c. P̄ro quo no. q̄ ex cupiditate auri et dono emanauit talis error ab eis: q̄ qui iurabant per templū vel altare: nec peccabāt nec erant in aliquo obligati: qui vero iurabāt p̄ aurū tēpli v̄l donū altaris erant obligati ad absoluendū sacerdotibus certā quotā auri vel etiā tēpli quātū valebat illud donū. Insup̄ dicit ibidē Chrys. q̄ sacerdotes aux quo ip̄i delectabant et dona q̄bus ip̄i pascebant: sanctiora dicebant esse q̄ ip̄m tēplū: vt homines p̄mptiores facerent ad offerēda dona q̄ ad p̄ces sūddēdas in tēplo. Sic ex auaricia docebāt filios parētibus debita offerre in templo: dicit enim Matth. xv. Quare transgredimini mādatū dei p̄p̄ traditio

nē vram? De⁹ em̄ dixit: Honora patrem et matrē: et vos dicitis: q̄cunq̄ dixerit p̄f̄ v̄l matri min⁹ qd̄ ē ex me sc̄z deo oblatū et cōsecratū: p̄derit etiā tibi magis sc̄z q̄ st̄ ex p̄deres in necessitates tuas. Glo. ibidē vt sit sensus qd̄ ego offero deo et tibi et tibi p̄derit: et ideo nō debes sumere res meas in tuos vsus sed pati vt deo offerā. Secundo corrumpebant veritatē iusticie et hoc v̄l ex liuore inuidie: sicut Matth. xv. Non amore iusticie sed liuore inuidie christū in suis discipulis arguebant: tanq̄ p̄ptorē doctri ne seniorū: vt sic eū redderēt odiosū populo. Quare inquit discipuli tui transgreduntur traditiōes seniorū: nō em̄ lauāt manus cū panē manducāt. Multas em̄ h̄mōl traditiōes obseruandas statuerūt: vt zelatores iusticie viderentur: et p̄p̄ hec christū in suis redarguebāt: nō moti zelo iusticie sed liuore inuidie. Sicut et Matth. xij. discipulis spicas vellētib⁹ improperebāt christo dicētes: Ecce discipuli tui faciūt qd̄ non licet eis facere sabbato. Et ideo cōcludit p̄tra eos dñs Matth. xv. dicēs: hypocrite bene p̄phetant vobis Esaias. xxi. licet sub alijs verbis. Populus hic labijs me honorat: quia verbis iusticiā zelare v̄l debantur: cor autē eorū lōge est a me: quia liuorem inuidie per hoc fouere q̄rebāt: sic patet exp̄sse Joh. viij. cū obtulerūt mulieres in adulterio deprehensam quasi requirētes iusticiam: cuius tamen ibidem subditur: hoc dicebant tentantes eum vt possent accusare eum. Vel etiā corrumpebāt veritatē iusticie ex appetitu vane glorie: multas namq̄ traditiōes et obseruatiōes inducebāt nō faciēdo sed docēdo vt sic hominib⁹ iusti et honorabiles apparerēt. Et dicit Lu. xj. Ne vobis legisperitis q̄ oneratis homines onerib⁹ q̄ portari nō p̄nt: et ip̄i vno digito v̄ro nō tangitis sarcinas. Et nihilomin⁹ tumbāt p̄p̄ta p̄placētia et vana gloriā tanq̄ iusti: et sic aspernabant ceteros ad quos christus direxit parabolā de phariseo et publicano: q̄ ponit Lu. xviij. In talibus em̄ nihil est nisi quedā falsa species sanctitatis v̄l honestatis: q̄bus itē ait dñs Matth. xx. iij. Ne vobis scribe et pharisei hypocrite q̄ similes estis sepulchris dealbatis: q̄ apparet aforis hominib⁹ speciosa: int⁹ vero plena sūt ossib⁹ mortuorum et om̄i spurcitia: sic et vos a foris qd̄d̄ paretis hominib⁹ iusti: int⁹ autē pleni estis hypocrisi et iniquitate. Et deniq̄ corrumpebāt eā ex affectu auaricie: dicit

De decalogi

precepto

enim Matth. xliij. *De vobis scribe et pharisei hypocrite qui decimatis metā et anhetum et cimini et relinquitis quod grauiora sunt legis: iudiciū et misericordiā et fidē. Hier. ibidez ex hoc capitulo arguit eos auaricie et studiose etiā villū olerū decimas exigāt et iudiciū in disceptatiōe negotiorū misericordiamque in paupes et fidē in deū quā magna sunt pretermittāt. Chrys. ibidem Sa- cerdotes auaricia pleni si quis decimā alii cuius rei vel minime non obtulisset: corripiebant eum quasi magnū crimen fecisset: si quis autem alterum ledebat aut in deū peccabat: nō curabant eū corripere: de lū- ero suo solliciti de gloria dei et de salute hominū negligentes. Tercio corrumpebāt veritatē vite et hoc etiā tripliciter. Primo ex luore inuidie: et de hoc habet Luc. xx. vbi principes sacerdotū et scribe querebāt Iesum capere propter parabolam contra eos dictam sed timuerunt populū propter quod cō- silium interunt vt enim caperent in sermo- ne: miseruntque insidiatores qui se iustos si- mularēt. scilicet quosdam discipulos cū herodia- nis vt sic ficta iusticia Iesum redderēt ican- tum: vt sic discipuli caperēt eū in sūmone: et milites herodis eū raperēt ad puniendum et dicūt ei. Magister scimus quia verax es scis in vita: et viam dei in veritate doces. scilicet in sana doctrina: et non est tibi cura de ali- quo: in quo apparet tua iusticia: et sic eum cōmendauerunt licet fallaciter de veritate doctrine iusticie et vite: vt liberiorē redde- rent ad respondendū: et deinde pponūt ei questionē bigosam dicentes: Licet cēsum dare cesari an non? Et si diceret nō esse licitū: indicaretur contrarius cesari: si diceret esse licitū videret contrarius libertati populi et diuino honori. Cognita igitur Iesus eorū ne- quitia dixit: quid me tentatis hypocrite: quasi diceret: non queritis veritatē addi- scere sed me verbis capere. Secundo vero ex motu vane glorie. Dicit enim Iesus Mat- thei. xliij. Omnia opera sua faciūt vt vide- antur ab hominibus. i. propter vanā vlti- manā gloriā: dilatant enim phylacteria sua: scilicet pre alijs vt videantur magis religiosi: et magnificabant sūmbrias suas. Et Matth. vj. dicit. Cū facis elemosinā noli tuba ca- nere sicut hypocrite faciunt: non ad pau- perum vocationem sed ad propriam osten- tationem. Eadem etiā causa culpant Mat- thei. xliij. quod edificant sepulchra prophetarū quia scdm Chrysostomum ibidē dicebāt apud se*

Si benefecerimus pauperibus non multū vident et pro tempore vident: nōne ergo melius edificia facimus que omnes aspiciūt non solum in hoc tempore sed etiam in po- sterum. *O* insipiens homo quid tibi pdest post mortem ista memoria: si vbi es torque- ris et vbi nō es laudaris? hec ille. Et iterū ibi: Cū oratis non eritis sicut hypocrite qui amant in synagogis et angulis platearum stantes orare. Chrysostomus vt videantur absconse orare et sic dupliciter laudent: et quia orant et quia absconse orant: et hoc vt videantur ab hominibus. Et iterū ibidez. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocrite tristes: exterminant enim facies suas vt ap- pareant hominibus ieiunantes. Chrysosto- mus ibidē. Si quis ieiunat et tristē se facit hypocrita est: tantomagis iniquior est qui non ieiunat sed argumētis quibusdā in fa- cie sua pingit venalē pallorem quasi ieiunij si- gnū. Pro his igitur et sūb his ait dñs Mat- thei. xliij. *De vobis scribe et pharisei hypocri- te qui mundatis quod deforis est calicis et pa- rapsidis: intus autē pleni estis rapina et i- mundicia: pharisee ecce munda prius quod in- tus est calicis et parapsidis: vt fiat id quod ē deforis mundū. Origenes ibidē. Hic sūmo nos instruit vt festinem⁹ esse iusti nō appa- rere. Qui enim studet vt appareat iustus: que a foris sunt mundat et que vidēt curat: cor autē et conscientia negligit: qui autē studet ea que intus sunt: id est cogitationes mū- dare: consequens est vt etiam que foris sūt faciat munda. Tertio deniq; ex affectu ana- ricie. Unde Matthei. xliij. *De vobis scri- be et pharisei hypocrite qui comeditis do- mos viduarum in oratione longa orantes: propter hoc amplius accipietis iudiciū. Quod a nobis auertat Iesus christ⁹ in se- cula benedicimus Amen.**

Sequuntur sermones de prece-
pto nono et decimo.

De concupiscentijs in generali
ac progressu tērationis. et cur om-
nis tēratio diabolo ascribitur: ac
vtrum prothoparētes tentari de-
buerant. Sermo I

Non concupisces

domus proximi tui: nec de
siderabis uxorem eius: nō
seruum: nō ancillam: nō
bonem: nō asinū: nec om
nia que illius sunt. Exod.

xx. In his verbis dominus constringit pa
riter explicite duo vltima precepta: impli
cite vero prohibet dominus in eis vniuer
saliter omnē concupiscentiam inordinatā
⁊ prauam cupiditatem. Et sic in his duob⁹
preceptis prohibetur peccata cordis: sic in
precedētib⁹ prohibentur peccata oper⁹.

A Et si queritur cur deus hec duo precepta
addidit que prohibent affectū: cū ⁊ in pre
dictis preceptis implicite data sunt: ut po
te que prohibent manum ⁊ affectum. Ad
hoc dicendum scdm Alexandrū an. in. liij.
suo: qd aliquando contingit peccatum esse
in voluntate non sequente opere: ne ergo
quis crederet esse peccatum tñ: cum opus
coniungitur voluntati: ideo seperatim p
hibuit malam voluntatem. Nihilominus
tamen cum opus voluntate sequitur: tūc
voluntas ⁊ opus exterius si considerent
in radice scilicet libidine ⁊ intentione sunt
idem peccatum: si vero consideretur volū
tas in se ⁊ opus in se: tunc alie sunt circum
stantie boni debite actui exteriori qd volū
tati: quia diuersificatur modus: locus: tē
pus ⁊ quedam alie circumstantie: licet cir
cumstantia finis sit eadem. Et ergo rudi
bus daretur intelligi qd sola praua volun
tas sine opere comitante vel consequente
peccatum esset: ideo de voluntate specialia
dedit mandata. Dicit etia⁹ Richardus in
liij. di. xxx. qd concupiscentia vxoris dupli
citer considerari potest. Aut inq̄tū ex ipsa
causatur exterior actus mechandi: ⁊ sic ea
dem prohibitionē prohibentur cum exteri
ori actu: aut inq̄tū ex ipsa non sequitur
actus exterior: sicut quando concupiscens
impeditur ne perpetrare possit factum ex
terius: ⁊ ne putari possit talis concupiscē
tia culpa non esse: ideo prohibetur in isto
precepto: quando non sequitur actus exte
rior propter aliquod ipediens: sicut in ter
tio precepto secunde tabule prohibetur si
mul actus mechandi ⁊ inordinata concu
piscencia interior a qua progreditur actus
ille: ⁊ accipitur hic concupiscentia non p
passione appetitus sensitiui: sed pro delibe
rata voluntate mechandi. Et eodem mo

dici potest de prohibitionē furti ⁊ de cōcu
piscencia possessionis proximi: ac per cōse
quens de transgressionē actuali aliorum p
ceptorum et de concupiscentia eorum. In
his etiam duobus scilicet in mechā ⁊ cu
piditate magis prohibet seorsum volunta
tem et opus qd in alijs: quia delectatio me
chie ⁊ vilitas diuitiarum sunt propter se
magis delectabilia: inq̄tū habent ratio
nem delectabilis vel vtilis: ⁊ ideo debuit
in eis opus ⁊ concupiscentia prohiberi. An
de ⁊ propter improbitatem libidinis tales
concupiscentie citius progrediuntur in ex
terius opus: nimirum cum ad hanc dupli
cem concupiscentiam natura corrupta ma
xime inclinet. Nam ad concupiscentiā ocu
lorum inclinat propter sui conseruationē
in esse indidui: ⁊ ad concupiscentiā car
nis inclinat propter sui conseruationem in
esse speciei. Insuper hec duplex concupiscē
tia prohibetur propter tria damna que fa
cit in homine. Primum est qd animam de
testabiliter inficit et maculat: quia concu
piscencia carnis est sicut aqua fluens: con
cupiscencia oculorum sicut terra prop̄ ari
ditatem terrene affectionis: ⁊ ideo sicut ex
terra ⁊ aqua fit lutum naturale: sic ex hac
duplici concupiscentia fit lutum spiritua
le quo sordidatur anima: ac per cōsequēs
despicabilis ⁊ fetida redditur in conspectu
dei ad modū viliissimi luti. Secundū est qd
ad modū ignis extinguiibilis animā inflā
mat: de quo Job. xxxi. Ignis ē vsq; ad cō
summationem deuorans: ac per cōsequēs
animam incinerat: anime bona spiritualia
ad nihilum redigens: ⁊ tunc superuenit so
ror el⁹ tertia scilicet superbia vite: que ad
modum venti sufflat ⁊ in cinerem redactā
ad modū puluerum vsq; quaq; dispergit.
Sicut i psalmo. j. dicitur de impio. Et ipse
tanq; puluis quem proijcit ventus a facie
terre. Tertius est qd veraq; concupiscentia
tanq; insatiabilis animam semper cruciat:
vnde dicitur proverbio. liij. He sunt due
filie sanguisuge clamantes affer affer. Hā
oculorum concupiscentia dicit affer diuiti
as: carnis vero concupiscentia dicit affer
delicias: ⁊ appetitus vtriusq; insatiabilis
est. Preterea si queritur vtrum hec duo
precepta de non concupiscendo malū sint
precepta legis naturalis. Ad hoc respon
det Alsteh. li. j. ti. xliij. qd sic: qd sicut in cor
de nro scriptū est qd nō est faciendū malū
sic etiā in eo scriptū est qd malū nō est: cōcu

De decalogi

precepto

percipiendum. Nec obstat illud quod post Ro. vij. Concupiscentia nesciebat nisi lex diceret: Non concupisces: quia apostolus loquitur in persona eorum in quibus lex naturalis erat tantum obscurata quod nesciebant verum concupiscentia erat peccatum. Et quoniam ad hoc dicit glossa: nesciebat peccatum esse. In aliis autem non erat ita obtenebrata quin bene scirent esse peccatum sed non tam graue: et quoniam ad hoc dicit glossa vel tam graue. Et sic non est simpliciter verum illud quod legitur Lex cohibet manum non animam: licet scilicet quod verum est: quia propter euangelium a lege superabundat. Nam lex actum cordis prohibet in istis preceptis: ne iudei rudes et carnales putarent ipsum esse concessum. Sed in duobus superabundat euangelium. Primo in generalitate prohibendi: quia Matth. v. prohibetur actus cordis inordinatus scilicet vim irascibilem et concupiscentiam: in lege vero tantum scilicet vim concupiscentiam. Secundo superabundat in expressione: quia in lege non prohibetur nisi affectus inordinatus: cum dicitur non concupisces in euangelio vero prohibetur etiam intentio cogitationis. Matth. v. ubi dicitur. Si uideris mulierem ad concupiscendum eam etc. id est si oculum habueris intentionis in muliere cogitando ut concupisceas eam tam mechatus es etc. Concordat Alex. agl. in. liij. Et secundum modum decalogi per synodochen a parte totum. Aliter non est nobiscum communicans: et sic intelligitur per rem proximi. Et ideo de generali concupiscentia prosequi cupientes: originem et progressum illius breuiter stilo strigamus. Sed quoniam in magis appetibilibus secundum animam corruptam hec potissime relucet: ideo de carnalibus sumamus exemplum. Dicit enim Gregorius in moralibus quod ex quo luxuria semel mentem occupauerit: vix est bona desideria cogitare permittit. Et ratione addit dicens: Sunt enim viscosa desideria: quoniam ex suggestione oritur cogitatio: ex cogitatione affectio: ex affectione delectatio: ex delectatione sensus: ex sensu operatio: ex operatione consuetudo: ex consuetudine desperatio: ex desperatione peccati defensio: ex defensione gloriatio: et ex gloriatio damnatio. Ex qua auctoritate patet quod Gregorius suggestionem ponit tanquam originem et initium in progressu vitio. Preterea licet etiam dicit Gregorius triplex est spiritus qui talis suggestiones

ingerit: quod inquit spiritus sit qui loquatur ipsa suggestio declarabit. Spiritus enim naturalis vel sensualis mollis et voluptuosus: spiritus mundi uana: spiritus diaboli uel malicie amara loquitur: tamen omnes tentationes homini diabolo non imerito ascribuntur: cuius proprium officium est tentare. Pro quo nota secundum Thomam in. ii. quod diabolus solus tentare dicitur ratione triplici. Primo ratione inceptiois: nam ipse primo tentauit hominem: ex qua temptatione parata est alijs tentationis via. Secundo ratione intentionis: quoniam soli diabolo et meritis eius prouenit impugnare uirtutem cum intentione occidendi hominem per peccatum: hoc enim caro non intendit: sed frui cognito delectabili. Tercio ratione cooperationis: nam ipse diabolus utitur rebus mundi et carnes: sicut instrumentis ad tentandum hominem. Unde Bernardus in quodam sermone dicit quod demonum est mala suggerere: nostrum est non consentire: quoties eis resistimus toties eos superamus: angelos glorificamus: deum honoramus: qui incitat ut pugnemur: adiuvat ut vincamus: conciliat ne deficiamus: hec ille. Et licet etiam impugnatur a carne: tamen ut dicit Ambrosius super Lucam anima nunquam a corpore vinceret nisi prius a diabolo teneretur. Et infra. Sine permissione dei diabolum nocere non posse cognoscas: ne potentiam diaboli magis timeas quam diuinitatem offensam. Fidelis autem deus semper apostolum qui se patitur vos tentari super id quod potestis. sustinere: sed faciet etiam cum temptatione prouentum. Dicit insuper Iudocus li. iij. de summo bono: quod quando diabolus decipere querit prius naturam uniuscuiusque intentionem deinde applicat unde aptum hominem ad peccandum insperat. Et ideo diabolus vilissimo lenoni conuenienter assimilari potest. Nam leno vel adulter vilissimus ad decipiendum mulierem quamcumque sicut illam subdolis adinventionibus et blanditijs aggredditur ut ad consensum alliciat: sic etiam diabolus uelut adulter libidinosus animam primo per suggestiones alloquitur et fallaciter blanditur. Sicut Sichem blanditijs delinuit Dinam filiam Jacob ut legitur Genes. xxxiij. que tristis erat: quia corrupta fuit. Sic diabolus propter casum in conscientia contristatus falsis sponsonibus de mulcet promittens longam vitam: futuram penitentiam diuinam misericordiam et finem felicem. Sed multum cauendus est serpens iste lubricus et versipellis: ut prope de quo dicit Iudocus libro. iij. de summo bono.

B

Diabolus
ti. i. prim
terna cor
ri potest
nem ad p
ferim
daz open
esse nisi
antime v
ra vite.
q. lxxx.
i. sensiti
lectu et
dem mor
ad cogn
ca homi
ipsum ob
qdem ob
petit sen
tio diabol
ritu senti
test ad pe
ad hoc q
narie pre
tatis sup
tus senti
Himix cu
et vigilia
in appreh
tingit in
imaginari
quendum
videtur e
clinatur:
rius indu
ra vite se
trinisco:
aliquo al
opera ani
operat v
ta et volu
cat: quia
Que lxx
Primo ab
te ad volu
spedens: d
catu relin
tas homin
Secundo
le appreh
mouent p
telligit q
dier. Ano
tum: sicut

nono et decimo

Sermo i

Diabolus serpens est lubricus: cui⁹ si capi
ti. i. palme suggestioni non resistit: tot⁹ in
terna cordis dū nō sentit illabitur. Hic q̄
ri potest vtrū diabol⁹ pōt inducere homi
nem ad peccandū interius instigando: p̄
sertim cum interiores motus anime sūt q̄
daz opera vite: sed nullū opus vite potest
esse nisi ab intrinseco p̄ncipio: nec etiā op⁹
anime vegetabilis qd̄ est infimū inter ope
ra vite. Ad hoc dicēdū fm Tho. 2^a. q. 1^a.
q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x.
q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x. q. 1^a. x.
Intellectiva autē cōtinet intel
lectū et voluntatē. Intellectus igit p se q̄
dem mouet ab aliquo ipsum illuminante
ad cognitionē veritatis: quod diabol⁹ cir
ca hominē nō intendit sed magis rationes
ipsius obtenebrat ad p̄fetiēdū pctō. Que
q̄dem obtenebratio puenit ex falsitia et ap
petitu sensitivo: vnde tota interior opera
tio diaboli videt esse circa falsitā et appe
titū sensitivū: quorū vtrūq̄ cōmouēdo po
test ad peccatū inducere: qz potest operari
ad hoc q̄ imaginatiue aliq̄e forme imagi
narie p̄sētent. Sed quo modo grā breui
tatis sup̄ledeo. Potest etiā facere appeti
tus sensitivus p̄citetur ad aliquā passionē
Hinc cum dicat p̄hus in libro de somno
et vigilia q̄ amantes modica similitudine
in app̄ehensione rei amate mouentur. Cō
tingit insuper q̄ passiōe concitata id quod
imaginatiue proponitur iudicetur esse p̄se
quendum: quia ei qui detinetur a passione
videtur esse bonū ad quod per passiōē in
clinatur: et per hunc modū diabolus inte
rius inducit ad peccandū. Unde licet ope
ra vite semper sint ab aliquo p̄ncipio in
trinseco: tamē ad ea potest etiaz cooperari
aliquod aliud exterius agēs. Sicut etiam ad
opera anime vegetabilis calor exterior co
operat vt facilius cib⁹ digerat. Pro q̄ no
ta q̄ voluntas est p̄p̄iū p̄ncipiū act⁹ pec
cati: quia omne peccatum est voluntariū.
Que scz voluntas a duobus moueri pōt.
Primo ab eo qd̄ interius inclināt volūta
tē ad volēdū: et hoc nō est nisi voluntas v̄l
īpe deus: deus autē non potest esse cā pec
cati: relinquatur ergo q̄ ex parte sola volū
tas hominis sit directe causa peccati eius.
Secūdo xō ab obiecto: sic dicit appetitū
le app̄ehensum mouet appetitū: et obiecta
mouent potentias. Et ex hac parte pōt in
telligi q̄ aliquid voluntatē moueat tripl̄
citer. Ano modo ipsum obiectum proposi
tum: sicut dicimus q̄ cibus excitat deside

rium hominis ad cōmedēdū: et illo modo
res sensibiles exterius apparētes mouent
voluntatē hominis ad peccandū. Secun
do modo ille qui pponit v̄l h̄mōi offert ob
iectū: vt homo v̄l diabolus. Tercio modo
ille qui p̄suadet obiectū ppositum homini
tanq̄ bonū v̄tile: delectabile vel honestū:
talis em̄ aliquāliter pponit p̄p̄iū obiectū
voluntati: qd̄ est rōnis bonū verū v̄l appa
rens. Et his duobus modis hō v̄l diabol⁹
incit̄are potest ad peccandū offerēdo scili
cet sensui aliq̄d appetibile v̄l p̄suadēdo ra
tioni. Verū tamē nullo istoz triū modoz
potest aliq̄s directe eē causa peccati: qz vo
luntas nō est ex necessitate mouet ab aliq̄
obiecto nisi ab vltimo fine. Ex quib⁹ p̄clu
dit q̄ diabolus nō potest esse directe et suf
ficient causa peccati sed solū per modū p
suadentis vel appetibile pponentis: volū
tas autē humana directe est causa peccati.
Et si obijctur q̄ diabolus inferre pōt ne
cessitatē ad peccandum: qz dicit de eo Joh
xlii. q̄ non est potestas sup̄ terrā que vale
at ei cōparari. Ad hoc dicēdū q̄ diabol⁹
p̄p̄ia virtute nisi refrenet a deo: potest q̄
dem aliq̄e ex necessitate inducere ad fact
endū aliq̄e actū qui de suo genere est pec
catū: hoc est potest aliq̄e inducere in actū
peccati: nō tamē pōt inducere necessitatem
peccandi: qd̄ patet ex hoc: qz homo non re
sistit mortuo ad peccandū nisi per rationē
cuius vsuz diabolus nisi refrenet a deo to
taliter impedire pōt mouēdo imaginatio
nē et appetitū sensitivū: sicut patet in ar
p̄ticijs: sed tūc rōne sic ligata q̄cquid homo
agit nō imputeat ad peccatū: sed si ratio nō
sit totaliter ligata: ex ea pte q̄ ē libera pec
cato resistere pōt. An nulla p̄tās maior ho
mine mouere pōt volūtatē hominis nisi sol⁹
deus: alioqn frustra dicere. i. p̄e. vi. Ad
uersarius vester diabol⁹ tanq̄ leo rugiens
circūit querēs quē deuoret cui resistite for
tes in fide. Nec deniq̄ om̄ia peccata homin
ex suggestionē diabolica sunt. Dicit enim
in lib. de eccl̄asticis dogmatibus: q̄ n̄ om
nes cogitationes n̄re male a diabolo excitā
tur s̄ aliqui ex n̄ri arbitrij motu emergūt:
et h̄ p̄bat Origenes ex h̄: qz etiā si diabol⁹
nō eēt homines appetitū haberēt cibi et ve
nerēoz ac siliū: q̄ possz iordnat⁹ eē nisi ra
tione ordiaret qd̄ subiaceret libero arbitrio
hincly dyo. dicit. iij. c. de di. no. q̄ multi
tudo demonū causa est omnium malozum
et sibi et alijs: s̄ tamen intelligitur occasio

De decalogi

precepto

naliter et indirecte: in q̄tū induxit p̄mum hominē ad peccandū: ex cuius peccato in tantū vitata est humana natura q̄ oēs sumus ad peccandū p̄clines. Secūdo queri potest utrū fuerit cōueniēs q̄ hō tentare tur a diabolo: p̄sertim cū eadē pena finalis debeat peccato angeli et p̄cto hominis: s̄z illō Matt̄. xxv. Ite maledicti in ignē eternum qui parat̄ est diabolo et angelis ei⁹: sed primū peccatū angeli nō fuit ex aliq̄ tē tatione exteriori: s̄ nec primū peccatū ho minis esse debuit ex aliq̄ tē tatione exteriori. Deus insup futurū p̄sciebat q̄ hō p̄ tationē demonis in peccatū deiceret: et sic bene sciebat q̄ hominē nō expediebat q̄ tē taret. Ad h̄ dicendū scdm̄ Tho. scda. 2. q. clxv. q̄ diuina sapientia disponit omnia suauit̄: vt dicit̄ Sap. viij. in q̄tū sez sua p̄ uidentia singulis attribuit q̄ eis cōpetunt fm̄ suā naturā: q̄ vt dicit̄ Dionisiū. iij. c. de diuinis nominib⁹. Prouidentie diuine nō est naturā corrūpere s̄z saluare. Hoc autē pertinet ad p̄ditionē humane nature vt ab alijs creaturis luari v̄l impediri pos sit: vnde cōueniēs fuit q̄ de⁹ hominē i sta tu innocentie tentari p̄mitteret p̄ āgelos malos et luari facere p̄ bonos. Ex speciali au tem beneficio gr̄e h̄ erat ei collatū: vt nul la creatura exterior ei nocere poss̄z p̄tra p̄ priā volūtate p̄ quā etiā tē tatiōi demonis resistere poterat. Sicut q̄ de⁹ sciebat q̄ hō p̄ tationē in peccatū esset deiciēdus: sic etiā sciebat q̄ p̄ libez ar. tē tationi resiste re poterat. Sed hoc requirebat cōditio na ture ipsius vt p̄prie voluntati relinquere tur: fm̄ illud Eccl̄. xv. Deus reliq̄t hominē in manu p̄siliij sui: vt. s. ad q̄d cūq̄ vellet se verteret: nec sine merito celeste regnū acq̄ reret. An̄ Greg. li. iij. moral. Ad h̄ hō posi tus erat in paradiso vt si se ad cōditōz sui obedientiā vinculis charitatis asringeret ad celestē angeloz patriā q̄nq̄ sine carnis morte trāsiret. Alio q̄n vt dicit̄ Aug⁹. xj. su p̄ Gen̄. ad litteram. Hō mibi videt̄ magne laudis futurū fuisse hominē: si p̄pterea be ne posset viuere: q̄ nemo male viuere sua deret: cū et in natura posset: et in p̄tate habe ret velle nō p̄sentire suadēti. Cū igit̄ p̄ue niens erat q̄ hō tentaret a diabolo: ac hō p̄stitur⁹ dīnosclt̄ v̄l cōposit⁹ ex duplici na tura. s. intellectuā et sensitiua: ideo diabol⁹ in tē tatiōe hominis vsus est incitāmēto ad peccandū dupliciter. Ano modo ex pte in tellecti⁹ in q̄tū p̄misit diuinitatis similitudinez

p̄ sciētiae adeptiōem quā hō naturalit̄ deff derat. Alio modo ex pte sēsus: et sic est vsus his sensibilib⁹ rebus q̄ maximā habēt affi nitatem ad hominē: p̄tm quidē in eadem specie tētans virū per mulierē: p̄tm vero in eodē genere tētans mulierē p̄ serpentez p̄tm etiam ex genere p̄p̄nquo p̄ponēs lē gni vetiti pomū ad edēdū. Verū tamē hoc interest inter p̄mos parentes in statu in nocentiz: et nos: q̄ diabol⁹ minimū habu it potestatis in hominē ante peccatū ori ginalē: ideo p̄ solā suggestiōē exteriorē tē tantū eū qua. s. immutat̄ sola exterior cre atura. Nec potuit ipm̄ ante lapsū tentari suggestiōe tentare q̄ suggestiō qua sp̄rit ualiter diabol⁹ hominē aliq̄d suggerit sez interius: ofidit diabolū plus habere pote statis in hominē q̄ suggestiō exterior: quia p̄ suggestiōē interiorē imutat̄ a diabolo: etiaz hominis fantasia. Nec ipsa tē tatiō p̄ mis parentibus penalis fuit: q̄ sine omni difficultate tē tatione resistere poterant: nobis autē cū difficultate resistentib⁹ pena lis iudicā: sed hec pena est p̄ gloria dei si p̄seuerantes in bono fuerimus. Et si q̄ritur de motiōe diabolice tē tationis. Dicen dū q̄ triplex est. P̄mū est vt p̄mum ho minē deducat in subiectiōis sue seruitutē nā qui facit peccatū seruus est peccati: et p̄ p̄sequēs seru⁹ diabol⁹. Peccatū em̄ ē vni cū opus quod faciendū indicit diabolus: et sic mouet̄ ex ambitiōe vt sit rex sup̄ oēs filios sup̄bie. Tantū nāq̄ laborat cū dispē dioprio: vt dominū suū amplificet in hoc seculo et in inferno: credēs etiā ab eo sedu ctos in p̄nti sue tyrannidi subijci in futuro. Sed spes eius frustrabitur: q̄ sola diuina iusticia punit. Secūdū est vt nos trahat in malicie sue cōformitatē: sicut p̄ virtutes in diuinā similitudinē transformamur: vt sic in nobis impediat illā vnibilitatē cū deo q̄ fit per gratiā in p̄nti et p̄ gloriā in futuro sicut in p̄ncipio studuit impedire illā vnibi litatē q̄ facta est a deo in asūpta natura: et sic mouetur p̄tm ex inuidia dei: cui⁹ p̄posi tū frustrare desiderat: et p̄tm ex inuidia q̄ mouet̄ ad hominē: cuius exaltatiōē susti nere nō pōt. Tertiū motiū est vt hominē trahat in penalitatis sine dānationē sciens q̄ si fuerim⁹ socij delictoz erim⁹ et tormen torū. Sed q̄ de appetitu demonum ad tē tandū et de his q̄ p̄cernūt p̄ntez materiam diffule tractatū est in sermonib⁹ de tribus partibus p̄sentie: p̄clē in s̄mone secūdo

et tertio: p̄cedo. A

De vi de cogit lus cas concup mouem sensitiu

n

hollis: q̄ mas homi cessu caru etiā rangt bus. p̄dōst re lenonū p̄letus: in rōnes q̄ si gestōe ori vt vir sele vij. Irre p̄letus. De q̄d nihil al bus exat a diabolo fraudulenti d̄diora su dulentia o dit ad ven delectatiō et inquina morosa: q̄ nē p̄ quā se tu p̄prie na ta diabol⁹ et incoinq̄n rabills feti ti si se facul Unde dicit cupiscit ali q̄ obunere nā nō p̄seq posse p̄sequ sequendūc nihil deest p̄uer. xj. Quia licet nō tū aff: et est p̄pter d

et tertio: ideo de eis gratia hic breuitat /
psedeo. Ad laudē dei.

De viscoso pgressu peccator: et
de cogitationibus. Utrūue diabo-
lus eas agnoscit: et de affectiōe vel
concupiscentia: et vtrum volūtas
mouetur a passionibus appetitus
sensitiui: Sermo II

Non concupisces.

n. Exo. xx. Aiso vt cūq; de blandi-
cijs subdolis ac rērationibus dia-
boli cis: quibus allicere et illigare qrit ani-
mas hominū incaute puerantū. Itā de p-
cessu earundē rērationū videam. Quem
etiā tangit Archi. de pe. dis. ij. in. c. sic tri-
bus. Post subdolas nāq; blandicias mo-
re lenonū vī adulterorū adiungere studz am-
plexus: impmēs cogitatio nes et adducēs
rōnes q sic vī sic facere bonū ē: et sic ex sug-
gestiōe oris cogitatio q sic mens inuoluit
vt vix sese ab eadē valeat expedire. puer.
vij. Irretiuit eū multis smionib: ecce am-
plexus. Deinde pcedit ad deosculatiōē:
qd nihil aliud est q affectio in cogitationi-
bus excitata. Cū enī anima pctō afficit tūc
a diabolo deosculat. Sed hec sunt oscula
fraudulenta de qbus dicitur puer. xxvij.
Meliora sunt vulnera diligentis q frau-
dulenta odientis oscula. Deinde vero pce-
dit ad venerē cōmixtiōē. Itā pnticiōfay
delectatiōez: quia tūc pprie corrupit aīa
et inquinat. Et loquor hic de delectatione
morosa: q seipōrtat cōsensū in delectatio-
nē p quā se anima multū degenerat a sta-
tu pprie nobilitatis: repudiata dei pstituta
diaboli. Hinc dicit Sāp. iij. Felix steris
et incolūgnata. Deinde sequit cōceptū mise-
rabillis fetus: q sit p plensum in actū pecca-
ti si se facultas et oportunitas obrulerint.
Unde dicit Hein. de vimaria: q quidā cō-
cupiscēt aliena vī etiā illicita: sed scientes
q obtinere pcepta nō possunt pcupiscen-
tiā nō psequunt: si autē scirēt concupita se
posse psequi: tūc fortissime conarent ad p-
sequendā cōcupiscētā in effectu: qbus se
nihil deest nisi facultas: et de talibus dicit
puer. xi. Manus in manu nō erit inocēs.
Quia licet manū ab actu peccati cohibeat
nō tñ affectus: nec desinit psequi qd malū
est ppter deum: nec ppter iusticiā sed pro

pter impotentia vel etiam propter quod
cūq; incōmodum temporale vel eternum
Deinde peruenit ad execrabilem pturiti-
nem se per actualē conatum ad perficiē-
dū peccatū: scdm illud psal. vij. Ecce par-
turit iniusticiam. glo. id est nritur efficere
iniusticiam: vnde talis conatus quādoq;
non consequit effectū: sicut dicit Esa. xxx
vij. Generunt filij se iniquitatū vsq; ad p-
tū: et non erat vis parienti: quod aliquā-
do contingit deo misericorditer id impedi-
ente: qñq; vero talis conatus prauus ple-
num sortitur effectū: et tūc cōpleta est mali-
cia eius tā materialiter q formalit. Et sic
puentunt filij iniquitatis ad partū: id ē ad
operis expletionē. Deinde sequit partus
lactatio cū peccata ducunt in frequentiaz
et consuetudinē. Lactant aut vberibus
lamearū: de quibus dicit in Thren. Sed la-
mee nudauerūt mamas: lactauerunt catu-
los suos. Lamea scdm glo. Esa. xxxiij. pe-
des habet equinos: cetera vō mēbra sūt fe-
minea. Et Brego. xxxiij. mora. dicit q La-
mea humanā speciē habere dicit. i. faciem
muliebri: sed corp⁹ bestiale. Sup dicta aut
auctoritate Thren. liij. s. et Lamee: dicit glo-
sa q Lamea crudelior est suis fetib⁹ q ce-
tere bestie: hinc dicit Lamea quasi lanta:
quia catulos suos lamare fertur: sic diabo-
lus lactat filios quos in malicia degenera-
uit duobus vberibus. primo scilicet confi-
dentia diu viuendi cū cōparatione supst-
us ad alios qui similia vī maiora faciunt:
secundo sde postea penitendi cum respectu
diuine misericordie: que nullum repudiat
peccatorem conuerti volentem. Deinde se-
quitur ablactatio: cum iam nō amplius q-
si victus concupiscētis sub spe postmodū
penitendi peccata perpetrat: sed potius ex
desperatione resipiscēdi seu magis ex eo q
a se voluntarie reijcit propositum peniten-
tie et spem venie vt peccato liberius ibere /
at: vt etiā nec quecūq; flagella vī aduersa
miser i vī agnitiōis et penitētie renocare
valeat: et sic p ablactatiōez itelligit ipa de-
speratiō. Deinde seq i corpe pcti roboratiō:
sic d Pharaō. legif. Indurati ē cor: Pha-
raō. nō dimittet ppim etiā p qñq; flagella.
Per quam roboratiōem intelligitur pec-
cati defensio: cui comitatur de peccato dā-
nabilis gloriatio: qua scilicet gloriantur
cum malefecerint et exultant in rebus pes-
simis. Quibus David in psalm. ij. Quid
gloriaris in malicia q potēs es iniquitate.

Lamea

De decalogi

precepto

Signum autem huius gloriationis est euz quis per iactantiam de eis loquitur: deduci volens facinora sua ad omnium noticiam et hoc est vltimū in genere malicie: qđ Ar / ebi. vocat deportationē et deductionē. Sic fecerunt sodomite: vnde Esai. iij. Pecca / tum suū sicut sodomā p̄dicauerūt. Sed ad cepta redeamus put p̄nti speculationi congruit. Primo igitur ex diabolica sug / gestione oritur cogitatio. Cogitatio dicitur fm Hug. de sancto Victore: est improvidū animi respectus ad euagationē prouidē. Nec autē cogitatio per diabolū concitata ma / gis vel minus in malum coalescit ex diuer / sis causis concurrentibus. Veruntamen si / cut de omni verbo ocioso rationē redditu / ri sumus: sic etiam de omni cogitatione ocio / sa qualis tamen cogitatio minima iudica / tur in genere cogitationū: nihil utilitatis conferens: sed tm̄ animū tristē relinquens et animā pulvere venialiū maculās. Hinc q̄tum ad primum dicit Seneca li. de quartu / or virtutibus. Cogitationes vagas et inuti / les ac velut somno similes nō recipias: q / bus si animū tuū oblectaueris cū omnia di / sposueris tristis remanebis. Q̄tū etiā ad secundū dicit Cassio. sup illud psal. xxxix. Cor meum dereliquit me. Quocumq; tpe nō co / gitaueris deus: puta tēpus illud amisisse. Hinc non incōgrue dicit Hiero. in epla ad Demetriadē: q̄ tutissimū et p̄fectissimū est vt affuescat animus sollicita semp atq; puigi li custodia discernere cogitationes suas: et ad primum cū motu vlt p̄bare vlt reprobare qđ cogitat: vt vel bonas cogitationes alar vlt statim malas extinguat: hic nāq; fons ē boni et origo peccandi: ubi maxime oportet obseruare peccatū vbi nasci solet: statim / q; ad primā tēptationis faciē anteq; malū crescat restringere dū adhuc est in cogitati / one. Et hoc est vnicū studiū iustorū de qui / bus dicit Grego. xij. moralis: q̄ electorū mentes si quas in se carnales cogitationes inueniūt: ardore penitētie p̄sumūt: nec cog / tationes suas dilatare carnali voluptate p / mittunt: q; eo semetipsos iudicantes subti / lius ferunt: quo districtū iudicē p̄stolant vicinū. Ecōtra vero vt ibidez dicit. xij. moralis. Cū reproborū mentib; occasio p / petrādi peccata deest desideriorū: cogitati / ones eorū cordibus nullaten; desūt: et euz non semp diabolū sequantur in opere: val de tamen se illi obligant in cogitatione. Hic igit queri potest vtrū demōes agno

scere valeant cordis cogitationes: p̄sertim cum nullus spūs nisi diuinus anime ratio / nali possit illabi: ergo p̄sequēs nec vide / re per naturā ea que sunt in anima: qđ diu nō sunt in intimo ipsius anime. Ad hoc dicē / dum fm Alstē. lib. j. ti. xj. post Richar. q̄ cogitatio cordis duplicat cognosci potest. Vno modo in suo effectu: et sic non solum ab angelo sed etiā ab homine cognosci po / test: et tanto subtilius quāto effectus hmoi fuerit magis occultus. Cognoscitur enim cogitatio cordis inter dū nō solū p̄ actū ex / teriorē sed etiā p̄ immutationē corporis vt vultus ac aliorū mēbrozū. Verū tamen sen / sibilis et corporalis imutatio que cōcomi / tatur cogitationes hominis: quādoq; est ita indeterminata qđ diabolus per eā in co / gnitionē certā cogitationis venire nō po / test: quandoq; vero est ita fortis et determi / nata qđ per illā cognoscere pōt cogitationē q̄tū ad speciē: vt qđ cogitat de inuidia vel luxuria. Si enī quāsdā affectiōes animi p / pullū medici cognoscere possunt: tūc mul / tomagis hoc possunt angeli vel demones quāto subtilius huiusmodi occultas imu / tationes corporales perpendunt. Unde di / cit Aug. in libro de diuinatione demonum qđ aliqui hominū dispositiōes nō solū voce / platas sed etiā cogitatione cōceptas: cum signa quedā ex animo expūmūt: in corpo / re tota facilitate perdiscunt. Quis in lib. retractationū hoc dicat esse asserendū quō hoc fiat: non tamē est credendū qđ possint eas certitudinaliter agnoscere q̄tū ad om / nes circūstantias singulares. Alio mō pos / sunt cognosci cogitationes filiorū hominū put sunt in intellectu: et affectiōes put sūt in voluntate: et sic solus deus cogitationes cordis et affectiōes voluntatū cognoscere potest. Dicit enī in libro de ecclesiastic; do / gmatibus. c. xlviij. Internas anime cogi / tatiōes diabolū nō videre certi sumus. Et in Reg. viij. dicit ad dñm. Tu solus nosti corda filiorū hominū. Cur ratio est: q; vo / luntas creature rationalis soli deo subia / cet: et ipse solus in eā operari potest: qđ ē p̄n / cipale eius obiectū vt vltim; finis. Et ideo ea que sunt in voluntate vel que dependēt ex sola voluntate soli deo nota sunt. Mā / festū est autē qđ ex sola voluntate dependz qđ aliquis actu aliquid cognoscat vel cōsi / deret: quia cū quis habet habitū scientie vel species intelligibiles in eo existentes: vtitur eis cū vult. De cogitatione vide in

sermone secundo de tribus partibus penitentie. Secundo principaliter ex diabolica suggestione oritur affectio vel concupiscentia: que notat per deosculacionem. Pro quo notandum est in Thomam prima 2. q. xxx. q. concupiscentia est appetitus boni delectabilis et sicut philosophus primo rhetorice ponit quasdam concupiscentias naturales et quasdam non naturales: sic etiam dupliciter est aliquid delectabile. Uno modo: quia est conueniens nature animalis: sicut cibus potus et alio huiusmodi: et talis concupiscentia delectabilis dicitur naturalis: et est communis tam hominibus quam etiam aliis animalibus: quia utriusque talis concupiscentia conueniens est et delectabile secundum naturam: et in his etiam omnes homines conueniunt. Unde et philosophus in. liij. Ethicorum vocat eas communes et necessarias: in rhetorica vero vocat eas irracionales. Alio modo dicitur aliquid esse delectabile: quia conueniens est nature animali secundum apprehensionem: sicut cum aliquis apprehendit aliquid ut bonum et conueniens: et per consequens in ipso delectatur: et huiusmodi concupiscentia delectabilis dicitur non naturalis: et solet magis dici cupiditas. Et tales concupiscentie proprie sunt hominum quorum proprium est excogitare aliquid ut bonum et conueniens: propter id quod natura requirit: et philosophus in primo rhetorice dicit has secundas concupiscentias esse cum ratione. Et quia diuersi diuersimode ratiocinantur: ideo dicuntur he concupiscentie in. liij. Ethicorum esse proprie et apposite: scilicet supernaturales. Unde illud idem quod appetitur appetitu naturali: potest etiam appeti appetitu animali: cum fuerit apprehensum cum ratione: sicut cibus potus et similia: que naturaliter appetuntur. Possunt etiam appeti concupiscentia non naturali: cum scilicet in eis aliquid appetitur preter id quod natura requirit: scilicet nimia superfluitas vel nimia delectatio: et hoc reputatur in vitiis. Unde concupiscentia naturalis tamen ea concupiscit que natura requirit: natura vero paucis minimis contenta est: et sic est finita. Sed concupiscentia non naturalis appetens superflua tendit in infinitum: sequitur enim ratione cui competit in infinitum precedere: et presertim cum finem ponit in his que appetit. Nam philosophus in. j. Politice ratione ponit: quare quedam concupiscentia sit finita: et quedam infinita dicens: quod semper concupiscentia finis est finita: quod finis per se concupiscitur ut sanctas: versus inator

sanctas magis concupiscitur: et sic in infinitum. Concupiscentia vero eius quod est ad finem non infinita: sed secundum mensuram appetit quia conuenit fini. Unde qui finem in diuitiis ponit: habent concupiscentiam diuitiarum infinitam: qui autem diuitias appetunt propter necessitatem vite: concupiscunt diuitias finitas sufficientes ad necessitatem vite: ut dicit ibidem philosophus. Et eadem est ratio de concupiscentia aliarum rerum quarumcumque. Et hec concupiscentia animalis siue non naturalis proprie loquendo est in appetitu sensitivo et in vi concupiscibili que ab ea denominatur: sic enim unicuique potentie anime competit appetere proprium bonum appetitu naturali qui non persequitur apprehensionem: sed appetere bonum appetitu animalis qui sequitur apprehensionem solum pertinet ad vim appetitivam. Appetere vero aliquid sub ratione boni delectabilis secundum sensum quod proprie est concupiscere: pertinet ad vim concupiscibilem. Et differunt hec tria: amor: concupiscentia et delectio. Nam ipsum delectabile secundum sensum in quantum appetitum sibi adaptat quodammodo et conformatur: causatur amor. In quantum vero absens attrahit ad se ipsum: causatur concupiscentia. In quantum denique presens quietatur in seipso: causatur delectatio. Unde concupiscentia causatur ab amore et tendit in delectationem. Quod autem hec concupiscentia non naturalis ortum habeat ab amore sic ostenditur potest. Nam amor sui est principium omnis peccati: et ideo dicit Augustinus. xliij. de ciuitate dei: quod amor sui usque ad contemptum dei facit ciuitatem babilonis. Ad cuius euidentiam sciendum: quod propria et per se causa peccati accipienda est ex parte conuersionis ad commutabile bonum: est quod quidem parte omnis actus peccati preeditur ex aliquo inordinato appetitu alicuius temporalis boni. Quod autem aliquis appetat inordinate bonum aliquod temporale: preeditur ex hoc quod inordinate seipsum amat. Hoc autem est aliquando amare: bonum et velle. Et sicut amor sui naturalis debitus et ordinatus vult sibi bonum secundum quod sibi congruit: sic amor sui non naturalis inordinatus et inordinatus ad dei contemptum perducens vult sibi bonum non secundum quod sibi congruit: sed secundum quod affectus corruptus exigit. Et si queritur: utrum talis deordinatus motus concupiscentie quod causatur ab inordinato amore sui sit in sensualitate sicut in subiecto. Ad hoc dicendum secundum Aristotelem. li. ij. ti. vij. quod sensualitas dupliciter considerari potest. Uno modo secundum se: et sic non est subiectum peccati: quod sic est communis nobis et brutis. Alio modo in ordinatio ad rationem. Et sic in quantum est a ratione suadibilis: et sic in ea potest

De decalogi

precepto

esse peccatū. **N**ā peccatū inueniri potest in quilibet potentia cui⁹ act⁹ pōt eē voluntari⁹ et inordinat⁹ i q ratio peccati consistit: si act⁹ sensualitatis pōt eē voluntari⁹ inqntū sēsu, alitas: id ē appetitus sensitiv⁹ natus est a voluntate moueri et sic i nobis habet qndā excellentiā p alijs animalib⁹: scz q natus est obedire rationi: et qntū ad hoc pōt esse principiū act⁹ voluntarij et psequens subiectū peccati. Nec obstat q i sensualitate p seuerat ppetua corruptio qntū ad fomitem qui nūq tollit totalit⁹ i hac vita: trāsit enī peccatū originale reatu p baptismū et remanet actu. Sed talis corruptio fomitis non impedit quin homo rationali voluntate repri mere possit singulos i ordiatos motus sensualitatis si pferat: puta diuertēdo cogitationē ad alia: ille omēs huiusmodi mot⁹ homo vitare nō pōt propter corruptionem predictā: sz hoc solū sufficit ad rationē peti voluntarij q pōt vitare singulos. Sciendū igit q iordinatio sensualitatis quādoq ē sine omī culpa scz quādo volūtas nō ē causa illi⁹ deordinationis nec cōmittendo nec omittēdo: nec atcedēter nec pcomittāter. Quādoq aut ē culpa venialis materialit⁹ in sensualitate: formalit⁹ aut nūq sz i volūtate. Et hoc ē quādo iurgit iordinatio in sensualitate p negligētiā volūtat⁹: tūc enī imputat⁹ volūtati p culpa veniali prop⁹ difficultatē refrenādi et regēdi sensualitatez. Et sic dicit magister in iaz libro scōo distinctione. xxiij. q si i mota sensualitatis tantū illecebra peccati teneatur: est veniale a cleuisimūz peccatū. Et qualiter a deo puni⁹ vide i s⁹ mone scōo de trib⁹ p⁹ib⁹ p⁹terit⁹. Quādoq vero iordinatio sensualitatis i putat⁹ volūtati p culpa mortali: quādo scz ē cōtra actū prohibitū iurgēs ex volūtatē imperio deliberato. Non igit omīs concupiscentia simplici⁹ p⁹bibet his preceptis: quia sūm Alex. an. in tertio: cōcupiscentia sumi pōt triplici⁹. Uno mō dici pōt appetitus vegetabilis: et talis concupiscentia p vt ē in ordinata est a fomite mouēte: id ē a corruptionē originallis culpe: et talis concupiscentia ē in suggestiōe. Alio modo dici pōt appetitus sensibilis: et hoc p vt ē inordinata est a sensualitate mouēte cū fomite: et illa ē in delectatione. Tertio mō concupiscentia dici pōt appetitus rationalis: et sic est a liberi arbitrij volūtate q consistit in consensu. Sic ergo dicendū q p se concupiscentia p vt ē in offensu rationalis volūtat⁹ p⁹bibet in

istis preceptis. Concupiscentia vero que ē in delectatione sensualitatis vel ex suggestione p⁹bibet simpliciter sed tūc sūm quid: qz nō erat p⁹bibendū ne ille cōcupiscentie sint i nobis: qz b est nobis impossibile: sz p⁹bibetur ne sequamur eas: sūm illud Eccl. xviij. Post concupiscentias tuas nō eas. Bre aut id ē q p⁹sentire. Cōcupiscentias aut suggestio nis et delectatiōis nō p⁹bibet pprie: sz ex p⁹hibitiōe p⁹sensus ostēdunt⁹ eē male et vitāde. Sic q nō p⁹bibet mot⁹ concupiscentie q consistit infra limites sensualitatis: sz directe p⁹bibet cōsensus volūtat⁹ in op⁹ole delectationē: hec ille. Hic queri pōt vtrū voluntas moueri potest a passionib⁹ appetitus sensitui: p⁹sertim cū motor superior non mouet ab inferiori: sic aīa nō mouet a corpore: sic eōuerso. Volūtas aut q est appetitus rōnis cōparatur ad appetitū sensituiū sicut motor superior ad inferiorē. Dicit enim p⁹b⁹ in. iij. de aīa q appetit⁹ rōnis mouet appetitū sensituiū sic in corporib⁹ celestib⁹ spera mouet sperā. Nulla etiā potētia passiva mouet nisi a suo obiecto: volūtas aut est potētia actiua et passiva simul inqntū est monēs mota: sic i. ij. de aīa p⁹b⁹ dicit vlt⁹ de vi appetitiua. Sed passio appetitus sensitui non est obiectū volūtat⁹ sed magis bonū rationis ergo et. Ad hoc dicendum scōm Thomā in prima. 2. q. lxxvij. q passio appetit⁹ sensitui non potest directe trahere voluntatez vel mouere sed hoc potest indirecte dupliciter. Uno modo scōm quādam abstractionem: cum enim omnes anime potentie radiceantur in vna essentia anime: necesse est q quando vna potētia intenditur in suo actu saltem in suo actu remittatur vel etiam totaliter i⁹pediatur: tūz quia omīs virtus ad plura dispersa fit minor: vnde econtrario quādo intenditur circa vnum minus potest ad alia dispergi: tūz quia in operibus anime animalibus requiritur quedam intentio que dum vehementer applicatur ad vnum non potest alteri vehementer attendere: et scōm hunc motum per quandam distractionem quando motus appetitus sensitui fortificat⁹ scōz quācūq passionem: necesse est q remittatur vel totaliter i⁹pediatur motus propri⁹ appetitus rationalis qui est voluntas. Alio modo ex parte obiecti voluntatis quod ē bonum ratione apprehensum. Impediatur enim iudicium et apprehensio rationis propter vehementem et inordinatam apprehē-

tionem imaginationis et iudicium virtutis estimatiue. Manifestum est autem quod passio nem appetitus sensitui sequitur imagina tionis apprehensio: et iudicium estimatiue: sicut etiam dispositionem lingue sequitur iudicium gustus. Unde videmus quod homi nes in aliqua passione existentes: non faci liter auertunt imaginationem ab his cir ca que afficiuntur: et per consequens iudici um rationis plurimum sequitur passiones appetitus sensitui. Nam talis passio can sat quandam immutationem corporalem ex qua ratio quodammodo ligatur ne libere in actum exeat: sicut etiam somnus vel ebie tas quadam corporali transmutatione fa cra ligant usum rationis. Et quod hoc contin gat in passionibus ex hoc patet quod aliquan do cum passiones multum intenduntur: ho mo totaliter usum rationis amittit. Multi namque propter abundantiam amoris ire tri stice et huiusmodi sunt in insaniam versi. Cum igitur iudicium rationis sequitur pas sionem appetitus sensitui: consequens est ut etiam motus voluntatis qui natus est se qui rationis iudicium sequatur etiam passio nem appetitus sensitui. Et hoc est quod di cit apostolus ad Romanos. vij. Video ali am legem in membris meis repugnantem legi mentis mee: et captiuantem me in legem peccati. Et hoc legitur de iudiciis inue teratis dierum malorum: dicente Daniele p pheta eiusdem. xij. Concupiscentia subuer tit cor tuum. Ad laudem.

De delectationibus corporali bus et spiritualibus bonis et malis et utrum in sensualitate potest esse pec catum mortale aut in consensu ra tionis inferioris: et de consensu in delectatione. Sermo III

De concupisces.

Exo. xx. Expediti de cogitatione et affectione prout oriuntur ex dia bolica suggestionem. Nam videndum est de ter tio quod dicitur ex eadem suggestionem quod est delectatio. Est autem delectatio secundum philosophum in vij. et x. Ethicorum. operatio conaturalis non impedita. Et non est solum in appetitu sensitui: de quo dicit philosophus in i. Rhetoricorum. quod delectatio est motus quidam sensibilis: et tunc cōs est nobis et brutis: sed etiam in appetitu intellectivo quod dicit voluntas quod inuit philosophus xxxvj. cum dicit. Delecta

re in deo. Nam ad deum non potest extendi appeti tus sensitui sed solum intellectui. Et hoc innuit philosophus in x. Ethicorum di cens: quod secundum omnem sensum est delectatio similiter autem et secundum intellectum et specu lationem. Et sicut primam delectationem com mune habemus cum brutis: sic secundam com mune habemus cum spiritibus intellectualibus. Ae riam hoc interest inter delectationem virt utis appetitus: quod delectatio appetitus sensi bilis est cum aliqua transmutatione corporali: sed delectatio appetitus intellectui nihil aliud est quam simplex impetus voluntatis: et sic non est solum in homine sed etiam in deo et an gellis. Dicit enim philosophus in vij. Ethicorum. quod deus vna simplici operatione gaudet. Dicit etiam Dyonysius in fi. celestis hierar. quod angeli non sunt susceptibles nostre passibilis delectationis sed cogaudet deo secundum incorruptionis leti cia. Et iterum dicit ibidem quod homines sancti multoties sunt in participatione delecta tionum angelicarum. Ex quibus concluditur quod duo sunt genera delectationum. Quodam enim sunt delectationes corporales que sunt secundum partem sensitivam: et has delectationes pluri mi nitunt adipisci: quia bona sensibilia sunt magis et pluribus nota. Et etiam quia homi nes delectationibus indigent ut medicinis contra multiplices dolores et tristitias: et quia plures hominum ad delectationes spirituales peruenire solent per primum non possunt: ideo declinant ad corporales. Quodam vero sunt spirituales. secundum mentem: de quibus dicit philosophus in x. Ethicorum. quod maria delectatio est quod est secundum operationem sapientie. Ad innuit philosophus. ex vij. dicens: Quod dulcia sanctorum meorum eloquia tua super mel os mei. Hic ergo qui potest utrumque in utroque genere delectationum quod delectationes sunt naturales et quodam in naturales: si cut. secundum dicitur est secundum preceps: quod quodam sunt concupiscentie naturales et quodam non naturales. Et vide tur quod quod est non naturam est violentum: sicut quod lapsus ascendat sursum et ignis deorsum: sed omne violentum est tristitia: ut dicitur in v. Methaphysicorum. cum enim delectatio in affectibus aie proportionem det in corporibus: et appetitus corporis naturalis non descat nisi in loco non naturali: sed ex hoc quod appetitus animalis quod est delectatio non potest esse nisi in aliquo non naturali. Ad hoc dicendum secundum Thomam prima. 2. quod xxxj. quod naturale dicitur illud quod est secundum naturam ut habet in ij. Physico. Natura autem in homine dupliciter sumi potest. Uno modo per eo quod adiuuat rationem ut est illud quod est com hominibus alijs animalibus: et precipue quod ratio non obedit: et secundum hoc ea quod pertinent ad

De decalogi

precepto

conservationē corporis vel finis indiuindū vt
cibus et potus et siliā: vel finis specie sic vñs
venereo: dicunt homi delectabilia natu-
ralia. Alio modo potest in hōe sumi natura put
intellectus: et rō est potissime natura hominis:
quod finem eam hō in spē cōstituit: et finem hoc na-
turales delectatiōes hōim dici possunt que
sunt in eo quod cōuenit ei finem rōnem: sic dele-
ctari in contemplatiōe veritatis et in actibus vir-
tutū est homi naturale. Secundum vitales igitur
delectatiōes querit aliquis esse innaturales
simpliciter loquēdo si cōnaturales finem quod.
Cōuenit enim in aliquo indiuinduo corrupti
aliquod principiorum naturalium speciei: et sic id
quod est finis naturā speciei: fieri potest per accidens
naturale huic indiuinduo: sic natura vini ē
quod calefacit: quod tamen per accidens naturaliter infri-
gitur: utpote si factū fuerit acetosum. Sic
igitur cōtingit quod id quod est finis naturā hominis vel
quod ad corporis cōseruationē vel etiā quod ad
rōnem fiat huic homi cōnaturale propter ali-
quā nature corruptionē in eo existit: quod qui-
dē corruptio potest esse vel ex parte corporis vel ex
egritudine: sic feblicitatibus dulcia videntur
amara et eōuerso: siue propter malā cōplexi-
onē: sic aliqui delectantur in comestione fere
vel carbonū vel aliquorum huiusmodi. Vel etiā ex
parte anime: sicut propter cōsuetudinē aliqui dele-
ctantur in comedendo homines vel in coitu be-
stiarū aut masculorum aut aliorum huiusmodi: quod non
sunt finem naturā hūanā. Sicut igitur in parte sen-
situa quedam delectatiōes naturales et quodam
non naturales quod sunt cum ratione. Vel sicut
Damascenus et Gregorius nicens dicunt quedam sunt
corpales et quedam animales quod in idem redit.
Delectamur enim et in his quod naturaliter cōcu-
piscimus ea adipsos cōtētes: et in his quod finem rōnem
cōcupiscimus: et tunc sortitur nomen gaudij. Illud
gaudij nō attribuiuntur brutis animalibus: sed so-
lū habet locū in delectatiōe quod cōsequitur ra-
tionē. Solū autem nomen delectationis: attri-
buuntur etiā brutis: et sic de omnibus de quibus
est delectatio potest etiā esse gaudij in brutis.
bus rationes: quis nō sper de omnibus sit gaudij:
quod quicquid quilibet aliquā delectationē sentit finem
corporis: de quo tamen nō gaudet rationē: et sic ut dicit
Auerroes in suo libro de anima. Gaudij ē quedam
spēs delectatiōis: sic leticia: exultatio: iocū-
ditas sunt effectus delectatiōis. Est enim le-
ticia ipsa a delectatiōe cordis quasi leticia.
Exultatio vero dicitur a signis exterioribus de-
lectatiōis interioris: inquam tamen interi-
us ad exteriora profilit. Iocunditas autem de
s quibusdam specialibus leticie signis vel effe-

ctibus: nec eis dē nominibus utimur nisi in na-
turis rationalibus. Sed ad cepta redeamus.
Generaliter igitur notandum quod omnia que cōcupiscimus
finem naturā: possumus etiā cum delectati-
one rōnis cōcupiscere: sed nō eōuerso. Et quod
sicut dictū est delectatio in affectibus anime per
portionem quieti in corporibus naturalibus: id
sicut due quietes sunt prius: utpote quod sunt in
cōtrariis terminis. scilicet quies quod est sursum ei quod
est deorsum: ut dicitur in v. philosophico: sic et in
affectibus anime cōtingit eē duas delectatiōes
contrarias una quod est sursum sunt et alia quod
deorsum. Unde omnis delectatio in hōe est vni-
formis: quod est quies: quedam in aliquo bono
et finem hoc potest dici regula quedam vel mēsurā
moralis boni vel mali. Pro quo nota: quod ut
dicit philosophus in x. ethicis. quidam philosophi posuerunt
omnes delectatiōes esse malas. Cuius rōnis fuisse
videtur: quod suā intentiōem referebāt ad solas
delectatiōes sensibiles et corpales quod sunt ma-
gis manifeste: nam et in ceteris intelligibilibus
a sensibilibus antiqui philosophi non distinguebāt
nec intellectu a sensu: ut dicitur in iij. de anima.
Delectatiōes autem corpales arbitrabantur di-
cendas omnes eē malas: ut sic homines quod pri-
us sunt ad delectatiōes immoderatas: se retra-
hentes a delectatiōibus: pueniant ad me-
diū virtutis. Sed hec estimatio nō fuit cō-
ueniens: eo quod nullus sine aliqua sensibili
et corpali delectatiōe viuere possit. Ecce contra
hoc sicut posuerunt aliqui Stoici: omnes
delectatiōes esse bonas: sic Epicuri posue-
runt delectationē finem se esse bonā: et per conse-
quens omnes delectatiōes esse bonas. Cui ex his
decepti videntur: quod non distinguebāt inter id
quod est bonū simpliciter: et id quod est bonū quo
ad hunc. Simpliciter enim bonū est quod finem se
bonū est. Cōtingit autem quod nō finem se bonum
est huic esse bonū dupliciter. Uno modo: quod
ei cōueniens finem dispositionē in quod nunc est:
que tamen nō est naturalis: sicut leproso bonū
est aliq̄ venenosa quicquid comedere quod nō sunt
simpliciter cōuenientia cōplexioni hūane.
Alio modo: quod id quod est nō cōueniens: estimat
ut cōueniens: et quod delectatio ē quies appeti-
tus in bono si sit simpliciter bonū in quod qui-
escit appetitus: erit simpliciter delectio et sim-
pliciter bona. Si autem nō sit bonū simpliciter
sed quo ad hunc: tunc nec delectatio est sim-
pliciter: sed huic nō est bona simpliciter sed
bona finem quid vel apparēs bona. His igitur
erroribus omissis dicendum est: quod ex quo ut
dictum est: delectatio est quies appetitus
virtutis et aliq̄ bono amato: illa delectatio

est bona in qua requiescit appetitus superior vel inferior: finis quo convenit rationi: et e contra mala est cum huiusmodi quies discedat a ratione et divina lege. Ita bonitas et malicia moralis principaliter in appetitu superiori id est voluntate consistit quod utrum bona vel mala sit ex fine cognoscitur. Hoc autem tenet pro fine in quo voluntas quiescit: quies autem voluntatis et cuiuslibet appetitus in bono est delectatio: et ideo secundum delectationem voluntatis humane precipue iudicatur homo bonus vel malus. Est enim bonus et virtuosus qui gaudet in operibus virtutum: malus autem qui gaudet in operibus malis. Veritatem delectationis operum appetitus sensitiui non sunt regula moralis bonitatis vel malicie: quia cibi et potus et similia communiter delectabiles sunt bonis et malis secundum appetitum sensitiuum: sed voluntas bonorum in eis delectatur secundum convenientiam rationis quam non curat voluntas malorum.

Secundo queri potest: utrum in sensualitate possit esse peccatum mortale: preteritum cum actus ex objecto cognoscitur. sed circa objecta sensualitatis pertingit peccare mortaliter: sicut circa delectabilia carnis: unde mortale peccatum virtuti contrariatur: sed virtus esse potest in sensualitate: quia dicit philosophus in. iiij. Ethicorum. quod temperantia et fortitudo sunt virtutes irrationabilium partium. Ad hoc dicendum: quod in sensualitate quidem potest esse peccatum veniale sed non mortale. Cuius ratio est: quod illud quod facit homo sine deliberatione rationis non peccate facit: quia nihil operatur ibi id quod est in homine principale: et sic non est perfectus actus humanus: et per consequens non potest esse perfectus actus virtutis vel peccati: sed est aliquid imperfectum in genere hominum: et ideo talis motus sensualitatis rationem preueniens est peccatum veniale tantum quod quoddam imperfectum in genere peccati: peccatum autem mortale non potest esse in sensualitate sed solum in ratione: quia licet actus sensualitatis concurrere possit ad peccatum mortale: tamen actus peccati mortalis non habet quod sit peccatum mortale ex eo quod est sensualitatis: sed ex eo quod est rationis cuius est eligere et in finem ordinare. Ita mirum cum et omne peccatum etiam veniale sit formaliter in ratione vel voluntate: quod patet: quia ratio quam sequitur voluntas duplicem actum habet: unum secundum se in comparatione ad proprium obiectum: in quantum scilicet errat a cognitione veri: quod illi reputatur in peccatum: quando habet ignorantiam vel errorem circa id quod scire debet et potest. Alium vero actum habet: quia ipsa est directiva aliarum virtutum. Et

igitur actus inordinatos inferiorum virtutum post aliqualem preceptionem non coarctet vel etiam imperat: tunc etiam imputatur ei in peccatum. Nec obstat quod voluntas est subiectum peccati: dicitur Augustinus in. ii. retractationum: quod voluntas est qua peccatur et recte vivitur: quia motus voluntatis dici potest rationalis et actus rationis dici potest voluntarius: quia voluntas quodammodo inuenit et precedit rationem et rationem quodammodo voluntatem: et secundum hoc peccatum inuenitur in ratione: vel putatur esse delectatio eius voluntarius: vel putatur actus rationis est proprium principium actus voluntatis. Et secundum Aristotelem. li. ii. ti. vij. peccatum tam spirituale quam carnale potest esse in ratione sine hoc quod oriatur ex sensualitate. Hinc dicit Augustinus. xliij. de ciuitate dei: quod qui omnia anime mala putat ex corpore accidisse sunt in errore: potest enim homo eligere actum gula et luxurie non incitatus aliqua passione: quis frequenter peccata carnalia oriuntur ex sensualitate. Superior etiam portio rationis potest sine inferiori peccare tam mortaliter quam venialiter: tam peccato carnali quam spirituali: et sumitur hec ratio. putatur comprehendit intellectum et voluntatem: hec ille post Richardum. Quartum autem quod dicitur ex diabolica suggestionem est consensus in peccatum: qui sequitur delectationem. Iste autem consensus esse potest vel in delectationem peccati mortalis: vel in actum peccati mortalis. Vel etiam fieri potest secundum inferiorem partem rationis: vel etiam secundum superiorem partem. Et in progressu peccati compat Augustinus. xij. de ciuitate dei. c. xij. sensualitate serpentis: inferiori rationem mulieris et superiorem rationem viro: que comparatio proprie locum habet in peccatis que oriuntur ex passione sicut contra peccata carnis. Ad cuius evidentiam queri potest: utrum in inferiori parte rationis potest esse peccatum mortale sine consensu superioris partis: preteritum cum consensus in delectationem peccati mortalis ad inferiorem partem rationis pertineat: ut dicit Augustinus. xij. de trinitate: qui tamen consensus secundum verioris et solentioris opinionem doctorum est mortale peccatum. Ad hoc dicendum secundum Bonauenturam. quod peccatum mortale dicitur deordinationem a deo quod est cum contemptu et consensu. Talis autem deordinatio est per auersionem et hoc est partis superioris: nam cuius est conuerti: eius etiam est auerti. Consentire vero est eius cuius est indicare et regere: hoc autem est partis superioris: et ideo non potest aliquid esse peccatum mortale in nobis quod parti superiori non imputetur et in quo ipsa non deordinetur. Potest tamen inferior portio rationis siue mulier siue viro comedere: id est delectari: et hoc patet in. p.

De decalogi

precepto

gressu temptatiōis et delectatiōis carnalis cum incipit a sensualitate: tūc enī sensualitas primo delectat in apprehensione delectabilis: et hoc ex subreptione: et est peccatū veniale: deinde prima pars rōnis inferioris: quā scilicet motus interiores et affectus habet iudicare et cognoscere: hoc enī nō est potentie sensitiue talē delectatiōē aduertit: et tūc si statim eam repellit nō cōsentiēdo erit veniale peccatū: aut nō repellit eā sed retinet: hoc fieri pōt tripliciter. Primo: quia ei displicet tam interior delectio quā etiā operis cōsummatio sed piculū delectatiōis nō aduertit: nec eā repellit et tūc nō peccat mortali: grauius tñ peccat quā si statim viriliter repulisset. Aut etiā piculū aduertit nec tñ illā delectatiōē aduertit sed reuolui finit in bñmōi cogitatiōib⁹: et tūc sū multos doctores peccat mortali: quia licet ibi nō sit cōsensus exp̄ssus est tamē interpretatiuus: et licet comedit sola mulier sū Bonauē. peccatū tamē illud imputat viro: id est sup̄iori rōni: quia cum eā cōpescere tenet nō cōpescuit: vñd quis quidam negant in illa cōpescendi negligentia esse peccatū mortale quātūcūq; q̄s aduertit piculum: tamē via tutior est tenenda: et si cui hoc cōtingit sanū est cōsiliū quod de ipso tanquā de mortali peniteat. Et hoc intelligēdum est de delectatiōe que cōsurgit ex delectatione carnalis op̄is: quia talis cogitatio magis inficit et incitat ad libidinē. Illa hō cōplacentia vel delectatio quā diu ratio superior in eam nō cōsentit exp̄sse vel interpretatiue iudicat esse peccatū inferioris portio: nō sū se: et est p̄c̄m veniale: et tūc sola mulier comedit sine cōsensu viri. Nā qd dicit Aug⁹. xij. de ciui. dei. c. xij. quod si sola mulier id est inferior portio comedat de re illicita totus hō damnat: hoc intelligit quā mulier comedit cū p̄sensu viri interpretatiue. Secūdo placet quidē ei delectatio sed displicet peccati cōsummatio: et tūc est ibidē p̄sensus semiplen⁹: eo quod cōsentit in delectatiōē peccati et nō in opus. Pōt etiā in sola delectatione cōsensus esse plenarius saltē inferioris part̄is rōnis. Strū autē talis cōsensus in delectatiōē peccati mortalis sit peccatum mortale diuersē sunt op̄iniones. Dicit enī Richardus: quod si voluntas tādū moret in complacentia cogitare delectatiōis deordinare: quod eque deordinet ac si statim cōsensisset in actu: tunc etiā portio superior con- sit interpretatiue: quia tanta negligentia tunc equialet exp̄ssio cōsensui. Dicit etiā Bo-

nan⁹. et Alex. angli. quod cōsensus in delectatiōē alicui⁹ actus quod ex genere suo est mortale peccatū cōstituit etiā mortale peccatū: quidā hō dicūt talē cōsensum esse peccatū veniale. Quorū op̄iniones Tho. cōcordare volēs in p̄ma 2. q. lxxiij. dicit in alia: quod aliquis de fornicatione cogitans duob⁹ modis delectari potest. Uno mō de ip̄a cogitatiōe. Delectatio autē de cogitatiōe ip̄a sequit̄ inclinatiōē affectus in ip̄am cogitationem: ip̄a autem cogitatio sū se nō est peccatū mortale imo quādoq; veniale tñ: ut cum quis inutilit̄ cogitat: quādoq; hō sine peccato oīno ut cum vult de ea p̄dicare vel disputare: vel sicut cōtingit in cōfessionib⁹ audiēdis: i cōsilijs dandis et siliib⁹. Et ideo p̄ p̄is affectio et delectatio quod est de cogitatiōe fornicatiōis nō ē de genere mortalis peccati: sed quicquid est veniale: quicquid nullū. Nā nec cōsensus in talē delectatiōē est peccatū mortale: et sū hoc habet hec op̄inio veritatē que dicit quod cōsensus i delectatiōē est tñ veniale: vñ sicut cōsensus i peccatū quod est veniale ex genere ē veniale: sic etiā cōcludi potest quod cōsensus in delectatiōē que est de ip̄a vana cogitatiōe fornicationis est peccatū veniale. Alio mō delectari quis pōt de fornicatiōe cogitata vñ de ip̄o actu fornicatiōis cogitato: que delectatio cōtingit ex hoc quod affectio cogitatis est inclinata in talē actū. Unde quod aliquis consentiat in talē delectatiōē nihil aliud ē quod ip̄e cōsentiat in hō quod affect⁹ suus sit in fornicatiōē inclinatus. Nullus enī delectat nisi in hoc quod est cōforme eius appetitui: quod autē aliquis eligit ex deliberatiōe quod eius affectus cōforme bis que sū se sunt peccata mortalia est peccatum mortale: et ideo talis cōsensus in delectatiōē peccati mortalis est mortale peccatū: et sū hoc intelligit op̄inio que dicit quod cōsensus in delectatiōē est mortale peccatū. Nam delectatio quod habet actū exteriorē p̄ obiecto nō potest esse absq; cōplacentia exterioris actus sū se: etia si nō statuat implendū p̄pter prohibitionē alicui⁹ superioris: et ideo si talis act⁹ est inordinatus vñ mortalis erit p̄ seque⁹ et delectatio de eo deliberate cōcepta: sicut etiam cōsensus in delectatiōē que p̄cedit ex cōplacentia actus homicidij vñ alterius prohibiti cogitati est peccatū mortale: sed non cōsensus in delectatiōē que procedit de complacētia cogitatiōis bñmōi actuum. Et quis p̄sensus in delectatiōē cogitati-

nono et decimo:

nls ad interiorē rationē ptineat: sicut ad ipsam pertinet cogitare in quātū accipit inordinatū ad aliam actionē: tamē de hoc ipso qd est cogitare vel nō cogitare in quātū considerat ut actio quedā nō ordinata ad aliam actionē sed exercitata ad ppiā oblectationē: ratio supior habet iudicium et finaliter de delectatione cōsequēte: unde consensus in delectationē operis ptinet ad superiorē rationē sicut et cōsensus in opus. Preterea ratio inferior auertit potest a rationibus eternis: quia et si nō intendit eis ut fm eas regulans qd est ppiū supioris rationis: tamē intendit eis ut fm eas regulata: et hoc modo se ab eis auertens mortaliter peccare potest. Nam et actus inferiorū viriū et etiā exteriorū membrorū esse possunt peccata mortalia: fm qd deficit ordinatio rōnis supioris regulātis eos fm rationes eternas. Tercio deniqz placet ei nō solum ipsa delectatio sed etiā opus cōsummatio: scz si facultas adesset: et talis cōsensus est rōnis supioris et est mortale peccatū cōmestione mulieris et viri simul cōcurrente: et talis dicit exp̄ssus cōsensus supioris rationis: qz tunc mouet voluntate plenaria. Est ergo peccatū mortale in his generibz peccatorū que sunt ex genere suo mortalia: secus tamē si venialia. Ad laudē dei.

De peccato rationis supioris et voluntate mala puniēda vel bona p̄mianda: et de peccatis ex ignorantia infirmitate et malicia: Ser. III

On cōcupisces et.

n **Ero. xx.** Cū in p̄cedētibz tactū sit qd nō solum volūtas possit esse subiectū peccati dicēte Aug. in li. retractationū: qd volūtas est qd peccat et recte vinif sed etiā qd rō pōt esse subiectū peccati eodē Augu. dicēte. xij. de trinit. qd peccatū est in rōne inferiori et supiori. Ideo ad maiore euidentia p̄mo q̄ri pōt: utrū i supiori rōne possit esse peccatū veniale fm seip̄am: id est fm qd inspicit rōnes eternas vel fm qd ē diiectiua inferiorū viriū: id est fm qd p̄sentit i actū peccati. Ad cui? q̄stiois elucidationē nō. qd rō duplicē hz actū. Unū fm se in cōpatione ad ppiū obiectū qd ē cōgicere aliqd verū. Aliū aut fm qd est aliaqz viriū diiectiua. Et utroqz mō cōtingit esse p̄ctm in rōne: vel in cognitiōe veri errando: vel in

Sermo III

ordinatos actus inferiorū viriū imperādo seu post deliberationē suę pceptionē tales actus nō cohercēdo. Querit qd utrū talia peccata in quātū cōcernunt supiorē rōnem possunt esse venialia. Ad hoc dicendū fm Tho. p̄ma 2. q. lxxiiij. qd ut Aug. dic. xij. de trinit. Ratio supior inheret rōnibz eternis cōspiciēdis aut cōsulēdis. Cōspiciēdis qui dem fm qd eorū veritas speculat: cōsulēdis aut fm qd p rōnes eternas de alijs iudicat et ordinat: ad qd ptinet qd deliberādo p rationes eternas p̄sentit in aliquē actū inferiorū viriū: vel ab eo dissentit. Aliter ergo fert in obiectū ppiū et aliter in obiecta viriū inferiorū. Hā circa ppiū obiectū habet duos actus. s. simplicē intuitū et deliberationē: fm qd etiā de ppiō obiecto cōsulit rōnes eternas. Scdm qd simplicē intuitū h̄re pōt aliquē inordinatū motū circa diuinā: puta cū qd patit subitū motū infidelitatis. Quis aut infidelitas fm gen? suū ē mortale peccatū: tamē subit? infidelitatis mortus est veniale peccatū: qz p̄ctm mortale nō est nisi sit p̄ legē dei: sed tales mot? in lege nō phibent ut dictū est: vñ pōt aliqd eorū qd ad fidē ptinent occurrere subito rōni sub quadā alia rōne anteqz eterna ratio: id est lex dei sup hoc consulat vel consuli possit: puta cū qd resurrectiōz mortuorū subito apprehendit impossibilē fm naturā et sit apprehendendo renitit anteqz ip̄us habeat deliberādi: qd ē nobis traditū ut credendū fm legē diuinā. Et hoc mō circa ppiū obiectū etiā si sit p̄ctm mortale ex genere pōt rō supior peccare venialiter in subitils motibz ppter impfectiōē subitū act? Quētiū si post hāc deliberatōz mort? infidelitatis maneat: tūc erit p̄ctm mortale ppter deliberatū p̄sentum. In obiecta vero viriū inferiorū nō fert nisi in q̄tū de eis p̄sult rōnes eternas: et sic nō fert in ea nisi p modū deliberatiōis: de liberat? aut cōsensus i his qd ex genere suo sunt mortalia ē p̄ctm mortale: et ideo rō supior: semp mortaliē peccat si act? inferiorū viriū in qd cōsentit sunt peccata mortalia: qz tūc se auertit a rōnibz eternis qd i supior rōne fieri nō pōt nisi cū peccato mortali. Si tū actus in qd p̄sentit sūt peccata venialia: tunc nō cōtrariat rōnibz eternis: qz nō est cū auersiōe a fine vltio ē est pter eas ac p p̄ns tūc si peccat mortali ē veniali: nā tūc sol? p̄sensus deliberat? in p̄ctm ē mortalis: qn p̄ctm illud in qd p̄sentit legi diuine cōtrariat. Secūdo queri pōt: virum sola

De decalogi

precepto

voluntas circa delicta sit puniēda: p̄sertim
cū in his duob⁹ p̄ceptis deus solā volūta-
tē peccādī phibet ⁊ fm iura volūtas p̄ fa-
cto reputat. hinc etiā seruus sciēs volūta-
tē dñi sui q̄ p̄cipit nō cōcupiscere ⁊ nō facies
eā vapulabit plagis multis. Ad hoc dicē-
dū fm Joēm calō. in suis additiōib⁹. Qz
si queris: utrū puniēda sit in foro penitēti-
ali: tūc sola cogitatio sine p̄sensu nō punit:
qz p̄ illā nec meremur nec demeremur: euz
p̄mi mor⁹ nō sint in n̄ra potestate: ⁊ beat⁹ q̄
allidet paruulos suos ad petrā: id ē p̄mos
mor⁹ suos ad xpm q̄ est exemplar oīm vir-
tutū ⁊ p̄fecte mortificatiōis: vt legis ⁊ no-
tat. j. q. iij. §. ecōtra. Et sic intelligis de pe-
dist. j. c. cogitatio: et. c. cogitatiōis. Si ho-
pcedit talis cogitatio ad aliquale delecta-
tiōē lenē nec p̄sentiedō: tūc pōt dici venia-
le p̄ctm. Si tñ pcedit ad cōsensū tūc ē mor-
tale: vt de pe. di. j. c. nunqd. et. c. si p̄pterea.
Ist est locus penitētiē quo ad vtrāqz ecclīā
scz militante ⁊ triūphante: vt patz ibidē. c.
si agam⁹. et. c. quē penitet. Si p̄inde q̄ris
de pena in foro cōtentioso vel iudiciali: tūc
si volūtas stetit in finib⁹ p̄sensu: ita q̄ ad
nullū actū exteriorē p̄cessit: non meret pe-
nā ab hominib⁹: vt dictis. c. cogitatiōis: ⁊ co-
gitatio. Fallit tñ fm doctores i atrocibus:
vt in heresi: hoc enī est crimē qd de se actū
exteriorē nō respicit sed ip̄a mala creduli-
tas ip̄m p̄ficit quo ad vtrūqz forū. Idē dī-
cunt in crimie lese maiestatis ⁊ in simonia:
Id est in phibitis: qz simoniaca: vt extra de
simo. c. si. Cōmunis enī tenet doctores qd
ibi habet. hanc tñ puto veritatē: q̄ iudex
hmoī cogitationē non punit nisi sit pecca-
tū qd solo cōsensu sine actu exteriori p̄fici-
atur: vt dictū est de heresi. Ius tñ interdū
punit talē cogitationē ex quo est p̄ctm mor-
tale. Impedit enī ne aī penitētiā celebret i
susceptis ordinibus. Qz si volūtas pcedit
ad actū exteriorē sed actus nō p̄ficit: tūc si
stetit p̄ eū qui voluit actū p̄ficere: nō punit
tanq̄ p̄ cōmisso illo delicto ad qd volūtas
fuit: puta de illo q̄ falsauit monetā ⁊ nō cō-
pleuerat adhuc falsare: iuste penitētiā
penā euadit: vt. ff. de fal. l. qui falsam: ⁊ no-
tat extra de foro cōpe. c. si diligēt: sed ni-
hilominus puniri debet p̄ actu illo exteri-
ori: ⁊ sic intelligis de homi. c. p̄ hūant. lib.
vi. Si ho p̄ eū nō stetit: tūc si subsit impe-
dimentū iuris: fm quosdā nō punitur pena
q̄ debet p̄ illo cōsummato delicto: vt. ff. de
furtis. l. inter oēs. et. §. penul. q̄ lex loquit

de furante libtū de cōsensu dñi quē datur⁹
fuisse qd nō dicit furari: hoc enī casu nō de-
bet puniri: pena furti: vt no. xxij. q. ij. c. is
autē. in vlti. glo. ⁊ hec opinio benigna est.
Tertius tñ videt q̄ impedimentū iuris nō
obstat: ex quo p̄cessit ad actū exteriorē ⁊ se-
cit dolose qd potuit quātū in ip̄o fuit: p. c.
nup. et. c. a nobis. de bigamis. Qz si subsit
impedimentū facti: tūc extraordinarie pu-
niri debet: mitius tñ q̄ si fecisset: qd est be-
nignū. Tenet tñ cōiter q̄ in hoc casu punit
ri debet ac si fecisset dictis. c. nup. et. c. a no-
bis. Cūlter autē agi p̄ illo delicto nō pos-
set ac si cōsumatū esset: nisi cū delictū defa-
cili posset i exemplū trahi. Si tñ queris de
pena imposita a iure cōi sine hominis misfe-
rio p̄ illo delicto: tūc illā nō currit nisi de-
lictū fuerit p̄summatū: vel nisi aliud in iu-
re sit exp̄sum: vt de elec. c. p̄ptea. lib. vi.
Deniqz si act⁹ p̄ficiat tūc planū esse q̄ talis
volūtas punit: nisi i casib⁹ qd iure p̄mit-
tente post p̄ptatū delictū penitēs euadit
penā: quozū aliquos collige ex notatis de
elec. q̄ sic in vlti glo. hōc tñ nō est p̄ptea de
hac materia: sic nec illd qd quidā addūt:
scz qñ delictū cōmittit sine cogitatiōe vel
volūate vel qñ pena imponit certis casib⁹
ei qd nō deliquit. De his p̄ Archid. in. j. §. si
ergo. xvij. q. j. Tertio queri potest: utrū
ergo volūtas h̄faciēdi debeat haberi pro
facto: p̄sertim cū scriptū sit q̄ deus in iudi-
cio reddet vnicuiqz fm opera sua: vñd nec
bona volūtas malū opus rectificare pōt:
quin potius hō iudicari debeat fm demeri-
tū criminosi opis q̄ fm affectū bone volū-
tatis: vt patet i eo qui furat a diuite vt cō-
ferat egenti. Ad hoc dicendū fm Frāciscū
de zab. q̄ fm doctores in. c. cōstitut. extra
de eo qd iur. in pos. Si loq̄mur de naturall
volūtatē opatiōē: tūc in illa nō p̄sistit me-
ritū vel demeritū: sicut in p̄mis motib⁹ qui
nō sunt sub n̄ra potestate: vt de pe. dist. j. c.
cogitatiōis. Si ho loquimur de opatiōe
volūtaria: tūc quo ad ecclīā triūphante:
si voluntas est cum plena intentione repu-
tat pro facto tam in p̄teritū q̄ etiam in pre-
sens ⁊ futurū: vñd si volūtatē habeo p̄-
fectissimā q̄ voluissē iussē in p̄teritū ad
sanctū sepulchrum vel intrasse religionē: ⁊
inuenio adhuc volūtatē p̄fectissimā: ea-
dem p̄ficiēdi si facultas adesset: tunc ba-
beo meritū: quia deus p̄miat potius volū-
tatē q̄ opus. hinc dicit Tho. p̄ma 2. q.
xx. q̄ si desit possibilitas volūtatē existēte

B

nono ⁊ decimo

perfecta et operaretur si posset: tunc defectus perfectiois quod est ex actu exteriori: est simpliciter inuoluntarius: inuoluntarius autem sicut non meretur penam vel premiū in operando bonū aut malū: ita non tollit aliqd de premio vel de pena: si quis inuoluntarie deficiat simpliciter ad faciendū bonū vel malū. Verūtamē p actū adiunctū pōt fieri volūtas melior i bonis sicut etiā peior in malis: ⁊ hoc tripliciter. Primo scdm numerū: cū est aliqd vult ali quid facere fine bono vel malo sed tūc qui dem nō facit: postea vero vult ⁊ facit tūc actus volūtatīs duplicat ⁊ sic fit duplex bonū vel malū. Secūdo qd ad extēsiōes vt cū vn⁹ facere vult aliqd fine bono vel malo ⁊ ppter impedimentū aliqd desistit: alit⁹ aut cōtinuat motū volūtatīs quiscūq ope pfi ciat: tūc sedū volūtas est diuturnior in bo no vel malo ⁊ scdm b melior ē vel peior. Ter tio deniq fin intēsiōe: sūt enī quidā act⁹ exteriores q in qd sūt delectabiles vel pe no si nati sunt intēdere volūtatē vel remitte re: stat aut q qnto volūtas itēsus in bo nū vel malū tēdit tāto melior est vel peior. Preterea cum omnis inclinatio vel motus in b pfiat q cōsequit finē vel attigit emi nū: ideo nūq ē pfecta volūtas nisi sit talis q oportunitate data operet. Si q volūtas nō est in intēsiōe plena: tūc habet p nō exi stenti vt dicto. c. cōstitutis: vbi sup illd: il cet voluntatē prestādi habuit: dic glo. Nō tñ studiosam sine cū effectu q p eū stetit: ⁊ lxxxvj. di. c. nō sat est bene velle. Et ibidē in glo. Quid ad eccliam xō militante si ad nullū actū extrinsecū volūtas pcessit: tunc nihil pdest vt di. c. cōstitut⁹: si saltē p eū ste tit: similis si ppter ipotentia q surgit ex fa cto volentis. Quid si stetit ex facto eius cui⁹ nō intēst: tūc etiā nō habet p facto: sed cō tra ipedientē cōpetit actio ad intēst: q si nō est soluēdo habet volūtas p facto q ad eui tandā penā: si aut ipotentia surgit ex facto alteri⁹ cuius intēst tūc habet p facto: vt extra de eo q mit. in pos. c. cū sicut: ⁊ dicto c. cōstitutis: in glo. Et idē si stetit p iudicē vel aduersariū. Si deniq stetit ex casu for tuito tunc volūtas nō habet pro facto nisi quo ad euitandā penā: vt extra de pigno. c. significante: vbi plane de hoc. Si autem pcessit ad actū perfectū tūc nō est qstio de voluntate sed de actu. Quarto pinde que ri pōt vtrū ille qui peccat ex certa malicia grauius peccet q ille qui peccat ex passiōe pseruū cū peccare ex malicia ē peccare ex

Sermo .iiii

electione mali: sed qui peccat ex passiōe si milititer eligit malū: insup ⁊ pīm⁹ impellit ad peccandū cuius ē fortior impulsio q pas sionis: sed qto qd habet maius impellens ad peccandū tāto mīn⁹ peccare videt. Ad hoc dicēdū fm Tho. pma. 2. q. lxxvij. ⁊ lxxvij. inter alia: q hō sicut ⁊ qlibet alia res naturalis hz appetitum boni: ⁊ ideo q ad malū appetitus ei⁹ declinet ptingit ex cor ruptiōe aliqua seu inordinatiōe in aliquo principio hominis: sic enī in actiōibus rerū naturalium peccatū inuenit. Princi pia igitur humanorū actū sunt intellect⁹ ⁊ appetitus tam rationalis qui dicitur vo lūtas q sensitius. Peccatū igitur in hu manis actibus quandoq contingit ex de fectu intellectus: vt cū quis per ignorantiam peccat: est enī ignorantia pūario scientie pfiētis rationē q phibet actū pti in qdū dirigit act⁹ hūanos: nō tñ qlibet igno rantia peccatis ē cā peccati: sed illa tñ q phibet scientiā phibentē actū peccati: nam si voluntas esset sic disposita q nō phibe retur ab actu patricidij etiā si patrē agno sceret: tunc ignorantia patris non est cau sa peccati: nec talis peccat ppter ignorantiam sed peccat ignorans scōs phm. iij. Ethicorū. Quandoq vero ptingit peccatū in humanis actibus ex defectu appetitus se situi: sicut cū quis ex passione peccat. Est enī passio quidā vehemēs motus appetit⁹ sensitui quā nos infirmitatē anime nomi nare possumus: quia Tullius in. liij. li. de Tusculāis qstioib⁹: passiōes aīe: egritudi nes vocat egritudines sūt alio nomie infirmi tates dicunt. Infirmitas autē in anima di ci potest ad similitudines corporis: dicitur em corpus infirmū quando debilitat vel peditur in executiōe pple operatiōis p ali quā inordinatiōe ptiū eius: ita q hūmo res ⁊ mēbra hominis non subdunt vir tuti regituer motiue corporis. Sic infirmi tas anime dicit⁹ cū impedit anima ppter inordinatiōe ptiū eius ab operatione p pia: vt cū vires anime nō subdunt ordinatiōis: nā ratio vis est regitiua ptiū ani me: cū igit vis cōcupiscibilis ⁊ trāscibilis extra ordinē ratiōis aliqua passione affici tur: ⁊ p hoc impedimentū modo predicto pstat debite actioni hominis: dicit⁹ ē peccatū ex infirmitate: vñ ⁊ phus. j. Ethic. cō parat incōtinētē paralitico: cui⁹ ptes mo uent in ptrariū ei⁹ qd ipse disponit. Quid etiā ptingit ptiū in humanis actib⁹ ex de

De decalogi

precepto

fectu voluntatis qui est ordinatio ipsius. Est autem voluntas inordinata quando minus bonum magis amat: et quod magis amat bonum corporale quam spirituale: temporale quam eternale: terrenum quam celeste. Manifestum est enim quod quis eligit pati detrimentum in bono minus amato ad id quod patitur bono magis amato: sic membra abscissionem ut conservet vitam. Et eodem modo per inordinatam voluntatem quis sciens vult aliquid spirituale quod est malum simpliciter ut portatur bono temporali quod est apparatus bonum et talis dicitur ex certa malicia vel ex industria peccare quasi scienter malum eligens. Et potest intelligi de malicia habituali: sicut quod malus habitus a primo nominatur malicia sicut bonus habitus nominatur virtus: et secundum hoc dicitur aliquis ex malicia peccare quod peccat ex inclinatione habitus. Potest etiam intelligi malicia actualis: sicut ipsa mali electio malicia nominatur: et sic dicitur aliquis ex malicia peccare in quantum ex electione mali peccat. Dicendum est igitur quod omne peccatum est voluntarium: et ideo aliquid intantum diminuit peccatum in quantum diminuit voluntarium et quod totaliter tollit voluntarium etiam totaliter excusat a peccato. Quod sane intelligitur: si scilicet totaliter tollit voluntarium tunc directe et indirecte. Nam quod dicitur potest esse voluntarium secundum se: sicut quando voluntas directe fertur in ipsum. Potest etiam quoddam voluntarium esse secundum suam causam: ut quando voluntas fertur in causam et non in effectum: ut patet in eo qui voluntarie inebriatur: unde ex hoc impunitatur ei tanquam voluntarium quod per ebrietatem committit. Num igitur ad ignorantiam dicitur quod ignorantia quod non est causa peccati sed concomitantem se habet ad peccatum: nec minuit peccatum nec auget. Illa vero ignorantia quod totaliter voluntarium tollit et totaliter excusat a peccato eo quod voluntarium tollit tamen secundum se quod secundum suam causam: ut est ignorantia inuincibilis vel etiam ignorantia eius quod quis scire non tenebat. Sola igitur illa ignorantia peccatum minuit per quam est causa peccati et tamen a peccato totaliter non excusat: sicut cum ignorantia que est causa peccati non est directe voluntaria sed indirecte sive per accidens: puta cum aliquis non vult laborare in studio: ex quo se quis cum esse ignorans: vel cum quis vult bibere vinum imoderate ex quo sequitur eum inebriari et discretionem carere: et talis ignorantia diminuit voluntarium: et per consequens peccatum. Contingit in aliquo quod talis ignorantia directe et per se est voluntaria: sicut cum quis sponte nescit aliquid ut libenter peccet secundum illud

psalmi xxxv. Noluit intelligere ut bene ageret. Et talis ignorantia videtur augere voluntarium peccatum: ex intentione namque voluntatis ad peccandum pervenit quod aliquis vult subire ignorantie damnum propter peccandi libertatem. Quia vero ad passionem dicendum quod passio quousque tanta est quod totaliter aufert usum rationis: ut patet in his qui propter amorem vel iram insanunt: et tunc si talis passio fuit a principio voluntaria imputatur actus ad peccatum: quia voluntarium est in sua causa sicut etiam de ebrietate dictum est: si vero causa non fuit voluntaria sed naturalis vel accidentalis: ut cum aliquis ex egritudine vel aliquo alio incidit in talis passionem quod totaliter aufert usum rationis: tunc actus omnino reddebat in voluntarium: et per consequens totaliter excusat a peccato. Quandoque vero passio non est tanta quod totaliter intercipiat usum rationis: et tunc ratio passionem excludere potest ad alias cogitationes divertendo: vel saltem impedire ne suum consequatur effectum: quod membra non applicantur operi nisi per consensum rationis et ideo talis passio non totaliter excusat a peccato sed diminuit et quousque auget. Pro quo nota quod appetitus sensitivus habere se potest ad liberos antea vel quod trahit vel inclinatur rationem et voluntatem sic diminuit peccatum in quantum minuit voluntarium per passionis impetum vel etiam contra secundum quod motus superiorum virtutum si sunt vehementes reducant in inferiores. Non enim potest voluntas intense moveri in aliquid quod non excitet aliquam passionem in appetitu sensitivo: et alius passio non minuit peccatum nec voluntarium sed magis auget: vel potius est si quando magnitudinis eius: in quantum se demonstrat intentionem voluntatis ad actum peccati. Et hoc est verum quod quanto quis maiori libidine vel concupiscentia peccat tanto magis peccat. Quia denique ad tertium dicitur quod gravius quis peccat ex certa malicia quam ex passione vel ignorantia triplici ratione. Primo quod cum in voluntate peccatum principaliter consistat: quanto motus peccati magis proprius est voluntati tanto peccatum gravius est ceteris paribus. Cum igitur ex certa malicia peccat: tunc peccati motus est magis proprius voluntati quam ex seipsa in malum movetur. Illa vero peccata habent quandoque causam extrinsecam scilicet ignorantiam saltem aliqualem vel passionem impellentem. Secundo quod cum habetur quo quis ex malicia peccat est qualitas permanens: et ideo peccans ex malicia tenetur peccatis inherere ac in eis de communione degradatur: perferat et cum maiori contemptu peccata perficit. Tercio quod peccans ex certa malicia

nono ⁊ decimo:

cia male dispositus est q̄rū ad ip̄m finē q̄ ē
p̄ncipiū in opabilib⁹: ⁊ sic eius defect⁹ ē pe
riculosior. Itā ex malicia peccās fm se eli
git malū: ita q̄ electio in ip̄so est principiū
peccati. Alij vero q̄uis peccet eligētes nō
tū ex electiōe: q̄ electio nō est in eis p̄mum
peccati principiū. Ad laudē.

Utrū peccatū v̄l virtus ex eue
tu sequēti augmentat⁹: ⁊ de concu
piscētij trib⁹ in speciali: ⁊ vtrū li
cet petere prelaturas ⁊ precipue re
ligiosis: Sermo V

De concupiscēs:

n vt supra Exo. xx. In fine de trib⁹
cōcupiscētij in p̄ticulari p̄sequi
statuētēs prius gr̄a eorū q̄ dicta sūt in fmo
ne p̄cedēti q̄rī pōt incidentalit⁹: vtrū eue
sequēs aliqd addat ad bonitatē v̄l malici
am actus. Et videt⁹ q̄ sic p̄mo q̄rū ad bo
nitatē: nā bona q̄ faciūt auditores sūt esse
ctus quidā cōsequētēs ex p̄dicatiōe docto
ris: que bona redūdare vident⁹ i meritum
predicatoris: vt pater per illud qd legitur
Phil. iij. Fratres mei charissimi ⁊ deside
rātissimi gaudiū meū ⁊ corona mea. Simi
liter q̄rū ad maliciā ptz Exo. xxj. vbi dici
tur: q̄ si bos fuerit conuicta ab heri ⁊ nu
diu fertur ⁊ prestati fuerint domū ei⁹: nec
recluserit eū dñs occideritq̄ vtrū aut muli
erē: ⁊ bos lapidib⁹ obruet⁹ ⁊ dñm ei⁹ occi
dēt: n̄ aut occidet si bos hominē n̄ occidis
set: etiā si reclusus nō fuisset. Ad hoc di
cendū fm Tho. p̄ma. 2. q. xx. q̄ euent⁹ qui
sequit⁹ actū si fuerit p̄cogitat⁹ ⁊ intē^r tūc
manifestū est q̄ addit ad bonitatē v̄l malici
ā actus. Et est aliq̄s cogitās q̄ ex opere
suo multa mala sequi p̄t: nec p̄pter hoc di
mittit sed magis ad hūc finē facit: v̄l si p
pterea nō facit tū periculū inde possibile se
cuturū p̄uidēs nihilomin⁹ p̄ficit: ex h̄ ap
paret q̄ eius volūtas est intē^r inordinata ⁊
malorū inde sequētū efficiē p̄iceps: sicq̄
sequēs euentus addit sup maliciā act⁹. Si
vero sequēs euentus nō fuit p̄cogitat⁹: tūc
si p̄ se sequitur ex tali actu ⁊ vt in pluribus
bonus vel malus euent⁹: fm h̄ euentus se
quēs addit ad bonitatē vel maliciā actus.
¶ Si p̄ accidēs ⁊ vt in paucioribus ex tali
actu sequit⁹ euentus bonus v̄l mal⁹: tūc se
quēs euent⁹ nō addit ad maliciā v̄l bonita
tē actus: q̄r nō dat iudiciū de aliq̄ re scdm

Sermo V

id qd est p̄ accidēs sed solū scōz id qd est p
se. Et hec intelligunt sane de malicia sim
pliciter ⁊ de bonitate scdm quid: q̄ ad hoc
q̄ aliquid sit malū sufficit vnus singularis
defectus vt v̄l actus v̄l intē^rio. Verū tamē
q̄ ad h̄ q̄ aliqd sit simpliciter bonū: nō suffi
cit vnū singulare bonū: sed requirit⁹ inte
gritas bonitatis: ideo cū volūtas est bona
tā ex p̄prio obiecto q̄ ex fine: tūc tātūmo
do cōtingit etiā exteriore actū esse bonum:
vt cū quis salubria p̄dicās eo p̄ncipalit⁹ fi
ne predicat vt fructū in salutē animarū fa
ciat: tūc si est in statu gratie fruct⁹ inde se
quens addit ad bonitatē actus simpliciter
⁊ nō scdm quid: ⁊ ideo p̄dicatiōis effectus
tūc demū redundat in p̄missi p̄dicatoris si
fuerit in statu gratie: si predicauerit salu
taria: si salus animarū fuerit p̄ncipalit⁹ inē
ta: nō bonū honestū p̄ elationē ⁊ vanā glo
riā: nō bonū delectabile p̄ carnis concupiscē
tiā: nō bonū vtile p̄ cōcupiscētiā oculoꝝ.
Sed itā queritur int⁹ p̄dicatores ⁊ pastores
si quis fidelis inueniat. Si forte mentitus
sit ille qui dixit: omnes que sua sunt que
rūt nō q̄ iesu christi. Deniq̄ sequēs euent⁹
nō facit actū malū qui erat bon⁹: nec actus
bonū qui erat malus: puta si quis paupe
ri dat elemosynā qua ille abutit⁹ ad pecca
tū: nō deperit ei fructus qui dedit elemosy
nā si salte bona fide dedit. Similit⁹ si q̄s il
latam iniuriā patienter ferat: non propter
hoc excusatur inferens sicut nec iudas ex
cusatur nec iudei propter impreciabilē fru
ctum passionis dominice: sic nec tyranni p
pter fructū martyrij in penīs illatis. De
inde queri potest de tribus concupiscēti
is vtrū conuenienter ponantur esse cause
omnium peccatorū. j. Jobis. ij. vbi dicit⁹.
Omne quod est in mundo aut est concupi
scentia carnis: aut concupiscētia oculoꝝ:
aut superbia vite: p̄sertim cū sicut inducit
aliq̄s ad peccandū ex inordinata concupiscē
tia boni q̄ causat⁹ ex inordinato amore sui:
sic etiā inducit ad peccandū ex inordinato fu
ga mali q̄ causat⁹ ex inordinato odio alicui⁹
mali: vñ sic vnūq̄q̄ naturalē habz conso
nantiam vel aptitudinem ad id quod sibi
conuenit que est amor naturalis: sic ad id
quod est ei repugnans ⁊ corruptiuū habet
naturalem dissonantiam que est odium na
turale: hinc est q̄ sicut aliquid apprehendi
tur vt bonum quod non est vere bonū: ⁊ p
p̄is inordinate petitur: sic etiā aliquid ap
prehendit⁹ vt malū qd nō ē vere malū: ⁊ p

De decalogi

precepto

phs inordinate fugit: ex q^b videf q^d dicta
triplex concupiscētia nō est cā oīm malozū
Ad hoc dicēdū ēz Tho. p^{ma}. 2^a. q. lxxvij.
q^d inordinatus amor sui includēs in se ap/
petitū inordinatū boni est cā oīs pcti: dicē
te Augst. xliij. de ciuit. dei: q^d amor sui vsq^{ue}
ad p^{re}ptū dei facit ciuitatē Babylonis: rō
est: q^{ia} p^{ro}pria r p se cā pcti est accipiēda ex p
te cōuērsiōis ad cōmutabile bonū: ex q^o qui
dē pte oīs actus pcti pcedit ex aliq^o inordi
nato appetitu alicuius boni tpalis: q^{ia} aut
aliq^os fordinate appetat aliq^od bonū tpale:
pcedit ex h^o q^d inordinate seipm amat: vnas/
q^{ue}s enī appetit bonum ei quē amat: vnde
manifestū ē q^d inordinat^o appetit^o boni ex
inordinato amore sui pcedēs est cā oīs pcti
etiā q^od ptingit ex fuga mali: q^{ia} fuga mali
causaf^o ex appetitu boni r oē odiū ex amo/
re causaf^o. Inmirū cū dicat Augst. xliij. de ci
uita. dei q^d oēs affectiōes causant^o ex amo/
re: r ideo nō pōt fuga mali q^{ue} vēit ex odio
esse cā pctōz: s^{ed} solū passiōes inclinātes ad
bonū tanq^{ue} cause cor^o q^{ue} faciūt inordinate fu
gā mali: vnde r si ples appetitū alicui^o bo/
ni spernere videant^o ppter fugā alicui^o ma
li sic etiā bestie abstinent a delectabilib^o: vt
Augst. introducit in li. lxxxiij. q^{ue}stionuz: tñ
h^o nō faciūt nisi p^{ro}p^{ri}et^o maiorē amorē cui odiū
tale corrūdet: diligūt enī magis corp^o cui
p^{ro}cauet a x^{risti}berib^o. Sic hō magis se diligit
q^{uam} amicū r p^{ro}p^{ri}et^o h^o se diligit amicū odio h^o
si sibi p^{ro}trahat. Inordinat^o igit^{ur} appetitus
boni est cā oīs pcti. Bonū aut dupliciter
ē obiectū sensibillis appetitus in q^o sūt ani/
me passiōes q^{ue} sunt cā pcti. Ano mō absolu
te fm q^{ue} est obiectū p^{ro}cupiscibilis. Cōcupi/
scentia vero duplex est: vna naturalis q^{ue} est
eoz q^{ue} b^{ea}t^o natura corpis sustentaf^o: v^{el} ad cō/
seruationē indiuidui sicut cib^o pot^o r simi
lia: v^{el} q^{ue}tū ad p^{ro}seruationē speciei sicut i ve
neris q^{ue} inordinat^o appetit^o d^{icitur} p^{ro}cupiscē
tia carnis. Alia est p^{ro}cupiscētia aīalis. s. eo/
rū q^{ue} nō afferūt p^{ro} sensū carnis sustentatiōem
aut delectationē: s^{ed} sūt delectabilia fm ap/
p^{ro}hensionē imaginationis aut alicui^o h^umōi
acceptiōis: sicut sūt pecunia: ornāt^o vestitū
r alia h^umōi: r h^o d^{icitur} p^{ro}cupiscētia oculo^{rum}: id ē
spūs visitiōis q^{ue} sit p oculos vt referaf^o ad
curiositatē fm q^{ue} Augst. expōit. x. p^{ro}fessionū
aut referaf^o ad cōcupiscētia rerū q^{ue} p^{ro}ponūt
exterius oculis vt referaf^o ad cupiditatē:
fm q^{ue} ab alijs exponit. Nota tñ q^{ue} cōcupi/
scentia oculo^{rum} nō dicit^{ur} h^{ic} concupiscētia
omniū rerū que oculis videri p^{oss}unt: sed solū

eaz in quibus non queritur delectatio car
nis que est scōm tactū sed solum delectatio
oculi: id est cuiuscunq^{ue} apprehensio virtū
tis. Cum enī sensus visus excellentior ē in
ter omnes alios sensus ad r plura se extē/
dens: vt d^{icitur} in. j. Methaph^{is}. ideo nomē eius
trāssert^{ur} ad oēs alios sensus ac etiā ad oēs
interiores app^{ro}hēsiōes vt d^{icitur} Augst. Secun
do bonū est obiectū sensibillis appetit^o sub
ratione ardui put est obiectū irascibilis.
Hā in hoc differunt passiōes irascibilis a
passionibus cōcupiscibilis: q^{ia} obiecta passio
nū p^{ro}cupiscibil^{is} sūt bonū r maluz absolute:
s^{ed} obiecta passionū irascibil^{is} sūt bonū r ma
lū cū quadā eleuatiōe v^{el} arduitate: appeti
tus aut inordinatus boni ardui p^{ro}inet ad su
perbiā vite. Hā vt d^{icitur} in li. sentētiaz p.
speri. Superbia est amor p^{ro}p^{ri}et^o excellētie r
r ē in irascibili sic in subiecto: nō tñ put p/
p^{ro}p^{ri}et^o sumit fm q^{ue} est quedā passio appetit^o
sensitiui: nisi arduū q^{ue} ē obiectū supbie so
lū ēēt aliq^od sensibile in q^o poss^{et} tēdere ap
petit^o sensitiui: tūc enī oporteret q^{ue} supbia
ēēt in irascibili q^{ue} p^{ro}p^{ri}et^o sensitiui. S^{ed}
q^{ia} arduū q^{ue} supbia respicit cōiter inuenit^{ur}
tā in rebus spūalib^o q^{ue} sensibilibus: ideo
necesse est dicere q^{ue} subiectū supbie sit ira/
scibil^{is}: nō solū p^{ro}p^{ri}et^o supbia put ē p^{ro}p^{ri}et^o
sensitiui: s^{ed} etiā cōit accepta put p^{ro}inet
etiā ad appetitū intellectiui cui q^{ue}s attri
but^o ira sic deo r angel^{is} ira attribuit^{ur}: nō
fm passiōē s^{ed} fm iudiciū iusticie vindicā
tis. Ex d^{icitur} h^{ic} p^{ro}p^{ri}et^o q^{ue} ista tria reduci possūt
oēs passiōes que sūt cā pcti. Hā ad duo p^{ro}/
ma reducūt oēs passiōes p^{ro}cupiscibil^{is}: ad
tertū aut oēs passiōes irascibilis: q^{ue} ideo
nō diuidit^{ur} in duo: q^{ia} oēs passiōes irascibi
lis aīali p^{ro}cupiscētie p^{ro}formant^{ur}. Hic igit^{ur}
p^{ri}mo in speciali q^{ue}ri pōt de p^{ro}cupiscētia q^{ue} d^{icitur}
cū supbia vite: vtrū licitū sit appetere pla
turas ecclesiasticas vel seculares: p^{re}fer
tim cum d^{icitur} Augst in^{ter} super psalmū. p^{ri}mu
m. Noluit christus regnū terrenum
cū supbia: qui cathedra pestilentie: ideo
recte d^{icitur} quia non fere quisq^{ue} est qui ca
reat amore dominandi r humanā non ap
petat gloriā. Et Ambrosi^{us}. super Lucā lib.
iiij. d^{icitur} q^{ue} hoc ipso permissior ē ambitio
q^{ue} blanda est consiliatricula dignitatum: r
sepe quos vitia nulla delectant quos nul
la potuit mouere luxuria: nulla auaricia:
subruere facit ambitio criminosos: habet
enim forensem gratiam: domesticum periz
culū: r vt domit^{us} alijs p^{ro}p^{ri}et^o seruit: curuaf^o.

B

obsequi
se subli
dicen
elec
nand
nem be
potest
ta succ
de supp
ent q^{ue}
suo: v
clū est
nā de b
cituz: v
nādi p
pls sub
pōt app
Voluer
policiā
operā p
in vna
ens hec
publice
d^{icitur} p^{ro}p^{ri}et^o
libro. A
rā habē
poraliū
appeti
locus su
si vt de
turi: r ba
hac enī
mū est
tere pla
nabile.
ij. d^{icitur}
r p^{ri}ma
tatione
bi. Secu
tio rei
petere p^{ro}
extra de
d^{icitur} rep^{ro}
fec oues
ipm v^{el} la
simō: am
dilectus
scendit o
Sed vt
dā. Am
ritas est
titur om
est paup
tas omni

obsequio vt honore daretur: ⁊ dum vult
se sublimior sit remissior: hec ille. Ad hoc
dicendum scdm Heinricum boyce: extra de
elec. c. qualiter: q triplex ē potestas domi-
nandi. Ana est tēporalis que per successio-
nem hereditariāz acquiritur: ⁊ talis licite
potest appeti tūc saltē cū ad eū est deuolu-
ta successio: vt extra de voto. c. litz: ⁊ li. vj.
de supplē. negli. pla. c. grādi. Naturaliter
enī qd affectat habere ea q fuerūt parētuz
suoz: vt. l. de adminis. tu. l. lex qnō th li /
citū est appetere aū successione deuolutam
nā de hereditate viuētis nō dīz qd esse solli-
citus: vt. l. d. pac. l. vltima. Alia xō domi-
nādi pās tēporalis est q p electionē vl pnci-
pis substitutionē acquirit: ⁊ hec etiā licite
pōt appeti tribus pcurrētibus: de qbus p
Polycratio. v. Primo amorē ad cōsistētes
policiā. secūdo de hinc maximozū penam
operā pncipat: tertio virtutē ⁊ iusticiam
in vnaquaq policia. Aliq aut aliq se sci-
ens hec habere possit ppter utilitatem rei
publice licite pncipatū appetere: nō tñ ipz
dīz petere. Sed de hoc latius vide in eodez
libro. Tertia potestas dñandi spūalis ē cū
rā habēs aīarū ⁊ administrationē rex tem-
poraliū: ⁊ illa nec debet peti nec licite pōt
appeti. Dicit em Aug. xix. de ciuit. dei q
locus supior: sine quo plius regi nō pōt: et
si vt decet administrat indecēt tñ appeti-
tur: ⁊ habet. vij. q. j. c. q episcopatum. In
hac enī potestate tria sunt attēdenda. Pri-
mū est celsitudo honoris. Sed ppter h appe-
tere plationē spirituale pūptuosū ē ⁊ dam-
nabile. Quales reprobāt dñs Matth. xx.
lij. dicēs: Amat pmos recubitus in cenis:
⁊ primas cathedras in synagogis: ⁊ salu-
tationes in foro: ⁊ vocari ab homib⁹ rab-
bi. Secundū est abundantia ⁊ administra-
tio rei tēporalis: sed propter hoc talem ap-
petere prelacionē est signū cupiditatis: vt
extra de preben. c. auaricie. Quē appetitū
dñs reprobāt Iohis vl. dicēs Petro. Pa-
sce oues meas: quasi diceret: nō queras te
ipm vl lanā sed oues meas: vñ ter pmissit:
simō: ama me: pascas: quasi diceret: nisi me
dilexeris plus q tuos tua ⁊ teipm: de pa-
scendis ouibus meis te non intrōmittas.
Sed vt dicit Petr⁹ rauen. in sermone quo
dā. Ambitio ē quedā sumia charitat⁹ Cha-
ritas em patiens est p eternis: ambitio pa-
tiū omīa pro caducis: charitas benigna
est pauperibus: ambitio diuitibus: chari-
tas omnia suffert pro veritate: ambitio p

vanitate: vtraq omnia credit: omnia spe-
rat: sed longe dissimili modo: hec ille. Ter-
tium est exercitiū spūalis operationis. Sz
ppter hoc appetere fatuū est. Nam habere
velle cū piculo qd haberi pōt sine piculo fa-
tuū iudicat: bñ aut opari pōt hō sine peri-
culo prelacionis. Verūtamē op⁹ fm se q /
uis nō petere tñ appetere licitū est: nō autē
primat⁹ honoris. Et Chrys. sup Matth.
Opus desiderare bonū est: pmatū aut ho-
noris cōcupiscere vanū est. Et si obijciat
illō apli. j. Timo. liij. Qui epatū desiderat
bonū op⁹ desiderat. xxvij. q. j. q epatū. Ad
h dīcendū fm Greg. in pastoralī: q tūc erat
laudabile episcopatū querere: quādo p eū
nō erat dubiū quēcūq ad graviora suppli-
cia puenire: psertim cū aliq inctabat ad
hoc ex zelo charitatis diuite: als aut nemo
sibi assumat honorē nisi qui vocat⁹ fuerit
tanq aaron vt dicit ad Hebreos. v. Sicut
ille qui recte eligit fm institutionē canonī
cā: queadmodū electus est Aaron diuino
num virga illius florente. Ande quadru-
plici signo in virga ostenso vocatus est: qz
virga germinauit: floruit: fronduit ⁊ ami-
gdala ptulit: vt ptz Rume. xxvij. q signa
debēt esse in quolibz bono plato. Per vir-
gam em intelligit charitativa correctio de
inquentiū. Esa. lx. Egrediet virga de ra-
dice Jesse. i. amor. Per flores honesta cō-
uersatō. Eccl. xxlij. Flores mei fructus ho-
noris ⁊ honestatis. Per folia verbi dei p-
dicatio: psal. j. Et foliū ei⁹ nō defluet. Per
amigdala infirmorū cōpassio. j. Thessa. v.
Suscipite infirmos in fide. Atū autem
religiosus appetēs dignitatē mortalit⁹ pec-
cet: sūt diuerse opiniōes: Sed breuif omis-
sis argumētationibus hincinde concludit
Lauduū. q si appetitus religiosoz appetē-
tium prelaturā cōcordat cū appetitū Moys
si de quo habet. xxxvj. dist. c. si quis vult:
tūc nō peccat mortaliter scdm Landunē.
⁊ Matth. in clemē. in. c. in plerisq: de elec.
Et Hosti. in. c. cū ad monasteriū: de elec. dī-
cit q nō reprobāt spes quā quis habet vt
onere nō vt honore. Et glo. in eodē. c. dī-
cit q reprobāt spes principalis nō secūda-
ria. Archi. tamē in. c. p laicos. xvj. q. vij. dī-
cit idē esse de spe secūdaria: qd pcedit i mo-
nacho q cū mundo mortuus sit: omnis ei⁹
spes debet esse in pteplatiōe: vt. xvj. q. j. c.
nos autē: vbi dicit q platuras nec dīz am-
bire nec pertinaciē refutare: ⁊. vij. q. j. c. in
scripturis. Sed in clerico seculari pōt glo-

De decalogi

precepto

sa pcedere: hec ille. Cōmuniter tamē sen-
tiūt doctores solā spē ambitiosam esse dam-
nabile: nō vltos spes p motiōis vt p sit nisi
idone⁹ fuerit. Et si querit an electus rite
ad platurā cogi debeat: sicut de se factum
scribit Aug⁹. xl. dist. c. ante oīa. ⁊ hoc patet
in. c. scias. vij. q. i. Dicendū q sic. Sed ad
hoc cogendus est vt fiat de nolēte volens:
si tamē pseuerauerit in sua volūtate nō est
cogēdus: vt. lxiiij. dist. c. vbi didicistis. c.
honoratus. Notat tamē Archidi. de elec.
c. si electio. li. vj. ⁊ putat q peccat mortalitē
qui se putat dignū ad platurā ⁊ illam sibi
oblata non recipit: p dictū. c. in scripturis:
salte cum deest alius idoneus vt sibi colli-
git. Debet tamē electus vires suas metiri:
vt dicit. j. q. j. c. nō est putanda. xij. dist. c. j.
in fi. Unde ad tale opus magna requirit
idoneitas. In argumentū dicit Grego. in
pastoral: q tantū actionem populi debet
actio transcendere p sūlis quātum distare so-
let a grege vita pastoris. Secundo queri
potest de cōcupiscētia oculorū: quomō in-
telligat expositio pcepti hui⁹. Ad hoc di-
cendū: q tripliciter exponit. Primo: Nō
cōcupiscēs rem. pxiimi tui ex affectu: cupi-
ditatis auaricie terrena cōgregādo vlt etā
retinēdo. Quia dicit Aug⁹. in li. de li. arbi-
trio: q cum auaricia alicui dominat: sub-
lectus malis omnib⁹ demonstrat: quia de
auaricia mala omnia oriunt: et peccatorū
omniū spīge pducunt. Nimirū cum dicat
Alanus de questione nature: q auaricia
est p quā in animis hominū deificat pecu-
nia ⁊ nūmo diuine veneratiōis exhibetur
auctoritas: ppter qd aplūs auariciā vocat
idoloz seruitutis. And quicūq; cupiditatis
affectu vel auaricie terrena congregat: po-
nens in eis finē vltimū: semp mortalitē pec-
cat ⁊ fm aplin idolatriā ppetrat. Sic q ne-
cessitatis tempore quo ex pcepto charita-
tis sua cōmunicare tenet nō cōmunicat: cō-
uincit hoc fecisse cupiditatis affectu: ⁊ nō
solum incidit in mortale peccatū sed etiam
in homicidiū: vt patet supra in. v. pcepto.
Similiter si sic sua supflua retinet q ea ca-
ro vel nunq pauperib⁹ cōmunicat morta-
liter peccat: sicut fecit diues epulo q micas
panis negauit Lazaro: Lu. xvj. Secūdo:
Nō cōcupiscēs illicitē tpalia acquirēdo vlt
abutēdo. Pro quo nota q ille acqrit illicitē
tēporalia qui studet ea acquirere p inid-
tatem vel ad iniquitatē. Per iniquitatē vt
p violationē sabbati: p iuramenta vel men-

dacla: p meretricia vel lenocinia ⁊ similia
peccata: talia nāq; lucra vocant in euāge-
lio māmona iniquitatis. Acquirunt etā ad
iniquitatē vt ad vanā gloriā superbiā cra-
pulam luxuriā ⁊ similia. Unde modū istū
peccandi etā gentiles philosophi tetige-
runt: ostendentes q in vno actu possit esse
multiplex deformitas: sicut cū quis furat:
vt exinde meche⁹ vel pompas exerceat vlt
crapulose viuat. Et fm hunc intellectū nō
solum cōtra istud pceptū faciūt qui inique
aliena cōcupiscūt: sed etā q sua ppta ma-
le ⁊ illicite expendūt sicut faciūt pomposi:
voluptuosi: tesserarij et siles. Maxime tñ
qui de rebus spūalibus vel ecclasticis vi-
uunt quoz bona pauperū sunt: vnde sicut
magis obligati sunt se elongare ab affectu
temporalī ppter qd eis inhihet ne curis
secularib⁹ se immisceant: sic etā tenent esse
magis obligati a supfluo vsu eorūde. Ter-
tio: Nō cōcupiscēs p iniusticiā velle acq-
rere seu retinere: quia vtrūq; indistincte ē
peccatū mortale. Et sic adepta vel retenta
obligant ad restitutionē vt diffuse patet in
vij. pcepto. Tertio deniq; qri pōt de con-
cupiscētia carnis in qua primatū tenet cō-
cupiscētia venereoz: quapropter exponit
p illud pceptū: Nō cōcupiscēs vxorem pxi-
mi tui: quot modis. s. exponit. Et dicendū
q tribus modis. Primo ppxie: Nō cōcu-
piscēs vxorē pxiimi tui: id est nō admittas
voluntatē violandi alterius vxorē seu etā
quācūq; mulierē extra vxorem tuam. Si q
deus solā voluntatē hui⁹ peccati phibet:
o quāto rigore sue iusticie facto voluntatē
implētes puniet: ⁊ illos potissime qui pul-
chras ⁊ gratiosas vxores habētes animas
suas sordidis cōcupiscētijs aliarū macu-
lant. Ad tamē phibet christus Matth. v.
dicens: Qui viderit mulierē ad cōcupiscē-
dum eā: ita q cōcupiscētia transeat in affe-
ctum cordis ⁊ cōsensum rōnis: tam mecha-
tus est eam in corde suo. Sicut inueniunt
infinte psonē vtriusq; sexus ac stat⁹: que
statim psonas dissimiles aspiciētes: sedis
cogitationibus ⁊ delectatiōibus agitant:
ac in voraginē cōsensus deiiciunt: vt dicat
Beatus q tenebit ⁊ allidet paruulos suos
ad patrā: id est pmos motos ad christum.
Secūdo cōmuniter: Nō cōcupiscēs: id est
non formabis tibi imagines de contorali-
alterius: cogitando qamabilis ⁊ accepta-
bilis sit in abusu sedarum oblectationum.
Hoc enī cōquerit dñs Ezechiel. xv. dicens:

Vnde
Sicut
Sicut
Sicut

no

Fecit
cara
can
plen
vt
qu
tam
fest
sine
sine
desi
li. K
hoc
locu
cula
tur
le ve
re vel
sine

Pre
lar
decal
soli
mon
nem
rie
non
q cen

Alber
Allyan
Allyan

dr
Ambr

Anselm
cōm

Ang
Ang

In iur

Alban

Alban

Alber

Allyan

no. 7 deci. Sermo. v.

Fecisti tibi imagines molles et fomi-
cata es in eis. In hoc multi coniugati pec-
cant: etiam tempore concubitus: imaginem ac-
sentiam magis amator sibi depingentes.
ut maiorem delectationem concipiant. Alii etiam
quis nec concupiscere nec concupisci querat:
tamen imaginibus turpia cogitationum die
festum agunt siue fuerint persone religiose
siue ecclesiastice siue seculares. Tercio pas-
sine: Non concupiscas: id est concupisci non
desideres a quacunque persona nisi a contraria.
li. Contra quod preceptum faciunt plurimi ad
hoc se lauantes depingentes ornates col-
locutiones allectiuas ingenitantes: specta-
cula choreas et filia frequentantes ut amen-
tur et concupiscant: vel saltem efficaciter ta-
le venenum pinant si saltem esset qui bibe-
re vellet. Quod a nobis auertat Iesus qui
sine fine viuit et regnat: Amen.

Preceptorij legis diuine Aurelii spe-
lar: venerandi patris Henrici Herpys super
decalogo: per instructionem predicatorem: cosel-
fori: aliorumque christifidelium: sub forma ser-
monis compilatum: In urbe Basilea per Joha-
nem Froben de Hamelburg artis impresso-
rie studiosus exaratum: fuit feliciter. Anno
nonagesimo sexto supra Millesimo quater-
ces centesimum.

Elbertus magnus ordis p[re]dicti
Alexander de hales ordis minor
Alexander lombardus de alex
d[omi]ni. ord[ini] minoru
Ambrosius doctor eccl[esi]e sanctus
Anselmus Cantuariensis archi-
ep[iscopu]s sanctus
Augustinus doctor eccl[esi]e sanctus
Anselmus s[an]c[t]i petri archiep[iscopu]s
ord[ini] minoru
In iure Canonico til Cuius
abbas Alexander nono
Alanus de montibus
Albricus de Rosate
Albertus papien
Alexander de Imola

Andreas barbatius similis
Angelus s[an]c[t]i de perusio
Angelus arcabundus s[an]c[t]i de aretio
Antonius de butrio
archidiaconus Alzo
Summiste

Aluarius ord[ini]s minoru:
archiep[iscopu]s florentino ord[ini] p[re]dicti
elstensis ord[ini]s minoru
Augustinus de antone
In sacra theologia
Beda bernardus s[an]c[t]us
Bonaventura ord[ini]s minoru s[an]c[t]i
In iure Canonico til Cuius
Baldus s[an]c[t]i de perusio
Bartolus de saxo ferato
Bernardus glosator decretalium

Bertholomeus braxiensis
Bertholomeus cepota veronensis
Bona-gratia
Butigarius s[an]c[t]i iacobus butigari
Summiste
Bernardus de semis ord[ini]s minoru
Bernardus cardinalis ord[ini]s minoru
Bulgarius doctor
In sacra theologia
Cassianus
Ciprianus m[agister]
In iure Cano seu iur[is]
Calderinus qui fuit ioh[ann]es
Cardinalis s[an]c[t]i f[ran]c[is]ci
In iure de zarabellis

Linus Linus

Collectarius

Compositellanus

cu nome bernardus

Clarus ord m summa

In sacra scriptura seu thea

Damasianus

Dionysius

Dynus vitz m doctoz

Domarus de s George canoista

Summiste

Directorius m m qd fnt petra

Casuel ordinis m m m m

In sacra scriptura seu theologia

tydus ordinis heremitaru

fran idet fiasaus de mayroma

franasaus de ampulit ord m

In iure canonico vl civil

frederius de Genis

florianus

franasaus vradlensis

franasaus de rapombus

franasaus de albertaruz

franasaus tign de pisa

franasaus de archio seu arching

fulgosius Raphael fulgosius

In sacra scriptura seu theologia

filbertus

Gregorius m doctoz ecclie bchy

Gulielmus de mura ord m m

In iure canonico vl civil

gabriel de offeletis m m m m

giasias

gaspard de calderimis

germanus idest d m m m

de sancto geminiano

Girardus de Gemis

Gofredus Guide de suzaria

Grazianus compilator de acti

Guido qd s concordienfis

Gulielmus de linceo

Gulielmus naafon

Gulielmus de mote lauduno

qui scripsit s de m m m m & al

legatur laudunus

Gulielmus durandi

Summiste

Girardus obdoms ord m m

Gregorius da azimino

Qualdensis Lordi m m

Qualterius qd p m m m m m

In sacra theologia

henricus de Gandauo

herom m m doctoz ecclie pte

hugo de s victore

In iure canonico vl civil

henricus boych

hermamius magnus legisti

hostiensis lumen m m m m

hugo qui fnt m m m m glosas

hugo de acti: hugo vradlensis

hugolmus de la fontana glo

sator m m m m

In sacra scriptura seu theologia

iohnes p m m ord m m qui allega

iohnes de Ripolis t m s m m m

~~iohnes de Ripolis t m s m m m~~

iohannes de noto ord m m m m

iohannes de Neapoli ord p m m m

In iure canonico vl civil

iacobus butigazius qui

allegatur butigazius

iacobus Lotpazius

iacobus de Belmisio

ecologia
usq; de thazarathago
nre predictis.

...and the ...

petrus aureolus ordi mior
petrus de palude ordi mior

In iure Canonico

vel c. iur.

pernormita id est Nicolaus

abbas sicolus epus

pauormitibus

paulus de castro

paulus de lazarys

petrus sct de bellu

petrus helix per rati

petrus de Saigno

petrus de ancharano

philippus

philippus de perusio

placitinus

petrus Casuel r. dicto

In sacra scriptura

et theologia

Rabanus

Richardus sct de mediu

ulla ordi mior

Richardus anglus

ordis mior

Richardus de sct victore

In iure canonico vel iur.

Raynezius de forlino

Raphael fulgosi

Richardus Malimbis

Roscedus Beneuentanus

Summiste

Raymundus ordi pdior

Rodonensis Gulielmus

noie glossator Raymundus

ordis pdior

Rogerus

Sedricus r. sct sctis or m

In iure canonico vel iur.

Salubertus Cestinus

signorolus de homodocis

Summiste

regulator sct Gulielmus

Summa confessor ordi pdior

mo sctis in iure

In. E. ad d. acc. iur. E. de lib. c. iur.

si ples. E. de iur. ac. ex. onob. q. l. i.

do lo facit qui iussu iudicis facit. q. i. i.

u. i. et il. ad ea. r. u. q. r. iur. r. i.

c. d. i. r. i. q. m. si ois. et de te. q. i.

po pt. dolo. ete. am. iudic. no. ob. i.

pt. co. et. de clades. c. f. sane. de d. i. i.

de. re. m. p. i. i. a. i. a. E. de m. i. m. i.

allegans no. est. audiens. et. de. conat. m. i.

y. no. sane. et. et. de. re. m. lator. l. i. r. d. u. i.

Exientia nolens doli. no. i. i. i. i. E. de. re. g.

indes. et. de. b. n. o. q. f. i. a. m. a. p. c. et. o. i. e. o. d. e.

gib. c. de. re. i. n. e. n. e. n. d. i. t. o. r. E. de. i. n. i. l. a. o.

p. p. o. t. o. r. a. c. c. i. p. i. e. r. i. q. u. i. d. o. l. o. v. e. n. i. t. u. r.

ac. si. p. o. t. i. e. r. E. de. re. g. u. i. q. u. i. d. o. l. o. r. e. g. i. s.

E. de. p. e. t. h. i. f. i. l. i. o. g. e. a. l. n. e. c. u. l. l. a. E. de. n. o. r. i. l. i. o.

E. i. e. t. de. e. r. e. c. e. p. a. d. u. s. a. r. i. o. E. de. n. o. r. i. l. i. o.

lo. E. d. o. l. u. s. c. i. r. c. u. l. o. n. l. e. m. e. a. i. c. i. m. e. o. p. e. n. s. a. t.

ep. d. o. m. i. f. i. f. o. m. i. n. u. o. e. t. de. a. d. u. l. t. e. c. p. l. e.

dolo. h. o. u. s. v. i. a. l. q. u. i. e. m. e. p. r. y. d. i. p. u. n. i. t.

lo. f. i. t. E. de. a. r. b. i. t. r. i. a. E. de. n. u. r. e. o. m. l. i. n. E. de.

f. i. m. a. R. o. m. i. n. d. e. t. d. o. l. o. n. l. i. n. f. a. c. i. t. q. u. i. u. r. e.

n. l. i. m. o. r. t. o. e. r. p. i. t. u. r. E. de. re. g. u. i. n. l. l. o. r. i. f. o. r. m.

ec. c. i. n. u. l. a. c. u. e. n. a. b. i. l. e. c. s. i. f. i. c. i. t. r. e. i. n. a. l. i.

t. l. f. i. a. l. l. e. r. i. f. i. C. e. r. m. i. n. o. d. e. l. o. s. a. n. o. p. u. n. d. i.

sub. p. e. t. e. r. t. i. E. de. c. o. n. a. t. h. i. q. u. i. s. a. l. i. p. e. r. t. i.

o. p. u. r. E. de. n. i. f. i. m. a. g. n. a. i. f. i. c. i. t. a. d. p. e. n. s. a. t. q. u. i.

E. s. i. m. e. f. a. l. m. o. d. i. l. i. n. E. de. n. e. c. i. t. i. l. l. e. d. e.

c. i. d. e. l. a. l. e. o. E. de. p. o. s. i. h. o. i. e. m. C. o. l. u. m. n. i.

pt. q. u. i. s. a. l. l. e. g. a. r. e. v. i. q. u. i. d. o. l. o. q. u. a. d. p. l. e. n. d. i.

l. e. n. t. e. t. u. r. e. f. f. i. c. i. a. t. c. de. p. p. i. g. d. a. m. a. s. t. e. r. e. d.

E. de. a. d. o. p. p. o. s. t. m. o. r. t. e. E. de. p. a. c. t. i. s. u. n. u. s. E. de.

o. f. de. n. o. r. a. t. q. u. o. t. e. r. de. e. p. a. u. e. a. i. o. r. i. o.

l. u. s. a. l. t. i. u. s. a. l. i. p. o. c. e. t. E. de. p. o. s. i. h. i. s. a. p. f. i. o.

In theologia

thomas de aquino or pdi sctis

Tancredus doctor in canonico

in theologia

ppp de iusto homo or m

vobaldus de perusio

vbertus de Bobio

Vincenzus Zenzelinus doc

videtius in iure canonico

ysidorus sctis

ymola r. sctis de i. i. o. l. i.

Romanum
Constantinopolitanum
Alexandrinum
et Antiochenum

*Microscopium
serm. legit.
imitatio in tra
lingua et am*

Imaging & pr. def. vlt.

